בס"ד

נפלאות הצדיקים

ו

הקב"ה מחולל ניסים ונפלאות פלאי פלאים
לבניו היהודים דרך בניו עבדיו הצדיקים

"לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו"

ספר זה מתנה לקב"ה לכ"ק אדמו"ר הרבי מליובאוויטש
נשיא דורנו, לזכות כל הצדיקים, לזכות כל יהודי/ה
בעולם ולזכות חסידי אומות העולם

ספר של אור עצום

ירון עמית, ה'תשפ"ז

בס"ד

תודות לקב"ה ולכל השותפים על כל הספרים

ישתבח המאציל ויתעלה הבורא ברוך הוא שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. תודתנו להקב"ה על כל חיינו ועל שזיכנו להוציא לאור ספר נוסף של אור עצום על הנשיאים והמאורות הגדולים וצדיקים רבים. הספר מבוסס על הפסוק אז יאמינו בהשם ובמשה עבדו.

תודה רבה לרב מזכה הרבים ומקדש שם שמים ברבים הרב אהרון פרלוב. מחבר הספרים 'זכרונם לברכה' - תולדות, הנהגות ואמרות טהורות מצדיקי וגאוני הדורות זי"ע, לפי סדר ימי ההילולא וספר בקדושתו של אהרון ועוד ספרים רבים, שעשה עבודה ענקית במשך שנים רבות והוציא ספרים לתפארת לכבוד השם יתברך. ונתן לנו בשמחה רשות להשתמש בחומר הכתוב שם והיות שאחד העיקרים בספרנו הוא המופתים והניסים והנפלאות שעושה הקב"ה בעולמו דרך הצדיקים,

יש כאן רק חלק קטן מהצדיקים המופיעים בסידרה השלמה.

בסידרה 'זכרונם לברכה' מופיע כל מראי המקומות לכל סיפור. ופשוט וברור שכל מי שיכול ללמוד את כל הסידרה 'זכרונם לברכה' עדיף. וכן כל מי שיכול לתרום לרב אהרון פרלוב להוציא את הסידרה שוב בוואדי מצווה גדולה שתעמוד לנצח נצחים לזכות התורם.

תודה רבה לרב מזכה הרבים הרב חיים ששון שנתן לנו רשות להשתמש בחומר של הספר אור הרשב"י ומומלץ מאד ללמוד את כל ספריו ולתרום לו להוצאתם לזיכוי הרבים.

תודה רבה לרב מזכה הרבים הרב אתיאל גלעדי ולהוצאת גל עיני שנתן לנו רשות להשתמש בחומר של השיעורים של הרב המקובל יצחק גינזבורג שליט"א ומומלץ ומצווה גדולה מאד ללמוד את כל ספריו של הרב לזירוז הגאולה ולתרום להוצאת גל עיני לזיכוי הרבים ולהפצת המעיינות חוצה שיהא גילוי משיח בפועל ממש.

תודה רבה לאגודת אהלי צדיקים בראשות מזכה הרבים הר"ר ישראל מאיר גבאי שליט"א.

תודה רבה לרב מזכה הרבים הרב ליאור עצמון שעשרות שנים מוציא את עלון פניני עין-חמד לזיכוי הרבים. ונתן לנו מהחומר בספר זה. כדאי מאד לתרום לו להוצאות העלון וספרים על הצדיקים.

תודה רבה לרב רזיאל זקבך מזכה הרבים מאתר תורתך לא שכחתי על צדיקים שנספו בשואה, שחלקם מופיעים בספרנו.

תודה רבה ליהודה הס מארגון גל עיני.

תודתנו לרב לב ליבמן שערך ספר זה. ורוב תודות לכל התורמים להוצאת הספר לאור. שכל עם ישראל יזכה לקבל פני משיח צדקנו בפועל ממש. והקב"ה יברך את כל אחד מבני ישראל לאריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה. בניי חיי ומזוניי ובכולם רווחי. רפו"ש לכל חולי ישראל. מי שלא נשוי שהקב"ה יחתן אותו/ה השנה. מי שללא ילדים שהקב"ה יברכו בילדים השנה. פרנסה ברווח. נחת חסידי מכל הילדים. וכולם יגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים חסידים יראי שמים ולמדנים. אך טוב וחסד כל ימי חייכם.

יהי רצון לפני הקב"ה שנזכה להוציא עוד ספרים על הצדיקים.

ירון עמית

יו"ל ע"י: ארגון ברית יוסף יצחק
הארגון שמבצע בס"ד בריתות מילה בעולם בחינם למבוגרים ילדים ותינוקות

אתר: www.brit-mila.net | www.brityy.org
דוא"ל: amityaron@gmail.com
טלפון לארגון: 053-770-770-2

עורך: הרב לב לייבמן 0504341770 770leibman@gmail.com

כל התאריכים הלועזיים בספר הם להולדת התנא האלוקי רבי עקיבא

תוכן העניינים

כ"ק מרן איש האלוקים אדמו"ר ק"ק הרבי מליובאוויטש
רבי מנחם מנדל בן רבי לוי יצחק שניאורסון נשיא דורנו 13
חנוך בן ירד דור שביעי לאדם הראשון 22

ב' תשרי

הרב דוד הכהן רפפורט 61

ד' תשרי

הצדיק הרב יעקב ענתבי 62

ו' תשרי

הרה"ק הנסתר רבי אריה לייב משפולי 64

ז' תשרי

הצדיק הרב נח גד וינטרוב זצ"ל 67

ח' תשרי

הרב הלל אליהו ליברמן הי"ד 70

ט' תשרי

הרב אביעזרי זליג אוֶירבַך 72

י"א תשרי

הרה"ק רבי אשר פריינד 74

י"ג תשרי

הרה"ק אדמו"ר רבי שמואל שניאורסאהן משיח של דורו 77
הרב משה יוסף מרדכי מיוחס הראשון לציון 80

י"ח תשרי

הרה"ק רבי נחמן מברסלב האדמו"ר מברסלב 81

י"ט תשרי

הגאון מוילנה - הרב אליהו קרמר מל"ו צדיקים 85
הצדיק הרב אביעזר שמעון יוסף וולפסון 86

כ' תשרי

הרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטראה 88
האדמו"ר הרב אברהם יששכר אנגלרד 90

כ"ב תשרי

הרה"ק רבי אהרן הלוי הורוויץ 92

כ"ד תשרי

הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה 95
הצדיק הרב אברהם יהודה הכהן שוורץ 98

כ"ה תשרי

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיצ'ב 102
הגאון הקדוש רבי משה סופר חת"ם סופר 105

כ"ט תשרי

שמעון הצדיק כהן גדול 107

ב' חשוון

הרה"ג אלעזר שמחה וסרמן 109

ג' חשוון

הרה"ק רבי ישראל פרידמן מרוזין משיח של דורו 110

ד' חשוון

הרה"ק רבי קלונימוס קלמיש שפירא האדמו"ר מפיאסצנה .. 115
הגאון הרב אברהם אלישיב 117

ו' חשוון

הרה"ק רבי שלמה דוד יהושע וינברג הי"ד 118

ז' חשוון

הרב שלמה אסולין 120

י"א חשוון

רחל אמנו 124
הרה"ק רבי מנחם נחום מטשרנוביל 136
הרה"ק רבי אברהם וינברג מסלונים 140

י"ב חשוון

רבי זאב וולף קיציס, תלמיד הבעל שם טוב 143

י"ד חשוון

האדמו"ר רבי אהרן פרידמן הי"ד מבויאן-טשערנאביץ 145

י"ז חשוון

הרה"ק הרב שמעון וולף אוירבך 147
הרה"ק רבי מנחם מענדיל הגר מקוסוב 148

י"ח חשוון

הרה"ק רבי יעקב פרידמן אדמו"ר מהוסיאטין 150

י"ט חשוון

המקובל הרב דוד הכהן 151

כ' חשוון

הרה"ק רבי שלום רוזנפלד 154

כ"ב חשוון

הרה"ק רבי יששכר דב רוקח מבעלזא 156

כ"ג חשוון

הרב רפאל יוסף חזן הראשון לציון 158

כ"ד חשוון

הרה"ק רבי גדליה משה גולדמן אדמו"ר מזוועהיל 160

כ"ו חשוון

הצדיק המקובל הרב אבא אביחצירא 162

כ"ח חשוון

הרה"ק רבינו יונה החסיד 165

כ"ט חשוון

הרב הגאון יצחק אייזיק חבר וידמן 166

ל' חשוון

הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב 168

ג' כסלו

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל 170

ה' כסלו

הרה"ק רבי שמואל אליעזר הלוי איידלס 172

ו' כסלו

הרב חיים דב מאיר רובמן 174

ח' כסלו

הרב אשר לעמיל לעווי 176

ט' כסלו

ק"ק אדמו"ר האמצעי רבי דוב בער שניאורי משיח שבדורו 181

י' כסלו

הרה"ק האדמו"ר רבי מנחם נחום פרידמאן הי"ד 185
הרב החסיד ר' יצחק הורביץ הי"ד 186

י"ב כסלו

הרה"ק רבי אברהם דוב מאווריטש 188

ט"ו כסלו

התנא האלוקי רבי יהודה הנשיא 190

י"ז כסלו

הצדיק הרב שלום עגיב 200

י"ח כסלו

הרה"ק רבי ברוך ממז'יבוז 203
הצדיק הרב מכלוף עידאן 205
רבי אברהם בן הרמב"ם 207
הצדיק הרב דוד בן עטר 207

י"ט כסלו

כ"ק ק"ק רבי דוב בער המגיד ממעזריטש משיח שבדורו ... 209

כ"ב כסלו

הצדיק הרב אברהם אביחצירא המכונה 'בבא הנא' 213

כ"ג כסלו

הרב יהודה נבון הראשון לציון 215

כ"ה כסלו

הרה"ק רבי יוחנן טברסקי מטאלנא 216

כ"ח כסלו

הרב שלמה משה סוזין הראשון לציון 218

א' טבת

הצדיק הרב מסעוד רפאל אלפאסי 220
הרב משה יהודה פרנקו - הראשון לציון 221

ג' טבת

הרה"ק רבי אברהם ברנדוויין מסטרעטין..... 222

ז' טבת

הרה"ק רבי צבי בן הבעל שם טוב זי"ע 225
הרה"ק רבי מרדכי יוסף ליינר מאיז'ביצא 227

י' טבת

הרה"ק רבי נתן שטערנהארץ מנעמירוב 230

י"ג טבת

הרה"ק משה בידרמן מלעלוב 235

י"ד טבת

הרב רפאל מאיר פַּאניזֶ'ל הראשון לציון..... 237

י"ח טבת

הרה"ק רבי חיים שמואל מחענטשין..... 238
הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב..... 240

כ"א טבת

הרה"ק רבי יהודה אריה ליב גלינר..... 243
הרב יצחק אביחצירא 245

כ"ג טבת

הרב יונה משה נבון הראשון לציון 261
הצדיק הרב אלעזר מרדכי קָנִיג..... 261

כ"ד טבת

אדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן בעל התניא משיח שבדורו.... 263

כ"ו טבת

הרב יעקב משה עייאש - הראשון לציון 271

כ"ט טבת

הרה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק דנציגר מאלכסנדר 272
הרב אליהו משה פאניז'ל - הראשון לציון 273

ב' שבט

הרה"ק רבי משולם זוסיא מאניפולי 275

ד' שבט

הרה"ק רבי משה יהודה לייב מסאסוב..... 298
הרה"ק האדמו"ר רבי אברהם הכהן מקאליסק 300
המקובל האלוקי רבי ישראל אביחצירא בבא סאלי..... 307
הרב חיים משה אלישר הראשון לציון 309

ה' שבט

הרב חיים דוד חזן - הראשון לציון..... 310

ט' שבט

הרב אברהם אשכנזי הראשון לציון..... 311

י' שבט

אדמו"ר הריי"צ שניאורסון מליובאוויטש משיח של דורו .. 312

ט"ו שבט

הרב נסים יהודה דנון הראשון לציון 318

ט"ז שבט

רבי אביעזרי זעליג אויערבך 319

י"ז שבט

הרה"ק רבי יחזקאל טאוב מקוזמיר 320

י"ט שבט

הרה"ק רבי שמואל וינברג מסלונים 322

כ"א שבט

הרב משה גאלנטי הראשון לציון..... 324

כ"ב שבט

הרה"ק רבי יהודה לייב איגר מלובלין..... 327
הרבנית הצדקת חיה מושקא שניאורסון 329

כ"ג שבט

המקובל האלוקי הרב יצחק חי בוכבזה זצ"ל 333

כ"ה שבט

הרב אהרון הכהן 336
הרב יעקב קוראל הראשון לציון..... 340

כ"ו שבט

הגאון רבינו דוד הלוי סגל הט"ז 340

כ"ח שבט

רבי חיים ניסים אבולעפיה - הראשון לציון 343

א' אדר

רבי אברהם אבן עזרא 344
הרה"ק רבי ברוך אדמו"ר מגארליץ 345

ב' אדר

הרה"ק רבי ישראל אלתר האדמו"ר מגור..... 347
הרב יום-טוב אלגאזי המהרי"ט אלגאזי הראשון לציון 349
הרה"ק המקובל האלוקי רבי מאיר פאפירש 350

ד' אדר

הרה"ק הנסתר רבי ליב שרה'ס מהל"ו צדיקים שבדור..... 352

ה' אדר

הגאון הרב יוסף לנדא מפוזנא..... 354

ז' אדר

הרב משה חאגיז..... 356
הרה"ק רבי יצחק אייזיק טויב מקאליב 358

ט' אדר

הרה"ג חיים אפרים זייצ'יק 360

י"א אדר

רבי אברהם בורנשטיין מסוכטשוב 360

י"ג אדר

הפוסק הגדול רבי משה פיינשטיין 362

כ' אדר

הפוסק הגדול הגאון רבי יואל סירקיש (הב"ח)..... 364
הרה"ק רבי משה יהושע הגר האדמו"ר מוישניץ..... 366

כ"א אדר

הרה"ק ק"ק רבי אלימלך האדמו"ר מליז'ענסק..... 368

כ"ב אדר

האדמו"ר רבי ישראל משה דושינסקיא..... 376

כ"ד אדר

הגאון הרב אליהו ברוך פינקל 379

כ"ה אדר

המקובל רבי אברהם רוויגו - הראשון לציון..... 381

כ"ו אדר

הרב חכם יעקב דבראשווילי 382

כ"ז אדר

רבי רפאל משה בולה - הראשון לציון..... 384

כ"ט אדר

הרה"ק רבי שלמה הכהן רבינוביץ' מרדומסק 385

ב' ניסן

הרה"ק שלום דובער שניאורסאהן מליובאוויטש משיח שבדורו . 387

ה' ניסן

הרה"ק רבי אברהם יהושע השל מאפטא 'האוהב ישראל'.. 390
רבי שניאור זלמן פרדקין מלובלין..... 393

ט' ניסן

רבי אריה לייב לוין..... 394

י"א ניסן

הרה"ק רבי נפתלי חנה'ליס הי"ד..... 396

י"ג ניסן

הרה"ק אדמו"ר רבי מנחם מנדל שניאורסון משיח בדורו ... 401
הגאון הרב מאיר ניסים מאזוז 408

י"ט ניסן

הרה"ק רבי אהרן הגדול מקרלין 411

כ' ניסן

הצדיק המקובל הרב מיכאל מיכאלאשווילי..... 414

כ"א ניסן

הרה"ק רבי דוד לייקס 418
הרב מאיר ניסים מאזוז המכונה בתואר הרב הנאמ"ן 420

כ"ו ניסן

הרב משה טייטלבוים, אדמו"ר מסאטמר "ברך משה"..... 429

כ"ז ניסן

המקובל הרב דוד עראמא זצ"ל 433

כ"ט ניסן

הרה"ק רבי משה פאלייר מקוברין 436

א' אייר

הרה"ק רבי מנחם מענדל מויטבסק משיח של דורו 438

ו' אייר

הרב צבי הירש אוירבך 444

ח' אייר

האדמו"ר הרה"ק רבי ירחמיאל מפשיסחא 445

י' אייר

הרה"ק רבי דוד טברסקי מטאלנא 448

י"ד אייר

התנא האלוקי רבי מאיר בעל הנס 451
התנא האלוקי רבי יהודה בר אלעאי 460
הרה"ק רבי שמואל מקארוב 466

י"ז אייר

הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקוב, ה"דגל מחנה אפרים" . 468

י"ח אייר

התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי 469
המקובל הרב שלום סלאם אמזלג 513
הפוסק הגדול רבי משה איסרליש 518
הצדיק הרב חנניה הכהן 519

י"ט אייר

הרה"ק רבי מנחם מענדל טורם מרימנוב 522

כ' אייר

הרה"ק רבי מרדכי טברסקי מטשרנוביל 524
הרב חיים אברהם גאגין הראשון לציון 526

כ"ג אייר

הרב ישראל שמעון שיין 527

כ"ה אייר

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה (זלמן לייב) טייטלבוים 529

כ"ו אייר

הרה"ח רבי יצחק אייזיק הלוי אפשטיין 531
המקובל האלוקי רבי משה חיים לוצאטו משיח של דורו 533
הרה"ק רבי שלמה גולדמן - אדמו"ר מזוועהיל 535

כ"ז אייר

הרה"ק יצחק מאיר מסאסוב קרעצקי זיע"א הי"ד 537

כ"ט אייר

הרה"ק רבי מאיר (מאיר'ל) מפרמישלן 538
האדמו"ר רבי שמואל שלמה ליינר הי"ד 540

ה' סיון

הרה"ק רבי זאב וולף מז'יטומיר 542

ו' סיון

הרה"ק ק"ק רבי ישראל בעל שם טוב משיח של דורו 544

ז' סיון

הצדיק הרב ראובן בן דוד ויוסף 560

ט' סיון

הרב יעקב מאיר הראשון לציון 561

י"א סיון

הרב הגאון יצחק יעקב ווייס 566

י"ג סיון

רבי אברהם בן דוד יצחקי הראשון לציון 568

ט"ז סיון

הרבנית פריידא בת אדמו"ר הזקן 569
הרה"ק רבי מרדכי מנחם מענדל קאליש מווארקי 571

י"ז סיון

הרה"ק רבי אהרן פרלוב מקרלין־סטולין 573

י"ח סיון

המקובל הרב ישראל אביחצירא זצ"ל מקולומבשאר 575
הרה"ק רבי יששכר דוב מראדושיץ 577

כ"ב סיון

הרה"ק רבי איתמר רוזנבוים 578

כ"ג סיון

האדמו"ר הרב שרגא פייבוש הגר..... 580
הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי 585

כ"ה סיון

התנא האלוקי רבי חנינא סגן הכהנים הי"ד 605
הגאון המקובל הרב מרדכי צמח אליהו..... 606

כ"ו סיון

הצדיק הרב יצחק אייזיק נשרי 608

כ"ז סיון

התנא האלוקי רבי חנינא בן תרדיון הי"ד..... 620

ד' תמוז

הרב ניסים חיים משה מזרחי הראשון לציון..... 628

ו' תמוז

המקובל הרב שלמה מלול..... 629

ז' תמוז

הצדיק הרב משה קלונימוס יהודה ברקוביץ מקורלאט 630
הרה"ק רבי שמחה בונים אלתר האדמו"ר מגור 632

ט' תמוז

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם..... 634

י' תמוז

הצדיק הרב אליהו אמזאלג..... 636
הרב ישראל יעקב אלגאזי הראשון לציון..... 638

י"א תמוז

הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב 639

י"ב תמוז

המקובל הרב רפאל אדרי הוברמן מרעננה..... 641

י"ג תמוז

הגאון הרב יהודה דרעי 643

ט"ו תמוז

רבי חיים בן עטר ה'אור החיים' הקדוש משיח של דורו..... 646

ט"ז תמוז

הגאון המקובל רבי עמוס כמוס חיים גואטה מל"ו צדיקים.... 649

י"ז תמוז

הרב יצחק הכהן רפפורט הראשון לציון 660

כ' תמוז

הרב מנחם מנדל אוירבך 662
הגר"ח רבי אברהם חיים נאה 662

כ"ב תמוז

הרה"ק רבי שלמה הלוי סג"ל מקרלין 664
הצדיק הרב יוסף חיים רווח 668

כ"ג תמוז

המקובל האלוקי רבי משה קורדובירו משיח של דורו 669
הצדיק הרב אברהם יצחק העליר 671

כ"ח תמוז

הרה"ג ר' אלעזר ווייסבלום מליז'נסק 676
הרה"ק רבי משה טייטלבוים..... 677
הרב יעקב שאול אלישר הראשון לציון..... 679

כ"ט תמוז

רבן של ישראל רבי שלמה יצחקי..... 681

א' אב

הגאון הרב מרדכי סגרון..... 683

ב' אב

הגאון הרב יוסף צוברי..... 685

ג' אב

המקובל האלוקי רבי שמשון בן פסח מאוסטרופולי הי"ד... 687

ה' אב

המקובל האלוקי רבי יצחק לוריא אשכנזי משיח שבדורו ... 689

ו' אב

הגאון הרב אלעזר משה הורביץ 691

ט' אב

הרה"ק החוזה מלובלין רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ..... 693
הרב יצחק נסים הראשון לציון 699

י"א אב

רבי הלל הלוי מאליסוב מפאריטש..... 702

י"ג אב

הרה"ק המקובל האלוקי רבי נתן נטע שפירא 706

י"ד אב

הגאון רבי משה עטייא זצ"ל..... 709

ט"ו אב

התנא האלוקי נחום איש גמזו 711

י"ז אב

הרב עדין אבן ישראל שטיינזַלץ..... 713
רבי חיים אברהם רפאל בן אשר הראשון לציון 716

כ' אב

המקובל האלוקי רבי לוי יצחק שניאורסון..... 716

כ"א אב

הרה"ק רבי אהרן רֹקח מבעלז..... 726
הרב רפאל מיוחס בן רבי שמואל - הראשון לציון 728

כ"ד אב

הרב יצחק ב"ר חזקיהו יוסף קובו - הראשון לציון..... 728

כ"ו אב

הרה"ק רבי יואל טייטלבוים מסאטמר 731

א' אלול

הרה"ק רבי חנוך העניך דוב מאייער מאלעסק..... 734

ג' אלול

הגאון הרב אברהם יצחק הכהן קוק..... 736

ד' אלול

הגאון רבי מאיר שמחה הכהן 738

ה' אלול

הרה"ק רבי דוד צבי שלמה בידרמן מלעלוב..... 741
הגאון הרב שלמה שטנצל 743
האדמו"ר הרב ישעיה יעקב פורטוגל 745

ו' אלול

המקובל האלוקי הרב שמשון חיים נחמני 750

י' אלול

הרב שניאור זלמן מרדכי קץ..... 757

י"א אלול

הרה"ק אברהם יעקב מסדיגורא 758

י"ב אלול

הרה"ק רבי שמחה בונים בונהַרד מפשיסחא 760

י"ג אלול

המקובל האלוקי רבי יוסף חיים מבגדאד 763

ט"ו אלול

הצדיק הרב יַעֲקֹב קָאפִּיל חָסִיד הגר מְקוֹלוֹמְיאָה..... 765
הרב נחמן בטיטו הראשון לציון..... 768

כ"ד אלול

הרב בן-ציון מאיר חי עוּזיאל - הראשון לציון 770

כ"ה אלול

הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב 774
האדמו"ר הרב אברהם אלטר בצלאל נתן נטע בידרמן 775

כ"ו אלול

המקובל הרב אברהם בן סוסאן..... 777

כ"ז אלול

הרה"ק רבי שלום רוקח מבעלז..... 780
הרה"ק המקובל האלוקי רבי נתן הכהן אדלר 781
רבי צבי בנימין הירש וולף אוֶירבַּך 783

צדיקים שלא נודע יום פטירתם

שם בן נח..... 785

נביאים

הנביא האלוקי אלישע בן שפט 787
הנביא יואל 790
יונה הנביא 791
הנביא הושע בן בארי 793
מיכה הנביא 797
הנביא נחום האלקושי 798
אסתר המלכה 799
הנביא אלקנה 803
חושי הארכי 804

תנאים

התנא האלוקי רבי חוצפית המתורגמן מעשרה הרוגי מלכות... 806
התנא האלוקי רבי יהושוע בן לוי 808
התנא האלוקי רבי טרפון 810
התנא האלוקי רבי נחמיה 811
התנא האלוקי רבי יוסי בן יועזר איש צרידה 813
התנא האלוקי רבי אלעזר בן שמוע הי"ד מעשרה הרוגי מלכות .. 813
התנא האלוקי רבי חנינא בן חכינאי 814
התנא האלוקי רבי ישמעאל כהן גדול מעשרה הרוגי מלכות 816
התנא האלוקי רבי נתן הבבלי 820
התנא האלוקי רבי יוסי בן משולם 822
התנא האלוקי רבי יוסי בן יוחנן איש ירושלים 823
יהוידע הכהן 823
התנא האלוקי רבי יוחנן הסנדלר 824
התנא האלוקי רבי יוסי הגלילי 828
בני רבי יוסי הגלילי: 831
רבי אליעזר בן רבי יוסי הגלילי 831
רבי שמואל בן רבי יוסי הגלילי 832
התנא האלוקי הלל הזקן 834
בית הלל 840
התנא האלוקי רבי שמעון בן עזאי 842
התנא האלוקי שמאי הזקן 843
המעוברת – כלתו של שמאי הזקן 847
בית שמאי 848
הילד הקדוש נחמן קטופא 850
התנא האלוקי רבי יהודה בן תימא 851
התנא האלוקי רבי אלעזר בן ערך 853
התנא האלוקי רבי אלעזר בן ערך 857
התנא האלוקי רבן יוחנן בן זכאי 862
ותלמידיו איתו באותו מקום 862
התנא האלוקי רבי דוסא בן הרכינס 868
התנא האלוקי רבי יונתן בן הרכינס 870
התנא האלוקי רבי יהושע בן חנניה 871
התנא האלוקי רבי חייא מהזוהר – אידרא רבא 873
התנא האלוקי רבי אבא מהזוהר 874
התנא האלוקי ר' יצחק מהזוהר 875
התנא האלוקי רבי פנחס בן יאיר 876
התנא האלוקי אבא בנימין 880
התנא האלוקי רבי אברדימוס בן רבי יוסי 881
התנא האלוקי חוני המעגל 881
התנא האלוקי רבי אליעזר ברבי יוסי 885
התנא האלוקי רבן שמעון בן גמליאל (הראשון) 886
התנא האלוקי רבי יונתן 888
התנא האלוקי רבי יאשיה 888
שבואל בן גרשום נכד משה רבנו 888
התנא האלוקי רבי שמעון בן יהוצדק 890
האמורא האלוקי רב חסדא הכהן 891
התנא האלוקי רבי אליעזר הקפר 892
התנא האלוקי רב המנונא סבא מהזוהר 893
התנא האלוקי רבי יוסי בן יעקב 895
התנא האלוקי רבי יוסי הכהן 897
התנא האלוקי רבי כרוספדאי 898
התנא האלוקי רבי שמעון בן נתנאל 900
התנא האלוקי שמואל הקטן 901
התנא האלוקי רבי ייבא סבא 903
התנא האלוקי רבי טרפון 903
התנא האלוקי רבי שמעון בן חלפתא 905
התנא האלוקי רב הונא (בבלאה) 908
נתן דצוציתא 910
התנא האלוקי רבי ינאי 912
התנא האלוקי ר' שמעון הסכניני (ואשתו ובניו) 915
התנא האלוקי רבי דוסתאי בן רבי ינאי 916
התנא האלוקי רבי לוי בר סיסי 917
התנא האלוקי רבי חייא ובניו יהודה וחזקיה 918
בני רבי חייא הקבורים עימו 923
יהודה בן רבי חייא 924
חזקיה בן רבי חייא 924
האמורא האלוקי ר' שמעון חסידא 925
האמורא האלוקי רבי יששכר דכפר מנדי 925
האמורא האלוקי אושעיא זעירא דמן חבריא 926
התנא האלוקי רב הונא ריש גלותא 927
התנא האלוקי רבי יוסי דמן יוקרת אביו ותלמידיו 929
האמורא האלוקי רבי הושעיא רבה 932
התנא האלוקי רבי אמי והתנא האלוקי רבי אסי 934
האמורא האלוקי אילפא 938
התנא האלוקי רבי כרוספדאי 939
התנא האלוקי בר קפרא 941

התנא האלוקי רבי נחוניא בן הקנה 943
מהזוגות הרב אנטיגנוס איש סוכו 944
עדינו העצני 945
התנא האלוקי רבי שמעון בן-עזאי 945
התנא האלוקי רבי ראובן האיצטרובלי (ואשתו)..... 947
התנא האלוקי רבי ישמעאל..... 949
התנא האלוקי רבי שמעון בן נתנאל הכהן..... 952
התנא האלוקי רבי לויטס איש יבנה 953
התנא האלוקי רבי נחמיה העמסוני..... 954
התנא האלוקי אדמון בן גדאי 956
התנא האלוקי רבי אלעזר בן עזריה..... 958
התנא האלוקי רבי ינאי..... 961
התנא האלוקי רבי סיסי..... 964
התנא האלוקי רבי נחמיה..... 965
התנא האלוקי רבי נחום המדי 966
התנא האלוקי ר' אליעזר בן הורקנוס 967
הנביא יונה בן אמיתי 971
התנא האלוקי רבי מתיא בן חרש 974
התנא האלוקי רבי אלעזר ברבי שמעון 976
התנא האלוקי רבי יוסי בן רבי אלעזר..... 979
התנא האלוקי רבי יהודה בן בתירא [השני] 981
התנא האלוקי רבי אלעזר המודעי..... 982
התנא האלוקי ר' יצחק 984
התנא האלוקי רבי זכריה בן הקצב 985
התנא האלוקי רבי אלעזר (בן) חסמא..... 986
התנא האלוקי אבא חלפתא..... 987
התנא האלוקי רבי יעקב אביו של רבי אליעזר קב ונקי 991
התנא האלוקי רבי יוחנן בן נורי..... 992
יתרו 993
התנא האלוקי רבי נהוראי 996
התנא האלוקי רבי יוסי בן חלפתא 998
מהזוגות רבי יהושע בן פרחיה..... 1000
התנא האלוקי סומכוס 1002
התנא האלוקי רבי אליעזר בן יעקב 1003
התנא האלוקי רבי חנניא בן עקשיא..... 1005
התנא האלוקי רבי אלעאי 1007
התנא האלוקי רבי יוחנן בן ברוקה 1008
התנא האלוקי רב כהנא 1008
התנא האלוקי נהוראי סבא..... 1011
התנא האלוקי רבי שמעון בן מנסיא..... 1012
התנא האלוקי רבן גמליאל דיבנה..... 1013
התנא האלוקי רבן יוחנן בן זכאי 1014
התנא האלוקי יונתן בן עוזיאל 1020
התנא האלוקי רבי יוחנן בן גודגדא 1021
התנא האלוקי אבא שאול 1021
התנא האלוקי רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא 1023
התנא האלוקי בן הא הא 1023
התנא אלוקי רבי יהודה בן בתירא 1024

אמוראים

האמורא האלוקי רב חסדא..... 1025
האמורא האלוקי רב ששת 1025
האמורא האלוקי עולא..... 1027
האמורא האלוקי רבה בר נחמני 1028
האמורא האלוקי רב יוסף בר חייא 1029
האמורא האלוקי רב ספרא..... 1030
האמורא האלוקי רב אחא בריה דרבא 1030
האמורא האלוקי רב נחמן 1031
האמורא האלוקי רב המנונא סבא..... 1032
האמורא האלוקי אביי..... 1033
האמורא האלוקי רבי אמי 1036
האמורא האלוקי רבא 1036
האמורא האלוקי רבי אלעזר בן פדת..... 1038
האמורא האלוקי רב הונא (בבלאה) 1039
האמורא האלוקי רב פפא..... 1041
בני רב פפא 1043
האמורא האלוקי רבה בר רב הונא 1044
האמורא האלוקי רבי זירא..... 1046
האמורא האלוקי רב אשי 1048
האמורא האלוקי רב דימי מנהרדעא 1051
האמורא האלוקי רבי יוחנן 1051
האמורא האלוקי רבי בנאה האמורא 1055
האמורא האלוקי בריה דרב ספרא..... 1056
האמורא האלוקי רבי אילא..... 1057
האמורא האלוקי רב זריקא..... 1058
האמורא האלוקי יעקב איש כפר נבוריא 1058
האמורא האלוקי רבי יעקב איש כפר חנניה 1059
האמורא האלוקי רב יהודה..... 1061
האמורא האלוקי רבי יצחק נפחא..... 1062
האמורא האלוקי מר עוקבא 1065
האמורא האלוקי רבי יצחק בר אלישיב 1066
האמורא האלוקי רבי יהושע דסיכנין..... 1067
האמורא האלוקי רב אדא סבא 1069
האמורא האלוקי ר' תנחומא..... 1070
האמורא האלוקי שמואל 1072
האמורא האלוקי מר זוטרא 1072
האמורא האלוקי רב 1073
האמורא האלוקי אבא אושעיא איש טיריא 1074

האמורא האלוקי רבי מנא 1075
האמורא האלוקי רבי יהושע בן לוי 1077
האמורא האלוקי רבי אבדימי דמן חיפה 1080
התנא האלוקי רבי ייבא סבא 1081
האמורא האלוקי רבי יוחנן דקציון 1082
האמורא האלוקי רבי שמעון בן לקיש 1083
האמורא האלוקי רבי יוסי ממילחייא 1086
האמורא האלוקי רבי יהושע דסיכנין 1087
האמורא האלוקי רבי יוחנן 1089
האמורא האלוקי רבי ירמיה 1093
רבי אלעזר בן דורדיא 1095
רבינו בחיי 1096
רבי יצחק הלבן 1097
רבי מיימון אבי הרמב"ם 1098
רבי משה בן רבי שלמה אבן חביב - הראשון לציון 1099
רבי בנימין הכהן מעלי - הראשון לציון 1101
הרב אליעזר נחום - הראשון לציון 1102
הרב מרדכי הלוי - הראשון לציון 1103
הרב יום טוב דאנון - הראשון לציון 1104
רבי משה גלאנטי אב"ד דמשק בעל "ברך משה" 1104
הרב משה בן מרדכי גאלנטי 1106
רבי משה חגיז 1107
התנאים האלוקיים רבי אליעזר ורבי יהושע 1109
סיפורים על צדיקים נסתרים 1112
"ויסע משה את ישראל" וסוגיא דקמצא ובר קמצא 1124
קירוב הגאולה על ידי הצדיקים הקדושים 1138

כ"ק מרן איש האלוקים אדמו"ר ק"ק הרבי מליובאוויטש
רבי מנחם מנדל בן רבי לוי יצחק שניאורסון נשיא דורנו

רבי מנחם מענדל שניאורסון מליובאוויטש נולד בי"א בניסן תרס"ב לאביו רבי לוי יצחק, דור חמישי לצמח צדק, האדמו"ר השלישי מחב"ד, ואמו מרת חנה, בת הרב מאיר שלמה ינובסקי. בהיות הרבי כבן שבע עקרו ליקטרינוסלב, שם התמנה אביו לרב. הרבי למד באופן פרטי אצל הרב שניאור זלמן וילנקין ונודע בהתמדתו והעמקתו בנגלה ובנסתר. בתרפ"ג פגש לראשונה את מורו־חמיו, הרבי הריי"ץ, ובי"ד בכסלו תרפ"ט נשא את בת הרבי, הרבנית חיה מושקא. אז עבר לברלין, שם קיבל סמיכה מבעל ה"שרידי אש" ובמקביל למד באוניברסיטה בהוראת חמיו הרבי הריי"צ. בתרצ"ג עבר לפריז ולמד הנדסת חשמל בסורבון, ובתש"א נמלט מאירופה הבוערת. בהגיעו לארה"ב החל לנהל את מוסדות חב"ד כבא כוח הרבי הריי"צ עד י' שבט תש"י, אז הסתלק חמיו. בי' בשבט תשי"א, שנה לאחר מכן, קבל את הנשיאות. בכ"ב שבט תשמ"ח נפטרה הרבנית, והרבי התייחס לפטירתה כסיום תקופה – והכנה לתקופה חדשה לקראת משיח. בכ"ז באדר א' תשנ"ב, כשהתפלל בציון חמיו, לקה הרבי בשבץ וחדל מלדבר. מצב זה נמשך עד למוצש"ק אור לג' תמוז תשנ"ד, היום בו "שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון".

הדבר היה בשבת שלפני חנוכה תשל"ד, בעיצומה של התוועדות בבית-מדרשו של הרבי. פתאום, בין שיחה לרעותה, קרא הרבי לעבר הנוכחים: "גליק! הרב גליק!". נראה היה כי הרבי מחפש את הרב גליק.

הרב אברהם-יצחק גליק היה 'שגריר נודד' של הרבי באירופה. הוא פעל בכל היבשת בשליחויות רבות שהטיל עליו הרבי. אולם העובדה שהרבי מחפש את הרב גליק בקהל הייתה תמוהה, שכן הוא לא שהה אז בארצות-הברית...

הרב אהרן דוב הלפרין, שנכח בהתוועדות, סיפר כי החידה נפתרה לו כעבור חמש-עשרה שנים, כאשר ביקר בביתו של הרב גליק ושמע את סיפור השבת ההיא:

"באותה שנה הייתי עם רעייתי בברצלונה. תוכניתנו הייתה להמשיך למדריד ומשם לליסבון. אלא שאז נתקבלה לפתע שיחה ממזכירות הרבי ובה הוראה לטוס לאי מיורקה, מרחק חצי שעת טיסה מברצלונה. מעולם לא ביקרתי שם, וההוראה לא הגדירה כתובת ומטרה: "טוס למיורקה", וזהו.

התכוננו להגיע למיורקה לאחר שתושלם משימתנו בליסבון, אך כשהגענו לברצלונה התברר שכל הטיסות למדריד בוטלו במפתיע. "אם קיבלנו הוראה לטוס למיורקה, היה עלינו להקפיא את תוכניותינו ולצאת לשם מיד" אמרה רעייתי. עלינו אפוא לטיסה הראשונה למיורקה וכשנחתנו התחלנו להתעניין היכן יש יהודים באי.

בירור קצר העלה כי במלון מסוים מתארחת קבוצת יהודים גדולה, ובתוך כך הודיעו ברדיו כי טרוריסטים התנקשו בראש ממשלת ספרד. עוצר הוטל על העיר ונחסמו כל דרכי הגישה אליה, ולעומת זאת המלון במיורקה, שאליו הגענו ב'מקרה', היה מלא יהודים...

בקושי הספקנו להתארגן, והנה עוד שיחה ממזכירות הרבי. לקראת חנוכה פרסם הרבי שני 'מכתבים כלליים' – האחד "אל בני ובנות ישראל" והשני לילדים שמתחת לגיל מצוות. הרבי הורה למזכירו להתקשר אלי במיורקה ולדאוג שאתרגם את המכתבים לספרדית ואפיץ אותם בקרב היהודים באי.

המזכיר הכתיב לי את המכתבים, מילה במילה. השגתי מתרגם מאנגלית לספרדית, ובבוקר מיהרתי לשכפל את התרגומים ובשבת חנוכה קיבלו את המכתבים כל התיירים היהודים שפגשנו (מי באנגלית ומי בספרדית).

סיפורה של הוראת-הפתע לטוס למיורקה, ודרך הכתבת המכתבים בטלפון, תרמו לעניין הרב של היהודים בנו ובפעילותנו. הצלחנו ליצור קשר גם עם יהודים מקומיים, והוא נמשך בשנים הבאות.

בזיכרוני נחרת יהודי ושמו ביני, עשיר גדול שגר בבית מפואר. התקשרנו אליו וביקשנו פגישה, והוא התנצל על שאינו יכול לקבלנו בביתו, אך הוא מוכן לבוא אלינו. כשבא, שוחחתי עמו ואז הפעלתי קלטת שבה נשמע הרבי שר "צמאה לך נפשי". כששמע את שירת הרבי, החל לבכות כתינוק והסביר שזה מזכיר לו את שנות ילדותו.

כשנרגע אמר שהוא חש צורך חזק לעשות מיד משהו למען היהדות. לאחר מחשבה והעלאת רעיונות הוחלט להציב על גג ביתו, ששכן במקום גבוה והשקיף על כל העיר, חנוכייה גדולה. ואכן, הצלחנו להציב על גג ביתו חנוכייה מאולתרת, אך גדולה ובולטת.

החנוכייה עוררה התעניינות רבה אצל כל רואיה, ובמיוחד בקרב היהודים. כשעזבנו את העיר כבר קיבל עליו ביני כמה פעולות חשובות של קיום מצוות.

כשהתקנתי את החנוכייה נזכרתי באמרה שאמר לי הרבי באחד הימים. באותו זמן עסקתי לפרנסתי בייצור מנורות. הרבי אמר לי: "נשמה יהודית היא כמו מנורה. כשם שמנורה יכולה להיות כבויה זמן רב, כל עוד לא העלו בה אור, כך גם נשמות יהודיות רבות עומדות ומצפות שיציתו בהן את הניצוץ".

ואשר להזכרת שמי בפי הרבי בהתוועדות – אחרי מה שסיפרתי, ברור כי הרבי ידע בדיוק היכן אני ומה מעשיי. הרבי הזכירני בהתוועדות, כדי לעורר עליי זכות ולתת לי כוחות להצליח במשימתי – להאיר נשמות יהודיות.

ורבים השיב מעוון

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

"כח המשלח" הוא ביטוי יסודי בתורת השליחות של הרבי. על שליח להרגיש תמיד את כחו של הרבי פועל בו, ולזכור אותו תמיד. אך כמובן, ישנו גם הציוי "וזכרת את ה' אלקיך, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל". מהו היחס בין שתי האמונות, האמונה בה' והאמונה במשה עבדו?

דרך הרבי, מקבלים את אור ה' באופן פנימי: אור התורה שהשליח צריך ללמד את מושפעיו, אהבת ישראל שלו והשמחה בשליחותו – כל אלה באים מכחו של הרבי. האור המגיע ישירות מה', הוא אור מקיף – כזה שאינו מורגש בתוך האישיות אלא מכוון אותה מבחוץ באמצעות "סיבות" – נסיבות החיים והסביבה שמעצב עבורנו הבורא. מכחה של זכירת ה', השליח מקשיב למציאות שה' מזמן לו ויודע איך לפעול בתוכה; מכח זכירת הרבי מסוגל השליח להכניס את אור האמונה לכלי הנפש – למודעותו שלו ומודעותם של מושפעיו.

על שתי הבחינות כתוב "וצדיק באמונתו יחיה": באמונתו אותיות "ב' אמונות" – בה' וברבי. על ידי האמונה כי משה הוא עבד נאמן לה', "משה אמת ותורתו אמת", מגיעים לאמונה עמוקה יותר בה' יתברך

– וגם להחדרת האמונה למודעות ולמעשה בפועל. כידוע, משה הוא "רעיא מהימנא", רועה האמונה. תפקידו לרעות-לפרנס את אמונתנו בה' באמצעות דברי תורתו, וכך להפוך את האמונה לדעת, ואת האור המקיף לאור פנימי. משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

וברגע זה אני נמצא איתם

סיפר הרה"ח ר' נחום רבינוביץ': עסקן מסויים, סיפר לי שנכנס פעם לחדרו הק' של הרבי, וראה שפניו של הרבי רציניות מידי. הוא אזר אומץ ושאל את הרבי, מה מעיק עליו

סיפר לו הרבי, שלפני זמן מה, ניגשו אליו זוג שזה עתה נישאו וביקשו ממנו לצאת לשליחות, והוא התנה זאת בתנאי שיביאו לו את אישור ההורים לכך. לאחר ימים מספר הם שבו אליו, עם האישור ביד, והוא נתן להם את ברכתו

האשה היא אחות יחידה לחמישה אחים המשמשים כשלוחים של הרבי ברחבי העולם, והרבי החל לומר את מקום שליחותו של כל אחד ואחד מהם וסיים שההורים נשארים כעת לבד... המשיך הרבי ואמר: עכשיו נמצאים הם בשדה התעופה ונשפכות שם דמעות רבות, על אף שאלו דמעות של שמחה, אבל בכל זאת אלו דמעות, וברגע זה נמצא אני אתם.

"רבות מחשבות"

תקופה קצרה לאחר פטירתו של הרבי הריי"צ, ביקרו חברי הנהלת ישיבת תות"ל – מונטריאל אצל הרבי. הרבי דיבר איתם על הנעשה בישיבה, וביקשם לכתוב דו"ח מהקורה בישיבה

הר' מ.ז. גרינגלאס, משפיע בישיבה, ניגש מיד לכתוב את הדו"ח, אך הוא חשב לעצמו, מה לכתוב בראש המכתב? בעודו מהרהר בדבר אמר לו הרבי: "ובפתח המכתב – מספיק הלשון שלום וברכה." (מפי הנ"ל)

"תפילה שלא בזמנה"

באחד מלילות היחידות בשנת תשכ"ה, הסתיימו היחידויות בשעה 8:30 בבוקר. באותם שנים, שעה זאת היא גם היתה השעה בה נגמר סדר חסידות ב770

כמה בחורים ניגשו לריל"ג וביקשו ממנו שישאל את הרבי, אם הוא רוצה כעת להתפלל 'שחרית'. הריל"ג נכנס לשאול, וכשיצא אמר שהרבי מסכים להתפלל כעת, אך בתנאי שיהיה מנין אנשים בלעדיו וכך הוי (מפי הנ"ל)

אחרי כ"ז אדר תשנ"ד

אמו של ד"ר א. מרופאיו של הרבי, החליטה – תקופה קצרה לאחר השואה – להתכחש ליהדות... בין היתר היא גם כתבה בצוואתה, שכל כספה – סכום לא מבוטל כלל – יעבירו לכנסיה מסוימת. לאחר כ"ז אדר ה'תשנ"ד, חלתה האשה מאוד ואושפזה ללא הכרה בבית הרפואה.

באותם ימים הגיע בנה ד"ר א. לבית הרפואה 'בית ישראל' לטפל ברבי והחליט בהזדמנות זו לבקש מהרבי ברכה כפולה... ראשית שאמו תבריא, שנית, שהכסף לא יעבור לנצרות. הוא נכנס לרבי, סיפר את הסיפור וסיים בבקשת ברכה.

לאחר זמן קצר הגיע לאמו, ומה מאוד התפלא לראות כי אמו התעוררה ובקשה בפיה: לעזור לה לשוב ליהדות! ויהי לפלא. הרופא סיפר לאמו בזכות מי היא חיה עכשיו... ובזכות מי היא רוצה לשוב ליהדות... הכסף כמובן, עבר ליהדות. (מפי הרב מ.מ. גרונר ששמע מאביו)

יודע מחשבות

בשנת ה'תש"י לפני קבלת הנשיאות, קיבל ר' מאיר זאיאנץ מאביו – שליח בברזיל – מכתב. במכתב מבקש ממנו אביו שיתחיל ללמוד סמיכה, ומבקש ממנו שיתייעץ ע"ז עם הרמ"ש כ"ק אדמו"ר מה"מ))

כשהלך לחדרו של כ"ק אדמו"ר שליט"א ונקש בדלת, ענה לו הרבי: "כן". מיד כשנכנס, לפני שפצה את פיו אמר לו הרבי: מאיר'קע איך מיין אז עס איז א ריכטיגע זאך, אז דו זאלסט אנפאנגען לערנען סמיכה" [תרגום: מאיר'קע אני חושב שדבר ראוי הוא, שתתחיל ללמוד סמיכה] (מפי אחיינו י.ז.)

מכל הכיוונים

לאחר כ"ז אדר תשנ"ב, פנו ארבע נשים לשליח מסיום, וביקשו דרכו ברכה מהרבי ללידה קלה. כשהקריא הריל"ג את השמות, נענע הרבי את ראשו הק' רק לג' נשים ולאישה אחת לא נענע הרבי בראשו. גם כאשר הקריא הריל"ג את השמות בסדר שונה, הרבי לא ענה לשם אחד. תקופה קצרה לאחמ"כ התברר שהאישה הנ"ל הפילה את עוברה. (מפי בנו של השליח)

"היום הם הרבה יותר גרועים"

זמן קצר לאחר שתורגם ספר התניא לאיטלקית, הביע גוי אחד במכתבו לרבי את תמיהתו על כך שבסוף פרק א' כותב אדמו"ר הזקן: "שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גילולים עושין אינן אלא להתייהר כו'". השיב לו הרבי שאכן צודק הוא בתמיהתו, אלא שאדמו"ר הזקן מתייחס לגויים אשר חיו בזמנו.

כשנכנס הר' גרשון מנדל גרליק, ליחידות, סיפר לו הרבי על דבר המכתב ואמר: זה מה שעניתי לו, אבל לך אני יכול להגיד שהיום הם הרבה יותר גרועים (מפי הרה"ח י.י. הלוי סגל)

קידוש על מיץ ענבים

בסוף שנת הממי"ם, סבלה בתם של משפחת ר. מצפון הארץ מבעי' חמורה בעיניה. הדבר הגביל מאד את ראייתה, והרופאים הגיעו למסקנה שרק ניתוח יציל את עיניה. דאגה בלב איש ישיחנה... ואכן השכנה ששמעה את הבעי'ה הציעה לכתוב לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

תשובת הרבי הייתה (הלשון אינו מדוייק), ברכה לרפו"ש ולבדוק את יין הקידוש. הבדיקה העלתה שאבי המשפחה, היה נוהג לקדש על מיץ ענבים שמייצרת חברת "טמפו" אשר ברכתו – 'שהכל'. מאז החלו לקדש על יין כ"פשוטו", ולאחר תקופה קצרה הבת הבריאה. (מפי הת' יהושע נוימאן)

"הרי אמרתי שיהיה בסדר"

יהודי שעבר בחלוקת דולרים אמר לרבי: שזקוק הוא לברכה לרפו"ש. הרבי נתן לו ברכה. הנ"ל הוסיף וביקש הבטחה, וכשראה שהרבי מתמהמה, החל אומר: רבי, הרי כתוב צדיק גוזר והקב"ה מקיים? ענה לו הרבי: מדוע צריך צדיק גוזר? הרי אמרתי שיהיה בסדר. (מפי בעל המעשה)

בתנאי שתחבוש פאה

לנערה מארץ הקודש שביקשה ברכה על נשירת שערות על אף כל הטיפולים, אמר לה הרבי: שהוא מברך, בתנאי שתבטיח לו שאחר נישואיה היא תחבוש פאה. כשבוע לאחר הבטחתה חזר שערה לצמוח, כנגד כל הסיכויים (מפי י.י. ביסטריצקי)

"דווקא בשל כך"

בעת ביקוריו של הרב יצחק דובאוו אצל כ"ק אדמו"ר מה"מ, הורה הרבי לריל"ג שיאמר לבחורים שילמדו ממנו ניגונים, אמר הריל"ג הרי מנגן הוא בצורה שונה במקצת? ענה הרבי: "דווקא בשל כך" (מפי הריל"ג)

אלו הם חידושיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר ברמב"ם

בא' ממאמריו אומר הרבי שישנם עניינים מכל הרביים בענייני נגלה. כשנכנס אחד מאנ"ש ליחידות אמר-שאל את הרבי, שאינו מוצא עניינים בנגלה מאדמו"ר הריי"צ? פתח הרבי את מגירתו והוציא משם חבילה די עבה של דפים ואמר: אלו הם חידושיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר ברמב"ם (מפי הרה"ח מ.ד. דוברסקין)

"מזל טוב פון דארטן"

כשנסע הרב משה אשכנזי, [רב קהילת אנ"ש תל אביב] לרבי, עקב שמחה משפחתית [תשל"ט], נכנס ליחידות עם רעייתו. מיד בהכנסם, פנה אליהם הרבי, ואמר: "מזל טוב פאר דא" [– בשביל כאן] ולאחר כמה שניות, אמר: "מזל טוב פאר דארטן".[– בשביל שם]. כשיצאו מהיחידות נודע להם, שברגע שהרבי אמר" "מזל טוב פאר דארטן" נולד להם נכד בארץ (מפי נכדם בעל המעשה ח.א. ווילישאנסקי)

רק להסתכל אבל לא להתפלל

בשנת תשמ"ח לאחר פטירתה של הרבנית, התפלל הרבי באחת השבתות בביתו, מפני האבלות. בבית לא היה מקום לכל הבחורים, ועל כן לא הורשו כולם להיכנס לתפילה. הבחורים שעז רצונם לראות את הרבי, עמדו ליד החלון, וניסו לראות את הרבי. למזלם, הסטענדער עמד ליד החלון, כך שבקלות הצליחו לראות את הרבי.

למחרת בבוקר, שוב עמדו הבחורים באותו מקום. לפתע, ראו שהרבי מתיישב מיד אחרי הודו, (ולא כרגיל אחרי 'ברוך שאמר') ומסיט את מבטו לעברם. כשראה הריל"ג שהרבי רוצה להביט על הבחורים, הסיט מיד את הוילון, ותוך כדי כך, פנה הרבי לריל"ג ואמר: נאר קוקן אבער נישט דאוונען?! (תרגום: רק להסתכל אבל לא להתפלל?) (מפי הרה"ח ברוך כהנא קרית גת)

יבדוק בכיסו

אחד מחסידי בעלז נכנס ליחידות לרבי [כ' כסלו ה'תשל"ט] וביקש מהרבי ברכה לרפו"ש על כמה וכמה בעיות. ענה לו הרבי "יש לכם רעצעפט?" הנ"ל ענה לרבי שאין לו. שוב שאלו הרבי: "יש לכם רעצעפט?" ושוב השיב הנ"ל בשלילה.

כך קרה הדבר גם בשלישית. לבסוף, אמר לו הרבי שיבדוק בכיסו. הכניס הנ"ל את ידו לכיס ושם אכן מצא רעצעפט. כשיצא סיפר לנוכחים בהתפעלות, שלא היה לו לפני זה רצעפעפט וזהו נס כפשוטו. (מפי הרה"ח ליפא ברענען)

"רחוק רחוק אבל קרוב קרוב"

אחד מאנ"ש שנכנס ליחידות, סיפר לרבי, שהגיע פעם לביתו של אחד השלוחים וכשנקש בדלת לקח הרבה זמן עד שנפתחה הדלת. לשאלתו מדוע התעכב? ענה לו השליח: כשאני פותח את הדלת לכיוון הרחוב, אני הולך ללבוש את החליפה ולחבוש את הכובע. הגיב ע"כ הרבי: "ישנם כאלו שנמצאים הם רחוק רחוק, אבל הם קרובים קרובים" (מפי הרה"ח מ.מ.ט.)

תן לה את זה כמו שזה

במהלך ההתוועדות של שמיני עצרת [תשי"ז], ניגש אחד לבקש ברכה לרפו"ש עבור אשתו והרבי אכן נתן את ברכתו.

הנ"ל שלא הסתפק בזאת, הוסיף וביקש פרוסת חלה, בכדי שיהיה כלי להעביר לה, כדבריו... הרבי לא היה נראה כל כך מרוצה מהבקשה, אך בכל זאת נתן להנ"ל פרוסה חלה. כשהלה קיבל את הפרוסה החל מיד לחפש מטפחת לעטוף את החלה.

כשראה זאת הרבי אמר בקול, "געגוג אז דער גאנצען עניין איז לבושים, דארף מען נאך מעלים זיין מיט נאך א לבוש המעלים? גיט איר אפ אזוי ווי דאס איז" [מספיק שכל העניין הוא לבושים, צריכים עוד להעלים עם עוד לבוש המעלים? תן לה את זה כמו שזה]. (מפי הריל"ג)

"אני לא אמרתי"

בשנים שהרבי היה בחרקוב, (לפני שהיה חתנא דבית נשיאה), היו שם שתי ישיבות, אשר שכנו בבית כנסת המקומי. האחת ישיבת "תומכי תמימים" שהיתה בעזרת נשים, והשניה ישיבה ליטאית שהיתה בבית הכנסת עצמו.

הרבי למד בבית מדרש אחר, אבל היה מגיע לאכול עם התמימים. באחת מן הפעמים, התעניין הרבי אצל אחד הבחורים, איזה מסכת הוא לומד. לאחר שהבחור השיב שהוא לומד מסכת קידושין, שאלו הרבי שאלה במסכת.

בינתיים התאספו סביב עוד בחורים, ואף אותם לאחר שבירר הרבי שלומדים 'יורה דעה' – הלכות תערובות, שאלם הרבי איזו שאלה, אבל תשובה לא היתה... לאחר כמה רגעים של שתיקה, ביקשו הם מהרבי שיענה על השאלה. השיב להם הרבי: אתם אמרתם שהנכם לומדים מסכת זו אני לא אמרתי. (מפי הנ"ל)

זהו דבר נכון במאד

בספר ימי מלך ח"ג מסופר, שבעת ביקורו של הרבי בצרפת [תש"ז], הלך להתוועד במלון "פרימה", ועם תום ההתוועדות נכנס הרבי לביתו של הר' ש"ב אלטהויז ע"ה. הרבי הביט בפני כל אחד מהילדים אשר נמו זה מכבר את שנתם, והתעניין בשמותיהם. כאשר שמע הרבי שאחד מן הילדים נקרא בשם עמנואל הגיב ע"כ במספר מילים... (ע"כ מהספר ימי מלך)

הרבי שאל: מהו המקור לשם זה? והנ"ל ענה: דהיות והם מיוצאי רוסיה, ועברו תלאות ויסורים רבים, קרא לבנו בשם זה, שבו מרומז העניין ש'-עמנו-אל. אמר לו הרבי ע"כ: "דאס איז אגלייכע זאך". (תרגום: זהו דבר נכון במאד) (מפי הרה"ח י.י. גורביץ' מגדל העמק)

משיח כבר עומד בפתח

בזמן המלחמה בין דרום לצפון קוריאה, [תשי"ב-י"ג] נשלחו כוחות מיוחדים מטעם צבא ארצות הברית לאזור. אחד מהחיילים היה בתהליך התקרבות ליהדות, והחליט – לפני צאתו – לקבל מהרבי את ברכת הדרך. כשנכנס לקבל ברכה אמר לו הרבי: ברכתי נתונה לך, בתנאי שבזמן שהותך שם תצטרך להשפיע על שאר החיילים היהודים לקיים תורה ומצוות.

הנ"ל הופתע מן התשובה ואמר לרבי: אבל אני עצמי רק עכשיו התחלתי ללמוד בעצמי, ואיך אוכל להשפיע על אחרים? השיב ל הרבי הזמן קצר והמלאכה מרובה, משיח כבר עומד בפתח. תצטרך אתה, גם לקבל על עצמך וגם להשפיע על אחרים בו זמנית. (מפי הרה"ח ז.פ. לוד)

עשרים ושש שפות

עולה חדש מברית המועצות, נכנס אל הרבי ליחידות והחל מדבר בשפה העברית. כשראה הרבי שמתקשה האיש בדיבורו, הציע לו לדבר ברוסית באומרו שמבין הוא שפה זו.

אמר האיש לרבי: שהוא עושה הכל לשכוח ממדינה כמו רוסיה, ולכן הוא משתדל לא לדבר ברוסית. אמר לו הרבי: אני יודע 26 שפות ואני רוצה לדעת עוד, אתה יודע שפה אחת וגם אותה אתה רוצה לשכוח. (מפי הר' מ.מ.ט.)

די לחכימא ברמיזא

פעם נכנס הרה"ח סעדיה ליבערוב ע"ה לחדרו של הרבי, לבקש ברכה עבור בתו שחלתה. לאחר שהרבי בירך, הוסיף ר' סעדי'ה וביקש הבטחה. אך הרבי שוב חזר על הברכה

כשראה זאת ר' סעדיה, אמר לרבי שהוא לא יצא מהחדר עד שיקבל הבטחה. הרבי לקח תניא שהיה על שולחנו הק' והחל ללמוד לעצמו. הבין ר' סעדי'ה את הרמז ויצא את החדר, ואכן תוך זמן קצר נרפאה בתו. (מפי ר' מ.מ. סלבטיצקי)

היכן מצאנו שבחורים ישנים בשעות היום

פעם אמר הרבי להרה"ח נתן שיחי' וולף ביחידות, היכן מצאנו שבחורים ישנים בשעות היום? מילא בי"ט כסלו ובי"ב תמוז שערים כל הלילה, אז אפשר לישון כשעתיים לפני התפילה, אבל סתם כך, ודאי שלא. (מפי בעל המעשה)

לאכול בעדינות

באחת הפעמים שנכנס המשפיע הרה"ח ר' מענדל פוטערפאס ע"ה ליחידות, אמר לו הרבי, שידאג שהבחורים באה"ק יאכלו בעדינות. (מפי הרה"ח י.י. הלוי סגל)

אבל שיהיה

בסוף אחת מההתוועדויות בשנת תש"כ, ניגש הרבי לאחד מהבחורים ושאל אותו האם הוא כבר אכל היום? כשהשיב הלה בשלילה, הזמינו הרבי לאכול בביתו והבחור נענה. לאחר הארוחה, לפני צאתו מן הבית, אמר לו הרבי: כתוב בספרים שאין נוהגין לומר לאחר מנחה של שבת א גוט שבת, אבל שיהיה.

מכוונים את שמי

סיפר הריל"ג: בשנים הראשונות לנשיאות, בתום יחידות מסוימת ניגש אלי הרבי ואמר לי: "זה עתה שמעתי דבר חדש, והוא, שבברכת שמע קולנו שבתפילת שמונה עשרה, לאחר המילים 'ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו' מכוונים את שמי". בשעה שאמר לי זאת הרבי, קרנו פניו והיה נראה מאוד שבע רצון מזה. (מפי הרה"ח י.י הלוי גורביץ' מגדל העמק)

זאת יכולת לעשות גם בדרום אפריקה

באחד הפעמים שחזר הרבי מביתו ל 770, ראה בחור הולך לאיטו ברחוב קינגסטון, ומביט אל חלונות הראווה וכו'. ניגש אליו הרבי ושאלו: מנין מגיע הוא כעת? ענה הבחור לרבי, שחוזר הוא מחדר האוכל, השיבו הרבי: זאת יכולת לעשות גם בדרום אפריקה (מקום מגוריו של הבחור). (מפי המשפיע הרה"ח ראובן דונין)

יראה זה מכובד יותר

כשנכנס הרה"ח שבתאי סלבטיצקי,- שליח הרבי לאנטוורפן בלגיה – ליחידות, עם רעייתו לאחר החתונה, אמר לרבי: שקיבל כמה הצעות לשליחות, וביניהם נצרת עלית, אילת ועוד, ענה לו הרבי: (הלשון אינו מדויק) מדוע אתם חושבים על אה"ק? תסעו לאנטוורפן בלגיה, והמשיך ואמר שיעסוק בענף היהלומים, כיון שאם ישאלו אנשים על עיסוקך, יראה זה מכובד יותר. (מפי בנו מ.מ.ס.)

מבחן אמת

שיצא הרבי מחדרו לזאל הגדול לתפילת ערבית בשנת תש"נ, ניגש מישהו לרבי והחל לדבר עם הרבי ברוסית. תחילה שאל את הרבי האם הוא יכול לדבר עם הרבי בשפה הרוסית? והרבי השיב: "דה" (- כן)

לאחר מכן אמר ברוסית, שמכיוון שנפרד הוא מאביו בגיל קטן, ואינו יודע מה עלה בגורל אביו רוצה הוא לדעת האם אביו עודנו בחיים? גם על שאל הזאת ענה לו הרבי – לאחר הרהור קל – "דה" (- כן). הוסיף האיש ושאל האם הוא אכן יזכה להתראות עם אביו בעודנו חי? וגם על זאת ענה לו הרבי – לאחר הרהור קל -"דה" (כן).

לאחר מכן, הוציא הרבי מטבע מכיסו, ואמר לו – בעודו מצביע על הקופה שתלויה ליד חדר המזכירות – שישים כסף זה בקופה לזכות אביו. והמשך מובן.

תקופת מלכי בית דוד בבית ראשון	א. דוד המלך. ב. שלמה המלך. ג. רחבעם המלך. ד. אביהו המלך. ה. אסא המלך. ו. יהושפט המלך. ז. יהורם המלך. ח. אחזיהו המלך. ט. יהואש המלך י. אמציהו המלך. יא. עוזיהו המלך. יב. יותם המלך. יג. אחז המלך. יד. חזקיהו המלך. טו. מנשה המלך. טז. אמון המלך יז. יאשיהו המלך. יח. יהויקים המלך. יט. יכניהו המלך. כ. השר שאלתיאל.
תקופת בית המקדש השני	כא. פדיה. כב. זרובבל. כג. משולם. כד. חנניה. כה. ברכיה. כו. חסדיה. כז. ישעיה. כח. עובדיה. כט. שכניה. ל. שמעיה. לא. נעריה.
תקופת ריש גלותא (תקופת תנאים ואמוראים)	לב. חזקיה ריש גלותא. לג. התנא עוקבן בר נחמיה - נתן דצוציתא ריש גלותא. לד. ר' הונא ריש גלותא. לה. ר' עקוב ריש גלותא. לו. ר' נחום ריש גלותא. לז. ר' יוחנן ריש גלותא. לח. ר' שפט ריש גלותא. לט. ר' ענן ריש גלותא. מ. ר' הונא ריש גלותא. מא. ר' נתן ריש גלותא. מב. ר' נחמיה ריש גלותא. מג. ר' עוקבן דצוציתא ריש גלותא. מד. ר' אבא ריש גלותא. מה. ר' ספרא ריש גלותא. מו. מר זוטרא ריש גלותא. מז. רב כהנא ריש גלותא. מח. רב גוריא ריש גלותא. מט. מר בוסתנאי ריש גלותא. נ. רב יעקב ריש גלותא. נא. רב מגיס ריש גלותא. נב. רב נחמיה ריש גלותא. נג. רב אבדימא ריש גלותא. נד. רב פינחס ריש גלותא. נה. רב חצוב ריש גלותא.
תקופת הגאונים	נו. רב שמואל גאון. נז. רב יהודה גאון. נח. רב חנניה גאון. נט. רב שרירא גאון. ס. רב האי גאון.
תקופת ראשונים ואחרונים	סא. הרה"ג ר' יוסף מרומי. סב. הרה"ג ר' יחיאל. סג. הרה"ג ר' אברהם. סד. הרה"ג ר' עזריהו. סה. הרה"ג ר' יחזקאל. סו. הרה"ג ר' לעמיל. סז. הרה"ג ר' עזריהו. סח. הרה"ג ר' אליהו. סט. הרה"ג ר' יוסף. ע. הרה"ג ר' נחמן. עא. הרה"ג ר' קלמן קלונימוס. עב. הרה"ג ר' לייביש. עג. הרה"ג ר' אלעזר. עד. הרה"ג ר' ירחמיאל. עה. הרה"ג ר' אריה זאב. עו. הרה"ג ר' יעקב. עז. הרה"ג ר' בצלאל. עח. הרה"ג ר' יהודה ליוואי – המהר"ל הזקן. עט. הרה"ג ר' בצלאל. פ. הרה"ג ר' חיים מוורמייזא. פא. הרה"ג ר' בצלאל.
מהמהר"ל לאבי אדמו"ר הזקן	פב. הרה"ג מרנא ורבנא יהודה ליוואי – המהר"ל מפראג. פג. הרה"ג ר' בצלאל חריף. פד. הרה"ג ר' שמואל. פה.הרה"ג ר' יהודה לייב. פו. הרה"ג ר' משה מפוזנא. פז. הרה"ג ר' שניאור זלמן. פח. הרה"ג ר' ברוך.
תקופת נשיאי חב"ד	פט. כ"ק אדמו"ר הזקן. צ. הרבנית דבורה לאה (בת אדמו"ר הזקן). צא. כ"ק אדמו"ר הצמח צדק. צב. רבי ברוך שלום שניאורסון (בן הצמח צדק). צג. רבי לוי יצחק שניאורסון (נכד הצמח צדק). צד. רבי ברוך שניאור זלמן שניאורסון (סב אדמו"ר שליט"א). צה. הרב המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון (אב אדמו"ר שליט"א). צו. כ"ק אדמו"ר הרבי מנחם מנדל שניאורסון

חנוך בן ירד דור שביעי לאדם הראשון

בתנ"ך, חֲנוֹךְ היה דור שביעי לאדם הראשון, בנו של ירד ואבא של מתושלח. בתיאור חייו מופיע הביטוי "ואיננו כי לקח אותו אלהים", במקום הציון "וימת" המופיע אצל שאר הנמנים באותו פרק. בעקבות זאת נוצרה במשך הדורות ספרות עשירה על דמותו כצדיק שלא מת ואף הפך למלאך.

חנוך היה אחד מבני האדם הראשונים בעולם. בסוף פרשת בראשית התורה מפרטת רשימה של עשרה דורות מאדם הראשון ועד לנח, בן אחר בן, כשהיא מציינת את הגיל בו נולד הילד של הדור הבא, ואת מספר שנות חייו.

חנוך בן ירד, הדור השביעי לאדם הראשון, בולט בעיקר בגיל הצעיר שבו הסתיימו חייו - שלוש מאות וששים וחמש שנים. בימינו זה נחשב המון, אולם גילם של אבותיו ובניו מצויין בתורה בפירוש ומסתכם בממוצע של כשמונה מאות שנים; חנוך חי פחות מחצי מזה.

וכך מתמצתת התורה את חייו של חנוך לארבעה פסוקים:

ויחי חנוך חמש ושש שנה ויולד את מתושלח. ויתהלך חנוך את האלוקים אחרי הולידו את מתושלח שלש מאות שנה, ויולד בנים ובנות. ויהי כל ימי חנוך חמש ושש שנה ושלוש מאות שנה (365). ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו, כי לקח אותו אלוקים.

צעיר ביחס למי?

אגב גילם המופלג של בני אותו הזמן, מעניין לציין את הסברו של הרמב"ן לאריכות הימים באותה תקופה. לדעתו, עובדת היותו של אדם הראשון "מעשה ידיו של הקדוש-ברוך-הוא" היא הגורם להיותו חסון פיזית, ובניו שאחריו גם הם נולדו בדומה לו. אך המבול גרם לשינויי אקלים קיצוניים בעולם (ובלשונו: "נתקלקל עליהם האוויר"), שהפך לכזה שאינו מאפשר חיים ארוכים כל כך.

לעומתו, הרמב"ם סובר שכבר באותו פרק זמן (אלף וחמש מאות השנים הראשונות לבריאת העולם) הייתה תוחלת החיים נמוכה יותר. רק אלו שתוחלת החיים שלהם הוזכרה במפורש במקרא, חיו חיים ארוכים.

כך או כך, ניתן לקבוע בפירוש שימי חייו של חנוך היו קצרים יחסית. זאת משום שגם לדברי הרמב"ם היה חנוך חריג בין אלו ששנות חייהם הוזכרו במפורש.

צדיק או רשע?

בעוד המקרא לא מספר לנו מה עשה חנוך בחייו, הוא מציין כי הוא מת בגיל צעיר "כי לקח אותו האלוקים".

אבל מדוע? קיימים לכך הסברים שונים.

במדרש מובאת דעה המציינת שחנוך היה רשע ולפיכך נגזר עליו למות בגיל צעיר. דעה אחרת במדרש אומרת שלמרות שחנוך היה נוטה ליפול ולחטא, המוות שלו לא היווה "עונש", אלא דווקא סוג של "פרס", שנועד למנוע ממנו לחטוא. בלשון המדרש: "חנוך חנף היה, פעמים צדיק פעמים רשע, אמר הקב"ה: עד שהוא בצדקו אסלקו".

רש"י בפירושו על התורה מציג הסבר דומה: "מיהר הקדוש-ברוך-הוא וסילקו והמיתו קודם זמנו" מכיוון שהיה "קל בדעתו לשוב ולהרשיע".

לעומתם, הרלב"ג והאבן עזרא שניהם רואים בחנוך צדיק שנפטר בגיל צעיר לאחר שהשלים את כל תפקידו בעולם ומשכך, לא היה לו צורך להמשיך ולחיות בו והוא נלקח לבית עולמו.

"לקח אותו האלוקים"

ואולי חנוך בכלל לא מת?

בעוד על שאר האנשים נכתב כי הם מתו, התורה משתמשת בלשון ציורית משהו כשהיא מדברת על פטירתו של חנוך:

"ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו, כי לקח אותו אלוקים."

המדרש רואה בכך הוכחה שהוא בעצם בכלל לא מת כדרך כל אדם - "תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלו הן: חנוך בן ירד".

ואילו תרגומו של רבי יונתן בן עוזיאל מציין שבעוד נראה היה שנשמתו של חנוך פרחה מגופו, חנוך לא מת אלא הפך להיות מלאך בשם מטטרו"ן.

נשמה גבוהה שמתקנת עולם

"כל השביעין חביבין" מציין המדרש, "בדורות (שבין אדם הראשון לנח), חנוך (היה השביעי והחביב). באבות (האומה), משה (היה השביעי)."

רבי שניאור זלמן מליאדי, מייסד חסידות חב"ד ומחבר ספר ה'תניא', מציין כי נשמותיהם של משה רבינו וחנוך הגיעו מעולם נעלה יותר, 'עולם התוהו', ולפיכך נאמר על חנוך "ויתהלך חנוך לפני האלוקים" בלשון עבר: כמו משה רבינו, עוד בטרם באה נשמתו לעולם הזה, היא התהלכה בעולם נעלה יותר.

שליחותו החשובה של חנוך הייתה לזכך את העולם, שנטמא באותה בעת בשל חטאיהם של אנשי הדור (שהלכו והצטברו עד לימי נח בהם הוריד הבורא מבול על הארץ שטיהר את העולם).

אלמלא צדיקותו של חנוך, הייתה סאת החטאים עוברת את גדותיה עוד לפני זמנו של נח, והעולם היה נחרב כליל מבלי שיהיה המשך לקיומו. מעשיו הטו את הכף לצד החיובי ואפשרו את הטיהור המינורי יותר של העולם - באמצעות מבול שאחריו החלו הניצולים בתיבה את חייהם מחדש.

זה היה סיפורו של חנוך. סיפור של מסתורין, לקיחה מן העולם אך גם עם מסר לתיקון עולם ועבודת הבורא.

אור ל-ג' תמוז תשפ"ג – כפ"ח (אנגלית) התוועדות ג' תמוז (ח"ב)

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א[א] קיצור מהלך השיעור

ב-ג' תמוז השנה מסר הרב שיעור מיוחד באנגלית (שרק חלק ממנו מובא כאן) – התבוננות מיוחדת בתשע נשמות שנכנסו לגן עדן בהיותן בחיים (בה עוסק פרק א), מתוך נסיון להסביר גם עבורנו מהי כניסה כזו לגן עדן (בפרק ב). יש כאן המשך של ההתבוננות – בשבועיים האחרונים – בהגותו של קאנט,

מתוך מגמת 'גיור' וחשיפת היותה האחוריים של מחשבת חסידות חב"ד. הכניסה לגן עדן מוסברת כחוויה ה-sublime (המקבילה המערבית ל'נירוואנה' במזרח) – פסגת החוויה האנושית על פי קאנט – תוך כדי הסבר מעמיק מהי הפסגה הגבוהה-יותר שמגלה לנו התורה (כשבתוך הדברים מתחדש הסבר לשלש קומות של אין-סוף בתוך הכתר).

א. תשעה נכנסו בחייהם לגן עדן

חז"ל אומרים, בכמה מקומות במדרש[1], שישנם תשעה ש"נכנסו בחייהם בגן עדן"[2] – הם לא טעמו טעם מיתה[3]. בהמשך נתבונן עוד מה המשמעות עבורנו להכנס חי לגן עדן. החידוש כאן שחז"ל לא מונים אנשים הכי גדולים, כמו משה רבינו והאבות והאמהות, אלא תשעה אנשים מה'פריפריה'. מי הם אותם תשעה אנשים?

חנוך, אליהו הנביא ומשיח

הראשון הוא חנוך, הדור השביעי מאדם הראשון (והוא רבו הרוחני של משה רבינו[4], הדור השביעי מאברהם אבינו)[5]. עליו כתוב "ואיננו כי לקח אתו האלהים"[6], לא כתוב עליו שהוא מת. חז"ל מסבירים[7], ורש"י מביא[8], שהוא היה צדיק גמור וה' חשש שהוא יחטא – ולכן לקח אותו לפני זמנו. אבל הוא לקח אותו כמו אליהו הנביא, שגם הוא אחד מאותם תשעה אנשים, שעלה באש לשמים חי ונכנס בחיים לגן עדן. הדמות הכי מפורסמת, שבקבלה מתייחסים אליו, הוא הראשון – חנוך בן ירד.

השני הוא אליהו הנביא, שכבר הזכרנו הרגע.

השלישי הוא משיח[9], כך כתוב. משיח הוא בעתיד, הוא עוד לא הגיע לפי פשט, אבל הוא נמנה השלישי בתשעה שנכנסו חיים לגן עדן.

---

1 דרך ארץ זוטא ספ"א. ילקו"ש בראשית רמז מב; יחזקאל רמז שסז.

2 הלשון "בגן עדן" (ולא 'לגן עדן') רומזת שגן עדן הוא כאן, בפנימיות עולם הזה (ועל דרך לשון המדרש – במדבר רבה יט, א – "'מי יתן טהור מטמא'... העולם הבא מעולם הזה"). ורמז: **משיח** עולה ב"פ "**בגן עדן**" (כנגד ג"ע התחתון וג"ע העליון).

3 אך ראה עוד לקמן שאין זהות בין אלו שנכנסו לגן עדן בחיים לאלו שלא טעמו טעם מיתה, ומובן שאלו שני דברים שונים.

4 ראה קה"י ערך 'חנוך'. ורמז: **חנוך בן ירד** עולה **עמרם**, אבי משה. **משה-חנוך** עולים יחד **משפט** ("משפט רחמי" בתפארת, בין הדעת, מדת משה, והיסוד, מדת חנוך, כדלקמן), **גל** פעמים **אחד**.

5 ויקרא רבה כט, יא (אכן, משה הוא גם בחינת שלישי – ראה לקמן הערה י – שלישי כנגד ג"ר, עד לדעת, ושביעי כנגד הז"ת, עד למלכות).

6 בראשית ה, כד.

7 בראשית רבה כה, א.

8 רש"י בראשית ה, כד.

9 משיח ("גואל אחרון") הוא שלישי כפי שמשה ("גואל ראשון") הוא שלישי ("תליתאי", שבת פח, א). ישנם שלשה 'משיחים' כלליים בעם ישראל – אברהם אבינו, משה רבינו מלך המשיח. **אברהם-משה-משיח** עולים יחד "**שמע ישראל**" (ג"פ **אברהם אבינו**, הכולל את שלשתם). כשעושים סדרה – 248, 345, 358 – היסוד הוא -84 (מינוס **חנוך**). בסדרה כולה יש סה"כ 5 מספרים חיוביים – 248, 345, 358, 287, 132 – העולים יחד 1370, ה"פ (ממוצע) **מרדכי** (שהוא גם הממוצע של כל הדמויות, כדלקמן בארוכה)!

אליעזר עבד אברהם

הרביעי, לגמרי בלתי-צפוי, הוא עבד אברהם. יש לכך שייכות לפרשת שבוע, כמו שנסביר. אליעזר היה האחראי על כל ביתו של אברהם אבינו – המנכ"ל של כל מה שאברהם אבינו עשה, כולל הפצת תורתו של אברהם אבינו לעולם הגדול. הוא נקרא "דמשק אליעזר"[10], "שדולה ומשקה מתורת רבו"[11] לכל העולם. הוא דמות מאד חשובה, אבל בסופו של דבר הוא עבד – "עבד אברהם אנכי"[12].

חז"ל[13] אומרים עליו דבר מאד מענין, שיש לו שייכות לכנען – הוא כנען עצמו (על דרך הפשט אפשר לפרש שהוא צאצא ישיר שלו ועל דרך הסוד שהוא גלגול שלו). ארץ ישראל נקראת ארץ כנען, אבל כנען עצמו הוא הבן של חם בן נח, נכד של נח. התורה מספרת שנח קילל את כנען – בגלל מה שחם אביו עשה לו – "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו"[14]. אותה דמות, כנען, מופיעה בתורה כאליעזר. אבל מה חז"ל אומרים על אליעזר? ש"יצא מכלל ארור ובא לכלל ברוך"[15]. הדבר הכי גדול שאליעזר עשה הוא השידוך בין יצחק אבינו לרבקה אמנו (עיקר יחוד **מה** ו-**בן** בתורה[16], יחוד קוב"ה ושכינתיה, תכלית כל התורה כולה). אברהם אבינו שלח אותו לחרן למצוא כלה לבנו יחידו משרה, והוא הביא את רבקה – כל עם ישראל יוצא מהשידוך שעושה אליעזר עבד אברהם. באותו רגע שהוא עשה את השידוך הוא יצא מכלל ארור ונכנס לכלל ברוך. לא רק שהוא נעשה מבורך בגלל השידוך שעשה, אלא שבזכותו הוא לא מת מות רגיל. הוא הרביעי.

עבד מלך הכושי ויעבץ

אז באה דמות אחרת, שאולי אפילו לא שמענו עליה מעולם – עבד מלך הכושי[17]. הסיפור שלו מופיע בסוף ספר ירמיהו[18]: ירמיהו התנבא על חורבן המקדש והרגיז בכך את המלך ואת כל השרים של עם ישראל באותו זמן. הם השליכו אותו לבור – בור עמוק מלא טיט, מות בטוח עבורו. הציל אותו אחד הקצינים – זהו פשט הסיפור – שנקרא עבד-מלך הכושי. צדקיהו נקרא הכושי[19] וחז"ל מסבירים[20] שכמו שכושי משונה בעורו, שחור לגמרי, כך צדקיהו משונה במעשיו, כולו טוב. בכל אופן, כאן לא מדובר על המלך אלא על אחד העבדים שלו, כמו שאליעזר הוא עבד אברהם. הוא רץ למלך וספר לו שירמיהו עומד למות אם לא יוציאו אותו מהבור. המלך שמע אותו, שמע את המילים שלו, ואמר לעבד-מלך לקחת 30 אנשים כדי להוציא את ירמיהו מהבור.

---

10 בראשית טו, ב.
11 רש"י שם.
12 בראשית כד, לד. "**עבד אברהם אנכי**" עולה ה"פ **אנכי**, היינו **אנכי** פו"א, רמז לגילוי "אנכי מי שאנכי" במ"ת.
13 בראשית רבה נט, ט.
14 בראשית ט, כה.
15 בראשית רבה ס, ז. ויקרא רבה יז, ה. "**יצא מכלל ארור ובא לכלל ברוך**" עולה **אהבה** (מדת אברהם) פעמים **בטחון** (פנימיות הנצח, ענף-ביצוע ה"חסד לאברהם" על ידי עבדו אליעזר). ובצירוף **אליעזר עבד אברהם** עולה ז"פ **רלא** (**מט** פעמים **גל**).
16 ראה לקו"ת ברכה צו, ג.
17 **עבד מלך הכושי** עולה 507, ג"פ **אחד-אהבה** ברבוע. שמו חוזר במקרא ג"פ – סה"כ "**הוי' אחד**" ברבוע.
18 פרק לח.
19 ירמיה לח, ז וברש"י. וראה באורך התוועדות ליל פורים השתא (נדפס בגליון ויקה"פ).
20 מועד קטן טז, ב; ספרי במדבר צט.

ירמיהו יצא מהבור, נשאר בחיים, והזכות הזו – היה בזכותו, באחריותו – עמדה לעבד מלך הכושי שהוא נכנס חי לגן עדן. דמות בלתי-מוכרת לחלוטין, ובחז"ל יש דעות שונות מי הוא היה. לפעמים אומרים[21] שזהו התלמיד של ירמיהו, ברוך בן נריה, אבל פשוט הפסוק הוא שזו דמות אנונימית.

גם הדמות הבא היא מישהו שאולי לא שמענו עליו – יעבץ בן רבינו הקדוש, הבן של רבי יהודה הנשיא. רבי יהודה הנשיא הוא התנא שחבר את המשנה, התורה שבעל פה. יש שתי גרסאות, אם מדובר בבן שלו או בנכד שלו, ששמו יעבץ. חז"ל לא מספרים מה הסיפור, באיזו זכות הוא נכנס לגן עדן בחיים, אלא רק אומרים שהוא נכנס לגן עדן בחיים.

אם כן, עד כאן מנינו ששה אנשים.

בתיה בת פרעה וסרח בת אשר

עד כה היו רק גברים – מה לגבי נשים שנכנסו לגן עדן בחיים? חז"ל אומרים שהיו שתי נשים כאלה:

בְּתיה בת פרעה מלך מצרים[22], שהצילה את משה רבינו – נעשתה אמא מאמצת של משה רבינו, הכניסה אותו לארמון פרעה וחנכה אותו. היא דמות גדולה. בזהר כתוב[23] שיש לה היכל שלם בגן עדן של נשים צדקניות, שכולן לומדות יחד בגן עדן עם בתיה בת פרעה, נסיכת מצרים. היא, בזכות הצלת וגידול הגואל ונותן התורה, משה רבינו, נכנסה לגן עדן בחיים.

הבאה בתור, שאולי כן היינו מצפים להכללה שלה באלו שנכנסו בחיים לגן עדן, היא סרח בת אשר. לה היתה הזכות לבשר ליעקב אבינו שיוסף הצדיק עדיין חי, אחרי שהאחים חזרו עם הבשורה הזו, אף אחד לא היה מסוגל לבשר זאת ליעקב. היא עשתה זאת באמצעות שיר[24]. את הדמות של שרח בת אשר אנחנו מוצאים מאות שנים אחר כך בתנ"ך[25], וחז"ל אומרים[26] שאף פעם לא כתוב שהיא מתה. לכן אומרים חז"ל שהיא אחת מהתשעה שנכנסו בחיים לגן עדן.

שוב, מדובר כאן בקטגוריה מסוימת של אנשים – אלו שנכנסו בחיים לגן עדן. כאשר חז"ל מציינים קטגוריה מסוימת של נשמות צריך להבין את ההגיון. יש מאות קטגוריות, וזו קטגוריה בפני עצמה, ויש בה תשעה אנשים – שבעה גברים ושתי נשים. איפה יש עוד קטגוריה שיש בה חלוקה בין גברים לנשים – 48 נביאים ו-7 נביאות[27]. שם היחס הוא בערך 1:7 וכאן היחס הוא 2:7, יחס יותר גדול ("כפלים לתושיה"[28]). רק לשים לב לנקודה הזו.

---

21 ראה ברש"י, בר"י קרא, ועוד סביבות הפסוקים הנ"ל בירמיהו (ע"פ הספרי הנ"ל בהערה הקודמת).

22 **בתיה בת פרעה מלך מצרים** עולה 1644 – **מרדכי** פו"א, **"ואהבת את הוי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"**.

23 זהר ח"ג קסז, ב. וראה באורך שיעורי כ"א סיון תשע"ג פ"ד, ו-כ"ח סיון דאז פ"י.

24 ספר הישר ויגש ט.

25 בדמות האשה החכמה מאבל בית מעכה – שמואל-ב כ, טז ואילך.

26 בראשית רבה צד, ט.

27 מגילה יד, א.

28 איוב יא, ו.

רבי יהושע בן לוי

האחרון הוא רבי יהושע בן לוי – תנא ידוע, בדור האחרון של התנאים ובדור הראשון של האמוראים. הגמרא מספרת[29] עליו סיפור ידוע, שעסקנו בו רבות[30]: שהוא הלך ופגש את נשמת משיח ושאל את המשיח "מתי קאתי מר?" והמשיח השיב "היום!". כאשר המשיח לא בא באותו יום רבי יהושע בן לוי הלך לאליהו הנביא ואמר לו – המשיח הוא שקרן, הוא שיקר שיבוא היום. אליהו ענה – הוא לא שיקר, הוא התכוון "היום, אם בקולו תשמעו"[31]. התנאי שלו חזר אלינו – אנחנו צריכים לשמוע בקול ה' (שהוא קולו הפנימי של משיח עצמו[32]) ואז המשיח יבוא "היום", 'מיד' (היום פירושו עכשיו, מיד).

מכל התנאים, כולל תנאים הכי גדולים, דווקא רבי יהושע בן לוי נכנס חי לגן עדן. גדול התנאים רבי עקיבא לא רק שלא נכנס לגן עדן חי, אלא שהוא מת ביסורים גדולים, הוא אחד מעשרת הרוגי מלכות והמרכזי בהם[33]. יש כאן הגיון לגמרי לא פשוט מי נכנס לקטגוריה הזו של הנשמות. בכל אופן, יש רק אחד מכל התנאים וכל האמוראים שנכנס לגן עדן בחיים – רבי יהושע בן לוי. יש הרבה-הרבה דברים שהוא אמר ושהוא עשה בתלמוד שזיכו אותו להיות אחד מאלה שנכנסים לחייהם בגן עדן.

פרצוף תשע הדמויות

יש כמה גרסאות שונות מי התשעה – כאשר בכולן מדובר בתשעה, לא שמונה ולא עשרה – אבל זו הדעה הכי מקובלת[34]. אם יש לנו תשע דמויות אנחנו אוהבים לעשות 'פרצוף' – לסדר אותן לפי הספירות. איך נעשה זאת כאן?

---

29 סנהדרין צח, א.

30 בסדרת שיעורי "אמונה ובטחון" החל משיעור 23 (כ"ח ניסן תשע"ט).

31 תהלים צה, ז.

32 ראה לב לדעת עמ' פב (והוא סוד **מחשבה קול דבור** העולה **משה-משיח, הבל-יחידה** במשולש).

33 ראה שער הפסוקים פרשת ויצא סימן ל.

34 המקור העיקרי הוא במסכת דרך ארץ זוטא סוף פ"א. בגרסה הראשונה שם מופיע עוד מלך גוי שלא הוזכר בפנים – חירם מלך צור – ובסוף המנין כתוב "ויש אומרים אף רבי יהושע בן לוי". כתוב שם בצד שיש מקומות שכתוב בהם שמוציאים את חירם מלך צור ומכניסים במקומו את ריב"ל כדי שהמספר ישאר תשע. בחירם יש לכאורה פסוק מפורש, "בגן עדן האלהים ישב שם" (יחזקאל לא, ט), אבל חז"ל מסבירים שבאמת היה שם אבל משום פגם שלו, חטא שלו, הוציאו אותו ולכן לא נכלל כאן במנין. בכל אופן, מענין שיכול להיות גם גוי בין התשעה. הוא עשה טובה לשלמה המלך, הבן של דוד המלך, וגם הוא יכול להכנס בחיים לכאורה. במקרה הזה ספציפית, לפי ה"יש אומרים", הוא נכנס והוציאו אותו, לפי היש אומרים.

יש עוד שנים ב'משחק' שמכניסים ומוציאים – בנימין בן יעקב וכלאב בן דוד המלך. גם לגבי יעבץ בן רבינו הקדוש יש שתי גרסאות, כמו שהזכרנו, אבל יש גם גרסה שזהו יעבץ סתם, יעבץ של התנ"ך (דהי"א ב, נה), שלפי חז"ל (תמורה טז, א) הוא עתניאל בן קנז, חורגו של כלב בן יפונה, והזכות המיוחדת שלו היא זכות התורה – שהוא החזיר את התורה בפלפולו והרבה בתלמידים.

אם כוללים את כל האפשרויות יש לנו בעצם 13 – התשעה שמנינו בפנים ועוד חירם, בנימין, כלאב ויעבץ מהתנ"ך – וכך יש איזו זיקה ל-13 שלא טעמו טעם מיתה. יש כאן קשר בין 13 ו-9, בסוד הקשר בין **יג** מדות הרחמים שאחרי חטא העגל (שמות לד, ו-ז) ו-**ט** מדות הרחמים אחרי חטא המרגלים (במדבר יד, יח), אודותם מסבירים (ספר הליקוטים בראשית פ"ב; כי תשא פל"ד) שהם **יג** תיקוני דיקנא דאריך ו-**ט** תיקוני דיקנא דז"א שיש להם שרש יותר גבוה בהיכלין דאריך (וראה גם אמונה ומודעות תחלת מאמר "עיקרי האמונה של פנימיות התורה").

הראשון, חנוך, הוא הצדיק השייך לספירת היסוד, "וצדיק יסוד עולם"[35]. כתוב[36] עליו שהיה תופר מנעלים ועל כל תפירה ותפירה היה מייחד יחודים – התפירות הן היחוד של היסוד והמלכות. וכן, **חנוך** בגימטריא **פד** – מספר השייך לתיקון הברית[37].

אחריו **אליהו** הנביא[38], עליו כתוב בפירוש בקבלה[39] שהוא שם **בן**, מלכות[40].

אחריו משיח אותו נשייך לכתר – המשיח הוא גילוי שרש המלכות בכתר.

את הדמות הבאה, אליעזר עבד אברהם. נשים בחסד – במדת אדוניו אברהם, "חסד לאברהם"[41] (אותה הוא מזהה היטב ולפיה הוא בוחר כלה הראויה לבן אדוניו[42]).

אם את העבד הראשון, אליעזר, שמנו בחסד, מתאים שהעבד השני כאן, עבד מלך הכושי, יהיה בספירת הגבורה. הוא הציל את ירמיהו הנביא, נביא החורבן. כשנרצה לחשב גימטריות של השמות עצמם, ללא הכינויים, נצטרך לדעת האם שמו הוא "עבד" – עבדו של "מלך הכושי" – או ששמו "עבד מלך" והמלה "הכושי" מתארת אותו ולא את המלך (וממילא יתפרש שגם הוא צדיק גמור, כפי שדורשים חז"ל את התיאור "הכושי" על צדקיהו). עבדים הם לשון 'עבודה', ועיקר ה"עבודה שבלב" שייך ליראה (שהיא "ראשית העבודה ועיקר ושרשה"[43]) ולאהבה ("לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"[44]), לעבד מלך הכושי ולאליעזר עבד אברהם. זכות התורה של יעבץ שייכת לתפארת, מקום התורה. אם ישנם שני 'מתחרים' על השם יעבץ[45] אפשר לשים אחד בתפארת ואחד בנצח שהרי "איהו בנצח"[46]. אכן, בפנימיות, אין בפרצוף דמות השייכת לנצח משום שהנצח הוא ענינו הכללי של הפרצוף כולו – כניסה חי לגן עדן היינו מעבר לנצח, טעימת חיים נצחיים כאשר זוכים לניצחון על מלאך המות ("דידן נצח"), "ובלע המות לנצח"!

את שתי הנשים מתאים למקם בקו שמאל: בתיה, שתפקדה כאם משה ש"זכה לבינה"[47], שייכת לספירת הבינה-האמא. "בינה עד הוד אתפשטת"[48] – לשם מתאימה סרח בת אשר, בשורתה ליעקב וסיפורי חייה (וגם תכונת "רגליה יורדת מות"[49] של "איהי בהוד" מופיעה אצלה בכריתת ראשו של שבע בן בכרי והשלכתו בעד החומה[50], אכן היא עצמה לא מתה – בהודיה דקדושה שלה, אמונתה השלמה, היא נצלה מ"הודי נהפך עלי למשחית"[51] והתגברה על "רגליה יורדת מות").

---

35 משלי י, כה.
36 פרדס רמונים שכ"ב פ"ד.
37 שער רוה"ק תקון כז.
38 על הקשר בין חנוך בן ירד לאליהו הנביא ראה שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פס"ד ובשבעים פני חן פן ב.
39 ע"ח שמ"ח (הקליפות) פ"ד (מ"ק); קהלת יעקב ערך 'אליהו'.
40 וכן **אליהו הנביא זכור לטוב** עולה **ת**, "סופא דכל דרגין", סוד המלכות.
41 מיכה ז, כ.
42 ראה לשונות הפסוקים בפרק כד בבראשית.
43 תניא פמ"א.
44 זהר ח"ג רסז, א.
45 כנ"ל הערה לה.
46 ע"ח שער הכללים פ"א; ע"ח של"ו (מיעוט הירח) פ"ח; שעה"כ שער חנוכה דרוש א; מבו"ש שער ג ח"א פ"ב.
47 ראה ר"ה כא, ב; זח"ב קטו, א (ובנצוצי זהר שם).
48 ע"פ הקדמת תקו"ז ז, א. ראה ע"ח שער הכללים פ"ד; ע"ח שכ"ט (הנסירה) פ"ח.
49 משלי ה, ה.
50 כנ"ל הערה יט.
51 דניאל י, ח.

את החכם-האמורא – רבי יהושע בן לוי, ששמו כשם רבי יהושע "חכימא דיהודאי"[52] – נשייך לחכמה. ולסיכום:

כתר
משיח

חכמה
רבי יהושע בן לוי

בינה
בתיה

חסד
אליעזר עבד אברהם

גבורה
עבד מלך הכושי

תפארת
יעבץ

נצח
[יעבץ]

הוד
שרח בת אשר

יסוד
חנוך

מלכות
אליהו הנביא

רמזי התשעה – סוד מרדכי

אם נעשה את הגימטריא של הקבוצה הזו, לפי השמות הפרטיים בלבד – **חנוך אליהו משיח** (עד כאן **יט** פעמים **הוי'**) **אליעזר עבד-מלך יעבץ בתיה שרח יהושע** – הערך הממוצע של כל התשעה הוא **274**. סיכוי נמוך, של **1:9**, לכך שהמספר יתחלק ב-**9** – אבל הוא מתחלק ב-**9**: **9** פעמים **274**. המספר הזה הוא גם דמות מאד חשובה בתנ"ך – **מרדכי**.

למה מדגישים זאת? הרבי – שהיום הוא היום שלו, וכל הדרוש על אלה שנשארו בחיים, שנכנסו בחיים לגן עדן, הוא לכבודו – הכי הזדהה עם מרדכי, מכל הדמויות בתנ"ך, אפילו במובן מסוים יותר ממשה רבינו. דווקא על מרדכי, שהיה בגלות, כתוב "מרדכי בדורו כמשה בדורו"[53], ויש בו את הגוון והטעם המיוחד של "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"[54]. הוא יהודי גאה שמאמין במאה אחוז, באלף אחוז, במיליון אחוז, במסורת של העם היהודי.

52 בכורות ח, ב.
53 ראה אסתר רבה ו, ב.
54 אסתר ג, ב.

כאשר הרבי הקודם בא לאמריקה הוא אמר – אקסיומה מפורסמת שלו – ש'אמריקה אינה שונה'. יהודים שבאו לאמריקה כמה עשרות שנים קודם טענו ש'אמריקה שונה', 'אתה לא יכול להיות באמריקה יהודי כמו בוילנה. וילנה ואמריקה הן שני עולמות'. הדבר הראשון שאדמו"ר הריי"צ אמר בתוקף הוא ש'אמריקה אינה שונה'[55], אמריקה היא אותו דבר כמו וילנה וורשה וכל מרכזי התרבות היהודית בגלות אירופה, המולדת הישנה.

הרבי קידם זאת – הוא נכנס להווי של אמריקה, ולהווי של כל העולם, כי שלח הוא שליחים לכל העולם. הוא הראה שאפשר להיות חסיד, לנהוג כמו חסיד, לשוב בתשובה להנהגה של חסיד, שלא מוותר על אף מנהג ישראל. אתה יכול להיות מעורה בחיים, לקרב את היהודי הכי פשוט ולהביא אותו לתורה, לאמונה ולהנהגה של חיים יהודיים.

הרבי היה נוהג לומר זאת בפורים, והיה מאד ברור שהוא הכי מזדהה – מכל הדמויות בעם ישראל – עם מרדכי היהודי. והנה, **מרדכי**, בהשגחה פרטית, הוא הערך הממוצע של תשעת אלה.

עוד דבר שהיה מדהים בשבילי, ששלשת הראשונים, הצפויים, חנוך-אליהו-משיח – אם כותבים את המשיח כמנחם, כדברי חז"ל ש"מנחם שמו"[56], לפי הפסוק על "צמח" – הממוצע של **חנוך-אליהו-מנחם** גם הוא 274, **מרדכי**, הממוצע של כולם.

274 שוה עוד דברים: יעקב אבינו נשא שתי אחיות – היה לפני מתן תורה[57] – ואף שהן שתי דמויות שונות, לאה ורחל, שהן הממד הנסתר (עלמא דאתכסיא) והממד הגלוי (עלמא דאתגליא)[58], הן מתחברות יחד, וגם החיבור של **לאה-רחל** עולה 274. יש עוד זוג דמויות שהן הלעומת-זה של 274, עליהן נקרא בפרשת השבוע הבא – **בלק-בלעם**[59] (שהם גם אותיות **בבל-עמלק**, כנודע). לבלעם היה את כח הדיבור, כוחו בפיו[60], והוא הלעומת-זה של משה רבינו – כך אומרים חז"ל[61]. עם ישראל בכלל כוחו בפיו[62], והעיקר הוא אצל המנהיג של עם ישראל, משה רבינו – שהלעומת-זה שלו הוא בלעם[63]. המלך שהביא אותו כדי לקלל את עם ישראל, חס ושלום, הוא **בלק** – וביחד גם הם שוים 274. **בלק-בלעם** הם 274, **רחל-לאה** הם 274, **מרדכי** הוא 274 וכעת ראינו שגם השלישיה **חנוך-אליהו-מנחם** שוה 274.

ב. חווית הנשגב והאמונה (המשך בירור קאנט)

כשאנחנו מתבוננים על היום הזה, ג' תמוז, מה המשמעות של כניסה לגן עדן בחיים? כשחז"ל אומרים שיש קטגוריה של אנשים שנכנסו לגן עדן בחיים, הם גם אומרים שיש קטגוריה של 13 אנשים שלא

---

55 פתגם אדמו"ר הריי"צ מט' אדר ת"ש. ראה סה"ש תש"ו עמ' 53, וש"נ.
56 סנהדרין צח, ב.
57 וראה גם רמב"ן על בראשית כו, ה.
58 זהר ח"א קנב, א; קנח, א; ח"ב כט, ב.
59 ומבואר ש"זה לעמת זה" – בלק-בלעם לעומת רחל-לאה – בני יששכר מאמרי חדש אדר מאמר ה אות טו.
60 רש"י על במדבר כב, ד.
61 במדבר רבה כ, ד.
62 תנחומא בשלח פ"ט: "'אל תיראי תולעת יעקב' (ישעיה מא, יד) למה נמשלו ישראל לתולעת לומר לך מה תולעת הזה אינו מכה את הארזים אלא בפיו והוא רך ומכה את הקשה כך אין להם לישראל אלא תפלה".
63 במדבר רבה יד, יט: "'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה' (דברים לד, י), בישראל לא קם אבל באומות העולם קם כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר אלו היה לנו נביא כמשה היינו עובדים להקב"ה ואיזה נביא היה להם כמשה זה בלעם בן בעור".

טעמו טעם מיתה – חלק מקבילים וחלק לא[64] – ומכאן רואים שאין זהות בין לא לטעום טעם מיתה לבין להכנס לגן עדן בחיים[65].

פנים ואחור של גילוי אלקי

בשבועיים האחרונים דברנו על קאנט. אנחנו קוראים לכך גיור – אנחנו צריכים לגייר חכמות חיצוניות, דמויות מבחוץ[66]. בנפלאות של השבוע – שכדאי לכל אחד לקרוא, מי שלא יודע עברית זו הדרך ללמוד עברית... – המאמר היסודי הוא על 'חוק האסתטיקה'[67]. כמו שמוסבר שם, העבודות היסודיות של קאנט בפילוסופיה עסקו במטפיזיקה, אסתטיקה ואתיקה.

באותו זמן שהחסידות התגלתה – על ידי הבעל שם טוב, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן – בגרמניה היו שלשה מוזיקאים שאולי אפשר לומר שהם הכי גדולים. הכי גדול הוא בטהובן, אבל לפניו יש גם את באך ומוצרט[68] (וגם היידן). באותה תקופה היו גם פילוסופים גדולים, כאלו שלא היו מאז אריסטו והרנסנס. בין הפילוסופים הגדולים של הזמנים המודרניים הכי גדול הוא קאנט.

התופעות הללו, של מוזיקאים ופילוסופים גדולים, הן אחוריים. כאשר הקב"ה מגלה גילוי גדול יש לכך שני צדדים – נשמות של פנים, פנימיות, ונשמות של אחור, של חיצוניות[69]. הנשמות הללו יכולות להיות מאד גדולות, משוכללות, אבל הן נקראות אחור מכיון שהקשר לה' אינו במודע שלהן. האור הגדול של הבעל שם טוב, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן, בא לידי ביטוי גם במוזיקה – עבור כל מי שמכיר נגינה חסידית. לפני 50 שנה, ויותר, דברנו על כך שצד האחור של הנגינה החסידית הוא המוזיקה הקלאסית, ובראשה בטהובן. באותו אופן, צד האחור של המחשבה, הפילוסופיה, של חסידות חב"ד – הופיע אצל הגרמנים, שאחר כך נהיו ימח-שמם. עיקר האחור של החסידות הוא הפילוסופיה של קאנט.

זה היה הנושא בנפלאות בשבוע שעבר[70], זהו הנושא השבוע, ואני מקווה שיהיה הנושא גם בשבוע הבא – זה תלוי בעורך, אם השיעור מספיק מוצא חן בעיניו הוא נכנס...

---

64 יל"ש יחזקאל שם: "שלשה עשר הם שלא טעמו טעם מיתה אלו הם, חנוך, ואליעזר עבד אברהם, ומתושלח, וחירם מלך צור, ועבד מלך הכושי, ובתיה בת פרעה, וסרח בת אשר, ושלשה בני קרח, ואליהו ז"ל, ומשיח, ור' יהושע בן לוי".

65 ויש להעיר שישנו גם "טעם מיתה" שהוא ה"טוב טעם" הכי נעים בעולם – מיתת נשיקה (סוד "ישקני מנשיקות פיהו" על ידי "אדם כי ימות באהל", "באהלה של תורה" – "טעם מיתה" של יחוד נשיקין, יחוד או"א עילאין המוליד נשמות חדשות, חידושי אמת של רזין דרזין דאורייתא).

66 וראה באורך Wisdom (בעיקר פרקים 8-7) ואיחוד התורה והמדע פרק 5 (עמ' 156 ואילך).

67 משיעור שבת קרח השתא.

68 ויש לומר שבאך, מוצרט ובטהובן מכוונים – באחור – כנגד הבעש"ט, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן (ויוצא מכך חידוש מופלא, על פי ההקבלה למוזיקה, שהבעש"ט הוא הכי שכלי – ואכמ"ל).

69 אב-טיפוס של זוג נשמות שאחת היא נשמה של פנים ואחת היא נשמה של אחור הוא נשמות אברהם ולוט (ראה שער הפסוקים לך לך), ורואים עד כמה אברהם דאג ללוט – לקח אותו אתו כאשר עלה לארץ ומסר את נפשו להצילו (היינו שנשמת הפנים דואגת לגיור נשמת האחור) – ובסופו של דבר משיח יוצא מהרכב שניהם יחד. **אברהם-לוט ר"ת אל** – "חסד אל" (תהלים נב, ג) – הפנים והאחור של פרצוף הכתר דאלב"ם (סופי התיבות שלהם הם **מט** – התכללות **ז** המדות).

70 גליון קרח – משיעור מוצאי ח"י סיון השתא.

הכניסה לגן עדן בחיים: sublime

בתנ"ך המילה הכי מסתורית, הכי קבלית, היא חשמל. עליה מבוססת גם כל המחשבה העמוקה של הבעל שם טוב – חש-מל-מל[71]. המלה חשמל מבטאת שתיקה ודיבור, הסתרה וגילוי, בו-זמנית[72]. במרכבה שראה יחזקאל, החלק הכי עמוק בתנ"ך לפי חז"ל, מופיעה המלה הסודית הזו – שלא מובנת לגמרי – שלש פעמים[73].

אם אשאל מה המלה הסודית של הפילוסופיה, בעיקר בפילוסופיה הקאנטיאנית, התשובה תהיה sublime. כמובן, המלה המקורית היתה בגרמנית, אבל היא מתורגמת לאנגלית. זו מילה כל כך סודית שכל המתרגמים לא הצליחו ממש לתרגם אותה. היא מתארת חוויה של גדולה אין סופית, חוויה של הנשגב. אפשר לומר שהתרגום הכי טוב הוא 'נעם' – לפי הביטוי "לחזות בנעם הוי"[74], המבטא את הנעימות-התענוג מתחושת הנשגב (ולקמן נשתמש בביטוי זה). הביטוי sublime מופיע ביחס ליפי, לאסתטיקה. מה החוויה הכי גדולה במזרח? נירוואנה. קאנט מקביל בין החוויות הללו.

כעת נאמר שכניסה בחיים לגן עדן היא לחוות "נעם הוי" ולהישאר בחוויה הזו. יש תשעה שנכנסו לגן עדן בחיים – בלי לטעום טעם מיתה – כאשר אצל כולם יש סבה לכך, כמו שהזכרנו. לדוגמה, סרח בת אשר בשרה ליעקב אבינו ש"עוד יוסף חי"[75]. בזכות המעשה שלה היא חוותה חוויה של "נעם הוי" ונשארה שם – נכנסה לגן עדן בחיים.

הראש העליון שבכתר – מסירות נפש

בשיעור שמודפס בנפלאות השבוע מוסבר בקיצור שחוק האסתטיקה מקביל לראש השני של הכתר, שנקרא עתיק יומין – תענוג. זו בדיוק הדרך בה הוא מסביר זאת, שאסתטיקה היא התענוג הפנימי של הנשמה. הוא קורא לה 'תכלית ללא תכלית' – זו רק חוויה טהורה של נשגבות.

האם בקבלה וחסידות יש משהו מעל למדרגה הזו? כן! במזרח ובמערב אין – אצלם זו המדרגה הכי גבוהה בנשמה, הנירוואנה (במזרח) או ה-sublime במערב. באמת, לפי הקבלה[76], אפילו למדרגה הפנימית של הכתר יש מקבילה בקליפת נגה, אבל למדרגה העליונה של הכתר אין מקבילה – היא נמצאת רק בקדושה. הראש העליון של הכתר הוא כח האמונה. אמונה היא מקור הכח הפנימי של היהודי למסור את נפשו על קידוש השם או על התורה – מסירות נפש. לרבי עקיבא היתה מסירות נפש – הוא לא נכנס לגן עדן חי. מאיפה בא מסירות נפש? מרדל"א, מהראש הלא נודע.

אנחנו אומרים כעת משהו מאד חשוב: ישנם שלשה ראשים בכתר, שכנגד אמונה-תענוג-רצון (מלמעלה למטה). הראש התחתון מקביל לכח הרצון. בשיעור שבנפלאות השבוע אנחנו מסבירים שכנגד הראש הזה נמצאת האתיקה. יש מוסר אנושי, כמו אצל קאנט, אבל יש גם בקדושה את האתיקה של התורה,

71 כש"ט (קה"ת) אות כח.
72 הוספות לכש"ט (קה"ת, הוצאה שלישית) אות מה.
73 יחזקאל א, ד ו-כז; ח, ב.
74 תהלים כז, ד.
75 בראשית מה, כו. פירוש בעלי התוספות שם.
76 ראה ע"ח שמ"ח (הקליפות) פ"ג שבעולם העשיה ישנו פרצוף עתיק, שהוא פנימיות הכתר.

כמו פרקי אבות[77]. מעליו, כנגד הראש של התענוג, יש את העקרון האסתטי – ה'תכלית ללא תכלית', בלשון קאנט. אבל מעל הכל יש את האמונה הטהורה, הראש השלישי. שוב, האמצע הוא התענוג, חווית sublime היא תענוג, גם נירוואנה היא תענוג. כניסה בחיים לגן עדן היא גם תענוג. מתחת התענוג יש רצון ומעליו יש אמונה, מהאמונה באה מסירות נפש.

שלש מדרגות של אין-סוף

אמונה היא דבר שהוא לגמרי בלתי נתפס, מנוגד לאינטליגנציה – לא שכל אלא אמונה. מהי אמונה? לא יודעים, לא ניתן להגדרה. תענוג הוא כבר נתפס במדה מסוימת ורצון הוא לגמרי נתפס. מה משותף לשלשת הדברים הללו?

המודע של הנפש מתחיל מהחכמה. החכמה היא צמצום, כי מעל המודעות – בעל-מודע שבנפש, בכתר – יש משהו אין-סופי, בלתי מוגבל. המודעות מתחילה מצמצום. החכמה עצמה נקראת צמצום[78], היא מגבילה את האור האין-סופי ורק לוקחת חלק ממנו שאני יכול לחוות ולהפנים לתודעה שלי. אם כן, המשותף לכל שלש הדרגות של הכתר הוא חוויה של אין סוף. ובכל זאת, גם בחוויה של האין-סוף יש שלש מדרגות שונות (כרמז הידוע[79] ש-**כתרא** עולה שלש פעמים **אור** – שלש פעמים **אין סוף!**):

בפסוק אחד בתהילים כתוב "מה רבו מעשיך הוי"[80] – ריבוי אין סופי. יש פסוק נוסף, בו כתוב "מה גדלו מעשיך הוי"[81]. מה ההבדל בין "מה רבו" ל"מה גדלו"? זו אחת הדוגמאות בה התורה מבחינה בין כמות לאיכות. "מה רבו מעשיך הוי" הוא ביטוי כמותי, ואילו "מה גדלו" הוא ביטוי איכותי. כל המדע המודרני, שהוא המדע מאז הרנסנס, הוא מדע כמותי. יש התנגדות מוחלטת לקטגוריות של איכות. הכמות שייכת לראש התחתון של הכתר.

יש אין-סוף כמותי ויש אין-סוף איכותי. אין-סוף כמותי אני מבין, כמו במתמטיקה. אין-סוף איכותי מתבטא בחוויה של "נעם הוי", חווית הנשגב, "מה גדלו מעשיך הוי" – לא ריבוי כמותי אלא גדולה, שמבטאת איכות. כל הכתר הוא אין סוף, אבל יש ממדים שונים של אין סוף. הרצון הוא יחסית אין סוף כמותי. הממד הפנימי יותר, התענוג, הוא יחסית אין סוף איכותי.

מה לגבי הראש העליון שבכתר, האמונה שמביאה עד למסירות נפש? זהו סוג של פרדוקס אמתי ומוחלט, שהוא בלי-גבול וגבול בו זמנית. כתוב בקבלה[82] שה' עצמו הוא לא רק בלתי-מוגבל, כי אם אתה אומר שהוא רק בלי גבול אתה מצמצם אותו, מחסר ממנו את הגבוליות, ולכן הוא חייב להיות בלי-גבול וגבול בו זמנית. לא רק שהוא 'גם זה וגם זה' בו-זמנית – הוא גם 'לא זה ולא זה'[83]. זהו הסוד של רישא דלא ידע (בהיותו 'לא זה ולא זה' באמת) ולא אתידע (בהיותו 'גם זה וגם זה') – זהו כח האמונה בה', ממנה בא לנו כח המסירות נפש.

---

77 וראה אג"ק כ"ק מוהריי"צ ח"י אגרת ג'שצב (עמ' פו).
78 תניא אגה"ת פ"ד. ובריבוי מקומות.
79 עפ"י תקו"ז ע (קכח, א).
80 תהלים קד, כד.
81 שם צב, ו. ראה תו"א וארא נו, ב.
82 עבודת הקדש ח"א פ"ח.
83 **לא-גם** עולה **עד** כאשר הממוצע הוא **יחידה**. **לא זה ולא זה גם זה וגם זה** עולה **יצחק**, ח פעמים (ממוצע כל תבה) **הוי'!**

מה שאמרנו כעת הוא הבנה מאד חשובה של שלש הרמות. כאשר אנחנו עוברים למודע אנחנו מיד מצמצמים לחלוטין את כל המדרגות הללו, ורק מתחילים מנקודה של אור מצומצם ומוגבל – "ויהי אור"[84] (צמצום ביחס ל"יהי **אור**" – בגימטריא **אין סוף** – של הכתר)[85]. החכמה היא ברק המבריק על השכל[86] – ברק של אור, אבל אור מוגבל, וממנו משתלשלים כל כוחות המודע של הנשמה.

"נעימות בימינך נצח"

אחרי כל התיקונים זוכים ל"וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"[87], המדרגה של מרדכי, ממוצע כל מי שנכנסו בחיים לגן עדן. זהו דבר גדול להכנס לגן עדן בחיים, אבל יש משהו אפילו גבוה מזה. שנזכה למדרגה העליונה, של אמונה ומסירות נפש, יחד עם המדרגה הזו – אנחנו יכולים לקבל גם את המדרגה הזו, יחד עם המדרגה העליונה של עתיק.

צריך לטעום את נעם עולם הבא גם בעולם הזה, וכך להכנס חי בגן עדן, וגם לעמוד במעמד תמידי של מסירות נפש על פרסום אלקותו יתברך (כדרכו של אברהם אבינו) – לזרז את ה"קאתי מר"[88] לכל באי עולם תיכף ומיד, הכל בשמחה ובטוב לבב מרב מכל (על דרך האבות, שטעמו מעין עולם הבא בעולם הזה[89], כפי שנאמר בהם "**בכל**"-"**מכל**"-"**כל**"[90] – **קצב** החיים הנצחיים). עלינו לזכות ל"דידן נצח" על ידי טעימת הנצח – "נעִמות [ʼנירוואנהʼ] בימינך נצח"[91] – הכל מיד, "נאו", כפי שהרבי רוצה. לחיים לחיים.

כעת נשיר ניגון – הניגון של הרבי. הרבי לימד אותנו עשרה ניגונים שונים, ואחד מהם הוא "אנעים זמירות".

ʼבקיצורʼ – תובנות ונקודות ʼעבודהʼ:

- חז"ל מונים תשע נשמות בקטגוריה של "נכנסו בחיים בגן עדן": חנוך (יסוד), אליהו (מלכות), משיח (כתר), אליעזר עבד אברהם (חסד), עבד מלך הכושי (גבורה), יעבץ (תפארת), בתיה בת פרעה (בינה), שרח בת אשר (הוד) ורבי יהושע בן לוי (חכמה).
- ממוצע כל הנשמות שנכנסו בחיים בגן עדן הוא **מרדכי** – הדמות עמה מזדהה הרבי מליובאוויטש.
- הרבי הריי"צ טען ש"אמריקה אינה שונה" והרבי המחיש כי ניתן להיות יהודי-מנהיג המעורה בהוויות העולם בלי לוותר על קוצו של י בהלכה ובהנהגה חסידית.
- כניסה בחיים לגן עדן היא נצחון על מלאך המות ומעבר לחיי-נצח.

---

84 בראשית א, ג.

85 עולה אם כן שיש ארבע מדרגות של **אור** (עד לבינה, שנקראת "חשך") – ג"פ אור של הכתר ואור של החכמה – העולות יחד "**צפנת פענח**" (בראשית מא, מה), כחו של יוסף הצדיק להביא את האין-סוף של הכתר לחכמה גלויה (היינו לפענח במועד את הצפון בעל-מודע, כפי שמתבטא בכשרונו לפתור חלומות). את הכח הזה מקבל יוסף מסבו **יצחק**, העולה בגימטריא **פענח**, שחלק המילוי שלו (היינו מה שצפון בו) עולה **צפנת** (**כתר**).

86 תניא, אגה"ק טו.

87 אסתר ח, טז.

88 אגרת הקדש של הבעש"ט – ריש כש"ט.

89 בבא בתרא יז, א.

90 בראשית כד, א. שם כז, לג. שם לג, יא.

91 תהלים טז, יא.

- יחד עם גילוי אלקי חדש, על ידי נשמות שבבחינת פנים, יש בעולם גילוי מקביל על ידי נשמות שבבחינת אחור – ועלינו לקרב-לגייר את הגילויים והנשמות שבבחינת אחור.
- המלה הסודית של הפילוסופיה (של קאנט) היא sublime (המקבילה המערבית ל'נירוואנה' במזרח).
- כניסה לגן עדן בחיים היינו כניסה לחוויית "נעם הוי" והשארות בתוכה.
- למעלה מהתענוג (המדרגה הכי גבוהה שקיימת גם בקליפה) נמצאת האמונה היהודית (המדרגה הכי גבוהה בקדושה) – מקור מסירות הנפש.
- כל הראשים שבכתר הם חוויות אין סוף: אין סוף כמותי (רצון), אין סוף איכותי (תענוג), ויחוד בלי-גבול וגבול (אמונה).

עלינו לטעום נצח בעולם הזה ולעמוד בחוויה מתמדת.

אִחוד יוסף ויהודה

בע"ה, שיעור שבועי פרשת פינחס מוצאי י"ג תמוז ע"ו – כפ"ח

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א[92]

א. "דממה וקול אשמע" בחג הגאולה תשע"ו

ניגנו ניגון יב-יג תמוז, "פדה בשלום".

"איש פלא"

היום י"ב-י"ג תמוז, חג הגאולה של הרבי הקודם, הרבי הריי"צ, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל – איש של מסירות נפש, איש פלא. בדומה לפינחס, שגם נקרא איש פלא, לכן חג הגאולה שלו חל בפרשת פינחס[93]. כנראה שגם בעל אור החיים הקדוש, שההילולא שלו מחר בלילה, הוא בחינה של איש פלא – ניצוץ של מלך המשיח.

פינחס לא מילא את מקומו של משה רבינו בתור מנהיג. "פינחס זה אליהו", הוא מבשר הגאולה, שמשיב לב אבות על בנים, עד שמשמע בכתבי האריז"ל שלעתיד לבוא פינחס עצמו הוא מלך המשיח, לא רק אליהו מבשר הגאולה. כלומר, שעיקר הגדולה של פינחס היא לעתיד לבוא – פינחס שבעולם הזה הוא רק מכשיר את גדולת פינחס שלעתיד לבוא, כמו שנסביר.

"ימי שנותיו בהם שבעים שנה" בחיי הרבי הריי"צ

נפתח עם בעל הגאולה, הרבי הריי"צ. הגאולה היתה בשנת תרפ"ז, זאת אומרת שהיום מלאו **פט** שנים לגאולה. אבל י"ב תמוז הוא גם המזל הגובר שלו – יום ההולדת שלו – הגאולה שלו ויום ההולדת שלו

92 נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.

93 ראה כינוס ילדים אור לי"ב תמוז ש"ז.

חלים יחד. הוא נולד בשנת תר"מ, זאת אומרת שהיום הוא כבר בן **קלו** שנים. הגאולה היתה ביום הולדתו ה-**מז**, הוא נאסר, שהה כך וכך ימים בכלא, והגאולה השלמה שלו היתה ביום ההולדת שלו.

בתולדות החסידות יש עוד תאריך חשוב של **מז** שנים. קודם כל נאמר שהזהר כותב בפירוש שהמספר **מז** שנים הוא גיל של שרש מסוים של צדיקים, שחייהם בעולם הזה משתלמים ב-47 שנים. לומדים זאת מהפסוק "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה". לפי פשט יש כאן שני סוגים, נשמות של "שבעים שנה" ונשמות של "שמונים שנה" – "בן שבעים לשיבה ובן שמונים לגבורה" – אבל האריז"ל אומר שרמוז כאן עוד סוג, שיש להם "**בהם**" שנים. הוא כותב שיש נשמות מאד גבוהות דאצילות שהשנים שלהן הן דווקא "**בהם**" ("בהם" היינו השרש של בהמה, סוד בהמה רבה שלפני האצילות, כמבואר בתניא, מקור המסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת, "בהמות הייתי עמך. ואני תמיד עמך [ממש]").

באמת גאולת הרבי הריי"צ היתה גאולה מהיפך החיים – היה עליו גזר דין מות ממש, בינו לבין המות היה כחוט השערה, הרבה יותר מאשר במאסר אדמו"ר הזקן. אם כן, פשיטא שכאן הוא יצא מכלל היפך החיים שנגזר עליו, סימן שכנראה גם אצלו יש את סוד החיים של **בהם**. כמה זמן הוא חי אחר כך? **חיה** שנים. **בהם** (שרש בהמה כנ"ל) ועוד **חיה**[94] = 70. הוא השלים בדיוק שבעים שנה. כלומר, על הרבי הריי"צ ממש נאמר הפסוק "ימי שנותינו בהם שבעים"[95] – ה"בהם" הוא הגבורה שלו, מסירות הנפש העיקרית

---

94 בהכאת אותיות, **בהם** = **חיה!** **ב** פעמים **ה** פעמים **ם** = 400 = **ח** פעמים י פעמים **ה**. בחז"ל יש כמה צדיקים שהשלימו את ימיהם לארבע מאות שנה, שלמות של **ת**, **כ** ברבוע (סוד **כ**-**ת**, פרצוף המלכות דאלב"ם, שייך לנשמות דמלכות, כמו בעז וישי אבי דוד).

95 "ימי שנותינו **בהם** שבעים שנה **ואם**" – ה"שבעים שנה" מופקת מכאן ומכאן במספר 47! "ואם בגבורת" רומז שיש כאן התגברות של כח האם דווקא (ואילו "בהם" רומז לשני ההורים), וד"ל. "[ואם] **בגבורת**" = 613, **תריג** מצות התורה, סוד **משה רבינו**, שעלה לגדולה ולגבורה בגיל שמונים. "**שנותינו**" = 822 = 6 פעמים 137, סוד הגיל בתורה, כמבואר במ"א.

"**כי גז חיש**" = **משיח** ("**כי גז**" = **מ** המשלימה את "**חיש**" ל"**משיח**"). ראה מלבי"ם ש"חיש" היינו ממד הזמן כו', נמצא שבכל רגע של החיים יש ביאת משיח, וכמובא בשם צדיקים שבכל רגע יכול לבוא משיח, והדבר תלוי רק במסירות נפש (של פינחס). במספר סדורי, "**כי גז חיש**" = 70 (יש בביטוי 7 אותיות, נמצא שהערך הממוצע של כל אות = 10 = "**גז**" – ג"ר וז"ת), "שבעים שנה כימי מלך אחד" – דוד מלכא משיחא. ברבוע פרטי (של מספר סדורי), "**כי גז חיש**" = 884 = **בן** פעמים **טוב**, "הוי' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך" (**בן**, 52, עולה **אליהו** מבשר הגאולה, שהוא פינחס הרומז למשיח עצמו, וכן 52 עולה **משיח** במספר סדורי).

"**שבעים שנה**" = 777 = **אהיה** פעמים **הבל** (תיקון נשמת הבל. לפי זה, "ואם בגבורת שמונים שנה" רומז לתיקון נשמת קין, מצד הגבורה, ומקבל כחו מצד אמו, "ואם בגבורת" – "קניתי איש את הוי'" כנודע). יש **יג** "שבעים שנה" בתנ"ך (**ב** בתורה ו-**יא** **נב**"ך), כנגד **יג** מדות הרחמים (13 פעמים 777 = 10101). בגיל 70 הוליד קינן את **מהללאל** (שעולה **קול**, הוא מהלל בקול) – "הכל הולך אחר הפתיחה" – ובגיל 70 הוליד תרח את אברם (מהללאל הוא הדור ה-**ה** לאנושות, רומז ל-**ה** שקבל אברם, הדור ה-כ, **ד** פעמים **ה** [יחד – **ה** ברבוע], להקרא אברהם ובכך להיות "**אב** המון גוים", ודוק. בעשרים הדורות הראשונים של האנושות, מאדם עד אברהם: אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך מתושלח למך נח שם ארפכשד שלח עבר פלג רעו שרוג נחור תרח אברהם – האות **ה** מופיעה רק במהללאל ובאברהם – ה-**ה** של מהללאל היא האות ה-**יה**, **ה** במשולש, מההתחלה, וה-**ה** של אברהם היא האות ה-**עב**=**חסד**, סוד "חסד לאברהם", ודוק. **מהללאל** = **קול** כנ"ל **ואברהם** = "**קול הוי' אלהים**", הסמיכות הראשונה לשם הוי' בתורה, כמבואר ענינו במ"א. רק השם מהללאל מסתיים בשם אל, על דרך שמות המלאכים כנודע, והוא רומז ל"**חסד אל** כל היום", השם הקדוש הקשור לאברהם אבינו איש החסד – "ויקרא שם בשם הוי' אל עולם", וכפירוש החסידי ש"אל העולם" לא נאמר אלא "אל עולם", ללמד שהאל הוא העולם כו' [קינן = 210 הוא סימן ל-ז הלמדין בדורות עד אברהם: **מהללאל** מתושלח למך שלח פלג. חג"ת במהללאל סוד הקול, מתושלח-למך נו"ה כמובן, שלח יסוד, "שלח... בריתו", פלג מלכות, פלג לשון מפלגה כו'. מקומות הלמדין = **ריו**, **גבורה**, ג"פ **חסד**,

שלו, עצם הפינחס שבו, ואחר כך הוא גם השלים את ימי שנותיו של דוד מלכא משיחא, "שבעים שנה", סוד "שבעים שנה כימי מלך אחד" (כדברי ישעיהו ב"משא צר", ראה מפרשים שם).

הקשר בין פט ל-קלו – באירועי ח"י אלול ובשנה זו באירועי י"ב תמוז

איפה עוד יש את המספר הזה של שנים? אצל הבעש"ט ואדה"ז, שני המאורות הגדולים של החסידות. הבעש"ט הוא מחולל החסידות בכלל ואדמו"ר הזקן הוא מחולל חסידות חב"ד בפרט. שניהם נולדו באותו יום בדיוק, ב-ח"י אלול, והבעל שם טוב היה בן **מז** שנים כשאדמו"ר הזקן נולד בו ביום. הבעש"ט נולד ב-ח"י אלול בשנת נח"ת – הסימן הוא "עיר וקדיש מן שמיא **נחת**" – ואדמו"ר הזקן נולד ב-ח"י אלול קה"ת (אבי עמרם אבי משה ואהרן סב פינחס), כך שהבעש"ט היה בן **מז** בלידת אדה"ז.

לפי המנהג, שהבעש"ט עצמו קבל ופרסם בשם מורו ורבו אחיה השילוני, שעל כל אחד לומר את הפרק שלו בתהלים מדי יום ביומו, וביום ההולדת לעשות 'סיום' על הפרק שהוא אמר במשך כל השנה ואז להתחיל את הפרק הבא – הבעש"ט נהג ככה, מנהג שהוא קבל – וביום ההולדת הוא ישב עם התלמידים שלו והתוועד, כמו שאנחנו מתוועדים עכשיו, והוא דרש את פרק מז בתהלים, בו כתוב "יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה". הוא אמר הפסוק ואמר שכעת נולד "גאון יעקב אשר אהב סלה" – אדמו"ר הזקן.

ידוע שיש עוד אירוע חשוב מאד בתולדות עם ישראל, הילולא, בו ביום, ח"י אלול, שגם קשור לחסידות. אדמו"ר הזקן הוא צאצא ישיר, בן אחר בן, מהמהר"ל מפראג. אפשר לומר בהחלט שהמהר"ל מפראג נותן השראה גדולה מאד לכל תורת ותנועת החסידות. היאצרייט, ההילולא, של המהר"ל מפראג היא בדיוק באותו יום – ח"י אלול. כמה שנים לפני לידת הבעש"ט הסתלק המהר"ל? מיום ליום, 89 שנים. אם נוסיף את ה-**מז** מלידת הבעש"ט עד לידת אדמו"ר הזקן – אדמו"ר הזקן נולד בהילולה ה-136 של המהר"ל. הנה יש בדיוק את אותם המספרים.

הקשר הזה בין המהר"ל מפראג, הבעש"ט, אדה"ז והרבי הקודם הוא רק השנה הזו – לא היה לפני שנה ולא בשנה הבאה. יש משהו מאד מיוחד – לא רק מספר אחד, משחקים פה 3-2 מספרים, משהו נדיר ביותר – השנה. אף על פי שהיום של המהר"ל, הבעש"ט ואדה"ז הוא ח"י אלול, כעת הם ודאי אתנו כאן יחד עם הרבי הריי"צ, בעל הגאולה.

קול-דממה

דרשנו הרבה מאד פעמים את הקשר בין שני המספרים האלה, **פט** ו-**קלו**, עם ההפרש של **מז** ביניהם. יש אפילו מעלה בשנה זו, שה-**פט** וה-**קלו** הם יחד, באותו יום ממש – **פט** שנים מהגאולה, המאסר והשחרור, ו-**קלו** שנים מהלידה. בח"י אלול מההסתלקות של המהר"ל יש **פט** שנים ללידת הבעש"ט ו-**קלו** שנים ללידת אדה"ז – לא באותו יום ממש, אלא בהפרש של **מז** שנים. למה אנחנו כל כך מתפעלים מההשגחה הפרטית של צירוף **פט** ו-**קלו**? **קלו** קל להבין למה רומז – אותיות של מלה פשוטה, **קול**. מה זה **פט**, שאמור להיות בן/בת זוג של ה-**קול**? יש שני פסוקים בתנ"ך שמחברים את המלה **קול** לעוד מלה – "מכלול" בלשון הקבלה – **דממה**.

ודוק]). חוץ מ"ימי שנותינו בהם שבעים שנה" יש עוד י פעמים "שבעים שנה" של גלות בבל (כולל ג פעמים של נפילת ממלכת צֹר באותן שבעים שנה של מלכות בבל, היינו שה-10 מתחלק ל-3 ו-7 – נפילת צֹר כנגד הג"ר).

הפסוק המפורסם, שכולנו ודאי זוכרים, הוא אצל אליהו הנביא – "ואחר הרעש אש, לא באש הוי', ואחר האש קול דממה דקה". זה פסוק שלם, לפני זה היה רוח חזק ומשבר סלעים ו"לא ברוח הוי'". מתי זה היה? כשהוא היה צריך לברוח מאיזבל (גלגול כזבי בת צור כמבואר באריז"ל, היא בת מלך צידון ממלכות צור) – הוא ברח להר סיני והיתה לו שם התגלות מעין מתן תורה. שם הוא אומר "קנא קנאתי להוי'" ומשם הרמז לדברי חז"ל ש"פינחס זה אליהו" – שניהם קנאים לה', זה המכנה המשותף שלהם. אז, שוב, ה' מתגלה לו ככה – קודם רוח חזקה עוברת ו"לא ברוח הוי'", אחר כך רעש ו"לא ברעש הוי'", אחר כך אש ו"לא באש הוי'" ובסוף "קול דממה דקה" ש"תמן אתי מלכא". "קול דממה דקה" הוא סימן שהמלך עצמו עובר. לפני כן עוברים השליחים שלו – הרוח, הרעש, האש, אבל שם ה' לא נמצא – ואז מופיע המלך, ה' נמצא ב"קול דממה דקה".

זה הצירוף המפורסם של "קול דממה", אבל יש עוד פסוק בתחלת ספר איוב, בדברי אליפז. מבין שלשת הרעים של איוב הוא הראשון, אליפז התימני, ולפי חז"ל הוא-הוא אליפז בן עשו אבי עמלק – הוא היה נביא של אומות העולם, כך חז"ל אומרים. מציינים בו כמה דברים טובים, באותו אליפז, אך כמו שאר רעי איוב הוא לא דבר נכונה לצער של איוב – הרשיע אותו במקום ללמד עליו זכות, ובכך הוא והרעים האחרים חטאו, כפי שכתוב בסוף הספר. בכל אופן, הוא אומר "יעמֹד ולא אכיר מראהו תמונה לנגד עיני דממה וקול אשמע".

בין "קול דממה דקה" בנבואת אליהו ל"דממה וקול אשמע" בנבואת אליפז

הוא מדבר על עצמו, מתאר איך הוא מקבל נבואה. זה התיאור היחיד בתנ"ך של נביא – לא נביא בישראל אלא דווקא נביא מאומות העולם – איך הוא מקבל נבואה. היחיד שקצת הקדים אותו בזה הוא בלעם, שקראנו עליו בשבת האחרונה, "מחזה שדי אחזה נופל וגלוי עינים". אבל כאן אליפז הרבה יותר מתאר את אופן קבלת הנבואה שלו בחמשה פסוקים. הפסוק הזה הוא האחרון מבין חמשת הפסוקים, השיא של קבלת הנבואה – "יעמד ולא אכיר מראהו תמונה לנגד עיני דממה וקול אשמע".

מי זה "יעמד"? צריכים לחזור לפסוקים הקודמים. הפסוק שלפניו אומר "ורוח על פני יחלף [איזה רוח, איזה מלאך] תסמר שערת בשרי". אחרי הרוח ש"על פני יחלף תסמר שערת בשרי" הוא אומר "יעמד וגו'". הרוח שעוברת על פניו מזכירה את אליהו, שדבר ראשון עברה לפני רוח, רק ש"לא ברוח הוי'". אחרי הרוח היה רעש, אחרי הרעש היה אש ורק בסוף היה "קול דממה דקה" "דתמן אתי מלכא". אבל כאן יש לו רק רוח.

על אותו "רוח על פני יחלף תסמר שערת בשרי" הוא אומר "יעמד ולא אכיר מראהו וגו'". רש"י אומר שרוח היא לפעמים לשון זכר ולפעמים לשון נקבה, וכך כאן – "יחלף... יעמד". "יעמד ולא אכיר מראהו" – מטושטש, הרבה יותר "אספקלריא דלא נהרא" מאשר אצל שאר הנביאים בקדושה. כל הנביאים התנבאו ב"כה אמר הוי'", אבל כאן הרבה יותר "דלא נהרא" – "יעמד ולא אכיר מראהו תמונה לנגד עיני", שאיני יכול לזהותה, ואחרי זה "דממה וקול אשמע".

כותב רש"י שהוא לא שומע את הדממה בכלל, אלא שהיתה דממה, שקט, ואחר כך יצא ממנה קול אותו הוא שמע. יש קול ויש בת קול. רש"י כותב שם שמשה רבינו שומע את הדממה עצמה, ואליהו הנביא שומע את "קול דממה". מה ההבדל ביניהם? אצל אליהו הנביא כתוב קול לפני דממה ואצל אליפז קודם

דממה ואז קול, ויש ביניהם ו – אלה שני דברים, היתה דממה ואז מתוך הדממה "וקול אשמע". אצל אליהו הנביא יש "קול דממה דקה", דבר אחד (שהוא שומע), "דתמן אתי מלכא".

תיאור קבלת הנבואה של אליפז

אם כן, אליפז – נביא של אומות העולם – מתחיל עם "ורוח על פני יחלף" ואחר כך מגיע בסוף, מתוך הרוח שהוא לא יכול לזהות, "ולא אכיר מראהו תמונה לנגד עיני", מתוך חויה זו "דממה וקול אשמע".

מה היה כתוב קודם? נתחיל מההתחלה. שוב, יש כאן תיאור חד פעמי – אומרים שזה גם הלעו"ז של תיאור נבואת משה רבינו, "פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחדות ותמנת הוי' יביט", "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא". יש תיאור של נבואת משה בסוף פרשת בהעלתך, והתיאור של אליפז על עצמו הוא הלעו"ז – תיאור נבואת נביאי אומות העולם, שבעצם כולל כל חויה מיסטית של איזה בן אדם בכל העולם כולו.

איך הקטע הזה מתחיל? "ואלי דבר יִגָּנֵב". למה "יגנב"? כי אלה מים גנובים. מכאן חז"ל לומדים שההשראה שכעין רוה"ק של נביא מאומות העולם היא כמו שאדם הולך אצל פלגשו, כפי שכתוב גם על בלעם. בכלל, רש"י מביא כאן שיש ארבעה נביאי אומות העולם – אבימלך, לבן, בלעם, אליפז. יחידה מעניינת[96]. אם זה אותו אליפז שהוא בן עשו הוא קצת קודם, לפני בלעם, אבל לפי סדר התנ"ך הוא מופיע בסוף. הפסוק ממשיך "ותקח אזני שמץ מנהו". "ואלי דבר יגנב [כמו פילגש] ותקח אזני שמץ מנהו" – רק שמץ מנהו אני יכול לקחת, גם מאותו דבר שיגונב אלי. הפסוק הבא הוא "בשעפים מחזיונות לילה בנפל תרדמה על אנשים" – הזמן בו זה קורה. אחר כך "פחד קראני ורעדה ורב עצמתי הפחיד". אחר כך שני הפסוקים שהזכרנו – "ורוח על פני יחלף תסמר שערת בשרי. יעמד ולא אכיר מראהו תמונה לנגד עיני דממה וקול אשמע".

רמזי חבור נבואות "קול דממה" ו"דממה וקול"

מצד אחד זה תיאור הלעו"ז של נבואת משה, אבל היות שמסיים ב"דממה וקול אשמע" ודאי וודאי שזה הלעו"ז של תיאור אליהו הנביא בהר חורב, מה עוד שאצל שניהם יש את הרוח שעוברת.

נראה כמה יפה המלים מצטרפות אם מחברים את שני הפסוקים יחד. קודם נאמר מה המבנה כאן, איך מתחבר. מבחינת המלים מתחבר כאן למשולש של 6, כשבצורה הכי מובהקת יש 6 מלים, 5 מלים, 4 מלים, 3 מלים, 2 מלים ומלה אחת. מתחיל מאליהו – "ואחר הרעש אש לא באש הוי'", 6 מלים; "ואחר האש קול דממה דקה" 5 מלים; "יעמד ולא אכיר מראהו" 4 מלים; "תמונה לנגד עיני" 3 מלים; "דממה וקול", הצירוף העיקרי, 2 מלים; "אשמע", מלה אחת. מבנה יפהפה. לפי זה הסיום של הכל הוא המלה "**אשמע**", בגימטריא **תהו** – יש כאן תופעה של תהו, אורות דתהו.

קודם כל נאמר לחיים.

---

96 **אבימלך לבן בלעם אליפז** = 455 (5 פעמים 7 פעמים 13), הלעומת זה של **ג** מילוי שם אהיה הידועים (קס"א קמ"ג קנ"א), שרש הנבואה כדלקמן. הם הלעומת זה של **משה** – הממוצע ביניהם = **400**, שלמות של **20** ברבוע, ודוק.

חבורי אליפז ואליהו-פינחס

מבחינת השמות, האותיות, מה הקשר בין אליהו לאליפז? שניהם מתחילים אותו דבר – "זה אלי ואנוהו", יש אליהו ויש אליפז. איך מתחיל הקטע הזה של תיאור נבואת אליפז התימני? "ואלי", זו המלה הראשונה. כנראה שהוא מקבל את הנבואה שלו דרך אותיות אלי, שלש האותיות הראשונות בשמו, שהן האותיות המשותפות לו ולאליהו, הקשר והחפיפה ביניהם. יש לומר שאת "ואלי דבר יִגְנֵב" הוא גונב מאליהו הנביא, מאלי. ה' מדבר עם אליהו ומשהו נוטף, יוצא מאליהו, ומגיע לאליפז[97].

איזה מאמר חז"ל אמרנו קודם, שקשור לפרשת השבוע, לפינחס, איש הפלא, כמו הרבי הקודם? "פינחס זה אליהו". לפעמים כתוב "פינחס זה אליהו" ולפעמים "פינחס הוא אליהו" – טוב מאד שלא משנה את הגימטריא[98]... אבל בכל אופן אלה שתי גרסאות[99]. יש שיחות של הרבי שלאורך כל השיחה הוא חוזר "פינחס זה אליהו" ויש שיחות שבכל השיחה הרבי אומר "פינחס הוא אליהו". בזהר כתוב "פינחס הוא אליהו". קודם כל, מה הפשט בחידוד ההבדל ביניהם? ברור מאד שההבדל בין 'הוא' ל'זה' הוא אתכסיא ואתגליא, נסתרות ונגלות. "פינחס הוא אליהו" אומר שבממד הנסתר הם מזוהים, ו"פינחס זה אליהו" אומר שבממד הנגלה לעין הם זהים – אלה שתי בחינות.

אבל אם "פינחס זה אליהו", איך זה רמוז בשם אליפז? רמז יפהפה, מובהק. האותיות המשותפות הן אלי ו-**פז** ר"ת **פ**ינחס-**ז**ה. **אליפז** ממש אומר "**פינחס זה אליהו**" (שאר האותיות – "**פינחס זה אליהו**" – עולות **144**, **זה** ברבוע. שאר האותיות של **פינחס** = **אליפז**!). גם על זה מגיע לחיים... אם כן, בפרשתנו – פרשת פינחס – באים גם לתקן את אליפז. כנראה שבמעשה פינחס יש גם איזה תיקון ורמז לאליפז (ועוד: **פינחס אליהו** בהכאה פרטית = 1280 = 10 פעמים **אליפז** – כעין הערך הממוצע של כל אות של פינחס אליהו!).

עוד רמז חשוב המקשר בין פינחס לאליהו: נחשב כל שם באחוריים (התפשטות השם ממקורו למעלה באצילות ועד לסוף התגלותו למטה בעוה"ז): **פ פי פין פינח פינחס** = 666 (מספר הקשור לביאת משיח כנודע בסוד "מאן דקטיל לחויא בישא יהבין ליה ברתא דמלכא דא צלותא", סוד "ויעמד פינחס

---

97 השרש של אליפז בקדושה הוא יצחק סבו שחי 180 שנה בגימטריא **אליהו אליפז**.

98 הגימטריא = 272, יהלום 16 (**משיח** במספר קטן) = **קול קול**.

99 השינוי הוא לגבי מספר האותיות: "פינחס זה אליהו" – **זה** אותיות, "פינחס הוא אליהו" – **יג** אותיות. יחד – **כה** אותיות, **ה** ברבוע ("פינחס הוא [אתכסיא] אליהו" לפני "פינחס זה [אתגליא] אליהו", כמו שיתבאר) – שורה עליונה פינחס, שורה תחתונה אליהו:

פ י נ ח ס
ה ו א א ל
י ה ו פ י
נ ח ס ז ה
א ל י ה ו

יש **פה חן חן חן** (174, הרבוע הפנימי של 9 אותיות) בתוך **שע** נהורין (370, המקיף של 16 אותיות). בפרטיות, יש 6 בתוך 168 בתוך 370. המספר הבא בסדרה = 612 = **ברית** (סוד פינחס זה אליהו מלאך הברית – פינחס תקן את פגם הברית, ואליהו נוכח בכל ברית מילה). עד כאן = 1156 = 34 ברבוע (הערך הממוצע של כל מספר = **טוב** ברבוע, "אמרו צדיק כי טוב"; **ברית** = **לו** פעמים **טוב** ושני הלשונות של פינחס-אליהו = **לב** פעמים **טוב**).

ויפלל"[100]), משולש 36; **א אל אלי אליה אליהו** = 171, משולש 18 (**חי**), חצי 36 ("**חי חי**"). נמצא שיש כאן בחינה של "שלם וחצי". בחשבון פשוט, **אליהו** = 52, הרבע של **פינחס** = 208, יחס של **א:ד**, אך כאן רמוז גם יחס של **א:ב** (בשרשי המשולשים), ודוק.

חבור "דממה וקול" – סוד החשמל – ב-י"ב תמוז תשע"ו

אמרנו שענין זה של חבור **קול** ו-**דממה** הוא דווקא בשנה זו אצל הרבי הקודם – **קול** שנים מהלידה ו-**דממה** שנים מהגאולה. באמת הוא כמו אליהו שנאמר בו "קול דממה", קודם **קול** (מהלידה בי"ב תמוז) ואחר כך **דממה** (מהגאולה שנשלמה בפועל בי"ג תמוז) – זה חל באותו יום, ממש "**קול דממה**"[101] היום.

פשוט שהחיבור הזה בין קול ודממה קשור למעשה מרכבה, בו המלה הסודית היא המלה חשמל, שחז"ל דורשים חש-מל, "עתים חשות עתים ממללות". בעולם האצילות החש והמל חלים יחד, כל נשיאת הפכים של העלם וגילוי כאחד נקראת חשמל, וכמו שיש נשיאת ההפכים של חש-מל יש נשיאת הפכים של קול-דממה. לנו זה אומר שכדי לגלות את הקב"ה בחיים שלנו צריכים קול ודממה יחד.

גם צריכים לדעת, כמו בנבואת זכריה, "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי" וכך "לא ברוח הוי'" ו"לא ברעש הוי'" ו"לא באש הוי'" – הדברים האלה מקדימים את ביאת המלך, אבל אם רוצים את המלך עצמו, "אנא נסיב מלכא", שאיני מחפש חויות ותופעות וטריפים למיניהם אלא את המלך עצמו, אז המלך הוא ב"קול דממה דקה", ואפילו הנביא של אומות העולם גם יונק מזה. זו היתה הקדמה לכבוד השנה הזו של יום הולדתו וחג גאולתו של הרבי הריי"צ, שנלמד ממנו ללכת בדרכיו.

"רחמנא אידכר לן זכותיה דפינחס קנאה"

אחרי ההקדמה נגיע לפינחס. נעשה גימטריא מאד יפה: בנוסח של תפלת יום כיפור קטן מזכירים את פינחס ואומרים "**רחמנא אידכר לן זכותיה דפינחס קנאה**" (ה', תזכור לנו את הזכות של פינחס הקנאי) – תפלה שנמצאת בתוך הסידור הגדול, בחב"ד לא אומרים זאת, אבל היום כל חב"דניק מכוון את זה (ביודעין או בלא יודעין). כמה זה שוה? המספר שיוצא הוא 1430, **הכל** פעמים **הוי'**, ה' הוא הכל, הכל הוא ה'. שוה "**יחי אדוננו** וכו'", שוה "**אני ואתה נשנה את העולם**" ועוד הרבה דברים חשובים. אז לנו כעת עוד משפט שאפשר לומר בסוף התפלה, שאפשר להכריז שלש פעמים בסוף התפלה – "רחמנא אידכר לן זכותיה דפינחס קנאה"!

כמו שאמרנו, הזכות של פינחס קנאה בעצם קשורה לביאת מלך המשיח. החידוש המופלא של פינחס שאנחנו מחכים לו, מלאך הוי' צבאות, הוא זה שבא לעשות רק שלום בעולם. לכן, אחרי שהוא עושה את

---

100 "**ויעמד פינחס ויפלל**" – כל תבה היא כפולת **הוי'** ב"ה: "**ויעמד**" = 130 = 5 פעמים 26; "**פינחס**" = 208 = **יצחק** = 8 פעמים 26; "**ויפלל**" = 156 = **יוסף** (שנתקן על ידי פינחס) = 6 פעמים 26. יחד, "**ויעמד פינחס ויפלל**" = 494 = 19 פעמים 26 (**חוה** פעמים **הוי'** – **ח** פעמים **הוי'**, **ו** פעמים **הוי'**, **ה** פעמים **הוי'**. 26 ועוד 19 הוא סוד מילוי שם **מה** = **אדם**) = "**דרך כוכב מיעקב**", ביאת משיח (כמבואר בשיעור הקודם).

101 "**קול דממה**" = 225 = 15 ברבוע, סוד "**יהיה** הוי' אחד ושמו אחד". חתך הזהב של 225 הוא 139 ו-86, אלהים – הפרש של 3 מחלוקת "קול דממה". והוא יוצא מהסדרה החיבורית: 1 3 7 6 13 20 33 53 86 139 225... עד 225 ולא עד בכלל (9 המספרים הראשונים של הסדרה) = **משיח**, סוד "תמן אתי מלכא", דא מלכא משיחא. המספר הבא אחרי 225 הוא 364 = **יוסף יצחק** (**יד-דוד** פעמים **הוי'**) = "[ויעמד] **פינחס ויפלל**", שמו של בעל הגאולה, בחינת פינחס. המספר **ה-יה** בסדרה הוא 2495 (**ה** פעמים שם **צבאות**, השם של נצח והוד, שבכחו פעל פינחס) = "**אנכי הוי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים**".

מה שהוא עושה – "השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי" – נאמר "לכן הנני נתן לו את בריתי שלום וגו' ויכפר על בני ישראל".

חז"ל דורשים "ויכפר על בני ישראל" לעולם ועד, שלא לשון עבר אלא לתמיד. מתי היום שה' מדי שנה בשנה מכפר עלינו? יום הקדוש, יום כיפור. כל העבודות של יום כיפור כשרות אך ורק בכהן גדול. מאז צדוק כל הכהנים הגדולים הם מזרעיה דפינחס – כך ה' הבטיח. "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל", הוא השליח שה' יכפר לנו על כל העוונות, הכל "בזכותיה דפינחס קנאה".

ב. מתי נתכהן פינחס?

שלש הדעות מתי נתכהן פינחס

יש שאלה ידועה מתי נתכהן פינחס. רש"י מביא בחומש דעה אחת. היות שכולנו לומדים רש"י, וכל ילד קטן בחדר לומד רש"י, הוא יכול לחשוב – כמו בהרבה דוגמאות כאלה – שמה שרש"י כותב הוא "הלכה למשה מסיני" בלא חולק. רש"י כותב את הדעה ש"לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי", כפי שמשמע מהפשט של הפסוק. לכן רש"י כותב זאת, הוא פשוטו של מקרא. אחרי שהוא עשה מה שעשה – "לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם וגו'". משמע פשוט שמהיום והלאה הוא כהן וקודם לא היה כהן. למה לא היה כהן? הרי הוא "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", אז ראוי היה שיהיה כהן תמיד, מאז שנתכהן אהרן. רש"י אומר שהכהונה היתה רק למי שנתכהן אז (אהרן ובניו) ולמי שנולד אחר כך, והוא כבר היה בחיים ולא התכהן אז, ולכן רק כעת מתכהן.

זו דעת מאן דאמר אחד, רבי אלעזר, האמורא של ארץ ישראל, שסובר כרבי נחמיה – אחד מתלמידי רבי עקיבא, מהתנאים הגדולים. אבל בסוגיא המקורית בגמרא, מסכת זבחים, מתבאר ומתברר שיש שלש דעות מתי נתכהן פינחס. לפי דעת שני התנאים הכי חשובים – רבי יהודה ורבי שמעון – פינחס כל הזמן היה כהן. שוב, מאז שאהרן הכהן הוא כהן – לא סוברים שהכהונה נתנה בתחלה רק ל"אהרן ובניו" ומי שנולד אחר כך, אלא שמאז ותמיד הוא כהן.

לפי דעת רבי נחמיה לא ככה, אך לדעתו גופא האמוראים חולקים מתי הוא נתכהן. רבי אלעזר בשם ר' חנינא אומר שפינחס נתכהן כשהרג את זמרי, הפשט שרש"י מביא. אבל רב אשי – שהוא בתראה והוא מרא דתלמוד בבלי, ולכן הייתי חושב שהלכה כמותו – אומר ש"לא נתכהן פינחס עד שעשה שלום בין השבטים". הכהונה נתנה רק למי שבפועל עושה שלום.

עשיית השלום בין השבטים

מתי פינחס עשה שלום בין השבטים? סיפור בספר יהושע פרק כ"ב. אחרי שגמרו את המלחמות בזמן יהושע, שאז בני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה, קיימו את תנאי שיחזרו הביתה רק אחרי הכיבוש והחלוקה, יהושע שולח אותם בשלום הביתה – קיימתם את התנאי שלכם, וכעת לכו הביתה, עבר הירדן מזרחה, בשלום. הם חוזרים הביתה בשמחה ובששון, בשלום, וכשעוברים את הירדן לצד השני של הירדן עושים משהו שאף אחד לא אמר להם – דבר ש'בא להם' לעשות, הוראת שעה, רעיון שנפל לבני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה – בונים מזבח גדול על גדות הירדן, בינם לבין ארץ כנען, המקום של שאר

השבטים. ככה הם עשו, בנו מזבח, והלכו הביתה. ברגע שהדבר הזה נתגלה לשאר השבטים בישראל התקוממו נורא.

מהו מזבח? על מנת לזבוח, להקריב עליו קרבנות, "עולה וזבח" – זו המטרה של כל מזבח. אבל זה אסור! יש את המזבח שלפני ה' – בגלגל, בשילה, איפה שהמזבח לא יהיה, בבית עולמים – ורק שם מותר להקריב. אם כן, שאר השבטים חשדו בבני גד ובני ראובן שהם מורדים בה', מורדים בישראל, והתגייסו לעלות עליהם למלחמה – אז היה משהו נורא ואיום, שמזכיר את הסיפור של פילגש בגלעד, שכל עם ישראל נלחם נגד אחד משבטי ישראל, מלחמה פנימית בעם ישראל ר"ל, הדבר הכי גרוע שיכול להיות. אבל בכל אופן, בטפת חכמה – כלומר, לא בפזיזות – הם שולחים את פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן יחד עם עשרה נשיאים של השבטים. נשים לב שמשמע שכל זה עדיין בחיי יהושע אך משום מה הוא לא משתתף כאן. שולחים את פינחס, "פינחס קנאה" (מי שמלומד ומנוסה במעשי קנאה ונקם, במקום שצריך), עם עשרה נשיאי שבטים, שאולי אפשר להחזיר את המורדים בתשובה.

להם היה פשיטא שזו כוונה רעה ומעל בה', אז פינחס מדבר איתם תוכחה קשה כשהוא מגיע לשם, אבל הם אומרים לו – זו לא הכוונה בכלל, חס וחלילה חס ושלום, לא התכוונו לעשות מזבח כדי להקריב עליו קרבן עולה וזבח. כל מטרת המזבח היא סימן – בולט וגדול, אך סימן בעלמא – שאנו אחד עם בני עבר הירדן מערבה. שלא יבואו בניכם יום אחד ויאמרו לנו שאתם מארץ טמאה – מעבר הירדן מזרחה – וממילא אינכם מעם ישראל, עם ששייך לארץ ישראל הטהורה. לכן עשינו מזבח בדיוק ההיפך ממה שחשדתם – רק להראות שאנו נאמנים וחלק מעם ישראל. כתוב ששמעו את הדברים "וייטב בעיניהם" של פינחס והנשיאים – הוא קבל וכולם קבלו – ו"שלום על ישראל", כולם הלכו הביתה בשלום. הסיפור הזה בלשון חז"ל נקרא שפינחס "עשה שלום בין השבטים", ולפי דעת רב אשי בגמרא רק אז הוא קבל את כהונה בפועל.

"פינחס הכהן"

יש עוד משהו – רק פה כתוב, פעם יחידה, "פינחס הכהן", בסוף הסיפור הזה. כל פעם שהוא מוזכר ככהן, כמו בפרשת השבוע, כתוב "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" – כשלא ברור אם המלה "הכהן" הולכת על אהרן או על אלעזר, ולאו דווקא על פינחס. כאן פעם אחת כתוב "פינחס הכהן", בלי אלעזר ואהרן, וזו אסמכתא טובה וחשובה שבמקום הזה הוא הפך להיות כהן בעצמו.

הגמרא שואלת את רב אשי: מה אתה עושה עם הפסוק המפורש בפרשתנו, "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם"?! עונה רב אשי שזו ברכה – שכעת ה' מברך אותו שזה יתקיים, אך לא שכעת אתה כבר כהן בפועל. מתי תהיה כהן בפועל? כשתעשה שלום, לא שתהרוג מישהו. ככה סובר רב אשי. מה סובר רבי אלעזר, שאומר "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם" בפשט – מה התחדש ב"פינחס הכהן"? הוא אומר ששם בא לייחס אותו לכהונה גדולה לדורות – ששם הוא זוכה שמזרעו יהיו לא סתם כהנים אלא כהנים גדולים. כתוב – תוספות מביאים על המקום – שבבית ראשון היו 80 כהנים גדולים ובבית שני 300 כהנים גדולים, כולם צאצאים של פינחס. לפי דעת רבי אלעזר הענין הזה התחדש רק כשהוא עשה שלום בין השבטים.

חש-מל-מל של כהונת פינחס – שלשה שלבים ביציאת הכהונה מהעלם אל הגילוי

אם כן, יש כאן תופעה ראשונה חשובה של שלש בחינות, ו"אלו ואלו דברי אלהים חיים", מתי פינחס התכהן. אם יש פה שלש דעות צריך יחס, צריך להבין שודאי קרה משהו בכל שלב ושלב וצריך להבין את היחס ביניהם. זו דוגמה יפהפיה של מה שאנחנו קוראים הכנעה-הבדלה-המתקה, חש-מל-מל, "דממה וקול אשמע", "קול דממה דקה".

אם מישהו אחר, שלא היה נכד של אהרן ובן של אלעזר הכהן, היה בא ועושה מעשה פינחס בזמרי – האם גם הוא היה מתכהן? האם גם לו ה' היה אומר "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם"? פשיטא שכהונה היא לא משהו שנותנים סתם, גם לא הקב"ה – לא אומרים 'עשית משהו גדול, הצלת את כל בני ישראל, תהיה כהן'. זה לא שייך, אפשר לעשות זאת רק אם מישהו כבר בפוטנציאל להיות כהן. פשוט שבהיותו נכד אהרן ובן אלעזר יש לו את הכהונה בכח – רק צריך להבין באיזו דרגה של "בכח". בלשון חז"ל הוא "ראוי להיות כהן", ואז יכול לחול עליו "הנני נתן לו את בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם". אך אם לא היה ראוי להיות כהן קודם לא שייך לתת למישהו להיות כהן, לא משנה איזו מצוה גדולה הוא עושה.

השאלה רק אם הראוי הזה הוא ממד או שלב של כהונה בפועל, או רק בכח, או שמא רק ביכולת. האם מה שהוא ראוי להיות כהן אומר שהוא כבר כהן בפועל, או שהוא רק בכח להיות כהן – העלם שישנו במציאות – או שהוא רק ביכולת להיות כהן, העלם שאינו במציאות. כך נסביר את המחלוקת כאן:

לדעת רבי יהודה ורבי שמעון – שני התנאים הגדולים, כולם כאן תלמידי רבי עקיבא (התיקון של זמרי, כמבואר בכתבי האריז"ל. תיקון כזבי היינו אשת טורנורופוס שהוא נשא לאשה) – הוא כבר כהן מאז שאהרן ובניו קבלו את הכהונה, גם הוא בכלל.

לדעת ר' אלעזר הוא בכח להיות כהן, ראוי להיות כהן, אבל למעשה הכהונה התחדשה לו רק כשהוא הרג את זמרי.

לפי דעת רב אשי יש פה שלשה שלבים. בהתחלה הוא ביכולת להיות כהן, כשהוא הרג את זמרי כבר עבר מיכולת לכח – פוטנציאל ממש – ובלשון חז"ל היינו שה' מברך אותו בגלוי ובפה מלא להיות כהן, אבל הבפועל ממש, כשהברכה חלה, הוא רק כשהוא עושה שלום בין השבטים.

אור החיים: מחילה/מתנה בהתכהנות פינחס כשהרגו לזמרי

נביא ווארט מאד חשוב של בעל ההילולא של מחר בלילה, בעל אור החיים הקדוש: הוא אומר[102] שכאן, לפי הדעה שרש"י כותב – פשוטו של מקרא של רש"י, דעת ר' אלעזר אליבא דרבי נחמיה – שהוא התכהן כאשר הרג את זמרי, אפשר להסביר בשני אופנים:

---

102 וזה לשונו (במדבר כה, יב):

עוד יתבאר הכתוב על פי דבריהם ז"ל שאמרו (זבחים קא:) כי קודם מעשה זמרי לא נתכהן פנחס, לפי שהיה מצוי ולא נמשח, ואחר שעשה קנאתו היתה לו הכהונה והנה יש באופן זה שני דרכים, א' הוא דרך מחילה, והב' דרך מתנה, דרך מחילה הוא שימחול לו ה' הקנס שקנסו שלא נמשח בזמן משיחת הכהנים, ודרך מתנה הוא שיתן לו הכהונה מחדש כדרך שנתנה לאהרן, הגם שאביו ואחיו לא היו כהנים, וכפי הדין יש הפרש בין אם יהיה הדבר דרך מחילה לדרך נתינה, דרך מחילה אינה צריכה קנין, ודרך מתנה צריכה קנין, וכל עוד שלא קנו מידו לא זכה המקבל במתנה אלא במה שכבר הגיעו.

אפשר להסביר שכאשר הוא הרג את זמרי ה' 'מחל' לו – הוא משתמש במילה מחילה – הוא היה ילד כשה' נתן את הכהונה ולכן לא התכהן, וה' יכול 'למחול' לו בעיה זו. או, שה' יכול כאילו לא להתייחס לזה, ולומר לו שבאמת נותן לו מתנה מחדש. לא שהוא מוחל את הבעיה, מה שגרם שהוא לא קבל את הכהונה קודם, אלא מתעלם וכעת נותן לו מתנה גמורה. בעל אוה"ח אומר שזה החידוש כאן. עוד פעם, עדיין אומרים שאם לא היה ראוי אפילו הקב"ה לא היה נותן לו – הוא ראוי באיזה מקום. צריך לומר שגם לפי הסבר בעל אוה"ח הוא הראוי בבחינת יכולת, ואפילו אם היה בכח ה' חוזר ליכולת – לא נותן כי היה קודם, אלא נותן מחדש.

יש כמה בעיות בלתת מחדש, שמחילה היתה פוטרת מהם – מחילה לא צריכה קנין, אוטומטית, ומתנה צריכה קנין; על מתנה יכולים להיות עוררים – על כהונת אהרן היו עוררים והתבטלו, והיו מתבטלים גם מפינחס אם היה מקבל כהונה במחילה – אבל כשזו מתנה יכולים השבטים לקום ולערער; אם זו מתנה, לא בטוח שהיא תמשך לזרעו אחריו – אם זו מחילה ודאי ימשך, כמו שנמשך לאהרן.

אם כן, הוא אומר שיש שלשה דברים שלכאורה מחילה יותר קלה וחלקה מאשר לתת לו מתנה חדשה. אף על פי כן, ה' – לזכותו של פינחס – דווקא רוצה לתת לו מתנה מחדש, ש"בזכותיה דפינחס קנאה" זכית למתנת הכהונה, "בריתי שלום... ברית כהנת עולם" מחדש. לשם כך הוא צריך 'לתקן' את שלשת הדברים – לעשות קנין, לבטל את העוררים ולהבטיח לו שימשך תמיד. זה בדיוק מה שה' עושה – "לכן אמר לו הנה נתן את בריתי שלום", המלה "לכן" היא שבועה עם קנין. אחר כך יש בטול העוררים, "את בריתי שלום", ובסוף יש הבטחה שיהיה נצחי – "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם".

מה שה' מעלה כאן את חשיבותו של פינחס בנתינת המתנה מאד מתאים לחש-מל-מל שלנו. אם היתה רק מחילה לא היתה מספיק מורגשת ההבדלה בשלב הזה, קורה משהו חדש לגמרי. המצב הראשוני שהוא נכנע, הוא בן של אלעזר ונכד של אהרן – זה חש, עדיין דממה. כעת הוא מקבל מתנה חדשה – הכל אליבא דמאן דאמר שמביא רש"י בפשש"מ.

תוספות: כהונה בפועל תלויה בהסמכת העם

עוד יש בדרך מתנה שתי רעות, מה שאין כן אם תהיה דרך מחילה, כי בדרך מחילה אם ימחול לו על הקנס ויחזור לכהונת אהרן, אף הוא בטלו המעוררים על כהונתו כדרך שבטלו על כהונת אהרן, שממנו בא, מה שאין כן בדרך מתנה שישנם למעוררים עליו כדרך שהיו על אהרן בתחילה, ומה גם שהיה להם שנאה עמו לסיבת הריגת הנשיא וכו'.

ב' שבדרך מתנה יש מקום לומר שהדבר חידוש, ואין לך בו אלא חידושו, מה שאין כן אם יהיה בדרך מחילה וחוזר לכהונת אהרן שחוזר הדבר לשורשו וצאצאיו כמותו, נמצאת אומר כי בשלשה דרכים דרך המחילה הוא הנאות מדרך המתנה, א' שאין צריך קנין, ב' שאין לחוש למעוררים, ג' שתהיה נמשכת לו וליוצאי חלציו.

והנה האדון ה' נראה בעיניו ברוך הוא לרומם מעלת פנחס לעשות הדבר בדרך מתנה, שיהיה כהן מצדו, ולא מצד הענף, שבא ממנו לתפארת לו, והוא אומרו הנני נותן לו בדרך מתנה, ותיקן אלהי עולם כל השלשה דברים שיש בהם פקפוק כשיהיה דרך מתנה כמו שאמרנו.

כנגד מה שאמרנו מתנה צריכה קנין אמר לכן לשון שבועה, וכנגד חשש המעוררים אמר הנני נותן לו את בריתי שלום, וכנגד מיחוש הדבר שאין הדבר אלא לפנחס וחידוש הוא, אמר והיתה לו ולזרעו אחריו וגו', שמתנה זו נתקיימה בידו בשבועה מפי הבורא שתהיה לו לשלום ולזרעו אחריו כהונת עולם.

אמרנו שלכאורה ההלכה צריכה להיות כמו רב אשי. תוספות בגמרא[103] מוסיפים קצת הסבר לדעת רב אשי, שאף שכתוב כאן "הנני נתן לו את בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם" – משהו חשוב וחזק – בלי הרבה עבודות של הלבשה בבגדי כהונה, חביתי כהן ועוד מעשים של חינוך הכהונה, הכהונה לא חלה בפועל. הם אומרים שהברכה היא שמבחינת ה' אתה יכול להיות כהן מהיום. אבל, אומרים התוס', יתכן מאד שהיות שהיה בלב ישראל על מה שעשה פינחס, התקשורת היתה נגדו לגמרי ולכן לא היה יכול לקבל זאת בפועל. כל החינוך, כל המעשים הנצרכים לשם חינוך כהן בפועל, עם ישראל פשוט לא הסכים שהוא יעשה.

רואים כאן משהו מופלא, תוספות, שכדי להיות כהן בפועל צריך הסכמה של העם. הרי ידוע שלכהנים יש שתי בחינות – שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן, ואם איני עושה אותו שליח זה לא חל. לא מפורש בתוספות, אבל זה פשוט – כמה שה' נתן כהונה לפינחס, הבטיח לו שיהיה כהן, עם ישראל לא קבל זאת. אחד שפטם אבי אמו עגלים לע"ז יהיה כהן? ככה תוס' כותבים, אליבא דרב אשי. אבל כשהוא עשה שלום בין השבטים – הוא היה אדם חשוב, לית מאן דפליג, אבל שעם ישראל יסכים שפינחס יהיה הכהן שלי – רק אז התקבל על כולם.

פשיטא שהבחינה הזו היא בחינה של המתקה. עיקר המשמעות של המתקה הוא המתקת דינים – בכל מקום שיש המתקה כנראה, או בטוח, שהיה מצב של דינים וכעת הם התמתקו. מתי התמתקו הדינים של השבטים כלפי פינחס? כשהוא עשה שלום בין השבטים. זה הכשיר אותו לעשות שלום בעם ישראל ובעולם כולו, "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", זה "פינחס זה אליהו" שאנו מצפים לו.

סיכום חש-מל-מל של התכהנות פינחס

בשעה שאהרן ובניו נתכהנו כהונת פינחס היתה בבחינת "חש", בהעלם (בלתי מפורש בתורה שהנו כהן). הריגת זמרי וכזבי היא מעין ברית מילה (הריגת זמרי – מילה, חיתוך; הריגת כזבי – פריעה, "ופרע את ראש האשה", גילוי עטרת היסוד, שרש פרצוף המלכות העיקרית. "מל ולא פרע כאילו לא מל"), היינו "מל" הראשון של סוד חשמל, "מל" לשון ברית מילה. כשפינחס עשה שלום בין השבטים זו בחינת "מל" השני, "מל" מלשון "מי ימלל גבורות הוי'", לשון דיבור והמתקה. מעתה ראוי פינחס לברך את עם ישראל באהבה (עיקר עבודת הכהן, מצוה הקיימת לדורות) – "כה תברכו את בני ישראל אמור להם", באמירה מלאה דווקא.

לפי רב אשי פשוט שקודם יש יכולת להיות כהן, אחר כך בכח להיות כהן ובסוף כשהוא עושה שלום בעם ישראל הוא כבר נעשה כהן בפועל, גם מכח המטה, מכח העם. על משיח הרבי כתב שהוא צריך שתי הכתרות – שה' יכתיר אותו מלמעלה ושעם ישראל יכתירו אותו מלמטה, ולא סגי הא בלא הא. ממש דומה לפינחס, שכאן בפרשתנו פשוט שמקבל את ההסמכה-ההכתרה מלמעלה. ה' צריך להשבע, "לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום וגו'" – זו ההכתרה מלמעלה, אבל זה לא מספיק, צריך גם

---

103 זבחים קא, ב ד"ה "ההוא בברכה הוא דכתיב", וז"ל:

ההוא בברכה הוא דכתיב - שברכו הקב"ה שיהיה כהן ומיד היה יכול להיות כהן אלא שתחילה צריך להלבישו ולמושחו ולחנכו בחביתין כדין הדיוטות המתחנכים בחביתין כדאמרינן בסוף התכלת (מנחות דף נא:) אבל שמא לא נתרצו לו כל ישראל באותה שעה מפני שהרג נשיא שבט עד ששם שלום בין השבטים בימי יהושע ואז נתרצו לו והלבישוהו [ומשחוהו] וחנכוהו בחביתין.

הכתרה מלמטה. ההמתקה היא הכתרה מלמטה, שעם ישראל רוצים ובוחרים בו – "ומלכותו ברצון קבלו עליהם".

דברנו לפני שבוע על ממשלה ומלוכה. כהונה היא ודאי לא ממשלה. במלך יש בחינת ממשלה שלא מרצון העם, אבל בכהונה לא שייך ממשלה – אתה לא יכול להיות כהן בכח. הכהן צריך להיות מישהו ש"רוח הבריות נוחה הימנו", איש חסד בפועל, שכולם אוהבים אותו. עד כאן הקדמה אחת חשובה לגבי פינחס, שלש הדעות מתי הוא התכהן. לחיים לחיים.

"ממלכת כהנים" בהסכמת האנושות

כל עם ישראל הוא ממלכת כהנים ("ממלכת כהנים וגוי קדוש"), אז כולם צריכים להיות כהנים – ה' כבר עשה אותנו כהנים. להיות "ממלכת כהנים" היינו שאומות העולם יכתירו אותנו לכהן, ירצו שנהיה כהנים לכל האנושות. לא מספיק שה' אומר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" (בשביל ה', ה"לי", זה מספיק אבל לא בשביל העולם) – מתי נזכה לזה? מתי נזכה שכל אומות העולם יאמרו שאנחנו הכהנים? רק כשנעשה שלום בעולם. אם עם ישראל יצליח לעשות שלום בכל העולם כולו – אחרי שיעשה בתוך ביתו, זו רק דוגמה, זה כח של פינחס – אז הוא יהיה "ממלכת כהנים", כולם יקבלו אותנו ככהנים.

[בהשגחה"פ בשם פינחס יש אותיות 'פִּיס'...] אם כבר אמרת את זה, נסביר. יש בפינחס פיס ועוד נח, "ונח מצא חן בעיני הוי'" – פיס לכל בני נח (**נח** = **נאו** ע"ה, נמצא שפינחס הוא תיקון של peace now).

ג. דרשות השם פינחס

פי נחש

איך בדרך כלל דורשים את השם פינחס? שם מיוחד ולא שגרתי. יש אומרים ש**פינחס** הוא **פי נחש** (בגימטריא **חש מל מל**[104], "אם ישך הנחש בלוא לחש"), כנראה שנקרא כך על שם דודו זקנו נחשון בן עמינדב (אהרן בדק באחיה של אלישבע לפני שנשא אותה לאשה). פינחס ירש את נחלתו בארץ ישראל מאמו בהר אפרים (שם הוא נקבר ביחד עם אלעזר אביו) ושם מחליפים בין **ש** ל-**ס** כמסופר בספר שופטים (וכתב הרד"ק שאויר ארצם של בני אפרים גורם).

בשביל לפגוע בחויא בישא (יצר הזנות) צריך להיות "פגע בו כיוצא בו", כמבואר בחז"ל (בכל מקום הנחש רומז לספירת היסוד, אות ברית קדש, או לטוב, קדושת הברית, או למוטב, פגם הברית, מה שבא פינחס לתקן). **נחש** עולה **משיח** כנודע, עוד רמז לשייכותו של פינחס למשיח.

הארס של הנחש הוא בפיו, וכך כח התפלה של פינחס – "ויעמד פינחס ויפלל" (מכאן לומדים חז"ל ש"אין עמידה אלא תפלה". "ואמר רבי אלעזר 'ויתפלל' לא נאמר אלא 'ויפלל' מלמד שעשה פלילות עם קונו, בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבונו של עולם על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל דכתיב 'ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף'". והכהנים זכו במתנת לחיים מכח תפלתו – "ולחיים כנגד תפלה שנאמר 'ויעמד פינחס ויפלל'").

---

104 **פינחס** הוא כפולת 13, 16 פעמים 13; **פי נחש** הוא כפולת 7 (נמצא שהם זוג של זו"נ, **פינחס** הזכר **ופי נחש** הנקבה), 64 פעמים 7. 64 (2 בחזקת 6, 4 בחזקת 3) = 4 פעמים 16 (2 בחזקת 4, 4 ברבוע). ארבעת המרכיבים יחד – 13 16 7 64 = 100, 10 ברבוע (36, 6 ברבוע, ועוד 64, 8 ברבוע = 100, 10 ברבוע).

פינחס ב-י

נאמר דבר חשוב בדקדוק: פינחס תמיד כתוב ב-י, הגם שבתחלת הפרשה זו י קטנה – כמעט ואיננה – אך היא נמצאת (והיא רומזת לנקודה בלתי מצוירת, דהיינו שרש ה-י של שם הוי', חכמה, בכתר עליון, כרמוז בקוצו של י. והוא בחינת חכמה סתימאה, כח המשכיל בנפש, שבו מלובש גבורה דעתיק, שרש נשמת פינחס). בכל שאר המקומות ה-י אינה אות זעירא אלא י רגילה.

גם פינחס בן עלי הכהן כתוב בכל מקום מלא י, חוץ ממקום אחד – הפעם היחידה בכל התנ"ך שמופיע פנחס חסר י, ואינו הפנחס שלנו אלא פנחס בן עלי (שאינו צאצא של פינחס, שהרי עלי הוא מאיתמר ולא מאלעזר). בשל התנהגות הבנים שלו נלקחה מהם הכהונה ונמסרה לפינחס ולצאצאיו עד עולם.

שוב, בכל התנ"ך השם פינחס כתוב ב-י חוץ מפעם אחת, אצל פנחס אחר, וחוץ מהפעם הראשונה בפרשתנו – על שמה קרויה הפרשה – שיש תופעה מיוחדת של י זעירא[105].

פירושי ו' קטיעא

בכל פרשת פינחס יש שלש אותיות מיוחדות – י זעירא של פינחס, ו קטיעא של "שלום" (שאין תופעה כזו של אות קטיעא בכל התנ"ך) ו-ן רבתי של "משפטן" בבנות צלפחד. יש כמה פירושים ל-ו קטיעא, ואחד מהם קשור למה שהזכרנו קודם – שלמרות נתינת הכהונה על ידי ה' היו עוררים, לא היה שלום בשלמות.

יש עוד פירוש, יותר נחמד, שבפרשה הקודמת כתוב "וירא פינחס" ואז משה אמר לו "קריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקא" וכתוב "ויקח רמח בידו" ואז עשה מעשה. **רמח** עולה **אברהם** איש החסד, יש הרבה דרושים שכל מה שעשה היה מתוך אהבת ישראל, להציל את עם ישראל. הוא לא קנאי במובן של טבע לנקום ח"ו[106]. יש דרושים ארוכים שנאמר רק את הווארט בקיצור, שחשדו את פינחס ולא אהבו אותו כי חשבו שיש בו מדת האכזריות, גנים של גוי שירש מיתרו. יש לו גנים של גוי, ותכונת הגוי היא אכזריות, והנה זה בא לידי ביטוי – ככה חששו, וה' נסה להוריד ולבטל זאת, אבל אפילו לקב"ה לא תמיד מצליח (כאשר מדובר בבני אדם שהוא העניק להם חשיבה ובחירה חפשית), עד שבסוף פינחס היה צריך להוכיח את עצמו כשעשה שלום בעם ישראל. חשדו אותו שהוא אכזרי וחשבו שזמרי הוא אוהב. מה זמרי עשה? עשה חטא, אך אם רוצים ללמד עליו זכות – לפי בעל מי השילוח זו היתה אשתו ששת ימי בראשית, אבל על פי פשט – הוא רצה להציל בני שבטו ממשפט מות שדנים אותם. הסילוף בדעות הוא שחשבו שזמרי רחמן ופינחס הוא אכזר. איפה מצטייר כזה דבר, שהופכים יוצרות ממש – שהרשע הוא הרחמן והצדיק הוא האכזרי? קודם הזכרנו את התקשורת 'האהובה עלינו'... זה תפקיד מובהק של

---

105 בכל מקום אות זעירא נחשבת כאילו אינה. "פ[י]**נחס בן אלעזר בן אהרן הכהן**" בלי ה-י = 946 (משולש 43, 11 פעמים **אלהים**), והוא עולה **פינחס** (עם ה-י) במספר קדמי!

106 בחז"ל הוא נקרא "קנאי בן קנאי משיב חמה בן משיב חמה" ומובא במפרשים ש"קנאי בן קנאי" רומז למעשה אלעזר לאחר מיתת אהרן שרדף אחר השבטים והרג בהם כדי להשיבם ו"משיב חמה בן משיב חמה" רומז למעשה אהרן בעגל על מנת להציל את עם ישראל, שהחטא יקרא על שמו ולא על שמם, הכל מתוך מניעים של אהבת ישראל צרופה. **הקנאי** של הקדושה הוא סוד שם **קסא**, השם של אמא עילאה. **משיב חמה** הוא סוד ט"פ שם **מה**, "ואהרן **מה** הוא". יחד, **קנאי משיב חמה = פינחס משיח.**

תקשורת. שוב, לוקחים את הצדיק ובונים לו תדמית של אכזרי ואת הרשע ובונים לו תדמית של רחמן, דבר והיפוכו. כך כתוב בדרושים לגבי פרשתנו. בכל אופן, אנו כעת דורשים את ה-ו קטיעא של "שלום". יש פירוש שהיה קטוע כי חשדו במדות שלו, מהיכן באה הקנאות שלו.

אבל יש עוד ווארט מאד יפה על ה-ו קטיעא: בכל ו יש למעלה י, הראש של האות, ואחר כך יש קו. אז הראש הוא היד וה-ו היא הרומח – כתוב "ויקח רמח בידו". למה קטיעא? בא לומר בדיוק ההיפך, לבטל את החשד הזה. על עשו כתוב "על חרבך תחיה", אצל מי שבאמת אכזרי הוא עם הרומח והחרב זו מהות אחת. אצל היהודי, גם כשהוא לוקח ביד את הרומח לעשות מעשה פינחס בזמרי, היד והרומח נפרדים, יש אין באמצע. האין הזה, ה"קטיעא", בא לומר שהוא לא מזוהה, גם בשעת מעשה, עם הרומח, הוא לא אכזרי – היד והרומח הם שני דברים נפרדים, ורק האין האלקי, "אין מזל לישראל", מחבר אותם ברגע הזה כשצריך לעשות מעשה שיש בו קידוש ה', "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי".

בין פינחס לפנחס

נחזור לפינחס – ה-י הקטנה בהופעת שמו בפעם הראשונה בפרשה כאילו איננה. מה ההבדל בין פינחס לפנחס מבחינה דקדוקית? יש כמובן גם הבדל בהלכה, בשטרות, שהשטר הכי חמור בתורה הוא גט – איך כותבים בגט מישהו שקוראים לו פינחס? מה ההלכה אומרת? היום מקובל בעולם לכתוב פנחס בלי י – ככה תראה את השם פנחס בעיתון. רבי פנחס מקוריץ, כל הפנחסים, בדרך כלל כותבים בלי י. אבל מה ההלכה אומרת, לגבי גט, הכי חמור? לפי ההלכה, מכיון שבכל התנ"ך – חוץ מפעם אחת – כתוב פינחס מלא י כך צריך לכתוב. רק שכתוב שאם בדיעבד כתבו פנחס בלי י – כשר.

שוב, מה ההבדל בדקדוק לשון הקדש? האם החיריק הוא מלא, תנועה גדולה, או חסר, תנועה קטנה. זה משפיע על השבא שתחת ה-נ, וממילא משפיע על ההיגוי. אם פינחס ב-י השבא תחת ה-נ הוא נע, וכך צריך לקרוא, אבל אם כותבים פנחס בלי י השבא תחת ה-נ הוא נח, ואז צריך לומר בהתאם. זה הבדל אמתי וחשוב – האם פינחס נע ב-נ שלו או נח ב-נ שלו, זה ההבדל. לפי האמת, לפי מעשהו, הוא נע בזריזות הכי גדולה, לא נח בכלל. כדי שהוא יהיה נע ב-נ שלו צריך לכתוב אותו עם י (מקור הזריזות הוא בחכמה, שמשם הברק, כמו שיתבאר, סוד מהירות האור, כמבואר במ"א).

כמובן שעם י או בלי י משפיע על הגימטריא. כתוב בכתבי האריז"ל שפינחס הוא גלגול של יצחק אבינו, איש הגבורה, בחינת משיח. לעתיד לבוא נאמר ליצחק "כי אתה אבינו". איך רואים את הקשר? כשכותבים **פינחס** נכון, עם ה-י, הוא שוה **יצחק**. אם כותבים את שמו בלי י הוא יהיה רק **צחק** ("**צחק** עשה לי אלהים"), אבל לא יהיה **יצחק** ("כל השמע **יצחק** לי"). זה דבר חשוב לגבי הכתיב של פינחס.

גם חיריק בקבלה – חיריק הוא נצח ושבא הוא גבורה. הנצח הוא גדול, מלא, יש לו מדת הנצח של הקדושה – תנועה גדולה, לא תנועה קטנה – והגבורה שלו נעה, לא נחה. הגבורה שלו פעילה, לא סבילה, לא שקטה. זה ההבדל שעושה ה-י. משנה גם את הגימטריא של הנקודות – הרבה פעמים בשיטת הגימטריא של ניקוד שבא נח הוא "כמאן דליתא" ולא מחשבים אותו, אבל שבא נע הוא תנועה ששוה עשרים. ממילא זה עוד שינוי בין פינחס עם י ופנחס בלי י.

ד. פרצוף מעשי פינחס

נעבור לענין אחר, תכלית ההתבוננות שלנו הערב בפינחס. נבנה פרצוף של כל הדברים שכתובים על פינחס בתנ"ך ובחז"ל, כל מעשי פינחס. אנחנו מכירים אותו בפרשתנו במעשה אחד עיקרי, מעשה זמרי. אבל יש עוד הרבה דברים שמסופרים עליו.

פינחס – המרגל הרואה ואינו נראה

לדוגמה, כאשר יהושע בן נון שולח שני מרגלים חרש לרגל את יריחו ולא כתובים בתנ"ך שמותיהם – חז"ל מגלים לנו שהם כלב ופינחס. כלב הוא המרגל הנאמן יחד עם יהושע בזמן משה רבינו, אבל כעת יהושע הוא המלך – הוא שולח את כלב ומצרף את פינחס. כשרחב היתה צריכה להצפין את המרגלים מאנשי מלך יריחו כתוב "ותצפנו", לשון יחיד, וחז"ל דורשים שרק את כלב היה צריך להצפין כי הוא בגדר בן אדם, אבל לפינחס, שהיה בגדר מלאך ה', יש תכונת רואה ואינו נראה – הוא אמר לרחב 'אותי לא צריך להצפין, כל הבולשים – כל השב"כניקים – יכנסו לכאן ולא יראו אותי בכלל'. הלואי שהיינו יכולים, החבר'ה, לאמץ את הבחינה של פינחס שהוא בגדר רואה ואינו נראה.

כמה שוה "**רואה ואינו נראה**"? גימטריא אהובה עלינו מקדמת דנא – **ישראל**. ראוי שכל יהודי יהיה בבחינת רואה ואינו נראה, אך מי שכתוב עליו שכך היה בפועל הוא פינחס, כי הוא בגדר מלאך. הוא כל כך זכך ותקן עצמו במעשה הקנאות שלו לשם שמים – חוץ מעצם המעשה עשה עוד דברים, תקן את נדב ואביהוא ואת יוסף הצדיק במעשה זה. יוסף הצדיק עמד בנסיון, אך אף על פי כן "ויפוזו זרועי ידיו", יצאו מאצבעותיו עשר טפות, ופינחס תקן זאת במסירות נפשו – וכך הוא זכה להיות "רואה ואינו נראה".

קבלת כח ממי שמתקנים

גם את החטא של נדב ואביהוא הוא תקן – הם התעברו בו ממש בשעת מעשה. גם משהו מאד מענין, שנדב ואביהוא – נשמות מאד גבוהות, "בקרובי אקדש", יותר קרובים ממשה ואהרן – התעברו בפינחס לתת לו את הכח במעשה שלו, ויחד עם זה הוא תקן אותם, את מה שהם עשו.

יש כאן דבר והיפוכו, שאפשר ללמוד ממנו כלל גדול – מאמר מוסגר בפני עצמו. לפעמים אתה מקבל השראה ממישהו, צדיק מאד גדול, שבלעדיו לא היית עושה – לא היית לומד, לא היית מקיים איזו מצוה גדולה, ממנו באה לך כל ההשראה – ותוך כדי שאתה עושה משהו בהשראת הצדיק, בגלל קיום המעשה בהשראת הצדיק, אתה מתקן אותו. יש אצלו משהו שצריך תיקון.

בכלל, האריז"ל אומר שכך לגבי כל עיבור נשמה של צדיק. כתוב בתניא ש"הלואי בינוני", אך "כולי האי ואולי" גם תזכה שאיזה צדיק יתעבר בך, ומכחו תזכה להיות צדיק (של תניא). צדיק מתעבר גם לתת לך כח וגם לצורך עצמו, שהמצוה שתעשה בהשראתו (והמדרגה שתגיע אליה בהשראתו) מתקנת גם אותו. הדוגמה כאן היא עיבור נדב ואביהוא בפינחס.

חטא נדב ואביהוא – הסתלקות הנשמה בלי הגוף

הרבי מסביר במאמר[107], על פי מאמר של הרבי מהר"ש[108], מה צריך לתקן בכלל אצל נדב ואביהוא. איזה חטא חטאו שצריך לתקן אותם? רצוא בלי שוב. אבל הרצוא בלי שוב, שהם מתו – הסתלקו – הם כמו שבעל ההילולא של מחר בלילה, אוה"ח הק', אומר, שהסתלקו מתוך "נעימות עריבות ידידות מתיקות" של דבקות בה' עד שהנשמה יצאה. לזה קוראים חטא?! הרי התורה קוראת לזה "בקרבתם לפני הוי' וימותו". ככה שואל הרבי המהר"ש כמו שמביא הרבי.

הוא כותב משהו גדול. הוא מצרף עוד שאלה לפני שאומר את התירוץ. מרן הבית יוסף, רבי יוסף קארו, מחבר השו"ע, רצה והשתוקק למות על קידוש ה'. היתה לו דוגמה – רבי שלמה מולכו – והוא רצה להשרף על המוקד כמו שהוא נשרף, "בכל לבבך ובכל נפשך" – "אפילו נוטל את נפשך" (כמו רבי עקיבא). המגיד שלו הבטיח לו שיהיה לך מה שאתה רוצה, אך בסוף לא זכה לכך. אם זה חטא, איך הוא יכול לרצות ולבקש חטא?

מסבירים הרבי מהר"ש והרבי שהחטא של נדב ואביהוא היה שרק הנשמה הסתלקה בלי הגוף – נכנסו שני חוטים של אש לתוך הנחירים שלהם ושרפו רק את הנשמה, והגוף נשאר שלם. זו הסתלקות האורות מן הכלים – תופעה של עולם התהו. אחרי שהאורות מסתלקים מהכלים הכלים באמת נופלים, נשברים ומתים, אבל הגוף לא השתתף בהסתלקות, בכלות הנפש לה', רק הנשמה הסתלקה. זה ווארט מאד עמוק, שמי שהולך במסירות נפש על הגוף – שהגוף שלו ישרף, כמו שכתוב בתחלת הצעטל קטן, שכל אחד יצייר לעצמו איך שקופץ לאש ונשרף על קידוש ה' – זה לא חטא נדב ואביהוא, שהסתלקו רק בנשמה.

אך לכאורה גם מסירות הגוף לא בסדר, שהרי כתוב "'וחי בהם' ולא שימות בהם" – ה' לא רוצה תכל'ס שהגוף יזרק לאש, אלא אם כן מזמן בהשגחה פרטית איזה "יהרג ואל יעבור". אלא מה? הוא מסביר שמי שמוכן לזה, וגם מצייר זאת, זה נגד טבע הגוף – טבע הנשמה להסתלק וטבע הגוף לחיות. אם הוא פועל על הגוף שיסכים, שמוכן להשרף על קידוש ה', הוא כל כך בטל לה' אז ה' ינחה אותו בדרך הנכונה, דרך החיים ב-99.99% מהמקרים. אם זה רבי עקיבא, שבטל מהרגע הראשון, הוא יכנס בשלום ולכן גם יצא בשלום (רק שבסוף הוא גם יזכה למות על קידוש ה'). אבל אם רק עריבות-נעימות-ידידות-מתיקות של הנשמה, שרק הנשמה מסתלקת, זהו חטא – חטא לשון חסרון, חסר הגוף במסירות נפש. ווארט מאד חזק.

נצח והוד: ריגול יעזר וריגול יריחו

בכל אופן, נחזור למה שרוצים לעשות כעת, לספר סיפורים על פינחס ולעשות מהם פרצוף. עד כה אמרנו שיש את הסיפור בפרשתנו, "וירא פינחס... ויקח רמח בידו", "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי". יש את הסיפור בהפטרה של פרשת שלח, שהוא היה אחד משני המרגלים ביריחו.

---

107 ד"ה "וידבר הוי' אל משה לאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי וגו'" תשכ"ה.
108 ד"ה זה תרכ"ט.

אבל, עוד לפני כן, מסופר בסוף פרשת חקת – שכבר קראנו – "וישלח משה לרגל את יעזר" והמרגלים עצמם לכדו אותה ואת בנותיה. הם אמרו שלא נטריח את אחינו בני ישראל לכבוש – משה רבינו שלח אותנו רק לרגל, אך נכבוש רק שנינו וזה מספיק כנגד כל הגוים, וכך עשו. מי היו? לא כתוב בתורה שבכתב, אבל חז"ל מגלים שהיו בדיוק אותו זוג – זוג מן השמים – כלב ופינחס (גם יהושע וכלב היו זוג). והרמז שאכן הם זוג מן השמים: **כלב** שוה **אליהו** ו"**פינחס** [ששוה ארבע פעמים **אליהו-כלב**] זה אליהו".

אם כן, יש שני סיפורים של ריגול. לא מגלים את שמות המרגלים – כנראה זו היתה הבעיה בפעם הראשונה אצל המרגלים הראשונים של משה שפרסמו את שמותיהם, אבל אחר כך למדו לקח. יש כאן שני סיפורים נפרדים בהם כלב ופינחס נשלחים לרגל – אחד בחיי משה, כשנשלחו לרגל את יעזר וכבשוה, ואחר כך ריגול יריחו. רק מהתופעה הזו בא לעשות פרצוף – אם יש שני סיפורי ריגול של פינחס שמצטרף עם כלב פשיטא שאלה שני רגלים, לשון ריגול, נצח והוד.

הרגול הראשון הוא מכח משה, הוא המשלח, והרגול השני הוא מכח יהושע. מה היחס בין משה ליהושע? "איהו בנצח איהי בהוד", "פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה". ברגול של יהושע הם לא כבשו, אדרבא הם ברחו, רק שם היה חדוש שפינחס גלה את מעלתו כרואה ואינו נראה. ברגול הראשון הם פשוט נצחו בעצמם את המקום מכח משה, שהוא ספירת הנצח – הם שלוחים של הנצח, של משה, והם אומרים שסומכים על המשלח ו"שלוחו של אדם כמותו" (ומוסיף אדה"ז בשו"ע "ממש") לכל דבר ואפשר לנצח בעצמנו, לגמור את הספור. אם כן, שני סיפורי הרגול שלהם הם בצורה מובהקת ויפהפיה כנגד נצח והוד. הספור השני היה מאד מסוכן להם, כמעט "הודי נהפך עלי למשחית", רק שרחב הצילה אותם וגם אמרה להם באיזו דרך לברוח ולשמור על עצמם.

תפארת ויסוד: שלום בין השבטים והריגת זמרי וכזבי

כבר ספרנו עוד ספור חשוב מאד של פינחס, שעשה שלום בין השבטים. השלום בין השבטים מתאים לספירת התפארת, שם יש את **יב** גבולי אלכסון – **יב** השבטים. ב"תפארת ישראל" עושים שלום ביניהם.

המעשה העיקרי שלו, בפרשתנו, הוא כמובן ביסוד – תיקון הברית. הוא עשה קנאות נגד פגם הברית והאריז"ל אומר שתקן את יוסף, שהוא הברית. פשוט שהמעשה העיקרי של פינחס הוא כנגד הברית. שני הריגולים שלו כנגד נו"ה, וזה שעשה שלום בעם ישראל – ולפי דעת רב אשי רק אז קבל את הכהונה – כנגד התפארת.

מלכות: מעשה בת יפתח

ספר שופטים – הספר של פינחס – מנהיג תקופת האנרכיה

מה מתאים להיות המלכות? יש עוד סיפור של פינחס, שלא כתוב שמו אך חז"ל מגלים שמדובר בו – במעשה יפתח, בת יפתח. יפתח נדר שאם ינצח את המלחמה עם בני עמון וישוב לביתו בשלום הוא יקריב לעולה את הראשון שיצא מפתח ביתו, ויצאה הבת שלו. חז"ל אומרים שבכלל הנדר לא חל, אבל הוא התייחס ברצינות וגם הבת התייחסה ברצינות – אמרה שתעשה מה שנדרת בפיך.

מי היה אחראי על עם ישראל? בתקופה ההיא של השופטים, כמו שנזכיר בהמשך, בתוך התנ"ך ממש, בספר שופטים פינחס מוזכר שלש פעמים – בתחלת, אמצע וסוף. פעמיים לא בשמו ופעם שלישית בשמו. אפשר לומר שכל ספר שופטים – הספר השביעי בתנ"ך, אחרי חמשה חומשי תורה וספר יהושע

– הוא הספר של פינחס. מהבחינה הזו אפשר לומר, וכך אנחנו דורשים, שעל ספר שופטים נאמר "כל השביעין חביבין".

מה הספר? כל פעם קם איזה שופט להציל את המצב, ובסוף כתוב "בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה" – אנרכיה, ספר של אנרכיה, זה הסיכום והחותם של הספר. מי מוביל את הספר הזה? פינחס. זה גרעין למחשבה, שיתבאר לפי כל מה שאנחנו לומדים על פינחס, שהולך להיות גם מבשר הגאולה וגם המשיח עצמו.

שלש מדרגות משיח בפינחס – "באור פני מלך חיים"

על איזה פסוק האר"י דורש שהמשיח מתייחס לפינחס? מהפסוקים הכי יפים ומצוטטים בחסידות מספר משלי – "באור פני מלך חיים". קודם שאלנו איך כותבים את השם פינחס, ודרשנו את ה-י שלו. האריז"ל דורש את השם **פינחס** כ"**פני... חיים**" – שלש האותיות הראשונות של **פינ**חס הן **פני** ושתי האחרונות של **פינחס** בגימטריא **חיים**.

כתוב "באור פני מלך חיים", ומי הם ה"פני" וה"חיים"? הוא אומר שה"חיים" היינו משיח בן דוד עליו נאמר "חיים שאל ממך נתתה לו אורך ימים עולם ועד". בעל ההילולא של מחר נקרא חיים, והוא אמר שמלך המשיח "חיים שמו" ובכך רמז לעצמו. לא ראיתי כתוב, אבל מן הסתם הסתמך על האריז"ל עצמו, לכן הוא שייך לפרשת פינחס. האריז"ל אומר שחיים היינו משיח, ודווקא משיח בן דוד ש"חיים שאל ממך". מי הוא "פני"? גם לשון פנים וגם לשון לפנים, "וזאת לפנים בישראל", כמו לפני כן. הוא אומר ש"פני" היינו משיח בן יוסף. אם כן, פינחס הוא יחוד שני המשיחים, ה"פני" משיח בן יוסף ו"חס" משיח בן דוד.

מי הוא ה"מלך" של "באור פני מלך חיים"? הוא אומר שיש עוד מדרגה, משה רעיא מהימנא, עליו נאמר "ויהי בישרון מלך". יש מסבירים שמשה רעיא מהימנא הוא אחרי שני המשיחים, אבל כאן האר"י מסביר שהוא הכח המחבר בין שני המשיחים, בין "פני" ל"חיים" "באור פני מלך חיים". דרוש מופלא של האריז"ל. אפשר לומר שמה שמשה נכנס בתוך פינחס – "פני מלך חיים" – קשור ל-י שלו. היא חלק מ"פני", אבל סמוכה כאן ל"מלך" והיא רומזת גם למים, "מן המים משיתהו". יוצא שפינחס הוא "פני מלך חיים" (מסופר בחז"ל שבשעת נבואתו היו פני פינחס בוערות כלפידי אש ועל כן נקרא "מלאך הוי", היינו "באור פני מלך חיים").

מה המשך הפסוק הזה? החצי הראשון הוא "באור פני מלך חיים" והחלק השני הוא "ורצונו כעב מלקוש" – "באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש", מקור של מים חיים, "גשם נדבות" שכתוב שהוא טל תחיה. "**ורצונו**" בגימטריא **משיח**. כמה זה **עב**? פעמיים **לו**. **מלקוש** עולה פעמיים 238. מה הקשר בין 238 ל-36? **לאה ורחל**, "שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל". **עב** עולה **לאה-לאה** ו**מלקוש** עולה **רחל-רחל**. בנפש היינו חבור המחשבה, באופן של כפלים לתושיה, והדבור – אתכסיא ואתגליא, "פינחס הוא אליהו" ו"פינחס זה אליהו". זה המשך הפסוק, שיש בו עוד הרבה רמזים שנשאיר. בכל אופן, כאן המקור של האריז"ל שפינחס הוא משיח – משיח בן יוסף, משיח בן דוד, רעיא מהימנא, הכל נמצא בתוכו.

פינחס ויהושע – זריזות ומתינות

בסיפור של יפתח חז"ל אומרים שהוא היה מנהיג הדור – יתכן שהוא ראש האנרכיה (היום יש מישהו שאולי יש בו ניצוץ ממנו). למה יש לו ראש של אנרכיה? משה רבינו יודע את תכונת נפשו ולכן הוא לא עושה ממנו מנהיג. הכל בפרשת פינחס – פרשה על שמו, והנה משה מבקש מה' מנהיג וה' אומר לו למנות את יהושע. יש שני מועמדים, פינחס ויהושע, וה' אומר למנות את יהושע. למה? ווארט ישן אצלנו, פינחס הוא הזריזות ויהושע הוא המתינות (בביטוי הבעש"ט "זריזות במתינות"), פינחס הוא המקודש ויהושע התדיר יחסית, גם נושא מאד גדול אצלנו.

כשרוצים לקבוע מי המנהיג בין שני אלו – המתינות זוכה. אבל יש למתינות גם חסרון (אצל יהושע זה בא לידי ביטוי בכך שהוא התרשל בירושת הארץ). לעתיד לבוא יש אורות דתהו אבל בכלים דתיקון. לכן חייבים שלעתיד לבוא פינחס, האנרכיסט הזה, יהיה המנהיג (שיכלול בעצמו גם את שרש יהושע).

פגם המלכות – פגמי הנהגת פינחס

כל זה בא לידי ביטוי במעשה יפתח, כי שם פינחס לא הוריד את עצמו, לא השפיל את עצמו. את הסיפור הזה נשים במלכות – יש פה פגם במדת השפלות. פינחס לא היה מוכן להוריד מהכבוד שלו, ללכת בעצמו ליפתח כדי להתיר לו את הנדר. באותה בחינה יפתח – השופט, מחזיק עצמו כמו מלך – גם לא היה מוכן ללכת לפינחס. כל אחד הקפיד על הכבוד המדומה שלו.

בכלל כתוב בחז"ל שהיה חטא כללי בכל התקופה הזו, ששייך לפינחס – שמואל היה מסתובב בכל עם ישראל ללמד תורה ופינחס ישב במקום אחד, לא דאג לעם. במעשה המקורי שלו הוא מאד דאג לעם, "השיב את חמתי מעל בני ישראל", אבל אחר כך בכל תקופת ספר שופטים הוא לא הסתובב לדאוג לעם ישראל.

כתר: פינחס זה אליהו

פינחס חי הרבה זמן, אומרים שזה פלא, ובסוף הוא גם לא מת (אליהו לא מת אלא עלה באש השמימה), עוד משהו ב"פינחס זה אליהו", שהוא נצחי. דרך אגב, גם בזה יש מחלוקת בחז"ל – אם הוא אליהו או לא, אם הוא אליהו אליהו צריך להיות כהן ויש אומרים שאליהו לא היה כהן אלא היה משבט בנימין, אבל אנחנו אומרים כמקובל שהוא אליהו. איפה נשים את "פינחס זה אליהו"? בכתר, שהוא מבשר הגאולה וכו' – אורות דתהו, כתר הוא אורות דתהו.

פינחס חותם את ספר יהושע

מי כתב את הפסוק האחרון של ספר יהושע, בו כתוב שיהושע מת? כמו ששואלים על הפסוקים האחרונים בתורה, כך שואלים מי כתב את חמשת הפסוקים האחרונים של ספר יהושע, בהם כתוב שהוא מת? חז"ל אומרים שאלעזר כתב. אבל בפסוק האחרון כתוב שאלעזר מת – מי כתב אותו? חז"ל אומרים שפינחס כתב אותו. יהושע הוא הממשיך, אבל הוא מת, ופינחס ממשיך לחיות עם כל העליות והירידות שלו, והוא חותם את ספר יהושע.

יהושע אמור להיות יחסית תיקון, אבל אם הוא כתב את הפסוק האחרון כנראה שהוא העורך הסופי של כל הספר (אף שיהושע הוא הכותב), והוא גם מזכיר את עצמו בפסוק האחרון, שאלעזר מת ופינחס בנו

קבר אותו ב"גבעת פינחס", ירושה שלו מאמו, עוורתא, ציון שקיים עד היום הזה. כתוב שאם היינו זוכים היו מספיקים לנו רק חמשה חומשי תורה וספר יהושע – גם בחינה של תהו יחסית, אם היינו זוכים. "כפלים לתושיה" היינו כלים דתיקון, אבל אם היינו זוכים והיה די לנו בחמשה חומשי תורה ויספר יהושע זה תהו. מי חותם זאת? פינחס.

הפסוק הראשון של ספר יהושע שוה **הוי'** פעמים 137. הפסוק האחרון, שחז"ל אומרים בפירוש שהוא כתב, שוה י"פ **תהו**, 30 פעמים 137, עם הכולל. הפסוק האחרון של יהושע שוה 4111, י"פ **תהו**, ל"פ 137, עם הכולל. ביחד, שני הפסוקים, הראשון והאחרון, עולים **נדב** פעמים 137 (שעולה **נדב** ועוד **נדב אביהוא**) – נדב הוא הנשמה העיקרית שנכנסה בפינחס, גם נשמה דתהו, אנרכיסט גדול מאד. נדב אומר לסמוך רק על נדיבות הלב של כל אחד ואחד, לא צריך ממשלה ומשטרה ושום דבר. לכל אדם יש נדב בלב שלו, והכל יסתדר עם הנדב שלו – כל האנרכיזם הוא נדב. **נדב** במספר קדמי שוה **פינחס**.

עונש פינחס על העדר שפלות – הסתלקות רוח הקדש

היינו באמצע מעשה יפתח הגלעדי. מה קרה לפינחס? איזה ענש הגיע לו שלא השפיל את עצמו ללכת ליפתח להתיר לו את הנדר? הסתלקה ממנו רוח הקדש במשך מאות שנים, עד אליהו. מה קרה ליפתח? נשרו לו האיברים, הוא נקבר בערי ישראל, כל אבר קברו במקום אחר, משהו איום ונורא. מפינחס הסתלקה רוח הקדש – זו נפילת המלכות. סיפור של פגם בשפלות שגורם למות גם של יפתח וגם של פינחס (**לפינחס ויפתח** יש שלש אותיות משותפות, **פחי**, יש לדרוש מלשון "מפח נפש"). את הסיפור הזה נשים במלכות. צריך לתקן אותו – איך? עם שפלות. חז"ל גם אומרים בפירוש בהקשר לסיפור זה שפינחס לא הסתובב בערי ישראל – פגם במלכות, לכן באמת משה רבינו לא מינה אותו להיות מלך.

מה עשינו עד עכשו? כתר, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. נשארו לנו עוד כמה ספירות.

גבורה: פינחס כהן משוח מלחמה (מלחמת מדין)

איזה תפקיד שימש פינחס בתור כהן? חז"ל אומרים שהיה משוח מלחמה. רואים זאת בפירוש בתורה כשמשה שלח אותו עם חצוצרות וכו' לקחת את נקמת ה', נקמת ישראל, במדין. איפה נשים את הסיפור הזה, שהוא משוח מלחמה, שהולך עם שנים עשר אלף יהודים להלחם במדין? תפקידו כגבור בכלל. ה"הלכה ואין מורין כן" של "קנאין פוגעין בו" היא יסוד, אבל מה שהוא בכלל משוח מלחמה שייך לגבורה. התורה מספרת את שני סיפורים אלו בסמיכות זה לזה, וכמו שדרשו חז"ל (שתי ספירות אלו, יסוד וגבורה, הן בחינת יוסף יצחק, שמו של בעל הגאולה של היום שהוא איש פלא כמו פינחס).

חסד: פינחס משמש בכהונה גדולה

יש מאמר חז"ל מיוחד מאד באבות דרבי נתן, היו זמנים שאהרן לא היה יכול לשמש כהן גדול וגם אלעזר לא היה יכול – אז מינו את פינחס לממלא מקום. לא את איתמר – אף שהיה גם איתמר, וגם את משה רבינו שגם היה כהן. על משה רבינו כתוב שהיה "טרוד בשכינה" – אין לו זמן לעשות עבודות של כהן גדול. בין איתמר ובין פינחס, היות שהבן הגדול של אהרן (שעתיד לרשת את הכהונה הגדולה) הוא אלעזר בן אהרן אז מי ששימש בפועל היה פינחס בן אלעזר.

כלומר, יש גם בעצם אצלו, עוד מאז, כהונה גדולה. ה' הבטיח לו שבניו, מצדוק והלאה, יהיו כהנים גדול – אבל גם לו עצמו היו זמנים שהיה כהן גדול. אז הוא גם כהן גדול וגם משוח מלחמה – משוח מלחמה

בגבורה וכהן גדול בחסד. סתם כהן וכהן גדול במיוחד הם בספירת החסד. מי הכהן והכהן הגדול הראשון? אברהם, "אתה כהן לעולם", שמדתו "חסד לאברהם".

דעת: גזרת סתם יינם על ידי פינחס

מה נשים בדעת? צריך לפתוח את פרקי דרבי אליעזר, שם כתוב חידוש מופלא – שפינחס גזר את גזרת החרם, קשור לקנאות שלו, הדעת היא שרש היסוד. כתוב – לא פחות ולא יותר, נושא שאנחנו לומדים כעת במסכת ע"ז, סיום מסכת ע"ז – פינחס גזר, בחרם חמור, על סתם יינם. מקור הגזירה שאסור לשתות יין שנגע בו גוי, שמא נסך לעבודה זרה, הוא גם משום קרבה, משום חתנות. זה הפגם, השטות – מי ששוטה יין יכולה להכנס בו רוח שטות ואז הוא עושה מעשה שטים, מעשה פעור (שהיה בו גם ע"ז), עליו קנא פינחס את קנאתו. לכן ראוי, וכך מפורש בפדר"א, שהוא יגזור על סתם יינם, מה שמביא, אצל הגוים לע"ז וזנות.

גזירה זו היא שמירת הדעת של היהודי – הקשר לה', ולא להתפתות לשטות ממנה נופלים לחטוא עם בנות מואב ומדין. עצם הדבר שהוא גוזר משהו – הכוונה שהוא גדול בתורה – הוא בחינת משה רבינו שבו. מי שעושה לנו מצוות הוא משה רבינו, ועושה זאת בדעת – הוא הדעת של נשמות עם ישראל.

בינה: פינחס כנביא המוכיח את ישראל

שלש הופעות פינחס בספר שופטים

מה נשים בבינה? אמרנו קודם שבספר שופטים הוא מוזכר שלש פעמים, חוץ מהשלום שעשה בין השבטים בספר יהושע:

בתחלת ספר שופטים כתוב "ויעל מלאך הוי' מן הגלגל", איזה מלאך שבא להוכיח את עם ישראל. חז"ל אומרים שמלאך ה' הזה הוא פינחס – כאן המקום שהוא נקרא בפירוש "מלאך הוי'" והוא בא בתור נביא.

אחר כך, לפני הסיפור של גדעון, כתוב "וישלח הוי' איש נביא", גם להוכיח את עם ישראל, וגם שם חז"ל אומרים שזה פינחס.

אם כן, הוא מוזכר בהתחלה, "ויעל מלאך הוי'", ובהמשך נקרא "וישלח הוי' איש נביא", ובסיפור האחרון של ספר שופטים – פילגש בגבעה – כתוב בפירוש, בשמו, ששאלו אותו באורים ותומים. כתוב שהוא חטא שם בשנים – שלא עשה כמו שעשה בהתחלה וגם לא עשה שלום בעם ישראל, אלא רק תמך במלחמה. קודם נהרגו – בעוונו נהרגו – המון יהודים מעם ישראל, אחר כך נהרגו בני בנימין.

המשכת הנבואה מהבינה

בכל אופן, ראש-תוך-סוף של שופטים הוא מוזכר כנביא – בפעמיים הראשונות הוא נביא ובפעם האחרונה הוא נביא באורים ותומים, אומר מה לעשות. מקור הנבואה הוא בינה – כל התופעה של פינחס בתור נביא בתקופת השופטים שייכת לבינה (שבה שלשה פרצופים בפרט, אמא עילאה, תבונה א ותבונה ב, כנגד חב"ד חג"ת נה"י שלה, והם בעצמם שלש הדרגות של נבואת פינחס – "מלאך הוי'", "איש נביא", "ופינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו [לפי 'ארון ברית האלהים'] בימים ההם").

בספר יהושע הוא לא מופיע כנביא אלא כאחד שעושה שלום. רק מה? יסוד אמא מתפשט עד תפארת ז"א ומתלבש בתפארת ז"א. סתם אמא מתפשטת עד הוד. נסביר את שתי הבחינות האלה: זה שיסוד אמא נמשך עד תפארת ז"א הוא קשר, לענייננו, בין זה שהוא נביא לזה שהוא מסוגל לחולל שלום בין השבטים. זה שהוא נביא, ובאורים ותומים קשור לסיפור מהנוראים בתנ"ך, פילגש בגבעה, בסוד "מינה דינין מתערין" בבינה (מסוד שם **קנא**, לשון קנאה, שביסוד אמא, הבחינה השלישית שלו כנ"ל). ממה שנקרא מלאך ה' לומדים חז"ל מה ששמנו בהוד, בריגול שלו ביריחו, שהוא "רואה ואינו נראה" – ממש "בינה [נביא, מלאך הוי'] עד הוד אתפשטת". שוב, שרש הנבואה בקבלה הוא בבינה, אז כל מה שפינחס משמש נביא נשים בבינה.

חכמה: פינחס – היסוד ב"שבעה אבות כרותי ברית"

פינחס כ"סופר"

אחרון חביב, מה נשים בחכמה? אפשר לשים גם את החתימה שלו לספר יהושע, שהוא סופר, וסופר פסוק בתורה שייך לחכמה – "אורייתא מחכמה נפקת" (בספר יצירה יש סופר בחכמה, ספר בבינה וספור בדעת). יוצא שיש 13 פסוקים שיש קושיא מי כתב אותם – 8 בסוף התורה ו-5 בסוף יהושע, רק שה-5 מתחלקים ל-4 ו-1. 8 הפסוקים בסוף התורה לפי דעה אחת כתב יהושע, 4 בסוף יהושע כתב אלעזר ו-1 – האחרון ממש, הכי חשוב – כתב פינחס. חלוקת ה-13 ל-5 ו-8 היא חתך זהב, וכשה-5 מתחלק ל-1 ו-4 עושה אותיות **אחד**. אז מה שפינחס הוא סופר, ספרא רבא, שייך לחכמה.

יסוד אבא – היסוד ב"שבעה אבות כרותי ברית"

אבל יש לנו משהו יותר טוב למקם בספירת החכמה: יש מאמר חז"ל שמופיע במסכתות הקטנות – מאמר במסכת דרך ארץ, שמוזכר גם במסכת כלה – "שבעה אבות כרותי ברית", יש שבעה אבות שכתוב בפירוש שה' כרת איתם ברית. כלומר, שעל כל אחד מהם יש פסוק מפורש שה' כרת עם הצדיק הזה ברית, וקוראים להם אבות (אבות שייך לאבא, חכמה) – אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, פינחס, דוד.

נשמע כמו האושפיזין, רק בהבדל קטן – במקום יוסף, היסוד, נכנס פינחס. למה? כי על יוסף אין פסוק שה' כרת איתו ברית. על אברהם יש פסוק, על יצחק יש פסוק, על יעקב יש פסוק, על משה יש פסוק, על אהרן יש פסוק, על פינחס יש פסוק וגם על דוד יש פסוק – "כרתי ברית לבחירי". ה' כורת ברית לדוד, הבחיר שלו – מזכירים רק פסוק זה, כי למדנו לפני זמן קצר שהבחירה היא במלכות, ויש כאן אסמכתא. לכל אחד יש פסוק, והפסוק של פינחס הוא בפרשתנו – "הנני נתן לו את בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם", כתוב פעמיים ברית.

בין שבעת האבות כרותי הברית פינחס הוא הששי, היסוד של השבעה, אבל כולם נקראים כאן במאחז"ל "אבות". למה זה רומז בלשון הקבלה? כתוב שיסוד אבא ארוך ומסתיים ביסוד ז"א. מי שיש בו פסוק מפורש שה' אומר לו שאני כורת איתך ברית – זהו יסוד אבא, האמת (יסוד) שבבטול (חכמה), בטול אמתי. למי שיש בטול אמתי ה' עצמו אומר בתורה ש'אני כורת אתך ברית' ו'קורא לך אבא' – גם דוד המלך הוא אבא, וגם פינחס הוא אבא. אלה שבע דרגות של גילוי יסוד אבא שארוך ומתסיים ביסוד ז"א, מקום הברית בפשטות. ביניהם פינחס הוא היסוד שביסוד אבא שמתלבש ביסוד ז"א.

יסוד אבא בחסידות נקרא גם "ברק המבריק על השכל", אז היסוד שביסוד אבא – עיקר הברק המבריק על השכל – הוא פינחס. לכן אמרנו שפינחס הוא הזריזות ויהושע המתינות. הסברנו הרבה פעמים שהזריזות של הבעש"ט היא גילוי יסוד אבא והמתינות באה מיסוד אמא. פינחס הוא עיקר הברק, לכן הוא גם פעל כברק, עם השבא נע ב-נ שלו, ולכן גם נעשו לו הרבה הנסים. בעולם הזה הוא מקודש, לא תדיר, לכן הוא לא יכול להיות מנהיג. אבל בימות המשיח הוא הופך להיות המנהיג, הברק הזה מתיישב, עושה שלום בעולם, זוכה לפעול שכולנו, עם ישראל, נהיה "ממלכת כהנים". כפי שהסברנו, כאשר "אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם הוי' לעבדו שכם אחד" כולם יראו בנו את הכהנים.

סיכום

כך עשינו פרצוף של מעשי פינחס, של עיקר הדברים שמסופרים על פינחס:

כתר
פינחס זה אליהו

חכמה
היסוד ב"שבעה אבות כרותי ברית"

בינה
נבואות פינחס

דעת
גזירת סתם יינם

חסד
פינחס ככהן גדול

גבורה
פינחס ככהן משוח מלחמה

תפארת
פינחס משכין שלום

נצח
ריגול יעזר

הוד
ריגול יריחו

יסוד
הריגת זמרי וכזבי

מלכות
חטא פינחס במעשה בת יפתח

לחיים לחיים, שפינחס יהיה אתנו, יחד עם המהר"ל מפראג, הבעש"ט, אדמו"ר הזקן, בעל הגאולה הרבי הקודם, ויובילו אותנו לקראת פינחס (זה אליהו), מלך המשיח.

נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.

פנחס הוא אליהו

פנחס

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן היה נכדו של אהרן הכהן שקינא את קנאת ה' והרג את זמרי בן סלוא, ובכך הסיר את כעסו של ה' ועצר את המגיפה שפרצה בעקבות חטא בעל פעור. בשכר קנאותו זכה לכהונה לו ולזרעו.

נולד לאביו, אלעזר בן אהרן הכהן, ולאמו שהייתה מזרע יוסף הצדיק וכן מזרע יתרו.

נקודת המפנה בחייו הייתה במעשה זמרי - בו פינחס קינא לה', והרג את זמרי שהעיז לעשות עבירות חמורות בפרהסיא, ולעודד את העם לעשות זאת. במעשהו זה עצר את המגיפה שכילתה כעשרים וארבעה אלף מישראל. לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי, ועשה שלום בין השבטים. פינחס הוא גם זה שהצליח להרוג במלחמת מדין את בלעם הרשע. לא לחנם הלך פינחס למלחמה, אלא ליפרע דין אבי אמו יוסף הצדיק שנאמר "והמדנים מכרו אותו אל מצרים". חבירו של כלב בן יפונה ואף הלך עמו כדי ללכוד את העיר יריחו. פינחס שימש ככהן גדול ביום הכיפורים כאשר אביו אלעזר וסבו אהרן לא יכלו לעשות זאת. היה לו ידע בקבלה. הוא שגזר על 'סתם יינם של נכרים' שאסור. מלבד הריגול על יעזר, הלך לרגל יחד עם חבירו כלב בן יפונה את ירחו, ושם נחבאו בבית רחב שהתגיירה לאחר מכן והפכה לאשתו של יהושע בן נון.

במעשה יפתח הגלעדי[לא רצה ללכת להתיר לו את נדרו, מפני שאמר 'הוא צריך לי ואני אלך אצלו?!', ונענש על כך שניטלה ממנו רוח הקודש למשך תקופה ארוכה.

הוא שכתב את הפסוקים האחרונים בספר יהושע.

על פי המסורת, נקבר פינחס ביחד עם אביו אלעזר בעוותרא שבשומרון, ועל שניהם נבנתה מצבה אחת גדולה בת מאות שנים, שנשתמרה עד היום.

אליהו הנביא

אליהו הנביא, הינו נביא מתקופת מלכי ישראל. תלמידו של אחיה השילוני, ורבו של אלישע הנביא. נודע בזכות המעמד בהר הכרמל בו החזיר את עם ישראל בתשובה לאחר שעבדו לבעל. אליהו עלה בסערה השמימה בגופו ולא נפטר, ומאז מגיע לכל ברית מילה.

אליהו יבוא לפני ביאת המשיח על מנת לבשר על הגאולה האמיתית והשלימה, כדברי הנביא "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא, לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים, וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם".

בימי 250 נביאי הבעל (עובדי עבודה זרה) החזיר אליהו הנביא את עם ישראל בתשובה על ידי האש שירדה על המזבח כאשר הקריב את קרבנו - לעומת קרבנם של נביאי הבעל, וכל העם נענה בזעקת ה' הוא האלקים.

אליהו הוא לא אחר מאשר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, אשר קינא את קנאת ה' בזמרי בן סלוא, וחי זמן רב לאחר מכן מכח ברכת השם "הנני נותן לו את בריתי שלום", אשר בה כלולה אריכות ימים. אך יש האומרים כי אליהו היה משבט בנימין.

אליהו הנביא היה מהיחידים במשך הדורות, שלא מת מעולם, אלא הינו חי וקיים, אחרי שעלה בגופו השמימה לעיני תלמידו המובהק - אלישע הנביא.

שרשו של אליהו הוא מב"ן (מלכות), ולכן התעכב עיבורו שנים עשר חודשים.

בהתאם לכך, עניינו הוא ביטול חיצוני - אתכפייא, ובירור התחתון על ידי העלאת מיין נוקבין מלמטה למעלה. אמנם, בשונה משאר הנשמות ששרשם מב"נ, אליהו הנביא זיכך את גופו בתכלית והמשיך אף בו הביטול לאלוקות מצד מציאותו הוא, ולכן עלה בגופו השמימה.

אליהו הנביא קשור גם עם מידת האמת עם ספירת הדעת. ועם חלק הרוח שבנשמה.

גילוי אליהו הוא כינוי להתגלותו של אליהו הנביא לאחר שעלה בסערה השמיימה. בדרך כלל, משתמשים בביטוי לתאר את הופעתו לצדיקים ויחידי סגולה לגלות להם סודות התורה, אך ישנם מקרים נוספים בהם נוכח אליהו: בליל הסדר, בברית מילה, מגיע לעשות ניסים מסויימים, או לבשר בשורות טובות.

לפני ביאת משיח יבוא אליהו ויחזור שוב לבני ישראל. מכאן מגיעה הברכה המפורסמת: "הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות".

בגמרא נאמר שאליהו הנביא מגיע יום לפני ביאת משיח.

במדרש מובא שאליהו מגיע ג' ימים קודם ביאת משיח ומקונן על הרי ישראל, לאחר מכן מבשר בשלשת הימים על טובה שלום וישועה לעם ישראל.

הרבי מוסיף ואומר שמכיון שמשיח יכול לבוא בכל יום, לכן מגיע אליהו הנביא לטבריה בפועל ממש בכל יום ומבשר אודות ביאת המשיח

"אמר רבי יהושע: מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו, הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב, אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע... רבי יהודה אומר: לקרב אבל לא לרחק, רבי שמעון אומר: להשוות המחלוקת, וחכמים אומרים: לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם, שנאמר: הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא גו'.".

אליהו הנביא זכור לטוב חיבר מדרש אגדה ומימרות שנאספו על ידי האמורא רב ענן בר תחליפא ונקראו תנא דבי אליהו.

תשרי

ב' תשרי

הרב דוד הכהן רפפורט

יום ההילולא - ב' תשרי

הרב דוד הכהן רפפורט ה'תר"ן או ה'תרנ"א – ב' בתשרי ה'תש"ב; 1889 או 1890 - 23 בספטמבר 1941 היה ר"מ בישיבת "אהל תורה" בברנוביץ' בין מלחמות העולם. מחבר "צמח דוד" ו"מקדש דוד" על התלמוד. מת בסיביר בעת מלחמת העולם השנייה.

נולד במינסק לעקיבא רפפורט, נכדו של רבי עקיבא איגר, ולשרה חיה שארלאט. בגיל 13 התפרסם כבעל ידיעות לא רק בתחום התורני אלא גם במתמטיקה ובכמה שפות. זמן מועט לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה נצטוו הוריו, שהיו בעלי אזרחות אוסטרית, לעזוב באופן מידי את גבולות רוסיה. המשפחה פנתה לדנציג, שם נתמנה האב כמורה הוראה בקהילה היהודית.

בהמשך למד בישיבת סלובודקה. בהיותו כבן 25 הצטרף ללימודים בישיבת פוניבז', לשם הגיע עם חיבור המוכן לדפוס בשם צמח דוד.

כעבור שנתיים, לאחר סיומה של המלחמה, הזמינו הסבא מסלובודקה להצטרף לכולל החדש בישיבה. הרב רפפורט התנה זאת בהבאתו לדפוס של חיבורו, דבר שלא עלה בידו קודם לכן עקב חסרון ממון. ה"סבא", הרב נתן צבי פינקל, הבטיח לקיים בקשה זו, אך מצבו הכספי של הכולל לא אפשר מילוי הבטחה זו מיד. הרב רפפורט שכלל את חיבורו שיצא בסופו של דבר בשנת תרפ"ה. בהקדמתו הקצרה לספר כתב:

בשנת תרפ"ח התקבל להיות ריש מתיבתא בישיבת "אהל תורה" בברנוביץ', בראשות הרב אלחנן וסרמן. בתחילה סירב הרב רפפורט להשמיע שיעורים שכן היה שקוע בענייני קדשים, אך כעבור זמן חילקו ביניהם הרב רפפורט והרב וסרמן את אמירת השיעורים.

בשנת תרצ"ב פרסם בבילגוריי חלק שני של "מקדש דוד", שעסק אף הוא בסדר קדשים. בשנת תרצ"ה פרסם חלק שלישי לספר, שעסק בענייני סדר טהרות, וחלק רביעי בענייני סדר זרעים. חלק חמישי של "המקדש דוד", העוסק בענייני סנהדרין, היה ערוך ומוכן לדפוס אך כתב-היד אבד יחד עם שאר כתביו.

עם פלישת הגרמנים לפולין ותחילתה של מלחמת העולם השנייה נמלט הרב רפפורט יחד עם הישיבה לווילנה ומשם עברה הישיבה לטרוקי הסמוכה. עם השתלטות הסובייטים על ליטא בקיץ של 1940 עברה הישיבה לעיירה סימילישוק, שם המשיך הרב רפפורט ללמד. עקב התנכלויות הסובייטים נאלץ הרב וסרמן לברוח לקובנה והישיבה נשארה בפיקוחו של הרב רפפורט. בשבת פרשת בהעלותך, י"ט בסיוון, עצרוהו הסובייטים בישיבה באמתלה של הדרכון הזר שהיה בידו ושלחוהו לעומק ברית המועצות למחנה עבודה. אשתו, הרבנית פרומה לבית גריגראס שלה נישא בשנת תרצ"א, הוגלתה

למקום אחר. תלמידיו טמנו בקרקע ארגז עם חידושי תורתו. אחר המלחמה חיפשו התלמידים את הארגז אך לא מצאוהו. יש האומרים כי הפולנים חפרו והוציאו את כתבי היד והשמידום.

הרב רפפורט נתגלגל למחנה עבודה הסמוך לעיר פטרוזבודסק באזור הקרילי-פיני שבו הקור היה עז. אסירי המחנה הועסקו בחטיבת עצים ובעבודות פרך. הם ראו שהרב רפפורט איננו מסוגל לעבודה זו וביקשו להקל עליו בהעסיקם אותו בעבודות קלות יותר. גם במחנה המשיך הרב רפפורט לעסוק בכתיבתם של חידושי תורה. במהלך שהייתו במחנה חשש מאכילת מאכלות אסורים והסתפק במים ובלחם היבש אשר ניתן לאסירים. כאשר אמרו חבריו למחנה שעליו לאכול משום פיקוח נפש, ענה: "לאחרים יודע אני להתיר, אבל על עצמי עלי להחמיר, שכן אין מי שיתיר לי אכילת טרפה". כך נהג גם כשגופו נחלש מאוד בימיו האחרונים.

ביום טוב הראשון של ראש השנה התש"ב ביקש שיתקעו בפניו תקיעת שופר וביום השני קרא אליו שני יהודים אחר תקיעת השופר, רגעים לפני מותו, וביקש מהם להיות עדים למותו לבל תישאר אשתו הרבנית עגונה.

הובא למנוחות בג' בתשרי, צום גדליה התש"ב, בשדה עזוב שבו נקבר גם הרב רוזובסקי מווילנה. לרב רפפורט לא היה ילדים.

"יתברך הבורא וישתבח היוצר אשר שם חלקי מיושבי בית-המדרש ובכל החליפות והתמורות שעברו עלי לרגל המלחמה הגדולה ובכל הנדודים והטלטולים ממקום למקום זיכני ד' לעסוק בתורתו הקדושה, ולינק משדי תנחומי', וכשבאתי למוסד הגדול המיוחד במינו "בית ישראל דסלובודקה" שם מצאתי את שאהבה נפשי, מצאתי חבורה של גדולים השקועים ראשם ורובם ממש בתורה אשר זה כל חייהם ועסקם ומטרתם, לא רק לבקיאות בכל הש"ס כי אם לברר הסוגיות וליישר ההדורים בדברי הראשונים ואחרונים ז"ל. והרבה עלי להודות לחבורה זו. חלק גדול מחיבורי זה ניתוסף לי תודה לה' בהיותי עוסק בפלפולא דאורייתא במוסד בית ישראל".

ד' תשרי

הצדיק הרב יעקב ענתבי

יום ההילולא - ד' תשרי

הצדיק הרב יעקב ענתבי זצ"ל- המשפחה במקור היא מספרד. בזמן גירוש ספרד ראש המשפחה רבי רחמים החליט לעבור לחאלב, כך רבינו נולד בשנת ה'תקמ"ז (1787) בחאלב. כבר בגיל צעיר פקע שמו של רבינו כחריף ובקי. לאחר נישואיו עבר לדמשק. כשהיה כבן עשרים ושתים התמנה לרבה של דמשק שבסוריה. כיהן בתפקיד זה במשך כשלושים שנה. בימיו, התחוללה שערורייה גדולה סביב פרשת ירושת וחלוקת כספי השר רבי חיים פרחי, הפרשה הסעירה את בתי הדין בסוריה, בטורקיה ובארץ ישראל, ולוותה בחירופים וגידופים, וגם הלשנות לשלטונות נגד רבינו. רבינו קיים בעצמו "לא תגורו מפני איש", דן דין אמת לאמיתו, ואף פרסם 'כתב סירוב' נגד אחיו של השר שסירב לקבל את הכרעת הדין.

ביום שישי ה אדר ה'ת"ר (1840) נעלם כומר בשם 'באדרי תומא' ומשרתו. שונאי ישראל העלילו על היהודים שהם רצחו אותם כדי לקחת את דמם לאפיית מצות. השלטונות אסרו בבית הסוהר כמה מראשי

הקהל ובראשם רבינו. הם עינו אותם בעינויים קשים ומרים במשך כחצי שנה, כדי שיודו שהם רצחו את הכומר ומשרתו. לאחר מאמצים רבים על ידי השר משה מונטיפיורי רבינו שוחרר מיד לאחר מכן החליט לעזוב את דמשק ולעלות לירושלים. ביום ב' אדר ה'תר"א יצא מדמשק. כשהגיע לארץ הראשון לציון הציע לו לשמש במקומו אבל רבינו סירב. בירושלים, פעל להסכם בעניין החובות של עדת האשכנזים לעדת הספרדים, והביא לשלום וקירוב לבבות ביניהם.

נפטר ב-ז' תשרי ה'תר"ז (1846). חי כ-59 שנים. ציונו בהר-הזיתים בירושלים. על מצבתו נכתב: 'הרב הגדול המפורסם בקדושתו וחסידותו שמסר עצמו גופו ונפשו וקידש שם שמים ברבים, וסבל זמן רב כמה עינויים ויסורים קשים ומרים בלי שיעור, על העלילה הרעה הידועה אשר בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו ונתקדש שם שמיים ברבים בשנת הת"ר בהיותו רב ומו"ץ בעוב"י דמשק יע"א'. קברו התפרסם כמקום המסוגל לישועות. בספר 'עוד יוסף חי' הובא בשם מגידי ירושלים, שכל המתפלל בזמנים מסוימים, בשלושה קברות צדיקים הטמונים בהר הזיתים והם 'אור החיים' הקדוש, הרש"ש, ורבי יעקב ענתבי, בעז"ה יפקד בזרע קודש של קיימא'.

סבא (מצד אביו): ר' יצחק (כיהן כרבה של חאלב. מח"ס 'בית אב'). **אביו:** ר' דוד. **בניו:** רבי משה חיים (מרבני ירושלים), רבי יוסף (מרבני קהיר שבמצרים). **בנותיו:** מרת מרחבא (נישאה לנכדו של ר' חיים פרחי), מרת אסתר (נישאה לחכם רפאל יצחק ישראל אב בית הדין הספרדי בירושלים). **מספריו: •אביר יעקב**- שו"ת (מופיע בסוף הספר 'באור החיים' של הרב חיים כפוסי). חיבר פזמונים רבים שיהודי דמשק שרו בימי חג ומועד **•זכור לאברהם**- ישוב רבינו על קושיית ה'מגן אברהם' בהלכות פסח.

פרק מרכזי בחיי רבינו היתה 'עלילת הדם בדמשק'. ביום שישי ה אדר ה'ת"ר נעלם כומר בשם 'באדרי תומא' ומשרתו. שונאי ישראל העלילו על היהודים שהם רצחו אותם כדי לקחת את דמם לאפיית מצות. השלטונות אסרו בבית הסוהר כמה מראשי הקהל ובראשם רבינו. הם עינו אותם בעינויים קשים ומרים במשך כחצי שנה, כדי שיודו שהם רצחו את הכומר ומשרתו. הסבל הנורא שעבר רבינו אינו ניתן לתיאור ומה הם עברו בין כותלי הכלא. לא פעם הם העדיפו את המוות מחיים. השלטונות גם אסרו להודיע על דבר המאסר למישהו מחוץ למדינה, עד שאחד מיהודי העיר, רבי אליהו די פיג'וטו, התחפש לגוי וכתב מכתבים רבים שהרעישו את העולם היהודי. המהלך שלו הביא להתערבותם של משפחת 'רוטשילד' ושל השר משה מונטיפיורי. הם פעלו ללא לאות עד שהוציאו את רבינו וחבריו מאפילה לאורה. היה זה ביום ח' אלול ת"ר, יום זה נקבע ליום שמחה בקרב יהודי דמשק, ונהגו שלא לומר בו תחנון.

לימים, השר מונטיפיורי את רבינו פגש. הוא אמר לו שאי אפשר להאמין שעברו עליו יסורים קשים כאלו, יותר מיסוריהם של עשרה הרוגי מלכות. בוודאי שיש סוד בדבר. הוא ביקש מרבינו שיגלה לו את הסוד. רבינו השתמט מלענות, אבל לאחר הפצרות רבות, **רבינו ענה שהוא ניצוץ משיח בן יוסף, והצורר שייסרו הוא ניצוץ ארמילוס הרשע, ואותה עת היתה ראויה לגאולה, אלא שקטרגה מידת הדין, ונדחה זמן הגאולה והתגלגלה העלילה.**

לאחר ששחררו אותו מבית-הכלא בדמשק רבינו החליט לעזוב את דמשק ולעלות לירושלים. ביום ב' אדר ה'תר"א יצא מדמשק. על בואו של רבינו לירושלים, רבי דוד לניאדו מספר: "שמעתי מחכם זקן ממשפחת ענתבי, קודם שהגיע רבי יעקב ענתבי לירושלים הרב הראש"ל הגאון רבי יהודה נבון (בדעה אחרת הרב חיים אברהם גאגין) ראה בחלום שאמרו לו: 'יעקב אבינו בא לירושלים ואתה שוכב על

מיטתך?'. הוא לא הבין מה פשר החלום ומה פתרונו. השכם בבוקר הלך לבית המדרש לישיבה ואמר לחכמים, בלילה הזה הראוני בחלומי שיעקב אבינו בא לירושלים ולא ידעתי מה החלום ומה פתרונו. ענה לו חכם אחד מחכמי הישיבה: "זה פתרונו, שמעתי שהרב החסיד הקדוש רבי יעקב ענתבי שהתייסר ביסורים קשים ומרים בא כעת לירושלים". הראש"ל והרבנים התאספו כולם ויצאו לקראתו. כאשר רבינו הגיע, והראש"ל פשט את המצנפת שלו ורצה לשים על רבינו. רבי יעקב לא רצה בשום אופן ללבושה את המצטנפת ואמר לו: "ח"ו, די לי, עמי היתה ושלחתיה, ברוך ה' יצאתי ידי חובתי עם הרבנות והציבור שתהילות לה' יתברך נכנסתי בשלום ויצאתי בשלום. באתי לעבוד את ה' בישוב הדעת ובישוב טוב בירושלים בהשקט ובטח. ומי שאמר לעולמו די הוא יאמר לצרותינו די. עכשיו אני פטור מעול הציבור בשמים ובארץ, אכלתי לקיתי ושילמתי, גבר עלי חסדו שזכיתי לבוא לירושת"ו לחיים טובים ולשלום. אכי"ר'.

הנהגותיו של רבינו, היו בפרישות וחסידות. לאחר פטירתו, בני ביתו סיפרו, כי בתקופת ימי השובבי"ם היה צם במשך שישה ימים רצופים. בשבת היה אוכל את שלושת הסעודות, ולאחר ההבדלה היה טועם כזית בלבד ל'מלווה מלכה'.

שנה אחת לאחר שבירך ברכת האילנות, התייבשו כל העצים, מאחר שבברכתו בירר את כל ניצוצות הקדושה שהיו בהם.

ו' תשרי

הרה"ק הנסתר רבי אריה לייב משפולי

יום ההילולא - ו' תשרי

בצעירותו של הבעל שם טוב, כשהיה נסתר, התפרנס בדוחק מיגיע כפיו והיה מוביל טיט למכירה בעיר. אשתו הצדקנית, אף שהייתה רכה וענוגה ממשפחה עשירה, ידעה את צדקתו והתמלאה רחמים עליו: לקחה גם היא מעדר, נסעה עמו לשדה, ועזרה לו לעדור בחול ובטיט ולהניחם על העגלה. לפעמים נסעו מעיר לעיר כמה שבועות באין משגיח בהם, כי נחשבו כעניים עוברי אורח.

פעם נחלש סוסו של הבעש"ט, ואי אפשר היה לתת עליו משא. והיה הבעש"ט בצער גדול, כי כסף לקנות סוס אחר לא היה לו. כשנפגש בדרך עם עניים אחרים שח לפניהם את צערו, ויעצו לו שיסע אל כפר אחד הסמוך לאומן, ששם דר בעל אחוזה יהודי, רבי ברוך, והוא מכניס אורח גדול. ודרכו שכשבא איש עני הנוסע בעגלה, והסוס שלו חלש וגרוע, נותן לו סוס אחר משלו: מאלה שלעבודת האדמה לא יצלחו עוד, אך יכולים לעבד עבודות קלות. שמע הבעש"ט לעצתם, ונסעו לשם, הוא ואשתו.

ורבי ברוך היה עשיר גדול, וברח ממדינת בוהמיה לרוסיה מחמת הרדיפות על היהודים. הוא לא היה תלמיד חכם, אבל היה איש תם וירא אלקים, ואשתו רחל גם היא היתה צדקנית. הרבה צדקה וגמילות חסדים עשו, וביותר התאמצו בהכנסת־אורחים: למצוה זו הקדישו בית מיוחד, ובו הרבה חדרים. ומנהגם היה לתת רשות לכל עובר ארח להתאכסן שם שבוע שלם ולקבל בכל יום שתי סעודות, ובשבת־קדש אכלו כולם על שלחן רבי ברוך. כאשר עברו עניים עם נשיהם וטפם נתן להם חדר מיוחד; ואם באו איש

ואשתו בלא בנים, לא רצה לתת להם חדר מיוחד, כי חשש אולי אין הם בעל ואשתו. קדם שנסעו משם האורחים, היה רבי ברוך נותן נדבות לעניים, ואשתו רחל נתנה לעניות.

כשבא לשם הבעש"ט ואשתו, נחו מעט ואכלו, וחיתה נפשם. ספר הבעש"ט לרבי ברוך על אודות הסוס, מיד שלח רבי ברוך לקרא למשרתיו, ושאל אותם אם נמצא כעת איזה סוס שלא יכשר עוד לעבודת האדמה, השיבו המשרתים, שנמצא סוס כזה, צוה רבי ברוך לתתו במתנה לעני. שמח הבעש"ט מאד על המתנה, ומחמת שהוא ואשתו היו עייפים מאד מהנסיעה הרחוקה, שיותר משישבו בהעגלה הלכו ברגליהם, על־כן נשארו לנוח שם עד אחר שבת־קדש. כשבקש הבעש"ט מאת רבי ברוך שיתן לו חדר מיחד, שיוכל ללון שם הוא ואשתו, אמר לו רבי ברוך, שלא יוכל למלא בקשתו זאת, כי חק שם לו, שכשאינו יודע בברור שהאורחים הם בעל ואשתו, אינו נותן להם חדר מיוחד, ישר הדבר בעיני הבעש"ט, ושבת שם. והבעש"ט היה מתנהג אז בהצנע לכת מאד, ועל כן לא נכר בו שום דבר של חשיבות, כמוהו כשאר העניים.

ויהי במוצאי שבת־קדש, כשרבי ברוך שכב על מטתו לישן, ראה פתאום שזורח איזה אור מן החלון, ויתפלא. נגש אל החלון, וראה והנה בחלון אחד מחדרי העניים זורח אור גדול. התפלא רבי ברוך וגם התפחד, אולי תפרוץ מזה שרפה חס ושלום. לבש את בגדיו, והלך בחיפזון להיוודע מהו האור הזה. הוא נגש בלאט אל דלת אותו החדר, והציץ בעד חור המנעול של הדלת, וראה כי זה העני, שנתן לו את הסוס במתנה, יושב על הארץ ואומר ברעדה גדולה תקון חצות, ועומד בפסוק "למה לנצח תשכחנו תעזבנו לארך ימים", כפיו פרושות למעלה ופניו מזהירים מאד, ומעיניו נשקפות דמעות, וראה שוב, שאצל העני עומד איש גבה קומה, בעל זקן ארוך ולבוש לבנים, וגם האיש הזה פניו מזהירים מאד. פחד ואימה גדולה נפלו על רבי ברוך מכל החיזיון הזה, עד כי לא יכל לעמד על רגליו, ונפל מלא קומתו ארצה והתעלף.

כששמע הבעש"ט את קול הנפילה, רץ אל הדלת ופתח אותה, וראה את רבי ברוך שוכב מתעלף. התחיל לשפשף אותו עד כי העירו מעלפונו, ורוחו שב אליו, והביאו אל החדר לנוח קצת. הבין רבי ברוך שאין זה איש פשוט, והתחיל לבקש ממנו מחילה על שלא מלא בקשתו בדבר החדר, נפל לרגליו ובכה מאד. העמידו הבעש"ט, וגזר עליו שישתק ולא יגלה הדבר כל ימי חייו, וברך אותו שיזכה לבן שיהיה צדיק גדול. והזהירו שאשתו לא תתנהג כדרך שהתנהגה עד עתה, שלא רצתה להיניק בעצמה את ילדיה ושכרה להם מינקת, אלא שאת הילד הזה שתלד תיניק דוקא היא. אמר רבי ברוך: אמן, כן יהי רצון.

ורבי ברוך אמר אל הבעש"ט בהכנעה גדולה: ימחל אדוני אם ארחיב עז בנפשי לשאלו שאלה אחת: מי הוא זה הזקן העוטה מעיל לבן, שנמצא גם כן בחדר זה? והשיב הבעש"ט: כיוון שזכית לראותו אגלה לך את הסוד, שזוהי נשמת הצדיק הגדול מהר"ל מפראג ז"ל, אשר יחסוך הוא מגזעו ושרשו, ועתה הגיעה העת שנשמתו מוכרחת לבוא לזה העולם, לעשות תקונים גדולים ונוראים, ואתה זכית לזה שהבן אשר תוליד תתגלגל בו נשמה קדושה זאת, ועל כן תקרא את שם הילד "ליב". ואמר לו עוד הבעש"ט: אני בטוח שאראה את בנך אשר תלד, ואני אברכהו. ולא יכל עוד רבי ברוך להתאפק, ויבך מרב שמחה, כי עד עתה לא היה לו בן. אחרי־כן אמר רבי ברוך להבעש"ט: אדוני הצדיק! עוד שאלה אחת ארהיב בנפשי לשאול מאתו, ואל יחר אף אדוני עלי, חשקה נפשי לדעת מה שם כבודו ואיה מקום משכנו, ונפשי בבקשתי שלא יהיה עוד חיי צער ודחק, ושכל מחסורו יהיו עלי כל ימי חייו. ענהו הבעש"ט: דבר זה אל תשאל ואל תבקש, ועדין לא הגיעה העת שאתפרסם בעולם.

ואמר לו עוד: תדע, שגם בנך אשר תוליד לא יתפרסם תכף בעולם, וקודם שיתפרסם יהיה חי חיי צער, ואחר כך תזרח צדקתו כאור החמה. ויותר מזה אל תשאל אותי דבר, ואל תגלה לשום אדם מכל אשר ראית ודברת עמי, ולא תכבדני בפני כל איש, רק תתנהג עמי כמו עם שאר העניים והאביונים, ולמחר אני נוסע מזה. ורבי ברוך הלך לביתו, ולמחרתו נסע משם הבעש"ט בעגלתו, רתומה לסוס החדש שנתן לו רבי ברוך, ולא נודע לשום איש מה שקרה באותו לילה, רק רבי ברוך רשם לעצמו כל הענין בספר הזכרונות.

וברכת הבעש"ט נתקיימה: אשתו של רבי ברוך הרתה וילדה בן, והיתה השמחה במעונם על הישועה הגדולה הזאת, שנתן להם בן־זכר, צווה רבי ברוך להודיע בכל העיירות הסמוכות שהוא מבקש את כל העניים לבוא לברית המילה, ויען כי "חברך חברא אית ליה", ונשמע הקול בכל מקום, התקבצו בברית המילה הרבה עניים ואביונים, והרבה מהם באו גם עם נשיהם וטפם, ורבי ברוך הכין להם מקום ללון וגם לחם רב. ויום הברית הגיע, וכמה מאות אנשים שהיו שם שמחו מאד, כי כלם היו אוהבים לרבי ברוך, אבל בפני רבי ברוך עצמו היתה נכרת עצבנות קלה, כי הוא היה משתוקק שיזכה לראות בין העניים עוד פעם אותו הצדיק הנסתר, שברכו בבן הזה, ועל־כן היה רבי ברוך הולך וחוזר בכל פעם בין העניים לראות אולי נמצא גם היום ביניהם העני ההוא, והשערתו נתאמתה, כי גם הבעש"ט בא עם מקלו ותרמילו בין העניים, ויהי כאשר ראה אותו רבי ברוך רץ לקראתו, ונתן לו שלום בשמחה רבה, אך תכף רמז לו הבעש"ט שישתוק, ואמר לו: השמר לך מאד לבל תדבר עמי, ולא תחלק לי שום כבוד, רק תתייחס אלי כמו לכל העניים, והכרח רבי ברוך לשתוק.

אחר התפלה נעשתה ברית המילה, ונקרא שם הילד "אריה ליב". והיה שם המנהג אז, שכאשר חזר הקטר עם הילד אחר ברית־המילה, הלך אחריו גם בעל הברית, וכל מי שהקוואטער עבר לפניו, היה מניח ידו על ראש הילד ומברך אותו ואת אביו, בעל הברית. וכיון שרבי ברוך ידע שבין העניים נמצא גם הצדיק הנסתר, על־כן ציוה להקוואטער שיעבר עם הילד גם בין העניים, כדי שגם העניים יברכו אותו, ובעקר כדי שיתברך הילד גם מאותו העני הצדיק.

כאשר הגיע הקוואטער עם הילד להבעל־שם־טוב, הניח גם הבעש"ט את ידיו על ראש הילד, ואמר בשמחה ובקול רם: הנה אנכי עם־הארץ, ואינני יודע לברך ברכות בלשון הקדש. אבל אני זוכר מה שאבי למדני בחמש, בפסוק "ואברהם זקן", ואמר לי ש"אב" הוא "פאטער" (אבא), ו"זקן" הוא "זיידע" (סבא). והפרוש של "אברהם זקן" הוא, שאברהם אבינו נעשה סבא שלנו, ועל־כן אני מברך את הילד הזה שיהיה סבא לכל ישראל, כמו שאברהם אבינו היה סבא לכל ישראל. שחוק גדול פרץ מבין הקהל לשמע הפרוש של "ואברהם זקן" וברכתו של העני לילד, ותכף נתפשט זה השם בין הקרואים, וקראו לילד הנ"ל על דרך שחוק בשם "זיידע" (סבא). והשם מצא חן בעיני כל השומעים. וכאשר שאלו את רבי ברוך או את אם־הילד לשלומו של הילד היו שואלים בזו הלשון: "מה שלום סבא שלכם?", וגם אביו ואמו היו קוראים לו הזיידע'לה שלנו, עד אשר נשאר לו זה השם לכל חייו, וגם כשנתפרסם בהמשך הזמן לצדיק הדור ופעל גדולות ובטל הרבה גזרות רעות מעל ישראל, לא פסקו מלקראו בשם סבא, הלוא הוא סבא קדישא משפולי, הנקרא בשם "שפולער זיידע", זכר צדיק לברכה! סיפורי חסידים (רש"י זוין), פרשת תזריע

בסיפור הפלאי הזה נכרכים יחד הבעל שם טוב והמהר"ל, שקשר מיוחד ביניהם: המהר"ל נפטר בח"י אלול, ואילו הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן נולדו ביום זה. בעצם, ניתן להבין את הסתלקות המהר"ל כעלייה שטרם ירידה: נשמת המהר"ל עולה, ומכוחה יורדות לעולם נשמות הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן, בסוד "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח". אך מה יכול הסיפור ללמד אותנו על כך?

נפתח בברכתו המיוחדת של הבעל שם טוב לרך הנימול: הביטוי "**ואברהם זקן**" עולה בגימטריא **תהו**. הדבר מתאים במיוחד לדמות הסבא משפולי שהיה דמות משיחית של "אורות דתהו בכלים דתיקון". גם המהר"ל מפראג, שדמותו ותורתו הטרימו את החסידות מבחינות רבות, והיוו השראה לה, היה דמות כזו: כידוע, המהר"ל עסק בבריאת גולם – מעין "משיח דתהו" פלאי ובעל כח, שאיננו מדבר אך כופה את עצמו על המציאות בכח הזרוע. כגרסה משחית משודרגת, הולידה הסתלקותו של המהר"ל את החסידות – משיחיות שלוקחת את הלהט והרצון לתיקון ומנתבת אותם בכלים של דיבור, תורה ואהבה (לא לשווא **ח"י אלול** עולה בגימטריא **פה** – כך ששני ימי ההולדת הם בסוד "פה אל פה אדבר בו".

ומעניין להבחין, כי סיפור לידתו של הסבא משפולי דומה מעט לזה של הבעל שם טוב: יהודי מכניס אורחים, המגלה כי אורחו הוא צדיק ונשגב ומתבשר כי ייוולד לו בן מופלא. אבי הבעש"ט קרוי בשמו של אליעזר עבד אברהם – שכמו המהר"ל והסבא משפולי, גם הוא דמות של "אורות דתהו בכלים דתיקון": בתחילה הוא בן חם, ונקרא בשל כך "ארור" (בבחינת עולם התהו שנשבר), אך לבסוף יצא מכלל ארור ונקרא "בא ברוך ה'", כשהתמסר לשליחות אברהם אבינו, מכניס האורחים. בכתבי האר"י אף מובא, כי נשמתו היא נשמת משיח.

איחוד התהו והתיקון שולח אותנו למוטיב חשוב נוסף: שיתוף הפעולה של הבעל שם טוב ואשתו, ושל רבי ברוך ואשתו. הקשר בין בני זוג הוא מאפיין מובהק של "כלים דתיקון", שכן התהו איננו מסוגל להכיל את הזולת ולהתחשב בו. אכן, בכתבי האר"י מובא כי הדר, המלך השמיני ברשימת המלכים שמלכו "לפני מלוך מלך לבני ישראל", מבטא את עולם התיקון לאחר שבעת מלכי התהו: הוא היחיד שלא נאמר עליו שמת, והוא היחיד שמסופר לנו כי היה נשוי. עניין זה קשור גם לאילמותו של הגולם, ולעניין הפה בו פתחנו: האשה, המלכות, קרויה **פה** (=**חי אלול**, כאמור), ויכולת הדיבור והתקשורת עם הזולת היא המאפשרת למלוך באמת: לרדת אל המציאות ולנווט אותה, מבלי להישבר בדרך.

ז' תשרי

הצדיק הרב נח גד וינטרוב זצ"ל

יום ההילולא - ז' תשרי

הצדיק הרב נח גד וינטרוב זצ"ל- נולד ד' תשרי ה'תרמ"ט (1888) בפלאוונו (כפר במחוז ראדומסק) שבפולין. אותו יום היה צום גדליה דחוי ואביו רצה לקרוא לבנו גדליהו, אולם התינוק חלה ולא יכלו לערוך ברית עד פרשת נח. בעקבות כך אביו החליט אביו לקרוא לבנו בשם נח. תוך כדי הברית ראה אביו שהגימטריה של נח עולה בדיוק כמניין השם גדליהו שחשב לקרוא בתחילה. עוד בימי ילדותו שקד על התורה הקדושה ימים ולילות. ניכר היה כבעל כישרונות מופלאים. יראתו קדמה לחכמתו. בגיל עשר שנים לקחו אביו ללימוד משותף בש"ס ובפוסקים בעיון. אחרי נישואיו גר בראדומסק סמוך לבית הוריו. עסק בהוצאת ספרים ואחר כך פתח בית מסחר לספרי קודש. רוב ילדיו נפטרו בצעירותם אבל למרות הכל היה תמיד בשמחה. עודד נדכאים ונשברי לב. כאשר שמע כי בבית מסוים אין מה לאכול, היה פונה שמה בשקט, נכנס דרך החלון, מניח סכום כסף על השולחן ובורח כלעומת שבא, כדי שלא יידעו האנשים מי הוא הנותן ולא יתביישו חלילה. יסורים רבים עברו על רבינו והוא קיבל אותם באהבה.

בשנת ה׳תרפ״ד (1924) עלה לארץ ישראל בהוראת אביו שציווה עליו לדאוג לעליית כל בני המשפחה אחריו. באונייה הפליג לאלכסנדריה, שם נסעו ברכבת והגיעו לירושלים ב-י״ז בשבט ה׳תרפ״ד (1924). בירושלים החליף את בגדיו כמנהג אנשי המקום. בשבתות וימים טובים אף לבש בגדי לבן כמנהג המקובלים. כינה את עצמו בכתביו ׳הירושלמי׳ ומעולם לא עזב את ארץ הקודש. למרות המצב הקשה הכלכלי בירושלים פעל למען עלייתם של משפחתו והמוני יהודים שפנו אליו. אביו נפטר לפני שזכה לעלות לארץ. גאון אדיר בתורה. בקיא עצום ומופלא ברזי התורה וסודותיה. חסיד וחריף. למדן ובעל זיכרון נדיר. כתב עשרות שירים על שבת ומועדים בדרך הסוד. אוהב את הבריות וקרבם לתורה. בעל לב רך. איש אמת. התמדתו היתה מופלאה. חריצותו היתה לשם דבר.

ישב בבתיהם של גדולי ישראל ורשם מפיהם את דברי תורתם. היה מקורב לרבים מרבני ירושלים, בהם האחים האדמו״רים רבי אברהם דוב ורבי דוד מרחמסטריבקא, רבי ישראל יצחק רייזמן, המגיד רבי בן ציון ידלר, רבי אברהם אלימלך שפירא מגרודז׳סק, רבי ישראל ניסן קופרשטוק ממאקווא, רבי משה מרדכי בידרמן מלעלוב, רבי יהודה משה דנציגר מאלכסנדר, רבי מרדכי חיים סלאנים, וכן לרבי יוסף חיים זוננפלד ולמקובל רבי חיים שאול דוויק הכהן.

בשנת ה׳תרפ״ו (1926) היה ממקימי חברת ׳זיכרון דוד׳ שעסקה בהקמת היישוב מגדל עדר בין ירושלים לחברון (גוש עציון בימנו). התאמץ להעלות את בני משפחתו לארץ ישראל. בשנים האחרונות לחייו עבר לגור ביפו ואחר כך בבני ברק. מתוך ספריו משתקפת גאונות עצומה והיקף למדנותו המופלגת. נפטר ב-ז׳ תשרי ה׳תשט״ו (1954). חי כ-66 שנים. ציונו בבית הקברות זיכרון מאיר בבני-ברק.

אביו: ר׳ יעקב דוד (שם המשפחה היה לפני כן רבינרזון. האדמו״ר ה׳ישמח ישראל׳ מאלכסנדר זצ״ל הורה לחסידיו שלבקשת רפואה לחולה ילכו אליו ויושעו). **אמו:** מרת פרימט למשפחת קמינסקי. **נשותיו:** מרת יוכבד לבית טייטלבוים (זיווג ראשון- בת הרה״ח רבי שמואל צבי ממשפחת ה׳ישמח משה׳. התחתן בשנת ה׳תרס״ו- 1905), מרת מלכה (זיווג שני- למשפחת ברזסקי). **ילדיו (מזיווג ראשון):** בת. **ילדיו (מזיווג שני):** ר׳ יעקב דוד (ראש ארגון בני דוד שעסק בפעולות של הפצת תורה בתל אביב והסביבה). **מרבותיו:** אביו, ר׳ יעקב דוד, האדמו״ר רבי ירחמיאל ישראל יצחק דנציגר מאלכסנדר, האדמו״ר רבי אלימלך מנחם מנדל לנדא מסטריקוב, הצדיק הרב יוסף חיים זוננפלד, המקובל האלוקי רבי חיים שאול דוויק הכהן. **מספריו:** •18 קונטרסים על שבתות ומועדים, על ראש השנה, על חנוכה, על פורים, על פסח, על ל״ג בעומר, על אלול. בנוסף הוציא סדרה של כ-44 קונטרסים, שהאות הראשונה בשמם על סדר ה׳אלף בית׳ והמילה השנייה היא ׳חן׳ על שמו •**נחליאל**- על דיני ומנהגי שבועות •**דביר הגן**- על פרשיות התורה •**טוב עין**- על פרקי דרבי אליעזר •**רזי לי**- על שיר השירים •**שער בועז**- על מגילת רות •**אלישיב**- על מגילת איכה •**אש המזבח**- על מגילת קוהלת •**עורה כבודי**- על מגילת אסתר •**בישישים חכמה**- מעובד מתוך ספרי החן, אמרות, הנהגות וסיפורים ממאות אדמו״רים ותלמידי הבעש״ט •**אוצרות החן**. בנוסף הוציא גם את ספרי אביו: •אבני המקום •בנין הדביר •מכלל מציון •מימי הירדן •נאוה תהילה -על הגדה של פסח •מטע אהלים עם פרי מטעו- שילב בהם גם את דברי תורתו. כתב גם שירים.

תושבי שכונת ׳נווה שלום׳ ביפו סיפרו סיפור מרטיט מהתקופה בה רבינו גר בתל אביב, מה שנחרט בליבם לנצח: היה זה בעת שהמתפללים התאספו באותה השנה לתפילת ׳כל נדרי׳ בליל יום הכיפורים. באותו בית כנסת היו שני יהודים שחיו בסכסוך ארוך שנים. הדבר העיב על השלום בבית הכנסת. ניסיונותיו של רבינו לפשר ולעשות שלום בין שני היהודים עלו בתוהו, למרות כל מאמציו של רבינו להשכין שלום.

כאשר התקדש החג הגיעו כולם לבית הכנסת אפופים חרדת קודש עם ה'קיטל' הלבן כמלאכים, ביום הקדוש ביותר לעם היהודי. הכל הלך כמתוכנן, ספרי התורה הוצאו מההיכל, ההתרגשות בשיאה, גם אלו שלא פוקדים בכל השנה את בית הכנסת הגיעו לקראת התפילה שמרטיטה כל יהודי באשר הוא כ-ל נ-ד-ר-י.

רגע לפני שבוקעת מהחזן המילים המרטיטות של כל נדרי, רבינו עולה על הבימה והכריז בקול נרגש מלא רגש של אהבת ישראל, שהלילה לא ייגשו להתפלל את תפילת כל נדרי, עד שאותם יהודים ניצים יתפייסו ביניהם. "אם יהודים לא יכולים להתפייס ביניהם ולמחול אחד לשני, ואין יום הכיפורים מכפר עד שיתפייס עם חברו, אין טעם להתפלל ביום כיפור" הכריז רבינו לאזניהם המשתאות של באי בית הכנסת.

לא היה אחד שהעז לערער על קביעתו של הצדיק. היה אפשר לחתוך בסכין את המתח שהשתרר מאז ההכרזה הבלתי צפויה, אבל הניצים מסרבים להתפייס. המריבה העזה והמטען הכבד שכל אחד נשא בליבו על חברו, גם הלילה הקדוש לא הצליח לגרום להם לשוב ולהתפייס.

כך חלפה שעה ארוכה בדממה מתוחה לראות כיצד ייפול דבר. אחד הניצים דווקא היה לקראת 'שבירה' והסכים להתפייס, אבל חברו העקשן נותר בשלו. חולפת לה יותר משעה ותפילת כל נדרי לא החלה. היהודי השני שהיה עקשן במיוחד החליט בצעד של רצון טוב לאחר שראה מה שנגרם בגללו לעזוב את בית הכנסת תוך שהוא מפטיר שאינו מוכן לבוא לכלל השלמה עם בעל ריבו.

הקהל הקדוש היה בטוח שבכך הגיעה לסיומה סאגת תפילת כל נדרי, אבל הצדיק ראה הזדמנות להביא לפיוס בין היהודים ובכך לבוא זכים וטהורים ליום הקדוש. רבינו קם ממקומו ויצא במהירות בעקבות אותו יהודי שכבר הספיק לעזוב את מפתן בית הכנסת ואמר לו: "אתה יכול לצאת וללכת אבל תדע לך שאם לא תסכים לסיים היום את המחלוקת, אתה תישא באחריות על כך שיהודים לא יתפללו הלילה את תפילת 'כל נדרי'...

המילים שיצאו בקול נרגש בדברים היוצאים מן הלב מפיו הקדוש של הצדיק הצליחו להמיס את לב האבן וחדרו כחץ לליבו של אותו יהודי שרק לפני דקות ספורות עזב את בית הכנסת. לאחר מספר דקות היהודי יחד עם רבינו נכנסו לבית הכנסת. האיש הלך היישר למקום של יריבו. לעיני כל הציבור הם התפייסו בהתרגשות רבה ובדמעות שליש.

רק אז נחה דעתו של הצדיק וראו אור גדול על פניו. כולם חשו בדקות אלו שהצדיק הצליח לשבור את המחיצה של ברזל גם בין עם ישראל לאביהם שבשמיים ולפעול שהתפילות של היום הקדוש יתקבלו ברצון. ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם. כפירוש רש"י "בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם".

בשעת לילה מאוחרת כשבבתי הכנסת האחרים כבר סיימו מזמן את תפילת ליל יום הכיפורים, בשכונת נווה שלום ביפו התחילה תפילת 'כל נדרי' זכה וטהורה. "תפילת 'כל נדרי' כזאת", מתפללי בית הכנסת העידו, "היתה בהתעוררות מופלאה של תשובה ומעשים טובים שכמותה לא חווינו מעולם".

אחיינו, בן אחותו, הרה"ח ר' ישראל יצחק כרמל סיפר שמספר שנים לפני השואה, אמו שלחה אותו לבית הדואר בתל אביב כשבידו מעטפה מוכנה לשליחה לפולין. בדרך, הוא פגש את דודו הגדול רבי נח

גד, שהתעניין לאן ממוען המכתב. כשהבין שהמכתב ממוען לפולין, הוא ביקש מאחיינו שייתן לו את המכתב והוא כבר ידאג לעשות את הנדרש.

רק לאחר מספר שנים, התברר שרבינו השמיד את המכתב, בו היה כתוב לבני המשפחה שנותרו בפולין, לא לעלות ארצה עקב הסבל הקשה והעוני הכבד. לימים סיפר אחיו הגאון רבי אהרן שאם חלילה המכתב היה מגיע ליעדו, לא היה סיכוי שבעולם שהם יעלו ארצה מכיוון שהם היו מסודרים מאוד מבחינת פרנסה והיו במעמד ציבורי חשוב ביותר. הם עלו לארץ שלוש שנים לפני פרוץ מלחמת העולם השניה. אם היו נשארים בפולין, מיודע מה היתה אחריתם בשואה.

ח' תשרי

הרב הלל אליהו ליברמן הי"ד

יום ההילולא - ח' תשרי

הרב הלל אליהו ליברמן נולד בניו יורק בשנת תשכ"ד, להוריו הרב זבולון זצ"ל והרבנית ברכה תבדל"א. בגיל עשרים עלה הרב הלל לארץ על מנת להשתקע בה, הגיע לישוב אלון מורה הסמוך לשכם והחל ללמוד בקבר יוסף, בישיבת 'עוד יוסף חי'. באלון מורה הכיר את רעייתו יעל תבדל"א, ושם נולדו שבעת ילדיהם: יהודית, יסכה, משה יאיר, חיה רחל, לאה, יוסף ואיילת-אהבים. בכל עיסוקיו, נשאר הרב הלל מחובר לקבר יוסף הצדיק. כאשר לא היה יכול להגיע אליו, היה מביט שוב ושוב מחלון ביתו לעבר הציון. הסכמי אוסלו וגם הפיגועים שבאו אחריהם זעזעו מאוד את ליבו, בעוד בשכם ובקבר יוסף האחיזה היהודית הלכה ונחלשה. בערב ראש השנה תשס"א החלו התפרעויות קשות בכל הארץ וקבר יוסף הותקף שוב ושוב בידי הערבים, וכל אלה הצטרפו לתמונה של חילול השם ששברה את לבו של הרב הלל. בליל שבת-תשובה, ח' בתשרי תשס"א, נטש צה"ל את קבר יוסף – הנקודה היהודית האחרונה בשכם – לידי האויב הערבי. באותה שבת לא יכל הרב הלל לעצום עין, למד תורה כל הלילה ובבוקר טבל במקוה. בדרך לבית הכנסת שמע על נטישת קבר יוסף, ובלי לומר מלה התחיל ללכת אל המקום שאהב. בדרך לקבר יוסף תפסוהו המחבלים, והוא נהרג על קידוש השם. חלק מתורתו יצא לאור בספר 'אהבת הארץ', והשיר שכתב על שכם וקבר יוסף מתנגן בגבעות השומרון.

סיפרה רעייתו, יעל ליברמן: "אין לי אוויר, הנפש שלי כבר לא מכילה את הגלות", כתב הלל פעמים רבות לעצמו ולחבריו. מקור התסכול הגדול שלו, היה ההתלבטות בין כיבוד הורים ליישוב ארץ ישראל. ההורים רצו כמובן שילמד, יתחתן, ואולי בהמשך יעלה לארץ... אך בהלל בער הרצון לעשות זאת כאן ועכשיו. ממש ביום שבו סיים את התואר הראשון בישיבה יוניברסיטי, עלה על מטוס.

"את תעודת התואר תשלחו לי בדואר", ביקש מהוריו. "התעודה היחידה שאני רוצה עכשיו זו תעודת עולה...". כל עולה חדש זכאי לנהג מונית שייקח אותו משדה התעופה אל מחוז חפצו. הלל נכנס למונית ושאל את עצמו, לאן? ירושלים, חברון, היכן מקומו? ואז אמר לעצמו: אני אעשה מה שסבא שלי עשה: "ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם, עד אלון מורה". את היישוב היהודי הסמוך לשכם, הכיר הלל כבר קודם כאשר שהה בארץ במסגרת שיתוף פעולה בין אקדמי. יותר מאשר למד, הוא טייל בארץ לאורכה ולרוחבה... כך הוא הגיע גם לאלון מורה וחש חיבור עמוק למקום".

בהשגחה פרטית, גם יעל שהתה שם אז. "התארחתי אצל חברה, שניסתה לשכנע אותי להשתקע ביישוב. האמת, לא היה קשה... הנוף, ההיסטוריה שלנו כעם... את יוצאת לחצר ומולך הרי גריזים ועיבל. כאן, לאן שלא מסתכלים, נמצא התנ"ך. "גרתי תקופה ביישוב, ובינתיים נרשמתי ללימודים. ביום שעמדתי לעזוב, הלל נחת. 'נפגשנו' ליד הטלפון הציבורי – הוא רצה להתקשר הביתה להודיע שהגיע בשלום, ואני הייתי צריכה לקבל שיחה. ביקשתי ממנו שיחכה כמה דקות עד שיתקשרו אליי... זו למעשה הייתה ה'פגישה' הראשונה שלנו".

כמה חודשים לאחר מכן, התקיימה החתונה. "מצאתי את עצמי נשואה לצדיק. צדיק ממש. שום דבר לא כלאחר יד, הכול ברצינות ובדביקות, מכל הלב". למשל, מספרת יעל, הלל החליט שאיננו אוכל גידולים שאינם של ארץ ישראל. "הוא אמר לי: כל חיי השתוקקתי לעלות לארץ, ועכשיו כשנכנסתי אליה, אני רוצה שהיא תיכנס בי". בהתחלה לא התרגשתי. אז נקנה רק תוצרת הארץ. אבל אז גיליתי שזה אומר בלי קפה, בלי תה, ועוד הרבה מוצרים בסיסיים.

בשנה השנייה לנישואינו, נסענו לארה"ב. זה היה ערב פסח, והרגשתי רע בשביל ההורים של הלל, שהנסיבות לא אפשרו להם להגיע ארצה. בוא ניסע אליהם', אמרתי, אבל הוא כמובן לא רצה לצאת מהארץ. פנינו אל הרב מרדכי אליהו זצ"ל, והוא פסק: תעשו את החג עם ההורים. "למרות שעמדנו לעזוב את הבית לכל החג, סידרנו וניקינו אותו לגמרי מחמץ. הקרוואן כולו היה מקורצף וכשר לפסח. אני זוכרת שהמונית כבר חיכתה לנו בחוץ, ואז הלל התעקש שנניח נייר כסף על השיש... 'אבל אנחנו לא פה בחג!', לא הבנתי, והוא נחוש: השיש צריך להיות מכוסה בחג. אני זוכרת את עצמי יושבת במונית, תינוקת קטנה בידיי ומזוודות בבגאז', ובעלי מצפה מהר את השיש בנייר כסף...

הגענו לניו יורק. חגגנו ביחד עם המשפחה של הלל את לילות הסדר, ואז, במוצאי החג השני, שמענו שהיה פיגוע באלון מורה. הלל לקח את זה קשה מאוד. הוא בכה ואמר, 'אני מוכרח להגיע להלוויה, אבל קודם אני נכנס לרבי לקבל ברכה עבור הפצועים'. (אני יודעת שלפני שעלה לארץ הוא נכנס ל'יחידות', וגם לקראת החתונה הוא כתב לרבי. באמצע החופה שלנו הגיע מברק ברכה מהרבי, וקיבלנו גם מכתב על כל לידה. הלל כתב הרבה לרבי, דיווח לו על המתרחש באלון מורה. אחרי שנרצח, מצאתי מגירה מלאה במכתבים שכתב לו. הוא גם ארגן את מבצע הדפסת התניא בנחלת יוסף הסמוכה לשכם)". מיד כששב מהרבי, הודיע הלל שהם חוזרים לארץ. "אז הבנתי למה לצפות את השיש...".

הגעגועים לארץ, היציאה ממנה והשיבה אליה, היו עניינים מרכזיים בחייו של הרב הלל הי"ד. כבר בהיותו כבן חמש באו הוריו לבקר בארץ ישראל, ומאז נקשרה נפשו בארץ הקודש והוא חלם לעלות אליה. גם בסיפור שלנו, ירד הרב הלל מהארץ למספר ימים, כשהוא "אנוס על פי הדיבור" של כיבוד אב ואם, ומיד שב אליה בכדי להיות קרוב למקום וליהודיו בשעתם הקשה (ואפילו בזמן ששהה בחו"ל, אכל רק מזון שהביא עמו מהארץ!).

והנה, אף על אברהם אבינו, דמות המופת בחייו, אמרו חז"ל כי עלה אל הארץ בגיל שבעים, שב לחרן אל אביו להשיבו בתשובה, ולאחר מכן חזר לארץ ישראל. באותו פרק זמן בו שהה בארץ, התקיימה "ברית בין הבתרים" – שמופיעה בתורה מאוחר הרבה יותר מעליתו השניה ארצה (ומעניין לציין כי על פי תלמידי האר"י, ברית בין הבתרים התקיימה בשכם! מכך עולה כי כמו הלל, גם אברהם ביקר בשכם, חזר לחו"ל, ומיד כששב לארץ נסע אליה).

החזרה לארץ, וגם ההופעה של הכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה", הם תופעות מובהקות של תשובה – תשובה מאהבה, מידת אברהם אבינו. אברהם העברי חוזר אל העבר, והופכו לזכויות. זאת יכול לעשות רק היהודי הראשון, מפני שגוי שב רק מכאן ולהבא, ואין לו כח של תשובה מאהבה.

כיצד עושים זאת? בכח ה"לך לך". יהודי הוא חייל בטבעו, והולך למשימתו בלי לדעת לאן. דווקא ההליכה אל העתיד מאהבה גמורה, בלי לשים לב למה שהותיר מאחור, משנה בדרך ממילא את עברות העבר והופכת אותם לזכויות.

גם בהליכתו האחרונה, כשרץ אל יוסף הצדיק בלי להתחשב בחיות הטרף שהשתוללו בדרך, הלך בדרכי אברהם אביו: אברהם אבינו בא לשכם כאשר "הכנעני אז בארץ", ולא התחשב בסכנות שיכלו לצמוח מכך. בניגוד לרבי עקיבא, המאופיין במסירות נפש של גבורה, אברהם אבינו לא חיפש למות על קידוש ה' באופן של "מתי יבוא לידי". הוא פשוט הולך, לא מפחד וגם לא חושב על מסירות נפש, ואם ימות יקבל זאת בשמחה. זו מסירות נפש של חסד.

אך במסירות נפש כזו יכול להיות גם חיסרון: כיוון שאברהם אבינו לא מת בפועל, מי יאמר שזוהי מסירות נפש? אולי זהו רק חוסר התחשבות בסכנה? לשם כך יצא מאברהם אבינו הרב הלל הי"ד. אכן הרב הלל מצדו היה צדיק גמור ומסר את נפשו כאותו כובס שמסר נפשו בלוויית רבי, שכן הליכתו ללא חת ומורא באדמת הקדש – שטות דקדושה אמיתית – היתה לצנינים בעיני המרצחים השפלים, אך ודאי שאין במעשה זה הוראת דרך לרבים, המצווים לנהוג כדברי ההלכה הפסוקה: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם".

ט' תשרי

הרב אביעזרי זליג אוֶירבַּך

יום ההילולא - ט' תשרי

הרב **אביעזרי זליג אוֶירבַּך** בכתיב שנהג בזמנו: **אויערבך** : חנוכה ה'תר"א, דצמבר 1840 – ט' בתשרי ה'תרס"ב, 22 בספטמבר 1901 היה רב ומחנך אורתודוקסי יהודי-גרמני. רבה של הלברשטאדט, חבר הנהלת בית המדרש לרבנים בברלין, חבר הנהלת "איגוד הרבנים הכללי בגרמניה" גר', ויו"ר ועד ההלכה של "התאחדות הרבנים נאמני התורה והמסורת בגרמניה".

נולד בדרמשטאדט ללאה ולרב צבי בנימין אוירבך, למד תורה מפי אביו ורכש השכלה כללית בגימנסיה המקומית בדרמשטאדט ובפרנקפורט. בהיותו בר מצווה, באופן חריג, העניק לו דודו תואר "חבר". אחרי בחינת הבגרות למד פילוסופיה ושפות שמיות באוניברסיטת מינכן ובאוניברסיטת ברלין וקיבל תואר דוקטור. בעת שהותו בברלין למד בבית המדרש הישן שברחוב היידרויטר ונעשה מקורבו של הרב מיכאל זקש.

בשנת ה'תרכ"ג (1863), תכנן לנסוע לפריז כדי ללמוד אצל המזרחן שלמה מונק, אך נענה לבקשת אביו להשתתף בצוות המייסד של בית ספר תיכון חרדי בפיורדא. הוא שימש כמנהל בית הספר. הקהילה בפיורדא הייתה רובה ככולה רפורמית ובית הספר נפתח עם מספר תלמידים מצומצם שהגיע

בשיאו לכמאה וחמישים תלמידים. בשנת ה'תרכ"ז (1867), נשא את רוזה (רייזכא) בת יוסף הירש, בת למשפחת הירש האמידה. בלילות השלים את לימודי הרבנות לבקשת אביו, ולאור סירובו של אביו לסמוך אותו בעצמו לרבנות הוא נסמך לרבנות בידי הרב יצחק אלחנן ספקטור מקובנה.

עם פטירת אביו בשנת ה'תרל"ב (1872), נקרא למלא את מקומו כרבה הראשי של הלברשטאדט. בהלברשטאדט ניהל לצד תפקידיו הרבניים גם את בית הספר המקומי, וסביבו התרכזו בבית המדרש המקומי, צעירים רבים שבחרו לעסוק בתורה. מלבד לתלמידי הישיבה, נהג גם להעביר שיעורים קבועים גם לכל בני הקהילה, בין השאר בספר חובות הלבבות מעמדו בקרב רבני האורתודוקסיה הגרמנית היה חשוב ורבים הריצו אליו שאלות בהלכה. הוא תמך ברב עזריאל הילדסהיימר בעת פתיחת בית המדרש לרבנים בברלין ואף נמנה עם חברי הנהלת המוסד. עם זאת, כשהוצע לו לעמוד בראשות המוסד כשחלה הרב הילדסהיימר, דחה את ההצעה.

בשנת ה'תרנ"ז (1896), הוחלט להרחיב את "איגוד הרבנים הכללי בגרמניה" (Allgemeiner Rabbiner-Verband in Deutschland), שעד אז כלל רבנים ליברלים בלבד, כדי שיכלול גם את רבנים מן האורתודוקסיה הגרמנית, וכך יוכל להוות חזית מאוחדת נגד האנטישמיות המתגברת. בין הרבנים האורתודוקסים שהובילו את ההצטרפות לארגון היו הרב אוירבך והרב הילדסהיימר. הרב אוירבך, יחד עם רבי מרדכי הורוויץ מהקהילה הכללית בפפד"מ, מונה כנציג האורתודוקסים בוועד המנהל של הארגון. במקביל, הקימו הרבנים האורתודוקסים שהצטרפו לארגון הכללי גם ארגון נפרד בשם "התאחדות הרבנים נאמני התורה והמסורת בגרמניה" (Vereinigung traditionell-gesetzestreuer Rabbiner). ארגון זה כלל גם רבנים שסירבו להצטרף בעצמם לארגון הכללי, אך מאידך לא פסלו שיתוף פעולה עם הרבנים שהצטרפו אליו. הרב אוירבך מונה ליו"ר ועד ההלכה של הארגון החדש.

הוא התנגד לציונות כיון שסבר שמטרתה סותרת את ההבטחה המשיחית של התורה הכוללת גאולה באופן על טבעי, וכן שהיא סותרת את חובתו של האזרח היהודי להיות נאמן למולדתו שבה הוא מתגורר, וכחלק מהנהלת איגוד הרבנים הכללי היה אחד מרבני המחאה . למרות זאת, היה פעיל למען היישוב היהודי בארץ ישראל, נמנה עם גבאי פקוא"ם ויזם פעולות צדקה אחרות עבור עניי ארץ ישראל. בנו משה אף עלה לארץ ישראל בראשית המאה העשרים (לאחר מות אביו) והיה פעיל בהקמת החינוך הדתי המודרני במושבות בארץ ישראל. בעלייה החמישית עלה ארצה גם בנו צבי בנימין, כמו גם ארבע מבנותיו.

הרב אוירבך נפטר לאחר מחלה בט' בתשרי, ערב יום הכיפורים ה'תרס"ב, 22 בספטמבר 1901. בנו הרב יצחק אוירבך מילא את מקומו כרבה של הלברשטאט. נכדו פיליפ אוארבך היה פוליטיקאי בוואריה לאחר מלחמת העולם השנייה.

בשנת תשנ"א הוציאו צאצאיו מכתב יד את הספר **אבי הנחל** הכולל חידושים שלו על מסכתות פסחים, ראש השנה, יומא וסוכה.

י"א תשרי

הרה"ק רבי אשר פריינד

יום ההילולא - י"א תשרי

רבי אשר פריינד, מצדיקיה המיוחדים של ירושלים, נולד לרבי אריה מרדכי ולחיה רבקה דבורה, מצאצאי האדמו"ר רבי אהרן הגדול מקרלין ונישא לצביה, בתו של רבי אברהם שטרנברג, מרבני צפת. מצעירותו סייע לעניים, לנדכאים ולשבורי לב, ובמהלך השנים הקים את ארגון "יד עזרה". אנשים פנו אליו מכל העולם כדי לבקש את עצתו וברכתו. היה חסידו של רבי אברהם אלימלך מקרלין, ולאחר פטירתו, בהשפעת חברו רבי גדליה קעניג, היה מבקר אצל רבי אברהם שטרנהרץ שהעריכו. בצעירותו למד בחברותא עם רבי בנימין רבינוביץ. התיידד עם רבי אברהם אלימלך שפירא מגרודז'יסק, רבי שלום נח ברזובסקי מסלונים, ורבי שמחה בונים אלתר מגור. חלק מהנהגתו היה מנהג ההתבודדות, והיה ידוע כ"רופא הנפש" – מטפל בחולי נפש בדרך האמונה – ופסיכיאטרים ופסיכולוגים נהגו להיוועץ עמו. ה"דרך" הייתה גולת הכותרת של משנת רבי אשר, והוא עסק רבות להשיב אנשים בתשובה ולקרב אותם לאמונה טהורה בה' יתברך. נסתלק במוצאי יום כיפור ה'תשס"ד לאחר שהכין את תלמידיו לכך שזהו יום פטירתו, ונטמן בהר המנוחות.

סיפר הרב צבי פוקס מחיפה: בראש השנה לפני כארבעים שנה, כנער צעיר, שהיתי במחיצת האדמו"ר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זיע"א. הרבי הזכיר בדבריו בטיש את נושא התשובה ואמר "צריך לחזור בתשובה". שאל אחד מזקני החסידים "וכיצד עושים תשובה?", ענה הרבי: לתשובה אפשר לזכות ולהגיע על ידי מידת האמת. "מי שמחזיק במדרגת אמת, יכול לשוב בתשובה", אמר הרבי ולא הסביר את עצמו. למחרת, בצום גדליה נסעתי למירון. פגשתי את ר' אשר במערת רשב"י. ניגשתי אליו ליטול שלום ור' אשר שואל אותי, "עשרת ימי תשובה התחילו, עשית תשובה?". "כיצד עושים תשובה?" שאלתי. באוזני עוד הדהדו הדברים ששמעתי אתמול מהרבי מלעלוב... ר' אשר נתן בי מבט מחוייך, "על ידי אחיזה במידת אמת אפשר לעשות תשובה". מאד התלהבתי, זה היה רוח הקודש בגלוי. אותן מילים ששמעתי אמש מהרבי. סיפרתי לר' אשר מה שהיה אתמול בטיש אצל הרבי מלעלוב ושאלתי, מה פירוש הדברים, כיצד זוכים לתשובה על ידי מידת אמת. הסביר לי ר' אשר את הענין על פי משל:

ראובן העשיר ישב ואכל ארוחת ערב במטבח ביתו. לפתע שמע דפיקות על הדלת. הוא ניגש לפתוח והתרגז כשראה שזהו קבצן כחוש. "רחמים" התחנן הקבצן, "תן לי משהו לאכול או מעט כסף, אחרת אמות ברעב". אבל ראובן דחה את הלה בכעס ולא נתן לו מאומה. הקבצן שהיה על סף גוויעה ברעב, אכן מת לאחר זמן קצר. ראובן שמע זאת ולא הצטער במיוחד. לאחר כמה ימים ישב עם כמה ידידים, אנשי עסקים כמוהו, ועמד לחתום על הסכם שיניב לו רווחים גדולים. על סף החתימה דופקים בדלת. הוא ניגש לפתוח, ורואה קבצן כחוש מתחנן על נפשו. אילו היה לבד בבית היה נוהג בו כמו בראשון, אבל כעת איננו יכול. זה לא מתאים. הוא מוקף ידידים שיחשבו עליו דברים שליליים. התדמית שלו תיפגע. ברוחב לב מדומה הוא פותח את ארנקו. שולף אלף דולר ונותן אותם בחיוך נדיב לקבצן. החדר מתמלא לחישות התפעלות ומבטים משתאים. "נדבן גדול, צדיק, רחום וחנון". הקבצן עצמו אינו יודע את נפשו מרוב הכרת טובה. "הצלת את כל משפחתי" הוא מודה נרגשות לראובן. "בקשתי רק שקל ונתת לי אלף דולר. אשריכם ישראל".

לאחר שהלכו החברים ונחתמו העסקאות המוצלחות חש ראובן סיפוק נפשי גדול. הרבה יותר משמחת העסקה המוצלחת, הסבה לו שמחה הצדקה שנתן. מילותיו הנרגשות של העני לא חדלו מלצלצל בראשו. "החיית את נפשי". קריאות ההתפעלות של החברים גרמו לו עונג בל יתואר. הרי אתה בעצמך שילחת אחד כזה מהבית כשאיש לא ראה, והנחת לו למות ברעב? את זה הוא כבר לא זוכר...

שמעון העשיר לעומתו, עבר בדיוק אותו מקרה. את הקבצן הראשון שילח מביתו ונתן לו לגווע ברעב, ואילו את השני תגמל ביד רחבה בגלל עיניהם המתבוננות של חבריו. הנפקא מינה בין שני העשירים היא כי אצל שמעון, לאחר שהלכו החברים, נזכר כיצד לפני חודש גרש מביתו את הקבצן הראשון וגרם בעקיפין למותו, ובמקום לחוש גאווה הוא התמלא בייסורי מצפון קשים. הרי גם עכשיו לא השתניתי והייתי מעיף את הקבצן מהבית, חושב הוא בלבו, אילולי חברי המתבוננים. אם כן, את הצדקה נתתי רק בגלל שהקב"ה שלח לי סיבה, את החברים. לא אני גרמתי לחברים שיבואו אלי ויתבוננו בי ובהתנהגותי מול העני, וכיצד יכול אני להתגאות בדבר שאינו שלי?

"מבין אתה?", סיים ר' אשר את ההסבר, "תשובה פירושה להשיב, להשיב כל דבר אל הבורא ולהבין שאילולי הסיבה ששלח לנו, היינו נכשלים בכל החטאים שבעולם, ולא היינו עושים מעולם אף דבר טוב. כיצד יכולים אנו להתגאות במעשינו הטובים, הרי הם נגרמו כתוצאה מסיבה, והסיבה היא לא מאתנו, המעשה הטוב שעשינו הוא לא שלנו!".

"זכור זאת", הדריך אותי ר' אשר, "כעת לא תוכל להבין את הדבר, אבל תחשוב על כך שוב ושוב, ותחיה עם זה בכל עת עד שתגיע לידי כך שזה יהפוך חלק בלתי נפרד ממחשבתך".

סיפר תלמיד: דיברתי פעם עם ר' אשר על תשובה, ואמר לי ר' אשר: אתה יודע מה זה תשובה? תשובה זה להיות שמח. תשובה זו שמחה. אח"כ מצאתי ממש כעין זה בספר "דגל מחנה אפרים" (בסוף הספר בחלק הליקוטים) וזה לשונו:

"כי בשמחה תצאו מכל הקליפות ומן הגלות, ואם הוא מקבל הכל בשמחה, ממילא הוא ממשיך שמחה עליו ועל כל הדברים ועל כל העולם, ויתפרדו מעליו כל פועלי און ומוחלין לו על עוונותיו".

ר' אשר – מפי תלמידיו:

בתורות החסידות ובסיפורי צדיקים, מדובר רבות על תשובה בשמחה ווידוי בשמחה. איך עושים זאת? הלא חשבון הנפש שמתאר ר' אשר נדמה כמלא מרירות, אפילו דיכאון. האם מי שאין בו שום דבר טוב יכול להיות שמח?

ספר התניא, ספרם של בינונים, הוא ספר של בעלי תשובה. אם הבינוני עובד כדבעי, הוא עושה תשובה עוד לפני שהוא חוטא – אך לבינוני יש יצר הרע של רשע, הוא מועד לחטוא, וסגנון העבודה שלו הוא סגנון של בעל תשובה. אכן, ידוע כי אדמו"ר הזקן רצה לקרוא לחסידים "בעלי תשובה".

שיאו של התניא, במובן זה, הוא הציטוט מספר הזוהר: "בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא" (בכיה תקועה בלבי מצד זה, וחדוה תקועה בלבי מצד זה). בפרט בדורנו, דור של תשובה, הבסיס לעבודת ה' מאוזנת הוא יחידת הפרקים כ"ו-ל"ד בתניא, הפרקים שמדברים על היחס בין שמחה למרירות ובעצם מלמדים את "נשיאת ההפכים" הזו של בעל התשובה. מהיכן מקבלים את הבכיה והחדוה?

על פי פשט, הבכיה היא על החטא והריחוק ואילו השמחה היא על התשובה: חרטה על העבר וקבלה לעתיד. אך יש גם ממד עמוק, קיומי, לכל אחת מתנועות הנפש. כמו שמלמד ר' אשר, התשובה נובעת מהכרת השפלות הבסיסית שבאדם: היותו פגום וחסר, העלול בכל רגע לטעות ולחטוא. אך הוא מצרף לכך את המסקנה, כי הטוב שבאדם נובע מסיוע אלוקי מתמיד שהוא זוכה לו – סיוע המלמד על אהבה ורחמים גדולים ותמידיים, השופעים תמיד אל האדם.

כאשר האדם יודע את מצבו ומרגיש תמיד את הנוכחות האלוקית האוהבת, הוא מסוגל לקבל עזרה משמים. גאוותו לא חוסמת אותו מלהודות בצורך להיעזר, ואילו האמונה בטוב ה', אהבתו ועזרתו שומרת עליו מליפול לייאוש וחידלון. ההסתכלות הזו נותנת משמעות אחרת לגמרי לכל תהליך התשובה. היא הופכת אותו ממאזן-שנתי של מצוות ועבירות, כשאני רוצה להקטין את ההפסדים ולהגדיל את הרווחים, לתשובה אל ה' ממש. "אם תשוב ישראל... אלי תשוב".

מסופר, כי כאשר ישב אדמו"ר הזקן בכלא הרוסי, הגיע קצין משטרה חשוב לחקור את הרבי. למראה תואר פניו בהיותו שקוע במחשבות הבין הקצין כי לפניו אדם מיוחד ורם מעלה. הקצין עצמו היה איש משכיל, בקיא גם בתורה, ותחילה ביקש מן הרבי לשאול אותו דבר מה. רבי שניאור זלמן נענה לבקשתו, והקצין פתח ושאל: "התוכל לומר לי את פירוש הפסוק שבו מסופר כי לאחר שחטא אדם הראשון והסתתר בתוך העץ, קרא אליו אלקים 'וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה'? כיצד ייתכן שהקב"ה לא ידע היכן נמצא אדם?".

השיב לו הרבי בשאלה: "האם אתה מאמין שהתורה היא נצחית וקיימת בכל זמן ובכל דור ובכל אדם?". "כן, אני מאמין בזה", אמר הקצין.

על כך אמר הרבי: "זהו פירוש הפסוק: בכל יום קורא הקב"ה אל האדם ושואל אותו 'אַיֶּכָּה', היכן אתה בעולם?!" וביידיש אמר הרבי: "וואו האלסטו אין דָּער וֶועלְט?!" (=היכן אתה בעולם). "זמנו של האדם קצוב", המשיך ואמר, "מספר מוגבל של ימים ושנים ניתן לו כדי שיעשה טוב עם אלקיו ועם בני האדם. בשל כך שואל אותו אלקים 'אַיֶּכָּה', כלומר: שים לב והתבונן היכן אתה בעולמך, כמה זמן נמצא אתה בעולם ומה עשית בכל הימים והשנים". כעת פנה הרבי, הביט בקצין והמשיך: "למשל אתה. חיית כך וכך שנים. מה עשית בהן? האם היטבת עם מישהו?".

הקצין התרגש מן הביאור, ומכך שהרבי ידע את מניין שנותיו המדויק. הוא טפח בידו על כתפו של הרבי וקרא "בָּראבו!" ואחר כך, כשפגש את הקיסר, לימד זכות על הרבי והפליג בשבחיו.

השאלה אודותיה דיבר הרבי, נשאלה בראש השנה – יום הולדתו ויום חטאו של אדם הראשון. בכל ראש השנה מהדהדת השאלה הזו בחלל העולם, וה' יתברך קורא אלינו: אַיֶּכה? מה עשית בשנה הזו, ובכל שנותיך? יש בכך זעזוע, בכי וחרטה – אך אוזן רגישה שומעת את רחמיו וצערו של ה', הפונה אל האדם ומבקש ממנו בעדינות לשוב אליו.

מפגש השפלות האנושית עם הרחמים של ה' הוא בעצם יחוד ביניהם – החזרת פנים בפנים, כאשר אני מרגיש את הצורך שלי בה' ואת הרחמים שלו עלי, ואילו הוא מקבל אותי באהבה. יותר מכך – ביחוד הזה, כמו שהאדם זקוק לה' ולקשר איתו, גם ה' כביכול "זקוק" ליהודי. באהבתו הוא בחר להתגלות אלינו כמלך, ובחר בעם ישראל כרעייתו – כאשר "מלכא בלא מטרוניתא, לאו הוא מלכא ולאו הוא גדול". ההכרה בכך הופכת את התשובה לשמחה – שהרי העצב על החסרונות שלנו נובע מתחושת הדחיה,

מהחשש שמא נהיה לא ראויים לאהבה. אך כאשר חשים את ה' כמלך אוהב, ואת עצמנו (בכלל ובפרט) כמלכה האהובה על כל חסרונותיה, נמסכת הבכיה בחדוה גדולה. מתוך שיעורי ח"י-כ' אלול תשפ"א הרב יצחק גינזבורג שליט"א

י"ג תשרי

הרה"ק אדמו"ר רבי שמואל שניאורסאהן משיח של דורו

יום ההילולא - י"ג תשרי

רבי שמואל שניאורסאהן, הרבי המהר"ש, הוא האדמו"ר הרביעי בשושלת חב"ד-ליובאוויטש. נולד בב' אייר תקצ"ד, תפארת שבתפארת, לאביו אדמו"ר הצמח־צדק ולאמו הרבנית חיה מושקא. נקרא על שמו של הצדיק הנסתר, ר' שמואל שואב המים מפולוצק. למרות היותו צעיר הבנים, המשיך את נשיאות אביו בליובאוויטש, במקביל לרוב אחיו שנהגו נשיאות בעיירות אחרות. נישא לאחייניתו מרת שטערנא שניאורסאהן, ולאחר פטירתה נישא לבת דודו הרבנית רבקה. פעל רבות למען יהודי רוסיה והיהודים בכלל, בהקמת ישובים יהודיים ובשתדלנות אצל השלטונות. טבע את הביטוי החסידי הידוע 'לכתחילה אריבער' וכך אמר — "העולם סבור שכאשר לא יכולים ללכת מתחת צריכים לעבור מלמעלה, ואני סובר שמלכתחילה צריכים לעבור מלמעלה, לכתחילה צריכים לפעול בחוזקה, לא להתפעל מאף דבר, ולבצע מה שצריכים לבצע, וכאשר מתחילים כך, עוזר הקדוש ברוך הוא". הרבי המהר"ש נודע בכך שנהג בעשירות וברחבות. הסתלק בי"ג תשרי תרמ"ג בגיל 48 ונטמן בליובאוויטש באהל אביו הצמח צדק. בנו רבי שלום דובער קיבל את הנשיאות אחריו.

הרב החסיד רבי דוד צבי חן ז"ל, רב דטשרניגוב, כשהיה מבקר, כדרכו, את אדמו"ר מהר"ש בליובאוויטש, איחר פעם את זמן ה'יחידות'. הלך לחדר הסמוך לחדרו של הרבי, וחיכה שם עד שהרבי יעבור דרך חדר זה, ואז ישאל אותו מה לעשות, כי הוא מוכרח לנסוע הביתה. לאותו חדר בא אז המשרת של הרבי להחליף את כלי הלבן של הרבי אחר ה'יחידות', כי במשך ה'יחידות' היו נעשים רטובים מזיעה. אמר המשרת לרבי דוד צבי: אולי יודע מר מה הוא מזיע שם כל כך ב'יחידות'? זמן ה'יחידות' נמשך היום סך הכול שעה אחת, והוא כל כך מזיע! שתק רבי דוד צבי. והמשרת אמר עוד פעם: מה הוא, ריבונו של עולם, מזיע שם כל כך? מיד נפתחה הדלת של חדר הרבי, והרבי פנה למשרתו ואמר: אני מפטר אותך מהיום מעבודתך. ממשכורתך לא ייגרע דבר. לך לך הביתה, ובכל שבוע אשלח לך את משכורתך לביתך.

והוסיף: מה לא תבין על מה אני מזיע. במשך השעה היו אצלי על "יחידות" חמישה ועשרים אנשים. בשביל שאוכל להשיב עצה נכונה להשואל, אני צריך להרגיש בצרתו ממש כמו שהוא בעצמו מרגיש, ואני מוכרח להפשיט את עצמי מלבושי ולהתלבש במלבושיו שלו, ושוב כשאני צריך ליתן לו עצה לא אוכל לעשות כן כשאני עדיין בלבושיו, כשם שהוא בעצמו אינו יכול לשית עצות בנפשו, ואני צריך להפשיט את עצמי מלבושיו ולהתלבש בלבושים שלי, ובכן לכל שואל ושואל אני צריך לעשות פעמיים פשיטה ולבישה, ומעתה הגע בעצמך: במשך שעה, אם אדם צריך חמישים פעם להתפשט ולהתלבש, כלום אפשר שלא להזיע?...

עצמת האכפתיות של המהר"ש מחסידיו קשורה בכך, שהרבי המהר"ש שייך לספירת התפארת – יום הולדתו הוא "תפארת שבתפארת", ואילו יום פטירתו הוא י"ג תשרי, שעל פי האריז"ל קשור גם הוא לספירה זו (כאשר ארבעת הימים שבין יום הכיפורים לסוכות מקבילים לאותיות שם הוי', י"ג תשרי מקביל לו' שבשם – התפארת).

בכוחות הנפש, התפארת היא מידת הרחמים. יותר מכל מידה אחרת, מתאפיינים הרחמים בתחושה של המקבל ובהבנה של המקום בו הוא נמצא – ובהתאם לכך, מכוונת ההשפעה אליו. סיפור אחר אודות ה'יחידות', מתאר שיחה בינו לבין אביו, הרבי הצמח צדק:

לרבי הצמח-צדק, כמו לכל רבי, היו זמני יחידות. היתה זו עבודה קשה מאד, ופעם אחת, בסוף לילה ארוך של קבלת אנשים ליחידות, התבטא בפני בנו המהר"ש שהיה נוכח אז בחדרו – למה אני צריך את זה? האם לא פשוט וטוב יותר שאכתוב חסידות ואפיץ זאת וכל אחד ואחד ימצא מרגוע לנפשו בדברי אלהים חיים?! הרבי מהר"ש, שהיה אז בחור צעיר, ענה מיד. הוא ניגש לספריה, הסיר את הוילון שהיה פרוש על מדפי הספרים והצביע על מדף אחד שהכיל עשרות כתבי חסידות כתבי יד אביו, ושאל את אביו אם היה יכול לכתוב ספרים כאלה, אם לא היה מקבל אנשים ליחידות. מיד הודה לו אביו שלא.

לרבי הצמח צדק היו כמה בנים אדמו"רים, אך הוא בחר בבנו הצעיר למלא את מקומו בליובאוויטש. לפני הסתלקותו, אמר הצמח צדק לבנו את הפסוק באיוב: "אחד באחד ייגשו ורוח לא יבוא ביניהם". הרבי מהר"ש לא הבין את דברי הצמח צדק, אך רק אחרי שהרבי מהר"ש נפטר הבינו כי "אחד באחד ייגשו" היינו יג ב-יג, יג ניסן ב-יג תשרי, שני ימי ההילולא... הקשר ההדוק ביניהם מאפשר לו לרדת לעומק דעתו של אביו, ולפייס אותו עם העבודה הקשה של ירידה אל החסידים והתלבשות במלבושיהם. היחס בין המהר"ש לאביו הוא כמו היחס בין הדעת לתפארת – הדעת היא נשמת התפארת, וכאן המשמעות היא שהאדמו"ר הצמח צדק נוטה להזדהות "רוחנית" ומופשטת יותר, כשם שהדעת היא ספירה של שכל (אמנם היא כוללת גם רגש ותנועת נפש של הזדהות, אך ביחס לתפארת היא עדיין 'מרחפת' ושכלית). לעומתו המהר"ש מעוניין ברבי המגיע אל החסידים ופוגש בהם ממש – יחידה שבנפש עם יחידה שבנפש, מתוך הזדהות מלאה בין הנשמות.

הצמח צדק דימה את עצמו פעם לכובען – כמו כובען המניח בחנותו כובעים במידות שונות, גם הוא כותב מאמרי חסידות שונים בלי להתכוון לאדם מסוים. אחר כך מגיעים האנשים, לומדים את המאמרים ובוחרים להם את המאמר שנגע בליבם – ה'כובע' המתאים להם. אך המהר"ש מתעקש להוכיח, שכל עושר החסידות של אביו נובע מהמפגש הישיר עם החסידים, ולא מהשפעה מרחוק עליהם. המפגש המייגע הזה מזכך את כלי המח והלב, ומתוך הזיכוך הזה ניתן לזכות לסתרי תורה עמוקים.

סיפור ידוע נוסף, מספר על שנה שהופיע בספרים שהיא שנת קץ, שנת ביאת המשיח – שנת תר"ח. לאחר שהשנה עברה ומשיח לא בא אמר הרבי הצמח צדק לבנו שאכן בשנה זו היתה 'ביאת המשיח', הרי בשנת תר"ח הודפס הלקוטי תורה. הרבי מהר"ש ענה על כך, כי זה לא המשיח שאנו מחכים לו... ספירת התפארת לא מתפשרת על רחמים הנוגעים בליבו של הזולת, ועל משיח בשר ודם, שיגאל אותנו ברחמים. הרב יצחק גינזבורג שליט"א

פעם אחת, בא חסיד אל הרבי מהר"ש מאיזו עירה, ונכנס לרבי ליחידות. הרבי שאל אותו אם לומדים חסידות בעיירה שלו, ואותו חסיד אמר שיש בעירו שיעור קבוע בחסידות. בכל מוצאי שבת עושים מלוה מלכה אצל אחד מהחסידים, עושים פאנצ' [פונץ' – משקה אלכוהולי חם ומתוק], ולומדים ליקוטי תורה.

הרבי הקשיב, ושאל: חייבים את המשקה הזה? הרי זה מותרות, זה סתם תאוה. אמנם המשקה מאה אחוז כשר, אבל זה לא דבר שחסידים עושים בדרך כלל. הוא הציע לאותו חסיד שימשיכו בשיעור, שזה טוב מאד, אבל כדאי שיהיה בלי הפאנצ'. החסיד כמובן שמע לעצת הרבי (הוא כנראה היה אחראי על השיעור) ובשבוע הבא לא היה פאנצ' לשתות, והחסיד הסביר לחבריו שהרבי לא הסתכל על המשקה בעין יפה.

בשבוע שלאחר מכן באו קצת פחות חסידים, ואחר כך עוד פחות, וכך פחת והלך עד שלא בא יותר אף אחד, והשיעור התבטל. אחרי זמן מה, בא החסיד שוב לרבי. הרבי שאל אותו איך הולך השיעור הקבוע במוצ"ש, והוא ענה לרבי את האמת: מאז שבטלנו את הפאנצ' במוצאי שבת, באו פחות ופחות חסידים, עד שהשיעור התבטל. הרבי לקח זאת ללב, ואמר שאם כך, שהחסידים צריכים לשתות פאנצ' כדי שיהיה להם חשק לבוא להתוועדות, אז אדרבה – צריך שיהיה פאנצ', לכתחילה, ושיבואו ללמוד חסידות.

הסיפור הזה הוא גילוי מדת החסד של המהר"ש. לספירת החסד שייכת הנטייה להקל על הזולת, וגם להנעים את חייו באופן הגשמי והפשוט ביותר שאפשר – כמו לדאוג לו לפונץ' של מוצאי שבת... ומעניין לציין, כי גם המהר"ש עצמו השתמש בפונץ' לפעולות של חסד והמתקת הדין – כמובא בספר השיחות תש"ב:

שנת תר"ם היתה שנה קשה של גזירות על אחינו בני ישראל שברוסיא. היו אז שתדלנים ועסקנים רבים; השתדלן העיקרי היה ר' ישעיה ברלין. פעם, כשהגיעו מפטרבורג לליובאוויטש עם בשורה שאינה טובה, ציוה להם כ"ק אאזמו"ר מהר"ש להכין פונץ' לשתיית לחיים. הם הכינו זאת עוד קודם לכן, ע"ד 'יכול מבעוד יום'...

בסיפור שלנו, אף על פי שהמהר"ש נקט בתחילה בקו הדין, לבסוף הכריע לחסד והשיב את הפונץ' המחמם על כנו. בכך הלך המהר"ש בדרכו של אברהם אבינו, שנהג להאכיל ולהשקות עוברי אורח ולאחר מכן ללמד אותם כיצד מברכים. כך אמר גם הבעל שם טוב, כי ראשית יש לדאוג לטובתו הגשמית של הזולת ורק לאחר מכן לטובתו הרוחנית.

ההדרכות הללו מזכירות את הוראתו של הרמב"ם, כי את הילדים יש לחנך בעזרת פרסים וממתקים עד שיתבגרו ויעשו את הטוב מעצמם. ברוח זו ניתן לומר, כי ככל שחולפים הדורות נעשים כולם – גם החסידים הגדולים – יותר ויותר כילדים הזקוקים לעידוד בכדי ללמוד. מן הסתם, כאשר שב הפונץ', התרבו הלומדים עוד יותר מבתחילה...

חותן וחתנו באו לכ"ק אדמו"ר מהר"ש, לדון בזה שחתנו חפץ לגרש את בתו. כ"ק אדמו"ר אמר לו שלא יגרש, וחתנו טוען שהוא מוכרח לגרש, וכ"ק חוזר ואומר: שלא יגרש!

כה טענו כמה פעמים, ויעמוד כ"ק אדמו"ר מהר"ש מלא קומתו, ואמר: אם כן, שאין דברי נשמעים, אין בי יראת שמים, כמאמר רז"ל "כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים"! ונפל פחד על החתן, ואמר: אשמע לקול כ"ק אדמו"ר, לא אגרש, לא אגרש. (רשימות דברים, מדור המהר"ש)

מעניין לראות, כי אפילו רבי וצדיק כמהר"ש זקוק לפעמים לחיזוק ביראת שמים... מחד, וודאי שלא עובר עליו רגע בלא יראה מופלאה. אך מאידך, פעמים רבות היראה מכוסה ומוסתרת (כפי שמסופר אודות הבעל שם טוב, כי יראת השמים שלו כוסתה בשמחה במשך השנה – עד לימים הנוראים בהם כוסתה השמחה ביראה). בדבריו, המשיך המהר"ש על עצמו עוד ועוד אור של יראה, בגילוי השמור למקרים קשים במיוחד. גילוי יראתו של הצדיק, הפיל בדרך ממילא פחד על האברך הסרבן.

הרב משה יוסף מרדכי מיוחס הראשון לציון

יום ההילולא - י"ג בתשרי

הרב **משה יוסף מרדכי מיוחס** טבת ה'תצ"ח, 1738 – י"ג בתשרי ה'תקס"ו, 6 באוקטובר 1805 היה מחכמי ירושלים, שד"ר והראשון לציון.

נולד בירושלים לרב רפאל מיוחס בן למשפחת מיוחס אשר הגיעה לארץ בתקופת עליית מגורשי ספרד. הוא נין לרב ישראל יעקב חגיז וחימש לרב משה גאלנטי.

בגיל 15 נתפרסם שמו בין רבני ירושלים. בימי בחרותו למד עם החיד"א בישיבת המקובלים בית אל וחיבר ספרים רבים. היה חתנו של הרב יום-טוב אלגאזי. בספר תולדות גדולי ישראל נכתב שהיה רופא וקנה לו שם טוב בין הישמעאלים ומעולם לא יצא מארץ ישראל. הרב שלמה חזן כותב שבינו לבין חברו החיד"א שררה קנאת סופרים כך שכאשר החיד"א הוציא את ספרו "שער יוסף" הוציא הרב משה יוסף מיוחס (מי"ם) את הספר "שער המים", וכאשר זה הוציא את הספר "ברכות יוסף" הוציא השני את "ברכות המים" וכאשר הוציא את "חיים שאל" הדפיס את "מים שאל".

החל משנת ה'תקכ"א (1760) נקרא לעמוד בראשות ישיבת כנסת ישראל, בתפקיד זה החזיק עד יום מותו.

בעת מסע נפוליאון בארץ ישראל (1798–1799) כשחנה ברמלה שנכבשה ללא התנגדות, נפוצה שמועה כי פניו מועדות לירושלים. יהודי ירושלים השתתפו בעבודות ביצור העיר, ואף קיבלו רשות מהרב מרדכי יוסף מיוחס, לעבוד ביום השבת לשם כך. לעובדה זו ישנה חשיבות לנוכח ניסיונותיו של נפוליאון לאחר מכן להטות את לבם של היהודים כלפיו בהבטחות לגאולה לאומית.

בשנת ה'תקס"ב נתמנה לראשון לציון ושימש בתפקיד זה עד פטירתו.

נפטר בי"ג תשרי ה'תקס"ו (1805), ונקבר בהר הזיתים.

מחיבוריו

- **ברכות מים** – חידושים על ארבעה טורים, שאלוניקי ה'תקמ"ט. באתר HebrewBooks
- **מים שאל** עם קונטרס **מים ראשונים** – שו"ת על יורה דעה ו-אבן העזר, שלוניקי ה'תקנ"ט. באתר HebrewBooks.
- **שער המים** – חידושים על השו"ע הלכות טריפות, חידושים על מסכת חולין ושו"ת, שאלוניקי ה'תקכ"ח. באתר HebrewBooks.

- **פני המים** – על תולדות חכמי ישראל.
- **עין המים** – קרא לספר בשם זה משום שהתחיל להתעוור.

כתב חיבורים נוספים אשר נשארו בכתב יד ולא נדפסו.

י"ח תשרי

הרה"ק רבי נחמן מברסלב האדמו"ר מברסלב

יום ההילולא - י"ח תשרי

רבי נחמן מברסלב נולד בא' ניסן תקל"ב לאביו רבי שמחה ולאמו פייגא, נכדת הבעל שם טוב. הוא גדל בין תלמידי סבו ושאב רבות מהם ומתורתם, אך לא היה לו רב מובהק והוא סלל את דרכו לעצמו. כבר כילד הסתגף רבות, ועמל קשות על כל דבר בתורה ובעבודה. בן שלוש עשרה נישא למרת ששיה, והתגורר בבית חותנו בהוסיאטין עד שנת תק"ן. עיקר פרסומו החל בשנים שלאחר מכן, כשעבר להתגורר בכפר מדבדיבקה, ושם גם החלו המחלוקות שילוו אותו לאורך שנים. בשנת תקנ"ח יצא רבי נחמן למסע לארץ ישראל שכלל תלאות רבות, והתבטא כי השגותיו בתורה שלאחר מכן התעלו לאין ערוך. מעט לאחר שובו עבר להתגורר בברסלב, שם התקרב אליו תלמידו רבי נתן, ומשם עקר לאומן. באותה תקופה החל גם לספר סיפורי מעשיות, שלדבריו גנז בהם סודות שלא ניתן לבטא בדרך אחרת. בי"ח תשרי תקע"א, ג' חוה"מ סוכות, נסתלק רבי נחמן ונקבר בבית הקברות העתיק באומן.

סיפר רבי נחמן: פעם אחת, בן מלך אחד נפל לשיגעון שהוא תרנגול הודו הנקרא 'הינדיק', וצריך לשבת ערום תחת השולחן ולגרור חתיכות לחם ועצמות כמו הינדיק. וכל הרופאים נואשו מלעזור לו ולרפאו מזה, והמלך היה בצער גדול מזה. עד שבא חכם אחד ואמר: אני מקבל על עצמי לרפואתו.

והלך והפשיט גם כן את עצמו ערום וישב תחת השולחן אצל בן המלך הנ"ל, וגם כן גרר פרורים ועצמות. ושאלו בן המלך: מי אתה? ומה אתה עושה פה? השיב לו: ומה אתה עושה פה? אמר לו: אני הינדיק! אמר לו (החכם): אני גם כן הינדיק!

וישבו שניהם יחד כך איזה זמן, עד שנעשו רגילים זה עם זה. ואז רמז החכם לבני הבית להשליך להם כתונות, ואמר החכם ה'הינדיק' לבן-המלך: אתה חושב שהינדיק אינו יכול לילך עם כתונת? יכולים להיות לבושים כתונת ואף על פי כן יהא הינדיק (י"ג תוספת: כי במקום אחד ראיתי הינדיקעס לבושים בכותונות). ולבשו שניהם הכותונת.

ואחר איזה זמן רמז והשליכו להם מכנסיים, ואמר לו החכם גם כן כנ"ל: אתה חושב שעם מכנסיים לא יכולים להיות הינדיק?! וכו' עד שלבשו המכנסיים. וכן עם שאר הבגדים.

ואחרי-כן רמז והשליכו להם מאכלי-אדם מהשולחן. ואמר לו: אתה חושב שאם אוכלים מאכלים טובים כבר לא יכולים להיות הינדיק? אפשר לאכול ועדיין להיות הינדיק! ואכלו.

ואחר-כן אמר לו: אתה חושב, שהינדיק מוכרח להיות דווקא תחת השולחן?! יכולים להיות הינדיק ולהיות אצל השולחן! וכן התנהג עמו עד שריפא אותו לגמרי.

והנמשל מובן למבינים.

מהו "הנמשל" אודותיו מדבר רבי נחמן? על פי אחד הפירושים, כוונת הסיפור היא לעודד את מי שמרגיש שקוע בתאוותיו: הוא יודע כי יש ערך בחיים של עבודת ה' ושל קדושה, ואולי אפילו רוצה בכך, אך לא מאמין כי הוא מסוגל. הוא מרגיש כי התביעה שמציבים חיים כאלה היא מעל לכוחותיו, ושייכת לסוג אחר של אנשים.

במבט חיצוני, זהו רק משל. אך אם נעמיק עוד, נראה כי המשל והנמשל קשורים בקשר הדוק: רבי נחמן כתב כי "הַיֵּצֶר הָרָע רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת אֶת הָאָדָם מְשֻׁגָּע מַמָּשׁ... כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ־שְׁטוּת". החכם במשל, הוא רבי נחמן עצמו: הצדיק, רופא הנפשות, שמציג דרך ריפוי לקושי הרוחני.

אך מהי הדרך הזו? כיצד היא פועלת? וחשוב מכך: האם היא בכלל מרפאת? מצד אחד, רבי נחמן מצהיר במפורש כי החכם "ריפא אותו לגמרי". מצד שני, אין כאן שום ניסיון להעלים את השגעון! להפך, החכם מזדהה עימו לגמרי, ורק מדריך את ה"הינדיק" כיצד לנהוג, כלפי חוץ, כמו בן אדם. האם בן המלך באמת התרפא?

תרפיה בשיגעון

אם נעמיק בשיטת הריפוי המתוארת כאן, נראה כי רבי נחמן מכוון ל"הומאופתיה נפשית": בהומאופתיה מרפאים דווקא באמצעות גורמי מחלה, וגם כאן החכם מרפא בעזרת שיגעון משלו. בהסתכלות הזו, מה שנראה כשגעון מערער, הוא למעשה חשיפה של יסוד אמיתי הקיים בנפש – ודווקא שיקוף שלו יוכל לסייע לאדם להיפטר מהצורה הבעייתית של החשיפה הזו.

אם נחזור לשאלה בה פתחנו, "האם בן המלך התרפא?", נראה כי החכם שואל את השאלה ההפוכה: האם בן המלך באמת השתגע?...

נכון, אף אדם איננו הינדיק. אך האם אין בתוך כל אדם גם צד חייתי ופשוט, זה המכונה בספר התניא "הנפש הבהמית"? כאשר החכם מזדהה עם בן המלך, ומצהיר בפשטות "גם אני הינדיק", הוא קונה את אמונו ומסוגל ללמד אותו לאט לאט את המשחק של "עבודת הבינוני" – היכולת להיות מודע לצד הבהמי בנפש, בלי ליפול לתוכו באופן טוטאלי.

הנפש הבהמית "היא האדם עצמו בבינונים", כלשון ספר התניא. אנשים רבים המרגישים בחדות את ההזדהות עם הנפש הבהמית, מתייאשים לגמרי מיכולתם להתגבר על יצריהם. זהו 'השגעון' שבסיפור: המחשבה כי אם יש בתוכי "הינדיק" כזה, הרי שאין לי סיכוי לנהוג אחרת ממנו. אך רבי נחמן מלמד כי התחושה המייאשת הזו יכולה גם לשחרר: כעת אינני חייב להרגיש כצדיק הדור, על מנת למלא את המוטל עלי בעבודת ה'. איש איננו תובע זאת ממני, והפער בתוכי בין "הינדיק" לבן אנוש לא הולך להיעלם בקרוב. הוא חלק מתוכנית הבריאה.

מתוך הכניסה של החכם לדמותו של ההינדיק, בלי לתבוע ולהתנגד, הוא מסוגל להוציא את בן המלך מתוך הדמות הטוטאלית שעטה על עצמו: תחילה בשיח אנושי פשוט, "מי אתה?" ואחר כך בבגדים, אכילה והתנהגות אנושית. כך מסתבר לבן המלך, שהוא אמנם הינדיק – אבל בהחלט לא רק הינדיק. הוא מאמץ עוד ועוד מהאנושיות שלו, ולבסוף מתרפא.

הריפוי השלם, שרבי נחמן מזכיר במשפט קצר, הוא כבר המעבר לעבודת הצדיקים – בהם הרע שבנפש נעשה בטל ו"כסא לטוב". במצב הזה הגוף והנפש הבהמית ממלאים את תפקידם בלי לחרוג ממנו, ואפילו הופכים לשותפים של ממש בעבודת ה' המעניקים לה עומק וממשות חדשים: מסופר על תלמיד של רבי נחמן, שרבו הנחה אותו לדבר לאברי גופו ולהחדיר בהם הכרה במציאות ה' ובמצוותיו. התלמיד הגיע בסופו של דבר למדרגה כזו, שליבו כמעט הפסיק לפעום מרוב התרגשות, כשדיבר עמו על אמונה בה'.

אמנם בספר התניא מוזכר כי אין ביכולת האדם להגיע בכוחות עצמו לעבודת הצדיק, אך מוסבר כי עליו להתאמץ ולהתנהג כצדיק, ובסופו של דבר יתכן וירחמו עליו מן השמים. רחמים כאלו יכולים להתבטא גם בסיוע של צדיק, המסוגל להעלות את הקשורים אליו למדרגות רמות של עבודת ה'.

ורמז נאה לסיום: פעמיים **הינדיק** (בן המלך והחכם) = **משיח**, כך מגלים את ניצוץ המשיח שבכל אחד (המכיר בעצמו כחצי-משיח ע"ד מצות מחצית השקל), וכך מגלים את המשיח הכללי שיבוא ויגאלנו במהרה בימינו.

פעם אחת נסע רבנו ז"ל בדרך עם רבי חייקיל ז"ל, ורבנו ז"ל היה אז בדבקות נפלאה. ונדמה לרבי חייקיל שרבנו ז"ל מתנמנם, ובדרך שמן הצד ישב אז אחד שהיה מקורב מעט לרבנו ז"ל, וגם היה לו צד קִרבה עם רבי חייקיל. רמז רבי חייקיל להעגלון לנטות אל קרובו שדר שם בדרך צדדית, וכשבאו שם ציוה רבי חייקיל להעגלון שיעמוד.

ודרך רבנו ז"ל היה לבלי להתעקש על שום דבר, ועשה עצמו כאילו לא ידע. ירד ונכנס לבית האיש, וכשראה בעל הבית את רבנו ז"ל נתפעל מאד ונתן לו שלום בשמחה. שאל אותו רבי חייקיל: האם יש לך מעט יין או מיני מתיקה לכיבוד? והשיב כי ביתו ריקם. אמר לו: לך אל האכסניה הסמוכה ותביא דבר מה לכיבוד. והשיב שאין לו במה לקנות... אמר לו: קח איזה חפץ למשכון. ולקח את מנורות השבת של אשתו והביא מעט משקה ומטעמים.

כשמלא את הכוס לכבוד רבנו, בתוך כך עברו הילדים ולבושם קרוע ובלוי. רמז רבי חייקיל לרבנו ז"ל כל זה, ואמר לו שישפיע לו איזה שפע. ענה ואמר רבנו ז"ל: אני אין לי שפע בשבילו. אם תרצה אתה, תתן לו שפע. ענה ואמר: רבי, מתיירא אני מכם. אולי תרגזו עלי בשביל זה, ותאמרו חס ושלום שחייקיל ימות, וימות חס ושלום! ויען רבנו ז"ל ויאמר לו: אל תירא! ושאל אותו שלש פעמים, ובכל פעם השיב אותו רבנו: אל תירא, אני נותן לך רשות! והיה שם בבית כלי עם מים, ושפך רבי חייקיל את הכלי הנ"ל באמצע הבית, ולקח המערוך והחֵליק את המים ואמר בזה הלשון: שפע למזרח, שפע למערב, שפע לדרום, שפע לצפון. והגביה רבנו ז"ל את הקאפטין שלו ואמר אליו: חייקיל, לי לא תתן שפע.

אחר־כך קבלו רשות מהבעל הבית ונסעו. וכשנסעו משם באו מחנה ערלים, המובילים למכירה בעיר מפות, פשתן, צמר ועורות וכדומה. ושאלו את בעל הבית אם יש לו למכור דברי מאכל, ויען להם שאין לו כלום. וישאלו אותו: מדוע? והשיב להם: מַחֲמת שאין לו כסף. ויאמרו לו, שילוו לו איזה סכום ליסע העירה לקנות כל הנצרך, וכשייסעו בחזרה יקנו ממנו. ומחמת שאתה איש ישר אין לנו לדאוג מהכסף. וכמדמה לי שהלוו לו חמשה רובל כסף.

עד היום ההוא דרך הערלים היה לעמוד באכסנייה שעל יד הדרך, ומאז התחילו לעמוד אצלו וקנו ממנו כל מה שהיו צריכים. והתחיל להיות בעל שפע, וגם מכרו לו כל מה שהיה להם: הן מן השדה,

כקטניות ותבואה ופשתן, והן עורות חיות וגם עופות וכדומה, והוא מכרם בעיר והרויח והתחיל לעלות למעלה למעלה.

לאחר מכן קנה גם בהמות ועשה חמאה וגבינה, והתחיל להוביל לעיר גם חלב למכור. ובבואו לעיר למכור כל הנ"ל וגם לקנות כל הדברים הנצרכים לו, אגב כך בא לרבנו ז"ל לקבל שלום; וכעבור איזה זמן כבר היה טרוד ובהול, שכבר לא היה לו פנאי לכנס אל רבנו ז"ל – מחמת שהיה צריך למכור הסחורה וגם לקנות ולעשות חשבונות, ונתיירא שלא יתחיל לדבר עמו ויבטל זמנו, או אולי אחד מאנשי שלומנו יתחיל לדבר עמו.

וחלונות בית רבנו ז"ל היו יוצאים לשוק שבהכרח לעבור דרך שם. פעם אחת, כשהיה יריד בברסלב ורץ במהירות אל השוק לקנות ולמכור, ובתוך כך דפק רבנו ז"ל בחלון וקרא אותו. והוכרח לכנס, כי אין הדרך ארץ שלא לכנס אם כבר קרא אותו. וכשבא אל רבנו ז"ל אמר לו רבנו: הסתכלת היום אל השמים? ויאמר: לא.

קרא אותו רבנו ז"ל אל החלון ויאמר לו: הבט בחלון, ותאמר לי מה אתה רואה. ויאמר: אני רואה עגלות וסוסים, ואנשים רצים הנה והנה. ענה רבנו ואמר לו: אחר חמישים שנה יהיה יריד אחר לגמרי, וכל שאתה רואה לא יהיה עוד, רק סוסים אחרים ועֲגלות וסחורות ואנשים אחרים, וגם אני לא אהיה וגם אתה לא תהיה. כהיום אני שואל אותך: מה אתה כל־כך בהול ומוטרד, שאין לך אפילו זמן להסתכל אל השמים? ויקרא את רבי חייקיל, שהיה בחדר אחר, ויאמר לו: תראה חייקיל מה שעשית עם השפע שלך, עד שאין לו אפילו זמן להסתכל אל השמים! כוכבי אור- אנשי מוהר"ן

שאלתו של רבי נחמן שולחת אותנו לעיין בפסוק מספר קהלת, אותו קוראים בסוכות – חג האסיף והשפע: "רוח האדם העולה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ". מדוע יורדת רוח הבהמה למטה? מהו ההבדל בינה לבין רוח האדם, הנדרשת לעלות כלפי מעלה?

כדי להתחקות אחר ההבדל הזה, נתבונן בפסוק שנאמר על יוסף הצדיק שפתח את אוצרות התבואה למצרים כדי לספק להם בר בשנות הרעב – "ויפתח יוסף את כל אשר בהם, וישבר למצרים". התרגום מפרש זאת כלשון מקוצרת: "כל [המחסנים] אשר בהם [תבואה]". אך המפרשים הראשונים סברו כי בפירוש זה העיקר חסר מן הספר, ופרשו כי המילה "בהם" היא שורש המילה בהמה, ופירושו "סגור". לפיכך משמעות הפסוק היא, שיוסף פתח את כל אשר סגר.

אם כך, בהמה הינה יצור סגור, ואילו האדם נדרש להיות יצור פתוח. ואכן לאדם בניגוד לבהמה יש שכל, והסימן לכך הוא בעצם היותו מתפתח ופתוח לחידושים: לפריצת מעגלים ומצבים סגורים בחשיבה ובמציאות. אך האדם שאיננו מסתכל אל השמים, סגור לחלוטין בתוך מציאות חייו. האנשים שפעם שש לקראתם הופכים עליו לטורח, הנחת הופכת להתרוצצות, והרצון להתפרנס נעשה לדחף לצבור עוד ועוד. רבי נחמן, כיוסף, שוקד לפתוח את כל הסגורים ולתת לכל אחד מחסידיו את השפע המתאים לו – כזה שיפתח את ליבו לשמים.

עם זאת, כמו העשירות, גם העניות עלולה לסגור את האדם בתוכו פנימה: פעם ביקש רבי נחמן לברך את אחד מחסידיו בעשירות, וכשהלה סירב הוכיח אותו: הלא מחסרון נר השווה שתי פרוטות עלולה להתבלבל כל תפילת שמונה עשרה! ואכן האיש נותר עני, ופעם אחת, כשלא היה לו אפילו נר להאיר בערב, התבלבלה כל תפילתו מצער על כך.

נראה, אם כן, כי הדבר תלוי בעיקר בנשמות ובאופיין: ישנם כאלה הזקוקים לעשירות (על פי דברי הרבי מליובאוויטש – כלל ישראל בדורנו), וישנם כאלה הזקוקים לעוני. אולם כולם כאחד, נדרשים להביט אל המים העליונים, אל מקור השפע הגשמי, ולזכור מה התכלית שמאחורי הרדיפה. משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

י"ט תשרי

הגאון מוילנה - הרב אליהו קרמר מל"ו צדיקים

יום ההילולא - י"ט תשרי

הגה"ק מוה"ר אליהו מווילנא זצ"ל - הגר"א. נולד בשנת ת"פ לאביו רבי שלמה זלמן. גאון הגאונים, והרביץ תורה בנגלה ובנסתר. כל רז לא אניס ליה והאיר עיני ישראל בספריו ובביאוריו והגהותיו בכל מקצועות התורה. נפטר י"ט תשרי שנת תקנ"ח. "ילקוט מקח טוב" (ברוקלין תשס"ב) ח"ה, ע' רנ"ה

סבו היה יששכר דב, בנו של רבי אליהו חסיד, ועל שמו נקרא. רבי אליהו חסיד היה בנו של רבי משה קרמר, רבה של וילנה, ואשתו הייתה נכדתו של רבי משה רבקש.

עד גיל שש למד מפי רב. בגיל זה דרש בבית הכנסת הגדול של וילנה דרשה שלימד אותו אביו, ואחר כך, לבקשת רבי העשיל אב"ד וילנה, הוסיף גם פלפול שהכין בעצמו, כמבחן ליכולתו לחדש לבדו. גם בספרו שנות אליהו. מובא חידוש שאמר בגיל שבע שנים. בגיל זה התגורר כשלושה חודשים בקיידאן אצל רב העיירה הרב דוד קצנלבוגן, ולמד מפיו ומפי הרב משה מרגלית בעל ה"פני משה" על התלמוד הירושלמי (שלימים כיהן כרבה של קיידאן) . בגיל תשע החל ללמוד גם קבלה ולמד מדי יום במשך כמה שעות בספר הזוהר ובכתבי האר"י. בגיל עשר כבר למד בעצמו ולא נזקק למורים. בתקופה זו חבר לרב אריה ליב, לימים אב"ד טשעכאנאוויץ. מגיל שמונה עסק בענייני תכונה.

בהיותו צעיר לימים נשא את חנה בת יהודה לייב מקיידאן (1724–1782). אשתו דאגה לפטור את בעלה מן הטיפול במשפחה, כדי שיוכל להקדיש את זמנו ללימוד. לאחר מותה בשנת ה'תקמ"ג, ביקש לחרוט על מצבתה : "ותמת חנה בשנת תקמ"ג, ה' כסלו. לא הניחה תמורה וערך לספר שבחה אין נתיב ודרך". בהמשך נשא לאישה את גיטל בת מאיר לונץ מחלם, שהייתה אף היא אלמנה.

כבן 20 יצא לפולין ולגרמניה, עבר בליסא ובברלין ואולי אף באמסטרדם. הוא שב לווילנה בשנת ה'תק"ה (1745). במשך השנים התגורר הגר"א בווילנה, אך סירב בעקביות לכהן במשרה רבנית רשמית שתפריע לו בלימודיו. למרות זאת, קהילת וילנה, שראתה כבוד לעצמה במגוריו בעיר, נתנה לו הקצבה חודשית קטנה לפרנסתו.

הגר"א התפרסם בהתמדתו הגדולה. בניו מספרים כי נהג במשך כל חייו לישון שעתיים בלבד ביממה, בארבעה חצאי שעות, כדי לא לישון יותר משיתין נשמין, כשכל עתותיו מסורות אך ורק ללימוד תורה. תלמידו, רבי חיים מוולוז'ין, תיאר כי כאשר העסיקה אותו קושיה בלימודו, לא היה מכניס אוכל לפיו במשך ימים רצופים, ומראהו היה כחוש ומעונה עד שמצא את התשובה לשאלתו.

תלמידו המובהק **רבי חיים מוואלאז'ין**, בעל 'נפש החיים', שכותב בהקדמתו לפירוש הגר"א על ספרא דצניעותא, סיפור מופלא ונורא מרבו הגר"א, אשר תסמרנה שערות הראש למשמע גודל קדושת אדוננו הגר"א, והעובדה שהגר"ח מוואלזין הטריח עצמו לכתוב את הסיפור, מלמדת אותנו את העניין הזה של גודל מעלת סיפורי הצדיקים, מספר כך: 'נאמן עלי אבא שבשמים', כך הוא מתחיל את הסיפור, כדי להדגיש שמדובר בעובדה אמיתית ולא בגוזמאות חלילה, 'שפעם היה בווילנא איש אחד, שהיה חולם חלומות, והיה יודע בחלומותיו דברים נסתרים על אנשים אחרים, שאף אדם מלבדם לא ידעם מעולם, ובכל זאת הוא ידע נסתרות ממש. האנשים היו מפחדים מפניו, כי הוא היה יודע מה שהם עושים בחדרי חדרים, והיה ממש פחד לבוא לפניו.

"'הביאו את האיש הזה אל רבינו הגר"א, והוא אמר לגר"א: 'רבנו, אני רוצה לומר משהו לפניכם. ביום חמישי בשבת, ישבתם כאן בחדר, וחידשתם בפרשת 'האזינו', על פסוקים אלו ואלו, וישבו לצידכם הרשב"י מימין והאריז"ל משמאל"...

"מספר רבי חיים מוואלאז'ין, שהגר"א מאוד התפלא איך האיש הזה יודע על כך, ואמר: 'הרי אני שילחתי מכאן אפילו את הגבאי שלי, כדי שלא יהיה איש עמדי באותו הזמן, ואיך יודע זאת האיש הזה מהחלומות שלו?'

"'וכשהגר"א הזכיר את החידושים שחידש', מספר רבי חיים מוואלזין, 'צהבו פניו והוא שמח מאוד מאוד, וניתן היה להבין מהשמחה העצומה שנראתה אז על פני הגר"א, שאכן היו אלו חידושים כל כך נפלאים עד שהיה ראוי לדרוש אותם בפני רשב"י'.

"הגר"ח משלים את הסיפור ואומר שהגר"א ראה בפניו של אותו חולם חלומות שהוא בעל מרה שחורה, והוא מבאר ש'בעל מרה שחורה' לפרקים חלומותיו אמתיים, ועל כן, למרות שחלומותיו של אותו בעל מרה שחורה אמיתיים היו, והוא באמת ידע נסתרות, הורה הגר"א לגבאי שלו לגרש אותו ולסלק אותו מביתו במהרה, כי הוא בעל מרה שחורה...

הצדיק הרב אביעזר שמעון יוסף וולפסון

יום ההילולא - י"ט תשרי

הצדיק הרב אביעזר שמעון יוסף וולפסון זצ"ל- נולד ב-ט' סיוון ה'תרח"צ (1938) בלונדון. משפחת וולפסון נחשבת עד היום למשפחת אצולה בריטית יהודית, שבין צאצאיה נמנים כמה מן הדמויות היהודיות החשובות בלונדון. בזמן לימודיו בקולג' פגש את רבה של גייטסהד הרב בצלאל ראקוב, ששכנע אותו ללמוד בישיבה. לאחר מספר שנים בישיבת 'עץ חיים' שבשוויץ, עלה לארץ ישראל כדי ללמוד בישיבת באר יעקב, שם היה מקורבם של משגיח הישיבה הרב שלמה וולבה וראש הישיבה הרב משה שמואל שפירא. הרב וולבה קירב אותו מאוד ולמד איתו בחברותא, ואף ביקש ממנו למסור שיעור לבעלי הבתים בבאר יעקב.

לאחר לימודיו בישיבה, התחתן והשתקע בבני ברק. לאחר מכן עבר לגור בהרצליה ובסביון. בהמשך גר בשכונת שערי חסד בירושלים, שם התגורר עד ליומו האחרון. במהלך חייו הרביץ תורה ברבים ועסק בקירוב רחוקים. פעל במעברות תל-ים של יוצאי מרוקו ליד הרצליה, הקים בית כנסת בבית מגוריו בסביון ופעל רבות לקירוב בני הנוער במקום.

רבינו כאזרח בריטי יכל להיכנס לרוסיה גם בימי מסך הברזל. הוא ראה בזה שליחות להציל את היהודים הרבים שנשבו ברשת הקומוניזם. בתחילת שנות השמונים התחיל להגיע לברית המועצות לשעבר, תוך סיכון עצמי כדי למסור בסתר שיעורי יהדות ולספק תשמישי קדושה ליהודים מסורבי עליה במדינות ברית המועצות. מסר שיעורים כאשר הכיסוי שלהם כלפי השלטונות היה שכביכול מדובר רק בשיעורי שפה ללימוד העברית. בכך סיפק ליהודי רוסיה הצמאים לדת את עיקרי היהדות. הוא גם סייע ליהודים שלא יכלו להעלות נכסיהם לארה"ק, ולקח עמו תכשיטים וציורים בהצהרה שהם שלו. כשהגיעו אותם יהודים לארץ נתן להם בחזרה או תמורתם, כדי שיוכלו באמצעותם להתחיל חיים חדשים.

לאחר נפילת ברית המועצות, סייע רבות להפחת רוח היהדות ברחבי רוסיה, וגם מסר בקביעות שיעורים בישיבת תורת חיים במוסקבה. תרם רבות למוסדות תורניים ולישיבות. במשך שנים תמך בישיבתו של בנו הרב הגאון דניאל וולפסון, ישיבת 'נתיבות חכמה', על אלפי תלמידיה ובוגריה. נפטר ב-י"ט תשרי ה'תשפ"ה, חול המועד סוכות (2024). חי כ-86 שנים.

ציונו בהר המנוחות בירושלים גוש פרושים יז. חלקה טז. שורה 5. מקום 3.

לאחר פטירתו בניו הנציחו את שמו בשם הישיבה שבראשות בנו הגאון ר' דניאל וולפסון ישיבת 'נתיבות חכמה' ומאז שמה 'נתיבות אביעזר-וולפסון'.

אביו: הגאון ר' שמואל זאב. **אמו**: מרת פייגא פני לבית וולף. **אשתו**: מרת חנה לבית רינגר. **מילדיו**: שישה בנים ובת. ביניהם הגאון ר' דניאל (ראש ישיבת 'נתיבות חכמה' בירושלים). **מרבותיו**: הגאונים הרב שלמה וולבה, הרב משה שמואל שפירא. **מלחניו**: בצעירותו הלחין לחנים רבים. הנודע שבלחניו הוא לחן 'מה אשיב'.

בצעירותו היה מתמחה במשחק השח-מט והשתתף בתחרויות גדולות. בשלב מסויים רצה להשתתף בתחרות ארצית רשמית באנגליה, אלא שהתברר שאחד מהמשחקים האחרונים בתחרות זו יחול בשבת. הנער הצעיר טען לאביו שהוא יוכל להגיע ברגל למקום התחרות, ואם יש בעיה של עובדין-דחול במשחק בשבת יהיה אפשר לקנות מערכת כלי משחק מכסף שתהיה מיוחדת אך ורק לשבת ולא תהיה בה בעיה כזו.

עם זאת אביו, שקדושת השבת היתה עבורו דגל של ממש, לא הסכים שבנו ישתתף בתחרות בשבת. השניים הלכו לי'דין-תורה' אצל אב"ד לונדון, הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל. הגר"י אברמסקי שמע את טענות שני הצדדים, ואז ביקש מהאב לצאת מהחדר ואמר לנער הצעיר כך: "בנוגע למשחק עצמו, יש לכל היותר ספק איסור דרבנן. אבל כיבוד הורים – זה דאורייתא. ולאבא שלך מפריע מאוד שתשחק בשבת".

פעם אחת רבינו הגיע לאחד מבתי הכנסיות השוממים במוסקבה כדי להתפלל. הוא ראה שם יהודי מבוגר מאוד יושב בפינה ולומד משני כרכים בלויים מאוד של משניות ושל חוק יעקב. הרב ניסה לדבר איתו, אבל היהודי המבוגר שחשש שמדובר במרגל של הק.ג.ב. ולכן הוא לא ענה. הרב הציץ אם כן במשנה שאותה למד אותו יהודי, ואמר לו שיש קושיה של רבי עקיבא אייגר על אותה משנה, ואת התירוץ שעונה רעק"א על קושייתו. כשהרב סיים את דבריו, התחיל אותו יהודי קשיש לבכות. "כבר חמישים שנה שכל מה שיש לי זה שני הספרים האלו, משניות וחוק יעקב", הוא אמר. "אני לומד שוב ושוב את אותם הדברים. זו הפעם הראשונה, מזה חמישים שנה, שאני שומע חידוש תורה חדש".

הרב סיים את דבריו ואמר: "אנחנו חיים בדור ובמקום של שפע רוחני, שבו קל לנו כל כך ללמוד ולהשיג עוד ועוד חידושים והבנות בתורה. עלינו לדעת כמה שהדבר הזה אינו מובן מאליו, ולהעריך כל חידוש וחידוש שהקב"ה נותן לנו הזדמנות להכיר!".

הרה"ג ישי לסר שליט"א סיפר על רבינו: באחת מנסיעותיו לרוסיה תחת מסך הברזל, הביא איתו מספר זוגות תפילין על מנת להשאירם שם. בבדיקת הגבולות ראו שיש לו מספר זוגות ושאלו אותו לפשר העניין. בחכמתו ענה להם כי הוא צריך שני זוגות, אחד ליד ימין ואחד ליד שמאל, ושני זוגות נוספים עבור אשתו. הבודקים אישרו לו להיכנס עם התפילין, אבל רשמו בדרכונו שהוא נכנס עם ארבעה זוגות תשמישי קדושה והזהירו אותו שביציאתו מהמדינה עליו לצאת עם כל התפילין שעימם הוא הגיע. הרב העניק את התפילין ליהודים במקום וביקש שימצאו לו בגניזה של בית הכנסת זוגות תפילין ישנות, פסולות, וכך הערים על השלטונות ויצא מרוסיה עם התפילין הפסולות בעודו מותיר ליהודי המקום את הזוגות הכשרים.

רבינו המשיך להגיע לשם שוב ושוב במשך שנים ארוכות, תוך סיכון ממשי לעצמו תחת השלטון הקומוניסטי, ומתוך תנאים גשמיים קשים מאוד - כולל קור של עשרות מעלות מתחת לאפס בלא חימום. כששאלו אותו איך אדם אמיד כמוהו מסוגל לחזור שוב ושוב למקומות עם תנאים קשים כל כך, ענה: "דווקא בגלל העושר שהעניק לי הקב"ה אני חושש שמא אני מקבל את עולמי בחיי, ולכן אני הולך לפעול במקומות הקשים האלו, שאנשים אחרים מתקשים להגיע אליהם, ומכוון בכך לשם ה'גלות' שנגזרה על כולנו". (אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור)

כ' תשרי

הרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטראה

יום ההילולא - כ' תשרי

הרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטראה, שנודע בכינויו רבי ייב"י (יעקב יוסף בן יהודה), היה מתלמידי המגיד ממעזריטש, ומורה צדק ודיין באוסטראה [כיום באוקראינה]. אביו היה רבי יהודה ליב — שהיה גם הוא דרשן ומורה צדק באוסטראה, ומתלמידי הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש. לאחר פטירת אביו החל רבי ייב"י למלא את מקומו, וייסד את שושלת חסידות אוסטראה שנמשכה עד השואה. נפטר בכ' בתשרי תקנ"א, אושפיזין דיוסף.

בצעירותו היה רבי ייב"י, בנו של המגיד מאוסטראה, עילוי גדול מאד. עוד לפני שנעשה בר מצוה, ידוע היה בכל העיר כי הוא נועד לגדולות. אך דבר אחד העיב על ההערצה שרחשו לו: רבי ייב"י היה ילד עם הרבה עזות דקדושה, ודרכו – כילד בן 12 – היתה לגנות ולבזות את כל תלמידי החכמים הגדולים שבעיר (ואוסטראה של אותם זמנים היתה מלאה חכמים ורבנים חשובים). עד כדי כך הגיעו הדברים, שיום אחד קמו רבני העיר והזמינו אותו לדין תורה.

לרבני הקהילות דאז היתה רשות, מכח הממשלה, גם לתת מלקות ועוד עונשים כבדים, ואביו רבי יהודה חשש מאוד מדין התורה הזה. אך היות שהיה תלמידו של המגיד, ומעזריטש לא היתה רחוקה מאוסטראה, שלח אותו אביו, לפני שהתקבלה הזמנה רשמית למשפט, אל המגיד – שיתחבא אצלו

עד יעבור זעם. באותה הזדמנות, שלח רבי יהודה מכתב עם הילד למורו המגיד, בו הוא מבקש מהמגיד שיקבל את הילד וידאג לו, וגם שיוכיח אותו על מעשיו הלא-טובים.

הגיע הילד למעזריטש, והמגיד קרא את המכתב של אביו ושאל: למה אתה מגנה את הרבנים בעיר שלך? והילד, בענווה ובשקט פנימי, ענה למגיד: הרי הם לומדים תורה שלא לשמה! הסתכל המגיד על הילד ושאל: ראשית כל, כיצד אתה יודע שהם לומדים תורה שלא לשמה? ואם אתה כבר יודע שהם לומדים תורה שלא לשמה, מה זה אכפת לך? מה זה נוגע לך? ושוב השיב הילד, ללא כל הבעת חוצפה: ודאי שאני יודע, וגם מאד נוגע לי, אחרת לא הייתי מגנה אותם! ומעשה שהיה כך היה:

אני נוהג לקום בחצות הלילה וללכת לנהר שמחוץ לעיר, ושם לשבור את הקרח ולטבול שלש פעמים במים הקפואים. אחר כך, כשאני חוזר הביתה אחרי הטבילה, אני מרגיש מוחין דגדלות אמיתיים ולומד תורה כל הלילה בעונג ובהתלהבות. אבל, פעם אחת קמתי בחצות, ובדרך לנהר פתאום באו אלי מחשבות שונות: כתוב בגמרא שאסור לתלמיד חכם לצאת יחידי בלילה. אז מה אני עושה? אני תלמיד חכם או לא? מותר לי לצאת יחידי בלילה או אסור לי? ואחר כך באה עוד מחשבה, שהרי שילד ישבור את הקרח בנהר באמצע הלילה ויטבול זו סכנת נפשות, אז אם חלילה אטבע, אם יקרה משהו, זה נקרא שאני מאבד את עצמי לדעת ר"ל.

התבוננתי בכך, אמר רבי ייב"י למגיד, וניסיתי להבין מאיפה באו לי המחשבות הללו? הרי הן משל היצר הרע! אבל היצר הרע הוא מלאך, ומלאך לא לומד תורה – אז מהיכן הוא מכיר את הגמרות, ויודע לצטט אותן? מכך הבנתי שוודאי באה הבקיאות הזו מרבני העיר שלומדים תורה שלא לשמה. לכן אני יודע שהם לומדים תורה שלא לשמה, וזה גם נוגע לי – מהתורה שלא לשמה שלהם באות לי כל המחשבות הזרות הללו...

כמו יהודים טובים, נפתח בשאלה: מה היתה תגובתו של המגיד לדברי הילד הדעתן? אנחנו יכולים רק לנחש, אך מכך שכל תגובה לא נמסרה לנו מפי המספר, ניתן להסיק כי "שתיקה כהודאה" וכקבלת הדברים כפי שהם. ההשערה הזו מתבססת עוד יותר, כאשר מביאים בחשבון כי המגיד עצמו נהג כך: עבודה גדולה היתה לו להשפיל תלמידי חכמים שתורתם נעשתה סם המוות, ובין תלמידיו המשיך בכך במיוחד רבי שלמה מקרלין.

עד כאן, ניתן היה להבין את הסיפור כקריאה לביזוי כללי בישיבות ובתי המדרש. ממש "מי יתן לי תלמיד חכם, ואשכנו כחמור!"... אולם קריאה זהירה יותר, ובקיאות בתולדות החסידות, תלמד כי לא כך הוא:

מסופר, כי כאשר רצה רבי שלמה מקרלין לעבור להתגורר בתחומו של אדמו"ר הזקן, הוא ביקש את אישורו לכך. אדמו"ר הזקן הסכים, אך התנה זאת בשלשה תנאים שאחד מהם היה: "שלא יבזה את ה'לומדים'". אך אם, כפי שהסברנו, קיבל זאת רבי שלמה מהמגיד עצמו, מדוע התנגד לכך אדמו"ר הזקן? את זאת ניתן להסביר אם מתבוננים בחקירה שניהל המגיד כאשר בא אליו רבי ייב"י: דרך כזו, של מציאת חסרונות בזולת, שייכת רק לצדיקים גדולים שמחשבות של יצר הרע באות מחוץ להם ולא מתוכם. רק כאשר אדם מתוקן לחלוטין בעצמו, מאותתות מחשבות כאלה על חיסרון בזולת שיש לפעול כדי לתקנו ולא על התמודדות פנימית. כאשר התברר למגיד כי הילד אכן עונה להגדרה זו, ודבריו ניכרו כדברי אמת, הניח לו לעשות כרצונו – כפי שעודד גם את רבי שלמה מקרלין.

אך אדמו"ר הזקן רואה את הדברים אחרת: הוא נטל על עצמו להדריך את ה"בינונים", את האנשים מן השורה הנכשלים לעיתים במחשבות זרות משל עצמם. בקרב אנשים אלה, שהם למעשה רובנו, התנהגות כזו עשויה בעיקר לקלקל. לכן ביטל אדמו"ר הזקן את עבודת הביזוי החסידית, ולכן גם אנו נלמד מן הסיפור משהו שונה לגמרי – מהי, בכלל, אותה "תורה לשמה" עליה מדבר רבי ייב"י?

מן הסיפור משתמע כי תורה לשמה מתבטאת קודם כל במעשה. כך נמסר גם ב"לוח היום יום", בשם הרבי מהר"ש:

"...היצר הרע נקרא נפש הבהמית לא מפני שהוא בהמה דוקא: לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות... ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נפש הבהמית למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהיה לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותיה של נפש הבהמית. והרבי הרש"ב, כשסיפר זאת, הוסיף: "עד אז לא ידעתי שיכולה להיות נפש בהמית דתית, ומי מדבר על נפש בהמית חסידית...".

כאשר יש עניין של עבודת ה', גם אם יש בכך ממד של מסירות נפש, מתמסרים אליו בפשטות ובלי טענות ומענות. כל מחשבה אחרת, גם אם היא עטופה באצטלה של קדושה, אינה אלא "תורה של יצר הרע".

האדמו"ר הרב אברהם יששכר אנגלרד

יום ההילולא - כ' תשרי

האדמו"ר הרב אברהם יששכר אנגלרד זצ"ל- נולד בשנת ה'תרס"ט לערך בקרימילוב שבפולין. לאחר נישואיו עבר להתגורר בראדזין. בשנת ה'תרפ"ט עם פטירת חותנו, האדמו"ר מרדכי יוסף אלעזר ליינר מראדזין, גיסו האדמו"ר שמואל שלמה ליינר מראדזין התמנה לאדמו"ר החמישי בחסידות ראדזין. בשנים האלו רבינו שימש כיד ימינו ועמד בראש ישיבת 'סוד ישרים' בראדזין. בשליחות גיסו פתח והקים עוד כשבעה סניפים בעיירות שונות בפולין, ודאג לניהולם הרוחני. כשפרצה מלחמת העולם השניה נלווה לגיסו מרן רבי שמואל שלמה אשר עבר להתגורר בגיטו וולודאבה. שם דאגו לכל עניני היהדות, והיו לעזר וסיוע ליהודים הנאנקים במצוקה. באותה תקופה הנאצים לכדו את הבונקר בו שהתה משפחת הרבי ודרשו מיושביו לצאת. כל היוצאים נורו במקום. היחיד שנשאר היה רבינו שסירב לצאת. הם השליכו רימונים לתוך הבונקר אולם בניסים גלויים לא נפגע רבינו.

במהלך השואה, ב-כ"ט אייר ה'תש"ב (1942) נרצח גיסו האדמו"ר החמישי הי"ד בעיר ולודבה בפולין. רבינו ברח ליערות יחד עם החסיד רבי מוטל רייכמן. הם הצטרפו לפרטיזנים. במשך שנתיים הם חיו בתנאים תת אנושיים ובנסי ניסים בחסדי שמיים ניצלו חייהם בצורה פלאית. רבינו שרד את השואה ונותר בין הצאצאים היחידים לשושלת ראדזין. לאחר השואה למרות השבר האיום שעבר עליו בשנות הזעם חזר לעיר הולדתו סוסנובצה וכיהן שם במשך כמה שנים. ביתו הפך להיות כתובת לכל נדכא ונצרך. אלפי הפליטים מצאו אצלו מחסה ואוזן קשבת. בין הבאים היו רבנים ואדמו"רים חשובים. רבינו גם

הקים שם ת"ת וישיבות לפליטים וילדיהם. דאג לכל ענייני היהדות בשחיטה כשרה וכד', הקים אף בית דין מיוחד להתיר עגונות, כדי לאפשר לפליטים, שאיבדו את משפחותיהם, להקים בית יהודי חדש. סידר קידושין לאלפי זוגות, פעילותו שם נמשכה קרוב לשלוש שנים, עד שנת ה'תש"ח, רק משהתרוקן האזור מפליטים יהודים הסכים לעזוב את המקום.

בהתחלה נסע לצרפת ולאחר מכן לארה"ב בשכונת קראון הייטס שבברוקלין. בית מדרשו נודע כבית מדרשו של הרב מסוסנובצא. בלחץ חסידי ראדזין שהיו פליטי שואה ועברו לגור בארץ עלה לישראל. ב-כ"ט אייר ה'תשי"ג רבינו הוכתר לאדמו"ר השישי בשושלת חסידות איזביצה ראדזין. בראשית כהונתו קבע את מקום מושבו בשכונת בית וגן בירושלים. עם התמנותו הקים שורה של בתי חסידים בכל רחבי הארץ. עמל ללא לאות לחדש את ישיבת 'סוד ישרים' בירושלים. לימים חזר לקהילתו בקראון הייטס. בסוף שנת ה'תשל"א עלה שוב לארץ והתגורר במרכז החסידות החדש שנבנה ברחוב הרב אהרונסון בבני ברק. יהודים מכל השכבות והעדות, מצאו אצלו אוזן קשבת. הם ידעו כי יכולים לגשת לפניו בכל עת ושעה, להשיח את אשר על ליבם ולבקש עצה וברכה. ענייני גשמיות-אכילה ושתיה לא תפסו אצלו מקום. איש אמת, לעולם אינו עושה דבר שלא היה ברור אצלו באמת ברורה. ענוותן ושפל ברך. מחל על כבודו והתהלך בצניעות מופלגת ולא הרשה שישמשו אותו.

ייסד את ישיבת 'עטרת שלמה' וישיבת 'תפארת יוסף'. תחת נשיאותו נוסדו שטיבלך של חסידי ראדזין בירושלים, בני ברק, חיפה, חולון, נתניה ופתח תקווה. בתל אביב יסד עוד שני שטיבלך, בנוסף על השטיבל שנוסד לפני השואה. בחלק מהשטיבלך נפתחו כוללים. השקיע עמל בחידוש מצוות התכלת בציצית. כשש שנים לפני פטירתו חלה ונפל למשכב נפטר ב-כ' תשרי ה'תשס"ו (2005) חול המועד סוכות. ציונו בהר-המנוחות גבעת שאול בירושלים סמוך לקברו של האדמו"ר מסטריקוב שהיה ידיד של רבינו לאורך עשרות שנים ושררה ביניהם הערצה הדדית. בנו, ר' שלמה יוסף התמנה לשמש כאדמו"ר.

אביו: ר' ישעיהו (רבה של העיר סוסנובצה בפולין). **אמו:** מרת אסתר פרומט (בת האדמו"ר רבי נתן נחום הכהן רבינוביץ מקרימילוב). אשתו: מרת שרה זלדה (בת האדמו"ר מרדכי יוסף אלעזר ליינר מראדזין ה'תפארת יוסף'). **ילדיו:** האדמו"ר הרב שלמה יוסף, ר' יצחק (אחראי על ייצור התכלת של החסידות), ר' ישעיהו מבורו פארק (נפטר מנגיף הקורונה בשנת ה'תש"פ). **מרבותיו:** סבו, האדמו"ר רבי נתן נחום הכהן רבינוביץ מקרימילוב. אביו, ר' ישעיהו,

בנו סיפר: פעם אחת אבא השתתף בכינוס תורני גדול. לפני שאחד מהאדמו"רים נשא את דבריו האולם התרוקן ממרבית המשתתפים בגלל השעה המאוחרת. המקורבים ניסו לומר לאבי שכבר מאוחר ולאחר כמה שעות של השתתפות הוא כבר יכול לשוב לביתו, אבל הוא התנגד - 'אולי הנואם ירגיש ביציאתי והוא עלול להפגע'. גם כשהסבירו לו כי הוא יושב מאחוריו ואין סיכוי בעולם שיבחין בו, הוא לא הסכים בשום אופן לעזוב - שמא ואולי.

רבינו גם בימי הזעם שברח ליער עם הפרטיזנים דאג במסירות נפש לקיים את כל המצוות עד קוצו של יו"ד. בחירוף נפש שמר על זקנו ופיאותיו לאורך כל שנות המלחמה. מעולם לא הפסיד סעודת מלוה מלכה. הסעודה יכולה היתה שתכלול רק פיסת תפוח אדמה או צנון, משהו לכבוד ליווי שבת מלכתא. בתנאים הנוראים, בהם היה מחופר בבור בתוך היער, סיכך את הבור בענפים, וכך ישב בצילא דמהימנותא וקיים בחירוף נפש את מצות סוכה. כשהגיע חג הפסח נתן נפשו בכפו ואפה מצות של מצווה ביער. עד

יומו האחרון נשתמרה בידו פיסת מצה של אפיקומן אשר אכל בליל הסדר שאפה ביערות, אף היה מראה זאת בהזדמנויות שונות למען ידעו דורותיכם.

פעם ביקש רבינו לנסוע בערב יום הכיפורים לבית החולים תל השומר כדי לבקר יהודי חולה. בכניסה השומר התעקש ולא רצה להכניס אותו בטענה שאין זה זמן ביקור וגם החולה שקוע בתרדמת. ברם האדמו"ר הפציר בו והסביר בדבר חשיבות הביקור. לאחר מאמצים רבים הגיע למיטת החולה. רבינו נטל את ידו ולחש על אוזנו שבא לברכו בגמר חתימה טובה. החולה לא הגיב. שוב ושוב האדמו"ר חזר על הדברים. לפתע התעורר האיש וחזר להכרה. הרופאים לא האמינו כי החולה, שלא היה לו כל סיכוי לחזור ולחיות, יושב עתה בריא! (לקדושים אשר בארץ)

רבינו תמיד ראה את חזות הכל במידות הטובות. הוא נהג לומר: "ישנן כל כך הרבה ישיבות, מדוע אין ישיבה למידות?!". אין לתאר עד כמה היה נזהר מלפגוע חלילה בזולת, זה היה אצלו הדבר החמור ביותר.

מידת אהבת ישראל אשר פיעמה בקרבו היתה מופלאה ביותר. היה יהודי בראדזין שסבל במיתרי קולות והצטרד. הרופאים שבדקו את מצב בריאותו שלחו אותו לאחת מעיירות המרפא. באחד הימים התקיימה אסיפה של הרבנים ששהו במקום. באסיפה דנו כיצד לסייע לאלו שבאו לצרכי ריפוי ולא היה להם ממון לתשלום.

אחד הנואמים היה רבי וועלוועל ניסנבוים זצ"ל (אב"ד דראהביטש ומחבר שו"ת "זיו הלבנה"). בתוך דבריו סיפר ווארט ששמע בעצמו מהרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב - שאל רבי דוד משה - הרי בעיירות המרפא אין קהילות מסודרות והיהודים שבאים לנופש אינם שומרים על הסדרים כמו בבית. אם כן, איזו עבודת ה' ניתן למצוא במקומות הללו?

רבי דוד משה השיב - לעיירות המרפא באים יהודים מכל קצווי תבל, יהודים שלולי המקומות הללו לא היה שום סיכוי שייפגשו ויתחברו. והנה כאן נוצרת ההזדמנות ונוצר קשר ביניהם. והרי זו אהבה שאינה תלויה בדבר שהרי מחר הם חוזרים למקומם ושוב לא יפגשו זה את זה. זו אהבת ישראל במיטבה. היא עבודת הבורא! את הווארט הזה מסר אותו יהודי לאבי, והוא היה חוזר עליו בכל הזדמנות. (עולם החסידות)

כ"ב תשרי

הרה"ק רבי אהרן הלוי הורוויץ

יום ההילולא - כ"ב בתשרי

רבי אהרן הלוי הורוויץ, נולד בשנת תקכ"ו לאביו רבי משה המיוחס לשל"ה הקדוש. היה מבני ביתו ומתלמידיו המובהקים של אדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מליאדי, אצלו שהה מאז היותו בן שבע עשרה. בליאדי שימש כ'חוזר' וכמדריך לאברכים המבוגרים, לצד בן הרבי – אדמו"ר האמצעי – שהדריך את האברכים הצעירים. בשנותיו האחרונות של אדה"ז התעצמו חילוקי הדעות בין רבי אהרן לאדמו"ר האמצעי, ולאחר פטירת אדה"ז הקים רבי אהרן חצר אותה הנהיג על פי דרכו, בהתלהבות והתפעלות רבה. בתחילת שנת תקפ"ו נאסר יחד עם אדמו"ר האמצעי עקב מלשינות של מתנגדי חב"ד, ובראש חודש כסלו שוחרר. חיבר את הספרים שערי עבודה ושערי יחוד ואמונה על ספר התניא, ועוד מתורותיו

לוקטו לספר עבודת הלוי על פרשיות השבוע והמועדים. כמה מניגוניו השתמרו במסורת חב"ד. הסתלק מתוך דביקות בתפילה בשמיני עצרת תקפ"ט בעירו סטראשלה ושם מנו"כ.

בשנת תר"ה נסעו שני חסידים גדולים – הרב ר' משה, חתנו של ר' זאב ציפעס ז"ל, והר"ר ישראל יוסף ז"ל – להשתטח על ציון רבם, האדמו"ר הקדוש מסטראשלה. כשעברו דרך העיר קאפוסט, לא רחוק מסטראשלה, עצרו עם העגלה ברחוב לאיזה צורך. בעוד הם עומדים שם, ניגש אליהם איש פשוט, לבוש פעלציל קצר וחגורה אדומה, ושאל לאן הם נוסעים. אמרו לו: "לסטראשלה". אמר האיש: "קחו גם אותי להשתטח על ציון רבנו".

הרב משה תמה עליו ושאל: "מה לאיש כמוך אצל קברו של רבנו? האם בכלל הכרת אותו?". ענה האיש: "מדוע אני רוצה? הרי הוא החיה אותי, הצילני ממוות, והוציאני ממעמקי הקליפות. אבל אתם אנשים צעירים, וזה כבר שבע־עשרה שנה מאז הסתלקותו – מה לכם לנסוע על קברו?". כששמעו השניים את דבריו, הפצירו בו שיספר להם במה הצילו רבנו. אך הוא סירב, עד שאחז בו ר' ישראל יוסף ואמר: "חי נפשי, איני מניח אותך עד שתספר כל מה שעבר עליך אצל רבנו".

כשראה האיש כך, אמר: אולי מן השמים נגזר שאגלה לכם היום מה שלא סיפרתי לשום אדם מעולם. הקשיבו ושמעו: בעת נערותי, מיד אחרי חתונתי, גרתי אצל חותני בכפר סמוך לשקלוב. אחר כך שכר חותני קרעטשמע ישנה שלא דרו בה שמונה שנים. כשהתכוונו להיכנס אליה, עשו שם כל מיני 'סגולות' כמו שאמרו נשים זקנות – להכניס לתוכה חתולים שחורים וכיוצא בזה. מעט רחוק מהבית עמד דיר ישן שהחזיקו אותו לטמא, וכולם נזהרו מלעבור לפניו אפילו ביום.

אני הייתי "יודע ספר' ולא עסקתי במסחר כלל. ויהי היום – חותני לא היה בבית כל השבוע, וגם לא בשבת. מוצאי אותה שבת, עישנתי לולקע ויצאתי לטייל לבדי עד שעברתי מול הדיר. פתאום יצא כלב שחור, סובב סביבי שלוש פעמים, נבח עליי, ורץ חזרה לדיר. נבהלתי מאוד, ובכוחותי האחרונים נכנסתי הביתה, שם החיו אותי בעשבים כדי להסיר את הפחד. כך עבר הלילה עד ששכבתי לישון. וכשנרדמתי – מיד עלה בדמיוני ששני אנשים באים אליי. האחד דייטש [גרמני], לבוש בגדי מלכות, והשני – חיגר על רגל אחת. לקחו אותי בידם, הביאו אותי למקום שבו עמד חיל גדול ומפחיד. בדמיוני נראו שניהם כמלכים, כל אחד בראש צבאו. ביניהם נפרשה מפת הארץ, והם לימדו אותי חכמת המפה. האמינו לי – כבר עברו מאז יותר מעשרים שנה, ועדיין אילו היו מראים לי היום את פניהם הייתי מכיר אותם בשמם, ויודע את חכמת המפה. כך קרה מדי לילה ולילה. פעמים הדליקו נרות, ואשתי ישבה לידי כל הלילה – ולא הועיל. כשהייתי קם מן השינה, כתונתי הייתה רטובה כל־כך שאפשר היה לסחוט ממנה מים. כל היום הייתי חלוש וחולה. בלילות הבאים לא באו 'המלכים' עצמם, רק שליחיהם, וכל לילה לימדו אותי מלאכה אחרת: פעם לרכוב על סוס, פעם לטעון משאות, פעם לדרוך בקשת. ואם לא הצלחתי – היו מכים אותי קשה. כל הסגולות שעשיתי לא הועילו, וגם כשפניתי למכשפים – לא עזר לי. כך עברו חודשים. כבר התרגלתי – ואף נהניתי מעבודתי, והייתי מהיר במלאכתי שם. אבל במשך היום הייתי קמל וחולה מעמל הלילות.

חותני ואבי היו אנשים פשוטים, מעולם לא נסעו לרבנים. אבל כשראו עד כמה נחלשתי, וכי תארי הושחת, אמרו לי: "סע לסטראשלה". הכפר היה רק עשרים ווירסט מהעיר. נסעתי לפנות ערב לסטראשלה, כל הלילה, וישן בעגלה. לא חשתי כל דמיון באותו הלילה. אז גמלה בליבי מחשבה שנסיעה עוזרת לי, ועל

כן החזרתי את הסוס מהדרך ורציתי לשוב לאבי. אלא שבלילה השני, כשהתכוונתי לנסוע אליו, שוב התנהגו עמי ה'מלכים' כמנהגם בביתי. אז הבנתי שהם יראים מסטראשלה. לכן חזרתי לדרכי לשם.

ביום שהגעתי היה 'יומא דפגרא', וכל החסידים והרבנים הגדולים היו בבית הגדול של רבנו – הרב אברהם שיינעס משקלוב, ורבני דובראוונא ועוד רבים – ומחכים שיצא רבנו מחדרו. אני שפכתי את מר לבי לפני בער, משרתו של רבנו, נתתי לו מתנה, והוא הכניס אותי לחדר. כשנכנסתי, רבנו בדיוק חלץ את תפילין דר"ת. המתנתי בפתח. כשסיים לעשן את הלולקע, ניגשתי אליו. הוא נתן בי עיניו ושאל: "מה לך? מה אתה מבקש?" וסיפרתי לו הכול.

כאשר סיימתי, הרימותי את עיניי וראיתי שפניו בוערות כלפידים. הלולקע נפלה מידו, והוא קם ממקומו ורץ בבית אנה ואנה, ומשפשף את מצחו בימינו בכוח רב, וקורא: "ווי קומט א פגם צו א נשמה?" – איך מגיע פגם לנשמה?! כשראיתי את צערו – בכיתי ממר ליבי. לא היה איש בחדר מלבדנו. ראיתי שהוא משפשף מצחו כל־כך, שעוד מעט דמו יתיז על הקיר. כך הסתובב כעשר או חמש־עשרה דקות.

אחר כך ניגש אליי ושאל: "אתה אומר 'שמע ישראל'?". עניתי בבכי: "כן". שאל הרבי: "האם אתה מבין מה פירושו?". ואז פירש לי רבנו את פירוש המילה 'אחד' בלשון פשוטה כל־כך, וקבע בליבי אמונה שה' אחד ומלכותו בכל מקום. הדברים חקוקים בי עד היום, כאילו שמעתי אותם רק אתמול. אחר כך נתן לי סגולות לעשות (ואותן איני מגלה). וציווה שאקרא לפני השינה בספר. ואמר לי: "חזור כל היום על הדברים שאומר לך, עד שיהיו שגורים בפיך גם בלילה". וכך ציווה לומר למחבלים כשיבואו: "דער רבי האָט געזאָגט איהר זאָלט מיך ניט טשעפען. דער רבי האָט געזאָגט איר וועט האָבן א פסק אויב איהר וועט מיך טשעפען".(הרבי אמר שלא תציקו לי. הרבי אמר שאם תציקו לי – תיתנו את הדין). אחר כך ניחם אותי ואמר שלא יפחידו אותי עוד. בחוץ כבר המתינו החסידים והרבנים, תמהים מדוע רבנו מתעכב. רבנו הרגיש בכך, פתח את הדלת ורמז להם ללכת. כולם התפלאו על שיחתו הארוכה איתי. וכשיצאתי – ביקשו לדעת מה דיבר איתי. אך לא גיליתי.

כשחזרתי לביתי עשיתי כל מה שציווה רבנו. בלילה שכבתי לישון לאחר שקראתי בעין יעקב. כשהתנמנמתי – שוב ראיתי במחזה את שני האנשים מהפעם הראשונה, לא שליחים. הם עמדו מרחוק וכאילו אמרו לי לבוא איתם. אמרתי להם את דברי רבנו. הדייטש, שתמיד נראה כאיש טוב, מיד נסוג לאחור ולא אמר דבר. החיגר רקע ברגלו, חרק שיניו, וצעק: "מי הוא הרבי שאשמע בקולו?!".

אמרתי שוב את דברי רבנו, ועמדו מרחוק, יראים לגשת, כרבע שעה. אחר כך ניסו לדבר אליי בלשון טובה – הבטיחו לעשותני מלך בלהות, ועוד דברים רבים. אך אני חזרתי על דברי רבנו פעם אחר פעם. לבסוף כעסו ורעשו, דפקו על דלת הבית עד שכל אנשי הבית שמעו, ונעלמו. התעוררתי לקול הדפיקות, וסיפרתי לבני ביתי שאין עוד מה לחשוש. ספר שבחי הרב – בשינוי לשון

לרגל חג גאולתו של רבי אהרן, הבאנו פה סיפור על פדיון שבויים רוחני שחולל. במבט ראשון, הסיפור הזה הוא אגדה מופלאה ורחוקה: שדים ומכשפים, מלכי בלהות ושעבוד כפוי... אך למעשה, כל אחד מאיתנו הנאבק ב"מלך זקן וכסיל" יכול להזדהות עם המספר.

בפרט, אם נתבונן מעט, נגלה דמיון מטריד בין מצב היהודי בסיפור לבין המצב המודרני כל כך – ההתמכרות למסכים. כמו המספר, רבים כל כך בימינו מבלים לילות על גבי לילות בעולמות האשליה

הללו, המספקים הנאה מפוקפקת שנגבה עליה תשלום כבד בכוחות נפש וגוף. אך לא רק בתחום הזה, אלא בכל נפילה לתאוות ומעשים לא טובים יש משום שיעבוד לכח זר, הפוגם בנשמה האלוקית שלנו.

אז איך יוצאים מזה? דברים רבים ניתן ללמוד מן הסיפור, אך אנו נתמקד קודם כל בפרט המשמעותי ביותר: המספר ומשפחתו, גם כשניכר שהם מפחדים ומוטרדים מהמצב, מתמקדים כולם בחיצוניות הדברים: החולשה והעייפות, חוסר היכולת לתפקד ואפילו המראה החיצוני המידרדר. רבי אהרן לעומת זאת מזדעזע ממשהו אחר לגמרי – "איך מגיע פגם לנשמה?".

הצדיק רואה את הנשמה האלוקית הנפגמת ומחוללת, וגם מבין עד כמה המחזה הזה הוא אבסורדי ומחריד. האברך עצמו, שבא לבקש את עצתו בעניין, מזדעזע מהמראה ובוכה. לא על עצמו, אלא על הצער שהצדיק חש בגללו. זהו הצעד הראשון החוצה מההתמכרות – ההבנה החודרת כי החטא פוגם במשהו קדוש ונשגב הרבה יותר מיום המחרת המבוזבז, או מהתדמית הנגרעת (מה גם שהמספר עצמו מעיד כי היתה לו גם הנאה נסתרת מכל העניין...).

כאשר מזדעזעים רק מכך ש"אני נפלתי", הזעזוע מוביל בדרך כלל להעמקה חוזרת בחטא. כמו המספר, איננו מוצאים כוחות אמיתיים להתנגד לפיתוי ולתחושת ההכרח – תחושה שרק מעמיקה מזעזוע לזעזוע, הממחיש לנו כמה כח יש למלך הבלהות שאנחנו מתמודדים מולו. אך אם הכאב הוא על הנשמה הטהורה, מומחש לנו עד כמה יש בתוכנו חלק שאינו שייך לחטא (בשונה מהגוף והנפש הבהמית, שנפילה שלהם מפסיקה להפתיע ולטלטל אותנו). כאשר חשים כך, יש סיכוי שהכאב הזה יניע אותנו לפעול מעבר למה שהכרנו.

דבר נוסף החיוני לתיקון, הוא הרחמים הגדולים בהם מביט הצדיק על הנופל ברשת הסטרא אחרא. כאשר אנו חשים, כפי שחש האברך באמצעות רבי אהרן, עד כמה ה' מרחם עלינו וחפץ לעזור לנו, האשמה והבושה מפסיקות לשתק אותנו ומתחילות להוות דחף לתיקון. הרחמים הללו הם למעשה תוצאה של הכאב העמוק על נפילת הנשמה, ההופך לרחמים גדולים ולהתגייסות למען הנופל. כאשר חשים את רחמי ה', ויודעים שאין דבר חוץ ממנו – יכולים באמת להתרומם.

לבסוף, ישנם כאן כוחם המשחרר של התורה והצדיקים: תורה היא גם מלשון התרה, ובלימוד לפני השינה טמון כח המשחרר את גיבור הסיפור מלפיתתם החונקת של מלכי הסיוטים. אך בהתרה לא די. כדי למנוע מהם לשוב ולהשתלט על נפשו, נדרש האיש לעשות דבר שלא עשו הוא ואבותיו – ולהתקשר לצדיק. כשהוא מצהיר שוב ושוב על שייכותו לרבי ועל אמונתו בו, יוצאים המשעבדים בטריקת דלת ולא שבים עוד. רק הקשר אל הצדיק נשאר, והוא חי ופועם כיום יצירתו גם שנים אחרי פטירתו של רבי אהרן. פרק בעבודת ה', שיעור י"א אד"ב ע"ט, מש"ה כ"ח הרב גינזבורג.

כ"ד תשרי

הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה

יום ההילולא - כ"ד תשרי

הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה נודע בכינויו 'בעל התולדות', על שם ספרו 'תולדות יעקב יוסף' — ספר החסידות הראשון שנדפס. לפני התקרבותו לבעש"ט שימש כרב ואב בית דין.

לעסוק בעיון ובלימוד, החמיר על עצמו רבות והתפלל במנין קטן של אנשים קרובים ולא במניין הקהילה הרגיל. התנהגותו עוררה מורת רוח בין בעלי הבתים של הקהילה. הם סברו כי על רב עיר להיות מעורב וזמין כמנהיג רוחני וכאב בית דין בכל עת, ומשום כך פיטרוהו ממשרתו. ישנן מספר גרסאות לסיפור התקרבותו אל הבעל שם טוב, אך בכולן ניכר המהפך הרוחני שעבר עם התקרבותו. היה מגדולי תלמידי הבעל שם טוב, וממפיצי החסידות החשובים ביותר. נפטר בכ"ד בתשרי תקמ"ב ונטמן בפולנאה.

פעם אחת ביקש רבי יעקב יוסף מפולנאה, בעל ה'תולדות', שתי בקשות מהבעל שם טוב: שיזכה לגילוי אליהו, ושיתן לו עצה שלא יתרגש (היינו שלא יקפיד, כי היה קפדן בטבעו כידוע). והבטיח לו הבעל שם טוב שבקרוב יזכה לגילוי אליהו, וגם יתן לו עצה שלא יתרגש.

בנוסעו לביתו מכ"ק רבו הבעל שם טוב, פגע בדרך ביהודי הולך רגלי. ויבקש ה'תולדות' את האיש שיֵשב לו בעגלה, ולמה לו לכתת רגליו. האיש נאות ועלה על העגלה וישב לו, אבל את רגליו לא הכניס בעגלה ועזב אותם תלויים חוץ לעגלה.

ויאמר ה'תולדות' אל ההלך: למה אין אתה מכניס את רגליך להעגלה? שב בעגלה כמו כל האנשים הנוסעים, מכונסים בעגלה עם הרגליים! ויאמר האיש: דוד המלך אומר בתהלים "אשרי... שככה לו". מי הוא בחינת 'אשרי', לשון אושר? אותו שככה לו, שטוב לו בכל מצב שהוא, אם הרגליים בעגלה או חוצה לה...

אחרי זמן מה בא ה'תולדות' לכ"ק הבעל שם טוב, ושאל: כ"ק מורנו הבטיח לי שאזכה לגילוי אליהו, ואנכי טרם זכיתי! ויאמר לו כ"ק: האיש ההולך רגלי שנסע יחד עם כבודו בעגלה, ואמר לו 'אשרי שככה לו', וגם רמז שכבודו לא יהיה קפדן ויקבל כל דבר כמות שהוא – הוא היה אליהו, וכבודו לא הרגיש.
רשימות דברים ג, עמ' לג

בעל ה'תולדות' מלמד אותנו כאן מדרכי החסידות, בכך שבבואו לפני רבו הוא מבקש ממנו עצה – ולא ברכה. יש הסוברים שעבודת החסידות מתמצה בבקשת ברכות מהרבי, אך עיקר הפלא שבמהותו של רבי אמיתי הוא היכולת לעוץ עצה נכונה, להיות "פלא יועץ" הממשיך "עצות מרחוק אמונה אומן".

באותו אופן, מהותו של חסיד אמיתי היא הביטול והדבקות הגמורה ברבו. חסיד הוא מי שיודע שעצה יש לבקש רק מן הרבי, ויש ליישם אותה עד מיצוי הנפש.

הרבי הצמח צדק אמר שחסיד פנימי יודע כי בקשת ברכה עבור ענין שבעבודת ה' היא "אל ישעו בדברי שקר", ולעומת זאת המצב הרצוי הוא – "תכבד העבודה על האנשים". "היום לעשותם, ולמחר לקבל שכרם". ה' יתברך רוצה מאתנו את המאמץ ואת העבודה הפנימית, ולא את התוצאות כשלעצמן. אם חפץ ה', יתן לנו מדרגות ומידות טובות בשפע, בבחינת "עבודת מתנה אתן את כהונתכם". אך אנו מצד עצמנו, החפץ לנו במדרגות ובברכות כשמוע בקול ה'?!

תרגיש, אל תתרגש

לאחר הקדמה זאת, ניגש לעיין בבעיה שהציג ה'תולדות', ובפתרונה:

ידוע מסיפורים רבים, כי בעל ה'תולדות' היה צדיק תקיף ובעל 'דינים'. בסיפור זה, הדבר מופיע בלשון מיוחדת: "שיתן לו עצה שלא יתרגש". מה פירוש הדבר?

ראשית נבהיר, כי הקפדה אינה זהה לכעס. כעס הוא התפעלות שלילית של מידת הגבורה, המתפרצת ושורפת את הזולת. הקפדה היא שורשו הדק של הכעס, ומקומה בבינה – מקור הגבורות. הגבורות שבבינה נובעות מהחשש, שמא המציאות שלפניה איננה מתוקנת כראוי – מה שעלול להוביל לקפידא נמהרת ומלאת דין.

וזאת לדעת – שני טבעים בהתעוררות המידות. הראשון ממהר לחוש, לחוות ולהתרגש. זו תגובה מיידית, מעין רפלקס הנוצר בהתבוננות ראשונית, ומוקדה – החוויה האישית. רק בטבע השני, המתעורר לאחר התבוננות מעמיקה ומתונה יותר, ניתן להבין את הדבר עצמו, ללא שהאני המתרגש עומד במרכז.

ההקפדה נובעת מאותו כשל ראשוני: מי שמעמיד את עצמו במרכז ההתפעלות הרגשית, נעשה רגיש ומשום כך גם קפדן. גם דברים שלכאורה אינם קשורים אליו כלל – כמו מצבן של רגלי ההלך שאסף בעגלתו, חשובים בעיניו כאילו הם משפיעים עליו ונוגעים לו.

מחירה של ההתרגשות העצמית הוא העיוורון הרגשי, כפי שאומר הבעש"ט: "ואתה לא הרגשת". כמה וכמה דברים לא הרגיש הצדיק: הוא לא הרגיש בכך שההלך בעצם 'עשה לו טובה' בעלותו על עגלתו. הרגליים הנותרות בחוץ מרמזות שלמעשה היה מעדיף ללכת רגלי, בבחינת "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית"; הוא לא חש עד כמה הוא פוגם במצוות גמילות החסד שבידו, שהרי איזו צורה יש לחסד כזה – להעלות נוסע לעגלה ולגעור בו בזמן הנסיעה; ועל כולנה – הוא החמיץ את גילוי אליהו שהובטח לו.

מי שמתרגש, לא מרגיש באמת מה קורה סביבו. אם העיניים פונות פנימה, נגרעת יכולת ההבחנה ועדינות ההרגשה האמיתית.

ככה לו

רפואת בעל ה'תולדות' היא במידת ה'ככה' – מידת ההשתוות האהובה כל כך על הבעל שם טוב. בהיותו שייך לגילוי תורתו של משיח, הרבה הבעל שם טוב לעורר ולבקר דוקא את ציבור לומדי התורה שבדורו – בבחינת "משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא". ההשתוות היא אחת מאותן מעלות הנמצאות בקרב פשוטי ישראל, יותר מאשר בקרב לומדי התורה.

לומדי תורה הם בדרך כלל אנשים מורכבים, עדינים, בעלי יכולות שכליות ורגשיות מפותחות. כל אלו מגבירים בתוכם מאוד את סכנת הרגשת האני ההרסנית כל כך. להם נחוצה מידת ההשתוות ביותר, בבחינת "דרך ארץ קדמה לתורה".

אפשר לומר שרגלי ההלך המוטלות בחוץ, מייצגות את הרגליו החיצוניים של האיש הפשוט. הרגלים אלו הם שעוררו את קפידת הצדיק עליו במקרה זה, ובמקרים רבים נוספים. הצדיקים

שלא טעמו ממידת ההשתוות היו צודקים מדי, עד כדי שראו לעיניים בלבד, ולא חשו את הדופק הפנימי הפועם ביהודי שלפניהם.

הבעל שם טוב ידע לחוש את פעימות הלב היהודי, את דופק הלב שמתחת למעטה החיצוני הגס. תמיד אמר על היהודים הללו – "לב ישראל חי". הוא העמיק להתבונן, ומצא מרגליות רבות דוקא בהרגליהם החיצוניים ביותר.

הצדיק הרב אברהם יהודה הכהן שוורץ

יום ההילולא - כ"ד תשרי

הצדיק הרב אברהם יהודה הכהן שוורץ זצ"ל- נולד ב-א' אב ה'תקפ"ד (1824) בעיר מאד בהונגריה. יחוסו מגיע עד אהרון הכהן. בגיל שנה נפטרה אמו. רבינו נלקח לביתה של אם אמו מרת זיסל שגידלה אותו במסירות מופלאה. לאחר תקופה, אביו לקחו חזרה לביתו בעיר מאד. בהתחלה למד אצל הגאון רבי אברהם דנציגר זצ"ל, בהמשך עבר ללמוד אצל הגאון רבי יהושע זעליג סג"ל באניהאד זצ"ל. עוד משחר טל ילדותו ניכר עליו חריפות שכלו והתמדתו. אחד מן הדברים שהתבלט בהם, היתה ידיעת התרי"ג מצוות התורה וידע לומר אותם לפי הסדר וכן זכר כל מצווה מה מספרה ומקומה בסדר התרי"ג מצוות. כאשר היה כבן עשר שנים, כבר נתפרסם שמו במרחקים לעילוי גדול, ואביו שלח אותו ללמוד בישיבתו של הרב המרא דאתרא, הגאון רבי יצחק נתן ליפשיץ. ביום הבר-מצווה דרש פלפול נפלא וחריף שחידש מדעתו בסוגיא דחזקה דרבא (נדה מו.), אשר כל השומעים התפלאו על גודל חריפותו.

בגיל ארבע-עשרה נסע לפרשבורג. מרן החת"ם סופר קיבל אותו כתלמיד מן המניין למרות שבד"כ אצלו למדו רק בחורים מבני שמונה-עשרה שנים ומעלה. בישיבה עלה והתעלה ולמד בהתמדה רבה. שם גם זכה לגילוי אליהו הנביא. למרות שהיה צעיר התלמידים, שמו יצא לתהילה בקרב בני הישיבה. לאחר שנה וחצי נפטר רבו, והוא עבר ללמוד בישיבת וורבוי אצל הרב בנימין וולף לעוו. לאחר נישואיו נשאר לגור בעיר אוהעל אצל חותנו. רבינו נסע הרבה להסתופף בצל צדיקי דורו.

בשנת ה'תר"ה (1845) חזר לעיר מולדתו מאד. שם למד כמה שנים בשקידה ובהתמדה נפלאה. כבר אז התפרסם בעולם בחריפותו ובחסידותו, והיה שמו כאחד הגדולים. במאד גם החזיק ישיבה והרביץ תורה לבחורים מופלגים וחריפים במשך כמה שנים. רבינו ישן בתחילת הלילה ובשעה אחת-עשרה למד עם תלמידיו בעיון עד אור הבוקר. בשנת תרכ"א התקבל לרב בעיר ברגסס, שם יסד ישיבה מפוארת ועמד בראשה. צדקת פזרונו היתה מופלאה. בין עניי העיר ובין עוברי אורח שפסחו על הפתחים נהנו ממנו במידה גדושה. מלבד הנתינה שהושיט לכל אחד קירבם בסבר פנים יפות, האכילם והשקם. לרבינו היה כח קדוש לעורר לבבות לתשובה, לפשפוש ותיקון המעשים. כאשר פתח פיו בדברי התעוררות, אנשים רבים בכו וחזרו בתשובה.

אנשי בלייעל רדפו את רבינו ובשנת ה'תרמ"א (1881) מונה לרבה של עיר הולדתו מאד. שמו יצא בארץ כפועל ישועות. ביום הושענא רבה באמצע הקפה שניה התעלף. רופא שבדק אותו קבע כי מרוב בכיותיו וצעקותיו נקרע אחד מעורקי הלב רח"ל, וזה הגורם למחלתו. נפטר ב-כ"ד תשרי ה'תרמ"ד (1883) כשאמר את התיבות "ובידך אפקיד רוחי". חי כ-59 שנים. נקבר למחרת בבית החיים בעיר מאד.

סבא (מצד האב): ר' משה הכהן קניג מזאמבור. **אביו**: ר' פינחס זליג הכהן שוורץ (הראשון). **אמו**: מרת הענדל (בת ר' מרדכי צבי שוורץ ורעייתו זיסל). **אשתו**: מרת פייגא (בת הנגיד הצדיק ר' משה ליב גינצלר מאוהעל). **ילדיו**: חמישה בנים ושש בנות. ביניהם: מרת הענדל ריזל (נישאה לר' יעקב עהרענרייך זצ"ל מפאבראנץ), בנו וממלא מקומו ר' נפתלי (אבד"ק מאד), ר' אהרן מקראקא. ר' שלום מברגסס. מרת רבקה (נישאה לר' אליעזר צוקר ראבד"ק ברגסס), מרת זיסל (נישאה לר' יהושע קארן מקראקא), ר' מרדכי זאב מקראקא. **מרבותיו**: הגאון רבי אברהם דנציגר, הגאון רבי יהושע זעליג סג"ל באניהאד, הגאון רבי יצחק נתן ליפשיץ, מרן ר' משה סופר (שרייבר, החת"ם סופר), הגאון ר' בנימין וולף לעוו, הצדיק

רבי אשר ישעיה רובין מרופשיץ, האדמו"ר ר' חיים הלברשטאם מצאנז. **מתלמידיו:** רבי מרדכי חנה פוקס מווילחאוויץ, רבי נתנאל פריד מבלמזויוורוש, רבי יהודה גרינפלד. **מספריו: קול אריה**- שו"ת, ביאורים מקיפים, מכתבי תורה וחידושי תורה ופלפולים, על התורה ומועדים, ספר **בחכמת הנסתר**.

כאשר בנו הגה"ק הבית נפתלי זצ"ל גר בווישאווא, בשכנותו גר ערל רשע אחד שציער אותו ואת בני ביתו מאוד. כאשר נסע לבקר את אביו רבינו, הגידה לו זוגתו הרבנית, שיזכיר אצל אביו את צרתו, ויבקש ממנו שיהיה להם מנוחה מן השכן הערל. כאשר הזכיר את המבוקש, רבינו שאל את שמו ושם אמו של הגוי, אז רבינו אמר לו: "לעקור ערל מן השורש דבר קטן הוא, זולת אם יש לו שר למעלה, אז הוא עניין קשה", כאשר בא הבית נפתלי לביתו, כבר היה הערל מת, כן יאבדו כל אויביך ה'.

פעם אחת איש בא לפני רבינו ושפך לפניו את מר לבו, שנכרית אחת העלילה עליו בפלילים עלילות ברשע. הוא אמר שאם יאמינו לדבריה הוא יענש עונש חמור, ועתה נפשו בשאלתו, לעמוד לימינו ולהושיעו. רבינו ענה לו: "אל ידאג מאומה. לא יאונה לך כל רעה". בבוא זמן המשפט, והאשה היתה צריכה לומר את דבריה לפני השופט, נסתתם פתאום דיבורה, ולא יכלה להוציא אף הגה אחד. על כל השאלות של השופט ענתה בשתיקה מוחלטת, כי היתה כאלם לא יפתח פיו, וממילא כל העניין התבטל, והיהודי יצא לחופשי, ויהי הדבר לנס.

הגאון רבי מנחם מנדל שפירא זצ"ל מדראגמירעשט בעמח"ס מאזני והין צדק סיפר, שבילדותו כשהיה בבית זקנו הגאון רבי אברהם יצחק ווינברגר זצ"ל אבד"ק קליינווארדיין בעמח"ס פני יצחק ומלל אברהם, רבינו הגיע לשם. בתוך הבאים לקבל פני האורח החשוב, היה גם הגביר רבי משה חיים ווייס זצ"ל בעמח"ס ברית משה על הסמ"ג, שהיה חשוך בנים ל"ע. רבינו פנה ושאל את ר' משה חיים: "האם ציית כבודו לדברי, ועשה מלווה מלכה כאשר צויתיו"? כשלא ענה ר' משה חיים דבר, רבינו שאל אותו בתוקף: "מדוע לא יעשה כדברי, הלא יתחרט".

בתוך כך סיפר רבינו לרב המרא דאתרא את פירוש שיחתם, כי הבטיח לר' משה חיים, שאם יעשה מלווה מלכה בעשרה יפקד בזרע של קיימא. על זה נסובה השאלה אם קיים את דבריו. הרב לחש באוזניו של רבינו ואמר: "הלא דבר זה מן הנמנע, הרי ר' משה חיים הוא עקר בטבע". רבינו נענע בראשו לסימן 'לא', כאומר שאינו מסכים לדברי הרב. ר' משה חיים אינו עקר, ויכול להוליד, רק שיציית לדבריו ויערוך מלווה מלכה בעשרה. הרב מדראגמירעשט סיים, "מחמת ילדות שהיתה בי חשבתי לעצמי, הנה זקני הוא הרב המרא דאתרא פה, בודאי יודע מצפוניו של ר' משה חיים יותר טוב מן הרב האורח, ומסתמא הצדק אתו שר' משה חיים עקר בטבע, ולא יועילו לו כל הסגולות, אבל אחר כך נוכחתי לדעת שאינו כן, כי הלא בזקנותו של ר' משה חיים נולדה לו בת".

פעם בא אל רבינו אחד מנכדי הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'נסק עבור הכנסת כלה. רבינו הושיט לו עשרה זהובים - סכום נכבד מאד בימים ההם. בינתיים נכנסה אשתו הרבנית וביקשה קצת מעות לצרכי הבית. רבינו השיב בתומו, כי אין לו עתה. הרבנית שידעה שהיה לבעלה בכיסו עשרה זהובים, התחילה לדחוק עליו בדברים, ואמרה: "הלא אני יודעת שיש לך בכיסך עשרה זהובים, האם נתת את כל הכסף לאורח?".

רבינו השיב לה: "אל תדאגי יש לי בקבלה, שהכסף שמוציאים עבור יוצאי חלציו של הרבי ר' אלימלך, מזמין הקב"ה מיד בחזרה". אך יצוא יצאה, מיד בעל הבית אחד מהגליל בא לשאול בעצת רבינו, והניח על שולחנו עשרה זהובים, בדיוק אותו הסכום שהוציא עבור הכנסת כלה הנ"ל. רבינו קרא לרבנית, והראה לה איך צדקו דבריו.

מעשה שאחד מנכדי הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'נסק זי"ע בא למאד וביקש להתרים עבור עניין מסוים. בעת ההיא לא היה לו לרבינו בכיסו מעות לפורטה. רבינו פנה אל השמש ר' לייב, וביקש ממנו שילווה לו זהוב אחד, ואמר שלווה רק ליום אחד בלבד, כי יודע בטח שיחזירו לו תיכף מן השמיים את הכסף, וכן הוה שעוד באותו יום רבינו פרע את ההלוואה למשמש.

בעת שלמד רבינו בישיבת וועדבוי, פעם אחת בלימוד השיעור, אחרי שכבר למד רבו הרבה שעות בעמקות נפלאה, רבינו פלפל עמו, והיה נצרך לעניינם ספר משנה תורה לרמב"ם על הלכות מעילה. הגאון ה'שערי תורה' אמר לרבינו שצריך את הספר הנ"ל, אבל מחמת דוחק המקום שלא היה יכול לעבור בין שורות התלמידים רבינו היה צריך למסור את דבריו לבחורים העומדים מבחוץ עד לאלו העומדים ליד ארון הספרים, אולם מאחר שהיה טרוד בפלפול, נכשל בלשונו ובמקום לומר הלכות 'מעילה', אמר להביא את הרמב"ם על הלכות 'מילה', כאשר שמע ה'שערי תורה' זאת, עבר שחוק קל על שפתיו. ואמר לתלמידו: "לא כן, כי לרמב"ם הלכות 'מעילה' אני צריך". רבינו מצא עצמו לרגע נפגע ומבוייש קצת, אולם לא אבד את עשתונותיו, ומניה וביה השיב: "כי גם מהלכות מילה יש לדון ולהוכיח בעניין הזה". מיד שילב וקישר את דברי הרמב"ם בהלכות מילה, והראה שמשם יש ראיה יותר חזקה לסברא אשר עמדו עליו, ואשר מתחילה היה רחוק מהלכות 'מילה' כרחוק מזרח ממערב. רבו השתומם על חריפות ובקיאות תלמידו הצעיר לימים כמוהו, וכאשר כלה לדבר נשקו על ראשו, ונתן לו זהב אחד במתנה לאות כבוד והערצה.

הרה"ח ר' ברוך מרדכי שפיצר ז"ל ממאד, פדה את בנו הבכור אצל רבינו. לאחר כמה שנים, רבינו כבר נפטר לעולם שכולו טוב, חלה הילד מאוד. הרופאים לא הצליחו למצוא לו רפואה, וכמעט התייאשו. ר' ברוך מרדכי רץ לציון רבינו, וצעק במר נפשו: "רבי, אנכי פדיתי את בני כדין, ולא לקחתי בחזרה המעות, למרות שאני עני, יען שרציתי לקיים המצווה כראוי. על כן יחוס וירחם עלינו, וימליץ טוב בעדינו, כי ה' ישלח רפואה שלמה במהרה לבני הילד הנפדה". בזמן קצר נראו סימני הטבה אצל הילד, עד כי חזר לאיתנו לגמרי והיה לפלא.

נכדו הגאון רבי מנחם ישעיה זצ"ל בן בנו בעל בית נפתלי זצ"ל כתב בזה"ל: "שמעתי מאאמו"ר הגה"צ זצ"ל, שזקנו הרב הגדול החכם החסיד המפורסם מו"ה פינחס זעליג הכהן ז"ל, כשהיה לעת זקנתו סמוך על שולחן בנו רבינו זצ"ל בבערעגסאז, הניח לבנו עושר רב, בערך ארבעים אלפים כסף. במשך שנתיים כבר לא נמצא בידו אפילו פרוטה אחת. זקנתי הצדקת המפורסמת ע"ה ביקשה מרבינו מעות כדי שתוכל לקנות בגד. רבינו פתח את הארגז שהיה כספו מונח שמה, והראה לה כי הוא ריק מכל, ומתוך זה נודע לה צדקת פיזרונו הרב, שהיה משיא נערות עניות, והיא חשבה שקיבץ עבור תכלית זה מנדיבי עמנו, אבל את הכל שילם מכיסו".

אֵם רבינו הצדקנית מרת הענדל ע"ה, היתה תמיד הולכת לבית הכנסת לשמוע את הדרשות של הרב מרא דאתרא, שהיה באותו עת הגה"ק רבי עמרם רוזנבוים זי"ע המכונה בפי כל בשם רבי עמרם חסידא'. שם הקשיבה לדברי אלוקים חיים היוצאים מפיו הקדוש. פעם כאשר היתה בחודש התשיעי להריונה, שמעה קול המכריז, שהרב ידרוש בבית הכנסת. כאשר רצתה ללכת לשמוע הדרשה כדרכה כל פעם, אנשי ביתה הפצירו בה שלא תלך, כי כל רגע זמנה היא ללדת, אבל היא לא נתנה אוזן קשבת לדבריהם, והלכה לבית הכנסת לשמוע את הדרשה. באמצע הפלפול שאמר הרב, התחילה מרת הענדל לבכות בקול גדול. העומדים נבהלו אצלה, ושאלו אותה לסיבת בכייתה, והאם מרגשת איזה חולי ומכאוב. השיבה: שאין זו

בכיה של צער, אלא דמעות תפילה, כי היא מבקשת מאת ה', שהבן שיולד לה יגדל בתורה, עד כי יהיה רב חילו וכוחו לומר גם הוא דרשה כזו, אחר גמר הדרשה הלכה לביתה, וילדה בן זכר - הוא רבינו.

בישיבת מרן החת"ם סופר היתה התקנה קבועה, שכל תלמיד חייב לצנוף לראשו כובע צילינדר, שזה היה אז לבוש היראים במדינה ההיא, ומבלי זה אסור היה להיכנס לבית המדרש, כאשר הגיע רבינו לפרשבורג, היו בידיו שלשה מטבעות גרייצר, וקנה בעד מטבע אחת שזיפים, אשר מהם יאכל בעת יציק לו רעבונו, ובשני גרייצר הנשארים רכש לעצמו כובע צילינדר כדי שיוכל להיכנס לבית המדרש. מאחר שכובע חדש עלה הרבה יותר משני מטבעות שהיו בידו, הוא נאלץ לקנות כובע צילינדר ישן, שהיה גדול מדי עבורו. רבינו היה מוכרח להחזיק את ידו תחובה בין המגבעת לראשו, כדי שהכובע לא יפול על עיניו. ויהי בעת שישב בבית המדרש בפעם הראשונה להקשיב אל השיעור של מרן החת"ס זי"ע, נעשה פלפול גדול בין התלמידים. גם הוא הקטן שביניהם לקח חלק בזה, והתפלפל עם חבריו בחריפות עד שמגודל התעמקותו וטירדא דשמעתתא שכח מהכובע שעל ראשו, ושלף את ידו להשתמש בה כדרך המפלפלים בהלכה. מיד צנח הכובע על ראשו עד חוטמו וכיסה את פניו לכל מראה עיני הכהן. באותו רגע נעשה שחוק גדול בין הבחורים ורבינו התבייש מזה מאוד. רבו מרן החת"ם סופר הבחין בזה, ומיד לאחר השיעור קראו אליו, ונתן לו מכיסו כסף לקנות צילינדר חדש ומתאים למידת ראשו.

בעת שישבו פעם תלמידי מרן החת"ם סופר זי"ע בבית מדרשו ועסקו בתורה, הופיע שמה עני אחד במלבושים קרועים ובצורה המטלת אימה. אחדים מהתלמידים ובתוכם רבינו ניגשו אליו, ונתנו לו שלום. אחרים ראו אותו, אבל המשיכו בלימודם, ולא טרחו לעמוד ולברכו בשלום. כמה מהתלמידים קמו והתלוצצו עליו, לפתע מרן החת"ס נכנס לבית המדרש. כשראה את האיש ההוא קיבל אותו בשמחה ובסבר פנים יפות והזמינו להיכנס לחדרו, שם שוחחו יחדו זמן רב. אחר שהאיש נפרד ממרן הח"ס זי"ע והלך לדרכו, התלמידים שאלו את רבם: "מי היה האורח?". החת"ס השיב: "זה היה אליהו הנביא. אלה התלמידים שנתנו לו שלום, מובטחני בהם שעתידים להיות רבנים גדולים מורי הוראה בישראל. אלה שראוהו והמשיכו ללמוד, יתגדלו אמנם להיות גדולים בתורה, אבל לא יכהנו ברבנות או בדיינות. אותן שהתלוצצו בו, עתידים לצאת לתרבות רעה ל"ע", כך רבינו זכה לגילוי אליהו אצל מרן החתם סופר זי"ע, ורבו העיד על עתידו הכביר.

תלמידו הרה"ח רבי מרדכי חנה פוקס מווילחאוויץ זצ"ל סיפר: פעם אחת ישבו ללמוד בחורף לאחר תפילת ערבית, והיה עניין עמוק. הגיע הזמן שהתלמידים היו הולכים לביתם לארוחת ערב. רבינו מגודל עיונו לא הפסיק כלל מלימודו. תלמידים רבים הלכו להם, והלכו בשקט החוצה כדי שלא יראה ולא ירגיש. אבל הם לא סגרו את הדלת. מחמת שהיה הקור גדול, הקור נכנס לבית המדרש, וכך רבינו הרגיש בדבר. הוא הביט בשעון וראה שכבר עבר חצות לילה. רבינו השתומם ואמר: כי סבר כי השעה תשע, ושלח את התלמידים שנשארו לידו לביתם כך היה בדביקות ועיון גדול בשעת לימודו.

כשהיה רבינו ילד בן שנה מתה עליו אמו הצדקנית. זקנתו אם אמו מרת זיסל ע"ה לקחה אותו לביתה וגידלה אותו כבן במסירות ואהבה. כשהיה שם, הוא חלה במחלה אנושה וסכנת חיים נשקפה לחייו. זקנתה לקחה את החלוק שלו, ולחשה לחש נגד עין הרע. לאחר מכן יצאה החוצה, ועמדה ליד ביתו של ערל אחד שונא ישראל מובהק, ואמרה: "הרשע הזה יהיה כפרה על אברהם לייבעלע שלי", וכן היה באותו היום מת הערל ההוא במיתה משונה, והילד יצא לחיים טובים ולשלום והתרפא לגמרי.

נכדו הגאון משאמלויא כתב (בהסכמה לספר קול אריה) בענין זה: "על כל צעטל שעשו ברגסס לאסוף ממון לאיזה צורך, היה הוא הראשון, נתן נדבות גדולות, וכמה תמיכה נותן בחכמה עד שלא היה המקבל יודע ממי קיבל זאת, וסיפרו לי איך אא"ז החיה אותם ממש, ונסע בעצמו לאסוף נדוניה לבת תלמיד חכם". מעובד מתוך הספר 'תולדות הקול אריה'

כ"ה תשרי

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיצ'ב

יום ההילולא - כ"ה תשרי

ביוגרפיה. נולד בעיירה הוסקוב שבמחוז פשמישל, בשנת ת"ק לערך, לאביו רבי מאיר זי"ע אבדק"ק הוסקאב ולאמו מרת שרה סאשע ע"ה, ביום שירדה נשמתו הק' לעוה"ז חילק מרן הבעש"ט זי"ע לחיים לחבריא קדישא במעזבוז' ושח להם בשמחה "היום הזה באה לעולם נשמה גדולה וקדושה אשר תמליץ טוב ותלמד סנגוריה על כנסת ישראל", ואכן מפורסם היה באהבתו לבנ"י ובהמלצותיו עליהם בתפלותיו עד שהרה"ק קדוש ישראל מרוז'ין זי"ע אומר שדי בהזכרת שמו של רבינו לעורר רחמי ה' על בנ"י, והוסיף ע"כ בנו הרה"ק ר' א"י מסדיגורא זי"ע כי לא רק הזכרת שמו של רבנו אלא אפי' הזכרת שם העיר "ברדיטשוב" יש בכוחו לעורר רחמי ה' על בני ישראל, בצעירותו היה ידוע בכינוי העילוי מירופלב.

נישואיו. כשהגיע לפרקו נשא את בת הגביר רבי ישראל פרץ מק"ק לוברטוב תלמידם של הרה"ק רבי דב בער המגיד ממזריטש זי"ע והרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג זי"ע.

כהונתו. בגיל צעיר מאד החל מכהן ברבנות, משנת ה'תקכ"א עד שנת ה'תקכ"ה כיהן כרב ברוטשוול, בשנת ה'תקכ"ה התמנה לרב בז'יליחוב, ובשנת ה'תקל"ו עבר לפינסק, שם כיהן כרב וראש ישיבה, בני הקהילה הצרו את רגליו בשביל היותו חסיד, ופעם אף התנפלו על ביתו ושדדוהו ורוב ימיו היה מלא רדיפות ממתנגדי החסידות ולא שבע נחת, והרה"ק מברדיטשוב זי"ע אף שהיה נרדף רק לסיבת החזקתו בשיטת החסידות סבל הכל ולא זז מדרכו הקדושה, ואדרבא הוסיף אומץ לנסוע לרבו הגדול הרה"ק רבי דב בער ממזריטש זי"ע (שהיה דר אז בראוונע) להשתעשע עמו בדברי תורה, וכ"ז הוסיף אף וחימה באנשי קהלתו שהיו מתנגדים גדולים.

בשנת תקמ"ה, ביום מ"ה לספירה (ספירת העומר) בהיותו כבן מ"ה שנים, זרחה עליו שמש ההצלחה כי אנשי ק"ק ברדיטשוב קבלו אותו בכבוד ובפאר גדול לרב ואב"ד בעירם הגדולה, ואמר אז שהגיע לכאן בג' פעמים מ"ה, בן מ"ה שנים, ביום מ"ה לספירת העומר ונחנו מ"ה, ובק"ק ברדיטשוב היתה יד החסידים על העליונה והם ידעו להוקיר ולהעריך את רבם הגדול והקדוש.

רבי מנחם מנדל בעל הצמח צדק זי"ע מלויבאוויטש העיד עליו כי מרוב המלצת הטוב של הרה"ק מברדיטשוב על עם ישראל נברא בשמים ממעל היכל מיוחד היכל הזכות הנקרא "לוי יצחק בן שרה סאשע" וכאשר יהודי מתפלל ואומר תהלים ומבקש רחמים מה' בזכות "לוי יצחק בן שרה סאשע" נפתח אותו היכל והיהודי נושע מצרתו.

בספה"ק "תפארת שלמה" ח"א (לקוטים) איתא בזה"ל: לכן אנו משבחים ומפארים תמיד אשר ברא ה' הצדיקים הללו וז"ש. אלוקי אברהם וכו' וכיוצא בזה נשמע מפי קדוש מדבר הרב הקדוש מלובלין זי"ע

אחר פטירת הרב הקדוש מברדיטשוב אמר שלקח לו פנאי זה ט"ז שנים שעה אחת בכל יום לתת שבח והודיה להשי"ת אשר ברא בריה נפלאה כזה עכלה"ק.

ספריו. הרה"ק מברדיטשוב חיבר ספה"ק "קדושת לוי" ועוד כמה חיבורים בקודש, הספה"ק נתקבל בכל תפוצות ישראלל ספר סגולי קדוש וטהור, חכמי וצדיקי דורו ובדורות שלאחריו העידו שסגולת הספר גדולה היא להרכיש ולנטוע בלב הקורא או המעיין בו התלהבות ודבקות יראת ה' ואהבתו.

פטירתו. בשנת ה'תק"ע נפטר רבנו, ומנוחתו כבוד בעיר ברדיטשוב, מרוב הערצה לרבם לא קיבלו עוד בני ברדיטשוב רב לקהילתם וכל גדולי התורה שבאו אחריו כונו בתואר דיין ומורה הוראה. רבי נחמן מברסלב אמר לחסידיו באותו יום "כבה אור העולם".

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע נולד בשנת ת"ק לאביו הגאון רבי מאיר זצ"ל אב"ד הוסאקוב, בנו של הגאון רבי משה מזאמושטש זצ"ל, ולאמו הרבנית הצדקנית מרת שרה סאסיא ע"ה נצר מגזע המהרש"א ז"ל. בימי עלומיו נתחתן עם בתו של הגביר הקצין רבי ישראל ממשפחת פרץ מגדולי ונכבדי עיר לוברטוב, שם בבית חותנו התרועע עם אברכים רבנים חריפים גדולי התורה, כגון הגאון המפו' רבי יוסף תאומים זצ"ל בעל פרי מגדים, הרה"ק רבי יששכר בער אב"ד זלאטשוב בעמח"ס בת עיני, ש"ב רבי אריה לייבוש פרץ ועוד, ושם נתעלה בידיעת התורה מעלה מעלה לגאון ולתפארת.

כשהיה כבן טו"ב שנה וכבר היה מלא וגדוש בש"ס ופוסקים, החל לפעמו רוח ה' ביתר שאת ועוז, ונסע אז לרבו הק' רבי שמעלקא זי"ע שהי' אב"ד אז בק"ק רוטשעוואהל, ורבו זה לקחו לבית רבו קה"ק המגיד הק' רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע, ושם השתלם בתכלית השלימות ע"י החברייא קדישא.

בשנת תקכ"א נקרא להיות רב ואב"ד בק"ק רוטשעוואהל, ומשם עבר לזעליחוב, ומשם לפינסק, וכל השנים הללו היה נרדף וסבל יסורים ועג"נ נוראים, עד שבשנת תקמ"ה כשהיה בן מ"ה שנה זרחה עליו השמש ונתקבל לאב"ד בק"ק בארדיטשוב, ושם ישב על כסא מלכותו כ"ה שנה עד יום פטירתו כ"ה תשרי תק"ע ומנו"כ שם.

להרה"ק מברדיטשוב זי"ע היו לו ה' ילדים - ה"ה: הרה"ק רבי מאיר זצ"ל בעמח"ס "כתר תורה" נפטר בשנת תקס"ו בחיי אביו, הרה"ק רבי ישראל אב"ד פיקוב זצ"ל בעמח"ס "תולדות יצחק בן לוי", ומ"מ אביו הק' בברדיטשוב, הגאון רבי דוב בעריש שנפטר בשנת תקפ"ו ולא רצה לשמש בכתר הרבנות, ועוד ב' בנות. "קובץ נחלת צבי" טבת תש"ן, עמ' י'

בזמן רבנותו של הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשב בפינסק והגליל, דר אז בקרלין הסמוכה הקדוש רבי שלמה מקרלין (נהרג על קדוש השם בשנת תקנ"ב).

פעם אחת צוה רבי לוי יצחק לקרא אליו את רבי שלמה מקרלין. רבי שלמה בא אליו, ושעות אחדות ישבו שניהם יחדו, ופניהם פני להבים, ולא דברו זה עם זה אף דבור אחד. אחרי־כן התחילו פתאום שניהם לשחוק שחוק רב, ורבי שלמה הלך אחרי זה לביתו.

לפלא גדול היה הדבר בעיני המשמש של רבי לוי יצחק, שראה את כל החיזיון המוזר הזה, וישאל את הצדיק על פשר הדבר. השיב לו הצדיק: דע לך שקטרוג גדול היה על כל היהודים הדרים במדינותינו, כי נועצו כל השרים לגזר גרוש על היהודים, והחליטו לקרוא לשם כך לאספה, ושם יחתמו כולם בספר לבצע מזימתם.

התפללתי הרבה להשם לבטל הגזרה ולא נעניתי, פעם אחת הפצרתי בתפלה במסירת נפש, ואמרו לי מן השמים אשר שלמה בן יוטא יוכל להועיל בזה, כי אליהו הנביא רגיל אצלו, ולכן שלחתי לקראו בדיוק בזמן האספה של השרים.

כבואו אצלי אחזתנו רעדה בראותנו שכל השרים הסכימו כלם לעצה הרעה הזאת, ומחמת גודל הפחד לא יכלנו להוציא אף הגה מפינו. והנה, המנהג אצל השרים, אשר אפילו אחד יכול למחות ולעכב גזרה חדשה. וראינו שפתאום בא לאספתם אליהו הנביא בדמות פריץ זקן, וישב אל השלחן בין שאר השרים, וכאשר הגישו גם לו את הכתב לחתום עליו, אמר כי בשום אופן איננו מסכים להגזרה ולא יחתום על הכתב. תכף נעשה פרוד לבבות ביניהם, וקרעו את הכתב לקרעים, וכשראינו זאת התחלנו לשחוק מהשרים השוטים, שבא איש זר שאינם מכירים אותו כלל, ובטל את כל עצתם. סיפורי חסידים

הסיפור מזכיר מבחינות רבות את נס פורים: גזרה קשה, חוסר אונים ולבסוף אליהו הנביא המבטל את הגזרה בדמות גוי – כמתואר במדרש אודות חרבונה שהוביל לתליית המן, והיה למעשה אליהו הנביא.

דבר נוסף המתחבר כאן לפורים, הוא הצחוק: ממש כבקריאת המגילה, הצדיקים יושבים וצוחקים על הסיפור המופלא המתחולל לנגד עיניהם – כאשר הם מזדהים לחלוטין עם ה' יתברך, "יושב בשמים ישחק, ה' ילעג למו".

בספר יצירה, המקביל כל חודש לחוש מסוים בנפש, החוש של חדש אדר הוא חוש השחוק. חוש בכלל הוא בחינה של דעת, התקשרות לצד מסוים בנפש ובמציאות, וכאן זהו חוש המעורר, באופן ספונטני, שחוק גדול במקום הנכון.

והנה, החוויה של פורים (וגם של הסיפור שלנו), היא פחד ההופך לפתע לצחוק. החוויה הזו קשורה לכינויו של הקב"ה בתורה – "פחד יצחק". על פי פשט משמעות הביטוי הוא "זה שיצחק ירא ממנו", אך ניתן גם לקרוא אותו גם כתיאור מצב: הפחד יצחק, והיראה תהפוך לצחוק גדול של שחרור.

(במאמר מוסגר, נעיר כי יצחק אבינו קשור לחודש אדר גם בדרכים נוספות: **אדר** עם האותיות עולה **יצחק**, וכן בסדר מעגל השנה, ישנן ארבע תקופות של שלושה חדשים כל אחת – כשבכל תקופה החדש הראשון הוא כנגד יעקב, השני כנגד אברהם, והשלישי כנגד יצחק:

בתקופת ניסן החודש השלישי הוא סיון, בו מתן תורה מפי הגבורה, יצחק; בתקופת תמוז זהו אלול – שסימנו "אני לדודי ודודי לי", כנגד "יצחק מצחק את רבקה אשתו"; בתקופת תשרי חל כסלו – צחוק גדול של גאולת י"ט כסלו ונס חנוכה; ובתקופת טבת זהו אדר – נס פורים, חדש השחוק).

על פי החיבור הזה בין יראה לצחוק, ניתן לפרש מחדש את הפסוק מהמגילה "נפל פחד היהודים עליהם":

הפירוש הפשוט הוא, כמובן, פחד פיזי. כאשר יש עימות בין העם היהודי לבין אויביו, טוב ונחוץ שהאויבים יפחדו ממנו. אך זו רק ההתחלה. בקומה השניה של הפחד, "פחד היהודים" הוא הפחד של היהודי מה' יתברך. כאשר יהודי חי ביראה ומפחד מלעבור על רצון ה' – הפחד הזה משתקף אף אצל הגוי הירא מלפגוע בו.

בפרט הדבר אמור כאשר יש ליהודי יראה אפילו בענייני רשות. כאשר היהודי מחמיר גם במקום שאפשר להקל, מפני שהוא חש את הפגם וירא ממנו – הפחד הזה מקרין. לא מפני שהוא מופגן, אלא מפני

שהוא אמיתי. זהו סוד מדת הגבורה, שפנימיותה יראה – הירא בפנימיות, מתקבל כלפי חוץ כגיבור מטיל אימה.

אך יש קומה שלישית, עמוקה מכולן. כאן אין מדובר בפחד שהלב של היהודי חש – אלא במי שהוא מקור הפחד. כפי ש"פחד יצחק" הוא כינוי להקב"ה עצמו, כך גם "פחד היהודים". אין זו רק תכונה פסיכולוגית, אלא השראה אלוקית. כאשר היהודי נעשה כלי – הקב"ה שורה עליו. ומה ששורה עליו עובר גם לגוי.

כיצד הדבר נחווה? דרך תנועה אחת יסודית: "יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו".

האדם מתכנן, מחשב, חותם על גזרות. "רבות מחשבות בלב איש". ופתאום – בא "פריץ זקן", חותם אחד חסר, והכל מתבטל. זה איננו רק נס חיצוני. זו חוויה מטלטלת: אני חושב שאני מנהל את המציאות – והקב"ה יושב בשמים וצוחק...

הפחד שנוצר מחוויה כזו הוא לא פחד ממה שיעשה היהודי, ואפילו לא פחד המוקרן מן היהודי החוצה. זהו פחד מה' עצמו, פחד מן המפגש עם מציאות שבה אני איני בעל הבית. כאשר הגוי חווה זאת – הוא מתייהד – לא בהכרח פורמלית, אלא תודעתית. הוא מכיר בכך שישנו כוח עליון, שהעולם אינו הפקר.

ואצל היהודי עצמו? גם עליו לחיות עם הידיעה הזו: כפי שאומר הפתגם העממי "א מענטש טראכט, און גאט לאכט" (האדם מתכנן, וה' צוחק). אלא שאצלו הצחוק אינו רק פחד. "אז תראי ונהרת, ופחד ורחב לבבך". יחד עם הפחד הראשוני מגיעים ההרחבה והצחוק. הקב"ה צוחק, והוא לומד לצחוק עמו. להבין שכל תוכניותיו הן כלי בידי הנהגה עליונה, ולהתמסר אליה בשמחה.

ורמז משעשע לסיום – האות המשותפת לשני השרשים פחד-צחק היא ח- איך אומרים? "חה חה..." – ושאר האותיות – **פד צק** עולות יחד **מרדכי**, בסוד "נפל פחד מרדכי עליהם" (כשנפילת פחד היהודים היינו סוד נפילת הגורל, ופחד מרדכי שמוזכר אחר כך הוא סוד "נפל תפול לפניו").

הגאון הקדוש רבי משה סופר חת"ם סופר

יום ההילולא - כ"ה תשרי

רבי משה סופר (נודע על שם ספרו, **ח**ידושי **ת**ורת **מ**שה סופר) נולד בשנת תקכ"ג בפרנקפורט דמיין, כבן בכור לרבי שמואל ומרת רייזיל. בגיל שש למד תורה אצל רבי משולם זלמן חסיד, ובגיל שבע כבר חידש חידושי תורה משלו. בגיל תשע למד אצל רבי נתן אדלר בפרנקפורט, רבו המובהק, אצל רבי פנחס בעל ההפלאה ואצל רבי טיבלי שייער במיינץ. בתקמ"ז הלך בשליחות רבו לפרוסניץ כדי להפיץ את תורתו בעולם. שם נשא לאשה, בשנת תקמ"ז, את שרה מלכה בתו של ר' משה ירוויץ ונעשה לראש הישיבה של העיר. בשנת תקס"ז התמנה לרב בפרשבורג, שהייתה הקהילה הגדולה והחשובה בהונגריה, שם המשיך להרביץ תורה בישיבה גדולה אליה הגיעו תלמידים מארצות רבות שמספרם הגיע ל500. חמש שנים אחרי שהגיע לפרשבורג מתה אשתו הראשונה, והוא נישא למרת שרה-סריל, אלמנת ר' אברהם משה קלישר ובתו של רבי עקיבא איגר. ממנה נולדו כל ילדיו, ארבעה בנים ושבע בנות. בשנת תקצ"ב נפטרה שרה-סריל, ולאחר מספר שנים נשא הרב משה סופר את אלמנתו של רבי צבי הירש הלר מאלט-אופן שבהונגריה. בפרשבורג שימש רבי משה כרב המחוז וכראש הישיבה כ33 שנה – עד פטירתו

בכ"ה בתשרי ת"ר. תלמידיו הקימו ישיבות בכל רחבי הונגריה ושמשו ברבנות בקהילות שונות, וגם תלמידי חכמים ידועים העריצוהו והקנו לו מעמד הלכתי מיוחד. יהודים מקהילות רבות במרכז אירופה פנו אליו בשאלות איסור והיתר ועניינים אחרים, ופסקיו התקבלו בקהילות הונגריה בפרט, וקהילות ישראל בכלל.

שלשה דברים אמר על עצמו החתם סופר:

הראשון: מיום שעמדתי על דעתי (כנראה בגיל צעיר מאד, אפילו כילד) לא עבר יום בחיי שלא חדשתי בו חידוש תורה.

השני: מעולם לא היתה לי מחשבה זרה בתפלה.

והשלישי: אף דרשה שדרשתי ברבים (וכידוע דרש פעמים רבות מאוד – כראש ישיבה, רב עיר, פוסק ומנהיג) לא היתה לי זחיחות הדעת מהדרשה שאני דורש.

שלושת הדברים הללו יוצרים תמונה של אדם בסדר גודל שאינו מוכר לנו. מי מאיתנו יכול להשתבח בתכונות ובמעשים כאלה?! אבל בכל זאת, יש בכך לעורר גם אותנו לדבוק בדרכיו. מה אנו יכולים לעשות כדי ללמוד ממנו?

מבואר בספר התניא, שלכל יהודי ישנו משהו לחדש בתורה על כל רבדיה. עד כדי כך חשוב הדבר, שעל אדם שלא חידש את כל חידושי התורה שלו לחזור לעולם פעם נוספת, עד שיחשוף את אוצרות התורה של נשמתו. בפרט הדברים אמורים בדורנו, כשזכינו לחיות כציבור בארץ ישראל: עלינו לחדש חידושי תורה הממליכים את ה' עלינו, ומאחדים את עם ישראל תחתיו. חשיבותם של חידושים אלה גדולה במיוחד, וכך עשה החת"ם סופר שחידושיו הפכו להלכות פסוקות שהתקבלו על כל עם ישראל.

יתכן שגם התפילה הזכה של החת"ם סופר, נבעה במישרין מחידושי התורה שלו: לאנשים כערכנו נדמה הדבר כמשימה בלתי אפשרית, אך כאשר מחדשים בתורה בכל יום, התורה עצמה שומרת על האדם מן המחשבות הזרות.

אולם לא כל חידוש מסוגל לכך. "אין עומדין להתפלל אלא מתוך דבר הלכה", ולא מתוך פלפול. התפילה מתוך פלפול עשויה להיגרר למחשבה עליו תוך כדי התפלה, שהיא מעין מחשבה זרה ואף יותר מכך: המחשבה הזו יכולה להיות שורש למחשבות זרות של ממש. אך מי שמחדש חידוש אמת בהלכה, עיקר עניינו של החתם סופר, נשמר ממחשבות זרות בתפלה.

אך איך יכל החת"ם סופר לומר על עצמו את שלושת השבחים הללו? וכי אין זו לא גאווה פסולה? על כך עונה המשפט האחרון: **מעולם לא היתה לי זחיחות הדעת מהדרשה שאני דורש.**

כפי שמסביר רבי נחמן מברסלב, שנודע בעצמו ב'התפארות דקדושה' שלו, רק אדם עניו בתכלית יכול להתפאר בלי שייגרם לו נזק מכך. דוגמה לכך הוא משה רבנו, שכתב על פי ה' את השבח "והאיש משה עניו מאוד" ואפילו אז נשאר כזה... ענווה אמיתית לא שוללת דיבור ברבים, אפילו בשבח עצמך כשהדבר נדרש.

בכלל, החת"ם סופר הצטיין בתוקף ובעוצמה של דרשותיו, ובכלל של הנהגתו. תוקף כזה ניתן לרכוש רק כאשר מכוונים באמת "למעט בכבוד עצמו ולהרבות בכבוד שמיים", כלשון רבי נחמן.

בהקשר לתוקף בו נהג החת"ם סופר מעודו, נביא לסיום סיפור שהתרחש כשהיה בחור צעיר בישיבתו של רבי נתן אדלר:

ה"חתם סופר" זצ"ל היה אך כבן חמש עשרה שנה כשסיים ללמוד את הש"ס כולו, והוא תלמיד בישיבתו של רבו הגה"ק "הנשר הגדול" רבי נתן אדלר זצ"ל. ביקש ה"חתם סופר" לעשות "יומא טבא לרבנן" ולשמוח בשמחת התורה, בא לפני רבו, ושאל במה וכיצד יחוג את החג הגדול הזה.

השיבו רבו שלכבוד "סיום הש"ס" יקבל על עצמו להתענות שלשת ימים רצופים לילה ויום ללא הפסק. ואין צריך לומר על התלמיד המובהק, הדבוק ברבו והגדול ונפשו קשורה בנפשו, שככלהיוצאמפירבוקיים כפשוטו. ויהי ביום השלישי בהיותו כואב וחלש מן התענית הארוכה, יצא אל מחוץ לעיר לרעות בגנים ולשאוף אויר צח, נתאחרה לה השעה והגיעה עת המנחה, נעמד שם החתם סופר לתפילה הוא עם חבריו הנלווים אליו. בעודם עומדים בתפילה, הופיע למולם ערל אחד שביקש להרע להם, נמלטו כל בני החבורה על נפשם, לבר ממרן ז"ל שהמשיך בתפילתו, לא נע ולא זע. כשסיים את תפילתו, קרב אליו אותו ערל וביקש להכותו, מיד הרים מרן החת"ס את ידיו הקדושות, היו ידיו של משה עושות מלחמה, ויך את הערל וימיתהו. ומקובלני: שכשחזר מרן ז"ל לרבו "הנשר הגדול" רבי נתן, קידם פניו בברכת "ברוך הבא", ואמר לו "קיימת מצות מחיית עמלק!". [מפי הרב וואזנר זצ"ל, הובא בספר "רשומים בשמך"]

כ"ט תשרי

שמעון הצדיק כהן גדול

יום ההילולא - כ"ט תשרי

שמעון הצדיק היה כהן גדול בתחילת ימי בית המקדש השני, מאחרוני אנשי כנסת הגדולה וממעבירי מסורת התורה שבעל פה לדורות הבאים. מתלמידו אנטיגנוס איש סוכו ואילך החלה תקופת הזוגות שהקדימה את תקופת התנאים.

שמעון הצדיק היה ממשפחת כהנים גדולים, וצאצא ליהושע בן יהוצדק הכהן הגדול בזמן שיבת ציון. כמה אפשרויות ישנן לייחוסו ליהושע הכהן: שהיה בנו, שהיה דור שביעי לו - בנו של ידוע הכהן, נכד נכדו של יהושע, או דור שמיני לו.

לפי חז"ל, שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה. ראשון לחכמים שנזכרו בשמם במשנה, ורבו של אנטיגנוס איש סוכו, בפתחה של תקופת הזוגות.

הרמב"ם, בהקדמתו לספרו "משנה תורה", כתב ששמעון הצדיק היה תלמידו של עזרא הסופר, והיה כהן גדול אחריו.

כהונתו

הוא שימש בכהונה גדולה במשך ארבעים שנה. תקופת כהונתו הייתה רצופה בניסים: בשעת הגורל של שעירי יום הכיפורים, היה עולה תמיד "לה'" בצד ימין"; לשון הזהורית שהייתה תלויה בכניסה להיכל בעת כניסתו לקודש הקדשים הייתה תמיד מלבינה; הנר המערבי שבמנורה היה דולק תמיד, ואש המזבח דלקה מעצמה ללא צורך בעצים; וכן הייתה ברכה בעומר, בשתי הלחם ובלחם הפנים.

שמעון היה ממעבירי התורה שבעל פה - הוא קיבל אותה מעזרא הסופר ומסרה לאנטיגנוס איש סוכו. שמעון עשה שתי פרות אדומות, שהיו הפרה השלישית והרביעית בהיסטוריה (מתוך תשע פרות שנעשו עד היום).

שמעון הציל את בית המקדש מחורבן, כאשר בימי המלך אלכסנדר מוקדון הלשינו הכותים על היהודים במטרה להחריב את בית המקדש. שמעון הצדיק יצא לקראת אלכסנדר בבגדי הכהונה, ואלכסנדר ירד והשתחווה לשמעון, ולפליאת אנשי פמלייתו הסביר שהוא רואה את דמותו של שמעון לפניו במלחמותיו מסייעת לו לנצח. המלך השתכנע שלא להחריב את בית המקדש, ובמקום זאת העניק ליהודים רשות להחריב את מקדשם של הכותים בהר גריזים.

יום התרחשות המאורע נקבע ל"יום הר גריזים" - בכ"א בכסלו (לגירסת מגילת תענית), או בכ"ה בטבת (לגירסת הגמרא). הרבי הכריע שגירסת מגילת תענית עדיפה. כמו כן האריך הרבי בהוראה שיש ללמוד ממאורע זה, על התוקף היהודי שפועל לנצח את החששות מהגויים מסביב.

פטירתו

לפני פטירתו מסופר: "אותה שנה שמת בה שמעון הצדיק, אמר להם: בשנה זו הוא מת. אמרו לו: מניין אתה יודע? אמר להם: בכל יום הכפורים היה מזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים, נכנס עמי ויצא עמי. והיום נזדמן לי זקן אחד לבוש שחורים ועטוף שחורים, נכנס עמי ולא יצא עמי. אחר הרגל חלה שבעה ימים ומת".

יום ההילולא של שמעון הצדיק נקבע לכ"ט תשרי (על פי דברי חז"ל, שמת שבוע אחר חג הסוכות). ציונו נמצא בירושלים בין המושבה האמעריקאנית לשייח ג'ראח, ליד מלון אמעריקן קולוני.

לאחר פטירתו נמנעו הכהנים לערוך ברכת כהנים בשם המפורש.

שמעון הצדיק השאיר אחריו שני בנים: שמעי, הבכור, וחוניו, שהיה חכם יותר. שמעון הוריש את הכהונה לחוניו, אך הוא ויתר עליה ומסרה לאחיו הבכור, אלא שאחר כך התחרט וביקש להרגו. בסופו של דבר התגלתה מזימתו של חוניו והוא נאלץ לברוח למצרים, שם הקים ברשיון תלמי המלך בית מקדש לשם ה' בו שימש ככהן. מקדש זה, שנקרא בית חוניו, התקיים עד אחר חורבן הבית השני.

שמעון הצדיק היה אומר: "על שלושה דברים העולם עומד: על **התורה**, ועל **העבודה**, ועל **גמילות חסדים**" משנה במסכת אבות, פרק א', משנה ב' .

אמר **שמעון הצדיק**: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד: פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתיו שהוא יפה עיניים וטוב רואי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנָּאֶה? אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי. הלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז עלי יצרי וביקש לטורדני מן העולם. אמרתי לו: רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה? העבודה, שאגלחך לשמים. מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל. עליך הכתוב אומר: "אִישׁ... כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'".

ירידת הדורות, היא תופעה שחז"ל מצביעים עליה, שככל שהדורות עוברים, כך גם גדולתם של חכמי הדור יורדת. חז"ל העידו על השינויים שחלו בבית המקדש לאחר פטירתו של שמעון הצדיק, אשר מלמדים למפרע על גדולתו:

ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק היה גורל עולֶה בימין. מכאן ואילך – פעמים עולה בימין, פעמים עולה בשמאל. והיה לשון של זהורית מלבין מכאן ואילך – פעמים מלבין, פעמים אינו מלבין. והיה נר מערבי דולק. מכאן ואילך – פעמים דולק, פעמים כבה. והיה אש של מערכה מתגבר, ולא היו כהנים צריכין להביא עצים למערכה חוץ משני גזירי עצים, כדי לקיים מצוות עצים. מכאן ואילך – פעמים מתגבר, פעמים אין מתגבר, ולא היו כהנים נמנעין מלהביא עצים למערכה כל היום כולו. ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן שמגיעו כזית – יש אוכלו ושבע, ויש אוכלו ומותיר. מכאן ואילך – נשתלחה מארה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן מגיעו כפול.

בתלמוד הירושלמי נוסף: כל ימים שהיה שמעון הצדיק קיים – לא היה מגיע למחצית ההר עד שנעשה איברין איברין. משמת שמעון הצדיק – היה בורח למדבר והסרקין אוכלין אותו.

התוספתא מציינת עוד שלאחר מותו נמנעו אחיו הכהנים לברך את ברכת הכהנים בבית המקדש בשם המפורש, כיוון שראו את עצמם בלתי ראויים לכך.

חשוון

ב' חשוון

הרה"ג אלעזר שמחה וסרמן

יום ההילולא - ב' חשוון

הרב אלעזר שמחה וסרמן תרנ"ח, 1898 – ב' בחשוון תשנ"ג, אוקטובר 1992

היה ראש ישיבת אור אלחנן בארצות הברית ומייסד הישיבה בישראל.

הרה"ג אלעזר שמחה וסרמן הוא בנו הבכור של רבי אלחנן וסרמן. למד אצל אביו בישיבת אוהל תורה בברנוביץ', ולאחר מכן למד בישיבות נובהרדוק, טלז, גרודנה וקלצק. הוא נישא לפייגה רחל, בתם של הרב מאיר אבוביץ, ראש ישיבת נובהרדוק, ואשתו חנה.

בשנות ה-30 נסע לצרפת בשליחותו של אביו להקים ישיבה בניודורף שליד שטרסבורג. בסוף שנות ה-30 הצטרף אל אביו בנסיעתו לארצות הברית, אביו שב לברנוביץ' והוא נשאר בארצות הברית. היה פעיל בוועד ההצלה בארצות הברית. הקים את ישיבת "אור אלחנן דקליפורניה" בלוס אנג'לס על שם אביו ולזכר ישיבת "אוהל תורה" בברנוביץ'.

בשנת תשל"ט (1979) עלה מלוס אנג'לס לישראל והתיישב בירושלים. הוא העביר את הישיבה בלוס אנג'לס לרשותה של ישיבת חב"ד בעיר, בתנאי שהמבנה ושמה יישמר. בגלל ערכה של הקרקע העבירו

את המבנים כמות שהם למיקום שונה כדי שלא לשנות מצוואתו. במקביל יזם את הקמתה של ישיבת אור אלחנן בישראל. הוא פנה לרב מאיר חדש, שהיה המשגיח של ישיבות חברון ו"עטרת ישראל", וביקש ממנו לקבל על עצמו את תפקיד המשגיח בישיבה. כראש ישיבה מונה בנו הרב משה מרדכי חדש.

עסק בהוצאת ספרי אביו רבי אלחנן וסרמן ובראשם הספר "קובץ שיעורים", ואף כתב את ההקדמה לספר. השיחות והמאמרים שכתב הרב שמחה וסרמן צורפו ל"קובץ מאמרים ואגרות" של אביו. כמו כן יצא הקונטרס "שמחת אלעזר" ובו כמה ממאמריו.

התגורר בקריית מטרסדורף בירושלים. בשנותיו האחרונות היה חברותא של שכנו שלמה לורינץ. נפטר בלי בנים, ונקבר בהר המנוחות בירושלים.

ג' חשוון

הרה"ק רבי ישראל פרידמן מרוזין משיח של דורו

יום ההילולא - ג' חשוון

נולד במוצאי ר"ה שנת תקנ"ז, לאביו הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהבישט זי"ע. בשנת תקס"ג בהיותו בן שש נפטר עליו אביו, ואחיו הרה"ק רבי אברהם גדלו. בהיותו בן שבע שנים בא בקשרי שידוכין עם הרבנית מרת שרה ע"ה בת רבי משה ראש ישיבה בברדיטשוב, וכשמלאו לו י"ג שנים התקיימו הנישואין בעיר בוטושאן, מקום מגורי חותנו בעת ההיא. בשנת תקע"ג, כשהיה רבינו בן ט"ז שנים נסתלק אחיו הבכור, אף הוא בדמי ימיו. ולא השאיר אחריו זש"ק, וחלץ רבינו לגיסתו. ונתמנה ע"י החסידים כממלא מקום אחיו ואבותיו הקדושים. ראשית הנהגתו לחסידים היתה בפרוהבישט, עיר אבותיו, ממנה עבר לסקווירא ומשם לרוז'ין. גדולי דורו חלו מפניו והכניעו עצמם אליו. עוד בהיותו במעי אמו, כשנכנסה אמו אל הרה"ק ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע לבקש ברכתו, קם הרה"ק מאפטא שכבר היה זקן - לכבודה, באומרו: הריני קם לפני ארון הקודש, שכן ס"ת את נושאת בקרבך. בחודש אלול תר"ז נשא בזיווש"ש את אלמנת הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע. כל ימיו המשיך בדרך אביו, והתנהג בצורה מלכותית ובעשירות מופלגת. בעקבות כך הלשינו עליו למלכות וסבל רדיפות רבות מהצאר של רוסיה. ישב שנתיים בבית הסוהר עד שהבריחוהו לאוסטריה. נשאר לגור בעיר סאדיגורא עד סוף ימיו. בשלהי תשרי של שנת תרי"א נפל למשכב, וממנו לא קם. לפני פטירתו אמר: "רבי הקדוש העיד על עצמו שלא נהנה מהעולם הזה אפילו באצבע קטנה. אף אני מעיד עלי שמים וארץ שלא נהניתי מהעולם הזה אפילו כחוט השערה. כל הנהגתי בגדלות וברחבות היה לכבוד שמו יתברך". ובזה יצאה נשמתו הטהורה, ביום ג' חשוון תרי"א, והוא בן נ"ד שנים בלבד. ומנו"כ בסאדיגורא.

דברי תורתו לוקטו בספרים "עירין קדישין" "בית ישראל" "נר ישראל" ועוד. "מעשה אבות" (חיפה תשס"ח) ח"א, ע' ס"ב

שמעתי בשם אא"ז מרוז'ין זי"ע שאמר על עצמו שיש לו נשמה דאצילות. "בינת ישראל" (גראדזיסק) שבת שובה, ע' 103

פעם ביקר רבי יצחק מווארקי אצל רבי ישראל מרוז'ין. שאל אותו הרוז'ינער: "מה אתה עושה כשבא אליך אדם המלוכלך בחטאים וצריך להמציא לו דרך תשובה?". "כשבא אלי אדם כזה – ענה הרוז'ינער מיניה וביה – אני עושה תשובה על כל חטאי, וממילא נפתחים שערי תשובה בשמים ונעשה עת רצון: כל עם ישראל, כולל אותו אחד, מתעורר בתשובה ותשובתו מתקבלת".

כאשר מגיע אל הרוז'ינער יהודי הזקוק לתיקון, הוא לא מסתכל עליו כפרט בודד. הכלל כולו צריך כעת לחזור בתשובה, וכאשר תהיה עת רצון לכך יצטרף הפרט גם הוא בדרך ממילא. כמשתקף בסיפורים רבים, הרוז'ינער מודע היטב להיותו 'נשמה כללית': כזו שכל נשמות ישראל הם חלק ממנה וכל תנועה שלה עוקרת את העם כולו ממקומו. כך גם כאן; הפרט החוטא מהווה איתות על מצב הכלל, והכלל – הלא הוא הרוז'ינער – שב בתשובה ומעלה את הפרט יחד עמו.

אצל אדמו"רי חב"ד קיימת הסתכלות דומה: על הצדיק לחפש בתוך עצמו פגמים הדומים לאלה שאותם צריך לתקן החסיד העומד מולו. כך יוכל לשוב עליהם בתשובה, ולהורות את הדרך גם לחוטא המתדפק על דלתו. אך כאן הנקודה היא אחרת: החוטא עצמו הוא כבר חלק מאשיותו של הרבי. יתכן שבביאתו כרגע טמון רמז למשהו מסויים, שאותו על הצדיק לתקן. אבל עיקר העניין הוא תשובת הצדיק על ענייניו שלו, הפותחת את שערי התשובה לכל עם ישראל. התבטאות דומה נמסרה משמו, גם ביחס להנהגת הציבור בכלל:

פעם אחת נסע רבי ישראל מרוז'ין בדרך, ופגש עוד צדיק גדול מצדיקי הדור, שהיה גם ידיד טוב שלו: רבי משה מסאוואראן, תלמיד מובהק של הבארדיטשובער. האכסניה היתה תפוסה, ולא היה מקום לשניהם. מה עשו שני הצדיקים? כל אחד הוציא ארגז מתוך העגלה שלו, וישבו להתוועד יחד.

הזמן היה בחדש אלול, לפני ראש השנה, והרוז'ינער שאל את הסאוואראנער: "אנשים רבים באים אליך לראש השנה. מה אתה עושה אתם? איך אתה נוהג עם כל הצבור הקדוש המגיע אליך?" – "כולם נסקרים בסקירה אחת", אמר הסאוואראנער לרוז'ינער. ענה לו הרוזינער: "זה נאמר על ה': 'וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון', וכדומה. אבל אתה, מה אתה עושה בשבילם?"

אז שאל הסאוואראנער בחזרה: "ומה אתה עושה? גם אליך מגיע צבור גדול מאד, מה אתה עושה עם כולם בראש השנה? אמר רבי ישראל: "כל אחד שבא אלי לפני ראש השנה, אני מסתכל עליו והוא עלי, והוא נחקק על לוח לבי. כאשר מגיע ראש השנה, (זמן התקיעות בפרט, ובכלל ראש השנה), אני פותח את ליבי לקב"ה וכל הפתקים, הצעטלאך והקוויטלאך של כולם, נמסרים ישירות לה'".

רבים הם המגיעים אל הצדיק בתקווה לקבל ממנו יחס אישי, וכאשר הרבי "מתעלם" מהם, הם מתאכזבים ומרגישים מרומים. בשיחה עם ידידו, הצדיק מסאוואראן, מסביר הרוז'ינער שהם אכן צודקים בדרישתם; אך העדר המחוות החיצוניות איננו סימן לחוסר תשומת לב, גם אם כך נראה לעין.

חסידים זוכרים עוד כיצד היה הרבי מליובאוויטש מביא שקיות ענק, מלאות אלפי פתקים, לבימה בזמן תקיעת שופר. הוא היה מתכסה בטלית ובוכה בדמעות שליש, כדי לעורר רחמים על כל אלה שמסרו את הפ"נים. אצל רבי ישראל לא היו פתקים, אך כל חסיד וחסיד היה כעין "פתק חי".

אותה תחושה פנימית הקיימת בסיפור הקודם, לפיה כל חסידיו של הרוז'ינער כלולים בתוכו, מקבלת בליבו ביטוי מיוחד: כל אחד ואחד מהחסידים, על צורתו האישית וצרותיו הפרטיות, נצרב בליבו של

הצדיק כפי שהוא. אין הוא מתעלם ממנו, אך אין לו צורך להזכיר אותו באופן מיוחד. כאשר דן הקדוש ברוך הוא את הצדיק הוא מוצא אותו ואת חסידיו מאוחים לבלי התר, וכותב אותם עימו בספרם של צדיקים גמורים.

פעם אחת, התארחו חסידי רוז'ין – בדרך אל הרבי או ממנו – באכסניה של יהודי, וראו שבעל הבית מתפלל מאוחר מאד, אחרי זמן התפילה. שאלו אותו החסידים: למה אתה לא מתפלל בבקר? וענה בעל האכסניה: שמעתי שיש צדיק שקוראים לו רבי ישראל מרוז'ין שגם הוא מתפלל מאד מאוחר, וכמו שהוא כך גם אני.. אמרו החסידים: דע לך, אנחנו חסידים שלו, והוא סיפר לנו משל על כך:

היה היה זוג, איש ואשה, שבכל יום האישה הכינה לבעלה ארוחת בקר בזמנה – לחם וחמיצה (בורשט). יום אחד הגיע האיש למטבח בשעה הקבועה לארוחת בקר, ואין כלום על השולחן! הוא מתאזר בסבלנות ומחכה. עוברת שעה ועוד שעה, ואין אוכל. מגיע כבר אחר הצהרים, ופתאום בשעה מאוחרת מאד באה אשתו ומביאה לו ארוחה – לחם וחמיצה...

אז אומר הבעל לאשתו: למדתי זכות עליך כל הזמן, שלא הבאת לי את הארוחה בזמן כי את רוצה להפתיע אותי באיזה ארוחה מיוחדת, ולכן לוקח לך הרבה זמן. דמיינתי איזו ארוחה את עומדת להכין, ובסוף את מביאה לי לחם וחמיצה כמו כל יום בבקר?! כך, אמרו החסידים לבעל האכסניא בשם הרבי, מה שהרבי מתפלל מאוחר הוא הכנת סעודה מיוחדת לבעל, לאבינו-דודנו שבשמים. אבל מי שיודע להביא רק לחם וחמיצה, אז בשביל מה לחכות?!

חשב בעל האכסניא לרגע, ואמר לחסידים: כל זה מדובר באיש ואשה שאין השלום שרוי ביניהם. אז יכול להיות שהאשה תאחר את הארוחה, והבעל יקפיד. אבל אם מדובר בזוג שהשלום שרוי ביניהם, גם כשהיא תביא לו לחם וחמיצה בשעה הכי מאוחרת שאפשר, הוא לא יקפיד בכלל. כי הוא אוהב אותה והיא אוהבת אותו. החסידים התפעלו מאוד מהתשובה של האכסנאי הזקן, ואף על פי שיתכן והיו בדרך מהרבי הביתה, חזרו מהר לרוז'ין ונכנסו לרבי (כנראה היו חסידים חשובים, שיכלו להכנס אל הרבי על פי רצונם), וספרו את כל הסיפור.

אמר להם הצדיק, רבי ישראל מרוז'ין: דעו לכם שיש נשמה שיורדת לעולם הזה לחיות שבעים שנה, רק בשביל לומר ווארט אחד [בדומה לדברי הבעל שם טוב המובאים בלוח היום-יום (ה' אייר): "נשמה יורדת לעולם הזה וחיה שבעים-שמונים שנה, כדי לעשות טובה ליהודי פעם אחת, בגשמיות ובפרט ברוחניות". כאן אומר הרבי מרוז'ין דבר חזק עוד יותר – רק בשביל לומר ווארט אחד]. חזרו החסידים לדרכם, דרך אותה אכסניא, וכשהגיעו לשם שמעו שאותו אחד כבר נפטר לעולמו.

תשובתו של הזקן נבעה מתוך השראה גדולה, ולמעשה מתארת מצב גאולי: מצב בו השלום שרוי ביננו לבין אבינו-דודנו, ובו כל הצרימות הקטנות בטלות לחלוטין באהבה הגדולה. מהיכן באה לו ההשראה הזו?

יש לומר כי זו הארה משורש נשמתו של רבי ישראל מרוז'ין עצמו! בתחילה הוא מזדהה עם הצדיק בנושא זמן התפילה, וכאשר הוא שומע אמרה הפוכה הוא מצליח לענות לה באופן כזה, שמביא את חסידי הרבי להתפעלות עמוקה ואת הרבי עצמו להסכמה נלהבת. בגלוי, מתאר הרוז'ינער את המצב המצוי כעת – מצב של גלות ושל קפידא. אך מתוך האמרה הזו מחלץ הזקן את הממד הנסתר של הרוז'ינער, ממד של משיח המבקש להביא גאולה לעולם.

גם רבי ישראל מרוז'ין, במשל שאמרו החסידים בשמו, מילא תפקיד בחשיפת פנימיותו של הזקן: לולא זאת, לא היה הזקן מגלה בנפשו את הניצוץ הגאולי-רוז'ינאי הזה, ולא ממלא את תפקידו בעולם. אמנם מחיר הגילוי היה כבד – מסוכן לומר את המשפט שבשבילו ירדת לעולם... אך אין סוף לזכות וללימוד היוצאים מן המשפט הזה.

סיפר רבי ישראל מרוז'ין: "פעם אחת היה איזה בן יחיד וטוב מאוד שהיה בסכנה גדולה. וצוה הבעל שם טוב לעשות נר של שעוה, ונסע ליער, ודִבק את הנר לאילן ועשה עוד עניינים ויחד יחודים, ופעל ישועה בעזרת השם יתברך.

אחר כך היה מעשה כזו אצל זקני המגיד הקדוש, ועשה גם כן כנ"ל. ואמר: 'הייחודים והכוונות שכיוון הבעש"ט איני יודע. רק אעשה על סמך הכוונה שכיון הבעש"ט'. ונתקבל גם כן. ואחר כך היה מעשה כזו אצל הרב הקדוש ר' משה ליב מסאסוב ז"ל, ואמר: 'אנו אין לנו כח אפילו לעשות כך. רק אספר המעשה והשם יתברך יעזור!' וכן היה, בעזרת השם יתברך.

רבי ישראל מרוז'ין אהב מאוד סיפורי צדיקים, ונהג לעסוק בהם רבות. הוא התבטא כי "העולם אומרים, שכשמדברים במוצאי שבת קודש מבעש"ט היא סגולה לפרנסה, וכשמדברים מהרב הצדיק ר' זוסיא זי"ע ומאחיו הרב הצדיק ר' אלימלך זי"ע, מאחד מהם היא סגולה ליראת שמים ומאחד מהם היא סגולה לבנים. אך אני אומר כי לאו דוקא מהצדיקים הנ"ל, ולאו דוקא במוצאי שבת קודש, ולאו דוקא לדברים הנ"ל (כלומר שמכל הצדיקים, וכל זמן שמדברים מהם, ישנה סגולה לכל דבר)".

הרוז'ינער לימד כי הסיפור פועל ישועות וממתיק דינים, וכי ישנם צדיקים (כמו רבי לוי יצחק מבארדיטשוב) שעצם הזכרת שמם כבר פועל בשמים ישועות למען עם ישראל. מה יש בו, בסיפור, שמעורר כל כך את הלב ואת העולמות העליונים?

בספר התניא מובא כי סיפורי המעשיות שבתורה מקשרים את האדם בחכמה עילאה, מקור התורה, ומכך משתמע כי הם גבוהים יותר מדברי תורה מפורשים. זאת, מפני שבספירת החכמה מאיר "אחד האמת", הקב"ה בעצמו שמעבר לכל הסבר ותפיסה.

כאשר פונים אל השכל בתורות והסברים, מקבלים הארה אלוקית רבה או מצומצמת – לפי כח המסביר והמקבל. אך סיפורי המעשיות של התורה והצדיקים, מנכיחים את גילוי האלוקות כמו שהוא עצמו בחר להתגלות במציאות – ללא כחל ושרק.

אולי לכך התכוון אדמו"ר הזקן באומרו, כי הרחמים שהטביע ה' בבריאה הם "הצדיקים (הם, סיפוריהם ודמותם) ואותות ומופתים שבתורה". לולא הצדיקים והניסים, היה העולם מלא "דין": נוקשה, מסודר ועצמאי, וללא כל רחמים ושבירת הסדרים המתבטאים בסיפורים רבים כל כך.

אם כן, דווקא סיפור יכול להכניס אור חדש לעולם, גם במקום שנראה סגור וחסר תקווה. כך התבטא רבי נחמן מברסלב, כי "מסיפורי מעשיות שמספר הצדיק יכולות להיפקד עקרות". רבי ישראל מרוז'ין פעל כך גם הוא, בעזרת סיפור לא שגרתי בעליל:

פעם אחת, נתוועדו באיזה מקום הרב הצדיק רבי מרדכי מטשרנוביל זי"ע והרב הצדיק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע. ובאה לפניהם בקשה מאשה המקשה לילד רח"ל, והצדיקים הקדושים חלקו כבוד זה לזה: זה אומר, שיעשה זה את הפידיון עבור האשה, וזה אומר שיעשה הצדיק האחר.

כך התווכחו, עד שהצדיק מרוז'ין פתח פי קדשו בסיפור מעשה: מעשה שהיה בעיר רומא, אשר שם מושב ראשי הכמרים ומתלמדים שם חוקי הכמרים ונימוסיהם, והיה שם נקבה אחת בת נכר, אשר שיח ושיג לה בספרי חוקותיהם ומלומדת מאד. ותתקנא מאד בגדלות וממשלת הכמרים, ושמה עצות בנפשה והתחפשה בלבושים ושמלת גבר לבשה, והתחברה לתלמידי הכמרים ולמדה נימוסיהם עד שעלתה על כל התלמידים. בתוך כך מת הראש מהכמרים, והחלו לחפש אחד מגדולי התלמידים לישב בראש על מקומו. ומצאו את הנקבה הזאת הסבורים שהיא זכר, ובחרו בה לראש להם.

אכן, היא דרך אשה מנאפת אחזה, והרתה לזנונים וקרבו ימיה ללדת... ובתוך כך הגיע יום איד גדול, אשר היה החוק להתקבץ ביום זה קהל גדול ברחוב העיר, וראש הכמרים דורש לפניהם מחוקות הגוים. והיא היה מוכרחת ללכת אל מקום הקיבוץ ביום הנ"ל, והיתה קרובה ללדת, ובתוך הדברים שאמרה לפניהם אחזוה חבלי לידה והמליטה עובר. ונעשה רעש גדול בין ההמון הרב, ומאז עשו תקנה ביניהם: אשר בעת יתמנו ראש הכומרים, יבדקוהו תחלה אם זכר הוא או נקבה. וכשסיים הצדיק את המעשה, קרא: מזל טוב, מזל טוב! ואמר לבעל האשה: לך לביתך כי אשתך המליטה זכר.

אמר הרה"צ רבי מרדכי מטשרנוביל להרה"צ מרוז'ין: לפלא בעיני לעשות פידיון עם סיפור מעשה! השיב הרבי מרוז'ין ז"ל: ואתם איך תתנהגו בעניין כזה? והשיב: הלוא ידוע שיש ס' ריבוא אותיות בתורה, וכנגדם ס' ריבוא נשמות ישראל. והנה אם האדם חוטא ח"ו, הוא פוגם באות שבתורה המכוון כנגד נשמתו. על כן, כשבא לפני עובדא כזו, אני מחפש את האות שמכוון נגד נשמתו ורואה איך שמגיע הפגם, ומתפלל להשם יתברך ומתקן גם כן הנשמה, ועל ידי זה נושע האיש. אמר רבי ישראל מרוז'ין: אבל ביני וביני, טרם שמתוקן הדבר, איך יעצרו כח לסבול צער נפש ישראל?! ובמעשה זו שספרתי אפילו אם יספרה איש פשוט, יפעל גם כן ישועה.

שאל לו רבי מרדכי: מהיכן לקחתם זאת, לפעול ישועות בסיפורי מעשיות? השיב לו הרה"צ מרוז'ין: מתורתנו הקדושה! אצל אליעזר עבד אברהם כתיב: "ויושם לפניו לאכול", וראה ששורה דינים במאכל (כמובא במדרש, ששם בתואל רעל בצלחתו). על כן אמר: "לא אוכל עד אם דיברתי דברי" וגו', ופעל בסיפור המעשה שלו שהפך המלאך את המאכל כידוע. וזה שפירש רש"י "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים", שיפה הישועה שפעל העבד אליעזר בשיחה של סיפור מעשה, יותר מהישועה שפועלין על ידי התורה.

כיצד יכול אפילו יהודי פשוט לחולל ניסים בעזרת סיפור? ניתן להבין זאת מתוך דברי התניא שהוזכרו כבר: "...**איך הקורא בסיפורי מעשיות שבתורה הוא מקושר בחכמה עילאה? על פי מה שכתוב בכוונות... [כי] כמו שהאדם עוסק למטה כך דיוקן האדם העליון למעלה... שהוא שרש נשמתו**".

שורש נשמת האדם התחתון, הוא באדם העליון – הקב"ה בעצמו כביכול. לכן, כל מעשה ודיבור ומחשבה שלנו מעוררים את שורשנו העליון לפעול באותה הצורה, כפי שדרש הבעל שם טוב על הפסוק: "ה' צלך". כשאנו מספרים סיפור, אנחנו מוותרים על השכל וההבנה וניגשים אל המופלא והמפתיע, וכך נעשה גם בשמים שמעל. בפרט כאשר הסיפור מסופר מתוך התקשרות לצדיקים המעוררים עת רצון למעלה, יש בכך כח לחולל שינוי של ממש במציאות, להמתיק דינים ולחולל ישועות.

ד' חשוון

הרה"ק רבי קלונימוס קלמיש שפירא האדמו"ר מפיאסצנה

יום ההילולא - ד' חשוון

רבי קלונימוס קלמיש שפירא, האדמו"ר מפיאסצנה, נולד בי"ד בתמוז תרמ"ט לרבי אלימלך שפירא ולרבנית חנה ברכה, מצאצאי המגיד מקוז'ניץ ורבי אלימלך מליז'נסק. התייתם מאביו בילדותו וגדל אצל סבו, האדמו"ר מחנטשין. בגיל שש־עשרה נישא לרחל חיה מרים בת רבי ירחמיאל משה הופשטיין מקוז'ניץ, וממנו קיבל את יסודות תורת החסידות. לאחר פטירת חותנו הוכתר לאדמו"ר מפיאסצנה ולימים גם לרבה של העיירה. בספריו הנחיל דרך חינוכית המשלבת התלהבות חסידית עם אחריות אישית, אהבה, והקשבה לנפש. גם בחצרו הדגיש עבודת הלב, פיתוח אישיות רוחנית וחיבור חי לתפילה ולחיים. בגטו ורשה המשיך לדרוש ולחזק את חסידיו, ובתנאי הרעב והאימה העלה על הכתב את דרשותיו, שיצאו לאחר המלחמה בספר אש קודש. עלה השמימה בסערה ד' בחשוון תש"ד במחנה טרווניקי.

סיפר ר' ישראל קיהן, חסידו של רבינו: חג השבועות בגטו וארשה. יהודים שבורים ורצוצים מתחבאים במרתפים ותחת הריסות של בתים, ולפתע עוברת שמועה על מרתף מסוים שבו הרבי עורך את שולחנו ('טיש'). היהודים מתאספים, לאחר כמה ניגונים הרבי מדבר בדבקות על מתן תורה שמתחדש בכל שנה, וגם בשנה זו, וכאילו אין עולם שחרב בחוץ, הרבי עסוק בהכנות לגילוי תורה חדשה.

לפנות בוקר, החל הרבי לדבר על הטבילה במקוה בשבועות, טבילה המכינה אותנו לתורה החדשה. להפתעת החסידים, הרבי פונה ליציאה מהמרתף בכוונה להגיע למקוה ולטבול... המקוה היה נעול ובמרחק לא קטן, וההליכה ברחוב היתה סכנת חיים גמורה: הנאצים לא התירו ללכת יחד ביום, ובלילה אסורה ההליכה בכלל. החסידים התחננו לרבי שלא יצא, אך הרבי בשלו... לא היה אפשר לעמוד בדרכו, והרבי שהיה כולו לוהט יצא ללא מורא. החסידים שראו את הבטחון הגדול והאמונה היוקדת הצטרפו לרבי.

חרש ובמהירות הגיעו למקוה, הרבי פתח את הדלת, נכנס בזריזות, טבל ועלה. חסיד נוסף הספיק לקפוץ למים כשלפתע נשמע אופנוע מתקרב. היה ברור שהמוות מגיע, וזה עניין של שניות לקבל את התורה בשמים... הרבי הספיק לצאת ולסגור את המנעול. מהאופנוע ירד קצין גרמני שכיוון את נשקו בצעקות. כולם נצמדו לרבי, הקצין הבין מי הוביל את החבורה ורץ עם הנשק לכיוון הרבי, אך ככל שהתקדם איבד את בטחונו...לבסוף הוריד את נשקו ורק צעק "מה יהודים עושים כאן באמצע הלילה". החבורה התפזרה במהירות.

הגרמנים העבידו את היהודים במפעלים, עד שמיצו את כוחותיהם והעבירו אותם להשמדה. הרבי נלקח לעבודה בבית-חרושת לנעליים בשירות הצבא הגרמני. אורו חדר גם לליבותיהם של הגויים, ומנהל העבודה הגוי קלט שהוא "יהודי טוב" והחליט לשמור עליו ועל חבורתו. כאשר באו הנאצים לקחת קבוצה להשמדה, המנהל אמר שחבל לקחת אותם כי הם עובדים טוב, ובמשך כמה חודשים היתה החבורה עובדת ועסוקה בעבודת השם סביב הרבי.

יום אחד המנהל נעדר, והגרמנים הגיעו ולקחו את חבורת הרבי למחנה השמדה ליד לובלין. למחרת הגיע המנהל לבדוק מה שלום "היהודי הטוב", וגילה שהרבי וחבורתו נלקחו. המנהל החליט להסתכן

ולנסות להחזיר את הרבי למפעל, ובעזרת תעודות-מעבר של עובד בשירות הרייך הגיע עד המחנה. שם ראה חבורת יהודים שהיו כבר בדרכם להריגה. הוא זיהה שזו החבורה "שלו", ושאל אותם: "איפה היהודי הטוב"? החסידים נבהלו לראות שהרבי לא ביניהם. "הרגע הוא היה כאן", אמרו בתמיהה. בעודם משתאים, הגיעה הפקודה והחבורה התקדמה אל המוות כשהרבי אינו בתוכם...

כשסיים ר' ישראל את הסיפור אמר: "שכל אחד יחשוב מה שהוא רוצה". אחד השומעים לא התאפק ושאל "ומה אתה חושב שקרה?". ר' ישראל שתק ואז פרצו דמעות מעיניו. בקול רועד אמר "מי שהכיר את הרבי יודע שהרשעים לא יכלו לפגוע בגופו הקדוש, הוא ודאי עלה בסערה השמימה".

מה פשר מסירותו המיוחדת של הצדיק לטבילת ליל שבועות, והאם יש קשר בינה לבין ההסתלקות המופלאה לה זכה?

במדרשים ובחסידות משווים את שבעת השבועות של ספירת העומר, לספירת שבעה נקיים של אשה הנטהרת לבעלה. טבילת החג המיוחדת, היא ההטהרות של הכלה – עם ישראל – לקראת יום החתונה עם הקדוש ברוך הוא.

אך למעשה, לא רק שבעה יש כאן, אלא גם שלושה – שלושה חודשים (גם אם לא שלמים) החולפים בין ניסן, החודש הראשון בו יצאנו ממצרים, וסיון – החודש השלישי בו נתנה התורה. אחד המדרשים מסביר זאת, תוך דימוי מפתיע להלכה הנוגעת לנישואין:

ישנם מצבים מיוחדים בהם קובעת ההלכה כי על אשה להמתין שלושה חודשים לפני שתוכל להינשא לבחיר ליבה, כדי לדעת בוודאות שהילדים שיוולדו לה הם אכן בניו, שנולדו מתוך אהבה קדושה "כדת משה וישראל". שלושה חודשים הם התקופה במהלכה ניתן לזהות באופן מובהק הריון, ולאחר שלושה חודשי הבחנה ניתן לדעת בוודאות כי לא היה הריון שקדם לחתונה.

מתי נדרשת התקופה של חודשי ההבחנה? גיורת – כאשר אשה התגיירה, עליה להמתין שלושה חודשים כדי לוודא שהילד שנולד אכן נהרה לאחר הגיור; שבויה – כאשר אשה הוחזקה בשבי, והיתה נתונה לחלוטין לחסדיהם של שוביה, יש חשש כי נאנסה ועליה להמתין שלושה חדשים מיום פדייתה מהשבי; ומשוחררת – כאשר אשה היתה שפחה והשתחררה עליה להמתין, משום שבתקופה זו היא היתה במעמד אישי כה נמוך עד כי יתכן שהפקירה את עצמה.

והנה, אומר המדרש, עם ישראל שיצא ממצרים כלל את כל שלושת המצבים של גיורת-שבויה-משוחררת: עם ישראל נבדל מהעמים והפך לעם היהודי בתהליך של גיור; עם ישראל יצא מהשבי במצרים, בו היה תחת שליטת אדונים זרים; עם ישראל השתחרר מבית עבדים ביציאת מצרים. לכן נדרשה הבחנה של שלושה חודשים עד לחתונה הגדולה במתן תורה.

חתונה חדשה

כמובן, הדימוי הזה דורש הסבר נפשי-פנימי. שהרי, מתן תורה אינו חתונה גשמית בה צריך לברר את מעמדם של הילדים, והחתן העליון יודע בדיוק את מצבה של הכלה! ברור אפוא שחודשי ההבחנה בעצם מתארים תהליך שינוי נפשי שעובר עלינו, הכלה, בתקופה שמאז יציאת מצרים ועד מתן תורה – תהליך שאפשר וצריך לחזור עליו באופן אישי ולאומי בכל שנה ושנה.

במבט כזה ההכנה למתן תורה, היא בעצם הוודאות של האדם כי התנקה מכל ההשפעות הזרות והשליליות להן היה חשוף קודם לכן, והתנקות זו היא בעצם התהליך המשולש של גיור-פדיון-שחרור: היציאה מהתרבות הזרה בה חי האדם עד כה מתוך **רצון** והשתייכות טבעית היא **גיור**. ההיחלצות מאותם יצרים, תאוות והתמכרויות שהאדם חש כי הוא **שבוי-אנוס** בידיהם היא **פדיון** מהשבי. הפסקת ה**היגררות** אחרי כל צו אופנה או רוח חולפת הוא **שחרור** ממנטליות עבדותית בה האדם מופקר לכל רוח בשל העדר כבוד עצמי. רק בתום שלושה חודשים מגיעים לוודאות שאכן תהליך הגיור-פדיון-שחרור הצליח וניתן להוליד פירות רוח חדשים מתוך החתונה החדשה.

בעל ה"אש קודש", שהקדיש את כל חייו לפדיון יהודים מן התרבות הזרה שפשתה טרם המלחמה ומן היאוש שחלחל בהם במהלכה, היה חופשי לגמרי מכל השפעה שהיא – אפילו על גופו הקדוש. כך שכאשר באו הרשעים להמית אותו, כבר התאחד בעצמו עם בוראו, לו השתוקק תמיד ככלה לחתנה.

הגאון הרב אברהם אלישיב

יום ההילולא - ד' חשוון

הגאון הרב אברהם אלישיב (אלישוב) זצ"ל– נולד בשנת ה'תרל"ז (1877) לערך בשאולאי שבליטא. שם משפחתו המקורי היה לוינסון. אביו היה הגאון הצדיק רבי משה לוינסון, הנודע בשם "ר' משה אראנער". בצעירותו למד בישיבת ראדין, ושם הסתופף בצילו של מרן ה'חפץ חיים' זיע"א. בשנת ה'תרנ"ג (1893) נשא את מרת חיה מושא, בתו של המקובל רבי שלמה אלישיב, בעל ה"לשם שבו ואחלמה". בשנת ה'תרנ"ז (1897), בהיותו כבן עשרים בלבד, הדפיס את ספרו הראשון ביכורי אברהם. רק כעבור שבע עשרה שנה מנישואיהם נולד בנם היחיד, מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זיע"א.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה עבר עם משפחתו ועם חותנו משאוול להומל שבבלארוס, שם כיהן כרב העיר, ועל כן נודע בכינוי "הרב מהומל". בשנת ה'תרע"ד (1914) הוציא לאור את ספרו הלכות בית הכנסת ובית המדרש. בשנת ה'תרפ"ד (1924) עלה עם משפחתו ועם חותנו לארץ ישראל. המשפחה התגוררה בשכונת מאה שערים בירושלים. לצורך העלייה שינה את שם משפחתו מלוינסון לאלישיב, כשם חותנו, על פי עצת מרן ה'חפץ חיים', ולשם השגת הסרטיפיקט נעזרה המשפחה במרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל.

בירושלים ייסד את חברת "תפארת בחורים", שנועדה לצעירים ירושלמים שעבדו לפרנסתם, ועמד בראשה. רבינו מסר להם שיעורי תורה יומיים וכן שיעורים ודרשות מדי שבת. נוסף על כך עסק בעריכת כתבי חותנו ובהוצאת ספריו, ובראשם סדרת הספרים לשם שבו ואחלמה. לאחר פטירתו מונה בנו, מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב, לממלא מקומו ב"תפארת בחורים". רבינו נפטר ביום ד' בחשוון ה'תש"ג (1942). חי כ־65 שנים. ציונו בהר הזיתים בירושלים לצד חותנו.

אביו: הגאון הצדיק רבי משה לוינסון מהעיר אראן (הנודע בשם "ר' משה אראנער", מחבר הספרים ידי משה, אוהב מוסר ומענה רך; נפטר בהושענא רבה ה'תרע"ב – 1911). **אימו:** מרת חנה (בת רבי אברהם אבא). **אשתו:** מרת חיה מושא (בתו של המקובל רבי שלמה אלישיב, בעל לשם שבו ואחלמה; נישאה בשנת ה'תרנ"ג – 1893). **בנו:** מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זיע"א (נולד בשנת ה'תר"ע – 1910). **מרבותיו:** מרן רבי ישראל מאיר הכהן מראדין (ה"חפץ חיים"), הגאון רבי אליקום גצל לויטן (המגיד

מבריסק). **מתלמידיו:** תלמידי חברת 'תפארת בחורים' בירושלים. **ספריו:** •**ביכורי אברהם**- חידושי הלכה •**הלכות בית הכנסת ובית המדרש**- הלכה • **דברי חיים**- מוסר.

אחד מזקני המשתתפים בשיעורי הגרי"ש אלישיב, בשם רבי חיים יוליוס, סיפר כי בשנת כהונתו הראשונה של מרן הגרי"ש אלישיב, לאחר פטירת אביו הגאון האדיר רבי אברהם אלישיב זצוק"ל, קרה אסון תוך כדי ההקפות. אחד האנשים דחף אדם אחר בשם אבנר במהלך הריקודים הסוערים. הלה קיבל מכה חזקה בראשו והתעלף. הוא פונה בדחיפות לבית הרפואה. לאחר זמן לא ארוך הגיעה השמועה המעציבה שהוא נפטר. אבל גדול שרר בבית הכנסת. שמחת הצעירים הופסקה מיד ואיכשהו המשיכו את מה שהיו חייבים לעשות מתוך אווירת נכאים.

לא חלף זמן רב והאבל התחלף בתדהמה עצומה- אבנר הנפטר הופיע במקום. האנשים התכנסו סביבו והוא סיפר: "שכבתי ללא תנועה בבית-הרפואה. לפתע הגיע אביו של מר הרב הגרי"ש (רבינו). הצדיק בעט בי ואמר: "מדוע אתה מפריע לבני בשמחה הראשונה שלו? קום ולך מיד בחזרה".

קמתי ממקומי בבית-הרפואה והנה חזרתי לבית הכנסת. כשביקשו לוודא את אמיתות הסיפור וחקרו אודות מקורותיו, השמועה הגיעה גם לרבנית בת שבע ע"ה. היא סיפרה שגם לה זכור מעשה זה. (מעובד מתוך כתבי הגרי"ש).

באחת מדרשותיו של רבינו, דרש הצדיק בחריפות לגבי עניין מסויים הטעון תיקון. אחד השומעים שנכחו בדרשה דימה כי דברי הצדיק מכוונים אליו. הוא כעס מאוד על רבינו ומאותו הזמן החל לרדת לחיי הרב מהומל, לפגוע ולהציק לו בכל עת אפשרית.

רבינו הצטער רבות מפגיעותיו של אותו אדם. מן השמיים תבעו את מעשיו של הפוגע וזמן קצר לאחר מכן חלה במחלת מיעיים קשה. בעקבות זאת היה עליו לעבור ניתוח במעיו. אולם הניתוח לא צלח והפוגע נפטר על שולחן הניתוחים.

מאותו הזמן נותר במשפחה פחת מנטילת איצטלת רבנות. גם בנו, הגאון ר' יוסף שלום אלישיב נזהר בכך מאוד. הוא לא נטל על עצמו רבנות פרט למשרה בתפארת בחורים שירש אותה מאביו. הגרי"ש אלישיב גם המליץ לאחרים שלא לעשות כן ולקחת את איצטלת הרבנות. (מעובד מתוך 'בית אמי')

ו' חשוון

הרה"ק רבי שלמה דוד יהושע וינברג הי"ד

יום ההילולא - ו' חשוון

הרה"ק רבי שלמה דוד יהושע וינברג הי"ד, האדמו"ר הרביעי של חסידות סלונים, נולד בשנת תרע"ד לרבי אברהם וינברג מסלונים. נבחר לאדמו"ר בגיל 21, לאחר פטירתו הפתאומית של אביו בא' אייר תרצ"ג. נישא ב-ו' אדר תרצ"ד לסימה, בת ר' יצחק מנחם מענדל מאלכסנדר. היה סמוך כשנתיים על שולחן חותנו, ולאחר מכן שב לעירו ברנוביץ'. עסק רבות בענייני ציבור, ועל אף גילו הצעיר זכה להערכה רבה. נודע בענוותו, בפיקחותו, בהתמדתו ובניגוניו. בתחילת מלחמת העולם השניה, התחננו חסידיו בארץ ובארצות הברית שימלט לוילנה, אולם הרבי סירב לעזוב את חסידיו והועבר לגטו ברנוביץ. שם

המשיך לדאוג לכל הנצרכים לכך, ולנהוג כאדמו"ר לכל דבר במסירות נפש, עד שנרצח בו' בחשוון יחד עם שמונה יהודים נוספים. כשיצאו אמר ליהודים שעמו: "מובא במדרש שהקב"ה צובע את לבושיו בדם ההרוגים על קדושת שמו, וכשמגיע יום הדין לובש אותו לבוש", והוסיף: "מה יכול להיות חשוב יותר מלהיות רשום על לבוש הקב"ה?"

דרכו בקדש היה לקרב הרחוקים, ומהקרובים והאהובים אצלו היה דורש הרבה חסידות ויגיעה. היה פעם בחור אחד בברנוביץ' שסר מדרך הטוב, ומרן ז"ל לא הרפה ממנו ותמיד קירבו מאד. באמצע השלחן קרא לו 'איצעלע' בלשון חיבה, ונתן לו השיריים, ואמר לו: הדלת עבורך תמיד פתוחה.

פעם היה בפנים בחדרו, ובחורי הישיבה שעמדו מבחוץ שמעו איך הוא מתווכח עמו: הלא אנחנו העם הנבחר! ולמה כשאני הולך ברחוב ניגש אלי גוי ונותן לי סטירה ואומר לי 'ז'יד'?! ענה לו מרן ז"ל: הלא אתה רוצה לשכוח שאתה יהודי! לכן בא הגוי הזה, ומזכיר לך שאתה יהודי... ועוד שאל: למה שרפו בגרמניא ספרי תורה (זה היה עוד לפני המלחמה)? ענה לו: כי היהודים לא קיימו את התורה, ובעצם מהו ספר תורה? לוקחים עור של בהמה וכותבים עליו. הם לא רצו לקיימה, אז גוילין נשרפין ואותיות פורחות באויר.

וביקש ממנו מרן ז"ל שיבוא בכל לילה אחרי העבודה לשטיבל, ללמוד קצת משניות וכדומה. אז ענה – מה יתן לי זה? אמר לו מרן ז"ל: כתוב: "ה' יספור בכתוב עמים", והענין הוא, כי בלשון העמים כותבים משמאל לימין, וכשאתה עובד הרי זה לא מצוה ולא עבירה, ובשמים כותבים על זה אפס ועוד אפס, ועל כל רגע נעשה אפס, עד שבמשך היום נעשה הרבה אפסים. אבל בסוף היום כשאתה הולך לקינא [=קולנוע] או לתיאטרון, אז מוסיפים בסוף מספר 1, עבירה אחת, ומעתה נעשה מיליון עבירות. אבל אם בסוף היום תבא לבית הכנסת אז יכתוב בסוף, בצד שמאל, מספר 1 לצד המצוות, ויתוספו כל האפסים, ויעשו מיליון מצוות...

בסיפור הזה ניתן להתבונן מכמה זוויות. אך דומה שאת התועלת הרבה ביותר נפיק ממנו אם נעמוד בחדר לצד הבחור הסורר – ונשמע את התוכחה המלווה בתקווה שהרבי מעניק לו: בעצם, הוא אומר, אתה אינך אלא אפס. מעשיך נעדרי משמעות לכשעצמם, וכולם סובבים סביב הציר שאינו מצווה, וגם איננו עברה. לא חכם גדול, ולא טיפש קטן... אך המוצא מכך, לכאן או לכאן, הוא שמעשה אחד בכוחו להשפיע על המערכת כולה ולתת לה משמעות אמיתית.

גם אנחנו, כל אחד ממקומו, יודעים ומכירים היטב את האפסות שבמרבית הזמן שלנו. ולא רק במעשים: גם בהבנת התורה אנו נעשים פעמים רבות כאפס ואיננו מבינים דבר, ובנוסף, אם נעמיק עוד מעט – הלא תכלית האדם הוא לעדן את מידותיו, כפי שכתב בפירוש רבי סעדיה גאון. אם כן, כל עוד שבע מידותינו הינן כפי שהן – הן מסתכמות בלא יותר משבעה אפסים... אך הבנה אחת בתורה, או משנה אחת שנלמדה כראוי, יכולים להתייצב לצד שבעת האפסים ולהופכם לעשרה מיליון. על דרך הגימטריא נאמר, כי **אחד** ועוד שבע פעמים **אפס** עולים יחד לסך 1000, סוד אלף אורות שניתנו למשה בסיני וסוד ההלכות שעתיד לחדש **תלמיד ותיק**, הלא הוא **ישראל בעל שם טוב**.

פעם, בקידוש שהיה אחרי התפילה, ביקש האדמו"ר הצעיר מהרה"צ ר' יודל קאזלוישצ'נר, מתלמידי בעל "יסוד העבודה", שיספר איזה סיפור. משום כבודו של הרבי לא רצה ר' יודל לדבר בשום אופן, והתחיל הרבי הצעיר לומר את דבריו:

וסיפר, שהחכם הגדול שהמציא את משחק השח, הביא בשעתו את המשחק החדש לפני המלך שהתפעל מכך מאד. ושאלו המלך: איזו מתנה אתה רוצה ממני על כך? אמר לו החכם: כי היות ובשח ישנן ס"ד משבצות, הוא רוצה שהמלך יתן לו למשבצת הראשונה חיטה אחת, בשני יכפלו אותה, בשלישי שוב יכפלו, וכן הלאה יכפלו כהנה וכהנה עד ס"ד המשבצות. צחק עליו המלך, אמר להביא חבילת חיטים, וחשב שיגמור את כל המשבצות בק"ג אחד של חטים. נתן במשבצת הראשונה חיטה אחת, בשניה ב', בשלישי ד', ברביעי ח', בחמישי ט"ז, עד שבמשבצת האחרונה הגיע למספר בן כ"ד ספרות, מיליארדים כפול מיליארדים, והבין שגם בכל העולם כולו אין כמספר החיטים האלו.

כן הסביר האדמו"ר הצעיר, וסיים: שזהו שכתוב "אם תעזבני יום יומיים אעזבך". כי כאשר האיש נחלש יום אחד מעבודת השי"ת, אם יחלש למחרת יחשב ליומיים, ואח"כ לארבעה, ואח"כ לשמונה וכן הלאה, עד שילך ויגדל לימים רבים.

כששמע זאת ר' יודל התחיל לבכות בקול גדול והיה חשש שיפגע ח"ו בבריאותו. אך הרבי בחכמתו הרגיעו ואמר לו: חכמינו ז"ל אמרו, שמידה טובה מרובה ממידת פורעניות, וכשיהודי שב לה' ולעבודתו ית', אז מתקרב יותר מהר, הרבה למעלה ממה שהרחיק עצמו. ונרגע ר' יודל.

כבסיפור הקודם מגלה הרבי חיבה למשחקי מספרים ההופכים לשיעור בעבודת ה', ושוב כמו בסיפור הקודם, מתגלה כיצד דבר קטן הופך לגדול ומשמעותי. כאן, הוא מלמד מהי "גדילה מעריכית": התופעה היוצרת תגובת שרשרת גרעינית, או עובר חי מתא בודד, מופיעה כאן בעבודתנו שלנו.

אם השתמש במשל הזה, וגם הבהיר בפירוש ש"מרובה מידה טובה", וודאי שהשגתו שלו את הבורא גדלה כך בכל יום. ועם זאת, הוא לא חדל להרגיש כאפס, ולעודד את עצמו שכל התקדמות קטנה צולחת את הפער האין סופי שבין אפס לאחד:

במוצאי שמח"ת היה אז ניגונים מיוחדים, וגם שירים שמחים ומשוררים שהיו שרים ברוסית ובפולנית. לבסוף אמר: עוד לא התחלנו לעשות שום דבר, הימים הנוראים כבר עברו ועוד לא התחלנו משהו לעשות, ונעשה מאד מאד ממורמר. ואמר: הלא עוד לא עשינו כלום, ועתה נתחיל מא-ב. והתחיל לשיר ניגון אלף בית... וגם החסידים היו ממורמרים מאד על שכבר עברו כל הימים טובים, ועכשיו עוברים שוב לששת ימי המעשה, לחורף הקשה ולחיי היום יום, בעניות ודחקות, והיה המצב מתוח מאד. אז אמר מרן בזה הלשון: בכל מצב ומקום שיהודי ימצא את עצמו, אם הוא מוסר לה' איזה רצון או שובר איזו תאווה, הרי זה יום טוב! ובזה החיה והחזיק את העולם שאפשר לעשות יום טוב כל השנה.

ז' חשוון

הרב שלמה אסולין

יום ההילולא - ז' חשוון

הרב שלמה אסולין רבינו נולד בטבת ה'תשכ"ו במושב יד רמב"ם הסמוך לעיר רמלה, שהוקם על ידי קבוצת משפחות שעלו מהעיר פאס שבמרוקו. לאחר כמה שנים, כשראה אביו הרה"צ רבי מאיר אסולין שליט"א שאין לילדיו מקומות חינוך לפי דרישותיו, החליט לעזוב את המושב ואת משפחתו ולעבור לבני ברק.

בבני ברק הם גרו בשכנות לגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי – הסטייפל ר זצ"ל, וכך זכה רבינו לראות מדי יום את הסטייפלר שוקד על לימודו. לאחר מכן נכנס רבינו ללמוד בישיבת סלבודקא ומשם המשיך לישיבת פוניבז' ולמד אצל מרן הרב ש ך זצ"ל ומרן הרב גרשון אדלשטיין זצ"ל.

באותן שנים זכה רבינו לקרבה מיוחדת של כמה מצדיקי הדור, ביניהם הרה"צ רבי חיים משה מנדל זצ"ל, שהיה אחד מל"ו הצדיקים שבדור, איתו זכה ללמוד בחברותא והיה יושב איתו בכל פעם במשך שעות ארוכות, וכן עם הצדיק הנסתר מתל אביב הרה"צ רבי אברהם פיש זצ"ל, ועם הרה"צ רבי אליעזר שלמה שיק – המוהרא"ש זצ"ל, איתו היה לו קשר הדוק של אהבה רבה.

באותן שנים התעלה רבינו וזכה לסיים את הש"ס בבלי כולו בעיון ובבקיאות, ואת הש"ס ירושלמי ואת התוספתא ואמר שבבלי – ירושלמי – תוספתא הם ר"ת בי"ת, ולפני שאדם בונה לעצמו בית גשמי הוא צריך להכין לעצמו בי"ת רוחני. ועוד עשרות פעמים את הש"ס משניות, ועוד ספרים רבים.

סיפר אחד מתלמידיו שהזמין את רבינו להיות סנדק בברית לבנו: "הרב ישב סנדק ומשום מה התמהמהו מלהביא את התינוק. לפתע ניגש אליי הרב ושאל אותי קצת בלחץ: מה קורה? למה לא מביאים את התינוק? נדהמתי מהפנייה, כי הרב היה האדם הכי נינוח בעולם. עניתי שהאמא מארגנת אותו, אבל הרב המשיך: "אבל אליהו הנביא כבר כאן, הוא ממתין!". הייתי בהלם מהתגובה ומיד הלכתי לאשתי לזרז אותה, והיא אמרה שעכשיו היא מתפללת על התינוק. חזרתי לרב ואמרתי לו את מה שהיא אמרה, הרב ענה לי: אם ככה, נמתין, אם האמא רוצה להתפלל לא נלחיץ אותה".

אחד הדברים שרבינו הקפיד עליו מאוד הוא טבילה מדי יום במקווה טהרה. מאז בר המצווה שלו לא עבר עליו יום ללא טבילה במקווה! עד כדי כך היה רבינו שומר על קדושתו, שפעם אחת לחץ את ידו גוי, מיד לאחר מכן רץ רבינו לטבול במקווה להסיר ממנו את הטומאה של הגוי שנגע בו.

רבינו לא היה מוריד את ידיו מתחת למותניים, ותמיד היו ידיו למעלה. הנהגה זו הוא למד מהצדיק הנסתר רבי יוסף וולטוך זצ"ל שהיו ידיו תמיד למעלה, וכדי להסתיר זאת מהעולם הוא היה נושא על ידיו סלי ספרים.

שמירת העיניים של רבינו הייתה עצומה מאוד, עד כדי כך שכשהוא היה הולך ברחוב הוא לא היה רואה אפילו את בניו. במשך כחצי שנה היה מאושפז בבית החולים, והאחיות היו נכנסות לחדרו תדיר ומטפלות בו, והוא העיד על עצמו "לא ראיתי אפילו אחת מהם!"

כמה פעמים קרה שאחות התעניינה במצבו והוא היה משיב לה שהייתה כאן אחות שנתנה לו כדור או זריקה, והיא הייתה אומרת "זו אני, מה, אתה לא זוכר אותי?" מיד היה רבינו מתנצל ומפייס אותה שהוא לא מרגיש כל כך טוב.

רבינו חיבר כחמישים ספרים בכל מקצועות התורה, בהם: שלמי שמחה (על התורה), שמן למאור (על התורה), שלמי חגיגה (על מסכת חגיגה), מעין גנים (על התורה והמועדים), כפל לשון (שבו הוא מבאר מאות מקומות בתנ"ך שהתורה כופלת את הלשון), תשובה שלמה (על ימי השובבי"ם), דקדוקי תורה (סדרה של שבעה ספרים שבהם הוא מדקדק בלשון התורה, בקרי וכתיב, אותיות גדולות וקטנות ונקודות, את וגם לרבות אך ורק למעט, פעמים שהתורה כותבת "הוא" ונקרא "היא" ולהיפך, ועוד דקדוקים רבים. את סדרת הספרים הזאת כתב רבינו כדי להרבות את כבוד התורה, כמו שנאמר על רבי

עקיבא "משמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה", כיוון שהוא היה דורש כל קוץ וקוץ שבתורה, אפילו קוצו של י'). ועוד עשרות ספרים בעניינים שונים בש"ס ובקבלה.

אפשר לומר על רבינו שהתורה הייתה ממש חלק ממנו והוא היה ממש חלק מהתורה. סדר יומו היה עמוס וגדוש בכל שעות היממה, כשהוא מוסר מדי שבוע עשרות שיעורים בכל פרד"ס התורה, משיעורים בפרשת השבוע להמון העם ועד שיעורים בתורת הקבלה לתלמידי חכמים. ועל כל אלו היו לו עשרים וארבעה לימודים קבועים בכל חלקי התורה מדי יום, להם הוא היה קורא "חובות", אותם אין להפסיד ואין לחסר, חייבים להשלים אותם בכל מחיר, גם על חשבון האכילה והשינה. על ידיעותיו העצומות בכל חלקי התורה העידו לאחר פטירתו כמה מצדיקי הדור בלשון זו: "הוא היה אבא של כלל ישראל, היה לנו את מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל, היה לנו את מרן הרב חיים קנייבסקי זצ"ל והיה לנו את הרב שלמה אסולין זצ"ל".

המון העם אומנם לא הכירוהו, ואלו שכן הכירו לא העריכו באמת את עוצמתו וגדולתו, אבל צדיקי הדור ידעו גם ידעו. לאחר פטירתו נשא עליו ידידו ורעו מזכה הרבים הרה"ג רבי ברוך רוזנבלום שליט"א הספד מר שבו הוא מעיד עליו: "ביודעי ומכירי, הוא היה מל"ו צדיקים שבדור".

רבינו היה מופלא בחסד, וחילק עשרות אלפי שקלים לצדקה. משלם שכירות דירה לנזקקים, מחתן זוגות מעוטי יכולת, תומך במחברי ספרים ומעביר תמיכה חודשית לכוללים וארגוני צדקה.

סיפר אחד ממכריו: יום אחד נקלעתי למצב מביך מאוד, היה לי חוב בבנק של אלפיים שקלים מעבר למסגרת המינוס והייתי מוכרח לסגור אותו. פניתי בבושה לאחד הגמ"חים בבני ברק וביקשתי הלוואה. אף שבעל הגמ"ח מכיר אותי, הוא הסכים לתת לי ארבעה צ'קים של 500 שקל רק בתנאי שאחתים שני ערבים על כל צ'ק. לא יכולתי לשאת את הבושה לקושש שני ערבים לכל צ'ק, ולא לקחתי את ההלוואה. חזרתי לביתי במפח נפש, הרמתי עיניים לשמיים וביקשתי מריבונו של עולם שיעזור לי. תוך מספר דקות אני שומע נקישות על הדלת, פתחתי את הדלת ולמול עיניי המשתאות מגיש לי רבי שלמה מעטפה עם אלפיים שקלים, נפרד ממני לשלום ונעלם.

למרות סדר יומו העמוס, במשך שעות ארוכות היו יושבים אצלו אנשים ושופכים את מר ליבם. לרבים מתלמידיו הוא היה אבא, ששומע ומבין ללב בנו ועוזר לו בכל דרך אפשרית. כמה וכמה אנשים סיפרו שמרוב תלאות וייסורים הם החליטו לשים קץ לחייהם, ולאחר שהם דיברו עם רבינו הוא שינה להם לגמרי את ההסתכלות על החיים והציל אותם ממוות כפשוטו.

אחד הדברים שכאבו לרבינו מאוד היה זוגות שלא נפקדו, והוא היה עוזר להם בכל מיני דרכים, מרופאים ומימון טיפולים ועד סגולות ותפילות. יום אחד הוא הגיע לקבר של אחד מהתנאים בצפון הארץ, ולפתע הוא הבחין שהעץ שגדל בסמוך עולה ומאהיל על הקבר. מיד הוא נזכר בדבריו של רבי נחמן מברסל ב (בספר המידות) שענפים מעץ כזה הם סגולה לילדים. הוא ביקש מבנו שיעלה ויביא לו כמה ענפים, מיד כשהגיע לביתו התיישב והכין כמה מעטפות כשהוא מפרט את מקור הסגולה, ומוסיף את דברי המדרש בגדולתו של התנא שממנו נלקחו הענפים. תוך כדי מעשה נכנס אחד מבניו לחדר, ורבינו הגיש לו מספר מעטפות והורה לו למסור אותן לזוגות מסויימים שעדיין לא נפקדו בזרע של קיימא. לאחר מכן הפטיר כבדרך אגב שיש סגולה נוספת לבנים שכותב רבי נחמן מברסלב, שהאישה תסתכל על סכין של מילה לאחר המילה, ולפני כעשרים שנה כשעדיין לא היו מצויים כל כך סכיני מילה חד פעמיים, מצאתי מוהל

בצפון שמל בסכינים חד פעמיים, והוא היה שולח לי את הסכינים. העברתי אותם לכמה זוגות, וברוך ה' נולדו להם ילדים.

רבינו נפטר בן 58 ביום ז' במר חשוון ה'תשפ"ד ונטמן על פי בקשתו בבית העלמין בעיר אלעד. זכותו תגן עלינו, אמן.

שמונה ילדים הותיר אחריו הרב אסולין זצ"ל, ארבעה מתוכם לא נשואים * בהלוויה נשמעו זעקות שבר של המוני בית ישראל שהיו מייעצים עמו ומקבלים את ברכתו בכל עת * בסיומה של דרשה, ביקש הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א, לומר כמה מילים בנימה אישית * "אני רוצה להקריא לכם את הצוואה שלו. כשקראתי אותה- בכיתי"

"יש כמה דברים אישיים שאני רוצה לומר לכם", אמר הרב רוזנבלום בסיומה של הדרשה, "אני מדבר על אברך שקוראים לו הרב שלמה אסולין - ידיד קרוב שלי. אני רוצה לומר אשר על לבי, הוא גר בבני ברק, והוא מוסר שיעורים בכל מקום"

"אני רוצה להגיד עליו ככה: הוא ידע את כל התורה כולה בעל פה!", זעק הרב רוזנבלום, "הוא הוציא לאור עשרות ספרים! חז"ל אומרים 'משמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה' ומסבירים שזה בגלל שהוא היה דורש כל קוץ וקוץ בתורה ומכבד את התורה על ידי זה, גם רבי שלמה אסולין היה כך! אין פינה בתורה שהוא לא יודע אותה!!!

"רבותי, לפני פטירתו הוא כתב צוואה, ואני רוצה להקריא קטע מהצוואה, כשאני קראתי אותו בכיתי, וכך הוא כותב: "הגעתי לימים שאין בהם חפץ", הוא סבל ייסורים נוראים, "אין בכח אנוש לתאר כמה ייסורי נפש וגוף אני סובל רק ביום אחד, ואין משקל שיכול לשקול את היסורים שלי".

"ועתה, יש לי להודיע לכל ידידי ואהובי שהיות וסבלתי הרבה בחיי, הן במה שידוע והן במה שלא ידוע, ולא מצאתי שום מנוחה בצערי, אין איתי יודע מה יהיה עמי לאחר פטירתי... אבל רצוני חזק, להיות משען לכל הסובלים ייסורים, בין ברוחניות ובין הגשמיות, ואפילו מי שיחשוב שהוא הרשע הכי גדול בעולם!".

"זה שלמה אסולין, זעק הרב רוזנבלום, "זה הצדיק הזה שהיה כאן בדור הזה, נחבא אל הכלים מל"ו צדיקים שבכל דור ודור.

"כרגע לאחר הסתלקותו, המשפחה נשארה ללא משענת. כספינה טרופה בלב ים. אם הרב אסולין רוצה לעזור לכולם גם למי שהא לא הכיר ולא עזר לו מעולם, בואו אנחנו כל אחד מאתינו נעזור למשפחתו.

"שכל אחד יחתום הוראת קבע", מבקש הרב שליט"א ומוסיף בדרך צחות: "מי שלא רוצה לתת הוראת קבע, מי שרוצה לתת 50 אלף שקל בפעם אחת, אנחנו ניקח את זה".

"אני אומר לכם", מעיד הרב רוזנבלום, "ביודעי ומכירי, הוא מל"ו צדיקים שהיו לנו בדור, אשרי מי שייקח על עצמו, עם כל הקשיים וכל מה שיש לנו, ייקח על עצמו קצת עול, כדי להביא למשפחה מזור. אחרי חודשים של צרות, והמכה הקשה שהמשפחה חטפה, אנחנו צריכים לחלץ אותם ולהביא להם קצת אור לבית.

"אם הוא מציע לעזור לכל אחד ברוחניות ובגשמיות, מי שיעזור למשפחה שלו, על אחת כמה וכמה שהוא יעזור בסייעתא דשמיא, וכולנו נזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן".

פנה זיוה פנה הודה ופנה הדרה. עיר התורה והחסידות בני ברק איבדה את אחד מתלמידי החכמים המופלגים שבדור כולו, גאון עצום בתורת הנגלה ובתורת הנסתר, הגאון הצדיק רבי שלמה אסולין זצ"ל, שנפטר לאחר מחלה קשה, והוא בן 57 בלבד.

הגאון רבי שלמה היה צדיק ועניו גדול, הידע התורני שלו היה בלתי נתפס, גאונות עצומה בכל חלקי התורה, בנגלה ובנסתר, בש"ס, בספרי הראשונים והאחרונים, שו"תים לרוב שהיו צרובים בזכרונו, הזוהר הקדוש וכתבי האר"י והרש"ש ועוד ועוד, בהיקפים שלא מצויים בימינו.

הגר"ש זצ"ל הספיק להדפיס ספרים בכל חלקי התורה המספיקים כדי למלא מדף שלם בארון ספרים ממוצע, ובנוסף הותיר אחריו עשרות חיבורים שטרם הובאו לדפוס.

התגורר ברח' החיד"א בבני ברק, רעייתו הרבנית מזל גננת ידועה בעיר בני ברק, מזה עשרות שנים. שמונה ילדים נולדו לרב אסולין, ארבעה מתוכם זכה להכניס תחת חופתם, וארבעה נוספים עדיין לא התחתנו. הצעירה מביניהם כבת 18.

יודעיו ומכריו של הרב זצ"ל מספרים שהתורה כולה היתה פרושה לפניו ומחוורת כשמלה. בכל מקום ששאלו אותו ידע להשיב נכוחה, והצטיין במיוחד במידת הסבלנות שהיתה לו כלפי כל מי שבא לפניו לתנות את צערו ושיחו או להתייעץ בעניינים שונים.

הרב זצ"ל היה מרעיף אהבה על השואלים, מאזין להם ברוב קשב, משתתף בצערם ושמח בשמחתם, ורבים ראו בו רב, אב, ומורה דרך אישי, כאילו כל מטרתו בעולם היתה ללוותם ולתמוך בהם בעת הצורך.

במשך מספר שנים התייסר הרב אסולין. הוא דרש ברופאים אבל כל הבדיקות היו תקינות ולא היה שום הסבר רפואי לכאבים שסבל.

בחנוכה האחרון הרגיש שכוחותיו מתחילים לעזוב אותו, ידיו כבר לא נשמעו לו כבתחילה, ומלאכת הכתיבה הפכה קשה עבורו. בחודש אדר, ישב לכתוב צוואה, ורק חודש לאחר מכן התגלתה המחלה בגופו.

עם גילוי המחלה החל לעבור טיפולים קשים ומרים, אבל כבר היה זה מאוחר מדי. הייסורים שסבל היו עצומים, אפילו הרופא המטפל שאחראי על מספר מחלקות אונקולוגיות בבית החולים 'שיבא' העיד שהייסורים שחווה הרב אסולין, הם 'משהו שלא רואים'. בהלוויה שאגו בבכי קורע לב, כל אותם המונים שראו את עצמם תלמידיו וחסידיו, וגדול היה האבל, כגודל האבדה הקשה. גדולה האבדה, מי יתן לנו תמורתה.

י"א חשוון

רחל אמנו

יום ההילולא - י"א חשוון

אלי הוא לא מסוג הבחורים שאומרים עליהם "עדיו לגדולות". בחור טוב מבית טוב, חביב ונעים סבר. לא יותר מכך. את התוכן הפנימי של נשמה יהודית אין איש יודע, העיניים מתעכבות בדרך כלל על תכנים חיצוניים יותר, כישרונות למשל.. אלי לא התברך בכישורים יוצאי דופן, להיפך היכולת הלימודית שלו דשדשה איפשהו בגבול הבינוני ומטה.

שנות הלימודים בישיבה הקטנה התנהלו בעצלתיים. אלי ניסה להשתלב. התאמץ והתייגע, ובסופו של 'זמן' מצא את עצמו נגרר אחרי חברי השיעור. הם סיימו מסכתות, נבחנו בעיון ובבקיאות, השביעו את רבותיהם והוריהם נחת מי יותר ומי פחות, ובסופו של דבר הגיעו להישגים ראויים לשבח. אלי נותר מחוץ לתמונה. הוא שובץ אמנם בין הבחורים ורשמית אפילו היתה לו חברותא, בפועל הוא בילה רוב הזמן לבדו. מכיר את החומר הנלמד יותר לפי המסכת, פחות בהקשר לדף הנלמד. היו לו רצונות ומדי פעם גם צעדים כלשהם, אבל באופן כללי הוא לא היה בעניין.

בישיבה הניחו לו. ככלות הכל הנער שקט, אינו מעורר מהומות ומצטיין בדרך ארץ. מדי פעם הרעיף עליו ראש הישיבה מבט חומל, ובישיבות הצוות עת עלה שמו, נשמעו בחדר הרמי"ם אנחות והפטרות של לאחר ייאוש. צוות הישיבה וותיק והספיק לתעד את מסלוליהם של מאות בחורים, אלי הוא מסוג הבחורים שנדחקים אל שולי בית המדרש אבל אינם נפלטים החוצה. הם טובים אבל חסרי כוחות להחזיק בסולם ולטפס יחד עם כולם. הלב כואב אבל למי יש פנאי להרהר בכך שעה שמנועי הישיבה דוחקים להתקדם הלאה. לעודד בחורים מצוינים ולשמור את צעדיהם של המצויים במצבי ירידה. מי שבאמצע מטבע הדברים פחות תופס את העין...

המציאות האיטית הזו יכולה היתה להימשך עד אין קץ, אילולא גלגל הזמן שגלגל לו בשקט 'זמן' ועוד 'זמן' שנה ועוד שנה, אלי הגיע יחד עם כל בני השיעור שלו לשלהי שיעור ג'.

לקראת סיום זמן החורף האווירה בשיעור ג' משתנה לבלי הכר. כבר אין זו ישיבה קטנה, ההרגשה קרובה יותר למכינה לקראת ישיבה גדולה. הרבה קודם לכן מתדיינים בישיבה על השנה הבאה. מחליפים מידע על ישיבות גדולות. מעדכנים זה את זה בדרישות קבלה ומפליגים קצת בהגזמות... לכולם יש שאיפות קדושות להתעלות ולהתרומם בסולם העולה בית א-ל. תקופת ההרשמה לישיבות גדולות אפופה ברגשי ציפייה ודריכות, הרגשנים מבין הבחורים חשים היטב את הלחץ, לפעמים הוא מדרבן להתקדם ולעיתים מביא קצת חלישות הדעת, בסופו של דבר ובסייעתא דשמיא כולם עוברים את השלב הזה, ויוצאים מחוסנים יותר.

זמן הקיץ של שיעור ג' שייך כליל לישיבה גדולה.

כל התקופות הנהדרות הללו חלפו עברו על הישיבה, בחוריה ורבניה. רק בחור אחד נותר מחוץ, קרוב אבל לא בפנים. ההתרחשויות הישיבתיות דהרו לצידו כמו רכבת, הוא ישב בתחנה ראה את החברים ממתינים בדריכות, כוססים ציפורניים במתח, משננים דפי גמרא בעיון ובבקיאות, ובסופו של דבר קופצים על אחד מקרונות הרכבת. מושי, החברותא שלו מלפני הצהרים התקבל לישיבה פלונית, אהרל'ה חברו לספסל זכה להצטרף ללגיונה של ישיבה אחרת, יוקרתית ומפורסמת. אפילו בחורים פחות בולטים מצאו את עצמם משתבצים בזה אחר זה בישיבות מובחרות מי יותר ומי עוד יותר. רק אלי ממתין עדיין בתחנה, כלום לא קורה אצלו.

תקופת ההרשמה חלפה עליו באדישות שהצליחה להרגיז את המשגיח ולהדאיג את ההורים. "מה הוא חושב לעצמו, שיישאר כאן לעוד שנה נוספת..." התמרמר המשגיח בכאב בשיחה עם המגיד שיעור. ניסו לעודד אותו למצוא לעצמו מקום, להירשם, ליזום התקדמות כלשהי. אלי השתדל, הוא למד וניסה לשנן חומר, אבל לאמתו של דבר הוא לא ידע מה רוצים ממנו. היכולת הלימודית שלו לא תאפשר לו לחצות את הסף של אף ישיבה, הוא יודע היטב מה הם תנאי הקבלה וברור לו שהוא אינו עומד

בקריטריון. הטיעון הזה נכון והמשגיח יודע על כך, וזו הסיבה שאין לו הרבה מה לומר לבחור הזה שנראה כאילו החליט להישאר לעד בישיבה קטנה. בישיבות המובחרות אין לאלי בוודאי מה לחפש, בישיבות הרגילות גם כן לא פשוט היום להתקבל. מה נשאר? ישיבה לבחורים חלשים? המשגיח יודע במה מדובר, לא, לא הוגן לשלוח בחור עדין נפש כמו אלי לשם. הוא אמנם לא הבעל כישרון הכי גדול וגם לא מצטיין בהתמדה יוצאת דופן, ובכל זאת אלי בחור טוב, אי אפשר להמליץ לו על מקום לימודים שלא יהלום את אופיו. מה עושים?

הזמן לא נוהג לחשוב מה עושים, הוא נע וזע ודוהר לדרכו, וכך חולפים להם ימים ושבועות. תקופת ההרשמה מסתיימת, לאחריה מפציעה תקופת המבחנים, ואחר כך מגיעות הבשורות. תלמידי שיעור ג' נקלטים אחד לאחד בישיבות הגדולות, חלקם מתמודדים עם התלבטות קשה, הם נרשמו לשתיים ושלוש ישיבות והתקבלו גם פה וגם שם, איך יידעו במה לבחור? צרות של עשירים...

לקראת סוף הזמן, בעיצומם של ימי הקיץ הלוהטים, זה קורה. ההבנה הנוראה מכה באלי כרעם ביום בהיר. ימי בין הזמנים מתקרבים ולאחריהם הוא יהפוך להיות בחור בלי ישיבה. אם עד היום הוא היה חלש ובלתי מזיק, ממחר הוא עלול להיות בחור בלי ישיבה על כל המשתמע מכך. ואינו דומה בחור חלש בישיבה טובה מבחור חלש בלי ישיבה, וזה ברור לו... הלחץ שלו מדביק את ההורים במתח, הם חרדים לגורלו, אבל עם חרדה ומתח לא מוצאים ישיבה.

ויותר מכולם אימא של אלי מרגישה את המתח. בימים האחרונים היא נעשית חסרת מנוחה. בשיחות עם חברות היא שומעת אימהות גאות מדווחות על הישיבות המצוינות שקלטו את בניהן. ההתרגשות שלהן גדולה, אינה דומה סיומה של שנת לימודים רגילה לזו שהופכת את הבחור'ל שלך לבן ישיבה גדולה, לתלמיד חכם, לחתן -בקרוב-ממש בעזרת ה'. הלב שלה נצבט, מה חטא אלי שלה שנגזר עליו להישאר מאחור? היא יודעת היטב עד כמה הלב שלו נקי וזך, והיא גם יודעת שעם לב טוב ומידות זהב לא פותחים את דלתות הכניסה של הישיבה הגדולה. וכמו אימא יהודייה טובה היא נצמדת בכל כוחותיה לספר התהילים, מסיימת שוב ושוב, מרטיבה אותו בדמעותיה ולא פוסחת על אף תפילה ובקשה שיכולה להועיל. והזמן לא מספיק להתקדם...

ויום אחד אימא של אלי פוגשת את ביתו של מרן שר התורה, רבי חיים קנייבסקי שליט"א. היא משתפת אותה במועקה הגדולה, מספרת על אלי על הרצון הטוב שלו ועל הקשיים שחוסמים בפניו את הדרך לעתידו הרוחני בישיבה הגדולה. "ואולי..." היא מסיימת בהיסוס "... אולי כל הסיפור כבר לא חשוב כי ממילא הסתיימה ההרשמה והכל כבר סגור, לא יודעת..."

"לא ולא!" ביתו של שר התורה משוכנעת לגמרי אחרת. "תשמעי לי, אבא תמיד ממליץ על הסגולה של קבר רחל, לפנות למוסדות קבר רחל שהם יתפללו ויפעלו אצל מאמע רחל. הוא אומר שזה עוזר גם למעלה מדרך הטבע, ופועל אפילו על בעל בחירה, להחזיר לתשובה או להכניס חשק ללימוד ועבודת ה', אני מכירה אישית הרבה מקרים שהיו ממש בפני מבוי סתום, והשי"ת שלח את הישועה דווקא בזכות התפלות בקבר רחל, תשמעי, אמא מבינה את הצער של אמא יותר מכל מישהו אחר".

הרבנית לא מסתפקת בדיבורים ומבקשת מאימא של אלי להבטיח לה שלא תזניח את העניין:

"יש לך דרך בדוקה ומנוסה להציל את עתידו של בנך, פני אליהם עוד היום, אל תחמיצי רגע..."

אימא של אלי מבטיחה להשתדל.

בבית היא מחייגת למוקד ומבקשת לרכוש זכות של תפילת השל"ה הקדוש, הסגולה המפורסמת שעוררה הדים כה רבים בארץ ובכל מקום בעולם. היא מצרפת של השם הכי יקר בעולם לליבה "אליהו בן דינה", ומתחננת שיעשו הכל עבור השם הזה. במשרד מבררים את ניסוח הבקשה, היא מתלבטת לרגע, ומחליטה "שיזכה להתקבל לישיבה הטובה ביותר עבורו". זהו, הנוסח הזה נראה לה הכי קולע ונכון. מי יודע היכן יצליח, מי יודע להיכן כדאי לפנות. לפעמים ישיבה מובחרת לא תהיה טובה לבחור מסוים ודווקא ישיבה פשוטה יותר תתאים יותר כי היא תציב בפניו את השער המתאים להיכנס לבית ה'. ולפעמים יכול להיות גם להיפך, מי יודע. את ההחלטה הזו עדיף להשאיר למאמע רחל...

ביום בו מתקיימת תפילת השל"ה המיוחדת עבור אלי, אימא ואבא עושים את דרכם לקבר רחל. הם החליטו שעליהם להיות שם ברגעים הגורליים האלה. בספרים הקדושים מובא שכאשר מתפללים על החולה בנוכחותו אין צורך אפילו להזכיר את שמו, משמע שהתפילה הזו מכוונת ומדויקת יותר. הם יהיו שם כשרחל אימנו תקרע שערי שמים עבורם, הם יהיו שם עבור אלי.

קבר רחל פותח להם את שערי דמעות שלא היו נעולים, וכמה שאימא הספיקה להרטיב סידורים ותהילים, אצל מאמע רחל היא גילתה שערים חדשים של דמעות. אפילו אבא מצא את עצמו מנגב עיניים דומעות.

הרב קלוגר פגש בהם בדרכם ליציאה. בעיניו שכבר התמחו בזיהוי לבבות שבורים, בעיניו היוקדות מאהבת ישראל ללא גבולות, הוא מדלג על שאלות הנימוס והשלבים הרשמיים ופונה ישיר ללב העניין.

"צאו מהצער האישי שלכם. במקום הזה אפשר להתחבר להרגשה הגדולה שאבא שבשמים הוא אבא של כל יהודי ואוהב כל יהודי אהבה שאי אפשר לתאר, והוא רוצה כל כך בהצלחתו של כל אחד ואחד מבניו היקרים. תתחברו לרחמים הגדולים של ה' שנמצאים כאן בשפע ותראו גם כן ישועות וניסים שלא בדרך הטבע".

הוא מרעיף עוד ועוד מילים טובות של תקווה ונוחם, ומסיים בסיפור מעשה מופלא, מתאים כל כך לרגעים האלה.

לפני מאה חמישים שנה כאשר באוקראינה השתוללה גזירת ה'קנטוניסטים' ילדים טהורים נתלשו באכזריות מחיק המשפחה החמימה הישר אל מלתעות הצבא הרוסי, ומשם לאבדון גשמי ורוחני גם יחד, היתה אמא שכשנודע לה על המר מכל כי בנה הקטן נחטף בידי אנשי הצבא התפרצה בבכיות נוראות לעבר בית הכנסת, היא פתחה את ארון הקודש וביללות נוראות מיררה את מר גורלה, ולא חדל בכיה עד שפרחה נשמתה, הסיפור המזעזע עורר הד עצום בכל האיזור, עד היכן רחמיה של אמא מגיעה, אבל לכשהגיע הסיפור לאזניו של רבי נתן מברסלב זיע"א הגיב: יש אמנם מה להתרגש ממסירות ומיראת שמים של אמא, אבל אילו היתה שומעת לעצת הצדיקים, היתה מצליחה גם להישאר בחיים, גם להחזיר את בנה הביתה בריא ושלם ברוחניות ובגשמיות, וגם להחזיר עמו עוד ילדים. איך? אילו היתה קובעת לעצמה מידי יום ביומו פרק זמן לשוחח עם בורא עולם ולשפוך לפניו את הלב בשיחה אישית בקביעות, מעל לכל ספק כי היא וילדה ועוד הרבה היו נשארים בחיים להמשיך לעבוד את ה', כי אין כמו תפלה אישית ושיחה עם השי"ת בקביעות מידי יום, אין דבר העומד נגדו, כל הגזירות מתבטלים, כל שערי השמים נפתחים.

הרב קלוגר גם פתח בפניהם את הזוהר הקדוש בפרשת בלק (דף קצה) והראה להם את הגילוי של רבי שמעון בר יוחאי כי ברגע שאדם לוקח לעצמו כמה דקות לדבר עם ה' ולשפוך לפניו את שיחתו בשפה האישית שלו, פונה השי"ת מכל עסקיו כביכול ומתייחד רק עם בנו המדבר עמו, באותו רגע משתתקים כל המקטרגים ומתבטלים כל הגזירות, ויוכל כל אחד לפעול ולבקש ככל העולה על רוחו. האבא השבור חזר וקרא את דברי הזוה"ק, שינן את הדברים ואף רשם את המראה מקום המדויק בכדי להעביר את הדברים גם לבני הבית. למה להעלים מהם סוד מופלא כזה שבכוחו לחולל מהפך בכל תחום בחיים.

"הייתם במקום טוב".

אלי קידם את פניהם בחיוך, הוא שהה היום בבית. העיניים של אימא מאירות פתאום וגם אבא נראה טוב יותר.

"אתה מנחש נכון", אבא הזמין אותו להצטרף אליו לשיחה בסלון.

"אני מעוניין לשתף אותך במשהו מרומם ומחמם לב שעבר על אימא ועלי היום..." והוא סיפר לו באריכות על תפילת השל"ה ועל התפילה הנרגשת בקבר רחל. ציטט את המילים של הרב קלוגר והרחיב בדיבורים נוספים משל עצמו. אלי הקשיב בדריכות. "עכשיו אני יודע מה עלי לעשות".

אבא לא שאל שאלות, הוא ידע והאמין שהבן שלו קיבל בסייעתא דשמיא את המחשבה הנכונה.

"נו, לכמה ישיבות נרשמת?" המשגיח רכן מעליו בעיצומו של סדר שלישי.

הוא השפיל עיניים נבוכות כשהשיב: "לאחת".

"רק ישיבה אחת? ומה יקרה אם... כלומר מן הסתם... אתה מבין עלול להיווצר מצב שאתה לא מתקבל... ואז כדאי אולי שתהיה אפשרות נוספת, לא?"

אלי מזהה במבט של המשגיח אכפתיות טהורה. הוא באמת מודאג וכנראה שאין לו הרבה מה לעשות למענו. מה ישיב למשגיח? שלא משנה לכמה ישיבות יירשם, הסיכוי להתקבל למקום טוב אפסי ממילא?

"לאיזו ישיבה?"

"לפוניבז'".

שתיקה.

אלי הרים עיניים מהססות, פניו של המשגיח התלבטו בין חמלה עמוקה לייאוש וכמעט שהגיעו לידי הקפדה.

"פו-ני-ב-ז'" המילה הבודדת התגלגלה על לשונו באיטיות, כדיבור המתחיל של תוספות מוקשה במיוחד.

"כן פוניבז'" גל חמים של ביטחון הציף לפתע את רוחו, "שם למד אבא שלי, שם למדו אחי הגדולים, וגם אני אתקבל לשם בעזרת ה'".

המשגיח העדיף לא לשאול כמה שאלות שביקשו להתפרץ, הוא מייחל להצלחתו באמת ובתמים וחרד לעתידו. חבל שהבחור מתעקש להשתטות, ובמקום להירשם מלכתחילה לכמה וכמה ישיבות, בינוניות וחלשות ליתר ביטחון, הוא משתעשע בחוסר היגיון...

הימים שחלפו פרסמו את החדשה המסקרנת-מביכה בהיכל הישיבה. כמה רמי"ם ניגשו אליו וניסו לדבר על ליבו. הם הסבירו לו שאת טובתו הם דורשים. "בכל זאת, חבל שתישאר לגמרי בלי ישיבה". הר"מ של שיעור א' שחיבב אותו במיוחד העלה נקודה נוספת: "גם אילו יכולנו להכניס אותך לשם בפרוטקציות, מדוע שהישיבה הזו תתאים לך. אתה תישאר תלוש. אדם אסור לו לטפס על מדריגות שהם גבוהות מכדי השגותיו, צריך להיות מציאותי, מה תעשה שם? לא חבל?!"

אלי התעקש, לכל השואלים הוא שינן את אותה תשובה: "יש לי את הסגולה הבדוקה של קבר רחל".

ליצני הישיבה כבר אמרו לו לא פעם "אולי הסגולה תעזור לך להתקבל לכולל חצות בקבר רחל..."

לאלי לא היה זמן לצחוק וגם לא להיעלב.

הוא נרשם באיחור מופלג אמנם לפוניבז' וכעת עליו להתכונן למבחן. והוא התכונן.

בימים הבאים ניתן היה לראות את אלי רוכן על הגמרא שעות ארוכות. הוא שינן שוב ושוב את החומר, אבל הכישרונות שלו לא השתנו, כלומר הוא נותר כפי שהיה. ההבנה מסורבלת, המוח מעופף, הריכוז ממנו והלאה. וכך הגיע סוף כל סוף יום המבחן.

הבחינה נקבעה ליום רביעי אצל רבני הישיבה. אלי הגיע נרגש, מאז שהוכנסה לרחל אימנו בתמונה נולד בו חשק חדש כמותו מעודו לא טעם. הוא הרגיש כעת שמקומו הוא במקום אחד בלבד, בפוניבז'. הרעיון חדר כל כך עמוק לליבו שרוב היום הוא הגה בו. המתח הזה ליווה אותו אל הבחינה, אבל המציאות לא התרגשה ממנו יתר על המידה. אלי ידע במבחן בדיוק כפי שידע קודם לכן, כלומר כמעט כלום. הוא יצא מהחדר חפוי ראש ונבוך.

בבית אימא הכריזה בקול בוטח ושליו: "יש לנו אבא אוהב בשמים, יש לנו אמא מסורה, מאמע רחל".

מבחינתה הבקשה אושרה, המטרה הוגשמה, הישועה כבר הגיעה. מהיכן היא שואבת את האמונה הזו?

תשובת הישיבה הגיעה כעבור שלושה ימים, טלפונית. "שלמה שלכם התקבל".

את הבשורה קיבלה אימא, ההודעה היתה קצרה מכדי להכיל את גלי האושר ששטפו בבת אחת את הלב שלה.

הבית היה ריק והיא אחזה במשך דקות ארוכות את שפופרת הטלפון, מחפשת נפש נוספת לחלוק עימה את מטען הרגש העצום הזה.

ספר התהילים שלה היה הנפש הקרובה ביותר ברגעים האלה. בעצם ספר התהלים היה רק התירוץ, היא למדה בימים האחרונים לדבר ישירות עם בורא עולם בשפה שלה במילים אישיות ובהבעת רגשות, אין לנו אוהב נאמן יותר מהשי"ת ובכל רגע אפשר לדבר אתו על מה שרוצים ואיך שרוצים.

ספר התהלים קמוט ובלוי שכמותו, ורק ה' יודע כמה רגעים אימהיים זרמו דרכו, כמה בכיות, כמה תקוות, כמה תחינות. והוא לא אכזב.

היא חיבקה את הכריכה הדהויה שקצוות דפים בלים מבצבצים ממנה, והניחה לשתיקה לדבר בשמה, אחרי כמה דקות דומיה היא פשוט התחילה להגיד תודה לבורא עולם בשפה הפשוטה והעממית, כפי שידעה לבכות לפניו היא למדה גם להודות לו.

לאחר מכן היא תתקשר לישיבה לבשר לחתן השמחה בעצמו, ואחר כך היא תתקשר לאימא, לרחל אימנו. הרי לאימא צריכים גם כן לבשר, לומר תודה.

קשה לאתר אלי, בימים האחרונים הוא מחלק את זמנו בין לימוד לאמירת תהילים. לימוד מפני שהוא בטוח שהסגולה שנאמרה בשם שר התורה ר' חיים, לא תאכזב. אפשר לסמוך על התפלה בקבר רחל אימנו, ואם כן הרי שהוא אמור ללמוד בשנה הבאה בישיבה מצוינת, וזה מחייב. תהילים מפני שבכל זאת צריכים לעשות השתדלות...

אלי שנמצא בסופו של דבר בפאתי ההיכל, נקרא לטלפון.

"לא הבנתי, לאיזו ישיבה?"

"נו, לכמה ישיבות נרשמת?"

"לפוניבז'??"

הצעקה נמלטה מפיו ונקלטה מיד אצל חדי האוזן שבין הבחורים. מישהו ליד מכשיר הטלפון הציבורי התקבל כנראה לפוניבז'.

השמועה עשתה לעצמה כנפיים ועד לשעות הערב היא הפכה לחדשה הכי לוהטת במסדרונות הישיבה. הכל נהרו לחזות בפלא במו עיניהם. אלי, בחור שקט שספק אם בכל שנות לימודיו בישיבה עמד בצוותא עם שלושה בחורים בו זמנית, מצא את עצמו מוקף בעשרות בחורים.

שוב ושוב תחקרו אותו על טיב המבחן, על שיטות הזיכרון שנקט כדי לצלוח אותו בשלום, ועל השיטק'ל תורה המרשים שאמר מן הסתם והצליח להמיס את לב ראשי הישיבה. צר היה לו לאכזב את הבחורים, אבל הסיפור שלו שונה לגמרי. הוא קשור בכלל לרחל אימנו, וכמעט שאין לו מושג מה היא עשתה שם, העיקר שהוא בעזרת ה' עומד בפני שינוי עצום בכל סדרי חייו. מרגע זה ואילך הוא בחור ישיבה מובחרת, תלמיד חכם ומתמיד, אין דרך אחרת.

השנה, לקראת תקופת הרישום לישיבות ערך ראש הישיבה של הישיבה קטנה בירור מקיף על המקרה הבלתי מובן של אלי משנה שעברה. לאחר מחקר קטן הוא גילה סיפור מדהים.

שני בחורים בעלי שם פרטי ושם משפחה זהים נרשמו לפוניבז' בתקופת הרישום שעברה. (לבקשת בעל המעשה הפרטים המלאים חסויים) האחד מישיבות "אור התורה" והשני מישיבות "מאור התורה". אלי של "מאור התורה" היה בחור משכמו ומעלה, השפיץ של הישיבה. דיוקן מדויק של "פוניבז'". רצתה ההשגחה העליונה והמזכיר טעה בהקלדת הפרטים והחליף אלי באלי, ומאור התורה באור התורה. וכך התגלגלה ובאה תשובה שלילית, מקוממת ובלתי מובנת בעליל, למעונו של אלי המובחר. ותשובה חיובית, מפתיעה ובלתי נתפסת, לביתו של אלי החלש.

לא עזרו לאלי ממאור התורה כל הקשרים שהפעילו הוריו, מחנכיו וכל מכריו, בפוניבז' כמו בפוניבז' מקבלים לפי יכולות אישיות ולא על פי קשרים מקשרים שונים. כן, יש דלת אחורית שמאמע רחל יודעת לפתוח גם בניגוד לכל הגיון...

צוות הישיבה הקטנה ניסה בשעתו בשלהי חודש אב תשע"ד להניא את ההורים, הנס אמנם נס אבל הבחור לא יחזיק מעמד. הוא אמנם אוהב ללמוד אבל רמת הלימוד תשבור אותו מיד. עדיף למצוא עבורו מקום קטן ורמה נמוכה.

לאימא היתה תשובה ברורה בדמות הוראת קבע והזכרת השם באופן תמידי, יום יום בקבר רחל. אם רחל אמנו הצליחה במקום שכל אחד משוכנע שאין סיכוי, הרי שהיא טובה גם להמשך הסיפור.

כמין רוח אחרת נכנסה בו באלי מיודענו, הוא קיבל עוז ותעצומות, וחשק חדש חדר לעצמותיו. שנת הלימודים שזה עתה חלפה, פורייה ומלאת פריחה, הוכיחה לכל הספקנים שמשהו מעבר לדרך הטבע מלווה את הבחור הזה על שלבי הסולם העולה אל על.

רק השנה יומיים אחר שבועות תשע"ה נכנס הבחור אל מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א ובישר לו על סיום מסכת כתובות בעיון, לאחר שבחנו על כמה שאלות וסוגיות סבוכות, הביע שר התורה התפעלות מידיעות המופלאות, ולכששמע את פרטי המעשה, הפטיר בחיוך: "נו, אם קבר רחל בתמונה זה לא חידוש כל כך..."

תחנת האוטובוס על אם הדרך בכניסה לכפר מירון הומה דרך כלל אדם. האורחים של רבי שמעון חוזרים משם לעריהם ולמעונותיהם. מכל חלקי הארץ ומרחבי תבל נוהרים האנשים של רשב"י. הם נוסעים אליו שעות ארוכות לעיתים רק כדי להימצא במחיצתו שעה ושעתיים ולחזור. קצת לפני תחנת האוטובוס, מול מעגל התנועה שהתחדש שם בשנים האחרונות, ממוקם הרציף הלא רשמי של הטרמפיסטים. גם כאן מתפללים, מתפללים לטרמפ. שיבוא מהר, שייקח אותנו עד הבית. שיהיה נחמד. שיהיה ממוזג. כל אחד והשגותיו...

בשעת ערב זו של חמישי בלילה נראים שם זוג טרמפיסטים, בעל ורעייה. חזותם מעידה על מקום מגוריהם שסביבת בני ברק ככל הנראה. הם מבוגרים. הוא נכבד למראה, כנראה נושא תפקיד תורני כלשהו. מסתבר שהוא גם עסוק, מכשיר נייד טורד את שלוותו מדי כמה רגעים. היא מחזיקה בידה ספרון תהילים. עיניו נשואות לעיקול הכביש, מבט של טרמפיסט. היא קצרת רוח מעט. הם מתווכחים בקול שקט.

"הבטחתי ח"י שקלים לקבר רחל שלא יגיע טרמפ, שלא ניסע", היא מסננת בחיוך מנצח, והוא צוחק:

"כבר קדמו שקלי לשקליכם. עוד לפני שיצאנו מהצימר הבטחתי מאה ושמונים שקלים למאמע רחל, אם אזכה להגיע אליו ולקבל תשובה..."

"נו, נחייה ונראה..."

את היציאה צפונה תכננו בני הזוג, ר' חיים ודבורה, מיד לאחר הפסח. הם כבר מבוגרים ופטורים מדאגת מי ישמור על הילדים. הגדולים נשואים, הבנים הצעירים שתולים בבית ה' בישיבות הקדושות שבירושלים ובני ברק, ואילו הבת הקטנה רחלי תנדוד ללא בעיות לבית אחותה הגדולה. החופשה עבורם היא כורח המציאות. הוא משמש כראש כולל ומשלב גם עסקנות קהילתית אינטנסיבית. אותה מעסיק משק הבית ובמקביל שולחת ידה בהתנדבויות שונות. לשניהם התרעננות קצרה רק תעשה טוב. התוכנית נדחית שוב ושוב מסיבות שונות ומשונות. הלו"ז שלו צפוף ותמיד יש משהו דחוף יותר לעשות, בסופו של דבר מצאו ר' חיים ודבורה את עצמם מעפילים על גבי אוטובוס בואכה מושב מירון. הם חייבים לקחת פסק זמן להתרעננות בתוך מירוץ העולם וטרדותיו, להטעין את הנפש הרוחנית. למה מירון? פשוט, חוויה אמיתית היא רק כשגם הנשמה נהנית, כך משלבים באופן מושלם חופשה גופנית והתרעננות רוחנית,

השהיה במחיצתו של הצדיק אין כמותה להתחבר למתיקות של הצדיק, לקבל כוחות מחודשים, נפש חדשה ורוח חדשה, לחוש את טעם השיחה האישית עם בורא עולם ולו לכמה דקות. בקיצור, לטעום טעם גן עדן.

הזמינו מראש צימר חביב בפאתי הכפר, מיום חמישי בצהרים עד מוצאי שבת. הם ינוחו, יתאוררו, יתפללו, וישובו בעזרת ה' דשנים ורעננים. מירון קיבלה את פניהם בחביבות, מזג אוויר נוח ורוח קלילה שמביאה בכנפיה ניחוחות של מרחבים. התמקמו בצימר ופקדו את הציון הקדוש. בערב הודיע ר' חיים שהוא מעוניין לצאת לנהרייה לבקר אצל כ"ק האדמו"ר רבי דוד אבוחצירא שליט"א ולקבל את ברכתו. למען האמת היציאה לנהרייה היתה אמורה להתבצע מזמן. ביומנו הוא הספיק לקבוע שוב ושוב תאריכי יציאה לנהרייה. יש לו התלבטות קשה בנושא רגיש שמצריך התייעצות עם "החלונות הגבוהים", מבחינתו החלונות הגבוהים ממוקמים בנהרייה, אצל רבי דוד. זו לא הפעם הראשונה וגם לא השנייה שהוא פוקד את הבית הגדול בנהרייה. כאיש ציבור וכמי שמעורב בלא מעט עניינים אנושיים מורכבים, הוא נקלע לא אחת לשאלות סבוכות שדורשות את הכרעתם של גדולי הדור, והפעם משולב בשאלה גם עניין אישי עדין. כשהוחלט לנפוש במירון ר' חיים חשב מיד על המרחק הקצר יחסית לנהרייה. אם כבר נמצאים קרוב למה לא לנצל הזדמנות ולפרוק סוף כל סוף את הלב אצל רבי דוד? ביומיים האחרונים ההתלבטות שלו קיבלה משנה דחיפות, והוא חש שהוא מוכרח יהיה להתייעץ עם רבי דוד ויהי מה.

דבורה כאשת חבר נאמנה מבינה לליבו, ובכל זאת היציאה לנהרייה לא נראית לה מתאימה לחופשה.

"באנו לכאן כדי לנפוש, וחוץ מזה כמה זמן כבר נשאר לנו להיות קרוב לרשב"י? יומיים, ננצל אותם כאן, קרוב".

מבחינתה הנושא סובל דיחוי, מבחינתו השאלה בוערת. החליטו לצאת לכניסה לכפר ולהניח להשגחה העליונה להחליט עבורם.

"אם השי"ת ישלח לנו טרמפ ישיר לנהרייה ניסע, אם לא נדע שזה מה שה' רוצה".

את ההצעה העלה הוא, ובכך קיווה להפיס את דעתה. היא הסכימה, אם הקדוש ברוך הוא ישגר להם טרמפ, לא תתנגד.

כשדבורה הצהירה על תרומתה לקבר רחל היא לא עשתה דבר חדש, בבית שלהם מאמע רחל אורחת קבועה. דמות שכיחה, כמו סבתא שכזו. יום הולדת לילד? מתקשרים לרחל אימנו, כלומר למוסדות קבר רחל ותורמים, יחד עם הילד, לזכותו ולהצלחתו. בשורה מדאיגה? הטלפון מחייג כמעט מעצמו את המספר המוכר. המסורת הזו הועתקה אפילו לכמה מבתי ילדיהם הנשואים. אבל אם כל הכבוד לתושייה שלה, דבורה לא פיללה שבעלה הקדים אותה בכמה צעדים.

הם עומדים בכניסה לכפר קרוב לעשרים דקות, ממתינים לטרמפ, שיבוא או שלא יבוא – תלוי את מי מהם שואלים.

"?" "אלא מה? רחל אימנו או רחל אימך?"

הדקות הבאות לא הביאו בכנפיהן בשורות. השמים החשיכו ופנסי הרחוב נדלקו בזה אחר זה. מכוניות חלפו על פניהם ממהרות לדרכן, איש מהם כנראה לא היה שליחה של מאמע רחל.

"אבל מה בוער כל כך?! דווקא עכשיו, לפני שבת? בוא ננצל את הליל שישי אצל רשב"י, את התפלה לפנות בוקר במירון, תשאיר את נהריה למוצאי שבת".

הוא לא יודע להסביר.

"לא יודע, אני לא מסוגל יותר לשאת את המתח. השאלה הזו מטרידה אותי, בשבת אני רוצה עונג ושלווה. אין שמחה כהתרת הספיקות ואין מי שיעשה את זה עבורי כמו רבי דוד, מצטער אבל אני מוכרח להתייעץ איתו עוד לפני שבת... וחוץ מזה הבטחתי את התרומה לקבר רחל דווקא על תנאי שאקבל את התשובה לפני שבת".

רבע השעה הנוספת שחלפה לה בינתיים, לא הנפיקה טרמפ ישיר לנהרייה ורק הביאה בכנפיה קרירות גלילית טורדנית יותר. הוא נאנח בהשלמה, מאמץ את מוחו ומחפש מדרש או מאמר מצדיקים על כך שרחל אימנו נענית לתפילת נשים מהר יותר מתפילתם של אנשים. המבחן פעל הפעם לטובתה, הוא לא מבין חשבונות שמים, למרות שלא נענה את הסכום שהבטיח הוא יתרום עוד הערב. את הדרך אל הדירה שבכפר הם עשו בשתיקה.

בכל שעה יש להיכל הציון הקדוש של רבי שמעון גוונים אחרים, גם יש לכל שעה אנשים משל עצמה. יש אנשים וצבעים של חצות לילה; מתפללים ועורכים תיקון חצות, גורסים 'זוהר הקדוש' ומשוחחים עם בורא עולם בלחישה לחה על אבני הציון הקדוש. יש אנשים של לפנות בוקר ויש של תפילת שחרית כוותיקין. תמיד מתרחש שם משהו מתוק ותמיד מתענגים שם בתפילות, בתחינות ובבקשות.

הזמן של אחרי וותיקין הוא מהרגעים הנהדרים. כמין רגיעות מיוחדת שורה על הכל, זו שלווה שלאחר הסערה. עובדי ה' שעמדו בבית השם בלילות, 'נופשים' מעמלם על דף גמרא או "חוק לישראל", זוהר על הפרשה או פרקי תהילים. מתפללים מקפלים בניחותא טליתותיהם. הבריות נוחות זו לזו ומישהו דוחף 'תיקון' של לחיים ומזונות על השולחן שסמוך לפתח המערה. בימי שישי נמזגת באווירה הזו גם מנעימותה של שבת הממשמשת. נעימות שיש בה זריזות ודחיפות מתבקשת.

זה עתה סיים ר' חיים ספר ראשון של תהילים, הגביה עיניו ומצא את מצבת הציון ריקה מאדם, כולה שלו. קם והניח עצמו על האבן הגדולה. הרבה מילים עמדו על סף השפתיים, הרבה בקשות ולא מעט שמות. הוא הקריא את שמות קרוביו, הצמיד לכל שם בקשה ותחינה. הזכיר את עצמו וחזר על בקשותיו. קרא כמה פרקי תהילים ונזכר בשם נוסף שכמעט נשכח. ואז באו המילים, הן צפו ועלו מבפנים. לא מהפתקים המקופלים שהוא צופף אותם בכתב ידו בשמות ובקשות, היו אלו מילים חדשות, מילים שנבראו עבורו, מתוכו. הוא גילה שיש לו על מה לדבר, לא רק לבקש. התפילה החדשה שלו לא נראתה כמו רשימת קניות, היא היתה דומה יותר לשיחה, והשיחה ריתקה אותו.

כשההמולה הקטנה דחקה אותו מעט הצידה הוא לא הבחין בה. גם לא שם לב אימתי הופקעה המצבה מנחלתו האישית ואנשים נוספים כבשוה.

מישהו נעמד לצידו, כתפו נוגעת בכתפו. אנשים דחקו מעט והתלחשו בקולות רמים. האיש לצידו התנועע.

לפתע הסתיימה הנביעה, המילים חדלו על שפתיו הדובבות. הוא הרים מצח לוהט מהאבן החלקה וחש את הדקירות בזרועו הרדומה.

עשה חצי צעד אחורנית ונתקל בחומה אנושית, שורה של מתפללים התבצרה מאחוריו, האנשים הביטו קדימה לכיוונו, מבטו נדד בעקבותיהם מעבר לכתפו, האיש שניצב שם, צמוד אל מצבת האבן התנועע.

קרירות חלפה בגבו, הוא תקע באיש עיניים קמות.

לא יכול להיות..."

היובש שפשט בשפתיו נטל ממנו את חיתוך האותיות.

לצידו, כתף אל כתף, ניצב בצלמו ובדמותו רבי דוד. בדבקות. בדומיה. בנענוע שקט שכולו אצילות וכוונה.

אולי הוא טועה? יש אנשים דומים...

לא, הוא צופה במחזה אמתי. בצד זיהה כעת את ר' חיים בן משה מנהל ההקדש, ומאחוריו קלטו עיניו את המעגל האנושי שסגר עליהם מכל צד. והוא במרכז.. לצידו של רבי דוד.

רבי דוד. מי הביא אותו לכאן? עד לכאן? על הבוקר?!

דמעות שטפו את פניו והוא מילט את עצמו לתוך חוברת דקיקה של 'תיקון הכללי'.

מזווית העין יכול היה לצפות מקרוב ברבי דוד. ספר תהילים קטן נתון בידו האחת והיד האחרת מלטפת את המצבה. הוא קרא פרק אחר פרק סב.. סג.. סד.. סה.. סו. דקות ארוכות התמשכה הקריאה, ולאחר מכן נפתח בזריזות ספר תיקוני זוהר, בתיקון י"ד. רבי דוד קרא וגרס בזריזות ובשלווה. הוא המתין לצידו בדריכות.

לפתע באותה זריזות שהגיע, התנתק רבי דוד ממצבה. הוא פסע לאחור והמעגל האנושי התקפל אל תוך עצמו. לרגע השתהה כשידו האחת עדיין מונחת על המצבה שנדבקה מחומו. ואז הפציע החיוך המפורסם, חיוך מעולם האצילות, חיוך שמועתק בירושה מבית של צדיקים.

רבי דוד מחייך וזו הזמנה לעולם להתקרב.

אנשים נדחקים ועיניהם נאחזות בזיו פניו של הרב. ידיים מושטות מעל הכתפיים החסונות של אלו שהצליחו לשריין לעצמם מקום ראשון במעגל.

"ברכה, כבוד הרב... שהרב יברך את מלכה בת רינה..."

הקול דחוס ועולה מתוך הקהל.

לרגע מצא את עצמו ר' חיים נדחק מאחורי הרב, עוד רגע קט תישאב הפמליה כולה החוצה והוא יוותר כאן בלי לפגוש את רבי דוד.

הוא צחק. עד לכאן הרב הגיע רק כדי לחמוק ממני? ברור שרבי דוד בא הנה עבורו. הוא חייב לדבר איתו.

לצד הרב עמד עכשיו מקורבו, הרב הגאון רבי אשר ליכטנשטיין שליט"א, הם התלחשו בחשאי. דקות לאחר מכן פילס את דרכו אל מרכז המעגל הרה"ח רבי מנחם אליעזר מוזס שליט"א. הרב חיבק את ידיו בחום והם המתיקו שיחה קצרה.

זהו, זו השעה שלך.

מחשבה עיקשת דחקה בו, "אם לא עכשיו אימתי".

בדילוג זריז חצה את המעגל שהחל לסגור אליו ולפת את זרועו של רבי דוד. הרב סובב את אליו את ראשו, מבטיהם נפגשו.

והעיניים חיכו...

"כן, כבודו..."

השאלה נורתה מפיו על אוזנו של הרב. התשובה, בהירה וקצרה, חזרה אליו כבת קול.

רגעים לאחר מכן נבלעה הפמליה בחלל היציאה מהמערה, כשאחריה משתרכים מבקשי ברכה וישועה, סקרנים ומצלמי תמונות של צדיקים.

ר' חיים נותר המום על מקומו.

מאוחר יותר שבו המשתרכים והתגודדו בכניסה. את כולם הטרידה שאלה אחת, מה הביא לכאן לפתע פתאום, בשעה כל כך מוקדמת של בוקר, את רבי דוד מנהרייה. ורק איש אחד שניצב עדיין סמוך למצבת הציון הקדוש ועיניו בוהות, ידע ללא כל ספר את התשובה.

רחל אימנו יודעת את נפש ילדיה ומסוגלת לתמרן ברגש אימהי בין שתי תרומות סותרות; להחיש ישועה למבקש מבלי לפגוע ברגשותיה של רעייתו. התרומות, שלה ושלו, עשו פרי. טרמפ לא הגיע עבורה, ורבי דוד הגיע במיוחד מנהרייה עבורו.

מה שרחל אמנו מסוגלת לעשות...

בעיצומן של החדשות והעדכונים הישר משטח האש נשמעים סיפורי ניסים ונפלאות על טבעיים כאשר רואים כי הכל מכוון מלמעלה וכי הבורא ית"ש משגיח על כל צעד ושעל.

אחד הניסים הבולטים היה סיפורם של משפחת זילר מהישוב באר טוביה, הסיפור שהסעיר את המדינה כולה ואף עלה לכותרות בתקשורת הבינלאומית, טיל גראד פגע פגיעה ישירה לתוך סלון הבית הדו קומתי, והרס את החדר כולו שהפך למאכולת אש כאשר רסיסים מתעופפים לכל עבר. המשפחה כולה היתה מכונסת ודרוכה בתוך המרחב המוגן כפי הוראות פיקוד העורף, אולם לפתע הבחינו כי אב המשפחה מר בני דילר לא הספיק להגיע למרחב המוגן, החרדה והזעזוע גברו שבעתיים בשעה שהרגישו את הזעזוע של פגיעת הטיל שהרעיד את הסביבה כולה, או אז היה ברור לכולם כי הטיל פגע ממש בסמיכות לביתם, ומי יודע מה עלה בגורלו של האב. למרבה התדהמה כעבור כמה דקות כאשר יצאו אל הבית ההרוס וליבם מפרפר למצוא את אבא בין ההריסות, ראו את אבא פשוט עומד ומנער את האבק מעל בגדיו, צעקות ההתרגשות והשמחה הספונטניים שפרצו בבית סחפו את כל השכנים שהצטרפו לריקודי השמחה הודאה לה'.

מר אבי דילר מספר על האירוע לקו עיתונות דתית:

"שמענו את האזעקה, לא הספקתי להגיע למרחב המוגן, פתאום שמעתי בום אדיר מחריש אזנים, ועיני הסתנוורו מעוצמת הלהבה, ראיתי חפצים מתעופפים לנגד עיני, עצמתי את העינים ורק התפללתי לה'

שאצא מכאן חי, נשכבתי על הריצפה, לא ידעתי אם אני חי או מת או הוזה, כעבור כמה דקות פתחתי את העינים ראיתי רק עשן, אח"כ ניסיתי להתרומם, מששתי את הראש, את הידים ואת הרגלים וראיתי שהכל שלם, תודה לה'".

אולי תוכל לשתף את הקוראים בהרגשה שחווית בשעה שנשכבת על הרצפה אחרי הבום?

"ברגע הראשון לא ידעתי אפילו מה לחשוב, ברגע השני הייתי בטוח שה' יציל אותי, וזאת מפני שביום חמישי בשבוע שעבר נסעתי לכותל המערבי לבר מצוה של בן אחותי, מצאנו שם את המקובל הצדיק רבי יעקב עדס שליט"א, ניצלנו את ההזדמנות לבקש ברכה לרגל המצב המתוח והקשה, הוא ביקש ממני לקבל על עצמי קבלה טובה להתחזק בשמירת שבת כהלכה, וכן לקבוע שיעור תורה קבוע בהלכות כל יום, ועוד דבר שלישי שזה משהו אישי שנוגע לי ולמשפחתי ולא אוכל לפרט זאת על גבי העיתון, קבלתי על עצמי את הדברים, הרב אמר לי תגיד "בלי נדר", ואח"כ אמר בעזרת ה' תנצלו מכל רע.

בסיומה של השיחה הוא חזר וקרא לי, ואמר, תשמע יש סגולה לתרום למוסדות קבר רחל, רק לפני שבועיים כשהתחוללה סופת ההוריקן המסוכנת בארה"ב אמר מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א לראש ישיבת ליקווד כי הצדקה לקבר רחל היא ההשתדלות הטובה להינצל מן הפורענות, ואכן שמעתי כי מי שקיים את דבריו לא ניזוק כלל. בעיירה סיגייט שבניו יורק היו שתי בתים סמוכים אחד ליד השני בנויים מאותו חומר, בית אחד נהרס כולו והפך תל חרבות והשני לא נופצה בו אפילו שמשה אחת, התברר כי השני קיים את הסגולה וכך ניצל. הוא ביקש ממני לרשום את מספר הטלפון: אחד, שמונה מאות, שמונה מאות, שמונה שש שלוש. אכן קיימתי את הסגולה, וכפי שאתם רואים אותי כיום חי ונושם, בזכות רחל אמנו.

יצוין כי בני משפחת דילר והידידים קיימו השבוע מסיבת הודאה באולם האירועים שעל יד הכותל המערבי, ואת המשא המרכזי נשא המקובל רבי יעקב עדס שליט"א שעורר בזעקות נוראות ובקולות בכי: "הביטו וראו איך השי"ת יושב ומסתכל עלינו מלמעלה, הוא קורא לנו להתעורר, לא ניתן ליצר הרע להסיח את דעתנו בהתעסקות בחדשות ובפרשנויות פוליטיות, נשאל את עצמנו מה ה' אלוקיך שואל מעמך, אנחנו על סף הגאולה, אבא שבשמים רוצה להתגלות אלינו ברחמיו, הוא אוהב אותנו, הוא מתגעגע אלינו, בואו ונשוב אליו, נצעק בכל הכוחות כמה אנחנו אוהבים אותך, אל תסתר פניך ממני, משיח בפתח, קול דודי דופק, הבה נפתח לו את הדלת".

הרה"ק רבי מנחם נחום מטשרנוביל

יום ההילולא - י"א חשוון

רבי מנחם נחום מטשרנוביל נולד בשנת ת"ץ לאביו רבי צבי, ועל פי מסורת המקובלת בחב"ד, היה רבי נחום נכדו של רבי אדם בעל-שם. נודע על שם ספרו 'מאור עינים', אחד מספרי היסוד של תנועת החסידות, ומייסד שושלת חסידות טשערנוביל. היה זקן תלמידי המגיד ממעזריטש ועוד הסתופף בצל הבעל שם טוב.

רבי נחום נהג כ'מגיד' והסתובב בין העיירות לעורר את העם בדרשות מוסר וחסידות. אחר פטירת המגיד ממעזריטש, התקבצו סביבו חסידים ואנשי מעשה והוא נהג באדמו"רות. חצרו התקבעה, לאחר נדודים,

בטשערנוביל שבווהלין (היום אוקראינה). רבים מצדיקי דורו היו נוסעים אליו כחסידים. רבי נחום נפטר בי"א מרחשון תקנ"ח ומנוחתו כבוד בטשערנוביל.

רבי מנחם נחום זצוק"ל זי"ע מטשרנוביל הי' עני גדול, ובכל עת היה דחוק בפרנסתו. פעם בא חסיד, והביא לו דורון שלש מאות רובל בשטרות – שהם מאה רובל כסף. בני ביתו של כ"ק הרה"צ, והמקורב – הוא הגבאי ראשון המשמש בקודש – נהנו במאד, כי סוף סוף יצאו מן החובות העצומים בעד לחם, בשר, דגים ועוד מצרכי בית המוכרחים ביותר.

אחרי אשר יצא החסיד שהביא השלושה מאות רובל, נכנסו כמה עשיריות חסידים, והפסיקו לתפילת מנחה וערבית. אחר תפילת ערבית סגר רבי מנחם נחום את חדרו על משך זמן והי' עסוק בינו לבין עצמו. אחר כך פתח דלת חדרו וצווה להכניס את אחד החסידים אשר כבר היה אצלו, ואחריו קיבל חסידים עד שעה מאוחרת בלילה.

בלילה בא הגבאי הראשון, המכלכל בית כ"ק הרה"צ, לבקש מאת כ"ק הרה"צ שייתן לו על כלכלת ההוצאה הדרושה. וביודעו מהסך שלש מאות רובל היה בטוח כי יוכל לשלם חלק החובות, וכבר הייתה אצלו רשימה מפורטה כמה ייתן לכל בעל חוב.

כ"ק הרה"צ פתח את תיבת השולחן אשר בה היה מניח כספי המעמדות שהביאו, וירא המקורב כי מונחים שם כמה מטבעות כסף והרבה מטבעות נחושת, ואת השטרות לא ראה, ויתמה על זה.

כ"ק הרה"צ אמר לו לקחת כל מטבעות הכסף והנחושת, וגם נמצאו ביניהם שלשה דינרי זהב – רענדלעך – וימנם הגבאי. ויעל מספר כל המטבעות עם דנרי הזהב קרוב למאה רובל בשטרות. וישאר המקורב עומד על מקומו באין אומר ודברים כי לשאול על אודות הסך שלש מאות רובל לא רצה, ולא ידע מה לעשות, והדבר אשר לא יוכל לשלם גם חלק החובות נגע ללבו.

כ"ק הרה"צ ראה כי פני המקורב עגומים במאד ויאמר לו, מדוע פניך כה עצובים? הלא תודה לא-ל הנותן לחם לכל בשר, שלח בחסדו הטוב חסד חנם והרבה מבני ישראל יחיו ממקומות שונים, עמלו וטרחו ויביאו לנו סכום כזה! המקורב, אם שהיה איש הראוי להיות מקורבו של כ"ק הרה"צ, אבל בכל זה לא יוכל להתאפק, כי דבר החובות והדוחק הגדול אשר שרר בבית כ"ק הרה"צ נגע ללבו במאד מאד, וכמו מעצמם נתקו דברים, היוצאים מלב כואב: ואיה איפוא השלש מאות רובלים שהביא חסיד פלוני, אשר בצירוף סכום זה היה אפשר לשלם חלק מהחובות המגיעים?!

אמת הדבר – אומר כ"ק הרה"צ – הובא לי שלש מאות רובלים, וברגע הראשון שמסרם ברשותי היה לי לפלא מדוע מגיע לי סכום גדול כזה, ואחרי כן נהניתי כי מצאתי חן בעיני ה' יתברך לתת לי ולבני ביתי מזונותיי בהרחבה גדולה ובדרך כבוד גדול כזה, אבל וכאשר התבוננתי בזה כי השי"ת נתן לי השפעה גשמית הייתי בצער גדול פן הוא חלף איזה שפע רוחני.

בין החסידים אשר היו אצלי היה אחד אשר גילה לפני מצוקת לבבו, איך כי זה כשנה אשר לא שילם שכר לימוד הבנים, והמלמד הוא עני מדוכא, אבל ירא שמים גדול, ומחזיק את בניו בתקוה כי ישלם לו, ומגיע מאיתו שכירת הרחיים ובית המלון בעד שמונה חדשים, ואם לא ישלם יגרשהו אדון האחוזה, ועל כולם עשה שידוך עבור בתו הבכירה וצריך להכניסה לחופה ואין לו במה.

כאשר שמעתי את כל אלה, עלה בדעתי כי אפשר הדבר אשר זיכני השי"ת להיות גבאי צדקה, כי אותו סכום הגדול אשר הובא לי הוא בשביל שאזכה במצות גדולות כאלו: תלמוד תורה, הצלת משפחה והכנסת כלה, ואשאל את החסיד כמה עולה חובותיו וצרכי הכנסת כלה, וארא כי הסכום מכוון הוא.

כשעלה בדעתי לתת את הסך שלש מאות לחסיד הנזכר, עלה ברעיוני האם צריכים לתת סכום גדול כזה לאיש אחד, הלא בסכום כזה אפשר להחיות לכל הפחות שש משפחות שיהיה להם פרנסה. באתי במבוכה ולא ידעתי מה לעשות כי שתי הדעות, זו האומרת לתת לחסיד הנזכר, וזו האומרת לחלקם לכמה משפחות, שתיהן צודקות וישרות, ולא היה לי הכרע בדבר, ואסגור את חדרי להתבונן איך להכריע.

בהתבוננני הכרתי כי שתי הדעות הנזכרות באים משני השופטים: האומר אשר סכום זה צריכים לחלקו לכמה משפחות אינו היצר-הטוב, כי אם היה דעתו של היצ"ט היה צריך לחוות דעתו תיכף כאשר הובא לי הסכום לאמר:

נחום הובא לך שלש מאות רוביל, קח את הכסף וחלקהו לששה חלקים. חמשה חלקים תחלק לנצרכים, וחלק אחד תקח לך; הוא לא אמר לי כן, אלא כאשר זיכני השי"ת לשמוע קול היצר-טוב לעשות כראוי, בא הוא [היצר-הרע] באומנות חכמתו לרמות אותי. ואקיים עצת היצר הטוב, ואקרא לחסיד ואתן לו את השלש מאות רוביל. (אגרות קודש הריי"ץ ח"ד, עמ' קל"ה)

כמו צדיקים רבים אחרים, סומך רבי נחום על מחשבתו הראשונה והנועזת יותר מעל המחשבה השניה, השקולה והנבונה יותר לכאורה. מהיכן מגיע הכח הזה? בספר הייחס של שושלת רוז'ין, שרבי נחום הוא מאבותיה, מופיעות גם הנהגות ואמרות מתורתו השופכות אור על הנקודה הזו:

לפי העולה מתורותיו, טהרת המחשבה הייתה מרכזית מאוד אצל רבי נחום. הוא נהג לומר בשם הבעל שם טוב (אצלו היה פעמיים, בעוד שאת עיקר תורתו קיבל מהמגיד ממעזריטש): אשרי אדם, לא יחשוב ה' – לו עוון. אשרי האדם שרגע קצר של חוסר מחשבה על ה' נחשב לו כבר לחטא. אך עם זאת, לא מדובר כאן בדבקות של כיוון ושל חרדה. במקום אחר בספר מדגיש רבי נחום: תטהר רעיונותיך ומחשבותיך מלחשוב מחשבות רבות, כי אם מחשבה אחת: לעבוד הבורא בשמחה. כי **מחשבה** אותיות **בשמחה**.

זהו סודו של רבי נחום. צדיק שעיקר עבודתו במחשבה, ושמח במחשבתו, ממילא מחשבתו הראשונה באה מצד הקדושה. אך החשבונות הרבים שהוא עלול להסתבך בהם, הם בבחינת הנאמר במח הבינה: " מינה דינין מתערין". דינין הם ביקורת, על הזולת וגם על עצמך: מה פתאום לתת ליהודי הזה את כל הכסף? השכל נוטה לעורר דינים, שאצל אנשים כערכנו הם הכרחיים כדי לעצור את שטף המחשבות הלא מתוקן. עבודת הצדיק היא לדחותם, ולהטות את הכף אל צד החסד.

רבי מנחם נחום ינק את רוב תורתו מהמגיד ממעזריטש, אך פעמיים עוד הספיק לבקר אצל הבעל שם טוב הקדוש. מסופר, כי הבעל שם טוב הזמין אותו לבוא אליו – אך הוא סירב, באמרו שהוא מלמד לילדים ואינו יכול להניח את תלמידיו ללא מלמד.

ביקש אפוא הבעש"ט מאנשי עירו שימנו מלמד אחר במקומו, וכך יוכל לנסוע אליו. אנשי העיר שמעו בקולו, ובראש החודש הבא נותר רבי נחום ללא תלמידים... חשב רבי נחום שהסיבה היא חוסר שביעות רצון מתפקודו כמלמד, ובא אל ההורים כדי להחזיר להם את הכסף שקיבל מהם עד עתה – כיוון שחשש כי גזל הוא בידו, שהרי לא היו מרוצים מהאופן שבו לימד.

כשנודעה לו הסיבה האמיתית, החליט לנסוע אל הבעל שם טוב והיה אצלו פעמיים בטרם נפטר (שאז התחיל לנסוע אל המגיד).

על אותו ביקור ראשון מסופר, כי כשהיה אצל הבעל שם טוב נכנס אל הבית עני מגושם אחד וביקש נדבה. מיד כשנכנס העני, פקעה כוס זכוכית שהיתה מונחת על השולחן והתפוצצה לרסיסים. ציווה הבעל שם טוב שיתנו לאיש נדבה ולא יעכבו אותו בבית. לאחר שהלך פנה הבעל שם טוב אל רבי מנחם נחום, ואמר לו: רואה אתה בני? אפילו הכלים שלי אינם יכולים לסבול אדם מגושם. אבל אתה – במחשבה קטנה ביותר תוכל לפגום הרבה יותר מאשר במעשה עברה של האיש המגושם הזה.

לאחר מכן הכין הבעל שם טוב סעודה לכבוד ביקורו של המאור עיניים, אכלו יחד וברכו בזימון. ואמר הבעל שם טוב, דמשה רבינו אכל 'קעסט' אצל יתרו חמיו, והיום האחרון שאכל אצלו היה יום רביעי. וכיוון שהבעל שם טוב כיוון את אותם הכוונות שכיוון משה רבינו באותה סעודה, הצטרף לסעודה משה רבינו, והוא היה השלישי לזימון. זכרונם לברכה

בהתאם להוראה הראשונה שקיבל מהבעל שם טוב, טהרת המחשבה תופסת מקום חשוב מאוד בתורתו של רבי נחום. בדרושיו לפרשת לך לך, הוא מסביר מדוע הצדיקים נדרשים לכך: את הפסוק "וילך אברהם כאשר דִבר אליו ה', וילך אִתו לוט", הוא מסביר כמתייחס לצדיק. אברהם, שהוא הצדיק, הולך בדרך ה' ועושה את כל המוטל עליו. אך, אחרי שהוא מתעלה בדרכו, אז מגלה הוא כי "וילך אִתו לוט" – גם היצר הרע עודנו מתלווה אליו... כעת, כשהיצר הרע נעשה עדין ומתוחכם כל כך, קשה מאוד להישמר ממנו – ויש להיזהר מכל מחשבה קטנה שאיננה מדויקת בתכלית.

בהקשר לכוס השבורה ראוי לציין, כי ישנם לפעמים אנשים המתהדרים בתופעות שכאלה: נכנס אדם לבית, ומייד מתחילות הכוסות להישבר, כפיות להתעקם, וכיוצא באלה. אולם לעומת הרואים בכך תופעה רוחנית המעידה על גדלות או ייחוד, קורא לכך הבעל שם טוב "איש מגושם". אכן, גם האיש המגושם יכול לעשות תשובה ולהתעדן [לעבור מתהו-שבירה לתיקון, "ברישא חשוכא והדר נהורא"]. הכח להביאו לידי כך נמצא בידי הצדיק [הבעש"ט, שמה שנתן לו נדבה ובקש שלא יעכבוהו בבית, היינו ראשית תיקונו) ועל שם כח זה קרא לבת שלו אדל לשון עדינות ודוק.

פעם ביקר רבי נחום בעיר אחת, וכשביקש לטבול נודע לו שאין שם מקווה. שאל הצדיק: איך יתכן? ישוב יהודי ללא מקווה?! הסבירו אנשי המקום כי הכפר בנוי על הר גבוה, וכדי להגיע אל מי התהום יש לחפור הרבה. חפירה כזו עולה הרבה מאוד כסף, והם לא מסוגלים לשלם על כך.

קרא רבי נחום: מי שיתרום את הסכום הדרוש, אני מבטיח לו את כל העולם הבא שלי! היה שם עשיר אחד, שכששמע זאת מיהר ותרם את כל הסכום. כתבו שטר מכר וחתמו, והמקווה נבנה. רבי נחום שמח אז מאוד, ואמר כי עתה יוכל לעבוד את ה' לשמה – ללא פנייה של קבלת שכר. כשראו בשמיים את שמחתו, יצאה בת קול והכריזה: רבי נחום מזומן לחיי העולם הבא!

הסיפור הזה, המזכיר סיפורים אודות הבעל שם טוב, קשור גם הוא לטהרת המחשבה של הצדיק מטשרנוביל: ראשית, המקוה בקבלה שייך לספירת הבינה, שהיא עולם המחשבה, והטהרה בכלל מתחילה ממחשבה טהורה. שנית, שמחתו של רבי נחום מגיעה אף היא מאותו מקור: רבי נחום נהג לומר כי מחשבה אותיות בשמחה, והבינה נקראת "אם הבנים שמחה" (ובהקשר לכך נזכיר את לשון התניא, על "פתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב" – הרי שהשמחה היא טהרת הלב).

ומעניין – גם העולם הבא, עליו מוותר רבי נחום, קשור לספירת הבינה. הוא מוותר על הבינה הפרטית שלו, על העולם הבא שלו, על מנת להוליד נשמות יהודיות בקדושה ובטהרה. מה נותן לו את הכח לכך?

בקבלה ובחסידות, מבחינים בין "מוחין השייכים למידות" ובין "מוחין בעצם". עולם הבא שייך לבינה, באופן השייך למידות – כלומר לגילוי כלפי חוץ: הנשמות שבעולם הבא, מתענגות על גילוי האור שבמעשים הטובים שלהם. אך ישנה דרגה גבוהה יותר מהעולם הבא, הנקראת "לעתיד לבוא", והיא כלולה ב"מוחין בעצם" – הבינה כפי שהיא לעצמה, ללא צורך בגילוי. את הדרגה הזו השיג רבי נחום, בטהרת המחשבה המוחלטת שלו. הוא התעצם כל כך עם אמא עילאה, פנימיות ספירת הבינה, עד שהגילוי שבעולם הבא קטן עבורו. שמחתו האמיתית היא בטהרה עצמה – טהרת המחשבה, טהרת המקווה, וטהרת הלב מכל פניה.

הרה"ק רבי אברהם וינברג מסלונים

יום ההילולא - י"א חשוון

הרה"ק רבי אברהם וינברג מסלונים (נפטר בי"א מרחשוון תרמ"ד), המכונה ה"יסוד העבודה" על שם ספרו, היה מייסדה של חסידות סלונים. נולד בשנת תקס"ד לרב יצחק מתתיהו, שהיה מקורב לרבי אשר הראשון מסטולין. בצעירותו התקרב לרבי נח מלכוביץ' ולאחר מכן לממשיך דרכו רבי משה מקוברין. לאחר פטירת רבי משה הנהיג עדה בסלונים. כתב חיבורים רבים, וספרו החשוב "יסוד העבודה" נמנה בין ספרי החסידות הבודדים שלא נכתבו על סדר פרשיות התורה, אלא כמשנה סדורה המבארת את עיקרי תורת החסידות. כקודמיו בשושלת לכוביץ'-קוברין-סלונים, גם הוא נודע בזיקתו המיוחדת לארץ ישראל ויישובה, ועמד בנשיאות כולל רייסין התומך בישוב היהודי בארץ הקדש. כמו כן עודד רבים מחסידיו לעלות לארץ ישראל. רבי אברהם אף שלח שלשה מנכדיו הצעירים לעלות לארץ בעודם בני 13 שנים בלבד. כאשר התפלאו מקורביו על צעדו זה אמר כי "תבוא תקופה של הסתר נורא... וברצונו שתתקיים פינה של חבורתנו בא"י כדי שיהיה סביב מי להתלכד". לימים התברר, כי בצעד זה אכן הבטיח את המשך מורשתו — מתוך אותו גרעין שבה וצמחה לאחר השואה חסידות סלונים.

כשיצא הספר "נפש החיים" מרבי חיים מוואלוז'ין בענין תורה לשמה, אמר הסבא קדישא: מה אעשה, שבאיזה ספר מחז"ל שאני פותח, גמרא או זוהר או מדרש, אינו נראה לי כן? וחיבר את הספה"ק "יסוד העבודה". ואמר – איך האב צובראכן מיינע אלע ביינער אויף דעם [שברתי את כל העצמות שלי על זה – דהיינו על כך שלא יהיה לו בזה ענין ניצוח אלא לשם שמים בלבד].

רבי בערל אביגיל'ס היה למדן גדול ודיין בעיר סלאנים, ונסע למרן הס"ק מלעכוויטש.

פעם נתקשה אחד מחבריו הדיינים בקושיא עצומה באיזה ענין, וכשחזר רבי בערל לביתו נפל ברעיונו תירוץ נפלא על קושית הדיין. בעודו הולך בא לנגדו מרן יסוה"ע, אמר לו רבי בערל: טוב שפגשתי אתכם, כי מחשבותי מטרידים אותי מאוד. הנה דיין פלוני הקשה קושיא חמורה, ועכשיו עלה ברעיוני ב"ה תירוץ נפלא על זה, ואיני יודע לשית עצה בנפשי מה לעשות – האם לילך לביתו לומר לו את התירוץ, שידע שגם אצל החסידים ישנם לומדים, או שלא אלך כי זהו רק מעצת היצר החפץ להכשילני בגיאות? ואמר לו היסוה"ע שימשיך לביתו ולא יאמר התירוץ. והודה לו רבי בערל, שהרגיש כי כן הוא האמת.

מרן היסוד העבודה אמר לרבי יהודה ליב (אביו של רמ"ח מסלונים), שיחזור על מסכתא עד שיהיה בקיא בה בעל פה, בכדי שיוכל לקיים 'ובלכתך בדרך'. ואם חושש הוא שמא יש בלימוד כזה משום שלא לשמה – ישוב אחר כך על כך בתשובה, אולם בינתיים ירוויח שתהיה לו מסכתא ביד...

מחלוקת שהיא לשם שמים

עניין לימוד התורה לשמה, היה מרכזי מאוד בתורתו של היסוד העבודה זי"ע. פעם אמר על הפסוק "ותופשי התורה לא ידעוני" כי מדובר בלומדים את התורה על מנת לתפוס ולדעת אותה, ולאנוס אותה להיות כלי שרת בידם. כאשר חסרה הכוונה האמתית בלימוד, שהיא הדבקות בה' יתברך, הרי שהתורה היא ב'תפיסה' וכלא – המונע ממנה למלא את יעודה האמיתי.

כאן מונח עיקר המחלוקת הגדולה בינו לבין בעל נפש החיים זי"ע: האם פירוש המלה 'לשמה' היינו לשם ידיעת התורה, כנפש החיים, או לשם הדבקות בה', נותן התורה, כדעת יסוד העבודה (בראיה כזו, התורה היא כממוצע – המחבר את ישראל לקודשא בריך הוא). המחלוקת הזו היתה עקרונית כל כך, שחסידי סלונים מספרים כי במהדורה הראשונה (או בכתב היד) של 'יסוד העבודה', הופיע פעמים רבות המשפט: "ודלא כנפש החיים".

אין זאת שהרבי מסלונים זלזל חלילה בידיעת התורה – כפי שמראה הוראתו, ללמוד על פה מסכת "ולחזור בתשובה אחר כך"... אך מהו באמת היחס בין שתי הכוונות?

נפתח ברמז: **ידיעה** ועוד **דבקות** עולה יחד **תורה**! הדבר מראה כי במדה מסוימת אלו ואלו דברי אלוקים חיים: הרי ישנה מצות ידיעת התורה, כמבואר באריכות בהלכות תלמוד תורה לאדה"ז, שלשם כך יסד הרבי את מבצע לימוד הרמב"ם. אך במצווה זו גופא, הלומד על מנת שידע הכל ויקרא רבי (או אפילו ל'אין כבוד אלא תורה'), זוהי מחשבת חוץ הפוסלת את ה'לשמה' של קיום מצות ידיעת התורה. כך תורתו נותרת למטה, עד שישוב בתשובה כמבואר בתניא.

עולה מכאן, כי ידיעת התורה כשלעצמה, ללא כוונה זרה, היא בגדר קליפת נגה (ובסוד הפסוק "ארח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום", כאשר מתוך ידיעת התורה בא לדבקות בה', והיינו שמתוך שלא לשמה האמיתי – אף על פי שהיא מצות ה' – בא לשמה): ממוצע בין ה'לשמה' האמיתי, שהוא דבקות בה', וה'לא לשמה' הגמור (כרצון להקרא רבי) שהוא מג' קליפות הטמאות. היחוד הרצוי בין ידיעה לדבקות, (**תורה**), הוא ההבנה כי הידיעה עצמה היא הכלי לדבקות בה'. ביחוד זה מתאחדים ה'אורות דתהו' החסידיים ב'כלים דתיקון' המתנגדים (יתכן, כי זהו פשר ההבדל בין דברי הצדיק לרבי בערל אודות התירוץ שאין לאומרו, ובין דבריו לרבי יהודה לייב אודות לימוד המסכת: התנצחות היא טומאה ממש, והצדיק שבר עצמותיו שלא יכשל בה. אך רצון לדעת הוא סכנה שניתן להתמודד עמה – כשהופכים אותו לקדושה.

אמרתך אשר ליראתך

פעם פנה ל'יסוד העבודה' אברך אחד, וביקש ממנו ברכה שיהיה תלמיד חכם גדול. השיב לו הצדיק כי דוד המלך ביקש: "הקם לעבדך אמרתך אשר ליראתך". התורה, אמרת ה', היא לפי היראה.

אם כך, הכל מתחיל מיראה טהורה – מה להלן באימה (במח) ויראה (בלב) ורתת (באברים הפנימיים) וזיע (בגוף), אף כאן כך. היראה היא עיקר תיקון הלב, שבו תלוי לימוד התורה (כך נרמז באות ל',

שמשמעה כמובן לימוד – שכן למ"ד היינו לבך מלא דעת, וכן לב מבין דעת). זהו סוד "לבי ראה הרבה חכמה". יש כאן רמז לירא, אותיות ראיה. יראה-ראיה כזו, היא יראה בה רואים לנגד עינינו את ה', כ'בעל השמועה' העומד נגד עינינו, ומתמלאים ביראת בושת ויראת הרוממות.

ידיע"ה בחמישה שלבים

על הצמד הבסיסי של ידיעה ודבקות, אם כן, נוספה גם היראה. אך האם זהו כל שנדרש מתלמיד חכם? הלא ישנו גם צורך להעמיק בתורה ולעיין בה! והנה, את המילה ידיעה עצמה, ניתן לקרוא כראשי תיבות: יראה, דבקות, ידיעה, עיון, העמקה. כך נוצר תהליך שלם:

מתוך היראה הטהורה של לאסתכלא ביקרא דמלכא, בא הלומד לדבקות – סוד קוצו של י', ואז אור הדבקות מאיר בכלי הידיעה, והידיעה עולה בעילוי אחר עילוי על ידי העיון וההעמקה. תכלית העיון וההעמקה היא העמקת והרחבת הכלי מאד – כדי לקבל עוד ועוד אור עצמי של הדבקות בה'.

דבקות וידיעה – דיבור והפנמה

הלימוד מתוך יראה עילאה, הוא לימוד מתוך ביטול במציאות, בלי הרגשת עצמו כלל. זוהי פנימיות החכמה השולטת על החיצוניות שלה (היא ראשית הידיעה וההשכלה), בסוד "פנימיות הלב שליט על חיצוניות המח".

והנה, בלימוד התורה ישנן שתי מצוות: ידיעת התורה, המתקיימת במח ובלב, ומצוות לימוד התורה המתקיימת בפה דווקא – "'כי חיים הם למוצאיהם'... למוציאיהם בפה". אף שהיראה מקומה בלב, ניתן לומר כי הדבקות המשתלשלת ממנה שייכת דוקא לבחינה השניה, של "מוציאיהם בפה", ולא לחקיקת התורה במח ובלב. רק לאחר השינון מתוך יראה, דבקות ושכחת עצמו, מגיע הלומד לזכרון במח ותפיסה בלב – כך שהתורה נקנית אצלו ממש.

הדבקות היא סוד "ישקני מנשיקות פיהו", ככתוב בתניא אודות הדיבור בדברי תורה: רוח פיו של ה' מתערבת ברוח פיו של הלומד, וזהו "זיווג נשיקין" של דבקות רוחא ברוחא. לאחר ה"דבק באשתו" שבגריסת התורה בשפתיים, מגיע ה"והיו לבשר אחד" של התאחדות עם התורה במח הזכרון (בחינת זיווג) ובהבנת הלב (בחינת יצירת הוולד).

על כך כותב הפסוק: "כי נעים כי תשמרם בבטנך [לאחר ש]יכנו יחדו על שפתיך". תכלית הדבקות היא התאחדות הזוג בילד משותף, בשר אחד הנולד משניהם. הלומד תורה הוא כאמא, השומרת בבטנה את הוולד – ידיעת התורה הנולדת מתוך התאחדות הלומד עם ה' יתברך.

בתניא מבואר, כי בתורה ישנו איחוד עם ה' באופן שאין כדוגמתו – היות והאדם תופס את חכמת ה' במוחו וגם נתפס בה – כשהוא שרוי בתוכה לחלוטין. על פי דברינו כאן, בכוונת האדם יש להקדים את הרצון להיתפס (בבחינת רצוא) לרצון לתפוס (בבחינת שוב). אכן, ה'שוב' רק משתבח מכך – שכן הוא נעשה על פי ערך הרצוא: ככל שהרצון להיבלע בתורה יהיה גדול יותר, כך תגדל גם ידיעתה לאחר מכן.

וללמדנים שבינינו, יש כאן יחס בין גברא – הלומד המשנן בפיו, לחפצא – התורה הנקלטת בו. הגברא קודם לחפצא, כפי שנאמר בגמרא כי "למגרס (בפה) והדר למסבר (במח)". זהו גם סוד הביטויים "נשמת חיים" ו"נפש חיה" שנאמרו ביצירת האדם:

נשמת חיים היינו החפצא שבנשמה ובתורה, שהוא זכרי ו"אובייקטיבי" יחסית. כאן, נשייך אותו לידיעת התורה האובייקטיבית, וללימוד תורה לשמה באופן של ידיעה – יכולת נשמות ישראל להכיל בתוכן את התורה עצמה. ממד זה בישראל ובתורה, הוא סוד ז"א – הדכורא.

לעומת זאת, נפש חיה היינו הגברא, ה"סובייקטיבי" שבנשמה ובתורה, המתבטא בדבקות ובגרסת התורה בפה (כפי התרגום "רוח ממללא"). זהו סוד חיה-חוה, נוק' דז"א. והנה, **יא חשון**, יום היארצייט של הצדיק ושל רחל אמנו, עולה בדיוק **לשמה!!** רחל אמנו, סוד ה' תתאה שבשם, עולה מן הגלות ומתיחדת עם ז"א בעלה על ידי לימוד תורה לשמ-ה – לשם ה' תתאה שתתעלה. כך נתקנת המציאות כולה, ואתם הדבקים בהוי' אלהיכם חיים כלכם היום.

י"ב חשוון

רבי זאב וולף קיציס, תלמיד הבעל שם טוב

יום ההילולא - י"ב חשוון

רבי זאב וולף קיציס, מתלמידיו המובהקים של הבעל שם טוב ובן לווייתו הקרוב, נולד בשנת תנ"ה. נודע כגאון ובקי בכל חלקי התורה, ובעל ידיעות רחבות גם בחכמות העולם. שימש כרבה של טולצ'ין ובהמשך עבר למז'יבוז', שם כיהן חותנו רבי נפתלי. יחד עם רבי דוד פורקס הנהיג קבוצת פרושים, עד שבמפגש עם הבעל שם טוב נתגלה להם עומק קדושתו ונעשו לתלמידיו הקרובים. הבעש"ט אמר עליו "אין ביני לבינך אלא כחוט השערה, אלא שאותו לא תוכל לעבור". דקדוקי הטהרה שלו היו גדולים, ואמרו עליו שהוא טובל את כל כלי ביתו, אפילו מחט. נסתלק במז'יבוז' בי"ב בחשוון תקמ"ט ונקבר באוהל רבו הבעל שם טוב.

פעם אחת אמר הבעל שם טוב לחבורת תלמידיו: "בשבוע הבא יבוא לכאן אדם צדיק שהוא 'צדיק יסוד עולם'. מי שיגרום לאיש זה איזו הנאה יזכה לעולם הבא. באותו השבוע חיפש רבי זאב קיציס, תלמידו של הבעש"ט, את הצדיק שעליו דיבר מורו. בדק ר' זאב באכסניות ובבתי ה"הֶקדש" שבהם מתארחים העניים על חשבון הקהל, אך לא מצא את האיש.

ביום שישי לפני כניסת השבת נכנס ר' זאב אל בית המרחץ והכין לעצמו אמבטיה של מים חמים. כוונתו הייתה להתעכב במקום, כדי לראות אם ימצא את האיש. והנה נכנס אל בית המרחץ אדם עני, ועמד ליד תנור האבנים הלוהטות שבמרכז בית המרחץ. לפתע נאנח האיש אנחה גדולה עד שכל עצמותיו כמעט והתפוקקו. הבין ר' זאב כי זהו הצדיק שעליו דיבר מורו.

ראה ר' זאב כי הבלן דחף את האיש מן המקום שעמד בו, כמי שדוחף את אחד הבטלנים. מיד יצא מן האמבט שהכין, ונתן לאיש העני את המים החמים ואת צרור הענפים הלחים המשמש את המתרחצים לעסות בו את גופם. אחר כך אמר לאיש: "בוא להתארח בשבת בביתי".

אז לבש ר' זאב את בגדי השבת שהביא עמו, ואת בגדי החול נתן לאיש העני כדי שילבשם במקום בגדיו המרופטים. כשסירב העני לקבל את הבגדים, אמר לו ר' זאב: "דע לך שאני נחשב לבעל-בית נכבד, ואין ראוי שתתארח בביתי בבגדים קרועים." הסכים העני, ולבש את הבגדים שנתן לו ר' זאב.

כל אותה השבת לא ראה ר' זאב שום דבר מיוחד בהתנהגות האיש העני. לאחר השבת ראה, והנה פושט העני את הבגדים שקיבל ממנו. אמר לו: "בגדים אלו הם לך במתנה". סירב העני לכך, עד שאמר לו ר' זאב: "נחשב אני כאיש נכבד, לא ראוי שאלבש את הבגדים הללו אחריך". הסכים העני ולקח את הבגדים.

אחר כך הלך ר' זאב בין בתי העיר לקבץ ממון עבור העני, עד שהיו לו כעשרה רובלים. בשובו לביתו מצא כי העני נעלם ועזב את ביתו. חקר ר' זאב וחיפש אחריו, עד שמצא אותו מחוץ לעיר ונתן לו את הכסף שאסף.

גם הפעם סירב העני לקחת מידו של ר' זאב, אך הוא הפציר בו ואמר: "כך נוהג אני תמיד, לתת לאורח נדבה הגונה". שוב הסכים העני, וקיבל את המעות.

אחר זמן פגש ר' זאב את רבו, הבעש"ט. אמר לו הבעש"ט: "החייתני! דע לך שאיש זה הוא 'צדיק יסוד עולם' באתכסיא, ואני באתגליא. קשה היה לו לחיות מתוך דוחק, וביקש להיפטר מן העולם. אילו היה עושה כן, גם עליי היה להסתלק מעולם זה. ואתה, כיוון שהחיית את האיש בכל מה שעשית עבורו, הצלת גם את חיי".

פעם אחת אמר הבעל שם טוב לאשתו כי הוא אחד מ-לו צדיקי הדור. שאלה אותו אשתו: "אתה מ-לו הצדיקים הנסתרים או מ-לו הצדיקים הנגלים?". וענה: "אני מהנסתרים". "אבל כולם מכירים אותך?" שאלה. ועל כך ענה הבעל שם טוב: "אפילו טפה מן הים ממה שאני, איש אינו מכיר". אם נלך צעד נוסף עם ממד הנסתר שבבעל שם טוב, האם הסיפור שלנו רומז גם הוא לכך?

אמנם, אין סיפור יוצא מידי פשוטו. בפשט, יש כאן אדם אחר וממשי שהבעל שם טוב ורבי זאב פוגשים בו ומדברים אודותיו. אך בכל זאת, מתבקש לדרוש את הסיפור כך שהצדיק הנסתר הוא הממד הנסתר שבבעל שם טוב עצמו – מעין "השלכה" שעושה הבעל שם טוב לצדיק הנסתר שבתוכו, כדי לתקן רבדים נסתרים בנפשו שלו.

הסיטואציה שנוצרת כך היא איור סיפורי יפהפה לבחינת "יסוד שביסוד": היסוד הוא הנסתר, החלק הטמון באדמה שכל החלק הגלוי נשען עליו. הצדיק הוא יסוד העולם, ולכן גם נסתר תמיד. היסוד שביסוד הוא הנסתר שבנסתר – אותו חלק שהצדיק מכסה לרוב גם מעצמו, ומכיל חלקים החורגים מהשגתו הרגילה.

במבט כזה, הסיפור מתאר התמודדות של הבעל שם טוב עם חלק מורכב באישיותו שלו: תחושת ה"צדיק ורע לו". כמו החסיד, ש"צהלתו על פניו ואבלו בליבו", גם אצל הבעל שם טוב היה איזון של "שמחה באתגליא ויראה באתכסיא" שהתהפך רק בימים הנוראים (אמנם צער איננו זהה עם יראה, אך נשיאת ההפכים הזו והעובדה ששניהם שוכנים ב"בתי גואי" של חדרי הלב מלמדת שהקשר ביניהם עמוק).

המונח "צדיק ורע לו" התפרש בתניא כמדבר על הרע שבנפש – שצדיק זה לא נטהר ממנו לגמרי. אך ניתן לומר שזוהי החוויה הפנימית של צדיק כזה: צדיק החווה את המצוקה והקושי שבעולם, את גלות השכינה, וכואב את החוסר שבו כחלק מהקושי הכללי. הפירוש הזה מתחבר עם פשט הביטוי "צדיק ורע לו" שחז"ל שייכו לרבה, הצדיק בעל הייסורים – בניגוד לרב חסדא הצדיק העשיר והמשופע בכל טוב.

הבעל שם טוב לא מנסה לבטל את החלק הזה שבו, אך לעיתים הכאב שבו עולה על גדותיו ותחושת המיאוס בחיים גוברת. אז מעורר הבעל שם טוב את ה"צדיק וטוב לו" שבתוך ה"צדיק ורע לו" –

באמצעות תלמידו רבי זאב קיציס. כאשר רבי זאב מצליח להחדיר שמחה בתוך הצער והאנחה של הצדיק הנסתר, חוזרת נשיאת ההפכים של חדווה ובכיה המאפיינת את הבעל שם טוב למקומה – וחי הבעל שם טוב וניצלים. משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

י"ד חשוון

האדמו"ר רבי אהרן פרידמן הי"ד מבויאן-טשערנאביץ

יום ההילולא - י"ד חשוון

רבי אהרן הי"ד מבויאן-טשערנאביץ, נולד בבויאן שבאוקראינה, בשנת תר"נ, לאביו רבי מנחם נחום פרידמן מבויאן-טשרנוביץ בן ה"פחד יצחק" מבויאן ב"ר אברהם יעקב מסאדיגורא ב"ר ישראל מרוז'ין, ולאמו מרת חוה בת רבי מרדכי פייביש מהוסיאטין צעיר בניו של רבי ישראל מרוז'ין.

נישואיו: רבי אהרן נשא לאשה את בתו של רבי חיים הגר מאנטוניא ב"ר ברוך מויז'ניץ בעל ה"אמרי ברוך" ב"ר מנחם מנדל מויז'ניץ בעל ה"צמח צדיק".

מלחמת העולם הראשונה: בפרוץ מלחמת העולם הראשונה, ברח לוינה יחד עם אביו וזקנו הק', שם הם שרדו משך כל שנות המלחמה. אחר הסתלקות זקנו מרן ה"פחד יצחק" בעת שהחל אביו הק' לנהוג נשיאותו ואח"כ כשהשתקע בטשערנאביץ, שימש רבנו כיד ימינו, וכל השנים לא מש ידו מתוך ידו של אביו הק', מרוב דביקותו והתקשרותו באביו, אשר לא ידעה שבעה.

גדולתו: נפלאת היתה התנהגותו בצניעות ובפשטות, באשר היה נחבא אל הכלים מאין כמוהו, סלד מן הכבוד והפרסום במדה בל תתואר. אצילות והוד נסוכים בכל הליכותיו על אף אשר בחכמה רבה הפליא להסתיר דרכו בקודש. עם הסתלקות אביו הק' – בי"ט מנ"א תרצ"ו – שמו החסידים עיניהם בו למלאות מקום אביו זי"ע, אך הוא ברוב ענותנותו, סירב בכל תוקף לשום משא העם על שכמו.

ענוותנותו: חשובי אנ"ש מקורבי אביו הק' שלא הרפו ממנו התנפלו לפניו בבקשה ובתחנונים לבל יניח העדה הק' כצאן שאין להם רועה, והוא באחת מחזיק במדת תומו בענות אמת מתאנח לאמור "אתם הכרתם את אבי, ואת עצמי אני מכיר, והיא היא הנותנת כי מה אני שאוכל לישב על כסאו אחריו". וכאשר הפצירו בו ללא הרף התחנן לפניהם בשברון לבו הטהור כי ירפו ממנו, וכה המשיך להתנהג בהסתר בתוך הסתר.

ברם בכתר נשיאות ארץ ישראל לכולל וואהלין, הוכתר מיד למלא מקום אבותיו הק', ובזה לא סירב לבל יקופחו ח"ו תושבי א"י. בשנת תרח"צ ניאות סוף סוף למלא מקום אביו, ואז נתגלה במלוא הדר תפארתו וקדושתו ועבודתו הנפלאה אשר כתר האדמורו"ת הולמו, ושמו יצא לתהילה ותפארת.

השואה האיומה: מעטים ורעים היו שנות נשיאותו, בשנתיים אלו, אשר רוח המלחמה הנוראה הורגש כבר בכל גלות ישראל בארצות אירופה. נגזרה הגזירה, הנה הגיעו ימי הרעה ופרצה מלחמת העולם השניה, שואה זו לא פסחה אף על בית רבנו, ובשנת ש"ב נכנסו הרשעים הגרמנים ימ"ש לתוך עיר טשרנוביץ וקבצו את יהודי העיר והגלום משם, בעצם יום שמח"ת יצא רבנו בראש גולים, כשספר תורה קטן ירושה מזקנו הרה"ק מרוז'ין זי"ע מונחת לו בחיקו, ואתו אחיו הצעיר רבי מרדכי שרגא זצ"ל.

פטירתו: כמה שבועות גלו וטלטלו מעיר לעיר בצרות משונות ואכזריות נוראה, מרוב צרות חשך מאור עיניו של רבנו, עד שהגיעו סמוך לעיר אובידווקה, שם הוחזקו בתנאים מרים וקשים מנשוא, מגודל הזוהמה פרצה מגיפה אשר הדביקה גם את גופו הטהור, וגם את זוגתו הרבנית ע"ה, ותצא נשמתו בקדושה ביום י"ג-י"ד חשון תש"ב ושם מנוחתו כבוד. הי"ד.

נפטר ללא ילדים

80 שנה אחרי: הונחה מצבה על מקום קבורת רבי מרדכי שרגא מבאיאן טשרנוביץ הי" ד

יודע ד' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה: בשורה טובה ומשמחת מגיעה בימים אלו מהכפר הנידח וורחיבקה השוכן בחבל טרנסניסטריה באוקראינה, על הקמת המצבה החדשה על מקום קבורתו של הרה"ק רבי מרדכי שרגא מבאיאן-טשרנוביץ זי"ע הי"ד, הנמנה בין מאות אלפי הנספים במהלך שנות הגלות הנוראה במחוז טרנסניסטריה, לשם הוגלו יהודי רומניה, בסרביה ובוקובינה במהלך שנות מלחמת העולם השנייה.

בעוונותינו הרבים, שואה זו לא פסחה אף על בית המלכות בחצר הקודש באיאן, וכיון שניתנה רשות למשחית עלה הכורת גם על בית רבנו. בשנת תש"ב פשטו הקלגסים הגרמנים האכזרים ימ"ש על העיר טשרנוביץ, קיבצו את היהודים דרי העיר והגלום משם. בעצם יום שמחת-תורה יצאו האחים הקדושים, רבי אהרן ורבי מרדכי שרגא מבאיאן טשרנוביץ, בראש הגולים, כשספר-תורה עתיק סגולת מלכים, ירושה מזקנם הגדול הסבא קדישא מרוז'ין זי"ע, עמם נהגו לערוך את ההקפות, מונח להם בחיקם. אתם-עמם היו נשיהן הרבניות הצדקניות ע"ה.

ביום י"ד חשון תש"ב כלו כוחותיו של הרה"ק רבי אהרן מבאיאן-טשרנוביץ זי"ע והשיב את נשמתו הטהורה ליוצרה, ונטמן בקבר אחים גדול בפאתי הכפר אובדובקה, שם גם נטמנה רעייתו הרבנית העניא ע"ה, בת הרה"ק רבי חיים מאטיניא זי"ע. אחיו, הרה"ק רבי מרדכי שרגא מבאיאן-טשרנוביץ זי"ע, הצליח להחזיק מעמד עוד חודשים ספורים עד יום י"ז טבת תש"ב, אז השיב גם הוא את נשמתו הטהורה ליוצרה, לאחר חודשים של סבל וצער, חולי ורעב, הי"ד.

משך עשרות רבות של שנים, לא היה ידוע מקום קבורתו של רבי מרדכי שרגא, ומשכך, גם לא הונחה מצבת זיכרון להנצחת שמו הטהור. בהשגחה פרטית, לפני תקופה קצרה הגיעה עדות נאמנה על מקום קבורתו ומאז נעשו מאמצים רבים להעמיד מצבת קודש במקום זה, למען יהיה גלעד זיכרון ולבוא לשפוך שיח ותחנונים על ציון קדשו.

היה זה בתחילת חודש חשון תשפ"ב, כאשר התפרסמה ירעית זיכרון על הרה"ק רבי אהרן מבאיאן-טשרנוביץ זי"ע הי"ד, במוסף התורני של עיתון 'המבשר', במלאות 80 שנה להסתלקותו. בעקבות המאמר הזה, התקשר הרה"ג הישיש ר' אהרן ישעי' רוטר שליט"א לכותב המאמר, הר"ר יוסף מאיר האס הי"ו, והביע את תודתו על הזכרת שמו לטובה בין השורות, כמי שבזכותו יודעים את מקום מנוחתו של הרה"ק רבי אהרן זי"ע, אבל בזאת ביקש להודיע שאחיו הרה"ק רבי מרדכי שרגא מבאיאן-טשרנוביץ זי"ע, נטמן בפתח בית החיים בוורחיבקה, בין מצבת הרה"ק רבי יחיאל מיכל מהורודענקא זי"ע לבין מצבת אביו הרה"ח ר' שלום אליעזר רוטר ז"ל.

כשנשאל הגרא"י רוטר מנין לו שהוא אכן קבור שם, השיב שהוא עצמו לא היה בהלוויה החפוזה שנערכה בו ביום שהשיב את נשמתו הצעירה בגטו הנורא בוורחיבקה (י"ז טבת תש"ב), אבל שמע מפי כמה עדים נאמנים שרבי מרדכי שרגא (רבי מוטלה, כך קראו לו) נטמן בין שני הקברים, וגם כשביקר שם לימים הצביעו לו על המקום בין שתי המצבות, שכאן מקום מנוחת רבי מרדכי שרגא.

מאז נחשף מקום הקבורה של רבי מרדכי שרגא, החל יו"ר אגודת 'אהלי צדיקים' להיכנס לעובי הקורה ולהזדרז בהכנת המצבה החדשה לזכרו הבלתי-נשכח של אותו צדיק וקדוש, הי"ד. היות ובאותם ימים החלו ימי החורף והשלג לנחות על אדמת אוקראינה, נאלצו להמתין לימי האביב, אלא שבתוך כך פרצה המלחמה באוקראינה ושוב נדחתה המלאכה עד חלוף ימי חג הפסח. עתה, בשבוע זה, הועמדה מצבת הזיכרון על המקום המדויק עליו הצביע הרה"ג ר' אהרן ישעי' רוטר שליט"א, מהשרידים הבודדים שנותרו לפליטה לאוי"ט מאותה גלות נוראה ואיומה של טרנסניסטריה.

הרב ישראל מאיר גבאי יו"ר אגודת 'אהלי צדיקים': "זוהי זכות גדולה ועצומה בשבילנו להיות חלק ממנציחי המורשת הקדושה של שלשלת הקודש לבית באיאן, בפרט שצדיק זה לא זכה להותיר אחריו זרע של קיימא וזהו הזיכרון היחידי שיישאר ממנו בעולמנו. עתה, יוכלו יהודים וחסידים לבוא ולהתפלל על קברו שנמצא בפתח בית העלמין העתיק בכפר וורחיבקה, שם גם נטמן הרה"ק רבי שמערל מוורחיבקה זי"ע תלמיד הבעש"ט הק', וכן הרה"ק רבי יחיאל מיכל מהורודענקא זי"ע בן הרה"ק ה'אמרי ברוך' זי"ע מויז'ניצא".

יצוין, כי בעצת הרה"צ רבי לוי יצחק האגער שליט"א והר"ר יוסף מאיר האס הי"ו, חברי חבורת 'הגן הנאה' של חצרות הקודש לבית ויז'ניץ, נוספו שורות זיכרון להנצחת שמה של רעייתו הרבנית הצדקנית מרת העניא ע"ה, בת הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע מויז'ניצא, שנספתה בדרכה לארץ הקודש בחודש אב תש"ד, עת הטביעו את ספינתה בלב ים יחד עם עשרות חסידים ואנשי מעשה שלא זכו להגיע לקבר ישראל, הי"ד, ועתה מונצח שמה של הרבנית עלי אדמות וזכר צדיקים לברכה.

י"ז חשוון

הרה"ק הרב שמעון וולף אוירבך

יום ההילולא - י"ז חשוון

הרה"ק הרב **שמעון וולף אוירבך** חיי סביבות ה'ש"י, 1550 – י"ז בחשוון ה'שצ"ב, 12 בנובמבר 1631, פראג היה רב בכמה ערים במזרח ומרכז אירופה, בהן טורובין, לובמלא, לובלין, פשמישל, פוזנן, וינה ופראג, מרבני "ועד ארבע ארצות" וראש ישיבה בלובלין. מאבות משפחת אוירבך הרב **שמעון וולף אוירבך** (סביבות ה'ש"י, 1550 – י"ז בחשוון ה'שצ"ב, 12 בנובמבר 1631, פראג היה רב בכמה ערים במזרח ומרכז אירופה, בהן טורובין, לובמלא, לובלין, פשמישל, פוזנן, וינה ופראג, מרבני "ועד ארבע ארצות" וראש ישיבה בלובלין. מאבות משפחת אוירבך.

נולד בשנת ה'ש"י (1550) לערך בווינה או בפוזנן, לאביו ר' דוד טעבל. לפי מקורות רבים היה חתנו של המהרש"ל. התמנה לכהן כרב בטורובין, לאחר מכן בלובמלא. בשנת ה'של"ח התמנה לרב וראש ישיבה בלובלין, במקומו של המהרש"ל. בישיבתו למדו מאות תלמידים, בהם רבי יהושע העשיל חריף

מקראקא. מלובלין עבר לכהן כרבה של פרעמישלא. בשבתו בפרעמישלא כיהן כדיין ב"ועד ארבע ארצות", וחתימתו מופיעה על מסמכים רבים יחד עם גדולי הדור בפולין של אותה התקופה. מספר שנים לאחר מכן התמנה לרבה של פוזנן והרב הראשי של מחוז "פולין גדול".

בשנת ה'שפ"ט עבר לכהן כרבה של וינה וכל אוסטריה. זמן קצר לאחר מכן, בסביבות שנת ה'ש"צ, עבר לכהן כרבה של פראג, במקומו של הרב יום טוב ליפמן הלר שהודח מתפקידו על ידי השלטונות. בתפקיד זה כיהן כשנתיים, עד לפטירתו בי"ז בחשוון ה'שצ"ב נקבר בבית הקברות היהודי העתיק בפראג.

רבי **אביעזרי זעליג אויערבך:** י"ז בחשוון ה'תפ"ו, 1725, ברודי – ט"ז בשבט ה'תקכ"ח, 1768, בוכסווילר היה רב גרמני-אלזסי, מתלמידי רבי יהונתן אייבשיץ.

הרה"ק רבי מנחם מענדיל הגר מקוסוב

יום ההילולא - י"ז בחשוון

הרה"ק רבי מנחם מענדיל הגר מקוסוב נולד בשנת תקכ"ח לרבי יעקב קופיל חסיד ולרעייתו חיה. רוב ימיו שקד על לימוד התורה ועסק במסחר רק כדי להתפרנס כדי הצורך ולא יותר. לאחר עליית רבו רבי זאב וולף מצ'רני-אוסטראה לארץ ישראל, קיבל את משרת הרבנות בקוסוב ותוך זמן קצר היה למורה דרכם של אלפי חסידים. מצאצאיו יצאו אדמור"י חסידות קוסוב, ובהמשך גם חסידות ויז'ניץ, סערט ויז'ניץ ועוד. נסתלק י"ז בחשוון תקפ"ו ונקבר בבית העלמין בקוסוב.

ה'אהבת שלום', שהיה עדיין אברך, היה הולך לרבו ברגל, מחוסר מעות לשכור עגלה. ערב אחד בדרכו אל רבו, עמד ה'אהבת שלום' להינפש באחת האכסניות אצל יהודי שהתגורר בקצה הכפר. ולפי שכל היום לא בא דבר מאכל לפיו, שאל את בעל האכסניה אם יוכל לתת לו לטעום משהו. בעל האכסניה השיב, שגם ילדיו עלו על יצועם ללא אוכל, וגם למחר אין לו לחם לתת לפיהם, כי הוא מחוסר פרנסה.

עם בוקר, לאחר התפילה, יצא ה'אהבת שלום' שוב לדרכו, כשליבו נשבר בקרבו מעגמת הנפש למראה הילדים הרעבים ללחם. בדרכו, פגש ה'אהבת שלום' עגלה נוסעת, ובה יהודי עשיר. העגלה נעצרה, והיהודי העשיר שאל את ה'אהבת שלום' לאן פניו מועדות. השיב לו ה'אהבת שלום', שהוא בדרכו אל רבו הרה"ק ר' פייביש מזאבריז'. אמר הגביר: "גם אני נוסע אל הרבי, ולמה הנך הולך ברגל? שמא תרצה להצטרף ולהמשיך את דרכך בעגלתי? בוא נא, עלה אל העגלה ואקח אותך אל הרבי". ברם ה'אהבת שלום', שליבו היה שבור בקרבו על מצב המשפחה, השיב לגביר: "לא אוכל לנסוע עימכם, אלא אם תתנו לי מאה זהובים".

היטב חרה לו לגביר על חוצפתו של האברך, לבקש סכום כסף עתק בתמורה להצעתו הנדיבה, אולם כדי שלא להשיב את פניו ריקם, הסכים לתת לו חמישה זהובים. ברם, ה'אהבת שלום' אמר לו: "אני לא ביקשתי לעלות על עגלתך. אם רצונך שאעלה על העגלה, הואל נא להוסיף כפי שביקשתי". העשיר לא הסכים, וה'אהבת שלום' בירכו לשלום והמשיך ללכת רגלי.

העגלה גם היא המשיכה את דרכה, אך רגשי חרטה עלו בליבו של הגביר. הוא שב אל ה'אהבת שלום', ועתה ביקש להוסיף ולתת עשרים זהובים. ברם גם עתה לא אבה ה'אהבת שלום' לעלות על העגלה. עתה כבר הבחין הגביר שאין האברך מפשוטי העם, וליבו לא נתן לו לעזוב אותו לבדו בדרך. הוא הסכים לתת

את כל מאת הזהובים, ובלבד שיעלה על העגלה ויוכלו להמשיך בנסיעה. אולם ה'אהבת שלום' השיבו: "לא כן, עדיין אין אנו ממשיכים בדרך". הוא גילה לו כי לסכום הוא זקוק למען יהודי עני בעל אכסניה שילדיו רעבים ללחם, וביקשו לשוב ולפנות לביתו של היהודי ולתת לו את הכסף.

שוב חרה לו לגביר על שהאברך מבקש ממנו להאריך את הנסיעה, אחרי שכבר נתן לו את כל הסכום, אך ביודעו שבלי זאת לא יסכים לעלות על העגלה, חשב בליבו: הבה ונראה את מעשיו הטובים של האברך המתעקש להיטיב ליהודי בכל ההידור. הוא סובב את העגלה לכיוון הקרעטשמע, וה'אהבת שלום' זי"ע נכנס יחד עם הגביר. מסר לבעל האכסניה את מאת הזהובים, והורה לו ללכת לעיר לקנות יין-שרף, כדי שיהיה לו מה למכור ויוכל להביא לחם לילדיו.

לפני שנפרד ה'אהבת שלום' מבעל האכסניה, לחש לו "קח לך פנקס, ובו רשום בכל יום את הרווחים בעסק הזה, כי בבוא הזמן תצטרך להתחלק עם העשיר שבא איתי, אשר נתן לי את הסכום שנתתי לך...". לאחר מכן התיישבו שניהם בעגלה ונסעו יחד אל רבם. כאשר הגיעו אל הרה"ק ר' פייביש, פתח ואמר: "פנו מקום לעושי מצוה!" הוא קיבלם בשמחה רבה וקירבם מאוד.

גלגל חוזר הוא בעולם. חלפו ימים ושנים, העני בעל הקרעטשמע נהפך לגביר, ואותו גביר מיודענו ירד מנכסיו עד שהצטרך לבריות והצטרף לאחת משיירות העניים שהלכו מעיר לעיר לקבץ נדבות. בימים ההם נודע שמו של ה'אהבת שלום' כרבי מפורסם, פועל ישועות וזורע צדקות. נצרכים רבים נהרו להתדפק על דלתותיו, ואת כולם החיה בברכותיו, ובנתינת מעות ברוח נדיבה ובדרך כבוד.

יום אחד הגיע לקוסוב הגביר שנהפך לעני, וכאשר בא לבית ה'אהבת שלום', הכירו הרבי מיד. הורה ה'אהבת שלום' למשמשו שיקרא לעני הזה, ויכניס אותו לחדרו. הרבי קיבלו בסבר פנים יפות והזכיר לו אותה נסיעה בעגלה, ואת הכסף שקיבל ממנו לתת ליהודי בעל האכסניה. לאחר מכן נתן לו ה'אהבת שלום' מכתב ליהודי בעל הקרעטשמע, שכאמור נהפך לגביר, שבו ביקש ממנו לעשות חשבון צדק עם מיטיבו, ושיתן לו חצי מהרווח. היהודי קיים את בקשת הרבי במלואה, והעשיר לשעבר שב להיות גביר ובעל צדקה.

הרב הקדוש בעל האהבת שלום מקוסוב זיע"א לא היה מתחילה בעל קול ערב. פעם אחת היה באיזה עיירה והיה שם חזן בעל נפלא, וראה האהבת שלום כי אחר שסיים החזן להתפלל לפני התיבה, בירר אצל הנשים איך עלתה תפלתו... נשא האהבת שלום את עיניו לשמים ואמר, רבונו של עולם, אם תתן לי קול ערב אתפלל רק לכבודך ולא לזרוק רחמנא לצלן. מאז קיבל האהבת שלום קול ערב ביותר, והיה בכל שבת קודש מחבר ניגון או תנועה חדשה.

פעם אחת היה בשבת באיזו עיר והיו אז ימי בין המצרים, והיה שמחה גדולה בשבת עד שהיו רקודין על הגגות. ואחר שבת קודש בימות החול באו אנשי העיר ולומדי תורה, ושאל אותם מה אתם אומרים על השמחה מהשבת. והשיבו הלומדי תורה, שהיה יותר מדאי, יען כי הוא בשבתות שבין המצרים. וענה ואמר: "הלא שבת הוא מתנה, כדאיתא בגמרא: 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי, ושבת שמה', ובמתנה לא שייך דינא דבר מצרא"...

רבי מנחם מענדיל מקוסוב קרוי בפי כל ה'אהבת שלום', על שם ספרו. אך מדוע קרא לו דווקא כך? בהקדמת הספר מבואר, כי כמעט כל תורה בו עוסקת בשבת, צדקה ותיקון הברית. שלושת העניינים הללו שייכים כולם לשלום: הביטוי הרווח "שבת שלום", הפסוק "והיה מעשה הצדקה שלום" וכן הכינוי

"שלום" שמכוון בקבלה לספירת היסוד. מסיבה זו, בחרנו להביא שלושה סיפורים אודותיו, שימחישו את דרכו בשלושת העניינים הללו. בביאורנו נראה, כי שלוש הנקודות יחדיו נוגעות לכל כוחות הנפש המודעים שביהודי, מתקנות אותם ומקשרות אותם לקדושה:

מצוות הצדקה מתקנת את הרובד המוטבע שבאדם, הכולל את הספירות נצח, הוד, יסוד ומלכות. רובד זה מנתב את הנפש לעשייה ולהשפעה במציאות, וכאשר האדם נותן לזולתו את הכסף שעמל עליו בכוחות אלו, הוא הופך אותם ממימוש עצמי סתמי לקשר ממשי עם האחר ועם ה'. נוסף על כך, מקורם של הנה"י בשני השלישים התחתונים של ספירת התפארת שפנימיותה היא רחמים. גם התקון שבצדקה אינו מתחיל במעשה, כמו בסיפור שלנו, ראשית הכל ברחמים האמיתיים על הזולת, שהם עניינם של שני שלישים אלו.

כאשר מטפסים מעלה באילן הספירות, פוגשים דווקא בסיפור אודות החזן שהתפלל למען הנשים והתקון שהתפלל אליו הצדיק. ספירת היסוד שייכת לקשר בין איש ואשה, לתקונו ולקלקולו, ואף שנכללה כבר בנה"י היא מובאת כאן בנפרד. הסיבה לכך היא, ששרש היסוד נעוץ בדעת: "והאדם ידע את חוה אשתו". הדעת נחלקת ל"עטרא דחסדים" ו"עטרא דגבורות", ויחד עמה נכלל גם השליש העליון של ספירת התפארת.

הברית היא בבחינת "קולמוס הנפש", כפי שכינה אדמו"ר הזקן את הניגון, ואת הקשר הזה בין ברית לנגינה מבטאת גם בחירתו של ה'אהבת שלום' לחבר ניגון בכל שבת קדש דווקא, זמן עונתם של תלמידי חכמים. זהו סוד שיר השירים הנאמר בערב שבת: השיר המובחר ביותר הוא שיר האהבה שבין הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל, והצדיק האוהב נחרד מכל ניסיון להפוך אותו לשיר למען נשים זרות.

לאחר שסקרנו את כוחות המעשה והרגש, מגיעה השבת ומבטאת את המוחין – חכמה ובינה. כאן ניתן לראות את הרגשתו של הרבי, כי עיקרה של השבת איננו הסעודות המפוארות או התאריך המשמח, אלא השמחה הפשוטה במתנה לה זכינו, מגנזיו היקרים של ה'.

י"ח חשוון

הרה"ק רבי יעקב פרידמן אדמו"ר מהוסיאטין

יום ההילולא - י"ח חשוון

רבי יעקב פרידמן מהוסיאטין נולד בשנת תרל"ט לרבי יצחק פרידמן מבוהוש. בכסלו תרנ"ה נישא לחיה שרה רחל, בתו של רבי ישראל פרידמן מהוסיאטין, ונסמך על שולחן חותנו. מנישואיו ועד לפטירת חותנו (כ-54 שנים), חי ופעל בסמיכות אליו. רבי יעקב היה ייחודי בין האדמו"רים בתמיכתו ברעיון הציוני: בשלהי מלחמת העולם הראשונה ייסד (עם רבי חיים מאיר יחיאל שפירא מדרוהוביץ' ורבי שלמה חיים פרידמן מסדיגורה) את ההסתדרות החסידית-ציונית "חברת יישוב ארץ ישראל" (חברה בתרע"ח להסתדרות המזרחי, שהיה ממנהיגיה), במלחמת העולם השנייה התבטא בחיוב על התנדבות לצבא הבריטי, ולאחר קום המדינה נהג לערוך טיש ביום הקמתה. בטבת תרצ"ז עלה לארץ ישראל עם חותנו, שם התיישבו בתל אביב ובנו בית מדרש. לאחר עלייתו לארץ פסק מפעילות ציבורית, הקדיש את זמנו בעיקר ללימוד תורה ועם פטירת חותנו בחנוכה תש"ט מילא את מקומו. התפרסם כמסתפק

במועט, בניגוד לשאר אדמו"רי רוז'ין שנודעו בהנהגת פאר, ונודע כבקיא גדול במקורות תורניים כשרבים התייעצו עמו בנושא. רבי יעקב נפטר בח"י במרחשוון תשי"ז ונקבר בבית העלמין העתיק בטבריה, בסמוך לחותנו. בצוואתו לא מינה רבי יעקב ממשיך, ולאחר פטירתו פנו חסידים לאשתו כדי שתברכם. רק עם פטירתה, הוכתר לאדמו"ר בנו רבי יצחק.

כנצר לבית רוז'ין הליכתו היתה זקופה, קצבית ומדוקדקת. אך ראשו לא היה מורם. עיניו היו למטה ולבו למעלה. זקנו היה עשוי בקפידה וכל שערה מונחת על מקומה. בגדיו היו נאים, נקיים, מצוחצחים ומסודרים על מקומם ללא כל רבב.

בני הבית ספרו לאחר הסתלקותו, כי בגדיו הלבנים שהיו על גופו הטהור היו תמיד נקיים – גם לאחר שפשטם לצורך החלפה. לא ניתן היה להבחין בהם אם כבר שומשו ולובשו. גם בימות הקיץ שהם ימי החום, ההזעה והלחות בתל אביב – הם נשארו יבשים, נקיים ולבנים כשעת לבישתם.

הנקיות הניסית שרבי יעקב התאפיין בה, איננה סתם פלא: מבואר בליקוטי מוהר"ן כי נקיות הבגדים רומזת לתיקון הברית – מי שגופו טהור לגמרי, ניכר הדבר אפילו בבגדיו. כאמור בסיפור, להיבט הזה של תיקון הברית ישנו קשר מיוחד למלכות הרוז'ינאית: רבי ישראל מרוז'ין נודע כקפדן גדול על ניקיון לבושו ובעקבותיו צעדו כל בית רוז'ין. והנה, סופי התיבות בפסוק "**בכל עת** יהיו **בגדיך לבנים**" – הפסוק נדרש בליקוטי מוהר"ן בהקשר לנקיות הבגדים ותיקון הברית – יוצרים את המילה "מלכות".

בגימטריא, סופי התיבות **מלכות** עולות **אברהם אברהם**, והמשפט כולו עולה "**ואנכי עפר ואפר**"- ביטוי השפלות הייחודי של אברהם אבינו. כפילות שמו של אברהם אבינו בגימטריא, רומזת על תפקידו הכפול כ'אבינו' שלנו מחד, ו'אב המון גויים', מאידך. היכולת לשאת בשני תפקידים כאלה, שייכת למלכות החסד של המשיח: היא תכנס תחתיה את כל באי העולם, אך תשמור היטב על הייחוד היהודי ומעלתו.

אך הבגדים אינם רומזים רק לשררה ומלכות כלפי חוץ. יש בהם גם ביטוי לדבקות פנימית בבורא: הבגד הנשאר תמיד חדש ונקי, מבטא את ההתחדשות והרעננות התמידית בעבודת ה' שהיתה נחלתו של הצדיק מהוסיאטין. נוסף על כך הבגד, המקיף את הגוף, רומז למקיף הקרוב שבנשמה (מדרגת החיה שבנפש). זהו החלק החופף על המודעות שבתוכנו, נוגע ואינו נוגע, ובין כוחות הנפש הוא שייך אל הרצון. הרצון המוליך אותנו הלאה הוא התפר בין המודעות שלנו לבין מה שמעבר לה. רצון מתוקן לגמרי, שמשתוקק ודבק תמיד בה' בלבד, הוא סוד ארץ ישראל החביבה כל כך על אדמו"רי בית רוז'ין: "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה לעשות רצון קונה".

י"ט חשוון

המקובל הרב דוד הכהן

יום ההילולא - י"ט חשוון

המקובל הרב דוד הכהן זצ"ל- נולד בעיר דבדו במרוקו בשנת ה'תרס"ט (1909), שם התגוררו כהנים רבים עד כי היתה נקראת 'עיר הכהנים'. רבינו שם גדל רבות בתורה ויראה. היה מיוחס עד צדוק הכהן. יום קודם כניסתו לעול המצוות אביו נרצח על ידי פורעים ערבים. אמו ברחה מיד יחד עם ילדיה לעיר אחרת, שם בחנו אותו חכמי המקום וראו כי לגדולות נוצר. כבר בימי בחרותו היה ר"מ ומרביץ תורה מופלג וזכה

להעמיד מאות תלמידים לתורה ויראה. באחד הימים הגיע לעירו הגה״ק רבי ישראל אביחצירא זצ״ל (ה׳בבא סאלי׳). בהתחלה הצדיק שהחמיר מאוד על כשרות השחיטה ומכיוון שלא הכיר את רבינו לא הסכים לאכול מהשחיטה שלו. רבינו היה בצער גדול. בלילה המקובל האלוקי רבי יעקב אביחצירא זצ״ל הופיע בחלום לנכדו ה׳בבא סאלי׳ ואמר לו שהוא יכול לאכול מהשחיטה שלו. ה׳בבא סאלי׳ בא לרבינו וביקש שימחל לו ומאז שררה הערכה עצומה ביניהם. בעת העליה הגדולה לארה״ק רבינו הפליג במשך חמישה ימים בספינה דרך העיר מרסיי בצרפת. באחד הימים הים רעש וגעש ביותר. הנוסעים התחילו לזעוק בבהלה גדולה. אבל רבינו היה רגוע לחלוטין. כאשר הנוסעים ראו זאת הם פנו לעברו וביקשו ממנו שיתפלל על המצב הקשה בו הם שרויים. רבינו הרגיע אותם ואמר, אלו הם רק חבלי לידה ובקרוב הים ינוח מזעפו, ואכן תוך זמן קצר נח הים.

כאשר הגיע לארץ ישראל רבינו התעקש לגור בירושלים כדי להתעלות בתורה ויראה באווירת חכמי ירושלים. הוא בחר לגור באזור שכונת בקעה, בית בו גר עד אחרית ימיו. באותם הימים השלטון גרם לקלקול גדול והיו אנשים רבים שעזבו את דרך ה׳ ל״ע. רבינו לא הסכים למצב והלך עם כמה מצדיקי ירושלים (ביניהם ידידו הצדיק חכם מנחם מנשה זצ״ל שהיה מ-ל״ו הצדיקים הנסתרים שבדור) בשכונת בקעה והסביבה ויחד דרשו מבית כנסת למשנהו בתורה ויראה. ועוררו את העם ללכת בדרך ה׳ והחזירו רבים למוטב. באותה השכונה גר הרה״ק רבי ישראל אביחצירא. רבינו למד איתו חברותא במשך כמה שנים. למרות גדולתו רבינו נהג בפשטות מופלגת. לצורך מחייתו פתח חנות מכולת בשכונה. בכל לילה אמר תיקון חצות בלבוש שק. עד שנותיו האחרונות נסע עם מונית לכותל המערבי ומשם לישיבת המקובלים 'נהר שלום' שם עסקו בתורה הקדושה עד שהגיע זמן הנץ. בכל בוקר רבינו בירך ברכת כהנים לפי כוונות הרש״ש שלקחה לו כעשרים דקות. בכל שנה נהג לצום פעם אחת במשך שישה ימים לילה ויום רצופים. לעיתים שלוש פעמים בשנה. שנה אחת הרב שרעבי הורה לו ביום הרביעי להפסיק לצום כי מצבו הרפואי היה לא קל ומאז חדל מכך. איש חסד. גדול העצה והענווה. השכין שלום בין אנשים רבים. נפטר ב-י״ט חשוון ה׳תש״ע (2009). חי כ-100 שנה. ציונו בהר-המנוחות בירושלים. נטמר למחרת ביום כ׳ חשוון ביום פטירת רבו הקדוש רבי מרדכי שרעבי זצ״ל.

אביו: ר׳ משה. **אמו**: מרת רחמה. **אשתו**: מרת מסעודה. **חברותא**: הצדיק המקובל רבי ישראל אביחצירא זצ״ל (ה׳בבא סאלי׳), המקובל הצדיק הרב רבי מרדכי שרעבי זצ״ל.

כבר בימי בחרותו רבינו היה ר״מ ומרביץ תורה מופלג, וזכה להעמיד מאות תלמידים לתורה ויראה. באותה תקופה הגיע באחד הימים לעירו הגה״ק רבי ישראל אביחצירא (ה׳בבא סאלי׳ זצ״ל). בני במקום קיבלו אותו בכבוד הראוי לו. אמנם כאשר כיבדו את ה׳בבא סאלי׳ לאכול סעודה חשובה כיאה לכבודו. הצדיק סירב לאכול מן הבשר מכיוון שלא הכיר עוד את הרב הצעיר רבי דוד הכהן, שהיה גם שוחט דמתא (ה׳בבא סאלי׳ זצ״ל הקפיד על כשרות השחיטה בחומרות רבות) רבי דוד הצטער מכך שיהודי קדוש כמו ה׳בבא סאלי׳ לא יאכל משחיטתו. לימים סיפר כי באותה שעה הוריד דמעה ואמר: ״ריבונו של עולם, כלום מה חסר לשחיטתי!״. עוד באותו לילה רבי דוד סיפר כי ראה בחלום את איש האלוקים רבי יעקב אביחצירא זצ״ל, ומיד סיפר לו את צערו הרב. רבי יעקב אמר לו בחום: ״אל תצטער, אני כבר אדבר עם נכדי״. למחרת בבוקר הגיע לפתע ה׳בבא סאלי׳ לבית רבי דוד, וביקש ממנו כי ימחל לו וסיפר: ״זקני הקדוש רבי יעקב בא אלי הלילה ואמר לי כי כבודו גדול בנגלה ובנסתר, ומדוע תמנע מלאכול משחיטתו המעולה?״ ומאז שררה הערכה רבה ביניהם.

כשהיה רבינו בגיל 86 הוא נפל על רגלו ושבר את אגן הירכיים. הבהילו אותו לבית החולים ומצבו היה חמור בפרט בגיל כה מבוגר. הרופאים לא נתנו סיכוי כי יחזור ללכת כרגיל. לפליאת הכל חזר תוך זמן קצר ללכת ברגליו לעבר הישיבה. כשנשאל על כך, נענה ואמר: "וכי אפשרי בגיל כזה ולאחר מצב כזה לחזור-ללכת? אלא מה, כשהייתי בבית החולים, התגלה אלי התנא האלוקי רשב"י הקדוש זיע"א ואמר: 'קום רבי דוד, בישיבה זקוקים לך', וכך קמתי על רגלי". בני משפחתו סיפרו כי לאחר הניתוח רבינו ביקש מיד מהסובבים: "הביאו לי את הנעלים, אני הולך לישיבה".

אשה אחת שגרה בארה"ב סיפרה בימי השבעה, כי במשך שבע עשרה שנה לא נפקדה בילדים. היא התפללה על כך רבות. באחד הלילות הראו לה בחלום כי תעלה לירושלים, ותלך למקובל בשם רבי דוד הכהן וכאשר הצדיק יברך אותה היא תיוושע. היא עלתה לירושלים וביררה עד שמצאה את רבי דוד. היא סיפרה כי הראו לה את צורתו ומקום ישיבתו בישיבה בחלום וכך מצאה את הצדיק. רבינו כמובן בירך אותה והאישה נפקדה בילדים.

אחיינו של רבינו, הרב יצחק הכהן סיפר כי בפעם הראשונה שנסע לאשדוד לבית הרה"ק רבי מאיר אביחצירא, הגיע לתחנה מרכזית באשדוד. הוא לא ידע כיצד יגיע לבית הרב. בעודו מתפלל עצרה לידו מכונית. הוא אמר לאן פניו מועדות ובעל הרכב לקח אותו עד בית הרב. כשהגיע לפתח בית הרב, ראה את רבי מאיר עומד ומחכה לו בפתח. עוד לפני שגילה מאין הוא. רבי מאיר אמר לו: "אתה ממשפחת רבי דוד הכהן? הוא אדם גאון וצדיק. תדע לך כי כשם שבאת הנה גם בחזרתך יבוא אותו רכב ויקח אותך לתחנה המרכזית", ואכן כך הוה.

יהודי אחד שסבל מכאבים וגילו אצלו את המחלה הארורה. הלה ניגש בבהלה לרבי דוד. רבינו השיב לו בניחותא: "אין לך כלום, תעשה שוב צילום! ותראה כי אין לך כלום". הלה חזר לבית-החולים ולאחר שהתעקש עשו לו צילום ואכן מדברי רבינו לא נפל דבר, הכל היה נקי.

הנהג שלקח את רבינו בכל שנה לציון הבבא סאלי זצ"ל בהילולא בנתיבות סיפר כי שנה אחת היה לו ארבעים חום. כאשר הוא הגיע לבית הרב, ראה כי הצדיק עומד בחוץ ומצפה לו. הלה התנצל וסיפר כי חומו גבוה מאוד, והוא לא יכול לנהוג. רבינו מיד השתיק אותו ואמר: "כשנצא מירושלים הכל ילך". הלה התחיל לנהוג ותיכף ביציאה מן העיר ירד החום והוא הרגיש כבריה חדשה.

כאשר רבינו גר בשכונת בקעה למרות גדולתו רבינו נהג בפשטות מופלגת. לצורך מחייתו פתח חנות מכולת בשכונה. רבינו היה עם לבושו המיוחד (לבש את השמונה בגדים) ומכר במכולת כששמירת עיניו וקדושתו מורגשת באוויר. כאשר אשה היתה נכנסת לחנות עיניו הביטו לקרקע עד שהיא יצאה משם. רבינו עורר תדיר: העיקר לשמור על העיניים!

ראש המקובלים הגה"ק רבי מרדכי שרעבי זצ"ל חיבב מאוד את רבינו ואמר עליו: "רבי דוד הכהן הינו חד בדרא בברכת הכהנים עם הכוונות" שכן רבינו בכל בוקר היה מברך בישיבה את ברכת כהנים לפי כוונות הרש"ש שלקחה לו כעשרים דקות. הפלא הוא כי בכל לילה היה רבי דוד חוזר זמן רב על הכוונות של ברכת כהנים. כאילו מדובר בפעם הראשונה שהוא לומד זאת. כך נהג עד שנותיו האחרונות.

כ' חשוון

הרה"ק רבי שלום רוזנפלד

יום ההילולא - כ' חשון

הרה"ק רבי שלום רוזנפלד רבה של קאמינקא ואבי חסידות קאמינקא, נולד בראווה לגביר יעקב יוסף וליענטא בת הרב יהושע צבי העשיל מבאר. סיים את הש"ס בגיל 9 וכונה 'העילוי מראווה'. בבחרותו למד אצל רבי צבי הירש חריף ורבי שלמה קלוגר ובהמשך התקרב לחסידות. רבי שלום, שלא כיהן רשמית כאדמו"ר, הוכר כצדיק גדול ונודע בחריפותו. רבים מדברי תורתו ומשליו מתובלים בהלצות המסתירות סודות עליונים. נפטר ב-כ' מרחשון תרי"ב ובנו היחיד, רבי יהושע, מילא את מקומו בקאמינקא. דברי תורתו וסיפורים אודותיו נדפסו בספר 'אוהב שלום'.

פעם אחת, הגיע אל הרב הקדוש רבי שלום מקמינקא עשיר קמצן, וסיפר לו שמתקוטט הוא עם אשתו, על כן מבקש הוא שהרבי יקללה שתמות. נענה אליו הרב הקדוש, שאסור לקלל, אך יש לו עצה עבורו: בגמרא איתא, "בעוון נדרים מתה אשתו של אדם". והנה, בעיר פלונית צריכים למקווה שעולה הון רב. ועצתי, שתִדור לשלם הוצאות המקווה, והרי אינך חושב לקיים, ועל ידי זה תגיע לחפצך! נדר האיש שיתן את הוצאות המקווה, וחזר לביתו.

עבר זמן רב, שב העשיר אל הרב הקדוש מקמינקא והתאונן לפניו שעדיין אין הוא רואה ישועה, והכל על מקומו בשלום. נענה אליו הרב הקדוש: הרי כתוב שאשתו מתה, והרי אתה אינך נוהג בה כאישה, כי הרי מתקוטט הנך עמה כל היום. על כן, תתחיל להתנהג בה כראוי ואל תריב עמה, וכשתשלים עימה תוכל למות...

עשה העשיר כן והשלום החל לשרור בביתו. חיו בטוב ובנעימים, עד שביום בהיר אחד חלתה האישה ונטתה למות. הגיע העשיר אל הרב הקדוש ויאמר לו: רבי, הרי עכשיו כבר טוב לי עימה ושוב איני חפץ במיתתה. יבקש נא הרבי שתשוב לאיתנה! אמר לו הרב הקדוש: אין לי עצה אחרת, אלא לשלם נדרך ולבנות המקווה שהבטחת. כמובן שברירה לא הייתה לו, ושילם את נדרו ובנו מקווה. והרב הקדוש מצאנז הפליא מאוד את המעשה, באומרו: הנה עשה רבי שלום שני דברים יחד: לקח עשיר קמצן והוציא ממנו מקווה, והחזיר את שלום ביתו.

מצא או מוצא?

רווקים ורווקות רבים שואלים את עצמם, כיצד ניתן לדעת מי יהיה בן זוג מתאים באמת. הסיפור המשעשע-מטריד הזה, עונה תשובה משמעותית מאוד: קמצנות, או אדם הרואה בנתינה דבר שאינו זורם וטבעי, הוא נורה אדומה עיקרית לאופי שקשה לחיות איתו. בפתיחת הסיפור, העשיר מוצג רק כקמצן – אך מהר מאוד מתברר שהוא הרבה יותר מזה...

כך מוסברת בחסידות השאלה הידועה, אותה נהגו לשאול את החתנים בארץ ישראל: "מצא או מוצא?" כוונת השאלה היא להנגיד בין שני פסוקים הפוכים, מאמרות שלמה המלך: "מצא אשה מצא טוב", ו"מוצא אני מר ממוות את האשה". כאשר האדם "מצא אשה", הרי זה "טוב" – אולם אם הוא "מוצא

אני", כלומר מחפש את טובת עצמו – הרי האשה נעשית לו "מר ממוות". אדם שנהנה לתת יוכל להיות "מצא אשה", ולעומת זאת הקמצנות היא הנקודה העיקרית לפיה ניתן לזהות טיפוס של "מוצא אני".

רבי שלום מקמינקא עצמו היה רגיש לכך מאוד: אף שהיו לו ארגזים מלאים גליונות של חידושי תורה, לא הדפיס את ספריו, משום שלא רצה שלימודו יהפוך למקור של רווח כספי. באותו האופן, אף שרבים נהנו מתורתו ועצותיו, סירב להפוך ל"אדמו"ר מקצועי" ולקחת כסף מהחסידים ששיחרו לפתחו. ההתרחקות הזו מהאינטרס האישי, והרצון להיטיב לזולת – הם התכונה המרכזית אותה יש לחפש, ועליה יש לשמור במהלך חיי הנישואין. גם בסיפור שלנו, הרצון להתחמק מנתינה היה הסיבה לבעיות שלום הבית אצל העשיר. לכן, כשרצה רבי שלום להקנות לעשיר את תכונת ה"מצא טוב", בחר לפתות אותו לצדקה – ולו מהשפה לחוץ. ומעניין, כי רבי שלום הציע לו לבנות דווקא מקווה – צדקה שעניינה שלום בית יהודי.

נדיבות משותפת

מכך שהעשיר דנן הוא גבר, וגם כתוצאה מהפירוש על "מוצא אני מר ממוות את האשה", עלול להתקבל רושם מוטעה: כביכול האשה היא רק ה"מקבלת" בקשר, ועליה לבדוק אם הגבר הוא "משפיע" טוב ונדיב עבורה. אך למעשה, כפי שאמר הרבי מליובאוויטש, כל יהודי הוא "משפיע בעצם". לכן, על שני בני הזוג לבוא אל חיי הנישואין מתוך גישה של משפיע בעצם: איך אני יכול לפעול לטוב על הקשר, על בן הזוג ועל העולם בכלל?

בפרשה שלנו, הנקודה הזו מתבטאת באופן מיוחד. כאשר אליעזר עבד אברהם רוצה לבחון את הנערות הבאות אל הבאר, הוא בוחר במבחן הנדיבות: האם הנערה שמולו "תגדיל ראש", ותיתן לו מעבר למה שביקש? כשהוא פוגש ברבקה הפועלת כך, הוא יודע שהיא מתאימה להיכלל בביתו של אברהם אבינו איש החסד.

עדות לחשיבות שרואה בכך אליעזר, ניתן לראות בסדר הפעולות שלו: לאחר שרבקה שואבת מים לגמלים, הוא ממהר ונותן את הצמידים על ידיה, ורק אחר כך מברר בת מי היא ומה משפחתה. מכך ניתן ללמוד, כי תכונות המיועד או המיועדת חשובים פי כמה מהייחוס המשפחתי, שנתפס כפרט מכריע אצל מיוחסים רבים. כאשר יש מיועד בעל תכונות טובות, הרי הייחוס הוא מתנת שמים נוספת (כפי שפרש רש"י על הפסוק "ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני' – אם תהיה ממשפחתו ההוגנת לו אדע כי עשית חסד").

אמנם נכתב כי "אשה עינה צרה באורחים", אך שרה אמנו איננה כזו – וכך גם בנותיה נדרשות להיות. במובן מסוים ניתן אף לומר, כי נדיבות האשה משמעותית אף יותר מזו של האיש: בגמרא מבואר כי לעומת האיש, שנותן מכספו, נתינת האישה היא במאכל – שהוא מעשה ידיה ממש, וגם זמין יותר עבור העני הרעב. את הנדיבות הזו ניתן לראות כבר בזמן הפגישות, אם הבחור או הבחורה ניחנו בעין בוחנת. אבל גם אחר כך צריך לשמר אותה היטב – כמידה החשובה בחיי הנישואין.

איך לחולל שינוי?

הרבי מצאנז, המספר את הסיפור בהתפעלות, הוא ידידו הקרוב של רבי שלום מקמינקא. שניהם למדו יחד אצל רבי נפתלי מרופשיץ, אך בעוד הרבי מצאנז קיבל את תכונת המנהיגות של רבו, לקח לו רבי שלום את חוש ההומור הפקחי של רבי נפתלי. מסיבה זו, אפילו כאשר "הציגו" כחסידים דמויות של

רבי וחסיד (כפי שנהגו כמה צדיקים בנדודיהם), היה רבי שלום נותר החסיד ואילו הרבי מצאנז משחק את דמות הרבי.

מכך ניתן ללמוד, כי כדי להזיז אדם ממקומו הראשון צריך להיות פיקח ובדחן... כמובן, אפשר לדבר ולשכנע – אך כדי שהדיבור יפעל, יש צורך לעתים באדם כרבי שלום: כזה היודע להפוך את חיי הקמצן לבדיחה, וגם לגרום לו לצחוק יחד עמה...

כ"ב חשוון

הרה"ק רבי יששכר דב רוקח מבעלזא

יום ההילולא - כ"ב חשוון

הרה"ק רבי יששכר דב רוקח מבעלזא, נולד בשנת תרי"ד לאביו רבי יהושע רוקח, האדמו"ר השני בשלשלת בעלזא, ולרבקה מרים רוקח, נינת רבי אברהם יהושע השל מאפטא. בן ארבע עשרה נישא לבתיה רוחמה, בתו של האדמו"ר רבי ישעיה משולם זוסיא טברסקי מצ'רנוביל, בנו של רבי אהרן מצ'רנוביל. אחרי שנפטרה בצעירותה נשא בשנית את חיה דבורה בת בן דודו רבי אברהם שמואל מברזנה. עם פטירת אביו רבי יהושע רוקח בכ"ג שבט תרנ"ד, הוכתר לאדמו"ר ולרב העיירה בעלזא והפך לאחד מגדולי האדמו"רים בגליציה. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה התיישב זמנית בעיר ראצפרט בהונגריה, אחר כך עבר לעיר מונקאטש ועם סיום המלחמה חזר לגליציה. נפטר בליל שבת קודש כ"ב במרחשוון תרפ"ז ונטמן בעיירה בעלזא.

כשביקר פעם הרה"ק רבי חיים צבי מסיגעט בעל ה'עצי חיים' זצוק"ל, אצל חתנו הרה"ק רבי יחזקאל שרגא מציעשינוב זצוק"ל, שהיה בן אחותו של מרן מהרי"ד, הציע לו הרה"ק מציעשינוב לנסוע להיכלו של מרן ששהה אז בהולושיץ הסמוכה. השעה היתה דחוקה לו, בזמן ובמעות; ובקושי נעתר והסכים להפצרות חתנו.

משהגיעו ונכנסו לחדרו של מרן מהרי"ד, שמח מאוד באורחו וציווה שיכניסו כיבוד. כשהביאו אל השולחן 'מזונות' ותה, הורה מרן מהרי"ד לְהרה"ק מציעשינוב שישים סוכר בכוס התה של חותנו, כנפסק להלכה ש"חייב אדם לכבד חמיו". לאחר שטעם הרה"ק מסיגעט, אמר לו מרן מהרי"ד: "מצינו באברהם אבינו ע"ה שבשעה שקידם את פני אורחיו מיד אמר להם "וסעדו לבכם אחר תעבורו", וזאת בטרם נכנסו בצל קורתו. וכי כך היא שורת הנימוס, שיהא אדם מודיע לאורחו שעליו ללכת אחר שיסעוד את לבו?! ועוד, מה איכפת היה לו לאברהם אבינו ע"ה אם יישארו אורחיו בצל קורתו עוד מעט קט, ולשם מה היה לו למהר לשלחם? אין זאת אלא שהתורה הקדושה ביקשה ללמד אותנו לקח חיים, שאם בא אורח שאינו מעוניין לבקר וכל ביאתו בעל כורחו נעשית, אל תעכב אותו, כבדהו במאכל ובמשתה ואמור לו שאם הוא רוצה הוא יכול ללכת... כפי שאני מבין – הפטיר מרן מהרי"ד – אין לרב מסיגעט זמן והוא ממהר". ומיד קם ממקומו, הושיט יד להרה"ק מסיגעט וליווהו עד לפתח הבית. בצאתם, היה הרה"ק מסיגעט נתון בהתפעלות גדולה מרוח הקודש הגלויה שהראהו מרן מהרי"ד, והתקשה להרגע.

אדהכי והכי הביטו בשעונם וראו כי נותר זמן מה עד למועד יציאת הרכבת מהולושיץ, והרה"ק מציעשינוב הציע לחותנו להיכנס גם לביתו של מרן [הרה"ק רבי אהרן מבעלזא] ולשוחח עמו בדברי תורה. משעלו

ובאו בדירתו, שמח בהם מרן והורה למשמשו שיגיש 'מזונות' ותה. משהובאו לשולחן, אמר לבן דודו שישים סוכר בכוס התה של חותנו, שכן נפסק להלכה ש"חייב אדם לכבד חמיו"... לאחר שטעם האורח, פתח מרן ואמר את אותם דברי תורה ששמעו לפני כן מאביו הקדוש, לא החסיר ולא גרע, לא ייתר ולא הוסיף, מילה במילה שב על הדברים – וככלותו קם וליווה את אורחיו אל הדלת. על התפעלותו הגדולה של הרה"ק מסיגעט מרוח קדשו של מרן מהרי"ד, נוספה התפעמות גדולה מזו, ולא חדל מלהלל את אותו קשר רוחני שנרקם בין האב לבנו, עד שהם שואבים דבריהם מאותו באר ובאותן מילים.

מלבד פירושו המחודד של מהרי"ד, בגרסה אחרת של הסיפור נוספים עוד שני פירושים: האחד, הוא תשובתו של האורח לדברי רבי יששכר דב – העוסקת בכך, שעל הצדיק להשפיע ולחזק את לב הבאים אליו ("וסעדו לבכם"), כך שההשפעה תימשך גם הלאה ("אחר תעבורו"). השני, הוא תגובתו של המארח – כשראה שהאדמו"ר מסיגעט מהסס מלטעום מן הכיבוד.

רבי יששכר דב הבין שהאורח שלו מצוי בתענית, ומתלבט אם לשבור אותה. מכיוון שכך, אמר לו כי גם אברהם אבינו הרגיש במלאכים שמהססים לאכול. הלא עבודתם נעשית ללא אכילה... אך אברהם הבטיח להם כי "אחר תעבורו", כלומר שלא תתגשמו מכך ותוכלו להמשיך בעבודתכם.

מכך ששני פירושיו של מהרי"ד עסקו במלאכים ועבודתם, ניכר כי הנושא קרוב לליבו. אכן, רבי אהרן בנו, שהכיר היטב את אביו ושתה ממימיו, התבטא עליו לא אחת: "אבא הנו מלאך ממש!" (וכפי שהביא האבן עזרא, כי יתכן ושלושת המלאכים שבאו אל אברהם היו נביאים, ויתכן שהיו מלאכים ממש).

אכן, בכתבי החסידות מובא כי ישנם צדיקים מיוחדים, שנשמתם נמשכה מיחוד חכמה ובינה. אף שבדרך כלל נשמות נמשכות מיחוד הו"ק והמלכות, הצדיקים הללו דומים יותר למלאכים (כך נמסר, למשל, אודות רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב). כאן מגלה המהרי"ד חוש בזריזותם של המלאכים ובשליחות שהם חדורים בה, שתיהן תכונות החכמה והבינה בהתאמה:

החכמה מתוארת כ"ברק המבריק על השכל", והיא מאופיינת במהירות האור ובביטול כל תחושה מודעת אחרת. הבינה, שפנימיותה היא שמחה, מבטאת את הפנמת ההברקה וההיאחזות בה, תוך חתירה מלאת שמחה ועניין להגשים אותה בעולם. כאשר נולדות נשמות משתי אלה, הרי הן כמלאכים החדורים באלוקות ומזדרזים למלא את שליחותם – כפי שהאיצו המלאכים בלוט להזדרז ולהימלט מסדום.

מעניין לראות, כי את שלושת הפירושים שבסיפור ניתן להקביל לעבודה אחרת השייכת למלאכים: סוד החשמל שביחזקאל. על פי פירוש הבעל שם טוב, עבודת מלאכי החשמ"ל מורכבת משני חלקים שהם שלושה – חש, כלומר שתיקה, ומל, שפירושו חיתוך ומילה וגם מילול ודיבור. שלושת אלו מהווים יחד תהליך שלם של הכנעה הבדלה המתקה: חלק החש מתבטא בהכנעה לרצונו הסמוי של האורח, למהר וללכת לדרכו. אף כי המהרי"ד שמח מאוד באורחו, הוא השתיק וביטל את דעתו לנוכח רצונו של הצדיק הממהר. ההבדלה היא ההבטחה כי השפע הגשמי לא יפריע (ואף יוסיף העלאת מ"ן) לרוחניות המלאכים, תכונה השייכת לתיקון הברית (מל). ההמתקה טמונה בפירושו של הרבי מסיגעט, כי השפע המתקבל מהצדיק נשאר גם לאחר שעוברים ממנו.

לאחר האריכות אודות המלאכים, יש לציין כי גם אברהם אבינו ותכונותיו לא נפקדו מעבודתו של רבי יששכר דב: פעם ביקש רבי אהרן מגיסו, שיאמר דבר מה ששמע מאביו המהרי"ד. הגיס נענה, וציטט

אמרה משמו: "אפילו אם שורה על האדם חיוב כרת, יוכל לתקנו על ידי איסוף צדקה למען יהודים!" רבי אהרן התפעל מאוד וביקש: "ככה?! אמור זאת שוב!"...

עבודת החסד מתקנת את האדם, על ידי שהולך בדרך אברהם אבינו, סוד עולם העקודים: בעולם זה כל האורות "עקודים בכלי אחד", ועושה החסד נוהג גם הוא כאחד עם היהודים שהוא דואג להם. ההתכללות הזו בתוך כלל ישראל, 'טובלת' את החוטא בכנסת ישראל ומבטלת בכך את פגמיו. והנה, **יששכר דב** ועוד **אברהם** = **תשפ"ד**, וכן **פעלת צדיק** – וראה באורך את רמזי השנה שהתבארו במכתב הרב בגליון ר"ה דהאי שתא.

כ"ג חשוון

הרב רפאל יוסף חזן הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ג חשוון

הרב רפאל יוסף חזן ה'תק"א, 1741 – 31 באוקטובר 1820, כ"ג בחשוון ה'תקפ"א היה פוסק הלכה, מגדולי חכמי איזמיר, חברון וירושלים שכיהן כראשון לציון לאחר שעלה לארץ ישראל. ספרו "חקרי לב" הוא אחד מספרי ההלכה החשובים.

נולד בשם יוסף חזן באזמיר שבטורקיה בשנת ה'תק"א (1741), לרב חיים חזן (השני), מרבני איזמיר, בן לשושלת רבנים מפוארת: אביו היה רבי דוד חזן (מחבר ספר חוזה דוד), בנו של הרב חיים חזן (מחבר ספר שנות חיים), בנו של הרב יוסף חזן, מחבר ספר עין יהוסף, בנו של הרב אליהו חזן, מחשובי הרבנים בדורו ומצאצאי רבי אברהם חזן מגירונה, בן חבורתו של הרמב"ן מהמאה ה-13, ומחבר הפיוט "אחות קטנה" לראש השנה.

ראשית לימודו היה אצל אביו, אך האב נפטר בהיותו רך לימים. לעזרת משפחתו עמדו קרוביו וגבירי העיר, ביניהם הרב דוד מורדוך, הרב דוד אליהו חזן והרב דוד פאלאג'י, ובעזרתם יכול היה להתמסר ללימוד התורה. בשנת ה'תקי"ח (1758), בגיל 17, החל לדרוש בציבור, בקהילת קודש עץ חיים, בה התפללו אבותיו ובה כיהן כרב.

שימש בתפקידים שונים בקהילתו, כאפוטרופוס על נכסי יתומים ואלמנות, ועל נכסי הקדש שונים.

בשנת ה'תק"ל, בגיל 29 מונה על ידי הרב חיים אבולעפיה, רבה הזקן של איזמיר, לאחד משלושת דייני העיר, והוא הצעיר ביניהם.

בשנת ה'תקל"ד, ארבע שנים לאחר מכן, נתמנה למרביץ תורה שני.

בשנת ה'תק"ן נבחר על ידי רבני העיר לשמש כר"מ ומורה צדק בעיר.

בראש חודש ניסן ה'תקנ"ד (1794), לאחר שהרב חיים מודעי, ראש רבני איזמיר, חזר לצפת, ולאחר הפצרות רבות מצד הקהילה מונה הרב חזן, יחד עם רבי רפאל יצחק מאיו, על ידי טובי העיר, ל"רב הכולל" - רבני העיר איזמיר, וראשי ישיבת "בית יעקב רבי". לאחר פטירת הרב מאיו, שימש הרב חזן כרב כולל היחיד. אחד מחברי בית דינו היה הרב רחמים אריה אברהם הכהן ארייאש.

בשנת ה'תקע"ג (1813) עלה לארץ ישראל יחד עם תלמידו ומשמשו רבי בכור איסטורגו והתיישב בחברון, שם שימש כאב בית דין מספר שנים.

לאחר פטירת הראשון לציון, הרב יעקב קוראל, בשבט ה'תקע"ח (1818), נתמנה תחתיו לראשון לציון בירושלים. בדרכו לירושלים ליוו אותו רבני חברון "בתופים ובמחולות" בעקבות השמועה על מינויו הדליקו יהודי ליוורנו את כל עששיות בתי הכנסת בעיר לכל השבת מרוב שמחתם.

בשנת ה'תקפ"ז נפטרה אשתו ריינא.

היה בקיא גם בתורת הסוד. גדלותו התורנית הביאה לכך שלמרותו סרו גם בעדת האשכנזים. הוא השיב תשובות בכל מקצועות התורה לאלפי שואלים ממקומות רבים, וגם תלמידי הגאון מווילנה שישבו בערי הגליל פנו אליו בשאלות הלכתיות. מסופר עליו כי פעם אדם בירך ושתה לפניו חלב שנחלב על ידי גוי בלי שראה אותו ישראל, והיר"ח אמר לו: "התורה הקדושה היא תתבע עלבונה לצבות בטן ולנפיל ירך" ומת החוטא כעבור ימים מועטים.

אף על פי שחלה לעת זקנותו, ולא היה יכול לאכול דברים קשים, ובני ביתו הצטערו על כך, אמר להם:"תלי"ת [תהילות לאל יתברך] כי לא יש לי דבר המעכב לעסוק בתורה, דקמו עיני מראות ח"ו, דאפילו לבתי עיניים איני צריך, ואני רואה בטוב לחזות בנועם בספרים. ואילו דבר המעכב את האכילה הנוגע לגוף לא איכפת לי".

הרב חזן נפטר בכ"ג בחשוון ה'תקפ"א (1820), בנוכחות בנו, רבי אליעזר חזן, ונקבר בבית הקברות היהודי בהר הזיתים בירושלים.

סבר שעקרונית כדאי לקצר את התפילה משמעותית אם ארכה בא על חשבון הבנת המילים בתפילה והכוונה בה עד שהיה מורגל לומר:

אם היה לי ערבות גמור ועדות ברורה בידי שהיו מכוונים כונה שלימה הייתי מחסר סדר התפילה עד כמעט מברוך שאמר ויוצר ותפילת י"ח ולא עוד ולשנות ממנהג הראשונים אבל מה נעשה אין לי אות מופת וראיה ברורה שעל ידי זה שאחסר יהיו אומרים בכונה ואם כן מה הועילו חכמים בתקנתם לחסר דברים משום כונה ולא יהיו מכוונים שו"ת לב חיים, סימן ט'

מחל על כבודו כליל, אלא אם נקשר הדבר לכבוד התורה:

היה מרגלא בפומיה לומר, כל מי שיבוא כנגדו לנגוע בכבודו אינו מקפיד עליו וכועס כלל זולת אם נוגע לכבוד התורה כי הוא לא ציית דינא או עובר על דברי תורה באיזה עונות וחטאים אז הוא תובע עלבונה של תורה רבי חיים פאלאג'י, עיני כל חי, מסכת תענית דף ד עמוד א

היר"ח העמיד תלמידים הרבה, ובראשם בניו אשר מביאים מתורתו בספריהם פעמים רבות. מלבדם יש למנות את חתנו, הרב יעקב חיים פאלאג'י (אביו של החבי"ף) ואת נכדו הרב חיים פאלאג'י, רבי דוד מורדוך, רבי ברוך קאלומיטי, רבי רפאל ארדיט (מחבר ספר מרפא לשון), רבי מאיר ארדיט, רבי בכור איסטרוגו, רבי נסים חיים מקושטא ועוד.

הרב חזן נשא לאשה את רושא חוה (ריינא), בת הגביר דניאל פאלאג'י ונולדו להם חמישה בנים ובת:

- בכור חיים חזן. נפטר בגיל צעיר.

- הרב רחמים אליהו חזן, מחבר ספר "ארח משפט" (סלוניקי תרי"ח) וארח מישור (ירושלים תשנ"ח).
- הרב אליעזר חזן, מחבר ספר "עמודי ארזים" (ירושלים תשמ"ג-תש"ן) ושו"ת "משפטי השם" (ירושלים תשנ"ה). בנו היה הרב ישראל משה חזן.
- הרב יצחק חזן, דרוש שלו להספד נדפס בספר מערכי לב. בנו היה רבי ראובן חזן.
- הראש"ל רבי חיים דוד חזן. נכדיו היו הרב אליהו בכור חזן ושרה, אמו של הראש"ל הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל.
- בתו קאלי קאדין, נישאה לתלמידו המובהק בישיבתו, הרב יעקב פאלג'י. בנם היה הרב חיים פלאג'י, אביהם של, רבי רחמים נסים יצחק פלאג'י, רבי יוסף פלאג'י ורבי אברהם פלאג'י, שבתו נישאה לרבי משה הכהן נהר.

חיבוריו:

- ספר חקרי לב (חלק א' וב' - באתר hebrewbooks) - חידושי הלכה ושו"ת, כולל 8 כרכים במהדורתו הראשונה, ו-13 כרכים במהדורה השנייה, על ארבעת חלקי השולחן ערוך, וכן חקרי לב - חידושים על מסכת שבועות (באתר hebrewbooks), סלוניקי וליבורנו, ה'תקמ"ז - ה'תקצ"ב.
- מערכי לב חלק א' - סלוניקי ה'תקפ"א, ו-חלק ב' - סלוניקי ה'תקפ"ב.- כתבי הרב שנשארו בכת"י, ונערכו כספר דרושים על פי ערכים (נושאים) שונים בשני חלקים,
- עמודי הרזי"ם (באתר אוצר החכמה) - על כתבי האר"י ופירושי הרב שלום שרעבי. שלשלת ייחוסו נדפסה בספר.
- קונטרס הזכרונות (באתר hebrewbooks) - הודפס בסוף ספר ישרי לב של בנו הרב חיים דוד (מעמוד 190).

עוד מתורתו מובאת בספרי נכדו, הרב חיים פלאג'י, שמצטטו רבות בספריו.

כ"ד חשוון

הרה"ק רבי גדליה משה גולדמן אדמו"ר מזוועהיל

יום ההילולא - כ"ד חשוון

רבי גדליה משה גולדמן היה האדמו"ר החמישי לבית זוועהיל. נולד לרבי שלמה מזוועהיל, ונישא לבתו של רבי דוד שלמה מקוברין. לאחר שעלה אביו לארץ ישראל, התמנה בשנת תרפ"ו לרב בעיר זוועהיל שבאוקראינה, ונודע כאיש קדוש המחמיר לעצמו ומיקל ככל יכולתו לאחרים. נרדף בידי השלטון הסובייטי על שמירת התורה והמצוות ונידון לשבע שנות עבודת פרך בסיביר. גם שם הפגין אמונה איתנה ואומץ לב, כשאמר לשופטיו שאין דבר בעולם שנעשה בלי רשות מן השמים. לאחר שחרורו שימש זמן מה כרב בעיירה סמוכה למוסקבה, ובשנת תרצ"ז הצליח לברוח מרוסיה ולעלות לארץ ישראל.

בירושלים חי בצניעות, ובשנת תש"ה, לאחר פטירת אביו, החל לכהן כאדמו"ר מזוועהיל. נסתלק בכ"ד מרחשון תש"י ונטמן בבית העלמין גבעת רם, קברו הפך למקום תפילה לרבים.

סיפר רבינו שהמגיד מזלאטשוב זי"ע בא פעם למעזריטש וביקש להיכנס לבית המגיד ממעזריטש. ענו לו בני ביתו כי הרבי שרוי עתה בדאגה רבה על אחד מבני ביתו שהוא חולה אנוש ומפרפר בין חיים למוות ואינו מקבל אנשים. ביקש המגיד מזלאטשוב בכל זאת להכנס אליו, פתח הדלת, נכנס להמגיד ממעזריטש ואמר לו: אינני מבין למה הרבי דואג? הלא חולה זה יאכל עִמנו ארוחת ערב! ואכן החולה הבריא, והשתתף בסעודת הלילה.

אחר כך אמר המגיד, שלא ראה כל פתח לרפואתו של החולה, אלא שדבריו מלאי הביטחון של המגיד מזלאטשוב פעלו את פעולתם.

פעם אמר לתלמידו ר' אלי' ראטה כי "מדת הביטחון שאני מחזיק בה – הוא שנאמין שמה שמתהווה בעולם ומה שנהיה, הכל לטובה. אמנם יש מדרגה יותר גבוהה – שבכח אמונה חזקה ממשיכים הדבר שמבקשים".

"הרוצה הֵנך לדעת מה הוא בטחון?" – פנה פעם אחת רבינו אל תלמידו רבי אלי', "אני אספר לך":

בזוועהיל היה מנהג לארס את הבנות בגיל שתים עשרה, ואילו את החתונה לא היו עורכים אלא כעבור שלוש שנים, בגיל חמש עשרה. שלוש השנים הללו מיועדות היו לקבץ סכום כסף, פרוטה לפרוטה להוצאות הנישואין. הכרתי יהודי אחד מתושבי זוועהיל, שאירס את בתו, וכנהוג, במשך השנים שמהאירוסין עד החתונה, אסף סכום נכבד.

חשב היהודי לעצמו, והרי חז"ל אמרו ש"כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה חוץ מהוצאות שבת ויו"ט", ובודאי גם הכסף להוצאות הזולת לכבוד שבת אינו בכלל החשבון, ומכיון שבזוועהיל ישנם עניים ואביונים רבים שאין להם כסף להוצאות שבת, מן הראוי אפוא שסכום הכסף הנמצא עתה בידו יחולק לטובת עניים אלו לצורך שבת ויו"ט, שהרי כסף זה יהיה מחוץ לחשבון הנקצב עבורו. נמצא שהעניים יצאו נשכרים בעוד הוא לא יפסיד כלל מן העיסקא.

הוא אכן חילק את הכסף לצרכי שבת עבור עניי העיר. מאז התחיל במנהגו לחלק מדי יום רביעי בשבוע סכום נכבד לעניים. אכן מן השמים עזרו, וגם ממון לצרכי החתונה המתקרבת, לא חסר לו, והכל על מקומו בא בשלום. מאז פשט המנהג בזוועהיל, שבכל ערב שבת יוצאות היו עגלות גדושות במזון עבור נצרכים לשבת. סיים רבינו את סיפורו לרבי אלי', ואמר: "זוהי אמונה!".

רבי אלי' האזין לסיפור בכובד ראש, אך לא ההין לשאול את רבו מי היה היהודי הנ"ל... יתכן, עלה בדעתו, כי אותו יהודי מופלא אינו אלא המספר עצמו...

כדי להתבונן היטב בסיפורים המפעימים הללו, נשים לב כדרכנו לשוני שבין ביטויי האמונה הרבים שבהם. אמנם, רבי גדליה משה מתאר את כולם במילים "אמונה וביטחון", אך נראה כי ניתן בהחלט לבאר אותם על פי דרכנו כאן – כמבטאים את שלש הפנים של הסתמכות היהודי על ה' יתברך: אמונה, ביטחון סביל וביטחון פעיל.

האמונה, הפסיבית והבסיסית ביותר מבין השלושה, היא זו שמעיד רבי גדליה משה על עצמו כי הוא מחזיק בה: אמונה תמימה בטוב ה' והשגחתו, המסירה את החשש מאירועים שליליים. הביטחון הסביל,

לעומת זאת, "מתערב" בשיקולים האלוקיים ובטוח כי יש משקל לחוויה האישית שלו – והקדוש ברוך הוא יכוון את דרכו באופן הרצוי בעיני הבוטח. מדרגה זו דומה לסיפור על המגיד מזלאטשוב, הבטוח כי החולה יבריא ולא סתם מנחם את המגיד באמירת "הכל לטובה".

אך המדרגה השלישית, והמעניינת ביותר, היא זו שמדגים הרבי מזוועהיל במעשיו ממש – כשהוא מפזר סכומי עתק שנועדו לנישואי בתו, בביטחון גמור כי ה' לא יאכזב אותו. זהו ביטחון פעיל, הבוטח בה' כי יופיע דרך פעולותי ויחפוץ בהן – לא רק בטוב אלוקי מופשט, ואפילו לא בטוב כהבנתי – אלא בטוב אותו פועל ה' דרכי ודרך מעשיי בעולם.

ובאמת, עיקר הביטוי של אמונה ובטחון בה' הוא להרבות במצות הצדקה. גם בממונו, גם בגופו וגם בנשמתו. ההתמסרות לזולת, בין אם בגשם ובין אם בהפצת המעינות חוצה – האדם הבוטח בה' נותן את כל כולו, ממש מפקיר את עצמו כדי לתת צדקה ולעזור ליהודי. בצדקה כזו מופיעה גם אמונה, אמונה בכל יהודי ויהודי שראוי לכך שאפקיר עצמי עבורו. נוסף על כך, נדרש גם ביטחון כי כמה שלא אתן לזולת לא יחסר כלום בעבורי.

אברהם אבינו, ראש כל המאמינים, היה גם ראש הבוטחים בה'. עליו נאמר כי "והאמן בהוי' ויחשבה לו צדקה", והוא גילם בחייו את הפסוק "והבוטח בהוי' חסד יסובבנו" חסד אלוקי שופע עליו, וחסד אלוקי שופע גם ממנו, בנתינה ללא גבול. על הפסוק "והאמן בהוי' ויחשבה לו צדקה" – מובא בחסידות כי "אמונה חשוב כצדקה" וכן "אמונה בא על ידי צדקה". האמונה והביטחון קשורים לצדקה בקשר עמוק, ומי שבאמת בוטח בה' – יתן לצדקה בלי גבול. משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

כ"ו חשוון

הצדיק המקובל הרב אבא אביחצירא

יום ההילולא - כ"ו חשוון

הצדיק המקובל הרב אבא אביחצירא זצ"ל- נולד בשנת ה'תרס"ד (1903) בערך. כשרבינו נולד, אביו רצה לקרוא לרבינו את שמו כשם אביו הצדיק הקדוש מרן אביר יעקב, אבל לא היה אפשרי כי מעולם לא הוציא שם אביו מפיו אלא רק בלימוד תורה, ואיך יקרא לבנו בשם אביו ויזכיר שם אביו על שפתיו? מאחר ולא היה יכול לקרוא לו 'יעקב' לכן קרא שמו 'רבי אבא' על שם אביו. רבינו היה קדוש עליון. כשהיה כבן שמונה שנים בלבד אביו נפטר והוא נשאר בן יחיד לאמו. רבי יצחק סיפר שאביו היה עני ממש כרבי חנינא בן דוסא. נודע גם הוא בכח הראיה שהיה לאביו. רבים פנו אליו כדי לקבל עצה וברכה. ברכותיו לא שבו ריקם וגם מנבואותיו לא נפל דבר. **בעל רוח-הקודש. מלומד בניסים. רבים פנו אליו. בשנה האחרונה לחייו ניבא כי יפטר באותה השנה ויוולד לו בן ויהיו שבע שנות רעב ולאחריהן שנות שבע.**

רבינו נפטר בערב שבת-קודש כ"ו במר-חשון שנת ה'תרצ"ו (1935). חי כ-32 שנים. ציונו בעיר בודניב שבמרוקו. בהתחלה בני הקהילה חששו לערוך את הלוויית הצדיק בערב שבת. הם פחדו שמא לא יסיימו את הקבורה לפני שבת. בצר להם פנו לבן דודו, המקובל רבי ישראל אביחצירא, סידנא בבא סאלי זיע"א ושאלו אותו מתי לערוך את לוויית רבי אבא. הבבא סאלי אמר להם לא לחכות ותכף ומיד לערוך את ההלוויה. בני הקהילה אמרו את חששם לבבא סאלי שהרי עוד מעט תרד השמש ושבת קודש בפתח.

הבבא סאלי יצא עם מקלו אל החצר ותקע את המקל שלו בין הצל לשמש ואמר: "רבי אבא, אם אוהבים אותך בשמיים השמש לא תשקע עד אשר נתעסק בכבודך ונחזור לביתנו ונספיק לטבול לכבוד שבת קודש". וכך היה הספיקו לקבור את רבי אבא וחזרו לביתם להתכונן לכבוד שבת.

אביו: הצדיק המקובל הרב יצחק (נפטר ב-י"ד שבט ה'תרע"ב - 1912. מחבר הפיוט הידוע 'אעופה אשכונה').

אמו: מרת עזיזה לחייני (מרת עז'ו יהודה). **אשתו**: מרת חנה לאלא חזאן (בת הצדיק הקדוש ר' דוד אביחצירא הי"ד עטרת ראשינו). **ילדיו**: הצדיקים המקובל ר' יצחק (רב שכונת קריית אליעזר בחיפה), המקובל ר' דוד ושלוש בנות.

יום אחד בשנים שלפני מלחמת העולם השניה שני מוסלמים הלכו וראו על שפת הנהר המבדיל בין העיר בודניב לבין השכונה שני אבנים מרקדות. אחד מהם תמהה: "הרי אין כאן רוח ואין זרם מים, אם כן מדוע מתנגשות האבנים?". המוסלמי לקח את שני האבנים והביאן למשטרה וסיפר אודות פלא זה. גם שם ראו את הפלא. אמרו למוסלמי: "רק הרב אביחצירא יכול לפתור ענין זה." מיד קראו לרבי וסיפר המוסלמי את כל הסיפור לרבי אבא. הצדיק ביקש את שני האבנים ואמר שישוב למחרת היום עם תשובה. רבי אבא לקח את האבנים ושם אותם תחת הראש. בבוקר חזר ואמר: "שמעו, שבע שנות רעב ומלחמה תבואנה ולאחריהן יהיה שפע. אני אסתלק השנה מן העולם (למרות שהיה רק בן 32 שנים בלבד) ואישתי תלד בן ואכן כך היה מה שניבא רבי אבא.

מעשה שסיפר ר' יצחק אבוטבול מהעיר חיפה. בילדותו היה גר באחד הכפרים שבמרוקו. באחד הימים רבי אבא הגיע להתארח בכפר. באחד הימים שבהם שהה רבינו מכשף מוסלמי מסתובב ועשה את כשפיו עם נחשים. רבים באו לשוק כדי לראות את הכשפים. כשרבי אבא ראה את ההמולה בשוק, הוא שאל את הסובבים, מפני מה ההמולה? ענו לו אודות המכשף. הצדיק התקרב לעבר המכשף, מיד שעמד רבי אבא ליד ההמולה נפלו כל הנחשים של המכשף והותרו מכבלי הכישוף. המכשף נבהל מיד ושאל אם יש שם יהודי קדוש שנמצא באיזור. מיד ענו לו כי רבי אבא שהגיע לכפרם ונמצא בסביבות השוק. המכשף מיד הבין כי בשל רבי אבא וקדושתו אין הוא יכול לעשות את כשפיו בכוחות הטומאה. מיד המכשף רץ ונפל לרגלי רבי אבא שיתיר אותו כדי שיוכל לחזור לכישופיו "זה כל פרנסתי אמר המכשף" מיד הביט רבי אבא לעבר מקומו של המכשף והלה שב לעשות את כשפיו.

רעייתו הצדקת באה לרבי אבא ואמרה לו בכאב שאין אפילו במה להאכיל את בני הבית. רבי אבא עשה מה שעשה, ואמר מה שאמר, וביקש מרעייתו לקחת תוף (טארה שמו) ולתופף בו. רבינו היה משורר בקדושה והיא היתה מכה בתוף. לאחר מספר פעמים שהכתה על התוף, התחיל לצאת ממנו כסף באורח פלא. היא לקחה את הכסף וקנתה בזה את צורכי הבית.

במרוקו לא היה תנורים כמו בימינו. היה תנור ענק מרכזי של השכונה. כל היהודים היו שמים שם את החמין שלהם לפני שבת ובשבת בבוקר היו לוקחים את החמין ואוכלים בבית. העניות בבית רבינו היתה כל כך גדולה ולא היה להם תפוח אדמה או ביצים. מאחר והרבנית התביישה שהיא לא עשתה סיר ולכן היא שמה סיר עם מים באותו התנור. אישה אחת במקום העידה שהיה נס ובסיר נהיה בשר, ביצים וחמין ממש. אבל רבינו סירב לאכול ממאכלי נס.

פעם אחת הרבנית ניגשה לרבי אבא ואמרה לו, שהנה עוד מעט באה שבת קודש ואין בבית שום דבר חוץ ממים. ואיך נקבל השבת בצורה הזאת? רבינו השיב לה שלא תדאג כי עוד רגע יכנס פלוני ויביא

שק גדול של קמח. לאחר מספר רגעים אדם עם שק קמח גדול על כתפו וביקש להיכנס את הבית. הוא הניח הקמח לרבי אבא וסיפר שהוא איש עסקים, ובשעה שבא לעשות עסק מסוים התחייב בליבו שאם יצליח בעסק זה יביא לרבי אבא שק קמח. הוא הצליח ולכן הביא את הקמח לצדיק כהבטחתו ואת הכל רבי אבא ראה ברוח קודשו.

פעם אחת בבית של רבי אבא לא היה דבר לאכול. רעייתו הצדקת לאלא חזאן כאבה את המצב הקשה שהיה בבית ושחה את אשר בליבה לבעלה. רבי אבא פתח את כף ידו ואמר לרעייתו: "כשם שחמש האצבעות אינם שווים, אחת קטנה ואחת גדולה כך גם בני האדם, יש אחד עשיר ויש אחד שאין לו. אבל ה' משפיל ומרומם", כשסיים את דבריו אמר לרעייתו: "אל תדאגי, מחר יהיה אוכל". למחרת שליח גוי הגיע לביתם, עוד לפני שהשליח נקש על דלת ביתם רבי אבא צעק את שמו הפרטי של השליח ואמר לו: "תיפתח, תיכנס ותכניס איתך את הסחורה שהבאת".

בעוד השליח משתומם מנין לרבי אבא את שמו, ומנין לו אף שהביא חבילה בשליחות, אומר לו רבי אבא: "נכון שלח אותך משה בן חמו?". ואכן כך היה. סחורה זו שהביא השליח הגוי הספיקה בביתו של רבי אבא ליותר מחודש ימים. לאחר מכן נפנה רבי אבא לרעייתו, לאלא חזן ע"ה ואומר: "זה עדיין לא הכל, מחר יגיע לך המחאה מקולומבשאר על סך אלף פראנק". ואכן למחרת הגיע הדוור, ואף לו קרא רבי אבא את שמו קודם שנקש בדלת: "מכלוף, תיכנס, הבאת צ'ק מבשאר". פנה רבי אבא לרעייתו ואמר לה: "זהו, מכאן והלאה אל תעלי דאגה יותר בליבך".

יום אחד רבינו ישב בסעודת הילולה. הציבור הגיע אליו ומתברך מידו הקדושה. בחור צעיר ששמו נודע לשם ותהילה הגיע גם כן להילולה. הבחור נכנס, מיד כשרבי אבא ראה אותו הצדיק נעמד על רגליו והסתכל בפני אותו בחור. רבינו ניגש לבחור וסטר לו על הלחי כמה פעמים ושוב חזר וסטר לו על פניו. הציבור שישב בשולחן סביב הצדיק נאלמו דומיה ובהלה אחזתם כי מה זה ועל מה זה עשה הצדיק על ככה.

הבחור עמד ולא הבין מדוע הצדיק רבי אבא סטר על לחיו. הוא בסך הכל בא להתברך בהילולה. לפתע הבחור רץ ריצה מהירה וברח מהמקום. למראה פני השואלים רבי אבא הסביר להם: "ראיתי על הבחור הזה דין קשה רחמנא ליצלן, שהשדים רוצים לחטוף אותו אליהם (במרוקו היו רואים את החיצוניים והם גם יכלו לגרום להם לנזק). מיד עשיתי לו התיקון וסטרתי לו והצלתי אותו מהם'. מאז הילד היה בריא ושלם ולא נעשה לו כלום.

רבי עמרם אילוז סיפר שרבי אבא היה מגיע לחנות של אביו או לסבו. הצדיק ישב אצלו. כאשר הגיע גוי רבינו היה אומר לבעל החנות לא להתייחס לאותו גוי כי הוא לא יקנה ממנו כלום. לאחר כמה דקות הגיע גוי אחר ורבי אבא אמר כי יש להתייחס אליו מאוד כי הוא יעשה קניה גדולה. כך היה מתנבא על כל אחד מי יקנה וכמה יקנה.

עניותם היתה עצומה עד כדי כך שסיפר הרה"ג רבי דוד (נכדו של רבי אבא), שפעם אחת ביום ראשון בשבוע רבי אבא קיבל שני דורו (מטבעות שהיו אז שווה ערך לעשרה שקלים בערך), הרבנית אמרה לבעלה שישמור את הכסף לשבת כדי שיהיה במה לקנות קמח ולאפות חלות, עד כדי כך עניות היתה. אבל רבי אבא היה כולו אמונת השם ושקוע בתורה בכל רגע, וקנה בכסף זה בננות ותמיד היו מתפרנסים בניסים.

כ"ח חשוון

הרה"ק רבינו יונה החסיד

יום ההילולא - כ"ח חשוון

רבינו יונה החסיד נולד בעיר גירונה שבספרד, לערך בשנת ד'תתקס. בצעירותו למד אצל רבי שלמה מן ההר בעת שהלה שהה בברצלונה, ובהמשך למד אצל רבי משה ורבי שמואל בני שניאור מבעלי התוספות. בשנת ה'ד' חזר לספרד ומונה לרב בטולדו לאחר פטירת הרמ"ה. הקים ישיבה בברצלונה, שם לימד בין השאר את הרשב"א. היה ממתנגדי הרמב"ם ויחד עם רבו החרימו את ספריו של הרמב"ם מורה נבוכים וספר המדע. דבר שגרם לפולמוס קשה בעם היהודי באותה תקופה בו השתתפו בין היתר הרד"ק, הרמב"ן ועוד מגדולי הדור. אחת מההשלכות הקשות של הפולמוס היא שרפת ספרי הרמב"ם על ידי הנוצרים, דבר זה אף הוביל מאוחר יותר לשרפת התלמוד. רבי הלל, תלמיד רבנו יונה, מעיד כי לאחר שראה רבנו יונה את תוצאות המחלוקת התחרט על מעשיו וחזר בתשובה, וכחלק מתשובתו כתב את ספר שערי תשובה. במסעו לארץ ישראל שוכנע על ידי קהילת טולדו לשהות בה לזמן מה, ושם נסתלק ונטמן בכ"ח בחשוון שנת ה'כ"ד.

באגרת שכתב תלמיד רבינו יונה, רבי הלל, מתואר כי רבינו יונה התנגד בחריפות לחקירת הרמב"ם ב'מורה נבוכים', ואף פעל להחרים את ספריו. אך לאחר שנראו תוצאות המחלוקת החריפה, כאשר בעקבות המחלוקת שרפו הנוצרים את ספרי הרמב"ם, התחרט על כך מאוד – ואף הביע רצון לנסוע לארץ ישראל, בכדי להשתטח על קבר הרמב"ם ולבקש מחילה. כשהיה כבר בדרכו לשם, עיכבו אותו אנשי קהילת ברצלונה ובקשוהו להיות רב בעירם, והוא ייסד בה ישיבה שמתלמידיה יצאו מנהיגי הדור שאחריו. לאחר מכן המשיך לטולידו ושם נשנתה הבקשה, אך הוא התנה זאת בכך שיישאר לא יותר משנה או שנתיים. בתוך אותם שנתיים נפטר רבנו, והרמב"ן שהעריצו קונן עליו מרות: "הרב יונה אבי מדות הוא יחיד בטהרות/ הוי חסידות הוי ענוה הוי פרישות ואזהרות/הוי משנה וגמרא, הוי מקרא ומסורות..."

ואכן, הקשר בין רבנו יונה והרמב"ן ז"ל, היה נפלא והדוק ביותר. מלבד שהיו בני דודים, גם התקשרו ביניהם בקשרי שידוכין – כאשר רבי שלמה בנו של הרמב"ן נשא לאשה את בת רבנו יונה.

בעניין זה מאירה לנגד עינינו תשובתו המעניינת של הרשב"ש (רבי שלמה בן רבי שמעון – התשב"ץ), בה הוא מספר שזמן קצר לאחר פטירתו של רבנו יונה נולד לו נכד, אצל חתנו רבי שלמה בן הרמב"ן. כפי הנהוג בקהילות הספרדים, היה צריך הבן להיקרא "משה", על שם זקנו אבי אביו שעודנו בחיים, אבל למרות המנהג, ציווה הרמב"ן ז"ל לתת לרך הנולד את השם "יונה", על שם זקנו אבי אמו שזה עתה שקעה שמשו בעלמא הדין, ויהיה בכך משום "וזרח השמש ובא השמש". כוונתו של הרמב"ן היתה לדברי חז"ל ביומא: "אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו. שנאמר: 'וזרח השמש ובא השמש'. עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי..."

בסיום תשובת הרשב"ש הוא מספר שאכן אותו הילד, יונה נכד הרמב"ן, זרחה שמשו עד שהיה לגדול בישראל. ובלשונו: "וכן היה, דנפק מניה גברא רבה והיה רב וגדול בישראל". ע"פ זכרונם לברכה

רבינו יונה היה מגדולי החכמים בדורו, ואיחד בדמותו ותורתו ניגודים רבים: במוצאו ובדרך לימודו היה ספרדי, אך ניכרת בו גם השפעתם של בעלי התוספות מצרפת, שחלקם היו מוריו מספר שנים וחלקם מביאים דברים בשמו. גם את המוסר וההלכה הוא בולל זה בזה לבלי התר, כשחיבוריו במוסר רצופים הלכות וחיבוריו בגמרא מלאים הדרכות בעבודת ה'. מסיבה זו התחבבו ספריו על כל זרמי היהדות, כשחסידים ומתנגדים הוגים בהם בתענוג.

רבנו יונה אף כינה את ספרו "שער היראה", ובחר בשם זה למרות שמרבית הספר עוסק בענייני הלכה שונים. יש בכך ביטוי לתפיסתו, כי היראה היא ראשית ותכלית עבודת ה' – גם בחלק הנגלה שבתורה. רמז נאה מצוי בקינתו של הרמב"ן, המכנה אותו "**הרב יונה**", ביטוי זה עולה בגימטריא: "**אור** [=הרב] **הגנוז** [=יונה]", האור המתגלה ללומדים תורה לשמה, על מנת לקיימה ולהחדירה בלב.

גם בקורות הפולמוס עם הרמב"ם ניכרת היטב גישתו נושאת ההפכים: מחד עמד על דעתו בתקיפות, ולא נרתע מול הרמב"ם וסיעתו שחלקו עליו, ומאידך ידע גם למחול על כבודו כאשר נוכח כי המחלוקת יצאה מכלל שליטה. עמידתו על האמת מתאימה מאוד לשמו – יונה – מאחר והוא מזכיר שני אישים מרכזיים בתנ"ך: יונה בן אמיתי הנביא, ונח ששילח את היונה מן התיבה. כיונה הנו "בן אמיתי", נולד מן האמת הצרופה, וכנח הוא איש חן – חן בעיני ה' שהוא החן האמיתי, היפוכו של "שקר החן" שבמשלי (גם יום הסתלקותו, כ"ח חשוון, הוא היום החן מתחילת השנה)

דמיונו לנח מתבטא גם בעיתוי המדויק של שנות חייו: רבינו יונה חי בתפר שבין האלף החמישי והשישי, המקבילים למידות הוד ויסוד. והנה, ההוד, שפנימיותה תמימות, והיסוד, שענינו צדקות, שתיהן משבחיו של נח: "איש צדיק תמים". זאת ועוד: כיונה ששלח נח, גם הוא לא מצא מנוח לכף רגלו ונפטר בעודו בדרך. הוא מסר שוב ושוב למען כלל ישראל את תשוקתו לחונן את עפר הארץ, כדי להדריך וללמד תורה את הזקוקים לכך. יונה הנביא נשלח בשליחות אלוקית לחו"ל דווקא, וגם רבנו יונה הכיר כי שליחותו כמלמד תורה קודמת לשאיפתו לעלות ארצה. הוא מלמד במסירותו את כולנו כיצד לקיים "מאך דא ארץ ישראל [עשה כאן ארץ ישראל]" ואפילו קברו שבחו"ל נתקדש בוודאי בקדושתה.

כ"ט חשוון

הרב הגאון יצחק אייזיק חבר וידמן

יום ההילולא - כ"ט חשוון

רבי יצחק אייזיק חבר (וילדמן) היה גאון בנגלה ובנסתר, רב בכמה עיירות בליטא, ומחבר ספרים רבים. רבי יצחק אייזיק היה תלמידו המובהק של רבי מנחם מנדל משקלוב תלמידו של הגאון מווילנה, ולכן כונה פה שלישי להגר"א, ונחשב מגדולי מנחילי תורתו.

תולדותיו

רבי יצחק אייזיק נולד בשנת תקמ"ט בעיר הורודנה, לאביו רבי יעקב חבר, ולאימו חינקא בת רבי יצחק מאמדור.

מהיותו נער בן 14 למד מפי רבי מנחם מנדל משקלוב שעלה לארץ בשנת תקס"ח בהיות ר' יצחק אייזיק בן 19.

עוד בהיותו צעיר לימים התמנה לרבנות בעיירה פרזווע, ואחר כך שימש ברבנות בערים: ראזינאי, וולקוביסק, טיקטין, ובארבעת שנותיו האחרונות ברבנות העיר סובאלק, שם נפטר בן שישים וארבע בשנת תרי"ג.

בתורת הקבלה

תלמידו רבי יצחק כהנא מספר "אמר לי אדמו"ר ז"ל שעסק בדברי רבינו הגדול האריז"ל ורבינו הגדול הגר"א ז"ל שלושים שנה רצופים". רבי יצחק אייזיק עסק גם במשנת הרמח"ל ובספרו "פתחי שערים" שילב מתורת האריז"ל הגר"א והרמח"ל יחד.

נאמן לשיטת הגר"א הוא מפרש את כתבי האריז"ל בדרך משל, על דרכו של הרמח"ל.

רבי יצחק אייזיק חיבר גם ספר "מגן וצינה" להוכיח אמיתות ספר הזוהר וחכמת הקבלה.

חיבוריו בנגלה

- בית יצחק, ענייני ספיקות וקבוע, סדיקלוב תקצ"ו.
- בית יצחק, ענייני ברירה, וילנה תרע"ג
- בית נאמן, עד אחד נאמן באיסורין, ורשה תרמ"א
- תשובות בנין עולם על אורח חיים ויורה דעה, ורשה תרי"א.
- תשובות בנין עולם על אבן העזר, מהדורה חדשה מוסד הרב קוק תשמ"ח. [מהדורה חלקית נדפסה בורשא תרס"ד].
- סדר זמנים, על ענייני הזמנים בהלכה, ורשה תר"ד.
- הגהות על הש"ס, נכללו במהדורת ש"ס וילנא.

חיבוריו בנסתר

- פתחי שערים חלק א' ורשה תרמ"ח
- פתחי שערים חלק ב' שם.
- ברית יצחק, ביאור לאידרא דמשכנא ועוד, ורשה תרמ"ח
- בית עולמים, ביאור לאידרא רבא, ורשה תרמ"ט
- מגן וצינה, להגנת חכמת הקבלה, יוהנסבורג תרט"ו
- גנזי מרומים ביאור למסכת אצילות, יוהנסבורג תרכ"ד
- אפיקי ים, ביאור לאגדות הש"ס, ישיבת המקובלים שער השמים ירושלים תשנ"ד

בנוסף לספריו בנגלה ובנסתר ישנם עוד ספרי דרוש רבים.

בנו הגאון רבי יוסף חבר, כיהן אף הוא ברבנות כמה עיירות, וחיבר מספר חיבורים, ביניהם שער יוסף, כפלים לתושיה על שיר השירים, וזרוע נטויה, ביאור על הגדה של פסח.

כמו כן חיבר רבי יוסף שני ספרי הספד על אביו, האחד נפש נקי. והשני על אביו ועל רבי אריה לייב שפירא אב"ד קובנה, ועל רבי מאיר מברינסק, ורבי אליעזר מהורודנה, ועל רבי אליעזר יצחק פריד, בשם ציון לנפש. רבי יוסף נפטר בכ"ו חשון תרל"ו.

בנים נוספים הם הרב משה רבינוביץ נפטר ט"ז ניסן תרנ"ג, ורבי אהרן פונדק מוילנה. חתניו הם רבי אליעזר שלמה שכיהן ברבנות, ורבי יצחק צבי הלוי מנהל כולל סובאלק ולומז'ה. בנו של רבי יצחק צבי הוא רבי משה אהרן לוין חותנו של רבי אליהו ראם.

ל' חשוון

הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב

יום ההילולא - ל' חשוון

רבי צבי הירש מרימנוב, נולד לרבי יהודה לייב כץ ורעייתו שפרינצא. בגיל עשר התייתם משני הוריו, ונמסר לחייט שיגדלו בתמורה לעזרתו במלאכה. בגיל 15 נמשך לחסידות ונסע לרבי אברהם משה מפשעווארסק, ששלחו לרבי מנחם מענדיל מרימנוב ללמוד ממנו. הוא החל לעסוק בעבודות פשוטות בבית הצדיק, עד שפעם נאלץ המשמש למסור לידיו את סידור מיטתו של הרבי. מאז הרגיש רבי מנחם מענדיל במעלתו ומינהו למשמש. לבד מרבו לא הכיר בו כמעט איש, והוא נחשב למשרת פשוט. אף שהרימנובער הורה לתלמידיו ללכת אחר פטירתו לרבי צבי הירש, רצו החסידים להכתיר את בנו רבי נתן לייב לאדמו"ר. רבי נתן לייב סירב מפני צוואת אביו, אך רבי צבי הירש עצמו מאן להתנהג באדמו"רות ונסע לחצר ידידו רבי נפתלי מרופשיץ. לאחר פטירת רבי נפתלי בשנת תקפ"ז, עדיין לא מינו חסידי רימנוב ממשיך, והעדה התנהלה על ידי זקני החסידים. כשחזר רבי צבי הירש לרימנוב הכתירוהו כאדמו"ר וחסידים רבים ואף אדמו"רים נסעו אליו. **נפטר ביום ל' בחשוון**. נקבר ברימנוב, בסמוך לאוהל רבו רבי מנחם מענדיל.

רבי צבי הירש מרימנוב היה נערץ על גדולי הצדיקים בדורו, ביניהם רבי חיים מצאנז שאף היה נוסע אליו מזמן לזמן. כיוון שכך, היו חסידי צאנז שנסעו גם הם לרבי מרימינוב.

שבת אחת, לפני הקידוש, נטל הצאנזר בשמים לברך עליהם כמנהג האר"י. אך במקום לברך "בורא מיני בשמים", טעה ובירך "ברוך אתה הוי' ... בורא מיני מזונות"! החסידים תמהו ואולי אפילו נבהלו, אך אחרי שבת הגיעו קבוצה של חסידים ששבתו אצל ר' צבי הירש, וסיפרו בהתלהבות עצומה: "שמעתם? בליל שבת ברימינוב הרבי ברך על הבשמים "בורא מיני מזונות"!...

מעניינת העובדה, כי בצאנז התייחסו החסידים לטעות כקושיה חמורה ואילו ברימנוב התפעלו מכך החסידים. אמנם אין לדעת מה פשר הטעות הכפולה, אך העובדה כי שני הצדיקים טעו בה בו זמנית מוכיחה כי יש דברים בגו. כך משתקף מסיפור אחר אודות הצאנזר, בו ניתן גם הסבר ל"טעות":

בליל שבת אחד, בזמן הטיש, הגישו את הצימעס [לפתן גזר מתוק] לשולחן, ופתאום ברך עליו הרבי "ברוך אתה ה'... בורא פרי האדמה". אמנם זו ברכתו, אך על פי ההלכה אין לברך דבר הבא בתוך הסעודה. החסידים תמהו – מה נשתנה הלילה הזה, שהרבי מברך פתאום על הצימעס?! לאחר השבת העז אחד החסידים לשאול את הרבי מה היה, ורבי חיים סיפר: שבשמים הביאו רב חשוב לדין, על שפסק ב'לומדות'

שלו שצימעס הואמאכל שצריך לברך עליו בסעודה. רצו לעשות בו דין קשה, על שפסק נגד ההלכה, אך אמרו שאם היה עוד צדיק אמתי שיברך גם הוא על הצימעס אפשר להקל עליו. ר' חיים שמע מכאן מה שקרה למעלה, והיות ששמע זאת הוא ברך – אף על פי שזו ברכה לבטלה על פי דעתו – במסירות נפש לטובת אותו רב.

במבט ראשון נראה כי אכן, "צדיקים לא טועים". אמנם שני סיפורים אחרים, שעוסקים גם הם ביחס בין רבי צבי לצדיקים האחרים בדורו, מעלים קושיה גדולה על כך:

מסופר, כי לפני הסתלקות של רבי מענדלי ממרימינוב חלם תלמידו המובהק, רבי נפתלי מרופשיץ, כי מביאים עטרה ומכתירים את ר' הירש משרת. בשבילו היה זה חלום מבהיל, כי אם מכתירים את המשרת – והרי "אין מלכות נוגעת בחברתה" – זה סימן לא טוב לגבי הרבי. מה עשה רבי נפתלי? הבריח את ר' הירש משרת מהחצר. אך ללא הועיל – זמן קצר אחרי כן הסתלק רבי מענדלי. על כך אמר ר' צבי הירש, כי אם לא היה רבי נפתלי מגרש אותי הייתי פועל אריכות ימים לרבי...

רבי נפתלי מרופשיץ, מגדולי צדיקי הדור, פעל למען מטרה חשובה: אריכות ימיו של רבו. אבל המעשה התברר כטעות איומה, שפעלה את ההפך הגמור! כך קרה גם לרבי חיים מצאנז,בתחילת נשיאותו של ר' צבי-הירש משרת:

יהודי מסכן, עני מרוד וחשוך בנים, והתחנן לרבי שיברך אותו בזרעא חייא וקיימא. הרבי הסכים, אך דרש סכום אדיר של כסף – כך הייתה דרכו בקודש. היהודי יצא מהרבי בבכי, ורבי חיים מצאנז עמד בחוץ ושמע את הסיפור. ריחם עליו רבי חיים ואמר לו: אברך אותך בהרבה פחות כסף, רק כמה גרושים לפדיון. היהודי שמח מאוד, ונתן את הכסף הדרוש לדברי חיים שברך אותו. לשנה הבאה נולד בן לזוג העני, אך דא עקא, שכעבור חודש נפטרו האמא והבן... אמר הדברי חיים, שעל כך התחרט כל חייו, שהתערב בענינים של ר' הירש.

רבי צבי הירש הוא צדיק של מידת המלכות. מצד אחד הוא נוהג בגדולות, קוצב סכומי עתק למתברכים ממנו ולא נרתע מביקורת שמתחו עליו בשל כך. מצד שני, הוא התגלמות השפלות והענווה, פנימיות מדת המלכות. רבי צבי נהג כמשרת גם כשהיה כבר מגדולי התלמידים ברימינוב, וגם כרבי הצניע את גדולתו תחת מעטה של פשטות. הטעויות שסבבו אותו נבעו גם מכך – גם הגדולים ביותר עלולים לטעות, וסביב למלכות בפרט מתרחשות טעויות רבות. האמרה "אין אדם עומד על דבר הלכה אלא אם נכשל בה" שייכת במיוחד לדיני המלך.

ישנן גם מדרגות שונות של טעות: טעות שניתן להסביר, כברכת הרבי מצאנז על הצימעס; טעות לא מוסברת, אך שמיימית – כברכת הצדיקים הידידים על הבשמים; וטעות שנראית כפשוטה, שתוצאותיה עלולות להיות מרות [ויש לציין שאף על טעויות מעין אלה אצל ה"צדיק יסוד עולם", אומר הרבי מליובאוויטש שיש בהן כוונה וסוד פנימיים].

מה עושים כדי להנצל מכך? ראשית, רק סיעתא דשמיא גדולה. אך סגולה לזכות לה היא אמירת הרבה תהלים – בגימטריא טעות... ומעבר לכך, מדת השפלות עצמה נותנת כח לעמוד בטעויות: של האדם עצמו, וגם של הסובבים. אדם שקנה את מדת השפלות, לא נבהל מטעויות וגם לא מחפש אחריהן. מלכתחילה לא חשב את עצמו למושלם, ואת הטעויות הוא מקבל כניסיון מן השמיים, שנועד להעמידו על האמת.

כסלו

ג' כסלו

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל

יום ההילולא - ג' כסלו

רבי אברהם יהושע העשיל נולד בשנת תקפ"ה לרבי יצחק (איציק'ל) מסקווירא, בן רבי מרדכי מטשערנוביל. בהגיעו לפרקו נשא את בת הרה"ק ר' שמואל אשכנזי, ממנה נולדו רבי יוסף מאיר ממאכנובקא, רבי משה דן מסקווירא, רבי יעקב מסקווירא-ליניץ, ובנותיו הרבניות דבורה ומלכה. לאחר פטירת אשתו נשא את בת ר' יוסף זילבערפארב מראוונא, חתן הרה"ק ר' שלמה מסאווראן, ולזוג נולדו בת ובן: הרבנית שפרה, ורבי דוד יהודה ליב מקאזאטין. עוד בחיי אביו נתפרסם כפועל ישועות, ואף הבטיח ישועות ליהודים שאביו לא רצה להבטיח להם. עד כדי כך שלפעמים שלח אביו את העניינים הקשים לבנו. עם פטירת אביו (בי"ז ניסן תרמ"ה) נתמנה לממלא מקומו יחד עם אחיו רבי ישראל ורבי דוד'ל זצ"ל. שנה וחצי לאחר מכן נפטר, ביום ג' כסלו תרמ"ז, ונטמן באוהל אביו בסקווירא.

מופלא היה הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מסקווירא זיע"א, בקדושתו העליונה, בפרישותו ובצדקותו. מרבה היה בטבילות, אפילו פעמים מספר ביום אחד, ונודע באהבת ישראל הבוערת בקרבו. רבות עסק במעשי צדקה וחסד, ודאג לפרנסת אביונים ומסכנים. הרה"ק רבי יצחק מבוהוש זצ"ל, שסיפר על כך, הוסיף וסיפר את העובדה הבאה:

"יהודי עמד לפני הגיוס לצבא הרוסי. הוא הגיע אל רבי איציק'ל מסקווירא ובפיו הצעה: באפשרותו להפטר מחובת הגיוס על ידי 300 רובל שוחד, אך לא אבה ליבו לזרוק סכום כזה לידי פקיד רוסי... לכן מציע הוא לתת סכום זה לרבי, תמורת ברכה שיפטר מהגיוס. הרה"ק סירב, והלך היהודי וסיפר על הצעתו בפני בנו הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל. הוא, כששמע, הסכים לעיסקא: נטל את הכסף, והבטיחו שישתחרר מהצבא.

מנהג היה בבית הרה"ק מהר"י שכל ערב נכנסו אליו בצוותא בניו הקדושים. הרה"ק ראי"ה מיעט להשתתף, והיה ממשיך בתורתו ובעבודתו. בערבו של אותו יום הגיע אף הוא. כיון שנכנס, שחו האחים הקדושים ביניהם בלחש על ההבטחה שנתן. לאחר שביקש אביהם לדעת על מה התלחשו, שמע את המעשה, ופנה אליו וישאלהו: "כיצד יכולת ליטול את הכסף"? נענה הצדיק ואמר: "כיון שיהודי זה חייב בין כה להוציא ולתת סכום זה, וכיון שאף אני זקוק עתה לסכום דומה לפרנסת הצדיקים הנסתרים, מאמין אני שבזכות שנתן את הכסף לצדקה, יעזור לו השי"ת". למשמע דבריו קם אביו הקדוש, נשקו על ראשו אמר לו: "לדרגה כזו של אמונה – אני עדיין לא הגעתי!".

ושוב היה מעשה: יהודי עמד לפני נסיעה לוינה כדי לדרוש ברופאים גדולים. טרם יציאתו לעיר הגדולה בא אל רבי יצחק מסקווירא כדי להפרד ולהתברך. לאחר מכן הלך להפרד גם מבנו הגדול, ששמע על

מטרת נסיעתו ושאל: "בכמה הנך משער את עלות הנסיעה והטיפולים?" נקב הלה בסכום. נענה הרה"ק ראי"ה, שזקוק היה אז למעות לצורך הכנסת כלה, ואמר לו: "תן לי את כל הסכום הזה – ותתרפא!" לשאלת אביו הקדוש מדוע נטל את הכסף, השיב: "וכי למה עליו להוציא את הכסף עבור רופאים? שיתן לי את כל הסכום עבור הכנסת כלה עניה – ויתרפא!".

חסידים הראשונים היו מספרים, כי מלבד כשהיה עוסק בתורה ובתפילה – לא נשמע קולו. שתקן מופלג היה. היו שקשרו את הדבר עם מעשה שהיה: יהודי שלא זכה להפקד בפרי בטן נכנס פעמים רבות אל אביו זצ"ל לבקש את ברכתו, אך רבי יצחק היה דוחהו כל פעם. פעם אחת, בעת שחזר ובא, פגש את בנו הרה"ק ראי"ה זצ"ל, וביודעו תוקף גודל קדושתו, שפך לפניו את מר לבו וביקש שיבטיחו ישועה. לאחר הפצרות מרובות נעתר לו והבטיחו, ואכן, כחלוף שנה נפקד האיש בבן זכר. אך לאחר שעזב היהודי את המקום, הגיע רבי יצחק ולשאלתו, סיפר הראי"ה זצ"ל על ההבטחה שנתן. הקפיד אביו והעיר לו: "עדיף לדבר פחות". מני אז – כך סיפרו חסידים – אחז בפלך השתיקה.

מאידך, מסופר, נתן לו אביו הק' כח וסמיכה עוד בחייו ואמר לו: ידך כידי, ופיך כפי! ואכן, שמו הלך לפניו עוד בחיי אביו כ'פועל ישועות', ורבים פנו אליו. למען טובת הנצרכים לקח על עצמו פעמים רבות להיות בבחינת 'צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים', והסכים לגזור ולהבטיח אף נגד הטבע. נכדו הרה"ק ר' יוחנן מראחמיסטריווקא זצ"ל, סיפר על יהודי שלא זכה לפרי בטן והמהר"י זצ"ל לא אבה להבטיחו. אחר כך נכנס אל בנו רבי אברהם יהושע העשיל, והוא הבטיחו. לאחר שהלה חזר אל רבי איציק'ל וסיפר זאת, שאל הצדיק את בנו: מנין לקח את היכולת להבטיחו ישועה? ענה רבי אברהם יהושע: "נכנס אלי זה עתה עגלון, והתאונן כי סוסו מת ונותר ללא פרנסה. מיד לאחריו נכנס זה האיש שביקש ישועה בפרי בטן. ביקשתיו שיתן מעות כסכום שעולה לקנות סוס, והבטחתיו ישועה. וכי מה אכפת לבורא יתברך שלזה יהיה סוס, ולזה יהיו בנים?..."

הנהגתו של רבי אברהם יהושע העשיל הייתה מיוחדת וחריגה, כשלפניו ולאחריו לא העזו צדיקי השושלת שלו לנהוג באופן דומה. מה שורש ההבדלים בהנהגת הצדיקים? שורש הדברים אינו נעוץ רק בחישובים השכליים כביכול שעורך הצדיק, כי אם בשורש נשמתו:

צדיק ששרשו בחב"ד או בחג"ת, כוחות השכל והרגש, אינו מבטיח ישועות. אבל צדיק ששרשו בנה"י, כוחות המעשה, יכול וצריך להבטיח ישועה. בפרט, שייך הנצח היוזם להבטחת טובה, ואילו ההוד מביא לבטול גזרה רעה. היסוד שאחריהם הוא מידת האמת, המקיימת ומגשימה את ההבטחות שניתנו. באברי הגוף מקבילים נצח והוד לכליות, עליהם נאמר "מי שת בַּטֻחות חכמה" – לשון בטחון והבטחה. לכן, על מנת להבטיח על הצדיק להיות שלם במדת הבטחון בה' (בבטחון סביל, פנימיות ההוד, וגם בבטחון פעיל, פנימיות הנצח), ובכדי שתתקיים הבטחתו עליו להיות שלם בשמירת היסוד.

הרגישות להשגחה הפרטית, המזמנת לו את הכסף לצדקותיו המרובות, שייכת גם היא לנצח והוד – שכן בספירות הללו מנהיג ה' יתברך את צירופי המקרים השונים. רק צדיק כרבי אברהם יהושע העשיל, רגיש כל כך להזדמנות של עסק טוב, המשמח לב אלקים ואנשים...

ה' כסלו

הרה"ק רבי שמואל אליעזר הלוי איידלס

יום ההילולא - ה' כסלו

הרה"ק רבי שמואל אליעזר הלוי איידלס, מגדולי מפרשי הגמרא, נולד בשנת שט"ו לרבי יהודה הלוי ולגיטל ממשפחת המהר"ל מפראג, בקז'מייז' שבפולין. הוא נישא לבתו של רבי משה ליפשיץ, רבה של בריסק, והוא ואשתו פורנסו על ידי חותנתו מרת איידל, שאף החזיקה את ישיבת המהרש"א. בשל כך הזכיר אותה המהרש"א כאמו השנייה, ומכאן כינויו "איידל'ס" (של איידל). בשנת שס"ח נפטרה מרת איידל, ועם מותה עבר לשמש כרב בחלם. לאחר מכן שימש ברבנות בלובלין, טיקטין ואוסטראה, והשתתף בוועד ארבע הארצות בירוסלב. התפרסם בחייו במעשי חסד רבים ועל דלתו נרשם הפסוק "דלתי לארח אפתחנו". כתב את ביאורו לש"ס בשם "חידושי הלכות" ו"חידושי אגדות", ובצעד יוצא דופן איחד אותם לספר אחד, כדי להדגיש את החשיבות הזהה שהוא מייחס לשני חלקי התורה. צדיקים העידו על ספרו שנכתב ברוח הקודש, והוא מראשוני בעלי הנגלה המביאים בספריהם את דעת המקובלים. נפטר בה' בכסלו שצ"ב, ונקבר באוסטראה.

המהרש"א היה רב באיזה קהילה, והיה יושב ולומד עם ישיבתו כל היום. והיה אז רב דהמדינה שהיה המהרש"א תחת ממשלתו, והיו מוכרחים כל רבני הקהלות השייכים להרב דהמדינה לקבל פניו וליטול ממנו רשות, כנהוג בדורות שלפנינו.

באו כל רבני הקהילות להרב דהמדינה לקבל פניו, והרב המהרש"א לא בא אליו, רק היה יושב ולומד תמיד. דן אותו הרב דהמדינה לכף זכות, ואמר: אולי מחמת שטרוד בגרסה, על כן לא בא אל שלחן המלך? ונתישב הרב דהמדינה, ונסע אצלו אל המקום אשר היה חונה שם. וכאשר בא, חרדו כל העיר לקראתו כנהוג ובאו כלם לקבל פניו, והרב המהרש"א לא אבה ללכת אליו. ודנו הרב דהמדינה שוב לכף זכות, ותלה גם זאת בכך שאינו רוצה לבטל מלימודו.

עמד הרב דהמדינה, והלך אל בית הכנסת שהיה יושב שם המהרש"א. אך הרב המהרש"א לא הפסיק מלימודו, ולא נתן לו שלום כלל. אף על פי כן דנו לכף זכות גם עכשיו, ואמר: אולי גם זה מחמת שאינו רוצה לפסק פומיה מגרסה? ובתוך כך בא בחור אחד יפה עיניים לבית הכנסת, ומיד חרד המהרש"א לקראתו, וקם מלפניו מלא קומתו, ודבר עמו הרבה מאד. אז קצף הרב דהמדינה מאוד על המהרש"א, וביזה אותו, ואמר: בתחלה, כשלא באתם למקומי, דנתי אתכם לכף זכות ותליתי בביטול תורה; אחר כך כשבאתי למקומכם ולא באתם אלי, אמרתי כנ"ל. אחר כך כשבאתי לבית הכנסת ולא נתתם לי שלום, דנתי גם כן לכף זכות, ותליתי גם כן בביטול תורה! עכשיו אני רואה ששקר הוא, כי הלא את הבחור כיבדתם, ודיברתם עימו הרבה באמצע הלימוד!

אמר המהרש"א: לאות ולמופת [שיש סוד במעשי] – שהבחור הזה בעוד שתי שעות ייהרג. ולא רצה הרב להאמין, ולקח את הבחור הנ"ל והלך עימו אחת הנה ואחת הנה, ודיבר עמו הרבה לבל יניחנו להתעלם מן העין עד עבור השתי שעות, להכחיש דברי המהרש"א. ויהי מדי עברם בעיר, וחלף והלך אצלם איזה אדון, והיה מושך בקנה שרפה לתומו לירות על איזה עוף וכיוצא כדרכם, ויך את הבחור הנ"ל, ונהרג מיד אחר שתי שעות כדברי המהרש"א, ולא נפל דבר.

רץ הרב דהמדינה אל המהרש"א, ואמר לו המהרש"א שבסמוך יביאו הרוג לפה. בתוך כך שהיו מדברים נשמע מיד שהביאו איזה הרוג אל העיר. אז נתבהל הרב דהמדינה ושאל להמהרש"א: מה זאת? אז גלה לו המהרש"א, כי הבחור היה גלגול אחאב מלך ישראל, ומחמת זה חלק לו כבוד כל כך. ומחמת שאחאב מלך ישראל נהרג היה מוכרח גם הבחור להיהרג, ותכף שנולד הבחור, מיד נברא משחית אחד בשביל להרגו. והיה עומד במקום ההוא, סמוך לעירנו, והיה מצפה עד שיגיע זמנו של הבחור הנ"ל להיהרג על ידו. ומחמת שעיכבתם אותו עד שנהרג על ידי האדון הנ"ל, על ידי זה היו מוכרחים ליתן להמשחית הנ"ל איש אחר במקומו. על כן צריכים אתם לקבל תשובה, כי על ידכם נהרג זה ההרוג, כי אתם סבבתם זאת!

נפל הרב דהמדינה לפני רגלי המהרש"א, התחנן לפניו שימחל לו ובקש שיתן לו תשובה. ואמר לו המהרש"א: תשובתך שתסלק מידך את כתר הרבנות ותהיה בעל עגלה. וקבל על עצמו כך, ונעשה בעל עגלה. כוכבי אור

אחאב המלך, שסביב גלגולו מתגלגל סיפורנו, הוא אחד המלכים הזכורים ביותר לרע בהיסטוריה היהודית: נישא לבת מלך צידון, עבד עבודה זרה בדבקות וגזל את קרקעות נתיניו. אם כך, מדוע כיבד אותו המהרש"א?

האר"י הקדוש מגלה, כי עד חטאו הגדול של אחאב בלקיחת כרם נבות, היה בו אכן חלק טוב וקדוש – אלא שהוא הסתלק ממנו בעת החטא. בשל אותו חלק טוב, ניסה אליהו הנביא להחזירו כל העת בתשובה. אילו היה מצליח אליהו לקרב את אחאב, היה מתקיים כבר אז היעוד המשיחי של חיבור שתי הממלכות – "עץ יוסף ועץ יהודה" – ומשיח צדקנו היה מגיע.

הכפילות הזו של טוב ורע, מאפיינת את דור אחאב כולו: אליהו הנביא מוכיח אותם כ"פוסחים על שתי הסעיפים" וחיים חיים כפולים: מצד אחד מתפללים לה' ומאמינים בו, ומצד שני כורעים לבעל. שני הצדדים רמוזים גם בשמו של אחאב – אחאב המלך הוא אח-אב מלך: חציו כאחימלך, כהן צדיק, וחציו כאבימלך – מלך פלישתים הרשע. מהו הצד הטוב שבאחאב?

באחאב כפרט, היו צדדים חיוביים של הכנעה לה' ושל נדיבות. ה' מציין אותו לשבח על הכנעתו, והאר"י הקדוש מציין כי בזכות שהיה וותרן בממונו, זכה לפרנס את אליהו באופן עקיף – על ידי העורבים שהביאו מזון ממטבחו עד לנחל כרית, בו נחבא אליהו.

באופן רחב יותר, אחאב הוא סמל לממלכת ישראל כולה: דואגת לרווחת העם, מטפחת ריבוי דתות, ומתקשה להתמודד עם 'קיצוניים' כאליהו הנביא. במונחים של ימינו, ממלכת הצפון היא הציבור הליברלי. ממלכת יהודה לעומת זאת, דומה יותר לציבור השמרני: מחוברת למסורת ולעבר, היהדות שלה חזקה ומגובשת יחסית, ומנהלת פחות קשרים עם התרבויות בסביבה.

התהליך שעל הממלכות לעבור, דומה לזה של חתן וכלה: כמו כל זוג משמים, יש להם שורש משותף. אך לאחר מכן עליהם להתפצל, להתפתח ולהתגבש כל אחד בפני עצמו. שיאו של התהליך הזה, הוא בגילוי מחדש של החיבור שביניהם – והפעם באופן בוגר ובחירי. לכל ממלכה ב'שידוך' הזה ישנן מעלות יחודיות, שבעומקן – לא סותרות כלל את אלו של רעותה: הליברליים אינם בהכרח חילוניים, והשמרנים יכולים בהחלט להצטרף לרצון בתיקון ובצדק. אך כדי שזה יקרה, על שני המחנות להתבונן זה בזה באהבה, פנים בפנים, ולהסכים להכיל בתוכם את הקוטב השונה כל כך. הרב יצחק גינזבורג שליט"א, שיעור כ"ח שבט ע"ד

ו' כסלו

הרב חיים דב מאיר רובמן

יום ההילולא - ו' כסלו

הרב חיים דב מאיר רובמן זצ"ל- נולד בשנת ה'תרנ"ה (1895) בקובנה שבליטא למשפחה מרובת ילדים ועניה. בגיל צעיר למד בישיבתו של רבי צבי הירש לויתן בסלובודקה, בישיבת לומז'ה בפרילוקי אצל רבי אליעזר שולביץ וחתנו רבי יהושע זליג רוך. בפרילוקי כינו אותו 'מאיר חורולר' על שם העיירה הסמוכה חורול אליה התגלגל עם משפחתו בתוך זרם פליטים מקובנה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. לאחר מכן למד בתלמוד תורה בקלם אצל רבי נחום זאב זיו ורבי צבי הירש ברוידא. כשהיה בגיל 19 שנים בלבד (1914 בערך) התבקש לכהן כראש ישיבה בישיבת 'אור תורה' בווילקומיר.

בשנת ה'תרפ"ה (1925) בני הזוג עלו לארץ ישראל. רבינו יסד בחיפה את ישיבת 'תפארת ישראל'. בשנת ה'תש"ח (1948) פעל למניעת הפעלת קו הרכבת בין קריית מוצקין לחיפה בשבתות והצליח בכך. לקראת פתיחת הכרמלית בסוף שנות ה-50, נאבק בהצלחה שלא לאפשר הפעלה שלה בשבתות. בשנת ה'תשכ"א (1961) יסד את ישיבת 'תפארת הכרמל' בחיפה כמוסד המשך לישיבתו. בשנת ה'תשכ"ג (1963) יסד את ישיבת 'ירחי כלה'. היה מעורב בחייה הציבוריים של חיפה הדתית ונשא נאומים בעצרות וכנסים. נפטר ב-ו' כסליו ה'תשכ"ח (1967). חי כ-72 שנים. ציונו בחיפה. חתנו, הרב רפאל שפירא משמש בראש המוסדות.

אביו: הרב לייב. **אמו**: מרת זילומה איטע. **אשתו**: מרת שרה בלומה (בת ר' יהודה יעקב והדסה וולק).

בתו: היחידה מרת זהבה גולדה (נישאה לרב רפאל שפירא שכיהן בחיי חמיו כראש ישיבה בישיבה הגבוהה 'תפארת הכרמל', ועמד אחרי פטירתו בראש המוסדות). **מרבותיו**: הגאונים רבי צבי הירש לויתן, רבי אליעזר שולביץ, רבי יהושע זליג רוך, רבי נחום זאב זיו, רבי צבי הירש ברוידא. **מתלמידיו**: הגאונים הרב ראובן אלבז, המקובל הרב מנצור בן שמעון, הרב רפאל ביטון (הרב של מגדיאל), הרב רפאל עבו (אב"ד בתל אביב), רבי יששכר מאיר מאזוז (הרב של שכונת 'רמת אשכול' בירושלים), הרב יונה עובדיה (חבר בית הדין בירושלים), הרב טורצ'ין, רבי נתן נטע לנדמן (הרב של חולון). **מספריו**: **זיכרון מאיר**- על התורה, שיחות מוסריות והשקפתיות.

יהודי מרוקאי סיפר: את כל חיי המשפחה שלי והחיים התורניים שלי אני חייב לרבינו. הוא סיפר: אני בן יחיד להורים שלי. כל השנים גרנו בטבריה. כשגדלתי, רציתי ללכת ללמוד בישיבה. שלחו אותי ללמוד אצל הרב רובמן בחיפה. מדובר מסירות נפש, כי הורים שיש להם רק בן אחד בדרך כלל דואגים לו כל הזמן ורוצים שיהיה בקרבתם. אבל ההורים שלי כפו את אהבתם בשביל רצוני ללכת וללמוד תורה, ושלחו אותי ללמוד בחיפה. כשהגעתי לשם, הישיבה מצאה חן בעיני. היו לי חברותות טובות. למדתי היטב ובשקידה. התעליתי בתורה מאוד.

רק בעיה אחת היתה לי. לא הצלחתי להסתדר עם המאכלים. היו כאלו שאצלם האוכל היה מעדני מלכים אבל בשבילי המאכלים הללו לא התאימו. כך מצאתי את עצמי אוכל רק לחם. כך היה שבוע ושבועיים חודש וחודשיים, אבל כמה זמן אדם יכול לאכול רק לחם?!

יום אחד, ראש הישיבה עבר לידי וראה על פני שיש משהו שמטריד אותי ושאני שרוי קצת בצער. הרב קרא לי ואמר: "בני, אני רואה שיש איזו בעיה שמעיקה עליך. תספר לי מה מפריע לך ואולי יחד נוכל לפתור את הבעיה". אמרתי לו: "הרב צודק, באמת יש משהו שמציק לי ואני חושב שאצטרך לעזוב את הישיבה". הרב התפלא: "מה קרה? אתה לא מצליח בלימוד?". עניתי: "אדרבה, דווקא אני מתעלה בלימוד, לומד בשקידה ובהנאה. אבל הבעיה היא שאני בן יחיד להורי, כל חיי האכילו אותי בבית אוכל משובח ואני לא יכול להסתדר עם האוכל שיש כאן בישיבה".

הרב שמע את הדברים ושאל: "תגיד לי, איזה דבר אתה כן אוהב לאכול?!". אמרתי לו: "אני אוהב לאכול חלווה". הרב הוציא מכיסו חמש לירות, נתן לי ואמר: "לך תקנה לך חלווה". הלכתי וקניתי חלווה בשפע בכמות שהספיקה לי עד סוף השנה. בגלל החלווה הזו, נשארתי בישיבה. החלווה הזו הגדילה תורה בישראל. אני יצאתי בן תורה, כל הבנים שלי תלמידי חכמים וכל החתנים שלי דיינים וראשי כוללים. כל זה מכח החלווה הזו שהרב בהארת פניו נתן לי". (הובא בספר 'זכרון מאיר' ומעובד מדבריו של הגאון רבי יעקב חיים סופר ראש ישיבת כף החיים – 'מגיד דבריו ליעקב')

רבינו סיפר על גודל הניסים שנעשו לו והודה לה' יתברך על חייו שניתנו לו במתנה. באותה תקופה, עורקיו היו סתומים לגמרי. הרופאים לא נתנו לו כל סיכוי לחיות. ראש הישיבה עבר ניתוח לב פתוח, והרופאים השתוממו לראותו נשאר בחיים כנגד כל הסיכויים. הם ישבו והסבירו לו שיש כאן דברים למעלה מבינתם, מעל דרך הטבע,

שכן כל העורקים היו סתומים. "נברא לך עורק חדש!", הרופאים טענו בפניו, "ה' רצה לתת לך חיים במתנה, וברא לך עורק חדש!". כך ראש הישיבה עמד בפני כל בני הישיבה, והודה בכל פה ולשון לה' יתברך, על גודל רחמיו וחסדיו עמו.

הרב ראובן אלבז סיפר: ראש הישיבה העמיד את הדת על תילה בעיר חיפה שנודעה כ'עיר האדומה'. גדולי ישראל שבאו להשתקע בעיר, היו מתייעצים עמו, כיוון שהוא הקים עולה של תורה בעיר. היה לו כח הנהגה, הכל היו פונים כדי להתייעץ איתו. בכל אירוע תורני היה מוזמן לדבר. היה מעורה מאוד בחיי הקהילה ואהוב על כולם. כל כולו היה חינוך והדרכה. הכל בצורה נפלאה וברוממות מיוחדת שאפיינה את אישיותו. מסר את נפשו למען אלפי תלמידיו. כאשר עמד להקים את הישיבה בחיפה, הכל חשבו כי זהו מדובר בחלום, שכן מה לתלמיד חכם, גדול בתורה, מחניכי ישיבת קלם - בעיר חיפה שכל כולה טומאה, אסלאם ונצרות ואפילו הנמל בה עובד בשבת?! אבל רבינו הוכיח לכל כי אין דבר העומד בפני הרצון.

את גודל התמדתו של ראש הישיבה אי אפשר לתאר. הוא למד בשקידה עצומה וחידש חידושים בעיון ובעמקות נפלאה. תמיד ראיתיו יושב רכון על תלמודו וכותב את חידושי התורה שהתחדשו במחשבתו. פעם בשבוע היה מוסר בביתו לקבוצת תלמידים 'שיעור כללי' במסכת כתובות בעיון ובעמקות ובדרך פלפול. על לשונו היו שגורים דברי רבותינו המפרשים, הראשונים והאחרונים, באופן נפלא מאוד. דרכו בלימוד הייתה על פי סברא. תענוג עילאי היה להשתתף בשיעוריו הנפלאים.

הנאה מיוחדת הייתה לתלמידים לשהות בקרבתו של ראש הישיבה, אשר היה מרבה לספר סיפורים ולמשוך את לב התלמידים לתורה וליראת שמיים. היה סבלן גדול. כשהיה צריך להוכיח הוא לא אמר מעולם את דברי התוכחה בצורה ישירה, אלא שזר אותם ברמז בשיחתו השבועית. כמו כן, מעולם לא סילק תלמיד מהישיבה! אהב את התלמידים אהבת נפש, היה קשור אליהם בכל ליבו, משמח ומהנה

אותם בכל עת מצוא. בכל ראש חודש היה נוטל שניים או שלושה בקבוקי יין, נכנס לחדר האוכל, מוזג לכל תלמיד כוסית יין ואיחל: "לחיים, לחיים".

הרב ראובן אלבז סיפר: בהנהגותיו הישרות יום-יום, היה ראש הישיבה מלמדנו אורחות חיים. באחת הפעמים הוא פנה אלי ואמר: "תלמידי היקר, מה שאפשר לעשות לבד, אין לעשות על ידי שליח". מעשה שהיה כך היה: פעם נכנס ראש הישיבה לחדר, וגילה שהמנורה יצאה מכלל שימוש, ויש צורך להחליפה. הלך ראש הישיבה למחסן והביא מנורה. לאחר מכן, נטל שרפרף, ביקש ממני להחזיק בו וטיפס בעצמו כדי להחליף את המנורה...

"אני יכול, אני אעלה להחליף את המנורה!", קראתי, "לא על ראש הישיבה לעשות זאת!".

ראש הישיבה אמר: "לא ולא! אני עולה! אני מחליף! ואסביר לך את כוונתי: קיימא לן בגמרא (קידושין מ"ג ע"א) ששלוחו של אדם כמותו, כלומר שפעולה שנעשתה על ידי שליח - הרי היא כאילו עשאה המשולח. אבל אני דורש את דברי הגמרא כך: 'שלוחו של אדם כְּמֵתוֹ', כשאדם ממנה שליח ואינו עושה את הדבר בעצמו, הרי הוא כמת, שאינו יודע מה עשה ואיך עשה השליח. כל מה שביכולתך לעשות בעצמך, עשה בעצמך!".

ח' כסלו

הרב אשר לעמיל לעווי

יום ההילולא - ח' כסלו

הרב אשר לעמיל לעווי (ה'תקנ"ח – ח' בכסלו ה'תרי"א, 13 בנובמבר 1850[1]) היה אב בית דין של העיר גאלין שבפולין ובסוף ימיו גם של ירושלים.

קורות חייו: נולד לרבי אברהם לעווי מפוזנא ולאסתר ינקלביץ (איציק) לעוי בשנת ה'תקנ"ח והיה בנם השני. בצעירותו למד אצל הרב שלמה זלמן ליפשיץ ואצל רבי יעקב מליסא. התחתן עם אסתר מרגליות.

כיהן כרב העיר גאלין, ובשנת ה'תר"ג עלה לארץ ישראל יחד עם שנים מאחיו הצעירים ממנו, הרב נחום לעווי משאדיק, והרב יעקב יהודה לייב לעווי. בירושלים נתמנה כאחד משלושת הדיינים בבית הדין האשכנזי, לצידם של רבי נחמן שלמה הלוי., והרב בנימין דב.

לחם נגד המיסיון בירושלים, ויש אומרים שהוא נפטר בגיל צעיר מפני שהרעילו אותו המיסיונרים. נפטר בח' בכסלו ה'תרי"א (13 בנובמבר 1850), ונקבר בבית הקברות היהודי בהר הזיתים.

לידה - ה'תקנ"ח . פטירה - 13 בנובמבר 1850 (בגיל 52 בערך) ח' בכסלו ה'תרי"א. ירושלים מקום קבורה - הר הזיתים.

נולד גאלין פולין, **מקום מגורים** ישראל, ירושלים

רבותיו - הרב שלמה זלמן ליפשיץ, הרב יעקב מליסא, רבי עקיבא איגר.

בת זוג - אסתר (מרגליות) לעוי.

אב הרב אברהם לעווי **אם** אסתר ינקלביץ (איציק) לעוי.

צאצאים גיטע (לעוי) פסטנברג, הרב שלמה זלמן פראסט-לעוי, רחל דינה פערלא פראסט לעוי, יצחק פראסט, רייזל (לעוי) בהר"ן, יחיאל מיכל פראסט, פריידע גיטל פראסט לעוי, צבי הירש לעוי, הרב אברהם לעוי וייספיש. מספר צאצאים - 9.

סיפר רבי זלמן בהר"ן זצ"ל(בספר היחס עמי 12) כי בבואו של דודו רבי אשר לעמיל לעווי זצ"ל לירושלים הקריאו לו בחלום את הפסוק (משלי ו, ט) 'עד מתי עצל תשכב ומאז היה הולך לישון בשתי שעות לפני חצות, ומחצות היה לומד עד אור הבוקר.

הגאון הצדיק רבי אשר לעמיל זלה"ה שהי' אבד"ק גאלין בפולין ובסוף ימיו ראב"ד לעדת אשכנזים בירושלם עיה"ק, נולד בערך בשנת תקע"ה לאביו רבי אברהם ב"ר שלמה זלמן.

סבו רבי שלמה זלמן הי' רעו של בעל ה"חמדת שלמה", והי' נחשב לאדם פשוט עד שעמד בעל החמד"ש ופרסמו. לפני מותו ציווה לבל יספידוהו כי אם זאת בלבד "מיום שבאתי לכלל שכל אנושי לא הלכתי ד' אמות בלי תורה, ולא הסתכלתי בפני אשר. חוץ מאמי ואשתי" ויצאה נשמתו בטהרה.

בן יחיד נולד לו לרבי שלמה זלמן בסוף ימיו ורבי אברהם שמו' ולא הספיק אביו לקיים בו ושננתם לבניך, ואחרי מות אביו נלקח לבית קרובי אביו, ולמד אצל רבי יוסף הצדיק רבה של פויזן וחתן בעל הנודע ביהודא, ואצל דודו הר"ר הירש חריף אבד"ק פיורדא. אחרי חתונתו הלך לווארשא ללמוד אצל בעל החמדת שלמה, וישב שם כמה שנים ולבסוף חזר לפויזן.

חמישה בנים ובת אחת נולדו לו' שהיו רועים נאמנים לקהלות ישורון איש על מקומו במדינת פולין ובארץ הקודש ואלה שמותם. הבכור הג"ר שלמה זלמן הי' רועה עדתו בקהלת זלטשוב, ומת במגפה אשר פרצה בעירו ולא אבו אנשי הח"ק לטהר את המתים, פן תדבק הרעה גם בם ומתו, ואז הגדיל רבי שלמה זלמן לעשות כי רחץ וטהר את המתים לבדו. והביאם לקבורה ולבסוף נספה גם הוא.

שני לו הג"ר אשר לעמיל אשר נזכירו לאחר מיכן והשלישי כי טוב הוא הג"ר נחום זלה"ה, והי' קדוש מרחם. הי' רב ואבד"ק שאדיק בפולין, ועם עלותו לארה"ק הרביץ תורה בביתו לתלמידים, בשנת תרכ"ו פרצה מגפה בירושלם עיה"ק, ואז נסתלק מן העולם ועם מותו פסקה המגפה' שמיתת צדיקים מכפרת.

הג"ר אשר לעמיל למד תחלה אצל הגאון בעל "חמדת שלמה" מקום שגם אביו למד שם' ולאחר מכן יצק מים על ידיו של הגאון דבי יעקב מליסא בעל "נתיבות המשפט" וסידר את ספרו של רבו "חוות דעת" על יו"ד לדפוס, נשא לאשה את בתו של רבי אברהם מרגליות מ"מ בעיר פרוישטט מח"ס "ברית אברהם" על תהלים (פיעטרקוב תרנ"ט).

כל ימי שבתו בק' גאלין, לא היה איש מישראל שהלך להתדיין בערכאות, כי יהי' דבר בין איש לאחיו מישראל או בין ישראל לשאינו ישראל ואפילו נכרים שהי' להם דין בינם לבין עצמם' באו להתדיין אצלו כי גדל כבודו בעיני כל רואיו, ונתקיים בו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

כל השנים אווה לעלות לאה"ק ולא עלתה בידו' עד שבשנת תר"ג חלם והנה איש זקן עוטה אור אומר לו, עד מתי תשאר בארץ העמים, קום עלה ירושלימה וה' אתך בכל אשר תלך. ולמחרת מכר את חפציו וארז את מטלטליו. ויקרא לבני עירו ק' גאלין, ויאמר להם כי אחת דעתו ולא ימירנה לעלות לארץ הקודש,

וידרוש לפניהם על גודל מעלת ארץ הקודש' ועל החיוב לעלות ולחזן את עפרה, "כי נוצצה רוח טהרה בבני ביתי

ובי להשליך גיוונו מנגד ולהיות נודדים והולכים עדי הגיענו אל מחוז חפצנו אשר נכספנו לשם מימים ימימה" (היא הדרשה המובאת אחרי המבוא).

טרם כלו אנשי העיר להיפרד מרבם, והנה אחיו רבי נחום בא ויאמר לאחיו ר' אשר לעמיל כי עולה הוא ארצה — וכי בא להפרד ממנו — כאשר ראה בחלום. וישמחו שניהם על דבר החלום אשר פקד את שניהם, ויאמרו זל"ז בדרכנו לאה"ק הבה נעבור דרך העיר סעלעשין להפרד מאחינו ר' יעקב יהודא ליב. עודם מדברים והנה עגלה ממרחק באה והנה אחיהם בא, כי גם הוא ראה בחלום שעליו לעלות לאה"ק ובא להפרד מאחיו. אין זאת כי אם אצבע אלקים, אמרו איש לאחיו, ועצת ה' היא תקום.

בסוף ניסן תר"ג יצאו שלשת האחים מפולין לבא לאה"ק והגיעו בתחלת תמוז שנת תריד, י"ד חדשים של טלטולי הדרך. שמא תהו על הראשונות. ח"ו. כשהגיעו לירושלם ושכרו מישמעאלי אחד חדר מט ליפול והיה נופל עפר מתקרת הבית לתוך האוכל לא נתרעמו ח"ו' ואמרו ברוך שזכינו לעפר ארץ ישראל. והשאיר בגאלין את בנו רבי שלמה זלמן לממלא מקומו.

עם הגיעו לאה"ק נתקבל לראב"ד בירושלם עיה"ק. וגם פה רבים היו הישמעאלים אשר באו להתדיין אצלו, ולא היה שומע הטענות כי אם ביום שני בשבת. ולא חתך את הדין עד יום חמישי בשבת. ובימים שבינתים היה חוקר ודורש' והיה הולך למקים המעשה ללבן את הדברים ורק אח"כ פסק דינו' והכל כדי להוציא דין אמת לאמתו' שכל דיין הדן דין אמת כאלו געשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

פעם ישב לפני חכמים בירושלם עיה"ק והיה דן עמם ברמב"ם מוקשה אחד ולית נגר ובר נגר דיפרקיניה, והאיר ה' עיניו ועלה בלבו לתרץ דברי הרמב"ם בדרך האמת, ומשמשו חבריו בתירוצו' וחזרו ומשמשו ומצאו שדבריו אמת וצדק' והיתה דעתו בדוחה עליו' ובאותה שעה עבר שם כומר אחד, והיה אותו כומר איש מדות וקומתו גבוהה ופניו צהובות משל כל אדם. תמה ר, אשר לעמיל ואמר לחבריו' שמא יודעים אתם מפני מה פניו צהובות כ"כ' וכי זכה מימיו ליישב רמב"ם קשה.

בשנת תר"ח' כאשר מרא דארעא ישראל הגאון רבי שמואל סלנט זלה"ה יצא לחוץ לארץ בשליחות הכוללים בירושלם' מלא הוא את מקומו ברבנות' והיה אז מעשה שגייר גר, ובשבת שבין המילה והטבילה הורה לו הג"ר אשר לעמיל לחלל שבת' כי גוי ששבת חייב מיתה דמחהר על יום ולילה לא ישבותו' ואכן בש"ק ח' אדר שני תר"ח אחרי מנחה כתב הגר צדק אותיות אחדות.

מעשה זה עורר פולמוס גדול בעולם התורני, ודין ודברים בענין זה הובאו במאסף התורני '-שומר ציון הנאמן". קמד־קמו' והג"ר יעקב עטלינגר עורך מאסף זה ובעל ערוך לגר חלק עליו' וכן בתשובות רבי יהוסף שורץ סימן כי'ד' ובה"מאסף" שנה ח, חוברת א' סימן ב' בלי שמות.

והג"ר יחיאל מיכל טוקצינסקי זצ"ל אמר' שמצא בכתבי מרן רבי שמואל סלגט זלה"ה' שהיהדות מתחילה עם המילה' אלא שעד שטבל הרשות בידו לחזור ואינו נקרא מומר, ומשטבל נעשה גר למפרע מאז שמל' וע"כ אין צריך לחלל שבת מבי טעמים, ראשית שנעשה גר למפרע' ועוד, שאם מחלל שבת עוקר את המילה. כן מפורש ברשב"א יבמות דף ע"א' שגר שמל ולא טבל אסור בחלול שבת.

מחדושי תורתו נשארו עלים בודדים בלבד. בסוף הספר "בית לאבות,- (ירושלם תרס"ה) סימן ג, הובאה ממנו תשובה ארוכה בענין גט על תנאי, הנושאת את התאריך ירושלם כ"ד תשרי תר"י' וחותם "עבד לעבדי ה' ועבד לאוהביו הק' אשד לעמיל בהרב מהר"ר אברהם זצללה"ה אב"ד דק"ק גאלין יע"א כעת ד"צ פעיהי'ק יתשלם", ושם בסימן ר מבנו ר, זלמן שנשאר בק' גאלין על מקום אביו.

וחתום על פס"ד של בי"ד ירושלם משנת תר"ט' מובא ב"זכרון לחובבים הראשונים" מגנזי ירושלם חוברת י"ז. מתוך הספר אורח דוד

כל ימי שבתו בירושלים, לחם רבי אשר לעמיל באנשי המסיון, שפעלו בימים ההם בירושלים כדי לצוד נפשות בישוב הדל ולנצל את עניות תושבי העיר ללכדם ברשתם, רבי אשר לעמיל עמד בפרץ בכל כחו ומרצו כנגדם, ולפי השמועה החליטו לשים קץ לחייו מאחר והיוה מכשול רציני בדרכם, באחד הלילות התגנב משומד אחד לביתו ונסך רעל בתוך סמי הרפואה שהיה רגיל לשתות, וכך נפל חלל על משמרת הקודש.

נלב"ע ביום רביעי לסדר ויצא יעקב, ח' כסלו שנת תרי"א ונטמן בהר הזיתים חלקת הספרדים [במורד ההר לצד דרום), על מצבתו חרוט: פ" נ הרב הגאון אשר היה מנהל לעדת ה' תורתו וירא‌תו דיין מצויין דקהל אשכנזים פה עיה"ק ת"ו מו"ה אשר לעמיל בהר"ר אברהם אב"ד דק" ק גאלין זצ"ל נשל"מ ביום ד' ח' כסליו תרי"א לפ"ק תנצב"ה.

ימים ספורים לפני פטירתו גזרו הוא ובית דינו תענית על עצירת גשמים, ובאמת באותו יום נענו וירדו גשמים והכריזו להפסיק לצום, אך הוא בעצמו השלים את הצום ולא ידעו מה סיבתו, לאחר ימים ספורים כשנפטר הבינו את הסיבה. קודם הסתלקותו ציוה שבעת שיצטרכו להתפלל על הגשמים יבואו להשתטח על קברו, ואכן מסופר כשהיתה פעם עצירת גשמים עלו מגדולי ירושלים [ר' ישראל חיים בן הגר"ז בהר"ן, ור' מאיר זלמן לעווין זצ"ל). לקברו ותיכף ירדו גשמים.

עוד מסופר כי כלתו של רבי זלמן בהר"ן מרת גיטל מנע ד ממנה פרי בטן עשר שנים לאחר חתונתם, ובא השקדן ר' איטשיק זצ"ל בחלום לאמו מרת הינדאי, ואמר לה גיטל אינה הולכת לקבר זקנה - ה"ה אבי אביה רבי אשר לעמיל להביע צערה, וכששמעה זאת הלכה לקברו ומיד נפקדה. ועד היום ידוע קברו כמקום המסוגל להפקד בדבר ישועה ורחמים.

הרב ידא"ל לעווין ז"ל בספר היחס (עמי 12). ורבי נחום [בר"זן ויספיש זצ"ל סיפר, שר' בן ציון לעווי זצ"ל, **לא היה לו ילדים** כמה שנים לאחר חתנתו, וכשהגיע לבקש ברכה מזקנו הגר"ז בהר"ן, אמר לו הגר"ז אצל סבא שלך הייתן, תלך לקבר של רבי אשר לעמיל לעווי ותתפלל, וכך עשה ונושע לאחר זמן קצר. - מפי רבי דוד פרידמן שליט"א

רבי אהרן ראז שליט"א בספר תפארת אבות (ח"ב עמי רכ"ז) מספר, שחמיו רבי מרדכי יצחק ויספיש שליט"א שלח בשנת תשמ"ז ביום היארצייט עשרה בחורים להתפלל על קברו של ר' אשר לעמיל, וכולם התארסו באותו שנה, וכך בשנה שאח"כ תשמ"ח ובשנת תשמ"ט כל המתפללים התארסו באותה שנה, וכן מספר שם בסוף הספר על בחורים שעלו בשנת תשס"ה לקברו ונושעו.

מתלמידי בעל החמדת שלמה אבד"ק ווארשא. חתן רבי אברהם מרגליות ראב"ד פרוישטאט, מח"ס ברית אברהם על תהלים. עלה לירושלים עיה"ק בשנת תר"ד ונתמנה לדיין. מילא מקום רבי שמואל

סאלאנט כשנסע לחו"ל לאיזה זמן. נפטר ח' כסלו תרי"א בן ששים ושבע שנה. "השאיר אחריו הרבה כתבים חרושים ופלפולים על איזה מסכתות ושיטות ועל התורה שבכתב" (הקדמה לברית אברהם). אחיו: רבי נחום אבד"ק שאדיק. בנו: רבי שלמה זלמן ממלא מקומו בגאלין.

אלו דברי רבי אליהו כי טוב בספר הפותח שער:

אשר לעמל רבה של גאלין בפולין, ובסוף ימיו ראש בית דין בירושלים, אין קץ לצדקתו ולקדושתו. הדרת פנים היתה לר' אשר לעמל שכל הרואה אותו כרואה פניו של מלאך האלקים, וראוהו כל עמי הארץ וידאו ממנו. אמרו עליו על ר' אשר לעמל, שכל ימי שבתו בגאלין לא ראו אדם מעולם שהולך לערכאות להתדיין בדיניהם. כי יהיה דבר בין איש ובין אחיו מישראל, בין יהודי לשאינו יהודי, ואפילו בין נכרי לנכרי, ובאו כולם להתדיין רק לפניו. וכל הבא לבית דינו לא ערב לבו לומר שקר בפניו, ולא הכחישו בעלי הדין זה את זה. אף הוא היה חותך את משפטם אמת ויצאו מלפניו זכאים שקבלו עליהם את הדין. שידעו הכל ואמרו: ר' אשר לעמל אמת ומשפטיו עם כל בריותיו של הקב"ה אמת.

כשהיה ר' אשר לעמל מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה בתפלתו כדי שלא יטריח על הציבור. כיון שהגיע בתפילתו לברכת ולירושלים עירך ברחמים תשוב. לא עצר כח לעבור עליה במרוצה כבשאר הברכות, והיה שוהה בה ושוהה ושופך בה דמעות וכל נפשו משתפכת עד כלות הנפש. ראוהו בני עירו שכך נפשו יוצאה על ירושלים, אמרו זה לזה: אין כוחותיו של רבנו מספיקים להחזיק את גופו רחוק מירושלים זמן רב, וסוף שהוא עולה לירושלים לחונן את עפרה אפילו היא עדין בחורבנה, וכך היה מנהגו של ר' אשר לעמל, אחר שעלה לירושלים וישב שם על כסא דין. שכל איש מישראל שבא להתדיין לפניו, ואפילו אם באו ישמעאלים להתדיין לפניו, היה שומע את דינם ביום שני בשבת, ולא חתך את הדין עד יום חמישי בשבת. בימים שבעתים היה ר' אשר לעמל רגיל לילך למקום המעשה, וחקר ודרש וירד לעמקה של ההלכה ואחר כך הוציא פסק דינו.

זקני ירושלים מספרים עליו, פעם אחת ישב לפני החכמים בירושלים ונשא נתן עמהם בהלכה אחת של הרמב"ם שהיתה מוקשה בעיני החכמים, והקושיא חמורה מאד ולית נגר ובד נגר דיפרקינה, לבסוף עלה רעיון בלבו לתרץ את דברי הרמב"ם בדרך האמת. עמד ואמר לחבריו את תרוצו, משמשו בו ומשמשו כולם ומצאו שתרוצו נכון וכל דבריו אמת וצדק. היתה נפשו של ר' אשר לעמל טובה עליו מאד שזכה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ולקיים דברי החכמים, דברי הרמב"ם ז"ל. אותה שעה עבר שם כומר אחד בעל גוף שמן וקומתו גבוהה ופניו צהובות יותר משאר כל אדם, תמה ר' אשר לעמל ואמר לחבריו שמא יודעים אתם לומר לי מהיכן פניו של זה צהובות וקומתו גבוהה ובשרו שמן, וכי זכה זה מימיו לתרץ רמב"ם מוקשה אחד?

ואלו מקצת דבריו בדרשה שדרש טרם נסיעתו לארה"ק (נדפס בהדרום): יתברך העתר וישתבח המושיע ויתעלה הבורא וישתבח העצר, אשר בראנו לכבודו לעבדו ולעסוק בתוה"ק.

האומנם בעו"ה פגעי הזמן אשר אין רגע בלא פגע. ואויר ארץ העמיס המה בעוכרינו מלעסוק בעבודת השי"ת. ונתעוררו ראיונו הלא צבא לאנוש על פני תבל ומתי נעשה לבתינו, לבנות לו בית נאמן. והנה זה כמה שנים נכספה וגם כלתה נפשנו לראות פני הקודש פנימה. לתקוע אהלינו בארץ הקדושה תובב"א, והנה הימים ממשמשים ובאים. הגם כי הסבות המונעות רבו בלי מספר כנודע לכל בר אינש. ובפרט כי אין הקומץ משביע וכו' המעט אשר בידינו להוצאה רבה כזו, אמנם אחרי כי נוצצה רוח טהרה בכל אנשי

בתינו והסכימו אתנו להשליך גיווס מרחוק היות נודד והולך להגיע למחוז חפצינו אשר מימים ימימה הוא מגמתנו ותשוקתנו.

ט' כסלו

הרה"ק ק"ק אדמו"ר האמצעי רבי דוב בער שניאורי משיח שבדורו

יום ההילולא - ט' כסלו

רבי דוב בער שניאורי, אדמו"ר האמצעי, הוא הרבי השני בשושלת חב"ד, בנו וממשיך דרכו של אדמו"ר הזקן בעל התניא. נולד בעקבות ברכתו של המגיד ממעזריטש ונקרא על שמו. נודע באריכות ובעמקות דרושי החסידות שלו וחתנו הצמח צדק התבטא עליו ש"אם היו חותכים לחותני אצבע, לא היה פורץ דם, כי אם חסידות". כאביו — אדמו"ר הזקן — אף הוא נאסר בעקבות הלשנת המתנגדים. חג הגאולה שלו מן המאסר חל ב-י' בכסלו. יום קודם כן, ט' בכסלו, הוא יום הולדתו ויום פטירתו של אדמו"ר האמצעי והתקיים בו בגלוי הפסוק "את מספר ימיך אמלא". אדמו"ר האמצעי נהג נשיאות במשך 15 שנה, ונפטר תוך כדי אמירת מאמר חסידות במילים "כי עמך מקור חיים מחיי החיים". מנוחתו כבוד בעיר ניעז'ין שבאוקראינה.

יהודי מהעיר ווילקומיר (ליטא) שעסק במסחר טבק נסע פעם לאזור העיר ניעז'ין לקנות שם טבק למסחרו. הוא לא השתיך לעדת החסידים, אך היה ידידו הנאמן של הרב החסיד ר' יעקב קיידנר ז"ל (מחבר הספר 'מצרף העבודה' ו'סיפורים נוראים'), גם הוא תושב ווילקומיר.

לפני נסיעתו נכנס להפרד בברכה מרבי יעקב, כנהוג בין ידידים ואוהבים. אמר לו רבי יעקב: "ידידי! אף על פי שאינך נמנה על עדת החסידים, בכל זאת, מבקש אני ממך שכאשר תהיה בניעז'ין, תלך להשתטח על קברו של אותו צדיק הגנוז שם, הוא אדמו"ר האמצעי מליובאוויטש, בנו של אדמו"ר הזקן בעל התניא". הבטיח הידיד שיעשה כן.

הסוחר נסע לדרכו, והתעכב בדרך יותר מחצי שנה, כי הרכבת עדין לא היתה בארץ, והדרך מווילקומיר שבליטא לניעז'ין שברוסיה הקטנה (מאלורוסיה) היתה ארוכה וקשה. עסקיו בדרך לא צלחו.

באותו זמן חלתה אשתו במחלה קשה, והרופאים אמרו נואש לחייה. פעם, היא התעלפה ושלושה רופאים מומחים ישבו לידה כל הלילה, אך לא יכלו לעוררה. הם התייאשו ועזבו את הבית. מצב זה נמשך עד שעה עשר בבקר. אחר כך התעוררה פתאום ואט אט חזרה לאיתנה. במשך חדש ימים הבריאה לגמרי בלי רופאים או תרופות. הדבר היה לפלא בעיני כל רואיה, והרופאים התפלאו עוד יותר.

אחרי כמה חודשים חזר הסוחר, ומיד כשנכנס לביתו. לפני שפשט את מעילו והחליף את בגדי הדרך, רץ במהירות לידידו רבי יעקב. נתן לו רבי יעקב 'שלום עליכם' ושאלו: "האם זו דרך-ארץ, אחרי שלא היית בביתך יותר מחצי שנה, לא התעכבת בביתך שעה קלה לשמח את אשתך ובני ביתך, ורצת תכף להקביל את פני!?"

השיב לו הסוחר: "סיבה מיוחדת לדבר, הפלא ופלא", וסיפר: "מסיבות שונות עסקי בנסיעתי לא הצליחו. הפסדתי את כל מה שהיה לי, ונוספו לי עוד חובות. בנוסף לזה כל משך הנסיעה דאגתי מאוד, נדמה

היה לי במחשבתי, שאני רואה את אשתי והיא חולה במצב קשה. כשהגעתי לניעז׳ין, נזכרתי בהבטחתי לכבודו ללכת להשתטח על קבר הצדיק, וכן עשיתי. הלכתי לטבול במקוה, ואחרי זה נכנסתי לאהל הצדיק. כשנכנסתי למחיצת קדשו של הצדיק נפל עלי פחד נורא, עד שסמרו שׂערות ראשי. מיום עמדי על דעתי לא הרגשתי פחד כזה. היה קר מאד ולמרות שלבוש הייתי בבגדים חמים וכל הדרך לא הרגשתי את הקור, עתה, מרב הפחד התקרר גופי מראשי ועד רגלי, ולא יכולתי לסבול את הקור. אז עלה בדעתי לנוס מפני הפחד והקור, אך נמלכתי בדעתי ואמרתי לנפשי: מהצדיק בודאי לא תבוא לי רעה, ולמה לי לנוס מכאן?

התחלתי לומר מאמרי הזהר ופרקי-התהלים ומאמרים מ״מעבר יבוק״ המסודרים שם על הלוח שעל הקיר, ובשעת אמירתם בכיתי בכי רב מקירות לבי, כמוהו לא בכיתי מעודי, וזלגו עיני בלי הרף נהרות של דמעות.

אחרי-כן הנחתי שני ׳פדיונות׳ על הקבר, אחד עבורי ועבור כל בני-ביתי בכלל, והשני עבור אשתי בפרט, כי לבי אמר לי שהיא חולה מאוד. בו ברגע שהנחתי את הפדיונות נתמלאה נפשי שמחה ועׂנג, שמעודי ועד היום הזה לא הרגשתי כמוהם, ולא רציתי בשום אפן לעזוב אה האהל הקדוש, כי הרגשתי שם טעם גן-עדן ממש. וכך הייתי שם בשמחה ובהתרגשות שעתיים, כי קשה היה לי מאוד להפרד מעׂנג גדול זה. אחרי כן יצאתי משם לשלום, והייתי שׂמח כל הדרך חזרה לביתי.

כשבאתי בשלום לביתי, שאלתי תכף לשלומה של אשתי, והיא ספרה כל הקורות אותה, שהתעלפה משך לילה שלם והרופאים לא נתנו לה סיכוי והתייאשו ממצבה, ולמחרת בשעה עשר בבקר החלה בעצמה לשוב לאט לאט לבריאותה בלי תרופות, ותוך חודש ימים חזרה לאיתנה. שאלתי את בני ביתי, אם זוכרים הם באיזה יום החלה לשוב לאיתנה, כשאמרו לי את היום, נזכרתי שהוא בדיוק אותו היום שהייתי באהל קדשו של הצדיק, וממש באותה השעה, עשׂר בבקר, הנחתי את ה׳פדיונות׳ במקום מנוחת קדשו. כששמעתי כל זאת, לא פשטתי את בגדי, ורצתי במהירות לידידי לספר לו מפעלות אלקים״.

כשסיים הסוחר את סיפורו, הוסיף: ״אם רבותיכם הקדושים אחרי הסתלקותם חיים וקיימים ומזהירים ככוכבי השמים, כל שכן שקדושתם נעלה מאוד בחייהם״. השיב לו רבי יעקב: ״אדרבה, חז״ל אמרו: ׳גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם׳״. סיפורים נוראים

רבי מנחם מענדל מקוצק נהג לומר, שכל חסיד צריך שני רביים: האחד חי בעולם הזה, והשני בעולם האמת. האמירה הזו הומחשה מאוד, גם בדברי הרבי מליובאוויטש על חותנו כ״נשיא דורנו״ – לצד היותו המנהיג הלא מעורער של תנועת חב״ד. מה פירוש הכפילות הזו, ומהו כוחם הגדול של צדיקים דווקא במיתתם?

עניינו של הבעל שם טוב ושל תנועת החסידות כולה, הוא ״להביא לימות המשיח״. כתנועה משיחית, החסידות חותרת למה שכינה הרבי מליובאוויטש ״אורות דתהו בכלים דתיקון״: הכנסה של אור אלוקי בלתי מוגבל בתוך העולם הגשמי שלנו.

נמחיש מעט את הקשר לענייננו אם נסתכל על הדרך בה נתפסים צדיקים כשהם חיים, ואחרי מותם: כאשר צדיק (וגם ״עמך כלם צדיקים״) חי כאן בעולם, הוא מתמודד עם שלל בעיות יום יום קטנות וגדולות: בעיות כלכליות, קושי לקום בבוקר, מחלות ומצבי רוח. יש לו גם מעלות רבות, והוא יכול להנהיג יהודים רבים – אך עם כל גדולתו, עדיין הוא כפוף במידה כלשהי לעולם הזה – וניתן להבחין בכך.

כאשר הוא נפטר לעומת זאת, "הדברים האלה נזכרים ונעשים". כל מעשיו הגדולים עולים בזיכרוננו, ואילו הקטנים והזניחים נשכחים כלא היו.

במדרש מתואר, כי בספר התורה של רבי מאיר היה כתוב "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מות (במקום 'טוב מאד')". במוות הדברים הסתמיים חדלים מלהתקיים, ונשארים רק הדברים ה"מאודיים" שבחיינו, שרק אנחנו יכולנו לעשות. אלה מבטאים את הצד ה"תוהי" שבנשמתנו.

משום כך, כדי להצליח לחבר את שני הצדדים המנוגדים לגלות את המשיח שבתוכו, זקוק החסיד לשני צדיקים: כזה המתעלה מעל העולם לחלוטין, ומחבר אותו לרובד הנצחי והטוטאלי של התֹהו, וכזה החי בתוך ה"עלמא דשיקרא" ויודע להפוך את האורות הללו למשהו המתיישב ב"כלים דתיקון".

אכן בחב"ד זה לא קונץ (למרות הדמיון של "מנחם מענדל מנחם מענדל לגזרה שוה"). בחב"ד יש רבי אחד (הכולל בעצמו את כל הרביים – נשמת כולם אחת היא, כך התבטא הרבי). אותו רבי אחד הוא בבחינת "אין וועלט אויס וועלט" כאחד, הוא מקיים "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית את עצמו עליה", הוא גם רבי חי וגם רבי מת כאחד ממש (על דרך משיח שהוא "בר נפלא", מת וחי בכל רגע). ועל כן הוא מסוגל לתקן את נשמות החיים ונשמות המתים (הסימן שנתן הרב המגיד ממעזריטש לתלמידיו, מי אמור להיות ממשיך דרכו וממלא מקומו).

רבי דוב בער שניאורי, אדמו"ר האמצעי, הרבי השני בשושלת חב"ד, בנו וממשיך דרכו של אדמו"ר הזקן בעל התניא. נולד בעקבות ברכתו של המגיד ממעזריטש ונקרא על שמו. נודע באריכות ובעמקות דרושי החסידות שלו וחתנו הצמח צדק התבטא עליו כי "אם היו חותכים לחותני אצבע, לא היה פורץ דם, כי אם חסידות". כאביו אדמו"ר הזקן, אף הוא נאסר בעקבות הלשנת המתנגדים. חג הגאולה שלו מן המאסר חל ב-י' בכסלו. יום קודם כן, ט' בכסלו, הוא יום הולדתו ויום פטירתו של אדמו"ר האמצעי והתקיים בו בגלוי הפסוק "את מספר ימיך אמלא". אדמו"ר האמצעי נהג נשיאות במשך 15 שנה, ונסתלק תוך כדי אמירת מאמר חסידות במילים "כי עמך מקור חיים מחיי החיים". מנוחתו כבוד בעיר ניעז'ין שבאוקראינה.

גדולתו של אדמו"ר האמצעי בתורת הנגלה היתה באופן נסתר: הוא לא עסק רבות בפסיקה, כתב רק מעט מחידושיו בתחום זה, והוא מפורסם בגדולתו בתורת החסידות, עליה באמת מסר את נפשו באופן מיוחד. בעקבות אורכם ועומקם של מאמרי החסידות שלו, כונה אדמו"ר האמצעי "רחֹבות הנהר".

בהקשר לכך מסופר, כי כ"ק אדמו"ר האמצעי שאל פעם להמשרת שלו: שמע נא מה אומרים העולם אודותי, במה כחי גדול – אם בנגלה או בדא"ח. המשרת יצא החוצה ושהה זמן מה, ונכנס הביתה, ואמר לכ"ק: בנגלה בודאי כֹחכם גדול, אבל בדא"ח כֹחכם יותר גדול. ויאמר כ"ק: אין זה אמת. אם הייתי מוסר א"ע ללימוד הנגלה חצי שנה, אין גאון כמותי. אבל מה אעשה, שרצוני להשיג מדות דא"ס [בנוסח אחר: רצוני שאם ייפגשו שני אברכי חסידים ידברו ביחודא עילאה ויחודא תתאה]...

כ"ק אדמו"ר האמצעי, כשקיבל הנשיאות והיה כבד עליו להשיב שאלות ותשובות שנשלחו אליו, מינה את כ"ק חתנו אדמו"ר הצמח צדק וחבר לו את החסיד הגאון רבי נחמיה מדובראוונא, לערוך התשובות לשואלים, והיה מוסרם להם, והיו מעיינים בהם ומסדרים התשובות. ותנאי התנה: שטרם ישלחו להשואלים ייכנסו אליו להראות לו התשובות, כדי לעיין בהם אם התשובה נכונה. כך עשו, ובכל התשובות הסכים כ"ק אדמו"ר האמצעי לחתנו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק.

פעם באה שאלה, וערכו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק ורבי נחמיה את התשובה. השואל דרש לענות לו בהקדם מפני נחיצות התשובה, שהיתה דחופה לענות, וכ"ק אדמו"ר האמצעי היה אז עסוק מאד בענייניו ולא היה להם שעת הכושר להראות לפני כ"ק לעיין בתשובה.

והסכימו בדעתם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק ורבי נחמיה, אשר להיות שעד עתה הסכים עמהם אדמו"ר האמצעי ולא אירע פעם שלא יסכים עמהם, היו בטוחים שגם הפעם יסכים עמהם. ולהיות שהשואל דחוף לקבל תשובה על כן שלחו את התשובה ולא הגישו לכ"ק אדמו"ר האמצעי שיעיין בה קודם. לאחר זמן שאל כ"ק אדמו"ר האמצעי לחתנו הצמח צדק, האם כבר ענו תשובה על השאלה הנ"ל שנשאלה, ויאמרו שכבר שלחו את התשובה. ויאמרו הסיבה שלא נתנו לכ"ק לעיין בה, שהיה דחוף וכ"ק היה עסוק, ולכן שלחו בלי הסכם כ"ק.

ויאמר כ"ק אדמו"ר האמצעי לחתנו להראות לו את התשובה, היינו העתקה מהנשלח, וכאשר עיין כ"ק אדמו"ר האמצעי בתשובה אמר להם שטעו, והוא נגד דעת תוס' ביבמות! ויראה להם הטעות. כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נפל ברוחו והיה במבוכה גדולה, שראה אמיתית הטעות שהראה לו חותנו, שטעה בתוס' מפורש בהיפך. וינחם אותו חותנו כ"ק אדמו"ר האמצעי, ויאמר לו: דו ביסט נאך ניט קיין רבי, קענסט נאך האבן א טעות [אתה עדיין אינך רבי, ויכול אתה לטעות]"...

בבית כ"ק אדמו"ר האמצעי אירע שאלה על עוף. בתו של כ"ק הביאה השאלה לפני כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, ועוד רבנים, ופסקו מה שפסקו. אבל לא נחה דעתה, ואמרה: שילכו לשאול דעת אביה. כשבאו לכ"ק אדמו"ר האמצעי והסבירו חוות דעתם והמקורות שמהם למדו הפסק דין, הראה להם כ"ק אדמו"ר האמצעי שממקור זה הפסק דין הוא להיפך וכן מרוב המקומות הוא להיפך...

בשני הסיפורים האחרונים, מודגשת יכולתו של אדמו"ר האמצעי לסתור את סברות הרבנים שסביבו. גם כאשר חתנו הגאון מעיין היטב, וגם אם כל הרבנים פוסקים כמותו, הרבי מסוגל להפוך את אותם המקורות שהוכיחו מהם – להוכחה עבורו. היכולת הזו מזכירה התבטאות שנמסרה בשם הבעל שם טוב, כי "ביכולתי לפרוך כל סברה בנגלה, תהיה איזה שתהיה".

אך כשהבעל שם טוב מציג זאת בצורה גורפת כל כך, יכולה לעלות שאלה: מה הטעם? יש תועלת אמיתית ביכולת להפריך כל סברה תורנית? הרי הבעל שם טוב איננו אומר אפילו "כל סברה של שקר", ומתפאר ביכולת לסתור כל סברה שהיא.

ההסבר לכך הוא, שהיכולת לפרוך כל סברה חושפת משהו אחר העומד מאחוריה – ובעצם מאחורי סברות השכל כולן: כל סברה שייכת למדרגה מסויימת באלוקות, לעולם או לפרצוף מסויים במערכת העולמות המסועפת שנוצרה ברגע הבריאה. אך הנקודה הפנימית שבכולם, הבריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, היא הנקודה בה הם מחוברים לאלוקות המחייה אותם – ובה בעצם הם מתאיינים ומתאחדים עם האלוקות הפשוטה שמעבר לכל סברה ותפיסה. מי שמחובר לנקודה הפנימית הזו, יכול לשוטט בחופשיות בין העולמות והסברות, וגם למצוא בכל אחת את נקודת האין שבה – הנקודה בה יכול היה להיות בדיוק ההפך.

בדומה לבעל שם טוב, גם אדמו"ר האמצעי יכל לאחוז בנקודת האין הזו, באלוקות שבכל דבר ובכל סברה. הדבר קשור גם לכך שהוא חי **נד** שנים, סוד שם **ד"ן** בקבלה. הסברות הלמדניות נובעות משם ס"ג [**יוד הי ואו הי**], השייך לספירת הבינה. אך שם ד"ן [**יוד הא ויו הא**] הוא היפוכו של שם זה [ההיין של

שם ד"ן ממולאים ב-א' ואילו ה-ו' ב-י', ההפך משם ס"ג] – והוא מבטל ב"דינים" והתקיפות שלו את כל הסברות שיכולות לנבוע משם ס"ג.

לא נעמיק כעת בענייני קבלה, אך כדאי לציין פרט אקטואלי אחד אודות השם הזה: הפעם הראשונה בה מוזכר הצירוף דן בתורה, הוא בברית בין הבתרים: "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי". הדבר מלמד, כי כדי לדון את הגוי המשעבד את ישראל יש לסתור את כל סברותיו. כפי שאמר רבי יוחנן, "דמודי לון, נפיל בידהון [המודה לדברי הגויים, נופל בידם]". מה שהגויים קוראים לו "הומניטריות", למעשה הוא "אכזריות". המונח "אחריות ושיקול דעת" משמשים כינוי מכובס ל"הפקרת דם יהודים". גם למצרים היתה פילוסופיה שלמה, מערכת של הגות ושל תקינות פוליטית, ששעבדה תחתיה עמים שלמים באין פוצה פה... כאז כן היום, כדי להימלט מהשעבוד המחשבתי, יש צורך בחשיבה חדשה ומשוחררת – סוד שם ד"ן של אדמו"ר האמצעי.

י' כסלו

הרה"ק האדמו"ר רבי מנחם נחום פרידמאן הי"ד

יום ההילולא - י' כסלו

"אין אני רוצה להציל את עצמי. נראה אשר גזירה היא. נשמח אחים במותנו, נכפר על אחינו הפזורים בכל העולם, ויזכו הם בחיים ובאושר". מי אמר דברים אלו? באיזה תאריך, באיזה מקום ובאילו נסיבות?

הרה"ח ר' אהרן רבינוביץ מביא עדות זו בספר "דעת משה" (הראשון) מפי עורך הדין טריף מהעיר לבוב, על אודות הצדיק הקדוש האדמו"ר רבי מנחם נחום פרידמאן הי"ד, הרבי מהוסיאטין-למברג (לבוב).

ביום י"ח טבת תר"מ, בעיר הוסיאטין, נולד רבי מנחם נחום לאביו הרה"ק רבי שלום יוסף בן הרה"ק רבי מרדכי שרגא, צעיר בניו של הרבי הקדוש מרוז'ין, רבי ישראל זיע"א.

בהיותו בן שלוש נפטר אביו והילד גדל בבית זקנו, רבי מרדכי שרגא. חותנו היה האדמו"ר הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זיע"א. בימי מלחמת העולם הראשונה שהה עם חמיו בווינה, שם היו באותו פרק זמן האדמו"רים הקדושים והצדיקים לבית רוז'ין, ויהי בנסוע חותנו הק' לארץ ישראל, הכתירוהו חסידי הוסיאטין בגאליציה לכהן כרבם ומאורם בעיר לבוב, בה הקימו לו חצר ובית מדרש.

ידוע חולי וייסורים היה כל ימיו, ולא זכה לזרע של קיימא, ובשנת עלות חותנו הרבי הק' מהוסיאטין לארץ ישראל, שאליו היה מקושר בלב ונפש ובעבותות אהבה, לקה בכפליים עת הסתלקה עליו אשת נעוריו הרבנית חוה ע"ה, ונותר בודד בעולמו. אבל תמיד היה עליז ושמח, נוח לבריות ורבים שיחרו לפתחו.

גדולה הייתה האהבה שאהבוהו חסידיו ומעריציו, שהיו פורקים לפניו חבילות תלאותיהם ושומעים מפיו דברי חיזוק, עצה ותושייה, ודברי תורה מותאמים לכל אחד לפי מידת הבנתו ושכלו.

צדיקים העידו עליו: "לא פסק פיו מגירסא", והיה בקי בכל חדרי התורה, בנגלה ובנסתר.

והעיקר מה שהיו מעידים עליו בהערצה: חרף ייסוריו ומחלותיו שמהן סבל כל ימיו, וחרף צערו ויגונו, תמיד היה מעורב בין הבריות, מלא שמחה ושלווה, "אוהב את המקום, אוהב את הבריות ומקרבם לתורה...".

״קלויז״ גדול ומפואר הקימו לו החסידים בלבוב-למברג, והוא היה מלא חסידים ואנשי מעשה שעבדו בו את קונם בשמחה ובהתלהבות.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה הייתה לו אפשרות מעשית להימלט בטרם תסגור עליו העיר לבוב הנצורה. חסידיו היו מקושרים ובעלי יכולת (המשמש שלו היה איש חסיד ידוע בווינה ושמו ר׳ אברהם זיידמן מטארניפול, אביו של הסופר הנודע ר׳ הלל זיידמן, מזכיר מועצת גדולי התורה ומזכיר נציגי אגודת ישראל בסיים הפולני) והפצירו בו לעשות מעשה ולהימלט, אך הוא סירב ואמר:

רוצה אני להישאר עם חסידיי וידידיי!

העיד הגאון מטשעבין שבימי מנוסתו, בהיותו יחד עם הפליטים שהתגלגלו ללבוב, הוא נעזר, כמו רבים מהפליטים, על ידי הרבי הקדוש מהוסיאטין, שלא חס על עצמו ועל כוחותיו ועשה הרבה מעבר ליכולתו כדי להושיט יד לפליטי המלחמה שבאו ללבוב.

הגאון מטשעבין היה מספר שהרבי מהוסיאטין העמיד לרשותו את דירתו הפרטית. ״באותם ימים״, כך אמר הגאון מטשעבין, ״נוכחתי לראות מסירות נפש עבור יהודים מהי״.

אין לתאר כמה פעל ויגע הרבי מהוסיאטין למען הפליטים עד שהגיע יום פקודתו, ולפי העדויות שגבה בן אחותו הרה״ק רבי מרדכי שלום יוסף מסדיגורא זצ״ל, היה זה ביום י׳ כסלו תש״ג, לפני שמונים שנה בדיוק.

הרבי קיבל דין שמיים באהבה, וכאמור, דבריו האחרונים היו:

״נשמח אחים במותנו, נכפר על אחינו הפזורים בכל העולם, ויזכו הם בחיים ובאושר״...

אחרי דברים אלו, לפי עדות העו״ד הנ״ל שפורסמה בעיתון פולני תכף אחרי המלחמה, ״אמר הלל בקול זמרה, ובתוך דומיית הקבר אמר רבי נחום מונו (כך היה כינויו : נחום מוניא) וידוי בקול, ואחריו חזר כל הקהל בלחש״...

במלאות שמונים שנה לעקידתו, בגנזך קידוש השם זוכרים את הצדיק הקדוש שמסר נפשו לעמוד לימין אחיו הנאנקים והסובלים, ומתייחדים עם מורשתו. תהא נשמתו של רבי מנחם נחום בן רבי שלום יוסף צרורה בצרור החיים. נזכור גם את נשמת רעייתו הרבנית הצדקנית חוה בת רבי ישראל ע״ה. אחיו של הרבי הקדוש מהוסיאטין היה הרבי הגאון והקדוש מבאיאן-קראקא, ראש ישיבת חכמי לובלין, רבי משה פרידמאן הי״ד. הוא נעקד חצי שנה אחרי מות אחיו הגדול, ולו נקדיש אי״ה יריעה נפרדת.

הרב החסיד ר׳ יצחק הורביץ הי״ד

יום ההילולא - י׳ כסלו

הרב החסיד ר׳ יצחק הורביץ (ר׳ איצ׳ה דער מתמיד), נולד בשנת תרמ״ה בערך לאביו שלמה מנחם מענדל ולאמו מרת עלקא, בברעגזנעוואטע שבפלך חרסון. נחשב לאחד מגדולי החסידים לאורך הדורות ונודע כעובד ה׳ מופלא. שימש כשד״ר ונהרג בריגה במהלך השואה על קידוש ה׳.

עוד בהיותו נער ניכר כמתמיד יוצא דופן, ומלמדו סיפר לימים שהיה ממשיך לשבת וללמוד מדי לילה, גם כשהוא, המלמד, כבר היה מוכן ללכת לישון. בתרנ״ז קיבל ר׳ איצ׳ה סמיכה לרבנות, ובאותה שנה

נוסדה ישיבת תומכי תמימים. חבריו של ר' איצ'ה, שניסו לשכנעו לנסוע לליובאוויטש, הצליחו בכך רק לאחר ששמע שנוסדה בה ישיבה. ואכן, הוא הגיע למקום והתקבל לישיבת 'תומכי תמימים'. בתחילה היה עסוק גם שם בנגלה בלבד, ואפילו כשהמשפיע ר' שמואל גרונם היה מתוועד עם הבחורים, היה ר' איצ'ה יושב בקצה השני של בית המדרש וממשיך בלימודו. לאחר כמה פעמים ששמע את דבריו ,'נתפס' והחל להשתתף בהתוועדויות וללמוד חסידות בהתמדה. בשנת תרפ"ח, לאחר שאדמו"ר הריי"צ עזב את רוסיה, רצה להתקרב אליו והתיישב בריגה שבלטביה. משם יצא כשד"ר לאירופה ולארצות הברית. ביו"ד כסלו תש"ב, לאחר פלישת הגרמנים לריגה, נרצח ר' איצ'ה. הצוררים הובילו יהודים רבים בכוח אל תוך בית הכנסת, הציתו אותו, והעמידו יהודים רבים אחרים בחוץ כדי לצפות במחזה הנורא. עדי ראיה סיפרו מאוחר יותר כי ר' איצ'ה פתח את ארון הקודש, הוציא ספר תורה ואמר: "אנו זוכים לקיים מצות מסירות נפש על קידוש השם ועלינו לעשות זאת מתוך שמחה". הוא הניח את ידו האחת על כתפו של הרב אליהו חיים אלטהויז ואת השניה על כתפו של הרב יחזקאל פייגין (מזכירו המסור והנאמן של הרבי הריי"צ) ויחד הם יצאו בריקוד כשהם שרים את ניגון ה'הקפות' של רבי לוי יצחק שניאורסון.

סיפר ר' יהודה חיטריק: פעם היינו בהתוועדות אצל השו"ב ר' יוסף ח"ן, ובתוך ההתוועדות אמרו אחדים [לר' איצ'ה], שר' יוסף צריך לברכה – לא היו לו בנים. ואמר ר' איצ'ה שאיננו יכול: כי כשהיה פעם באורשא כשד"ר לדמי 'מעמד' לרבי, ולסדר לימוד דא"ח ברבים, התוועדו בבית חסיד אחד. ושם היה חסיד אחד שלא היו לו בנים, ויאמר החשוך בנים שיתן סך מסוים עבור מעמד ויברכו אותו בבנים. וסיים ר' איצ'ה: היו אז בגילופין, נתברך והתקיימה הברכה, אחר זה לא יכלתי יותר לבוא לאורשא. ואתם חפצים שאסע גם מכאן?...

בדומה לכך, שהה פעם ר' לייזר ננס ליד חדרו של הרבי הריי"צ, ושמע את ר' איצ'ה דער מתמיד בוכה לפני הרבי. הוא ספר לו שכחלק ממסעותיו בעיירות כשד"ר אנשים מתנים בפניו את צרותיהם, והוא שולח פ"נ לרבי בבקשת ברכה. פעמים רבות לא היה זמן מספיק בכדי לשלוח פ"נ באופן מידי, אז הוא היה שולח פ"נ במחשבה – כפי שנהגו חסידים רבים – וברוב הפעמים באה הישועה, בזכות ברכת הרבי. עד כאן הכל טוב, אך ר' איצ'ה בכה שלפעמים מייחסים את הישועה לו עצמו במקום לרבי. כתגובה, הרבי ספר לו סיפור זהה שקרה עם ר' הלל מפאריטש: גם ר' הלל היה מסתובב בכפרים ומלמד דא"ח, ולפעמים גם לו קרו מקרים דחופים והיה צריך לתקשר עם הרבי הצמח צדק במחשבתו, וגם הוא בכה שמייחסים לו עצמו את המופתים. ואז אמר הרבי הריי"צ לר' איצ'ה: "בשביל לעזור ליהודי אחר, צריך מסירות נפש".

רבי נחמן מברסלב, וכן רבי ישראל מרוז'ין, הסבירו במשל זהה את תחושתם כלפי הכבוד שחולקים להם: מעשה בשר אחד, שמשל בכפר נידח. אנשי הכפר היו בורים, לא חילקו בין שר ובין מלך והעניקו לשר כבוד מלכים. כך התנהלו העניינים זמן רב, אך יום אחד בא המלך עצמו לבקר באותו הכפר. השר חרד כמובן לקראתו, הובילו בשבילי הכפר והראה לו את השטח הנתון למרותו. בתוך כך התקרב אחד הכפריים, שדמותו של המלך לא אמרה לו דבר, ונפל לרגלי השר כמלך ממש – בעודו מתעלם לחלוטין מהמלך האמיתי שמולו... ניתן לשער כמה התבייש השר, מאותו "כבוד" שחלק לו הכפרי. כך חשים הצדיקים, כאשר בני אדם חולקים להם כבוד ומתעלמים בתוך כך מה' יתברך הניצב עמם תמיד.

ר' איצ'ה מתמיד מביע כאן תחושה דומה: כחסיד ומקושר אמיתי, הוא חי תמיד עם הרבי ומבקש את ברכתו בכל דבר. אנשי העיירות שהעריצוהו גרמו לו סבל של ממש, עד שהדיר את רגליו מהמקום

בו החשיבו אותו לבעל מופת. אך הרבי הריי"צ, שהנהגת החסידים הוטלה על כתפיו, חש מן הסתם בדיוק כמוהו – ובכל זאת המשיך לברך ולפעול ישועות, ועודד את ר' איצ'ה "לשלוח" אליו בקשות, גם במחיר כבוד קשה מנשוא. כך הוא, וכך גם הצדיקים שהובאו למעלה. בשביל לעזור ליהודי אחר, צריך מסירות נפש!

י"ב כסלו

הרה"ק רבי אברהם דוב מאוריטש

יום ההילולא - י"ב כסלו

הרה"ק רבי אברהם דוב מאוריטש מחבר ספר 'בת עין', נולד בשנת תק"כ לאביו רבי דוד, מגיד מישרים בחמעלניק. נישא לבתו של רבי נתן נטע מאוריטש, תלמיד הבעל שם טוב, והיה תלמידם של רבי מנחם נחום מטשרנוביל, רבי מרדכי מטשרנוביל ורבי לוי יצחק מברדיטשוב. כיהן כרב בז'יטומיר ובאוריטש, ובשנת תקצ"א עלה לארץ ישראל, שאהבתו אליה משתקפת רבות בספרו. עם זאת, לא נתן לאהבת הארץ להשפיע על השקפותיו: כאשר פנה אליו השר מונטיפיורי בבקשה "לעודד את בניין הארץ על פי רוח הזמן", הגיב בחריפות: "רוח הזמן היא אפיקורסות!". בהגיעו לארץ השתכן רבי אברהם דוב בצפת, שם נתקבל לרבה של עדת החסידים. הוא נשאר בצפת כל ימיו, גם לנוכח קשיים עצומים כפרעות הפלאחים בתקצ"ד, רעידת האדמה בתקצ"ז, ופרעות הדרוזים בתקצ"ח. בי"ב בכסלו תר"א נסתלק הצדיק, ונטמן בעירו צפת.

רבי אברהם דוב, ששמו הלך לפניו כגאון ואיש קדוש, היה האדמו"ר הראשון שהתישב בצפת אחרי האדמו"רים רבי מנחם מענדיל מויטבסק ורבי אברהם מקאליסק – מייסדי הישוב החסידי בארץ שהתגוררו בצפת זמן מסוים, כששים שנה לפניו. הוא נתקבל בכבוד מלכים ובחרדת קודש ע"י עדת החסידים בצפת שהוקסמו מאישיותו הגדולה והדגולה והכתירוהו לרב העדה ומנהיגה, ראש על כולל החסידים אשר במדינת פולין, ודבקו בו באהבה והערצה.

רבי שמואל הלר, רבה של צפת, מצא בו רב ומורה והתקשר אליו בלב ונפש. גם רבי אברהם דוב התייחס לתלמידו רבי שמואל באהבה יתירה והיה קורא לו, שלא בפניו, "רבי שמואל שלי". הוא השפיע עליו להפסיק את סגופי הצום שהיה רגיל בהם, ומדי קבלו עליו צום היה מרגיש בכך ומזמינו אליו, ומכבדו בספל קפה... כאשר טבל פעם רבי שמואל במקוה לשם קבלת 'צום הפסקה' של שלשה ימים רצופים, פגש בו רבו בשובו הביתה מטבילתו ואמר לו: שמואל, חדל מלהסתגף בצומות, כי צומות וסגופים מעוררים דינים! דברי רבו קודש היה לו, ומלא אחריהם ללא הסוס.

אחיו הצעיר של רבי שמואל, משה יהודה ליב ז"ל, השו"ב דטבריא, דבק אף הוא בכל נפשו ברב מאוריטש זיע"א ולעתים קרובות היה עולה אליו צפתה. מתוך חִבוב מצוה לא עשה דרכו ברכיבה, אלא כל אותה דרך ארוכה מטבריא לצפת היה הולך רגלי.

בערבי יום הכפורים, לאחר עבודה מאומצת בשחיטת הכפרות בלילה שלפניו, לא שינה ממנהגו הנ"ל והלך רגלי מטבריא לצפת כדי לשבות אצל רבו ביום הקדוש. באחת השנים, תעה בדרכו זמן רב ובא

לצפת לפנות ערב. כשנכנס לרבו מצא אותו אוכל כבר את הסעודה המפסקת, והוא אמר לו: משה ליב! הא לך שיריים! ונתן לו כמה כפות מרק לגמוע. ור' משה לייב סח אחרי כן, כי עם כל עייפותו הקשה מנדודיו כל אותו היום מבלי שבא אוכל אל פיו, היתה הרגשתו הגופנית והרוחנית מרוממת באותו יום הכיפורים כפי שלא היתה מימיו.

ר' משה ליב נפטר בצפת בשנת תר"ל, ביום י"ג בטבת שחל אותה שנה בערב שבת. זמן קצר לאחר פטירתו, בא בחלום לאחיו וספר לו: כשעליתי אל העולם העליון מיד לאחר פטירתי, היתה השבת ממשמשת ובאה, ומפני קדושתה לא נטפלו אלי כל אותו מעת לעת. במוצאי שבת בא אלי שליח בית דין של מעלה, והזמין אותי לבוא לפניהם כדי למסור להם דין וחשבון על מעשי בעולם הזה. אמרתי לשליח: מעולם לא עשיתי דבר מבלי להמלך קודם ברבי, הרב רבי אברהם דוב מאוורויטש, ולכן הנני מבקשך להביאני אליו – כדי לשאול בעצתו. השליח נעתר לבקשתי, והביאני אליו. נכנסתי לרבי כשהשליח נשאר בחוץ לחכות לי, וספרתי לו על הזמנתי לבית דין של מעלה כנ"ל, והוא אמר לי: השאר כאן אצלי! ומאז הנני במחיצתו...

בזמן הרעש בצפת, שהה רבי אברהם דוב בבית מדרשו והתפלל תפלת מנחה. כשהגיע בתפלתו לנפילת אפים, החלו זעזועי הרעש, ומיד השתחוה בפשוט ידים ורגלים על רצפת בית המדרש תוך תפלה ותחנונים, וקרא למתפללים להצטופף סביבו. הזעזועים גברו, חלק הארי מכִפת בית המדרש וקירותיו התמוטטו, אולם אותו שטח מצומצם בו נמצא הרב והמתפללים שהצטופפו סביבו לא נפגע ונשאר עומד על תלו בנס.

בהלה והתרגשות תקפו את הניצולים, אולם רבי אברהם דוב לא נתן לאנדרלמוסיה ואזלת היד להשתלט עליהם. הוא הכריז: "לא עת בכות וספוד! צריך להחיש עזרה לנצרכים, ולהציל מה שבידי אדם להצילו". מיד התארגנו פלוגות הצלה לפקח את גלי המפולת מעל האנשים שנקברו תחתיהם. הם מהרו לשלוח שליחים אל הערים הסמוכות, להודיע להם על אסונם האיום ולבקש את עזרתם, ובכוחות משותפים התאמצו להציל את החיים ולקבור את המתים. יומם ולילה עבדו, אך העבודה היתה למעלה מכוחותיהם והיא נמשכה חדשים רבים.

בין החסידים היו שטענו כי אין עתיד לצפת, ודרשו ללכת בדרכו של מנהיג הפרושים, לנטוש את העיר המשכלת יושביה על ידי אסון הרעש שפגע בה שלש פעמים במאה הזאת – כי בשנת תק"ך נחרבה העיר פעמיים ע"י רעש. אך הצדיק הטיל את מלוא משקל השפעתו וסמכותו, כדי לסכל עצה נמהרה זו. הוא הבטיח להם כי פגע זה שוב לא יפקוד אותם בעתיד, ובסס הבטחתו זו על יסוד דברי התלמוד: "שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קסמא: אימתי בן דוד בא? אמר להם: לכשיפול השער הזה ויבנה, ויפול ויבנה, ויפול". בבארו את הדברים המופלאים הללו, כי המלה שער היא בגימטריא צפת, ואותיותיה של המלה שער נקראות משמאל לימין 'רעש'. כלומר, ה"שער", צפת, יפול ע"י רעש רק שלש פעמים ולא יותר עד ביאת המשיח. הבטחה חגיגית זו חוללה נפלאות: היא הפיחה רוח חיים בעצמות היבשות, העבירה מהם כבמטה קסם את היאוש שאפף אותם, ועודדה אותם להתחיל בעבודת השקום והקמת ההריסות תוך אמונה ובטחון בעתידם. ואכן, כאשר התייר רובינזון ביקר בצפת בשנה שלאחרי הרעש, היתה כבר תנועת השקום והבניין בעצומה, והוא כותב: "ברובע היהודים נבנו מחדש בתים רבים... ואותות חיים החלו להראות מחדש הרבה יותר משיכולים לשער לפי האסון הנורא".

הנושא שנשנה שוב ושוב בסיפורים אודות ה"בת עין", הוא האהבה וההערצה בה התייחסו אליו בני הקהילה בצפת. בולטת במיוחד גם העובדה, כי התחושות הללו נולדו בעקבות התמסרותו המיוחדת של הצדיק – שנפטר ללא בנים אך שיקע את מסירותו ואהבתו בחסידיו ובדברי התורה שכתב. כפי שבסיפור הראשון הציל את חסידו מבית דין של מעלה, כך בשני הציל את תלמידיו מן הרעש ומן הבהלה שאחריו.

מסירות הנפש שלו נמשכה גם לאחר הרעש: הוא התמודד עם פרעות שערכו גויי האזור ביהודים (בתקצ"ח לדוגמה, נשבה הצדיק על ידי פורעים דרוזים שמרדו בשלטון, וניצל בנס), ולא נחסכו ממנו גם מגפות ועוני. בכל המקרים הללו תמך ביהודי הקהילה בגשמיות וברוחניות, שלח בקשות לעזרה ועודד את הניצולים. אפילו פטירתו של אותו צדיק, כרוכה גם היא בסיפור כזה: בשנת תר"א פרצה מגפה בצפת והפילה חללים רבים, ואז הבטיח הצדיק כי הוא יהיה הקרבן האחרון במגפה. ואכן, בי"ב בכסלו תר"א נסתלק הצדיק מחוליו, והמגפה נעצרה.

ט"ו כסלו

התנא האלוקי רבי יהודה הנשיא

יום ההילולא - ט"ו כסלו

רבי יְהוּדָה **הַנָּשִׂיא** כונה **רבינו הקדוש**, ידוע גם בכינוי המקוצר **רבי** חי בסביבות 122–225 לספירה היה תנא בדור החמישי, נשיא הסנהדרין ועורך המשנה, נצר למשפחת הלל הזקן וחותֵם תקופת התנאים.

לפי מסורת חז"ל, נולד רבי יהודה הנשיא בתקופת גזירות השמד של אדריאנוס לאחר מרד בר כוכבא, בין השנים 135 ל-137 לספירה. מנערותו למד מפי רבי שמעון בר יוחאי, רבי יהודה בר אילעאי, רבי אלעזר בן שמוע, וכן מפי אביו, רבן שמעון בן גמליאל. רבי יהודה חי בטבריה ובציפורי בה נפטר כנראה בסביבות שנת 220 ונקבר בבית שערים.

פרצוף רבי יהודה הנשיא

"תורה וגדולה במקום אחד" – "אני מדבר בצדקה"

בשביל מי שלא היה פה קודם – כל זה "מתיר אסורים". פסח הוא חג שהאני משתחרר, עם כל המצה, עם כל הבטול שלו. חג של "אני מדבר בצדקה רב להושיע" – לכן צריך לתת הרבה צדקה, הרבה קמחא דפסחא, לפני פסח. איך הוא זכה ל"תורה וגדולה במקום אחד"? הסוגיא שואלת מה עם יהושע בן נון, מה עם שאול המלך, מה עם דוד המלך, מה עם שלמה המלך – אצלם לא היה תורה וגדולה במקום אחד? את כל אחד מפריכים. בדורו של יהושע היה אלעזר, ולכל אחד היה מישהו אחר – לאורך כל חייו או בחלק מהם – שהיה שווה לו. הם לא היו "חד בדרא" גם בתורה וגם בגדולה. ממשה רבינו ועד רבי לא היו "תורה וגדולה במקום אחד", וכך מרבי עד רב אשי.

כמה שווה "**מקום אחד**"? 199, **צדקה**. איפה אפשר למצוא את החיבור של תורה וגדולה? בצדקה, "אני מדבר בצדקה". צדקה זה "מקום אחד" עושה מקום אחד שיכולים לשכון שם תורה וגדולה, בטול והתנשאות של שכינה, של קוב"ה, שרק לו מותר לומר "אני אמלוך".

כתר ויסוד: מסירות נפש מלידה וקדושת הברית

רבינו הקדוש – קדושת הברית של רבי

אחרי כל ההקדמות האלה נעשה בקיצור פרצוף של רבי, של "אומר אני". כמה מהדברים כבר אמרנו. חז"ל שואלים, כמו שהוא זכה להיות היחיד שנקרא "הנשיא" והיחיד שקוראים לו "רבי" סתם, הוא גם היחיד בחז"ל שקוראים לו הקדוש – "רבינו הקדוש".

כתוב בגמרא למה זכה לכינוי הזה. יש בבלי שמימיו לא הושיט ידיו תחת לאבנטו. אבל יש כתוב ששאלו אותו בעצמו איך זכית לכינוי הקדוש והוא אמר שמעולם לא הסתכלתי במילה שלי. זה אותו ענין – את שני הדברים האלה נשים כמובן בספירת היסוד. יש משהו מיוחד אצל רבי, שיותר מכל אחד הוא הקדוש – קדושת הברית – מעולם לא נסתכלתי במילתי והדבר השני שמעולם לא הושיט ידו תחת אבנטו, לא נגע.

הסבר הירושלמי לכינוי "הקדוש" – הוקדש לשמים בלידתו

אבל יש בירושלמי עוד הסבר אחר למה קוראים לו הקדוש. את ההסבר של הירושלמי נשים בכתר – אנחנו הולכים כאן לפי הספירות – והוא שכאשר הוא נולד אביו קדש אותו לשמים. הוא נולד בזמן שהיתה גזרה חמורה על היהודים נגד ברית מילה – גם קשור ליסוד, רק שכאן זה כתר, כמו ראשית תיקון הכללי "מכתם לדוד", ש"מכתם" הוא כתר וגם "מכתו תם", יסוד, הקשר בין הכתר ליסוד.

היתה גזרה נגד ברית המילה ואף על פי כן אביו מל אותו. הוא מל אותו בידיעה שזו מסירות נפש בפועל ממש – שיהרגו גם אותו וגם את התינוק וגם את האמא. הוא מל אותו מתוך מסירות נפש, והלשון של חז"ל שהוא קידש אותו לשמים. זאת אומרת שהוא קדוש משעת לידה. בכל ברית מילה יש ממד של מסירות נפש, אבל כאן כולו מסירות נפש. ובזכות "קדושת כתר" (מה שהוא קדוש מרחם, הרי הוריו מסתמא החליטו לקדש אותו לשמים בהיותו עדיין ברחם) הוא זכה לקדש את הברית – יסוד – במשך כל ימי חייו, וכנ"ל שלא הסתכל ולא נגע.

סיפור הצלתו של רבי – החילופין עם אנטונינוס

מה קרה, איך הוא ניצול? תוספות מביאים סיפור מדהים מה קרה, שקשור למה שנשים במלכות. אמא של רבי, אשתו של רבן שמעון בן גמליאל, היתה חברה של המלכה. באותו פרק ממש גם למלכה נולד בן – אנטונינוס, מי שעתיד להיות מלך רומא. יש שתי סברות איזה מלך הוא – אנטונינוס פיוס או אנטונינוס שמלך אחריו (היתה משפחה-שושלת שלמה שנקראת על שם אנטונינוס). אין כאן המקום לחקור – מאד מענין, יש כמה וכמה דעות – אבל מן הסתם הוא אחד משנים שהיו בזמן של רבי.

לפי הספור הזה הם נולדו באותו פרק זמן, והאמא של אנטונינוס, המלכה של רומא, שמעה מה הולך לקרות ואמרה לחברה שלה – אמא של רבי – בואי נתחלף בתינוקות. יש כמה סיפורים שאנחנו מכירים של החלפת תינוקות, ופה יש מקור בתוספות, מחז"ל. וכך היה – אחרי ברית המילה, אחרי שהוא קידש אותו לשמים – שהאמא של רבי לקחה את אנטונינוס והניקה אותו, כך כתוב, והמלכה, האמא של אנטונינוס, לקחה את רבי וגם הניקה אותו. זה חידוש גדול. כתוב שמשה רבינו לא הסכים לינוק מנכריה (רש"י מביא זאת בפשוטו של מקרא). יש כמה אחרונים שכאשר מביאים את הסיפור הזה מתחמקים מנקודה זו אם רבי ינק מגויה.

בכל אופן, החליפו את התינוקות ואז כשקראו אותם – הם עמדו בתור להכנס למלך, להשפט – נכנסו עם התינוק אנטונינוס והראו למלך שהילד ערל. כשהמלך ראה שהוא ערל הוא כמובן פטר אותם לחיים טובים, את כולם. באותו מעמד עמד אותו גוי שהלשין – שאמר שראיתי שהאבא מל את בנו. הוא עמד שם בתדהמה, הרים ידים ואמר שהקב"ה עושה נסים ליהודים – שהוא לא מבין זאת. לא כתוב שם שהרגו אותו – יכול להיות שהרגו אותו בסוף, אבל לא כתוב בסיפור.

מסירות נפש בכתר

בכל אופן, כך התחילו החיים של רבי, עם מסירות נפש. כלומר, בתוך העצם שלו יש מסירות נפש על קדושת הברית. מסירות הנפש היא בכתר, זה ה"מכתם". את הקדושה שלו בעצם נשים בכתר ואת ההקפדה שלו כל החיים לא להסתכל ולא לנגוע (שנובעת מהמסירות נפש הראשונית) נשים כפשוטו בספירת היסוד.

חכמה: "הרואה רבי בחלום יצפה לחכמה"

מה שלמדנו קודם, שהוא חכמה שבחכמה – "הרואה רבי בחלום יצפה לחכמה" – נשים בחכמה. זו החכמה של רבי – הוא החכם למופת.

בינה: מפעל חייו של רבי – כתיבת התורה שבעל פה

"ואל תטוש תורת אמך"

מה נשים בבינה? מה שאמרנו קודם – "עת לעשות להוי' הפרו תורתך", שכל מבצע החיים שלו הוא לשמר את "תורת אמך" (ראוי לציין שרבי הוא צאצא של דוד המלך מצד הנקבות, מצד האם). "שמע בני מוסר אביך [תורה שבכתב] ואל תטוש תורת אמך [תורה שבעל פה]".

"גדולה עבירה לשמה"

"עת לעשות להוי' הפרו תורתך" – מבין דבר מתוך דבר שאחרת התורה תשתכח מישראל. לכן צריך לעשות עבירה לשמה, עבירה טוטאלית שאין כמותה – לכתוב את כל התורה שבעל פה. כשלמדנו כמה וכמה פעמים על "גדולה עבירה לשמה" אמרנו שזו תופעה הבאה משרש האמהות. יש על זה מאמר מאד חשוב אצלנו – "בכל דרכיך דעהו" בספר תשובת השנה. את כל הענין של לעשות עבירה לשמה לומדים מיעל, מאסתר המלכה, מהאמהות בכלל. על זה כתוב "בינה יתרה נתנה באשה יותר מבאיש" מתי עושים עבירה לשמה. אין כמו רבי – רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, עם כל התארים – שזו הבינה היתרה שלו.

דעת: כח ההכרעה של רבי ו"רבי מכבד עשירים"

"דעת המכריע" של רבי

אם כן, עשינו כתר-חכמה-בינה, גם יסוד וגם רמזנו למלכות (קשרי המלכות שלו והתורה וגדולה במקום אחד שלו – הגדולה שלו). מה לגבי דעת? דרכו של רבי בלימוד התורה היתה להכריע בין דעות שונות והפוכות של חכמי המשנה (וגם להקל ככל האפשר). הוא זכה ל"**דעת המכריע**" (שעולה **דעת משה** – משה מכריע בין שמאי להלל, אך נוטה לשמאי, ואילו רבי מכריע בין הלל ושמאי ונוטה להלל).

עשירותו של רבי – "אין עשיר אלא בדעת"

ועוד ענין הקשור לדעת, לרבי יש ענין גדול בעושר, כמו שהרבי שלנו וכמו רבי ישראל מרוז'ין שהזכירו קודם, ועוד הרבה צדיקים גדולים, היה להם ענין בעושר (עושר של מלכים) וגם אמרו שכל יהודי צריך להיות עשיר – בגשמיות. מצד אחד, "עושר וכבוד משמאלו" – משמאל, גבורה, "שלחן בצפון", אבל שרש העושר הוא עטרא דגבורות שבדעת (כחו של רבי להכריע ולהקל היינו מצד עיטרא דחסדים שבדעתו).

כתוב גם חידוש, הרבה פעמים בעל מקצוע שונא את בעל המקצוע שלו, אבל לרבי יש משהו מיוחד בענין. הוא עשיר מופלג, הכי עשיר במדינה, אין מישהו יותר עשיר בגשמיות ממנו. גם אנטונינוס נתן לו אלפיים שדות. גם קודם היה עשיר מופלג במה שירש מהמשפחה שלו, אבל אחר כך היה כל כך עשיר שחז"ל אומרים בגמרא שאהורריה דרבי – בעל האורווה שלו – יותר עשיר משבור-מלכא, ממלך פרס. תוספות במקום אומרים שזה על דרך "זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך". אם כן, יש לו גם איזה שרש של יצחק אבינו – שזבל פרדותיו יותר מעושר מלך פרס (לא מלך רומי, היו אז שני מלכים גדולים בעולם). מה מקור העושר? דעת. וכמו שגם ברוחניות "אין עשיר אלא בדעת".

"רבי מכבד עשירים" אף שלא זקוק להם

אמרנו שבדרך כלל בעל מקצוע שונא את בעלי המקצוע, אבל אצל רבי היה הפוך – "רבי מכבד עשירים". כמה שהוא עשיר, הכי עשיר מכולם, לא צריך אף אחד – מילא לכבד עשירים כשאתה צריך תקציב, אבל הוא לא היה צריך את הכסף שלהם. לא ראיתי מישהו שאומר, רבי מכבד עשירים – אבל הוא לא צריך פרוטה מהם. אז למה הוא כל כך מכבד אותם?! יש כאן כמה שמבינים בזה, למה אתה מכבד אותו אם אתה לא זקוק לכספו, אם אתה עשיר ממנו פי מליון?!

אם רבי מכבד עשירים סימן שיש לו חוש מיוחד בעושר, ובאמת הוא רוצה שכולם יהיו עשירים, שכל היהודים יהיו עשירים. החוש הזה שייך לדעת של רבי. כנראה שזה גם משהו מאד משיחי (כמו שהרמב"ם מתאר בסוף חבורו את העושר המופלג שיהיה בימות המשיח), שהוא מכבד עשירים, כמה שהוא הכי עשיר.

חסד־גבורה: הנהגת רבי בשני בצורת – פתיחת האוצרות לתלמידי חכמים

מכאן, מה שמסתעף מ"רבי מכבד עשירים", הם החסד והגבורה. לפי הקבלה והחסידות שרש החסד והגבורה הוא בדעת, הם מסתעפים מ"תרין עטרין שבדעת".

תור הזהב תחת ממשלת רומי

רבי נולד בשנת שמד, עד שזכה שאביו קדש אותו לשמים, אבל בימי חייו – יש דעה שחי מאה שנה, בהיסטוריה מעריכים שחי קצת פחות, אבל האריך ימים – היה שלום ושקט יחסי. מייחסים זאת ליחסים הטובים שלו עם אנטונינוס. אמרנו שעדיו אף נשיא מבית הלל לא נקרא יהודה – יהודה הוא מי שיש לו 'אני' טוב של יחסי צבור. רק לו, ברוח הקדש, אביו שמעון קרא יהודה. הוא זכה באמת לכל הקשרים הכי טובים וכל התקופה שלו היתה מה שקוראים "תור זהב" יחסית של גלות תחת ממשלת רומא.

פתיחת האוצרות (חסד) לתלמידי חכמים בלבד (גבורה)

פעם אחת היתה בצורת, שנה קשה, ורבי – שהיה עשיר מופלג כנ"ל – פתח את האוצרות שלו לכולם. אבל לא בדיוק לכולם – זה גם סיפור מאד מיוחד בגמרא. כולם היו בסכנת רעב, הוא פתח את האוצרות שלו ואמר שמי שבעל מקרא יבוא ויכנס, בעל משנה, בעל גמרא, בעל הלכה, בעל אגדה (האפשרות היחידה בשבילנו היא בעל אגדה קצת...). מישהו שבעל כך וכך וכך – מנה שם חמשה דברים, מקרא-משנה-גמרא-הלכה-אגדה[י] – יכול לבוא. אבל עם הארץ לא.

זה גם משהו מיוחד אצל רבי. דברנו על ריש לקיש ואמרנו שמאד אהב עמי הארץ. רבי לא אהב עמי הארץ. בכלל חז"ל, התנאים, לא אהבו עמי הארץ – היה מתח גדול ונוראי. רבי אמר שכל פורענות שבאה לישראל היא רק בגלל עמי הארץ – היה מעשה להוכיח זאת, תיכף נספר, בהמשך הסוגיא בגמרא.

מה רואים בסיפור הזה? מצד אחד הוא מאד לארג', פתח את האוצרות שלו עם חסד לכולם, פרנס את כל עם ישראל באותה שנה. יחד עם זה הוא נהג בצמצום נוראי, שרק מי שקשור לתורה יכול לקבל, ומי שעם הארץ אין לו זכות לקבל. זה חסד וגבורה יחד.

פעולתו של יונתן בן עמרם

מה היה? היה לו תלמיד אחד טוב וחכם – כל התלמידים צריכים ללמוד להיות כמוהו – שקראו לו יונתן בן עמרם. היו לרבי הרבה תלמידים, והתלמיד הזה הצליח להתחפש שרבי לא יכיר אותו כלל. יש לו תלמיד בשם יונתן בן עמרם שמתחפש ומופיע כעם הארץ, ובא לפני רבי ואומר "רבי פרנסני", שיתן לו לאכול. הוא שאל אותו אם יודע משהו – מקרא, משנה, גמרא, הלכה, אגדה (איזה סיפור, איזה וואַרט, משהו) – גארנישט, שום דבר. אז מה אני יכול לעשות לך, איך אני יכול לפרנס אותך? הוא אומר לו "פרנסני ככלב וכעורב". כמו שהקב"ה נותן לכלבים לאכול, אין להם הרבה מה לאכול, ולעורב שהוריו מתאכזרים אליו ואין לו מה לאכול. זה נגע ללבו של רבי, לפחות קצת – הוא לא יכול היה לסרב לו – והוא נתן לו פת.

אחרי שהוא הלך כתוב שרבי פתאום תפס את עצמו מה עשיתי – נתתי פתי לעם הארץ? אוי ואבוי, זו עבירה פלילית. הוא ישב והתחרט, התחיל להכות חזק על החזה "על חטא", איך זה שנתתי את לחמי לעם הארץ?! היה שם בנו שמעון של רבי – שבסוף הוא אמר שהוא יהיה החכם, לא הנשיא, כנראה החכם היה יותר חכם מהנשיא (וכמו שכתוב במפורש שרבן גמליאל בנו של רבי לא מילא את מקום אביו בחכמה אלא דווקא ביראה) – שאמר לאביו 'שמא אותו אחד הוא תלמידך יונתן בן עמרם, שמחביא את עצמו ולא רוצה להתכבד בתורתו?'. הוא נמנע, במאמץ גדול, לא להתכבד ולקבל שום דבר בזכות התורה שלו.

בדקו ומצאו שבאמת זה הוא, ואז רבי נשבר ופתח את האוצרות לכולם – לא להבחין בין יודעי התורה לעמי הארץ. מה התחלת הסיפור? שהוא לארג' לגמרי, חסד לגמרי, אבל רק למי שיש לו זיקה לתורה, אבל בסוף הוא הוריד גם את ההגבלה הזו.

"אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ" (סיפור של 'שויון בנטל')

בכל אופן, הוא לא חזר בו מכך שכל פורענות באה רק בגלל עמי הארץ. מי היו עמי הארץ אז? כנראה שונאי החכמים, לא סתם. צריך כל דבר לחשוב מהו היום, מה הדמיון למישהו או משהו היום. איך הוא ידע שכל פורענות באה בגלל עמי הארץ? הוא הוכיח ממעשה שהיה:

פעם אחת מלך רומא 'התלבש' על טבריה וגזר שיעשו לו כתר בסכום עתק, כלילא – שהם צריכים לממן כתר בשביל המלך. באו התושבים, שכנראה רובם היו עמי הארץ, אל רבי – שהיה המרא דאתרא, הבר סמכא – ואמרו לו שבגזרה הזו, שכולם צריכים לתת כסף לכתר המלך, ישתתפו גם בני הישיבה, תלמידי החכמים ובני התורה. זה הסיפור בגמרא שהוא אב-טיפוס של שויון בנטל – באו ואמרו לו "שויון בנטל"! מה רבי אמר להם? ניין, לא. כך כתוב שם, לא יותר מזה – מלה אחת, שתי אותיות.

מה אמרו לו? נברח מכאן. נצא מכאן – לא נורא, אם לא שויון בנטל נרד מהארץ, נלך לגור בלוס-אנג'לס. מה הוא ענה להם? ערוקו – לכו ללוס אנג'לס. אמר להם לבריאות. חצי מהם באמת ברחו, עזבו את העיר, ואז קבלו הודעה מרומא שהמלך בטל חצי מהגזרה – צריכים לממן רק חצי כתר, לא כתר שלם. באו החצי השני ואמרו אותו דבר, שעכשיו זה רק חצי – שויון בנטל! רבי השיב – לא! תברחו. כולם ברחו חוץ מכובס אחד. יש עוד סיפור של כובס, באשכבתא דרבי – לא כתוב שזה אותו כובס. כובס אחד לא ברח. אז כל הסכום הנדרש נפל כעת על הכובס הזה. בסוף גם הוא ברח וקבלו הודעה מרומא שהכל בטל, אין יותר גזרה בכלל. זה היה בשלשה שלבים, ומכאן רבי הוכיח שכל פורענות שבאה לעם ישראל היא רק בגלל עמי הארץ.

נשיאת ההפכים של רבי – יחוד דעת עליון ודעת תחתון

רואים שיש לו איזו גבורה, הוא לא אוהב עמי הארץ, אבל בשנת רעב בסוף בזכות אותו תלמיד – רבי יונתן בן עמרם – הוא פתח את אוצרותיו לפרנס את כולם, גם עמי הארץ. יש אחרונים שתמהים, ומשאירים בצריך-עיון, איך הוא באמת עשה אפליה, על פי דין, לא לפרנס יהודים בשעת סכנת נפשות כי אינם שייכים לתורה, הרי מצוה רמה ונשגבה להחיות כל יהודי. נמצא שכאן מתגלה רבי כבעל מדת הגבורה להפליא. יש אצל רבי חסד גדול להפליא יחד עם גבורה גדולה להפליא. זו גם נשיאת הפכים של ה'אני' שלו, "אומר אני", החבור הזה של שם הוי' ושם אגלא, שם של חסדים ושם של גבורות.

בכלל **'אני'** שייך למלכות, שם **א-דני** – ההבדל ביניהם הוא רק **ד**. אם אומרים שיהודה הוא המקור של 'אני', השבט של ניסן, אז מה קורה שמחברים אותם, **אני ליהודה** (אין כזה פסוק "אני יהודה"**[יא]**, אבל אפשר לחבר)? יוצא בדיוק השילוב, יחודא עילאה ויחודא תתאה, הדבר הכי מושלם – 91, **הוי'** ועוד שם **א-דני**, כי ה-ד של יהודה מצטרפת למלה **אני** להיות שם **א-דני**, ומיהודה נשאר שם **הוי'**. אז **אני-יהודה** זה שני השמות ממש, שם **הוי'** ושם **א-דני**. שוב, שילוב אדנות בהוי' זה יחודא עילאה ושילוב הוי' באדנות הוא יחודא תתאה.

עוד תוספת לרמז הזה: כשמחברים את שני השמות הנ"ל, שם **הוי'** (26) ושם **אגלא** (35) מקבלים **אני** – מה קורה כשמכפילים אותם, 26 פעמים 35? מקבלים 910, י"פ **אני-יהודה**, שלמות בכל עשר ספירות של **אני-יהודה**.

תפארת: יסורי רבי – באים והולכים לפי שלמות הרחמים

דרך ישרה – "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם"

עשינו מכתר עד גבורה. מה התפארת? הזכרנו קודם שהמשנה העיקרית של רבי היא תפארת – "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם? כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם". מכאן לומדים שרבי הוא ניצוצו של יעקב אבינו.

סירוב אשה גדולה להנשא לצדיק הדור

אבל יש עוד משהו חשוב של תפארת. פנימיות תפארת היא מדת הרחמים. דברנו על החסד הנפלא שלו ועל הגבורה המדהימה שלו בשנת הבצורת. אבל יש עוד סיפור, שבסוף ימיו – בגלל מעשה שהיה, שהוא רצה להתחתן עם אלמנת רבי אלעזר ברבי שמעון, והיא זלזלה בו ואמרה "כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול?!". הוא שלח לה, שהגם שבתורה הוא גדול ממני, אבל במעשים איני יותר גדול ממנו?! כך הוא שלח לאלמנה, לשכנע אותה שאולי תרצה להתחתן איתו – רבי.

עוד מעט היארצייט של הצמח-צדק. כשהוא התאלמן אז מנוחה-רחל, בת הדודה שלו, גם התאלמנה כאן בארץ, בחברון. היא היתה האחות הצעירה של אשתו, והצ"צ שלח לה לבקש את ידה בזיווג שני. היא סרבה, שהיא לא עוזבת את הארץ – היתה קשורה בכל עצמותה לארץ. אם תבוא לגור בחברון – בסדר. אבל הצ"צ לא הסכים, כך שהשידוך לא יצא. בכל אופן, זה סיפור של אשה צדיקה שמסרבת לצדיק הדור, לגדול הדור.

אותו דבר, רבי שלח אחרי אשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון. היא אמרה, מה פתאום? כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול?! הוא אמר לה שבעלה היה יותר גדול בתורה ממנו אבל לא יותר גדול במעשים. היא אמרה – בתורה איני יודעת, בזה "פיך ענה בך", אבל מעשים אני יודעת, שדווקא הוא היה יותר גדול ממך, שהוא קבל על עצמו יסורים באהבה וכך הגין על כל הדור, ובזה הוא יותר גדול ממך.

קבלת רבי יסורים על עצמו ב-יג השנים האחרונות – תיקון יג מדות הרחמים

מה רבי הסיק? הוא קבל מוסר. כתוב שהגאון מוילנא אחל לעצמו שהמגיד מדובנא יהיה לו בעל מוסר, שיתן לו מוסר. כל אחד צריך מישהו שיתן לו מוסר. באמת, מי נתן מוסר לרבי, רבינו הקדוש? אשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון, שהיה חבר שלו בצעירותם. בכל אופן, בגלל המוסר שלה בסוף ימיו הוא הסכים לקבל על עצמו יסורים.

כתוב שכל תקופת היסורים – בחינה של משיח, "הוא מחלל מפשענו" (דברנו על זה לפני כמה שיעורים[יב]), לקבל יסורים בשביל כל עם ישראל (גם הרבי בסוף ימיו קבל יסורים בשביל כל עם ישראל) כתוב שכל הזמן שרבי אליעזר ברבי שמעון קבל יסורים לא מת יהודי לפני זמנו וכל זמן שרבי קבל יסורים העולם לא היה חסר מטר, לא היתה בצורת. בכל אופן, חז"ל אומרים שאת היסורים של רבי אלעזר ברבי שמעון הוא קבל יותר באהבה. כל זה פנימיות התפארת של רבי – רחמים. הוא קבל יסורים 13 שנה, כנראה כנגד יג מדות הרחמים – הכל לתקן את מדת הרחמים שלו.

תחלת היסורים באי-רחמים על עגל וסיומם ברחמים על גורי חולדה

מה היתה תחלת היסורים שלו? על ידי מעשה. המעשה הראשון היה שבא עגל – מישהו לקח עגל לשחיטה והעגל ברח ממנו, התחיל לצרוח ולבכות, והתחבא תחת הטלית של רבי. רבי הרים את הטלית, את הבגד, ואמר לעגל – לך, לכך נוצרת. לך לשחיטה. הרי יש מאמר חז"ל "סוף אדם למות, סוף בהמה לשחיטה". אמר לו "לכך נוצרת", ובשמים אמרו – לא רחמת על העגל הזה, מגיעים לך יסורים.

איך נגמרו היסורים? גם על ידי מעשה. פעם אחת בבית שלו – בית עשירים, ארמון של מלך – השפחה (היו לו שפחות מיוחדות, בעלות רוח הקדש, והאריז"ל אומר שהן היו גלגול אותן שפחות שעמדו על הים וכתוב ש"ראתה שפחה על הים וכו'") טאטאה את הבית ומצאה שם כרכשתא (חולדה) עם גורים

קטנים. היא רצתה לטאטא את הגורים, ורבי עבר באותו רגע ואמר לא לגעת בהם – אל תטאטאי את העכברים האלה, "ורחמיו על כל מעשיו" כתיב. אמרו בשמים שכעת רחמת על העכברים האלה – ירחמו עליך מן השמים. ככה הפסיקו יסוריו אחרי **יג** שנים.

זה סיפור מדהים, שיסורי רבי מתחילים מחוסר רחמים ונגמרים עם מלא רחמים (הכל ביחס לבעלי חיים, צער בעלי חיים, מזכיר את דברי רבי יונתן בן עמרם לרבי – "פרנסני ככלב וכעורב". משפט זה גרם לרבי להכליל את השמאל שלו, מדת הדין שלו, בימין שלו, מדת החסד שלו, פעולה שנעשית על ידי קו האמצעי, מדת התפארת והרחמים) – סימן שעיקר התיקון שלו הוא תיקון מדת הרחמים. תיקון הרחמים הוא פנימיות התפארת.

נצח: "ומתלמידי יותר מכולם"

נצח והוד: הנצח של רבי, הוא זה שאומר משפט חשוב – כלל גדול בתורה – "הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולם". רבותי היינו חב"ד, מה שלומדים מחברי היינו חג"ת ומה שלומדים מתלמידי הוא נה"י. היו לו תלמידים מיוחדים, רבי חייא ורבי אושעיא שחברו את התוספתא והברייתות, רבי אפס, רבי יהושע בן לוי, לוי.

אחרי שרבי נפטר היה דור התפר – לא היה בדיוק מעבר ישיר בין תנאים לאמוראים. היה דור של תפר, ממוצע, וכתוב שכל ממוצע-מחבר גבוה משני הדברים שהוא מחבר. באותו דור היו אנשים מאד מיוחדים, ועליהם רבי אמר "ומתלמידי יותר מכולם". בשביל רבי הבנים-התלמידים הם הנצח. דברנו גם קודם לילדים שהתלמידים-הילדים הם נצח. כאן זה "מתלמידי יותר מכולם" – תובנה וחידוש של רבי.

הוד: "בקש לעקור תשעה באב"

רצון רבי לבטל את רושם החורבן

בהוד יש גם משהו מיוחד מאד. כתוב שרבי נסה לבטל את צום תשעה באב, את כל הצומות (חוץ מיום כפור). כמו שהנין שלו, הלל, אמר "אין משיח לישראל" – כמו שדברנו לפני שבוע[**יג**] – ככה רבי רצה להוריד את הרושם, את הכאב, של העבר. ככה כתוב, שהוא צפה את אורך הגלות ורצה להסתדר עם המלכות – זה לא ריש לקיש, זה משהו אחר – והוא רצה שלא יחיו עם אבל (דברנו שמסתבר שריש לקיש היה המנהיג של "אבלי ציון"). הגם שחרבן בית המקדש היה די טרי, בכל אופן הוא רצה לבטל את תשעה באב.

הוא נולד בזמן של גזרות ומסירות נפש כנ"ל. לפי חז"ל, הוא נולד ביום שמת רבי עקיבא, מעשרה הרוגי מלכות, קשור להמשך של מרד בר כוכבא, בר כוזיבא. חרבן ביתר היה איום ונורא – יותר מחורבן הבית. בא רבי בדור הבא ורוצה להשכיח זאת מעם ישראל. הוא לא רוצה שהתורה תשתכח, עושה לשם כך עבירה לשמה, אבל רוצה שהצרות תשתכחנה.

הוא רצה לבטל תשעה באב – יש אומרים שהוא רצה לבטל את הצומות לגמרי. אך יש אומרים שהוא רק רצה "כיון שנדחה ידחה", שהיה מדובר בשנה מסוימת בה תשעה באב חל להיות בשבת – ואז הוא רצה לבטל שלא יצטרכו לצום ביום ראשון, שכיון שנדחה ידחה. הביטוי "כיון שנדחה ידחה" נכנס למסורת – הרבי אוהב אותו, מאחל אותו, אבל רבי רצה לפסוק כך למעשה. או שהוא רצה "כיון שנדחה ידחה" או שרצה לבטל את הצומות לגמרי – כל זה חידוש מופלא אצל רבי.

להפוך את ההוד בחזרה – נסיון לתקן את האלף החמישי

איזו ספירה זו אצלו בנפש? כאן כל הספירות הן של רבינו הקדוש, "אומר אני", "מתיר אסורים". זה שייך להוד – "הודי נהפך עלי למשחית". חורבן הבית וכל הצרות הן הוד, והרצון שלו לבטל את זה הוא בשבילו תיקון ההוד. הם היו במצב של "כל היום דוה". רבי נכנס לאלף החמישי, שעליו כתוב "כל היום דוה". הוא צפה את אלף השנים הבאות של אבל ורצה פשוט למנוע זאת. או שיבוא משיח או שלא יבוא משיח, אבל הוא רצה להמתיק – "בינה עד הוד אתפשטת" – את "כל היום דוה". זה הוד.

יסוד אמרנו – הקדושה שלו, שלא הסתכל ולא נגע במילתו.

מלכות: קשרי רבי עם המלכות

שרש החברות של רבי ואנטונינוס – לפני יצירת הולד של יעקב ועשו

אחרון חביב, המלכות, שהיא עיקר הכל אצל רבי – הגדולה. המלכות היא הידידות המופלאה שאין כיוצא בזה בסיפורי חז"ל, שיש לנשיא הדור ידיד נפש – אנטונינוס, עשו. על שניהם כבר כתוב בתורת ה' "שני גיים – שני גאים – בבטנך", זה אנטונינוס ורבי, "ושני לְאֻמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר". לכאורה שני הגאים שבבטן רבקה הם אויבים, כמו יעקב ועשו, אבל פלאי-פלאים – כאן הם חברים בלב ובנפש. כאשר אנטונינוס מת רבי התבטא "נתפרדה החבילה". הוא כל כך אהב את העשו הזה שזה פלאי פלאים. במקום אחד כתוב שהוא גייר אותו. כל הקשר ביניהם היה בסתר.

אם זה רמוז ב"שני גיים", כתיב גיים וקוראים גאים מלשון גאוה, אבל הכתיב הוא יי. כנראה שעוד לפני שנעשה "גוים" – הפשט – שמתנגדים אחד לשני, כשהתחילו להתרוצץ, אבל בשעת הקליטה ממש, כשהיו שתי טפות של יצחק אבינו, זה שרש החברות שלהם. הרי יש את הוואַרט של היהודי הקדוש – שלכן נקרא דער הייליגער יוד – ששני יודים שוים בקומתם זה קדושה כי הם חברים, וכך כתוב, גיים, י-י. כנראה שעוד לפני ההתרוצצות בבטן – כבר התנגדות, שכל אחד בועט בשני ורוצה לצאת (לכיוון שלו בחיים, זה לבית המדרש וזה לבית ע"ז) – היה מצב ראשוני של י-י, שתי טיפות יחד, שזה כנראה נתגלה אצל רבי ואנטונינוס. לא רק שלא היו אויבים, אלא אנטונינוס – המלך – התכופף ורצה שרבי יעלה עליו כמדרגה למטה. רבי סרב, לא רצה לזלזל עד כדי כך במלכות.

ה'אני' של רומי וה"אומר אני" של הקדושה

אנטונינוס הוא **אני** אחד גדול – נוטריקון של **אני** – והיה במצב כל כך מתוקן, משהו משיחי לגמרי. אנטונינוס אף התגייר בסתר כנ"ל – הוא ורבי היו מדברים רק בשפת סתרים, שאף אחד אחר לא יתפוס (אנטונינוס הרג את המשרת בכניסה וביציאה, שאף אחד לא ידליף מידע). ספורים פלאיים. מלכות היא 'אני', ובדרך כלל זו המלכות הרשעה – ה'אני' של עשו, ה'**אני**' של **רומא** (**רומא** אותיות **אומר**, ה'**אומר אני**' של הקליפה, שרבי בא לתקן כאשר "רבי אומר **אומר אני**") – ובכל חייו הוא בקשר עם המלכות. יש כאן שני דברים גדולים בפרצוף, הבינה והמלכות – כתיבת התורה שבעל פה והקשר של רבי עם אנטונינוס. **אנטונינוס** שוה בדיוק **רבי יהודה** – פלאי פלאים. כל אחד רבוע כפול של **יא** וביחד הם **כב** ברבוע.

אהבת החכמה של אנטונינוס

זה בזכות שאותו מלך רומא, גם בספרי ההסטוריה, היה אוהב חכמה. אם זה אנטונינוס פיוס נקרא כך כי היה שוב, זו המלכות של רבי – התיקון, היכולת להתחבר עם המלכות הרשעה, לברר מתוך מלכות הרשעה את ניצוץ הקדושה שבה (כאשר אנטונינוס ציטט בפני רבי פסוקי תנ"ך שבהם משמע שאין תיקון לעשו, רבי הרגיע אותו ואמר שמדובר "חוץ מאנטונינוס", שאנטונינוס הוא יוצא מהכלל, כמו שכתוב על רבקה, אם יעקב ועשו, "והנה רבקה יצאת").

חסיד (פיוס זה חסיד). אבל מאד יתכן שזה מי שאחריו, שכתב ספר מדיטציות – מכל מלכי רומא הוא היה הכי פילוסוף (הראשון צפה לחסידות והשני צפה לחכמה). [פעם שאלו את ביל קלינטון – נשיא אמריקה לפני כמה שנים, נשיא שלא היה כל כך בסדר – מה הספר שהוא הכי אוהב, והוא ענה שאוהב את ספר המדיטציות של אנטונינוס.] אלו אותיות פורחות, שצריך להבין מה כתוב שם, איזה סוג פילוסופיה – בכל אופן, איש מאד מיוחד. שניהם היו בזמן של רבי. היתה כאן מגמה, סוג מיוחד של תיקון – תיקון המלכות של רומא על ידי רבי. כל הסיפורים, החל מהסיפור הראשון שהתחלפו כאשר היו תינוקות.

חילופי האמהות שמניקות פעלו קרבת נפש

נחזור לסיפור הזה: אם התחלפו ובאמת כל אמא הניקה את השני זה מסביר את האהבה שלהם אחד לשני אחר כך. אמרנו שמשה רבינו לא הסכים שגויה תניק אותו, אבל אם באמת הגויה הניקה את רבי – החלב עושה תכונה בנפש, מה זה עושה לו? יכולת לקרב את הערל הזה, לאהוב אותו, לגייר אותו. החלב של אמא של רבי גם פעל אותו דבר – עשה קרבה, שהוא יאהב את רבי ויכנע לפניו.

רבי – מלכות בכפה עם ענוה גדולה

[חכמי אותו דור הסכימו לרבי בקרבה למלכות?]. ככלל, כן, רבי מלך בכפה באותו דור. היו שלשה שלבים של סנהדרין. לא היה דור בכל דורות הסנהדרין, מיסודה והלאה, שהנשיא שלט מאה אחוז בסנהדרין רק בדורו – לא לפניו ולא אחריו. דברנו הרבה, אפילו כתבנו ספר, על היחס בין הגורמים – המלך, הסנהדרין, הכהן וכו'. לא היה דור שכל הסמכויות היו אצל אחד כמו אצל רבי, כולם נכנעו לו.

הוא היה ענו. הרי בדור הקודם היתה מחלוקת של רבי מאיר ורבי נתן נגד אביו. הוא אמר שכל מה שהוא חכם כי ראה את רבי מאיר – יריב המשפחה – מאחוריו. אחד ההסברים שראו אותו מאחוריו, כי היה יריב המשפחה ולא היה יכול לשבת לפניו, עשה זאת קצת בהחבא. הוא היה ענו מאד, וסתם משנה הוא רבי מאיר – את עיקר המשנה לקח מרבי מאיר, יריב המשפחה.

מצד אחד הוא מאד ענו, וצד שני הוא מלך בכפה. שוב, בזמן אביו ובזמן סבו היו כל הזמן עימות בין הנשיא לסנהדרין, ואצלו לא היה, בדור שלו. זה היה הרבה זמן. אחר כך, בדור הבן שלו והנכד שלו היה משהו אחר – הנשיאים אבדו את עיקר הכח שלהם. [היה סיפור עם רבי פנחס בן יאיר – זה היה על זה?]. יכול להיות. בכל זאת, הוא גם כבד אותו, אף שהתנגד אליו. זו נשיאת ההפכים שלו – מצד אחד הוא מאד מולך בכפה, ומצד שני מאד ענו לגבי כולם, גם מי שמתנגד לו, אם הוא מחזיק ממנו בתורה. כמו שמכבד עשירים, עוד יותר מכבד בני תורה.

סיכום

כעת עשינו בקיצור פרצוף של ענינים עצמיים של רבי, שקשורים בפשט לכל ספירה – מאד קל, פרצוף מאד טוב יחסית לכל הפרצופים. כל תכונה בדיוק שייכת לספירה המתאימה.

ולסיכום:

כתר
הוקדש לשמים בלידתו במס"נ

חכמה
הרואה רבי בחלום יצפה לחכמה

בינה
כתיבת התורה שבעל פה

דעת
עטרא דחסדים
כח המכריע

עטרא דגבורות
רבי מכבד עשירים

חסד
פתיחת האוצרות

גבורה
הענקה רק לתלמידי חכמים

תפארת
דרך ישרה שיבור לו האדם
יסורי רבי לתיקון מדת הרחמים

נצח
מתלמידי יותר מכולם

הוד
רצון לבטל את צומות החורבן

יסוד
קדושת הברית של "רבינו הקדוש"

מלכות
קרבתו למלכות

זכותו של רבי – שנלמד ממנו, נזכה לתורה וגדולה במקום אחד, מכח הצדקה של ערב פסח, קמחא דפסחא. מה שיוצא מהכל ש"אני מדבר בצדקה רב להושיע" – שצריך הרבה קמחא דפסחא (**קמח = פסח כנודע**). משיעור א' ניסן תשע"ד הרב יצחק גינזבורג שליט"א

י"ז כסלו

הצדיק הרב שלום עגיב

יום ההילולא - י"ז כסלו

הצדיק הרב שלום עגיב זצ"ל- נולד בסביבות שנת ה'התקנ"ט (1799) בטריפולי. עוד בילדותו ניכר כי לגדולות נועד. שימש כחבר ברבנות בתקופת ר' אברהם אדאדי ה'השומר אמת' ו'ויקרא אברהם' עם הרבנים הגאונים ר' פריג'א דאבוש ור' יוסף רובין. היה מקובל אלוקי ונחשב לעילוי גדול בתורה. לגדלותו

בתורת הקבלה יצא שם דבר עד כדי כך שחכמי דורו אמרו עליו: "אל תקרא עגיב אלא עג'יב" זאת אומרת מופלא. גדלותו זו היתה בו למרות שהיה סגי נהור. ידע את תוכן הספרים בעל פה. לימד קבלה לרבים. מעשה ניסים רבים מיוחסים לרבינו. מלומד בניסים. גאון בנגלה ובנסתר. נפטר ב-י"ז כסליו ה'תר"ל (1869). חי כ-70 שנים.

מתלמידיו: המקובלים ר' אברהם אדאדי, ר' רחמים עגיב, ר' חי מימון זצוק"ל (מח"ס 'באר לחי'). **מספריו:**
•**באר לחי**- ספרו של תלמידיו ר' חי מימון והביא שם גם מחידושי רבינו.

יום אחד באו לבית הדין בטריפולי שני בעלי דין. הדיינים היו הגאונים ר' שלום עגיב, ר' פריג'א דאבוש ור' אברהם אדאדי. לבעלי הדין לא היו עדים ולכן קשה היה לפסוק. בהעדר הוכחות של התובע ר' פריג'א ור' אברהם פסקו שאין לחייב את הנתבע. רבינו שהיה בדעת מיעוט ביקש לדחות את פסק הדין ליום המחרת. בערב, לאחר תפילת מעריב ולימוד רבינו הלך עם כמה מתלמידיו לביתו וביקש מהם להישאר ערים מחוץ לחדרו כי הוא עושה 'שאלת חלום'. הוא אמר להם שלאחר שדלתות חדרו יסגרו מאליהן ימתינו רבע שעה וישתדלו לפתוח אותן. וכך קרה. בחצות הדלתות נטרקו בחזקה והתלמידים לא יכלו לפתחן עד אשר העירו את אשת הרב וזו נגעה בדלתות והן נפתחו.

רבינו התעורר ואמר "ברוך השם", ושלח את תלמידיו לישון. הרב הלך עם שמשו לישיבת ר' אברהם אדאדי זצוק"ל. בואו של ר' שלום בשעה שכזאת היה הפתעה לר' אברהם וזו גברה כששלח ר' שלום את שמשו להביא את ר' פריגא דאבוש. השלושה למדו ועסקו בתורה עד עמוד השחר, התפללו תפילת שחרית ואז ביקש ר' שלום להזמין אליו את שני בעלי הדין.

ר' שלום ביקש מר' אברהם אדאי ספר מסויים כדי לעיין בו (למרות שהיה סגי נהור). ר' אברהם אדאי ענה כי איננו חושב שהספר מצוי בספריה. רבינו התעקש ואמר שהספר כן נמצא בספריה ואף הורה לו באיזה מדף ובאיזה מקום הוא מונח. הספר אכן נמצא במקום שהרב ציין ובו היה פסק ההלכה הנכון למקרה שלהם שהיה שונה ממה שפסק בית הדין. רבינו אמר לנוכחים: "מכיוון שלא הייתי שלם עם פסק הדין החלטתי לערוך שאלת חלום ובקשתי ממרן יוסף קארו לבוא ולגלות לי את הדין. בחולם נגלה אלי ר' יוסף קארו ואמר לי את ההלכה הפסוקה, באיזה ספר אמצא אותה והיכן בדיוק אמצא אותה בספריית הישיבה".

המצב הכלכלי של יהודי טריפולי תחת שלטון הטורקים היה ירוד מאוד חוץ מכמה עשירים בודדים, היתה העניות מנת חלקם. בין העניים המרודים היה גם 'בארה', שמשו של רבינו. משכורתו הדלה לא הספיקה למחייתו ולכן חיפש, ככל יהודי המקום הכנסות צדדיות. היה לו סכום כסף לא מבוטל אותו צבר במשך שנים רבות, ובו היה משתמש כדי להלוות לשוטרי המקום סכומי-כסף קטנים עד לתשלום משכורתם ע"י השלטונות. כך היה מרוויח משהו נוסף על משכורתו הדלה. פעם בא אליו שוטר וביקש הלוואה גדולה מן הרגיל ולזמן ארוך מן הרגיל. 'בארה' סירב למלא בקשה זו, כי לא רצה לסטות מן המקובל עליו. השוטר אמר לו: "אגלה לך סוד, שיגרום לך רווח גדול מאוד: בעוד ימים אחדים עומדת המלכות לפסול מטבע פלונית, ואם תיפטר מן המטבעות האלו אשר ברשותך, תצא ברווח גדול".

'בארה' הלווה לשוטר את הלוואה המבוקשת כשהוא עצמו ישב והרהר: "מה לעשות במטבעות אלו הנמצאות תחת ידי?". הירהר עד שהחליט לקנות תמורתן חיטה ושמן בשוק. אמר ועשה, ביום השוק הקרוב נטל את צרור כספו וקנה בו את כל כמויות החיטה והשמן שהגיעו אותו יום לשוק. לשאר

הקונים שבאו לקנות מצרכים אלה, כדרכם מדי שבוע בשבוע, לצורכי ביתם, לא נשאר מה לקנות. כי כל הסחורה אזלה.

התושבים החליטו להתלונן אצל חמודה באשה, שהיה המושל של טריפולי. הלה חקר בדבר, וכאשר נודע לו על מעשהו של 'בארה', ציווה להשליכו לבית-הסוהר ולפצות את האנשים שבאו להתלונן על המחסור בחיטה ובשמן. למחרת קיים המושל את משפטו של 'בארה' שהואשם בכוונה להרעיב את תושבי העיר ולגרום ע"י כך להתמרדות ולמהומות. דינו יצא לתלייה ומועדה נקבע ביום השבת הקרוב, מול בית הכנסת הגדול, למען ישמעו ויראו כל המעיזים להמרות את חוקי המלכות. השמועה התפשטה בעיר ואבל כבד ירד על יהודי טריפולי.

מאות נשים נהרו אל ביתו של 'בארה' כדי לבכות שם יחד עם אמו הזקנה ואשתו הצעירה על גורלו המר של אביהם ובעלם. בין הנשים האלו היתה גם רוכלת בשם מסעודה, שהיו לה מהלכים בבתיהם של נכבדי העיר והקצינים הטורקיים, ובכללם גם ביתו של המושל. צרת אמו ואשתו של 'בארה' נגעה ללבה, והיא אמרה להן: "אני מוכנה ללכת אתכן ל בית המושל ולהתחנן בפי אמו שתשפיע על בנה לבטל את גזר-הדין". שלוש הנשים הלכו לאם המושל, וזו הושפעה מדבריה והבטיחה להן לעשות כמיטב יכולתה. היא ביקשה מהן לשוב למחרת כדי שתעדכן אותן.

המושל בא לאמו כדי לקבל את ברכתה לפני לכתו לתפילה במסגד אולם היא סירבה לברך אותו עד שיבטיח לה לחון את 'בארה', אבל כל הפצרותיה ותוכחותיה שלא לשפוך דם נקי, עלו בתוהו. למחרת יום שישי שמעו שתי הנשים, אמו ואשתו של "בארה", את הבשורה המרה מפי אמו של המושל. שתיהן חזרו מיואשות לביתן ולאבלן. מישהו אז יעץ להן לפנות לרבינו ולהתחתן לפניו שידאג לשמשו הנאמן. הנשים הלכו לבית הרב וראו אותו מתכונן לקבלת השבת כי דרכו בקודש היתה לקבל את השבת ביום שישי כבר משעת הצהריים.

אחרי שהרב שמע מה שקרה הוא אמר להן: "לכו הביתה ותכינו את כל צורכי השבת ואל תחסרנה דבר! עוד הלילה, לפני חצות, ישוב 'בארה' לבית ויספיק לקדש על שולחנו". אחרי אכילת פת ערבית בליל שבת, נרדם המושל חמודה באשה במיטת-הפאר שלו. לא עברה שעה קלה והוא הרגיש כי מישהו מכה אותו חבטות ומכות כואבות. הוא התעורר, העלה אור, אבל בחדר לא היה איש. השומרים עמדו בחוץ כרגיל.

המושל חזר למיטתו ונרדם, אבל כעבור רגעים הוא הרגיש מכות חזקות יותר. צעקות וצריחות איומות נשמעו בפי המושל, וראש המשמר והשומרים הוצבו גם בתוך חדר השינה. הם היו אובדי עצות, כי לא ראו דבר. היועצים הובהלו ממיטותיהם להתייעצות דחופה בארמון המושל. ואחד מהם יעץ: "אדוני המושל, אנחנו רואים במכות אלו עונש מן השמיים. עליך לבקש חנינה מן המכים ולשאול לסיבת הדבר".

דברי היועץ נכנסו לליבו של המושל וכאשר חזרו ונשנו המכות, הוא צעק כלפי המכים: "מה פשעי ומה חטאתי. הודיעוני ואדע לתקן את דרכי". בת-קול נשמעה בחדר: "איך העזת, פושע, להשאיר את ר' שלום עגיב בלי שמש שילווה אות לבית-הכנסת? מדוע אסרת את שמשו".

"מי אתם", המושל תמה. שוב נשמעה בת-קול: "אנחנו ר' שמעון בר יוחאי ור' אלעזר בנו, אשר ר' שלום הוגה יומם ולילה בספרנו, ספר ה'זוהר'. אם לא תשחרר את שמשו עוד הלילה, מרה תהיה אחריתך".

המושל קם ממיטתו, מבוהל ורועד, התלבש ויצא בחשכת הלילה עם יועציו אל בית-הסוהר. שם דרש ממנהל הכלא לפתוח לו מיד את דלת התא, שבו כלוא 'בארה', כבול בידיו וברגליו .

'בארה' שחשב כי באים להובילו לתלייה, ביקש בקול תחנונים שהות לקרוא 'וידוי' וקריאת שמע. אבל המושל הרגיעו ושאל: "מדוע לא הודעת לי, כי אתה שמשו של ר' שלום עגיב? עליך למהר עכשיו וללכת איתי לבית הרב, כדי לבקש יחד את סליחתו ". בחשכת הלילה המושל, יועציו וכמה שוטרים עשתה את דרכה אל בית הרב. ובראש השיירה 'בארה', המראה את הדרך.

כשהגיעו לבית הרב ביקשו כולם את סליחתו. הרב האיץ ב'בארה' שימהר לביתו ויקדש על שולחנו לפני חצות. "כך הבטחתי לאמך ולאשתך", הרב אמר. הדבר היה לנס ולמופת בעיני כל תושבי טריפולי, יהודים ונכרים כאחד. ושם שמיים התקדש ברבים.

י"ח כסלו

הרה"ק רבי ברוך ממז'יבוז

יום ההילולא - י"ח כסלו

הרה"ק רבי ברוך ממז'יבוז נולד בשנת תקי"ג לרבי יחיאל מיכל אשכנזי ולאדל, בתו היחידה של הבעל שם טוב. שלש שנים גדל אצל סבו, ולאחר מכן נתחנך אצל המגיד ממעזריטש, רבי יעקב יוסף מפולנאה ורבי פנחס מקוריץ. כן למד מרבי זאב קיציס, בעת שבתו באוסטראה. נשא לאשה את בתו של אחד מעשירי אוסטראה, רבי טוביה קצקש. כל זמן שהיו רבותיו בחיים לא רצה לנהוג באדמו"רות, אך בשנת תק"ם התקבל לאדמו"ר בעיירה טולצ'ין, עיר מגורי אביו, ומשם הנהיג את חצרו. בשנת תקמ"ח עבר למז'יבוז', אך המשיך מדי פעם להגיע לטולצ'ין, ובחודשי הקיץ היה מתגורר רק שם. רבי ברוך נודע כתקיף וקפדן. המליץ על עצמו את מאמר הזהר מתפילת 'בריך שמיה', "ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא" – "שאהיה אני פקיד ושליט בין הצדיקים". נטמן באהל סבו הבעש"ט במז'יבוז'.

בשנת תר"ג נקראה על־ידי ממשלת רוסיה ועידת רבנים לפטרבורג, לדון על כמה ענינים הנוגעים לחיים הדתיים של היהודים. נבחרו לוועידה: אדמו"ר בעל צמח צדק מליובאוויטש ז"ל, הגאון רבי יצחק מוולוזין ז"ל, הגביר רבי ישראל הילפרין ז"ל מברדיטשוב, ומר בצלאל שטרן ז"ל, מנהל בית־הספר באודסה.

כשבעל צמח צדק שב מנסיעתו הביתה לליובאוויטש, שמע שהחסידים אומרים עליו שמסר נפשו בפטרבורג בעד כלל ישראל. בכה האדמו"ר בכי רב, ואמר: אוי לו למי שהעולם טועים בו! ואחרי־כן הוסיף האדמו"ר ואמר: וכי זוהי מסירת נפש, כשאדם מוסר את נפשו בעד כלל ישראל, ועוד יש לו פניה שבשביל כך יגדל שכרו לעולם הבא? בזה אין שום רבותא! מסירת נפש אמתית היא כזו ששמעתי על הרב הקדוש רבי ברוך ממז'יבוז' ז"ל, שמסר את נפשו ואת העולם הבא שלו בשביל אדם אחד מישראל, יתרה מזו: לא בשביל חייו של אותו איש, רק בעבור הצלת ממונו בלבד!

וסיפר בעל צמח צדק להחסידים על מסירת הנפש של רבי ברוך ממז'יבוז': מעשה שהיה כך היה, איש אחד, ממקורביו של רבי ברוך, חסיד וירא שמים, היה סוחר ביין, ודרכו היה להוביל יין לערים רחוקות. והסוחר הזה לא היה לו בעצמו סכום כסף במחיר היין, אך מפני שהיה מוחזק לאיש ישר ונאמן היו סוחרי היין הגדולים נותנים לו סחורה בהקפה. פעם אחת, בעת שהיה בדרך במלון, נתעורר בו פתאום הרהור

תשובה על איזה ענין שלא תִקן כראוי, ומרוב התעוררותו לתשובה נכונה עזב את העגלות עם היין במלון והלך למז'יבוז'.

ויהי כאשר בא אל הרב הקדוש, שאל אותו הרב על עסקו ומסחרו, והאיש ספר לו את כל הנעשה עמו. כששמע רבי ברוך שעזב במלון את היין הפקר, התחיל לבזות אותו ולגעור בו: שוטה שכמותך, איך זה מלאך לבך להפקיר ממון של אחרים על לא דבר?!

זה היה בערב שבת סמוך למנחה. אחרי־כן, בליל שבת, בשעת הסעדה, וכן למחרתו, חרף וגדף אותו שוב בכל מיני חרפות וזלזולים, וביישו ברבים בפני כל המסובים שהיו שם. נתארח אז אצל רבי ברוך מחותנו, הרב הצדיק רבי אברהם מחמלניק ז"ל, ולא יכל רבי אברהם להתאפק, בראותו את הבזיונות הגדולים של האיש, ופנה אל רבי ברוך בשאלה: מחותן! מה יעשה במאמר הגמרא (סנהדרין קז, א): "כל המלבין פני חברו ברבים..."?

השיב לו רבי ברוך: כלום אינני יודע שהמלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא? אבל אני הפקרתי את העולם הבא שלי כדי לעשות טובה לאיש הזה, כי הגוים, בעלי העגלות שלו, התיעצו ביניהם לגנוב את כל היין שלו ולגרום לו היזק רב, אלא שהצער והיסורים שסבל האיש מהחרופים והגדופים שלי הצילו אותו, כי הוחלף לו צער ההפסד בצער הבזיון.

זוהי, סיים בעל צמח צדק את דבריו, מסירת נפש אמיתית: למסור את העולם הבא בעד הצלת ממונו של איש אחד מישראל! סיפורי חסידים, תורה

רבי ברוך הסתיר תמיד את כוונותיו הרחומות מאחורי מעטה של רוגז, ואף מסופר כי כאשר נפטר, הייתה אצבעו הקדושה מונחת על ספר הזוהר הקדוש – במילים "אית רוגזא לעילא דאיקרי ברוך".

בתניא, בשער היחוד והאמונה, מוסבר כי עיקר מדת הרחמים של הקב"ה מתגלית על ידי אותות ומופתים שפועלים הצדיקים, והאותות והמופתים הכתובים בתורה. הדבר אמור כמובן על "קללותיו" הברוכות של רבי ברוך, אך גם על הנִסים ה"מרים" שבתורה ובנביאים, כדוגמת עצירת הגשמים על ידי אליהו. כיצד ניתן להבין זאת?

בניגוד לעושי נִסים שאינם מצד הקדושה, כבלעם הרשע ודומיו, הצדיקים פועלים ישועות בתפילה (המכונה בארמית "רחמי") או בתורה (השייכת לתפארת, מדת הרחמים). משום כך, בתוך הדין עצמו מסתתרת המתקה: לעִתים גלויה יותר, ולעיתים נסתרת. מסופר במדרש, כי כאשר עצר יהושע בן נון את השמש בשמים, ואמר לה: "שמש בגבעון דום", באה אליו השמש בטענה: מי ישיר את השירה שלי לה', בזמן שאני אדום? על כך ענה לה יהושע: אני אשיר לה' במקומך (ולכך רומז הפסוק: "אז ידבר יהושע לה'... שמש בגבעון דום"). באותו האופן, כאשר הצדיק עוצר את הגשם [כמו אליהו], את השמש [כמו יהושע] או מעמיד פני כועס [כרבי ברוך] – הוא עצמו ממלא את מקום הגשם, השמש או את מקום הארת הפנים החסרה.

פעם אחת נסע הרב הקדוש רבי ברוך ממז'יבוז' בדרך, עם בעל עגלה וקצת חסידים עמו. והרבי רבי ברוך היה נוהג לומר מילתא דבדיחותא, ובעת ההיא אמר גם כן דברי בדיחות. והנה, על כל דבר שאמר, ענה כנגדו בעל העגלה גם כן במילתא דבדיחותא... החסידים רמזו לו שבל יהין לומר עוד – שהרי הרבי מתכוון לענייניים גבוהים ובעל העגלה אומר דברים פשוטים. אמנם בעל העגלה לא ציית להם, ובמשך כל

הדרך אמר ענייני בדיחות והם הראו לו שישלמו לו בעבור זה. אמנם העגלון לא פנה לאזהרתם, וכשהגיעו למחוז חפצם, רצו לפגוע בהעגלון.

אמר הרבי רבי ברוך שיקראו לעגלון, והמה תמהו לשמוע שהרבי רוצה לדבר אליו. כשבא העגלון אל הרב הקדוש, אמר הרבי: במשך כל הנסיעה לא היה העגלון שרוי בעצבות, ואם כן סימנא מילתא היא שהוא מצד הקדושה... זכרונם לברכה

הצדיק הרב מכלוף עידאן

יום ההילולא - י"ח כסלו

הצדיק הרב מכלוף עידאן זצ"ל- נולד בשנת ה'תר"מ (1880) בגאבס שבתוניסיה. בהתחלה למד מאביו. בחודש אלול ה'תרנ"ד (1894) אביו נפטר. אחיו ר' דוד הקים את בית הדפוס הראשון בג'רבה ונשא בעול פרנסת המשפחה וגידלו ולימדו תורה גמרא בעיון. אחיו ר' דוד כתב עליו "מעולם לא פסיק פומיה מגירסא וכל הזמן ספר משניות בידו", בהמשך למד עוד מפי הרב יוסף ברבי, עד שהפך למעיין בכוחות עצמו. לאחר נישואיו עם מרת פלילה קבע את דירתו ברובע דיג'ת שבג'רבה בסמוך לחותנו.

רבו, הגאון ר' משה זקן מאזוז מיה אותו למלמד תינוקות. במשך השנים העמיד תלמידים רבים, ששימשו כשוחטים, סופרים, מלמדים ודיינים בערי תוניסיה, אלג'יר ומרוקו. למרות מצבו הכלכלי הקשה, התאמץ ופעל רבות למען רווחת תלמידיו. לאחד מהם, ר' שלמה חג'אג', שבא מגפצה, נתן ללון בביתו והאכילו באופן קבוע. בהמשך רבו הרב מאזוז מינה אותו לשמש כרב ומורה צדק של רובע דיג'ת (החארה צגירה). בשנת ה'תרע"ה (1915), לאחר פטירת רבו הרב משה מאזוז, התמנה לשמש כדיין בבית הדין יחד עם הגאון הרב יוסף בוכריץ (בהמשך שימש כרב העיר זרזיס), ורבי חיים חורי (בהמשך שימש כרב העיר גאבס). בהמשך רבינו עמד בראש בית הדין, וצירף אליו את תלמידו הרב משה כהן דריהם. לאחר פטירת רבינו ר' משה כהן דריהם החליף את רבינו.

התפרסם כחסיד וקדוש, פועל ישועות, צנוע ועניו. רבים פנו אליו ונושעו. הרבה בתעניות וסיגופים. טבל מדי יום במקווה בית הכנסת אלגריבה גם כאשר היה קור עצום וירד שלג. הקפיד על תיקון חצות. בכל יום למד 18 פרקי משנה. בימים נוראים שימש כשליח הציבור באלגריבה. כל ברכה אמר בדבקות והתלהבות ונשא עיניו לשמיים. היה בוכה בתפילותיו. בנו הגדול יהודה סבל ממחלה, והדבר החליש אותו, עד שהוא חלה בעצמו במחלה קשה. נפטר ב-י"ח כסליו ה'תש"ז (1946). חי כ-66 שנים. בהתחלה נקבר בג'רבה בסמוך לבית הכנסת הגדול. ב-כ"ג סיוון ה'תשס"ה הועלו עצמותיו על ידי צאצאיו בסיוע הרב הראשי של צרפת והם קברו אותו בטבריה. על שמו נקרא רחוב בירושלים. בנוסף תלמידו ר' אליהו דוד מאזוז יסד את בית הכנסת 'עידאן' על שמו.

סבא (מצד אביו): ר' כליפה. **אביו**: המקובל הרב משה (ה'תפארת משה'). **אמו**: מרת רז'אלה חדאד. **אשתו**: מרת פלילה (בת הגביר הרב אברהם בוכריץ מרובע דיג'ת שבג'רבה). **אחיו**: הגאונים ר' דוד (ה'משכיל לדוד'), ר' נסים (ה'זית רענן') ור' ציון (נפטר בצעירותו). **ילדיו**: ר' יהודה, ר' אברהם, ר' אהרן, ר' זקן, ר' משה, ר' עמרם, ר' צמח ור' רפאל. **מרבותיו**: הגאונים אביו, המקובל ר' משה, אחיו הרב דוד, הרב משה זקן מאזוז (ראב"ד ג'רבה. מח"ס ה'ויקהל משה'), הרב יוסף ברבי. **חברותא**: הגאון ר' מרדכי אמייס הכהן. **מתלמידיו**: הגאונים ר' משה כהן דריהם, ר' כמייס עמוס כהן (ה'ויען עמוס'), ר' ינון חורי, ר'

שושן מאזוז (ה'שושן עדות'), ר' עטיה חורי (ה'נטע רבעי' על הש"ס), המקובל ר' שמעון חיררי, ר' פרץ מימון (רב מושב גילת. מח"ס 'תולדות פרץ'), ר' סאסי הכהן (ה'מדרשו של שם ועבר'), ר' חיים הכהן (רבה של מדנין), ר' כמוס בוכריץ (ה'רכב בחור' על התנ"ך והש"ס), ר' חיים טרבלסי (ה'ראה חיים' ומרבני צפת), ר' אליהו דוד מאזוז (בנו של הגאון ר' משה זקן. רב שכונה בחיפה), ר' ישועה חדאד, ר' משה הכהן דריהם (ה'והשיב משה'). **מספריו:** •**עֵמֶר נְקֵא**- דרושים •**מנחת ערב**- הלכות תערובת •**מלוא העומר**- על הש"ס •**עומר טהרה** •**חסד ואמת**- שו"ת (הובא לדפוס ע"י בנו ר' צמח) •**הילולא דרבי מאיר**- ליקוטים מדברי רבי מאיר בעל הנס.

הסיפור התרחש בבית הכנסת 'אל ג'ריבא' אשר באי ג'רבא תוניס, אותו בית כנסת עתיק, אשר נערץ ומקודש בקרב כל יהודי צפון אפריקה. קרה מקרה ואחד מילדי הקהילה, נער כבן ארבע-עשרה שנה ניבל את פיו בבית הכנסת. קולו הגיע לאוזני כמה מהמתפללים. מעבר למעשה החמור עצמו, הייתה בכך גם השפעה שלילית על שאר ילדי בית הכנסת. ידעו המתפללים שיש להם מי שיטפל בבעיה, ושיש סמכות חזקה אשר בכוחה לוודא שמעשה חמור כזה לא יקרה שוב. קמו ופנו לספר זאת לרבינו ששימש כרב ודיין באי ג'רבא.

הרב קרא לילד ושאל לשם אביו. הנער נבהל והוא התנצל ואמר שפלט את הקללה מבלי משים. הרב תכף ומיד זימן אליו את אביו של הילד המדובר, ודרש וחקר אודות מעשה בנו. האב לא הכחיש את המעשה הביע צער וחרטה על כך והמתין למוצא פי הרב. "מאה וארבע (בגרסה אחרת אלף) פראנק לטובת בית הכנסת", הרב פסק. (פראנק היה המטבע הצרפתי שנסחר במדינה מאז שהצרפתים הכניסו את תוניס תחת חסותם).

כאשר האבא שמע את הסכום הגדול נפלו פניו, הוא ניסה לעמוד מעט על המקח ואמר: "כבוד הרב, מדוע כל כך הרבה?! האם אין הקנס מוגזם מעט?!" הרב ניסה להימנע מלומר דברים אשר עלולים לבייש את אבי הילד, אך כעת לאחר שהאב לחץ לקבל את תגובתו, נאלץ הרב לומר לו את הדברים הבאים: "חכמינו במסכת סוכה מביאים פתגם ששגור בפי האנשים והוא: 'שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאמיה' כלומר: הדברים שהילד מדבר מחוץ לביתו הם דברים ששמע באוזניו או מאביו או מאימו".

אבי הילד קיבל על עצמו את הדין באהבה. מיד פנה לעבר בית הכנסת, ניגש לגבאי ושלשל לידיו את סכום הקנס הגדול. הגבאי כתב לו במקום קבלה על שם הילד עליה מצוין סכום התרומה. האב מיהר לרבינו כדי להראות לו שקיים את גזר הדין בשלמות. הרב ראה את הקבלה ואמר לו לשמור אותה והוסיף: "**יבוא יום ואתה תצטרך את הקבלה, היא תעזור לך**".

האב החזיק במשך כל הזמן את הקבלה בכיסו. עברו מספר שנים ומלחמת העולם השניה פרצה. המצב היה קשה ביחוד בשל הרעב. הרב קרא לו ואמר: "לך לעיר השניה, שם אפשר לקנות חיטים. תקנה כמה שקים ותביא אלינו לעיירה כדי שיהיה ניתן להאכיל את האנשים". הלך האיש עם בנו והם קנו חיטים. בדרכם חזרה השוטרים הציבו מחסום ועצרו אותם. הם ראו כי בתוך הרכב יש שקים של חיטים ואמרו לאבא: "תביא את הרישיון שיש לך לסחור בתבואה, אחרת מדובר בהברחה ואתה תעצר במקום".

האבא נזכר בדברי הרב ומיד הוציא את הקבלה והראה לו אותה. השוטרים שלא ידעו לקרוא מה שכתוב בפתק (לא ידעו עברית) הם ידעו להבחין רק במספר הגדול שהופיע שם. הם מיד שחררו אותו כיוון שהבינו שסכום כזה גדול הוא אכן עבור הרישיון עבור האישור לסחור בתבואה. האיש הגיע לרב שמח

ואמר לרב: "כבוד הרב, הקבלה הצילה אותי". הרב הביט בו ואמר: "אמרתי לך, יבוא יום והקבלה תציל אותך".

רבי אברהם בן הרמב"ם

יום ההילולא - ח"י כסלו

רבי אברהם המכונה רבא"ם, נולד בעיר פוסטאט-קהיר שבמצרים, בשנת ד'תתקמ"ו כ"ח לחודש סיון, לאביו רבי משה בן מיימון המכונה הרמב"ם,

כשנפטר אביו הרמב"ם, החל הוא למלאות את מקומו כמנהיג הרוחני במצרים, אבל לא רק רוחני, רבי אברהם דאג מאד ליהודי האזור, ושמש אף כמנהיג פוליטי.

בחמישים ואחת שנות חייו כתב רבנו הרבה מאד כתבים וחיבורים, אך רובם ככולם נאבדו ולדאבוננו נותרו אך ורק שרידים מעטים מתוך כתביו.

מחיבוריו: **המספיק לעובדי ה'**, **פירוש לתורה**, **חידושים על הש"ס** בהיקף לא ידוע, **תשובות** – בהלכה ובאגדה, **פירושים לתלמוד** , **ענייני דעות ומידות והנהגות חסידיות.** רבנו נפטר בשנת ד' אלפים תתקצ"ח י"ח לחדש כסליו.

הצדיק הרב דוד בן עטר

יום ההילולא - י"ח כסלו

הצדיק הרב דוד בן עטר זצ"ל- נולד בשנת ה'תרנ"א (1891) במרקש. בילדותו למד אצל ראשי הישיבה בעיר. בצעירותו נדד למוגאדור, שם פגש בגאון רבי אברהם בן סוסאן. רבינו למד אצלו ונעשה לתלמידו המובהק. כשהתחתן, נסע לבקר את הצדיק רבי רפאל אנקווה. לאחר שרבי רפאל תהה על קנקנו, הוא הפציר בו שילבש את לבוש ה'זוכה' המיוחד לחכמי מרוקו. לאחר חתונתו התיישב בקזבלנקה. בהתחלה עבד לפרנסתו כסוחר. כשהגיע לצורך עסקיו בעיר מוגאדור, הפצירו בו שיכהן כראש הישיבה ורבינו קיבל את ההצעה. משנת ה'תרפ"א (1921) כיהן כראש ישיבת 'עץ חיים' במוגאדור. בישיבה, בימות החורף היו התלמידים ישנים אצל רבינו בבית, והיה מעיר אותם בשעה שתים בלילה. והיו קוראים תיקון חצות. לאחר תיקון חצות למד איתם עד אור הבוקר. לאחר התפילה המשיכו ללמוד עד סוף היום, מלבד הפסקת צהריים קצרה. כך עשו במשך שלוש שנים. תלמידים גדולים בעלי שם יצאו משם.

בהמשך כיהן כר"מ בישיבת קזבלנקה. בשנת ה'תרצ"ו (1936) שימש כראש ישיבת 'אם הבנים' בצפרו במשך שלוש שנים. בכל יום היה מלמד את תלמידיו בשעה שלוש לפנות בוקר עד עלות השחר. הלימוד כלל הלכות איסור והיתר. רבינו היה בעל כישרון לגרום לתלמידיו לאהוב את לימוד התורה. בשנת ה'תרצ"ט (1939) חזר למוגאדור, שם סמך מספר תלמידים לדיינות ושחיטה. משרתת המשפחה העידה ששמעה שרבינו למד עם עוד מישהו בחדר אבל כשהגישה שתי כוסות שתיה, רק רבינו היה שם והוא הזהיר אותה לא לגלות וסיפרו שזכה לגילוי אליהו הנביא. רבנים רבים מערי מרוקו התייעצו עם רבינו. נפטר ב-י"ח כסליו ה'תש"ז (1946). חי כ-55 שנים. ציונו במוגאדור.

אביו: ר' שמעון. **אשתו:** מרת לאה. **ילדיו:** שני בנים ובת. **מרבותיו:** הגאון רבי אברהם בן סוסאן. **מתלמידיו:** הגאונים הרב יצחק דלויה, הרב יהושע מאמאן, הרב משה ויזגאן, הרב שמעון ואענונו (רב ודיין העיר סטאט ואחר כך במרקש), הרב חיים אלפרסי (דיין באוזדא), הרב שמעון ברוך אוחיון (רבה של יפו), הרב דוד עובדיה, הרב רחמים יוסף מאמאן ורבי דוד בן זכרי.

בין הקברים שבבית העלמין השני שבנו ע"ג קברו אוהל הוא הצדיק רבי דוד ן' עטר. להלן עדות בנו על בניית החדר שע"ג הציון: סיפור בניית החדר בו קבור מורי ורבי ועטרת ראשי רבי דוד עטר זצוק"ל. בנו של רבי דוד עטר סיפר: נולדתי בעיר אסווירה (מוגדור) בתאריך 1.6.1926. אבא זצוק"ל, התבקש לבית עולמו בח"י כסליו שנת תש"ז ביום רביעי. הוא הודיע לנו על הסתלקותו מן העולם ארבעים יום לפני פטירתו. הוא סיפר לנו שהייתה לו משימה למלא במשך 57 שנות חייו ושמשימה זאת תסתיים בעוד ארבעים יום.

ארבעים יום אחר כך, בדיוק, עלה לבורא עולם. זכותו תגן על בניו, בנותיו, נכדיו ונכדותיו ועל כל עם ישראל. הוא העמיד 498 תלמידי חכמים שיצאו מתחת ידיו. כאשר קמנו מהשבעה, היינו צריכים להדליק נר ראשון של חנוכה ולמחרת לעלות לבית החיים יחד עם קהל רב. חזרנו הביתה כדי להתרחץ ולהחליף בגדים.

באותו ערב שבו הדלקנו את הנר הראשון של חנוכה, אבא זצוק"ל בא בחלום אל אחותי, שאותה אהב מאוד, ואמר לה, "אם אתם רוצים לעלות להשתטח על הקבר שלי, תבואו רק ביום שישי בשעה 12. אני אחכה לכם ולכל הקהל, כי אני לא קבור שם. **אני קבור בירושלים**".

קבלן מהעיר שלנו הגיע. אני לא רוצה לנקוב בשמו, גם הוא נפטר לבית עולמו, הוא שמע מהקהל של העיר שלנו שאנחנו רוצים לבנות חדר לאבינו. הוא אמר לנו שהוא מעוניין לקבל על עצמו את מצוות בניית החדר. כולנו קמנו להודות לו ולהגיד לו שאנחנו מעוניינים בחדר בתנאי שזה יהיה תמורת תשלום. אחרי מחשבה ענה שהוא יחשיב לנו את החדר במחיר קרן. ענינו לו:

"בסדר, תבנה. אנחנו רוצים את החדר לקראת החודש לפטירתו". הוא קיבל על עצמו לבנות את החדר לתאריך המבוקש. הוספנו שתי בקשות, חוץ מבניית החדר: אחת, לכתוב הַשְׁכָּבָה, במילים חרוטות על שיש שיוצמד על אחד הקירות של החדר, והבקשה השניה הייתה שיבנה קופת צדקה למתן בסתר, קופה שתהיה לה דלת מברזל ותהיה נעולה במנעול ברזל.

את הקופה ניהלה הרבנית מרת אמי שייעדה את כל הכספים למתן בסתר לנזקקים. כסף רב שלשלו העולים לקבר אבי לקופה הזאת. כל מי שנכנס לחדר היה קורא השכבה בלי לדעת מה הוא קורא.

ביום החודש, עלינו לבית החיים. הבאנו את המפתחות של החדר הגמור, צבוע בלבן, הדלת והחלון בכחול, שאלנו את הקבלן כמה אנחנו חייבים לו. שילמנו במקום את הסכום שביקש. הוא קיבל את כספו, שב לביתו וקיבל שיתוק בכל גופו. הביאו רופאים, ורבנים שניסו תרופות ותפילות ושם דבר לא עזר.

בסופו של דבר ביקש להתוודות על חטאיו וסיפר שגנב כסף מבניו של רבי דוד עטר. הביאו אותו אל הרבנית מרת אמי, והוא ביקש מחילה וכפרה על מעשיו. אמי אמרה לו: "אינני יכולה לעשות שום דבר בשבילך. עצתי לך: שב בבית הקברות במשך שבעה ימים, התפלל והדלק נרות ובקש סליחה וכפרה". הוא החזיר את הכסף המיותר שלקח, ישב כעצת אמי שבעה ימים בבית הקברות, כשיצא משם נתרפא חצי גופו. אחרי מספר חודשים הלך לעולמו.

ר׳ דניאל אביטבול סיפר מבני משפחת הצדיק שפעם אחת המשרתת של הצדיק שמעה אותו מדבר עם מישהו בעבר השני של החדר והביאה שתי כוסות תה. הרב הבין מיד שהמשרתת שמעה אותו מדבר עם עוד מישהו והזהיר אותה שאם היא תגלה זאת היא תמות. המשרתת שמרה את הסוד כל ימי חייו של הצדיק, אבל בשבעה של הצדיק היא לא התאפקה וגילתה את הסוד ותוך שבוע היא נפטרה לבית-עולמה. הסיפורים מעובדים מתוך הספר קברי צדיקים בעולם

י״ט כסלו

כ״ק ק״ק רבי דוב בער המגיד ממעזריטש משיח שבדורו

יום ההילולא - י״ט כסלו

רבי דוב בער, המגיד ממעזריטש, היה תלמידו וממשיך דרכו של הבעל שם טוב הקדוש. בתקופת הנהגתו הצטרפו אל החסידות רוב מניין ובניין של גדולי הדור הבא. אף שבניגוד לרבו היה המגיד יושב אוהל מובהק, ולא הרבה לצאת למסעות, את תלמידיו שלח למקומות רבים בפולין וליטא, ואף לגרמניה הרחוקה. החסידות שגשגה, ומטבע הדברים, גם ההתנגדות לה העמיקה. מסופר כי המגיד נפטר בעקבות המחלוקת העזה, כאשר כמה מתלמידיו השיבו מלחמה שערה והדבר עלה לו בבריאותו ולבסוף בחייו. בשנת תקל״ב פרצה במעזריטש מגפה. רבי זושא תלמידו הביא את המגיד לאניפולי, שם התגורר כשבעה חודשים עד ליום הסתלקותו בי״ט בכסלו תקל״ג. לאחר פטירתו, התפזרו תלמידיו ברחבי אירופה והפיצו את החסידות במקומם, בהניחם את יסודותיה של תנועת החסידות כפי שהיא כיום.

[סיפר ר׳ יעקב קאדאניר] במדינת אשכנז בעיר קעניגסבערג [אז בפרוסיה, כיום נקראת קלינינגרד והיא בשטח רוסיה], הייתי באכסניא בה שהו כמה מהסוחרים הגדולים. ובתוכם היו גם סוחרים מעיר סלוצק, גבירים ומופלגי תורה, ונזרקה בחבורה דיבורים מענין דרך החסידים. זה אומר כה וזה אומר כה, ואנשי סלוצק ידועים למתנגדים גדולים על דרך החסידים, והוציאו דיבה על כל רבני עדת החסידים – עד שבאו לדבר מענין הרב הקדוש דמעזריטש. ואמרו אנשי סלוצק: ״אסור לדבר ח״ו רע על איש המופת, כי אף שאנו באמת מתנגדים גדולים לדרך החסידים, אבל מה שעינינו ראו ולא זר׳ אי אפשר להכחיש הפלא הגדול שראינו במחננו מהרב הגדול הזה.

אברך אחד מעירנו, נסע במדינות וואהלין [בצפון מערב אוקראינה] לסחורה ותעה בדרך חצי יום וחצי לילה, ותעה עד שבא לק״ק מעזריטש אחר חצי הלילה. נתקרר מאד ורצה לחמם את עצמו, אבל לא נראה אור הנר בשום בית. ונסע ברחוב עד שבא לבית שמאיר שם אור הנר, והקיש שם על הדלת ופתחו לו. ויבוא הביתה לחמם את עצמו, והנה האור בחדר אחד ושם היה מחיצת קדשו של רבינו הגדול ר׳ דובער.

וכשמוע הרב הקדוש שיש אורח בבית, הלך, נתן לו שלום ושאל: מאין הוא? ואמר: מסלוצק, ואמר לו איך שתעה בדרך. אמר הרב הקדוש: ולא לחנם טעית בדרך ולבוא לביתי. הלא דבר הוא! ולבש ברירלין [משקפיים] על עיניו (כי כן היה דרכו בקודש כאשר היה ברצונו להסתכל בדבר פרטי הוצרך לצמצם ראייתו הרוחנית בלבישת ברירלין, כי בלא זה נראה לו כל פרטי דברים שבעולם כאחד והיה קשה לו להסתכל דוקא בפרט זה) והסתכל בפני האברך, אמר לו בעת נסיעתך מביתך היה בנך חולה גדול. אמר לו: כן הוא. אמר לו הרב הקדוש: אל תדאג מאומה, כי הוא ב״ה בריא בתכלית.

ואמר להאברך: כשתבוא בשלום לביתך, תמצא רעש גדול בעיר כי בנים קטנים מתים עד אין מספר ובנך הוא ב"ה בקו הבריאות, והרב ודייני צדק מחפשים וחוקרים אחר חטאים אשר הסיבה לזה היא מיתת הילדים.

וליום מחר יהיה ברית מילה אצל נגיד אחד, ויעשה הנגיד סעודת ברית מילה וגם אתה תהיה מהקרואים. כל נכבדי העיר יהיו על הסעודה, וידברו שם מענין מיתת הילדים, ויתנו עיניהם על אברך אחד שהוא החוטא. באמת הוא זך ונקי מחטאים ח"ו, רק בראש הקרואים יהיה שם גביר אחד, ממנהיגי העיר, והוא באמת חוטא גדול ובסיבתו הוא מיתת הילדים.

כאשר יעמדו כולם ויכו את האברך שיתן הודאה מחטאיו, וירים הגביר גם כן את ידו להכות את האברך ויאמר "רשע תן תודה! וכשירים את ידו להכות את האברך, תאחז אתה בידו ותאמר להגביר רשע תן תודה! כי אתה החוטא ובסיבתך הוא מיתת הילדים! ותיכף יודה על כל חטאיו, ואחר כך ישקוט אי"ה מיתת הילדים. ואמר לו: ואם לא תעשה כאשר ציויתיך, ידוע תדע שתיכף ומיד ימות בנך במיתה חטופה.

ונסע האברך לביתו ומילא הכל כדברי קדשו, לא נפל מהדברים ארצה ותיהום כל העיר מנפלאות המעשה ואמרו: הנמצא כזה איש אלקים אשר רוח השם דיבר בו? את זה ראינו ואי אפשר להכחיש".

סיפורים נוראים

בלב הסיפור, עומד נושא הווידוי והתשובה – והלחץ הקהילתי להגיע אליהם, שהמגיד דואג להפנות לכיוון הנכון. והנה, הוידוי הוא המצוה המעשית של התשובה – הביטוי המעשי של תשובת הלב, והוא חייב לבטא רגש כן ואמיתי. כך מסביר הרמב"ם, שהמתוודה ללא תשובה פנימית בלב הריהו "כטובל ושרץ בידו" ואין לוידויו כל ערך.

זהו סוד מִדת ההוד (לשון הודאה) בנפש, חשיפה כנה וישירה של חוויות הלב הפנימיות. העובדה שהוידוי הוא תכלית וסיום מצות התשובה, היא בסוד "בינה עד הוד אתפשטת" – התשובה משתייכת לפי הקבלה לעולם הבינה, והתפשטות התשובה וגילויה כלפי חוץ מגיעה עד ההוד, עד לוידוי החותם את מצות התשובה.

אך, יש בוידוי מֵמד הפוך המתבטא כאן: לא כתוצאה של התשובה אלא כגורם לה. ברובד הפנימי הוידוי מתקשר דווקא להודאה על אמת, גם אם איננה נעימה. יש בוידוי הודאה ברורה וגלויה כלפי חוץ כי המעשה שנעשה הוא חטא, וממילא גורם הוידוי לחרטה ולשינוי דרך – האדם "מודה ו[מתוך כך] עוזב". גם וידוי זה דורש תמימות וכנות, יושר פנימי שבלעדיו מתחכם האדם ומצטדק, ולא מוכן להודות בטעותו-חטאו. אפילו בממד החיצוני של הוידוי, בנכונות לחשוף את האמת הידועה בלב פנימה כלפי חוץ בוידוי דברים, יש כח לדרבן את האדם לתשובה ואף למניעת החטא מלכתחילה. כך מסביר השל"ה שעל אב לחנך את בנו לדבר אמת כיסוד הכל, ודבר זה ימנע כל חטא – ילד שלא משקר, ויודע כי הוא עתיד להתוודות על חטאו ולספוג את ענשו, ימנע מראש מהחטא.

אכן, בסיפור גם מורגשת היטב השלילה שבלחץ חיצוני כזה. כאשר אין מדובר בצדיק בעל רוח הקודש אמיתית, הניסיון להשיב את הזולת בתשובה עלול להחטיא לגמרי את מטרתו ולפגוע בחפים מפשע. לכן, הלקח עבורנו הוא קודם כל פנימי:

הוידוי וההחצנה של החטא עוזרים לחוש בבושה ובפחיתות שבו, להתמודד עמו ולעזוב אותו. ושוב, מעורבים כאן יחד שני הגורמים: הן חשיפת רגשות וחוויות פנימיות (או מעשים נסתרים) כלפי חוץ, והן חוסר היכולת לחפות על המעשים הללו בין האדם לבין עצמו, כאשר עצם הוידוי וההחצנה מראים עד כמה ההצטדקות נלעגת, וממילא צריכה לבוא הודאה על האמת – ותיקון המעשים בא בעקבותיה.

בהקלויז ברוז'ין ישבו פעם החסידים והסבו לסעודת מלווה מלכה, ופתח הרה"ק את דלת חדרו שהיה פתוח לבית הכנסת, ועמד על יד הפתח ואמר: תדעו, הבעל שם טוב הקדוש לא היה ה'כביכול' [היינו הקב"ה], וזקני המגיד לא היה בעל עגלה.

וסיפר: הבעל שם טוב הקדוש התפלל פעם לפני התיבה ונגרר טליתו מעל חגורו, וניגש זקני המגיד וקיפל את הטלית ותחבו בחגורה. ונפל פחד השם על המגיד והתחיל לרעוד והיה בסכנה גדולה, עד שהוכרחו להפסיק את הבעל שם טוב מדבקותו, בכדי להשקיט את המגיד מפחדו. והנה כבר הקדמתי ואמרתי לכם שהבעל שם טוב לא היה ה'כביכול' וזקני המגיד לא היה בעל עגלה, ובכל זאת כשנגע בלבוש הבעל שם טוב נפל עליו פחד כזה. ועתה התבוננו נא: הרי כל העולם הוא לבושו של הקב"ה כביכול שקדושתו מתלבש בהם, אם כן כמה צריך ליפול פחד ה' על האדם כשנוגע בדבר מן העולם.

ולמה, באמת, לא קורה לנו כפי שקרה למגיד? אולי מפני ההסתרה שעוטפת את העולם, ולא מאפשרת לנו לחוש באל מסתתר. הבעל שם טוב, לעומת זאת, הוא צדיק שכולו דבקות בוערת, ולא מסתיר את עצמו כל כך, אולם נראה כי זה רק חלק מן הסיפור.

לעתיד לבוא, אומר הנביא, יחזיקו עשרה גויים "בכנף איש יהודי" ללכת עמו אחרי ה'. "**כנף איש יהודי**" בגימטריא **מלכות**, ולעתיד לבוא יתגלה כי כל ישראל מלכים, ובכנף הציצית שלהם מתגלה אור אין סוף. אם כן, כיצד יוכלו הגויים להחזיק בה, בזמן הגילוי של ימות המשיח, בלא לרעוד בלי שליטה?

יתכן שהתשובה נמצאת דווקא בדברי ההדגשה של נכדו, הרוז'ינער: "זקני המגיד לא היה בעל עגלה". אומנם יש בכך הפחתה של הפער בינו לבין הבעל שם טוב, אך בכך הוא גם מצביע על משהו נוסף: העידון שניחן בו המגיד, בשונה מבעל העגלה המגושם.

על המגיד מסופר (והרחבנו על כך במדור קודם אודותיו), כי זיכך את גופו עד כדי כך שהפך שקוף ממש, באופן פיזי. רגישות מוגברת כזו לדבקותו של הבעל שם טוב, נובעת אולי מכך שבשונה מבעל עגלה, או מכל אדם שאיננו שקוף ונקי כל כך, המגיד חש בעוצמה את מה שאנחנו לא מסוגלים להעלות בדעתנו. נוסף על כך, נוכח כאן הקשר המיוחד בין המגיד לרבו. אם הבעל שם טוב דבק בבורא, הרי שהמגיד נדבק ממנו...

ההידבקות הזו היא תכונה של דעת. להיות בר דעת אין פרושו רק להיות בעל שכל, אלא גם להיות מסוגל להתחבר (מלשון "והאדם ידע את חווה אשתו") לדברים עדינים ודקים יותר ויותר. בעל עגלה לא היה נדבק מדבקות אלוקית, הוא פשוט "לא מתחבר לזה". אבל המגיד ממעזריטש לא היה בעל עגלה, ורעד ממגע בדבקות. מתביעתו של הרבי מרוז'ין, אנו לומדים כי אפשר וצריך להוסיף דעת, ולחוש יותר ויותר את האלוקות הנסתרת מאחורי כל הדברים.

פעם אחת, ישבו בליל שבת קדש החבריא קדישא של הרב המגיד הגדול ז"ל ממזריטש, וחזרו על תורת רבם המגיד. והרב הקדוש רבי אהרן מקרלין ז"ל, שהיה מגדולי תלמידי הרב המגיד, ישב אז בחדרו

בפני עצמו ולחש דבר מה בשפתיו. פתאום נשמע קול דופק על הדלת, והקול קול המשרת של הרב המגיד ז"ל:

"היכן כאן הרב רבי אהרן? רבנו צוה שיפסוק מלומר שיר השירים, כי בשיר השירים שלו הוא מרעיש עולמות, ורבנו אינן יכול לישן משום כך". וכשסיפר הרב הצדיק רבי הלל מפאריטש ז"ל מעשה זה, זלגו עיניו דמעות, ואמר: מזה נוכל לראיית אפס קצהו מגדולת הרב המגיד ז"ל. שאף על פי שאמירת שיר השירים של רבי אהרן מקרלין ז"ל היתה מרעישה עולמות, בכל זאת היתה השינה של הרב יקרה יותר.

מסופר על האר"י הקדוש, שפעם אחת התנמנם מעט כדרכו בצהרי שבת קדש, ולאחר שהתעורר אמר: "לו הייתי מדבר כעת שמונים שנה רצופות, לא היו מספיקות כדי למסור את רזי התורה שהתגלו לי בשנתי". אם היתה שינת הרב המגיד יקרה יותר מאמירת שיר השירים של רבי אהרן מקרלין, ודאי שאף לו, כרבינו האריז"ל, התגלו אז סודות עליונים. אולם אמרה אופיינית של הרב המגיד יכולה לשפוך אור נוסף על אופי הלימוד שלו בשעת השינה:

ישנה משנה במסכת אבות, המלמדת כי "המהלך בדרך ושונה, ומפסיק ממשנתו ואומר: 'מה נאה אילן זה...' מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו". הרב המגיד מזכיר כי במקומות אחרים, האילן הוא משל לתלמיד חכם – כך שעל פי פירוש זה המפסיק ממשנתו מתפעל לא מן הנוף היפה אלא מעצמו – מה נאה האילן שאני... במחשבה זו הלומד "מפסיק ממשנתו", כלומר מפסיק את הדבקות בה', מתוך ובגלל משנתו וגאוותו בה. ואכן, הרב המגיד עצמו התהלך כל ימיו בדבקות עזה בה' יתברך. תלמידו רבי זאב וולף העיד, כי אם היה חושש כי דבקותו נחלשה לרגע, היה פוסק מדיבורו באמצעו של עניין, מתבונן מעט ואז שב לדבר מתוך דבקות.

צדיק אמיתי עובד את ה' גם בשעת השינה, וודאי שדבקותו הנצחית של הרב המגיד לא פסקה גם אז. אך אפשר אף לומר כי הדבקות שבשינה היתה נעלית יותר, מפני שהשינה מסלקת מהאדם את המודעות הרגילה, אצל צדיק כמגיד ממזריטש, חוסר מודעות כזה משמעו עליה אל שורש הנשמה, "למעלה מטעם ודעת". להשלמת התמונה, נביא סיפור מפורסם נוסף – שחיבורו עם זה שלנו מוסיף גוון מיוחד לסיפור הראשון:

קודם שנעשה תלמיד של הבעל שם טוב, היה הרב המגיד גאון גם בנסתר דתורה, והיה מתפלל עם כוונות האריז"ל, והיה לו חבר שגם הוא עסק בענינים אלו. ולאחרי שהרב המגיד נעשה לרבי, אירע שנפגשו יחד, וכשעמדו להתפלל, סיים חבירו תפלתו משך זמן לפני הרב המגיד, ושאל אצלו חבירו לפשר הדבר, באמרו: הרי פעם היינו מתפללים ביחד, ומסיימים באותו זמן, ומה נשתנה עתה?

חבירו של הרב המגיד היה נוהג לעסוק בלימוד התורה במשך רוב השנה, וזוגתו ניהלה את העסק, ורק פעם בשנה היה מתבטל מלימודו במשך כמה שבועות, ונוסע ללייפציג אל ה"יריד" כדי לקנות סחורה, ואחר כך היה חוזר לביתו וממשיך לעסוק בתורה. ושאלו הרב המגיד: למה עליך לבטל זמן ולנסוע ללייפציג – הרי מוטב שתתבונן בהנסיעה, ותחשוב שהיום הנך פה, ומחר הנך שם, עד שתחשוב שהנך בלייפציג, ואחר כך תתבונן ותחשוב במהלך הנסיעה בחזרתך לביתך, וכך תערוך את הנסיעה במשך זמן קצר ביותר.

כאשר החבר שמע זאת, הביט עליו בתימהון, ואמר: ר' בער, לא ידעתי שאתה בטלן גדול כל כך! מה תועיל מחשבתי – הרי עלי להיות בלייפציג בכדי להביא משם את הסחורה בפועל ממש!

וענה לו הרב המגיד: כן הוא בנוגע לענין הכוונות בתפלה: לא מספיק רק לחשוב ולכוין כעת הנני בעשיה או ביצירה וכו', אלא צריכים להיות שם בפועל, כדי להביא את ה"סחורה", ובשביל זה דרוש זמן ארוך יותר...

זוהי זוית נוספת של הדבקות בה התאפיין הרב המגיד: נוכחות שלימה ומודעת בכל פרט שהוא מכוון ולומד. בסיפור הזה, נוכח הרב המגיד אפילו בחוויית השינה שלו עצמו – הוא מודע למעלת השינה שלו, מלמד על כך גם לאחרים, ובעצם מחזיק בשני הקצוות בו זמנית: נוכחות ומודעות בזמן של "למעלה מטעם ודעת".

היכולת לישון באופן כזה, קשורה באופן מיוחד לחודש בו הסתלק המגיד – חודש כסלו. בספר יצירה, לכל חודש בשנה מוצמד חוש מיוחד. והנה, החוש המיוחד של חודש כסלו הוא חוש השינה! יום הסתלקותו, שהוא כינה באוזני אדמו"ר הזקן "היום טוב שלנו", מבהיר היטב עד כמה קשור הרב המגיד לעבודת השינה הקדושה. משיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א

כ"ב כסלו

הצדיק הרב אברהם אביחצירא המכונה 'בבא הנא'

יום ההילולא - כ"ב כסלו

הצדיק הרב אברהם אביחצירא המכונה 'בבא הנא' זצ"ל- נולד בשנת ה'תרע"ה (1915) במרוקו בעיר ריסאני. הסנדק שלו היה סבו הרב דוד אבוחצירא. כבר בצעירותו למד אצל סבו רבי דוד בבית הכנסת ובבית המדרש ונקשר בו מאוד. הבבא סאלי התבטא על כך פעם: "רבי אברהם היה ממש זיו איקונין של סבו הגדול עט"ר רבי דוד, שהיה דומה לו מאוד בתואר פניו ובקומתו, בצלמו כדמותו". במשך שנים למד חברותא עם גיסו ובן דודו רבי מאיר אבוחצירא בישיבה בבודניב, ואחר כך בישיבה בארפוד.

ב-ה' תמוז ה'תר"צ (1930), כשהיה כבן 15, נשא לאשה את, בתו הגדולה של ה'בבא סאלי', שהייתה אז כבת עשר שנים, החתונה התקיימה בעיר בודניב שבמחוז תאפילאלת. בשנת ה'תש"ט (1949), כשהיה כבן 34 עלה עם אביו ובני משפחתו לארץ ישראל והם גרו ביבנה. באותה תקופה היתה עיירה. רבינו התחיל לכהן כרב המקום כעשרים שנה. דמותו האצילית של רבנו הקרינה על כל בני העיירה. בשנת ה'תשי"א (1951) כשעלה דודו וחמיו ה'בבא סאלי' לארץ ישראל הוא גר בסמוך אליו ביבנה. בעידוד ובתמיכת ה'בבא סאלי' הקים תלמוד תורה וישיבה ע"ש אבותיו בשם 'בית צדיקים יעמוד' בהם למדו עשרות תלמידים. כמו כן הקים גם חדרי לימוד ומדרשיות 'תורה אור' וכוללים לאברכים, ומשם יצאו תלמידי חכמים גדולים. רבינו היה גם מוהל מומחה והכניס רבים בבריתו של אברהם אבינו. הקפיד לא לקבל תשלום על כך, ולהפך, פעמים רבות כשראה את מצבם הכלכלי של בעלי הברית העניק להם מכספו. ביתו היה פתוח לרווחה, וכל נזקק באשר הוא זכה למלוא העזרה, ללא כל משוא פנים והבחנה בין גדול לקטן.

גאון בתורה. ענוותן מופלא. התבטל בפני כל אדם. יראת ה' היא אוצרו. עסיק באורייתא תדיר. ביתו היה פתוח לרווחה, וכל נזקק באשר הוא זכה למלוא העזרה, ללא כל משוא פנים והבחנה בין גדול לקטן. בשנת ה'תשכ"ד (1964) עלה שוב ה'בבא סאלי' לארץ ישראל כדי להשתקע וקבע את מושבו בבית חתנו

רבי אברהם. הוא התבטא על חתנו כי היה "צדיק נסתר". במשך מספר שנים גר בבית רבינו (חתנו), שדאג לכל מחסוריו. לאחר מספר שנים עבר לגור בדרום הארץ, באשקלון ומשם לנתיבות. גם כשעלה רבי מאיר ארצה, הוא גר בבית רבינו במשך כמה חודשים. לאחר פטירת אביו, ב-כ"ה אדר ב' ה'תש"ל (1970) בתאונת דרכים קטלנית, נענה להפצרות הרבות שישב על כסאו של אביו וימלא את מקומו שכן כך היה רצון אביו, ואכן רבינו עבר לגור בעיר רמלה, והתחיל לכהן שם כרב העיר תחתיו. ברבנות ביבנה החליף אותו הרב יוסף אבוחצירא. בשנתו האחרונה התייסר יסורים קשים, שאת כולם קיבל באהבה. נפטר ב-כ"ב כסליו ה'תשל"ד (1973). חי כ-58 שנים. ציונו בבית-העלמין הישן ברמלה. לאחר פטירתו התמנה אחיו, הרב יחיאל אבוחצירא, לרבה של רמלה.

סבא רבא (מצד אביו): הצדיק הגדול המקובל רבי יעקב. **סבא (מצד אביו)**: הצדיק הרב מסעוד. **אביו**: הצדיק הרב יצחק (ה'בבא חאקי'). **אמו**: מרת ללה אסתר (אחיינית בעלה, בתו הבכורה של אחיו הרב דוד אביחצירא 'עטרת ראשנו'). **אשתו**: מרת רוחמה (בת דודו, בתו הגדולה של הצדיק המקובל ר' ישראל אביחצירא, ה'בבא סאלי'). **ילדיו**: הצדיק ר' יעקב (הקים ישיבה וכולל ברמלה לזכרו בשם 'אשל אברהם', וכולל 'אברהם אוהבי' בירושלים), הצדיק ר' דוד (הקים את בית כנסת ובית מדרש 'אשל אברהם' בעיר רחובות ובו כולל אברכים). **חתנו**: הגאון הרב אברהם מוגרבי. **מרבותיו**: סבו, המקובל הגדול ר' דוד אביחצירא 'עטרת ראשנו', הצדיק המקובל ר' ישראל (ה'בבא סאלי'). **חברותא**: בן דודו רבי מאיר אבוחצירא, ר' אלעזר אביחצירא. **מספריו**: •**תולדות אברהם**- כתבי הרב שקובצו על ידי חתנו הגאון ר' אברהם מוגרבי.

רבינו ה'בבא הנא', היה גדול בתורה וביראה, ומופלג בחסידות וקדושה, כאבותיו הקדושים וכל צדיקי משפחתו. ברכותיו עשו פירות, וגם רוח הקודש הופיעה בבית מדרשו. בחודש טבת ה'תשכ"ח, צוללת 'דקר' נעלמה בעת שהפליגה בפעם הראשונה מאנגליה לארץ ישראל. הקשר איתה נותק ולמרות החיפושים הרבים שנעשו כדי למצוא אותה, לא נמצא דבר. שישים ותשעה מאנשי הביטחון ואנשי צוות ששהו בתוכה, הוכרזו כחללים, ומשפחותיהם ישבו עליהם 'שבעה'.

משפחה אחת, שבנם נמנה על צוות הצוללת וגם שלח למשפחתו תמונה שבה נראה עם חבריו לפני כניסתם לצוללת, סירבו לקבל את דבר מותו. הוריו באו לרבינו ותינו בפניו את צערם הגדול. רבינו האזין להם, ולבסוף אמר להם כי בנם בחיים. "אל תתאבלו עליו", רבינו אמר להוריו, "הוא חי ועד ישוב לבית".

ההורים המופתעים התעודדו מדברי רבינו ושבו לביתם, אבל רוחם סערה בקרבם והיטלטלה בין אמונת חכמים לבין דיווחי התקשורת והלחץ החברתי. "כולם יושבים שבעה, צריך להתגבר על הצער, ולחלוק לבן את כבודו הראוי לו", אמרו להם.

משכך, פנו שוב לרבינו וסיפרו לו שכל המשפחות מתאבלות, ושלפי הידוע אין שום ניצולים מהצוללת, אבל רבינו בשלו: "אמרתי לכם כי בנכם חי וקיים, למה להתאבל עליו, בתוך זמן קצר ישוב לחיים טובים ולשלום". כעבור שלושה שבועות "בא ההרוג ברגליו". הוא סיפר להוריו המשתאים, כי ברגע האחרון השתנו התוכניות והוא לא נכנס עם חבריו לצוללת. (מעובד מתוך 'תולדות אברהם')

לצד גדולתו בתורה, גם ברכותיו נשאו פרי ולעתים גם רוח הקודש פקדה את בית מדרשו. אחד הסיפורים המפורסמים היה כאשר רבי ברוך אבוחצירא הגיע לביתו וסיפר לו כי הם בדרכם לשדה התעופה לקבל את פניו של הבבא סאלי שעושה את דרכו לארץ ועתיד לנחות בשעה פלונית.

רבי אברהם רשם את השעה שאמר לו רבי ברוך על הדף, אבל לאחר מספר דקות מחק את השעה וכתב את השעה 12. כאשר הגיעו לשדה התעופה לקבל את פני ה'בבא סאלי', הופתעו הנוכחים לראות כי הטיסה לא נחתה בשעה שנקבעה אלא רק בשעה 12, כפי שרבי אברהם כתב על הדף, רק אז הבינו הם את אשר ראו בביתו.

בעבודתו ראה שליחות ואחריות עצומה, ולכן לא נמנע מלהתריע על כל פגיעה בקדשי ישראל, גם אם הדבר יסכן את מעמדו וכבודו. ידועה היתה מסירות נפשו על שמירת השבת בעיירה. מסופר על יהודי שהעז לפתוח את חנותו בשבת, ולאחר שרבנו הזהירו והוא לא נענה, ביקש מכל התושבים להגיע ביום שבת קודש אל מול חנותו ולקרוא תהילים, ואכן מחלל השבת חדל ממעשיו.

רבנו נזהר במיוחד בקיום מצות כיבוד אב ואם, והתבטל ביטול מוחלט בפני אביו הגדול. בדברו עמו היה מרכין ראשו, וכולו מלא יראה והערצה לאביו הגדול. רבנו מאז ומעולם השתדל להסתיר את מעלותיו וצדקותיו, ומעטים הכירו בגדולתו במלוא היקפה, מרוב כיסויי הענוה שאפפוהו.

רבי אלעזר אביחצירא סיפר מעט על רבינו בספר 'ושם אשה גדולה' (לזכר אשת רבינו): "לפני ארבעים שנה פתחו כולל ב'יבנה'. רבינו ביקש ממני שאני ואחד מחברי נבוא לחזק את הכולל. היה קשה להגיע ל'יבנה', אבל הסכמתי. כמה חודשים למדנו בכולל. הוא ביקש ממני שאלמד עמו בחברותא בלילה, שישה חודשים למדתי איתו כל לילה, משבע בערב ועד שתים עשרה בלילה. הוא היה תלמיד חכם גדול מאוד, ידע הרבה, רק מפני הענוה שלו לא זכו להכירו, היינו יכולים להקשות קושיה תוך כדי לימוד. הוא הכיר את הקושיה מכח רוחב ידיעותיו בספרים, אבל לא דיבר מילה. פעם הקשיתי לו קושיה ותירצתי. רק בסוף הלימוד כאשר עמדתי ללכת, אמר לי: 'דע לך שהקושיה שהקשת נמצאת בספר הזה במקום פלוני, קחנו משם".

רבי אלעזר עוד הוסיף: "היה שתקן עצום, אפשר היה לשבת איתו וחוץ משאלת שלום לא היה פותח את פיו, היה לו פה קדוש. אבי זצ"ל (רבי מאיר) אמר לי: "דע לך שבמשפחה אף אחד לא דומה ל'עטרת ראשנו' - רק הוא. אלא שהכירו את מראהו של עט"ר, תמיד אמרו, למי הוא דומה - ל'בבא הנא'. גם בגובה וגם בפנים, בדיוק היה דומה לו. אלא מה, הצניעות שלו גרמה לכך שאנשים לא הכירו אותו".

כ"ג כסלו

הרב יהודה נבון הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ג כסלו

הרב **יהודה נבון** נפטר כג כסליו תר"ה היה שד"ר, אב בית דין בירושלים והראשון לציון וראש ישיבת דמשק אליעזר (על שם הגביר רבי אליעזר אשכנזי ורעייתו הגבירה הנכבדה וידה אשכנזי) מקושטא שבטורקיה.

נולד בירושלים לרב חיים רפאל נבון, בן למשפחת נבון הספרדית שישבה בארץ ישראל בראשית המאה ה-18, עת שעלה לירושלים הרב אפרים נבון, ושבמשך דורות רבים הוציאה מתוכה רבנים, מנהיגים ואישי ציבור.

בשנת תקנ"ז (1797) היה שליח חברון לצפון אפריקה, בתקצ"ו (1836) יצא בשליחות ירושלים ושוב בשנת תר"ד (1844).

אחרי פטירת קרובו, הרב יונה משה נבון בשנת תר"א (1841), מונה לאב בית דין, לפקיד הכוללות ולראשון לציון של ירושלים, למשך פחות משנה אחת עד תר"ב (1842). בעקבות ויכוח בנוגע למינוי בין תומכיו לבין תומכי הרב חיים אברהם גאגין בראשות אברהם קמונדו, הוא נאלץ לפנות מקומו לרב גאגין, גם בשל חולשתו וזקנתו ובעיקר כדי להשכין שלום בעדה.

נתפרסם בדורו בעיקר בשל דאגתו לציבור. חיבר את הספר "דגל מחנה אפרים", בו מתרץ הקושיות שנשאלו על ספר סבו מחנה אפרים לא יצא לאור.

הרב יהודה נבון נפטר בירושלים בכ"ג בכסלו, תר"ה (1844). הוא קבור בחלקת הספרדים שבהר הזיתים.

נכדיו היו יוסף נבון ומשה אפרים נבון.

כ"ה כסלו

הרה"ק רבי יוחנן טברסקי מטאלנא

יום ההילולא - כ"ה כסלו

הרה"ק רבי יוחנן טברסקי מטאלנא נולד בתרס"ו לרבי דוד מרדכי טברסקי. בילדותו היגר אביו לארה"ב, ובבחרותו עלה לארץ ישראל ללמוד תורה. שם קיבל גם היתר הוראה, ובתרפ"ז חזר לארה"ב. נישא לרבנית צפורה פערל, בת רבי משה מסטרטין טורונטו, והיה לאדמו"ר במונטריאול. פעל להצלת יהודים ולקליטתם בשנות השואה, וסייע לחסידי חב"ד בהקמת ישיבת תומכי תמימים בעירו. בתשט"ו שב לארה"ק, התגורר בבית וגן ופתח שם בית מדרש. הוא הלך תדיר לטישים של אדמו"רי גור ורחמסטריווקא, ובסוף ימיו החלו להתקבץ סביבו חסידים רבים. נסתלק כ"ה בכסלו תשנ"ט, ונטמן בהר הזיתים.

רבי חיים הגר מאנטוניא נולד בתרכ"ב לרבי ברוך מויז'ניץ, וגדל אצל סבו ה"צמח צדיק" שחיבבו מאוד. בגיל 13 הוסמך בידי ה"בית שלמה", מחשובי רבני גליציה, ועוד רבנים נוספים. נישא לפסיא לאה, בת רבי יצחק מבוהוש, ולאחר פטירת אביו בתרנ"ג הקים את חצרו באוטיניה, וחסידיו נמנו באלפים. לאחר פטירת הרבנית נישא בשנית לחיה חאשא, בת רבי שרגא יאיר מביאלוברזיג ובשלישית לבתו של רבי צבי מרוזבדוב. במלחמת העולם הראשונה נמלט לווינה, ולאחר המלחמה חזר והתיישב בסטניסלב הסמוכה לאוטניה. נסתלק כ"ה בכסלו תרצ"ב בקרקוב, ונטמן בסטניסלב.

"מחר בערב נר ראשון. אני אביא את מנורת החנוכה מן הבית בבני ברק לבית הרפואה, והרבי ידליק כמו בכל שנה בשמונה וחצי, האכן?..." שאל המשמש ר' אליהו דינקל את רבי יוחנן מטאלנא.

הרבי הסכים בקורת רוח, ולמחרת בערב הגיע המשב"ק עם המנורה בידו. הוא אף הטביל אותה במקווה, כפי שנהג הרבי בעצמו לפני הדלקת הנר הראשון. אך כשהגיע, מצא את המשמשים האחרים נבוכים: הם סיפרו כי מיד בצאת הכוכבים החל הרבי לומר את פרקי ומזמורי החנוכה, 'הנרות הללו' ו'מעוז צור', כפי שנוהג מידי לילה לאחר ההדלקה. הוא היה חלוש וקולו נשמע בקושי, אך הגבאים היטו אוזן ושמעו,

לתדהמתם, את הרבי אוחז בעיצומם של הפרקים שנוהג הוא לומר לאחר ההדלקה. בטוחים היו כי חפץ הוא כבר להדליק נרות חנוכה, לפני השעה שנקבעה ואף ללא החנוכיה שהתעתד המשמש להביא.

הגבאי התנצל, ואמר כי הבין שהרבי לא ישנה עתה מן הזמן הקבוע, ולכן הופיע רק לקראת שמונה וחצי. אך הרבי לא הביע מורת רוח כלל ועיקר. הוא החווה בידו וחייך, כמרגיע. אכן, הוא לא ביקש להדליק לפני הזמן שהסכים לו אתמול. רק את המזמורים ביקש לומר לפני ההדלקה ולא הסביר מדוע. החנוכיה והנר הוכנו, הרבי בירך בדביקות את שלוש הברכות: 'להדליק' 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו', והנר הראשון האיר באור זך – כפניו של הרבי.

כולם ציפו לשמוע את פיסקת 'הנרות הללו' הנאמרת לאחר ההדלקה... אך הרבי החריש. הם לחשו באוזנו – אולי שכח? קראו באוזנו בקול 'הנרות הללו' – אך הרבי לא מגיב. מביט בנרות כשפניו זורחות, חיוך קל על שפתותיו, ואינו אומר מילה. גם בני המשפחה הגיעו אל החדר, הבת והנכדים פנו אליו בתחנונים כמעט: "זיידע, א גוט'ן חנוכה", והסבא הרבי אינו עונה.

ואז העלה מישהו רעיון. הוא טען באוזני הרבי כי עליו לחלק דמי חנוכה כמנהגו, אך גם לכך לא נענה. "כבר שעות רבות שהסבא כך, לא משיב ולא מגיב?" שאלו הנכדים את המשמשים ששהו בתורנות משעות הבוקר, ואלה השיבו בשלילה. הרבי דיבר היום ודעתו מעורבת עם הבריות. חלוש אמנם, אך צלול. רק עתה לפתע השתנה לבלי הכר.

כל הלילה לא עצם הצדיק עין, ובבוקר נטל ידיו והמשיך להחריש כשעיניו פקוחות, וניכר כי הוא בהכרה מלאה ורק שפתיו נעולות. לקראת השעה עשר נכנס הרופא והבחין כי תנועת המכשירים אינה שגרתית. הוא הביט היטב וקבע כי נשבה ארון הקודש. הייתה זו מיתת נשיקה. איש לא הבין את פשר הדבר. רק כשחלפו ימים אחדים, והמקורבים שיחזרו את היממה שקדמה לפטירה, נזכרו לפתע במעשה שאותו נהג הרבי לספר ולשנן, ובמיוחד בימי החנוכה:

הרב הקדוש רבי חיים מאנטניא העלה פעם שאלה מפליאה: מדוע אין נוהגים לומר ברכת 'שהחיינו' טרם הפטירה מן העולם?! הרי כל ימיו מכין עצמו היהודי לקראת הפרידה מן העולם השפל, והמעבר לעולם האמת ליהנות מזיו השכינה. כשכבר עומד להסתלק ועדיין כוחו עימו לומר ולברך, עליו לכאורה לומר ברכת 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'! היה זה זמן קצר בטרם החנוכה, והוא הפטיר: "מיר וועלן זיך א עצה געבן (=אנו כבר נמצא עצה)"...

באותה שנה היה רבי חיים מאנטניא בעיצומו של מסע, טרם חל ליל הנר הראשון. משהגיעה שעת המצווה שהה הרבי בקרקא, רחוק מעירו וביתו, והחסידים שליווהו הבחינו, כי הרבי מצטער על שאין המנורה הקבועה שלו עימו כעת. אחד מהם קם ויצא לדרך, ולאחר שעות רבות החיה את נפשו של רבו כשהביא לו את מנורת החנוכה שלו.

רבי חיים היטיב את הנרות, אמר בקול ובהתלהבות כדרכו את הברכות ואת 'שהחיינו' של הלילה הראשון, הדליק את הנר, וכעבור שעה קלה הסתלק לבית עולמו...

את שמחתם של שני הצדיקים ביום פטירתם, מבארת היטב הגמרא במסכת סוטה: "'נר מצוה ותורה אור [ודרך חיים תוכחות מוסר]': תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור. את המצוה בנר, לומר לך:

מה נר אינה מגנה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגנה אלא לפי שעה. ואת התורה באור, לומר לך: מה אור מגן לעולם אף תורה מגנה לעולם... משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה, ומתיירא מן הקוצים ומן הבורות, מן הברקנים ומחיה רעה ומן השודדים, ואינו יודע באיזה דרך מהלך.

נזדמנה לו אבוקה של אור – ניצל מן הקוצים, ומן הפחתים, ומן הברקנים, ועדיין מתיירא מחיה רעה ומשודדים, ואינו יודע באיזה דרך מהלך (בנמשל, אדם שזכה לקיים מצוה ניצל ממקצת הפורעניות). כיון שעלה עמוד השחר (זכה לתורה) ניצל מחיה רעה ומן השודדים (ניצל מחטא ומייסורים) ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך (שמא יכפה אותו יצרו לבטל תורה, וישובו היצר והפורענות); הגיע לפרשת דרכים – ניצל מכולם. מאי 'פרשת דרכים'? ('אבוקה' – היא מצוה; 'עמוד השחר' – הוא התורה; אך 'פרשת דרכים' מה היא?) אמר רב חסדא: זה ת"ח ויום המיתה (תלמיד חכם ביום מותו, היודע שלא נכשל ולא יכשל עוד)."

מעניין לראות, כי דווקא את נר החנוכה, מהמצוות המובהקות ביותר שניתן לכנותן "נר מצווה", הקדישו הצדיקים לשמחתם על "פרשת הדרכים" היא יום המיתה – שניתן לדרוש עליה את סופו של הפסוק: "דרך חיים תוכחות מוסר". ואכן, מצוות נר חנוכה מתאימה במיוחד לסוף חייו של צדיק: היא המצוה האחרונה מז' מצות דרבנן, ובכך היא משלימה את מניין המצוות **לכתר** שלם (**תריג** ועוד ז'). כוחן של מצוות דרבנן, נובע ממצוות לא תעשה דווקא: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך". זאת מבטא במיוחד נר חנוכה, מצוות עשה שעניינה שלילת הקליפות והחושך, ודווקא היהלום שבכתר המצוות מבטא יותר מכל את שמחת הצדיק בכל עבודתו: תורה, הישמרות מן הרע וקיום המצוות.

כ"ח כסלו

הרב שלמה משה סוזין הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ח בכסלו

הרב שלמה משה סוזין נפטר כ"ח בכסלו ה'תקצ"ו, 1835) היה מגדולי חכמי ירושלים במחצית הראשונה של המאה ה-19, שימש כשד"ר, ראש ישיבה והראשון לציון.

נולד כנראה בירושלים, אם כי ידוע שחי בצעירותו בחברון ולכן ייתכן שנולד בחברון. אביו היה רבי אליעזר סוזין, שעל מצבתו נכתב "הרב הישיש מתנהג בחסידות". נמנה עם חברי ישיבת המקובלים בית אל ופעל רבות למען היישוב היהודי בארץ ישראל שסבל בתקופתו מקשיים רבים.

בשנת ה'תקל"ח (1778) בקירוב, יצא לטורקיה כשד"ר מטעם קהילת חברון, ובשנת ה'תקס"ב (1802) יצא אל צפון אפריקה וטריפולי כשד"ר מטעם קהילת ירושלים. בשנת ה'תקס"ח (1808) הקים בעזרת נדיב עלום שם ישיבה בשם "בני משה" ועמד בראשה. באותה שנה יצא לתוניס בשליחות מטעם קהילת ירושלים.

בשנת ה'תקפ"ד (1824) מונה לתפקיד ראש חכמי ירושלים, "הראשון לציון". בשנת ה'תקפ"ו יצא פעם נוספת בשליחות לארצות צפון אפריקה על אף שכבר שימש בתפקיד הראשון לציון.

בין הרבנים שכיהנו לצדו בבית הדין היו: ר' חזקיה אברהם הכהן, ר' יהודה בן רבי רפאל נבון שהתמנה חמש שנים אחריו לתפקיד הראשון לציון, ר' שמואל הלוי, ר"מ הלוי, ור' ישראל חיים סגרי.

נפטר בכ"ח בכסלו ה'תקצ"ו (1835), ונקבר בחלקת הרבנים הספרדיים בבית הקברות הר הזיתים, לצד קברו של הראשון לציון, רבי רפאל משה בולה.

מצבתו: ציון במר תבכה בכי נהרות קבעו לדורות, אל הלקח ארון האלוהים. גדול אדוננו ורב, ציון כל הדרה, משה איש האלוהים רבן של בני הגולה, משיירי כנסת גדולה, גדול העצה ורב ציון קריית מועדינו נהפך לאבל מחולנו. נפלה עטרת ראשנו, מורנו ורבנו עמד בפרץ ירושלים, רעיא מהימנא, אבינו מלכנו, המלך שלמה משה סוזין זלה"ה. נלב"ע כ"ח כסליו התקצ"ו. יתומים הינו ואין אב מושיע ורב

בזמנו חודשה הקהילה האשכנזית בירושלים והרב סוזין שמר על קשר קרוב עם מנהיג הקהילה האשכנזית בירושלים ר' מנחם מנדל משקלוב. היה בין היוזמים והיועצים כיצד לגאול את חצר האשכנזים הקדומה חורבת רבי יהודה החסיד.

כך מובא בספרם של אריה ליב פרומקין ואליעזר ריבלין "תולדות חכמי ירושלים": "אכן הרב הגדול הר"מ סוזין גילה אוזן מוהרמ"מ (מורנו הרב מנחם מנדל) ז"ל כי אין כל הצדקה לישמעאל על פי חק נימוסם להחזיק ולהתאחז בבתי דירה המוקדש לבית מדרש ותפילה..."

בעקבות התפתחות היישוב האשכנזי בירושלים החלו האשכנזים לתבוע את חלקם מכספי ההקדשות והעזבונות שנדבו יהודים מארצות אשכנז לארץ ישראל וירושלים. כמו כן החלו גם הם לשלוח מטעמם שד"רים לארצות שונות. מצב חדש זה יצר מחלוקות וסכסוכים קשים והרב סוזין מצא דרך להגיע להסכמה ופשרה המקובלת על כל הצדדים על אופן חלוקת הכספים.

כתביו לא הובאו לדפוס אך ניתן ללמוד על השפעתו הרבה מספרים אחרים שנכתבו בתקופתו. כתב תשובות רבות, חלק קטן מהן נדפסו בספריהם של חכמי הדור "חקקי לב" לרבי חיים פלאג'י, "חוקי חיים" לרבי חיים אברהם גאגין ו"חקרי לב" לרבי יוסף רפאל חזן, אך רובן נשארו בכתב יד בספרייתו של הרב יצחק בדהב. פרומקין כותב שהיה לו חיבור גדול בכתובים ואינו מציין את תוכנו. בראש הספר "תקנות ירושלים" נדפסה תשובתו על תקנת העזבונות ושם הוא מרבה בשבח ירושלים וחכמיה.

הסכמותיו מצויות בספרים רבים. כבר בשנת ה'תקמ"ח (1788) אנו מוצאים הסכמה ממנו על ספר "עבודת התמיד". נתן הסכמה והמלצה חמה לספר פאת השולחן לרבי ישראל משקלוב, למרות שהשניים נחלקו בעניין תקנת העזבונות.

פנקסו בכתב ידו נשמר בספרייה הלאומית ובו רשימות וחידושים שונים.

מצאצאיו ידועים בניו רבי יהודה סוזין ורבי חי ידידיה סוזין, ונכדיו אשר גם הם שימשו כשד"רים, ר' יצחק ב"ר חי ידידיה סוזין ורבי משה שלמה סוזין.

טבת

א' טבת

הצדיק הרב מסעוד רפאל אלפאסי

יום ההילולא - א' טבת

הצדיק הרב מסעוד רפאל אלפאסי זצ"ל- נולד בערך בשנת ה'ת"ם (1680) בפאס שבמרוקו. בתקופת מסויימת למד בישיבה באלג'יר. גדל בתורה וביראה, והיה בקי בכל מקצועות התורה, בנגלה ובנסתר. בשנת ה'תפ"ג (1723) החליט לעלות לארץ ישראל. בדרכו עבר בעיר תוניס וכשראה שיש הרבה מה לעשות בעיר- החליט להתיישב בה. מלומד בנסים ובעל מופת. התפרסם ונודע גם בקרב הגויים כאיש קדוש. הקים בה בית כנסת ותלמוד תורה 'צלאת אלפאסי'. בתוניס כיהן כדיין.

בשנת ה'תקי"ח (1758) לאחר פטירת חכם רבי דוד בן ישועה צפג' התמנה לראש רבני תוניס. חבריו לבית הדין היו הגאונים הרבנים ר' שמריה קאטאריוס, ר' יוסף זרקא, ר' אברהם כטורזה, ר' יוסף הכהן, ר' מרדכי אלחייאק, ר' יעקב חג'אג', ר' שמואל צוויד ור' דניאל למברוזו. שאלות רבות בהלכה הופנו אליו ממדינות שכנות והשיב לכולם החריפות ובבקיאות רבה. נשא ונתן גם עם חכמי אלג'יר, כדוגמת הרב ידידיה רפאל שלמה צרור והרב יהודה עייאש שכינהו בתואר 'מורי'. נפטר בליל מוצ"ש א' טבת ה'תקל"ה (1774) בתוניס. חי כ-94 שנים. בנו ר' שלמה כיהן אחריו כאב"ד תוניס. על שמו הוקם בית כנסת בשם 'צלאת אלפאסי' בעיר תוניס.

אביו: ר' רפאל. **אשתו:** מרת מרים (למשפחת עשור). **בניו:** ר' חיים ור' שלמה. היו עוד שתי בנות. **מספריו:** •**משחא דרבותא-** שו"ת, דרושים על התורה •**מירא דכיא-** דרשות וחידושי המקראות •פירושים לזוהר, על האידרא רבא והאידרא זוטא וחידושים על כתבי האר"י.חידושים על התלמוד והרמב"ם- נשרפו בפרעות ערביי תוניס. חיבר גם על 'חכמת הקבלה' וספר 'כללי התלמוד' אבל לא ידוע מה עלה בגורל ספרים אלו.

באחד הימים נפשו של הרב חשקה לעלות לארץ הקודש, הרב הצטרף עם חבר מרעיו לאורחת גמלים אשר הייתה בדרכה לחצות את המדבר בדרך לארץ ישראל. הנה יום השבת קרב ובא וכל האנשים שהיו שם הסכימו להמשיך במסעם ביום השבת מפני הסכנה ולא יכלו להישאר במדבר מפחד האריות ויתר החיות הטורפות אשר על פני המדבר אשר קול שאגתם הם שומעים וליבם חרד בקרבם.

רבינו שמע את חששם אולם הוא סירב לשמוע לעצתם ולא חשש מהשאגות המבהילות ההם. גם שאר אנשי השיירה חששו לחייו וביקשו ממנו שימשיך איתם בדרכם ולא יעז לסכן את נפשו חלילה שמא חיות טורפות יהרגו אותו והוא לבד ללא נשק. הם הטעימו כי מדובר בסכנת נפשות ולכן הוא חייב ללכת עימם. כשראו שהרב לא משתכנע הם נאלצו לעזוב את רבינו בנפש מרה כי השיירה ממשיכה בדרכה ואת רבינו השאירו לבד עם משרתו במדבר.

רבינו עשה עיגול במטהו וישב בקרבה הוא ומשרתו, לאחר מכן התפלל תפילת ערבית של שבת בכוונה עצומה כאילו הוא נמצא בבית הכנסת. המשרת התפעל מביטחונו של רבינו. לאחר הקידוש המשרת שמע קול שאגת אריה. האריה התקדם לעברם כשהוא שואג בחוזקה. המשרת חרד חרדה גדולה עד מאוד.

כאשר הרב ראה כך הוא אמר למשרתו, מה לך נדהם הלא רק בעיניך תביט ושילומת האריה תראה לא תאונה אלינו כל רעה ונגע לא יקרב במקומנו זה. ה' שלח לנו את האריה כדי לשמור עלינו במדבר. עכשיו קום לך להביא לי כלי הנטילה לנטול את ידינו ולסעוד 'סעודתא דמלכא' והסר כל מורך מלבבך.

המשרת קם בלב רועד להביא את כלי הנטילה. האריה רבץ על שפת העיגול שרבינו עשה. המשרת חשש להביט באריה אבל הרב אמר לו שלא יפחד ממנו. כאשר סיימו לאכול הרב בירך את ברכת המזון בקול נעים. המשרת לא נתן שינה לעיניו כל הלילה.

הבוקר האיר ורבינו התפלל וסעד. אחר ערבית הרב הבדיל וסעד סעודה רביעית. בבוקר של יום ראשון הרב ציוה למשרתו לרתום את האריה. המשרת באומץ רב אסר את המרדעת על גב האריה וישא את כל המשא עליו כאשר הרב ומשרתו רוכבים על האריה.

האריה שעט במהירות רבה רץ עד שהגיעו לתוניס. יושבי העיר פחדו וסגרו את דלתות בתיהם. מושל המדינה 'הביי' השקיף מבעד החלון וצעק בקול לרב, מדוע הרב רוצה להשחית את כל העיר עם אריה נורא שהביא העירה? רבינו אמר שהאריה לא יזיק ויחזור אל מקומו בקצה המדבר.

המשרת הוריד את המשא מעל האריה ואחר כך הרב אמר לאריה לשוב בשלום אל מקומו ולא יעשה כל מאומה ולא ישאג בקולו ויפחיד את האנשים עד שיחזור למקומו והאריה עשה כן. אחר שלושה ימים האורחה אשר היתה בדרך במדבר עם הרב הגיעה לעיר תוניס קרועי בגדים בוכים ומבכים נאנחים בשברון לב כי עזבו רב גדול במדבר והם בטוחים כי אריות טרפו אותו.

תושבי העיר סיפרו כי לפני שלושה ימים הגיע אליהם רב גדול ונורא כשהוא רוכב על אריה. אולי זה הרב שעזבתם במדבר? מיד הם באו וראו את רבינו ויפלו על צואריו ויבכו ברוב שמחת נפשם עליו ואמרו, ברוך ה' אלוקינו אשר הציל את נפש אדוננו ממוות ולא נתנו לטרף לחיות המדבר. הרב סיפר להם את כל הפלאות אשר עשה ה' עמו וכל האנשים תמהו מאוד. (מעובד מתוך הספר 'פלאי הצדיקים')

הרב משה יהודה פרנקו - הראשון לציון

יום ההילולא - א' טבת

הרב משה יהודה פרנקו ה'תקצ"ז, 1837 - א' בטבת ה'תרע"ח, 16 בדצמבר 1917 היה רבו הראשי של האי רודוס והראשון לציון ה-33 בארץ ישראל. נולד בתקצ"ז ברודוס לרב יוסף פרנקו. בילדותו למד תורה מפי אביו שהיה מחכמי העיר ובישיבות שונות שבעיר. בבחרותו עבד לפרנסתו כרוכל והסתובב בכפרים הסמוכים. בהמשך פתח חנות קטנה באי.

בשנת ה'תרס"ו התמנה לרב של האי רודוס. עלה לירושלים בשנת ה'תרע"א באותה שנה גם מונה לכהן בתפקיד הראשון לציון. בעקבות מלחמת העולם הראשונה נאלץ בשלב מסוים לעזוב את התפקיד. נפטר בא' טבת ה'תרע"ח.

ג' טבת

הרה"ק רבי אברהם ברנדוויין מסטרעטין

יום ההילולא - ג' טבת

רבי אברהם ברנדוויין מסטרעטין, השני לשושלת, נולד בשנת תקס"ה לאביו רבי יהודה צבי. למד אצל אביו ואצל רבי אורי מסטרליסק, ונישא בשנת תקפה לרבנית רבקה. לאחר הסתלקות אביו בי"א באייר תר"ד, הוסמך כרבי על ידי רבי ישראל מרוז'ין ורבי חנוך העניך דוב מאלעסק ואלפים נסעו אליו כרבם. נודע בהקפדתו על קדושה וטהרה, ודברי תורתו היו נאמרים בלחישה. נסתלק בג' טבת תרכ"ה, יום לאחר החנוכה, ונטמן באוהל אביו בסטרעטין.

במדינת רוסיה דר אברך אחד, אשר בימי בחרותו הלך שמו לפניו ככלי מחזיק ברכה, ובא בקשר השידוכין עם בת גביר אחד. חותנו הכניסו לביתו וסיפק לו את כל צרכיו, וישב באהלה של תורה. ברבות השנים פתח לו חותנו בית חנות, וזרחה עליו שמש ההצלחה.

שנים חלפו ועברו, וכבר עמדו הזוג כעשר שנים לאחר נשואיהם, ועדיין לא נפקדו בזרע של קיימא. ויחל לדרוש ברופאים, אשר אמרו לו שאין לו גבורת אנשים, ויעצוהו לנסוע לרופא מומחה בעיר לעמבערג שבמדינת גאליציה.

וילך האברך הלוך ונסוע בדרך ארוכה עד שבא ללעמבערג, ויבקר אצל הרופא מומחה, אשר ייעץ לו להתרחץ במעיינות שבעיר המרפא קרעניץ. אבל דא עקא, שהיה אז בימות החורף, באמצע ימי חנוכה, ושערי המרחץ בעיר קרעניץ סגורים בימות החורף – עד חודש 'מאי' שבתחילת ימי הקיץ.

כשמוע האברך את דברי הרופא, נפל רוחו בקרבו והיה אובד עצות, הרי אי אפשר לו לחכות ה' חדשים מחנוכה עד חודש מאי, עד שיפתחו שערי העיר קרעניץ, ואיך ישא פנים בחזרו לביתו בלי שום תרופה, הרי בודאי יצוה עליו חותנו לגרש את אשתו. ככה הסתובב ברחובות העיר לעמבערג, ודאגתו בלבו: מאין יבוא עזרי? פתאום הגיע לאזניו קול שירה וזמרה, וילך אחרי הקול, עד שהגיע לבית המדרש של חסידי סטרעטין, ויכנס שמה, וראה לפניו חבורת חסידים ואנשי מעשה היושבים במסיבת חנוכה, ומפצחים בשירה ורנה לד'. מגודל מרירת לבבו לא התיישב בין החסידים, רק הסתובב בבית המדרש אנה ואנה.

ניגש אליו אחד מזקני החסידים, ויאמר לו: למה נפלו פניך? הרי אנו עומדים בימי הלל ושמחה! תשתתף גם אתה במסיבת החסידים. ככה דיבר הזקן אל לבו, עד שגילה האברך לפניו את כל מצוקתו.

ויאמר לו החסיד הזקן: אל תדאג דאגת מחר, תבוא אתנו ביחד להסתופף בצל רבינו הק' רבי אברהם מסטרעטין בשבת קודש, ושמה בודאי תפקד בדבר ישועה ורחמים. ויעש האברך כעצת החסידים, ויסע לסטרעטין על שבת חנוכה. במוצאי יום מנוחה נכנס אל הקודש פנימה, ושפך לפניו את צרת נפשו, שהרופא המומחה יעץ לו לנסוע לקרעניץ, והרי אין פותחים שערי העיר עד חודש מאי. כשמוע רבינו את דבריו, אמר לו: הלא כבר אמרו חז"ל (שבת כ"א:): 'מאי – חנוכה'!! תסע לביתך ותושע בזרע של קיימא.

כשמוע האברך את דברי רבינו שנאמרו בלהט קודש, הרגיש בקרבו שנהפך פתאום לאיש אחר, ובהיות שהיה מוצאו ממדינת רוסיה, ודרך רבים מצדיקי סביבתו היה לבקש סכום כסף קצוב לפדיון נפש בכדי לפעול ישועה, לזאת שאל: יקבע נא רבינו סכום כסף עבור הבקשה.

אך שונה היה המנהג בסטרעטין, ויען לו רבינו: תן כפי מה שאתה רוצה. אך האברך התעקש בדבר שרבינו יקבע לו סכום כסף. אז עצם רבינו את עיניו למשך כמה רגעים, ויאמר לו: תקבל עליך, שאם תלד בן זכר, תצום כל ימי חייך ביום הולדתו משך מעת לעת שלם.

האברך נסע בחזרה לביתו מלא התחזקות, ומדברי רבינו לא נפל מאומה ארצה, ויפקד בבן זכר – שנולד ביום הכיפורים... האברך אכן צם מדי שנה בשנה ביום הולדת בנו, ככל בני ישראל, במשך מעת לעת שלם.
(זכרונם לברכה)

כמו צדיקים רבים, פועל כאן הרבי מסטרעטין ישועה באמצעות הומור ומשחקי מילים, שהולמים את אווירת השמחה של חנוכה. כך הוא הופך את תהיית הגמרא על "מהו (עניין) חנוכה", לחודש הלועזי "מאי"... זה כמובן נחמד ומאיר את הלב – אך, אולי יש משהו נוסף בסיפור, הקשור לחנוכה ולנס הלידה באופן מהותי יותר?

ראשית, הפעם הראשונה בה מוזכרת בש"ס המילה "מאי" (כשהכל הולך אחר הפתיחה, 'פתיחת הרחם' של המילה הזו בתורה), היא בביטוי "מאי שנא" הרומז לסוד חודש מאי – המסוגל לשינוי הטבע (ובפרט להריון – שכן ממוצע הביטויים **מאי חנוכה** ו**מאי שנא** הוא **הריון**). זהו החדש המקביל לחודש אִיָר בלוח העברי, הרומז ל"אני הוי' רופאך" ומסוגל לרפואה טבעית ללא צורך ברפואות. חודש איר ממשיך את ניסי ניסן הגלויים, אך בניגוד אליהם – ניסי איר מלובשים בטבע, ונחשפים על ידי הצדיקים כבסיפורנו (ומעניין – בשנה הזו הראשון במאי חל בפסח שני, החג של "אין אבוד" והחמישי – אותיות משיחי – במאי, חל בל"ג בעומר שהוא היום המסוגל בשנה לילדים).

רמזים נוספים במילה מאי, הם ראשי התיבות: "מִלכה אשר ילדה לנחור" ו"יולדו ליוסף בארץ מצרים, אשר ילדה אסנת" הרומזים שניהם ללידה בסוד 'מאי' (ראשי התיבות הלל גם חוזרים בברכת יעקב אבינו ליוסף: "מידי אביר יעקב"). גם הביטוי בתורה "מקץ ארבעים יום" קשור לארבעים היום של יצירת הולד בבטן אימו.

חנוכה – זמן גאולי

אם נעבור מלידת ילדים לחג החנוכה עצמו, נגלה רמז נוסף במילה מאי: הפעם הראשונה בה מופיעה המילה היא בתחלת מסכת ברכות: "מאי שנא דתני בערבית ברישא? לתני בשחרית ברישא!" השאלה הזו רומזת על משחק זמנים מדהים – קדימה בזמן של שחרית (המסמלת את אור הגאולה) לערבית (היא חשכת הגלות).

גם בסיפור שלנו חוזר שוב ושוב מוטיב הזמן: עשר השנים שעברו על האברך ואשתו, המלצת החסיד הזקן להתעלם מדאגת מחר, חודש מאי הרחוק ובעיקר איחוד הזמנים המשועשע שפועל הצדיק. והנה, גם בחנוכה אנו חשים במיוחד את פעימת הזמן: זהו החג הארוך ביותר בלוח השנה, עוסקים בו יום יום במניית ימי החג, והוא גם החג היחיד הכולל בתוכו ראש חודש. כמו כן, זהו חג העוסק ביחס שבין העבר להווה – כפי שמודגש בנוסח הברכה והתפילה "בימים ההם בזמן הזה". האם ניתן למצוא בחנוכה גם את האופן בו הקדים הרבי מסטרעטין את חודש מאי?

כיום, אנו מדליקים את נרות החנוכה בסדר עולה: אחד, שנים, שלושה וכן הלאה. אך בתקופת המשנה, חכמי ישראל נחלקו בדבר: "**בית שמאי אומרים, יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. בית**

הלל אומרים, יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך". כמובן, ההלכה היא כבית הלל, אך ודאי כדאי להתבונן בשתי הדעות.

בגמרא מובא כי "טעמם של בית שמאי כנגד ימים הנכנסים [כך וכך ימים נותרו], טעמם של בית הלל כנגד ימים היוצאים [כך וכך ימים עברו]". הרבי מליובאוויטש מסביר כי בית הלל מביטים תמיד על המציאות **בפועל**, והם מדליקים על פי הימים שכבר באו, ואילו בית שמאי מביטים על המציאות **בכוח** (בפוטנציאל), והם מדגישים את הימים העתידים לבוא.

לבית הלל יש מבט מציאותי ואנושי, שבו הזמן העבר נתפס כמשהו ממשי, כאילו קיים בפועל (שם כבר היינו), ולכן הזמן ההווה נצבר ומתווסף אל העבר. ואילו בית שמאי (נוטריקון שם מאי) רואים כבר עכשיו את העתיד, הקיים בכוח, והזמן ההווה נתפס כחלק מהעתיד שמגיע כעת לעברנו. במלים אחרות: בית הלל רואים את הזמן כמגיע מהעבר (שכבר הורגש בפועל) אל העתיד, ולכן ההווה מצטבר על גבי העבר, ואילו בית שמאי רואים את הזמן כזורם אלינו מהעתיד, ולכן ההווה הוא הקצה הנתפס של העתיד. הצדיק, שחי כבר כעת את העתיד המקווה, מסוגל למשוך בקצה הזה ולהביא את הישועה העתידית להווה החסר.

ואיך אנחנו, שאיננו הצדיק מסטרעטין, יכולים לפעול כמוהו? לפי בית הלל, אנו צועדים לקראת העתיד, "**להביא לימות המשיח**" (ראשי תיבות **הלל**), אך סוף-סוף ברגע הזה אנו עדיין בעבר הלא-מושלם. אבל בית שמאי יכולים לקפוץ בבת אחת ולחוש את העתיד ברגע ההווה – וגם אנחנו, לפחות בכוונה, במחשבה וברגש, יכולים לחיות כך. לכך מכוונת הנחיית הרבי מליובאוויטש "לחיות עם משיח", והעצה הברסלבאית "ללוות שמחה מן העתיד". אמנם הלכה כבית הלל, אך כתוב בקבלה שלעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי. כבר עכשיו בהווה, כדאי 'להתאמן' על תפיסת הזמן של בית שמאי ולמשוך אלינו את העתיד כאן ועכשיו.

אַיִן – מזל לישראל

מה עוד יכול לעזור לנו להגיע לנקודה המופלאה שמעל הזמן? התבוננות נוספת בסיפור תעלה תובנה חשובה: האברך שבסיפור, היה יותר מדי מוצלח בכל דבר: בלימוד, במידות, בשידוך ובמסחר. וממילא, סביר שבליבו היה מלא ב'ישות' וגאוה, כשכל עמלו בגשמיות וברוחניות רק מוסיף לגאוותו וריחוקו מה'.

את אמרת הגמרא "אין מזל לישראל", דרש הבעל שם טוב כ"אַיִן – מזל לישראל". המזל הוא שורש הנשמה, דרכו מעביר ה' יתברך את כל השפע לאדם, וכך מבואר בגמרא כי "בני חיי ומזוני – לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא [לא בזכות תלוי הדבר, אלא במזל]". המזל היהודי הוא נקודת האין, אותה חסר האברך עד לרגעי הייאוש בלמברג.

עצירתו מלהוליד, לפיכך, באה מחפץ ה' לעורר את האברך להתחבר אל ה' באמת: נפילת הרוח הגמורה מחוסר אונים עמוק כל כך, ולאחר מכן המאמץ לדרוש ברופאים והאכזבה מחוסר יכולתו לממש את עצתם, הביאו אותו ללב נשבר לחלוטין. מיד לאחר מכן, דווקא לבו השבור היה הכלי השלם לברכה הגדולה. **אין מזל לישראל** עם הכולל, עולה **פך שמן טהור** של נס החנוכה. מאותו שמן נמשך זרעא חייא וקיימא – ופתיחת השערים למעיני הישועה, היא היא פתיחת המזל של הנשמה בהשבתה לאין.

ומעניין – רבי אברהם קרוי על שם אברהם אבינו, העקר שנרפא, והוא הממשיך כאן רפואה לאברך העקר. מכך ניתן ללמוד כי הברכה אמנם נמשכת משרש הנשמה, אך כדי להמשיך את אור המזל בפועל זקוקים לברכת הצדיק. הדבר רמוז בראשי התיבות הנפוצים ביותר של המילה "מאי" בתורה – "**מ**שה **א**ל הוי" (החוזר 12 פעמים, כנגד **יב** חדשי השנה, ועולה **איש האלהים** גם **בן עמרם**). זוהי 'פעולת צדיק לחיים', פעולת משה להמשיך את "אל הוי' ויאר לנו" בזרעא חייא וקיימא (וצימוק נוסף לסיום – 10067 'מאי' שבש"ס, ועוד **חנכה** (כתיב חסר, כבסידור) נקבל 10150 = 7 פעמים **חן** פעמים **כה!!**. התוועדות כ"ט כסלו תש"ע, והוספות מהערות הרב גינזבורג שליט"א

ז' טבת

הרה"ק רבי צבי בן הבעל שם טוב זי"ע

יום ההילולא - ז' טבת

הרה"ק רבי צבי, בנו של הבעל שם טוב, נולד בשנת תצ"ד, כארבע עשרה שנה לאחר אחותו אדל. לאחר פטירת הבעל שם טוב, ובהתאם לצוואתו, החל להנהיג את עדת החסידים בהיותו כבן 26. כעבור שנה מסר את ההנהגה במפתיע למגיד ממעזריטש, בהכריזו: היום בא אלי אבי הקדוש, והודיע לי כי הפמליה של מעלה עם משמשיה שהיו רגילים להיות אצלו, עברו לתלמיד הקדוש, מרנא ורבנא רבי בער'ניו בן רבי אברהם. על כן – אמר לי אבא – תמסור לו את הנשיאות במעמד כל ה'חבריא קדישא', והוא ישב על מקומי בראש השולחן וינהיג בתבונה את עדת החסידות. לאחר שירד מכס ההנהגה, התיישב רבי צבי בפינסק, בה ישבו בעיקר מתנגדים. ר' צבי לא הנהיג עדה כל חייו, ונהג כחסיד פשוט. מסורת קרלין מספרת כי היה נוהג לבקר את רבי אהרן הגדול בקרלין הסמוכה, באמרו שזו "יציאה ממצרים לארץ גושן". נפטר בז' בטבת תק"מ ונטמן בפינסק.

הרה"ק רבי צבי הירש היה חתן הרה"צ ר' שמואל חסיד מפינסק ז"ל, שהיה עשיר ובעל נכסים. רבי צבי, שלא רצה לשמש כאדמו"ר, התיישב בפינסק בסמוך לחותנו וישב כל ימיו על התורה ועל העבודה. גם בצדקה וגמ"ח עסק, כי חותנו לא מנע ממנו מלהשתמש בכספו לכל ענייני צדקה וחסד, וכל תלמידי אביו הקדוש היו באים אצלו תמיד בשביל גמ"ח כי נודע בטוב ליבו. תלמידי הבעל שם טוב היו מופשטים מהגשמיות, והוא החזיק בהם בחפץ לב ונפש והיה אומר תמיד בענוותנותו: המדרגות של אבי הקדוש אין לי, אך על כל פנים יש לי הזכות לתמוך בתלמידיו הקדושים.

אחרי פטירת חותנו התעסקו אנשים מאנשי שלומו של רבי צבי בנכסים, ועל ידי כך יכל להמשיך במעשי החסד שלו. אך במשך הזמן נתדלדלו הנכסים ואיש לא ידע מזה: העוסקים בנכסי הצדיק התביישו לגלות זאת, ורבי צבי עצמו לא התרעם באוזני שום בריה בעולם. המשיכו תלמידי הבעל שם טוב לבוא ולבקש ממנו הלוואות וצדקות, ואילו הוא לווה מגבירים אחרים – כיוון שלא יכל להשיב ריקם את פני הבאים אליו. בתחילה הלוו לו בחפץ לב, כי הכירוהו לאדם עשיר. אך במשך הזמן ראו שאין בכוחו להחזיר הלוואותיו והפסיקו להלוות לו. הצטער מאוד רבי צבי הירש, כי כל חיותו היה צדקה וחסד, אך לא היה לו מה לעשות.

לאחר זמן הרגיש שנלקחו ממנו מדרגותיו, והחל לעשות חשבון הנפש אם יש בו דבר הצריך תיקון. נסע לתלמידי אביו, וכל אחד יעץ לו עצות כפי דרכו: אחד אמר לו לגמור בכל יום את התהילים, אחד לגרוס

דפי זוהר, והיו שמסרו לו ייחודים או תעניות. רבי צבי רשם כל עצה על פתק, כנהוג, וקיים את כולם, אך מדרגותיו לא שבו אליו בבהירות המוחין וצלילות הדעת כהרגלו. הצטער רבי צבי צער גדול, עד שנזכר ברבי פנחס מקאריץ, שהיה מצעירי תלמידי אביו וחריף גדול. אולי ממנו תבוא העצה?

היה זה סוף חודש אב, וחום גדול שרר. עמד רבי פנחס על יד החלון להתאוורר, התעמק במחשבותיו, והנה מרכבה באה לקראת ביתו. תכף הכיר את מרכבתו של רבי צבי, שהיתה יפה מאוד כי נשארה לו מימי עשירותו. תכף רץ אליו רבי פנחס, התרגש וחיבקו מאוד, ואמר לו: אתה יודע מה בדיוק עכשיו חשבתי? רבינו הבעש"ט – איך זה שהגיע למדרגותיו הקדושות? והחלטתי שלא היה זה בשר ודם רק מלאך משמיים שהתלבש בגוף. אבל פתאום הגעתם הנה, ונזכרתי כי לרבנו הקדוש היו אשה וילדים, הרי שהיה בשר ודם... וכעת אינני יכול להירגע, איך שייך שבשר ודם יגיע כל כך גבוה? ומיד אמר: רבי הערשיל הקדוש, אני צריך לנסוע בדחיפות לאיזה מקום. אולי תוכלו להלוות לי מרכבתכם?

אורו עיני רבי צבי, שזמן רב לא עשה איזה חסד, ואמר: בוודאי, בכבוד גדול! וציווה רבי פנחס לבניו שיראו שלא יחסר לרבי צבי כל טוב, ויכבדו אותו בכל כוחם עד שיחזור. והרה"ק מקאריץ נסע לדרכו, וחלף כל חודש אלול וגם הימים הנוראים ולא ידעו לאן נעלם, כי חשבו שנסע רק לכמה ימים. כל החורף עבר, ובביתו כבר התחילו לדאוג – אך מעט לפני פסח הופיע שוב הצדיק מקאריץ במרכבת רבי צבי, שהיתה מלאה בשקים עם מטבעות זהב. כי רבי פנחס נסע בכל רחבי המדינה לאסוף כסף עבור רבי צבי, נתן לו את השקים ואמר לו: זרקו את כל פתקי התיקונים שבכיסכם אל האש, כי אין בכם שום חיסרון חלילה. הא לכם כל הכסף שאספתי, שלמו את חובותיכם וחזרו לעסוק בגמ"ח ויחזרו לכם כל המדרגות שלכם. וכך הוה.

אמר על כך רבי צבי: פעם שאלתי את אבא, מדוע מטפל עצמו כל כך עם רבי פנחס? הלא הוא צעיר בשנים? וענה לי: בסופו של דבר תבין. כעת הבנתי... זכרונם לברכה

מהי הדרך לזכך את המח והלב? מדוע נעלמו המדרגות? רבי צבי והצדיקים השונים אליהם פנה, הניחו שהבעיה היא פנימית. זוהי אמנם הנחה מתבקשת, בפרט לאור העובדה שרבי צבי לא פרסם את קשייו ברבים, אך היא הובילה את רבי צבי למבוי סתום. רבי פנחס מחזיר אותנו לעקרון חסידי חשוב – "המעשה הוא העיקר".

מסופר על אדמו"ר הצמח צדק, שביום הירידי יצא לבית הכנסת לתפילת שחרית ופגש ביהודי שבקש הלואה. ענה לו הצמח צדק, שאחר התפילה יכנס אליו ויקבל את ההלוואה. בהמשך דרכו חשב, שאולי היהודי צריך את הכסף עכשיו – חזר לביתו, לקח כסף, חיפש את הלווה עד שמצאו בשוק והלווה לו. כשחזר לבית הכנסת והתעטף בטלית נגלה אליו האדמו"ר הזקן בהקיץ, לאחר תקופה שלא נגלה אליו, ואמר לו: "מי שמתקן מעשיו [נ"א: נותן צדקה] נעשים מוחו וליבו זכים אלף פעמים ככה", יותר מאשר על ידי תפילה ולימוד.

על פי החסידות, ללכת להתפלל כאשר יהודי אחר זקוק לעזרה זוהי ישות – תחושה שאני והרוחניות שלי חשובים יותר מהזולת. 'תקון מעשיו' כאן, הוא דוקא תקון כזה – שיש בו משום מאמר המשנה "בטל רצונך מפני רצונו".

כדי לחדד זאת, נעמיק מעט בביאור המשנה: בחלק הראשון של המשנה, "עשה רצונו כרצונך", זהו בטול חיצוני יחסית, בו האדם מתאמץ לרצות בענייני רוחניות ולא בענייני גשמיות. אך הסיפא, "בטל רצונך

מפני רצונו", פירושה לבטל את אותו הרצון של "עשה רצונו כרצונך". הזיכוך הגדול שנעשה מכך, הוא אולי תשובה לתהייתו של רבי פנחס בסיפור שלנו: "איך בשר ודם מגיע כל כך גבוה? משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א שיעור ט אייר תשמ"ה, רמ"ח אותיות

הרה"ק רבי מרדכי יוסף ליינר מאיז'ביצא

יום ההילולא - ז' טבת

בז' טבת היה יום ההילולא של **רבי מרדכי יוסף ליינר מאיז'ביצא**, בעל "מי השילוח". הוא היה מגדולי תלמידי רבי בונים מפשיסחא, לאחר פטירת רבי בונים כפף עצמו כמה שנים להנהגת חברו, רבי מנחם מענדל מקוצק, עד שהבין ברוח-קדשו שעליו לפרוש ולהנהיג עדה בעצמו. בנו וממשיכו היה רבי יעקב, בעל "בית יעקב", שהרחיב מאוד את הרעיונות של אביו, ונכדו היה רבי גרשון חנוך "בעל התכלת" (דמות מיוחדת במינה). גדולי תלמידיו היו רבי לייבלי איגר (התורת אמת) ורבי צדוק הכהן מלובלין.

מחול לצדיקים

בעל מי השילוח מסביר שכאשר אומרים "שמע ישראל" צריך לכוון את דברי חז"ל "עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים לעתיד לבוא והוא יושב ביניהם" – המחול הוא עיגול, בלי ראש וסוף, ובו יושבים כולם בשווה ובאותו מרחק מהקב"ה. זאת מכוח הגילוי שכולנו שווים ביחס לעצמות ה' יתברך. הציור הזה מתקשר לדברי הרבי מליובאוויטש שלעתיד לבוא כולנו רוקדים עם הקב"ה בקדש הקדשים, דהיינו שהריקוד ("מחול לצדיקים") מגלה את השוויון של כולם.

מבחן הרוגז

אחת התורות החשובות של מי השילוח היא על מאמר חז"ל: "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע... אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה... אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע... אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה" (ברכות ה, א). ונציין שהחוש של חודש טבת, שאנו נמצאים בו, הוא "חוש הרוגז".

וכך מסביר בעל מי השילוח: בכל פעם שבאה לאדם איזו מחשבה ורצון, חמדה או שמחה, בדבר מסוים, עליו לבחון אותה בארבע דרגות של מבחן פנימי-נפשי, לדעת אם היא מאה אחוז מצד הקדושה או שיש לו בה איזה אינטרס, נגיעה או פניה, וצריך לפרוש ממנה. כלומר, האם השמחה שלי או הרצון שלי בחיים הם באמת מה שה' רוצה ממני, או שזה רק הרצון האישי שלי ואז "בטל רצונך מפני רצונו".

המבחן הראשון: **"לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר רע"** – להתבונן בכך שכל חמדה ותאוה בעולם הזה היא זמנית וחולפת. אפילו בשמחה של קדושה יש משהו חולף בעולמנו, "עלמא דשקרא" שהיום אנו פה ומחר בקבר... בעקבות ההתבוננות הזו, אפשר לזהות שהמחשבה לא הכי טובה ופוסלים אותה. אם עדיין מרגישים משיכה, המבחן הראשון עבר בהצלחה, אבל צריך לעבור למבחן הבא:

המבחן השני הוא **"יעסוק בתורה"**. התורה היא "תבלין" ליצר הרע, התורה מגלה שכל מה שאפשר להשיג באיסור אפשר להשיג גם בהיתר ובקדושה, "כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה" (חולין קט, ב), וכאן על האדם לחשוב: אם אני רוצה משהו טוב, הרי וודאי אמצא אותו בתוך העסק בתורה. אם החמדה בטלה, מוטב. ואם האדם עדיין חפץ בדבר, יעבור למבחן הבא.

המבחן השלישי: **"יקרא קריאת שמע"**. גם בלימוד תורה יש עדיין חשש משמץ גאוה, "אני יודע תורה, אני קצת תלמיד חכם". אבל בקריאת שמע כולנו אותו דבר ממש, "מחול לצדיקים", וזה מבטל לגמרי את הגאוה.

המבחן הרביעי: **"יזכור לו יום המיתה"**. גם השלב הראשון הוא בתודעה ש"סוף אדם למות", אבל כעת מדובר על תחושה כאילו אני ממש מת ברגע זה (והיא כוונת נפילת אפים לפי הקבלה). אם אחרי כל זה, אני עדיין רוצה באותו דבר, סימן שזהו רצון מבורר לגמרי מצד הקדושה. ואז אפשר ללכת על זה, לשמוח בלי מעצור, ב"תקיפות והתפשטות" (מושגי יסוד בתורת מי השילוח).

המבחן של יעקב אבינו

בדרך הזו מסביר מי השילוח את הנהגת יעקב אבינו לאחר שהתבשר כי "עוד יוסף חי", אחרי עשרים ושתים שנות ניתוק. יעקב מרגיש שמחה עצומה, "רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חָי", והוא רוצה לברר האם השמחה הזו היא רק מצד הטבע הפשוט או לגמרי מצד הקדושה, שהרי יעקב תמיד חושש "שמא יגרום החטא". ואז אומר יעקב "אֲכָלָה וְאֶרְאֶנּוּ **בְּטֶרֶם אָמוּת**" – מזכיר לעצמו שבסוף הכל מת ועובר, המבחן הראשון. בהמשך נאמר "וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק" – והכוונה לעיסוק בתורה, המבחן השני, שכן התורה ניתנה "מפי הגבורה" (מידת יצחק אבינו).

אחר כך מגיע המפגש עצמו ואז יוסף נופל על צואר אביו ובוכה, ומפרש רש"י: "אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו **שהיה קורא את שמע"**, זהו המבחן השלישי. ומיד אחר כך אומר יעקב ליוסף **"אָמוּתָה הַפָּעַם** אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי" – זהו המבחן הרביעי. כעת יעקב חוזר לנקודת ההתחלה: "אמותה הפעם" מקביל ל"בטרם אמות", "כי עודך חי" מקביל ל"עוד יוסף בני חי" – לאחר שעבר בהצלחה את כל המבחנים הוא חוזר לרגש השמחה הראשון, וביתר שאת. מה שנוסף כעת הוא המלים "אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת פָּנֶיךָ" – אני רואה את פניך-פנימיותך, רואה שנשארת בצדקתך, וחש שהכל מתאים לפנימיות רצון ה'.

חסיד ישיש אחד מחסידי איז'ביצא סיפר: כי פעם אחת נחלה אצלו אחד מילדיו, והמחלה גברה מאוד, ודרש ברופאים ולא הוטב לו, ופתאום נשמע כי המגיד מטריסק זי"ע בא לעירו, והתיישב בדעתו והלך להזכיר את הילד לפני המגיד זי"ע, וענה לו המגיד שיתן לו ח"י רו"כ לפדיון, וכאשר שלא היה ביכולתו ליתן סכום כזה, הלך ממנו בלי תשובה.

כאשר שב לביתו וסיפר לאשתו, צעקה עליו: מדוע לא מכר את כל אשר לו, עבור המעות הנדרש? ואחר שהמחלה של הילד גברה עליו, נסע לרבו זצ"ל מאיז'ביצא, וסיפר לפניו ממחלת בנו, וגם סיפר את אשר היה לו עם המגיד מטריסק זי"ע.

אמר לו רבו מאיז'ביצא זצ"ל, שיתן פדיון ח"י גרוש ואי"ה יתרפא הילד. והוסיף לאמור: כי יכולים ללמוד מתורתינו הקדושה, כידוע כי כל כלי המשכן היו של זהב שולחן ארון ומנורה וכו', אבל שתי החצוצרות היו של כסף (במדבר י', ב') והטעם לזה יען כי בחצוצרות צוה המקום לתקוע בעת צרה ר"ל, כמו שכתוב: "על הצר הצורר אתכם", ובעת צרה מראה הקב"ה כאלו כביכול גם הוא משתתף בצרת ישראל:

מניח של זהב ומסתפק בשל כסף, כדי להקל על ישראל. הרי שבשעת הדחק, שאין יד המבקש בעל הצרה משגת, מחויב גם הצדיק להשתתף בצרתו ולהסתפק כפי יכולת המבקש. את ה'חצוצרות', מהן למד

ה'מי השילוח' על חובת ההשתתפות בצרה, דרש פעם המגיד ממעזריטש כ'חצאי צורות'. בסיפור הזה, חצאי הצורות הם חצאי צרות – החצי שנוטל על עצמו הרבי והחלק שנותר ביד החסיד. רבי שהוא בחינת חצוצרה דומה ליצחק אבינו (ק חצי). כך מסופר עליו במדרש (בתרגום חופשי):

"...[לעתיד לבוא] אומר לו [הקב"ה] ליצחק: בניך חטאו לי! אמר לפניו: ריבונו של עולם! בני, ולא בניך?! בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם "בני בכורי". עכשיו בני ולא בניך?! ועוד: כמה חטאו? שנותיו של אדם שבעים שנה. הורד עשרים שאינך מעניש עליהם (מפני שבדיני שמיים מענישים מגיל עשרים ואילך), ונשארו חמישים. הורד מחצית מהזמן שעובר בשנת לילה, ונשארו עשרים וחמש שנה. מחצית מאלו עוברת בתפילה, אכילה וצורכי הגוף, ונשארו רק שתים עשרה וחצי שנה של חטאים. אם אתה סובל את כולם, מוטב. ואם לאו – חצי עלי וחצי עליך. פתחו [ישראל] ואמרו: כי אתה אבינו...".

כיצחק אבינו, המחלק שוב ושוב את חיי האדם על חולשותיו וחטאיו ולוקח את חציים על שכמו, מחלק רבי מרדכי יוסף את הצרה בינו לבין החסיד. בקישור לחצוצרות שעושה הצדיק, טמון עומק רב: בכתבי האר"י מבואר כי סוד החצוצרות שייך לנצח והוד, המכונים "תרין פלגי גופא [שני חצאי הגוף]". הרבי והחסיד, כמו איש ואישה, חשים שהם שני חצאים של גוף אחד. מתוך כך, יכול המשפיע לחלוק את צרת המקבל ולהשתתף בה – באופן המטה את הכף לחסד, כפי שמשתקף בהפיכת הזהב לכסף (מעבר להקלה במחיר, הזהב גם מסמל את הגבורה והדין, בעוד הכסף מסמל את הכיסופים והאהבה).

[ובשפה קבלית יותר: אמנם, מטבע הדברים שייך הרבי לנצח – ענף החסד, והחסיד להוד – ענף הגבורה (בסוד "איהו בנצח, איהי בהוד"). אך ברצותו להקל על החסיד מקיים הצדיק "שיכל את ידיו", כאשר יד ימין (החסד) יורדת להשפיע דווקא לשמאל (ההוד), והגבורות שבשמאל ניתנות דווקא בימין (הנצח, מקומו של המשפיע). כך נמנע מצב של נפילת ההוד, "הודי נהפך עלי למשחית", והחסיד יכל להיחלץ ממצבו הקשה].

מכך אנו יכולים ללמוד לכל מערכת יחסים, בה אנו נמצאים כעת בתפקיד המשפיע (בין אם מדובר בהורים וילדים, רב ותלמידים או שני בני זוג): אנו יכולים לדרוש "חלוקה הוגנת" של המאמצים, או לצפות מהצד השני לעמוד בסטנדרטים שאנו רגילים אליהם (זהב). פעמים רבות יש לכך מקום, כפי שבדרך כלל היו כלי המקדש עשויים זהב. אך לעיתים שותפות אמיתית פירושה התחשבות במצוקה (כסף), ויכולת לקחת על עצמי ככל שנדרש כדי להקל. הלא אם שנינו חצאים של שלם אחד, האחריות על חטאי השני וחולשותיו נופלת גם עלי – ואיך אדרוש ממנו לבצע בשלמות את חלקו?

מעשה שהיה אצל הרה"ק מאיז'ביצא זיע"א, שהיה בזמנו משקה נפוץ שנקרא "מעד" שנעשה ממי דבש והיה חמר מדינה, ובמראיתו היה דומה מאוד ליין. פעם היה, שבטעות מזגו לו בכוס של קידוש מעד במקום יין והתחיל לומר הקידוש, וכשהגיע לברכת בורא פרי הגפן נעצר ולא המשיך הברכה. כשראו שמתעכב, החלו לחפש: מה אירע לו, שאינו ממשיך הברכה? עד שגילו שזה לא יין, וכמובן אי אפשר לברך עליו בורא פרי הגפן.

אחר כך הסביר, שלבל יחשבו שהיה בזה מופת או רוח הקודש: אלא מכיוון שתמיד קודם שמברך על איזה דבר מחפש הוא את הכשרות של הדבר, וכאן בקידוש חיפש את הכשרות של היין ולא מצא.

אף על פי שהמעד היה כשר לכתחילה, ואפי' לקידוש, מכל מקום ליין צריך בדיקה, שלא יהיה יין נסך או סתם יינם וכדו', ובמעד לא שייך את כל אותם האיסורים שישנם ביין. וכשלא שייך על זה האיסורים, אי

אפשר למצוא את הכשרות שבו: שכל זמן שאין לכשרות כח המנוגד גם הכשרות היא בדרגה פחותה. לכן לא מצא את הכשרות שהיה במעד ולא אמר על זה ברכה...

הראיה הפלאית של הצדיק – שבעיניו לא היתה מופת כלל – הצילה אותו מלברך "בורא פרי הגפן" על משקה שברכתו שהכל. אכן, אמרו צדיקים, כי דווקא במילה "גפן" שבברכה נרמזו ההשפעות הרבות שבקידוש: געזונט פרנסה נחת... הצדיק ידע היטב סוד זה: פעם, בשבת פרשת תצווה, ביקש ממנו יהודי ברכה לפרנסה. הושיט לו הצדיק כוס יין, ואמר בלשון הפסוק: "ועשית משבצות זהב" – שיהיו לך ארנקים מלאים זהב! לא עברו ימים רבים, והאיש נעשה עשיר גדול.

בקבלה ובחסידות, שייך היין לספירת הבינה (בעוד יין הדבש הוא "חמר מדינה", ושייך משום כך לספירת המלכות). השייכות הזו מתבטאת הן בהגבלות הרבות החלות על היין, שכן הבינה היא מקור הדינים והגבורות – שההקפדה על כשרות היא בכללן, והן בכך ש"אין אומרים שירה אלא על היין" – ביטוי לכך שפנימיות הבינה היא שמחה דווקא.

והנה, השירה השמחה וההבטה החודרת על מהות היין, נרמזות שתיהן במילה כשר: כ היא כח, ושר הוא כפל משמעות: שירה או הבטה – כבפסוק "מגבעות אשורנו". הכח להביט ולחוש במהות היין, שייך דווקא לצד הגבורה שבבינה: פחד ה' בלב הצדיק, הוא המאפשר לו להבין מה עומד בפניו.

לאור דברינו מעניין לראות, כי במספר מקומות מקושר היין עם הפחד: בגמרא נאמר כי "פחד קשה יין מפיגו", כך שהשמחה וקלות הראש שביין מתמודדים עם הפחד ומנצחים אותו, ואילו הבעל שם טוב דרש את הגמרא כמין חומר: "יין קשה פחד מפיגו" (דרשה זאת הזכירו הבעל שם טוב ותלמידיו, כאשר הפיגו בן רגע את שכרותם על ידי זכרון יראת ה'). כך גם רבי מרדכי יוסף, כאשר עמד לשתות יין, מילא את עצמו ביראת שמים כשברר את כשרות המשקה, ופחד ה' סייע לו להמנע אפילו מתקלה שלא חשב עליה. משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

י' טבת

הרה"ק רבי נתן שטערנהארץ מנעמירוב

יום ההילולא - י' טבת

רבי נתן שטערנהארץ מנעמירוב נולד בט"ו בשבט התק"ם לאביו ר' נפתלי הירץ, סוחר אמיד מהעיר נעמירוב. בגיל שלוש עשרה נישא לבתו של ר' דוד צבי אוירבך, רבה של שרהורוד. לאחר נישואיו התקרב לחסידות, תחילה התקשר לרבי לוי יצחק מברדיטשוב, שקרבו מאוד. בשנת תקס"ב, דבק ברבי נחמן מברסלב, היה לתלמידו המובהק וכתב את כל דברי התורה ששמע מפיו. לאחר פטירת רבי נחמן בשנת תקע"א, החל רבי נתן להנהיג את חסידי ברסלב, לא כרבי אלא כחסיד המלמד מתורת רבו. בבוקר עשרה בטבת תר"ה, שחל ביום שישי, קראו לפני רבי נתן את הסיפורים הראשונים מתוך "סיפורי מעשיות" לרבי נחמן. הסיפור השני מסתיים במילים "ושבו לביתם", כששמע מילים אלה, הנהן רבי נתן בראשו, כאומר "הגיעה שעתי ללכת הביתה". באותו יום, סמוך לכניסת השבת, הסתלק הצדיק ומנו"כ בעיר ברסלב.

פעם שאלו את מוהרנ"ת בענין הגאולה, איך יכול הדבר להיות שבזמן הדורות הקודמים וכמו בדור רבינו הק' לא בא הגאולה, ובדורות האחרונים אשר הולכים מטה מטה יבוא הגאולה. והסביר על פי משל:

בעולם היה כרך גדול, וסביבו חומה בצורה וחזקה עד להפליא. וכל המלכים רצו לכבשו והניחו כל כוחותיהם. ותקוותם נשאר מעל, כי כל החיילים שלהם נפלו מהחיצים שזרקו משם. ואחר כך היה מלך אחד חכם מאוד, שהלך סביב החומה והביט ונדמה בדעתו שכעת יקח כל הגיבורים מחיילותיו ויכו על החומה עד שיכבשה, ועשה כן ונפלו כל חיילותיו ונשאר רק הוא לבדו. והלך סביב החומה לראות מה פעל שם, וראה בחכמתו שכעת (שכבר החומה מבפנים כולה זעזוע רק מבחוץ לא ניכר), אפי' בזקנים וחולים וילדים יכבשה. ועשה כן, וקיבץ כל השאר נשים וילדים וחולים מה שנשאר לו, והלך וכבש והרס החומה כליל. וכעת מי כבש החומה, אם האחרונים והחלושים, הלא אפילו יעבדו בכל כוחותיהם אלף אלפים שנה לא היו עושים אפילו רושם, ורק הכח של הגבורים הראשונים שזעזעו את החומה עד להריסה, ואם הראשונים? הלא לא כבשו, רק האחרונים גמרו וכבשו.

וכן הוא לענין הגאולה, שהראשונים כמו הצדיקי אמת ואנשיהם כמו משה רבינו ע"ה, רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, האר"י הק', הבעש"ט הק', אדמו"ר הזקן ורבי נחמן, ושאר הצדיקים, זרקו חצים להנחש להסטרא אחרא וסייעתו, כבר זעזעו כ"כ הס"א עד שאפילו יהיה מי שיהיה מדורות האחרונים יוכלו לכבוש את הס"א ולגמור הבירור שיבוא הגאולה.

מוהרנ"ת – התחזקות לקראת משיח

קו אופי עיקרי בו אופיין מוהרנ"ת, הוא דרך ה'התחזקות' התמידית בעבודת ה'. דרך זו קיבל מרבי נחמן עוד בטרם פגש בו: פעם, לאחר שמרר בבכי על מצבו בעבודת ה', חלם כי הוא מטפס על סולם גבוה – מטפס ונופל ושוב מטפס... לפתע ראה אברך בעל פנים מאירות המעודד אותו: "המשך לטפס, אך החזק את עצמך!". לאחר זמן שמע רבי נתן על צדיק שעבר להתגורר בברסלב הסמוכה, רבי נחמן שמו. כאשר נסע אליו ופגש בו, נדהם לראות כי זהו האברך שראה בחלומו – ומאז היה לתלמידו המובהק.

לרבי נחמן היה עוד תלמיד מובהק – רבי נפתלי – שעיקר ענינו היה 'התחדשות' בעבודת ה' (כשהיחס ביניהם מזכיר את האמור בחב"ד, על רבי אייזיק מהומיל ה"משכיל" ורבי הלל מפאריטש ה"עובד"). תלמיד זה היה חריף יותר ממוהרנ"ת, והחסידים חשבו כי הוא זה אשר ימשיך להנהיג את העדה לאחר רבי נחמן. אמנם, ברבות הזמן התברר כי רבי נתן הוא הממשיך המובהק – רבי נתן ודרך ה'התחזקות' שלו. היחס בין 'התחדשות' ל'התחזקות' הוא כיחס בין חכמה ובינה, ודרך ה'התחזקות' שייכת לספירת הבינה, אליה מקביל מוהרנ"ת.

בהתאם לדרך זו, מספר רבי נתן את המשל המופלא הזה – הקשור ליום פטירתו: רבי נתן נפטר בעשרה בטבת, יום המצור על ירושלים. מענין לראות כי מתוך הלקחים הנלמדים ממצור על העיר, לומד רבי נתן דווקא את הדרך להבאת המשיח, ומתוך כך נזכה בעזרת ה' להפוך יום זה לשמחה בקרוב.

משיח בשתי נקודות

מתוך משלו של רבי נתן יש ללמוד שתי נקודות עיקריות בהן תלויה הבאת המשיח: האחת, הדברים מלמדים כי על כל אדם לדעת ולהכיר כי למרות היותו 'זקן', 'חולה' או 'ילד', הריהו מחויב להצטרף למאבק על הגאולה. על האדם להכיר את שפלותו וחוסר יכולתו באמת, ולהבין כי כל קירוב הגאולה נעשה על ידי הגיבורים שבדורות הקודמים, אך עליו גם לדעת כי אין הדברים תלויים אלא בו, וכי אם יעשה – יצליח.

ועוד, מתוך הדוגמאות שנתן רבי נתן לגיבורים שבדורות הקודמים, אפשר לאתר היכן היא נקודת התורפה בחומה – זו עליה נלחם המלך וגיבוריו הראשונים, וזו שבה על כל בני הדורות האחרונים להשפיע את כל כחם על מנת למוטט את חומת הגלות – מתברר, כי אותו מקום מזועזע בחומה הוא הנושא של פנימיות התורה, בגילויה עסקו במסירות נפש רשב"י, האר"י, הבעש"ט ורבי נחמן. תפקיד הדורות האחרונים הוא להלחם על נקודה זו בכל הכחות – להפיץ את מעינות התורה, וכפי שענה משיח לבעל שם טוב על שאלתו "אימתי קאתי מר?" – "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה".

רבי נתן – היציאה מקליפת השכחה

לסיום – לאחר שהוסבר כי מוהרנ"ת מלמד כי בדורות אלו יש להתחזק ולהלחם על המשיח, אך מתוך תודעת וזכירת שפלותנו – מתגלה דבר נוסף הקשור למוהרנ"ת וליום פטירתו. סיבת הגלות היתה שכחת התורה, ויותר מזה שכחת נותן התורה (– "שלא ברכו בתורה תחילה"). רבי נתן הוא העמל כי לא תישכח תורת רבו, בכך שכתבה וטרח רבות על הדפסתה. גם זכרון נותן התורה בולט בדמותו של רבי נתן, כשה"ליקוטי תפילות" שלו מלא בתחינות סביב לימוד התורה וקיומה. הזכרת נותן התורה – "הנתן אמרי שפר" היא הגורמת ל"אילה שלֻחה" – "הנה אנכי שלֵח לכם את אליה הנביא".

הפסוק שהזכרנו, "[נפתלי אילה שלֻחה] הנתן אמרי שפר" הוא אחד משתי הפעמים הבודדות בהן מופיעה המלה "הנתן" בתורה. והנה, פלא, בהופעה השניה של מלה זו בתורה מודגשת הזכירה בפירוש: "וזכרת את הוי' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל". זכירה זו – שרבי לוי יצחק מברדיטשוב מכנה אותה "זכירת ארץ ישראל", היא הזכירה שמלמד מוהרנ"ת. מוהרנ"ת מלמד את האדם לזכור את חולשתו בענין הבאת הגאולה, אך מאידך לדעת כי ה' נותן לו כח – ועליו לפעול מכח זה בעזות למען הבאת הגאולה.

ורמז מופלא ביותר: פעמיים "הנתן" בתורה, "נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר", "וזכרת את הוי' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" משלימים ל**4900 = 70**, **סוד**, ברבוע, שהוא פירמידה 24 ("נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר" – 24 אותיות), סכום כל הרבועים מ-1 ברבוע ועד 24 ברבוע. זהו מספר יחידאי לחלוטין בכך שהוא יוצר הן ריבוע והן פירמידה (משפט מתימטי עמוק שרק הוכח לפני כמאה שנה)!! בגימטריא הוא עולה סכום שלשת האבות (**אברהם יצחק יעקב**, 638), ארבע האמהות (**שרה רבקה רחל לאה**, 1086) וי"ב (3 פעמים 4) שבטי יה .

ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולון גד אשר יוסף בנימין דן נפתלי. 3176!

עשרה בטבת ידוע כאחד מצומות החורבן, "צום העשירי", ובדורנו יש נוהגים להזכיר בו גם את קדושי השואה. אך כיון שאנו אוהבי צדיקים – כמו שה' "אוהב צדיקים" – תאריך זה מציין עבורנו גם את יום פטירתו של רבי נתן מברסלב זכר צדיק לברכה. היה זה לפני מאה ושבעים שנה, בשנת תר"ה. עשרה בטבת חל אז ביום שישי, ולאחר שהדליקו נרות שבת קודש התחזק מעט רבי נתן, אמר כמה דיבורים על קדושת נרות השבת, ואז הסתלק מן העולם.

התלמיד ורבו

רבי נתן מהווה דמות מופת של **תלמיד** מסור ונאמן לרבו הגדול, רבי נחמן מברסלב. כמשמעות שמו, **נתן**, כל-כולו עסוק **בנתינה** בלתי פוסקת של תורת רבו, "דולה ומשקה מתורת רבו". גם אחרי פטירת רבי נחמן, המשיך רבי נתן להיות תלמידו, ובתור שכזה מעולם לא הסכים להתנהג ברבנות ולא שימש כרבי לחסידים, אף שחסידי ברסלב ראו בו את מנהיגם.

לא מדובר בעוד תלמיד בין התלמידים, אלא בתלמיד כזה שממש אי אפשר לתאר את הרב בלעדיו. מה היה נשאר מרבי נחמן לולא רבי נתן? רבי נחמן עצמו התבטא שאילולא רבי נתן לא היה נשאר ממנו אפילו עלה [דף] אחד. רבי נתן הוא שכתב והוציא לאור את ספרו העיקרי של רבי נחמן, "ליקוטי מוהר"ן", הוא שהעלה על הכתב את תולדות רבו ושיחותיו, ועוד ועוד.

במושגי פנימיות התורה, היחס בין הרב לתלמידו הוא כיחס בין ספירת החכמה לספירת הבינה. רבי נחמן הוא דמות **החכם** המופלג, חכם כזה שבכל עת מחדש עוד ועוד, "כמעיין המתגבר וכנהר שאינו פוסק". רבי נחמן עצמו כמעט לא כתב דברי תורה (כעוד מגדולי ישראל שלא הותירו כתבים), הוא חי את החידוש המתמיד וקשה היה לו לצמצם את הנביעה לתוך כתיבה מקבעת ומוגבלת. אבל החכמה מצד עצמה נותרת כ"ברק המבריק", אור גדול שבא ונעלם. מי שנמצא בתוך האור עצמו, טוב לו ואינו חסר דבר. אבל מי שנמצא במציאות החשוכה חייב לייצר **כלי** שיכיל את **האור**, יאחז בו ולא ירפה, יסביר ויבאר אותו, ילביש אותו במלים ומשפטים ואף ינציח אותו בכתב. זהו התפקיד של **הבינה**, **הבונה** בית מתאים לאור של החכמה – וזה מה שעשה רבי נתן מאז פגש את רבו המובהק ודבק בו, וכך זוכים אנו ללמוד מבית המדרש הבוער של ברסלב עד עצם היום הזה.

שלא נטעה, התלמיד הזה אינו ממלא רק תפקיד טכני, ואינו רק חוזר על דברי רבו. בהתאם ליסודות שקלט מרבו, הוא ממשיך ומחדש מעצמו עוד ועוד, ובכך מגשים את השאיפה של הרב. כך למשל, רבי נחמן דיבר על כך שצריך "לעשות מהתורות תפילות", ובא רבי נתן וכתב את הספר הייחודי "ליקוטי תפילות" שכולו תפילות המיוסדות על דברי התורה של רבו. רבי נחמן גילה דעתו שרצונו שיפרשו לפי דבריו את עולם ההלכה (היבש לכאורה), ובא רבי נתן וכתב את "ליקוטי הלכות" המהווה מופת של חיבור בין הנגלה והנסתר (והלימוד בו הוא תענוג של ממש).

לזכור את המוות

המורשת העיקרית של רבי נתן היא כל ה**ספרים** הקדושים שהותיר לנו. החכם הוא דמות של "איש חי", "החכמה תחיה בעליה", ובעצם חייו המאירים כאבוקת-אש הוא מזרים בכל העולם עוד ועוד חיים אמיתיים. אבל מי שעיקר עניינו בכתיבה, כרבי נתן, הרי כותב וכותב כל החיים כדי שאחרי מותו יפוצו הספרים עוד ועוד. כך, בעשרה בטבת תר"ה, בעלות נשמתו עם נרות השבת, **התחיל** רבי נתן את עיקר עבודתו בעולם הזה, וניתן לומר שכל ימי חייו הוא חי כדי למות...

אין זה רק חידוד יפה, אלא עבודת נפש עמוקה שאפיינה את רבי נתן מתחילה, עוד לפני שהכיר את רבי נחמן: הוא תמיד חי בתודעה שאמנם עכשיו אני נושם אבל אני זוכר היטב את יום המוות שאו-טו-טו עומד בפתח – הכרה המצטרפת אל מידת **השפלות** הקיומית שניחן בה רבי נתן. דרך זו הינה הדרכה מפורשת של חז"ל, המלמדים אותנו שכאשר עצות אחרות אינן עוזרות כנגד היצר-הרע, אזי 'הקלף המנצח' הוא להזכיר לו את יום המיתה. כמה כבר אפשר להנות מהחטא אם בעוד רגע אני בקבר? הזיכרון הזה לא בא להחדיר **יאוש** כלשהו, חלילה – הרי אין כרבי נחמן ורבי נתן שחזרו ושיננו ש"אין יאוש בעולם כלל". אדרבה, אם אני הולך למות, אזי ממש עכשיו אני חייב לחזור בתשובה, ואין פנאי להתייאש... "שוב יום אחד לפני מיתתך" – וכיון שאינך יודע מתי תמות, עשה עכשיו תשובה. מכל מקום, יש להדגיש שהדרך המומלצת ככלל היא לא לעסוק יותר מדי במוות אלא להרבות בשמחת חיים חיובית, כפי שהדגיש רבי נחמן שאין להרבות במרירות אלא "להיות בשמחה תמיד".

רק להתחזק

חבר נאמן היה לו לרבי נתן ושמו רבי נפתלי. שניהם היו תלמידים מסורים בלב ונפש לרבי נחמן, אך לכל אחד מהם אופי מיוחד משלו. רבי נפתלי נחשב החריף והמעמיק בין השניים, והחסידים חשבו תחילה שהוא ימשיך להנהיג את העדה אחרי רבי נחמן. אך ברבות הימים התברר שרבי נתן הוא הממשיך הבלתי מעורער והוא שהנחיל את תורת רבי נחמן לדורות.

במסורת חסידי ברסלב מקובל שעיקר דרך עבודת ה' של רבי נפתלי (החריף) היתה **התחדשות** ואילו דרכו של רבי נתן היתה **התחזקות**. בדרך ההתחזקות איננו מחפשים דוקא חידושים מסעירים ומבריקים, איננו יכולים פשוט להתחיל מחדש ולהתעלם מכל העבר כמשהו מיושן שאפשר להשליך בקלות. עלינו לחשוק שיניים ולהתאמץ שוב ושוב, להתחזק עוד ועוד, לשפר את עצמנו ולעשות תשובה, ועוד הפעם תשובה. התחדשות היא דבר נפלא, אך הדרך של ההתחזקות היא הסלולה לרבים, ובמיוחד ל**בעלי תשובה** המתמודדים עם נפילות. לכן רבי נתן תפס את המקום המרכזי, ולכן יש משהו בספריו שמדבר לכל-כך הרבה אנשים בדורנו, דור התשובה.

איך תבוא הגאולה?

פעם שאלו את מורנו הרב רבי נתן בענין הגאולה, איך יכול הדבר להיות שבזמן הדורות הקודמים וכמו בדור רבינו הקדוש [רבי נחמן] לא בא הגאולה, ובדורות האחרונים אשר הולכים מטה מטה יבוא הגאולה?

והסביר על פי משל: בעולם היה כרך גדול, וסביבה חומה בצורה וחזקה עד להפליא. וכל המלכים רצו לכבשה והניחו כל כוחותיהם. ותקוותם נשאר מעל [לא הצליחו], כי כל החיילים שלהם נפלו מהחיצים שזרקו משם. ואחר כך היה מלך אחד חכם מאוד, שהלך סביב החומה והביט ונדמה בדעתו שכעת יקח כל הגיבורים מחיילותיו ויכו על החומה עד שיכבשה, ועשה כן ונפלו כל חיילותיו ונשאר רק הוא לבדו. והלך סביב החומה לראות מה פעל שם, וראה בחכמתו שכעת (שכבר החומה מבפנים כולה זעזוע רק מבחוץ לא ניכר), אפי' בזקנים וחולים וילדים יכבשה. ועשה כן, וקיבץ כל השאר, נשים וילדים וחולים מה שנשאר לו, והלך וכבש והרס החומה כליל. וכעת מי כבש החומה? אם האחרונים והחלושים, הלא אפילו יעבדו בכל כוחותיהם אלף אלפים שנה לא היו עושים אפילו רושם. ורק הכח של הגיבורים הראשונים שזעזעו את החומה עד להריסה, ואם הראשונים הלא לא כבשו רק האחרונים גמרו וכבשו. וכן הוא לענין הגאולה, שהראשונים כמו הצדיקי אמת ואנשיהם כמו משה רבינו ע"ה רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, האר"י הקדוש, הבעש"ט הקדוש ורבנו הקדוש ושאר הצדיקים זרקו חצים להנחש, להסטרא אחרא [הצד האחר, הרע והטומאה] וסייעתו, כבר זעזעו כל-כך הסטרא-אחרא עד שאפילו יהיה מי שיהיה מדורות האחרונים יוכלו לכבוש את הסטרא-אחרא ולגמור הבירור שיבוא הגאולה.

המשל היפה הזה מלמד אותנו שמצד אחד אנו באמת "זקנים וחולים", מה אנחנו ומי אנחנו לעומת הדורות הראשונים, ננסים לעומת ענקי-הרוח. אנחנו שפלים וחסרי יכולת, ובכל זאת – אנחנו נביא את הגאולה, אין הדבר תלוי אלא בנו, נעשה ונצליח בעזרת השם. כי מה שנותר הוא המאמץ האחרון והמכריע שיפיל את החומה לאחר שכל גיבורי הדורות הקודמים עמלו לזעזע אותה.

ואם נשאל, מהי אותה נקודת התורפה בחומה שבה ראוי להשקיע את המאמץ? לפי דברי רבי נתן, הנקודה הזו אמורה להיות באותו מקום שבו 'קדחו' רבי שמעון בר יוחאי, האר"י, הבעל-שם-טוב ורבי

נחמן. אלו הצדיקים שפעלו להסיר את המסך המסתיר בין העולמות, לחבר את העולם הגלוי עם מקורו האלוקי הנסתר. את הפעולה הזו המשיך רבי נתן עצמו – כמו בחיבור "ליקוטי הלכות" התופר בין הנגלה והנסתר. וגם אנו נתחזק ונתאמץ בדרך הזו, עד שתיפול החומה ותבוא הגאולה. אז נזכה לקיום הנבואה שצוום העשירי [עשרה בטבת, בחודש העשירי מניסן] ייהפך לששון ולשמחה, במהרה בימינו אמן.

י"ג טבת

הרה"ק משה בידרמן מלעלוב

יום ההילולא - י"ג טבת

רבי משה בידרמן מלעלוב נולד בשנת תקל"ז לאביו רבי דוד מלעלוב, תלמיד החוזה מלובלין. היה תלמידו של רבי ישעיה מפשדבורז', ובזיווג שני נישא לרבקה רחל, בתו של היהודי הקדוש מפשיסחה. צדיקי דורו העריצוהו מאוד, והתבטאו אודותיו בביטויים מופלגים: הרוז'ינער, לדוגמה, אמר כי מימיו לא ראה בעל לב נשבר כרבי משה. משנת תר"ג ועד תר"י כיהן כרב בעיירה פשדבורז', אך שאף כל ימיו לעלות לארץ ישראל והתבטא שבכוונתו לקרב את הגאולה. בסוף שנת תר"י החליט סופית לעלות לארץ, נפרד מגדולי החסידות בפולין והגיע לארץ בחודש חשון של שנת תרי"א יחד עם חלק גדול ממשפחתו. לאחר מספר ימים חלה ולאחר זמן קצר נסתלק, שבעים וארבעה יום בלבד אחרי שהגיע לארץ. הוא נטמן בהר הזיתים, ליד קבר זכריה הנביא.

בערב ראש חודש חשון של שנת תרי"א, עגנה הספינה בחופי עכו. שש ושמח ירד הרבי ר' משה'לי על אדמת ארץ הקודש, כשמלויו ומשפחתו בעקבותיו. הוא פנה לסובביו ואמר בנימה רבת משמעות: יום לשנה, יום לשנה! איש לא ידע להסביר את פתרונן של מילים אלו. אף אחד לא העלה על דעתו כי שבעים וארבעה ימים בלבד, כמספר שנות חיי הצדיק, יוסיף הרבי לחיות בארץ, וכי לכך נתכוון בהכריזו עוד בחוץ לארץ: ימים ידברו!...

מעכו נסעו הרבי ופמלייתו לצפת עיר הקודש, ובבואו נתקבל הרבי בכבוד מלכים. אנשים רבים באו לחזות בזיו פניו, וחסידים ואנשי מעשה הפצירו בו להתיישב בעירם. צפת היתה באותם ימים עיר מלאה חכמים וסופרים, ואף רבי שמואל הלר, רבה הדגול של צפת, הציע לו את כיסא הרבנות שלו – אולם הרבי סירב אף לשמוע על כך: "כי בחר ה' בציון, איוה למושב לו" – ואף אני כן! טען. הוא ביכר את ישיבת ירושלים והכותל המערבי, ברצונו להביא את המשיח.

עם צאת השבת נפרד הרבי מכל בני צפת ויקיריה, ואחרי ביקור קצר בטבריה המשיכה השיירה בדרכה ירושלימה. לא הועילו כל הפצרות בני המשפחה שבקשו את הרבי לנוח ולפוש קמעה מעמל הדרך, לחכות עוד כמה ימים. הוא האיץ בכל כוחו להחיש את הנסיעה, על אף שתלאות הנסיעה הארוכה נתנו בו אותותיהם והחלישו אותו. עייף ולאה עשה את דרכו ירושלימה, רכוב על גבי פרדה. אולם משהגיעה השיירה להרי ירושלים החל דם חדש לזרום בעורקיו, והוא התכונן לקראת הכניסה לעיר הקודש. הרבי ר' משה'לי חזר והשמיע באזני מלויו את ההבטחה כי בבואו ירושלימה תהיה הגאולה, הוא יחולל פלאים בכוס-הקידוש של החוזה מלובלין, ירים כשופר קולו ויחיש את הקץ. אלא שמעשה שטן הצליח, ועוד לפני שהספיקו להיכנס לשערי ירושלים, בעמדם בשער יפו שבמבואות העיר העתיקה – נפלה כוסו של החוזה לארץ והתנפצה לרסיסים...

כשהופיע הרבי בשערי ירושלים יצאו לקבל את פניו כל גדולי העיר ובראשם האחים הגאונים רבי נחום משאדיק ורבי יעקב לייב לבית לעווי. בני המשפחה שכרו לו דירה צנועה, וכל מבקש ודורש ה' באו להסתופף בצל קדושתו. מקורביו ציפו עתה בכליון עיניים לביקורו הקרוב של הרבי בכותל המערבי, אשר למרגלות הר הבית.

ברם, לא איכשר דרא. ר' משה'לי היה כה עייף מעמל הדרך, עד בי נבצר ממנו ללכת אל הכותל המערבי ביום בואו ירושלימה. כפי שהשתוקק כל הזמן. הוא רצה לעשות זאת לאחר מנוחה של ימים מספר, אך חלה כבר ביום הראשון לבואו. הרבי הצטער מכך מאוד, ובאחד הימים פנה לבני משפחתו וביקש להגיע אל הכותל בכל מחיר.

הוא הורה לבניו הקדושים לשאת אותו במטתו עד לכותל, והם יצאו את הבית לסמטה שהובילה אליו. אך בו ברגע ניתך עליהם מטר אבנים שרגמו הערבים דיירי הסמטה, בראותם את הרבי הישיש ששכב על המטה. הרגימה גברה והלכה מרגע לרגע והסכנה לחיי הרבי היתה מוחשית, ובלית ברירה, שבו על עקבותיהם כלעומת שבאו. הרבי לא הגיע אל הכותל...

עוד באותו יום מר ונמהר הגיעה שעת הפרידה. רווי צער ודכדוך על גלות השכינה שנבצר ממנו להקימה מעפרה, ועל נסיעתו רצופת המאמצים שעלתה בתוהו, נפרד הרבי ר' משה'לי מבניו ותלמידיו, הבטיח להם כי יעמוד לימין צאצאיו וכל תומך בהם בכל עת, וכן שבמקרה של עצירת גשמים, אם יחכו עד יום ההילולא שלו – ירדו גשמי ברכה. כשכילה לדבר נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלקים, ר' משה'לי עלה בסערה השמימה.

הכרזתו של הצדיק "יום לשנה, יום לשנה", מהדהדת את ענשם של המרגלים שמאסו בארץ חמדה. בשני המקרים שקול יום אחד בארץ לשנה של שהיה חוצה לה, אך כאן היה רבי משה כמשה רבנו, רבם של המרגלים ושולחם, ובא לתקן את חטא המרגלים בכיסופיו הגדולים ובעליתו ארצה. אכן, הקשר הנשמתי שלו למשה רבנו היה חזק במיוחד: מסופר, כי רבי משה אליקים בריעה מקאזניץ זי"ע הכריז בשעתו: "מי שרוצה להכיר את דיוקנו של רעיא מהימנא יביט בזיו איקונין של הרב ר' משה'לי".

במקום נוסף בתנ"ך מופיע העקרון של "יום לשנה": בזמן יחזקאל הנביא, ששכב על צידו ארבעים יום, וגם כאן היה זה כתיקון על חטאי עם ישראל. מעניין לראות, כי יום לשנה עולה בגימטריא אמת, וכן יחזקאל עולה בגימטריא יוסף. המושגים הללו קשורים זה לזה בקשר הדוק, שכן על משה (הראשון שהתנבא על "יום לשנה"), נאמר "משה אמת ותורתו אמת", ויוסף הוא מיצג מידת היסוד האלוקית, שפנימיותה אמת – חותמו של הקדוש ברוך הוא. גם בפועל ממש התבטא קשר זה, כאשר משה לקח "את עצמות יוסף עמו", ובעצם אימץ את פנימיות מידתו של יוסף.

אף שיחזקאל הנביא שהה בחו"ל, ניתן בהחלט לומר על יסוד דברי רבי משה עצמו, כי ימיו של צדיק גדול שקולים כימים בארץ ישראל: פעם שמע רבי משה מלעלוב את דברי היהודי הקדוש מפשיסחא, שאמר כי ההצלחה היא שפע שבדרך הטבע, האפשרי גם בחוץ לארץ. לעומתו ברכה היא שפע שמעל לדרך הטבע – והיא שייכת דווקא לארץ ישראל, כלשון הפסוק: "יברכך ה' מציון". על כך הגיב הצדיק, כי "מי שמקדש את עצמו מלמעלה ומלמטה, ואפילו את ד' אמותיו – אצלו יכולה לחול ברכה גם מחוץ לארץ ישראל, כי זהו גם כן בחינת ארץ ישראל".

כך או כך, עולה כי ארץ ישראל היא מקור כל ברכה שמעל לטבע. ניתן לומר לפיכך כוונה חדשה בשעת ברכת כהנים: כאשר הכהנים פותחים במילה "יברכך", יש לכוון כי "יברכך מציון" – לזכות להגיע לארץ ישראל... באופן מפליא, ברכתה של הארץ נכרכה אצל רבי משה פעם נוספת בענייני "יום לשנה":

החסיד ר' ידידיה מקשונז היה נוסע ל'גוטער איד מנוישטאט', בנו של ה'מאור ושמש', ואשתו היתה נוסעת לרבי משה מלעלוב. מידי פעם, כשהיתה אצל הרבי, ביקשה ממנו שיברכה בבן זכר – כי היו לה חמש בנות. ואף ששמעה פעם אחת מפיו הקדוש כי אין ביכולתו לעזור בכך, המשיכה להפציר מתוך אמונת צדיקים עזה.

באחת הפעמים נעתר הרבי, ונאות לברכה בתנאי אחד – שתתן לו סכום שיספיק לנסיעה לארץ ישראל, ושתיתן את הסכום הגדול בהסכמת בעלה ר' ידידיה. היא שמחה מאוד, אך אמרה: רבי קדוש, אני מפחדת – כי ידוע שילדים הבאים בדרך מופת, כמעט על פי רוב אינם בסדר גמור... הרבי השיב כי הילד יהיה בסדר גמור, והאשה נסעה לביתה ושאלה את בעלה על נתינת הפדיון.

כששמע בעלה, השיב כי עליו להתייעץ עם רבו, ה'גוטער איד'. האיש נסע מיד לנוישטאט, וסיפר לרבו את דברי הרבי מלעלוב ואת סכום הכסף שהוא דורש. ענה הרבי: אני מסכים שתתן לרבי מלעלוב את הכסף, אך בתנאי גמור שיהיה לולד אריכות ימים. חזר הבעל לביתו, מסר לאשתו את דברי הצדיק מנוישטאט, וביקש ממנה לדבר עם הרבי מלעלוב. האשה עשתה כן, והרבי מלעלוב השיב כי הוא מבטיח לה שכנגד כל יום ויום שהוא, הרבי, יהיה בירושלים, יחיה הילד שנה שלמה. לאחר מכן הוסיף, כי הוא עצמו יבוא לעירם קשונז כדי להתפלל שם.

כאשר בא לעיר, התפלל ברעש גדול כל כך עד שחשבו כי כתלי הבית רועדים. לאחר התפילה קרא לר' ידידיה ואשתו, כיבדם ביי"ש ועוגת 'לעקח', ואמר להם: מזל טוב! לאחר מכן הוסיף, שהיתה לו עבודה קשה בעניין ובעזרת ה' הצליח בזה. משם נסע ר' ידידיה לרבו ה'גוטער איד' וסיפר לו את כל העניין, וענה הגוטער איד: אמת שמכיר אני את הרבי הקדוש מלעלוב, אבל לא ידעתי את רב כוחו בקדושה!" כיבד אותו גם הגוטער איד ביי"ש ולעקח, וברכו בברכת מזל טוב.

מאותו מעשה נולד להם בנם, הרב הלמדן והגביר ר' ישעיה קשונזר ז"ל, ואכן חי חמישים וחמש שנה לאחר אותו מעשה – שהרי הרבי שהה שבעים וארבעה יום בארץ הקודש, ובעיר הקודש ירושלים חי חמשה וחמישים יום.

י"ד טבת

הרב רפאל מאיר פַּאניזֶ'ל הראשון לציון

יום ההילולא - י"ד טבת

הרב רפאל מאיר פַּאניזֶ'ל כונה: מרפ"א; ה'תקס"ד, 1804–י"ד בטבת ה'תרנ"ג, 2 בינואר 1893 היה שד"ר, והראשון לציון משנת 1880 ועד פטירתו ב1893.

נולד בפאזארדז'יק שבבולגריה (אז בשליטת האימפריה העות'מאנית) כבן יחיד לרב יהודה ולשרה. כשהיה כבן שלוש, בשנת ה'תקס"ז (1807) עלה לארץ ישראל עם הוריו. למד תורה בירושלים בחדרים ובישיבות. בגיל 15, בשנת ה'תקע"ט (1819) התייתם מאביו, בודד וחסר כל .

בשנת ה'תקפ"א (1821) נישא לווינזיאנה בת הרב אשר הלוי, שהיה מגדולי רבני ירושלים. בגיל 27 נסע בשליחות רבני ירושלים ללוב, תוניסיה, אלג'יריה ומרוקו לטובת עניי ירושלים. בשנים ה'תקפ"ח-ה'תק"ץ (1828-1830) היה שוב בשליחות מטעם תושבי ירושלים במרוקו, וב-1831 נסע בשליחות לתוניסיה. בשנת 1840 נסע לערי איטליה בשליחות ישיבת חברון, ובזמן שהותו שם השכין שלום בין שני חלקי קהילת רומא, שהיו מסוכסכים, ונקרא בשל כך אל האפיפיור לשיחה וסיור בוותיקן, שם ראה שרידים מכלי המקדש בה'תר"ה (1845) היה בשליחות חברון לאיטליה. בה'תרכ"ג (1863) יצא שוב בשליחות תושבי ירושלים למרוקו, ושם התפרסם כבעל מופת.

בט"ו באב ה'תר"ם (14 באוגוסט 1880), מונה לכהן כראשון לציון וכממלא מקום החכם באשי, לאחר שמחותנו, הרב יעקב שאול אלישר, ויתר לו על המשרה בשל גילו.

בשנת 1889, הודות למאמצים מצד החכם באשי של טורקיה, הרב משה הלוי, הועלה בתפקידו מממלא מקום לתפקיד החכם באשי הרשמי.

אליעזר בן-יהודה תיאר בזיכרונותיו את התרשמותו העצומה ממראה דמותו של ראש רבני ארץ ישראל:

"החכם־באשי בעצמו היה דמות מזרחית נהדרה באמת, דמות של אחד האבות הקדומים, כמו שאנו רגילים לדמותם לנו בדמיוננו. הוא היה גבה־קומה, זקוף, חתוך קוי־פניו קצת גס, אך תארו בכלל נאה, אצילי, זקנו מגודל, הדור מאד בלבוש השרד הרשמי... בית־משכנו היה אמנם בנין ישן, פשוט... אך רחב־ידים... על הרצפה היו שטוחים שטיחי צמר מזרחיים יקרים, נפלאים בזוהר צבעיהם וגווניהם וביפי ציוריהם... בסוף הבית עמד על משמרתו שמש בעל צורה, לבוש בגדי־שרד, חגור חרב על מתניו. ובתוך הדלות והמסכנות הכללית של היהודים בארץ־ישראל... נדמה לי זה עוד יותר יפה ממה שזה היה, ובמעמד־נפשי אז נצנץ לפני ברק אור של שררה יהודית, של שלטון יהודי."

הרב הלך לעולמו לאחר מחלה בת מספר שבועות, בי"ד בטבת ה'תרנ"ג.

מחותנו 'היש"א ברכה' התמנה לראשון לציון תחתיו. בתו וידה נישאה לרב חיים משה אלישר, ונכדו היה הרב יוסף שאול אלישר.

ב-1887 הדפיס את ספרו לב מרפ"א: מערכות בהלכה, לפי א-ב, שו"ת, חידושים ודרושים. לשון מרפ"א, שו"ת. כן כתב הערות וציונים על הרמב"ם.

י"ח טבת

הרה"ק רבי חיים שמואל מחענטשין

יום ההילולא - ח"י טבת

רבי חיים שמואל הורוויץ נולד בשנת תר"ג, בק"ק ניישטאט, לאביו הגה"צ ר' אליעזר הורוויץ זצ"ל מנכדי החוזה מלובלין. בימי ילדותו נתייתם מאביו, ונתגדל כבן אצל זקנו אבי אמו הרה"ק ר' יוסף ברוך (הגוטער איד) מניישטאט זצ"ל. כשהגיע לפרק האיש מקדש נשא לאשה את בת הגה"ק ר' יהושע העשיל פרענקל-תאומים זצ"ל, אבדק"ק קאמרנא, ובזיוו"ש את בת הרה"ק ר' אלימלך מגראדזיסק זצ"ל. התיישב בק"ק חענטשין ונהרו אליו המוני חסידים, שמו הלך לפניו כגאון עולם וקדוש ישראל.

בשנת תרע"ד, בימי מלחמת העולם הראשונה, התיישב בקילץ, ושרת שמה בקודש עד יום י"ח טבת תרע"ו. אז באה עת הסתלקותו, ומנו"כ בקילץ.

סיפר נכדו של הרבי מחענטשין, מרן כ"ק ה"באר משה" מאוזרוב זצ"ל: כשהגעתי לאמריקה פעם ראשונה (שנת תרפ"א), נכנס לאכסנייתי בשחרית של שבת יהודי מבוהל, והציג את עצמו בשם ר' יצחק שוורץ. היה זה יהודי תלמיד חכם, וסיפר שהוא חסיד חענטשין, וכי אמש בליל שבת ראה בחלומו את הרבי ר' חיים שמואל זצ"ל, האומר אליו: "נכד שלי נמצא פה, מדוע אינך הולך להקביל את פניו?" לכך בא.

אחר כך פתח, וסיפר לנו מעשה שארע לו כשהתגורר בקילץ. בביתו נהוג היה בערב שבת להעמיד מיחם גדול של תה על גבי הגחלים, כדי שיוכלו כל הבאים בשבת קודש בצל קורתו לשתות ולהשיב נפשם (שהוא היה יושב ועוסק בתורה והאנשים נכנסים אצלו).

והנה, פעם אחת בליל שבת קודש קרוב לחצות, התלהטו הגחלים ותפרוץ אש במעונו. ויימלא הבית כולו עשן, עד שהרגיש מחנק, עשן ופיח, ויחוש אל החלונות לפתחן ויזעק לעזרה, ותיכף באו שכנים לקול קריאותיו והוציאו את המיחם והניחוהו בחוץ על השלג – וכולם ניצולו. מכיון שחסיד היה, הבין ר' יצחק, שצריך לספר על המאורע לרבו. בלילה עם יציאת השבת נסע מקילץ לחענטשין. ויהי תיכף בהכנסו אל הרבי, בטרם הספיק לפצות פה, אמר לו: "נו, יצחק, יש לך לספר משהו מהנסים של חנוכה?" עמד ר' יצחק וסיפר לפניו כל מה שארע בביתו בליל שבת ואיך ניצולו ממיתת חנק הוא עם אשתו ושלושת ילדיהם, חמש נפשות במספר. אמר לו הרבי: "חמש גוים נתתי תחתיך בדיני נפשות...". ברגע הראשון לא ירד ר' יצחק לסוף דעתו, אולם אחרי חקירה ודרישה, התברר כי באותו ליל שבת הוציאו להורג באופן פתאומי חמשה גוים מאסירי בית הכלא העירוני בחענטשין – ויהי לפלא. זכרונם לברכה

אחד הסיפורים המופלאים בספר הזוהר, מתאר כיצד רבי אלעזר פוגש בנחש ומכיר בו שהוא בדרכו להרוג אדם. רבי אלעזר מורה לנחש לחזור למקומו, מכיוון שהאדם שנשלח להרוג כבר התחרט על חטאו ועשה תשובה.

הנחש מסרב, ורבי אלעזר מודיע לו שניתן לו כופר – שודד גוי שהיכה יהודי והלך לישון במערתו של הנחש. הנחש הורג את השודד, ורבי אלעזר דורש על כך את הפסוק בישעיהו "מאשר יקרת בעיני נכבדת, ואתן אדם תחתיך ולאומים תחת נפשך".

רבי אלעזר מפרש את הפסוק על בעל תשובה, לו אומר ה' "יקרת" – כלומר, נעשית יקר לאחר מצבך המזולזל הקודם. אדם כזה נכבד בעיני ה' אף מהצדיקים, ולכן את המזיק שנשלח אליו מפנה ה' לאדם מצד הטומאה שיכנס תחת בעל התשובה.

משחק ההחלפה הזה, הוא חלק מחביבותם של בעלי התשובה בעיני ה', עד שכדברי רבי אלעזר, "אין חיבה בעולם כחיבת בעל התשובה לפני ה'": לצדיק, שהנחש לא נשלח אליו מלכתחילה, אין הזדמנות לנצח כך את הרשע. רק בעל התשובה, שהפך את ה'קרי' של החטא ל'יקר' של תשובה (ושל שמחה – כבפסוק "שמחה וששון ויקר" – שגם היא תיקון לפגם הקרי), יכול לגרום לה' את התענוג המיוחד של "ואתן אדם תחתיך".

תענוג ההחלפה הוא על דרך הקרב שבין שור הבר ללווייתן, המתואר במדרש כ"קיניגיא לצדיקים" – משחק מלחמה המסתיים בסעודת הלויתן. כאן ההתמודדות היא לא בין השור ללווייתן, המתוארים

בחסידות כשתי גישות של עבודת ה', אלא בין בעל התשובה לרשע – כשבעל התשובה מנצח ואדם ניתן תחתיו.

בסיפור שבזוהר האדם הוא שודד, ומעניין לראות כי גם בסיפור שלנו ההרוגים הם אסירים בבית הכלא המקומי – מן הסתם לא צדיקים גדולים מידי... ובאמת, בזוהר נדרשת המילה "אדם" כ"אדום" – האומה שהתברכה ב"על חרבך תחיה" ומתענגת משפיכת הדם, היא האומה שאותה מנצח ה' בזכות בעל התשובה. הרשע הוא גם סמל להתענגות מהעולם הזה ללא חשבון, בתחושת "לכתחילה", בעוד היהודי מעוניין תמיד להפנות את התענוג שלו לה' בלבד בלא לערב את הנאת העולם – ומצוי במלחמה מתמדת עם תאוותיו.

אך לאחר כל המלחמות, התכלית האמיתית היא להתעלות מעל הקרבות והניצחונות של העולם הזה. כאשר בעל התשובה מנצח את ה'**תמחה**' (כך מכנים גוי רשע, על שם "תמחה את זכר עמלק"), מגיע זמנו של ה"**מלך המשיח**" השווה לו בגימטריא, המקבילה בקדושה של ה'תמחה'. מהו היחס בין ימות המלחמה לימות המשיח?

הרבי מליובאוויטש מסביר, כי ביאת המשיח נחלקת לשתי תקופות. התקופה הראשונה, עד לסעודת הלויתן, היא תקופה של מנוחה ממלחמה. כמו כניסת השבת לאחר שבוע ארוך ומייגע, התקופה הזו היא מנוחה בה מורגש היטב הפער בינה לבין המאמץ שקדם לה. היהודי, שהתמודד בעולם הזה עם תאוות ויצרים, זוכה כעת לתענוג אלוקי ונח מהמאבק התמידי של התקופה הקודמת.

התקופה השניה היא מנוחה בעצם, מנוחה שלא נזקקת לקרב כדי להרגיש את קיומה. בעצם היא איננה בדיוק הרגשה, אפילו לא של תענוג אלוקי, אלא ביטול מוחלט לה'. זו תקופה של התעלות שאין בה תענוג מורגש, אלא **שלום** אמיתי – אפילו עם **עשו**...

הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב

יום ההילולא - ח"י טבת

רבי צבי אלימלך מדינוב שמע משפט אחד – ורץ לאפטא כאילו רודפים אחריו. היה שווה? רק כשמבינים מה זה להסתכל על צדיקים.

רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב, נולד בשנת תקמ"ג ביאבורניק שבגליציה. אביו, רבי פסח לנגזם, היה מלמד מצאצאיו של רבי שמשון מאוסטרופולי, ואמו, רחל מינה, הייתה אחייניתם של רבי אלימלך מליז'נסק ואחיו רבי זושא מאניפולי. רבי צבי אלימלך נשא את הרבנית חנה מינדל בת הרב שמואל מציטש. היה מתלמידי החוזה מלובלין ורבי מנחם מנדל מרימנוב, ואחריהם של המגיד מקוז'ניץ וה"אוהב ישראל" מאפטא. קשרים קרובים היו לו עם תלמידי בית-מדרשו של החוזה מלובלין ובראשם רבי נפתלי צבי מרופשיץ ורבי צבי הירש מזידיטשוב. שימש ברבנות בדינוב, ריבטיטש, סטריז'וב, האליטש ומונקאטש. פעל רבות להפצת הקבלה ונלחם בחריפות במשכילים. הצדיק נפטר בדינוב בי"ח בטבת ה'תר"א בגיל 58, והשאיר שלשה בנים ושלוש בנות. בנו רבי דוד מילא את מקומו בדינוב.

סיפר החסיד המופלג מורנו הרב יצחק דובער הכהן משעברשין, ששמע בעצמו מפי הגאון הקדוש ר' צבי אלימלך מדינוב: שבעת הסתופפו בצל רבינו מנחם מענדיל מרימינאב, פעם אחת בסעודה שלישית

הגיד הרב הקדוש מורנו הרמ"מ ששמע כרוז בשמים, שכל מי שהוא בדורו של המגיד מקאזניץ ולא יראה פני המגיד, הוא לא יזכה לראות פני משיח. ויהי בשמעו כן יוצא מפי קדשו, אז כאשר הביאו הנרות על השלחן קיבל פרידת שלום מאת רבו הקדוש ולקח מקלו בידו ותרמילו על כתפו לילך לקאזניץ לראות פני המגיד. כי פן ואולי יבא משיח והוא עוד לא ראה פני המגיד, ואז לא יזכה לראות פני משיח! ולא נתן מנוח לגופו ביום ולילה לא שקט ולא לן בשום מקום, כי אם כיתת רגליו והלך במסירות נפש למען יראה פני המגיד.

כאשר הגיע לקאזניץ, אז הלך מישור בלי התמהמה לבית המדרש של המגיד במקלו בידו ותרמילו על כתפיו, שכן כי ירא פן יתמהמה בהליכתו לאכסניא להניח תרמילו ומקלו, ויבא משיח ולא יוכל לראות פניו, יען לא ראה פני המגיד. ויהי כאשר בא לביהמ"ד שאל איה רבינו המגיד, והשיבו לו, כי הוא בחדרו הקטן סמוך לביהמ"ד. אז הלך כרגע להחדר הקטן במקלו ותרמילו, ויהי בבואו החדרה לא היה ביכלתו לראות פני המגיד, יען עמדו סביב מיטתו אשר היה שוכב שמה הרבה אנשים ונשים, והיה ירא פן אם יתעכב עוד עד אשר יקבלו כל אחד ברכתם, וביני לביני יבא משיח ולא יזכה לראות פניו... אז סיבב את עצמו לצד הכותל, והגביה רגלו אחת ונשען על הכותל ועל מקלו, ובידו השנייה נשען על אחד והגביה גופו לראות פני המגיד המונח במיטתו. וכאשר ראה פניו הגביה המגיד ראשו ואמר: "בראיה בעלמא קני".

הסיפור נגמר כאן. אבל אנחנו, שמכירים את תולדותיו של רבי צבי אלימלך, יכולים לשאול: האם כל המאמץ היה לשווא? הלא בסופו של דבר לא זכה הצדיק לראות את פני המשיח... על כך יש להשיב בלשונו של המגיד מקוז'ניץ: "בראייה בעלמא קני". כבר באותה ראייה, רגע חטוף של הבטה בצדיק, קנה לו רבי צבי אלימלך מעלות רבות – ובכללן גם ראיית פני משיח! מדוע?

נפתח בכך, שנושא ההתקשרות לצדיקים נראה חסר מובן בעיני רבים: הלא ישנם ספרים קדושים וחשובים, מהם ניתן לשאוב יראת שמיים ודרך בעבודת ה'. לשם מה נדרשות הנסיעה לצדיק, ראיית פניו והצדקה למענו?

אך האמת היא, שללא התקשרות לצדיק יכולת האדם להתנתק מהרע שבו מוגבלת מאוד. בחסידות דרשו על כך את הפסוקים בפרשת מחית עמלק, בה נאמר בתחילה: "תמחה את זכר עמלק", ולאחר מכן: "אמחה את זכר עמלק". אמנם, מוטל עלינו לעשות ככל יכולתנו, אך היכולת הזו מוגבלת לרובד החיצוני יותר של עבודת ה'. מחייה מוחלטת של הרע בנפש, אפשרית רק בסיוע מלמעלה. את הסיוע הזה מקבלים דרך הצדיק.

משל נוסף לעניין הוא שני השלבים בברית המילה: הסרת הערלה הגסה, הרע הבוטה והגלוי, נעשית ברוחניות על ידי עבודת האדם. אך הפריעה, הסרת העור הפנימי הדק, ניתנת לביצוע רק על ידי עזרה חיצונית. גם כאן ישנם פסוקים המבטאים היטב את החלוקה הזו: הפסוק התובע: "ומלתם את ערלת לבבכם", שייך לחלק ה'מילה', וזה המבטיח: "ומל ה' אלקיך את לבבך", שייך לפריעה. בשלב הזה, מבטלת הפריעה את כל המידות הרעות שבנפש הבהמית.

אך האם ראיה בלבד, מבט חטוף אחד, מסוגל לפעול כך על הנפש? מסתבר שכן. כאשר הביא אליעזר את רבקה מחרן, והיא ראתה את יצחק מתקרב אליהם, גרמה לה ההתרגשות ליפול מן הגמל עוד בטרם ידעה מיהו. עבורה, זה היה רגע ה'פריעה'. הרגע בו נפרדה סופית ממעשיהם הרעים של בית אביה.

כך ניתן להבין מדוע הכרחי היה לראות את המגיד על מנת לקבל פני משיח, וכיצד זכה רבי צבי אלימלך לבחינה זו: כאשר נפטרים מהערלה על כל רבדיה, מתגלה הפנימיות האמיתית של היהודי, ניצוץ משיח שבו. בראיית פני צדיק ובהתקשרות אליו, מקבל החסיד את פניהם של שני משיחים: ניצוץ המשיח שבצדיק (המתגלה ביתר שאת בצדיקים שהם גם מנהיגי ישראל), וניצוץ המשיח שלו עצמו המשתלהב ומתגלה.

אשה אחת היתה רגילה לבוא מדי פעם אל ה'בני יששכר' זי"ע על מנת לתנות בפניו את צרותיה ולבקש את ברכת הצדיק, והוא היה מאציל לה ברכות לרוב. לאחר פטירתו, החלה האשה לנסוע אל ה'צמח צדיק', רבי מנחם מענדיל מוויזניץ'.

כשהגיעה בפעם הראשונה אל ה'צמח צדיק' והגישה לו את הקוויטל וה'פדיון', איחל לה הצדיק ברכות וכל טוב סלה. אמרה האשה: "אה, זה לא כמו הרבי הקודם...". שאל אותה הצדיק למה כוונתה, והיא אמרה לו: "אצל הרבי הקודם, כל מה שביקשתי ממנו רשם בפנקסו"! כידוע שאמרו צדיקים על רבינו, שהיו לו שני מוחות ועל כן היה יכול לכתוב חידושי תורה בעת לקיחת הקוויטלאך, וגם לשמוע את הבקשות. האשה שראתה אותו מקשיב בתשומת לב, ותוך כדי כך כותב בפנקסו, היתה בטוחה שהוא רושם את דבריה. פעם אף היה מעשה, ואשה אחת באה אליו שנית לאחר זמן רב. היא הזכירה לפניו מדבריה הראשונים וביקשה: "ימחול נא הרבי ויביט בפנקסו, שכתב כשהייתי כאן אז...".

סיפר הרבי מצאנז-קלויזנבורג זי"ע: שמעתי מזקני עירנו (מונקאטש), בהיות ה'בני יששכר' אב"ד בעיר והמחוז, הביא לפניו אחד מאנשיו מרשם שכתב הרופא המקומי, לחולה שהיה בביתו. לשאלתו אם לקחת את התרופה, עיין הצדיק במרשם והשיב: "עוד חסר בו אחד מסממני הרפואה שצריכים לערב בו". הגיד החסיד זאת לרופא, ובשמעו זאת נזכר כי אכן – שכח לכתוב בתוך הרעצעפט החלק מסממני הרפואה אשר הוא העיקר לרפואת החולה.

נבהל ומשתומם, רץ הרופא לבית המדרש ומצא את רבינו אחרי התפילה. שאלו הרופא: "יאמר נא רבינו, מניין ידע זאת שהחסרתי עוד חלק אחד בתרופה?" ומובן מאליו כי הרופא (יהודי, אך שאיננו שומר תורה ומצוות), לא הבין בשום אופן היאך הוא ידע זאת ברוח הקודש... פעם אף הגיד כי למד את חכמת נתוח האברים של האדם מספרי חכמת האמת של רבותינו ז"ל, בסדר שיעור הקומה ופרטיו. וכששאלו ממנו איך יכול הוא לתת רפואות לחולים הבאים אליו, השיב "שזהו מברכת היוצר". זכרונם לברכה

הצדיק קרא לספרו "בני יששכר", מפני מעשה שהיה: פעם שאל את רבו החוזה מלובלין, מדוע הוא מרגיש הארה מיוחדת בימי החנוכה? החוזה ענה לו שמקור נשמתו מיששכר, וכבן לשבט תלמידי החכמים ישב בבית הדין שקבע את חג החנוכה ומצוותיו. בני שבט יששכר נודעו כבעלי חוש מיוחד ל'סוד העיבור' וקביעת לוח השנה, כפי שנאמר בדברי הימים: "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים". גם באסטרונומיה עסק הצדיק, ואפילו כתב ספר בחכמה זו, אך קיים כאן רובד נוסף: היחוד בין השמש לירח המתגלם בלוח היהודי, מופיע בסיפור ביכולת הצדיק לאחוז יחד בחידושי התורה הנשגבים (שמש), ובצרותיהם של היהודים הפשוטים (ירח).

גם בסיפור השני מחזיק הצדיק בשני ראשים בו זמנית: מחד הוא צדיק, מחדש דברי תורה ומנהיג עדה; ומאידך הוא רופא, אסטרונום ומומחה באנטומיה. היחודיות הזו מזמינה אותנו להתבונן בשאלה מאתגרת שהניח פעם התנא פלימו, על שולחן בית המדרש של רבי יהודה הנשיא: מה דינו של אדם בעל שני ראשים? האם הוא מחויב בשני תפילין של ראש?...

לא נאריך בתגובתו הקשה של רבי לשאלה, ובביאור מחלוקתו עם פלימו (וע"ע במקור הדברים, מאמר "שני ראשים" בספרנו "אדמה שמיים ותהום"). כאן רק נאמר, כי שני הראשים מבטאים שתי צורות הסתכלות: 'דעת עליון' לפיה "אין עוד מלבדו", ו'דעת תחתון' המכירה את העולם כנברא המרגיש את מציאות עצמו (אך מתבטל אל האין האלקי המהווה אותו, יש מאין, בכל רגע).

פלימו היה, על פי האריז"ל, גלגולם של לבן הארמי ונבל הכרמלי. על פי דברינו כאן הוא מתקן את הרכושנות והגאווה שאפיינו אותם – בעמידה על קיומה וחשיבותה של המציאות, ובעקשנותו שיתכן, ואף רצוי, להחזיק בשתי הדעות יחד: לתפוס את העולם כזולת בעל משמעות המתייחס לבוראו מבחוץ, ומנהל עמו מערכת יחסים אמיתית המלאה בענווה וביטול.

כשמדברים על ראש כפול באדם אחד, אי אפשר שלא להיזכר בספר התניא – המדגיש את מלחמת הנפשות הקיימת בכל אדם. והנה, מלבד ההערצה הגדולה שרחש הצדיק לספר התניא, הוא אף צידד בעוז בדבריו אודות "העלאת המידות". אף שרבים מצדיקי פולין (ובהם רבותיו של רבי צבי אלימלך!), סברו שעבודה זו שייכת לכל אדם, טען הצדיק כי בעל התניא צודק, וכל עוד מלחמת הנפשות מתנהלת באדם – איננו יכול להעלות את מחשבותיו הזרות.

גם בלימוד התורה תבע ה'בני יששכר' ראש כפול: את הפסוק "ושבתם וראיתם... בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו", הוא מפרש כמופנה ללומדי התורה. עובד אלוקים הוא הלומד גמרא וזוהר, ואשר לא עבדו הוא הלומד גמרא בלבד (במאמר מוסגר נעיר, כי הדבר מתאים גם לפירוש התניא לפסוק – משום שהלומד בפנימיות התורה מתמלא בחשק ורצון, וממילא לומד יותר מהרגלו, ונכנס לגדר "עובד" על פי התניא).

גישת הכפילות אצל בעל ה"בני יששכר" משתקפת אפילו באופן ההגיה של שמו – בעוד המנהג הפשוט הוא לקרוא את השם כיששכר", נהג הרבי לבטא את שתי האותיות: "יִשַּׂשכָר". על דרך הרמז, נוהגים לפרש כי ש' אחת שייכת לעולם הזה ואילו השניה לעולם הבא – ועל כן לא מבטאים אותה. אך אנו נפרש כי שתי הש' רומזות לשני סוגים של בינה, הנקראות בכתבי האריז"ל 'אמא עילאה ותבונה'. הבינה הנעלה יותר, הכלולה בחכמה, היא היכולת לחדש חידושי תורה עמוקים בסודות הקבלה. זוהי באמת בינה השייכת יותר לעולם הבא שבו מתעלים מעל צרכי הגוף, אך חשובה לא פחות היא התבונה היורדת למעמקי הלב, כדי לעוץ עצה טובה ליהודי בצערו: "מים עמֻקים עצה בלב איש, ואיש תבונה ידלנה". במובן מסוים, גם התבונה הזו היא בגדר של 'עולם הבא' – עולם הבא תמיד אל תוך עולמנו הנוכחי, ומאיר את ההווה באור יקרות.

כ"א טבת

הרה"ק רבי יהודה אריה ליב גלינר

יום ההילולא - כ"א טבת

הרה"ק רבי יהודה אריה ליב גלינר, המוכיח מפולנאה, היה מראשוני תלמידי הבעל שם טוב ומגדולי מפיצי שיטתו. גם טרם התקרבותו לבעל שם טוב, כיהן כמגיד מישרים וחזן בפולנאה. כשהתקרב לבעל שם טוב, נשלח על ידו להסתובב בקהילות היהודיות ולנצל את כישרון הדרשנות שלו על-מנת לעשות

נשמות לתנועת החסידות, ומכאן דבק בו הכינוי "המוכיח". אכן, דרשותיו עוררו הדים רבים, ובהשפעתו התקרב לחסידות רבי יעקב יוסף כץ, בעל תולדות יעקב יוסף, ולפי מסורת אחת גם המגיד ממזריטש. נפטר בפולנאה בכ"א בטבת ה'תק"ל ושם נטמן. 12 שנה לאחר מכן נטמן בצמוד אליו רבי יעקב יוסף מפולנאה, ו"אוהל" הוקם על קבריהם.

בימי נעוריו של רבי פנחס מקוריץ, היה מלמד בעיר פולנאה והיו קוראים לו שם "דער שווארצער מלמד" [המלמד השחור]. הוא היה יוצא ונכנס בביתו של המוכיח, שהיה מחבב אותו מאוד, כי ידע גודל צדקתו וקדושתו – מה שלא ידעו שאר בני אדם. ולמוכיח ז"ל היה חדר מיוחד ומקווה מיוחדת בבית המרחץ, מחוץ למקווה הגדול של אנשי העיר, וביקש ממנו רבי פנחס להרשותו שילך גם כן למקווה שלו בכל עת שירצה – בלילה או ביום. הסכים המוכיח, וציווה על הבלן להכניס את המלמד בכל עת שיבוא.

פעם אחת, בא רבי פנחס למרחץ לטבול אחרי חצות הלילה, אך הבלן לא רצה לפתוח לו, כי באותו היום קנה כמה אווזות והניחם שם בחדר ההוא. בראות רבי פנחס שאין מניחים לו להיכנס, הגביה כמה נסרים מן הגג, נכנס פנימה וטבל. כאשר סיים יצא דרך החור, אך מפני שהחור היה צר ודחוק – נדחק רבי פנחס ונשברה קורת הגג. כשירד מן הגג נפלה עליו הקורה ונהרג, אך איש לא ידע מזה כי הדבר היה באמצע הלילה.

והמוכיח ז"ל הקיץ פתאום משנתו, ואמר למשמשו: מה קול הרעש הזה שאני שומע בחוץ? לך החוצה וראה! המשמש יצא ולא שמע דבר, נכנס ואמר להרב שאין שום רעש בחוץ. המוכיח שלחו שנית לראות, כי נשמע לו מבחוץ קול רעש גדול. המשמש יצא שוב ונכנס, ואמר לרב שלא שמע שום רעש. כשהאיר היום, מצאו מונח איש הרוג אצל המרחץ והכירוהו שזה המלמד השחור. נעשה רעש גדול בעיר ונודע הדבר למוכיח מפולנאה, וציווה שלא להזיז ההרוג ממקומו עד בואו לשם.

אז הלך המוכיח אל בית הכנסת לומר תהילים, ובכה מאוד. והתפלל לפני השי"ת בזו הלשון: ריבונו של עולם, החזר לו את נשמתו ויחיה! אתה עוד תודה לי על זה, הוא ירא שמים גדול וצדיק! כך בכה והתפלל זמן מה, ולאחר מכן הלך למקום ההרוג, והזיזו ואמר לו: פנחס'ל! קום ולך ללמוד עם התלמידים, אתה שכיר יום! רבי פנחס קם והלך לביתו, וראו בעזרת ה' יתברך תחיית המתים ממש. זכרונם לברכה

"זוטי דבכו [הקטן שבכם] מחיה מתים", אמר הקיסר אנטונינוס לרבינו הקדוש. אבל מהם בעצם החיים, וכיצד הצדיקים מחדשים אותם לאחר שנפסקו?

בפסוק נאמר כי "יראת ה' [היא המקור] לחיים" אך החיים עצמם הם "את החיים ואת הטוב". מכאן נלמד, כי חווית החיים נפתחת ברגע של יראה, בו הכניסה אל החיים מזעזעת והולמת בפניה של הנשמה, אך לאחר מכן נוצרת תודעת חיים מלאה ומיטיבה, הגורמת לאדם לחוש את הטוב בכל המציאות. כשחווית החיים מעוררת את המשיכה לטוב, היא ממירה את נקודת הראשית של היראה לחוויה מלאה של אהבה. משום כך אהבה – ובסופו של דבר אהבת ה', הטוב המוחלט – הינה הביטוי השלם של חווית החיים. לעומת זאת, שימת הדגש על הרע שמסביב נובעת מחויה כללית הנוטה יותר למוות. אך כל זה נוגע לחווית האדם עצמו, וכיצד מובילה האהבה לתחיית המתים?

שלוש רמות של אהבת ה'

התורה מדריכה לאהוב את הקב"ה "כי הוא חייך", והאהבה הזו מתגלה בשלוש רמות: חיי הגוף, חיי הנשמה, ו"חיי החיים". כל דרגה מתחילה מנקודה ראשונית של יראה, המזעזעת את הכלי ומכניסה אותו למצב של פעימת חיים.

ברמת חיי הגוף, התחושה שה' "הוא חייך" נובעת מן התודעה של החיות הטבועה במציאות הגשמית, ובפרט בחיי גופו של האדם עצמו. עבור היהודי, החוויה השלמה של החיות הזורמת בכל חלקי גופו קשורה לעבודתו את ה' בכל תנועת גוף ובכל נשימה. החסידות מלמדת, שהחוויה הגשמית של אהבת ה' עשויה ואף צריכה לגרום להגברת פעימות הלב וקצב הנשימה, בדומה לחוויה הגשמית של אהבת אדם אחר. "כשם שמצות תפלין, על דרך משל, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע... כן הוא במצות אהבה ויראה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן".

הרמה השניה של אהבת ה', נובעת מתחושת החיות הטבועה בנשמה עצמה. ברמה זו עסוק האדם במודעות ודאגה לרווחתן הרוחנית של נשמות אחרות, הקשורות במהותן לנשמתו שלו. על מנת להתקשר באמת, מתוך אהבה, לנשמה אחרת, נדרשת התעלות מעל חווית הגוף (ואפילו "הגוף הנשמתי", כלומר הדימוי העצמי של נשמתו, כפי שהסביר הרבי מליובאוויטש). כאן האהבה ועבודת ה' מתקיימות במשותף על ידי כל הנשמות, כמכלול אורגני אחד שהצדיק שבדור הוא ליבו. אדם החווה את האהבה הזו, חש את החיים הזורמים מן הצדיק לכל ישראל – ולו עצמו בתוכם.

אך כאשר האדם חווה את האהבה והחיים ברובד הגוף, או אפילו הנשמה, הוא איננו מסוגל לגבור על המוות. חיותו היא חיות מוגבלת העלולה למות, ובוודאי שאין בה כח להחיות אדם אחר. אך בדרגה השלישית מתגלה נוכחות ה' במלואה, ומורגש כי החיים עצמם מוכרחים לחיות בתוך ה'. זוהי התחושה כי כל חיות שהיא תלויה בחיבור שלה אל חיי החיים ברוך הוא. מודעות כלשהי לכך קיימת בכל הרמות של אהבת ה': באם לאו, אפילו החוויה הרוחנית של חיי הנשמה עלולה להתנוון עד כדי חיות גופנית ריקה ועד למוות ממש. אך לאחר שהשיג הצדיק מודעות מושלמת לכך, הוא מקבל מידו של הקב"ה, את ה"מפתח של תחיית המתים". מתוך 'אותיות לשון הקודש', אות ח'

הרב יצחק אביחצירא

יום ההילולא - כ"א טבת

הצדיק הרב יצחק אביחצירא זצ"ל- רבינו נולד בשנת ה'תרפ"ד (1924). אביו נפטר כשהיה כבן עשר שנים בלבד. בצעירותו למד אצל הגה"צ ר' יוסף דהן. רבינו ניחן בתפיסה מהירה. בהמשך למד בישיבת 'אביר יעקב' בתאפיללת ונחשב לאחד מבחירי התלמידים שם. בגיל 13 כבר היה בקיא בכל חלק יורה דעה בשו"ע, איסור והיתר והלכות שחיטה, הכל בעל-פה. רבינו סיפר כי אביו התגלה אליו בחלום וציווה עליו ללכת לעיר ספרו ומשם להתחתן עם בתם זוהרה כי היא רעייתו ומשורש נשמתו.

בשנת ה'תש"ט לאחר קום המדינה רבינו עלה לארץ עם אשתו ושני ילדיו. בהמהלך ההפלגה התחילה סערה ורבינו עלה לסיפון וצעק: "סבא רבי יצחק, תציל אותנו מהסער הגדול", ואכן כך היה. רבינו הגיע לרמלה. המצב הכלכלי היה קשה מאוד. לאחר מספר שנים ביקשו מרבינו לכהן כרב בחיפה. בעל רוח-הקודש. עסק בלימוד התורה הקדושה יומם ולילה. כאשר רבינו היה שקוע בלימוד, הבאים המתינו סביבו זמן ארוך שהרגיש בכלל שיש מישהו. ענוותן מופלא. בשנת ה'תשמ"ה עבר אירוע מוחי והצד הימיני נשאר משותק. רבי אלעזר אביחצירא סיפר לבנו של רבינו: "רבי יצחק מחיפה לא היה אנושי, אפילו מלאכים רעדו לפניו!". ספרייתו של רבינו מנתה אלפי ספרים. רבינו העיד על עצמו שלא הכניס לספרייה ספר שלא עבר עליו מכריכה לכריכה.

גאון בנגלה ובקבלה. בערוב ימיו התפרסם קמעא בקרב יודעי דבר על היותו איש סגולי. אחד התורמים לכך היה הצדיק הנסתר רבי יוסף וולטוך זצ"ל, שלא אחת במקרה שלא יכל להושיע וכן הצדיקים הנסתרים האחרים גם לא יכלו לעזור אזי שלח שליחויות ל"יהודי היושב בבית הכנסת הגדול האשכנזי בחיפה ביום שישי בבוקר ומעשן סיגריה. בדרך כלל הצדיק לומד על שולחן עץ. תיגש אליו שיבטיח לך את הישועה המבוקשת". העביר הרבה שיעורים. בכל יום שישי אחרי טבילה במקווה היה לומד בספר מורה נבוכים של הרמב"ם. נפטר ב-כ"א טבת ה'תשנ"א (1990). ציונו בבית העלמין בחיפה בכפר סמיר .

סבא רבא (מצד אביו): הצדיק המקובל האלוקי ר' יעקב (ה'אביר יעקב'). **סבא (מצד אביו)**: הצדיק ר' יצחק. **אביו**: הצדיק ר' אבא. **אימו**: מרת חנה (הבת של הצדיק ר' דוד אבוחצירא הי"ד 'עטרת ראשנו'). **אשתו**: מרת זוהרה פחימה. **מילדיו**: ר' יצחק, מרת שושנה מורסיאנו, ר' דוד מרת יוכבד, ר' אליהו, ר' שמואל, ר' אבא. **מחתניו**: ר' יצחק טובול. **מרבותיו**: הצדיקים אביו, ר' אבא. ר' מאיר אביחצירא, ר' יחיא שניאור (בחיר תלמידיו של הצדיק ר' ישראל אביחצירא, הבבא סאלי זיע"א), ר' יוסף דהן. **חברותות**: הגאונים רבי משה אלמליח (הרב של העיר עתלית במשך 33 שנים) ורבי משה חליווה מקריית אתא. **מתלמידיו**: ר' אברהם דהן.

בתו של משה (שם בדוי) בת השנתיים חלתה. החום לא ירד והיא נשלחה לביה"ח. לאחר מספר בדיקות הם פנו לאבא והודיעו בצער כי יש לה את החיידק הטורף. לצערם אין תרופה והם מעריכים שבעוד ימים ספורים היא תיפטר. חנה, אשתו של משה ניגשה לרופאים ובכתה אבל הם השיבו בצער כי אין ביכולתם לעזור. משה לא התייאש ונסע לר' יוסף וולטוך, הוא ניגש לצדיק ובכה. לאחר שהצליח לדבר הוא הסביר על מצב הבת. רבי יוסף אמר: אלך לר' יוסף דיין ונראה מה אפשר לעשות". ר' יוסף דיין היה מאותה חבורה קדושה של צדיקים נסתרים, כל ימיו עשה תיקונים על קברי צדיקים. כשהרב יוסף דיין שמע הוא אמר בצער: "**הגזירה נגזרה! אין כאן מה לשנות, שיקבל על עצמו את הדין!**". ר' יוסף וולטוך חזר לאבי הבת וציווה עליו: "אם יש סיכוי בעולם להציל אותה זה רק אדם אחד, סע לחיפה. תחפש את ביה"כ הגדול האשכנזי. תראה שם יהודי עומד שם ומעשן סיגריה. בדרך כלל לומד על שולחן עץ. תיגש אליו שיבטיח לך שהבת שלך בריאה ושלימה, ורק הוא יכול לעזור לך!". "איך קוראים לו?", שאל. הצדיק ענה: "רבי יצחק אביחצירא".

משה הניע מיד את הרכב והגיע לרחוב הרצל. הוא נכנס לביה"כ הגדול ומצא את רבינו מעיין בספר. אחרי מספר דקות רבינו הבחין בו וקיבל אותו במאור פנים, משה בכה וסיפר את כל עניין התינוקת שלו. "תכתוב לי את שמה על נייר" - רבינו מבקש. הצדיק הביט בנייר ופוסק: "אין לה כלום, בריאה ושלימה!". משה חחפש טלפון ציבורי. הוא מתקשר למחלקה ומבקש לדבר עם אשתו. היא בוכה ולא מוציאה מילה. לאחר שנרגעה היא מספרת שלפני כמה רגעים מצב התינוקת התייצב והיא פקחה עיניים. הרופאים בהלם מוחלט ואין להם מושג איך יכול להיות אדם חצי מת שהתעורר! הוא רץ לר' יוסף וולטוך כדי להודות לו על העצה. הוא הוסיף: "יש שאלה שמנקרת לי במח ולא מניחה לי, מה אמר רבי יוסף דיין עד שהרב ציווה עלי לנסוע מיד לחיפה לרבי יצחק?". ר' יוסף וולטוך אמר: "הלכתי לרבי יוסף דיין, הוא אמר שאין מה לעשות. אני ביקשתי שתיסע לחיפה לרבי יצחק ותבקש הבטחה שבתך תבריא! לא רציתי לייאש אותך ולכן לא אמרתי לך את דבריו". משה שאל: "איך הצליח רבי יצחק במקום שרבי יוסף דיין הרים ידיים?"

רבי יוסף וולטוך גילה: "דע לך סוד גדול! בשמיים יש 36 בתי דין שדנים את העולם. כל אחד מל"ו הצדיקים שבדור יושב בראש בית דין אחד! כאשר יש צרה ניגש אותו אחד לצדיק מל"ו הצדיקים שאחראי על אותו בית דין ובכוחו לבטל את הגזרה. רבי יוסף דיין הרים ידיים משום שהגזירה של בתך לא בבית דינו ולכן לא היה בכוחו לבטל את הגזירה. **רבי יצחק אביחצירא מחיפה הוא אב של כל שלושים ושישה בתי הדין שבשמיים ובכוחו לבטל כל גזרה בכל מקום בעולם כולו, ולכן הוא היה המפלט האחרון להציל את הבת שלך!**".

תלמידו רבי אברהם דהן שליט"א סיפר: "פעם אחת רציתי להתחיל ללמוד בספר 'עץ חיים' של רבי חיים ויטאל, החלטנו להיות חבורה שתלמד בכל ליל שישי במירון על ציון הרשב"י. אבל אני לא עושה שום דבר בלי הרב שלי!". ניגשתי אליו ועוד לפני שפתחתי את פי ושאלתי הוא אמר לי: "אני למדתי כל הספר 'עץ חיים' מתחילה ועד סוף. ואתה עוד לא הגיע זמנך ללמוד אותו!".

בעת שהיה רבינו עוד בימי ילדותו במרוקו הלך לרחוץ את גופו הקדוש בבית המרחץ, והנה נכנס בנו של השליט הגוי והיה מתעללומבזה את בני היהודים בבקשו שירחצו לו את הרגלים ויחממו לו מים. ראה את זה רבינו ונתן בו מבט מעיניו הקדושות ומיד השתתק כל גופו בתוך האמבטיה. צרח בן השליט צרחות עד לב השמיים ולא עזרו לו. לאחר שנודע הדבר לשליט ולמשפחתו, הגיעו אביו המושל ושאר בני המלוכה והשרים לבית המרחץ, אולם איש לא ידע תרופה למכתו של הילד, והילד מתבוסס בזעקותיו וצרחותיו. לפתע, עצר המושל את כולם וביקש שקט מוחלט, ושאל את בנו: "אתה הכעסת מישהו מהיהודים מבני משפחת אביחצירא?". "כן", ענה הבן. המושל מיד שלח לקרוא לרבינו. כשהגיע רבינו לפני המושל, התחנן בפניו שישחרר את השיתוק מרגלי בנו. אולם רבינו לא הסכים בשום אופן, כי מבזה היה את בני היהודים. אולם התנה רבינו שאם יתחייב הנער לכבדם להעריכם ולהוקירם יסכים לשחררו מהשיתוק שהשתתק. התחייב על כך הנער והתחנן על נפשו ושיחררו רבינו ממאסרו.

מעשה ברבינו שהיה בעודו נער צעיר וערכו לפניו בני העדה סעודה ברוב כבוד וישב בסעודה בקדושה. מרוב כבודו של בעל הבית לרבי יצחק הגיש סלטים מרוקאים כיד המלך ודגים מכמה סוגים, ובשר מכמה סוגים. אולם כשהגישו את העופות, הביט רבינו על מגש העופות ולא אכל!! ואף אסר על היושב לצידו לאכול. ביקש בעל הבית לדעת על מה זה שאינו אוכל ממגש העופות, ואף מדוע אסר על היושב לצידו לאכול אף הוא. "מה פגם מצא רבינו בביתי שאינו אוכל?!', בעל הבית שאל. רבינו קם מן השולחן ושאל את בעל הבית: "מי שחט?". "שוחט העיר!' ענה בעל הבית. מיד קראו לשליח הגוי שלקח את העופות לשחיטה, והודה והתוודה שלא מצא את השוחט ושחט אותם בסכין מטבח בידיו.

ר' יהודה אמסלם ז"ל שהיה מאהובי ביתו של רבינו סיפר, שבאחת הפעמים שבא לבקר את רבו נקש על הדלת מספר פעמים, אך משום מה לא פותחים. פותח ר' יהודה את הדלת והנה קולות של אנשים שיושבים ולומדים תורה מחדת של הרב, היה בטוח ר' יהודה שהרב מוסר שיעור כהרגלו, ניגש ר' יהודה אל הדלת כדי להצטרף לשיעור. מניח את ידו על הידית, מסובב את הידית לפתיחה, ופותח את הדלת. פתאום, חבטה גדולה חובטת את פניו, הבזק אור גדול כזיקי אש בתוך עיניו ונופל כולו על הקרקע. בעודו מתאושש יוצא רבינו מן החדר ושואל אותו "מה ראית??" "כלום" ענה ר' יהודה, "רק אור גדול". מה היה שם?? שואל ר' יהודה בסקרנות. ראשית כל, השיב רבינו, תתחייב לי שעד יום פטירתי לא תגלה לאיש מה שהיה פה, שאם תגלה לא תגמור את שנתך. שנית, ירדו אלי מגידים מן השמיים לגלות לי

סודות התורה, ואלו הקולות ששמעת. ושוב אני מזהיר! אם תגלה זאת כל עוד אני חי לא תגמור את שנתך. בזמן שישבו בני משפחת רבינו שבעה על רבינו הגיע ר' יהודה וסיפר מעשה זה.

סיפר אחד הילדים שגר בשכנותו של רבינו: לא אשכח את זה לעולם, חלום חיי היה לשתות כוס תה עם רבי יצחק. הייתי בגיל שמונה שנים. הכרתי את השעה שהרב יצא לתחנת האוטובוס כדי להעביר שיעור. כל יום צפיתי בו עובר וחששתי לגשת. התאמנתי והכנתי את דבריי כדי להזמין את הצדיק אבל ברגע האמת, לא יכולתי. יום אחד אזרתי אומץ, ניגשתי לרב שעמד בתחנת האוטובוס והזמנתי אותו בקול מגמגם לכוס תה. "כן בשמחה" רבינו ענה. הוא הלך אחרי לביתי והלב שלי פועם לשמיים! דילגתי על המדרגות. הגעתי לבית ואני צועק לאמא שתכין דחוף שתי כוסות כי הרב עולה במדרגות. "איזה רב?? רבי יצחק!?" אמא נבהלה. "כן אמא, רבי יצחק!" עניתי.

אמי לא הבינה מה קרה שרבי יצחק עולה עם בנה לביתם! כשראתה האם את רבי יצחק, הזדעזעה מחמת כבודו של הרב כי לא התכוננה כלל לבואו. כשנכנס רבינו הרגיע את האם ואמר שרק רוצה לקיים את דברי בנה הקטן, לשתות איתו כוס תה ולכבד את רצונו. ישבנו רבי יצחק ואני, שתינו יחד כוס תה מהביל. כשסיים רבי יצחק את כוס התה, הביט בי ושאל "אני יכול ללכת עכשיו?". לא אשכח לעולם את הסיפור! סיים הילד. עבור רבינו לא היה זה דבר חידוש, הוא לא ראה רבינו פחיתות כבוד בזה שישב עם ילד קטן, עבורו כל יהודי בעולמו של הקדוש ברוך הוא שוה בין שוים הוא, ואם הילד ישמח בזה שישב עמו לשתות כוס תה ירוץ בשמחה לעשות כך.

מעשה בשתי נשים שבאו להתברך מאת רבינו, נקשו בדלת עד שענתה הרבנית ופתחה להן במאור פנים מלבב. ולפתע קרא רבינו אל הרבנית כי רוצה לומר לה דבר מה בדחיפות. המתינו שתי הנשים בדלת. פנה רבינו לרבנית וביקש שתקרא דווקא לאחת מן הנשים שתבא ותעמוד לפניו, כי יש לו דבר מה לומר לה. התפלאה האישה הזו מאד, כי באה ללא הזמנה ולא היה לרבינו מושג כלל שהיא נמצאת שם! וככה אמר לה רבינו: "תדעי לך שמיד מיד את תפקדי, וארבעה חודשים ראשונים יהיו לך תקינים והעובר יהיה בריא ושלם. אבל, בחמישה חודשים הבאים של סיום ההריון יגידו לך הרופאים שהמצב חמור ויצוו עלייך להפיל את התינוק. אבל לא תסכימי בשום אופן ותלדי בן בבריאות שלמה בעזרת השם". מיותר הדבר לציין שכך אכן אירע!

הגאון ר' יהודה איטח סיפר: "אבי היתה לו סוסה שבאמצעותה הוא התפרנס. יום אחד אבי הרגיש שהסוסה חולה והיא בסכנת מות ונכנס לעצבות עקב כך. והנה רבי יצחק פגש את אבי וראה עליו שהוא שרוי בדאגה וצער, ושאל את אבי מה מקור הדאגה שעל פניו. אבי סיפר לו מענין הסוסה. רבי יצחק אמר לאבי: "אהרון, לך לישון, אם בשעה שש בבוקר תרגיש כמין צביטה בבוהן של הרגל אזי תקום ממיטתך ותצא לחוץ, שם תפגוש ערבי המבקש לקנות סוסה, תמכור לו אותה ואצלו היא תמות ואתה תינצל מן ההפסד". אבא עשה כדברי רבינו והלך לישון. והנה בשעה שקבע רבינו הרגיש צביטה בבוהן רגלו, קם ויצא החוצה, ומצא ערבי ומכר לו הסוסה והכל התקיים במלואו כמו שחזה רבינו".

סיפר יוסי אטיאס, אחד ממקורביו של רבינו: במשך שנים רוחה במשפחתינו מסורת לערוך את הילולתו של רבי מאיר בעל הנס זיע"א ביום י"ד באייר. בהילולה זו תמיד היה מגיע רבינו. לאחר פטירת אבי ע"ה ביקשה אמי שאני יקח אותה לרבינו על מנת להזמינו להשתתף בהילולה המסורתית. הגענו לביתו של רבינו ברחוב ש"י עגנון בחיפה והמתנו עד שישוב מבית מדרשו שהיה ברחוב רבי יהודה הלוי. אמי

שאלה את הרבנית כמה זמן אורך לרבינו להגיע מבית מדרשו ועד לביתו. השיבה הרבנית שדבר זה לוקח זמן מעט משום שרביט לוקח שני אוטובוסים, וגם ישנה המתנה עד להגעתם. מיד הכריזה אמי שמהיום והלאה אני אקח את רבינו מבית מדרשו לביתו. כך זכיתי בזכות הגדולה והעצומה להסיע את רבינו מיד יום ביומו. באותו הזמן פרנסתי הייתה זעומה, ואף המכונית שלי היתה בהתאם, עבודתי היתה כשכיר במשחטת עופות. בשלב הראשון שהייתי מסיע את רבינו בירכני שבקרוב אזכה להחליף את הרכב לרכב חדש יותר, ובאמת למרות מצבי הכלכלי הזדמנה לי מציאה ע"י מכונית חדשה ובתנאים נוחים. בשלב שני בירכני רבינו שאזכה בקרוב להיות עצמאי ויהיה לי משחטת עוף משלי. לא חלף זמן רב עד שלמרות מצבי הדחוק נהייתי שותף עסקי למשחטת "הדר", ואף לאחמ"כ לפתוח משחטה משלי. זקפתי את כל הצלחתי לזכות העצומה שהיתה לי בהסעתו של רבינו מדי יום, אף שהיו פעמים שבהם לא יכלתי לקחת את רבינו, אולם תמיד דאגתי שיהיה מי שיקח את רבינו לביתו. דבר אחד העיב על אושרינו, כבר קרוב לחמש עשרה שנה חלפו מאז לידת בתי, ומאז לא זכינו לצאצאים נוספים, דרשנו בכל הרפואות והרופאים, אולם דבר לא הצליח. באחד הלילות חלמה אשתי שהיא נמצאת במרפאה חדשה, אולם שנכנסת לרופא במקום רופא ישב רבינו על כסאו של הרופא. קמה אשתי מחלומה ואמרה לי שברור לה שישועתנו תבוא רק מרבי יצחק. בהילולה המסורתית שערכתי לרבי מאיר בעל הנס פניתי אל רבינו בטרוניה: "למה אין לי עוד ילדים?" נשא רבינו את ידיו ואמר: "לשנה הבאה, כעת חיה יולד לך בן, ותקרא שמו דוד על שם עט"ר רבי דוד זצ"ל". במלאת שנה בדיוק נולד בננו, רבינו היה הסנדק וקרא שמו דוד. בברית המילה היתה שמחה עצומה, אחד ממקורביו של רבינו שורר את הפיוט 'יום ליבשה נהפכו מצולים' של רבי יהודה הלוי, נהרו פני רבינו ואמר: "בזכות פיוט זה יולד לך בעוד שנה בן, ותקרא את שמו יהודה על שם רבי יהודה הלוי". וכאשר אמר, כן היה! לאחר זמן ערך רבינו שמחת נישואין לבנו, רבי אליהו, באמצע סעודת החתונה רבינו הושיט לי כוס ערק ואמר לי: "שתה כוס זו, ובעוד תשעה חודשים יולד לך בן ותקראהו יצחק על שמי!". שתיתי את הכוס עד תומה. בשובי לבית סיפרתי לאשתי את ברכת רבינו בבן נוסף. נתכרכמו פני אשתי באומרה שקשה לה בלידת בן אחר בן, אין לה כח. באותו הלילה חלמה אשתי את הצדיק שאמר לה: "אם אינך רוצה אותי בביתך, אלך לי!", בחלום היא התנצלה. כעבור תשעה וחצי חודשים היה רבינו לסנדק לבני שנקרא שמו יצחק על שמו של רבינו.

מעשה היה בנכדו של רבינו, בן לחתנו רבי שמעון טובול ששיתוק אחז בגופו מהרגליים לכיוון המוח. אביו לא ידע מנוח, הרבה בתפילה שיקרע גזר דין זה. יום אחד עת שהה רבי שמעון על מיטתו של בנו בבית החולים, היה יושב ובוכה על מצבו של בנו, עד שמרוב הבכי נרדם. בחלומו הוא רואה הוא אדם לבוש לבן, עטור בזקן ומלא הילת קודש הנכנס אל החדר בו שוהה בנו. היהודי ההדור ניגש למיטת בנו, העביר את ידיו מעל הילד החולה הלוך וחזור. רבי שמעון שאל: "מי אתה?"- אני "אליהו הנביא", ענה. "מי שלח אותך", רבי שמעון שאל. "רבי יצחק שלח אותי לרפא את הילד!", ענה. מיד התחילו לראות שיפור שהזיז את ידו עד שנעלם השיתוק. הוא בריא ב"ה עד היום הזה.

ר' שמואל בנו של רבינו סיפר: אני ישנתי את מנוחת הלילה שלי. לפתע אני מרגיש יד מעירה אותי. פקחתי את העיניים וחיפשתי מי זה ומה רוצה ממני, אבל לא מצאתי אף אחד ומיד חזרתי לישון. לא חולפת עוד דקה ועוד פעם היד הזו מעירה אותי, שוב אני פוקח את העיניים ושוב מחפש את האיש הזה שמציק לי במנוחה שלי. אחרי שחזרתי לישון באה לי היד הזו בפעם השלישית ומנענעת אותי שאקום מיד כי צריך אותי בבית, והבנתי מיד שיש משהו לא טבעי וקמתי לחפש בבית. והנה לתדהמתי אני רואה

את אבא שוכב על הרצפה ומעיין בספר ונראה שנפל ליד הספריה. מיד רצתי אליו והרמתי ותמכתי בו עד שהושבתי אותו על הכסא בנחת ושלווה ובדקתי שחלילה לא דימם והכל בא על מקומו בשלום. אבל לא ויתרתי! שאלתי מה קרה?? וכך הסביר אבא: "ישבתי ולמדתי לי כהרגלי ולפתע הייתי זקוק לספר מהספריה. קמתי על רגלי וניגשתי למשוך לי את הספר המבוקש. מעדתי ונפלתי על הרצפה, מן השמיים כיוונו שהספר נשאר בידיים שלי וכך למדתי כל הלילה". אבל למה לא צעקת?? התפלא הבן. וכי מי נתן לי רשות לגזול שינה?? תמה האב. באחד הפעמים כאשר רבי עמרם אלחדד הגיע אל רבינו, הוא ראה כי מעט עצבות ניכרת בפניו. רבי עמרם דאג ושאל: "הרב מה קרה הכל בסדר??", "כן", השיב רבינו בחום, "רק הלילה אחר שנכנסתי בחצות לנוח, אני רגיל לקום לפני השעה 2:00 (לפנות בוקר), והיום התאחרתי והתעוררתי ב 2:45 וזה מפריע לי את שלוותי".

באחת מנסיעותיו של רבינו לעיר צפת הסיע אותו אחד מבני הקהילה הקדושה, מר יעקב נזרי הי"ו. הנהג לא הכיר את הדרך כלל וכלל, הודיע לרבינו שהוא לא יודע להיכן לנסוע מפני שאינו מכיר את הדרך, ושתק. חייך רבינו ואמר: "אתה תסע, זה הכל!" כמובן שעשיתי כדברי הרב, לא העזתי לחשוב אחרת. מסביר לי יעקב. והנה אחר כשעה אני מוצא את עצמי חונה את האוטו מעל המדרגות לציון האר"י הקדוש. אחר שחזרנו מציון האר"י הקדוש, העליתי את הרב לביתו ומיד ניגש הרב ללמוד. לפני שיצאתי את הבית הביט הרב בקדושתו ושאל: "יעקב, אתה יודע למה אני ביקשתי אותך לקחת אותי לצפת?"- "לא", עניתי. "**ביקשתי ממך לעלות על הציון האר"י כי אני ניצוץ רבינו האריז"ל בעולם הזה!**"

יהודי מהעיר מחיפה סיפר כי לאחר שנתיים מהנישואים שלו עדיין לא זכה לפרי בטן. בלית ברירה פנה אל קופת החולים המקומית לעבור בדיקות הוא ואשתו ולדעת למה העיכוב הזה. לאחר כמה ימי המתנה מורטים עצבים הגיעו התוצאות, אמנם הוא בעצמו בריא ושלם לגמרי, אבל אשתו צריכה לסור מהר אל בית החולים כי יש חשש למחלה הנוראה רחמנא ליצלן. בשיא המהירות רץ עם אשתו לבית החולים. לאחר בדיקות מעמיקות אכן גילו הרופאים את הנורא, גילו לאישה את המחלה הנוראה ברחם, והיא שגרמה לעיכוב ההריון. הבעל התקשר אל אחיו הגדול וכולו בוכה ומתייפח. הרופאים אמרו כי חייבים להסיר את הרחם ממקומו ולכרות אותו מיד. אחרת תתפשט המחלה תתפשט בכל הגוף וזו סכנת חיים של ממש. אחיו הקשיב לסיפור ואמר: "תתקשר לרבי דוד בנו של רבי יצחק. תגיד לו שיבטיח לך שהיא בריאה!" הבעל מיד התקשר לר' דוד וביקש הבטחה. רבי דוד לא הסכים להבטיח אבל אמר לו דבר אחד: "תעלה לציון של מור אבי הקדוש ושם בוודאי תראה ישועה!". הבעל רץ אל הציון הקדוש וכך סיפר: עליתי אל הציון הקדוש של רבי יצחק. יד אחת אני מניח על שמו של הרב והיד השניה על הציון של הרבנית זוהרה. התחלתי לצרוח ולצעוק בקולות שאין לי מושג מאיפה הוצאתי אותם בכלל, התחננתי על אשתי שלא תמות לי, התחננתי שיהיו לי ילדים. כל כך צעקתי עד שאחרי שעה הייתי מותש בלי כוחות בטף, חזרתי הביתה לנוח. למחרת בבוקר חזרתי עם אשתי לבית החולים כדי לעשות בדיקות לפני כריתת הרחם או טיפול אחר. לאחר הבדיקה התפא יצא מהחדר מבוהל, חשבתי שקרה אסון! כל הרופאים היו סביבו והוא התייעץ איתם. אני רואה את כל זה והגוף שלי הפך למסמרים תחובים בבשר. הרופא פנה אלי ואמר: "אין לי! מושג מה קרה כאן, אבל אישתך בריאה ושלמה. לכו הביתה!".

היה זה באמצע הלילה, רבינו שקוע בתלמודו כבר שעות על גבי שעות, והנה בא מישהו ונכנס את הבית. מביט בו רבינו ומצווה מיד: "גש לנוחיות ותוציא דרך הפה את ארוחת הערב שאכלת". הלה לא מבין מה קרה בכלל, "הרי כרגע ישבתי עם חבר שלי וכלנו ארוחה מעולה וגלידה מצויינת - חשב בליבו. אבל

אם הרב אומר כך עושים! מיד אחרי שהוציא כל מה שיש לו בקיבה התקשר לשותפו לארוחת הערב ושאל אותו מה אכלו הערב שהיה לא כשר? וכך השיב: "הכל היה כשר אבל הגלידה בסוף הארוחה היתה מעורבת בפירות ים (שרץ)!" נבהל הבחור איך ראה רבינו את קיבתו פנימה לעומק.

פעם אחת שאל רבינו את שומעי שיעורו הקבוע קושיא שהציקה לו מאד. אחד מהיושבים קם והלך לענייניו ואחר כמה דקות חזר אל שולחן השיעור של רבינו ותשובה לקושיא בפיו. אחר שהסביר את התירוץ שלו בפני רבינו בשפה נעימה ובלשון קולחת, השיב לו רבינו: "אמנם התירוץ שלך נחמד למראה, אבל יש בו ריח בית הכסא". כשהסתיים השיעור הסביר לחביריו שאכן עלה התירוץ הזה במוחו כשקם באמצע השיעור ללכת אל בית הכסא כמו שרמז רבינו.

סיפר אחד מבני קהילת 'מאור יצחק' בחיפה: אחי נחת מצרפת. הזמנתי אותו אלי לביתי בשכונת קריית אליעזר עד שהוא ישוב לפריז. בדרך הוא פנה אלי בפרצוף כואב ואומר לי: "אחי, אתה יודע שאני כבר שנים מצפה לבן, אני ואשתי לצערי לא נפקדים. אתה מקורב לרבי יצחק, קח אותי אליו כי לא יכול לסבול את זה כבר!". באותו רגע שיניתי את מסלול הנסיעה ודהרתי לרחוב ש"י עגנון בחיפה. ניגשנו אל הקודש פנימה והרב כולו עמוק בספר שעל השולחן, ממתינים! ושוב ממתינים! לפתע מרים רבינו את עיניו, מסתכל בנו ומחייך חיוך של אהבה. הרבנית כיבדה אותנו במטעמים וניגשתי לעניין. "הרב, זה אחי ושנים שאין לו ילדים מקודם הוא נחת בארץ מצרפת ואשמח אם אפשר לברך אותו לבן זכר", אמרתי בהיסוס. "עוד תשעה חודשים יש לו בן זכר", הרב פסק. שני האחים מביטים אחד בשני. אחי ביקש: "הרב, אם אפשר איזו ברכה לבן". הרב הביט בו ואמר: "וכי אתה מקטני אמנה?? אמרתי עוד תשעה חודשים בן, זה מה שיהיה!". מיותר לציין שהתינוק נולד כדבר הרב בדיוק.

זוג הורים באו אל רבינו ובכו שבנם חי בחוצה לארץ, באפריקה! ושנים שלא חזר לארץ וליבם שבור בגעגועים. רבינו ענה להם: "מחרתיים הוא אצלכם בבית וישאר בארץ לתמיד". הם כלל לא הבינו כיצד יתכן הדבר הזה, שהרי שנים הם לא ראו את פניו והוא לא מתכוון לחזור. לקראת הערב מצלצל הטלפון בביתם. הבן מעבר לקו מודיע: "אמא, אבא, אני כרגע עולה לטיסה אני חוזר הביתה אליכם לצמיתות".

שנת פטירתו של רבינו היתה תנש"א (1991 למניינם), שנה בה נפתחה מלחמת המפרץ הראשונה, מלחמה שבה ראו ניסים רבים. מספר חודשים לפני המלחמה רבינו התנבא ואמר: "עוד מעט תיפתח מלחמה בארץ ישראל, ואתם תחבשו מסכות ואני לא אחבוש!". הצדיק נפטר זמן מועט קודם המלחמה. לאחר שנפטר הגיע רבינו אל ר' מכלוף אסולין בחלום ואמר לו: "אל תדאגו מהמלחמה! אני שומר את העיר". כשבוע קודם שנפטר לבית עולמו הגיע לניחום אבלים אצל הרבנית שרה תורג'מן, בתו של הגה"ק רבי ישראל אביחצירא זיע"א (בבא סאלי) שישבה שבעה בפטירת בעלה רבי יעקב תורג'מן ז"ל. הרבנית שרה העידה כי כשנכנס רבינו לבית ראו עמוד של אש נכנס.

אנשים רבים התדפקו על דלתו של רבינו. פעמים רבות היו שרים וראשי מפלגות שביקשו לבוא לצדיק לעצה וברכה, אולם רבינו התנה את הדבר בתנאי שלא יתפרסם הדבר. התרחק הוא מכל מיני פרסום וכבוד. באחד מן הימים התקשרו לבית רבינו ממשרד ראש הממשלה, והודיעו שראש הממשלה מעוניין לבוא ולהיפגש עם רבינו בביתו. הרבנית הגיעה אל רבינו והודיעה לו את בקשת משרד ראש הממשלה. הצדיק שאל באיזה יום מעוניינים הם להגיע? כשהודיעו את הימים והזמן שיוכל ראש הממשלה להגיע, הורה רבינו לדחותם, "בזמנים אלו מתקיים שיעור קבוע" אמר.

רבי מאיר בן שמחון סבל כאבים עצומים מאזור החוליות בגב. כל כך סבל עד שביקש להיפטר מהעולם. בלילה רבי מאיר חלם, והנה רבי יצחק מביט בו ושואל אותו "מה אתה צריך?" פתח רבי מאיר ואמר שעדיף לו המוות מהחיים עם יסורים כאלה, כי הרופאים אומרים שיש ניתוח לבעיה הזו רק שהסיכון שלו גבוה מאד ואחוזים מעטים הם שיצליח הניתוח. ואם לא ינותח כלל ימשיכו הכאבים העצומים הללו, וטוב מותי מחיי! ענה לו רבינו: "לך אל בית החולים ותעבור את הניתוח והכל יבוא על מקומו בשלום", וכך היה! לאחר שחזר לבריאותו ללא כאבים שוב בא אליו רבינו בחלומו ושאל אותו: "נו, אתה עדיין רוצה למות?"

רבי יצחק זקנו של רבינו היה ידוע בכוח הנבואה, בפי בני קהילתו היה הכינוי לרבי יצחק (הגדיל) 'הנביא'. את כוחו זה ירש רבינו מזקנו הגדול, ניחן אף הוא בכוח נבואה. פעמים רבות היה רבינו מקבל הארה והיה מתנבא. גם מבקשי עצתו של רבינו ראו פעמים רבות בתשובתו של רבינו כנבואה של ממש! בימי חרפו של רבינו, עוד בשבתו של רבינו בארץ מרוקו קודם עלייתו לארץ הקודש, הילך רבינו ברחובות השוק עם בני קהילתו הקדושה, לפתע נעצר רבינו באמצע הדרך ומבקש ממקורבו ר' משה שרביט ז"ל לפתוח מיד את פיו בפיוט! לא הבין מקורבו מה רבינו התכוון, "לשיר עכשיו באמצע הרחוב?" הוא שואל. "כן", מזרז אותו רבינו, "אם לא תפייט ברגע זה יקרה דבר רע לאחיך!" לא חשב מר שרביט פעמיים ומיד החל לפייט בקול גדול ואהבה צרופה, למרות שהוא לא מבין כלום ממה שקורה. דבר אחד דאג לזכור, את השעה המדויקת! לאחר כמה שעות פגש את אחיו בביתו. פנה לאחיו ושאל מה אירע עימו ב"שעה המדויקת" היום? וכך סיפר האח: "נסעתי עם כל הצוות במשאית, הבאנו סחורה למכור בשוק כמו שאני רגיל שנים, לפתע המשאית החליקה ונתקעה על סלע בשפת הצוק. המשאית התחילה להתנדנד ואנחנו בתא הנהג, עד שבדרך נס ניצלנו משם. נדהם אחיו וצעק: "רבי יצחק ציווה עלי לפייט מיד והזהיר אותי שזה למען אח שלי שבסכנה".

רבי עמרם תימסטית זצ"ל סיפר שלפני שנים רבות היה נוסע באוטובוס, ולפתע "אני רואה את רבי יצחק". קם רבי עמרם ממקומו והלך לישב ליד מקומו של רבינו ושאלו: "רבי יצחק, השעה כבר מאוחרת לאן כבודו נוסע? פתח רבינו וסיפר "הבוקר פנתה אלי אלמנה אחת עם עוף ששחטו לה אותו, ורצתה לדעת אם כשר. רק שכחה להשאיר מספר טלפון ואני נוסע אליה לבשר לה שהעוף כשר הוא" השיב רבינו.

היה זה כשרבינו לא חש בטוב ונצרך ללכת אל בית החולים לבדיקות מסוימות, בין הבדיקות ביקש הרופא את רבינו לגשת אל הקרדיולוג לבדיקה לתקינות הלב. והנה בא הדוקטור שכל ההתמחות שלו היא לב ומערכותיו, חלופת הדם ומרוצתו. התחיל רבינו פורס בפני הד"ר את כל יסודות הלב, צורתו ומערכתו, סודות בריאות הלב, סוגי הדם והטיפול בו. הסתכל בו הרופא מוכה הלם, לא ידע כיצד יהודי היושב על התורה עשה דוקטורט ברפואה ללא אוניברסיטה כלל!? חייך רבינו וגילה לו: "הכל כתוב בתורה!" הפוך בה והפוך בה, ושוב הפוך בה!

מעשה באיטליז שהיה בשוק תלפיות החיפאי. מר יהודה אמסלם, הבעלים של האיטליז מעמיס משאיות שלמות של בשר למקררים, מתכוננים למכור לכל היהודים באי השוק לכבוד תקופת החגים הקרבים ובאים. סיימו את כל ההעמסה למקררים, הכל מלא וגדוש בבשר. כל סוגי הבשר חנקו את המקררים עד אפס מקום. היה זה ביום שישי לאחר שסגר מר יהודה את חנותו. תקלה במערכת החשמל גרמה שכל המקררים בחנות להפסיק פעולתם. מר יהודה שב לחנותו ביום ראשון בבוקר כדי לפתוח את חנותו, אבל צחנה אדירה מקבלת את פניו. פותח את המקררים ורואה שכל הבשר שהביא לחנות הסריח והמקררים

אינם עובדים. ר' יהודה התקשר אל רבינו, בכמה מילים פשוטות שוטח לפניו את הבעיה ומשתף שכל ממונו הלך לטמיון ומנין יהיה לו אוכל לילדיו?! "תגיע אלי!" פוסק רבינו. מר יהודה עולה את המדרגות אל בית הרב, שבור ורצוץ בנפשו. נכנס את הבית מנשק את ידו ומצווה עליו רבינו ליטול את ידיו לסעודה. רבינו מסתכל ביהודה ואומר לו: "תקשיב לי טוב, אני יושב איתך כעת לסעודה. ברגע שנסיים לאכול העובדים שלך יסיימו למכור את כל הבשר הרקוב". יהודה אמסלם לא הבין, מי יקנה בשר רקוב?? וכי כולם נטרפה עליהם דעתם? ישב יהודה עם רבינו לסעודה. לפתע הבן מתקשר מהאטליז ומבקש את אבא שלו: "אבא תבוא מהר לכאן, יש פה לקוחות שאני לא עומד בלחץ. כולם קונים את הבשר הרקוב". ניגש רבינו לברכת המזון ולא נשאר גרם של בשר כי הכל נמכר. מר יהודה שאל את רבינו: "מי קנה את הבשר הזה?". יהודה פחד שישובו האנשים לתבוע על כך שמכר להם בשר רקוב. "אלו לא אנשים שקנו ואל תשאל שאלות!", רבינו השיב.

מעשה שהיה בש. עטיה שאובחן אצלו פגיעה ברשתית העין. ראייתו הלכה והדרדרה. כל הטיפולים לא עצרו את התהליך עד שנעשה עיוור לחלוטין. קיבל תעודת עיוור מביטוח לאומי במאת האחוזים. גישש דרכו בעלטה, הפסיק את עבודתו טנכלא בביתו. ברם, לא ויתר הוא על השתתפותו מידי שנה בסעודת ההילולה לרבי יצחק אביחצירא זיע"א (הגדול) שערך מידי שנה נכדו רבינו בעיר חיפה. הנחוהו לסעודת ההילולה והושיבוהו במקומו. שמע את הפיוטים, ורבינו היה עובר בין השולחנות ומוזג לכוסות ערק מהסטילה של בעל ההילולה. כאשר רבינו הגיע לעבר מר ש. עטיה ומילא אף את כוסו. ביקש הסומא מרבינו: "רבינו, ברכני במאור עיניים?". רבינו לקח את כוס הסטילה ומילא אותה בערק, מילא רבינו את פיו מהערק וכיון מה שכיון וירק את הערק מפיו לעבר עניו של הסומא. רבינו הבטיח שבעזרת ה' יתברך ישוב לראות. הסומא ביקש לחזור לביתו, התיישב על הספה שבסלון הבית ושכב לנוח. לפתע קרא לאשתו: "אני רואה!". בהתחלה היו אלו הבזקי אור. תוך דקות הצטרפו לתמונה של ממש. האשה לא האמינה לדברי בעלה, חשבה בליבה אולי שתה בעלה בהילולה אצל רבינו. אולם לאחר מספר דקות החל בעלה לומר לה את אשר רואות עיניו. כל ימיו היתה ראייתו תקינה לגמרי.

מעשה באחד מבני הקהילה הקדושה של רבינו בעיר חיפה שסיפר באחד הלילות חלם חלום רע ל"ע, וראה בחלומו שלא יהיו לו ילדים לעולם ח"ו. נכנס ובא אל רבינו וסיפר לו את כל דבר החלום. ענה לה רבינו: "יהיו לך בדיוק שני בנים ובת אחת", ואכן כך היה.

מעשה שהיה באחד מבני קהילת קודש 'מאור יצחק' שבנשיאות רבי דוד אביחצירא שליט"א בנו של רבינו, שבא לפני רבי דוד בוכה, לא ידע האיש את נפשו, פתח וסיפר שנתגלתה אצל רעייתו המחלה הנוראה רחמנא ליצלן. אחר ששמע אותו רבי דוד אמר לו, "גש לציון מור אבי הקדוש, ושם תתפלל מקירות לבך ונשמתך ותראה ישועה בעזרת ה'". מיד במהירות ובנחישות אץ ורץ לציון הקדוש, הניח ידו אחת על ציון הקדוש רבי יצחק, וידו שניה על ציון הרבנית זוהרה, (אשת רביט), והתחיל בוכה בדמעות שליש על רעייתו, והחל מספר לרבינו כל האסון הנורא הזה, וכך היה זמן רב מאד. לאחר שסיים תפילתו חזר האיש לביתו. למחרת בבוקר הגיע האיש עם רעייתו אל בית החולים. ואיך שהם מגיעים לחדר בית החולים לבדיקות, ראו שלפתע נבהלו הרופאים בהלה גדולה עד מאד. נבהל האיש ממראה פניהם של הרופאים, בטוח היה שבשורות לא טובות בפיהם חס ושלום. "היא בריאה", חייך הרופא בתדהמה, "אין לה שום מחלה הכל נעלם!". לאחר מכן עלה אל ציון הקדוש של רבי יצחק ואמר: "תודה רבה רבי יצחק שעמדתם עלי בתפילה, אין כמוך רבי יצחק".

מעשה היה בימי נערותו של רבינו שהיה יושב בסעודה ושמע קולות של בהמה דקה השויכת לבעל הבית, ביקש רבינו מאת בעל הבית להביא הבהמה אליו אל השולחן. הביאו לפניו את הבהמה, פנה רבינו לבעל הבית וביקשו לשחוט את הבהמה דווקא על שולחן האוכל. הסכים בעל הבית מיד לבקשתו של רבינו. אחר ששחט רבינו ביקש לאכול איבר מסויים בבהמה. ציבור המשתתפים היה נפעם ולא הבין דבר ממעשיו של רבינו, וכך הסביר רבינו: "וזיתה נשמה מגולגלת באיבר הזה ותיקנתי אותה".

בימי קום של מדינת ישראל, כאשר עלו רבים מבני הקהילה הקדושה במרוקו אל ארץ הקודש, ביקשו להתפרנס מכל הבא ליד. לא בחלו בשום עבודה, העוני שרץ בכל פינה. אחד מבני קהילתו הקדושה של רבינו רצה להתפרנס משתי עבודות, הבעיה היתה שלפי החוק היה אסור להתפרנס משני מקורות, הסיבה לאיסור היתה מפני שהעם היה גדול והיצע העבודה היה דל. אבל האיש, עקב הילדים הרבים והעומס הכבד של הפרנסה היה עובד בשתי עבודות, אחת בגלוי ואחת נסתרת. והנה, יום אחד תפסו אותו אנשי החוק וזימנו אותו מיד לדיון בבית משפט. ניגש מיודענו אל רבינו וסיפר לו את מה שקרה. ענה לו רבי יצחק: "תדע לך שבבית המשפט בדיון שלך נקבעו שני שופטים, ולפי מערך בית המשפט שניהם צריכים לדון בעניין שלך. אבל אני גוזר ששופט אחד לא יגיע בכלל מחר, השופט השני יראה שחברו לא הגיע יבקש מכל הבאים למשפט לחזור לביתם כי שופט אחד חסר. אבל אתה תתעקש להישפט ולא תוותר בשום פנים ואופן, הוא ישפוט אותך לזכות ותצא משם זכאי לחלוטין". מיותר לציין שכדבריו של רבינו לא נפל דבר ארצה!!

מעשה בתינוק שחלה ונטה למות. הרופאים לא מצאו תרופה לחוליו. הרופאים הסבירו להורים שיתכוננו למר הנורא מכל. האבא לא התייאש ומיד רץ אל ביתו הקדוש של רבינו. נכנס את הבית ורץ מיד אל הרב לספר לו שבנו על סף מוות ממש והוא תינוק קטן. אבל לא נתן לו רבינו הזדמנות לדבר, ומיד מזג לו כוס לברכה וציווה עליו שישתה את כל הכוס כולו. מיד אחרי שסיים האב לשתות את הכוס לקח רבינו נייר וכתב עליו מה שכתב וציווה על האב לרוץ אל בית החולים ולהניח את הפתק תחת הכרית של בנו התינוק. האב היה בהלם: "איך בכלל ידע רבינו למה באתי לכאן והרי לא סיפרתי מילה!?" הניח האב את הפתק ומיד קם בנו מהמיטה בריא ושלם.

באחת סעודות ההילולה ששהה בהם רבינו, כוסות של ברכה נמזגו לכוסות כמים, השמחה הרקיעה שחקים. בעיצומה של השמחה הגיע בעל הבית לרבינו והודיעם שנגמרו בקבוקי הערק. הזמינו מספר גדול של בקבוקים קודם הסעודה, אולם זרם האנשים הגדול לא היה צפוי, וכך יצא שנגמרו כל הבקבוקים. סיפר אחד הנוכחים: "לקח רבי יצחק מול העיניים שלנו את הבקבוק האחרון שנשאר, עטף אותו במפית ומזג שעות על גבי שעות ממנו. לאחר שסיימנו הסיר את המפית ונשארה בדיוק אותה כמות שהיתה לפני שעטף הרב את הבקבוק".

מעשה היה ברבינו בעודו נער צעיר, וניגשה אליו אישה וסיפרה לו במר ליבה ובבכי תמרורים ששנים רבות עקרה היא ואין לה וולד, ואינה יודעת מרפא לזה. ומבקשת היא בכל לשון של בקשה שיכתוב לה קמיע שבו תתברך ובסיעתא דשמיא תלד בן זכר. אחר הפצרות רבות עשה רבינו קמיע לאישה ותיכף ומיד התעברה האישה. דבר השמועה על מעשה זה הגיע אל כל היהודים והערבים שחיו באזור והיה לפלא גדול. מיד באו לפתחו של רבינו כדי שיכתוב לכל העקרוב שבאזור ההוא. לאחר שנים אותה אישה פתחה את הקמיע. היא היתה בטוחה שתמצא שמות קודש כתובים בו. אולם היא מצאה שבקמיע כתובים רק שלושה מילים: "יצחק בר חנה".

מעשה ברבינו שהיה בעודו נער צעיר ישב בשולחן קודש אצל אחד מנכבדי הקהילה. לאחר מספר שעות שישבו ודיברו בדברי תורה ופיוטים בקדושה וטהרה ראה רבינו את פני בעל הבית שהם עצובות ונפולות. "מה קרה", אבינו שאל. "תיכף ונגמר השמן בלמפה", השיב בעל הבית. רבינו קם ואמר ללמפה: "גוזר אני עלייך שתמשיכי ותדלקי על שתצא השבת. רק כשאקח ממך אש לנר הבדלה אז יש לך רשות לכבות!". בצאת השבת בברכת "בורא מאורי האש", משכו ממנה אור להבדלה ורק אז הלמפה כבתה.

באחד הימים פנה רבינו אל הרבנית ומבקש: "בעוד רגע יתקשר פלוני ויבקש ברכה לרפואת אשתו הקורעת ללדת, תבקשי את שמה וזה מספיק". והנה, לא חולף רגע או שניים והטלפון בבית מצלצל! הרבנית כבר יודעת למה זה ועל מה זה. מרימה הרבנית את השפופרת ושואלת מיד: "מה שמה ושם אמה??" נדהמו המתקשרים לדעת שרבינו כבר ראה את הכל, בירך אותה וילדה למזל טוב.

אחד מבני המשפחה הקדושה של רבינו לא ראה בנים רבות בשנים, חולפת שנה ועוד שנה, שנתיים ועוד שלוש. סופרים כבר עשרות שנים אך קולות ילדים לא נשמעים בבית זה. בצער רב טס את כל הדרך לברוקלין, לניו יורק אל האדמו"ר מליובאוויטש, רבי מנחם מנדל שניאורסון זצוק"ל. נכנס הוא אל הקודש פנימה ושופך את מר לבו ומבקש ברכה לבן זכר, כי הזמן אוזל והשנים חולפות. "יש לכם את בבא סאלי בישראל, תסע אליו", פסק הרבי. תיכף ומיד רכש כרטיס חזרה לארץ ישראל כמצוות הרבי ונסע לעיר נתיבות. לא המתין רגע אחד. נכנס אל הקודש אצל הגה"ק רבי ישראל אביחצירא זיע"א, סיפר את כל הדרך הארוכה מברוקלין עד נתיבות, "הרבי מחב"ד שלח אותי אליכם" - כך סיפר לבבא סאלי. מסתכל בו בבא סאלי במבט חודר, חושב ואומר: "יש רק אחד בעולם שיכול להושיע אותך, זה רבי יצחק מחיפה". והוא טרם כילה לדבר והאוטו שט במהירות הבזק לעיר הקודש חיפה, נכנסים בחיל ורעדה את הקודש פנימה, פני רבינו כרגיל עמוק באותיות של הגמרא בתשוקה שלא נגמרת. רבינו מרים את עיניו ומקבל את האיש ואשתו בחן וחמלה רבה, מרגיש שמשהו מסעיר את הלב שלהם! לאחר שהסבית את כל המסע מארה"ב לנתיבות כמצות הרבי מליובאוויטש ומנתיבות לחיפה כמצות בבא סאלי, השיב רבינו שימחלו לו אבל אין באפשרותו לעזור להם. אך הזוג לא ויתר, התקשת מיד אל בבא סאלי והודיעו לו את תשובתו של רבינו, ביקש בבא סאלי את רבינו ואמר לו: רבי יצחק תעזור להם, כי איך נשאיר את אחעו בלא זרעי? "תחכו לי כאן" - מצווה רבינו ונכנס אל החדר הפרטי שלו. 'שלוש שעות' שהה רבינו בחדרו, אמר מה שאמר! עשה מה שעשה! לאחר שלוש שעות יוצא רבינו את החדר כשפניו לבת אש, אדומות וסמוקות, פחד להביט בהם. נעמד רבינו מלוא קומתו, "הורדתי לך בת אחת! תקרא את שמה בת שבע! מלשון שובע כי לא יהיה לך עוד זרע בעולם", פסק רבי יצחק. לאחר תשעה חודשים בדיוק אחרי ברכת רבינו נולדה בשעה טובה בת, כמובן שהוריה קראו שמה בשם 'בת שבע' כמצות רבינו. פעם שאלו את בנה של בת שבע האם הוא יודע מי זה 'רבי יצחק מחיפה', "כן" הוא ענה, "זה הציון הקדוש שאמא בוכה שם תמיד!"

סיפר מר יצחק אבוסובול שבבדיקות שגרתיות שערך ציוו אותו הרופאים לנתח את הכבד באופן בהול ומיידי ואם לא יעבור את הניתוח הזה יהיה נזק בלתי הפיך רחמנא ליצלן. בא לפני רבינו וסיפר לו שהוא חייב לחזור לבית חולים תכף ומיד ממש כדי לעבור ניתוח בכבד וביקש את ברכת רבינו. הביט רבינו וביקש מיד ערק, מזג לו רבינו כוס מלאה ערק עד למעלה ממש וציווה אותו לשתות את כל תכולתה. מיותר לציין שהאויב הגדול ביותר של הכבד הוא האלכוהול. שתה יצחק אבוטבול את כל הכום כולה והלך לדרכו לבית החולים. רגע לפני הניתוח עשו שוב צילום כבד, אבל נדהמו הרופאים לראות שהכל

נתרפא רפואה שלמה. ויהי הדבר לפלא. וסיפר יהודי מהעיר חיפה שאמו, הגב' אלמליח, בכל עת שהיה לה דבר מיחוש או כאב היתה עולה אל רבינו, בכל פעם היה מגיש לה רבינו כוס מים ומיד היתה מבריאה. ביום ששמעה אמו שרבינו נפטר לבית עולמו, זעקה ואמרה: "אוי, הלך הרופא שלי!".

באחד ממוצאי שבת קודש, עת היו כל הציבור מסתופפים סביב רבינו לשמוע מפיו הקדוש סדר ההבדלה ולהיפרד משבת קודש, והנה במוצאי שבת זה דווקא, לא הסכים רבינו להבדיל והתעכב עיכוב גדול, וכולם לא הבינו מה קרה. וככה הסביר רבינו: "ישנם שני יהודים בדרך שצריכים לשמוע ממני את ההבדלה, כשיגיעו אתחיל!" חלפו כמה רגעים ונכנסו שני יהודים ורק אז הבדיל רבינו.

באמצע שיעור קם רבינו ויצא מבית המדרש והתחיל לרדוף אחר בן אדם שהלך ברחוב. על הגב של אותו אדם היתה חבילה גדולה וכבידה. רבינו זעק "תזהרו ממנו כי הוא מוכר נבלות וטריפות בחבילה שלו!"- ונעשה רעש גדול בכל העיר כולה על נבואתו של רבינו!

מעשה שסיפר רבי מאיר פדידה שליט"א, שביום כ' טבת באחת השנים, יום הילולתו של מרן רבי יעקב זיע"א נסע לטבריה להתפלל על ציונו של הגה"ק רבי אברהם זיע"א בנו של רבי ועקב. בהגיעו לציון הקדוש שהה במקום הגה"צ רבי דוד יהודיוף זצ"ל (חדב"ן של הגה"ק בבא סאלי זיע"א), וסיפר רבי דוד לרבי מאיר בשם חותנו הגדול שאמר שניצוץ של רבי יעקב זיע"א קבור סמוך לקברו של בנו רבי אברהם בטבריה. רבי מאיר שמאוד התרגש מדבר זה, אולם היה מעוניין לדעת מה אומר על כך רבינו, מיד החליט שבחזרתו מהעיר טבריה יכנס תיכף ומיד אל רבינו לשאול אותו בעניו זה. מיד נכנס רבי מאיר אל העיר חיפה ומיד סר לביתו של רבינו. כשנכנס רבי מאיר אל רבינו היה נבוך כיצד לשאול אותו. התחיל רבי מאיר לשאול את רבינו אודות ציונו של רבי יעקב במצרים ועוד. עצר רבינו את רבי מאיר ואמר לו, למה אתה הולך סחור סחור, הרי הגעת מהעיר טבריה, ושם שמעת בשם בבא סאלי על קברו של רבי יעקב סמוך לציונו של רבי אברהם, אבל דע לך, אני לא יודע על כך, אבל שמועה ששמעת היא בשם אדם גדול שראוי לסמוך עליו. וכל זאת אמר רבינו בלי שידע כלל ממקום הגעתו של רבי מאיר ועל שאר הדברים, כל זה ראה רבינו ברוח קדשו.

רבי שלמה שרביט הי"ו, אחד ממקורביו של רבינו סיפר: "רבי יצחק היה פוקד עקרות כלאחר יד, זה היה קל מאד אצלו, אני עצמי הייתי נוכח לא פעם ולא פעמיים". "פעם אחת, אני יושב מול רבי יצחק והוא עמוק בספר שלו. לפתע ניגשת הרבנית ומבקשת לקבל אישה אחת שהגיעה, אני שומע את הבכי שלה עד אלי. היא נגשת בצעדים שבורים, אוספת את עצמה בכוחות אחרונים. "הרב, עשרות שנים שאני נשואה ואין לי ילדים" היא מתייפחת ואני רואה מוות בעיניה. אין לי מושג מהיכן הייתה לה התבונה אבל ניכר מאד שהיא יודעת כי רבי יצחק הוא הכוח להשפיע כאן. מרים הרב מעט את קולו הקדוש ואומר: "בעוד תשעה חודשים יולד לך בן זכר ותקראי שמו יצחק, על שמי!" מיותר הדבר לציין שכך אכן אירע!

מעשה באחת מנשות הקהילה שחלתה במחלה הנוראה ל"ע. בעלה של אותה אישה בא לפני רבינו בעת שישב בסעודת מצווה. הוא בכה בכי תמרורים על אשתו החולה וסיפר שהרופאים אמרו כי ישנן גרורות בכל הגוף ולא נשאר זמן רב. האישה עמדה בתחילת המסדרון במרחק מהגברים, רבינו הרים את ידו הקדושה והסתכל בשעונו ואמר: "עכשיו עשרים דקות לפני חצות, בחצות בדיוק היא בריאה ושלימה." האישה סיפרה שעד חצות אחר שדיבר הרב הרגישה זרמים של חום בכל הגוף. בבוקר הלכה לבדיקה שגרתית בביה"ח רמב"ם בחיפה, הרופאים התפלאו כי לא מצאו זכר למחלה ושלחו אותה לירושלים

לבית חולים הדסה עין כרם. בדקו אותה בשלוש מכונות שונות והנה היא בריאה לגמרי ולא הבינו מה היה פה ואיך זה קרה והתפלאו מאוד מאוד! עד היום הזה היא בריאה בזכות גזירתו של רבינו.

סיפר רבי אבא שליט"א בנו של רבינו: הייתי אז ילד קטן, זה היה ברמלה. הייתה זו תקופה של עניות גדולה. מרוב שהמצב היה קשה, חיינו מפרוטה לפרוטה ורק מה שמוכרח בהחלט למאכל ומשתה קנינו. עד לרמה של לחם ומים. דמעות ניכרות בעיניים. הייתי ילד קטן, החורף היה עז ביותר באותה שנה, קור חודר עצמות. קמתי מהמזרון הרצפתי שלי והבטתי בזלעפות המתרסקות מן השמיים, היתה סערה בלולה באפס מעלות קור. לנו בבית לא היה חשמל, לא היה כסף לשלם את החשבון. אבל אבא רצה ללמוד תורה, נראה לך שהוא יוותר?? אני עדיין בוהה לי בחלון "המגושם" ההוא, הגשם פסק אך הקור גבר. והנה מור אבי רץ ברחוב הקפוא עטוף שמיכת פוך עבה ומתיישב לו תחת עמוד חשמל מרכזי בלב הרחוב. בקצה העמוד למעלה יושבת לה מנורה להאיר להולכי דרכים, אך בלילה הזה היא שינתה יעוד. הלילה תפקידה הוא להאיר לאבא את האותיות שבגמרא".

בנו רבי דוד סיפר, הרבה פעמים בתור ילד היה חוזר בשעות הצהריים מתלמוד תורה כהרגלו, והוא מטפס לו במדרגות הבית ולפתע עומדים שומרים ושוטרים סביבות הבית, וצלפים על הגג. שאלתי מה קרה כאן!? וסיפרו לי ששרי המדינה הגיעו אל הרב ליעוץ! ותמיד ביקש שדברים אלו לא יתפרסמו! עוד בנו רבי דוד סיפר: תמיד תמיד כשהיו רוצים להגיע אל מור אבי כל אלו השרים החשובים, תנאי היה לו- שבשום אופן לא יביאו מצלמות והכל יהיה בשקט ובסוד מוחלט.

ידוע היה כי רבינו היה נוסע כל הזמן באוטובוסים, כולם היו מכירים את רבינו שממתין בתחנה לקו 44. השנים חולפות וימים נעלמו בין דפי לוח השנה הרב ממשיך בהנהגות הפשוטות ביותר, לעולם לא מטריח אף אדם למען עצמו. הכל עושה לבדו משום שחס על כבודו של כל יהודי פשוט, יום אחד ניגש אליו בנו רבי דוד ומבקש: אולי נקנה מכונית לבית!? כבר קשה ככה כל הסידורים בתחבורה ציבורית. לא הסכים רבינו בשום אופן, והוסיף: "דע לך בני כל אגורה שיש בידי מהציבור הקדוש קניתי בה אך ורק ספרי קודש. ויעידו עלי אלפי הספרים הללו (תוך שהוא מצביע לכיוון הספריה), שכל דברי אמת וצדק!! ואם אקנה משהו חוץ מספרים, מה אענה על כך בבית דין של מעלה??"

כשהיה רבינו כבן שמונה עשרה נסע לשהות אצל דודו, הגה"ק רבי יצחק זיע"א (בבא חאקי) ששהה בעיר ווארן שבאלג'יר. אכסנית רבינו היתה אצל יהודי שהיה אמיד בשם ר' משה מלכה, עסקיו היו במכירת הבוטנים. היה קונה הוא את הבוטנים מבעלי השדות, מאחסן במחסניו הגדולים ומוכרם באביב. באותה השנה היה חורף קשה מאוד, הלחות והרטיבות חדרו למחסניו של ר' משה והרקיבו כל הבוטנים שקנה. לאחר שחלף עבר לו החורף ובא האביב, הגיע ר' משה לפתוח את המחסנים על מנת למכור את הבוטנים. מיד כשפתח את המחסן ריח עיפוש כבד היכה באפו, באחת הבין כי כל כספו שהשקיע ברכישת הבוטנים הפסיד ברגע זה. מיד נזכר שבביתו מתארח רבי יצחק, והרי נכד הוא למרן רבי יעקב זיע"א, מיד החליט שהוא הולך לבקש את ברכתו של רבינו. הגיע אל ביתו וחיפש את רבי יצחק, אמרו בני הבית שבדיוק יצא רבינו אל עבר המקוה. מיד רץ ר' משה אל המקוה ומצא את רבינו בשער פתח בית הטבילה. מיד שטח ר' משה את כל הקורות עם מעשה הבוטנים, והיה ממרר בבכי גדול על השקעתו הגדולה שהפסיד על ידי כך. ביקש רבינו את מפתחות המחסן וחפנם בידו ואמר לר' משה, "כעת בטבילה אני אזכירך, ואתה שוב למחסניך ותמצא שם סוחרים ערבים, לך מכור להם את הסחורה ואל תתמקח על המחיר". מיהר ר' משה למחסניו, אולם איש אינו ממתין לו. לפתע הגיעו מספר עגלות ובהם היו סיטונאי האזור וביקשו

לרכוש ממנו שקי בוטנים. לא עמד על המקח, ומכר כמעט כל הסחורה בזמן מועט ביותר ובריוח גדול. אך השאיר לעצמו שלושה שקים שלא מכרם. מיד רץ האיש לרבי יצחק להודות לו. רבינו שאל: "מכרת הכל?". השיב האיש: "כיון שראיתי כאן ברכה שלא כדרך הטבע, הותרתי שלושה שקים שתמשיך ותחול בהם ומהם הברכה ותשרה שלא כדרך הטבע". "בחכמה נהגת", רבינו אמר.

היה זה בהילולה הקדושה כשרבינו יושב על שולחנו הקדוש, ידוע היה הדבר על הזכות הגדולה לקבל מידי רבינו כוס של ברכה בסעודת ההילולה. כשרבינו היה מתג כוס של ערק היתה זו כוס גדושה בערק. וסיפר אחד מתלמידיו של רבי דוד שליט"א, בנו של רבינו: "הייתי בהילולה עם רבי יצחק ושתיתי מידו הקדושה כוס ועוד כוס, וכולן מלאות עד לשפה ממש. ואני אז עבדתי במשרת שומר באחד ממשרדי הממשלה, ובדיוק במזל שלי אותו ערב המשמרת שלי התחילה בחצות. מההילולה תיכננתי ישר לצאת לעבודה, פניתי לרבי יצחק והסברתי שאני חושש להירדם בעבודה ויפטרו אותי. ואמר לי רבי יצחק: "כולם ירדמו ואתה היחיד שתישאר ער!" ובאמת באותו לילה החליטו להגיע לביקורת מספר שומרים ולבדוק אחד אחד, וכדברי רבינו כולם ישנו ורק אני נשארתי ער, וקיבלתי צל"ש מהמנהלים שלי.

סיפר אחד ממקורביו של רבינו שאמרו לו הרופאים שיש לו רק עוד שלושה שבועות לחיות ולא יותר. והנה ניגש אל רבינו בדמעות שליש וסיפר לו את מאמר הרופאים בצער רב וביגון קודר. וכך אמר רבינו: "אץ לרופאים רשות לקבוע מי יחיה וכמה יחיה, זה רק הוא יתברך יקבע, ואני אומר לך אתה תחיה עוד שלוש שנים שלמות!" ואחר שלוש שנים נפטר.

רבי אליהו בנו של רבינו סיפר, נסעתי למרוקו לפקוד קברי אבותינו הקדושים, להעתיר בתפילה על ציונם. באחד מהימים אני והחבורה שהיו איתי היינו צריכים לנסוע בתוך מעבורת על פני המים. לפתע התחילה סערה. הים התחיל לסעור והמעבורת התחילה לנוע מקצה לקצה! מיד התחילה הסערה להשפיע על נוסעי המעבורת. זו מעבורת שאין בה אפילו חגורות או כל אמצעי בטיחות. היא מיועדת לנסיעה של זמן קצר! אחרי כמה רגעים פתאום נעלמה הסערה, הגענו לקרקע מוצקה והודיתי לאלוקי שמיים. כשהגעתי למחוז חפצי התקשרתי לבית הורי, עוד לפני שהוצאתי מילה אימי צועקת: "אתה בסדר?? אתה חי?? אתה בריא?" אני לא הבנתי למה היא שואלת ומה קרה, אבל עוד לפני שאני מספיק לענות היא מספרת: "מור אביך העיר אותי מתוך שינה וביקש ממני ספר מסויים דחוף, ואמר שהוא צריך לעשות לך תיקון דחוף, משום שאתה בסערה על מעבורת!!" התקשיתי לקלוט מה קורה פה בכלל!! אבא שלי מתנבא מהעיר חיפה בארץ הקודש עד אלי בואכה מרוקו!!!! מאיפה הוא ידע בכלל שעליתי על מעבורת?? מאיפה ידע שאני בסכנת חיים?? אבא שלי פשוט התנבא!

לאחר נישואי בנו של רבינו, רבי דוד שליט"א נולד בנו במזל טוב. אבל ישנה בעיה אחת, נולד התינוק עם צהבת חמורה ויותר מכך בלע מי שפיר מזוהמים רחמנא ליצלן. בגלל מצב זה לא התירו הרופאים להביא את הילד בברית מילה בשום אופן ופנים כי זה סכנת חיים של ממש! ילד ששוכב בטיפול נמרץ לא שייך למול אותו - פסקו הרופאים! אבי הבן ר' דוד שליט"א ביקש רפואה דחופה לבנו, סירב לקבל שהברית תדחה חס ושלום. מיד אחרי שהודיעו לו את העניין בבית החולים עלה לנווה שאנן אל בית אביו, רבינו ישב ולמד כהרגלו בקודש. נכנס הבן אל אביו הגדול והמתין שירים את עיניו לרגע מן הספר. פתח רבי דוד ואמר לאביו: אני מבקש ברכה לתינוק שנולד כי אומרים שיש לו צהבת וקצת חלש. אמר לו: לא נורא, זו דרכם של ילדים! אומר לו בנו: הבעיה שקבעו הרופאים שהברית לא תהיה בזמנה. הרים רבינו את עיניוחזר רבי דוד אל בית החולים וחיפש את בנו במחלקת טיפול נמרץ תינוקות, לפתע נבהל האב שבנו לא נמצא במיטה שלו והתחיל

לרוץ בבית החולים בפחד גדול. עד שהגיע לאחד החדרים ורואה את בנו בריא ושלם. הרופא ד"ר בלאזר זימן אותו לחדרו והסביר לו שאין לו מושג מה קרה פה. "ארבעים דקות אחרי שיצאת מבית החולים הילד נהפך לבריא! אין לי מושג איך קרה דבר כזה!" - אמר הרופא. ומתי הברית?? שאל רבי דוד בציפייה. מבחינתי מיד! השיב התפא. ואמר: "הברית תהיה בזמנה! התינוק בריא ושלם!"

סיפר רבי חיים הכהן הי"ו חתנו של רבנו: "יום אחד באתי אל הרב. הרב היה יושב בלימודו כרגיל, התיישבתי לצידו, מי יעז להפריע?! אני ממתין וממתין עד שהרב ירם את עיניו מהספר. לפתע, מבחין בי ומברך אותי ברכת שלום. באותה נשימה פונה אלי הרב בשאלה: "היום שמעתי מפי אדם אחד שיש לו "סובארו", תוכל בבקשה להסביר לי מה זה סובארו??

עדות מפעימה אודות הקפדתו הגדולה של רבינו, סיפר אחד מגדולי תלמידיו רבי אברהם דהן שליט"א, פעם אחת הכין יין בכשרות מהודרת עם כל החומרות האפשריות, החל מתהליך בחירת הענבים ועד לתהליך היישון והתסיסה, הכל היה בדקדוקי הלכה על קוצו של יו"ד. באחד השלבים הבחין שככל הנראה אחת החומרות שהיה חפץ בהם בתהליך זה לא צלח בידו, מבחינת היין עצמו הדבר היה כשר למהדרין לפי כל השיטות, אולם חומרה מסוימת לא צלחה. הסתפק רבי אברהם היאך לעשות, עלה בראשו רעיון, יעלה הוא לרבינו כמנחה בקבוק נכבד מהיין ועל פי זה יבחן היאך לנהוג. מילא רבי אברהם בקבוק של ארבע ליטר יין משובח ועלה לביתו של רבינו. נכנס רבי אברהם לביתו של רבינו והראה לו את בקבוק היין. הורה לו רבינו להניח במקום מסויים וחזר לישב עם רבינו. לאחר זמן נפנה לשוב לביתו ונפרד מאת רבינו. הגיע רבי אברהם לביתו ולפתע פתאום רואה הוא את בקבוק היין שהביא לרבינו מונח בביתו בקרן זוית. רבי אברהם שאין רצונו של רבינו בבקבוק זה ובדרך נס חזר הבקבוק לביתו.

רבינו, כבר בעודנו ילד היה ידוע בתוקף קדושתו בדרגותיו הנעלות. בהיותו בן עשרים וארבע שנים בלבה מיד לאחר עלייתו לארץ הקודש ממרוקו, קיבל רבינו חופש משירותו הצבאי, שכן, באותה תקופה חויבו לשרת כולם ללא יוצא מן הכלל, אז החליט רבינו בליבו ללכת למירון להשתטח בציון הרשב"י. והנה, מהלך רבינו בהר הסמוך לציון ורואה אדם בלב ההר, איש בעל הדרת פנים שכולו אור, המרחק ביניהם היה בין שמונה לעשרה מטרים. וכך סיפר רבינו: "הסתכלתי בפניו והוא הסתכל בי. נכון שאתה רבי שמעון בר יוחאי?? שאלתי. הנהן בראשו לאות חיוב. התחלתי ללכת אחריו, הוא הולך ואני סופר כל צעד שלי. אבל אני לא מבין איך זה קורה שככל שאני ממהר עדיין המרחק נשאר אותו מרחק בדיוק כבתחילה. פתאום, שוב נעמד האיש. נכון שאתה הוא רבי שמעון בר יוחאי?? שאלתי בשנית. שוב הנהן בראשו. אנחנו שנינו הולכים בלב הררי צפת, הוא ממשיך ללכת ואני אחריו. לפתע, החלטתי בליבי לרוץ אחריו, מספר רבינו. התחלתי למהר את צעדי עד שאני ממש רץ בכל כוחי, רץ לרבי שמעון בר יוחאי. אבל המרחק עדיין נשאר אותו מרחק. לפתע שוב נעצר האיש, מסתובב אלי ומביט בי. נכון שאתה רבי שמעון בר יוחאי?? אני שואל. כן, ענה רשב"י, אני רבי שמעון בר יוחאי. מיד נפתח פתח בתוך ההר ונכנס למערה ונסגרה אחריו".

היה אדם אחד בקהילה שהיה ממתין זמן רב על מנת לשוחח עם רבינו, בכל הזדמנות הוא היה מבקש לגשת לשוחח עמו, אולם רבינו היה נמנע מלדבר עמו. והאיש ההוא לא הרפה והמשיך בכוח לדחוף עצמו כדי לשוחח עם רבינו. עד שראה רבינו שאותו בחור אינו מבין וכך אמר לו: "אני יודע שאתה רוצה לספר לשון הרע על פלוני שנוסע בשבת, מתי תניח לנו מדברי הלשון הרע שלך?". האיש נדהם, הרב יודע בדיוק מה בפה שלו. רבינו היה נזהר מלפגוע ביהודי, אולם להוכיח יהודי על מנת שלא ידבר לשון הרע היה מוכיח!

סיפר רבי אברהם דהן שליט"א שהיה אחד מתלמידיו הקרובים של רבינו: הגעתי לבית הרבנית אביחצירא, נהגתי לעשות כך כל כמה שבועות, אחר שנפטר רבי יצחק ליבי היה כבד לא יכולתי לשאת את המועקה. יום אחד, הגעתי בהפסקת הכולל, בערך בשעה אחת וחצי בצהריים, הרבנית אמרה שלום וביקשה שאגיע לחדרו של הרב, לא הבנתי מה קרה, אבל לא שואל שאלות!! היא מסיתה את דלת הארון של הרב ומוציאה מתוכו קופסא עשויה כסף, נדמה לי שהיא שייכת לאתרוג. היא פתחה והוציאה מהקופסא, עטוף בפשתן טבעי, היא מגוללת את הפשתן שכבה ועוד שכבה, עד שהתגלה אתרוג. מימי לא ראיתי כזה אתרוג! הידור שבהידור. לא ידעתי אם הוא אמיתי או מפלסטיק, הפיטם מול העוקץ, חגורה נאה לאתרוג מרוקאי, צבעו מאיר את העיניים ומדהים שאין בשורות הכתב הללו כוח לתאר. פונה אלי הרבנית ואומרת: "אתה בטח תוהה למה אני מראה לך "אתרוג" אחרי פסח!? "כן" אני מהנהן. "דע לך! זה האתרוג שבירך עליו הרב רבי יצחק קודם פטירתו בסוכות האחרון שלו לפני ארבע שנים", הרבנית אמרה.

הרב אברהם אסולין סיפר: אח שלי הרב יהונתן שגר בחדרה. כשהיה תינוק היה צריך לעשות ברית יצחק. לאחר ברית יצחק הילד קיבל פרכוסים. מיד לקחו אותו לבית-החולים ושם שמו אותו בטיפול נמרץ. אביו ניגש לרבינו וסיפר לו את כל הסיפור ושאל מה לעשות. רבינו אמר לו לקחת מים וללכת לתינוק והכל יהיה בסדר. כשהגיע לשם ראה שנפתח הוריד של התינוק והשפריץ דם עד התקרה. אביו שימש גם כחובש ומיד סגר את הוריד ושפך את התינוק מים. האחיות שראו זאת אמרו לו שזה מעשה לא אחראי לשפוך מים על התינוק בטיפול נמרץ. האבא אמר, אחרי שראה מה שקרה עם הדם התינוק לא צריך להישאר שם. הם אמרו לו שזה מסוכן אבל הוא חתם ולקח את התינוק לביתו. בבית האמא שאלה, מה הרופאים אמרו? והאבא השיב שהילד בריא. האמא אמרה שהתינוק נראה חיוור אבל האבא אמר שהילד בריא. אחרי מספר ימים הילד חזר לעצמו. לאחר מספר שנים הרב אברהם אסולין, הילדים והאבא באו לקבל ברכה מרבינו. הם הגיעו לנווה שאנן לבית של רבי יצחק. רבינו בירך את הבן הבכור, לאחר מכן בירך את הרב אברהם וכשראה את הבן השלישי אמר לו: "זה הילד הצלתי לך אותו".

פעם אחת בזמן שרבינו היה נער ולמד מהצדיק רבי ישראל אביחצירא נכנסה אישה אחת לבית וביקשה כלי לבישול. מיד כששמע אותה רבינו הוא התנבא שגזירה עליה שתמסור נשמתה ולא תחיה, וגזירה זו מן השמיים ואין מה לעשות נגדו דבר. לא חלף זמן קצר והאישה נפטרה. מעשה זה חזר על עצמו עוד מספר פעמים בעת שלמד אצל רבו. מי שנכנס אליו רבינו היה מתנבא מי יחיה ומי ימות, מי יתעשר ומי יהיה עני. הדבר הגיע למצב שאנשים היו פוחדים לראות את פניו וביקשו מהבבא סאלי שיגזור עליו לכלוא את נבואתו.

הרב אברהם אסולין סיפר: רבינו העביר הרבה שיעורים, בנוסף היה אחראי על כל מערך הכשרות ולא תמיד היה לרב מספיק זמן להעביר שיעורי מסכתות. לכן שם אברך שילמד תורה. באחת הפעמים רבינו היה והקשיב לשיעור ולפתע רבינו אמר שצריך לסיים את השיעור. הם רק התחילו את השיעור ולא היה ברור מדוע רבינו עשה זאת. לאחר מכן אחד מתלמידי הרב שאל על כך והצדיק השיב כי ראה שהמגיד שיעור נגע בנעל. אבל האברך לא קם ליטול את ידיו. רבינו לא רצה ממנו ליד כולם לבקש ממנו ליטול את ידיו כיוון שעלול הוא להיפגע, מצד שני, להמשיך ללמוד תורה ללא נטילת ידיו גם זו בעיה. לכל הפחות המגיד היה צריך לשפשף את ידיו בבגדו, אבל גם את זה הוא לא עשה. הסיפורים נלקחו מהספר 'רבי יצחק דמן חיפה'. תודתינו נתונה לר' יוסף אביחצירא.

כ"ג טבת

הרב יונה משה נבון הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ג טבת

הרב יונה משה נבון נפטר בירושלים, בכ"ג בטבת ה'תר"א היה רב ארץ-ישראלי ששימש בתפקיד הראשון לציון באמצע המאה ה־19.

נולד בירושלים לרב בנימין נבון, מחבר הספר "פי שניים" ובנו של הרב יונה נבון. למד בבית המדרש בית יעקב פירירא, ישיבה שבה למדו רבים מחכמי ירושלים. בשנת תקנ"ט (1799), בעקבות מסע נפוליאון בארץ ישראל שהביא להתרוששות הקהילה נשלח כשד"ר ירושלים לערי צפון אפריקה, לצד בן דודו הרב יונה סעדיה נבון. בשנת תקצ"ז (1837) עם פטירת הרב שלמה משה סוזין התמנה לראשון לציון תחתיו.

סייע לגאול את "חורבת ר' יהודה החסיד" מהערבים, ולהקים בה את בית הכנסת "מנחם ציון". נקבר בהר הזיתים.

הצדיק הרב אלעזר מרדכי קָנִיג

יום ההילולא - כ"ג טבת

הצדיק הרב אלעזר מרדכי קָנִיג זצ"ל- נולד ב-ח' חשוון ה'תש"ו (1945) בירושלים. למד בצעירותו בתלמוד תורה 'עץ חיים'. בהמשך למד בישיבת ברסלב בבני ברק ובישיבת מיר בירושלים. כשהיה בן 21 התחתן. לאחר נישואיו גר בבני ברק ולמד בכולל אברכים של חסידות ברסלב בעיר, שם למד עם הרב שלמה קצין קבלה בספר עץ חיים. בנוסף למד קבלה גם אצל המקובל הרב מרדכי שרעבי. אביו הרב גדליה היה מורו בתורת החסידות.

רבינו עבר לצפת בשנת ה'תשכ"ז (1967) לאחר שאביו הקים את ה"אגודה להחייאת היישוב הדתי בגליל העליון" שמטרתה הקמת מרכז תורני בצפת. שם הוא למד עם ילדיו בביתו מאחר שלא מצא תלמוד תורה בעיר. לאחר כשנה חזר לבני-ברק. בשנת ה'תש"ם (1980) אביו נפטר. היה זה לאחר הקמת מוסד תלמוד התורה בצפת. רבינו יחד עם אחיו המשיכו את התלמוד תורה ורבינו שוב חזר לצפת. כתוצאה מכך התגבשה סביבו קהילת נחל נבע מקור חכמה כקהילה חרדית חסידית, שקלטה לתוכה מאות בעלי תשובה כאשר רבינו שימש כרב קהילת ברסלב בצפת.

בשנת ה'תשמ"ח (1988) התפתחה אצלו מחלה פיברוזיס ריאתי שהלכה והחמירה עד שנשקפה סכנה לחייו. לאחר התייעצות עם הרב וואזנר, הרב קניג טס לארצות הברית כדי לבצע ניתוח להשתלת ריאות. לאחר מספר חודשי המתנה, הניתוח בוצע בהצלחה בבית הרפואה בלוויו במנהטן. הרב חזר לצפת ומאז בכל שנה חגג את תאריך הניתוח, ה' בשבט, בסעודת הודיה. בשנותיו האחרונות עקב השפעות הניתוח שעבר, היה נוסע פעם בשנה לארצות הברית לטיפולים.

נפטר ב-כ"ג טבת ה'תשע"ט (2018). חי כ-73 שנים. ציונו בבית הקברות היהודי העתיק בצפת בסמוך לקברו של רב העיר צפת הרב לוי ביסטריצקי. לאחר פטירתו הוכתר אחיו ר' נתן אפרים לשמש כמנהיג הקהילה ובנו, ר' נחמן ישמש כמורה צדק.

אביו: ר' גדליהו אהרון (מגדולי תלמידיו של ר' אברהם שטרנהרץ, שעלה לארץ מאומן). **אמו:** מרת אסתר יהודית (לבית ערנטרוי). אשתו: מרת חיה ברגר. **ילדיו:** שבעה בנים ושש בנות. **מרבותיו:** הצדיקים המקובלים הרב מרדכי שרעבי, הרב שלמה קצין. אביו- הרב גדליהו אהרן (ממנו למד את תורת החסידות). **חיבוריו:** פירושו על 'מעשה מביטחון' של רבי נחמן מברסלב

הגאון רבי יחיאל צוקר שליט"א, מרבני ישיבת 'תורה בתפארתה' מחבר ספרי 'להאיר' - הטוב הוא מאת ה' יתברך! סיפר: אפתח במעשה מיוחד אותו סיפר לי העסקן הרפואי הנודע רבי זלמן לייב זילבר שליט"א ממונסי: היה זה כשביום מן הימים פנו אליו לקחת לידו את הטיפול בהגה"צ רבי אלעזר קניג זצ"ל (רב קהילת חסידי ברסלב בצפת). לרב קניג היתה בעיה קשה בריאות. המצב היה כה גרוע ונורא שכשהסי טי הגיע לידו היה לו ברור שזה סי טי של אדם לא חי!

הסיכוי להטיס אותו ולהגיע עד לניתוח היה אפסי וכל שכן להעביר גוף שבור כזה ניתוח כה מסובך היה חסר סיכויים לחלוטין, אבל גברה עליו בקשתו של מרן בעל ה'שבט הלוי' זצוק"ל שכדאי הוא אדם גדול זה לעשות הכל גם בספק ספיקא, ור' זלמן לייב נכנס בכל כוחו לעובי הקורה. הכניסו אותו לבית הרפואה בארה"ב כשמצבו היה קשה מאוד מאוד והרופאים שהבינו שלא ניתן לעשות הניתוח מידיית, אבל חששו שלא יחזיק מעמד במצבו. הם ביקשו מר' זלמן שינסה להביא מישהו שמאוד מדבר אל הרב ויעודד אותו.

ר' זלמן נסע לאדמו"ר מסקולן זצ"ל שהיה גר בבורו פארק ושאלו מתי הרבי מזדמן למונסי? הרבי שאל מה העניין. ר' אלעזר סיפר לו על ומה שהרופאים אמרו, הרבי קם מהמקום ואמר: "נוסעים למונסי". הגבאים אמרו: "אבל הרבי עוד לפני שחרית!". הרבי ענה: "זה עכשיו השחרית". כאשר הרבי נכנס לשם, ר' אלעזר היה המום מביקורו של זקן האדמורי"ם, והרבי אמר לו אני אורח שלך אורח זה "אור - ח" היינו שהוא מביא אור לברכה השמינית בתפילת שמונה עשרה– רפאינו, ואז ביקש מהרב קניג: "הבה ונרקוד". ר' אלעזר נתן את ידו וקם לרקוד, אבל הרבי אמר לו: "לא לכך התכוונתי, אתם תשבו ואני ארקוד", והרבי רקד סביבו.

למעשה הרופאים לא הבינו מדוע מתעקשים לתת לו ריאה. הם סברו שזה לא יחזיק מעמד והוא לא יצליח לעבור את הניתוח אבל הם לא עמדו בפני דרישתו של הרב זילבר. לאחר שעבר יום מניתוח ההשתלה שב"ה עבר בהצלחה ר' זלמן לייב קיבל טלפון מראש המחלקה כשאמר: "הגרוע מכל קרה". לשאלתו אם לברך ברוך דיין האמת, אמר שקרה משהו גרוע יותר, מסתבר שהחולה קיבל שיתוק פנימי.

לשאלתו מדוע הוא חושב כך, הרופא ענה, שכבר עברו שעות מספר מאז פג חומר ההרדמה והם משערים שהוא סובל ייסורים נוראים והוא לא גונח ואינו מבקש שום תרופת הרגעה, הווה אומר שהוא פשוט לא מרגיש כי יש לו שיתוק פנימי.

רבי זלמן לייב מיהר לבית הרפואה נכנס לחדרו של רבי אלעזר כשהוא שוכב מונשם אבל ער, כששאל אותו אם הוא מכיר אותו, נענע בראשו, שאלו מי הוא וביקש שיכתוב לו, כתב לו את שמו, ומי אני? כתב: "אתה הבאת אותי כאן להשתלה". ראה ר' זלמן ראה שראשו מתפקד ולכן שאל: "אם אתה צריך להגדיר את כאבך מאחד עד עשר, אחד זה קל ועשר זה הקשה ביותר, כמה הרב מגדיר את כאביו?". רבי אלעזר ענה "**תשע וחצי!**". "אם כן", זעק ר' זלמן, "מדוע אינכם מבקשים מורפיום או כל משכך אחר?".

רבי אלעזר פושט חיוך על שפתיו ורושם באותיות של אש: "**אם הקב"ה נותן מתנות טובות למה לנסות לזרוק אותם מעליי?!!!**".

כ"ד טבת

הרה"ק אדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן בעל התניא משיח שבדורו

יום ההילולא - כ"ד טבת

רבי שניאור זלמן ברוכוביץ' מליאדי, בעל התניא והשו"ע, נולד בח"י אלול קה"ת לאביו רבי ישראל ברוך (מסופר שמאז התקשר לבעש"ט לא רצה שיקראוהו ישראל כשם רבו, ולכן נשאר, בפי כל, רק ברוך) ואמו רבקה. עוד בילדותו נודע כעילוי בתורה ולהבדיל גם במדעים. בתקכ"ד נעשה לתלמידו המובהק של המגיד ממזריטש, ולאחר פטירתו למד מפי רבי מנחם מענדל מויטבסק. עם עליית רמ"מ לארץ, ובהוראתו, הפך אדמו"ר הזקן למנהיגם של חסידי רוסיה ורוסיה הלבנה. כתב את ספר התניא — ספר יסוד בחסידות בכלל ובחסידות חב"ד בפרט — המוגדר כ"תורה שבכתב של החסידות". בעקבות הלשנות מתנגדיו ישב בכלא פעמיים, ויום שחרורו הראשון, י"ט כסלו תקנ"ט, נקבע כיום טוב ור"ה לחסידות. בכ"ד טבת תקע"ג, בהיותו בדרך, נסתלק הצדיק ונטמן בהאדיטש.

החופשה שניתנה לכ"ק אדמו"ר הזקן בפעם השנייה בהיותו נקרא לפטרבורג [שחרורו מהמאסר השני, בשנת תקס"א], היתה על ידי הגביר הנכבד נטע נאטקין. היו לו מהלכים בחצרות השרים, והכיר אישית את המזכיר של הקיסר אלכסנדר הראשון, ואמר, שעל ידי המזכיר יכול להגיש ביום שיעלה הקיסר הנ"ל על כסא מלכותו את בקשת חופשתו שתהיה בין שלשת הניירות הראשונים, ואף תהיה הראשונה – וכידוע, ששלשת הבקשות הראשונות הקיסר מיטיב עמם – אבל בתנאי שכ"ק אדמו"ר הזקן יסע אחר כך לשלשה רבנים להתווכח על דרך החסידות. הסכים כ"ק אדמו"ר הזקן על תנאי זה, וכן היה – שחופשה ניתנה לכ"ק אדמו"ר הזקן.

אחד משלשת הרבנים הללו היה רבי משה חפץ. כאשר נכנס כ"ק אדמו"ר הזקן לבית רבי משה, והוא איש זקן וכהו עיניו, שאל רבי משה: מי הוא אשר נכנס? והשיב כ"ק אדמו"ר הזקן, שהוא המגיד מליאזנע. ויאמר רבי משה: שמעתי עליך שלמדן אתה. ענה כ"ק אדמו"ר הזקן: יכולים אתם לבחון אותי... וישאל: כמה פעמים נזכרה מחלוקת אביי ורבא בש"ס? ויאמר כ"ק: כך וכך. ויאמר רבי משה: טעית בפעם אחת, יש יותר! ויענה כ"ק: בסוגיא אחת צריך לומר שם רבה ואביי.

והרבנית של רבי משה היתה למדנית, וידעה לפסוק דינים. פעם באו לשאול שאלה ורבי משה לא היה בביתו, ופסקה היא השאלה. קנס אותה בעלה רבי משה, שתמיד תשב אצלו כדי שלא תפסוק שאלות. ובשמעו תשובת כ"ק אדמו"ר הזקן, אמר להרבנית שתוכל ללכת, ישב על כסאה, ואמר לכ"ק אדמו"ר הזקן שישב על מקומו – על כסא שלו שלא ישבה עליו אשה מעולם.

וישאל את כ"ק: מאין הוא המקור שכתב בתניא, שתורה ומצוות בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא? ואם תאמר שזהו כתוב בזוהר, הלא אין אנו פוסקים דינים מהזוהר. איפוא יש לזה מקור בגמרא? ויאמר כ"ק: גמרא ערוכה היא: "רבא רמי, כתיב: 'כי גדול עד שמים חסדך' וכתיב 'כי גדול מעל שמים חסדך'. הא כיצד? כאן בעושין לשמה, כאן באין עושין לשמה".

ויאמר רבי משה: בימי עלומי הייתי בווילנא, הסדר אצל הגר"א היה כן: בחדר אחד, לפני חדר הגר"א, עמדו ארגזים מלאים בספרים, וכל מי שרצה לשאול איזה ענין, היה לוקח את הספר שרצה לשאול בו

את פי הגר"א, ועושה קפל בספר, ומניח על השולחן. וכך היו נאספים כמה אנשים בחדר, וכמה ספרים על השולחן. ואחר כך היה יוצא הגר"א מחדרו, ולוקח כסדר את הספרים והיה מעיין בהם. יש אשר בעצמו היה אומר: יש לך קושיא זו? והיה משיב: זוהי תשובתך. ויש אשר שאל: מי הוא השואל, ומה היא שאלתו? והשואל היה שואל, והגר"א היה משיב. גם לי – ממשיך רבי משה – היתה שאלה במדרש, ועשיתי קמט בדף והנחתיו על השולחן. וכשיצא הגר"א ולקח המדרש בידו, שאל: למי יש כאן לשאול? ושאלתיו הסתירה במדרש, וענה לי תשובה.

ויאמר לו אדמו"ר: אפשר תשאלו אותי מה הוקשה לכם במדרש? ויאמר לו רבי משה: כן, בדעתי לשאול אתכם. ושאל שאלתו, ותירץ לו כ"ק אדמו"ר הזקן (לאחרונה נדפס ספר "מגדל עוז", ושם נדפס תוכן שאלת הר"מ ומענה כ"ק אדה"ז מגוף כתי"ק כ"ק אדמו"ר מהר"ש).

כששמע רבי משה תירוץ אדמו"ר הזקן, אחז בראש כ"ק למדוד גודל ראשו, והלך ללוותו עד לפני פתח הבית. אנשי העיר היו מוכנים במקלות ואבנים לזרוק באדמו"ר הזקן, ובראותם שהרב הזקן מלווה אותו, ברחו לנפשם. רשימות דברים

כיאה לאופי הלמדני של הסיפור, גם אנחנו נפתח בפלפול: ראשית, הפסוקים שמביא רבא מדברים דווקא על חסדי ה', ולא על חסדי האדם! שנית, גם אם כוונת האדם 'לשמה' היא העולה עד שמים או מעבר להם, מהיכן אנו יודעים שמדובר ברגש דווקא, אהבה ויראה?

כמובן, את שתי השאלות ניתן לתרץ בתירוץ אחד: החסד שבפסוק הוא אכן האהבה והשפע שניתנים משמים לעושי מצווה ולומדי תורה – אך הם מתעוררים, לדברי רבא, מידה כנגד מידה: עבודה לשמה פורחת לעילא עד מעל שמים, ולכן מעוררת כנגדה את חסד ה' מעל שמים. עבודה שלא לשמה נותרת למטה, מתחת השמים, וחסד ה' מתעורר עד שמים כנגדה. מכאן גם נבין, שאותה "לשמה" המדוברת כאן, היא אהבת ה' דווקא – השייכת לחסד.

כמובן, שגם כאשר ישנה אהבה, משמעותי מאוד הוא העיקרון של "כמים הפנים לפנים": ככל שהאהבה חזקה יותר, גדולה יותר, כך חסד ה' המתעורר כנגדה יהיה חזק יותר. כדברי הזוהר: "אית חסד ואית חסד אית חסד עולם כו' ואית חסד עילאה דהוא רב חסד כו'" כאשר אנו רוצים לעורר את חסד ה' למעלה מכל הגבולות, "מעל שמים", גם האהבה שלנו צריכה להיות מעל כל הגבולות האישיים. פריצת הגבול יכולה להתבטא בין אדם למקום, ב"שטות דקדושה" המחשיבה את המצוות יותר מכל נוהג או נימוס, וגם בין אדם לחברו, בנתינה שופעת יותר מההרגל והאפשרות הכלכלית.

אלא שיש בעיה בתיאור הזה: בזהר מוזכרת באופן עקבי גם בת הזוג של האהבה, היראה. מדוע נפקד מקומה כאן בדברי הגמרא? לשם כך ניעזר במשפטים נוספים שטבע הזוהר: "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא [אין עבודה כעבודת האהבה]", ו"אנן בחביבותא תליא מילתא [אצלנו, בחביבות תלוי הדבר]". עיקר ההמראה לשחקים, אם כך, היא על ידי האהבה. לשם האיזון נדרשת גם יראה – שהרי לא תיתכן אהבה אמיתית ללא רגישות לרגשותיו של האהוב, ורתיעה של יראה מכל מה שמזיק לאהוב ולקשר. יחד, מהוות האהבה והיראה את כנפי המצווה, המסייעות לה לעלות עוד ועוד כלפי מעלה: האהבה מעוררת את היראה, והיראה מגבירה את האהבה.

עד איפה זה "עד שמים"?

כידוע לכל לומד מתחיל, את המילה "עד" ניתן להבין בשני אופנים: "עד ולא עד בכלל", ו"עד ועד בכלל". נמצא שב"עד שמים חסדך" יש בעצם שתי מדרגות, ו"מעל שמים" היא המדרגה השלישית (והרמז: **עד עד מעל** = 288, שלמות בירור **רפ"ח**. ראשי התיבות עולים 180 ושאר המילים – 108, זוהי חלוקה ידועה של **רפ"ח** – י פעמים **חי** ועוד ו פעמים **חי**, סוד מרחפת – מת רפח, המילה ה- חי בתורה – מת רפח חי וד"ל).

המדרגה של "עד שמים" כשהשמים לא בכלל, היא מדרגת היראה כאשר האהבה כלולה ובלועה בה. "עד ועד בכלל", היינו עד שמים ממש – כידוע דרשת חז"ל על כך ש שמים היינו אש מים, יראה ואהבה גם יחד בגלוי. המדרגה השלישית, העולה אף מעל שמים, היא עלית האהבה על היראה – כש"לית פולחנא כפולחנא דרחימותא", ודוק.

והנה, בתנ"ך מופיע 3 פעמים הביטוי "תחת השמים" ו29 פעמים "תחת השמש" (כולם בקהלת – שמים הם גם שם מים, ושמש – שם אש, וההבדל הוא אותיות ש-מי, זה שמי לעולם גו', וד"ל). 'תחת השמים' היינו עד השמים ולא עד בכלל, 'עד השמים' – עד ועד בכלל, ו'מעל השמים' הוא על דרך הביאור במדרש לפסוק: "אין כל חדש תחת השמש (כולל גם במקום השמש)". תחת השמש אין חידוש, אך מעל השמש הכל חדש בעצם.

בחסידות מבואר, שעבודתנו היא להמשיך את החידוש העליון ("השמים חדשים", ו"תורה חדשה") עד למתחת לשמים ותחת השמש, שיהיה הכל חדש, כאשר עין בעין יראו בשוב ה' אל הארץ – וכל העולם יאיר באהבה רבה בתענוגים.

בשנת תקס"א באו לליוזנא שני שרים גבוהים, ומסרו להרבי שהוא נדרש לבוא לפטרבורג ולהתייצב שם לפני הממשלה. הרבי הבטיח לנסוע בשבוע השני לפטרבורג, ובבואו לפטרבורג הושיבוהו תכף במאסר.

המאסר לא היה במבצר הפטרופבלי כבפעם הראשונה, אלא ב"טייני סובייט" ("המועצה החשאית"). הישיבה שם נוחה היתה יותר מזו שבמבצר, ובפרט בנוגע להרבי שנודע כבר בחוגי הממשלה לאיש מורם מעם, התייחסו אליו ביחס טוב מאד, והרשו להביא לו ספרים ככל אשר יבקש.

מבחינה חיצונית, אם כן, היתה הגזרה האחרונה נוחה הרבה יותר מהראשונה. אבל, מבחינה פנימית, אמר אדמו"ר הזקן, היה הנס האחרון גדול מן הראשון, כי בפעם הראשונה היה רוב המלשינות בדברי שקרים ושטויות, ו'לשקר אין רגליים'. אבל בפעם הזאת שאלו ממנו שאלות עמוקות וגם איימו לאסור על לימוד תורת החסידות.

בסופו של דבר ענה רבנו על כל השאלות, והועבר מבית המעצר למעון שניתן לו בבית שבחצר. אחד מחדרי הדירה הוקצה לבית תפלה, והביאו לשם ספר תורה והתפללו בצבור, וכל ימי שבתו של הרבי בדירתו זאת שב"טייני סובייט" התנהג כמו שהיה נוהג בביתו בליוזנא.

שמחת הרבי ועליצות נפשו באותו זמן היתה רבה מאד. יום יום היה יושב באחד החדרים הגדולים, ששלש מאות איש היו נכנסים בו לרווחה, והוא היה מדבר לפני אנ"ש. בין המבקרים היו כאלה שהכירו את הרבי יותר מעשרים שנה, ומעולם לא ראו אצלו סדר כזה, אשר יקבע לו עת לשבת בכל יום עם

אנ"ש, וגם תוכן הדבורים והספורים הפליאם מאד. בכל ההנהגה, הדבורים והספורים במשך ימי שבתו באותה דירה היתה שפוכה רוח עליזות מיוחדת במינה.

כאשר הגיעו מכתבי השחרור מאושרים כחוק, הודיעו להרבי כי יוכל לעזוב את דירת הטייני־סובייט ולקחת לו מעון בעיר – ורק כשלושה חדשים יגור בפטרבורג. הידיעה האחרונה עכרה את נפש רבנו, כי בחוגי הממשלה עלתה הצעה, שיכריחו את רבנו לקבוע דירתו בפטרבורג בתדירות.

כאשר יצא רבנו לדירה הפרטית ששכרו בעבורו בעיר, הלכו כאלף איש ללוותו והדבר עשה רושם גדול בעיר. בעת ההיא היה בפטרבורג הנסיך ליובומירסקי, אחד החשובים בחוגי בית המלכות. והזדמן שהנסיך ישב על הגזוזטרא בעת שנסע הרבי לדירתו הפרטית ועדת החסידים מלווה אותו. כראות הנסיך את פני קדשו של הרבי נתרגש מאד, והתענין לדעת מי הוא זה. כאחד משרי המלוכה ידע על ענין המלשינות ותוצאותיה, אבל לא התעניין לדעת מי הוא מנהיג החסידים. בראותו את כל הכבודה, עלה בדעתו להתוודע להרבי ולהכירו פנים בפנים.

כעבור ימים מספר קבע הנסיך, על ידי שליח, פגישה עם הרבי. בין חסידי הרבי היו כמה חוכרים, שגרו באחוזות הנסיך ליובומירסקי שבפלך מוהילוב, ובתוכם החוכר הגדול רבי אברהם קרולר אשר הנסיך הכירו פנים והיה חשוב בעיניו. הלך החוכר רבי אברהם אל הנסיך, ובאר לו גדולת הרבי והיותו נערץ ברבבות נפש מישראל, וספר לו שהחסידים מצטערים מאד – שאם יהיה הרבי מוכרח להשאר בפטרבורג, לא יוכלו לבוא אליו כמו שרגילים לבוא לליוזנא.

דרך אגב הזכיר, שזהו גם ענין של הכנסה: כי העיר שהרבי דר בה, לא לבד שכבוד גדול היא מנחילה לאדון העיר ההיא, אלא שאנשיה מתפרנסים שם ברווח, ויכולים לשלם המסים בנקל. אגב שיחה הרבה להפליג בשבחו של הנסיך ובהשפעתו הכבירה בהיכל הקיסר, ובקשו שהוא, הנסיך, יפעל שהרבי יקבע מושבו באחת מעיירותיו של הנסיך.

כאשר בקר הנסיך את הרבי אמר, שאם יסכים לגור באחת מעיירותיו, דוברובנה או לאדי, יפעל אצל הממשלה שלא תדרוש שידור בקביעות בפטרבורג. הרבי הסכים להתישב בלאדי, והנסיך ליובומירסקי נתן צו למנהל אחוזותיו לבנות בתים להרבי ובני משפחתו, ולכל אלה אשר יבואו לדור בלאדי יתנו חנם חמרי־עץ לבנין בתים ורפתות. את החוכר רבי אברהם, בקש לנצח על בנין הבתים בשביל הרבי ומשפחתו. כך עבר הרבי ללאדי. סיפורי חסידים

בסיפור מובא כי מלשינות המאסר השני עסקה בתורת החסידות ובעניינים עמוקים המובאים בה, בעוד מלשינות המאסר הראשון עסקה בשקרים שנטפלו על הרבי עצמו. מפליא לראות, אם כן, כי שני השחרורים התרחשו בחודש כסלו – אך הראשון חל ביום הפטירה של המגיד, שהוא בעל משמעות אישית לתלמידו אדמו"ר הזקן (כאמרת המגיד הידועה אליו, "זהו היום טוב שלנו"), ואילו השחרור השני חל בחנוכה – חג נצחון התורה על מתנגדיה.

והנה, גם על המאסר הראשון אמרו הרביים, כי שרשו היה בקטרוג על הפצת החסידות – והשחרור היווה חותמת שמימית על הפצתה. ממילא מובן, כי השחרור השני בנר החמישי-משיחי הִוה גושפנקא חזקה אף יותר לפרסום והפצת תורת משיח.

שלשת ימי הגאולה שבחדש כסלו, **י יט וכט** עולים יחד **כט כט** או **חן** – רמז לכך שגאולת **כט** כוללת את שתי הגאולות האחרות, של אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הזקן. ועוד, י"ט ראשי תיבות יום טוב – "יום טוב שלנו" – וכ"ט ראשי תיבות כי טוב, הרומז ל"וירא אלהים את האור כי טוב". על הפסוק הזה אומרים חז"ל, כי האור היה "טוב – לגנוז" ומקום גניזתו הוא בתורה – היא תורת החסידות, תורת משיח, המתגלה באור החנוכה (ורמז נוסף המקשר בין שני התאריכים – **י** בריבוע ועוד **יט** ברבוע עולה **תניא**, רמז לכך שגאולת י"ט כסלו היא בזכות התניא שיצא לאור בי"ט-כ כסלו שנתיים קודם, וכן גאולת י' כסלו של אדמו"ר האמצעי – שגם לו זכות רבה בהדפסת והפצת התניא).

במקומות רבים מוסבר כי השמן רומז לסודות התורה של החסידות, ואם כן הזית הוא מקור השמן, הסודות כפי שהם בעצמות ה' וטרם שנתגלו. והנה, **יום טוב** עולה **חכמה**, **וכי טוב** עולה **בטול**, התכונה הפנימית של החכמה. זהו השמן של החכמה, רזין דרזין דפנימיות אבא (פנימיות עתיק, תורת משיח לשון שמן משחת קדש). **חכמה** = **בטול** ועוד שם **הוי' ב**"ה, והוא סוד "הוי' בחכמה [יסד ארץ]", הרומז לכך שגילוי הוי' הנו רק במקום הבטול אליו. כך אמר הרב המגיד (ומובא בתניא) כי אחד האמת מתגלה בחכמה דוקא, היינו תורת החסידות, תורת משיח.

נר שלישי ונר חמישי

בלוח היום יום מובא, כי הגאולה השניה התרחשה דווקא בנר שלישי. הרבי מליובאוויטש הסביר כי היו שני שלבים בגאולה, אך מסורת מקובלת אצל החסידים כי עיקר הגאולה השניה התרחשה ב-כ"ט (וכך כתוב בפשטות בכתבי ר' לויק, אביו של הרבי). מהו היחס הפנימי בין שני התאריכים?

אם נקביל את ח' ימי החנוכה לשמונת הדורות של חסידות חב"ד (עד לרבי הריי"ץ), הנר השלישי מכוון כנגד אדמו"ר הזקן עצמו. על פי החילוק שביארנו בראשית הדברים, בין גאולת הרבי בי"ט כסלו לגאולת החסידות בכ"ט, נמצא כי הנר השלישי הוא מעין י"ט שבכ"ט – גאולת הרבי שבתורת החסידות. הרבי הוא הצינור שבחר בו ה' להפיץ את תורת החסידות בעולם, והנר השלישי שייך לבחינה הזו.

והנה, נר שלישי הוא **זך** כסלו – שמן זית **זך**. היות השמן (תורת החסידות) "זך", היא העובדה שהסוד מתגלה על ידי הצדיק – הזוכה לזכך את עצמו בתכלית כדי להיות צנור ראוי להפצת החסידות.

כאשר מוסיפים את התאריך הזה, **זך**, לשאר התאריכים שמנינו: **י יט כט**, העולים כאמור **חן** – 58, עולה החשבון 85 (היפוך הספרות של 58), העולה **פה**, סוד "דברי פי חכם חן". **פה** עולה **ה** פעמים **טוב**, סוד **ה** חסדים טובים המתגלים בפה, ומהפה לאור עולם, בהפצת תורת הבעל שם טוב חוצה. גילוי הסודות והחסדים הוא סוד הנחת נר חנוכה על פתח ביתו מבחוץ. ממוצע ארבעת התאריכים – **י יט כז כט** – יחד עם הרבועיים (התכללות) שלהם = 529 = 23, **חיה-חדוה** ברבוע = **תענוג** גילוי אור פנימיות הכתר, עתיק יומין. הרב גינזבורג.

פעם הגיע יהודי ליחידות לרבינו הזקן, הלה היה אויסגעפוצט [מצוחצח ומקושט] כמו דייטש [גרמני, וכאן הכוונה ליהודי בלבוש מודרני, שהחסידים סלדו ממנו מאוד]. משראו החסידים אשר שוהה הוא בחדר היחידות זמן ממושך, שמו אזניהם אל הדלת והנה למשמע הדברים צרמו אזניהם: האיש ההוא מספר אודות יפיה של אשתו, ומפליג בזה, ואחר כך מפרט אהבתו אותה וכל פרטי חייהם יחדיו. אלא שברצונו להתייעץ עם רבינו: מכיון שמצא אשה אחרת נאה ויפה ממנה, ברצונו לדעת האם לגרשה כדי

לישא האחרת או להשאר עם הראשונה? ויען לו אדמו"ז: "לא כדאי. כי אולי תאבד את הראשונה, ואחרת לא תשיג".

נתפלאו החסידים על כך שאדמו"ז יבלה זמן רב לשמוע דבורים כאלו, וכשיצא האיש אמר אדמו"ז: "אדם זה היה צדיק נסתר גדול, ויספר לי כל פרטי מדרגות בשכינה שהגיע אליהם. ועכשיו הוא רוצה לעלות יותר, ואי אפשר להגיע למדרגה גבוהה אם לא לרדת תחילה מהמדרגה הנוכחית, ואי לזאת האם כדאי לעשות? ועניתי לו שאינו כדאי כי אפשר להיות שירד ממדרגתו ולעלות לא יוכל, ויאבד הראשונה". רשימת סיפורים א, עמ' 26

המשל בו משתמש הצדיק הנסתר, לפיו השכינה היא למעשה אשתו, מקורו בזוהר הקדוש. שם מוסבר, כי הפסוק המתאר את משה כ"איש האלקים", רומז לכך שהוא בעלה של השכינה הנקראת "אלקים" – כפי ש"אלימלך איש נעמי" משמעו "בעלה של נעמי". פירוש זה עלול להעלות תמיהה גדולה: הלא השכינה היא כללות נשמות ישראל – ובתוכן הצדיק – ובעלה של השכינה הוא ה' בכבודו ובעצמו! כיצד נוטל הצדיק את הכתר הזה לעצמו?

אלא שהיא הנותנת: השכינה, בהיותה הפן החלקי, החסר והמשתוקק שבאלוקות, זקוקה לדבר מה שיקשר בינה לבין השלמות הבלתי מושגת של הבורא. כדי לפעול את הקשר הזה, נדרש מישהו שהוא בשר מבשרם של בני ישראל, אך עם זאת מתנשא מעליהם ונבדל מהם – כמזדהה תדיר עם האלוקים. זהו תפקידו של הצדיק, המזוהה בקבלה עם ספירת היסוד. היסוד מקשר בין התפארת – המסמלת את הקדוש ברוך הוא, והמלכות – המסמלת את השכינה.

בהתאם לתפקידו המיוחד של האדם הדורש בעצתו, תוכן העצה שנתן אדמו"ר הזקן מבטא צורת מחשבה האופיינית לספירת היסוד: ההערכה לסדר והדרגתיות. אם צדיקים אחרים היו תומכים, אולי, בשאיפה הברוכה להתעלות עוד ועוד, אדמו"ר הזקן סבור כי לפעמים יש להסתפק בקיים ולא לקפוץ מעבר ליכולתך.

קפיצה פתאומית למדרגה אחרת הגבוהה מקודמתה באין ערוך, בניגוד להתקדמות ברוכה של צעד אחר צעד, היא עניין מסוכן. אם ניתן לכך משל מסתורי פחות, יתכן ויבוא חסיד עשיר אל רבי שניאור זלמן כדי לשאול אותו על כדאיות עסקה מסוימת. הרווחים הצפויים עצומים, וההצלחה תעמיד אותו במצב כלכלי טוב לאין ערוך, אך הסיכון גבוה מאוד: הוא יצטרך להשקיע את כל מה שיש לו ולקוות לטוב. על פי אורח המחשבה המשתקף מן הסיפור, התשובה תהיה לרוב שלילית, אם כי אין **כלל** (בגימטריה **יסוד**) שאין בו יוצא מן הכלל.

יש משהו מפתיע במפגש עם גישה כזו אצל רבי חסידי. במידה מסוימת החסידות כולה היא מהפכה וחוסר סדר, כאשר הבעל שם טוב נהג לחרוג מסדרי העולם בכל עת מצוא, והתאפיין בעלייה לגבהים שאין ערוך להם: קפיצת הדרך שלו, ויותר מכך תורתו המשוטטת בחופשיות בעולמות עליונים, הן שתי דוגמאות מרכזיות לכך. יחד עם זאת, תמיד נשמר ביסוד המהפכה החוש הפנימי של תיקון הברית: הערכת סדר והיצמדות לסדר.

דוגמה טובה לכך היא פתגם בלוח "היום יום" של הריי"ץ, המתאר תהליך של השלטת סדר שבשיאו עומד אדמו"ר הזקן: 'הבעל שם טוב היה מסודר, המגיד הקפיד על סדר, ואדמו"ר הזקן לימד את החסידים להיות מסודרים'. בדור הראשון הסתפק הרבי בסדר הפנימי, כשהוא מחולל מהפכות וקפיצות

רוחניות וגשמיות. בדור השני הסדר הפך להיות גם הקפדה חיצונית, אך ללא שיטה והנחלה מסודרת. כאשר בא האדמו"ר הזקן, כבר לימד את חסידיו להיות מסודרים בלי לאבד את החופש החסידי. זאת משום שכאשר מתחלפים הדורות ותנועת החסידות מתפתחת, הולכת וגוברת הדרישה לסדר ומשטר שיאפשרו התפתחות תקינה.

אכן, שתי הגישות תלויות במחלוקת תנאים בסוף מסכת גיטין, מתי מותר אדם לגרש את אשתו. דעת רבי עקיבא היא שיכול לעשות כן אף אם מצא אחרת נאה ממנה, והיינו שלצורך התעלות השכינה, יש לו לאדם לקחת את הסיכון שבאיבוד הכל. ונאים הדברים לאמרם, רבי עקיבא, שמתוך עשרת הרוגי מלכות הוא כנגד השכינה ועל כן יש לו בה חוש ושאיפתו היא לרומם ולהעלות אותה יותר ויותר גם במחיר הסיכון. אלא שדברי אדה"ז הם אליבא דהלכתא וכדעת בית הלל שם, שמותר לאדם לגרש את אשתו רק אם הקדיחה תבשילו במזיד ואין לו לקחת את הסיכון שבאיבוד הכל.

על פי דברינו, הוראתו של אדמו"ר הזקן היא למעשה לתועלתה של השכינה – בת הזוג של הצדיק, נשמות ישראל התלויות בו – לא פחות מאשר לתועלתו. כשלעצמו, יכול הצדיק כל ימיו לדלג על ההרים ולקפץ על הגבעות, בעליה אין-סופית "מחיל אל חיל". אך הצדיק כ"יסוד עולם" ו"בעלה דמטרוניתא" מוכרח להיות מיושב בדעתו ולשקול את ההשלכות הרחבות של הרפתקה רוחנית.

פעם אמר המגיד הק' לתלמידיו: "בשמיים ישנן טענות על שאין אתם עוסקים די בנגלות התורה". כששמעו התלמידים דברים אלו, קיבל כל אחד על עצמו להרבות בנגלות התורה: הרה"ק בעל ההפלאה זי"ע קבל על עצמו לכתוב חידושים על סוגיות הש"ס – וכתב ספר המקנה על קידושין; הרה"ק בעל התניא זי"ע שהיה מצעירי תלמידיו – קבל על עצמו לכתוב חיבור על ארבע חלקי שו"ע [ומה שנדפס בעיקר על אורח חיים, מפני שרוב כתביו הקדושים על יורה דעה, חושן משפט ואבן העזר נשרפו]; והרה"ק ר' אברהם קאליסקער זי"ע – שהיה בעל מוח גדול, ובנעוריו היה חבירו של הגר"א מווילנא ז"ל – קבל על עצמו להשיב לכל מי שקשה לו איזה ענין, יהיה מה שיהיה.

נגש בעל התניא אל רבי אברהם, ובפיו קושיא בענין עמוק וקשה מאוד ששמע פעם מאיזה גדול. תירץ הר"ר אברהם תכף את קושייתו בטוב טעם ודעת, וכאשר גמר הר"ר אברהם דבריו לבעל התניא, התחיל להרגיש חולי וחולשות עד שלא היה בכוחו לעמוד על רגליו והוצרכו להשכיבו במטה.

הלך המגיד הק' לבקרו, ושאלו: היודע אתה למה נפלת למשכב? השיב ר' אברהם: מפני שכשהשבתי לבעל התניא על קושיתו העמוקה בטוב טעם ודעת, עברה במחשבתי מחשבה של התנשאות דקה מן הדקה, ועליה הענישו אותי מן השמים. ובכח זה שהודה לפני הר"ר בער שיודע ומכיר בחטאו, חזר שוב לאיתנו וקם ממטתו. עבודת עבודה, וישלח

לאחר קריסת הקומוניזם, נתגלה ברוסיה אוצר בלום: תיק החקירה המקורי של אדמו"ר הזקן, בעת מאסרו הראשון. בתיק מתועדות עשרים ושלוש שאלות, ועליהם תשובות בעברית בכתב ידו של הרבי.

פרטים רבים בסיפור נתגלו אז לראשונה: התערבותו האישית של הצאר בתיק, הוראות שנתן לצוות החוקרים, וגם שמו של המלשין – הירש בן דוד. אחד הפרטים המעניינים ביותר הוא תוכן ההלשנה: בניגוד להשערה שרווחה עד חשיפת התיק, ההלשנה לא עסקה רק בקשרי הרבי עם השלטון העות'מני. הרבי אמנם נדרש להסביר מדוע שלח את כספי הצדקה לארץ ישראל, אך הטענה המשמעותית ביותר

של המלשין עסקה דווקא בצרפת: לטענת אותו מלשין, אדמו"ר הזקן – והחסידות בכלל – תמכו במהפכה הצרפתית.

המהפכה גרמה זעזוע לכל המשטרים באירופה, והצאר עצמו עסק בהוראותיו רק בסעיף זה. הוא מורה כי יודיעו לו מיד אם החשד מתאמת, ואם כך היה קורה, היו גוזרים ח"ו את דינו של הצדיק למוות. רבי שניאור זלמן סלד אמנם מקליפת הכפירה של צרפת, ונפטר ארבע עשרה שנה לאחר מכן תוך כדי בריחה מפני נפוליאון – אך מכיוון שזו הייתה טענת המלשין, בוודאי יש דברים בגו (ונזכיר את התבטאות הרבי מליובאוויטש, כי התיקון העיקרי הוא תיקון צרפת – אותיות 'פרצת').

בין השאלות שעסקו בנושא, הייתה גם אחת שהתמקדה בחסידים הנוסעים אל הרבי – כשמונה עשר אלף באותו זמן: מדוע, שאלו אותו, באים אליך אנשים רבים כל כך? האין זה מעיד על הכנות למרד, או להמלכתך למלך עליהם? על כך השיב אדמו"ר הזקן, כי "מכל הנוסעים אלי אין לי שום נחת". כל הכספים שהם נותנים הם לצדקה, וגם מטרת ביאתם איננה קשורה אלי אישית (כמובן, אלו מושגיהם של החוקרים – "גוי'שע נחת" שפירושה כסף או כבוד...). אני מקבל אותם, "משום שבדתנו ישנה חובה על היודע ללמד את זה שאינו יודע".

בסיפורנו מומחשת החובה הזו, בדרך אותה בחרו התלמידים לסלק את הקטרוג: כתיבת חיבורים ומענה לשאלות. לימוד לעצמם היה להם די, ולא זה היה הפגם בו חש המגיד. "לימוד הנגלה" אותו בקשו משמיים פירושו לגלות את הלימוד, ולא להותירו בידי הגאונים. לחתימת מדורנו זה, נביא סיפור יפהפה אודות המשימה הנוספת שלקח על עצמו אדמו"ר הזקן: בירור נוסח התפילה.

אדמו"ר האמצעי שאל פעם את אביו: מהו הטעם להתייחסות המיוחדת שיש לו כלפי האריז"ל, עד כדי שחיבר את סידורו דווקא 'על פי נוסח האריז"ל'? [הנוסח שבו נברר היטב מתוך סידורים רבים, ואף שככלל הכריע הרבי כאריז"ל, התעוררה השאלה – מה פשר ההדגשה]? ענה לו אדמו"ר הזקן: "היות וזכיתי לראות את האריז"ל בהקיץ". שאל אדמו"ר האמצעי: כיצד, באיזה זמן ומקום? אך אדמו"ר הזקן לא ענה לו.

אדמו"ר האמצעי רצה מאוד לדעת את הדבר, והנושא לא הניח לו. בהזדמנויות שונות ביקש מאביו שיספר לו היכן ומתי ראה את האריז"ל, אך בכל פעם התחמק. פעם אחת, כעבור כמה שנים, ביקש אדמו"ר הזקן מבנו שיסדר עבורו משהו. אז ענה לו אדמו"ר האמצעי שבאם יענה על שאלתו האמורה, יעשה מה שיבקש ממנו... הבטיח לו אדמו"ר הזקן, ולאחר שהעניין סודר סיפר:

פעם ישבו כל החבריא בשולחנו של המגיד, ובאמצע ביקש המגיד שיתחילו לשיר ניגונים כדי שאחר כך יאמר דברי תורה. אדמו"ר הזקן היה כידוע מצעירי התלמידים, וישב בקצה השולחן. המגיד ישב בראש השולחן וכסאו היה רחב, ושני אנשים יכלו לשבת משני צידיו – אך כמובן שאיש מהתלמידים לא ישב בכסאו של המגיד. אחרי שנגנו כמה ניגונים השתרר שקט, והמתינו שיתחיל המגיד לומר דברי תורה. והנה נפתחה הדלת, ונכנס אדם צעיר ובעל הדרת פנים יוצאת מן הכלל, שאור קרן מפניו. מיד הלך לראש השולחן, ישב לצד המגיד על כסאו, ואז התחיל המגיד לומר תורה. כל זמן התורה הביט האורח בפני הרב המגיד, והקשיב היטב. כאשר גמר המגיד לומר תורה, קם האדם בפנים שמחות וראו שהסכים על דברי התורה, ויצא החוצה.

אחר כך התחילו התלמידים לנגן, עד שיצא גם הרב המגיד. כאשר התחילו גם התלמידים לקום מהשולחן, ניגש אליהם אדמו"ר הזקן אחד אחד, ושאל אותם אם יודעים הם מי האיש. והנה, כל אחד מהתלמידים ענה לו שלא ראה שום איש נכנס ויוצא, ולא הבחין בשום דבר מיוחד... כשראה זאת אדמו"ר הזקן, החליט לשאול על כך את המגיד עצמו, ונענה: "כיון שרק אתה ראית, אספר לך שהיה זה האריז"ל בכבודו ובעצמו". זכרונם לברכה, מדור הרב המגיד

כ"ו טבת

הרב יעקב משה עייאש - הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ו טבת

הרב יעקב משה עייאש ה'תפ"ז, 1727–1817, כ"ו בטבת ה'תקע"ז היה הראשון לציון, שד"ר, מנהיג קהילה וראש ישיבה.

בשנת ה'תקט"ז, (1756) עלה ר' יעקב משה עייאש לארץ יחד עם קבוצת העולים מאלג'יר שבראשם עמד אביו ר' יהודה עייאש מחשובי חכמי אלג'יר.

בשנת ה'תקל"ט (1779) יצא בשליחות העיר ירושלים כשד"ר למרוקו וארצות צפון אפריקה. במהלך שהותו שם נשא ונתן בהלכה עם חכמי מרוקו.

בשנים ה'תקמ"ג-ה'תקמ"ד (1783–1784) היה בליוורנו, שם הביא לדפוס מספר ספרים, בהם ספרו של אביו "מטה יהודה" על השו"ע, ואת הספר "שמע יעקב" - ספר דרשות על התורה של ר' ישראל יעקב אלגאזי[2] מחכמי א"י, ביחד עם ספר "ארעא דרבנן" העוסק בכללי התלמוד והפוסקים. לספר זה צירף את הגהותיו של אביו ר' יהודה עייאש בשם "עפרא דארעא".

לאחר מכן השתקע באיטליה למשך 22 שנים בהן כיהן כרב קהילת סיינה במשך 12 שנים, וכרב קהילת פירארה 10 שנים. בשנים אלו הדפיס ספרים שונים, בהם כמה קונטרסי תפילות כמנהג ירושלים, ואת הספר "דרך חיים", סדר התרת נדרים, סדר תפילות להקפות שמחת תורה, וסדר תפילות המנחה של ערב ראש חודש. סייע לרבי יעקב ב"ר דוד פארדו להדפיס את ספרו "אפי זוטרי" על אבן העזר ועוד.

בחתימתו בספריו הנ"ל היה נוהג תמיד לרמוז על שאיפתו לחזור לארץ ישראל וכחרוז לשמו היה רושם "מרחמי ה' לא נתייאש, לשוב אל הר ציון לא נואש".

בין תלמידיו באיטליה היו ר' חננאל ניפי, יעקב ישראל כרמי ור' יהודה חי חזקיה מלאוידה.

בשנת ה'תקס"ג (1803), חזר לארץ ישראל ובסיועו של הגביר מפירנצה ר' חזקיה מנוח חיים רפאל הקים בירושלים ישיבה בשם "חיים וחסד".

בשנת ה'תקס"ו (1805) נתמנה לראש ישיבת כנסת ישראל, משרה שהחזיק בה אביו עשרות שנים קודם לכן.

בשנת ה'תקס"ו (1806), נתמנה לתפקיד הראשון לציון ובתפקיד זה שימש עד פטירתו ביום כ"ו בטבת ה'תקע"ז (1817).

בצוואתו הורה על סדר קבורתו והוראה זו נתקבלה אחר כך למנהג ירושלים.

גם שני בניו שהניח אחריו ר' יוסף דוד עייאש ור' חיים יהודה עייאש יצאו כשד"רים בשליחות ארץ ישראל.

בנו ר' יוסף דוד עייאש היה מרבני קהילת שכם.

כ"ט טבת

הרה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק דנציגר מאלכסנדר

יום ההילולא - כ"ט טבת

רבי ירחמיאל ישראל יצחק דנציגר היה הרבי השני מאלכסנדר, בנו של רבי יחיאל, הרבי הזקן מאלכסנדר. הוא נחשב בזמנו לאחד מגדולי אדמו"רי פולין, וחסידיו נמנו באלפים. כבר משחר ילדותו הצטיין בכשרונותיו ובפיקחותו. בהיותו בן חמש נסע עם אביו לוורקא. כאשר ראה הרבי הצעיר מוורקא את הילד מהלך בחצר בית המדרש והסידור בידו, שאלו: "מי לימד אותך את סדר התפילה, אביך או רבך?". השיב הילד: "לא אבי ולא המלמד, אלא הסידור"... ספרו "ישמח ישראל" על התורה והמועדים נחשב לספר יסוד בחסידות בכלל ובחסידות אלכסנדר בפרט. נפטר בכ"ט טבת בשנת עת"ר.

פעם הגיע אל רבי ירחמיאל מאלכסנדר, בעל "ישמח ישראל", מי ששימש בעל התקיעה בבית המדרש שלו, וביקש שהרבי ילמד אתו את הכוונות והסודות שמכוונים בשעת תקיעת השופר, אולם הרבי סירב. כשהתקרב ראש השנה חזר בעל התקיעה אל הרבי והפציר בו בפעם השנייה. "איני יודע בעצמי את הסודות והכוונות", ענה לו הרבי, "אך זאת אוכל לומר לך: ישנן עשר מדרגות בצדיקים. במדרגה הגבוהה שבהם אין לנו שום מושג, ובנוגע למדרגה הנמוכה שבהם – אספר לך סיפור:

"פריץ אחד ראה יהודים רצים ברחובות, ושאל את יועצו: 'מה קורה כאן? האם היהודים מתקוממים נגדנו?'. 'לא', השיבו היועץ, 'אצלם היום יום הכיפורים וכולם רצים לבתי הכנסת'. נענה הפריץ ואמר: 'והרי גם אני יהודי!'. התיישב על סוסו ורכב עד לבית הכנסת. נכנס, עלה על הבימה והכריז: "ה', מודה אני לך על השנה שעברה, ומעתיר על השנה הבאה. אך את הלחלוחית היהודית אינני סובל!". וכך חזר הפריץ לביתו.

סיים הרבי מאלכסנדר את הסיפור ואמר: "גם על יהודי כזה צריך לכוון בתקיעת שופר!".

איך כל זה קשור לתקיעות של ראש השנה? את שלושת סוגי התקיעות, תקיעה־שברים־תרועה, אפשר לראות כמייצגות תהליך של ירידה בנפש האדם, כאשר היא יורדת לתוך הגוף ועוברת את התהליך מהצדיק העליון ועד לתחתון.

כל ילד יהודי הוא צדיק גמור, ובוודאי שהיה כך בטרם בואו לעולם. אך ככל שעובר הזמן ומצטברות הטראומות, הישרות הפשוטה של התקיעה מתחילה להישבר: בתחילה לשלושה שברים, המסמלים את ה'בינוני' – שכבר אינו מזוהה עם הצדיק, אבל איננו רשע – ולבסוף לתשעה קולות קטנים, כאשר הבינוני איננו עומד עוד בלחץ ומתרסק על קרקע המציאות, עד כדי כך שהוא שונא כל מה שמזכיר לו את המקום שממנו הוא בא, את לחלוחית־היהודי.

זהו הלקח שלימד הרבי את בעל התקיעה ואותנו: במקום ניסיון להתבודד הרחק במגדל השן של הצדיקים, נאזין לקולות השופר הנשברים, וכך תהפוך תקיעת השופר להכרת האישיות שלנו על כל חלקיה, הטובים והפחות־טובים, והכרזה של אחווה והזדהות עם כל יהודי באשר הוא.

הרב אליהו משה פאניז'יל - הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ט טבת

הרב אליהו משה פאניז'יל ט"ו בשבט ה'תר"י, 28 בינואר 1850, ירושלים - כ"ט בטבת ה'תרע"ט, 1 בינואר 1919, ירושלים היה הראשון לציון, דיין, דרשן, מחבר, משורר ושד"ר. ראש ועד הגבאים של בית החולים משגב לדך.

נולד בירושלים לרבי יהודה בכר ישראל התחנך בבית הספר למל ועל ידי רבי רפאל מאיר פאניז'יל, כאשר הגיע הקיסר פרנץ יוזף לירושלים היה הנער אליהו משה בראש בית הספר שקבלו את פניו. בבגרותו התמנה למורה לתלמוד והלכה בבית הספר למל. בשנת תרכ"ו, 1866 נשא לאישה את שרה ג'וליה, ונולדו להם מספר ילדים אך הם נפטרו בעקבות מחלות אשר התפרצו בירושלים, רק בנו הרב יוסף חי פאניז'יל נשאר בחיים. בבגרותו כיהן רבי אליהו משה כדיין בבית הדין בירושלים, ושימש כאחד מהדרשנים המפורסמים בירושלים, דרשותיו עסקו בעיקר בטוהר המידות ואהבת הבריאות ופעמים רבות כוון את דבריו גם לעסקנים ובעלי השררה בעיר ובהשפעת דבריו נעשו שינויים ברבים מהמוסדות. גדולתו כדרשן הביאו את רבני ירושלים למנות את רבי אליהו משה כשד"ר, הוא נסע לארצות רבות וביניהם תוניס, מצרים בתרנ"ב, אלג'יר, טריפולי, מרוקו, איטליה, הודו בתרנ"ח ובוכרה, ופעל למען מוסדות רבים בירושלים.

בית החולים משגב לדך

בעקבות התחלואה הרבה בירושלים והתנאים הסניטרים הקשים אשר שררו בעיר העתיקה הקים הרב מנחם שם טוב הכהן חסיד בשנת תרל"ט (1879) את חברת משגב לדך ורבי אליהו משה היה ראש ועד הגבאים שלה. בשנת תרמ"ט (1889) עם העברתו של בית החולים רוטשילד אל מחוץ לעיר העתיקה בירושלים, הוקם במבנה הישן בית החולים משגב לדך, כאשר רבי אליהו וגבאי בית החולים קנו את חצר בית החולים רוטשילד ושילמו על כך 20,000 פרנק. כסף זה לא היה בקופת בית החולים ועל כן ערבו אישית הרב והגבאים לשטרות הקניה. כדי לפרוע את החוב יצאו רבי אליהו משה והרב יצחק אשכנזי לצפון אפריקה לאסוף את הסכום וכן לגייס תרומות נוספות להרחבת בית החולים. וכך היה בית החולים משגב לדך לבית החולים היחיד בעיר העתיקה.

כהונתו כראשון לציון

בשנת תרס"ז, 1907, לאחר פטירתו של הראשון לציון היש"א ברכה התעוררה בירושלים מחלוקת קשה על מינוי הראשון לציון, מחלוקת זה פגעה במצבה הסוציאלי והרוחני של הקהילה היהודית. ראש רבני האימפריה הטורקית "החכם באשי" רבי משה הלוי נאלץ להכריע במחלוקת זו והחליט כי ימנה את רבי אליהו משה אשר עבר בטורקיה מחזרתו משליחות בבוכרה כראשון לציון וזאת כי הכיר את גדולתו בתורה ואת פועלו הרב למען הקהילה בירושלים וכן בהיות רבי אליהו משה רחוק ממחלוקת זה היה

נראה כי הוא יוכל להביא שלום ולשקם את מוסד ה"ראשון לציון", מינוי זה אושר עי ידי השלטון הטורקי וניכנס לתוקף בח' בניסן תרס"ז, 23 במרץ 1907.

עיקר מאמציו של רבי אליהו משה היו בשיקום המצב הסוציאלי של העיר וזאת על ידי הגדלת התרומות שנתרמו לעיר, הקמת בית הזקנים הספרדי, ובניית בתים במגרש קבר שמעון הצדיק שישמשו עולים מתימן ופרס, לאחר השתפרות המצב הסוציאלי בעיר פיקח הרב על חיזוק מוסדות החינוך התורני בעיר בתלמודי התורה ועד ישיבת "תפארת ירושלים", וכן בהסדרת משלוח השד"רים לארצות שונות.

בנו, רבי יוסף חי, אשר היה משפטן ושלט בשפות רבות סייע לאביו בקשרים עם המוסדות הממשלה הטורקית והביא לפניהם את בעיות היישוב היהודי בארץ ישראל ובירושלים בפרט. בשנת תרס"ח, 1908, התרחשה מהפכת הטורקים הצעירים והשולטן עבדול חמיד הודח מתפקידו ואיתו הודח רבי משה הלוי ובמקומו מונה רבי חיים נחום אשר תמך בזמנו במינוי של רבי יעקב מאיר לתפקיד הראשון לציון ועל כן פרצה מחדש המחלוקת על מינוי זה. בעקבות כך בחודש טבת תרס"ט, 1909 רבי אליהו משה כינס בבית הכנסת ריב"ז את רבי ותושבי העיר והכריז כי הוא פורש מתפקידו כדי למנוע ריב ומחלוקת.

ערוב ימיו

גם לאחר פרישתו מתפקיד הראשון לציון המשיך רבי אליהו משה בעבודתו הרוחנית ופועלו למען היישוב היהודי ושימש כנציג הקהילה הספרדית בירושלים, לאחר מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ח, 1918 כאשר הגיע המצביא אלנבי לירושלים קיבל אותו הרב והמסיבה שנערכה לכבודה ב"ארמון" של בית משפחת יהודיוף, נשא הרב נאום:

שר גדול ונעלה, בשם קהילת היהודים אשר זכו לשוב ולהתיישב בירושלים הקדושה קריית חמדתנו, הנני מתכבד לקדם את פני הוד מעלתך בברכה הנובעת מעומק הלב ורגשותיו הפנימים, יהי בואך ברוך. ההשגחה העליונה שכל דרכיה דרכי יושר ואין בהם נפתל, בחרה בעם הבריטי, אמיץ הכח וגדול הנפש להיות מלאך מושיע עמם ומבשר דרור לאומי. ובך אחד מטובי בניה, להכריז את בשורת החופש ממרום הררי ציון, ממעל אותם ההרים שלפני אלפי שנים הוכרזה בשורה זו מפי נביאי ישראל חוזי אל. הנני שמח בהזדמנות מאושרת זאת של הופעת כבודך בציון, להביע את רגשות האבה והגות החיבה לעם האנגלי הגדול שהיו לאומה הישאלית מסורת קבועה מתנחלת מאבות לבנים בדברי הנביא ישעיהו בשם ד': "אֲנִי לְפָנֶיךָ אֵלֵךְ וַהֲדוּרִים אֲיַשֵּׁר דַּלְתוֹת נְחוּשָׁה אֲשַׁבֵּר וּבְרִיחֵי בַרְזֶל אָגַדֵּעַ. וְנָתַתִּי לְךָ אוֹצְרוֹת חֹשֶׁךְ וּמַטְמֻנֵי מִסְתָּרִים לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי הַשֵּׁם הַקּוֹרֵא בְּשִׁמְךָ אֱ-לֹקֵי יִשְׂרָאֵל. לְמַעַן עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי"...

הרב פנאיז'יל נפטר בכ"ט בטבת ה'תרע"ט.

על מצבתו נכתב: מ"ק. האי גברא רבא ויקירא מיקירי ירושלם, אוי כי ירד אש מהשמים, על זה תבכינה עינינו ועפעפינו יזלו מים, אל הלקח ארון האלקים, ויעל אליהו בסערה השמים, ונגש משה אל האלקים אל קל בשמים, עמד בפרץ ירושלם, הוא הודה הוא זיוה לנו לעינים, ה"ה הרה"ג המפורסם מתחסד עם קונו כקש"ת אליהו משה ישראל דידיע פאניז'יל זצוק"ל. נפשו בטוב תלין תחת כסא הכבוד אשר בשמים, ותהי מ"ך ביום כ"ט לחודש טבת מש' התרע"ט, בא סי' נפלה עטרת לבריאת ארץ ושמים.

שבט

ב' שבט

הרה"ק רבי משולם זוסיא מאניפולי

יום ההילולא - ב' שבט

רבי משולם זוסיא מאניפולי נולד בשנת הת"צ לאביו רבי אליעזר ליפא ואימו מירל, והיה הבכור מבין אחיו. כדמות אהובה במיוחד בחסידות, נפוצו גרסאות רבות לסיפור לידתו ולידת אחיו רבי אלימלך, ולתיאור משפחתם: כמה אחים היו, האם היה אביהם חוכר עשיר או שואב מים עני, ועוד. לרבו המגיד ממעזריטש התקרב במהלך שנות הגלות שערך יחד עם אחיו, ונעשה מהבולטים שבתלמידיו. קשר אישי נרקם בינו ובין רבי שניאור זלמן מליאדי, שכינה אותו "שר התורה", וביקש ממנו הסכמה לספר ה"תניא" – וזאת, אף שרבי זושא השתדל להיראות כאדם פשוט. נסתלק באניפולי בב' בשבט התק"ס, ועל מצבתו נכתב: "פה נטמן הקדוש... עובד אלוקים באהבה והשמח ביסורים, ורבים השיב מעוון".

חסיד אחד היה לו להצדיק רבי זושא מאניפולי ז"ל, שהיה איש עשיר, והיה רגיל לנסע לעתים קבועות להצדיק ולהנות אותו מנכסיו. עסקיו של אותו חסיד היו מצליחים, והיה תולה את הדבר בזכותו של הצדיק.

וארע פעם אחת, שבא אותו איש לרבי זושא, כשהוא, רבי זושא, לא היה בביתו. הוא נסע אז לרבו, המגיד הגדול ממעזריטש ז"ל. שאל היהודי את הרבנית: היכן הוא הרבי? השיבה לו, שהוא נסע להרבי.

תמה היהודי: כלום יש להרבי גם כן רבי? השיבה הרבנית: בודאי. שאל אותה שוב: מי הוא אותו רבי? והשיבה: המגיד הגדול ממעזריטש. נמלך אותו יהודי בדעתו: אם אני נוסע להרבי שלי וכך מצליח לי, על אחת כמה וכמה כשאסע להרבי של הרבי, בודאי יצליח לי יותר ויותר!

חדל היהודי לנסוע לרבי זושא, והתחיל לנסוע להמגיד ממעזריטש. מאז והלאה התחילו עסקיו לרדת מטה מטה וסרה ההצלחה מאתו. עבר זמן מסוים, היהודי ראה כי ברע הוא, ותלה הדבר בעוון עוזבו את הצדיק מאניפולי. החליט לנסוע שוב לרבי זושא, בא אל הצדיק ושאלו: יסלח לי הרבי אם ארהיב לשאלו שאלה אחת: מדוע כשהייתי נוסע אל הרבי היו עסקי מצליחים, וכשהתחלתי לנסוע להרבי של הרבי, שמן־הסתם הוא רבי גדול יותר, פסקה הברכה ממני ועסקי מפסידים?

השיב לו רבי זושא: הטעם הוא פשוט. אני באמת אינני צדיק כלל, ולכן כשהיית נוסע אלי ונותן לי מעות, אף־על־פי שאינני כדאי ואינני הגון, לכן גם מן השמים לא היו מדקדקים עמך, והיו שולחים ברכה במעשי ידיך, אף־על־פי שאינך כדאי והגון לכך כלל, אבל מכיון שהתחלת לדקדק ולנסוע להמגיד הגדול ממעזריטש, שהוא צדיק באמת, התחילו מן השמים לדקדק עמך, לראות אם כדאי והגון אתה לקבל ברכה, ומשמצאו שאינך כדאי, פסקה הברכה... סיפורי חסידים

בסיפור, רבי זושא נוזף בחסיד ש"מחפש מיוחסים" – אבל הסוגיה שהוא מעלה היא בהחלט משמעותית: איך אמור החסיד להרגיש מול הרבי של רבו, כשהרבי בעצמו מתבטל אליו?

התשובה הראשונה והפשוטה, שאותה עונה רבי זושא, היא: "זה לא העסק שלי". היחס בין רבי לחסיד הוא יחס של שייכות, התמסרות מוחלטת ואהבה – וזהו יחס שלא שייך לשכפל על פני כמה דורות (כמובן, שאין זה סותר אהבה וכבוד לצדיקים כולם – גם ללא התמסרות כמו לרבי).

אך בחסידות, ובכלל ביהדות, מדגישים מאד את שושלת הקבלה – בין אם מתחילים אותה ממשה רבינו או מאברהם אבינו, ובין אם זו שושלת ספציפית כמו שושלת הבעל שם טוב או שושלת חב"ד. מהי הדרך להכיר ולהתחבר לשרשרת הצדיקים, בלא לאבד את ההתמסרות לרבי אליו אני קשור?

ניתן להבין זאת אם נמשיל את שלשלת הקבלה הזו לעץ: ענף קטן מקבל את חיותו מן הענף הגדול שאליו הוא מחובר, ולא ישירות מן הגזע. הגזע הוא אמנם מקור החיות הכללי, אך כל עוד הענף הקטן אינו מחובר אליו בפועל – אין הוא יכול לינוק ממנו. כך גם בעבודת החסידות: החסיד מקבל את השפעתו מן הרבי שאליו הוא שייך ומקושר בפועל, אף שהרבי עצמו מקבל את חיותו מרבו.

אך מעבר לפשט זה, יש כאן נקודה פנימית נוספת. רבי זושא לא היה רק "ענף גדול" ביחס לחסיד, אלא היה לו עמו **קרבת מקום וקרבת מהות**: רבי זושא, בשפלות הרוח שלו, חש הזדהות עם קטנותו של החסיד ועם עולמו. אותו חסיד היה טרוד בענייני גשמיות – פרנסה, הצלחה בעסקים, ברכה מוחשית – וזהו בדיוק המקום שממנו חי ופעל רבי זושא: דאגה ליהודי בגשמיותו ובמקום שבו הוא מונח.

לעומת זאת, המגיד ממעזריטש הוא מקור של השפעה רוחנית עליונה, רחוקה יותר מן המקום הקיומי שבו נמצא אותו חסיד. הוא שייך למדרגה אחרת – מדרגה שממנה מקבלים אור רוחני פנימי, ולא מענה ישיר לצרכים הגשמיים של היום יום. כאשר ביקש החסיד לדלג ולהתקשר ישירות למגיד, נותק החיבור הטבעי שלו למקור ההשפעה השייך לו, וממילא פסקה הברכה. נערך מרשימת הרב גינזבורג

פעם אחת חלם איש אחד, שאביו הנפטר מכמה שנים בא לו ותפסו בחזקה ומסית אותו שימיר דתו ח"ו, ובאם לא ישמע לו יעשה בו דין. כשהקיץ משנתו נבהל מאד, אך תלה הדבר במקרה בלתי טהור, ונתחזק בלבו לומר דברי חלומות לא מעלין וכו'.

והנה, בלילה השני, ראה עוד הפעם את אביו מפתהו בדברים ופיוסים שיתרצה לעשות הנ"ל, ואינו מניחו בשום אופן עד שיבטיח לו לעשות כן. עד שהקיץ שוב בבהלה גדולה ולא רצה לספר לפני שום בריה. והלך בפנים זועפות ולא ידע מה לעשות, כי היה בוש לספר דבר כזה מאביו, והיה מתחזק בלבו: לא יתכן בשום ענין שיהיה ממש כדברי החלום. כי איך אפשר שיבוא נפטר ישראל לפתות כזאת?! יותר יתכן להיפוך – שיבוא נפטר ישראל למומר שישיב לאמונתו הקדושה, אבל לא כך! לכן הסיר הדבר מרעיוניו לגמרי. עד שבא הלילה השלישי, והנה אביו המנוח בא אצלו ומתחטא לפניו בכל אופני השתדלות שיעשה הדבר הזה לכפור ח"ו כנ"ל, והפחידו בעונשין באם לא יעשה רצונו.

אז ראה האיש כי לא דבר ריק הוא. מה עשה? לא אחר מלנסוע תיכף להרב הקדוש זושא מאניפולי ז"ל. סיפר את כל מקרהו מהחל ועד כלה, והיתה תשובתו של הרב הקדוש רבי זושא: שיחתרו ויחפרו היטב סביב קברו של אביו הנפטר עד דופנו סביב, אם נמצא שם בין רגבות העפר איזה חתיכה מתבנית סמל של עכו"ם. וכשימצאו כן ישליכוהו ויבערוהו משם, וישקוט הנפטר מזעפו. עשו כדברי הרב הקדוש, וכך הוה שמצאו שם כנ"ל והשליכוהו ובערוהו. ומני אז והלאה שוב לא בא בעל החלומות בענינים כאלו אל האיש.

כשנתפרסם המופת בעולם, הגיע הסיפור עד הגאון מוילנא ז"ל. ואז היה השערורייה הגדולה מהתנגדות הגר"א ז"ל וסייעתו אל החסידים ורבותיהם הצדיקים. וסיפרו מי מאנשיו לפני רבם הענין הנפלא שהראה הרבי ר' זושא ז"ל, רבן של החסידים, וענה הגר"א ז"ל: אצלכם הוא דבר נפלא ומופת? הלא הדבר הזה מפורש בירושלמי, ואם כן לא חידש הרבי ר' זושא כלל מדעתו שום דבר, ומאי מופת איכא? והראה לפניהם את המקום בירושלמי שמבואר כן, וסיים אחר כך בזו הלשון: "אך זאת אצלי לפלא. מנין היה יודע זה הרבי ר' זושא את הירושלמי הזה?" כי היה אז המאמר על החסידים ורבותיהם שאינם לומדים הלכות והויות שבש"ס, ובפרט על הרב הקדוש ר' זושא הנ"ל, שהיה מוסתר במעשיו ובדרכיו בהצנע לכת, אמרו עליו שאינו בן תורה – לכן נתפלא הגר"א ז"ל עליו כנ"ל. וכשסיפרו תשובת הגר"א ז"ל לפני הרב הקדוש הרבי ר' זושא ז"ל, ענה ואמר: כנים דבריו, שלא ידעתי כלל מדברי הירושלמי. אבל אותו המקור שהוציא הירושלמי משם דבר זה, גם לי נתגלה להוציא משם דבר זה ולהשיב להאיש תשובתו...

שבחי צדיקים', ר' מענדל ציטרין

בזמן שהרב בעל התניא ישב במזריטש, קרא אותו פעם המגיד ואמר לו שיש קטרוג בעולמות העליונים, על שבכתיבת תמונת האותיות בסת"ם אין השוואה בין הפוסקים והמקובלים. על כן צוהו לעין היטב בדברי הפוסקים והמקובלים, ולמצא דרך נכונה לשתי הדעות. העמיס הרב על עצמו מלאכת קדש זו ואחרי זמן מה צייר תמונות האותיות באופן המתאים. כשהביא את התמונות לרבו הקדוש, ישרו בעיניו, והודה לו על עבודתו, ואמר לו שברגע זה הכריזו בפמליא של מעלה שכן צריכה להיות צורת האותיות.

למחרת נסע הרב לדרכו, ונפרד מאת המגיד בברכת הדרך. נסיעתו היתה דרך אניפולי, והגיע לשם בלילה כשכל בני העיר ישנים. ראה הרב שבבית אחד דולק נר, והלך לאותו הבית להתאכסן שם. ואותו הבית היה של רבי דוד הסופר, ובבואו אל הבית מצא את רבי דוד יושב וכותב ספר תורה. לא רצה הרב לבלבלו, הלך בחשאי עד שהגיע למקום כתיבתו, ולתמהונו הגדול ראה שהוא כותב האותיות ממש כמו שהוא חדש אתמול אחרי עמל ויגיעה. נשתומם מאד הרב, כי רבי דוד לא היה במזריטש כשמסר להמגיד את התמונות. המתין הרב עד שגמר לכתוב, וכשראה רבי דוד את הרב שמח מאד וקבלו באהבה ובכבוד. שאל אותו הרב: מנין לו דרך זו בכתיבת האותיות? השיבו רבי דוד:

איני יודע דבר, אלא שהרב הקדוש רבי זושא אמר לי היום, שהכריזו למעלה לכתוב תמונת האותיות באופן זה, שהוא מתאים לדעות הפוסקים והמקובלים גם יחד. סיפורי חסידים לרש"י זוין

לפני הסתלקות המגיד כתב הצדיק מכתב לבנו, בו הוא מספר לו על מהותם של תלמידיו הקדושים ומנחה אותו להיעזר בהם לאחר פטירתו. במכתב הוא מתאר כי "חכמתו ובינתו ודעתו [של רבי שניאור זלמן] עד אין סוף, וההשקפה הראשונה שלו מעין נבואה קטנה", ואילו הרבי ר' זושא "עלה למעלה מזה הדרך". אך מהי דרכו שלו?

רבי זושא, בכך שעלה אל מעל החכמה, אוחז בכתר העליון עצמו. ממנו נמשכים אליו הגילויים העליונים, וממנה ניזונה האש שהלהיטה את נפשו: מסופר עליו, כי ברגע שהיה רבו פותח בדברי תורה היה 'משתגע' ממש, עד שהיה מבלבל את חבריו הקדושים והיו מוכרחים לדוחפו החוצה. ופלא: כשחזר אחר כך אל בית המדרש, ידע את כל תורותיו של המגיד כאילו נכח שם בעצמו... מדריגה זו נקראת בחסידות "פרעה דקדושה" – משום שהיא מבטאת פריעה, גילוי כלפי חוץ של כל האורות העליונים.

חשוב לציין (והעובדה הזו משתקפת מעט גם בסיפור השני שהבאנו), כי אף שהיה רבי זושא איש ׳גילויים׳ בוער, ומזקני תלמידי הרב המגיד, התקיימה ידידות עזה בינו לבין אדמו״ר הזקן, איש השכל והסדר, הצעיר שבתלמידים. אדמו״ר הזקן הפציר רבות בחבריו הצדיקים, ׳שימעטו באורות וירבו בכלים׳. זה היה צו השעה לאחר פטירת המגיד, כאשר החסידות החלה להכות שורש בעולם היהודי והיה צורך לשמור על יציבותה. אך ה׳כלים דתיקון׳ שלו נועדו להכיל את כל ׳אורות התוהו׳ של רבי זושא, והידידות הגדולה שבין שניהם ממחישה כי הדבר אכן אפשרי.

כ״ז טבת ס״ח סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט״א

לחיים לחיים!

מחר בלילה זה ראש חדש שבט, ולמחרת, ב׳ שבט, זה יום ההילולא של אחד מגדולי תלמידי המגיד, הצדיקים של החסידות, הרבי ר׳ זושא מאניפוליא. לכן אנחנו נקדיש את ההתוועדות, השיעור הזה הערב, לדמותו של אותו צדיק – הרבי ר׳ זושא מאניפוליא, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן. הוא היה מבוגר מבין התלמידים של המגיד, בערך באותו גיל של המגיד עצמו. צעיר התלמידים היה אדמו״ר הזקן, בעל התניא, והפרש הגיל ביניהם היה מאד גדול – הפרש גיל של 43 שנים. כלומר, הרבי ר׳ זושא יכול היה להיות הסבא של אדמו״ר הזקן. אף על פי כן היו דבוקים יחד כחברים הכי נאמנים, שזה גם פלא, הקשר ביניהם.

כל התלמידים של המגיד היו קשורים בידידות וקשר הדוק, אבל בין התלמידים היתה יחידה – אפשר לומר יחידה נבחרת מיוחדת – שהיו הכי קשורים אחד לשני וגם הכי קשורים למגיד ולבנו, ר׳ אברהם המלאך, שאחרי הסתלקות המגיד בי״ט כסלו הם התקשרו, כתבו גם כתב התקשרות, שמוסרים את הנפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה לרבי אברהם המלאך, בנו של המגיד, ומי ביחידה זו? הרבי ר׳ זושא (הגדול), המהרי״ל מאנפוליא (שניהם מאותה עיר), ואדמו״ר הזקן. לכן, יתכן ששמתם לב, שבתחלת ספר התניא, כשאדמו״ר הזקן בקש מהידידים הכי טובים שלו לתת הסכמה על הספר, הוא פנה דווקא לשני אלה והם אלו שהסכימו על הספר, הרבי ר׳ זושא מאנופליא ורבי יהודה לייב מאנפוליא.

קצת זמן לפני ההסתלקות של המגיד הגדול ממעזריטש הוא כתב כעין צוואה לבנו, וגם אמר בפירוש שהוא רוצה שבנו ישב על כסאו אחריו – רבי אברהם המלאך, שהוא הסבא של רבי ישראל מרוז׳ין – ורק אמר שאם הוא יסרב בכל תוקף לקבל את הנשיאות אז מי שיקבל אותה זה רבי מענדל ויטבסקער. כשהדברים נשמעו לרבי מענדל הוא סרב בכל תוקף, חלילה וחס, לקחת את זה מבן המגיד – בן הרבי שלו – לכן באמת אחרי הסתלקות המגיד, קצת בעל כרחו, רבי אברהם המלאך קבל את הנשיאות לכמה שנים. הוא לא האריך ימים, ולאחר הסתלקותו המשיך רמ״מ מויטבסק, עד שהוא עלה לארץ, בליווי אדמו״ר הזקן שרצה לעלות עמו לארץ, אבל הוא לא נתן לו – אמר לו שהוא חייב להשאר לנהל את העדה ברוסיה וכו׳. המגיד הגדול כתב לבנו בצוואה – היו למגיד הרבה הרבה תלמידים גדולים וצדיקים, שכל אחד המשיך באיזו עיר, אבל הוא לא מציין את כולם אלא דווקא את אלה שהזכרנו – שאם יצטרך עצה יקבל עצה מתלמידו ר׳ מענדלה (מויטבסק), ותדבק במדות של תלמידי ר׳ יהודה לייב (מהרי״ל מאניפוליא) ובענוה של תלמידי ר׳ זושא. מציין קודם כל את שלושת אלו – עצה מרמ״מ מויטבסק בעל פרי הארץ, מדות טובות – תיקון הלב – מהמדות של מהרי״ל מאניפולי, וענוה ושפלות צריך לקבל מהרבי ר׳ זושא. אחר כך ממשיך ששיקול דעת הראשון של תלמידי החביב ר׳ זלמני׳ו – אדמו״ר הזקן

– זה נבואה קטנה, וכל היוצא מפיו תעשה, כי חכמתו ובינתו ודעתו עד אין חקר, ואם היה בדור הבעל שם טוב היה מצוין, וד"ל. זה מה שכותב על אדמו"ר הזקן, צעיר תלמידיו, ואחר כך הוא ממשיך שאל תסרב בתלמידי ר' זושא להיות רועה צאן קדשים (השלמה: **משולם זוסיל רועה צאן קדשים** = **רועה** פנים ואחור = **זך** בהשראה = שמות ז מלכין קדמאין, מספר שכתוב אודותיו בחסדי דוד) – היינו, שגם בתקופה שלך הוא יהיה רבי, למה? – כי הקדוש הזה כבר עלה למעלה מזה הדרך, וד"ל.

[השלמה: הסדר כאן: ענוה – ה תתאה (ענו זה המלכות בשמות הצדיקים בתנ"ך: חסיד, ירא, ישר, נאמן, תמים, צדיק, ענו) – הכל עולה מב בריבוע, ד"פ אמת; בצירוף טוב – דעת, "מפתחא דכליל שית" – עולה 13 פעמים 137), מדות טובות – ו, עצה – ה עילאה, חב"ד של אדמו"ר הזקן זה י, ולכאורה רבי אברהם המלאך כתר ביחס לכולם, וזה שכותב בסופו שרבי זושא צריך להיות רועה צאן קדשים זה כי שרש המלכות בפנימיות הכתר, עתיק. יוצא שרבי זושא זה עתיק יומין, רבי אברהם המלאך אריך אנפין, אדמו"ר הזקן חכמה, רמ"מ מויטבסק בינה, מהרי"ל ז"א, ורבי זושא הוא כתר מלכות.]

אנו מייחדים את הדברים לרבי זושא, חברו הטוב של אדמו"ר הזקן, שאחרי כל מה שכותב עליו בדברים מופלאים, מוסיף שלא ימנע מרבי זושא לרעות צאן קדשים "כי הקדוש הזה כבר עלה למעלה מזה הדרך" – אפילו הוא כותב וד"ל, אז לא ברור מה בדיוק הכוונה, אבל ברור שהוא מפליג עד אין חקר בחב"ד דקדושה, בשכל, של אדמו"ר הזקן, אז אם אחר כך אומר שרבי זושא עלה למעלה מזה היינו שהוא בכתר – למעלה מחב"ד יש כתר עליון. כותב שאדמו"ר הזקן הכי חביב אצלו, כמו בן ממש, וכל הדברים האלה שמפליג עליו, ואחר כך אומר שיתן לרבי זושא להיות רבי כי כבר עלה למעלה מזה הדרך, כלומר שמקומו בכתר. מה זה כתר? כדי שנפתח בענין המיוחד של הרבי ר' זושא, בעל ההילולא של ב' שבט – יש בכתר חיצוניות ופנימיות. חיצוניות הכתר זה רצון שלמעלה מטעם ודעת ופנימיות הכתר זה תענוג – תענוג בעבודת ה' יתברך. כשלומדים תורה עם תענוג – כך צריך לעשות כל יהודי, כך ללמוד כל בחור ישיבה – כשמקיימים מצוות בתענוג, שאוהבים יהודי וגומלים חסד בתענוג, "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים". הענין של רבי זושא זה תענוג – תענוג אין סוף בעבודת ה'. מי שיש לו תענוג אין סוף כשלומד תורה, כשמקיים מצוות, כשאוהב יהודי ועוזר לו בטבעיות (גם בלי לחשוב שזה מצוה), ובטבעיות אף מוכן למסור את נפשו עליו – זה הענין של רבי זושא. הרמז הראשון לכך בשמו: אנו קוראים לו רבי זושא, אבל כשהוא חותם את שמו – גם בהסכמת התניא וגם במכתבי הגניזה, שרבים מהם מודפסים בסוף אות-תורה למגיד (במהדורה החדשה), שם הרבה מכתבים שנוגעים למגיד וגם הצוואה שצטטנו (והרבי אמר שבכל בית יהודי צ"ל כש"ט, או"ת ותניא) – זה משולם זוסיא (זה השם המלא האמיתי, כך עלה לתורה). זוסיא או זושא זה מתוק, זיס, זה כבר אומר שזה יהודי מתוק. עוד יותר, **משולם זוסיל** = **תענוג** (= **חדוה** בריבוע). אם כן, היהודי הזה הוא יהודי של תענוג.

[השלמה: רק חלק המילוי של **משולם זוסיל** = **שע**, שע נהורין, גם צורה של שעשוע. כשמחשבים את שמו במספר קטן – הוא החזיק עצמו קטן, ויכול מאד שתוך כדי זה עשה את החשבון של שמו במספר קטן – זה עולה 43, העולה **גדול** במספר רגיל, כמה שמקטין את עצמו הוא נעשה גדול. יש פה איזה רמז ל"מאן דאיהו זעיר איהו רב". זה מתקשר לאחד ממכתבי הגניזה, שאחרי הסתלקות המגיד רבי אברהם המלאך כותב לו ומשמע שקצת מוכיח אותו שמדי מקטין את עצמו, וכותב לו ששמענו שנינו מהמגיד ש"צריכים להיות גורנישט, אבל לא קטן, אדרבה, מאד גדול, כמו שכתוב 'ויגבה לבו בדרכי הוי'". זה בפני עצמו דבר יפה, שצריך להיות גורנישט, אבל לא קטן. מי שהוא גורנישט לוקח הכל מרישא דאין,

או "החכמה מאין תמצא" – רישא דאין זה תענוג מהתאיינות. באמת הפרצוף הכי גדול, שהוא הפנימיות של כל שאר פרצופי האצילות, זה פרצוף עתיק – החיות הפנימית של הכל, מקור חיים. גם בפשטות זה מתקשר לאותו מאמר "מאן דאיהו זעיר איהו רב", וזה הרמז הנ"ל במספר קטן. בפרצופים הוא פרצוף עתיק יומין, **תענוג** זה **חדוה** בריבוע **ועתיק יומין תענוג** עולה **לה** בריבוע (**מט** במשולש), שנקודתו האמצעית היא **תריג** (זאת אומרת שהולך טוב מאד יחד עם עתיק יומין).]

ההילולא שלו, שביום ההילולא כל עבודת ה׳ במשך כל ימי חייו מתרכזת ועולה ביחד, והאור הזה מתחדש מדי שנה בשנה, אפילו בדרגה יותר גבוה משנים עברו. כלומר, מחרתיים, ב׳ שבט, אפשר לקבל את האור של הצדיק הזה. בהשגח"פ ההילולא שלו ממוקמת בלוח השנה שלנו, הכי קרוב לאמצע בין הילולת אדמו"ר הזקן – חברו הטוב ביותר – לבין י׳ שבט, ההילולא של האדמו"ר הקודם, הרבי הריי"צ. זה בדיוק שבוע ימים אחרי כ"ד טבת ושבוע ימים ויום (הכי קרוב שיכול להיות) לפני י׳ שבט. זה שיש כזאת השגחה פרטית – וכאמור, ההילולא, היראצייט של כל צדיק, זה קשור לעצם שלו – סימן שהוא ממוצע מחובר. זה שהוא חבר של אדמו"ר הזקן אנו יודעים, אך מה יכול להיות הקשר שלו לאדמו"ר הקודם, שחי הרבה הרבה שנים אחריו? הרבי ר׳ זושא הוא הכי מבוגר וגם חי הכי הרבה זמן מבין כל תלמידי הבעל שם טוב וכל תלמידי המגיד – **צח** שנים (כמעט מאה). הוא נולד בשנת תס"ב והסתלק בשנת תק"ס, 13 שנה לפני הסתלקות אדמו"ר הזקן. אחרי הסתלקות אדמו"ר הזקן היה עוד פרק זמן שזה החיים של אדמו"ר הזקן – 67-8 שנים – עד שנולד הרבי הקודם, הרבי הריי"צ, והרבי הריי"צ חי שבעים שנה והסתלק בשנת תש"י. מה יכול להיות הקשר ביניהם? זה שהוא חי הכי הרבה שנים זה גם רמז שהוא בחינת עתיק יומין בלשון הקבלה והחסידות, שזה כינוי לפנימיות הכתר – לתענוג. כשמספרים את זה בספרי תולדות החסידות לא אומרים צ"ח, אלא שכמעט הגיע לגיל 100. "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם" – דורשים את זה בחסידות שכבר לא רואה את ההעלם של העולם – ורבי זושא כמעט הגיע לגיל הזה. הוא היה 15 שנה מבוגר מאחיו הגדול, הרבי ר׳ אלימלך, בעל הנעם אלימלך, והוא הסתלק הרבה שנים אחריו. יש ווארט שלא רק "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", שבטל מן ההעלם, אלא שדורשים "כאילו מת" – מי שמגיע לגיל הזה, מה שהוא מת אחר כך זה רק כאילו, על דרך "יעקב אבינו לא מת" ורק "כאילו מת" (כמו שחז"ל אומרים בפירוש בגמרא, שספדו אותו וקברו אותו, אבל הכל היה כאילו – מה שנקרא היום וירטואלי). יש גם דיוק לגבי הגיל המדויק שלו – צ"ח – שזה בדיוק שני שליש מחיי יעקב, קמ"ז שנים.

שאלנו מה יכול להיות הקשר בינו לבין הרבי הקודם, שיום ההילולא שלו חל בדיוק בין כ"ד טבת ל-י׳ שבט. חוץ מזה שהרבה פעמים מספרים עליו בחב"ד, והרבי שלקח פתגמים ושם ב"היום יום" מביא שני ציטוטים חשובים ביותר מהרבי ריי"צ בשם רבי זושא – אולי נביא בהמשך – אבל יש מה שלא מובא ב"היום יום", סיפור שסיפר הרבי הריי"צ על הרבי ר׳ זושא. שפעם ישבו תלמידי המגיד, כולם צדיקים בעלי רוח הקדש, רבי אלימלך, רבי פינחס בעל ההפלאה, רבי שמעלקא, ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב. תוך כדי שהתוועדו יצא מכולם שהם רואים שעם ישראל בקרוב צריך לעבור תקופה קשה ביותר, תקופה שתדרוש מיהודים – מגדול ועד קטן – מסירות נפש בפועל ממש, ויהיה עת צרה ליעקב. ככה יושבים ורואים ברוח הקדש שלהם, שעוד מעט מגיע זמן קשה ביותר לעם ישראל, "עת צרה היא ליעקב", ויצטרכו המון המון מסירות נפש בפו"מ כדי לעבור את התקופה הזאת – ככה מדברים ביניהם. יושב בצד ומקשיב הרבי ר׳ זושא, ואומר כדרכו בקדש – שהיה מדבר, במיוחד על עצמו, היה תמיד מדבר בגוף שלישי – "און זושא זאגט, זושא ויל ניט מסירות נפש און תורה ומצוות, זושא ויל מקיים תורה ומצוות

בריש גלי" (וזושא אומר: זושא לא רוצה מסירות נפש על תורה ומצוות, זושא רוצה לקיים תומ"צ בריש גלי). בזה נגמרה ההתוועדות – כולם אמרו לחיים והלכו הביתה. קודם כל, מה רואים כאן? זה חוזר בהרבה סיפורים – הזושא שמדבר עליו בגוף שלישי זה גם הזושא הזה, וזה גם כלל ישראל. אם הוא אומר שזושא לא רוצה לקיים תומ"צ במס"נ אלא בריש גלי, אז מי זה? זה לא רק הפרט הזה, אלא כל עם ישראל. אומר הרבי הריי"צ שמכח האמרה שלו שזושא לא רוצה מסירות נפש הוא הועיל ופעל לדחות התקופה הזאת – שהחבריא ראו אותה ברוח קדשם – בהרבה הרבה שנים, ולא רק שהועיל לדחות את זה בהרבה זמן אלא גם הועיל להפחית מזה. לא לבטל את מה שהחבריא קדישא ראו, אלא לדחות את זה בהרבה דורות ולהפחית מזה במדה רבה. עד כאן דברי הרבי הקודם. זה סיפור, אבל כל אחד יכול לנחש ולהתבונן למה יכולים לרמוז הדברים האלה. והדבר הכי פשוט, שאם גם הסיפור וגם מסקנת הסיפור יוצאים מפי הרבי הקודם, הרבי הריי"צ, בעל ההילולא של י' שבט, הוא ודאי וודאי (בדרך אפשר) התכוון לדור שלו עצמו, הדור של השואה. זה ודאי הזמן הקשה ביותר לעם ישראל מאז היותנו לגוי, ולחשוב שזה היה יכול להיות עוד יותר גרוע זה מבהיל את הרעיון לגמרי. בכל אופן, אם ההשערה הזאת נכונה, אז הרבי ר' זושא דחה את זה בכמעט מאתיים ושנה וגם פעל מה שפעל.

בכלל, בנוגע לשואה, ידוע שרבי זושא ואחרי הרבי ר' אלימלך היו עושים גלות ונודדים בעיירות ובארצות אירופה, ובכל מקום שהיו מגיעים היו עושים איזה תיקון – אולי נספר עוד סיפורים כאלו – וסיפור מפורסם וידוע שהגיעו לאושביץ, ושם עמד מולם השטן ואמר שאם אתם נכנסים לכאן אני פונה מכל עסקי ורק עוסק בכם, לגמור אתכם, ולכן באמת לא נכנסו לשם. זה עוד איזה סיפור שמקשר בין האחים הקדושים האלה, במיוחד הרבי ר' זושא, לבין השואה (שכאמור, היתה הרבה הרבה דורות אחריהם). בין הצדיקים, תלמידי הבעל שם טוב, הנשיא של עם ישראל בדור של השואה זה הרבי הקודם, הרבי הריי"צ, והוא אמר את הווארט הזה, את הסיפור הזה על הרבי ר' זושא. אז כנראה שיש פה איזה קשר בין הרבי ר' זושא לרבי הריי"צ. הרבי ר' זושא הוא זה שמקבל את כל היסורים של עם ישראל, יותר מכל צדיק אחר – הוא קבל על עצמו כל ראש השנה, כל ראש השנה היה עושה "מי שברך" לקהילה שלו, והיה מברך את עצמו שבשנה הבאה הוא יזכה לקבל על עצמו את כל היסורים שמגיעים לעם ישראל. הוא בקש מהציבור לענות אמן, וחסידיו לא רצו, אבל הוא תבע חזק מאד שיענו לו אמן על ה"מי שברך" הזה. כמו שהאריך ימים יותר מכל צדיקי החסידות, גם ידוע שזכך את גופו יותר מכל שאר הצדיקים (יש על כך הרבה סיפורים, ולא יודע כמה נספיק הערב לספר). בכל אופן, הוא זה שחי וחווה את הדור, את הכלל, אולי יותר מכל אחד אחר. יש גם כן רמז פלאי, שמשמש אסמכתא לכך שהוא ממוצע מחבר בין אדמו"ר הזקן (כד טבת), גאון הגאונים, לרבי הריי"צ. מבין אדמו"רי חב"ד הכי דומה בקווי אופי לרבי זושא זה הוא – שניהם היו גאוני עולם, אבל הסתירו את זה בתכלית. כמה מתלמידי המגיד אמרו שמתפלאים איך רבי זושא היה רב 15 שנה באיזו עיר, והצליח לפעול שהעולם ישכח את זה ויחזיקו אותו כמי שלא יודע ללמוד. אף על פי כן ידוע שאדמו"ר הזקן היה מכנה אותו "שר התורה". לא סתם בן תורה, אלא את אותו תלמיד של המגיד שהכי הוחזק כלא-למדן גדול, אדמו"ר הזקן אמר עליו שהוא שר התורה. בנקודה הזאת, יש בהחלט איזה קו דומה בינו לבין הרבי הקודם. כולו מסירות נפש, כולו עם ישראל – גם הרבי הקודם התייסר אולי בגופו יותר מכל אחד מהצדיקים (וזה שמתייסר גם מזדכך מאד מאד). בזכותם עם ישראל הצליח לעבור את השואה, לקראת הגאולה האמיתית והשלימה שעדיין בדרך – עברנו את השואה ומתקדמים לקראת הגאולה, "כי נפלתי קמתי, כי אשב בחשך הוי' אור לי". אמרנו שיש רמז מופלא, למי שיש לו חוש בחשבון, ששמותיהם של אדמו"ר הזקן והרבי הריי"צ – **שניאור זלמן יוסף**

יצחק – זה בדיוק פעמיים **משולם זוסיל**, הוא הממוצע המדויק בין שמותיהם, בדיוק כשם שההילולא שלו בדיוק באמצע ביניהם (השלמה: הרמז הזה מתחזק כשעושים את כל רמות החשבון שלו: מספר סידורי = **חזק**, מספר קטן = **גדול**, מספר קטן מספרי = 7, יחד זה 165 – בדיוק ה׳כנף׳ ממנו לשניהם, היינו כשמוספים לשמו את שאר רמות המספר מקבלים **שניאור זלמן** ואם מורידים אותן משמו מקבלים **יוסף יצחק**). בין היתר, הרבי הקודם כותב שמשיח יבוא בעיקר בשביל היהודים הפשוטים – גם ילמד תורה עם האבות ועם משה רבינו, ישבו לפניו הרבה תלמידים מכובדים ביותר, אבל זה לא עיקר ענינו. עיקר ענינו לקרב את היהודים הפשוטים, כמו הבעל שם טוב. שוב, יוצא כאן, לפי סדר השנה, שמתחילים מאדמו״ר הזקן, אחר כך רבי זושא ואחר כך הרבי הקודם.

מה שעשינו עד כאן זה רק חימום, הקדמה. נעשה הפסקה, נשיר איזה שיר, ואז נמשיך לספר סיפורים יותר פרטיים, שגם מתוך מגוון הסיפורים אפשר לבנות איזה פרצוף, איך רואים את האישיות שלו משתקפת דרך כל הספירות. אם כי שמנו אותו בעיקר בפנימיות הכתר, תענוג, אבל בפרצוף יש את כל הספירות וסיפורי הצדיקים באים להמחיש את כל מגוון כחות הנפש. לפני זה רצינו להתחיל במשהו כללי, לקבל השגה מי זה הצדיק הזה – הרבי ר׳ זושא מאניפולי.

[אולי יש ניגונים שאוהבים כאן? צריך להיות בכל ישיבה כמה בעלי מנגנים שמתחילים את הניגונים.]

כתר: פעם אחת בא מישהו למגיד, תלמיד חכם אחד, והוא שאל את המגיד שיסביר לו מה הפירוש בחז״ל שכתוב במסכת ברכות בסוף פרק הרואה ש״כשם שחייב לברך הטובה כך חייב לברך על הרעה״, והגמרא מסבירה ״לקבולי בשמחה״. אותו רב או ת״ח שואל את המגיד – היתכן? איך יכול להיות כזה דבר? המגיד אמר שיש לי תלמיד שיסביר לך את זה – לך לרבי זושא תלמידי ושאל אותו. זה סיפור, ווארט מפורסם, שאותו אחד הלך לרבי זושא לשאול אותו, ורבי זושא התפלא מאד – אני לא מבין למה הרבי שלח אותך אלי, הרי אני בכלל לא מבין את הדבר הזה, לא יודע מה זה ״לברך על הרעה״ כי איני יודע מה זה רעה, בחיים לא חוויתי רעה ואיני יודע מה זה. אנחנו לא יכולים לחזור על זה בתמימות, אבל הוא אמר את זה בתמימות, עם כל האמת שלו. זה שהוא לא יודע מה זה רע בחיים – לא יודע מה זה להרגיש רע, שעשית לעצמך רע או חבר עשה לך רע או ח״ו הקב״ה עשה לך משהו רע. כשיש רע תמיד מאשימים מישהו, ובין ביודעים ובין שלא ביודעים מאשימים את ה׳ שהביא את הרע לעולם ואלי, וצדיק שלא יודע מה זה רע כמובן שלא מאשים אף אחד אף פעם בשום דבר. התכונה הזאת משקפת את הכתר שלו, עליו כתוב ״לית שמאלא בהאי עתיקא כולא ימינא״ – שמאל, בהשתלשלות, זה רע, והיות שבכתר אין אפילו שרש של שרש של שרש שמה שמשתלשל להיות רע, אלא ״כולא ימינא״, הכל טוב, אז לומר באמת מה שהוא אמר כאן זאת אומרת ששמה הוא נמצא, אותו מקום של תענוג שאמרנו קודם. אמרנו שעצם השם זושא, בו הוא מוכר בעולם, זה לשון מתיקות, ומשולם זה שלמות. כמו שדורשים שירושלים זה שלמות היראה, כך משולם זוסיל זה שלמות המתיקות, ומי ששלם בזה לא יודע מה זה רע – כמו שכתוב על הקב״ה, ״לא יגורך רע״. אם ״לא יגורך רע״, שלא גר אצלך רע, גם אין לך שום פחד ומגור מסביב מרע. אין שום פחד משום רע בסביבה שיכול אי פעם לפגוע בי לרעה – לא חוויתי רע וגם לא אחוה רע לעולם, ״לית שמאלא בהאי עתיקא כולא ימינא״.

שוב, ננסה לעבור בקיצור את הספירות, ולספר ווארט או סיפור שממחיש את הרבי ר׳ זושא את המכלול של כל הספירות אצלו.

חכמה: חכמה זה תורה, "אורייתא מחכמה נפקת". אמרנו שעל פי פשט חשבו, והוא עזר למחשבה הזו, שהוא לא כל כך למדן כמו שאר הגאונים חבריו. והנה, אדמו"ר הזקן אומר שלא רק שהוא בן תורה, אלא שהוא שר התורה, יותר מכולם. יש על זה כמה סיפורים חשובים. יש שני סיפורים לגבי אדמו"ר הזקן עצמו, למה הוא נתן לו את הכינוי הזה.

הרבה פעמים התלמידים הגאונים אצל המגיד היו יושבים ומתדיינים באיזו סוגיא בגמרא או בפוסקים, וככלל אחרי הרבה הרבה יגיעה היו עולים על הפשט – "יגעתי ומצאתי תאמין" – אבל היו פעמים נדירות שאחרי הרבה יגיעה לא הגיעו לפשט. יש שני סיפורים כאלו על אדמו"ר הזקן. פעם הוא ישב והתפלפל ברמב"ם עם בעל ההפלאה, דנו הרבה ולא הגיעו לישוב טוב, אז שאלו את המגיד ששלח אותם לרבי זושא (לפי גירסא אחת, שהוא זה ששלח) – מה זה שאם יש קושיא עמוקה שאדמו"ר הזקן ובעל ההפלאה לא יודעים פשרה שולחים אותם לרבי זושא? הם הלכו אליו – או, לפי גירסא אחרת, ראה אותם לומדים ומתלבטים – והוא הלך לחדרו ואז חזר ואמר להם את הפשט, הפירוש הנכון, דבר מופלא ביותר. איך זה? הוא אומר שכל פעם שקשה לי משהו, מאז שהייתי צעיר – בחור בגיל שלכם, שיושבים כאן – אם זה היה קושיא ברש"י הייתי בוכה, פונה ישירות לרש"י, ואומר שאיני מבין את מה שאתה כותב, עד שמתוך בכי רש"י היה מתגלה אלי ומסביר לי את הפשט, וככה זה מעודי. גם עכשיו, פשוט קצת בכיתי ובקשתי מהרמב"ם שיסביר את עצמו, למה התכוון בדבריו, עד שהוא בא והסביר.

סיפור עוד יותר מופלא מזה: פעם אחד אדמו"ר הזקן התפלפל ברא"ש עם רבי אלימלך (אחיו של רבי זושא), והתקשו באיזה סוגיא ברא"ש בלי לצאת מזה, התדיינו ב"מלחמתה של תורה" אחד עם השני. כל זה באמצע הלילה, כששניהם יושבים ליד שולחן עם נר דולק, לאורו הם לומדים את הסוגיא. מתקרב רבי זושא, מקשיב קצת, ויש לו לולקע – מקטרת – אז הוא נגש לנר שדולק על השולחן ומדליק ממנו את הלולקע, ותוך כדי זה הנר כבה והוא הולך. אז הם מדליקים את הנר – היתה אפשרות – וממשיכים ללמוד. אחרי כמה דקות הוא מתקרב שוב, נגש לנר עם הלולקע, שם את זה על האש, מדליק את זה ומכבה את הנר. כמובן שאין פה שום קפידא עליו – עוד הפעם הדליקו את הנר, והסיפור חוזר עוד פעם ועוד כמה פעמים, עד שהבינו יש דברים בגו. אומרים לו – רבי זושא, אח יקר, מה אתה עושה לנו? אנחנו לומדים תורה, מה אתה מכבה כל פעם את הנר עם הלולקע שלך? הוא אמר להם – הבחנתי שתוך כדי הלימוד המאומץ שלכם אתם קצת יוצאים מהדבקות האלקית שלכם. כל כך שוברים את הראש על הרא"ש עד שיוצאים קצת מהדבקות, לכן אני צריך להפסיק אתכם. בכלל, זה אחד מיסודות החסידות – שהלא-חסידים התנגדו לו בחריפות – שמדי שעה או פחות משעה צריך להפסיק רגע בלימוד כדי להדבק בנותן התורה (זה כתוב מפורש כבר בפרי הארץ). כמו שצריך לברך בתורה תחלה, כדי להרגיש את נותן התורה, כך צריך גם תוך כדי הלימוד מדי פעם. הלמדנים הלא-חסידים מאד התנגדו לזה, אבל צריך כל פעם לחדש את הדבקות. כאן זה סיפור של חסידים, צדיקים הכי גדולים, אבל בא רבי זושא לאחיו רבי אלימלך (אחיו הקטן, אך הוא היה אומר שהוא נעלה ממנו, וכמובן גם העריך את אדמו"ר הזקן כגאון וצדיק) ומפסיק את לימודם, וכששאלו למה אמר כי הפסיקו מהדבקות. אז הם שואלים בתמימות – ומה יהיה עם הרא"ש? דבקות זה טוב, אבל גם צריך להבין – אז הוא הסתכל רגע בספר ואמר להם את הפירוש ברא"ש. הם יוצאים מהכלים לגמרי – היהודי שחושבים שלא יודע כל כך ללמוד ברגע אחד קולע אל המטרה ולא יחטיא בכהוא זה, ואומר את הפירוש הכי נכון שיכול להיות. אחרי הסיפור הזה אמר אדמו"ר הזקן שאת הפשט שהוא אמר ברא"ש גם הרא"ש עצמו לא ידע – פשט כל כך מופלא –

ומביאים לזה אסמכתא (זה כתוב בדא"ח), שמי שמחבר חיבור עם גאונות אמיתית, רוה"ק ויראת שמים צרופה, אז כמו ש"שכינה מדברת מתוך גרונו של משה" גם השכינה מדברת מתוך עטו של ת"ח אמיתי, ומתוך דבריו (הרמב"ם, הרא"ש, כמובן חז"ל) השכינה מדברת דברים שגם המחבר לא שער בשכלו שיצא מעטו, כמו שלא שער מה שיוצא מפיו. יש הרבה דוגמאות וסיפורים כאלו, וזו גם דוגמא.

נספר עוד שני סיפורים רק בענין זה של חכמת התורה של רבי זושא, רוצים להדגיש מאיפה הוא לוקח את תורתו. יש סיפור מפורסם שפעם אחת בעיירה בא יהודי והתלונן שלא מזמן אביו נפטר לעולמו, ור"ל הוא בא כל יום אליו בחלום ואומר לו להמיר את דתו, ר"ל – מה צריך לעשות? אז בלי לחשוב אפילו פעמיים רבי זושא אמר לו ללכת מיד לקבר אביו, לחפור את הקרב, ותראה ששתי-וערב מונח על הארון שלו, וברגע שתוציא את זה הכל יסתדר. באמת עשה, ורק שאכן מונחות שתי קורות בצורת שתי וערב על הארון, והסיר את זה – והכל נפתר. סיפור זה היה למופת והתפרסם בכל מקום, והגיע לאזני הגר"א (תיכף נספר עוד סיפור על קשר בינו דווקא לגר"א), והגר"א הגיב בפליאה – הוא ידוע כאחד שלא יודע ללמוד, והרי העצה שלו זה רמז עמוק באיזה סוגיא בתלמוד ירושלמי, הוא יודע מסוגיא זו בירושלמי שיכול להסיק משם עצה זאת? הדרים הגיעו בחזרה לרבי זושא, מה הגר"א הגיב כששמע את הסיפור, ואז הוא אמר שהאמת איתו – אני לא יודע ללמוד, וודאי איני מכיר ירושלמי זה בכלל, אלא שמאותו מקום שהתלמוד ירושלמי לקח את זה גם אני לקחתי את זה. אם כן, רואים שהוא לוקח דברים מהמקור. יש מי שבתורה שלו נגיש למקור. צריך להבין – באיזה זכות הוא נגיש למקור אל התורה?

נספר עוד סיפור, הכל סיפורי תורה של רבי זושא. פעם אחת המגיד אמר לו – זושא, למה אתה לא מטייל בעולם? עולם גדול, יש הרבה מה לראות. המגיד אומר לו כך, אז מיד לוקח את הפעקלע ויוצא לדרך. הגיע לעיירה רחוקה מאד ממעזריטש, סמוכה לעיר פראג, ונכנס לאיזה אכסניא שם ומוצא אחד תלמיד חכם שיושב מאד מאד חזק – בתוך המלון, ליד התנור – ולומד מאד אינטנסיבי תורה ופוסקים. אותו ת"ח היה בעל התורת יקותיאל מגדולי תלמידי הגר"א, ובקשו ממנו לשבת על כסא המהר"ל מפראג – תפקיד מכובד, להיות הרב של פראג – אבל מדורי דורות היה מנהג בפראג שלפני שמזמינים מועמד להיות רב, שכאשר נכנס לעיר כבר מקבלים אותו בכבוד מלכים, אבל לפני כן אתה נשאר בעיירה סמוכה, וכל הת"ח של העיר מכינים סוגיא קשה שלא מבינים, מציעים לפניך, ונותנים לך כמה זמן שאתה רוצה כדי לעיין בסוגיא. חוזרים אחרי הזמן שקצבת, ואם אתה פותר את הבעיה שלהם לשביעות רצונם מקבלים אותך לרב, ואם לא – שלום. כך היה – הציעו לו להיות הרב של פראג (בסוף הוא התקבל, בזכות רבי זושא), וכמנהגם הושיבו אותו במלון בעיירה סמוכה, הגיעו אליו והציעו את הקושיא הקשה, והוא אומר שיתנו לו שלושה ימים. יש לו שלושה ימים לעיין היטב ולהמציא את הפתרון, היישוב הישר לסוגיא. הוא יושב שם ולומד חזק מאד, ורבי זושא מתחיל קצת 'להשתולל' מסביב – לוקח את הלולקע ועושה המון עשן, אחר כך מסתובב עם נעלים מיוחדות שעושות המון רעש. כך הולך מסביב, עושה המון עשן והמון רעש. זה היה רב גדול – הקפיד, אבל לא הרבין לו אלא רק העיר, תתחשב בי – אני רוצה ללמוד ואתה מפריע. אז תוך כדי שהוא מעשן ודופק ברגליים הוא אומר 'אתה בין כה וכה לא תבין...'. כך זה הולך – הוא מנסה ללמוד חזק, והוא מסתובב עם הלולקע והנעליים ואומר לו 'בין כה וכה לא תבין את הסוגיא'. כך זה כמה זמן, אז בסוף התורת יקותיאל שואל אותו – ואתה יודע? הוא אומר שודאי שכן. שואל אותו מה הבעיה, מסתכל בספר, ומתחיל קודם כל ללמוד את הסוגיא – פשט הגמרא, רק לקרוא את המילים. הוא שמע איך שהוא לומד את הגמרא, גם במתיקות וגם בטוב טעם שכלי שמעולם לא

שמע בפשט גמרא, אז עוד לפני שהתחיל לתרץ את הקושיא הוא יוצא מהכלים. זה מגרה אותו, הוא רוצה עוד, אבל רבי זושא עוצר ואומר לו שאתה שומע שאני יכול ללמוד, אבל אני מוכן לומר לך את הפשט בתנאי שתשבע לי בשבועה חמורה שאם תשמע את הפשט הנכון ובזכות זה תהיה רב אז תבקר אצל רבי – המגיד ממעזריטש. תבוא להכיר מי זה שאתה ורבך כל כך מתנגדים עליו ומחרימים אותו. לא היתה לו ברירה, והוא נשבע לו. באמת הוא אמר לו את הפשט, וכעבור הזמן הקצוב הגיעה המשלחת מפראג, הוא חזר על הפשט הזה והם יצאו מהכלים וקבלו אותו בכבוד מלכים להיות הרב של פראג. כמו שר המשקים, "וישכחהו" – הוא שכח. עבר זמן, שנה שלמה, והוא שכח מכל הענין – כעת הוא משמש כרב בפראג (בעל התורת יקותיאל, מגדולי-גדולי האחרונים). חזר אליו רבי זושא, בקר אותו במיוחד, ואומר לו שנשבעת לי ואתה צריך לקיים זאת. הוא אמר לו שילך לשאול את רבו, הגר"א, אם צריך לקיים את השבועה, והגר"א פסק שהוא חייב לקיים זאת (אף על פי שהגר"א חשב שהכת הזאת לא בסדר, כפי שנספר בהמשך, פסק כך – זה חידוש). הוא נסע למעזריטש, ישב שם פרק זמן, ויצא מהכלים מהקדושה שם (היתה שם גם תורה, אבל זה היה מהקדושה שהוא הרגיש במקום הזה). הוא חזר לגאון וספר לו בהתפעלות עצומה שנסעתי למעזריטש, ומימי לא חוויתי מקום מלא קדושה כמו המקום הזה, לכן אני מפציר בכך, רבי (וזה תלמיד מובהק), שתבוא גם אתה למעזריטש, לרבי שאתה מחרים ופוסל. אז הגר"א סיפר לו סיפור, שלפני כך וכך שנים ישבתי על השולחן בבית המדרש (לא בביתי) ולמדתי תורה, וישב לידי בחור וכל הסוגיות שעסקתי בהן הוא עוסק, ועוד לפני שאני מספיק לומר את החידושים הוא כבר אמר אותם. חששתי שמן הסתם הוא מהסטרא אחרא, לכן מיד הסתלקתי משם – כזה דבר פלא לא יתכן שיבוא מצד הקדושה, וזה ודאי בא מהסט"א. אותו דבר במעזריטש, אני חושב שכל מה שהרגשת שם, אולי זה הסט"א – מעשה שטן – כך הגר"א אומר לבעל תורת יקותיאל. אז הוא ענה לו שחז"ל אמרו שהשטן זה היצר הרע, אז למה אתה חושש מלנסוע שם שמא זה מעשה שטן, סט"א, אולי זה היצר הרע שלך? הגאון מוילנא לקח את זה ברצינות, לא היה לו תירוץ למה לומר על מישהו אחר שזה הסט"א – אולי זה היצה"ר שלך, מי אומר איך השטן מתלבש? איך שהסיפור כתוב הוא היה על סף נסיעה עם תלמידו למעזריטש, אבל בני ביתו עכבו בעדו. זה סיפור שרבי זושא כמעט הביא את הגר"א למעזריטש. ידוע שרמ"מ מויטבסק ואדמו"ר הזקן באו לגר"א והוא חשש שזה הסט"א וברח מהחלון, ועד סוף ימיהם הצטערו שלא שברו את הדלת ותפסו אותו בכח, ואז היו מוכיחים לו שזה מצד הקדושה והיה שלום על ישראל. רואים שכאן גם רבי זושא שייך לזה, וזה שליחות של המגיד – שאמר לו ללכת לטייל. אם שולחים את רמ"מ מויטבסק ואדמו"ר הזקן, שני הגאונים הכי גדולים, להוכיח לו שהחסידות בסדר ב'לומדות' זה יותר מובן, אבל כאן רואים ששולחים את רבי זושא לעשות זאת בעקיפין – יהודי שנראה כמי שלא יודע ללמוד, אבל לוקח את הדברים משרשם. "החכמה מאין תמצא" – הוא לוקח את הדברים, מהתענוג שהוא "רישא דאין". מי שהכל אצלו טוב, והרי "אין טוב אלא תורה", אז הכל אצלו תורה חדשה, ומשם הוא יונק את האמת והאמת לאמיתה של התורה, מן המקור. זה "החכמה מאין [של התענוג] תמצא" – זו החכמה של הרבי ר' זושא.

[השלמה: עוד סיפור של לימוד תורה – הוא בקש מרבי שמעלקא ללמוד איתו, ורבי שמעלקא התנה שילמדו רק פשט – רבי שמעלקא תרגם "מאימתי" ליידיש, ואז רבי זושא אמר שאפשר לתרגם מאימה ופחד והתחיל 'להשתולל'. זה גם דרך הלימוד, וזה גם כל הלימוד – המלה הראשונה של תורה שבעל פה היא אימה, "מה להלן באימה וכו'". זה עוד ענין של "והחכמה מאין תמצא" – זה תענוג, אבל "גילו

ברעדה״, הולך ביחד עם יראה עילאה. או, נאמר אחרת, זה תענוג שמקבל לא רק מהחסד דעתיק אלא גם מהגבורה דעתיק (פנימיות מו״ס, מקור הלימוד, שהלימוד צריך לקבל מהגבורה דעתיק).

כמו שיש שבעה דברים שלומדים מגנב, כך יש שלושה דברים שלומדים מתינוק – מהמגיד ממעזריטש – שמה שרוצה הוא מבקש בבכי (כתר), תמיד בתנועה (חכמה, כל חי מתנועע), תמיד שמח (בינה). זה המוחין, ומסביר במיוחד לבחורי ישיבה איך לומדים – צריך את כל הדברים האלה ללמוד מרבי זושא, שאם לא מבינים משהו צריך לבכות כמו תינוק, וגם מתנועעים ומתרוצצים קצת, וגם צריכים שהדברים יהיו שמחים כנתינתם מסיני. זה ההשגה בסוף – שה׳ רוצה שמחה, שמחה על השגה שלא לפי הערך. הבכי זה שאני מונח אצלי שאני לא לפי ערך התורה, לכן בכי זה לעורר רחמים ממקור הרחמים בכתר, שאיני שייך לזה באמת. ככל שיש בכי מתוך אי שייכות, כך יותר מרגישים את טובת ה׳ במה שנותן בסוף וממילא יותר שמחים בהשגה. את כל דרך הלימוד לומדים מרבי זושא. מה שיש תנועה לפני השגה זה כמו שהוא ברח מהפריצה – כדלקמן ביסוד – ואז הוא קבל השגות, שזה ״יסוד אבא ארוך ומסתיים ביסוד ז״א״. בכי-תנועה-שמחה, ככה ממשיכים את התורה מהמקור. הכל מתמתק ביחד בפירוש שלו ב״מאימתי״, כדלקמן, שהוא כמו כלי לכל זה

החידושי הרי״מ אמר שמתוך כמה ציטוטים של רבי זושא בנעם אלימלך רואים שהיה גאון מובהק.

הצמח צדק סיפר לתורת חסד, תלמיד מובהק של הצמח-צדק, סיפור בשם אדמו״ר הזקן על רבי זושא – שפעם הוא יצא החוצה ואמר ״כי אראה שמיך וגו״ ותפס אותו פחד ששלשל דם שלושה ימים, וכשאדמו״ר הזקן ספר זאת התעלף בעצמו ובקושי העירו אותו. זה מצורף ל״מאימתי״ – גם הפחד והיראה שלו, וגם צורת הלימוד שלו, כי השרש של זה הוא גבורה דעתיק. זה סיפור של יראה אותו, שהוא חידוש גם בהיכל היראה.

עוד משהו יפה לגבי הלימוד-החכמה: אדמו״ר הזקן אמר עליו, כשהוא התחיל פעם ראשונה ללמוד את העץ חיים, הוא רק אמר את שלוש המלים ״כשעלה ברצונו הפשוט״ מיד התעלף ואנחנו אומרים סובב כל עלמין ועיקרא ושרשא דכל עלמין וכו׳ וכו׳ וזה לא פועל עלינו שום דבר.]

בינה: כתוב שבינה זה מבין דבר מתוך דבר. נאמר בקיצור – יש לו עין בוחנת, הוא לומד שבעה דברים מגנב (זה כתוב ב״היום יום״). צריך להיות ״הלומד מכל אדם״, גם מגנב, והוא לומד ממנו שבעה דברים. היכולת ללמוד מגנב זה גם המתקת הדין בשרש, שייך לבינה. נאמר את זה בקיצור – זה דבר שדובר עליו באריכות – את שבעת הדברים לפי סדר הספירות: זריזות (״זריזותיה דאברהם אבינו״, חסד, ויש כמה תורות של אחיו, בעל הנעם אלימלך, שמסביר שזריזות זה ספירת החסד), מעמיד עצמו בסכנה (גבורה), דבר קטן חשוב אצלו כדבר גדול (כך אצל גנב מקצועי, גונב לשמה, לאו דווקא דברים גדולים; התכונה שאם צריכים לגנוב הכל חשוב זה כמו בן תורה אמיתי אצלו ״דין פרוטה כדין מאה״, וזה תפארת, שיש פאר בכל הדברים, מקטן ועד גדול – גם בתורה יש ״דבר גדול, מעשה מרכבה, ודבר קטן, הויות דאביי ורבא – זה התפארת), בוטח ומקווה (בטחון אקטיבי, כח מניע לפעול וליזום, זה נצח – לא רק שיש לו בטחון פאסיבי שיהיה בסדר, אבל בשביל לקום ולעשות מעשה, במיוחד מסוכן, צריך בטחון זכרי, נצח), עמל בטרחה גדולה (הוא אוהב עבודה קשה, לא צריך חיים קלים – חושבים שגנבים כי לא אוהבים לעבוד, אבל גנב אמיתי מאד אוהב את העבודה הזאת ומוכן להשקיע בזה את כל מרצו, עובד קשה – עבודה קשה, על כל דבר, זה מדת ההוד. כשעובדים קשה ללמוד תורה זה כי אני מודה בזה ומוכן להתגייס

בכל כחותי לכך), הצנע לכת (זה אולי הכי מאפיין את הגנב, וצניעות זה תיקון הברית, היסוד, שנדבר עליו עוד יותר), אם לא מצליח פעם ראשונה הוא חוזר ומשתדל הרבה פעמים, "אין שום יאוש בעולם כלל" (כולנו מכירים פתגם זה מרבי נחמן, שבין הצדיקים הוא מלכות – גם נצח וגם מלכות – כמבואר במ"א, וזה פתגם של מלכות, זה כל ענין המלכות. איך זה הכי נוגע? נאמר את זה בדוגמה הכי פשוטה, כאן בארץ, שאם עד עכשיו ממשלה זאת וזאת וזאת לא עלו יפה לא מתייאשים – יתכן שמתייאשים מצורת הממסד, אבל לא מתייאשים ממלכות ישראל אמיתית, וצריך כל פעם לנסות מחדש ולא לומר שזה לא הולך, צריך ליזום ולנסות שוב; כמובן שכל הדברים הולכים יחד – כל פעם שאתה מנסה שוב יתכן שזה יותר מסוכן, "בנין המלכות מן הגבורות", מעמיד עצמו בסכנה, ודווקא בזכות זה בסוף הוא זוכה). מי יכול לומר תורה כזאת? זה בא מפנימיות אמא, מבין דבר מתוך דבר בהבנה עמוקה ביותר.

הדבר השני שמצוטט משמו ב"היום יום": פעם אחת יצא המגיד בשבת תשובה ודרש את הפסוק "ושבת עד הוי' אלהיך" – עשה תשובה עד שהטבע שלך ("אלהיך") יהיה "הוי'". כדרכו בקדש, ברגע שהוא שומע תורה כזו הוא יוצא מהכלים – כך היה תמיד, כדלקמן – אבל אחר כך חזר לעצמו ואמר שלא יכול להגיע לכך בבת אחת, אבל יכול לפרק את התשובה לחמש אותיות, תחת כל אות לשים סוג מסוים של תשובה, וכך לבנות את התשובה שלי מכל חמשת סוגים אלו. ומה הם? ת – "תמים תהיה עם הוי' אלהיך", ש – "שויתי הוי' לנגדי תמיד", ו – "ואהבת לרעך כמוך", ב – "בכל דרכיך דעהו", ה – "הצנע לכת" (מכנה משותף בין זה לבין הגנב). הראש הזה, שלוקחים כלל ש'גדול עלי' ומפרקים אותו למרכיבים שיאפשרו ליישם אותו זה נקרא תבונה. ללמוד שבעה דברים מגנב זה בינה עילאה (או החכמה שבבינה) ולפרק דבר גדול לחלקים קטנים כך שייקלט זה תבונה (תבונה זה קליטה). במיוחד שזה בנוגע לתשובה, שבכל הזהר, בקבלה ובחסידות, היא שייכת לבינה, כפי שאומר ישעיהו הנביא בפירוש – "ולבבו יבין ושב ורפא לו" (ואז "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם"). שני הדברים האלה – שמספרם חשוב, ז מגנב ו-ה בתשובה, "זה הדבר אשר צוה הוי'" ("משה נתנבא ב'זה'", "משה זכה לבינה") – הם בינה (שני הענינים ב"היום יום": **גנב ובעל תשובה = רועה צאן קדשים**, זה מי שראוי, כמו שאמר עליו המגיד).

אמרנו שברגע שהמגיד היה אומר את הפסוק של תחלת התורה רבי זושא יצא מהכלים, התחיל להשתולל ולצעוק, וזה כמובן הפריע לשאר התלמידים – הם לקחו אותו בידים והוציאו אותו מהחדר, שלא יפריע. כך היה כל פעם. כל תלמיד, מרוב התפעלות מתורות המגיד, יצא מהכלים באיזה שלב – לאו דווקא שהפריע, או סגר את הכלים, עצם עינים, נפל על השולחן, התעלף, כל אחד כדרכו – אבל רבי זושא מיד בהתחלה התחיל להשתולל והיו חייבים להוציא אותו. רק שנים מהתלמידים יכלו להקשיב ולקלוט כל מילה עד הסוף – אדמו"ר הזקן והוולפער (תלמיד של המגיד שקרה איתו מקרה לא טוב, שנתפס לאיזו קליפה וכל החיים עשה גלות לכפר על עצמו, ואכמ"ל – זה היה קצת זה לעומת זה, רק שנים שיכלו להקשיב למגיד עד הסוף). בכל אופן, רבי זושא מיד הוצא מהחדר, אבל אחרי שהתורה נגמרה והוא חזר לעצמו הוא חזר על כל תורת המגיד מלה במלה – הוא קלט הכל בדיבור המתחיל, ואחר כך פירט את הכל מעצמו. המגיד פעם אמר עליו שאנחנו שומעים תורה חדשה מן השמים ביחד – כל מה שאני שומע גם הוא שומע – רק שהצינור מן השמים יורד אלי, אבל ברגע שזה מגיע אלי זה מיד עובר אליו. כאילו שמקבלים את זה ביחד, אם כי שזה נשלח אלי וקודם נכנס בי, אבל מיד הוא גם מקבל את זה. רבי זושא תלמיד מובהק של המגיד, אבל הם בערך באותו גיל – יש סברא שרבי זושא קצת יותר מבוגר – ויש צד השוה.

רבי אברהם המלאך כותב את הדיבורים האחרונים של אביו, לפני שעזב את העולם הזה, וכל הדבר הזה דברים מופלאים ביותר שאין כאן המקום לחזור על כולם – במעמד הזה היו נוכחים רק רבי אברהם המלאך, רבי זושא, אדמו״ר הזקן, מהרי״ל מאניפולי. המגיד שאל אם רבי מענדלי גם שם, וכשאדמו״ר הזקן ענה שלא הוא נאנח קשות. אבל היו נוכחים היחידה הפנימית הנבחרת הזאת שהזכרנו קודם. תוך כדי המעמד הזה המגיד פנה לרבי ר׳ זושא, על ערש דוי, ואומר שאנחנו בזה ובבא תמיד נהיה ביחד, כנשמה וגוף. זה ווארט קטן, אבל משהו מבהיל ביותר, שהמגיד אומר שהיחס בינינו לעולם ועד – גם בעולם הזה וגם בעולם הזה – זה נשמה וגוף, אתה הגוף שלי ואני הנשמה שלך. אמרנו קודם שרבי זושא הקדיש הרבה, יותר מכל הצדיקים, מאמץ לקדושת וזיכוך הגוף. שבע השנים האחרונות הוא התייסר מרצונו – אחרי שכל החיים סיגף עצמו מאד (שלא כדרך הבעל שם טוב בכללות), ובשבע השנים האחרונות התייסר בצורה שלא תתואר – וכשצדיקי הדור באו לבקרו ורצו לעזור לו הם לא הצליחו, כמו שאמר החוזה מלובלין, שהוא מקבל מרצונו ואי אפשר להושיט לו יד ולהקימו (כמו שכתוב בגמרא, וכמו שיכול החוזה לעשות). הצדיקים אמרו, גם השרף מסטרליסק וגם החוזה מלובלין, שבשנים אלו זיכך עצמו כל כך שחזר להיות כמו אדם הראשון לפני החטא. אם הוא חזר להיות כזה גוף מזוכך, כמו אדם הראשון לפני החטא, לא שייך אצלו מות (שהרי לפני החטא לא היה מות), והוא מה שאמרנו שאצלו היה ״כאילו מת ובטל מן העולם-ההעלם״ לגמרי. הוא הגוף של המגיד, והיות שהנשמה-התורה יורדת לגוף הגוף מיד שומע, אבל בשביל הגוף החוויה הזאת כל כך גדולה שהוא מיד יוצא מהכלים – כמעט משתגע, משתולל – וכל עבודתו זה לזכך את הגוף עד כדי כך שיוכל לעמוד על עמדו כמשה רבינו (לא כשאר הנביאים שלא יכולים לעמוד על עומדם ונופלים בנבואה, גם זה ה״זה״ של רבי זושא). כך היתה עבודת רבי זושא, וכנראה בסוף ימיו זכה, וכל שכן לעתיד לבוא שגם אז הוא יהיה גופו. אדמו״ר הזקן מחדש שבעולם הבא הנשמה תיזון מהגוף, זה הכל יחס בין המגיד הגדול לבין התלמיד בן גילו הרבי ר׳ זושא (הממוצע המחבר בין אדמו״ר הזקן לרבי הריי״צ, כנ״ל).

נאמר עוד משהו מיוחד: ידוע שבשנת תשל״ח הרבי קבל התקף לב חמור מאד, וגם תוך כדי ההתקף – בשמח״ת תשל״ח – הוא לא התפעל בכלל. הרופאים אומרים שזה פיקוח נפש ממש, והוא לא הסכים ללכת לבית רפואה וכלום. לקח חדש ויותר עד שהתאושש, ובר״ח כסלו הוא יצא מזה (לכן עושים מזה בחב״ד יו״ט). עכשיו נאמר חידוש מאד יפה על זה, למה קבל את ההתקף בתשל״ח. הרבי כל הזמן אומר שנשיא דורנו זה הרבי הריי״צ, הרבי הקודם, אבל כששאלו אותו במשפט חילוני – העורך דין שאל אותו, הרבי לא הלך לבית משפט – מי זה ״נשיא דורנו״ שאתה אומר שהספרים שייכים לו? הרבי הצביע על עצמו, נשיא דורנו – הרבי הריי״צ – הוא בי (״כי בי חשק״). אמרנו שהרבי הקודם הוא איזה מן התגשמות של הרבי ר׳ זושא מאניפולי. כמה זמן חי לעינינו רבי זושא? צ״ח שנים – כנראה חי מספר זה של שנים כדי להמתיק צ״ח קללות במשנה תורה. הרבי הקודם – שבתוך הרבי – הגיע לגיל צ״ח, הסתלקות רבי זושא, בשמחת תורה תשל״ח. אם כן, אירוע חמור זה של התקף לב הוא בעצם אירוע של הסתלקות הרבי ר׳ זושא אצל הרבי הריי״צ. זה היה קצת מאמר מוסגר.

דעת: פעם אחת ישבו ביחד רבי זושא ואחיו, הרבי ר׳ אלימלך, ודנו ביניהם – הרי ידוע שכל הנשמות היו בתוך נשמת אדם הראשון, וגם אנחנו, ואיך זה שאנחנו נתנו לאדם הראשון לאכול מעץ הדעת? עשינו זאת בכוונה, נתנו לו לאכול, לעבור על מצות ה׳ ולהביא מות לעולם עד תחית המתים, ולמה זה היה כדאי? למה נתנו לו את העצה לאכול (תאכל לבריאות)? כדאי לאכול ולמות, ושכולם ימותו, והעיקר

שלא ישאר ספק בראש שאולי הנחש צודק ואם תאכלו מהעץ תהיו כאלקים. כדאי שלא יכרסם במח הספק, ואם יש לך כזה ספק כדאי שתאכל את הפרי האסור ותאכל נגד רצון ה' ותמות בגלל זה – וכל דורות עולם אחריך – והעיקר שלא יהיה במח שלך ספק של "והייתם כאלהים". זה וואַרט חזק ביותר. הוואַרט הזה הוא תיקון הדעת. הבעל שם טוב אומר ש**עמלק** = **ספק**, והנחש הקדמוני הוא שרש עמלק. הכל כדאי, גם למות – "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" – כדי שלא יהיה ספק, שהוא אבי אבות הטומאה (עוד יותר מזה שמות הוא אבי אבות הטומאה). [השלמה: גם ספק וגם דמיונות שוא – שזה פגם הדעת בתניא. הספק זה שאולי הנחש צדק והדמיונות שוא זה שאולי יכולתי להיות אלקים – זה שרש הכח המדמה הלא מתוקן, שזה עצם היצר הרע כמו שאומר רבי נחמן, הדמיון שוא של "והייתם כאלהים" (לכאן שייך בדקות ההבדל והקשר בין הספק ובין הדמיון – הספק זה הפגם בעיטרא דגבורות של הדעת והדמיונות זה פגם בעיטרא דחסדים של הדעת)]. אם כך יש סיפור, שכך עלתה התשובה ביניהם, סימן שזה שייך לעבודה שלהם – העבודה שלהם זה להתנסות גם בסכנה של נפילה, העיקר להבהיר למח שה' הוא אחד יחיד ומיוחד ואין עוד מלבדו. קודם כל צריך לדעת שה' אין עוד מלבדו, ואם יש איזה ספק בזה הכל כדאי כדי למחות ספק זה מהתודעה – "תמחה את זכר עמלק". מכאן אפשר להבין שהרבה מהדברים שעשו בפועל, דברים שלא צריכים על פי תורה (כמו סיגופים וכיו"ב, שלא מדרך הבעל שם טוב), הם כדי למחות קליפת ספק זו. קליפה זו אוחזת בגוף, וכל עבודת רבי זושא זה זיכוך הגוף. כאן זה הדעת – שלא יהיה שום צל של ספק ספיקא לגבי אחדות ה'. [השלמה: יש גירסאות שרבי אלימלך שאל ורבי זושא ענה – שזה יותר עצמי לרבי זושא].

עד כאן עשינו את הכתר ואת החב"ד – כל מה שעושים הערב זה חלקי בלבד, כי יש עוד המון סיפורים שאפשר לקשר, ואנו בוחרים רק חלק. עוד ניגון.

לשם שינוי, נתחיל את המדות מלמטה, כדי לגוון קצת (אחר כך יכתבו את זה לפי הסדר).

מלכות: אמרנו שרבי זושא, יותר מכל הצדיקים, כשמדבר על עצמו בגוף שלישי ובכל הנהגותיו רואים שהוא מייצג את עם ישראל, שהוא מרגיש את הכלל והוא הכלל. אמרנו שבראש השנה קבל היסורים של כולם, ביום כיפור – כשעבר לפני התיבה ב"כל נדרי" – כשאמר "אנו מתירים להתפלל עם העברינים", היה פונה לעצמו ואומר "וכי יש עברין גדול ממני?". יש משל הלעווי"ר (מנוף) של אדמו"ר הזקן, שכאשר מרימים בנין צריך לתפוס מלמטה – אחרת יתפרק – וכך הצדיק שמרים עם ישראל צריך לתפוס עצמו כהכי נמוך, עברין הכי גדול, ואז מסוגל להרים כולם מלמטה.

על היסורים יש סיפור שבסוף ימיו רבי מרדכי מלעכוויטש ראה איך הוא דוחה חוטא, והסביר שתמיד לקח על עצמו היסורים וכעת כבר אין לו כח לקחת על עצמו תעניות, ולתת לו התעניות אין לו לב, לכן שולח לצדיק אחר.

ידוע שבגלות של רבי זושא ורבי אלימלך (אחיו הצעיר והעילוי) היו הולכים ממקום למקום, נכנסים לפונדק, והיו ברוח קדשם מריחים אצל בעל הפונדק היהודי (היו מתארחים אצל יהודים פשוטים, שלא פעם היו גם לא הכי הכי צדיקים בשמירת התורה והמצוות, והם מיד הרגישו את המצב הרוחני של בעל הבית) – אז היו עושים משחק קדוש. בפרשיות השבוע יש גם כן שני אחים שמשחקים משחק קדוש – משה ואהרן – שכל פעם אומרים לפרעה שרק יתן לצאת למדבר לכמה ימים ולחזור, שזה שקר, וכל הזמן פרעה מסרב (ה' אמר שיחזק את לבו, "כבד לב פרעה" – הלב שלו נעשה כמו כבד, בגלל רשעתו).

אבל הכל זה משחק, למה לא יאמרו את האמת שרוצים לצאת מכאן לצמיתות? פלא שמשה ואהרן בעצם משחקים פה משחק. פרעה הוא גוי פקח, והוא מרגיש שזה משחק, לכן גם לא נותן להם – אומר ״רק אל תרחיקו״. הוא כאילו משתתף במשחק, אבל אומר – אתן לכם, אבל לא להרחיק יותר מדי. בהתחלה אומר שיעשו בתוך העיר, והם אומרים ש״יסקלונו״, וכל הזמן זה איזה משחק. זה בכלל פלא – מה זה? הרי ״משה אמת״, האנשים הכי אמיתיים, יודעים לשחק משחקים. מי הכי אמיתי? יעקב, ״תתן אמת ליעקב״, ולא ראינו שאברהם ויצחק רימו מישהו (במיוחד לא אביהם), ודווקא יעקב, איש האמת, מקור התורה, משחק משחק של רמאות (כמובן, היתה לו במאית – אמא שלו, רבקה, אבל הוא עבר קורס משחק בצ׳יק והצליח מאד מאד). אחר כך בא ללבן ואומר ״אחיו אני ברמאות״ – אני יכול לשחק את המשחק שלו יותר טוב ממנו. בהתחלה הוא נכשל, שלבן רימה אותו, אבל בסוף הוא גנב את לבו – יהודי גם יודע איך להתנקם. בכל אופן, אחרי יעקב – עמודא דאמצעיתא – בא משה רבינו, הפנימי יותר (משה מלגאו ויעקב מלבר), והוא שחקן מעולה, בשיתוף פעולה של אהרן. זה רק לומר שכאן יש לנו עוד מהדורה של שני אחים שיודעים לשחק מעולה. מה המשחק שלהם? הולכים לאיזה מקום, מרגישים שבעל האכסניא הוא עבריין, ויודעים-מריחים בדיוק מה שהוא עשה, אז רבי זושא יושב על הרצפה ומתחיל לבכות ולהתוודות שעשיתי כך וכך – חוזר בקול גדול לאוזני בעל הבית על כל העבירות שבעל הבית עשה כחטאיו שלו – ורבי אלימלך מקשיב לו ואומר לו אחרי כל זה שאם כן אתן לך תיקון (הוא שיחק את הרבי, המשחק היה שרבי זושא משחק עבריין ורבי אלימלך משחק רבי שנותן לו תיקון). בסוף זה היה מעורר את אותו אחד ששמע את כל זה והיה בא לרבי אלימלך וגם נופל בוכה ומפרט את חטאיו ומקבל תשובה.

במסורת החב״דית מסופר שפעם אחת הגיעו למקום כזה (ולפי המסורת החב״דית, הגיעו בשליחות המגיד למקומות כאלו), ושוב ישב רבי זושא ושיחק עצמו כעבריין, ותוך כדי זה שרבי זושא התחיל לבכות הוא אמר את הפסוק ״כי הלל רשע על תאות נפשו״, והתחיל לבכות לעצמו ואמר שאני הרשע עשיתי את עצמי עניו כהלל בשביל לעשות תאוה – הרשע מוכן לעשות עצמו עניו כהלל, ״כי הלל רשע״ בשביל להפיק את ״תאות נפשו״. הסיפור היה שתאוות נפשו היתה להיות עניו על הרצפה של המרחץ, שאין השפלה ושפלות ובוז שאדם מבזה את עצמו יותר מזה, אבל ״הלל רשע על תאות נפשו״. זה פירוש של רבי זושא תוך כדי שהוא מתוודה על מה שהוא עשה. לא נשכח שקודם אמרנו שהמגיד אמר שמרבי זושא היה צריך ללמוד את מדת הענוה. מדת הענוה סתם זה מלכות – ממענדל׳ה לקבל עצה, בינה, מהמהרי״ל לדבוק במדות הטובות, ו׳ שבשם, ומרבי זושא לקבל ענוה, זה ה׳ תתאה. זה הפשט שם. בכל אופן, כאן אומר שבשביל לעשות עבירה יש פעמים שאדם מוכן להשפיל עצמו – שפלות של קליפה – לגמרי, רק בשביל התיאבון של היצר הרע שלו. [השלמה: ענין זה של יניקת החיצונים על ידי השפלתם מבואר בחב״ד בענין ״חרב פיפיות״, זה יניקת הקליפות מפסולת המלכות על ידי שפלות של שקר, והתיקון זה שפלות של אמת. דווקא בקליפה קל להבחין בין בטול לשפלות – בטול של שקר זה ״ראו-מה״, ראו את הבטול שלי (רק אני ראוי להיות אין, ולא אתה), ושפלות של שקר זה מי ששוכב עם גויה על רצפת המרחץ, מהקליפה אפשר להבין טוב את ההבדל ביניהם גם בקדושה]. מה הסיפור הזה אומר? אחרי שאמר לו את הדברים האלה בהתעוררות המתאימה אותו אחד שמע, וזה בדיוק מה שהוא עשה, והוא חזר בתשובה. זה סיפור דרך המקורות של חב״ד.

יש סיפור שמפורסם בעולם שפעם אחת רבי לוי יצחק מברדיטשוב היה באיזה מקום, ולא היו לו תפלין בהשגחה פרטית, והלך להקדש לקנות תפילין של נפטרים (כמנהג אותם ימים), ושם עיניו על תפילין

והיה מוכן לשלם עליהם הון תועפות. כששאלו אותו סיפר שהיה כזה מעשה שרבי זושא בכה שאני יהודי בן שמונים שאף פעם לא הניח תפלין, "קרקפתא דלא מנח תפלין", ובעל הבית ששמע חשב לעצמו שמהבר-מצוה עד היום, בן שמונים שנה, לא בדק את תפיליו. הוא לקח את התפילין לרבי שמע – רבי אלימלך – שיבדוק אותן, והוא ראה שאין פרשיות בתפילין (אלא עצים במקום פרשיות), וזאת אומרת שמעולם לא הניח תפילין. אותו זקן לא היה רשע במזיד, וזה שמעולם לא הניח תפילין נגע בלבו, והוא התעלף. האחים מהר כתבו לו פרשיות עם כוונות כאלו שאם רק יזכה להניחן פעם אחת זה ישלים לו את כל החסרון של שמונים שנה שלא הניח. יש מחלוקת בין גרסאות הסיפור אם אותו זקן הספיק פעם אחת להניחן ואז מת, או שמת ולא הספיק להניחן, אבל איך שלא יהיה – תפילין אלו הגיעו להקדש ולא נעשה בהם דבר עד שבא רבי לוי יצחק והבין במהותן וסיפר סיפור זה. עוד פעם אותו ענין שרבי זושא משחק עבריין ורבי אלימלך משחק את הרבי.

אם הולכים לבית ספר למשחק, מה יותר קל וגם מה יותר מענין – לשחק את העבריין או את הרבי שנותן את התיקון? במיוחד אצל שני יהודים שכל אחד הוא רבי בלאו הכי, לשחק רבי זה לא חידוש מה החידוש? לשחק עבריין (העבירות הן מצוות שלא כתובות בתורה, זה יותר חידוש) כמובן, גם לפי מהות הסיפורים האלה, עיקר רוח הקדש זה של רבי זושא – לדעת מהעבירות. לא כתוב שקודם נדברו ביניהם, שאנו מרגישים שבעל הבית לא הניח תפלין, אלא לפי הסיפור רבי זושא הריח זאת ולכן סיפר זאת. אחר כך, יחסית, הסיפור של רבי אלימלך זה לא סיפור – שמוכיח אותו ונותן לו תיקון. איזה חוש יש לרבי זושא להרגיש את העבירות של כולם? זה המלכות שלו, זה הזיקה וההתקשרות וההזדהות שלו עם כלל ישראל. הזדהות עם הכלל ועם כל פרט, כל אשר בשם ישראל יכונה, להרגיש אותו כנפשו ממש. המשחק מאד אמיתי אצלו – רבי חיים ויטאל כותב שהאריז"ל היה אומר ביום כיפור את כל הוידוי כי יש התכללות, , כל יהודי צריך לומר הכל כי יש התכללות בין הנשמות. בעומק זה אותו הדבר – אפשר להבין לא כל כך עמוק, שמצד ההתכללות אני מתודה על הכל, אבל כאן זה ברור שמזדהה ממש עם כל יהודי, וכך יכול להרים כולם מלמטה, "לא ידח ממנו נדח". מחד סיפורים אלו משקפים אהבת ישראל שלו, הוא אוהב כל יהודי, אבל היכולת להזדהות עם כל יהודי זה מלכות.

יסוד: ספירת היסוד זה הברית, זה יוסף שנתנסה עם אשת פוטיפר, ויש סיפור כמעט אותו דבר עם רבי זושא. רבי זושא נולד להורים חשוכי בנים, ולפי הסיפור הוא נולד בזכות אמו. לפני שרבי זושא היה הולך לישון (סיפור למי שרוצה ללכת לישון עכשיו...) היה אומר לקב"ה – א גוטע נאכט דיר, א גוטע נאכט אלע אידן (זה היה עיקר קריאת שמע על המטה שלו – לילה טוב לך ה', לילה טוב לכל היהודים). הוא עצמו אמר שזה קצת חצוף, אבל הסביר – מאד דומה לפתגם של אדמו"ר הזקן, אבל בשינוי משמעותי – כשאוהבים את האמא אוהבים את הבנים. למי אומרים לילה טוב לפני שהולכים לישון? דווקא לאמא. הוא אומר שמותר לי לומר לה' לילה טוב, כי הוא אמא שלי – זה לא חצוף לומר כך – לילה טוב לַך ולילה טוב לכל היהודים. לילה בכלל זה בחינת אמא, וכשהולכים לישון חוזרים לשרש ואומרים "בידך אפקיד רוחי" – מפקידים את הנשמה ביסוד אמא, הבאר העליונה – אבל זה מתקשר במיוחד אליו כי נולד בזכות אמו.

מעשה שהיה כך היה, כמנהג אותם ימים היתה חבורה של עניים שהיו נודדים ומסתובבים לקבץ נדבות (לא היו הולכים אחד אחד אלא בחבורה, מבחינה בטחונית ומעוד סיבות) – האבא שלו היה בעבודתו, מחוץ לבית, והגיעה חבורת עניים הביתה ורק האמא היתה בבית. בתוך החבורה הזאת היה אחד שגם

העניים בעצמם התרחקו ממנו, היה נמאס אצלם כי היה מוכה שחין, והיה מאד מאד מאוס להיות בקרבתו וגם העניים האחרים התרחקו ממנו. היא ראתה את העני הזה, רחמה עליו, ובעצמה רחצה לו את הפצעים ונתנה לו בגדים חדשים לבנים ללבוש. לפני שהוא נפרד הוא ברך אותה "שתזכי לבנים כמוני". יתכן מאד שזה מקור לסיפור של ה-ז׳ בעטלערס (כידוע שלכל סיפוריו של רבי נחמן יש מקורות, מהבעל שם טוב סב-רבו או משאר הצדיקים, וזה כל כך דומה עד שמן הסתם זה מקור הסיפור – אותו אחד נגוע, בעטלער, מברך חשוכת בנים שתזכה לבנים כמוהו). כשהיא שמעה את זה התחילה לבכות נורא, היתה עוד יותר שבורה, וכשבעלה חזר הביתה היא היתה על סף התמוטטות ספרה זאת לבעלה, והוא הרגיע אותו – לא ידע בוודאות, אבל הבין שאולי זה צדיק נסתר – ובזכות זה נולד הרבי ר׳ זושא. כאן אפשר גם כן לקבל איזה חוש – הוא נולד בזכות אמא, הוא אמהי, א מאמע׳ס קינד (ילד של אמא). למה הוא עבד על הגוף? אמא זה "גרמוהי", שרש הגוף בקבלה, זכוך הגוף. גם כן שנולד בזכות שהאמא רחצה את הפצעים של אותו מוכה שחין זה זיכוך הגוף. הוא ברך שיהיה לה ילד כמוני, אם כן הוא צריך גם בגשמיות לזכך ולטהר את השחין אצלו – או שזה גלוי לעין או שלא גלוי לעין, אבל זו עבודת ה׳ הפנימית שלו.

הסיפור של "כשאוהבים את האמא אוהבים את הבנים" שייך לחסד – אהבת ה׳ ואהבת ישראל – אבל ספרנו זאת בשביל להגיד איך הוא נולד. כשהוא הגיע לגיל 15 הוא התייתם מאביו – הוא היה הגדול ורבי אלימלך היה התינוק, ופרנסת כל המשפחה נפלה עליו. מה הוא היה צריך לעשות? לאביו היו הרבה בעלי חוב שחייבים לו כסף, והוא היה צריך להסתובב ולגבות את החובות של אבא שלו, וזה היה מקור הפרנסה היחיד בזמן שאחרי פטירת אביו. שוב, הוא נער בין חמש עשרה – בערך כמו הגיל של אלה שיושבים פה – והוא הסתובב לגבות חובות. כשהתייתם לא היתה לו יכולת ללמוד, לכן רק היה יושב ובוכה שרש"י יבוא אליו וכו׳, בזכות הסיפור שכעת נספר. הוא נכנס לבית אחד של פריצה גויה לגבות את החוב של אביו, ממש סיפור של יוסף, היא סגרה בעדו את הדלת ותבעה אותו בתוקף. הוא קפץ מהחלון, "וינס החוצה" כמו יוסף, אבל אצל יוסף היה יותר קל – היא תפסה את הבגד והסתפקה בזה, שמו אותו בבית הסהר – אבל אצלו היא לא הסתפקה בזה, ואחרי שהוא קפץ היא קפצה אחריו, הוא ברח והיא רדפה אחריו, הוא קפץ על עגלה בדרך והיא קופצת אחריו. סיפור משוגע לגמרי. באיזה שלב הוא קופץ מהעגלה והזדמנה לו תחנת קמח שיש בה אובניים, הוא רץ לתחנת הקמח והושיט את ראשו בין האבנים – להתאבד. באותו רגע שהיה מוכן להתאבד יצא קול מהשמים – שוין געגוג, כבר מספיק. מאותו רגע היא ירדה ממנו, או שנעלמה, ואז כתוב שמאותו יום והלאה הוא התחיל להשיג השגות. כל ההשגות שלו בקדש היו בזכות הנסיון הזה, מאותו יום התחיל להשיג השגות.

ידוע מה שקראנו בפרשת "וארא" – "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי הוי׳ לא נודעתי להם". שם ש-די הוא השם של הברית, וחז"ל פרשו אותו "שאמר לעולמו די" – עולם זה עלמא דשקרא, לשון העלם, עולם שמעמיד שקר של ספקות באמונה וגם של תאוות. במיוחד תאוה מינית זה סממן של עלמא דשקרא, של התמכרות נפשית. מגיע רגע "שאמר לעולמו די" – מספיק, שוין געגוג. אם האדם נלחם עם היצר ועושה מאמצים עילאיים, עד כדי כך שאפילו מוכן למות מתוך העגמת נפש של רדיפת היצר, אז יש איזה רגע בשמים – אצל הבעל שם טוב קוראים לרגע הזה הבדלה, "מל" מלשון ברית מילה (מה שהיה לפני כן זה בסוד הכנעה, "חש") – ומאותו רגע הוא מתחיל להשיג השגות, זה המתקה (אז הוא מתחיל להיות משולם-זוסיל, שלמות ההמתקה, להרגיש תענוג באלקות). שם ש-די זה "די". כל בחור, כל אחד שמתמודד – בגלל עולם השקר שלנו – עם הנסיון הזה, מאד חשוב שידע

שזה נסיון, שצריך לעשות מאמץ (כל הנסיונות זה משחק, ה' שוחק-משחק איתנו לטובתנו, "כי מנסה הוי' אלהיכם אתכם לדעת", שנגיע לתיקון הדעת), ומי שעושה את המאמצים יש רגע מסוים שה' אומר די. אדמו"ר האמצעי אומר משהו מדהים – לא כולם עומדים מאה אחוז בנסיון, נופלים וקמים, אבל כל הזמן משתדלים. אסור להרפות, אפילו שנופלים משתדלים להתחזק, וה' בוחן את הלב, אכפת לו המאמץ, ולא מה שקורה בשטח, זה גארנישט כמו שנסביר – ה' רוצה לראות מה קורה בלב, אם אתה בורח מהשיקצה או לא, עד היכן אתה בורח, האם אתה מוכן לשים ראש בתחנת הקמח – אם כן, ה' אומר די באותו רגע. אצל רבי זושא הופעת שם ש-די היא בו ביום, אבל אפילו אצל הצדיקים הכי גדולים זה לא חייב לבוא באותו יום. אצל יוסף הצדיק זה כל כך הצליח, עד ששמו אותו בבית הסהר. לפעמים חסיד עושה איזה מופת, ואז משכיבים אותו על השולחן ונותנים לו מכות. אם יש בהצלחה טפת ישות מגיעות מכות על ההצלחה – יוסף כל כך הצליח שהגיעו לו 12 שנים בבית סהר בזכות זה, ואחר כך היה די. יש אצל כל אחד את ה"די" שלו – צריך המון סבלנות, המון אמונה. מתי היה ה"די" של יעקב אבינו? לפני שהבנים ירדו למצרים פעם שניה הוא מברך אותם "ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש", ורש"י אומר "מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די", שמאז היותי אני רק הולך מצרה לצרה (ושם רש"י מונה שבע צרות שלו). מתי ה' אמר די לצרות יעקב אבינו, בחיר האבות? בגיל 130, שאז היה איחוד המשפחה ו"עוד יוסף חי". יעקב היה צריך לחכות 130 שנה, אבל כל אחד צריך לדעת ולהאמין שה' מחכה – נסתרות דרכי ה', אבל לכל אחד יש את ה"די" שלו. זה "וארא אל האבות באל שדי ושמי הוי' לא נודעתי להם" – זה התורה שמשיגים אחרי הדי, ההשגות שבבחינת משה רבינו ומתן תורה. אחרי שכל אחד מגיע ל"די" שלו, בעיקר אחרי עמידה בנסיונות של שמירת הברית, יש התגלות של תורה חדשה – תורת החסידות, תורת הבעל שם טוב. עד כאן סיפור למופת של ספירת היסוד, שכאן כשמו כן הוא – יסוד חייו ועבודתו, מסיפור זה הוא התחיל.

[השלמה: מובא שהיה להם אח שלישי, ר' נתן, שהיה יחסית איש פשוט ועבודתו היתה להעביר אנשים על גשר. יש גשרים נעים, שצריך שמישהו יתפעל אותם ואז עוברים לצד השני. כל פעם שהיה צריך להעביר אשה על הגשר הוא היה לוקח דף ניר ושם עליו נקודה שחורה. כשהגיע הביתה בלילה עשה קשהעמ"ט ותיקון חצות שלו ובכה כל כך על הדף עד שהנקודה שרשם על הדף נמחקה ורק אז הלך לישון. גם כן רואים כאן טיפוסים – כנראה שכל המשפחה הזאת מאד פרום, ואפשר לצרף את הסיפור הזה לספירת היסוד, מודעות ומסירות נפש על תיקון הברית. משמע שר' זושא היה הגדול, שנולד מברכת העני, ור' נתן קטן ממנו ולמד ממנו – כל האחים, ביודעים או שלא ביודעים, מקבלים דרך הבכור, כמו שכתוב על "כבד את אביך ואת אמך" לרבות אח גדול.

כל המדרגות עוברות דרך הבכור. לא הזכרנו הסיפור שמובא באריכות ב"בעתה אחישנה", על הרבי של הרבי – שזה סיפור חשוב עליו – זה כמו יחס בין צדיק תחתון לצדיק עליון. אם אמרנו שהיחס שלו למגיד זה גוף ונשמה, זה גם מתאים לאותו סיפור. הגוף כאן זה כמו יסוד הנוקבא, המלכות, הענוה שלו. הצדיק עליון זה המגיד, היסוד לענייננו. כך אפשר להעתיק את שני הצדיקים מעלה מעלה, היות שהכל זה יחסית – "רננו צדיקים בהוי'". מה שהוא אמר ליהודי הפשוט שאם אתה תסתפק בצדיק תחתון זה טוב לך, כי הוא מזדהה איתך לגמרי, וממילא מלמד אותך זכות מאה אחוז, משא"כ ביחס לצדיק עליון שואלים ובודקים בשמים אם אתה ראוי, ואילו אצלי לא בודקים אותך.]

נעשה את השאר ממש בקיצור:

הוד: היו לרבי זושא הרבה נסיונות מאשתו דווקא, שהיתה אשה די קשה. בכלל, כל מי שיש לו נסיונות מהאשה יש לו התמודדות ותיקון של ספירת ההוד – "איהי [האשה] בהוד". הוד זה או דבור טוב או דבור רע – היא היתה מקללת אותו הרבה (היו לו סיבות טובות, לא הביא פרנסה הביתה, ובכל אופן קללות לא חסרו שמה). פעם אחת הוא התדיין עם עצמו – חז"ל אומרים שמי שזכה לאשה רעה זה חוסך ממנו גיהנם, והוא חקר חקירה שאולי גיהנם זה יותר טוב מזה, עד שגילו מן השמים מה זה גיהנם. כשהוא ראה מה זה גיהנם הוא אמר – תמשיכי לקלל אותי! בכל אופן, הוא ודאי אהב את אשתו מאד – הוא אוהב את כולם – זה גם כנראה חלק מלהרים את עם ישראל מלמטה, הסיטואציה הזו בהשגחה פרטית. כתוב שפעם אחת הצליח לפייס אותה על זה שלא הביא פרנסה הביתה – שאל מה היית עושה אם הייתי עשיר קמצן, זה היה עוד יותר גרוע, שיש לי כסף ואיני נותן. לא יותר טוב שאין לי כסף? לטענה הזו היא הודתה – יותר טוב בעל בלי כסף מאשר בעל עם המון כסף רק קמצן. אפשר ללמוד ממנו איך לפייס – זה הצליח.

נצח: כל הנושא של זיכוך הגוף – ישב בין נמלים וכבר לא עקצו אותו, ישב על גחלים ולא שרפו אותו, ואז אמר "איזה רשע אני, אפילו לנמלים אני לא טעים" (השלמה: הסימן לזה שהיה נוהג בצעירותו לשבת על גחלים ובין נמלים זה "באתי לגני אחותי כלה" – גחלים-נמלים). רבי זושא החזיר את רבי אלימלך לחסידות. רבי אלימלך לא הכיר אותו, כי עזב כתינוק, ורבי זושא חזר והזדהה כאחיו והתחיל לקרוא מחשבותיו – למה בשמו"ע אתה חושב על סוגיא כזו וכו׳ – והוא שאל זאת מנין לך. הוא הזמין אותו לצאת לשדה לראות, והם ישבו בין הנמלים – התחילו לעקוץ את רבי אלימלך ואותו לא, אז הוא התפלל לקב"ה שלכבוד אחיו יעקצו גם אותו פעם אחת, ואז באמת ה׳ שמע את תפלתו. אני ממש מקצר, זה סיפור מאד ארוך איך שקרב אותו, ובסוף קרב אותו עד שנעשה הרבי של כל הרביים של פולין – בעל שם טוב קטן, בלשון צדיקי פולין. תמיד רבי זושא אמר שרבי אלימלך כמו בן המלך ואני כמו עבד פשוט של המלך. כל הזיכוך של הגוף זה בעצם שייך לספירת הנצח בפרט. המעשה והגוף מתחיל מהנצח, ולזכך את הגוף עד שחוזר בסוף ימיו למצב שלא נאמר על כל צדיק בעולם – שחוזר להיות כמו תינוק טהור, תינוק עולמי, אדם הראשון לפני החטא, זה לנצח את מלאך המות לגמרי, שיהיה רק "בן מאה כאילו מת". זו לא עבודה שוה לכל נפש, אלא עבודת נצח מיוחדת לצדיקים מיוחדים, כמו כאן הרבי ר׳ זושא. [השלמה: סיפורים אחרים על צדיקים שהיו כמו אדם וחוה לפני החטא – כמו על רבי אלימלך ואשתו, או היהודים שהיהודי הקדוש לקח את חסידיו לראות אותם ביער – זה מצד הנשמה, הטוהר הנשמתי שלהם ביחס, אבל אצלו זה מצד הגוף].

[השלמה: הוא ברך ילדים להיות חזק ובריא כמו גוי – מחד עבד על זיכוך הגוף, נולד עם גוף קדוש (יסוד) וזכך אותו עוד ועוד (נצח), אבל היה מברך כך, שזה גם פן של נצח. זה גם פן של גבורה, כמה שעבד על זיכוך הגוף יודע שהעיקר זה לעבוד ה׳ בגבורה (אלא שגם הגוי הכי גבור בעולם לא יכול לעמוד בגבורה בעבודת המלך שעתיים כמו שהוא היה עומד כל היום כולו). להיות בריא וחזק זה גם חיצוניות הנצח – זה כדי שתהיה גיבור, אבל עצם הבריאות והחוזק כמו גוי זה נצח ראשוני. מעצמו הוא דרש את הנצח הפנימי – הזיכוך של הגוף בתכלית.]

תפארת: פעם אחת הוא הלך בגלות שלו קרוע בלוי שקשה להכניס אותו הביתה (קצת מזכיר את הסיפור של אמא שלו עם המוכה-שחין). הגיע למקום אחד ואף בעל הבית בעירה לא היה מוכן להכניסו הביתה, חוץ משמש בית הכנסת שצריך לקחתו אחרי שאף אחד אחר לא לקח אותו מבית הכנסת. הוא לקח אותו

הביתה, כבד אותו יפה ונתן לו לאכול, ותוך כדי שהוא אוכל את הסעודה הצנועה שהוא קבל רבי זושא החל לנשק את ידי עצמו. בעל הביתה חשב שאולי יצא מדעתו, אבל בכל זאת שאל אותו מה זה – הוא אמר לו שיש אתרוג, שכל השנה זה פרי כמו כל הפירות, אבל פתאום מגיע חג סוכות והוא מכשיר מצוה, ואז הפרי הפשוט נעשה משהו חשוב מאד מאד. ככה אני, אני גארנישט, אבל עכשיו זכיתי שיהודי מקיים על ידי מצוה הכי גדולה של הכנסת אורחים, כלומר שגופי כמו האתרוג, אז כמו שכל כך מחבבים את האתרוג שיש שמנשקים אותו, כך אני מנשק את עצמי שאני חפצא של קדושה. זה סוג של פאר.

נחזור רגע לאשתו. היו לו תפלין מהודרות ופעם לפני סוכות, כשלא היתה לו פרוטה לפורטה לקנות ארבעת המינים, אז הוא מכר את התפלין וקנה אתרוג מהודר. זה כל כך הוציא את אשתו מדעתה, שהעריכה את התפלין וראתה שהוא מוכר אותן בשביל מצוה לשבוע, אז מרוב כעס היא לקחה את האתרוג ונשכה את הפטם ופסלה את האתרוג. הוא ראה זאת ושתק, ואחר כך היה לו גילוי מן השמים שמה ששתקת היה יותר יקר למעלה בשמים מקנית האתרוג ממכירת התפלין [השלמה: הווארט הזה שתגובה נפשית יותר יקרה ממצוה וקדושה מובהקת זה חידוש מדהים של החסידות, על דרך חידוש הדבקות בלימוד תורה כנ"ל; באמת אמרו לו שהשתיקה יותר מקנית האתרוג – מדה בגברא יותר ממדה בגברא, אבל ממילא יוצא שאין לו אתרוג ולא תפילין זה לא נורא, העיקר זה מה שקודם מכר את התפילין בשביל האתרוג ואז שתק בפסילת האתרוג, והיינו שלא משנה מה יוצא בפועל אלא הכוונה, כנ"ל ביסוד]. הוא בטוח בה', בסוכות לא מניחים תפלין אז הוא מכר אותן בשביל אתרוג, ואשתו פוסלת את האתרוג והוא לא כועס. יש כאן כמה תיקונים – הוד, מלכות, וגם של תפארת.

פעם אחת הוא רצה לבטל גזירה – סיפור שקשור גם לתפארת וגם לנצח – ובשביל זה הזמין שיצטרפו אליו כל שבעת הרועים, האושפיזין של סוכות, שכולם ירדו אליו וביחד יבטלו את הגזירה. כולם ירדו, והוא כמו בבית דין פותח בקריאה לבטל את הגזירה – כולם אומרים לו שמה שירדנו לעולם התחתון אליך זה לא בזכות יחודים שעשית, עבודות רוחניות, אלא רק בזכות עובדות פשוטות בהן אתה עובד את ה', כיהודי פשוט, אבל במסירות נפש ועבודה קשה (כפי שנסביר), עד כדי כך שהקב"ה יושב בשמים ואומר "ראו בריה שבראתי", ראו את בני זושא, "ישראל אשר בך אתפאר". הבעל שם טוב אומר – פירוש יחודי שלו – שמדת התפארת זה לעבוד את ה' כך שזה גורם להקב"ה התפעלות, שהוא מתפאר בנו. זה לעבוד את ה' במדת התפארת. ה' מתפאר בו, אבל במה הוא מתפאר? אגב, האבות אחר כך אמרו לו שאנו רואים מלמעלה שזו גזירה לטובה, אז איננו יכולים לעזור, אבל אתה מלמטה רואה שזה רע אז תבטל לבד (ואנו נותנים לך כח שתוכל) – ירדנו רק לראות בריה כזו שה' מתפאר בה, לא בגלל כוונות אלא בגלל עובדות פשוטות. זה שה' מתפאר בו בגלל עובדות פשוטות – המעשה הוא העיקר – זה שייך לנצח והוד, אבל זה שגורם לה' התפארות זה בפנימיות, ביודעין או שלא, עבודת ה' במדת התפארת.

גבורה: מכל הספירות, יש אולי הכי הרבה ענינים והצדיקים שבחו אותו הכי הרבה זה במדת היראה שלו, מדת האש. אדמו"ר הזקן אמר שגם בהיכל היראה בשמים היראה של רבי זושא היא חידוש גדול. רבי מרדכי מלעכוויטש, אחד מגדולי הצדיקים, אמר שאני רואה את רבי זושא מתפלל עם תפילין כשמחציו ולמעלה רק אש (אי אפשר לראות פנים של אדם, על דרך "חציו ומטה איש, חציו ומעלה אלקים"). רבי ישראל מרוז'ין שר' זושא היה א פיירדיקע צדיק – צדיק של אש. כשהוא היה ישן במטה פניו בערו כאש, כך העידו עליו, ועוד ועוד ועוד. אש יכולה להיות גם מאהבה כאש, אבל שבחו אותם כולם במדת היראה שלו – היראת שמים שלו היתה החידוש הכי גדול. הכל בקיצור.

[השלמה: אם רוצים לייחד לו שלוש ספירות הכי עצמיות, זה גם כתר וגם מלכות – תענוג וענוה, "ענוים יירשו ארץ ויתענגו לעד עליה" – זה הקשר בין הענוה של רבי זושא לבין התענוג שלו. "יירשו ארץ" זה הסיפור של השינים, שהוא עצמו "ארץ זבת חלב ודבש". רצינו להתחיל את כל הסיפור שהספירות הכי עצמיות שלו זה כתר, מלכות וגבורה. אם כוללים את הדעת יש יא ספירות, ואז כתר-גבורה-מלכות הן רת"ס הספירות – הגבורה באמצע יא ספירות. כתר מלכות = בראשית ברא. כתר גבורה מלכות = "וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר", לפני עשרת הדברות ששמענו מפי הגבורה. הגבורה היא הכח המייחד את הראש והסוף, את הכתר והמלכות. רק בקו האמצעי הייתי חושב שזה כתר-תפארת-מלכות – רת"ס של הקו האמצעי (ויש לכך כמה רמזים) – אבל בכל הספירות זה כתר-גבורה-מלכות. למה גבורה זה כה עצמי אצלו? חוץ ממה שאמרנו (שהוא חידוש בהיכל היראה) יש עוד כמה דברים, גם אדמו"ר הזקן וגם רבי ישראל מרוז'ין ועוד צדיקים אמרו שהוא גיבור שבגיבורים. אמרו שהגיבור הכי גדול בעולם לא יכול לעבוד את מלכו שעתיים כפי שרבי זושא עובד את מלכו, מלך מלכי המלכים, עשרים וארבע שעות. הוא גיבור עצום, כנראה גם לכן האריך ימים וגם עמד בכל הסיגופים בכיף – הכל נובע מזה שהוא הגיבור הכי גדול מבין הצדיקים. זה שהעבודה שלו היא עבודה שאין דוגמתה, מבחינת גבורת העבודה, זה גם גבורה – עמוד העבודה זה גבורה. גם יצחק, שהוא מצד הגבורה, הוא גם צוחק – גם לשון תענוג ושעשוע.

עוד שני סיפורים מופלאים של מדת היראה: פעם אחת הצבא הגויים באו למעזריטש, היו מייחדים לעצמם בית ומגרשים את התושבים כדי לגור בו ולעשות ממנו חמ"ל. הם בחרו בבית של המגיד, ואז רבי זושא שמע שהולכים להוציא משם את המגיד ומשפחתו הוא התחיל להתהלך מסביב לבית תוך כדי שהוא אומר "למה רגשו גוים", ואז נפלה עליהם אימה ופחד וברחו משם. סיפור דומה שפעם היתה מכת שודדים באניפולי, והוא היה מעוטר טלית ותפלין והוציא את ראשו מיד נפלה עליהם אימה ופחד וברחו מהעיר. כל זה מכח היראה – כתוב שמי שהוא בעצם יראה הוא משפיע יראה (בלעו"ז הבעש"ט אומר זאת על הנחש, שהוא מתהווה מיראה ולכן פוחדים ממנו). עיקר החיות שלו זה הגבורה, החיבור בין הכתר והמלכות.

יש את הסיפור של א שבאינץ' מלמד – שמשוגע רדף אחרי מלמד וקרא לו כך, עד שברח לרבי זושא – ורבי זושא אמר שמגיע לו שיקראו לו כך. הבעל הבית הכהן רצה לשאת גרושה, והוא אמר לו שאסור לו ואם יעשה כך יפרסם אותו בכל העיר, ובעל הבית אמר שיפסיד את השכירות של השנה. הוא בכל זאת הלך לפרסם, אבל בדרך איזו עגלה עצרה לו וספר את הענין ואמרו לו שהוא מטומטם להפסיד בשביל זה שכירות, אז חזר. רבי זושא אמר שהעולם היה כל כך מאזנים, ואם היה הולך ומפרסם על חשבון משכורתו היה מכריע לכף זכות והיה בא משיח, ולכן זה מגיע לו. זה גבורה – ה'מבצע' שלו היה לפרסם את החטא, למנוע פגם הברית, והוא פספס. זה שכל העולם שקול וצריך להכריע זה גבורה.]

חסד: חסד שייך לאהבת ישראל, ואמרנו שזה שהוא אוהב את האמא ואת הילדים זה חסד. הוא עשה, כמו כל הצדיקים, המון פעולות של אהבת ישראל. קודם כל, כתוב שהמגיד עצמו ברך אותו, שכמו שאצלו הוא לא חווה רע – עצם התענוג שלו, הכתר שלו – כך לא יראה רע באף יהודי. יש שיחה של הרבי – שאי אפשר לספר עכשיו, והארכנו בכך פעם אחרת – שמשוה אהבת ישראל שלו, של רבי לוי יצחק מברדיטשוב ושל אדמו"ר הזקן (כל אחד משלים את האחרים, ולכל אחד סוג מיוחד של אהבה שאין אצל אחרים).

[השלמה: זה שהוא לא רואה רע זה גלגלתא – "לית שמאלא בהאי עתיקא כולא ימינא", ואם יש משהו לא בסדר זה רק בו (כפי שגם היה אומר על עצמו לפני השינה, היום זושא לא בסדר ומחר יהיה בסדר – "**אני לא בסדר**" עולה **משיח**, אבל מחר יכנס **לישיבה**, "**אני בסדר**", רק שלמעשה לא מצליח והוא נשאר משיח...). האהבה של רבי לוי יצחק שרואה את העבירה ומיד מלמד זה זכות, ובכך מעלה מיד – כמו "ועוד מעט ואין רשע" של רבי נחמן, מגיע לאיזו נקודה טובה בפנים (כמו שרואה שמי שמעשן בשבת לא יכול לומר שקר) – זה שיש לו הברקה של אהבת ישראל, זה חכמה. אדמו"ר הזקן רואה את הרע, לא מתעלם ממנו, אבל רואה מיד את התיקון – גם כמו איזביצ'א, רואה שישראל לא חטא אף פעם כי זה דרך לתשובה עילאה נסתרת, וגם רואה את התיקון בתוך הדבר עצמו. זה כמו חכמה סתימאה, שעל זה כתוב "כולם בחכמה אתברירו". התיקון הפנימי (נוסח איזביצ'א, כמו שמי השילוח יכול לראות את התיקון של כזבי וזמרי) זה ח"ס (רק משם רואים את זה, ופינחס לא מבין את זה) והתיקון הגלוי זה חכמה גלויה. האהבה של רבי זושא מגולגלתא, החסד שלו משקף את "ורב חסד" שבגולגלתא – ככה הוא אוהב יהודים. לפעמים הגלגלתא מתגלית באמא, ואמא זה המדרגה של "וירא און ולא יתבונן" בדרך מצוותיך – הוא קשור לאמא, כפי שהסברנו, אבל באמא האהבה היא אהבה עצמית, כמו שהאדם לא רואה אצל עצמו עול ונגע כך לא רואה אצל אף אחד, וכאן זה יותר גבוה מזה, כי יכול לקחת את כל העוון לעצמו. בכל אופן, התגלות עתיקא באמא, לכן שמה הוא רואה את הזכויות של הגנב (כנ"ל באמא עילאה).]

יש פעולות שהוא עשה – נספר שני סיפורים ובזה נסיים. פעם אחת הוא בא לבקר חולה – חלק מהקיום של "ואהבת לרעך כמוך", לפי הרמב"ם – ואז יצא לפתח הבית, פנה למזוזה ואמר לה (היה מדבר חפשי, אל עצמו בגוף שלישי, אל האמא שבשמים, וגם אל המזוזה) "הרי כתוב עליך ש-ד-י – שומר דלתות ישראל – איך את נותנת למחלה להכנס לבית?!". אז גער במזוזה ש"מה שהיה היה, אבל מכאן ואילך תקיימי מה שכתוב עלייך" – כך הוא רפא את החולה. אפשר ללמוד מזה.

אחרון אחרון חביב, פעם הוא בא לאיזו אכסניא ושם היתה אשה, בעלת הבית, והוא היה רעב (יש הרבה סיפורים של "זושא רעב", ויש ביניהם סיפור מפורסם שיצאו משני שיניו חלב ודבש אחרי שלא אכל שלושה ימים, והצדיקים ידעו מאיזה שינים, רבי משה מקוברין הצביע על השינים במסורת מרבי מרדכי מלעכוויטש שביקרו על ערש דוי והוא הראה לו מאיזה שינים זה יצא, ומזה רואים שהוא עצמו, כמו שהוא עם ישראל, הוא בעצמו גם ארץ ישראל, "ארץ זבת חלב ודבש"). כשהוא רעב הוא אומר שהוא רעב, וכשהוא מאד רעב אמר "תודה רבה לך ה' שנתת לזושא תאבון" – במקום לעורר דינים שהוא הולך למות מרעב הוא עושה מזה משהו חיובי [השלמה: זה שהוא רקד שלוש יממות עם "כלה דא שכינתא" – עם הסיפור ששיניו זבו חלב ודבש ושהודה על התאבון שלו – יתכן שחישב כמה זה "כלה דא שכינתא" ויצא לו שזה כט בריבוע שהוא כא בהשראה, ורק ר"ת זה חי בריבוע. אם זה אפשר לרקוד שלוש יממות ולשכוח מכל העולם עד שזה עובר).

פעם אחת הוא התענה שלושה ימים על העבירה שהוא אמר ברכת הנהנין והיתה לו בדקות גם כוונה לאכול.

איך היה מבקש אוכל? היה יושב בחדר ואומר "זושא רעב", והגבאי ידע להכניס לו אוכל. פעם אחת בקר אצלו רבי ייבי, ובקש מבני הבית שכאשר יאמר "זושא רעב" יכניסו לו לאכול. כך היה, ואמר עוד כמה פעמים ולא הביאו לו, ואז אמר שכנראה שרוצים שזושא יאמר פרק תהלים – אמר פרק תהלים ושוב אמר שהוא רעב, ועדיין לא הכניסו לו. אמר שכנראה שרוצים שיאמר עוד פרק תהלים, ועשה זאת ופתאום הגיע איזה עשיר, דפק בדלת והביא לו סעודת מלכים. אחר כך הוא הסביר שבבקר אותו יהודי,

באיזו סמטה, מהר לעבודתו ובלי כוונה דחף אותו (רבי זושא הלך בלי לשים לב, קצת כמו בטלן, ברחוב). כשהוא תפס מי זה היה הוא נורא התחרט ורצה לפייס אותו, וכדי שיהיה תיקון לאותו יהודי רבי ייבי רצה שהוא יביא את האוכל, ולכן אמר לבני הבית שלא יכניסו אוכל כדי שהוא יכניס, וכך היה.]

בכל אופן, בסיפור הזה נכנס לבית והיה מאד רעב, אז פנה לבעלת הבית ובקש משהו לאכול, והיא בזה לו ולא הסכימה – אמרה לו להסתלק. כך היה כמה פעמים – הוא אומר שרעב ומבקש לאכול והיא בזה לו ומסלקת אותו, עד שכל כך הרגיז אותה שהיא נתנה לו סטירת לחי. אז הוא יצא והסתלק מהבית, אבל באותו רגע היא נהיתה משותקת. הבעל לא היה שם בשעת מעשה, אז הוא חזר הביתה ואשתו משותקת ר"ל – הוא חקר מה היה, ואז נודע שהיה פה רבי זושא וקרה כך וכך וכו'. הוא מיד רץ אחריו והשיג אותו, נפל על רגליו ובקש רחמים על האשה. רבי זושא אמר לקרוא לאשה, והביאו אותה. אז, ברגע שהביאו אותה היא התחילה לדבר, והוא שואל אותה מה עשתה, תתוודי מה עשית, אבל ניסח זאת – למה הגיע לזושא פאטש? האוירה לא מה החטא שלך, אלא למה הגיע לזושא פאטש. היא התחילה לספר על כל מיני דברים שעשתה, אבל הוא אמר שלא בגלל זה מגיע לזושא פאטש. עד שהיא בסוף סיפרה שיש לה מנהג רע שהיא עצמה שוחטת את העופות – לא נפק"מ אם שוחטת כאילו כשר או לא, כי בשו"ע אסור לאשה לשחוט – ואז הוא אמר: אה, רבי זושא רצה לאכול טרפות, לכן הגיעה לו סטירה. זה סיפור למופת, שקודם כל מצד אחד הוא פועל שהאשה תודה ומן הסתם תחזור בתשובה אחרי כזה סיפור, אבל באמת בהכל הוא מאשים את עצמו – זה הכל הוא, הוא החוטא בסופו של דבר, לכן מגיעה לי הסטירה. כאן יש גם אהבת ישראל אין סופית – לפעמים באהבת ישראל יש שלב בינים שמישהו סובל לרגע קטן, עד שהענין מסתדר – וגם זה כמו שאמרנו קודם, המלכות שלו היא זה שהוא אחד עם כל אחד אשר בשם ישראל יכונה, הכל הוא לוקח לעצמו וממילא כולם נשארים זכאים וטהורים נקיים.

אם כן, זכותו של רבי זושא יגן עלינו ועל כל ישראל אמן, וכפי שאמרנו בהתחלה יש כאן חיבור בין אדמו"ר הזקן – חברו הטוב – והרבי הריי"צ, י' שבט, תחילת הנשיאות של הרבי. יש כאן איזה כח נשמתי של רבי זושא שעלינו להזדהות ולהתעצם איתו, ובכך לחבר את כל הדורות ביחד, עד שנזכה לגאולה סוף כל סוף – את ה"עת צרה היא ליעקב" עברנו, ו"לא תקום פעמיים צרה" כמו שאמרנו, ובזכות כל הצדיקים תבוא הגאולה האמיתית והשלמה.

ד' שבט

הרה"ק רבי משה יהודה לייב מסאסוב

יום ההילולא - ד' שבט

הרה"ק רבי משה יהודה לייב מסאסוב נולד בסביבות שנת תק"ה לרבי יעקב ורבקה. למד אצל רבי שמעלקע מניקלשבורג במשך 13 שנים, וכן אצל רבי אלימלך מליז'נסק. ישב בעיר אפטא ובהמשך עבר לעיר סאסוב בגליציה שהפכה למרכז חסידי חשוב. לפעולותיו של רבי משה לייב באפטא ולאחר מכן בסאסוב הייתה השפעה רבה על התפשטות תנועת החסידות בפולין ובגליציה, ועם תלמידיו נמנו: רבי צבי הירש מזידיטשוב, רבי מנחם מנדל מקוסוב, "היהודי הקדוש" מפשיסחא ורבי אברהם דוד מבוטשאטש. התפרסם כאוהב ישראל מופלא שמסר את נפשו על פדיון שבויים ועזרה לזולת. על לווייתו התפרסם סיפור פלאי: שנים קודם לכן הכניס לחופה חתן וכלה עניים, וה'כלייזמרים' בחתונה

ניגנו ניגון מיוחד. בעת הלוויה הזדמנו באורח פלא אותם המנגנים, וכששמעו מי הצדיק הנקבר כעת, נזכרו: כשסיימו לנגן את הניגון בחתונת היתומים, איחל לעצמו רבי משה לייב: יהי רצון שילווני בניגון זה לאחר פטירתי! קיימו המלווים את רצון הצדיק וליווהו למנוחתו בניגון המיוחד. הסתלק ב-ד' שבט תקס"ז, ומנוחתו כבוד בסאסוב.

כשנולד נכדו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב, בן בתו, נקבע מועד הברית ליום ד' בשבט שנת תקס"ז. לשמחת הברית התקבצו ובאו אנשים רבים וחשובים, תלמידי חכמים, חסידים ואנשי מעשה, ואף פשוטי העם שכיבדו את רבם. הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, נהג לקיים מצוות ברית מילה בהשכמה, אך הפעם התמהמה רבי לוי יצחק לבוא. זמן רב חיכה לו הקהל לבואו, הדקות ארכו ונהיו לשעות עד שכמעט פקעה סבלנותם של אי אלו.

רק מספר שעות לאחר חצות יצא הרבי מחדרו, מל את הנכד וקרא שמו "משה יהודה לייב". לאחר הסעודה שאלו חתנו אבי הבן, אם יוכל לגלותו דבר עיכובו מלבוא בזמן, ועל שם מי קרא את הילד. פנה הצדיק לקהל המסובים, וסיפר להם את הסיפור המסתתר מאחורי הדברים:

היום, כשהשכמתי בבוקר כדרכי והתכוננתי להכניס את נכדי לבריתו של אברהם אבינו, ראיתי חושך גדול שמכסה את העולם כולו. שר וגדול נפל בישראל, הצדיק רבי משה יהודה לייב מסאסוב נסתלק לעולמו. עודני יושב אבל וחפוי ראש, ומצטער על הסתלקותו של הצדיק, שמעתי קול יוצא ומכריז: "פנו מקום לרבי משה יהודה לייב בן רבי יעקב, וצאו לקבל את פניו!" לקול הכרוז התכנסו ובאו נשמות קדושות וטהורות שיצאו להקביל את פני הצדיק. אך כשהגיע רבי משה לייב מוקף בנשמות הצדיקים, נשמע פתאום קול זעקה שהלך מסוף העולם ועד סופו. באותו רגע עזב הצדיק את החבריא קדישא ורץ לעבר הקול, עד שהגיע בעקבותיו אל פתחו של הגיהנום ומיד נכנס לתוכו.

רעש גדול התעורר בעולם העליון, ומיד ניתנה פקודה לשרו של גיהנום שלא יבעיר את האש בזמן שהצדיק מצוי שם. בא שר הגיהנום אל רבי משה לייב וביקש ממנו לעזוב את המקום, מכיוון שכל זמן שהוא כאן אין לו רשות להשתמש באש. השיב לו הצדיק: "לא אזוז מכאן עד שיצאו עימי כל הנשמות הנמצאות כאן". שאל אותו השר: "וכל זה למה?" השיבו רבי משה לייב: "בהיותי בחיים עסקתי במצוות פדיון שבויים והצלתי נפשות רבות, לפיכך ברצוני גם כאן להציל נפשות משביין!"

הלך השר אל בית דין של מעלה וסיפר על טענתו של רבי משה לייב. כשנשמעה טענתו של הצדיק בפני בית דין של מעלה, החליטו להביא את המשפט לפני כיסא הכבוד. כשהגיע שליח בית הדין אליו והודיע לו על ההזמנה, השיב הצדיק: "כל ימי חיי החזקתי במצווה אחת ומסרתי נפשי עליה, מצוות פדיון שבויים – ועכשיו, כאן בעולם האמת כשבאה מצווה זו לידי לא אקיימנה?! לא אזוז מכאן עד שאקיים מצווה זו". כך התעקש הצדיק לעמוד על מקומו. אחר כך נשא עיניו אל כסא הכבוד ואמר: "ריבונו של עולם, אתה יודע כמה גדולה מצוות פדיון שבויים, ומרוב חשיבותה קיימת אותה בעצמך, לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח, שהרי כשהיו ישראל במצרים ירדת בכבודך לפדותם מבית עבדים. ריבונו של עולם, אני במידתך אחזתי; כל ימי טרחתי במצווה זו וכל השבויים היו כשרים בעיני, לא הבדלתי בין צדיק לרשע. כאן מצאתי כל כך הרבה שבויים, על כן רצוני לקיים את אותה המצווה. ואם לאו, מוטב לי להישאר עימם בגיהנום ולסבול כמותם, מלישב עם הצדיקים ולהנות מזיו השכינה". מייד פסק הקב"ה שכמניין השבויים שפדה רבי משה לייב בחייו, יוכל לפדות גם כאן. בדקו ומצאו שפדה בחייו שישים

אלף איש! יצאו גדודי נשמות מהגיהינום והוא בראשם, כשהוא מביאם לגן עדן (ומן הסתם, לא דקדק רבי משה לייב במספר והוציא בגנבה עוד כמה נשמות...). כשראיתי זאת, סיים הצדיק, יצאתי מחדרי וקראתי את שם נכדי "משה יהודה לייב". אוצר הסיפורים

שלושה דברים נתן ללמוד מן הסיפור הזה. שניים מרבי משה לייב, והשלישי מהתבוננות רבי לוי יצחק בסיפור כולו:

הראשון: מה שיהודי עושה בעולם הזה, הוא ממשיך לעשות בעולם הבא. אמנם בעולם הבא לכאורה אין שייכות לעבודת ה', וזהו זמן קבלת השכר – אך ר' משה לייב עסק כל חייו בפדיון שבויים, וכך גם בעולם הבא. עבורו אין טעם בשכר, כל עוד המצווה שעסק בה יכולה להיעשות על ידו.

השני: גודל הערך של מצוות פדיון שבויים. פדיון שבויים הוא "מצווה רבה", ביטוי שנאמר רק על מצווה זו ועל מצוות פרו ורבו. בדורנו, שני הדברים מתאחדים בהשתדלות להחזיר יהודים בתשובה: יש בכך גם "פרו ורבו" ברוחניות, שכן המלמד את חברו כאילו ילדו (כלשון הצדיקים "יהודי עושה עוד יהודי"), ואין פדיון שבויים גדול יותר מלפדות יהודי מהתרבות הזרה.

השלישי נוגע לימי השובבי"ם, בהם חל יום פטירתו של הצדיק ונוהגים לעסוק בהם בתיקון הברית: כשרצה רבי לוי יצחק לגשת אל הברית של נכדו, ישב קודם לכן בדבקות עצומה והתבונן שעות רבות בסיפור השמימי המתרחש מול עיניו. מכך ניתן ללמוד רבות, אודות תיקון הברית בנפשנו שלנו:

כאשר יהודי רואה מראות אסורים, אפילו כאשר הוא חוזר בתשובה שלמה על כך, נותר אצלו רושם שלילי המזיק לו בהמשך עבודתו. כיצד ניתן למחוק את התמונות הללו מהזיכרון, בלי שיידחקו לתת המודע ויפעלו שם ח"ו לרע? כאשר מספרים סיפור חסידי בתענוג, צורה חיה, מפורטת ומוחשית, הדבר מוחק אלף תמונות מהלא-מודע – של האדם ומתקן את אותו רשימו שלילי. כך ניתן "לגשת אל הברית" של האדם, ולתקן את הנפש.

הרה"ק האדמו"ר רבי אברהם הכהן מקאליסק

יום ההילולא - ד' שבט

רבי אברהם הכהן מקאליסק נפטר בד' בשבט תק"ע, היה מתלמידי המגיד ממזריטש וממנהיגי עליית החסידים לארץ ישראל בשנת תקל"ז. משנת תקמ"ח, לאחר פטירת הרב מנחם מנדל מוויטבסק עמד בראש היישוב החסידי בארץ ישראל.

רבי אברהם הכהן ברבי אלכסנדר מקאליסק, נולד בעירה הליטאית קאליסק, למד בבית מדרשו של הגאון מווילנה ונמנה עם תלמידיו. נמשך אחרי החסידות ודבק ברבי דב בער המגיד ממעזריטש, באחד ממכתביו הוא מתבטא עליו: חי ה' אשר עמדתי לפני כבוד אדמו"ר זצוק"ל, היה מספיק לי כל דבור לזמן כביר.

בשנת תקל"ז הצטרף לרבי מנחם מנדל מוויטבסק בעלית החסידים לארץ ישראל, נתיסר ביסורי הארץ וחיבב אותה על מתיישביה. קיים קשר הדוק עם החסידים בחוץ לארץ וביאר להם את דרכי החסידות.

אחרי פטירתו של רבי מ"מ מוויטבסק קיבל לידיו את ההנהגה החסידית. דאג לביסוסה של העליה החסידית, הקים ועדים בכל הערים בחוץ לארץ בהן היו מרוכזים חסידים שאספו כספים לטובת העולים.

רבי אברהם נפטר בטבריה ד' שבט תק"ע, ועל מצבתו כתוב: פ"נ אדמו"ר הרב הגדול והקדוש כמוהר"ר אברהם במו"ה אלכסנדר. כהן לא-ל עליון חש"ל ד' לחודש שבט בש' התק"ע לפ"ג תנצב"ה.

מכתביו נתפרסמו בספר "אגרות הקודש" ודברי תורתו מובאים בספר "דגל מחנה אפרים" ובספר "חסד לאברהם". הרב דוד הלחמי ז"ל "חכמי ישראל" (ב"ב תשס"א) ע' ר"נ

ר' אלכסנדר אביו של הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע היה אדם פשוט ותמיד היה קורא מספר הזוהר אע"פ שלא ידע מאי קאמר. והרבה לעשות צדקה עם העניים ולא היה הולך לביתם כדי שלא לביישם, רק שגר אליהם נתינתו ע"י שליח, נער נבער מדעת, שממנו לא היתה בושה לקבל. ביום חורף קשה אחד נקרעו נעליו של הנער ולא היה יכול עוד לילך לבתי העניים, קנה לו ר' אלכסנדר מנעלי חורף חדשים שיוכל להלך בהם אף בתוך הבוץ. אבל כיון שקבלם הנער לא הסכים בשום אופן להלך בהם לבתי העניים פן יטנפו המנעלים החדשים מן הבוץ. והרבה ר' אלכסנדר להפציר בו ללא הועיל, ובראותו שהנער איתן בדעתו, אמר לו ר' אלכסנדר שא"כ ירכיבו על כתפיו עד בסמוך לבתי העניים, ושם ירד הנער מעל כתפיו ויכניס המעות לביתם וכן עשו. **ויהי היום בהגיע עתו של ר' אלכסנדר לילך בדרך כל הארץ הסכים עם בנו הרה"ק מקאליסק זי"ע שיבוא אליו מן העולם העליון לספר לו מה נעשה בדינו**, ואכן אחר זמן מה מפטירתו **נתראה אליו וסיפר לו** שהיו לו זכויות ועוונות לרוב היה הכף שקול, והיה לו צער רב מזאת עד שלפתע הביאו את הנער הרכוב על כתפיו לבוש במנעלים שקנה לו ונטלו אותו יחד עם הנער, כאשר בוץ על רגליו, והניחו אותם בכף המאזנים, ותיכף ומיד הכריע כף הזכויות ונפסק דינו לזכות, והכניסוהו לגן עדן. שאלוהו שם באיזה לימוד רצונו לעסוק בו, ואמר שבחייו בעוה"ז היה לומד הרבה זוהר ומבקש גם עתה ללמוד הזוהר, והחל לקרא הזוהר כמנהגו בעוה"ז, וראה כי הצדיקים מסביב היו שוחקים, ושאלם ע"ד שחוקם והשיבוהו שניכר הדבר שאינו מבין מה שאומר, שאינו קורא כהוגן. ובקש שיביאו לו רב שילמדהו, והביאו אליו את רשב"י בעצמו ולימדו. הרה"ח רבי יעקב אשר ארקוביץ ז"ל, "אשרי האיש" (ירושלים תשע"א) ע' מ"ט

במדינות ליטא כינהו [להגה"ק מקאליסק זי"ע] בתואר "דער קאליסקער גאון". הוא היה תלמידו של הגאון מוילנא זי"ע. ושמעתי שהגאון מוילנא אמר עליו שאם רוצים ללמוד, צריכים ללמוד כמו תלמידי אברהם מקאליסק. כששמע עליו שנסע להמגיד ממעזריטש זי"ע ונהיה חסיד, אמר ע"ז הגאון, דער לויתן וועט אין ים הגדול אויך נישט דערטרונקען וועלן [הלויתן אינו טובע אפילו בים הגדול]. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטליץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' ר"כ

...אנכי ורעי בהיותנו אצל אדמו"ר הרב המגיד ממעזריטש נ"ע, היינו מסתפקים בדבר אחד זמן רב כי אם לא באנו לשמוע אלא דיבור אחד זה דיינו, והיינו שומרים אותו בקדושה ובטהרה עד עת בא דיבור שנית, כמש"כ (משלי כ"ה, ט"ז) דבש מצאת אכול דיך פן וגו', ומאמר חז"ל (ברכות לב:) מתוך שחסידים היו תורתם משתמרת שהיו שומרים את הדבר... מתוך מכתב קודש הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע משנת תקנ"ז, "פרי הארץ" (מהדורת תשמ"ט) מכתבים, מכתב ל"ז, ע' רכ"א

הרה"ק מקאליסק אמר שמקודם שבא אל רבו המגיד הק' למעזריטש היה מתמיד גדול, והיה דרכו ללמוד דף גמרא וחזר על הדף ואח"כ למד דף שני וחזר על שניהם והוסיף דף שלישי וחזר על שלשתם וכן בכל פעם הוסיף עוד דף וחזר מדף הראשון עד שלמד באופן זה כאלף חמש מאות דפי גמרא שידעם על בוריים, ונתיישב אז בדעתו, מה זאת איתי האם ארון מלא ספרים אני... **ונסע למעזריטש ללמוד דרכי עבודת הבורא יתברך.** הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' ע"ט

הקליסקער והבארדיטשובער רב בעת ששהו אצל המגיד למדו ביחד ר"ף היה להם שיעור קודם התפילה ע"ז ואח"כ הקאליסקער נסע לא"י, ובהזדמנות שאחד נסע לא"י שלח לו הבארדיטשובער רב ד"ש להקאליסקער ואמר לו שישאלו אם הוא לומד וחוזר ר"ף כמקודם וענה הקאליסקער היום חוזר אני שיש בורא עולם. ממכתב הרה"ח ר' יעקב פוקסמן ז"ל, "אשרי האיש" (ירושלים תשע"א) ע' רפ"ו

הרה"ק **הר"א מקאליסק זי"ע**, בעת שנתמנה להיות לרב בקאליסק אמר לאנשי עירו, כי גיסו, הרב הקודם, שהי' קדוש עליון, למד אתכם איך לירות בנשק, אך לא למד אתכם איך להחזיק את הכלי נשק, שאם אינו מחזיק טוב, אז יכול ח"ו לפגוע בעצמו בכדורים שהוא יורה. **והענין הוא** ע"פ המובא בזוה"ק (זח"ג דף מט:), כי נגע הוא סגירו דחכמתא, זה שחכמתו מרובה ממעשיו, שאז אע"פ שלומד הרבה תורה וספרי מוסר, כל הכדורים פוגעים בו בעצמו. "בית אברהם" (סלונים) חנוכה, ע' ל"ד

הרה"ק **מקאליסק זי"ע** היה בידידות גדולה עם **הרה"ק רבי מענדלי מויטעבסק זי"ע**, שניהם הנהיגו בצוותא את ענייני ארץ ישראל. **הרה"ק מקאליסק היה מבוגר ממנו בהרבה שנים, ובכ"ז היה נכנע לרבי מענדלי ללא שיור.** הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' רי"ח

לפני שעלה לארץ הקודש אמר הרה"ק מקאליסק להרבנית שבתנאי זה תוכל לעלות עמו, שתקבל על עצמה שאפילו תראה בבית הרה"ק מויטעפסק הרחבה גדולה ומנורות כסף יאירו על השולחן, ולה בביתה לא יהיה כי אם לחם צר ללא תתרעם על זה.

ובהיותם בארץ ישראל היו זמנים שמרוב הדחקות לא היה לה אפילו בגד ללבוש, וכיסתה עצמה בשני סדינים ובזה יצאה לחוץ. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' ע"ט

פעם פתח [הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע] ואמר בהתלהבות: **אהבתי את אדוני**, אני אוהב את הקב"ה ואליו נפשי אשא, **את אשתי ואת בני**, פי' את כמו עם, אני עובד השי"ת בהם, אני נותן ומקריב גם אותם באהבתו ולעבודתו ית"ש, והיה צועק כ"כ כשאמר כן עד שבני ביתו התחילו לרעוד מרוב פחד שלא יילקחו ח"ו מעלמא הדין, מאחר שמפקירם ונותן אותם באהבת השם הבוערת בקרבו. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "יסוד המעלה" (ב"ב תש"ס) ח"א, ע' ע"ט

כידוע **שהצטרף הרה"ק מקאליסק להרה"ק רבי מנחם מענדיל מוויטעבסק בעלייתו לא"י**. כשנתקרב הספינה ליעדה והרי ארץ ישראל נראו למרחוק, נתמלא **הרה"ק מקאליסק** בפחד גדול באומרו ברוב ענוותנותו היתכן שבריה שפילה כמוני ידרוך על עפר הארץ הק', ולא מצא את מקומו מרוב פחד וחרדת קודש, והכריז בקול: אינני מסוגל לרדת מהספינה להכנס לא"י, ואשאר בספינה עד שתחזור לחו"ל, ואחזור עמהם לשם. והבין הרה"ק מוויטעבסק שאם הרה"ק מקאליסק אמר שלא ירד מהספינה יקיים את דבריו במלואם, וניסה הרה"ק מוויטעפסק בכל זאת לשדלו ולדבר על לבו שישנה את מחשבתו, וכשראה שאינו עולה בידו, בא בתחבולה ואמר להרה"ק מקאליסק, היות וזכינו לראות את ארץ ישראל מרחוק עלינו לעשות סעודת הודיה על כך, והסכים עמו הרה"ק מקאליסק, ועשו סעודה ובתוך הסעודה הגישו לפניהם יין משובח, והרה"ק מקאליסק שתה עד שנשתכר מעט, ואחרי הסעודה הלך לנוח קימעה ונרדם על מיטתו.

תוך כדי שנתו הגיעה האניה לחופי א"י וצוה הרה"ק מוויטעבסק לאנשיו שיורידהו מן הספינה ויזהרו שלא יקיצוהו משנתו, וכך עלתה בידו להביאו אל ארץ ישראל. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, ע' ל"ט

אבי הרה"ק (בעל דברי שמואל) זי"ע היה מספר תמיד מהרה"ק רבי אברהם מקליסק זי"ע, שבהיותו בטבריה קבעו פ"א מוכרי סכך לחג הסוכות מחיר גבוה, והחליטו טובי העיר שאף אחד לא יקנה במחיר שקבעו אלא במחיר זול, ונכנסו בעשי"ת לשאול את חוות דעתו והסכמתו לתקנה הזאת, השיב להם אמנם צודקים דבריכם, אך איני מבין איך עלה בדעתכם לחשוב בימים הקדושים הללו מענין כזה, האמינו לי הרי ידוע לכם די טוב הדחקות אצלנו ועד כמה אנו שקועים בחובות, בכ"ז אם הייתי מוצא כיס מלא מעות בימים אלו לא הי' עובר אצלי במחשבה להתכופף ולהגביה, בעת שצריך להתעמק ולחפש עצות במה יתרצה עבד אל אדוניו. ואם כי היא מדרגה גבוהה שלא כל אדם זוכה, בכל זאת במדה ידועה שייך לכל אחד ואחד. "בית אברהם" (סלונים) ראש השנה, ע' קצ"ג

האהבה בין הצדיקים שהיתה כאן בארץ ישראל לא ניתן לתארה. ושמעתי ממרן הרמ"ח שפ"א פגש הרה"ק רבי יעקב שמשון משפיטובקא זי"ע את הרה"ק מקאליסק זי"ע, ביקש השפיטובקער להתברך מפיו של הקאליסקער באומרו: איהר זענט דאך דער כהן גדול אבקשכם שתברכו אותי. ונענה אליו הקאליסקער, אבקשכם להתברך מפיכם שהרי אתם החכם שבדור. הניחו את ידיהם אחד על חבירו וברכו זה את זה. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' רי"ט

הגה"ק החיד"א זי"ע כתב בספרו ברכי יוסף (יו"ד סימן רצ"ט) וז"ל: "זה שנים באו סיעת ספדיא מקרית חוצות לשכון כבוד בארץ **ותרי מינייהו רבנן המתקדשים והמטהרים בחדרי חדרים** ועין רואה הני מאני דרבנן מכף רגל ועד ראש לבושי משי וכו' כי לדעתם חוטי פשתן בכל בגדי צמר" וכו', וכוונתו להרה"ק **מוהרמ"מ מוויטעפסק** והרה"ק **מוהר"א מקאליסק** זי"ע, ונראה מכך שהעריץ מאד גודל קדושתם וצדקתם. כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זצוק"ל, שיעור חורש"י וישלח תשמ"א

...וסיפר (בעל ה"יסוד העבודה" מסלונים זי"ע) המעשה מהעגונה בטבריא, והשיב **הרה"ק מקאליסק זי"ע** בארוכה טעמים לאיסור וטעמים להיתר, וצוה למנות והיה יותר טעמים להיתר, ושרף כל הניירות לגמרי והשיב לשואלים בקצרה: דעתי נוטה להיתר, **ואמר הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע** שאם היה בעולם התשובה הארוכה היה ספר נפלא שלא נמצא כמוהו וכו'. "כתבי רבי משה מידנר", ע' פ"ב, אות תע"ד

פעם באו המקורבים של **הרר"ג קיטאוואער** גיסו של הבעש"ט **להקליסקער**, ואמרו לו היות שנמצאים כאן נכדי הר"ר גרשון קיטאוואער והם ספרדים ולומדים גדולים, אבל עדיין לא דרכו על דרך החסידות, וצריכים לקרבם לדרך החסידות.

קרא אותם הקליסקר אליו והם באו, וכל מה שדיבר להם לא נכנס לליבם, אמרו לו המקורבים להקליסקר היות שהם לומדים גדולים אולי יוכל להשפיע עליהם דרך הלומדות בנגלה, וקרא אותם הקליסקר עוד הפעם ואמר להם שיקחו איזה גמרא מארון הספרים שלו, ושאלו איזה גמרא, ענה להם איזה גמרא שתרצו, ושאלו איפה לפתוח, ענה להם איפה שאתם רוצים, ופתחו איזה גמרא ושאל אותם הקליסקר קושיות עצומות מזו הסוגיא על הרבה סוגיות הש"ס, עד שנעשה להם קשה מכל צד.

אח"כ אמר להם עתה תוציאו גמרא אחרת איזה שתרצו, והוציאו עוד איזה גמרא אחרת ופתחו, ואמר להם שבסוגיא זו ימצאו תירוצים על כל הקושיות והסביר להם דבר דבור על אופניו ברוב הבנה, עד שנתישבו כל הקושיות, וכששמעו זאת היו מלאי התפעלות עד כדי התעלפות, וענה להם אל תתפלאו ע"ז היות שכל התורה הק' שבכתב וכל תורה שבע"פ הכל הם שמות של הקב"ה, וידוע שכל השמות הק'

יש להם צירופים, וכשמצרפים שמות הק' ממילא נעשה הכל מיושב, ומאז התקשרו אליו אלו הספרדים נכדי הר"ג מקיטאוור. הרה"ח ר' יאיר שוורצמן ז"ל, "יהי אור" (ירושלים תשנ"ט) ע' ע"ב

היסוד העבודה כותב על הרה"ק מקאליסק זי"ע, התואר **'הכהן הגדול מאחיו'**. וכן כתב עליו שכל דבריו כגחלי אש וכמסיני. הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל, "מזקנים אתבונן" (ירושלים תשס"ז) ח"ב, ע' רי"ט

בטבריה היו כמה ספרדים שהיה הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע מקרבם מאוד, ופעם הוצרכו לנסוע למרחקים, וכשבאו להפרד מהרה"ק א"ל שאם יצטרכו לאיזה דבר שיאמרו: 'אלקא דאברהם דיתיב בטבריה עניי'. ובאו למדינה אחת ויצאו לקראתם המון עם בבקשה, שיתפללו בעדם כי זה זמן רב לא ירד גשם, ואולי בזכותם יענו, בתחילה סרבו אך לאחר שהפצירו בהם נתרצו, ואמרו אלקא דאברהם דיתיב וכו' ותיכף נתקדרו השמים בעבים וירדו גשמים מרובים. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ה) ח"ג, עמ' מ'

בשנים שישב רבינו אברהם מקאליסק זי"ע בטבריה היו באים אל בית מדרשו גם מאחינו הספרדים לשמוע אל הרינה ואל התפלה וכן לדברי תורה שאמר על שולחנו הקדוש. סיפרו זקני החסידים מאחד מרואי פניו שהיה איש פשוט ביותר, ולא היה בעל השגה בענינים גבוהים, וכשביקשו ממנו שיספר מהרא"ה לא ידע מאומה, אבל היה אומר, שכשהיה משמיע דברי תורה בשולחנו הטהור כל מלה היתה כמו הכאת פטיש החזק במסמר (בלע"ז "פול קילמה מוטל מסמר"). הרב אהרן סורסקי שליט"א, "יסוד המעלה" (ב"ב תש"ס) ח"א, ע' פ"א

הסבא **קדישא מאפטא זי"ע בעל אוהב ישראל**, היה הגבאי של מעות ארץ ישראל קופת רמבעה"ן במדינת פולין, ובכל פעם שבאו שלוחים מארץ ישראל עשה להם כבוד גדול, ונסע לקראתם כמה פרסאות, ובבואם לעירו כבדם מאד, וכל גדולי עירם קיבלו פניהם, וינוחו מטורח הדרך כמה שבועות, והסבא קדישא שימש לפניהם בכל מה דאפשר, כל כך היה גדול בעיניו הצדקה של מעות ארץ ישראל, **ופ"א כשבאו השלוחים סיפרו להסבא קדישא כי הרה"ק רבי אברהם קליסקר זצלה"ה** מעיה"ק טבריה בעש"ק אחר תפילת מנחה קודם קבלת שבת הלך ממקומו שהיה דרכו בקודש לעמוד בזמן התפילה בביה"כ אל חלון בכותל צפוני הפונה אל שפת ים כנרת, ושם עמד זמן מה, ואח"כ חזר למקומו וצוה לקבל שבת, **ובמוצש"ק שלח אחרי החשובים של אנשי עירו טבריה עיה"ק ואמר להם**: בטח יפלא בעיניכם על שהנני הולך קודם קבלת שבת ממקומי אל החלון שיוצא לים כנרת, לכן הנני מודיע לכם מהות הענין, כי הנה ידוע אשר כל הנשמות העולות לג"ע מוכרחים לעבור דרך ארץ ישראל אשר שם שער השמים, וצריכות מקודם לטבול בעש"ק בים כנרת, ואח"כ הולכים אל מערת המכפלה ומשם לכותל המערבי ומשם עולים למחיצתם, ובעש"ק הלז לא הניח השר של ים כנרת לטבול בו באומרו כי כאשר הם אינם מחזיקים בממונם את עניי ארץ ישראל, אין להם חלק במימי ארץ ישראל, לזאת הלך הוא ופייס את השר של ים כנרת בהבטחה שייטיבו מעשיהם מהיום והלאה, ונתן להם רשות לטבול, **וסיים וביקש** אשר כל אחד מהם יכתוב לחו"ל למכיריו לזרזם במצות נתינת מעות לארץ ישראל לצרכי עניים, זי"ע. הרה"צ רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל, אב"ד בני-ברק, "קרני ראם" (ב"ב תשנ"ה) ע' פ"ז

הגה"ק **מקאליסק אמר פעם בענין מעות רמבעה"נ לעניי ארץ ישראל**, אשר כידוע פעל הגה"ק הרבה עבור עניי ארץ ישראל, והתבטא בזה"ל אפילו הבני ארץ ישראל אוכלים בקערות של כסף עכ"ז צריכים הבני חוץ לארץ לתמוך ליושבי אה"ק. הרה"ח רבי ישראל הלוי רוזנצוויג ז"ל, "אוצר ישראל" (ירושלים תשנ"ה) ח"ב, עמ' ט'

זקן אחד בא לפני הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע והתאונן לפניו כי אין לו עוד כל טעם ותוכן בחיים, ולמה לו חיים. והחזיר לו הצדיק: "זקן שוטה, מה אתה סח, הלא כדאי לחיות עלי אדמות שמונים שנה כדי להניח תפילין פעם אחת ויחידה בחיים".

[ועיין מכתב קודש מכ"ק אדמו"ר בעל "ברכת אברהם" מסלונים זצ"ל (נדפס בקובץ נחלי אמונה סימן תשמ"ב ע' י"ח מכתב ט') "...וכדברי אדמו"ר הכהן הגדול מקאליסק ז"ל שכדאי לחיות שמונים שנה להניח פעם אחת תפילין אפי' כפשוטי עם, ולהבין את זה הלא חכז"ל אמרו את ה' האמרת היום וה' האמירך אנו מניחים תפילין שבהם שמע ישראל, והרי כשמניחים פעם אחת תפילין כבר נכללים בתפילין של הקב"ה ומי כעמך ישראל ומכיון שהקב"ה והתורה נצחים הרי שלעולמי עד כבר נכללים בשם ישראל שיש להם חלק לעוה"ב, כלומר שיכול כבר להשתחרר מההנאות המזוהמות של הגוף בעוה"ז ולהנות מזיו השכינה ולשמוח ולהתענג ולהתעדן מזה כמאמרם ז"ל עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי' וכו'..."]

"כתבי רבי משה מידנר", ע' פ"ה, אות תצ"ב

מעשה ונפטר קרוב משפחה של הרא"ה [=הרה"ק רבי אברהם הכהן מקאליסק זי"ע], וקודם פטירתו ביקש ממנו שישגיח על בנו. ויהי ביום חתונת הבן בא אצל הצדיק לקבל ברכה קודם חופתו, ויאמר לו רבינו אברהם דברי כבושין, אבל ראה עליו שאינו מקבל מוסר. הוסיף ואמר לו, הנה גם אביך שכבר הלך לעולמו מבקש ממך שתחזור בתשובה, והנך רואה אותו בעיניך. מיד נשא האיש עיניו וירא את אביו מעולם האמת ניצב על ידו כמו בחיים, ונתעורר מאד והתחיל לבכות, ולא פסק מבכי במשך כל החתונה (את הדבר הזה סיפר האיש החתן בעצמו לר' אברהם מנאליבוק ע"ה, דודו של ר' לייז'ע מטבריה ע"ה, ור' לייז'ע שמע ממנו). הרב אהרן סורסקי שליט"א, "יסוד המעלה" (ב"ב תש"ס) ח"א, ע' פ"ו

הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זי"ע היה קשור בידידות והתקשרות נפלאה עם הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע בימי שבתו בעיה"ק טבריא (אף כי לא ראו זה את זה פא"פ מעולם), פעם אחת כשהרה"ק מקאליסק זי"ע שיכל אחד מיו"ח לפני שמחת-תורה, והשביע את הנפטר לבל יבוא בזיכרונו אפי' במחשבה וישבית ח"ו שמחת החג, אך בכ"ז נזכר באסון באמצע שמח"ת, הרגיש בזה הרה"ק מלעכוויטש זי"ע בביתו בלעכוויטש ואמר לאנשי שלומו בואו ונפליג בשמחה בכל עוז עד שתתעורר שמחה אצל הרה"ק מקאליסק, שירגיש בזה. "תורת אבות" (סלונים) ע' רע"ג, אות ה'

הרה"ק מקאליסק אמר - מיר קענען אויפהויבן דעם עולם גבוה מכל גבוה, "נאר אזא ברעקל אליין" - והראה על צפורן אצבעו - איז אסאך חשובער. [יש לאל ידינו להגביה את העולם מעל גבוה, אלא שקומץ קטן כזה כמו צפורן אצבעו שמשיגים ביגיעה עצמית הוא נעלה הרבה יותר]. הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצוק"ל, "מאמר מרדכי" (ירושלים תשס"ב) ח"ב, ע' ע"ט

בעיה"ק טבריה תובב"א היה שני ספרדים מהרי אררט (קודיסטן) והיו עמי ארצים גדולים שלא היו יכולים להתפלל, וכשחינכו מחדש את הבית המדרש של הגה"ק **רבי מנחם מענדל מוויטעפסק זי"ע**, שהיה מקובל כי **האר"י הקדוש** זי"ע התפלל שם, ומראים עוד המקום שעמד שם האר"י הקדוש והתפלל, וגם אמרו שיהושע בן נון ע"ה היה מתפלל שם, ובליל יום כיפור כשחינכו את ביהמ"ד מחדש שנפל מקצתו ותיקנוהו היה דרשות מהחכמים, והב' ספרדים הנ"ל רצו ג"כ להיכנס ולא הניח להם השמש, ואמר להם שזה רק לתלמידי חכמים ולא לע"ה, עמדו השנים בחוץ על האצטבא ואמרו זה לזה בא נגיד ונזמר האותיות של אלף בית ישר והפוך (הניגון ידוע) וכך זמרו ורקדו כמו אריות, **והגה"ק מקאליסק זי"ע**

ראה אור גדול שם ויצא לחוץ, אז ראה שהאור הגדול יוצא מהם. (מפי הרה"צ ר' יואל אשכנזי מטבריה ז"ל ששמע מהרב הזקן של הספרדים ששמע מרבותיו) הרה"ח ר' מרדכי הכהן בלום שליט"א, "אוצר ישראל" (ירושלים תשנ"ה) ח"ב, עמ' ט'

סיפר לי [ה"דברי שמואל" מסלונים זי"ע] **מהכה"ג והקדוש זי"ע מקליסק** שאמו נלב"ע בזקנה ושיבה מופלגת והתמרמר מאד ע"ז, וכששאלוהו לסיבת ההתמרמרות אחר שנפטרה בגיל שכזה, השיב לא עליה אני מתמרמר אלא על המצוה של כבוד אם שנלקח ממני. הרה"ח ר' יצחק דוד לידר ז"ל

"בית דלי" (ב"ב תש"ס) עמ' ד'בשעה שהרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע נסתלק לעולמו בטבריא, ביום ד' שבט תק"ע, נפלה וכבתה המנורה במעונו של הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זי"ע, מיד קרא: "וי, כבה נר המערבי", אח"כ הגיעה לידו אגרת ששלח אליו הרה"ק מקאליסק זי"ע לפני הסתלקותו וכתוב בה כך "מחר תהיה עמי במחיצתי", וכך הוה שתוך ימים ספורים נתבקש הרה"ק מלעכוויטש זי"ע לישיבה של מעלה ביום י"ג לחודש שבט. "תורת אבות" (סלונים) ע' רע"ד, אות ה'

החרשים שמעו

בשם **הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע** (ישעי' מב, יח) **החרשים שמעו** - וועד עס איז טויב וועט מי דארף זיין טויב, איז ער זוכה צו הערין בכל יום ויום בת קול יוצאת וכו' (מי שהוא כחרש לא ישמע בעת שאי"צ לשמוע, זוכה לשמוע את הבת קול היוצאת בכל יום.) **והעורים הביטו לראות** - וועד עס קוקט ניט וועט מי דארף ניט, איז זוכה צו זען כבוד השי"ת (מי שאינו מסתכל במה שאסור הריהו זוכה לראות כבוד השי"ת). הרה"ח רבי יעקב אשר ארקוביץ ז"ל, "אשרי האיש" (ירושלים תשע"א) ע' כ"ז

כליל תפארת בראשו

שמעתי אומרים בשם הרב הקדוש מרא דארעא דישראל **רבי אברהם [מקאליסק] נ"ע** שפירש מה שסידרו בתפלה: **ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו**, ולכאורה אינו מובן וכי ראוי לעבד נאמן להשים כתר מלכות בראשו, **והסביר הרב הנ"ל** את ענין זה, כי ידוע אם ישים איזה אדם או שר וחשוב את כתר המלכות בראשו בוודאי יתחייב ראשו למלך, אך כאשר משימים את הכתר ויניחנו באיזה מקום על עץ או ברזל או מסמר בוודאי לא יזלזל בזה בכתר מלכות, והטעם משום שהדומם לא יתגאה ולא יתכבד עצמו כלל בכתר המונח עליו ואין הדומם נעשה אלא לשמש את הכתר שיהיה הכתר מונח עליו ואין זה גנאי, אבל אדם כשישים הכתר בראשו יהיה כוונתו לתפארת עצמו, ולכן הוא מזלזל בכבוד המלך להתפאר עצמו בתכשיטי מלכות, **וזה הוא שמשבח את משה** שהיה עניו ועבד נאמן ליוצרו ולא היה חפץ כלל בשום הנאת עצמו או כבוד עצמו רק הכל לכבוד השי"ת, ועל זה נקרא עבד נאמן ליוצרו כי כל מעשיו היה לכבד את ה' לבדו. לכן **כליל תפארת בראשו נתת לו** כי אין בזה שום זלזול ח"ו להמלך כיון שלא היה כוונת משה לתפארת עצמו כלל רק לשמש את קונו, והבן זה **ודפח"ח**. הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע, (מכתבי תלמידו הרה"ק רבי נפתלי הירץ זי"ע), "היכל הבעש"ט", תמוז תשס"ח, ע' ט"ו

באו ונצא לקראת כלה

הוא [הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע] היה אומר: שבת קודש היא "**ככלה בין רעותיה משובצה**", פירוש, ככלה זו בשמחת החתונה, שאז אפילו היא בת מלך הרשות נתונה גם לפשוטי עם לשמוח אתה. וד"ל. הרב אהרן סורסקי שליט"א, "יסוד המעלה" (ב"ב תש"ס) ח"א, ע' ע"ד

המקובל האלוקי רבי ישראל אביחצירא בבא סאלי

יום ההילולא - ד' שבט

לפי הקבלה, לחודש שבט מיוחדת האות **צדי"ק**, ולכן מתבקש לעסוק בחודש זה בנושא ההתקשרות **לצדיק**. אפשר לדבר ולספר על צדיקים מדורות קודמים, תוך תחושה של מרחק מסוים, אבל כעת אנו עוסקים בצדיק בן הדור שלנו, שנפטר רק לפני כשלשים שנה (בשנת תשד"ם) – אשר סיפורי-הפלא על קדושתו ופרישותו, גדולתו בתורה ותפילה, ומעשי-המופת שנעשו בזכותו, אינם אגדות-עם אלא עובדות ממשיות בחתימת עדי-ראיה מהימנים החיים עמנו היום. ראוי לציין שהבבא סאלי הוא חוליה מרכזית בשרשרת מפוארת של משפחת רבנים ממרוקו – החל מסבו הגדול רבי יעקב אבוחצירא, ועד נכדיו הצדיקים החיים עמנו כיום הזה ורבים ההולכים לאורם.

שפע ברכות

עצם קיומם של צדיקים כאלה בתוכנו, מרומם אותנו מעל החיים האפרוריים וממחיש את אהבת ה' ורחמיו עלינו. חז"ל אומרים שבתחילה רצה הקב"ה לברוא את העולם במידת **הדין**, אך ראה שאין העולם מתקיים ושיתף את מידת **הרחמים**, ומוסבר בחסידות שהרחמים הם "גילוי אלוקות על-ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה". הצדיק פותח חלון לעולם עליון, וממתיק את מידת הדין הקשוחה, על ידי דבקותו בה' ועל-ידי אהבת ישראל השופעת ממנו.

שפע הברכות והישועות על-ידי ה'צינור' של הצדיק, מזכיר את מזל **דלי** של חודש שבט – שבו דולים מים חיים, "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה" – הן לפי הפירוש הפשוט "כי תשיגו ישועות בלי עמל וטורח" (המלבי"ם) והן לפי תרגום יונתן המפרש: תקבלו לימוד חדש בחדוה מבחירי הצדיקים. אמנם "אין מזל **לישראל**" אך מכל המזלות הדלי נחשב מזלם של ישראל (כדברי האבן-עזרא), כרמז לשפע ברכה הנובע ללא הגבלה דרך המזל הנוזל. מקובל שהבעל-שם-טוב אמר: "כשפוגשים נושא דליי מים, שיאמרו שהבעל-שם-טוב אומר שזה סימן ברכה" – וכן כשפוגשים את חודש שבט נושא דלי מים.

כוחה של סעודת מצוה

רבי ישראל היה נוהג לערוך סעודות מצוה בהזדמנויות שונות, ובמיוחד בימי הילולא של גדולי הצדיקים (כמקובל בקהילות יוצאי מרוקו), וסיפורי מופת רבים נקשרו לסעודות אלה. מעניין ששם אביו של רבי ישראל היה רבי **מסעוד** – רמז שבנו ידע **לסעוד** אנשים על-ידי **סעודה**. פעם אחת סיפר רבי ישראל עצמו שהצדיק רבי מנחם מענדל מויטבסק התגלה אליו והקים אותו ממיטתו כדי שיעשה סעודה לכבודו ביום ההילולא שלו.

אפשר אולי לשאול, מה המיוחד בסעודה? והרי כולנו אוכלים, ממש כמו בעלי-החיים. אכן, יש אנשים שהאכילה מורידה אותם לדרגה של בהמה... אבל הצדיק אינו אוכל מתוך תאווה מגושמת, וכך גם הבבא סאלי היה מסתפק במועט מן המועט להחיות את גופו. אכילתו של אדם כזה שקולה להקרבת קרבנות – כאשר המאכל הגשמי עולה ונכלל בגוף האדם ומתעלה עמו בתורתו ותפילתו, כמו שהקרבן עולה בלהב המזבח. כאשר יצחק אבינו רצה שתחול עליו רוח-הקודש, אמר לבנו להכין לו סעודה, וכך גם אמרו חכמים "כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה". הזכרנו שלפי הקבלה

האות של חודש שבט היא צדי"ק, וכעת נוסיף שלחודש הזה התייחד **חוש האכילה** – לתקן את האכילה, עד לדרגת הצדיק היכול לפעול רפואה וישועה גם בשיירי מאכלו.

מישראל עד ישראל

כששומעים את העדויות על מעשי המופת הרבים שנעשו בזכות רבי **ישראל** בבא סאלי, אפשר בהחלט להאמין לסיפורים המופלאים על רבי **ישראל** בעל שם טוב (וכבר אמר אחד הצדיקים שצריך להאמין שכל מה שסופר על הבעש"ט היה יכול להיות). אכן, הרבי מליובאוויטש התבטא על הבבא סאלי שהוא "יהודי של הבעל שם טוב" (א בעל-שמסק'ע איד).

לא מדובר רק על דמיון חיצוני. לבבא סאלי היה קשר נפשי עמוק לבעש"ט וכל גדולי החסידות אחריו. כך מסופר שכאשר הגיע הבבא סאלי ללמוד בישיבת המקובלים בית-אל (בשנת תרפ"ב), ישב בפינה ולמד בספר חסידות, כאשר כולם לומדים רק בספרי הקבלה, וכאשר מישהו התחיל לדבר אתו אמר לו הבבא סאלי בביקורת: כל מה שאתם לומדים, אם זה בלי תורת הבעל-שם-טוב, זה לא זה... (שכן ההשגחה העליונה הורידה לדורות שלנו את תורת החסידות המגלה את האור הפנימי בחכמת הקבלה ומלמדת להבין אותה כראוי).

בהקשר זה התפרסם המעשה הבא:

הרב מכלוף עמינדב קריספין, הנשוי לנכדת הבבא סאלי, נכנס פעם ל'יחידות' אצל הרבי מליובאוויטש, והרבי ביקש ממנו לספר אודות הבבא סאלי. סיפר הרב קריספין: כאשר התגורר הבבא סאלי בעיר יבנה, היה שם רב אחד, ראש כולל, שביקש שאסדר לו פגישה עם הצדיק. תוך כדי הפגישה, התבטא אותו רב מעט בזלזול כלפי הבעש"ט. הבבא סאלי הגיב בתוקף, בתוך דבריו אמר "אני יודע מי היה הבעל-שם-טוב", ולבסוף אמר לאותו רב לצאת מביתו. לאחר מכן, אמר לי "מה עשית לי? הבאת אלי איש שמדבר כנגד הבעל-שם-טוב?" והוסיף: "אתה תראה, אם מחר ישאר הכולל הזה ביבנה, אני אינני בבא סאלי"... ואכן, למחרת התברר שהפסיקו את התקציב לכולל, ובו ביום הוא נסגר. כשסיים הרב קריספין לספר זאת לרבי מליובאוויטש, אמר הרבי בהתרגשות: יש לך סיפורים כאלה ואתה שומר אותם לעצמך? [לכן גם אנו לא רצינו לשמור את הסיפור לעצמנו].

העיקר כאן אינו ההקפדה על אותו רב (מעשה חריג של 'דין') אלא יחס הכבוד כלפי צדיק כבעל-שם-טוב. החיבור של הבבא סאלי לתורת החסידות וגדוליה הוא מפתח לקירוב לבבות בין העדות השונות בעם **ישראל** – כאשר המסורת האשכנזית מתחברת למסורת של יהדות צפון אפריקה, כל אחד עם סגנונו המיוחד וביחד עולה ניגון של כלל ישראל. ואם כבר עוסקים בחיבורים, נזכיר רמז עממי יפה: "אתם נצבים היום כֻּלכם לפני ה' אלהיכם" – **אתם** ראשי תבות **א**שכנזים, **ת**ימנים, **מ**רוקאים (וכל השאר נכנסים באמצע...), שהם גם ראשי תבות **אמת**.

רבי ישראל בארץ ישראל

הבבא סאלי ביקר בארץ כמה פעמים, ובשנת תשי"א אף עלה לארץ עם משפחתו. אך כעבור תקופה לא ארוכה חזר לחו"ל, ורק בשנת תשכ"ד עלה לארץ והשתקע בה.

מאחורי הנדודים האלה נמצא הסיפור המורכב של הדורות האחרונים: מצד אחד, הישוב היהודי בארץ הולך וגדל, ברוך ה', וכבר ניתן בקלות יחסית לעלות לארץ הקודש, כמשאת-הנפש של כל דורות הגלות.

כדאי להזכיר שרבי יעקב, סבו של הבבא סאלי, ניסה כמה פעמים לעלות לארץ, ונפטר בדרכו אליה – עד שבא רבי ישראל והשלים את המסע של סבו (כאשר יש לזה רמז בשמותיהם, שכן **ישראל** הוא שם-המעלָה שזכה בו **יעקב** אבינו כשחזר לארץ **ישראל**).

אך מצד שני, חל תהליך מואץ של עזיבת היהדות, עד לתחושה של התמוטטות כללית של העולם הישן, וכידוע יהדות צפון-אפריקה סבלה קשות מהתפרקות רוחנית זו (גם כתוצאה מפעילות מכוונת של אליטה חילונית אשר רצתה "לחנך מחדש" את הדתיים הנחשלים....). במציאות כזו, יהודי ממרוקו אינו יודע האם לעלות לארץ או להישאר בקהילתו המוכרת בגולה, המצליחה לשמור (במידה מסוימת) על רוח היהדות הנאמנה. מה עושים?

את שאלתו פרש רבי ישראל בפני הרבי מליובאוויטש, והרבי ענה לו באריכות, באהבה ובכבוד רב. הנה כמה שורות מתוך התשובה המאלפת:

כיון שזיכה השם-יתברך את כהדר"ג [כבוד הדרת גאונו] להיות איש כללי ומנהיג בישראל אשר מאות ואלפים נשמעים לקולו, הנה בטוח הדבר שניתנו לו גם כן הכוחות להביא את זה בפועל בחיים היום יומי של כל המושפעים ונשמעים לקולו... כיון שנמצא כהדר"ג שליט"א בארץ הקודש ת"ו בה נמצאים עתה עשיריות אלפים של אחינו הספרדים שליט"א, ומצד ריבוי הנסיונות העלמות והסתרים זקוקים הם להוראות תכופות בדרכם הקשה בגשמיות וברוחניות, הנה זכות עצום וגדול נפל בחלקו של כהדר"ג שליט"א אשר הוא ישתמש בכשרונות והסגולות אשר חננו השי"ת... לצאת במלחמה נגד היצר... בראש צבאות אנשי קהילות הקדש המושפעים ונשמעים לרצונו, ללחום מלחמת ד' ולפרסם אלקותו יתברך בכל סביבתם... וביחוד ובפרט שהיא חובת השעה לכבוש ביד חזקה את כל הדור הצעיר.

בתמצית: במקום לעסוק בהתגוננות ובמחשבות היכן אשמור עלי ועל משפחתי, **היה מנהיג!** עמוד בראש הקהילות המושפעות ממך וצא למלחמה נגד היצר הרע, **ובוודאי** הקב"ה ישלח ברכה במעשה ידיך. עשה כאן, בארץ הקודש, את המהפכה החיובית, ובמיוחד "לכבוש ביד חזקה את כל הדור הצעיר" – יד חזקה שאינה במקלות ובשוטים, אלא בתקיפות ובנועם גם יחד, כמיטב המסורת של רבני מרוקו ומשפחת אבוחצירא. בסופו של דבר, רבי ישראל הלך בדרך זו והיה "איש כללי ומנהיג בישראל", והשפעתו ממשיכה והולכת עד עצם היום הזה. זכותו תגן עלינו, אמן.

הרב חיים משה אלישר הראשון לציון

יום ההילולא - ד' שבט

הרב **חיים משה אלישר חמ"א**; ג' בשבט ה'תר"ה, 11 בינואר 1845, ירושלים - ד' בשבט ה'תרפ"ד, ירושלים היה הראשון לציון, ומרבני ירושלים. בנו של הראשון לציון הרב יעקב שאול אלישר.

נולד בירושלים לראשון לציון הרב יעקב שאול אלישר, התחנך בתלמוד תורה מקומי והצטיין בלימודיו. בהמשך למד תורה מאביו, ומהרב יוסף בורלא, שכיהן כראב"ד בעיר.

בגיל 14 נישא לווידה, בתו של הראשון לציון הרב רפאל מאיר פאניז'ל. לאחר נישואיו עסק במסחר כדי לא להתפרנס מהרבנות, ובמקביל המשיך בלימוד התורה. התפרסם בגדלותו בתורה ובצניעותו, בארץ ובחוץ לארץ, ונשלחו אליו שאלות הלכתיות רבות. הוא שלט במספר שפות, כולל ערבית וטורקית.

עם מינוי אביו למשרת הראשון לציון בשנת ה'תרנ"ג (1893), נתמנה הרב חיים משה אלישר לנציגו וממלא מקומו במג'ליס אדארה - מועצת הפלך, בה ישבו ראשי הדתות, ובה כיהן 13 שנה תוך דאגה רבה ליהודי הארץ. הרב אלישר סיפק מזון לחיילי הממלכה הטורקית בארץ. היה ממקימי ופעילי מוסדות הציבור בירושלים ביניהם בתי החולים שערי צדק ומשגב לדך. הוא עמד שנים רבות בראש הרבנות הראשית בירושלים עוד לפני שנוסד משרד הרבנות, תמך באספת הנבחרים, והכל בהתנדבות.

לאחר מות אביו בשנת ה'תרס"ו, פרצה מחלוקת בין תומכיו למשרת הראשון לציון, לתומכי הרב יעקב מאיר. הרב מאיר נתמנה לבסוף אך התפטר, והתפקיד התגלגל בין חמישה רבנים נוספים. המחלוקת על ההנהגה הרבנית ביטאה מחלוקות עמוקות בין פלגים שונים בעדה הספרדית ובעדה האשכנזית בירושלים וברחבי האימפריה העות'מאנית.

בשנת ה'תרע"ח (1918) נוסד 'ועד הרבנים לירושלים' שאיחד את גדולי הרבנים האשכנזים והספרדים, תחת גוף גג אחד. לנשיאות הוועד נתמנו הרב יצחק ירוחם דיסקין והרב אלישר, ואילו הרב ישראל פורת התמנה למזכיר הכבוד. אולם הוועד לא האריך ימים, ובמקומו נוסד "משרד הרבנות לעדת ישראל בירושלים", וגם בו שימש הרב אלישר כנשיא. משרד זה היה הבסיס להקמת הרבנות הראשית לישראל.

בין השנים ה'תרע"ט (1919) - ה'תרפ"א (1921), כשנתיים, כיהן הוא כראשון לציון וראש הרבנים לעדת הספרדים בירושלים. אחריו כיהן בתפקיד, הפעם במסגרת הרבנות הראשית לישראל, הרב יעקב מאיר.

אלישר נפטר בד' בשבט ה'תרפ"ד, ונקבר בחלקת הרבנים שבבית הקברות בהר הזיתים, בחלקת משפחת אלישר. הוא הותיר אחריו שישה בנים בהם יוסף שאול ויצחק שמעיה ושלוש בנות.

ספריו

- שאל האי"ש ופני חמ"א, שו"ת של אביו, בו הוסיף גם משלו, ירושלים ה'תרס"ט.
- משה האיש, שו"ת, ירושלים ה'תרפ"א,

ה' שבט

הרב חיים דוד חזן - הראשון לציון

יום ההילולא - ה' שבט

הרב חיים דוד חזן כונה ח"ד בדרא; מארמית: יחיד בדורו

נפטר ה' בשבט ה'תרכ"ט, 1869 היה אב"ד באיזמיר והראשון לציון בירושלים.

נולד באיזמיר לרב רפאל יוסף חזן ולריינא לבית פאלאג'י, בראש חודש חשוון ה'תקנ"א. בצעירותו למד את מלאכת השחיטה ונבחר לראש השוחטים באיזמיר. בשנת ה'ת"ר (1840) מונה לשמש כראש הרבנים בעיר, וכיהן בתפקידו חמש עשרה שנה. בשנת ה'תרט"ו (1855) עלה לארץ ישראל והשתקע בירושלים, שם מונה לשמש כראש בית דין בירושלים לצד חברי בית הדין הרב משה בנבנשתי, הרב יצחק קורדובירו, הרב יצחק קלמרו והרב אברהם עמר. כן מונה לשמש כסגנו של החכם באשי הרב חיים נסים אבולעפיה, ומכיוון שהרב אבולעפיה היה חולה, היה הרב חזן המנהיג בפועל של ענייני הציבור

בשנת ה'תרי"ט (1859) יצא לשליחות יחד עם חמישה רבנים מירושלים. הוא נסע עמם עד לווינה, שם חלה וחזר לירושלים. בשבט ה'תרכ"א (1861) נפטר הרב אבולעפיה והרב חזן נבחר למלא את מקומו ברבנות כראשון לציון וחכם באשי, כששתי המשרות אוחדו בבחירתו של הרב חזן. הוא פעל רבות למען היישוב החקלאי בארץ ישראל ולשם כך עמד בקשרים עם רבי צבי הירש קלישר, והוא יעץ לנטוע עצי ערבה בכפר השילוח. כן לקח חלק חשוב במפעל כיכר בתי מחסה.

בשנת 1863 התקיימה אספה גדולה בירושלים ביוזמתם של הרב חזן, הרב חיים צבי שניאורסון ונכבדים מעדות נוספות, שמטרתה לבחון כמה אנשים מוכנים לעבור לעבודה חקלאית וכיצד לממש זאת. באספה הוחלט בין היתר שיש צורך להשיג רישיון מהשלטון לרכישת קרקעות לשם עיבודן, ושיש להקים תשתית תמיכה בת שלוש שנים לשם התחלת הפרויקט. בעקבות האספה הודיעו כמאה משפחות על רצונן לעבור לעבודת אדמה ובראשות הוועד עמדו הראשון לציון, הרב חיים צבי שניאורסון והרב משה בנבנשתי. היוזמה לא יצאה לפועל בשל דעיכתה של ה"חברה ליישוב ארץ ישראל" בפרנקפורט, עליה התבססה היוזמה, וכן בשל הרעה ביחס השלטון הטורקי, דבר שבא לידי ביטוי גם בהוראתו בשנת 1864 לסגור את שני העיתונים העבריים שהיו באותה עת בארץ.

הוא התגורר בשכונת "משכנות שאננים" שמחוץ לחומות, ובשנת תרכ"ו 1865 בעת שהשתוללה מגפה הכולירה ("חולירע") ברחובות ירושלים, חזר לגור בתוך החומות על מנת להשתתף בצערם של התושבים. הלך לעולמו בה' בשבט ה'תרכ"ט (1869), ונקבר בהר הזיתים. על שמו נקרא רחוב בשכונת הבוכרים בירושלים.

אשתו, ג'וייא אסתר, בת הגביר ישראל חיים הכהן חמצי, נפטרה בשנת 1862. נישא בשנית לסולטאנה.

אחיו היו: הרבנים רחמים אליהו חזן, אליעזר חזן, ויצחק חזן. אחותו הגדולה, קאלי קאדין, אמו של הרב חיים פאלאג'י.

בניו: אברהם חזן (1815-1875), שימש שוחט באיידין, עיירה ליד איזמיר; גרשון חזן (נפטר 1870); יהושע חזן (נפטר 1877); הגביר רפאל יוסף חזן (1823-1877); רחל, אשת הרב בכור חיים יצחק נחום (1834-1896); ישראל שיך חזן (1835-1896) . נכדיו, בני בנו רפאל יוסף חזן: הרב אליהו בכור חזן, אב"ד באלכסנדריה, אהרן די יוסף חזן, סופר ועורך עיתון בלאדינו באיזמיר.

נכדתו, שרה, היא אמו של הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל.

ט' שבט

הרב אברהם אשכנזי הראשון לציון

יום ההילולא - ט' שבט

הרב **אברהם אשכנזי** תקע"א, 1811 - ט' בשבט תר"מ, 22 בינואר 1880, היה רב ראשי של כל יהודי ארץ ישראל בתקופת האימפריה העות'מאנית, הראשון לציון וחכם באשי.

נולד בעיר לאריסה שבאימפריה העות'מאנית, ובשנת 1820 עלה לארץ ישראל עם אביו יעקב. היה פעיל בגאולת קרקעות בארץ ישראל, ובין פעולותיו הייתה רכישת מערת שמעון הצדיק בירושלים, פעולה אשר נודעה לה חשיבות רבה ביישוב הישן.

נישא לשרה בת הרב יצחק פרחי. בהמשך נישא לאמו של הרב שמעון אשריקי, ואף אימץ את זה האחרון כבן.

נבחר לדיין בבית דינו של הרב בנימין מרדכי נבון, שבספרו "בני בנימין" פרסם הרב אשכנזי את פסקיו. בתפקיד זה שימש כשלוש שנים. בשנת ה'תרכ"ד נבחר לכהן כאב בית דין. ביום ה' באדר ה'תרכ"ט (1869), עם פטירתו של הרב הראשי חיים דוד חזן, הוכתר הרב אשכנזי כראשון לציון ונשא בתפקיד זה זמן ארוך יותר מארבעת קודמיו, 12 שנה, עד פטירתו.

הרב אשכנזי התפרסם בקשריו הטובים עם כל יהודי היישוב, ספרדים ואשכנזים, חתם על הסכמה לספרו של ר' עקיבה יוסף שלזינגר, בית יוסף חדש. הודות לשליטתו בשפה היוונית, כמו בטורקית ובערבית, אף היה בקשר טוב עם אישים לא יהודיים, דוגמת הפטריארך היווני אשר היה בן-בית בביתו. פרנץ יוזף הראשון, קיסר אוסטריה אשר ביקר בארץ ישראל בשנת 1869, כיבד אותו באות כבוד על עבודתו הציבורית. כמו כן, הרב אברהם אשכנזי קיבל מהשר משה מונטיפיורי גביע כסף מהודר עם הקדשה חרותה כאות הוקרה לפועלו הרב, ובה כתוב:

מנחת זיכרון להרב הגאון יכ"ו מו"ה אברהם אשכנזי נ"י חכם באשי בעה"ק ירושלים תוב"ב מאת השר מו"ה משה מונטיפיורי א' תמוז התרל"א לבריע'.

בערוב ימיו שימש כראש ישיבת "בית יעקב" ונשיא חברת "שבת אחים".

בשנת ה'תר"א, הרב אשכנזי הוציא לאור יחד עם הר"י קפילוטו את הספר "תקנות ירושלים", המכיל את כל מנהגי העיר הנוגעים לדת ולהלכה. כתב בעיתונים הלבנון וחבצלת. הרב נפטר בט' בשבט ה'תר"ם (1880) ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים. לאחר שנים ארוכות בהן לא אותרה המצבה שאותה ניסה לגלות נינו, שמואל אשכנזי, אחרי מלחמת ששת הימים, הצליחו בני נינו של הרב אשכנזי, שלמה ודוד, לאתר את מצבת הקבר הפגועה בשנת 2004.

י' שבט

הרה"ק אדמו"ר הריי"צ שניאורסון מליובאוויטש משיח של דורו

יום ההילולא - י' שבט

כ"ק אדמו"ר הריי"צ שניאורסון, הרבי הקודם מליובאוויטש, נולד לאביו רבי שלום דובער (כ"ק אדמו"ר הרש"ב) בשנת תר"מ, י"ב בתמוז. בגיל חמש עשרה מינהו אביו למזכירו בעסקנות ציבורית (בין היתר סייע בעלילת הדם נגד מענדל ביילים ועוד), ובשנת תר"פ נפטר הרבי הרש"ב והריי"צ מונה לממלא מקומו. הוא החל מיד בפעולות למען היהדות ברוסיה, זמן קצר לאחר המהפכה הקומוניסטית – ובעקבות פעילותו נאסר בט"ז בסיוון תרפ"ז על ידי הג.פ.או. ודינו נגזר למוות ללא משפט. לאחר לחצים בינלאומיים הומר עונש המוות לעונש גלות, הוא שוחרר מהכלא ונשלח לגלות בעיר קוסטרומה בג' בתמוז. הלחץ הבינלאומי נמשך, ובתאריך י"ב בתמוז שוחרר הרבי לביתו. בפועל התבצע השחרור למחרת, בי"ג בתמוז, ומאז מציינים חסידי חב"ד את ימי י"ב-י"ג בתמוז כ'חג הגאולה' של הרבי הריי"צ. לאחר מכן יצא הרבי לריגא בלטביה ובהמשך הגיע לפולין. בב' טבת ת"ש חולץ מוורשה הכבושה לארה"ב, בה עגנה ספינתו בח' אדר ב'. תקופה קצרה לאחר הגעתו לארצות הברית רכש את בנין 770

בשדרות איסטרן פרקווי ברובע ברוקלין בניו יורק, שם התגורר בשנותיו האחרונות, והפכו למרכז חב"ד העולמי. הסתלק בשבת פרשת בא, י' בשבט תש"י, ואת מקומו בנשיאות חב"ד ירש חתנו, כ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל שניאורסון.

היה זה בצעירותו של הרבי הריי"צ, שלימים הפך לרבי השישי של תנועת חב"ד. אביו, רבי שלום דובער, שלח אותו לפטרבורג, עיר הבירה של רוסיה באותם הימים, כדי לבטל גזירה מסויימת שהוטלה על החינוך היהודי. "עד מתי עליי להישאר בפטרבורג?" שאל הריי"צ את אביו. "עד למסירות נפש" השיב רבי שלום דובער.

זמן קצר לאחר שהגיע לפטרבורג, נוכח הריי"צ לדעת שהחוק כבר הגיע לשולחנו של שר הפנים סטוליפין וחיכה לאישורו. צאר רוסיה באותם הימים לא היה פיקח במיוחד, כך שההחלטה האם החוק יתקבל הייתה תלויה רק בשר הפנים. סטוליפין זה היה ידוע כשונא ישראל מושבע, שבאופן אישי דאג לארגון פוגרומים בהם נרצחו אלפי יהודים.

אחרי פגישות ומאמצים, שמע הרבי כי בעיר מתגורר אדם מבוגר ששימש כמורהו של סטוליפין בצעירותו. הרבי גילה היכן הוא מתגורר והתחבר אליו. למרות שגם המורה לא היה אוהב ישראל מושבע, הוא התרשם עמוקות מחכמתו של הרבי ומהיקף ידיעותיו והשניים בילו שעות ארוכות כשהם משוחחים על דברים העומדים ברומו של עולם.

באחת מפגישותיהם סיפר לו הריי"צ על מעשיו בפטרבורג. הרבי התחנן בפני המורה כי ישוחח עם סטוליפין וינסה להמתיק את רוע הגזירה. "אפילו אם אשוחח עמו, יהיה זה בזבוז זמן משוועל" השיב הזקן מבלי לחשוב לרגע. "אני מכיר אותו עוד מילדותו; הוא אדם רשע ואכזר, כך שאין טעם לנסות להגיע אליו".

"עם זאת" הוא הוסיף, "בשל העובדה שלימדתי את סטוליפין בצעירותו, קיבלתי אישור מיוחד להיכנס למשרד הפנים מתי שארצה. אינני צריך להסביר לך את ההשלכות החמורות שיהיו לשנינו לו תיתפס. אך במשך שיחותינו הארוכות למדתי להעריך אותך, כך שאני מוכן לתת לך את האישור ועשה בו כחפצך".

הרבי הודה לו בחום, ולמחרת בבוקר עשה את דרכו לבניין משרד הפנים. השומר בפתח הופתע לראות את היהודי, עטור הפיאות והזקן, בעל מבטא אידישאי מובהק, אוחז באישור כמוהו היו בודדים בלבד בכל רוסיה, אך אִפשר את כניסתו של הרבי לבניין.

ברגעים הראשונים בהם נכנס הרבי אל הבניין, לא הצליח לאתר את מבוקשו. הוא טעה והתבלבל במסדרונות הארוכים, ולבסוף, מחוסר ברירה, נאלץ לשאול את אחד העובדים במקום היכן נמצא משרדו של שר הפנים תוך שהוא מסתכן בחשיפתו. העובד הראה לו את הדרך אל המשרד, ותוך שהרבי עשה את דרכו אל המשרד יצא משם שר הפנים בעצמו! שר הפנים חלף ליד הרבי אך לא הבחין בו.

הרבי נכנס אל המשרד, שם ראה ערימות של ניירות ולידם חותמות. על חותמת אחת נכתב "מאושר" ועל החותמת השניה "נפסל". הרבי מיהר לחפש על שולחן העבודה ומצא שם את טיוטת החוק, מחכה לאישורו של שר הפנים.

הוא נטל את החותמת והחתים "נפסל." לאחר-מכן הוא תחב את הדף בערימת המסמכים שכללו את החוקים שנפסלו, מיהר לצאת מהבניין, וכך בוטל החוק.

סבו של הרבי הריי"צ, אדמו"ר מהר"ש, אמר פעם: "העולם אומר שכשאי אפשר לעבור מלמטה יש לעבור מלמעלה, ואני סובר שמלכתחילה יש לעבור מלמעלה ["לכתחילה אריבער"]; יש לכתחילה להתייצב בחזקה, לא להתפעל מפני שום דבר, ולפעול את הדבר הנצרך. וכשמתייצבים – ה' מסייע."

סיפורו של הרבי הריי"צ מלמד מהי תנועת "לכתחילה אריבער" בנפש: לא רק אומץ או תעוזה, אלא היכולת לפעול מלכתחילה מן המקום הגבוה ביותר, בלא להיכנע למסלולים המקובלים שמכתיבה המציאות. בעוד רבים בימינו מכופפים את עצמם למערכות ולביורוקרטיה, מלמד הריי"צ דרך פעולה שונה – במקום לחכות, לפעול. במקום לקבל את הסדר – לערער אותו. ובמקום לחשוש לביטחון האישי – למסור את הנפש עבור הכלל.

אך כאשר מנסים ללמוד מן הסיפור הזה הלכה למעשה, יכולה לעלות שאלה: הלא זהו סיפור מרוסיה הצארית – מה משמעותו עבור יהודי החי בארץ ישראל, בתוך מדינה מסודרת עם רוב יהודי?

אכן, יש בשאלה הזו הרבה אמת: ברוסיה, השלטון היה זר ועוין. הזדהות נפשית, או תחושת מחויבות פנימית לא עלו על הדעת – והיהודים הסתדרו עם ה'פריץ' איך שהסתדרו... כפי שהדגיש הרבי הריי"צ בעצמו: "רק הגוף היהודי נמצא בגלות, אך הנשמה היא חופשית". ממילא, פשוט שיש מקום לקפיצה ישירה למעלה, בלי לעבור דרך המנגנונים המקובלים.

במציאות של ימינו, לעומת זאת, המצב עדין ומורכב יותר. אין זה שעבוד כפוי, אלא שעבוד הנובע מהזדהות, מהכרת טובה, ומהפנמה של כללי הממסד. עמידה בתור, קבלת סמכות הפקיד, ההשלמה עם מערכת מתישה – כל אלו נתפסים כ"דרך ארץ". הלא אם כל אחד יפנה לראש הממשלה ב"לכתחילה אריבער", התור המשתרך מאחורי הפקיד יעבור לדלתו של ראש הממשלה, והמצב הכללי לא ישתפר...

אך יש לדעת: לעתים, זוהי דרך ארץ של שעבוד למוסכמות, שהן לא פחות גלותיות מהגלות הצארית. כן, לא כל קושי אישי מצדיק שבירת מסגרות, ולעיתים ההמתנה וההכלה הן אכן תיקון הנפש. אולם כאשר מדובר בעניין ציבורי, במקום שבו הכלל נפגע – שם נדרשת אותה חוצפה קדושה, אותה תעוזה של לכתחילה אריבער. לא מתוך זלזול, אלא מתוך חירות פנימית שאינה משועבדת למנגנון.

דוגמה טובה לכך היא דווקא הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, שאהבתו למדינה לא מנעה ממנו לעמוד נגדה בעת הצורך. "שטחי הקרקעות של יהודה ושומרון, הם בודאי שייכים וקשורים אל מלוא רוחב ארצנו וחיוב שלטוננו עליה", כתב פעם, "ולפיכך גם חיוב מסירות נפשנו על כך נגד כל כפייה". בזמן הפינוי של גרעין אלון מורה, כשהגיע חייל והורה לו לעזוב את המקום, זעק: "אם אתם רוצים קחו מכונת ירייה ותירו בי. כמו שאי אפשר להכריח אותי לאכול חזיר, ככה לא תכריחו אותי לזוז מפה!"

לעומת זאת, מי שההזדהות שלו הופכת לשעבוד, ממהר להפעיל מושגים כמו "מרידה במלכות" כדי לחסום כל חריגה מן הכללים. בפני היהודי עומדת תביעה פנימית לחירות הנשמה: לדעת מתי הדרך הישרה היא ההליכה במסלול, ומתי דווקא הדילוג מעליו – מתוך מסירות נפש, אחריות וראיית הכלל.

שיעור י"ג תמוז מ"ה – עיקר וטפל בגאולת ישראל הרב גינזבורג

שנתיים לאחר שקיבל את הנשיאות, כינס הרבי הריי"צ במוסקבה תשעה חסידים נאמנים, ויחד עמם נשבע ללכת במסירות נפש בפועל למען החזקת התורה והיהדות ברוסיה. היו באותם ימים אנשים נכבדים בין חסידי חב"ד, אשר לא ראו בעין יפה את דרכו התקיפה של הרבי הצעיר. לפיכך אסף אותם הרבי, והחל להסביר להם את גודל מעלתה של מסירות הנפש.

הוא הזכיר את עבודת יום הכיפורים בבית המקדש, וכי אחד התפקידים המרכזיים ביום הקדוש היה שילוח השעיר לעזאזל בידי ה"איש עתי". חז"ל אומרים כי אותו איש עתי לא היה מוציא את שנתו, ואף על פי כן היו יהודים רבים, יראים ושלמים, מבקשים לזכות במצוה זו – והכהנים, שנהגו סלסול בעצמם, לא הניחו לישראלים להוליך אותו. הרבי דיבר על כך בהתלהבות ובתוקף רב, עד שפעל בלב שומעיו שינוי עמוק, והם קיבלו על עצמם את דרכו של הרבי, דרך של מסירות נפש.

כעבור כחמש שנים, כאשר כבר הורגש היטב כי השלטונות עומדים לעצור את הרבי, כינס אספה גדולה בבית הכנסת. ההמון מילא את המקום עד אפס מקום, ובין המתאספים הסתתרו גם סוכנים מטעם השלטונות. הם היו בני חסידים ולבושים כחסידים – אך כל הנוכחים ידעו היטב כי נאמנותם נתונה לשלטונות העויינים. הרבי עלה למקומו והכריז כי "כל מי שלא היה במים" – ביטוי לטבילה במקווה באותו יום – "יצא מבית הכנסת"! איש לא זז ממקומו. הוא חזר על הדברים פעם שניה, ושוב איש לא נע. בפעם השלישית אמר בתקיפות: "מי שלא היה במים ולא יוצא מכאן – לא יוציא את שנתו!".

לפתע החלה תזוזה. אנשים רבים קמו ויצאו, וביניהם גם רבים מאותם אנשים שנשלחו לשם מטעם השלטונות. לאחר שהצטמצמה הצפיפות הבחין הרבי בחפץ חשוד. בדיקה קצרה העלתה שמדובר בבקבוק תבערה, שנועד לפגוע במשתתפי הכינוס. לאחר שהוצא הבקבוק החוצה, נשא הרבי את דבריו והכין את הציבור לקראת מאסרו הקרב.

רגש של קדושה

כאשר מתבוננים בדמותו של הרבי הריי"צ, בולטת לעין תכונה מיוחדת, שאין מוצאים כמותה אצל שאר נשיאי חב"ד. אמנם כל הרביים היו גם "משכילים" וגם "עובדים", וכל אחד מהם שילב את עבודת הלב עם עומק ההשגה, אך אצל הרבי הריי"צ התבלטה במיוחד נקודת העבודה שבלב. נדמה שכל כולו היה רגש של קדושה, עד שגם תוקפו וגבורתו נבעו מאותו מקור פנימי של התקשרות רגשית לה'.

בדרך כלל, מנהיג זקוק לשכנוע שכלי כדי להוביל את אנשיו למסירות נפש. עליו להסביר, לבאר ולהוכיח. אך אצל הרבי הריי"צ, נראה היה כי עצם הרגש האלוקי שבו היה חזק כל כך, עד שהיה בכוחו להצית את לב שומעיו. כאשר תיאר לפני החסידים את מעלת ה"איש עתי", לא היה זה שיעור למדני על עבודת יום הכיפורים, אלא ציור חי של יהודים המשתוקקים למסור את נפשם על מצוה אחת. הדברים יצאו מן הלב, ולכן נכנסו אל הלב.

גם הסיפור השני מגלה תופעה יוצאת דופן. קשה למצוא אצל צדיקים אחרים התבטאות כה חריפה וגלויה, הנאמרת ברבים ובפני אנשים שאינם מאמינים כלל. ובכל זאת, דווקא משום שהדברים יצאו מעומק לבו של הרבי, הם חדרו אפילו אל לבם של אותם אנשים שנשלחו על ידי השלטונות. נקודת הפחד שהתעוררה בהם לא היתה תוצאה של איום חיצוני, אלא מפגש בלתי צפוי עם אמת פנימית שלא יכלו להתעלם ממנה.

מבואר אצלנו, כי ישנן תכונות העוברות לסירוגין מדור לדור, מסב לנכד. יש רבי המבטא יותר את בחינת ה"יש האמיתי", ואחריו רבי המבטא יותר את בחינת ה"אין האמיתי". אולם ישנן גם תכונות שאינן עוברות בירושה מחזורית, אלא מופיעות באופן ייחודי אצל נשיא מסוים. נראה, כי תכונת ה"עובד" במובנה העמוק ביותר – מי שכל מציאותו היא עבודת הלב והרגש האלוקי – שייכת במיוחד לרבי הריי"צ.

משום כך, אין די ללמוד את תורתו ולהכיר את פעליו. כדי לקבל השראה מדרכו, יש צורך להתקשר גם אל עולמו הפנימי. ואכן, הזמן המסוגל לכך הוא כאשר אומרים בתפילה את פרק התהילים של יום הולדתו – שהשנה הוא פרק קמ״ז אותו אומרים בפסוקי דזמרה. מעניין לראות, כי במרכז הפרק עומדים שני הרגשות היסודיים של הקודש – אהבה ויראה. ״רוצה הוי׳ את יראיו, את המיחלים לחסדו״. כאשר קוראים את הפרק ומתעצמים עם דמותו, ניתן לחוש משהו מאותו רגש של קדושה, אשר בער בלבו של הרבי הריי״צ, ומתוכו שאב את הכוח לעמוד במסירות נפש למען כלל ישראל.

לפני המהפכה ברוסיה התמנה בן למשפחת שניאורסון לרב מטעם השלטונות בצ׳ערניגוב. שמו היה הרב יצחק שניאורסון, נכדו של הרבי מרעצ׳יצ׳א, הבן השני של המהרי״ל, כמובן, כ״רב מטעם״ לא היה חסיד של ממש אף שהיה נין של אדמו״ר הצמח-צדק.

באחת השנים, כשעדיין שלט ברוסיה הצאר ניקולאי, עשו חגיגה ממלכתית למלאת שלש מאות שנה לבית רומנוב (בית הצארים, היחוס הממלכתי). למסיבה הזו הזמינו את כל המי-ומי בממלכה, את הגנרלים הכי גדולים של הצבא, וגם מבחר קטן של אנשי דת בכירים. רכבת שנסעה מליטא למוסקבה, היתה כולה מלאה בנוסעים למסיבה זו. החשובים ביותר ישבו במחלקה ראשונה, בחדרים מפוארים לאדם או שנים, ובאחד מהם ישב אחד מגדולי הגנרלים של המדינה יחד עם יצחק שניאורסון, הרב מטעם של צ׳ערניגוב. באחת מתחנות הרכבת הסתכל שניאורסון החוצה וראה שלרכבת רוצה לעלות אברך צעיר עם זקן צהוב. הוא לא הכיר אותו אישית, אבל מיד הכיר (כנראה בעקבות הזקן הצהוב) שהוא בן למשפחת שניאורסון. זה היה הרבי הריי״צ, שעדיין היה אברך צעיר.

הרב שניאורסון קרא לו לעלות, וכבד אותו כקרוב משפחה שישב יחד איתו בקרון. ישבו שניהם, מולם ישב הגנרל הגוי, וכמנהג הגנרלים ברוסיה היה שתוי כל צרכו. אחרי כמה דקות מכניסת האברך עם הזקן הצהוב, התמלא הגנרל זעם. בכעסו, צעק הגנרל על האברך – ״למה הרגתם את אותו האיש?״ מספר הסיפור, יצחק שניאורסון, אמר שהוא פחד שהגנרל הולך לעשות מהומה גדולה.

האברך הביט בגנרל בקור רוח מוחלט וענה ברוסית: ״הוא היה טרייטר [בוגד] וחייב מיתה!״. ברגע שהגנרל שמע את התשובה, מיד השתתק. אותו יצחק שניאורסון כותב שנראה היה כאילו קורה כבדה נפלה לאותו גנרל על הראש... ע״פ רשימות דברים, עמ׳ 919

פרטים רבים ניתן ללמוד מן הסיפור הזה, אך ראשית מעניין לראות, כיצד דווקא הרבי-לעתיד הצעיר עורר את חמתו של הגנרל. מדוע הרב מטעם (שזקנו כנראה היה באותו הגוון...), לא דקר לרגע בעיני השיכור?

נראה שדווקא הרבי, כפי שמתבטא גם בהמשך חייו, מקרין שלא במודע את גאות היחידה והנבדלות היהודית. כפי שרבי אמיתי מסוגל להתפאר במעלתו מתוך בטול עצמי מוחלט, גם פה מקרין הרבי את היהודי הגאה, ומקומם את הגוי – המבחין בעצם במתחרה המאיים עליו.

כמובן, שכאשר מעוררים את חמתן של הקליפות צריך לדעת כיצד להתגבר עליהן. גם בשטח זה, מפגין הרבי הריי״צ מיומנות מפליאה: מבלי להסס לרגע, הוא מוצא את המילה המתאימה בדיוק לאותו גנרל ולהנחות היסוד שלו. בעולם הצבאי הרוסי, יש דבר אחד שחמור יותר מכל – בגידה. כאשר ישנו בוגד, יהיה זה השר החשוב ביותר, הצאר עצמו ואפילו ״האלוקים״ שלהם, מות יומת ללא שום אפשרות לחנינה.

מכך ניתן ללמוד, כי כאשר מתעמתים עם תפיסת עולם מסוימת נדרש למצוא את המילה המתאימה ביותר, זו שאיננה יכולה להתכחש לה. כמובן, יש בכך סיכון: המילה הלא נכונה רק תרגיז יותר את העומד

מולך, ותיתן לו תחמושת כדי לפגוע בך בחזרה. זהו משחק של "רולטה רוסית" שהרבי הריי"צ משחק בו ללא מורא.

לענות כך בזריזות ובקור רוח שכזה, במובן מסוים זהו "מופת" של רבי. אך בשונה ממופתים אחרים, זהו מופת שאנו יכולים – וממילא מוטל עלינו – ללמוד וליישם. אין זה דבר פשוט, והמילה אותה מצא הרבי הריי"צ לא תעזור לנו כלל באקלים ההשקפתי שאנו ניצבים מולו: שהרי במקום שבו כולם בוגדים בכולם, המילה בוגד נעשית לחסרת משמעות. אך אף על פי כן, אפילו כעת ישנן מילים המחייבות את המתנגד לקדושה להשתתק ולחשוב, ואולי גם לשנות את דרכו מן הקצה אל הקצה. ההתעצמות עם דמותו של הרבי הריי"צ, תוכל לכוון אותנו בדרך להשפעה כזו על כל עם ישראל.

בשנת תרס"ה-תרס"ו, בעת המהפכה ברוסיא, מרדו במלך – הנקרא בלשון רוסיא 'צאר' – ועשו מעשי תעתועים. כל מי שלא הסכימה דעתו עמהם, דנו אותו למיתה ר"ל.

גם בליובאוויטש היתה חבורת בריונים, ובחצר כ"ק אדמו"ר סבלו מהם הרבה. הם ארבו לתלמידי הישיבה, ובכל מיני דרכים עשו מארב לסחוב אותם לדרכם ולהיות חברים בכנופייה הרעה הזאת. כל השתדלותם עלו כמעט בתהו, ורק בחור אחד, בערל טשערניגאוואר, עלה בידם להמשיך אחריהם.

כ"ק אדמו"ר הריי"צ, להיותו מנהל ישיבת תומכי תמימים, קרא לתלמידי הישיבה שהיו בעלי כח בגשמיות ובעלי שכל, שיארבו לבחור בהלכו ברחוב ויביאו אותו אליו. וארבו לו במקום שהלך דרך שם בלי שומרים מהבריונים, ובכח הביאו אותו לכ"ק אדמו"ר הריי"צ, וסגרו אותו במשרד של הישיבה.

הכנופיא של הבריונים, בהיוודע להם שהדג שצדו נמלט מהפח, באו לכ"ק אדמו"ר הריי"צ בטענה, שהבחור הנ"ל שייך להם, ואיך מלאו לבו לקחתו מחברתם בכח? והראו לכ"ק שיש בידם כלי זין.

ויאמר להם כ"ק: אודות כלי זין – אין אני ירא מכם. ועל טענתכם שהוא שייך לחברתכם – הנה אני לקחתי אותו מהוריו על אחריות שלי, והנני מחויב להביאו אל אביו, ואחראי הן לשלומו הגשמי והן לשלומו הרוחני, ולהביאו אל הוריו. וילכו העריצים בפנים זעופות וריקים, ובעוד ימים בא אביו ולקח אותו הביתה.

אז באו עוד הפעם באקדחים, ומלאו השרצים את החצר, לערך מאתיים עריצים, וכ"ק אדמו"ר הרש"ב ובנו הריי"צ סגרו הדלתות והחלונות, והם ירו באקדחים, וב"ה לא ניזק איש, כי אם חץ [קליע] אחד או יותר נעצר בכותל.

בחורי הישיבה לקחו חתיכות ברזל הסומכות את המיטות שלהם, ויצאו לקראת הבריונים, ופחד נפל על הבריונים, ונסו לנפשם איש איש אל ביתו.

בספר הזכרונות שלהם כתבו ונדפס, שדנו את כ"ק אדמו"ר הריי"צ ואת התלמיד שמואל כצמן, שלמד אז בליובאוויטש, למיתה ר"ל (ששמואל כצמן הי' מאלו בעלי הכח שתפסו את בערל וגם מאלו שהבריחו אותם מהחצר).

החסיד ר' מנחם מענדל אקסלראד הי"ד הי' בנו של החסיד ר' נפתלי הרץ אקסלראד מאפצוהע, ונשתדך עם בת החסיד ר' יצחק רובינשטיין אשר מקום מגוריו היה בעיר מוסקבה. ה"תנאים" נתקיימו בעיר מוסקבה לערך בתרס"ב, ובזמן ה'תנאים' אירע שגם כ"ק הריי"צ היה במוסקבה, והי' נוכח בעת ה'תנאים' של מ"מ אקסלראד.

למחרת ה'תנאים' אמר לו כ"ק: "מענדל, הלא אתה בפעם הראשון במוסקבה, בוא ואראך את העיר". והלכו יחדיו. כשעברו דרך החנות הגדולה אז במוסקבה, הנקראת "מורי עט מורילוס", אמר לו כ"ק: כאן יש להשיג כל דבר שבעולם, נבוא ונראה. ובאו למקום שמוכרים סכיני כיס, והראה למוכר שיש לו סכין כיס וחפצו לקנות עוד סכין כזה. והראו לו כמה סכיני כיס, אבל לא היה בדומה ממש לסכין כ"ק.

רשימות דברים – הרב יהודה חיטריק

מדוע חיברנו כאן סיפור פשוט ויומיומי של מסע קניות, עם סיפור הגבורה מול הבריונים?

התשובה תתברר, עם נתבונן מעט בסיפור הזה: הרבי הריי"צ מוצא עניין מיוחד, בלהראות לחתן הצעיר כי אפילו בחנות הגדולה אין סכין כשלו. ההתפארות, הרגשת המעלה שבדבר מסוים, הם סימן לחוש נפשי הקיים באדם לאותו דבר – וכאן מדובר בחוש לסכינים, בכיס וגם מחוצה לו...

עולם כלי הנשק לא היה זר לרבי הריי"צ. הוא לא חשש מאקדחיהם של הפורעים (או, לאחר מכן, מאלה של חוקרי המשטרה החשאית), ואף נהג לעיתים לשאת אקדח בעצמו. אולם הסיפור הזה מראה כי היה בכך גם משהו שמעבר להתמודדות או שימוש בדבר מה.

מעניין לראות, כי גם בתורה ישנה התייחסות לחוש כזה: כאשר דנים בחפצים האסורים בטלטול בשבת, רבי אליעזר מתיר נשיאת כלי נשק משום ש"תכישטין הן" ולא משא. חכמים אמנם דוחים את שיטתו, משום שבימות המשיח יתקיים "וכתתו חרבותם לאיתים" – ואם כך גם כעת החרב היא הכרח שאין לשבחו. אך רבי אליעזר טוען, כי הצורך שיש בחרב בימינו מספיק כדי להחשיבה כדבר שניתן להתנאות בו. מה ניתן ללמוד מכך?

נתחיל מההופעה היחידה של המילה 'סכין' בתנ"ך: "ושמת שַׂכין בלעך אם בעל נפש אתה". על פי חלק מן המפרשים, מדובר שם על כך שיש לרסן את תאוות האכילה – לחתוך את תאוותו של הלוע לעוד ועוד מזון. "בעל נפש" מתפרש כאן כ"בעל תאווה" (כמו בפסוק "אם יש את נפשכם", כלומר רצונכם) או "בעל נפש משכלת". כך או כך, זהו פסוק חב"די למהדרין: דווקא במה שאתה מתאווה לו, יש צורך להשליט את השכל על התאוות. מהי אם כן פנימיות הוויכוח על היפי שיש בסכין?

גם עבודת ה' מתחלקת לשני עולמות: עבודת מלחמה ועבודת שלום, "אתכפיא סטרא אחרא" ו"אתהפכא חשוכא לנהורא". חכמים, שנושאים את עיניהם לתכלית המקווה, מרגישים את מעלת המהפכה המוחלטת מרע לטוב. רבי אליעזר, וכמוהו הרבי הריי"צ, יודעים את היפי והמעלה שבהתמודדות נחושה עם הרע הקיים, בפנים או בחוץ: דווקא מתוך מאבק, מלחמה וניצחון הקדושה, מתעלה כבוד ה' יותר מכל.

ט"ו שבט

הרב נסים יהודה דנון הראשון לציון

יום ההילולא - ט"ו שבט

הרב נסים יהודה דנון תרל"ד 1874 - ט"ו בשבט תר"ץ 1930. היה הראשון לציון והחכם באשי האחרון בתקופה העות'מאנית.

נולד בירושלים לאסתר ולרב מנחם דנון. התחנך בישיבת "תפארת ירושלים". בן 19 הוסמך להוראה, נסע לפריז ולמד בבית המדרש המרכזי לרבנים. לאחר תקופה הפסיק את לימודיו בשל חוסר יכולת

מימון וחזר לירושלים, לאחר שרכש ידיעה מספקת לדבר, לכתוב ולנאום בצרפתית. נישא לזינביל בת יעקב ספורטה.

בתמוז תרס"ז (1907) נתמנה לרב ראשי בקהילת ביירות.

בתפקיד זו כיהן עד לחודש סיוון ה'תר"ע (1910) .

בחורף תר"ע (1910) הוזמן הרב דנון ליישב את הסכסוכים בין הפלגים השונים בצפת. לאחר ביקורו קיימו ראשי היישוב עם נציגי המושבות אספה, בה נכחו 115 בעלי נתינות עותמאנית, וברוב מכריע הוחלט למנות את הרב דנון לחכם באשי גם בצפת.[2] אולם למעשה לא הגיע הרב דאנון לצפת, ולאחר הדחתו ממשרת החכם באשי בבירות הוא התמנה לרב ראשי ברודוס לזמן קצר. בזמן כיבוש האי על ידי צבאות איטליה הוא מילא תפקיד מדיני, אך בשל היותו נתין ממלכת טורקיה, נאלץ לעזוב את משרתו ולשוב לארץ ישראל.

בכסלו תרע"א (1910) נבחר מטעם האספה הכללית, ובשמה הטורקי: "מיג'ליש עומומי", לרב ראשי וראב"ד באיזמיר. במשרה זו כיהן עד חודש אלול תרע"ה (1915).

בחשון תרע"ז (1916) בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה התמנה הרב דנון לחכם באשי והראשון לציון בירושלים. וישב על כיסא הרבנות בה עד סוף שנת תרע"ח (1918).

לאחר כניסת הצבא הבריטי, רבני העיר בחרו בו לרב ראשי והראשון לציון. אז התפטר ממשרתו מרצונו, ולא השתתף בבחירות. נסע לחוץ לארץ בשליחות מוסדות צדקה וחסד וכוללות המערבים בירושלים.

נפטר בספאקס שבתוניסיה, ט"ו בשבט תר"ץ (1930).

השאיר כתב יד המכיל שו"ת והערות על הרי"ף. עסק בחיבור ספר המפיץ אור על קורותיו במשך זמן שירותו בתור רב וחכם באשי בירושלים וערים אחרות.

ט"ז שבט

רבי אביעזרי זעליג אויערבך

יום ההילולא - ט"ז שבט

רבי אביעזרי זעליג אויערבך: י"ז בחשוון ה'תפ"ו, 1725, ברודי – ט"ז בשבט ה'תקכ"ח, 1768, בוכסווילר היה רב גרמני-אלזסי, מתלמידי רבי יהונתן אייבשיץ.

נולד בברודי שבגליציה לרבי צבי הירש אוירבך ואשתו דאברש. אביו היה באותה עת אחד מדייני הקהילה. בילדותו נדדה משפחתו בין מספר קהילות, בהתאם לתפקידי הרבנות של אביו, ובהיותו כבן שבע, השתקעה משפחתו בוורמייזא שבגרמניה, לאחר שאביו התמנה לראש ישיבה בקלויז שהוקם אז בקהילה. בצעירותו למד תורה מפי אביו בקלויז בוורמייזא, ובשנת ה'תק"ה (1745) בערך נסע למץ ללמוד בישיבתו של רבי יהונתן אייבשיץ, שהיה אז מרא דאתרא של יהדות מץ. הוא למד אצל רבי יהונתן אייבשיץ עד שהאחרון עזב את מץ בדרכו לרבנות קהילות אה"ו, בשנת ה'תק"י. בתקופה זו, כתב כרכים ובהם סיכומי שיעורים ששמע מרבו, ולימים שימשו כרכים אלה להדפסת חידושי רבי יהונתן.

בב' בניסן ה'תק"י (1750) נשא לאישה את גיטל, בתו של רבי יצחק זינצהיים (אביו של רבי יוסף דוד זינצהיים), שהיה אז אב"ד אדנקובן (אנ'). מיד לאחר מכן, עזב רבי יצחק זינצהיים את אדנקובן לאחר שנבחר כרבה של טריר, ובז' באייר נקרא חתנו להחליף אותו ברבנות אדנקובן.

בכ"ג באדר ה'תקכ"ג (1763), נבחר לאב"ד בוכסווילר, ובה' בתמוז הגיע לעיירה והחל לכהן בתפקיד. בוכסווילר הייתה בירת רוזנות הנאו-ליכטנברג ורבנות בוכסווילר נחשבה לרבנות המחוזית ששאר קהילות הרוזנות היו כפופות לה. בבוכסווילר הייתה אז גם ישיבה קטנה, והוא עמד בראשה.

בליל ח' באייר ה'תקכ"ד (10 במאי 1764) נפטרה אשתו גיטל, ולאחר שבוע, בי"ד באייר17 במאי נפטרה גם בתו אסתר. הוא נשא אשה נוספת, אך לא ידועים עליה פרטים. בליל ט"ז בשבט ה'תקכ"ח (1768) נפטר רבי אביעזרי זליג אוירבך בבוכסווילר, בחיי הוריו. הוא נקבר בבית הקברות היהודי באטנדורף הסמוכה, ששימש מספר קהילות בצפון אלזס.

י"ז שבט

הרה"ק רבי יחזקאל טאוב מקוזמיר

יום ההילולא - י"ז שבט

רבי יחזקאל טאוב מקוזמיר נולד בפלונסק שבפולין לרבי צבי הירש טאוב. בצעירותו הסתופף אצל גדולי החסידות בדורו – החוזה מלובלין, המגיד מקוז'ניץ והיהודי הקדוש מפשיסחא – והחוזה העיד עליו כי "יש לו צורת אברהם אבינו". לאחר הסתלקותם היה לחסידו המובהק של רבי שמואל מקארוב, ולאחר פטירתו – של רבי יצחק מוונגרוב ולאחריו רבי שמחה בונם מפשיסחא. לפרנסתו ניהל חנות לצורכי סנדלרות. בשל התנגדות ראשי הקהל לדרכו החסידית נאלץ לעזוב את פלונסק ולנדוד, עד שהחל לכהן כאדמו"ר בשנת תקפ"ז ועבר לקוזמיר. שם נודע כבעל רוח הקודש, ואלפי חסידים התקבצו סביבו. נסתלק "ז בשבט תרט"ז בן פ"ד שנים, ונטמן בקוזמיר.

אחד מחסידי רבי יחזקאל מקוזמיר, נזקק לישועה ורצה להזכיר עצמו בפני הרבי. אלא שמחמת עניותו הגדולה – לא יכול היה לתת מעות לפדיון נפש עבור ה'קוויטל' כנהוג. הוא דחה את נסיעתו לרבי מעת לעת, עד שיזדמן לידיו מטבע הגון, ואז ייסע אל הרבי.

החסיד היה גר בעיירה קטנה על גדות נהר הוויסלה – העובר בסמיכות לערים רבות, בהן גם קוזמיר. באחד הימים ישב החסיד על שפת הנהר ועסק בדיג, כשלפתע חש משיכה חזקה בקצה החכה. אט אט קירב אליו את החכה, ולשמחתו התברר כי מדובר בדג גדול ושמן במיוחד. לרגע חשב על קבלת הפנים לה יזכה בביתו הדל בשובו עם הדג, אך אז עלה רעיון בלבו.

"הן רבי יחזקאל משתדל עד מאד לכבד את השבת בדגים משובחים. משכך, דג זה בוודאי נשלח אלי מן השמים כדי להביאו בתורת 'פדיון'. סוף סוף הגיעה השעה בה אוכל להתייצב לפניו, ולצרף ל'קוויטל' את פדיון הדג".

הוא הכניס את הדג לתוך שק, קשר את ראשו ורצה להתחיל לילך קוזמירה. אלא הבין פתאום: "הלא הדרך לקוזמיר ארוכה, ועם דג שמן כזה – על אחת כמה וכמה. עד שאגיע לבית רבי – בודאי ימות הדג ויסריח". חשב החסיד רגעים אחדים, ולפתע הגה רעיון נפלא:

פשט מעליו את האבנט, בו היה חגור כמנהג החסידים, פתח את השק והחל לחגור את הדג באבנטו הארוך, תוך שהוא מהרהר במחשבתו, שאכן ראוי דג שכזה לבוא לפני הרבי חגור באבנט כדרך החסידים... לאחר שכרך את האבנט היטב מסביב לגופו של הדג, זרק אותו אל הנהר כשצדו השני של האבנט אחוז היטב בידו. כך יצא רגלית אל עבר קוזמיר, כשהדג קשור היטב ושוחה לצדו.

תוך כדי הליכה מאומצת החלו להתגנב ללבו מחשבות יוהרה. "מי מלבדי זכה להביא לרבי פדיון שכזה? הלא בוודאי, גם הגבירים שפדיונם רב – לא ימצאו דג נכבד כשלי! והמאמץ הרב שאני משקיע בהבאת הדג – כלום היה חסיד שכל כך טרח בהבאת פדיונו?! מי ידמה לי ומי ישווה לי!".

כיון שהיה יודע ספר, נזכר בגמרא במסכת כתובות, על אותו אדם שהביא לרב ענן דגים קטנים, וביקש שיקבלם ממנו, וכחיזוק לבקשתו זו ציטט המביא את דברי הברייתא: "כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב בכורים". "אם דגים קטנים נחשבים כביכורים", חשב החסיד, "כמה נחשב הדורון השמן אותו אני זוכה להביא!".

עודנו הולך ומחשב, בפתע פתאום חש משיכה עזה בידו. הדג המקפץ נתן תנופה חזקה והצליח להישמט מידיו... כעבור רגע נעלם במצולות הנהר, מושך איתו את האבנט.

החסיד חש כמי שחרב עליו עולמו. עומד היה על שפת הנהר, מביט כלא מאמין בדג הבורח, ותוהה בינו לבין עצמו מה עליו לעשות כעת. בלב נשבר התיישב על הקרקע, בחצי הדרך שבין עירו לקוזמיר, והחל בוכה על תקוותיו שנגוזו.

לאחר בכי ממושך ננער לפתע ממקומו, הצדיק עליו את הדין, וגמר בלבו להמשיך בדרכו אל קוזמיר. גם אם אין פדיון בידו, דבר לא ימנע ממנו למסור את פתקתו בפני הרבי. מעתה, הדרך לקוזמיר היתה קצרה שבעתיים. הוא יכול היה להרשות לעצמו לילך בדרך המלך, ולא נדרש ללכת, כמקודם, דווקא על שפת הנהר המלאה אבנים.

אך במקום השמחה שמלאה את לבו, התמלא יגון ואנחה. הוא ערך חשבון נפש, על מה עשה לו ה' ככה, ומה היה חטאו עד שלא נמצא ראוי להביא לצדיק דג שמן ומשובח? לבסוף העלה בידו: הוא סבר בטעות שהרבי לוקח מידיו את ה'פדיון' שמגיש לו, ולפיכך התמלא בגאווה על שעומד הוא להעניק לו דג משובח. אבל האמת היא, שאין הרבי לוקח, כי אם מידו של הקב"ה, והוא רק הצינור שנבחר להשפיע.

היה זה יום שישי כשבא אל הרבי, והקוויטל בידו. עם הגיעו, החל להתנצל על שלא צירף לקוויטל 'פדיון' כנהוג, וסיפר בקצרה את תולדות הדג האבוד. מה נדהם לשמוע את תשובת הרבי: "מה זו הדאגה שבלבך? 'פדיונך' בא אליי עוד לפני ה'קוויטל'!". הרבי סימן לאחד ממשמשיו. הלה מיהר למטבח הבית, ושב כעבור רגע כשבידיו מגש, עליו היה מונח דג חגור באבנט... שעות אחדות קודם לכן, העלו דייגי קוזמיר ברשתם דג ענק – שגודלו והאבנט החגור עליו הביאו אותם למכור אותו אל הרבי, וכך הגיע הדג ליעדו.

חז"ל מגדירים את מדרגת האהבה הגבוהה ביותר שבקריאת שמע כ"'בכל מאדך' – בכל ממונך". כיצד ייתכן שהממון יקר לאדם יותר מחייו? כיצד ייתכן שוויתור על רכוש פודה את נפש הנותן, ואף נחשב מדרגה גבוהה ממסירות נפש?

אלא שחיי הגוף מבטאים הארה פנימית של הנשמה המלובשת בגוף, אך בממונו של אדם שורה שורש נשמתו עצמו. לכל אדם יש את חלקו בעולם, אותו עליו לגאול, לפדות ולהעלות. לכן נאמר: "מה' מצעדי

גבר כוננו" – האדם נודד, טורח ומגיע למקומות רחוקים, לא במקרה, אלא כדי לפגוש את החלק השייך לשורש נשמתו, לקנותו ולתקנו.

אהבת ה' שבוויתור על הממון, על ה"מאד", היא עמוקה אף יותר מאהבת ה' שבמסירות הנפש – שכן היא נוגעת בנפש כפי שהיא בשורשה.

על רקע זה מתבאר הסיפור שלפנינו. החסיד העני מבקש ישועה, אך יודע שאין בידו לתת פדיון ממון כנהוג. כאשר מזדמן לידו דג שמן ונדיר, הוא חש – בצדק – כי אין זה מקרה: הדג הוא חלקו, הזדמנות לפדות את נפשו באמצעות הממון, למסור את שורש חיותו אל הצדיק.

אלא שכאן חודרת קליפה דקה: גאווה. החסיד מתחיל לחוש כי הוא נותן לרבי, כי פדיונו עולה על פדיון האחרים. ברגע זה, מתנתק הממון מאחיזתו. הדג – שהיה אמור להיות כלי לפדיון הנפש – נשמט ובורח. שכן פדיון אינו פעולה של בעלות אלא של ויתור, ושורש הנשמה הוא חיבורה אל ה' ולא ישותה העצמית.

דווקא לאחר שהחסיד נשבר, מוותר, ומחליט ללכת אל הרבי גם בלי פדיון – מתבררת האמת: הדג כבר הגיע ליעדו. לא מכוח אחיזתו של החסיד, אלא מכוח שורש הנשמה השורה עליו. כאשר מתבטלת תחושת ה"אני נותן", מתגלה שהכול היה נתון מראש בידי שמים.

י"ט שבט

הרה"ק רבי שמואל וינברג מסלונים

יום ההילולא - י"ט שבט

הרה"ק רבי שמואל וינברג מסלונים נולד בשנת תר"י לרבי יחיאל מיכל אהרן, בנו של ה'יסוד העבודה' – הרבי הראשון מסלונים. נישא לרבנית גיטל, נכדת הרבי מלענטשנע. את עיקר דרכו ומשנתו רכש אצל סבו, אך הֵרבה לנסוע אל אדמו"רי דורו כרבי חיים מצאנז, רבי דוד משה מטשורטקוב, ובנו רבי ישראל. ניהל יחד עם החפץ חיים קרן כספים שתמכה בתלמודי תורה ומקוואות, והשתתף בהקמת הארגונים "כנסת ישראל", "מחזיקי הדת" ואגודת ישראל. בקשריו עם אדמו"רי ורבני דורו שימש כשליח בן אחיו רבי אברהם מסלונים. כדרכם של אדמו"רי סלונים, עמד בקשר הדוק עם היישוב החסידי בארץ ישראל: ביקר פעמיים בארץ, עמד בנשיאות כולל רייסין שתמך במאות משפחות בטבריה, צפת וירושלים, וגייס עבורו כספים. בתר"ס פעל להקמת ישיבת אור תורה בעיר טבריה, על ידי חסידו רבי משה קלירס – רבה האשכנזי של העיר. בטבת תרע"ו חלה ונסע לוורשה לטיפול רפואי. במהלך הביקור הורע מצבו, והוא נסתלק בי"ט שבט של אותה שנה, ונטמן בבית הקברות היהודי בוורשה.

כאשר אבי ז"ל התייתם מאביו כשהיה עוד בחור צעיר לימים, רצתה אמו שאבי ישאר בחנות שהייתה מחזיקה לפרנסתה. אבל אבי לא הסכים לכך בשום אופן, ולא יכל לחשוב על עצמו שיישאר עם הארץ ח"ו, והחליט שעליו לברוח מן העיר למקום תורה. הוריו של אבי גרו בפולין, ושם עדיין לא היו ישיבות עם רמי"ם ומשגיחים, כי כל הבחורים היו לומדים בשטיבלאך וקלויזים מעצמם, ולא הצטרכו לרמי"ם ומשגיחים עליהם. אביו היה חסיד אלכסנדר, ועדיין זכר אבי איך אביו לקחו בהיותו ילד קטן אצל הישמח ישראל מאלכסנדר. אמנם כאשר נפטר אביו והחליט לברוח לישיבה, כמובן שלא היה יכול ליכנס לשטיבל וללמוד שם, על כן ברח אל העיר סלונים שבליטא הרחוקה, ושם נכנס ללמוד בישיבתו של הגאון רבי שבתי יגל.

כשהגיעו הימים הנוראים התגעגע אבי להתפלל כנוסח החסידים, ובהיות שהדברי שמואל היה מוכר בעיר לודז', מקום מגוריו בצעירותו, כי כן בעיר היה מתקיים שטיבל דחסידי הדברי שמואל, והדברי שמואל היה מגיע ללודז' מזמן לזמן לחזק את החסידים, ובמיוחד היתה השפעתו רבה על הבחורים שהיה מקרבם מאד, וגם אבי היה הולך אליו מפעם בפעם, על כן החליט שילך בראש השנה להתפלל אצל הדברי שמואל.

והיה אבי מספר, שמיד כאשר נכנס אצל הדברי שמואל ושמע את קולו בתפילתו, היה אצלו כמו פצצה אדירה שחדרה בתוך ליבו, וזרם בכל גופו. ואמר שלא רק שמע את קולו, נאר ער האט דערהערט (כי אם קלט אותו בלבו), וכל אימת שהיה מספר זאת היו רואים איך שוב קיבל הפצצה בלבו. ומאז נשאר קשור בכל רמ"ח אבריו להדברי שמואל, ויותר לא הלך ללמוד בישיבה, רק נשאר ללמוד עם בני החבורה בשטיבל של הדברי שמואל, שכן עדיין לא היה ישיבה.

אבי גם נשא בעול עם החברים לדאוג להם להצטרכותם, והיה מספר שפעם, בערב יום הכיפורים, בעת הסבו הבחורים לאכול סעודת ערב יוה"כ לא היה להם תה. נכנס הוא אל בית הרבנית, והיה שם סאמיואר עם תה (דוד שהיו מחממים אותו על גחלים), ונתן לכל הבחורים, שיהיה להם לשתות תה. והוא חשב, שבודאי יש אצל הרבנית הרבה עוזרים והם יחזרו וימלאו את הסאמיואר, אבל לא כן היה... והרבנית באה לבית המדרש לחפש מי הוא זה שעשה א חסידישע גניבה, ואבי התחבא מאחורי הדלת, אבל כשהרבנית פתחה את הדלת ומצאה שם את אבי נתנה לו סטירה על לחיו.

כששמע הדברי שמואל שאבי קיבל סטירת לחי מאת הרבנית, ניגש אליו ואמר: אברהם יצחק! קיבלת סטירה מהרבנית? על כן ישליך אותך היווני מן הצבא! ואבי כבר ידע שיפטר משירות צבאי. וכך אכן היה, שבעת הצטרך אבי להתייצב לצבא היו ימי מלחמת העולם הראשונה, ואז לא פיטרו אפילו בעלי מומין, אבל אבי נפטר מן הצבא, כברכתו של הדברי שמואל. יהי אור

התפילה-פצצה, שקישרה בין הבחור היתום לרבו, רמוזה בפסוק הידוע בירמיהו: "הלא כה דברי כאש, נאום ה', וכפטיש יפוצץ סלע". דבר ה', בין אם בתורה בה חשק כל כך הבחור, ובין אם בתפילה אותה שמע. אך לפסוק הזה יש קשר נוסף ומפתיע לסיפור: אם נכתוב את המילה פטיש בכתיב חסר, נקבל את המילה "פַּטְש" [פאץ', סטירת לחי]... מה הרווחנו מכך? ראשית, כאמור, הקישור לחלקו השני של הסיפור. אך נוסף על כך, יש כאן הזמנה להתבוננות מיוחדת בסוד הצירוף:

לכל שורש בלשון הקודש (במקרה זה פ-ט-ש), ישנם שישה צירופים אפשריים המכוונים כנגד ששת מידות הלב. כיצד ניתן להכריע לאיזו מידה שייך הצירוף שלנו? זהו אחד מהסודות העמוקים שבקבלה ובנפש: כל מידה בנפש נולדת מתוך המוח, כשהחכמה והבינה הם אבא ואמא, והדעת היא החיבור – בינם לבין עצמם ובינם לבין הלב. המהלך השכלי בו מתבטאים החב"ד, סדר ההופעה שלהם בתודעה, הוא זה שיקבע מהו הרגש שייוולד מן המוח.

כל אות מתוך השורש שייכת (באופן יחסי) לאחת מספירות המוחין, וכך מבטא כל צירוף מידה משלו. מכיוון שחלק מהצירופים הם בעלי משמעות מצד עצמם, יתכן שהמשמעות הזו תגלה פנים חדשות במידה המדוברת, כך שלמשל צירוף בדח (בינה-דעת-חכמה) משתייך לגבורה דווקא, אך מקשר אותה לצחוק ובדיחות הדעת – כמו בפסוק "פחד יצחק".

בהקשר שלנו, האות פ', פה, שייכת לחכמה – "דברי פי חכם חן"; האות ש' לדעת – חיבור שלושת הקווים של הספירות, השייך לדעת, מרומז בחיבור הקווים של הש'; והט' המקופלת בעצמה מבטאת בקבלה היריון, **ט** ירחי לידה שבהם "טוביה גניז בגויה", השייכים לאמא – בינה.

על פי החלוקה הזו, הצירוף פטש שמשמעו פטיש, פיצוץ והכאה, מקביל דווקא למידת החסד! הדבר אמנם מפתיע, אך יש לזכור – לא כל הכאה היא שלילית. בוודאי כשמדובר ב"שוק" של קדושה בלב, אך אפילו סטירת הלחי יכולה להתגלות כישועה מידי הגויים... אם זוכים, נפטרים מצרות גדולות בזכות "פאטשים" קטנים.

כ"א שבט

הרב משה גאלנטי הראשון לציון

יום ההילולא - כ"א שבט

הרב משה גאלנטי כונה לעיתים **המג"ן**; ה'ש"ף, 1620, צפת – כ"א בשבט ה'תמ"ט, 10 בפברואר 1689, ירושלים היה הראשון לציון הראשון וראש רבני ירושלים במאה ה-17.

נולד בצפת לרבי יהונתן גאלנטי בן הרב משה גאלנטי הראשון. בצעירותו למד בצפת אצל הרב ברוך ברזילי והרב גבריאל איספיראנסה, ובגיל 34 עבר להתגורר בירושלים.

עם פטירת חתנו מזיווג שני רבי יעקב ישראל חגיז בשנת ה'תל"ד, מונה הרב גאלנטי לשמש תחתיו כראש ישיבת בית יעקב בירושלים, שהקימו האחים אברהם ויעקב ויגה מליוורנו, ולמדו בה 87 תלמידי חכמים. בשל פטירת חתנו, בתקופה זו גם גידל הרב גלאנטי בביתו את בתו האלמנה, עם בנה ר' משה חאגיז ובתה.

נשלח מספר פעמים לחוץ לארץ כשד"ר על מנת לממן את החזקת מוסדות התורה בירושלים. היה נערץ במיוחד על תושבי ירושלים וראש החכמים בה.

נפטר בכ"א בשבט ה'תמ"ט (1689) לאחר חולי של 15 יום. נקבר בירושלים במורדות הר הזיתים בקרבת מוצא מעיין הגיחון, ליד קברם של רבי קלונימוס בעל הנס ורבי עובדיה מברטנורא .

לאחר פטירתו, מונה גיסו רבי משה בן חביב לתפקיד הראשון לציון.

נינו היה רבי רפאל מיוחס, ששימש גם הוא בתפקיד הראשון לציון.

כשבא לירושלים, רצו תושבי העיר למנותו כרב עליהם, אך רבי משה לא היה מוכן לכהן בתפקיד שררתי שייחשב כבעל חשיבות גדולה יותר מאשר זו של תלמידי חכמים אחרים בירושלים, כיוון שהרגיש כשווה בין שווים.

בשנת ה'תכ"ד החליטו חכמי ירושלים למנותו לתפקיד שייקרא "ראשון לציון", שאינו תואר שררתי. ההסבר לכך היה כי בעוד התואר "רב" הוא מלשון "ריבוי", כלומר מעל לאחרים, התואר "ראשון" מסמל את היותו שווה בין שווים בגדלותו בתורה, אולם הוא יהיה "הראשון" שייצג, את "ציון" מתוך כלל

תלמידי החכמים של העיר. בשל כך הסכים רבי משה להתמנות לרבה של העיר, ומונה לראשון בשושלת הראשונים לציון.

בזמן כהונתו כראשון לציון, שלטה הממלכה העות'מאנית בארץ ישראל. סיפור ידוע אודות הרב גאלנטי בתקופה זו התרחש בשנת תל"ז, שהייתה שנת בצורת. המושל העות'מאני האשים את היהודים על כך שאינם מתפללים מספיק על ירידת הגשמים, והצהיר כי אם לא ירדו גשמים בתוך שלושה ימים, יגורשו היהודים מירושלים. רבי משה כינס מספר אנשים, שיחד התפללו והתענו במשך שלושה ימים. ביום השלישי, כשהלכו להתפלל, אמר רבי משה לאנשיו שילבשו מעילים כהכנה לירידת גשמים. בדרכם למקום התפילה פגש אותם אחד מחיילי הממשל וסטר לרבי משה על לחיו וגער בו על שאין צורך בבגדי החורף בשנת בצורת, וגיחך על כך שלמחרת עתידים היהודים להיות מגורשים מירושלים. רבי משה ואנשיו הגיבו באיפוק והמשיכו למקום תפילתם. לפי המסופר, עם סיום תפילתם החלו לרדת גשמים, ובחזרתו ממקום התפילה ניגש אל רבי משה החייל שסטר לו לפני כן, וביקש את סליחתו. בכך נמנע גירושם של יהודי ירושלים מהעיר.

רבי משה נשלח לארצות הגולה בתור שד"ר (שליח דרבנן) כדי לאסוף כספים ליישוב היהודי שנהנה אז מכספי החלוקה. כאשר הגיע לבודון שבהונגריה סייע לרב המקום רבי אפרים הכהן להתיר עגונה. כמו כן נמצאות בידינו תשובות שהשיב בהלכה לרבי יעקב די בוטון (נינו של הלחם משנה בעל ספר עדות ביעקב), ולרבי יוסף אלמושנינו בעל עדות ביהוסף.

בתקופתו של רבי משה עלתה קרנו של משיח השקר שבתאי צבי, ובמסעותיו אף הגיע זה האחרון לאנשי ירושלים במטרה לשכנעם בנכונות שליחותו. אנשי ירושלים ובראשם רבי משה נמנו עם המתנגדים החריפים ביותר של שבתאי צבי ואף החרימו אותו, ורבי משה פרסם את דעתו על שבתאי צבי בכרוזים. לאחר התאסלמותו של האחרון עזר רבי משה לאחות את הקרעים שנוצרו בעם היהודי.

בתקופתו היישוב היהודי בארץ ישראל נהנה מכספי החלוקה שהגיעו אליהם מארצות הגולה. בשנת ת"מ תיקן רבי משה שיש לחלק את כספי החלוקה ל-24 חלקים, כך ש-12 חלקים תקבל ירושלים, שמעלתה גבוהה מהערים האחרות, שמונה חלקים תקבל צפת שהייתה מלאה בחכמים וסופרים, וארבעה חלקים תקבל חברון.

תלמידיו:

- גיסו - רבי משה בן חביב (המהר"ם בן חביב), הראשון לציון.
- רבי חזקיה די סילוה
- רבי אברהם בן דוד יצחקי, הראשון לציון.
- רבי חיים אבולעפיה
- נכדו - רבי משה חגיז
- רבי אריה יהודה ליב הכהן, בן רבי אפרים הכהן מווילנא, בעל שער אפרים, דודו של חכם צבי הירש אשכנזי.

חיבוריו:

- מגן האלף (או אלף המגן) - חיבורו העיקרי הכולל שו"ת ו-1,000 תשובות, הודפס בחלקו, ושאר החיבור ככל הנראה אבד.
- זבח השלמים - פשטים כסדר התורה, עם הגהות נכדו הר"מ חגיז, אמסטרדם ה'תנ"ח
- קרבן חגיגה - דרשות לשלוש רגלים ולשונות הרמב"ם, כולל חידושים למסכת חגיגה, ויניציה ה'תס"ט
- פרפראות לחכמה - רמזים ופרפראות לכ"ד ספרי הקדש.

כתב גם הגהות למשנה תורה לרמב"ם, אך הם אבדו.

מעשה ניסים המועבר מדור לדור אודות המג"ן, התרחש בשנת תל"ז, שהייתה שנת בצורת קשה. באותם השנים, כמו גם בשנים אלו ברחבי העולם, היהודים היו מקור כל הבעיות כולם. זו הסיבה שבגינה המושל העות'מאני האשים את היהודים על כך שאינם מתפללים מספיק על ירידת הגשמים, ואיים כי אם לא ירדו גשמים בתוך שלושה ימים, יגורשו היהודים מירושלים.

איומו של המושל, הייתה סיבה טובה לדאגה ורבי משה, שהנהיג את עדת הקודש בירושלים, כינס את תושבי העיר ויחד התפללו והתענו במשך שלושה ימים. ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים, בנטות השמש לערוב, ציווה הראשון לציון אל כל הקהל ללכת עמו אל קברו של שמעון הצדיק להתפלל שם בעד הגשם, ושכולם ילבשו מעילי חורף ומגפים גבוהים, וייקחו בידם מטריות, מפני שכאשר יחזרו מן הקבר יהיה גשם שוטף ורוח זלעפות. הקהל כולם, מיהרו לעשות כמצוותו, אף על פי שבסתר לבבם, המה ראו כן תמהו, שהרי השמש זורחת בכל עוזה ותוקפה, ואין עב ברקיע אפילו כפיסת יד, וכעצם השמים לטוהר, אך האמינו בדברי הרב ויעשו כן. ויהי בצאתם משער שכם, ראה אותם קצין המשטרה אשר בנקודת תחנת המשטרה שם, שכולם הולכים עם מעילי חורף ומטריות בידם. ערל לב זה, לא היה יכול להתאפק מלשחוק, ויחר אפו על הרב שהלך בראש התהלוכה, ויכהו נמרצות על לחיו, אך הרב לא שת לבו גם לזאת, וילך הלאה ופניו מועדות אל קבר שמעון הצדיק.

בהגיעו אצל הציון הקדוש, כרע הרב על ברכיו, ואמר סליחות בדמעות שליש, וכל המקהלה אשר מסביב לו, נשאו קולם ויבכו על יד המצבה וכשגמרו את צקון לחשם, והתחילו לחזור הביתה, פתאום התנשא רוח גדול וחזק מאד, ותכלת הרקיע התכסתה בעבים, ואגלי מטר כבדים התחילו לרדת ממרומים, וכל הקהל פתחו לראשם את מטריית הגשם להגן עליהם מזרם וממטר.

כאשר הגיעו לתחנת המשטרה הסמוכה לשער שכם, יצא הקצין לקראתם, פנה אל הרב ואמר: עתה ידעתי כי יש אלוקים בישראל, ובזכותכם באו הגשמים לרוות פני תבל, ויתנפל לפני הדום רגלי הרב, ויחל את פניו לסלוח לו, על שהכלימו והרים ידו עליו, והרב נענה לו ויאמר סלחתי כדבריך. הקצין לא הסתפק בבקשת המחילה, אלא אף לקחהו על זרועותיו, וישאהו בכל הדרך עד שהגיע אל משכנו. המטר, שירד מתפילותיו של הרב והקהל אשר עמו, לא חדל במשך שלשה ימים רצופים וכל הישמעאלים והנוצרים הודו בפה מלא כי בזכות היהודים ורבותיהם באו מטרות העוז האלה, וכי תפלת היהודים ותחנוניהם, רצויה בפני השם יתברך, ואת שוועתם שמע ויושיעם, והכל פצחו פיהם בשירה וזמרה לקול כנורות ותופים. **אולם** בכך הסיפור לא תם. ביום הרביעי בא קצין המשטרה אל הרב, ובקשה בפיו: אחר

אשר הראיתי לדעת כי השם הוא האלוקים, מבקש אני להסתפח בצילא דמהימנותא וכך הווה שקיבל עליו דת יהודית ולא עוד, אלא שנשאר לשרתו כעבד בכל הימים.

כ"ב שבט

הרה"ק רבי יהודה לייב איגר מלובלין

יום ההילולא - כ"ב שבט

רבי יהודה לייב איגר מלובלין, נולד בשנת תקע"ה לרבי שלמה איגר, בנו של הגאון רבי עקיבא איגר. בצעירותו היה מן המתנגדים לחסידות, אך בהשפעת חסידי לובלין התקשר לרבי מנחם מענדל מקוצק והיה מתלמידיו הקרובים. לאחר פרישת רבי מרדכי יוסף מאיז'ביצא מן הרבי מקוצק, הצטרף אליו רבי לייבל'ה והיה לגדול תלמידיו. לאחר פטירת הרבי מאיז'ביצא הוכתר לאדמו"ר בלובלין, ושם הנהיג עד הסתלקותו בכ"ב בשבט תרמ"ח.

רבי לייבל'ה איגֶר היה תלמיד חכם מיוחס, נכדו של רבי עקיבא איגר. בניגוד לרצון משפחתו עזב ר' לייבל'ה את ביתו, והצטרף אל החסידים שבעיר קוֹצְק. וכך אירע לו כשבא אל קוצק בפעם הראשונה:

תחילה נכנס ר' לייבל'ה לבית המדרש כשהוא לבוש בהידור. לרגליו גרבי משי ומכנסי קטיפה, על ראשו שטריימל ותיק ובו טליתו בבית שחיו.

ראה אותו חסיד אחד, הירֶש מטוֹמַשׁוֹב שמו. בא הירש אל ר' לייבל'ה מאחוריו, הפיל מראשו את השטריימל, לקח ממנו את הטלית ונתן אותם לאחד מן החברים כדי שימכור אותם ויביא בכסף יין-שרף (משקה חריף). נכנס ר' לייבל'ה אל חדרו של הרבי מקוצק וסיפר לו על מה שנעשה לו. שלח הרבי לומר להירש שיחזיר לרבי לייבל'ה את מה שלקח – "בין כך ובין כך הוא לא יישאר כאן" – אמר הרבי, וניבא בכך כי יום יבוא ורבי לייבל'ה יעזבהו.

כעבור איזה זמן שלח אביו של ר' לייבל'ה, הרב שלמה איגֶר, שליח כדי לדעת ולהבין כיצד חי בנו בין החסידים. חזות מכובדת הייתה לשליח – יהודי נכבד ולו זקן לבן. להפתעתו של השליח, כשבא אל בית המדרש לא פנה אליו איש ולא כיבדו כפי שציפה. איש איש היה עסוק בענייניו וברעיונותיו, ולא השגיחו בו. תמוה היה הדבר בעיניו, אך לבסוף פנה הוא אל אחד מן החסידים ושאל: "האם כאן הוא הרב ר' לייבל'ה איגר?" הביט בו החסיד בתימהון ורק ענה: "אין כאן רב." המשיך הזקן ושאל חסידים אחרים שנמצאו שם, עד שבאו ועמדו סביבו כמה מן החסידים. אמר אחד מהם: "אני אגיד לכם – הוא בוודאי מתכוון ללייבל-שלמה-עקיבאס", כלומר – לייבל בן שלמה בן עקיבא. כך אמר החסיד את השמות, בלי להקדים להם את התואר "רב". כששמע זאת הזקן נבהל מאוד, ולא הבין איך יכולים החסידים לכנות את רבותיו הגאונים בשמותיהם הפרטיים, שלא בדרך כבוד.

שהה שם הזקן עוד כמה ימים ואחר כך שב אל ביתו. בבואו שאל אותו רבי שלמה איגר מה ראה בקוצק. ענה לו השליח: "אספר לך מקרה אחד המעיד על הכלל. באותו היום שבאתי לשם חיפשתי הרבה את בנך, עד שמצאתי אותו יושב בסעודה עם חבורת מרעיו. לפניהם על השולחן עמדה קערת גריסים פשוטה, קערת בצלים ובקבוק יי"ש, והם ישבו ואכלו. בעודי עומד שם, הופיע פתאום אברך אחד לבוש בגדים קרועים ובלויים, ופלט מפיו: "חברָה! ר' הירֶש בָּער בא!" ומיד קמו כולם, השאירו את הקערות

על השולחן ורצו בבהילות לקבל את פניו של אותו הירש בָּער. הלכתי גם אני אחריהם, כי חשבתי שאותו אדם ודאי גאון נודע הוא בתורה ואחד מגדולי הדור. והנה ראיתי אדם שהיה לבוש כדרך האיכרים, לרגליו נעלי עץ ופרווה, למותניו חגורת קש ומין כובע פרווה פשוט חבוש לראשו.

שאלתי: "ודאי למדן הוא," ואמרו לי: "הוא יודע רק פרק משניות".

– "אולי הוא מיוחס?" – "בן של אופה פשוט", ענו לי.

– "אולי הוא עשיר?" הוספתי לשאול. – "הנך רואה בעצמך...".

אז שאלתי: "אם כן, מה הוא?"

וענו החסידים: "ענו הוא."

כששמע ר' שלמה איגר את סיפורו של השליח הזקן צחק בקול: "שמעתם? לא למדן ולא מיוחס ולא עשיר – אם כן מה הפלא שבעל ענווה הוא? וכי במה יוכל להתגאות?".

רבי חנוך מאַלכסַנדֶר נוהג היה לספר סיפור זה ולהוסיף: "ואני אומר – שאם אדם הוא לא למדן, לא מיוחס ולא עשיר, ובכל זאת הוא בעל ענווה – זוהי מדרגה גדולה".

מהי באמת המעלה בענווה כזו, שאין לצידה אף מעלה אחרת?

רבי לייבל'ה עצמו, באחת מתורותיו, מחלק בין שני סוגים של ענווה. שפלות אחת היא שפלות הצדיק. שפלות זו אינה התכחשות למעלות ולהישגים, אלא תודעה פנימית ברורה: כל מעלותיו אינן שלו, ואין לאדם שום זכות אישית. כל תקוותו של האדם לעמוד לפני ה' – בתפילה, בעבודה ובבקשה – היא רק אם הוא מבטל את עצמו אל הכלל.

זהו סוד הכללת הפרט בציבור. "ציבור אינם מתים" כלומר, יש זכותם אינה נפסקת. כאשר היחיד מתבטל אל הכלל, גם תפילתו נעשית בעלת ערך מכוח החיות הכללית. יותר מכך – הפרט העומד בפני עצמו, במיוחד אם הוא "אדם גדול" כתלמיד חכם, מיוחס, בעל מעלה, עלול להיתפס בקליפת היש והפירוד ולחשוב כי מגיע לו שתפילתו תתקבל.

אך ישנה מדרגה שנייה, עמוקה ומטלטלת יותר: שפלות בעל התשובה. זוהי לא שפלות של ביטול אל הכלל – אלא שפלות שאינה מסוגלת אפילו לכך. בעל תשובה אמיתי מרגיש שאין לו זכות לא רק בפני עצמו, אלא אפילו להיכלל בתוך כלל ישראל. הוא חש כמי שנדחה אל מחוץ למחנה, לבידוד קיומי מוחלט. לא שבני אדם מגרשים אותו – אלא שהוא עצמו חש שאינו ראוי להיות חלק. שפלות כזו, אולי מבטא החסיד המכובד של קוצק.

בשפלות הזו אין ביטול, אלא בדידות. האדם אינו בלוע בתוך הכלל, אלא פחות מזה – ומתוך המקום הזה אין לו אלא אפשרות אחת: להיות יחיד לפני ה'. כמו רבי אלעזר בן דורדיא, הוא יושב לבדו, "שם את ראשו בין ברכיו", ושופך את לבו לפני ה' בלי להישען לא על זכות אישית ולא על זכות הכלל.

רבי לייבל'ה כותב כי דווקא היחיד הזה, שאין לו שום זכות, הוא זה שבכוח תשובתו פועל רחמים על כלל ישראל. מתוך הקשר הפנימי, המהותי, הסמוי, שבין כל הנשמות, תשובתו של היחיד הבודד מביאה ישועה לרבים ומבטלת גזירות מעל הכלל. שיעור כד שבט ע"ו הרב גינזבורג

הרבנית הצדקת חיה מושקא שניאורסון

יום ההילולא - כ"ב שבט

הרבנית חיה מושקא שניאורסון נולדה בכ"ה אדר תרס"א להוריה הרבי הריי"צ והרבנית נחמה דינה, שניהם נכדי אדמו"ר הצמח- צדק. בהוראת סבה, הרבי הרש"ב, נקראה חיה-מושקא ע"ש אשת אדמו"ר הצ"צ. נשאה לרבי מנחם מענדל שניאורסון, לימים הרבי מליובאוויטש, בי"ד כסלו תרפ"ט. הרבנית ברחה מפרסום ומהבמה הציבורית והרבתה במעשי חסד ועזרה לזולת ללא מסגרת רשמית ולעתים באנונימיות. הרבנית הסתלקה בכ"ב שבט תשמ"ח והרבי התייחס לפטירתה כסיום של תקופה והכנה לתקופה חדשה לקראת ביאת משיח. מנוחתה כבוד בבית העלמין היהודי ברובע קווינס בניו יורק.

בשנת תשי"ד חל י"ד כסלו, יום הנישואין העשרים וחמישה של הרבי והרבנית, בשבת. מסופר, כי הרה"ת ר' פיניע אלטוהיז ניגש אל הרבי וביקשו להתוועד. באותם ימים לא נהג הרבי להתוועד כל שבת. כששאלו הרבי "מה יום מיומיים, ובגלל איזו סיבה רצונו בהתוועדות?" השיב ר' פיניע בחושו החסידי: "באתי לתבוע דמי שדכנות (אביו של ר' פיניע היה השדכן בנישואי הרבי והרבנית)..." הרבי הסכים להתוועד, והקטע להלן מובא מתוך תיאור של אחד החסידים שנכח בהתוועדות:

אחרי תפילת שחרית, בשעה רבע לאחת, נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א וחיפש את ר' בערל יוניק ולא היה. ר' לייבל גרונר נכנס לחדרו הק' ויצא משם כשבידו כוס, יין ומזונות, והתחילה ההתוועדות. נעשה רעש והתחילו לסדר שולחנות, כי לא ידעו מקודם שתהי' התוועדות. בתחילה ישבו רק חמישה-שישה אנשים, כי חלק מהקהל כבר הלך לביתו, והשאר היו עדיין באמצע התפילה. היו הרבה שהיו בכלל קודם התפילה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א ידע מזה, כי באמצע ההתוועדות אמר: "די וואָס האַלטן נאָך שחרית זאָלן מאַכן קידוש, און די וואָס האַלטן פאַרן דאַוונען זאָלן אַזוי זאָגן לחיים [אלו שאוחזים אחרי שחרית שיעשו קידוש, ואלו שאוחזים לפני שחרית שיאמרו כך לחיים]!" כ"ק אדמו"ר שליט"א עשה קידוש, אמר לחיים וציוה לנגן. אח"כ אמר מאמר ד"ה "וכל בניך". אחר השיחות דיבר גם על עניין החתונה ואמר [בתרגום מיידיש]: חתונה זהו עניין כללי אצל אדם פרטי, אך אצלי **זהו עניין שעל ידו נמשכתי בענייניים כלליים. בין אם אני מרוצה ובין אם... אך העניין כבר נעשה. זהו היום שקישרו אותי עמכם ואתכם עימי, אני אייגע אותכם ואתם תייגעו אותי**, וביחד נתייגע (להביא את) הגאולה האמיתית והשלימה. שהקב"ה יעזור שנראה פרי טוב בעמלינו.

כאשר הרבי מציין את יום נישואיו כיום שקישר אותו עם החסידים, ניתן להבין זאת כאמירה כמעט טכנית: לולא היה נעשה לחתנו של הרבי הריי"ץ, לא היה הופך לרבי. וודאי שהדבר נכון, אך התמונה המלאה מגלה תפקיד פעיל בהרבה שנטלה הרבנית: במשך שנה שלמה לאחר פטירת חותנו, סירב הרבי לרשת את מקומו ולהנהיג את החסידות. החסידים שניסו להוביל לכך היו אובדי עצות, אך מספרים כי הרבנית הכריעה את המאבק במשפט אחד: "לא יתכן, כי שלושים שנות מסירות הנפש של אבי ירדו לטמיון". כך, למורת רוחו הגלויה, נמשך הצדיק הנסתר אל ענייני הכלל והפך למנהיג. סיפור ידוע נוסף, מגלה שוב את השייכות העמוקה של הרבנית לקשר של רבי וחסידים: בזמן 'משפט הספרים' הנודע, כאשר נשאלה הרבנית על ידי חוקר משטרתי למי שייכים הספרים, השיבה בתקיפות: הרבי והספרים שייכים לחסידים! משפט זה השפיע עמוקות על השופט, והיה בין הגורמים לזכייתו של הרבי בדין.

נשים לב, כי בשני המשפטים הללו יצקה הרבנית תוכן של התמסרות מוחלטת של הרבי – גם של אביה וגם של בעלה – לשליחותם והנהגתם. מסירות הנפש הזו נרמזת בשמה: חיה מושקא. על פי דברי הרבי עצמו, רומזים שמות אלו לשני רובדי הנפש העליונים ביותר – חיה ויחידה. התגלות היחידה שבנפש, כפי שמסבירים בחסידות, היא בזמן מסירות נפש מוחלטת – כזו שתבעה הרבנית.

בעקבות עיסוקה של הרבנית בחיבור הרבי והחסידים, בחיבור אביה ובעלה, ובעיקר בעקבות חיבורה שלה לרבי, נתבונן בפנינה אחת מדברי הריי"ץ – אותה ליקט הרבי בלוח היום יום. היא מכוונת לחיבור הרצוי בין המח ללב, אך מהווה חלון להתבוננות בחיבור כללי ומשמעותי לא פחות – חיבורם של כל איש ואשה.

וכך כתב הרבי ב'היום יום' לי"ב שבט: **השכל וההתפעלות שני עולמות הם. עולם קר ומיושב ועולם רותח ומבוהל.** נשים לב, כי למרות הנטייה המידית של חלקנו להזדהות עם אחד העולמות ולחוש כי השני חסר ופגום, הרבי מדגיש כי בכל אחד מהם קיים איזון בין החיובי לשלילי: המח מיושב, מתון והגיוני – אך קר וחסר חיים. הרגש נוגע ובוער – אך חסר כיוון ושליטה עצמית.

עד כאן הרווחנו דיוק יפה, אך בהגדרות לבדן אין די. על כן ממשיך הרבי: **וזאת היא עבודת האדם לחברם להיות לאחדים, שעולם הקר יתחמם באשו של הרותח, ועולם הרותח יתיישב במתינותו של המיושב.** כמו הקב"ה, קונה שמיים וארץ, עלינו לקנות בנפשנו את שני העולמות גם יחד, לאזן ביניהם ולחברם ל"בשר אחד" בשידוך הנושא פירות טובים: **ואז הבהלה הופכת לשאיפה והשכל למורה דרך בחיים של עבודה ופועל.** ההתכללות בין המח ללב הופכת את הניגוד בין ישוב דעת לתבהלה לתמהיל מנצח: שאיפה.

כשם שאדם מיושב עלול להיות מאובן וללא התקדמות אמיתית, אדם מבוהל נעשה חסר מטרה, כולו נתון בהתפעלות הרגע ההווה. לעומת שניהם, לאדם בעל שאיפה יש מטרה ויעד – והשאיפה אליו מלאת רגש ועֻצמה וממלאת את חיי האדם. נשים לב כי בציור כזה, האדם עצמו היה ונשאר לב העולה על גדותיו – אך כעת נוסף לו מורה דרך המכוון אותו היטב בדרך לשאיפותיו. כמובן, בחיי הזוגיות מקביל הגבר לשכל ואילו האשה ללב, ואכן תיקון השאיפה הוא תיקונה של האשה דווקא: האשה קשורה בתהליכיות, תפילה ועליה מתמדת – כפי שמתבטא הן בתורת החסידות והן בהיסטוריה של המאות האחרונות – וההתמסרות שמבטאת דמותה של הרבנית היא שאיפה מזוקקת להחיש את תיקון המציאות בגאולה האמיתית והשלימה.

סיפור ראשון: דאגה למשפחה שלא תושלך לרחוב

הסיפור הראשון: כמעט כל יום, או כל כמה ימים, הרבנית יצאה לקניות עם נהג וכשסיימו חזרו הביתה. פעם אחת בדרך חזור הביתה הכביש היה חסום מאיזו סיבה, והיו צריכים לעשות אחורה-פנה ולחפש כביש חלופי כדי להגיע הביתה. בקושי הנהג מצא איזו דרך שאף פעם לא נסעו בה. אם קורה משהו חריג, משהו חדש, הוא משהו בהשגחה פרטית גלויה. יודעים מה היא השגחה פרטית? כשה' עושה משהו מיוחד, כמו נס, נקרא השגחה פרטית. הגיעו לאיזה מקום וראו מראה קצת מפחיד, קצת מבהיל – ראו על הרחוב, על המדרכה, אבא ואמא והרבה ילדים קטנים וכולם בוכים. וראו שיש אנשים, כושים, שלוקחים מהבית שלהם את כל הרהיטים ומעמיסים על המשאית. משהו מבהיל. מוציאים את כל הרהיטים מהבית, וכל המשפחה – האבא והאמא וכל הילדים הקטנים – עומדים על המדרכה ובוכים. כשהרבנית ראתה אמרה מיד לנהג לעצור. היא אמרה לנהג שילך ויברר מה קורה כאן – מה הסיפור שכל

המשפחה בוכים. הנהג הלך ושאל מה קורה כאן, ואמרו לנהג שזו משפחה יהודית שלא היה להם כסף לשלם את שכר הדירה. צריך לשלם כסף לגור באיזה בית, שכר דירה, לא היה להם כסף לשלם – לכן בעל הבית נתן צו שצריך להוציא אותם מהדירה, כי לא שלמו שכר דירה. באמת זה מה שקרה, באו והוציאו אותם מהדירה, וכעת מוציאים את כל הרהיטים שלהם. אין להם איפה לגור, הם ברחוב מסכנים, ולכן כולם בוכים. כשהרבנית שמעה אמרה לנהג לחזור ולשאול כמה כסף חייבים לשכר דירה. הנהג הלך ושאל, והאבא אמר סכום מסוים, סכום גדול – היו חייבים הרבה כסף, לא שלמו הרבה חדשים. הנהג חזר וספר, ומיד הרבנית חיה-מושקא, הצדקת, הוציאה מהתיק פנקס צ'קים ורשמה צ'ק על כל הסכום שחייבים, הרבה-הרבה כסף, ונתנה את הצ'ק לנהג ואמרה שמהר ירוץ ויתן לאבא, ומיד יחזור ונסע, בלי שהאבא ידע בדיוק מי נתן את הצ'ק. מרוב צניעות, שלא רצתה לפרסם את עצמה יותר מדי. [אז איך הסיפור התפרסם?]. כנראה התפרסם אחר כך על ידי הנהג. כך היא הצילה את כל המשפחה, שהיו אחרת ברחוב.

פדיון שבויים בסגנון של זמננו

פעם, בזמן הבעל שם טוב, היו הרבה סיפורים שהיו גוים שהיהודים עבדו אצלם. היה פריץ שהיהודי שכר ממנו איזה מקום, בית מרזח, כדי להתפרנס. אם לא היה לו כסף הגוי היה לוקח אותו, ולפעמים גם את כל משפחתו, וזורק אותם לתוך בור – כי לא היה כסף לשלם את השכירות. בדור שלנו אין עד כדי כך, כל כך גרוע, שבאמת זורקים את כל המשפחה לתוך הבור. אבל כאן זרקו את כל המשפחה לרחוב. בדור שלנו, זה דומה. הצדיקים הכי גדולים, כמו הבעל שם טוב ותלמידיו, היו הולכים במסירות נפש לגייס כסף כדי לשלם לפריץ את הכסף ולהוציא את המשפחה מהבור. בור היינו המצוקה, הבעיה של המשפחה. כך הרבנית הלכה בדרך של הבעל שם טוב ושל הצדיקים תלמידי הבעל שם טוב. קוראים למצוה זו פדיון שבוים.

כתוב בגמרא, חכמינו אומרים שהמצוה הכי גדולה שיש בעולם היא מצות פדיון שבוים, וכך בדור שלנו, בפשטות, בטבעיות – זה הטבע של הרבנית, שהיא כל כך אוהבת יהודים וכל כך רוצה להתמסר ליהודים, שבלי לחשוב פעמיים היא מיד שלמה את כל החוב שהיו חייבים, וכך היא קיימה את המצוה של פדיון שבוים. זה סיפור אחד, שממנו אנחנו לומדים גם מסירות נפש, והעיקר – אהבת ישראל בלי-גבול, שהיא הענין הכי גדול אצל צדיק, שאוהב את היהודים בלי-גבול ומוכן למסור את הנפש שלו בשביל יהודים. זה סיפור אחד, ובעזרת ה' כל הסיפורים האלה – או שכבר שמעתן, או שאחר כך תשמעו תחזרו ותספרו שוב.

כח הברכה של הרבנית

סיפור שני, קצת יותר קצר. בעצם יש שני סיפורים שיש להם נקודה משותפת, משהו דומה, שהדבר הדומה הוא שלרבנית הצדקת, הרבנית חיה-מושקא, יש לה כח כמו לצדיק גדול – לברך יהודים. הסיפור הראשון שספרנו הוא כמה היא אוהבת יהודים, וכמה מוכנה לתת כל מה שיש לה כדי להציל יהודים. מי שבאמת אוהב יהודים ה' נותן לו כח לברך יהודים. כלומר, אם מישהו חולה וצריך ברכה שיתרפא, או זוג שאין להם ילדים ורוצים ילדים וצריך לברך אותם שיהיו להם ילדים, או שאין להם פרנסה טובה וצריך לברך שתהיה פרנסה טובה – יש צדיק, כמו הרבי, שאני בא אליו ומספר מה הבעיה שלי ואז הרבי נותן ברכה.

רק אצל צדיקים גדולים באמת כל פעם שנותנים ברכה היא פועלת ועוזרת. גם הרבנית חיה מושקא היתה כזו צדיקה שהיה לה כח לברך. כך כל בת כאן, שתלך בדרך של הרבנית חיה-מושקא, מתוך אהבת ישראל תוכל – כל אחת ואחת – לזכות לכח בנפש לברך יהודים. למשל, אם יש חברה שהיא חולה – את יכולה לברך אותה להיות בריאה, ושהברכה שלך תתקיים. שיהיה לך כח בנפש שאת מברכת וה' שומע את הברכה שלך והיא מתקיימת. הברכה היא לא בדיוק כמו תפלה, אבל בזה היא כמו תפלה, שאת מברכת וה' עושה שהברכה תתקיים. יש שני סיפורים כמה היה כח גדול לרבנית חיה-מושקא לברך.

סיפור שני: עדות הרבי שהרבנית יכולה לקבל פ"נ

סיפור אחד הוא בעצם עדות של הרבי על אשתו, שגם לומדים מכאן כמה הרבי אהב וכבד את אשתו והעריך אותה ואת הכח הרוחני שלה: פעם אחת נשי חב"ד שלחו מתנה לרבנית, ויחד איתה שלחו גם פ"נ – יודעים מה זה פדיון נפש – שיחד עם נתינת המתנה לרבנית יתנו את הפ"נ לרבי, והביאו הביתה. כשהרבי ראה שנותנים את המתנה לרבנית ואת הפ"נ לו הוא תמה – מה פתאום?! צריך לתת לה את הפ"נ. אם אתם חושבים שאני יכול לברך, ודאי שהיא יכולה לברך. היא גם הבת של הרבי הקודם, ודאי יכולה לברך. אל תתנו לי את הפ"נ, אלא לאשתי, וכך היה. מה לומדים מכאן? שכמו שלרבי יש כח לברך כך גם לרבנית. למה יש לה כח לברך? בגלל אהבת ישראל שלה, כמו שראינו בסיפור הראשון. הסיפור הזה הוא פשוט עדות, שהרבי עצמו מעיד על אשתו, שאם אתם חושבים שאני יכול לברך, כל שכן וקל וחומר שהיא יכולה לברך – לא צריך לתת לי את הפ"נ, אפשר לתת לה.

סיפור שלישי: ברכת הרבנית שהתקיימה

הסיפור השלישי, האחרון שנספר: פעם אחת היה חסיד, אחד מהחסידים באמריקה, שהלך ברחוב ועסק ב'מבצעים'. מה הם 'מבצעים'? שנתן למשל להניח תפילין. באמריקה לא יודעים על כל גבר שעובר ברחוב אם הוא יהודי. שואלים אם הוא יהודי, ואם אומר שכן מציעים לו להניח תפילין. כך היה חסיד שעשה 'מבצע', ועבר אדם שלא היה ברור כלל אם הוא יהודי או להבדיל לא-יהודי. דבר ראשון הוא שאל אותו אם הוא יהודי, והשיב שכן – הוריד את הכובע וראו שיש לו כיפה. ודאי שלא היה לו זקן וכיו"ב, כי לא היה נראה מאה אחוז יהודי. הוא אמר, לא רק שאני יהודי, אלא אספר לך סיפור שמאד תהנה ממנו – רוצה? החסיד ודאי אמר שרוצה לשמוע. אמר לו שיספר סיפור על אמא שלו. הסיפור קרה לא מזמן, אבל הסיפור שהוא סיפר ישן – לפני הרבה שנים אמא שלי עבדה בחנות שמוכרים פאות לנשים נשואות. החנות הזו היתה בקראון-הייטס, בשכונה של ליובאוויטש, של חב"ד, של הרבי. זה היה סלון פאות מאד מפורסם, ולבעלת הבית קראו פריידקא.

אמא שלי, מספר היהודי, עבדה בחנות הפאות. פעם אחת פריידקא, בעלת הבית, לא היתה בחנות, אלא רק אמא שלי. היא קבלה טלפון וכשהרימה את הטלפון מישהי שאלה אם פריידקא נמצאת, כי היא רוצה להזמין פאה. האשה אמרה שפריידקא לא נמצאת, אבל אני עובדת כאן, ואפשר לומר לי את הפרטים על הפאה שאת רוצה. קודם כל היא שאלה איך קוראים לה – רוצה לרשום את השם. היא אמרה קוראים לי מיסיס שניאורסון. איך אומרים בעברית? גברת שניאורסון. שם מדברים אנגלית, אז היא אמרה באנגלית. האשה, האמא של היהודי, שאלה – אולי את קרובה של הרבי מליובאוויטש שזה שמו? האשה השיבה – כן, זה בעלי. האשה שדברה בטלפון מאד התרגשה, כבוד מאד גדול בשבילי לדבר איתך בטלפון. התחילו לדבר על הזמנת הפאה, ואחר כך הרבנית חיה-מושקא, בעלת ההילולא של היום, כ"ב שבט, שואלת את האשה הזו – אני שומעת בקול שלך, שאת עצובה, שומעת נים של עצבות

בקולך, אולי תספרי לי למה את עצובה? האשה אמרה, אספר את האמת, לא הרגשתי טוב, ולפני כמה ימים הייתי אצל רופאים שאמרו לי שאין לי הרבה זמן לחיות, ח"ו, רק כמה חדשים. הרבנית בטלפון אמרה – זה לא נכון, את תתרפאי, תהיה לך רפואה שלמה, ותחיי שנים רבות. הרופאים אמרו שהיא יכולה לחיות רק עוד שלשה חדשים, והרבנית בטלפון אמרה שתחיי שנים רבות ותהיי בריאה. היהודי שמספר את הסיפור אומר שכעת, כבר עברו הרבה שנים, ואמא שלי עברה כבר את גיל תשעים. הברכה של הרבנית התקיימה במלואה.

כח הברכה מתוך אהבה – ירושת אברהם אבינו

אם כן, זה סיפור מופת, כמו שאמרנו קודם, שיש לה כח לברך. כמו שלרבי יש כח לברך לה יש כח לברך. ולמה יש לה כח לברך? חוץ מזה שיש לה הרבה זכויות ויחוס, בת של רבי ואשה של רבי. למה? מישהי זוכרת? [כי היא אוהבת יהודים]. בדיוק כך, מי שמאד אוהבת יהודים יש לה כח לברך. מי הראשון שה' נתן לו כח לברך ושהברכות שלו תתקיימנה? [אברהם אבינו]. למה? מה המדה של אברהם אבינו? לכל אחד מהצדיקים יש מדה מיוחדת. מה המדה של אברהם? [חסד]. חסד הוא כמו אהבה. אברהם אבינו מצטיין במדת החסד ובמידת האהבה, ולכן, בגלל שהוא כל כך אוהב אנשים, ה' נתן לו את הכח לברך. אז כל מי שיש לו הרבה חסד והרבה אהבה יכול לברך. לכן, כל בת כאן צריכה ללמוד מהרבנית חיה-מושקא, קודם כל לאהוב יהודים, ואז ה' יתן לכל אחת ואחת כח לברך יהודים והברכות תתקיימנה. כמובן, הברכה העיקרית היא שה' יתן לנו תיכף ומיד ממש את הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו. שזכרה של הרבנית חיה מושקא יהיה עמנו, נלמד ממנה ונתחזק ממנה, ונהיה צדיקים וצדיקות כמו שהיא היתה.

ניגון "ופרצת" – בחירת הרבנית

בגן הבנים: איזה יום היום? [כ"ב שבט]. מה מיוחד בו? היום ההילולא של הרבנית חיה-מושקא.

נספר סיפור: הרבי פעם אחת בקש שהחסידים יתאימו ניגון למילים "ופרצת", כי הרבי כל הזמן דבר על "ופרצת", שצריך לפרוץ ולהשפיע וללמד חסידות לכולם ואז משיח יבוא, אבל לא היה ניגון. כל חסיד הציע ניגון אחר, והרבנית כאשר שמעה את הניגונים אמרה שהניגון לא מתאים, עד שנגנו את הניגון ששרים היום, והרבנית אמרה שהוא ניגון טוב, שמתאים למלים האלו. כך נעשה הניגון "ופרצת", לכן לכבוד הרבנית אפשר לשיר ולרקוד "ופרצת".

יפי, שכולם יפרצו. פורץ הוא גם שם של מלך המשיח – שיפרוץ מהלב של כולם. הוא פורץ החוצה ומלמד את כולם חסידות.

כ"ג שבט

המקובל האלוקי הרב יצחק חי בוכבזה זצ"ל

יום ההילולא - כ"ג שבט

המקובל האלוקי הרב יצחק חי בוכבזה זצ"ל המכונה אבי לח"ם- נולד בחודש אדר ה'תרי"ג (1853) בעיר גאבס שבתוניסיה. שם המשפחה מגיע מקיצור של 'אבו כבז' שפירושו אבי הלחם, כינוי למשפחת אופים. אביו היה נדיב ועשיר מפורסם בעיר. בצעירותו למד אצל מלמדים מקומיים בהם הגאון הרב

אברהם עלוש ומשם למד בישיבת הגאון הרב אברהם חג'אג' בתוניס. מגיל צעיר כתב שירים בנוסח משוררי ספרד. בגיל 21 התחיל לשקוד על כתיבת חיבוריו התורניים. בסיום לימודיו חזר לגאבס ושם התחתן. לאחר מספר שנים אשתו ובתו נפטרו והוא התחתן עם אחות אשתו.

לפרנסתו עסק במסחר ובמקביל קבע עיתים לתורה. לאחר מספר שנים עזב את עיסוקו במסחר ורק למוד תורה. בביתו הקים ישיבה לתלמידים וספרייה גדולה שהכילה ספרים יקרי ערך. לאחר ששלט בתלמוד ובפוסקים, התחיל ללמוד את תורת הקבלה. הגאון הרב כמוס עגיב (רבה של אור יהודה) העיד על רבינו: "היה בקיא בכתיבת קמעות וברפואות, ואנשים רבים נרפאו לאחר שקיבלו ממנו את קמעותיו". בשנת ה'תרס"ה (1905) מונה לשמש דיין ומורה צדק בעיר אלמוכנין שבתוניסיה. בקהילה זו זכה לאהדה רבה ופעל רבות לשיפור חיי הקהילה. נודע בקשריו עם רבני ארץ ישראל, ושד"רים שהגיעו מארץ ישראל התארחו בביתו. השפיע רבות על בני קהילתו לתרום למוסדות ארץ ישראל. גמל חסד. תרם כספים רבים. השתדל לתמוך בתלמידיו כדי למלא את חסרונם כדי שיצליחו להתמיד בלימודם.

בחודש אייר ה'תרע"א (1911) ביקר בארץ. בשנת ה'תרפ"א (1921) כיהן כרב העיר גאבס. בתחילת שנת ה'תרפ"ו (1925) התחיל לשמש כרבה הראשי של טריפולי שבלוב, שימש כאב"ד וראש הרבנים של לוב. בבית הדין כיהנו לצידו כדיינים הגאונים הרב רחמים עגיב, הרב ציון ביתאן והרב יוסף ג'עאן. כארבעים יום לפני פטירתו נכנס לוותיקן וראה את כלי המקדש. הרב יצא משם לאחר דקות ספורות כיוון שלא היה מסוגל להמשיך ולראות. הצדיק כתב בספרו: "ראיתי די", מעבר לאמירה זו לא אמר דבר. כעבור ארבעים יום נפטר ב-כ"ג שבט ה'תר"צ (1930). חי כ-77 שנים. ציונו בטריפולי שבלוב.

אביו: ר' כמוס (היה נדיב ועשיר מפורסם בעיר). **אמו:** מרת אסתר. **נשותיו:** מרת תיברה (זיווג שני- אחותה של אשתו הראשונה). **ילדיו (מאשתו השניה):** ר' יוסף, ר' משה, ר' כמוס, ר' יהודה, ר' מנחם. מרת אסתר חויתה. **מרבותיו:** הגאון הרב אברהם עלוש (אב"ד גאבס), הגאון הרב אברהם חג'אג'. **מתלמידיו:** הגאון ר' שמעון מימון. **מספריו:** •**בית הלחמי**- שו"ת •**ברית יצחק**- על מסכת מכות •**לחם חכמים**- כללי הש"ס •**קרבן אבי לחם**- על התורה •**לחם לפי הטף**- הקדמות בסדר א"ב •**ברכה ותהילה**- על התהילים בדרך דרש •**חי יודוך**- על התהילים בדרך הפשט •**מבצר יצחק**- על הש"ס •**גנזי ברכה**- חידושים על הזוהר והתיקונים •**מראה זהר**- מסורת על הזוהר והתיקונים •**צור דבש**- על ספר משלי •**דרושי הספד** •**טובה תוכחת**- על ספר משלי.

בספר 'מאמר אסתר' לר' משה דוד בן ניסים חדאד זצ"ל, רב העיר נאבל שבתוניסיה, המחבר מספר מעשה נפלא על רבינו. ר' משה היה מיודד עמוקות עם ר' יצחק וגם עמד עימו בקשרי ביקורים, מכתבים ושירים זה לזה. הוא הגיע מתוניס לטריפולי בכדי לבקר את רבינו ושלא כמתוכנן עד הוא לביקורו של מלך איטליה, ויטוריו עמנואל השלישי. את החוויה המרגשת אשר עברה עליו.

כארבעה שנים עברו מיום שהתמנה רבינו על כיסא הרבנות לטריפולי. לא ראינו אחד את השני כי אם בחליפת מכתבים. כי הוא הגיע לגיל שבעים ושש שנה לימי חייו. בחודש אייר התרפ"ט - 1929 נסעתי ברכבת לעיר גאבס ומשם שכרתי אוטומוביל.

בחודש אייר ה'תרפ"ט ביקר מלך איטליה ויטוריו עמנואל השלישי בכמה מדינות שהיו תחת חסותו, בהן מדינת לוב והעיר טריפולי. מלך נוצרי גדול ושמו נודע לתהילה כי הוא אוהב יהודים. העיר קושטה

כולה. כל אצילי העיר וראשי ונכבדי העם וחשוביו יהודים נוצרים ומחמדים באו וקבלו את פניו בהוד והדר וכבוד גדול מאוד.

היהודים סידרו את קבלת הפנים למלך בבית התפילה. שלושים ושלושה בתי תפילה, גדולים ומפוארים יש. בית תפילה אחת בישי נבנית מחדש בהדור רב. שם התכוננו לקבל את פני המלך. בחרו מאה אנשים מאצילי זקני העיר. עם כל הרבנים הגדולים בעיר וכל סביבותיה, ובתוכם הזמינו גם אותי וחברי חואתו חדאד בכללם.

רבינו, ששימש הרב הראשי היה לבוש בגדי חמודות ועוטה בטלית לבן כולו. על פניו שכנה הדרת כבוד ה' ומראהו כמראה איש אלוקים קדוש. הוא יצא לקראת המלך להביאו לבית התפילה הזאת. המלך, המלכה ושתי בנותיה וכל שרי וגדולי המלוכה והשוטרים ואנשי חיל שומרי ראש המלך חמושים נכנסו.

הרב פתח את שערי ההיכל לפניהם. משם נראו ספרי תורה. הרב הנעים את קולו בברכת הוד מלכות בשם ה' הנותן תשועה למלכים. המלך ואשתו ושתי בנותיו הביטו אל פני איש האלוקים. אחר מספר חודשים כשהגיע זמן חתונת בנו יורש העצר נשלח מברק מאת המלך ובה ביקש מרבינו לבוא לעיר הבירה רומא.

המשך המאורע נמסר לנו בזמן מאוחר יותר בהקדמה לספר 'לב ימים' לרבינו: בתאריך המיועד הרב עם הפמליה שלו נסעו. יצאו לפניהם הקהילה של רומא ועשו לו כבוד גדול. הרב והאפיפיור דיברו בשפת התורה. הרב מצא חן בעיני האפיפיור שעל כל דבר ששאל אותו ענה לו בחכמה גדולה. זמן מה אחרי החתונה הרב הלך להיפרד מהמלך ולבקש רשות לחזור לביתו. המלך ופמליתו קיבלו אותו בכבוד גדול.

המלך קרא לו לחדר ושאל אותו אם חסר לו משהו. רבינו ענה לו שלא חסר לו כלום. המלך שאל אותו אם הוא רוצה העלאה במשכורת. הרב ענה בשלילה. המלך שאל האם אפשר לתת משהו לטובת הקהילה. הרב ענה: לא , תודה לא-ל, לא חסר להם כלום.

המלך התעקש שרבינו יבקש דבר מה. רבינו ענה לו שבקשתו היחידה היא לבקר בוותיקן ולראות את הכלים של בית המקדש. המלך ענה שאין לו זכות לתת לו להיכנס היות ואין זה בשיפוטו אלא בידי האפיפיור.

הרב אמר שהוא מוותר אבל המלך התעקש שוב שיבקש דבר מה. הרב ענה שאין לו מה לבקש. הרב יצא משם והתכונן לחזור הביתה. המלך התקשר לאפיפיור ואמר לו, שהרב שהכרת ביקש ממני לבקר בוותיקן ושאין באפשרות המלך לאשר לו זאת למרות רצונו העז. האפיפיור ענה שהרב יכול לבוא למחרת בתנאי שלא יכנס עימו אף אחד. מיד המלך שלח להודיע לרב את אשר סוכם.

במשך הלילה רבינו טיהר את עצמו ועסק בתורה. כשהגיעה השעה רבינו הלך וקיבלו אותו בסבר פנים יפות. הצדיק ירד למרתף בו מצויים כלי המקדש. כשהגיע המשרת להזיז את הוילונות, הרב ענה לו שהוא מסתפק במה שראו עיניו ואינו מסוגל יותר לראות זאת.

בספרו שו"ת בית הלחמי כתב לאחר מכן: "ראיתי די". תלמידיו שהמתינו לו מחוץ לשער מתארים שכאשר יצא פניו האירו ביותר, אך הוא לא אמר דבר. מיד לאחר מכן חזר באונייה לטריפולי שבלוב, ושם עלה לביתו תוך שהוא שומר על תענית דיבור ואינו פוסק מלעסוק בתורה. לאחר כארבעים יום, בכ"ג בשבט ה'תר"ץ השיב את נשמתו לבוראה.

כ"ה שבט

הרב אהרון הכהן

יום ההילולא - כ"ה שבט

הרב אהרן בן יוסף הכהן (ה'תרכ"ג, הורדנה - כ"ה בשבט ה'תרצ"ו .תל אביב) היה חתנו של החפץ חיים, מחבר ספר "עבודת הקרבנות".

נולד בהורודנה בשנת ה'תרכ"ג ליוסף הכהן, והניה בת צבי.

למד בישיבות באישישוק ובביאליסטוק. בהיותו בביאליסטוק סייע לחפץ חיים בעת ביקורו בעיר, והחפץ חיים בחר בו כחתן לבתו גיטל (נפטרה בכ"ג תמוז ה'תש"ט). באלול ה'תרמ"ב השניים נישאו והרב אהרן עבר להתגורר ליד חותנו בראדין, שם לימד בישיבה, וסייע לחותנו בכתיבת ספריו והפצתם.

על תקופה זו הוא מספר:

"והנה זיכני הש"י בימי חלדי לזכות עם קדשו במשך כמה וכמה שנים בעת היותי בצותא חדא עם אדמו"ח החפץ חיים שליט"א ... ובמשך כמה וכמה שנים סבבתי בעירות שונות במשך זמן ידוע בשנה וב"ה דברי עשו רשמים כבירים בכל מקום בואי ופעלו הרבה להרמת קרן התורה והמצוה כמאמר חז"ל "דברים היוצאין מן הלב נכנסין אל הלב" וכל נסיעותי היו בלי שום קבלת פרס". מתוך ההקדמה לספר חסד לאברהם

גיסו מספר על תקופה זו:

"ישב בבית אבי שנים הרבה, וקיבל תורה ויראת שמים ומדות טובות מאבי ז"ל, וזמנים הרבה למד עמו. וצירפו לסייעו לו בסידור חיבוריו, ונתגדל, והיה רב מובהק, ורב פעלים" הרב אריה לייב הכהן פופקא, תולדות וקורות חייו של מרן החפץ חיים, עמוד כט

בערך בשנת ה'תרס" בעבר לכהן כרב בעיירה מיכאילישוק, שם הוציא בשנת ה'תרע"ג (1913) את ספרו "עבודת הקרבנות", לאחר מכן כיהן כרב בעיירה נאווא שווינצאן, שם הוציא, בשנת ה'תרפ"ד, את החלק השני של ספרו "עבודת הקרבנות".

בשנת ה'תרפ"ו עלה לארץ. תחילה התגורר בשכונת שערי חסד בירושלים, אולם בעקבות המחלוקת בין הקנאים לבין הרב קוק עזב את ירושלים ועבר ליפו, שם החליף את הרב יוסף צבי הלוי בניהול[דרושה הבהרה] ישיבת אור זורח שהקים זרח ברנט. בשנת ה'תרפ"ח, עקב מחלתו, פרש מניהול הישיבה. בכ"ז בשבט ה'תרצ"ו נפטר ונטמן בבית הקברות בהר הזיתים.

משפחתו

- בנו, הרב אברהם הכהן (נולד אחרי ה'תרנ"ב[9] - נפטר בי"ז תשרי ה'תשי"ד), נישא למניה סלונוביץ. עלה לארץ ישראל וכיהן כרב בביהכנ"ס "אהל רבקה" בת"א.
- בנו, הרב שלמה הכהן קגן (נולד ב־1905 – נפטר בכ"א תשרי ה'תשכ"ב), למד בישיבת מרכז הרב בתקופת הרב קוק,[10] נישא ליוכבד, בתו של הרב בן ציון אפשטיין. כיהן כרב בביהכנ"ס "בני משה" בשיקגו.

- בנו, הרב יוסף חיים הכהן קגן (נפטר בכ"ח סיון ה'תשל"א), נישא לרבקה ביתו של הרב שמואל שך מגדולי רבני שיקגו. כיהן כרב בביהכנ"ס "קהלת יעקב" בשיקגו, חיבר את הספרים רעיונות על אבות, עיוני הלכה והגיונות.
- בתו, רחל (נפטרה בד' תמוז ה'תש"ד), נישאה לרב יהושע משה מרמינסקי מחבר הספר "אני חומה", כיהן כרב בכמה קהילות בארצות הברית.

חיבוריו

- עבודת הקרבנות - כעין "שולחן ערוך" על הלכות עבודת הקרבנות (פיעטרקוב ה'תרע"ג)
- זיכרון יוסף (וילנא ה'תרפ"ד)
- חסד לאברהם (ירושלים, בין ה'תרפ"ו[11] לה'תר"ץ[12])
- פרחי אהרן - על חמשה חומשי תורה (תל אביב ה'תר"ץ)

לידה - 1863ה'תרכ"ג

פטירה - 18 בפברואר 1936 (בגיל 73 בערך) כ"ה בשבט ה'תרצ"ו תל-אביב, (א"י)

מקום קבורה - בית הקברות היהודי בהר הזיתים

מקום מגורים - (א"י)

תחומי עיסוק - רב, מנהל ישיבת "אור זורח" חיבוריו עבודת הקרבנות, זיכרון יוסף, פרחי אהרן, חסד לאברהם.

רבותיו - חותנו החפץ חיים.

סיפור מרטיט הופיע במוסף שבת קודש של 'יתד נאמן', וכדאי לצטטו כאן. הסיפור הופיע בתוך מאמר על חתנו של החפץ חיים, הגאון רבי אהרן הכהן זצ"ל, שבהיותו אברך סמוך על שולחן חותנו נחל פעם אכזבה בהשתדלותו להשיג משרת רבנות בעיר מסוימת. הוא הצטער על כך ביותר, והשיח את ליבו לפני חותנו.

מרן הח"ח דיבר על ליבו והצביע לפניו על כובד-האחריות המוטלת על רב בישראל, עד שאין כדאי להצטער בשל אי-קבלת משרת רבנות. ברם, דעתו של רבי אהרן לא נחה. משעברו ימים והח"ח הכיר בחתנו שצערו עדיין לא פג, אמר לו שברצונו לספר לו על אירוע שעבר עליו בעת כהונתו כרב בעיירתו ראדין, ושהיווה גם כן את אחד הגורמים לעזיבתו את הרבנות. הוא התנה עם חתנו שיקבל על עצמו לא לספר זאת לאף אדם, כל עוד שהוא, החפץ חיים, חי. רבי אהרן הבטיח והח"ח סיפר לו כדלהלן: פעם אירע שאחד הקצבים בראדין נתפס במכירת בשר טריפה, וכמובן הוסר ההכשר ממנו והוא הועבר מיד מחזקתו. הלה בא לפניי והביע את חרטתו על מעשהו הנפשע, והבטיח בכל הבטחות שבעולם שלא ישוב לכסלה עוד, והתחנן בדמעות שאחזיר לו את ההכשר. מאחר שנוכחתי שהלה מתכוון ברצינות, וגם מפני שהיה נתון במצוקה כלכלית קשה, וילדים רבים בביתו, שיתפתי מידת רחמים בדין והחזרתיו לכשרותו, ואילו על עצם החטא קנסתיו שיתרום לבית המדרש כך וכך נרות. הקצב לא האריך ימים לאחר אותו מעשה, וכעבור זמן קצר הלך לעולמו. באחד הימים, בעודי באמצע הלימוד, נפלה עליי תרדמה, מספר

הח"ח, ובחלומי והנה שלושה אנשי צורה מופיעים לנגד עיניי, והגדול שבהם פונה אליי בשאלה: "רבי ישראל מאיר, הלא תזכור את המאורע עם הקצב ההוא שקנסת אותו לתרום נרות לבית המדרש. אמור נא לי אפוא, מה היתה כוונתך בקנס זה; **האם רק כעונש על מעשיו**, למען ייזהר להבא, וכן לטובת הציבור, למען ישמעו וייראו, או **גם למען כפרתו של הקצב**, שתהיה לו כפרה על עוונו". נדהמתי מאוד, עד שלא מצאתי מילים בפי. ברם, ראש המדברים הרגיעני, ואמר שהם ימתינו לי עד שתשוב אליי דעתי. נתתי לב להיזכר באותו עניין, ולבסוף השיבותי שעד כמה שהנני זוכר הטלתי עליו את הקנס לשם עונש, ולא לכפרה. האורחים הודו לי על תשובתי, ונפטרו ממני. כשהתעוררתי מתרדמתי היה ראשי כבד עליי, ועשתונותיי נבוכים, מבלי למצוא מרגוע לנפשי. חזרתי לתלמודי, ושוב נפלה עליי תרדמה, והפעם הופיע לפניי הקצב הנידון כשהוא כולו שבור ורצוץ, ובקול בוכים אמר: "אוי, רבי, ראה מה עוללת לי בתשובתך לבית דין של מעלה. כשעמדתי בדין, והקטגור תבע לדוני בגיהנום, בעוון האכלת טרפות, טענתי שכבר התכפרתי בקנס של הנרות, שאתה, רבי, הטלת עליי. טען הקטגור לעומתי שהקנס לא בא לשם כפרה, אלא כעונש גרידא. הוחלט אפוא לשאול את פיך על כוונתך, ומאחר שתשובתך היתה שלא התכוונת לשם כפרה, יהיה עליי עתה לעבור ייסורי גיהנום קשים, כדי להיצרף ולהזדכך מאותו עוון". "מכיוון שעול הרבנות בכללו היה למורת רוחי", אמר הח"ח, "הרי לאחר מעשה זה, כשהקיצותי משנתי, גמלה אצלי ההחלטה להסתלק מן הרבנות".

הח"ח סיים את דבריו ואמר: "הלא תראה, אפוא, רבי אהרן חתני, מה גדולה ונוראה היא האחריות הכרוכה ברבנות". מבהיל.

חתנו הגדול ויד ימינו של מרן רשכבה"ג רבינו ישראל מאיר הכהן בעל החפץ חיים זיע"א, מי שחיבר יחד אתו את ה"משנה ברורה" ועוד מספריו הקדושים, הוא הגאון הצדיק רבי אהרן הכהן קאגאן זצ"ל, שנודע בספרו הגדול "עבודת הקרבנות" על עניני קדשים, ובערוב ימיו עלה עם משפחתו לארה"ק, ומנוחת כבודו בהר הזיתים בין גדולי ירושל ים זיע"א.

משפחתו הרמה הגאון רבי אהרן הכהן זצ"ל שנקרא בשם המשפחה קאגאן כהן ברוסית, נולד בשנת תרכ"ג, לאביו רבי יוסף הכהן זצ"ל, ולאמו מרת העניא בת רבי צבי זצ"ל. אביו רבי יוסף הכהן היה איש צדיק תמים. בנו של מרן הח"ח, הגאון ר' ארי' ליב הכהן פופקא זצ"ל כותב עליו בזכרונותיו, ש"בילה לעת זקנתו רוב הימים בתעניות".

אביו של רבי יוסף הכהן, היה הגה"צ ר' אברהם הכהן זצ"ל שהיה אב"ד בעיר גאניעדז. נלב"ע ב' אדר ב' תר"ה. ישנה תשובה אל ר' אברהם הכהן, בספר "עטרת צבי" מהגה"צ ר' אפרים אליעזר צבי חרל"פ) חייא ראש לגולי פולין (זצ"ל אב"ד מעזריטש ממקורבי החוזה מלובלין זי"ע, ומכנהו "הרב הגדול וכו' מו"ה אברהם נ"י".

רבי יוסף הכהן ואשתו העניא ע"ה זכו למשפחה מפוארת מאד, בנים וחתנים גדולים בתורה וביראה, בנם יחידם היה הגאון רבי אהרן הכהן, שנשא את הצדקנית מרת גיטל ע"ה בת מרן החפץ חיים זי"ע.

גיסו ר' אריה לייב הכהן, בנו הגדול של הח"ח, כותב בזכרונותיו, כי על גיסו זה רבי אהרן הכהן עמדה כל משפחת בית אביו, הוא זה שהשיא את אחיותיו לתלמידי חכמים מובהקים, כמו שנפרט להלן, וכן הוא הושיב את הוריו בארץ הקודש, כאשר לעת זקנתו, עלה אף הוא עצמו לארץ ישראל.

אכן רבי אהרן הכהן השיא את אחיותיו לגדולי תורה, גיסו הראשון היה: הרה"ג ר' אהרן סובול זצ"ל. בנו היה הרה"ג ר' משה שמעון סובול זצ"ל שעלה לירושלים עיה"ק ושימש כשד"ר למוסדות תורה וחינוך בתוכם ל"בית היתומים דיסקין", מדרשותיו חיבר הספר "תאיר נרי" והיה מכונה "הרב הנגר".

גיסו השני היה, הגאון ר' בצלאל אלכסנדרוב זצ"ל, שהיה מגדולי מרביצי תורה בגרודנא ובמינסק. חיבר ספרי "משכן בצלאל" ו"ילקוט בצלאל". ראו במסגרת הסכמת מרן הח"ח לספריו. וגיסו השלישי הוא הגה"צ המפורסם, המגיד מישרים דבריסק, רבי אליקים געציל לעוויטאן זצ"ל, שלקחו עבור אחותו לחתן אצל אביו רבי יוסף הכהן זצ"ל.

ציונו בהר הזיתים, לידו טמון הגה"צ ר' אלי' זלאטניק זצ"ל חבר הבד"צ פעיה"ק ולידו הגה"צ ר' זעליג בראוערמאן זצ"ל מגדולי ירושלים

רבי אליקים געציל לעוויטאן היה בנו של "הפרוש מקוידנוב" הגה"צ ר' יעקב דוד זצ"ל שהיה המלמד של בני אדמו"ר הרה"ק מקוידנוב זצ"ל.

ר' אליקים געציל למד בצעירותו בראדין. למרות שהיה ת"ח גדול וראוי לכהן ברבנות, הכיר מרן החפץ חיים את כוחו הגדול בדרוש, והשפיע עליו להקדיש את עצמו לקרב את אחיו לאביהם שבשמים. ואכן שימש כמגיד מישרים תחילה בזאמבראווא ובדווינסק, ולימים נתבקש אף לכהן בתור מגיד בעיר ביאליסטוק ומשם עלה לכהן בקהילת בריסק.

בבריסק היה ממקורביו של מרן הגר"ח סאלאווייציק זי"ע מבריסק, והלך בדרכו בהתנגדותו העזה לציונות שהחלה לנשוב אז בעוז, והיה מסובב בעיירות הקטנות לדרוש ולהשפיע על היהודים לעזוב את רעיונות האליל ולדבוק בדרכי אבות ובירא' ה' צרופה.

נודע במלחמתו לה' בעמלק ברעיון הציוני, והרטיט הלבבות ביראת אלוקים שבערה בקרבו והציתה באש קודש את ההמונים שהיו נוהרים לשמוע את דרשותיו המיוחדות שנאמרו בכשרון רב ובניגון המיוחד שלו, ובמיוחד בכשרונו לשלב רעיונות עמוקים של מוסר ויראת חטא בפסוקים ובמאמרי חז"ל היו נוסכים על השומעים רוח טהרה.

כן נודע בספרו "מחזה עינים" בגודל עניני שמירת העינים נדפס בווארשא תרס"ב, ולאח"כ בכמה מהדורות. נלב"ע תרע"ב והוא רק בן חמישים שנה.

הבריחה ממחלוקת

ביום מן הימים הגיעה הבשורה לתושבי שכונת שערי חסד בירושלים שהגאון רבי אהרן הכהן זצ"ל, חתנו של מרן החפץ חיים זצ"ל, עלה להשתקע בארץ ישראל, והוא עתיד לקבוע את מקום מגוריו בשכונתם. התרגשות גדולה אחזה בתושבי השכונה. מיד דאגו להכין עבורו דירה נאה וכל צורכי מחייתו, כדי שיוכל לשבת על התורה ועל העבודה במנוחה. ואכן, רבי אהרן קבע את מושבו בשכונה והשמחה הייתה גדולה. חלפו כמה חודשים, ולפתע נעלם רבי אהרן מעיני כל. מקומו בבית הכנסת נפקד ואף ברחובות השכונה לא ראוהו. לאחר כמה ימים החליטו ראשי הקהל לברר מה עלה בגורלו. הם ניגשו לביתו, דפקו על הדלת, אך איש לא ענה. כאשר פתחו את הדלת גילו שהבית ריק מתושביו ומחפציו. גם השכנים לא ידעו להסביר מה פשר ההיעלמות. לבסוף נמצא אדם שסיפר כי ראה את רבי אהרן עוזב את השכונה

עם כל מטלטליו ופונה לעבר יפו. הדבר עורר פליאה גדולה. מדוע עזב כך פתאום, לאחר שכל צורכיו סופקו ברווח?

נשלחה משלחת מיוחדת ליפו, ורבי אהרן קיבל את חבריה במאור פנים והודה להם על כל החסד שעשו עמו. כששאלוהו לפשר עזיבתו הפתאומית, השיב: "כאשר נפרדתי מחותני, החפץ חיים, לפני עלייתי לארץ ישראל, שאלתי אותו היכן כדאי לי להתגורר – בירושלים, בצפת, בחברון או ביפו. השיב לי חותני: 'אין זה משנה כל כך היכן תגור. אך דבר אחד אני מבקש ממך: הבטח לי בתקיעת כף שממקום שיש בו מחלוקת תברח מיד. לעולם אל תישאר במקום שיש בו מחלוקת, ואם נקלעת למקום כזה – שא רגליך וברח'. הבטחתי לו בתקיעת כף. לאחרונה התעוררה בשערי חסד מחלוקת סביב ענייני הגבאות בבית הכנסת. מאחר שהבטחתי לחותני לברוח ממחלוקת, לא הייתה לי ברירה אלא לעזוב מיד את המקום. אפילו להיפרד מבני השכונה לא הספקתי".

לימים סיפר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל: "כשהייתי נער צעיר ושמעתי את הסיפור הזה, הוא עשה עלי רושם עצום. קיבלתי על עצמי להתרחק ממחלוקת ככל יכולתי". ואכן, כל ימיו היה הגרש"ז ידוע כמי שבורח ממחלוקת ומתרחק ממנה בכל כוחו. מקור: שלום רב פרק ע'; מאיר עיני ישראל ח"ב.

הרב יעקב קוראל הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ה בשבט

הרב יעקב קוראל נפטר - כ"ה בשבט ה'תקע"ח, 1 בפברואר 1818) היה הראשון לציון בירושלים.

מוצא משפחתו היה כנראה מצפת, אליה עלו עוד בתקופת האר"י.

הרב קוראל היה מרבניה החשובים של ירושלים בתקופתו, וידוע שכיהן כראב"ד בשנת 1810.

היה חבר בבית דינו של הראשון לציון הרב יעקב משה עייאש, ובשנת ה'תקע"ז (1817) מונה אחריו לתפקיד זה.

חיבר ספר בשם "זמרת הארץ" שכנראה אבד עוד בהיותו כתב יד.

נפטר בכ"ה בשבט ה'תקע"ח (1818) ונקבר בבית הקברות היהודי בהר הזיתים.

כ"ו שבט

הגאון רבינו דוד הלוי סגל הט"ז

יום ההילולא - כ"ו שבט

הגאון רבינו דוד הלוי סגל, המכונה 'הטורי זהב' כשם ספרו הגדול על השולחן ערוך, היה מגדולי הפוסקים. נולד בשנת שמ"ו בעיר לודמיר, לאביו הגאון רבי שמואל. בצעירותו למד מאביו ומאחיו הגדול רבי יצחק (בעל שו"ת מהר"י הלוי). נשא לאשה את מרת רבקה בתו של הב"ח, רבינו יואל סירקיש, אותו הוא מביא בכבוד בספריו כ"מורי חותני". תחילה היה סמוך על שלחן חותנו בבריסק, אחר כך עבר לקראקא. לאחר מכן היה רב בכמה קהילות, מהן בקהילת אוסטרהא שם יסד ישיבה חשובה. בפרעות הנוראות

של שנות ת"ח-ת"ט ואילך, ברח הט"ז, ולבסוף התיישב בעיר לבוב (לעמברג) והיה מראשי "ועד ארבע ארצות". נפטר בכ"ו שבט שנת תכ"ז. על מצבתו נכתב "הן בעודו בחיים כבר זכה. כי נפסקה כמותו הלכה. הוראותיו שלמד, זכה וערוכה".

יגעת ומצאת

הט"ז יגע הרבה בתורה, כדבריו "התורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה... דרך טורח ויגיעה". הט"ז עסק בתורה מתוך עוני ודחק, ומסופר שבכח לימודו ופלפולו המשיך רפואה וישועה:

בת גביר אחד נשתטתה. והלך הגביר הנ"ל לרבינו הגאון בעל טורי זהב וביקש מאתו שיתפלל עבור בתו שיהיה לה רפואה... והפציר בו הגביר והלך עמו לביתו... ומיד כשפתח הדלת פתחה החולנית את פיה ואמרה ברוך הבא רבינו, וחזרה פניה לאחור. ושאל אותה רבינו הגאון למה חזרת פניך לאחור והשיבה כי הצדיקים אינם יכולים הרשעים להסתכל על פניהם [נכנסה בה רוח של רשע] כי ידוע להוי למר כי קורים אותך בשמים ממעל רבינו הגאון מו"ה דוד בעל טורי זהב. והשיב לה הגאון, אם אמת כן כי אני חשוב בשמים אני גוזר שתתרפא, כי אני תירצתי היום טור פליאה [ענין מוקשה בטור] ותירצתי לאמיתתו של תורה, בזכות זה יהי לך רפואה. וכן היה כי נרפאה החולנית.

מעלת היגיעה והפלפול, עוד לפני מסקנת ההלכה, היא כמעלת ההכנה למצוה שלימד מורנו הבעל שם טוב. "יגעת ומצאת, תאמין" – בזכות יגיעתו בתורה, זכה הט"ז שיתקבלו ספריו והוראותיו בישראל.

בהקדמת ספרו מעלה הט"ז על נס את הבית יוסף שפעל "שלא תהא התורה כשתי תורות", אלא שעם הזמן חזר החשש למקומו, כי שוב התרבו המחלוקות. לכן, לאחר היסוסים, החליט הט"ז להדפיס את ספרו: וקראתי שם חיבורי זה טורי זהב, להיות שיתבררו בזה דברי הטור עצמו והשלחן ערוך... ורמז לחשבון שמי שהוא כחשבון זהב [**דוד** = **זהב**].

וכתב בעל הפני יהושע על הט"ז: אבי התעודה שכבר נתפרסמו חיבוריו והוראותיו בכל תפוצות ישראל ולאורו אנו הולכים, שהלכה כמותו ברוב המקומות, שהוא גדול שבאחרונים וראשון שבראשונים שאין למעלה ממנו.

יום פטירתו של הט"ז חל סמוך לפרשת יתרו, בה קוראים על מתן תורה ובירור המשפט, "וישב משה לשפֹט את העם", כאשר העצה נתנה על ידי **יתרו** שהתגייר, "**כיתרון** האור מן החשך", כמו בירור הלכה מתוך יגיעה רבה, "במחשכים הושיבני, זה תלמודה של בבל".

הט"ז חי בתקופה קשה מאד לישראל, אותה חווה על בשרו ממש, אך דווקא מתוך החשך העמוק של צרות הגלות החל לצמוח "אור חדש על ציון תאיר", אור תורתם של גדולי הפוסקים (ובהמשך, אורה של תנועת החסידות).

בעל הדברי חיים היה אומר "היה לנו רמב"ם שהיה יחיד בחקירה. היה לנו האריז"ל שהיה יחיד בקבלה. היה לנו הטורי זהב שהיה יחיד בנגלה". חלוקה כזו היתה גם בשלשת חדרי-כיתות הלימוד שיסד אדמו"ר הזקן (כתה א' לבקיאים בספרי הנגלה, כתה ב' לבקיאים בספרי הקבלה, וכתה ג' לבקיאים גם בספרי החקירה), והרמז בשמות שלשת הגדולים **משה יצחק דוד** = **שניאור** (שני אורות, נגלה ונסתר).

הט"ז היה גדול גם בנסתר, ואם קשה להבין דבריו על פי נגלה הרי יש להם שרש בנסתר, כמו שמוסרים בשם תלמידי הבעש"ט "דברי רבינו הטורי זהב זיע"א הן המה במעלות הסודות... אשר במעטה הנגלות לנו ולבנינו הם, טובא גניז בגויה" (הרבי ממונקאטש). הקבלה היא אור וה**הלכה** היא **כלי**, אך "שרש הכלים גבוה משרש האורות" ודווקא בנגלה של הט"ז יש גילוי עליון, "כיתרון האור מן החשך" כנ"ל.

הט"ז והש"ך

כתוב ב'לוח היום יום' בשם אדמו"ר הזקן: כל המחברים עד הט"ז והש"ך, והם בכלל, עשו החבורים שלהם ברוח הקודש, וענין רוח הקודש... שמגלים לו רזי תורה, שזהו מבחינת העלם דחכמה.

"רוח הקדש" היא לכוון לפסק הלכה, וגם לגילוי רזין דאורייתא בתוך התורה הנגלית, כפי שניכר במיוחד אצל הט"ז.

פרשה מרתקת היא מערכת היחסים בין הט"ז והש"ך. שני החיבורים נדפסו באותה שנה, כאשר הט"ז היה בן שישים והש"ך בן עשרים וארבע. לאחר מכן, כתב הש"ך השגות על הט"ז בשם נקודות הכסף, והדיון עוד המשיך... השנים גם נפגשו בפועל, כפי שמספר הש"ך: אל יעלה על לב הקורא בספרי זה שמפני שהיה לי ח"ו מחלוקת עם הבעל טורי זהב או שיש לי בלבי איזו טינא עליו חברתי השגות על ספרו, כי הלא נודע לכל כי נתקיים בנו "את והב בסופה", והתורה מחזרת אחר אכסניה שלה, שנעשיתי אכסניה להבעל טורי זהב, והיה אצלי שלשה ימים וכיבדתיו כבוד גדול אשר לא יאומן כי יסופר וגם הוא נתכבד בי הרבה עד שנישקני על ראשי ושמח בי ממש כשמחת בית השואבה

יש מסורות שונות בפסיקה, האם לתת עדיפות לט"ז או לש"ך. ומדברי אדמו"ר הזקן נראה שאין שיטה אחידה בזה, והכל לפי העניין.

השאיפה להגיע ל"הלכה ברורה במקום אחד" היא שאיפה משיחית, "השיבה שופטינו כבראשונה" (בבית הדין הגדול שהוא 'המלה האחרונה' בפסק הלכה לכל ישראל), כמו שהורה הרב המגיד לאדמו"ר הזקן לחבר את השלחן ערוך שלו לשם כך. היום אנו נכנסים לשנת **משיח** מפטירתו של הט"ז, ויש לעורר ולהתעורר על פסיקת הלכה לכלל ישראל.

חיבה מיוחדת היתה לט"ז לפירוש רש"י לתורה, עליו חיבר את ספרו "דברי דוד", כרבי מליובאוויטש שעסק הרבה בביאור פירוש רש"י על התורה (וכמובן הביא גם מדברי הט"ז בדברי דוד).

טלית נאה

בעל טורי זהב הלך בטלית של מצוה קרוע מאוד והיה ישן נושן מכמה שנים אשר נתעטף בטלית הנ"ל, וכאשר ראו הנשים מפה קהילתנו את רבנו הגאון עומד להתפלל בטלית קרוע וישן התנדבו ליתן לו טלית חדש, וקנו לו טלית מהודרת ויפה, והביאו את הטלית הנ"ל לרבנו. וכאשר ראה את הטלית החדש אמר להנשים, תשואות חן לכם על נדבת לבכם היקר, רק אין אני רוצה להתעטף בטלית חדש, כי הטלית הישן יעיד לי בעולם הבא כי לא היתה לי מחשבה זרה בתפלת שמונה עשרה...

מסופר שבימי "השואל ומשיב" הוצרכו לפנות את קברו של הטורי זהב (ע"פ פקודת השלטון), וכשנפתח קברו נמצא כי הוא שלם בגופו ובלבושו. מן הסתם היה עטוף באותה טלית בה התפלל כל חייו...

אולם למרבה הצער בית העלמין היהודי בלבוב חולל לבסוף בידי השלטון הסובייטי ובשטחו הוקם שוק מרכזי. המאמצים להצלת המקום לא הצליחו, וברוכים יהיו מי שיפדו את מקום קבורת הצדיקים זי"ע.

כ"ח שבט

רבי חיים ניסים אבולעפיה - הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ח שבט

רבי **חיים ניסים אבולעפיה**, נכתב במקור: **אבואלעפיא** (המכונה בשם **חנ"א**) תקל"ה, 1775 - כ"ח בשבט תרכ"א פברואר 1861 היה רבה של טבריה והראשון לציון בירושלים. חיים ניסים אבולעפיה נולד בטבריה והיה מבני בניו של חיים אבולעפיה השני. תקופה מסוימת שימש כרב בדמשק, אך רוב הזמן שימש כרבה של טבריה.

ברעידת האדמה הגדולה שהייתה בארץ ישראל בשנת ה'תקצ"ז (1837) נשברה רגלו ומאז סבל מייסורים כל חייו. נודע בענוותנותו היתרה.

היה חותנו של הרב שמ"ח גאגין בנו של הרב חיים אברהם גאגין. בין נכדיו נמנה שלמה אבולעפיה ממייסדי העיר תל אביב.

כרבה של טבריה יצא אל מפקד הצבא הטורקי בצידון בדרישה להגנת התושבים היהודים בטבריה ובגליל מפני הפורעים המקומיים שהשתלטו על בתים של היהודים וגנבו רכושם לאחר שאבראהים פאשא איבד שליטתו באזור לטובת הסולטן, ובעקבות כך נשלחו חיילים להגן עליהם. לאחר שמלאו לו 50 עבר לירושלים, ולאחר מותו של הראשון לציון הרב יצחק קובו נתמנה לתפקיד זה ושימש בו משך כשש וחצי שנים. הוא היה בין המעודדים והתומכים בהקמת בתי ספר כלליים למרות החרם שהכריזו רבני ירושלים האשכנזים נגד אלה. הוא חיבר מספר ספרים אך הם לא ראו אור, שמות שלושה מהם הוזכרו על מצבתו - קרא חנ"א, ארש צבי ותוצאות חיים. חלק מפסקיו נדפסו בספר תשובות של הרב בנימין מרדכי נבון.

נפטר בכ"ח בשבט ה'תרכ"א ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים. רבי חיים פלאג'י הספידו באיזמיר הספדו נדפס בספר "ארצות החיים" דרוש ו.

אדר

א' אדר

רבי אברהם אבן עזרא

יום ההילולא - א' אדר

רבי אברהם אבן עזרא נולד בשנת ד'תתנ"ב לערך לאביו רבי מאיר, בטודלה שבספרד. הקהילה היהודית פרחה באותם ימים, ומנתה אישים דגולים כריה"ל ועוד. עם זאת, מבחינה גשמית היה מצב היהודים מורכב: מחד נשאו יהודים משרות רמות בחצרות המלכים, ונטלו חלק פעיל במסחר ובתרבות העיר, ומאידך סבלו מפעם לפעם מהתפרצויות שנאה מצד הגויים. בד'תתצ"ח החל רבי אברהם לנדוד ברחבי העולם: צפון אפריקה, קירואן, מצרים, ארץ הקודש ועוד. לאחר מכן שב לאירופה, ובאיטליה חיבר את פירושו לתורה שהושלם בשנת ד'תתקט"ו. בפרובאנס ישב לזמן מה, למד ולימד, ואף דן עם רבינו תם – בכתב ובפגישה פנים אל פנים. לאחר מכן שהה בלונדון שלוש שנים, חיבר שם את ספרו 'יסוד מורא'. בגיל 75 חלה את חוליו בקוראו על עצמו את הפסוק: "ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן" – בן שבעים וחמש יצא הצדיק מחרון אף העולם, ונסתלק ביום א' אדר ראשון. מקום ושנת פטירתו לא נודעו.

פירושו של האבן עזרא זכה לחיבה מיוחדת אצל רבים מגדולי ישראל. הרבי מליובאוויטש למשל מביא, כי בימים עברו כשרצו לבחון איזה ראש יש לילד, היו מושיבים אותו ללמוד פסוק עם אבן עזרא, מסתירים ממנו את מפרשי הראב"ע, ורואים איך הוא לומד. עוד כותב הרבי, בשם ה"שערי תשובה" לאדמו"ר האמצעי, כי הראב"ע מסר את נפשו על קידוש ה'.

מחיבתו של פירוש האבן עזרא, ישנם סיפורים רבים בהם דייקו צדיקים בדבריו. נביא כאן שניים מהם, המשקפים הן את הפירוש והן את העין החסידית בה התבוננו הצדיקים:

האדמו"ר מסטריקוב אמר פעם, כי על פי דברי האבן עזרא יש ליישב מה שכיום הולכים לדרוש ברופאים בעת חולי – וגם רבים מהצדיקים וגדולי האדמו"רים היו שולחים לרופא. ולכאורה, ידוע מה שכתב הרמב"ן: "מה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה'?" ונראה מדבריו שאין ליראי ה' כלל לדרוש ברופאים, ומה דאיתא שנתנה רשות לרופא לרפאות הוא רשות לרופא, אבל החולה אינו צריך להשתדל בזה ועדיף בתפילה.

ויש ליישב הדבר על פי מה שכתב האבן עזרא, על הפסוק "ורפא ירפא": "נתן רשות לרופאים לרפא הפצעים שיראו בחוץ, רק כל חולי שהוא בפנים בגוף ביד ה' לרפאותו, וכן כתוב 'הוא יכאיב ויחבש' וכו'". ומחלק בין פצעים חיצוניים, שהרופא רואה בעיניו ועל זה אמרינן שנתנה רשות לרפא, ובין חולי פנימי שאין הרופא רואה שטוב יותר שיתפלל ואל יסמוך על הרופאים. ואמר האדמו"ר מסטריקוב כי על פי זה יתכן לומר, שכיום כאשר יש כח ביד הרופאים לראות גם חולי הפנימי על ידי רנטגן וכיוצא, ממילא יש גם לזה גדר של "ניתנה רשות לרופא".

פעם, בהיות רבי ישראל מהוסיאטין במקום מרפא וחיכה למי השתיה לריפוי, ניגש אליו יהודי מתקדם ('דייטשל', מודרני) ושאלו על זה שקורין אותו "וואנדער רבינר" [רבי פלאי, כינוי בגרמניה לבעל מופת], מה הכוונה בזה?

ענה לו מרן זי"ע: הנה יש "שטאט רבינר", והוא מושל על עירו; ישנו "קרייז רבינער", וזהו שמושל על חבל ערים; "לאנד'ס רבינר" מושל על כל המדינה, ואילו "וואנדער רבינר" – זהו המושל על עצמו...

והסמיך לדבריו דברי האבן עזרא על הפסוק "ואיש כי יפליא לנדור נדר נזיר": "יפליא, יעשה דבר פלא – כי כל העולם הולכים אחר תאוותם". הרי הפורש בקדושה מתאוות העולם הזה ומותרותיו, הוא הנקרא "איש פלא". נפלאות הצדיקים

ייחודו של האבן עזרא, מבחינות רבות, הוא אחיזתו בשני קצוות מנוגדים: מחד בשכל הישר, הפשט, וטבע העולם והאדם, ומאידך אמונה איתנה בבורא יתברך ובמסורת החכמים, שהוא מפליא לצדד בה אל מול הקראים שנפוצו בזמנו. משום כך בחנו את שכלם של הילדים דווקא בפירושו, כדי לחדד את השכל ביראת שמים, וכך זכה גם לפרש את פירושו המופלא ל"כי יפליא" – המגלם את נשיאת ההפכים של "אתכפיא המביאה לידי אתהפכא". מתוך כפיה ומאמץ הנראה חיצוני, ניתן לזכות למהפך שלם ולהיעשות ל"איש פלא" שאינו הולך אחר תאוותיו.

גם את המידות ההופכיות, אהבה ויראה, מיזג רבי אברהם באופן פלאי: מחד נאמר עליו כי מסר את נפשו על קידוש ה', היינו שזכה לעבוד את ה' בתנועת נפש חזקה של "ואהבת... בכל נפשך", ומאידך אמר עליו רבי בונים מפשיסחא כי "איני יודע איך ניתן לחיות בעולם אפילו חמש דקות, עם יראת שמים כמו של האבן עזרא".

באותו אופן גם החילוק שחילק בין פצע פנימי לחיצוני, המבהיר היטב את הפניה הגוברת לדרוש ברופאים, מוביל אותנו להבנה נושאת הפכים כזו: ניתן לומר כי על פי רוח קדשו של האבן עזרא, בימות המשיח רוצה ה' שהנסים כולם יתלבשו בדרך הטבע.

אמנם כל ביטחוננו צריך להיות בה' לבדו, אך היעזרות ברופאים אין משמעה ביטחון בהם. אדרבה: כאשר בוטחים בה' בביטחון פעיל, וסומכים עליו שיתן כח לעשות חיל, מבינים היטב כי הכל מה' לבדו – גם בפעולתנו שלנו ותוצאותיה הטובות. כאשר נדרש לפעול דבר מה בדרך הטבע, יש לזכור זאת ולעורר את זכות האבן עזרא, שבזכותו יתן לנו ה' את הכח לפעול בעולם.

הרה"ק רבי ברוך אדמו"ר מגארליץ

יום ההילולא - א' אדר

רבי ברוך מגארליץ היה בנו החמישי של רבי חיים מצאנז, בעל ה'דברי חיים'. נולד בשנת תקפ"ט לאביו רבי חיים ולאמו רחל פייגא, בתו של בעל 'ברוך טעם'. שמש ברבנות בעיירות רודניק וגארליץ ולאחר פטירת אביו ה'דברי חיים' החל לנהוג בנשיאות. הוא נודע בחריפותו, שנינותו ומידת האמת הגדולה שלו. נסתלק בא' אדר שנת תרס"ו. בנו רבי אלישע המשיך אחריו ברבנות גארליץ, אך סרב לנהוג באדמו"רות.

אירע פעם אצל זקה"ק מגארליץ זי"ע שבמשך שנה שלימה מדי יום ביומו בבוקר היה בא עורב (שהיה נקרא במקומינו ווראנ"ע) לחלון שהיה בגובה הבית והיה מכה בפיו על החלון, וזקה"ק מגארליץ היה מכנה את העורב "הדיבוק שלי". וכדרכו בקודש להסתיר דרכיו ביטל את הדבר באמרו שבוודאי בנה העורב את קינו על אדן החלון והוא בא אל הקן, ומ"מ בכל יום כשהיה העורב מגיע היה הרה"ק מגארליץ אומר הנה העורב שלי הגיע שוב. באותה תקופה נסע הרה"ק מגארליץ לקראקא – שהיו שם הרבה חסידי צאנז

והתאכסן אצל הגביר ר' מיכל שאמרעט, באחד הימים בשהותו בקראקא נכנס הרה"ק מגארליץ לחדרו של בנו ר' שלום, ואמר לו שלום הכנס נא לחדרי וארא לך דבר מה, כשנכנס אל חדרו הראהו בחלון את העורב שהיה בא תמיד לביתו, ונענה הרה"ק מגארליץ ואמר ראה נא העורב בא אחרי לקראקא (והיה ניכר שזהו אותו העורב שבא כל השנה לחלון ביתו, שאותו עורב היה בו סימן מסויים שזנבו היה מקוצץ, וגם זהו דבר חידוש שהוא דבר שאינו רגיל למצוא עורב עם זנב מקוצץ). זכרונם לברכה

רבי ברוך מגארליץ היה חלוק בכמה עניינים על אחיו הקדוש רבי יחזקאל משינווא, ולמראית עין היה מזלזל בו. פעם בא יהודי ספרדי מארץ ישראל שלא היה רגיל לדבר אידיש כי אם בלה"ק, והיה אצל רבינו משינאווא, ואחר כך נסע להגה"ק מגארליץ. שאל לו הגה"ק מגארליץ: האם היית אצל הדיבוק טרייבער (כך כינה את אחיו, והיה נראה כי הכוונה משום שהיה מגרש דיבוקים), שאל לו האיש בלשון הכתוב: "תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי (תהלים נ' כ')"?! השיב הגה"ק מגארליץ: וכי דיבוק הוא דבר רע, והלא כתוב (דברים ד' ד') ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום, וכוונתי היתה שאחי דבוק בה' יתברך. י"ג אורות

בסיפורים על רבי ברוך מגארליץ חוזר שוב ושוב המושג "דיבוק", אך באופן פורימי למדי הוא מתהפך על ראשו. העורב הבא יום־יום לחלונו הוא "הדיבוק שלי", ואחיו רבי יחזקאל משינווא מכונה "דיבוק־טרייבער" – לא כעלבון, אלא כשבח. נראה בברור שאין המדובר בדיבוק במשמעותו המקובלת בלבד, אלא בבירור מחודש של המושג כולו.

בפשטות, דיבוק הוא אחיזה. אדם "אחוז דיבוק" הוא אדם שמשהו תפס אותו מבפנים, מפעיל אותו, מנהל אותו. בלשון בני אדם, זהו אדם "משוגע לדבר אחד". במובן זה, לכל אדם יש דיבוק: היצר הרע עצמו הוא דיבוק – כוח פנימי האוחז באדם, מושך אותו, מדביק אותו להרגלים, לתאוות ולמחשבות שאינן מרפות.

אלא שכאן מתברר החידוש: דיבוק אינו בהכרח שלילי. הוא שלילי כאשר האדם אחוז בדבר נמוך ממנו, אך הוא נעשה חיובי כאשר האדם אחוז בדבר עליון ממנו. דיבוק רע הוא היצר הרע. דיבוק טוב הוא דבקות. השאלה אינה האם האדם אחוז – אלא במה.

כך יש להבין את דברי רבי ברוך על אחיו, שעסק רבות בתופעת ה'דיבוקים': "וכי דיבוק הוא דבר רע? והלא נאמר 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום'". דיבוק במובנו העמוק הוא דבקות. ומכאן מתבררת נקודה יסודית נוספת: היכולת להוציא דיבוק תלויה בדיבוק עמוק יותר. רק מי שהוא עצמו אחוז בדיבוק קדוש – דבוק בה' – יכול להוציא דיבוק שלילי. דיבוק רע אינו נכנע לכוח חיצוני, אלא מתבטל מפני אחיזה עליונה ממנו. דוגמה יפה לכך היא חרבונה, שבמגילה מופיע כדמות שולית ומתגלה ברגע אחד ככלי לישועה. במדרש מבואר כי באותו רגע היה חרבונה "אחוז דיבוק" של אליהו הנביא. כלומר: נאחז בו כוח של אמת עליונה, והפך אותו משליח סתמי לכלי גאולה.

בדרך זו ניתן להבין גם את הדוגמא הבולטת בדורנו. הרבי מליובאוויטש עצמו הגדיר שהוא "משוגע על משיח". אין זו מליצה בלבד. זהו תיאור מדויק של מצב של "אחוז דיבוק" – לא של פחד או טירוף, אלא של אחיזה מוחלטת ברעיון אלוקי, עד שהרעיון אינו חיצוני לאדם, אלא תופס את כל אישיותו. משיח אינו נושא שבו הרבי עסק – אלא כוח שאחז בו. דיבוק כזה אינו מחליש את האישיות, אלא מגייס אותה כולה.

ומכאן חוזרים לסיפור העורב. מקובל היה לכנות תופעות כאלה בשם "גלגול", ואילו רבי ברוך בוחר דווקא במילה "דיבוק". ייתכן שזו בחירה מכוונת: לא נשמה שעוברת במקרה, אלא נשמה המבקשת להיאחז, להידבק, למצוא מקום. כאשר רבי ברוך קורא לה "הדיבוק שלי", אפשר לשמוע כאן לא רצון לגרש – אלא רצון לדבק, אולי אף לתקן. לא להרחיק את החושך, אלא לאחוז בו ולהפוך אותו.

כאן מתגלה העיקרון העמוק: היצר הרע עצמו, בהיותו דיבוק שלילי, נושא בתוכו פוטנציאל עצום. דווקא מפני שהוא אוחז באדם בעוצמה, ניתן להפוך אותו לדיבוק טוב – "כיתרון האור מן החושך". לא רק שהאור גובר על החושך, אלא שהחושך עצמו, כאשר הוא נתפס ומתהפך על ידי הצדיקים ההופכים "חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא", מאיר בעוצמה גדולה יותר.

כמה רמזים לסיום: **דבוק** = **יבק. מעבר יבק** [= **חיות** ("והחיות רצוא ושוב") = **משיח בן דוד**] הוא דו-סטרי, מעבר מלמעלה למטה או מעבר מלמטה למעלה.

ברוך-דבוק = **שלי! ברוך-דבוק** בהכאה פרטית (ב פע' ד כו') = 2444 = **תורה** ברצוא ושוב (ד"פ תורה) – **תורה** = **רצוא ושוב.** הדבקות של היהודי בה', "ואתם הדבקים גו'" היא ע"י התורה דוקא.

ב' אדר

הרה"ק רבי ישראל אלתר האדמו"ר מגור

יום ההילולא - ב' אדר

הרה"ק רבי ישראל אלתר נולד בעיירה גור שבפולין, בכ"ד בתשרי תרנ"ה, לאביו רבי אברהם מרדכי אלתר – ה'אמרי אמת'. עד גיל עשר למד אצל סבו בעל ה"שפת אמת", ונודע כעילוי וכמקפיד במיוחד על שמירת הזמנים. בגיל שלוש עשרה השתדך עם מרת חיה שרה, בת דודו רבי יעקב מאיר בידרמן, ונישא בשנת תר"ע. בהוראת אביו, הנהיג כבר בחייו קבוצות אברכים "בני עלייה" מחסידי גור, ומסר להם הנהגות והוראות. בזמן השואה הצליח להימלט יחד עם אביו מפולין לארץ ישראל, אך כל בני משפחתו הקרובה נרצחו בידי הנאצים כמו גם רוב החסידים שהתגוררו בפולין. לאחר פטירת אביו בשנת תש"ח מונה לממלא מקומו בנשיאות החסידות, והיה האדמו"ר הרביעי בשושלת אדמו"רי גור. בתפקיד זה שיקם את החסידות בארץ ישראל לאחר השואה, והיה מהמנהיגים הבולטים של הציבור החרדי בכללותו בארץ. נישא בשנית לרבנית פערל, בתו של הרב דוד וידנפלד, אך לא נולדו להם ילדים. בב' אדר תשל"ז, נפטר רבי ישראל ונקבר במערת גור בהר הזיתים. עם פטירתו מונה לאדמו"ר אחיו, רבי שמחה בונים אלתר בעל ה"לב שמחה".

סיפר לי הגה"ח ר' צבי יצחק אברמוביץ זצ"ל: יהודי תלמיד חכם שהיה מקורב אצל הבית ישראל זי"ע, נחלתה אשתו מאוד וכמעט ויצאה מדעתה, וכבר החליט בדעתו לגרשה ולישא אחרת שכן לא יוכלו להעמיד בית בישראל. למרן זי"ע היה מזה צער רב. וכיון שהיה הרב אברמוביץ זצ"ל בידידות קרובה עם אותו יהודי, לכן כשנכנס פעם אל הקודש אמר לו הבית ישראל זי"ע כשצער גדול על פניו: "הלא תדע שכבר אוחזים שם לפני גט...". וסיפר לי הרב שאזר אומץ ואמר בקול: "הלא הרבי יכול לפעול בזה, וכלשון התוס' ביבמות כי רחמי ש-ד-י מרובים...", ובאותו רגע נעשה שינוי גדול בפני מרן זי"ע,

ואמר לו: "אני יודע לאיזה תוס' כוונתך" (עי' יבמות סה, ב תוד"ה "כי הא" בסופו, שכתבו בשם תשובת הריצב"א על צרה מסויימת בענין נישואין "שאין לה למהר לסתור בניינה כי רחמי ש-ד-י מרובים"). וחזר כמה פעמים על לשון זה "כי רחמי ש-ד-י מרובים", ופטרו לשלום. וסיים הרב זצ"ל ואמר לי: תבין מעצמך, כי בזכות תפילתו של אותו צדיק, התחילה אותה אשה להתרפא מיד אחר כך, עד שיצאה לגמרי מכל מחלתה, והקימו היא ובעלה משפחה שלימה.

ואמר לי הרב זצ"ל כי נראה לו שהטעם שנקט הריצב"א בלשונו דוקא שם קדוש זה, שם ש-ד-י, כי שם זה מסוגל לפו"ר, כדאיתא בבעל הטורים על הפסוק אני אל ש-ד-י פרה ורבה (בראשית לה, יא; שמות ו, ג) והוספתי שבסוגיא שם (יבמות סה, ב) הובא באמת פסוק זה לילף ממנו שהאיש מצווה על פריה ורביה. זכרונם לברכה

שם ש-די, כפי שעולה מן הסיפור, מסוגל לפוריות ולשלום בית. מה ניתן ללמוד ממנו?

נפתח בכך, שהשראת השכינה על עם ישראל, ובפרט על חיי המשפחה בישראל, תלויה באהבה והשלום שבין איש לאשתו (ומשום כך, "כל הנושא אשה כשרה כאלו קיים כל התורה"). אהבה-שלום הם אש הקודש שבאיש ובאשה (כידוע הרמז, כי איש ואשה הם אש י' ואש ה' – ויחד יוצרים שם י-ה. כשלא זכו, אזי האש היא אש של כעס ותאווה האוכלת את בני הזוג. אך אם זוכים, האש היא אש קודש של אהבה ושלום).

והנה על פי הקבלה, שם האהבה והחסד הנו שם "א-ל", ושם השלום הוא "ש-די" (ביסוד). וכן, גם 'א-ל ש-די' ראשי תיבות אש כאמור. סוד זה, של חשיבות האהבה והשלום שבין איש ואשתו להשראת השכינה, רמוז בתפלת יעקב אבינו ע"ה להצלחת בניו, כשהלכו אל יוסף: "ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש". "אל שדי" הם שמות האהבה והשלום כאמור, אך המשכת האהבה בשלום (המשכת החסד ביסוד) היא על ידי מדת הרחמים (תפארת), שהיא מידתו של יעקב.

כמבואר בספרים, יחוד יוסף ואחיו הוא סוד יחוד איש ואשה ממש. על כן, תקון האהבה והשלום שביניהם הוא בחינת תקון ה"שלום בית", הזקוק גם הוא לרחמים: האהבה לבדה, ללא הרחמים, אין בה די כדי להמשיך שלום בין איש לאשתו. זאת משום שהאהבה נוטה לאחדות מושלמת (**אהבה** בגימטריא **אחד**) ומשום כך מועדת "לבלוע" בתוכה את האהוב בלי שימת לב אמיתית לצרכיו. זאת ועוד – כשהאחדות מתערערת, עקב כל סיבה שהיא – קשה לאהבה להחזיק מעמד. כשישנם רחמים בקשר, תשומת הלב לשני נעשית אמתית ומכוונת יותר, וגם הפערים והקשיים מחזקים את הרחמים והאהבה.

ורמז, "אל שדי יתן לכם רחמים", עולה בדיוק "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מהוי' ". "ויפק" הוא לשון המשכה (המשכת שפע מה' לבני הזוג והמשכת מ"ד מהאיש לאשתו), אך גם נופל על לשון "איפוק". יכולת האיש או האשה להתאפק, ולא למהר לסתור את בניינם, תלויה באמונה כי "רחמי ש-די מרובים" וביכולת להזדהות עם רחמי ה' על בן הזוג. והנה, "אל שדי יתן לכם רחמים" ר"ת ישראל, הרומז ל<נד>סוד קדושת ישראל התלויה באהבה ושלום שביניהם. רבי ישראל מגור, שהיה רגיש לכך מאוד, הצליח להמשיך לאותו זוג את "רחמי ש-די" ולבנות את בניינם עדי עד.

הרב יום-טוב אלגאזי המהרי"ט אלגאזי הראשון לציון

יום ההילולא - ב' באדר א'

הרב יום-טוב אלגאזי המהרי"ט אלגאזי, תפ"ז, 1727, איזמיר – ב' באדר א' תקס"ב, 1802, ירושלים היה הראשון לציון, שד"ר וראש ישיבת המקובלים בית אל. נודע במיוחד בספרו על הלכות בכורות וחלה לרמב"ן.

נולד לרב ישראל יעקב אלגאזי. בילדותו עלה עם אביו לירושלים, ושם כיהן אביו כראשון לציון. הוא למד תורה אצל אביו, וכן למד בישיבת בית יעקב פירירה אצל ר' יונה נבון (המכונה בעל ה"נחפה בכסף") ובישיבת בית אל אצל הרש"ש שהיה גדול המקובלים. נחשב כעילוי, היה חברו של החיד"א והיה צעיר ממנו בשלוש שנים, ושל ר' משה יוסף מרדכי מיוחס.

בשנת תקי"ח (1758) כבר נמנה בן חכמי ישיבת "נוה שלום" בירושלים והשתייך לחברת "אהבת שלום" בראשה עמד הרש"ש. באותה תקופה התמנה לתפקיד חבר בית הדין הגדול שבירושלים, והיה ממנהיגיה של הקהילה הספרדית בעיר.

בשנים תק"ל - תקל"ה (1770-1775) יצא יחד עם ר' יעקב חזן כשד"ר בשליחות העיר ירושלים. שליחותם נמשכה כשש שנים בזמן זה הם עברו בטורקיה, איטליה, צרפת, הולנד, גרמניה, פולין, וארצות נוספות באירופה וצפון אפריקה. כמו כן שלחו איגרות לבקשת עזרה מיהודי ניו יורק. במסגרת מסעם עזרו לקהילות שונות בהנהגה והלכה, הסמיכו רבנים, נתנו הסכמות לספרות תורנית מגוונת ופעלו כשד"רים רבים אחרים לחיזוק הקהילות וזיקתם ליישוב היהודי בארץ.

במהלך שליחותם מצאו כתב יד של הרמב"ן על הלכות בכורות, נדרים, חלה ועוד, עליו כתב ר' יום טוב את חיבורו "הלכות יום טוב", על חיבור זה כתב החתם סופר שגם נפגש עמו בשנת תקל"ד: "כי מיום חיבור המשנה למלך, לא נראה כחיבור הזה". בנוסף מצא כתבי-יד נוספים של גדולי ישראל, ביניהם כתב היד של הספר "יד רמה" לרמ"ה על מסכת בבא בתרא שנדפס לראשונה בסלוניקי בשנת תק"ן על פי עותק זה.

בשנת תקל"ג (1773), לאחר פטירת חמיו (בזיווג שני), רבי רפאל משה בולה, מונה לתפקיד הראשון לציון בהיותו כשד"ר באירופה, ובחזרתו ארצה הוענק לו מחדש.

בשנת תקל"ז, לאחר פטירת הרש"ש, התמנה לראשות ישיבת המקובלים בית אל ושימש בתפקיד זה עד פטירתו בתקס"ב. בזמנו נוסדו בירושלים הישיבות יפאר ענווים, נווה שלום, חסד לאברהם ודמשק אליעזר.

בשנת תקנ"ו נסע לאיזמיר בשליחות מצווה כדי לתווך ולהשכין שלום בין רבני העיר הרב רפאל יצחק מאיו, מחבר ספר שרש"י הי"ם, והרב רפאל יוסף חזן, בעל ספר חקרי לב. במהלך התיווך נכתב 'שטר השוואה' בין שניהם, ובין היתר סיכמו בו כי כאשר יהיו חלוקים בדבר איסור והיתר, המתיר יבטל דעתו בפני האוסר.

בשנת תקנ"ח, (1798) החל מסע נפוליאון בארץ ישראל בעקבותיו היו היהודים בירושלים נתונים בסכנה מצד הערבים שחשדו בהם שהם נוטים לטובת הצרפתים, במיוחד לאחר שנפוליאון פרסם

שבכוונתו להחזיר ליהודים את ארץ ישראל. בהנהגת הרב אלגאזי התכנסו היהודים בכותל המערבי לתפילה נגד המלחמה. וכן הציעו לערבים את התנדבותם לבצר ולחזק את חומות העיר והגנותיה. פעולות אלה הרגיעו את המתח שהיה מופנה נגדם. בעקבות המלחמה שררו בארץ רעב ומגפות ובשל כך נאלץ הרב אלגאזי לצאת כשד״ר לאסוף כספים למען הקהילה, וזאת למרות גילו. שליחותו זו לחו״ל ארכה כשנה.

בב׳ באדר א׳ תקס״ב (1802) נפטר ר׳ יום טוב אלגאזי, ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים בירושלים, ליד קברו של אביו וקברו של הרש״ש.

אביו היה הרב ישראל יעקב אלגאזי. חתניו הם: הרב משה יוסף מרדכי מיוחס, בעל הספר ״שער המים״, שכיהן כראשון לציון תחתיו; הרב שלמה חסאן; והגביר הרב נסים פרחי. בנו היה רבי יעקב, שבשנת תקנ״ז נלקח בשבי על ידי נושים ערבים בשל חוב של הקהילה היהודית בחברון שהוא היה ממנהיגיה, ורבי יום טוב פעל רבות לשחרורו.

חיבוריו

- הלכות יום טוב - פירוש על הלכות בכורות וחלה של הרמב״ן. נדפס ברוב מהדורות הרי״ף שבסוף התלמוד מאז שנת תקצ״ו, בלי שם של החיבור כי אם בכותרת ״רי״ט אלגאזי״. שמו ״הלכות יום טוב״ מופיע במהדורה הראשונה, ליוורנו תקנ״ד. בדרך כלל נקרא ספר זה על שם מחברו, מהרי״ט אלגאזי.
- ״שמחת יום טוב״ - ספר חקירות ושאלות ותשובות. חלק א׳ חלק ב׳
- ״קדושת יום טוב״ - שאלות תשובות וחידושים
- ״יום טוב דרבנן״ - ספר דרושים
- פירוש לתורה בשם ״פירוש מהרי״ט״, נדפס בתוך המהדורות הנפוצות של המקראות גדולות
- גט מקושר

כמו כן במסגרת תפקידו חתם על אגרות שליחות רבות ונתן הסכמות לספרים רבים שכתבו חכמי ירושלים.

הרה״ק המקובל האלוקי רבי מאיר פאפירש

יום ההילולא - ב׳ אדר

הרה״ק רבי מאיר פאפירש, מחשובי המקובלים בדור שלאחר האר״י, נולד בשנת שפ״ד בקרקא, לאביו רבי יהודה לייב אשכנזי כ״ץ. בהיותו כבן שלוש עשרה שלחוהו הוריו ללמוד בירושלים, שם קיבל את תורת הקבלה מפי צדיקים רבים – ובהם רבי ישראל אשכנזי בעל היכל ה׳, ורבי יעקב צמח הרופא. בהגיעו לפרקו נשא את בת רבי עזריה זאבי, והמשיך ללמוד בישיבת המקובלים בירושלים. על אף גילו הצעיר התעטר בשבחים גדולים בידי גאוני דורו, והסדר בו ערך את כתבי האר״י נתקבל על כל הלומדים. נסתלק בירושלים ב׳ אדר תכ״ב, ונטמן בהר הזיתים.

בהקדמה שכתב רבי מאיר לספר "עץ חיים" של רבי חיים ויטאל, כתב כי "נפשי חשקה בתורת חכמת הקבלה, ורשפי להבת אש חשקת חמדת חכמת הקבלה – מיום שהייתי בן י"ג שנה בערה בי כאש בוער בעצמותי. עד שהביאני המלך חדריו, וזכיתי וטעמתי בקצה המשענת בבית הרב המובהק החסיד העניו, הרופא החכם השלם, מוהר"ר יעקב צמח נר"ו. ולמדתי ספריו, ומצאתי חן בעיניו". ואכן, נדודיו מקרקא לירושלים בגיל צעיר כל כך, נשאו פרי: בעקבות רבו מהר"י צמח, הוא החל לערוך ולסדר את דברי האר"י ז"ל, שנרשמו בשעתם כפי שנאמרו – ללא סדר ומיון בין פשט, דרוש וכוונות.

את עבודתו זו החל עוד בירושלים, אך להשלמתה זכה, באופן מפליא, דווקא מתוך המסע שקטע את מלאכתו: לאחר פרעות ת"ח ות"ט, חפץ רבי מאיר לדרוש בשלום משפחתו ויצא לדרך לפולין. כשעבר בדרכו בעיר דמשק, התארח לשמונה ימים אצל רבי שמואל – בנו של רבי חיים ויטאל. והנה, כששהה בבית רבי שמואל, מצא רבי מאיר פתק בכתב ידו של אבי מארחו – רבי חיים. בפתק נאמר, כי יש לחלק את כתביו בקבלה לשלושה חלקים. בעקבות כך, פיצל רבי מאיר את הכתבים: לחלק הראשון קרא "דרך עץ החיים" (והוא הקרוי בימינו "עץ חיים" עם מהדורא בתרא); לשני קרא "פרי עץ חיים" ולשלישי "נוף עץ חיים".

לאחר מכן שהה באיסטנבול מפורים עד שבועות, שם המשיך במלאכתו, ובהגיעו לקרקא השלים אותה לגמרי. בקרקא שהה עד שנת תי"ד, העמיד תלמידים וכתב מחיבוריו על הקבלה, ולאחר מכן שם פעמיו שוב לירושלים. מסעו חזרה ארך שנה, וכשהגיע לארץ היה חולה ורצוץ מהנדודים הממושכים. שבע שנים לאחר מכן, ב' אדר תכ"ו, נסתלק הצדיק בהיותו בן שלושים ושמונה בלבד. זכרונם לברכה

מסופר, כי בסוף ימיו אמר האריז"ל שיחזור להבהיר את דבריו. מתבקש אם כן, לראות ברבי מאיר את החזרה הזו: בגיל צעיר מאוד כבר בער ליבו אל הקבלה, הוא חיבר ספרים רבים והפך לבר סמכא מרכזי בדברי האר"י, ולבסוף הלך לעולמו בגיל שלושים ושמונה – בדיוק כאר"י הקדוש.

בזכות כתביו, ויותר מכך בזכות סידורו החשוב לכתבי האר"י, שמור לרבי מאיר מקום מיוחד בין גדולי המקובלים. חיבורי ה"עץ חיים" שסידר הפכו למקור העיקרי לתורת הקבלה, וספרים רבים שחיבר הפכו לאבני יסוד בה. החיד"א מספר כי בסך הכל חיבר רבי מאיר שלושים ותשעה ספרים, כמניין "**טל** אורות טלך", ומהם ידועים כיום רק כשלושה עשר.

גם גדולי החסידות העריצוהו מאוד: הנהגותיו מהוות מקור למנהגים שונים בחסידות חב"ד, וספרו "אור צדיקים", עם הנהגות ודברי מוסר, זכה לשבחים רבים מפי צדיקים. מהר"י מבעלז עודד הדפסת סידור שהנהגות "אור צדיקים" משולבות בו, באומרו, כי על ידי ספר זה התחיל אביו הקדוש להיכנס בעבודת ה'. על ספר זה אמר גם ה'דברי חיים' מצאנז, כי רק הנוהג על פיו ראוי להיקרא חסיד.

קישור מעניין של רבי מאיר לתורת החסידות, נמצא בגימטריא של שמו: **רבי מאיר פאפריש** עולה **חשמל חשמל חשמל**, המרמז לאחת התורות היסודיות של הבעל שם טוב. לחתימת מדורנו, נעמיק בה מעט:

על פי תורה זו, המילה 'חשמל' מספר יחזקאל מתווה תהליך של שלושה שלבים: חש – הכנעה (כשהמילה 'חש' משמעה שתיקה); מל – הבדלה (במשמעות מילה וכריתה); ומל – המתקה (מילול ודיבור, היפוכה של השתיקה שקודם). כל תהליך נפשי העובר על האדם, מורכב משלושת הצעדים הללו: ראשית יש להיכנע – להכיר בחסרון ובצורך להשתנות, מה שמתבטא בשתיקה המתכנסת פנימה. לאחר מכן ניתן להבדיל בין הטוב והרע, ורק לאחר שני אלה ניתן לדבר ולהביע את הטוב לבדו.

והנה, במעשה מרכבה מוזכרת המילה 'חשמל' בדיוק שלוש פעמים, כמניין **רבי מאיר פאפריש!** שלוש ההופעות מלמדות על שלוש המדרגות של סוד החשמל, אך גם על כך שכל מדרגה היא 'חשמל' בפני עצמה, כלומר מורכבת גם היא משלוש המדרגות. כמו עץ שכל ענף ממנו הוא העתק מדויק של השלם, או ד.נ.א המקפל בתוכו את הגוף כולו, התהליך הנפשי מורכב מהכנעה שבהכנעה, הבדלה שבהכנעה והמתקה שבהכנעה – וכך הלאה לכל המדרגות ותתי המדרגות.

ההתכללות הזו מרככת את המודל הנוקשה, והופכת אותו לתהליך בוגר ובשל יותר של שינוי. במקום לקפוץ בחדות מכניעה למלחמה, וממנה להתפייסות, מסוגל כעת האדם להבחין בגוונים עדינים יותר של רגש ותנועות נפשיות, והתנועה אל הטוב זורמת וחלקה. אכן, בעוד התנועות החדות והבלתי מתפשרות שייכות לעולם התוהו שנשבר, יכולת ההתכללות היא מאפיין מובהק של עולם התיקון – בו החסד והדין מסוגלים להביט זה בפני זה ולהגיע להפריה הדדית.

מעניין לראות, כי עוד בטרם ההתכללות, כבר החלוקה לשלוש קשורה באיזון הבשל של עולם התיקון: בעולם התוהו מסודרות הספירות בשני קווים: חסד ודין. רק בעולם התיקון המורכב יותר, ישנה מציאות של קו אמצע. קו זה מחבר ומכריע בין הדין והחסד, והופך אותם לרחמים. את היכולת הזו, מגלם רבי מאיר בגימטריא המשולשת של שמו – וגם בשלושת הספרים שהביא אל העולם.

ד' אדר

הרה"ק הנסתר רבי ליב שרה'ס מהל"ו צדיקים שבדור

יום ההילולא - ד' אדר ב'

רבי ליב שרה'ס נולד בשנת ת"ץ, ונקרא כנראה על שם המהר"ל שהיה מצאצאיו. כינויו, שרה'ס, הוא על-שם אמו הצדקת שרה [וידוע מעשה לידתו שהיה ע"י מסירות הנפש שלה להנשא לצדיק זקן כדי להנצל מגוי רשע שרצה לקחתה]. כשהיה ר' ליב כבן 15 זכה להתקבל בחום כתלמיד הבעש"ט, ובהמשך דבק ר' ליב במגיד ממזריטש. כל ימיו שוטט ר' ליב בעולם לתור אחר יהודים הנתונים בצרה ובשביה, ועזר להם בדרכים פלאיות. נסתלק ביום ד' אדר ב', תקנ"א.

סיפר הרבי מטאהש זצ"ל, בספרו 'עבודת עבודה': הרה"ק ר' יהודא ליב זי"ע המכונה ר' ליב שרה'ס, כי כך ביקש להיקרא על שם אמו שרה, הוא היה איש פלא מאוד, ראה וידע את כל הנעשה. את אביו לא הכיר ר' ליב שרה"ס, כי נפטר בעודו ילד קטן, ומקובל שהיה מהל"ו צדיקים שבדור. כשנתגדל היה מתלמידי הר"ר בער, והר"ר בער אמר עליו שכל מעשיו הם בלתי לה' לבדו.

כשהיה לפעמים צורך לבטל גזירה רעה, היה הר"ר ליב שרה'ס הולך בערב שבת ממקום דירתו במדינת רוסלאנד, עד עיר הבירה וויען, לפלטין המלך לפעול שם מה שהיה צריך, וחוזר לביתו עוד לפני השבת.

שמעתי מדודי אחי אמי, שזקנינו הר"ר יעקב פיש זצ"ל, היה רגיל לספר עובדא, אשר ר' ליב שרה'ס הצילו פעם ברוח קדשו – וזה תוכן הסיפור: ידוע שר' יעקב הנ"ל היה בעל האכסניא של עיר קאלוב, וכל הצדיקים אשר הגיעו לקאלוב התאכסנו אצלו, והיה רושם בפנקסו שמות הצדיקים שהתאכסנו אצלו, וביחד נרשמו בפנקסו שמונים בעלי רוח הקודש שזכה לאכסן אצלו.

פעם בא ר' ליב שרה'ס לעיר קאלוב והתאכסן בבית ר' יעקב, אשר קיבלו בסבר פנים יפות וכיבדו מאוד כיאות. ויהי ביום מן הימים אמר ר' ליב שרה'ס לר' יעקב: לך לשר המדינה – אשר שמו נקרא קאלא – ואמור לו "ליב לאזט דיך רופען [ליב קורא לך]!" ענה ר' יעקב: הלא כלבים גדולים מסבבים את הפלטין ואי אפשר לי ליכנס לשם?

אמר לו ר' ליב שרה'ס: אף על פי כן לך, ובאם לא תלך אשלח את שליחי שילכו. ביקש ר' יעקב מר' ליב שרה'ס שיתן לו רשות לילך יחד עם אחד משליחיו, ור' ליב שרה'ס הסכים. הלך ר' יעקב עם אחד משליחי ר' ליב שרה'ס, ובדרך נס הגיעו אל השר ומסרו לו דברי הצדיק.

כששמע השר דבריהם, השיב: הנני הולך אליו תיכף ומיד. השר בא לאכסניא, ור' ליב שרה'ס נכנס עמו אל חדר פנימה ודיבר עמו, אחר שיצאו, הראה הר"ר ליב שרה'ס להשר את ר' יעקב באמרו "זהו ר' יעקב שמבין היטב בסוסים, וכאשר תרצה לקנות סוסים תקח אותו עמך ליריד", וכל העניין היה לפלא.

ברבות הימים, פעם כשהתקרבו ימי חג הפסח, העלילו רשעי הגויים על ר' יעקב עלילה שהרג נער נכרי משרתו. כי היה לר' יעקב הרבה שונאים בעירו, ובראשם כומר אחד רשע, שנתקנא מאוד בהצלחתו המרובה. על כן צוה הכומר למשרת נכרי של ר' יעקב, לנסוע לעיר רחוקה לישאר שם, והעמיד עדים על ר' יעקב שהרג את הנער.

זמן המשפט נקבע לאחר הפסח, ובינתיים נאסר ר' יעקב במאסר. בני משפחתו השתדלו להוציא אותו מן המאסר עד זמן המשפט, ובעד ממון רב הצליחו ושחררוהו.

בינתיים הוצרך השר לקנות סוסים ביריד, והלך אל ר' יעקב כדי לצרפו בנסיעתו לקניית סוסים, כפי שר' ליב יעצו. כשבא אליו השר מצאו בפנים זועפות, שאלו השר: מדוע זה פניך רעים היום? סיפר לו ר' יעקב את דבר העלילה אשר העלילו עליו, הרגיעו השר באמרו: אם האמת אתך, אשתדל בעדך שהמשפט יצא לאורה באמת וצדק.

נסע ר' יעקב עם השר ליריד הסוסים, וכשהגיעו לשם פגשו את הנער הנכרי מעירו – אשר לפי העלילה הרגו ר' יעקב – שהיה עומד ובוכה שברצונו לשוב לעירו, והכומר שלחו לכאן על לא דבר שלא ברצונו...

כשראה השר את אשר לפניו נוכח לדעת כי עלילת שקר העלילו על ר' יעקב. הוא לקח את הנער חזרה לעירו ונתן לו אש"ל בהרחבה שלא יברח, והחביאו. בעת המשפט באו העדים והעידו על ר' יעקב שהרג את הנפש, והשופטים גזרו עליו פסק חמור.

אז הגיע השר עם הנער לעיני כל העם, וראו הכל את שקר העלילה, והכומר נענש ונתלה, "כן יאבדו כל אויבך ה'". זאת דיבר ר' ליב שרה'ס עם השר, שיציל את ר' יעקב מן העלילה, כל כך היו עיני ר' ליב שרה'ס פקוחות שראה מראש מה שעתיד להיות כמה שנים אח"כ, וברוח קדשו הציל אותו.

עלילות הדם, שהיו רווחות באירופה בערבי הפסח, מלמדות על פחד עמוק שרווח בחברה הגויית מפני היהודים. מהו שורש הפחד הזה, וכיצד פעל רבי ליב לבטל אותו?

כוח המדמה של הגוי תופס את היהודי ובפרט את הצדיק כדבר משונה ומאיים. כך גם המצרים, ראו במשה רבינו "המכשף הגדול". לכן באו עלילות הדם לדורותיהן, שדווקא סביב חג הפסח ליוו את ישראל בהאשמות של כשפים ודם.

גם בהלכות בדיקת חמץ נאמר, שאם יש חור בקיר המשותף לשני בתים של יהודים – כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת, ואת השאר "מבטלו בלבו ודיו". אך אם בצד השני גר גוי – אין היהודי בודק שם כלל בלילה, משום סכנת נפשות: הגוי עלול לחשוד בו שהוא עוסק בכישוף. במקרה כזה, מסתפקים בביטול שבלב. אולם ביום – כאשר אין הנר בידו – עליו לבדוק עד מקום שידו מגעת.

שורש הדבר הוא חוסר הבחנה בין קדושה לבין כישוף. כישוף, בלשון חז"ל, הוא "מכחיש פמליא של מעלה" – ניסיון לשלוט במציאות על ידי כוח פרטי, מנותק מן המקור האלוקי. לעומת זאת, כח הצדיקים לפעול מופת, כמו גם כח המצוה, היא דבקות ברצון ה' והמשכת אור אלוקי לעולם. כלפי חוץ הדמיון גדול – אך ההבדל ביניהן הוא שזה מכח ה', דלית אתר פנוי מיניה, וזה מכח הסטרא אחרא המכחיש את נוכחות ה' בחיינו (ברשות ה', בעלמא דין שהוא עלמא דשקרא). כך אמרו חז"ל על הפסוק "ספרה נא לי את כל הגדלות אשר עשה אלישע", כי הוא רומז דווקא לתפילותיו של אלישע הנביא – שמכוחם עשה את כל מופתיו.

בדורנו, דור המהפכה הרביעית, כאשר "החור" והקשר בין בית היהודי לבית הגוי נעשה דרך רשתות וערוצים גלויים, מתחדדת האחריות לבאר את מהות ההבדל הזה. חלק מן המהפכה הוא הפצת אמונה פשוטה וברורה, שתסיר את הדימוי של כישוף ותאיר כי המצוות אינן פעולה מאגית, אלא קשר חי ודבקות באלוקות. כך עשה רבי ליב שרה'ס, שהוכיח לעיני כל את שקר עלילת הדם.

הפעולה הזו מתאימה מאוד לדמותו של אותו צדיק – שכדברי הרבי מטאהש שלט ללא מיצרים בכל שרי הגויים. המופתים הרבים שפעל, ובפרט קפיצת הדרך שהתאפיין בה משקפת בזעיר אנפין את תכונת האין סוף של "לית אתר פנוי מניה", וממילא הוא יכול להגיע לכל מקום במהירות עצומה (והרמז: **רבי ליב שרה'ס** = 819, **אחדות פשוטה**, פירמידה של **אחד** ועוד...)

ומעניין לדעת: צדיק נוסף היה דומה לו כל כך, בתכונותיו ובעיסוקו בפדיון שבויים, עד שהרבי מליובאוויטש שיער שהם למעשה אדם אחד – הלא הוא הסבא משפולי זי"ע. אמנם לאחר מכן נמצאו מצבותיהם השונות, כך שלכאורה אינם אותו אדם – אך אצל צדיק כר' ליב הכל יכול להיות...

הדעה המקובלת כיום היא ששניהם קרובי משפחה – נכדיו של סבא רבא משותף שהיה מצאצאי המהר"ל (על שמו קרויים שני הצדיקים). יתכן שמה שהבעל שם טוב כינה את הצדיק משפולי "סבא", נועד לשייך אותו לאותו סבא משותף – וכך לקשר בין שני הצדיקים. סעודת משיח ע"ז, השלמה מרשימת הרב גינזבורג

ה' אדר

הגאון הרב יוסף לנדא מפוזנא

יום ההילולא - ה' אדר

הגאון הרב יוסף לנדא מפוזנא זצ"ל הידוע בכינויו 'יוסף הצדיק' - נולד בשנת ה'תצ"ו (1736) בז'ולקייב. כבר בצעירותו ראו את גאוניותו. בגיל שלוש-עשרה בערך התחתו. כשהיה בגיל שבע עשרה בלבד פלפל בספר 'אבן העוזר' ומחידושיו הודפסו כבר בשנת ה'תקי"ג (1753). לאחר נישואיו התגורר שנים רבות

בז'ולקייב, על תקופה זו כתבו על גבי מצבתו "במשך עשרים ושתיים שנים רצופות לא ראה פני אישה גויה או חיה טמאה". נודע כחריף וכתלמיד חכם מופלג.

חמיו העריצו מאוד ובמכתביו כתב אליו תארי הערצה מופלגים, בין היתר כתב אליו "כבן עזאי בשוקי טבריה", בנוסף קרא לו: "רב יוסף סיני ועוקר הרים שפתים ישק משיב דברים נכוחים". גם נתן לו תארים מפליגים כמו גאון הגאונים, חד בדרא, רב הרבנים, מה אדע אשר לא ידעת, ידיי וכל גופי מרתתין ממתנייתא דילך, כל ספרי ש"ס ופוסקים ערוכין ומונחין לפניך, כל חכמי ישראל לפניך כקליפת השום. מחידושיו ציטטו כבר בספרי גדולי דורו כמו 'חכמת אדם', ובספרי מרן החיד"א. התפרסם כצדיק. ענוותן מופלא.

משנת ה'תקל"ג (1773) כיהן כרב העיר יאברוב. שלוש שנים לאחר מכן עבר לויטקוב ומשם לסקאהל. בשנת ה'תק"מ נבחר לכהן כרבה של פוזנא, תפקיד אותו שימש במשך 20 שנים עד לפטירתו. רבינו לא חשש מפני אף אדם ולא משנה מה מעמדו ומה חשיבותו. כרב בפוזנא העמיד בעמוד הקלון את אחד מעשירי העיר שסעד עם נכרים וגם פסק להלקות נערה שלא התנהגה כשורה, השלטון הפרוסי קנסו את רבינו באלף טאלר במזומן.

נפטר ב-ה אדר ה'תקס"א (1801). חי כ-65 שנים. נקבר בבית העלמין הישן בפוזנא. את מקומו על פי צוואתו מילא אחיו ר' שמואל (מח"ס 'בית שמואל אחרון'). בשנת ה'תקס"ד (1804) שלוש שנים אחרי פטירתו נאלצו לפנות את בית הקברות הישן בעיר. כשהעבירו אותו התגלה כי גופו היה שלם לגמרי כבשעת פטירתו.

אביו: רבי משה פנחס (אבד"ק סווירז' שימש כפרנס האחרון של ועד ארבע ארצות בגליל לבוב). **אמו**: מרת רבקה (בת רבי ישראל איסר מראשי קהילת ז'ולקייב). **אשתו**: מרת פריידא (בת הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנדא ה"נודע ביהודה' שכיהן כרבה של יאמפול). **ילדיו**: ר' יהודה (אב"ד וולדובה, מח"ס 'בית יהודה'), ר' פינחס (חתן רבי בנימין ברודא מהורודנה), ר' ישראל משה איסר מלובלין. חתנו: ר' אלעזר מקומרנה בן רבי שמחה ויטלש מבוברקה. **מתלמידיו**: הגאונים ר' שלמה זלמן ליפשיץ מוורשה, ר' מנחם מנדל קרגויא מפיורדא, ר' אליקים גץ שוורין, ר' יצחק משה פרלס (רב באייזנשטט ובוניהד), ר' צבי הירש ווייל (דיין בהורודנה), ר' יהודה לייב קאליש, ר' יוסף כהנא מקרטשין, ר' רבי מאיר פאפר (רב בבוקרשט ובמטרסדורף). **מספריו**: •**זיכרון שארית יוסף**- מחידושי תורתו •**חידושי רבי יוסף מפוזנא**- מחידושיו. לאחרונה התגלו חידושים נוספים בשמו שהודפסו •**בקובץ 'צפונות' חלק ד'**.

כל ימי חייו של רבי יוסף הצדיק גאב"ד פוזנא זצ"ל, היתה זוגתו הרבנית בת רבי יחזקאל לנדוי ה'נודע ביהודה'' נוהגת להיכנס בשעה שהיו אצלו אנשים והיתה מלעיגה עליו ומבזה אותו בפניהם בכל דברי גנאי והיתה אומרת כי בעלה אינו אלא אדם ריק ופוחז ואין בו כל מידה טובה. רבינו היה שומע חרפתו ואינו פוצה פה, ומעולם לא רגז והקפיד עליה על כך. אנשי פוזנא היו תוהים, תמהים ושואלים: על מה ולמה מבזה הרבנית את בעלה הצדיק, בשעה שאביה היה מתייחס אליו בכבוד גדול באופן יוצא מן הכלל, והיה מחבב אותו למאוד. באחת מתשובותיו ה'נודע ביהודה' כותב אליו: "דע חתני אהובי בעת שכתבתי לך התשובה, ידי וכל גופי מרתת ממתנייתא דילך, כי ידעתי כל כל סתום לא עמך, וכביר תמצא ידך בחורין ובסדקין לבדוק אחר סברתי, אם יש לה פירכא בדברי הראשונים, כי כל דבריהם לפניך כשולחן ערוך, ומצורף לזה בינתך הרחבה כבן עזאי בשוקי דטבריא".

במקומות אחרים כותב עליו: ״כבודי ומרים ראשי, כל הנחת שלי לעת זקנותי, בתורה ובמעשים הוא יחיד בדורו, בכל מקום הלכה כמותו״. בהתחלה טובי העיר לא יכלו לשאת עלבון הרב שלהם, אבל לאט לאט הם הסתגלו לכך והצטערו על כך שאשתו לא יודעת לכבד את בעלה הרב.

כשנפטר רבי יוסף באדר התגלתה התעלומה על מה השפילה הרבנית את כבודו. בשעה שהרב שכב מוטל על הארץ וכולם בוכים על פטירתו, הרבנית נכנסה גם היא לבכות על מות בעלה. פתחה והכריזה בקול רם: ״רבי יוסף, רבי יוסף! תן תודה בפני כולם שאתה הוא שהכרחת אותי והטלת עלי לבזות אותך בפני הרבים כל ימי חייך. לא מרוע לב חלילה או מפני שלא ידעתי להעריך גדלותך בתורה וביראה גרמתי לך כל הביזיונות, אלא כך היה רצונך, כי בטרם נשואינו התנית עימדי תנאי שאתייחס אליך בקלות ראש ובזלזול בפני רבים, כדי שלא תיפול ברשת הגאווה. כי הרי עוד בבחרותך כולם העידו עליך שאתה צדיק גמור, ואתה תמיד היית ירא שמא על ידי מידת הגאווה, תאבד את חלקך בעולם הבא. בעל כורחי נגד רצוני קיימתי מה שהטלת עלי. ״איזו היא אישה כשרה העושה רצון בעלה״. מי כמוני יודעת עד כמה גדלה צדקותך וחסידותך... לפתע הכל ראו בעין כיצד רבי יוסף הנפטר הניע את ראשו, לאות הודיה והסכמה לאמיתת דבריה. כך ראו ורשמו זאת בפינקס חברא קדישא לראיה שאכן כך היה.

ז׳ אדר

הרב משה חאגיז

יום ההילולא - ז׳ אדר

לידה: תל״ג, 1672 פטירה: ז אדר תק״י, 1750

חכם משה חאגיז נולד לאימו ולאביו חכם ישראל יעקב בשנת תל״ג (1672) בירושלים.

אביו חכם ישראל יעקב חאגיז, שעמד בראש ישיבת ההסגר ׳בית יעקב׳ נפטר כשהיה בן שלוש, והראשון לציון הראשון חכם משה גלנטי, אבי אמו, אמצו כבן, וממנו ראשית תורתו. חכם משה חאגיז נשא לאישה את בתו של הרופא החכם רפאל מרדכי מלכי מראשי הישיבה, ולדאבון ליבם לא נולדו להם ילדים.

בשנת תמ״ט (1689) נפטר הראשון לציון, חכם משה גלנטי, וישיבת ׳בית יעקב׳, שעמד בראשה נסגרה. חכם משה חאגיז יצא את ארץ ישראל לגייס תרומות להקמת קרן לחיזוק תושבי ארץ ישראל. הוא יצא לאיטליה ולאמסטרדם, ובשנת תנ״ד (1694) הגיע למצרים.

בשנת תס״ד (1704) חכם משה חאגיז הדפיס את ספרו של זקנו חכם משה גלנטי ׳קרבן חגיגה׳, ואת השו״ת של אביו חכם ישראל יעקב חאגיז ׳הלכות קטנות׳, בנוסף כתב הקדמות לספרים רבים.

חכם משה חאגיז יצא לעזרתו של רבי צבי אשכנזי במלחמתו נגד השבתאים, ואף נאלץ לעזוב את אמסטרדם בשנת תע״ד (1714). הוא עבר לעיר אלטונה (המבורג). בשנת תצ״ח (1738) חזר לארץ, והתיישב בעיר צפת.

חכם משה חאגיז נפטר בשנת תק״י (1750). יום פטירתו אינו ידוע לנו, אנו מציינים אותו ביום ז׳ באדר, שכל נשמות חכמי ישראל כלולות במשה רבינו.

חכם משה חאגיז פרסם ספרים רבים ביניהם: ׳לקט הקמח׳ - פסקי הלכות, ׳אלה המצוות׳ - על סדר תרי״ג מצוות, ׳שתי הלחם׳ - שו״ת, ׳צרור החיים׳ - הלכה יומית, ׳משנת חכמים׳ - על קניני התורה,

'שפת אמת' - על חיוב מצוות ישוב הארץ, 'אלה מסעי' - על ארץ ישראל, וכן כתב ספרי פולמוס כנגד השבתאות ביניהם: 'אגרת הקנאות'.

מדבריו בעניין צדקה וחסד

מלמד לעשותה בשמחה ואפילו לעשיר שהוא עני באותה שעה.

מצוות הצדקה צריך לעשותה בשמחה ובצנעה כדי שלא לביישו כמו שנאמר: 'הנסתרות לה' א-לוהינו' - שרצה לומר: הצדקות הנעשות בסתר הם לה' א-לוהינו, 'והנגלות' - שאינם אלא לכבוד ולתפארת הם 'לנו ולבנינו' - שאינו אלא לקנות שם, ועוד אמרו: 'וצדקה תהיה לנו' - אימתי תחשב הצדקה לנו? - כי נשמר לעשות את כל המצווה, דהיינו בצנעה ולא בפרהסיה לשם יוהרה. ולפיכך אמרו: שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב לעשות צדקה עם מי שהוא גרוע ממנו כי 'צדיק ה' צדקות אהב', ועוד אמרו: שאפילו לעשיר שהוא עני באותה שעה, דהיינו שהוא במקום שאין מכירים אותו, או שהשעה דחוקה לו מחמת איזה מקרה אנו מחויבים להחזיק בידו, כי בכלל הגמילות חסדים נכנס הנעשה עם העשירים בעת שיוצרכו להחזיק בידם, בממון או בדברים טובים וניחומים, ושכרו מרובה, כמובא: 'כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך באחד עשרה ברכות' - כי לפעמים מי שרואה עצמו נצרך לבריות, ויורד מנכסיו, ותבחר מחנק נפשו, חושב כי אבדה תקוותו ואז הוא מצוה לנחמו ולדבר על ליבו דברים המתיישבים על הלב, שלא יצטער על גלגל החוזר, ועל עולם שאינו שלו, כי עוד השמש במרומים, ושוב ישיב כאז שבותו כמו ששב את אחרית איוב. חכם משה חאגיז, אלה המצוות, עמ' רנ"ג- רנ"ד, דפוס חורב ירושלים, תשכ"ד (1964) מתוך 'החכם היומי'

מדבריו בעניין גאולת ישראל

מלמד שאין רצונו יתברך, שתישאר הארץ שוממה מבלי בניה.

מגלות בבל יש להוכיח, שהיה לו לה' יתברך, וכי יש לו חפץ, שלא תישאר ארץ מולדתנו חרבה ושוממה, מבלי בניה כל עיקר. מאחר שעינינו הרואות כי לב מלך ביד ה', המשים בלב מלכי החסד שבאומות העולם, שיתנו לנו שארית בארץ, וברצי כסף יהיו מתרצים שידורו בתוכה מבני ישראל, ובשעת החורבן עצמו הפך לבב נבוזראדן שר צבא נבוכדנצאר עבדו, לכדי שיניח בארץ יהודה הדלת העם, ליתן להם כרמים ... הרי לך ברור בזה כי לא היה רצונו יתברך שתישאר הארץ חרבה ושממה מבניה כל ועיקר. חכם משה חאגיז, שפת אמת, אלה מסעי, עמ' 30, הוצאת מכון בני יששכר, תשמ"ז (1987) מתוך 'החכם היומי'

מדבריו בעניין מנהגי ישראל

מלמד חזקת נשים צדקניות לכבד לפני כותל מערבי.

והנשים הצדקניות הולכות בכל ערב שבת ומכבדים לפני כותל מערבי ואין דובר להם דבר ... וביום שבת ויום טוב אחר יציאת בית הכנסת, יש מהבעלי בתים שיש להם בתים שהחלונות פתוחים לכותל המערבי קרוב, ונראה כאילו היו סמוכים שם, מתפללים תפילה קצרה וזה נוסחה בקיצור מתחילים: 'ואני ברוב חסדך' ואחר כך מזמור פ"ד, ואחר כך מזמור קכ"ב, ואחר כך 'פרשת התמיד', ו'מוסף היום', ו'פיטום הקטורת', ו'עלינו לשבח', ואומרים קדיש והולכים כל אחד לביתו, ויש מי מהם שלאחר מנחה הולכים לכותל מערבי עצמו ומתפללים תפילה זו, ואין מי שיצפצף פה להם. אלה מסעי, עמ' 24, אלטונא, תצ"ג (1733)

הרה"ק רבי יצחק אייזיק טויב מקאליב

יום ההילולא - ז' באדר

הרה"ק רבי יצחק אייזיק טויב מקאליב נולד בשנת תקי"א לאביו ר' יחזקאל, שהיה סוחר וחוכר שדות. מסופר כי כבר בנערותו התבלט הנער יצחק אייזיק בין חבריו ונחשב בעיני יהודי קהילתו כעילוי, למדן ושקדן. נפשו הגבוהה נשאה אותו להתבודד ימים ושבועות בשדות, והוא עסק ברעיית צאן; אך לבסוף נדד למרחקים עד שהגיע אל ר' שמואל שמלקה מניקלשבורג וממנו אל ר' אלימלך מליז'נסק. לפי גרסאות אחרות, רבי ליב שרה'ס, תלמידו של הבעל שם טוב, הרגיש ממעמקי רוסיה שבהונגריה חי נער בעל "נשמה גבוהה וקדושה מהיכל השירה והזימרה", והגיע לסרנץ' בקפיצת הדרך על מנת לאסוף את יצחק אייזיק, שהיה לפי גרסה זו יתום לבוש קרעים שרעה אווזים לפרנסתו. רבי לייב שכנע את אמו למסרו לידיו, והביא אותו לר' שמלקה מניקלשבורג. בערך משנת תקמ"ב ישב כרב ואדמו"ר בקאליב, והשפעתו הייתה גדולה. במכתב מן החת"ם סופר בעקבות היתר עגונה, כינה אותו: "צדיק ונשגב חסידא ופרישא". רבי אייזיק נחשב לאדמו"ר החסידי הראשון שישב באופן קבוע בלב הונגריה. הוא נפטר בז' באדר תקפ"א. בנו ר' משה חיים המשיך את האדמורו"ת אחריו בעיירה רודזול בגליציה.

היו נפלאים דרכיו של הרה"ק מקאליב, בניגוני חול אשר שמע מפי רועים והכניסם אל הקדושה. פעם אחת שמע מפי רועה צאן, איך שהוא מנגן בחליל שלו ניגון מלא רגש: "וואלד וואלד ווי גרויס ביזט דו, [=שדה שדה, כמה גדול אתה וכו']"... וכשהגיעה השירה הזאת לאזניו, ניגש אל הרועה, והושיט לו מטבע, ובקשו שיואיל לשורר את הניגון פעם שנית, וכאשר סיים הרועה לנגן זאת, זרק רבינו זי"ע את עצמו על הקרקע והתחיל לשורר בלב מלא רגש וגעגועים בניגונו של הרועה אבל בנוסח שונה: "גלות גלות ווי גרויס ביזט דו [=כמה ארוכה את], שכינה הקדושה ווי ווייט ביזט דו [=כמה רחוקה את], וען מען וואלט דעם גלות אוועק געגומען [=אילו היו מסירים את הגלות], וואלטן מיר זיך אינאיינעם צוזאמען געקומען [=היינו מתאחדים כולנו יחד]..."

לאחר מכן, ציווה הרה"ק לרועה שישורר שוב את ניגונו. אך הוא לא ידע לשוררו, כי נשכח ממנו הניגון לגמרי. אז אמר רבינו זי"ע למקורביו, שניגון זה שוררו ישראל על נהרות בבל.

על ניגון זה סיפר הרה"ק מרוזבדוב: בליל שבת אחד ראיתי את הדברי חיים מצאנז שנטל את הכוס לקדש, והחל לזמר בדבקות נפלאה את המילים "שבת קודש, שבת קודש" בניגונו של הרבי מקאליב. כך עמד וזימר שעות ארוכות, עד שכבו הנרות וכמעט האיר היום. כשנתעורר ונודע לו שעברו כמה שעות, אמר בתמיהה: הלא הייתי סבור שעברה רק דקה אחת... נפלאות הצדיקים

במשך תקופה ארוכה היה נוהג הצדיק, מדי יום שישי, להגיע בלוויית משמשו לטבול במקווה. אך המשמש שם לב, שהאזור בו נמצא בית הטבילה אינו מוכר לו כלל! באחת הפעמים גמר אומר אותו משב"ק כי במקום לשוב לביתו בלוויית הצדיק יתעכב קצת במקום כדי להכיר את האזור. לאחר בירור קצר נודע לו לתדהמתו כי נמצא הוא בעיה"ק צפת ובית הטבילה הוא לא אחר מאשר מקווה האריז"ל! כעת התברר לו כי סקרנותו עלתה לו ביוקר והוא נאלץ לשבות במקום למשך שבוע עד לביקור הבא של רבי יצחק אייזיק.

כ"ק האדמו"ר רבי אברהם מסלונים בעל "בית אברהם" סיפר כי זכור לו בילדותו שאנשי ק"ק צפת היו מזכירים את המקרה אודות "ההונגרי" שנחת פתאום ונאלץ לשאול טלית ותפילין, ביגוד וכדומה...

הרב בן ציון גרוסמן

בסיפור הראשון שהבאנו, מבצע הרבי מקאליב "גיור" של ניגון עממי. בשני, הוא עובר ממקום למקום באופן של קפיצת הדרך. האם יש משהו משותף לשניהם?

השאלה הזו עשויה להישמע מוזרה, אך למעשה, יש כאן מכנה משותף חשוב – השופך אור גם על ההבדלים הבולטים שביניהם, ומהווה השראה לחיי כל אחד מאיתנו. המכנה המשותף הזה, הוא תהליך של מעבר: הניגון 'עובר דירה' מהיכלות הקליפה להיכלות הקודש, והמשמש הסקרן מוצא את עצמו מבלה שבוע שלם בצפת הרחוקה. שני המעברים הללו הם דוגמה מייצגת לתהליכים של שינוי, בהם אנחנו מוצאים את עצמנו במקום אחר מזה שהתחלנו בו. כדי להבין מה הם, נתחיל מן הניגון:

העברת ניגון (או כל חכמה אחרת) אל הקדושה, מכונה בפינו "גיור" ולא בכדי. כדי להפוך ניגון לקדוש יש צורך ביותר מאשר החלטה להשתמש בו בהקשר מסוים: ממש כמו גר, הוא צריך 'לשנות את שמו' – מ"וואלד וואלד" ל"גלות גלות"; הוא צריך "בית דין" – צדיק שיגייר אותו; וכל זאת מתבסס על ניצוץ יהודי שכבר היה קיים בו מלכתחילה (כידוע הדיוק בלשון חז"ל האומרים "גר שנתגייר" ולא "גוי שנתגייר", כלומר שמעודו נועד לכך). כשמדובר בגר של ממש, בשר ודם, יש צורך גם במודעות שלמה למשמעות התהליך ובקבלה מרצון של עול מלכות שמיים.

כל המתואר כאן מעלה תמונה של שינוי עמוק, אבל הדרגתי. האדם הוא אותו אדם, הניגון אותו ניגון, אך הוא משתנה באופן מודע ומדורג עד למהפך המלא. כך מובנת ההלכה, כי בנים שנולדו לגר בגויותו פוטרים אותו מפריה ורביה. אף ש"גר שנתגייר כקטן שנולד", ולכאורה לא קיים את המצווה, ישנו קשר סמוי למקומו הקודם שמכוחו הם נחשבים בניו.

לעומת זאת, בקפיצת הדרך, מסבירים חז"ל כי האדם אינו זז ממקומו! הדרך היא הקופצת, כלומר מתכווצת תחתיו (מלשון "יד קפוצה", מקופלת ומכווצת). זהו שינוי פתאומי, של אדם המוצא את עצמו במקום שונה לחלוטין, בלי שום יכולת לשחזר כיצד הגיע לכאן. המקבילה ההלכתית לכך, היא עבד שנשתחרר: השחרור יכול להתבצע בבת אחת וללא הסכמתו, וגם בניו שנולדו לו בעבדותו אינם נחשבים בניו כלל. על פי הרוגאטשובער, ההבדל בין הגר והעבד נובע מכך ש"כל משתנה מתחלק". כשישנו תהליך של שינוי, בהכרח ישנו גם שלב בו המשתנה נעשה חצוי בין מקומו הקודם למקום אליו הוא עובר. כלל זה נכון לגבי הגר, העושה את התהליך מדעתו, אך העבד חווה מעין "דילוג קוואנטי" – בו בין שלב לשלב שורר אין מוחלט.

שתי הדרכים הללו מאפיינות מאוד בעלי תשובה שונים: יש מי שתשובתו נעשתה בהדרגה, עם משא ומתן פנימי ממושך. בעל תשובה כזה לא מאבד את זכרונו, וגם זיקתו הנפשית לעבר נשמרת. אך בעל תשובה פתאומי מרגיש כי "נפתחו השמים וארא מראות אלהים". בעל תשובה זה הוא בסוד מעשה מרכבה, הבטל לה' לגמרי (בעוד בעל התשובה הראשון הוא בסוד מעשה בראשית). כאשר מגלים את ה' ותורתו, וברגעא חדא משתנים מן הקצה אל הקצה, ניתן לשכוח את העבר ולהיות ממש כקטן שנולד, השוכח לגמרי את גלגוליו הקודמים.

ט' אדר

הרה"ג חיים אפרים זייצ'יק

יום ההילולא - ט' באדר ב'

הרב חיים אפרים זייצ'יק תרס"ו, 1906 – ט' באדר ב' תשמ"ט, 1989 היה ראש ישיבת בית יוסף – נובהרדוק בבוצ'אץ' וממפיצי רעיונות תנועת המוסר ברוח נובהרדוק בארץ ישראל.

נולד בעיירה פיוטרקוב שברוסיה לאשר ומרים זייצ'יק. בהיותו כבן 13 הופיע בעיירתו רבי מרדכי שטולמן, מתלמידי ה"סבא" מנובהרדוק, שהקים סניף של ישיבת נובהרדוק בעיירה מאז'יר וגייס תלמידים לישיבה. חיים זייצ'יק נענה לקריאתו והצטרף לישיבה. לאחר המהפכה הבולשביקית חצה את הגבול מרוסיה לפולין, תחילה שהה בברנוביץ ולאחר מכן נסע לישיבת נובהרדוק בביאליסטוק, בראשות הרב אברהם יפה'ן, חתנו של ה"סבא" מנובהרדוק. בישיבה זו שהה תקופת זמן ובמהלכה התמנה להשמיע 'ועדים' (שיחות מוסר) בפני חבריו תלמידי הישיבה. הוא התקרב לגדולי רבני נובהרדוק ובהם הרב דוד בליאכר, הרב אברהם זלמנ'ס והרב דוד מיאדניק. במשך חצי שנה שהה במחיצת הרב משה רוזנשטיין, המשגיח של ישיבת לומז'ה בפולין.

בשנות ה-30 התמנה הרב זייצ'יק על ידי הרב אברהם יפה'ן לעמוד בראשות ישיבת נובהרדוק שהוקמה בבוצ'אץ' על בסיס הישיבה שהקים בה שרגא פייבל ויליג. הוא כיהן כראש הישיבה במשך כמה שנים, ומלבד תפקידו הרוחני והתורני היה אחראי, יחד עם גבאי הקלויז משה הרצוג, גם לקיומה הכלכלי של הישיבה. בשנת 1939 נכבשה בוצ'אץ' בידי הרוסים והוא נאלץ להפעיל את הישיבה בתנאי מחתרת. ב-1941 הוא גויס לצבא האדום ונלקח מבוצאץ', שם השאיר אישה הרה . עם תום מלחמת העולם השנייה הוא חזר לבוצ'אץ' וכשגילה כי משפחתו נספתה עבר לצרפת לישיבת 'אור יוסף נובהרדוק' בצרפת בניהולו של הרב גרשון ליבמן ומשם עשה דרכו לארצות הברית. נישא לגיטל, בתו של הרב אברהם שמואל קסצבסקי.

בתחילת שנות ה-60 עלה הרב זייצ'יק לישראל. בתקופה הראשונה שימש מנהל רוחני בישיבת תפארת הכרמל בחיפה. כעבור זמן התיישב בירושלים והקדיש את כל זמנו להפצת רעיונות תנועת המוסר ברוח נובהרדוק. פרסם לאורך השנים סדרה ארוכה של ספרים, וכמו כן השמיע שיעורים ושיחות מוסר בפני אברכים ותלמידי ישיבות. הקים את כולל "אור חדש" ועמד בראשו.

י"א אדר

רבי אברהם בורנשטיין מסוכטשוב

יום ההילולא - י"א באדר א'

רבי אברהם בורנשטיין מסוכטשוב הנקרא ע"ש ספרו אבני נזר . נולד בשנת תקצ"ט לרבי זאב נחום, מחבר "אגודת אזוב" וחסיד קוצק, ולאמו הרבנית דובריש. בהקדמה לספרו 'אגלי טל' הוא כותב: כילד "למדני אאמו"ר זצ"ל דרכי פלפול, וכד הוינא כבר עשר חידושים חידשתי". בחודש אב תרי"ג, בגיל שלש עשרה, נישא לשרה צינא בתו של רבי מנחם מענדל מקוצק. התגורר בבית חותנו בו ראה את

רבו המובהק, עד שנת תרכ"ג (ארבע שנים לאחר פטירת רמ"מ). אפילו בתקופת ההסתגרות שלו, היה הצדיק מבקש מחתנו לומר לו חידושי תורה. בשנת תרכ"ג נתמנה לרבה של פרצ'ב שם שהה מספר שנים, ובתרכ"ז עבר לכהן כרב בקרושנוביץ. בשנים אלו נסע לרבותיו, הרי"ם מגור ורבי חנוך העניך מאלכסנדר. אחר פטירת הרבי מאלכסנדר החל לכהן כאדמו"ר, ובשנת תרל"ו עבר לכהן ברבנות נשלסק. בעלי הבתים שם לא ראו בעין יפה את ניהול החצר במקביל לתפקיד הרבנות, ובתרמ"ג עבר לכהן כרב העיר סוכטשוב (משרה שעזב לאחר מספר שנים) ואף הקים בה ישיבה. נסתלק בי"א באדר א' תר"ע, ואחריו כיהן כאדמו"ר בנו רבי שמואל.

שמעתי מחתנו של מרן אדמו"ר זצ"ל (ה'אבני נזר'), שפעם אחת בא לפניו סוחר אחד מגדולי הסוחרים של עצים, והתנצל לפני אדמו"ר זצ"ל: באשר עשה חוזה עם אחד הסוחרים מדאנציג, שישלח לו עצים ברפסדות על [נהר] הווייסעל, על יום קבוע שצריכים העצים להיות בדאנציג. ועתה אין מים על הנהר וויסעל ומשום זה לא יהיו העצים בדאנציג ליום המיועד ויוכל הוא להשאר בלי משען לחם, כי כל הונו והון של אנשים אחרים הניחו בעצים הללו שהם על הווייסעל, ואינם הולכים הלאה מסיבת חוסר המים.

ודחפו אדמו"ר זצ"ל לחוץ בשתי ידיו הקדושים, ואמר לו: ומה אתה רוצה ממני? שגם מים על פני הווייסעל אתן?! והאיש הלך במר נפשו. אך בעודנו הי' בחצר קדשו לא רחוק, רץ אליו במרוצה אדמו"ר זצוק"ל, ואמר לו: אם יש ביכולתך לתת על ארץ ישראל ששת אלפים רובל, יהי' העצים במועד הקבוע בדאנציג!

האיש לא התעצל, ותיכף סילק במזומנים סכום הזה. והי' אחר כך מים לרוב על פני הווייסעל עד שהי' מלא על כל גדותיו. וכאשר סיפר לי זאת הרה"ג ר' מאיר זצ"ל, הי' נראה לו כמו שאיני רוצה להאמין בכזה. וענה לי: האם לא איתא בגמ' שכל העולם, רוצה לומר כל הטבע לא נבראו אלא לצוות לזה?
אביר הרועים

ר' בניימין מנדלזון, אב"ד קוממיות, כתב פעם: "כאשר הגאון הקדוש מסוכטשוב זי"ע בעל ה"אבני נזר" חזה ברוה"ק מספר שנים מקודם, שאי אפשר לעצור את העם מהתיישבות בארץ בעזרתה וברוחה של התנועה הציונית, העיר הש"י את רוחו וברר ופסק להלכה שמצות ישוב ארץ ישראל בעצם הישוב, בחקלאות וקנין ומסחר וכדו' נוהג בזמן הזה גם קודם ביאת המשיח (אב"ג חיו"ד תנ"ד).

מיום שחרב ביהמ"ק אין לו לקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד, שההלכה קובעת בעולם, ובזה קבע הגה"ק בעל האבני נזר יתד נאמן בישוב ארץ ישראל כמה שנים לפני שהתחיל הישוב ברוח הלאומיות החילונית. ואילו לא הקדים בברור שיטות הראשונים ופסק ההלכה הזו, שבהתיישבותנו בארץ הננו מקיימים מצוה, לא היינו מוצאים מקום להתישב פה באוירא של חטא המעורב עם שיטות אפיקורסיות.
[נפלאות הצדיקים]

אכן, הצדיק האריך בספריו בגודל מצוות יישוב הארץ והפרנסה ממנה – נאה דורש ונאה מקיים: בשנת תרנ"ח שלח את בנו בעל 'שם משמואל', וזה יצא לארץ ישראל יחד עם חתנו. מטרתם היתה לברר את האפשרויות לרכוש נחלה בארץ ישראל באזור ראש פינה, כדי להקים שם מושבה חקלאית חסידית – אלא שלא איסתייעא מילתא בגלל גזירות המלכות: באותה תקופה פרסמו פקודות מיוחדות להפרעת העלייה לארץ, ואסרו על רכישת קרקעות בידי יהודים. אביר הרועים

הצדיק נודע בפסקו, כי מצוות יישוב הארץ שייכת בזמן הזה – ובעיקר כאשר מתפרנסים ממנה. אך מלבד הפסק ה"יבש" לכאורה, מתבלטים בדבריו ובמעשיו רצון עז והשתוקקות למעלת ארץ ישראל.

גם בסיפור שהבאנו כאן, בולט הדבר מאוד: עד כמה שלא חיבב הצדיק את הלהיטות אחרי מופתים, השתנתה גישתו לפתע מתוך חיבת ארץ ישראל, והוא יצא מגדרו ופעל מופת גלוי למענה.

אותו חשק ורצון משתקף גם בפסקו הידוע, כי חלק ממצוות לימוד התורה הוא ההנאה והחשק שבעיסוק בה. "כשהייתי צעיר, היו אנשים בעלי מח כמותי", אמר לימים. "אבל אני רציתי, כל כך רציתי! מה זה רציתי..." ההדגשה המשולשת הזו, מגלה את הרצון העמוק של הצדיק כחודר בשלשת רבדי הנפש העמוקים ביותר – אמונה, תענוג ורצון – כשהראשון הוא רצון של רצון, השני הוא רצון של תענוג, והשלישי הוא רצון של אמונה (וגם של מסירות נפש – ביטוי האמונה המובהק של היהודי). הרצון הזה הוא גם ענינה של הארץ – "שרצתה לעשות רצון קונה".

לאור דרכו זאת, נעמיק מעט בדבריו על מעלת ההתיישבות היהודית בארץ:

"מצוה גדולה להשתדל אצל הממשלה, ליתן רשות לקיבוץ אנשים לעלות. שזה ודאי תועלת גדולה בכמה ענינים: א: לגוף העליה שתהיה חופשית. ב: אל הישיבה שמה לקיום המצוות בכלל, וביחוד למצוות התלויות בארץ, כי לא הורגל בהן. ואם יהיו הרבה מישראל הכשרים, איש את רעהו יעזורו וגו'. ג: לענין קדושת הארץ וברכותיה. כי על ידי קיום המצוות בא"י, בפרט מצוות התלויות בארץ נקראו חובת קרקע, וכמו האדם בקיום המצוות תתחזק נשמתו, כן הארץ בקיום מצוותיה – תתרבה קדושתה, וברכת הארץ תלויה בקדושתה."

שלושת העניינים שמונה ה'אבני נזר', מכוונים ממש כנגד "עולמות, נשמות ואלקות" – השלישיה אותה מונה הבעל שם טוב במכתבו על הבאת הגאולה. במכתבו שם הוא מסביר כי שלושת אלו "עולים, מתקשרים ומתייחדים זה עם זה", ונראה כי כל פעולה שייכת במיוחד לצלע אחת מתוך השלוש, כפי שנראה גם כאן:

עליה חופשית לארץ היא עליית העולמות שביהודי; **קבוץ גדול של שומרי מצות** בארץ, הוא התקשרות הנשמות – כאשר איש את רעהו יעזורו לקיום המצות התלויות בארץ; **ברכת ה'** – תגובתו למעשי ידי המאמינים בו ועושים רצונו, היינו ייחודה של האלקות במעשה ידינו. בארץ ישראל הקדושה והברכה מתאחדים, כאשר "ברכת ה' היא תעשיר" ו"אין עשיר [כפשוטו] אלא בדעת". חתירת האבני נזר ליישב את הארץ ביהודים היודעים את ה', היא למעשה חתירה ל"כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים".

י"ג אדר

הפוסק הגדול רבי משה פיינשטיין

יום ההילולא - י"ג אדר ב'

הפוסק הגדול רבי משה פיינשטיין היה מגדולי הפוסקים וראשי הישיבות בתקופתו. גדלותו התורנית נודעה בעיקר בזכות תשובותיו ההלכתיות שרוכזו בספרי "אגרות משה". הוא היה נערץ על גדולי ישראל ורבבות יהודים. נולד ביום ז' באדר תרנ"ה לרב דוד פיינשטיין, רבה של קהילת החסידים באוזדה ומצאצאי משפחת הגר"א. בילדותו למד אצל אביו, ורכש בקיאות בשלוש הבבות. לפני בר מצווה החל ללמוד בישיבת "עץ חיים" שבסלוצק, אצל הגאון הרב איסר זלמן מלצר, ובשנת תר"ע נסע יחד עם

קבוצה מטובי הבחורים בישיבה, לייסד ישיבה בשקלוב בראשות הרב פסח פרוסקין – אותו החשיב הרב פיינשטיין כל ימיו לרבו המובהק. בהיותו בגיל שבע עשרה כבר היה בקי בכל הש"ס ובגיל תשע עשרה כבר היה בקי בארבעת חלקי השולחן ערוך עם מפרשיהם. בתרע"ו התמנה לרב בעיר מולדתו, אוזדה, ולאחר מלחמת העולם הראשונה עסק רבות בהתרת עגונות. בתרפ"א התמנה כרב ואב"ד בעיר לובאן ובתפקיד זה שימש עד שנת תרצ"ז, בה הגיע לארצות הברית. זמן קצר לאחר הגעתו התמנה לראש ישיבת "תפארת ירושלים" בניו יורק, ובתפקיד זה שימש במשך ארבעים ותשע שנים, עד להסתלקותו בי"ג אדר ב', תשמ"ו.

רבי יעקב קמניצקי זצ"ל פגש פעם את ידידו רבי משה פיינשטיין זצ"ל, כשהוא במצב רוח מרומם ביותר. סיפר לו רבי משה, כי באותו היום עמד בניסיון שנשלח לו מן השמיים:

"לפני כמה חודשים שימשתי כדיין בדין תורה, ולאחר שפסקתי לזכות אחד מן הצדדים, קיבלתי שיחת טלפון מאחד מידידיו של המפסיד. הוא האשים אותי בגסות כי טעיתי בדבר משנה וכו', ומשום כך אין תוקף לפסק הדין.

היום, נדהמתי לראות בביתי את אותו אדם שפגע בי באופן כה מביש. התברר כי הוא בא לבקש ממני 'קבלה' (-אישור) להיות שוחט. המחשבה הראשונה שעלתה בי הייתה לסלקו מן הבית... אך לבסוף החלטתי, שמכיוון שביום הכיפורים מחלתי לכל מי שפגע בי, אסור לי לשמור טינה למישהו.

הכנסתי אותו לחדרי, ערכתי לו מבחן על ידיעותיו בהלכות שחיטה, ולאחר שהלה הצליח בבחינה הענקתי לו את ה'קבלה' לשמש כשוחט. כשעמד לצאת, הוכחתי אותו על התנהגותו ואמרתי לו שעבר על העבירה החמורה של ביזוי כבוד התורה. אולם הצעיר טען כי אינו מבין במה המדובר, מה גם שמעולם לא התקשר אלי! ניכרים היו דברי אמת, ושלחתי אותו לדרכו. המסקנה המתבקשת היא, כפי הנראה, שאדם אחר הסתתר תחת שם מזויף ודיבר איתי כאילו בשמו".

לאחר שסיפר זאת, תיאר רבי משה לידידו את השמחה הגדולה שחש לאחר שעמד במבחן הקשה, והתעלם מעלבונו האישי אף על פי שחשב כי העומד לפניו הוא זה שפגע בו.

פעם היה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל באספה שנערכה בבית מלון בניו יורק. באמצע חזרת הש"ץ, באו וקראו לו: יש טלפון מארץ ישראל! אבל הרב לא זז. ניסו שוב: רבי, יש לך טלפון! ועדיין הרב לא זז ממקומו... בסופו של דבר, סיים היהודי שעמד לצידו את תפילת שמונה עשרה, ואז יצא הרב מן החדר. כששאלו אותו למה לא יצא קודם לכן, השיב: הלא היה קיר לפני (ההלכה האוסרת לעבור לפני המתפלל), ואיך אעבור?! זכרונם לברכה

באחד מימי חול המועד סוכות תשל"ב, הכריזו בזאל הקטן שב 770 שהרבי קורא לכל אלו שהגיעו מרוסיה לאחרונה, לחדרו. הגיעו לערך עשרים וחמשה אנשים. הרבי היה עם משקפיים ועיין בספר. לאחר זמן, פנה הרבי למזכיר הרב חדקוב ושאל אם כולם נמצאים וכאשר נענה שכן, פנה הרבי לנוכחים ואמר שהוא רוצה שיסעו לרב פיינשטיין ויספרו לו על החיים ברוסיה. בין השאר התבטא: "ספרו לו הכל, בלי עניוות"...

כאשר יצאו מחדר הרבי, חיכו המזכירים הרב ירחמיאל בנימין קליין ור' חיים יהודה קרינסקי עם שתי מכוניות, שתי המכוניות שהרבי נוסע בהן, ועימן נסעו לרב פיינשטיין. הרב פיינשטיין התפעל

מאוד לראות אברכים ובחורים צעירים, שרובם נולדו שנים רבות לאחר המהפכה הקומוניסטית, כולם יראים ושלמים ויודעים ללמוד דף גמרא, לא פחות מבחור ממוצע בארצות הברית. כשאמרו לו שהרב יעקב נוטיק בקי בחצי מהש"ס, יצא מכליו ושאל אותו: "איך עשיתם את זה? איך הצלחתם לעמוד בניסיונות?!". הרב נוטיק ענה לו: "הייתה לנו ברירה?...". לאחר מכן פנה ר' משה אל הבחורים הצעירים ושאל אותם מה הם לומדים ושאלות בפרק "האומר" במסכת קידושין. כאשר ענו על השאלות ברהיטות, הרב פיינשטיין החל לבכות ולנגב את עיניו. 'התמים' גליון ל"ט, תשע"ו

רבי משה פיינשטיין ידע היטב מה משמעותו של השלטון הקומניסטי ברוסיה, שהחל בהיותו כבן שלושים וחמש: אחיו הרב מרדכי נהרג בידי הרשעים, והוא עצמו סיכן את חייו פעם אחר פעם כשלימד תורה והציל חיי יהודים נוספים. כאשר ראה נערים צעירים המתמידים בלימוד התורה, על אף שכל חייהם חוו רדיפות, חש כי זו תופעה מדהימה הנוגעת לעומק הלב. בחסידות מבואר, כי הבכי הוא "מותרי מוחין" – תגובה של האדם לחוויה ששכלו איננו יכול להכיל. עוצמת הגילוי האלוקי גודשת את הראש, ו'נשפכת' החוצה כדמעות... כאן, הגילוי הוא עד כמה "אורייתא, קודשא בריך הוא וישראל כולא חד": "ישראל" היינו אותם אברכים שיצאו מאחורי מסך הברזל, "תורה" היינו התורה שלמדו, והקדוש ברוך הוא מתגלה במסירות הנפש האדירה שלהם ללמוד את תורת ה'.

בסיפורים הנוספים שהבאנו מתבלט שוב כיצד רבי משה, כתלמיד חכם אמיתי, היה רגיש ביותר כלפי קוצו של יוד מן ההלכה – ובעיקר כלפי רגשות הזולת (כפי שההלכה קובעת). ומעניין שכאשר מחל על כבודו (וחכם שמחל על כבודו – כבודו מחול), התגלה שהפוגע כלל אינו זה שלפניו! הדבר מזכיר מעט את אמרתו של רבי נחמן, כי "מי שהם [בעלי מחלוקתו] חולקים עליו, גם אני חולק עליו [ואין זה אני כלל]". כאשר חושפים את הפנימיות שמאחורי המסכות החיצוניות, מתברר כי כל היהודים מאוחדים עם ה' וזה עם זה – והמחלוקות נובעות רק מטעות בזיהוי.

כ' אדר

הפוסק הגדול הגאון רבי יואל סירקיש (הב"ח)

יום ההילולא - כ' אדר

רבי יואל סירקיש (הב"ח), נולד בשנת שכ"א לאביו רבי שמואל. למד תורה אצל אביו, ואצל הרבנים ליבוש'ס מלובלין (רבו של בעל השל"ה), הרב צבי הירש שור מבריסק תלמיד הרמ"א ור' פייבוש – ראש ישיבה ואב"ד בקרקוב. הב"ח שימש רב בפוזנה ובערים נוספות, כלובמלא, מז'יבוז' ובעלזא. בשנת שע"ה נתמנה לאב בית דין וראש מתיבתא בבריסק, ובשנת שע"ט עבר לתפקיד דומה בקרקא וסביבותיה. היה מראשי ועד ארבע ארצות, והאכיל תלמידים רבים על שולחנו. מתוך שיעוריו עם התלמידים, נכתב ספרו "בית חדש" על הטור. בין ספריו נמנה ביאור על "פרדס רימונים" לרמ"ק, וגם בחיבוריו ההלכתיים ניכרת זיקתו לקבלה – "שהוא מקור התורה ועיקרה, וכולה יראת שמים" (שו"ת הב"ח). נסתלק כ' אדר שנת ת', ונטמן בעירו קרקא.

הב"ח ז"ל, כשגמר ספרו על הטור, רצה להדפיסו. אך ה'מגלה עמוקות' ז"ל אמר להמדפיס לדחותו מיום ליום ולא להדפיס את הספר, וכן עשה. לאחר שנה או יותר, עלה בדעת הב"ח לבקש הסכמה מבעל ה'מגלה עמוקות'. שלח את כתב היד על ידי אחד מתלמידיו, אך הצדיק לא רצה לתת את ההסכמה.

חלשה דעתו של הב"ח, ומחמת זה נחלה בן ה'מגלה עמוקות' ונסתכן. התפלל ה'מגלה עמוקות', ובא אליהו הנביא וגילה לו כי זהו מחמת תרעומת הב"ח עליו. הלך במהירות לבית הב"ח לפייסו, ולא התפייס. ואמר לו: מפני מה לא רצה ליתן הסכמה על ספרי?! אם יש דברים בספר שאינם כראוי, יגלה לי! אמר לו ה'מגלה עמוקות': ששמע מן השמיים כרוז כי אם יתן את ההסכמה ילך הב"ח מן העולם, ואני רוצה שתהיה לו אריכות ימים. השיב לו הב"ח: בהדי כבשי רחמנא למה לך [למה לך סודותיו של הקב"ה]? נפשי באה לעולם בשביל זה! ואז נתן לו ה'מגלה עמוקות' הסכמה, ואמר למדפיס להדפיסו.

לאחר מכן נחלש הב"ח מאוד, ולא רצה לפסוק ולדון בשום שאלה. ציווה לדיינים לישב ולדון בביתו, והוא היה שוכב בחדר הפנימי. יום אחד באו שניים לדין: האחד תבע את חברו שש מאות זהובים והביא שטר חתום בעדים כדין, וזה צועק ובוכה שאומר שקר. שמע הב"ח את הצעקות, קרא לדיינים וסיפרו לו המעשה. ביקש את השטר וקרא בו, ואמר שכולו מזויף מתחילה ועד סוף. שאלו הדיינים: הלא על פי דין כשר השטר? ואף אם ברוח הקודש פסול, תורה לא בשמיים היא!

אמר הב"ח למלווה שיודה כי זייף את השטר, ולא רצה. אז אמר לנוכחים שיצאו, והמלווה נשאר בחדרו. אמר למלווה שיודה, ובשביל האמת הוא מבטיחו להיות במחיצתו בעולם הבא. ה'מלוה' התחיל לבכות, והודה שאכן זייף השטר ושכר את העדים לשקר. קרא הב"ח את הדיינים לחדרו, ואמר: שישו בני מעי! אם ספיקות שלכם כך, ודאות על אחת כמה וכמה! ויצאה נשמתו בטהרה.

על אף גדולתו, לא חסרו לב"ח צרות ומתנגדים. אפילו בסוף ימיו סבל מרורות מבעלי מחלוקת, וגם בתחילת דרכו: כשהיה הב"ח רב בבעלזא, לא הספיקה משכורתו אפילו לקניית נרות. בכל לילה ישב הב"ח בחושך, ועסק בתורה בעל פה. כשהבחינו אנשי העיר כי ביתו חשוך בלילה, החליטו לפטרו: רב שאינו לומד בלילה, אינו ראוי לרבנות בעירם...

בטרם יצא הב"ח לבריסק, שהרבנות בה כבר הובטחה לו, שאל את אנשי בעלזא: מדוע נהפכה סדום על פיה, ולא נמצא לה עונש אחר? ותרץ: אנשי סדום הפכו את הסדרים על פיהם, ובמקום לדאוג לפרנסת הרב והוא ידאג ללימודיהם, דאגו הם ללימודו של הרב והטילו עליו לפרנס את עניי העיר...

אחד מגדולי הדור נקלע לשולחנו הטהור של ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע. כיבדו רבינו, שיאכל עמו בצוותא מצלחת אחת מאכל קאשע [דייסה], הנעשה מסולת. אותו גאון וצדיק, שהיה אב"ד ור"מ בעיר מפורסמת, נמנע מלאכול הקאשע – בהיותו מחמיר בדין חדש בזמן הזה בחו"ל.

אבל רבינו ה'דברי חיים' זיע"א הקל לגמרי בזה, כי כן הוא ההוראה מרבינו הבעל שם טוב. וכך סיפר הרה"ק מנעשכיז זי"ע: שהבעל שם טוב ז"ל שאל בחלומו על דין חדש בתבואת נכרי בזמן הזה בחו"ל, והשיבו לו כי אחרי פטירת הב"ח ז"ל (שהתיר זאת), ציננו את הגהינום ארבעים יום לכבודו. בבוקר קם הבעל שם טוב, וציווה להביא לו שכר מן החדש ושתהו. ואמר: כדאי הב"ח לסמוך עליו.

על כל פנים, בראות ה'דברי חיים' כי האורח איננו אוכל, לחש באזניו כי באם לא יאכל עמו מיד מהקאשע – יכריז כאן בפרהסיא שהוא בכלל זקן ממרא, שעבר על דברי בית דין של מעלה שפסקו להיתר.
זכרונם לברכה

כפי שמשתקף מסיפורים רבים, רבי יואל זכה להערכה רבה מצד גדולי החסידות. מסופר אף כי הבעל שם טוב בחר לשבת במז'יבוז', משום שגם הב"ח שימש ברבנות בעיר זו. גם היתרו של הב"ח לתבואת

חדש, שהיה משמעותי מאוד בארצות אירופה, זכה לחיזוק מצד אדמו״רים ופוסקים חסידיים רבים – כדוגמת החוזה מלובלין, ה״אבני נזר״ מסוכטשוב ועוד.

גם במקומות אחרים ניכר הקשר של הב״ח והחסידות: הרבי מליובאוויטש הביא בהתפעלות את דבריו אודות לימוד תורה לשמה, וציין כי הם מתאימים לרבי חסידי. אדמו״ר הזקן, בשולחן ערוך שלו, פוסק פעמים רבות על פי הב״ח, ורבי יואל בעל שם, מראשי הצדיקים הנסתרים שקדמו לבעל שם טוב, היה תלמידו של הב״ח.

אולם יש בחיבה החסידית לב״ח עומק נוסף, לבד מ׳כח דהתרא׳ משמעותי, מגדלות בנגלה ובנסתר או שושלת של רב ותלמיד. הב״ח הינו ״בית חדש״, והוא קרא כך לספרו ״כי לא האספתי בביתי דברי הגדולים... כי אם בשביל דבר שנתחדש בהם״ (אם כי, היו ששייכו את השם הזה להיתר החדש שהפך מזוהה עם דמותו). על יסוד פתגמו של החת״ם סופר, ״חדש אסור מן התורה״, ניתן לומר כי גישתו של הב״ח, המתירה ומדגישה את החדש, הכשירה את הקרקע לבואו של הבעל שם טוב – שכולו חידוש בעבודת ה׳.

זיקה זו להתחדשות רמוזה גם בראשי התיבות של כינויו: בין חילופי האותיות המתבארים בקבלה, כגון אתב״ש ואלב״ם, שמור מקום של כבוד לחילוף ׳אטב״ח׳. בשער המוקדש לו ב׳עץ חיים׳, מבואר כי הוא שייך לסוד המלכות – כלומר השכינה, מקור נשמות ישראל. כל זוג אותיות שייך לבחינה אחרת במלכות, והצירוף ב״ח שייך לבחינת החכמה שבה – שבהקשר שלנו משמעה יכולת המלכות להתחדש, ולנבוע עוד ועוד. למעמיקים יותר נוסיף כי מקור החכמה שבמלכות הוא בנצח דז״א – ועל הצדיקים שבבחינה זו לנצח מתנגדים רבים. כך היה בזמן הב״ח, וכך בזמן הבעל שם טוב, אך לבסוף נמוגים המתנגדים והחידוש הופך לחלק בלתי נפרד מן היהדות, המוסיף להחיות ולרענן אותה.

הרה״ק רבי משה יהושע הגר האדמו״ר מוישניץ

יום ההילולא - כ׳ אדר

הרה״ק רבי משה יהושע הגר בעל ״ישועות משה״, נולד בשנת תרע״ו לרבי חיים מאיר הגר, בעל ה״אמרי חיים״. בגיל שבע עשרה החל ללמוד בישיבת דודו רבי אליעזר הגר, ובחורף תרצ״ט מונה לרב בוילחוביץ. בראש חודש חשון שנת ת״ש הקים ישיבה בגרוסווארדיין ועמד בראשה, אך בשנת תש״ב נאלץ להימלט לקלוז׳, לגיסו רבי יהודה הורוויץ מדז׳יקוב, כדי להמנע מגיוס לצבא האוסטרו-הונגרי. שם נשא ללאה אסתר, בתו של הרבי מדעעש. בשנת תש״ד נמלט מגיא ההריגה ועלה לארץ, שם הצטרף לחבורת שומר אמונים בראשות רבי אהרן ראטה. נתמנה לראש ישיבת ויז׳ניץ ובתפקיד זה סייע לאביו בביסוס והרחבת החסידות. לאחר פטירת אביו בשנת תשל״ב עלה על כסאו ובמשך כארבעים שנה שימש כרבי. נודע כמתמיד גדול שלא פסק פומיה מגירסא, וכאיש קדוש ועובד ה׳ מופלא. נסתלק כ׳ אדר תשע״ב, ונקבר באוהל אדמו״רי ויז׳ניץ בבני ברק.

סיפר בנו, בשם החסיד ר׳ ברוך ולצר: ביום החופה של בת הרבי, נזקק ר׳ ברוך לאאמו״ר בדחיפות כדי לסדר איזה דבר בנוגע לחתונה. הוא עלה הביתה, פתח את דלת חדרו של הרבי, והנה הוא מוצא אותו טובע בתוך ים של ספרים: רמב״ם, שולחן ערוך, גמרות... הוא המתין כמה דקות, וכשראה שאאמו״ר לא שם לב אליו, התקרב והרעיש מעט עד שהרגיש בו ואמר: כן, ברוך?

השיב ר' ברוך: רבי לעב"ן! אני עושה חתונה? אתם הרי מחתנים היום, וצריך אתכם לסדר כמה עניינים... אמר לו אאמו"ר: ברוך, מה ברצונך? שאכין את הקוגל, את הסעודה? הלא הכל כבר מוכן! אלא מאי, אתה רוצה שאהיה סדרן בחופה להחזיק את העמודים?! אינני מאמין שאתה באמת רוצה שאעשה זאת... מה כן הנך רוצה? שאסתכל איך הציפורים עפות? אני מסתכל יותר טוב בתוך הגמרא!

סיפר הצדיק: כאשר ביקרתי באנטוורפן, לפני כמה עשרות שנים, אמרו לי בערב שבת אנ"ש תושבי העיר: מנהג המקום שאין הולכים בשבת בשטריימל ברחוב העיר, כדי לא להתגרות בגויים. אמרתי להם: אני אינני תלוי במנהגכם, שכן אין לי דרכון בלגי כי אם ישראלי... ובארץ הקודש המנהג מקדמת דנא כן ללכת ברחוב בשטריימל. אמרו לי: אבל כאן אין הולכים כן? והשבתי: אם יגיע לאנטוורפן תייר מיפן או הודו, האם לא ילך בכובע אותו הוא חובש בעירו? הרי אין ספק שתושבי אנטוורפן לא יגבילוהו בכך. אם כן אלך גם אני כמנהגי!

וכן היה, יצאתי בשבת קודש לרחוב העיר כששטריימל לראשי, כי מה לי למצוא חן בעיני הגויים? גם הגויים לא מוצאים חן בעיני... ומה היה? מי חרק בשיניו? רק היהודים המודרניים! לגויים לא נגע כלל מה שנשאתי על ראשי, מצידם יכולתי לשאת עליו מה שרק ארצה... היום ב"ה התהפך הגלגל, והמון יהודים שם הולכים בשבת ברחוב חבושים בשטריימל ולבושים בווייסע זאקען [גרביים לבנות]. כל אלה שהתווכחו איתי אז, רואים כבר עתה בעולם העליון את האמת. יהודי צריך להזכיר לעצמו תמיד: אין אני תלוי באנשי הרחוב! אנשי הרחוב ואני – שני ניגודים הם!

סיפר בנו, האדמו"ר רבי ישראל: כשבאתי לנחם את הג"ר דוד יצחק שפירא שליט"א, שישב שבעה על אביו הג"ר משה שמואל שפירא זצ"ל ראש ישיבת באר יעקב, שאל אותי ר' דוד יצחק: האם יש לך אחות בגילי? השבתי לו שיתכן, והוא סיפר: אבי סיפר לי שכשנולדתי, מצא מחוץ לחדר הלידה את אביכם זצ"ל, שהיה נקרא אז 'דער ויז'ניצער ראש ישיבה', יושב עם גמרא קטנה והוגה בה בעמקות. אבי קינא בו על שלוות נפשו: הוא עצמו לא יכול היה לצמצם עצמו ללמוד, ועישן מקטרת. ופה נראה אברך, שכלום לא מפריע לו להגות בתורה.

בזמן שהם יושבים וממתינים, יוצאת באמצע המיילדת ואומרת: הרב הגר, מגיע לכם מזל טוב! הרים אביכם את ראשו מהגמרא ושאל: מה נולד? וואס? השיבה המיילדת: רגע, אינני יודעת, וחזרה לראות. באותו רגע הוריד אביכם שוב את ראשו אל הגמרא, עד שתחזור המיילדת להגיד בדיוק מה נולד... שנים רבות אחר כך היה אומר אבי בהתפעמות: הרבה קנאת סופרים גרם לי הויז'ניצער ראש ישיבה...

נפלאות הצדיקים

התמונה העולה משלושת הסיפורים הללו, בשפה החב"דית, היא 'אן התפעלות' – אדישות גמורה לכל דבר שאיננו שייך לעבודת ה'. קרירות היא אמנם תכונה שלילית, בדרך כלל, אך יש לה מקום חשוב בקדושה. כיצד רואים זאת בתורה?

בעולם החי, הסמל לקרירות ואדישות הוא החמור: בגמרא נאמר עליו, כי "אפילו בתקופת תמוז קרירא ליה". הקרירות הפיזית משקפת ניתוק מוחלט מהסביבה החמה, ומשתלבת היטב עם סבלנותו של החמור לכל משא כבד שישיתו עליו. עוד חבילה ועוד חבילה, ולחמור כלום לא נוגע... והנה, בברכותיו של יעקב אבינו לבניו, המשיל לחמור דווקא את יששכר – שבטם של תלמידי החכמים. זאת, מפני שכדי ללמוד תורה בעמקות – כפי שלמד ה'ישועות משה' – יש להפוך לחמור דקדושה, הנושא עליו את

עול התורה בלי להתעייף (דוגמה נוספת להנהגת 'חמרא דקדושה' בדורות האחרונים ראו אצל הרה"ק רבי אהרן מבעלז. קרירותו לענייני העולם התבטאה באופן פיזי ממש: הוא נהג ללכת בקיץ התל אביבי, במעיל פרווה חם כמו בחורף הפולני. כשהעזו משמשיו להדליק את המזגן – חש בכך מיד אפילו אם שהה בחדר אחר, והתבטא כי הקור מקפיא את עצמותיו...).

היהודים עמם התווכח הצדיק מויז'ניץ בסיפור על השטריימל, נכנעו ל'חמור דקליפה' – כמאמר חז"ל: "כל הפורק ממנו עול תורה, נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ". חמור כזה איננו שם לב לעיוות הקיים במערכות שהשתעבד אליהם, והוא ממשיך לחיות בתוכם בלי להתפעל. 'אז מה אם יפני או הודי לא מפחד?' הוא חושב. 'אני יהודי, ויהודי מוריד את הראש'... אך החמור הטוב, חמורו של משיח, בועט בכל המוסכמות השקריות הללו וכופף את צווארו רק לעול מלכות שמים. כשנזכה לתקן את החמור – להיות קרים לקליפה ובועטים לה' יתברך – נזכה במהרה שיבוא אלינו "עני ורוכב על חמור".

כ"א אדר

הרה"ק ק"ק רבי אלימלך האדמו"ר מליז'ענסק

יום ההילולא - כ"א אדר

רבי אלימלך מליז'ענסק, בעל 'נועם אלימלך' ואחי רבי זושא מאניפולי, נולד בשנת תע"ז לערך לאביו אליעזר ליפא ואימו מירל. היה מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש, אליו התקרב בעקבות אחיו. ספרו כונה "ספרן של צדיקים" והוא עצמו כונה בפולין "בעש"ט קטן". במובנים רבים עיצב את דרך החסידות בפולין כולה, בהתוותו את דמות הצדיק ואת אופן ההתקשרות אליו, ותלמידיו היו לגדולי החסידות בדור הבא. נסתלק בכ"א אדר תקמ"ז בעירו ליז'ענסק ואחריו שימש ברבנות)אם כי לא כרבי) בנו רבי אלעזר.

אחד מגדולי צדיקי החסידות המפורסמים היה רבי אלימלך מליז'נסק, הידוע גם בשם ספרו ה"נועם אלימלך" – אחד מספרי החסידות הראשונים שנדפסו. אפשר אף לומר שבתנועת החסידות רבי אלימלך הוא דמות המופת של הצדיק, בה"א הידיעה. רבי אלימלך, יחד עם אחיו הנודע רבי זושא, היה תלמידו של המגיד הגדול ממעזריטש (תלמידו-ממשיכו של הבעל-שם-טוב), לאחר מכן החל להפיץ בהרחבה את אור החסידות ותורתה בקרב יהדות פולין, וכמעט כל גדולי החסידות בפולין נמנים על תלמידיו ותלמידי-תלמידיו אשר ייסדו שושלות מפוארות הממשיכות עד עצם היום הזה.

סיפר רבינו הסבא קדישא [רבי יששכר בער מראדושיץ], שבילדותו, בעת שהיה אצל הרה"ק רשכבה"ג הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זצ"ל ועמד לפני בית הרה"ק עם כמה חסידים מהחבריא קדישא שלו ודיבר עמהם, ובתוך כך ראו אנשים גבוהי קומה מאד שהלכו במהירות אל בית מרן הרה"ק מליז'ענסק ובהגיעם אל פתח חדרו כפפו קומתם ונכנסו לתוכו.

והרה"ק סגר הדלת, ופניהם לא ראינו רק אחוריהם. חִכינו בחוץ עד צאתם כדי להכיר האנשים ההם, אבל מה נשתוממנו מזה שבעת צאתם מחדר הרה"ק שוב לא הספקנו לראות את פניהם, רק אחוריהם, ותיכף נעלמו מעינינו. אז הבנו כי לא דבר ריק הוא, והוסכם ביננו לשאול את פי מרן הקדוש זי"ע.

הלכו החסידים הזקנים ושאלו למרן הרה"ק זי"ע מזה, והשיב להם הרה"ק בלשון קדשו: כאשר ראיתי שרוב העולם אינם מכוונים בתפלתם כיאות, מקוטן השגתם ומגודל טרדת הזמן וטרדת וקושי הפרנסה אינם יכולים לכוון דעתם בכל התפלה, עלה על דעתי לתקן נוסחא חדשה וקצרה שיהיה שוה לכל נפש.

הרגישו בזה אנשי כנסת הגדולה הקדושים זי"ע, ובאו הנה ובקשו ממני שלא לעשות זאת לשנות אפילו תפלה אחת מנוסחתם, והתייעצתי עמם ואמרו לי שאתקן תפלה קודם התפלה וזה יועיל בעזרת השם למי שאין ביכלתו לכוון בכוונות הראויות לכוון בכל התפלה, וזה הוא ה"יהי רצון" קודם התפלה שנדפס בסדורים מהרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע.

בסיפור הזה מורגש המתח בין שני פניה של התפלה: התפלה כעבודת הלב, הדורשת כוונה וחיבור פנימי, והתפלה כדבר קבוע בעל נוסח וחובה הלכתית.

אך מה בעצם הפתרון אותו מציע רבי אלימלך? אם אורכה של התפלה היווה בעיה, ניתן היה למצוא פתרון אחר – אולי בדומה להלכה המחייבת כוונה רק בפסוק ראשון של 'שמע' ובברכת אבות. מדוע בסופו של דבר הוא אף מוסיף על הנוסח?

אלא שרבי אלימלך, בתפלתו, פותח לנו שער לסוג אחר ועמוק יותר של תפלה: התפלה המתמדת. סוג התפלה הזה הוא תשתית לכל עבודת היום, היסוד עליו מונחים כל עמודי העבודה – גם כאשר בפועל עוסק האדם בתחום שונה מעבודת התפלה המוכרת לנו. נמחיש עוד את הנקודה, אם נתבונן בתפלה שתקנו חז"ל קודם הלימוד:

"ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו: מה מקום לתפלה זו? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי".

תפלה זו ממחישה כי לתפלה יש מקום (– "מה מקום לתפלה זו") גם בתחומו של לימוד התורה – זו תפלה על עצם הלימוד שיהיה כדבעי, ושלא יבוא על ידו מכשול וצער. בנוסחים נוספים כלולה בתפלה גם בקשה, שהלימוד יביא את האדם למימוש התכלית לשמה נועד – לידי קיום מעשי של הנלמד, לתיקון מדות הלומד, לידיעה מקיפה של התורה, לדבקות בה' ולקרוב הגאולה.

תפלה קודם גמילות חסדים

באופן דומה, מן הסתם, יש להתפלל גם לפני גמילות חסדים – להתפלל שהחסד יגיע למקום הראוי לו, יפעל את פעולתו באופן הרצוי, ולא יגרום ח"ו לפגיעה ונזק למקבל. וכך בכלל, על כל המצוות – והדברים מודגשים במצוות שבין אדם לחברו – יש צורך להתפלל על עצם האפשרות לקיים את המצוה, על כך שתזדמן לאדם המצוה.

את העובדה שכמעט ולא מוכרות תפלות שיש לומר לפני גמילות חסדים, אף שבמבט פנימי ברור שיש להתפלל על כך, ניתן להסביר בכך שכשיש לגמול חסד אין זמן להתעכב בהכנות. יש לפעול מיד לרווחת הזולת.

אך התפלה שקודם כל המצוות אינה דווקא תפלה שנאמרת בפה או בלב, אלא תודעה כללית המקיפה את המעשה: הכרה בכך שהוא נעשה מכחו של ה' ולא מכח האדם, "תן לו משלו, שאתה ושלך שלו, וכן

בדוד הוא אומר: 'כי ממך הכל ומידך נתנו לך'". מאמרה זו ומאחרות מורגש הצורך להקיף את המעשה בתודעה נכונה.

כך, לא מדובר בעוד מעשה, עוד כוונה או עוד ברכה ש'גוזלים זמן' ומעכבים את עצם מעשה החסד. יתר על כן, התפלה המתמדת היא דווקא זרז המפעיל ומזרז את כל עשיות האדם הטובות.

תפלה קודם התפלה

כאן אנו חוזרים לתפילת רבי אלימלך, ה"תפלה קודם התפלה". כמו בתורה ובחסד, גם את התפלה השגורה והיומיומית יש ללוות בתפלה: על כך שהלב יפתח ל"עבודה שבלב", ושהתפלה תצלח ותתקבל לפני הקב"ה.

ובעצם, גם חז"ל 'הקיפו' את גוף התפלה – את תפלת העמידה – בתפלה על התפלה עצמה. קודם פתיחת התפלה תקנו חז"ל בקשה מה' שיתן בפינו מלות תפלה – "א-דני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך" – ואחר התפלה הוסיפו פסוק בו יש בקשה שהתפלה תקובל ברצון – "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך הוי' צורי וגואלי". זו בעצם התפלה עליה נאמר "הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו", והיא תפלה המהווה תשתית לכל עמודי הקיום ו'מקיפה' אותם לפניהם ולאחריהם – בהכרה כי ה' הוא המקור לכל הטוב שבחיינו, ולכל הטוב שאנו זוכים לעשות, ללמוד, וגם להתפלל.

כעת מובן, כיצד משנה התוספת של רבי אלימלך את התפלה הקבועה המאיימת להישחק: היא מחברת את האדם לתפלה שבתשתית נשמתו, ולמקור האמיתי של הרגש והחיבור הפנימי שבתפלה – הלא הוא ה' יתברך בעצמו.

אחד מגדולי צדיקי החסידות המפורסמים היה רבי אלימלך מליז'נסק, הידוע גם בשם ספרו ה"נועם אלימלך" – אחד מספרי החסידות הראשונים שנדפסו. אפשר אף לומר שבתנועת החסידות רבי אלימלך הוא דמות המופת של הצדיק, בה"א הידיעה. רבי אלימלך, יחד עם אחיו הנודע רבי זושא, היה תלמידו של המגיד הגדול ממעזריטש (תלמידו-ממשיכו של הבעל-שם-טוב), לאחר מכן החל להפיץ בהרחבה את אור החסידות ותורתה בקרב יהדות פולין, וכמעט כל גדולי החסידות בפולין נמנים על תלמידיו ותלמידי-תלמידיו אשר ייסדו שושלות מפוארות הממשיכות עד עצם היום הזה.

ספר לצדיקים

אפשר לחשוב שהמושג **צדיק** מתאר רק את האדם כשהוא לעצמו. בא רבי אלימלך ומדגיש שהצדיק נושא **תפקיד** בתוך עם ישראל והעולם כולו. זו נקודת-ציון משמעותית בהתפתחות מודל **הקהילה** החסידית, שדמות הצדיק נמצאת במרכזה ומשפיעה על כל אחד מאנשיה, הן הקרובים אליו והן הרחוקים יותר.

גם ספרו של רבי אלימלך, נועם אלימלך, עוסק – יותר מכל ספר אחר – בדמותו של הצדיק: מה פועל הצדיק בתורתו, בעבודתו ובתפילתו, מה הלבטים שלו, וכיצד הוא קשור לעולם ומשפיע עליו. במקומות רבים עוסק הנועם אלימלך בהבדלים בין סוגים שונים של צדיקים, יש צדיק כזה ויש צדיק כזה, עד לניואנסים דקים ביותר. בקיצור, הנועם אלימלך הוא מעין "ספר הדרכה לצדיקים".

לפני שנסביר מה אומר **לנו** ספר המיועד לצדיקים – ננסה לחוש מעט איך הצדיק תופס את עצמו. ראשית, ראוי לציין את מדת הענוה והשפלות של הצדיק. מסופר שאדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן

מליאדי, הגיע פעם לאחד מגדולי המתנגדים לחסידות. לאחר שאותו רב נוכח בגדולתו של מי שעומד לפניו, הוא הראה לו את הספר נועם-אלימלך כשהוא זרוק בבזיון על הארץ, ושאל אותו האם הוא מכיר את מחבר הספר. אדמו"ר הזקן הכיר היטב את רבי אלימלך – הם למדו יחד בבית מדרשו של המגיד – והוא השיב לאותו רב: דע לך, שאם היו לוקחים את מחבר הספר הזה ועושים לו כך, זורקים אותו על הארץ ודורכים עליו, הוא לא היה מגיב...

הצדיק הגרוע מכל אדם

מצד אחד, הצדיק מתואר כדמות כמעט-מושלמת: נראה שהמאבקים שלנו עם היצרים הנמוכים והגסים אינם מטרידים אותו, הוא נושם אויר פסגות ועסוק בעניינים שבקדושה, בתורה בעבודה ובגמילות חסדים. אפשר לחשוב שהצדיק ממש מרוצה מעצמו... לא ולא! הוא נזהר מאוד **לא** להיות מרוצה מעצמו אפילו לרגע אחד. כך מסופר על רבי אלימלך שהיה מעביר על עצמו **בקורת** נוקבת מאוד, והיה עושה **תשובה** על חטאיו מעומק הלב ובמרירות רבה.

כך מסביר רבי אלימלך מהו סוד **הפרה האדומה** שהיתה מטהרת את הטמאים ומטמאת את הטהורים: מי שחושב את עצמו לטהור, "אני בסדר", מחשבה זו מטמאת אותו. ואילו מי שחשבון הנפש שלו מסתכם בכך שהוא טמא, "**אני לא בסדר**" – מחשבה זו מטהרת אותו.

אך מתברר שהחטאים של רבי אלימלך הם מעשים שאנו לא היינו מעלים בדעתנו להגדיר כחטא. מדובר ב'פספוסים' כה דקים ועדינים שברמת המודעות וההתנהגות שלנו אינם תופסים מקום כלל. כך כותב רבי אלימלך:

הנה הצדיק השלם העובד ה' באמת הוא מסתכל תמיד ברוממות אל וגדולתו יתברך... וגם רואה תמיד בשפלות עצמו. וזוכר חטאות נעוריו... ואפילו החטאים שאינם חטאים גמורים רק כמו אבק... הם לזכרון לפניו תמיד והם בעיניו כחמורות שבחמורות ומתחרט עליהם ושב בתשובה שלימה מאהבתו יתברך.

וכך מספר אחד מגדולי תלמידיו של רבי אלימלך, רבי ישראל מקוזניץ:

כשהייתי אצל כבוד מורי ורבי מורנו הרב ר' אלימלך שמעתי שהיה אומר **שהוא גרוע יותר מכל אדם**. ושאלתי אותו כי בודאי הוא אומר זה בלב שלם, והיאך יוכל להיות זה? והשיב לי, למשל מי שדוקר בדקר עב אינו יכול להזיק כל כך, ואם דוקר בדקר דק אזי הדקירה הוא ביותר והולך למרחוק. כך הוא מי שעושה עבירות חמורות חלילה אינו מזיק לו כל-כך כמו שמזיק להצדיק העבירה הקלה ביותר.

התלמיד דרש מרבו תשובה: איך אתה אומר שאתה גרוע מכל אדם? האם אין זו ענווה של שקר? והרב הסביר במשל נפלא: העבירות הרגילות אצל אנשים פשוטים הן גסות ו'עבות', ולכן פגיעתם שטחית יחסית. אבל הצדיק עוסק ברבדים עמוקים יותר, וממילא גם עדינים הרבה יותר, ולכן בכל פגימה שלו יש חומרה מיוחדת, כמו מחט דקה החודרת פנימה, ממש כשם שטעות של מדען בכיר חמורה יותר מטעות של פועל ניקיון.

עוד מספרים תלמידי רבי אלימלך שפעם הוא עשה תשובה מעומק הלב על שבהיותו תינוק ציער את אמו כשינק ממנה חלב בחוזקה... ואפילו על שציער אותה בהיותו עובר בתוך הרחם! זו לא בדיחה. רבי אלימלך היה כל-כך מזוכך עד שהרגיש שבאיזה-שהוא מקום המעשים האלה מפריעים לו ופוגמים בנשמתו, ולכן עליו 'לחזור לאחור' ולתקן אותם.

בהקשר זה, נמסר בשם רבי אלימלך ה'וארט' החריף הבא, שעוסק לא רק בצדיקים:

יש ארבעה סוגי אנשים: א. מי שהוא רשע באמת, ויודע שהוא רשע – לבסוף יעשה תשובה, ביודעו מצבו האמיתי. ב. רשע שחושב על עצמו שהוא צדיק, הרי שהוא חי בטעות, ולבסוף יעמוד על טעותו ויעשה תשובה. ג. צדיק שחושב בעצמו שהוא רשע – הלא זהו התכלית הנרצה. ד. צדיק שיודע שהוא צדיק – הרי זה הדרגה הכי גרועה, שהרי לעולם לא יעשה תשובה [והרי תמיד יש על מה לעשות תשובה, לפי דרגתו]... תחשבו על זה! כולנו צדיקים

כעת נחזור לספר נועם אלימלך ונשאל: איזו 'עבודה' אנו יכולים לקחת מספר כזה שמדבר אל הצדיקים?

ראשית, בעזרת הלימוד על מדרגת הצדיק יש לנו 'אחיזה' מסוימת בו, וכך אנו יכולים יותר **להתקשר** אליו. אך יותר מזה, במקום מסוים אנו יכולים לזהות גם את "נקודת הצדיק" שבתוכנו! אך לשם כך יש צורך במעט סבלנות. הרי כבר למדנו שרשע שחושב את עצמו שהוא צדיק הוא "חי בטעות". יותר מזה, החסידות מלמדת שגם מי ששולט לגמרי על מעשיו ואינו עושה חטאים כלל, עדיין אינו מוגדר צדיק אלא 'בינוני' – כזה שנתון כל הזמן במלחמה עם היצר-הרע – ואסור לו לחשוב את עצמו לצדיק.

עלינו לעבור תהליך מברר בשלשה שלבים, שניתן לזהות אותם כשלבים בסולם ההתבגרות. בשלב הראשון, אני חש את כל המדות הפחותות והרעות הרוחשות בקרבי, ומרגיש שככל הנראה אני **רשע**. מכאן נקודת המוצא היסודית של **הכנעה** כלפי ה', אך העיקר הוא להאמין שכמה שאני ירוד ומרוחק הקב"ה מרחם עלי ודואג לי היכן שאני נמצא. באופן כללי, בשלב זה אין לעסוק בשאלות מי אני ומה אני, אלא להתחזק שוב ושוב, לטפס בכוח מבלי להתייאש (כמו שמדגישה במיוחד חסידות ברסלב).

השלב השני הוא ה**הבדלה**, אני יכול לעמוד ולהסתכל על עצמי בצורה מפוכחת ולזהות את הקטבים השונים המתרוצצים בקרבי. אמנם התודעה הראשונית שלי מזוהה עם הצד הנמוך, "הנפש הבהמית" שלי, אך לעומתה יש בי "נפש אלוקית", שהינה "חלק אלו-ה ממעל ממש". בעזרת השכל השופט (והקר), אני יכול לערוך מלחמה מתמדת עם האויב האפל שנמצא בקרבי ולנצח אותו בקרב, שוב ושוב, כאשר אני מזהה את עצמי כ**בינוני** הנמצא בתווך, **בין לבין** (כפי שמודגש בספר התניא, ספר היסוד בחסידות חב"ד).

בשלב האחרון, אני יכול להזדהות יותר ויותר עם **הצדיק** שבתוכי, כמו שאמר הרבי מליובאוויטש שבדורנו כל יהודי צריך לשאוף לאמץ את עבודת הצדיק, כדברי הנביא "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים". אמנם מצבי הרוחני אינו מזהיר כלל, ובכל זאת אני מסוגל להסתכל מנקודת המבט של הצדיק שבי, הנפש האלוקית, ולהבין שכל הפגמים והפגעים שהסתבכו בנפשי הם באמת **אתגרים** שלאחר שאתגבר עליהם, בעזרת ה', אצא עם רווח נקי! זהו השלב של ה**המתקה** שבו ניתן לראות שהרע הוא באמת "כיסא לטוב".

אבל ההמתקה האמתית היא כשאני יוצא מעצמי ומבין שהעיקר הוא להשפיע החוצה, מהפרט אל הכלל, כל אחד במעגלי ההשפעה השייכים אליו, החל ממשפחה וחברים ועד העם כולו. מי שנוהג כך, מי שרואה עצמו כשליח או חייל בצבאות השם, הרי מבחינת התפקיד הוא הוא הצדיק, המשפיע טובה וברכה, בגשמיות וברוחניות, לכל סביבתו, "צדיק יסוד עולם [כל אחד וה'עולם' שלו]". במובן הזה, כולנו צריכים להיות צדיקים, ולאמץ באהבה את "המדריך לצדיק" – הספר הקדוש נועם אלימלך. כך נזכה להרגיש שכל יהודי הוא צדיק נעים ומתוק, וכל חטאיו ופשעיו יתוקנו לבסוף ויהפכו לזכויות גמורות.

בין המסתופפים בצל רבי אלימלך היה אברך אחד, חסיד ומופלג בתורה, והיה לו עושר וכבוד – הן מצד אבותיו הגבירים, והן מצד חמיו. ונסע להרב הקדוש הנ"ל כמה שנים מתוך עושר וכבוד, ומעולם לא ביקש מאומה מאת כבוד קדושת רבו כי אם עבודת ה'.

כעבור כמה שנים אחרי נישואיו, לא נפקדה זוגתו בזרע של קיימא. אז התחילו אשתו ובית חמיו להרעימו כי יסע לרבו הקדוש, ואל יתן דמי לו עד אשר יבטיחהו בפקודת ישועה ורחמים. כי הלא איש אלקים קדוש ונורא הוא!

ויהי באמרם אליו יום יום, אם כי למורת רוחו היה להדאיב נפש צדיק בבקשות גופניות, נתרצה למו. רבו הקדוש הבטיח לו כנהוג, אמנם ארכו הימים וירחים במספר ויהי תקוותו למפח נפש, עד אשר הוא בעצמו נתעורר לדפוק על שערי רחמים אצל רבו יום יום. ויהי כי הציקהו הרבה מאוד, שאל לו הרה"ק: האיך תתנהג עם אשתך? האם ישיבתכם בבטח ושלוה?

כן! ענה לו האברך – ישיבתנו באהבה ואחוה ורעות ברוך ה'.

אמר לו הרה"ק: אמנם כן ציותה תורתנו הקדושה. אבל אם אהבתכם גדלה כל כך, אשר מאז ועד עתה לא נפסקה כמו רגע, זה הדבר אשר יסובב המניעה מפרי בטן – ועל כן רחוקה ישועתך שתפקד בזרע של קיימא. ובכן איעצך: סע לביתך, ותראה לנתק מעט מוסרות אהבה וברגע קטן תעזבנה, וראה, שגם היא תתרגז ותתקצף לנגדך. ואחרי כן תשב עמדה כבשנים קדמוניות, ובזאת תיוושע בקרוב. ויברכהו וילך, וישם האברך את הדברים בלבו.

וכבואו לביתו, והנה אשתו יוצאת לקראתו, כדרכה תמיד לקדם פניו. אבל הוא לא פנה אליה והראה לה פנים של זעם (וכדי שלא לצאת מכוונת הספר לא אאריך בסיפור המעשה) עד שעל ידי כמה סיבות עלתה בידו להביאה לריב ריבה: אמר הוא, ואמרה היא, עד שנתכבדה ממנו במתנת ידו מכת לחי. ואחר זה, ורוחו החלה לפעם בקרבו: כי קיים דברת רבו הקדוש יותר ויותר מאשר נצטוה... הוא לא נצטוה, כי אם לך ודבר קשות, והוא הלך והכה! ויוחל עד אשר סר הכעס גם ממנה ונעשה שלום ביניהם כמקדם. ויהי לתקופת הימים, ויפקדם ה' ברחמים בזרע של קיימא. נסע האברך לרבו הקדוש, וסיפר לו המאורע. ויאמר לו הרה"ק: אל תדמה בנפשך כי צוויתי להתקוטט ח"ו. לא אמרתי לך, כי אם מה שרמזה תורתנו הקדושה אצל יעקב אבינו – דכתיב: "ויחר אף יעקב ברחל" כו'. וקשה: מה פשעה ומה חטאתה אם דברה לנגדו? הלא אין אדם נתפס על צערו! אלא שיעקב ראה כי אהבתם יחד היא הסיבה שתמנע פרי בטנה, אז במכוון חרה אפו עליה בעבור הכעיסה, ולנתק מוסרות אהבה מעט, ואז שמע ה' לקול תפלתה ויפתח את רחמה.

באופן מפתיע, מסתבר שאהבה יכולה להזיק לפוריות... אבל למה?

רבי אלימלך לא מסביר, רק מציין עובדה. אבל נראה שנחבאת כאן תובנה חשובה על זוגיות בכלל: כדי לפרות ולרבות, גם בגשמיות וגם ברוחניות, אין די בחיבור והרמוניה. נדרשים גם ניגוד, פער ושוני – ואפילו הרפיית מה מהאהבה האידיאלית לכאורה שבין בני הזוג. בהתבוננות שכלית יגיע החידוש האמיתי מתוך קושיה וסתירת ההבנה הישנה, וגם חידושים כלידת ילד מצריכים קושי והתנגדות – "עזר כנגדו".

העקרון הזה מתכתב עם פתגם חסידי ידוע, על כך ש"שלושה אינם יכולים להיות חסידים: בן, אשה ומשמש..." אמנם אפשר למצוא יוצאים מן הכלל, אך לרוב, מקומם של שלושת אלו ביחס לרבי יוצר חוסר יכולת להתבטל אליו כחסיד. ניתן היה לחשוב שהדבר מהווה חיסרון – אך על פי דברינו כאן יש בכך מעלה גדולה: דווקא מתוך העצמאות, הפער וחוסר המשמעת – ניתן להוליד תולדות רבים.

והנה, מכל אדמו"רי חב"ד, מי שזכה למשפחה מרובת הילדים ביותר, כשכמעט כל בניו הוכתרו למנהיגים אחריו, היה אדמו"ר הצמח-צדק. הסיפורים אודותיו, ואודות הרבנית חיה מושקא, מלמדים שאכן התקיים בהם עיקרון זה. לשם המחשה, מסופר כי פעם אמר הצמח צדק תהילים בקול גדול. החסידים שהבחינו בכך מיהרו אל מעבר לחלון להקשיב לניגונו המיוחד, אך הרבנית גרשה אותם באומרה: אף פעם לא ראיתם יהודי זקן אומר תהילים?...

אפילו שידוכם זה לזו, כשעוד היו ילדים בני שמונה בערך, לווה בויכוח משועשע בין "צד החתן"- אדמו"ר הזקן, לבין "צד הכלה" – בנו, אדמו"ר האמצעי. אדמו"ר האמצעי טען כי השידוך איננו הולם – "אני מיוחס יותר ממך, יש לי אבא רבי..." ואילו אביו השיב: "אני מיוחס יותר, לי יש בן רבי!" וכך יצא השידוך אל הפועל. אכן, נראה כי הרבנית ראתה בעצמה חסידה של אביה וסבה יותר מאשר של בעלה. גם נישואיהם בגיל צעיר – בני כארבע עשרה ושתים עשרה שנה – הוסיפו מן הסתם לתחושה החופשית ששררה ביניהם.

בניגוד גמור, הרבי והרבנית שנקראו על שמם – לא זכו לילדים, לדאבוננו. אין לנו השגה בדברי ימיהם של צדיקים, ובסיבוב הדברים לטובה על ידי הקדוש ברוך הוא, אך ניתן בהחלט לראות כי גם נישואיהם היו שונים בתכלית: בגיל מבוגר בהרבה, כשהם כבר אנשים בוגרים המכירים זה במעלתו של זה, נישאה הרבנית לרבי והפכה לחברה נאמנה וחסידה מובהקת שלו.

אם נשווה זאת לנאמר בסיפור על יעקב ורחל – יתכן שללא התחרות עם לאה, היתה רחל נותרת עקרה. דווקא המתח שנוצר, ש'קלקל' כביכול את ההתאהבות התמידית מן הרגע הראשון, נושעה רחל לבסוף. אולי לכך רומז הפתגם הנפוץ "ישועת ה' כהרף עין". רק כאשר מרפים לרגע את מבט העיניים האוהב, וחושפים את הניגוד הפורה – ניתן לזכות לישועת ה'. משיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א

שמעתי מעשה שהי' אצל אדמו"ר הרה"ק ר' אלימלך זצ"ל מליזענסק, שהי' בימיו איש אחד עובד ה', שהי' יושב בחדרו כ"ב שנים סגור ומסוגר על התורה ועבודה ולא יצא חוצה כל הכ"ב שנים, עד שהי' נדמה בעצמו שהוא אדם השלם. אמר: אצא החוצה ואראה את יושבי הארץ ודרכיהם, כי אני לא יראתי עוד מהבלי הארץ. והלך חוצה ושמע רעש גדול, כי אנשים למאות נוסעים להרה"ק ר' אלימלך זצ"ל מליזענסק, והתפלא מאוד: מה המה רואים אצל הרה"ק מליזענסק, שהמה רצים כל כך אליו? למה לא באו אלי, הלא אני לא ראיתי את עין הארץ כ"ב שנים וישבתי בחדרי כל הזמן סגור ומסוגר על התורה והעבודה?

והוסכם בדעתו לנסוע להרה"ק מליזענסק זצ"ל, ולראות בעיניו מה טיבו. נסע לליזענסק להרה"ק זצ"ל על ימים אחרונים של חג הסוכות, ובליל הושענא רבה היה מנהגו של הרה"ק זצ"ל לומר את ספר דברים, משנה תורה. גם האיש הנ"ל היה אומר משנה תורה עם הצדיק וחסידיו, וכשהגיע הרה"ק זצ"ל לפסוק: "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, כי אם ליראה", התחיל הרה"ק זצ"ל לצעוק להחסידים בקול גדול: אפשר אתם סוברים שהיראה זה 'מטאטא'?! לא כן, היראה כוונתו 'מורא'! והבן. מיד נפל פחד גדול

על החסידים שהיו שם עד שהיו נופלים על פניהם ארצה, וגם האיש הנ"ל נפל על אפיו ארצה מגודל הפחד והאימה שהי' שם.

אך החסידים עמדו מיד על רגלם, אבל האיש הנ"ל נשאר מונח על הארץ מגודל הפחד והאימה שנפל עליו, ולא היה בו כח לקום ולעמוד על רגליו. ונשאר שוכב על הארץ כבחלשות (התעלפות), וכראות החסידים זאת הגביהו אותו מן הארץ והשכיבו אותו על מיטה. הוא לא נע בשום אבר, ושכב כל הלילה וכל היום של הושענא רבה וגם ליל שמיני עצרת עד בוקר של שמיני עצרת בלי שינוי.

ויהי כראות החסידים כי עבר זמן כזה ולא הוטב לו, נפחדו מאוד מזה. נכנס הרה"ק ר' אלעזר – בנו של הרה"ק ר' אלימלך זצ"ל – לאביו הק' וסיפר לו את דבר האסון מהאיש הנ"ל. אמר הרה"ק זצ"ל לבנו: קח מקלי והנח עליו. ולקח בן הרה"ק זצ"ל את המקל, הלך אל האיש הנ"ל והניח עליו ואמר לו: אבי מורי גזר עליך שתעמוד! ועמד מיד. אחר שעמד האיש הנ"ל מהתעלפותו נכנס לקודש פנימה ובכה לפני הרה"ק זצ"ל במר נפש, ואמר לו בזה"ל: אם כשראיתם דף אחד מספר מונח על הארץ בודאי הרימותם, למה אהי' גרוע מדף קרוע של ספר? הלא עסקתי כ"ב שנים בתורה ועבודה, הרם אותי. ואמר לו הרה"ק זצ"ל: לך לשלום השם יהי' בעזרך. מזה נוכל ללמוד שאין תכלית להאדם רק להתחבר אל הצדיקי אמת וגם מזה יבין מה הוא היראה. מתוך 'זכרונם לברכה'

ספרן של צדיקים

הנקודה שסביבה סובב הסיפור, היא הצורך בהתקשרות לצדיק. אותו אדם שביקר בחצרו של ר' אלימלך חשב כי אין מעלה גדולה ממעלתו, אך כשהוא נחשף לעומק עבודתו של הצדיק הוא נפל בחולשה על הארץ, ונסע ממנו כאדם אחר. ובאמת, לא במקרה מגיע האיש אל רבי אלימלך דווקא:

רבי אלימלך הוא הדמות, בה"א הידיעה, של הצדיק בחסידות, וגם בספרו נועם אלימלך תופסת דמות הצדיק מקום מרכזי, עד שהוא מכונה בחיבה בפי חסידים "ספרן של צדיקים" (על פי לשון חז"ל, "שלשה ספרים נפתחים בראש השנה, של צדיקים, בינונים ורשעים"). ניתן לראות בנועם אלימלך ממש "ספר הדרכה לצדיקים" – כמעט בכל מקום שנפתח את הספר, ידובר בו על עבודת הצדיק, כיצד הוא מתדבק בבורא, וכיצד הוא משפיע טובה וברכה לעם ישראל בכל התחומים.

אך מה עושה היהודי הפשוט כשהוא לומד מעט נועם אלימלך ליד שולחן השבת? ומה הרוויח היהודי שבסיפורנו, כשנוכח לדעת את הפער שבין עבודתו ועבודת הצדיקים?

הכוונה, לא פסיביות

כאשר לומדים ב"נעם אלימלך" , התחושה הכללית היא שרבי אלימלך לא ממש מדבר אלינו באופן ישיר. הצדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה, ואנו זוכים לצפות בהם ונמשכים אחריהם. אבל אם בכך היתה מסתכמת כל ההתקשרות לצדיק, מדוע רועשת כל כך החסידות סביב הצדיק והקשר אליו?

נראה את דברי אחד מתלמידי רבי אלימלך, מהרי"ל מזאקליקוב: "כשאדם רוצה לעבוד הבורא ב"ה, צריך לילך לצדיק והוא יורה לו את הדרך... אבל כשאינו הולך להצדיק אז אינו יודע מאומה, אף על פי שלומד תמיד ומתפלל ועושה כל המצות, אבל אינו יודע לעשותם באהבה וביראה, ולא פרחת לעילא כנודע [עבודתו אינה עולה למעלה, מפני שהאהבה והיראה הן ה'כנפיים' שאיתן המצוה פורחת ועולה לפני ה']"... וזהו "אם אין אני לי מי לי". פירוש, כשאין אני בעצמי עושה מעשים טובים ולעבוד את הבורא

יתברך שמו, מי לי? מי יעשה מעשים טובים בשבילי? "וכשאני לעצמי מה אני" פירוש, כשתעשה בפני עצמך ולא תדבק עצמך בצדיקים, "מה אני", אין אתה יודע מה לעשות ואיך לעשות המעשים טובים".

כלומר, הצדיק איננו פוטר מעבודה (כמו שיש החושבים בטעות), אלא מכוון אותה. אמנם רבי אלימלך הפיל יראת שמיים עצומה על הנוסעים אליו, אך הם בכוחות עצמם נדרשו לפעול, ולהכניס את האורות שקיבלו מהצדיק לכליהם שלהם. לעומת זאת, ללא הצדיק, עלולה העבודה כולה להיעשות ללא רגש אמיתי או כיוון נכון: "יראה של מטאטא" המאפיינת אדם שלא יצא מד' אמותיו, לא בגשמיות ולא ברוחניות.

יתכן, שזהו פירוש השיחה שניהלו רבי אלימלך והיהודי בסוף הסיפור: החסיד הטרי, שנוכח לדעת עד כמה רבה השפעתו של רבי אלימלך, מתחנן כי "יגביהו אותו" ואין כוונתו לנפילה תחת הספסל – שהלא ממנה כבר הגביה אותו רבי אלימלך. הוא רוצה להתעלות, לצאת ממקומו הראשון. כפי שאת שנות התעלותו דאז עבר כפסיבי, בישיבה ארוכה בחדרו, גם כעת הוא רוצה שירימו אותו ויסייעו לו לעבוד את ה'. אלא שרבי אלימלך מסרב בעדינות: "לך לשלום", הוא אומר לו. "ה' יעזור לך, אבל את הדרך תצטרך לעשות בעצמך".

ומהו סוד המטאטא? המטאטא מופיע בתנ"ך בהקשר של פורענות, "וטאטאתיה במטאטא השמד". אם כן, 'יראה של מטאטא' היא יראת העונש מפני "רצועה לאלקאה" (שלא יטאטאו אותי החוצה...). המטאטא הוא הכלי הכי נחות בבית, מטאטא = כלי, סוד המושג 'מלרע' (למטה בארמית) – הטוב הוא 'למעלה' והרע הוא 'למטה'. אכן, המטאטא יכול להיות כלי טוב לניקוי הנפש (בדומה לניקיון החזק שעבר היהודי בסיפור שלנו בבית רבי אלימלך) – מטאטא = כלי = טנא ר"ת טעמים-נקודות-אותיות, כלי התורה, אתם מנקים את הנפש.

כ"ב אדר

האדמו"ר רבי ישראל משה דושינסקיא

יום ההילולא- כ"ב אדר

האדמו"ר רבי ישראל משה דושינסקיא זצ"ל (גאב"ד העדה החרדית בירושלים) – נולד בעיר חוסט (אז בצ'כוסלובקיה, כיום באוקראינה) ביום כ"א כסליו ה'תרפ"ב (1921), כבן יחיד לאביו לאחר שנים רבות של ציפייה ותפילות. נקרא 'ישראל' על שם זקנו רבי ישראל, ו'משה' על שם בעל ה'מהר"ם שיק', רבי משה שיק. מילדותו התחנך לאורם ובברכתם של גדולי הדור. בהיותו כבן עשר התלווה לאביו בביקור אצל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל בשעת חוליו, וקיבל ממנו ברכה מיוחדת לאריכות ימים. ביום ד' באלול ה'תרצ"ג (1933) עלה לארץ ישראל יחד עם אביו, שהתמנה לכהן כגאב"ד העדה החרדית בירושלים, והתחנך בתלמוד תורה "שומרי החומות". לאחר בר המצווה נכנס ללמוד בישיבת "בית יוסף צבי", שנוסדה על ידי אביו, ונחשב לאחד מבחירי תלמידיה. היה שקוד על תורתו במסירות רבה, ולאחר נישואיו נתמנה על ידי אביו לסייע בהנהגת הישיבה ולמסור בה שיעורים. עם הסתלקות אביו בערב חג הסוכות ה'תש"ט (1948), קיבל על עצמו את הנהגת הישיבה והקהילה, והוא בן עשרים ושבע שנים בלבד. בתקופת הנהגתו ביסס את קהילת דושינסקיא כחצר חסידית לכל דבר, הרחיב את מוסדותיה

בארץ ובעולם, ייסד בתי מדרש ומוסדות חינוך, ופעל רבות למען קליטתם וחינוכם של ילדים ויתומים פליטי השואה. בשנת ה'תשכ"ח (1968) התמנה לדיין בבית הדין צדק של העדה החרדית בירושלים. בשנת ה'תשמ"ט (1989) התמנה לכהן כראב"ד העדה החרדית, ולאחר פטירת רבי משה אריה פריינד זצ"ל בשנת ה'תשנ"ו (1996) התמנה לגאב"ד העדה החרדית בירושלים. נוסף על כך שימש כנשיא חברה קדישא פרושים, והיה מקורב לגדולי האדמו"רים והפוסקים בדורו, ובהם האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסאטמר, האדמו"ר בעל ה'בית ישראל' מגור, הגאון רבי דב בעריש וידנפלד מטשעבין והאדמו"ר רבי אהרן רוקח מבעלזא. נודע בפיקחותו, בתבונתו, במידותיו הנאצלות ובדרכי הנהגתו המיוחדות, והנהיג את עדתו בדרכי נועם ושלום. בשנותיו האחרונות סבל ייסורים קשים ומרים, ונפטר ביום כ"ב באדר ב' ה'תשס"ג (2003), בגיל 81. נטמן סמוך לאביו בבית העלמין בשכונת שערי צדק בירושלים, ועל מצבתו נחקק: "ממשה ועד משה לא קם כמשה בישראל". את מקומו במנהיגות הקהילה ובראשות הישיבה מילא בנו, האדמו"ר רבי יוסף צבי דושינסקיא שליט"א.

אביו: האדמו"ר רבי יוסף צבי דושינסקיא זצוק"ל (בעל 'תורת מהרי"ץ', גאב"ד חוסט וגאב"ד העדה החרדית בירושלים). אמו: מרת אסתר ע"ה (בת רבי יואל צבי נייהוז ז"ל). אשתו: מרת אלטא מרים לאה ע"ה (בת הרב החסיד רבי דוד יהושע גרוס זצ"ל, ראש הקהל בסאטמר). ילדיו: שני בנים ושלוש בנות, ובהם האדמו"ר רבי יוסף צבי (ממלא מקומו בהנהגת החסידות וראש הישיבה), רבי מרדכי יהודה (רב הקהילה בבית שמש) ומרת שיינדל ע"ה (הייתה נשואה לרב יוסף עמרם ווייסמאנדל זצ"ל). חתניו: הרב יששכר דב כ"ץ (רב הקהילה וראש הישיבה בוויליאמסבורג), הרב יעקב יחזקיה סופר (רב קהל עדת ישראל בטורונטו). מרבותיו: אביו האדמו"ר רבי יוסף צבי דושינסקיא זצוק"ל, הגאון רבי הענין פאדווא זצ"ל (גאב"ד לונדון), הגאון רבי אליעזר ברנד זצ"ל. מספריו: •תורת מהרי"ם – על התורה.

אביו של רבינו, הגאון הקדוש רבי יוסף צבי דושינסקיא זצ"ל, לא זכה להיפקד בפרי בטן במשך שנים רבות מנישואיו, ובכל פעם שהיה נוסע לרבו הקדוש משינאווא זי"ע, היה מזכיר את עצמו לברכה ולישועה. פעם אחת הגיע לשבות בחצר הקודש בפרשת תצא והתכבד בעלייה לתורה, ורביה"ק משינאווא, אשר כדרכו בקודש קרא בעצמו בתורה, הדגיש באוזניו בהטעמה מיוחדת את התיבות: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ" (דברים כ"ב, ז').

עברו כמה שנים, וזוגתו הראשונה (בתו של בעל ה"לבושי מרדכי" זצוק"ל) עדיין הייתה עקרה ולא ילדה, וכאשר הגיע שוב לשינאווא, בירכו רביה"ק במילים מתוך החומש: "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה..." (שם יא, כא), דבר שהשתומם עליו רבי יוסף צבי מכיוון שהברכה נראתה רחוקה מאוד מלהתקיים באותה שעה. כעבור שנים ספורות נפטרה הרבנית לבית עולמה, ורבי יוסף צבי נישא בשנית לבתו של הרבני מוה"ר יואל צבי נייהוז זצ"ל, וממנה נולד לו בנו יחידו הגה"צ רבי ישראל משה זצ"ל.

כעבור כמה שנים נקרא רבי יוסף צבי לכהן פאר כרבה של ירושלים על מקום הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל שנסתלק אז, וכאן בירושלים זכה להשיא את בנו. כך התקיימו במלואם שני רמזיו של רביה"ק משינאווא זי"ע: הראשון "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ" – שמזיווגו הראשון לא יזכה לבנים אלא מזיווג שני (וכפי שסיפר רבי יוסף צבי, שתיכף בשעת מעשה הבין זאת שמאשתו הנוכחית לא ייפקד), והשני "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה..." – שצפה רביה"ק שייבחר לרבה של ירושלים בארץ הקודש ושם ישיא את בנו.

עובדה זו סיפר רבי יוסף צבי זצ״ל בעצמו בעת שמחת נישואי בנו כ״ק רבי ישראל משה זצ״ל, וכן גאב״ד רבי ישראל משה זצ״ל בעצמו היה מספרה בכל עת, ובפרט בעת שנפגש עם כ״ק מרן אדמו״ר מצאנז-קלויזנבורג זי״ע, או יבדל לחיים טובים כ״ק מרן אדמו״ר מצאנז שליט״א. כמו כן מובא כי גדולי עולם נוספים התפללו על לידתו, וביניהם בעל ה״אהבת ישראל״ מוויזניץ זי״ע, אשר התבטא פעם אודות הילד היקיר ישראל משה בדברי חנה אם שמואל הנביא: ״אֶל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי״. 'זכרונם לברכה' (מאת הרב אהרון פרלוב); עלון/ספר 'לב ישראל'.

בחודש אדר תרצ״ב הפליג אביו, מהרי״ץ דושינסקיא זצ״ל, למסע מיוחד בארץ ישראל, ונטל עמו את בנו יחידו רבי ישראל משה שהיה אז כבן 10 שנים בלבד. הם שהו בארץ בימי הפורים, והילד היניק וחכים נשלח אל רבה הנערץ של ירושלים, הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ״ל, כשהוא נושא משלוח מנות מאת אביו. היה זה ימים ספורים ממש טרם הסתלקותו של הגרי״ח זוננפלד (שנפטר בי״ט באדר תרצ״ב), והגרי״ח הניח את ידיו על ראשו של הילד ובירכו בחביבות יתירה ובאריכות ימים ושנים.

בהספדו על המהרי״ם דושינסקיא זצ״ל, סיפר הגה״צ רבי ישראל גרוסמן זצ״ל כי זכורה לו היטב התקופה בשנת תשי״ב בערך, כשעלו לארץ הקודש המון פליטים ויתומים, ילדים ובחורים צעירים שבורים ורצוצים לאחר שנות סבל ויגון איומות בשואה, אשר התגוללו בארצות נכר ורבים מהם היו מנותקים שנים מלימוד התורה וידיעות בהלכה. כאשר זכו לעלות לארץ ישראל ונרתמו עסקנים מסורים לסדרם במוסדות חינוך תורניים אך נתקלו בקשיים ומכשולים רבים, נחלץ לעזרתם הגאב״ד זצ״ל, פתח בפניהם את שערי הישיבה והתמסר בכל מאודו וכוחו להיות להם לאחיעזר ואחיסמך ולדאוג לכל מחסורם.

במבצע הצלה זה היה כמעט 'חד בדרא', וכפי ששמע מהגה״צ רבי הלל שלזינגר זצ״ל ומהרה״ח רבי יוסף דוידוביץ זצ״ל שנשאו את עול ניהול המוסדות, התקופה ההיא הייתה קשה מאוד מבחינה כספית ומבחינת המחסור במקומות לינה, אך פקודת הקודש של ראש הישיבה הייתה למצוא את כל הדרכים כדי לקבל את הילדים והבחורים הצמאים לדבר ה'. ואכן חפץ ה' בידו הצליח, ומהילדים הללו צמח דור חדש אשר זכה להקים בתים נאמנים בישראל ודורות ישרים העוסקים בתורה ובמצוות, שמהם נתהוותה עדה וקהילה קדושה לשם ולתפארת, וכל זאת תחת עיניו הפקוחות של הגאב״ד זצ״ל שהיה אז צעיר לימים בשנותיו הראשונות בהנהגה, אשר השליך נפשו מנגד, ויט שכמו לסבול וזכה להקים מוסדות תורה וחינוך למאות ואלפים. הובא בספר/עלון 'לב ישראל' (מפי הגה״צ רבי ישראל גרוסמן זצ״ל)

אל הגה״צ רבי ישראל משה דושינסקיא זצ״ל נכנס אחד מתלמידיו לכבדו ב'סידור קידושין' לבנו, שאף הוא היה מתלמידי הישיבה, ותוך כדי דיבור סיפר אבי החתן כי אבי הכלה מתכנן לכבד רב אחר משלו בסידור הקידושין, אך הוסיף מיד כי הוא אינו מסכים לכך ועומד על דרישתו שרק רבינו יסדר את הקידושין. כמובן שרבינו לא רצה בכלל לשמוע על כך, אך הלה, שהיה מקורב אליו ביותר, העז לומר שלא יוותר על דרישתו שנראית בעיניו הגיונית וצודקת בהחלט. עצר אותו רבינו באמצע דבריו ואמר לו: ״אם אכן כדבריכם שהנכם תלמיד 'בית יוסף צבי', כבר היה עליכם לדעת שדרכנו תמיד היא 'ויתור' – גם אם הטענה נראית צודקת״, ואין צורך לומר שהלה נאלץ לקבל את הדין והרב האחר הוא שסידר את הקידושין. מקור: ספר 'לב ישראל'

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט״א (אב״ד רמת שלמה בירושלים) סיפר כי יש באמתחתו מעשה נורא על עוצם מידותיו הנאצלות של רבינו האדמו״ר מהרי״מ דושינסקי זצוק״ל, שכל אימת שהוא נזכר בה

אוחזת בו רעד וצמרמורת. ערב אחד הגיע אל רבינו כדי להזמינו אישית לפאר בהשתתפותו במסיבה תורנית לרגל פתיחת כולל חדש 'מגלה עמוקות' לאברכים מצויינים בחצר שטרויס, מקום שנבנה לפני שנים על ידי הנגיד רבי שמואל שטרויס ז"ל מווילנא והוקדש לתורה ויראה, ורבינו שכיהן כנשיא ההקדש עודד תמיד לשקמו מחדש. הוא אמר לרבינו כי המסיבה תתקיים למחרת בשעה שתים עשרה בצהריים וכי גם הגאב"ד מרן בעל 'מנחת יצחק' זי"ע הבטיח לבוא, ורבינו נענה להזמנה אך לתמיהתו התנגד שישלחו אליו מונית או מלווה כלשהו.

למחרת הופיע רבינו אל המעמד בגפו יחידי ללא שום משמש, ישב שם שעה ארוכה בפנים מאירות כדרכו, התעניין באברכים והאציל את ברכתו. אך סיים ה'מנחת יצחק' את דבריו, הסתודד עמו רבינו כמה דקות, ועזב את המעמד תוך שהוא מתנצל שאינו נשאר עד תום האירוע. כשחזר מן המסיבה כעבור כמה שעות, ראה התגודדות של אנשים רבים סביב בניין ישיבת 'בית יוסף צבי' בשמואל הנביא, ונדהם לגלות כי הציבור ממתין להלווייתה של הילדה אסתר ע"ה, נכדת רבינו (בתו הקטנה של האדמו"ר שליט"א ראש הישיבה), שארונה הגיע כעת מניו יורק.

התברר כי רבינו כבר ידע על הבשורה הקשה והנוראה הזו עוד יום קודם לכן, ובכל זאת הגיע לשמוח בשמחת התורה בהסתר ובלי מלווים שעלולים לעכב בעדו, וכפי שנענה ל'מנחת יצחק' שתמה על הגעתו: "כאשר מדובר בכבוד שמים, אין אני מסתכל על חשבונות ועניינים אישיים שלי". הרב דייטש ציין כי התבייש מאוד על עצם ההזמנה, וכשסיפר למחרת ל'מנחת יצחק' על תחושותיו, נענה ה'מנחת יצחק' בהתפעלות ואמר כי עוד לא ראה מי שכל כך יעזוב וישכח את צערו הפרטי לטובת חיזוק וכבוד התורה, וכשסיפר זאת כעבור יומיים להגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, התפעל ואמר בלשונות: "סיפור כזה יכולים לספר על גדולים מן הדורות הקודמים!". הרב יעקב הייזלר, עיתון 'המבשר תורני' (פרשת שמיני תשע"א); גיליון 'חלקנו בתורתך'.

כ"ד אדר

הגאון הרב אליהו ברוך פינקל

יום ההילולא - כ"ד אדר

הגאון הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל- נולד ב-י"ב טבת ה'תש"ח (1947) בירושלים. בברית נקרא על שם סבו הרב אליהו ברוך קמאי. בצעירותו גדל אצל סביו. למד בתלמוד תורה 'יבנה' בירושלים, כשהיה בן עשר עבר ללמוד בישיבת 'תפארת צבי' שנקראה על שם אב סבו, ה'סבא' מסלבודקה. כחצי שנה לאחר הגיעו לגיל מצוות, עבר על פי המלצת סבו ללמוד בישיבת מיר. סבו, ראש ישיבת מיר, 'שידך' לו כחברותא את הגאון הרב חיים קמיל, והוא ראה בו את אחד מרבותיו. במהלך לימודיו בישיבת מיר התקרב לדודו ראש הישיבה, הצדיק רבי חיים שמואלביץ, ובמיוחד לחתנו הגאון הרב נחום פרצוביץ, איתו למד שיעור בקביעות ובו ראה כל ימיו את רבו המובהק.

ראשי הישיבה הועידוהו למסירת שיעורים בישיבה. מסופר שרבו הצדיק הרב חיים שמואלביץ אמר לו בצעירותו שעליו חלה חובה מיוחדת להעמיק בחומר הנלמד, משום שאצלו זה לצורך הרבים, שיזדקקו לו כמוסר שיעורים. הגאון הרב נחום פרצוביץ למד עמו בחברותא את כל חלקי הש"ס, כולל מסכתות

שלא נלמדו במסגרת הישיבה. בקיץ ה'תשכ"ז עבר ללמוד בישיבת פוניבז'. גם שם קבע שיעור קבוע עם אחד הר"מים, הגאון הרב מרדכי שלמה ברמן. כאשר חותנו של הרב ברמן, מרן הרב יעקב ישראל קניבסקי, היה מגיע לבית הרב ברמן, היה משוחח עם רבינו בסוגיות הנלמדות באותה עת והביע את התפעלותו ממנו. ראש ישיבת פוניבז', הגאון הרב שמואל רוזובסקי, היה מכנהו 'אליהו ברוך בתראי' - על משקל אליהו ברוך קמאי. כמו כן היה מקורב לראש הישיבה הגאון הרב ברוך דב פוברסקי. לאחר מכן חזר ללמוד בישיבת מיר. בשנת ה'תשל"ג (1973) התחתן. בעת מחלתו של רבו הרב פרצוביץ, רבינו התחיל למלא את מקומו במסירת שיעורים לתלמידים שרצו להמשיך ללמוד בדרך הלימוד של רבי נחום. לאחר פטירת רבו התמנה לאחד מראשי הישיבה בישיבת מיר והמשיך במסירת שיעורים. נפטר ב-כ"ד אדר ב' ה'תשס"ח (2008). חי כ-61 שנים. ציונו בהר המנוחות בירושלים.

סבא (מצד אביו): ר' אליעזר יהודה (ראש ישיבת מיר). **אביו:** ר' משה פינקל. **אימו:** מרת נחמה איידל (בת ר' מרדכי דוד לוין, מח"ס 'דרכי דוד', שימש כראש ישיבת 'עץ חיים' בירושלים). **אשתו:** בתו הרב שלמה גלמן מארצות הברית (חתנו של האדמו"ר מסטרטין רבי משולם פייביש לנגנר). **מרבותיו:** הגאונים ר' חיים קמיל, ר' חיים שמואלביץ, ר' נחום פרצוביץ, ר' שמואל רוזובסקי, ר' ברוך דב פוברסקי. **חברותא:** הגאון ר' מרדכי שלמה ברמן. **מספריו: שיעורי רבי אליהו ברוך**- על מסכתות בש"ס: מסכת קידושין, בבא בתרא, יבמות, גיטין, סוכה, מכות, בבא קמא בבא מציעא. **משולחן רבי אליהו ברוך**- על התורה ועל המועדים. **אפיריון שלמה**- הלכות חופה וקידושין. **פותח שער**- ביאורים בהלכות תשובה לרמב"ם. **ברכת הפסח**- ענייני חג הפסח. **ברכת אליהו**- עניינים שונים. **ידי משה**- לזכר אביו, עם חידושים מתלמידי הישיבה. **יציאות השבת**- בענייני מסכת שבת.

הגאון רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל סיפר בהספדו על הגאון רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל, וכך היו דבריו: לפעמים הגאון רבי אליהו ברוך היה נוסע לארצות הברית, לא למטרת איסוף כספים, אלא שהיה נוסע לבית חמיו זצ"ל שגר בארצות הברית. רבי אליהו ברוך היה תלמיד חכם גדול ומופלג ואמר שם שיעורים בהיכלי התורה, ויש גם כמה עניינים מדבריו ששמעתי ובאמת ראויים הדברים למי שאמרם.

באחת הפעמים שהוא מסר שיעור באחת הישיבות באמריקה, השתתף שם עשיר גדול מאוד. אחרי שחזר רבי אליהו ברוך מהשיעור לאכסניה שלן בה, העשיר דאג להשיג את מספר הטלפון שלו, חייג אליו ואמר: "דע לך, התרשמתי מאוד מהשיעור שלך. הייתי רוצה מאוד להיפגש איתך".

העשיר שאל את רבינו מתי הוא יכול להיפגש איתו. מטבע הדברים אם עשיר כזה היה מטלפן אלינו, סביר להניח שהיינו עושים את כל המאמצים כדי להיפגש איתו כי היינו חושבים אולי יצא משהו מהפגישה הזאת, אולי הוא יתרום סכום כסף גדול, אולי נזדקק לו לעתיד והוא יוכל לעזור לנו. רבי אליהו ברוך השיב לו: "נעים לי מאוד לשמוע, אבל אין לי זמן... סדר היום שלי תפוס, כל היום שלי מלא. אין לי זמן".

העשיר מתפלא על תשובתו ושואל שוב, "אולי בכל זאת תוכל לפנות עבורי זמן?" ורבינו עונה לעומתו בחזרה: "לא, אני ממש מצטער אבל סדר היום שלי ממש עמוס". מה שרבינו אמר אכן לא היה בזה שום גוזמה, גם שם, כשהוא נמצא בארצות הברית יש לו כל הזמן חברותות וגם שיעורים שהוא לומד לעצמו. זה כבוד התורה - התורה עומדת מעל הכול! עשיר פה, עשיר שם. אבל אחרי הכול היום הוא כאן ומחר הוא בקבר, והכול מדומה, מדומה, מדומה...

את הפסוק "טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף" את זה יכול להגיד רבי אליהו ברוך פינקל, נשמתו עדן. המיליונר ההוא רצה לבוא להיפגש איתו, והוא השיב לו "אין לי זמן, אני יושב ולומד... אין לי זמן!" בדרך

כלל, אם כזה גביר רוצה להיפגש, זה יכול להיות 'פגישה נושאת פירות', יכולה לצמוח מזה תועלת ואם לא עכשיו אז לבטח לעתיד לבוא, אבל רבי אליהו ברוך אומר "אין לי זמן". (מעובד מתוך 'בנתיבות ההלכה')

כ"ה אדר

המקובל רבי אברהם רוויגו - הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ה באדר

רבי אברהם רוויגו נולד ה'ת"י (1650) בקירוב; נפטר ב כ"ה באדר ה'תע"ד, 12 במרץ 1714) היה מגדולי מקובלי איטליה במאה ה-17. כיהן כראשון לציון השלישי.

הוא נודע בעושרו והרבה לעסוק בצרכי ציבור לצד לימודיו. בערוב ימיו עלה לארץ ישראל עם קבוצה וייסד בה ישיבת חכמים ללימודי קבלה, רבני ירושלים שלחוהו לאחר שנים אחדות כשד"ר עבור עניי העיר, ובאחת מנסיעותיו נפטר.

הספר אשל אברהם הוא ספר קבלה שחובר על ידי רבי מרדכי אשכנזי, ממקובלי איטליה, בו סיכם את עניני הקבלה ופירוש מאמרי הזוהר כפי שקיבל מרבו, המקובל רבי אברהם רוויגו, תלמידו של המקובל הנודע רבי משה זכות.

הספר נדפס לראשונה בפיורדא, בשנת תס"א, (1701), ובעקבות כך הוא מכונה בכתבי רבותינו נשיאינו בשם 'אשל אברהם (פיורדא)', להבדילו מהחיבורים ההלכתיים המכונים אף הם בשם זה

אחד מגדולי המקובלים באיטליה בדור שקדם לבעל שם טוב, היה רבי אברהם רוויגו, שנודע גם בעושרו ועסק בצרכי ציבור.

רבי אברהם היה תלמידו של רבי משה זכות.

לאחר נישואיו אירח בביתו בעיר מודינה בדרך קבע חכמים, מקובלים ושליחי ארץ ישראל, והחזיק בביתו ישיבת חכמים שתורתם קבע, ובתוכם היה רבי מרדכי בן רבי יהודה לייב אשכנזי, שהעלה על גבי הכתב ביאורים בעניני קבלה שונים ופירושים למאמרי הזוהר, כשאת הספר קרא על שם רבו 'אשל אברהם', ובכך רומז לענפים שונים של 'עץ' תורת הקבלה.

בהקדמה שצירף לחיבורו, עיטר בשבחים רבים את מורו ורבו, ובין הדברים כתב שכפי שאברהם אבינו היה 'יחיד בדורו' כך גם רבו, וכפי שאברהם האכיל עוברים ושבים והעניק להם גם מאכל גשמי וגם מזון רוחני שחיזק אצלם את האמונה, כך גם רבו 'האכיל' אותו ופרנס אותו ואף לימד אותו את יסודות האמונה וסודות התורה.

בשנת ת"ס יצא רבו רבי אברהם לגרמניה לשם הדפסת הספר, ובשנת תס"א הוא הודפס בפיורדא.

הרב אברהם רוויגו למד אצל רבי משה זכות. בביתו בעיר מודינה היה מארח דרך קבע, חכמים, מקובלים ושליחי ארץ ישראל. כמו כן החזיק בביתו ישיבת חכמים שתורתם קבע. אחד מהם היה רבי מרדכי אשכנזי אותו פרנס במשך כמה שנים.

בשנת 1700 יצא לגרמניה לשם הדפסת ספרו של תלמידו רבי מרדכי אשכנזי על ספר הזוהר בשם "אשל אברהם". בהקדמת הספר מעיד המחבר כי את כל ידיעותיו בקבלה למד ממורו רבי אברהם ולפיכך קרא לספר על שמו. עם שובו החל רוויגו בהכנות לעלייתו לארץ, ושלח את תלמידו רבי מרדכי לארץ ישראל על מנת שיסדר מקום דירה עבור הישיבה שרצה להקים. במסגרת זו אף הפקיד את כל ממונו בידי הבנקאי הווינאי שמואל אופנהיים כדי להתפרנס מהרווח בארץ ישראל. אולם בעקבות הלשנה של אויביו לממשלה ברומא נאלץ לדחות את נסיעתו.

בין השנים 1700 ל-1701 לימד אברהם רוויגו קבלה בבית הכנסת של שניאור פרום אביו של הירש פרום, בעיר פירט שבבוואריה.

בשנת 1702 הפליג מליוורנו יחד עם שיירה מבני משפחתו ובאי ביתו ועם משפחתו של רבי מרדכי אשכנזי ותלמידיו סה"כ כ-25 איש לנמל יפו כדי לעלות לארץ ישראל. נסיעתו נעשתה בחשאי מפחד השלטונות ורבי אברהם עלה על הספינה רק לאחר שזו הפליגה מן החוף באמצעות ספינה קטנה.

כשהגיעה שיירתו לירושלים הייתה בה מגפת דבר בה נספו מרדכי אשכנזי אשתו ובתו.

הרב אברהם רוויגו ייסד בירושלים ישיבה מיוחדת ללימוד תורת הסוד ועל חכמי הישיבה נמנו בעיקר חכמים מסיעתו של רבי יהודה חסיד.

מפני קשריו והשפעתו של הרב רוויגו באיטליה ובארצות אשכנז, שלחו אותו רבני ירושלים בשליחותם כשד"ר לארצות אירופה בעיקר אל איטליה, הולנד, צרפת ואנגליה. שלא כמו רוב השלוחים, יצא הרב רוויגו למשימה זו בהתנדבות מלאה ללא קבלת התמורה הגבוהה אשר נהוג היה לשלם לשליחים. היות שהוא הצליח מאוד בשליחותו, חזרו ושלחו אותו פעמיים נוספות לאותם מקומות, ובשליחותו השלישית נפטר בהיותו באמצע דרכו בעיר מנטובה.

כ"ו אדר

הרב חכם יעקב דבראשוילי

יום ההילולא - כ"ו אדר

הרב חכם יעקב דבראשוילי זצ"ל- נולד בשנת ה'תרס"ב (1902) בעיר צחינוואלי שבגאורגיה. את תורתו ינק מהרה"ג ר' אברהם חולאס. בפרק זמן קצר רבינו שהתברך בכישרונות תפס את לימוד הגמרא וההלכה. שלט בכמה מסכתות בש"ס עם מפרשיהם ראשונים ואחרונים. היה בקי בתנ"ך בעל פה. המדרשים היו מונחים בזיכרונו כאילו למד אותם זה עתה. כשהגיע לגיל מצוות משפחתו עברה לכותאיסי, שם למד בישיבה שהקים הרב שמואל הלוי לויטין (שליחו של האדמו"ר הרב שלום דבער שניאורסון מליובאוויטש). כעבור זמן התמנה בעצמו למגיד שיעור בישיבה. בשנת ה'תרע"ז (1917) נסע ללמוד למשך תקופה בישיבת 'תומכי תמימים' ברוסטוב על הדון בחצרו של האדמו"ר הרש"ב. לאחר שובו לעיר כותאוסי בשנת ה'תשכ"ה (1965) התמנה למנהיג הרוחני של יהדות גאורגיה. רבינו ניהל את החיים היהודים ללא מורא ולא נכנע למרות השלטון הקומוניסטי שרדפו אותו וכללו מאסר ועינויים קשים תוך שהוא מגלה מסירות נפש לשמירת היהדות.

לאחר ניצחון מלחמת ששת הימים רבים מיהודי גאורגיה ביקשו לעלות לארץ. מאבקם של יהודי גאורגיה הוביל לשינוי היסטורי בעמדת השלטונות הסובייטים. במהלך שנות ה-70 היתה עלייה מסיבית לישראל. כ-30,000 יהודים גאורגים עלו לישראל. השלטונות הקומוניסטים פחדו מאוד ממאבקם של יהודי גאורגיה ושלחו משלחת כדי לרכך את היהודים ללא הועיל. בשנת ה'תשל"ב (1972) עלה לישראל וקבע את מגוריו בירושלים. משנת ה'תש"מ (1980) כיהן בתפקיד הרב הראשי של יהודי גאורגיה בישראל ורב העדה הגאורגית בירושלים. שימש בתפקיד זה עד יומו האחרון. היה פעיל מרכזי להפצת תורה ויהדות בקרב עולי גאורגיה בישראל. מסר נפשו על תורת ה'. השיב רבים מעוון. הרביץ תורה בישראל. נפטר ב-כ"ו אדר ה'תשמ"ח (1988). חי כ-86 שנים. ציונו בחלקת יוצאי גאורגיה בבית הקברות בהר הזיתים בירושלים. על שמו נוסדו בירושלים בית מדרש ומוסדות 'קול יעקב'.

אביו: החסיד ר' רחמים. **אמו:** מרת אסתר. **אחיו:** ר' משה, ר' מיכאל ור' גבריאל. **מרבותיו:** ר' אברהם חולאס (תלמידו ושליחו של הגאון הרב יצחק אלחנן ספקטור).

ליל פורים ה'תשי"ג (1953). את חג הפורים רבינו 'חגג' בחקירה מתישה נוספת בכלא בטביליסי. חוקריו היכו אותו באכזריות. לאחר שעות הוחזר לתאו חבול ופצוע בכל גופו. בקושי רב הצליח לקרוא את מגילת אסתר מהזיכרון. בטרם הספיק לנמנם כרבע שעה וכבר העירו אותו. "קצינים בכירים מחכים לך ואתה ישן?!", הסוהר צעק עליו. רבינו היה אהוב ונערץ על בני קהילתו. נוסף על גדולתו בתורה ניחן בפיקחות רבה וידע למצוא נתיב לליבו של כל אדם. עשרות שנים שימש בתפקידו, ושם דגש על הרבצת תורה לרבים והכשרת דור חדש של רבנים. בדרך כלל היה יושב בבית המדרש ומלמד תורה.

כאחד מחסידי הרבי הריי"צ מליובאוויטש ידע שהוא על הכוונת של המשטרה החשאית. ב-כ"ח טבת ה'תשי"ג אדם לבוש כאיכר נכנס לבית הכנסת וביקש מרבינו לצאת עימו החוצה. בחוץ הזר פתח כמה מכפתורי חולצתו ותחתיה נתגלו מדי שוטר. "אתה עצור", השוטר המוסווה פקד והוביל את רבינו לתחנת המשטרה. המעצר התבצע בעורמה כדי שלא להתסיס את בני הקהילה.

היו אלה ימי 'עלילת הרופאים'. השלטון הקומוניסטי רקם עלילה שרופאים יהודים ביקשו להרעיל את סטאלין ואת הצמרת המדינית של בריה"מ. בעקבות זאת מנהיגים יהודים בכל רחבי המדינה נעצרו. בתחנת המשטרה רבינו פגש עוד כעשרה מחכמי העדה, שנאסרו גם הם באותו יום בתואנה אחרת. הוא הופרד מהם והוכנס לתא מבודד, קטן ומצחין. העילה הרשמית למאסר היתה משפט שאמר לתלמידו, חכם בצלאל בבלאשוילי. השניים עברו בכיכר העיר שבה עמד פסל ענק של לנין. באותו יום הורידו את הפסל והעמידו במקומו את פסלו של סטאלין. חכם בצלאל הביע את תימהונו ורבינו השיב: "כבר אמר שלמה המלך 'טוב הכלב החי מהאריה המת'". באותו יום חכם בצלאל השתתף בברית מילה. הוא סיפר לנוכחים את האימרה ששמע מרבינו. המשתתפים לא ידעו כי בתוכם שהה סוכן חשאי. רבינו הואשם כי כינה את לנין 'אריה' ואת סטאלין 'כלב'... כשנקרא לחקירה שנייה בליל פורים, עשה בקושי רב את הדרך לחדר החקירות. חבורת קצינים דרשה ממנו להודות בכל ההאשמות והוא סירב. אחד החוקרים הורה לו להתקרב אליו. רבינו התקרב ומצא את עצמו מול תנור שפלט חום רב. המעבר החד מהקור לחום גרם לו להתעלף. רופא הוזעק כדי להשיב את רוחו. כשהתאושש מעלפונו הקצין הבכיר הורה להמשיך בחקירה. רבינו ביקש רשות לדבר. הוא סיפר להם כי פעם אחת הגויים העלילו על היהודים ששחטו נער נוצרי כדי להשתמש בדמו לאפיית מצות. בעקבות העלילה נעצרו רב הקהילה ונכבדיה. הרב, שהיה ישיש וחולה, לא יכול היה לעמוד בעינויים הקשים, והודה באשמה, כדי להיפטר מייסוריו.

"החוקרים היכו אותו כשם שהחוקרים שלכם היכו אותי", אמר ותוך כדי דיבור משך כלפי מעלה את קצות מכנסיו כדי שהחוקרים יראו את רגליו המלאות כוויות. המראה היה מחריד כל-כך, עד שהחוקרים לא יכלו להביט ברגליו. "המלך ציווה לגזור על כל הנאשמים עונש מוות אכזרי, והוא התכבד לבצע את גזר הדין. כאשר ניגש לעשות זאת לקה לפתע בליבו והתמוטט. לאחר שהתאושש, הבין כי יד ה' הייתה בו. הוא ציווה לחקור חקירה חוזרת, ואז האמת יצאה לאור". הקצינים הבינו היטב את הרמז. אחד מהם שאל: "מדוע האלוקים שלך לא מעניש את החוקר שעינה אותך?!". רבינו השיב: "אני לא ראוי שיעשו לי נס מהשמיים כמו לאותו רב, אבל ברור לי כי יום יבוא והקב"ה ינקום את נקמתי מאותו חוקר רשע".

החקירה הסתיימה ורבינו הוחזר לתאו. למחרת רבינו נחרד שוב למשמע שקשוק המפתחות בדלת חדרו. למרבה פליאתו הוא הובל לחדר נקי ומאוּורר. הושיבו אותו ליד שולחן שעליו היו ערוכים פירות ודברי מאכל. הוא הבחין כי הקצינים מביטים בו ביראת כבוד מהולה במורא. עד מהרה נפתרה התעלומה, **התברר כי בבוקר בתו של החוקר שעינה אותו נפלה לתוך חבית מים רותחים. היא נכוותה קשות ומתה. אשת החוקר כשראתה את האסון קפצה מהחלון אל מותה. עוד באותו יום, בעיצומו של יום פורים רבינו שוחרר והושב לביתו ולתפקידו.** כעבור ימים אחדים נודע כי באותו פורים מת הצורר סטאלין, וליהודים הייתה אורה ושמחה. (מעובד מתוך 'יהדות הדממה')

כ"ז אדר

רבי רפאל משה בולה - הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ז באדר

רבי **רפאל משה בולה** סלוניקי - כ"ז באדר תקל"ג, 20 באפריל 1773, ירושלים היה רב מחכמי ירושלים. שימש תקופה קצרה בתפקיד הראשון לציון.

מיצירתו התורנית נודע בעיקר ספרו "גט מקושר" העוסק בהלכות ומנהגי גירושים וגיטין. נולד ככל הנראה בסלוניקי לרב יוסף בולה (נפטר א' בחשוון ה'ת"ק), נשא את בתו של הרב שמואל קמחי. בצעירותו שימש תקופה מסוימת כרב באנקונה, שבמארקה, איטליה. עלה לארץ ישראל, והשתקע בירושלים.

בשנת תקי"ב (1752) יצא כשד"ר היישוב הירושלמי לטורקיה. במהלך שהותו בה הדפיס בקושטא את ספרו הראשון, קובץ הדרשות "חיי עולם". מדבריו בהקדמת ספרו זה עולה שבתקופתו גבר קצב העלייה לירושלים, והדבר עורר את חמתם של הערבים המקומיים.

חזר לירושלים והיה מחכמי ישיבת "נוה שלום", לאחר פטירת ראש הישיבה הקודם, רבי ישראל יעקב אלגאזי בקיץ תקט"ז, התמנה במקומו כראש הישיבה. בשנת תקי"ח הוא מוזכר בתואר נשיא הישיבה

בשנת תקכ"ז הדפיס בקושטא את ספרו "גט מקושר", ספר זה הקנה לו פרסום נרחב גם בעולם התורה באירופה. אולם אף שהספר עוסק לפרטי פרטים בצורת סידור הגירושים מן הפן ההלכתי, וזכה לשבחים רבים מחכמי דורו.

הוא לא התקבל כספר-עזר מעשי במערכת בתי הדין, יש שתולים זאת בכך שלא פוצלו ההלכות המעשיות לפרטיהן, מנימוקי הפסיקה, מה שמקשה מאוד את הקריאה השוטפת.

בשנת תק"ל חתם על איגרת שליחותם של ר' יום טוב אלגאזי ור' יעקב חזן.

ביום י"ח באב תקל"ב, נפטר הראשון לציון רבי חיים רפאל בן אשר, והוא התמנה תחתיו לכהונת הראשון לציון. באותה עת שרר בירושלים רעב, וכמה מאות מתושביה מתו כתוצאה מהרעב וממחלות נלוות. גם רבי רפאל משה בולה היה בין החולים.

הוא נפטר בירושלים ביום כ"ז באדר תקל"ג, 20 באפריל 1773 ונטמן בהר הזיתים;

בח' בניסן תקל"ז (15 באפריל 1777) נפטרה רעייתו זינבול ונטמנה לצדו.

בנו היה רבי שלמה בולה, מחבר הספר "לחם שלמה" (שאלוניקי תקנ"ה). בתו נישאה בזיווג שני לרב יום טוב אלגאזי, מדייני בית דינו ויורשו בתפקיד הראשון לציון.

רבי רפאל משה בולה שימש זמן קצר בתפקיד הראשון לציון, כפי הנראה מדובר היה במינוי של פשרה זמנית. עם פטירת הראשון לציון רבי רפאל מיוחס, ציווה למנות את הרב יום טוב אלגאזי שהתגורר בירושלים ונחשב לאחד מגדולי התורה. נראה שבתקופת ביניים זו מונו לתפקיד הרבנים חיים רפאל בן אשר, ואחריו רבי רפאל משה בולה. לאחר פטירת הרב בולה, מונה לתפקיד הרב אלגאזי, ופרצה מחלוקת סביב המינוי. המחלוקת נפתרה כאשר הלכה לעולמה אשתו של הרב מיוחס הבן, הוא נשא בזיווג שני את בתו של הרב אלגאזי והשנים נעשו לידידים טובים. לאחר פטירת הרב אלגאזי, מונה הרב מיוחס הבן לכהונת הראשון לציון.

כ"ט אדר

הרה"ק רבי שלמה הכהן רבינוביץ' מרדומסק

יום ההילולא - כ"ט אדר

נולד בשנת תקס"א לרבי דוב צבי הכהן ולרעייתו פרומט, שהיו ממשפחת מתנגדים מיוחסת. בילדותו התחנך בפיוטרקוב אצל רבי אברהם צבי, מחבר "שו"ת ברית אברהם", ואצל רבי דוד חריף בעל "בית דוד" – מתלמידיו של "היהודי הקדוש". בפיוטרקוב נמשך רבי שלמה לחסידות, ועסק גם בכתיבת חידושים ופלפולים. הצדיק נשא לאשה את הרבנית גיטל בת רבי שמואל מבארזילוב, ולאחר חתונתו הלך להתגורר אצל אביו בפשדבורז' ושימש כמלמד עד שנת תקצ"ד. בתקופה זו התקרב מאוד לסבא קדישא מרדושיץ שהיה רב העיירה, ובשנת תקצ"ד מונה לרב ברדומסק. בשנת תר"ג נפטר הרבי מרדושיץ, ורוב חסידיו קבלו עליהם את מרות רבי שלמה – בעוד הוא עצמו התקרב לרבי משה מלעלוב, עד עליית רבי משה לארץ בשנת תרי"א. התפארת שלמה נודע גם כ"בעל תפילה" ומלחין נפלא, ומסופר שאחרי פטירת החידושי הרי"מ מגור, בכ"ג באדר תרכ"ו, אמר שמקובל אצלו שכשיסתלק צדיק הדור יקראו לו להיות בעל תפילה בקבלת שבת בשמים. אכן, בליל שישי של אותו שבוע, כ"ט אדר, נפטר רבי שלמה. בנו רבי צבי מאיר ירש את רבנות העיר רדומסק, ואילו בנו השני, רבי אברהם יששכר בער, מונה כרבי וכממשיך שושלת רדומסק.

סיפר נכדו של התפארת שלמה:

פעם בא אליו חסיד אחד, ת"ח גדול, בקובלנא על כך שיש לו בת גדולה והגיעה לפרק בתולה נישאת, ולרש אין כל. החסיד נתן לו פיתקא, וכתב בתוך הפיתקא כי הוא "עני". כאשר קרא רבי שלמה הפיתקא, התחיל לומר: הא, הא? עני! צא תיכף מביתי! עני חשוב כמת, והלא אני כהן! צא מהר...

האיש נתבהל, ורץ החוצה מחמת פחד. וצעק הצדיק אחריו, בא נא, בא נא, הלא בוודאי אתה מת מצוה, וכהן מותר לטמאות למת מצוה... ונעשה צחוק. אמר הרבי: מאין לך לחם לאכול, שאתה שואל ודואג על החתונה? ולחם יש לך?

האיש החל מגמגם בלישניה, והשיב: הלא לאמונה, רבינו, כי גם לחם אין לי. אא"ז שאלו, אבל הלא אתה עושה המוציא בכל יום, ומאין לך לחם לעשות המוציא? השיב האיש, שעיקר פרנסתו והצלחתו ללחם המוציא היא רק מה שזוגתו מפרנסת אותו בקצת רווחים שמרווחת. טוב, טוב! צעק הצדיק, ראו נא, אשתו מפרנסתו! כבר ראינו המסחר הטוב שעשה אדם הראשון שאשתו נתנה לו לאכול, ואתה אומר שאשתך מפרנסתך!... ומאין באמת לה הרווחים?

השיב: אשתי הולכת לחצרות של אדונים, ומוכרת שם ירקות וכדומה, ומזה מרווחת קצת ללחם המוציא. השיב הרבי: אם כן אפוא, "וחצרות ודי זהב". שאם הולכת בחצרות, הלא די זהב, לך וסע לביתך והשם יעזור לך שאשתך תצליח בדי זהב.

האיש נבהל ונרעד ונסע לביתו, ואשתו שאלתו: מה הבאת מן הרבי? ולא ידע מה להשיבה.

אבל ראו זה פלא, כי לאחר זמן קצר, פתאום באה אשתו לביתו והראתה לבעלה: ראה! זה מצאתי בחצר האדון היום. איזו חבילה מונחת בבוץ. הם פתחו התכריך ונבהלו: כי מצאו שם שלש מאות זהובים, אשר בזמן העבר היה זה סכום חשוב. נתן החסיד ק"ן זהובים לנדוניא והוצאות החתונה, ומהשאר עשה מסחר, והצליח כל ימי חייו.

עד אחר פטירת הצדיק החזיק החסיד את המעשה בסוד, ואז בא לבנו אדמו"ר בעל חסד לאברהם זצ"ל, וסיפר לו זאת לעיני כל. ואמר אדמו"ר זצ"ל: מה לנו לדבר מאבי זצ"ל? אבי זצ"ל היה "איש פלא", שהוציא והשתמש כל רוח הקודש וכל מופתיו ונפלאותיו רק עם הפתגמים שלו, למען לא ירגישו בזה כלל, כי מופת הוא, עכ"ד.

מדוע הפחיד רבי שלמה את העני, והבריח אותו החוצה? אם רצה בסך הכל להסתיר את רוח הקודש שלו, לא יכל לנקוט בדרך מתונה יותר?

ניתן לומר, כי בכדי להפוך את מזלו של העני לטוב, הוכרח הצדיק לבטל ו"לאיין" את מהותו הקודמת. הוא עשה זאת על ידי הכרזתו כמת וגירושו מהחדר, ולאחר שהפך ל"מת מצווה" חזר לחיים חדשים: שהרי על המצוות נאמר "כי הם חיינו"... כך יכל הרבי להמשיך לו את הישועה ולשנות את חייו. ומלבד זאת, ללבוש המשונה הזה שלבש המופת ישנו תפקיד נוסף: "רבה, מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, ובדחי רבנן". כשם שבטרם השיעור פתח רבה בבדיחה, כדי לעורר את התלמידים ולהרחיב את דעתם, הפיח הרבי מרדומסק חיים חדשים ב"מת המצווה" שלו. אך בניגוד לרבה, שלאחר הבדיחה ישב באימה למסור את שיעורו, הקדים רבי שלמה את האימה לצחוק ויצר בכך תהליך של "פחד יצחק" – בו הפחד עצמו נמתק בצחוק משחרר. עוד יש לומר, כי כוחו המיוחד לשמח ולבדח את הדעת בקדושה בא לו דווקא מהיותו כהן – השייך למידת החסד.

רמז נוסף הטמון בבדיחת הקודש של הצדיק, מגלה כי יש כאן תיקון של חטא אדם הראשון, שהביא מוות (ועניות...) לעולם. החטא היה על ידי האשה, שנתנה לאדם לאכול מפרי עץ הדעת. אך כאן, האשה מפרנסת בקדושה תלמיד חכם וחסיד – ובזכותה דווקא תבוא הישועה.

ניסן

ב' ניסן

הרה"ק שלום דובער שניאורסאהן מליובאוויטש משיח שבדורו

יום ההילולא - ב' ניסן

רבי שלום דובער שניאורסאהן מליובאוויטש, האדמו"ר החמישי בשושלת חב"ד, משיח שבדורו. נולד להוריו, רבי שמואל שניאורסאהן — הרבי מהר"ש — והרבנית רבקה, ב־כ' מרחשון תרכ"א. בברית המילה שלו נתן לו סבו, אדמו"ר הצמח צדק, את הכינוי רש"ב. לאחר פטירת אביו קבל עליו את הנשיאות באופן חלקי, ולאחר 11 שנים באופן מלא. תחילה ניהל את חצרו בליובאוויטש ובאחרית ימיו ברוסטוב. הקים את ישיבת 'תומכי תמימים' בליובאוויטש וכן את ישיבת 'תורת אמת', תחילה בחברון ואח"כ בירושלים. הסתלק ביום ב' ניסן פר"ת ונטמן בבית העלמין ברוסטוב. את מקומו מילא בנו יחידו הרבי הריי"צ. בין ספריו הידועים: המשך תרס"ו, המשך תער"ב, קונטרס העבודה, קונטרס 'ומעין' וקונטרס 'עץ החיים'.

יעקב היה נער מאחת מעיירות רוסיה. הוא הקדיש את עתותיו לתורה וראה הצלחה רבה בלימודו. באותה עיירה התגוררו כמה מחסידי ליובאוויטש, שניסו מדי פעם לשכנע את הנער המוכשר לבוא עמם אל רבם, רבי שלום בער. יעקב, שגדל בבית "מתנגדי", סירב. "איני זקוק לרבי", השיב, "וגם כשמתעוררת אצלי קושיה קשה בגמרא, אני מתעמק ומגיע לפתרונה בכוחות עצמי".

אך לאחר הפצרות מרובות נעתר יעקב והלך עמם לליובאוויטש. הם הגיעו לקראת שבת, והאווירה דבקה ביעקב שחש בשבת הזו התעלות שלא הכיר. עם צאת השבת הלכו החסידים להיפרד מהרבי כנהוג, וגם יעקב הכין פתקה אישית והתכונן להיכנס אל הרבי.

כשנכנס פנימה, ראה את הרבי יושב ומעיין בספר. הרבי לא הרים את עיניו כדי להסתכל עליו. יעקב התקרב בהיסוס אל שולחנו של הרבי והניח עליו את פתקתו. הרבי המשיך לעיין בספר כאילו לא הבחין בו כלל.

לפתע קם הרבי והחל להתהלך בחדר אנה ואנה, כשהוא מדבר לעצמו: "זה הוא! זה לא הוא!... זה הוא! זה לא הוא!... זה הוא!...". לאחר מכן שתק הרבי במשך כמה דקות, ואז בטון החלטי ותקיף קבע: "זה לא הוא!" וחזר והתיישב על כיסאו.

יעקב יצא מחדרו של הרבי נבוך ומבולבל. לא זו בלבד שהרבי לא התייחס אליו, גם הדברים הסתומים ששמע לא הרפו ממנו וכל העניין נותר בעיניו כחידה.

יום אחד הגיע לידיו של יעקב עיתון שבו הוצגה חידה מתמטית קשה מטעם אוניברסיטת פטרבורג. הובטח בה כי כל הפותר נכונה את החידה יזכה בפרס נכבד של 300 רובל. יעקב חד השכל ראה בכך אתגר מרתק, התעמק בחידה עד שהגיע לפתרונה, ושלח את הפתרון לכתובת האוניברסיטה.

כעבור זמן מה קיבל מכתב מאוניברסיטת פטרבורג ובו נכתב כי תשובתו הנכונה זיכתה אותו בפרס. למכתב צורפו כרטיס נסיעה ברכבת והזמנה לפגישה עם ראש הפקולטה למתמטיקה.

כאשר הופיע יעקב בפני נציגי האוניברסיטה, הם נדהמו לראות מולם צעיר יהודי בלבוש מסורתי. עד מהרה עמדו על כישרונו הגדול, ולאחר שהעניקו לו את הפרס הציעו לו להישאר באוניברסיטה ולהשתלם במתמטיקה חינם אין כסף. ההצעה קסמה ליעקב והוא נעתר לה.

בימים הראשונים לשהותו בפטרבורג הוסיף יעקב לדבוק בלבושיו ובאורחות חייו, ואפילו קבע עיתים לתורה לצד התעמקותו בלימודי המתמטיקה.

אולם ככל שהתקדם בלימודיו ומעמדו האקדמי והחברתי התבסס, התרחק מיהדותו. הוא החל להשיל מעליו את סממניו החיצוניים, ובהדרגה הפסיק ללמוד תורה ולקיים מצוות. כעבור כמה שנים הוצע ליעקב להתמנות לפרופסור בכיר למתמטיקה באוניברסיטה. כדי לזכות בכך נדרש להמיר את דתו, ובגלל שהיה כה רחוק מיהדותו הסכים לכך. לאחר מכן התחתן עם אישה נוכריה.

ברבות הימים החל מצפונו של יעקב מייסרו והוא התחרט על מעשיו, אבל לא היה מסוגל להגיע לכלל החלטה מעשית על שינוי. באותם ימים גוי שנתגייר, ואפילו יהודי מומר ששב לדתו, היה צפוי לעונש מוות.

יעקב הרבה לצאת לציד, עיסוק שגרם לו רוגע והשכיח ממנו לזמן קצר את ייסורי נפשו. פעם אחת בעודו רכוב על סוסו, החל הסוס לדהור במהירות עצומה ויעקב איבד את השליטה בו. הסוס הוסיף לדהור ולהשתולל, ויעקב חש שאם לא יארע לו נס חייו יגיעו לקיצם. באותה שנייה גמלה בלבו החלטה לשוב בתשובה שלמה, ואז באורח פלא הסוס בלם את דהרתו ונעצר כליל.

נאמן להחלטתו, עוד באותו לילה אסף יעקב מעט כסף וצרור מיטלטלים, עזב את אשתו הנוכריה ויצא לעבר הלא נודע. הוא נדד ממקום למקום, חושש מכל אדם ומכל רחש. היה לו ברור שבחזרתו ליהדות הוא מסכן את חייו, ובכל זאת היה נחוש בהחלטתו. כובע קסקט היה מונח על ראשו, זקנו החל לצמח ובגדיו הלכו והתרפטו.

יום אחד, בעודו סועד את לבו בפונדק דרכים נידח, פרצו פנימה כמה שוטרים. הם בדקו את מסמכי האנשים שהתארחו בפונדק, וכאשר לא מצאו ברשותו של יעקב מסמכים מזהים אסרוהו.

הוא הובל לחוקר קשוח, שהביט חליפות בו ובתמונה שהחזיק בידו, בה נראה יעקב כאשר כיהן כפרופסור באוניברסיטה כשהוא עטור בלורית, מגולח למשעי ולבוש היטב. החוקר נראה מהסס ולפתע אמר לעצמו: "זה הוא!". כעבור רגע חזר בו: "זה לא הוא!". וכך נשנה הדבר: "זה הוא! זה לא הוא!..."

לבסוף ניגש אל יעקב, נעץ בו עיניים חודרות ופסק: "זה לא הוא!" לאחר מכן ציווה על השוטרים לשחררו.

יעקב יצא לחופשי כשהוא המום. הוא זכר היטב היכן ומפי מי שמע קודם לכן בדיוק את המונולוג הזה. כעבור זמן לא רב הגיע לחצרו של הרש"ב מליובאוויטש ולא זז משם.

הסיפור שלנו ממחיש עד כמה מהותי הוא השינוי שעושה בעל תשובה: הפרופסור המנוכר נעלם, ותחתיו הופיע יהודי שומר תורה ומצוות המוסר את נפשו על יהדותו. כדברי הרמב"ם הידועים בהלכות תשובה, "משנה שמו, כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים". כיצד אפשר להגדיר, במונחי הקבלה, את השינוי הזה?

האר"י הקדוש מדבר על שלושה שלבים בהתפתחות האור האלוקי: 'נקודה, ספירה ופרצוף', או 'נקודה, קו שטח'.

גוי הוא בבחינת נקודה – יש בו קיום, אבל אין בו התפשטות של קדושה. כמו נקודה חסרת מימדים, הקדושה שבו איננה מקבלת מקום וצורה, אלא פשוט קיימת. יהודי הוא כבר בבחינת ספירה, מפני שיש בו אופי ייחודי של קדושה שאין בחבריו. כמו הקו, יש לו כבר כיוון וגדילה – וגם המילה "ספירה" מרמזת על סיפור שראוי לספרו, מספר שראוי לספור אותו – אבל הוא עדיין חד מימדי וחסר עומק ומורכבות. רק בזמן שהיהודי שומר תורה ומצוות וחי את רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, הוא נעשה פרצוף שלם – אדם בעל קומה רוחנית ותפיסה רב מימדית של הקדושה על כל חלקיה. הוא לא חי רק את "הסיפור שלו", אלא מגלה את ה' באופן מלא ושלם יותר. זהו השינוי שעבר על יעקב, שגידל מחדש את גופו הרוחני והפך להיות אדם אחר.

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש סיפר פעם ששמע מחמיו הרבי הריי"צ: פעם עמד הרבי הריי"צ בחדרו של אביו הרבי הרש"ב, והרבי הרש"ב לקח אז את המכתבים שקיבל בתקופה האחרונה ועלעל בהם. הרבי הריי"צ ראה שלפעמים אביו עובר על מכתב במהירות ולפעמים הוא מתעכב עליו זמן רב. כששאל את אביו לסיבת הדבר, ענה לו: אני מעלעל במכתבים כדי לראות האם יש מישהו שזקוק לתפילה, וכאשר אני רואה שהכל בסדר, אני ממשיך הלאה. אבל כאשר אני נתקל בשם של מישהו שזקוק לישועה, אני מתפלל עבורו מיד.

ואמר הרבי, שהרבי הריי"צ אמר לו בקשר לכך: "חסידים אינם יודעים עד כמה גדולה היתה אהבת ישראל של אבי, באופן של "טרם יקראו ואני אענה", שעוד לפני שהם מבקשים מהרבי הרש"ב את הברכות, הוא כבר דואג להם".

סיפר הגה"ח רבי יעקב לנדא זצ"ל אב"ד בני-ברק, שהיה עד נוכח למעשה: פעם אחת נכנס יהודי נגיד בעל בעמיו, אל הרה"ק הרש"ב מליובאויטש זי"ע עם קויטל על בנו יחידו שחלה מאד רח"ל והרופאים נואשו מחייו. הוא ביקש מהרבי "להבטיח רפואה שלימה" לבנו מחמד נפשו. אמר לו הרש"ב: אינני יכול להבטיח!

שמע זאת האב, ובמר נפשו העיז ואמר: רבי! אם אמנם אין באפשרותכם לסייע לי, אזי אין לי כל תביעה אליכם. אבל אם יש לכם את האפשרות להושיע, מה עם "לא תעמוד על דם רעך"? העיד הרב לנדא: ראיתי את פני הרבי שהחווירו כסיד, והוא שקע בשרעפי קודש. אחר כך ביקש מאבי הבן לצאת מהחדר, ואמר לו שימתין בחוץ עד שיקרא לו. אחר עבור זמן מה קראו לו שיכנס, והרבי אמר לו: "בעזה"י תהיה לבנך רפואה שלימה!".

בסיפור השני שהבאנו, טענתו הנועזת של האב הביאה את הרש"ב לברך את בנו. הסיפור הסתיים בטוב, אך במובן מסוים הטענה-שאלה נשארה ללא מענה: אם מלכתחילה יכל הרבי לברך, מדוע חיכה לטענתו

של החסיד? שאלה זו מתחזקת לאור האהבה הגדולה שמתייחס בה הצדיק לחסידיו, כפי שהתבטא היטב בסיפור הראשון.

אלא שצדיק, רבי אמיתי, כולל בתוכו מדרגות רבות. ממילא, לא כל אחד פוגש את הרבי באותה המדרגה ובאותה העוצמה. בסוד הצל"מ המבואר בקבלה, ניתן לומר כי לרבי – שמאיר בו צלם אלוקים בשלמותו – שלושה חלקים בנפשו: אחד כנגד הצ', שהוא האור הפנימי והמודע של הנפש; שני כנגד הל', שהוא כח ההתחדשות התמידי שלו; ושלישי כנגד הם' – כח מסירות הנפש שלו.

האור המודע של הנפש, הרמוז באות צ', שייך לאלה הניגשים אל הרבי כצדיק סתם, או אפילו צדיק הדור (וממילא מעוררים בתוכו את הבחינה הזו – "כמים הפנים לפנים"). במדרגה זו יתכן שאינו יכול להבטיח דבר, ורק להצטער בצערו של הבא אליו. אך כאשר האב גילה את היחידה שבנפשו בהעזה שלו, הרגיש הרבי מיד שדיבורים אלה יצאו מהנקודה הפנימית שבלבו, ה'אמת לאמתו' שלו. אז נתגלה אצל הרבי רובד עליון הרבה יותר: אם בצ' היה הרבי צדיק, בם' הוא משיח... ואם תאמרו: משיח אמנם מתחיל במ', אך המ' שבמילה צלם היא סופית? גם לכך יש תשובה ניצחת: דווקא בהקשר למשיח, ניתנה ה-ם', שלא כהרגלה, במרכזה של מילה! "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ...", נאמר במשיח, וה-ם סתומה של הרבי, בחי' המשיח שבו, היא היא מסירות הנפש שיש לו על כל יהודי וללמדנים שבינינו: הדבר מתיישב היטב עם כך, שעל פי פסק אדמו"ר הזקן "לא תעמד על דם רעך" מחייב אפילו במקום סכנה.

כאשר הרבי מתפלל לה' מתוך היחידה שבנפשו, אזי ישועה קרובה לבוא ותפילתו שגורה בפיו (כפי שהתבטא רבי חנינא בן דוסא, כשנשאל על בטחונו בהבראת החולה: "אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל..."). כשמוסרים כך את הנפש אין חסימות באמצע – ניתן לעלות אל ה' עד אין קץ, ולהמשיך ישועות למטה עד אין תכלית. ממילא, כך ניתן גם להבטיח שבעזרת ה' יתברך יהיה הבן בריא.

מזכירו של הרבי הרש"ב [ואחריו של הרבי הריי"צ], ר' אלחנן מורוזוב, סיפר כי מופתים כאלה הראה הרבי הרש"ב לרוב, אך המופת הכי גדול היה שאיש לא שם לב אליהם... העובדה המדהימה הזו מזכירה את דברי אדמו"ר הזקן על רבו המגיד, כי "במעזריטש המופתים היו מתגלגלים תחת השלחן, ולא היה לאיש זמן להרימם". כך אצל הרבי הרש"ב, הדומה מבחינות רבות לרב המגיד [דוב בער דוב בער לגזרה שוה], נתפסו הכל בתורת החסידות העמוקה שלימד והסיחו את דעתם מן המופתים. באותיות של קבלה, יש כאן מוחין (תורת החסידות) המלבישים את אור הכתר (יחידה שבנפש, ממנה נמשכים המופתים). הלבשה כזו יוצרת קשר בין האור הגדול לאלו המקבלים אותו, אך גם מסתירה – לבל יסתנוורו ממנו העיניים... משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

ה' ניסן

איש האלוקים הרה"ק רבי אברהם יהושע השל מאפטא 'האוהב ישראל'

יום ההילולא - ה' ניסן

נולד בשנת תק"ח לאביו רבי שמואל, אב"ד וראש ישיבה בניישטאט. לאחר חתונתו התמנה לרב בעיירה קולבסוב שבגליציה, ובזמן כהונתו ביקרו בעיר רבי לוי יצחק מברדיטשב ורבי משה לייב מסאסוב והשפיעו עליו להתקרב לחסידות. כחסיד, נסע בתחילה לרבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, ולאחר מכן החל

לנסוע לרבי אלימלך מליז'נסק. הרבי ר' אלימלך אהבו וקירבו, והוא נחשב לאחד מארבעת יורשיו. בשנת תקמ"ו החלו חסידים להתקבץ בקולבסוב, ובשנת תק"ס החל לכהן כרב באפטא שבפולין, שם יסד בית מדרש חסידי. בשנת תקס"ט החל לכהן כרב ביאסי, העיר היהודית הראשית ברומניה, והפך למעין רב ראשי ליהדות רומניה. בשנת תקע"ג נפטר רבי ברוך ממז'יבוז', ורבי אברהם יהושע החל לכהן שם כאדמו"ר. בעשר שנותיו האחרונות נחשב לזקן צדיקי החסידות, נפטר בה' בניסן תקפ"ה ונטמן במז'יבוז' באֹהל הבעל שם טוב.

בעיר אפטא גר חייט עני. היה יוצא ונכנס תמיד בבית הרב הצדיק מאפטא, ותמיד היה מתאונן לפניו על גודל עניו.

פעם אחת בא החייט, וסיפר לרב כי ה' ריחם עליו – ויש לו עכשיו פרנסה בעזרת ה'. וישאלהו הרב סיבת הדבר, ויספר לו: כי אדון העיר מכר את הכפר הסמוך לאדון אחר, והאדון החדש עושה אצלו כל הבגדים שלו, ומרוויח החייט ממנו היטב. וישמח על זה הרב מאוד.

אחרי איזה ימים בא החייט לבית הרב, ויספר לו כי שמע אומרים שהאדון החדש הוא יהודי מומר. ויאמר לו הרב: לך חקור אם באמת הוא מומר כדבריך, ותגיד לי. ויעש החייט כן, ונודע לו שאמת הדבר שהאדון מומר, ויבוא אל הרב ויספר לו. ויאמר לו הרב: אם כן, הנני גוזר עליך שלא תתפור לו בגדי שעטנז בשום אופן! ויבטיחהו החייט על זה.

אחרי איזה ימים נתן לו האדון בדים, שיעשה לו מהם בגד ליום הולדתו. אך כשרצה לעשות לו הבגד, ראה שחלקי הבגד הם שעטנז גמור ולא ידע מה לעשות. בתוך כך עברו איזה ימים, והוא לא התחיל עוד לעשות את הבגד, ויבא האדון בעצמו וישאלהו על הבגד ולא ענהו. ויכעס עליו האדון ויאמר: אם אינך רוצה לעשות את הבגד מדוע לא הגדת לי? הייתי נותנו לחייט אחר לעשותו. ויען החייט ויאמר: אני אינני אשם בזה שלא עשיתי לך את הבגד כי הרב אמר לי שלא אתפור לך בגד שעטנז. וילך האדון אל הרב ויאמר לו: אדוני הרב, מדוע אמרת לחייט שלא יתפור לי בגד שעטנז? – ויאמר לו הרב: חז"ל אמרו – ישראל, אף על פי שחטא – ישראל הוא. וקשה להבין: האם נאמר שאם אחד חטא איזה חטא, איננו כבר ישראל? מדוע צריכים לומר שעודנו ישראל? אך דע ידידי, שחז"ל אמרו זה על חטא כזה שהוא מעניין ישראל, היינו כשאיש ישראלי ממיר דתו. על זה אמרו חז"ל: ישראל, אף על פי שחטא ולא רצה להיות ישראל, אף על פי כן ישראל הוא ואין מועיל לו כלום המרת דתו. ולכן, היות שאתה ישראל מומר וחז"ל קראו אותך בשם ישראל, לזה ציוויתי לחייט שלא יתפור לך שעטנז האסור לישראל.

כשמוע האדון את דבריו התחיל לבכות מאד, ויאמר: רחם עלי רבי ומורי, כי לא ידעתי עד כמה התורה אהבה את נפשו של איש ישראלי, שאפילו כשהשתמד ופנה עורף לדת ישראל אף על פי כן קוראים אותו עוד בשם ישראל. ויתן לו הרב תשובה, ויצוהו ליסע למדינה אחרת ויחזור לדת ישראל. ויעש כן, ונעשה בעל תשובה גדול.

חטא ישראל?

ה'אוהב ישראל' מאפטא פועל כאן בהתאם לשמו, ומשיב יהודי בתשובה כשהוא גורם לו לחוש עד כמה הוא אהוב, על אף החטא. אך כשעוסקים בחטא ותשובה, מתבקש להזכיר את תורת איז'ביצא

– הגורסת כי אין חטא בעולם כלל. כך כתב רבי צדוק הכהן מלובלין, תלמידו של בעל 'מי השילוח' מאיז'ביצא: "לעתיד, שיתגלה זה ד'כל מעשינו פעלת לנו' וכל פעולת הנפש מה' יתברך, ואף הפעולות היוצאות מסדר התורה הם 'כבשי דרחמנא' ונמשכים מאמיתת מחשבתו יתברך... אז כשלג ילבינו כל חטאי ישראל".

על הקב"ה נאמר "לא יגורך רע", וממילא, כשיתגלה כי כל המציאות היא ה' יתברך, יסתבר כי כל רע הוא למעשה טוב. על כך נאמר "את רוח הטֻמאה אעביר מן הארץ", בגילוי עצום של אלוקות כאן בעולם הזה. אם כך, מאחר שלעתיד יסתבר כי החטא הוא רק מצד התפיסה המוגבלת שלנו, מדוע יש לחזור בתשובה?

אני הפגם!

כדי לחדד עוד את השאלה, נביא כאן תפיסה נוספת – הנראית הפוכה מתורת איזביצ'א ומדברי הרבי מאפטא גם יחד: ר' אשר פריינד, הצדיק הירושלמי, דיבר רבות על כך שהאדם הוא "מציאות של פגם". החטא כרוך בו, ובמילותיו של ספר התניא – "הנפש הבהמית היא האדם עצמו". חטא הוא לשון החטאה, החמצת המטרה, וכאדם מוגבל וחסר מובטח לי שאחטיא את השלמות בכל מה שאעשה. כך אמר הבעל שם טוב "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" – כי הכוונה לאותו טוב עצמו, שתמיד יהיה בו גם ממד של חטא. הדרך להימלט מכך היא על ידי המודעות לדבר זה עצמו – כשאדם יודע שהוא עצמו חסר ונוטה ליפול, ונשען באמת על ה' שיציל אותו מכך, הקב"ה עוזרו אל מול היצר.

שלוש מדרגות

יש כאן, אם כן, שלוש תפיסות עולם: זו של ר' אשר, הרואה באדם את ה"חטא"; זו של האוהב ישראל, הרואה בו "חטא ישראל"; וזו של בית איז'בצ'א הרואה בו את ה"ישראל" בלבד. מהי הדרך הנכונה מהו אם כן היחס הנכון לעצמי, ולחטא שחטאתי בו?

ניתן היה לחשוב שיש כאן מחלוקת. אך באמת אלו שלוש מדרגות הקיימות בו זמנית בכל יהודי, שכל צדיק הדגיש אחת מהן במיוחד, בהתאם לדרכו:

הרגשת ה"חטא" לבד, ללא הידיעה כי האדם נותר תמיד קשור ודבוק בה' יתברך, היא התפיסה הנוצרית המנתקת את האדם מן הקדושה. לא פלא אפוא, שהיהודי שהיה שבוי בתפיסה הזו המיר את דתו – עד שהתעורר להבין את טעותו בזכות הצדיק. הרגשת "חטא ישראל" לבדה, חסרה את השפלות העמוקה של "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו", ואת האור של "אין עוד מלבדו" שיתגלה במציאות בעת ביאת המשיח (ובאמת לאמיתו נמצא גם כעת). הסדר הנכון הוא של הכנעה הבדלה המתקה: ראשית הרגשת החטא, הכנעה; לאחר מכן הכרה כי "חטא" ואף על פי כן עודנו "ישראל" (וה' אוהב אותו מאד) – וזוהי ההבדלה מן החטא; ולבסוף גובר כל כך צד ה"ישראל" עד שלא נותר דבר מן החטא, כלומר שהחטא – ללשון חסרון – נחסר לגמרי (עצם החסרון נחסר), הוא נבלע ונעלם לעולמים ב'חור השחור' של פומא דתהומא רבא והכל נעשה גילוי אלוקות מופלא. רמז יפהפה לכך: **חטא, חטא ישראל, ישראל** עולים יחד **"שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד!**

רבי שניאור זלמן פרדקין מלובלין

יום ההילולא - ה' ניסן

רבי שניאור זלמן פרדקין מלובלין נולד בשנת תק"צ בחודש אדר בעיירה ליאדי לאביו הרב שלמה – שו"ב בבינשקוביץ – ואימו מרת איידל. היה תלמיד מובהק של אדמו"ר הצ"צ מגיל צעיר. לאחר שידוכיו נסע ללמוד אצל רבי אליהו יוסף מדריבין שם הפך לגדול בתורה, לאחר נישואיו החליט שלא להתפרנס מן הרבנות, אך לאחר שירד מנכסיו ציווה עליו אדמו"ר הצמח צדק להתמנות לרבה של פולוצק – ואכן, בשנת תרט"ו מונה לרבנות שם. לאחר שלוש עשרה שנה עזב את פולוצק ופנה לרבנות לובלין, שם נקשר במיוחד אל רבי צדוק הכהן מלובלין, ומשך שעות היו עוסקים בתורת החסידות. עשרים שנה מלך רבי שניאור זלמן בלובלין, ואפילו הרוגוטשובר-רבי יוסף רוזין, נסע ללמוד אצלו בלובלין. גדולי דורו העידו עליו שלומד תורה לשמה. בשנת תרנ"ב הביע לראשונה את חפצו לעלות לירושלים. בני עדתו ניסו למנוע אותו מכך, ולכן נסע להבראה במעיינות מרפא, ומשם "ברח" לירושלים. רק בהגיעו לירושלים שיגר את התפטרותו ללובלין. בירושלים, הקים רש"ז בית דין חסידי ומשחטה נוסח ליובאוויטש, ניהל את כולל חב"ד ועמד בראש בית הכנסת צמח צדק. מסופר כי בכל ליל יוהכ"פ היה נגלה אליו בהקיץ רבו המובהק – אדמו"ר הצ"צ – והיו עוסקים יחד בתורה. אדמו"ר הצ"צ אף לימד את רש"ז את סוד קבלת הפתקאות – דבר השמור בד"כ לרביים בלבד. בירושלים נפטרה זוגתו הראשונה, ואז התחתן עם זוגתו בזווג שני מרת יוכבד, בחתונה השתתפו כל גדולי ירושלים כרבי שמואל סלנט ורבי יהושע לייב דיסקין. אף כי בשנותיו האחרונות היה חולה, דבריו בחודש אדר תרס"ב הפתיעו את מקורביו: "לא אוכל לסבול יותר את עלמא דשיקרא הזה!!" ובה' ניסן תרס"ב, החזיר ר' שניאור זלמן את נשמתו לבוראה, ובאותו רגע פרצה סערת ברקים ורעמים בחוצות ירושלים. מנוחתו כבוד בחלקת חב"ד בהר הזיתים.

רבי שניאור זלמן, מחבר שו"ת 'תורת חסד', היה מגדולי התורה הבולטים בדורו. מסופר, כי לידתו נעוצה בברכת אדמו"ר הזקן לסבו רבי דובער, לאחר שנפטר בנו: "אנחם אותך שיוולד לבתך בן שיאיר את עיני ישראל". בהזדמנות אחרת, כאשר עברו כל בני המשפחה ליד אדמו"ר הזקן למעט הבת שרה, שאל אדמו"ר הזקן: "היכן היא? ממנה יצא אור גדול". לידתו כרוכה גם בברכה לה זכה אביו בעקבות מעשה שהיה: רבי שלמה פרדקין היה בנאי, ופעם אחת בנה בית עבור הצמח צדק, במהלך הבניה יצא ה'צמח צדק' מחדרו בפתאומיות, ור' שלמה נרתע לאחוריו בבהלה. כאשר הבחין בו הצמח צדק שאלו: "וכי אני דוב?"... ובירכו שיזכה ל"בנים רבנן".

התקווה היתה גדולה, אך רבי שניאור זלמן נולד אילם, נטול כוח הדיבור. דרשו אביו ואימו אחרי רופאים, אך לא מצאו תרופה למחלתו. לפתע, בהיותו בן שלוש, החלו לקלוח מפיו דברי תורה – והסתבר שכל אותם שלוש שנים היה רק מטה אוזן לתורה ולא יכל לדבר, ורק בגיל שלוש החל להוציא מילים מפיו. ולא עוד, אלא שהדיבור הראשון שיצא מפיו היה פירוש לתרגום אונקלוס על הפסוק "ויהי האדם לנפש חיה" – שתרגם שם "והות באדם לרוח ממללא".

מכל קצוות האזור באו אנשים לחזות בפלא המופלא, אשר ילד בן שלוש כבר בקיא בחומש עם רש"י ואונקלוס.

בגיל חמש כבר ידע מסכתות שלמות על בוריין, וכאשר ביקר בליאדי ה'צמח צדק' בחנו על תלמודו במשך שעתיים רצופות, ואחר כך נתן לו רבע רובל, נטל הילד את הכסף ואמר: "בספר 'שמואל' נתן

שאול לאיש האלוקים – שמואל – רבע כסף, וכאן נותן לי איש האלוקים רבע כסף". נהנה הצמח צדק וברכו שיהפוך לגדול בתורה. ואכן, הנער גדל כל כך עד שכבר בגיל אחת עשרה, נתן לו הצמח צדק שאלות בהלכה בנושא עגונות שיחווה עליהם דעתו.

רבי שניאור זלמן היה קשור בחייו לצדיקים רבים: לאדמו"ר הצמח צדק – כחסיד ותלמיד מובהק, לרבי המהר"ש – שרש"ז סייע במינויו לרבי וכפף עצמו אליו. ניתן למנות גם את רבו, החסיד רבי אליהו יוסף ריבלין, בעקבותיו עלה לארץ, ורבי צדוק ידידו מלובלין. אך מתוכם מתבלט במיוחד הקשר לאדמו"ר הזקן, שעל שמו נקרא ובברכתו נולד.

והנה, אם נתבונן בשמם המשותף, נגלה כי השם השני, "זלמן" אינו שם עברי רגיל – זהו תרגום נפוץ לשם "שלמה". השם המתורגם מצטרף כאן לעובדה, שמילותיו הראשונות של ילד הפלא היו מתוך תרגום אונקלוס על התורה. ורמז לדבר: **זלמן** עולה בגימטריא **127** – הנקודה האמצעית של **אונקלוס–253**. כל זה מצביע על קשר הדוק בין רבי שניאור זלמן, לבין הביאור הפנימי לפסוק "תורת חסד על לשונה" – הפסוק בו בחר לקרוא לספרו הגדול:

תורת חסד היא תורה הנלמדת על מנת ללמד לאחרים, להשפיע מטוב התורה על מי שלא יכול להגיע אליו בעצמו. זו משמעות התרגום בכלל, ובפרט תרגום אונקלוס – שהיה גר צדק, התגלמות הרחוק שהתקרב. אך לא רק לרחוקים נצרכת התורה המקרבת: גם הקרובים ביותר, כדי להתקרב עוד ולהחזיק בהתקרבות הזו, זקוקים ללימוד תורה עוד ועוד. כך נהג רבי שניאור זלמן עצמו, שהקדיש שלוש שעות ביום ללימוד תורת הצמח צדק – באומרו כי אין התקשרות לרבי בלא לימוד תורתו. ואכן, ההתקשרות שזכה לה היתה עזה כל כך, עד שרבו הצמח צדק היה בא ולומד עמו בהקיץ!

רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל סיפר, ששמע בכבודו ובעצמו מהרבנית של התורת חסד נבג"מ: פעם שמעה כי בחדר של התו"ח יש דיבורים בין שניים, וידעה כי רק הרב בפנים, וניגשה לפתוח הדלת וכבר עמד התו"ח מול הדלת וב' ידיו על ב' צידי הדלת ויאמר לה, "דער רבי דער צמח צדק איז דא, נישט דערציילן!" (הרבי הצמח צדק פה, אל תספרי!), כל ימי חייו שמרה על אזהרתו ורק אחרי הסתלקותו סיפרה זאת.

גם הרה"ח רבי עזריאל ליברמן זצ"ל סיפר כי בהיותו בחור צעיר זכה לשמש את התו"ח, ובליל יוהכ"פ כשהי' בחברון הביא ר' עזריאל להרבי כד מים לרחיצת ידיו, ובהיכנסו לחדר התו"ח ראה צורת אש (א שטיק פייער) ונפל ארצה ונתעלף (המובן מדבריו הי' שזה הי אדמו"ר הצ"צ זיע"א). אנשי הבית הקיצוהו מהתעלפותו ושאלו לרב אם לתת לו לטעום משהו או לשתות, ויען הרב שישימוהו קצת זמן על המיטה שם, ואח"כ קם לדרכו ככל אדם.

ט' ניסן

רבי אריה לייב לוין

יום ההילולא - ט' ניסן

רבי אריה לייב לוין, המכונה "אבי האסירים", נולד באורלא שליד ביאליסטוק (כיום בפולין) בשנות השמונים של המאה ה-19 לאביו בנימין ביינוש ולאמו עטיל. למד תורה בישיבות סלוצק, סלונים, בריסק, פינסק והלוסק, ולבסוף התקבל לישיבת וולוז'ין. עלה לארץ ישראל בשנת תרס"ה ולאחר תקופה

קצרה ביפו, קבע את מושבו בירושלים. למד בישיבת תורת חיים והוסמך לרבנות על ידי רבי חיים ברלין, רבי שמואל סלנט והראי"ה קוק. נשא לאישה את צפורה חנה, בתו של הרב דוד שפירא. בשנות הרעב של מלחמת העולם הראשונה, איבדו שתיים מבנותיהם. משנת תרע"ז כיהן כמשגיח בתלמוד תורה עץ חיים. התפרסם בענווה, האהבה ופעילות החסד שלו, ובפרט בביקוריו הקבועים אצל אסירי המחתרות בהם תמך. הוא מסר את נפשו על צרכיהם בגוף ובנפש, והיה אף רבה של תנועת "ברית חשמונאים", המחתרת הדתית שהקים הרב משה צבי סג"ל. היה מקורב לראי"ה קוק למרות ההתנכלויות אליו, וכל גדולי ירושלים העריכוהו. בשנת תש"ח הקים את ישיבת "בית אריה". נפטר בט' ניסן, ערב שבת הגדול תשכ"ט ונטמן בבית הקברות סנהדריה.

בשנת תש"ל, שנה לאחר הסתלקותו של רבי אריה לוין זצ"ל, הגיע הסופר והרב שמחה רז לניו-יורק ונכנס ליחידות אצל הרבי מליובאוויטש. נקבעו לו עשר דקות, כיתר המוזמנים. הוא נכנס פנימה בשעה שתיים וחצי לפנות בוקר, והציג את עצמו. הרבי אמר: "לפני זמן קצר, קראתי בשבועון 'פנים אל פנים' רשימה על הצדיק רבי אריה לוין זצ"ל, פרי עטו של שמחה רז. האם אתה הוא המחבר?".

משהשיב לו שמחה רז בחיוב, ביקש ממנו הרבי שיספר לו על רבי אריה לוין.

לאחר עשרים דקות, הרבי הציע שישבו בסמוך לשולחנו וביקש מהסופר שיוסיף ויספר לו סיפורים על ר' אריה. משחלפה שעה, נכנס לחדר המזכיר, כשהוא משתומם על התארכות השיחה. הרבי אמר: "הנח לו! אני ביקשתיו שיישאר". המזכיר יצא.

הרבי רכן אל הסופר ושאל: "יש לך עוד סיפור בשבילי?...".

חלפה שעה נוספת של סיפור אחר סיפור. הרבי התעניין אם ר' אריה כתב חידושי תורה. אותה שעה שמחה רז לא ידע עדיין שר' אריה אכן כתב, כבר בצעירותו, פירוש על כל המשניות. הוא השיב: "איני חושב שר' אריה הותיר אחריו דברי תורה, אבל חז"ל אמרו: 'כל הנפרד מחברו, אל ייפרד אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו'. אנו זוכרים את ר' אריה על-ידי סיפוריו ואורח התנהגותו. עבורנו, הוא היה בבחינת תורה מהלכת".

הוא הוסיף: "הנה, אנו נמצאים עתה בניו-יורק. אספר משהו שאמר לי ר' אריה על ניו-יורק: 'הברכה הראשונה של ברכות השחר היא 'ברוך אתה ה'... הנותן לשכווי בינה להבחין בין יום ובין לילה'. ועל כך שואל ר' אריה: 'האם אין לנו על מה להודות לה', עד שאנו מודים לו על כך שנתן לתרנגול שכל לצעוק קוקוריקו?... וכי זוהי התפילה הראשונה הראויה של היהודי?!'. אלא אם נביא את התרנגול מירושלים לניו-יורק, מתי יקרא את קריאת הגבר: לפי שעון ירושלים או לפי שעון ניו-יורק? לפי שעון ניו-יורק! זה מה שאנו אומרים: ריבונו של עולם, תן לנו את השכל לומר את הדבר הנכון, במקום הנכון ובשעה הנכונה, כפי שאתה נותן לשכווי בינה להבחין בין יום ובין לילה'...". הרבי חייך בהתפעלות לשמע הקושיה והתירוץ.

שמחה רז הוסיף וסיפר כי לר' אריה היו באים החלכאים והנדכאים. פעם הגיע אליו שמש של בית-כנסת, וקבל בפניו: "איזה חיים יש לי! כל הזמן אני סוחב ספסלים ושוטף רצפות".

ר' אריה השיב לו: "מה אתה שח!? אתה יודע מי אתה?!". ענה האיש: "בוודאי! מי אני? שמש עלוב...". אמר לו ר' אריה: "מובא בתלמוד, משמֵת משה התמנה יהושע – זקנים שבאותו דור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה – אוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה! גמרא זו אינה מובנת. האם

ייתכן שחז"ל מדברים בגנות יהושע?! אלא במה זכה יהושע שהוא בא להחליף את משה? לא בגלל גדלותו בתורה, שהרי נאמר על עתניאל בן-קנז שהיה מפולפל ממנו בתורה, אלא כיוון שהיה מסדר את הספסלים בבית-המדרש, כלומר היה שמש! עולה אפוא שזקני הדור דיברו בשבחו של יהושע. וכוונתם היתה: אף אנחנו יכולנו להחליף את משה, אלא מה: התביישנו להיות שמשים! וכיוון שהתביישנו, לא זכינו לכך. זו כוונת הגמרא 'אוי לאותה בושה!'..." הרבי התפעם מדבריו של ר' אריה, אחז בידו של שמחה רז ואמר לו: "זו הפעם הראשונה שאני שומע פירוש זה, והאמן לי כי זוהי אמיתותה של תורה!". משחלפה שעה נוספת, נכנס המזכיר בפעם השנייה, ניצב מאחורי הסופר, והחל לגרד בגבו עם צרור המפתחות שהחזיק בידו, כדי לרמוז לו שהגיעה העת לסיים...

הרבי נעץ את עיניו הכחולות-עמוקות במזכירו, ואמר לו: "כבר ביקשתי ממך להניח לו, הרי אני ביקשתיו שיישאר!". משיצא המזכיר מן החדר, רכן הרבי מול פניו של שמחה רז ואמר לו: "יש לך עוד סיפור בשבילי?..."

כך חלפו שעתיים וחצי של סיפורים על ר' אריה לוין, שהרבי שמע בשקיקה. השעה היתה כבר חמש בבוקר. רז, שהיה צעיר לימים, אמר לרבי: "בין מעלותיו של ר' אריה – שדלתו תמיד היתה פתוחה. לא היתה אצלו הגבלה של עשר דקות...". הרבי פרץ בצחוק מתגלגל כילד. רז הוסיף לסיום דבריו: "אתם האדמו"ר של החסידים. ר' אריה היה האדמו"ר של המתנגדים...".

בסיפורנו נוכחים שלש דמויות משמעותיות, שניתן להקביל אותם למאמר הידוע מספר יצירה: "בשלשה ספרים ברא הקב"ה את עולמו: בסופר, ספר וסיפור". הסופר היינו ר' שמחה רז, שכתוצאה מאותה פגישה כתב את ספרו הראשון והמפורסם "איש צדיק היה"; הספר הוא רבי אריה, שכדברי ר' שמחה היה "ספר תורה מהלך" ואת סיפורו מספר הסופר; ואילו הסיפור הינו הרבי בעצמו, השוקע בסיפור ומתאחד עמו בחשק גדול לשמוע עוד ועוד.

מדוע הרבי, שהחוט העיקרי שחיבר בינו לבין רבי אריה היה אהבת ישראל המופלאה שלהם, שקע בסיפור – במקום לקבל את "עמך בית ישראל" המחכים בחוץ? את התשובה נמצא בחלקו הראשון של המשפט בו פתחנו: "ברא הקב"ה את עולמו". ברא הוא גם לשון בריאות וריפוי, ושלושת הספרים בפגישתם אכן מרפאים את העולם כולו. אך לשם כך צריך הרבי, שהוא הנשמה הכללית של ישראל, וכאן ה"סיפור", להפנים את הסיפורים בהתקשרות עמוקה של "דעת עליון" העולה על השכל הרגיל ושיקוליו. כך התעצם הרבי עם דמותו של רבי אריה, ויכל להאיר (בדרכו המיוחדת) את מסריו העמוקים לעולם כולו. והנה, **שמחה, אריה, מנחם מענדל** עולה **"אורו של משיח"**, וגם – **"יִפּוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה"!**

י"א ניסן

הרה"ק רבי נפתלי חנה'ליס הי"ד

יום ההילולא - י"א ניסן

נפתלי איילה שלוחה

קווים לדמותו הפלאית של איש החסד והמעש הצדיק הקדוש רבי נפתלי חנה'ליס זי"ע נכד הבעש"ט הק', אשר מסר נפשו בטהרה עבור עניי צפת, ונהרג על קידוש השם בעומדו על משמרתו בערב חג הפסח.

בין סמטאותיה של עיר המקובלים צפת העתיקה, בתוך ערפילי המלחמה והרעב בארץ ישראל תחת השלטון הטורקי, בלטה דמות הוד אחת שזכרה נחקק לדורי דורות. היה זה מרן הרה"ק רבי **נפתלי חנה'לס** זצוק"ל, אישיות פלאית ששילבה בתוכה קדושה עילאית עם עסקנות ציבורית נמרצת. די היה בהבטה קלה בדמותו האצילית והטהורה כדי לשאוב מלוא חופניים של יראת שמיים, חיות חסידית ואהבת ישראל יוקדת.

כולו אומר קדוש מנעוריו

רבי נפתלי זי"ע נולד בשנת תרי"ז, בעיירה 'באהפאלי' שברוסיה, לאביו הרה"צ רבי שאול שלום הלוי זצ"ל. בבית זה, הספוג בקדושה וטהרה וייחוס אבות רם ונישא, עמדה עריסתו של הרך הנולד נפתלי. אביו היה יחסן מופלג, נצר למשפחות הרוממות של רבותינו שבגולה, מגזע רבינו דוד הלוי בעל ה'טורי זהב' (הט"ז), ונכד להגאון המפורסם רבי חיים רייצס זצ"ל הי"ד מלבוב.

אמו של ר' נפתלי, הרבנית הצדקנית בת קדושים מרת חנה ע"ה, הייתה בת הגה"ח רבי אברהם קלמן רפאלוביץ זצ"ל, ואף היא הייתה נצר לגדולי עולם, בהיותה נכדה בת אחר בת למרן אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש זי"ע, ונינה לנכדו המפורסם הרה"ק הרבי ר' ברוכ'ל ממעז'יבוז' זי"ע. מצד אביה, התייחסה אמו להרה"ק המגיד מזלאטשוב זי"ע, בהיותה נכדת בנו הגדול הרה"ק רבי יוסף מיאמפולי זי"ע. ר' נפתלי גדל בבית הוריו, שהיה מפורסם בריבוי העשייה לצדקה וחסד. אמו הרבנית חנה ע"ה נודעה בצדקותה ובמעשי חסדיה הכבירים. בהיותה מבורכת בעושר רב, לא הותירה זאת לעצמה, אלא ראתה בכך שליחות עליונה להרבות במעשי צדקה וחסד לאין שיעור. ברוב הערכתם אל אמם הצדקת, בחרו בניה החשובים להיקרא על שמה, וכך קבעו לדורות את שם משפחתם "חנה'לס", וזאת חלף שם המשפחה הרשמי של אביהם – 'דוקטורוביץ'.

במעלליו יתנכר נער

בבית רב פארות זה, ששורשיו נטועים עמוק בעולמה של תורה, חסידות צרופה וצדקה וחסד, גדל הנער הצעיר נפתלי, כשיחד עם חלב אמו הוא יונק את הכוחות האדירים הנטועים בהם. מעיינו נבע מבארם של הצדיקים הקדושים שאליהם התייחס, ותמיד היה ברור לו כי תכלית ייחוסו המפואר היא להפוך לדרך החיים שלו, כך שייחוסו הרם יהיה ניכר בכל הליכותיו ולא יתנוסס כייחוס בעלמא.

ואכן, החינוך האצילי בו חונך נתן בו את אותותיו. כל רואיו הכירו בו כי אין הוא כשאר בני גילו בסביבת מגוריו ברוסיה של אותם ימים, וכי מצוין הוא כזרע ברך ה', בעל תכונות של 'אהבת ישראל' מחד, ו'עזות דקדושה' מאידך.

מסופר עליו כי בעודו נער רך כבן אחת-עשרה שנים, כאשר הילך הילד נפתלי ברחובותיה של עיירת מגוריו 'באהפאלי', הזדקר פתאום לנגד עיניו הטהורות פסל טומאה נוצרי. הנער הקדוש, ברוב קדושתו, לא יכול היה לסבול זאת, ואש של שנאת הרע התלקחה בקרבו, עד שקם וניפץ לרסיסים את הפסל המשוקץ.

רק בשובו לביתו, קלט עד כמה עלול הדבר להיות מסוכן לו ולמשפחתו. עוד טרם היה סיפק בידי השלטונות לחקור את מעשהו ולנקום את נקמת אלילם המושפל, קמו הוריו הצדיקים ביחד עם כל

צאצאיהם ועזבו בחשאי את גולת רוסיה. בדרכים פתלתלות הועידו את פניהם לעבר עיר הקודש צפת, שנודעה אז כמעוזם של יראי ה' בארץ הקודש.

בין סמטאותיה של עיר המקובלים צפת העתיקה, בתוך ערפילי המלחמה והרעב בארץ ישראל תחת השלטון הטורקי, בלטה דמות הוד אחת שזכרה נחקק לדורי דורות. היה זה מרן הרה"ק רבי **נפתלי חנה'לס** זצוק"ל, אישיות פלאית ששילבה בתוכה קדושה עילאית עם עסקנות ציבורית נמרצת. די היה בהבטה קלה בדמותו האצילית והטהורה כדי לשאוב מלוא חופניים של יראת שמיים, חיות חסידית ואהבת ישראל יוקדת.

בעיר המקובלים צפת

בשנת תרכ"ח עלו בני המשפחה לארץ הקודש והתיישבו בירושלים. רק לאחר פטירת אביו, הרה"צ רבי שאול שלום זצ"ל בשנת תרל"ט, עברו לעיר המקובלים צפת. שם תפסו מקום של כבוד והפכו מיד לאחת המשפחות המכובדות והמשפיעות ביותר, כאשר הרבנית חנה הפעילה ברוב כישרון את ביתה, ופעלה להרבות חסד לכל תושבי צפת ובפרט לעניים הרבים שהיו בה.

לאחר הסתלקותה של הרבנית חנה ע"ה, השתקפה ביתר עוז דמותו הנעלית של בנה הרה"ק רבי נפתלי זצ"ל, עד שאמרו עליו שדמות דיוקנה, כישרונה וחריצותה של אמו הצדקנית משתקפים היטב באישיותו.

דמות פלא ורבת אנפין היה הרה"ק רבי נפתלי זצוק"ל. הוא היה תלמיד חכם ולמדן מופלג, איש קדוש עובד השם בקדושה עילאית בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו. בתפקידו היומיומי שימש כמלמד תינוקות של בית רבן בצפת, ובדייקנות ובטהרה שימש כמוהל מומחה שמל אלפי ילדים בבית החולים "הדסה" – לילידי צפת, ראש פינה והסביבה – וזאת שלא על מנת לקבל פרס.

אף שהרה"ק רבי נפתלי זצ"ל לא נשא בתואר רשמי בכתר האדמו"רות, עבור היישוב הצפתי כולו – מחסידים ואנשי מעשה ועד לפשוטי העם – הוא היה "הרבי" לכל דבר ועניין, וראו בו מנהיג רוחני. בביתו, שנודע כ"חצר חנה'לס", היו נאספים המונים, ובשעות 'רעוא דרעוון' היה עורך את שולחנו כשל אדמו"ר, כאשר רבים מבני היישוב מצטרפים אל שולחנו הטהור.

את משנתו החסידית ינק מרבו המובהק. רבי נפתלי היה מתלמידיו וחסידיו המובהקים של האדמו"ר הזקן הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זי"ע. מפעם לפעם היה עורך נסיעות ארוכות לעיר טשורטקוב, על מנת ליאות לאורו המבליח של רבו הגדול ולמלא את כליו ממעיינות הקודש. דבקותו ברבו הקדוש הייתה לשם דבר, ותדיר היה שמו הקדוש נישא ברגש ובסילודין על שפתותיו. כאשר נתבקש הרה"ק מטשורטקוב לישיבה של מעלה, הדפיס רבי נפתלי קונטרס מיוחד בשם **"קול נהי ומספד מר"** ובו כתב מספד מר תמרורים על רבו הקדוש.

יהודים רבים היו מגישים לו 'קוויטלאך' להזכיר לטובה ולברכה, מתוך אמונה כי תפילתו וזכות אבותיו הקדושים עושות רושם בשמיים. עדות נאמנה למעמדו הכביר ניתן למצוא בספרי הגה"צ רבי ישעיה הורביץ זצ"ל (בעל 'יבוא שילה'), שכתב עליו בהערצה: **"בכל מקום בואו, במדינות רוסיה, פולין ואוסטריה היו רועשים לשמו וזכרו הטוב"**, והוסיף כי חנו וטובו היו לשם דבר בעיני כל רואיו.

פעולותיו הכבירות

לצד מעלותיו האישיות ניחן ברוב כישרון העשייה, ומשאת נפשו הייתה לעזר אחיו היהודים בצפת. מתוך שלא יכול היה לסבול את צער עניותם, שלח מכתבים רבים לנדיבי עם בארץ ובגולה, כשהוא משמש עבורם כ'גבאי צדקה'. זאת מלבד מה שכיתת בעצמו את רגליו במסעות ארוכים לארצות הגולה להתדפק על פתחי נדיבים ולזכותם בצדקה עבור אחינו בני ישראל יושבי צפת.

רבים מגדולי האדמו"רים העריצוהו וסמכו ידיהם עליו באמונה. כאשר שלחו מעות לארץ ישראל, הדגישו כי הרה"ק רבי נפתלי זצ"ל יהיה הממונה הבלעדי על החלוקה, באשר בעיני שכלו וטוהר מידותיו יכלכל את הדברים בתבונה וביושר.

בנוסף לזאת, עמד כצוק איתן על משמר טהרת הקודש. הוא נלחם בכל עוז כדי שמוסדות החינוך והחסד החרדיים בצפת יישארו עצמאיים לחלוטין, ולא יהיו כפופים להשפעת השלטון. לאור זאת, הקדיש חלק ניכר מפועלו עבור ייסוד וביצור ישיבות עצמאיות, ובהן ישיבת הרידב"ז בצפת שבראשה עמד במסירות.

קשר מיוחד ובל ינתק היה לו עם אתרא קדישא מירון. שם בשנת תרנ"ח פעל להקמת ישיבת 'בר יוחאי' ובית מושב זקנים, וזאת לאחר שקיבל את ברכתו החמה והמעודדת של רבו הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זצוק"ל, שראה בו שלוחא דרבנן לחיזוק היישוב בארץ הקודש.

מול העריץ הטורקי

פעולותיו למען כל אחיו בני ישראל, נבעו מאהבת ישראל שיקדה בליבו פנימה אהבה שאינה יודעת גבולות ומחיצות. עבור הרה"ק ר' נפתלי, כל יהודי היה עולם מלא שיש לעשות הכל בכדי להצילו ולהיטיב לו.

דמותו של הרה"ק רבי נפתלי זצוק"ל הייתה מפלאי הדור, השתלבו בו כאחת מידת החסד עם מידת הגבורה. מצד אחד מידת החמלה והחסד לכל יהודי ויהודי, ומנגד עזות דקדושה.

תעצומות נפש אלו באו לידי ביטוי מופלא בקשריו המיוחדים עם המושל הטורקי האכזר, ג'מאל פאשה. המושל היה ידוע בעריצותו ובחמתו השפוכה, ובכך שיכול היה לגזור דין מוות בהינף יד על העומד מולו. אך הרה"ק רבי נפתלי זצוק"ל לא חת ולא זע, בקומה זקופה ובאומץ לב עילאי התייצב בלשכת המושל, כשחן אבותיו הקדושים נסוך על פניו, כדי לחלץ יהודים ממוות ומאימת רדיפת היישוב.

גבורתו זו זהרה ביתר שאת בעת ביטול גזירת הגיוס והמאסרים הקשים.

ג'מאל פאשה הטיל חובת גיוס לצבא נוקשה ואכזרית על כל תושבי המדינה, ומי שהשתמט מחובתו נחטף ברחובות קריה, רבים מאנשי צפת, שלא רצו לשרת בצבא הטורקי, נחשבו לעריקים והסתתרו בפחד במערות ובמרתפים. רבי נפתלי ניצל את מעמדו הרשמי והחן שמצא בעיני המלכות, אסף סכומי כסף עצומים עבור שוחד ופדיון שבויים, והתייצב פעם אחר פעם לפני ג'אמל פאשה כדי לבקש חנינה, פטור ושחרור עבור אחיו השרויים בצרה.

ההסתלקות על משמר המצווה

מסעו האחרון של רבי נפתלי לירושלים עיר הקודש היה כולו קודש לעניי עיר הקודש צפת. שנת תר"פ הייתה שנה קשה ומורכבת ליישוב הישן, שבקושי שרד את החורף הקר והמחסור הכבד. לקראת חג

הפסח הקרב, נשלחו על ידי נדיבי עם מעבר לים בארה"ב תיבות מלאות בבגדים ובמצרכים שהיו מיועדים עבור עניי צפת. במסירותו הרבה נסע רבי נפתלי לעיר הקודש ירושלים, כדי לפעול בענייני צרכי הציבור העומדים על הפרק ולדאוג מקרוב להעברת מטעני הציוד והסיוע למען אחיו בני ישראל יושבי צפת.

ביום י"א בניסן תר"פ, בעודו חוזר ברכבת עם המטען הרב, אירעה הטרגדיה המחרידה בה עלה רבי נפתלי בסערה השמימה. האסון הקשה התרחש בימים של מתיחות ביטחונית קשה ומדממת. כפי שנודע מאוחר יותר, התאונה נגרמה עקב חבלה מכוונת במסילת הרכבת על ידי מרצחים בני עוולה ערבים, שביקשו לפגוע ביישוב היהודי. חבלה זו הובילה להתנתקות הקרונות מהרכבת ולנפילתם מההר באמצע מסלול הנסיעה. האסון גבה את חייהם של מספר נוסעים, ובתוכם עלתה נשמתו הטהורה והמזוככת של הרב הקדוש רבי נפתלי זי"ע למקור מחצבתה, בעודו בן ס"ג שנים בלבד, שכולם שווים לטובה.

הבשורה הקשה על הסתלקותו הטרגית של רבי נפתלי זצ"ל, הכתה בהלם את תושבי ארץ ישראל כולה, ובפרט את יושבי העיר צפת. האסון תואר על ידם כחורבן נורא: "פנה הודה, פנה זיוה... ממש נשבת אצלנו שבת ומועד". במספד מר שנערך בישיבתו 'ישיבת הרידב"ז', קונן מרה שותפו להנהלת הישיבה הגה"צ רבי ישעיה הורביץ זצ"ל, על אבדתו הגדולה של הדור, שהתייתם מאביו וממנהיגו.

מאחר שהאסון התרחש סמוך למרכז הארץ, וצפת הייתה רחוקה ומנותקת, אנשי החברה קדישא דקהילת יפו החליטו לטמון את גופו הטהור בתוך בית העלמין של יהודי יפו באותם ימים המוכר כיום כבית העלמין טרומפלדור בתל אביב.

על מצבתו נחקק: "פ"נ ... למדן מופלג, נין ונכד לבעש"ט... נהרג ברכבת ע"י לוד."

מעין הישועות מעל דרך הטבע

עם הזמן, החלו יהודים לפקוד את מקום ציונו של רבי נפתלי, וראו בחוש כי תפילותיהם במקום קדוש זה נענות. ברבות השנים נשתכח המקום מלב הציבור ונזכר רק על ידי מתי מעט, עד שהגיעה שעתו להתגלות ברבים.

וגם היום, למעלה ממאה שנים לאחר אותה עלייה בסערה השמיימה, דמותו של ה"קדוש" רבי נפתלי ממשיכה להאיר. בלב העיר תל אביב הסואנת, בולט ציונו של נכד הבעש"ט כאי של שקט וקדושה. יהודים מכל החוגים, היודעים את כוחו של אותו צדיק שמסר נפשו למען הכלל, פוקדים את המקום ונושאים תפילה לישועה. כי הצדיק שחי את חייו במסירות נפש עבור כל יהודי, ממשיך לפעול כסנגורם של ישראל גם מגנזי מרומים.

בשנים האחרונות שבים ועולים מאות סיפורים על ישועות מופלאות שנפעלו בזכות ההשתטחות על הציון הקדוש, הישועות הן בכל התחומים, הן בענייני רפואה, והן בענייני פרנסה, זרע של קיימא ושידוכים, ועוד.

רבים מעידים כי לאחר תפילה מעומק הלב על קברו של מי שהיה בחייו 'עוסק בצרכי ציבור באמונה', הם ראו ישועה מעל לדרך הטבע.

רבי נפתלי זצוק"ל, שלא יכול היה לשאת צער של יהודי בחייו, בוודאי עומד וממליץ טוב גם עתה, ומעתיר עבור כל הפוקדים את ציונו ומתפללים ועושים עבור טובת נשמתו. **זכותו תגן עלינו.**

י"ג ניסן

הרה"ק אדמו"ר רבי מנחם מנדל שניאורסון משיח בדורו

י"ג ניסן

נולד בעיירה לאוזני שבתחום המושב של האימפריה הרוסית (מאז שנות ה-תש"ן, ליוזנה במחוז ויטבסק בבלארוס) לדבורה לאה, בתו של רבי שניאור זלמן מלאדי, ולרבי שלום שכנא אלטשולר. נקרא על שם רבי מנחם מנדל מוויטבסק. נודע בכינוי 'הצמח צדק', על שם ספריו. כשהיה בן שלוש התייתם מאמו, ועל פי צוואתה גדל בבית סבו, רבי שניאור זלמן מלאדי ("בעל התניא"), שאימץ אותו ולימד אותו תורה. כבר בשנת תקס"א (בגיל 11) החל לכתוב בעצמו חידושי תורה. בה' בכסלו תקס"ד (בגיל 14) התחתן עם בת דודו, חיה מושקא, בתו של רבי דובער - האדמו"ר האמצעי מחב"ד. בעת מלחמת נפוליאון ברח לעיר קרמנצו'ג שם התבודד ולמד לבדו בין השנים תקע"ג - תקפ"ז. חותנו, האדמו"ר האמצעי, היה מוסר לו שאלות הלכתיות שנשלחו אליו, כדי שישיב עליהן, ולאחר כתיבת התשובות, היה הצמח צדק מכניסם אליו לעיון וביקורת לפני שליחתן. כך נהג עד לפטירת חותנו. לאחר פטירת חותנו סירב למלא את מקומו. רק לאחר שנה וחצי, כשרבו הפצרות החסידים, בעת חג השבועות של שנת תקפ"ט, ניאות לקבל על עצמו את נשיאות חב"ד.

עם קבלת הנשיאות החל בפעילות להצלת צעירים יהודים מגזירת הקנטוניסטים. על פי תיאורו של רבי יוסף יצחק שניאורסון, הקים ועד שניסה להפחית ממספר האנשים שיש לתת לעבודת הצבא על ידי פדייתם בכסף, וכן ארגון בשם "חברה תחיית המתים" לצורך שחרור את הילדים בכל צורה שהיא, משיחוד השומרים ורישום הילדים כמתים, ושליחת אנשים אל מקומות הכינוס של הילדים כדי לעודדם שיישארו יהודים נאמנים לדתם .

הוא קירב חיילים אלו ונמצא מאמר חסידות שאמר ביידיש כשביקר פעם קבוצה מהם.

בשנת תקצ"ט עודד את חסידיו לעבוד בחקלאות. לצורך זה הושיב בשנת תר"ד כששים משפחות בעיירה שצעדרין. בעקבות זאת, ממשל הצאר העניק לו את התואר "אזרח נכבד" ובהמשך העניק קיסר רוסיה הצאר ניקולאי הראשון בשנת תרי"א את התואר "אזרח נכבד לדורותיו". תואר זה היה תקף עד לסיום שלטון הצאר ב-תרע"ז.

החסיד רבי דוד צבי חן – הרד"ץ – סיפר מה ששמע מאביו החסיד רבי פרץ חן מצ'רניגוב:

באסיפת זקני חסידי הרבי האמצעי, הוחלט להטיל את נזר הנשיאות על ראש חתנו ה"צמח צדק". באסיפה השתתפו כל ידועי השם שבתוככי החסידים והחלטת האסיפה פורסמה בכל העיירות הקרובות והרחוקות ובכל מושבי חסידי חב"ד.

המשלחת הורכבה משמונה עשר אנשים ידועי שם, ובתוכם החסיד הגאון רבי הלל מפאריטש, החסיד הגאון רבי יצחק אייזיק מויטבסק, החסיד רבי יצחק משה מיאסי, החסיד הגאון רבי פרץ חן מצ'רניגוב, ועוד.

המשלחת התייצבה בפני ה"צמח צדק" ומסרה לו ההחלטה – שכבר פורסמה בכל מושבי חסידי חב"ד – שנזר עטרת הנשיאות הושם על ראש כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבינו, רבם ונשיאם של כל עדת חסידי חב"ד למזל טוב ולאריכות ימים ושנים ברוחניות ובגשמיות.

ה"צמח צדק" מיאן לקבל על עצמו את הנשיאות.

כך עבר הזמן עד חג הפסח באין דבר ברור. ויתעוררו אנ"ש ויחליטו כי לקראת חג השבועות יבואו לליובאוויטש זקני החסידים וידועי השם.

"תפילין" מתפוחי אדמה

החסיד הגאון רבי יצחק אייזיק מהומיל סיפר, שבתחילת בואו לליאזני אל רבינו הזקן, היה נכדו ה"צמח צדק" ילד קטן כבן שלוש-ארבע והיה נמצא בחדרו של סבו רבינו הזקן.

בין החסידים היה ידוע כי בשעה שרבינו הזקן מתפלל, לוקח נכדו הילד, שני תפוחי אדמה, חותכם בדמות בתי תפילין, לוקח חוטים לרצועות, קושרם בזרועו ובראשו, מתנענע ומנגן ניגונים שונים כמתפלל, וכשרבינו הזקן מסיים את תפלתו וחולץ את תפיליו, מסיר גם הילד את תפוחי האדמה שלו ורץ בחדר אנה ואנה, ומושך ברצועות כמשחק הילדים.

דלת חדרו של רבינו הזקן היתה מלאה חורים וסדקים, זאת עשו החסידים כדי שיוכלו להסתכל על הרבי, אף שעל הדלת מבפנים היה תלוי וילון רחב, היה ר' זלמן המשרת שוכח לפעמים למתוח את הוילון וכך ראו פעם חסידים שרבינו הזקן התפלל והילד התנועע גם כן אנה ואנה עם "תפיליו". רבינו הזקן חלץ תפילין של רש"י ואחרי תפילין של 'שמושא רבה' הניח תפילין של רבינו תם, הסיר גם הילד את "תפיליו" והחל לרוץ לארכו ולרחבו של החדר. בשעת מרוצתו הסתבך אחד החוטים של "תפיליו" ברגל השולחן, ורבינו הזקן – לבוש בתפילין – התכופף והתיר את חוטי ה"רצועה" במקום שהסתבכו ברגלי השולחן, והילד רץ לדרכו אנה ואנה כבתחילה. החסידים התפעלו מהקירוב והחיבה של רבינו הזקן לנכדו זה.

עוד תיווכח שהוא שומע!

פעם אחת – מספר החסיד הגאון רבי יצחק אייזיק מהומיל – אמר רבינו הזקן מאמר "על שלשה דברים העולם עומד" ואנחנו האברכים וגם זקני החסידים לא קלטנו את המאמר היטב. ברוב השתדלות – על ידי רבינו האמצעי – פעלנו שרבינו הזקן הבטיח לחזור את המאמר פעם שניה ביום השלישי לאחר התפלה, בתנאי שלא יהיו יותר משלשה מנינים ובחסדו ובטובו של הרבי האמצעי זכיתי גם אני להיות בין הנכנסים.

נכנסו לחדר המנין הקטן – הנקרא "גן עדן התחתון" – לחכות עד שרבינו הזקן יסיים את תפלתו ויפתח את דלת חדרו. המסתכלים בסדקי הדלת ראו שהילד, נכדו של רבינו הזקן, מעוטר עדיין בתפוחי האדמה ומתנענע וידעו שרבינו הזקן עדיין מתפלל, וכשראו שהילד הסיר את תפוחי האדמה מראשו ומזרועו ורץ בחדר אנה ואנה, ידעו שרבינו הזקן גמר את תפלתו.

כשפתח רבינו הזקן את הדלת, נכנסו בניו ואחריהם זקני החסידים. אני – מספר רבי יצחק אייזיק – נשארתי על עמדי כי יראתי להכנס. אך כרגע שאל רבינו הזקן מי נשאר שם, וענו לו – אברך אחד,

נענה רבינו הזקן ואמר: "יכנס, מאברך יהיה יהודי קשיש". התבלבלתי, וברגעים הראשונים לא ראיתי ולא שמעתי מאומה, רק דברי קדשו של רבינו האירו לנגד עיני ומלאו את מוחי ולבי, עברו כמה רגעים עד שחזרתי אל בינתי, נכנסתי ועמדתי בשורה האחרונה. בתוך כל, הרגשתי שהילד, נכדו של רבינו הזקן, מפלס לו נתיב בתוכנו ורבינו הזקן החל כבר לחזור את המאמר, חשבתי שבודאי הסתבכו חוטי הרצועות של הילד ברגלי ויראתי שמא יבלבל אותי בשעת חזרת המאמר. רציתי לומר לו דבר מה ולבקשו שלא יבלבלני.

בטרם הספקתי להוציא הגה מפי, מה מאד נבהלתי בשמעי את רבינו הזקן אומר בזה הלשון:

"הנח לו, הנח לו, הוא רוצה לשמוע, הוא שומע, עוד תיווכח שהוא שומע!"...

דברי רבינו הזקן נתפרסמו ויהיו לפלא ולא ידע איש פתרון דבר ובמשך השנים נשכחו הדברים.

כשבועיים לפני חג השבועות – ממשיך רבי פרץ חן לספר – באתי לליובאוויטש וכבר מצאתי שם הרבה אורחים, וכעבור כמה ימים באו רבי יצחק אייזיק מהומיל, רבי הלל מפאריטש, רבי יצחק אייזיק מויטבסק ועוד. קיימו אסיפות ושלחו משלחות אל ה"צמח צדק" והוא ממשיך למאן באמרו לבחור בהרה"צ רבי חיים אברהם, בנו האמצעי של רבינו הזקן, או ברבי מנחם נחום בנו של רבינו האמצעי, או ברבי אהרן מקרמנצ'וג חתנו של הרבי האמצעי, ועדת החסידים בצער גדול.

ביום השלישי, ראשון לשלשת ימי הגבלה צלחה עלי רוח ה' – מספר רבי פרץ חן – ובעמדי עם רבי הלל מפאריטש ורבי יצחק אייזיק מויטבסק, מתחננים בפני ה"צמח צדק" בשם אלפי החסידים שיקבל על עצמו את הנשיאות כפי רצון עדת החסידים, אמרתי לו שיש לי ראיה מפורשת בדברי חז"ל כי הוא, נכדו של רבינו הזקן, אשר רק לו יאתה הנשיאות.

ה"צמח צדק" ענה, אסור לזלזל במאמר רז"ל, אמור מה בפיך ונשמע.

ואמרתי: כתיב אשה כי תזריע וילדה זכר, ואמרו חז"ל איש מזריע תחלה יולדת נקבה – ונולדה אמכם, ואשה מזרעת תחלה יולדת זכר – ונולד כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבינו, והרבי מחוייב לקיים רצון החסידים.

מסופר שבאחד מחזיונות הלילה בהם ראה ה"צמח צדק" את רבינו הזקן, בתוך שלשים להסתלקותו, אמר לפניו המאמר "על שלשה דברים העולם עומד". אחרי המאמר, הוסיף: איש מזריע תחלה יולדת נקבה – זוהי אמך, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר – זהו אתה.

מקבל עול הנשיאות

ה"צמח צדק" התבונן שעה קלה ואמר – מוסכם, בתנאי שלא יטרידו אותו בשאילת עצות בעניינים גשמיים. נענה רבי הלל מפאריטש ואמר: "חסידים רוצים לשמוע חסידות!".

ותעבור הרינה במחנה כי אכן קיבל ה"צמח צדק" את הנשיאות, ותגדל השמחה בין קהל עדת החסידים העומדים בחצר, ובתוך כך נודע שבעוד רגעים אחדים יבוא הרבי לבית הכנסת לומר חסידות, ונרוץ כולנו לבית הכנסת לתפוס מקום ליד הבימה.

כעבור זמן מה הופיע ה"צמח צדק" לבוש בגדי לבן – שקבל בירושה מרבינו הזקן – ישב על הבימה והתחיל לומר המאמר "על שלשה דברים העולם עומד".

כשהתחיל את המאמר, נזכר רבי יצחק אייזיק מהומיל באותו הזמן כששמע את המאמר מרבינו הזקן, וכרגע נזכר באותו מחזה כשהילד הקטן נכדו של רבינו הזקן מפלס לו נתיב ונזכר בדברי קודש הקדשים שאמר אז רבינו הזקן: "הנח לו, הנח לו, הוא רוצה לשמוע, הוא שומע, עוד תיווכח שהוא שומע"...

כשנזכר רבי יצחק אייזיק באותו מחזה, וכשהתבונן בהווה, כי הילד ההוא הנהו הרבי בהווה, נשיא לריבוי רבבות מישראל – עבר הרהור במוחו לאמר, אכן זהו כח עליון ומראה ה"צמח צדק" את כוחותיו הכמוסים אשר חננו השי"ת.

עודנו מהרהר, פסק ה"צמח צדק" מלומר את המאמר, ופנה אל רבי יצחק אייזיק בקול תחנון, תחשדוני בדבר שאין בי? מה אעשה וסבי רבינו הזקן ציוה עלי לומר מאמר זה. ואחר כך סיים את המאמר.

לאחר שסיים ה"צמח צדק" את המאמר נתנו כל הנוכחים את קולם בשיר, וכשהלך הרבי לביתו רקדו בשמחה רבה.

נהייתי למקושר פנימי

בבוא רבי יצחק אייזיק לאכסנייתו הרגיש כי חולה הוא במחלת הקדחת בחום גבוה, עד שאינו יכול להזיז אבריו, וכך היה כל היום הרביעי, לעת ערב הוטב מצבו מעט כי סר החום, וכתב בכתב ידו פדיון-נפש אל הרבי ובלילה הוטב לו אבל היה חלוש עדיין. למחר – ערב שבועות – כשחזר ה"צמח צדק" מבית הטבילה ועבר ליד אכסנייתו של רבי יצחק אייזיק, נכנס לבקרו ואמר לו: במאמר חז"ל "הב לי ידך, יהיב ליה ידיה ואוקמיה", טמונים שמות קודש הממונים על הרפואה והחל להסביר לו את הדברים.

משסיים ה"צמח צדק" ביאור המאמר, בקש את רבי יצחק אייזיק להושיט לו את ידו, ורבי יצחק אייזיק התיישב ומחלת הקדחת חלפה ועברה.

ראיתי אז במוחש – סיפר רבי יצחק אייזיק – שהוא ממלא מקום אבותיו רבותינו הקדושים, ונהייתי למקושר פנימי שלו.

ביאור לד"ה אחרי ה"א

להבין שרשי הדברים הנ"ל. הנה שרש ענין אחרי ה' תלכו. שיש בחי' הליכה לאין קץ ותכלית בבחי' אחרי ה' בחי' אחוריים עליונים. הוא דהנה ידוע שכל סדרי ההשתלשלות דאבי"ע נמשכים ומשתלשלים מבחי' הקו המאיר מאור א"ס ב"ה לאחר הצמצום שנעשה חלל ומקום פנוי ובתוכו נמשך הקו והוא מבחי' מל' דא"ס שהוא בחי' הארה בעלמא מעצמותו ית' שבחי' הארה זו היא מקור כל סדרי ההשתלשלות כולן וזהו אחרי ה' תלכו שכל עליות העולמות ממטה למעלה לילך מחיל אל חיל ממדרגה אל מדרגה עד ראש כל המדרגות שיש בזה עליות לאין קץ ותכלית ממש (כנודע שבחי' ג"ע התחתון כלא חשיב לגבי ג"ע העליון וא"א לעלות מגעה"ת לגעה"ע אלא ע"י טבילה בנהר דינור לשכוח כו' וגעה"ע הוא בעולם הבריאה דכלא חשיב לגבי אצי' ועד"ז יש מדרגות אין קץ עד ראש כל דרגין שלמעלה מעלה מאצי' וזהו ענין תלכו בלי שיעור וכמאמר יהללוך סלה וכ"מ שנאמר סלה אין לו הפסק כו' וכל עליות אלו) הוא הכל בבחי' אחרי ה' בחי' מל' דא"ס שמבחי' זו הוא מקור כל חיות העולמות כו' אבל עצמותו ית' הוא המרומם לבדו שלכך בחי' הארה זו אשר היא מקור חיים של כל העולמות נחשבת לבחי' אחוריים לבד דכלא ממש חשיבא (וזהו כי עמך מק"ח שהמק"ח הוא עמך טפל ובטל כו' ולכן נק' הבריאה יש מאין מבחי' שהוא אין וכלא חשיב לגבי מהו"ע ית' דהיינו שאפילו א"ק הנק' אדם דבריאה הנה הוא בריאה יש מאין והאין הוא הקו

בחי' מל' דא"ס שאינו ערוך כלל לגבי מהו"ע ית'. ועמ"ש באריכות ע"פ את שבתותי תשמרו בענין בורא קדושים ישתבח שמך כו'. וגם יובן עוד בע"א ממ"ש ע"פ אז תשמח בתולה במחול איך שקודם היחוד פב"פ צ"ל בחי' אב"א וכשצ"ל עוד עליה גדולה יותר בבחי' פב"פ צ"ל פעם שנית בבחי' אב"א תחלה וכמשל הריקוד ומשל הבלולות. וזהו ג"כ אחרי תלכו ע"י שיהי' תחלה בבחי' אחוריים עי"ז תלכו, אך פי' זה אינו לענין הכוונה שבתורה זו): **והנה** להבין שייכות ענין אחרי ה' תלכו לענין הנסיונות דכתיב לעיל מיני' כי מנסה לדעת, (ובאמצע ענין הפסיק בפסוק אחרי ד' תלכו, ואח"כ סיים ענין הראשון והנביא ההוא כו' וכמו שהקשה קושיא זו בס' אור החיים) וכמ"ש בפנים שע"י הנסיונות יהי' גדלות הדעת כו', כי הנה ענין הנסיונות הוא בחי' הבירורים דרפ"ח ניצוצים שנפלו למטה בבי"ע, וידוע שהן בשרשן גבוה' מאד יותר מעולם התיקון דאצילות ולכך מחמת שמרבוי האור לא יכלו הכלים להכיל כו' ונשברו ואז נפלו למטה מטה ביותר כי כל דבר הגבוה יותר כשנופל למטה נופל למטה ביותר כנודע, ולכן נפלו בקליפות דבי"ע. וביאור לשון קליפה הוא עד"מ קליפת האגוז שהיא קשה והנה בתוכה יש פרי והוא האגוז אך הקליפה מקפת אותו מכל צד עד שאינו נראה כלל הפרי רק הקליפה ההיא לבד אך ורק כשישברו את הקליפה אז תתגלה הפרי שהיתה כמוסה ונעלמת בתוך הקליפה ואם לא ישברו את הקליפה אין תרופה להוציא את הפרי כלל, וככל המשל הזה כך הוא ענין נפילת הרפ"ח ניצוצי' בק"נ דבי"ע דהרפ"ח ניצוצי' הם גבוהי' מאד נעלה וכמשל הפרי הנ"ל אך נפלו ונבלעו בק"נ והקליפה מסתרת עליהם לגמרי עד שאינן נראים כלל רק הקליפה לבדה היא הנראית אלא שבתוכה יש בחי' הניצוץ דקדושה בבחי' גלות, ולכן כדי להוציא הניצוץ ולהחזירו לשרשו צ"ל ע"י שבירת הקליפה דוקא שעי"ז יתגלה הניצוץ ויתעלה וכמשל שבירת קליפת האגוז כו', וענין שבירת הקליפה זהו ע"י שהאדם עומד בנסיון, כי הנה ענין הגוף דבר הנסיון ה"ז מבחי' קליפה הנ"ל רק שמוסתר בזה ניצוץ עליון דקדושה מבחי' רפ"ח הנ"ל, וכמו מ"ש בקללת שמעי לדוד כי ה' אמר לו קלל, והנה גוף ענין מעשה זו דשמעי מה שקלל את דוד קללה נמרצת זהו בחי' רע ממש שנמשך מבחי' הקליפות ממש, כמבואר בלק"א פ"ז שחיות וקיום הדבורים האסורים הוא מבחי' ג"ק הטמאות שלמטה מטה מנוגה, רק שבזה הי' מוסתר ניצוץ דקדושה המחי' קליפה זו והוא מ"ש כי ה' אמר לו קלל, והיכן אמר לו קלל, אלא שזהו חיות הנמשך מלמעלה מבחי' דבר ה' להחיות את שמעי בשעה זו שקלל ג"כ שאלמלא הי' מסתלק ממנו החיות מבחי' דבר ה' המחי' כל העולמות אזי היה כלא היה, ונמצא החיות אלקי הי' מלובש בו אז ג"כ כשקלל ה"ז כענין התלבשות רפ"ח ניצוצי' בקליפות שהקליפה מכסה ומסתרת לגמרי עליהם וכך הי' דבר ה' המחי' בבחי' גלות כשקלל כו' וע"י שעמד דוד בנסיון קרע המסך המסתיר וזהו כענין שבירת קליפת האגוז ונתגלה הפרי כו', ועד"ז יובן ג"כ בשאר כל מיני נסיונות כמו משלוות הרשעים ויסורי הצדיקים כמ"ש מדוע דרך רשעים צלחה כו' (ירמי' י"ב) וכש"כ כשמגיע רע לצדיק ע"י הרשע עצמו כמ"ש (בחבקוק ד') כי רשע מכתיר את הצדיק, ואמר עוד למה כו' תחריש כבלע רשע צדיק ממנו, וענין נסיונות אלו הוא ע"ד הנ"ל בענין ה' אמר לו קלל, שעם היות שהמיצר הוא מבחי' הרע אך יש בתוכו חיות מרפ"ח ניצוצי' המחיה ומהוה אותו בשעה זו שמיצר ממש, והמכוון בזה כדי שיתחזק לעמוד נגד הנסיון הזה ולסבול כל מיני טורח ועמל ויסורים שלא ליפרד מא"ס חיי החיים ב"ה שעי"ז נשבר הקליפה ומוציא את הפרי הוא הניצוץ דרפ"ח המלובש בדבר נסיון ההוא, שיחזרו לשרשן בחי' עולם התהו שלפני האצי' עולם התיקון וגבוה יותר מעולם התיקון כמש"ל, וכנודע המשל מאבן או לבנה הנופלת מראש החומה שתפול למרחוק יותר מלבנה ואבן הנופלי' מתחתית החומה שזו תפול סמוך לחומה, אבל הנופלי' מראש החומה יפלו למטה בריחוק יותר מן החומה כך עד"מ למעלה כל דבר היותר גבוה כשנופל דרך שבירה יפלו למטה ביותר ולכך הניצוצים דתהו ששרשן גבוה

מאד לכך בשבה"כ ירדו בסתר המדרגה כנ"ל אך כשמתבררים ע"י ישראל ונשבר הקליפה המכסה עליהם אזי חוזרין לשרשן הנעלה שלמעלה מאצי' כו', וכ"ז הוא ע"י הנסיונות שע"י שמתחזק לעמוד בנסיון וסובל בזה נשבר הקליפה שהיא גוף דבר הנסיון ומתגלה הניצוץ כו' (והטעם כמ"ש בזהר ע"פ **עת אשר שלט האדם באדם לרע לו שע"י שליטה זו ששולט הרשע ומצער את הצדיק עי"ז יוצא הניצוץ דקדושה שהי' בבחי' גלות בתוכו** וכמ"ש באוה"ת פ' שמות ע"פ וכאשר יענו כו'):

והנה כל זמן שהאור אלקי הוא מוסתר ונעלם בבחי' הקליפות שהוא גוף הנסיון לא נראה וניכר עדיין עוצם רוממות מדרגתו כמו הפרי אגוז כשמכסה עליו קליפה הקשה של האגוז אינו נראה כלל אך כשמתבררי' הקליפות ונשברו המסכים ה"ז כמשל שמשברים קליפת האגוז שנראה מיד הפרי ואז טוב הפרי למאכל כך כשיבוער הרע מן הארץ ויסור מכנ"י ההסתר פנים שהן היסורים אזי יתגלה האור אלקי שהיה גנוז וצפון ונעלם בהם שהוא גבוה מאד נעלה, וז"ש (יחזקאל ל"ט) ולא אסתיר עוד פני מהם משא"כ עכשיו זמן הנסיונות נק' הסתר פנים כדלקמן, ומ"מ גם עכשיו ע"י שעומד בנסיון הרי מתגלה הניצוץ וממנו מאיר בתוספת וריבוי האור בנפש האדם יותר מכפי ערך נפשו בתחלה משום שניצוץ זה שמבחי' תהו גבוה יותר מנפש האדם שמבחי' תיקון ולכך ביכולתו לבוא בנפשו בחי' הדעת וז"ש כי מנסה כו' לדעת, שעי"ז יתהוה אצלו בחי' גדלות הדעת בה' מה שלא הי' כן קודם הנסיון, דהיינו שיעלה ויבא ויגיע לבחי' הדעת באלקות בבחי' גילוי ממש בבחי' הרגשה נגלית כמו שמרגיש חיי נפשו אע"פ שאין רואה המהות כו' ויתפעל לאהבה את ה' באה"ר בלב ונפש חפיצה, והיינו הכל מצד שעמד בנסיון משום שעי"ז בירור הניצוצות שמהן נמשך ונתגדל בחי' הדעת כדלקמן, אך הנה ארז"ל אם אין בינה אין דעת, והענין כי הנה ידוע שהספי' דתהו שנשברו הן היו בבחי' נקודות ונק' עולם הנקודים ונמשכו מבחי' ס"ג דס"ג כמ"ש בע"ח, ובירור שלהן הוא בבחי' בינה דאצי' שם הוא מקום הבירורים להיות נעשים בבחי' פרצוף כי ענין עולם התיקון הוא להיות בבחי' פרצוף אדם, ותיקון הניצוצי' דתהו הוא שאחר שנבררי' ועולי' מהרע ליכלל בקדושה הם מתתקני' להיות בבחי' פרצוף כו', ולכן בירור ותיקון זה הוא בבחי' בינה דוקא, כי כמו עד"מ בגשמיות בהתהוות הולד הנה אב מזריע הטפה שהיא כוללת רמ"ח איברי הולד בבחי' העלם והתכללות, וע"י שהיה ששוהה טפה זו בבטן האם נעשה מזה ולד שלם ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, והרי טפה זו אף שיש בה כללות רמ"ח איברים וממנה עיקר התהוות הולד מ"מ היא אין בה עדיין מהות ולד כלל, ואם לא תהיה בבטן האם לא יתהוה ממנה כלום רק דוקא ע"י שהייתה בבטן האם בה הוא שיש הכח הזה להוות מן הטפה ולד שלם, וע"י ששוהה ט"ח בבטן האם ואוכל ממה שאמו אוכלת מתגדל ומתחזק כו'. וכך יובן ג"כ עד"מ למעלה ענין התיקון מנקודה לבחי' פרצוף הוא כמו עד"מ להיות מטפה ולד כו' כי ענין פרצוף הוא התכללות הי"ס טפ"ט ורת"ס כו' משא"כ הנקודה הוא רק בחי' א' הכוללת כולן בהעלם לבד ואין בה בחי' גילוי כו' והוא ג"כ כמשל התהוות גידול הפירות מן הגרעין כו' כמ"ש במ"א, ולכן בירור ותיקון זה הוא בבחי' בינה דוקא שנקראת אימא עילאה כמ"ש אם הבנים שמחה, והיינו שהמדות נמשכי' ומתהוים מן ההתבוננות כהתהוות הולד ע"י שהייה בבטן האם, וזהו אם אין בינה אין דעת, דהנה הדעת הוא פנימית המדות וחיותן וקיומן (והוא בחי' דעת תחתון דבין כתפין המתפשט במדות) ולכן תיקון והגדלת נקודות דתהו הנ"ל להיות בבחי' פרצוף נק' בחי' דעת כי נקודות הנ"ל הן בחי' ז' מדות שנפלו שהן הז' מלכים ומלך הראשון הוא בחי' הדעת ותיקון זה הוא ע"י העיבור בבטן אימא דוקא לכן אם אין בינה אין דעת. (וענין אם אין דעת אין בינה הוא בחי' דעת עליון המייחד חו"ב): **ויובן** ענין זה בנפש האדם, כי הנה האהבה המסותרת שיש בכל א' מישראל היא נק' בחי' נקודה כיון שמסותרת במצפוני לבו ואין בה גידול והתפשטות עדיין, וכשהיא יוצאה מההעלם והסתר אל הגלוי להיות נראית

ונגלית שיהי' תוכו רצוף אהבה ותתפשט ג"כ בכל איברי הגוף להיות האהבה ברשפי אש כו' ה"ז ענין תיקון והגדלת המדות שמבחי' הנקודה נעשה גידול כנ"ל וזהו ע"י ההתבוננות דוקא בגדולת ה' ית' כפי אשר יוכל מוחו שאת להעמיק בגדולת ה' נמצא שע"י הבינה דוקא נמשך ונגדל בחי' הדעת שהוא פנימית המדות. משא"כ אם אין בינה אין דעת כו'. ובזה יובן ענין שהגלות נמשל לעיבור כמארז"ל (במשנה פ"ד דברכות) אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה כו' כי הגלות נק' ג"כ הסתר פנים כמ"ש ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא ומחמת הסתר פנים זה נמשכו בחי' הנסיונות כמ"ש ומצאוהו רעות כו' וכמשנ"ת שהנסיון הוא כדי לברר הניצוצו' המובלעים בעמקי הקליפות שמוסתרים שם בתכלית. ובירור זה נק' עיבור בבחי' בטן אימא שעי"ז נגדל הדעת לכן נמשל הגלות לעיבור והתכלית הוא כדי שיגיעו לבחי' דעת בה' כנ"ל: ועדיין צ"ל מהו שכ' בענין הנסיונות כי מנסה כו' לדעת, שעי"ז יגיעו לבחי' הדעת לפי שעי"ז מתבררי' ניצוצות דתהו שמהם נמשך בחי' הדעת, הלא בירור ניצוצות הוא ע"י מצות עשה ג"כ שלוקחי' האתרוג נתברר הרפ"ח שבו כו' וכן בתפילין וכן ע"י התפלה הוא עיקר בירור הניצוצות כמ"ש בפע"ח שער א' להדיא וא"כ למה דוקא ע"י כי מנסה כו' יגיעו לבחי' הדעת. אך הענין נ"ל דידוע שהקליפות נחלקים לב' בחי' הא' הוא ק"נ הכלולה מטו"ר שממנה נמשך חיות וקיום דברים המותרים, והב' גקה"ט שלמטה מנוגה שהם רע גמור שממנה נמשך חיות וקיום דברים האסורים לגמרי, וזהו שרש ענין ערלה ורבעי כי ג' שני ערלה נגד ג"ק הנ"ל ובשנה הרביעי' הוא ק"נ יוכל להתברר לכן יהי' כל פריו כו' כנז' בפרדס שער כ"ה פ"ז, אבל ג"ק הנ"ל אין יכולים לבררם, וזהו שרש ענין מ"ע ומל"ת דע"י מ"ע מבררי' ק"נ, אבל דברים האסורים נמשכו מג"ק הנ"ל שא"א לבררם לכן באו הל"ת לא לאכול חלב ודם כו' להרחיק ג"ק הנ"ל שלא ינקו מהקדושה, אך ידוע ג"כ שא"א להיות חיות וקיום לשום דבר כ"א מהקדושה האלקי' א"כ גם בג"ק אלו יש ניצוצים דקדושה מרפ"ח שנפלו רק שנבלעו כ"כ עד שאין להם דרך בירור כמו ק"נ, לכן מרחיקי' הקליפה עם הניצוץ שבו כיון שאין דרך אחר וע"כ נק' הל"ת שחורות כעורב אכזריות להרחיק הניצוץ דקדושה ג"כ, מחמת כי אין דרך אחר כנ"ל, והנה לפי הכלל הנ"ל שכל דבר שנפל למטה יותר שרשו גבוה יותר כמשל הנפילה מראש החומה כו' א"כ ניצוצים אלו שנפלו בג"ק הנ"ל שלמטה מטה מנוגה שרשם גבוה יותר ויותר לאין ערוך מן הניצוצים שנפלו בק"נ, שהרי נפלו למטה מטה לאין שיעור מנוגה, עד שזהו התר וכשר ומותר, וזהו אסור ופסול וטריפה אשר הוא תועבת ה' אשר שנא, וא"כ הניצוץ המחיה את האיסור נפל למטה לאין שיעור מן הניצוץ המחיה את ההתר כנ"ל, וזה הוראה שבשרשו גבוה יותר לאין שיעור ממנו וכמ"ש במ"א בענין אריה ושור כו', אלא שמ"מ הואיל ונפל למטה כ"כ ואין באפשר לבררו הרי מרחיקים אותו לגמרי עד עת קץ, ובזה מובן מעלת הבע"ת על הצדיק שהרי ע"י תשובה שהזדונות נהפכו לזכיות נתברר מג"ק הנ"ל ונתהפכו לטוב שזה גדול יותר מהצד"ג שלא בירר רק מנוגה, ומג"ק א"א לברר רק שע"י ל"ת דוחה אותם ולא שיתהפכו לטוב, וא"כ הבע"ת שמהפכם לטוב לכן במקום שבע"ת עומדים כו', ותדע שבירור זה גדול יותר לאין קץ מבירורי ניצוצות דק"נ, שהרי ל"ת גבוהים ממ"ע כמ"ש במ"א ע"פ אלה פקודי, ובל"ת ליכא רק דחיה שמדחה הג"ק, וא"כ אפילו דחיה שלהם גבוה מבירור וקירוב ניצוצות דק"נ, א"כ בירור ניצוצות דג"ק גדול לאין שיעור ממש. והנה הצדיק אין לו דרך כלל לברר ג"ק הנ"ל דהאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו כו', אך ענין הנסיון אשר ה' צדיק יבחן כמו ע"י נ"נ לחמו"ע הנה כשעומד בנסיון זהו ממש בירור והעלא' ניצוצות דג"ק הנ"ל, שהרי גוף הנסיון והשלכתם לאש זהו מג"ק הנ"ל שמהם נמשך רע גמור כזה כו' וכבר נת' שע"י שליטה זו ששלט האדם על האדם יוצא הטוב ממנו א"כ זהו בירור ג"ק הנ"ל וכן עד"ז בכל הנסיונות אשר רשע מכתיר את הצדיק, ואפילו נסיון דאיוב הרי נאמר הנו בידך כו' וכן באברהם כמ"ש

בזהר ע״פ ויהי אחר הדברים כו׳ שהשטן הנק׳ אחר הדברים קטרג להיות הנסיון כו׳, ולכן בירור זה נמשל לשבירת קליפת האגוז הקשה שאין דרך להוציא הפרי רק ע״י שבירת הקליפה דוקא, להיות מבואר בתיקונים הובא בפרדס שם ענין ד׳ קליפות שיש באגוז שהן נגד ג״ק הנ״ל ונוגה היא הרביעית וא״כ הקליפה הקשה היא מג״ק הנ״ל שאין להם דרך בירור כ״א ע״י שבירה לגמרי וזהו ע״י הנסיון או ע״י מכות ואותות מלמעלה כמ״ש במ״א בענין וידעו מצרים כו׳, משא״כ ק״נ יוכלו לברר ע״י קיום מ״ע ותפלה שאין בזה צער ויסורים. ולבאר ההפרש בין קיום ל״ת שהוא דחיה לנסיון שהוא בירור הרי הנסיון הוא ג״כ קיום ל״ת שאינו משתחוה לע״ז, אך כשקיום הל״ת אינו ע״י יסורים הוא רק דחיה כנ״ל אבל כשסובל יסורים גדולים זהו ענין אשר שלט האדם באדם ועי״ז נשבר הקליפה כנ״ל וכן אפילו בדבר ערוה כשלבו בוער ומושל ברוחו ה״ז סובל י״ל שזהו ג״כ בירור מטעם הנ״ל דעכ״פ מצטער טובא וסובל, וכמעשה נתן דצוציתא. וזהו הכלל דע״י סבלנות היסורים מבחי׳ ג״ק הנ״ל הוא בירור ממש. ולכן ארז״ל (בפ״ק דב״ב ד״י ע״ב) הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן, משמע דגבוהים מבע״ת ג״כ והטעם כנ״ל דמעלת הבע״ת שעל ידם מתברר מג״ק הנ״ל ונתהפכו לטוב, והרי ע״י נסיון גדול כזה מברר ג״כ מג״ק הנ״ל א״כ גדול הוא מהם שהרי הוא צ״ג וגם מברר כנ״ל, וגם י״ל דבירור זה הוא העלא׳ ניצוצים יותר גבוהים אפי׳ מבע״ת כנז׳ בע״ח ענין מ״ן דאימא, וזהו כי מנסה כו׳ לדעת, דעי״ז נגדל הדעת ביותר מפני העלא׳ ניצוצים היותר גבוהים במאד מאד מבירור שע״י מ״ע ול״ת וכנ״ל: **והנה** נז״ל ענין אם אין בינה אין דעת שבירור המדות הוא ע״י העיבור בההתבוננות כמשל גידול הולד בבטן האם כו׳, ויש בחי׳ גידול שני שהוא כמו אחר שנולד הולד, הוא יונק מחלב אמו להגדיל איבריו, וכך יובן ג״כ בענין גידול המדות שמבחי׳ נקודת האהבה המסותרת נעשה גידול להיות אה״ר, ואח״כ יש גידול שני והוא מ״ש אם הבנים שמחה שנמשך בחי׳ שמחה ותענוג מההתבוננות להגדיל מדות אלו שכבר יצאו בגילוי וזהו בחי׳ חלב המגדיל את הולד, (ויש ג״כ בחי׳ עיבור שני לקבל מוחי׳ חדשי׳ והכלל שכל עלי׳ הוא ע״י עיבור בבטן אימא דהיינו כי אם אין בינה כו׳ והמ״י). וזהו אחרי ה׳ תלכו שהוא ההליכה בקדש מחיל אל חיל ממדרגה למדרגה והכל הוא בבחי׳ אחרי ה׳ דהיינו בבחי׳ הודו ית׳ המתפשט על ארץ ושמים שכל עליות הם בבחי׳ הארת הקו ממל׳ דא״ס כנ״ל:

הגאון הרב מאיר ניסים מאזוז

יום ההילולא - י״ג ניסן

הגאון הרב מאיר ניסים מאזוז זצ״ל המכונה נאמ״ן ס״ט- נולד ב-י״ג ניסן ה׳תש״ה (1945) בתוניס כבן בכור להוריו. כבר בגיל חמש מספרים שידע את חמשת חומשי התורה בעל פה. בגיל שבע אביו התעקש שהוא יוכנס לכיתת לימוד הגמרא, שבה היו נערים בגיל 12. בבחרותו למד בישיבת 'חברת התלמוד' אצל הגאון הרב יצחק בוחניך וכן למד גם אצל הגאון הרב יוסף סוסו הכהן. בגיל 17 התחיל ללמד בישיבת 'אוהל יוסף יצחק' של חב״ד בתוניס.

בשנת ה׳תשל״א (1971) אביו נרצח על ידי מתנקש מוסלמי והוא ואחיו הרבנים צמח ורחמים עלו לישראל ובאותה שנה הקימו בבני ברק את ישיבת 'כיסא רחמים' ורבינו עמד בראשה. מוסדות הישיבה כוללים: מעונות, גני ילדים, תלמודי תורה, בית ספר לבנות, סמינר, ישיבות קטנות, ישיבות גדולות. כוללים נפתחו בבני ברק ירושלים, אלעד, עמנואל, בת ים, עכו ועוד. במוסדות לומדים למעלה מ-1,500 תלמידים. בשנת ה׳תשל״ז (1977) האחים הקימו את 'מכון הרב מצליח' המוציא לאור סידורי תפילה,

תהילים, תיקון קוראים לפי שיטת הדקדוק וכן ספרים תורניים של רבנים ספרדים. הרב מסר במשך שנתיים שיעורים שבועיים ברדיו קול ברמה.

רבינו היה סמל לשקידת התורה ואהבתה. כל רגע מזמנו היה מוקדש ללימוד תורה בעיון עד לפסיקת ההלכה בשורשי הדינים והחילוקים השונים. העמיד אלפים רבים של תלמידים במשך עשרות שנים של הרבצת תורה. אהב כל יהודי ללא הבדל כלל. היה תלמיד חכם עצום, פוסק מובהק, איש אמת, עמד על עקרונותיו. מעמודי התווך של יהדות ספרד. קיבל כל אחד בסבר פנים יפות, קטן כגדול. מעולם הוא לא נשא פנים, הכל בשיא הפשטות, בהכנעה וענוות אמת. הקפיד מאוד על ההברה הספרדית המדויקת של אותיות השפה העברית, בעיקר בתפילה ובקריאת התורה. בנוסף חידש מספר כללים בדקדוק. עודד בקיאות בתנ"ך. לרב היו ידיעות רבות בפיוט. שימש כאב בית הדין לענייני ממונות 'משפט צדק' שעל יד ישיבת כיסא רחמים. נפטר ב-כ"א ניסן ה'תשפ"ה (2025). חי כ-80 שנה. ציונו בבני ברק.

אביו: הגאון ר' מצליח הי"ד (דיין, ממנהיגי יהדות תוניסיה ומייסד ישיבת 'כיסא רחמים' שם). **אמו:** מרת כמסאנה לבית מאזוז. **אשתו:** מרת אסתר לואיזה. **ילדיו:** שני בנים וארבע בנות (מבנותיו מרת גאולה). **מרבותיו:** הגאונים אביו הרב מצליח, הרב אליהו גז, הרב דוד ברדא, הרב יצחק בוחניק, הרב יוסף סוסו הכהן. **מתלמידיו:** הגאונים הרב משה לוי, הרב יגאל כהן, הרב אלי ישי, הרב חיים אמסלם, הרב שלמה קרעי. **•מספריו: שו"ת בית נאמן •חומש בית נאמן**- חידושים **•שו"ת מקור נאמן •ארים נסי**- חידושים על מסכת יבמות, גיטין, ברכות, בבא מציעא, פסחים וכתובות וקידושין **•עט הזמיר**- חידושים על מסכת קידושין **•שלושה ספרים נפתחים**- חידושים על מסכת שבת **•אמת קנה**- חידושים על תהילים **•אסף המזכיר**- כ-1,000 מערכות וכללים בגמרא ובפוסקים **•קובץ מאמרים**- מאמרי השקפה ומוסר **•ה' נסי**- על הגדה של פסח, הלכות ועניני החג **•סנסן ליאיר**- על פורים **•סולת נקיה**- על קידוש החודש **•דרכי העיון**- על שיטת העיון הספרדית **•כיסא המלך**- חידושים על הרמב"ם ועוד ספרים רבים.

ידידי ורעי הרב אורן נזרית שלח אלי סיפורים על רבינו: בנסיעה ללוויה סיפר לי רבי אהרון כהן מבאר שבע שלמד אצלו במשך שמונה שנים, ורבינו זיע"א אמר לו שהוא מקפיד לשתות תה מכוס זכוכית דווקא. כאשר הוא שאל אותו מדוע, רבינו השיב אמר לו מפני שהוא שותה מהתה תוך כדי השתיה הוא יכול להמשיך לקרוא דרך הזכוכית של הכוס ולא מפסיק מלימודו.

עוד סיפר שהבחין שיש לו מוח כפול. הוא מסוגל לשמוע את תלמידיו בו בזמן שהוא ממשיך לעיין ולקרוא ומשיב כעניין. עוד סיפר שפעם התפלל עימו בשבת מברכין, ורבי אהרון היה אחראי על הלוח של כיסא רחמים, שהיה עושה כל חישובי העיבור באותה שנה. באותה שבת לא מצאו את הלוח לפני ההכרזה, ורבי אהרון ניסה להיזכר מה המולד ולא זכר למרות שהוא עשה את החישוב. אמרו לרבינו שלא מצאו הלוח, אמר להם להמתין רגע, עשה חישוב בראשו של כל השנים, ואמר המולד יהיה כך כך.

הרב גדי מזוז מבאר שבע סיפר שכשגיסו המשגיח הרב מיכאל סגרון נפגע עם בני משפחתו בתאונת דרכים ואושפז בביה"ח קפלן לכמה שבועות, רבינו מיד בא לבקר ואמר לאשתו, "מעכשיו את לא מבשלת, יביאו לכם אוכל לכל בני הבית כל השבוע כולל שבת, לא מכבסת ולא מגהצת. אנחנו נשלח מישהו שיעשה במקומך, את נמצאת רק עם בעלך", ואח"כ עוד הביא לה סכום כסף גדול מאוד. היא אמרה שהם לא זקוקים, יש להם ברוך השם הכל, והרב השיב לה, "זה בעבור סעודת ההודיה לכשיבריא". בנוסף הרב אמר לאשתו של הרב סגרון שתפסיק לעבוד והוא ישלם לה את המשכורת החודשית.

הרב גדי מזוז סיפר עוד כשנודע לרבינו ששניים מתומכיו הסתכסכו וכל אחד שכר לו עורך דין להגנתו, קרא להם וביקש שיפנו בשמו לעורכי הדינים לבקש את כספם בחזרה. עורכי הדין מיד החזירו כי מאוד העריכו את רבינו. לאחר מכן רבינו ביקש מבעל הדין שיגיעו אליו, ומיד עשה פשרה בינהם, וחזרו להיות אוהבים.

הרב המקובל הגדול רבי בניהו שמואלי דיבר על רבינו ואמר שהיה בקיא בכל הש"ס, שו"ע ארבעה טורים ובכל התורה כולה. היא מאוד חריף. כאשר הרב בניהו שמואלי היה עם מרן הרב עובדיה יוסף פעמים רבות רבינו היה מגיע למרן הרב עובדיה והיה רואה עד כמה מרן הרב עובדיה מעריץ, מחבב ואוהב את רבינו מאוד מאוד.

לפני כשלושים שנה המזכיר של הישיבה 'נהר שלום' היה יוסף בוהדנה (עד היום). לימים הוא חלה והיה לו גידול ל"ע בגב. חיפשו רופא מומחה שיכול לנתח את הגב ומצאו רופא מומחה בשם ד"ר שקד מאיכילוב. אבל הוא התנה את הניתוח שלאחר מכן יהיה אסור עליו לזוז במשך תקופה מסוימת. המזכיר עבר ב"ה את הניתוח בהצלחה ועד היום הוא משמש אצלם כמזכיר. הרב בניהו הלך לבקר אותו כמה פעמים.

אשתו של רבינו גם כן היתה מאושפזת בבית-החולים באותה התקופה. הרב בניהו היה נפגש עם רבינו שם. הרב בניהו שמע סיפור על רבינו ורצה לוודא שאכן הסיפור נכון. הסיפור היה שכאשר רבינו עלה לארץ ובנה את ביתו בבני-ברק בקומה שלישית ורבינו מעד ונפל למטה והרגליים של הרב נכנסו ל"ע לתוך הבטן ולקחו את הרב לבית-החולים. הרופאים שם התייאשו ואמרו שאין מה לעשות והזיהומים מתחילים ואי אפשר לרפא את הרב. אחד הרופאים פנה לרבינו ואמר לו שלא נשאר לו הרבה ימים והציע לרב לראות דבר מסוים כדי שיהנה.

הרב אמר לו שזה לא מעניין אותו בכלל. הרופא שאל, אז מה אתה רוצה שנעשה לך, כדי שיהיה לך נחת רוח? הרב אמר שבשבילו נחת רוח הוא אם יקראו לשני תלמידים מהישיבה שילמדו איתו איזה סוגיה אז אני אתעלה ואשמח ואכן כך היה, הרופא התקשר ובאו שני תלמידים מהישיבה.

שני התלמידים למדו עם רבינו במשך כמה שעות והרב היה שמח מאוד. בלילה הרב חולם את אביי ורבא. הם אומרים לו שמחר תהיה ועידה של הרופאים רגל אחד יוציאו לגמרי מהבטן והיא תתרפא לגמרי ורגל שניה מקצתה. אתה תחיה והכל יסתדר.

כאשר חלם כך היה. לאחר ועידת הרופאים ניגש הרופא ואמר לרבינו שרגל אחת הוא יצטרך לעבור ניתוח כדי שיוציאו אותה מהבטן והרגל השניה יוציאו מקצתה. לאחר מכן רבינו אמר לרופא שבזכות שאתמול נתן לו ללמוד באו בלילה החכמים ואמרו לי בדיוק את הדברים שאתה אמרת לו, ואכן כך היה. רבינו אכן אישר את פרטי הסיפור לרב.

ידידי ורעי ר' אלון ארביב כתב: אהבתו לעם ישראל. כפי שתלמיד סיפר שפעם הגיע בחור עם קעקועים, מבויש כולו. הרב לא העיר על מראהו ולא שאל שאלות. רק אמר: "כל יהודי הוא יהלום. יש לפעמים קצת לכלוך מבחוץ – אז מה? שוטפים ומבריקים". הבחור הזה – נשאר בישיבה. היום הוא מחנך דגול .

אחד מגדולי הרבנים בארץ שלח לרב מאזוז מכתב מחאה על עמדתו בנוגע לשאלה ציבורית. המכתב היה חריף, כמעט פוגע. הרב לא הגיב. כעבור חודשים, אותו רב חלה קשה. הרב מאזוז ביקש להזכיר את שמו לרפואה שלמה בשיעור, והוסיף: הוא תלמיד חכם – וזה מספיק בשביל שנאהב אותו. זהו עוז עם ענווה, אמת עם אהבה.

לכל גדלותו בתורה של מרן זצוק"ל לא הייתה רק בכמות – אלא בעיקר באיכות, בעומק ובבהירות. הוא לא עסק בתורה – הוא חי אותה. לא אחת היו תלמידים מספרים כיצד היה יכול לקשר בין סוגיות מפוזרות בש"ס, דברי ראשונים, ושו"תים נדירים שאיש לא זכר מקומם – והכול נרקם אצלו למהלך אחד בהיר ומאיר עיניים.

כך למשל, כשנשאל על קושיה בלימוד, היה משיב ברוגע תוך שהוא מצטט קטעים שלמים מהרמב"ם, מהרי"ט אלגאזי, מהבן איש חי, ואף מגדולי חכמי תוניס וג'רבא, כאילו הדברים מונחים לפניו על השלחן. כששאלוהו כיצד הוא זוכר – השיב בפשטות: "לא זוכר – התורה זוכרת אותי. כשמתייגעים באמת – היא לא עוזבת". זהו לא רק זיכרון עילאי – אלא ביטוי לנשמה טהורה שכל כולה נבלעה באהלה של תורה. לא פלא שספריו הפכו לאבני יסוד להלכה ולמסורת, ושהשפעתו ממשיכה להנחות אלפי תלמידים ועמי הארץ כאחד, מתוך אותה בהירות נדירה.

סיפר הגאון ר' יוסף חי סימן טוב (הובא בעלון אשכול יוסף): פעם אחת כאשר פגשתי את רבינו לפני כשני עשורים והודיתי לו על המכתבים ששולח לי ומשיב על שאלותי, נענה ואמר לי: "מעולם לא ארע ששלחו לי מכתב ולא שלחתי תשובה בחזרה".

סיפר הגאון ר' יוסף חי סימן טוב (הובא בעלון אשכול יוסף): רבינו סלד וברח מהכבוד כבורח מן האש, התרחק מכל גינוני כבוד ומכל מי שהחניף לו או שהרבה בשבחו. בישיבה הונהג שכל מי שהרצה להתייעץ ולהציע את שאלותיו לפני רבינו, היה מעלה אותם בכתב ומוסר למזכירות הישיבה. ראש הישיבה היה משיב על גבי המכתבים. היו בחורים שעטרו את מכתבם בתארי כבוד למיניהם, לכבוד מרן ראש הישיבה וכדו', אך הם זכו לקבלת נזיפה באומרו שאינו סובל כל זאת , והורה להם כי לכל היותר הוא מסכים שיכתבו: לכבוד מורי ורבי ראש הישיבה! לא הסכים שיכתבו גאון ולא מרן ולא כל מיני גיבובי מילים. כך זכה והקים עולה של תורה והעמיד רבבות תלמידים ת"ח מובהקים מורי הוראות ומרביצי תורה.

סיפר הגאון ר' יוסף חי סימן טוב (הובא בעלון אשכול יוסף): למרות כל ייסוריו ומכאוביו הנוראים אותם סבל במשך 50 השנה האחרונים, לא עצר ולא פסק פומיה מגירסא ומהרבצת והנחלת התורה לרבים, מתוך שמחה ומאור פנים. פעם אחת בסוף השיעור לתלמידיו בישיבה הבחין באחד התלמידים שהיו פניו נפולות. רבינו פנה אליו בתמיה ושאל: "הלא ת"ח אתה, אם כן, איך פניך נפולות ומדוע אינך מחייך?!".

י"ט ניסן

הרה"ק רבי אהרן הגדול מקרלין

יום ההילולא - י"ט ניסן

רבי אהרן חי בראשית תקופת החסידות, הוא נמנה על תלמידי המגיד ממעזריטש (ממשיכו של הבעל-שם-טוב) אך נפטר עוד בחיי רבו, בתאריך י"ט ניסן תקל"ב (1772) כשהוא בן שלשים-ושש בלבד. נשמה כזו מבהיקה ככוכב שביט המאיר את שמי היהדות, אבל גם לאחר שחלף הכוכב הזוהַר שלו נותר לדורות. מלבד השיר "י-ה אכסוף" אין בידינו (כמעט) דברים כתובים מרבי אהרן. בכלל, הוא נפטר עוד לפני שנדפס ספר החסידות הראשון – החסידות היתה אז רק תנועה חיה ולוהטת של אנשים ומעשים, תורה שבעל-פה שבתוכה מתבלטת שירת הקודש של רבי אהרן.

נפשי יצאה בדברו

אנו מייחסים חשיבות לתאריך לידתם ופטירתם של צדיקים, והנה רבי אהרן נפטר במהלך חג הפסח. **פסח** הוא חג של דיבור – **פה סח** – אבל הוא גם חג של שירה. השירה מתחילה בליל הסדר בו אומרים את ההלל, "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג", והיא פורצת בקול גדול ביום השביעי של פסח שבו נאמרה שירת הים, "אז ישיר משה...". בנוסף, נוהגים לקרוא בפסח את מגילת **שיר השירים**, פסגת השירה בתנ"ך. "כל הכתובים קודש ושיר השירים קדש קדשים", כי זהו שיר האהבה בין ישראל לקב"ה. בשיר השירים נמצאים הביטויים העזים ביותר של אהבה והשתוקקות הנפש, עד כדי שהרעיה-הכלה אומרת על הדוד-החתן "נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבֶּרוֹ" – הנשמה שומעת את קול ה' ומבקשת לצאת מן הגוף ולהדבק במקורה בתנועה של "כְּלוֹת הנפש" (כאחד הפירושים לשם כַּלָה).

רבי אהרן הוא דוגמה ומופת לדמות של עובד ה' שחייו רצופים בהשתוקקות כזו, עד שמסופר שפעם אחת היה שרוי במשך שלשה ימים במצב של דבקות עליונה, "התפשטות הגשמיות", עד שלא היה מודע לקיומו הפיזי, אלא שכל ימיו הוא עשה תשובה על שלשה ימים אלו בהם לא הניח תפילין, ומקובל שמפני כך כתב בצוואתו שהוא הרשע בישראל (שאלו יהיו העבירות שלנו...). שירת חייו של רבי אהרן הגיעה לשיאה בפסח עד שנפשו יצאה לגמרי מן הגוף ועלתה השמימה.

סיפור נוסף קושר את רבי אהרן לשיר השירים. היה זה בתקופה שרבי אהרן היה אצל רבו, המגיד הגדול. יום ששי אחד, ישב רבי אהרן בחדרו וקרא לעצמו בשקט שיר השירים – כנהוג בהרבה קהילות לקבל את פני שבת המלכה (והכלה) באמירת שיר השירים. באותה שעה ישן המגיד בחדרו, והנה התעורר המגיד ושלח לומר לרבי אהרן שאמירת שיר-השירים שלו מפריעה לו לישון... מה קרה כאן? רבי אהרן אינו אומר את שיר השירים לבדו, הוא כל-כך מזדהה ומייצג בעצמו את השיר הזה עד שהעולמות העליונים – הרבדים הנסתרים במציאות – משתתפים אתו בשירה, מלאכים ונשמות וכל הברואים משוררים במקהלה ענקית. אולי אנו לא שומעים, אבל המגיד ממעזריטש שומע גם שומע, ואיך אפשר לישון כאשר סביבך תזמורת ענקית כזו? אגב, כאשר הרב הקדוש רבי הלל מפאריטש סיפר את המעשה הזה הוא היה בוכה מהתפעלות: צאו וראו מהי השינה של הרב המגיד שאומר לתלמידו הגדול: עם כל הכבוד ל'רעש' שאתה עושה בעולמות העליונים, אני עכשיו צריך לישון...

כעמוד האש

רבי אהרן היה עובר ממקום למקום, דורש בפני הקהל ומעורר את שומעיו לחזור בתשובה. המסורת החסידית אומרת שבחייו הקצרים נזקפו לזכותו שמונים אלף בעלי תשובה! כמו אהרן הכהן הגדול שהיה "אוהב את הבריות **ומקרבן לתורה**".

איך נעשה דבר כזה? יש חזרה בתשובה על-ידי שכנוע שכלי – "סמינר להחזרה בתשובה" – אבל אצל רבי אהרן העיקר היה בעצם המפגש עם הדמות שלו, ואפילו מעצם הימצאותו באזור. יש אנשים בעלי אישיות סוחפת (כריזמטית) שהמונים נמשכים אחריה ובעקבותיה בהתלהבות, כמו עמוד האש ההולך לפני המחנה ביציאת מצרים (בפסח, זוכרים?).

ליתר דיוק, מוסבר שרבי אהרן המחיש באישיותו מהו **תענוג קדוש**. עזיבת התורה והחולשה בקיום המצוות בדור ההוא נבעו מנטייה להמשך אחר התאוות, לפרוק עול כדי **להנות** מהעולם בפה מלא ללא

הגבולות ה'מעיקים' שמטילה עלינו ההלכה... והנה בא רבי אהרן – איש כזה שכל הרואה אותו אומר לעצמו: וואו, כמה אפשר להנות ולהתענג מהתורה והמצוות, כמה טוב ונעים להיות קשור אל ה', "מַה יָּפְיִת וּמַה נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים", "אשרינו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו", וכמו שאומרים היום: איזה כיף להיות יהודי. התענוג של רבי אהרן פשוט 'נשפך' ממנו החוצה ומדביק את כל הסובבים אותו, עד שהם עוזבים את התענוגים השקריים-המדומים וחוזרים לחיי התורה המתוקים מדבש ונופת צופים. שירת הדבקות של רבי אהרן הופכת לשיר השירים של אלפים ורבבות, כמו שמשה רבינו פותח בשירת הים וכולם עונים אחריו בשיר.

כאשר נפטר רבי אהרן אמר רבו המגיד ממעזריטש שנלקחה ממנו "יד ימינו" (ובדיוק תשעה חודשים אחר-כך הסתלק המגיד עצמו) – ומכאן שהתכונה העיקרית של רבי אהרן היא מדת החסד והאהבה, "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי". מדת החסד והימין מיוחסת תמיד ל**אברהם אבינו**, שהלך ממקום למקום ולימד את בני האדם על בורא העולם ומנהגיו, וממנו למד רבי אהרן הגדול.

איך להחזיר בתשובה

התיאור של צדיק המחזיר המונים בתשובה נשמע נפלא. לכאורה מצאנו את התרופה הטובה ביותר למצבו הרוחני של העם היהודי. אך במבט שני מסתבר שהסיפור לא כל-כך פשוט... מסופר ששאלו את נינו של רבי אהרן – רבי אברהם אלימלך מקרלין (שנהרג על קידוש השם בשואה) – היכן כל בעלי התשובה שהחזיר זקנך רבי אהרן? השיב רבי אברהם אלימלך: בזמן רבי אהרן היו בעלי עבירה שנפלו אחר תאוות ליבם הרע, ורבי אהרן הראה להם שיש עונג וחיות בעבודת השם כמו בתאוותיהם, ואף יותר מכך. אך החוטאים היום, שנפלו באפיקורסות ודעות כוזבות, מסופקני אם היה מחזיר אותם בתשובה...

בהמשך לזה, בעלי התשובה של רבי אהרן לא היו **יציבים**, והיתה להם נטייה לחזור לסורם. הרי הם לא 'נגמלו' באמת מהתמכרות לתענוג, אלא החליפו אותו בתענוג חיובי, ולכן לאחר שנמוגה השפעתו הישירה של רבי אהרן הם חזרו לחפש הנאה בשדות זרים. באופן דומה מוסבר על אברהם אבינו, שכל אותם אנשים שהוא קרב לאמונה לא המשיכו לאחר מותו בדרך הישר, כיון שמקור ההשפעה האוהב שלהם נעלם.

וכיצד אפשר לוודא שבעלי התשובה ימשיכו בדרך התורה? צריך להשפיע לא רק אהבה והתלהבות אלא גם **ללמד** דעת ובינה, להראות את חכמת התורה האין-סופית. כך אפשר להתמודד לא רק עם תנועה 'נהנתנית' של חיפוש אחר "החיים הטובים", אלא גם עם תנועה 'דעתנית' של כפירה בשם השכל והמדע.

דור דור ותשובתו המיוחדת. רבי אברהם אלימלך מקרלין חי בדור השואה וראה לנגד עיניו את שיא הכפירה שנבעה מ"ההשכלה", אבל נראה שהיום אנו חוזרים במידה מסוימת לימי רבי אהרן הגדול: במקום שכלתנות ומדע ואידיאלים שונים מולכת בכיפה תרבות ההנאה והכיף (במיוחד בדור הצעיר), ולכן צריך להראות עד כמה חיי תורה ומצוות אינם משהו קודר ומכביד אלא החיים הטובים באמת. עם זאת, צריך כמובן ללמד וללמד, להראות את המאור שבתורה ואת פנימיות התורה (כולל איחוד התורה והמדע), ולהפריך את התדמית של התורה כמשהו "מיושן ופרימיטיבי". אפשר לדמיין דמות של צדיק סוחף כרבי אהרן, שמשפיע המון קדושה ואהבה וגם מלמד תורה עמוקה ושמחה. צדיק כזה אולי יהיה המשיח עצמו.

כ' ניסן

הצדיק המקובל הרב מיכאל מיכאלאשווילי

יום ההילולא - כ' ניסן

הצדיק המקובל הרב מיכאל מיכאלאשווילי זצ"ל- רבינו נולד בשנת ה'תרי"ב (1852). נודע בכינויו 'הקטן', ובראשי התיבות 'הרמ"ה'. היה בין החכמים המעטים, מחוץ לעיראק, שזכו להסתופף בצילו של 'ראש גולת בבל' המקובל האלוקי רבינו יוסף חיים. במשך כשנה וחצי קיבל ממנו תורה וחכמה, והתמלא בקדושה ויראה. היה מקובל איש הלכה מלומד בניסים שולט בכוונות ובייחודים כמה עצום בתורה הקדושה היה ובמידות של קדושה. בקי בנגלה ובנסתר ובעל גמ"ח שסיפק לנזקקים. מראשי בתי הדין שבקולאשי. גמל חסדים רבים, בנוסף תיקן תפילין מחליף רצועות וכדו'. כאשר רצו לשלם לו על כך, הרב לא רצה בכך ואמר אם כבר, אז שלמו לי רק 5 או עשר אגורות (כדי שאותו אדם ירגיש ששילם). מלומד בניסים. רבים פנו אליו ונושעו. מגדולי החכמים ובעלי המופת בגאורגיה.

בשנת ה'תרע"ז (1917) התחוללה המהפכה הבולשביקית ברוסיה. הצוררים רצו להתבסס בגרוזיה וגם הגיעו לקולאשי. הם הוציאו גזירה להחרים ולסגור בתי כנסת וישיבות ולאסור את רבני הקהילה. בשנת ה'תרפ"ג (1923) השלטון הסובייטי סגר בקולאשי את כל בתי הכנסת ואסרו ללמד תורה. מי שנחשד- נאסר או הוגלה לסיביר או נהרג. כאשר ביקשו לאסור את רבינו בעוון הרבצת תורה, החיילים הגיעו לביתו ולא יכלו לזוז. כאשר המפקד הגיע לעצור את רבינו גם הוא התאבן והבטיח כי לא יאונה לחכמי גאורגיה כל רע.

נפטר ב-כ' ניסן ה'תרפ"ט (1929) ערב שביעי של פסח ביום השישי ערב שבת קודש. חי כ-77 שנים. לכבוד הלווייתו יצאו כמעט כל תלמידי החכמים ותלמידיהם, והתלוו האנשים ללוות את הצדיק למנוחתו כבוד כאשר בידם נרות דלוקים. ציונו היה בקולשי שבגרוזיה. בראש חודש סיוון ה'תשע"ח הועלו עצמותיו הקדושים לארץ ישראל ונטמנו בבית העלמין הישן באשקלון. על שמו של רבינו נקראו מספר בתי-כנסת ביניהם 'בית מיכאל' שנמצא באזור ו' אשדוד וגם באשקלון.

אביו: ר' אליהו. **אמו:** מרת שרה. **אחיותיו:** מרת דבורה (נישאה לר' רפאל שמליקאשווילי מכותאיסי שבגרוזיה והם חיו בקולאשי), מרת ציפורה (נישאה לר' דודבטוניאשוילי מקולאשי). היו עוד 3 אחיות. **נשותיו (זיווג ראשון):** מרת שמחה. **נשותיו (זיווג שני):** מרת רחל שמכותאיסי. **ילדיו (מזיווג ראשון):** מר אליהו (נפטר בצעירותו), ר' משה, ר' אהרן (המכונה 'אנגרוזי'- הקמיע, מכיוון שעסק בקמיעות). **ילדיו (מזיווג שני):** מר יצחק, מר יוסף, מר יעקב. בנותיו: מרת שמחה, מרת פוטולה, מרת מלכה. **מרבותיו:** המקובל האלוקי רבינו יוסף חיים (בן איש חי). מתלמידיו: הגאון ר' שלמה בר אברהם בוטראשווילי (הרב הראשי של סוחומי).

מר דוד סיפר שהיה עד בעצמו, שבהיותו ילד נוכח בהלווית אחד מניניו של רבינו (אותו מעשה סיפר מר שלום טטרואשווילי ששמע כן באוזניו). בעל המעשה הרב יצחק ברדא (מח"ס שו"ת יצחק ירנן ובעל מוסדות התורה יצחק ירנן וגיסו של הרב מאיר מאזוז הנאמ"ן ס"ט ראש ישיבת 'כיסא רחמים')

הרב התקשה בפירוש קטע זוהר מסויים והיה הרב מבני ברק. הוא החליט לעשות תענית חלום וביקש שיבוא אליו אליהו הנביא זכור לטוב ויתרץ לו את הקושיות שיש לו. בחלום הסבירו לו שאליהו הנביא

זכור לטוב לא יבוא אליו אבל יביאו לו צדיק אחד שגם הוא נתקל באותה קושיא של הקטע מהזוהר ואליהו הנביא זכור לטוב בא אליו ופתר לו הקושיא.

הרב ראה בחלום שבא אליו צדיק ואמר לו: "אני ח' מיכאל הקטן מקולאשי". הרב ברדא לא הכיר את רבינו וח' מיכאל אכן פתר לרב ברדא את כל השאלות. רבינו אמר לרב ברדא שבתמורה יעשה לו טובה וילך לנינו שיושב באשקלון ויאמר לו שיחזור בתשובה. הרב ברדא הלך לשם וחיפש ומצא את אותו הנין וסיפר לו את המעשה. הנין הראה לו תמונות מאלבומו והרב ברדא שם זיהה את הר' מיכאל הקטן.

לאחר כמה זמן הנין עבר תאונה קשה מאוד, המכונית שלו הידרדרה לתהום, תוך כדי שהיא מתגלגלת מספר פעמים ונמחצה לגמרי. חוקר משטרתי בא לחקור את האירוע. הוא רואה בתהום מכונית המחוצה ואדם שעומד לידו בריא ושלם. הבוחן לא הבין כיצד זה יתכן. הנכד סיפר לשוטר שלאחר הסיבוב הראשון שהמכונית התגלגלה לשם בא אליו הרה"צ ח' מיכאל ושבר את החלון והוציא אותו מרכבו וכך הוא ניצל. כמובן שלאחר הנס הגדול שקרה הנין חזר בתשובה שלימה.

הרה"ג ר' זבולון בר אהרן טוריקאשוילי (מח"ס 'מקווה ישראל' ומתב"י רב ומו"ץ בעיר אשדוד ת"ו ומלפנים רב לעדה הגרוזינית בעיר אנטוורפן שבמדינת בלגיה) סיפר ששמע מפיו של מר החכם שניאור זלמן כמה מעשיות מהצדיק (מר זלמן דר באשדוד ומיושבי בית מדרשו של הרב ר' יהודה בן דוד שליט"א בנו של ר' ראובן בן דוד זצ"ל מח"ס שו"ת משיב דבר ועוד ספרים) שסיפר לו ממה ששמע מאביו הרה"ג ר' שלמה בוטראשוילי זצ"ל מקולאשי (לימים כיהן כרבה של סוחומי שבגרוזיה ועלה לא"י לעיר אשדוד) שהיה תלמידו של הרב מיכאל הקטן וראה ממעשי הצדיק.

באיזה סעודת שבת חתן היין היה שם חמוץ ולא חזק (גרסה אחרת היתה שנגמר היין). מר רפאל בנו של מר אברהם שהיה אחיינו ותלמידו של הרה"צ סיפר שהתואנה באה לאוזניו של אורח פלוני שנכח שם ואמר היה טוב אם הייתי בביתי הייתי נותן לכם מן חבית היין שלי והוא יותר משובח. אחד מתלמידי החכמים שבקולאשי הוא ר' מיכאל בוטראשוילי זצ"ל (שהיה אחד מרבני הישיבה שבקולאשי, והוא אביו של מר שלמה) פנה אל הרב מיכאל זצ"ל וביקש ממנו אם יכול להביא את אותו היין מבית האורח באופן כל שהוא.

רבינו סימן דבר על הקיר אשר שם (לפי גירסה אחרת שאומרת שפתאום היה כמין ברז או חור בקיר) וביקש רבינו להביא כדים ולהצמיד לקיר. לפתע יין התחיל לצאת מהקיר ויהי הדבר לפלא גדול, לאחר מכן אמר הרה"צ שאין להשתמש ביין שבתוך הכדים ויש לשבור את הכדים בחוץ (כנראה כדי לא להינות מן הנס). אותו אורח כשחזר לביתו גילה להפתעתו שחבית היין שלו התרוקנה, שכן היין שיצא מהקיר משלו היה.

בספר 'זכרונות יעקב' הובא הסיפור בנוסח שונה: פעם באו אורחים יהודים מהעיר וואני במפתיע אל ביתו של חכם מיכאל וביניהם סוחר יין ידוע שהתרברב ואמר: "מי יביא לי יין ממרתפי?" רבינו ערך בפניהם שולחן והציע להם דברי מאכל ומשתה, אבל משקה חריף לא היה בביתו להציע לפניהם, לפתע רבינו נטל בקבוקים ריקים ומילא אותם באורח שמימי ביין תוך שהוא מצמיד את בקבוקי היין אל הקיר. "היין הזה הוא מהעיר וואני" אמר להם הרב תוך כדי הסעודה. והנוכחים הביעו את פליאתם לנוכח דברי הרב.

כעבור מספר ימים התברר מקור היין, סוחר יין ידוע יהודי שומר תורה ומצוות סיפר שלפני מספר ימים נחסרה לו כמות גדולה של יין באורח פלאי. באי ביתו של רבינו ידעו לאן נעלם היין. לאחר זמן שלח רתשלום לאותו סוחר עבור היין, הסיפור התפרסם בכל רחבי המדינה ומסופר עד היום הזה.

פעם באיזה אירוע הרב מזג יין מבקבוקו ולפי מציאות הטבע על היין היה להיגמר מזמן, והנה היין המשיך להישפך בשפע רב למשך זמן מה, ויהי לשומעי הדבר ולרואי המחזה לפלא.

מעשה בגנב שנכנס לביתו של רבינו כדי לגנוב. הוא ראה שטיח יקר והתחיל לגלגלו. בינתיים הרב למד תורה בחדרו והנה הוא שמע רעשים, כאשר הרב הלך לבדוק מה פשר העניין הוא ראה הוא אדם עם שטיח על כתפו ואז הגנב התאבן במקום ולא יכל לזוז ממקומו. בינתיים התפרסמה שמועה בעיירה שיש אדם 'מאובן' בביתו של הרב הצדיק , והשמועה הגיעה לאוזני הוריו של הגנב שחשבו לעצמם שבנם לא הגיע לביתם בזמן ואולי זה הוא, ואכן לאחר בדיקה התברר הדבר וזה היה בנם. לאחר בקשת מחילה וסליחה מהורי הגנב מאת הרב הצדיק, נאות הרב לשחררו בתנאי שיהיו אחראים לכך שמעתה והלאה לא יחזור הגנב לגנוב עוד.

בימי 'המהפכה הבולשביקית' והשלטון הקומוניסטי בגאורגיה, השלטונות סגרו את בתי הכנסת, ואסרו ללמד תורה. תלמידי חכמים שנחשדו בכך נאסרו, חלקם הוגלו לסיביר, וכמה מהם אף הוצאו להורג. במוצאי שבת אחת, הגיעו חיילים לביתו של רבינו, כדי לאוסרו ב'עוון' הרבצת תורה. רבינו ביקש מהם שימתינו מעט, עד שיערוך הבדלה, יאכל סעודה רביעית, ויקרא את 'סדר מוצאי שבת' כמנהגו. התיישבו החיילים, וכאשר חפצו לקום ממקומם כדי לאסור את רבינו, התאבנו על מקומם ולא הצליחו לזוז. הם התחננו בפני רבינו שישחררם, ואף הבטיחו לו שיעזבוהו לנפשו לצמיתות, אך רבינו הסכים לשחררם, רק בתנאי שתבוטל הגזירה לגמרי, והשלטון יניח לנפשם את כל החכמים בגאורגיה. לחיילים לא נותרה ברירה, והם הסכימו לכך 'מן השפה ולחוץ' ולא התכוונו לכך והם הצליחו לקום לאחר שהתחייבו.

כאשר שבו אל מפקדם וסיפרו לו כל מה שאירע, הוא התמלא כעס, ובא בעצמו לבית רבינו כדי לאסור אותו בעצמו. אבל כאשר ראה את פני רבינו, הם התאבן במקום ולא הצליח לזוז ממקומו. אף הוא נאלץ להבטיח, כי לא יאונה לחכמי גאורגיה כל רע.

שנים רבות לאחר מכן, כאשר נינו של רבינו ד"ר משה מיכאלי ישב באיזו אסיפה בקולאשי, ניגש אליו גוי מבוגר אחד, ושאלו, 'הידעת מי היה זקנך הגדול?', הנין ענה, 'ידעתי גם ידעתי'. ולפליאת כל הנוכחים סיפר הגוי, כי הוא היה אחד מן החיילים שבא לעצור את רבינו, והפך להיות כאבן דוממת.)מעובד מתוך הספר האות והמופת)

ביתו של רבינו היה ככל בתי העיירה באותה תקופה-נמוך ובלי יכולת לסגור את החלונות והדלתות בצורה מוחלטת, כך שכל גנב יכל לפרוץ לבית בקלות ולעשות ככל העולה על רוחו. לילה אחד בשעת לילה מאוחרת הרב שמע קול רחש מכיוון החלון. הוא קרא לאישתו בקול נמוך "זאת את?", אבל הוא לא שמע תגובה, מכך רבינו הסיק כי גנב מתהלך בביתו. "מי זה? מה אתה רוצה?" הרב צעק, אבל זה לא השיב, במקום זאת הוא המשיך לחטט בארונות ובמגירות. רבינו מלמל תפילה קצרה, ולפתע הגנב קפא על מקומו מבלי יכולת לזוז. הרב שב למקומו לתפילתו וללימודו. בבוקר קמו בני הבית והבחינו באדם המוטל דומם ליד ארון הבגדים, מהומה גדולה קמה בבית, כי לא ידעו מה התחולל בשעת הלילה כשכולם היו שרויים בשנת הלילה שלהם.

עד מהרה התפרסם הסיפור בכל העיר. מכל המחוזות באו לראות את המחזה של הגנב שעמד דומם מבלי יכולת לנוע כשידיו משותקות בתוך ארון הבגדים והעיר קולאשי רעשה וסערה. מכיוון שהגנב היה מבני טובי העיר, משלחת של מכובדים ניגשה אל בית הרב וביקשה ממנו כי יאות לסלוח לאיש

על מעשיו, "אנא", ביקשו, "התפלל עליו כי יבריא וישוב לנוע כבראשונה". לאחר שהבטיחו לרב כי לא ישוב למעשיו הרעים הסכים הרב להתפלל עליו שיבריא. לעיניהם המשתאות של הקהל כולו שב האיש להיות כבראשונה ומיהר לברוח מהבית.

מר סימן טוב סיפר ששמע מסבתו מרת מלכה בת הרה"צ שפעם לאחר התפילה בבית-הכנסת במוצאי-שבת בדרכם לביתם בדרך הודיע הרה"צ לבני משפחתו שעדיין לא הגיעו לביתם שיש כרגע גנבים בביתם והם לא צריכים לפחד כי הוא 'יטפל' בהם. הרב נכנס לביתם ושיתק את הגנבים והם לא יכלו לזוז. הם התחננו לרב שישחררם ורבינו הסכים בתנאי שיחזרו בתשובה והגנבים הסכימו והשתחררו ואכן הם חזרו בתשובה. לאחר ימים רבים הם נעשו למדנים בתורה.

מעשה בחתונתו של מר אברהם שמליקאשווילי בנה של אחות הצדיק מרת דבורה אשר נערך בביתו שבקולאשי, ביקשה אימו מאחיה הרה"צ שיבוא לאירוע וייישמח את החתן והכלה בדבר מה באופן כל שהוא, והרב נעתר לבקשת אחותו וביקש מאלו היושבים במטבח (אשר היה מחוץ לבית) שכל הנוכחים ששם יפנו את ראשיהם לכיוון הקיר ולא יביטו נוכח השולחן וכן היה ולאחר דקה או שתיים ניתנה הרשות להביט שוב בשולחן, ולהפתעת האורחים ששם והנה על השולחן כמין גוש אדמה ובה שעורה ובתוך השעורה תרנגולת (או תרנגול) עם אפרוחים ותיגדל השמחה ששם ויהי המחזה לפלא פלאים. והרב ביקש ששוב יפנו את ראשיהם ולא יביטו וכן עשו, וכשהביטו שוב הכל נעלם כלא היה כלל.

מעשה שמר יוסף (בר שמואל חיים בר משה בר הרה"צ) סיפר שהיה בקולאשי יהודי אחד שאחזו טירוף הדעת והתחיל להתפרע והאנשים שמסביבו קשרו אותו לבל יזוז, והביאוהו לרבינו שאמר להתירו מן הקשר, ואז נישק היהודי את ידו של רבינו וחזר אותו יהודי לשפיות דעתו.

מר יוסף סיפר בשם אביו מר פנחס בר יוסף בר פנחס בטאשווילי, שפעם רבינו אמר לו למר פנחס שהוא עתיד לחיות 64 שנים וכן כך היה בדיוק.

יהודי בשם מר שניאור זלמן סיפר ששמע מפיו של אביו, הרב שלמה בר אברהם בוטראשווילי (הרב של סוחומי): פעם אחת רבינו הלך לעיר פלונית בגרוזיה, ששם היתה אישה אחת ולה ארבעה עופות כדי לשוחטם. באחד העופות עלתה שאלה, ובינתיים אותו עוף התערבב יחד עם שאר העופות והאישה לא ידעה מה לעשות. כאשר רבינו הגיע לעיר ומעשה זה הגיעה לאוזניו הוא הציע לאישה הזאת שאת הדלי שבו כל העופות תהפוך והעוף לבדו שעליו יש שאלה רק הוא זה יפול ארצה ואכן כך היה ויהי לפלא.

מר גבריאל סיפר כי כאשר היה בגיל שבע, רבינו קרא לו בכף היד וסיפר לו מקצת ממאורעות העתיד שלו, ושמיותר לומר שכל מה שאמר לו הרה"צ אכן התקיים.

מר שלום סיפר שכאשר אשתו היתה בערך בשבוע הראשון להריונה והם עצמם עדיין לא יודעים מעובדה זו. אזי רבינו בא לו בחלום (למר שלום עצמו) ואמר לו " שהוא ח' מיכאל "הקטן" מקולאשי, ושאשתו היא בהריון ויוולד לכם בן ושתיקראו אותו בשמי. כל תקופת ההיריון ההורים לא רצו לדעת אם זה בן או בת, רק לאחר הלידה שאלו אותו, האם אתה יודע מה נולד לך? והלה ענה להם בפשיטות שזה בן וכך היה. וקרא לבנו **מיכאל הקטן**.

פעם בקולאשי נפטרה אישה צעירה בתו של ראש העיירה, והרופאים החליטו לקבור אותה. הוריה הביאו את האישה הזאת לביתו של רבינו. הם סיפרו שבעוד שעה הם חוזרים אליו ורוצים את הילדה חיה. הם

הלכו כאשר הנערה בביתו של הרב. לאחר זמן הרב אמר לבני ביתו שייתנו לנערה קצת אוכל ומים שכן חזרה לחיותה. וההורים שחזרו ראו בעיניהם ממש את 'תחיית המתים'.

מר אברהם שמליקאשוילי סיפר לבנו מר רפאל שסיפר שפעם נכנס 'דיבוק' (רוח רעה) בנערה גויה בת עשירים והחלה להשמיע קולות מוזרים, קול שלא שייך לנערה בכלל. והיתה אותה נערה מרבה לגהק גיהוקים ולהשמיע רעשים מוזרים ועוד, והרופאים לא הצליחו למצוא מזור למחלתה. לאוזני הוריה הגיעו המלצות שכדאי להם להגיע למעונו של רבינו ואולי יצליח היכן שהרופאים לא הצליחו. הנערה והוריה הגיעו לביתו של הצדיק והסבירו לו העניין וביקשו את עזרתו, והרב ענה להוריה שינסה לעזור לנערה, וביקש שכולם ייצאו מן החדר וכן היה.

הרב התחיל לדבר אל הרוח וביקש ממנו שיעזוב את הנערה בלי להזיק לה כלל, ואז אגודל רגלה של הנערה התחיל להתנפח ולהיפתח ומשם יצאה הרוח ושבה הנערה לחיותה ולבריאות איתנה. לאחר מעשה זה הורי הנערה הרעיפו במתנות לרב, עגלה ובה כל טוב עצים חתוכים ומוכנים להישרף באח, בטטות ועוד, אך הרב סירב לקבל את המתנות.

נינו של הצדיק מר אהרן בר אפרים בר משה בר הרה"צ סיפר שפעם היתה אישה גויה מאורסת אשר התחילה להתפרע בפראות. האנשים קשרו אותה בעגלה והביאו אותה לרבינו אשר הוא כיוון את ידו לכיוון ראש הנערה בלא לגעת בה ובירכה ופתאום חזרה לשפיותה. קרוביה שאלו את הרה"צ במה היה מדובר? הצדיק ענה להם שיש אדם שהזיק לה ועשה לה מעשה רע. אם תרצו אוכל להביאו הנה בתור חתול ואדבר עימו ובתנאי שלא תזיקו לו והם הסכימו. והרב פתח חלון ולפתע נכנס חתול שחור והתחילו לדבר ביניהם. האנשים מסביב נדהמו והחתול הסכים לא להזיק לה יותר. ולאחר זה המעשה בקשו לתת לצדיק מתנות והוא סירב לקבלם.

מר אבישי בטאשוילי מקרית מלאכי סיפר סיפור הזכור לו מסבתו מרת שמחה (בוסה) בת הרה"צ שסיפרה שפעם רבינו נכנס לחדרו וביקש מילדיו ומנכדיו לא להפריע ולא להיכנס לחדרו ואף לא להביט ולהציץ בפתח של המפתח שבדלת. מרת שמחה (בוסה) שמעה עוד שני אנשים שמדברים מחדרו של הרה"צ למרות שלא נכנסו איתו, היא הרהיבה עוז בנפשה וארזה אומץ והציצה מבעד פתח המפתח. היא ראתה כי בנוסף לאביה עוד שני אנשים בעלי חזות מיוחדת ורמי קומה והיא התעלפה במקום. לאחר זה המעשה חזר רבינו על בקשתו שביקש לא להפריע ולא להציץ לתוך חדרו, עד כאן המעשה. 'בית רפאל'

כ"א ניסן

הרה"ק רבי דוד לייקס

יו ההילולא - כ"א ניסן

הרה"ק רבי דוד לייקס נולד בשנת ת"ס בערך, לאביו רבי ישראל – צאצא המהר"ל מפראג. היה מתלמידיו המובהקים של הבעל שם טוב, שנהג לקחת אותו בקביעות לנסיעותיו הרבות ומינה אותו לאחראי על הניגונים והריקודים בעת שמחה. כיהן כדיין בעיר באר, בבית הדין של רבי שמשון משפיטובקה, ולאחר עזיבתו של רבי שמשון החל לשמש כאב בית הדין. הוא הקפיד מאוד להשתתף בכל דיון בבית הדין, אף בימי זקנותו המופלגת, בצטטו את דברי חז"ל: "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה

עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית". בעת פטירתו אמר: "הנני הולך מבית דין לבית דין". נסתלק בכ"א בניסן תק"ס בגיל מאה, ויש אומרים בגיל מאה ושלוש עשרה.

בתקופה בה כיהן הרה"ק משפיטובקה כאב"ד באר, פשטה השמועה כי חיל הצבא יבוא לעיר ביום השבת. מאחר שהללו היו ידועים לאכזרים המשחיתים ופוגעים כל מקום אליו נכנסו, הסתתר רבי יעקב שמשון עם אנשיו במרתף במשך כל יום השבת, ואילו רבינו נותר לשבת בביתו ולא הסתתר. לפנות ערב פקד רבי יעקב שמשון על אחד מאנשיו שיציץ מן החרכים במרתף לראות אם שורר שקט בעיר, וכן עשה, והבינו שאכן אין כל סכנה. אז שלח שליח מיוחד העירה לברר את המצב לאישורו, ובינתיים הזדרזו להתפלל ערבית ולהבדיל על הכוס, וכשחזר השליח בישר להם שהצבא עקף את העיר ולא נכנס אליה כלל.

יצא רבי יעקב שמשון ואנשיו והלכו לביתו של רבינו, ומצאוהו כשהוא מסב עדיין עם אנ"ש בסעודה השלישית. נענה רבינו ואמר: הרב משפיטובקה! אתם חכמים, והנכם הולכים ומתנהגים בחכמות וחקירות, ולכן נחבאתם כל השבת במרתף. ומה הרווחתם בזה? בנוסף שלא שמעתם קריאת התורה, לא אכלתם חלק מסעודת השבת, ועוד... אבל אני – פתי פשוט, ומאמין! אור יקרות

הה"צ הקדוש ר' דוד לייקס היה חותנו של הרב הקדוש ר' מרדכי מטשרנאביל, שר' מאטאלע נשא אשה שניה, שהיתה בתו של ר' דוד לייקס זלה"ה. והנה, פעם היה שר' דוד לייקס בא לטשרנאביל, ומקודם הודיע על ידי שליח אשר הוא מוכן לבוא ביום ידוע. וקודם שעת ביאתו נסע הה"צ ר' מאטאלע לקראתו לכבדו בכבוד גדול לפי כבודו, ולפני נסיעתו הלכו חסידיו לרגלם לקראתו – גם כן לכבודו, ולכבוד רבם.

והנה, הם הלכו מקודם שעה או שתים בכדי שיהיו ויעמדו בעת קבלת שלום. ויהי בהלכם ערך מיל, והנה ראו את עגלה שלו נוסעת ויעמדו ולא הלכו עוד. כאשר ראם הה"צ ר' דוד לייקס, שאל: מי אתם, ומאין אתם? ויאמרו: חסידי הה"צ ר' מאטאלע מטשנאביל נחנו! ויאמר להם: יש לכם אמונה ברבכם? ושתקו, כי מי יאמר באמת שיש לו אמונה? ויאמר: אספר לכם מה היא אמונה.

הנה אנחנו תלמידי הבעש"ט, כשהיינו אצל הבעל שם טוב פעם אחד בשבת קודש, אכלנו סעודה שלישית ונמשכה הסעודה עד הלילה כמה שעות. אחר כך בירכנו ברכת המזון ועמדנו שם במקומנו להתפלל מעריב ואחר כך עשינו הבדלה וישבנו תיכף לסעודת מלוה מלכה. הנה אנחנו היינו עניים ואביונים שלא היה בידינו פרוטה חדא אף בחול, ובפרט בשבת... אף על פי כן, אחר סעודת מלוה מלכה אמר לי הבעש"ט הקדוש זכותו יגן עלינו בזה הלשון: דוד! תן על משקה דבש (מעד)! ואף שידעתי שאין בידי כלום, עם כל זה מפני שאמר לי רבי תן על משקה, לא הייתי מסופק, ונתתי ידי בקעשינע ומשכתי אדום אחד (רענדיל, מטבע זהב) ונתתי על משקה. זאת היא אמונה, אמונה היא המשכה. סיפורי יעקב – הוסיאטין

רבי דוד לייקס נודע באמונתו העזה, ובמידת השמחה שלו – בעקבותיה היה "הממונה על הריקוד והשירה" בחצר הבעל שם טוב. אפילו כאשר נפטרה בתו, לא הניח למנחמים אותו לשקוע בעצבות ואמר: "לא כך קיבלתי מהבעל שם טוב!" רבי דוד נהג אף לומר, כי אין די באמירה "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד" – מפני שמשמעות האמירה הזו היא שתהיינה תוצאות טובות לדבר שאיננו חיובי כשלעצמו; לא מספיק אפילו לומר "גם זו לטובה" – מפני שיש בכך התפעלות מכך ש"גם זו" היא טובה ולא רעה; האמירה שיש לאמץ היא פשוט: "זו לטובה!" ללא שמץ מחשבה אחרת, או הרהור אודות הדרך בה טוב ה' מתגלה בעולם.

שתי האמירות ש'פוסל' כאן רבי דוד אינן אמירות של מה בכך. אלו מדרגות גבוהות, שאפיינו את רבי עקיבא ואת רבו נחום איש גמזו. מתבקש, אם כן, לכלול את שלושת ביטויי הביטחון במבנה חסידי-קבלי אחד, ולראות אותם כתהליך שלם של הכנעה-הבדלה-המתקה – מיסודות תורת הבעל שם טוב:

"כל מאן דעביד רחמנא..." היא אמירה של הכנעה. בהסתכלות זו הטוב נכנע ונסתר תחת מעטה העולם, וגם האדם מכיר בהכנעה במוגבלות ההבנה שלו. "גם זו לטובה" היא אמירה של הבדלה, בה נבדל האדם מן המציאות החיצונית ומצליח לראות את הטוב הגנוז בה. "זו לטובה" היא אמירה של המתקה גמורה, בה הטוב גלוי ופשוט.

הבטחון המוחלט של רבי דוד בטוב ה', המוליד בנפש שמחה גדולה, הוא גם השורש למידת ה"אן התפעלות" החסידית: דוגמה דומה לזו הופיעה גם בפורים תר"פ – חג הפורים האחרון בחיי אדמו"ר הרש"ב: תחת שלטון הבולשביקים התקיימה התוועדות ארוכה ובלתי חוקית, שנמשכה 12 שעות רצופות. בעיצומה של ההתוועדות נכנסו חיילי הבולשת עם נשק שלוף, אך אדמו"ר הרש"ב לא התפעל. "נאמר חסידות והם יתבטלו", אמר, ופתח באמירת המאמר 'ראשית גויים עמלק'.

אכן, כעניין בפני עצמו מדובר על כך רבות בחסידות חב"ד. אך מסיפורי רבי דוד נראה, כי הדוגמה הראשונית לכך היא כאן, בסעודות השבת הנינוחות של רבי דוד לייקס לנוכח איום הפורעים.

הרב מאיר ניסים מאזוז המכונה בתואר הרב הנאמ"ן

יום ההילולא - כ"א ניסן

י"ג ניסן תש"ה - כ"א ניסן תשפ"ה היה ראש ישיבת 'כסא רחמים' בבני ברק, מנהיגה הרוחני של מפלגת 'יחד' ורבים **ראו בו כממלא מקומו של הרב עובדיה יוסף בהנהגת היהדות החרדית-ספרדית.**

נולד בתוניס בי"ג ניסן תש"ה, לאביו הרב מצליח מאזוז.

למד בישיבת "חברת התלמוד" אצל הרב יצחק בוחניך.

ביום כ"א טבת תשל"א נרצח אביו בידי זדים, ואז עלה הרב מאיר לארץ הקודש, הקים את ישיבת "כסא רחמים" בבני ברק, ומאז שימש כראש הישיבה.

משנת תשע"ה היה מוסר שיעורים שבועיים ברדיו קול ברמה. סיכומי השיעורים הופצו בעלון "בית נאמן" מדי שבוע.

הרב מאזוז הוא מנהיגה הרוחני של מפלגת יחד של אלי ישי, ויש מקרב הציבור הספרדי שראו בו כממלא מקומו של הרב עובדיה יוסף בהנהגת הציבור הספרדי.

נפטר בכ"א בניסן תשפ"ה לאחר תקופה קצרה של מחלה.

הרב מצליח מאזוז, אביו של הרב מאיר, הערין מאוד את פעולותיהם של שליחי הרבי בארצו ועבד עמם בשיתוף פעולה. כמו כן היה בקשרי מכתבים עם הרבי.

בהדרכת אביו, היה גם הרב מאיר קרוב לחסידות חב"ד ולרבי. בהיותו בן שבע עשרה שנה, החל ללמד כר"מ בישיבת אהלי יוסף יצחק תוניס, והמשיך בזה במשך כתשע שנים. החל מאותה תקופה, היה קשור אל הרב ניסן פינסון, שייסד את הישיבה בתוניס בשליחותו של הרבי, והיה משתתף בהתוועדויות שארגן.

בשנת תשכ"ה כשעמד הרב מאיר מאזוז להתחתן, שלח אביו הרב מצליח מאזוז, מכתב לרבי (בג' חשון תשכ"ה) ובו הזמין את הרבי לחתונה. הרבי ענה במכתב ברכה בז' מרחשון תשכ"ה

לאחר נישואיו של הרב מאזוז, אשתו לא נפקדה, ולבקשתו שלח הרב פינסון בקשה לרבי שיתפלל עליו, והרבי השיב שהוא יזכיר אותו על ציון חמיו בערב ראש השנה תשכ"ז. ואכן, לאחר תשעה חודשים בכ"ו סיוון תשכ"ח נולד לו בן.

גם אחר עלייתו לארץ הקודש, המשיך בקשרי הידידות עם חסידי חב"ד, ומעודד את פעולותיהם להפצת היהדות. כששמע אודות דבריו של הרבי על צורת הלוחות, שלא היו עגולים אלא מרובעים, ציוה הרב מאזוז לשנות את צורת הלוחות שבגג ישיבת "כסא רחמים" (וכפי שנראה בתמונה של הבנין שמופיעה על נייר המכתבים).

בח"י מנחם אב תשמ"א כתב הרב מאזוז לרבי: "לכבוד מעלת מרן האדמו"ר הקדוש מליובאוויטש שליט"א, שלום וברכה!

נפשי בשאלתי הדחופה להעתיר רחמים על בני הפעוט... נ"י, שהקב"ה ישלח לו רפו"ש בקרוב אמן. באו אלינו פעילי חב"ד למען כתיבת ס"ת לילדי ישראל, ושיתפתי את כל הילדים שיחיו, ובכללם הבן הנ"ל. בכבוד רב, ההורים מאיר בן כמסאנה - לשעבר ר"מ בישיבת חב"ד בתונס, ואסתר בת זהירה. לרפואה שלמה אמן. נאמ"ן ס"ט".

הרבי ענה לרב מאזוז במכתב: "ב"ה, כ"ד מנ"א תשמ"א.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ, מלאכתו מלאכת שמים כו', מו"ה מאיר שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ובו בקשת ברכה פ"נ מיום י"ח מנ"א, ובעת רצון יִקָרא על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בכבוד ובברכה להצלחה בעבה"ק [=בעבודת הקודש]". (כאן מופיעה חתימת יד קודשו של הרבי)

בחודש ניסן תשמ"ו, בעת חגיגת סיום המחזור השני של לימוד הרמב"ם היומי, כאשר אחד ממנהיגי הציבור הליטאי התנגד לכך, כתב הרב מאזוז מאמר, בו הוכיח מספרי הקדמונים את המעלות הרבות שיש בלימוד הרמב"ם על הסדר.

בשנת תשמ"ז קיבל הרב מאזוז את הספר "חידושים וביאורים בש"ס" חלק ג'. ובמכתבו אל הרב חנניה יוסף אייזנבך כתב: "נגה עלינו אור בהיר.. עיינתי בכמה סימנים מהספר ואורו עיני, ובפרט מש"כ בסימן מה על ציור הגביעים בכתי"ק הרמב"ם שלכאורה הם מהופכים, ש"י ודפח"ח. וחמרא למריה וטיבותא לשקייה להדר"ג נר"ו עורך הספר בטוב טעם ודעת, חכמה מפוארה בכלי מפואר. ואין לי להאריך כי אם בהבעת תודה שנית על האוצר הנפלא שזכיתי בו".

במענה מחורף תשמ"ח כתב הרבי לרב שלום דובער ליפשיץ שדיווח על ביקורו אצל הרב מאזוז במסגרת ההכנות לכינוס הרבנים הספרדיים שעל ידי צעירי אגודת חב"ד בארץ הקודש: "כמדומה שהוא (אביו?) היה חב"דניק גלוי בארץ מולדתו ובהמשך לזה – במרוקו וטוניס – הי' אז רק חב"ד העסקנים והמנהיגים בכל צרכי ציבור וכל בנין דשם נעשו ע"י חב"ד. ואי שימת לב – כלל דחב"ד בארץ

הקודש לכל זה וכל כיוצא בזה – הביאה למצב שבהווה באה"ק. אזכיר עה"צ שיבשר טוב בכל הנ"ל ובהכנס (המצורף בזה)"

בד' תשרי תנש"א קיבלה אשתו התקף לב, ואושפזה בבית רפואה, הרופאים אז קבעו כי היא תישאר חסרת הכרה כל הזמן. הרב שבתי ויינטרוב (באותם ימים, תלמיד ישיבת חב"ד בקריית גת) עבר אז אצל הרבי בחלוקת דולרים, וכאשר הזכיר את מצב אשתו של הרב מאזוז, בירך הרבי: "הצלחה רבה. בשורות טובות. רפואה קרובה". ואכן, לאחר שבועיים היא השתחררה.

בכסלו תשנ"ב נסע הרב מאזוז לרבי לשבוע, במהלך השבוע הקפיד לשהות ב-770 בעת כניסותיו ויציאותיו של הרבי לתפילות ולחזות בפני הרבי, בי' כסלו הוא עבר אצל הרבי יחד עם משפחתו בחלוקת הדולרים. הרבי נתן לו תשעה דולרים, על אף שלא היה לכך שום קשר (לכאורה). למעשה, אשתו חיה תשע שנים לאחר מכן ונפטרה בט"ז כסלו תשס"א, והרב מאזוז הבין כי לכך כיוון הרבי בהביאו את תשעת הדולרים.

בהקדמתו לספר הקבלה "מעין החכמה" כתב כי נבואתו של הרבי על מלחמת המפרץ, עודדה אותו במהלך המלחמה.

כאשר עסק הרב שלום דובער וולפא בעריכת כתבי הרבי בחידושי הש"ס למסכת סנהדרין וקיבצם לספר אוצר חידושים בש"ס, הגיה הרב מאזוז חלק מהכתבים והוסיף את הערותיו, בעיקר בסוגיות הקשורות לעיבור השנה.

הרב מאזוז אף נתן הסכמה לספר יחי המלך המשיח של הרב שלום דובער וולפא בו הוא מסביר שהרבי הוא מלך המשיח.

הרב מאזוז מעודד את הכתיבה לרבי באמצעות האגרות קודש ואף מורה למעשה בפועל לשומעי לקחו להשתמש בה.

ביומנו האישי כתב שהוא רגיל לפתוח באגרות קודש, ולהתפלל לה': "תן לי תשובה טובה ונכונה דרך האגרות האלה".

בג' תמוז תשנ"ט ובחשוון תשס"ח השתטח על ציונו של אדמו"ר הריי"צ. וכן בי"ב תמוז תשע"ה ובסיון תשע"ז.

באדר ב' תשפ"ד כתב אות בספר תורה המיועד לזכותו של הרבי, לשלמות הארץ ולאחדות ישראל.

על השאלה "האם כדאי ללמוד תניא?", השיב: "מצוה. אני למדתי אותו שלש פעמים".

בשיעוריו מרבה לדבר על הרבי, על גאונותו ועל המהפך שחולל בעולם. במאמר שכתב בשבועון כפר חב"ד משנת תשמ"ב כתב על הרבי: האדמו"ר מליובאוויטש מרן רבי מנחם מענדל שניאורסאהן שליט"א הוא הגבר הוקם על, שהקים עולה של היהדות, וזכה לפירסום עצום שאין לו אח ורע בדורנו. כדוגמת רבי חייא שאמר עליו רבנו הקדוש "כמה גדולים מעשי חייא" שעשה לתורה שלא תשתכח מישראל, כן זכה האדמו"ר לייסד מרכזים גדולים לתורה ברחבי תבל, על ידי פעילותם העניפה של חסידיו המפוזרים בעולם כולו.

בהתוועדות שנערכה בי׳ שבט תשנ״ב בבני ברק דיבר בשבחו של אדמו״ר הריי״צ, והסביר את שמו ״יוסף יצחק״ בגימטריות. באותה התוועדות, מחה נגד אלו שהתנגדו לציפייה המוגברת של חסידי חב״ד בביאת משיח ואמונתם שהרבי הוא המשיח. אמנם, לאחר ג׳ תמוז, התבטא כמה פעמים, שלדעתו האמונה שהרבי משיח אינה נכונה.

לדברי הרב שבתי ויינטראוב הרב מאזוז הזכיר כמעט מידי שבוע בשיעוריו דברי תורה מהרבי או סיפורים שהיה עד להם מחב״ד בתוניס, בספרו מגדולי ישראל כתב במעלתו של ספר התניא.

בהקדמה לספר ״עבד לעבדי השם״ (של הרב חיים רבי) כתב הרב מאזוז מאמר כמענה לשאלה האם מותר לספרדי לשנות מנהגיו למנהגי חב״ד. במאמר השיג הרב מאזוז על כמה ממנהגי חב״ד כגון חבישת פאה נכרית, סעודה שלישית, טבילה במקווה על חשבון זמן תפילה ובשבת, תפילה בשעה עשר בבוקר, אי-שינה בסוכה, לימוד חסידות לצעירים וכן בנוגע להתייחסות אל הרבי כנביא וכמשיח.

כתגובה לכך הוציא הרב שלום דובער וולפא את הספרים לקט שכחת הפאה (על חבישת פאה נכרית) ותורה יבקשו מפיהו (על שאר ההשגות), בהם משיב הרב וולפא על השגותיו של הרב מאזוז אחת לאחת ומוכיח כי אין כל פסול במנהגים אלו שיסודם בהררי קודש.

בהזדמנות הבהיר הרב מאזוז כי אין דבריו מופנים אל חסידי חב״ד אלא אל בני עדות המזרח, שלא ישנו ממנהג אבותיהם.

ספריו:

- **בית נאמן** - שאלות ותשובות בהלכה
- **בית נאמן**- על התורה (נכון לשנת תשפ״ג הופיע על החומשים בראשית ושמות).
- **מקור נאמן** - שאלות ותשובות קצרות בהלכה, בהשקפה ועוד, ב׳ חלקים
- **אמת קנה** - חידושים על תהלים
- **הגהות והערות על תרגום אונקלוס לתורה**
- **לאוקמי גרסא**- הגהות והערות על סדר התפילה
- **אסף המזכיר** - קונטרס המערכות, מערכות וכללים לפי סדר אלף בית
- **קובץ מאמרים** - מאמרי השקפה ומוסר
- **ה׳ נסי** - על הגדה של פסח
- **סנסן ליאיר** - על פורים
- **סלת נקיה** - על קידוש החודש
- **דרכי העיון** (מאמרים בשיטת הלימוד) - על שיטת העיון הספרדית
- **חידושים על מסכת קידושין** - נדפסו בספר הזיכרון ׳עט הזמיר׳ ובקובץ ויען שמואל
- **ארים ניסי (ב״ח)** - על מסכת יבמות ועל מסכת גיטין

- **לא תשיך** - על פרק איזהו נשך (מסכת בבא מציעא)
- **שרשים ומסורת ביהדות תוניסיה**
- **מגדולי ישראל** - אסופת מאמרים בתולדות גדולי ישראל ושיטתם בהלכה ובלימוד, מהראשונים ועד אחרוני זמנינו, ד' חלקים, תשע"ח

כמו כן פרסם מאמרים, שו"ת והערות רבות בירחון "אור תורה" שמוציאה לאור ישיבתו.

היה נשוי לאשה מרת אסתר לואיזה ולהם שני בנים וארבע בנות.

"לא כולם יודעים שלרב מאיר מאזוז זצוק"ל, ראש ישיבת כסא רחמים, היו יומנים בהן הוא תיעד כל מה שעבר עליו – מאז היותו ילד ועד שנותיו האחרונות". הרב הראל זנזורי, תלמידו הקרוב של הרב מאזוז, אשר אחראי על הוצאת כתבי ידו, מספר על כך, והגעגועים ניכרים בקולו.

הרב זנזורי עוד זוכר את הימים שבהם היה בן 19, בחור בישיבה, וראש הישיבה הועיד לו את התפקיד – להיות אחראי על כתביו ומסמכיו. כך למעשה הוא נחשף לסודות הכמוסים ביותר, להתכתבויות המרתקות ביותר, וגם זכה על הדרך לשיחות מרתקות עם ראש הישיבה, שנותרו צרובות בו ומשמשות עבורו כדרך חיים.

"את היומנים התחיל הרב לכתוב כבר בתוניס", חושף הרב זנזורי, "בכל פעם שהיה לו מאורע חשוב הוא היה מתעד אותו ביומניו הפרטיים, או במחברות חידושי הש"ס בתחתית העמוד, הוא היה כותב תזכורות ודברים חשובים אחרים. אפילו על הכריכות של הגמרות הוא היה כותב 'ביום פלוני קרה כך וכך', וכדומה. הדברים נכתבו בעברית, וגם בכתב ספרדי כפי שנהוג לכתוב בתוניס. לרב היה חשוב לשמר את המסורת במלואה, ולכן הוא כתב את החידושים בכתב זה. לפעמים היו לו מכתבים חשובים במיוחד שהוא רצה לשמור מהם העתק, ואז הוא היה כותב במכונת כתיבה, עם נייר קופי".

הרב זנזורי מעניק דוגמאות מרתקות: "המאורע הראשון שהרב מציין ביומן הוא זכרון ילדות מגיל שבע. הוא מעיד על עצמו שכבר מגיל שש הוא ידע חמישה חומשי תורה בטעמי המקרא בעל פה, וכותב שם: 'קראתי פרשיות תזריע-מצורע, תזריע בלי טעויות כלל, ובמצורע טעיתי פעמיים'.

"במקרה אחר, מגיל יותר מבוגר, כותב הרב מכתב לילד בן 12 שהמורה שלו נפטר, והוא משתף אותו: 'גם אני חוויתי בילדות כאב גדול מאוד, כשמורי ורבי הרב אליהו בחבוט נפטר, אך החיים צריכים להימשך, כי זהו גלגולו של עולם'. הוא גם סיפר בכמה מקומות נוספים ביומן על צרות שעבר, ובכל פעם מחדש עודד את עצמו עם פסוק או תפילה או גימטרייה שעלו לו בנושא".

מלבד היומן, כפי שמציין הרב זנזורי, היו לראש ישיבה גם מחברות מלאות בחידושי תורה. "מחברת החידושים הראשונה שלו היא מגיל שמונה", הוא מספר. "מסתבר שכאשר ילדים רגילים בגילו שחקו ברחובות, הוא ישב לכתוב חידושי תורה. באותם ימים הוא התגורר בחו"ל והוא משתף בכך שכתב 'מערכה' שזוהי למעשה 'חבורה' ושלח אותה לארץ ישראל. החיבור היה באורך של עמוד וחצי פוליו, הוא עסק במסכת קידושין ואפילו פורסם. זה פשוט לא נתפס".

כיום, לאחר שהרב זנזורי הוציא לאחרונה את יומנו של הרב כספר, יחד עם עוד ספרים נוספים, קל ומרתק לקרוא את הדברים, אך עבורו היה מסע השחזור מפרך, והוא משתף בכך: "כשהייתי בחור וראש

הישיבה התחיל להביא לי את מחברותיו, התברר שיש כ-120 מחברות ועוד אינספור מסמכים. הייתי מצלם בהגדלה כל אחת מהמחברות, שכן הרב כתב בכתב יד קטן מאוד. הבעיה הייתה בכך שהדברים נכתבו ברובם בכתב ספרדי, ולא מצאתי אף קלדנית שיודעת להקליד בכתב זה. לבסוף מצאנו פתרון מיוחד ויצאנו עם הפרויקט 'עמוד נאמ"ן', כאשר בחורי הישיבה מחלקים ביניהם את הצילומים וכל אחד משכתב בעברית עמוד מידי יום, ולאחר מכן נמסר הכל לקלדניות להקלדה. כך, במשך שש שנים, הצלחנו להקליד את המכתבים, המחברות והמסמכים.

"שנים לאחר מכן, העזתי באחד הימים לגשת לרב ולספר לו על כך שאני רוצה להוציא מכל הכתבים שמופיעים ביומן ספר. לא היה קל לומר לו את הדברים, שכן הרב טען תמיד שיש רבנים שהוציאו ספרים על חייהם, ונפטרו לאחר מכן. הרב גם הרגיש לא בנוח מכך שאדפיס את קורות חייו בספר. אמרתי לו בהלצה: 'אולי זה יהיה נגד עין הרע וסימן טוב לאריכות ימים'. לבסוף הרב הסכים, ואף עשה הגהה ליומן וניכר ששמח בו, כי הזכיר לו את ילדותו, אך הוא התנה את הוצאתו בכך שתהיה רק 'בבוא העת'. לצערי ולצער כולנו - העת הזו הגיעה, ואחרי פטירתו אכן הוצאנו לאור את החלק הראשון של היומן.

"בנוסף, בשנים האחרונות לחייו של הרב עימדתי והדפסתי עבורו במיוחד חמשה חומשי תורה שמכילים שליש עמוד, בעוד שכל הדף מסביב ריק. המטרה הייתה שהרב יוכל לרשום שם את חידושיו, והוא אכן שמח בכך מאוד. לפני כ-12 שנה עבר הרב ניתוח בברך, והוא קיבל על עצמו להוציא את חידושיו על התורה להצלחתו בניתוח, וברוך ה' הוצאנו לאור עד עכשיו חמישה כרכים מן החידושים בשם 'חומש בית נאמן', המלווים בפירושיו ובביאוריו".

להודות על הרעה

חייו של הרב, כך מסתבר, לא היו פשוטים כלל. "בגיל 26 הוא עלה לארץ ושנתיים לאחר מכן הוא נפל מהקומה השלישית בתאונה מצערת, כאשר התבקש לעבור מדירת השכן אל דירתו בעקבות נעילת הדלת ולקיחת המפתח בטעות על ידי אחד מבני המשפחה", משתף הרב זנזורי, "במשך תקופה ארוכה לאחר מכן הוא היה בטיפולים ובשיקום ארוך. הרב סיפר שאפילו בשעה שהבהילו אותו לבית החולים, כבר אז תכנן את תוכן הדרשה שיישא במסיבת ההודיה אחרי שיחלים.

"תקופת ההחלמה מהפציעה הייתה מאוד לא קלה, ומכיוון שנשברה לו עצם בעמוד השדרה, היה ספק גדול אם יוכל לעמוד על רגליו. בימי השיקום הגיע גיסו לבבא סאלי זצוק"ל, וביקש ממנו ברכה לרפואה. הרב בירך את הרב 'שיזכה בקרוב ללכת על שתי רגליו ולאריכות ימים ולקבל פני המשיח, וייפתרו כל הבעיות בזמן קצר בסייעתא דשמיא', ושלח אתו מים לשתות בכל יום.

"הגיס אמר לבבא סאלי: 'אבל הרופאים ראו שיש קרע בעמוד השדרה על יד רגל שמאל', והבבא סאלי השיב לו: 'יש רופא עליון למעלה מכולם, הוא ישב, ויעמוד, וילך, ויקבל פני משיח'. ובאמת, הרב השתקם ובסופו של דבר עמד על רגליו באופן ניסי לגמרי.

"אך זו לא הייתה ההתמודדות היחידה שלו בחיים. בהמשך חלתה אשתו במחלה הארורה, ובמשך שנים סבלה מאוד, וכן בתו שהייתה בדרך לבית הספר נפגעה מאוטובוס חולף ונפצעה קשה במוחה. מאז הייתה מוגבלת, עד שבגיל 43 נפטרה אחרי סבל רב. אני זוכר שבתקופת השבעה דובר אצל הרב על כך ש'כתוב שיש לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה', ואני שאלתי בעזות: 'הרב באמת עושה את זה?' הרב השיב לי בכנות שכל כך אפיינה אותו: 'יש רגעים שכן'".

במשך שנים רבות כל כך שהית במחיצתו של הרב. מהם הזיכרונות העיקריים שלך ממנו?

"היה מדהים לראות אותו מנצל כל רגע מהיום ללימוד, ופשוט לומד באמת כל היום. בנוסף, היו לו גם מידות מיוחדות מאוד, הרב נהג לתת הרבה מאוד צדקה, וחזר ואמר תמיד: 'צדקה תציל ממוות'. הוא גם התייחד מאוד בהכרת הטוב שלו, ולעולם לא אשכח שכאשר הייתי בחור צעיר, בן 16, העליתי לו באחד הימים את ארוחת הצהריים והנחתי מחוץ לדלת המשרד. חודש לאחר מכן הוא סיפר: 'כבר חודש שאני מחפש מישהו ששם לי את המנה על יד דלת המשרד'. כששאלו אותו למה, הוא השיב בפשטות: 'אני רוצה להגיד תודה'.

"בכלל, היחס של בין אדם לחברו שלו, היה מדהים ומרגש. כשלשה חודשים לפני פטירתו, הוא כתב לאחד מאנשי הצוות שעובדים איתי על הספרים: 'לצערי קבלתי את החומר בזמן מחלתי, ואני שוכב על ערש דווי, יישר כוחו ואתו הסליחה'. במקרה אחר, סיפר לי הרב, שהתעורר בסביבות השעה שלוש בלילה, ורצה ללכת למקומו ללמוד כהרגלו, אך מישהו ישן שם, והוא החליט לא להפריע לו, אז נשאר ולמד בחדרו.

"בתקופת המלחמה הרב חווה את הדברים באופן קשה מאוד, כי הוא דאג לעם ישראל, והתפלל ולמד הרבה. הוא גם ציין ואמר לי: 'אני מרגיש שידיי כבולות ואינני יכול לכתוב חידושים'".

"זוהי הצוואה שלו כמובן, בה הוא ציטט את הפסוק: 'אל תבכו למת, בכו בכה להולך בטל'. כלומר, הוא מבקש מאתנו שלא לבכות אחרי לכתו, כי הוא זכה ברוך ה' לחיים מלאים עשייה, והבכי צריך להיות על מי שלא זוכה לכך.

"באופן אישי זכיתי לבקר אותו כמה פעמים בבית החולים, וגם להתברך ממנו. בתקופה האחרונה לחייו היה מצבו קשה מאוד, בשל זיהום שתקף את גופו, אך עדיין הוא שוחח עם בני משפחתו בדברי תורה. תשעה ימים לפני פטירתו, ביום חמישי י"ב בניסן, באתי לבקרו בבית החולים, וחתנו הרב ליאור הכהן שאל אותו שאלה מסוימת, והרב השיב לו מלים קצרות: 'יש גרסה ברמב"ם', בכך התיישבה שאלתו על משנה מסוימת. אמרתי לאנשים סביבי ש'יש ירושלמי שאומר 'הגוף הולך אחרי הראש', ואם הראש טוב – הכל טוב. והתעודדנו מכך".

כתלמיד קרוב, איך נראים חייך לאחר פטירתו של הרב?

"מבחינתי השליחות שלי לא הפסיקה, אלא להיפך – היא ממשיכה. הרב לא חשש לדבר עוד בחייו על ה'מאה ועשרים' שלו, והוא דיבר אתי לא פעם על כך שאמשיך להוציא את כתביו. מיד לאחר פטירתו פרסמתי שאני מבקש מכל מי שיש לו כתבי יד של הרב או התכתבויות אתו או תמונות מאירועים שונים – שישלח העתק אליי, ואכן הייתה ויש ברוך ה' היענות עצומה. כעת אני יושב במרץ על המשך הוצאת הכתבים, כדי לצרף גם אותם לספרים נוספים שיוצאו על הרב.

"לקראת ה'שלושים' של הרב זכיתי להוציא לאור את 'היומן', ואחר כך עוד ספר עיוני על מסכת בבא מציעא. כעת אנו מתמקדים בספר שיכלול שאלות ותשובות 'בית נאמן' חלק רביעי, וחידושי ש"ס על מסכת בבא קמא".

ומה אתה באופן אישי לוקח מהרב לחיים?

"הרב השריש לנו תמיד את מידת האמת, ואף נהג לומר: 'בן אדם ששיקר פעם אחת, קשה לי להאמין לו בפעם הבאה'. הוא מעולם לא שיקר, וגם לא דיבר רעה על אף אדם. כך נראו חייו, מלאים בתורה,

במידות טובות ובהכרת הטוב. זה מה שאני לוקח ממנו ומקווה כל כך להישען גם כן על האמת הברורה שהייתה תמיד נר לרגליו".

הגיעו לרב חמישה אברכים מירושלים שהתקשו בקטע בשפתי כהן, וביקשו מהרב שיסביר להם את הקטע, הרב ישב כל הלילה לעיין בזה ולמחרת היה חתונה של אחותו עם הגאון הרב יצחק ברדה, אחרי החתונה אחד מקרובי המשפחה לקח את המפתח של ביתו של הרב וחזר לביתו לצפון.

הרב נשאר בלי מפתח לביתו והשכן נתן לו אישור לעלות לבית דרך המרפסת, אך הרב שהיה כאמור אחרי לילה ללא שינה מעד, נפל ונפצע "רק" באורח קשה, פונה לבית החולים שם הוא טופל בהצלחה וחייו ניתנו לו במתנה.

הבוקר (חמישי) ראש הישיבה עלה לתורה ולאחר מכן בירך "הגומל" - ללא שם ומלכות, על החיים החדשים שהקב"ה העניק לו אחרי הנפילה, ואמש ערך הרב סעודת הודיה עם מספר מצומצם של בני משפחה.

במהלך השיעור השבועי נשא מרן הגאון רבי מאיר מאזוז דברים מעניינא דיומא בעניין האמונה בקב"ה, והתייחס באופן מפתיע למצבו הבריאותי. זאת לאחר שבשבועיים האחרונים נעדר ממסירת השיעור השבועי.

"יש מדרש יפה מאד, בפרשה של שבוע שעבר", אמר ראש הישיבה במהלך השיעור, "כתוב בפסוק: 'ויאמר ישראל, למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח' (מ"ג, ו'). המדרש אומר (ילקו"ש כאן): 'יעקב אבינו אומר למה הרעותם?! הבן שלך הוא מלך במצרים, ואתה אומר למה הרעותם?!' איזה הרעותם?" ביאר ראש הישיבה את השאלה, והביא את תשובת המדרש: "אלא לפעמים אדם יכול לטעות, אדם יכול לחשוב שהעולם הסתיר פניו ממנו, שהוא זרוק בעולם, לא! הקב"ה משגיח עליו, הקב"ה עוזר לו. ולפעמים גם הדבר הרע, הוא לטובה".

"אני בעוונותי נפלתי מקומה שלישית, לפני חמישים שנה", המשיך הגר"מ מאזוז, "מי האמין שאני אחיה עוד חמשים שנה? מי? אני בעצמי לא האמנתי! רק דבר אחד היה לי טוב – שאני הייתי 'אופטימיסט'; כאשר אני נפלתי, לקחו אותי לבית החולים 'תל השומר'. ואני בדרך מכין בראש שלי, את הדרשה שאני אומֶר אותה אחרי שאני אצא מבית החולים: 'מלפנים ממצרים גאלתנו, ה' אלקינו. מבית עבדים פדיתנו, ברעב זנתנו, ובשבע כלכלתנו, מחרב הצלתנו, מדבר מלטתנו, ומחלאים רעים ורבים דליתנו', ושם כתוב כל מיני דברים: 'על כן אברים שפלגת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפינו, ולשון אשר שמת בפינו. הן הם יודו, ויברכו, וישבחו, ויפארו, את שמך מלכנו תמיד. כי כל פה לך יודה, וכל לשון לך תשבח, וכל עין לך תצפה' וכו'. אני שוכב חצי חי חצי מת, ואני משנן בעל פה את כל ה'נשמת כל חי', למה? כי הייתה לי אמונה שיקרה לי נס. מאיפה באה האמונה הזאת? אני לא יודע".

ראש הישיבה הוסיף ואמר: "אדם שהוא מאמין, הקב"ה אומר לו: אתה מאמין בי? אני שומר אותך. אבל עם ייסורים. ייסורים, ועוד איך ייסורים. ועם כל הייסורים, אני בא ונותן את השיעור פעם בשבוע. אפילו ישמעו אותי רק עשרה איש, גם טוב. אפילו ישמע אותי רק איש אחד, גם טוב. אבל העיקר הוא; שאדם לא יפול לזרועות הייאוש", חתם הגר"מ מאזוז.

הברכה מהבבא סאלי: מסופר שבעת ביקור אצל הבבא סאלי, סירב הרב מאזוז לשתות יין כרמל מזרחי (כי בתוניס שתו רק יין ביתי). הבבא סאלי בתגובה הגיש להם עראק, שר את הפיוט "יחיד רם", ובירך אותו בברכות מיוחדות שחיזקו אותו, במיוחד בתקופות קשות.

הצניעות והאוטובוסים: למרות מעמדו כראש ישיבה ואחד מגדולי הדור, במשך עשורים רבים סירב הרב להחזיק נהג פרטי או רכב שרד. הוא היה נוסע בקו 402 ובקווים פנימיים בבני ברק כאחד האדם, כשהוא שקוע בלימוד בספר קטן במושב האחורי, ופעמים רבות נוסעים כלל לא זיהו שמדובר ברב המפורסם.

ההקפדה על הכתב: הרב היה ידוע בכתב ידו המהיר אך המדויק להפליא. מספרים כי הוא היה מסוגל לכתוב תשובות הלכתיות ארוכות תוך כדי שיחה עם תלמידים, מבלי להסית את מבטו מהדף ומבלי לטעות באף מראה מקום. הוא נהג לומר ש"הזמן הוא הנכס היקר ביותר של היהודי".

התחזית על סדאם חוסיין: במלחמת המפרץ (1991), כשתושבי ישראל היו בחרדה מפני טילים כימיים, הרב הרגיע את תלמידיו בביטחון רב. הוא דרש על הפסוק "כי שמו אשר קראו לו" וטען שסדאם חוסיין יובס באופן משפיל, כפי שאכן קרה שנים מאוחר יותר. הוא הדגיש תמיד את האמונה ש"ארץ ישראל היא המקום הבטוח ביותר".

הקשר עם הראי"ה קוק: למרות שהרב הגיע ממסורת תוניסאית שמרנית, הוא הביע הערכה עצומה לכתבי הראי"ה קוק. תלמידיו מספרים כי הוא היה בקיא בכתביו (כמו "אורות הקודש") וציטט מהם בשיעוריו, דבר שהיה יוצא דופן בעולם החרדי הליטאי והספרדי השמרני, וזאת מתוך רצון לחבר בין חלקי העם.

הדאגה ליהדות תוניסיה: גם עשרות שנים אחרי שעלה, הרב המשיך לדאוג לכל פרט בקהילה הקטנה שנותרה בתוניס. מספרים שהיה מתקשר לפני חגים לוודא שיש מספיק מצות ויין כשר לכל משפחה, והיה מורה לתלמידיו בחו"ל לנסוע לשם כדי לחזק את הקהילה, למרות הסכנות הביטחוניות.

הנס שבתוך האבל: הישיבה הוקמה בארץ זמן קצר לאחר רצח אביו של הרב (הרב מצליח מאזוז) בתוניס. כשעלו לארץ, לא היה למשפחה ממון. הרב סיפר שהישיבה הוקמה "מעפר", ובזכות עקשנותו לשמר את מסורת הלימוד התוניסאית (המתאפיינת בעיון דקדקני), היא הפכה מחדר קטן בבני ברק לאימפריה של אלפי תלמידים.

שיטת הלימוד הייחודית: הרב נלחם כדי שהישיבה לא תהפוך ל"ליטאית" או "ספרדית רגילה", אלא תשמר את המבטא והדקדוק התוניסאי. הוא נהג לומר: "אם נאבד את השורשים שלנו, נאבד את התורה שלנו".

בדיקת חמץ בערב שבת: הרב היה ידוע בכך שהוא בודק בעצמו את הירקות והפירות לכבוד שבת כדי לוודא שאין בהם חשש תולעים, תוך שהוא מסביר לתלמידיו את הצד המדעי וההלכתי של כל חרק.

שירת הפיוטים: השבת בביתו ובמחיצתו הייתה חוויה מוזיקלית. הרב היה בקיא במאות פיוטים מתוניס ומג'רבה. הוא לא היה מוותר על שירת "יפה ותמה" ופיוטים של גדולי חכמי תוניס, כשהוא מקפיד על הלחן המדויק ועל ההגייה הנכונה של כל אות.

ההתמדה בשבת: גם בשבת, הרב לא היה נח. בין הסעודות הוא היה מעביר שיעורי ענק. תלמידיו מספרים שגם כשהיה חלש או חולה, ברגע שהיה מתחיל לדבר בדברי תורה בשבת, פניו היו מאירות והוא היה מתמלא באנרגיה מחודשת.

דקדוק במפת השולחן: הרב הקפיד שהשולחן יהיה ערוך בצורה סימטרית ומדויקת, מתוך כבוד לשבת. הוא היה אומר ש"הסדר בחוץ מעיד על הסדר בנפש פנימה".

כ"ו ניסן

הרב משה טייטלבוים, אדמו"ר מסאטמר המכונה "ברך משה".

יום ההילולא - כ"ו ניסן

נולד - 1 בנובמבר 1914 י"ב בחשוון ה'תרע"ה סיגט, רומניה

פטירה - 24 באפריל 2006 (בגיל 91) כ"ו בניסן ה'תשס"ו ניו יורק, ארצות הברית

מקום קבורה - מונרו, ניו יורק, ארצות הברית

נולד - הונגריה, רומניה, ארצות הברית

חיבוריו - ברך משה, דרש משה, מהר"ם ט"ב

אב - רבי חיים צבי טייטלבוים

אדמו"ר חסידות סאטמר ה־השני כ"ו אב תש"מ–כ"ו ניסן תשס"ו.

רבי משה טייטלבוים (ה"ברך משה", י"ב בחשוון ה'תרע"ה, 1 בנובמבר 1914 – כ"ו בניסן ה'תשס"ו, 24 באפריל 2006) היה האדמו"ר מסאטמר משנת ה'תש"מ ועד לפטירתו. כמו כן כיהן בהונגריה כאב"ד זנטה ואב"ד סיגט וכן כיהן במקביל לאדמו"רותו כנשיא התאחדות הרבנים.

נולד לרבי חיים צבי טייטלבוים בעל "עצי חיים", רבה ואדמו"רה של סיגט ולברכה סימה (בתו של רבי שלום אליעזר הלברשטאם) בעיר סיגט אשר בהרי מרמרוש ברומניה, ונקרא משה על שמו של זקנו בעל "ישמח משה". מצד אמו הוא נין לר' חיים מצאנז וצאצא לר' שניאור זלמן מלאדי.

בן 11 שנים היה רבי משה טייטלבוים כשנפטר אביו וכעבור שלושה חודשים נפטרה גם אמו. מאז התייתם גדל בבית סבו, האדמו"ר מרצפרט. בהגיעו לגיל 13 נסע ללמוד בעיר קראלי אצל דודו רבי יואל טייטלבוים שלימים נודע כאדמו"ר מסטמאר. בבחרותו הוסמך לרבנות על ידי רבי שאול בראך רבה של קאשוי. לאחר תקופה הוכתר לרבה של הקהילה החרדית בעיר סנטה שביוגוסלביה, ובשנת ת"ש השתקע בה. התחתן עם לאה, בת דודו רבי חנוך הענין מאיר אב"ד קערעצקי, חתן בעל הקדושת יום טוב, ונולדו להם שלושה ילדים.

בימי השואה בחודש אייר תש"ד (אפריל 1944) נלכדו כל יהודי העיר והרב ומשפחתו עמם, ושוגרו למחנה ההשמדה אושוויץ. הם הגיעו לשם ביום השני של חג השבועות ובו ביום נרצחו אשתו ושלושת ילדיהם. הוא עצמו נשלח למחנה עבודה טרגליץ, שם עבד במפעל לזיקוק בנזין. קרוב לשנה הועסק שם בעבודת פרך בתנאים קשים. כאשר כוחות ארצות הברית הפציצו את המחנה, כדי לשבש את אספקת הדלק לגרמנים, ביקשו הגרמנים לחסל את שרידי האסירים והעלום על רכבת לטרזיינשטט, שהופצצה בידי מטוסים אמריקנים. רבים מהאסירים נהרגו והאחרים המשיכו רגלית מהלך מספר ימים עד טרזיינשטט. המחנה שוחרר באייר תש"ה (אפריל 1945) בידי הצבא האדום. כן היה במחנה בוכנוואלד.

לאחר המלחמה שב לסיגט וניסה לארגן מחדש חיי דת בקרב שארית הפליטה. במהלך התקופה בה שהה בסיגט נישא בשנית לבתו של רבי אהרן טייטלבוים מוואלווא. הוא חשש מהשלטון הקומוניסטי החדש

והיגר לארצות הברית. שם נפגש עם דודו רבי יואל, שניצל אף הוא מהמלחמה. התיישב בבורו פארק, והקים את בית הכנסת "עצי חיים סיגוט" על שם אביו.

אחר פטירתו של רבי יואל בשנת תשל"ט, 1979, הוא נותר המועמד הסביר ביותר לרשת את דודו הערירי ששלוש בנותיו מתו בחייו. עם זאת, נחשב כמנהיג פסיבי בניגוד לאופיו הסוער של רבי יואל, לא קנאי בעל נטיה לסגנון הנהגה ריכוזי, כשל אדמו"רים מחצרות אחרות. הרבנית האלמנה אלטא פייגא טייטלבוים התנגדה לירושה ונפתח סכסוך ממושך, כשגורמים בממסד הוותיק ומעט מהחסידים מתרכזים סביבה תחת הכינוי "בני יואל". לבסוף התקבל על ידי עיקר הממסד והרוב הגדול של החצר, והתמנה לאדמו"ר ביום השנה למות דודו. התנגשויות אלימות עם ה"בני יואל" הוסיפו להתחולל לאורך כל תקופת כהונתו, אם כי הם לא התפלגו רשמית.

במהלך השנים חיבר ספר בשם "ברך משה" על התורה ומועדים. בשנותיו האחרונות חלה במחלת אלצהיימר. שני בניו התעמתו ביניהם על הירושה הצפויה: אהרן הבכור נחשב כנגוע בשל נישואיו עם בת לשושלת ויז'ניץ האגודיסטית-ציונית, לסמכותן מדי וכמכשול לפיוס עם ה"בני יואל", בעוד שהבן הצעיר יקותיאל יהודה ("זלמן לייב") החל לצבור תמיכה. אביהם השיב את הצעיר מירושלים לוויליאמסבורג בתשנ"ט (1999), במה שהסתמן כמינוי ליורש העצר, אך תומכי הבכור טענו שהמהלך נבע מהאלצהיימר ומתכניו של הגבאי הראשי משה פרידמן ("משה גבאי"). רבי משה נפטר בכ"ו בניסן תשס"ו (24 באפריל 2006), והוטמן בעיר מונרו סמוך לדודו רבי יואל. לאחר פטירתו הוכתרו שני בניו, הרב אהרן והרב יקותיאל יהודה לאדמו"רים. לשניהם חצרות ענק.

צאצאיו:

- בתו חיה (נפטרה בתשנ"ג), אשת הרב בעריש מייזליש רב "יטב לב" בבורו פארק.
- בנו האדמו"ר הרב אהרן טייטלבוים
- בנו הרב חנניה יום טוב ליפא, רב בית המדרש "זענטא" ווילִיאמסבורג
- בנו האדמו"ר הרב יקותיאל יהודה טייטלבוים
- בנו הרב שלום אליעזר, רב בית המדרש "קהל יטב לב" בשדרה ה-15 בבורו פארק
- בתו ברכה סימא, אשת הרב דוד דוב מייזליש, רב קהילת סאטמר במונטריאול
- בתו הענדל, אשת הרב חיים יהושע הלברשטאם רב קהילת סאטמר במונסי

הרה"ק רבי משה טייטלבוים זי"ע בעל ה"ברך משה" נולד בי"ב חשוון שנת תרע"ה לאביו הרה"ק רבי חיים צבי טייטלבוים זצ"ל בעל העצי חיים.

בן י"א שנים היה כשנפטר אביו וכעבור שלושה חודשים נפטרה גם אמו. מאז התייתם גדל בבית סבו, האדמו"ר מרצפרט. בהגיעו לגיל בר מצוה נסע ללמוד בעיר קראלי אצל דודו הרה"ק רבי יואל טייטלבוים זצ"ל. בבחרותו הוסמך לרבנות על ידי הגאון רבי שאול בראך רבה של קאשוי. לאחר תקופה הוכתר לרבה של הקהילה החרדית בעיר סנטה שביוגוסלביה, ובשנת ת"ש השתקע בה. בהגיעו לפרקו נשא את בת דודו הגאון רבי חנוך הענין מאיר אב"ד קערעצקי, חתן בעל הקדושת יום טוב, ונולדו להם שלושה ילדים.

בימי השואה הנוראה בחודש אייר תש"ד נלכדו כל יהודי העיר והרב ומשפחתו עמם, ושוגרו למחנה ההשמדה אושוויץ. הם הגיעו לשם ביום השני של חג השבועות ובו ביום נרצחו אשתו ושלושת ילדיה. הוא עצמו נשלח למחנה עבודה במחנה טרגליץ, לעבודה במפעל לזיקוק בנזין. קרוב לשנה הועסק שם בעבודת פרך בתנאים קשים. כאשר כוחות ארצות הברית הפציצו את המחנה, כדי לשבש את אספקת הדלק לגרמנים, ביקשו הגרמנים לחסל את שרידי האסירים והעלום על רכבת לטרזינשטט, שהופצצה בידי מטוסים אמריקנים. רבים מהאסירים נהרגו והאחרים המשיכו רגלית מהלך מספר ימים עד טרזינשטט. המחנה שוחרר באייר תש"ה.

לאחר המלחמה שב לסיגט וניסה לארגן מחדש חיי דת בקרב שארית הפליטה. במהלך התקופה בה שהה בסיגט נישא בשנית לבתו של הגאון רבי אהרן טייטלבוים מוואלווא. הוא חשש מהשלטון הקומוניסטי החדש והיגר לארצות הברית. שם נפגש עם דודו הרה"ק רבי יואל, שניצל אף הוא מהמלחמה. התיישב בבורו פארק, בה הקים בית כנסת "עצי חיים סיגוט" על שם אביו.

לאחר פטירות דודו מילא רבינו את מקומו עד ליום שבו נתבקש לישיבה של מעלה, ביום כ"ו ניסן שנת תשס"ו.

אברך מחסידי סאטמאר בארה"ק היה חשוך בנים כמה שנים ל"ע, ונסע למירון והבטיח להתנא האלקי רבן שמעון בן יוחאי שכאשר יוולד לו בן יקרא את שמו 'שמעון', כפי שמקובל הסגולה.

כעבור תקופה מאז אכן נתבשר שאשתו נפקדה למזל ולברכה בשעה טובה, אך מאחר והענין היה קצת מסובך הצטרך לצאת לחו"ל (ולמעשה מאז כבר נשאר לגור בארה"ב). וכחודש לפני הלידה נפטר עליו חותנו, וכאשר נולד לו הבן-זכר לא ידע לשית עצה בנפשו, כי הרי למעשה זה עתה נפטר לו חותנו ויש ענין של כיבוד אם ואב, ומאידך הרי כבר הבטיח לרשב"י שיקרא את שמו שמעון.

ובא לו לרבינו בעל ברך משה זי"ע והרצה לפניו שאלתו. הרבי שאלו: האם תציית למה שאני אגיד לך? השיב הלה: הלא בודאי, הרי לשם כך באתי. אז שאלו רבינו זי"ע האם יודע אתה כמה גדול המצוה של כיבוד אב ואם? האם יודע אתה שגם ר' שמעון מכיר ויודע את גודל המצוה של כיבוד אב ואם? ובכן איעצך ושמע בקולי, לבנך הנולד תקרא את שמו כשם חותנך, ותקיים בזה מצות כיבוד אב ואם כדבעי, ובסייעתא דשמיא בזכות מצות כיבוד אב ואם ובזכות רבי שמעון תזכה לעוד בן, וזה ילך הרבה ביותר בניקל ללא שום עגמ"נ ואז תקרא את שמו שמעון.

והנה לפלא, לא עברו ימים מועטים עד שזוגתו שוב נפקדה וככלות 9 חדשים אכן ילדה בן ללא שום קשיים ומכשולים ח"ו, ונקרא שמו בישראל: שמעון!!

סיפר הגה"צ אב"ד סאנטוב שליט"א: סיפר לי יהודי ששמע את הסיפור דלהלן מנכדיו של אותו יהודי שעמו אירע המעשה: פעם אחת נכנס איש אחד לבית המדרש להתפלל כשכבר אחזו באמצע התפילה, וכשהבחין בו הגה"ק מסאטמאר זי"ע, ניגש אליו ואמר לו: "בוקר טוב, נו – כבר קמת?"... אך היהודי לא הגיב כלום. התפילה, ניגש היהודי אל האדמו"ר זי"ע, והזכיר את זוגתו שהובילוה לבית החולים לפנות בוקר עקב אבנים במרה. כששמע הרבי את דבריו, החוויר מיד, ואמר לו: א"כ לשווא ביישתיך, ולחינם חשדתיך, ותיכף בירך אותו בכל הברכות, ואמר לו שאין לו מה לדאוג והכל יסתדר על הצד היותר טוב.

בערב ההוא, כשהיה היהודי בביתו, הוא שומע לפתע דפיקות על דלת ביתו, וכשפתח את הדלת נדהם לראות את לא אחר מאשר הרבי מסאטמאר זי"ע בכבודו ובעצמו! הרבי שאל אותו אם אפשר להיכנס, וכמובן שהלה הכניסו לביתו מיד, והרבי התיישב ואמר לו שברצונו לפייסו ולבקש את סליחתו, כי לחינם חשד בו שהוא קם מאוחר ומאחר לתפילתו, ולא ידע שהוא חוזר מבית החולים שם שהה כבר מלפנות בוקר. ובגמר דבריו לאחר שהתפייס היהודי, אמר לו הרבי זי"ע: אני יודע שאתה צריך לקנות בית חדש, והרי אני רואה איך הבית שלך נראה – באיזה דחקות אתה חי – ומדי דברו עמו הוציא מכיסו סכום רב ואמר לו הנה כאן יש לך מעות ובו תוכל לקנות בית חדש... היהודי נשתומם מאוד ולא האמין למראה עיניו, ובתחילה לא רצה לקחת, אך הרבי דחק בו שיקח את המעות, ואז לקח את הכסף וקנה בית חדש – אשר נכדיו המספרים את המעשה, דרים בו היום...

סיפר לי יהודי אחד, שלפני שנים שהה בליל הסדר אצל הגה"ק מסאטמאר זי"ע אחד המשתייך לחוגי הליטאים, והלה דקדק מאוד – מדי הרבה – בשיעורי המצוות באכילת מצה ומרור, והיה זה לדבר מוזר בעיני האדמו"ר מסאטמאר, והרבי עשה עמו איזה 'וערטל' על הנהגתו. לאחר זמן, חשב הרבי שיתכן שהיהודי הזה נפגע מדבריו, ולכן קרא אותו אליו ואמר לו שהוא רוצה לפייסו, ולא נתקררה דעתו עד שאמר לו: כל ילדיך, בעת הגיעם לפרקם תבוא אלי וכל הוצאות החתונה יהיה על חשבוני... והעיד היהודי הזה שכך הוה – הוא היה עני ואביון, וכל הוצאות החתונה של בניו היו על חשבונו של מרן הגה"ק זי"ע.

בספר 'זקניך ויאמרו לך' מובא מעשה נפלא מהרה"ק ה'ברך משה' מסאטמאר זי"ע, באדם אחד בשם ר' משה הייניימאן הי"ו המתגורר בירושלים, שאשתו חלתה ל"ע במחלה קשה, והלכו לפרופסור גדול בתל אביב שבדקה הדק היטב בשבע בדיקות, ולבסוף פסק שאפסה תקוותה ולא נותר לה לחיות יותר מכמה שבועות. עסקנים חשובים שליוו אותם יעצו לו לפנות

אל רופא מסוים בניו יורק רבתי, שהוא מומחה גדול בתחום זה, אולי יהיה לו עצה או תקווה,

וכן עשה. ר' משה מיודעינו לא נמנה על עדת החסידים, אך אשתו נתייחסה ממשפחה מיוחסת מעיר סאטמאר, בהגיעם לאמריקה אמרה האשה: 'הנה כאן באמריקה מתגורר האדמו"ר מסאטמאר, אולי כדאי להכנס אצלו ולהתברך מפיו'. הבעל הסכים, ונסעו מיד מן העירפארט לוויליאמסבורג, האשה נשארה לשבת ברכב והבעל עלה אל בית רבינו, רשם לעצמו קוויטל עם שם אשתו ושם אמה והזכיר לרפואה שלמה.

הוא נכנס אל הקודש פנימה ומוסר את הקוויטל. רבינו עובר על הקוויטל מספר רגעים ואחר נענה: 'לא חסר לה כלום, הוא בריאה לגמרי', אמר ר' משה: 'הלא היא חולה מאוד, והרופאים אומרים שימיה ספורים', שב רבינו וקרא בקוויטל, ואמר שוב: 'היא בריאה לגמרי, לא חסר לה כלום'. ר' משה שכאמור לא נמנה על עדת החסידים, לא ידע מה לעשות עם תשובה זו, וביקש מרבינו: 'הנה אשתי יושבת כאן למטה בקאר, אולי יוכל מרן לומר לה את חוות דעתו?' רבינו הסכים, והלה יצא לחוץ וסיפר לגבאי דברים כהוויתן, הגבאי רץ למטה וקרא לאשה שתעלה לחדרו של רבינו, ורבינו שב ואומר לה בבירור: 'את תהיי בריאה וחזקה, ועוד תזכי לאריכות ימים ושנים, ולרוות רוב נחת מילדיכם!!

על אף שלא היה חסיד, מכל מקום היה לו לר' משה אמונת צדיקים, מה גם שאשתו קבלה מאוד את דברי מרן, ולשמע דברים ברורים כאלה החליטו יחד שאין סיבה לפנות לרופא, הלא מרן אמר שהיא בריאה לגמרי, וקמו וחזרו לארץ ישראל. בהיותם שם נכנס לרבו הגאון הרב אלישיב זצ"ל, וסיפר לו את

כל המעשה הנ"ל, אמר לו הרב אלישיב: 'גש נא אל בית החולים פלוני, שם ישנו רופא מסוים, בקש ממנו שיבדוק את אשתך'.

ר' משה אינו חושב פעמיים, ונוסע לבית החולים הנ"ל, הרופא עושה את כל הבדיקות, ואחר כך אומר להם: 'אין לה כלום, היא בריאה ושלימה', אמר לו ר' משה: 'היינו לפני כמה ימים אצל פרופסור פלוני והיא אמר שלא נשאר לה אלא שבועות ספורים', הרופא לא האמין: 'הוא טעה כך?! הלא הוא גאון ברפואה!', הוא הרים טלפון לפרופסור מתל אביב ושאלו אם היא מכיר את אשה פלונית, עונה הלה: 'כן וודאי, אשה זו? היא חולה מאוד וכבר אמרתי להם שיתכוננו...',

טען הרופא: 'לא יתכן, הם נמצאים עכשיו אצלי, עשיתי את כל הבדיקות ואין לה שמץ של חולי, כעס הפרופסור: 'איני מבין מה אתה אומר, שלח אותם אלי אני רוצה לראותה. נסעו לתל אביב, והפרופסור בדק שוב בשבע בדיקות, ובראותו את התוצאות עמד נבהל ומשתומם, 'הדבר לא יתכן' קרא בסערת רוח, 'הלא היא היתה אצלי לפני כמה ימים, והתוצאות הראו בבירור שמצבה אנוש, ועכשיו אין זכר לכלום!

'אמור נא לי' דרש הרופא לדעת, 'מה עשית בימים אלו? סיפר לו ר' משה שהיו באמריקה אצל האדמו"ר מסאטמאר והוא הבטיח להם שתהיה בריאה ותאריך ימים, נרעש הרופא והכריז: 'אם כה גדול כוחו של הצדיק לרפאות אנשים שכבר עומדים עם שני רגלים בעולם הבא אזי אני מאמין שיש בורא לעולם ומקבל עלי מעתה לשמור שבת!! ע"כ. הגאון רבי מאיר צוויבל– גליון המאיר

כ"ז ניסן

המקובל הרב דוד עראמא זצ"ל

יום ההילולא - כ"ז ניסן

המקובל הרב דוד עראמא זצ"ל- נולד בשנת ה'תר"י (1850) לערך בסכורא שבמרוקו. שושלת משפחתו פעלה בכפר 'אולאד יעגוב' שבעיר סכורא בדרום מרוקו. ממשפחת רבנים ידועה במרוקו. כולל המקובלים הצדיקים רבי מאיר, רבי מכלוף, רבי מסעוד ורבי משה עראמה. רבותיו גם נחשבו לקדושים וקבריהם היו מוקדי עלייה לרגל. ניסים וישועות רבים מסופרים שקרו בזכותם והם זכו להערכה רבה בקרב הקהילה היהודית המקומית. מצאצאי המאור הגדול רבי יצחק עראמא מספרד (מח"ס 'עקידת יצחק').

עלה במעלות התורה והקדושה. שימש כרבה של העיר סכורא. הדריך את עדתו בדרך הישרה, בחסד אמת וענווה יתירה, אבל מעולם לא החזיק לעצמו טיבותא לנפשייה ותלה את כל מעשיו ומופתיו בחסדי שמיים. רבינו היה חכם גדול ומופלג בתורה. מומחה ומפורסם בכתיבת קמיעות. רבים פנו לרבינו ונושעו מברכותיו הקדושות ומהקמיעות. שימש כרבה של סכורא שבמרוקו. מראשי המקובלים במרוקו. נודע כחסיד קדוש ופרוש מהבלי העולם. בעל רוח הקודש. מלומד בניסים. במכתב שכתב הרה"ק המקובל רבי סעדיה בן דוד ויוסף לחכמי סכורא, הזכיר את רבינו בזה הלשון: "ורוב שלום למגניתא טבתא, דנהיר באורייתא, ומגליין ליה עמיקתא ומסתרתא, זה שמו הטוב כה"ר דוד עראמא נר"ו".

בשנת ה'תר"פ (1920) לערך, רבינו עבר לגור בעיר הגדולה קזבלנקה, רבים נהרו אל ביתו והיו ממתינים בתור להיכנס אצלו. גם אז היה מגיע מידי פעם לבקר בעירו סכורא. שלושה חודשים לפני פטירתו, כשחלה ונחלש, חזר לעירו סכורא מכיוון שרצה להיטמן עם אבותיו ומשפחתו. נפטר ב-כ"ז ניסן ה'תשי"א

(1951). חי כ-101 שנים. ציונו בעיר סכורא שבמרוקו. בין המספידים היה הגה"צ רבי אברהם ואקראט. גם כיום נוהגים לערוך הילולות לזכרו. המבקרים נוהגים להביא קורבנות, כולל תספורת ראשונה לבנים. גם המוסלמים באזור פוקדים את ציונו.

אביו: המלומד בניסים רבי מסעוד עראמא (רב של סכורא. נודע כאיש קדוש ובעל מופתים). **אשתו**: מרת מרים (עלתה לארץ הקודש והתגוררה בטירת הכרמל ונפטרה בשנת ה'תשכ"ה). **בניו**: רבי מאיר (ידוע כבעל מופת. חי בסכורא), רבי מסעוד, רבי שמואל, ר' יוסף. **בנותיו**: מרת אסתר (נישאה לר' יוסף אזרואל), מרת פריחא, מרת תמו. **מתלמידיו**: הצדיק רבי ברוך אלחראר

סיפר יהודי אחד: רבינו היה כותב לאנשים וכל מה שאמר היה קורה. פעם חליתי. לצורך הרפואה ביקרתי בכל המקומות אצל הרופאים אבל זה לא עזר. יהודי אחד שראה אותי הציע לי לפנות לרבינו. נהגתי באותה התקופה בכל ערב ראש חודש לאסוף לו חמאה מאנשי הכפר. כל אחד הביא תרומה עד שמלאתי שני כדים. הלכתי אליו לביתו. אנשים עמדו בתור אצלו כדי לדבר אתו. כאשר שמע שבאתי מוארזאזאת, הקים אותי וביקש שאביא לו חתיכת עור חדשה. הרב כתב לי עליה. אמרתי לו, שאני צריך לנסוע למראכש. אמר לי לשפשף עם קמיע זה בערב ומחר. לאחר שעשיתי כל מה שאמר לי, הבראתי.

רבי יעקב ב"ר דוד בוסקילא זצ"ל מבית שמש סיפר, כי כשאמו היתה בהריון בו, רבינו בא לביתם ושבת אצלם. רבי דוד אמר להוריו שיולד להם בן ויקראו לו יעקב, ונתן להם סימן שיהיה לתינוק סימן בראש כמו עין של תרנגול, ואכן כך היה.

הרה"ק רבי שמעון בוסקילא זיע"א רבה של תאזנאכת שיכל ל"ע חלק מבניו בקטנותם, בנוסף לזה עמדה אשתו מלדת. באחד הימים ביקר רבינו בתאזנאכת, בצר לו רבי שמעון פנה אליו וביקש מרבינו שיפעל עבורו ישועה ורחמים. רבינו כתב קמיע ומסרו לאשתו של רבי שמעון, ואכן כעבור זמן מה נפקדה וילדה בשעה טובה את בנה שנודע לימים בגדולתו בתורה ובצדקת פזרונו וזיכוי הרבים שלו, הלא הוא רבי יעקב בוסקילא זצייל שביתו היה בית ועד לחכמים בקזבלנקה.

ר' אליהו שמעון בוזאגלו בילדותו חלה שבוע שלם ונטה למות, ביום שישי ראו בו חולשה עצומה והיה ישן על מיטתו וחשבו כי חלילה הגיע זמנו. בינתיים קראו לרבינו. הצדיק כתב לו קמיע ואמר כדברים הללו, אם עד חצות היום יקום הילד אז יבריא לגמרי ולא יחלה עוד, אבל אם יעבור חצות ולא יתעורר אז חלילה הגיע זמנו. אביו ר' יצחק הכין כלי גדול מלא מאחייא כתשורה לרבי דוד אבל הרב נעלם ולא רצה לקבל שום דבר. ברגע שהגיעה שעת חצות התחיל ר' אליהו שמעון להתעורר אט אט הבריא ושב לאיתנו. באותם רגעים שמעו צניחת הסוס הלבן שהיה להם בחצר ביתם, שבאותם רגעים ממש התמוטט ומת ככפרה על ר' אליהו שמעון. ר' אליהו שמעון כשגדל למד לפני רבינו.

ר' יחיאל גבאי, בנו של הרה"צ רבי אברהם גבאי זצ"ל (מחכמי סכורא ובארץ בקרית אתא) סיפר, שאמו חלתה פעם והיו לה כאבי ראש נוראים ה"י. הם פנו לרבינו והצדיק כתב שם קדוש על שקד ונתן לה לאכול. היא אכלה את השקד ומאז פסקו כאבי הראש.

ר' מכלוף בוחבוט סיפר שהוריו ר' מרדכי וימנא בוחבוט גרו בכפר אימזוגין הסמוך לוארזאזאת, שתי בנות נפטרו להם ל"ע בעודם קטנות, והנה נולד להם בן. רבינו היה המוהל של הילד וקרא לו יעיש. באמצע סעודת הברית רבינו פנה לקהל ואמר להם, רבותי, אל תהיו עצובים אבל הילד כבר נפטר (זאת

למרות שרבינו לא ראה את הילד) כולם נחרדו והתעצבו, אבל רבי דוד ניחמם והבטיח כי בעוד שנה בדיוק הוא יבא לברית של הילד הבא שיהיה בר קיימא, וכן היה שנולד ר' מכלוף אחרי שנה ורבי דוד היה המוהל.

ר' מכלוף בוחבוט סיפר, שפעם רבינו סידר חופה וקידושין בקזבלנקה והיה צריך ללכת לחתונה נוספת לסדר גם שם חופה וקידושין. רבינו פנה לאחד המשתתפים וביקש ממנו ללוותו לחתונה השניה. אותו אדם היה קצת שתוי ואמר לרב שאין לו כח. האנשים ששמעו זאת צעקו על האיש על שכך הוא מתחצף לרב. לבסוף אותו אדם הסכים לקחת את הרב, בחזרתם מהחתונה השניה כדי לשוב לחתונה הראשונה גילה האיש כי נגנב ממנו הארנק ומיד הקים קול צעקה. רבינו הרגיע אותו ואמר לו, בא ניסע למקום פלוני. הם נסעו וכשהגיעו רץ איזה ערבי ליהודי הזה כשכולו בוכה והחזיר לו את ארנקו. הערבים שהיו שם והבינו שערבי זה גנב דבר מהמלווה של הרב התחילו להכות את הערבי. הרב ירד מהעגלה והצילו מידם. הערבי סיפר שבאמצע הדרך הוא פתח לראות את הארנק והנה שבע עקרבים בתוכו, מיד הוא חזר למקום הגניבה.והנה שבע רייאל (כסף מארוקו) בארנק וחוזר חלילה עד שהוא פגש את היהודי, כל ההמון ששמע זאת התפעל מקדושת הרב.

הרה"ג רבי יעיש אדרי זצ"ל מבית שמש סיפר, שבילדותו חלה והתמלא כל גופו אבעבועות. סבתו שאצלה התגורר בקזבלנקה טיפלה בו ומרחה על גופו משחות בכל יום אבל זה לא הועיל. לבסוף היא לקחה אותו לרבינו, הצדיק לקח את כף ידו של הילד וירק עליה כמה יריקות. למחרת כשהילד קם בבוקר גילה שכל הפצעים התייבשו והתרפאו.

ר' אברהם אלחראר זצ"ל סיפר על אביו הרהייק רבי ברוך אלחראר זיע"א שהיה תלמידו של רבינו :כאשר אבי התחתן עם אמא, ועדיין לא נולדו להם ילדים, אבי חלה ומצבו היה קשה. ממחלה זו נפטר. רבינו היה שמה אחרי שהכינו אותו, לקחתו לבית קברות, והנה הוא התעורר! כולם פחדו מאוד שאמרו שמא איזה רוח רעה נכנסה בו. רבינו בא אליו ודיבר איתו. הוא ביקש ממנו שיספר לו מה קרה. והוא השיב, שהוא נפטר מן העולם, ור' שמעון בר יוחאי עלה לשמיים וביקש רחמים עליו שיחזירוהו לעולם, עד שיוליד ילדים והנה עכשיו חוזר, בתנאי, שישקלו אותו בכסף אמיתי ויחלקו אותו לעניים. רבינו אמר להם שאין הם יכולים לעמוד בזה, כי אין להם אפשרות ורק מוכנים לשקול אותו בבדים, ויחלקו אותם לעניים. הוא עוד פעם נפטר לשעתיים, ולאחר מכן קם ואמר להם שבשמיים הסכימו לדברי רבינו שישקלו אותו בבדים, ומאז קם לתחייה.

פעם אחת הרה"ק רבי משה אזגורי זיע"א למד עם תלמידיו בלילה. כשהגיעה שעת חצות עמד ואמר :"ברוך דיין האמת", קרע את בגדיו ובכה. תלמידיו שאלו אותו לפשר מעשיו והוא אמר להם: "הרגע ראיתי את מיטתו של רבי דוד עראמא מרחפת בשמיים. אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין. על זה אני בוכה, וקשה מיתתם של צדיקים יותר מחרבן בית המקדש", כך אמר, "וליווה את מיטתו בעיני רוחו עד שנכנס רבינו לגן עדן".

ר' אריה עראמא מראשון לציון סיפר בשם שכנו ר' חיים דהאן, על בתו של רבינו שהתגוררה בטבריה, שפעם נקלעה למצב של עוני ולא היה לה צרכי שבת. היא בכתה וביקשה מנשמת אביה שיתפלל עליה. רבינו בא בחלום ליהודי מטבריה ואמר לו, **לבת שלי אין מה לאכול בשבת, לך ותן לה.** האיש קם ועשה כדבריו.

כ"ט ניסן

הרה"ק רבי משה פאלייר מקוברין

יום ההילולא - כ"ט ניסן

הרה"ק רבי משה פאלייר מקוברין נולד בפּיֶיסק שעל יד קוברין לאביו ר' ישראל אליעזר. למד אצל רבי משה משרשוב ובהמשך אצל רבי מרדכי מלעכוויטש. מסופר כי בעקבות דבקותו ברבו זה גירשו חותנו מביתו. לאחר פטירת רבו דבק בבנו, רבי נח מלעכוויטש, כשנפטר גם הוא בשנת תקצ"ג התמנה על ידי מרבית חסידי לעכוויטש לממשיך דרכו, וכיהן כאדמו"ר בקוברין. הסתלק בכ"ט ניסן תרי"ח ולאחר הסתלקותו פנו רוב חסידיו לרבי אברהם וינברג, מייסד חסידות סלונים.

סיפר הרה"ק מקאברין על עצמו, בימי ילדותו בהיותו כבר שית, והיה שבת מברכים אלול והוא השתובב כדרך הילדים, ניגשה אליו אחותו וצעקה עליו: משה! הרי כבר בירכו את חודש אלול, והדגים במים זוחלים ורועדים מאימת הדין, ואתה משחק עדיין עם הילדים?... ואמר הרה"ק: היא היתה צדקנית, ונכנסו דבריה בלבי ומאז הכנסתי עצמי לעבודת הבורא ית"ש.

כדי שנבין את כוונתו במילים "הכנסתי עצמי לעבודת הבורא ית"ש", נזכיר שאמר פעם כי בצעירותו הוא היה ישן שעה אחת, אבל עכשיו הוא צריך לישון יותר – *שלש שעות*... אכן, רבו הס"ק מלעכוויטש היה אומר עליו: איך האב אריין געווארפן א באמבע אין קאברין, וועט זי גליעהן ביז משיח וועט קומען [זרקתי פצצה בקוברין והיא תאיר עד שיבוא משיח].

הרה"ק מקאברין לא קיבל על עצמו נשיאות העדה מיד לאחר הסתלקות הרה"ק הר"ן מלעכוויטש, אלא כשלש שנים עוד נסע לקוידנוב ולעוד צדיקים [וחסידי לעכוויטש המתינו לו עד שיסכים להנהיג את העדה], ואמר שכל ימיו הוא בתשובה על השלש שנים שלא ניהג העדה ולא נשא משא העם.

אמנם הצדיק הזכיר את השנים הללו כהחמצה, אך יש בהם בכל זאת דבר מה מיוחד מאוד: רבי משה מקוברין שהיה ידוע בדורו כ"איש אמת" (דבר המתאים לשמו – "משה אמת ותורתו אמת"), הלך כאן בדרך ה': מה ה' אוהב צדיקים, אף הוא אוהב צדיקים. מעניין לראות גם, כי הוא עשה זאת דווקא לאחר פטירתו של רבו המובהק – כאשר לכל תקופה ישנו העניין שלה: דרך רבי מובהק אחד, מתקשרים ל"אחד האמת" – עצמותו יתברך. כאשר לומדים דרכי עבודת ה' מצדיקים רבים, הדבר מגלה רגש עמוק של ביטול. זהו הפירוש הפנימי במשנה "איזהו חכם הלומד מכל אדם" – מכל מי שהוא בדרגת אדם השלם, צדיק שתקן את ה"צלם אלהים" שלו. בכך רואים גם את הענוה של רבי משה – "והאיש משה ענו מאד מכל האדם", כשאמת וענוה מצטרפות יחד בסוד "'משה משה' לא פסיק טעמא בגווייהו". (ועוד – **אמת ענוה** משלימות ל-**בך פעמים הוי'**).

גם מצד הנהגת העדה, אותן שנים של יגיעה היו, מבחינת רבי משה, הכנה נחוצה אליה – כפי שמסופר במקום אחר שאמר: איך האב זיך גיט געזעצט אויף מיין שטול ביז אז פארן מינסטן אידנ'ס ועגען, האב איך זיך גיקענט מוסר נפש זיין. [לא נתיישבתי על כסא האדמו"רות עד שלהנאתו של יהודי פשוט ביותר הייתי מוכן למסור את נפשי]. (מרן ז"ל [הרמ"ח מסלונים] לא זכר אם אמר "מסירות נפש" או מלה דומה לזו במובנה).

למרות כל זאת, הרגיש כנראה הצדיק שיכל להגיע למדה הזו קודם לכן, על ידי קפיצה נחשונית של מסירות נפש. לכל יהודי יש את כח מסירות הנפש, הדורשת רק 'סבה' כדי לגלותה – ואין יותר 'סבה' לכך מאשר קבלת הנשיאות. משום כך, חש הצדיק כי היה צריך למלא את שליחותו מיד, ובלי שום עיכובים.

אחד האברכים ביקש שישאהו לזיכרון על לבו תמיד, ואמר לו הרה"ק – אם תנהג כשורה הרי טוב! און אויב נישט חס ושלום, וועל איך דיר ארויס ווארפן, ווי מען ווארפט ארויס א מחשבה זרה... [ואם לא ח"ו, הרי אסלק אותך כמו שזורקים מחשבה זרה].

רואים מכאן, שיש ענין גדול להיות במחשבתו של הרבי, אך צריך להיות ראויים לכך. אם זוכים להיות מחשבה טובה של הרבי, מתקיים בחסיד מאמר חז"ל "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", ואם לא זוכים לכך, לא... לצד החריפות שבתביעה כלפי החסיד, אפשר לראות כאן דווקא ענווה גדולה של הרבי – שהלא ידוע שהבעש"ט דבר על העלאת המחשבות הזרות, אך בתניא מוסבר שעבודה זו שייכת רק לצדיקים ולא לבינונים. מכך שרבי משה מקוברין לא חשב להעלות את "המחשבה זרה-חסיד" נראה שהחזיק את עצמו לבינוני, כהדרכת ספר התניא.

החסיד ר' שלמה נאליבאקער היה עשיר גדול, ולעת זקנותו ירד מנכסיו והיו בני משפחתו תומכים בו ומפרנסים אותו, פעם ביקש ממרן מקאברין שיחזור לכמות שהיה, ואמר לו הרה"ק מה אעשה לך – דו געפעלסט מיר יעצט בעסער... [כעת אתה נראה לי יותר].

אחד מחסידי פולין נקלע לאחר פטירת רבו לקאברין על ראש השנה ונתפעל מאוד, ובעת הפרדו אמר להרה"ק בשנה הבאה אביא לכם חמישים אלף חסידים... ואמר לו הרה"ק: בשנה הבאה שהם לא יבואו, וגם אתה שלא תבוא...

כמו במקומות אחרים, מתגלה כאן דמיון בין קוברין לחב"ד: חלוקת העולם החסידי ל"חסידות של חיצוניות" המשוייכת לפולין, ו"חסידות של פנימיות" המשוייכת ללעכוויטש-קוברין או לחב"ד – שתיהן חסידיות מאזור רוסיה, שהסתעפו מתלמידי רבי מנחם מענדל מויטבסק.

בלעכוויטש היו קשורים לרבי אברהם מקאליסק, שהיה ידידו של אדמו"ר הזקן – עד שגבה טורא ביניהם בעקבות תככים של אינשי דלא מעלי, שחפצו לסכסך בין הצדיקים. ומעניין, שממש מעין הסיפור הזה כתוב על האדמו"ר הזקן: ש"היה יכול לקרב עוד 50,000 חסידים" – אותו סכום בדיוק – אם היה מוריד את התביעה לאמת באגרת "קטנתי" בתניא (במילים "להשפיל רוחם וליבם במידת אמת ליעקב"). אפילו אצל הרבי, למרות שהשדר הכללי שלו הוא "לקרב כל אחד", היו כאלו שהרבי התבטא לגביהם 'לא מהם ולא מהמונם'. חשוב להדגיש, כי התביעה החריפה לאמת באה, כאמור למעלה, יחד עם ענווה גדולה – וגם אהבה גדולה לכל יהודי:

ר' יוסי'ל ממאהילנא מחסידי לעכוויטש נסע מקודם להרה"ק מקוידנוב, לימים בא אל הרה"ק מקאברין וביקש שלא יקפיד עליו. ואמר לו הרה"ק – האם אני אקפיד? "עס האט מיר געקאסט א קאזאנער טאפ בלוט [עלה לי במידה גדולה של דם] שלא יהיה לי הקפדה על יהודי"... 'כל הסיפורים מתוך הספר 'מאמר מרדכי'

אייר

א' אייר

הרה"ק רבי מנחם מענדל מויטבסק משיח של דורו

יום ההילולא - א' אייר

רבי מנחם מענדל מויטבסק נולד בשנת ת"צ לערך, לאביו רבי משה שהיה מתלמידי הבעש"ט. בגיל צעיר ביותר כבר היה לתלמידו של המגיד ממעזריטש, שטיפחו לתורה ולעבודת ה' ואף נסע עמו אל הבעל שם טוב הקדוש. לאחר הסתלקותו של המגיד חזר לויטבסק והשתקע בהורודוק הסמוכה. ריכז סביבו אלפי חסידים שבתוכם מן הגדולים שבתלמידי המגיד. בחודש אדר תקל"ז עלה רמ"מ לארץ ישראל בראש קבוצת חסידים בת שלוש מאות איש. הם הגיעו לארץ בה' אלול תקל"ז, בתחילה התיישבו בפקיעין ולאחר מכן עברו לצפת. בשל רדיפות ערבים ותורכים בעיר, וכן מאחר שנדחו מהקהילה הקיימת, עברו לעיר טבריה. ביום שני, ר"ח אייר תקמ"ח צווה לאלו שעמדו לידו לצאת מהחדר "כי הנה ה' נצב עלי", וכעבור שעה נסתלק בהשאירו את בנו יחידו רבי משה. נקבר בבית העלמין הישן בטבריה בחלקת תלמידי הבעש"ט.

לרבי מנחם מענדל מויטבסק היה תלמיד, בשם ר' משה. פעם אחת, שמע ר' משה את הרבי בוכה. כשהתקרב – כנראה שהיה מן המקורבים אליו – שאל אותו: רבי, מדוע אתה בוכה?

ענה לו הרבי: אני בוכה משום שאני רואה ברוח הקודש, שמכל העבודה של צדיקי הדור הזה – מכל הדבקות, מכל חוויית השבת, מכל מה שאנו עובדים עליו ומדברים עליו, מכל זה לא יישאר אלא דבר אחד בלבד: "אַ טרוּנק ברוֹנפֶן" – לגימה של משקה...

כששמע זאת ר' משה, אמר שיש בידו עצה כיצד לא תשתכח תורת החסידות. שאל אותו הרבי: ומה העצה? אמר לו ר' משה: שהרבי והקאליסקער – חברו של רבי מנחם מענדל, רבי אברהם מקאליסק – יקבעו ביניהם שיעור בגמרא. אם אתם, שני גדולי הדור, תשבו יחד ותלמדו בחברותא דף גמרא בנגלה – זו העצה שתורת החסידות לא תשתכח.

העצה מצאה חן בעיני הוויטבסקער, שאף הרשה לרבי משה להיות נוכח בשעת הלימוד. אך בתנאי אחד – שישב ויביט כל העת למטה, אל הארץ, וחס ושלום שלא ירים את עיניו להביט בשני הצדיקים.

כך התחיל אותו שיעור. הצדיקים ישבו ולמדו יחד, פעם אחר פעם. אולם לאחר זמן לא יכול היה אותו חסיד להתאפק. בין בכוונה ובין שלא בכוונה – הרים לפתע את ראשו והביט בפני רבי מענדלי מויטבסק. באותו רגע הסתנוור מרוב האור, ואיבד את ראייתו. החל החסיד לבכות לפני הרבי: זו תורה וזו שכרה? האם זהו העונש על שהרמתי את ראשי והבטתי בך לרגע?

אמר לו רבי מענדלי: את ראייתך אחזיר לך כעת, אך מעתה לא תבוא לכאן עוד. ומאחר שעשית דבר שלא כשורה – דע לך שחמש שנים לפני שתסתלק מן העולם תחזור ותתעוור. ואכן, באותה שעה חזרה אליו ראייתו.

עברו השנים. רבי מענדלי כבר נסתלק מן העולם. יום אחד, לפתע – איבד אותו ר' משה שוב את ראייתו. מיד הבין מה הדבר מרמז: לפי דברי הרבי, נותרו לו כעת חמש שנים לחיות בלבד. אולם עדיין היה אדם צעיר, והדבר ציער אותו מאד. לא רק עצם העיוורון, אלא גם המחשבה שעליו למות בתוך שנים מעטות.

ישב וכתב פדיון נפש לרבי מרדכי מלעכוויטש, שהיה אז בחוץ לארץ ורבי אברהם מקאליסק מינה אותו לממשיכו. במכתב סיפר לו באריכות את כל המעשה שאירע עם רבי מענדלי, וביקש רחמים על עצמו: הוא עדיין צעיר, ולפי הסימן שנתן לו הרבי – נותרו לו רק חמש שנים לחיות.

לאחר זמן קיבל תשובה מרבי מרדכי. במכתבו כתב לו: את העיוורון איני יכול לקחת ממך – הוא יישאר. אך בוודאי אין הכרח לפרש את דברי רבי מענדלי כך שתוכל לחיות רק חמש שנים. יתכן לומר שהתכוון, כי תתעוור לכל הפחות חמש שנים לפני בוא יומך. לכן אני מברך אותך שתחיה עוד שנים רבות – גם אם תהיה עיוור. וכך אכן היה.

רבי משה, החסיד המסור, זכה לשמוע מרבו דבר אמיתי מאוד – ומזעזע מאוד: אם לא נטכס עצה, דבר מעומק החסידות לא ישאר. אבל למה זה כך? מהי הסכנה הנשקפת לחסידות?

בשביל לענות על השאלה הזו יש להעמיק באישיותו של רבי מנחם מענדל מויטבסק, שהיה חותם על מכתביו "השפל באמת". רבי מנחם מענדל ניחן בשפלות עמוקה, ומסופר כי פעם אחת כשאחד מגדולי חסידיו שיחר לפתחו התמרמר בינו לבין עצמו: "מדוע הוא הולך אלי ולא אני אליו?", אך מיד לאחר מכן, ישב על מקומו כמלך וקיבל את פני החסיד שלהרגשתו היה גדול ממנו...

בדומה למשה רבינו, שהיה ענו מאוד ועם זאת מלך ישראל, גם רבי מנחם מענדל ראה בעצמו אין ממש – ומלכותו היתה לבוש לאין שהיה. כל גינוני השררה נועדו לאפשר לו לפעול במציאות, ולהוביל את התבססות החסידים בארץ – יחד עם תחושת האין העמוקה הזו, וככלי הכרחי לה. הקשר של רבי מנחם מענדל למשה רבנו מומחש גם בשלושת ה'משה' שסבבו אותו: אביו ובנו נקראו שניהם משה, וגם תלמידו החשוב שבסיפור זה.

יש ואין

אם נרחיב מעט את היריעה, ניתן לומר כי ישנם צדיקים של "אין" וצדיקים של "יש". צדיקים של אין חשים את ביטול המציאות לבוראה, וצדיקים של יש חשים את האהבה והיראה – את הממשות של היהודי העובד את ה' ומתייחס אליו. לכל צד שורש אמיתי באלוקות, אך צדיקי ה"אין", מהם רבי מנחם מענדל, גבוהים לאין ערוך מצדיקי ה"יש" המורגש (יש עוד מדרגה של "יש האמיתי", שלא עליה מדובר כאן).

גם היותו דור מקשר בין שני "משה" מתקשר לכך. על משה רבנו מודגש בזהר, כי "'משה משה' לא פסיק טעמא בגוויהו": לשאר הנביאים, כשנכפלה הקריאה בשמם, ישנו טעם מפסיק המחלק בין הקריאה הראשונה לשניה. אצל משה רבנו לעומת זאת, המילים "משה משה" מופיעות ברציפות וללא הפסקה כלל. רבי מנחם מענדל, אם כן, הוא בבחינת "לא פסיק טעמא בגוויהו" ביחס לאביו ובנו... הוא נמצא ביניהם, אך נעלם ומתאיין כל כך – שאין זו הפסקה כלל.

בין חסידות לגמרא

תורת החסידות, ביחס לתורת הנגלה, היא כולה "אין" – היא עוסקת בנבכי התורה והנפש, ומבוססת על גילויים עליונים של יודעי ח"ן, שהיו נעלם גמור עבור רוב עם ישראל לאורך הדורות. לעומתה, התורה הנגלית היא בחינה של "יש" – היא עוסקת בעולם החיצוני והממשי, והיתה נגישה לכל יהודי מאז מתן תורה.

עצתו של ר' משה, לפיכך, היא לקשר את האין והיש, את החסידות עם הנגלה, בדומה ליכולתו של רבי מנחם מענדל לחבר את שפלותו הפנימית עם גינוני המלכות החיצוניים. זו עצה מופלאה ואמיתית – אך את האור הרב שמופק מחיבור כזה אפילו הוא, נותן העצה, איננו מסוגל להכיל. הוא מאבד את מאור עיניו וכמעט את אריכות חייו, אך רבי מרדכי מלעכוויטש פועל עבורו אריכות ימים. בסופו של דבר, האיש שהאריך את ימי החסידות בעולמנו – זכה לאריכות ימים בארץ ישראל. א' אייר ע"ז הרב גינזבורג

מתי היתה העליה הראשונה של יהודים לארץ ישראל? תלוי מי מלמד את ההיסטוריה... העולה הראשון לארץ היה כמובן אברהם אבינו, והעליה ההמונית הראשונה היתה של בני ישראל ביציאת מצרים (עליה הנקראת בחז"ל "ביאה ראשונה"). ואם נתמקד בדורות האחרונים, מאז חורבן בית שני: עליות של יחידים היו תמיד, ביניהם כמה וכמה מגדולי ישראל הבולטים (כמו הרמב"ן, השל"ה הקדוש, אור החיים הקדוש, ועוד רבים), אבל עלייה בקבוצות גדולות כמעט לא היתה, בעיקר מפני שהמציאות הקשה לא אפשרה זאת: הסכנות בדרכים, התנאים הכלכליים בארץ שהיתה עניה ושוממה, ויחסם העוין של יושבי הארץ ושליטיה. ובכל זאת, במציאות הבלתי-אפשרית הזו, מגיעה לארץ לפני כ-230 שנה קבוצה של כשלוש-מאות יהודים בהנהגתו של רבי מנחם מענדל מויטבסק זצ"ל, שיום פטירתו חל בתאריך א' אייר, ורבים פוקדים ביום זה את קברו בבית-העלמין העתיק בטבריה. נראה שעליה זו זכאית לתואר העליה הראשונה בדורות שלנו, ואת הדברים הבאים נקדיש לדמותו של הצדיק המופלא שעמד בראשה.

מפרי הארץ

רבי מנחם-מענדל היה מבחירי התלמידים של המגיד הגדול ממעזריטש, ורבים אף הגדירו אותו כגדול התלמידים. על כך יכולה להעיד גם העובדה שלאחר הסתלקות המגיד, והסתלקות בנו רבי אברהם ("המלאך") זמן מועט אחריו – דבק רבי שניאור-זלמן, אדמו"ר הזקן, ברבי מנחם-מענדל וקבל את מרותו כרבו. רבי שניאור זלמן אף רצה להצטרף לרבי מנחם-מענדל בעלייתו לארץ, אך רבי מנחם-מענדל הורה לו להישאר בחוץ-לארץ כדי להנהיג שם את הכלל. השאיפה החזקה לעלות לארץ היא כמובן ביטוי אמיתי של כל היהדות בגולה, אך היא התגברה שבעתיים באור תנועת החסידות: כבר הבעל-שם-טוב ניסה לעלות לארץ (ונסוג אחור כשראה שאינו מצליח), וכמה מתלמידיו עלו ארצה עוד לפני רבי מנחם מענדל.

גם לאחר עלייתו המשיך רבי מנחם-מענדל לעמוד בקשר עם המוני החסידים באירופה, אליהם היה שולח מדי פעם מכתבים כלליים ובהם הדרכות יסודיות בעבודת השם. לאחר שנים, כשפרסם אדמו"ר הזקן את ספר התניא, הוא כתב בפירוש בהקדמתו שחלק מדבריו "נרמזים לחכמים באגרות הקודש מרבותינו שבארץ הקודש" ['רבותינו' כאן היינו רבי מנחם מענדל]. אכן, מבחינה מסוימת ניתן לראות בחסידות חב"ד את ההמשך הרוחני של רבי מנחם-מענדל, שבפועל לא הותיר אחריו שושלת אדמו"רים. ראוי גם לציין שנכדו של אדמו"ר הזקן, הרבי ה"צמח צדק", נקרא בשם מנחם מענדל על-שם רבי מנחם

מענדל "שלנו", וכך גם הרבי מליובאוויטש בדורנו. כך יוצא שמאות ואלפי מנחם-מענדלים החיים היום בארץ הם מעין "דור רביעי" לרבי מנחם מענדל מויטבסק, וניתן לקרוא עליהם את הפסוק שנאמר לאברהם אבינו (מהעליה הראשונה) "ודור רביעי ישובו הנה"...

בנוסף למכתבים הכלליים, נדפסו דברי תורתו של רבי מנחם מענדל בספר פרי הארץ שנקרא כך על-שם ארץ הקודש, עליה נאמר "אין תורה כתורת ארץ ישראל". התורות בספר זה הינן עמוקות מאוד ולא-קל להבין את מלוא כוונתן, אך בהחלט מומלץ לפתוח את הספר ולטעום מעט מפרי הארץ.

בימים בהם עוסקים בעצמאות עם ישראל בארצו ובמשמעותה של ציונות אמתית עלינו לשאת עינים אל רבותינו גדולי ישראל שעמדו בראש העליות הראשונות לארץ. הדבקות בדרכם, במסירות ובנכונות לעמוד בקשיים, תוליך את ספינתנו לגאולת העם והארץ. לימוד מסיפורי בעל "פרי הארץ", הרבי של ארץ ישראל.

בראש חדש אייר – החדש בו עוסקים באופן מודגש בעניני ישוב עם ישראל בארצו – אנו מתעצמים עם דמותו של רבי מנחם מענדל מויטבסק, בעל "פרי הארץ", שעמד בראש העליה החסידית הגדולה לארץ ישראל (שהיתה העליה הגדולה הראשונה לארץ בעת החדשה). מסיפורים רבים של רבי מענדלי ניתן ללמוד על דרכם הנכונה של צדיקי האמת לכינון הישוב היהודי בארץ, ומהסיפור הבא לקמן ניתן ללמוד גם מדוע כה חשוב לעשות זאת:

להמשיך את דרך צדיקי ארץ ישראל

כשהגיעו רבי מנחם-מענדל וחסידיו לאיסטנבול הם הלכו לנמל לבחור אניה להמשך דרכם לארץ ישראל. היו בנמל אניות חדישות, חזקות ובטוחות, אך למרבה הפלא רבי מנחם-מענדל בחר אניה ישנה ורעועה שעמדה בצד הנמל. החלטתו של רבי מנחם-מענדל נאלצה לעמוד גם במבחן של סערה גדולה שהתרחשה בדרך, בה האניה חשבה להשבר (ותפלתו המיוחדת של רבי מענדלי, שגרמה באופן נסי להשקטת הים, היא ענין לסיפור נוסף). מדוע בחר הרבי באניה זו? הוא חש ברוח קדשו ששורה עליה רוח קדושה, ואכן התברר שבאניה זו עלה לארץ, כארבעים שנה קודם לכן, רבי אלעזר רוקח בעל ה"מעשה רוקח".

רבי אלעזר רוקח, שנה לאחר שהתמנה לרבה של קהילת אמסטרדם החשובה – בסביבות גיל חמשים – התפטר מהרבנות ועלה לארץ מתוך תודעה משיחית. בדומה לנסיון העליה של מורנו הבעל שם טוב, שראה שאם יפגוש את בעל אור החיים הקדוש יוכלו להביא את הגאולה (אך לא הצליח להגיע לארץ ישראל), כך רבי אלעזר רוקח קווה להביא את הגאולה על ידי מפגש עם אחד מצדיקי ארץ ישראל באותו זמן – רבי נחמן מהורודנקא (סבו של רבי נחמן מברסלב, הקרוי על שמו), שנקבר גם הוא בחלקת תלמידי הבעל שם טוב בטבריה (יחד עם רבי מנחם מענדל מויטבסק). בסופו של דבר (וכפי שצפה הבעל שם טוב עצמו), רבי אלעזר נפטר תוך שנה מהגעתו, ללא שפגש את רבי נחמן מהורודונקא, ששהה באותה תקופה דווקא בחו"ל. על כל פנים, רבי מנחם מענדל מויטבסק, שגם עלה לארץ בתודעה משיחית, העדיף לעלות – עם מאות הנפשות שעמו – באניה רעועה בגשמיות, אך בטוחה ברוחניות, משום ששורה עליה קדושת צדיק מיוחד מצדיקי הדור הקודם שעלה לארץ ישראל.

מכאן לימוד גדול גם לדורנו: על מי שזכה ושליחותו בחיים היא בארץ ישראל, בעיסוק בבנינה ובפיתוחה מתוך מגמה להחיש את הגאולה האמתית והשלמה (בכינון מלכות ישראל בדרך התורה בארץ ישראל,

עד לקיום כל יעודי הגאולה בארץ), להזדהות עם הצדיקים שקדמו לנו במשימה זו, עד מסירות נפש. גם אם נדמה שישנן דרכים חדשות, בטוחות יותר ובעלות סיכויי הצלחה גדולים יותר מבחינה גשמית, עלינו להמשיך באנית צדיקי הדורות הקודמים – להזדהות עמם, עם אהבת ארץ ישראל שלהם שבאה עם דבקות מלאה בדרך הקדש ועם שאיפת גאולה אמתית ושלמה – ודווקא באניה הרעועה הזו נגיע ליעדנו בע"ה.

ארץ ישראל נקנית ביסורים

וסיפור יסודי נוסף שניתן לקשור לאותה נקודה:

לפני שעלה לארץ יסד רבי מנחם מענדל את כולל רייסין (והעמיד בראשו את אדמו"ר הזקן, בעל התניא) כדי לדאוג לצרכי הישוב. פעם התעכב השד"ר שהביא את הכסף מחו"ל, והקהילה הגיעה לחרפת רעב. כשהתלוננו בפני רמ"מ הוא השיב: מובן שאתם רעבים, אך למה לעסוק בכך כל היום? עשו כמוני – בבקר אני רעב כרבע שעה, משך זמן אכילת ארוחת בקר, ואחר כך חוזר לעיסוקי, וכך בזמני שאר הארוחות. כשיש אוכל אינכם אוכלים כל היום, וכשאין אוכל מספיק להיות רעבים בזמן המוקדש לארוחות... דברי הרבי נשמעו להם כבדיחה, שלא התאימה למצב רוחם, והם המשיכו להתלונן. אז אמר הרבי שהוא רואה ברוח קדשו שהשליח כבר קרוב, וניתן ללוות ולקנות אוכל על סמך הכספים שבדרך. לאחר מכן היצר רבי מנחם מענדל ואמר שאם היו שומעים לעצתו ומחזיקים מעמד עוד זמן-מה היו נפטרים מהתלות בכספי חו"ל והישוב היה זוכה לעצמאות כלכלית.

זהו סיפור עמוק ורב-משמעות, שנוגע מאד לתקופה בה עסוקים בעצמאות הישוב היהודי בארץ: צדיקי הדורות הקודמים השתוקקו להגיע לעצמאות כלכלית של הישוב היהודי ירא-השמים בארץ ישראל (וראוי לציין את תשובת בעל ה"אבני נזר" לפיה מצות ישוב הארץ מתקיימת רק כאשר מתפרנסים ממנה וגם את בעל "לב העברי", רבי עקיבא יוסף שלזינגר, שגם הוא הסתלק ב-א' אייר וגם הוא חתר, בדבור ובמעשה, לעצמאות כלכלית של הישוב היהודי בארץ). "ארץ ישראל נקנית ביסורים" – כדי להגיע לעצמאות אמתית צריכים לשמור על אמונה טהורה, על מוחין דגדלות ולהיות מסוגלים למקד את הצרכים. בהמשך לסיפור הקודם ניתן לחדד ולומר כי כדי להגיע לעצמאות יהודית טהורה צריכים לוותר פעמים רבות על אפיקים נוחים, בטוחים ומרופדים בהכנסה ולדובק – תוך עמידה בנסיון והסתפקות במועט – בדרכם של צדיקי האמת השואפים לעצמאות יהודית טהורה ויראת-שמים.

עושה שלום

רבי מנחם מענדל עלה לארץ בתקופה בה הגיעה לשיאה המחלוקת המכוערת כנגד החסידים. הוא היה "אוהב שלום ורודף שלום" וניסה בכל כוחו להשקיט את המחלוקת. לשם כך, כתת רגליו יחד עם תלמידו-חברו רבי שניאור זלמן, עד לעיר וילנא, במטרה להיפגש עם הגר"א לדבר על לבו ולנקות עצמם מכל החשדות שטפלו עליהם, אלא שלמרבה הצער הפגישה לא יצאה לפועל. גם בהיותו בארץ, המשיך רבי מנחם מענדל לפעול למען השלום, כפי שניתן לראות במכתביו, היוצאים מעומק לבו, בהם הוא מדבר על חשיבות האהבה והשלום ובגנות המחלוקת ושנאת חנם. הנה כמה שורות בלשונו המיוחדת (מכתב ב' בסוף ספר פרי הארץ), בדבריו המופנים דוקא אל המתנגדים כשהוא מתחנן לפניהם לא לדבר סרה בחסידים ואף מבקש את סליחתם:

והנה נא אדוני מורי ורבותי אחי וריעי נאמני, את אלקים אני ירא, ועֵד ה' בינינו שהננו מעבירים על דעתינו ועוזבים ומוחלים לכל מי שהכעיס והקניט אותנו וכל מי שהרע לנו, בין בגוף בין בממון, ה' הטוב יכפר בעדם ולא יעשה שום רושם כלל, שכולם לשם שמים נתכוונו. אך עתה לו שמענו אחי ורעי נאמני אוהבי ה' ועובדים הנאמנים, מהיום והלאה אל תחטאו בני, חוסו נא עליכם ועל מעשיכם הטובים שלא לאבד עולם בשעה אחת... רע עלי המעשה מאד ומר ממות להיות בני אדם נכשלים בדברם בנו צדיקים גדולים וטובים ממנו [-רע בעיני שאנשים צדיקים ממני נכשלים כשהם מקבלים לשון הרע אודותי]. לכן באתי לבקש שלום... אדוני מורי ורבותי אשר קטנם עבה ממתני, אם חטאתי נגד כבודם כבוד מלכים... חליתי פניכם עד בוש למחול לי וה' הוא הטוב והוא רחום יכפר עון, ואתם הדביקים בה' אלקים חיים ובמידותיו תענו ותאמרו סלחתי. ומעתה אחינו בני ישראל אחלה נא אדוני הבדלו מן הרעה הזאת... אל נא אחי תרעו בדבור סרה על עם ה'.

השפל באמת

תופעה מיוחדת במינה היא שבכל מכתביו חתם רבי מנחם מענדל את שמו במלים "השפל באמת, מנחם מענדיל". מה פשר התואר הזה שהוא מכנה את עצמו? הדוגמה שעמדה ודאי לנגד עיניו היא דוד מלך ישראל, אשר רקד לפני ארון ה' וכאשר מיכל אשתו טענה כנגדו מדוע הוא מבזה עצמו, השיב לה "וְשִׂחַקְתִּי לִפְנֵי ה'. וּנְקַלֹּתִי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפָל בְּעֵינָי".

השפלות יכולה להיות מדה מגונה מאוד, כשהאדם מזלזל בעצמו, בצלם אלקים שבו, ונוהג כבהמה. אך כאן מדובר במדה שאין טובה ממנה: שפלות רוח, בת זוגה של מדת הענוה, עליה ציוו חז"ל "מאד מאד הוי שפל רוח". מהותה של השפלות כשמה כן היא, שהאדם מרגיש עצמו שפל-נמוך עד מאוד, ככלי ריק לגמרי שמצדו אין לו דבר. אסור להיות טפש, וכל אחד צריך לדעת להכיר במעלותיו וכשרונותיו – אבל חשוב לדעת ולהפנים היטב שכל הטוב שיש בי (ויש) הוא רק מתנת חנם מאת ה' ברוב רחמיו וחסדיו, מתנה היכולה למלא את הכלי הריקן שלי. ובלשון רבי מנחם מענדל:

עיקר ושורש הכל שאין ביכולת האדם בעצמו לעשות שום מעשה וחשבון מצוות ומעשים טובים ולהדבק בדרכי ה' יתברך כי אם על ידו יתברך הבורא מאורי האש אהבתו ויראתו על פניו [ה' הוא הבורא את עצם האהבה והיראה שבי, אע"פ שאני הבוחר להפעילם]. ואם כה יאמר לא חפצתי בך, כל אילי נביות לא יועילו לו לקדש עצמו... לכן לא תכון העבודה לאלקים כי אם אחרי סדור שבחו של מקום והסתכלות זכרון מיעוט ערך עצמו ועומק שפלותו, איך האדם קרוץ מחומר, גשם עכור עפר מן האדמה, בעיניו לא יראה ובאזניו לא ישמע ובליבו לא יבין כי אם אלהים עשה היום... ואין כוחו בפיו לדבר כי אם בדבר ה' כמאמר "אדני שפתי תפתח", גם אהבתו גם יראתו הלא ה' זו. כי מי האוהב אם לא חי ה' המתפשט בנפשו?... ומה היא האהבה? הלא היא המוחצבת מעצמות אלהות המתפשט ומתקשר ומתאחד בעולם השפל ומצטמצם בעולם קטן הוא האדם...

הדברים עמוקים, ואתם מוזמנים להמשיך וללמוד במקור (פרי הארץ פרשת שופטים). מכל מקום, רבי מנחם מענדל היה איש אמת, וכשהוא חתם "השפל באמת" הוא התכוון ברצינות וודאי חש כך בכל נפשו.

מדברי רבי מנחם מענדל, ועוד מגדולי החסידות, עולה שיש קשר מיוחד בין תכונת השפלות החיובית לעניינה של ארץ ישראל. "מאד מאד הוי שפל רוח" מקביל לפסוק "טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד" – השפל באמת יודע להכיר בקדושת הארץ ולחיות בה כראוי. שכן בארץ ישראל, כשאנו נדרשים לעסוק בחיי

המעשה, עלינו להיזהר שלא לומר "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" אלא לזכור תמיד שהכל מאת ה'. כך אנו למדים מראש "העליה הראשונה" מהי דמותו של חלוץ יהודי אמיתי, איש של אמונה, ענוה ותפלה. מעניין שרבי מנחם מענדל קבע את מושבו בעיר טבריה, לאחר שלא הצליח להשתקע בצפת ובפקיעין. טבריה היא העיר הנמוכה בארץ ישראל (מלבד יריחו), וניתן לראותה כמייצגת את מדת השפלות (כמבואר גם בספרי הקבלה, שטבריה קשורה לספירת ההוד, עליה נאמר שהיא יורדת ל"עומק תחת"). חז"ל גם אומרים שטבריה היתה המקום האחרון בו פעלה הסנהדרין, וקובעים שמשם היא עתידה להתחדש – ונראה שרבי מנחם מענדל מכשיר את הקרקע לכך.

מלך ישראל

אפשר לחשוב שאדם "השפל באמת" לא יתהדר במאומה בהנהגתו, במראהו ובלבושו. אך למרבה הפלא, מסופר שרבי מנחם מענדל היה נוהג בגינוני כבוד מלכותיים. אלא שכאשר הגיע לרבי יעקב יוסף מפולנאה, בעל ה"תולדות יעקב יוסף" – תלמידו הגדול של הבעל שם טוב – אמר לו בעל התולדות: אותי לא תוכל לרמות. יש מישהו שמחזיק בידיו יהלום יקר שאין כמוהו, וכדי שלא ימצאוהו החביאו בתוך ערימת אשפה. כך, אמר בעל התולדות, בוחר רבי מנחם מענדל להחביא את מדת השפלות שלו תחת כסוי של פאר חיצוני... לשילוב המופלא הזה, שפלות פנימית עצומה עם יכולת התנשאות חיצונית, קוראים מלכות, כמו דוד המלך שהוזכר קודם שבתוכו חש "וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם" וכלפי חוץ התנשא למלוך על העם.

אכן, במסורת החסידית נמסר שגדולי הצדיקים לא רק העריכו את רבי מנחם מענדל כגדול וקדוש אלא גם כ"מלך ישראל"! כך מסופר שלפני עלייתו של רבי מנחם מענדל ארצה הוא ביקר אצל הצדיק רבי נחום מטשרנוביל, רבי נחום עצמו טאטא את הבית לקראת בואו ואמר שהוא עושה זאת לכבוד מלך ישראל שבא (לפי נוסח אחר, המעשה היה עם רבי פינחס מקוריץ). המשך הסיפור הוא שבדרך לארץ בספינה קמה סערה גדולה, ורבי מנחם מענדל פנה לקב"ה ואמר: זכור לי את הצער שהיה לי, בטני התהפכה בקרבי, כאשר הצדיק הזה כיבד אותי כל-כך וקרא לי מלך ישראל – ואז פסקה הסערה. צדיק כזה ראוי להיות מלך ישראל. משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

ו' אייר

הרב צבי הירש אוירבך

יום ההילולא - ו' אייר

הרב **צבי הירש אוירבך** בכתיב שנהג בזמנו **אויערבאך**; ה'ת"ן, הורוכוב – ו' באייר ה'תקל"ח, מאי 1778, וורמייזא היה דיין בברודי, מרא דאתרא בליפחוביץ, וראש ישיבה ואב"ד וורמייזא. מאבות משפחת אוירבך.

נולד בשנת ה'ת"ן בהורוכוב שבווהלין לרבי זעליג, שהיה אב"ד בעיר, ולשפרה, בתו של רבי אברהם רבה של קערליף. לא ידוע מי היו רבותיו. בשנת ה'ת"ע, בהיותו כבן עשרים, עבר לברודי הסמוכה, והתמנה שם כדיין. שם נשא לאשה את דאברש, בתו של אחד מפרנסי העיר. בשנת ה'תפ"ו נולד בברודי בנו אביעזרי זעליג.

לא ידוע כמה שנים התתגורר בברודי, אך בסביבות שנת ה'ת"ץ (1730) ברח מברודי בעקבות הלשנה של מוסרים, ואז הוזמן בידי רבי דוד אופנהיים ללמוד בבית מדרש שהחזיקו קרוביו בווינה. בבית מדרש זה למדו בין השאר סדר קדשים. מספר שנים כיהן גם כרבה של ליפחוויץ שבבוהמיה, והשתמרו בכתב יד דרשות שדרש בתקופה זו.

בשנת ה'תצ"ג הוזמן לוורמייזא, כדי לשמש ראש ישיבה בקלויז שהוקם אז בעיר, בתרומת ליב זינצהיים, יהודי חצר בווינה. כרב ואב"ד הקהילה כיהן אז רבי משה ברודא. התפקיד כלל לצד לימוד עצמי כמקובל בקלויזים, גם הוראת שיעורים לתלמידים. לאחר שלושים שנה כראש הקלויז, בי"א בשבט ה'תקכ"ד (1764), התמנה הרב אוירבך לכהן כאב"ד ומרא דאתרא בוורמייזא, וכיהן בתפקיד זה עד פטירתו.

בתקופה זו התבקש לחוות דעה בשני הפולמוסים הרבניים הגדולים שפרצו בגרמניה, פולמוס הקמיעות בין רבי יעקב עמדין ורבי יהונתן אייבשיץ ופולמוס הגט מקליווא, אך הוא סירב להתערב בשתי המחלוקות.

בג' בניסן ה'תקל"ח מרץ 1778 נפטרה אשתו, וחודש לאחר מכן, בו' באייר נפטר גם הוא. הוא ציווה שיספידו אותו רק בני משפחתו, ולכן הספידו נכדו, רבי אברהם אוירבך, שגדל בביתו. את מקומו ברבנות וורמייזא מילא רבי מיכל שייאר. בחודש תמוז באותה שנה, נשא רבי ידידיה טיאה וייל הספד עליו בקרלסרוהה, יחד עם עוד שלושה רבנים שנפטרו באותה התקופה (ביניהם רבי שמואל שמלקה הורוביץ . גם בכתבי רבי טבלי שייאר נמצא הספד עליו.

מצבתו נהרסה בתקופת השואה, ושוקמה בידי צאצאיו.

לא ידוע בוודאות כמה ילדים נולדו לרבי צבי הירש אוירבך ולאשתו. בנם אביעזרי זעליג נולד בברודי בי"ז בחשוון ה'תפ"ו. מלבדו ידוע על קיומה של בת נוספת. רבי אביעזרי זעליג, שכיהן כרב בפוסווילר שבאלזס, נפטר בשנת ה'תקכ"ח (1768) בחיי הוריו, ואחדים מילדיו שבו לוורמייזא וגודלו בידי סבם וסבתם. אחד מהם היה אברהם אוירבך, לימים רבה של בון. רבי צבי הירש אוירבך כתב מספר חיבורים תורניים, אך הם לא נדפסו מעולם ונותרו בכתב ידו. מעט מדברים אלה וכן מהספדים שכתב נדפסו בקבצים תורניים שונים . וכמה חידושים בשמו מצוטטים בכתבי בני משפחתו, בפרט רבי יוסף דוד זינצהיים ורבי צבי בנימין אוירבך. תשובה שכתב בעניין היתר עגונה נשלחה לרבי נתנאל וייל ונדפסה בשו"ת שלו. להיתר זה הסכים אחר כך גם רבי יחזקאל לנדא.

כתב הסכמות רבות לספרים שנדפסו בימיו. חיבר את "ספר היחוש למשפחת אויערבך", אילן יוחסין של משפחתו, שלאחר מכן הועתק והורחב בידי צאצאיו.

ח' אייר

האדמו"ר הרה"ק רבי ירחמיאל מפשיסחא

יום ההילולא - ח' באייר

רבי ירחמיאל רבינוביץ' מפשיסחא נולד בשנת תקמ"ד לאביו רבי יעקב יצחק, היהודי הקדוש מפשיסחא. היה תלמידם של אביו ושל הסבא קדישא מרדושיץ. נישא לבתו של רבי דוד דוב אב"ד שדה-לבן שברוסיה, חתנו של רבי יהושע יחזקאל פייביל פרנקיל-תאומים מאוסטרובצה. בימי חייו של אביו

התפרנס ממסחר בשעונים ובתיקונם. לאחר פטירת אביו "היהודי הקדוש" עברה הנהגת העדה לתלמידו המובהק, רבי שמחה בונים מפשיסחא, ואילו רבי ירחמיאל החל להנהיג חצר חסידית בפשיסחא רק ארבע עשרה שנים לאחר פטירת אביו. הנהגתו של רבי ירחמיאל הייתה מתונה מאביו וקרובה באופייה לחצרות החסידיות האחרות בפולין, ובדברי תורתו משולבים אמרות קצרות וחריפות בדרך אביו, ועממיות חסידית מבית מדרשו של החוזה מלובלין. נפטר בח' באייר תקצ"ו ומנוחתו כבוד בפשיסחא.

חייט אחד היה בסביבות פשיסחא, שהיה חשוב הרבה אצל הפריצים. פעם קנה פריץ אחד סחורה בפריז לבגד, קרא לחייט ואמר לו: הסחורה הזאת היא יקרה מאד, ולכן השתדל שהבגד יהיה טוב, כראוי לסחורה כזו. שחק החייט ואמר: למה יאמר אדוני כזאת? והלוא אני החייט המומחה ביותר! מסר לו הפריץ את הסחורה, והוא עשה את הבגד. אך כשהביא את הבגד להפריץ, ולבשו לראות אם הוא לפי מדתו, התחילו הפריץ ואנשיו לצעוק על החייט בקול גדול שקלקל את הבגד. וגרשו אותו בכעס גדול מן החצר וזרקו אחריו גם את הבגד...

סוף דבר, החייט נעשה מחוסר פרנסה. אמרה לו אשתו: הרי כל העולם נוסע להצדיק רבי ירחמיאל, בנו של "היהודי הקדוש" מפשיסחא. שמע אפוא לקולי, וסע גם אתה אליו! בא החייט לרבי ירחמיאל וספר לו את כל המעשה. השיבו הצדיק:

התר את כל התפרים של הבגד, תפור אותו מחדש באותם התפרים עצמם ותביאו להפריץ. צחק החייט בלבו לעצה זו, אבל לא היתה לו ברירה אחרת, ועשה כן. כשהביא את הבגד שוב להפריץ, קרא הפריץ לאשתו שאף היא תראה אותו, והוטב מאד בעיניהם. ופייסו את החייט והוסיפו לו על שכרו.

כשבא החייט להצדיק וספר לו את הדבר, אמר לו הצדיק:

הכרתי בך שבפעם הראשונה עשית את הבגד בגאווה ויהירות – וגאווה אין לה חן, לכן לא הוטב בעיניהם. אך כשבאת אצלי ראיתי שאתה בשפלות והכנעה, ולכן אמרתי לך להתיר את תפרי הגאווה ולתפרו מחדש בשפלות, ויהיה לו חן.

סיפורי חסידים

האם לבגד יכול להיות יפי פנימי?

יפי הבגדים, ובכלל יפי המתבטא כלפי חוץ, נתפס לעיתים כדבר חיצוני ומגושם: "שקר החן והבל היפי". אך רבי ירחמיאל מלמד כי יפי נשמתי מסוגל בהחלט גם להקרין החוצה – ואפילו להשפיע על חינו של הבגד בעיני הקונה.

כמובן, מכיוון שאנחנו עוסקים כאן בעבודת ה' ולא בחייטות, השאלה הנוגעת אלינו היא אחרת: אם היפי האמיתי הוא רוחני ופנימי אפילו בדברים גשמיים כמו בגד, בוודאי ובוודאי שברוחניות ישנה חשיבות ליפי. למעשה, ניתן אף לומר שכל עבודת ה' נובעת מרצוננו להתנאות לפניו, ולשאת חן בעיניו יתברך. מהו אם כן הדבר היפה בעיני ה'?

"א שיינער איד" – מי זה?

ניתן לחשוב, כי היפה ביותר הוא צדיק מושלם – כזה שלא חטא מעולם ולא יחטא לעולם, בדומה לביטוי הרווח "א שיינער איד [יהודי יפה]" על יהודי שנראה שלם ביהדותו. אך באמת, החן האמיתי

טמון בשפלות של בעל התשובה, שמשתוקק יותר ויותר להתקרב אל המלך. גם הצדיקים האמיתיים, עם כל שלמותם, חיו תמיד בהרגשת "כל ימיו בתשובה" ובהתקדמות מתמדת – כזו שרואה את המצוות והעבודה של אתמול כחסרים ופגומים לעומת היום. על כך נאמר, כי "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא".

אם נסקור את כוחות הנפש על פי החסידות, נראה כי הכח המניע לעשיית התשובה הוא דווקא השפלות – זו שעל פי רבי ירחמיאל, מסוגלת לשוות חן אפילו לבגד. משום כך, מעלת בעלי התשובה על הצדיקים מלמדת אותנו מה מקור החן האמיתי: בניגוד ל"שקר החן" שבשלמות ובביטחון העצמי, חן של אמת נובע מהרגשת המרחק והרצון להתקרב. כך משתקף גם בפסוקים מקבילים בספר משלי: "שפל רוח יתמך כבוד", ו"אשת חן תתמך כבוד". שפל הרוח, בעל התשובה, הוא ה"אשת חן" של הקב"ה, המלאה ביפי פנימי (ועל דרך הרמז – **בעל ת**שובה ר"**ת בת**, ולעומת זאת הצדיק הוא בן). ויש להעיר, כי שייכות האשה לעבודה זו, איננה דווקא בהשפלת עצמה: יש לה די שפלות משלה, הזורמת בדמה באופן טבעי. דווקא האיש צריך לקבל מאשתו את מנת השפלות, כדי שיהיה גם הוא מלא חן כמוה.

והנה, **יפי** באתב"ש עולה **מום** – רמז פלאי ביותר, בסוד "כולך יפה רעייתי ומום אין בך". כאשר האדם מרגיש בעל מום, שבור ומרוחק, אז הוא זוכה ל "אין בך": לחוש את האין בתוכו, אין של שפלות ותשוקה לקרבת ה'. כך הוא זוכה לעשות תשובה, ולמצוא חן בעיני אלוקים ואדם. הרב יצחק גינזבורג שליט"א.

נער יהודי יתום היה משרת אצל דודו, אשר היה דר בכפר סמוך לפשיסחא. והאיש ההוא היה איש קשה: עבד עם הנער בפרך, וצמצם במזונותיו, והפריז לו במכת ידו. פעם אירע שנתקלקל אצל הדוד המורה שעות, ואמר להנער: לך העירה אל אומן המורה שעות, ותן לו המורה שעות לתקן.

ויקום הנער וילך להעיר, וכאשר בא העירה חקר אחר האומן. והראו לו לבית הרב הקדוש רבי ירחמיאל זצוק"ל, כי הוא היה מתחלה עוסק בזה. ויהי כאשר בא הנער לפתח הרב הקדוש, וראה את הרב הקדוש, וכבוד ה' חופף עליו, נתבהל מאד, והוסג אחור ורצה לברוח – כי חשב שהתעללו בו והטעוהו. אמנם הרב הקדוש קרא אותו, ואמר לו: בני! מה אתה מבקש? ונשאר דום מרוב הבושה, ולא יכול לענות. אמר לו הרב הקדוש: למה אתה בוש? אמור בקשתך! והוכרח להגיד, כי יש לו מורה שעות לתקן, ושאל על אומן, והטעו אותו והראו לו בפה. ואמר לו הרב הקדוש: הראה לי המורה שעות. והראה לו, וראה החסרון אשר יש בו, ואמר להנער: שב פה והמתן עד אשר אתקן אותו.

וישב הנער והרב הקדוש התחיל לעסוק בתיקונו, ובין כך שאל את הנער: מי אתה? והשיב לו הנער, אשר הוא משרת אצל דודו. ושאל לו הרב הקדוש: היאך מצבך אצלו? ואמר לו: מצבי ברע מאד! וסיפר לו היאך מתנהג עמו. אמר לו הרב הקדוש: עזוב אותו ולך מאתו! ושאל הנער: מה אעשה להחיות את נפשי? כי אין לי אף פרוטה! ואמר לו הרב הקדוש: תוכל לשכור מערל אחד ממכיריך גן פירות, והוא יתן לך בהקפה. ושאל הנער: באיזה סבה ואמתלא אלך מאתו? אמר לו הרב הקדוש: תעשה איזה פעמים כנגד רצונו, וממילא ישליך אותך החוצה... ובתוך כך נגמר המורה שעות, ויקח הנער המורה שעות, ויקם וילך.

בדרך פגע בערל אחד ממכיריו, ואמר לו הערל: מושקא, שכור אצלי הפרדס! והשיב הנער: לעת עתה אין לי מעות. ואמר לו הערל: שכור אותו, וכשיהיה לך פדיון תשלם לי. שכר אותו בעד איזה רובל כסף, והלך לדודו, ועשה כאשר ציוהו הרב הקדוש: עשה איזה פעמים היפך מרצון דודו, ונתמלא עליו חמה, והשליכו החוצה ואמר לו: לך לרוח!

בתוך כך התחילו הפירות לצמוח, ונראה ברכה בו, ובא הנער עוד הפעם אל הרב הקדוש, וסיפר לו הכל, ואמר לו הרב הקדוש: שכור איזה תאים ועליות להניח שם הפירות, ושכור עוד פרדס אם ימצא לך. וכך עשה, ויהי ברכת ה' בכל אשר לו, ומילא כל התאים והעליות פירות, והרויח הרבה. ומאז והלאה עלה מעלה מעלה, עד שבימים מועטים נעשה עושר גדול, והיה לו כפר עם שדות ויערים ובהמה רבה.

רבי ירחמיאל מפשיסחא מתגלה כאן כדמות רבת פנים: מחד, הוא צדיק גדול שקדושתו ניכרת מאוד לעיני הנער. מאידך, הוא בעל מלאכה ידוע ואנשי העיר אינם חשים במשהו מוזר כשהם מכוונים את הנער לביתו של השען. אך מלבד שני אלו, עוסק הצדיק במלאכה נוספת: נתינת עצה טובה לאדם המגיע אליו. משורש נשמתו של כל אדם, ה'מזל' שלו, נמשכים חייו ופרנסתו. צדיק היודע לראות את השורש הזה יכול לכוון את האדם למימוש נכון של מזלו – לפעמים דרך שינוי מקום עבודה, ולפעמים אפילו דרך התנהגות כזו שמביאה להשלכה שלו מהמקום הקודם ולמציאה של מקור פרנסה חדש לגמרי.

בסיפור שלנו, הדוד היה אדם קשה. אך גם כשמדובר בעסק משפחתי שמתנהל על מי מנוחות, ישנה מעלה בעבודה אישית, ופרנסה המגיעה ישירות מעבודתך שלך. כך גורס פתגם ידוע ביידיש, כי "אז מען טוט אליין, איז די נשמה ריין [כשעושים לבד, הנשמה נקיה]". מדוע זה כך?

הצלחת האדם בעסק משפחתי באה מן המזל של המקיף הקרוב, רובד ה'חיה' שבנפש. זהו הרובד השייך לקשרי המשפחה, העם והציבור. אך הצלחה כזו תשאיר לעד את המצליח בגבולות הטבע והעולם המוכר, ולא מעבר לכך. הצלחה אמיתית, למעלה מדרך הטבע לגמרי, באה מן המזל של המקיף הרחוק, היחידה שבנפש. זהו הקשר האישי והפרטי עם בורא העולם, ושם כל אחד הוא יחיד במינו, ויכול להצליח באופן לא צפוי ויוצא דופן.

לא במקרה, פירוש הביטוי "יוצא דופן" במקורו מתיחס לנולד בניתוח קיסרי. המשיח, המכונה בגמרא 'קיסר', הוא היחידה הכללית של כל ישראל, והוא גם התגלמות ה'סטארט אפ' – חידוש עצום הפורץ את כל הגדרים, "ירום ונישא וגבה מאוד". המלה 'מאוד', כמו אהבת "בכל מאדך" המתעלה מעל אהבתו הרגילה של האדם, מסמלת כאן את היוזמה האישית. כאשר היא יוזמה אמיתית, הבאה מן השמיים, יש בה כח להצליח יותר מכל – עד ל"חפץ ה' בידו יצלח" בסטארט אפ המשיחי. במהרה בימינו!

י' אייר

הרה"ק רבי דוד טברסקי מטאלנא

יום ההילולא - י' אייר

רבי דוד טברסקי מטאלנא, מגדולי אדמו"רי טשרנוביל ומייסד חסידות טאלנא, נולד בשנת תקס"ח לרבי מרדכי מטשרנוביל ולפייגא בת רבי דוד לייקס מתלמידי הבעל שם טוב. נקרא על שם סבו, וכבר בלידתו אמר עליו רבי ברוך ממז'יבוז': "הקטן בוכה כמו חכם". בילדותו למד אצל אחיו רבי יעקב ישראל מצ'רקס ונישא בצעירותו ליענטע דבורה, בת רבי ישראל אברהם מטשרני־אוסטראה. לאחר פטירת אביו החל להנהיג עדה בווסילקיוב, אך בעקבות רדיפות השלטון עבר לעיר טאלנא שבאוקראינה, שם גדלה חצרו ואלפי חסידים נהרו אליו. נודע כפועל ישועות וכבעל מופת, והרבה לנסוע מעיירה לעיירה לחזק את היהודים בדברי חסידות ואמונה. היה מפורסם באופיו השמח והשנון, והשפעתו ניכרה באופיים העליז

של חסידי טאלנא. בשנותיו האחרונות התגורר זמן מה בגליציה ושב לאוקראינה. נסתלק בי׳ באייר תרמ״ב בשבת פרשת אחרי מות, ומנוחתו כבוד בעיר טאלנא.

אורחים רבים מילאו את חצר בית המלון הקטן בעיירה. באויר הייתה שרויה רוח של דריכות והתרגשות. בעל המלון נע בנמרצות בין החדרים, מתאמץ לעמוד בעומס הרב שפקד את אכסנייתו הקטנה. לא בכל יום בא האדמו״ר המפורסם, רבי דוד מטאלנא, להתארח במעונו.

ופתאום התחוור לבעל המלון כי אין חדר פנוי מכובד דיו בעבור הרבי. החדר שחשב להעמיד לרשות הרבי ניתן לסוחר אחד מאורחיו. באין ברירה נקש על הדלת וביקש מהסוחר לפנות את החדר בעבור הרבי ולעבור לחדר אחר.

הסוחר הסכים בחפץ לב. הוא לא נמנה על החסידים, אך היה סקרן להתוודע לאורחותיהם. הוא העביר את חפציו לחדר שניתן לו, ועמד בחוץ, מתבונן בהמונים שנהרו אל האכסניה. רבי דוד הגיע, ובעל המלון ליווה אותו אל חדרו והסתגר עמו לכמה דקות. לאחר מכן יצא והלך לשוחח עם רעייתו, שישבה במשרד המלון. הסוחר, שעמד בקרבת מקום, היה עד לוויכוח שניטש בין בני הזוג.

התברר, כי כאשר בעל המלון ביקש את ברכת הצדיק, דרש ממנו רבי דוד לתת לו סכום עצום לצורכי צדקה. הסכום שדרש הרבי עמד על מאתיים רובלים – לא פחות! האישה טענה: ״הלוא אלה כל חסכונותינו, ששמרנו לעת סגריר!״. ואילו הבעל אמר: ״אם הרבי מבקש זאת מאיתנו, עלינו לתת לו את הכסף בשמחה״.

תמיהה מהולה בכעס החלה לפעפע בלב הסוחר ככל שהוסיף להקשיב לוויכוח שבין בעל המלון לאשתו. תחושה קשה של אי-צדק מילאה אותו. הייתכן?! חשב, בזעם גואה, הלוא זה עושק ממש!

בסופו של דבר קיבלה האישה את עמדת בעלה, והשניים החליטו למסור את כל כספם לידי הרבי. הסוחר חשב לרגע לגשת אליהם ולהעמידם על טעותם; אך בלם את עצמו ונמנע מלהתערב בעניינם.

בשעת לילה מאוחרת החל הקהל הרב להתפזר. הסוחר, שעמד מהורהר ליד חלון חדרו, הבחין פתאום ברבי ובמשמשו עומדים בחצר, והחליט להטות אוזן לדבריהם. למרבה הפתעתו גילה שהטיול במתחם הוא לא פחות מסיור יזמות: הרבי הצביע על אזורים שונים בשטח רחב הידיים, והקצה לכל אחד ואחד מהם ייעוד: ״כאן אפשר לבנות בית בן שתי קומות עם חדרים רבים. שם הקרקע מתאימה לאורוות סוסים״, ועוד.

הסיבוב בחצר ארך זמן רב, ובמהלכו דיבר הרבי כמשקיע שבאמתחתו הון רב. לאחר מכן שבו השניים למלון, וכעבור זמן קצר עלו על העגלה וחזרו לטאלנא.

הסוחר נותר בחדרו תמה ומסויג על הליכותיו של הרבי ומעשיו המוזרים. אם עד עתה התייחס לחסידים ולרבותיהם באדישות מסוימת, הרי עתה נהפך למבקר חריף.

שנים רבות חלפו. יום אחד נזדמן הסוחר לאותו אזור, ושוב ביקש להתארח באותו מלון, אלא שלא הצליח למצוא אותו. הוא ניסה לאמץ את זיכרונו, מתוך מחשבה שטעה בדרכו, אך הגיע למסקנה שהוא עומד בכתובת הנכונה. ועדיין, בית המלון המוכר לו אינו קיים. במקומו עמד שם מבנה דו-קומתי רחב וחדש, וסביבו עוד מבנים.

פתאום הבזיק זיכרון במוחו: הטיול הלילי של הרבי מטאלנא בחצר המלון. לשונו נעתקה מתדהמה: הבנייה החדשה תואמת להפליא את תכניתו של הרבי. הנה, כאן אורוות סוסים, ושם המבנה ההוא. כל מה שאמר הרבי לגבאי – התממש. וכמובן המלון עצמו נבנה מחדש, גדול ומפואר פי כמה וכמה.

נרעש ומשתומם שאל הסוחר אצל בני המקום על דבר השינוי הגדול, והללו סיפרו לו כי בעלי המלון התעשרו מאוד ובנו על אדמתם ממלכה שלמה. חרטה מילאה את ליבו של הסוחר. "ברכת הרבי התקיימה, והכסף שדרש מבעלי המלון הוחזר להם בכפל-כפליים", הרהר.

הוא החליט לשים את פעמיו לטאלנא, ולשאול את הרבי למה דרש סכום גדול כל-כך תמורת ברכתו, שהרי אם בכוחו לחולל מופת שכזה – לשם מה נזקק לכסף?

הביט בו הצדיק בעיניו הטובות, והשיב: "ראה, ברשותו של היהודי הזה היו מאתיים רובלים. מפעם לפעם היה אומר לרעייתו: 'מה נעשה אם יגרשו אותנו מכאן? נאבד את מקור פרנסתנו!'. אלא שמייד היה מתנחם ואומר: 'לפחות יש ברשותנו מאתיים רובלים. בעזרתם נשיג מקור מחיה אחר'.

"בכל פעם שהתעוררה בליבם דאגה כלכלית, היו השניים משקיטים את פחדיהם בעזרת מאתיים הרובלים האלה. עד מהרה נעשו הרובלים למשענת ביטחונם. במקום להשליך את יהבם על הקב"ה, בטחו בכסף.

"הייתי חייב", המשיך הרבי, "לבטל את ה'עבודה זרה' הזאת כדי שאוכל לברכם ולגרום שהמזל יאיר להם פנים. כאשר הצליחו להיפטר מהתלות המוחלטת בכספם, זכו לברכת ה' ולעושר הגדול שציפה להם".

קובץ סיפורים "נצח דוד"

הסיפור הזה מהווה ציור יפהפה לעבודת האמונה והבטחון, הנדרשת מכל אחד מאיתנו:

האמונה היא הכח לפנות ולבטל מהתודעה את כל המחשבות, הציורים והתקוות ולהאמין בה' בלבד. לעיתים, הפינוי הזה קשה על היהודי העסוק רבות בענייני העולם. תודעתו נמלאת ב"יצר הרע" – יצירה רעה של מחשבות ואחיזת עיניים, המדמה לפניו את כוחה של המציאות החיצונית להרע או להיטיב לו.

אך עם כל הקושי, "לגבי משה מילתא זוטרתא היא". כאשר קשורים לצדיק, האמונה בו מסוגלת להביא את האדם לביטול מוחלט של כל דמיונותיו ולגרום לו לסמוך על ה' בלבד. כך גרם רבי דוד לבעל הפונדק להשליך את אליל הזהב שלו, בו התנחם כשחש חוסר יציבות בחייו.

האמונה, אם כן, היא יצירת החלל הפנוי שבנפש וכח הבטחון הוא המשלים את התמונה. בתוך החלל הזה, צריך להופיע היצר הטוב – יצירות אומנות של תקווה ובטחון, הנשענות על כח האמונה ועל נוכחות ה' וטובו. את התפקיד הזה מילא הרבי, בסיורו הלילי עם הגבאי, ויצירי רוחו התממשו בעולם והשפיעו רוב טוב על בעלי המלון. ע"פ מאמר "אמונה ובטחון", ספר 'לב לדעת'

גבאי ר"ת אנא בכח גדולת ימינך, חגת"נ של חסד (כוונה של האריז"ל) – הכל מכח גדולת ימינך, חסד חנם של ה'. היינו סוד ההתייעצות עם הגבאי.

אמונה ממון תמונה אומנות הכל מאותו לשון. לא ראיתם כל תמונה, היינו צורת מטבע של ממון, כאשר האומנות של היהודי צ"ל אך ורק להתחזק באמונה פשוטה ובטחון בה'.

י"ד אייר

התנא האלוקי רבי מאיר בעל הנס

יום ההילולא - י"ד אייר

רבי מאיר, מהחשובים שבחכמי המשנה וממיסדי הסהנדרין באושא, נולד למשפחה מצאצאי נירון קיסר שהתגייר. התחתן עם ברוריה, בתו של רבי חנינא בן תרדיון, שהתפרסמה בחכמתה. בצעירותו למד מרבי ישמעאל, אך את עיקר דרכו בלימוד קיבל מרבי עקיבא והוא נמנה בין חמשת תלמידיו ש"מהם יצאה תורה לעולם". כן קיבל תורה מאלישע בן אבויה, ממנו המשיך ללמוד תורה גם לאחר שיצא לתרבות רעה. כהסבר לכך אמרו חז"ל: "רבי מאיר – רימון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק". נסמך בידי רבי יהודה בן בבא במסירות נפש, ובין תלמידיו נמנו: רבי יהודה הנשיא, סומכוס, רבי חנן, רבי יעקב ועוד. רבי מאיר שימש כסופר סת"ם, ונודע גם כדרשן גדול – "משמת רבי מאיר בטלו מושלי משלים". לשון משנתו התמציתית נבחרה על ידי רבי יהודה הנשיא לשמש כיסוד למשנה, והוא התפרסם על שם חכמתו העמוקה: "לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו". יום הילולתו מצויין בי"ד באייר.

כשנהרג רבי חנינא בן תרדיון, מעשרת הרוגי מלכות, גזרו הרומאים על אשתו שתהרג ועל ביתו שתיכנס לקובה של זונות. ביתו השנייה, ברוריה אשת רבי מאיר, קבלה לפני רבי מאיר על מצב אחותה וביקשה שילך וישחרר אותה.

לקח רבי מאיר כלי גדול מלא דינרים, והלך למקום שהיתה בו. לפני שניגש להצילה, אמר: אם לא נעשה בה איסור, יתרחש לה נס. אך אם עשתה איסור – לא יתרחש לה נס. מה עשה? עשה עצמו כפרש רומאי, נכנס ותבע אותה לעברה. אמרה לו: נידה אני, ואינני יכולה. אמר לה: אחכה! אמרה לו: ישנן כאן נשים רבות ויפות ממני. הבין רבי מאיר שדחתה כך כל רומאי שבא אליה, ומשום כך יעשה לה נס.

הלך רבי מאיר אל השומר ששמר עליה, והציע לו: הנה כלי של דינרים, קח לך חצי ובחצי השני תשחד את פקידי המלכות שישאלו אודותיה. שאל השומר: מה אעשה כשיגמרו הדינרים? אמר לו רבי מאיר: אמור "אלקא דמאיר ענני" ותינצל. אמר השומר: מי אמר שבאמת יועיל לי לומר זאת? ענה רבי מאיר: עכשיו תראה. הלך אל כלבי השמירה הטורפים שהיו שם, וזרק עליהם רגב אדמה כדי להרגיזם. כשבאו לאוכלו, אמר: "אלקא דמאיר, ענני!" ועזבו אותו הכלבים. השתכנע השומר, נטל את הדינרים ושחרר את אחותה של ברוריה.

לאחר זמן נתגלה הדבר למלכות וחפצו לתלות את השומר. אמר "אלקא דמאיר ענני", ונכשלו בתלייתו... הורידוהו מהגרדום, ושאלו אותו: מה זאת? סיפר להם השומר את כל המעשה, ותלו דיוקן של רבי מאיר בשערי רומי, כדי שיביאו אותו למשפט.

יום אחד, ראה אותו רומאי ורדף אחריו. ברח ממנו רבי מאיר, וכדי לבלבלו עשה את עצמו כטועם מבישולי גויים שהיו בשוק (ויש אומרים – בא אליהו ונדמה לרומאים כזונה, המחבקת אותו). עזבו אותו הרומאים, ביודעם שרבי מאיר איננו נוהג כך, ורבי מאיר ברח לבבל. עבודה זרה י"ח

כח ההצלה המופלא של רבי מאיר, המתגלה בתפילה זו, קשור במיוחד ליום פסח שני בו נוהגים לציין את הילולת רבי מאיר: ענייננו של פסח שני הוא "אין דבר אבוד", ויכולת כל הטמאים להיטהר ולעשות

את הפסח על אף שעבר זמנו. בדומה לכך רבי מאיר ותפילתו מסוגלים במיוחד לחילוץ ממצבים אבודים לכאורה. כאן ננסה להתחקות מעט אחר סודו של רבי מאיר.

כשמתבוננים בדמותו של רבי מאיר בולטת דמותה של אשתו, ברוריה (או, כמו ברוב המקומות בש"ס, "ברוריא". הכתיב "ברוריה" מופיע שלוש פעמים כנגד ספירות המוחין, ואילו "ברוריא" שבע – כשהאחרונה היא "ברוריא המלכה" שהתגיירה, סוד ספירת המלכות). מה היא מגלה לנו על דמותו של רבי מאיר?

אחד הסיפורים הידועים אודותיה, מספר על שכניו הרשעים של רבי מאיר שצערו אותו מאד. רבי מאיר רצה להתפלל עליהם שימותו, אך אשתו אמרה לו שלא ראוי לעשות כך: "יתמו חטאים מן הארץ", ולא חוטאים! טענה. התפלל עליהם שיעשו תשובה ויתמו חטאיהם, וממילא "ורשעים עוד אינם". רבי מאיר קיבל את דבריה, התפלל, ושכניו שבו בתשובה.

בין כך ובין כך קרויים בנים

מה גרם לברוריה לפרש כך את הפסוק? ניתן לומר כי מלבד נכונות דבריה כשלעצמם, ברוריה זיהתה כי לרבי מאיר עצמו מתאים יותר הפירוש הזה. על כך תעיד אחת המימרות החשובות ביותר שלו: "בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים – אתם קרויים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים – אין אתם קרויים בנים, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: בין כך ובין כך אתם קרויים בנים". ברוריה בדבריה, עוררה את רבי מאור להתייחס כבנים גם לרשעים שציערו אותו . ורמז פשוט ונאה בדברים: **"בין כך"** בגימטריא **בנים!** לפי זה, **"בין כך ובין כך"** היינו **בנים** כאלו, שנוהגים מנהג בנים, או **בנים** כאלו, שאינם נוהגים מנהג בנים.

במקומות רבים משמע שיש עבודת עבדים ועבודת בנים, ואף בתפלות הימים הנוראים אנו אומרים "אם כבנים ואם כעבדים", אך הרשב"א כתב בתשובותיו, כי במחלוקת זו הלכה כרבי מאיר ו"בין כך ובין כך אתם קרויים בנים". אחת הסיבות לכך, היא העובדה שבמקום אחר בגמרא משמע מרבי עקיבא (רבם של רבי יהודה ורבי מאיר) כדעתו. אמנם, במבט ראשוני נראה כי אלו דברי אגדה – ללא משמעות מעשית וללא צורך בפסיקה – אך מדברי רבי עקיבא ניתן ללמוד שלא כך הוא:

רבי עקיבא מביא משל למלך שכעס על אדם, חבש אותו בבית האסורים וגזר שלא להאכילו ולהשקותו. מה קורה כאשר מישהו עובר על מצות המלך ומאכיל את הכלוא? אם היה זה עבד, המלך כועס עליו; אמנם, אם היה זה בנו שהמרה את רצונו, שמח המלך מאוד כאשר מישהו עובר על מצוותו ואף עשוי לתת לו פרס על כך. משום כך, אומר רבי עקיבא, מצווה לתת צדקה לכל עני – ולא לומר "הקב"ה כעס עליו, ולא ראוי להאכילו". אם כך, היות ישראל בנים למקום הוא דבר בעל משמעות אפילו ברמה המעשית הפשוטה, וקל וחומר ברבדים גבוהים יותר של המציאות.

בן אחר

רבים מהתנאים נקראים בשמות המופיעים גם בתנ"ך, אך שמו של רבי מאיר, באופן מעט מפתיע, לא מופיע בתנ"ך כשם. בספרים מובאים מספר רמזים לשם מאיר בתנ"ך, ואחד מהם הוא בראשי התבות של ביטוי מברכת יוסף הצדיק: "משם רֹעה אבן ישראל". מה משמעות הקשר בין יוסף לרבי מאיר?

בקריאת שמו של יוסף, התפללה רחל אמנו "יסף הוי' לי בן אחר". בחסידות נדרש, כי יוסף מסוגל לקחת את ה"אחר" – מי שנמצא בצד האחר, של הטומאה והקליפה – ולהפוך גם אותו לבן. היכולת הזו תלויה בראיה שבעצם הוא "בן" גם בהיותו "אחר", ו"בין כך ובין כך אתם קרויים בנים".

הכח המיוחד של רבי מאיר להחזיר את ה"אחר", מתבטא במיוחד בהיותו תלמידו של אלישע-אחר – ששנה ופירש, ובסופו של דבר התייוון ויצא מעם ישראל. רבי מאיר הצליח ללמוד אף ממנו, כפי שנאמר עליו: "תוכו אכל, קליפתו זרק". אך יותר מכך – הוא אף התאמץ רבות לתקן ולהחזיר את אלישע-אחר גם לאחר מותו, ובסופו של דבר – לאחר כמאתים שנה בהן נראתה אש הגיהנם בוערת על קברו – הוא הצליח בכך. ראיית כל יהודי כבן זהו כח משיחי, כפי שהמשיח עצמו יגרום לכל החוטאים לקיים בעצמם "קליפתו זרק". אכן, רבי מאיר הזדהה כנשמת משיח רגעים ספורים לפני מותו – וזהו עומק החיבור בין רבי מאיר לעניינו של פסח שני: רבי מאיר עוסק בטהרת הטמאים ברוחניות ושיבת ההולכים בדרך רחוקה, עד לביאת "רוח אפינו משיח הוי'". י"ג אייר ע"ב הרב יצחק גינזבורג שליט"א

רבים חושבים כי יום הילולת רבי מאיר בעל הנס היא ביום י"ד אייר, אולם אין לכך כל מקור. בשו"ת ישכיל עבדי הביא ששאל על כך את רבני טבריה והשיבוהו שחנכו אז את ביהמ"ד הגדול שעל ציונו, והיתה שמחה גדולה וקיבלו על עצמם לעשות כן בכל שנה ושנה.

רבי מאיר בעל הנס תלמידו המובהק של רבי עקיבא [סנהדרין פו, א; הקדמת הרמב"ם למשנה].

נראה שחי בטבריה [על אף שכנראה לא נפטר בה], ולכל הפחות דרש בבית המדרש שבה [ירושלמי סוטה א, ד; קהלת רבה ז, ח].

היה מהחמשה שנסמכו ע"י ר' יהודה בן בבא [סנהדרין יד, א].

"לא רבי מאיר שמו אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו רבי מאיר? שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה" [עירובין יג, ב, וראה קידושין פב, ב נוסחת הגיליון]. בספר תולדות תנאים ואמוראים [היימאן] בערך ר' מאיר כתב: וראה זה פלא ששם מאיר לא מצינו לשום תנא או אמורא אחר, ובאמת בעירובין אמרו לא ר' מאיר שמו וכו'. אבל קשה מאד להבין דברי חז"ל, הלא טעמם שייך גם אם ייקרא בשם נהוראי. ועוד הלא מצינו בסוף קידושין ובסנהדרין [צט, א] שחולקים ר' מאיר ור' נהוראי, א"כ שניים הם. אבל אפשר לומר יען שבזמנו היה חכם אחר בשם ר' נהוראי, כדי שלא להחליפו, לכן לא רצו לקוראו בשם ר' נהוראי, אבל לא רצו לשנות שמו מכל וכל יען ששמו נאה לו, לכן קראוהו בשם ר' מאיר שגם שם זה מורה על שמנהיר עיני חכמים, עכ"ד.

"רבי מאיר... והוא מזרע נירון, השר הגדול של קיסר, ששלחו קיסר להחריב ירושלים קודם ששלח לאספסינוס, ושאל לתינוק ואמר: 'ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל'... ונתגייר, ויצא ממנו זה החסיד אור העליון" [ספר יוחסין].

"רבי מאיר בעל הנס הוא ר' מאיר התנא... ולזאת קראוהו בעל הנס, לפי שזכותו עצומה מאד לעשות לנו נסים ונפלאות בכל הפרטים, וממנו נלקח לומר 'אלקא דמאיר עננו'" [טבור הארץ].

"סתם מתניתין ר' מאיר" – כלומר, סתם הלכה שבמשנה ללא שם אומרה, משמו של רבי מאיר היא [סנהדרין פו, א].

"אמר רבינא: ... כל הרואה רבי מאיר בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה" [סנהדרין כד, א].

מעלותיו של רבי מאיר רבות הן, אך צניעותו היא הבולטת במיוחד, כפי שנראה להלן:

רבי יוסי בן חלפתא היה משבח את רבי מאיר בלשון זו: "אדם גדול, אדם קדוש, אדם צנוע" [ירושלמי מועד קטן ג, ה].

עליו נאמר: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדור של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו? שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו" [עירובין יג, ב].

אמר ר' יהושע בן לוי: כל מקום שאתה מוצא 'משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא' אינו אלא ר' מאיר ששימש את ר' ישמעאל ואת ר' עקיבא. מתחילה בא לפני ר' עקיבא ולא היה יכול לעמוד בו, בא לפני ר' ישמעאל ושנה משנה, ושוב חזר לפני ר' עקיבא לסבור סברא [עירובין יג, א].

ענוותנותו מתבטאת במיוחד בכך שאף הוא עצמו לא נהג הלכה כדברי עצמו במקום שחבריו חלקו עליו: "אמר רבי שמעון בן אלעזר: פעם אחת חש רבי מאיר במעיו, ובקשנו לטרוף לו יין ושמן ולא הניחנו. אמרנו לו: דבריך יבטלו בחייך? אמר לנו: אף על פי שאני אומר כך וחברי אומרים כך, מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חברי" [שבת קלד, א].

אמרותיו

"רבי מאיר אומר: הוי ממעט בעסק, ועסוק בתורה, והוי שפל רוח בפני כל אדם, ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך, ואם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך" [אבות ד, י].

"רבי מאיר אומר: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי לו, נקרא ריע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק, חסיד, ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנה עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר [משלי ח, יד]: 'לי עצה ותושיה, אני בינה, לי גבורה', ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים" [אבות ו, א].

מורגל היה בפיו של רבי מאיר: "גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתי, נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון, ואני אהיה עמך בכל מקום" [ברכות יז, א].

"היה ר' מאיר אומר: אל יסרהב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות המכורות לחנוני אלא אם כן הודיעו, ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן, ואם בשביל כבודו מותר" [חולין צד, א].

"אמר ר' מאיר: עשה אדם מצוה אחת – מוסרין לו מלאך אחד, עשה שתי מצוות – מוסרין לו שני מלאכים, עשה מצוות הרבה – מוסרין לו מלאכים הרבה שנאמר [תהלים צא, יא]: 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך וגו', ולמה? כדי לשומרו מן המזיקין" [מדרש תנחומא ויצא, ג].

עובדות והנהגות

מקובל לייחס לר' מאיר את השם 'בעל הנס' בגלל הסיפור הבא: אחותה של ברוריה אשת רבי מאיר, שהיתה בתו של רבי חנינא בן תרדיון, נתפסה והובאה לבית האסורים. הלך רבי מאיר לפדותה. בא אצל השומר וביקש לשחררה. אמר השומר כי מתיירא הוא מן המלכות. נתן לו רבי מאיר סכום של דינרים ואמר לו, במחצית הסכום תשתמש לפייס את השלטון, והמחצית השניה תהיה לך. שאל השומר: מה אעשה כשיכלו הדינרים? אמר לו רבי מאיר: תאמר 'אלהא דמאיר ענני' ותנצל. וכן היה [עבודה זרה יח, א].

על הפסוק אשת חיל מי ימצא, הביאו חז"ל את הסיפור הבא: מעשה היה בר' מאיר שהיה יושב ודורש בבית המדרש בשבת במנחה ומתו שני בניו, מה עשתה אמן [ברוריה]? הניחה שניהם על המיטה ופרסה סדין עליהם. במוצאי שבת בא ר' מאיר מבית המדרש לביתו, אמר לה: היכן שני בני? אמרה: לבית המדרש הלכו. אמר לה: צפיתי לבית המדרש ולא ראיתי אותם. נתנו לו כוס של הבדלה, והבדיל. חזר ואמר: היכן שני בני? אמרה לו: הלכו למקום אחר ועכשיו הם באים. הקריבה לפניו המאכל ואכל ובירך. לאחר שבירך אמרה לו: רבי, שאלה אחת יש לי לשאול לך. אמר לה: אמרי שאלתך. אמרה לו: רבי, קודם היום בא אדם אחד ונתן לי פקדון, ועכשיו בא ליטול אותו, נחזיר לו או לא? אמר לה: בתי, מי שיש פקדון אצלו הוא צריך להחזירו לרבו [=לבעליו]. אמרה לו: רבי, חוץ מדעתך לא הייתי נותנת אצלו. מה עשתה? תפשתו בידה, והעלתה אותו לאותו חדר, והקריבה אותו למיטה ונטלה סדין מעליהם וראה שניהם מתים ומונחים על המיטה. התחיל בוכה ואומר: בני בני, רבי רבי. בני – בדרך ארץ, ורבי – שהיו מאירין פני בתורתן. באותה שעה אמרה לו לר' מאיר: רבי, לא כך אמרת לי? אני צריך להחזיר הפקדון לרבו. אמר [איוב א, כא]: ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך [מדרש משלי לא].

רבי מאיר נהג לדייק במשמעות שמותם של אנשים. פעם הגיעו רבי מאיר, רבי יהודה ורבי יוסי לפונדק של אדם ששמו כידור, אמר רבי מאיר: משמע שאדם רשע הוא, שנאמר [דברים לב, כ]: 'כי דור תהפוכות המה'. ערב שבת היה, רבי יהודה ורבי יוסי הפקידו את מעותיהם אצל אותו בעל הבית, ורבי מאיר לא הפקיד. למחרת, כאשר ביקשו ממנו את מעותיהם, אמר להם בעל הבית: לא היו דברים מעולם [חגיגה טו, ב].

"שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה: מאי דכתיב לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז – אמר לו: אלו דברי תורה, שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז, ונוחין לאבדן ככלי זכוכית. אמר לו: רבי עקיבא רבך לא אמר כך, אלא: מה כלי זהב וכלי זכוכית, אף על פי שנשברו יש להם תקנה – אף תלמיד חכם, אף על פי שסרח יש לו תקנה. אמר לו: אף אתה חזור בך! – אמר לו: כבר שמעתי מאחורי הפרגוד: שובו בנים שובבים – חוץ מאחר. תנו רבנן: מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת, והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו. אמר לו: מאיר, חזור לאחריך, שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת. אמר ליה: אף אתה חזור בך. אמר ליה: ולא כבר אמרתי לך: כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר. תקפיה, עייליה לבי מדרשא. אמר ליה לינוקא: פסוק לי פסוקך! אמר לו: אין שלום אמר ה' לרשעים" [חגיגה טו, א].

"ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר? ... אמר ריש לקיש: רבי מאיר קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי. לדעתם לא נאמר, אלא לדעתי... כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא: רבי מאיר אכל תחלא ושדא שיחלא לברא. דרש רבא: מאי דכתיב אל גנת אגוז ירדתי לראות

באבי הנחל וגו', למה נמשלו תלמידי חכמים לאגוז? לומר לך: מה אגוז זה, אף על פי שמלוכלך בטיט ובצואה – אין מה שבתוכו נמאס, אף תלמיד חכם, אף על פי שסרח – אין תורתו נמאסת. אשכחיה רבה בר שילא לאליהו, אמר ליה: מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא? אמר ליה: קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. אמר ליה: אמאי? – משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר. אמר ליה: אמאי? רבי מאיר רמון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק! אמר ליה: השתא קאמר: מאיר בני אומר: בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת – קלני מראשי, קלני מזרועי. אם כך הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן של רשעים – קל וחומר על דמן של צדיקים שנשפך" [חגיגה טו, ב].

רבי מאיר ורבי יוחנן הביאו את 'אחר' [=אלישע בן אבויה] לחיי העולם הבא: כשמת אחר, אמרו בשמים: לא ניתן לדון אותו לגיהנום מפני שעסק בתורה, ולא ניתן להביאו לעולם הבא מפני שחטא. אמר רבי מאיר: מוטב שידונו אותו, ולאחר מכן יגיע לעולם הבא. מתי אמות ואעלה עשן מקברו – כלומר, אכניס אותו לגיהנום, כדי שיוכל אחר כך להגיע לחיי העולם הבא. כשנפטר רבי מאיר, עלה עשן מקברו של אחר. אמר רבי יוחנן: גבורתא למיקלא רביה? תלמיד אחד היה בינינו שיצא לתרבות רעה, ואין כח בין כולנו להביאו לעולם הבא? אם אוחז אני בידו להביאו לעולם הבא, מי יקחנו מידי? ועוד אמר: מתי אמות ואכבה עשן מקברו. כשנפטר רבי יוחנן, פסק העשן מקברו של אחר. פתח עליו הספדן: אפילו שומר הפתח של גיהנום לא עמד לפניך, רבינו, בבואך להוציא משם את אחר [חגיגה טו, ב].

פעם גזר אדם אחד על אשתו שאיחרה להגיע לביתה בליל שבת, מפני שנשתהתה בדרשתו של רבי מאיר, שלא תיכנס הביתה עד שתלך ותירק בעינו של הדרשן, הלא הוא רבי מאיר. צפה רבי מאיר ברוח הקודש, ועשה עצמו כאילו יש לו כאבים בעינו, ואמר: כל אשה שיודעת ללחוש בעין תבוא ותלחש. אמרו לה שכנותיה: לכי ורקי בעינו, וכך תוכלי לחזור לביתך. כשבאה אצל רבי מאיר, שאלה: יודעת את ללחוש בעין? מרוב פחדה של אותה אשה אמרה לו: לא. אמר לה רבי מאיר: רקי בפני שבע פעמים ויוקל לי יותר מאשר אם ידעת ללחוש. לאחר שעשתה כן אמר לה: לכי אמרי לבעלך: אתה אמרת פעם אחת, ואני ירקתי שבע פעמים. אמרו התלמידים לרבי מאיר: רבי, כך מבזין את התורה? הלא אילו אמרת לנו, היינו מביאים אותו ומלקים אותו, והיה הוא מתרצה ומפייס את אשתו. אמר להם: ולא יהא כבוד מאיר ככבוד קונו? מה אם שם הקודש שנכתב בקדושה, אמר הכתוב שיימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו, וכבוד מאיר לא כל שכן? [ירושלמי סוטה א, ד].

"משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים" [משנה סוטה ט, טו].

גדולים צדיקים במיתתם

ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

במכתב מיום ח' אדר א' תרכ"ז עליו חתומים חמשה מרבניה הספרדים של טבריא נכתב: "כה דברי רועי צאן קדושים חכמי ומנהיגי טבריא ת"ו החתומים ביום אדר ראשון שנת תרכ"ז. ביום ט"ו בשבט התחלנו בבנין הקדוש ליסד את הבית, ובהיותנו עסוקים בבנין וביסוד הגענו אצל הציון הקדוש שהיה מקודם שני עמודים גדולים זה ע"י זה מעומדים לרמוז כי התנא הקדוש קבור מעומד כמבואר בכתבי רבינו האר"י זיע"א. ואמרנו הלא טוב להסיר ערימות העפר מעל גבי המצבה וישימו העמודים ע"ג המצבה ממש... ביום ב' הוא אדר הראשון, נתקבצו ובאו קרוב לחמישים בני אדם טרחו ויגעו עד שהסירו העמודים ממקומם ופנו לסובב את העמוד הראשון בדרך ארוכה על ידי מוטות וחבלים, להגביהו ולשומו

על המצבה, ותכבד העבודה על האנשים עד כי פנה היום, והם מתייעצים ומדברים להביא עצות מרחוק לראות אופן ותיקון למען הביא את העמוד השני לשים ע"ג חברו, והסכימו להניח עד יום המחרת. וגדל הצער מאוד, איך יהיה לינה אחת והמצבה פנויה מעמוד השני, והמה ראו מעשה השם ונפלאותיו וקפץ העמוד וניתר ממקומו בכח גדול וביד חזקה ונפל על גבי חברו איש אל אחיהו, ותבקע הארץ לקולו והעמודים שם הם הפנו נסו יחדיו. ויהי בראותם כי ישב העמוד במקומו על גב חברו יחדיו ידובקו, ספקו כפים, רקדו כאילים בשמחה ובשירים, והפלא הזה בפני קהל ועדה מישראל". הפלא הזה מתואר גם ע"י האבי"ר במסעו משנת תרכ"ז, וכך סיים את סיפורו: "כדברים האלה אתה שומע ידידי מכל אלה נמצאו שם באותה העת, יהודים קרוב לחמישים, וגויים העושים במלאכה אשר שם כמו שמונה. ואתה הבחירה ברצונך הטוב, להאמין או לשפוט בדעתך, ראה אני עשיתי את שלי להודיעך אשר ראיתי בעיני ואשר שמעתי באזני מפי רבים ושלמים ". [ר' אברהם ב"ק באגרתו להרא"מ לונץ כותב בשנת תרל"א: 'אנכי מזמן רב הייתי הולך להתפלל על ציון התנא ר' מאיר בעה"נ, ולא היה שום ציון על קברו, רק אחד עמוד אבן מריחיים... ואמרו שבכאן נטמן תחת זה האבן', וראה טובת מראה לעיל. כמו"כ הבן איש חי במראות יחזקאל מזכיר מעשה זה שנמצא שהמצבה העליונה [-שני אבני סלע זו ע"ג זו] יושבת בדיוק על המצבה התחתונה].

בספר ילקוט יוסף [להגרי"ח ילוז] נדפס כל הסיפור הנורא הזה בשם 12 מרבני וחכמי טבריה, ושם נוסף כי בתחילה היו 2 עמודים שוכבים זה ע"ג זה בגובה אמה לציון מקום קבורת התנא, ותוך כדי העבודות בתחילה נתגלה תבנית בנין מכוון כנגד העמודים שעמדו במקום, והמצבה כנגד בין העמודים, וביום ח' אדר א' תרכ"ז כשהחליטו לנקות המצבה ולשים העמודים בדיוק עליה, הוזזו 2 העמודים לצורך הניקוי, ובכח רב הושם העמוד הראשון ע"ג המצבה ואז קרה הנס שהעמוד השני חזר אל מקומו הראשון.

עוד מסופר בפי אנשי טבריה כי לאחר שהציון נהרס ברעש בשנת תקצ"ז, נעלם המקום ונשכח הציון, עד שפעם אחת ישב רועה עם צאנו ע"ג האבן הזו ונרדם. והנה בחלומו בא אליו ר' מאיר ואמר לו אתה שוכב על מקום קבורתי. למחר בא וגילה הדבר לחכמי טבריה וחפרו במקום ההוא ומצאו את העמוד, ומיד מת אותו הרועה והבינו כי אמת הדבר.

סגולות על קברי הצדיקים

"קבלתי, מי שמאבד איזה דבר... אם ינדור שמן למאור לנשמתו של רבי מאיר מיד מוצא האבידה, ובלבד שלא יעבור זמן, שאם האבידה מעות, אפשר שכבר הוציא אותם... ואם הוא בגד או שמלה אפשר שהוליכה למקום אחר או עשה בו שינוי באופן שאינו ניכר ואז אינו מועיל הנדר". [מדרש תלפיות מהדורת תרס"ג, עמ' 14] ומוסיף בחיבת ירושלים: "וישראל קדושים נוהגים בכל תפוצות ישראל, אם יארע ח"ו גניבה ואבידה ובכל עת צרה וחולי ומכאוב ר"ל, נודרים שמן או מעות על קברו ואומרים אלהא דמאיר ענינא בזכותו, והוא יענם ויפלטם". וכן הוא בפתח עיניים להחיד"א [ע"ז דף י"ח].

"ועוד נ"ל טעם נכון על רבי מאיר בעל הנס שנקבר מעומד... לפי שורש נשמתו זכותו מגן על העולם אחר פטירתו כאשר היה מגן בחייו בעודו עמהם... ועל כן נמצא זכותו דומה לעץ הנטוע שהוא עומד על עמדו... ולכן קברוהו מעומד לרמוז שזכותו דומה לעץ הנטוע". [בניהו סוכה מה, ב]

הרב ממונקאטש אמר בדברי תורה שלו כי הנאמר ביומא [עה, א] דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, הוא רבי מאיר המכונה אחרים, ופירושו כי מי שיש לו איזו דאגה או צרה, ישפוך שיחו אצל רבי מאיר ויוושע.

כתב בבן איש חי [שנה א וישב כח] שיש ענין להדליק נר לכבוד ר' מאיר בא טבת, וכן הובא במועד לכל חי להגר"ח פלאג'י.

מקום קבורתו

על קברו של רבי מאיר התנא, אין עוררין. גם מי שסבר כי אינו רבי מאיר התנא אלא רבי מאיר אחר, ור"מ התנא נקבר או בגוש חלב או בחו"ל טועה, וכבר נכתבו על כך מאמרים רבים להוכחה זו. מיקום הקבר ידוע שנים רבות, לרבות המעשה על בניית הבנין העומד כיום על קברו. המבנה שהיה בנוי על קברו נהרס ברעש בשנת תקצ"ז ונבנה מחדש לאחר זמן רב.

הוכחת מקום קבורתו

מקום מנוחתו בטבריה: רבי מאיר נפטר באסיא וביקש שלאחר מותו ישימו את ארונו על חוף הים, כי ארץ ישראל מיוסדת על הימים, וכך יגיע לארץ הקודש [ירושלמי כלאים ט, ג-ד]. אולם בפני משה שם פירש כי רבי מאיר ביקש שלאחר פטירתו יאמרו לבני ארץ ישראל שהוא נפטר כדי שיעלוהו לא"י, אולם ביקש שעד שיעלוהו יקברוהו שם במקומו ליד חוף הים, כי ארץ ישראל מיוסדת על ימים, וכל חוף ים יש לו צד ושייכות לא"י.

"ומשם [מבית שאן] הלכנו לטבריא, ולפני בואנו להעיר ראינו קברו של ר' מאיר. ולפני העיר קבר ר' יוחנן בן נורי, ויש עליו בית. ותחת הבית היא המערה, והוא צוה לבנות הבית בימיו. ולפני המערה קברו של ר' אלעזר בר' שמעון וקברו של רב כהנא". [מסע דפלסטינא]

"מצד אחר של העיר, בהר, ר' מאיר, ולמטה ממנו מרחץ חמי טבריה מכונה על שם ר' מאיר". [תוצאות ארץ ישראל]

"מצד אחר מן העיר בהר רבי מאיר, ולמטה ממנו מרחץ חמי טבריה, וסמוך להם ירמיהו הנביא עליו השלום, והציון שעליו גדול מאד". [אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז] "רחוק מטבריה כמו מיל, חמי טבריה וקברו של ר' מאיר התנא הידוע כאחרים אומרים, מפני שלמד מאלישע אחר, והישמעאלים קורין אותו מאיר אלחנק, רוצה לומר: החונק". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן]

"וקרוב לשם [לתלמידי ר"ע] יש ציון של אבנים זקוף במישור, ושם מתקבצים להתפלל ערב ובוקר, אומרים כי שם נקבר אחד ששמו ר' מאיר שנשבע שלא ישב עד כי יבוא שילה ונקבר מעומד, ואיננו סתם ר' מאיר דמתניתין". [רבי משה באסולה]

"אצל חמי טבריא ר' מאיר, ועל הדרך מחמי טבריא ר' ירמיה, ואומרים שהוא קבור מעומד, ורב הונא ראש הגולה, ורבי נהוראי, ורבי ינאי ורבי אסי". [יחוס הצדיקים]

"לדרום טבריא, בלכתך אל מרחצאות מים החמין, יש שם קברות צדיקים רחוקים זה מזה, ואינן במקום אחד. וכבר נזכרו שמותם בספר הייחוס, והם: ר' מאיר ור' ירמיה דאפקוה[ו] מבי מדרשא על ששאל אותה השאלה הזרה, כנ"ל, והוא סתם בעי ר' ירמיה שבכל התלמוד, ועוד ג' צדיקים אחרים איני זוכר שמם, והוא כמו שנזכר בספר הייחוס וכמו שאומרים העולם. ונראה לעניות דעתי כי הודה מורי ז"ל על ר' מאיר שהוא קבור מעומד כמו שאומרים בני אדם". [ר' חיים ויטאל]

"ועל דרך חמי טבריה שם קבורת רבי מאיר תלמידו של אלישע, אחר. ובשיפוע ההר מערה, והיא קבורת רבי אמי ורבי אסי. וסמוך לחמי טבריה שם רבי ירמיה". [משה חיים קאפסוטו]

"לצד (צפון) [דרום] בית החיים, ולא הרחק ממנו קבור ר' מאיר תלמידו של אלישע. ממולו על ראש ההר, מערה, בה קבור רב כהנא ותלמידיו... לא הרחק מכאן קבור ר' ירמיה, ועליו בנוי ציון". [ידי משה]

"והנה מחמי טבריא ולמערב, לצד ההר, נוטה מעט לדרום, יש שם חצר של ג' כותלים רצוף באבנים, ובאמצע ציון, ואבן עגול מהעמודים הישנים זקוף באמצע, ואומרים ששם קבור רבי מאיר". [חיבת ירושלים]

"וסמוך לחמי טבריא הוא קבר של ר' מאיר בעל הנס, והאהל שהיה על קברו חרב כהיום. ומדליקים עבור נשמתו בכל בתי המדרש שבארץ ישראל. והעומד אצל קברו רואה הרי שלג שהמה מעבר לים כנרת". [קורות העתים]

"ונפנה [מר' ירמיה] עוד לצד מורד ההר, ושם ציון רבי מאיר בעל הנס הנזכר בגמרא [עבודה זרה יח, א], אשר שמע ה' ויעשה רצונו תמיד באמרו 'אלהא דמאיר ענינא'. גם הערביים יכבדו מאד את קברי הצדיקים האלה". [מסע משה ויהודית מונטיפיורי]

"משם [מאזור ר' ירמיה] ירדנו אל הדרך העולה למים חמים, ובאנו עד המרחץ הישן. ולפנים הימנו, על הדרך העולה אל הירדן, סמוך אל ההר, שם קבורת התנא ר' מאיר בעל הנס זלה"ה". [מסעות החכם האבי"ר]

"משם [מר' ירמיה] עלינו לקבורת התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס זיע"א בבית גדול, בנין נאה ומהודר אשר בנו עליו הספרדים. ולפנים מהבית הזה יש בה ישיבה לתלמידי חכמים. כתבנית הבנין הזה הוא גם לעדת האשכנזים, והיא קטנה מהראשונה ועוד לא נתנו עליה תקרה". [מסעי הירח]

"בערב שבת קודש הלכנו להתפלל תפלת שחרית בבית מדרשו של רבי מאיר בעל הנס הנבנה על קברו ביופי והדר, והוא רחוק כחצי שעה מהעיר לצד דרום. באמצע הדרך אשר על יד הים מקובל הוא בפי כל אשר שם הוא נוכח בארה של מרים". [מסע מירון]

"טבריה... למעלה מעט מחמי טבריה יתפשט הר הכרמל, ושם נמצא קבורת ר' מאיר בעל הנס, ובית גדול ברוב הדר בנוי על קברו... ועל קברו נמצא ציון מאבן עגול גדול מאוד". [גבעת שאול]

"ר' מאיר קבור בטבריא... ואם כן ציוה רבי מאיר שיעלו אותו לארץ ישראל, ובוודאי לא עברו על צוואתו, והעלו אותו אחר כך לארץ ישראל... וכן מסתברא דרבי מאיר נקבר בטבריא דשם היה מקום ישיבתו... ואם כן כשהוליכוהו לארץ ישראל בוודאי קברוהו בעירו שישב בה והרביץ שם תורה... סומכוס תלמיד ר' מאיר בעל הנס זיע"א ורב נתן חבירו, הם קבורים אתו עמו במערה אחת כמו שאומרים העולם. וכן בשנת תרכ"ז עשינו בנין בית הכנסת ובית מדרשו של רבי מאיר זיע"א, בנינו גם מצבת קבורת התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס, ומצאנו ראינו מערה תחת המצבה של רבי מאיר, ושם שתי מצבות מלבד מצבת קבורת רבי מאיר בעל הנס. וידענו שאלו הם סומכוס ור' נתן זיע"א כאשר עינינו הרואות בתוך המערה, הלא היא פתוחה פתוח מצד בנין בית הכנסת של האשכנזים יצ"ו אשר בנו גם הם על מצבת התנא הקדוש הנזכר". [טובת מראה]

"בטבריא... מערת רב כהנא, מקום קבורתו רחוק כעשרים רגעים בפאת מערבית צפונית סמוך לים כינרת. והלכתי אחר כך לקבר התנא ר' מאיר בעל הנס זי"ע, ועל קברו נמצא ציון מאבן עגול, איזה מטר

גבהו, ושני בתי מדרשים על שטח הזה, אחד לאשכנזים ואחד לספרדים... ואיזה פסיעות אצלו נקבר סומכוס". [מסעות משה]

מקורות: מתוך הספר: מקומות קדושים וקברי צדיקים בגליל

התנא האלוקי רבי יהודה בר אלעאי

יום ההילולא - י"ד אייר

רבי יהודה בר אלעאי, הוא סתם ר' יהודה שבש"ס [רש"י ביצה כו, א], מגדולי התנאים בדור הרביעי.

בילדותו למד תורה אצל ר' טרפון בלוד [מגילה כ, א; תוספתא נגעים ח, ב] ומאוחר יותר למד אצל אביו רבי אלעאי [מנחות יח, א] ואצל חכמי יבנה האחרים.

רבו המובהק היה רבי עקיבא, אצלו למד יחד עם ר' מאיר, ר' יוסי, רבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, חמשת התלמידים שהעמידו את התורה לאחר מות שנים עשר אלף זוגות תלמידי רבי עקיבא בתקופת גזירות אדריאנוס [יבמות סב, ב]. כמו כן, הספרא, מדרש הלכה לספר ויקרא, נכתב על ידו על פי שיטות הדרש שקיבל מרבי עקיבא[1] [סנהדרין פו, א].

בין תלמידיו היו ר' אלעזר ברבי שמעון [סוטה לד, א], ר' ישמעאל ברבי יוסי [סוכה יח, א] ורבי יהודה הנשיא [שבועות יג, א].

כאשר התחדשו חיי התורה בארץ ישראל בתקופה שאחר גזירות אדריאנוס, פתח מחדש את כינוס הסנהדרין באושא, עיר מגוריו, יחד עם רבי נחמיה, ר' מאיר, ר' יוסי, רשב"י, ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ור' אליעזר בן יעקב [שיר השירים רבה ב, ג].

היה חסיד כה גדול, שאמרו: "כל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד – או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אילעאי" [בבא קמא קג, ב].

אמרותיו

"דרש רבי יהודה בר אלעאי... אומה זו [ישראל] משולה לעפר ומשולה לכוכבים. כשהן יורדין – יורדין עד עפר, וכשהן עולין – עולין עד לכוכבים" [מגילה טז, א].

"רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אומנות – מלמדו ליסטות" [קידושין כט, א].

"אמר רבי יהודה: בוא וראה כמה חביבין תינוקות לפני הקב"ה. גלתה סנהדרין – ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות – ולא גלתה שכינה עמהם, וכיון שגלו תינוקות – גלתה שכינה עמהם. הדא הוא דכתיב [איכה א, ה]: 'עוללי הלכו שבי לפני צר', מיד [שם, ו]: 'ויצא מבת ציון כל הדרה'" [איכה רבה א, לג].

"רבי יהודה בן אילעי אומר: כל העושה דברי תורה עיקר ודרך ארץ טפל – עושין אותו עיקר בעולם הבא. דרך ארץ עיקר ודברי תורה טפל – עושין אותו טפל בעולם הבא [אבות דרבי נתן כח].

"אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משמיה דרבי יהודה ברבי אילעי: אכול בצל ושב בצל, ולא תיכול אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך [רש"י: שתתאוה לאכול כל שעה שהורגלת]. פחות ממאכלך וממשתך ותוסיף על דירתך" [פסחים קיד, א].

"רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון" [משנה אבות ד, יג].

"א"ר יהודה בר' אלעאי: כשעמדו ישראל על הים היו השבטים מדיינים אלה עם אלה זה אומר אני יורד תחילה וזה אומר אני יורד תחילה. קפץ נחשון לתוך גלי הים וירד... אמר הקב"ה למשה: ידידי שוקע בים ואתה מתפלל? דבר אל בני ישראל ויסעו... ולפיכך הגדיל הקב"ה שמו של נחשון בישראל שזכה להקריב ראשון" [במדבר רבה פרשה יג, ד].

עובדות והנהגות

רבי יהודה בר אלעאי מכונה 'ראש המדברים בכל מקום', והסיבה לכך טמונה במעשה הבא: פעם אחת דיברו רבי יהודה, רבי יוסי ורבי שמעון על מלכות רומי. פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיה של אומה זו! תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק, ורבי שמעון בן יוחאי דיבר בגנותם ואמר: כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן. תקנו שווקין – להושיב בהן זונות, מרחצאות – לעדן בהן את עצמן, גשרים – ליטול מהן מכס. שמע יהודה בן גרים את דבריהם וסיפר לאחרים עד שהגיעו דבריהם למלכות, גזרה המלכות: יהודה שעילה – יתעלה [רש"י: להיות ראש המדברים], יוסי ששתק – יגלה לציפורי, שמעון שגינה – יהרג [שבת לג, ב].

"אמרו עליו על רבי יהודה בר אלעאי, שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה" [כתובות יז, א].

"אמרו עליו, על רבי יהודה ברבי אלעאי, שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה" [שם].

התאבל מאוד על חורבן הבית: "אמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב – מביאין לו פת חרבה במלח, ויושב בין תנור לכיריים, ואוכל ושותה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו [תענית ל, א].

עני מרוד היה בחלק מחייו, והיה לו רק מעיל אחד עבורו ועבור אשתו. פעם אחת לא הגיע לבית המדרש, וכששאל אותו רבן שמעון בן גמליאל לסיבת היעדרו, ענה לו שאשתו יצאה מן הבית לבושה במעיל ונמנע ממנו לצאת. שלח לו רבן שמעון בגד אחר, אך רבי יהודה סירב לקבלו [נדרים מט, ב]. עוד מסופר על תקופת עוני זו: מעשה ברבי יהודה ורבי שמעון שהביאו לפניהם בלוספיין [= תאנים קשים לעיכול. ר"ן]. רבי יהודה אכל, אך רבי שמעון לא אכל; שאלו רבי יהודה: מפני מה לא אוכל מר? אמר לו רבי שמעון: אלו אין יוצאין מבני מעיים כל עיקר. אמר לו רבי יהודה: כל שכן, שנסמוך עליהן למחר! [נדרים מט, ב].

"יראת ה' היא תתהלל – זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי. אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה" [סנהדרין כ, א].

"דאמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי, ערב שבת מביאים לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות, והיו תלמידיו מחבין ממנו כנפי כסותן" [שבת כה, ב].

"עובד כוכבים אחד ראה את ר' יהודה בר' אלעאי חמתיה אפוי נהרין, אמר הדין גברא חדא מן תלת מילין אית ביה, או שתוי חמר, או מוזיף ברביתא, או מרבי חזירי. שמע רבי יהודה בר אלעאי אמר ליה תיפח

רוחיה דההוא גברא, דחדא מן תלתיהון לית בי, לא מוזיף ברביתא אנא... ולא מרבי חזירי אנא... ולא שתוי חמר אנא דאפילו ארבע כסיה דאנא שתי בלילא פסחא אזיק לרישי מן פסחא לעצרתא. א"ל ועל מה אפך נהירין? א"ל אורייתי היא דמנהרא אפוי" [קהלת רבה פרשה ח].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בעין זיתים[2]: איגרת ר' שלמה שלומיל מיינשטרל מצפת. מסעי הירח.

"לעין זית, שם צדיק אחד לא ידענו שמו, והוא תחת שפיט. (בשפיט) [ושם] יש מערת ר' יהודה ב"ר אילעאי ותלמידיו. ולא הלכנו לשם לפי שלא היו מניחין ליכנס במערה". [תוצאות ארץ ישראל]

"בעין זאיטון ר' חנינה בן דוסא[3] ור' יהודה ב"ר אלעאי ותלמידיהם". [אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז]

"עין זיתין הסמוכה לצפת בתחום שבת, שם, מחוץ לכפר, בתוך בית הקברות, קבר ר' יהודה בר' אלעאי ז"ל[4] במערה סגורה". [כת"י מוסקבה]

"רחוק מספיטה [צפת] תחום שבת יש קבורת הרב ר' יהודה ב"ר אלעאי, ושם כפר קטן נקרא עין זאייתון. ועל הקבר יש ציון יפה ומדליקים בו נרות, ושם באתי ונשתטחתי והדלקתי נרות עליו...[5] והישמעאלים מכבדים המקום ורבים זולתם ידליקו שמה נרות". [איגרת תלמיד ר' עובדיה מברטנורא מירושלים]

"הייתי בעין זייתו"ן, כפר רחוק מצפת מיל... ורחוק כמטחוי קשת מן הכפר ציון ר' יהודה בר אלעאי ור' יוסי בנו. ועל הציון אילן שקדים, נתייבש זה שלש שנים, ושם שדה גדול של אילני זיתים, והם הקדש לחסיד ז"ל". [רבי משה באסולה]

"וכמו תחום שבת מצפת מקום מעיינות ופרדסים, וקורין לו עין-אל-זיתין, שם קבורת ר' יהודא בר אלעאי עליו השלום, תחת הכפר צפונה". [איגרת יחוס האבות מאלמוני; בשינוי קל: יחוס הצדיקים]

"לצפון צפת, בכפר עין זייתו"ן, שם ציון אחד ובו קבור ר' יהודה בר אלעאי כמו שאומרים העולם. והוא קבור בקרן מערבית צפונית, בצד מערב של הציון הזה, למטה, במערה שתחת הציון הזה". [רבי חיים ויטאל]

"וכן העיד... שמתחילת ביאתו של האר"י זצ"ל לארץ הקדושה, הלך לעין זיתים ונשתטח על קבר ר' יהודה בר אילעי, כיון שהגיע אצל אילני זית ותאנים העומדים לשם... קבור סמוך לצפת תוב"ב כמו אלף אמה, ובכל שבת הולכים שם כמה כיתות לכפר עין זיתון ומתפללים שם בביהכ"נ הישנה שהיא סמוכה לקברו". [עמק המלך]

צפת:

"הרב ר' יהודה בר שמואל, המשורר הגדול שאין כמוהו, חוץ מר' שלמה בן גבירול שלא קם כמוהו [לפניו] ואחריו. הוא והרב יצחק קרדנאל נפטרו שנת תתקל"ח, והוא קבור אצל ר' יהודה בר אלעאי בצפת". **[יוחסין]** וראה בהערה 66 שציין את קבורתו גם בכבול.

"צפת... ואחר כך הלכנו לקבר התנא החסיד ר' יהודה בר אילעאי ואחר כך על קבר אביו ר' אילעאי, ובתוך המערה נקברו עשרים תנאים ותלמידיהם. ומשם ראינו המקום הר ציון [מירון]". [איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת]

"עין זייתון, בה בית הכנסת בנוי וסגור עם ספר תורה. ולצפון הכפר בית החיים, ושם ר' יהודה בר אלעאי ועליו ציון גדול". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

"עין זייתון, שם בית הכנסת בנוי, והולכים מעיר הקודש צפת תוב"ב לשם בכל יום שבת עשרה אנשים. וקרוב לו ציון נאה של ר' יהודה בר אלעאי ור' יוסי סאראגוסי ע"ה, ונקרא צדיק התרנגולים על מעשה שאירע. וכנגדו בהר מערה נפולה ובה רבי כרוספדאי חמיד ליבא, וכנגדו במערה ר' אלעאי ותלמידיו". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"עין זייתון, ושם בבתי חיים רבי יהודה בר אלעאי. ובסמוך מערה, ושם רבי אלעאי אביו וצדיקים אחרים, ורבי כרוספדאי, ועוד הצדיק מהתרנגולים". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"וכשהגענו לעין הזיתים, שהוא רחוק מצפת כמו פרסה, ישבנו שם על העין – מעין גדול, מים חיים יורדים מהר הזיתים. ורחוק מן הדרך מעט נראית כיפה, אמרו שהוא ר' יהודה בר אלעאי... וחזרנו לצפת תבב"א וישבנו בעין הזיתים, כי הוא הדרך, ועמדנו על קבר רבי יהודה בר אלעאי, האיש הרעיש הארץ, שפעם אחת היו אויבים על צפת ועשה מלחמה בתורתו והרג ל' אלף תוגרמיים. והלכנו אצל ר' יוסי בן קיסמא[6], והוא גל אבנים, ולמדנו עליו משנתו ובקשנו כמשפט. והלכנו משם אצל רבי כרוספדאי עליו השלום". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגווניטי (תלמיד האוה"ח)]

"ואחר כך הלכנו לעין זיתון, שהיתה לפנים עיר ועתה הוא כפר. ואמרו שיש שם עדיין בית הכנסת, ומעיין גדול יוצא מירושלים, מקלח מים דרך מערות מתחת לארץ לכפר הזה. ומשם ולהלן, אחרי הכפר, הוא קברו של רבי יהודה ברבי אילעאי. והוא לערך חצי פרסה רחוק מצפת, ועליו הוא בנין חומה גדולה ורחבה, ועתה חרבה. וטרם תבוא אליו יש קבר אחד בגדר, קרן זוית שבשדה, והוא קברו של רבי יוסף סראגוסי, ונקרא רבי יוסף דתרנגולים...[7] ואמרו שהיה רב וגדול במצרים, והרב בעל הבית יוסף נהג לו כבוד גדול. ופעם אחד הלך לקבר רבי יהודה, ונתגלה אליו אליהו ז"ל במקום ההוא, וקנה הקרקע מן הנכרי ושם קבורתו... ולהלן באמצע ההר קבר רבי אילעאי, אביו של ר' יהודה, ורבי כרוספדאי ורבי רחומאי הנזכרים בתיקוני הזהר". [אהבת ציון]

"עין זיתון, שם בית כנסת סגור ובו ספר תורה. לימין הכפר, ליד הדרך – כרם, ובו קבור ר' יהודה בר עילאי, ומעליו בנוי ציון. לא רחוק הימנו קבור ר' יוסי סראגוז המכונה 'צדיק התרנגולים'...[8] ממול, על ההר – מערה, ובה קבור ר' כרוספדאי". [ידי משה]

"עין זייתון בה בית הכנסת בנוי וסגור עם ספר תורה. ולצפון – בית החיים, ושם ר' יהודה בר אלעאי ועליו ציון גדול... ושם רבי יוסי סרגוסי, ונקרא צדיק התרנגולים, וכנגדם ר' כרוספדאי עליו השלום". [שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"בחזרה ממירון לצפת היינו על קבר רבי בנימין בן יפת ועל קבר התנא רבי יהודא בר אלעאי ורבי אלעאי אביו. ולא זכיתי להיות על קבר רבי כרוספדאי הסמוך לשם". [ימי מוהרנ"ת]

"בכפר עין זיתים[9], מהלך ב' שעות מן העיר, הוא קבר ר' אילעאי ורבי יהודה בר אילעאי ור' כרוספדאי". [קורות העתים]

"ולצד מזרח בשפולי ההר, עין זיתון הכפר, ושם משכן רבי כרוספדאי, ורבי יהודה ואביו רבי עלאי. ובדרך ציון יפה של אבן של ר"י הלבן". [יד אהרן]

"וברחנו לנפשנו[10] על הרי ארץ הקדושה, ורבים מאתנו ברחו אל כפר עין זיתים, סמוך למאורות הקדושים אשר בארץ: אותו חסיד התנא הקדוש רבי יהודה בר' אלעאי ואביו ורבי כרוספדאי. שם ישבנו וגם בכינו וצעקנו לאלוקי הארץ למען יצילנו בזכותם, והגויים שללו וגזלו כל אשר בבתינו... משך שלשה ושלשים יום ולילה ויריקו כל העיר". [הקדמת פאת השולחן]

"כפר עין זיתון. אחרי הכפר יש מערה, נכנסין בה בפישוט ידים ורגלים, שם קבר רבי יהודא בר' אילעי וגם אביו אילעי". [שערי ירושלים]

"עין זיתון... ואחרי הכפר הזה גל אבנים גדול, ומלפנים היה בנין גדול, והוא קבר רבי יהודה בר אילעי. ובכל ערב ראש חודש הולכים אחינו בני ישראל על הקבר הזה ומשוררים שם בשמחה רבה שיר ידידות אשר חיבר רבי יהודה הלוי המתחיל "ארץ הקדושה יקרה וחמודה", הלא הוא כתוב בספר חרדים[11]. ובפסח שני הולכים שמה כל אנשי צפת בשמחה וששון ומשתטחים על עפרו ומדליקים נרות ושמן ומתפללים... ולצפון הציון הזה הר ובראשו מערה, ובה קבור אילעי אבי רבי יהודה הנזכר". [מבשרת ציון]

"לצפונית מערבית העיר [צפת], במורד ההר, יש שם כפר הנקרא עין זיתון... ולמעלה מן הכפר מהלך עשרה רגעים, שם מערה צרה וקצרה מלמעלה עד שבדוחק יכולתי להכנס שם, ולהישאר לא יכולתי יותר מרגע, מקוצר רוח ומעבודה קשה אשר היה שם מאנשים ונשים לרוב מאד, כי זה דרכם לבוא שם ולהשתטח ביום זה י"ד אייר על קבר זה המיוחס לרבי יהודה בר אלעאי ז"ל, ויש אומרים גם אמו. בחזרה משם דרך העיר, בנטייה מעט מן הדרך לצד ימין, בתוך שדה לבן, שם מערה סתומה ועליה גל של אבנים – מיוחסת לר"י הלבן ז"ל מבעלי התוספות[12]. וקורין אותו בעל הנס של התרנגולים, אשר יאריך סיפורו המסופק אצלי אמיתתו ועל כן לא אטריח את עצמי כלל לכותבו. משם חזרתי בנטיית פנים לצפון ועליתי אל ההר אשר לפני, ובאמצעו, בשיפועו, שן סלע ועץ בטנים ואצלו מערה אחת גבוהה וגדולה מן הנזכר בכפליים, מיוחסת לרבי כרוספדאי ז"ל הנזכר בתיקונים". [מסעות החכם האבי"ר]

"עין זיתון... מאחורי הכפר יראו את קבר ר"י הלבן מבעלי התוספות, וקרוב לה מערה אשר בה קבור לפי המסורה ר' כרוספדאי, ובצלע ההר אשר ממולו קבר ר' יהודה בר עילאי". [לונץ]

"כפר עין זיתון, רחוק כחצי שעה מן העיר [צפת]. שתיתי שם מים מן המעין הטוב הנודע לתהילה בכל הארץ, והלכנו אל מערות רבי כרוספדאי אשר בראש ההר מצד ימין דרכינו. משם הלכנו אל מערות רבי יהודה בר אלעאי ורבי אלעאי אביו. גם קבר ר' יוסף סארגוסי שם. בחזרתי נטינו מעט לימין דרכינו ללכת אל מקום מטע זיתים רבים, ושם בתווך קבר רבי יצחק הלבן[13]". [מסע מירון]

"ולצפון עיר צפת נמצא כפר הנקרא בלשון ערבי עין-איל-זתין, רוצה לומר מעין הזיתים, כי עצי זיתים רבים נמצאים שמה... לצפון הכפר נמצא הר גדול, ובראש ההר נמצא מערה גדולה ושם נקבר ר' כרוספדאי הנזכר פעמים רבות בתלמוד. ובשיפולי ההר נמצאת מערה אחת, ובה קבור ר' יהודא ב"ר אילעאי. רחוק מעט משם נמצא גן גדול מעצי זיתים, ובאמצע הגן נמצא קברי בעלי התוספות". [גבעת שאול]

"כאשר הלכתי מצפון עיר צפת ת"ו, מצאתי הכפר עין זיתון... לצפון הכפר, על הר גדול במערה, נקבר ר' כרוספדאי האמורא[14], חמיד לבא, הנזכר בספר התיקונים, תיקון ע, ובזוהר פרשת שלח לך... משם באתי למערב עין זיתון, והוא צפונית מערבית לצפת, לקבר ר' יהודה בר אילעאי. ועליו היה בנין חומה גדולה ורחבה, ועתה חרבה. ובקושי גדול באתי לתוך המערה: מקודם נתתי רגלי לפי המערה, ואחר

כך גופי, עד שבאתי לתוך המערה. ומחמת רב חול ואבנים אי אפשר שמה לעמוד, ובישיבה ובכריעה מתפללים שמה". [מסעות משה]

"וגם בפסח שני יש מנהג קדום בצפת לילך כל העיר להשתטח על קברי הצדיקים הטמונים בכפר עין זיתים הסמוך לצפת. והלכנו על קבר רבי כרוספדאי חמיד ליבאי, והיה לי שם התעוררות גדול, ואחר כך על קבר רבי יהודה ברבי אלעאי, ורבי אלעאי אביו, ושם התפללנו מנחה. ואחר כך על קבר ר"י הלבן מבעלי התוספות". [ימי שמואל]

גדולים צדיקים במיתתם

ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"וראיתי ודברתי עם הישמעאלית אשר נפלה מאילן שקדים אשר על קבר החסיד הנ"ל כי זאת האשה דיברה סרה עליו... ורצתה לעלות על האילן ואמרה אלי האשה איך ראתה בעיניה נערים אשר דחפוה והשליכוה רחוק מהקבר כמו ארבעים אמות ונשברו זרועותיה. ועוד אמרה כי בא אליה החסיד בחזיון לילה ואז שבה וחזרה מרשעה והדליקה נרות על קברו ונתרפאה". [איגרת תלמיד ר' עובדיה מברטנורא מירושלים]

"אומרים שישמעאלית אחת עלתה על אילן שעל הקבר ללקט שקדים, ואמרו לה האחרות שתיקח רשות מן החסיד, והיא גידפה בדבריה, ונפלה מן האילן ונשתברו כל אבריה, עד שהקדישה לצדיק הצמידי זהב שעל ידיה, ונקנו מהם אילני זיתים, ואח"כ הוקדשו אחרים, עד שעתה יש לו ארבע מאות אילני זיתים. ומעשה האשה היה זה כששים שנה". [רבי משה באסולה]

"מעשה שהיה בר' יצחק כהן שציווה לו רבו איש האלקי האר"י זלה"ה לילך לכפר עין זיתים על ציון ר' יהודה בר אלעאי, שיכוין ביחודים שמסר לו רבו, ודיבר עמו שימסור לו פירוש של מאמר אחד מהזוהר, וציווה שלא ידבר עם שום אדם... אזי הלך הוא ע"ה ונשתטח על קברו... ועשה כאשר ציווהו, והתנא הקדוש לא השיב לו דבר. אזי חזר הוא לרבו ואמר: אדוני, באתי על ציון התנא ועשיתי כאשר ציויתני ולא בא לי תשובה ממנו. השיב לו האר"י ז"ל: ולא ראיתי בהשגתי שדיברת עם ערבית אחת... ואני ציויתיך שלא תדבר עם שום אדם בעולם. והודה לו". [עמק המלך יא, א]

"כיון שהגיע אצל אילני זיתים ותאנים העומדים לשם סמוך לקברו, ראה על אחד מהאילנות עורב אחד עומד וקורא: קרק, קרק פעמים אין מספר. אמר האדון [האר"י]: הכרתם אדם שהיה שמו שבתי גובה מיסים בצפת... והיה אדם רע, אכזר גדול... נשמתו היא מגולגלת בזה העורב בעבור אכזריותו שנהג עם העניים". [עמק המלך יא, א]

דרכי גישה - מיקום וזיהוי הקבר

עד לבניית המבנה שעל הציון, היה הציון נמוך והכניסה אליו היתה בזחילה, ופעמים שהפתח אף היה חסום. עץ הזית שהיה ליד הציון קולף בידי עולי רגל שנטלו ממנו קמעות, ולא נשאר ממנו מאומה. חידוש הוא ע"פ עולי הרגל כי מקום הציון הינו בתוך מתחם בית קברות עתיק, על אף שטרם נמצא שם באזור דבר. מלשונו של ר"ח ויטאל נראה כי הכוך שמצד ימין הפנימי לעומת הפתח [צפוני-מערבי] הוא מקום קברו. [בתוך המערה טמנו סבונים שנעשו משומן של יהודים שנהרגו עקד"ה באירופה הי"ד]. לפי דברי ר' משה באסולה נקבר כאן גם ר' יוסי בנו של ר' יהודה, ראה מימרותיו בשבת [קיט, ב] ומדרש זוטא שיר השירים [ו, יא].

[1] בדור הראשון לאמוראים נערך הספרא שוב והוכנסו בו תוספות והרחבות.

[2] אמנם, ישנה דעה שנטמן בטבריה או בכבול. [וראה באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא שמזכיר בפרעם את ריב"א עם שבעים תלמידיו על אף שמציינו כאן בעין זיתים].

טבריה: "טבריא... וראיתי קברו של ר' יהודה בר אילעאי אצל הכרמים". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

כבול: "בכפר כבול בארץ ישראל קבורים רבי אברהם בן עזרא ור' יהודה הלוי אצל ר' יהודה בר אלעאי". [יוחסין]. או שמא כוונתו להיפך, שהללו שנים קבורים בעין זיתים עם ר"י בר אלעאי.

[3] בכת"י ב': ר' חנינה ור' חנינה בן דוסא.

[4] קבורת ר' יהודה בר אלעאי בבית הקברות של עין זיתון, הנמצא בתחום שבת ממנה נזכר גם בכתב מר' יצחק בן אלפרא, ובכת"י משנת רמ"ט נזכר גם שהמערה סגורה.

[5] כאן עובר הכותב לתאר את עונשה של ישמעאלית שזלזלה בכבוד הצדיק. ראה להלן, גדולים צדיקים במיתתם.

[6] ראה אודותיו בפרק מירון. אולם יתכן עי התכוון לר"י סאראגוסי הנמצא אחר ר' יהודה בר אלעאי, ומשם עלו לר' כרוספדאי, ונתחלף סאראגוסי לקיסמא.

[7] כאן עובר הכותב לתאר את סיבת הכינוי, ראה בפרק רבי יוסי סאראגוסי, גדולים צדיקים במיתתם.

[8] כאן עובר הכותב לתאר את סיבת הכינוי, ראה בפרק רבי יוסי סאראגוסי, גדולים צדיקים במיתתם.

[9] במקום אחר בספר זה נכתב שהקברים הם "אצל כפר עין זיתים" ולא בתוכו, אך כוונתם אחת.

[10] תיאור זה הוא של הביזה הגדולה שנעשתה בצפת בשנת תקצ"ד.

[12] יתכן כי כוונתו לר' יוסי סאראגוסי שקראוהו ר"י הלבן, והוא שיער בעצמו שהוא בעל התוספות הנודע.

[13] וראה דבריו בפרק רבי יוסף בנאה שבצפת.

[14] כאן נפלה טעות מן הסתם, מפני שגם המיקום וגם הכינוי 'חמיד ליבא' מתאימים לרבי כרוספדאי התנא ולא לאמורא.

הרה"ק רבי שמואל מקארוב

יום ההילולא - י"ד אייר

רבי שמואל מקארוב נולד בשנת תק"כ לערך, לאביו ר' אברהם ישעיה ולאמו טובה. היה מתלמידיהם של רבי אלימלך מליז'נסק והחוזה מלובלין. בראשית דרכו התגורר בניישטאט הסמוכה לקרקוב. כאשר הגיע לראשונה אל רבי אלימלך, אמר לו רבו כי נודף ממנו "ריח נבילה", ורמז בכך למידת הגאווה. לאחר שעבד על תיקון מידה זו החל רבי מנחם מנדל מרימנוב לקרבו, ובהמשך זכה גם לקירובו של רבי אלימלך עצמו ואף שימש אצלו כבעל תפילה בימים הנוראים. לאחר הסתלקות רבי אלימלך דבק בחוזה מלובלין, ולאחר פטירת החוזה בשנת תקע"ה החל להנהיג עדת חסידים בקארוב, בה שימש קודם לכן כרב, ולאחר מכן בסוקולוב ובוונגרוב. חיבר קונטרס בשם 'שיר לחסידים', שבו ביטא בדרך שיר את יסודות עבודת החסידות. נסתלק בי"ד באייר תק"פ ומנו"כ בוונגרוב.

כשהיה רבי שמואל רב בעיר קארוב, היה תלמיד החוזה מלובלין. בת בוגרת היתה לו, ולא היתה לו נדוניא עבורה – ומשום כך השפיעה עליו הרבנית שיסע לוורשה אל אחיו העשיר, ויבקש ממנו עזרה להוצאות החתונה.

רבי שמואל לא ראה את אחיו זה יותר מעשרים שנה, וגם קשר מכתבים לא היה ביניהם. עם זאת, למרות שמאנשים אחרים לא רצה לקבל דבר, הסכים רבי שמואל לצאת לדרך ומכר כרים וכסתות כדי לממן את הנסיעה לוורשה.

כשעמד כבר בעל העגלה וחיכה לרבי שמואל סמוך לביתו, הוא לקח את טליתו ותפיליו והתכונן לצאת, אך קודם הניח ידו על המזוזה ושקע בהרהורים זמן ממושך. לאחר מכן שב על עקבותיו, פתח שנית את הספר וחזר ללמוד... צעקה הרבנית: הלא מכרנו את הכרים והכסתות, ומדוע שנית לפתע את דעתך ואינך רוצה לנסוע? אך הוא לא ענה.

בעל העגלה המתין עוד ועוד, ומשראה כי רבי שמואל אינו עולה על העגלה נסע לדרכו. כשהרבנית נוכחה לדעת שהחליט לא לנסוע וזוהי עובדה שאין לשנותה, בקשה ממנו שיסביר לה מדוע הסכים מקודם לנסוע ופתאום התחרט.

ענה לה רבי שמואל: כאשר צעקת לא השבתי לך, אמנם כשאת שואלת בנחת אסביר לך את הענין. כתיב "כשאתה יוצא לדרך, המלך עם קונך וצא", לכן כשיצאתי ושמתי ידי על המזוזה נמלכתי אם אני צריך לנסוע או לא. וחשבתי אז, אני נוסע לאח שאיני יודע אפילו אם הוא חי או לא; ואפילו עוד חי מי יודע אם עודנו עשיר? כי הכסף זז, פעם אצל זה ופעם אצל אחר; אפילו הוא חי והוא עשיר, מי יאמר שיתן לי הסכום הדרוש לנדוניא ולהוצאות החתונה? יתכן שישתתף בסכום קטן ולא ירצה לתת סכום גדול כזה.

אבל הקב"ה חי, שנאמר "חי אני נאם ה'"; כסף יש לו, שנאמר "לי הכסף והזהב נאם ה'"; רק השאלה אם ירצה לתת לי או לא – ולמה לי לנסוע ולכנס לכל כך ספיקות, אם חי עדיין, אם הוא עשיר עדיין, אם ירצה לתת? אבקש את בקשתי מהשי"ת והוא בטח יכול לתת לי.

ענתה לו: החשבון הוא טוב מאד אבל כסף מנלן? אמנם ר' שמואל התחיל בלימודו כנהוג. כעבור כמה ימים הופיע פריץ אחד ובקש לדבר עם הרב, ונכנס להרב וסיפר לו שהיות והפריץ מקארוב יש לו אדמות במחוז שלו המפרידים בין אדמותיו, ורצונו לקנותם כדי שיהיה לו שטח אחד בלי הפסק.

והיות והפריץ מקאריב יוצא היום לצייד, הוא רוצה להפגש אותו ג"כ בתור צייד, ואז יוכל להציע לו דרך אגב הצעה שימכור לי האדמות שלו. כי פריץ פולני טוב, אם אבוא באופן ישר שאני רוצה לקנות ממנו האדמות, ידרוש סכום עצום, אבל בדרך אגב נוכל לבא לידי השוואה.

ובכן, אמר הפריץ, היות והבאתי אתי שתי שקיות דינרי זהב (כנהוג בזמנים ההם, שהי' מטבעות זהב עובר לסוחר), רוצה אני להפקיד את השקיות אצל הרב, כי יודע אני שהרבנים היהודים אנשים ישרים והכסף בטוח. יקבל הרב את הפקדון, ובעד כל יום שיהיו אצלו השקיות יקבל דינר זהב מתוכן.

ר' שמואל פתח המגירה של השולחן, והכניס בתוכה שתי השקיות עם הדינרי זהב. עברו הרבה ימים, והפריץ לא הופיע. התחיל ר' שמואל לחקור ולדרוש אם הפריץ של קארוב כבר חזר מצידו, ונודע לו שהפריץ מקארוב בכלל לא יצא לצייד, וכי גם הפריץ שהפקיד הדינרים לא נודעו עקבותיו ובכל האזור לא ראו שום תנועה של ציידים.

כשבאה ידיעה זו לבית הרב, נכנסה הרבנית אליו ואמרה: כנראה שהקב"ה נתן לך מה שבקשת! אך הוא ענה לה: לא אשתמש עם הכסף לפני שאסע לחוזה. הוציא מהשק כמה דינרים לפי הימים שהיו אצלו השקיות, שכר עגלה ונסע לחוזה. כשרק פתח דלת הכניסה אל בית הרב, אמר לו החוזה: שמול'קע, החשבון הוא אמת (דער חשבון איז וואהר)! הקב"ה חי ויש לו כסף וזהב כמו שנאמר "לי הכסף והזהב", ונתן לך. תשתמש עם הכסף בשמחה ובבריאות. זכרונם לברכה

פרנסתו של יהודי קשורה לסוד ירידת המן, אשר ירד "להודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על מוצא פי ה'". הוא נועד לנטוע בנו את ההכרה כי גם בארץ ישראל, בה מגדלים תבואה ועוסקים במלאכה, הפרנסה מגיעה משמים בלבד.

במאמר משנת תשל"ו, מסביר הרבי מליובאוויטש כי עניינו של המן הוא בטול ובטחון. ביחס ליום הנוכחי, המן מבטא ביטול – שכן האוכל מגיע אלי כמתנת חינם מן השמים, וכאשר הוא נגמר אין לי דבר משלי עבור יום המחרת. ביחס ליום הבא, נדרש ביטחון – בכך שהקב"ה, בטובו, יפרנס אותי גם הלאה. הבטחון הזה, הוא עצמו הגורם לכך שיומשך שפע חדש משמים.

והנה, שני סוגים של צדיקים ישנם: כאלה הנדרשים ל'כלי' גשמי שיכיל את השפע, פעולה כלשהי שנעשית כדי שהפרנסה תגיע אליהם; וישנם צדיקים שאינם זקוקים לכך – כמו אותם צדיקים, שהמן שבמדבר ירד בתוך אוהלם והם לא נדרשו אפילו ללקט אותו.

בתחילה, סבר רבי שמואל כדעת אשתו – שהוא מן הצדיקים הנדרשים לפעולה גשמית עבור פרנסתם. אך לאחר ש"נמלך עם קונו", הבין כי תפקידו שונה והמשיך לשבת על התורה במנוחת הדעת. שבת חתן, י"ג שבט תשע"ו הרב גינזבורג

רמזים: בטול-בטחון – 'חכמה [בטול] עד נצח [בטחון] אתפשטת' – ראש וסוף קו ימין – ימין מקרבת את כולם לה' ולתורה (דמחכמה נפקת ועד לנצח ישראל לא ישקר כו').

בטול-בטחון – בט-בט, לשון הבטה (חכמה – ראית הנולד יש מאין, המן; נצח-בטחון, עין ימין של הנוק' כנסת ישראל, ואני אראה בשונאי, דידן נצח, 'משרד הבטחון'...). ול (של בטול), 36, 6 ברבוע, חון (של בטחון), 64, 8 ברבוע = 100, 10 ברבוע, הכל 'מאה אחוז' – הסגולה לבטול ובטחון (סוד ירידת המן, מחכמה לנצח) היינו מאה ברכות בכל יום (כל ברכה היא המשכה מיסוד אבא, ברוך, עד לברך רגל ימין, נצח-בטחון).

י"ז אייר

הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקוב זי"ע, ה"דגל מחנה אפרים"

יום ההילולא - י"ז אייר

רבי משה חיים אפרים מסדילקוב, נולד במעז'יבוז' בשנת תק"ב (או תק"ח) לרבי יחיאל-מיכל אשכנזי ואדל, בתו של הבעש"ט. סבו הבעל שם טוב, באיגרת לגיסו רבי גרשון מקיטוב משנת תקי"ג לערך, מכנה אותו: "עילוי גדול בתכלית הלימוד". לאחר פטירת סבו, למד אצל תלמידיו: המגיד ממעזריטש, רבי זאב וולף קיציס, ובעיקר אצל בעל ה'תולדות יעקב יוסף'. עם זאת, הוא עצמו קיבל גם ישירות מתורת סבו ואף מצטט בספרו אמירות ששמע מפיו. כיהן כרב ומגיד בסדילקוב, והנהיג עדה קטנה יחסית – כרבו בעל ה'תולדות' כחו היה גדול בעיקר בכתיבה ובדרשה. בשנת תקמ"ח לערך שב רבי משה חיים אפרים לעיירת הולדתו מעז'יבוז', ומשום שאחיו רבי ברוך כיהן שם כאדמו"ר פנה הוא להתפלל בבית מדרשו של סבו הבעש"ט, ואף הוא קיבל את חסידיו בעיר. קשר הידידות בין האחים היה הדוק מאוד, אף על פי ששניהם כיהנו בכתר האדמו"רות בעיר אחת. בי"ז באייר, ערב ל"ג בעומר שנת תק"ס, נפטר רבי אפרים ונקבר באוהל סבו במעז'יבוז'.

בהיות הרה"ק ר' משה חיים אפרים (בן בתו של הבעש"ט ז"ל) מגיד מישרים בעיר סדילקוב, היה לו שונא שהציק לו למאוד ומרר את חייו, עד שנחלה ונפל למשכב. אחיו, הרבי ר' ברוך ממעז'יבוז', בא לבקרו, והצדיק שפך לפני אחיו את לבו.

ר' ברוך שהיה בטבעו קפדן, אמר: "התפלל עליו שיענש ממרומים!" על זה ענהו ר' משה חיים אפרים: "אֵיך יוכל לעלות על דעתך לנקום ביהודי ולנטור לו איבה? הלוא התורה אמרה 'לא תקום ולא תטור'?" ר' ברוך השיבו: "הלא תלמיד חכם אתה ורבותינו אמרו 'כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם'. ואם על כבודך אתה מוחל, איך אינך חס על כבוד התורה?" אך ר' משה חיים אפרים אמר בתמימות: "אמנם גם אני חשבתי כך. אך בכל פעם שהחלטתי לבקש עליו עונש מן השמים, הרגשתי שלא על כבוד התורה אני חס אלא על כבוד עצמי, ומיד פסקתי מלהתפלל על זה". [מתוך 'זכרונם לברכה']

הפגישה בין האחים הקדושים, רבי משה חיים ורבי ברוך, מדגישה היטב את השוני ביניהם:

בעל ה'דגל' שייך לצד הימין של זקנו הבעל שם טוב, צד החסד והאהבה, ואילו רבי ברוך שייך לצד שמאל של הבעל שם טוב, מדת הגבורה. אף הגימטריא של שמותם מרמזת על כך: **משה חיים אפרים** עולה **אברהם אברהם אברהם**, היינו ש'אברהם', איש החסד, הוא ממוצע שלשת שמותיו, ואילו **ברוך** עולה בגימטריא **יצחק**, איש הגבורה.

בהתאם לכך, היה רבי משה חיים אפרים בולט בענווה ובשפלות שלו (תכונות השייכות גם הן לאברהם, שהתבטא "ואנכי עפר ואפר"), ורבי ברוך נודע בקפדנותו ובמלחמתו נגד כל המתנגד לקדושה ולחסידות. כך חיו האחים גם במצב כלכלי שונה לגמרי – רבי ברוך היה בבחינת "הרוצה להעשיר יצפין" ואחיו בבחינת "הרוצה להחכים ידרים" (כשהצפון שייך לשמאל כנודע, ואילו הדרום מכונה בתורה "ימין").

על כך מסופר, כי פעם ביקר רבי ברוך אצל בעל ה'דגל' בשבת קודש, ונחרד לראות את גודל עניותו: המפה הפרוסה על השלחן היתה כמין שק, והפמוטות עשויות חמר. שאל אותו: "עד כדי כך?! אפילו פמוטי כסף אין לך?!" ענה כנגדו 'בעל הדגל': "ואתה יש לך פמוטי כסף?!" אמר לו הרבי ממעזיבוז: "הן". שאל אותו: "ואיך היה לך כסף לקנות פמוטות יקרים כאלה?" אמר לו הרבי ממעזיבוז: "אני נוסע בין הכפרים והעיירות לפעול ישועות לבני ישראל, והמה מהנים אותי מכספם". אמר לו בעל ה'דגל': "אתה נוסע בעיירות ופמוטיך בבית, ואני מבכר לשבת בבית ושיהיו פמוטי בעיירות...".

ונסיים ברמז נוסף, המלמד על מעלתו של הצדיק: **משה חיים אפרים** עולה "**בצלמנו כדמותנו**". מכך ניתן ללמוד כי הצדיק העניו, הוא התגלמות הרצון העליון בבריאת אדם הראשון – כפי שממליצים על רבי שמעון בר יוחאי, שיום פטירתו חל למחרת זה של בעל ה'דגל': "נעשה אדם נאמר בעבורך"!

י"ח אייר

התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי

יום ההילולא - ח"י אייר

מדי שנה, בל"ג בעומר, עולים רבבות של אנשים למקום קבורתו של התנא רבי שמעון בר יוחאי בהר מירון, לחגוג את ה"הילולא" שלו – יום פטירתו מהעולם, שהוא גם יום התאחדותה של נשמתו עם בוראה. מה מיוחד כל כך בדמותו של רבי שמעון בר יוחאי, שהוא מעורר המונים לשמחה כה גדולה ופורצת גבולות?

רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י בקיצור) חי בסביבות המאה ה-2 לספירה, והיה אחד מגדולי התַּנָּאים (חכמי המשנה). מה שמייחד אותו משאר התנאים הוא העובדה שלו מיוחסת חָכְמת **ספר הזוהר** – הלא הוא ספר הקבלה המקיף הראשון. ספר הזוהר בנוי כמעין מדרש מיוחד על פרשות השבוע (במקור הוא אף נקרא "**מדרש** יהי אור"), הרואה בכל פסוק ומלה בפרשות צוהר לעולמות נסתרים ומופלאים. ספר הזוהר אמנם התגלה מאוחר בהיסטוריה – במאה ה-13, יותר מאלף שנה אחרי מותו של רשב"י – אך כל גדולי ישראל סמכו ידיהם על כך שהתכנים הכתובים בו מקורם ברשב"י ובמעגל חבריו ותלמידיו, שבעצמם מופיעים כדוברים בספר הזוהר.

הקבלה נקראת "נשמתא דאורייתא" – נשמת התורה. דרך חכמה פנימית זו, על מלותיה מהלכות הקסם, עושר דימוייה והד העולמות העליונים הנשמע בה, זוכה לומד התורה לחוש כי התורה חיה, פועמת ומפעימה אותו. בעוד תורת הנגלה מלמדת אותנו לעבוד את השם בעיקר מתוך רגש **יראה**, תורת הנסתר מאפשרת לנו לבוא אליו מ**אהבה** – מתוך עצם השמחה והמתיקות שבחיים של קרבה אליו.

זכות פתיחת שערי תורת הנסתר בפני כל עם ישראל שמורה, אם כן, לרשב"י. אכן, בחסידות חב"ד מכונה ל"ג בעומר "חג מתן תורה של פנימיות התורה": כפי שחג שבועות מציין את התגלות התורה בכללותה, כך ל"ג בעומר (החל קצת לפני שבועות, כמעין הקדמה) מציין את התגלות פנימיותה.

מעשה באשה אחת

אך ייחודיותו של רשב"י ניכרת גם מחוץ לספר הזוהר – בסיפורים ובמדרשים על אודותיו המופיעים בספרות חז"ל. נעיין כעת בסיפור אחד כזה, המגלה טפח מחכמתו הפלאית של רבי שמעון בר יוחאי:

מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה. באו אצל ר' שמעון בן יוחאי, בקשו להפרד זה מזו.

הרקע לסיפור הוא הלכה במשנה, הקובעת כי אם במשך עשר שנים זוג אינו מביא ילדים, הגבר, המחויב במצוות פרייה ורבייה, צריך לגרש את האשה ולשאת אשה אחרת (בניגוד למה שיש החושבים בטעות, ההלכה מכירה באפשרות שהגבר הוא העקר, ולכן האשה מותרת להתחתן עם אחר ולנסות להביא עמו ילדים).

ההלכה מנסחת את הדברים ביובש ובפסקנות, אך ברור שמאחורי מצב זה מסתתרת מציאות אנושית הטעונה ברגשות רבים. החיוב להתגרש מפני שלא מצליחים להביא ילדים, כאשר ייתכן בהחלט כי מדובר בנישואים מאושרים ומלאי אהבה, עשוי להיות קשה מנשוא. למעשה, בדורות האחרונים נהגו הצדיקים הגדולים שלא לקיים הלכה זו. המקרה המפורסם ביותר הוא אולי זה של הרבי מליובאוויטש, שהיה נשוי לאשתו במשך 60 שנה, עד יום מותה, מבלי שנולדו להם ילדים.

הסיפור שלפנינו אף הוא מבקש להציץ אל מאחורי הקלעים של הלכה זו, אל דרמה אנושית המתחוללת בין שורות ההלכה. יתרה מכך, הסיפור כולו מלמד על יכולת פלאית לפרוץ אל מעבר לגבולות המציאות שההלכה מכירה בהם, עד למצב שמתבטל הצורך לקיימה.

אף שהחיוב לפרות ולרבות הוא על האיש, גיבורת הסיפור היא האשה: "מעשה באשה אחת". עשר שנים היא נשואה לבעלה באושר מבלי שנולדו להם ילדים. אך כיוון שהזוג ירא שמים ומבקש לקיים את דברי ההלכה, הם באים לרשב"י בכאב לב כדי שיבצע את הגירושים.

אמר להם רשב"י: חייכם, כשם שנזדווגתם זה לזו במאכל ובמשתה, כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה!

מה בעצם אומר כאן רשב"י? הוא מביט בזוג שלפניו ורואה את האהבה השורה ביניהם. הוא רואה שאין לפניו מקרה פשוט שאפשר לסיימו בקור רוח. מצד שני, הלכה פסוקה היא שצריך להתגרש. מה עושים? קם רשב"י ועושה מעשה מפתיע, משוגע, עמוק: קיימו את ההלכה, הוא אומר להם, התגרשו; אך אל תעשו זאת בצער וביגון. כבדו את עשר שנות נישואיכם ואת האהבה שלכם, וכפי שהתחתנתם בסעודה חגיגית, כך גם תתגרשו בסעודה חגיגית!

מסיבת גירושים? ההצעה נשמעת כמזמינה צרות. ואכן...

הלכו בדרכיו ועשו לעצמם יום טוב ועשו סעודה גדולה, ושיכרה האשה את הבעל יותר מדי. כיון שנתיישבה דעתו של הבעל אמר לה: בתי, ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך.

בני הזוג שומעים בקולו של התנא הקדוש ועושים סעודת גירושים שמחה. במהלך הערב, מביטה האשה בבעלה היקר שהיא נשואה לו זה עשר שנים. עם ילדים או בלי ילדים, איך היא יכולה בלעדיו? לפתע פתאום – ואין לדעת אם מדעתה הגתה זאת, או שמא רוח השטות הקדושה של רשב"י היא השורה על האירוע – עולה בלבה רעיון. היא מושיטה לבעלה כוסית, ועוד כוסית, ולאחר זמן-מה הוא שתוי כהוגן. ואז, ברגע של פיכחון וגילוי אהבה גדול, הוא פונה לאשתו ואומר לה: בתי, כמזכרת לנישואינו אני מתיר לך לבחור את החפץ שהכי מוצא חן בעיניך בביתי הגדול, היהלום או האוצר שישמח אותך יותר מכל, ולקחת אותו עמך לבית אביך.

מה עשתה היא? לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם: שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא. בחצי הלילה ננער משנתו כיון שפג יינו. אמה לה: בתי, היכן אני נתון? אמרה לו: בבית אבא. אמר לה: מה לי ולבית אביך? אמרה לו: ולא כך אמרת לי בערב - כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך? אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך!

חיוך מתפשט על פני האשה לשמע הצעתו של בעלה. היא מחכה שיירדם, ואז רומזת למשרתיה לשאת אותו לבית אביה. בחצות הליל הבעל מתפכח ומתעורר. מה קרה? רגע אחד הוא בביתו, חוגג את רגעי נישואיו האחרונים, וברגע השני הוא מתעורר בבית זר ואשתו לפניו! היכן אני נמצא, הוא שואל. בבית אבי, היא משיבה לו. מה לי בבית אביך, הוא משתומם. עונה האשה בחיוך: אינך זוכר שנתת לי רשות לקחת את החפץ הטוב ביותר בבית? אין לי חפץ טוב בעולם יותר ממך! (חוץ מזה, כשלקחתי אותך די נראית כמו חפץ...)

כעת חִשבו ונסו לענות על השאלה הבאה: האם האיש והאשה התגרשו? מצד אחד שילֵח הבעל את אשתו לבית אביה והיא הלכה לשם; מצד שני, הבעל הקנה לאשה באופן חוקי איזה דבר שתרצה מביתו, וכיוון שהיא לקחה אותו הוא כעת ברשותה. דומה כי התחולל כאן מין היפוך חתרני של טקס הקידושין (שאליו, נזכור, השווה רשב"י את סעודת הגירושים מלכתחילה): במקום שהאיש יקנה את האשה ויהפוך לבעלה, האשה קנתה את האיש. הוא כעת **אישה**, והיא – **בעלו**!

הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי, ועמד והתפלל עליהם, ונפקדו. ללמדך, מה הקדוש ברוך הוא פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות.

אולי בשביל להתיר את הסבך ההלכתי שאליו נקלעו, מחליט הזוג לחזור לרשב"י. אך בהגיעם אל הצדיק, כל שהוא עושה זה להתפלל עליהם שיזכו לפרי בטן. למרבה הנס תפילתו נענית, האשה מתעברת ובני הזוג חיים באושר עד קץ ימיהם. הסוף.

אהבה שאינה תלויה בדבר

סוף הסיפור מעלה שאלה גדולה. השורה האחרונה אומרת, "מה הקדוש ברוך הוא פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות". כלומר, היא תולה את התעברות בני הזוג בתפילתו של רשב"י; אך אם כל מה שהיה צריך כדי שבני הזוג יזכו לילד הוא שרשב"י יתפלל עליהם, מדוע לא עשה זאת מהרגע הראשון?! מה היה הצורך בסעודת הגירושים, על השלכותיה הנפתלות, אם מה שבסופו של דבר חילץ את הזוג ממצוקתו היה תפילה, שאותה היה יכול רבי שמעון לשאת מההתחלה?!

דומה כי יש רק דרך אחת להשיב על שאלה זו: אם רשב"י מסוגל לפקוד עקרות אך בחר שלא לעשות זאת לפני מסיבת הגירושים, סימן **שאז התפילה לא היתה מועילה.** אף שנישואיהם של בני הזוג היו, על פני השטח, תקינים ומלאי אהבה, מתברר שמשהו, איפשהו, היה חסום בקשר ביניהם, באופן ששום תפילה לא היתה פורצת אותו. שינוי יסודי כלשהו היה צריך להתרחש על מנת שתפילתו של רשב"י תוכל לבקוע את השמים ולפעול. לכן שלח רבי שמעון את הזוג לערוך את גירושיהם המיוחדים – על מנת שיחוללו שינוי זה.

אך מה בסעודת הגירושים פתח את אפשרות הפריון בין בני הזוג?

כאשר האשה בחרה לקחת את בעלה בליל הגירושים, היא הביעה כלפיו אהבה טהורה למי שהוא בעצמו, ללא קשר לשאלה אם זיווגם פורה או עקר. האשה אינה מצווה לפי התורה להתחתן, ולמיטב ידיעתה באותו רגע אף לעולם לא יהיו להם ילדים יותר, ובכל זאת היא בחרה בו. אהבה זו מכונה "אהבה שאינה תלויה בדבר" – אהבה לעצמותו של האהוב, החפה מכל אינטרס פרטי. בחירתה בו **כחפץ** הטוב הוציאה ממנה את **חפץ לבה** העמוק ביותר.

זו גם הסיבה להיות הגירושים שלהם מעין נישואים מהופכים שבהם האשה נושאת את האיש. בהביטה בבעלה באמצע הסעודה, על סף הפרֵדה ממנו, הבינה פתאום האשה שבכל עשר שנות נישואיה היא אמנם היתה **נשואה** לו, אך מעולם לא **התחתנה** איתו, כלומר לא בחרה בו להיות לה לחתן. רק כאשר אנו עשויים לאבד משהו אנו חדלים לראותו כמחויב המציאות ומתחילים לראותו כאפשרי המציאות – כדבר שניתן לבחור בו. אפשרות הפרֵדה אפשרה לאשה לבחור בבעלה מחדש, ממקום גבוה יותר. בחירה זו יצרה דרגת חיבור מסדר חדש ביניהם, מה שאִפשר לתפילת רשב"י לפעול ולזכותם בזרע חי וקיים.

עצתו של רשב"י לבני הזוג, הנדמית ממבט ראשון משוגעת, מתגלה כהדרכה של תבונה עמוקה לבני זוג בכלל: בעת משבר, כאשר נדמה שהקשר תקוע ואינו מתפתח, יש לשוב אל נקודת הראשית של הקשר ולחולל נישואים חדשים, הפעם מתוך בחירה גבוהה יותר. "כשם שנזדווגתם זה לזו במאכל ובמשתה, כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה": יש להרפות מדפוס הקשר השלילי, אך לא על מנת להיפרד אלא על מנת לעורר אהבה חדשה לבן הזוג, המשוחררת מנטל הציפיות והתנאים הקודמים – "אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך".

מ"בעלי" ל"אישי" בקשר עם ה'

הסיפור נגמר, אך אחריו מופיע עוד משפט אחד:

והרי דברים קל וחומר: ומה אם בשר ודם על שאמר לבשר ודם שכמותו "אין לי חפץ בעולם טוב ממך" נפקדו, ישראל המחכים לישועת הקדוש-ברוך-הוא בכל יום ואומרים "אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה" - על אחת כמה וכמה.

הסיפור, מתברר, אינו רק הדרכה לבני זוג בעתות משבר, אלא גם משל ליחסי כנסת ישראל והקדוש-ברוך-הוא, ומכך עולה כי אף ביחסים עם הקדוש-ברוך-הוא תיתכן עקרות, שיציאה ממנה תיתכן באמצעות בחירה מחדש בקשר עמו. אך מה בדיוק פירוש דימוי הנישואים העקרים ביחסים עם ה'? מה כוונת הרעיון כי אנו נשואים לה', אך לא מסוגלים ללדת?

בפשטות, נישואים בלתי-פוריים עם ה' פירושם מצב שבו עבודת ה' הופכת לשגרה, ובה החיבור עם האלוקות אינו פורה ורבה בלבנו. האמונה נמצאת בראש, אך אינה מחלחלת לחדרי הלב. אכן, לפי ספרי הקבלה משולים המוח והלב להורים וילדים, בהתאמה: המוח הבריא והפורה 'הרה' ו'מוליד' מתוכו רגשות בלב, כלומר מניב הזדהות רגשית עם תובנות השכל. במצב שבו הקשר עם ה' הוא שכלתני ולמדני גרידא, לא נולדים רגשות בלב, והקשר עם ה' הנו עקר.

כמו בסיפורה של האשה, אף במערכת היחסים שלנו עם ה' עלינו לעלות ממדרגת קשר אחת למדרגה גבוהה ממנה. והנה, עלייה זו בדיוק נרמזת בפסוק מופלא מהנביא הושע: "והיה ביום ההוא, נאֻם ה', תִּקְרְאִי אישי ולא תִקְרְאִי לי עוד בעלי".

הפסוק הוא דברי ה' לכנסת ישראל, המשולה לאורך כל התנ"ך לאשתו. הפסוק מנבא כי לעתיד לבוא, לא נקרא לקדוש-ברוך-הוא בכינוי "**בעלי**" אלא בכינוי "**אישי**". אף כי שתי המלים רומזות לזיווג (הן נובעות, בהתאמה, מהמלים **בעילה** ו**אישות**), הן מבטאות מדרגות שונות של זיווג: "בעלי" מבטא התקשרות ארצית דרך כריתת ברית, וכן רומז לעליונות מסוימת של הבעל על האשה, ואילו "אישי" מבטא חיבור גבוה ואינטימי יותר, וכן רומז לשוויון בין האיש והאשה (ואפילו, בדקות, למעלה של האשה על האיש, שכן "אישי" פירושו שהוא משתייך אליה במובן מסוים). באהבת ה"אישי" אין את אלמנט הבעלות והעליונות שבאהבת ה"בעלי", והיא כולה קרבה והזדהות (ועל כן "**אישי**" מתחיל ב-**א**, האות הראשונה, בעוד "**בעלי**" מתחיל ב-**ב**, האות השנייה).

כאשר האשה בצידן נשאה את בעלה לבית אביה היא הפכה אותו מ"בעלה" ל"אישה". עלינו לעשות אותו הדבר ביחס לה': לחדש את הקשר עמו מתוך בחירה חופשית וללא תנאים קודמים, בהרגשה שאנו מודים לו על עצם קיומו – שבזכותו יש לנו עצם קיומנו.

בקריאת שמע הנאמרת פעמיים בכל יום קוראים את הפסוק הנודע מדברים: "ואהבתָּ את ה' א-להיךָ בכל לבבךָ ובכל נפשךָ ובכל מאדֶךָ". בחסידות מוסבר שרמת הזיווג של "בעלי" מבטאת אהבה "בכל לבבךָ ובכל נפשךָ", ואילו רמת הזיווג שבבחינת "אישי" מוסיפה את יסוד ה"ובכל מאדֶךָ". ואכן, חז"ל פירשו את הביטוי "בכל מאדֶךָ" כאומר "בכל מִדה ומִדה שהוא מודד לך הֱוֵי מודה לו במאד מאד". ביטוי יפהפה זה, הבנוי כמין שיר קצר, מבטא את היות אהבת ה"אישי" אהבה שהיא לגמרי למעלה מטעם ומדעת, המודה על הרעה כשם שמודה על הטובה.

כאשר האשה בחרה בבעלה ויהי מה, מתוך הכרה שהוא ורק הוא נותן טעם לחייה, נפתח בלבה מקום חדש לקבל ממנו, והדבר אִפשר להם, לראשונה, להוליד. באותו אופן, ההחלטה להתמסר לה' פותחת את לבנו אליו ומאפשרת לאורו לחדור אלינו. כמו בסיפור, מי שמאפשר לנו לעשות זאת הוא רבי שמעון בר יוחאי: עולמות פנימיות התורה המפעימים שהוא חשף בפנינו, רוויי הרגש, הטעם והצבע, חושפים את מלוא נוכחותו של ה' בחיינו, ומאפשרים לאמונתנו לחלחל ללבנו ולשתול בו זרעים חיים וקיימים.

רבי שמעון בר יוחאי – הגלגול העיקרי של משה רבינו

גילוי שער הנון אצל משה רבינו ואצל רשב"י

כתוב שרשב"י היה הגלגול העיקרי של משה רבינו. משה גילה את כל התורה כולה, אבל הנגלה היה באתגלייא והנסתר היה בנסתר. אם כי בשעת מתן תורה ממש היה שם גילוי שער ה-נ, "וכל העם רֹאים את הקולות ואת הלפידם ואת קול השופר ואת ההר עשן" (ארבעה דברים כנגד י-ה-ו-ה, כמבואר במ"א) – היה שם גילוי "סוד הוי' ליראיו", כולנו היינו "יראיו", "למען תהיה יראת הוי' על פניכם לבלתי תחטאו", ירא בשת. מתן תורה הוא שער הנון של הספירה, והיה בו גילוי שער הנון, אבל אחר כך במדבר שער הנון הסתתר.

שער הנון נעלם אפילו ממשה רבינו עצמו עד יום הסתלקותו, שאז חזר אצלו גילוי שער הנון – שזה סוד הר נבו, הר נ-בו. בשעת מתן תורה הגילוי של שער הנון היה במקיף, אפילו אצל משה רבינו, ואז היה צריך להיות העלם במשך כל הארבעים שנה במדבר, אבל בסוף של משה רבינו נ-בו, הנון נכנס בו, בפנימיותו. כמו תהו ובהו, שיש תהו ויש בהו – בו הוא – שה"הוא" נמצא בו, בתוכו ממש (כך כתוב בספר הבהיר). רשב"י הוא "המשכִּלים יזהֲרו כזהר הרקיע", זיהרא דאמא עילאה, זה גם בחינה של גילוי שער הנון. כתוב בזהר שיש מעלה ברשב"י לגבי משה, שמשה לא ידע שקרן אור פניו ואילו רשב"י כן ידע. לכל אחד מהם יש מעלה לגבי השני.

סוד המשנה

כששער ה-נ נכנס למשה רבינו, נ-בו, הוא הופך להיות משנה – כתוב שזה סוד המשנה, משה-נ, סוד התורה שבעל פה. רשב"י הוא מה"מארי משנה", מהתנאים הכי חשובים שמופיעים בתוך המשנה, שזה חלק הנגלה של רשב"י. עיקר מה שאנחנו חוגגים היום ב-לג בעומר זה הנסתר, זה האש שלו. הנגלה זה המים והנסתר זה האש, והיום זה בעיקר ההסתלקות שלו, ההילולא שלו. גם אהבת חתן וכלה היא אהבה כאש, לא אהבה כמים – "שלהבת-יה", שלהבת י-ה, י של איש ו-ה של אשה, וזה "רשפיה רשפי אש שלהבת-יה" (שלהבת = "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"). זה מה שמתגלה ברשב"י היום.

מחלוקת שמאי הלל

והנה, ידוע שמשה ראשי תבות מחלוקת שמאי הלל = 1000, סוד אלף האורות שניתנו לו במתן תורה, נסתלקו ממנו בחטא בעגל וחוזרים אליו בשבת, ועליהם נאמר "ישמח משה במתנת חלקו". ה-נ של משנה נכנסת דוקא בין ה-ש לבין ה-ה של משה, בין שני עמודי התוך של תנאי המשנה, שמאי הלל, ללמד שה-נ של משנה, שער ה-נ, נושא יחד וכאחד את שני ההפכים של שמאי הלל. והנה שמאי נ הלל = שמעון, עיקר גלגולו של משה רבינו כנ"ל, וד"ל. מחלוקת שמאי נ הלל = אהיה (שם הבינה שבה שער ה-נ) פעמים נ, ודוק. ראש-תוך-סוף מחלוקת שמאי הלל, משל (הקדמוני) = 370, שע נהורין, ושאר

האותיות עולות עוד 630, היינו שסך הכל יש כאן 10 פעמים חלוקת 100 ל-סג ו-לז, מילוי סג, כמבואר בכתבי האריז"ל. בין ה-ש של שמאי, התוך של מחלוקת-שמאי-הלל, ל-ל של הלל, הסוף של מחלוקת-שמאי-הלל, יש ה אותיות המצטרפות למלה אלהים, סוד "אני אמרתי אלהים אתם" שהתקיים אצל משה "איש האלהים", וגם אצל רשב"י, וד"ל.

ב. רשב"י ואדמו"ר הזקן

גדולה בנגלה ובנסתר

כתוב בחסידות, מובא בחב"ד בכמה סיפורים, שאדמו"ר הזקן הוא בחינת רשב"י – יש כמה דברים שמדמים את אדמו"ר הזקן דוקא לרשב"י. הבעל שם טוב היה משהו אחר, אבל אצל אדמו"ר הזקן יש כמה דברים – גם בהסתלקותו – שכתוב שדומה לרשב"י. הכי בולט זה הגדולה הכפולה שלו, גם בנגלה וגם בנסתר. אדמו"ר הזקן הוא בעל השו"ע, זה המשנה שלו (משנה היינו הלכה פסוקה כנודע), והוא גם בעל התניא ושאר דרושי החסידות (וזה העיקר, עיקר ההתקשרות של חסיד לרבי).

בינה – שמחה – "מינה דינין מתערין"

רשב"י הוא רבי שמח, כידוע, ושמחה היא בינה – על בינה כתוב "מינה דינין מתערין". הוא כל כך שמח, שגם עלול להקפיד על מי שלא שמח, במיוחד ביום הזה, כמבואר בכתבי האריז"ל. כלומר, יש לו דינים לגבי שמחה – חייבים להיות שמחים. אז שנקח את זה ברצינות. גם קודם, כל העבודה של רשב"י במערה, היא במדה מסוימת להמתיק את דיניו שלו עצמו. הוא נכנס למערה מלא דינים, שזה הטבע הראשון שלו. מה הם דינים? קפידא, שמקפיד על מישהו לא בסדר. זה קרה אפילו אחרי 12 שנה, כשהיה עוד באמצע התהליך, שנתן עיניו ונשרף.

לומדים מזה שבתוך התהליך זה כמו אפרוח בביצה, שעד שלא נולד הוא ביצה ולא אפרוח (כתוב בספרי החקירה) – כשיוצא באמצע עוד מקרין דינים בעיניים. גם אחר כך הוא שמר את ה"נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות" – יש לו הרבה כח של דינים בעיניים כאשר צריך.

בכל אופן, אחרי יג שנה – שזה כמו שאפרוח כבר נולד ממש, פרח מהקן (המערה בסוד הקן, זה היכל קן צפור שם יושב מלך המשיח, שודאי רשב"י בדורו היה בחינת משיח, שלא נראתה הקשת מרוב זכותו, ש"יכול לפטור העולם" כמו משיח ו"הוא ימליץ טוב בעדנו", הכל בחינת משיח, במיוחד "והציל הלחוצים", זה שמציל אנשים לחוצים זה ממש השיא שלו, אחרי כל ה-יג שנה, כנראה שעד שלא יצא גם הוא היה לחוץ, לשבת בתוך החול עד הצוואר וכך להתקיים במשך שנים רבות זה מצב מלחיץ ביותר, בסוף הוא מציל את כל הלחוצים) – הדינים שלו ממותקים עד כדי כך שהוא גם ממתיק לנו את כל הדינים שלנו.

חיבור הנגלה והנסתר – דרך למשיח

בכל אופן הוא בחינת משיח, לכן הוא כותב גם כן שמתי שיתפרסם למודו – שילמדו ספר הזהר הקדוש – משיח יבוא ברחמים. אחרת משיח גם כן יבוא, "בעתה", אבל זה יכול להיות בדרך של דין, לכן כל כך חשוב שנעמיק בתורת רשב"י בדרך החסידות, כדי ש"יתפרנסון מיניה" – כמו שאמרנו קודם, שעיקר התכל'ס הוא נ-בו, ששער הנון יכנס בפנימיות ולא ישאר במקיף כמו במתן תורה, עד שיתקיים אצל כל יהודי בו-הוא (הוא זה עצמותו יתברך), עצמות בגוף ממש. בלשון החסידות, בלשון רבי הלל, זה כח הבלי גבול בתוך הגבול, שזה בחינת רבי.

בכל אופן, אמרנו שיש הרבה סיפורים שכתוב בפירוש במסורת החב"דית שאדמו"ר הזקן הוא בחינת רשב"י. אמרנו שעיקר הפשט הוא בגלל החיבור והשילוב בין הנגלה ובין הנסתר, וזה הולך ומתגבר. לכן גם הרבי אומר שבדורנו עיקר המגמה היא עוד יותר, כל פעם לחבר יותר ויותר בין הנגלה והנסתר, שיהיו לאחדים ממש, שלא יהיו שני תחומים. "כשתגיעו אצל מקום אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים" – אל תגידו שיש שתי בחינות בתורה, מים עליונים שזה נסתר ומים תחתונים שזה נגלה, אלא שמה, במקום אבני שיש טהור ששם מקום ה-א שקדמה ל-ב של "בראשית", אין שני מים, הכל א אחת, הכל אלף אורות שזכה להם משה בשעת מתן תורה, רק בגלל שזה היה מקיף הם הסתלקו וחוזרים בשבת, אך בסוף זה נכנס באופן נצחי.

"אל תאמרו מים מים שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" – מי שמפריד, אומר שזה שני דברים, ומטיף שצריך ללמוד זה ולא זה (כמו שאומרים בישיבות, שלא ללמוד את זה כי צריך רק את זה), נאמר עליו (ב-א זו) "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני".

המערה – סוד "קן צפור" של רשב"י

אז זה הסוד של רשב"י, והעיקר שאמרנו, שהמערה היא ה"קן צפור" שלו, המקום בו משיח יושב ומחכה להתגלות, המקום בו הוא עצמו עובר תהליך מביצה לאפרח (מביצה לאפרח = שמעון. ר"ת מל, המל של חשמל, וד"ל). יש מחלוקת בין הראשונים בחקירה אם קוראים לזה "שינוי בהויה" או שלא. לגבי המאמר האחרון של העשרה מאמרות של החוקרים, שזה "מאמר המתפעל", שזה "מאמר השינוי" – שאר הראשונים, החוקרים, סוברים שאין שינוי בהויה, או ביצה או אפרוח (זה שני דברים, ולא שאותו דבר עבר שינוי) והרמב"ם סובר שיש שינוי בהויה. זה עיקר המחלוקת בין הרמב"ם לשאר הראשונים בכל עשרת המאמרות של החקירה, שכנגד עשרת הדברות ועשרה מאמרות בהם נברא העולם (ואכ"מ).

על כל פנים, זה עיקר המעבר של משיח – לעבור ממציאות של ביצה למציאות של אפרוח, והדוגמה הכי קלאסית היא רשב"י במערה. אחרי 12 שנה כאילו בוקע, כאילו אפרוח, אבל הוא עדיין ביצה. לכן צריך לחזור לעוד שנה, לסיים יג שנה שכנגד יג מדות הרחמים, לסיים מדה אחרונה – "ונקה" – להיות נקי. אמא יונקת ממזל תתאה, סוד נקה, ואמא היא סוד ספר הזהר. אחרי שמשלים את ה"ונקה" שלו – העולה קסא, פנימיות אמא, העולה איני יודע, שער ה-נ כמו שאומר רבי נחמן – אז הוא פורח, ומיד פורח לעיר טבריה ומטהר אותה בקלות, ממתיק שם את כל הדינים. "מי" זה אמא – "מי יתן טהור מטמא", זו פעולתו הראשונה, "לא אחד", זה רק אחרי שעבר את כל ה-אחד שנים במערה. אז יכול לטהר את טומאת העיר טבריה, שנקראת כך על שם טוב-ראי, "טוב עין הוא יברך" – והוא עושה את הכל בכח עיניו. הכל עושה בכח עיניו, כח ה"גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" שלו.

ג. הכח להפוך קללות לברכות

אדמו"ר הזקן קורא את הקללות כברכות – הסיפור הידוע

רצינו לפתוח בעוד משהו דומה מאד בין רשב"י לאדמו"ר הזקן, שכתוב גם בגמרא וגם בזהר חדש. אצל חסידים רשב"י הוא אדמו"ר הזקן. כתוב שאדמו"ר הזקן היה ממתיק את הקללות שבתורה. יש סיפור שמובא גם ב"היום יום", שפעם אחת שאדמו"ר האמצעי – הממשיך, ממלא מקום של אדמו"ר הזקן – היה נער צעיר, ואדמו"ר הזקן לא היה בפרשת כי תבוא, והוא שמע את הקריאה ממישהו אחר. הוא מיד התעלף משמיעת הקריאה, והיה כל כך חלש אחר כך שהיה ספק לאדמו"ר הזקן אם הוא יכול

לצום ביום כפור. החסידים שאלו את הנער, אדמו"ר האמצעי – כל שנה אתה שומע את הקללות ולא מתעלף ונעשה חולה מאד, מה קרה? הוא אמר שכשאר אני שומע מאבא (אדמו"ר הזקן היה בעל קורא) אני לא שומע קללות אלא ברכות. כאן שמעתי ממישהו אחר, פעם ראשונה בחיים שלי שאני שומע קללות. לשמוע צח קללות זה משהו קשה ביותר, אז הוא התעלף, עד כדי כך שהיה ספק אם יכול לצום ביום הכיפורים. אז מה לומדים מכאן? שלאדמו"ר הזקן היה חוש ויכולת מיוחדת להמתיק את הקללות, להפוך את הקללות לברכות.

חוש המתקת הקללות שייך לרשב"י

יש סיפורים, גם בגמרא, שלרשב"י יש חוש בזה, הוא רגיש לזה. הוא שלח את בנו רבי אלעזר לקבל ברכות, ושמע קללות, והוא הסביר לו שאלה ברכות וכו'. יש משהו בזהר חדש[ג] עוד יותר: כתוב שכאשר רשב"י ובנו היו במערה שאר החכמים מאד מאד התגעגעו אליהם ולא ידעו איפה הם. הם ברחו מפני הגזרה והמקום שלהם "הוחבא בתוך מערה", הוחבא מעין כל חי ואף אחד לא ידע איפה הם (גם אשתו לא ידעה), כי זה היה מסוכן. לא יודעים אם מי שידע הוא בעל סוד בדרגה השלישית – כידוע אצלנו – ולכן אפילו לאשתו לא יכלו לגלות. מי יכול להיות ערב שכלפי הרשויות האדם הוא בעל סוד בדרגה העליונה, שלא יודע מהסוד, ולכן אף אחד לא ידע, כולל חבריו רבי יוסי ורבי יהודה ושאר חבריו. אז כתוב שתוך כדי שהם שוהים במערה, ולא יודעים איפה הם, החכמים יושבים בבית המדרש ודנים בסוגיה של הקללות שבתורה.

מט קללות בחקתי ו-צח קללות כי תבוא – קמז קללות בתורה

יש פעמיים קללות, בפרשת השבוע שלנו (זה שייך ל-לג בעומר, פרשת בחקתי), הקללות של תורת כהנים, ויש הקללות של משנה תורה. כאן יש מט קללות – ז ברבוע, כנגד ימי ספירת העומר, קללה ליום קללה ליום. כנראה שספירת העומר באה להמתיק – ספירה לשון ספיר, "ספיר גזרתם" – שאפשר להמתיק גזרה רעה על ידי ספיר (ספיר גזרתם = 1000, כמו שדברנו שלשום, סוד "אלף אורות", ה-א שלפני ה-ב של התורה ששם "אל תאמרו מים מים"). במשנה תורה זה כפול, "כפלים לתושיה", צח קללות. כמו שנסביר, כל הענין של הוד, כפי שדובר שלשום, הוא ענין של מספר. אמרנו שבעצם זה שאתה מרבה במספר – כמו לחלק לחלקים יותר קטנים – בפרשת בחקתי יש מט ובתורת כהנים יש כפול, בויקרא ה' מדבר ובמשנה תורה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, אז זה הופך לרבוע כפול (סדרה שיש בה חשיבות מיוחדת). אז בכל התורה כולה יש ג"פ ז ברבוע קללות – קמז, שנות חיי יעקב אבינו, בגימטריא "טוב עין" ("טוב עין הוא יברך" – "הוא יבֹרך"), מי שטוב עין יש לו כח להמתיק כל הקללות שבתורה (טוב עין = עין גדי, כנראה שזה סגולה לעשות טיול לעין גדי, אפשר לעשות לשם טיול שנתי של הישיבה – שני זמנים טובים לטייל שם, או פרשת בחקתי או פרשת כי תבוא). כל זה לא כתוב שם, אלא תוספת.

קללות בית ראשון עם המתקה מפורשת וקללות בית שני בלי המתקה מפורשת

בכל אופן, חברי רשב"י ישבו והתגעגעו לרשב"י – מי יתן שנזכה לאדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח רשב"י – ושאלו בינם לבין עצמם, שבפרשת בחקתי יש המתקה מפורשת בתורה, לקראת הסיום יש "וזכרתי את בריתי יעקוב וגו' והארץ אזכֹר" ועוד כמה פסוקים לקראת הסוף שיש בהם משום המתקה

וברכה, ואילו במשנה תורה אין פסוקים כאלה מפורשים – בסוף התוכחה גופא, מיניה וביה, על דרך הפשט ממש, פסוקים מפורשים שממתיקים את הקללות.

אחר כך הם אומרים שמקובל אצלנו שהקללות של פרשת בחקתי הן הקללות של בית ראשון – שאנחנו עם ישראל לא שמרנו את התורה ונגזרה גזרת חורבן בית ראשון. לעומתן, הקללות של משנה תורה הן קללות של בית שני, הגלות שלנו, "גלות החל הזה" שאחרי חורבן בית שני, ואין שום רמז לנחמה. על זה תמהו, וזה עצוב מאד, שאין שום נחמה ושום זיק של המתקה וברכה בקללות שלנו. אצל רשב"י וחבריו זה היה חורבן טרי, גם אחרי מרד בר כוכבא – מדחי אל דחי יורדים עמוק עמוק אל תוך הגלות, אז מצפים לאיזה קרן אורה, לתקווה שנצא מהגלות. והנה, פותחים את התורה ורואים קללות שהולכות על הזמן שלנו ואין שום קץ.

רשב"י – תקון שנאת חנם

זה לא מפורש שם, אבל דברי הזהר חדש כאן רומזים לגמרא ש"הראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם, האחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם". עיקר החטא שאנחנו סובלים ממנו הוא שנאת חנם, והיום הוא היום הכי טוב לתקן. לכן רבי עקיבא, רבו של רשב"י, שהיום יום שלו, הסיק את המסקנה (לפי פירוש אחד) ממרד בר כוכבא ומיתת תלמידיו ש"ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה" – שהתלמידים מתו כי לא נהגו כבוד, והתקון הוא אהבת ישראל. לכן רשב"י אומר ש"אנן בחביבותא תליא מילתא". רבי עקיבא הוא עוד מעשרה הרוגי מלכות, ששרשם ב-ה גבורות, אבל רשב"י אומר שאנחנו – חמשת תלמידיו שנשארו – אנחנו החמשה חסדים, וכל עניינו אהבת ישראל. זה המסר של לג בעומר – "אנן בחביבותא תליא מילתא".

אליהו הנביא מגלה לרשב"י את הברכות הצפונות בקללות

זה הרקע לסיפור, שהם תמהים לעצמם שאין שם כל זיק של תקון ב-צח קללות של משנה תורה. היות שהתעוררו התעוררות של אמת – זה סיפור מאד יפה שם – רבי יוסי כתב את הקושיא על פתק, ואף אחד לא יודע איפה רשב"י נמצא, ובאה יונה ("שפנינא" בלשון הזהר חדש, יונה שפנינא = 562, וד"ל) – כנסת ישראל נמשלה ליונה, היינו שכנסת ישראל בכבודה ובעצמה מתגלמת כיונה. היא יורדת מהשמים ולוקחת את הפתק עם התמיהה, עפה למקום של רשב"י ויורדת עם הפתק של החברים ומוסרת לרשב"י. הוא קורא את הפתק ומתחיל לבכות, כי בהשקפה ראשונה גם לא יודע את התשובה לתמיהה הזו. אז הוא בוכה עד שמגיע אליהו הנביא, ואליהו הנביא הוא זה שמגלה לו אט אט עוד פסוק ועוד פסוק ודורש את זה – הופך את כל הפשט של הפסוקים ומגלה שכולם ברכות, ורק צריך לדעת איך לקרוא את זה. זה ממש הסיפור, ב-ה הידיעה, של אדמו"ר הזקן – שהקללות שלו הן ברכות.

תקון הגלות שלנו – המתקה מיניה וביה – הפיכת גולה לגאולה

מה ההבדל? בבית ראשון זה שני דברים, יש פסוק של ברכה ויש פסוק של קללה. זה שיש בסוף כמה פסוקים טובים, כמו סוכריה להמתיק את הרע, זה הכל מגולה. אבל זה לא הענין של הגלות שלנו, הענין של הגלות שלנו הוא כמו שהרבי אומר – לקחת את הגולה והיא עצמה החומר גלם של הגאולה, לא משהו אחר, רק צריך להביא את ה-א (שאין בה "מים מים") ולהכניס לגולה, ואז אתה רואה שהכל

גאולה. זו תכלית המטרה של חורבן בית שני והגלות שלו. ואיך עושים את זה? עם אהבת ישראל. זוכים לגילוי הזה, מיניה וביה, שלא צריך קללה וברכה אלא שהקללה היא הברכה.

בפרשת ראה כתוב "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה, את הברכה" – הכל יחד זה הברכה, אם יודעים לקרוא נכון. מי יודע נכון? רשב"י, וגם זה רק אחרי כל הסיפור, אחרי שאליהו הנביא מגלה לו. לכתחילה גם הוא לא יודע. אחר כך, אחרי שאליהו מגלה לו שכל הקללות זה ברכות בהעלם, הוא כותב את זה על פתק והיונה באה ומחזירה את זה לבית המדרש שם יושבים רבי יוסי ורבי יהודה ומחכים לכך בכליון עינים. הם מקבלים את זה ושמחים מאד, ואז עושים לג בעומר – באיזה יום שזה היה, כנראה שזה היה ב-לג בעומר. [דוגמה לפירוש של ההמתקה שם: "ואין קונה" – לאומות העולם לא יכולה להיות שליטה על עם ישראל, רק אנחנו שולטים.] עד כאן הפתיחה על רשב"י, שמגלה – מה שיש אצל אדמו"ר הזקן – שמה שנראה קללה זה עצמו הברכה.

[השלמה:]

ד. בחקתי-בלק-כי תבוא – הכנעה-הבדלה-המתקה של הקללות

ארבעה פסוקי ברכה של בחקתי בסוד הוי'

בסוף הקללות של בחקתי נאמרו ד פסוקים של ברכה:

וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר. והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתתיה בהשמה מהם והם ירצו את עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת חקתי געלה נפשם. ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני הוי' אלהיהם. וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני הוי'.

הפסוקים מכוונים כנגד ד אותיות שם הוי' ב"ה:

י – זכירת ברית אבות באבא עילאה, כאשר שלשת האבות הם בסוד קוצא-גזעא-שבילא דציור אות ה-י שבשם. הזכירה היא החל מ"יעקוב" מלא, שרש עמוד התורה בחכמה, "אורייתא מחכמה נפקת". "והארץ אזכר" הוא בסוד "הוי' בחכמה יסד ארץ", אבא יסד ברתא.

ה – בפסוק השני הברכה מכוסה, ומתגלה רק בפסוק השלישי. כיסוי זה שייך לבחינת בינה, ד"מינה דינין מתערין", ושבכללות היא בחינת עלמא דאתכסיא (הברכה סמויה מן העין ד"יען וביען" שבפסוק, וד"ל; המלה "יען" מופיעה צז פעמים בתנ"ך, סוד יחוד מה בן כו', הפיכת הקללה לברכה – יען צז = ברכה, ודוק).

ו – הפסוק השלישי מגלה שעונש הגלות וכו' (שבפסוק השני) הוא בעצם הכפרה על החטא והתגלות אהבת ה' הנצחית ("אהבת עולם אהבתיך") לעמו ישראל וקיום הברית אתם לעולמי עד. שני הפסוקים הם כנגד אמא וז"א, ה עילאה ו-ו שבשם, וכנ"ל.

ה – הפסוק הרביעי מזכיר את התגלות ה' לעיני העמים ביציאת מצרים, גילוי מלכותו יתברך – "להיות להם [לישראל] לאלהים [בקבלת עול מלכות שמים] אני [מלכות] הוי'" (= 729 = זך ברבוע וכו' = קרע שטן, המתקת כל הדינים), כנגד ה תתאה שבשם.

תקון ה"אף" ולשונות ברית בקללות בחקתי

הסיום והתכלית, הגילוי של "אני הוי'", עולה "ואף". תיבה זו מוזכרת כאן ג פעמים – "... ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם... ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם...", הבאות להמתיק את חרון אף ה', בסוד האות ו (סוד מילוי ה-ו של יעקוב, אות הרחמים והמשכת אור ה' לתחתונים במקומם הם) של "ואף". תיבה זו מופיעה פעמיים בפסוקים שלפני "וזכרתי וגו'": "והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו. והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי". שני פסוקים אלה (שבהם מופיעה תיבת "ואף" לראשונה בתורה) מהווים מעבר מהקללות לברכה שבסוף, ודוק. ה פעמים "ואף" (סוד יהודית, כט במשולש) היינו המתקת ה דינים, ה גבורות (כאשר ב הראשונות כנגד חסד וגבורה מכוסים יחסית וה-ג כנגד תפארת-נצח-הוד מגולים, וד"ל).

יש גם ה לשונות של ברית (כנגד ה חסדים): בריתי בריתי בריתי בריתי ברית = ה פעמים כתר, סוד שרש כריתת הברית בכתר עליון, למעלה מעלה מטעם ודעת (שעל כן "וזכרתי... ואף גם זאת..."), באהבה עצמית שאינה תלויה בדבר. ביחד עם ה פעמים ואף = 3535 = ז פעמים שרה = ה פעמים אשתו (של אברהם, העברי, ההופך, באהבתו, את העברה לאהבה וברכה – "והיה ברכה", הכל מן האשה הכשרה כ-שרה, היודעת איך להפנות את הקללה לישמעאל ואת הברכה ליצחק, וד"ל).

קללות לצורך ברכה, קללות המתהפכות לברכות, קללות בהן טמונות ברכות

מכל הנ"ל מתגלה, כמבואר לעיל, שהקללות היו לצורך הברכה שבסוף (שבעצם היא סוד הכפרה שבאה על ידי עונש הקללה כנ"ל, כאשר הברית עם בני ישראל לא תופר לעולם) – "הכל הולם אחר החיתום". אך במשנה תורה הברכה מתגלה כפנימיות ועצמיות הקללה עצמה כנ"ל, כלומר שהפיכת הקללה לברכה היא מיניה וביה ממש, עד שבסוף "אודך הוי' כי אנפת בי", כאשר מתגלה שמעולם לא היו קללות (במובנן הפשוט, אלא בסוד "נחשת קלל", וד"ל), מאז ומתמיד היו הכל ברכות מאת אבינו אב הרחמן יתברך שמו לעד.

והנה, יש ממוצע בין שתי הבחינות הנ"ל, והוא סוד הפיכת השי"ת את קללות בלעם הרשע, שבא לקלל את ישראל, לברכות – "ויהפך הוי' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך הוי' אלהיך". בלעם רצה לקלל, ומתוך לשון הברכה אפשר גם להבין מה הוא התכוון לקלל (כמפורש בחז"ל), אך ה' שם לו חכה בפיו ובעל כרחו ברך במקום לקלל (ובברכות האחרונות אף הסכימה דעתו, כמבואר במ"א). נמצא שמה שגלוי לעין הן הברכות, אך ידוע שברכות אלו הן בעצם הפיכת הקללה (כחו המיוחד של בלעם, הלעומת זה של משה רבינו, המברך בעצם – "וזאת הברכה אשר ברך משה וגו'") לברכה, ודוק.

הכנעה-הבדלה-המתקה

ג בחינות הנ"ל הן כנגד הכנעה-הבדלה-המתקה:

הקללות הראשונות של פרשת בחקתי, שסוף הברכה לבוא בהן (קודם קללות ואח"כ הפיכה וגילוי הטוב והברכה שהיה בעונש הקללה), הן כנגד הכנעה, וכמו שנאמר שם בפירוש, בפסוק שבין שני ה"ואף" הראשונים הנ"ל לבין ג ה"ואף" האחרונים: "אף [בלי ה-ו הממתיק; הממוצע של ה פעמים ואף ופעם אחת אף = אלהים, וד"ל] אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או [סוד שם אלהים מעל ל-ו

כינויו: אלהי אלהיך אלהיו אלהינו אלהיכם אלהיהם = תבונה, וד"ל] אז [סוד הוי' ב"ה, שאחד בעצם ואינו מקבל שום כינוי, מעל ל-ז בחינות אלהים הנ"ל, וד"ל] יכנע [או אז יכנע = קללה, לפי הכונה הנ"ל של או אז, או אז יכנע עולה 1274 = 49 פעמים הוי' ב"ה] לבבם הערל [או אז יכנע לבבם הערל = לב פעמים טוב, סוד מט ימי ספירת העמר] ואז ירצו את עונם".

"ויהפך הוי' וגו'" דבלעם היינו כנגד הבדלה (שנבדל מלקלל ובמקום הקללה באה הברכה הנבדלת בעצם).

צח הקללות של משנה תורה ("משנה" ביחס ל-מט הקללות של תורת כהנים כנ"ל), הן בסוד "אור צח", אור כתר עליון המתגלה על ידי שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, "ומתוך האור". והיינו המתקה ממש "כיתרון האור מן החשך" עצמו ממש, גילוי האלף-פלא ("גל עיני ואביטה נפלאות [סוד נפל אות להדמות לקללה כנודע] מתורתך") בתוך הגולה עצמה כפי שהיא החמר גלם, הכלי מחזיק ברכה של אור הגאולה.

הכנעה	קללות בחקתי
הבדלה	ברכות בלעם
המתקה	קללות כי תבוא

עבודת התפלה – הפיכת קללה לברכה

והנה, המשפיע המפורסם, ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה – שהיום, לד לעומר, היארצייט שלו – היה אומר שלימוד החסידות בעיון וההתבוננות בה (ללא קשר עדיין ל"עבודה", "איזוהי עבודה שבלב? הוי אומר זו תפלה") מגלה את הכחות הגלויים של הנפש האלקית, את הנר"נ שבנשמה. אך עיקר ענין העבודה הוא שיתקיים בו "ויהפך הוי' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך הוי' אלהיך" (הרי "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא" מלמטה, והיא המעוררת את הגילוי של "כי אהבך הוי' אלהיך" מלמעלה להפוך את הקללה לברכה), להפוך את קלילות הדעת של הנפש הבהמית ל"ברכת הוי' היא תעשיר" – "אין עשיר [המתפלל תפלת עשיר – 'תפלה למשה'] אלא בדעת", לקיים במשך כל היום כולו "דע את אלהי אביך ועבדהו וגו'" – "לדעת בארץ [דוקא] דרכך".

הוא היה אומר שזה רמוז באחת ההסכמות לספר התניא שבה מצוין תאריך כתיבתה בפרשת כי תבוא ששם הקללות-ברכות (שם במיוחד גילה אדמו"ר הזקן שהקללה המדומה היא היא בעצם ברכה) של משנה תורה, דהיינו מכח "האי חיבורא דילך" דאדמו"ר הזקן (הדומה לרשב"י, זה פתח את האדרא רבה בתניא וזה פתח את ספרו הגדול בתניא, וד"ל) ד"ביה יפקון מן גלותא ברחמי", עד שנזכה לומר "אודך הוי' כי אנפת בי וגו'" כנ"ל.

שתי דרגות עבודה – שלש תפלות והתפלה התמידית

אך לפי המבואר לעיל, יש הבדל דק אך חשוב בין "ויהפך... את הקללה לברכה" אצל בלעם לבין ההפיכה מיניה וביה ממש שבקללות-ברכות של משנה תורה. וצריך לומר ששתי הבחינות שכנגד הבדלה המתקה כנ"ל (מל-מל דסוד חשמל, היינו הצד השוה שביניהם) תלויות בשתי דרכי "עבודה" – עבודת התפלה הקבועה על פי דין (הדורשת תנאים מיוחדים וכו') והעבודה של התפלה התמידית – "הלואי שיתפלל האדם כל היום כולו". הרי פרשת כי תבוא היא הפרשה ה-נ בתורה, סוד שער ה-נ, סוד המודעות הטבעית

של לעתיד לבוא – "והיה [לשון שמחה וטוב לבב מרוב כל, הנאמר בהמשך הפרשה, דוקא בהקשר הקללות, ודוק] כי תבוא אל הארץ [רצון אחד פשוט – ללא שום הבדל בין הרצון, הרצוי ועצם היהודי ממש – לעבוד את השי"ת מצד הטבע יהודי]".

חזרת מעשה בלעם אצל נחמיה

והנה, נחמיה חוזר על הפיכת הקללה לברכה דבלעם, ושם הלשון הוא: "ויהפך אלהינו הקללה לברכה". "אלהינו" היינו "אלהינו" דשמע ישראל, כמבואר לעיל על פי מאמר קו המדה דרשב"י בסוד "הוי' אלהינו הוי'", שנעשה "הוי' אלהיך" כנ"ל, והיינו "הוי' אלהיך" של הפסוק בתורת משה – "ויהפך הוי' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך הוי' אלהיך". הוי' אלהיך הוי' אלהיך (משה) אלהינו (נחמיה) = יא פעמים הוי' ב"ה – אחד פעמים יחד.

בשני הפסוקים נאמר "הקללה לברכה". פעמיים "הקללה לברכה" = "יברכך הוי' וישמרך", הברכה הראשונה של ברכת כהנים! וי"ל "יברכך" בעצם הפיכת הקללה לברכה, "וישמרך" שלא תתהפך (שלא תוכל להתהפך) בחזרה ח"ו, כלומר שהאתהפכא תהיה גמורה, על דרך הצדיק הגמור של התניא, ודוק.

בשני הפסוקים יש 64 – ח ברבוע – אותיות, צורה המראה על שלמות כנודע (יש בהם יה, ה במשולש תבות, בנחמיה אהיה, ו במשולש אותיות). "אלהינו הקללה לברכה" = 529 = תענוג = חדוה (חיה, זיו) ברבוע. "ויהפך [יא ברבוע] אלהינו הקללה לברכה" = 650 = כה פעמים הוי' ב"ה וכו'. "ויהפך הוי' אלהיך" = כוזו במוכסז כוזו, כמבואר במאמר קו המדה, הנזכר לקמן, וד"ל. שני הפסוקים יחד = 1891 = המשולש של אין (מזל לישראל), וד"ל.

נצייר את סד האותיות בצורת רבוע:

ו	י	ה	פ	ך	י	ה	ו
ה	א	ל	ה	י	ך	ל	ך
א	ת	ה	ק	ל	ל	ה	ל
ב	ר	כ	ה	כ	י	א	ה
ב	ך	י	ה	ו	ה	א	ל
ה	י	ך	ו	י	ה	פ	ך
א	ל	ה	י	נ	ו	ה	ק
ל	ל	ה	ל	ב	ר	כ	ה

"תן לחכם ויחכם עוד".

ה. נקודה-קו-שטח

הקללות מעולם הנקודים

נאמר רמז: קללה = נקודה. כל הקללות באו מעולם הנקודים, כל הקללות הן בגלל שיש דברים רק נקודתיים. אפשר לחשוב שנקודה היא חלקיק קטן, אבל לא – צריך דוקא לשבור את הנקודה, לגלות בה

את החלקיקים הכי קטנים, ואז הנקודה עצמה מתפתחת להיות קו ושטח. השטח מלא חלקיקים – הכל גלוי ומפותח – והפיתוח זו הברכה (זה עולם האצילות, עולם הברודים).

שלמות התגלות ה' – בשטח המשוכלל

יש מושג חשוב מאד בקבלה – נקודה-קו-שטח. קודם יש נקודה, אחר כך קו שבעצם שובר את מציאות הנקודה הראשונה, אבל התכלית היא לבנות מכל החלקיקים פרצוף. זה התקון. מכח הפרצוף יש התגלות של ה'. בנקודה וגם בקו אין עדיין התגלות של הקב"ה. בשטח כבר יש גילוי של "הוי' אחד", שלמות ההתגלות שה' אחד, שהבלי גבול נמצא וגם מתגלה בתוך הגבול, עד כדי הבטוי שאמרנו קודם "עצמות [מתגלה] בתוך גוף". אם הגוף מתוקן בתכלית התקון, משוכלל – "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם", לשון שכלול, זו בחינת שבת קדש ואז יש גילוי אלקות. זו תכלית הכוונה, שה' יתגלה במציאות, אבל ממש – דירה בתחתונים.

קו המדה

לקו יש עוד שם – מדה, שמודד כל דבר. מדה = מט, זה מט מדות, מחסד שבחסד עד מלכות שבמלכות. לכן דוקא הז"ת נקראו מדות, בלשון החסידות בעיקר, כי הן מט. יש קו שבעצם יוצא מאמא – קו ירוק (כמו ששרנו ב"בר יוחאי"), קו תהו ואבני בהו, קו ירוק שמקיף את כל העולם (זה ההיקף, ויש גם קוטר, שנקרא "פלג", שהוא הקוטר של הקו[ז]), והוא מודד את המציאות, שובר את הנקודה.

נקודה: געגועים לארץ ישראל

יש לנו מאמר ארוך נקודה-קו-שטח במלכות ישראל, שמבואר שם שמה שיהודים במשך כל הדורות, שלא יכלו להגיע לארץ, התגעגעו לארץ זה נקודה – נקודה בלב, נקודה של התקשרות שאי אפשר לממש כרגע, אבל היא ערנית בגלות. "לבי ער", יש געגועים עזים של קשר למולדת. המולדת היא השרש, כמו שדג חוזר במסירות נפש לשרש שלו, ולשם כך נלחם נגד הזרם, נגד הכל, עד שמגיע לשרש. זה דוקא בסוד ההסתלקות, כמו היום, הילולא דרשב"י – שכל הימים "בחד קטירא אתקטרנא, ביה אחידא ביה להיטא", כל ימי אני בקשר של אש בוער בלבי לשרש שלי. כך כל היהודים, כפי שלומדים היום מרשב"י, להיות "בחד קטירא אתקטרנא ביה אחידא ביה להיטא". [במאמר קו המדה מבואר שבכל עולם האצילות, העולם שבו עצם האלקות בגילוי, יש יז (טוב) קשרים – המתחלקים ל-בי ו-ה, סוד "ביה אחידא ביה להיטא" – וכמו שיתבאר לקמן, והכל נכלל ב"חד קטירא אתקטרנא" של רשב"י, בצדיק יסוד עולם, סוד "אמרו צדיק כי טוב" כאשר "מצא אשה מצא טוב", קשר טוב = איש אשה, יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. והנה מבואר שם שכל קשר הוא בסוד אות ה-י של שם הוי' ב"ה, טוב פעמים י = נעים, "הנה מה טוב ומה נעים" (קשר נעים = 770, ז אותיות = ז פעמים נס = ז פעמים ימין – צדיק כולו צד ימין כנודע, וכמו שיתבאר – וד"ל).]

קו: יציאה מהגלות לארץ ישראל

בכל אופן, אחרי הנקודה יש את הקו. אם הנקודה היא נקודת הגעגועים, שזה מה שמקיים את עם ישראל בגלות – זה סוד הקיום של עם ישראל במשך כל שנות הגלות – אחר כך יש משהו שכאילו שובר את מצב הגלות, ובכח במדה מסוימת, קצת עליה בחומה (ופקפוק אם מותר או אסור), עולים בחומה (או שמא בחימה). זה מה שהיה לפני מאה שנה, זה קו – זה מצב מסוכן, כי שובר את הנקודה, אך לא הגיע "אל

המנוחה ואל הנחלה". זה מסוכן, אך לכאורה נצרך – בלי תנועה, אם לא לוקחים את הנקודה ומתחילים לנוע מתוכה, לכאורה לא יהיה שום דבר. אבל, שוב, הקו הוא מסוכן. הוא סכין שלוקחים ביד על מנת לשחוט בו את הגלות – אבל הוא גם יכול לשבור ולהשבר עוד יותר, חוץ מזה ששובר את הנקודה הוא עצמו בסכנת התרסקות ושבירה והתמוטטות (כל זה מדובר בסוד הקו היוצא מעיני א"ק, אך לא בסוד שרש קו המדה הבוקע את מקום הצמצום בסוד "אז יבקע כשחר אורך" כנודע, שמצד חיצוניותו הוא אכן מודד ומחלק-'שובר' את מציאות כל העולמות, אך מצד פנימיותו הוא פועל את סוד ההתכללות האמיתית בכל המציאות שעל ידי התכללות זו מתגלה עצם האלקות, שהוי' אחד יחיד ומיוחד כנ"ל, סוד השטח המתפתח באמצעות קו זה דוקא, וד"ל).

שטח: הגאולה השלמה

אלא מה? מובטח לנו – הקב"ה הבטיח הקב"ה יקיים – ש"בעתה אחישנה", סוף כל סוף תבוא הגאולה, בזכות היום הזה, בזכות רשב"י, תבוא הגאולה בחסד וברחמים, שזה השטח הרחב, גילוי המרחב העצמי של עצמות אין סוף ברוך הוא. זה רומז גם כפשוטו לכל שטחי ארץ ישראל, לא מוותרים על שום נקודת שטח, לא עושים קו ירוק – לא עושים שום קו. כל זמן שיש מנטליות של קו גם בתוך הארץ שמים קוים, כמבואר שם. אם כי הקו הולך לקראת השטח, אבל זה הפוך (כמו שאם אתה ביצה אתה לא אפרוח, אפילו שאתה בתנועה לאפרוח).

נקודה-קו-שטח: פסח-ספירת העמר-שבועות

יש מאמר בזהר חדש (שהוזכר לעיל) הנקרא מאמר קו המדה (= אמת, וכמו שיתבאר). קו המדה נקרא "בוצינא דקרדוניתא", זה שרש הגבורות, אפילו באוא"ס ממש. הוא מודד את כל המציאות – יש לו תפקיד מאד חשוב בסדר השתלשלות, שנותן מדה לכל. בכל אופן, התכלית של קו המדה – שזה ענין ספירת העומר – היא להגיע לשטח. הנקודה היא חג הפסח, אחר כך יש תנועה – קו של מט ימים, מדה – לקראת "תעבדון את האלהים על ההר הזה", ויום הנון הוא כבר יום השטח. יו"ט ראשון של פסח, ליל הסדר, הוא נקודה עוצמתית עצומה, אבל אחר כך צריכים מט ימים לשבור אותו, לחלק אותו לחלקים, הכל תוך כדי תנועה לקראת היעד, שזה מתן תורה. המושג "יעד" זהה עם המושג שטח. זה השטח הרחב, תכלית הכוונה.

נקודה-קו-שטח: הבל-קין-שת

עכשיו נאמר בזה כמה רמזים: לאדם וחוה יש שלשה בנים – קין, הבל ושת. אחרי שקין הרג את הבל נולד במקומו שת – שממנו הושתת העולם. שת הוא השטח. קין, שהוא הגבורות, הוא בגימטריא "קו המדה" (וגם מתחיל ב-ק). נמצא שהבל הוא הנקודה הראשונה. אם כי נולד אחרי קין, אבל אפשר לומר – וזה כתוב – שהם כמו עשו ויעקב, שמי שנכנס ראשון יצא שני. בכל אופן, הבל הוא הבל-להב-הלב, כמו שאמרנו קודם על הנקודה – נקודת התלהבות וגעגועים בלב, שעוד לא מסוגלת לממש את עצמה על הארץ. לכן כתוב במדרש שקין אומר להבל – פרח, אתה רוחני, אתה לא שייך לעולם הזה הגשמי. אני שייך לעולם הזה, אני יכול לקדם ולממש דברים, ואתה לא – באמת כדאי להרוג אותך, כי אינך שייך לעולם הזה, נקודה! (כי אתה נקודה). אז הוא הרג אותו, זה מה שאמרנו שהקו הורג את הנקודה. אבל בסוף השטח הוא מימוש הנקודה יותר ממימוש הקו. לכן שת הוא המימוש של הבל, "תחת הבל כי הרגו קין", כפי שאומרת חוה (מכאן גם שרש המושג גלגול בתורה). זה היה בעיקר בשביל הגימטריא ש-קו המדה = קין.

ו. רמזי קו המדה

כוונות 160 אצל האריז"ל

קו המדה שוה עוד הרבה דברים חשובים, כמו צלם, כמו כסף, כמו עץ, כמו נעם, כמו נסים – 160. מה סוד המספר הזה בקבלה? אמרנו שעיקר גלגול רשב"י הוא אדמו"ר הזקן, אבל מי שירד לעומקם של דברי רשב"י בספר הזהר שלו (שאפילו הרמ"ק לא הגיע אליהם) זה האר"י. בגלל מסירות נפשו, שישב בלי להרפות על כל מאמר, שבועיים אם צריך, לכן זכה לכתר תורת הקבלה. לכן היום לומדים קבלה בעיקר לפי האר"י. אם רוצים להפנים ממש, שיהיה נ-בו ממש, זה תורת הבעל שם טוב, וכפי שהתגלתה בחסידות חב"ד.

כל דבר האריז"ל מתרגם לשמות קדש, והיות ש-160 הוא מספר חשוב מאד – לענינו זה קו המדה וזה קין – אז איך הוא מסביר את המספר הזה בנוגע למלים כמו צלם או עץ (עץ חיים או עץ הדעת, כליות יועצות – כל כליה היא עץ, יש שני עצים)? כוונה אחת שכתובה היא י פעמים הוה. האצילות, הנקודה של שם הוי', זה ה-י (סוד הקשר כנ"ל) – שם כח הנקודה, על כך כתוב "הוי' בחכמה", שכל שם הוי' נמצא (מקושר) בתוך נקודת החכמה שלו עצמו. הוא מכה על ההתפתחות שלו, הקו והשטח, שזה הוה (16). אצילות כפול הבי"ע, י פעמים הוה, עולה 160. זו כוונה אחת, פשוטה.

כוונות "העמר"

יש כוונה יותר עמוקה, יותר חשובה, שבה נדון עכשיו: בהמשך נסביר שהיום הזה, לג בעומר, הוא יום מיוחד של התגלות יג מדות הרחמים. קודם גם אמרנו שזה יג שנים שרשב"י היה במערה. מערה אותיות העמר. כל יום שאומרים את הברכה, "על ספירת העמר", צריך לכוון שהמלה "העמר" היא אותיות מערה – רשב"י בתוך המערה – העולה ז פעמים מה. בכוונות צריך לכוון בברכת "על ספירת העמר", בשם הוי' כשאומרים "ברוך אתה הוי'", את שם מה – עמר הוא מאכל בהמה, שם בן, אבל צריך לתקן אותו בשם מה – לכן מכוונים שם הוי' במילוי מה, והמלה האחרונה, "העמר", עולה ז"פ מה. ז"פ מה הוא עצמו ה"פ סג. זה חבור ויחוד בין מה ו-סג. כש-מה מתקן את בן אז בן עולה לשרשו ב-סג, שזה כמו שאמרנו "מקום שבעלי תשובה עומדים" שגבוה מהצדיק הגמור. ה-מה הוא הצדיק, וה-בן הוא נפילת סג, אבל כש-מה מתקן אותו הוא חוזר להיות סג – זה רמוז ב-העמר = ז"פ מה = ה"פ סג, וזה סוד המערה של רשב"י. זה היה מאמר מוסגר.

"הוי' אלהינו הוי' אחד" סוד "הוי' הוי'" ו-יג מדות הרחמים

המאמר הזה, מאמר "קו המדה", פותח עם נתוח של אותיות "הוי' אלהינו הוי'" שבשמע ישראל. זה יחוד בקבלה, של יד אותיות, של "הוי' אלהינו הוי'". כתוב – לא מביא שם – שזה ממש כמו שני שמות הוי' לפני יג מדות הרחמים, עם הפסיק טעמא באמצע (עיקר קו המדה), שזה ה"אלהינו" (ו האותיות שלו בסוד צורת האות ו, צורת הפסיק טעמא) שבאמצע. אחר כך כתוב "אחד" = יג, זה יג מדות הרחמים. ה-א זה "אל" ("אל אחד בראנו"), ה-ח זה המדות מ"רחום" עד "נצר חסד לאלפים", ואחר כך ה-ד זה ארבע מדות שהן יחידה אחת בפני עצמה, "נשא עון ופשע וחטאה ונקה". ח מדות – כמה ה' טוב מצדו (בחינת אור ישר), ואחר כך יש מה שה' מרים, מתקן ונושא את העוונות שלנו.

שוב, החלוקה ל-אל (במספר סדורי = 13, כולל הכל), אחר כך כל הטוב של ה' ב-ח מדות, ואחר כך ד רבתי שזה 4 מדות של נשיאת עוון. זה התכלית של יג מדות הרחמים, שאנחנו לא בסדר וה' מקבל את התשובה שלנו. כך יג מדות הרחמים מתחלקות לפי הסוד של "אחד", ולפני זה יש "הוי' אלהינו הוי'" כמו "הוי' הוי'" עם פסיק טעמא.

הכאת הוי' דאור ישר בהוי' דאור חוזר

לפני יג מדות הרחמים יש "הוי' הוי'" עם פסיק טעמא ביניהם. לפי חז"ל זה "הוי'" של צדיקים (שה' מרחם עלינו כשאנו צדיקים, זה פשיטא) ו"הוי'" של בעלי תשובה (שגם אחרי שעוברים עבירות ושבים בתשובה ה' מרחם, הוא עדיין "הוי'" ולפי כמה פירושים יותר "הוי'" – במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד – או פחות מהראשון, אחרי צמצום). יש שני כללים של רחמים, "הוי' הוי'", ואחר כך יש התפרטות של יג מדות הרחמים.

נעשה חשבון שרמוז בזהר חדש בקשר לסוד קו המדה: שם הוי' הראשון הוא אור ישר, עבודת הצדיק, ושם הוי' השני הוא בעצם אור חוזר (כמו "יהי אור ויהי אור"), ולכן אף על פי שכתוב ישר אני מצייר אותו הפוך, ה-ו-ה-י. יש שם הוי' יורד של הצדיק ושם הוי' עולה של הבעל-תשובה (ש"חוזר לקדמותו ממש", יותר גבוה ממקום הצדיק).

נעשה, אם כן, הכאה פרטית:

י	פעמים	ה
ה	פעמים	ו
ו	פעמים	ה
ה	פעמים	י

סך הכל = 160 = קו המדה (נמצא כתוב בהרבה מקומות בכוונות שהחשבון הוא י פעמים ה ו-ה פעמים י, יחודא עילאה, ועוד ו פעמים ה ו-ה פעמים ו, יחודא תתאה, אך בפנימיות, הוא הוא החשבון המתבאר כאן, ודוק). בעצם, קו המדה הוא ה"פסיק טעמא" שבאמצע.

חלוקת והכאת "הוי' אלהינו הוי'"

מסביר רשב"י, בעל ההילולא, שצריך לעשות פעולה של "פלג אלהים", לחלק באמצע ולחתוך (כמו שספירת העומר מלשון מספריים), אז אם חותכים במספריים בין מלים – מילא, אבל אם חותכים במספריים (קו המדה) באמצע מלה זה חדוש, זה שבירה. לקחת מלה עם משמעות וחתכת באמצע, אז לכאורה אבדת את המשמעות – זה נקרא שבירה, שבירה זה לאבד משמעות, לאבד תוכן על ידי זה שאתה חותך (אם חותך בלי לאבד תוכן זה לא שבירה).

כתוב שם שצריך לחלק את ה-יד אותיות לשבע ושבע (כמו הפסוק – שלא מביא – "שבעה ושבעה מוצקות"). צריך לחתוך ל"הוי' אלה" ו"ינו הוי'". הוי' אלה = 62, ינו הוי' = 92. הוא כותב שם שהשבע הראשון הוא עלמא עילאה, עלמא דאתכסייא, והשבע התחתון הוא העולם התחתון שלנו, עלמא דאתגלייא. במ"א מבואר אצלנו שהעולם שלנו מאד קשור ל-92, שהיום ידוע שזה מספר היסודות

בטבע. הפסוק הבא הוא "ואהבת את הוי' אלהיך" – מ"הוי' אלהינו", שבכללות כנגד יה, הופך ל"הוי' אלהיך", שבכללות כנגד וה. הוי' אלהיך = צב, החלק התחתון של החיתוך.

כעת נראה דבר מופלא: אם אני מניח, כמו שאמרנו קודם, ששני החלקים הם "אור ישר" ו"אור חוזר" (יחס בין עלמא עילאה לעלמא תתאה), מתאים לעשות הכאה פרטית של שני החלקים, הפוכים זה מול זה:

י	פעמים	ה
ה	פעמים	ו
ו	פעמים	ה
ה	פעמים	י
א	פעמים	ו
ל	פעמים	נ
ה	פעמים	י

ההכאה של שם הוי' נשארת כמו קודם, 160, וההכאה של אלה ב-ינו עולה 1556. סה"כ = 1716. היה יפה מאד אם היה מתחלק בשם הוי', וזה באמת 66 פעמים הוי' – ינו פעמים הוי', אלהיך פעמים הוי'. כלומר "הוי' אלהינו הוי'" הוליד "הוי' אלהיך" שנמצא בפסוק הבא. כשעושים פעולה זו, שרמוזה לנו בזהר חדש של רשב"י, מקבלים "הוי' [פעמים] אלהיך". אפשר להבין איך מתוך התבוננות של "הוי' אלהינו הוי' אחד" נולדה האהבה של "ואהבת את הוי' אלהיך וגו'".

זו ההתחלה של פעולת קו המדה, וזה המשך של מה שדובר בשיעור קודם על סוד "פלג אלהים" – זה דוגמה של לחתוך את שם אלקים, כאן את "אלהינו", בדיוק באמצע (לשם אלקים יש חמש אותיות, אי אפשר בדיוק באמצע, אבל ב-אלקינו יש שש אותיות, אז אפשר לחלק בדיוק באמצע).

לחיים לחיים! שכל החתוכים יהיו מוצלחים.

ז. ששה קצוות ב"מאמר קו המדה"

ששת קצוות המרחב בספר יצירה כשיטת האריז"ל

אמרנו שהימים הללו של ספירת העומר, ובפרט לג בעומר, הם תקון קו המדה (עמר – שם מדה). שני השבועות של נצח והוד, שזה המאזניים – המשקל ששוקלים – זה הדגש המיוחד בתוך ספירת העומר גופא של לספור (כמו שהוסבר שלשום). לכן גם קוראים את מצות הספירה בפרשת אמר, שתמיד חלה בשבועות של הנצח וההוד, קו המשקל והמדידה. שם, באותו מאמר, הוא גם כותב שקו המדה בא למדוד את ששה דברים שמחלק לשלשה זוגות. לכאורה זה איזו שיטה מחודשת, כי בספר יצירה לפי פירוש האריז"ל הו"ק הם הקצוות של שלשת ממדי המקום – ארבע רוחות העולם ומעלה-מטה. כך האריז"ל מפרש, ש"עומק רום" ו"עומק תחת" הם נצח והוד (זה לא כמו במפרשים שלפני האריז"ל, שזה כתר ומלכות, אלא אצל האריז"ל הכל בתוך מדות הלב). מזרח זה תפארת, מערב יסוד, דרום חסד וצפון גבורה. אז ככה, אם קו המדה שייך במיוחד למדות, הייתי חושב שבא למדוד מדות אלו, ואת המלכות

שהיא "היכל הקדש באמצע", הנקודה הפנימית של כל הו"ק. "ואני תפלה" זה המלכות, היכל הקדש באמצע, "ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים", ומסביב ו"ק. כך מפרש האר"י. שוב, המפרשים הראשונים מפרשים אחרת – רום כתר ותחת מלכות, ויש עוד שינויים.

תוספת עגול ורבוע לששה מדידות

בכל אופן כאן יש שיטה שצריך לתת את הדעת מה רוצה לומר. כאן קו המדה מודד שלשה זוגות של שלשה מושגים – אורך-רוחב, עומק-רום, עגולא-רבועא (שלכאורה לא קשור). הקו מודד את האורך של כל דבר, את הרוחב שלו, את הרום שלו, את העומק שלו, ואת הצורה העגולית והרבועית שיש בכל דבר. זה חדוש. מה זה אחרת מספר יצירה? בספר יצירה אורך ורוחב מתחלקים, כל אחד, לשנים (שני קצוות לכל ממד). כאן אורך – אם מסתכלים כלפי מזרח – כולל מזרח ומערב. עומק ורום הם הוד ונצח לפי האר"י. הרוחב כולל כאן צפון ודרום. לפי זה כל הו"ק המוכרים הם באורך ורוחב ובעומק-רום, ולפתע מביא עוד דבר – עגול ורבוע.

ס ו-ם שבלוחות בנס היו עומדים

בעוד טוב ימים עומדים לקבל את התורה, "כי לקח טוב נתתי לכם", "אין טוב אלא תורה" (טוב ימים וכו' כנגד טוב קשרים הנ"ל, הכל בהשראת ה"בחד קטירא אתקטרנא ביה אחידא ביה להיטא" של רשב"י בל"ג בעומר; יש לציין שיום ה-טוב – יום הקשר לצדיק ועל ידו לעצמותו יתברך – מתחילת הספירה הוא תפארת שבתפארת, יום ההולדת של הרבי מהר"ש, ה"לכתחילה אריבער", היום המקביל ל-לג בעומר כנודע, ודוק. נמצא שבתפארת שבתפארת הצדיק נולד ובהוד שבהוד הצדיק מסתלק, קשר של אור ישר המתקשר עם קשר של אור חוזר, וד"ל).

על לוחות הברית היו שתי אותיות שעמדו בנס (נסים = 160 כנ"ל, יש כאן שני נסים, שתי אותיות), ס ו-ם סתומה (שהרי האותיות של לוחות הברית היו חקוקות מעבר לעבר, ושתי אותיות אלו עמדו בחלל על בלימה, בסוד "תלה ארץ על בלימה" = בראשית, וד"ל). האותיות ס ו-ם הן עגול ורבוע, כמובן. כתוב בקבלה, ומובא בהרבה דרושי חסידות, שמה שעומד בנס זה מוחין. רק שההבדל בין אבא לאמא שבאמא ה-ס למעלה מה-ם, עגול למעלה מרבוע, בינה למעלה מתבונה, ובאבא ה-ם למעלה מ-ס, אבא עילאה מעל ישראל-סבא. אבא ואמא הם יחוד ם ו-ס, וישראל-סבא ותבונה זה יחוד ס ו-ם. זה עיגולא ורבועא, ענין שמבואר בדרושי החסידות – מגן אבות דרוש ראשון לחתונה, שאנו ממליצים עליו לכל חתן וכלה.

אבל כאן זה לא מובן ככה, כי נראה שמכניס מושגים אלו בו"ק. הסברנו שספר סופר וסיפור הם מוחין, אבל מתגלה במדות (ודוקא במדות ניתן להרגיש את המושגים באופן מוחשי ובכך לתרגם את המושגים לעבודה בפועל). גם כאן, עגול ורבוע אלו מושגים של מוחין אבל כאן הוא ממקם אותם בתוך הלב. צריך להבין מה הכוונה כאן, מה מוסיף כאן בתוך הו"ק. נאמר בקיצור את ההקבלה:

אורך: חסד

"אֹרך ימים בימינה" – תכלית האורך הוא חסד, זה ימין. אם כי אמרנו שעל פי פשט שאורך הוא ממד אחד עם שני קצוות, אבל אם רוצים לשים כאן את כל המושגים בו"ק אז אורך זה ודאי חסד. כך מפורש בפתח אליהו ש"חד אריך" היינו קו ימין, קו החסד, ודוק. החידוש הוא שזה בא לידי ביטוי לא רק במקום אלא בעיקר מתקשר לזמן, בסוד "ארך ימים" כנ"ל (איש החסד והאהבה מאריך כל יום ויום מימי חייו,

"ואברהם זקן בא בימים"). כמו שאומרים שהיחס בין חסד לגבורה הוא על דרך "יום אחד" ו"מקום אחד" במעשה בראשית. אז האורך, חוץ מזה שהוא אורך במקום, הוא גם ענין של אורך ימים – "ארך ימים בימינה" (והוא גם רומז ל"קץ הימים" שהוא "קץ הימין"; והנה, "יום" קאי על השמש כנודע, שזורחת במזרח ושוקעת במערב, ממד הארך לפי ספר יצירה כנ"ל, ודוק), צד הימין והחסד. לכן גם פותח כך – אורך ורוחב.

רוחב: גבורה

רוחב זה "הרחיבי מקום אהלך". אורך יכול להיות גם זמן, אבל אין זמן רחב – רוחב שייך דוקא למקום. רוחב הוא סוד "רחבות הנהר" דבינה, "אני בינה לי גבורה" (והנה, היחס בין "רחבות הנהר" ל"ארך ימים בימינה" הוא יחס של "שלם וחצי", ואילו היחס בין חסד לגבורה הוא יחס של 1:3. וראה זה פלא, קו ימין = גבורה = ג"פ חסד, הרי "לית שמאלא בהאי עתיקא כולא ימינא", והוא סוד הגילוי של המרחב העצמי, וד"ל). אם אורך שייך לימין בכללות, אז רוחב בכללות שייך לגבורה (תחילת רחב הוא רח, העולה יצחק, שאמר על הבאר רחבות "עתה הרחיב הוי' לנו ופרינו בארץ", רחב – יצחק ב, "כי ביצחק יקרא לך זרע", "גור בארץ"). והוא סוד "ופחד ורחב לבבך", וד"ל. זו לא גבורה שמצמצמת, אלא גבורה שפורצת ומרחיבה – "הרחיבי מקום אהלך" – להרחיב את המקום ("הרחיבי מקום אהלך" = קו שמאל!). זה שייך במיוחד לבית מדרש, מקום שמתפללים ולומדים. כמו אצל אלישע, שאם התלמידים רבים, כן ירבו, והמקום מצומצם צריך או לחפש מקום אחר או לפרק את הקירות (כי אדמו"ר הזקן לא היה שובר[י], כנראה גם קשור לנשמת רשב"י) ולהרחיב.

אם כן, ברור שיחסית אורך ורוחב הם חסד וגבורה (ורמז: ארך הוא כפולה של 13, 17 פעמים 13, ואילו רחב הוא כפולה של 7, 20 פעמים 7. והנה בנין הזכר מן החסדים, סוד ה-13, ואילו בנין הנקבה מן הגבורות, סוד ה-7).

רום ועומק: נצח והוד

עומק ורום הם עדיין נצח והוד לפי האריז"ל, אין צורך לשנות את הפירוש שלו. האריז"ל אומר שעומק (תחת) הוא הוד ו(עומק) רום הוא נצח. עמק = רחב, בהיות שההוד הוא ענף הגבורה.

עגול ורבוע – הופעת המוחין בקו האמצעי

נשאר לנו הדבר המחודש – הקדמה חדשה בלימוד: לעיל הוסבר כי במקורם, ב-ס ו-ם העומדים בנס, העגול והרבוע שייכים למוחין חכמה ובינה. איפה המוחין מופיעים במדות? בעיקר בקו האמצעי. רק המוחין הם בחינת אמת שיכולה לחבר קצוות, בחינה של נושא הפכים. כפי שנבאר בסמוך בפרטות, העגול שייך לתפארת והרבוע ליסוד. כפי שהוסבר, באמא שרש העגול למעלה משרש הרבוע ובאבא הפוך. יוצא לפי זה שבאבא שרש היסוד, הברית, גבוה משרש התפארת. זה מסתבר, כי ב-י שרש הקוץ התחתון, יסוד אבא, הוא בקוץ העליון. [וכמה מרמזי הצמד של עגול-רבוע: עגול רבוע ר"ת ער, בסוד "אני ישנה ולבי ער". שאר האותיות – גול בוע הן בסוד "שלם וחצי" – ה-גול של עגול הוא החצי של ה-בוע של רבוע. יחד גול בוע עולה 117 = 9 פעמים 13 (ההפרש בין רמח ל-שסה, מספר הפסוקים בשיר השירים קדש קדשים וכו'). ההפרש בין עגול לרבוע הוא 169 = 13 ברבוע! כאשר יש רבוע בין שני עגולים (עגול בתוך רבוע בתוך עגול, כמבואר בעמק המלך – טהירו תתאה בתוך המלבוש בתוך טהירו

עילאה, וד"ל) – עגול רבוע עגול = מלכות = המשולש של אל = אברהם אברהם (פעמיים רמח). עגול רבוע במילוי (אלפין) – עין גימל ואו למד ריש בית ואו עין = 1365 = 3 פעמים 5 פעמים 7 פעמים 13 (שלשה רבועים של 1820).]

רבוע: יסוד

נתחיל להסביר דוקא מהרבוע: נתחיל מהרבוע – הרבוע שייך לספירת היסוד. למה? יש להעיר כי במפרשי מאמר קו המדה (החל מהרמ"ק) מתבארות כל ההקבלות דלעיל – אורך-חסד, רוחב-גבורה, עגול-תפארת, רום-נצח, עומק-הוד – וההבדל היחיד בפירושנו הוא הקבלת הרבוע ליסוד במקום למלכות (כשאת ההקבלה למלכות מסבירים בכך שהיא כוללת את הנה"י כמוחין שלה, ולעתים היא הרביעית במערכת של חגת"ם [חסד-גבורה-תפארת-מלכות], ולכן היא 'מרובעת').

בנוסף לכך שההקבלה ליסוד עדיפה, משום שכל המדידה שייכת דוקא ל-ו קצוות, יש להסביר במיוחד את ההקבלה ליסוד: חז"ל מלמדים כי "אין רבוע במעשה בראשית", ויצירת הרבוע כבר שייכת לפעולות האדם עליהן נאמר "אשר ברא אלהים לעשות" – לתקן – והתקון הראשון והעיקרי הוא ברית המילה שבספירת היסוד. איך עושים רבוע? כשחותכים את הערלה. אז נעשה אבר הברית ראוי להוליד זרע של קיימא, זרעא חייא וקיימא, ונאמר בו "ומספר את רבע ישראל" – כח הזווג של היסוד נקרא רבוע.

סופר – מרבע עיגולים

בשיעור בט"ז אייר, על ספר-סופר-סיפור, אמרנו שהיסוד הוא הסופר שרושם בדיו על הדף. כמו שמוהל מומחה הוא אמן, כך עיקר האומנות של סופר היא איך לחתוך את השפיץ של הקולמוס. הקולמוס לא יכול להיות עם עיגול בסוף, אלא צריך להיות ישר, עם שפיץ, וזה נקרא מרובע. שם דובר על סופר סת"ם, שמעתיק את התוכן, אך יתכן גם מי ששומע סיפור ורושם אותו על הניר – שגם זו יחסית עבודה טכנית (בשונה מסופר שמחבר את הסיפור בעצמו).

אם ככה מציירים, אז מה ההבדל בין מה שהוא שמע למה שהוא כותב? אוטומטית, כמה שרוצים להשאיר מה ששמעו, חייבים 'לרבע' את הסיפור כי כותבים אותיות. כמה שתנסה לשמור על האופי המקורי של הסיפור, על העיגוליות שלו, מי שרושם באותיות חייב לרבע – זה בדיוק הסוד של כתב אשורי בו משתמש סופר סת"ם – זה כתב מרובע. קודם היה כתב רעץ (כמסופר בסנהדרין) – כתב מעוגל (כפי שכותב רש"י), אבל זה לא הכתב האמיתי.

הכתב הטוב הוא דוקא הכתב האשורי-המרובע, כשהשם "אשורי" מעיד על האושר של הסופר שמצליח לרבע (האושר והכיף של הסופר ביכולת לרבע את העגול שייך לסוד היחוד בין האיש והאשה, כמבואר בסוד הידוע אצלנו שכדי להיות בעל רגוע צריכה האשה לעגל רבוע, לעגל את הרבוע שלו, בסוד "כתפארת אדם [אשה] לשבת בית [ביתו זו אשתו, הבית הוא מרובע, אך האשה בתוך הבית היא בסוד "עיגולא ברבועא", ומפני זה לה הכח להתלבש גם ברבוע הבלתי מתוקן שלו, הטבע הראשון העצבני שלו, ולעגל אותו, ובכך להרגיעו]", כדי שאחר כך הוא יוכל לקיים רבע עגול, בסוד הזיווג, וד"ל, והוא סוד "ומספר [רושם בספר את הסיפור ששמע] את רבע [תשמיש, זיווג יסוד ומלכות] ישראל"). הסופר כותב אותיות מרובעות, וממילא הספר – שכנגד המלכות, כפי שנתבאר שם – יוצא מרובע. לכן זה גם נכון שמרובע זה גם במלכות. אבל "אין רבוע במעשה בראשית" – זה רק אחרי שבא סופר.

עגול: תפארת

תפארת היא היפי, שהולך ביחד עם המוחין של עגול. במדות הלב מופיע העגול בתפארת, בלב עצמו, שהעגול בו הוא כמו סבוב הדמים מהלב. מפרשי מאמר קו המדה מסבירים כי העגול הוא בסוד נקודת הסגול (כאשר בעגול-סגול מתחלפות האותיות הסמוכות ס-ע), המסמלת את מדות החג"ת – שלשת האבות – הכלולות במדת התפארת, מדתו של יעקב אבינו ע"ה. נמצא שסוד העגול רמוז – לעומת הרבוע – בצורת המשולש דוקא. דבר זה רמוז גם בכך שחז"ל קבעו את המספר 3 כערך ה'מופשט' של המספר הידוע בשם 'פאי' – היחס בין הקו המקיף את העגול לקוטרו. ורמז: תפארת הוא מספר משולש, המשולש של 46 (= אלהי). לעומת זאת, יחוד יסוד מלכות הוא סוד הרבוע, כנ"ל, והם עולים בגימטריא 576 = 24 ברבוע (כשרק יסוד = 80 = ד פעמים כ, סוד כד, שרש הרבוע של יחוד יסוד מלכות).

פריצת יעקב – מהעגול אל הרבוע

ליעקב, שמדתו תפארת, נאמר "ופרצת" ל-ד רוחות העולם, שהן סוד ד רוחות המלכות כנגד ד נשותיו ו-ד דגלי מדבר. ד הרוחות עצמן הן במלכות, אך כחו של יעקב לפרוץ ל-ד רוחות הוא ביסוד דוקא, בחינת יוסף הצדיק – "אלה תולדות יעקב יוסף" (הולדת תולדות היינו הפשט של "ופרצת וגו'", וכן של "יפוצו מעינותיך חוצה", "נחלת יעקב אביך" – נחלה בלי מצרים), וכידוע שצדיק ר"ת צפון דרום ים קדם (כשהכל כלול בצד ימין, על דרך "לית שמאלא בהאי עתיקא כולא ימינא", וד"ל). כלומר, יעקב-התפארת-העגול מצווה לפרוץ ל-ד רוחות הרבוע דוקא.

[ובדרך רמז: חסד גבורה תפארת = 1369 = הרבוע של 37, נצח הוד יסוד = 243 = 3 בחזקת 5 = אברם (כאשר הממוצע של נה"י הוא 81, הרבוע של 9, שהוא הרבוע של 3), יסוד מלכות = 576 = הרבוע של 24 כנ"ל. נמצא שהכל מכוון ליחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בתחתונים דוקא, ועשו לי מקדש (444), תכלית הכל – הרבוע, וד"ל**[יא]** (ועוד: מילוי 3 האותיות המשותפות של עגול סגול – גול: גימל וו למד = 169 = 13 ברבוע, ביחד עם מילוי שתי האותיות ע ס – עין סמך – עולה הכל, עגול סגול במילוי, 588 = 3 פעמים 14 ברבוע, ודוק).

ברבועים הנ"ל היסוד הוכפל (נספר גם בנצח-הוד-יסוד וגם ביסוד-מלכות), בסוד "ועמך כֻּלם צדיקים", שתי בחינות של "צדיק יסוד עולם", צדיק עליון וצדיק תחתון, וד"ל. הכל יחד, עם כתר חכמה בינה דעת = 3422, היהלם (שהוא חבור שני משולשים, אך הוא גופא השרש והרבוע, ודוק שדוקא בצורה זו יש יחוד מוחשי של משולש ורבוע, עגול ורבוע) של חן – "חן חן לה", וד"ל.]

תורתו של משיח

כפי שהוזכר, החידוש העיקרי כאן הוא הוספת העגול והרבוע לתכונות הנמדדות, וההקבלה של העגול והרבוע לתפארת וליסוד (כשעיקר החדוש הוא הקבלת היסוד לרבוע, כנ"ל). ורמז: יסוד-רבוע עולה משיח ועגול-תפארת עולה הפסוק העיקרי על המשיח בכל התנ"ך – "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" (כאשר ר"ת של עגול-תפארת הם עת, העולה "נעשה אדם" – ש"נאמר בעבורך", בעבור רבי שמעון בר יוחאי ובעבור משיח שבכל דור – בסוד "עת לעשות להוי' הפרו תורתך [על ידי סילוק ה-א מפאר, ודוק]"). רמז לכך שהחידוש של הוספת והקבלת העגול והרבוע הוא חלק מתורתו החדשה של המשיח!

ניסוי מדעי להמחשת הענין

לפי הפשט הציר של תפארת-יסוד קשור דוקא לאורך, כי אורך הוא לכאורה הציר בין מזרח למערב, שהם כנגד תפארת ויסוד (במושגי ספר יצירה). הרוחב, לפי פירוש האריז"ל לספר יצירה, כלל גם את החסד וגם את הגבורה (לב רחב כולל את שתי המדות העיקריות שבלב, אהבה ויראה, כאחת), אך כאן שמנו את כל הרוחב בגבורה. ואילו האורך, שכלל לפי האריז"ל תפארת ויסוד, עכשיו כולו בחסד.

מה מתבקש מכאן? זה דבר שראוי לבדוק מבחינה מדעית, וניתן לעשות זאת, וניתן למדענים שלנו לבדוק זאת במעבדות של גל עיני. בשביל הנסיון הזה גם צריך הרבה כלים, ציוד כבד של טלסקופים וכו'. ידוע שיש הרבה שחוקרים אם אפשר ויזואלית להבחין בין מראה השמש כשהיא זורחת למראה שלה כשהיא שוקעת. זריחת השמש היא תפארת ושקיעת החמה היא יסוד. השקיעה במערב – לשון ערוב, אבל זה גם צרוף אותיות רבוע. כל רוח המערב נקראת על שם ערבוביית הצבעים בזמן השקיעה. לכאורה על פי מדע זה אותו דבר, לא צריך להיות הבדל בין לראות את הזריחה מלראות את השקיעה (זריחה שקיעה = הכל פעמים אחד), אבל משום מה יש הבדל מוחשי בין חוית הזריחה לחווית השקיעה, ולכן קוראים לצד השקיעה מערב – יש שם ערבוביית גוונים שאין בזריחה.

מה שאנחנו אומרים כעת זה הצעת דבר חדוש. השמש היא תמיד עגול לכאורה, אבל בזריחה רואים מוחשי וחזק את הפן העגולי של השמש, ואילו בשקיעה צריך לראות שם משהו יותר מרובע, יותר מעורב. גם תפארת נקראת על שם מזיגת הגוונים, אך כנראה יש הבדל בין המושג מזיגת גוונים לבין ערבוב גוונים. במזיגה עדיין כל גוון נראה לעצמו, מה שאין כן בערבוב נעשה מעין תערובת, הכל יחד (כמו בתחילת הבריאה כאשר אור וחשך היו משתמשים בערבוביא לגריעותא, שלא היתה כל הבדלה ביניהם).

כאשר כל "מזל", כל גוון, מופיע לעצמו נוצרה תופעה של מעגל המזלות, מה שאין כן על ידי ערבוביה אפשר להגיע ממצב של תערובת גם למציאות של תרכובת חדשה לגמרי, סוד מעשה מרכבה (ד"אין רבוע במעשה בראשית" אלא דוקא במעשה מרכבה), סוד הזיווג להוליד זרע חי וקים, סוד "ומספר את רבע ישראל" כנ"ל, וד"ל. למזוג במזיגה הנכונה זו תכונה של תפארת, אבל מערב – לערב את זה נכון – זו תכונה של יסוד, ולערב זה אותיות לרבע. לכאורה צריך כלים מיוחדים בשביל זה. אולי באינפרא-אדום או אולטרא-סגול, ולאו דוקא באור הנראה – לכן צריך ציוד מיוחד, לבדוק אם בתדרים הלא נראים לעין יש תופעה של קוים מרובעים יותר בשקיעה לעומת קוים עגולים בזריחה.

כל זה פרוייקט של קו המדה, שמודד את הקו ככה, בשלשה זוגות מושגים – אורך-רוחב, עגול-רבוע, רום-עומק. ולסיכום:

חסד		גבורה
אורך		רוחב
	תפארת	
	עגול	
נצח		הוד
רום		עומק
	יסוד	
	רבוע	

רמז בשש המדדים של קו המדה

והנה, ארך רחב עמק רום עגול רבוע = 1274 = 49 פעמים הוי' = ז ברבוע פעמים הוי' = ז פעמים יעקב. שמות ו הקצוות, אליהם מקבילים ששת המדדים: חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד = 1612 = סב (טוב מאד) פעמים הוי'. לקמן (פ"ח) יתבאר שיש כאן גם הקבלה לשש המלים של שמע ישראל, "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" = 1118 = 43 (גדול) פעמים הוי'. יש כאן שלש מערכות של שש עם הקבלה. הכל יחד זה 4004 = 22 פעמים יעקב (יעקב הוא הדור ה-22, זה אחד מהרמזים שהוא עמוד התורה, שיסודה ב-כב אותיות) = 154 פעמים הוי'. 154 = הוי' אלהינו הוי', היחוד של ק"ש, כמבואר במאמר קו המדה. כל מערכת היא כפולה חשובה של שם הוי', וביחד זה הוי' (כלל הכל) פעמים "הוי' אלהינו הוי'". החידוש כאן הוא במערכה העיקרית, שעולה ז"פ יעקב, והכל יחד זה כב פעמים יעקב. אז היחס בין הכל לבין מערכת אחת זה פאי בקירוב – 22 על 7.

ח. דרושים ורמזים נוספים בעניני מאמר קו המדה

רמזי הבטוי "מאמר קו המדה"

מאמר קו המדה = אמת (= ז שמות סג כנודע באר"י; בדילוג אותיות, הדילוג הראשון, ממקהד = 189 = 3 פעמים סג, והדילוג השני, ארומה = 252 = 4 פעמים סג, ודוק. אותיות הדילוג הראשון – מאמר קו המדה – הן קדם מה ואותיות הדילוג השני – מאמר קו המדה – הן אור מה, האור הקדמון של שם מה – משרש מה ב-עב הנעלם – המתקן את שם בן ומעלהו לשם סג, הכל מכח סג, וד"ל. אור קדם = 351, המשולש של 26, שם הוי' ב"ה, בה"פ = 8124 = זה פעמים אור מים רקיע, עיקר הסוד של מעשה בראשית, ר"ת אמר של מאמר, וד"ל). אמת = אהיה פעמים אהיה, סוד "אהיה אשר אהיה", שם הלידה והגאולה, "בני אתה, אני היום ילדתיך". והוא אמת הבנין (של שמאי = 351 = אור קדם כנ"ל, שהלכה כמוהו לע"ל) של כל העולמות.

פנות ציור משולש 10 האותיות "מאמר קו המדה" (מ-4 ל-1) הן מרה = 5 פעמים 49 = אדם קדמון, והשאר = 4 פעמים 49 = 14 ברבוע. קו המדה במילוי = 724 (אהיה אשר אהיה ושליש) = "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" = בית חדש = יג ערכי מילויי שם הוי' ב"ה וכו' (כמבואר סוד מספר זה בסעודת משיח השתא). במספר קדמי, מאמר קו המדה = 1887 = 37 פעמים 51, סוד צמצום אמת פעמים צמצום תריג (שביחד עם תריג = 2500 = 50 ברבוע), כמבואר במ"א.

בסדרה הרבועית הנבנית מ-ג תבות מאמר קו המדה, לפני מאמר יבוא 579 (ג פעמים טפטפיה, שם המחשבה דבוצינא דקרדוניתא, והוא עולה כוזו במילוי מה = אני הוי' אלהיכם, חותם ק"ש) 1000 (אורות של מתן תורה) 1544 ו-2211 (66, גלגל, במשולש). ע"כ = 5775 = יה פעמים שכינה (שכן יה), וד"ל. והוא עולה יהי (של מעשה בראשית) פעמים רלא (שערים, משולש אהיה הנ"ל, של מעשה בראשית).

שמות קו המדה

קו המדה הוא סוד הקו וחוט אוא"ס ב"ה הבוקע את מקום הצמצום הראשון, כמבואר בעץ חיים. יש בו "רצוא ושוב", כמבואר כאן שלאחר שהוא מודד כו' הוא עולה ומסתלק לשרשו באוא"ס ב"ה לחדש משם אור ושפע רב. והוא סוד דופק החיים, סוד אוא"ס ב"ה הממלא כל עלמין, "מה הנשמה ממלאת את הגוף אף הקב"ה ממלא את העולם כו'". בדא"ח מבואר שבחיצוניות, סוד האש והבוצינא שבו, הוא כח

ההתחלקות, אך בפנימיותו, סוד נביעת מי האין סוף שבו, הוא כח ההתכללות. ועליו שורה הארת שרשו בסוד אוירא דכיא הנותן בו כח לעלות לשרשו לפני הצמצום ולהעלות אתו את כל העולמות כו' (ראה בכל זה במאמר "בריש הורמנותא דמלכא" לרבי הלל מפאריטש).

הקו נקרא גם ניצוץ (= צלם אלהים, ועוד קו = 352, סוד ארך אפים וכו', ועם קו המדה = 406 = כח במשולש = ז פעמים חן) או "בוצינא" שבמאמר זה נכתב "בוציצא". בוצינא בוציצא = משיח (לשון משחתא, מדה, כדלקמן). בהכאה פרטית 12741 – 12740 ע"ה. 12740 = 7 פעמים 1820 = 70 פעמים יעקב כנגד 70 נפש יוצאי ירך יעקב שירדו למצרים למדוד ולתקן שם את המציאות. והוא עולה 10 פעמים 1274 (ז פעמים יעקב) = ארך רחב עמק רום עגול רבוע, ו המדות של קו המדה!

לקו המדה יש כמה שמות:

ניצוץ (בפרטיות כנגד הכתר שבו, קוצו של י, וכידוע שסוד עתיק ואריך הוא "ניצוץ קטן בורא שמתלבש בניצוץ קטן נברא", וד"ל)

משחתא (עצם כח המדידה שבו, בחינת חכמה, "כְּלם בחכמה עשית", "כְּלם בחכמה אתברירו" על ידי פעולת המדידה על פי תורה, סוד ה-י של שם הוי' ב"ה, טפת ה"שמן משחת קדש", וד"ל)

בוצינא דקרדוניתא (סוד האש שבו, משרש אמא עילאה, ה עילאה שבשם)

קו המדה (סוד ה-ו של שם הוי' ב"ה שבו ו קצוות, ו מדות פרטיות)

שעורא (סוד המלכות, ה תתאה שבשם, וכידוע שיחוד יסוד מלכות = שעור = כד ברבוע, שלמות של כד בתי דינין ד"דינא דמלכותא דינא", דינא אותיות אדנ-י שבו כד צירופים כו' כנודע).

ניצוץ משחתא בוצינא קו המדה שעורא = 1891 = אין במשולש כנ"ל, סוד "אין מזל לישראל", וד"ל (ניצוץ משחתא בוצינא קו שעורא = 1837, מספר המגן דוד ה-חי = "זכור את יום השבת לקדשו", סוד גילוי אור הקו, וד"ל).

פתיחת מאמר קו המדה – ג רישין

הפרדס גם מפרש את מאמר קו המדה, אבל מתייחס רק להתחלה – לא לשום דבר שדברנו עליו. הוא מתחיל במשהו שמזכיר מאד "בריש הורמנותא דמלכא" – פתיחת הזהר. כל אותם בטויים איך הקב"ה התחיל לברוא את העולם. לכן זה מאד חשוב לרמ"ק, כי רוצה להוכיח ממאמר קו המדה – ולכן זה פ"ד ב"שער עצמות וכלים" – שיש התלבשות אורות בכלים (בלשונו "עצמות" היינו אורות). כל מה שרוצה משם זה רק להראות שיש אורות בתוך כלים.

איך מוכיח את זה? רק מהמשפט הראשון, שקודם היה "נהורא דלא קיימא בנהורא" (בהמשך: "נהורא דלא נהיר") ואחר כך יצא ממנו ניצוץ והניצוץ התלבש בתוך "רעוא דרעוין" (בתוך רצון). זה מספיק – אחר כך מסביר את ההמשך, אבל זה מספיק. יש אור-שאינו-אור, מוציא ניצוץ, וזה מתלבש.

הדוגמה הזאת היא בדיוק תלת רישין. מפרשי האדרא, כמו הבית לחם יהודה, מביאים מכל כתבי האריז"ל על התלת רישין – "דא לגו מדא ודא לעילא מדא" (העליון למעלה מהשני והשני בתוך השלישי) – שזה רדל"א, גלגלתא ומוחא סתימאה, או בלשון עמק המלך רדל"א רישא דאין ורישא דאריך. לענינו יותר טוב לשון עמק המלך, כי השלישי כאן הוא רצון. "אור שאינו אור" הוא רדל"א, ה"ניצוץ" הוא רישא דאין,

וה"רעוא" הוא רישא דאריך. הניצוץ כאן הוא התענוג, זה מענין. הוא מתלבש בתוך הרצון, שזה השלישי, ומתוך זה יוצא לו שיש התלבשות – שזה מה שהרמ"ק רוצה. אם כי שאצל הרמ"ק זה חדוש, האריז"ל לוקח את זה שלב הלאה. כל קבלת הרמ"ק בכללות היא השתלשלות, לא התלבשות, והאריז"ל מעצים את הקבלה והופך אותה להתלבשות. הכל מתחיל מ-ג רישין. זה מאמר מוסגר.

כוזו במוכסז כוזו

כוזו במוכסז כוזו (חילוף "הוי' אלהינו הוי'" באותיות שאחריהן – י-כ, ה-ו וכו') המתבאר במאמר קו המדה (והרשום במזוזה מאחורי אותיות "הוי' אלהינו הוי'", יד אותיות בפנים ויד אותיות באחור, ידיד נפש) = 213. כאשר מוסיפים כוזו במוכסז כוזו ל"שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" (סה"כ כוזו – הוי' אחד – אותיות) = 1331 = 11 בחזקת 3 = משיח במספר קדמי כנודע! הכאת כוזו ב-כוזו אור ישר באור חוזר (כמבואר לעיל ביחס לשמות הוי' הוי') = 324 = חי ברבוע. ביחד עם 160 – הוי' הוי' כנ"ל = 484 = יחד (כב אתוון דאורייתא) ברבוע! כוזו במוכסז כוזו במספר קדמי = 817 = אור במספר קדמי!

אתוון טמירין, שורין, תיבין

בהתבוננות בקריאת שמע מוזכרים ב"מאמר קו המדה" אתוון טמירין שורין תיבין = 1820! ראשי וסופי התבות = 910 = אמצעי התבות! אותיות באמצע = 208 ועוד 1612. והוא מתיחס במאמר ל"הוי' אלהינו הוי'" וגם לכוזו במוכסז כוזו, הכל = 2187 = 3 בחזקת 7!

סוד הקשרים

בלשון הרמ"ק: "כל קשר קושר את כל מה שבתוכו ומקבצו" = 2730, שלם וחצי ביחס ל-1820. 2730 = 2 פעמים 1365 הנ"ל. והוא סוד האות י של שם הוי' ב"ה, וסוד "יסוד אבא ארוך ומסתיים ביסוד ז"א" – המשכה ויחוד מחכמה ליסוד. חכמה יסוד = 153 = המשולש של טוב. והנה מבואר במאמר קו המדה שיש טוב קשרים בסוד האצילות, "אמרו צדיק כי טוב". נמצא שהעיקר הוא ההתקשרות ל"צדיק יסוד עולם", סוד ה-י הנקרא בלשון בעלי המסורה "זעירא" – "מאן דאיהו זעיר [בבטול דחכמה] איהו רב וכו'", סוד הקשר דאצילות. והוא סוד הברית, ברית = טוב פעמים לו, כנגד לו צדיקים שבדור המקבלים את פני השכינה הקדושה בכל יום. ברית = צדיק צדיק צדיק, ג מדרגות באות ברית קדש דספירת היסוד כנודע, ששרשן בקוצא גזעא שבילא (= אור אור אור, רז רז רז) של חכמה עילאה, ה-י שבשם, וכן ב-ג אותיות המילוי של האות י – יוד, י בימין, ד בשמאל ו-ו באמצע, וה-י קושרת את כל שלשת הקוים יחד. על ידי יז הקשרים אפשר להפוך את הקללה (קללה = נקודה) לברכה, וכרמוז בכך ש-יז (טוב) פעמים חכמה (בחינת קשר כנ"ל) = "ויהפך הוי' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך הוי' אלהיך" כנ"ל, וד"ל.

אמה-זרת-טפח-אצבע

בענין "קו המדה" מבארים על פי קבלה גם את המדות שנקטו בהם חז"ל: בבינה (67) יש מדת הזרת (607) ובתפארת יש מדת האמה (תפארת = 1081 = אמה, 46, במשולש!), והן בסוד שלם (אמה) וחצי (זרת, חצי אמה), השלם נולד מהחצי. מדת האצבע ביסוד (אצבע = נצח הוד, סוד שחקים, השוחקים מן ל"צדיק יסוד עולם", ונכללו ביסוד עצמו, אצבע יסוד = נצח הוד יסוד = ג"פ אנכי, ט ברבוע כו') והטפח (ה אצבעות שהן ד גודלין), סוד מהיטבאל כדלקמן, במלכות (שוב, המדה הקטנה למעלה מהמדה הגדולה, סוד הריבוי דכלים למטה כמבואר בדא"ח, כאן היחס הוא 1:5, בבינה ותפארת היחס היה 1:2, ודוק בסוד

זהב; ה עילאה – פיזור אצבעות היד, ה תתאה – כיווץ אצבעות היד, "נאמן כפוף" במלכות, בעולם הזה, ו"נאמן פשוט" בבינה, עולם הבא, וד"ל; האצבע ממשיכה את הושטת האמה, "גופא ובריתא חשבינן חד", ואמה הוא אף כינוי לברית, וד"ל).

טפח הוא סוד מהיטבאל אשת המלך הדר דראשית התקון, סוד יחוד מה ו-בן. למעלה מטפח (מלכות) יש אמה (תפארת) אצבע (יסוד) המתיחדים עם הטפח (מלכות). והנה, אמה אצבע = הדר, בעלה של מהיטבאל (טפח)! ביחד, אמה אצבע טפח (תפארת יסוד מלכות) = הדר מהיטבאל = אשה כנודע = אמונה אמונה אמונה (היהלם של טוב הקשרים הנ"ל, סוד "מצא אשה מצא טוב וגו'"). והנה, זרת אמה אצבע (בינה תפארת יסוד, שלשת המשפיעים למלכות, טפח) = 816 = שפלות (פנימיות המלכות) = ח פעמים אמונה! יחוד אצבע טפח = 260, י פעמים הוי' ב"ה.

והנה, כל ארבע המדות (של קו המדה, סוד בוצינא דקרדוניתא, משרש הגבורה דאמא עילאה בפרט כנ"ל, סוד הזרת) יחד: זרת אמה אצבע טפח (כנגד בינה תפארת יסוד מלכות) = בראשית! בשמות ארבע המדות יש יג אותיות (= אחד, בראשית במספר קטן), מספר השראה:

ז

ר ת א

מ ה א צ ב

ע ט פ

ח

ד פנות צורת ההשראה והנקודה האמצעית = נח ("מצא חן") והשאר = 855 = אדם פעמים חוה! זרת אצבע (בינה יסוד, סוד "שאול מרחבות הנהר") = 770 = 7 פעמים 110 (ימין) = 11 פעמים 70, אמה טפח (עיקר היחוד של תפארת ומלכות) = 143 = 13 (אחד, "והיו לבשר אחד") פעמים 11 (המכנה המשותף של שני היחודים הוא 11, בראשית = 11 פעמים 83, וכאן רואים שה-83 מתחלק ל-13 ו-70, 1 פעמים 13 ו-10 פעמים 7, 1 ו-10 = 11, ודוק). והנה ידוע שאמה ר"ת אלהינו מלך העולם, אלהינו מלך העולם = 343 (7 בחזקת 3) = גשם נדבות (של טל תחיה) "ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים", "ואל אמה תכלנה מלמעלה", וד"ל.

כוונת "שמע ישראל" – "שם הוי'" ו"עין הוי'"

במאמר קו המדה מבואר כי כונת "שמע" היא שם ע. שם היינו שם הוי' ו-ע היינו עין הוי'. שם הוי' ועוד עין הוי' ביחד עם כל הפסוק "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" = 1640 (יהלם מ) = ד פעמים שמע – שמע פנים ואחור (ש שם שמע שמע מע ע)! כאשר נחשב את אותיות שמע רק פעם אחת יעלה הכל 1230 (ג פעמים שמע) = "קדוש קדוש קדוש".

והנה, הפעם הראשונה שכתוב "שם הוי'" בתורה, "הכל הולך אחר הפתיחה", הוא בפסוק "ותקרא שם הוי' הדבר אליה אתה אל רֳאִי כי אמרה הגם הלם ראיתי אחרי רֹאִי" הנאמר בהגר בברחה מפני שרה גבירתה. והיינו קשר מובהק בין שם ל-ע, בין "שם הוי'" ל"עין הוי'" (עין גם מלשון באר מים חיים, "באר לחי ראי", באר – באור פניך כו'). הבטוי "שם הוי'" מופיע בתורה ו פעמים, פעמיים בעשרת הדברות

בדבר השלישי "לא תשא את שם הוי' אלהיך לשוא", פעם אחת בפרשת "נקב שם הוי'" (מות יומת), שעבר על לא תשא, ועוד פעמיים לאחר הפסוק "שמע ישראל" במשנה תורה – "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך" (אלו תפלין שבראש) ובשירת האזינו "כי שם הוי' אקרא הבו גדל לאלהינו" (הכל הולך אחר החיתום של הבטוי "שם הוי'" בחמשה חומשי תורת משה) שמכאן נלמד שמצוה לברך ברכת התורה (והרי הוקשו תפלין לכל התורה כולה, שתי ההופעות האחרונות של "שם הוי'" של שמע ישראל).

שם הוי' = 366 = 6 פעמים אין, ו צרופי אין, סוד "אין מזל לישראל" (שבזה צריך להתבונן באומרו "שמע ישראל", והיינו שרק הוי' ב"ה הוא אלהינו והוי' אחד, "אין עוד מלבדו", וזה מזלנו לנצח, "מגדל עז [מזל מזל] שם הוי' בו ירוץ צדיק [׳ועמך כֻּלם צדיקים׳] ונשגב"). עין הוי' = ו פעמים הוי' = יוסף, ה"צדיק יסוד עולם", וד"ל.

והנה, לפי זה צריכים לפרש גם את ה-ד רבתי של "אחד" כ"דבר הוי'" ("זו הלכה", "זו נבואה", "זה הקץ", כמבואר באריכות במ"א). שם הוי' עין הוי' דבר הוי' = 754 = כט פעמים הוי' = חן פעמים אחד (חן במספר קטן). שם עין דבר = 676 = הוי' ברבוע כללי! 754 ביחד עם שלמות הפסוק "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" = 1872 = חסד פעמים הוי' ב"ה, הוי' פעמים הוי' במילוי יודין (שם עב). ללא האותיות הכפולות (שמע ד = ואהבת = אור אור = מקור חיים וכו') = 1458, הרבוע הכפול של זך, ודוק (כאשר נוציא רק מה-ע רבתי של שמע ומה-ד רבתי של אחד את עין הוי' ודבר הוי' יעלה הכל 1432 = 4 פעמים משיח).

ט. שש ספירות ב"שמע ישראל"

"שמע ישראל" – הקשר בין משה רבינו לרבי שמעון (ואדמו"ר הזקן)

שמעון הוא לשון שמיעה. לכן הפסוק של רבי שמעון הוא הפסוק שמשה רבינו אומר לפני שעם ישראל נכנס לארץ ישראל, לפני הסתלקותו – במשנה תורה, בימים האחרונים של משה רבינו, לאחר שחוזר לספר לנו על יציאת מצרים, מתן תורה ועשרת הדברות, הוא מגיע לשיא – "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד". זה פסוק מיוחד בשביל הדור שנכנסו לארץ, זו הצואה של משה רבינו לעם ישראל. כמו שכותב אדמו"ר הזקן (עיקר הגלגול של רשב"י, כנ"ל) בספר התניא שדוקא כשנכנסים לארץ, וצריך לכבוש את הגוים, ולהיכנס חזק לישוב הארץ ועבודת האדמה, צריך את הפסוק הזה כדי כל הזמן לזכור את ענין המסירות נפש. זה שייך לארץ ישראל – "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה לעשות רצון קונה". זה מסירות נפש – מסירת הרצון, שיהיה רק רצון אחד לה', ולא שום רצון אחר, וכל מה שעושים יהיה רק מתוך הרצון האחד הפשוט הזה. רשב"י הוא הגלגול העיקרי של משה רבינו, ואחר כך הגלגול העיקרי של רשב"י זה אדמו"ר הזקן.

לחיים לחיים! צרפת אותיות "פרצת", נשיר "ופרצת".

בן עמרם ובר יוחאי

אחד מהסימנים שרשב"י הוא הגלגול העיקרי של משה רבינו זה שאת שניהם מכנים על שם אביהם. דוקא כשרוצים לשבח את משה קוראים לו "בן עמרם" – לא אומרים משה בן עמרם, אלא רק בן עמרם. לעמרם היו עוד כמה בנים – היה אהרן והיתה מרים – וכתוב שה' גאל אותנו ונתן לנו את התורה על ידי כל השלשה, אבל מרים לא מכונה בת עמרם ואהרן לא מכונה בן עמרם, רק משה השלישי הקטן

מכונה בן עמרם (= איש האלהים). אותו הדבר ביחס לרשב"י, שקוראים לו "בר יוחאי", בלי שמעון. מאד מענין שיש עוד כמה תנאים שקוראים להם בלי השם הפרטי – בן עזאי, בן זומא – וכולם שמעון. אבל יש הבדל גדול, שבן עזאי ובן זומא לא נקראו רבי, ולא התחתנו, יש אצלם דברים מיוחדים. אצלם יש סיבה מיוחדת לקרוא רק על שם האבא, אבל רשב"י זה לא ככה – הוא רבי שמעון בר יוחאי – אז למה להשמיט את ה"רבי שמעון"? (דוקא אחרי המערה הוא נקרא "בר יוחאי", כמו בשיר). אם כן, זה משהו שמאד מחבר ביניהם.

רמזי עמרם ויוחאי (ועיצוב תכשיט חדש)

לא רק זה, כמה שוה עמרם? 350 = ספיר, כמו שנסביר. ספיר היא האבן היקרה של החדש הזה, של יששכר. צריך לעשות תכשיט חדש, לכבוד צרפת – נסביר איך נראה, אבל בלי הסודות. תכשיט שיהיה בו מגן דוד מיוחד, שבימין למעלה יש ספיר, בצד שמאל למעלה יש אודם, למטה נופך (זה המשולש שרחב למעלה), ובמשולש השני יש יהלום למעלה ושני פנינים למטה. יש בזה סודי סודות, אבל הכל מתחיל בספיר-אודם-נפך, כחול-אדום-ירוק, חו"ג ויסוד (כמבואר בפרק על סוד הגוונים בסוד הוי' ליראיו). נצח והוד כאן הם שני פנינים, ולמעלה התפארת שבתוכה הדעת זה היהלום. חשוב לנו במיוחד הספיר. זה עמרם = ספיר. אבל כמה עולה יוחאי? 35, זה המעשר של עמרם. ביחד זה 385 = שכינה = חצי 770 (צרפת).

עוד הפעם, צרפת = עמרם עמרם יוחאי יוחאי = שכינה שכינה. על כל פנים, זה שיוחאי הוא המעשר של עמרם זה משהו מאד מיוחד. 35 = יהודי, יוחאי הוא יהודי אחד ו-עמרם הוא עשרה יהודים, מנין של יהודים. יוחאי ס"ת "כי לא תשכח מפי זרעו" – בזכותו התורה לא תשכח, ולא רק לא תשכח אלא יש חדושי תורה בכל דור. רשב"י מחדש והבעש"ט מחדש ואדמו"ר הזקן מחדש והרבי מחדש.

שרו "בר יוחאי" (במנגינה הרגילה) ו"אמר רבי עקיבא".

ארץ ישראל – ארץ האמונה ומסירות הנפש

אמרנו שהפסוק שמחבר בין משה רבינו לבין רשב"י לבין אדמו"ר הזקן זה הפסוק "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" השיא של דברי משה רבינו לדור שנכנסו לארץ. כל אות נפשו של משה רבינו היתה להכנס לארץ, התפלל 515 תפלות להכנס לארץ (כמנין "ואתחנן"). "במקום מחשבתו של אדם שם הוא נמצא ממש" – משה לא נכנס בגוף לארץ, אבל שם הוא רוצה להיות (זה הרצון של כל יהודי). מתוך הרצון האדיר הזה אומר את סוד הקיום של העם בארץ. כמו שאברהם אבינו שאל לפני ברית בין הבתרים מה סוד הקיום של עם ישראל בארץ. אחרי שה' אמר לו "הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך. והאמן בהוי' ויחשבה לו צדקה" – זה עיקר הסוד של ירושת הארץ, לספור את הכוכבים, ולדעת ש"כה יהיה זרעך", ומתוך זה להאמין (בבחינת "הוי' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אמן", באמונה חזקה עד מאד).

אמונה זה גם א-מונה, א שסופרת (ובכך מהווה את המציאות כולה, אחת לאחת יש מאין = מונה). אברהם הוא ראש כל המאמינים, וארץ ישראל זה ארץ האמונה. כאן "אתהלך לפני הוי' בארצות החיים" – רצוא ושוב, כאן גם כשמתקרבים לה' וגם כשלפעמים מתרחקים, זה הכל עם הפנים לשכינה, הכל "לפני הוי'". כאן צריך להיות הכל מתוך נכונות למסירות נפש, גם למות על קידוש ה', להיות יותר קשור לה' יותר מכל הבלי עלמא דין עלמא דשיקרא.

אמרנו ש"שמע" הוא שמעון, וזה ספר הזהר, ועיקר חסידות חב"ד – זה שער היחוד והאמונה, בפרט מי שלומד עם הביאור של רבי הלל – שהכל זה פירוש הפסוק "שמע ישראל". הכל זה התבוננות, מצות יחוד ה', "אחדות הוי'" בלשון הצמח צדק בדרך מצותיך, ואת זה מסבירה חסידות חב"ד. לכן זה הפסוק שמאחד את משה רבינו, רשב"י ואדמו"ר הזקן (משה שמעון שניאור = 1378, המשולש של בן, גן פרשיות התורה פעמים שם הוי' ב"ה, וד"ל).

כוונת שש תבות "שמע ישראל" בתקוני הזהר

בפסוק זה יש שש תבות. "שמע" זה אמא, אבל מתוך אמא נולדים ששה בנים (שש המדות). לכן ב"מאמר קו המדה" בזהר חדש העיקר הוא ביאור הפסוק הזה. אמרנו ש"אלהינו" הוא כמו ה"פסיק טעמא" בין שני השמות "הוי' הוי'" שלפני יג מדות הרחמים. אבל גם בפסוק "שמע ישראל" יש "פסיק טעמא" – בין "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי'" ל"אחד". כתוב בתקוני זהר שזה חמש אבנים שדוד המלך שם בכף הקלע שלו, ובדרך נס זה נעשה אבן אחת, ובה הוא קלע במצח גלית – הפלשתי שבא לחרף מערכות ה' צבאות, לגדף את ה'. בזה דוד נעשה משיח. זו כוונת "שמע ישראל" בתקוני זהר, לקחת חמש אבנים – חמש מלים "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי'" – ושהכל נכנס לקלע, ל"פסיק טעמא", ושם נעשה אבן אחת (זה תקון הברית, כמו שנסביר), המלה "אחד", ובזה קולעים במצח גלית (שבמצח דוקא נמצא התוקף של החותם בולט, היסוד של שרש הנשמה, גם של הלעומת זה, שרש העזות מצח של הקליפה, קליפת גלית הפלשתי) והורגים אותו.

"שמע ישראל" – הוד-נצח

איך זה בספירות? שמע – שמעון – זה בינה, אמא. "בינה עד הוד אתפשטת". לפני "הוי' אלהינו הוי'" – המצטרפים יחד, כנ"ל ממאמר קו המדה – כתוב "שמע ישראל" ואחר כך, בסוף, כתוב "אחד". את היום מתחילים בעבודה של "מודה אני לפניך" – הודאה, הוד (מודה = אדן, זה האדן של היום). כאן זה ה"שמע" – שצריך להודות לאחדות הוי'.

שוב, "שמע" זה בינה, ו"עד הוד אתפשטת". "ישראל" זה הרבה פעמים "תפארת ישראל", אבל כאן – לפי שיווי המשקל של הפסוק – זה "נצח ישראל". לכן המלים "שמע ישראל" הולכות יחד, אלה שתי כפות המאזניים: "שמע" זה הוד ("עמק תחת", שבזהר חדש נקרא "עמק" סתם כנ"ל, סוד "עמק עמק מי ימצאנו" – שה"מי", הבינה, מגיע ומוצא את ה"עמק עמק", ההוד, ובפרט ההוד שבהוד, עמק עמק, לג בעומר, "בינה עד הוד אתפשטת") ו"ישראל" זה נצח ("עמק רום", או "רום" סתם בלשון הזהר חדש, בחינת "שאו מרום עיניכם" – נשיאת העינים מעמק תחת, עמק סתם, הוד, לעמק רום, נצח).

[לפני יומיים למדנו שהספירות נצח והוד שייכות לכח לספור מספרים, כאשר הנצח הוא הסופר ומונה את החלקיקים הנספרים של ההוד. כאן הסופר הוא ישראל (המלה שכנגד הנצח) – ר"ת "יש ששים רבוא אותיות לתורה", מספר גדול – והוא סופר את ה"שמע" (המלה שכנגד ההוד), את ה"שם-ע", שכל התורה כולה הוא שם אחד של השי"ת שיש לו ע פנים, ועד שמגיע לסך הכל של החשבון – "[הוי'] אחד"! וכידוע הסיפור החסידי בזה.]

"הוי' אלהינו הוי' אחד" – חג"ת ויסוד (סוד האות ש)

איך ממשיכה הכוונה? כתוב בשער היחוד והאמונה ששם הוי' ב"ה נמצא או בחסד או בתפארת ושם אלקים בגבורה. אם כן, המלים "הוי' אלהינו הוי'" מקבילות לאברהם-יצחק-יעקב (במאמר קו המדה

הוא גם מתפרש כנגד "אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב", בחב"ד שרש חג"ת, ודוק). את ה"פלג", החלוקה, עושים ב"אלהינו" – "פלג אלהים" – אבל יחד זה כל האבות. בסוף יש "פסיק טעמא" ואז "אחד" – זה היסוד, יוסף (בן יעקב, שם הוי' השני), זה המערב שמערבב יחד את כל חמשת קצוות. בעיקר מה שהולך ליסוד הוא "הוי' אלהינו הוי'" – שלשת האבות שהולכים ליסוד, כמו באות ש, שזה שלשה קוים (שלשת האבות) שהולכים לנקודה אחת (היסוד). זו כוונת ה-ו קצוות של "שמע ישראל" בהשראת הזהר חדש שם.

ולסיכום:

חסד		גבורה
"הוי'"		"אלהינו"
	תפארת	
	"הוי'"	
נצח		הוד
"ישראל"		"שמע"
	יסוד	
	"אחד"	

"הוי' אלהינו הוי' אחד" – ארך-רחב-עגול-רבוע

לפי זה, בערכים של מאמר קו המדה שנתבארו לעיל, "הוי' אלהינו" הם ארך ורחב (והיינו חסד וגבורה, שרשי הזכר והנקבה – כנ"ל ברמזי המספרים 13 ו-7 בזה – וכן שם "הוי'" הוא שרש הדכורא ואילו שם אלהים-"אלהינו" הוא שרש הנוקבא, וד"ל) ו"הוי' אחד" הם עגול ורבוע. איך איני יודע ש"אחד" הוא רבוע? כי בקבלה המלה "אחד" מתחלקת אח (3 ברבוע) ו-ד (2 ברבוע), רבוע בתוך רבוע (בסוד "פנים בפנים" כמבואר במ"א).

איך יודעים ששם "הוי'" שייך לעגול? כי תחלת עשרת הדברות ("שמע ישראל" מסיים את סיפור מתן תורה ועשרת הדברות בפרשת ואתחנן, הפרשה שבה מופיע מאמר קו המדה בזהר חדש הנ"ל) היא "אנכי הוי'". אנכי עולה 81, ואם יש עיגול שההיקף הוא 81 אז הקוטר ("פלג") הוא 26 (בקירוב המרבי למספר שלם) – יחס של פאי, אנכי מסביב, סובב כל עלמין ו-הוי' זה קוטר, ממלא כל עלמין. נמצא ש"הוי'" הוא היושר (סוד "אדם ישר" בכתבי האריז"ל) שרומז לעיגול שסביבו.

[ועוד רמזים במבואר כאן: בעגול ה-ע בראש ואילו ברבוע ה-ע בסוף – סוד עין ימין, ע לימין התיבה, ועין שמאל, ע לשמאל התיבה (ויש אותיות גול רבו = מאור בין שתי העינים, סוד "מאור עינים", ודוק) – וכידוע שתפארת נוטה לימין ואילו יסוד נוטה לשמאל. אך לעתיד לבוא יתקרבו העינים בסוד "עין בעין יראו בשוב הוי' ציון". "הוי' ציון" הוא חיבור של שם "הוי'" שבתפארת לסוד "ציון" שביסוד, חיבור בסוד "גופא ובריתא חשבינן חד", חיבור יעקב יוסף עליו נאמר "אלה תולדות יעקב יוסף". (כפי שכבר הוזכר לעיל,) בזכות חבור זה מתקיים ביעקב "ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה", ל-ד רוחות שבסוד ה-ד רבתי של "אחד". ה-אח של "אחד" רומז לצד האחור (שעל כן הקפידא הגדולה לא להחליף את ה"אחד" ב"אחר" ח"ו), צד היסוד – הספירה שהיא כללות סוד תיבת "אחד", כנ"ל – ללמד שכח ה"ופרצת" בא מצד האחור דוקא, שעל כן נאמר תחילה "ופרצת ימה וגו'", "ימה" היינו צד האחור, וד"ל.]

תרגיל באמירת קריאת שמע

נסיים ב'ציור': יש הרבה אנשים שמבקשים לעשות כל מיני תרגילים בגוף להמחיש את הסודות, ושזה יהיה מסוגל לבריאות הגוף והנפש. זה התנועה-הזרימה של *שמע ישראל*: מרגל שמאל עוברים (משמאל לימין) לרגל ימין, מרגל ימין עולים ליד ימין ומיד ימין עוברים (מימין לשמאל) ליד שמאל, מיד שמאל יורדים באלכסון לגוף שבאמצע ומשם יורדים ישר לברית. אם אני רוצה לצייר את זה באויר, עם האצבע, זה ככה (תנועה משמאל לימין, עולה בימין למעלה, חוזר לשמאל, ואז לאמצע מתחת לשתי הנקודות העליונות ולנקודה התחתונה באמצע).

עוד דוגמה: יש שש זכירות – יציאת מצרים, מתן תורה, מחית עמלק, חטא העגל, מעשה מרים, שבת (כך סדר אדמו"ר הזקן בסידור). כתוב בקבלה שזה הולך מחסד לנצח ליסוד להוד לגבורה וגומר בתפארת. זה ציור אחר (שמסתיים באמצע). זה רק דוגמה שה-ו קצוות, בקו אחד שלא נפסק באמצע, יכול ללכת, לזרום, בכמה אופנים. על פי מאמר "קו המדה" איך להקביל שמע ישראל ל-ו קצוות זה כמו שעכשיו אמרנו – שמאל למטה, ימין למטה, ימין למעלה, שמאל למעלה, תפארת באמצע, יסוד באמצע (מסתיים ברבי מלך המשיח, ה"צדיק יסוד עולם").

ניגנו "יחי".

י. כוונות המספר לג בכתבי האריז"ל

היום אנחנו עדיין ב-לג בעומר. לג זה 33, ויש כמה כוונות באריז"ל מה הסוד של המספר הזה. זה קשור לפסוק "גל עיני ואביטה" כידוע, והמאמר העיקרי של הרבי ל-לג בעומר הוא ד"ה "גל עיני". יש לנו בהקשר הזה סיפור אישי, שהרבי אישר בעל פה את השם "גל עיני" לארגון שלנו.

בן עמרם – הבנה ברוממות היהודים הפשוטים – ענינו של רבי שמעון בר יוחאי

אמרנו ששמעון לשון שמיעה, אבל שמע עצמו ר"ת "שאו מרום עיניכם". ה-ע של "שמע" רומזת לעינים, לחוש הראיה. משה רבינו הוא בן עמרם כנ"ל ו"יפה כח הבן מכח האב" (כפירוש הידוע שהוא בא מכח האב דוקא, ועל כאשר כל כח האב מתגלה בבן, הוא נקרא בשם אביו דוקא, בן עמרם, בר יוחאי). בן הוא לשון הבנה, ועמרם הוא עם-רם – הוא מבין את ה-עם, ששרשו של העם הוא ב"רם ונשא", עצמותו יתברך, בסוד "כי כה אמר רם ונשא [במ"א נאמר ש'אדנ-י ישב על כסא רם ונשא', אבל כאן 'רם ונשא' קאי על עצמותו יתברך] שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש [סוד שבת קדש] אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים".

"עם" הוא כינוי שמתייחס במיוחד ליהודים הפשוטים, אותם אהב כל כך מורנו הבעל שם טוב, ובפרט מי שהוא "דכא ושפל רוח" (= הקדוש ברוך הוא, סוד "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל" כידוע פירוש הבעל שם טוב לפסוק זה). "שאו מרום עיניכם" – זה שמע – ואז כתוב "ישראל". אברהם הוא האב של כל העולם (אב-רם), אבל הסוד של "[בן] עמרם" זה (הבנה ב)עם-רם, וזה גם הענין של רבי שמעון – לכן היהודים הפשוטים הכי אוהבים את רבי שמעון, כל עם ישראל נוהר למירון ובעיקר היהודים הפשוטים. הם קשורים אליו במיוחד, מתחברים אליו ושמחים איתו. הוא רוצה שכולם יהיו שמחים. "שמחה פורצת גדר".

יוחאי הוא ס"ת "כי לא תשכח מפי זרעו" – כשזוכרים את השרש הכל זה פנים (שכחה באה מהאחור), אין אחור ("אתהלך לפני הוי'", שגם כאשר נסוגים – לאחור, מערב, יסוד – הכל זה פנים, הכל זה "לפני הוי'"), האחור הוא באמת "אחד" כנ"ל. הכל זה "פנים בפנים דבר הוי' עמכם". אמרנו ש-אחד הוא רבוע בתוך רבוע, קוראים לזה מספר "פנים בפנים" (או מספר השראה). זה אחד, זה מתן תורה. ומתי בא עמרם לידי גילוי? בספירת העמר בכלל, ובאותו יום בספירת העמר שבו מתגלה ה-ם של "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ" (סוד "ונתתי שלום בארץ" כמו שיתבאר), שזה ביום ההילולא של רשב"י, בל"ג בעומר.

לג אורות מהמצח ועד לדיקנא דאריך אנפין

זו היתה הקדמה למשמעות המספר 33 באריז"ל (מי שהצליח ביותר לדלות מים עמוקים מ"האי חבורא דילך" דביה "יפקון מן גלותא ברחמים" כנ"ל). הוא מסביר שבתוך הראש של כתר עליון (אריך אנפין) יש רק שתי ספירות. בכל מקום יש בראש חב"ד והגולגולת היא הכתר. אבל בכתר בפרט יש גולגלתא-כתר, ואחר כך יש במח רק חכמה (הבינה בגרון והדעת בין הכתפיים ונשמת הו"ק דאריך). החכמה של הכתר נקראת "מוחא סתימאה", "חכמה סתימאה" (בחינת "כח המשכיל" שבעל-מודע שבנפש). בכל מדרגה משתי הספירות של הכתר – כתר שבכתר וחכמה שבכתר – יש עשר ספירות, ובכל אחת יש עשר ספירות של אור ישר ועשר ספירות של אור מקיף, נמצא שסך הכל יש ארבעים ספירות פרטיות.

בחלק העליון של הכתר – עד למצח (עד המקום שבו נתלות השערות) ולא למטה מזה – מאירות כל ארבעים הספירות הללו. אמנם, מהמצח ולמטה עד הגרון (שבו הבינה דאריך כנ"ל) מאירות כל עשרים הספירות של האור הפנימי (י דכתר דאריך ו-י דחכמה דאריך), אבל אין שם כח לקבל את כל הספירות של האור המקיף, אלא רק 13 מתוכן. יג מדות הרחמים הן סוד הדיקנא קדישא של אריך כנודע. נמצא שמהמצח עד הדיקנא יש התגלות של לג ספירות בלבד. זה אולי הסוד הכי עמוק במספר הזה, לג, של היום הזה – לג בעומר – שמתגלות כל העשרים ספירות של האור הפנימי של כתר וחכמה של הכתר ורק 13 ספירות של האור המקיף שלהן.

רמזי "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" בסוד לג האורות

מספר זה הוא סוד "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" (= ג"פ תריג כנודע), שהוא גל ועוד שש פעמים אש (סוד "שש אשות" דחז"ל כמבואר באריכות בסוד הוי' ליראיו שער "שש אשות"), כאשר כל אש היא כ במשולש ועוד יג במשולש – סוד גל אורות הנ"ל. זהו סוד האש של רשב"י, האש של לג בעומר, והוא בא ללמד שאור העינים ממשיך את גל האורות הנ"ל להאיר מהמצח עד הגרון (ועד למטה מטה, בגאולה האמיתית והשלמה על יד משיח צדקנו בחסד וברחמים, באתערותא דלתתא של העסק בהאי חבורא דילך ובהליכה בדרכי הוי' יתברך, להדמות אליו יתברך, מה הוא רחום אף אתה רחום וכו').

"גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" (1839) ועוד מצח (138 = 6 פעמים 23) גרון (259 = 7 פעמים 37) = 2236 = 26 פעמים 86, הוי' פעמים אלהים = "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" פעמיים בכל יום תמיד!

סדר הספירות המאירות ב-יג תיקוני דיקנא בפרטיות

מהן יג הספירות של אור מקיף שמאירות בדיקנא קדישא בסוד יג מדות הרחמים? מקיפי ה-ה קצוות (שבהם מאירים ה-ה חסדים) חסד-גבורה-תפארת-נצח-הוד של הכתר שבכתר ומקיפי בינה-חסד-

גבורה-תפארת-נצח-הוד-יסוד-מלכות של החכמה שבכתר (מאמא עילאה שבה ועד לאמא תתאה שבה, סוד "הא בהא תליא" כידוע, והיינו דרגות החכמה סתימאה הניתנות להשגת הפרצופים שלמטה מכתר עליון). 13 הספירות הללו של אור מקיף, שכנגדן יש גם את 13 הספירות של אור פנימי המקבילות להן – 5 של הכתר ו-8 של החכמה (סוד החתך הזהב של המספר 13 כנודע) – זה מה שמאיר בזקן, לכן יש יג תיקוני דיקנא.

והנה, כדי שאורות אלו יוכלו להתקבל כאן (מהמצח ולמטה, ובפרט במקום יג תיקוני דיקנא) צריכים אורות הכתר לרדת למטה מאורות החכמה (בסוד כל הגבוה ביותר יורד למטה יותר) ובכך להתמעט בעוצמתם. וגם ביחס לסדר ההארה ב-יג התיקונים, האורות המקיפים מאירים בדרך של מלמטה למעלה (בדרך אור חוזר) ואילו האורות הפנימיים מאירים מלמעלה למטה. נמצא שבתיקון הראשון, "אל", מאיר האור המקיף של מלכות דחכמה ביחד עם האור הפנימי של בינה דחכמה (אך לפי שיטה אחרת באר"י, ח האורות הפנימיים של החכמה הם מכתר להוד, ואכ"מ) ועד שבתיקון השמיני, ה"מזל עליון" (עליו נאמר "אין מזל לישראל", וכפירוש הבעל שם טוב), "נצר חסד", מאיר האור המקיף של בינה דחכמה ביחד עם האור הפנימי של מלכות דחכמה.

ארבעת האורות הכלולים בתקון "נצר חסד"

אך יש עוד דבר בגו, והיינו שהיסוד דכתר גנוז בבינה דחכמה (ועל כן אינו עולה בשם-בתקון בפני עצמו, ונשאר מספר התיקונים יג ולא יד), והיינו מה שהבינה דחכמה "נצר" את היסוד דכתר-"חסד" (שביחד עם האור המקיף של היסוד של הכתר מאיר גם האור הפנימי של החסד של הכתר). [בכללות, בכתר שבכתר, בגולגלת דאריך, מאיר ומתלבש החסד דעתיק כנודע, כולו חסד אין סוף = ט פעמים אל (ממוצע ה-ט אותיות) – "חסד אל כל היום" "כי חפץ חסד הוא" (ד תבות ו-יא אותיות בכל לשון, ביחד כב – יחד – אותיות כאשר הכל עולה כב פעמים כג, היהלם של כב), וד"ל.]

נמצא שהתיקון "נצר חסד" כולל בפרטיות ד אורות: בינה ומלכות (מקיף ופנימי) דחכמה ויסוד וחסד (מקיף ופנימי) דכתר [והרמזים: בינה מלכות יסוד חסד = הכל פעמים אחד-אהבה, וביחד עם "נצר חסד" = 1127 = 49 פעמים 23 = "והיה הוי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד". בפרטיות, "נצר" הוא כנגד הבינה (נ רבתי ד"נצר") והמלכות דחכמה, נצר בינה מלכות = 903, המשולש של מב שעולה ז פעמים "הוי' הוא האלהים" כנודע, ו"חסד" הוא כנגד היסוד והחסד דכתר, חסד יסוד חסד = 224 = ז פעמים לב. ההפרש ביניהם הוא ז פעמים מהיטבאל, וד"ל.]

האורות בתיקונים "לאלפים... ונקה"

אחר כך, בתקון "לאלפים" מאיר האור המקיף של ההוד שבכתר והאור הפנימי של הגבורה שבכתר וכו'. עד שב"מזל תחתון" (בדיקנא יש ב מזלות, עליון ותחתון, "נצר חסד" "ונקה", והנה כללות יג המדות "אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה" = 3210 = י"פ השגחה = י"פ ארך ימים וכו', וביחד עם שני הביטויים מזל עליון מזל תחתון עולה הכל 4394 = 2 פעמים 2197 = 13, מדות הרחמים, בחזקת 3! 3210 ועוד מזל מזל = 3364 = חן ברבוע כללי!), דהיינו בתקון "ונקה", מאיר האור המקיף של החסד שבכתר ביחד עם האור הפנימי של היסוד שבכתר (שבזה יש תופעה מופלאה של "נעוץ סופן בתחילתן" שהרי היסוד שבכתר גנוז בבינה שבחכמה, המאירה, בבחינת אור פנימי – אור היסוד שבכתר כאן הוא האור הפנימי שלו דוקא – בתקון הראשון "אל"; "אל... ונקה"

= בכל מכל כל, וביחד עם תקון "ואמת" שבאמצע, סוד ראש-תוך-סוף של יג מדות הרחמים, עולה 639, 3 פעמים 213, סוד כוזו במוכסז כוזו, הנ"ל בביאור מאמר קו המדה).

יחודו של תקון "נצר חסד" – יחוד חסד וגבורה דעתיק

נמצא שבתיקון "נצר חסד" יש חידוש ביחס לכל שאר התיקונים, והוא שרק בו יש התכללות שלמה בין הכתר שבכתר לבין החכמה שבכתר, שמצד פנימיותם – אור עתיק יומין המתלבש בהם – היינו התכללות שלמה בין החסד דעתיק והגבורה דעתיק). זו התכונה המיוחדת של המזל העליון שעליו נאמר "אין מזל לישראל" כנ"ל.

כח החיבור של הסופר-המחבר נמשך מצינור ה"נצר חסד"

כל זה קשור מאד מאד עם מה שדובר שלשום, בט"ז אייר, ש-י זו נקודה מצוירת עם קוץ עליון, גוף וקוץ תחתון (קוצא, גזעא, שבילא). לכן בספר יצירה נקראת ה-י (ספירת החכמה) סופר (שהוא הספר הראשון של שלשת הספרים שבהם ברא ה' את עולמו "בסופר ובספר ובסיפור") ויש בו שלשה פירושים: סופר שמחבר ספר עם הסיפור שבו, סופר תופעות (סופר מספרים) וסופר שמעתיק את הספר (סופר ס"ם). אמרנו שהסופר שמחבר את הסיפור צריך לגלות שני כחות בכח המחבר שלו (ולחברם יחד) – אהבה ויראה. זה מסתמך על הסוד הזה שאמרנו עכשיו, שהקוץ העליון של ה-י הוא הצינור (אותיות נוצר, שהוא הצנור הממשיך מהרצון לחכמה, וד"ל) שרק בו יש שתוף מלא של חסד וגבורה דעתיק שמתלבשים בתוך הגלגלתא ומוחא סתימאה דאריך. ההארה ביחד של חסד וגבורה דעתיק קיימת רק בתקון שנקרא "נצר חסד", ממנו יונק אבא, ויניקת אבא היא דרך הקוץ העליון הזה.

אלו סודות עמוקים בקבלה, אבל הווארט הוא שהכח לחבר את הספר, לחבר את הסיפור, הוא בגלל שיש לך שרש – מודע לך – בו אתה מקבל מעתיק, מפנימיות הכתר, גם את החסד וגם את הגבורה. אמרנו שכל סיפור טוב צריך להיות גם עם אהבה וגם עם כח (של גבורי הסיפור, לא בכדי קוראים להם גבורים), ואחרת זה לא סיפור טוב. צריך גם אהבה וגם גבורה. לכן את הכח להיות מחבר צריך לקבל משניהם.

בשרש הכי עליון זה גולגלתא ומוחא סתימאה, שבתוכם יש חסד וגבורה דעתיק, ומי שממשיך אותם למטה הוא הקוץ העליון של האות י, לכן אמרנו שזה הסופר במשמעות של מחבר את הספר. אבל הגוף (של ה-י) שייך לנצח והוד (שנקראו "תרין פלגי גופא") – זה הכח להקיף את כל התופעות, לספור כל הפרטים עד הפרט האחרון. הסופר שכותב על הספר, בקולמוס ודיו, זה הקוץ התחתון (של ה-י) – המחבר בין החכמה (סופר) והבינה (ספר). זה יסוד אבא, גם הסוד של הקשת היורה חצים (יש בל"ג בעומר ברכה מיוחדת לפי המסורת החסידית – בפרט בהקשר לאדמו"ר האמצעי – שכולם יתברכו בזרעא חייא וקיימא, בחצי הקשת שיורה רשב"י).

זה המשך מאד חשוב של מה שהתחלנו לדבר שלשום, וכעת קשרנו את זה לסוד הכללי של גל – ההארה מהמצח עד הגרון, שמסתיים ב-יג מדות הרחמים של עתיקא קדישא, שבתוכם יש רק אחד שהוא הכולל את החסד וגבורה דעתיק. יש כמה דברים מיוחדים בדיקנא, למשל ש"ואמת" (השביעי) הוא אור הפנים, הפנוי משער, אבל אין שם צנור. נוצר [חסד] אותיות צנור כנ"ל, הוא הממשיך את הכח מהחסד וגבורה דעתיק שבגלגלתא ומוחא סתימאה לחבר את הספר, לחבר את סיפור החיים של עצמך. זה שאתה יכול לבחור בא מהקוץ העליון, מה"אין מזל לישראל". זה ווארט חשוב – תוספת למה שהתחלנו לדבר.

יא. סיפורי צדיקים

להישאב לתוך סיפורי צדיקים

עוד ווארט: אמרנו שכאשר שומעים סיפור טוב של צדיק, אז עוד לפני שלומדים איזה מוסר השכל מהסיפור – חושבים שתכלית הכוונה של סיפורי צדיקים זה ללמוד מזה – צריכים להישאב ולהכלל בנשמת הצדיק אודותיו מספרים, ורק אז אפשר להפיק מסקנות לפועל, אליבא דנפשיה, מתוך הסיפור (בתנועת "שוב" הבאה לאחר ה"רצוא").

נסיים בשני סיפורי צדיקים. כתוב שבכל התוועדות של חסידים צריך שלשה דברים: ניגונים, סיפורים ודברי תורה. שרנו כמה ניגונים, והיו גם דברי תורה, אז צריך לסיים עם סיפורים. מסיפורים לומדים, בעיקר בחב"ד, אבל, כמבואר, עוד לפני שלומדים – בשביל באמת ללמוד, וגם כדי ללמוד בדרך ממילא (היינו שזה יכנס לי כמודעות טבעית, שיהפוך להיות חלק ממני) – אז קודם אני צריך להישאב לתוך הצדיק של הסיפור. הסיפור צריך להיות מושך, כמו דברי אגדה שמושכים את הלב (לכן נקראו כך). יש בטוי בזהר שתכלית כוונת התורה היא "לאשתאבא בגופא דמלכא", בגוף של המלך, ובספירות "גופא דמלכא" זו ספירת התפארת. אמרנו (בשיעור ט"ז אייר, על סופר-ספר-סיפור) שעצם המושג סיפור – שבחב"ד זו ספירת הדעת – מופיע במדות בתפארת. תכלית הסיפור היא לפעול את ה"לאשתאבא בגופא דמלכא" – אם אני נשאב שם אני ממילא לומד, כי זה הופך להיות חלק ממני.

מדת יעקב – בעל הסיפור

לכן התפארת היא עמוד התורה, בחינת יעקב, שרש נשמות מארי תורה בפרט, כמבואר בהקדמת התיקוני זהר דרשב"י (ומובא גם בספר תניא קדישא לאדמו"ר הזקן, עיקר בחינת רשב"י בדורות האחרונים כנ"ל). מי שמחבר את הסיפור הוא אברהם ויצחק, אבל הסיפור עצמו הוא יעקב. לומדים ממנו אבל בדרך ממילא, לאחר שאני מזדהה איתו, נשאב לתוכו. זה תכלית הסיפור – "לאשתאבא בגופא דמלכא" (סוד "ויותר יעקב לבדו" – לבד ר"ת "לאשתאבא בגופא דמלכא", שמזה בא הנצחון בהאבק איש עמו – זהו סיפור גבורה בזכותו זכה יעקב לשם ישראל, הכולל את כל סיפורי האבות והאמהות, יצחק יעקב שרה רבקה רחל אברהם לאה, כנודע; "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר" = 2485, המשולש של 70, שמכאן זוכה יעקב אבינו להתפשטות שבעים נפש יוצאי ירך יעקב, ולכל הסיפורים המסתעפים מהם לעולם, וד"ל).

אחרי שנשאבים ממילא לומדים מה שזה שייך לי, מה שזה יעזור לי בחיים שלי (ניגון הוא למעלה מטעם ודעת, זה התענוג של הכתר, זה השיר, זה כח המניע את הכל – עתיק נמצא בתוך כל הפרצופים, בתוך כל הספירות: ע"ס של עתיק הן שיר פשוט-כפול-משולש-מרובע, וזה נמצא בכל הספירות). אז נסיים בשני סיפורים יפים מאד (והעיקר להבין ולתרגם אותם לצרפתית).

סיפור על הרבי בחלוקת הדולרים

הסיפור הראשון הוא סיפור על הרבי בחלוקת הדולרים (בתחלת שנות המ"מים, כשהרבי התחיל לחלק דולרים). היתה אשה חרדית בקראון-הייטס שנשואה לאברך ליטאי, לא חב"ד אבל גרים (או גרו) בשכונה. בעלה לא היה שולח אותה לעבור בדולרים, אבל היתה לה איזו חברה שלקחה אותה פעם אחת לקבל דולר מהרבי (והיא ממילא נמצאת שם בשכונה, לא טרחה גדולה – רק צריך לחכות כמה שעות

טובות בתור...). היא עברה והושיטה את היד, והרבי נתן דולר, ואחרי שהיא עברה את הרבי – בינתיים נכנס מישהו אחר – הרבי הסתכל אחריה כשהיא יוצאת ואמר למזכיר לקרוא לה חזרה (שזה משהו נדיר), וכשהיא חזרה וכבר היתה קצת מפוחדת מזה, הרבי אמר לה באידיש – לא צריך לקיים את מצוות התורה כי כך כתוב בשו"ע, אלא בגלל שאת יהודיה ואת רוצה לעשות את רצון ה', וזה מה שה' רוצה. היא עוד יותר נבהלה, ואפילו נפגעה – מה הוא רוצה ממני? אני אשה חרדית, ששומרת את כל המצוות.

הדבר היה נדיר עד כדי כך שכאשר היא יצאה מהתור, כולם 'התנפלו' עליה לשמוע מה הרבי אמר, אך היא התביישה לחזור על זה. היא לא הבינה בכלל מה הוא רוצה ממנה, ומה משמעות המשפט. כנראה שכעבור זמן לא רב היא כן הבינה, אבל ספרה זאת רק כעבור הרבה שנים.

עוד הפעם, היא 'מתנגדית', נשואה לאברך שלא שייך לחב"ד (בעקבות הסיפור הפכה לחסידה בלב, כנראה, אבל לא בחיצוניות), ואחרי שנים חברה לקחה אותה לכינוס נשים של חב"ד שהתקיים בשכונה. היא שמעה הרצאה מאיזה רב, מצא חן בעיניה, ואז נגשה אליו וספרה לו סיפור זה (הוא סיפר את זה אח"כ) כהקדמה לבקשה.

אמרה לו שמאותו יום והלאה קרה שינוי בתוך הנשמה שלי, שעד אז – כמה שהייתי חרדית והכל – כל הזמן היתה לי מחשבה בראש שאני מפסידה משהו בעולם הגדול. יש בעולם הרבה דברים, והיות שאני אשה חרדית אני לא יכולה להנות מכל מה שיש בעולם הגדול – אני מוגבלת, ומשלימה עם גורלי בקבלת עול. יש עולם גדול (יש פאריז לדוגמה) ויש הרבה מה לעשות שם – שאיני עושה. מילא, איני עושה, אני חרדית – מה אפשר לעשות. מאותו רגע שהרבי אמר לי את זה, כשיצאתי משם – אף שהתגובה הפשוטה היתה בושה ואי הבנה – אבל בדרך מופת מאותו רגע יצאה ממני מחשבה זו. נגמלתי לחלוטין מכל המחשבות הללו, ויותר לא היתה לי אף פעם מחשבה כזאת.

כעת אומרת את זה לרב כי הייתי רוצה לתת את זה גם לילדים שלי. הם לומדים בישיבות, אבל יש 'פזילה' – בע"ה הם יהיו יהודים טובים שומרי מצות, כמוני, אבל אני רוצה גם לגמול אותם מהפזילה כלפי חוץ. איני יכולה להכניס אותם לישיבות חב"ד, אבל צריכה עצה. איני יודע מה העצה שנתן לה, אבל זה הסיפור.

את המוסר השכל מזה נשאיר לפעם אחרת (לאחר כך). נספר את הסיפור השני, ובו הווארט מאד פשוט – יותר קל להבין. הסיפור הראשון היה רק בשביל הזדהות, והלימוד זה בדרך ממילא. אם כי יש הסבר שלם, אבל זה לא כרגע.

הקשר של הרבי מלעלוב לרבי

הסיפור השני הוא על עוד צדיק, מדורנו, שמאד החזיק מהרבי והיה קשור אליו – הרבי מלעלוב (היה בבני ברק). רק דוגמה להתקשרות שלו לרבי שלנו: שפעם אחת בחורה באה לבקש ממנו ברכה על שידוך, והוא שאל אותו שתתאר את החתן, את הבחור, בן ישיבה, ת"ח שלומד בישיבה ליטאית. הוא בקש שתספר מה היה בפגישות, מה ההתלבטות, והיא אמרה שהכל טוב ויפה, הכל מצוין, רק התלבטות אחת – בבית היא רוצה לתלות תמונה של הרבי מליובאוויטש והוא לא מסכים כי הוא לא חב"דניק. לא רוצה תמונה של הרבי בסלון. הרבי מלעלוב מאד התקומם, ואמר שאחד שלא רוצה תמונה של הרבי בסלון שלו אין לו יראת שמים, וככה התבטל השידוך. זה רק להראות שהרבי מלעלוב היה מאד קשור לרבי.

סיפור על הרבי מלעלוב

הסיפור שנספר כעת הוא על חסיד לעלוב – גם קשור לחב"ד, אבל בעיקר חסיד לעלוב – הרב גרוסמן ממגדל העמק. סיפור אישי שלו, בדידיה הוה עובדא. הוא הרב של מגדל העמק, ויש הרבה קבוצים מסביב. בא אליו איזה קבוצניק והתחיל לבכות שבנו, שגדל בקבוץ ושם כולם לא דתיים, הולך להתחתן עם גויה וזה מאד כואב לו. אפילו בהיותו קיבוצניק, לא שומר תורה ומצוות, זה מאד כואב לו – בא לרב במיוחד אם יכול להוציא את הג'וק מהראש של הבן. הרב גרוסמן הזמין את הבן, דבר איתו באריכות, ניסה להשפיע, ולא עזר שום דבר.

היות שהוא עצמו היה חסיד לעלוב, ויש לו פרוטקציה (רב חשוב וגם מיוחס לגדולי חסידי קרלין-לעלוב), אמר לאבא של הבן שאני יכול לסדר לו פגישה עם הרבי מלעלוב ואולי זה יעזור. האבא מיד הסכים, וכך היה. הרב גרוסמן התקשר לרבי מלעלוב, ספר על המקרה ואמר שלא הצליח לעזור, ואולי הרבי מוכן לקבל את הבחור הזה. הוא אמר בסדר גמור, שלח אותו. קבעו זמן והבחור הסכים גם כן ללכת. יש מקום בבית של הרבי מלעלוב, חדר מיוחד שמקבל בו אנשים (כמו אצל כל רבי, אצל הרבי – בחב"ד – קוראים לזה גן עדן העליון, ומחכים בגן עדן התחתון, שם זה לא השמות האלה) – אבל אמר למשב"ק (משמש בקדש) לא לקחת את הבחור לחדר הזה, אלא שישב על מעקה המרפסת שבבית. אמר למשב"ק שלו שבינתיים תשים לי כסא במרפסת, ועוד כסא. שני כסאות בשבילי, והוא ישב על המעקה. הבחור יושב על המעקה, הרבי בא ויושב על הכסא, שם רגליים על הכסא השני, לוקח סיגריה ומתחיל לעשן ומתחיל לדבר עם הבחור על כל מיני נושאים, על הא ועל דא, בלי שום קשר בכלל לענין. ככה מנהל איתו שיחה של שעתיים וחצי על כל נושא בעולם שיכול לענין את הבחור. אחר שעתיים וחצי אומר שהיה נחמד ואתה יכול ללכת. הבחור חוזר הביתה ומספר לאבא שלו שהיה מאד נחמד, אני שמח שהלכתי לשם. האבא שאל מה אמר תכל'ס לגבי הבעיה, והבחור אומר שהוא לא דבר על זה בכלל. האבא כעס ומיד טלפן לרב גרוסמן ושאל מה זה?! ישב עם הרבי הזה שעתיים וחצי ואפילו לא דברו על הנושא. מיד הרב גרוסמן טלפן לרבי ואמר שהאבא לא בדיוק הבין מה שהיה. אז הרבי אומר לרב גרוסמן שרק ישאל את האבא אם הבן נהנה מהשיחה, והאבא אמר שהוא מאד נהנה – הבן אמר לאביו שזה האדם הכי מענין שפגש אי פעם. אז הרבי אומר בטלפון לרב גרוסמן, שאם ככה הכל בסדר. והוואדט: שאם הוא התאהב בי אז הוא יפסיק להתאהב בגויה. וכך היה, שכעבור כמה ימים הוא סיים את הקשר איתה.

התאהבות בצדיק – שורפת את התאוות

כאן המוסר השכל מאד פשוט, שזה שייך לרשב"י, שייך לרבי, שייך למשיח: שואלים עצות, איך להתגבר על היצר הרע? איך להתפטר מכל מיני מחשבות זרות ותאוות? אז הסיפור השני מלמד שהעיקר הוא להתאהב בצדיק. ובפרט הדברים שייכים לצדיק הדור, למי שיכול להעיד על עצמו "אנא סימנא בעלמא", לרשב"י (שבדור). זה פותר את כל הבעיות, זה כמו לטבול במקוה ("אמר רבי עקיבא... מקוה ישראל ה' כו'", ו"מאן פני האדון הוי' – דא רשב"י") – זה מטהר את הנשמה (בכיוון ההפוך מסופר על בעל המאור עינים זצ"ל שפעם בערב יום כיפור שלא היה פנאי לטבול הרכין את ראשו לתוך הקהל הגדול שהסתופף בצפיפות גדולה מסביבו ו'טבל' בתוך ישראל – "מקוה ישראל"). אם יש כל מיני תאוות וענינים זה פותר את זה.

הסיפור הראשון קצת יותר דק (יש מכנה משותף, אבל צריך להסביר יותר). בסיפור השני זה יותר פשוט, כמו שאמר בעצמו – שאם הוא אוהב אותי יפסיק לאהוב אותה (זה דומה לאמרת אדמו"ר הזקן, הרשב"י

של החסידות כנ"ל, שאהבת ה' היא תאוה כמו שאר כל התאוות, רק שלזכות לתאוה זו – "תאות צדיקים יתן" – צריך קודם להתנקות ולהתפטר מכל שאר התאוות של עלמא דין. רק שאמרה זו של אדמו"ר הזקן תולה את האהבה הרצויה בביטול האהבות הבלתי רצויות ואילו בסיפור שלנו על ידי האהבה הרצויה מתבטלות כל האהבות האחרות בדרך ממילא. יש לומר שזה ההבדל בין ההתאהבות בצדיק, נשמה בגוף הנראה לעיני בשר – שבאמת, גם לאחר הסתלקותו עודנו בחיים, למטה אתנו, וממילא הסיפור עליו הוא חי לעיני בשר – לבין ההתאהבות בהשי"ת, לעת עתה, עד שיקוים היעוד של "עין בעין יראו בשוב הוי' ציון", וד"ל). זה הענין של רשב"י, לכן כל היהודים נוהרים לרשב"י – מתאהבים בו ובזכות זה מתפטרים מכל התאוות לכל השנה, וזוכים לגילוי של מלך המשיח תיכף ומיד ממש.

השלמה בין התאהבות בצדיק לבין שלילת הקשר לגויה

הסיפור הראשון יותר עמוק, הסיפור השני הוא אהבת חסד. אם רוצים לנתח שם פשט ממש. כשהוא התאהב בו הוא הפסיק לאהוב את הגויה. הוא שמע הרבה מאחרים שצריך לפרוש ממנה. כל מה שקורה בעולם הוא בשיתוף פעולה, אחד נותן משהו אחד והשני משלים משהו אחר. כמו שהרבי אמר לגבי נטורי קרתא שאם הם צועקים 'שאבעס' בכיכר השבת הם מוציאים אותי ידי חובה ואני לא צריך. הם צודקים – אבל אני כבר לא צריך. יש כאן גם את הפרט הזה, שהבחור ידע שאותו אחד שאני אוהב לא רוצה שאני אתחתן עם הגויה הזאת, אף שלא דבר על זה חצי מלה. הרבי אמר שאם אוהב אותי יפסיק לאהוב אותה, וזה ודאי נכון, אבל בכל אופן הוא יודע ודאי שמי שאני אוהב לא רוצה שאני אתחתן איתה. לא מספיק שההורים אוהבים אותי ואני אותם בשביל להפסיק לאהוב אותה, אבל אם פתאום מצאתי את אהוב נפשי ממש זה פועל באופן אוטומטי. [זה טיפול אישי, לא עושים את זה בצבור.]

ניגנו עוד כמה ניגונים, ברכת המזון וערבית.

יב. בושה וצניעות

צניעות – מהדברים הצריכים חיזוק

המוסר השכל של הסיפור הראשון קשור לשאלה שקבלנו מאחד הישובים. מישהו מוועדת הקליטה כתב מכתב ושאל מה עושים עם בעיית הצניעות בישוב. הוא כתב שיש בעיה, גם אצל בנות וגם אצל נשים נשואות, ושואל אם צריך להתערב או למחות וכו'. אמרנו שכל ישוב צריך יד על הדופק, הרב או ועדה רוחנית של הישוב, וצריך בדרכי נעם – "אופן המתקבל" – כל הזמן למחות ולהעיר. אי אפשר להרפות (כמאמר חז"ל שלשה-ארבעה דברים צריכים חיזוק כו'). איך עושים את זה בצורה הכי חכמה ובאופן המתקבל – צריך לחשוב, אבל ודאי צריך לעשות משהו, צריך להגיב ולתקן (מכח האור המאיר מ-ז תקוני גולגלתא ו-יג תתקוני דיקנא, יג מדות הרחמים שעיקרן גבורות, שערות, כמבואר באר"י, וד"ל).

צריך להבין איך זה קשור לסיפור הראשון שספרנו. הסיפור השני היה סיפור של התאהבות בצדיק, אבל הסיפור הראשון יותר עמוק. יש בסיפור הזה איזה מין שמאל דוחה, איזה מין גבורה מתוקנת. הסיפור השני הוא רק לשבת עם הרגלים למעלה, עם הסיגריה בפה, ולהשתתף בהתוועדות. לגבי צניעות – דברנו כבר בעבר, וגם כעת השבתי, שיש לקשר זאת לבטחון הישוב. לכאורה זה צריך לבוא מהסמכות הרוחנית של הישוב, או סמכות רוחנית שהישוב מתחשב בה.

צניעות ובושה – שלם וחצי

בכל אופן, הוואַרט הוא כזה (להפוך את זה לתורה מתוקה): מדת צניעות היא בת הזוג של בושה [(מישהו סיפר איך נכנס למסיבה שבנות ערכו בישובו והבנות הרגישו אשם והתחילו לבכות מפחד). אפילו בסיפור הזה היה ממד של בושה – הדמעות היו דמעות של בושה; אמרת פחד, אבל במתן תורה כתוב "למען תהיה יראת ה' על פניכם לבלתי תחטאו' איזו היא יראה על הפנים? זו בושה", בושה ופחד הולך יחד). השיא של הספר "שכינה ביניהם" הוא הפרק "הצנע לכת", ושם מדובר על צניעות לעומת בושה (ויש מקומות שמדובר יותר) – זה קשור, אבל לא אותו דבר.

זה מהדוגמאות הכי יפות בתורה של שלם וחצי – בושה (313) עולה חצי צניעות (626). זה דוגמה ממש יפהפיה של שלם וחצי (יחס שאהב מאד אבולעפיא). החצי לפעמים הוא "קדש קדשים", כי מדות קדש הקדשים הן חצי מהקדש, אבל לפעמים הפוך, שהשלם הוא י וחצי הוא ה עילאה. אם זה י-ה, הצניעות מה-י והבושה מה-ה, אבל אם זה "'ביתו' זו אשתו", בית המקדש, הבושה היא קדש הקדשים והצניעות היא הקדש. יש שתי בחינות, או שהחצי למעלה מהשלם או שהשלם למעלה מהחצי (על "שלם וחצי" דברנו הרבה בשלושים לשלמה נתיב הי"ד, ש-שלמה, השלם, צריך להשלים עצמו עם החצי, עם ה"פלג אלהים מלא מים").

ראשית התורה – בושה וצניעות

איפה רמוז בתורה בושה וצניעות? אם אלו שני עמודים יסודיים וחשובים, יסוד הבנין של כל התורה, אז צריך לחפש את זה במקום מרכזי וחשוב. באמת זה רמוז בפסוק הראשון של התורה – מתחיל ב-ב ונגמר ב-ץ ("בראשית... הארץ"), בושה צניעות. זה אחד מרמזי צב, שזה סימן הפסוק. עוד לפני ה"ראשית [חכמה]" יש בושה – ב רבתי, בושה רבה. אם התורה היתה מתחילה ב-א היה ארור, אם אין בושה זה הפך הברכה.

אנחנו הולכים על "הארץ", זו הזירה שלנו, ושם צריך להיות "הצנע לכת" – זה התכל'ס, זה ה-צ של הפסוק (שהיא גם האות צ הראשונה בתורה, "הכל הולך אחר הפתיחה", כשם ש"הכל הולך אחר החיתום" של הפסוק הראשון כולו, ודוק).

אם כן, הפסוק הראשון, המסגרת שלו זה שלם וחצי, בושה וצניעות. נראה אם זה עובד – צריך הרבה תוספות יוקר כדי שיקבל את הגושפנקא דרבנן. הדבר הראשון לחשב מה זה עושה לפסוק הראשון, שהמספר שלו הוא המשולש של חכמה (ע"ד ספירת העומר עד 49 יום). נוסיף תחת ה-ב עוד ושה ותחת ה-ץ בסוף עוד ניעות. היות שהיחס ביניהם הוא שלם וחצי, אז ביחד זה ג"פ בושה – 939 – אז אפשר לחבר לפסוק הראשון (עולה ב"פ 1820, פירמידה של ז"פ הוי') ולהחסיר צב = 3548. מספר זה עוד לא אומר לי מה שאני רוצה.

א-ב – אמונה-בושה

כדי להבין את זה אני צריך להוסיף עוד פרק: אמרו קודם שה' לא ברא את העולם עם א כי התבייש כנראה – א היא גילוי עצמי, ולכן עם בושה הלביש עצמו ב-ב, שזה מקור הברכה. כך הבעל שם טוב מסביר בכתר שם טוב שה-ב היא לבוש ה-א (וכך הלאה בכל האותיות). ה' מקיים בעצמו "למען תהיה יראת הוי' על פניכם". כתוב בתקו"ז שבראשית אותיות ירא-בשת – הצירוף העיקרי של בראשית – אז רואים שזו ב של בושה. השאלה היא מה ה-א? בכל אופן יש א. הבושה לא שוה בלי רקע.

לפני שנמשיך נאמר וואלט, שכתוב שיש שלשה סימנים ליהודים ומי שאין לו אותם, ספק אם עמדו רגליו על הר סיני – רחמנים-בישנים-גומלי חסדים. כתוב בחסידות שרחמנות וגמילות חסדים תמיד היה, אברהם ויעקב ("הוי'... הוי'"), אבל בושה התחדשה במתן תורה. זה יצחק, זה התחדש במתן תורה שבו היה שופר גדול מאילו של יצחק (ודוקא הקרן השמאלית שלו, בעוד הקרן הימנית שמורה לשופרו של משיח), אימה יראה רתת וזיע. קודם היו ישראל "עזין שבאמות" ("עז פנים" לעומת "בשת פנים").

נאמר שלפני בושה צריכה להיות אמונה (אמץ זה אמונת צדיקים). ידוע שלפי הרבה ראשונים האמונה בה' אינה נמנית כמצוה – שאם אין אמונה אי אפשר לצוות, אי אפשר לומר "אנכי" ו"שמע", ועל אותו משקל אנחנו אומרים שבלי זה אי אפשר להתחיל לקרוא "בראשית ברא". צריך להאמין בזה, גם הקב"ה צריך להאמין. שואלים אם יש עולם, הרי כולה קמיה כלא חשיב, ויודעים שאכן יש עולם רק מזה שכך כתוב בתורה – צריך להאמין בזה. צריך להאמין שאתה נכח פני ה', ולכן מתביישים. יותר עמוק, אמונה זה גם ברית – אמון – כך לא מתביישים בפני חיות, כי אין שום ברית איתם. אפשר לעמוד ערום מול כל הנמלים בעולם (אדרבה, זה אחד הסגופים), ויתכן שגם בפני מלאכים לא תתבייש אם אינך מרגיש אליהם שום זיקה. יש באמונה זיקה, כי זה מלשון אמון. בדרך כלל כשאומרים א-ב זה אמונה-בטחון, וכאן מחדשים אמונה-בושה, שבהשקפה ראשונה פחות מבינים את הקשר (כאן קשור למה שרצינו, לקשר צניעות לבטחון הישוב).

[(מישהו אמר שלפעמים אדם נראה כבעל בטחון, פשוט כי מתבייש לגלות פחד.) זה מהיסודות של ר' אשר – על הכל – שמה שאדם עושה, לרוב זה בגלל בושה מהסביבה, לחץ חברתי. הוא היה מתאר את זה שעני דופק בדלת, אז אם אני לבד אני נותן כמה גרושים לצאת ידי חובה, אבל אם עומד מישהו לידי ועני דופק בדלת אז אני בשמחה וברצינות הולך לקופה ומוציא שטר שמן ונותן לו. ר' אשר היה מתאר את זה הרבה יותר טוב ממני. זה שאדם מבין מי הוא ומה הוא. יחד עם זה יש בכך דבר טוב, כי מכניע את הגאוה על ידי ההתבוננות בזה שלא אני סבת המצוה אלא שיש סבה אחרת וכו' עד שמכירים בנוכחות השי"ת בעצמו שהוא סבת כל הסבות והוא זה שעומד כאן ממש ומעשה ("גדול המעשה יותר מן העושה") אותי לקיום מצותו יתברך. דוקא בגלל שהזולת, הסבה, עומד כאן אני צריך לתת יותר, כל זה עלי לחשוב – שה' שלח אותו כדי שאתן יותר. יש גם הכנעה וגם "תן לו משלו שאתה ושלך שלו".]

רמזי צירוף אמונה-בושה-צניעות ל"בראשית"

אם נוסיף כעת גם אמונה יעלה 3650 = י"פ ששה (ששה = ה"פ חכמה) = נ"פ חכמה, והרי רק הפסוק המקורי – "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" – היה לו פעמים חכמה, כלומר שיש כאן תוספת של יג פעמים חכמה = אהבת ישראל (אהבה פעמים חכמה). כלומר, מה שעשינו כאן – הוצאנו בושה מה-ב ו-צניעות מה-צ והוספנו אמונה – זה להוסיף אהבת ישראל לפסוק, ויצא שלמות של נ"פ חכמה, שזה יחוד חו"ב, כי נ זה חמישים שערי בינה. זו פנינה בפני עצמה.

סוד הסיפור: חיזוק הצניעות – מתוך הרכבת אמונה ובושה

כתוב בהערה לתקון חצות בסידור אדמו"ר הזקן (שמצוה גדולה לכל אחד ללמוד) שיראה תתאה היא יראת מלך, אבל אם רוצים לדעת מה היא יראה עילאה הדוגמה היא רק יראה בפני חכם אמת. זה "ירא בשת". עיקר הבושה של חסיד שנכנס לרבי ומרגיש שעיניו חודרות אותו (עיני רשב"י, יכול להיות גם מסוכן שיהפוך לגל של עצמות – "גל עיני"). הסיפור הראשון הוא בושה שמחזקת את האמונה. אמונה

היא תוקף שפותר אותך מהפזילה הזאת של אחד שלא עושה שום דבר, אבל במחשבה חושב שחבל שהוא לא נמצא בפריז. העצה – מה שהרבי פעל שם על האשה – את ההרכב הזה של תוספת אמונה בבושה שקבלה. היא לא הבינה מה היא הבושה שלה, אבל התביישה ממה שהרבי אמר, וזה התבטא ב"הצנע לכת" בשמחה. הצניעות עכשיו היא לא משהו מעושה. אם רוצים להשפיע על הבנות בישוב זה לא יכול להיות באופן מעושה – צריך לבוא מתוך בושה ושמחת הצניעות.

"עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת"

"הצנע" זה ה-צדיק נע, איך הצדיק זז, כמו שמבואר. אם צניעות פירושה איך נעים, ברור שזה קשור לבטחון – אם יש שומרים, צריך צניעות התנועה. אם מישהו עובד במשהו חשאי בצבא – הוא לומד איך להיות צנוע בתנועה שלו (זה לאו דוקא מצד הקדושה, אבל בטחון מאד קשור עם צניעות התנועה).

אם כבר התחלנו, נדרוש את כל הפסוק, שיש בו שלשה דברים כנגד ג רישין שבכתר (צניעות היא רדל"א) – "עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת". זו דוגמה הכי חשובה של ג"ר: "עשות משפט" זה מוחא סתימאה (משם כל התיקונים – "לעשות"-לתקן), "אהבת חסד" זה גלגלתא, ו"הצנע לכת" זה רדל"א. זה כלל גדול אצלנו. "עשות משפט" זה גם להלביש – לתקן זה להלביש. עיקר הצניעות בא לידי בטוי בתנועה, אבל זה קשור ללבוש, והמלה של לבוש כאן היא "עשות" – לתקן, ותיקון פירושו גם לבוש ("לא ילבש גבר" ת"א "לא יתקן גבר"; **"לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר כלי אשה"** = **פחד** פעמים **הוי'**, קשר מובהק בין פחד לבושה לצניעות).

סיום מעשה בראשית הוא "לעשות" – "אני את שלי עשיתי [ב-**ב** של בראשית] ומכאן ואילך עשו אתם כל אשר ביכולתכם [ב'לעשות'-לתקן-להלביש]". לפי זה הדבר הראשון זה לתקן את המשפט, "עשות משפט". יש בעיה ציבורית בארץ, אז הכל מתחיל מתקון המשפט. כשהמשפט לא מתוקן אז "במקום המשפט שם הרשע". תקון המשפט הוא הלבשתו בצדק – "מעיל צדקה", "צדק לבשתי". זה הלבוש שמתקן את המשפט, זה "עשות משפט" וזה צריך חכמה.

אמרנו בשיעור בבת עין (ב"שלשים" לשלמה נתיב הי"ד) שמי שיש לו שרש בקדושה לא אוהב להעניש, אבל לפעמים חייב לעשות זאת. זה הפסוק אומר – "עשות משפט ואהבת חסד" – מה שאוהב לעשות, שכיף לו, זה חסד. לפני כן, בלית ברירה, צריך גם לעשות משפט – שיהיה סדר. זה בדיוק מה שכתוב בחסידות לגבי הקב"ה בבריאה, שברא בגלל טבע הטוב להיטיב אבל 'תפס', כביכול, שבלי מלכות וחוקים ומשפט אי אפשר לעשות חסד, אז בשביל להשיג את הכיף שלי, אהבת חסד, צריך פה לעשות איזה מדיניות, חוקים, שכר ועונש וכו' וכו'. חכמה סתימאה מקבילה לעולם המלבוש – שם ה' עושה משפט, מתכנן סדרי המלכות. אבל זה בשביל מה שה' אוהב, "אהבת חסד" – תכלית השלמות בגילוי האלקות למטה. בשביל זה צריך "הצנע לכת", זה רדל"א – מגלים את ה' בהצנע לכת.

שרש הצניעות – תקון המחשבה

הסיפור הראשון היה בשביל תשובה לשאלת הצניעות בישוב. אם כי שבסיפור לא מדובר על אי צניעות – זו אשה חרדית – אך הכל מתחיל מפזילה, דהיינו אי צניעות בלבוש המחשבה של הנפש. המשפיע הדגול, ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה, היה אומר לבחורי הישיבה שמקטנים אי אפשר לדרוש את ענין שמירת המחשבה, הם אינם שייכים לזה (רק לשמירת הדבור והמעשה), אבל מגדול – ובכך אתה מוגדר

כגדול – אפשר לדרוש שמירת המחשבה, צניעות המחשבות, ודוק. הבנות עושות מסיבה (כמו שספרו) כי חושבות שחסר לנו בחנוך שקבלנו בישוב, ואם אי אפשר לקבל את זה בפאב נעשה את זה בבית. יש מי שלא תעשה את זה אף פעם בחיים, אבל בפנימיות היא פוזלת. כמובן, כמו אצל בת כך זה אצל בן. [שאלה: מה גורם לפזילה הזאת? אם לא באים עם זה במגע בכל זאת תהיה פזילה? תשובה: ודאי, זה באויר. החרדים משתדלים כמה שיותר להסתגר. בלא-מודע זה בגלל שחושבים שבחוץ טוב, אבל לא אומרים את זה. לפעמים ההסתגרות עוזרת, בחיצוניות על כל פנים. אבל למה לא לתת אותו דבר בקדושה? זה הסיפור של ילתא[יח], אשה, שרוצה את טעם האיסור בהיתר של התורה.]

יג. סדרת גשם-שלום-משכן

היום משה כתב באנגלית דבר תורה שאמרנו מזמן על בחקתי – שלאחר "אם בחקתי תלכו" (לפי רש"י – "שתהיו יגעים בתורה") יש ג"פ "ונתתי" – "גשמיכם [בעתם]", "שלום [בארץ]", "משכני [בתוככם]". זה מהדוגמאות היפות של עולמות-נשמות-אלקות. הכל כלול ב"גשמיכם", כי גשמיכם-שלום-משכני ר"ת גשם. כל זה קשור ל-לג בעומר, שחל בפרשת "בחקתי". יש בזה כמה רמזים חלקים, הראשון הוא ש בחקתי היא הפרשה ה-לג בתורה – "גל עיני". הרמז השני, שבפסוק הראשון יש בדיוק לג אותיות. הרמז השלישי, ש"אם בחקתי" = לג במשולש (שכך סופרים את הספירה, "היום שלשה ושלשים יום" – תוספת של עוד 33, ולא יום ה-33).

עוד רמז, שכנראה שבזמנו לא אמרנו וממילא זה לא כתוב: בסוף כתבת שיש פה שלש דרגות של עולמות-נשמות-אלקות. במקור כתוב גשמיכם-שלום-משכני, וזה עושה משולש יפה שיש בו כל מיני סודות:

ג

ש מ

י כ ם

ש ל ו ם

מ ש כ נ י

אבל אתה כתבת גשם-שלום-משכני, ולפי זה צריך לתקן ל: גשם-שלום-משכן – ר"ת גשם – בלי האותיות הנוספות בסוף. זו סדרה עולה: 343, 376, 410. ההפרש הראשון, בין גשם ל-שלום, הוא 33 – לג. רמז חלק – יותר מורכב מהקודמים, אבל חלק מאד. מ-שלום ל-משכן צריך להוסיף 34, לכן חיכיתי עם זה עד אחרי שנספור לד לעומר (בצירוף עם זה שלא נשארת בחלק הזה בשיעור...). בסיס הסדרה הוא 1, הכל מובל על ידי "היום יום אחד לעומר" (המספר הקודם בסדרה – 311 = איש = שבט = רפאל וכו').

בדרך כלל סדרה, גם כשהכל עולה, אין מספרים לפני או לפחות מעט מספרים לפני. כאן היות שהבסיס הוא אחד יש הרבה מספרים קודם. אם עושים את זה למפרע, שזה הכי מענין, יש בדיוק 13 מספרים לפני גשם ("גשם נדבות תניף אלהים", סוד תחית המתים והגילוי של שבעתים כאור שבעת הימים, ז בחזקת 3 = גשם). זה בא מ-יג מדות הרחמים. לפני הגשם יש בדיוק 13 מספרים חיוביים [יש עוד 19 מספרים שליליים לפניהם כאשר כל הסדרה היא סדרה של חן נקבי מסביב לפעמיים מינוס 185 (הספירה של

יום אחד לעומר מעלה את המינוס 185 למינוס 184 וכו', שני המינוס 185 מקבילים, לפי זה, ליום טוב ראשון של פסח, טו בניסן, ול "אך ביום הראשון וגו'", יד בניסן, וד"ל), סוד שע נהורין המתחלקים לב"פ אל ברבוע = 185 = "אני לדודי ודודי לי" וכו', הכל כמו שהוא לפני הצמצום, סוד המספרים השליליים בכלל, כמבואר במ"א, וד"ל.] אחרי משכן יש אין סוף מספרים, אבל זה שיש לפני בדיוק 13 (חיוביים) זה יפהפה.

המספר הראשון (החיובי) הוא 5 והשני הוא 25 (5 ברבוע) – ההפרש הראשון הוא 20 (נמצא שהמספר 25 מקביל ליום העשרים לעומר, יסוד שבתפארת, אך ה-5 המקורי מקביל ליום ה-יט לעומר, הוד שבתפארת, וד"ל). מתחיל מ-ה של אברהם ואז כה ("כה יהיה זרעך"). היות שיש רבוע על ההתחלה מתבקש לחפש עוד רבועים בסדרה. הרבוע הבא – לא בדקתי מה השלישי, זה רחוק – זה 26 ברבוע, 676.

אחר כך, אם לוקחים את הסדרה עוד 13 מספרים מ-גשם והלאה (כמו שהיה לפני גשם), שיהיו 26 מספרים (שביניהם 26 ברבוע), אז יש חמישים אחוז שיש ממוצע (הסכום של הכל חייב להתחלק ב-13, אבל לא חייב להיות זוגי) וכאן זה יוצא זוגי, 9230 – הממוצע הוא ספירה. יש פה איזה סוד של הספירה, ספירת העומר. והנה, אם מדלגים מה-5 המקורי 13 מספרים לפי הסדר (ה'חצי' הראשון של ה-26 הנ"ל) מקבלים 4407 = 39 (3 פעמים 13) פעמים 113, סוד פלג (שם נרדף לקוטר העגול). נמצא שהיחס בין ה'שלם' של ה-26 לבין ה'חצי' הוא שליש של 355 חלקי 113, היחס הקרוב ביותר (במספרים פחות מ-1000 ועוד) לערך המדויק של פאי, כמבואר באריכות במ"א (והוא דומה בכך לחשבון המפורסם של ג"פ קוה חלקי קו, הכתיב חלקי הקרי הכתוב בים של שלמה בתיאור היחס בין היקפו לקוטרו, שגם הוא דוקא שליש פאי בקירוב, אך הקירוב כאן הוא הרבה יותר כנודע). ועוד, רק שבעת המספרים האחרונים של ה-26 עולים מב פעמים פלג, ודוק (נמצא שכל ה-26 חלקי ה-7 האחרונים שלהם = 26 חלקי 42, שם הוי' חלקי שם מב, פעמיים פאי, ודוק).

בכל אופן, יש כאן עוד גל חשוב בתחילת פרשת בחקתי. אם זה היה לינארי, שכל ההפרשים היו גל, זה פחות חשוב מהממצא שראינו. לכן העיקר זה גשם ו-גל, כמו "הוי' מלך גאות לבש", ר"ת ים-גל, גל יוצא מהים, וכך כאן יש גשם ו-גל, והגל של הגשם מביא לשלום, ומשם עוד לד להגיע למשכן. מעולמות לנשמות זה גל, "גל עיני", ואחר כך לד, הספירה של היום, מביאה לאלקות. זה וואו תוספת לחידוש.

משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א י"ח אייר תשס"ט

המקובל הרב שלום סלאם אמזלג

יום ההילולא - ח"י אייר

המקובל הרב שלום סלאם אמזלג זצ"ל המכונה 'רבי סלאם'- נולד בשנת ה'תרס"ד (1904) לערך בכפר איליג שבאזור סוס בדרום מערב מרוקו. מראשי המקובלים במרוקו נצר לשושלת חכמי משפחת אמזלג שמקורה בעיר החכמים איליג. נקרא ע"ש זקנו מצד אביו, סבא דמשפטים מרביץ תורה בישראל המלומד בניסים הגה"ק רבי שלום אמזלג זיע"א הנקרא מוהרש"א. ב-כ"ו אדר ה'תרס"ו (1906) כשהיה כבן כשנה וחצי בלבד אמו נפטרה. אנשי העיירה גידלו את רבינו בבתיהם כשהם ששים על הזכות שנפלה בחלקם לגדל נצר לשושלת של גדולי וקדושי עליון. בצעירותו קיבל תורה מפי אביו הקדוש ומפי חכמי עירו, עד שגדל ונודע לעיני כל כראוי והגון למלאות מקום אבותיו הגדולים הן בחכמתו הגדולה בפשט ובסוד והן בקדושתו ובחסידותו המופלגת.

רבינו התחתן בזיווג ראשון עם מרת פריחא (בת ר' מכלוף בן עבו) וילדה בן אחד. לאחר מכן היא נפטרה צעירה לימים ב-ו' אדר א' ה'תש"ג (1943) כאשר היא משאירה את בנה צעיר מאוד לימים. לאחר מכן התחתן עם מרת פריחא (בת ר' שמעון רביבו). נודע כחסיד קדוש ופרוש מהבלי העולם. בעל רוח הקודש מלומד בניסים בעל מופתים ורבים נושעו מברכותיו. היה מומחה בכתיבת קמיעות לכל הישועות. גאון בנגלה ובנסתר. דרשותיו הרבות שנשא במרוקו ובארץ, היו בנויות ממקורות רבים בש"ס ובמדרשים, בזוהר ובדברי רבינו האריז"ל. הושיע מאות אנשים בדרך נס מחולי נפש וגוף בקמיעות שכתב בקדושה יתירה, בסגולות שונות ובצמחי מרפא שהיה בקיא בהם ובסגולותיהם, כמו כן הוציא דיבוקים ורוחות רעות. רבינו נסמך לשוחט ובודק אך הפסיק לעסוק בזה, מאחר והיה משחיז את הסכין שעה שלימה בשביל שחיטה אחת.

בשנת ה'תשי"א (1951) לערך עזב את עיר מולדתו איליג ועבר לגור בעיר תיזנית, שם הקים את ישיבת 'עץ חיים' וגם עמד בראשה. מהעיר תיזנית עבר למוגאדור ומשם לקזבלנקה בה גר כשבע שנים. בשנת ה'תשכ"א עלה לארץ. בהתחלה גר במשך שש שנים במעברת 'בית עמישב' בפתח תקווה ולאחר מכן קבע את מושבו באשדוד (רובע ג'). התפרסם כתלמיד חכם מופלג שקדן גדול וצדיק קדוש המתנהג בחסידות מופלגת. בכל יום אנשים באו מכל רחבי הארץ לביתו שבאשדוד כדי לקבל את ברכותיו עצותיו סגולותיו וקמיעותיו. הירבה בתפילות ובתעניות לישועת הכלל והפרט. פעמים רבות נשמעו מפיו כמו נבואות של ממש. גם אחרי פטירתו בא לא אחת לבני משפחתו בחלום ובישר להם שהוא מתפלל עליהם להצילם מצרה פלונית ואלמונית.

נפטר ב-ל"ג בעומר, י"ח אייר ה'תשמ"ג (1983). חי כ-79 שנים. ציונו בהר הזיתים בירושלים בחלקה סמוכה לציון הגה"ק הבבא מאיר אביחצירא זיע"א. על ציונו תואר עם תארים מופלגים- רב הפעלים... אחד מבני עליה, מוכתר בכתר תורה, זוהר פניו כמלאך היה, לילה כיום בגירסה, גם במידותיו מוכר היה.

אביו: הגה"ק המלוב"ן ר' אברהם. אמו: מרת זוהרא (בת הרה"ק המפורסם רבי מכלוף אלחראר זיע"א). מרבותיו: אביו, הגה"ק המלוב"ן ר' אברהם. נשותיו: מרת פריחא (זיווג ראשון- בת הצדיק רבי מכלוף בן עבו זצ"ל. מצד אמה היא נינה להרה"ק רבי יצחק אסבאג זיע"א חתן רבי שלום אמזלג הגדול זיע"א), מרת פריחא (זיווג שני- בת רבי שמעון רביבו ז"ל מתיזנית. נישא ב-ל"ג בעומר ה'תש"ז). בנו (מזיווג ראשון): רבי אברהם. בנותיו (מזיווג שני): מרת זוהרא מויאל, מרת רחל ביטון.

נכד רבינו הרה"ג רבי דוד אמזלג שליט"א, סיפר שבבחרותו כשעמד בפרשת דרכים בנוגע לעתידו. באחד הימים דפק על דלת בית אביו באשדוד, אברך מישיבת האדמו"ר הקדוש רבינו נסים מויאל זיע"א וביקשו לבא ללמוד בישיבת הרב בקרית גת.

הנכד שלא הכיר את הישיבה ואת הרב ענה בשלילה להצעה. לאחר כחודש שוב השליח הגיע וביקש ממנו שוב שיבוא לישיבה לניסיון במשך תקופה מסוימת, כשסירב שוב, אמר לו כי הרב מויאל ביקש ממנו שיבוא. כששמע כי מדובר שהרב בעצמו מבקש ממנו לבוא הוא בא. הרב מויאל הורה לו להישאר בישיבה ואמר לו: "כאן זה המקום שלך". בהמשך הרב מויאל סיפר לו כי רבינו בא אליו בחלום וביקשו שיביא את נכדו ללמוד בבית מדרשו. במקום זה זכה רבי דוד להתעלות גדולה בתורה ויראת שמים.

נכד רבינו הסתכסך עם אדם מסוים והלה זמם להורגו. רבינו בא בחלום לבנו ואמר לו: "בנך בסכנה ואני מתפלל ומבקש עליו רחמים". לאחר מספר ימים אותו אדם חיכה ליד ביתו של נכד רבינו במשך כל הלילה כדי להרוג אותו אבל בנס הנכד לא ישן באותו לילה בביתו אלא במקום אחר וניצלו חייו.

כאשר בנו של רבינו, ר' אברהם קנה דירה, היה לו ערב אחד והוא חיפש ערב שני ולא מצא. הוא הלך לחבר שהוא בעצמו היה ערב שלו כשקנה דירה, אבל הלה סירב ואמר כי הוא מפחד להיות ערב. כעבור שלושה ימים בא הלה לביתו של ר' אברהם. כשנכנס וראה את תמונת רבינו הוא התעלף. לאחר שהתעורר סיפר כי רבינו בא אליו בחלום ואמר לו: "תלך לבני ותהיה לו ערב, ואני ערב לך שלא תינזק". מיד האיש ביקש לחתום על הערבות תיכף ומיד. (מפי נכדו רבי דוד אמזלג שליט"א)

נכד רבינו, הרה"ג רבי דוד אמזלג שליט"א מקרית גת, עבר כשהיה בחור תאונה קשה בה נהרג חבר שלו שהיה איתו ברכב. יום לפני התאונה אביו, ר' אברהם חלם את רבינו שאמר אליו: "בנך דוד בסכנה, אבל תגיד לו שאני מתפלל ודואג לשמירתו", ואכן בחסדי ה' הוא יצא מהתאונה בנס. (מפי רבי דוד שליט"א בעל המעשה)

בנו של רבינו, ר' אברהם ז"ל עבד בנמל אשדוד. פעם אחת אבד לו צרור המפתחות שבהם היה מפתחות הטרקטור שבו עבד. הוא ניסה לחפש את הצרור אבל ללא הועיל. כשהגיע לבית הוא שכב על מיטתו בצער ונרדם. בחלומו ראה את אביו שאמר אליו: "בני, מדוע אתה בלי מצב רוח?". הוא סיפר לו בחלום על האבדה, והנה אביו לוקח אותו ומראה לו את מקום הימצאו של הצרור (במנוע הטרקטור). למחרת ר' אברהם הלך ובדק באותו מקום, ומצא שם את המפתחות. (מפי בנו בעל המעשה)

כאשר רבינו גר באשדוד, היה מתפלל בבית הכנסת 'בית א-ל', בהתחלה האנשים לא הכירו את ערכו. הגאון רבי סעדיה אריבי זצ"ל סיפר שפעם כשדרש בבית הכנסת ראה את רבינו צוחק ולא ידע למה. הוא חשב כי רבינו איש פשוט, אבל לאחר מכן רבינו העיר לו על דבר שאמר בדרשתו שאינו נכון ואז הבין למה צחק. מאז ידע רבי סעדיה את גדולת רבינו. (מפי רבי אשר סבאג שליט"א ששמע מפי הרב סעודיה אריבי)

בנו ר' אברהם סיפר, כי פעם רבינו כתב קמיע לאשה אחת ואמר לה שתשמור טוב על הקמיע והזהיר אותה כי אם יאבד לה, אין לה סיכוי לחיות הרבה. אחרי פטירת רבינו האישה פגשה את ר' אברהם וסיפרה לו כי הקמיע נאבד לה. לאחר כחודש ימים נפטרה אותה אישה לבית עולמה.

מקורבו רבי אשר סבאג סיפר כי הכיר בחור אחד שהיה אילם ל"ע. פתאום פגש אותו ברחוב וראה אותו מדבר. הוא שאל אותו: "איך קרה שנתרפאת?". הבחור סיפר כי הלך עם אימו לרבינו ורבינו ישב עמו כמה זמן ורבינו ריפא אותו ב"ה.

ר' יצחק כנאפו ז"ל מנתיבות סיפר, מעשה שקרה לו בשנות השבעים למניינם, וכך היה המעשה: באותו הזמן המצב הכלכלי היה בכי רע ובפרט אצל העולים החדשים. למר יצחק היה סכום גדול המקביל בשוויו לכחמישים אלף ש"ח. את הסכום הזה הפקיד לשמירה אצל שכנתו לזמן מועט. לאחר מכן כשבא לקבל את פקדונו, השכנה אמרה לו כי הכסף נגנב לה, אבל הוא לא האמין לה, כי מי יעלה בדעתו באותה תקופה שיש למישהו סכום כסף כזה בביתו ויבא לגנוב.

מר יצחק נסע לעורך דין בתל אביב להתייעץ איתו מה לעשות, אבל העורך דין אמר לו שאין שום דבר שאפשר לעשות במקרה זה מבחינה משפטית. בצר לו הוא נסע לרבינו באשדוד, ושח לו את צערו. רבינו לקח צלחת גדולה ושפך לתוכה מים ואחר כך שמן, והדליק נר והראה למר יצחק הנזכר את דמותה של שכנתו בתוך הצלחת, ואחר כך אמר לו: "היא גנבה לך את הכסף. לך לבית שלה בלילה בשקט, ותראה רימון מונח ליד מקום מושבה, תרים את הרימון ומתחתיו תראה בור קטן ששם היא החביאה את הכסף".

מר יצחק חזר לביתו וסיפר לאשתו את דברי הרב. אשתו בתמימותה הלכה וסיפרה את זה לשכנה, שהרב אמר שאת גנבת את הכסף והחבאת אותו במקום פלוני. השכנה ששמעה זאת מיהרה להעביר את הכסף למקום אחר. כשבא מר יצחק לבית השכנה בלילה לקחת את הכסף (הוא לא ידע שאשתו סיפרה), הוא כמובן לא מצא כלום בבור. בצר לו מר יצחק הלך לרבינו הקדוש סידנא בבא סאלי זיע"א, וסיפר לו את כל המעשה. הצדיק מינה שלושה אנשים ללכת לאותה אישה ולהתרות בה שתחזיר את הכסף, אבל השכנה עמדה ברשעותה, וטענה שהיא לא לקחה שום כסף. חזרו לרב ואמרו לו את דברי האישה, ואז הבבא סאלי אמר למר יצחק: "אל תדאג, היא תוציא את הכסף הזה על תרופות!". מר יצחק העיד, שמאותו יום שהצדיק אמר דבר זה, היה האמבולנס פוקד את בית השכנה כל מספר ימים, עד שלאחר תקופה קצרה מתה אותה האישה, ובתה שהיתה גם היא שותפה לגנבה יצאה מדעתה, בר מינן.

פעם היה רבינו בנסיעה והיה עמו מקורבו רבי אשר סבאג. במהלך הנסיעה רבינו התנמנם ולפתע התעורר בבהלה גדולה ואמר לאשתו מתוך צער ובהלה רבה כי גזירה גדולה עומדת להתרחש. באותו לילה רבינו לא ישן מרוב דאגה מאותה גזירה. לאחר שלשה שבועות החלה מלחמת יום הכיפורים שגבתה קורבנות רבים מאחינו בית ישראל. (מפי ר' אשר סבאג)

רבי חנניה לוי זצ"ל מיקרי אשדוד היה ממקורבי רבינו. פעם חלם חלום מסוים ונבהלה רוחו. הוא הגיע אל רבינו ואמר "אי רבי רבי". רבינו אמר לו: "שב". עוד לפני שפתח את פיו רבינו אמר לו: "מה אתה חושב כל כך, החלום שחלמת הוא טוב טוב, ואין לך מה לפחד. עכשיו קח כוסית של ערק ותשתה לחיים". לאחר מכן רבינו סיפר לו מעצמו את החלום ופשרו. החלום היה שהוא יושב במחיצת הצדיקים בעולם העליון. (מתוך כתבי רבי אשר סבאג שליט"א)

בנו ר' אברהם סיפר: פעם אבא התארח בשבת בביתי (ברובע ב' אשדוד). באמצע השבת אבי התחיל לבכות. שאלתי אותו, מדוע הוא בוכה? הוא סיפר לי שנזכר כעת כי כשהיה ילד, התעורר פעם באמצע הלילה ושמע קולות לימוד מהישיבה ששכנה בקומה העליונה. בבוקר שאל את אביו, של מי היו הקולות ששמעתי מאחר ואתה לומד שם לבדך? מיד אביו השקיטו וציווה עליו לא לספר דבר זה לאף אדם.

באחת הפעמים רבינו נסע מעיר מוגאדור לתיזנית באוטובוס שהיה באותה שעה מלא גוים. כשהגיע זמן תפילת שחרית התעטף רבינו בציצית, הניח תפילין והתפלל. באמצע התפילה ערבי אחד הלך לעבר רבינו ונגע בתפילין של רבינו בזלזול ולעג. לא עבר זמן רב ואותו גוי ראה שידו אינה נשמעת לו הולכת ומשתתקת. מיד הבין כי רעה זו היא בשל מעשהו הנלוז, הוא מיהר לגשת אל רבינו נתן לו מתנות וביקש את סליחתו. לאחר שרבינו סלח לו ידו התרפאה. (מפי בנו ר' אברהם)

יהודי תיזנית סיפרו כי תמיד היה רבינו הולך ברחוב כשעיניו מושפלות למטה, וכן היה שם ידיו על עיניו כדי שלא להביט בנשים. כשהתגורר באשדוד היה ממעט לצאת מביתו וכל היום היה לומד בשקיעות גדולה. כשהתגורר בתיזנית ביקש מהמיילדת הזקנה הצדקת מרת פריחא בן שבת ע"ה שרק היא תבקש ממנו קמיע עבור היולדות במקרה הצורך, כי לא רצה שיבואו אליו הנשים.

בנו סיפר כי כאשר היה רבינו מרגיש שבן שיחו עומד לספר לשון הרע, מיד היה מסלקו מפניו.

רבינו היה מניח תפילין של רש"י ורבינו תם יחדיו, וכידוע שבמרוקו רק תלמידי חכמים חסידים הניחו תפילין של ר"ת.

הגה"צ רבי נסים מויאל זיע"א סיפר לנכד רבינו, רבי דוד אמזלג שליט"א כי כשהיה רבינו נכנס לבית כנסת וראה שהקהל עמדו לכבודו, היה חוזר לאחוריו ולאחר שישבו היה נכנס שוב.

כשהיה מתארח בנתיבות היה מתפלל בביה"כ הגדול 'בית יעקב' שבו התקיימו מניינים רבים לתפילת שחרית בזה אחר זה, רבינו היה מתחיל במניין הראשון ומסיים עם המניין האחרון מרוב שהיה מאריך בתפילתו. (מפי ר' מסעוד לוגאסי)

כשאשתו לא היתה טהורה לא היה אוכל מבישוליה. היה מקפיד על אשתו שתקיים "כל כבודה בת מלך פנימה".

ביקש מבנו להתחתן מוקדם ואם לא ישמע לו- לא יכנס לביתו.

רבי מרדכי איפרגאן זצ"ל מאשדוד סיפר, כי רבינו היה בקיא בכל ספר 'שיר ידידות' בעל פה ושירתו היתה כנתינתה מסיני.

מקורבו רבי אשר סבאג מאשדוד, נכח פעם אצל הגה"ק רבי מאיר אביחצירא זיע"א בזמן שבאה אישה ודיברה עם הרב מאחרי הקיר ובקשה שיכתוב עבורה קמיע. הבבא מאיר ענה לה כי אין דרכו בכתיבת קמיעות ודרכו לתת רק בקבוק מים מבורך. האישה התעקשה ואז אמר לה רבי מאיר, כי אם רצונה בקמיע שתלך לרבי שלום אמזלג באשטרום (רובע ג').

פעם רבינו ישב עם בנו ר' אברהם. אישה בוכיה באה לפניו עם בתה שהיתה משותקת ל"ע בחצי גופה היא ביקשה ממנו שיעזור לבת שלה. רבינו לקח צלחת ושם בה מים ושמן והדליק נר בשמן, אז רבינו הראה לבנו בתוך השמן דמות אדם חופר קבר. רבינו אמר לבנו כי אישה זו כבר נגזרה עליה מיתה. רבינו בירך את האישה בשפה רפה ופטרה לשלום. היו מקרים בהם אמר רבינו למחלי פניו כי אינו יכול להושיעם כי כבר נגזרה הגזירה מיום לידתם. (מפי נכדו הרה"ג רבי דוד אמזלג שליט"א)

באחת הפעמים שחלה ר' אליהו שמעון בוזגלו, אשתו מרת פריחא לקחה אותו לבן דודתה (רבינו) באשדוד. לאחר שרבינו שמע על מצבו אמר שכוכבו – מזלו של ר' אליהו שמעון הוא טוב מאוד, אלא ששדה אחת גרושה מקנאת בו ולא תרפה ממנו עד שתעוור אותו חלילה בעין אחת ואי אפשר לעשות כנגד זה שום דבר בכוחות הקבלה, לא עבר זמן מועט והסבא התעוור בעין אחת. (מפי מרת זקנתי ע"ה)

אחד מעשירי העיר מוגאדור קם משנתו כשחצי גופו משותק ל"ע. הם חיפשו את רבינו בכל המקומות עד שמצאו אותו והביא אותו למוגאדור שירפא את אותו עשיר. כשהגיע רבינו, כתבו לו שטר חתום בחתימת עורך דין, שאם יצליח לרפא את העשיר אזי יזכה בחצי מרכושו וממונו. רבינו נכנס לחדר בו שהה החולה ובמשך שבוע ימים השתדל ברפואתו ע"י כוחות הקבלה ואף העמיד לדין את השדים שפגעו בו. בסוף השבוע העשיר קם על רגליו כאילו לא חלה מעולם. הם רצו לקיים את ההבטחה ולתת לרבינו הון עתק, אבל רבינו סירב לקבל ואמר העיקר שהצלנו נפש מישראל. (מפי בנו ר' אברהם ז"ל)

כאשר רבינו גר בקזבלנקא, אישה שעשרים שנה לא זכתה לילדים באה לפניו. רבינו בירך אותה ונתן לה קמיע. האישה אמרה כי אם תזכה בפרי בטן היא תיתן תרומה לרב. עבר זמן והנה רבינו פוגש אותה רבינו בשוק חובקת בן. רבינו בירך אותה בברכת מזל טוב ולאחר מכן שאל מה עם הבטחתה. האישה התחמקה ואמרה שאין לה. רבינו לא אמר דבר רע. כשהגיעה האישה לביתה, היא נכנסה למטבח וביציאתה מצאה את הילד מת ל"ע. (מפי הצדיק רבי אברהם הלוי זצ"ל מבני ברק)

כשהיה בנו ר' אברהם ז"ל צעיר לימים בקזבלנקא, באחת הלילות שמע מישהו קורא בשמו אברהם. הוא קם, הדליק את האור ולא מצא אף אדם. כך חזר הדבר כמה פעמים. בבוקר בא אליו אביו רבינו ואמר לו לבד: "קרה משהו הלילה?". הבן תמה, מהיכן אביו יודע מה עבר עליו בלילה. אמר לו אביו: "שדה אחת רצתה להזיק לך, אבל עשיתי לך תיקון שלא תוכל להזיק לך". (מפי בנו בעל המעשה)

הפוסק הגדול רבי משה איסרליש

יום ההילולא - ח"י אייר

הפוסק הגדול רבי משה איסרליש נולד לרבי ישראל הפרנס ולדינה-מלכה בת-דודתו של מהר"ם מפדואה, בקז'ימייז' שבדרום ממלכת פולין. הוסמך לרבנות בגיל 13, ולמד בישיבה אצל רבי שלום שכנא מלובלין, שלאחר מכן היה חותנו בזיווג ראשון. כיהן כדיין בבית הדין בקרקוב, יחד עם גיסו רבי יוסף כץ, ורבי משה לנדאו, וכראש ישיבה שהקים בעיר. היה רבה הראשי של הקהילה היהודית בקז'ימייז', ובימיו יהדות פולין שגשגה מאוד. בשנת שי"ב נפטרה אשתו הראשונה והיא בת עשרים בלבד, והוא נישא בשנית לבתו של רבי מרדכי כ"ץ. לפי גרסה אחרת, נישא הרמ"א אז למרת קרענדל, בתו של רבי משה עברליש. המהרש"ל היה קרוב משפחתו, והוא הרבה להתכתב ולהתפלמס עמו בהלכה. הרמ"א חיבר ספר הלכה מקיף, בדומה לשולחן ערוך, אך עקב יציאת השו"ע לאור גנז אותו מתוך ענוותנתו, והוסיף במקום זאת רק הגהות לשו"ע. הטורי זהב כותב בחיבורו על השולחן ערוך כי שמע מזקן אחד שהיה בקראקא כי הרמ"א נסתלק בל"ג בעומר בשנת של"ג, אולם תלמידו רבי דוד גנז כותב בספרו "צמח דוד", כי נפטר בל"ג בעומר שנת של"ב.

שמעתי מהרב הישיש הרב ר' אברהם שאול ז"ל מקרעשוב, ששמע מזקנים נאמנים: שפעם אחת הלך הרמ"א מביהמ"ד לביתו דרך השוק, וראה שעומדים שם הרבה עגלות שהובא עליהם למכירה שומן אווזות. ואמר למשמשו שיעמוד אצל עגלה אחת, וכשיבא בעל השומן יאמר לו שהרב קורא אותו. השמש מילא פקודתו, אמנם בבוא בעל השומן והשמש אמר לו שיטריח את עצמו להרב דמתא, סירב בדבר באמרו שעתה אין לו שהות, ואחר שימכור השומן יבוא. השמש, בהבינו שמסתמא נחוץ הדבר שיבוא במוקדם, אמר לו שבל יטעה את עצמו, כי לא יתן לו למכור השומן עד שילך להרב, וכל הקונים שירצו לקנות יאמר הוא להם שהמוכר נקרא אל הרב ומסרב לילך, ובוודאי לא יקנה שום איש מאתו.

בעל השומן הבין כי הצדק אתו, ובאם יסרב נגד הרב יפסיד יותר, כי לא עלה על דעתו מה שהרב ידרוש ממנו. אולי לא יצטרך לשהות אצלו ויוכל למכור השומן אח"כ, והלך עם השמש. אך בבואו אל הרב, שאלו הרב: מאין לך השומן הזה? והתחיל לצעוק כדרך העמי הארץ: רבי קדושי, אשתי בעצמה גידלה האווזות, ואני נסעתי במכוון להעיר להביא את השו"ב לשחטם, ובביתי נעשה השומן. אז עמד הרמ"א וצ"ל מלא קומתו והתחיל לאיים עליו ביותר עד שנתן תודה שהוא שומן 'דבר אחר'.

הביט עליו השמש בתמיהה: איך כיוון ברוה"ק? ואמר לו הרמ"א: תדע בני, שאין זה שום רוה"ק! אך בהליכתי התבוננתי שעל עגלה זו סובבים עורבים הרבה חוץ מהרגיל, ועל העגלות האחרות לא ראיתי אף עורב אחד, מזה הבנתי שבוודאי זה שומן אסור.

העורבים הם סמל מובהק של טומאה, משום האכזריות הטבועה בהם. אמנם בזמן אליהו הביאו לו העורבים מזון כשר – אך מפורש בחז"ל שהאחראי על הכנת האוכל היה עובדיה הנביא, שכגר אדומי ידע לגייר את האכזריות האדומית ולהפוך אותה לשליחת הקדושה.

בסיפור שלנו, הופך הרמ"א לטוב גם תכונה נוספת של העורבים – החשדנות. מובא במדרש, כי העורב לא רצה לצאת מהתיבה משום שחשד בכוונות זדון מצד נח, שהציל את חייו. כאן, החשדנות מתבררת כמוצדקת והאיומים הקשים מצילים יהודים רבים מאיסור (ובתוכם, כמובן, בעל הסחורה עצמו).

היה לרמ"א חבר טוב, רבי חיים אחיו של המהר"ל מפראג. פעם נודע לו להרמ"א, שחבירו רבי חיים בא אליו אליהו בכל יום ולומד עמו, וביקש הרמ"א ממנו שידבר עם אליהו שירשה לו גם כן להשתתף בלימוד זה. ודיבר עמו, ואמר לו אליהו שקשה לו לסבול את השרוולים הרחבים (זאת האיצטלא הרבנית שהרמ"א היה לובשה בתור רב העיר). כאשר מסר ר"ח תשובה זאת לחבירו הרמ"א, אמר שהוא מוכן לעזוב את הרבנות כדי שיוכל להשתתף בלימוד חשוב זה. אבל אליהו לא הסכים גם לזה שיוותר על הרבנות, ואמר שרבים צריכים לו ואסור לו לעשות זאת.

מדוע סולד אליהו מהרבנות, אם הוא מכיר בהכרח שבה? באופן פשוט, יש בכך תוכחה כלפי הגאווה שמבטאים בגדי שררה. אך כאן, קשה לומר זאת: הרמ"א היה ענו ושפל ברך באמת, וגנז את חיבורו הגדול כדי להופכו ל"מפה", הפרוסה על פני ה"שולחן ערוך". מסופר גם, כי בפורים היה נוהג בניגוד לכל הרגלי המכובדות של העיר, מתחפש ולובש מסכה ומעורר את תושבי העיר כשמש פשוט. וכך מספר רבי עקיבא יוסף שלזינגר בעל 'לב העברי':

"שמעתי מעשה מהרמ"א ז"ל אשר מת בן ל"ג שנים ומת בל"ג בעומר בשנת של"ג ועשה ל"ג ספרים. והספדן סיפר עליו ל"ב שבחים והי' מצטער עצמו למצוא עוד שבח אחד להשלים מנין ל"ג, עד שבא זקן אחד ואמר שמנהג רמ"א ז"ל היה בכל פורים ללבוש פרצוף ולהתנכר לעצמו בבגדים אחרים וצעק בכל בית 'צו מעריב בזמנו', וזה היה שבח ל"ג שלו".

אך עם זאת, ככלל המרא דאתרא הוא בחינת מלך, שאסור לו למחול על כבודו. יש בכך מעין מה שנאמר על יהושפט, "ויגבה ליבו בדרכי ה'", וזו ה"שמינית שבשמינית גאווה" שמצווה להותירה אצל תלמידי חכמים. אך עם זאת, מסופר בתנא דבי אליהו, כי אליהו הנביא אינו סובל ריח של בעל גאוה. ריח בעל גאווה הוא הלעומת זה של ריח המשיח, עליו נאמר "והריחו ביראת ה'", ואצל אליהו הנביא מבשרו אין סבלנות אפילו להתנשאות חיצונית, הנצרכת אצל רב העיר. עם זאת, אין הכוונה שהדבר פסול מעיקרו: מי אם לא הרב ילמד דעת את העם, וגם ימנע בתקיפות תקלות כמו זו שסופר עליה? משום כך, אליהו הנביא בעצמו הורה לרמ"א להמשיך ברבנותו ולהורות לישראל את המעשה אשר יעשון. שם משפחתו של הרמ"א – **איסרליש** – רומז לשם **ישראל**, אך הוא עולה בגי' **תורה**, היינו "ישראל ואורייתא כולא חד", סוד נשמת הרמ"א. **משה איסרליש** היינו "משה אמת ותורתו אמת" וכמליצת ה'חתם סופר' הידועה על פסקי הרמ"א – "ובני ישראל יוצאים ביד רמ"א".

הצדיק הרב חנניה הכהן

יום ההילולא - ח"י אייר

הצדיק הרב חנניה הכהן זצ"ל- רבינו כיהן כרב בעיר מרקש ונודע כצדיק גדול. מלומד בניסים. רבים פנו אליו ונושעו. רבים באים עד היום ומשטחים על קברו. במרקש וסביבותיה הזכרת שמו חביבה אצלם מאוד. עשרות בני אדם היו מצטופפים בקברו ששימש ככותל דמעות וכמקום סגולה מזור ותקווה לאלפי חולים שרופאים התייאשו מהם, רבים נושעו על קברו. מסביב לקברו קבורים כהנים הרבה. רבינו

היה ידוע כעניש וקטיל. היתה זו תקופת זוהר ליהודי מרוקו, תקופת מלכותו של מולאי עבד א-רחמן. בעל רוח-הקודש. ברכותיו היו מתקיימות.

מרן הראשון לציון הגאון ר' שלמה משה עמאר סיפר על עדויות רבות ששמע מאנשים שנפקדו בברכת ישועה ורחמים ונושעו בזכות התפילה לה' על קברו של רבי חנניה. שכנתו במרוקו סיפרה לו, אישה ולה תשעה ילדים, שמעולם לא הלכה לרופא עבורה או עבור ילדיה וכל בני ביתה גדלו בריאים ושלמים. כשחלה אחד הילדים, היתה רצה לציון הקדוש ומתפללת לה' בבכיות שירפא את בנה בזכות הצדיק רבי חנניה. היא לא היתה עוזבת את המקום עד שהיתה שומעת כמין קול יוצא מהקבר. כשהיתה שבה הביתה, נוכחה כי הבן כבר הבריא. גם הגויים פנו לצדיק בשעת צרתם. כאשר למלך מוסלמי חטפו את שפחתו החכמה והיקרה לו, הוא הלך לקבר של רבינו וביקש את עזרתו.

הרב אברהם חנניה פינטו סיפר כי חולים שהרופאים התייאשו מהם שוכרים מקום קרוב לציונו של רבינו למשך שבוע ימים. אותם חולים היו הולכים לציונו של רבינו בוקר וערב והיו מתרפאים. כונה בשם 'האריה של מרקש'. מי שנשבע בשמו של רבינו, מאמינים לו. למרות שבאותם הזמנים צמצמו מאוד במה שכתבו על הציון של האנשים על ציונו של רבינו תארים רבים כתובים. נפטר ב-י"ח אייר ה'תרפ"ו, ערב ל"ג בעומר. ציונו במרקש שבמרוקו. ביום ההילולה רבים מכל רחבי העולם עולים על ציונו.

אחיו: ר' משה ור' רפאל. בנו: ר' שלום.

המלך חולאי חסן הסתכסך יום אחד עם שגריר פורטוגל במרוקו. כתוצאה מכך דרש משלטונות פורטוגל להחזיר את השגריר. הם קיבלו את דרישתו והחזירו את השגריר ושלחו אחר במקומו, אבל שמרו טינה בליבם למלך מרוקו וחיכו לשעת כושר לנקום בו בשל כך.

שבוע ימים לפני יום הולדתו של המלך היו רגילים להכריז בכל רחבי המדינה להיות נכונים לחוג את חגו של המלך. המלך היה מקבל מתנות מהארצות שהיה להם קשר מסחרי או מדיני עם מרוקו. השלטונות הפורטוגליים גם הם שלחו שי למלך, אבל היתה זו מתנה מוזרה ביותר- זה היה נר גדול ועבה. המלך שמח למראה הנר המשונה ואמר: "נר זה יודלק בארמוני ביום הולדתי". אותו לילה היה ארמון המלוכה מלא מפה לפה: שרים ורוזנים נסיכות ונסיכים, קאדים ושייח'ים, וכמובן, כל פמליית המלך, עבדים וסריסים לרוב. עבדי המלך העמידו את הנר המופלא באמצע האולם וקרא הכרוז למלך כדי לכבדו בהדלקת הנר המיוחד, וכך החלה המסיבה ברוב פאר והדר. בין לבין ישב המלך על כס המלכות, כשהוא לבוש בבגדי מלכותו. משחלף זמן עייפות החלה להתפשט בכל גופו של המלך והוא התחיל מתנמנם. המלך חלם ובחלומו ראה איש זקן בעל הדרת פנים כמלאך עומד לפניו ויאמר לו: 'המלך! קום מתנומתך וכבה את הנר, כי צרה גדולה צפונה לך בקרבו!'. המלך קם בבהלה וסיפר את חלומו לווזיר הגדול שהיה יושב על יד ימינו. הווזיר אמר לו: "אל ירך לבבך, אדוני המלך, אין זאת כי אם חלום שווא הוא ככל החלומות. וכי פשר החלום הוא העובדה שהמלך חשב במשך היום אודות נר הפלא". המלך שמע לקול הווזיר, נרגע ולא שת לבו לחלום. כאשר נרדם בשנית, הזקן בחלומו הופיע לפניו ואמר לו: "המלך! אני הרב חנניה הכהן, הצדיק הידוע בעיר מראקש, ושם גם קברי. מהשמיים שלחו אותי להודיע לך שאם לא תכבה את הנר הזה, רעה תהיה אחריתך ואחרית בני ביתך. אני והיהודים היושבים תחת חסותך נקיים! דע כי בנר יש את הרעה אשר זממו עליך. ועתה, קום מהר, עורה משנתך וכבה את הנר, כי תוכו מכיל צרה ויגון". המלך קם נדהם ומבוהל וזעק בקול גדול: "כבו את הנר הארור הזה!". העבדים נבהלו ועשו מיד כרצון המלך וכיבו את הנר. המלך ציווה לקחת את הנר הכבוי, להוציאו אל מחוץ לעיר ולהעמיד אותו במקום

שומם אשר אין שם בית ואין שם בני אדם, ושם נצטוו להדליקו שנית. בנוסף הכריזו שלא יצא איש מפתח ביתו עד אשר ישמעו תרועת חצוצרות מבית המלך. עבדי המלך עשו כמצוות אדונם והעבירו את הנר למקום שממה, אשר אין שם נפש חיה. המלך מולאי חסן עלה לגג ארמונו לצפות מרחוק בנעשה. משהודלק הנר והפתילה הגיעה למחצית הנר, נשמעה לפתע התפוצצות אדירה ורסיסי עופרת וברזל ניתזו כזיקוקים לכל עבר. לאחר שהתאוששו מהרעש והבהלה נשמעה תרועת החצוצרות מבית המלך להודיע על חלוף הסכנה. המלך נפעם מהצלתו ונתן פקודה לרתום את מרכבתו, לאחר שעזו היה רצונו לבקר בקברו של הצדיק אשר במראקש. כך יצאה תהלוכה משער הארמון. כאשר המלך הופיע בשער המלאח, היהודים קיבלוהו בכבוד גדול, אולם מתוך חשש ובלב מלא חרדה. המלך קרא לראשי הקהילה ואמר להם: "רצוני לבקר בבית הקברות שלכם. תראו לי את קברו של הצדיק רבי חנניה הכהן". ראשי הקהילה, רבניה וחכמיה ליווהו והראו את קברו של הרב. המלך עמד ליד הקבר ואמר: "אשריכם יהודים, שמקרבכם יצא צדיק גדול זה. לולא עזרתו כי אז תמנו אני ובני ביתי וכל ההמון שחוגג בארמון, ביוזמת התוכנית הנפשעת של הפורטוגלים". **המלך** ציווה לחלק לעניי המלאח קמח ושמן והורה להקציב כסף כדי לבנות כיפה על קברו של הצדיק, ושתי חביות שמן להדליק לעילוי נשמת הצדיק. כמו כן ציווה כי תינתן משכורת לשומרי בית הקברות מדי חודש בחודשו, וכי יסופקו ליהודים קמח ושמן וצאן ובקר בימי החגים, למען אשר יחוגו חגיהם מתוך רווחה. קרנם של יהודי מרוקו עלתה בעיניו למן היום ההוא והלאה. בנוסף ציווה לחקוק חוק מיוחד שיאסור את ההלקאה ליהודי הנתפס למלכות. כמו כן המלך פטר את הרבנים וחכמי העדה מלשלם מס וגם תקציב כספי שנתי הוקצב להם מטעם אוצר המלכות. אף ידעו לספר שהמלך היה מתחפש בלילות בלבוש יהודי ונכנס למלאח, על מנת לעמוד מקרוב על תנאי חייהם של היהודים, כדי לוודא שאכן יושבים יהודי חסותו לבטח באין מפריע להם מצד הגויים. ואוי לו לזה שנתפש באשמת רמיה נגד היהודים, ואפילו אם היה זה בנו של המלך.

קרה פעם שבנו של מולאי חסן, צעיר רברבן ובזבזן שלווה סכומים עצומים מיהודים עשירים ולא שילם להם את החוב בהגיע מועד פרעונו. היהודים פנו לשולטן והלה פרע מיד את חובות בנו, ואף נזף בו על היותו כפוי טובה ליהודים שעמדו לו בעת צרתו ומצוקתו הכספית. (מעובד תוך 'תולדות יהודי אל-מגרב')

בימי שלטונו של המלך מולאי עבד רחמן מספרים כי אחד מסגניו של המלך אהב לישון ותמיד היה מאחר לישיבות עם המלך. בימים ההם היה ריכוז יהודי גדול סמוך לרובע המוסלמי. שם היה גר סגנו של המלך. הוא תירץ תמיד את איחורו בגלל ההפרעות של היהודים שלא נתנו לו להירדם. בשבתות קמים לבקשות. בימי חול לזוהר ותיקון חצות. ובקיץ לסליחות. המלך שאל: מה הפיתרון? הסגן ענה פשוט יש להוציא אותם משם ולהעבירם למקום שלא יפריעו. הציבור נרגש ונרעש כי ירא מהגזרה הממשמשת ובאה.

רבינו שמע על כך והוא היה ידוע כעניש וקטיל. רבינו אמר: "עוד כמה ימים ונראה". עברו כמה ימים והסגן השתגע. יצא לרחוב בועט ונוער כמו חמור. המלך ציווה לסגור אותו עד שיראה מה הוא יכול לעשות. המלך הבין שיד היהודים בדבר והזמין את שני הרבנים של מראקש ושל מוגאדור. הימים לא היו קלים. היו אלו ימי רעב. רבה של מוגאדור רבי דוד חזאן זצ"ל כשקיבל את הזמנתו של המלך חרד מאוד לגורל בני קהילתו, הוא הגיע למראקש מבלי לדעת על מה קרא לו המלך. ליבו לא עמד במתח הרב ונפטר שם בעת ביקורו במראקש והוא נקבר במראקש צמוד לקברו של רבי אברהם אזולאי זצ"ל. אולם המלך בהזמנתו לשני הרבנים התכוון רק לבקש מהם למצוא תרופה לסגנו. רבי חנניה הכהן הופיע לבדו לפני המלך ושמע את בקשתו להתפלל על סגנו. הרב הבטיח שיתפלל לרפואתו ואכן הסגן נרפא.

(מתוך מלכי רבנן)

י"ט אייר

הרה"ק רבי מנחם מענדל טורם מרימנוב

יום ההילולא - י"ט אייר

רבי מנחם מענדל טורם מרימנוב, נולד בשנת תק"ה לרבי יוסף חריף מניישטאט ולליבא בת רבי נתן שפירא, נכד המגלה עמוקות. בצעירותו למד אצל הרב דניאל יפה, בהמשך אצל רבי שמלקה מניקלשבורג, בהשפעתו התקרב לחסידות. לאחר פטירת רבו נסע כחסיד אל רבי אלימלך מליז'נסק ונחשב לאחד מממשיכי דרכו העיקריים, ולאחר פטירת ר' אלימלך התמנה כאדמו"ר בפריסטיק. שמו התפרסם על שם רימנוב, מקום מגוריו האחרון – שם נהג בתקיפות כאדמו"ר וכרב, תיקן תקנות רבות ותלמידיו התייראו מפניו. עם זאת, התפרסם גם כבעל מופת המסוגל להשפיע לחסידיו ישועות ורפואות, ובמשך עשרות שנים אמר תורות על פרשת המן, כשהוא ממשיך בכך פרנסה לכלל ישראל. בל"ג בעומר תקע"ה הכין את עצמו, ואמר כי הוא הולך מהעולם ויחזיר טובה למדליק נר לעילוי נשמתו. למחרת, בי"ט באייר תקע"ה, נפטר ונקבר בבית העלמין היהודי בעיירה רימנוב. את מקומו מילא תלמידו רבי צבי הירש מרימנוב.

הרב הצדיק רבי הירש מרימנוב היה נקרא 'רבי הירש משרת', כי מקודם היה משרת בבית רבו וקודמו, הצדיק רבי מענדל מרימנוב. פעם, התראה הצדיק רבי הירש עם אחד מהגדולים שבדורו. שאל הגדול את רבי הירש לפרוש דברי רש"י בברכת כהנים: "כה תברכו את־בני ישראל אמור להם' – אמור, כמו: זכור ושמור".

השיב לו הצדיק: כששימשתי את רבי הצדיק מרימנוב, ארע פעם אחת שכבר הגיע יום החמישי ובבית לא היתה אף פרוטה לצרכי שבת. הרבנית בקשה ממני שאלך להצדיק, ואשאל מה לעשות. אך כשנכנסתי לחדר הצדיק וראיתי את גודל התעסקותו ודבקותו בעבודת השם, לא מלאני לבי להטרידו וחזרתי לאחורי.

הגיע יום החמישי בערב, והרבנית התחילה להציק לי שאלך סוף סוף להזכיר להצדיק שאין כל מאומה לשבת. הלכתי, ושוב ראיתי שהוא עסוק בתורה ועבודה, ושוב לא יכולתי להפסיקו ולהטרידו. כשהגיע יום הששי בבקר, ובבית עדין אין דגים ולא בשר ולא כלום, נכנסתי שוב לחדר הצדיק, ואז אמר לי מעצמו:

קח את הקדרה שמבשלים בה דגים, תשים לתוכה מים, ותשפות אותה על האש. וכה תעשה גם בקדירת הבשר ובשאר תבשילי השבת. תמהתי ואמרתי: רבי! מה נבשל באותן הקדרות, הלוא אין דגים ובשר? השיב לי: כתוב בתורה: "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו". אנחנו מחויבים לעשות ההכנה, והשבת כבר תביא בעצמה מה שצריך.

וכך הוה: לקחנו את הקדרות, שמנו בהן מים, ושפתנו אותן על האש. כעבר זמן מה בא פתאום כפרי אחד, ושאל אם יוכל לשבות אצלנו, כי הוצרך לרגל איזה ענין להיות בעיר בשבת ורצונו לשבת בבית הרבי. והוא הביא עמו כל צרכי שבת ביד רחבה: דגים חיים ובשר ויין וכו'. מובן, שברצון רב קבלנו את האורח לשבת, והיה לנו ענג שבת כראוי.

כך העניין – סיים הצדיק רבי הירש – גם בברכת כהנים: כלום הכהנים בכח עצמם ממשיכים ברכות? הלוא כתוב: "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם!". אלא שהקדוש ברוך הוא צוה שהכהנים יעשו את כל ההכנות שיש בידם לעשות: יטלו ידיהם, יחלצו נעליהם, יפרשו כפיהם, ויאמרו "יברכך וכו'", ובא אחר כך הקדוש ברוך הוא בעצמו ואומר שעתה "ואני אברכם". סיפורי חסידים – תורה

כדי להבין את חשיבות עבודת ההכנה, אודותיה מדברים הצדיקים מרימנוב, נעשה גם אנחנו הכנה: סיפור חסידי נוסף...

מסופר, כי חסידי חב"ד נהגו לשיר בכל התוועדות ניגונים בפני הרבי, ופעם אחת שרו בפני הרבי הרש"ב את אחד הניגונים החשובים בחב"ד. לנגינת החסידים היה מתלווה תמיד 'בעל מנגן' ששימש מעין מנצח על השירה, ובאותה פעם האריך המנצח מאוד מאוד בקטע הראשון של הניגון. הקטע היה כהכנה והקדמה לניגון עצמו, אך המנגן חזר עליו שוב ושוב, וכשהגיע לשאר חלקי הניגון קיצר את משך השירה. הדבר הורגש אצל הנוכחים, וגם הרבי תמה ושאל את המנגן: "מדוע הדגשת כך את ההתחלה, בעוד שיתר הניגון 'הלך' כביכול כלאחר יד?". החסיד, שהבחין כי הרבי אינו מרוצה, שתק.

משלא קיבל הרבי תשובה מהחסיד, התיישב בדעתו עד שהגיע לידי דבקות, וכעבור כמה רגעים אמר בעצמו את התשובה: "טוב עשית, ובאמת עיקר עבודת ה' הוא ההכנה. כשעוברים חוויה, איזו שלא תהיה, צריך לעבור את כל השלבים הבאים אחר כך, כבר בהתחלה. וככל שהאדם עובר בשלב ההכנה שלו את כל השלבים האמורים לבוא, ועמל על ההכנה, אזי כל החוויה עוברת בטבעיות ובקלות".

אכן, הבעל שם טוב התבטא כי ההכנה לעבודה גדולה מהעבודה עצמה. יש מי שנדמה לו כי העבודה הזו איננה קשורה לאנשים כערכנו – ורק צדיקים, בעלי השגה והרגשות עדינות מסוגלים להכנה בעלת משמעות. הלא גם אם אלמד, אתפלל או אטבול במקווה, כמה משמעות וכמה רגש יהיו בכך? אבל האמת שונה לגמרי.

הכנ(ע)ה – ההכנה שבשתיקה

ההכנה נועדה להעביר את האדם תהליך פנימי, שבסופו יעשה את המצווה מתוך אהבה ויראה – מתוך רגש וחיות פנימית. על פי הבעל שם טוב, ראשיתו של כל תהליך פנימי הוא בהכנעה ושפלות, ניגוד מוחלט לחוויית ה'יש' שמצפה האדם לחוש כשהוא מתכונן לדבר חשוב. בעצם, בדומה לסירים הריקים של רבי מנחם מענדל, נצרכת כניעה לעובדה שאכן, הדבר אותו אני מחפש אינו קיים אצלי עדיין. תוך כדי התבוננות שותקת והרגשת החוסר, משתתקים גם כל הרחשים הפנימיים והיצרים "אשר לא לה' המה". רק לאחר שקיימת באדם הרגשת השפלות, מדרגת ה-**חש**, הסיכוי להצלחת הדבר שבא לאחר מכן גדול בהרבה.

רבי צבי הירש, שהיה כהן בעצמו, לומד את סוד ההכנה דווקא מברכת כהנים. ואכן, כהן הוא לשון הכנה, וגם ההכנעה רמוזה כאן: קריאת "כהנים" המזמנת אותם לעלות לדוכן, נאמרת רק לשני כהנים ומעלה – והנה, **כהן כהן = הכנעה**. האות ע, הנכנסת להכנה והופכת אותה להכנעה, מסמלת את העיון, שככלל הוא עיון עמוק בשפלות האדם ורוממות א-ל. כאשר מאריכים בעיון וההכנה כראוי בא המשך התהליך בדרך ממילא, מאת ה' יתברך (וכידוע מאמר חז"ל, כי דוקא "כלי ריקן מחזיק" – אך כאשר מלא בישות עצמו איננו מחזיק כלום).

הבדלה והמתקה – המצווה והאור האלוקי שמתגלה ממנה

כידוע לבאים בשערי תורת הבעל שם טוב, לאחר ההכנעה באים שלבי ההבדלה וההמתקה. מהם השלבים הללו על פי דברינו כאן?

במספר מקומות אומר הבעל שם טוב, כי עיקר הגילוי של פעולת המצווה, בעולם ובנפש, הוא לאחר עשייתה (בדומה ל"פי שניים ברוחך" לו זכה אלישע רק לאחר הסתלקות אליהו). זהו אם כן השלב הסופי, בו מורגשת מתיקות המצווה. ההבדלה, הקודמת להמתקה זו, היא האין שבין ההכנה-הכנעה להמתקה שבמילוי ה' את הסיר בכל טוב – הביטול האמתי שבין הנחת הסיר לקבלת אור ה' – בהבדלה איני עושה כלום, "כי ממך הכל", גם לא מניח את הסיר. עלינו מוטל "להניח את הסיר הריק" ולהסכים לחוש את הריקנות שבנו, מתוך כך להגיע לנקודת האין בביטול אמתי ואז ימלא אותה ה' בכל טוב.

רמזים: "והכינו את אשר יביאו" (נאמר על המן ביום ששי) "לכבוד שבת קדש" (**והכינו** – אין עוד והכינו בתורה = 97, **זמן** = **מהיטבאל**, יחוד **מה-בן**, מהות ומציאות כנודע – בספור הזה המהות, של שבת, נעשית מציאות בפועל. **בשר ודגים וכל מטעמים לכבוד שבת קדש** – (מספר מילים 7, מספר אותיות 28 – כמו בפסוק הראשון בתורה), בגי' 1998 = 37 פע' 54. **שבת** = 13 פע' 54, 37 הוא המספר הראשוני הג13. חוץ מהמלה **שבת** (המלה הששית במשפט הנ"ל) שאר המילים עולות 1296 = **לו** ברבוע, **ו** בחזקת **ד** וכו' כנודע. אמ"ת = 500 = **פרו ורבו בשבת**. רוס"ת = 1498 = 7 פע' **רוח** וד"ל. ע"פ 'אוצר הנפש' ח"ג, והשלמה מרשימת הרב יצחק גינזבורג שליט"א

כ' אייר

הרה"ק רבי מרדכי טברסקי מטשרנוביל

יום ההילולא - כ' אייר

הרה"ק רבי מרדכי טברסקי מטשרנוביל נולד בשנת תק"ל לאביו רבי מנחם נחום, האדמו"ר הראשון בשושלת. כאשר נדרש לבחור לו שם משפחה, בחר רבי מרדכי בשם טברסקי על שם העיר טבריה, בה התיישבו רבי מנחם מענדל מוויטבסק ותלמידיו. חסידים רבים הסתופפו בצילו ועיירות רבות מינו אותו כמגיד מישרים. הנהגתו היתה בעשירות וברחבות שלא כמנהג אביו. עם זאת, אכילתו הייתה מעטה מאוד וכמעט שלא נהנה מעניינים גשמיים. נפטר בקייב בכ' באייר תקצ"ז, ובעודו בחיים הכין את מקום קבורתו בפאתי הכפר אנטיווקה, באמרו ששם אין כנסיות, וקול הפעמונים לא יפריע למנוחתו. שמונת בניו שימשו כאדמו"רים ברחבי אוקראינה, והיו מהבולטים בהפצת תורת החסידות.

פעם היה עשיר אחד, שקנה מהפריץ פרדס גדול לנטיעת פירות ועיבד את הקרקע להכשירה וכו' והשקיע בה ממון ודמים תרתי משמע [כסף ומסירות נפש]. וכשנטע שתילים היה זקוק לגשמים מרובים, כדי שהשתילים יאחזו בקרקע והשקעתו לא תרד לטמיון.

שנה זו היתה שחונה ולא ירדו גשמים, ובא בשברון לב להרה"ק ר' מוטלע טשרנובילער שיתפלל בעדו על הגשמים שירדו. הוציא ר' מוטלע חומש, והתחיל לקרוא בפרשת בחקתי: "אם בחקתי תלכו... ונתתי גשמיכם בעתם וכו'". לפי דברי הכתוב, מה שאין הגשמים מצויים – הסיבה לכך מסתמא שאין אתה הולך בדרך ה', אם כן אינני יכול לעזור לך... כששמע העשיר את דברי הרה"ק, יצא ממנו בפחי נפש.

לאחר שיצא ממנו העשיר, הלך הרה"ק לחדרו לנוח קמעא, וכשנכנס לחדרו דפק על הדלת איש זקן שרצה להכנס להרה"ק. אמר לו המשמש שהרבי כעת הלך לפוש, וכשראה שאי אפשר להכנס חזר לאכסניא שלו. תוך כדי כך יצא ר' מוטלע מחדרו, ושאל את המשמש: מי היה כאן? וסיפר לו שהיה כאן זקן שאינו מכירו, ומכיון שהרבי הלך לנוח לא הכניסו. וצווה הרה"ק לקרוא לו. כשבא הזקן שאלו הרה"ק מהיכן הוא, וענה לו: מעיר סאסוב. שאלו: האם הכיר את הצדיק רבי משה ליב מסאסוב? ענה לו שהכירו, וגם שמע ממנו הרבה דברי תורה, ובקשו הרה"ק שיאמר לו דבר תורה ממנו.

אמר הזקן, שפעם אמר הרה"ק ר' משה ליב: כתוב בתורה "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים דבר יום ביומו, למען אנסנו הילך בתורתי אם לא", "הנני ממטיר לכם מן השמים", און אייך "דבר יום ביומו", יעדען טאג, "למען אנסנו" [בשביל מה אני נותן לו את הפרנסה יום יום?] כדי צום דערייבן דעם איד [כדי שאנסנו לשון להרים על נס – לא מלשון נסיון] "הילך בתורתי אם לא", אפילו אם הולך בדרך התורה לפעמים ולפעמים לא! כששמע הרה"ק את הפירוש הזה, צווה לקרוא אליו את העשיר ואמר לו: 'שמעת מה שאמר הצדיק מסאסוב? שירד גשם'! יצא העשיר מר' מוטלע שמח וטוב לב, ביודעו שישועתו קרובה לבוא, וכן הוה שארובות השמים נפתחו, וניצל מהפסד גדול.

צרה, צמד צדיקים, ווארט מהפכני שמחולל מופת... יש כאן את כל המרכיבים של סיפור חסידי קלאסי ומתוק. אבל מה שנחשף בין השורות, הוא המאמץ הנפשי והרוחני שמשקיעים הצדיקים במתיקות הזו. כפי שענה ר' אשר פריינד, אחרי שנשאל פעם מדוע אינו מברך את כל הפונים אליו: "מה אתה חושב? שלומר 'גוט שאבעס' נשלף לי מהשרוול?". כאן משתקף המאמץ הזה, במנוחה שפונה אליה רבי מרדכי. הוא אמנם אומר לעשיר דברים קשים, אך מיד לאחר מכן ניכר, שלו עצמו הם קשים לא פחות: הוא מסתגר בחדרו, מעבד את התקרית, ומנסה, כנראה, להמתיק את הדין הקשה. כך ניתן להבין גם את הופעתו של הזקן: רבי משה ליב מסאסוב כבר לא היה אז בעולם הזה, אך רבי מרדכי קרא לנשמתו להשתתף יחד איתו במשימת ההמתקה הזו, והחסיד הזקן זכה להיות שליח לכך. אמנם לעשיר אמר הצדיק 'אני לא יכול לעזור לך', אך יחד עם עוד צדיק גדול, הסיוע הופך לאפשרי.

מהישועה שפעלו כאן הצדיקים ניתן ללמוד, שכל פסוק בתורה שנדמה שיש בו דין ותנאי – ניתן להמתקה על ידי האהבה הבלתי מותנית של ירידת המן. בפרשת בחוקותי, אפילו בברכות ישנה נימה של דין: אם תלכו בדרך טובה – ינתן לכם גשם. אם לא – אוי ואבוי... אך הלחם מן השמיים כלכל את ישראל ארבעים שנה, גם כאשר ה"ניסוי" הוכתר בכישלון גורף. לא בכדי הלחם הזה, שבא דבר יום ביומו, היה גם אז המתקה גדולה לכל ישראל: כל בעלי המום, שבעקבות השעבוד במצרים היו רבים מאוד, התרפאו מאכילת המן כדי שיוכלו לקבל את התורה בשלמות ושמחה, עם כל הרמ"ח איברים ושס"ה גידים.

הרבה ניתן להתבונן ולהפיק מכך, בין אם בתחום הביטחון בה' ובין אם בחינוך הילדים. נסיים בכמה רמזים: מהי הגימטריא של "**אם בחקתי תלכו**" (שלוש המילים הראשונות של התנאי), ועוד "**הנני ממטיר לכם**" (שלש המלים הראשונות של ההמתקה)? ירידת המן לוותה בטל מעליו ומתחתיו, וגם צמד הפסוקים שלנו עולים יחד 1521, **טל** (או "**הוי' אחד**") ברבוע. דווקא שאלת הטל – "דלא מיעצר" – היא שאלה כהוגן, מה שאין כן שאלת גשם – "דמיעצר" – שלא בזמנו או ללא התנאים המתאימים, אין זו שאלה כהוגן. אך ע"י המשכת הטל-המן, באים בסוף גם לירידת גשמים כפי הנצרך.

כך התנאי וההמתקה מתאחדים על ידי צמד הצדיקים, ועם ישראל זוכה בהתרוממות ובשפע.

הרב חיים אברהם גאגין הראשון לציון

יום ההילולא - כ' אייר

הרב חיים אברהם גאגין כונה: חכם מירקאדו גאגין; חתם את שמו בראשי תיבות: אג"ן; ה'תקמ"ז, 1787 - כ' באייר תר"ח, 1848 היה מקובל, ראש ישיבת המקובלים בית אל בירושלים וחכם באשי הרשמי הראשון בארץ ישראל. בין פעולותיו הידועות הייתה הצלת השומרונים מסכנת מוות.

נולד בקושטא שבטורקיה לרב משה גאגין, בן למשפחת גאגין. הועלה בילדותו לירושלים ולמד בישיבות העיר.

נישא לבתו של הרב רפאל אברהם שלום מזרחי שרעבי.

בשנת ה'תר"ב (1842), עם הינתן התפקיד הרשמי לרב בעיר ירושלים, אוחדו על פי חקיקה חדשה באימפריה העות'מאנית תפקיד החכם באשי - נציגם הרשמי של היהודים בפני שליטי האימפריה העות'מאנית, עם תפקיד הראשון לציון - המנהיג ליהודי ארץ ישראל מהמאה ה-17, והרב גאגין היה הרב הראשון בירושלים ששימש בתפקיד המאוחד. עמד בקשר עם רבני קהילות יהודיות, בין השאר, עם הרב ד"ר יהודה ביבאס כאשר כיהן כרב קהילת קורפו.

בין שלל תפקידיו, היה אחראי לתשלום מיסי היהודים לממשל הטורקי, ובסמכותו הייתה היכולת להטיל מיסים פנימיים על מזון, כדוגמת בשר, יין או מצות.

כונה בפי רבני ירושלים "רבן של חסידים", ובפי ערביי העיר "שייח אל יהוד". בימי כהונתו כחכם באשי, ניהל חלופת מכתבים עם רבנים מפורסמים בדורו מרחבי העולם, בעיקר בנושאי הלכה וחיזוק היישוב היהודי בארץ ישראל.

בספרו "חוקי חיים", מספק הרב גאגין הצצה למחלוקת של רבני ירושלים בנוגע לכספי החלוקה.

כתב ספר בשם מנחה טהורה על מסכת מנחות, שהודפס בסלוניקי בתקפ"ה (1835). בשנת תר"א (1841) סייע לישראל בק להקים בית דפוס בירושלים, ובו הדפיס גאגין את שני ספריו הבאים: ספר התקנות וההסכמות (אחד הספרים הראשונים שהודפסו בירושלים בתר"א, 1841) וחוקי חיים (תר"ב, 1842). ספר דרשותיו "חיים בירושלים" יצא לאור בדפוס אג"ן ושותפו שמואל צוקרמן, ירושלים תרמ"ב (1882).

בדפוסו של בק הסתייע גם כדי לנהל את פולמוסיו עם מתנגדיו ומתנגדי כולל הספרדים בירושלים. כך, הכרך הראשון של "ספר התקנות וההסכמות" הוא למעשה תשובה ארוכה שמגינה על "תקנת הירושה" לפיה עזבון מי שמתו בלא בנים שייך לכולל. לספר "דברי שלום" של חותנו, צירף הקדמה ארוכה בה כתב נגד המערערים על מינויו כחכם באשי, שראו בזה כעין "רב מטעם". כן פרסם בדפוס זה חוברת פולמוס נגד רבי משה תורג'מן, שרצה להקים עדה נבדלת למוסתערבים, בני ארץ ישראל, בה האשים אותו בשותפות עם המסיון

נפטר בירושלים ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים. על שמו רחוב בירושלים.

בנו היה הרב שלום משה חי גאגין. הוא נשא את בתו של הרב חנ"א. לרב אג"ן היו גם כן שלוש בנות. אחד מחתניו היה שמעיה אנג'יל שהיה ידוע ומפורסם בדורו.

ארכיונו האישי שמור בספרייה הלאומית.

בימיו של הרב חיים אברהם גאגין היו השומרונים בסכנת כליה, לאחר שאברהים פחה המצרי קיבל את השליטה על סוריה וארץ ישראל בשנת תקצ"א (1831). על התקופה הקשה לשומרונים כותב ד"ר אליעזר הלוי, מזכירו של משה מונטיפיורי, שביקר בשכם בשנת תקצ"א (1831):.

"נחשבו לו השומרונים לעובדי אלילים, אשר לא אבה לתת להם ניר בארצו. ותהי להם עת צרה אשר כמוה לא נהייתה, כי ידעו כי נכון המַוֶת מידו." לאחר גירוש הכוחות המצריים של מוחמד עלי מארץ ישראל, בשנת 1840 (ת"ר), מספרת אליזבט רוג'רס - אשת הקונסול הבריטי, כי תושבי שכם רדפו את השומרונים באכזריות מפני שלא רצו לקבל עליהם את דת האסלאם.

חכמי הדת המוסלמים טענו שלשומרונים אין דת, וכי הם לא מאמינים בספרים הכתובים ברוח הקודש: תורת משה, הברית החדשה, ספר תהילים, הנביאים והקוראן. המוסלמים טענו שרק לכת המאמינה לפחות באחד מהספרים הללו יש להתייחס בסובלנות (ראו: אהל אל-כתאב). לעומתם, השומרונים טענו כי הם מאמינים בחמישה חומשי תורת משה. המוסלמים, שלא ידעו את לשון הקודש או את כתב היד השומרוני, לא קיבלו את דבריהם. שומרוני העיר שכם חיו בסכנת מוות דומה לזו שקרתה לבני עדתם בדמשק במאה ה-17, שם הנותרים המירו דתם ורק בודדים נמלטו. איום זה היווה סכנת כיליון של העדה השומרונית.

השומרונים פנו בבקשה לעזרה אל הרב גאגין והוא עזר להם בכך שנתן להם תעודה בכתב המאשרת: העם השומרוני הוא ענף מבני ישראל המודה באמיתות התורה.

כ"ג אייר

הרב ישראל שמעון שיין

יום ההילולא - כ"ג אייר

הרב ישראל שמעון שיין זצ"ל- נולד בשנת ה'תרי"ז (1857) במוהילב (עיר במזרח בלארוס). אמו נפטרה בילדותו. בשנת ה'תר"ל (1870) עלה עם אביו לארץ ישראל והם התיישבו בירושלים. נישא למרת לאה. בשנת ה'תרל"ה (1875) היה ממייסדי שכונת מאה שערים בירושלים והיה משלושת המתיישבים הראשונים בשכונה. באותה שנה הוציא את הספר 'עליות אליהו', לזכר רבי אליהו גוטמכר. שימש כמזכיר של הגאון רבי שמואל סלנט והגאון רבי יהושע לייב דיסקין. לאחר עלייתו של הגאון רבי שניאור זלמן פראדקין (מח"ס 'תורת חסד' מלובלין), שימש גם כמזכירו האישי. פרסם מאמרים בעיתוני התקופה ובהם 'החבצלת'. היה ראש החברה קדישא של כולל חב"ד וכולל ווהלין, ושימש כ'ראש הדגל' שלהן. נודע בכישרון הציור שלו. בשנת ה'תרמ"א (1881) שלח ציור פרי מכחולו של קבר רחל ויד אבשלום אל השר משה מונטיפיורי. בשנת ה'תרנ"ט, יזם את הקמת בית הכנסת 'אהל יצחק' בשכונת מאה שערים. הקמת בית הכנסת התאפשרה בעזרת תרומתו של ר' יצחק מקניגסברג מגרמניה, שעל שמו נקרא בית הכנסת. וותרן. בעל תכונות נאצלות. סייע רבים לזולת.

נפטר ב-כ"ג אייר ה'תר"פ (1920). חי כ- 63 שנים. ציונו בהר-הזיתים בירושלים. לרגל הולדת נין-נינו, יצא לאור בשנת ה'תשע"ט (2019) הספר 'אי"ש האשכולות', המתעד את תולדות חייו של הצדיק הרב

שיין. הספר כולל חידושים תורניים, מאמרים, ציורים ופרטים על פעילותו הציבורית והאמנותית. בספר מופיעים סיפורים רבים על מסירותו למען נזקקים. רבינו פעל בצורה יוצאת דופן עבור יתומים, חיפש מקורות גיוס כספים, וטיפל בקבורות עבור עניים. בנוסף השקיע שעות רבות כדי להשיג תרומות עבור קבורה מכובדת. במקרה אחר נרתם למען שידוך עבור יתומה, כשהוא מבטיח לא לעצור עד שהסכום הנדרש יגוייס.

אביו: ר' דבער שיין (מחסידי חב"ד). **אמו:** מרת חאשא (בת ר' ישראל פאזנא, מרבני קהילת חב"ד בסטרדוב וקלימוביץ). **אשתו:** מרת לאה (בתו הבכורה של ר' בכור אזולאי, מצאצאי החיד"א ורבי ישראל יפה). **ילדיו:** ר' יהודה דב שיין-אזולאי (מזכיר מוסדות עץ חיים וחבר ועד שכונת מאה שערים), מרת פייגא ברכה (נישאה לר' נחמן יוסף וילהלם. בתו רבקה נישאה לאדמו"ר מרחמסטריווקה רבי יוחנן טברסקי), מרת חאשע איטה (נישאה לר' שמואל קירשנבוים). **יצירות ידועות:** שיויתי. **מספריו:** אי"ש האשכולות.

כ"ק מרן אדמו"ר רבי חי יצחק טברסקי מרחמיסטריווקא זצ"ל סיפר: שמעתי מזקנתי ע"ה מעשה פלא שאירע אצל אביה רבי ישראל שמעון שיין זצ"ל, אשר פרנסתו הייתה ממלאכת הכתיבה מכיוון שהתפרסם שהיה לו כתב נאה ומפואר.

כל מוסדות התורה בעיה"ק ירושלים ת"ו, כאשר היו צריכים מכתב מעשה ידי אומן, בחרוזים מחוכמים או לצייר ציורים המרהיבים את העין, לאיזה נגיד תומך תורה, היו שוכרים אותו כדי שיכתוב ויצייר להם את המכתבים שאכן היו מרשימים ביופיים.

פעם אחת אחד המוסדות ביקש ממנו לערוך מכתב אומנות. הם אמרו לו שהדבר דחוף מאוד כי הם צריכים לשולח אותו כבר למחרת על ידי הדואר, לכן ביקשו ממנו אם הוא יוכל להזדרז לערוך ולהכין המכתב באותו יום, כדי שיהיה מוכן בזמן לשלוח את המכתב למחוז חפצו.

זקיני ניאות להם למרות הטורח הרב בדבר. הוא הלך לביתו והתיישב לערוך המכתב. **במשך כל אותו היום הוא השקיע בו כחות רבים על מנת שיצא כלול בהדרו.** הכתיבה ארכה לו כמה שעות רבות עד שהושלם המכתב בשלימות ובהידור. כאשר הוא סיים, הוא הניח את המכתב על השולחן כדי למסור אותו לידי המוסד ליום המחרת.

למחרת בבוקר זקיני זצ"ל הלך להתפלל שחרית. בתוך כך זקינתי ע"ה הבחינה שבתה הצעירה אינה מטרידה אותה במשך זמן מסויים. הדבר היה לפלא בעיניה למה אינה שומעת ממנה שכן בד"כ הבת אינה כל כך שקטה. היא הלכה לבדוק ולראות מה היא עושה.

כשנכנסה לחדר זקיני, היא לא האמינה למראה עיניה: הילדה לקחה את המכתב שרבי ישראל שמעון כתב ושיחקה בו. היא לכלכה את כל המכתב בדיו, עד שהתקלקל לגמרי. היה צריך לעשות את כל העבודה מחדש ולהשקיע שוב שעות רבות מעבר לעובדה שזקני התחייב בפניהם למסור את המכתב בבוקר.

זקינתי, שידעה כמה כחות השקיע זקיני במכתב זה, התחילה לגעור בה: "מה עשית? למה לקחת את המכתב? זה נראה לך משחק? עוד מעט אבא ישוב לבית. כשיראה מה שעשית, אני לא יכולה לשער מה שיעשה לך. את מבינה כמה זמן אבא השקיע בכתיבה? איך העזת לעשות כך!". כך צעקה עליה במשך דקות ארוכות על העוול הגדול שעשתה.

כעבור זמן מה הגיע זקיני לבית. זקינתי ניגשה אליו וסיפרה לו תיכף ומיד מה שעוללה הילדה והראתה לו מה נשאר מהמכתב. זקני למרבה הפלא נענה ואמר בניחותא: "הלוא האשמה לא מוטלת עליה כלל. מה בדיוק את רוצה? היא הרי רק ילדה! וכי היא מבינה כמה עמל ויגע הושקע במכתב? וכי היא יכולה להבין את ערך המכתב? האשמה מוטלת אך ורק עליי, אני הייתי צריך לאחר שסיימתי עם המכתב להיזהר להטמין אותו במקום שילד לא יוכל להגיע אליו".

מכיוון שהתחייב למסור את המכתב באותו יום, מיד הוא התיישב בשלווה במשך שעות ארוכות מחדש כדי לערוך את כל המכתב מחדש ועשה זאת כאילו לא קרה דבר. שמעתי הרבה מעשיות נאים ממידותיו התרומיות, אבל ממעשה זה התפעלתי ביותר והוא מוסר השכל עד היכן צריכה להגיע מידת הסבלנות עם ילדים ועד כמה עלינו לא להאשים את הזולת. (מעובד מתוך 'קונטרס מאורות קדומים')

כ"ה אייר

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה (זלמן לייב) טייטלבוים

יום ההילולא - כ"ה אייר

רבי יקותיאל יהודה (זלמן לייב) טייטלבוים, הייטב-לב השני מסיגט, נולד בתרע"ב לרבי חיים צבי ה"עצי חיים" ולברכה סימא בת רבי שלום אליעזר הלברשטאם מראצפערט, ונקרא על שם סבו, ה"ייטב לב" הראשון. לאחר פטירת אביו באופן פתאומי בתרפ"ו, התמנה בגיל 14 שנים בלבד למלא מקום אביו ברבנות ובאדמו"רות על ידי גדולי הדור שנתנו לו "קוויטל", ובהם דודו רבי יואל מסאטמאר ועוד מגדולי החסידות. נישא פעמיים – תחילה לרחל בת דודו רבי יואל מסאטמאר שנפטרה ללא ילדים בתרצ"א, ואחר כך לגיטל יהודית הלברשטאם מראצפערט שילדה לו את חיים צבי ורחל. בשנות השואה החביא פליטים רבים למרות הסכנה, ונאסר פעמיים בידי הרשעים. כששלושים בחורי ישיבה פליטים נתפסו בישיבתו, נאסר שוב וישב במאסר עד הכיבוש הגרמני של הונגריה. בכ"ה באייר תש"ד, נלקח יחד עם משפחתו ובני עירו למחנה ההשמדה אושוויץ, שם נרצח על קידוש ה'.

בחור אחד למד בישיבת הייטב לב זי"ע, ופעם אחת בימי החנוכה ישבו בחורים בבית המדרש ושיחקו בקלפים. לפתע נכנס הרבי וניגש אליהם, ולא היה להם פנאי להחביא ממנו את הקלפים. ניגש הצדיק לבחור, לקח אותו הצידה ואמר לו מילים ספורות, ויצא. הבחור פרץ בבכי, וחבריו הפצירו בו שיגלה להם: מה אמר לו הרבי? ולמה רק לו? ומדוע פרץ בבכי? אך לא רצה לספר. רק בתחילת השואה, כשהגיעו ימי הצרות, סיפר לחברו מה שהיה עמו:

בישיבה היתה קופת צדקה המיועדת לבחורים עניים, ודרכם של הבחורים היה שהיו מתחלקים לקבוצות בכל יומי דפגרי ובעת רצון לילך על הפתחים לאסוף מעות עבור הצדקה. פעם אחת בערב ר"ה, חילק גבאי הצדקה בישיבה לכל זוג בחורים מקום אחר שילכו שם לאסוף כסף, והיות שהיה זה בערב ר"ה נתנו הציבור סכומים הגונים יותר ממועדים אחרים. כשראה שמצליח המשיך לילך יותר ויותר – גם אחר שכבר גמר המקום שהיה מיועד לו לילך. כך אסף הרבה מעות כל היום עד ממש לעתותי ערב, כשהוא צם באותו היום כנהוג, ואחרי שכיתת רגליו והתאמץ הרבה נעשה חלש וייגע.

הסדר בסיגעט היה כפי הדרך שהבחורים אכלו אצל בעלי בתים, והיה דרכו של ההוא לאכול אצל הנגיד הנודע מוה"ר ר' קלמן כהנא ע"ה, שהיה "תורה וגדולה במקום אחד". לר' קלמן היה ביהמ"ד כשלעצמו, לכן הלך אליו לביהמ"ד שלו להתפלל, כדי שאח"כ ילך לאכול עמו. באמצע התפילה, מחמת שהיה עייף ורעב, נרדם על מקומו, בתוך שנתו רואה הוא את עצמו בבי"ד של מעלה שדנים מעשיו ביום הדין, ומביאים חבילי מעשיו, והחליטו כבר שהוא נשאר שם בעולם העליון.

בתוך כך מגיע הרבי הייטב לב, וטוען בפני הבי"ד: מה רוצים הנכם מבחור צעיר, הלא אינו יודע כלום, ואני אשמור עליו! תוך כדי דבריו תפס אותו בדש בגדיו ומשך אותו אליו. התעורר הבחור משנתו, ומצא את עצמו יושב בביהמ"ד ליד המחזור, והביהמ"ד ריק מאנשים, שכבר עבר זמן מה מעת גמר התפילה, ודלת הביהמ"ד כבר נעולה. קפץ הבחור מבעד החלון החוצה, והלך לבית מארחו. אך כשהגיע לשם ראה שהדלת סגורה, הביט פנימה ראה שאינו נמצא שם בבית. חישב בדעתו מסתמא כבר הלך לשולחנו של הייטב לב זי"ע, הלך גם הוא לביהמ"ד של הייטב לב זי"ע, כשהגיע נוכח לראות שכבר אוחזים בסוף עריכת השולחן הטהור, ונעמד בסוף השולחן, כשהוא מוטרד מאוד מהרעב, וגם שכעת הוא ליל יו"ט וצריך לקדש על היין ולאכול סעודת יו"ט וכו'.

בתוך כדי ההרהורים לקח הייטב לב זי"ע הגביע ומילא ביין ומסר למשמשו שיתן זאת לבחור העומד שם, וצירף לו גם שני לחמניות. הבחור נעמד בצד וקידש על היין ואכל הסעודה, בתוך כך שמהרהר שכנראה החלום הוא אמיתי והרבי יודע מכל זה.

כיון שעבר ר"ה ועשרת ימי תשובה, נכנס הבחור אל הרבי הייטב לב עם קוויטל, והרבי לא הזכיר שום דבר מהחלום, התחיל הבחור להרהר שהחלום אינו אמיתי, והרבי אינו יודע מכך, ורק משום שהיה ניכר עליו שהוא רעב לכן שלח לו לקדש ולאכול. כן עבר יום הקדוש, וקודם סוכות הסתובב בדייקא עם הבחורים שעזרו לבנות הסוכה, אך הרבי אינו מזכיר לו מאומה, כך עברו כל החגים, והתחיל לחשוב שכנראה שהחלום לא היה אמיתי. אך כשהגיעו ימות החנוכה ושיחק כנזכר בקלפים, ניגש אליו הייטב לב ואמר לו: בגין כך לקחתי על עצמי אחריות לשמור עליך שתלמוד ולא תבטל מזמנך, וכעת הנך משחק ומבטל הזמן? כיון שכך – המשיך לספר לחבירו – אין זה פלא שפרצתי בבכיה...

מילת המפתח בסיפור הזה, מבחינות רבות, היא המילה "אחריות". הרבי לוקח אחריות על התנהגות הבחור, אך בסופו של דבר מעורר אותו ותובע: האחריות שלי עליך, מטילה עליך אחריות לעצמך.

היכולת לקחת אחריות היא ההבדל המהותי בין ילד לבין אדם בוגר. אך המעבר מילדות לבגרות, כפי שממחיש הסיפור, הוא לא חלק וחד כל כך: מדובר בתהליך מתמשך, עם עליות וירידות. האם ניתן לזהות בו נקודות מרכזיות?

ביהדות, התבגרות האדם מצוינת בשתי נקודות עיקריות: בגיל בר מצווה, ובגיל עשרים. בגיל בר מצווה חייב האדם במצוות וכן בדיני אדם, ואילו בגיל עשרים הוא מתחייב בדיני שמים. נוסף על כך, הוא נעשה "יצא צבא בישראל" וגם "בן עשרים לרדוף" – אחרי פרנסה למשפחתו.

שתי קומות ההתבגרות הללו, הן אלה שהזכרנו בתחילת הביאור: אחריות עצמית, המתבטאת במצוות ובהישמרות מלהזיק לזולת, ואחריות על הכלל המתחילה במשפחה וממשיכה הלאה אל כלל העם.

מכך שבדיני שמים לא מחייבים את האדם עד לגיל עשרים (כפי שטען הרבי "מה אתם רוצים מבחור צעיר?"), נראה כי עיקר העניין בדיני שמים הוא בלקיחת האחריות הציבורית של האדם. בלשון הקבלה,

נתבע מאיתנו מעבר מ"מוחין דאמא" של אחריות אישית, המאפיינים חסיד פשוט, ל"מוחין דאבא" של אחריות לזולת – שהפגין ה"ייטב לב" בבית דין של מעלה.

אכן ניתן לשער, כי החוש שביטא הנער בלקיחת האחריות הכללית שלו, כשהשקיע כוחות רבים כל כך בדאגה לנזקקים, הוא שהביא ללקיחת האחריות של הרבי עליו: אם ביכולתו לנהוג באכפתיות כללית כזו, הרי ש"בכלל מאתיים מנה" והוא יצליח לבסוף לקחת אחריות גם על עצמו. ע"פ שיעור י"ח אדר ע"ג

הרב גינזבורג

כ"ו אייר

הרה"ח רבי יצחק אייזיק הלוי אפשטיין

יום ההילולא - כ"ו אייר

הרה"ח רבי יצחק אייזיק הלוי אפשטיין נולד בשנת תק"ם לאביו ר' מרדכי. בזמן ההתנגדות לחסידות עזב ר' אייזיק את ביתו כדי להסתופף בצל אדמו"ר הזקן – רבי שניאור זלמן מלאדי. בשנת תקס"ה התמנה לרב, אב"ד וראש ישיבה בעיר הומיל, שם כיהן עד לפטירתו. לאחר פטירת אדה"ז התקשר לבנו רבי דובער (אדמו"ר האמצעי), ולאחר פטירתו של רבי דובער פנו כמה מראשי החסידים לר' אייזיק בכדי שיקבל על עצמו את הנשיאות. ר' אייזיק הסכים בתחילה, אך לבסוף התחרט ושידל את ה'צמח צדק' לקבל על עצמו את ההנהגה. ר' אייזיק היה מן החסידים הבודדים שנהגו לכתוב דרושי חסידות, וכתביו (עשרה 'מאמרות' בנושאים שונים ו'חנה אריאל' על התורה) הם מהעמוקים ביותר בחסידות חב"ד. נפטר בכ"ו באייר – יסוד שביסוד – תרי"ז ונקבר בהומיל.

המשפיע ר' שמואל לויטן סיפר, כי פעם לא חפץ הריי"צ להכניסו ליחידות מצד קו הבריאות, וכתב צעטלין [פתקים] ומכתב ולא הושיע, עד שבסוף נכנס. וסיפר רש"ל אז לרבי ב' מעשיות, שהראשונה בהם הייתה אודות ר' אייזיק:

פעם אדמו"ר האמצעי לא חפץ להכניס את ר' אייזיל ליחידות, ור' אייזיל היה לו צער גדול מזה. (והסיבה היתה) כי אדמו"ר האמצעי רצה לנסוע לארץ ישראל, ואמר לו ר' אייזיל מהאמליא "אויף וועמען לאזט איר אונז איבער [על מי אתה עוזב אותנו]?" ואמר לו אדמו"ר האמצעי "מיין איידעם [חתני] ר' מענדל" ואמר ר' אייזיק: "ער איז דאך א יונגערמאן [הלא הוא אברך צעיר]!" והקפיד אדמו"ר האמצעי ואמר: "וויפיל גרייזלאך דוא האסט אין בארד נאך מערער קליפות האסטו [כמה סלסולים שיש בזקנך, יש לך עוד יותר קליפות]..." ולא הניחו להיכנס אליו.

בכל מקום שנסע אדמו"ר, נסע הוא אחריו – לייגע ולנסות להיכנס, עד שפעם אחד אמר לו ר' לייב המשרת שידאג לכך שיכנס. מה עשה ר' לייב? כידוע, אדמו"ר האמצעי לא ידע מצורת מטבע. נכנס ר' לייב לאדמו"ר, ואמר לו שאין יכולים לנסוע הלאה – כי אין מעות, ומה יכולים לעשות? אך יש אשה עשירה שחפצה לראות את אדמו"ר (ותתן מעות עבור כך). כמובן שאדמו"ר לא חפץ שתכנס אשה, והגבאי ר' לייב שהיה ממונה על הכסף לא הניח את אדמו"ר עד שפעל. כאשר נפתח הדלת, ונכנס במקום אשה ר' אייזיל, התחיל אדמו"ר האמצעי לצחוק (והיה שבע רצון מזה).

ר' אייזיל היה רק מקושר לאדמו"ר הצ"צ, ולא חסיד. פעם אמר הצ"צ מאמר והוא היה אז בליובאוויטש – כי אדמו"ר הצמח-צדק שלח אותו בשליחות לפעטערבורג, ור' אייזיל חזר אז מהשליחות. המאמר התחיל "ואכלת ושבעת וברכת את ה'", ונתבאר בו מאמר חז"ל "כל הנהנה בלא ברכה כאילו גוזלו". אחר המאמר שאל ר' אייזיל להצ"צ: מה הפירוש גזלה? והשיב הצ"צ: על דרך מה שכתוב בשמואל "ויגזל את החנית". בני הצ"צ לא הבינו מה ששאל ומה שהשיב הצ"צ.

כשנפרדו הניחו ראשיהם זה על זה, אדמו"ר הצ"צ הניח ראשו על כתפו של ר' אייזל, ור' אייזל הניח ראשו על הכתף של הצ"צ. לא פחות מעשרים דקות ולא יותר מחצי שעה עמדו ככה עם ראשים מורכנים, וראו כיצד "שתי רוחות מספרות זו עם זו". לאחר מכן אמר ר' אייזל: תהיו בריאים, כי לא נתראה עוד אלא אם כן יבוא משיח, ואדמו"ר הצ"צ ליווהו והגבי' ידיו הק', באמרו: סעו לשלום, סעו לשלום. "התמים" אדר א ע"ט, לשמע אוזן קפ"ג

השאלה והתשובה שבסיפור אכן מופלאות וסתומות, אך נציע כאן ביאור המתקשר לנושא הכללי של שני הסיפורים: קשר הקרבה הייחודי בין ר' אייזיק מהומיל לרבי הצמח צדק.

בקריאה כזו, "כל הנהנה בלא ברכה" מכוון על השומע מאמר חסידות, בלא להתבטל לחלוטין אל הרב המשמיע אותו. המאמר שאמור ליצור קשר עמוק בין משפיע למקבל, 'נגזל' והופך לחלק מחכמתו של השומע – אך בלי להשיב למשמיע בהתקשרות של ממש. ומדוע המאמר הנגזל מכונה כאן "חנית"? משום שהוא חלק מתורת הח"ן [חכמה נסתרה] – גם אם בהשוואה ל'ח"ן' של הצדיקים הקודמים, תורתו היא 'ח"נית' קטנה...

מדוע, אם כך, לא נעשה ר' אייזיק לחסידו של אדמו"ר הצמח צדק? התשובה לכך נמצאת בסיפור הראשון שהבאנו. כשהמשמש מנסה לשכנע את אדמו"ר האמצעי לקבל את ר' אייזיק ליחידות, הוא מציג אותו כ"אישה עשירה", ובמבט ראשון זהו בסך הכל תרגיל. אך מעבר לכך, יש כאן אמירה עמוקה:

הקשר בין חסיד לרבי נמשל בחסידות לקשר שבין בעל ואשה, ור' אייזיק התבטא כי "אם היה שלמה המלך חסיד, היה כותב את שיר השירים אודות חסיד ורבו"! לא מפתיע, אם כן, לשמוע אותו מוצג כאשה כשמדובר בכניסה לרבי [ודווקא 'אשה עשירה' והיינו "אין עשיר אלא בדעת" – אשה עם דעת רחבה מאוד בנגלה ובחסידות]. על בסיס אותו עקרון נראה לומר, שר' אייזיק היה כאשה שמתו שני בעליה: שני רבותיו הקודמים נפטרו, ולא היה שייך שיתקשר בשלישית לרבי אחר...

עם זאת, למרות פקפוקיו של ר' אייזיק, נוצר לבסוף קשר משמעותי ביניהם: לא קשר של יחוד, כפי שישנו אצל בעל ואשה או חסיד ורבו, אלא קשר של אהבה וקירוב בדומה לשני אחים (ר' אייזיק היה גדול בכמה וכמה שנים מהצמח צדק). קשר היחוד מופיע בקבלה ביחס לספירות היסוד והמלכות, ורק בו קיימים ההולדה וההתאחדות השלמה בין הצדדים. אך גם קשר האחווה, השייך לשש המידות, הוא קשר של חיבור והשפעה הדדית זה על זה – קשר שמבחינות מסוימות עולה על הקשר הרגיל של משפיע ומקבל (דוגמה להשפעה הזו אנו רואים בכוונות ספירת העומר, כשכל מידה מתכללת עם חברותיה ומתחברת אליהן: חסד שבגבורה, תפארת שביסוד וכו').

עדות לקשר הזה, אנו מוצאים בפרידה המתוארת בסיפור האחרון: כשידעו שניהם שלא יתראו יותר, היתה פרידתם ארוכה, רווית סוד וגעגועים. גם בהנחת הראש על הכתף ישנה משמעות רבה: **ראש** ועוד **כתף** עולה יחד **1001**, שעולה **יראת שמים** וגם **יג** פעמים **מזל**. זהו סוד **יג** מזלות של הדיקנא קדישא, יג

מדות הרחמים. זאת ועוד – סוד הכתף שייך, בכתבי האריז"ל, לייחוד הזכירה. כשהניחו את ראשם כך, חקקו שני הצדיקים איש את זכרון רעהו בראשם, ועוררו יחד רחמים רבים על עם ישראל.

המקובל האלוקי רבי משה חיים לוצאטו משיח של דורו

יום ההילולא - כ"ו אייר

רבי משה חיים לוצאטו נולד בפדובה שבאיטליה בשנת תס"ז, לאביו רבי יעקב ואמו דיאמנטה. נודע כעילוי מגיל צעיר, וכבר בגיל 14 כבר ידע בעל פה את הש"ס וכתבי האר"י. בגיל 20 זכה להתגלות מ"מגיד" שמימי שהכתיב לו סודות עליונים, אירוע שהצית פולמוס חריף בעולם היהודי. רבנים רבים האשימוהו בשבתאות והוא נאלץ להישבע שלא יעסוק בקבלה מעשית. בשנת תצ"א נישא לצפורה פינצי והתיישב בפדובה. לאחר מכן עבר לאמסטרדם, שם חיבר את ספריו המפורסמים "מסילת ישרים" ו"דרך ה'". בשנת תק"ג עלה לארץ ישראל והתיישב בעכו, שם כתב ספר תורה והתכונן להמשך מסעו אל תוך הארץ. נסתלק במגפת דבר בגיל 40 בכ"ו באייר, יסוד שביסוד, תק"ו, ונטמן בטבריה (ויש גורסים – בכפר יסיף).

בהיותו כבן עשרים, לאחר שכבר למד רבות בנגלה ובנסתר ואפילו חיבר ספר כעין ספר התהילים, זכה הרמח"ל לגילוי מופלא משמים: 'מגיד' שהיה מגלה לו נסתרות בלשון ספר הזוהר. בתחילה שמר על כך בסוד, אך לאחר שהתגלה הדבר והחלו וויכוחים אודות מקור הגילויים הללו, החל הרמח"ל עצמו לספר על כך מכלי ראשון.

במכתב לרבי בנימין הכהן, תיאר הרמח"ל: "ביום ראש חודש סיון התפ"ז, בהיותי מיחד יחוד אחד, נרדמתי. ובהקיצי שמעתי קול אומר, "לגלאה נחיתנא, רזין טמירין דמלכא קדישא". ומעט עמדתי מרעיד, ואחר נתחזקתי. והקול לא פסק, ואמר סוד מה שאמר. ביום הב' בשעה ההיא – השתדלתי להיות לבדי בחדר, וחזר הקול ואמר סוד אחר. עד שאחר כך ביום אחד, גילה לי שהוא מגיד שלוח מן השמים, ומסר לי ייחודים פרטים לכוון בכל יום – ואז יבא. ואני לא רואה אותו, אלא שומע קולו מדבר מתוך פי. ואחר כך נתן לי רשות לשאול גם כן.

ואחר כך כמשלש חדשים, נתן לי תיקונים פרטים לעשות בכל יום, כדי שאזכה לגילוי אליהו ז"ל. ואז צוה לי לחבר ספר על קהלת, שהוא היה מפרש לי הסוד של הפסוקים כל אחד. ואחר כך בא אליהו, ואמר סודות מה שאמר. והוא אמר שעתה יבוא מטט' שרא רבא. ובבואו ידעתי שהוא – הוא, מפני דברי אליהו שאמר לי, ומאז והלאה הכרתים, כל אחד בפני עצמו.

גם יש נשמות מתגלות, שאיני יודע שמם... וכל הדברים האלה בנפלי על פני אני עושה. ורואה את הנשמות האלה הקדושות, כמתוך חלום ממש בצורת אדם".

רבי רפאל ישראל קמחי כותב: "בעיני ראיתי היחודים שעשה בנפילתו על פניו, סמוך על ידיו על השלחן כמו חצי שעה. ואחר כך עמד, והקולמוס בידו מהיר כותב בזמן מועט – פחות מחצי שעה פולייו או פולייו וחצי מסודות התורה, דברים עליונים בתכלית, והכל בלשון זוהר, מה שאין כח בשכל ולא ביד וקולמוס אנושי. וכן עשה כמה פעמים, וזה אפשר ואפשר, כי הקב"ה השפיע עליו שפע ממרומים. והוא הצניע בהצנע – מה שלבו חפץ, ה' בידו יצלח...".

אך הגילויים הללו, זמן מועט כל כך מהשבר שגרם שבתאי צבי, גרמו לפחד מפני משיח שקר נוסף – פחד שהתעצם בעקבות ריבוי העיסוק של הרמח"ל במשיח ובעניינו. רבו של הרמח"ל, מהר"י באסאן, המליץ לו לחדול מעיסוק בכך כדי להימנע מלהצית את המחלוקת עוד יותר.

בסופו של דבר, תיבת כתביו נשלחה מפדובה אל רבי יעקב כ"ץ, שדן את הכתבים לקבורה ואת מיעוטם לשריפה. עותקים בודדים של כמחצית מספרי רמח"ל שרדו בכתבי יד, ומהם התפשטו והועתקו בסתר עד להדפסתם שנים רבות לאחר מכן – לאחר שוך המחלוקת והתקבלותו בכל ישראל.

על פי הרמח"ל, מנהיג הבורא את עולמו בשתי הנהגות: הנהגת היחוד, שכולה אך טוב וחסד בטוב הנראה והנגלה, והנהגת המשפט – תוכחת מגולה מאהבה מסותרת.

אך הנהגת המשפט נוהגת רק בזמן הזה, כאשר יש מציאות של רע בעולם. לעתיד לבוא, עם ביאת משיח, תתבטל הנהגת המשפט לגמרי ותישאר הנהגת היחוד לבדה (והוא סוד "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה": שגם האשה, סוד שם ב"ן שהוא הנהגת המשפט, תחזור להיות איש, שם מ"ה, הנהגת היחוד שכולו חסד ואהבה גלויה. והרמז: **הנהגת היחוד הנהגת המשפט** = "**ודבק באשתו והיו לבשר אחד**".)

ברמח"ל, שחתר כל חייו להבאת האיחוד השלם, אכן היה ניצוץ משיח. לא לשווא נתקבלו כתביו כמעט על כל ישראל– כאשר בעלי המוסר דבקים במסילת ישרים, מקובלי הליטאים מעריצים את ספרי הקבלה שכתב ואף בכתבי החסידות מביאים דברים משמו.

אך במספר מקומות נראה, כי יחס גדולי החסידות אליו מורכב: הצמח צדק מחד, ביקר את הנהגתו להיות ללא זקן כל עוד היה בחו"ל, כשיטת מקובלי איטליה מהם למד, אך מאידך מובא שהיה בקי בספרו 'מסילת ישרים' בעל פה; הבעל שם טוב אמר עליו כי הוא ניצוץ משיח, אלא שהוא 'משיח תהו'; ועל המגיד ממעזריטש מסופר כי היה קורא שורה מ'קל"ח פתחי חכמה' בטרם אמר תורה – ואחר כך אומר: "ראו יתרון האור מן החושך..."

אך פירוש הדברים כפשוטם מעלה תהיות: הלא המגיד ממעזריטש עצמו הגדיר את ספרו של הרמח"ל, בהזדמנות אחרת, כ"בהיר וטהור". נוסף על כך, בהקדמת הספר "קל"ח פתחי חכמה" נדפסה הסכמתו הנלהבת של ר' ייב"י מתלמידי המגיד, והמדפיס הוסיף כי רבי ייב"י אמר לו בשם רבו "שאין דורו [של הרמח"ל] היו כדאים להבין צדקתו ופרישותו".

על כן, את דברי המגיד על "יתרון האור מן החשך", יש להבין כמתייחסים לחשך העליון: ישנה מדרגה אלוקית שאיננה מושגת ואיננה מתגלה, הקודמת בזמן ובמעלה לאור המתגלה מתוכו דווקא. רק על רקע החושך העליון מבהיקה כראוי מעלת האור ועניינו, וגם תורת החסידות באה על רקע תורתו של הרמח"ל.

אם נסכם את יחסם של צדיקים אלו לרמח"ל, ניתן לראות בהם סדר של בריאה-יצירה-עשיה, שלושת העולמות התחתונים בהם שייכים ניגוד ומחלוקת בין הדעות:

הערכת הבעל שם טוב לרמח"ל כניצוץ של משיח, שייכת לעולם הבריאה. עולם הבריאה קשור בחושך העליון, מפני שהוא עולם של אפשרויות היוליות, לא ממומשות. דווקא שם נמצא שורשו של מלך המשיח, שהוא מציאות אווירית המוכנה להתממש בכל רגע.

התייחסות המגיד אליו כ"חושך" ומאידך כ"בהיר וטהור", שייכת לעולם היצירה. כאן שוב בולטת שייכות הרמח"ל לעולם הבריאה דווקא, כלשון הפסוק "יוצר אור ובורא חושך" – האור שייך לעולם היצירה ואילו החושך לעולם הבריאה.

ביקורת הצמח צדק, שגידול הזקן היה עיקרי מאוד בתורתו [בנגלה ובנסתר], שייכת לעולם העשיה. כמסופר על הצמח צדק, שתבע מתלמידו כי "מאך דא [עשה כאן] ארץ ישראל!", סובר הצמח צדק כי גם בחו"ל יכולים להאיר כל י"ג תקוני דיקנא. ואם גם בחו"ל, בגלות, יכולים לחוש את י"ג מדות הרחמים, ממילא מצוה להדמות אליו יתברך: "מה הוא רחום – בגילוי ממש אפילו בגלות – אף אתה היה רחום", כשתגדל את הדיקנא קדישא וד"ל).

חידוש הצמח צדק הוא, שגם ב'אף עשיתיו' של עולם העשיה יש גילוי אלקות שמקורו מעל לבריאה ויצירה, בעולם האצילות. דווקא המילה "אף" הנדרשת גם ככעס, באה לרבות את האצילות במקום העשיה דוקא – ולגלות את היחוד העליון במקומם של הנפרדות והדין. מרשימת הרב יצחק גינזבורג שליט"א

הרה"ק רבי שלמה גולדמן - אדמו"ר מזוועהיל

יום ההילולא - כ"ו אייר

הרה"ק רבי שלמה גולדמן מזוועהיל היה האדמו"ר הרביעי בשושלת זוועהיל, המתייחסת בן אחר בן לרבי יחיאל מיכל מזלוטשטוב, תלמיד הבעש"ט. נולד לאביו — רבי מרדכי גולדמן, האדמו"ר השלישי בשושלת ורבה של זוועהיל. עוד בחיי אביו נהג כרבי וקבל פתקאות מחסידים, ובשנת תרפ"ה, בעקבות איומי השלטון הקומוניסטי, ברח לפולין ומשם עלה ארצה והשתקע בירושלים. אף שניסה להסתיר את עצמו שמו יצא לתהילה כקדוש וכפועל ישועות בקרב יושבי ירושלים, שכינוהו בחיבה 'רבי שלומק'ה'. נסתלק בכ"ו אייר תש"ה, 'יסוד שביסוד', ונטמן בהר הזיתים. בנו רבי גדליה משה התמנה לממשיך דרכו.

בחודש אייר תש"ה, ימים אחדים לפני הסתלקותו של הרבי ר' שלומ'קה מזוויעהל, בעת שוכבו בבית החולים שערי צדק בירושלים, הלך רבינו (כ"ק מרן אדמו"ר רבי משה מרדכי מלעלוב זצוק"ל) לבקרו, והזדמן עמו יחד לביקור הרה"ח רבי פנחס הלוי אייזן. בשעה שיצאו מחדרו של רבי שלומ'קה, נענה אליו רבינו ואמר לו: מקור נשמתו של הרבי מזוועהיל הוא מ"יסוד שביסוד".

כעבור ימים אחדים, נצחו אראלים את המצוקים והאדמו"ר הקדוש מזוועהיל נסתלק לגנזי מרומים, היה זה ביום רביעי כ"ו אייר, ארבעים ואחד יום לעומר, יום הספירה של "יסוד שביסוד"...

הקשר המיוחד של רבי שלומק'ה ליסוד שביסוד, לא התבטא ביום פטירתו בלבד: בסיפורים רבים בולט הקשר בינו לבין יוסף הצדיק, שמידתו היא היסוד ונהוג לעלות לקברו ביום זה (וראוי לציין, כי אף שרבים מכירים כיום את המנהג הזה, מקורו בהתוועדויות מו"ר הרב שליט"א לפני שנים, בקבר יוסף). ואכן, הרבי מלעלוב שאבחן את הקשר הזה מספר סיפור נוסף אודותיו:

בהזדמנויות שונות היה רבינו מספר, כי בעצמו נוכח בשעת עריכת הטהרה לגופו הקדוש של רבי שלומ'קה בטרם הלוויה, אותה שעה חש פתאום בריח נפלא של בשמים ריחניים שפשט בחדר, ובטוח היה כי מנהג המקום הוא להניח בשמים בעת הטהרה. הוא ניגש אל האדמו"ר רבי גדליה משה, בנו של רבי שלומ'קה, ושאלו על כך, ולהפתעתו השיבו כי לא הניחו שם בשמים כלל וכלל! הרבי לא הסתפק בכך, ופנה אל שאר הנוכחים ושאלם אם גם הם מריחים בריח של בשמים, ואכן נענו כולם ואמרו כי גם הם חשים בריח הנפלא. עוד הוסיף הרבי וסיפר, שבשעת עריכת הטהרה היה רבי שלומ'קה נראה יותר חי מאשר בחיי חיותו...

משך שנים רבות, היה רבינו נוהג לערוך את שולחנו הטהור ביום כ"ו אייר, לכבוד יום ההילולא של האדמו"ר מזוויעהל זי"ע.

כמו יוסף הצדיק, שנחנט בבשמים לאחר הסתלקותו, גם גופו הקדוש של הרבי מזוויעהל נדף ריח נפלא, ונראה חי ממש ואף יותר מכך – כמאמר הזוהר: "צדיקא דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין **יתיר מבחיוהי**". אכן, רבי שלומק'ה חש קשר עמוק ליוסף הצדיק ולקברו, ועל ששהה שם שניות בודדות, חש תענוג עילאי:

סיפר הגה"צ ר' אלי' רוט זצ"ל: פעם אחת נסע עם רבו, הרה"ק רבי שלמה'קה מזוועהיל, למירון, והנהג היה ערבי. הרבי ציוה עליו לא לשלם למפרע, ולבקש ממנו לנסוע דרך קבר יוסף הצדיק בשכם. הנהג חומד הממון, לא הפסיק להציק לר' אלי' כדי לקבל את תשלום הנסיעה, עד שהוכרח לתת לו את הכסף.

רבי שלמה'קה ישב כדרכו בעיניים עצומות, שקוע ברעיונותיו. כשהמכונית הגיעה לסביבות שכם, פנה אל ר' אלי' ושאל: "נו, הוא נוסע ליוסף הצדיק?" השיב לו ר' אלי' כי הנהג משתמט ואינו רוצה לנסוע לקבר יוסף.

"האם שילמת לו כבר?" – שאל הרבי. "כן – השיב ר' אלי – נאלצתי לשלם כי יראתי מפניו". הרבי מזוועהיל נענה ואמר: "יראת מגוי? אבי מורי זצ"ל היה אומר שמי שהורג את הגוי העצמי שבקרבו, אינו פוחד מגוי". הרבי הרים את ראשו ופנה אל הנהג הערבי, אף על פי שלא ידע את השפה הערבית, ואמר לו: "סע ליוסף הצדיק"! הנהג נבהל, וסימן בראשו כי יסע.

כשהגיעו לקבר יוסף הצדיק, צריכים היו כמנהג המקום להסיר המנעלים ולשלם דמי כניסה. הרבי חלץ נעליו, שילם ונכנס. השתהה שם כחצי רגע ויצא, ובצאתו נענה ואמר: "אהה... מרגישים כי פה טמון יוסף הצדיק...".

מלבד הצדיקות והקדושה המשויכים כמובן ליסוד, ספירת היסוד קשורה במיוחד למידת האמת: היסוד עניינו התקשרות וחיבור, והוא גם המוליד ומבטא את כל כחות הנפש – והתקשרות של ממש, כריתת ברית כפי שמחייב היסוד המתוקן, מוכיחה ומחייבת את אמיתות הרגש והמחשבה שמאחוריהן. כמתבקש מכך, רבי שלומק'ה נודע כאיש אמת חסר פשרות, אפילו בעניינים זניחים לכאורה:

הצדיק היה איש אמת בתכלית – לא עשה אף תנועה קלה בשביל מישהו אחר, ולא הניח לאיש לעשות תנועה בשביל מישהו אחר. בכל יום היה הולך לכותל, ובדרכו היה יוצא לתחנת האוטובוס.

יום אחד, כשהמתין לאוטובוס, התיישב על המדרכה וחיכה, והרה"צ רבי אלי' ראטה שהלך איתו ראה את הרבי מתיישב. גם הוא התיישב על הרצפה לידו, והנה האדמו"ר פונה אליו ושואל: "דו האלסט ביי דערביי" [אתה אוחז במה שאתה עושה]? ורבי אלי' מיד קם ועמד. כוונת שאלתו היתה שאלה ישירה: האם בגלל שאני עושה את זה אתה עושה את זה, או שאתה לבד גם אוחז בזה? לבד רבי אלי' לא היה עושה את זה, אז הוא מיד קם. גם במקרים רבים אחרים העיר לאנשים על חיפוש האמת.

עם זאת, רבי שלומק'ה איננו איש של 'אותנטיות' שטחית וחיצונית. אם היסוד הוא אמת, הרי שהיסוד שביסוד הוא "אמת שבאמת". והאמת הזו, כמו ה"אמת לאמיתו" שבתורת רבי נחמן מברסלב, מצריכה התבוננות עמוקה יותר על המניעים וההקשר של כל פעולה:

מעשה באברך, שבכל יום לפני תפילת השחר היה שותה כוס קפה ומסתכל בעיתון חרדי. כשילדיו גדלו, נמלך בדעתו שבשביל החינוך זה לא מתאים: אמנם הוא עצמו לא אוחז בדרגה להתנזר מהעיתון, אבל בשביל ילדיו – שהרי לא מתאים שהילדים יראו שאבא לפני התפילה קורא עיתון עם כוס קפה – לקח חובת הלבבות או מסילת ישרים ועיין בו יחד עם שתיית הקפה.

לאותו אדם הציק שהוא עושה דבר שאינו אוחז בו, ושאל על זה את אא"ז הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע. ענה לו הרבי: ער "לשמה" אין חינוך הבנים" (-זהו 'לשמה' אמיתי בחינוך הבנים)!

מדוע הרצון לחינוך מסוים, אמיתי יותר מהחשק לקריאת עיתון?

נראה כי אמת אין פירושה תמיד הזדהות מלאה עם כל פעולה. אדם שנמנע מכל מעשה הנעים לו מעט פחות, איננו אדם אמיתי אלא שבוי – בידי רגשותיו, ההנחות המוקדמות שלו או התאוות שהורגל אליהם. פעמים רבות דווקא ההתעלמות מהם, שמתעוררת בסיפורנו על ידי תשומת לב לחינוך הילדים, משקפת נקודת אמת פנימית ועמוקה: היכן נראה לי כי ראוי שאמצא? מה הייתי רוצה שיעסיק את מחשבותי? לפי רבי שלומק'ה, זהו מניע אמיתי מאוד – וראוי לכוון את פעולותינו על פיו.

כ"ז אייר

הרה"ק יצחק מאיר מסאסוב קרעצקי זיע"א הי"ד

יום ההילולא - כ"ז אייר

הבטיח לפני פטירתו שכל מי שיגיד 13 עיקרי אמונה על קברו ישיב לו טובה תחת טובה.

הרה"ק ר' יצחק מאיר זיע"א היה בנו של פועל הישועות הנודע בעל "העיר חנוך" מסאסוב קרעצקי, ואחיו של בעל "המנחת יו"ט" הרה"ק רבי חנניה יו"ט ליפא זיע"א. ונינו של הרה"ק רבי שלמה מסאסוב זיע"א, כאשר מצד אימו היה נצר לקדושי עליון ובתוכם המגיד ממעזריטש זיע"א, בעל המאור עינים זיע"א, הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זיע"א, אדמורי בית סאוורן זיע"א ועוד.

הרה"ק היה גאון אדיר ומופלג בתורה ובצעירותו, לפני גיל 18, קבל היתר הוראה וסיים ש"ס בבלי וירושלמי, בבקיאות שאין כמותה.

מילא מקום אביו באדמורו"ת ורבנות בעירה קערצקי והיה מגדל אור בגאונותו המופלגת, עד כדי שרבים מכל האזורים מסביב היו באים מרחוק, להתייעץ איתו בכל עניני השעה.

בזמן המלחמה חיזק רבים באמונה ובטחון בכל מקום שבו שהה.

יום לפני סיום המלחמה האיומה באירופה, ראה אותו חייל נאצי ימ"ש, כשהוא עטור בתפילין, החייל דרך את נשקו וניסה לרצחו נפש, ללא הצלחה. בכעסו כי רב היכה את הרבי זצ"ל עם נשקו עד שאיבד את הכרתו ולאחר מספר שעות יצאה נשמתו הטהורה בקבלת עול מלכות שמים בדמעות שליש.

אנשים שהיו בקרבת מקום וראו את המראה הנורא, קברו אותו תכף ומיד בשני ארונות אחד בתוך השני ובסימן מיוחד בכניסה לבית קברות גויי שהיה שם.

אחותו הרבנית מאטל זעקס ע"ה (שנפטרה לפני כשנתיים בזקנה מופלגת) פעלה רבות ונצורות כדי לעלות גופו הטהור לארה"ק וביום ג' תמוז, שנת תש"נ, זכתה לעלות את ארונו הק' לארץ ישראל ולקראת מסע הלוויה פתחו אנשי החברה קדישא את הארון ונדהמו לגלות שגופו שלם לגמרי כביום קבורתו.

ארונו הובא לבני ברק לבית המדרש סאטמר, שם הספידו ברגש רב ובדמעות הגאון הגדול ר' משה טיטלבוים שליט"א דיין קהילת סאטמר ואחינו של הרה"ק זצ"ל ובנו של בעל המנחת יו"ט בטבריה זיע"א.

נקבר בבית החיים העתיק בטבריה ממול אוהל בית סאסוב, מקום קבורת אחיו בעל המנחת יו"ט זיע"א.

הרה"ק לא השאיר אחריו זש"ק ומקום קברו נודע ברבים כאבן שואבת להיוושע בדבר ישועה ורחמים ובפרט בזש"ק ובזיווגים הגונים.

רבים באים על קברו לומר את י"ג עיקרי האמונה ורואים ישועות שלא כדרך הטבע.

כיון שהרה"ק לא השאיר אחריו זש"ק מבקשים מכל מי שיכול ללמוד משניות ולהגיד י"ג עיקרים ולהדליק נר לכבוד נשמתו הטהורה של הרה"ק יצחק מאיר הי"ד בהרה"ק חנוך העניך זיע"א.

כ"ט אייר

הרה"ק רבי מאיר (מאיר'ל) מפרמישלן

יום ההילולא - כ"ט אייר

הרה"ק רבי מאיר (מאיר'ל) מפרמישלן נולד בשנת תק"ם לרבי אהרן אריה לייב, מבניו של ר' מאיר הגדול מפרמישלן, תלמיד הבעש"ט. היה תלמיד מובהק לרבי מרדכי מקרמניץ, ולאחר פטירת אביו בתקע"ג, מילא את מקומו בהנהגה החסידית. מצעירותו עסק רבות בצדקה ובדאגה לעניים, ונודע כצדיק פשוט ועניו האומר את שיחותיו ותורתו ברמה המתאימה גם לפשוטי העם ואף בלשונות הגויים. נודע גם באהבת ישראל גדולה ולימוד סנגוריה על פושעי ישראל, וכן ברוח הקודש גלויה ומופתים רבים מספור שחולל. נלב"ע בכ"ט אייר תר"י, ודברי תורתו וסיפורים עליו נכתבו בספרים "אור המאיר", "דברי מאיר" ו"מרגניתא דרבי מאיר".

היה פעם יהודי אחד שהגיע להרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א ומסחרו היה בעיבוד ומכירת עורות, והוזלו המחירים של העורות מאד והיה לו הפסד גדול, ובא לשפוך מר שיחו לפני הרה"ק שיברכהו בברכה נאמנה שתרום קרנו בכבוד כבתחילה. אמר לו הרה"ק מפרמישלאן, שאין לו מה לדאוג כלל והעורות יתייקרו במהרה. והמליץ על כך הכתוב "ליהודים היתה אורה" יהודים צריכים עורות, "ושמחה וששון" שצריכים לחיות בשמחה! אבל לכאורה איך יתכן להיות בשמחה, אם העורות הוזלו? אלא "ויקר" העורות יתייקרו במהרה ממש... וכך הוה, שהעורות התייקרו והרויח ממון הרבה.

ולכאורה יש לשאול, איך שייך לדרוש כך בפסוק? הרי בקרא כתוב אורה באל"ף ועורות כותבים בעי"ן! אמנם יש לומר, דאיתא במדרש "בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב כתנות עור באל"ף, כותנות אור". הרי חזינן דלרבי מאיר היה הכח והממשלה להפך אות עי"ן לאות אל"ף, וכמו כן היה בכוחו להפך אות אל"ף לאות עי"ן, וכנראה שהרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן היה ניצוץ מנשמתו של התנא האלקי רבי מאיר, ועל כן היה בכחו להמליץ "ליהודים היתה עורה".

רבי מאיר מפרמישלן אהב מאוד תורות ומופתים המבוססים על חידודי לשון. הוא לא היסס לשלב בהם גם את השפות המדוברות כיידיש ופולנית, וגם פעל ישועות בעת שתיית התה שלו – בהסבירו כי תה רומז ל"תהא השעה הזאת שעת רחמים"... המספר מחבר זאת באופן מופלא עם דמותו של התנא רבי מאיר, שבס"ת תורה שלו היה כזה 'חידוד' לשון!

והנה, אפילו שמו, מאיר, הוא סוג של חידוש לשון. כשם פרטי הוא לא מופיע כלל בתנ"ך, ולפיכך הוא חלק חשוב מחידושו של רבי מאיר בעל הנס. תורתו אינה דבר מובן מאליו: על רבי מאיר נאמר ש"האיר עיני חכמים בהלכה", ו"לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו", ומלבד זאת ראשי התיבות של שמו הם רוח **א**פינו **מ**שיח הוי' – מה שמרמז על תורתו המשיחית.

גם הכינוי של רבי מאיר התנא, "בעל הנס", מתאים מאוד לרבי מאיר מפרמישלן. הוא נודע במופתים הרבים שחולל, והדבר אף עורר עליו מחלוקת מצד צדיקים אחדים בדורו.

הקשר הנשמתי לא מתמצה בשני הצדיקים הללו: רבי מאיר מפרמישלן הוא נכדו של רבי מאיר הגדול, שכונה אף הוא בדיוק כנכדו המפורסם. לאחר מכן, עובר השם מאיר בשושלת צאצאיו לרבי מאיר מקרטשניף בנו של רבי מרדכי מנדבורנה, ועד לרבי מאיר אייזיקהאן בעל ה"מבשר טוב" – כמבואר בארוכה בגליון לפרשת ראה אשתקד. כל זה מרמז על כך, שלשם מאיר יש קשר מיוחד לגלגול נשמות – וניתן להמליץ על כך את הסיפור הידוע, שאדמו"רי חב"ד חיבבו מאוד:

בעירו של הרה"צ ר' מאיר מפרימישלאן היו בתי הטבילה מתחת להר גדול, וכשההר היה חלקלק היו מוכרחים ללכת מסביב. והרה"צ ר' מאיר הלך דרך ההר גם בתקופה שהיה מחליק, פעם הגיעו אברכים אחדים שלא אחזו ממופתים, ורצו להראות שגם הם יכולים ללכת בדרך החלקלקה, והלכו דרך ההר, וכשעלו ניזוקו, אח"כ שאלו את ר' מאיר, מדוע אף אחד לא יכול ללכת בדרך החלקלקה והוא הולך תמיד דרך ההר? השיב להם ר' מאיר: כשקשורים למעלה לא נופלים למטה.

רבי מאיר נותר תמיד "קשור למעלה", לגלגוליו הקודמים, ו"לא נופל למטה", רמז לגלגוליו הבאים [שאינם נופלים מדרגת-קדושתם אבותיהם]. יתכן שיש לכך קשר גם לנשמתו של הרמב"ן – שבין הראשונים היה התומך הגדול באמונת הגלגול. אך לא רק לגלגוליו שלו היה מודע רבי מאיר, אלא לכל הנשמות הקשורות בו ומתגלגלות – בין אם לטוב ובין אם למוטב:

מעשה באדמו"ר ר' מאיר פרמישלאנער זצ"ל שבא להתאכסן בבית אחד מחסידיו. תוך כדי שיחה ביקש ממנו להראותו את סוסיו. בחר לו ר' מאיר אחד מן הסוסים ואמר לאותו חסיד: סוס זה מצא חן בעיני, תנהו לי. ענה החסיד: יבחר לו רבינו סוס אחר ואתנהו לו. אבל סוס זה אי אפשר לי להוציאו מרשותי, כי הוא הנבחר מכולם ועליו פרנסתי. שתק רבי מאיר. כעבור זמן פתח ר' מאיר ואמר לו: הראני את שטרי החוב שבידך. בחר לעצמו שטר אחד ואמר לו: תנהו לי במתנה. השיב החסיד: בעל השטר נפטר כבר מן העולם ואין ממי לגבותו, ולא תצא לרבינו כל תועלת מן השטר הזה. אמר לו: אף על פי כן, תנהו לי. נתן לו את השטר. נטל ר' מאיר את השטר בידו וקרעו לגזרים. מיד שמעו קול צעקתו של המשרת: הסוס הטוב נפל ומת. הבין החסיד שדברים בגו, ושאל את ר' מאיר לפשר הדבר. אמר לו ר' מאיר: דע לך, שהחתום על השטר היה מסתופף בצילי, ומאחר שמת ולא שילם לך את החוב נגזר עליו להתגלגל בסוס ולעבוד בשבילך. ואני רציתי לפדותו מידך. אולם מאחר שסרבת לתת לי את הסוס, בקשתיך לתת לי את השטר. וברגע שנקרע השטר, הרי ויתרת על החוב ואינו חייב לעבוד יותר בשבילך, לפיכך מת וקיבל את תיקונו. כל הסיפורים מספר זכרונם לברכה, מדור רבי מאיר מפרמישלן

האדמו"ר רבי שמואל שלמה ליינר הי"ד

יום ההילולא - כ"ט אייר

האדמו"ר רבי שמואל שלמה ליינר הי"ד- נולד ב-י"ח בשבט ה'תרס"ט (1909). כבר בינקותו נודע כעילוי, ולמד תורה אצל אביו. לאחר נישואיו למרת שפרה מירל, בת האדמו"ר רבי יוסף קאליש מאמשינוב, היה סמוך על שולחן חותנו. בשנת ה'תרפ"ט (1929), לאחר פטירת אביו, הפצירו בו חסידי רדזין למלא את מקומו כאדמו"ר. בתחילה הנהיג את החסידות בוורשה, אך בשנת ה'תרצ"ד (1934) העביר את החצר לראדזין, בשל סלידתו מהפוליטיקה ומחיי העיר הגדולה. בראדזין הקים את ישיבת 'סוד ישרים', שנחשבה לאחת הישיבות המובחרות בחסידות פולין ולמדו בה כמאתיים בחורים. רבינו נודע במסירותו הרבה לתלמידיו ובדאגתו גם לצרכיהם החומריים.

עם ייסוד הישיבה מינה את גיסו וממלא מקומו לעתיד, האדמו"ר רבי אברהם ישכר אנגלרד מראדזין, לנשיא הישיבה. במשך הזמן פתח רבי אברהם ישכר, בשליחות גיסו האדמו"ר, עוד שבעה סניפים בעיירות שונות. רבינו נדד לערים רחוקות בפולין כדי לייסד תלמודי תורה ובתי ספר של 'בית יעקב', ונהג לבקר בשטיבלים של החסידות בכל מקום כדי לפגוש את החסידים במקומות מגוריהם. הוא אף הגה תוכנית כללית לחיזוק החינוך התורני בפולין, אך זו לא יצאה אל הפועל עקב פרוץ מלחמת העולם השנייה. בנוסף, הפיץ את רעיונו של סבו, האדמו"ר רבי גרשון חנוך הנין, בדבר חידוש מצוות התכלת בציצית.

כשבועיים לפני פרוץ המלחמה סגר את הישיבה ושלח את התלמידים לבתיהם, מחשש לגורלם. חדרי הישיבה שימשו לאחר מכן מקלט לפליטים. בשלב מסוים נמלט לוולודבה, שם פעל לשכנע כי הגרמנים אינם שולחים את היהודים לעבודה אלא להשמדה. הוא קרא ליהודים לברוח ליערות ולהילחם בנאצים, וביקש לגייס חמישים אנשים לפלוגה שתשרוף את הגטו ותברח ליער, אך לא נענה. חסידיו ניסו להצילו ושלחו אליו כספים לצורך מילוט, אך הוא סירב לעזוב את ולודבה והשתמש בכספים לקבורת יהודים שנזרקו מקרונות הרכבות בדרכן למחנות המוות. רבינו אף הבטיח לאיכרים סכום כסף עבור כל גופת יהודי שיביאו לידיו, כדי להביאה לקבר ישראל. בשל פעילותו זו כונה "הרבי הלוחם". בית החסידות שהוקם בבני ברק נקרא על שמו, וכן רחוב ביפו נושא את שמו. רבינו נרצח בכ"ט באייר ה'תש"ב (1942), בהיותו כבן 33 שנים. יהודים סיכנו את חייהם וקברו אותו בוולודבה. סימון קברו המשוער בכניסה לבית החיים בוולודבה.

אביו: האדמו"ר רבי מרדכי יוסף אלעזר מראדזין (ה'תפארת יוסף'). אשתו: מרת שפרה מירל (בת האדמו"ר רבי יוסף קאליש מאמשינוב. השניים נישאו בחודש חשוון ה'תרפ"ח- 1928). ילדיו: 5 ילדים (כל צאצאיו נרצחו בשואה). מרבותיו: אביו, האדמו"ר ר' מרדכי יוסף אלעזר, האדמו"ר דוד טייבלום־ריקער, (ר"מ בישיבת תומכי תמימים באוטבוצק ואדמו"ר בפילוב שבפולין)

אבי ישב בסלון ביתו כאשר נקישות עדינות נשמעו מכיוון הדלת. הוא קם ממקומו ופנה לפתוח. להפתעתו, בפתח עמד יהודי במראה חסידי אדוק. "כן, במה אני יכול לעזור?", פנה אבי ושאל כשתמיהה על פניו וליבו מחפש הסבר מה ליהודי חרדי בביתו. "יש לי הזמנה עבורך", השיב היהודי החסיד בקול מגמגם. "הרבי מראדזין שלח אותי לקרוא לך אליו. הוא חפץ לדבר איתך וישמח שתבוא אליו".

"אתה בטוח במה שאתה אומר?", המשיך אבי ושאל כשהתמיהה בליבו רק הלכה וגברה. "אין לי כל קשר לרבי מראדזין ובכלל אין לי כל קשר לרבי מסוים. אינני שומר תורה ומצוות, כמו שלבטח אתה מבחין,

ומימיי לא דיברתי עם רבנים. אולי טעית בכתובת?" המשיך והציע אבי בניסיון לפתור את התעלומה. "לא טעיתי, זו בדיוק הכתובת. לך קוראים אבי, נכון?", המשיך השליח לאמת את הפרטים, "הרבי מחפש אותך".

"טוב, אם הרבי מחפש אותי אבוא אליו. אין לי שום דבר נגד רבנים", הצהיר אבי והסכים לקבל את ההזמנה. "אני רק מקווה שזו לא טעות ולא יהיה זה סתם בזבוז זמן לריק ללא כל תועלת". "אם נוח לך לבוא כעת, תוכל לבוא איתי", המשיך השליח להציע. אבי חכך בדעתו מספר רגעים ולבסוף השיב: "אין שום בעיה, רק צריך כמה דקות להתארגן ונצא יחד". ואכן, כעבור מספר דקות יצאו השניים ופנו בהליכה מהירה לכיוון ביתו של הרבי.

מיד עם כניסתו של אבי לביתו של הרבי יחד עם השליח, פנה אליו הרבי ולחץ את ידו בחביבות. "שלום עליך". אבי השיב בקול רפה. "שמע נא, יהודי יקר, אני חייב את עזרתך", פתח הרבי את דבריו. "שמעתי כי אספן עתיקות ותיק אתה, חובב עתיקות ויודאיקה. לאחרונה התברר לי כי במכרז של בית המכירות הגדול 'לומבארט' רכשת גביע עתיק. האם נכון הדבר?".

אבי הנהן בראשו כשהתמיהה בליבו רק הולכת וגוברת: מה לרבי ולגביע? "בבקשה ממך", המשיך הרבי בקול מתחנן ומבקש, "הייתי רוצה לרכוש ממך את הגביע בסכום גבוה יותר מזה שרכשת. בכמה תסכים למכור לי אותו?". אבי לרגע גמגם, וכעבור רגע השיב: "לא כל כך חסר לי כסף, וחובב עתיקות מסוג זה אנוכי, ומסיבה זו גם קניתי את הגביע שעליו הרבי מדבר. על פניו אין לי כל רצון למכור אותו לאיש בשום סכום. הוא גביע נאה ויפה. אבל אם יסביר לי הרבי הסבר מניח את הדעת מדוע הוא רוצה לקנות אותו, אולי אסכים למכור אותו".

"אם זה התנאי, אז אני אספר", השיב הרבי. "עד לפני תקופה הגביע עמד בביתי כאן בארון הזכוכית". הרבי הסתובב לאחור והצביע בידו על ויטרינת זכוכית קטנה שבתוכה עמדו מספר פמוטות וכלי כסף. "את הגביע קיבלתי מאמי שתחיה, שקיבלה אותו מאבותיה ומאבות אבותיה בדורות הקודמים".

"נו, אז מה הגביע עושה בבית המכירות?", תמה אבי. "האם הרבי רוצה לומר שגנבו לו את הגביע?" המשיך ושאל. "חלילה וחס!", זעק הרבי, "הגביע הגיע ביושר לבית המכירות, וכעת הוא שלך על פי דין ועל פי חוק. העניין הוא כזה: דרכי מאז ומעולם היא לתת לעניים מתת יד הגונה. קשה לי בליבי לראות עני הדופק על הפתח ויוצא עם פרוטה עלובה. לפני תקופה דפק עני בביתי כאשר לא הייתה לי פרוטה. מתוך רחמים ורצון לעזור לו הענקתי לו את הגביע במתנה".

"בטח תשאל אם כך, מה קרה עכשיו ומדוע אני רוצה את הגביע חזרה", המשיך הרבי ושאל והשיב "העניין הוא שכעת מתקרב ליל הסדר, וחשבתי כי כאשר אמי שתח' תראה שהגביע היקר איננו אצלי, היא תצטער על כך. לכן עמלתי להשיג כסף רב על מנת שאוכל לפדות את הגביע מהקונה. טרחתי וביררתי מי הקונה עד שהגעתי אליך. בבקשה ממך, אנא מכור לי את הגביע, ולא משנה באיזה מחיר, ובלבד שאוכל להשיבו לביתי".

הרב סיים את דבריו והמתין לראות את תגובתו של האיש. אבי עמד לרגע בתדהמה מהסיפור ששמע. מהמקום שממנו הגיע לא הכיר סגנון התנהגות שכזה. לאחר מחשבה קצרה השיב: "אחרי ששמעתי סיפור כזה על התנהגות כה מדהימה, אתן לכבוד הרב את הגביע בחינם ובשמחה!".

"לעולם לא!" קפץ הרבי על מקומו בזעקה, "וכי בגלל שחפץ אני לקיים שתי מצוות — גם מצוות צדקה וגם מצוות כיבוד הורים — תפסיד אתה מכספך?! אלו הן מצוות שלי, וברצוני בחרתי לקיימן בכל מחיר. מצוות לא עושים על חשבון אחרים, אלא רק על חשבון מי שמקיים אותן".

סיון

ה' סיון

הרה"ק רבי זאב וולף מז'יטומיר

יום ההילולא - ה' סיוון

רבי זאב וולף מז'יטומיר, מחבר הספר אור המאיר, היה מגדולי תלמידי המגיד ממזריטש ומגיד מישרים בעיר ז'יטומיר. נולד למשפחה מצאצאי ר' שאול וואהל, ושם אמו היה יהודית. נשא לאשה את עטיא אסתר והתגורר בז'יטומיר, שם שימש כמגיד מישרים ונודע כאחד מחשובי תלמידי הרב המגיד, ואף היה מקורב לרבי פנחס מקוריץ. בשונה מרבים מחבריו לא הנהיג חצר חסידית, והתפרנס מבית מזיגה ששכר. לאחר פטירת אשתו נישא בשנית לטויבא, בת רבי צבי הירש מרגליות רבה של מזריטש. בערוב ימיו התגורר באיוניץ הסמוכה לז'יטומיר, ושם נסתלק בה' סיוון תקנ"ג. לאחר פטירתו הדפיס תלמידו רבי אליעזר מז'יטומיר את ספרו אור המאיר, מן הספרים היסודיים בתורת החסידות, שקיבל גם את הסכמתו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב. את מקומו בז'יטומיר מילא בנו, רבי ישראל דוב בער.

פעם אחת, בשמחת תורה, ישבו אדמו"ר הצמח צדק וחסידיו על רצפת בית הכנסת והתוועדו, וישתו יי"ש בכוסות. ודיבר אדמו"ר הצמח צדק אודות המאורעות שיתרחשו בביאת משיח. ויאמר הצמח צדק: "אז משיח וועט קומען [כאשר המשיח יבוא], יהיה כל בעל הבית כמו ר' וואלף מזיטאמיר (מתלמידי המגיד). מה היה בעלבית'שקייט של ר' וואלף זיטאמיר? שהי' בכל ערב מכבד את חצרו ואח"כ סוגר את שער החצר וסותם עם נייר מלמטה שחזירים לא יכנסו".

וישאלו החסידים את הצמח צדק: "ואיך יהיה ר' וואלף זיטאמיר"? השיב הצמח צדק: "יהיה כמו הבעש"ט". וישאלו מאיתו: "ואיך יהי' הבעש"ט"? ויאמר הצמח צדק: "אה, הבעש"ט...". והראה בידו כמפליא בהפלאתו. רשימת סיפורים – משילובין

אמרות רבות בחסידות מבטאות רעיון דומה, של התעלות העולם והיהודים לעתיד לבוא. גם הרבי מליובאוויטש, בשיחה ידועה, אמר כי כל יהודי שייך למדרגת רבי. מה הסיפור מלמד אותנו על כך?

בדרך כלל כשדנים בכך, מדובר על "רבי" או "צדיק" באופן כללי. אך על פי המובא כאן, על כל יהודי להכין את עצמו למדרגתו של רבי זאב וולף בפרט, שיגיע למדרגתו במהרה בימינו. מיהו הצדיק שנבחר לגלם את היהודי האידיאלי, המשיחי?

לדאבוננו, לא נשתמרו סיפורים רבים אודותיו. אך פרט אחד מציין הצמח צדק במיוחד – "הבעלבתישקייט" של רבי זאב. ההדגשה הזו מפתיעה – מכל הדברים בעולם, מציין הצמח צדק איך התמודד רבי זאב עם חיות כאלה? אך סיפור נוסף יסייע לנו לשפוך אור על ההדגשה הזו:

איש אחד בא אל המגיד הגדול ממעזריטש ז"ל, והתאונן לו שאיננו יכול לטהר את מוחו ממחשבות לא טובות והרהורים רעים שנכנסים אליו בעל כרחו ומבלבלים אותו. ציוה רבינו המגיד לנסוע אל הרב הקדוש רבי זאב וואלף מזיטאמיר ז"ל.

ורבי זאב החזיק אז בית מזיגה בכפר אחד. הלך האיש לאותו כפר, וכשבא לבית רבי זאב כבר היה לילה, ומצא את הבית סגור מבפנים.

האיש דפק על הדלת ואיש לא פתח לו. המתין זמן מה, ודפק שנית על הדלת, ושוב אין פותחים לו. היה אז זמן הקור, והתחיל להתחנן שיפתחו לו, ולא הועיל מאומה. התחיל לדבר בכעס וברוגז: איך זה שאין מרחמים על איש יהודי להכניסו לבית? ומהבית – אין קול ואין קשב. אין פותחים.

כאור הבוקר פתחו את הדלת והוא נכנס והתאכסן שם כמה ימים, ורבי זאב אינו שואל אותו שום דבר. תמה האיש בליבו: על מה זה שלח אותי הרבי לכאן? והחליט לחזור לביתו.

קודם הליכתו פנה לרבי זאב בשאלה: הנה רבנו המגיד שלח אותי לכבודו, ואינני יודע על מה. השיב לו רבי זאב: אני אגיד לך למה שלחך רבנו אלי – שתלמד ממני, שהאדם הוא בעל בית: מי שאינו רוצה – אינו מכניס... (סיפורי חסידים – זוין)

ה"בעלבתישקייט" של רבי זאב וולף, אם כן, היא קודם כל בעלות על עצמך. גם ה'חזירים' אודותם מדבר הצמח צדק אינם רק בעלי חיים – אלא דימוי למחשבות טמאות המנסות לחדור אל האדם (סוגים שונים של "דבר אחר"). אכן, בגרסאות שונות של הסיפור הזה מופיע במפורש ההרגל הזה של רבי זאב – בתור אחד מהדברים אותם רואה האורח.

אם נוסיף להתבונן בדמותו, ממעט הסיפורים שנשתמרו הוא מתואר כמתלהב מאוד בתפילתו, וגם עניו גדול. אולי משום ענוותנותו זאת, הוא מדבר בספרו על חוסר השלמות של עבודת האדם – עד כי צדיקים אמרו שעל פי ספרו, "אף האדם הגדול ביותר לא יצא ידי חובתו לבוראו".

מסופר, כי פעם אחת הסבו החסידים לאכול אצל רבם והמגיד אמר: "הבה נמהר לסיים את הסעודה ולברך ברכת המזון, משום שצריכים אנו להסמיך אחד מאתנו לרבי". נתן המגיד לרבי זאב כוס יין שיזמן את המסובים לברכת המזון.

אחרי הברכה שאל אותו המגיד: "מה הרגשת כשנתתי לך את הכוס?" ענה לו ר' זאב: "הרגשתי שתי ידיים מונחות על ראשי". אמר לו המגיד: "היה זה אליהו הנביא, שהסמיך אותך לרבי."

כשנפרד מרבו ופנה לנסוע לביתו, באו רבים ללוותו מכיוון שהוסמך לרבי. אמר להם ר' זאב: "כתוב בגמרא שכאשר אדם מתמנה על הציבור אסור לו לעשות מלאכה בפני שלושה, לכן אני מבקש מכם שתיכנסו הביתה לרגע כדי שאוכל לשמן את צירי עגלתי." ולא העלה בדעתו כי התמנותו מתירה לו לבקש מאחר לעשות זאת עבורו. שבחי צדיקים

מעניין לראות, כי גם ענוותנותו המודגשת בסיפור הזה מתבטאת בהתנהגות של פשטות כמו "בעל בית" רגיל. ואולי גם משום כך, יוכל כל יהודי להיות רבי דווקא כמוהו – בלא שהתמנותו תגרום לו להשתרר על הזולת.

ו' סיון

הרה"ק ק"ק רבי ישראל בעל שם טוב משיח של דורו

יום ההילולא - ו' סיון

בשנת נח"ת, עיר וקדיש משמיא נחית, נשמת מורנו רבי ישראל בעש"ט, לאביו רבי אליעזר ולאמו שרה, לעת זקנתם, שהיו אז סמוך למאה שנים.

בשחר ימיו הצניע מעשיו מעיני אדם ואיש לא ידע את גדולתו ואת מדריגותיו הגבוהות להם זכה בדי עמל. ביום מלאת לו כ"ו שנים, ח"י אלול שנת תפ"ד, נתגלה אליו מורו ורבו הנביא אחיה השילוני "שלמד עמו דבר קטן - הויות דאביי ורבא, ודבר גדול - מעשה מרכבה וכל גנזי בראשית". במשך עשר שנים ניהל את עדת הצדיקים הנסתרים, ואחר כמה שנים - אחר שהראו לו משמיא כי הגיע השעה לכך - נתגלה אור שמשו לעין כל והחל להפיץ ולפרסם את שיטת החסידות.

בראש השנה שנת תק"ז היתה לו עליית נשמה המפורסמת, במכתבו לגיסו מספר הבעש"ט על כך: "וראיתי דברים נפלאים במראה שלא ראיתי עד הנה ועליתי מדרגה אחר מדרגה עד שנכנסתי להיכל משיח ששם לומד משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים ושאלתי את פי משיח אימתי אתי מר והשיב: בעת שיתפרסם לימודיך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה" (נדפס בסוף ספה"ק בן פורת יוסף).

מורנו הבעש"ט הק' לא חיבר שום ספר אולם דבריו הקדושים ואמרותיו הטהורות, הלא המה בכתובים בספרי תלמידיו ותלמידי תלמידיו, ונקבצו בספרים שונים כגון "דורש טוב", "בעל שם טוב עה"ת" ועוד.

בשנת תק"כ ביום רביעי ו' סיון יום א' דשבועות עלה בסערה השמימה, ונטמן במעזבוז ביום שני ע"י תלמידיו הקדושים. קודם הסתלקותו אמר שבכוחו לעלות בגופו השמימה כמו אליהו הנביא, אך רוצה לקיים מאמר הכתוב "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" זיעוכי"א. "מסע הקודש – טשערנאביל" (ב"ב תשס"ד) ע' קי"ח

איש אחד היה מקושר אל הבעש"ט, ולו שותף במסחרו שהיה מתנגד. להמתנגד היתה בת ולהחסיד בן, ונשתדכו ביניהם. אבי הכלה כתב את התנאים, וקבע תנאי שהמסדר קידושין יהיה סב הכלה שהיה שוקד בתורה ולמדן גדול.

בעת קריאת התנאים, לא שמע אבי החתן את התנאי. לימים בא לידו כתב התנאים, וכשראה את התנאי עלה ברעיונו: ומה יהיה אם רבו הבעש"ט יסכים להיות נוכח בחתונה? וניחם את עצמו, ש'דייה לצרה בשעתה'.

כשקרב זמן החתונה נסע אל הבעש"ט והזמין אותו על החתונה, ואמר הבעש"ט שבודאי יהיה נוכח. נפל החסיד במצודה ולא ידע מה יעשה כעת, כי חפצו חזק שהבעש"ט יהיה המסדר קידושין.

כשהגיע היום המיועד לחתונה, באו משפחת החתן למקום החתונה – בעירו של אבי הכלה. סבב החסיד בבית הכנסת וחיפש אחר איש חזק וזריז במלאכתו, נתן לו מנה יפה ואמר לו:

השתדל שאתה תהיה השמש והעסקן בכל הדברים שתחת החופה. בידיך יהיו היין והכוס והכתובה, ואתה תהיה המכריז מי ומי יהיו המסדרי קידושין וקוראי הכתובה.

אחרי ההקפות סביב החתן, תכריז: מכבדים את כ"ק הרב ישראל בעש"ט בסידור קידושין! ותושיט מיד ובזריזות הכוס יין להבעש"ט, ויהיה מה שעשוי עשוי. ואם תקבל סטירת לחי – כדאי! שאשלם לך במיטב כספי.

וכן עשה השמש, בזריזות גדולה כל כך, שהמחותנים לא הספיקו להתיישב מה שנעשה. אחרי החופה באו משפחת החתן לסעודת הנישואין, והנה ראו שממשפחת הכלה לא בא איש, באומרם שעברו על התנאי וביישו את אביהם הזקן.

הלכו משפחת החתן ודברו על לבם: בשביל שנמצא שמש עז פנים שעשה שלא כהוגן, תביישו את החתן והכלה שלא להיות נוכחים בשמחתם? כולם באו ונתפייסו, ורק הלמדן סב הכלה לא נתפייס – באמרו שאינו יכול למחול על כבוד התורה, ולא היה נוכח בשמחה.

למחרת אמר הבעש"ט שעליו ללכת לקבל ברכת הפרידה מהזקן קודם שיסע. רבים הלכו אחריו לראות איך יפול דבר, שידעו שהזקן אינו חפץ אפילו להסתכל בפני כ"ק הבעש"ט.

לזקן היה בית באמצע החצר ששם ישב תמיד ולמד, וחלון הבית היה כנגד הכניסה לחצר. וכראותו שהבעש"ט ואנשים רבים עמו מתקרבים לביתו, עמד ממקומו כשאחוריו לדלת הבית כדי שלא יבלבלו אותו ולא יסתכל בפני הבעש"ט.

כשנכנס הבעש"ט ישב על הכסא והתחיל להקשות קושיה עצומה, והזקן שותק. ויפן אליו הבעש"ט ויאמר: למה אתה שותק, הלא בעסק התורה ובלומדות אני עסוק?

כשמוע הזקן דברים אלו, פנה אל הבעש"ט ואמר תירוץ על הקושיה. ויאמר הבעש"ט: התירוץ הוא לכאורה טוב, אבל אינו עמוק כל כך. התעמק הזקן ואמר תירוץ אחר עמוק יותר. ויאמר הבעש"ט: אמת, התירוץ השני עמוק יותר, אבל יכולים לתרץ בעמקות יותר. ויתעמק הזקן בעמקות גדולה, ויתרץ תירוץ שלישי עמוק יותר.

ככלות הזקן את דבריו נכנס אל הבית איש אחד ולו תרמיל של דוור, והבעש"ט גזר עליו שלא יזיק לשום איש. והניח על השולחן שלושה מכתבים, ובכל מכתב היה כתוב תירוץ אחד מהשלושה תירוצים.

ויאמר הבעש"ט אל הזקן: ראה לימודך היכן הלך! ובירכו לשלום ונסע משם.

הזקן התיישב בדעתו מה עליו לעשות. אם דברי הבעש"ט אמת שאין לימודו לשמה, צריך לנסוע להבעש"ט ללמוד ממנו דרך ה'. אבל אולי אין לו דרך אחרת טובה ממנו, ומי יוכיח?

לנסוע למעזבוז לחקור אחר דרך הבעש"ט ולעמוד על דרך האמת? אבל הלא דרוש על זה זמן רב – לנסוע ולהתעכב כשבועיים ושוב לחזור – ויהיה מזה ביטול תורה הרבה! טוב יותר לשבת בבית, והתורה תלמדנו את הדרך הישרה.

אך כאשר ישב ללמוד טרדו המחשבות את מוחו, אם דרך הבעש"ט אמת ואם לאו, ולא יכול לשים לב אל לימוד התורה. ויאמר אל לבו: הנה סוף כל סוף יש לי ביטול תורה, מוטב שאסע אל הבעש"ט ואראה במו עיני את דרכו.

כאשר בא, ציווה הבעש"ט את משמשיו לבל יטרידוהו, ושיתנו לו רשות לכנוס אליו בכל עת.

וירא את דרכו של הבעש"ט ומקושריו, ויישר בעיניו – שראה שהם יראי אלקים והולכים בדרך התורה והמצוות בהידור גדול, לא כמו שמרננים אחריהם. אבל לא מצא בנפשו שמשום זה יהיה מקושר להבעש"ט, וגמר בלבו לנסוע חזרה לביתו, ויבא אל כ"ק הבעש"ט לקבל ברכת הפרידה.

והנה באותה שעה בא איש כפרי בבקשה אל הבעש"ט שיתפלל עבור בתו, שהיא חולה מסוכנת והרופאים אמרו נואש לחייה, ושיעורר רחמים רבים עבורה.

שאל הבעש"ט את הכפרי אם ביכולתו לעשות סעודה עבורו ועבור החבריא קדישא בביתו, ואז יסע לכפר שלו עם אנשיו. ויען הכפרי שיש ביכולתו לעשות סעודה, והזקן החליט שגם הוא יסע עם הבעש"ט ואנשיו לכפר.

כבואם לכפר ערך הכפרי את הסעודה וישבו לסעוד, והנה נשמע קול בכי מחדר החולנית שהיא גוססת. והבעש"ט קרא לבעל הבית וישאל אולי יש אצלו עוד משקה, והמשיך בסעודה.

אחרי כן שמעו קול בכי גדול, שהחולנית קרובה למות ממש. ויאמר הבעש"ט: נלך לראות את מצב החולה. ונתקרב אליה ולחש באזניה, והתחילה לזוז וישבה על המיטה. פתאום נפל סכין מיד הזקן על הארץ.

ויאמר הבעש"ט: טוב שישראל בן שרה לא טעה בכוונותיו, והמשיך את הנשמה לתוך הגוף. ואם לא היה יכול, היה מגיע לו שידקרוהו!

כי הזקן נתמלא חימה על הבעש"ט, ששמע שהחולנית גוססת וביקש מהיהודי הכפרי עוד משקה, ולקח סכינו ואמר לדקור את הבעש"ט. ויפול הזקן ארצה ויתעלף, וכאשר שבה נפשו ביקש מחילה מהבעש"ט, ונעשה מקושר אליו בכל לבו. רשימות דברים א, עמ' כה

התמודדותם של הבעש"ט והלמדן הזקן מגיעה לשיאה פעמיים: בביתו של הלמדן, ובבית הכפרי. לכבוד חג מתן תורה, שהוא גם יום פטירתו של הבעש"ט, נתמקד בהתרחשות שבבית הלמדן – זו שנעשית גם במגרש הביתי שלו, בתחום הפלפול והלמדנות.

במפגש עם הלמדן, מקשה עליו הבעש"ט קושיה. הלמדן מתרץ, אך לבעש"ט אין די בכך. הוא ממשיך 'ללחוץ', ומוציא מן הלמדן שלושה תירוצים – כל אחד עמוק מחברו. רק כשהתירוץ העמוק ביותר יוצא מפיו של הלמדן, נכנס הדוור אל הבית.

מכך שהבעש"ט משביע אותו שלא יזיק לאיש, מובן כי הוא מכוחות הטומאה – והעובדה כי הוא הדוור המביא עמו את התירוצים, מעידה על כך שלימודו של הזקן נפל אל הקליפות.

ומעניין – קושיה ותירוץ יכולים להיות בקדושה, ויכולים להיות גם בטומאה. "את זה לעומת זה עשה האלקים". בסיפור שלפנינו, הקושיה היא קדושה ואילו התירוץ – טמא. הבעש"ט והלמדן מעמיקים זה לעומת זה, ככל שהלמדן מעמיק לתרץ, כך הבעש"ט מעמיק להקשות. זו משמעות האמירה: "יכולים לתרץ בעמקות יותר". תירוץ עמוק יותר צריך לבוא כשמבינים את הקושיה בעומק יותר.

מה בין עומק הקושיה הקדושה, לבין עומק התירוץ הטמא?

הקושיה הקדושה באה לערער את דמיון הישות: כל ידיעה שאדם מחזיק בה קובעת לו מקום בעולם, מקבעת בו תפיסה מסוימת ומגבילה אותו בגבולותיה. קושיה באה ומערערת את הבניין הבנוי והבוטח בעצמו, ומזכירה בכך כמה חלקית היא תפיסת האדם. החפץ להיות תמיד מוסיף והולך בעבודת ה', צריך

להקשות על עצמו תמיד קושיות חדשות. כך ישמר מן הקבעון ומן הצמצום, וידע תמיד שה' אין סוף ולגדולתו אין חקר.

מנגד, התירוץ הטמא בא לבצר את מעמדה של הישות. הוא נלחם בשאיפת הכליון וההתבטלות הבאה מצד הקושיה, ומעמיד כנגדה תשובות מן המוכן. נמצא שיש כאן שני עומקים: עומק טוב ועומק רע. עומק טוב הוא עומק הקושיה, שככל שמעמיקים בה מגיעים לכלות הנפש, ולהתאחדות גמורה עם נושא הלימוד. עומק רע הוא עומק התירוץ, שככל שמעמיקים בו נאחזים בכח רב יותר בדמיון הישות, ונפרדים מן האור החבוי בתוך הלימוד.

אדמו"ר הזקן מביא מסורת, לפיה אמר הבעש"ט על עצמו: "אני יכול להפריך כל סברה של למדנות". הכוונה בכך היא שהיתה בו היכולת לערער את תדמיתו של כל יש, ולהוכיח לו שבאמת אינו ולא כלום. כך הביא את כל סובביו להתעוררות תשובה, ולרצון חזק ועליון יותר להתקרב לה'. מתוך "אור ישראל"

סיפר הרבי הריי"ץ, מה ששמע מאביו הרבי הרש"ב: בשנת ה'תקע"ט התוועד פעם הרבי הצמח צדק עם החסידים, ואמר אז שאצל הבעל שם טוב דלקו נרות של קרח, ואילו כיום גם חסידים בעלי ידיעה והשכלה הם קרים.

הבעל שם טוב, סיפר הרבי הצמח צדק, אהב מאוד אורה. אור בגימטריא רז, מי שיודע את הסוד הפנימי של כל דבר – הוא יכול להאיר. פעם אחת היה לתלמידי הבעל שם טוב רק נר אחד, והבעל שם טוב עמד להיכנס. הצטערו התלמידים מאוד כי ידעו שהבעל שם טוב אוהב אור, ולא ידעו מה לעשות.

כשנכנס הבעל שם טוב, אמר: אצל יהודים צריך להיות אור, עבודתי היא להאיר בבני ישראל! ויענו התלמידים שלא יכלו להשיג יותר מנר אחד. אז הורה הבעל שם טוב להוריד מהגג נטפי קרח ולהדליקם. התלמידים עשו כך, ו'נרות' הקרח דלקו.

אחר ניגן הרבי הצמח צדק בדבקות, ואמר: אצל חסידי ותלמידי הבעל שם טוב דלקו והאירו נרות של קרח, ואילו אצל החסידים כיום חושך וקר. והרבי הרש"ב היה מספר סיפור זה ומסיים: הסבא (הצמח צדק) גילה את ה"אש תמיד תוקד" של הנשמה – שדרכי החסידות יאירו את הבתים החסידיים. שהיכן שיהיו, בכל מרחבי עולם וקצווי ארץ, יצליחו להאיר אור תורה. [ספר השיחות הש"ת עמ' 174]

"עבודתי היא להאיר בבני ישראל!" אמר הבעל שם טוב, והרבי הרש"ב מפרש כי אותו אור הוא אור התורה. אך אם בגלוי נראה כי התורה מאירה את העולם מבחוץ, מלמעלה, הרי ככל שזוכים לרזי תורה מבינים, כי אור התורה נמצא בתוך העולם ממש. לכן, כשיודעים לעמוד על סודו של הקרח – גם הוא הופך לנר מאיר.

כדבר הזה כבר היה לעולמים, במעשה רבי חנינא בן דוסא שאמר לבתו: "מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק". ובכל זאת כאן מחודדים הדברים עוד יותר, שהרי הקרח הקר הוא היפך האש המחממת.

עיקר עבודת הבעל שם טוב איננה בנרות הקרח – גם במופתים שהוא מחולל הוא מכוון בעיקר להאיר בבני ישראל. את נטיף הקרח מספיק היה, בהוראת הבעל שם טוב, להצית באש פשוטה. אך מה צריך אדם לעבור, כדי שיהפוך לנר אלוקי? ניתן לומר כי התהליך הזה מזכיר מאוד את הפוטוסינתזה שבמין הצומח: ראשית מקבלים אור מלמעלה, אור תורה. האור הזה נקלט בנפש האדם, ומזכה אותו בגילוי רז. לאחר מכן, בכח הרז שזכה לו, יכול האדם להאיר מתוכו גם את סביביו.

התהליך הזה הוא העולה משני חלקי הפסוק הסותרים לכאורה: "כי אם בתורת ה' חפצו", "ובתורתו יהגה יומם ולילה". האם תורת ה', או תורתו של הלומד? והתשובה כבר מובנת, כדברי הגמרא: "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו". בתחילה האור מאיר את האדם החשוך, ובהמשך – האדם עצמו יכול להאיר ולחמם את החושך והקור סביבו:

בסיפורנו נאמר שהבעל שם טוב אהב אור, ובמקום אחר מובא שהיה מברך תמיד את ילדי ישראל שיהיו 'יהודים חמים'. וראה בספרנו סוד הוי' ליראיו בשער "שמש הוי'", שארבע תכונות לשמש: אור, חום, מרפא וצמיחה (כנגד ארבע אותיות שם הוי'). אור וחום שוכנים יחד אצל הבעל שם טוב, בבחינת "תרין רעין דלא מתפרשין". אמנם לאמיתו של דבר, כל ארבע התכונות התגלו בו. שהרי היה 'בעל שם' שעסק ברפואת הגוף והנפש, וכן היה "זורע צדקות מצמיח ישועות" לכלל ולפרט בכל עת, וניצוץ "איש צמח שמו ומתחתיו יצמח" (זכריה ו, יב).

כבר בדורו של הצמח צדק, ארבעה דורות בלבד לאחר מכן, מורגש חסרונו של הבעל שם טוב ושל נרותיו. כי הנר מאיר ומחמם, והרבי הצמח צדק קובל על כך שאצל חסידים היום חושך וקר. האור הוא במוחין שבראש, דעת אלקים בהירה וזכה. אותם רזי תורה המאירים את המוחין, מחממים את הלב ברגשי קודש של אהבה ויראה לה' יתברך. גם ההתוועדות, שבמהלכה סיפר הצמח צדק את הסיפור הזה, היא מעמד שתפקידו לעורר בעיקר את החום הלבבי אצל משתתפיו.

דברי הרבי הרש"ב באים להמתיק את קבילתו של הרבי הצמח צדק. בכלל, אין צדיק מתלונן או מבקר אלא אם כן בכוונתו לתקן. הרבי הרש"ב מסביר שתחושת החסרון החריף שחש בו הרבי הצמח צדק, היא שהביאה אותו לפעול ביתר שאת להבערת אש בנשמה ולהעלאת האור בבתים החסידיים.

אפשר להתבונן במצב ולהסיק מתוכו שאכן, יד ירידת הדורות היתה בחסידים ואורם הולך ומידלדל. הרי חסידות מטבעה היא גילוי רזים פנימיים, ולומדיה אמורים להיות נרות להאיר בכל דור ודור – ממש כדורו של הבעל שם טוב! מדוע, איפוא, אין הדבר כך?

אך אפשר גם להתבונן בעומק יותר, ולהבין שאמנם ירידת הדורות היא גזירה המובנית בטבע העולם, אך הטוב לעולם אינו הולך לאיבוד – אלא מוצא לו דרכים אחרות להתבטא בהן. בימי הבעל שם טוב היה כל תלמיד איש המעלה. גם אם לא יכול כל אחד להדליק את הקרח, היו הכל יכולים להאיר ולחמם במידה רבה את הסובבים אותם. בדורות המאוחרים יותר, עברה סגולת האור מן הפרט אל הכלל. זו משמעות האור המאיר בבתים החסידיים – אותו אור שזכו לו יחידים בעבודתם, הפך לנחלת הכלל כולו. הבתים החסידיים מאירים אהבה ויראה בטבעיות פשוטה, ויש בכך משום עילוי גדול לעומת דורות עברו.

ותקנה נוספת שפעל הרבי הצמח צדק: שהיכן שיהיו יצליחו להאיר אור תורה. כשהאור נחלש, העצה היא להאיר על הזולת. "ומתלמידי יותר מכולם" – אור חוזר עולה מן המקבל ומאיר על המשפיע, וחוזר חלילה. שלהבת מצטרפת לשלהבת, כשהיא מפרה ומרבה אותה עשרת מונים. בפרט בדור האחרון אנו רואים, איך כל הלהט שהושקע בזמנים עברו בעבודת התפילה, משמש כעת כמנוע שאינו יודע ליאות למשימת השליחות – להאיר אור תורה בכל מרחבי עולם וקצווי ארץ כפשוטו ממש.

הבעל שם טוב קודם פטירתו קרא לתלמידיו, ויצווה איך יתנהגו וממה יתפרנס כל אחד. והיה אצלו תלמידו משרתו, ר' יעקב, ויאמר לו הבעש"ט: אתה תיסע לכל המקומות המכירים אותי, תספר מעשיות

ממני ומזה יהיה פרנסתך. ויצטער ר' יעקב מאוד ויאמר: מה יהיה התכלית מזה, להיות נע ונד ולספר מעשיות? ויאמר הבעש"ט: אל תדאג, תתעשר מזה בעזרת השם.

וכאשר נגנז ארון הקודש, קיימו תלמידיו כל אשר צוה, ור' יעקב הנ"ל נסע לכל המקומות ויספר מעשיות שראה, והתפרנס ברווח. ושנתיים ומחצה מפטירת הבעש"ט, שמע כי באיטליה יש גביר אחד, הנותן אדום זהב בעד כל מעשה שמספרים לו מהבעש"ט. והחליט ליסע לשם, ויספר לו כל המעשיות שיודע מהבעש"ט, ויעלה לסך המספיק לו לכל הפחות לשנה. ויקנה לו סוס ומשרת ויכון לדרך ארוכה.

ובבואו לעיר אשר שם הגביר, וישאל לאנשי העיר עליו. ויאמרו לו כי הוא עשיר נפלא מאד, וחצרו כחצר המלך. והוא יושב ולומד כל היום ועל עסקיו הפקיד נאמנים, וזה כעשר שנים אשר בא לכאן וקנה פה החצר מאדון העיר. ויבנה בית הכנסת בחצרו ומתפללים שמה אנשי העיר בוקר וערב, ובשבת הולכים לשלחנו מרבית אנשי העיר. וכל סעודות השבת הוא מבקש שיספרו לו מעשיות מהבעש"ט, ואחר השבת נותן אדום אחד עבור כל מעשה.

וילך ר' יעקב אל הגביר, ויבקש שיודיעוהו על בוא משרת הבעש"ט, והוא יספר להגביר כנ"ל. ויען הגביר: ימתין עד השבת ואז יספר. וצוה הגביר שיתאכסן אצלו עד השבת. והנה, כאשר שמעו אנשי העיר כי משרת ותלמיד הבעש"ט הוא, ויתקבצו כולם לשמוע מעשיות. כי הורגלו אנשי העיר מעת גר הגביר אתם, לשמוע בשבת סיפורים מהבעש"ט.

ויהי בסעודת השבת, צוה הגביר לר' יעקב שיספר איזה דבר. והנה, שכח לגמרי כל המעשיות ולא היה יכול לזכור שום מעשה. ורצה לצייר צורת הבעש"ט במחשבתו, או תואר העיר מעז'יבוז' ותואר החברים, למען יזכור על איזה מעשה, וגם זאת לא יכל. ונתייגע ר' יעקב מאוד להתבונן בזה, ובכל מקום אשר היה בדעתו לזכור ענין שיוכל להסתעף ממנו איזה סיפור מהבעש"ט – שכח זאת לגמרי כאלו נולד באותו יום. ויהי הר' יעקב כמבולבל מזה, וכל אנשי בית הגביר ואנשי העיר חרה להם מאד עליו, כי שיערו בדעתם כי שיקר אשר היה אצל הבעש"ט, ובוודאי לא ראה אותו מעולם. והגביר בעצמו שתק, ויאמר אליו: נמתין עד למחרת, אולי תוכל להיזכר.

ויבכה רבי יעקב כל הלילה, ויצייר צורת החברים, ולא הועיל לו דבר. כי שכח לגמרי איך להתחיל לספר מעשה מהבעש"ט, כאלו לא ראהו מעולם. ובסעודת שחרית של שבת שאלהו הגביר עוד הפעם: אולי נזכר איזה מעשה? ולא ידע להשיבו. אך אמר לו ר' יעקב: ברי לי כי אין זה דבר ריק, ומעולם לא קרה לי כאלה. ויאמר הגביר: נחכה עד סעודה השלישית, אולי תזכור. אבל לא זכר גם בסעודה השלישית דבר, ונתעצב מאוד. ונוסף לזאת, רצו כל אנשי בית הגביר לבזותו, ואנשי העיר הציקוהו מאוד בדברים. והצדיק ר' יעקב קבל הכל באהבה, והתייגע למצוא תירוץ וסיבה לזה, אבל לא נכנס שום אמתלא במוחו. והתפלא והתייסר מאוד, והתפלל אל ה' כל יום השבת.

ולמוצאי שבת שלח הגביר עוד אליו: אולי נזכר דבר מה, ויגיד לו? והדבר הזה הציק מאד את הצדיק הנ"ל, אשר בכל פעם שאלוהו: הזכרת? הידעת? וילך ר' יעקב לחדרו ויבך שמה, ויתאפק ויצא. ויאמר: אולי אין רוצים בשמים שאתעשר, או שאספר פה מעשיות הבעש"ט? הכלל יודע אנכי, כי אין זה מקרה חלילה. ועתה אשובה לביתי! וישלח לו הגביר עוד: ימתין ליום ג', ואם לא יזכור מאומה, אז ישוב. ויתמהמה ר' יעקב עד יום ג', ולא זכר מאומה. וילך לקבל שלום מהגביר, ויתן לו הגביר נדבה הגונה וישב על העגלה לנסוע. וכאשר כבר ישב על העגלה, נזכר מעשה נורא מהבעש"ט! וישוב הר' יעקב לבית הגביר, וישלח את משרתו להגיד לו כי נזכר במעשה יקר. ויכניסהו הגביר לחדרו ויאמר: ספרה נא לי! ויספר ר' יעקב:

פעם, לפני אידיהם של פסח, היה הבעש"ט טרוד מאוד כל השבת. ותיכף אחר סעודה שלישית צוה לקשור סוסים, ולקח שלושה אנשים עמו ובתוכם הייתי אני. ונשב בעגלה ונסע כל הלילה, ולא ידע איש מטרת נסיעתו. וכאור הבקר ויבאו לעיר גדולה, ויעמדו הסוסים אצל בית גדול אחד והדלתות והחלונות סגורים. ויצוה הבעש"ט לדפוק בדלת, ותצא אשה זקנה ותצעק: מה לכם פה לעת הזאת אשר תובילו כולכם לטבח? כי יום הזה דוקרים הנוצרים כל יהודי היוצא מפתח ביתו, כי יום אידם היום. ואם לא ימצא עברי ברחוב, יפילו גורל על איש עברי וינקמו ממנו נקמת משיחם. ואוי לו לאשר ילכד בגורלם, כי סוחבים אותו מביתו ומעניים אותו עד שנופל שדוד בידם. ועתה כאשר יראו הנוצרים כי באו לכאן יהודים מפולין, הלא תמותו כולכם וגם לנו יאונה רעה על ידיכם! ועתה, מהרו לברוח חוץ לעיר!

והבעש"ט לא השגיח בה, ותיכף הלך להבית ויעלה על העליה, וציוה להכניס החפצים, ואנשי הבית כולם שוכבים בקירות הבית, אין דובר דבר כי יראו. והזקנה נכנסה לבית ותריב עם הבעש"ט, ולא ענה לה דבר, אך הסיר הוילון מחלון אחד ועמד להסתכל. ותצעק הזקנה: למה הסיר הוילון? ולא השגיח בה. וירא הבעש"ט, כי ברחוב העיר עומדת בימה גדולה. והמון רב נאספו אליה והמתינו להבישוף, ואחרי שעה קטנה נשמע קול פעמונים מבשרים על ביאתו.

והבעש"ט עומד בחלון ומסתכל, ופתאום קרא: יעקב! לך וקרא את הבישוף כי יבא אלי מהרה! וכשמוע אנשי הבית, ויחרדו: מה לך, חסר דעת, לשלח לטבח איש עברי? אברים אברים יקרעוהו ההמון! וירבו לקללו במר נפשם, אבל הוא לא השגיח עליהם כלל, ויצעק: יעקב! לך מהרה, אל תפחד! ואנכי ידעתי את שולחי, הלכתי בלא פחד ובאתי אל הבימה, ואין דובר אלי דבר. ואמרתי לבישוף בלשון עברי: הבעש"ט כאן! ויגד לי, כי אחר הדרשה יבוא אליו תיכף.

ואנשי הבית ראו בחורי החלונות הסתומים כי הייתי אצל הבימה ודברתי עם הבישוף, ויחשו כולם ויפייסו את הרב עד בואי. אבל הוא לא שת לבו לדבריהם הקודמים ולא לדבריהם האחרונים, וכאשר השבתי לו מעשה הבישוף צעק אלי: לך עוד, ואמור לו שיבא תיכף ואל יהי שוטה. שבתי אל הבימה, והנה הוא התחיל לדרוש. סחבתי אותו בבגדו ואמרתי לו דברי הבעש"ט, ויאמר הבישוף להעם: חכו מעט ואשובה. וילך ויבא עמי להבעש"ט, וילכו שניהם לחדר ויסגרו הדלת כשעתיים, ויצא הבעש"ט ויצוה לנסוע משם תיכף. ומה היה עם הבישוף לא ידעתי, וגם שם העיר איני יודע עד היום והבעש"ט לא הגיד לי.

ויהי, כאשר כלה ר' יעקב לדבר, וירם הגביר ידיו וישבח לה'. ויאמר להרב: ידעתי כי כנים דבריך, ותיכף כאשר ראיתיך הכרתי אותך, אך החשיתי. ואנכי אגיד לך המעשה, כי אנכי הבישוף! והייתי קודם יהודי, אך נפלתי לעמקי הקליפות והבעש"ט בחסדו הוציאני משם, כי אבותי קדושים היו ובקשו מהבעש"ט על כך. וידבר אתי הבעש"ט בחלום יום שאשוב מדרכי, והלילה ההוא הבטחתי לו כי באשמורת הבוקר אברח מן העיר טרם יאספו לשמוע הדרשה. כי בדרשה הייתי מדבר סרה על עם ה', ומחמם לבות הנוצרים להרוג איזה יהודי.

אולם, ביום ההוא כאשר קמתי באשמורת, נתגברה הקליפה מאד. וכאשר ראיתי כי הבעש"ט בא לכאן הייתי פוסח על שתי הסעיפים. עד ראיתי כי ההמון נתקבצו כולם, וכאשר פסעתי פסיעה אחת מביתי הרימו קול כל הפעמונים, לא הניאני יצרי לעזוב כל הכבוד הזה והלכתי לדרוש. וכאשר באת רציתי לדרוש קודם, כי גבר עלי יצרי, אבל כאשר קראתני שנית נהפכתי לאיש אחר והלכתי. אז נתן לי הבעש"ט תיקון ונעשיתי בעל תשובה גמור, וחלקתי חצי ממוני לעניים, ורבע הוני נתתי למלך שיניחני לנסוע למדינה אחרת באיזה התנצלות.

וצוה הבעש"ט מה לעשות לתיקון עוונותי בכל שנה, ואמר לי: בזאת תדע כי סרו עונותיך וחטאתך כופרה, אם יספר לך איש המעשה שלך. ועל כן, כאשר ראיתיך חזרתי בתשובה מאוד, וכאשר ראיתי כי נשכח ממך כל המעשיות הבנתי כי בעבורי הוא, כי לא נתקן עוד החטא כנצרך. ועשיתי מה שעשיתי, והועילה תפילתי בעזרת השם ותקנתי הכל. ואתה אינך צריך עוד לכתת רגליך, כי אנכי אתן לך מתנות אשר יספיקו לכל חייך.

אין ספק, כי על ר' יעקב ניתן לדרוש את הפסוק: "לספר כל מלאכותיך". כל שליחותו ועבודת חייו, היא לספר סיפורים. העמל הרב שמשקיע ר' יעקב בסיפור סיפורים על רבו, ויותר מכך – בהיזכרות בהם, מובילים אותנו להתבונן בסוד הזכרונות שבתפילת ראש השנה:

ראשית, מיוחדת העובדה שלמספר קוראים יעקב, ואילו גיבור סיפוריו הוא ישראל – שני שמותיו של יעקב אבינו. בחסידות מבואר, כי יעקב וישראל הם הקטנות והגדלות של היהודי: ישראל הוא "לי ראש", ויעקב הוא "י' עקב". על פי זה ניתן לתרץ שאלה ידועה: למה נקרא יעקב אבינו גם בשמו הראשון, גם לאחר שנאמר: "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך"? מה צורך יש בקטנות העקב לאחר שהגענו לגדלות הראש? על פי סיפור זה, נועד יעקב לספר סיפורים על ישראל...

רבי דוד מלעלוב אמר, כי לעתיד לבוא ילמדו 'מסכת דוד מלעלוב': מסכת חייו של צדיק, תורה היא. ומי יספר-ילמד אותה? הוא בעצמו! בכל יהודי, ובפרט בכל צדיק, יש שתי קומות: מי שהוא בעצם, ה"לי-ראש" שבו, ומי שיכול לספר את סיפורו, כולל כל המשברים, והנפילות שלו. חשיבות השמירה על היעקב שבך, הזוכר את גלגולי החיים ומספר אותם כמסכת הראויה להילמד, היא סוד הזכרונות של ראש השנה.

האם יודעים אנו איך היה נראה הבעל שם טוב? לא בדיוק, אין בנמצא תמונה שלו, הרי עוד לא המציאו את הצילום, אך גם ציור מהימן אין בידנו. כמה היינו רוצים לראות, ולו לרגע, את פניו של אותו איש פלא, שאם לא היינו בטוחים בקיומו היה אפשר לחשוב: אולי משל היה, אולי רק אגדה... מסופר שגם הצדיק רבי אלימלך מליז'נסק (עליו דברנו בחודש אדר) הצטער מאוד שלא זכה לראות את פני הבעש"ט בחייו, עד שפעם אחת ראה רבי אלימלך בחזיון את דמותו של הבעש"ט והנה היא הופכת לשישים ריבוא ניצוצות, "בעל-שם-טובים" קטנים...

סיפורים על הבעש"ט יש רבים מספור, וכבר אמר אחד הצדיקים: מי שמאמין בכל מה שמספרים על הבעש"ט הוא טיפש, אך מי שלא מאמין שהסיפורים יכולים להיות הוא כופר... אך הסיפור שלנו עכשיו הוא האיש עצמו. ובכן, מה פשר החיזיון של רבי אלימלך? הבעש"ט הוא "נשמה כללית", יש בו משהו שמחובר לכל אחד מנשמות ישראל, ששים ריבוא "שרשי נשמות" (כמספר בני ישראל ביציאת מצרים ומתן תורה, כאשר כל הנשמות הנוספות על מספר זה הן כענפים המסתעפים ויוצאים מהשורשים). לא לחנם נקרא שמו **ישראל** – הוא מגלה את הסגולה שיש בכל אחד מבני **ישראל**, "עם סגולה", ולכן נשמתו כאילו משתקפת (בהולוגרמה) בתוך כל אחד ואחת מישראל. אם כן, נוכל 'לראות' כביכול את הבעש"ט אם נביט היטב לתוך הנשמה של כל יהודי, ובלבד שנרכיב את המשקפיים המיוחדות שגילה הבעש"ט עצמו.

עורה ישראל

הבעש"ט נחשב מייסד תנועת החסידות, למרות שבראשיתה לא היתה זו ממש 'תנועה' וגם לא נקראה 'חסידות'. אנו מדברים על איש אחד שעצם הופעתו מפיחה **רוח חיים** בעם ישראל. התקופה קשה מאוד,

ישראל נאנקים בארצות הגלות, והצרות מגיעות לשיאן בפוגרומים האיומים של **גזירות ת"ח-ת"ט**, בהם הושמד חלק ניכר מיהדות מזרח אירופה. לפתע ניצתת תקווה משיחית בהופעת **שבתי צבי**, אך התברר שזהו משיח שקר, וכגודל התקוה גודל האכזבה. ובאשר למצב הרוחני – נכון שיש הרבה תורה, אבל פעמים רבות יש **נתק** מסוכן בין תלמידי-החכמים להמון העם, היהודים הפשוטים וקשי-היום שבקושי מספיקים להתפלל. אותם יהודים מרגישים דחויים ונכלמים, נדמה שהתורה היא חמורת-סבר ומאיימת בעונשי גיהינום על עמי הארץ שכמותם... ואילו הרבנים, יש מהם שבמקום לרעות את הצאן הם מתנשאים על אחיהם...

בקיצור, עם ישראל נמצא במצב קשה של עילפון, אפילו תרדמת (קומה). איך מעירים אדם מעלפון? סגולה עתיקה אומרת: אם תלחש באזנו את שמו, הוא יתעורר. מי, אם כן, יעורר את עם ישראל כולו? הקב"ה עצמו גוחן ולוחש באזנינו, באהבה וברחמים, את השם שלנו: **י-ש-ר-א-ל**. הלחש הזה הוא הוא נשמת רבי **ישראל** בעל שם טוב שירדה לעולם בח"י אלול שנת ה'תנ"ח (1698), לעורר את עם **ישראל** לתחייה מתרדמת הגלות, להפיח חיים חדשים ורעננים, תקוה ושמחה. כמו מעיין המתגבר, כך החלה נשמתו של הבעש"ט לנבוע מים חיים, ולהשקות עוד ועוד נשמות צמאות, במעגלים הולכים וגדלים, עד עצם היום הזה.

מהו יהודי פשוט

הילד ישראלי'ק התייתם בגיל צעיר. מסופר שאביו הזקן – רבי אליעזר – ציוה עליו לפני מותו: "בני, אהוב כל יהודי כנפשך, ואל תפחד משום דבר בעולם רק מהשם יתברך". ישראל הלך וגדל, וחייו נחלקים לתקופה הראשונה בה היה צדיק נסתר ולתקופת התגלותו ברבים. בצעירותו היה קשור לחבורת צדיקים נסתרים מהם למד תורה, אך רבו העיקרי היה **אחיה השילוני** הנביא – דמות שבאה היישר מדפי התנ"ך, נשמה שהתגלתה לרבי ישראל הצעיר. בספר מלכים מסופר שאחיה השילוני בישר על קריעת הממלכה, הפילוג בין מלכות יהודה ומלכות ישראל – וכעת חוזר **אחיה** ודואג **לאחות**-לחבר את הקרעים בעם ישראל.

בהיותו נסתר, היה הבעש"ט מסתובב בערים ובכפרים ומעודד את אחיו. הוא פנה דוקא ליהודים הפשוטים, חיזק את ליבם ודיבר איתם על המעלה המיוחדת שיש באמונה פשוטה, בתפילה ובאמירת תהלים, בקיום מצוות ועבודת השם בשמחה. פעמים רבות מעלות אלו מתגלות דוקא אצל היהודי הפשוט, שכן התלמיד-חכם העוסק בתורה (אשרי חלקו!) עלול לשכוח, חלילה, שאחרי כל הידיעות שלו הוא אינו משיג דבר בקב"ה, "תכלית הידיעה שלא נדע" – ומעל כל הידיעות נמצאת **האמונה** הטהורה. גם לאחר פרסומו, כשהגיעו אל הבעש"ט מגדולי חכמי ישראל אז – כמו המגיד ממעזריטש, רבי יעקב יוסף מפולנאה ועוד – המשיכו לדבוק בו היהודים הפשוטים, והבעש"ט לימד את תלמידיו הגאונים לראות את המעלה שיש באותם יהודים "אומרי התהלים" (תלים זאגער). לכל יהודי יש נשמה שהיא "חלק אלו-ה ממעל ממש", והנה הבעש"ט לימד ש"התופס בחלק מן העצם כאילו תופס בכולו" – ולכן כל יהודי קשור עם עצמות ה' ממש, למעלה מכל הגדרה והתחלקות. וכך אמר הבעש"ט:

"הנביא אומר לישראל "כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ" – כשם שהחכמים הגדולים ביותר לעולם לא ישיגו את אוצרות הטבע הגדולים שהשם יתברך הטביע בארץ... כך לא יכול אף אחד להשיג את האוצרות הגדולים החבויים ביהודים, שהם "ארץ חפץ" של הקב"ה."

הבעש"ט אהב מאוד אור, ובכל מקום בואו ציוה להדליק נרות. וכך אמר: "**אור** בגימטריא רז, היודע סודו של כל דבר מסוגל הוא להאיר את הדבר". הבעש"ט ידע את סודו של היהודי הפשוט, וכך שפך אור על עם ישראל, ומלא את לבבות העם באור ושמחה.

תלמידי הבעש"ט העידו שהוא היה גדול בכל שטחי התורה, אף שכמעט לא הגיעו אלינו ממנו דברי תורה בתחום ה'נגלה' (גמרא והלכה). אמנם **בפנימיות** התורה נמסרו בשמו הרבה 'תורות' (כאשר אחד המקורות המוסמכים ביותר הוא תלמידו הגדול בעל "תולדות יעקב יוסף", הכותב פעמים רבות בספריו "שמעתי ממורי") – בדרך כלל בקיצור וברמז, אך יש בהם עומק מופלא ואפשר לפתח אותם לשיטה שלמה בעבודת השם. יש אפילו שהגדירו שבחכמת הקבלה יש שלשה רבדים עיקריים: קבלת הרמ"ק, קבלת האר"י הקדוש, וקבלת הבעל שם טוב. אך הנה, לאחר כל זאת, מסופר שפעם בעת צרה הגיע הבעש"ט למצב של "הסתלקות המוחין" – לפתע נעלמו ממנו כל השגותיו הגבוהות, כאילו השתכחה כל תורתו. במצב הזה, מסופר, התחזק הבעש"ט באמונה פשוטה והתחיל לחזור על מה שהוא יודע, והיו אלו שמות האותיות – אל"ף בי"ת גימ"ל.... – ותוך-כדי אמירתן חזרו אליו כל ה"מוחין"... הנה גם הבעש"ט הוא יהודי פשוט. הוא פשוט יהודי.

כשיפוצו מעינותיך

המסמך החשוב ביותר שנותר לנו מהבעש"ט עצמו הוא העתק המכתב ששלח לגיסו רבי גרשון מקיטוב שעלה לארץ ישראל. במכתב זה, מתאר הבעל-שם-טוב חוויה מיוחדת הנקראת "עליית נשמה" – המודעות עוזבת את הגוף וסביבתו הפיזית, ורואה חזיונות רוחניים בעולמות עליונים – מעין נבואה או כמו התיאורים בחז"ל על החכמים שהיו צופים במעשי מרכבה. באותה עליית נשמה (בראש השנה שנת תק"ז), ראה הבעל-שם-טוב והנה שמחה גדולה שוררת בגן עדן, ואף רשעים רבים חוזרים בתשובה, ובתוך הדברים הוא מבקש לעלות לעולם גבוה יותר:

"ועליתי מדריגה אחר מדריגה, עד שנכנסתי להיכל משיח ששם לומד משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים, ושם ראיתי שמחה גדולה עד מאד, ואיני יודע לשמחה זו מה היא עושה, והייתי סובר שהשמחה הזו ח"ו על פטירתי מהעולם-הזה, והודיעו לי אח"כ שאיני נפטר עדיין כי הנאה להם למעלה כשאני מייחד יחודים למטה ע"י תורתם הקדושה, אבל מהות השמחה איני יודע עד היום הזה.

ושאלתי את פי משיח, אימת אתי מר [מתי יבוא אדוני]? והשיב לי, בזאת תדע, בעת שיתפרסם לימודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת, ויוכלו גם המה לעשות יחודים ועליות כמוך, ואז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה."

כבר בגמרא מסופר על רבי יהושע בן לוי ששאל את המשיח "אימתי קאתי מר", והמשיח ענה "היום!". משעבר היום ומשיח לא בא, התברר שכוונתו היתה כמו בפסוק "היום אם בקולו תשמעו"... והנה עברו דורות של גלות, ושוב שואל הבעש"ט את השאלה: עד מתי? וכאן המשיח 'מחזיר את הכדור' ואומר לבעש"ט שהדבר תלוי "בעת שיתפרסם לימודך בעולם". מה שאתה עושה זו הדרך (ולכן לא הגיע זמנך להפטר מן העולם, כי מאוד נהנים כאן מעבודתך), וכאשר הדרך הזו תתפשט, לכש"יפוצו מעינותיך חוצה", אז "תהיה עת רצון וישועה".

הדור שלנו חוזר ומגלה את הבעל-שם-טוב ותורתו, חושף עוד ועוד מאוצרות האמונה שהנחיל לנו. הבעל-שם-טוב גילה את הסוד, הרז המאיר שבכל יהודי, והוא גם לימד שבכל יהודי יש "ניצוץ משיח" – ממש כמו "הבעל-שם-טוב הקטן" בחזיון של רבי אלימלך. כאשר נאמין בניצוץ משיח שיש בנו, יתחברו הניצוצות כולם לאבוקה גדולה ומאירה, והמשיח עצמו יתגלה בקרוב בימינו. ובעזרת ה', שנת **תשע"ה** תהיה **עת** רצון **וישועה**.

פעם נכנס הבעל שם טוב לישיבה של לומדי תורה שאינם חסידים ואמר להם, שכל סברה שהם יאמרו בלימודם, אפילו הכי גאונית, הוא מסוגל לסתור. אין שום דבר בעולם שיאמרו שלא יוכל לסתור. אחר כך הסביר לתלמידיו, שמי שקשור אל פנימיות האמת, קשור אל נקודת החלל שיש בכל דבר.

האמת לאמיתה – נשיאת הפכים

בכל שכל יש נקודת חלל באמצעו, ומי שיכול לזהותה, יכול ממילא לסתור את השכל כולו. נקודת החלל היא מה שהשכל כולל בתוכו גם את היפוכו, כמו שבגימטריה יש דבר והיפוכו באותו מספר, למשל 'משיח' השווה ל'נחש'. עיקר תכלית האמת היא תכונת 'נושא הפכים'. זו הפנימיות האמיתית. כל דבר המוגדר בפני עצמו הינו מוגבל, וממילא גם מסתיר על האמת. האמת האמיתית היא נשיאת ההפכים, 'דבר והיפוכו בנושא אחד', ומי שקשור עם תכלית האמת, יכול לזהות בכל דבר מוגבל ומוגדר את נקודת האמת שסותרת בחיצוניות את הגבול.

ר' אייזיק מהומיל מלמד, שאפילו נקודת האמונה שבעם ישראל לפני גילוי החסידות היתה בבחינת גלות מצרים. ענין הבעש"ט הוא להתחיל את הענין של יציאת מצרים מחדש. **מצרים** היא מלשון **מצר** וגבול, ועיקר הענין של החסידות הוא לצאת ממנו. דוקא אותם בני ישיבות למדנים, עם כל השכל של פלפולי התורה הקדושה, נמצאים בתוך הגדרות והגבלות. לכן היה הבעש"ט צריך לומר, שכל מה שהם יאמרו הוא יסתור.

לא לשבור דבר לעולם

מסופר על אדמו"ר הזקן, הרבי הראשון של חב"ד, שקיבל פעם במתנה קופסת טבק מכסף. הוא עצמו היה מאד נגד הרחת טבק, שלא לקלקל ולהגשים את חוש הריח, החוש הכי רוחני, והיחיד שלא התקלקל בחטא אדם הראשון. ולכן הוא הניח את מכסה אותה הקופסה בתוך תיק הטלית והתפילין שלו בתור מראה, על מנת לראות את מיקום התפילין על ראשו.

שנים רבות לאחר מכן אחד החסידים סיפר כי ראה את אותה קופסת טבק ונוכח שהמכסה שלה היה שבור. ה'צמח צדק', הרבי השלישי של חב"ד, אמר שיש לברר מה אירע באמת, כי הוא יודע שאדמו"ר הזקן 'לא שבר דבר מימיו'. כשבדקו, באמת נמצא שהחוט המחבר בין הקופסה למכסה פורק בעדינות מבלי לשבור דבר.

פירוק הקושיות

מהסיפור הזה רואים עד כמה דרך החסידות היא תיקון, היפך השבירה. לסתור בנין זה לשבור, אם כן מדוע הבעש"ט מתפאר בכך שכל סברה הוא יכול לסתור, הרי סתירה היא כמו שבירה?!

צריך לומר, שהשבירה של הבעש"ט אינה סתירה, אלא על דרך הפירוק של אדמו"ר הזקן. בלשון חז"ל תירוץ קושיא נקרא 'פירוק'. כל קושיה היא תוצאה של הגבלת הדעת, וצריך לפרק את המנטליות של

הקושיה בשביל לגלות את התירוץ. לכן התייחס הבעש"ט אל כל הסברות כאל קושיות, כאל הגבלה בבחינת קושיה.

על כל עבודת בני ישראל במצרים כתוב "עבודה קשה", ועל כך כתוב בספר הזהר, ש"עבודה קשה" היא קושיה. כל הקושיות באות מן העבודה הקשה של מצרים, ואותן דוקא צריך לפרק. הבעש"ט דוקא רצה לסתור כל מחשבה למדנית, כי כולן היו מסובכות בהגבלות של "עבודה קשה" של מצרים. כולן היו חד משמעיות, ללא התכללות של היפוכן. השכל אוהב להיות מוגדר ומוגבל, וזה הפלא של השכל שבחסידות, ובעיקר בחב"ד. מצד אחד זהו שכל והשכלה, ומצד שני הנקודה של האמת, של ה'נושא הפכים', קיימת ואינה בגלות.

הפלא נמצא באלף

כתוב שבקריאת שמע לא מאריכים במילה **אחד** באות **א**, אלא רק באות **ד**. ד' רומזת אל ד' רוחות העולם, אל דברים ברורים ומוגדרים, שה-א של אחד נמצא בתוכם. הוא נמצא, אבל אי אפשר להאריך בו, אי אפשר להתבונן בו. כך הוא לגבי חסידות. האות א' של המילה **א**חד היא הבחינה של נשיאת הפכים, שאי אפשר להאריך בה, אבל היא קיימת ונמצאת. לכן, בלשון תרגום מסתלקת מן המילה "אחד" האות א' ונשארות בה רק האותיות "חד". כך הוא היחס בין חסידות לבין לא חסידות, ולכן שכל כזה ראוי לסתור. כל השכל מרוכז באותיות חד, ואילו הפלא נמצא בתוך האות א. אומרים אותה, אבל לא מאריכים בה, אומרים אותה רק "בראשי פרקים", בסוד.

הגר"א כותב בספרו 'אבן שלמה', שמי שלא יודע את הסוד, לא יכול לפסוק את ההלכה הפשוטה. לכן תלמידים, שעדיין אין להם קשר עם הפנימיות, לא יכולים לפסוק הלכה. שום סברא אצלם אינה על בוריה.

יש נקודה פנימית שצריך לחשוף אותה. בספר 'תניא' מובא, שיש אין סוף מדרגות של פנימיות. פנימיות הפשט היא רק שלב אחד ואילו החסידות היא הפנימיות שבפנימיות. זהו הגילוי של תורת החסידות.

בימי הבעל שם טוב היה קטרוג של כליה על אחת הקהילות היהודיות. כשנוכח הבעש"ט בחומרת המצב הרבה בתחנונים בימים הנוראים.

בתפילת נעילה הכירו תלמידיו כי הקטרוג רציני, והתאמצו גם הם בתחנונים מעומק לבם. כראות המתפללים האחרים כי הבעש"ט ותלמידיו זועקים מרה, נשבר לבם. כשראו שהגיע זמן ערבית והבעש"ט ותלמידיו עודם מתאמצים בתפילתם, הבינו כולם כי המצב נורא. האנשים והנשים בכו מאוד והיה רעש גדול.

בבית הכנסת היה רועה כפרי שבא להתפלל בימים הנוראים, ובהיותו בור גמור, הקשיב והביט בשתיקה בפני החזן. ככפרי ידע לחקות את קולות החיות והעופות, ובעיקר את קול התרנגול. כאשר שמע את הבכיות והצעקות, לבו נשבר והוא קרא: "קוקוריקו! אבינו שבשמים, רחם!" כשנשמע קול קורא כתרנגול, נחרדו כולם. וכשומעם את הצעקה "אבינו שבשמים, רחם!" ראו כי זהו הבחור הכפרי.

מתפללים שעמדו לידו השתיקוהו וחפצו לגרשו. הבחור ענה להם: "גם אנכי יהודי ואלקיכם הוא גם אלוק שלי!" השמש הזקן ר' יוסף יוזפא הרגיע את המתפללים, ואמר לכפרי להישאר במקומו.

הבעש"ט, שלפתע נהרו פניו מגיל, החל את חזרת הש"ץ בנעימה מיוחדת, אמר בהתעוררות גדולה את פסוקי היחוד החותמים ושר שירי שמחה.

בסעודת מוצאי יום כיפורים, סיפר הבעש"ט שהיה קטרוג על עדה בישראל, וכאשר התאמץ בתפילתו לעורר רחמי שמים עליהם ראה קטרוג גדול גם עליו, שהוא משתדל להושיב את בני ישראל בכפרים ובפרשות דרכים, והם עלולים ללמוד ח"ו משכניהם.

סיים הבעש"ט: "ראיתי שבודקים במעשיהם וכי מצב העדה ומצבי בכי רע. אך לפתע נשמע במרום קול קריאתו של הכפרי: 'קוקוריקו! אבינו שבשמים, רחם!', וקריאה תמימה זו גרמה קורת רוח עד רום המעלות, ובטלו הקטרוגים מעל העדה ומעלי".

הנקודה הבהמית של עצם הנשמה

פעם סיפר הבעש"ט משל לפני התקיעות: מלך גדול שלח את בניו לציד ותעו הבנים בדרך. הם צעקו, אולי ישמע אביהם, ולא נענו. ואז אמרו בלבם: שכחנו את לשון אבינו ולכן אינו שומע את צעקתנו, ובכן נצעק ללא דיבור. הם שלחו אחד מהם לצעוק והזהירוהו: "דע כי חיינו תלויים בך!".

והנמשל: הקב"ה שלח אותנו להעלות ניצוצות קדושים, אבל תעינו מאבינו, ומפני ששכחנו את דיבורו, אין אנו יכולים להתפלל במילים. נשלח אותך, בעל תוקע, שתעורר רחמים עלינו בקול, בלי דיבור, והיזהר, כי כולנו תלויים בך!

מצוות השופר חורזת את כל ימי התשובה. בבקרי אלול היא מעוררת אותנו להקיץ משנתנו בהבלי הזמן ולהיות מוכנים ל"יום תרועה" – ראש השנה, ושוב חוזרת אלינו ביום הכיפורים, ברגעי הרוממות בסיום תפילת נעילה, בתקיעה פשוטה.

עניינה של תקיעת שופר הוא הקול הפשוט, קול בהמה שאין בו חיתוך אותיות ועידון הבעה. גם ביום כיפורים בהפטרת המנחה, מבוטא עניין הבהמה בחותמו של ספר יונה: "אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה".

"מפני מה ישראל צועקים ואינן נענים? מפני שאינם יודעים לכוון בשם". לפי החסידות מתבארים דברי חז"ל בפנימיותם – לא שם קדוש ולא צירופי אותיות דרושים כדי להיוושע. הבעיה פשוטה בהרבה – לא יודעים לקרוא לה' יתברך בשמו. מכוונים כך, חושבים אחרת, אבל בנקודה העצמית לא פוגעים.

דווקא מהנקודה המגושמת והמרוחקת ביותר בבית הכנסת, מגיעה הישועה. כשמבקשים את סוד השם האמיתי, את הזיהוי – "אבינו אתה!" – אי אפשר לדעת מאין יגיע. לכן הצדיקים חייבים לצרף לתפילתם גם את הציבור הרחב, אנשים ונשים, יודעי ספר וכאלו שאינם.

קריאת התרנגול שהתפרצה לפתע היתה סיום פעולת שרשרת: תפילת הבעש"ט גרמה לתלמידיו למסור את נפשם בתפילתם, תפילת התלמידים פעלה בלבבות האנשים הפשוטים לשברון לב, ולבסוף עלתה קריאת התרנגול, כאילו קפיץ השתחרר בנפש הכפרי, שספג את תחנוני כולם ולא יכל לשאתם.

בחסידות מבואר כי "כל אור חוזר, חוזר לקדמותו ממש". כל התעוררות מלמעלה נקראת 'אור ישר', השפעת אור עליון הנשלח להאיר בניצוץ נידח ששכח את מקורו. כשפועל האור את פעולתו, מתעורר הניצוץ ומבקש לשוב בכוחות אדירים. זהו 'אור חוזר' – המרחק העצום שבין הניצוץ האובד לבין שורשו צורבים את נשמתו, ובעוצמת מרוצתו הוא מתרומם הרבה למעלה ממקור האור שיצא לבקשו.

כך הוא בעבודת התשובה. כשנוכחים לדעת עד כמה שכחנו את שפת אבינו, מבינים שלא חכמת התורה תושיענו. כל בניין הנפש המשוכלל נפגע בחטאינו ובשכחתנו, ומה שנותר לעשות הוא להתאמץ ולבקש את הנקודה הפשוטה שנותרה לפליטה – הנקודה הבהמית של עצם הנשמה – "ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך".

זו אותה "בהמה רבה", הדורשת את ה' אלקינו, לא בזכות כלשהי, אלא רק ברחמים פשוטים – כי אבינו אתה.

כשברח הצדיק הקדוש ר' ישראל מרוז'ין מרוסיה ועבר את גבול אוסטריה, הגיע לכפר אחד ושאל: מה שם הכפר? אמרו לו: 'סרוליבה'. ושאלם: הידוע לכם פשר השם הזה? ואמרו לו: אין אנו יודעים, אולם בקצה הכפר יש זקן אחד שהוא בן מאה שנה, קשה לו ללכת וכמעט כל הזמן הוא שוכב, אולי יודע הוא.

ביקש הצדיק שישאלו אותו אם הוא יודע. וישאלוהו, ויאמר להם: יודע אנכי. ביקש הצדיק שיביאוהו אליו, ויביאוהו בעגלת חורף, ויספר: בהיותי צעיר לימים הייתי רועה צאן בסביבה זו בין ההרים. פעם ראיתי זאב בא ומתקרב אל צאני והתחלתי לצעוק, אך לא היה איש שבא לעזרתי. פחדתי מאוד, והזאב הלך והתקרב עד אשר הגיע אל הצאן, לקח שה אחד ופנה והלך לו. למחרת והנה שוב ראיתי מרחוק שהזאב מתקרב, פחדתי ולא ידעתי מה לעשות, והזאב בא ושוב לקח שה והלך לו. ביום השלישי כבר פחדתי ללכת לרעות שם את צאני, וביקשתי כמה ממכרי שילכו אתי. ויקחו עמהם מקלות ואבנים, ויבואו עמי. והנה ראינו את הזאב בא, ויפול פחד על כולם.

לפתע ראיתי שלמעלה על ההר יושב איש אחד 'סרול' ['ישראל', כינוי ליהודי]. אני ראיתיו כבר כמה פעמים בא לכאן, מתבודד ולומד, ועכשיו כשראיתיו יושב התחלתי צועק אליו: סרול, בוא לעזרי! וירד סרול מן ההר וילך לכיוון הזאב, והוא הולך ומתקרב אל הזאב והגיע ממש אליו, וכבר חזר אלי ואמר לי: אל תירא, הזאב איננו חי עוד! עניתי לו: הרי הנני רואהו עומד! ויאמר לי סרול: הוא איננו חי, בוא עמדי ואראה לך. התקרבנו אל הזאב – והנהו כבול עץ.

אמר לי היהודי: יש לך סכין? אמרתי לו: כן. אמר לי: פשוט את העור ממנו ותהיה לך פרווה ללבוש, ועשיתי כן. ובשעה שסיפר הגביה את בגדו העליון, והראה לצדיק מרוז'ין שאת הבגד הזה הוא לובש. וימשיך בסיפורו:

כשראינו זאת, הבינונו כולנו שאיש זה קדוש הוא. למטה באותו אזור היה מעיין ובאר שהיהודי היה בא לפרקים לטבול בהם, והואיל והיה זה בחורף, וכשיצא מן המים ועמד על הקרח היה נדבק עור רגליו לקרקע והיה משאיר עקבות דם על הקרקע, לכן לקחו סמרטוטים והניחו שם, שלא ידבקו רגליו של יהודי קדוש זה לקרח.

במשך הזמן נודע הדבר לכפרים שבסביבה, ויחליטו האנשים לגדור את הבאר ואת המעיין כדי שבעלי החיים לא ישתו שם מים, וקראנו למעיין – 'המעיין הקדוש'. קרה פעם שבנו של איש אחד היה חולה, ושתה ממי המעיין הקדוש והתרפא. ויוודע הדבר לכולם ויקחו הכל מהמים האלה לרפואה. במשך השנים התחילו להתיישב סביב המעיין והבאר עד שהוקם הכפר הזה, ונקרא לו 'סרוליבה' – וכך נשאר שם זה. לאחר ששמע הצדיק מרוז'ין את הסיפור, הודה לזקן. הזקן חזר לביתו, ובהגיעו שמה נפטר. וגילה הצדיק מרוז'ין שאותו יהודי 'סרול' היה הבעל שם טוב הקדוש זי"ע. (שמועות וסיפורים א, עמ' 9)

לסיפור המופלא הזה זכינו בזכות דבר אחד פשוט – מעיל פרווה. הוא ששימר את זכרון הנס אצל הגוי, וחייו שלובים במעיל הזה: עד יומו האחרון הוא לובש את המעיל, ולאחר שהוא מעיד על מהותו ומקורו הוא מסתלק, כאחד שהשלים את יעודו. מהו המסר שניתן ללמוד מעשיית המעיל ומדוע חשוב היה לרבי ישראל מרוז'ין [שנקרא על שמו של הבעש"ט] לברר את הסיפור לאשורו?

הריגת הזאב נעשתה בצורה מיוחדת, הוא נשאר על עומדו – אך כל רוח לא היתה בו. מדוע דוקא באופן זה נפסקה חיותו? "לא ברעש ה'". דוקא כשהנפש פורחת בצורה שקטה כל כך, ללא מאבק, כמעט בלא שירגישו בה – ניכר שחיים ומות ביד ה', ובידו בלבד. אפשר היה להרוג את הזאב גם בצורות אחרות, שמבחינה חיצונית הן מרשימות יותר. ברקים, קול רעש גדול, קללה מפורשת וכו' כיד הדמיון הטובה... אך אם נעמיק להתבונן ולחוש, נגלה כי בצורה בה מת הזאב נחשפו הרואים לקיומו של דבר מה אחר לגמרי, למציאותו של כח עליון ובלעדי שלו שליטה מוחלטת בחיי כל היצורים. הריגה מתוך מאבק יכולה לעורר את הרושם כאילו היה להורג ענין בכך, כאילו חש בסכנה מצד הזאב ולכן התעצם בכחו ובגבורתו עד שניצחו כליל. אך הבעל שם טוב רצה לגלות לעיניהם את מציאותו של יוצר כל, אדון הנשמות. הוא רצה להראותם שגם מה שנראה לעיני בשר חי ומאיים, אין בו ממש מלבד דבר ה' המחיה אותו. הנה, כרגע אפסה ממנו כל חיותו. ואכן, עיקר התפעלותם של הגוים היתה מכך שסרוך הוא איש אלקים קדוש, עד שכל מה שנוגע בו – מתקדש.

לכן, לא תפסו הגויים את הבעל שם טוב כמין גיבור חייל או צייד, והבינו כי יש כאן מגע עם מציאות נעלה בהרבה.

גם מול הרע שבאדם נקט הבעל שם טוב בדרך זו. בדרך החסידות מקובלים אנו כי "המתאבק עם מנוול מתנוול" – אין נלחמים בכל מידה רעה לחוד, אלא ממצים את הכחות כולם במלחמה אחרת, כוללת יותר, המתמצה כולה בנקודה אחת – האם "צור לבבי וחלקי אלקים לעולם", או ח"ו לא. אם כן הדבר, הרי שחיותן של הקליפות והמידות הרעות תכלה מעצמה ללא צורך להתאבק עמהן. ואם לאו, הרי שעבודת הצדיק של התניא היא שמוטב להמשיך ולעורר את עצם הנשמה בתורה ותפילה עד שתחפץ, מאשר להילחם מלחמה אבודה ואין סופית של כפיית הגוף והנפש ללכת בדרך הטוב בכל פרט כפי שהוא עומד לעצמו [זאת לעומת הבינוני – "מִדת כל אדם" – שאכן עסוק במלחמה התמידית ודוקא על ידה גורם לנחת רוח למעלה כמבואר בתניא באריכות – "כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא דקב"ה לעילא על כולא"].

אומרים שאם שובר אדם את יצרו, לא הועיל בדבר: במקום יצר אחד, יש לו כעת שניים... על זה הדרך ניתן לומר, כי אם היה הבעל שם טוב הורג את הזאב באופן אחר, היו הגויים סבורים שבכחו הרג אותו. אז היו ניצלים אמנם מאותה צרה, אך היו מוסיפים לפחד מזאבים אחרים – בפרט ללא נוכחות הבעל שם טוב לצידם. אך בדרך בה פעל האיר הבעל שם טוב את התמונה באור האמת, וגילה שאין בזאב כח להזיק כלל. אין ברע כח עצמי, אלא זה שאתה נותן לו בפחדך ממנו ובאמונה שאתה מאמין בעוצמתו. אם תדע שלא לירא משום דבר בעולם, רק מה' יתברך בלבד – תראה ש"רשעים בחייהם קרויים מתים", "ועוד מעט ואין רשע – והתבוננת על מקומו ואיננו".

להחבריא קדישא של הבעל-שם-טוב היה בית מיוחד מחוץ לעיר, שבו היו מתוועדים אחר כל תורה שאמר הבעל-שם-טוב, לישא ולתן בדבריו הקדושים. פעם אמר הבעל-שם-טוב ביום ראשון של

ראש השנה, תורה על "תקע בשופר גדול לחרותנו", ואחר התורה נכנס תכף לחדרו וסגר הדלת אחריו, והחבריא הלכו כדרכם לבית שמחוץ לעיר.

ובבית הבעל-שם-טוב נתגדל אז צעיר בן שש עשרה שנה, בן הרב רבי יצחק דוב, אחיו של בעל מאיר נתיבים. הוא לא היה הולך יחד עם החבריא לביתם המיוחד, מחמת גילו הרך. כשנשאר לבדו בבית הבעל-שם-טוב, אחר התורה באותו ראש השנה, התחיל נדמה לו ברעיונו כי היום יבוא משיח, ובכל רגע ורגע נתחזק הדמיון במוחו יותר ויותר אשר תכף יבוא המשיח לעיר. ותפעם רוחו מאד מחזק הדמיון, ואין איש מאנשי הבית להפיג את רוחו לפניו, עד כי ממש כמעט לא נותרה בו נשמה. והחליט לרוץ אל החבריא ולספר לפניהם, אולי יפיגו דמיונו.

תכף רץ מבית הבעל שם־טוב בבהלה גדולה דרך רחוב העיר, וכל הרואים שאלוהו על מה הוא רץ, והוא אינו משיב כלום, עד כי הגיע למקום התוועדות החבריא. נכנס במרוצה אל הבית, וראה את כל החבריא יושבים סביב השלחן וכח הדבור אין בהם, כי לכולם נדמה בברור גמור שתכף יבוא משיח. ישב אף הוא ביניהם, עד שהגיע זמן צאת הכוכבים של ליל שני של ראש השנה, ומיד נפסק מכלם הרעיון, וחזרו העירה. סיפורי חסידים

מה גרם לתלמידי הבעל שם טוב לחוש כך? ומדוע נפסק הדמיון מיד בצאת הכוכבים?

כדי לענות על כך, נתחיל דווקא ממהותו של הדמיון בכלל: הדמיון קשור בדם, בתורה נאמר כי "הדם הוא הנפש" – הדמיון הוא הרצון (כבפסוק "אם יש את נפשכם" – שפירושו יש את רצונכם). כאשר רוצים מאוד במשהו, מצייר אותו הדמיון בבהירות רבה, וככל שהדמיון והרצון חזקים יותר, קשה יותר להשתחרר מהם. בסיפור שלנו היה הדמיון חזק ופתאומי כל כך, עד שהנער חיפש דרך להשתחרר ממנו.

והנה, כתב האר"י ז"ל, כי עשרת ימי תשובה הם בסוד הנסירה: על פי הגמרא, אדם וחווה נבראו דבוקים גב אל גב, כאישיות אחת הקרויה "אדם". אך כדי שיתחולל מפגש אמיתי ביניהם, ניסר אותם הקדוש ברוך הוא לשניים והפך את חווה לאישיות עצמאית. בקבלה מבואר, כי כך גם בעולמות העליונים: בכל שנה חוזר על עצמו תהליך הנסירה, בו הקב"ה והשכינה ננסרים ונפרדים – ומתאחדים פנים אל פנים בשמיני עצרת. בכל יום של עשרת ימי תשובה הם בסוד הנסירה: על פי הגמרא, אדם וחווה נבראו דבוקים גב אל גב, כאישיות אחת הקרויה "אדם". אך כדי שיתחולל מפגש אמיתי ביניהם, ניסר אותם הקדוש ברוך הוא לשניים והפך את חווה לאישיות עצמאית. בקבלה מבואר, כי כך גם בעולמות העליונים: בכל שנה חוזר על עצמו תהליך הנסירה, בו הקב"ה והשכינה ננסרים ונפרדים – ומתאחדים פנים אל פנים בשמיני עצרת. בכל יום של עשרת ימי תשובה ננסרת מז"א ספירה אחת של המלכות ונבנית כספירה עצמאית, עד ל"מלכות שבמלכות" הנבנית ביום הכיפורים.

ביום הראשון של ראש השנה, אם כן, נבנה הכתר שבמלכות: הכתר הוא הרצון, וכשמדובר במלכות היינו הרצון למלכות שמים – הרצון במלך המשיח. היום הראשון של ראש השנה, לפיכך, צריך להיות מוקדש לרצון ודמיון אודות המשיח – כפי שעורר הבעל שם טוב בתלמידיו.

על העוצמה הדרושה לרצון והחזון הזה, ניתן לדרוש את מילות התפילה "תקע בשופר גדול לחרותנו" – עלינו לתקוע עמוק בלב, את השופר הגדול של משיח. אך מהו השופר הזה?

בדברי חז"ל נדרש השופר מלשון שיפור – "שפרו מעשיכם!" אך השופר הגדול, השיפור הגדול שמכין את ביאת המשיח, הוא כשההתעוררות להשתפרות ניתנת מלמעלה. כך פעלה תורת הבעל שם טוב באותו ראש השנה, וכך תפעל בעזרתו יתברך גם בשנה הזו – עד לביאת משיח תכף ומיד בפועל ממש.

משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

ז׳ סיון

הצדיק הרב ראובן בן דוד ויוסף

יום ההילולא - ז׳ סיון

הצדיק הרב ראובן בן דוד ויוסף זצ"ל נולד בשנת ה׳תרפ"ג (1923) בעיר דאטץ׳ שבדרום מרוקו. בראשית דרכו התורנית למד בישיבת ׳אביר יעקב׳ בתפילאלת אצל האחים הקדושים הצדיקים המקובל הרב ישראל אביחצירא (סידנא בבא סאלי) והרב המקובל הרב יצחק אביחצירא (סידנא בבא חאקי) ולמד בחברותא עם המקובל ר׳ מאיר אביחצירא (ה׳בבא מאיר׳). מסופר כי כשלמדו בצעירותם בחברותא ה׳בבא מאיר׳ היה מביא פסוק מהתורה לרבינו והוא השיב בשלושה חידושים יקרים.

במשך 13 שנה הסתגר בישיבה שהיתה מעל ביתו. שקד על לימוד תורת הנגלה והנסתר יומם ולילה. בגיל 18 כבר הוציא לאור 5 ספרים עם חידושיו. בחצות לילה סבו היה נגלה אליו ומגלה לו סתרי תורה ובכל ערב שבת זכה לראות את סבו מגיע מהעולם העליון ועורך קידוש לאמו. קיבל הסמכה לרבנות מר׳ מאיר אביחצירא ומר׳ משה זריהן (ראב"ד מרקש). כיהן כדיין ומורה צדק בעיר בנחמד (מרוקו). משנת ה׳תש"ז (1943) עסק בהוראה במוסדות ׳אוצר התורה׳ שייסד הצדיק ר׳ רפאל אליהו עבו.

בשנת ה׳תשט"ז (1952) עלה עם משפחתו לארץ ישראל והתיישב באשקלון. עוד במרוקו ביקש מתלמידיו לא לגלות את זהותו והסתיר את גדולתו בתורה. סירב לקבל על עצמו כל משרת רבנות למרות שיכל לקבל את משרת רב העיר בערים אשקלון וטבריה. העדיף לשבת לשקוד באוהלה של תורה בלי שום טירדה ללא הפסקה, בקדושה וטהרה חסידות צדקות והסתרה גדולה. התפרנס מעבודת כפיים בצניעות. ערך סיגופים, צומות ותיקונים. בהמשך שימש בתפקיד במועצה הדתית אשקלון. בכהונתו הציבורית נתן מענה לשון במאור פנים קיבל כל אדם מכל שכבות הציבור דתיים וחילונים כאחד גם אם זה היה כרוך בהוצאה כספית מרובה מכיסו הפרטי. קיים נפשות יתומים ואלמנות בקדושה וחסידות. תרם כספים רבים ללא שום פרסום. ענוותן עצום.

כתב 18 ספרים בכל הפרד"ס (פשט, רמז, דרוש, סוד), חיבר פיוטים ומסר שיעורי תורה לציבור הרחב בארץ ישראל ובחו"ל. רבים פנו אליו כדי להתברך ומפיו ולקבל עצה ממנו ואת כולם קיבל במאור פנים. ברכותיו התקבלו בשמיים מבחינת ׳צדיק גוזר והקב"ה מקיים׳. העניק תשמישי קדושה למבקשים ללא קבלת תמורה כספית. לקראת חג הפסח נהג לחלק מצה שמורה וחרוסת לכל נצרך. במוצאי חג השבועות, ז׳ סיוון ה׳תשל"ה (1975) לאחר מאבק ממושך במחלה הידועה התבקש לבית עולמו. חי כ-52 שנים בלבד. ציונו בהר הזיתים בחלקת כיסא רחמים בירושלים. מוסדות רבים של תורה, תפילה וחסד נוסדו להנצחת הצדיק בערים שונים בארץ, באשדוד הקימו את תפארת ראובן, עטרת ראובן, דגל מחנה ראובן ובירושלים הקימו את אוהל ראובן ובנתיבות הקימו את עטרת ראובן חסדי יוסף על שם הצדיק.

סבא (מצד אביו): המקובל ר׳ סעדיה. **אביו:** ר׳ שמעון. **אמו:** מרת רחל. **אשתו:** מרת שמחה (בת הגאון רבינו שלמה סלימאן פרץ זצ"ל, הרב הראשי של דאטץ׳ ומח"ס ׳חכמת שלמה׳). **בניו:** הצדיקים ר׳ יהודה, ר׳ סעדיה, ר׳ עמרם ור׳ רפאל. **בנותיו:** מרת ציפורה (נישאה לר׳ דוד יפרח), מרת שולמית (נישאה לר׳ מרדכי בן עטר) ומרת רחל (נישאה לר׳ יוסף פרץ), מרת זוהרה. **מרבותיו:** הצדיקים המקובלים ר׳ ישראל אביחצירא (ה׳בבא סאלי׳), ר׳ יצחק אביחצירא (ה׳בבא חאקי), ר׳ משה זריהן (רבה של מרקש וראב"ד),

ר' יעקב בן-חמו. **חברותא**: המקובל הצדיק הרב מאיר אביחצירא (ה'בבא מאיר'). **מתלמידיו**: הגאון ר' יחייא אביטבול. **מספריו**: •עוז והדר •מאמר פליאה •בני ראובן •גלי רזיא •מלתא בטעמא •ארבעה במסרה •אגרת המוסר •דבר חכמה •מגיד תעלומה •רביד הזהב •עצה ותושיה •שיר ושבחה •שו"ת משיב דבר •דברי תפילה •נפש טוב- על אגדות הש"ס •אילן הקדוש •תרי"ג מצוות בעשרת הדברות •דברי חכמים• קול מבשר- דרשות.

פעם אחת נסע רבינו לאשדוד עם בנו לבקר את ידיד נפשו הנאמן והחברותא בקודש סידנא בבא מאיר זיע"א שלצידם יושב חתנא דבי נשיאה הרב עמינדב מכלוף קריספין שאז היה בן תורה צעיר ולימים עלה ונתעלה במעלות התורה ומונה להיות רבה של קרית ביאליק. רבינו שוחח עימם ובסיום פגישתם נפרד לשלום שיצא רבינו מהדלת בבא מאיר הוציא מהספריה את ספרו של רבינו "מילתא בטעמא" ואמר לחתנו: "זה סיפרו של היהודי שהיה כאן רבי ראובן יש פה אלפי מקורות מספרים שלא היו מצויים בזמנו במרוקו. **אין ספק שהמחבר כתב את חידושיו ברוח הקודש**".

המעשה היה במרוקו, בשבת לא הביאו דגים לשוק והשמש בא לרבינו ואמר מה עושים?! רבינו השיב לשמש, לך אסוף לי עשרה אנשים ובוא איתי. כשהגיעו לשפת הים אמר להם רבינו לסובב את פניהם כשגבם יהיה לים ופניהם ליבשה, רבינו אמר מה שאמר, **והתחילו דגים לקפוץ מן הים ליבשה, רבינו ציווה לקחת דגים לכבוד שבת ולא יותר אחר שגמרו לאסוף לחש רבינו וכל הדגים חזרו לים.**

בשנת פטירתו הגיע החג ועניי העיר לא קיבלו את המעטפה עם העזרה הכספית 'מהמעוצה הדתית' כפי שהורגלו. והלכו למשרדי המועצה לברר את פשר הדבר אנשי המועצה לא הבינו על מה המהומה ועל איזה עזרה כספית מדובר כי מעולם הם לא חילקו כספים בחגים לאיש. המשרד של רבינו היה סגור במשך כל שנת האבל שלו ולאחר מכן בני משפחתו פתחו את המשרד לעשות סדר כדי לפנות את חפצי רבינו ולפתע הם מגלים ארגז מלא מעטפות שלא הספיק לחלק מכיסו והסתיר את זה תחת שמה של המועצה הדתית.

באחת מפגישותיו של סידנא בבא סאלי זיע"א עם רבינו ואדם נוסף רבינו ישב לשוחח עימם וכשנפרד לשלום וסובב את גבו אמר עליו בבא סאלי, אתה רואה את היהודי הזה? **תורתו כתורת מור זקני הקדוש מרן אביר יעקב אביחצירא זיע"א.**

בניו סיפרו שבכל ימי השבעה נדם השעון שבבית הצדיק והעופות הפסיקו להטיל ביצים מרוב הצער.

ט' סיון

הרב יעקב מאיר הראשון לציון

יום ההילולא - ט' סיון

הרב יעקב מאיר ז' באייר ה'תרט"ז, 12 במאי 1856 – ט' בסיוון ה'תרצ"ט, 26 במאי 1939.

היה הראשון לציון, והרב הספרדי הראשי הראשון של ארץ ישראל במסגרת הרבנות הראשית. בצעירותו שימש כשד"ר של ישיבת המקובלים בית אל וכוללות ירושלים.

נולד בירושלים, להורים שעלו מיוון במחצית הראשונה של המאה ה-19. אביו כלב מירקאדו (1827-1896, יליד יואנינה) ואמו ריינה (נפטרה ב-1901) שניהם ממשפחות מיוחסות. למד אצל הרב מנחם בכר יצחק, ובגיל 15 החל ללמוד אצל המקובל רבי אהרן עזריאל, זקן מקובלי ישיבת "בית אל".

בגיל 16 נישא לרחל למשפחת יצחקי, ילידת סלוניקי, קרובת משפחתו מצד אימו, ובשנים הראשונות לאחר נישואיו המשיך לעסוק בתורה. תוך כדי לימודיו נמשך לעסקנות. בשנת תרל"ט (1879), נמנה עם מייסדי חברת "ביקור חולים" אשר ייסדה את בית החולים משגב לדך בירושלים. הרב מאיר שימש כגבאי הראשי של החברה.

בשנת תרמ"ב (1882), שימש כשד"ר בשליחות כוללות ירושלים לבוכארה. היה בין הבודדים שבשלוחי ירושלים שהגיעו למדינה זו. יהודי בוכארה קיבלוהו בכבוד רב וקראו בשמו לכל ילדיהם, שנולדו בימי שהותו אצלם. הוא התקין להם כמה תקנות בענייני דת ועודד את עלייתם לארץ ישראל, השפעתו על יהודי בוכארה הייתה גדולה גם לאחר שחזר משליחותו. משנת תרמ"ט (1889) ואילך, יהודי בוכארה החלו לעלות לירושלים בהמוניהם, והשתקעו בשכונת הבוכרים, והיות והרב מאיר היה מעורה בצרכי התיישבותם בירושלים, הם בחרו בו לאחד משבעת טובי השכונה.

בשנת תרמ"ה (1885), יצא בשליחות ישיבת המקובלים "בית אל", לצפון אפריקה ומשהצליח בשליחותו זו נשלח על ידי כוללות הספרדים לאותן מדינות. בשליחות זו שהה גם באלג'יר שם נתן הסכמתו לספר "פתשגן הכתב" שהוא תרגום ערבי לספר הנפוץ "מעם לועז". בתמוז תרמ"ז (1887) חזר לירושלים.

בשנת תרמ"ח (1888) נבחר הרב מאיר לוועד העדה הספרדית, והתמנה כחבר בית הדין של הרב יעקב שאול אלישר, רבה של ירושלים. כחבר הוועד סייע בהקמת שכונות, כגון: עזרת ישראל, ימין משה ושכונת הבוכרים.

הרב מאיר פעל לקירוב עדות הספרדים והאשכנזים, ואחת מפעולותיו בעניין הייתה הקמת אגודה בשם "התאחדות", המורכבת מספרדים ואשכנזים, ובהשתדלותם הוכר הרב נפתלי הירץ הלוי כרבה של יפו. הרב מאיר אף סייע להקמת בית החולים שער ציון (יפו).

הרב מאיר שם לו למטרה להחיות את הלשון העברית ולהפיצה. לשם כך הוא ייסד יחד עם הרב חיים הירשנזון את חברת "שפה ברורה", אליה הצטרפו מאוחר יותר אליעזר בן-יהודה וחבריו. חברה זו הסתובבה בבתי הספר, ב"חדרים" ובישיבות, לימדה עברית ועודדה את לימוד השפה. הרב מאיר היה חבר בהרכב הראשון של ועד הלשון העברית, הגוף שלימים הפך לאקדמיה ללשון העברית.

לאחר פטירת הרב אלישר, התמנה הרב מאיר בכ' באלול ה'תרס"ו (1906) לרבה הראשי הספרדי של ירושלים, 'הראשון לציון'. מינוי זה עורר התנגדות של חוגים מסוימים בעיר, אשר האשימוהו בנטייה לציונות, ובדעות מתקדמות ולא-שמרניות. מתנגדים אלו שלחו מכתבים אל החכם באשי אשר בקושטא, במגמה למנוע את אישור מינויו. המחלוקת ניטשה במשך כשנה, ולבסוף אולץ הרב מאיר להתפטר מהתפקיד. אחריו התגלגל התפקיד לחמישה רבנים שונים, והמחלוקות בעדה הספרדית המשיכו להתגלע בין הצדדים, למרות ניסיונות האיחוד . המחלוקת על ההנהגה הרבנית ביטאה מחלוקות עמוקות בין פלגים שונים בעדה הספרדית ובעדה האשכנזית בירושלים וברחבי האימפריה העות'מאנית.

בקיץ ה'תרס"ז (1907) הוזמן הרב מאיר על ידי ראשי הקהילה היהודית בסלוניקי לכהן כרב הקהילה בעיר, לאחר פטירת החכם באשי ואב בית הדין הרב יעקב קובו, וכיהן שם למעלה מעשר שנים. בימי מלחמת העולם הראשונה סייע לשחרורה של ארץ ישראל מידי העות'מאנים על ידי שהקים לגיון עברי המורכב מיהודי יוון. הרב מאיר היה בקשר מתמיד עם ראשי התנועה הציונית בארץ ישראל בעניין זה.

בשנת ה'תרע"ז (1917) פרצה שרפה גדולה בסלוניקי אשר כילתה למעלה ממחצית מן העיר. השרפה פגעה גם בספרייתו של הרב מאיר והשמידה חידושים רבים שכתב על השולחן ערוך, בעיקר על החלקים אבן העזר וחושן משפט. הרב מאיר פעל מיידית לסייע לנפגעי השריפה, ובאמצעות קשריו עם בריטניה, סייע באספקת רופאים ותרופות, מים ועזרה לנפגעים.

במכתב פרטי כתב הרב מאיר אודות השרפה:

"היות כי לדאבוני פרצה תבערה גדולה בשאלוניקי בשנת תעז"ר ונשרפו כל בתי עיר הפנימית ובכללם גם משרד הרבנות והמעון שאני דרתי בו, נשרפו גם שני הקונטרסים אשר טיפחתי וריביתי בימי בחרות, הראשון על שו"ע אבן העזר והשני על חושן משפט, ולא נשארה לי העתקה מהם... חוץ מזה לא נשאר בידי כלום. עתה אין בכוחי לכתוב חידושי תורה מחמת כמה סיבות. ראשית, אין לי כל הספרים הדרושים לתכלית זו, ספרייתי העשירה שהייתה לי לפני נוסעי לסאלוניקי התפוררה והתפזרה... שני טרדות הציבור מונעות עתה ממני להפנות לזה ושלישית הנה באתי בימים וזקנה קפצה עלי. אני מוסר מודעה כי כל מה שאנוכי רושם וכותב בפנקסי אינו לשם חיבור כדי להדפיסו היות שידעתי שאין בו דיבור של ממש..."

בשנת ה'תרע"ט (1919), עם תום מלחמת העולם הראשונה, עזב הרב מאיר את משרתו ושב לירושלים. עם שובו נתבקש להופיע בפני ועדת קינג-קריין האמריקנית אשר חקרה את דעת תושבי ארץ ישראל על ההסדר המדיני הרצוי להם. הרב מאיר נאם נאום אשר הותיר רושם עמוק בליבם של חברי הוועדה.

הרב מאיר קיבל מבריטניה מדליית זהב והיה עונדה על חזהו בעת שהיה מבקר אצל הנציב העליון, ואף הצטלם איתה.

עם ייסוד הרבנות הראשית לארץ ישראל על ידי הרב אברהם יצחק הכהן קוק, נבחר ביום ט"ז באדר א' ה'תרפ"א (1921), לצדו של הרב קוק עצמו, לכהן כרב ראשי לארץ ישראל, והוכתר בשנית בתואר "הראשון לציון".

בטקס ההכתרה אמר בין היתר: "ידע ידעתי את צרכי עמנו בארצנו, בימינו ובזמננו, על כן הקדש אקדיש את כוחותיי וכישרונותיי שחנני אלוקים בהם להבטחת מצב עדתנו האומללה, להיות למליץ טוב בין עם ישראל ובין הממשלה למען ידע כל עמנו ליהנות מהזכויות שזכתהו בהן וקרן ישראל יורם פה בכבוד. השתדל אשתדל להנהיג סדרים נכונים וישרים בכל עסקי וענייני הקהל למען ינהג הכל על פי הצדק היושר והחוק. ...עשה אעשה כל אשר ביכולתי להיטיב את מצב החכמים, העניים, היתומים והאלמנות, אשפוט את משפטם, אריב את ריבם נגד מי שתקיף מהם ואביא לכולם הרווחה. היטב איטיב את חנוך בני הנעורים, על ידי סדרים ומשטרים טובים בהת"ת עד הביאי אותו למדרגה כזו שממנו ייצאו תלמידים מורי הוראה בישראל ויהיו לתפארת לעדת הספרדים בירושלים... בקצרה, את כל כישרונותיי, את כל

כוחותיי ואת חיי אקדיש לטובת עדתי. עד יומי האחרון אעבד להרמת קרן עדתי, להטבת מצבה בחומר וברוח, ועדתנו תשוב לפרוח ולשגשג כמקדם וה' ישפת שלום..."

בהתאם לבקשת השלטונות הבריטיים, אמור היה לקום בית הדין הרבני הגבוה לערעורים. הדבר עורר פולמוס רב, והרב מאיר נהג כמנהג ראשונים בסלוניקי, שם הונהג בית דין לערעורים (והרב מאיר אף זכה לעמוד בראשו), אשר אינו נוגד את המשפט העברי.

כאשר עמדה על הפרק שאלת מתן זכות בחירה לנשים בבחירות לאספת הנבחרים הראשונה ב-1920, והחרדים נטו שלא להשתתף בבחירות, כתב הרב מאיר, כי גם אם ההחלטה אינה במקומה, אין זה מחויב שהדתיים יפרשו מן הבחירות. ואכן, הרב מאיר השתתף ואף נבחר כחבר נשיאות אספת הנבחרים הראשונה.

אולם בשנת 1927 לאחר שאושרה חוקת כנסת ישראל שכללה תקנות שהוא ראה אותן כנוגדות לתורה הוא הודיע שהוא ועדת הספרדים לא נכנסו ולא ייכנסו לכנסת ישראל.

בינואר 1924, השתתף עם הקולונל פרדריק קיש ודוד ילין, במפגשים בעמאן עם חוסיין בן עלי, ובנו עבדאללה, בניסיון ליצור יחסים טובים בין הערבים לציונים. בפגישה העניק לו עבדאללה, את אות הכבוד איסתיקלאל.

בעשור האחרון לחייו כיהן בתפקידיו כראש הרבנים לארץ ישראל (שמו הקודם של תפקיד הרב הראשי לישראל), נשיא בית הדין הגדול לערעורים ונשיא מועצת הרבנות הראשית שלא על מנת לקבל שכר.

בעת מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט יצא בקריאה, יחד עם הרב הראשי האשכנזי, יצחק אייזיק הלוי הרצוג, להקפיד על מדיניות ההבלגה ולהימנע ממעשי נקם.

הרב מאיר נפטר בליל שבת, ט' בסיוון ה'תרצ"ט (26 במאי 1939) ונטמן בבית הקברות היהודי בהר הזיתים שבירושלים. מסע הלווייתו תואר בעיתונים העבריים כאירוע עוצמתי ורב משתתפים, ואף נקבע כי המלאכה בארץ ישראל תושבת לאות אבל. לאחר פטירתו מילא את מקומו הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל, ראשית כממלא מקום, ולאחר תום ה"שלושים" (י' בתמוז ה'תרצ"ט) - כרב ראשי לארץ-ישראל.

שמו הונצח ברחוב בשכונת זיכרון משה שבירושלים. נבחר לדמות מופת של החינוך ממלכתי דתי לשנת ה'תשפ"א–ה'תשפ"ב, יחד עם הראי"ה קוק.

לרב יעקב נולדו בן ובת, בנו נפטר בילדותו. חתנו היה רפאל יהושע עזריאל, אשר אותו גידל והשיא לבתו לונה, מבתו נולדו לו 6 נכדים ונכדות. אחותו רבקה נישאה לרב מאיר שמואל קסטל.

בין העיטורים הרבים שקיבל ניתן למנות את: אות מסדר האימפריה הבריטית, לגיון הכבוד הצרפתי, עיטורים מהסולטאנים העות'מאניים, ממשלת יוון ומחוסיין בן עלי, מלך חג'אז. עיטוריו:

מאת סולטן טורקיה עבד אל חמיד השני, אות כבוד מג'ידיה מדרגה שנייה, 1907.

מאת סולטן טורקיה מוחמד רשאד, אות כבוד עות'מניה מדרגה א', שעון ושרשרת זהב עם שמו חרות עליהם, 1910.

מאת קונסטנטין מלך יוון, אות כבוד של קולונל צבאי, 1910.

שני אותות מאלכסנדר יורש העצר של סרביה ולימים מלך יוגולסביה, שרשרת הכבוד הגדולה בשנת 1908 ואות כבוד של קולונל ראשי בשנת 1920.

מאת הממשל הצרפתי, עיטור לגיון הכבוד (בדרגת אביר), 1918.

מאת ממשלת בריטניה, אות מסדר האימפריה הבריטית בדרגת CBE - מפקד, 1923.

שני אותות מאת חוסיין בן עלי מלך חג'אז', שרשרת הכבוד למלכי ערב בביקורו אצלו ואות כבוד מיוחד לראשי הדת, שניהם בשנת 1924.

הרב עובדיה יוסף בספרו הליכות עולם חלק ז' [פרשת מסעי] לומד הלכה ממנהגו של הרב יעקב מאיר ללבוש את המדליות למרות היותם בצורת צלב, דבר המעיד על גדולתו התורנית בעיני הרב עובדיה.

בשלהי קיץ תרע"ד יצא רבה של יפו, הרב קוק, לאירופה בשליחות ציבורית דתית ובפרוץ המלחמה נשתבשו הדרכים ולא יכול היה לשוב לארץ. כיוון ששהה עדיין בחוץ לארץ נתבקש הרב עוזיאל למלא את מקומו זמנית בתורת רב העיר.

בימי מאורעות תרפ"א, יצאה כנופיה ערבית ממסגד חאסן בק לעבר השכונות היהודיות הסמוכות כדי להתנפל על דיירי הבתים הקיצוניים. המגנים היהודים יצאו לקראתם והתלקחה מלחמת יריות הדדית. הרב עוזיאל התעטף בגלימתו הרבנית, חבש מצנפתו לראשו, נטל את מקלו ויצא למקום המערכה. בהתקרבו לסמטאות מנשייה ובראותו את הערבים מרחוק ביקש מהיהודים להפסיק את היריות, התקדם יחידי לעבר הערבים וביקש אף מהם להניח לשעה קלה את נשקם.

השייח שעמד בראש הערבים נענה לבקשתו של החכם באשי היהודי, כך בהתייצבו בשטח ההפקר בין שני המחנות פנה בדברים נלהבים בלשון ערב אל הערבים לאמר: "אוצרות הברכה הטמונים באדמת ארץ ישראל שקצתם נתגלו ורובם עתידים להתגלות יביאו אושר ועושר ברכה ונעימות לכל התושבים של הארץ הנפלאה שעין השם מלווה אותה מראשית השנה עד אחריתה, מושיטים אנו לכם יד שלום כנה ונאמנה ואומרים הלא כל הארץ לפנינו שכם אחד נעבד אותה נגלה אוצרותיה ונחיה בה כשבת אחים גם יחד, דעו והאמינו כי דבר השם יקום לעולם השלימו אתנו ונשלימה אתכם ויחד נהנה כולנו מברכת השם על ארצו בשקט ושלווה אהבה ואחווה".

הוא הפסיק לרגע את דבריו, התקרב יותר אל הערבים וקרא אליהם בהתלהבות רבה: "בני דודנו אברהם אבינו המשותף אבי יצחק וישמעאל בראותו כי לוט בן אחיו מצר רגליו וטוען שאינם יכולים לשבת יחדיו והוא מעורר מחלוקת בין רועי שני עדרי הצאן אמר אליו אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רועי ובין רועיך כי אנשים אחים אנחנו אף אנו אומרים אליכם הארץ תישא את כולנו תפרנס את כולנו ונפסיק את המריבות בינינו אנשים אחים אנחנו..."

הערבים הקשיבו בדומייה לדבריו והתפזרו בשקט, כעבור שעות, אחרי ששוטרים אנגליים סיירו במקום והסיתו את הכנופיה הערבית, נתחדשו היריות...

י"א סיון

הרב הגאון יצחק יעקב ווייס

יום ההילולא - י"א סיון

הרב יצחק יעקב ווייס, המכונה על שם ספרו ה'מנחת יצחק', נולד בשנת תרנ"ב לאביו הרב יוסף יהודה. כבן חמש עשרה כבר התעטר בסמיכה מחכמים רבים, ביניהם ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש ורבי שמואל ענגיל בעל 'גליונות הש"ס'. אחר כך נעשה תלמיד לרבי שמעון גרינפלד ('שו"ת מהרש"ג'). נשא לאשה את בת הרב פנחס צימטבוים מגרוסווארדיין וכיהן כדיין בבית דינו של חמיו. בשנות השואה נמלט והתחבא בקלויזנבורג, ותולדותיו בימי המלחמה נדפסו בקונטרס "פרסומי ניסא" שנספחה לחלק הראשון של שו"ת מנחת יצחק. כאשר תמה המלחמה חזר לגרוסווארדיין לשמש כרב הקהילה הניצולה. בי' בכסלו תש"ה התאלמן. בשנת תש"ו נישא בשנית לבתו של רבי חיים דוד מוסלוי. עם השתלטות הקומוניסטים עבר לאנגליה בתש"ח וכיהן כאב בית דין במנצ'סטר, שם הוציא את ספרי השו"ת המפורסמים שלו והקים את "כולל הרבנים". בתשכ"ח זכה בפרס הרב קוק לספרות תורנית. בתש"ל עלה לירושלים לכהן בעדה החרדית כראב"ד. התפרסם כאחד מגדולי הפוסקים בדורו, ורבים מפוסקי הדור האחרון מביאים את דבריו ודנים בהם. נלב"ע בי"א בסיוון תשמ"ט ונקבר בהר הזיתים.

מעשה בראובן, שתבע את שמעון לפרוע חוב בסך חמשת אלפים דולר. ראובן הראה בבית הדין שטר חוב בחתימת ידו של שמעון, ושמעון הנתבע הודה שאכן היא חתימתו. אולם, הוא טען בתוקף כי מעולם לא לווה מראובן ולא כתב שטר הלוואה, ואיננו יודע מהיכן השיג הלה את חתימתו.

דברי הנתבע היו ניכרים כדברי אמת, ומאידך – לא ניתן היה להתעלם משטר חוב החתום על ידי הלווה. היה הדין נראה בעיני הדיינים כ'דין מרומה' המצריך חקירה ובדיקה, על כן הציעו הדיינים להביא את הדבר הקשה לפני רבנו ה'מנחת יצחק' זצ"ל. נערך דיון חוזר בנוכחותו, כשהתובע מיוצג על ידי טוען רבני ושולף את שטר החוב ואילו הנתבע מופיע לבדו ושוב מכחיש את השטר ומאשר רק את חתימת ידו.

כששמע רבי יצחק יעקב את טענות הצדדים שקע בהרהורים, ולאחר מכן נענה ושאל את הנתבע: האם היו לך קשרים מיוחדים עם התובע? ענה הנתבע: לא, מכיר אני את ראובן הרבה זמן, אולם לא היו לי קשרים מסוימים איתו – ובוודאי לא ענייני כספים.

ושוב שואל ה'מנחת יצחק': וחוץ מענייני כספים? האם היו לך מגעים נוספים עם ראובן? השאלת לו איזה ספר, וכדומה? שמעון קימט את מצחו בניסיון להיזכר, ולאחר מכן נזכר ואמר: כן, לפני מספר חודשים השאלתי לו ספר, וכבר החזיר לי אותו.

אם כן – הורה הדיין – מהר והבא את הספר הנה. ובינתיים, אני מכריז על הפסקה בדיון. הנוכחים תמהו: מדוע הבאת הספר מצדיקה הפסקה של חצי שעה בדיון על שטר חוב? אך כעבור חצי שעה, כשחזר שמעון והספר בידו, ביקש ממנו רבי יצחק לעיין בו.

לאט לאט החל לדפדף בין בתריו, עד שהגיע לעמוד הראשון. והנה – במקום שרגילים לרשום את שם בעל הספר, המקום חתום... מיד נטל רבנו את שטר החוב, וראו כולם כיצד נגזר השטר מתוך הספר. הטוען הרבני נאלם דום, וראובן התובע הודה על מעללו: הוא גזר את העמוד הראשון מתוך הספר, ולאחר

מכן הוסיף כמה שורות מעל לחתימה. הוא ביקש מחילה מה"לווה" ומרבי יצחק יעקב, באמרו: עם איש אלוקים כזה, חובתי להתפייס. כל הנוכחים התפלאו על החכמה שנתן אלקים בקרבו לעשות משפט.
זכרונם לברכה

דין מרומה

בסיפורנו, פועל ה'מנחת יצחק' על פי הכלל של "דין מרומה": אם בא לפני דיין דין תורה, והוא מרגיש כי יש בו רמאות – אסור לו לדון על פי הכללים הרגילים. חז"ל מזהירים את הדיין, כי אל לו לתלות את הטעות בעדים או בבעל הדין ולטעון: "עשיתי את תפקידי על פי הדין, והם אשמים בכל". יש לחקור את הדין גם באופן לא שגרתי, עד לבירור האמת.

במקרה שהדיין איננו מצליח לאתר את הרמאות, ביכולתו לסלק את עצמו מהדין. לעיתים ביכולתו אף להורות על זיכוי מלא של הצד המרומה (בדרך כלל הנתבע), באמצעות נתינת כתב האוסר על כלל הדיינים לדון בעניין. "מדבר שקר תרחק" – עליך להתרחק משקר, אפילו הוא שקר המושמע בפי אחרים.

מה הדבר מלמד אותנו, ככאלה שאינם יושבים בדין בדרך כלל?

עם עיקש תתפתל

הכלל של "דין מרומה", נועד לפתח בדיין חוש של פקחות. בלימוד הכללים והחוק ה'יבש' אין די, ולעיתים הליכה על פיהם תעוות את הדין. גם אנחנו, כאשר אנו נדרשים להכרעות בחיינו, נדרשים לשני "שופטי הנפש" – הנפש הבהמית והאלוקית – ונזקקים לפקחות כזו.

בשם הבעל שם טוב אף נמסר, כי "פקחות, שמחה, וזריזות במתינות, הן אצל חסידים מצוות דאורייתא", ומהלכות דין מרומה ניתן להבין מדוע: המצווה "מדבר שקר תרחק" מחייבת אותנו להיות פקחים, ולחוש ברמאות מבית מדרשה של הנפש הבהמית.

ומעניין, כי יעקב אבינו נקרא "איש תם יֹשב אהלים", אך מול לבן הרמאי הוא אומר "אחיו אני ברמאות". כאשר אנו פוגשים ברמאי, ובפרט כזה המשכנע אותנו לרמות את עצמנו, נדרש לנו חוש ברמאות – כמו זה שנקט בו ה'מנחת יצחק' בסיפור. כך ניתן לרמות את הרמאי, ולמנוע ממנו להוליך אותנו שולל.

קניא דרבא – וחטאתי נגדי תמיד

מקרה קלאסי של דין מרומה המופיע בגמרא, נקרא "קניא דרבא [הקנה של רבא]": אדם שתבע את חברו לפני רבא, אולם הנתבע הכחיש את החוב וטען שכבר שילם. אמר לו רבא: אם כן, הישבע לו שכבר שילמת! כשבאו להישבע, נשען הלווה על קנה ואמר למלווה: החזק את המקל בידך בשעה שאני נשבע, כי עלי לאחוז בספר התורה.

הלווה לקח את ספר התורה ונשבע, והמלווה התרגז ושבר בחמתו את המקל. לפתע נשפכו כל המטבעות מתוך הקנה החלול, ונמצא שאכן הנתבע נשבע באמת – אך תכנן לקבל אחר כך את הכסף...

כשה"בן איש חי" מתייחס לסיפור, הוא שואל: למה קוראים לספור "קניא דרבא" על שם הדיין, ולא על שם בעל הדין הרמאי?

תשובתו היא, שרבא הוא האחראי לנעשה בבית הדין. עליו היה מוטל לחוש ברמאות, ובהתרחשות המשונה של הבאת הקנה לבית הדין ומסירתו לנתבע. אם לא חש בכך, הרי שזו תקלה שלו – ולכן

רשומה על שמו. אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם, וכאשר הוא נוצר את הכשלון כרכושו האישי ומקיים "וחטאתי נגדי תמיד" – הוא יכול לעמוד על כך להבא, לחוש ברמאות הזולת ולא לרמות אף את עצמו.

י"ג סיון

רבי אברהם בן דוד יצחקי הראשון לציון

יום ההילולא - י"ג סיון

רבי אברהם בן דוד יצחקי תכ"א, 1661 - י"ג בסיוון תפ"ט, 1729.

היה הראשון לציון בשנים 1715–1722. מחבר שו"ת זרע אברהם.

נולד בשנת 1661 בירושלים יש הסוברים שנולד בחברון). אביו ר' דוד יצחקי היה רבה הראשי של ירושלים, וסבו מצד אמו היה ר' אברהם אזולאי. בנעוריו למד בישיבות ירושלים בהם ישיבת בית יעקב. והיה תלמידם של ר' משה גאלנטי (השני) ור' ישראל יעקב חגיז, וכן למד את חכמת הקבלה עם אבי אמו של החיד"א, רבי יוסף בייאליר. בין חבריו ללימודים היו ר' חזקיה די סילוה ור' משה חיון. חותנו הוא הרב אברהם ישראל זאבי רבה של חברון שהיה גם בן דודו ומחותנו.

בבגרותו מונה לעמוד בראש ישיבה בירושלים. בין תלמידיו נמנים, ר' יצחק הכהן רפפורט, ר' משה חגיז, ר' יצחק זרחיה אזולאי, רבי ישראל מאיר מזרחי ור' משה ישראל. בשנת תס"ח (1709), כאשר מצבם הכלכלי של יהודי ירושלים התדרדר, יצא כשד"ר לשליחות בין הקהילות היהודיות באזור טורקיה, איטליה והולנד. באותה שנה הוציא מכתב גינוי נגד תומך השבתאות נחמיה חיון. הוא ניצל את נסיעותיו בין הקהילות השונות לא רק כדי לגייס תרומות עבור היישוב היהודי בארץ ישראל, אלא גם כדי להיאבק בגילויים המתחדשים של התנועה השבתאית. באיזמיר בשנת ת"ע אף שכנע את הקהילה המקומית לשרוף את ספריהם של השבתאים ולהוקיעם. בסלוניקי בשנת תע"א (1711) עשה תעמולה רבה כדי לשכנע את הקהילה להוקיע את נחמיה חיון. ר' יעקב עמדין (היעב"ץ), מתנגד שבתאות ידוע, התלהב מאישיותו של ר' אברהם לאחר שפגש בו באמסטרדם ותיאר אותו כ"איש דגול, גדול בתורה ובחכמה, משכמו ומעלה גדולה מכל העם."

בשנת תע"ו שב לירושלים וחזר ללמד תורה. בין תלמידיו נמנו ר' משה חגיז, חתנו, ר' רפאל יצחק זרחיה אזולאי (אביו של החיד"א) ועוד. הוא חיבר מספר חיבורים הלכתיים, ביניהם נדפס ספר השו"ת הגדול שלו "זרע אברהם". מתוך כתביו שנותרו בכתב יד כלולים חיבור גדול על הרמב"ם, על הלכות גיטין וכן חידושים על השולחן הערוך.

בשנת 1715 נבחר לכהן בתור הראשון לציון, תפקיד בו כיהן 7 שנים עד פרישתו בשנת תפ"ב (1722). הוא נפטר בירושלים בי"ג בסיוון תפ"ט (1729), ונקבר בהר הזיתים בחצר קבר זכריה. הרב יצחקי היה הראשון שנקבר בחלקה זו. שם נותר עד שבשנת 1960 הוסרו כל הקברים והמצבות מחלקה זו בידי משלחת ארכאולוגית בריטית-ירדנית.

כתב חיבור גדול על הרמב"ם וכן חיבורים על יורה דעה, מסכת גיטין, וספרי שאלות ותשובות אך רובם לא הודפסו. ספר השו"ת שלו, זרע אברהם, הודפס בשני חלקים.

ט"ז סיון

הרבנית פריידא בת אדמו"ר הזקן

יום ההילולא - ט"ז סיון

הרבנית פריידא בת אדמו"ר הזקן נולדה בשנת תקכ"ד לאביה רבי שניאור זלמן ולאמה הרבנית סטרנא. השם פריידא ניתן על שם דודתו זקנתו של אדמו"ר הזקן. היתה חביבה מאוד על אביה, שאמר עליה כי נשמתה מעלמא דדכורא אך התלבשה בגוף אשה מסיבה מסוימת. היתה למדנית וצדקנית, וכתבה דברי חסידות במכתבים לאחיה אדמו"ר האמצעי. נישאה לרבי אליהו קלוצקר. כחמישה חודשים לאחר פטירת אביה, בט"ז בסיוון תקע"ג, נסתלקה בהיותה בת ארבעים ותשע. נקברה בהאדיטש לצד אביה כבקשתה, ועל מצבה נכתב "בחייהם ובמותם לא נפרדו".

אצל ר' מרדכי יואל נ"ע היה סדר קבוע, שהיה נוסע לאוהל אדמו"ר הזקן זי"ע בהאדיטש. פעם אחת, כשיצא מהאוהל, אמר לו הרה"צ ר' נחום (בנו של אדמו"ר האמצעי): "בא היכנס ואמור לחיים. לא בעיר, אלא כאן אצל השמש של האוהל, יש אצלו חדר עבורי".

הם ישבו בצוותא ובתור קינוח היו חביתיות. אמר ר' מרדכי יואל לר' נחום: "רצוני לשאול אתכם משהו – איך הגיעה הדודה פריידקע להיקבר כאן?"

השיבו ר' נחום: "כשהסבא (אדמו"ר הזקן) הסתלק, היו צריכים לבשר זאת לאבא (אדמו"ר האמצעי). ידוע שהכינו לשם כך את כל הרופאים של קרמנטשוג, ואכן, לאחר הבשורה, הוא היה שרוי בעילפון עשרים וארבע שעות. עוררו אותו והוא התעלף שוב, אבל לבסוף, הרי נו... אבא עם הראש הגדול [נתיישבה דעתו].

הדודה פריידקע, היא היתה כבר חלשה עוד קודם לכן, ובעקבות ההסתלקות היא נחלשה עוד יותר, אזי הוליכו אותה ל'סיראטינע' [מקום נופש] ושם היא שהתה.

כשהלכה ונחלשה, שלחה וביקשה שהחסידים מקרמנטשוג יבואו אליה, ובבואם אמרה להם, שהיא מבקשת שלאחר פטירתה יוליכו אותה להאדיטש ויקברוה בסמוך לידו הימנית של אביה. החסידים לא ידעו מה עליהם לעשות, הגם שידעו שהיא היתה מאוד יקרה בעיני הסבא (אדמו"ר הזקן זי"ע), אבל בכל זאת הרי היא 'אשה' [ואולי אין לקוברה במקום קבורת הגברים]? לבסוף הוחלט שיראו בהמשך מה לעשות.

כך חלפו להם מספר ימים, ואז קראה להם פריידקע שוב. מיטתה עמדה באמצע החדר, והיא היתה כבר בבגדיה והורתה להם לעמוד סביב המיטה. אז החלה לומר: 'אלקי נשמה שנתת – טהורה היא...' וכו' עד 'ואתה עתיד ליטלה ממני', הרימה עשר אצבעות וקראה: 'אבא, חכה, הנה עוד רגע קט!' ופרחה נשמתה (ואמר המספר: כשר' נחום אמר את המילים האחרונות, זלג מעיניו נהר של דמעות על החביתיות, עד שכבר לא יכלו לאכלם).

החסידים כבר הבינו שאחרי כזו 'הסתלקות', צריך לציית לבקשתה.

עם זאת, עדיין היה ספק קל בלב החסידים. כשהגיעו לפרשת דרכים, שדרך אחת מוליכה לקרמנטשוג ודרך שניה להאדיטש, הם נתנו לסוסים ללכת כרצונם. והרי ברור לך, מרדכי יואל, שהסוסים הלכו בדרך המוליכה להאדיטש...".

לשמע אוזן

אדמו"ר הזקן היה רגיל בכל שבת אחר התפלה ללכת לבתו פריידא, לומר לפניה דרוש חסידות. לפני בנו אדמו"ר האמצעי לא היה אומר חסידות בהזדמנויות רבות כל כך – כדי להגדיל בו את הצימאון לשמוע חסידות.

אדמו"ר האמצעי, שרצה לשמוע את דברי אביו, היה מתחבא בבית אחותו בכל פעם לשמוע את התורה, ופעם ביקש ממנה כי תבקש מאביהם שיאמר לה דברי חסידות אודות ארבע בגדי הכהונה.

כאשר בא אדמו"ר הזקן, ביקשה ממנו והסכים. התחיל לדרוש, ובדבריו הזכיר את כל בגדי הכהונה, אך על האבנט לא דיבר. אדמו"ר האמצעי הרגיש שעוד מעט ילך אדמו"ר הזקן לביתו, ועדיין לא דיבר אודות האבנט, פשט את האבנט מעצמו וזרקו לרגלי אחותו, כדי שתזכר ותבקש מאדמו"ר הזקן לדבר גם עליו.

כאשר ראתה קצה האבנט אמרה אל אביה: עדיין לא אמרת לי על האבנט!

אמר לה אדמו"ר הזקן: כנראה שאחיך דוב מתחבא תחת מטתך ושומע התורה... צא בעריל, צא! ולא המשיך עוד...

פעם הלך אדמו"ר הזקן לומר דברי חסידות בפני הרבנית פריידא, והחסידים – שחפצו לשמוע את דבריו – טיפסו על העצים שצמחו סביב ביתה. כשהבחין בכך אביה, אדמו"ר הזקן, אמר לבנו אדמו"ר האמצעי, שהיה נוכח בעת אמירת המאמר: עיתונים הם רוצים? עיתונים [= חדשות, מאמר שלא שמעו עדיין]? מדוע אינם לומדים תניא? אני אומר לך, מהתניא אפשר להיות חסיד כמו אברהם אבינו!

שמועות וסיפורים

אמור לחכמה אחותי את

דמותה המיוחדת של הרבנית פריידא, היא יוצאת דופן בכמה מובנים: אשה למדנית ועמקנית בדור שלימוד התורה בו הוא מרחב גברי מובהק, הקשורה באביה בקשר עמוק כל כך עד שאינה יכולה לחיות בלעדיו והוא מוסר לה דברים שלא מסר לחסידים – ואפילו לבנו ממלא מקומו. פעמים רבות, כשרצה אדמו"ר האמצעי לשאול דבר מה את אביו, עשה זאת באמצעות אחותו – "אמור לחכמה אחותי את"...

איפה ניתן למצוא דבר דומה במקורות? מעניין לראות, כי רמזים רבים לגישה כזו נמצאים בתלמוד הירושלמי:

לרבי ינאי היה בן, רבי שמעון, ומסופר בירושלמי שאמר על הלכה מסוימת: "לא שמעתי מאבא, אחותי אמרה לי משמו". בתלמוד הבבלי אין שום מקבילה לכך – אבל בסיפור שלנו כן; גם דעת בן עזאי, כי נשים חייבות בלימוד תורה, נידונה ביתר הרחבה בירושלמי – בהקשר למצוות הקהל; ולבסוף, בהקשר לדיון אודות לימוד תורה בזמן טומאה, גורסת הברייתא בירושלמי "זבין וזבות נדות ויולדות קורין בתורה ושונין מדרש והלכות והגדות" (בבבלי, הברייתא עוסקת בזבים ומצורעים בלבד).

שוים בקומתם

לימוד התורה לנשים הוא עניין משיחי, שנידון רבות בגליונות אלו תחת הכותרת "המהפכה השלישית". אמנם, לציבור מהפכה זו פרצה אך לפני עשרות שנים בודדות, אך בבית צדיקי החסידות היתה זו תופעה

נפוצה יחסית. בספר הזכרונות של אדמו"ר הריי"צ מסופר על כך רבות, וגם במסורות נוספות מובאים סיפורים על נשים היודעות את ההלכה במקום שנתעלמה אפילו מרב העיר.

הראש החסידי-ירושלמי הזה, מתבטא היטב גם בכתבי האר"י: על פי האר"י עוברת ספירת המלכות, הקשורה בנשיות ובנשים, שבעה שלבים של גדילה עד לבוא מלך המשיח, אז היא נעשית שוה בקומתה לאיש.

הגדילה הזו קשורה דווקא ב"בפרצוף רחל", בחינת הנקביות המתבטאת דווקא בארץ ישראל, ועל כן היא מתבטאת באופן מובהק כל כך דווקא בתלמוד הירושלמי. גם החסידות, אף שהחלה להתפתח בגלות, שאפה מראשיתה לארץ ישראל ועסקה בכך רבות. ומעניין – הדרושים שכתבה הרבנית פריידא לאחיה עוסקים בעניינים עמוקים של משיח וגאולה – ובזיכוכו של הגוף הגשמי לעתיד לבוא.

כך היא כותבת: "שגם הבשר יגיע לבחינת ביטול אמיתי והשתחוויה פנימית, שיבטלו המסכים המבדילים, כמו שכתוב 'והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר'"... לב האבן, לדבריה של הרבנית פריידא, הוא הצורך "להתבונן בגדולת הוי' עד שיתפעל מזה לבוא לאהבה ויראה. וכל זה עבודתנו בזמן הזה. אמנם לעתיד כתיב ונגלה כבוד ה', שיהיה התגלות ל"ב נתיבות חכמה שנקרא כבוד ה', וראו כל בשר ממש, שגם הבשר הגשמי יזכה לבחינת ביטול דחכמה שנקרא ראיה, 'איזהו חכם הרואה את הנולד' מאין ליש". כלומר שבביאת משיח תראה האמת בעיני בשר, ללא צורך בהתבוננות ובאותיות (הנקראות "אבנים" בספר יצירה, וההתעוררות על ידם היא "לב האבן").

אמנם היא כותבת שם, כי בזמן הגלות אין יכולת להגיע לכך – אך מסיפור הסתלקותה נראה שזכתה, בדומה לאדמו"ר הזקן בפטירתו, לראיה ממשית של אביה שבשמיים. ע"פ שיעור י' חשוון התשע"א הרב יצחק גינזבורג שליט"א

הרה"ק רבי מרדכי מנחם מענדל קאליש מוואַרקי

יום ההילולא - ט"ז סיון

הרה"ק רבי מרדכי מנחם מענדל קאליש 'הרבי השותק' מוואַרקי, נולד בשנת תרע"ט לרבי ישראל יצחק, מייסד שושלת וואַרקי ממנו קבל תורה וכן היה תלמידו של רבי מנחם מענדל מקוצק. כבר בחיי אביו הנהיג קבוצה קטנה של חסידי וואַרקי, בהם מגדולי החסידים, שהדריך בדרכו המיוחדת בעבודת ה' הממזגת בין חסידות וואַרקי הלבבית לחסידות קוצק החריפה. חבורתו הייתה נקראת "לייב־גוואַרדיה" (חבורת האריות). לאחר פטירת אביו, בכ"ב בניסן תר"ח, מיאן רבי מנדל לקבל את עול ההנהגה, במקומו הוכתר לאדמו"ר רבי שרגא פייבל מגריצא. הרבי מגריצא נפטר לאחר כחצי שנה בחג הסוכות תר"ט, ורק אז, בהוראת רבי מנחם מענדל מקוצק, ניאות לשבת על כיסא אביו והחל לכהן כאדמו"ר בוואַרקי. הצדיק מיעט מאד בדיבור, וגם דברי תורה השמיע בקיצור נמרץ. בחג הפסח תרכ"ח חלה, ולאחר חג השבועות לקחוהו לוורשה – שם נסתלק לאחר מספר ימים, בט"ז בסיון.

מרן רבי מנחם מענדל התפרסם כאיש פלאי, והיה מתעסק במסחר עם הקוזאקים. אביו הרה"ק מוואַרקי התנה בשעת שידוכו עם מחותנו ר' הירש ליב, שיעניק לחתנו כמה כסף שיבקש, והמחותן הסכים.

פעם עשה מרן רבי מנחם מענדל עסק עם איזה קוזאק – שהוא יצלוף לו חמשים מכות, ובעד כל מכה יעניק לו מטבע "דרייער", ובאישון לילה בא לבית חותנו וביקש הימנו סכום המטבעות שהתחייב לקוזאק, ובאין ברירה קם ממטתו ונתן לו חמשים מטבעות.

שוב העיר את חותנו, באמור לו כי הוסכם בינו ובין הקוזאק, שהמכה והנלקה אין ביכלתם למנות חשבון צדק של המכות, ובכן הוא רוצה שחותנו יספור את המנין המכוון...

בסיפור משעשע ומעורר חלחלה כאחד, מתגלה לנו פן מיוחד ותקיף באישיותו של רבי מענדל. כאילו לא די בהנהגה הלא שגרתית העומדת ברקע הסיפור (מתי שמעתם לאחרונה על רבי המנהל עסקים עם קוזאקים?!) רבי מנחם מענדל גם יודע לעמוד בתוקף על קיום ההסכם בין הוריו לחמיו, והוא אף מעמיד את חמיו לצפות כיצד הוא מוריד את כספו לטמיון על קבלת ההצלפות...

ומעניין: אף שבאופן כללי התנגד רבי מנחם מענדל לסיגופים, כאן היה לו עניין מיוחד בכך. ככל הנראה הייתה זו "אתכפייא המביאה לידי אתהפכא" בלשון הרבי מליובאוויטש: פעולה של גבורה וכפיה עצמית חיצונית, שבסופו של דבר גורמת למהפך פנימי ועמוק בנפש. לאיזה מהפך חתר הצדיק, שלשמו נדרשו לו חמישים צליפות? אין לנו דרך לדעת בוודאות, כי "הרבי השותק" שמר על סודותיו בקנאות. אך אמרה שנמסרה ממנו בהקשר אחר, יכולה לשפוך אור מסוים על העניין:

רבי מנחם מענדל אמר על עצמו: "כשאגיע לנו"ן ידעו הכל מי אני...", ולא הגיע לשנת הנ' כי נסתלק בעודו כבן מ"ט.

מה צריך היה לקרות כאשר יגיע רבי מנחם מענדל לגיל חמישים? ומדוע זה לא קרה בארבעים ותשע השנים שקדמו לכך? נשים לב ללשונו של רבי מענדל: "כשאגיע לנו"ן ידעו הכל מי אני...".

הדבר אליו שואף רבי מנחם מענדל אינו סתם מספר מכובד של שנים. הנ' רומזת לדבר נוסף: שער הנ'. שער הנ' הוא מה שנמצא מעבר ליכולת ההשגה האנושית, ואפילו משה רבנו לא השיג אותו – ועל כך נדרש הפסוק: "ותחסרהו מעט מאלוקים".

שער הנ' שייך לספירת הכתר, שהרובד העמוק והנסתר שבה מכונה בזוהר "רישא דלא ידע (את עצמו) ולא אתיידע (לזולתו)". כאן נחשף ממד מפתיע של שער זה, ובמובן מסוים אף הפוך: היודע את שאי אפשר לדעת – זוכה שכולם ידעו מי הוא. אבל מה בין הכרה ציבורית לשער החמישים הפנימי, שלא נודע אפילו לעצמו?

כנראה שלכל צדיק וצדיק יש 'שער חמישים' משלו, המרחף מעל כל מה שנשמתו יכולה להשיג ולגלות בעולם. הביטוי "השגות עליונות" נתפס בדרך כלל כהבנה של משהו חיצוני לאדם, אך למעשה, נשמות ישראל הן חלק בלתי נפרד מאביהן שבשמיים. כיוון שכך, גם ההשגה האלוקית העליונה ביותר של כל יהודי היא למעשה חלק מהאישיות שלו, ה"חלקנו בתורתך". אך שער הנ' הפרטי הוא לא רק האופן בו נשמתו של יהודי מסוים מבינה את בוראה, אלא משהו שעליו להנחיל לעולם כולו. כך מבואר כי בנפשו של כל יהודי מסתתר ניצוץ של משיח, המחכה להתגלות ולגאול את החלק השייך לו בעולם. כאשר הניצוץ הזה מתגלה בשלמות, אף אחד אינו נשאר אדיש לו.

כמובן, כדי שניתן יהיה להכיר אדם באופן כזה נדרשת קודם לכן הכרה שלו בעצמו. זו משמעות אמרתו של רבי מנחם מענדל המייחל להגיע למצב בו יכירו אותו כולם. אך ההכרה העמוקה הזו אינה משימה

פשוטה, במיוחד לצדיק גדול שהאין סוף שבו נוכח כל כך. מסופר כי גם הבעש"ט התבטא, ממש לפני הסתלקותו, ש"רק כעת אני יודע מפני מה ירדתי לעולם הזה". לפעמים הכרה עצמית באה רק ברגע האחרון, וגם על משה נכתב כי השיג בהסתלקותו את שער הנ'.

יש לשער, כי קיים אצל הרבי מוואַרקי ניחוש באשר למהותו ומהות שער הנ' שלו, אבל כדי שיוכל להכירו גם לאחרים עליו לדעת אותו בשלמות. אך כמו ברוב העניינים הקשורים למשיח, לריבונו של עולם יש תוכניות אחרות... הרבי מוואַרקי הסתלק בשנתו הארבעים ותשע, מבלי שיהפוך לידיעה את האמונה החמקמקה ביותר. אפשר רק לנחש, כי קיים קשר בין רצונו של רבי מנחם מענדל להגיע לגיל חמישים לבין העסקה שביצע עם הקוזק. כנראה לכך התכוון כשקנה ממנו חמישים הצלפות...

י"ז סיון

הרה"ק רבי אהרן פרלוב מקרלין־סטולין

יום ההילולא - י"ז סיון

רבי אהרן פרלוב מקרלין־סטולין, מחבר הספר בית אהרן, היה האדמו"ר הרביעי בשושלת חסידות קרלין ואחד מגדולי האדמו"רים בליטא בדורו. נולד בא' בסיוון תקס"ב לפייגא ולרבי אשר מסטולין, בנו של רבי אהרן הגדול מקרלין מייסד החסידות. נשא לאשה את חוה, בתו של רבי מרדכי מקרמניץ בן רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב. בשנת תקפ"ז, בהיותו בן עשרים וחמש, התמנה לאדמו"ר בקרלין במקום אביו, ובהמשך עבר להתגורר בעיירה סטולין הסמוכה. בנוסף לגדלותו בתורה, נודע רבי אהרן גם בכוח הנהגתו – ותחתיו התרחבה מאוד חסידות קרלין ועיירות רבות הצטרפו אליה. הצדיק תמך גם ביישוב החסידי בארץ ישראל ופעל לחיזוקו, ובין השאר פעל לחידוש בית הכנסת של רבי מנחם מענדל מוויטבסק בטבריה. נסתלק בי"ז בסיוון תרל"ב, בדרכו לחתונת נכדתו, ונטמן בעיירה מלינוב שבווהלין. לאחריו קיבל את הנשיאות בנו רבי אשר מסטולין.

מעשה באיש אחד, שמו ר' יונה לייב, עוד מחסידי הסבא קדישא מסטולין, ואחר כך היה מאנשי הרה"ק ה'בית אהרן' זיע"א, והנ"ל כשנפטר השאיר בן יחיד יתום ר"ל. ויתהלך הנער בלא שום השגחה, כי אמו גם כן נפטרה. כשהיה בן חמש עשרה שנה השכיר עצמו אצל דייטש (גוי) אחד, והדייטש היה לו "ברלינע" (כנראה ספינה קטנה) והיה הולך עם הברלינע לעיר, לקייעוו ולעוד איזה עיירות, ומביא משם סחורות, והיתום היה נוסע על הברלינע. והדייטש היה לו בת יחידה ורצה הבחור היתום הנזכר לישא הבת שלו, והסכימו ורק באופן שימיר דתו להשתמד רח"ל ואחר כך ישא אותה.

הכלל, אנשי שלומנו חסידי קרלין נתוודע להם הדבר והם הכירו את אביו של היתום הנזכר ר' יונה לייב ע"ה, שהיה איש חשוב מאד, וספרו הדבר לפני רבי אהרן, ואמר להם כשיהיה הבחור בפינסק עם הבערלינע אולי באפשרי להביאו אצלו. וכך היה בזמן מה שבא הדייטש עם הברלינע לפינסק על הנהר, והודיעו להרב הקדוש, ושלח איש אחד לקרוא לו, ולא רצה הבחור ללכת, כי הבין אשר מסתמא רוצה הרב להזהירו בדבר הזה, ואז אדמו"ר זצ"ל שלח איש נכבד מאד לקרותו, לאמור הרה"ק רוצה לדבר עמך שני דברים, ומבקש מאד שתבוא אליו, ונתרצה הבחור לילך. והרב הקדוש היה לפני התפלה, כנראה בבוקר, ואמר להקהל שיתפללו הם והוא ימתין על הבחור ויתפלל אחר כך ביחידות. כשבא הבחור נתן

לו שלום ואמר לו בזה הלשון: "בני, הייתי רוצה לשאול אותך שני דברים, אך היות ועדיין לא התפללתי וכבר מאוחר, אבקשך שתשב על הספסל" (שם, ב"הייליגער הייזער", הבתים הקדושים שבחצר הקדש, ניצב ספסל על יד קיר המזרח, וישב הבחור על ספסל זה). והרב הקדוש עמד אצלו והתחיל להתפלל בקול נמוך מן "לעולם יהא אדם" כסדר עד "עלינו", והבחור ישב ושמע תפילתו, וכל תיבה ותיבה שיצא מפי הרה"ק ירדה לחדרי בטנו, וכמו סיכות ומחטים דקרוהו התיבות מכל צד. אחר התפלה שאל אותו הרב הקדוש "מה אתה חושב, בני?", והשיב לו הבחור "אני חושב להשאר ולא ללכת מכאן", והשיב לו הרה"ק "ברכה תנוח על ראשך, השאר כאן בני".

ונשאר אכן הבחור ג' שנים אצל הרה"ק, ובכל שבת ויום טוב היה מוכרח הבחור לישב סמוך לו אצל השלחן, ואחר ג' שנים אמר הרב הקדוש לבחור "כעת אתה יכול לנסוע לכל מקום – 'נפשם בהם תתעטף', אתה צריך להקיף את עצמך בין חסידים".

לצד כח התפילה, הסיפור מגלה גם את מדת הרחמים בנפשו של רבי אהרן. הירידה לתוך נבכי נפשו של היתום העזוב, תוך הזדהות עם צרתו, קשורים ביכולת לעורר אותו על ידי התפלה (שנקראת "רחמי"). גם הנכונות לקרב ולהצמיד אותו אליו למשך שלש שנים, היא ביטוי חזק לרחמים הללו.

כדי להעמיק עוד יותר את ההבנה במה שהתחולל שם, נקשר זאת לסיפור נוסף על תפילתו של הצדיק:

פעם סבל ה'בית אהרן' בכאב הרגל, ובכל זאת בעת התפילה התגבר כארי כדרכו, ושאלו לו איך אפשר להתפלל כך כשכואב. ואמר: "כשכואב למטה האם אי אפשר להתפלל למעלה?!". וסיפרו זה לחתנו הרה"ק רא"י מסדיגורא זי"ע ואמר שזה על דרך שאמרו חז"ל "'איש האלהים', מחציו ולמטה 'איש', מחציו למעלה 'אלהים'", שהלמטה לא מפריע לדביקות השי"ת למעלה.

לכאורה, זהו סיפור על דבקות בלבד – ומדוע אנו מקשרים זאת לרחמים? אך בחסידות ידוע, כי כל מה שקורה אצל צדיק-אמת הוא בבחירתו ובכוונתו, כש"צדיק גוזר והקב"ה מקיים" גם ביחס לעצמו. "איש האלהים" דבוק תמיד למעלה, וכפי שאמר רבי מאיר'ל מפרימישלן – "מי שקשור למעלה לא נופל למטה". לולי הסכמתו ובחירתו, גם רגלו לא היתה כואבת. מדוע הוא בוחר בכך?

הצדיק מקיים בעצמו "מן ההר אל העם", כאשר הוא יורד ברצון מדבקותו בה', "מן ההר", כדי להתמסר "אל העם" (כפי שמדגישה התורה ביחס למשה רבינו, "איש האלהים", עליו נאמר ש"חציו ומטה 'איש' וחציו ומעלה 'אלהים'"). ה"חציו ומטה 'איש'" הוא המעורבות שלו עם הבריות והדאגה האישית לכל אחד ואחד. הדאגה ל"שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו" (כלשון משה רבינו על עם ישראל), היא הגורמת לכאב הרגלים של הצדיק – כואב לו, פיזית ממש, על מצבו של העם.

הדבר נרמז כבר בתשובתו של הרבי מסדיגורא: החלוקה של "איש האלהים", שייכת בקבלה לספירת התפארת, היא מדת הרחמים. החלק העליון שלה, הקשור למעלה, הוא החלק המתבטא בדבקות. ואילו החלקים התחתונים משפיעים כלפי מטה – אל ספירות הנצח וההוד, "תרין שוקין".

כפי שמובע בסיפור, ההזדהות והרחמים על העם אינם מפריעים לדבקותו של הצדיק בה'. אדרבא, מצד הצדיק, תכליתה של הדבקות היא לעורר רחמים על העם ולתת מענה לכאב הרגלים ממנו הוא סובל. כך, שתי המדרגות הללו מתחברות – והדבקות בה' מתקיימת בו-זמנית עם כאבי הרגלים, כאבי ההזדהות והרחמים.

י"ח סיון

המקובל הרב ישראל אביחצירא זצ"ל מקולומבשאר

יום ההילולא - י"ח סיון

המקובל הרב ישראל אביחצירא זצ"ל המכונה 'בבא סאלי הגדול מקולומבשאר'- נולד בעיר תאפילאלת שבמרוקו. שניים מנכדיו של רבינו המקובל ר' יעקב אביחצירא, ה'אביר יעקב', נקראו בשם 'רבי ישראל', וכינויים היה 'בבא סאלי'. לימד תורה בישיבת 'אביר יעקב' של משפחת אביחצירא בעיר תאפילאלת. כשאר רבני וצדיקי המשפחה הרוממה, גם ה'בבא סאלי' הראשון, נודע כאיש קדוש וכבעל מופת, בחייו ואף אחרי מותו. גאון בנגלה ובנסתר. אליהו הנביא זכור לטוב אליו נגלה. רבים פנו אליו ונושעו. ענוותן מופלא. ברח מהכבוד.

עבר לעיר קולומבשאר הנמצאת באלג'יריה על גבול מרוקו ואשר רוב תושביה היו מיהודי תאפילאלת ואגפיה. שם רבינו הנהיג את יהודי העיר יחד עם אחיו רבי שלום ורבי יוסף שאף הם היגרו לשם. נודע כחסידא קדישא ופרישא. היה מדקדק במצוות קלה כבחמורה. בחצות ליל היה קם ומסבב ברחובות העיר ודופק במקלו על דלתות הבתים להעיר את האנשים לעבודת ה' ולאמירת תיקון חצות. כאשר ראה ילדים קטנים שלא נטלו את ידיהם לא היה חס על כבודו והיה נוטל את ידיהם בעצמו. את ספירת העומר היה סופר בדמעות שליש. הקפיד לקיים סעודת מלווה מלכה כראוי.

מחותנו הגה"צ רבי דוד אמסלם זיע"א רב העיר פיגיג, היה מספר על רבינו שבחים אדירים ומופתים שראה אצלו במו עיניו. היה אומר תמיד "נער הייתי וגם זקנתי ובין ברכי משפחת אביחצירא הקדושה גדלתי, וכמו באבא סאלי מקולומבשאר לא ראיתי". נפטר ב-י"ח סיון ה'תש"ד (1944). ציונו בעיר קולמבשאר שבאלג'יריה צמוד לקברי הצדיקים הקדושים רבי שלום בר ברירו ובנו זיע"א, ורבי אליהו הכהן זיע"א (חמיו של הגה"ק רבי דוד אביחצירא זיע"א המכונה 'עטרת ראשנו').

סבא (מצד אביו): מרן המקובל אביר יעקב. **אביו**: המקובל ר' אהרון. **נשותיו**: מרת מרים (זיווג ראשון- בת אחיו הגדול הגה"ק רבי אליהו), מרת אסתר (זיווג שני). **ילדיו (מזיווג ראשון)**: ר' אהרן, ר' משה ומרת שמחה אזרוואל. **ילדיו (מזיווג שני)**: הרה"ג רבי חיים, ר' שלמה (חתן הגה"צ רבי דוד אמסלם זיע"א רבה של פיגיג), ר' שמעון, מרת רבקה אביחצירא, מרת עזיזא, מרת רחמא (נישאה לר' שלמה מלכה מיבנה) ומרת שרה אזרוואל. **מתלמידיו**: אחיו הצעירים הגאונים הקדושים רבי שמואל ורבי שלום זיע"א, וכן אחיינו (בן אחיו הגדול רבי אליהו זיע"א), הגה"ק רבי מכלוף אביחצירא (ראב"ד מראכש). **מספריו**: סולטן הסהרה- יצא לזכרו של רבינו.

עיקר עיסוקו ולימוד תורתו של רבינו היה בשעות הלילה. במשך היום היה עוסק בצדקה ובגמילות חסדים. באחד הלילות בשעת לילה מאוחרת, הרבנית התעוררה לקול רעש והמולה לא רגילים. הקולות שבקעו מהקומה הראשונה, היו קולות שלא מהעולם הזה. הרבנית הייתה מורגלת בזה שהצדיק לומד בשעות הלילה, אבל מעולם לא היה רעש כזה. הרבנית קמה ממיטתה כדי לבדוק מהו מקורו של הרעש.

האישה הלכה בעקבות הרעש, ושמעה שהקול בוקע מחדרו של הצדיק. היא לא מכירה את הקול שמדבר עם בעלה. האישה, שהייתה סקרנית מאוד, התקרבה אט אט לחדרו של הרב, ופתחה בפתע את דלת החדר מבלי להקיש עליה.

אשת הרב, משנכנסה לחדר בהפתעה, נחשפה לאור חזק שמעולם לא ראתה ולא הכירה כדוגמתו. מרוב עוצמת ההארה נסתמו עיניה לפרק זמן מסוים, כך סיפרה. הרב גער בה והזהיר אותה לבל תעשה מעשה זה שוב לעולם, להיכנס לחדר הלימוד מבלי לקבל רשות.

הרבנית שהעולם חשך בעדה וניטל ממנה מאור עיניים התחילה לבכות ולצעוק שהיא איבדה את ראייתה. הרבנית התחננה וביקשה סליחה מהרב ובלבד שתוכל לראות שוב. רבינו נכח לראות כי הצדקת מתחרטת ומקבלת על עצמה לבלתי תכנס ללא רשותו. רבינו נשא תפילה לרפואה ומאור עיניה של הרבנית חזור כבראשונה. מאותו העת כבודו של הצדיק התגדל עוד יותר בעיניה והבינה שרעש ששמעה ואור שבקע מחדרו של בעלה מקורו בעולם השרפים.

בין הנהגותיו בקודש, רבינו הקפיד מאוד על סעודת מלווה מלכה. באחד ממוצאי השבתות, אשתו אמרה לו כי אין במה להכין את הסעודה. רבינו ענה לה: "הכניסי את הדלי לבור לשאוב מים ובורא עולם יעזור". הרבנית כמובן ששמעה לבעלה, היא הורידה את הדלי לבור, וכשהוציאה אותו, ראתה שהוא מלא בדגים, מהם הכינה את הסעודה.

באחד הימים לא היה מים בביתו. כאשר בני ביתו העירו על כך, רבינו ציווה לתקוע מזלג בקיר. למרות ההוראה המוזרה הם כמובן עשו כפי שהצדיק ביקש ומיד יצאו משם מים חיים. לאחר זמן ניסו לאטום את החור שעשה המזלג בקיר, אבל למרבה הפלא החומר לא נתפס.

פעם רבינו פגש אדם ברחוב. להפתעת אותו האיש רבינו ניגש אליו ונתן לו מקל ואמר לו לשמור על המקל כי עוד יצטרך לו. האיש שהכיר את רבינו כבעל מופת עשה כפי שהצטווה. בהמשך הדרך האיש נתקל בכלבים עזי נפש ועל ידי המקל שהרב נתן לו הוא היכה אותם וניצל מהם.

זוג הגיע לבית הדין לפני אחיו רבי שלום. בני הזוג ביקשו להתגרש לאחר שהם נשואים במשך מספר שנים ולא זכו לילדים. רבינו ביקש מאחיו שיזמין אותם לבוא לביתו בערב כי הוא רוצה לערוך להם סעודה. במהלך הסעודה בירר רבינו האם הם חיים בשלום וכל סיבת הגירושין היא רק מפני שאין להם ילדים או שיש ביניהם בעיות נוספות אחרות שהובילו לבקשת הגירושין. כאשר התברר לו שהסיבה היחידה לכך היא שאין להם ילדים, רבינו ביקש מהם שלא יתגרשו והבטיח להם שעוד השנה יזכו לבן זכר ואכן מדברי רבינו לא נפל דבר, באותה השנה האישה התעברה וילדה בן לשמחת בני הזוג.

כשעזבו אחרוני היהודים את העיר קולומבשאר בשנת ה'תשכ"ב (1962) קבוצת ערבים נכנסו לגור בבית רבינו, באותו יום שנכנסו נפלה עליהם תקרת הבית ונהרגו כולם. לאחר מכן הגיע טרקטור לפנות את ההריסות ואף עליו נפל חלק מהבית ונהרג אף הוא.

לאחר פטירת הצדיק אחד ממכריו של רבינו התחיל ל"ע לחלל שבת. רבינו נגלה אליו בחלום והלקה אותו מכות נמרצות בשוט והזהיר אותו לשוב לשמור שבת. הלה קם והרגיש כאבים עזים בגבו במשך שלשה ימים ומאז חזר לשמור את השבת. החומר מעובד מתוך הספרים 'גאוני משפחת אביחצירא'- חלק ג' ו'ארים ניסי'

הרה"ק רבי יששכר דוב מראדושיץ

יום ההילולא - ח"י סיון

הרה"ק רבי יששכר דוב מראדושיץ נולד בשנת תקכ"ה לרבי יצחק, שהיה משב"ק אצל המגיד ממעזריטש. כאשר הגיע רבי יצחק לפרקו, הפציר בו המגיד ממעזריטש שישא לאישה את מרים, המשרתת בביתו, שהיתה חולנית והתקשתה למצוא את זיווגה. בתמורה למעשה זה הבטיח המגיד לרבי יצחק שיוולד לו בן שיאיר את העולם, ואכן נולד לו רבי ישכר דוב. בצעירותו התגורר רבי ישכר דוב בחמלניק שם שרת את רבי אליעזר ליפא ווייסבלום, בנו של רבי אלימלך מליז'נסק, שהתגורר שם. פרט לכך, למד אצל צדיקים רבים כרבי אלימלך, רבי משה לייב מסאסוב, החוזה מלובלין ועוד רבים. באותה תקופה עוד לא התפרסם שמו, והוא חי בעוני גדול תוך הקפדה שלא לבקש דבר מאיש, עד שלבסוף נודע כבעל מופת גדול ורבים נהרו לפתחו. אחד מצאצאיו הוציא את הספר 'נפלאות הסבא קדישא', ובו עדויות על רפוי חולים למעלה מדרך הטבע, על ישועות רבות שפעל הצדיק ואף על תחיית המתים. הסבא קדישא נסתלק ביום שישי ערב שבת פרשת שלח, י"ח בסיוון תר"ג.

החסיד ר' יעקב יצחק מבריזין ז"ל בא פעם ל"סבא קדישא" מראדושיץ ז"ל (כך היה נקרא הרב הקדוש ר' ישכר דוב מרדושיץ), ושפך לפניו צערו ומרי שיחו: זרעו אינו מתקיים בחיים, בניו מתים בילדותם. ציווה עליו סבא קדישא, שכשתגיע אשתו לפרקה קרוב לשעת לידתה. יבוא אליו. החסיד עשה כדברי הצדיק, וכשהגיעה אשתו לחודש השביעי להריונה נזדרז ונסע לראדושיץ. הצדיק שאל אותו לשם אביו, וכשהשיב לו ששמו היה "ירמיה", ציווהו לקרוא את שם בנו אשר יולד לו "חיים ירמיה". קודם נסיעתו מראדושיץ נכנס החסיד לצדיק לברכת פרידה, ובירך אותו הצדיק שהבן שיוולד יהיה של קיימא. וסיים את דבריו בתיבות אלו: "ובני דן חֻשים". לא הרהיב האיש עוז לשאול את הצדיק לפשר הדברים, ונסע לביתו, ואשתו ילדה בן, וקרא את שמו "חיים ירמיה" כפקודת הצדיק.

ותשוקה עזה נתעוררה בלב החסיד להבין את כוונת הצדיק בפסוק "ובני-דן חֻשים" שאמר לו. סיפר את הדבר לפני כל תלמידי החכמים והחסידים שבעירו וכל אחד מהם אמר פירוש אחר על זה, אבל לא נכנסו פתרוניהם באזניו, נמלך וכתב את הדבר לגיסו שהיה רב בפשיסחא. וגם הוא וחבריו לא יכלו להשיג כוונת הצדיק. כך עברה שנה שלמה.

לשנה השנייה חזר והציע שוב את הדבר לפני החכמים והחסידים בעירו, ונזרקה מפי החבורה פירוש, שכולם הסכימו והחליטו עליו שהוא הוא הפירוש הנכון: הצדיק נתכוון לרמז, שאף-על-פי שלדן היה רק בן אחד, חֻשים, מכל מקום כתוב עליו בלשון רבים "ובני", מפני שמהבן האחד הזה יצאו בנים הרבה, ושבטו של דן היה מרובה באוכלוסין – כדאיתא בגמרא: "ובני דן חֻשים – שהיו מרובין כחֻשים של קנה". ורמז לו הצדיק בזה, שעוד בנים לא יוליד והבן הזה יהיה אצלו יחיד, אלא שצאצאי הבן הזה יהיו מרובים. וכך היה: חיים ירמיה זה היה בן יחיד להוריו, אלא שהמשפחה נתרבתה: הוא, חיים ירמיה, הוליד בנים ובנות רבים. סיפורי חסידים – רש"י זוין, ח"א

מה עושה צדיק הרוצה לברך את החסיד בבנים, אבל מסיבות נעלמות קשה לו לעשות זאת? התשובה החורזת את הסיפור היא, ש"בני בנים הריהם כבנים": את הבן הילוד הוא מצווה לקרוא על שם סבו, ואת האב הוא מברך בריבוי גדול של נכדים. כמו קנה יחיד שממנו יוצאים עלים רבים ("חֻשים של קנה"), יכול גם בן אחד להפוך לבנים רבים מאוד.

הריבוי הגדול של חֻשים הוא תכונה משיחית – כנודע שחֻשים אותיות משיח. גם המשיח, עליו נאמר "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ" גו', הוא אדם אחד ויחיד שמאיר הארה אין סופית. המשיח מאיר לעולם כולו, וגם לדורות כולם: כך נרמז בפסוק "ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים" – סופי תיבות משיח – כי המשיח הוא כנר אחד המאיר לכל עבר, עד אין סוף ממש.

היות הבנים דבר אחד עם הוריהם, מתחבר לחֻשים בן דן גם באופן אחר: הפסוק "ובני דן חֻשים" מובא בתוך מניין הנפשות היורדות למצרים, המסתכם בכתוב בשבעים נפש. אך כאשר סופרים את השמות, מסתבר כי קיימים ברשימה שישים ותשע בלבד! לשאלה מובאים תירוצים שונים, וזה הנוגע לענייננו מובא בספר פרדס יוסף: בספר התורה של רבי מאיר, הוא מזכיר לנו, נמצא כתוב דווקא "ובן דן חושים". המחבר מתרץ זאת בכך, שלשיטת רבי מאיר עובר נחשב כאדם עצמאי, ולפיכך יוכבד – נכדתו של יעקב, שהיתה בשעת הירידה למצרים בבטן אמה – משלימה את משפחתו למניין שבעים. אך לפי חכמים, הפוסקים ש'עובר ירך אימו', נדרש לפצל את חֻשים לשניים, ולכתוב "ובני דן חֻשים".

ההתחלפות הזו של יוכבד עם חֻשים בן דן, מלמדת שהוא כולל בתוכו גם את סוד יוכבד – אמו של משה רבנו. והנה, גם שם אביו, דן, רומז להתרחשות מכוננת בחיי מרים – בתה של יוכבד: המידה של קל וחומר מכונה במשנה 'דין', כשמו של דן, ויש לכך משמעות רבה עבורה. בפרשתנו מסופר על צרעת מרים, המתוארת על ידי ה' במונחים של 'קל וחומר': "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תיכלם שבעת ימים?! תיסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תיאסף". גם תפילת משה לרפואתה פותחת בשם "אל", המקביל על פי הסוד לקל וחומר – כאשר שלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן מקבילות לי"ג מידות הרחמים.

ההקבלה מתעצמת כאשר מבינים, כי הן מרים והן יוכבד קשורות בריבוי ילדים: שתיהן היו המילדות במצרים, על יוכבד נאמר כי "ילדה שישים ריבוא בכרס אחת" ומרים השיבה את הוריה זה לזו ופעלה להולדת משה רבינו. אפילו סיפור הצרעת בא על כך, שמרים ביקרה את פרישתו של משה מן האישה – ובטל בכך גם מפריה ורביה.

אם נשוב מיוכבד ומרים לחֻשים (אותיות משיח), בו פתחנו, הרי שהנישואין וריבוי הילודה הם דבר משיחי מאוד: ביאת משיח תלויה בריבוי הילודה, ובניגוד למשה רבינו, הוא לא יפרוש מהאישה. ומה בדבר חלוקתו של חֻשים לשניים, על פי ה'פרדס יוסף'? שני חֻשים הם שני משיח – משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

כ"ב סיון

הרה"ק רבי איתמר רוזנבוים

יום ההילולא - כ"ב סיון

הרה"ק רבי איתמר רוזנבוים נולד בשנת תרמ"ו לרבי מאיר רוזנבוים האדמו"ר מקרעטשניף, בנו של רבי מרדכי מנדבורנה. אמו הייתה בתו של רבי יחיאל מיכל טירר, רבה של דורוחוי, מצאצאי ה"באר מים חיים". נשא את מלכה בתו של רבי אשר ישעיה מקולבוסוף. בגיל 15 החל לכהן באדמו"רות בטשרנוביץ, עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה עבר לעיר וינה ולאחר המלחמה חזר לקרעטשניף. לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה חזר שוב לכהן בצ'רנוביץ כרב. לאחר מלחמת העולם השנייה היגר לארצות הברית,

ובשנת תשכ"ט עלה לישראל והתיישב בתל אביב, בשכונת יד אליהו. נחשב בסוף ימיו לזקן אדמו"רי נדבורנה, ובלט בכך שהאריך ימים יחסית למשפחתו. נלב"ע בכ"ב בסיוון תשל"ג ונקבר בהר הזיתים.

סיפר בנו, האדמו"ר מזטושקא: זכורני בילדותי, אשר פעם אחת בלילה עורר אבי הרה"ק רבי איתמר זי"ע את אימי הרבנית הצדקנית מרת מלכה ע"ה משנתה, ואמר לה אשר אחד מאנשי שלומו, פלוני מהעיירה הסמוכה, צריך לישועה – ושתעזור לו באמירת התהלים. שניהם ישבו ואמרו תהלים בהתעוררות רבה, ואחר זמן נשמעו דפיקות חזקות בדלת. אבי הקדוש פתח את הדלת, והנה עומד שם היהודי הנ"ל, שאמרו עליו תהלים.

הרגיע אותו אבי ונתן לו לשתות, ויספר הנ"ל שהיה אצל נכרי אחד בשביל מסחרו כדרכו, והיות והנכרי חייב לו סכום כסף דיבר עמו על דא ועל הא, ולפתע נעל אותו באחד החדרים וקשר אותו שם, והלך להביא כלי המשחית בכדי להרגו חס ושלום.

בתחילה לא מצא שום דרך לברוח, אך אחר כך הרגיש שאינו קשור כל כך. פתח תיכף הקשרים מעליו וברח בחשאי מבית הנכרי, ואינו יודע משום מה ברח לכאן, לבית הרבי...

רבי איתמר מנדבורנה היה צדיק גדול, ופעל בתפילותיו ישועות רבות. אך עם זאת, בסיפורנו הוא חש צורך ב"עזר כנגדו" – בתפילה שתנשא יחד עם תפילתו, ותסייע לו במשימה הדחופה שראה. כמו יצחק ורבקה, ששמם עולה בגימטריה **תפִלה**, התפללו יחד לפרי בטן, גם רבי איתמר והרבנית מלכה חשו במעלתה של התפילה המשותפת.

גם בגמרא מוזכרת תפילה זוגית שכזו: אבא חלקיה, נכדו של חוני המעגל, התפלל על הגשם לבקשת החכמים וביקש מאשתו להתפלל עמו יחד. לאחר שנענתה התפילה, אבא חלקיה הסביר כי תפילת אשתו אף חשובה משלו – בזכות ההידור שלה במצוות הצדקה.

מעניין גם לראות, כי בעוד תפילתם של יצחק ורבקה היא תפילה אישית ופרטית, ותפילת אבא חלקיה ואשתו היא ציבורית – רבי איתמר והרבנית מלכה ניצבים בתווך: תפילתם היא תפילה על איש אחד, וככזו היא פרטית; אך היא תפילתו של רבי הדואג למקושריו וחש בצרתם, וככזו היא דווקא כללית. אולי זהו אופייה של תפילת הזוג – תפילה שאיננה במניין, אך גם איננה ביחיד. שיש לה שני שותפים, אך הם שניים שהם אחד.

על הרגשת רבי איתמר בנשמות השייכות אליו, מספר ר' מענדל עקשטיין: שנה אחת שהייתי בצילו של רבנו (הרה"ק רבי איתמר מנדבורנה זי"ע) בימי ראש השנה, כשאבי הרה"ח ר' משה, משמש כבעל תפילה. בעת הקידוש, נכנס אל רבנו יהודי עם בתו שישבה בכסא גלגלים, בהיותה משותקת רח"ל זה ח"י שנים. הלה תינה את צערו לפני רבנו באמרו שכבר כשל כח הסבל ואינו מסוגל לשאת עוד. רבנו הושיט לו פרוסת 'לעקאך' ואמר שיתן לבתו וזה יהא לרפואתה. לאחר צאתם, פנה רבנו לאבי ואמר: "ר' משה, לשם מה בעצם נצרך שיהיו כ"כ הרבה רבי'ס בעולם, הרי אפשר היה להסתפק ברבי אחד, שכל ה'עולם' יסע אליו והוא יפעל ישועות עבור כולם? אלא, שלא כל אחד יכול להוושע אצל כל רבי ולא כל רבי יכול להושיע לכל אחד. אלו הזקוקים לישועה מסתובבים איפוא אצל כל הרבי'ס, עד שמגיעים הם אל אותו הרבי שישועתם בידו". כעבור ימים ספורים היה לשיחת היום שנערה משותקת מתל אביב, שבה לתפקוד לאחר שמונה עשרה שנה...

שמותיהם של הזוג הצדיק, **איתמר ומלכה**, עולים יחד **שמות**, "ואלה שמות בני ישראל". אמצעי התיבות, עולים יחד חמש מאות – "פרו ורבו". הרמזים הללו מזרזים אותנו לשמוע על מאמץ משותף אחר של בני הזוג – ילדיהם הקדושים.

. סיפר בנו, האדמו"ר מנדבורנה-חדרה: אבי האדמו"ר הרה"צ ר' איתמר זצוק"ל גר בטשרנוביץ, ועל אף היותה עיר מודרנית, גידל אבי ז"ל במסירות את כל ילדיו בדרך התורה והיראה. היה שוכר מגיל שלוש מלמד לבניו, ועד החתונה לא יצאו לשום מקום. הדבר הגיע עד כדי כך, שפעם אחת נסעו לאיזה ברית, ואחי האדמו"ר הרה"צ ר' חיים מרדכי זצ"ל, שהיה אז ילד בגיל י"ב, ביקש מאבי שהוא רוצה להצטרף לנסיעה. אכן צרפו אותו, וכאשר חזרו מהברית עברו בכיכר הסמוכה שתי דקות מביתנו – שבה היו מתאספים הרבה אינשי דלא מעלי. ושאל אחי מאביו: מה זה האספסוף פה? ולא הכיר את המקום... עד כדי כך שמרו עליהם.

יהודי פשוט מתושבי טשרנוביץ פנה אליו בטענה: מדוע הוא נועל בפני בניו את דלתות ביתו ומצמצם את השכלתם? פתח לפניו את התפילה "רבש"ע אב הרחמים" הנאמרת במוצאי שבת, והראה לו את כל השערים הנפתחים לשומרי תורה: שערי אורה, שערי ברכה, שערי בינה... והוסיף לו בנועם שיחו: ראה נא חביבי, אני נועל בפניהם דלת אחת, אולם אני פותח לפניהם את כל השערים הנשגבים. והלא בוודאי שזה עדיף, מאשר אם אפתח דלת אחת בעיירה זו ועל ידי כך ינעלו בפניהם כל השערים הטובים...

כ"ג סיון

האדמו"ר הרב שרגא פייבוש הגר

יום ההילולא - כ"ג סיון

האדמו"ר הרב שרגא פייבוש הגר זצ"ל- נולד ב-כ"ו טבת ה'תשי"ח (1958) בארצות הברית. למד בישיבת באר שמואל בבורו פארק, בישיבת שערי יושר, ולאחר מכן בישראל בישיבת סלבודקה. בנוסף למד גם בישיבת לייקווד. לאחר נישואיו למד בכולל להוראה שעל ידי ישיבת חכמי לובלין (בני ברק), תחת זקינו הגאון רבי שמואל ואזנר. היה מגיע באופן קבוע להשתתף בעריכת השולחנות של האדמו"ר רבי משה יהושע הגר מוויז'ניץ. מספר שנים לאחר נישואיו חזר לארצות הברית. בתקופה זו למד בכולל בית דין של טארטיקוב ובכולל יאקע, רבו המובהק היה רבי אפרים פישל הרשקוביץ בוויליאמסבורג וממנו למד את דרכי ההוראה., היה מסתופף הרבה אצל האדמו"ר רבי מרדכי הגר מוויזשניץ-מאנסי, והאדמו"ר רבי משולם פייש סג"ל מטאהש . כיהן כר"מ בישיבת ערוגת הבושם - צעהלים בוויליאסבורג. בשנת ה'תשנ"א מונה לכהן כדיין של חסידות ויז'ניץ מונסי בשכונת בורו פארק. בחודש אייר ה'תש"ס (2000) נפטר אביו ורבינו מונה לממלא מקומו, במקביל לתפקידו כדיין בקהילת ויז'ניץ בבורו פארק. במהלך השנים הבאות הציבור התייחס אליו כאדמו"ר מקאסוב, והחצר גדלה והתפתחה. כעבור מספר שנים עבר לבית כנסת גדול יותר, ואחיו ר' חיים יחזקאל מונה להמשיך ההנהגה בית הכנסת של האב כאדמו"ר מזלישטשיק. חצרו הייתה בשכונת בורו פארק בברוקלין, והיא מונה מאות בתי אב. אופי הנהגתו היה כשל משפיע חסידי והיה מפורסם גם כנועם בחסד עליון. עבודת התפלה שלו היתה בלהבת אש באופן נפלא.

רבים התייעצו איתו בתחום החינוך. עסק גם בטיפול בנוער נושר. כיהן כנשיא של מוסדות רבים, ביניהם: תלמוד תורה 'מבקשי השם' בבורו פארק, בית הספר 'בנות חיה' בבורו פארק, ישיבת חשקת התורה בלייקווד, 'ישיבה עץ חיים' מונסי, 'בית חינוך לבנות – לייקווד', ו'חסד של אמת'. רבינו התפלל פעמים רבות מנחה ומעריב בביהמ"ד 'שומרי שבת', מכיוון שיש שם מניינים רבים, בזה אחר זה. הרבי היה מתחיל עם מניין אחד, ומסיים אחרי כמה מניינים. אנשים המתינו לו זמן ממושך עד שיסיים את תפילתו מכיוון שרצו ממנו קצת תשומת לב, ולכל אחד האיר פניו ונתן לו מילה טובה, כל אחד לפי מה שהוא. דאג לזולת בצורה מופלאה. ענוותן. שקדנותו בתורה היתה עצומה. היה בקי בכל חלקי התורה. בחודש שבט ה'תשפ"ג (2023) התפרסם כי חלה במחלה הידועה. נפטר ב-כ"ג סיוון ה'תשפ"ד (2024) בניו-יורק. חי כ-66 שנים. בעת הלווייתו הוכתרו שני הבנים הגדולים לאדמו"רים, ר' יעקב שמשון בבית מדרשו בבורו פארק ורבי מנדל דוד בישראל. הבן הגדול הודיע לאחר מכן שהוא מבקש להעביר את האדמו"רות בבורו פארק לאחיו השני, ר' מנדל דוד הגר.

סבא (מצד אביו): האדמו"ר רבי שרגא פייבוש מזלישטשיק (האדמו"ר בזלישטשיק ולאחר מכן בטשרנוביץ) בן האדמו"ר רבי ברוך מוויז'ניץ וחתן האדמו"ר רבי משה מקאסוב. **אביו:** האדמו"ר ר' אברהם יהושע העשיל (האדמו"ר מקאסוב-זלישטשיק). **אמו:** מרת מלכה (בת הרב יחזקאל הכהן סאנדער, נכד הרב החסיד רבי שלמה זלמן הכהן סאנדער בנו חורגו ומשב"ק של הדברי חיים מצאנז). אשתו: מרת לשרה רעכל (בת הגאון הרב חיים מאיר ואזנר גאב"ד זכרון מאיר). **בניו:** הגאונים האדמו"ר ר' יעקב שמשון, האדמו"ר ר' מנחם מנדל דוד (ממלא מקומו באדמו"רות קאסוב), ר' משה (רב קהילת קאסוב בויליאמסבורג), ר' ברוך (רב קהילת קאסוב בלייקווד), ר' אהרן שלמה זלמן (רב קהילת קאסוב במאנסי), ר' מרדכי ישראל, ר' אברהם יהושע העשיל. **חתניו:** הגאונים ר' משה אליקים בריעה אונגר (בן האדמו"ר מדומברובה), ר' ישכר רובין (אב"ד קוזניץ סיגיט), ר' שלום מאסקאוויטש (בן אב"ד בראב), ר' יונה מילר (בן רבי אלעזר ליפא מילר מחאמעלניק). **מרבותיו:** האדמו"ר רבי משה יהושע הגר מוויז'ניץ, האדמו"ר רבי מרדכי הגר מוויז'ניץ-מאנסי, האדמו"ר רבי משולם פייש סג"ל מטאהש, זקינו רבי שמואל ואזנר, רבי אפרים פישל הרשקוביץ בוויליאמסבורג, רבי אברהם יוסף רוזנבלום. **מספריו:** שבת מלכא קדישא- ענייני שבת במשנת החסידות. מעיינא דמלכא- מאמרים ביסודות החסידות. עבדא דמלכא- ענייני תפילה על פי החסידות. מדי שבוע יוצא לאור קונטרס 'מילי דמלכא'- מדברי תורתו של האדמו"ר.

במקום מסויים לא היה עירוב. האדמו"ר מקאסוב נכנס לעובי הקורה וסידר את ענין העירוב על הצד היותר טוב. היו כמה אנשים שהפריע להם עניין העירוב שם, והיו להם טענות על הרבי. חלקם גם ניסו לשכנע אותו שיחזור מדעתו בעניין זה.

אחד מהם שאל את הרבי: "למה הרב צריך להיכנס לעניין זה לסדר עירוב כשיש אנשים שמפריעים לו על כך, ולמה בוער בקרבו עניין זה?". הרב ענה: "הלא יש אנשים שנמצאים בביתם והם צריכים כיסא גלגלים. הם רוצים להגיע לבית המדרש. אם לא יהיה עירוב איך יגיעו לשם? הלא לא יהיה להם מי שיבא לקחת אותם לבית המדרש! לכן אני פועל בכל כוחי לסדר את עירוב".

לפני כמה שנים, היה איזה ילד שלא היה מסודר במוסד, ולמגינת לב הוריו ישב בבית. היה איזה מוסד, שלפי הרגשתי היה יכול להתאים מאוד לילד הזה. השתדלתי אצל הנהלת המוסד שיקבלו את הילד, אבל לא הצלחתי...

פניתי אל ידידי ש"ב, כ"ק אדמו"ר מקאסוב זצ"ל, ושאלתי אותו אם יכול לסייע להכניס את הילד למוסד הזה. אמר לי הרבי: "כבר יצא לי להתעסק עם המוסד הזה, ולא תמיד הצלחתי, אבל אני הולך לנסות בעז"ה".

הרבי פנה אל אחד מההנהלה, וביקש שיקבלו את הילד למוסד, אבער אבל הוא לא נענה לבקשתו והתחמק מלקבל את הילד. נענה אליו הרבי: "עלי אתה יכול לצפצף, אבל לא על הרב מסאנטוב". הרבי השתדל בכל כוחו, נעמד לאורך ולרוחב, לא נח ולא שקט, עד שאכן קיבלו את הילד!

זקני הגה"ק ה'שערי תורה' זיע"א כתב ספר גדול על ענייני חזקות. מדובר בספר גדול שהאותיות שם הם קטנות בכתב רש"י ודפים ארוכים שאינם מחולקים לחלקים, ויש שם פלפולים ולומדות גג על גג, וכמעט שלא שייך ללמוד בזה כראוי. לפני כמה שנים ההדירו מכון ירושלים את הספר מחדש והספר מחולק לחלקים ובאותיות בהירות.

לקראת הבר-מצווה של האדמו"ר מקאסוב זצ"ל, אבי מורי זצ"ל קנה לו מתנה לבר-מצוה ספר 'שערי תורה'. אבי אמר אז: "יכולים לקנות את הספר, הוא הולך ללמוד בזה". רבינו כשהיה בחור היה עומד שעות ארוכות ליד סטנדר גבוה, כשכתפיו נתמכים על ידי חגורת גב, והוגה בספר 'שערי תורה' בעמל רב, עד שזכה לסיים את כל הספר.

הרבה שנים לאחר מכן היה הרבי עדיין רגיל להגיד לי "הספר שערי תורה הוא יחיד במינו". בעת שהרבי ביקר בביתי, וראה את תמונת ה'שערי תורה' תלויה על קיר ביתי, הגיב "זכיה גדולה יש לך להיות מגזע הגאון ה'שערי תורה' זיע"א.

רבינו כיהן בנשיאות של מוסדות תורה רבים, לא רק בבורו פארק, אלא גם בלייקווד ובמונסי. המוסדות הללו שהיו בנשיאותו, ועוד הרבה מוסדות אחרים, היו מתייעצים עם הרבי על כל צעד ושעל. באחת הישיבות הרבי תיקן תקנה לבחורים. בחור אחד לא קיים את התקנה. המנהל כששמע על כך זרק את הבחור מהישיבה. הבחור הסתובב בשיברון לב ברחוב העיר, הגיע עד לפתח ביתו של הרבי, ונקש על הדלת. הרבי פתח את הדלת, והבחור שפך את ליבו ואמר שהוא מסתובב ברחוב באפס מעשה מכיוון שזרקו אותו מהישיבה. הוא אינו יודע מה לעשות.

הרבי מיהר לקרוא אליו את המנהל, וביקש ממנו שיקבל תיכף ומיד בחזרה את הבחור לישיבה. המנהל אמר לרב: "אני לא מבין, הרי את התקנה הזו תיקן הרבי והבחור אינו שומע לקול ההנהלה?". אבל הרבי השיב לו: "אף על פי כן, הבחור מסתובב ברחוב, ומוכרחים להחזירו לישיבה." המשיך המנהל ואמר לרבי: "אני לא מבין, הרבי עושה תקנה כדי שיקיימו אותה, ובחור שאינו מקיים את תקנות הישיבה צריכים להרחיקו מהישיבה!". הרבי השיב לו: "אתה מסוגל לישון בלילה בזמן שבחור מסתובב ברחוב? אני עשיתי תקנה לבחורים, לא עשיתי תקנה שאתה לא תישן בלילה, ואם אתה כן מסוגל לישון, זו באמת בעיה".

בחתונה של בני הרב מאיר דוב הי"ו, בהיותו תלמיד מובהק של הגאון האדיר רבי יצחק סורוצקין ראש ישיבה דמתיבתא בלייקווד - ואחד מתלמידיו הקרובים, הוא כיבד אותו בסידור קידושין. לפי התוכנית היה ראש הישיבה אמור להיות ביום זה במונטריאל, וסיכמנו שאחה"צ כשהוא חוזר ממונטריאל הוא יסע תיכף משדה התעופה לאולם החתונה. ביום החופה אחה"צ, קיבלתי טלפון מראש הישיבה שהוא הגיע לשדה התעופה אבל קרה תקלה ונבצר ממנו להופיע בחתונה! מה עושים? התקשרתי לידידי ש"ב

כ"ק אדמו"ר מקאסוב זצ"ל, וסיפרתי לו את כל הסיפור, וכיבדתי אותו בסידור קידושין. הרבי קיבל את הכיבוד בתשואות חן. לא ראיתי על פניו שום הרגשה של פגיעה שאני לוקח אותו כ'בדיעבד' לאחר שהמסדר קידושין המקורי נבצר ממנו להופיע, ואדרבה, הרבי שיתף פעולה עם המצב, ואף נענה ואמר בבדיחותא: אם אני ממלא מקומו של ראש הישיבה רבי יצחק סורוצקין, אז אני צריך להופיע לחתונה כשאני לבוש עם פראק.

לפני שנים שהה הרבי זצ"ל בלייקווד בשבת קדוש וערך את שולחנו הטהור בליל ש"ק באולם של התלמוד תורה דסאטמאר, מרחק יותר משעה הליכה מביתי. לפני שבת אמרתי לרבי שמאוד קשה לי ללכת כל כך רחוק וכפי הנראה לא אגיע לטיש, והרבי אמר לי שבודאי לא אטריח את עצמי. למעשה, לאחר סעודת ליל שבת, החלטתי שאני כן הולך לטיש, ויצאתי לדרכי, כשהגעתי, הושיבו אותי ליד הרבי.

הרבי היה אז באמצע עבודתו הק' בלהבת אש, וכלל לא הרגיש בנעשה סביבו, ולא הבחין כלל שהגעתי לטיש. כעבור זמן, כשירד הרבי מן ההר אל העם, וחזר לראות מה נעשה סביבו, הבחין בבואי, ואז התכופף ולחש לי באוזני בשפה האנגלית: "למה טרחת לבוא מרחק כה רב?! ". ואז שאל אותי הרבי אם יש לי אחד שמלווה אותי ואמרתי לו שלא. מיד אחר הטיש הרבי דאג שאחד ילווה אותי עד לביתי.

בשנים הראשונות לעלותו של רבינו על כס האדמורו"ת, שהיתי בשנה אחת בשמחת תורה בבורו-פארק, ולנעילת החג הלכתי לעריכת שולחנו. ראיתי שהוא עורך טיש נעילת החג מפואר, בהשתתפות ציבור גדול, ואחר הטיש הלכתי לבקר את ש"ב אמו הרבנית שתחי' שגרה בבניין הבית המדרש שם. כשפניתי שוב לביהמ"ד, השתוממתי לראות את האדמו"ר מקאסוב שהוא פושט את השטריימל ואת הבקיטשע ומפשיל את שרווליו ועוסק בעבודת הקודש לנקות את מה שנשאר מעריכת השולחן של נעילת החג. כשראה הרבי שאני מסתכל עליו, צחק ואמר לי: "על זה עומד כל הרביסיטעווע".

כ"ק מרן אדמו"ר מדינוב ביתר סיפר, שבשנות בחרותו למד בישיבתו של פוסק הדור הגאון ה'שבט הלוי' זצ"ל. כל שבוע היה רואה את רבינו שהיה אז אברך צעיר לאחר חתונותו וגר באותה תקופה בבני ברק - כשהוא מופיע אחר הסעודה בבית המדרש ונעמד ליד הסטנדר והוגה בתורה הקדושה בהתמדה עצומה, כשהוא - האדמו"ר מדינוב - הולך לנוח אחר הסעודה. שכשהוא חזר סמוך לתפילת מנחה הוא ראה את הרבי מקאסוב עדיין לומד. כך רבינו למד כל שבוע ברציפות לאחר הסעודה עד לאחר מנחה. מחזה זה היה נשנה מידי שבת בשבתו...

הרה"ג ר' הערשל רונזפלד סגן מנהל ת"ת וויזשניץ במאנסי סיפר, ששמע מאת הרה"ג ר' אהרן ישראל גארליניק מירושלים, שמידי שנה בשנה כשהאדמו"ר מקאסוב היה מבקר בארץ ישראל, היה הוא כותב את דברי התורה של רבינו שנאמרו במקהלות עם רב. לפני שנה ר' הערשל קיבץ את כל התורות של הרבי וכרכם בכריכת עור מהודרת והגישם לפני הרבי למתנה. כשהגיש את המתנה לרבי שאל את הצדיק: "איך מוצא חן הספר בעיני הרבי". הצדיק השיב לו בענווה: "**הספר מוצא חן בעיני אבל המחבר אינו מוצא חן בעיני**".

הרה"ג ר' אהרן ישראל סיפר, שמפעם לפעם היה מתפלל עם הרבי בליל שבת קודש בכותל המערבי. הרבי היה מתפלל לפעמים כשלש שעות בעבודה גדולה. ראו עליו שהוא לא נמצא בהאי עלמא. לאחר התפילה, כשירד הרבי מן ההר אל העם, הלך ללוות את הרבי.

פעם אחת בדרכם החוצה, בחור אחד מסכן עצר אותם. הבחור אומר לרבי: "הרבי יודע שאני חתן?". הרבי נענה לעומתו ואמר לו בהתרגשות: "מה השאלה, בוודאי שאני יודע, כל אמריקה רועשת מזה". כשהבחור שמע את דברי הרבי, הוא חייך מאוזן לאוזן, וראו עליו שהוא ממש קם לתחיה. מספר ר' אהרן ישראל, לאחר שהמשיכו בדרכם, שאל אותו הרבי: "מי הוא הבחור הזה? מה שמו?".

ביום ראשון ד' שבט ה'תשפ"ד חל יום היארצייט של אבי מורי ז"ל. יצאתי לבית החיים כנהוג. לפני שיצאתי לדרך, נזכרתי שבשנה שעברה ביום זה, שרר קור גדול מאוד, ועמדתי בבית החיים בלי כפפות עד שאחד מבניי שיחי' שהבחין בזה, הסיר את הכפפות שלו מידיו ומסרם לי, כדי להקל עלי מן הקור.

גם בשנה זו שרר קור גדול ביום זה, ולכן מתוך מחשבה שאני לא רוצה להטריח את בניי - טרם הנסיעה לבית החיים, מיהרתי וקניתי לעצמי כפפות חדשות. כשהגענו לבית החיים, ראיתי שבניי עדיין לא הגיעו, ועל כן לבשתי את הכפפות והתחלתי לומר תהלים. באמצע אמירת התהילים הבחנתי שבניי מגיעים, ולכן פשטתי את הכפפות והנחתי אותם בצד, כדי שאוכל להכין עבורם ספרי תהלים ונרות.

כשסיימתי להכין את הנרות רציתי ללבוש שוב את הכפפות, אבל הם נעלמו, התבוננתי אנה ואנה, אולם הכפפות לא נמצאו, כאילו בלעה אותם האדמה. היו שם רוחות חזקות, ויתכן שהם נסחפו ברוח קדים עזה למרחוק. בלית ברירה המשכתי לומר תהילים בלי הכפפות. כאשר בני הבחין בכך, הוא שלף את הכפפות שלו ומסר אותם לי כאשתקד... אמרתי לבני: דע לך, שהיום לפני שיצאתי לבית החיים, נזכרתי במה שהיה כאן בשנה שעברה. הלכתי וקניתי לעצמי כפפות חדשות כדי שלא אצטרך להטריח אותך. אבל כנראה, שמהשמיים רוצים לזכות אותך במצוות "כיבוד אב"...

כשסיימנו לומר פרקי תהילים, הלכנו אל עבר שערי בית החיים, שם נטלנו ידיים ושתינו 'לחיים'. כשהיינו ביציאה מבית החיים, פגשתי את אחד ממכריי, מחשובי חסידי קאסוב. התעניינתי אצלו מה מצב הבריאות של רבינו. בין הדברים האיש שאל אותי: "היית עכשיו בבית החיים ואמרת תהילים, האם הזכרת את הרבי?". עניתי לו: "אומר לך את האמת, שכחתי".

כאשר בניי חזרו לביתם ירדה החשיכה. חזרתי לבד לבית החיים, ניגשתי אל מקום קבורתם של הוריי אשר הם היו קרובי משפחה, ידידים ושכנים עם האדמו"ר מקאסוב ואמרתי שם פרקי תהילים לרפואת האדמו"ר מקאסוב.

כשסיימתי להתפלל, התבוננתי סביבי, ולפתע אני רואה את הכפפות שלי.

סיפר אברך, שכאשר נולד בנו, רצה לקרוא לו על שם איזה צדיק. אלא שהסתפק בדבר, מצד אחד, לחמיו לא היה אבא, והוא עדיין לא קרא לאחד מבניו על שמו של אבי חמיו, ומצד שני, ידע שחמיו הוא אדם קר מזג, ואין לו רגשות, ומה גם שחמיו כמעט לא הכיר את אביו, מכיוון שהתייתם בקטנותו, ובנוסף לכך הרי בני המשפחה האחרים כבר נתנו כמה וכמה פעמים שמות על שם אבי חמיו, על כן סבר שבוודאי לא יהא אכפת לחמיו, אם לא יקרא על שם אביו, אלא יתן את שמו של הצדיק.

כדי לפשוט את ספקו, הוא שאל את רבינו. הצדיק השיב לו: "אתה לא יכול לעשות את זה לחמיך, אתה מוכרח לקרוא לבנך על שם אביו של חמיך". האברך ניסה לומר לרבי, שחמיו אינו מסוג האנשים שיש להם אמוציות, הוא אינו בעל הרגש בכלל, וממש חבל שלא יקרא לבנו על שמו של צדיק גדול. אבל הרבי אמר לו בשנית: "אתה לא יכול לעשות את זה לחמיך, תן את שמו של אבי חמיך", וכן עשה.

במעמד הברית השתתף הרבי זצ"ל, וחמיו של האברך קם לשאת דברים. בתחילת דבריו הודה להשי"ת על שזכה לקרוא לעוד נכד על שם אביו, והתחיל לדבר אודות אביו. באמצע דבריו פרץ בבכי כמה פעמים. אח"כ האברך אמר לרבי: "עכשיו אני רואה שהרבי אכן צדק". הרבי ענה לו: "אני כבר נמצא בעסק הזה זמן רב".

הרה"ג רבי יעקב גליק סיפר, פעם אחת כשרבינו היה בלייקווד, הלך הרבי לטייל על שפת הנהר, ואני התלוויתי אליו. לפתע בא אדם אחד כנגדם, ואמר לרבי: "זכיתי פעם להשתתף ב"שולחנו" של הרבי". למשמע דבריו צחק הרבי, והגיב בדרך ביטול: פש! ממש זכיה גדולה.

סיפר אחד מבניו של רבינו, שכאשר היה אברך צעיר, היתה לו שאלה מסויימת. הוא הלך אל אחד מדייני העיר ושאל אותו. הדיין אמר לו: "הרי אני ממילא הולך לשאול את אביך, אם כן לך ישר אליו"

הסיפורים מעובדים מתוך נועם שיח מאת אב"ד סאנטוב שליט"א

הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי

יום ההילולא - כ"ג סיון

הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל – נולד בשנת ה'תרע"ח (1918) בעיר יזד שבאיראן. בהיותו בן חודש עלה עם משפחתו לארץ ישראל. בספר אוצרות המיישר מסופר כי העלייה נעשתה במסע מפרך על גבי גמלים דרך דמשק. רבינו היה מספר כי הוא זוכר את מאורעות תרפ"ט בירושלים ואת האבל הכבד ששרר בארץ בעקבות הפרעות. במיוחד היה מזכיר את קרוב משפחתו, הגאון רבי ישמעאל הכהן זצ"ל, רבה של צפת, שנרצח באותם מאורעות.

בצעירותו זכה להסתופף בצלו של המקובל האלוקי רבי מרדכי שרעבי זצ"ל והיה לאחד מגדולי תלמידיו. רבו כינהו "כתר הישיבה", מינהו עוד בחייו לעמוד בראש ישיבת המקובלים 'נהר שלום', וכן שימש שליח ציבור ובעל תוקע על פי כוונות הרש"ש. במשך שנים רבות למד בישיבת 'נהר שלום', מסר שיעורים בספר הזוהר ובספר 'פרי עץ חיים', ולאחר פטירת רבו המשיך בהנהגת הישיבה ובהפצת תורת הקבלה. במשך השנים הרחיב את הישיבה ורכש את המבנים הסמוכים לה.

רבינו נודע ביראת שמים מופלגת, בהתמדתו העצומה, בענוותנותו, במידת השתיקה, באהבת ישראל, בבריחתו מן הכבוד ובהסתפקותו במועט. אף שגדולי ישראל העריכו את תורתו, סירב ללבוש לבוש רבני והתפרנס רוב שנותיו כסנדלר. חי בדוחק גדול ולא רצה ליהנות מתמיכות, כשהוא מעדיף להתפרנס מיגיע כפיו. היה מקפיד לטבול במקווה לפני עלות השחר גם בימי גשם, ברד וקור עז. שמר על קדושת העיניים באופן מופלג והיה מהלך פעמים רבות כשעיניו מושפלות לקרקע. עסק רבות בייחודים על פי תורת האר"י והרש"ש, ולעיתים היה שוהה בכך שעות ארוכות ברציפות. מדי בוקר היה מכין עצמו לתפילה בהקפת התיבה שבע פעמים בכוונות הרש"ש, ותפילותיו נודעו בדבקותן ובעומקן. במשך עשרות שנים מסר שיעורים קבועים וארוכים בתורת האר"י והרש"ש והעמיד תלמידים רבים בתורת הקבלה. למד ספרי מוסר מדי לילה והיה משמיע דברי מוסר בסעודות שבת. במשך שנים נהג במיעוט שיחה מופלג על פי הדרכת גדולי המקובלים, ופעמים רבות היה שותק כאשר חש שאין בידו לפעול ישועה כדי שלא להוציא מפיו דבר שאינו טוב.

רבינו הרבה בגמילות חסדים ובאהבת ישראל. היה מסייע לאברכים בממון, מחלק כספים לצורכי שבת, שולח דגים ומצרכי מזון לנזקקים, ועורך פדיון נפש מדי בוקר. הרבה בחינוך ילדים ובני נוער לתורה ולתפילה, התעניין במצבם הרוחני, קיבל שמות של נערים ונערות שסטו מן הדרך והתפלל עליהם במסירות. לא החזיק חדר פרטי במשך רוב שנותיו, ומרוב ענוותנותו היה מלווה את בני משפחתו כברת דרך בצאתם מביתו. רבים פנו אליו לתפילה, עצה ופדיון נפש, ומקורביו העידו כי תפילותיו ופדיונותיו פעלו ישועות רבות. כינוייו: "זקן המקובלים", "הסבא קדישא", "כתר הישיבה".

לביתו שבשכונת מחנה יהודה בירושלים היו מגיעים אדמו"רים, רבנים ותלמידי חכמים רבים, ובהם האדמו"ר מבעלזא, הראשון לציון רבי שלמה משה עמאר, הגאון רבי אליעזר ולדנברג בעל 'ציץ אליעזר', הרב בנימין זאב חשין ומשפחת הרב מנצור בן שמעון. התרחק מכל שררה ומעמד ציבורי, ובמשך השנים העביר את הנהגת ישיבת המקובלים 'נהר שלום' לבנו, הגאון המקובל רבי בניהו שמואלי שליט"א. נפטר בכ"ג בסיוון ה'תשפ"ד (2024) בגיל 106, ונטמן בבית העלמין סנהדריה בירושלים.

אביו: רבי שמואל. **אמו:** מרת רחל. **אשתו:** מרת שולמית רחל (בת ר' נחמיה עזרא מזרחי). **בניו:** הגאונים רבי בניהו (ראש ישיבת 'נהר שלום'), רבי מאיר, רבי שמואל. **בנותיו:** מרת גילה (נישאה לר' רושאן), מרת חדוה (נישאה לר' אהרן טוטיאן), מרת עמליה, מרת שפרה אביטל (נישאה לר' מרדכי טוביאן). **מרבותיו:** המקובל האלוקי רבי מרדכי שרעבי, רבי מאיר רפאל (דודו), רבי נתן סאלם. **מתלמידיו:** המקובל רבי דוד הכהן ותלמידי ישיבת 'נהר שלום'. **מספריו:** •**אוצרות המיישר**– הנהגות, עובדות, מוסר ותולדות רבינו.

כל ימיו חי רבינו בדוחק גדול כדי לזכות לכתרה של תורה. אף שרבו, המקובל רבי מרדכי שרעבי זיע"א, היה מחלק ממון ותגמולים ללומדים בישיבה, רבינו סירב ליהנות שלא מיגיע כפיו ולא הסכים לקבל אפילו פרוטה אחת. בנו, ראש הישיבה רבי בניהו שמואלי שליט"א, סיפר כי בילדותו היו פעמים רבות שלא היה אוכל בבית, והיה אומר לאמו שאכל בישיבה, והכול כדי שלא יחסר מזון לאחיותיו. מצבם הכלכלי היה קשה מאוד. לפרנסתו עבד רבינו כסנדלר. גדולי ישראל, ובהם האדמו"ר מבעלזא, הגאון רבי אליעזר ולדנברג בעל ה"ציץ אליעזר", הרב בנימין זאב חשין ומשפחת הרב מנצור בן שמעון, היו מביאים אליו את נעליהם לתיקון כדי לסייע לו להתפרנס בכבוד. האדמו"ר מבעלזא אף היה שולח חסידים רבים לתקן נעליים דווקא אצלו. היו אף מקרים שבהם הובאו אליו נעליים חדשות שנקרעו בכוונה כדי שיוכל להתפרנס מעבודתו. כאשר היה מרוויח את הסכום הדרוש למחיית משפחתו, היה סוגר את הסנדלרייה מיד וחוזר ללימוד התורה. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

הדיין הגאון רבי דן גבאי סיפר שבבחרותו היה ישן בישיבת "נהר שלום". פעמים רבות ראה שלאחר שכל הלומדים עזבו את בית המדרש, נשאר רבינו ללמוד לבדו. לאחר מכן היה קם ומנקה ושוטף בעצמו את בית המדרש. גם כאשר ביקשו ממנו אחרים לעשות זאת במקומו, לא הסכים. הוא היה אומר שאינו רוצה לוותר לאחרים על הזכות לנקות את בית ה'. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

בנו המקובל רבי בניהו שליט"א סיפר שבתקופה מסוימת הוא ואחיו רבי שמואל ראו את הדוחק הגדול בבית. מאחר שרבים ביקשו מאביהם לתקן את נעליהם, הציעו הילדים לקחת עוד זוגות נעליים ולתקנם בעצמם כדי להגדיל מעט את ההכנסה המשפחתית. רבינו הסכים לכך כל עוד היו צעירים, אולם כאשר נכנסו ללמוד בישיבה הורה להם להפסיק ולעסוק אך ורק בלימוד התורה. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

הרבנית שולמית ע"ה חששה מאוד מן הצומות והסיגופים הרבים שקיבל על עצמו בעלה. היא פנתה אל רבו, המקובל רבי מרדכי שרעבי זיע"א, וביקשה ממנו שיורה לו להפחית בתעניות מחשש שיפגע בבריאותו. רבי מרדכי אכן קרא לרבינו וציווה עליו למעט בצומותיו. שנים לאחר מכן סיפרה הרבנית לנכדה כי באותה שעה אמר לה בעלה: "את יודעת שאני כפוף לדעת תורה, וכל אשר יאמר לי רבי איני זז ימין ושמאל. אולם יבואו ימים ותתחרטי על כך שאת מונעת ממני להתעלות ולהתקרב לה' על ידי תוספת הצומות". לאחר שראתה במשך השנים את גודל מעלתו ואת הישועות הרבות שפעל בתפילותיו, אמרה כי אכן התחרטה על כך שמנעה ממנו להמשיך בדרכו. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

רבינו הקפיד לטבול במקווה לפני עלות השחר בכל יום מימי חייו. גם בשנות השמונים והתשעים לחייו היו רואים אותו צועד בגשם, בברד ובקור העז אל המקווה. אחד מלומדי הישיבה סיפר שפעם הלך אחריו לפנות בוקר מתוך דאגה לשלומו. הגשם והברד התחזקו כל כך עד שהוא עצמו נאלץ לשוב על עקבותיו, ואילו רבינו המשיך בדרכו בעקשנות ובמסירות עד שהגיע למקווה. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

המקובל הגאון רבי יעקב עדס שליט"א סיפר כי האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצ"ל היה מקפיד שבטרם יטבול במקווה יחליפו את המים, ולא היה טובל לאחר שאחרים כבר טבלו בהם. פעם אחת הגיע למקווה ונודע לו שמישהו כבר טבל לאחר החלפת המים. כשבירר מי היה אותו אדם והשיבו לו שמדובר ברבי שלום שמואלי, אמר: "אם זה רבי שלום – אין בכך כלום", ואז ירד וטבל במקווה. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

בכל שבת, כאשר היה עולה לעליית 'שישי' בישיבת 'נהר שלום' בירושלים, היו תלמידי הישיבה שרים לכבודו כמנהג ישראל לכבד תלמידי חכמים. רבינו התנגד לכך בתוקף. לא פעם סירב לעלות לתורה עד שפסקו מלשיר. כך נהג כל ימיו כשהוא בורח מן הכבוד כמפני האש. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

בזמן מלחמת המפרץ תכננו בישיבה לערוך תיקון מיוחד מן האוויר, כפי שעשה רבי יהודה פתיה בזמן מלחמת העולם השנייה. לצורך כך שכרו מטוס שיקיף את ארץ ישראל. רבינו סירב להצטרף לטיסה. במקום זאת נסע להשתטח על קברי צדיקים. כאשר הגיעו לציונו של בניהו בן יהוידע וראו את הפחד הגדול מפני המלחמה, אמר רבינו: "שר הצבא – בניהו בן יהוידע – אומר שהמלחמה תיפסק בפורים". ואכן כך היה. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

כאשר מרן הראשון לציון רבי מרדכי אליהו זצ"ל השתחרר מבית החולים לאחר תקופה ארוכה, נסע מיד לישיבת נהר שלום. שם הודה לרבינו זקן המקובלים. מרן היה משוכנע שתפילותיו של רבי שלום הן שפעלו בשמים למען רפואתו. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

מרן רבי עובדיה יוסף זצ"ל אהב מאוד את רבי שלום שמואלי. הוא התבטא עליו: "דיתיב בתווני דליבאי" – יושב בחדרי לבי. הדברים נאמרו משום שהיו קשורים זה לזה בלב ובנפש עוד מהתקופה שבה למדו יחד אצל המקובל רבי מרדכי שרעבי. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

נכדיו סיפרו שפעם חיזק אותם ואמר כי מרבו, רבי מרדכי שרעבי, שמע ארבע מילים שהן יסוד גדול בחיי האדם: "עול יסבול ולא יבול". הוא היה חוזר על מילים אלו שוב ושוב. לדבריו, מי שמקבל על עצמו את

עול התורה, עול הבית ועול חינוך הילדים באהבה ובמסירות – יזכה לעמוד בכל הניסיונות. רבינו עצמו היה דוגמה חיה לכך במשך כל ימי חייו. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

סיפר עורך הדין של הישיבה, ר' אליהו שיין הי"ו, שלפני כארבעים שנה נסעו עם רבינו לציונו של בניהו בן יהוידע. בלילה ירדו גם לציונו של רבי יונתן בן עוזיאל בעמוקה. באותם ימים הדרך הייתה חשוכה ושוממה. בדרך חזרה עלתה המכונית על אבן גדולה ונתקעה ללא יכולת לזוז. לא היו טלפונים ניידים ולא הייתה דרך להזעיק עזרה. רבינו הרגיע את הנוכחים ואמר שלא ידאגו. כעבור דקות אחדות הופיע לפתע טרקטור גדול עם תאורה חזקה. נהג הטרקטור הרים את הרכב באמצעות הכף, דחף אותו קדימה ושחרר אותו מן האבן. לאחר מכן המשיכו בנסיעתם. הנוכחים ראו בכך סייעתא דשמיא מיוחדת. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

רבינו נהג לאסוף ילדים ובני נוער לסליחות, לתהילים ולתפילות. כדי לחבב עליהם את המצוות היה מחלק להם פרסים מכספו הפרטי. ילדים רבים העידו כי בזכותו התחזקו בתורה וביראת שמים, וחלקם אף המשיכו לאחר מכן ללמוד בישיבות. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

אחד מתלמידיו סיפר כי למד ממנו את מעלת השתיקה. פעמים רבות היה יושב במחיצתו דקות ארוכות מבלי להוציא מילה שלא לצורך. כאשר נשאל על כך, הסביר שמידת השתיקה היא אחת המעלות הגדולות שאדם יכול לקנות לעצמו, ובפרט למי שחפץ להתקדש ולהתקרב לעבודת ה'. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

נכדיו סיפרו כי כאשר היו ישנים בביתו, היה מקפיד להעירם לתפילה בזמן. גם כאשר היה עסוק מאוד בלימוד או בתפילה, לא ויתר על חינוך הנכדים. היו פעמים שהיה שב במיוחד לביתו כדי לוודא שלא החמיצו תפילה או סדר לימוד. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

רבינו עסק שנים רבות במכירת ארבעת המינים לקראת חג הסוכות. גדולי תורה רבים, ובהם מרן רבי עובדיה יוסף זצ"ל, הגאון רבי שלום כהן זצ"ל וגדולי ירושלים, היו קונים אצלו את ארבעת המינים משום שסמכו לחלוטין על יושרו, אמינותו ויראת השמים שלו. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

הגאון רבי נתן בן סניור סיפר בשם חמיו רבי יעקב יגן, כי היה קשור לרבינו במשך שנים רבות. לדבריו, פעמים רבות היה רבינו רומז לו על מאורעות העתידים להתרחש במשך השנה, ולאחר מכן ראה כיצד הדברים מתקיימים. עוד העיד כי פדיונות הנפש שערך רבינו עבור אנשים הזקוקים לישועה היו פועלים ישועות רבות, וכי מעולם לא ראה שפדיון שערך שב ריקם. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

רבינו נהג להשתתף בהילולות ובתפילות על קברי צדיקים. אחד ממלוויו סיפר כי פעמים רבות היה רואה כיצד אנשים מגיעים אליו שבורי לב ומבקשים שיתפלל עבורם. לאחר שהיה מתפלל ומעתיר בעדם, היו חוזרים ומספרים על הישועות שזכו להן. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

רבינו נהג לספר על עליית משפחתו לארץ ישראל. המסע נערך בתקופה קשה, וחלקים ממנו נעשו על גבי גמלים דרך דמשק. הוא היה מתאר את הקשיים הרבים שעברו בדרך, ואת השמחה הגדולה שחשו כאשר זכו להגיע לארץ הקודש ולהתיישב בירושלים. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

אחד מבני המשפחה סיפר כי מעולם לא היה רבינו יוצא לחופשות או לנופשים. גם כאשר בני המשפחה נסעו לשבתות חתן או לאירועים מחוץ לעיר, היה מעדיף להישאר בישיבה או בבית המדרש ולעסוק בתורה. כל עולמו היה תורה, תפילה ועבודת ה'. (מקור: חוברת לזכרו של הגאון המקובל רבי שלום אהרן שמואלי זצ"ל)

בשנת ה'תרע"ח, עלה רבינו ומשפחתו לארץ הקודש במסע מפרך על גמלים, בעוברם דרך דמשק. כמה פעמים התבטא, כי זוכר הוא את הימים הקשים של מאורעות תרפ"ט, כאשר היה נער צעיר בירושלים עיר הקודש, וכיצד ראה בעיניו יהודים רבים קורעים את בגדיהם על האבל הכבד שפקד את עם ישראל. רבינו היה מספר בערגה ובצער, על שאר בשרו רבי ישמעאל הכהן, רבה הנערץ של צפת בימים ההם (שהיה מתכתב עם רבותינו הגאונים ה'ישא ברכה' וה'שדי חמד'), שנרצח על ידי בני עוולה בפרעות אלו, שהיו גם בעיה"ק צפת.

כל ימיו חי בעוני ודחקות בכדי לזכות לכתרה של תורה. על אף שרבינו מרדכי שרעבי זיע"א היה מחלק ממון ותגמולים ללומדים בישיבה הקדושה, רבינו סירב ליהנות שלא מיגיע כפיו, ולא הסכים לקבל אף פרוטה מרבי מרדכי.

יעיד על כך מה שפעם סיפר בנו ראש הישיבה שליט"א, כי בנערותו הרבה פעמים לא היה אוכל בבית, והיה מתחמק ואומר כי הוא אוכל בישיבה, והכל בכדי שלא יחסר לאחיותיו. עד כדי כך היה מצבם דחוק מאוד.

רבנו נהנה מיגיע כפיו, ולפרנסתו היה עובד כסנדלר. גדולי ישראל שידעו על מעלתו של רבנו, כדוגמת האדמו"ר מבעלזא, הגאון רבי אליעזר ולדנברג, ועוד רבים, היו באים דווקא אליו בכדי שיתקן להם את נעליהם, ובכך היו מהנים אותו מנכסיהם. האדמו"ר מבעלזא היה שולח גם את חסידיו כדי שילכו לתקן אצל מורנו ורבנו.

כאשר היה לו די צורכו לאכול בבית, לא היה שוהה בסנדלריה אף לא רגע נוסף. וסיפר בנו מו"ר ראש הישיבה, כי בתקופה מסוימת, כאשר ראו הוא ואחיו רבי שמואל את העוני והדחק, וכי יש רבים הרוצים שיתקנו את נעליהם, היו מבקשים מרבינו שייקח עוד כמה זוגות נעליים, אותם הם יתקנו בעצמם, וכך יהיה עוד מעט ממון בכדי לקיים את המשפחה. רבינו נעתר להם, אך כאשר כבר נכנסו ללמוד בישיבה, אמר להם כי הם צריכים לשקוע אך ורק בלימודם בישיבה.

לבד מהעסק של הסנדלריה, בימי חג הסוכות היה מורנו ורבנו מוכר בחנותו אתרוגים, הדסים ולולבים, ורבים מגדולי ישראל היו באים לקנות אצלו, כי ראו את הנאמנות והצדקות שלו. ביניהם היו רבי עובדיה יוסף ע"ה, רבי שלום הכהן ראש ישיבת פורת יוסף, ועוד גדולים.

סדר יומו של רבינו, היה בלתי נתפס בדורנו. רבינו היה שוהה בישיבה הקדושה עד לאחר צאתו של אחרון הלומדים מהישיבה, וכבר בחצות הלילה היה מתייצב שוב ללימודו בישיבה. כך, ששעות שינתו היו מועטות ביותר, ולא פסיק פומיה מגירסא.

סח הדיין הגאון רבי דן גבאי, שבבחרותו היה ישן בישיבה, וראה כי לאחר שכל הציבור פנה לביתו היה רבינו נשאר ללמוד, ולאחר מכן פעמים רבות היה בעצמו מנקה ושוטף את בית המדרש. ואף כאשר ביקשו לעשות זאת במקומו, לא ויתר רבינו, באומרו כי לא ייתן לאחרים את הזכות לנקות את בית ה'.

כשעתיים לפני התפילה, היה מגיע לבית הכנסת ומקיף את התיבה שבע הקפות עם כוונות הרש"ש כמופיע בסידור, והיה מייחד ומכין את עצמו לתפילה.

רבינו לא היה מתעייף כלל, ואף בימי זקנותו היה לומד ברציפות שעות רבות ללא הרף. מחצות הלילה ובכל שעות היום היו לימודו ושיעוריו רצופים.

לאחר פטירת רבי מרדכי זיע"א, היה הוא זה שמוסר אחר הצהרים במשך ג' שעות רצופות את השיעור המרכזי בתורת האריז"ל והרש"ש. גם בשבתות, עוד טרם החלו להנהיג בארץ הקודש את שעון הקיץ – כאשר זמן נץ החמה היה בשעה ארבע וחצי, והתפילה על פי הכוונות היתה מתחילה בשבת בשעה שלוש לפנות בוקר, כשעה וחצי קודם הנץ – היה רבינו לומד לאחר התפילה עם תלמידיו ברציפות עד השעה עשר בבוקר. זאת אומרת, שהיו לומדים ארבע שעות רצופות לאחר תפילת שחרית של שבת! וזאת על אף שהיה קם בחצות הלילה וטובל לפני תפילתו וכו'.

רבינו לא חש כל חפץ ורצון ליהנות ממאכלי העולם הזה, רק מִלַּחְמָהּ של תורה. לאחר סעודת שחרית, הייתה הרבנית הצדקנית מגיעה לישיבה למסור את השיעור השבועי לנשים צדקניות. שיעור זה התייסד על ידי הרבנית שרעבי ובעידודו של רבינו מרדכי שרעבי, והיה כמים קרים על נפש עייפה לכל נשות האזור, כאשר בזמן ההוא עוד לא היתה מודעות לצורך הגדול לשלוח את בנות ישראל לסמינרים הטהורים וכו', והיה צורך גדול לחיזוק במוסר, בחינוך הילדים וטהרת המשפחה בדרכי התורה.

בזמן שיעורה של הרבנית בצהרי יום השבת, היה רבינו פורש למנוחה קצרה, ולא היה נח יותר משעה זו. בשעה אחת בצהריים כבר היה רבינו בדרכו לשיעורו בתורת הקבלה בישיבה. בעשור האחרון לחייו, היה נעזר בשיעור זה בנכדו הגאון הצדיק רבי שר שלום שמואלי שליט"א, שהיה מקריא לפניו ולפני הציבור את החומר הנלמד, ורבינו היה מעיר את הערותיו על כך.

מעולם לא שב ריקם

סח הגאון רבי נתן בן סניור שליט"א, כי הפדיון נפש שהיה עורך רבינו מעולם לא שב ריקם. והוסיף, כי רבינו מרדכי שרעבי היה מכבד את רבינו כראש רבני הישיבה עוד בימי קדם.

עוד סיפר, כי חמיו הגה"צ רבי יעקב יגן סיפר כי רבינו היה אומר לו בכל שנה מה יקרה באותה השנה, ומכל אשר אמר לו לא נפל דבר ארצה!

צומות וסיגופים

בנו, מרן הגאון המקובל רבינו בניהו שמואלי שליט"א סיפר, כי מרת אימו הצדקנית הלכה פעם למורינו רבי מרדכי שרעבי להתלונן על מור אביו העושה צומות וסיגופים רבים, וכי היא חוששת ויראה שלא ימות מחמת הצומות. היא ביקשה מרבינו מרדכי שיאסור עליו לצום, ורבי מרדכי אכן קרא לרבינו, וציווה עליו להפחית מצומותיו בכדי שאשתו תהיה רגועה ולא תחשוש.

לאחר כמה שנים, סיפר אחד מבניו של ראש הישיבה שליט"א, שהיה אצל סבתו, הרבנית שולמית, וראה כי עת רצון הוא לשאול אותה אודות מעשה זה. הוא פנה אליה בשאלה, מדוע התלוננה על הסבא בפני רבי מרדכי שרעבי? ענתה לו הסבתא, כי כאשר עשתה זאת, אמר לה רבי שלום: "הינך יודעת שאני כפוף לדעת התורה, וכל אשר יאמר אלי רבי איני זז ימין ושמאל. אולם תדעי שיגיעו ימים, שתתחרטי על כך שאת מונעת ממני להתעלות ולהתקרב להשי"ת על ידי תוספת צומות אלו."

והוסיפה הרבנית ואמרה, כי אכן לאחר שהבינה את גודל מעלתו של בעלה הגדול אשר רבים מגדולי הדור הגיעו לביתו להסתודד עימו בסוד שיח שרפי קודש, וכן ראתה את הישועות הרבים שפעל מברכותיו, היא התחרטה על כך שמנעה ממנו לעשות את רצונו הקדוש.

גם בזמנים שגזר עליו רבו שלא לעשות תעניות מחמת המעשה הנ"ל, קיים רבינו את תענית הראב"ד במלוא הדרה. וידוע מה שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בספרו "המספיק לעובדי ה'", כי ישנם כאלו שבתעניתם לא מתקנים את תאוותם להבלי העולם, ובסוף יום הצום נעשים תאבים לאכילה, ומתגברת תאוות אכילתם עליהם, ויצא שכרו בהפסדו כי מגביר הוא את תוקף תאוותו.

אולם אצל רבינו, גם בימים שלא היה מתענה, היה פורש מתענוגות העולם הזה מכל וכל.

עמוד התפילה של עם ישראל

תפילותיו של רבינו נודעו בשער בת רבים, כאשר היה מתפלל כמונה מעות, ומתוך דביקות בה' וע"פ סדר כוונות הרש"ש זיע"א. ומלבד התפילות הקבועות, עוד היה מרבה בתפילות מיוחדות על עם ישראל, על הכלל ועל הפרט.

בתפילותיו על הכלל, יחד עם עמיתו המקובל רבי אליהו חמד, היה אוסף מדי יום בשעה חמש אחרי הצהריים את ילדי ישראל הטהורים, והיה קורא עמם ברגש רב את קטעי הסליחות ופרקי תהילים עם תקיעות שופר ופתיחת ההיכל, ולאחר מכן היה מחלק להם פרס כספי.

בתפילותיו על הפרט, על הסטנדר העשוי שיש שניצב במקומו הקבוע לתפילת העמידה, היו מונחים באופן קבע דפים, אשר עליהם היו באים אנשים שונים ורושמים את בקשותיהם לתפילה, אם על זיווג או רפואה וכו'. והרב היה מתפלל עליהם.

פעמים שהיו רוצים שהרב יעשה 'תיקון', ואכן הרב היה עושה תיקון על ידי עשרה אברכים שהיו צמים ומתפללים, וכן היו עושים תיקון לנפטרים.

מלבד זאת, בכל בוקר היה עושה פדיון נפש, ולאחר מכן היה מזכיר את כל השמות של החולים וכל מי שצריך ישועה. לפעמים היו מזכירים לפניו שמות, אך הוא היה מתחמק בשתיקה, וכך היו מבינים כי ככל הנראה קצרה ידו מהושיע, כשהוא נזהר לא להוציא מפיו הקדוש דיבורים שאינם טובים. חוברת לזכרו של רבי שלום שמואלי זצוק"ל

יחוסו בקודש רבינו, זקן המקובלים, הנודע בכינוי "הסבא קדישא" רבינו שלום שמואלי זיע"א, חוצב מגזע תרשישים. ראשית מחצבתו בעיר יזד שבפרס, שם נולד למשפחה מיוחסת אשר העמידה דורות של חכמים ומקובלים ידועים. זקנו (סב סבו) רבי נוריאל זצ"ל, היה מקפיד דפי זוהר, והיה מפורסם ללמוד מידי יום כ כמלומד בניסים ובעל מופת. בעיר מגוריו ידעו הכל, כי רבי נוריאל היה לומד עם רשב"י בכל לילה, והיו מתגלים אליו נשמות הצדיקים שוכני עפר. מקובל, חכם - בנו ר' רפאל, היה אף הוא כאביו וחסיד. ר' רפאל השתוקק כל ימיו לעלות לארץ הקודש, אך עקב חולי במעיו נבצר ממנו הדבר. וכבר הגיד עליו הצדיק רבי אברהם עדס כי היה מקבל - אלמלא היה עולה לארץ הקודש דרגת רוח הקודש. בתו לאה, סבתו של רבינו, היתה אישה צדקת, הידועה בסיגופיה הרבים. מידי יום ביומו היתה מונעת עצמה מכל דבר מאכל, ורק לעת ערב היתה טועמת דבר. נשואה היתה לחכם שמואל שהיה מקובל, ונקרא לכהן כרב בדמשק. בתם, הרבנית רחל, אימו של רבינו, היתה ידועה בחסידותה,

צדקותה ומידותיה הנאצלות. מאחר שילדיה נפטרו בעודם צעירים, נדרה לעלות ולחונן את עפרה של ארץ ישראל, וייחלה לזכות כך לזרע בר קיימא. ואכן, בהיות רבינו אך בגיל חודש, עלתה המשפחה המורחבת בדרך נדודים מפרכת אל ארץ הקודש. ארץ ישראל נקנית בשנת ה'תרע"ח, עלה רבינו ומשפחתו לארץ הקודש במסע מפרך על גמלים, בעוברם דרך דמשק. כמה פעמים התבטא, כי זוכר הוא את הימים הקשים של מאורעות תרפ"ט, כאשר היה נער צעיר בירושלים עיר הקודש, וכיצד ראה בעיניו יהודים רבים קורעים את בגדיהם ותולשים שערות ראשם על האבל הכבד שפקד את עם ישראל. רבינו היה מספר בערגה ובצער, על שאר בשרו רבי ישמעאל הכהן, רבה הנערץ של צפת בימים ההם (שהיה מתכתב עם רבותינו הגאונים ה'ישא ברכה' וה'שדי חמד'), שנרצח על ידי בני עוולה בפרעות אלו, שהיו גם בעיה"ק צפת. עם ילדי הכיתה לצד דודו ורבו חכם מאיר רפאל זיע"א בכוס של ברכה.

נהנה מיגיע כפיו כל ימיו חי בעוני ודחקות בכדי לזכות לכתרה של תורה. על אף שרבינו מרדכי שרעבי זיע"א היה מחלק ממון ותגמולים ללומדים בישיבה הקדושה, רבינו סירב ליהנות שלא מיגיע כפיו, ולא הסכים לקבל אף פרוטה מרבי מרדכי. יעיד על כך מה שפעם סיפר בנו ראש הישיבה שליט"א, כי בנערותו הרבה פעמים לא היה אוכל בבית, והיה מתחמק ואומר כי הוא אוכל בישיבה, והכל בכדי שלא יחסר לאחיותיו. עד כדי כך היה מצבם דחוק מאוד. רבנו נהנה מיגיע כפיו, ולפרנסתו היה עובד כסנדלר. גדולי ישראל שידעו על מעלתו של רבנו, כדוגמת האדמו"ר מבעלזא, הגאון רבי אליעזר ולדינברג בעל הציץ אליעזר, הרב חשין, משפחת הרב מנצור בן שמעון ועוד רבים, היו באים דווקא אליו בכדי שיתקן להם את נעליהם, ובכך היו מהנים אותו מנכסיהם. האדמו"ר מבעלזא היה שולח גם את חסידיו כדי שילכו לקנות נעליים אצל מורנו ורבנו, לאדמו"ר עצמו היה מו"ר זצוק"ל מכין נעליים מיוחדות כבקשת הגבאים. כמו"כ העיד אחד התלמידים ששמע ממורנו זיע"א שפעמים היו מביאים מבית האדמו"ר נעליים חדשות שהם קרועות והיה ניכר שקרעום בכוונה והביאום לו שיתפרם. כאשר היה לו די צורכו לאכול בבית, לא היה שוהה בסנדלריה אף לא רגע נוסף. וסיפר בנו מו"ר ראש הישיבה, כי בתקופה מסוימת, כאשר ראו הוא ואחיו רבי שמואל את העוני והדחק, וכי יש רבים הרוצים שיתקנו את נעליהם, היו מבקשים מרבינו שייקח עוד כמה זוגות נעליים, אותם הם יתקנו בעצמם, וכך יהיה עוד מעט ממון בכדי לקיים את המשפחה. רבינו נעתר להם, אך כאשר כבר נכנסו ללמוד בישיבה, אמר להם כי הם צריכים לשקוע אך ורק בלימודם בישיבה. לבד מהעסק של הסנדלריה, בימי חג הסוכות היה מורנו ורבנו מוכר בחנותו אתרוגים, הדסים, ולולבים, ורבים מגדולי ישראל היו באים לקנות אצלו, כי ראו את הנאמנות והצדקות שלו. ביניהם היו רבי עובדיה יוסף ע"ה, רבי שלום הכהן ראש ישיבת פורת יוסף, הרבנים למשפחת עדס, ועוד גדולים. גם לאחר שרבינו מרדכי שרעבי מינה את רבינו לעמוד בראשות ישיבת המקובלים לא היה נהנה רבינו מכספי הישיבה אפילו מפרוטה אחת. שכך הייתה קבלה מרבינו מרדכי שהעומד בראשות הישיבה אסור לו להנות מכספי הישיבה כלל. תלמיד הדבק ברבו מכל גדולי וקדושי תלמידיו, בחר מרן רבינו מרדכי זלה"ה למנות לראש הישיבה עוד בחייו את רבינו שלום, לפי שהעריך מאוד את נקיות נפשו ומעלת נשמתו העצומה. והיה מכנה אותו "כתר הישיבה". מו"ר השני משמאל לצד דוד ורבו חכם רפאל זיע"א ראשון משמאל מו"ר בלימוד עם המקובל הרב מרדכי שרעבי זיע"א

מו"ר מחזיק בס"ת של דודו חכם מאיר רפאל זיע"א ,מימין לשמאל בנו ראש הישיבה שליט"א מו"ר, לצד הראשל"צ הרב עובדיה יוסף זיע"א עוד מזמן בו היו מתפללים רבי מרדכי ותלמידיו בחדר הקטן שבבית הכנסת "בנא", היה רבי מרדכי מושיב את רבינו על ידו ממש. וכאן המקום לציין, כי במניין זה

היו מתפללים אביו של רבינו, רבי שמואל זצ"ל, ואתו עמו אחיו ה"ה ציון ז"ל וה"ה אליהו ז"ל. ואף סב רבנו רבי יששכר ז"ל השתתף במנין זה. לאחר שנפתחה ישיבת "נהר שלום", היה רבינו נאמן ביתו ואיש סודו של מו"ר רבי מרדכי, שהיה שולחו בשליחויות מיוחדות למען הישיבה הקדושה. מלבד זאת מו"ר שהכיר בערכו, ובידיעותיו בתורת האר"י והרש"ש זיע"א מינהו להיות שליח ציבור ע"פ הכוונות, וכן בראש השנה מינהו לבעל תוקע לתקוע בשופר עם כוונות הרש"ש בבית מדרשו. רבינו דבק במורו ורבו, ולא זזה ידו מתוך ידו, עד שלימים אף עזב את עבודתו בכדי לעמוד לימין מו"ר, וכל אשר הוציא רבו מפיו היה בעיניו קודש קדשים. ועל פיו הנהיג את ביתו וגידל את בניו על ברכיו של רבו זלה"ה, אף לאחר פטירתו, היה רבינו מזכירו בסילודין, והיתה דמותו תדיר לנגד עיניו, ובכל עת היה מספר מהנהגותיו ומעשיו בקודש. הרחיבי מקום אוהלך לאחר פטירת רבי מרדכי שרעבי, קיבל עליו רבנו את עול הנהגת הישיבה. אך מני אז הוא טרח ויגע להרחיב את גבולה, כאשר הוא רוכש עוד ועוד בתים מסביב. כמה פעמים שמעו אותו אומר: כל מטר פה נעשה בעמל ויגיעה רבה. לימים, הוא סיפר כיצד הכל החל. היה זה עוד בימיו של רבי מרדכי זיע"א, שהיה שולח אותו מפעם לפעם עם סכומי כסף נכבדים שירכוש את החנויות הסמוכות לישיבה. היו שם חנות סדקית, חנות בגדים, חנות פיצוחים, ועוד, במשך הזמן, כולם נרכשו והצטרפו להרחבת גבולות הקדושה. רבינו המשיך זאת ביתר שאת גם אחרי פטירת רבי מרדכי, עד שהישיבה הגיעה לגודלה כיום. עמלו וטרחתו לא היו רק להרחיב את שטחה הפיזי של הישיבה, אלא גם את גודלה הרוחני בהרחבת גבולות התלמידים. הוא העמיד כולל אברכים, ומדי חודש בחודשו היה דואג להביא את המשכורות. היו ימים שהיה מרחיק נדוד אל מחוץ לעיר בכדי להביא את הכסף מנדיבי עם, ולתתו לאברכים המסולאים בפז השוקדים על סתרי התורה בהיכל הישיבה הקדושה, ואכן זכה להביא את הישיבה לגודלה כיום בג' בתי מדרש מלא באברכים השוקדים בפרד"ס התורה, חדרי שיעורים ללימוד פשט וקבלה, תפילות, לימודים, תיקונים, חלוקת מזון ועשיית חסד, בית תמחוי, הוצאת ספרי קודש, הפצת הזוהר לאין שיעור ועוד ועוד. סדריו בלימוד ועבודת ה' סדר יומו של רבינו, היה בלתי נתפס בדורנו. רבינו היה שוהה בישיבה הקדושה עד לאחר צאתו של אחרון הלומדים מהישיבה, וכבר היה מתייצב שוב ללימודו בישיבה מעט אחר חצות הלילה. כך, ששעות שינתו היו מועטות ביותר, ולא פסיק פומיה מגירסא.

וכך נהג כל ימיו ושניו ללא לאות ובכח עצום לא נתן שינה לעיניו ואף בימי זקנותו עד לפני כמה שנים שחלה היה סדר יומו כמאז בלימוד תפילות וייחודים ברציפות של שעות רבות. תיכף בקומו בשעת בוקר מוקדמת צדע ברגליו למקוה טהרה, ברך ברכות השחר בכוונה, וערך תיקון חצות ותפילות ובקשות על צער השכינה ועם ישראל, על חסרון בית המקדש, וגלותנו בין אדום וישמעאל. כשעתיים לפני הנץ החמה, היה מתחיל בהכנות לתפילה ומקיף את התיבה שבע הקפות עם כוונות הרש"ש כמופיע בסידור, והיה מייחד ייחודים. תפילת שחרית היה מתפלל כמונה מעות מתחילת התפילה ועד סופה ללא דילוגים כלל, בפרט לפי סודן של דברים יש הכרח גדול שהתפילה תהיה לפי סדר בניית העולמות וכמו שאמר המגיד למרן הבית יוסף כמובא בספר מגיד מישרים, תפילתו היתה בכוונות ע"ד הסוד שבסידור הרש"ש זיע"א דבר שדורש מאמץ רב וריכוז עצום, מי שעמד בסמוך לו היה חש ומרגיש את הקדושה והעוצמה שיש בתפילתו. בחזרת הש"ץ היה עוקב מתוך הסידור תיבה בתיבה כאילו מתפלל בעצמו ומכוין את כוונות הרש"ש כאשר לפי סודן של דברים החזרה פועלת במקום גבוה בעולמות עליונים יותר מתפילת הלחש, כאן נציין שתפילת העמידה בכוונות ארכה בין חצי שעה לארבעים דקות וכמוה גם החזרה. רבים עד היום זוכרים את השעות הארוכות שהיה עומד על רגליו ובשלב מסוים כנראה כדי להתעורר ושלא

יתפסו הרגליים היה רוקע ברגלו על הארץ. סיום התפילה גם הוא בכוונה ובלי להרפות, בלי דיבורים, בלי רמזים, בלי להביט לצדדים, כאן נציין שרבנו היה לו מקום קבוע לתפילה סמוך להיכל, במקום זה עמד עוד מזמן מו"ר הרב שרעבי זיע"א, וללימודו היה יושב מימין למקומו של רבנו מרדכי זיע"א שישב סמוך לכניסה לבית המדרש. לאחר התפילה עבר למקום לימודו ובשולחן סמוך מתקבצים ובאים החכמים רבי אורי נורי ע"ה ועוד מתפללים ולומדים ומתחילים ללמוד חק לישראל, פרק ברמב"ם וסדר בטור ובית יוסף, בתקופה לצד מו"ר המקובל האלוקי רבי מרדכי שרעבי זיע"א לצד המקובל חכם יצחק כדורי זיע"א

מאוחרת שיעור זה הסתיים, ורבנו היה לומד ביחידות בבית המדרש במקום התפילה חק לישראל ושאר לימודים. בתום כל סדרי לימודיו פנה לחדר מושבו, כאן נציין שלא היה לרבנו חדר פרטי לבד עד מלפני כמה שנים שהוכרחו לכך מחמת בריאותו, אלא היה לו שולחן בחדר שבו היה נמצא מכון הישיבה להוצאת סידורי רחובות הנהר ושאר ספרים, דבר המראה על ענוותנותו הגדולה, שם ישב ללמוד ביחידות, לערוך פדיון נפש, לאכול פת שחרית, ועוד, למד עוד לימודים והתחיל לעשות פדיון נפש לסדר את המאה ושישים מטבעות כסף לייחד לכוין ולהתפלל על עמך ישראל על הכלל ועל הפרט, לאחר מכן סעד פת שחרית פעמים מזונות בלבד עם כוס תה, ופעמים פת לחם עם חתיכות ירק וכדו', ברך ברהמ"ז בכוונה, ושוב נכנס לביהמ"ד ללימודים, ובדרך כלל למד זוהר הקדוש, ולאחר מכן היה לו ספר מיוחד שסידר לו כה"ר דוד בצלאל נר"ו ייחודים שהיה חפץ בהם, פעמים רבות שהיה עומד כמה שעות בריכוז עצום והופך דך אחרי דף ולא חלי ולא מרגיש מכל הלומדים שמסביבו, וגם אם באו אנשים לבקשו היו יכולים לעמוד לידו שעות ולא שם לב.) יצא 13:00 בצהרים (בערך בשעה לביתו לאכול מעט צהריים עם רעייתו הרבנית ע"ה ונח קימעא חזר לישיבה 15:00 וכבר בשעה לתת שיעור בעץ חיים כפי שהיה נהוג בזמן מו"ר רבי מרדכי זיע"א שיעור זה נמסר עד מנחה וערבית, ובדרך כלל למדו בו עץ חיים ושער הכוונות וספר שמן ששון, בסיום השיעור הכין עצמו לתפילת מנחה התעטף בטלית והניח תפילין שמושא רבה תפילת מנחה בכוונות הרש"ש, ובסמוך לה ערבית בכוונות, שכאמור כל עמידה כחצי שעה ויותר. לאחר מכן התיישב ללמוד בתקופות מסוימות היו לומדים בחבורה תלמוד בבלי עם כה"ר יוסף ועקנין זלה"ה, והלכות מוסר עם כה"ר שיבלחט"א חכם יצחק ברכה שליט"א, ובתקופה מסוימת למד לבדו, בתקופה אחרת חברותא עם כה"ר רבי אהרן כהן שליט"א. יצא 22:00 בשעת ערב מאוחרת בסביבות שעה לביתו. משהגיע לביתו אכל מעט ושתה מעט, החליף שיחה עם רעיתו הרבנית ע"ה, וקרא ק"ש שעל המיטה מתוך הסידור בכוונות הרש"ש ועלה על יצועו. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת בהתמדה מרובה, ואכן עוד טרם החלו להנהיג בארץ הקודש את שעון הקיץ – כאשר זמן נץ החמה היה בשעה ארבע וחצי, והתפילה על פי הכוונות היתה מתחילה בשבת בשעה שלוש לפנות בוקר, כשעה וחצי קודם הנץ – היה רבינו לומד לאחר התפילה עם תלמידיו ברציפות עד השעה עשר בבוקר. זאת אומרת, שהיו לומדים ארבע לצדו של הגאון הרב מרדכי אליהו זיע"א בסיום מסכת בישיבה לצד בנו ראש הישיבה שיבלחט"א

!שעות רצופות לאחר תפילת שחרית של שבת וזאת על אף שהיה קם בחצות הלילה וטובל לפני תפילתו וכו'. ורק אח"כ ירד לסעוד סעודה שניה בביתו. כאן נציין שמו"ר המשיך כך ממש עד שנותיו האחרונות, ואף בעשרים שנה האחרונות שהונהג בישיבה לעשות קידוש ומזונות, הוא לבדו נשאר בבית המדרש ופרשו כולם לקידוש וחזרו לשמוע ממנו את השיעור בדעת ותבונה וספר בן איש חי. לאחר סעודת שחרית, הייתה הרבנית הצדקנית מגיעה לישיבה למסור את השיעור השבועי לנשים צדקניות. שיעור זה התייסד על ידי הרבנית שרעבי ובעידודו של רבינו מרדכי שרעבי, והיה כמים קרים על נפש עייפה לכל

נשות האזור, כאשר בזמן ההוא עוד לא היתה מודעות לצורך הגדול לשלוח את בנות ישראל לסמינרים הטהורים וכו', והיה צורך גדול לחיזוק במוסר, בחינוך הילדים וטהרת המשפחה בדרכי התורה. בזמן שיעורה של הרבנית בצהרי יום השבת, היה רבינו פורש למנוחה קצרה, ולא היה נח יותר משעה זו. בשעה אחת בצהריים כבר היה רבינו בדרכו לשיעורו בתורת הקבלה בישיבה. בעשור האחרון לחייו, היה נעזר בשיעור זה בנכדו הגאון הצדיק רבי שר שלום שמואלי שליט"א, שהיה מקריא לפניו ולפני הציבור את החומר הנלמד, ורבינו היה מעיר את הערותיו. חסידא קדישא ופרישא לרבינו לא היה שום עסק אחר בחייו מלבד עסק התורה ועבודת השם. מעולם לא התארח בשבתות חתן של נכדיו, ולא נסע לחופשה. את השבתות עשה תמיד בביתו ובישיבה הקדושה, והיה אוכל רק ממאכלי הרבנית, ולא משום מקום אחר. לא הייתה לו תאווה להנאות העולם הזה כלל, לפי שהיה לבו ומחשבתו דבוקות בתכלית הדבקות בבוראו. נכדיו הרבנים שליט"א מספרים, כי כבר ידעו מראש שאין מה לשכנעו להגיע לשבתות חתן וכיוצא, לפי שאין דרכו לצאת מתוך ד' אמות של לימוד התורה הקדושה. בנו ראש הישיבה שליט"א סיפר, כי אמו הרבנית ע"ה הקריבה מעצמה מאוד לצורך כך, אך היא הייתה שמחה מאוד בזה, באומרה כי תקבל על כך תגמול בעולם הבא שאינה יוצאת לשמחת נכדיה בשבתות חתן, ולא יוצאת מעולם לשום חופשה וכיוצא. ואף שרצונה הפנימי היה לצאת לשמחת נכדיה, הכבוד שהייתה רוחשת לרבינו גבר תמיד על רצונה האישי. מאכלו מידי יום היה אוכל פשוט ובריא כמו למשל בארוחת בוקר חתיכות מלפפונים מעט אשל ולחם, ממש רק לקיים את הגוף, במשך היום היה שותה מים חמים עם מעט קינמון ולימון וקצת סוכר. בהכנסת ספר תורה לישיבתנו הקדושה מו"ר שמח בפגישת הגרב"צ אבא שאול יחד עם אביו חכם שמואל זיע"א, ולצידם מרן ראש הישיבה שיבלחט"א

במיעוט שיחה שתיקתו של רבנו היתה לשם דבר, ראו בו ממש את דברי רבותינו מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאילם, שתיקתו היתה עבודה ואומנות, גם כשידע והגם שהיה לו מה לומר היתה לו דעה העדיף לשתוק מאשר לדבר. שתיקה זו לא היתה בטבעו אלא בצעירותו היה כאחד מן המנין, בשלב מסוים בצעירותו היה זה כנראה בשעה שהתחיל מורו ורבו רבנו מרדכי שרעבי זיע"א ללמדו קבלה קיבל על עצמו שתיקה בהיות ובדברי הקדמת מהרח"ו הנקראת הקדמת סור מרע ועשה טוב כתב י' דברים שצריך להזהר מהם והאחרון שבהם: כל דבור שאינו של מצוה והכרחי יהיה זהיר ממנו ואפילו דבר מצוה ימנע בשעת התפילה, עכ"ל וגם בשער רוח הקודש לרבנו האריז"ל (דף ו ע"ב) כתב שהתנאי הראשון להשיג חכמה הוא השתיקה ושימעט בדיבורו כל מה שיוכל, ושלא ישיח שום שיחה בטלה וזה שאמרו זכרונם לברכה סייג לחכמה שתיקה, עכ"ל. ומשהחליט מו"ר בדעתו לנהוג בזה עשה זאת בגבורה גדולה, ובכללות בכל עבודת ה' שלו בכח ובגבורה וללא ויתורים לעצמו, וזה כשלעצמו כלל גדול. סיפר אחד מתלמידיו שעד שלא הכירו נהג כמקובל בעולם והוא שכאשר שנים שנפגשים ויושבים יחדיו, ואין להם דבר הנצרך לדבר בו, מחפשים ומדברים על דא ועל הא, פשוט לא נעים לשתוק, אצל מו"ר זיע"א למדתי שזה לא כך אין מה להתבייש אם אכן אין מה לדבר עדיף לשתוק, בכל זאת רוצה לדבר תאמר דבר לימוד, מוסר, וכדומה. שכן פעמים רבות כאשר באו וישבו לצידו יכל לשתוק ולא לדבר דקות ארוכות, ולך דומיה תהילה, השתיקה היא עצמה חשובה וראויה לתהילה. יתרה מזו גם בשעה שח"ו עשו נגד דעתו או שמע דיבורים שלא לרוחו לא דיבר ולא פצה פה וסגר שפתותיו כשתי ריחיים, לעומת זאת בלימוד התורה גרס ודיבר ברציפות והתמדה. בסדר לימודו כאשר למד נזהר מאוד על רצף, ובפרט בשיעורים שכולם יהיו מחוברים ועסוקים בלימוד, אירע פעם כאשר למד במקומו בביהמ"ד אחד הלומדים בסמיכות ענה לטלפון הנייד שצלצל בכיסו, רבנו בראותו זאת נחרד, תחילה שתק, אך לאחר

דקה פנה אליו והעיר לו בכבוד על ההפסק בלימוד ועל החברותא שמתבטלת בסיבתו. אם אין גדיים אין תיישים תמיד היה רגיל על לשונו מפשטים שנחרטו בזכרונו ושמעם מפי רבו הגדול כמוהר"ר רבנו מרדכי שרעבי זיע"א, אחד מהמשפטים שהשתמש בהם רבות "אם אין גדיים אין תיישים" כלומר אם לא נדאג לילדים לחנך אותם בדרך נכונה איך יהיו תיישים כשיגדלו מהיכן ידעו כיצד לעשות ולהתחנך, זה לצד מו"ר הגאון המקובל חכם יצחק כדורי זיע"א מימינו שלמו"ר מרן הראשל"צ רבי עובדיה יוסף זיע"א ומשמאלו הראשל"צ הרב בקשי דורון זיע"א

לא התבטא במשפט בעלמא אלא ממש למעשה כשם שרבנו מרדכי זיע"א היה דואג בכל מאודו על חינוך הבנים והיה מחלך כל יום לירה לילדים שבאו להתפלל ולשמוע ד"ת והאמת שכל שומעי לקחו בזכותו שמו את בניהם במוסדות חינוך של תורה וזכו לבנים יראי ה' ותלמידי חכמים, כך אף מורנו רבי שלום זצוק"ל אימץ דרך זו – ליתן לב על הילדים והיה דואג שכל יום אחה"צ יבואו ילדים ללמוד בישיבה ולהתפלל על עם ישראל והיה ממנה אחראי שיחלק להם ממון. מלבד זאת כשהיה משוחח עם קרובים או רחוקים בפרט כאשר הבנים היו מגיעים עם אבותיהם התעניין מה לומדים ופעמים שאל מהם שאלות והדריך את ההורים למוסדות חינוך תורניים. כמה היה מתאונן כאשר באו לספר לו ולהתחנן שיפעל עבור איזה בן או בת שחס ושלום רוצים להנשא לשאינם בני ברית, והיה אומר איפה שלחתם אותו ללמוד, מדוע אז לא באתם לשאול היכן לחנך את הילד, ומה נעשה עכשיו. וברחמים כאב את בן יוכיח ייסרם במשפטים קצרים אך נוקבים, והיה מקבל את השמות ומתחנן לה' עבורם שיחזרו בתשובה שלימה. הלוא זה צום אבחרהו בנו, מרן הגאון המקובל רבינו בניהו שמואלי שליט"א סיפר, כי מרת אימו הצדקנית הלכה פעם למורינו רבי מרדכי שרעבי להתלונן על מור אביו העושה צומות וסיגופים רבים, וכי היא חוששת ויראה שלא ימות מחמת הצומות. היא ביקשה מרבינו מרדכי שיאסור עליו לצום, ורבי מרדכי אכן קרא לרבינו, וציווה עליו להפחית מצומותיו בכדי שאשתו תהיה רגועה ולא תחשוש. לאחר כמה שנים, סיפר אחד מבניו של ראש הישיבה שליט"א, שהיה אצל סבתו, הרבנית שולמית, וראה כי עת רצון הוא לשאול אותה אודות מעשה זה. הוא פנה אליה בשאלה, מדוע התלוננה על הסבא בפני רבי מרדכי שרעבי? ענתה לו הסבתא, כי כאשר עשתה זאת, אמר לה רבי שלום: "הינך יודעת שאני כפוף לדעת התורה, וכל אשר יאמר אלי רבי איני זז ימין ושמאל. אולם תדעי שיגיעו ימים, שתתחרטי על כך שאת מונעת ממני להתעלות ולהתקרב להשי"ת על ידי תוספת צומות אלו." והוסיפה הרבנית ואמרה, כי אכן לאחר שהבינה את גודל מעלתו של בעלה הגדול רבים אשר הדור מגדולי לביתו הגיעו להסתודד עימו בסוד שיח שרפי קודש, וכן ראתה הישועות את הרבים שפעל מברכותיו, היא על התחרטה כך שמנעה ממנו לעשות את רצונו הקדוש. גם בזמנים שגזר עליו רבו שלא לעשות תעניות מחמת המעשה הנ"ל, קיים רבינו את תענית הראב"ד במלוא הדרה. וידוע מה שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בספרו "המספיק לעובדי ה", כי ישנם כאלו שבתעניתם לא מתקנים את תאוותם להבלי העולם, ובסוף יום הצום נעשים תאבים לאכילה, ומתגברת תאוות אכילתם עליהם, עם מו"ר הגאון המקובל רבי דוד כהן זיע"א עם מו"ר הגאון המקובל רבי דוד כהן זיע"א

ויצא שכרו בהפסדו כי מגביר הוא את תוקף תאוותו. אולם אצל רבינו, גם בימים שלא היה מתענה, היה פורש מתענוגות העולם הזה מכל וכל. טיהר עצמו בסילודין רבינו היה מקפיד ללכת למקווה טהרה לפני עלות השחר בכל יום כל ימי חייו, ואף בשנות השמונים והתשעים לחייו היו רואים אותו צועד בברד ובשלג למקווה לטבול במימיו הקרים. סיפר אחד מלומדי הישיבה, כי פעם אחת, בשעות לפנות בוקר,

בשעה שהלך לכיוון המקווה, ראה את רבינו כיצד היה מהלך לאט מחמת זקנותו, ולא הסכים לאיש ללוותו. מחמת דאגתו לרבינו, הלך אותו אחד אחרי רבינו, אלא שמחמת ריבוי הגשמים והברד כבר לא יכל להמשיך ללכת אחריו. ואילו רבינו, המשיך ללכת בעקשנות רבה, ולא וויתר על הנהגותיו בקודש בשום פנים, למרות זקנותו. ביום שהיה משתתף בלוית המת מיד לאחר מכן היה מחפש מקוה טהרה פתוח וטורח עד שטובל, אע"פ שפעמים רבות היה זה כרוך בטירחה גדולה. בהקשר לכך יש לציין מעשה נורא המעיד על קדושתו והערכתו הגדולה אצל גדולי ישראל כפי שסיפר הגאון המקובל רבי יעקב עדס שליט"א: האדמו"ר הגה"ק רבי אהרן מבעלז ע"ה היה קדוש עליון וכשהיה טובל רצה שיחליפו את המים קודם שיטבול היות שלא רצה לטבול במים שטבלו בהם אחרים, ופעם בא לטבול, ואמר מישהוא כבר טבל כאן אחרי שהחליפו את המים ויברר את הדבר ומצאו שמו"ר זיע"א טבל כי היה רגיל לטבול בבעלז שקרוב לביתו [ובתקופה בבתי כנה, ובתי אורנשטיין] ואמר הגה"ק רבי אהרן מבעלז זצוק"ל אם זה רבי שום אזי לא נורא וטבל]. לייחדא שם בכל עת ובכל שעה, היה מייחד יחודים כפי שכתב רבינו האריז"ל בספרו שער רוח הקודש, כשכל מכיריו רואים בכל עת את עיניו ומצחו מתאמצים תדיר בכך. וידוע שהרמח"ל כתב לידידו רבי בנימין הכהן (הרב"ך, בספר "ירים משה" מכת"י), כי הטעם שזכה לקבל גילויים עצומים ממלאכי מעלה, הוא מחמת שבכל רבע שעה היה עושה ייחוד... והאר"י כותב בספרו שער רוח הקודש (דף מה:), כי מעלת הייחודים היא המעולה שבכל התורה... והיו ימים בהם ניתן היה לראותו כשפניו כלפי הקיר, ומייחד ייחודים דף אחרי דף בריכוז עצום, במשך שעות. כשהיו שואלים ממנו שאלות ומבקשים ברכה וישועה, פעמים ראשון מימין רבינו אוחז בטליתו שני מימין רבי יוסף וולטוך שלישי מימין רבי ציון ברכה בחלאקה לנכדו שיחי'

,היה שותק, עוצם עיניים ומהרהר דקות אחדות כמו"כ בתמונות של אירועים ניתן לראותו פעמים רבות בעצימת עיניים ושקוע ומכונס בעצמו בדבקות בבוראו. בורח מן הכבוד רבינו היה נצפה פעמים רבות הולך בשוק וקונה ירקות ומאכלים לביתו כאחד מפשוטי העולם, ומעולם לא הסכים שיכבדו אותו בגינוני כבוד כראוי לו. כאשר היה עולה לתורה בעליית 'שישי' בשבת קודש בישיבה הקדושה, אשר כידוע לפי דעת היא העליה החשובה שבעליות - רבינו האריז"ל לתורה, היו כל בני הישיבה הקדושה וחכמיה עומדים אז על רגליהם ושרים לכבודו, כמקובל לשיר לגדולי ישראל, אך הוא התנגד לזאת ולא הסכים לעלות לתורה עד שיפסיקו מהשירה, ובדברים הללו ידע רבינו לעמוד על שלו בכל תוקף. כל דבר שהיה עלול להגיע לפרסום, היה רבינו מתרחק ממנו כמטחווי קשת. פעם, בזמן מלחמת המפרץ, הוציאה הישיבה ממון רב בכדי לארגן מטוס להקיף עמו את כל ארץ ישראל, ולעשות את סדר התיקון כפי שערך רבי יהודה פתייה במטוס הבריטי בזמן מלחמת העולם השנייה. אך רבינו העדיף שלא לנסוע במטוס, אלא ללכת להשתטח על קברות הצדיקים אשר היה קשור עימם. יש שהסבירו כי טעמו ונימוקו היה, משום שנודע לו כי ביקשו מעוד מגדולי ישראל להצטרף לטיסה זו, ואחד מן המשמשים בקודש הביא עימו גם כתב של חדשות בכדי שיתעד את הכל, ורבינו לא חפץ בכך, כי הרגיש שיש בזה צד שאינו לשם שמים. בהגיעם להשתטח על ציונו של בניהו בן יהוידע אשר רבינו היה קשור אליו ביותר, (ועל כן קרא לבנו מו"ר ראש הישיבה על שמו) התפלל רבינו רבות, ולאחר מכן, כאשר ראה את הדאגה הרבה והפחד על בני לווייתו, אמר להם: "שר הצבא (הלוא הוא בניהו בן יהוידע) אומר שהמלחמה תיפסק בחג הפורים!" וכך היה. רבינו לא הסכים בשום פנים ואופן שיספרו מקדושתו ונפלאותיו, ולא רצה להנות מכבוד או פרסום בעולם הזה. הוא התנגד בתוקף שיפרסמו את שמו בכל מודעה שהיא, ביודעו כמה הפסד יש מכך לעולם הבא. כל ימי חייו עמל ויגע יגיעה גדולה בתורה ועבודת ה', ולא לחינם זכה

למעלות ודרגות רמות ונשגבות. אשר יצוה את בניו אחריו רבות טרח רבנו על חינוך בניו ובנותיו הן במעשה והן בתפילות, ולא לחינם זכה לבנין רבנן, וחתנין רבנן אשר כל רואיהם יכורום כי הם זרע ברך ה' ואף דאג על נכדיו וניניו בכל עת התעניין, שמע אותם, העניק להם, וכמובן התפלל להצלחתם והתעניין בשלומם. מספר נכדו הרה"ג שליט"א, כי בזמן שהיו הנכדים ישנים אצל הסבתא לאחר לידה וכיוצא בזה, היה רבינו מקפיד בליל שבת קודש שלא להקיצם בעת שהיה הולך למקווה בסיום הש"ס לצד הרב מרדכי אליהו זיע"א נואם ילדי ישראל מתכנסים לאמירת סליחות בישיבה 'נהר שלום'

וללימודו, על אף הטרחה המרובה וביטול התורה שהיה נגרם לו כאשר נאלץ לשוב לביתו להעירם לפני תפילת ותיקין. רבנו לא הסכים שהילדים לא יתפללו עמו, לפי שלקח אחריותם עליו, ולכן הוצרך לפקח על כל צעד ושעל ולראות עם מי מתחברים וכיצד מתפללים את תפילתם. יש לציין, שהכל היה אצלו בדרכי נועם, אבל היה כבוד ומורא גדול ממנו, והיה די בהבטה שלו בכדי להיזהר ולא לעשות נגד רצונו. וכן שמענו ממו"ר ראש הישיבה שליט"א, כי בילדותו היה רבינו הולך מוקדם מאוד ללמוד בישיבה בחצות הלילה עם רבי מרדכי שרעבי, ואמו הצדקנית נטלה על שכמה את השכמת הילדים, והייתה מקיצה אותו לפני התפילה בנץ החמה, השעה היתה כבר 'מאוחרת', בשעה שלוש וחצי לפנות בוקר, (כאשר עוד לא היה שעון קיץ), ואמו הרבנית הייתה מוליכה אותו לתחילת הרחוב, ומביטה לראות שהגיע בסמוך לרחוב הישיבה, ורק אז חוזרת לביתה. זו היתה מסירות נפשם לתורה ולתפילה. עמוד צלותהון דישראל תפילותיו של רבינו נודעו בשער בת רבים, כאשר היה מתפלל כמונה מעות, ומתוך דביקות בה' וע"פ סדר כוונות הרש"ש זיע"א. ומלבד התפילות הקבועות, עוד היה מרבה בתפילות מיוחדות על עם ישראל, על הכלל ועל הפרט. בתפילותיו על הכלל, יחד עם עמיתו המקובל רבי אליהו חמד ע"ה, היה אוסף מידי יום בשעה חמש אחרי הצהריים את ילדי ישראל הטהורים, והיה קורא עמם ברגש רב את קטעי הסליחות ופרקי תהילים עם תקיעות שופר ופתיחת ההיכל, ולאחר מכן היה מחלק להם פרס כספי. בתפילותיו על הפרט, על הסטנדר העשוי שיש שניצב במקומו הקבוע לתפילת העמידה, היו מונחים באופן קבע דפים, אשר עליהם היו באים אנשים שונים ורושמים את בקשותיהם לתפילה, אם על זיווג או רפואה וכו'. והרב היה מתפלל עליהם. פעמים שהיו רוצים שהרב יעשה 'תיקון', ואכן הרב היה עושה תיקון על ידי עשרה אברכים שהיו צמים ומתפללים, וכן היו עושים תיקון לנפטרים. מלבד זאת, בכל בוקר היה עושה פדיון נפש, ולאחר מכן היה מזכיר את כל השמות של החולים וכל מי שצריך ישועה. לפעמים היו מזכירים לפניו שמות, אך הוא היה מתחמק בשתיקה, וכך היו מבינים כי ככל הנראה קצרה ידו מהושיע, כשהוא נזהר לא להוציא מפיו הקדוש דיבורים שאינם טובים. בלימוד 'עץ חיים' עם חכמי הישיבה בריקוד של מצוה עם חכמי הישיבה

עול יסבול ולא יבול סחו נכדיו של רבינו, כי פעם פנה אליהם רבינו לחזקם במוסר, ואמר להם כי על פיו של רבינו מרדכי שרעבי היו שגורות ארבע מילים, אשר מי ששמע להן הציל את חייו, ומי שלא שמע התפרקה משפחתו או שיצאו ילדיו לתרבות - שאינה הוגנת. ארבעה מילים אלו הינם יסוד ושורש לכל חייו של האדם, והם: "עול יסבול ולא יבול". וכאשר היה רבינו אומרם, היה חוזר על דבריו כמה פעמים: "עול יסבול ולא יבול". ואכן, היה רבינו אומר ועושה, כאשר דרכו היתה לקחת את עול התורה ועול ביתו ושמירת דרכיהם על עצמו ללא רחמנות עצמית ועצלות חלילה, ותמיד היה מבקש לדעת היכן כל ילד וילד מסתובב, ומי הם החברים אשר מתחבר אליהם. בד בבד היה רוחש לרעייתו הרבנית ע"ה כבוד גדול, ולכן לא לחינם זכה שכל בניו וחתניו תלמידי חכמים ומרביצי תורה, ובראשם עטרת תפארת מרן

ראש הישיבה הגאון הצדיק רבי בניהו שליט"א. החזק במוסר בכל יום, לפני לכתו לישון, היה רבנו הוגה בספרי המוסר הרבים שהיו בביתו. הרבנית עליה השלום העידה כי זכה לסיים כמה וכמה פעמים את כל הספרייה הגדולה שהיתה בביתו. דרכו של רבינו היתה, שבכל אחת מסעודות השבת נתן לבניו ובנותיו [ואח"כ נכדיו] לקרוא את דברי המוסר שהיה לומד במהלך השבוע מתוך ה"חוק לישראל", כפי שקיבץ הגאון חיד"א מכלל ספרי המוסר ב"יוסף לחוק". פעם סיפר מורינו ראש הישיבה שליט"א, כי כשסיפר זאת להגאון רבי יוסף עדס, הוא כל כך התרשם ממנהג זה, עד שאמר כי רצונו הוא להנהיג כן גם בביתו. בספר הקדוש "נהר שלום" לרבנו הרש"ש זיע"א (בדף כב טור ד) יש הקדמה שנקראת הקדמת מלביש ערומים והיא בנויה על דברי רבינו המהרח"ו בספרו שערי קדושה (חלק ג' שער ב') ויש בה הרבה מוסר ודרך וזהירות האדם בעולם הזה, ומו"ר זיע"א היה רגיל ללומדה ולחזור עליה, ומסופר שפעם הגיע מוקדם לישיבה והיה לבדו שונה וגורס בקול רם הקדמה זו, ולפנות בוקר כשעלה מו"ר רבי מרדכי שרעבי זיע"א לתפילה אמר לו: רבי שלום את קולך שמעתי בלימוד הקדמת מלביש ערומים אשריך ואשרי חלקך. והיה ממליץ מו"ר לשומעי לקחו ללמוד הקדמה זו פעם בחודש לפחות. גומל חסדים כאשר היה יודע על מי שנצרך ודחוק היה שולח לו סיוע בדרכים שלו על ידי זולתו, כמו כן תקופה ארוכה ביום חמישי היה שולח לקנות דגים ומצרכים לחלק ל ת ל מ י ד י ביום חכמים, בבוקר שישי לאחר התפילה היה שולח בידי אחרים כסף 'בתפילה ויחודים על קברו של הרש"ש הקד בשרעפי קודש

,למספר אברכים שיהיה להם לצורכי שבת מנהג קבוע היה לו כאשר הגיע בניו או נכדיו לסעודות שבת או לביקור בחגים ומועד בביתו, ביציאתם היה מלוה אותם כברת דרך בשתיקה כדרכו, ופעמים בהמשך דברים לדברים שנאמרו בסעודה. הערכתם של גדולי ישראל לרבינו רבים מגדולי ישראל רחשו לרבינו כבוד רב. ביניהם קדושי עליון מהדור הקודם, כדוגמת חכם מנחם מנשה שבית מדרשו היה סמוך לביתו של רבינו, חכם סלמן מוצפי, חכם עלוואן אבידני, רבי יהודה ליאון פטילון, ועוד קדושי עליון שהיו מגיעים לישיבה ללמוד עם רבינו מרדכי שרעבי, כדוגמת חכם אברהם פטאל, חמיו של מרן הגרע"י, חכם מרדכי עטייה, חכם מנצור בן אביו של החלבן - שמעון, רבי עזרא פרחיה הכהן רבי חיים כהן, רבי אברהם הכהן, ועוד. מרן הראשון לציון, רבי מרדכי אליהו זצ"ל, כאשר השתחרר מבית החולים לאחר שהות ממושכת, הגיע מיד בצאתו הישר אל ישיבת המקובלים, להודות לרבינו זקן המקובלים, כיון שברור היה לו כי תפילותיו הם אלו שפעלו בשמים עבורו. גם מרן רבינו עובדיה יוסף היה אוהבו מאוד, ואף התבטא עליו "דיתיב בתווני דליבאי", כלומר, יושב בחדרי ליבי. זאת, מפני שהיו מקושרים יחדיו בלב ונפש, עוד מהתקופה בה היה מרן מגיע ללמוד תורת הקבלה אצל רבי מרדכי שרעבי זלה"ה יחד עם רבינו. רבינו, שהיה מראשי החבורה, היה חביב על כולם. גם מחותנו של מרן (חמיו של מרן הראשל"צ רבי יצחק יוסף) רבי רחמים עטיה, היה מראשי החבורה, ועל כן הקשר של מרן לרבינו היה הדוק ביותר, לאחר שהכירו וידע על רום ערכו. נשיא מועצת חכמי התורה, מרן חכם רבי שלום כהן זצ"ל, התבטא כמה פעמים על קדושתו של רבינו ואמר, כי זכה הדור שרבי שלום שרוי בו. פעם, באחת החתונות של נכדי רבינו, הגיע מרן ראש הישיבה חכם שלום הכהן וביקש לקחת את רבינו למעגל הריקודים בכדי לכבדו, אך רבינו לא הסכים לכך בשום פנים ואופן, עד שראש הישיבה הבין כי זהו רצונו וכבודו, שכן היה משתדל כל ימיו להיות ספון בעבודת השם, מבלי לתת לעצמו שחרור אפילו קל שבקלים, אלא רק להתרכז בעבודתו יתברך ובייחודיו של רבינו האריז"ל. חכמי ישיבת פורת יוסף, ובראשם מרן רבי יהודה צדקה זצוק"ל ומרן רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, היו מעריכים את רבינו במאוד, ובמיוחד לאחר שבנו הגדול מו"ר ראש הישיבה שליט"א היה דבק ברבותיו, ובמרוצת הזמן למדו להכיר את מעלת אביו – רבינו, והעריכוהו

מאוד. בכנס הוקרה לתורמי הישיבה לצד הראשל"צ הרב עובדיה יוסף זיע"א בסוד שיח עם הגאון המקובל הרב מרדכי אליהו זיע"א

כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א התבטא פעמים רבות, כי רבינו הינו ראש הל"ו צדיקים שבדור. וכ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א, אשר נקשר לרבינו בלב ונפש עוד בהיות כ"ק מרן האדמו"ר מגיע לשיעורי הקבלה אצל מרן רבי מרדכי שרעבי יחד עם מרן רבי עובדיה יוסף ושאר גדולי הדור הקודם, היה מגיע בקביעות לחדר לימודו של רבינו, מה שהיה בעבר הסנדלריה של רבינו, ושם היו ממתיקים סוד בלימוד פנימיות התורה. הגאון הצדיק רבי גדליה קעניג, מנהיג עדת חסידי ברסלב בעיר צפת (אביו של הגאון רבי אלעזר מרדכי זצ"ל) היה מתבטל לרבינו ביטול גמור, והיה אומר לשומעי לקחו, על רבינו בזה הלשון 'אני מכיר סנדלר שהוא צדיק אמת'. הגאון המקובל רבי יעקב עדס שליט"א, כאשר היה מגיע להיכל הישיבה הקדוש להתברך מפי רבינו, בצאתו הולך היה לאחורי את כל בית המדרש, בכדי שלא להראות גבו את לרבינו כנהוג במקומות קדושים. גדולי כך הדור מכל החוגים והעדות, ראו ברבינו איש אלוקים קדוש, אשר כל היוצא מפיו יעשה, והיו באים בחרדת קודש למעונו לזכות ולהתברך מפי קדשו. רבים מגדולי ישראל ומעמך בית ישראל הכירו ברבינו כבעל רוח הקודש יחיד בדורו, וכמה פעמים התבטא הגאון המקובל רבי דוד בצרי, כי רבינו שלום הוא 'חד בדרא בקדושתו ובטהרתו'. לאחר פטירתו של חכם יצחק כדורי זצוק"ל, שאלו את חכם מרדכי אליהו זצוק"ל מי הוא ממשיך דרכו של חכם יצחק בדורינו, וענה כי רבינו שלום ובנו מרן ראש הישיבה שליט"א הם ממשיכי הדרך בתורת הקבלה ע"פ מסורת חכמי ספרד. תם ולא נשלם דרכיו והנהגותיו של רבינו הסבא קדישא זצוק"ל, אשרי הזוכה לקבל על עצמו איזה מהנהגותיו ומעשיו הקדושים וללמוד מקדושתו ופרישותו מכל תענוגי עולם הזה, להתחזק בדאגה ובתפילה על הקמת השכינה מעפר על בנין בית המקדש, ולעלות ולהתעלות עוד ועוד. מו"ר בכותל המערבי לצד נכדו משמשו הרב שמעון שמואלי שיבדל"א התמונה הידועה שהרב היה נראה בייחודים ודבקות בכוס של ברכה

בשנת ה'תרע"ח, עלה רבינו ומשפחתו לארץ הקודש במסע מפרך על גמלים, בעוברם דרך דמשק. כמה פעמים התבטא, כי זוכר הוא את הימים הקשים של מאורעות תרפ"ט, כאשר היה נער צעיר בירושלים עיר הקודש, וכיצד ראה בעיניו יהודים רבים קורעים את בגדיהם על האבל הכבד שפקד את עם ישראל. רבינו היה מספר בערגה ובצער, על שאר בשרו רבי ישמעאל הכהן, רבה הנערץ של צפת בימים ההם) שהיה מתכתב עם רבותינו הגאונים ה'ישא ברכה' וה'שדי חמד'(, שנרצח על ידי בני עוולה בפרעות אלו, שהיו גם בעיה"ק צפת.

כל ימיו חי בעוני ודחקות בכדי לזכות לכתרה של תורה. על אף שרבינו מרדכי שרעבי זיע"א היה מחלק ממון ותגמולים ללומדים בישיבה הקדושה, רבינו סירב ליהנות שלא מיגיע כפיו, ולא הסכים לקבל אף פרוטה מרבי מרדכי. יעיד על כך מה שפעם סיפר בנו ראש הישיבה שליט"א, כי בנערותו הרבה פעמים לא היה אוכל בבית, והיה מתחמק ואומר כי הוא אוכל בישיבה, והכל בכדי שלא יחסר לאחיותיו. עד כדי כך היה מצבם דחוק מאוד. רבנו נהנה מיגיע כפיו, ולפרנסתו היה עובד כסנדלר. גדולי ישראל שידעו על מעלתו של רבנו, כדוגמת האדמו"ר מבעלזא, הגאון רבי אליעזר ולדנברג, ועוד רבים, היו באים דווקא אליו בכדי שיתקן להם את נעליהם, ובכך היו מהנים אותו מנכסיהם. האדמו"ר מבעלזא היה שולח גם את חסידיו כדי שילכו לתקן אצל מורנו ורבנו.

כאשר היה לו די צורכו לאכול בבית, לא היה שוהה בסנדלריה אף לא רגע נוסף. וסיפר בנו מו"ר ראש הישיבה, כי בתקופה מסוימת, כאשר ראו הוא ואחיו רבי שמואל את העוני והדחק, וכי יש רבים הרוצים שיתקנו את נעליהם, היו מבקשים מרבינו שייקח עוד כמה זוגות נעליים, אותם הם יתקנו בעצמם, וכך יהיה עוד מעט ממון בכדי לקיים את המשפחה. רבינו נעתר להם, אך כאשר כבר נכנסו ללמוד בישיבה, אמר להם כי הם צריכים לשקוע אך ורק בלימודם בישיבה.

לבד מהעסק של הסנדלריה, בימי חג הסוכות היה מורנו ורבנו מוכר בחנותו אתרוגים, הדסים, ולולבים, ורבים מגדולי ישראל היו באים לקנות אצלו, כי ראו את הנאמנות והצדקות שלו. ביניהם היו רבי עובדיה יוסף ע"ה, רבי שלום הכהן ראש ישיבת פורת יוסף, ועוד גדולים.

סדר יומו של רבינו, היה בלתי נתפס בדורנו. רבינו היה שוהה בישיבה הקדושה עד לאחר צאתו של אחרון הלומדים מהישיבה, וכבר בחצות הלילה היה מתייצב שוב ללימודו בישיבה. כך, ששעות שינתו היו מועטות ביותר, ולא פסיק פומיה מגירסא. סח הדיין הגאון רבי דן גבאי, שבבחרותו היה ישן בישיבה, וראה כי לאחר שכל הציבור פנה לביתו היה רבינו נשאר ללמוד, ולאחר מכן פעמים רבות היה בעצמו מנקה ושוטף את בית המדרש. ואף כאשר ביקשו לעשות זאת במקומו, לא ויתר רבינו, באומרו כי לא ייתן לאחרים את הזכות לנקות את בית ה'.

כשעתיים לפני התפילה, היה מגיע לבית הכנסת ומקיף את התיבה שבע הקפות עם כוונות הרש"ש כמופיע בסידור, והיה מייחד ומכין את עצמו לתפילה.

רבינו לא היה מתעייף כלל, ואף בימי זקנותו היה לומד ברציפות שעות רבות ללא הרף. מחצות הלילה ובכל שעות היום היו לימודו ושיעוריו רצופים.

לאחר פטירת רבי מרדכי זיע"א, היה הוא זה שמוסר אחר הצהרים במשך ג' שעות רצופות את השיעור המרכזי בתורת האריז"ל והרש"ש. גם בשבתות, עוד טרם החלו להנהיג בארץ הקודש את שעון הקיץ – כאשר זמן נץ החמה היה בשעה ארבע וחצי, והתפילה על פי הכוונות היתה מתחילה בשבת בשעה שלוש לפנות בוקר, כשעה וחצי קודם הנץ – היה רבינו לומד לאחר התפילה עם תלמידיו ברציפות עד השעה עשר בבוקר. זאת אומרת, שהיו לומדים ארבע שעות רצופות לאחר תפילת שחרית של שבת! וזאת על אף שהיה קם בחצות הלילה וטובל לפני תפילתו וכו'.

רבינו לא חש כל חפץ ורצון ליהנות ממאכלי העולם הזה, רק מִלַּחְמָהּ של תורה. לאחר סעודת שחרית,

הייתה הרבנית הצדקנית מגיעה לישיבה למסור את השיעור השבועי לנשים צדקניות. שיעור זה התייסד על ידי הרבנית שרעבי ובעידודו של רבינו מרדכי שרעבי, והיה כמים קרים על נפש עייפה לכל נשות האזור, כאשר בזמן ההוא עוד לא היתה מודעות לצורך הגדול לשלוח את בנות ישראל לסמינרים הטהורים וכו', והיה צורך גדול לחיזוק במוסר, בחינוך הילדים וטהרת המשפחה בדרכי התורה. בזמן שיעורה של הרבנית בצהרי יום השבת, היה רבינו פורש למנוחה קצרה, ולא היה נח יותר משעה זו. בשעה אחת בצהריים כבר היה רבינו בדרכו לשיעורו בתורת הקבלה בישיבה. בעשור האחרון לחייו, היה נעזר בשיעור זה בנכדו הגאון הצדיק רבי שר שלום שמואלי שליט"א, שהיה מקריא לפניו ולפני הציבור את החומר הנלמד, ורבינו היה מעיר את הערותיו על כך.

סח הגאון רבי נתן בן סניור שליט"א, כי הפדיון נפש שהיה עורך רבינו מעולם לא שב ריקם. והוסיף, כי רבינו מרדכי שרעבי היה מכבד את רבינו כראש רבני הישיבה עוד בימי קדם. עוד סיפר, כי חמיו הגה"צ רבי יעקב יגן סיפר כי רבינו היה אומר לו בכל שנה מה יקרה באותה השנה, ומכל אשר אמר לו לא נפל דבר ארצה!

בנו, מרן הגאון המקובל רבינו בניהו שמואלי שליט"א סיפר, כי מרת אימו הצדקנית הלכה פעם למורינו רבי מרדכי שרעבי להתלונן על מור אביו העושה צומות וסיגופים רבים, וכי היא חוששת ויראה שלא ימות מחמת הצומות. היא ביקשה מרבינו מרדכי שיאסור עליו לצום, ורבי מרדכי אכן קרא לרבינו, וציווה עליו להפחית מצומותיו בכדי שאשתו תהיה רגועה ולא תחשוש. לאחר כמה שנים, סיפר אחד מבניו של ראש הישיבה שליט"א, שהיה אצל סבתו, הרבנית שולמית, וראה כי עת רצון הוא לשאול אותה אודות מעשה זה. הוא פנה אליה בשאלה, מדוע התלוננה על הסבא בפני רבי מרדכי שרעבי? ענתה לו הסבתא, כי כאשר עשתה זאת, אמר לה רבי שלום: "הינך יודעת שאני כפוף לדעת התורה, וכל אשר יאמר אלי רבי איני זז ימין ושמאל. אולם תדעי שיגיעו ימים, שתתחרטי על כך שאת מונעת ממני להתעלות ולהתקרב להשי"ת על ידי תוספת צומות אלו." והוסיפה הרבנית ואמרה, כי אכן לאחר שהבינה את גודל מעלתו של בעלה הגדול אשר רבים מגדולי הדור הגיעו לביתו להסתודד עימו בסוד שיח שרפי קודש, וכן ראתה את הישועות הרבים שפעל מברכותיו, היא התחרטה על כך שמנעה ממנו לעשות את רצונו הקדוש. גם בזמנים שגזר עליו רבו שלא לעשות תעניות מחמת המעשה הנ"ל, קיים רבינו את תענית הראב"ד במלוא הדרה. וידוע מה שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בספרו "המספיק לעובדי ה", כי ישנם כאלו שבתעניתם לא מתקנים את תאוותם להבלי העולם, ובסוף יום הצום נעשים תאבים לאכילה, ומתגברת תאוות אכילתם עליהם, ויצא שכרו בהפסדו כי מגביר הוא את תוקף תאוותו. אולם אצל רבינו, גם בימים שלא היה מתענה, היה פורש מתענוגות העולם הזה מכל וכל.

תפילותיו של רבינו נודעו בשער בת רבים, כאשר היה מתפלל כמונה מעות, ומתוך דביקות בה' וע"פ סדר כוונות הרש"ש זיע"א. ומלבד התפילות הקבועות, עוד היה מרבה בתפילות מיוחדות על עם ישראל, על הכלל ועל הפרט. בתפילותיו על הכלל, יחד עם עמיתו המקובל רבי אליהו חמד, היה אוסף מדי יום בשעה חמש אחרי הצהריים את ילדי ישראל הטהורים, והיה קורא עמם ברגש רב את קטעי הסליחות ופרקי תהילים עם תקיעות שופר ופתיחת ההיכל, ולאחר מכן היה מחלק להם פרס כספי.

בתפילותיו על הפרט, על הסטנדר העשוי שיש שניצב במקומו הקבוע לתפילת העמידה, היו מונחים באופן קבע דפים, אשר עליהם היו באים אנשים שונים ורושמים את בקשותיהם לתפילה, אם על זיווג או רפואה וכו'. והרב היה מתפלל עליהם. פעמים שהיו רוצים שהרב יעשה 'תיקון', ואכן הרב היה עושה תיקון על ידי עשרה אברכים שהיו צמים ומתפללים, וכן היו עושים תיקון לנפטרים. מלבד זאת, בכל בוקר היה עושה פדיון נפש, ולאחר מכן היה מזכיר את כל השמות של החולים וכל מי שצריך ישועה, לפעמים היו מזכירים לפניו שמות, אך הוא היה מתחמק בשתיקה, וכך היו מבינים כי ככל הנראה קצרה ידו מהושיע, כשהוא נזהר לא להוציא מפיו הקדוש דיבורים שאינם טובים.

רבים מגדולי ישראל בדור הקודם רחשו לרבינו כבוד רב. ביניהם קדושי עליון מהדור הקודם, כדוגמת חכם מנחם מנשה, שבית מדרשו היה סמוך לביתו של רבינו; חכם סלמן מוצפי, חכם עלוואן אבידני, רבי יהודה ליאון פטילון, ועוד קדושי עליון שהיו מגיעים לישיבה ללמוד עם רבינו מרדכי שרעבי, כדוגמת חכם אברהם פטאל, חמיו של מרן הגרע"י, חכם מרדכי עטייה, חכם מנצור בן שמעון, רבי עזרא פרחיה

הכהן - אביו של החלבן רבי חיים כהן, רבי אברהם הכהן, ועוד. מרן הראשון לציון, רבי מרדכי אליהו זצ"ל, כאשר השתחרר מבית החולים לאחר שהות ממושכת, הגיע מיד בצאתו הישר אל ישיבת המקובלים, להודות לרבינו זקן המקובלים, כיון שברור היה לו כי תפילותיו הם אלו שפעלו בשמיים עבורו.

מרן הראשל"צ רבינו עובדיה יוסף זצ"ל היה אוהבו מאוד, ואף התבטא עליו "דיתיב בתווני דליבאי", כלומר, יושב בחדרי ליבי. זאת, מפני שהיו מקושרים יחדיו בלב ונפש, עוד מהתקופה בה היה מרן מגיע ללמוד תורת הקבלה אצל רבי מרדכי שרעבי זלה"ה יחד עם רבינו. רבינו, שהיה מראשי החבורה, היה חביב על כולם. גם מחותנו של מרן (חמיו של מרן הראשל"צ רבי יצחק יוסף) רבי רחמים עטיה, היה מראשי החבורה, ועל כן הקשר של מרן לרבינו היה הדוק ביותר, לאחר שהכירו וידע על רום ערכו.

נשיא מועצת חכמי התורה, מרן חכם רבי שלום כהן זצ"ל, התבטא כמה פעמים על קדושתו של רבינו ואמר, כי זכה הדור שרבי שלום שרוי בו. פעם, באחת החתונות של נכדי רבינו, הגיע מרן ראש הישיבה חכם שלום הכהן וביקש לקחת את רבינו למעגל הריקודים בכדי לכבדו, אך רבינו לא הסכים לכך בשום פנים ואופן, עד שראש הישיבה הבין כי זהו רצונו וכבודו, שכן היה משתדל כל ימיו להיות ספון בעבודת השם, מבלי לתת לעצמו שחרור אפילו קל שבקלים, אלא רק להתרכז בעבודתו יתברך ובייחודיו של רבינו האריז"ל.

חכמי ישיבת פורת יוסף, ובראשם מרן רבי יהודה צדקה זצוק"ל ומרן רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, היו מעריכים את רבינו במאוד, ובמיוחד לאחר שבנו הגדול מו"ר ראש הישיבה שליט"א היה דבק ברבותיו, ובמרוצת הזמן למדו להכיר את מעלת אביו – רבינו, והעריכוהו מאוד.

כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א התבטא פעמים רבות, כי רבינו הינו ראש הל"ו צדיקים שבדור. וכ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א, אשר נקשר לרבינו בלב ונפש עוד בהיות כ"ק מרן אדמו"ר מגיע לשיעורי הקבלה אצל מרן רבי מרדכי שרעבי יחד עם מרן רבי עובדיה יוסף ושאר גדולי הדור הקודם, היה מגיע בקביעות לחדר לימודו של רבינו, מה שהיה בעבר הסנדלריה של רבינו, ושם היו ממתיקים סוד בלימוד פנימיות התורה.

הגאון הצדיק רבי גדליה קעניג, מנהיג עדת חסידי ברסלב בעיר צפת (אביו של הגאון רבי אלעזר מרדכי זצ"ל) היה מתבטל לרבינו ביטול גמור, והיה אומר לשומעי לקחו, כי על רבינו נאמר שהוא 'צדיק האמת' בדורנו.

המקובל הגאון רבי יעקב עדס שליט"א, כאשר היה מגיע להיכל הישיבה הקדושה להתברך מפי רבינו, בצאתו היה הולך לאחוריו את כל בית המדרש, בכדי שלא להראות את גבו לרבינו כנהוג במקומות קדושים. כך גדולי הדור מכל החוגים והעדות, ראו ברבינו איש אלוקים קדוש, אשר כל היוצא מפיו יעשה, והיו באים בחרדת קודש למעונו לזכות ולהתברך מפי קדשו. רבים מגדולי ישראל ומעמך בית ישראל הכירו ברבינו כבעל רוח הקודש יחיד בדורו, וכמה פעמים התבטא הגאון המקובל רבי דוד בצרי, כי רבינו שלום הוא 'חד בדרא בקדושתו ובטהרתו'.

לאחר פטירתו של חכם יצחק כדורי זצוק"ל, שאלו את חכם מרדכי אליהו זצוק"ל מי הוא ממשיך דרכו של חכם יצחק בדורינו, וענה כי רבינו שלום ובנו מרן ראש הישיבה שליט"א הם ממשיכי הדרך בתורת הקבלה ע"פ מסורת חכמי ספרד. בורח מן הכבוד רבינו היה נצפה פעמים רבות הולך בשוק וקונה ירקות ומאכלים לביתו כאחד מפשוטי העולם, ומעולם לא הסכים שיכבדו אותו בגינוני כבוד כראוי לו. כאשר

היה עולה לתורה בעליית 'שישי' בשבת קודש בישיבה הקדושה, אשר כידוע לפי דעת רבינו האריז"ל - היא העליה החשובה שבעליות לתורה, היו כל בני הישיבה הקדושה וחכמיה עומדים אז על רגליהם ושרים לכבודו, כמקובל לשיר לגדולי ישראל, אך הוא התנגד לזאת ולא הסכים לעלות לתורה עד שיפסיקו מהשירה, ובדברים הללו ידע רבינו לעמוד על שלו בכל תוקף.

כל דבר שהיה עלול להגיע לפרסום, היה רבינו מתרחק ממנו כמטחווי קשת. פעם, בזמן מלחמת המפרץ, הוציאה הישיבה ממון רב בכדי לארגן מטוס להקיף עמו את כל ארץ ישראל, ולעשות את סדר התיקון כפי שערך רבי יהודה פתייה במטוס הבריטי בזמן מלחמת העולם השנייה. אך רבינו העדיף שלא לנסוע במטוס, אלא ללכת להשתטח על קברות הצדיקים אשר היה קשור עימם. יש שהסבירו כי טעמו ונימוקו היה, משום שנודע לו כי ביקשו מעוד מגדולי ישראל להצטרף לטיסה זו, ואחד מן המשמשים בקודש הביא עימו גם כתב של חדשות בכדי שיתעד את הכל, ורבינו לא חפץ בכך, כי הרגיש שיש בזה צד שאינו לשם שמים.

בהגיעם להשתטח על ציונו של בניהו בן יהוידע אשר רבינו היה קשור אליו ביותר,)ועל כן קרא לבנו מו"ר ראש הישיבה על שמו(התפלל רבינו רבות, ולאחר מכן, כאשר ראה את הדאגה הרבה והפחד על בני לווייתו, אמר להם: "שר הצבא)הלוא הוא בניהו בן יהוידע(אומר שהמלחמה תיפסק בחג הפורים! וכך היה.

רבינו שמר מאוד מאוד על קדושת עיניו, והיה מהלך בכל עת, אף בתוככי הישיבה, כשפניו כלפי מטה ועיניו מביטות על רגליו, עד שנעשה גוו כפוף ושפוף. יודעים היו כל תלמידי הישיבה כי רבינו לא שת לבו מי עומד לידו, עד שהיו מעוררים אותו לכך.

רבינו לא הסכים בשום פנים ואופן שיספרו מקדושתו ונפלאותיו, ולא רצה להנות מכבוד או פרסום בעולם הזה. הוא התנגד בתוקף שיפרסמו את שמו בכל מודעה שהיא, ביודעו כמה הפסד יש מכך לעולם הבא. כל ימי חייו עמל ויגע יגיעה גדולה בתורה ועבודת ה', ולא לחינם זכה למעלות ודרגות רמות ונשגבות. דרכו של רבינו היתה, שבכל אחת מסעודות השבת היה מקריא את דברי המוסר שהיה לומד במהלך השבוע מתוך ה"חוק לישראל", כפי שקיבץ הגאון חיד"א מכלל ספרי המוסר ב"יוסף לחוק". פעם סיפר מורינו ראש הישיבה שליט"א, כי כשסיפר זאת להגאון רבי יוסף עדס, הוא כל כך התרשם ממנהג זה, עד שאמר כי רצונו הוא להנהיג כן גם בביתו. עול יסבול ולא יבול.

סחו נכדיו של רבינו, כי פעם פנה אליהם רבינו לחזקם במוסר, ואמר להם כי על פיו של רבינו מרדכי שרעבי היו שגורות ארבע מילים, אשר מי ששמע להן הציל את יין, ומי שלא שמע – התפרקה משפחתו או שיצאו ילדיו לתרבות שאינה הוגנת. ארבעה מילים אלו הינם יסוד ושורש לכל חייו של האדם, והם: "עול יסבול ולא יבול". וכאשר היה רבינו אומרם, היה חוזר על דבריו כמה פעמים: "עול יסבול ולא יבול".

ואכן, היה רבינו אומר ועושה, כאשר דרכו היתה לקחת את עול התורה ועול ביתו ושמירת דרכיהם על עצמו ללא רחמנות עצמית ועצלות חלילה, ותמיד היה מבקש לדעת היכן כל ילד וילד מסתובב, ומי הם החברים אשר מתחבר אליהם. בד בבד היה רוחש לרעייתו הרבנית ע"ה כבוד גדול, ולכן לא לחינם זכה שכל בניו וחתניו תלמידי חכמים ומרביצי תורה, ובראשם עטרת תפארת מרן ראש הישיבה הגאון הצדיק רבי בניהו שליט"א.

הטרקטור המחלץ

סיפר עורך הדין המסור של הישיבה, הדואג באמונה לכל צרכי הישיבה ללא תמורה, מר אליהו שיין הי"ו, שפעם, לפני ארבעים שנה, נסעו לציונו של בניהו בן יהוידע, ובשעת הלילה ירדו לציונו של רבי יונתן בן עוזיאל בעמוקה. באותם ימים, המקום היה שממה של ממש. לא היו אז כבישים מסודרים, ולא תאורה כלל וכו'. בדרך חזור, עלתה המכונית על אבן גדולה ונתקעה עליה, ללא יכולת לזוז. כמובן שבתקופה ההיא טרם היו פלאפונים, והם לא ידעו לשית עצות בנפשם. אולם, רבינו הרגיעם, ואמר להם שלא יחששו כלל. והנה, לאחר כשתי דקות, הגיח לפתע טרקטור ענק מאחוריהם עם תאורה חזקה, ומיד ללא אומר ודברים נהג הטרקטור הגביה עם הכף את אחורי המכונית ודחפה קדימה, וכך המשיכו לדרכם. ויהי לנס.

כ"ה סיון

התנא האלוקי רבי חנינא סגן הכהנים הי"ד

יום ההילולא - כ"ה סיון

פטירתו: "בכ"ה [בסיון] נהרג רבן שמעון בן גמליאל, ורבי ישמעאל ורבי חנינא סגן הכהנים" [טור אורח חיים סימן תקפ[1]]

רבי חנינא סגן הכהנים תנא היה, חברו של רבן יוחנן בן זכאי [סדר הדורות].

היה סגנו של הכהן הגדול. בנוגע לכהונת הסגן התבטא: "למה סגן מימינו? שאם אירע בו פסול בכהן גדול, נכנס סגן ומשמש תחתיו" [יומא לט, א].

היה מעשרה הרוגי מלכות, ונהרג בזמן החורבן [סדר הדורות].

אמרותיו

"רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" [אבות ג, ב].

על איסור רחיצה בתשעה באב אמר: "כדאי [= ראוי] הוא בית אלוקינו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה" [תענית יג, א].

"ר' חנניה סגן הכהנים אומר: גדול השלום, ששקול כנגד כל מעשה בראשית, שנאמר [ישעיה מה, ז]: יוצר אור ובורא חשך עושה שלום" [ספרי במדבר מב].

"רבי חנניה סגן הכהנים אומר: כל הנותן דברי תורה על לבו מבטלין ממנו הרהורין הרבה: הרהורי רעב, הרהורי שטות, הרהורי זנות, הרהורי יצר הרע והרהורי אשה רעה, הרהורי דברים בטלים, הרהורי עול בשר ודם, שכן כתוב בספר תהלים [יט, ט] על ידי דוד מלך ישראל: 'פקודי ה' ישרים משמחי לב, מצוות ה' ברה מאירת עינים'" [אבות דר' נתן כ].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר כנא:

"רבן שמעון בן גמליאל הזקן[2] מנוחתו בכפר כנה או שזור. ר' חנינא סגן הכהנים[3]... מנוחתו בכפר כנה". [חיבת ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

לא ברור מהיכן לקח בעל חיבת ירושלים ידיעה או מסורת זו, ואולי כי ראה בספר הטור כי נהרג באותו תאריך של רשב"ג, סבר שגם נקברו ביחד. מלשונו נראה כי מקום קבורת ר' חנינא הינה ביחד עם רשב"ג, אלא שחילק כי על רשב"ג יש 2 דעות.

1 וכן נכתב במגילת תענית ובשו"ע שם.

2 במקום אחר כינה אותו: בנו [של רבן גמליאל הזקן], ר' שמעון מי' הרוגי מלכות.

3 קבורת ר' חנינא סגן הכהנים בכפר כנא נזכרת בסתמיות גם במסעות משה.

הגאון המקובל הרב מרדכי צמח אליהו

יום ההילולא - כ"ה סיון

הרב מרדכי צמח אליהו נולד בכ"א אדר א תרפ"ט, לרב סלמאן אליהו, מקובל ותלמיד ה"בן איש חי", ולמזל לבית צדקה, אחות הרב יהודה צדקה ונכדת אחותו של ה"בן איש חי". מילדותו התבלט בכישרונו, ובהתמדה בתורה תוך עוני גדול. למד אצל הרב עזרא עטיה בישיבת פורת יוסף ואצל הרב צדקה חוצין. בהיותו כבן 20 נמנה עם חברי "ברית הקנאים": מחתרת שמטרתה הקמת מדינת הלכה וכפיית הציבור לשמירת מצוות (אם כי, לימים התבטא: "הדרך הזו אינה מתאימה לדורנו"). בראשית שנת תש"ך התמנה לדיין הצעיר ביותר בארץ, בבית הדין הרבני בבאר שבע. באותה השנה הועלו עצמותיו של החיד"א מאיטליה לישראל, והרב טיפל בקבורתו בהר המנוחות. לאחר ארבע שנים עבר לבית הדין האזורי בירושלים, ובתש"ל התמנה כחבר בית הדין הגדול. בד' בניסן תשמ"ג הוכתר כראשון לציון והרב הראשי לישראל לצד הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא, וגם לאחר שסיים את כהונתו כרב ראשי היה מנהיגם של רבים. נודע כמקובל ובעל מופת, היה נשיא הכולל "דרכי הוראה" בירושלים, ובמדינות שונות פזורים למעלה מ־60 שליחיו. לאחר תקופה של כשנתיים של הידרדרות בבריאותו, נסתלק הצדיק בכ"ה בסיוון תש"ע ונטמן באוהל החיד"א, שאת עצמותיו קבר שם חמישים שנה קודם לכן.

סיפר ר' עזרא ברנע, חזן בית-הכנסת "היכל יעקב": לכל חולה יש תיק טיפולים, ובו כתובות כל התרופות שקיבל במהלך הטיפול. זאת, כדי שיוכלו לעקוב אחרי התפתחות המחלה והריפוי. אך בתיק שלי יש תרופה מיוחדת, שלא נמצאת בדרך כלל בתיקי החולים בבתי-החולים השונים.

קודם לכך אספר כי תקופה ארוכה הייתי בטיפול ומעקב רפואי עקב כאבי בטן שנמשכו זמן רב. פעם בחודש הייתי מגיע לבדיקות בבית-החולים, שם נתנו לי תרופות חריפות שלא תמיד עזרו. בראש חודש אלול, ימים ספורים לפני שהרב זצ"ל אושפז בשנית, הרב בירך אותי בברכה מיוחדת ואמר לי: "זהו, אין לך כלום".

כאשר הגעתי למרפאה אחרי שלושה שבועות הרב כבר אושפז בבית-החולים. שאל אותי הרופא: איך אתה מרגיש? עניתי: טוב מאוד, אני כבר שלושה שבועות ללא כאבים.

המשיך הרופא ושאל: איך פסקו הכאבים?

עניתי לו בשאלה: האם אתה מכיר את הרב אליהו?

בוודאי, אני מטפל בו! ענה הרופא. סיפרתי לו שקיבלתי מהרב ברכה ומאז אני מרגיש טוב, והוא אמר שאבוא בעוד חודש, ומרגע זה אפסיק לקחת את התרופות שמרעילות אותי.

חזרתי כעבור חודש, ושוב שאל אותי הרופא איך אני מרגיש, ועניתי שאני מרגיש טוב מאוד. הוא אמר שאם כך הוא מפסיק לטפל בי ומעביר אותי לרופא אחר שיעקוב אחרי. השניים שוחחו ביניהם על הבדיקות שנערכו לי ועל הממצאים. הרופא פתח את התיק וקרא מההתחלה. כשהגיע לדף האחרון הוא חייך ארוכות. שאלתי אותו מה פשר החיוך, והוא עונה לי: כתוב שהכאבים נפסקו לאחר ברכתו של הרב אליהו.

אחר כך הוא אמר לי לבוא לביקורת בעוד שלושה חדשים. כשבאתי אחרי שלושה חודשים לביקורת, שוב לא היה לי כלום. אמר לי הרופא: אינך צריך לבוא יותר לביקורת. ואם חלילה יחזרו הכאבים, אתה כבר יודע למי לפנות... אביהם של ישראל, חלק ה'

נדמה לפעמים כי הרופאים והצדיקים, חיים בעולמות מקבילים שאינם נפגשים ביניהם: הרופא חי בעולם של טבע, תרופות, סיבות ותוצאות, ואילו הצדיק חי בעולם של נס ופלא, של השגחה אלוקית ושל פעולות רוחניות. מה קורה כשהעולמות נפגשים?

לעיתים יש בכך זעזוע, של שבירת האמונות הקודמות של אנשי העולם. לעיתים הרתיעה היא מצד הצדיקים, שלא תמיד רוצים שהנס יתגלה מבעד למעטה ההסתרה שעטו על עצמם. אך בסיפורים כמו שלנו, בולטים הנינוחות והשעשוע: של הצדיק מחד, ושל הרופאים מאידך. הרב מניף את ידו ואוסף את החולי המציק, והרופאים שכבר הספיקו להכירו מחייכים ומודים בחדווה: הוא יודע יותר מאיתנו על הדרך בה פועל העולם הזה...

זהו הבעל שם טוב!

בדרך זו אהב ללכת גם הבעל שם טוב הקדוש. מסופר עליו, כי בתחילת התגלותו לא היו לו חסידים רבים. משום כך היו חייבים לחתן את בנותיהם עם מתנגדים. אחד מחסידיו של הבעל שם טוב הצטער מאוד על כך, שכן חתנו לא הסכים בשום פנים לנסוע אל הרבי, ובמר לו הלך לבעל שם טוב ותינה בפניו את צערו. הבעש"ט הרגיע את החסיד, והבטיח לו שיבוא לביקור בעירו וכך יוכל החתן להיפגש עמו. כשהגיע הבעש"ט לאותו מקום קרא לאברך, שהסכים בלית ברירה להכנס עם הבעש"ט אל העגלה. התחילו לנסוע ברחוב, והבעש"ט שאל את האברך: 'אתה יודע מהו רבי?'.

היה אז יום קיץ בהיר, והבעש"ט אמר: 'רבי הוא אחד שאם הוא מוציא את המטפחת מהכיס ואומר שירד גשם – מיד ירד גשם'. תוך כדי דבריו הבעש"ט הוציא את מטפחתו ומיד ירד גשם. אחר כך אמר לו: 'אתה יודע מהו רבי? אחד שאם הוא אומר עם המטפחת שיפסיק הגשם – הגשם מיד מפסיק'. אמר הבעש"ט וגם עשה. אחר כך אמר לו – 'אתה יודע מהו רבי? שאם הוא אומר שירד גשם מצד ימין של

העגלה – יורד מצד ימין', וכך עשה עם המטפחת. אחר כך אמר לו אותו דבר לצד שמאל – אז ירד גשם מימין ומשמאל, ומלפנים היתה הדרך יבשה. הנס הגלוי פעל על החתן, שנעשה בעקבותיו לחסיד...

מספרים עוד, שכאשר משמשו של הבעל שם טוב סיפר זאת לאדמו"ר הזקן, התפעל הרבי ואמר: זהו הבעל שם טוב! מדוע התפעל כל כך הצדיק? מה במופת הזה מגלה את מהות הבעל שם טוב?

התשובה נעוצה בתחושת השעשוע. בכל מופת של הצדיק רואים שידוד מערכות הטבע, אבל כאן הבעל שם טוב משתעשע בעולם ללא כל צורך ממשי, רק כדי להראות לאברך ולעולם – "מי בעל הבית". כמובן, ניתן לצחוק על מישהו מתוך בוז, אבל אפשר גם לצחוק עליו מתוך שמחה ושעשועים, להנאת כל המעורבים בבדיחה. כשהבעש"ט צוחק על הטבע, גם הטבע מחייך... זהו הבעל שם טוב, ומעין זה הוא הכח שגילה גם הרב אליהו – כשגרם לאנשי הרפואה לצחוק על עבודתם ה'רצינית'.

כ"ו סיון

הצדיק הרב יצחק אייזיק נשרי

יום ההילולא - כ"ו סיון

הצדיק הרב יצחק אייזיק נשרי זצ"ל- נולד ב-י"ט כסלו ה'תש"ג בטורדא שברומניה. בשנת ה'תש"ט (1959) עלה לארץ לאחר שהיה קודם בקפריסין אליה גורש בעת שניסה לעלות ארצה עם אוניית מעפילים. למד בישיבת פונביז' לצעירים ובהמשך בישיבה הגדולה פונביז'. התחתן עם מרת שרה חינא לבית בהט. בתחילה גרו בעכו ולאחר תקופה עברו לחיפה.

היה איש חיל ורב פעלים לה' ולתורתו. שימש כדוגמא מוחשית למי שחי את חייו בהרגשה שלא לעצמו נברא אלא רק להועיל לאחרים. כיהן בתפקידים רבים בחייו: ניהל ת"ת ובית יעקב יסודי התורה בעכו וייסד תיכון לבנות. אחה"צ שימש כמפקח בחידר זיכרון מאיר בחיפה, שימש רכז הנוער האגודתי בעכו, חבר בהנהלה הארצית של צעירי אגודת ישראל, חבר בוועד הפועל של הסתדרות מורי אגודת ישראל, גבאי ביה"כ צא"י, ייסד וניהל את שלוחת המכון להכשרת מורים של החינוך העצמאי בחיפה. היה לו תפקיד בכיר ומומחיות רבה בזיהוי חללים ועסק בכך במלחמות רבות, תוך כדי שהוא מקפיד מאוד ומזהיר אחרים לשמור על כבוד המת ועל שמירת כל אמצעי זיהוי שהיה ואף התנדב בארגון זק"א. בכל תפקידיו היתה מגמתו להועיל ולהיטיב לאחרים ברוחניות וגשמיות ככל אשר מצא בכוחו לעשות.

היה מסור בצורה נדירה למצוות ביקור חולים. כמעט מידי יום כיתת את רגליו בבתי חולים באיזור חיפה. לעיתים אף ביקר בבתי חולים לבריאות הנפש ולפעמים גם בבתי סוהר. בכל המקומות השרה אווירה טובה ושמחה. הושיט עזרה ממשית היכן שנצרך כהסעת מבקרי החולים ולעיתים בשהייה בלילות ליד חולים כדי להקל את העול מהמשפחות מבלי להתחשב שהוא אחרי ולפני יום עבודה מתיש. ושהיה קם לתפילה עם הנץ החמה. דאג רבות לגלמודים ועירים שלא היה מי שידאג להם. ביקר בבתיהם ודאג למאכלם. פעמים האכילם בכפית ואף רוחצם והכל ללא תמורה.

גולת הכותרת של פעליו היה בשדה החינוך תפקיד בו עסק בהצלחה מרובה כיובל שנים. בהתחלה כיהן כמורה בת"ת יסודי התורה שבעכו, שנוסד על ידי הגה"צ רבי שלום לופס זצ"ל רבה של עכו, ובהמשך כמנהל מוסדות יסודי התורה. היה מסור מאוד לביה"ס ושימש כאב רחום לתלמידי המוסדות. בעונת

הרשום היה עובר בבתי התושבים כדי לשכנעם להכניס את ילדיהם לחינוך החרדי. ולא ויתר על אף נפש מישראל גם שנדרשו לשם כך מאמצים עילאיים, סייע רבות למשפחות ההורים שראו בו כתובת לשפוך שיח ולקבלת עזרה, היו מהם שאמרו - יש לנו בעולם שני דברים: הקב"ה והרב נשרי להבדיל - כמובן. פעל להגדיל, ליפות ולשכלל את בית הספר ולעיתים אף הזיל לשם כך מכספו הפרטי, אך יותר מכך דאג לתלמידים להצלחתם וטובתם הגשמית והרוחנית. פעל רבות במסירות נפש ובמאמצים רבים שהתלמידים ימשיכו בישיבות קדושות. שמר על קשר עם הבוגרים וסייע לעת הצורך בהתמודדות עם קשייהם בישיבות. טרח רבות שהבנות ימשיכו בתיכון חרדי וכשראה שלתועלת הדבר ראוי להקים תיכון הקים במאמצים עילאיים תיכון בית יעקב בעכו, גם לתלמידות התיכון דאג והשתדל לסייעם במה שנדרש גם לאחר סיום לימודיהם. חי כ-82 שנה ונפטר ב-כ"ו סיון ה'תשפ"ד. לאחר שנות סבל ומכאובים שקיבלם באהבה ובשמחה. ציונו בהר-המנוחות. הותיר משפחה שממשיכים את דרכו ואת מורשתו הרוחנית בהם מרביצי תורה, מחברי ספרים, ואנשי חינוך.

אביו: ר' אלימלך. **אימו:** מרת איטה. **סבא (מצד אימו):** הגאון הגדול רבי יוסף אדלר (גאב"ד טורדא). **אשתו:** מרת שרה חינא בת הצדיק ר' אברהם צבי בהט זצ"ל, תלמידם של הגאונים ר' אלחנן וסרמן הי"ד ור' אהרן קוטלר זצ"ל [הרב בהט קיבל סמיכה לרבנות מהרב קוטלר זצ"ל אולם כשהחל לעבוד לפרנסתו קרעה ואמר שהוא כבר לא ראוי לה]. **ילדיו:** שלושה בנים וחמש בנות.

פרשה מיוחדת של התמסרות מופלאה לבקור חולים היתה בהקשר למשפחת נריה מחיפה. בחיפה היה יהודי ת"ח חשוב, הרב אברהם יצחק נריה זצ"ל שחלה במחלה כשנה ושלשת רבעי. במהלכה היה מאושפז תקופות ארוכות של חודשים ארוכים. במשך כל התקופה אבא עמד לימין החולה ומשפחתו במסירות עצומה. אלמנתו שתבדלחט"א סיפרה לי, אביך היה מגיע לבקר, ומלבד עצם התמיכה והעדוד שבביקור היה שואל- מה אני יכול לעזור? איך אפשר לסייע? והוא לא רק היה שואל מפני הנימוס, כשהיה במה לסייע היה עושה זאת בשמחה, לקחת הביתה את המשמר היוצא ולהביא את המשמר הנכנס, ואף הוא בעצמו נשאר במשך שעות לשהות עם החולה וכיו"ב.

היא הדגישה שהוא הקפיד על כך במסירות יום יומית ולא פספס יום. כשהשעה היתה מתאחרת והוא עוד לא הגיע הם היו מתפלאים מה קרה שהרב נשרי עדיין לא הגיע היום? אבל הוא לא אאכזב בסוף הוא הגיע, לפעמים אפילו באחת עשרה בלילה. כשהיה מגיע השתדל ככל האפשר לתת הרגשה שהוא לא טרח במיוחד הוא היה פה ממילא בשביל פלוני ובשביל אלמוני. היא הוסיפה ואמרה- יש כאלה שיוצא להם להגיע בזמן שהכי לא נח, אבל הוא תמיד היתה לו סייעתא דשמיא להגיע בזמן נח ברגע המתאים. עודד, תמך, סייע ועזר ככל האפשר. פעמים רבות היה צריך להחזיר הביתה בשעת ליל את שני בניו הקטנים של הרב נריה. הוא היה לוקח אותם לבית. לפעמים הם נרדמו בדרך, מה עושים? אבא לקח אחד אחד על ידיו, העלה אותם לקומה שלישית ובלי מעלית, השכיבם במיטה ודאג לכסותם כראוי...

בליל הפטירה שהיה בליל ערב ראש השנה, הוא הגיע לפני סליחות ואשתו ובנותיו היו שם. הוא הבין שהמצב חמור מאוד, ולא כדאי שהילדות יהיו שם, והוא הציע להם ושכנע אותם שכדאי להם לבא איתו לסליחות, יש סליחות מאוד יפות ואם הם ירצו הוא יחזירם אחר כך, ואכן הוא לקחם. באמצע הלילה אחרי הסליחות. אכן הרב נריה נפטר. אשתו מספרת: אני לא יודעת איך הוא ידע, אבל מיד תוך כמה דקות אבא היה שם להיות לידם בשעה הקשה.

כשהוא הגיע המצב היה טעון ורגיש, משום שהאמא של הנפטר רצתה שיורידו אותו על הרצפה וידליקו נרות כמנהג ישראל, וכמובן שהבית הרפואה סירב, האמא שטובת הנפטר היתה לנגד עיניה לא יכלה להשלים עם כך שבנה הצדיק לא יזכה למה שצריך לעשות לנפטרים, והיא אמרה שהיא לא הולכת עד שיעשו את זה, נוצר מצב מאוד לא נעים. אבא הגיע, והיא לא יודעת איך אבל תוך מספר דקות בהסכמת בית הרפואה הורידו אותו לרצפה ונרות דולקים לידו, [מסתמא זו הפעם הראשונה והאחרונה שזה קרה שם...]

רבינו עבר בבתי התושבים כדי לשכנעם להכניס את ילדיהם לחינוך החרדי. אחד התלמידים סיפר, אני זוכר את הרב נשרי מבקר בביתנו כעשר פעמים כדי לשכנע את הוריי לשלוח את ילדיהם לבית הספר יסודי התורה, זכור לי פעם שעשה זאת בחצות הלילה עד שבס"ד הצליח לשכנעם ואני, אחיי ואחיותיי למדנו בבית הספר. כמות עצומה של נפשות הציל ובזכותו הם וצאצאציהם שומרי תורה ומצוות.

רבו מספור הסיפורים על דאגתו לתלמידיו כאב רחום לבנו, מעשה שהיה בתלמיד מכרמיאל שלקח עימו בטעות את המפתח של הבית לבית הספר, והנה האמא מצלצלת לבית הספר שהיא תקועה מחוץ לבית עם תינוק קטן ואין לה מפתח וביקשה לשלוח את הילד הביתה עם המפתח, אבא אמר לה אני אדאג לענין, והנה פתאום מגיע אבא עם המפתח והביאו לאשה, במקום לשחרר את התלמיד ולשלחו הביתה, הוא נסע בעצמו והביא את המפתח.

כאשר אחת התלמידות חלתה באמצע הלימודים, ולא היה מי שיבוא לקחתה אז אבא היה לוקח אותה לביתה. מעשה בילדה חולנית שחדשים לבקרים הרגישה לא טוב והיתה צריכה לחזור הביתה באמצע הלימודים, ולא היה ביד הוריה לבא לקחתה כל פעם, הם חשבו להשאיר אותה בבית, אך אבא לא ויתר, אני אקח אותה הביתה כל פעם כשיצטרכו, וכך במשך אין ספור פעמים כשלא היתה חשה בטוב היה המנהל מסיעה לביתה.

היה תלמיד מקיבוץ רגבה הסמוך לנהריה שלמד בביה"ס. בתחילת השנה לא היה לו סידור הסעה. הבעיה היתה כי ההורים עובדים ולא יכלו להביאו ובינתיים מה יהיה עד שתסודר הסעה, במשך כחודש ימים אבא נסע כל יום להביא ולהחזיר את הילד עד שהעניין הסתדר.

מעשה באבא של אחת התלמידות שחלה והאמא היתה רתוקה אל מיטת חוליו בבית הרפואה, והנה מגיעה מסיבת סדור והילדה בוכה מה יהיה? אמא לא תהיה במסיבה, מה עושים? אבא אמר אל תדאגי אני אהיה עם אביך בבית הרפואה ואמא תהיה במסיבה, וכך היה.

היה תלמיד מקרית ביאליק שהיה מאחר קבוע לבית הספר, וההורים היו אובדי עצות, אבל למנהל היה פיתרון- אני אקח אותו לבית ספר, וכך כל יום המנהל מחכה למטה לילד וכמובן לא היתה לו ברירה והוא היה קם בזמן.

אחד הנושאים המדוברים כיום בשדה החינוך הוא הענקת יחס חם ואוהב לתלמידים. אבא לא רק הצטיין בכך; זו הייתה כל מהותו ודמותו. על אבא אפשר לומר שהרגיש שהתלמידים כמו בנים וכן הרגישו תלמידיו, הביטוי השגור בפי אין ספור מחניכיו 'הוא היה ממש כמו אבא שלי'. הגיעו לנחם קבוצת בנות שלמדו בבית הספר ובתיכון שהקים וממש מירדו בבכי הם אמרו הוא היה כמו אבא שלנו. ולא לחינם היתה זו הרגשתם כי היה אכפת לו באמת מכל תלמיד ומכל תלמידה, והתמסר אליהם הרבה מעבר למה שמחייב התפקיד. לימים התבטא לא הרגשתי מנהל, הרגשתי כאבא. ולא רק לתלמידות, גם צוות

ההוראה שעבדו אצלו אמרו לא הרגשנו שהוא מעלינו כמו מנהל, ולמרות שהיתה לו סמכות בלתי מצויה של יראת כבוד הוא לא נתן שירגישו שהוא מעליהם.

אם מישהו שכח להביא אוכל מהבית, אל דאגה הרבה עוד לפני מפעלי ההזנה למיניהם אבא היה דואג להכין כריכים מושקעים וטעימים לתלמידות ששכחו להביא אוכל, [מי יודע אם לא היו שוכחות בכוונה]...

תלמידה אחת בבית הספר רצתה לעזוב לבית ספר חילוני. אף אחד לא הצליח לשכנעה לחזור בה מדרכה הרעה. ברם, אלה שטיפלו בה שכנעוה להגיע לחדרו של המנהל. והנה הפלא-ופלא מיד לאחר מיכן חזרה בה והודיעה כי היא נשארת בבית הספר. כששאלוה מה אמר לך המנהל בהיותך בחדרו, השיבה התלמידה: 'הוא לא אמר לי כלום. רק ישב ובכה'. חשוב לציין שאבא לא היה אדם שמבטא רגשות בצורה חיצונית, ובכי כמעט לא היה קיים אצלו במציאות, ומעולם לא זכור לי שראיתיו בוכה.

לאחר הפטירה סיפרה לנו המנהלת ממלאת מקומו שעיתים כשלא הספיקו התקציבים הוא היה מוסיף מכיסו את הדרוש. אך לא רק לצרכי הבניין הוא הוזיל מכספו, הוא נתן מכספו גם לצורך עזרה לקידום תלמידות, או לטיפול פסיכולוגי לתלמידה שלא היה מי שישלם זאת. היו מקרים של תלמידים שלא היה בידי הוריהם כסף לשלם שכר לימוד ואבא שילם להם מכיסו. וגם כאשר לאחת המורות עדיין לא אושר תקן ולא קיבלה משכורת כמה חודשים, שילם לה אבא את משכורתה מכיסו.

סיפר אחד העובדים בבית הספר בעכו, שאשתו היתה מאושפזת תקופה ארוכה בבית הרפואה סופני, ואמר אותו עובד- כל יום אבא היה מגיע לבקר אותי ומביא לי ארוחת צהריים, פעם קונה לי פלאפל, פעם אוכל מבושל מהבית, או שאר דברים, והוא לא פספס אף יום.

ביקורי החולים והעזרה להם לא הוגבלה בשעות, אם היה צורך, הוא היה עושה זאת גם באמצע הלילה, קם משנתו ותוך דקות ספורות היה מתייצב במקום. כמו שסיפר ידידו רבי מנחם רפאלוביץ' ז"ל שמתוקף תפקידו כחבר באגודת רמב"ם שסייעה לבית הרפואה בגיוס משאבים ותרומות, היו לו קשרים רבים בבית הרפואה רמב"ם והשפעה גדולה אצל רופאי בית הרפואה, ועל ידי כך סייע רבות לחולים שהיו מאושפזים שם. אבא היה מסייע לו רבות והיה יד ימינו בפעליו המרובים, ובין היתר פעמים רבות לקחו ברכבו לבית הרפואה לצורך פעילותו. פעם אמר לו אבא שהוא יכול לפנות אליו בכל שעה משעות היממה והוא יבוא עימו.

לא עבר זמן רב ואירע מקרה דחוף בשעות הקטנות של הלילה שהזקיק לרדת מיד לבית הרפואה, הרב רפאלוביץ' צלצל לאבא, אשר מיד נענה לקריאה ותוך דקות ספורות התארגן ונסעו יחדיו לבית הרפואה, והושיטו את העזרה הדרושה. ואם כבר נמצאים בבית הרפואה באמצע הלילה אפשר לעשות על הדרך עוד חסדים, ומה עושה אבא הולך ומחפש אולי אפשר לעזור למישהו בהסעה, וכמו שסיפר לי אברך מחיפה שכשאבא שלו שמתגורר ברכסים שמע שאבא נפטר, הוא אמר לו אני אספר לך מי היה הרב נשרי. וכך אמר לו, פעם הייתי בבית הרפואה רמב"ם בשעה שלוש בלילה אחרי לידת אחד הילדים, ורציתי להגיע לאיזה בית כנסת להתפלל ולא ידעתי להיכן ללכת ואיך ללכת, פתאום מופיע הרב נשרי ושואל יש כאן מישהו שצריך להגיע לשכונת הדר? וכמלאך המושיע לקחו למנין נץ בשכונת הדר.

דאגתו של אבא היתה נתונה לא רק לתלמידות אלא הוא רצה לחזק גם את הוריהם, ולכן ארגן מידי פעם סדרות הרצאות להורים והביא ממיטב המרצים. אבא היה מעורב גם במצבם של משפחות התלמידים, ורבים מהם היו שופכים לפניו את ליבם על קשייהם בחיים, והוא היה שומע מעודד ומסייע ככל האפשר,

ופעמים רבות אף היה דואג להם מכיסו לעזרה כלכלית. העובדת סוציאלית שהתעסקה עם משפחות רבות מהורי התלמידים אמרה שהיא שמעה מהורים רבים שאמרו יש לנו שני דברים בעולם, הקב"ה, ולהבדיל - הרב נשרי...

סיפר אחד ממכריו, יום אחד אביך עבר לידי ושאל- מה קרה אתה נראה מוטרד ממשהו, אותו יהודי אמר- אבא שלך לא נתן לי להיות עם פרצוף חמוץ ושם לב כל פעם שהייתי שרוי בצרה, אמר לו היהודי שהינו מוגבל בגופו והרכב נחוץ לו מאוד מאוד, כן הרכב התקלקל לי ואין לי כסף לתקן, כמה זה עולה שואל אבא? ונענה חמש אלף שקלים, בלי להשתהות אבא הוציא צ'ק על חמש אלף שקלים ונתן לו.

מעשה באחד התלמידים שהלך לישיבה, והנה לאחר תקופה קצרה מקבל אבא טלפון מהבחור שקשה לו בישיבה, המזרון לא נח קשה לו לישון, אל דאגה אבא רוכש עבורו מזרון נח ודואג שיגיע אליו אל הישיבה. כעבור זמן קצר מצלצל עוד פעם הבחור ואומר הרב נשרי, אני לא יכול, התלמידים בשיעור נראים ילדים קטנים לעומתי אני מרגיש שאני לומד עם ילדים קטנים, [הוא היה במימדים מעבר לגילו] אז מה אתה רוצה? לקפוץ שיעור הוא השיב, מה עושים? אבא מצלצל לראש הישיבה והוא אכן קפץ שעור.

לאחר תקופה התקשו ההורים מאוד בפרנסה ולא היה להם לשלם שכר לימוד. אבא פנה לישיבה ושאל כמה עולה שכר הלימוד, אמרו לו את הסכום, ביקש אבא מהישיבה פנקסי קבלות של הישיבה ועבר בבתי כנסת לאסוף את השכר למוד, וכמו כן עשה כרטיסי הגרלה לילדים והשיג את הסכום. סופו של דבר מתלמיד זה יצא אברך לתפארת שבעצמו עסק בחנוך והעמיד תלמידים, ואף פעל גדולות ונצורות במקום מגוריו להקים מסגרות לבין הזמנים ולימי שישי שבת.

דרך אגב מצאתי אחר פטירתו את המכתב מהישיבה ההיא ובו מפורט סכום השכר לימוד של הבחור, והם כותבים לאבא שהם סומכים עליו שהוא ימצא את הדרך להשיג את המימון לשלם את הסכום הדרוש מקרנות הידועות לו, כשהם לא מעלים בדעתם מיהם קרנות המימון.

אבא שהיה חכם היה עושה את חסדיו בהשכל וחכמה, דוגמא מיני רבות סיפר לי בנו של הרב מנחם רפאלוביץ' ז"ל - ר' דוד רפאלוביץ' שיבלחט"א, שפעם כשאביו היה בחו"ל הוא צלצל אליו, ואמר לו שהיתה בצפון תאונה מאוד קשה, וביקשו שירד יחד עם הרב נשרי לבית הרפואה לסייע ולעזור במה שאפשר.

מספר ר' דוד, נסעתי עם אביך וכשהגענו לבית הרפואה נגשנו למיון התעדכנו במצב ודאגנו שהפצועים יקבלו יחס וטיפול הגון וטוב. ואז אביך אמר לי עכשיו יגיעו קרובי המשפחה מבוהלים ויחפשו במיון את הפצועים, ועד שהם ימצאו אותם ויקבלו דיווח על מצבם הם יהיו מבוהלים מאוד, בא נחכה להם בפתח המיון ונעדכן אותם מיד במצב, ואכן חיכינו להם בפתח זמן רב ואכן כשהם הגיעו מודאגים ומבוהלים, מיד אבא קיבל אותם במאור פנים והסביר להם את המצב ועודדם והרגיעם.

אבא דאג לעלייתם הרוחנית של התלמידים כאב לבניו, הוא לא הסתפק בשיעורי הגמרא שנלמדו במסגרת שעות הלימודים וחיפש דרכים כיצד להעלות את רמתם הלימודית, וארגן לשם כך לימודים למעוניינים לאחר שעות הלימודים, כשהוא נשאר לשם כך ללמד לאחר שעות הלימודים ללא קבלת תמורה כספית. מעבר לכך, אבא דאג גם לתת להם אוכל. אחד התלמידים סיפר בשבעה שכיום הוא בעצמו מרביץ תורה ברבים, אני זוכר את המנהל עומד ומורח לתלמידים שנשארו לאחר הלימודים את הלחם בשוקולד, ולא הסתפק בכך הוא הכניס קודם את הלחם למצנם בשביל שיערב יותר לחיכנו.

מעשה שהיה עם אחי, הרה"ג רבי אהרן-חיים שליט"א, שלמד בישיבת 'כנסת חזקיהו' ברכסים ועבר משם לישיבת חברון. המעבר החד לישיבת חברון על המוני תלמידיה, היקשה עליו בתקופה הראשונה, והוא החליט להתקשר לאביו, ולספר לו על כך. האב-הרחום ר' יצחק שומע ומאזין לבנו, ומגיב 'יהיה בסדר בעז"ה', או 'אל תדאג' וכו'.

אבל הבן מתעקש; 'אבל קשה לי'... והאבא מגיב שוב: 'בעזרת ה' יהיה בסדר'... השיחה הסתיימה. למחרת בבוקר, מספר הרב אהרן-חיים, מודיעים לי שמישהו קורא לי בחוץ. אני יורד ומוצא את אבא ליד מכוניתו וכל דלתותיה פתוחות לרווחה. הייתי המום, ולא ידעתי מאין זה נופל עליי, ומה כוונתו של אבא... 'איפה המזוודות'? - שואל אבא. 'איזה מזוודות'? - שאלתי בחזרה. 'הרי אמרת שקשה לך, אז באתי לקחת אותך הביתה... תביא את המזוודות וניסע לחיפה'...

רק בתקופה מאוחרת הבנתי את ה'טריק' החינוכי שאבא עשה לי, אומר הבן. כי התגובה שלי להצעתו להביא את המזוודות היתה 'טוב, לא התכוונתי שאני כבר רוצה לעזוב... אנסה להמשיך עוד תקופה, ואחר-כך נראה מה המצב'... וכמובן שאבא נסע בחזרה לבדו, אני נשארתי בישיבה, ובתוך תקופה קצרה הכל הסתדר על הצד הטוב ביותר.

אם אבא היה מסתפק רק ב'יהיה בסדר', לא בטוח שזה באמת היה בסדר; ומאידך, אם היה מדבר בתקיפות עם בנו, ומנסה לשכנעו בשפה נמרצת להישאר בישיבה, 'והכל יעבור', בוודאי שהקשיים לא היו עוברים. מה עשה האמן הפדגוגי הזה? - נתן לבנו את כל האופציות, עד כדי כך שהגיע לישיבה, פתח את הדלתות של הרכב, ואמר לו 'בוא נחזור לחיפה'... והתוצאות היו, הפוכות. כך מתנהג מחנך, וכך מתנהג מי שרוצה להצליח עם חניכיו ילדיו.

המון מכתבי תודה והערכה, פרי עטם של הורי תלמידים ותלמידות מ'יסודי התורה' ו'בית יעקב', הציפו למכביר את תיבת הדואר של אבא, מכתבים גדושי רגש כנה יוצאים מן הלב, המעידים על אוירה אוהבת ומעריצה שאפפה את סביבת המוסדות וסביבתו של המנצח על מלאכת בית ה'. היה כתוב על היחס של המנהל לתלמידי המוסדות כאל אב לילדיו, המכתבים רבים המה, ולדוגמא יובא אחד מיני רבים.

'לכבוד הרב נשרי שליט"א. זכות גדולה היא לנו להזמין את הרב המיוחד שזכינו לגדול ולהתחנך תחת ידי אבא לכל דבר, דמות לחיקוי חקוקה לנו לכל החיים... המסירות והדאגה והחשיבה על כל הפרטים... גם כשהתפספסה ההסעה - המנהל היקר שהוא אבא של כל אחת ואחת - היה לוקח במכונית הפרטית עד לפתח הבית לא פעם... הרגשנו ממש בבית, לא בבית ספר רגיל... מעריכים ומוקירים מאוד'.

יחד עם זאת חשוב לצטט כאן את מענהו לאחד ממכתבי התודה, שקיבל מהורים ובו הם מודים לו על היחס המיוחד לתלמידים, ועל הדאגה לבנם ששכח את האוכל וקיבל מהמנהל אוכל מפנק. במכתב ששלח להם המנהל הוא עונה: 'קבלתי מכתבכם הערתי למכתב שהוא מלא וגדוש בהגזמה בטח את מתכוונים לברך שאזכה להגיע לדרגות שמוזכרות שם ועל כך תודתי... בכל ישיבת צוות ואסיפת מורים, מזכירים אנו לעצמינו, ומשתדלים להתחזק בכדי שנוכל למלא את משימתנו מלאכת הקודש של חנוך ילדי ישראל לתורה וליראת השם טהורה באמת ובאמונה'.

אבא פעל גם גדולות ונצורות על מנת להגדיל את בית הספר, ולשכלל ולפאר אותו על מנת שיהיה בית הספר מקום נעים ללימודים, הוא טרח ויגע רבות להשיג תקציבים לשם כך הן מהשלטונות והן מתורמים

פרטיים. הוא גם נטע עצי פרי בחצר, הביא אקווריום גדול וכלוב עם ציפורים בכניסה, ואף תרנגולים ואווזים היו בין שוכני חצר בית הספר, על מנת להפוך את המקום כנעים ונחמד לתלמידים.

פעם בעת שעשה את דרכו לבית הכנסת צא"י הגיע אוטובוס לתחנה הסמוכה לבית הכנסת, ראה אבא את אחד הנוסעים שהיה צריך להכניס משהו לתא המטען, אך התקשה לעשות זאת משום שהוא החזיק את ילדו, פנה אליו אבא ואמר לו תן לי להחזיק לך את הילד עד שתכניס את המטען, ואבא הוסיף לו בחיוך אל תדאג הרבה הפקידו אצלי את ילדיהם ויצאו מרוצים...

אחד מתלמידיו פרש רחמ"ל מן התורה והתכונן להתגייס לצבא. היה זה כבר שנים רבות לאחר שהוא סיים את בית הספר, אבל אבא אף פעם לא מפסיק להיות אבא, ישב אבא עימו וניסה לשכנעו כמה הדבר גרוע, וכי בצבא מתקלקלים, וגם הוסיף לו ש'אם אתה חושב שהצבא הוא גן-עדן עבורך, תדע שכחייל לא יהיה לך כזה גן עדן... אתה עלול למצוא את עצמך גם במצבי סכנה ופגיעה', הזהירו, אך הבחור לא השתכנע, והתגייס. בתוך זמן קצר הוא היה ברכב שספג פגיעה ועלה באש, הוא יצא ממנו בניסי ניסים כשכויות בכל חלקי גופו. אחת התרופות לכוויות היא לאכול הרבה ביצים. החייל היה צריך לאכול כ-30 ביצים ביום. ומי ישב לידו בבית הרפואה רמב"ם והאכילו ביצה אחר ביצה, בסבלנות אין קץ? - המנהל הרב נשרי. שסייע לו בשעתו הקשה באהבה ובמסירות כאב לבנו.

אבא היה מקיים באופן מופלא ביותר מצוות ביקור חולים, היה הולך לבתי החולים בחיפה לבקר חולים ולשמחם, חלקם היו כאלו שהכירם, אך רובם היו כאלו שכלל לא הכירם, רבים מהם היו תושבי ערים אחרות שנקלעו לבית הרפואה בצפון בגלל טיפולים מיוחדים שהיו שם, או עקב פציעות או תאונות דרכים שאירעו באזור, וכיו"ב, ונודע לו על אשפוזם בדרכים שונות. המיוחד בו היה שהיה מקפיד בקיום המצווה מידי יום ביומו, והרבה יהודים מספרים עליהם או על קרוביהם שהיו מאושפזים בבית הרפואה כמה חודשים וכל יום אבא הגיע לבקרם. חשוב לדעת אבא לא היה מובטל שלא ידע מה לעשות עם זמנו, הוא קם מוקדם מאד בבוקר והתפלל בנץ, לאחר מיכן הכין לילדים כריכים טעימים לפי טעמם, משם נוסע לעכו בשעה שבע כשבימים ההם כשהכבישים לא היו מפותחים, לעבור את הדרך העוברת את הצ'ק פוסט בתי הזיקוק והקריות ועמוסה ברמזורים ופקקים יכלה לקחת נסיעה כזאת קרוב לשעה.

הוא לא עזב את בית הספר בצלצול של השעה אחת אלא היה נשאר לוודא שבית הספר נעול ושכל ההסעות הגיעו, והיה עולה לאוטובוסים לוודא שכולם נמצאים ויושבים על מקומותיהם. לאחר סיום מלאכתו היה נוסע לחיפה שוב כשעה נסיעה, ומשם ממשיך למלאכת הקודש בחידר 'זכרון מאיר' ללמד ילדי ישראל ובהמשך כמפקח על לימודי אחר הצהריים, כשלעיתים רבות הוא לא היה מספיק לפני כן להגיע הביתה לאכול. לאחר השעה ארבע כשהיו מסתיימים הלימודים התפלל מנחה ואז נפנה להגיע הביתה לאכול לנוח קימעא, ולאחר מיכן היה יוצא למסעות החסד בבתי חולים. וחשוב לזכור שבבית הרפואה לא נוסעים ברכב צריך ללכת הרבה ברגל ולעיתים מחלקה אחת רחוקה ממחלקה אחרת מרחק רב של הליכה, אבל שום דבר לא עצר את אבא.

לפני כשש שנים אבא נפגע בעמוד השדרה ובעת ההיא סבל יסורים נוראים עד שעבר ניתוח בעמוד השדרה, שהקל על מכאוביו אך נכותו נשארה לצמיתות, והפך למוגבל שבקושי הילך עם הליכון. בשנים אלו התגלתה גבורתו בהקפדתו ומסירותו ללכת לביה"כ לתפילות ולשיעורי תורה. מה שעשה בעבר ב-2 דקות, התארכה לכדי רבע שעה, כשהוא צועד עם ההליכון צעד אחר צעד. אנשים היו עוצרים ברחוב

כדי להסתכל עליו ולהתבונן בהשתאות במסירות הנפש שלו לתורה ולתפילה. ובשבת כשהיה צריך לרדת ולעלות בחזור כמה קומות במדרגות היתה הטירחה גדולה הרבה יותר, אך הוא לא התחשב כלל בקושי והיה עושה זאת מידי שבת בשבתו בשמחה רבה.

סיפר אחד מידידיו שתקופה עבר מצבים קשים בבריאותו, ואבא היה מרבה לצלצל אליו וקבוע היו השיחות נפתחות בשירת מזמור לתודה. במהלך אחד הטיפולים שעבר בניסיון להקלת כאביו על מנת לחסוך את הנתוח פגע בו הרופא באחד העצבים ודבר זה פגע בתחושות כף הרגל דבר שהקשה עליו הרבה את ההליכה במשך השנים הבאות והגדיל את מוגבלותו, אך אבא לא הביע תלונות על כך, לא האשים את הרופא ולא עשה מכך עסק, אם זהו רצון הבורא הוא קיבל אותו בהכנעה.

ימים מספר לאחר הניתוח בהיותו בבית הרפואה, היה לו התדבקות מעיים מסכנת חיים, שהצריכה לעשות לו ניתוח חירום בשבת, אבא עם חוש ההומור שלו היה אומר קיבלתי במבצע אחד פלוס אחד... חודשים רבים היה אבא בשיקום בתל השומר השקום היה בסביבה גרועה מאד הן מבחינה רוחנית, והן מבחינת האוירה המשרה דכאון של מקום שכל שוכניו במצבים קשים ומוגבלים ברמות שונות, וגם היה צריך לעשות תרגילים מפרכים וכו' וכו', וכשיצא משם היה רתוק לכיסא גלגלים.

במצבו זה לא היה יכול להמשיך במעשי החסד וביקור חולים שהיה עוסק בהם, מלבד זאת כבר לא עסק במלאכת החינוך אותה כה אהב ואליה היה קשור בכל נפשו, וגם איבד את אשתו אמא הצדקת מרת שרה ע"ה. ואת רע כאח לו רבי דוד אזולאי ז"ל שהיתה נפשו קשורה בנפשו ונפטר שבועות מספר קודם לכן. אך הוא לא נתן לדכדוך להשתלט עליו והתנשא כארי לשמור על שמחת חיים ואף להתפטר מכיסא הגלגלים שהיה רתוק אליו כשנה, והתאמץ בכוחות על אנושיים ללכת בעצמו כמידת היכולת עם הליכון. ואף נלחם כארי לתפקד לבד ולעשות הכל בכוחות עצמו למרות שגם פעולות פשוטות ביותר כלבישת חולצה וכיוצא בזה היו קשות מאוד לביצוע, הוא לא ויתר ועשה ככל שיכל בכוחות עצמו. פעם כשנשאל על פעולה מסוימת אם הוא רוצה עזרה, הוא הזקף ואמר מה קרה אני נכה???

בשנים עברו התקיימה על ידי תנועת צא"י פעילות אחרי שעות הלימודים, במסגרת זו היו הילדים מתאספים אחר הצהריים לומדים ומשחקים יחדיו, על ידי כך הצילו את הילדים משוטטות מסוכנת ברחובות, גם בעכו התקיימה פעילות של הנוער האגודתי, וכמובן שהרכז של הפעילות בעכו היה אבא, שנטל על עצמו אף את התפקיד של הצלת נפשות זו, כי אבא צריך לדאוג לילדיו גם לאחר שעות הלימודים בבית הספר.

גם כשהיה צריך להעיר לתלמידים היה עושה זאת בנעימות ובחכמה, וכמו שסיפרה אמא של אחד התלמידים בחידר שם היה אבא מפקח אחר הצהריים והיה בודק את מחברות התלמידים, וילד זה היה נוהג לתלוש דפים מהמחברת, ואבא ביקש לבדוק את מחברותיו, הוא היה מאוד נבוך מה אבא יעיר לו, והוא מספר אבא לקח את המחברת ואומר לו בחיוך: בא אני ילמד אותך איך תולשים יפה דפים מהמחברת בלי שירגישו...

כשהיינו ילדים היה זה דבר קבוע שאבא לא היה אחר הצהריים בבית, והיינו שואלים איפה הוא, התשובה היתה הוא בבית-הרפואה ברמב"ם או ברוטשילד או בשניהם גם יחד. כשהיינו שואלים מה קרה כל פעם היתה התשובה אחרת, פעם זה בחור ישיבה שנפצע בטיול בצפון והובהל לרמב"ם, פעם זה ידיד מחיפה או הורי תלמידים מעכו, או יהודי מירושלים שנפגע בתאונת דרכים באזור, או יהודי מבני ברק שצריך

לקבל טיפול למחלה ברמב"ם, וכו' וכו'. כמו כן היה אבא מבקר בעת הצורך בבתי חולים לבריאות הנפש ומשמח את ליבם של השוהים שם במגוון דרכים כמשחקי כדור וכיוצא בזה. על אף שעיקר בקורי החולים היו בחיפה והאזור, אך כשהיה צורך היה נוסע אף מחוץ לעיר לאזור המרכז או לירושלים לבקר חולים.

פעם פגשתי יהודי בבני ברק וכשנודע לי שקוראים לי נשרי, הוא אמר לי שבנו נפצע במלחמת שלום הגליל, ושכב בבית הרפואה רמב"ם ואבא שלך היה מגיע קבוע לבקרו. בימי השבעה הגיעה מבני ברק במיוחד לנחם לדקות ספורות אשה שסיפרה בדמעות שאביה היה מאושפז תקופה בבית הרפואה, והיא גרה רחוק באזור המרכז, ויום אחד כשהיא באה לבקר את אביה היא רואה שם את אבא, היא כל כך שמחה שיש מישהו שמבקר אותו, וכשראה זאת אביה אמר לה מה את חושבת שרק היום הוא פה?! כל יום הוא בא לבקר אותי.

אבא אהב את החסד וחיפש לעשותו עם מי שאפשר ולא רק עם חולים, וכמו שסיפר לי הרה"ג ר' זאב גינזבורג שליט"א שכאשר התארח אצלו אביו המחנך הדגול רבי יוסף זצ"ל והגיע עימו להתפלל בבית הכנסת צא"י והיה זה בערוב ימיו של הרב גינזבורג שההליכה קשתה עליו והדרך מבית הכנסת לביתו לקחה לו כחצי שעה, היה אבא אומר לו תלך לביתך אני רוצה ללוות את אביך, והלך עימו בסבלנות רבה, כשהוא משתדל בדרך לשמחו ולרומם את מצב רוחו.

אין ספור שעות גם השקיע אבא בסבלנות אין קץ בשמיעת צרותיהם של אנשים ובעידודם, ובהשכנת שלום בין איש לאשתו, ובין אדם לחבירו. הרבה לפני שקמה בחיפה אגודת יד לנצרך שבהמשך נהפכה לקופת הקהל, היו אבא עם רבי אברהם הוניגסברג ז"ל קונים בשוק הסיטונאי עודפי פירות וירקות בזול, ושמום בשקיות וחילקו למשפחות. כמו כן סיפר לי ה'אב בית' בבית הספר בעכו שפעמים רבות היה אבא מביא לו שקיות ובהם מיני מאפה שהיו נשארים במאפיה בחיפה ואבא היה הולך בסוף היום לקחתם, ואומר לו לך ותשים אצל משפחה זו ואצל משפחה זו...

לפני עשרות שנים כשעוד לא היו בחיפה צרכניות ולא היה ניתן להשיג בחנויות מצרכי פסח, [היתה חנות שנפתחה לכבוד פסח לממכר מצרכי פסח], הוא היה מארגן לפני פסח יחד עם הרב הוניגסברג מכירה של מצרכי פסח בזול.

הדאגה של אבא לזולת היתה גם למנוע ברוב חכמה צער שעלול להגיע לאדם, וכמו שהיה פעם שפתח את בטאון 'ניב המורה' של הסתדרות מורי אגו"י וראה שבטעות כתבו את התואר 'ז"ל' על המפקח הרב שרגא וייס, שהתגורר בחיפה. מה עושה אדם רגיל? מתקשר אל 'המנוח', ומרגיע אותו, ואומר שזו היא סגולה לאריכות ימים וכו'. ומה עושה אבא? - רץ לבית עמיתו, הרב וייס, ומוציא את הביטאון מתיבת הדואר... דבר ראשון למנוע מ'המנוח' את הצער הראשוני... אחר-כך הוא מתקשר למערכת ודורש מהם לגנוז את החוברות! ואכן כך נעשה והודפסה מהדורה חדשה מתוקנת.

אחד מידידיו רבי אברהם הוניגסברג ז"ל שחלה במחלה היה מאושפז ברמב"ם ואבא היה מגיע מידי יום לבקרו, וכשבשבת נמנע ממנו לבקר מיד במוצאי שבת הוא מופיע וכמו שסיפר לי קרוב משפחתו שהיה עימו בתורנות בשבת, שמיד במוצאי שבת הופיע אבא לביקור.

שום קושי לא הרתיע אותו מדביקותו במצות ביקור חולים, וגם בשבתות שצריך ללכת מרחק רב עד הבתי חולים הוא היה צועד בעת הצורך הלוך חזור, בקור החורף ובחום הקיץ. בהשראת רבו הגאון רבי שלום לופס זצ"ל רב העיר עכו היה מתפלל מידי יום ביומו בנץ החמה, והיה מקפיד על כך ממש במסירות,

וגם לאחר אירועים כגון חתונות משפחתיות וכיוצא בזה שבקושי היה ישן בלילה היה מקפיד על תפילה בנץ. גם בשבת התפלל בנץ אבל רק את תפילת שחרית, ולאחר מיכן הלך לקריאת התורה ולמוסף לבית הכנסת צא"י שם היה גבאי, פעמים רבות בעת הצורך, בזמן שנותר עד קריאת התורה בצא"י, היה עולה לבית הרפואה רוטשילד לבקר חולים ובחזרתו היה מעדכן את המשפחות במצב יקיריהם.

גם לבית הרפואה רמב"ם היה צועד פעמים רבות רגלי בשבתות לבקר חולים כשהיה צורך בכך, כשכל צד לוקח בערך שעה הליכה, ואם בהלוך הדרך קלה יותר כי זה היה ירידה אבל בחזור היה עליו לטפס בעליות הכרמל על מנת לחזור להדר. סיפר רבי אברהם מרקוביץ ז"ל שעבר בשבת ניתוח דחוף ופתאומי, ועל כן אף אחד ממשפחתו לא היה יכול לשהות לצידו, והנה הוא מתעורר בשבת בבוקר בבית הרפואה רמב"ם והנה הוא רואה לידו את אבא, אין לשער מה שזה עשה לו, כל ימיו הוא זכר לו את זה, וכמה מנחמים בשבעה סיפרו שהרב מרקוביץ סיפר להם את זה.

הוא לא הסתפק בביקורים, הוא היה מתעניין האם אפשר לעזור ולסייע, והשתדל לעזור להם במה שיכל, פעמים רבות היה מסיע את בני המשפחה הביתה וכשהיה צריך אף היה מביא בחזרה מישהו אחר שישהה עם החולה. ופעמים רבות שהמלוה של החולה שהה כבר זמן רב בבית הרפואה ולא היה מי שיחליפו היה שולחו לביתו והוא היה נשאר במקומו לשהות עם החולה. וכשהיה צריך הוא גם דאג לחולים ולמלוויהם לאוכל כשר וטעים, ולפעמים היה צריך לדאוג גם לסעודות שבת. ודרך אגב אבא כמובן היה מתנדב במפעל החסד ללכת לחלק אוכל לשבת לחולים ולבני משפחותיהם.

סיפר לי אחד המנחמים שהוא הלך פעם בשבת אחר הצהריים לבקר איזה זקן ששהה בבית אבות 'מרגש' שברחוב בלפור, והנה הוא רואה שם את אבא יושב עם אחד השוהים שם שקרוביו גרים בערים מרוחקות ומשוחח עימו, ודואג שיאכל, ובאמת זה לא היה רק באותה שבת אלא מידי שבת בשבתו ואף בימי החול היה אבא הולך לבקר את אותו יהודי.

היו עוד סוג דלים שאף עימם הירבה אבא להיטיב, היו אלה אנשים זקנים גלמודים וערירים, קשיי יום וניצולי שואה אותם היה מרבה לבקר, בביקוריו אלו היה יושב עמהם ושומע את צרותיהם, משמחם מעודדם ומחבש לעצבותם. והיה גם דואג להאכילם ולהשקותם, במקרים רבים הוא היה מאכיל את גמולי חסדיו עם כפית לפה באוכל שהביא מביתו, היה גוזר להם ציפורניים ואף רוחץ את מי שהיה צריך, וגם כשהם היו במצב שכל אדם בורח מלהתקרב אליהם וד"ל.

חסדיו היו נעשים בהשכל וחכמה, היה לו את השכל מה לומר להם על מנת לרומם את רוחם, ואף השכיל כיצד לסייע להם ולמנוע מהם אפשרות להתחמק מהסיוע, וכמו שסיפר בהקשר לכך רבי אברהם מרקוביץ' ז"ל שנלווה לאבא בחלק מביקוריו אלו. שכשהיו מגיעים לבקור כזה היה אומר לו אבא - דבר ראשון תדליק את הדוד של המים חמים, בתחילה הוא לא הבין את טעם הבקשה, אולם בהמשך התבררה לו הסיבה, שכשהיה אבא מציע לחלק מאותם זקנים שלעיתים לא התקלחו זמן רב שכדאי לעשות מקלחת, היו עונים לו שזה בלתי אפשרי, הם לא יכולים לעשות זאת לבד, ואבא שחיכה לתשובה זאת היה מיד אומר אל תדאג אני אעזור לך, וכשהיו אותם אנשים מנסים להתחמק מהמטלה שהיתה להם למעמסה נפשית וגופנית, בטענה שאין מים חמים וייקח הרבה זמן עד שיהיו מים חמים, היה אבא אומר להם בחיוך אל תדאגו המים כבר חמים...

ודרך אגב מביקוריו אצל זקנים אלו לא לקח לעצמו מאומה, וגם כאשר היה יכול לדאוג בצדק וביושר שירשמו לו את רכושם, למרות שהוא לא היה עשיר כלל וכלל והוא ואמא ע"ה עבדו קשה מאוד

לפרנסתם, והיה להם שמונה ילדים שצריך לכלכלם ולהשיאם. הוא דאג שכספם ילך לצרכי מצוה, וכך בין היתר השיג לבית הכנסת צא"י תרומות לספרי תורה ולשיפוץ והרחבת בית הכנסת, אך חשוב לציין שגם תרומות אלו לא היו כלל וכלל מטרת ביקוריו, אלא היתה הרצון להיטיב עם בריותיו של מקום.

אבא גם היה נוהג לבקר אסירים בבתי סוהר באזור הצפון להפיג את בדידותם ולשמח את ליבם ככל האפשר, הוא לא היה מספר על כך, על אחד מביקוריו אלו נודע לנו, היה זה בערב ראש השנה שהוא נסע לבקר אסיר חרדי מאזור הצפון שישב בבית הסוהר, ובחזרתו לרכבו גילה שרכבו נעלם, ועל ידי כך נודע לנו דבר הביקור. אך חשוב להוסיף שאבא לא כעס על דבר הגניבה המצערת וקיבלה באמונה ושלוה.

חסדיו של אבא היו גם בממון ועזרה כספית במגוון תחומים, תמך רבות בקביעות בבני תורה בסכומים הגונים, מלבד נתינות מזדמנות, וכגון מה שסיפר לי אברך שלמד בכולל ערב בצא"י שיום אחד לפני אחד החגים נכנס אבא לבית כנסת ואומר משהו לאחראי על הכספים, מה הוא אמר לו זה הם ראו אחר כך כשכל אברך קיבל תוספת חג שלוש מאות שקלים, ולפעמים היתה זו מתנת שמיכה לאברכים, או ערכת פירות יבשים לכבוד ט"ו בשבט, גם את עלות הקרטיבים שחילקו לילדי חידר זכרון מאיר למדורת ל"ג בעומר היה אבא משלם, והוא לא היה עשיר אבל הלב היה גדול. מלבד תמיכותיו וצדקותיו הרבות של אבא הוא גם היה משלם את שכר הלימוד של הנכדים שלמדו בישיבות, הוא היה אומר אני לא זוכה ללמוד הרבה, שלפחות יהיה לי את זכות לימוד התורה שלהם.

אחד מהסיפורים המפעימים בהם עסק אבא במסירות יתירה ובהשכל רב, בגמילות חסד עם החיים והמתים יחדיו סיפר לי הרב מרדכי פיש מבני ברק. אביו של הרב פיש שהיה מתושבי עכו עבר תאונת דרכים קשה והיה מאושפז רבות בתקופה שנמשכה כשלוש וחצי שנים, כל התקופה אבא עמד לימינם במסירות מעוררת השתאות. בכל מקום שהיה נצרך אם בבית הרפואה רמב"ם או בנהריה וגם בבית הרפואה השיקומי פלימן בחיפה, תמיד היה לצידם בביקורים בעזרה וביעוץ. גם כשהוא היה מאושפז בטפול נמרץ היה אבא מגיע ואומר לרב פיש שהיה כבר מותש, לך הביתה לנוח אני אשאר כאן במקומך, והיה אבא נשאר במקומו ולעיתים היה נשאר שם עוד שעתיים שלוש, [את המידע הזה הוא לא שמע מאבא אלא מהצוות בבית הרפואה...]

גם בשנותיו האחרונות כשהיתניידות היתה מאוד קשה לו, הוא המשיך בחסדיו עם החולים דרך הטלפון והיה מרבה לצלצל אל ידידיו שהיו חולים, מתעניין תדיר במצבם ומעודד את רוחם. רבים מחולים אלו היה במצב סופני בפתח שערי מות, בדרך כלל קשה מאוד רגשית לאנשים לדבר עם חולים כאלה וכל שכן שקשה לבקרם, אך אבא לא נרתע מכך, לפעמים אף לא הסתפק בשיחת טלפון אלא טרח והתאמץ והיה נוסע לבקרם בבית הרפואה או בביתם.

באחד הימים כשהגעתי לבקרו במסגרת התורנות שהיתה לי להיות עימו הוא לא היה בבית, צלצלתי אליו לברר היכן הוא, והוא אמר לי שהוא נסע לבקר בבית אחד מידידיו שהיה חולה קשה ושבור מאוד, ולמרות שלא היתה מעלית באותו בנין אבא לא נרתע והוא נסע ועלה מדרגה אחרי מדרגה על מנת לבקרו ולשמח את ליבו.

סיפרה מזכירת בית הספר, שהיתה בבית הספר מורה לחוגים עולה חדשה מחו"ל גרושה עם ילדים וכשאבא שלה נפטר, אבא מיד נסע אליהם בצרכי ההלוויה והקבורה, כמובן שהשתתף בלויה ואף אמר עליו קדיש. וכשאמרה לו המזכירה בהתפעלות שהיא שמעה על כך, הוא אמר לה, אשה בודדה מסכנה, מי יעזור לה??

אף פעם לא נשמע ממנו טרוניות כגון איזה חום היום איזה קור, אני עייף אין לי כח קשה לי וכיוצא בזה משפטים שאנחנו אומרים בלי סוף, גם על אוכל שהוגש לו אף פעם לא אמר זה חם מידי קר מידי, לא טעים חסר מלח, סוכר, וכיוצא בזה.

אף פעם לא התלונן על מצבו וגם בשנים האחרונות שסבל רבות והיה מוגבל מאוד, וכשהיו שואלים אותו מה נשמע היה אומר ברוך ה' מ-צ-ו-י-ן כשהוא אומר את המילה מצוין בהטעמה מיוחדת. או היה אומר בהטעמה מיוחדת ח-ס-ד-י ה-ש-ם.

פעם נפל מהמיטה בליל שבת כשהייתי עם משפחתי אצלו בשבת, וכשקמתי באמצע הלילה אני שומע שירה מכיוון החדר שלו, הלכתי לראות מה פשרה של שירה זו, ואני רואה אותו שוכב על הרצפה חסר אונים אך לא חסר שמחה, הוא בחר להנעים לו את הזמן בשירה וזמרה ולהמתין בסבלנות עד שמישהו יתעורר ויעזור לו לקום.

גם כאשר לאחר שאבא היה צריך לעבור ניתוח חירום להצלת חיים עקב הידבקות המעיים, שוחח בנחת עם המנתח מנהל המחלקה שהוזעק בשבת לבית הרפואה על מנת לנתחו, על כך שצריך שתהיה לרופא אמונה בבורא עולם שיסייע בידו להצליח במעשיו. אדם ניכר גם בכיסו וגם בדבר זה היה אבא ניכר לשבח, מלבד הכספים הרבים שהוזיל לצרכי צדקה, היה מוותר ממונו על כספים שהיו מגיעים לו כשהיה הדבר כרוך במניעת מריבה וקטטה. בלילה שלפני הניתוח שעבר אבא בעמוד השדרה וכמו שסופר הוא אמר לאחי ר' אהרן חיים שישב לצדו: 'בוא ואגיד לך שתי סיבות מדוע הניתוח הזה כל-כך חשוב'. הוא היה בטוח שאבא מתכונן לפרט לו שתי סיבות הקשורות לייסוריו הגופניים, שבעטיים הפך הניתוח למשימה דחופה. אז מה עמד בראשו של אבא הצדיק לפני שהוכנס לניתוח. ראשית, הוא אומר לבן, תאר לך איזה קידוש-השם יהיה כשאנשים יראו שאני עוזב את כסא-הגלגלים ומתחיל ללכת בס"ד בכוחותיי; ושנית, אתה יודע כמה אנשים ממתינים שאבריא?!

חסדיו של אבא היו גם עם החיים וגם עם המתים, והאמת שפעמים רבות היא התחילה עוד טרם המיתה, לשהות ליד נפטרים ביציאת נשמתם ולומר לידם את הפסוקים כגון כאשר היה נמנע הדבר מבני המשפחה שהיו גרים רחוק. אחד המקרים היה עם יהודי יקר בחיפה שהיה לו בן יחיד באזור המרכז ואביו נטה למות, ולא היה מי שיהיה איתו ביציאת הנשמה מה עושים כמובן מצלצלים לאבא שמיד הולך למשימה, אבל מה לעשות בסוף הנשמה לא יצאה, ואבא שוב הוזעק מספר פעמים עד שבסוף יצאה נשמתו עם אמירת פסוקי היחוד בכבוד הדרוש על ידי אבא...

היתה משפחה שבדיוק בזמן הגסיסה של אבי המשפחה היתה ביתו צריכה ללדת ולא היה מי שיהיה עם האבא ומי שיטפל לאחר מיכן בענייני ההלוויה והקבורה, הם פנו לאבא שנטל על עצמו לשהות עם הגוסס עד הפטירה ולדאוג לכל צרכי ההלוויה והקבורה.

כשנפטר הג"ר שמואל דיקמן זצ"ל [שבמאמר המוסגר הוא אהב מאוד את אבא] בפתאומיות בליל שבת, והצער והשבר של האלמנה וביתה שהיו לבדם בבית ואין מי מקרוביהם שהתגורר בעיר היה גדול מנשוא, מי מופיע בליל שבת באמצע הלילה לשהות ליד הנפטר ולומר תהילים ולתת הרגשה טובה לאלמנה בשעתה הקשה, אבא כמובן.

סיפר לי אברך מחיפה שחמיו שגר בירושלים סיפר לו שפעם היה איזה חולה שנקלע לבית הרפואה לחולים סופניים בחיפה ולא היה מי שיבקרו, וכמובן הפנו אותו אל הרב נשרי מחיפה שנטל על עצמו

בשמחה את המלאכה. והוסיף וסיפר אותו אברך שפעם הוא בעצמו היה בבית הרפואה רמב"ם לרגל לידת אחד מילדיו שנולד בשבת, ואבא היה שם לבקר את הרב לופס זצ"ל, וכשנודע לו שנולד לו ילד הוא אמר לו אני עולה עכשיו לשכונת הדר ואלך לעדכן את המשפחה על דבר הלידה.

היה תלמיד שאבא ניסה לשכנע את הוריו לשולחו לישיבה, אך אביו התקשה להיפרד מבנו, אך אבא לא ויתר, והשקיע אין ספור מאמצים וערך ביקורי שכנוע רבים אצל אותו יהודי, אך ללא הצלחה. נודע לו שהרב של העדה אליה השתייך האבא מגיע לביקור בעיר מגורי המשפחה, הלך אבא אליו וביקשו שילך לבית המשפחה וידבר עם ההורים, וכך היה הרב הלך ושכנע את ההורים, והבן נשלח לישיבה, ואף אחיו הלך בעקבותיו לישיבה, ויצאו מהם אברכים ת"ח למופת ובני עליה, שהקימו דורות של משפחות חרדיות. הסיפורים והתמונות מבנו ר' אברהם. למעוניינים לקבל את תולדות חייו ביתר אריכות יפנו למייל

כ"ז סיון

התנא האלוקי רבי חנינא בן תרדיון הי"ד

יום ההילולא - כ"ז סיון

רבי חנינא בֶּן תַּרְדְיוֹן היה מחשובי התנאים בדור מרד בר כוכבא ולאחריו. הוא היה ראש בית דין , אביה של ברוריה וחותנו של רבי מאיר, ואחד מעשרת הרוגי מלכות. בעת גזרות אדריאנוס, רבי חנניה לימד תורה ברבים, והרומאים תפסוהו והרגוהו בשרפה. הוא נמנה עם עשרת הרוגי מלכות. לפי מגילת תענית בתרא, גזר הדין בוצע בכ"ז בסיוון, והיום נקבע לתענית צדיקים אם כי מסורות אחרות מציינות את כ"ו בסיוון או ז' בתשרי כיום מותו.

הגמרא מתארת כי גופו נעטף בזמורות עץ והוא נשרף יחד עם ספר התורה בו למד. כדי להאריך את ייסוריו, הניחו הרומאים על ליבו גיזי צמר ספוגים במים, ובכך מנעו את מותו המהיר. לקריאת תלמידיו כי יפתח את פיו כדי למות מהר יותר, אמר: "מי שנתן נשמתי לי הוא יטלה ממני". לתלמידיו סיפר שהוא רואה "גווילין נשרפין ואותיות פורחות" קלף נשרף והאותיות הכתובות בו אינן נמחקות, אלא פורחות; רמז לו עצמו; השרפה כילתה את הגוף, אך התוכן נשאר לנצח. התליין שהתפעל מגדלות נפשו של רבי חנניה שאל אותו אם יביאו לחיי עולם הבא אם יסלק את ספוגי הצמר מעל לבו. רבי חנניה השיבו לחיוב, ואף נשבע לבקשתו. התליין הגדיל את השלהבת ונטל הספוגים וכך מת רבי חנניה מהר יותר, ואף התליין השליך עצמו באש ונשרף. על פי הגמרא יצאה בת קול ואמרה: "רבי חנינא בן תרדיון ותליינו מזומנים לחיי העולם הבא"; ועל כך אמר רבי יהודה הנשיא: "יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים" (מסכת עבודה זרה, דף י"ח, עמוד א'.

גם גורל בני משפחתו היה מר: על אשתו נגזר שתיהרג, ועל בתו השנייה (אחותה של ברוריה) גזרו לישב בקובה של זונות מסופר גם כי בנו נתפס לליסטות ונהרג על ידם

הגמרא מסבירה שרבי חנניה נענש על חטא מועט, שהיה הוגה את השם המפורש באותיותיו בפרהסיא, משום שהקב"ה מדקדק עם צדיקים אף על חטא מועט, וכן בני ביתו נענשו על דבר מועט מפני צידקותם.

רבי חנינא בן תרדיון, תנא בן ארץ ישראל בן הדור השלישי, מעשרה הרוגי מלכות.

רבי חנינא התגורר בסיכני, היא סכנין שבגליל התחתון, שם עמד בראש בית הדין [סנהדרין לב, ב].

כמו כן, בסכנין קבע מנהגי תפילה שלא היו מקובלים על החכמים, מפני שלא נהגו לאומרם אלא בבית המקדש [תענית טו, ב].

שימש כגבאי צדקה [רש"י עבודה יז, ב]. במאמר הגמרא אנו מוצאים ביטוי לישרותו ונאמנותו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא יתן אדם מעותיו לארנקי [= קופה] של צדקה, אלא אם כן ממונה עליו תלמיד חכם כר' חנינא בן תרדיון" [עבודה זרה יז, ב].

בתו היא ברוריה אשת רבי מאיר [עבודה זרה יח, א]. היה חברו של רבי חלפתא אביו של ר' יוסי [משנה תענית ב, ה ועוד].

פטירתו: "בכ"ז סיון נשרף רבי חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו" [מגילת תענית; שו"ע או"ח סי' תק"פ]

אמרותיו

"רבי חנינא בן תרדיון אומר: שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה – הרי זה מושב לצים... אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה – שכינה שרויה ביניהם" [משנה אבות ג, ג].

עובדות והנהגות

"אמרו עליו על ר' חנינא בן תרדיון שהיה נעים בפני הקב"ה ואדם, ומעולם לא עלתה קללת חברו על שפתיו" [מדרש אלה אזכרה (אוצר המדרשים – אייזנשטיין)].

"נפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בספר תורה, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך? אמר לה: אלמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני... אמר לו קלצטונירי [הממונה עליו]: רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך, אתה מביאני לחיי העולם הבא? אמר לו: הן... מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה נשמתו מהרה. אף הוא [הממונה] קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת" [עבודה זרה יח, א].

בשעת מיתתו, ומיתת אשתו, צידקו עליהם את הדין: "וכשנתפס רבי חנינא בן תרדיון למינות, גזרו עליו לשריפה, ועל אשתו להריגה, ועל בתו לישב בקובה של זונות. אמר להם: מה גזרו על אותה עניה? אמרו לו: להריגה. קרא עליה: 'צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו' [תהלים קמה, יז], 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא' [דברים לב, ד]. אמרה להם: מה גזרו על אותו רבי? אמרו לה: לשריפה. קראה עליו: 'גדול העצה ורב העלילה, אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו' [ירמיהו לב, יט]. וכששרפוהו, כרכוהו בספר תורה ושרפוהו וספר תורה עמו. והיתה בתו צועקת ומתחבטת לפניו, ואמרה: זו תורה וזו שכרה? אמר לה: בתי, אם עלי את בוכה ועלי את מתחבטת, מוטב שתאכלני אש שנופחה, ולא אש שלא נופחה, שנאמר [איוב כ, כו]:

'תאכלהו אש לא נופח'. ואם על ספר תורה את בוכה, הרי זה התורה אש, ואין אש אוכלת אש, הרי הן הכתובין פורחין באויר, ואין האש אוכלת אלא העור בלבד" [שמחות ח, יב]. בענין הריגתו ישנה שיטה מעניינת, הובאה בשיטות קמאי ע"ז יז, ב, כי לא נשרף ר' חנינא אלא לופינוס הרשע, ראה שם בארוכה.

"ר' אבהו בשם ר' אלעזר אומר: כל צדיק וצדיק שאומות העולם הורגין אותו, הקב"ה כותבו בפורפוריא [= גלימה] שלו, שנאמר [תהלים קי, ו]: 'ידין בגויים מלא גוויות'. והקב"ה אומר לאומות העולם: למה הרגתם הצדיקים שלי, כגון ר' חנינא בן תרדיון וכל הנהרגין על קידוש שמי? והן כופרים ואומרים: לא הרגנו אותם. מיד מביא הקב"ה פורפוריא שלו ודן אותם, ונותן להם אפופסין [= גזר דין]" [מדרש תהלים ט, יג].

מקום קבורתו

מקום מנוחתו סמוך לציפורי: "ר' חנינא בן תרדיון נהרג בעשרים ושבעה בסיון, נשרף וספר תורה עמו. מנוחתו סמוך לציפורי". [חיבת ירושלים; בשינוי קל: מסעות משה]

מאחר ויש מעט מאד מידע מעולי רגל, לא ניתן לקבוע כלל את מקום קבורת ר' חנינא. אולם אם 'סמוך לציפורי' הכוונה לבית שערים, יתכן כי המערה בבית שערים בה נמצאה הכתובת 'אנינא' מתייחסת לר' חנינא, אולם אין כל הוכחה לדבר, ויתכן גם כי הכוונה לחנינא בר חמא תלמידו של רבי יהודה הנשיא.

אופני קיום הנשמה טהורה בגוף הטמא

עוד אגלה לך סוד אחד [שיתכן ששתי נשמות שוכנות יחד בגוף של גוי:], תמצא נשמה טהורה דבוקה בנשמה טמאה, ואין כח בטהורה להטות הטמאה להטיב [משמע שעם עָצמה של קדושה – כשהנשמה הטהורה מספיק חזקה – אפשר להטות לטוב אפילו נשמה טמאה של גוי, מ-ג קליפות הטמאות, כמבואר בתניא. אבל כשאין לנשמה הטהורה מספיק כח רוחני להטות את הנשמה הטמאה לקדושה היא נמצאת בגוי, שחי וימות והיא תתגלגל הלאה –] והיא מונחת שם עד עת דרור [עד ביאת המשיח, או עד אירוע בו היא תגאל.]

וצא ולמד כיוצא בזה מ[הדוגמה בקבלה למקרה כזה בתורה:] נשמת רבי חנינא בן תרדיון שהיתה דבוקה בשכם בן חמור [האר"י הקדוש אומר שהוא גם בן חמור וגם חמור בעצמו – טמא – וצריך להרוג אותו בסוף, יחד עם כל אנשי שכם, כדלקמן. אבל לפני שהורגים אותו – היתה לו נשמה קדושה, שנדבקה בנשמתו הטמאה, וצריך להוציאה.], כרמוז בתיבת רחב"ת [ר"ת **ר**בי **ח**נינא **ב**ן **ת**רדיון.] ידים (בראשית לד כא) [דברי שכם וחמור לאנשי העיר.] כאמור בדברי המקובלים, ומצינו שהנפש הלזו לא עשתה מפעל טוב בשכם [הצדיק הכי גדול, רבי חנינא בן תרדיון, היה בתוכו ללא כל יכולת השפעה עליו.]

אנשי שכם הסכימו למול – יש כאן הרבה מסחר, הרבה הזדמנויות פז (גם התאוו לבנות ישראל, ובנותיהם לבחורי ישראל, "את בנתם נקח לנו לנשים ואת בנתינו נתן להם", וכדלקמן באוה"ח) – ו"להיות לעם אחד". פלאי פלאים שיעקב לא חשש להתבוללות שיכולה לצאת מהנחת דינה בידי שכם (או בפתרון אחר בו ימשיך הדו-קיום בשכנות עם אנשי שכם). שמעון ולוי, חוץ מרצונם (הבריא והמוצדק) להנקם ממי שחלל את אחותם (וכטענתם בסוף לאביהם – טענה מנצחת לפי משמעות התורה – "הכזונה יעשה את אחותנו"), היו כנראה יותר מציאותיים מאשר אביהם והבינו היטב את סכנת ההתבוללות – אוי ואבוי אם היינו מחיים אותם והיינו נשארים כאן, היינו באמת עלולים להיות עמם לעם אחד (כפי

שאמרנו להם בעצמנו, אמנם במרמה, "והיינו לעם אחד"), אז לא היה עם ישראל בכלל, היתה התבוללות טוטאלית ר"ל.

בכל אופן, בינתים נשמה טהורה נדבקת בנשמה הטמאה של שכם בן חמור ואסור להרוג אותו כשהיא בתוכו. איך מרוקנים אותו ממנה? דווקא באונס דינה בת לאה – בפגיעה החמורה ביותר, "בהדי כבשי דרחמנא למה לך" – קרה דבר גדול מאד, גאולת הנשמה הטהורה:

ויצתה כשדבק בדינה מצאה הנפש מינה ונדבקה בו כאומרו ותדבק נפשו בדינה (בראשית לד ג) [מי דבק בדינה? רבי חנינא בן תרדיון יצא משכם ועכשיו שייך לדינה. עכשיו שכם נשאר גוי רע, בלי שום קדושה, ושמעון ולוי צריכים לבוא לגמור חשבון עם שכם בן חמור ועם כל אנשי שכם (שלפי הרמב"ם היו חייבים מיתה משום שלא דנו את שכם).], ושמור לך כלל זה [אפשרות אחת, שעוד יתייחס אליה לקמן, היא שנפש טהורה נדבקת בנפש טמאה בתוך גוף של גוי, ללא כח להטותו להיטיב – לעורר אצלו רצון להתגייר (ואדרבא, הוא רוצה לגרום להתבוללות של ישראל) – ואז צריך מעשה מיוחד לשחרור הנפש הטהורה.].

ויש [אפשרות אחרת:] נפש קדושה בין הקליפה, שבמקום שכונתה [יש בה כח ו]תטה לב השוכנת בתוכו להטיב, ויגרשו חלק הרע [לעתים מגרש את הנפש הטמאה – לא הופכים אותה, אבל היא לא מתגברת והנפש הטהורה מגרשת אותה וממילא היא לא צריכה לצאת מאותו גוף.] או ימתקוהו [שגם הנפש הטמאה מתגיירת בגיור.], והם [מגרשי או ממתיקי הרע.] הגרים המתגיירים מן האומות מעצמן, כרות המואביה וכנעמה, וכמו שראינו בעינינו גרים שמעצמם באים ומתגיירים.

שחרור ניצוץ במעשה העברה

וי"ל דנשמת בן כוזיבא, בחינת משיח בן אפרים כנ"ל (שרש התקון של "שלום בית" וד"ל), יצאה ממנה ע"י זווג זמרי אתה והריגת שניהם בידי פינחס (שאמו מבנות פוטיאל, זה יוסף שפטפט ביצרו, ודוק).

המשפט האחרון שנלמד היום עוסק בעוד תכונה של אפרים: בין **יב** חדשי השנה החדש של אפרים הוא תשרי, החדש השביעי-החביב, שהחוש שלו הוא חוש הזיווג בין איש ואשה, שלום בית. ה"לעומת זה" של שלום בית, זיווג בקדושה, הוא הזיווג בקליפה בין זמרי וכזבי. לכן המקנא הוא דוקא פינחס – מצאצאי יוסף, שענינו תיקון הברית ושלום הבית האמתי, ההיפך מזמרי וכזבי. יוסף התגבר על היצר הרע של פגם הברית, עם אשת פוטיפר, ובזכות התגברותו יצא ממנו פינחס שקנא את קנאת ה' אלקיו והרג את פגם הברית הכי גדול שהיה בתורה – זמרי וכזבי.

מה כתוב כאן? כלל גדול בקבלה, מהכללים הכי עמוקים – שקשה לקלוט אותם – שכאשר קורה משהו לא טוב (ביחסי אישות) מתחולל גם שחרור של ניצוץ קדוש טוב. הדוגמה הקלאסית היא שכם ודינה: שכם אנס את דינה, משהו איום ונורא – ושמעון ולוי אחיה הרגו אותו – אבל כתוב שתוך כדי שעשה מה שעשה, על ידי המעשה, יצא ממנו ניצוץ קדוש שהיה בו. בכל אחד יש ניצוץ, ובאנשים גדולים – גם רשע גדול, כמו שכם – יש ניצוץ גדול. היתה בו, שבויה אצלו, נשמת **רבי חנינא בן תרדיון** (בסוד "והארץ הנה **רחבת** ידים לפניהם"), אחד מגדולי התנאים ואחד מעשרה הרוגי מלכות. שכם לא יודע מה שקורה וגם דינה לא יודעת, הם מרגישים רק את העבירה שהיתה שם, אבל ה' יודע שעל ידי האונס הניצוץ שהיה בו השתחרר ונדבק בדינה. היא קבלה ממנו, בדרך דיעבד גדול, את כל הקדושה שהיתה בו – והוא מת, הניצוץ יצא ממנו. "מצא מין את מינו" – הקדושה נדבקה בקדושה על ידי מעשה פשע, מעשה אונס.

כאן קורה אותו הדבר: זמרי הוא נשיא שבט שמעון, ודאי אדם גדול – יש בו הרבה קדושה. כזבי היא בת מלך – היא גויה, היא רשעה, אבל יש בה ניצוץ. למה שלמה המלך רצה להתחתן עם אלף נשים, כל אחת בת מלך? כי הבין שבתוך בת מלך יש את ניצוץ כל האומה. הוא טעה, עשה איסור. גם בכזבי יש איזה ניצוץ גדול. במיוחד כשהם עכשיו מזדווגים – שוב, באיסור גמור, משהו הכי אסור שיכול להיות, לכן מגיע להם שיהרגו אותם, כמו שפינחס עשה על המקום, תוך כדי זיווגם – ותוך כדי כך יש כאן שחרור עצום של אנרגיה. נשתמש במלה מודרנית, דווקא את המלים האלה מבינים. יש המון אנרגיה בסיפור – תתכן אנרגיה טמאה, אבל עדיין המון אנרגיה. הם עושים את האיסור שלהם ופינחס בא בצדק – במסירות נפש, כי יכולים (שבט שמעון וזמרי עצמו) גם להרוג אותו – והורג אותם, קידוש ה' (בזכותו ה' נותן לו "את בריתי שלום", תיקון שלום בית, כנ"ל). מכל האנרגיה הזו משתחרר ניצוץ גדול, שהוא בעצם נשמת בר כוזיבא, שיוצאת מכזבי בת צור (לשון נופל על לשון).

שוב, צור הוא הבטחון המופרז של הקליפה – כולם בסיפור פועלים בבטחון עצמי מופרז, גם החוטאים וגם פינחס (שמזרע יוסף, בעל זיקה לבטחון המופרז של יוסף). מכל הסיפור יוצא ניצוץ גדול של משיח בן אפרים, שנקרא בהמשך הדורות בר כוזיבא, בר כוכבא, שרבי עקיבא בכבודו ובעצמו מחזיק ממנו כמלך המשיח ונושא את כליו, מנסה לעשות לו כלים דתיקון.

עד כאן עוד רמז עמוק במלה כזב. יש פסוק שלא כתוב כאן אבל הזכרנו קודם, "אני אמרתי בחפזי כל האדם כזב" (אומרים בהלל). "כל האדם" רומז למשיח בן יוסף (**אדם** במספר קדמי בגימטריא **יוסף**, כנודע) – כוזב.

ברכת סיום

איך הגענו לכל הענין? התחלנו ברבי יהושע בן לוי, שחושב שגם המשיח הוא כוזב – אמר לי שבא היום ולא בא. סיימנו רק רעיון אחד, מהו כזב וכזבי וכו', ויש עוד עמוד אחד עד סוף הפרק – שנשאיר לפעם הבאה – עוד כמה תובנות במשיח שקר לעומת משיח אמת. המכנה הכאילו-משותף שלהם הוא הנושא שלנו – בטחון פעיל מופרז. עד עצם היום הזה האנשים שנקטו במדה הזו לא היו בתיקון, לכן לא הלך עד הסוף – כל אחד בקטע שלו – אבל עכשיו כבר ילך, אצלנו כבר ילך.

שתהיה התחלת חורף בריא וחזק ושמח. דברנו בסוכות שצריך להיות גם בריא, גם חזק וגם שמח. שיהיו לימודים, והשכל הטוב שלומדים ישרת וישמש את הרצון העז והאמונה החזקה ביותר להביא משיח צדקנו תיכף ומיד ממש.

יש ווארט מפורסם, שכתוב בהרבה מקומות בחסידות הכללית בשם הרבי ר' בונים מפרשיסחא (והדברים יפים מאד לו), ש"יפתח בדורו" היינו אחד שיודע לפתוח דרך חדשה בעבודת ה'. הוא אומר שבכל דור ודור יש בכח – וה' רוצה שזה יבוא לידי גילוי – דרך חדשה בעבודת ה', אבל רק המנהיג שבדור הוא זה שמסוגל לגלות את הדרך החדשה בעבודת ה', וממילא, ברגע שהוא יגלה זה סימן מובהק ועצמי לגמרי שהוא המנהיג, בגלל שרק המנהיג של הדור, רק המשה רבינו של הדור, יכול לפתוח את הדרך החדשה ששייכת לדור. ואם אין דרך חדשה בדור, זה סימן מובהק שיש פה בעיה, בגלל שבכל דור ודור חייבת להיות דרך חדשה לגמרי. אמרנו שהדברים האלה הולמים מאד את הרבי ר' בונים. הכלל הגדול שמי שאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם זה בפורים, "ויאמר אסתר המלכה למלך בשם מרדכי", ואנו נקיים זאת הערב לגבי רבי בונים. לכאורה הוא ממשיך דרך החסידות, דרך הבעל שם טוב, והבעל שם

טוב חדש הכל. הרבי כותב באגרות קדש בכמה מקומות משפט מאד פשוט – אפילו אחד המשפטים שמפרסמים עם תמונת הרבי – שמשיח יבוא כאשר יפוצו אצל כל אחד מעינות תורת הבעל שם טוב, הכל זה הוא. אז לכאורה אחרי הבעל שם טוב אין דרך חדשה – אפשר לדבר על דרך חדשה בעבודת ה' אחרי מורנו הבעל שם טוב?! הפלא הוא שבחב"ד אומרים שכן, שיש הבעל שם טוב, ואדמו"ר הזקן התבטל לחלוטין למורנו הבעל שם טוב, ואף על פי כן הוא פתח משהו חדש. מה שהוא פתח משהו חדש, הוא אומר שפתחתי פתח מתוך תורת הבעל שם טוב, אבל למעשה הוא פתח דרך חדשה. מה הסימן של אחד שפותח דרך חדשה? שהחברים שלו, שהם גדולי ישראל וצדיקים עצומים, גם תלמידי הבעל שם טוב ותלמידי המגיד (שהוא ממלא מקומו המובהק), לא ניחא דעתם מהדרך החדשה שמישהו פתח, עד כדי כך שחושדים בו שהוא סוטה מכל הדרך. אם כי שאדמו"ר הזקן הוא במסירות נפש נאמן לבעל שם טוב, מוכן למות בשביל הבעל שם טוב על כל נשימה, ואף על פי כן הוא פותח משהו חדש, שהצדיקים הכי הכי גדולים חושבים שיש פה משהו לא בסדר בדרך החדשה וזה לא הבעל שם טוב, לא את הדרך הזאת קבלנו. דבר דומה לזה בחסידות פולין זה התופעה של הרבי ר' בונים מפרשיסחא בהמשך לרבו היהודי הקדוש. גם, כמו שהסברנו לאחרונה – לפני כחצי שנה – יש גם דמיון מאד גדול בין הרבי ר' בונים ומה שהוא חולל בפולניה לחב"ד. זה הדרך החדשה, שכל צדיקי פולין חלקו עליו ואמרו שאתה חוטא לדרך החסידות, לתפקיד הצדיק, ואילו הוא עומד על דעתו חזק והווארט הוא מאד פשוט – הווארט הוא שהחסידות צריכה להיות 'תורה'. בדיוק אותו הדבר: חסידות זה משהו לבבי, צדיק שמעלה את המקושרים שלו, מתקן נשמות, ובא אדמו"ר הזקן – בספר הזכרונות ח"ג (שזה עתה יצא לאור, באידיש, וכדאי שכל אחד ירכוש אותו) מסביר הרבי הריי"צ – ומחדש עד כדי כך שחבריו אמרו לו שאין לך כבר שייכות אצלנו. הווארט היה שאדמו"ר הזקן החליט שדרך החסידות צריכה להיות נטו תורה – תורת החסידות. לא שבאים לצדיק ויש חצר והוא עושה סגולה וכו' – לא שזה לא קיים, זה קיים, גם אצל המגיד המופתים היו מתגלגלים מתחת לשולחן ולא היה זמן להרים אותם, ואף על פי כן מה שכל התלמידים לקחו מהבעל שם טוב ומהמגיד שהצדיק הוא בשביל עבודה סוציאלית. הדבר הזה הוא חשוב ביותר, עבודה סוציאלית זה דבר חשוב ביותר – אהבת ישראל, משהו עצום – ואף על פי כן אדמו"ר הזקן החליט שהעיקר זה תורה, והעבודה הסוציאלית של החסידות נכללת ב'תוירה'. משהו דומה לזה מאד זה רבי בונים, שהוא בעצמו קיים את ה"יפתח בדורו" – שפתח אצלו, במקומו, דרך חדשה לגמרי, עד כדי כך שכל הצדיקים הגדולים התנגדו לו מאד מאד, והווארט היה אותו ווארט, שצריך להיות תוירה. מה יצא ממנו? קוצק, החידושי הרי"מ, רבי יצחק מוואורקי – גדולי תורה, דווקא 'תיירה'.

אז שוב, רבי בונים אומר ש"יפתח בדורו" זה מי שפותח דרך חדשה, בכל דור הדרך החדשה עומדת בגרון ורוצה להתבטא, אבל היחיד שיכול לבטא זה רק מי ש"שכינה מדברת מתוך גרונו של משה" והוא יכול לגלות את הדרך החדשה לדור. זה הסימן, ואין סימן אחר, שהוא היפתח בדורו. מה כל זה קשור למדובר כאן? נחזור לענין של ה"פה" ונסגור את המעגל בשיחה הראשונה. צריך לבדוק בכתבי האריז"ל מי זה יפתח. כשהאריז"ל רוצה להסביר שרש נשמה – יפתח בדורו כשמואל בדורו – הוא עושה את זה באמצעות גלגולי נשמות. אין בכתבי האריז"ל גלגולי נשמות רבים ביחס ליפתח, הוא כותב רק אחד – שזה רבי חנינא בן תרדיון. אחד מעשרה הרוגי מלכות, מת על קידוש ה' – נשרף עם ספר תורה בחיקו – והרגו גם את אשתו, שבו את בתו ושמו אותה בבית זונות ברומי, רק שבנס עצום רבי מאיר, שהיה נשוי לאחותה ברוריה המפורסמת (שגם בת של רבי חנינא בן תרדיון), הלך במסירות נפש להציל את גיסתו והצליח (ומשם צומח הביטוי "אלקא דמאיר ענני" – התפלה הידועה שמתפלל מי שצריך ישועה, שכך

אמר רבי מאיר לשומר בית הזונות ששתף איתו פעולה וסכן את עצמו, שיצעק כך אם יתפסוהו ותהיה עמי במחיצתי, ובאמת כך היה שהוא ניצל). בכל אופן, צריך להבין למה רבי חנינא בן תרדיון נשרף עם ספר תורה בחיקו, למה אשתו היתה צריכה גם כן למות על קידוש ה' ביחד איתו, ולמה הבת נכנסה לצרה גדולה מאד – אבל שמרה על עצמה במסירות נפש בבית הזונות, כפי שחז"ל מפרשים, ולא נכשלה, ובגלל זה זכתה לנס הזה שבא רבי מאיר והציל אותה. שניהם חטאו בפה, ומכאן נלמד שהתיקון של שניהם זה גם תיקון של פורים – תיקון גם של פה חוטא ופה נעלם. אמרנו שצריך לחפש את המשיח בתוך הפה, וגם הדרך החדשה שבכל דור זה הדעת שגנוזה בפה. אחרי שיפתח זכה לישועה גדולה מה' הוא חטא בכך שנדר נדר – וכתוב שמי שעושה נדר שלא כדבעי (זה גם תיקון של פורים, תיקון של נדרים, למשל מי שנדר לא לשתות – אז לא כמו יפתח שמתעקש לא להתיר את הנדר, אלא שירוץ מהר לאיזה חכם לתקן את חטא יפתח ויתיר לעצמו את הנדר), שמי שחוטא בנדרים (ובדרך כלל נשים חוטאות בנדרים, אבל כאן יפתח חטא בנדרים, והוא גם בחינת אשה, כי מלכות זה אשה בכלל) נופל ל"נוקבא דתהומא רבא" (זה גם נושא שאולי נמשיך אחר כך). בכל אופן, הוא נדר שאם ה' יעשה לו נס ויושיע את עם ישראל – כמו שהיה בסוף – אז מה שיוצא ראשון מביתו הוא יעלה עולה לה'. כשהוא חזר לאחר הנצחון המופלא יצאה לקראתו מפתח ביתו בתו החביבה, ואז הוא צועק מרה ואומר "ואנכי פציתי פי אל ה' ולא אוכל לשוב", ואז היא מקבלת את זה ואומרת בחזרה – אבי, אם פצית פה עשה בי מה שנדרת. אם כי יש כאלה שאומרים שאולי בסוף הוא לא הקריב אותה, אבל לפי חז"ל ובודאי לפי הקבלה בסוף הוא הקריב אותה פשוטו כמשמעו. זה חטא נורא, ומה היה החטא? שלא הלך להתיר את הנדר. היה באותו דור פינחס הכהן, ושניהם חטאו – פינחס היה צריך ללכת אליו להתיר נדרו, והוא היה צריך ללכת לפינחס, וכל אחד התעקש בגלל כבוד מדומה, שלא לכבודו ללכת לזולתו, ובגלל זה בסוף הבת החביבה מתה. מה עשה רבי חנינא בן תרדיון? הוא היה הוגה את השם באותיותיו, את השם המיוחד והמפורש, שם הוי', שרק הכהנים היו מבליעים בבית המקדש, וסתם כך אסור להגותו אלא רק לעתיד לבוא. "זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור" – גם פסוק של "דור הולך ודור בא" – אבל כשיבוא משיח ויבולע המות לנצח ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ יהיה מותר לכל אחד להגות את ה'. היום מותר רק לכוון, פרצוף לאה, אבל לעתיד לבוא יהיה מותר גם להגות בפה ממש. בעצם, להגות בפה זה לא בדרך של עצם והתפשטות אלא גם בדרך של העלם וגילוי, גילוי ה"דעת דגניז בפומא", אבל הוא עצמו פועל את כל הפעולות. למה הוא עשה זאת? זה משחק להגות את ה' באותיותיו? זה דבר פשוט שהוא רצה להגיע לשיא של "מאן מלכי רבנן" – לשלוט ולתקן את המציאות. כמו שיש בקבלה מושג השבעת מלאכים כדי לפעול פעולות – שהיום, בגלל שאין לנו אפר פרה, אומר האר"י שאסור לעשות זאת – אבל מי שיכול להגות את השם המפורש באותיותיו לא צריך מלאכים, ה' זה כל יכול. במלים קצרות, רבי חנינא בן תרדיון היה משיחיסט חזק, והדרך שלו להביא את המשיח – היות שהבין שהמשיח גניז בפומא, כח בתוך הפה – צריך להיות לבא לפומא גליא, לכן הוא סכן את עצמו במודע, סיכון קשה (וכמובן שזו דרגה הרבה יותר גבוהה מאשר יפתח, שנדר נדר להקריב את מי שיצא בפתח ביתו), כדי להביא משיח. בכל אופן חטא בזה, כמו כל הצדיקים שרוצים להביא את המשיח לפני הזמן – דחק את הקץ, ולכן הוא אחד מעשרת הרוגי מלכות. למה אשתו נהרגה איתו? כי לא מחתה. גם על אשתו של יפתח כתוב שחטאה בכך שלא מחתה – אשתו של יפתח היתה יכולה למנוע ממנו לשחוט את הבת, וגם היא לא התערבה. גם האשה של רבי חנינא בן תרדון ולא מחתה, והתחייבה יחד איתו. ומה חטאה של הבת? גם בסוד הגלגול, הבת הזאת היתה אשת חם בתבת נח, ששמשה בתיבה נגד ציווי ה', ולכן התחייבה מיתה בגלגול בת יפתח, אבל על ידי ההקרבה שלה כבר

זכתה, וכאשר חזרה אחר כך כאחות ברוריה, הבת השניה של רחב"ת, היא עמדה בנסיון – בשביל לתקן את מה שעשתה בתבת נח היתה צריכה להמסר לקובה של זונות ולעמוד בנסיון, כפי שעשתה, ובכך היא תקנה עצמה לגמרי וזכתה בחיים. עד כאן זה דוגמה יפהפיה של גלגול נשמה של האר"י הקדוש.

למה ספרנו את זה? כי המוטיב כאן זה המשיח שבפה. יפתח זה מי שפותח דרך חדשה בעבודת ה', ויש רק אחד כזה בכל דור. יפתח סתם זה כמו "פתח ה' על הפתח" (ענין של פסח, בהברה אשכנזית זה אותו דבר) – הדבר העיקרי שאדם פותח וסוגר זה הפה. שם החשמל, "עתים חשות עתים ממללות" – "מלה בסלע משתוקא בתרין", או שפותחים או שסוגרים את הפה. המשיח זה התיקון המוחלט של הפה, והתיקון הזה קשור לפה של פורים. קודם התחלנו לומר שפסח זה פה-סח, ופורים זה פי-רום או פֶּם-ריו (ריו זה ענין עמוק בקבלה). אם נוציא את אותיות פי מה שנשאר זה רום, למה זה רומז? יש שני פסוקים, אחד אומר "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים", שצריך "רוממות אל בגרונם", רום בגרון, ואז יש "חרב פיפיות" (לשון פה) בידם לעשות נקמה בגוים. ופסוק שני אומר "ורומם תחת לשוני". לפי שני עדים אלו יש רוממות – הרוממות העצמית של המלך, שזה גם רדל"א (רק למלך יש שרש ברוממות העצמית, כתר דרדל"א, דרך נשר בשמים, אבל הכתר מתלבש בדעת והיא גנוזה בפה) – בפה. פורים זה פי-רום, כמו שפסח זה פה-סח. זה שתי בחינות של תיקון הפה. מה שיצא לנו עד עכשיו, ונסיים עכשיו את השיחה הראשונה ונשיר קצת – אחר כך נמשיך את השלב הבא – מה שרצינו לפתוח, שיפתח זה פתיחת דרך חדשה בעבודת ה' וגם היכולת לפתוח את הפה ושהדעת הגנוזה בפה תתגלה בדרך העלם וגילוי, ואחר כך הפעולות תיעשנה אפילו מעצמן. יש אנשים שרוצים כל הזמן פעולות בשטח – פעולות זה חשוב – אבל לא בכדי אדמו"ר הזקן כותב כמה פעמים בתניא קדישא "עקימת שפתיו הוי מעשה", המעשה הראשון זה דיבור, המעשה של המלך זה פעולה בדיבור לו. אם משה רבינו היה נכנס לארץ ישראל לא היה צריך להלחם בכלל – הכל היה כובש ומתקן בכח הדיבור שלו – ורק בגלל שלא זכינו שמשה יכנס לארץ ("מרדכי בדורו כמשה בדורו") היו צריכים הרבה מעשים בפועל. אבל "הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון" – לא מצפים שוב ליהושע (שכל הכבוד לו, ויש הרבה מה ללמוד ממנו), אלא למשה, ואם הוא נכנס אז זה לא כמו שחושבים שמצפים למעשים, אלא זה כח אדיר קבל עם ישראל וקבל אומות העולם שרוב התיקון נעשה על ידי הדיבור. זה הכלל הכי חשוב שצריך ללמוד לענין חידוש מלכות ישראל בארץ ישראל ובעולם כולו – מלכות זה לא ידים אלא פה, ועוד לפני ש"תורה שבעל פה קרינן לה" אומרים רק "מלכות פה". שם יש דעת גניז בפומא, ואמר מלכא עקר טורא, וזה הדבר שצריך לחפש – לחפש ולראות את הפה הזה, "פֶּם ממלל רברבן" בקדושה, שהוא מגלה את הדרך החדשה של הדור וממילא זה הסימן שהוא המנהיג של הדור. זה הסיכום של החלק הראשון – להתחיל לחוש את המלכות פה, ובתוך מגילת אסתר זה מתגלה גם כ"פחד היהודים" וגם כ"פחד מרדכי". יש מרבי מ"מ מויטבסק, ב"פרי הארץ" – ספר של ארץ ישראל, הספר העיקרי בחסידות של ארץ ישראל – שכאשר מרגישים את השכינה מדברת בפה אין פחד ה' יותר מתחושת התגלות הדעת שבתוך הפה. זה רק כדי לקשר זאת ל"פחד היהודים" (ר"ת פה) ו"פחד מרדכי" (ר"ת פֶּם). נאמר לחיים, שנזכה ל"פֶּם ממלל רברבן" ושזה יפעל את התיקון בכל העולם כולו.

עכשו נשיר שיר שהמילים שלו זה "רומא פומא" – זו היתה הכוונה של השיחה. תמצית השיחה זה שתי מילים – רומא פומא. יש שיר של חסידים, שיר של פורים, שהמילים זה כאילו איזה שתי מילים של שטות, של פורים, אבל הן רומא פומא, ולעניננו זה בדיוק התמצית של מה שדובר, פה-רם, רוממות אל

בגרונם, ורומם תחת לשוני. שהרומא יתגלה בתוך הפומא, זה הכלל הגדול של השיחה הזאת – שהרומא שמתגלה בתוך הפומא זה המשיח. דרך אגב, בדוק ומנוסה – כאן בארץ ישראל – שמי ששר את השיר הזה עם המילים האלה זה מפיל פחד אימים על הגוים הרשעים, "פחד היהודים" ו"פחד מרדכי".

תמוז

ד' תמוז

הרב ניסים חיים משה מזרחי הראשון לציון

יום ההילולא - ד' תמוז

הרב ניסים חיים משה מזרחי, סביבות שנת ה'ת"ן (1690) - ד' בתמוז ה'תק"ט, מרבני ירושלים במאה ה-18, כיהן בתפקיד הראשון לציון בשנים ה'תק"ה (1745) - ה'תק"ט.

נולד בירושלים ליוסף מזרחי, ראש השוחטים בעיר. הוא צאצא למשפחת ברוך מזרחי. התייתם בגיל צעיר, וגידל את אחיו הרב ישראל מאיר מזרחי מחבר הספר פרי הארץ . יחד הם למדו בישיבת בית יעקב. לימים אחיו התחתן עם בתו והפך לחתנו. אשתו הראשונה נפטרה בתצ"ח. והשנייה בתק"ה.

נאסר פעמיים בידי השלטונות העות'מאניים, ככופר נפש על חובות היישוב היהודי בירושלים. ואז הוסיפו לו עוד שני שמות על שמו המקורי משה, תחילה חיים, ואחר כך ניסים.

בשנת ה'תק"ה מונה לכהן כראשון לציון. הוא מילא תפקיד זה כארבע שנים, עד לפטירתו.

הוא ובית דינו תיקנו מספר תקנות, ובכללן תקנה האוסרת על גברים לא נשואים בגילאים 20–60 לגור בירושלים.

נפטר ביום שישי, ערב שבת פרשת חקת, ד' בתמוז ה'תק"ט, ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים, סמוך לאחיו רבי ישראל מאיר ולקבר רבי חיים בן עטר. בתקופת השלטון הירדני במקום אירעו מספר תאונות בסמוך למקום קבורתם, בעת ניסיונות ליישור השטח לצורך הכשרת מגרש חניה במקום, דבר שגרר את הפסקת העבודות, בשל אמונת העובדים שם בקדושת המקום.

אחד מתלמידיו הוא הרב יונה נבון.

הרב יצחק הכהן רפפורט כיהן אחריו כראשון לציון.

רבי רפאל שלמה הבדלה היה גיסו.

ספריו: שאלות ותשובות "אדמת קודש" - שני חלקים של שו"ת וחידושים על ארבעת חלקי השולחן ערוך, בחיבור משא ומתן הלכתי עם רבני ירושלים ורבנים מקהילות אחרות. (חלק א' נדפס בחייו בקושטא (1742), חלק ב' נדפס אחרי מותו בשלוניקי, על ידי בנו הרב יוסף פנחס, (1756))

ו' תמוז

המקובל הרב שלמה מלול

יום ההילולא - ו' תמוז

המקובל הרב שלמה מלול זצ"ל- נולד בעיירה איית עתאב הסמוכה לעיר בני מלאל שבמרוקו. בצעירותו למד בישיבה הגדולה בעיר מראכש אצל רב רבנן הגאון הקדוש רבי אלעזר הלוי זיע"א (מח"ס 'עבודת הלוי' על הש"ס). לאחר שחזר מלימודיו התחתן עם מרת זוהרא.

לאחר מכן קבע את מושבו בעיר בני מלאל. בשנת ה'תש"ד (1944) כאשר הגה"ק רבי מכלוף אביחצירא זיע"א הגיע לכהן כרב העיר וייסד במקום ישיבה בשם 'אוצר התורה', הוא מינה את רבינו לעמוד בראשה ולהרביץ בה תורה לצעירי הצאן יחד עם עוד מחכמי העיר. מישיבה זו יצאו הרבה תלמידי חכמים ורבנים. בהם הגאון רבי יחיאל בוחבוט זצ"ל (רב העיר קרית שמונה ומח"ס 'דרשות ישא ברכה'). בהמשך עבר רבינו יחד עם בנו הגדול רבי דוד לעיר הגדולה קזבלנקא, והתגוררו יחד, שם ישב רבינו על התורה יומם ולילה. נודע כחסיד קדוש ופרוש מהבלי העולם. בעל רוח הקודש. מלומד בניסים ומופתים. רבים פנו אליו נושעו מברכותיו. היה קנאי וחרד לדבר ה'. העמיד תלמידיו רבים.

שקד מאד על פירוש הרא"ם (פירוש עמוק על דברי רש"י על התורה) והיה לומד ומלמד אותו עם מפרשיו. וכן היה הוגה בספרי הדרוש העמוקים 'פרשת דרכים' ו'עמודיה שבעה' ועוד. ענוותן. באחרית ימיו רבינו עלה לארץ הקודש והתיישב בשכונת פרדס כץ בעיר בני ברק. כעבור כשנה, ביום ו' תמוז ה'תשכ"ד (1964) רבינו התבקש לישיבה של מעלה. ציונו העלמין סגולה בעיר פתח-תקווה.

אביו: רבי דוד הי"ד. **אמו**: מרת פריחא לבית נחמני. **אשתי**: מרת זוהרא (בת הגה"ק רבי מכלוף מלכא זיע"א מרבני העיר בני מלאל ומח"ס 'מכלל יופי' על התנ"ך ועוד). **בניו**: הגאונים רבי דוד (ראש ישיבת 'אוצר החסידים' בקזבלנקא ובארץ רב ביה"כ ע"ש הצדיק הקדוש רבי דוד ומשה זיע"א בשכונת עמישב בפתח תקווה), רבי משה (ראש כולל 'משכן שלמה' בירושלים), רבי יצחק (ראש ישיבת 'יד שלמה' באשדוד, ולאחר מכן ראש מוסדות 'תפארת שלמה' בבני ברק), רבי יעקב (ראש כולל 'כתר שלמה' בבני ברק). **בנותיו**: היו לרבינו שלוש בנות. אחת מבנותיו נישאה להרה"ג רבי אברהם אלחרר זצ"ל שהיה סופר סת"ם וסופר גיטין בעיר קזבלנקא, ובארץ שו"ב וסופר סת"ם בעיר אור יהודה. **מרבותיו**: הגאון רבי אלעזר הלוי. **מתלמידיו**: הגאון רבי יחיאל בוחבוט זצ"ל רב העיר קרית שמונה ומח"ס 'דרשות ישא ברכה'.

אחיינו של רבינו, הגה"צ רבי דוד מלול זיע"א רבה של ירוחם, סיפר שפעם ביקר אצל אשת רבינו, ובתוך דבריו אמר לה: "ברוך ה', זכית, יש לך בנים הגונים ונכדים גדולי תורה". אשת רבינו השיבה לו, תדע לך שמיום שהתחתנתי עם מר דודך הוא אף פעם לא ביטל תיקון חצות, בנוסף האדמה הייתה רטובה מדמעותיו. לא לחינם יצאו ממנו הבנים האלה.

בתקופת נישואיו כאשר רבינו היה בדרך לבית חמיו שודדים תפסו אותו וביקשו להרגו. אחד השודדים לחבריו אמר, למה לנו למהר הלא הוא כבר בידינו, בואו נקשור אותו ונלך לעבודתנו וכשנחזור בלילה נעשה בו כרצוננו.

קשרו אותו בשרשרת של ברזל חזקה מאד עם מנעול. לאשה זקנה שהיתה שם ציוו לשמור עליו ואמרו לה שאם יפתח את פיו, תצא לחוץ ותצעק אליהם והם יבואו. לאחר שהלכו השודדים לדרכם עשה עמו ה' יתברך נס והוא הצליח לקרוע את השרשרת שהיה קשור בה.

הזקנה קמה לצעוק לקרא שודדים ורבי שלמה עקר את דלת הבית והפך אותה עליה וברח. בדרך בריחתו הגיע למקום השודדים. כאשר הם ראו אותו, הם התחילו לרדוף אחריו. הוא ברח מהם עד שהגיע לכפר ערבי. יצאו ערביי הכפר לקראת השודדים ורבו עימם והיה רצח ביניהם ובין כך וכך ניצל רבינו.

תלמיד רבינו הגה"צ רבי יחיאל בוחבוט זצ"ל סיפר ששנים רבות אחרי שלמד אצל רבינו, הלך יום אחד ברחובות קזבלנקא ולפתע הוא מבחין ברבינו הולך לקראתו. הוא ניגש בחרדת קודש לפני רבינו כדי להזכיר לו מי הוא. קודם שפתח פיו הביט בו רבינו מעט ומיד אמר 'יחיאל'.

רבי יחיאל התפלא מאוד ושאל את רבינו, איך הוא זוכר אותו אחרי שנים רבות ומה גם שעברו אצלו תלמידים רבים. רבינו השיב ואמר 'אני זוכר את כולכם' והזכיר את הגמרא בחולין (דף צ"ב ע"א) 'אילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא' לולי העלים לא היו מתקיימים אשכולות הענבים, כך לולי התלמידים לא היתה מתקיימת תורתו של הרב. ולכן הוא מוקיר את תלמידיו וזוכרם היטב.

נין רבינו, הגאון רבי ישראל שרת שליט"א (מרביץ תורה וטהרה בעיה"ק ירושלים ת"ו) סיפר בשם זקנתו הרבנית אביגיל תחי' (כלתו של רבינו, אשת בנו רבי דוד), שכאשר היה רבינו רואה אצל אחת מבנות משפחתו שיצא לה אפילו שערה אחת בלבד מתוך כיסוי ראשה, מיד היה מעיר ואומר לה בחרדת קודש 'כסי ראשך'. כל כך היה מקפיד שלא ייראה שער הנשים אפילו מעט שבמעט ואפילו דרך מקרה, וכידוע שהזוהר מחמיר בזה מאוד.

ז' תמוז

הצדיק הרב משה קלונימוס יהודה ברקוביץ מקורלאט

יום ההילולא - ז' תמוז

הצדיק הרב משה קלונימוס יהודה ברקוביץ מקורלאט זצ"ל המכונה רבי קלמן לייב והצדיק מקורלאט- נולד בשנת ה'ת"ר (1839) בכפר 'האראם-האטע' במחוז זמפלן צפון מזרח הונגריה. כשרבינו היה כבן שבע שנים בלבד אביו נפטר ואמו נישאה בשנית בסערדהלי שבסלובקיה, שם הגאון רבי יהודה אסאד פגש את רבינו וראה שאינו נמצא במצב טוב ולכן לקח אותו לביתו וגידלו אצלו והשפיע עליו תורה ויראת שמיים. רישומו של רבו ניכר לכל חיי רבינו והיה מצטט ממה שלמד ממנו בהלכה ובאגדה.

קצת לפני פטירת רבו הגאון רבי יהודה אסאד רבינו התארס. רבו לכבוד האירוסין כתב לו קמיע להצלחה ועשירות אבל כשראה כי רבינו לא מרוצה אז בנוסף נתן לו במתנה את הקולמוס שלו שבו השתמש לכתיבת חידושי תורה וקמיעות. לאחר נישואיו התיישב בכפר סאלא ליד חותנו, שם עבד את קונו בקדושה ובטהרה. למרות שהיה עניו והסתיר את עצמו הוא התפרסם בכל האיזור כתלמיד חכם גדול, בעל הוראה מובהק וצדיק נשגב. רבינו למד במשך הלילה עם נר בידו, כך שלא ירדם באמצע הלימוד. בשנת ה'תרל"ג (1873) כשהיה כבן שלושים ושלוש הציעו לו את הרבנות של הקהילה החדשה בעיר 'קאשוי' (לאחר פטירת הגאון רבי אברהם יעקב ראזע זצ"ל), רבינו ברוב ענוותנותו לא ראה עצמו ראוי

לאותה איצטלא, וסירב להצעה. היה דבוק באופן מיוחד בתורת רבי משה טייטלבוים ה'ישמח משה' מאיהל. בשנת ה'תרל"ד (1874) גר האדמו"ר ר' מרדכי מנדבורנה בעיירה קרסטיר ורבינו שגר בסמוך התוודע אליו וגם שלח את ילדיו להסתופף בצל האדמו"ר.

בשנת ה'תר"מ (1880) התמנה כשוחט, כמוהל ומו"צ בקורלאט. גאון בנגלה ובנסתר. יהודים רבים מהסביבה היו באים אליו לישועות וסגולות לאחר שראו כי ברכותיו מתקיימות ורואים ניסים ונפלאות. בתו מרת רייזל העידה שהיה שגור בפי יהודי הסביבה: "מה אגיד לכם, כשמגיעים לרבי קלמן, נושעים". שימש גם פעמים רבות כחזן. היה בקשר קרוב עם הצדיק רבי ישעיה שטיינר מקרסטיר שהעריכו מאוד, וגם הגיע לשבות אצל רבינו בראש השנה ה'תר"ע, לאחר שרבינו הזמינו לסנדקאות. למקורבים שרצו למנוע ממנו לנסוע לראש השנה אמר: "כשרבי קלמן לייב קורא, מוכרחים לנסוע".

רבינו ידע את יום פטירתו ונפרד מחתניו. נפטר בליל שבת קודש, ז' תמוז ה'תרע"ו (1916). חי כ-77 שנים. ציונו בבית החיים בעיר קורלאט. הצדיק רבי ישעיה מקרסטיר הורה לבנות אוהל על ציונו ובנו של רבינו רבי ירמיהו צבי הי"ד עשה כך. פעמים רבות הצדיק רבי ישעיה מקרסטיר שלח אנשים שנזקקו לישועות להתפלל על ציונו של רבינו. עד היום רבים שמתפללים על ציונו רואים ישועות.

אביו: ר' יונה. **אמו**: מרת שרה אסתר. **אשתו**: מרת חיה רחל (בת רבי גרשון וטשארנא שפילברג מכפר סלסנד). **מילדיו**: עשרה ילדים, ביניהם: ר' ירמיהו צבי הי"ד (עלה על המוקד באושוויץ ביום ער"ח סיון ה'תש"ד), ר' שמואל יונתן חיים הי"ד, מרת אסתר, מרת שרה סאלי, ר' יונתן חיים, מרת צ'ארן, ר' מנחם, ר' דב צאלי, ר' גרשון, ר' יגנץ, מרת רוזי. **מחתניו**: הגאונים ר' יהודה ווייס הי"ד מגיבארט (נישא למרת רייזל), ר' יחזקאל שרגא גרינוואלד, ר' יעקב פראנקפורטר. **מרבותיו**: הגאונים ר' יהודה אסאד (היה רבו המובהק), האדמו"ר רבי מרדכי לייפר מנדבורנה. **מספריו**: מדברי תורתו כמעט ולא נשאר. בביהמ"ד בקורלאט היו על הכותלים מחידושים על התורה והקבלה שכתב. תולדות הצדיק מקורלאט-הנהגות על רבינו. על אבותינו- חלק הראשון מוקדש לתולדות רבינו ובני משפחתו (כתב נכדו, רבי יעקב אלכסנדר גוטמן).

רבי חיים פסח גולדשטיין סיפר ביליאמסבורג על זקנתו, כשהיתה כלה קודם נשואיה, הופיעה פתאום התנפחות נוראית על צווארה. הרופאים לא ידעו מה לעשות וכיצד לרפאות והיא היתה בסכנה גדולה. מכיוון ששמעו את שמעו של רבינו הם הגיעו להתברך אצלו, רבינו בירך אותה ברפואה שלימה, ובאופן פלא, כעבור מספר ימים לא נשאר זכר מההתנפחות.

בתו מרת שרה גרינוואלד היתה במצב חולי מסוכן עד שהרופאים התייאשו ממנה ל"ע. היו לה מספר ילדים בבית, והמצב היה נורא. באחד הימים לאחר שרבינו עשה תיקון חצות כדרכו מדי לילה, רבינו אמר ברוב שמחה: "ב"ה פעלתי עבורה עוד שתים עשרה שנה". מדברי רבינו לא נפל דבר, היא נרפאה כליל וחיה שתים-עשרה שנים נוספות.

רבינו לפעמים כתב קמיעות עם הקולמוס שנתן לו רבו הגה"ק הרב יהודה אסאד, אבל את הקמיעות כתב רק לבני משפחה. לשאר הבאים לבקש ברכותיו לא רצה להשתמש עם הקולמוס, אלא בירך מברכותיו שהצליחו ועשו פירות. בתו מרת רייזל סיפרה, ששמעה הרבה מהאורחים הרבים שבאו להסתופף בצילו של אביה שאמרו: "מה אגיד לכם, כשמגיעים לרבי קלמן, נושעים".

רבינו ציווה לפני פטירתו, שרצונו הוא שיטמנו אותו יחד עם הקולמוס שקיבל מרבו הגאון רבי יהודה אסאד, אבל כמה שחיפשו לא מצאו את הקולמוס והבינו שרבינו לקח זאת עמו בעצמו. לאחר פטירת רבינו אירע דבר פלא, ליד בית רבינו היה מקור מים חיים, מעין של מים חמימים, שהשתמשו בו למקווה טהרה. רבינו היה טובל שם בכל יום לטהרה. (היה מקובל שהגה"ק ה'ישמח משה' זצ"ל טבל פעם במעין חיים זו וגם הרה"ק רבי ישעיה שטיינר מקרסטיר זצ"ל הגיע פעם לשם כיוון שרצה לטבול שם). מיד לאחר פטירת רבינו המעיין התייבש לגמרי.

בין שבחיו שחרטו על מצבתו כתוב: "משים לילות כימים, קדמו עיניו אשמורות, לתורה ולתפלה בשבחות ובזמירות, והבית כולו נתמלא אורה, נר מצוה ואור תורה". כוונת הדברים, מקובל שהיה קם באשמורת הבוקר לעבודת קונו, וכמה העידו שזכו לראות במו עיניהם, אור שמימי, שהיה נדמה להם כשריפה בעת הלימוד באשמורת. כשצעקו לרבינו שיש שריפה, ענה להם, לא להסתכל, שאין זה אור מעולם הזה, ולא כדאי להביט בו.

אחרי פטירת רבינו, הרה"ק רבי ישעיה שטיינר מקרסטיר זצ"ל ציווה על בנו של רבינו, הנגיד וצדיק רבי ירמיהו צבי לבנות אוהל על קברו של רבינו. קברו של רבינו נהפך מיד לתל תלפיות, שהמוני בית ישראל הגיעו אליו לפקוד דבר ישועה ורחמים. גם הרה"ק רבי ישעיה מקרסטיר שלח מספר פעמים יהודים שבאו אליו לישועות ואמר להם שילכו להתפלל על ציון רבינו, ובזכות רבינו ראו ישועות גדולות. עיקר הנסיעה על קברו של רבינו היה ביום היארצייט, כאשר המוני בית ישראל מכל הסביבה הגיעו לקורלאט, והיה מסיבים שם לסעודת יארצייט גדולה, כאשר בראש המסובים, רבנים מפורסמים מהעיירות הסביבה .

קצת לפני פטירת רבו הגאון רבי יהודה אסאד רבינו התארס. רבו לכבוד האירוסין כתב לו קמיע להצלחה ועשירות אבל רבינו ששאיפתו היתה רק להצליח בתורה וביראת שמיים לא השתמש בקמיע. רבינו נתן את הקמיע לבנו רבי ירמיהו צבי הי"ד לפני נישואיו ואכן בנו הצליח מאוד בנכסיו והתפרסם לגביר אדיר.

כשנה קודם פטירת רבינו, ביום י"ב אייר ה'תרע"ה נפטרה עליו אשתו הרבנית חיה רחל. רבינו המשיך בעבודת הקודש כמימים ימימה. ליל שבת קודש ז׳ תמוז ה'תרע"ו, סיפר מחותנו של רבינו הגאון רבי יחזקאל שרגא גרינוואלד ז"ל שו"ב ומו"צ בטוקאי לבני בתו, שהמחותן - רבינו - הגיע אליו עכשיו, ואמר שברצונו להיפרד ממנו מכיוון שהגיע זמנו לעלות לחיי העולם הבא. כן אירע גם אצל עוד מחותן מרבינו הגה"ק רבי יעקב פראנקפורטר זצ"ל מקאשוי, שגם הוא סיפר לנכדיו ביום השבת שמחותנו (רבינו) התגלה אליו בלילה, ונפרד ממנו לקראת עלותו לחיי עולם הבא ואכן למחרת רבינו נפטר לבית-עולמו.

הרה"ק רבי שמחה בונים אלתר האדמו"ר מגור

יום ההילולא - ז׳ תמוז

רבי שמחה בונים אלתר היה האדמו"ר השישי בשושלת גור ומהאדמו"רים הבולטים בדורו. נולד בכ"ד בניסן תרנ"ח בעיירה גורה־קלוואריה, לרבי אברהם מרדכי אלתר בעל ה"אמרי אמת", ונקרא על שם רבי שמחה בונים מפשיסחא. בצעירותו נמנה עם תלמידיה הבולטים של ישיבת "דרכי נועם", ולמד גם בחברותא מיוחדת עם אביו. עוד לפני השואה עלה לארץ ישראל, בהמשך חזר לפולין ולאחר שפרצה המלחמה נמלט מפולין עם אביו ומשפחתו. לאחר הסתלקות אחיו ה"בית ישראל", בתשל"ז, הוכתר לאדמו"ר בהיותו בן שבעים ותשע. הצדיק נודע בגאונותו ובשליטתו בכל מכמני התורה, ודברי תורתו

כונסו בספר "לב שמחה". לצד הנהגתו הרוחנית פעל רבות לטובת חסידיו, והנהגתו שילבה דאגה אבהית לצורכי היחיד עם עמידה תקיפה על דרכה של החסידות. נסתלק בז' בתמוז תשנ"ב, ומנוחתו כבוד בהר הזיתים. אחריו קיבל את הנשיאות אחיו, בעל ה"פני מנחם".

הרה"ח ר' אברהם מרדכי סבינר, סיפר כי זכה לראות בעליל ישועה פלאית שהומשכה, כדרכו של הרבי, בדרכים טבעיות לחלוטין. "עבדתי אז כמלמד בחיידר ספינקא בבני ברק, והיה לי תלמיד, ילד ספרדי, שלא הגיע כמה ימים לחיידר. התקשרתי לביתו ולתדהמתי האמא החלה לבכות, וסיפרה שגילו לו גידול ממאיר בראשו והוא זקוק לניתוח. יצאתי מיד לבית החולים שיבא, שם ראיתי את הילד מתרוצץ במחלקה כשראשו מעוקם ועטוף בתחבושות. נסעתי משם ישירות לרבי, והוא ענה קצרות: 'פרעג נאך א דוקטור' (לשאול עוד רופא). חזרתי לבני ברק ונכנסתי לרבי מספינקא שליט"א, שכן הילד למד במוסד שלו, ואמרתי לו את דברי הרבי מגור. הרבי מספינקא אמר לי: 'סע לפרופ' שליט בהדסה, כמה שיעלה הביקור אשלם'. הרבי מספינקא צייד אותי בסכום יפה כדי לשלם לרופא, והורה לי להביא אליו את הילד ללא שיהוי.

למחרת, יום שישי, יצאתי לשיבא וביקשתי לקחת את הילד. הרופאים הודיעו לו שאם נוציא אותו ישנו סיכוי טוב שהוא ימות חלילה בדרך. אמו שמעה והחלה לבכות. אך לא שמענו להם, שכנענו את האמא שלא תחשוש והעברנו את הילד להדסה. שם ניגשתי לפרופ' שליט, הנחתי לו את המעטפה על השולחן, וביקשתי שיבדוק שוב. ואכן, הוא לקח ביופסיה, ואז חזר אלינו עם התשובה המדכדכת: 'מצבו של הילד קשה'. שמעתי את המילים, ורצתי מיד לביתו של הרבי, לרחוב אלפנדרי. דפקתי בדלת, הרבי פתח וכששמע מה אמר הרופא השני, נפלו פניו. 'אזוי?' שאל, 'ער ווייסט אויך נישט...?! (הוא גם לא יודע?). נו, אפשר א דוקטור מחוץ לארץ...'.

היה נראה בבירור שהרופא משמש רק כאמצעי. היה על הרופא 'לפסוק' שהילד בריא, אך הוא הקדיח תבשילו ואם כן יש לצאת לחו"ל. החלנו להיערך למבצע, שאז לא היה מוכר בכלל. חזרתי לרבי מספינקא, שהתקשר לאחיו בחו"ל והם החלו להניע את המבצע. היה דרוש לכך הון עצום והם החלו לגייס. בינתיים, חזרתי להדסה שם היה הילד מאושפז. פגשתי את הרופא והוא אומר לי: 'בדקנו שוב, וישנה בשורה מעט טובה – אמנם המצב קשה, אך הגידול לא ממאיר'. חזרתי מיד לרבי, והפעם היה נראה שלכך ציפה, כאילו זה מובן מאליו. הרבי בירך, חזרנו לרופא שהורה לילד לחזור לבית הספר, אם כי המליץ על ארבע הקרנות".

"לא מזמן", סיים הרב סבינר את סיפורו, "פגשתי יהודים שנשאו את שם המשפחה של אותו הילד. בררתי אצלם האם הם קרובים שלו, והם ענו שאכן כן. הם סיפרו שב"ה הילד חי ובריא ומאז כבר גדל, התחתן וב"ה מגדל משפחה גדולה לתפארת. וכל זאת מבלי שהוא עצמו יודע כלל מהסיפור ומכך שהוא חב את חייו לרבי זי"ע". גליון "שמחתי מתוך יראתי"

רבי שמחה בונים, כמו צדיקים רבים, העדיף להלביש את המופתים שחולל בלבוש טבעי. חוות דעת רפואית נוספת, רופא בחוץ לארץ, בדיקות חוזרות – כל אלו נראים לכאורה כצעדים טבעיים ומתבקשים. אולם, האם מדובר רק בהסתרה ובצניעות?

בדבר מלכות לפרשת קרח מבאר הרבי, כי נס המטה של אהרן – "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" – הוא האב-טיפוס של חיבור הנס והטבע. הקב"ה היה יכול להצמיח מיד שקדים על המטה היבש, אך

בחר להעביר את הפרי את כל שלבי צמיחתו: פרח, ציץ ושקדים. אמנם הכל התרחש בן לילה אחד, אך סדר הגדילה הטבעי נשמר בשלמותו. בכך ניכר, שאין רצון לבטל את הטבע, אלא להאיר בתוכו את האור האלוקי.

בשפת החסידות, נס ללא טבע הוא הופעה של תוהו, "בן לילה היה ובן לילה אבד". רק מן הזווג בין הנס לטבע נולדים פירות יציבים – ככהונת העולם של אהרון ובניו. אולי זהו ההבדל בין נס בליעת קֹרח, שמיד לאחריו באו ערעורים נוספים, לנס המטה עליו נאמר "והשְׁכֹּתי מעלי את תלֻנות בני ישראל".

לאור זאת, ניתן להבין טוב יותר את הנהגתו של ה'לב שמחה'. אפשר היה לחשוב, כי תשובתו "לשאול עוד רופא" נובעת מענווה בלבד, כביכול הרבי אינו רוצה לגלות את כוחו, אולם סוף הסיפור מלמד שלא כך הוא. הרי גלוי לעין כל, שהרבי לא חלק על הרופאים מכוח ידיעות רפואיות רחבות יותר – ובכל זאת, כאשר שמע שגם הפרופסור הגדול אינו מוצא מוצא, תמה: "גם הוא לא יודע?...".

מובן, כי לא השכלה רפואית עמדה כאן מול השכלה רפואית אחרת, אלא חיבור עמוק אל מעל לטבע, המבקש להתגלות דווקא באמצעות הכלים הטבעיים. משום כך ,כאשר אכן חזרו בהם הרופאים וקבעו שהגידול אינו ממאיר, קיבל זאת הרבי בפשטות גמורה, כאדם הרואה דבר שהיה צפוי מלכתחילה. הנס נשאר נס, אך הופיע בלבוש טבעי.

הרבי מליובאוויטש מבאר, כי גם בעבודת ה' קיימים שני רבדים אלו. ישנה העבודה הרגילה של "בכל לבבך ובכל נפשך", וישנה מדרגת "בכל מאדך" – היציאה מגבולות הטבע והרגילות. אולם כדי שיצמחו "פירות", אין די בהתעוררות נשגבת בלבד, על האור הגדול להתלבש בכוחות הפנימיים, בחכמה, בבינה, בדעת ובמידות. רק מן החיבור בין ה"מאדך" העליון לבין הטבע היהודי הפנימי, נולדים פירות חיים וקיימים. לכך רומז הסימן המיוחד של מטה אהרן. כל השלבים התקיימו, ואף אחד מהם לא דולג. אלא שהכל התרחש במהירות מופלאה. כך גם בישועות הצדיקים: אין הכרח לשבור את חוקי הבריאה. אדרבה, השלמות היא כאשר סדרי העולם עצמם ממהרים לבצע את רצון ה'. שיעור כ"ו סיוון ס"ז.

ט' תמוז

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם

יום ההילולא - ט' תמוז

הרה"ק רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם, בעל השפע חיים והדברי יציב, נולד בשנת תרס"ה ברודניק לרבי צבי הירש הלברשטאם אב"ד העיר. בגיל 14 התייתם מאביו, ובאותה שנה הוסמך להוראה. כבן 18 התחתן עם קרובתו פסיה – אם 11 ילדיו, ובגיל 21 נתמנה לרב הקהילה החסידית וראש ישיבה בקלויזנבורג. לאחר פלישת הנאצים להונגריה שהה במחנה בנאדבאניה, ולאחר מכן גורש עם משפחתו לאושוויץ. הוא שרד את צעדת המוות, אך אשתו ותשעה מילדיו נרצחו ובניו הנותרים מתו ממחלת הטיפוס. כל אותו זמן לא וויתר על קיום המצוות בהידור תוך סיכון עצום, מהקפדה על אוכל כשר ועד לפרי חדש בראש השנה. לאחר השואה הקים במחנה העקורים מוסדות חינוך וחסד, טיפל ביתומים והשיא זוגות רבים. בשנת תש"ו הגיע לארצות הברית כדי להקים מוסדות לניצולי השואה, נישא לחיה נחמה ונולדו להם שבעה ילדים. בשנת תשט"ו ביקר לראשונה בארץ והניח את אבן הפינה לקריית צאנז

בנתניה. בקריה ייסד את חסידות צאנז־קלויזנבורג, מוסדות חינוך וישיבה גדולה שעמד בראשותה, וכן את מפעל הש"ס. הקים את המרכז הרפואי לניאדו בנתניה, בעקבות נדרו כי אם יינצל מהתופת יציל תמיד חיי יהודים. בי"ט בכסלו תש"כ עלה לארץ והתיישב בנתניה, בתשכ"ג פתח ישיבה לבחורים ספרדים ובתשמ"ו יזם את ה"מועצה להגנה משפטית על ערכי היהדות". בתשל"ב חזר לארה"ב, ונסתלק בליל שבת, ט' בתמוז תשנ"ד. מנוחתו כבוד בנתניה.

לאחר המלחמה, במכונית שהעמידה לרשותו המפקדה האמריקנית, יצא הרבי לנדוד ולחפש בכפרים שבכל הסביבה כשבפיו הסיסמא: "את אחי אנכי מבקש"! במקומות האלה שרדו פה ושם יהודים בודדים, שהתחבאו בימי הזעם אצל נכרים בעליות גג או בבונקרים. בגלל ניתוקם מן העולם החיצוני במשך תקופה ארוכה, סבורים היו כבנותיו של לוט במערה – שכבר התחסל ח"ו העם היהודי כפי שזמם האשמדאי היטלר ימ"ש, והם היחידים שנותרו, ללא תקוה להמשיך כיהודים.

נסע אפוא הרבי הקדוש בכל יום לישוב אחר, היה נכנס אל מרכז הכפר או העיירה ומנסה להיכנס בדברים עם האנשים שנתקל בהם על דרכו. כמי שמתעניין ושואל מתוך סקרנות גרידא על הא ועל דא, תוך כדי שיחה הגיעו לנושא היהודים, ואיכשהו נתגלה לפעמים, כתוצאה מפליטת פה סתמית, כי בבית פלוני שוהה אחד השרידים. היה אדמו"ר זי"ע הולך ומכתת רגליו אחרי כל קול הברה, אולי יעלה בדרך זו על עקבות איש יהודי שכוח המתחבא עדיין בקרב הגויים. משמצאו, היה מדבר על לבו ומשדל אותו שיצטרף אליו, והוא יביאנו למקום שיש בו הרבה יהודים בני עמו.

רבים מן השרידים האלה, הלכו אחריו לפעלדאפינג בלא חשק מיוחד. נוח היה להם, כביכול, באתר שהם שרויים בו. הלא האמריקנים הכובשים סיפקו מזון ותמיכה לשרידים בכל מקום שנמצאים בו, אפילו למי שהתגורר בין הנכרים מרצונו החפשי, מבלי לדרוש מאף אחד ללכת לעבודה, להשתכר וכדומה. ברם, הרבי, במיטב כושר השכנוע שלו, השפיע עליהם לשוב אל אחיהם.

האנשים עוד היו המומים ומזועזעים מכל המוראות שעברו עליהם. היו שהצהירו בגלוי, כי אחרי האסון הגדול שקרה – אין את נפשם לחזור ולחיות כיהודים. אולם הרבי בחכמתו השכיל וענה להם, שאינו מעלה על דעתו כלל לדרוש מהם אפילו משהו מעין זה. כל כוונתו אינה כי אם להיטיב עמהם מבחינה פיסית, שלא יהיו נתונים יותר לחסדי הגויים הארורים. וכי לא מוטב להימצא בין אחים, שהם עצמך ובשרך?! ידוע, בין השאר, על מקרה מסוים בו שידל צעיר יהודי להסתפח למחנהו: הלה טען, שהרבי בודאי לא יניח לו לבקר בקולנוע, ולכן אינו חפץ ללכת אחריו. אולם הרבי הבטיח לו שכאשר יחזרו החיים למסלול תקין, ויפתחו קולנוע לפליטים, יקבל מידו כסף לרכוש כרטיסים להצגות... הרבי אף קיים את הבטחתו זו, במשך זמן קצר, עד שהלה התפכח מערפול החושים הרוחני שלו וחזר להיות יהודי כשר להפליא. ספר לפיד האש

בהשראת הסיפור הזה, נביא ביאור מיוחד של הרבי מצאנז – הנפתח בעצמו בסיפור מעשה: לרבי חיים מצאנז, מייסד השושלת, היה בן יניק וחכים בשם לייבוש. פעם אחת, בשבת פרשת לך-לך, ציווה הרבי על בנו בן השש שיאמר תורה בפני כל החסידים. לייבוש לא בוש, ומיד פתח ופירש את הפסוק הראשון בפרשה: "לך לך", הוא אמר, פירושו "לך אליך". לך לעצמך. מדוע? כל יהודי הוא חלק אלוק ממעל ממש, וכדברי הבעש"ט "התופס בחלק מן העצם, תופס בכולו". אם כך, כשם שאין מקום פנוי ממנו, כך גם היהודי: הוא בכל והכל בו. לאן שלא תלך – שם היית מעודך, בעצם היותך יהודי.

לאחר שהביא את פירושו של לייבוש, ממשיך הרבי ומבאר את המשך הפסוק, "והיה ברכה". מפסוק זה לומדים חז"ל, כי "בך חותמין" – באברהם אבינו מסתיימת הברכה הראשונה של שמונה עשרה, "ברוך אתה ה', מגן אברהם". ה"שפע חיים" מסביר זאת, לאור ההבדל בין אברהם אבינו לבניו: בעוד יצחק אבינו ויעקב אבינו היו קדושים מרחם, אברהם נולד לתרח – עובד האלילים. אם הכיר את בוראו בגיל שלוש, ואם בן ארבעים, לכל הדעות לא נולד בבית של קדושה כמו זה שהקים בעצמו.

אברהם אבינו, אם כן, הוא אב טיפוס של בעל תשובה. חתימת הברכה באברהם מלמדת, כי בחתימת כל הדורות, דור עקבתא דמשיחא, יהיו גדולי הדור בעלי תשובה כאברהם אבינו.

יש לומר, כי זהו סוד גילוי העטרה של ברית מילה, השלמת המהפך שביצע בעצמו אברהם אבינו בהליכתו אל עצמו. בקבלה מבואר, כי גילוי העטרה חושף אור רוחני מיוחד: זהו אותו האור שהאיר משה רבינו, שחז"ל אומרים כי "נולד מהול", ובלידתו "נתמלא הבית אורה". כאשר יהודי חושף כי העולם כולו מלא באור אלוקי הוא גם מגלה את העטרה, את הכתר שבנשמתו, החש בבית בכל מקום בעולם. יהודי המזהה את ה' בעולם ובעצמו, מגלה את מלכות ה' בעולם וגם את מלכותו שלו –ניצוץ המשיח שבנשמתו. כך, מכח בעלי התשובה, מתגלה מלכותו של משיח.

י' תמוז

הצדיק הרב אליהו אמזאלג

יום ההילולא - י' תמוז

הצדיק הרב אליהו אמזאלג זצ"ל- נולד בשנת ה'תרנ"ג (1893) לערך בעיירה איליג אשר בדרום מערב מרוקו. רבינו בילדותו התייתם מאמו, ואביו שהתקשה בגידול הילדים ביקש ממקורבו, הצדיק הגאון רבי חיים איפרגן זצ"ל מהעיר תיזנית הסמוכה (אביו של הצדיק המפורסם רבי שלום זיע"א בבא שלום מנתיבות שנפטר ב-ח' תמוז ה'תשנ"ד) שהיה מאוהביו ומעריציו וביקש אשתו מרת נז'ימא ע"ה תגדל את שלושת בניו היתומים.

הגאון ר' חיים כמובן הסכים ומרוב הערצתו לרבי יעקב ולמשפחת אמזאלג הקדושה, היה רבי חיים מצווה את שתאכיל קודם את בניו של רבי יעקב ורק אח"כ את ילדיהם שלהם. רבינו למד בישיבתו של בעל דודתו הגה"ק רבי יצחק אסבאג זיע"א כמו כן גדל בצל דודו הגדול והקדוש האדמו"ר רבינו אברהם אמזאלג זיע"א והיה מקורב אליו וממנו ינק תורה וטהרה.

לימים התמנה רבינו למנהיג הקהילה הקדושה אשר באיליג והנהיגה בעוז ובגאון (לצדו שימש הגה"צ רבי אליהו שריקי זיע"א). בעל רוח הקודש. מלומד בניסים. מופתים רבים נקשרו לשמו. ענוותן מופלא. ביתו היה תמיד פתוח לרווחה עם הכנסת אורחים גדולה. בשנת ה'תשט"ז עלה לארץ ישראל עם מרבית יהודי העיר. רבינו התיישב בעיה"ק צפת ת"ו. היה מדמויות ההוד הבולטות בעיר. ייסד בעיר הילולא גדולה מידי שנה לכבודו של רבינו הקדוש רבי יעקב אביחצירא זיע"א.

רבינו נהג לבקר את צאן מרעיתו מאיליג שהתגוררו אחר עלייתם בעיירה נתיבות. פעם בשנה התארח שבוע ימים בבית הצדיק רבי מסעוד משאש זצ"ל בנתיבות והיה מקבל אנשים לעצה וברכה (במרוקו רבינו גם כתב קמיעות), כמו כן היה התארח בבית הרה"ג רבי יעיש שושן זצ"ל (מחכמי איליג) במושב

רחוב (נקרא גם פרוונה, ליד בית שאן) וקיבל אנשים לעצה וברכה. נפטר ב-י' תמוז ה'תשכ"ט (1969). חי כ-76 שנים. ציונו בעיר צפת.

סבא (מצד אביו): הגה"ק המלומד בניסים סבא דמשפטים רבינו שלום (הרב של איליג). **אביו:** הגאון הקדוש רבי יעקב. **אמו:** מרת תורא (בת הרב הקדוש רבי מרדכי הלוי זיע"א, מחכמי איליג). **בנו:** ר' יעקב. בתו מרת תורא (נישאה לר' חיים אוחנונא). **מרבותיו:** הצדיקים הקדושים ר' יצחק אסבאג, ר' אברהם אמזאלג.

הצדקת מרת חסיבא ע"ה אשת הרה"ג הצדיק רבי יעיש שושן זצוק"ל ממושב רחוב שליד בית שאן סיפרה, שפעם חלתה וביקשה מבעלה שילך איתה לרבינו כדי שיכתוב לה קמיע. בדרך רבי יעיש מכר כמה עיזים וצרר את הכסף בארנק ונתן ביד אשתו כאשר הוא מתכנן שבדרך חזרה יקנה ארון בגדים.

הם נסעו לצפת באוטובוס. כשהיו בתחנה מרת חסיבא שכחה את הארנק. כשהיו בבית רבינו רבי יעיש שאל את אשתו: "איפה הארנק?" ואז היא גילתה להפתעתה שהארנק נאבד לה. רבינו שמע את דבריהם ושאל: "מה קרה?", כששמע שהארנק נאבד, אמר לרבי יעיש: "אל תדבר אתה שום דבר, אל תקלקל לה את המצב רוח, עוד מעט יבואו ויביאו לכם את הארנק לכאן".

מדברי רבינו לא נפל דבר, כעבור זמן קצר נשמעו נקישות בדלת, והגיע אדם שמצא את הארנק בשלימותו. הוא פתח את הארנק כדי למצוא את פרטי בעל הארנק ושם הוא ראה כסף ואת התמונה של רבינו. הוא בא לבית-רבינו כדי להחזיר את הארנק בתקווה שהמאבד יגיע לבית הצדיק. (מפי בעלת המעשה, ומפי רבי יעקב הי"ו בנו של רבינו)

הצדיק רבי מאיר כהן מנתיבות היה השליח של רבינו בעיר נתיבות. הוא היה אוסף תרומות שאנשים התנדבו ושולח לרבינו לצפת. כמו כן אחרי פטירת רבינו היה שולח את הכסף לאשתו הרבנית מזל ע"ה ביום הילולת רבינו.

פעם רבי מאיר התעכב במשלוח הכסף לרבנית בגלל שאנשים שהתנדבו עדיין לא מסרו בידיו את הכסף. רבינו נגלה לו בחלום ואמר לו: "עכבת בשבועיים". רבי מאיר מיד הזדרז וגבה ממי שיכול ואת התרומה של מי שלא יכול לתת השלים מעצמו ושלח לאשת רבינו.

בשנה נוספת שהתעכב רבי מאיר במשלוח הכסף לאשת רבינו, נגלה רבינו בחלום לדודו של רבי מאיר, הצדיק רבי יעקב כהן זצ"ל ושאל אותו: "אתה רואה את מאיר?". הוא מיד יצר קשר וסיפר לרבי מאיר את החלום והרמז הובן. (נכתב ונערך בחסדי ה יתברך על ידי: הרה"ג יוסף חיים דאבדא שליט"א רו"מ 'אור צדיקים ישמח' בנתיבות)

פעם רבינו נסע מעירו איליג בדרכו לעיר הגדולה קזבלנקא. הוא לקח איתו תיק ובו טלית ותפילין וספרי קודש, בנוסף הניח בתיק כמה בקבוקי ערק בשביל לתת לבן דודו האדמו"ר הקדוש רבי סלאם אמזאלאג זיע"א כשיפגשו בדרך בעיר תיזנית בה התגורר.

החוק במרוקו אוסר את השימוש בערק. המושל באיליג היה מתיר ליהודים להכין ערק וכאשר היו באים שליחים מחוץ לעיר לעשות בדיקה, המושל היה מודיע ליהודים לפני כן והם היו מחביאים את הערק וכך לא נתפסו. אומנם בעיר תיזנית היה הדבר אסור ומי שהיה נתפס היה יושב כמה חודשים בכלא.

רבינו נסע על גבי הפרד עד העיירה תאלעינת, שם חיכה בתחנה לתחבורה המובילה לתיזנית. בינתיים רצה רבינו להתפלל ופתח את התיק להוציא סידור. בלש שהיה במקום הבחין בבקבוקי הערק שבתיק ושתק. הבלש עקב אחרי רבינו ונסע איתו לתיזנית, שם הזעיק את המשטרה.

השוטרים שהגיעו שאלו את רבינו: "מה יש לך בתיק?". רבינו ענה: "רק ספרים" כאשר בליבו התפלל בזכות זקנו הקדוש רבי שלום זיע"א שיצילו ה'. השוטרים פתחו את התיק ובאמת לא ראו כלום חוץ מספרים. הם היכו את הבלש על שהטריחם לשווא והלכו להם. (בגרסאות אחרות של הסיפור בקבוקי הערק הפכו להיות מלאים במים או בשמן).

רבינו התחיל לסדר את התיק והנה הבקבוקים נמצאים. אותו בלש ראה זאת שוב ורצה לקרוא שוב לשוטרים. רבינו אמר לו: "או שתשתוק או שעכשיו יובילוך לקבורה". אותו הרשע פחד מדברי רבינו והלך לו. בינתיים הגיעה השמועה לבן דודו הקדוש רבי סלאם. בן הדוד הלך בדאגה לראות מה שלום רבינו. רבינו יצא לקראתו והרגיעו וסיפר לו כל מה שאירע ואת ישועת ה' יתברך. (מפי רבי מסעוד לוגאסי הי"ו נתיבות)

הרב ישראל יעקב אלגאזי הראשון לציון

יום ההילולא - י' תמוז

הרב ישראל יעקב אלגאזי ה'ת"ם, 1680 – י' בתמוז ה'תקט"ז, 8 ביולי 1756, היה מחכמי איזמיר וירושלים, שימש כראשון לציון משנת ה'תקט"ו (1755) ועד לפטירתו.

נולד לרבי יום טוב אלגאזי וגדל באיזמיר. למד אצל רבי חיים אבולעפיה (בעל "עץ החיים") ורבי יצחק הכהן רפפורט (בעל "בתי כהונה"). בהיותו באיזמיר הביא לדפוס את הספר חמדת ימים, שמלא בדברים ממקורות שבתאיים, אשר לא נודע מי חיברו, ויש המייחסים אותו לר' ישראל יעקב עצמו.

בשנת ה'תצ"ה עלה לארץ ישראל. למד בישיבת המקובלים בית אל. היה חבר בבית דינו של הרב אליעזר נחום. שימש כראש ישיבת "נוה שלום ברית אברהם" שבה למדו גדולי חכמי ירושלים.

אחר פטירת רבו הראשון לציון הרב יצחק הכהן רפפורט בשנת ה'תקט"ו, הוכתר תחתיו כראשון לציון.

נפטר בי' תמוז ה'תקט"ז, ונקבר בחלקת "קהל חסידים" שבהר הזיתים בסמוך לקבר הרש"ש.

בנו, הרב יום-טוב אלגאזי, מונה אף הוא לראשון לציון.

באחד הימים נכנס הראשון לציון הרב ישראל יעקב אלגאזי לבית הכנסת, וראה שאחד המתפללים, איש פשוט שלא היה ידוע כתלמיד חכם או חסיד גדול, מניח שני זוגות תפילין.

התפלא הרב אלגזאי ושאל אותו: "מדוע אתה מניח תפילין של רבנו תם?"

השיב המתפלל בתמימות: "מהן תפילין של רבנו תם? ראיתי שרב בית הכנסת מניח שני זוגות תפילין, וחשבתי שהמצווה היא להניח שני זוגות תפילין."

עמד הרב אלגאזי והכריז: "במנהגי חסידות יש לקיים 'וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ.'"

ספריו:

- שלמי ציבור – דינים ומנהגים בעיקר ענייני תפילה לימי החול עם הגהות הרב אברהם חיון
- שלמי חגיגה – חלק שני של שלמי ציבור העוסק בתפילות שבת ראש חדש ומועדים
- ארעא דרבנן – דיני דאורייתא ודרבנן לפי סדר א"ב (ועליו הגהות "עפרא דארעא")
- נאות יעקב – שו"ת ודרושים לשבת ומועדים
- קהלת יעקב – שו"ת על הש"ס[2]
- שו"ת מהר"י אלגאזי
- מענה לשון – על כללי הש"ס
- שארית יעקב – דרושים
- אמת ליעקב – דיני ספר תורה (החיד"א המשיכו וקרא שם חיבורו "לדוד אמת")
- שמע יעקב – חידושים על בראשית ושמות
- חוג הארץ – דיני מועדים לבני ארץ ישראל
- וידוי תלמידי חכמים
- מגיד דבריו ליעקב – פירוש על הגדה של פסח

י"א תמוז

הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב

יום ההילולא - י"א תמוז

רבי צבי הירש מזידיטשוב נולד בשנת תקכ"ג לרבי יצחק אייזיק מסאפרין שבגליציה, מצאצאיו של בעל התוספות יום טוב, ואחיהם של גדולי החסידות כרבי משה מסמבור ורבי אלכסנדר סנדר מקומרנא. נישא לרחל פערל מהכפר רודא ונודע כגדול בתורה הן בנגלה והן בנסתר, כאשר נהג לגמור בכל שנה שבע פעמים את כל הש"ס. עיקר הנהגתו התמקדה בהפצת תורת הקבלה בשילוב תורת החסידות, והדפיס את ספרו "עטרת צבי" לביאור הזוהר ואת ספר "סור מרע ועשה טוב" לעידוד לימוד תורת הקבלה. למרות התנגדות של חלק מגדולי החסידות, הפיץ את הזוהר ואת כתבי האר"י באלפי עותקים בכל בתי המדרש במזרח אירופה והנהיג בין חסידיו ללכת בשבת עם בגדי לבן כמנהג האריז"ל. כשאמרו בגליציה סתם "רבי", התכוונו לבעל העטרת צבי. עוד נודע בכינויו 'שר בית הזהר' על שם בקיאותו ועסקו הרב בספר הזהר הקדוש. בשנת תקפ"א ניצל ממוות בזכות תרומת שנות חייו של אחיו רבי יום טוב ליפא מסאמבור. נפטר ממגפת הכולרה בי"א בתמוז תקצ"א ומורשתו המשיכה דרך השושלת החסידית שהקים.

פעם באו שני שד"רים מארץ ישראל אל רבי צבי הירש, והמנהג היה, שכל שד"ר שהיה נוסע לחו"ל היה לוקח אתו משהו מארץ ישראל. שאלם הצדיק: מה אתם הבאתם? וענו שהביאו שני אבנים מציון הרשב"י זי"ע.

התפעל מאוד העטרת צבי מזידיטשוב זי"ע וביקש את האבנים. אמרו לו שהם לקחו זאת לשמירה וזקוקים לאבנים הללו. אמר להם רבי צבי הירש: אתן לכם דבר השוה לאבנים שלקחתם מציון הרשב"י. כל אותו הלילה ישב וכתב פירוש על האידרא, ואחיינו רבי אייזיק זידיטשובער זי"ע הספיק עוד לראות את איך שסיים את הכתב: "נא להודיענו אם כיוונתי לאמיתה של תורה – תלמידך צבי בן הינדא". את הכתב הזה מסר לשד"רים, ואמר להם: כשתגיעו למירון, תניחו את הכתב על הקבר ותראו סימן. מקובל, שכשהגיעו התלמידים לציון הרשב"י במירון והניחו את הכתב על הקבר, יצאה יד של אש ולקחה את הכתב.

פעם אחת, בל"ג בעומר, ישב רבי צבי הירש עם תלמידיו ודיבר בשבחו של רשב"י. בין השאר אמר כי "רבי שמעון בר יוחאי" עולה בגימטריא "ידיד נפש אב הרחמן". היה שם חסיד אחד שחישב בזריזות, ומצא כי הגימטריא איננה מדויקת: רבי שמעון בן יוחאי עולה 765 ו"ידיד נפש אב הרחמן" עולה 764 — מספר אחד פחות...

אך בטרם הספיק לומר דבר, פנה אליו רבי צבי הירש: אתה הרי תלמיד חכם, וצריך אתה לדעת כי ברוב הפעמים בגמרא כתוב "רבי שמעון בן יוחי", בלי א! ועל פי זה החשבון מדויק.

היות שרבי צבי הירש הוא תלמידו של רשב"י, ודאי יש עומק גדול בגימטריא המופלאה שחידש. מהו הקשר בין הביטויים? למה רבי שמעון בן יוחי הוא "ידיד נפש אב הרחמן"?

נתחיל בביאור על פי הקבלה, כיאה לרשב"י ול'שר בית הזהר': מקור הביטוי "ידיד נפש אב הרחמן" הוא מפיוט אותו שרים לפני מנחה של שבת – ידיד נפש. (שיש נוהגים לשורר אותו גם בשבת). זהו פיוט של רבי אלעזר אזכרי, המופיע בסוף ספרו, "ספר חרדים". ראשי התיבות של הבתים בפיוט הם שם הוי', והבית הראשון שמתחיל "ידיד נפש" שייך לאות י של שם הוי' ב"ה, חכמה עילאה. אמנם, ספר הזוהר שייך לבינה – "זיהרא דאמא עילאה", אך רשב"י עצמו הוא מוחין דאבא – בחינת שבת, י' שבשם הוי'. הדבר נרמז במימרת הזהר הידועה: "מאן פני האדון הוי'? דא רבי שמעון בר יוחאי". ספירת החכמה כוללת את כל שם הוי', כלשון הפסוק במשלי "הוי' בחכמה", ורשב"י הוא "פני האדון הוי'".

רחמי רשב"י

והנה, יש עומק נוסף לגימטריא הזו: אם נחשב את ערכן של המלים בביטוי, למעט המלה "רחמן" — נגלה כי "**ידיד נפש אב ה**" עולה **שמעון**. כלומר, "ידיד נפש אב הרחמן", היינו **שמעון רחמן**. הדבר מופלא במיוחד, בהתחשב בכך שהשם שמעון הוא שם של גבורה ודין – אך רבי שמעון בר יוחאי, דור אחרי הגזרות ומסירות הנפש של רבי עקיבא ודורו, אומר כי הדור שלנו הוא אחר לגמרי — "אנן בחביבותא תליא מלתא", ורק באהבה והתקשרות בין נשמות תלוי הכל.

כך נאמר על ספר הזהר הקדוש, כי "בהאי חיבורא דילך יפקון ביה מן גלותא ברחמי [יצאו מהגלות ברחמים]". יש משהו ברבי שמעון שמעורר את רחמי ה', בכך שאומר שהעבודה שלנו היא אהבה ואחדות בינינו, חביבות בינינו. עבודה כזו מעוררת את גילוי ה"ידיד נפש אב הרחמן" לגאלנו ברחמים.

אכן, הידיד כאן הוא ה' יתברך. אך הרחמים הם גם של רשב"י עצמו. נאמר בגמרא, כי ה' נקרא "רעך ורע אביך". הוא איננו רק אבא או מלך שאני מתייחס אליו במורא, אלא גם ידיד נפשי, "ידיד נפש אב הרחמן". אך את כל הדברים האלה מגלה רבי שמעון בן יוחאי, בידידות והאהבה שהוא משרה בחבורתו **ובכל ישראל.** משיעור הרב יצחק גינבורג שליט"א

י"ב תמוז

המקובל הרב רפאל אדרי הוברמן מרעננה

יום ההילולא - י"ב תמוז

המקובל הרב רפאל אדרי הוברמן מרעננה זצ"ל- נולד באדר ה'תש"ב (1942) בקזבלנקה שבמרוקו. שם למד בתלמוד תורה 'אוצר התורה'. בשנת ה'תשט"ו, כשהיה נער עלה עם בני משפחתו ארצה. המשפחה גרה בגן יבנה. רבינו למד בישיבת פורת יוסף, אצל הגאונים הרב עזרא עטיה, הרב שלום כהן והמשגיח הרב אליעזר בן דוד זצ"ל. לאחר הסמכתו להוראה על ידי הרשל"צ מרן הגאון רבי עובדיה יוסף והגאון רבי יוסף משאש זצ"ל, ראשי ישיבת פורת יוסף ביקשו ממנו ללכת לגליל המערבי כדי לחזק את התושבים. לאחר זמן קצר בגליל מונה לרב האזורי של גוש משגב. כאשר בניו הגיעו לגיל חינוך, עבר לגור בבני ברק. לימד בישיבת 'אוהל משה' למד בכולל ולאחר מכן עמד בראש מתיבתא בראש העין.

רבינו סבל מבעיה רפואית והוא לא הצליח למצוא פיתרון. חבר לכולל הציע לו לגשת לצדיק הרב יצחק הכהן הוברמן ה'הצדיק מרעננה'. הרב יצחק הוברמן שהיה חשוך בנים, הודיע לרב אדרי שמשמיים הודיעו לו כי הוא בנו הרוחני והוא ימשיך את דרכו. בסוף הפגישה, הרב הוברמן הודיע לו שהבעיה הרפואית ממנה סבל נפתרה, וכך אכן היה. מאז הרב אדרי נקשר לרב הוברמן ושימש אותו וכן למד ממנו את תורת הנסתר במשך חמש שנים.

אהבת הזולת של הרב היתה מופלאה. כל מי שהגיע לצדיק הרב היה שומע ומצטער איתו כאילו היה מדובר בבעיות שלו. הרב היה מבקש שישמחו אותו לאחר שהבעיה תיפתר. בהקשר לזה אמר: "אם אתם שמים לי אבן על הגב, אנא אל תשכחו לבוא ולהסיר אותה". בשנותיו האחרונות עבר ייסורים ואושפז לעיתים קרובות. רבינו קיבל הכל באהבה ובאמונה שלימה. עם כל הקשיים היה קם בלילות ומתפלל על עם ישראל. אהב את התורה והמצוות. אהבתו ושמחתו בעת לימוד התורה היתה מופלאה. נהג ללכת לקברי צדיקים. לא היה ניתן לשהות במחיצתו מבלי להתמלא בחיוניות ושמחה פנימית. לאחר פטירת הצדיק מרעננה הרב עבר לגור ברעננה והפך להיות ממשיך דרכו. הקים על שמו את מוסדות התורה והחסד 'ברכת יצחק' ברעננה ובבני ברק. בחדרו של הצדיק מרעננה נהג הרב לקבל קהל מדי יום ג'. רבים נושעו מברכותיו. חולים התרפאו, עקרות נפקדו, מעוכבי שידוך התחתנו. זכה לתואר יקיר העיר רעננה.

בהלווייתו הראשל"צ, הגאון הרב שלמה משה עמר ספד לו וסיפר על תקופתם המשותפת כאברכים בצפון, שכבר אז הרב היה שקוע בלימוד ונמרץ לכל דבר שבקדושה. הצדיק רבי יחיאל אביחצירא, רבה של רמלה, והגאון הרב אליהו אברז'ל, אב"ד ירושלים, סיפרו על תקופת לימודיו של הרב בפורת יוסף, על התמדתו בתורה ומאור פניו ושמחת החיים שכה אפיינה אותו. החברותא שלו בתורת הנסתר משך כ־20 שנים, הרב ציון בוגנים, מרא דאתרא של חשמונאים, סיפר על אופן הלימוד של הרב, הוא סיפר כיצד ערכו יחד תיקונים מיוחדים בגלגולי השלג, והזכיר בערגה את הלימוד בחדרו של הצדיק מרעננה, שם היו יושבים ולומדים שעות ארוכות בהתמדה, והרב היה מתענג על הלימוד בחדר כמוצא שלל רב. מסר את עצמו עבור הציבור ותושבי העיר והפך לסמל של אחדות וקירוב לבבות. נפטר ב-י"ב תמוז ה'תשפ"ב (2022). חי כ-80 שניה. ציונו בהר-המנוחות בירושלים. בנו הצדיק הרב שמואל המשיך את דרכו.

אימו: מרת עזיזה. **אשתו**: מרת חסידה אדרי (נפטרה בגיל 65 לאחר שעברה אירוע מוחי). **מילדיו**: תשעה ילדים, ביניהם הצדיק ר' שמואל (ממלא מקום אביו). **מרבותיו**: הגאונים הרב עזרא עטיה, הרב שלום כהן, המשגיח הרב אליעזר בן דוד זצ"ל, המקובל הרב יצחק הכהן הוברמן. **חברותא**: הרב ציון בוגנים (מרא דאתרא של חשמונאים).

הרב אהב את עם ישראל. כיבד את הבאים אליו ושימח אותם בחוש ההומור המיוחד שלו. היה לוקח את הבעיות של הפונים כאילו היה מדובר בבעיות האישיות שלו. לא פעם הצטער כששיתפו אותו בבעיה אבל לא שיתפו אותו כשהבעיה נפתרה. בהקשר לזה אמר: "אם אתם שמים לי אבן על הגב, אנא אל תשכחו לבוא ולהסיר אותה".

גם בשנותיו האחרונות, כשלא חש בטוב, היה קם בלילות ומתפלל על עם ישראל. לבנו שהתפלא על כך רבינו השיב: "איך אני יכול לישון כשעם ישראל סובל?!". כל מקורביו חשו את ליבו הפועם באהבתו העצומה, והחזירו לו אהבה גדולה. כולם ידעו שכאשר יצטרכו אותו, הוא יהיה שם בעבורם. במאת האחוזים לא פחות!

הרב היה מלא אהבה. הוא אהב את ה' יתברך, וה' יתברך החזיר לו באותה מטבע. תמיד הרגיש שחסד ה' אופף אותו בכל עת. גם בשנותיו האחרונות, כשעבר ייסורים, סיפר למקורביו שהוא חי חיים טובים ושתמיד הרגיש שה' מלווה אותו על כל צעד ושעל. מרגלא בפומיה "באהבה ובאמונה שלימה, שכל מאן דעביד רחמנא לטב הוא דעביד".

הרב אהב את התורה והמצוות. לאחר שביעי של פסח ולאחר שמחת תורה, היה מתקשה לישון מהציפייה לשוב ולהניח תפילין בבוקר. הנשיקות שלו לטלית ולתפילין היו כאדם המנשק את בנו יחידו, והן חשפו את עומק אהבתו לתורה ולמצוות.

יום אחד הרב השתתף בסעודת מצווה בבית אחד ממקורביו. באותה הזדמנות החליט אותו מקורב 'ללחוץ' על הרב לברך ולפעול בעבור דודתו שהייתה עקרה במשך יותר מ־15 שנים. לאחר זמן מה הרב ביקש למלא כוס גדולה בוויסקי. לאחר שמילאו את הכוס שהייתה ממש גדולה, הרב פנה לרב של בני הזוג, רב שכונה בנתניה, שהיה נוכח באותה סעודה. בנוכחות המשתתפים הרב הבטיח כי אם רב השכונה ישתה את כוס הוויסקי כולה, הזוג ייפקד בזרע של קיימא בתוך תשעה חודשים. לאחר שקט והמתנה של הסובבים, רב השכונה השיב שהוא מצטער אבל מטעמים בריאותיים הדבר אינו אפשרי מבחינתו.

שקט השתרר בין הנוכחים. לאחר זמן של שתיקה, רבינו שב ושאל את רב השכונה אם בכל זאת יסכים לעשות מאמץ ולשתות כוס ויסקי על מנת שהזוג ייפקד. רב השכונה חשב והשיב בשנית שהוא מתנצל, אבל מצבו הבריאותי אינו מאפשר זאת. רבינו השיב: "טוב, אז אם כך אני לא יכול לברכם!". שוב השתררו שקט ומבוכה בין הנוכחים. לאחר זמן ביקש הרב לחם ושפך עליו שמן זית. הוא הבטיח לרב השכונה שאם יאכל את הלחם עם שמן הזית, הוא ישתה את כוס הוויסקי כאילו מדובר בכוס מים. רב השכונה הסכים, אכל את הלחם עם שמן הזית ולאחר מכן שתה את כוס הוויסקי וכפי שרבינו אמר, רב השכונה לא הרגיש בדבר. שמחה רבה פרצה בין הנוכחים ורבינו בירך את בני הזוג. בחלוף תשעה חודשים בדיוק! הזוג נפקד בתאומים, בן ובת ורבינו ישב סנדק בברית.

מקרה שאירע עם ילדה בת שתים-עשרה שאושפזה בשל מום בריאה. למרבה הצער, במהלך ניתוח לריפוי המום, הילדה נכנסה למוות קליני. הרופא יצא אל המשפחה ובישר להם את הבשורה המרה. הילדה שכבה שבועיים במצב שבין חיים למוות. הרופאים לא נתנו כל תקווה לחזרה לחיים נורמליים.

הסב של הילדה הגיע לרב הצדיק וסיפר לו בדמעות מה שקרה. לאחר כמה דקות של שקט הרב צעק צעקה גדולה. לאחר מכן ביקש מהסבא שיגש בעצמו לבית החולים. מסתבר שבאותה עת הילדה פקחה את עיניה. זמן קצר ביותר לאחר מכן הילדה חזרה לתפקוד לתמיהת הרופאים שהסבירו שמדובר בנס של ממש. עם שחרור הילדה מבית-החולים הסבא והילדה נסעו לצדיק. כשנכנסו לחדר של הצדיק, אמר הרב: **"אַתְּ מת מהלך. אני משכתי אותך מידי מלאך המוות"**.

קרה פעם ואיש ציבור שכיהן כשר בממשלות ישראל נקלע למצב בריאותי מסכן חיים. הרופאים הציעו לו לשקול לעשות ניתוח מסכן חיים שתוצאותיו אחת מן השתיים: חיים או מוות מיידי. ההתלבטות היתה קשה. אותו שר הגיע לחדרו של הצדיק מרעננה. לאחר ששאל אותו כמה שאלות והרהר בדבר, הרב פסק: "אין לך מה לדאוג. אתה תעשה את הניתוח, הניתוח יצליח ואתה תצא לחיים טובים ולשלום. וזה יהיה לך הסימן שאני צודק: כשתתעורר לאחר הניתוח, המנתח יעמוד לימינך ויאמר לך שהניתוח עבר בהצלחה מרובה".

ואכן, כך בדיוק אירע. הניתוח עבר בהצלחה. כשהשר התעורר, המנתח עמד לימינו ואמר לו את המילים המדויקות שהרב אמר לו. בסעודת ההודיה השר שאל את הרב כיצד ידע את הדברים. הרב השיב לו כי הניתוח היה בחודש שבט. הפסוק המסמן את החודש הוא: "הָמֵר יְמִינֶךָ וְהָיָה הוּא" (ויקרא כז, לג). הרב הבין שהגזֵ רה הומרה, ובמקום שתבוא על ישראל היא תבוא על שונאיהם של ישראל. יש להניח שבמקום אחר, סיפור שכזה היה מעורר גלים רבים. בענוותנותו של הרב, שסלד מהכבוד המדומה, לא ניתן כמעט למצוא כתבות ופרסומים על אודותיו, והוא נהג בהנהגה של כבוד אלוקים הסתר דבר.

י"ג תמוז

הגאון הרב יהודה דרעי

יום ההילולא - י"ג תמוז

הגאון הרב יהודה דרעי זצ"ל- נולד ב-ג' אב ה'תשי"ז (1957) בעיר מקנס שבמרוקו. הוריו גרו באחד הרבעים החדשים המבוססים בעיר. בגיל חמש התחיל ללמוד בבית הספר 'אוצר התורה'. בשנת ה'תשכ"ח (1968) כשהיה כבן עשר שנים משפחתו עלתה לישראל וגרה בבת ים. הוריו חששו מהשכונה שבה גרו מכיוון שהיו שם מקרה פשיעה ולכן הכניסו אותו ואת אחיו ל'מתיבתא' חרדית בחדרה שכללה פנימייה.

בשנת ה'תשל"ג (1973) לאחר כשלוש שנים הפנימייה נסגרה והוא עבר עם שאר התלמידים לישיבה החרדית הספרדית 'פורת יוסף' בירושלים. בהמשך עבר לישיבת 'עטרת ישראל' הליטאית. מגיל צעיר מאוד שקד ועמל על התורה הקדושה בבקיאות נפלאה, דף אחר דף אחר דף, ולאחר סיום לימוד ש"ס המשיך בכל חלקי השולחן ערוך עד שהפך למרביץ תורה והוראה בישראל היושב על מדין. לאחר נישואיו שימש במשך כעשר שנים כרבה של שכונת רמות בירושלים. שם גם שימש כראש כולל אברכים 'קול יהודה' שהקים בעזרת אחיו.

זכה לקרבתו המיוחדת של מרן הרב עובדיה יוסף ז"ל שראה בו כבן ממש. בשנת ה'תשל"ז (1997) התחיל לשמש כרב העיר באר שבע. מתוקף כך שימש כחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל. בנוסף שימש כיו"ר הוועדה למועצות דתיות, סת"ם, מילה ויו"ר ועדה לאישור מועמדים לבחינות בדיינות. חולל מהפכה אדירה של תורה ויהדות. עמד על משמר הכשרות. השיב רבים מעוון. בזכות נועם הליכותיו ומתק שפתיו ידע להאהיב את היהדות ולקרב רבים לאביהם שבשמיים. היה סמל ומופת לרב בישראל הבקיא בכל מכמני התורה וההלכה. דעתו הייתה מעורבת עם הבריות, בהקשבה ומציאת שבילי זהב למניעת מחלוקת. העמיד אלפי תלמידים. היה מועמד לתפקיד הרב הראשי לישראל.

בשנת ה'תשפ"ד (2024) אושפז במחלקה לטיפול נמרץ בהדסה עין כרם במצב קשה בעקבות זיהום ברגלו שגרם לקריסת מערכות. נפטר ב-ג' תמוז ה'תשפ"ד (2024). חי כ-67 שנים. ציונו בבית הקברות סנהדריה בירושלים. בנו הרב אברהם ממלא את מקומו ברבנות בבאר שבע.

אביו: ר' אליהו. **אמו:** מרת אסתר לבית אזוגי. **אשתו:** מרת מרים (בת הרב יצחק טולידנו). **ילדיו:** ר' אברהם (ממלא מקומו ברבנות באר שבע), ר' ברוך (נשוי למרת מרגלית בת הגאון הרב יצחק יוסף),

בן נוסף (נשוי לבתו של הגאון הרב אברהם יוסף) ובן נוסף. **מרבותיו:** הגאונים רבי בן ציון אבא שאול, הרב יהודה מועלם, מרן הרב עובדיה יוסף, הרב ברוך מרדכי אזרחי. **מספריו:** •**אמרי יהודה**- מאמרים ושיחות מוסר בש"ס ובמדרשי חז"ל, הגדה של פסח, הנישואין בהלכה ובאגדה •**אבני עזר**- על שו"ע •**חגים וזמנים**- מאמרים ופסקי הלכות על סדר המועדים •**וזאת ליהודה**- מאמרים, פסקי הלכה, תקנות והנהגות, אגרות ומכתבים. נתיבי הוראה - הלכות איסור והיתר.

סיפור מדהים שרבינו למכון 'אוצר ההלכה' סיפר, ובו הוא מתאר את מאבקי הכשרות בתחילת דרכו ברבנות העיר באר שבע. מהסיפור, ניתן להבין אלו החלטות מורכבות על רב העיר לקבל, את מידותיו הטובות של מורנו ויכול לשפוך אור על הסייעתא דשמיא לה זכה.

15 שנה אחרי מינויו לרב העיר, בחודשים הראשונים עשינו תקנה, שחלק האחורי של הבהמה לא יכנס לעיר, מהסיבה שקשה מאוד לנקר אותו מהחלב, נכון שזה אפשרי, אבל זה מאוד קשה, עשינו תקנה שחלק אחורי לא יכנס לעיר, ומאז אין ניקור והכשרה של החלק האחורי של הבהמה אצלנו בבאר שבע, ועד היום ברוך השם עומדים בזה.

רבינו סיפר על אירוע חריג: מפקח הכשרות של אגף הבשר ברבנות באר שבע מתקשר אליי ואומר לי: "תשמע, משאית גדולה מאוד של אחד מהקצבים הגדולים המפורסמים הגיעה עם חלק אחורי והוא לא ידע מהתקנה הזאת כי הוא עוד לא הספיק לקלוט את התקנה זה היה די חדש בינתיים ומדובר בסכומי עתק, משאית ענקית, מה לעשות?".

רבינו פירט על הדילמה: "האם בדיעבד אנחנו נעשה ניקור ונכשיר לו, או ש... למכור הכל, להחזיר הכל, זה הפסד גדול בשבילו. מצד אחד, הוא צודק, מסכן, עוד לא נקלט אצלו, התקנה החדשה. מצד שני, אם אני נכנע פה, גמרנו, זו פירצה שפורצת לנו את הכל. ולתקנה זו כבר לא יהיה לה שיניים".

"אמרתי למפקח הכשרות", רבינו מספר, "תן לי עד מחר, נישן על זה לילה". המפקח הכשרות צועק לי: "מה זה נישן?". אני עונה לו: "תמתין רגע, תן לראות מה אני עושה". באותו הלילה לא יכולתי להירדם כל הלילה אני חושב, מה לעשות, ממונם של ישראל חביב, בוא נוותר לו, מצד שני, מה, תוותר לו, אחרי אירוע כזה אין תקנה".

בבוקר בשעה 7 בבוקר מתקשר אליי המפקח הכשרות ואומר: 'כבוד הרב, לא צריך לפסוק'. מדוע אני שואל? הבדוואים גנבו לו את המשאית עם כל החלקים האחוריים. גם את המשאית עם הכל. הצטערתי, אמרתי, רגע, מסכן, הבן אדם אולי בגלל התפילות שלי, הפסיד את המשאית?

המשגיח כשרות אומר לי: "כבוד הרב אל תשאל איך הקצב שמח, עכשיו הוא יקבל ביטוח כפול ומכופל מכל המשאית". רבינו חתם את סיפורו: "הבן אדם שמח ואני שמח והעיר שושן באר שבע צהלה ושמחה ברוך השם", זה נקרא דוגמה של סייעתא דשמיא, זה לא ניסים ולא נפלאות, רב עיר שבאמת עובד לשם שמים, ולא עושה חשבון לכלום, הקב"ה עומד לימינו ומסייע בידו להעמיד את חומות הכשרות בעירו בעוז ותעצומות. (מתוך אורות השבת)

רבי אורן נזרית סיפר: מעשה שהיה שממנו נוכל ללמוד על הכלל, באחד מבני משפחתינו שלמד באחת הישיבות בירושלים, שמתקנון הישיבה שבחור הישיבה אינו רשאי לעשות רישיון נהיגה בתקופת לימודיו בישיבה, אולם בתקופת הנגיף בשנת ה'תש"פ שבחורי הישיבות שהו בביתם למשך כמה חודשים הציעו לו לנצל את הזמן ולעשות רישיון נהיגה שהרי ממילא כעת אינו בישיבה, ואכן עשה רישיון נהיגה, וכשחזרו לישיבות בחודש חשון, נודע לישיבה שעשה רישיון נהיגה, והודיעו לו שלא יוכל להמשיך ללמוד בישיבה.

כשנודע לאביו העניין הוא ניסה להיעזר בכמה רבנים שלא ידעו איך לעזור, בצר לו הפנו אותו בשעת ערב לרבינו. כששמע כן, נבהל מאוד, והודיע לו שמיד מחר בבוקר יסע במיוחד לירושלים לאותה ישיבה לדבר עם ראשיה ויעדכן, ואכן מיד בבוקר הודיע לאביו שהוא בדרכו לשם. כשהגיע הודיע מראש לרבני הישיבה שהוא לא יוצא מכאן עד שמיד מחזירים את התלמיד, והודיע להם שתלמיד ישיבה שמגיע ללמוד מבאר שבע לירושלים הוא כמו עשרה תלמידים מערים אחרות. כשראו את האומץ העוז והנחישות, לא יכלו לעמוד נגדו ומיד הודיעו לתלמיד שיחזור לישיבה ורק שיפקיד את רישיון הנהיגה בישיבה... להודיע כמה אחריות היה לרב זיע"א לכל אחד ובפרט מה שיכל לסייע בלימוד התורה. (מתוך 'יהודה אתה יודוך אחיך')

רבי אורן נזרית סיפר: היה מגיע ללשכתו ברבנות בשעה מוקדמת מאוד. לפעמים מיד אחר תפילת שחרית והיה יושב וכותב פסקים ותורתו עד השעות הקטנות של הלילה בלשכה. לכל דבר שנקרא הופיע, חיזק ועודד את ידי הלומדים. דאג לפתוח שיעורים. נתן מענה בכל מה שצריך כולל ענייני שלום בית, ושלום בין אדם לחברו ובין איש לרעהו ובין קהילות.

עמד בפרץ בכל פרצה בדת הן בשמירת השבת או בחומת הצניעות או בכשרות. כתב פסקי דין מורכבים בבית הדין בהיותו ראב"ד העיר. התייחס לכל אדם בעיר קטן כגדול בכבוד גדול. מפליא היה לראות גודל הרבצת התורה של הרב בעיר בפרט בשבת הגדול ובשבת שובה, שהרב הלך ברגל מבית כנסת לבית כנסת לחזק ולמסור שיעורים מעניינא דיומא בין שמונה לשני-עשר בתי כנסת בשבת ויותר. במוצאי שבת מסר שיעור להמון שהגיעו לשיעורו של הגאון הצדיק רבי יורם אברג'ל זיע"א ובניו אחריו.

בימי הפגרה כגון ביום העצמאות או בימי הבחירות שהיו מארגנים מוקדים של בר בי רב דחד יומא היה מתחיל את יומו בשיעורים מוקדמים בעיר ומשם מכתת רגליו להשמיע תורתו ברחבי הארץ כולה. דאג שיעתירו בעד כל הזקוק לרפואה בעיר, והיה מפרסם את שמותם בעלון 'אורות הפרשה' מידי שבת. (מתוך 'יהודה אתה יודוך אחיך')

ט"ו תמוז

הרה"ק רבי חיים בן עטר ה'אור החיים' הקדוש משיח של דורו

יום ההילולא - ט"ו תמוז

רבי חיים בן עטר, נודע על שם פירושו על התורה כ'אור החיים' הקדוש, נולד בשנת תנ"ו בסאלי שבמרוקו לאביו רבי משה, ולמד תורה מפי סבו רבי חיים בן עטר 'הזקן'. נישא לקרובתו פאצוניה ועמד בראשות הישיבה בסאלי. כבר שם נודע כאיש אלקים קדוש, דרש בפני הקהל בקביעות והיה גבאי צדקה. מאחר ואשתו לא ילדה לו ילדים, נשא אשה שניה, אסתר, ושתי נשותיו חיו אתו עד סוף ימיו בירושלים. לאחר מסכת מחלוקות ורדיפות נגדו, עלה לארץ ישראל, כשבדרך עבר בליוורנו שבאיטליה, שם הדפיס את פירושו המפורסם על התורה וגייס תמיכה כספית לעלייתו ארצה ולכלכלת הישיבה שתכנן להקים. בסוף שנת תק"א הגיע עם תלמידיו לעכו שם הוקמה הישיבה בתחילה. הזמנתם של יהודי טבריה לקבוע את מושבו בעיר לא עלתה יפה, ולאחר תקופה קצרה של התיישבות בפקיעין עלו לירושלים בסוף שנת תק"ב, שם הוקמה ישיבתו 'מדרש כנסת ישראל'. כעבור פחות משנה נסתלק לבית עולמו בט"ו תמוז תק"ג ומנו"כ בהר הזיתים.

לבעל 'אור החיים' הקדוש היתה אשה גדולה וחשובה מאד, ושמה פצוניה. היא היתה חכמה, למדנית ויראת שמיים, ואפילו הניחה תפילין והתעטפה בטלית. פעם אחת, בא אורח חשוב להתארח בבית ה'אור החיים', והאשה הכירה באורח שהוא אדם חשוב וצריך לכבדו. על דעת עצמה לקחה את כל מעט הפרוטות שהיו בבית, הלכה לשוק, וקנתה שם את הדג הכי יפה ושמן (כידוע שישנם דגים יותר יקרים וחשובים מבשר).

היא הביאה את הדג הביתה, ובעלה ה'אור החיים' הקדוש, זיע"א ועכי"א, הסתכל על הדג והבין שעלה הון תועפות, ואמר לה ביטוי – שצריך להבין מה עניינו כאן – שזה "חילול ה'" להוציא כל כך הרבה כסף על דג. פצוניה שתקה, לא התפעלה יותר מדי, והלכה לבשל את הדג. בדג הזה היה כבד מיוחד, שעושים ממנו מעדן טוב, והיא הכינה גם את המעדן הזה.

כולם התיישבו ליד השולחן לסעוד – בראש השולחן בעלה הצדיק, לידו האורח החשוב, וגם כל בני המשפחה ואולי עוד אורחים – והיא הגישה את המעדן המיוחד מכבד הדג. בדרך כלל מחלקים קודם כל לראש המשפחה, אבל כאן היא חילקה לכולם, ובסופו של דבר הגיעה למקום בעלה, ולא נתנה לו. ואז אמרה: "במקום שיש חילול ה' – אין חולקים כבד לרב"...

הסיפור הזה מהווה היפוך מעניין למוטיב ידוע בסיפורי חסידים: בדרך כלל, רווח הסיפור על אישה ש"עינה צרה באורחים", המנסה למנוע מבעלה את המצווה החשובה. כאן, מדובר בזוג ששניהם צדיקי עליון – אך דווקא הבעל מבקר את הכנסת האורחים של אשתו.

כידוע, היה ה'אור החיים' הקדוש בחינת משיח – ואף רמז על כך בפירושו לתורה. אך מן הסיפור הזה ומאחרים, עולה כי גם רעייתו היתה אישה משיחית, בחינת "אשת חיל עטרת בעלה": ראשית, היא "אשה משכלת" המכירה באורחיה, וגם יודעת לשלוף את הביטוי התורני המתאים... מכאן בא גם ה'אָן התפעלות' שהפגינה, כאשר שתקה לנוכח הקפדת בעלה הצדיק וחיכתה לשעת כושר כדי ליישר את

ההדורים בדרכה. שנית, היא עצמאית בדעתה והולכת בעקבות שרה אמנו – הגדולה מאברהם בנביאות ומדריכה אותו.

מעניין לראות, כי ברוב השנים נופל יום פטירתו של הצדיק בפרשת פנחס – שנקט בכלל שאותו ציטטה הרבנית פצוניה. מהו, על פי פנימיות, "מקום שיש חילול ה'"? וכיצד החידוד שנקטה בו הצדקת קשור למעשהו של פנחס?

רבי חיים ורעייתו, שהיו שניהם חכמים גדולים, הם בחינת אבא ואמא – ספירות החכמה והבינה. החיים קשורים בחכמה, עליה נאמר "החכמה תחייה בעליה", ו"ימותו – ולא בחכמה". הבינה היא אמא, ובה קשורה הרבנית פצוניה שדמתה לשרה אמנו (אשתו השניה של הצדיק, אסתר, שחייה בשלום נדיר עם פצוניה, היא בחינת מלכות – ברתא). מחיצוניות בינה יוצאים דינים, כמו אלה שהתעוררו כשראה רבי חיים את הפזרנות החריגה של אשתו, ותיקונם במעשה "פנחסי" של קנאות ולהמתיק את הדינים בשרשם. פנחס עצמו, שראה את הדינים שהתעוררו כתוצאה מהחטא, אימץ לעצמו את בחינת הדין ומיקד אותו בחוטאים במקום בעם כולו. אך פצוניה נקטה ב'דין' שונה מעט:

היא אמנם פסקה כי בעלה לא יקבל מן הדג, שזהו מעשה של דין, אך עשתה זאת בהומור תורני שלקח את אנרגיית ההקפדה והפך אותה לבדיחות הדעת. כאשר צדיק כ'אור החיים' מוציא מפיו את הביטוי "חילול ה'", ודאי הדבר עושה רושם. אך בתבונתה, העלתה וודאי פצוניה חיוך על פני בעלה – ובבדיחות דעת הצדיק התמתק הדין.

פעם אמר הבעל שם טוב על רבי חיים בן עטר: "כשאני עולה להיכל העליון, אני רואה אותו כבר בדרך חזרה משם". וכששאלו אותו: "אם כן, גדול הוא ממך?" ענה: "ודאי זריז ממני!".

הזריזות היא מידה השייכת לחסד, לאישיותו של אברהם אבינו. אדם בעל חסד ואהבה רץ בשמחה לקראת האהוב עליו, ואברהם אבינו הזדרז לקיים את מצוות ה' – כנראה מהפסוקים "וישכם אברהם בבקר", "וירוץ לקראתם", ועוד. גם הכהנים הזריזים בעבודתם שייכים למידת החסד.

אור החיים היה זריז ברוחניות ובגשמיות, וגם את תיקונו בעולם סיים בזריזות – הוא נפטר בגיל ארבעים ושבע, הגימטריא של "ימי שנותינו **בהם** שבעים שנה". והנה, המתכת הקשורה בחסד, על פי הקבלה, היא כסף (ששמו רומז לכיסופים ואהבה, וגם הוא קשור באברהם – הקונה את מערת המכפלה ב"ארבע מאות שקל כסף"). מעניין להיווכח, כי מספרו האטומי של הכסף, הוא בדיוק 47, **בהם!** החיבור שלו לכסף, מסביר גם את זהירותו מפזרנות בסיפור הקודם. כמו בשמירתו על מידת היסוד, שהמתכת המקבילה לה היא "כסף חי" (כספית), גם בכסף-החסד הוא מדייק בתכלית שלא יתפזר למקום לא ראוי. אלא שבסיפור זה, בהשגחה פרטית, דייקה אותו אשתו – ה"אשת חיל עטרת בעלה".

סיפר הרה"ק ר' אברהם שלום האלבערשטאם, ראש שושלת סטראפקוב ובעל 'דברי שלום' זי"ע בסעודת מלוה מלכה בקראקא בשם אביו הרה"ק ר' יחזקאל שרגא האלבערשטאם בעל 'דברי יחזקאל' משינאווא זי"ע, שסיפר בבואו חזרה מארץ ישראל: [כידוע שבשנת תרכ"ט ביקר בארץ ישראל ושהה בצפת ובירושלים. ובשנת תרל"א חזר לגליציה] הרב הקדוש והטהור נורא ונשגב רבי חיים בן עטר זצלה"ה בעל מחבר ספר 'אור החיים' הקדוש, היו לו שתי נשים, ולפני פטירתו בכו הנשים לפניו שיגיד להן עצה ממה שיתפרנסו אחרי פטירתו? ואמר להן: "הנה אני נותן לכם את התפילין שלי, ואחר פטירתי תפרסמו בכל המקומות שמי שרוצה להתפלל בתפילין שלי יבוא ויתפלל, ועבור זה ישלם כל המתפלל

בהם סכום מסוים, ומזה תתפרנסו. אבל דבר אחד אני מזהיר אתכן מאוד מאוד, שתשגחנה שכל מי שישים התפילין בראשו, חס ושלום מלדבר דיבור של חול כשהתפילין בראשו, כי קדושים הם, ובדיבור הקל יחללו חס ושלום את קדושתן והאותיות שבפרשיות תהיינה פורחות באויר ויפסלו התפילין תיכף".

כך היה, אחר הפטירה הכריזו בכל תפוצות ישראל כרוז הנ"ל, ובאו הרבה אחינו בני ישראל בהשתוקקות רב להתפלל בתפילין הקדושים הנ"ל, ומזה התפרנסו האלמנות הנ"ל.

פעם אחת בא סוחר גדול והתפלל בתפילין הנ"ל, ופתאום בא אדון אחד נשוא פנים, ואמר שיש לו לשאול דבר נחוץ מאוד מהסוחר הנ"ל ואין יכול להמתין עד אחר התפילה כי הוא אץ לדרכו. והיו הנשים הנ"ל שומרות תמיד על הפתח שלא להניח שום אדם להיכנס לבית המדרש בשעה שהניחו את התפילין, רק הוכרחו להתפלל בהתבודדות כדי שלא יהיה אפשר להם לדבר דיבור של חול בתפילין.

והנה אותו האדון בא בחיפזון גדול ונכנס בלי נטילת רשות, והנשים העלימו עיניהן כרגע, ודיבר עם הסוחר הנ"ל איזה דיבורים, ובתוך כך באו הנשים וצעקו ככרוכיא צעקה גדולה, האיך עשו הדבר הרע הזה לדבר בתפילין הקדושים הללו. ובדקו התפילין ומצאו שאין בהן אותיות, כי פרחו לעילא. [זכרונם לברכה]

בעל אור החיים הקדוש היה דמות משיחית. בחסידות נמסרו סיפורים ואמרות רבות על כך, ונציין במיוחד את הסיפור הבא:

פעם הביא מדפיס אחד, ושמו אשר, את החומשים שהדפיס עם פירוש "אור החיים" לרב הצדיק רבי פנחס מקוריץ. כשפתח הצדיק את החומש, נזדמנה לו פרשת ראה בפסוק (טו. ז) "כי יהי' בך אביון מאחד אחיך" שפירש שם רבינו ז"ל כרומז על אחד המיוחד שבאומה, "משיח ה' שמו חיים". ובאותו חומש ראה ר' פנחס שנשמטו המילים "שמו חיים", ותיכף שאלו: למה השמטת מלים אלו? והשיבו הלה: מפני שהוא כיון על עצמו! מיד פתח הצדיק את החומש שלו בפרשת נשא, וראה בפירוש רש"י שכתב, ואמרה האשה אמן אמן, אמן אם מאיש זה, אמן אם מאיש אחר. והראה לו שנפלה שגיאה בדפוסו, ובמקום "אחר" נדפס "אשר"... אמר לו ר' פנחס "הרי לך החותמת שלך"... ופני האיש חפו.

כיאה לצדיק כזה שהיה משיח בדורו, גם נשותיו של האור החיים היו נשים מיוחדות: על אף היותן "צרות" זו לזו חיו בשלום וברעות מיוחדים, ומלבד זאת, הן מגלמות במובנים רבים את "עלית המלכות" – הרעיון המשיחי של עלית מעמד האשה על פי כתבי האריז"ל.

במיוחד בלטה בכך אשתו הראשונה, פצוניה, שנודעה בחכמה מיוחדת ואף הניחה תפילין – כשם שאמרו חז"ל על מיכל בת שאול – אך בסיפורנו בולטת השייכות של שתי הנשים גם יחד לתפילין הקדושות של האור החיים עצמו.

בקבלה נאמר שכאשר הבעל מניח תפילין, התפילין של יד שלו הם כתפילין של ראש עבור אשתו. בפנימיות, בכך מוציא הבעל ידי חובה את אשתו במצוות תפילין – ולכן תפילין של יד קודמות לתפילין של ראש, שהן שלו בלבד. אך אשת האור החיים לא הסתפקה בכך והניחה תפילין בעצמה, כשמאוחר יותר עברו שני התפילין של בעלה – של ראש ושל יד – לחזקתה ולחזקת רעותה אסתר [ונראה לומר שתפילין של ראש שייכים במיוחד לפצוניה המשכילה ואילו של יד, שייכים לאסתר אתה קיים בעל אוה"ח הקדוש פריה ורביה להיות לו ליד ושם]. מה יכולות נשות ימינו ללמוד מכך?

ידוע בחסידות כי עניין התפילין הוא "המשכת מוחין". מה פירוש הדבר? בסיפור, התבטאה המשכת המוחין בהבאת התפילין אל המתפללים, ובהקפדת הנשים על דיבוריהם של המניחים את התפילין הקדושות. אך כהוראה לנשות דורנו, המשכת מוחין פירושה הפצת התורה ולימודה לזולת – כפי שנכתב במדרש כי כל התורה הוקשה לתפילין. אשה העוסקת בכך, בתוך המשפחה ועוד יותר מכך מחוצה לה (כמו ארגון שיעורים וחוגי נשים וכדומה), זוכה בכך להנחת תפילין ברוחניות: המשכת מוחין, אור התורה, אצל כל השומעות. משיעור הרב יצחק גינבורג שליט"א

ט"ז תמוז

הגאון המקובל רבי עמוס כמוס חיים גואטה מל"ו צדיקים

יום ההילולא - ט"ז תמוז

הגאון המקובל רבי עמוס כמוס חיים גואטה זצוק"ל הי"ד- נולד ביום י"ט באדר ב' ה'תשי"א (1951) בעיר טריפולי בירת לוב. לאחר עליית משפחתו לארץ הקודש, קבעו את מושבם בתחילה בשכונות שיכון סלע ושיכון ותיקים בנתניה. בצעירותו עבד לפרנסתו כדוור במשרד הדואר ובמקביל למד לימודי רפואה במשך כארבע שנים, אולם בעקבות אש קודש שבערה בקרבו וצימאון כביר לתורת אמת, קיבל החלטה אמיצה לעזוב לחלוטין את לימודי החול ולהשליך את כל יהבו בין כותלי בית המדרש כדי להתמסר לעבודת ה'.

הוא החל ללמוד בשקידה עצומה בכולל וישיבת 'אור התורה והתשובה' בשוק נתניה, שם זכה ללמוד מפי רבותיו ובראשם ראש הישיבה הגאונים ר' חיים דרעי ור' שמעון גבאי זצוק"ל, עימו נודעה לו קרבה גדולה ומיוחדת. שקידתו המופלגת לא ידעה שובע; הוא היה מגיע לישיבה עוד בטרם תפילת הנץ ויוצא ממנה לרוב לאחר צאת הכוכבים. במשך כמה שנים נסע מדי יום ביומו למושב פורת, שם למד בחברותא שעות ארוכות עם הגאון הצדיק והמקובל רבי אברהם מרדכי יצחקי, 'הרב מפורת', ושם קנה את ידיעותיו העמוקות ברזי התורה ובנגלה.

היה איש פלא פרוש וקדוש אשר כל ימיו עברו עליו בתוככי הישיבה מבלי לצאת ממנה, עד שאת כל שמחותיו – בריתות ובר מצווה לבניו – חגג בין כותליה, ולא היה ישן במיטה אלא כל השבוע על כסאו בבית הכנסת שלו, עונה לאנשים, מייעץ ומברך. שמו יצא למרחוק כמי שבכל ימי חייו קירב אלפי יהודים לאביהם שבשמים, ובנועם אמרותיו ובשיעוריו העמוקים הצליח לגעת בלבבות הכי רחוקים. המונים מכל גווני הקשת מצאו מחסה בצלו, ובהם בני קהילת יוצאי יהדות לוב, אשר שימש להם כסמכות רוחנית עליונה וכיהן כאחד מרבניהם בארץ ובעולם, כשהוא שומר בקנאות על שלשלת מנהגי העדה וקורא בפניהם את עשרת הדיברות בערבית־יהודית כפי שהיה נהוג בגולה.

לימים הקים את ישיבתו המפורסמת השוכנת בשכונת נאות הרצל בנתניה, שנקראה על שמו של המקובל האלוקי רבי יצחק חי טייב "לא מת" זצ"ל. הישיבה הפכה למקלט רוחני ופיזי עבור מאות צעירים, חוזרים בתשובה, נוער נושר ואף אנשים בעלי רקע פלילי קשה שביקשו למצוא פינה חמה, מזון, מקום לינה ובעיקר אוזן קשבת ומילה מקרבת, כשהרב דואג להם כבנים ממש וקורא להם בחיבה "בּוּיָה" (בני). ע"פ רוב כשהיו מגיעים אליו, היה מורה תחילה לקרוא תהילים, כשלאדם אחד אומר "מאלף עד תָּוִי",

ולבא אחריו "מצדי עד הסוף" – וחוזר חלילה. בתוך בית מדרשו שכן ביתו הקבוע ברחוב רבי שמעון בר יוחאי 17, וכן פעל שם כולל גדול, מסגרת תלמוד תורה לנערים בשעות הערב, ארוחות לכל דורש, ומעין "פינת חי" שבה עסק על פי הקבלה בתיקון נשמות.

הרב נודע בקשרו הקרוב עם הגאון רבי ציון בוארון שליט"א, והיה מקושר מאוד לבן איש חי וכן לציון רבי יהודה בן בבא מהרוגי מלכות; הרב הקים שם כולל ומקווה טהרה בלב היישוב הערבי, והיה מגיע לשם בכל ערב שבת לערוך תיקונים. במוצאי ל"ג בעומר היה מגיע לפאתי מירון, ובראש השנה היה נוסע למירון וביום כיפור לחברון. בתקופת נגיף הקורונה עבר להתגורר זמנית בחוף איריס בטבריה יחד עם כעשרה מתלמידיו, שם מול הכנרת המשיכו ברציפות התורה והתפילות מבלי לבטל מניינים.

בחודש תשרי ה'תשפ"ד חלה באורח קשה מאוד, אושפז כשהוא מורדם ומונשם, ובהוראת גדולי ישראל הוסיפו לו את השם "חיים" לרפואה. באורח פלאי החלים לחלוטין וחזר בכוחות מחודשים לפעילותו. בכל ימי חייו נמנע מפרסום ואסר לפרסם את תמונתו. בשעה 5:45 בבוקר של יום שלישי, ט"ז בתמוז ה'תשפ"ו (1 ביולי 2026), נגדע פתיל חייו של האי צדיק וקדוש באכזריות בלתי נתפסת, כאשר נדקר ונרצח בבית מדרשו בנתניה ביד בן עוולה. עולם התורה, אלפי תלמידיו ואישי ציבור ורבנים, ובראשם הרבנים הראשיים לישראל ותנועת ש"ס, הוכו בזעזוע קשה ובאבידה עצומה. הלווייתו נערכה ביום פטירתו בהשתתפות אלפים, מיטתו יצאה מבית החולים לניאדו, עברה דרך בית מדרשו, ומשם המשיך מסע ההלוויה לבית העלמין בשיכון ותיקים בנתניה, שם נטמן. נפטר כבן 75 שנים.

אביו: ר' אברהם. **אימו:** מרת פורטונה. **רעייתו:** מרת חביבה. **בניו:** רבי משה (בנו הגדול וגבאו הנאמן ששימש כיד ימינו), ר' אברהם ובנו הקטן (נהרג באורח טרגי בתאונת דרכים קשה זמן קצר לאחר שחגג את בר המצווה שלו). **בנותיו:** מרת אושרה, מרת רוחמה. **מרבותיו:** הגאונים רבי חיים דרעי (ראש ישיבת 'אור התורה והתשובה'), ר' שמעון גבאי, הצדיק והמקובל ר' אברהם מרדכי יצחקי ('הרב מפורת'). מתלמידיו: ר' אלול ארביב, ר' ציון בדוסה, צחי רפטר, שלו יאדגר, עדן אליהו.

סיפר ר' אלול ארביב: זהו סיפור מופת מדהים אשר זכיתי להיות לו עד ראייה במו עיניי: בבית מדרשנו התפלל יהודי חשוב ויקר (בזמנו רווק ומתבגר), אשר סבל ממשקל עודף רב וכבד עקב מחלה קשה. מראהו היה נפוח מאוד (חולי זה לא נבע מאכילה יתרה אלא מן המחלה עצמה), והוא היה שרוי במצב רפואי מורכב של סכנת חיים ממשית.

באותה תקופה ארגנו נסיעה לירושלים לכבוד הילולת מרן רבינו יוסף זי"ע (בי"ג באלול). כדי להעתיר בתפילה על הציון הקדוש וכן בכותל המערבי. ביקשנו לצרף אלינו את הצדיק, רבי עמוס זצ"ל, והוא נעתר לבקשתנו מיד – כמובן, הכול על פי התנאים וההנהגות הייחודיות לו. במהלך הדרך, ביקשנו ממנו לעורר רחמי שמים על אותו יהודי יקר וחולה.

מאותם רגעים, החל רבי עמוס להתפלל עבורו ללא לאות ובדבקות עצומה. כאשר הגענו למקומות הקדושים, נשכב הצדיק על קברו של הרה"ק רבי מאיר אביחצירא זי"ע, וערך שם תיקון מיוחד ויסודי בעבור אותו חולה. כשסיימנו את התפילות והעלינו את הרב חזרה לרכב, פנה אלינו ואמר בביטחון גמור: הוא כבר התרפא, ובאם ירצה השם, בשנה הבאה נשתתף בחופתו. ענינו כולנו בהתרגשות: אמן.

הדבר הבלתי יאומן אכן התרחש במלואו: רופא מומחה בבית החולים "תל השומר" החל להעניק לו טיפול ניסיוני חדשני, אשר צלח באופן פלאי ומעבר לכל הערכות. לאחר תקופה, זכה אותו יהודי –

שהיה אז כבן 40 שנה – לבוא בברית הנישואין ולהקים בית נאמן, ואף זכה לראות בהמשך הדורות והביא לעולם שני צאצאים בריאים ושלמים. כוחו של צדיק!

אחד מתלמידיו סיפר: סיפר לי אדם שראה בעיניו שפעם נתקע אברך בבית הכיסא ולא הצליחו לחלץ אותו והיה אפשרות להזמין פורץ אבל זה היה עולה כסף. וכששאלו אותו אמר שאין שום צורך בפורץ וכי הוא יכול לפתוח את הדלת! מיד קם רבי עמוס לעבר אותו מקום ביקש ממישהו מפתח כלשהו וכשאחד הביא את המפתח לבית שלו רבי עמוס לחש שמות קודש הכניס את המפתח לחור המנעול וראו זה פלא! המפתח של הבית של האברך פתח את המפתח של בית הכיסא!

כששאלו את רבי עמוס מדוע התאמץ כל כך ועשה זאת אמר "כל דקה בלא דברי תורה היא מסוכנת ובהיות שבבית הכיסא אסור ללמוד תורה פחדתי על אותו אברך ומיד קמתי לפתוח את הדלת" לימים נתקע אברך נוסף באותו מקום ורבי עמוס לא היה בעיר וניסו עם אותו מפתח של הבית של האברך לפתוח את אותו המקום לא הצליחו... (פורום לתורה)

עובדה אחת, שאני עד לה מקרוב ממש על חולה שכל התרופות שנתנו לו, לא הועילו לו במאומה, והפיתרון היחיד, שהוצע לו היה ניתוח, ממש בתמימות דעים עם כל המבינים בדבר, עד שבמוצאי שבת קודש, בשעה שרבי עמוס היה עסוק עדיין בסעודה שלישית, אותו חולה בא אליו ואמר לו שהוא סובל מבעיה פלונית אלמונית, רבי עמוס שאל בקול את אלו שיושבים לפניו, אתם מכירים תרופה לזה, ומישהו צעק על איזה סוג שמן שמוכרים בכל חנות טבע. אמר לו רבי עמוס, זה התרופה שלך. ניסה אותו אדם לבקש גם ברכה, אבל הצדיק אמר לו, קודם כל תמרח מהשמן הזה... וכבר בסוף שבוע הוא התקשר לבטל את הניתוח, מאז כמה שנים חלפו ואין זכר לבעיה. (פורום לתורה)

אני מכיר כמה בחורים מצויינים מא' הישיבות המובחרות שהסתובבו אצלו תקופה והיה משלם להם כשבאו לדבר איתו בלימוד כל פעם, הם העידו על בקיאות ושליטה בכל הסוגיות שהם הזכירו, הוא עודד אותם לבוא עוד ועוד והיה נותן לכל אחד מהם. מאדם אחר שמעתי שהיה בצעירותו דוור וכשחזר בתשובה היה נועל את עצמו עם עוד מישהו או כמה בביהכ"נ לכמה שעות ולומדים גמרא כמה שעות טובות ואז היה משלם לכל אחד (פורום לתורה)

אאמו"ר שליט"א לימד לפני כעשור בישי"ג שהיה שם בחור למדן ומתמיד יתום חי בעל מום כלשהו, ועד שהצליח להביאו בברית האירוסין אחרי מאמצים רבים הבין שמצד המשפחה לא יהיה גם מינימום, הלך וכיתת רגליו לאסוף כספי הכנסת כלה לצרכיו, ואדהכי המליץ לו מאן דהוא לבוא בבית מדרשו של רבי עמוס, הוא לא הכירו ולא פגשו מעולם קודם לכן, ואפ"ה רבי עמוס דאג לו ודיבר בשבילו עד שהשיג סכום נכבד ממש שהיה בו כדי שלא לבייש החתן והכלה ולהכניסם תחת החופה. (פורום לתורה)

סיפר ר' ציון בדוסה, מתלמידי רבינו: באחת הנסיעות לציוני הצדיקים נסעתי עם רבינו ברכב של מקום עבודתי, שעליו הופיע מספר טלפון להגשת תלונות. כמה אנשים התקשרו והתלוננו, ומהנהלת הדואר הורו למנהל שלי לזמן אותי לשימוע בתל אביב. המנהל, שכבר ראה במו עיניו את הישועה שאירעה לאשתו בזכות רבינו, אמר לי: "אני כבר לא יכול לעזור לך. הם נעולים עליך. הם רוצים לפטר אותך. סע לרב, תבקש ממנו ברכה, ואחר כך תיסע לשימוע". הלכתי לרבינו וסיפרתי לו את הדברים. רבינו הביט בי ואמר בקצרה: "בויה... הם יבואו אליך. אתה לא מגיע אליהם". חזרתי למנהל וסיפרתי לו את דברי רבינו. הוא רק חייך ואמר: "אם רבינו אמר..."

עבר חודש שלם. מדי יום התקשרו לשאול מדוע איני מגיע לשימוע, והמנהל כבר הרים ידיים. ואז, בערב הרמת הכוסית של הנהלת הדואר במוקד בנתניה, הגיעו בדיוק אותם מנהלים בכירים שחיפשו אותי במשך כל החודש. אחד מהם שאל את המנהל: "מי זה ציון?" המנהל הצביע עליי, והם ניגשו אליי, לחצו את ידי, חיבקו אותי, איחלו לי "חג שמח" והמשיכו הלאה. לא היה שימוע, לא היו פיטורים ולא נאמר דבר נוסף. באותו רגע נזכרתי בדברי רבינו: "הם יבואו אליך". זה היה אחד הדברים המופלאים ביותר שראיתי בחיי. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר ר' ציון בדוסה, מתלמידי רבינו: במהלך עבודתי היה לי מנהל כללי, ובינינו היו לא מעט עימותים, עד כדי כך שכמעט הגענו לעימות פיזי. באותה תקופה זכיתי להסיע את רבינו הקדוש לציוני צדיקים, בדרך כלל בלילות חמישי או בימי שישי. המנהל התנגד בכל תוקף שאשתמש ברכב העבודה לצורך הנסיעות, ובכל פעם התפתח בינינו ויכוח. למרות זאת, רבינו לא ויתר, והמשכנו לנסוע.

לילה אחד, סמוך לשעה שלוש לפנות בוקר, היינו בציונו של רבי יהודה בר אלעאי. לפתע אמר לי רבינו: "בויה... תתקשר עכשיו למנהל ותגיד לו שמחר אתה לא מגיע לעבודה". השבתי: "רבינו, אם אתקשר עכשיו בשלוש לפנות בוקר ואומר לו שאני לא מגיע לעבודה, הוא יפטר אותי במקום". רבינו רק חייך ואמר: "תתקשר, בויה". התקשרתי והמנהל ענה. אמרתי לו: "רבינו אמר לי להודיע שאני לא מגיע מחר. אנחנו עכשיו בציוני צדיקים".במשך כחמש דקות הוא רק צעק וקילל אותי. שמתי את הטלפון על רמקול והנחתי אותו על כתפו של רבינו, ורבינו פשוט התגלגל מצחוק.

לאחר כמה דקות אמר לי רבינו: "בויה... תחזור לעבודה". אמרתי לו: "רבינו, אין סיכוי. אני נרדם בדרך". והוא השיב: "אל תפחד. אני איתך". ואכן, במשך כשעתיים שלמות רבינו נשאר איתי על קו הטלפון, עד שהגעתי לעבודה. כשהגעתי, המנהל כבר חיכה לי. התחלנו להתווכח, ובתוך הוויכוח שמעתי את רבינו צוחק בטלפון ואומר: "בויה... לא... קח את הדברים שלך ותלך". לקחתי את חפציי ויצאתי.

כעבור כמה ימים חלתה אשתו של אותו מנהל במחלת עור קשה, והרופאים לא מצאו לה מזור. המנהל הבין בליבו שהתעסק עם האדם הלא נכון. יום אחד פנה אליי ואמר: "אני מבקש ממך מחילה. אני רוצה שתיסע עם הרב באופן קבוע, ואני כבר אעשה את העבודה במקומך". לאחר מכן שאל אותי מה רבינו אוכל או על מה הוא מברך במהלך הנסיעות לציוני הצדיקים. סיפרתי לו, והוא קנה את אותם הדברים עבור רבינו. באותה הזדמנות גם שיתף אותי במצבה של אשתו. באתי לרבינו וסיפרתי לו הכול. רבינו שמח, בירך על מה ששלח המנהל, ובירך גם אותו. לא חלפו אלא ימים ספורים, ומחלת העור של אשתו נעלמה לחלוטין, ועורה חזר להיות בריא וחלק כשל תינוקת. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה אישה אחת: רציתי לקבל העלאה משמעותית בשכר, ולכן ביקשתי מרבינו ברכה. רבינו בירך אותי שאזכה לקבל את ההעלאה. באותו רגע קיבלתי על עצמי, ביני לבין הקדוש ברוך הוא בלבד, שאם הברכה תתקיים ואקבל את ההעלאה, אתרום 2,000 ש"ח לצדקה.

עבר זמן, וברוך ה' ברכתו של רבינו התקיימה וקיבלתי את ההעלאה. אולם מתוך טרדות היום־יום שכחתי לקיים את מה שקיבלתי על עצמי. כשהגיע זמן הפרשת המעשר, הכנסתי את סכום המעשר הרגיל למעטפה, סגרתי אותה היטב ומסרתי אותה באמצעות אחי לרבינו. המעטפה הייתה אטומה, ולא היה ניתן לראות מה יש בתוכה.

רבינו קיבל את המעטפה, לא פתח אותה כלל, ומיד ביקש מאחי להתקשר אליי. אחי התקשר ואמר: "רבינו אמר שאת צריכה לתת עוד 2,000 ש"ח. אני לא יודע למה, הוא אפילו לא פתח את המעטפה, אבל ביקש שאמסור לך". באותו רגע נדהמתי ואמרתי לאחי: "אתה לא מבין מה קרה כאן! הבטחתי בשקט, ביני לבין הקדוש ברוך הוא, שאם אקבל את ההעלאה אתרום בדיוק 2,000 ש"ח. לא סיפרתי על כך לאף אדם בעולם. איך רבינו ידע?"

באותו רגע הבנתי שרבינו ידע ברוח קודשו על ההבטחה שקיבלתי על עצמי בחדרי חדרים, ובזכות זאת הציל אותי מלהיכשל באי־קיום נדרי. עבורי היה זה נס גלוי. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה שיר: בעל עסק סיפר לי שבמהלך פגישה עם רבינו, בעודו עסוק בענייניו, פנה אליו רבינו ואמר לו: "תפסיק עכשיו הכול ולך להתפלל מנחה". אותו בעל עסק הופתע מאוד, משום שעדיין לא התפלל מנחה, ואף אחד לא ידע זאת. לדבריו, רבינו ראה זאת ברוח קודשו, ולכן הורה לו להפסיק את כל עיסוקיו וללכת מיד להתפלל. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה אחת מהפונות לרבינו: לפני כשמונה שנים, בנר ראשון של חנוכה, ישבה בתי בבית ולפתע אמרה לי: "אמא, אני רואה מטושטש בעין אחת". קבעתי לה מיד תור לרופאת עיניים. לאחר הבדיקה אמרה לי הרופאה: "מכאן את נוסעת ישר למיון בדחיפות. עצב הראייה נמצא במקום אחר וגם צורתו השתנתה. חס ושלום, ייתכן שלילדה יש לחץ תוך־גולגולתי". השתדלתי שלא להראות לבתי את הפחד שאחז בי. בדרך למיון התקשרתי לבתי הגדולה וביקשתי ממנה שתלך להדליק נר חנוכה אצל סבתא. היא השיבה לי: "את הולכת לרבי עמוס, לא למיון".

נסעתי לישיבה, אך רבינו לא היה שם. התחלתי לחפש את ביתו, ובדיוק באותה שעה הוא הדליק את נר החנוכה מתחת לבניין. עמדתי שם בחרדה גדולה, משתדלת שלא להלחיץ את בתי. מעולם לא ראיתי מעמד מרגש כל כך של הדלקת נרות חנוכה, והדמעות זלגו מעיניי. לאחר ההדלקה שאלה אותי הרבנית מה אני צריכה. השבתי שאני מבקשת לדבר רק עם רבינו. רבינו הביט בי ואמר: "אין לילדה כלום". פרצתי בבכי, ובתי נלחצה והתחננה: "תברך שוב". אך רבינו חזר ואמר: "בי, אין לה כלום".

למחרת, בזמן שהמתנתי לתור אצל פרופסורית בבית החולים מאיר, התקשר אליי אחי ואמר: "אני עכשיו אצל רבי עמוס. הוא אומר שאין לילדה כלום". נכנסנו לבדיקה, ולאחר מספר דקות אמרה הפרופסורית: "מי אמר לך את השטויות האלה? אין לילדה כלום. היא בריאה". באותו רגע הבנתי את גודל הברכה של רבינו, שידע את האמת עוד לפני כל הבדיקות, ובזכות ברכתו זכינו לראות ישועה גלויה. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה אחת מהפונות לרבינו: בני היה אמור להתחתן. ההזמנות כבר חולקו, והכול היה מוכן לקראת היום הגדול. לפתע, יומיים בלבד לפני החתונה, המשטרה עצרה אותו לחקירה. כל תחנונינו בתחנת המשטרה לא הועילו. ביקשנו מהם: "מחר הוא מתחתן, בבקשה תחקרו אותו אחרי החתונה". אך הם השיבו שהתביעה מסרבת והורו לנו לבטל את האירוע. שאלנו: "איך אפשר לבטל כשהחתונה כבר מחר?" אך איש לא התחשב בכך.

בבוקר יום החתונה הובא בני לבית המשפט לצורך הארכת מעצרו. במקום לנסוע ישירות לבית המשפט, נסעתי לרבינו וסיפרתי לו שהיום בני אמור לעמוד תחת החופה. רבינו הורה לי לשבת ולומר את "התיקון

הכללי". ישבתי וקראתי את המזמורים כשהדמעות זולגות מעיניי. כשסיימתי אמר לי רבינו: "את יכולה ללכת, יהיה בסדר".

כשהגעתי לבית המשפט, עורכת הדין שלנו קיבלה את פניי ואמרה בצער: "אין מה לעשות, אני ממש מצטערת. התביעה לא מוכנה לוותר". בתי פרצה בבכי ואמרה לה: "אין לכם אמונה! את עוד תראי שתהיה חתונה. רבינו אמר שהכול יהיה בסדר". עורכת הדין ירדה במדרגות, אך כעבור רגע חזרה בריצה לאולם כשהיא המומה ואמרה: "אני לא מבינה מה קרה כאן! לפני עשרים דקות דיברתי עם התביעה והם סירבו לשחרר אותו בשום אופן. מה עשיתם? מה קרה כאן?"

רגע לאחר מכן נכנסה לאולם השופטת, שהייתה ידועה כאחת השופטות העקשניות ביותר במערכת. היא נכנסה כשחיוך על פניה, הסתכלה על בני ואמרה: "מזל טוב, אתה משוחרר". באותו יום התקיימה החתונה כמתוכנן, וזכינו לראות במו עינינו את קיום ברכתו של רבינו. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר אחד מהפונים לרבינו: אחי, כפיר, נפצע ברגלו פציעה קשה. כשהגענו לבית החולים הרופאים טיפלו בו ותפרו את הפצע, וקיווינו שבכך תסתיים הפרשה. אולם כעבור שבוע מצבו הידרדר באופן משמעותי. הרגל התנפחה, התפתח זיהום חמור, והרופאים הודיעו לנו שאין מנוס מניתוח דחוף. הם הורו לכפיר להתחיל בצום של שתים־עשרה שעות כהכנה לניתוח.

בתוך כל הקושי והחרדה, פרץ כפיר בבכי ואמר: "קחו אותי לרב עמוס! אני לא עושה שום ניתוח. רק לרב עמוס". למרות כל ההיגיון הרפואי, הושבנו אותו בכיסא גלגלים ונסענו אל רבינו. כשהגענו, נכנס אחי הגדול תחילה וביקש מרבינו לקבל אותנו. רבינו יצא בעצמו אל כפיר, הביט בו, וביקש להביא קערה מלאה במים. הוא הורה לכפיר ליטול את ידיו במים. כפיר עשה זאת פעם אחת, פעם שנייה, ובפעם השלישית הביט בנו רבינו ואמר בביטחון: "הכול בסדר. קחו אותו, בהצלחה".

חזרנו לבית החולים, כשהרופאים כבר המתינו להכניס את כפיר לחדר הניתוח. הם הסירו את התחבושות כדי לבדוק את הרגל, ולפתע השתרר בחדר שקט מוחלט. הרופאים הביטו זה בזה בתדהמה, בדקו שוב ושוב את הרגל, ולבסוף אמר המנתח הבכיר: "אין שום צורך בניתוח. הכול בסדר גמור".

האחות, שהכירה היטב את מצבו של כפיר, אחזה בראשה ואמרה: "אני פשוט לא מבינה איך זה קרה! רק הבוקר הרגל הזו הייתה נראית רע לחלוטין, עם זיהום קשה. איך אפשר להסביר את מה שקרה כאן?". עבורנו לא היה בכך ספק. זכינו לראות במו עינינו ישועה גדולה וברכה מופלאה של רבינו. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר יניב אנטון, מהפונים לרבינו: כשהייתי בן חמש־עשרה שיחקתי בקבוצת כדורגל. במהלך אחד המשחקים נפצעתי בברך, ולאחר הבדיקות הרופאים קבעו שנקרעה לי רצועת הברך. כל הרופאים שבדקו אותי אמרו שעליי לעבור ניתוח, אך אבי לקח אותי לרבינו. רבינו הניח את ידו על ברכי ואמר לי: "אתה לא צריך שום ניתוח". סמכתי על ברכתו של רבינו ולא עברתי את הניתוח. ברוך ה', מאז חלפו כשלושים שנה, ועד היום לא נזקקתי לניתוח בברך. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר אליאור קרקוקלי, מהפונים לרבינו: לפני כשבע שנים סבלה אחותי מהפרעות קצב בלב. יום אחד, באמצע יום העבודה, היא איבדה את הכרתה ופונתה לבית החולים לניאדו במצב קריטי, כשהרופאים נאבקים על חייה.

בסביבות השעה אחת בלילה הגעתי אל רבינו. באופן מיוחד, רבינו היה לבדו, ללא אנשים נוספים סביבו, כאילו המתין רק לי. שפכתי לפניו את ליבי וסיפרתי לו על מצבה של אחותי. רבינו הקשיב לדבריי, ולאחר מכן עצם את עיניו ונראה כישן במשך כחצי שעה. ישבתי לידו ובכיתי, מבלי לדעת מה לעשות.

לפתע התעורר רבינו וקרא בקול: "אל נא רפא נא לה. היא תהיה בריאה וחזקה. אל תדאג". לאחר שאמר זאת, שב ועצם את עיניו. מאותו רגע חל שיפור במצבה של אחותי. הרופאים הצליחו לייצב אותה, ובהמשך היא הועברה לבית החולים שיבא להמשך טיפול. ברוך ה', כיום היא בריאה, נשואה, כפי שרבינו בירך ואמר. היה ידוע בקרב מקורביו שכאשר רבינו היה עוצם את עיניו ונראה כישן, היו אומרים שהוא שרוי בעולמות העליונים. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר שלו יאדגר, מתלמידי רבינו: בכל יום שישי הייתי נוסע עם רבינו לציונו של רבי יהודה בן בבא. באחד מימי השישי, שהיה גם ראש חודש, שאלתי חבר אם ירצה להצטרף אלינו, והוא הסכים. כשהגענו לישיבה ביקשתי מרבינו שיאפשר לו להצטרף. רבינו שאל אותו אם כבר התפלל והניח תפילין, וחברי השיב שעדיין לא. רבינו אמר לו: "תניח תפילין ותתפלל, ובעזרת ה' בפעם הבאה תבוא".

רבינו אחז בידי והתחלנו ללכת לכיוון הרכב. רבינו הלך לפניי, ולפתע הסתובב במהירות ואמר לי: "בוא איתי מהר לישיבה". שאלתי: "מה קרה?" ורבינו השיב: "חבר שלך הוריד את התפילין". עברו מאז רק דקות ספורות. חזרנו מיד לישיבה, ושם ראינו את חברי בדיוק מקפל את התפילין. רבינו ביקש ממנו להניח שוב את התפילין ולהתפלל כראוי. לאחר מכן חזרנו לרכב והמשכנו בנסיעה לציונו של רבי יהודה בן בבא, כפי שתיקנו לנו חכמים.

הראייה המופלאה הזאת של רבינו למרחוק הייתה אופיינית לו מאוד. לאחר אותו יום שישי, אותו חבר כבר חש יראת כבוד גדולה ולא העז לשוב לישיבה. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר יצחק שאול, מהפונים לרבינו: לפני כאחת־עשרה שנים כיבדו אחותי וגיסי את רבינו לשמש כסנדק בברית של בנם. הברית התקיימה בישיבתו של רבינו, לאחר תפילת שחרית. כל המתפללים היו עטופים בטלית ומעוטרים בתפילין.

במהלך התפילה קרא לי רבינו: "בויה". ניגשתי אליו, והוא הביט בתפילין שלי. לאחר מכן פנה לאחד המתפללים הקבועים ואמר: "תביאו לו את התפילין של הישיבה". הנחתי את התפילין של הישיבה, ואת התפילין שלי שלחתי לבדיקה. בבדיקה התברר שהתפילין שלי היו פסולות. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה אחת מהפונות לרבינו: בעלי נפל מגג בגובה של כשמונה מטרים במהלך תאונת עבודה. כתוצאה מהנפילה הוא שבר חוליות בעמוד השדרה, ומצבו היה קשה מאוד. הרופאים חששו מאוד לחייו ולמצבו. אמי מיהרה לרבינו כדי לבקש את ברכתו. רבינו לקח עמו מספר אברכים ונסע לבית החולים מאיר, שם שכב בעלי במצב קשה. רבינו הניח לו תפילין, ערך תיקון סביב מיטתו, בירך אותו ואמר בביטחון: "יהיה טוב. הוא יקום על רגליו". לאחר תקופת שיקום ממושכת חזר בעלי לאיתנו. ברוך ה', הוא שב לעמוד על רגליו, ובהמשך זכינו להקים משפחה לתפארת. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר צחי רפטר, מתלמידי רבינו: כשנולד בני בשבת, קרא לי רבינו ואמר: "בויה, מהיום אני קורא לך 'המוהל מבני עקיבא'. בכל פעם שתרצה להיכנס ולא יתנו לך, תגיד: 'המוהל מבני עקיבא בחוץ', ותיכנס מיד". וכך אכן היה במשך השנים, ואף בניי היו נכנסים כך.

את ברית המילה ערכנו בבית הכנסת של שלומקו בשכונת ותיקים. כל המשפחה המורחבת הגיעה לשבת, טבלנו במקווה המעיין, ולאחר תפילת הנץ התקיימה הברית. במוצאי שבת נתן לנו חמי מעטפה ואמר: "עם הכסף הזה תשפצו את הספה שלכם". הודינו לו ושמרנו את המעטפה.

ביום ראשון נסענו לקבל את ברכתו של רבינו. במקום לברך אותי, ביקש ממני רבינו סכום של 2,600 ש"ח. הוא הוסיף ואמר: "אם קשה לך, אשתך מחכה באוטו, תעשו חצי־חצי". התפלאתי מאוד, משום שאשתי אכן המתינה ברכב, אך לא סיפרתי זאת לאיש. יצאתי אליה וסיפרתי לה על בקשתו של רבינו. היא הזכירה לי את המעטפה שקיבלנו מחמי במוצאי שבת. פתחנו אותה, ולהפתעתנו גילינו שבתוכה היו בדיוק 2,600 ש"ח. מסרנו את כל הסכום לרבינו.

במשך כשבוע וחצי לא הבנתי מדוע רבינו ביקש דווקא את הסכום הזה. לאחר מכן התבררה לי התשובה. במשך כמעט שבע שנים ניסיתי להוכיח למשרד החינוך שמגיעים לי ותק וגמולים שלא הוכרו, אך ללא הצלחה. כשבוע וחצי לאחר הברית הגעתי שוב למשרד החינוך. הפקידה אמרה לי: "שוב פעם אתה?" ביקשתי ממנה שתקשיב לי עוד פעם אחת. לאחר כחמש דקות של הסבר היא אמרה: "סליחה, עכשיו הבנתי את הטעות. אתה צודק".

היא תיקנה את כל הרישומים, קיבלתי את האישור המיוחל, ושלחתי אותו למקומות העבודה שבהם עבדתי. כעבור חודשיים קיבלתי את כל ההפרשים שהגיעו לי – 26,000 ש"ח. רק אז הבנתי שרבינו כבר ראה את הישועה העתידה לבוא, וכביכול לקח את המעשר מראש. כשחזרתי לרבינו וסיפרתי לו את כל אשר אירע, הוא אמר לי: "בויה, מהיום אתה צמוד אליי". ואכן, במשך שבע שנים זכיתי להיות צמוד אליו. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר צחי רפטר, מתלמידי רבינו: כמו בכל יום ישבתי ליד רבינו. בשעה 23:40 נכנס אחד מאברכי הכולל ואמר לרבינו שהוא זקוק בדחיפות למטרנה מיוחדת, הנמכרת רק עם מרשם, עבור בתו. רבינו פנה אליי ואמר: "בויה, אתה יכול לקנות לו מטרנה?" השבתי שכן, אך המקום הקרוב ביותר היה מעבר לגשר האר"י, מרחק של כארבע־עשרה דקות נסיעה. השעה כבר הייתה 23:46, ואמרתי לרבינו: "אין סיכוי להגיע. הסופר־פארם נסגר בדיוק בשעה 23:59". רבינו השיב בביטחון: "בויה, אתה תגיע בשעה 23:54. בהצלחה".

יצאנו מיד לדרך, האברך ואני, ובאופן שלא ניתן להסביר הגענו לחנות בדיוק בשעה 23:54. ניגשנו לדלפק, מסרנו את המרשם וקיבלנו את המטרנה. כשבאנו לשלם, השעה הייתה 23:59, ובדיוק אז כבו כל מחשבי הקופות באופן אוטומטי. המוכרת אמרה לנו: "תבואו מחר". השבתי לה: "באתי בשליחותו של רבי עמוס, אני חייב לקחת את המטרנה עכשיו". היא אמרה: "אני עובדת כאן כבר עשרים וחמש שנה. ברגע שמגיעה השעה 23:59 המחשבים נכבים, ואין שום אפשרות להדליק אותם מחדש. תאמין לי, אני מכירה את המערכת".

ביקשתי ממנה: "אם כבר באתי בשליחותו של רבינו, אכפת לך לנסות?" היא הסכימה, ניסתה להפעיל את הקופה, ולתדהמת כולנו המחשב נדלק מיד. שילמנו על המטרנה ועמדנו לצאת. המוכרת הביטה בנו ואמרה: "אני עובדת כאן עשרים וחמש שנה. מעולם לא קרה שהמחשבים נדלקו אחרי 23:59. מי שלח אתכם?". כשחזרנו לרבינו אמרתי לו: "רבינו, חזרנו". רבינו שאל אותי: "באיזו שעה הגעת?" השבתי:

"בשעה 23:54." אחר כך שאל: "והמחשב?" סיפרתי לו את כל מה שאירע. רבינו רק חייך. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה שולי סיטבון, מהפונות לרבינו: בתי נולדה ביום ט' באלול ה'תשפ"ג (15.8.2023), וקראנו לה אוראל. כשהייתה כבת שנה התחלנו לחשוש שהיא מתמודדת עם אוטיזם. הבדיקות התארכו, וכשהייתה בת שנה וחצי היא עדיין לא דיברה, לא תקשרה עם סביבתה ונראתה כמי שחיה בעולם משלה. בליבי ידעתי שבעלי חייב ללכת לרבינו. הייתי מוכנה לקבל על עצמי כל דבר שרבינו יאמר, למען בתי, משום שהאמנתי בכל ליבי שדבריו הם קודש קודשים.

בעלי הגיע לרבינו, כשהוא משוכנע שימתין זמן רב. אך מיד כשהגיע, יצא אחד התלמידים וקרא לו להיכנס, עוד לפני שהספיק לומר מילה. בעלי נכנס והחל לספר לרבינו על מצבה של הילדה, אך רבינו עצר אותו מיד ואמר: "אוראלי". בתחילה היה קשה להבין את דבריו, והוא חזר על השם כמה פעמים. אחד התלמידים שאל: "הרב, השם 'אוראלי'?" רבינו הנהן בראשו, ומיד ערכו במקום את סדר הוספת השם ובירכו אותה בשם "אוראלי". מאותו יום קראנו לה בשם החדש. כעבור ארבעה חודשים בלבד החלה אוראלי לדבר ולתקשר איתנו, לשמחתנו הגדולה. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה אחת מהפונות לרבינו: בשנת 2015 עברתי תאונת דרכים קשה מאוד, שבעקבותיה נגרם לי דימום מוחי בדרגה 7. הובהלתי לבית החולים תל השומר במצב קשה, מורדמת ומונשמת, והרופאים הודיעו לאבי שעליו לחתום בדחיפות על אישור לניתוח ראש.

אבי נהג להתפלל מדי בוקר תפילת נץ עם רבינו. באותו בוקר, עוד לפני שהספיק להגיע, התקשר אליו שמשו של רבינו וביקש ממנו להגיע מיד לישיבה. אבי נסע במהירות מבית החולים אל רבינו. מיד כשנכנס, אמר לו רבינו: "בויה, שום ניתוח לא לעשות. הדימום ייספג לבד". אבי השיב: "רבינו, הרופאים אמרו שאם לא נעשה ניתוח היא לא תחיה". רבינו חזר ואמר בקול תקיף: "בויה, תיסע לבית החולים ותגיד שלא לעשות ניתוח".

אבי חזר מיד לבית החולים והודיע לרופאים שאינו מסכים לחתום על אישור לניתוח. הרופאים החתימו אותו על טופס המעביר אליו את האחריות להחלטה, ובינתיים בני המשפחה הרבו באמירת תהילים לרפואתי. לאחר ארבעים ושמונה שעות נלקחתי לבדיקת CT חוזרת. להפתעת הרופאים, הדימום המוחי נספג לחלוטין, ולא היה עוד כל צורך בניתוח. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר נחמן נעים, מהפונים לרבינו: יום אחד באה אחותי אליי ואל אשתי וביקשה שניסע יחד לרבינו, משום שרצתה לתרום. כשהגענו, מסרתי לרבינו שטר של מאה ש"ח לתרומה. רבינו הסתכל עליי ואמר: "תגיד לה שתביא עוד שני שטרות כאלה". חזרתי לאחותי ואמרתי לה את דברי רבינו. היא פתחה את הארנק, ולהפתעתנו התברר שהיו בו בדיוק עוד שני שטרות של מאה ש"ח. היא מסרה גם אותם, ורבינו בירך אותנו.

לאחר שיצאנו לדרכנו, הגענו לאחד הצמתים, ולפתע משאית גדולה סטתה לעברנו וכמעט העיפה את רכבנו אל השוליים. בחסדי ה' ניצלנו כולנו בנס מתאונה קשה. רק לאחר מכן הבנו ששלושת שטרות המאה שנתנו לרבינו היו עבורנו כפדיון נפש, ובזכותם זכינו לישועה ולהצלה גדולה. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה סיגלית הודיה דוד, מהפונות לרבינו: אבי הוא אב שכול. אחי, שהיה חייל, נרצח בפיגוע, והאסון השפיע עליו קשות. לפני כעשר שנים עבר אבי אירוע מוחי קשה והובהל באמבולנס לבית החולים כשהוא מחוסר הכרה. הוא אושפז בטיפול נמרץ, ואני ואמי לא עזבנו את מיטתו. לאחר שהרופאים יצאו ואמרו שמצבו קשה מאוד ושאינם בטוחים שייצא מזה, נשברנו. נפלתי על הרצפה וזעקתי: "ריבונו של עולם, רק אתה יכול לעזור".

באותו רגע עבר במקום אברך, ראה אותנו בוכות ואמר: "למה אתן בוכות? יש רב גדול בנתניה, רבי עמוס. לכו אליו". נסענו מיד לרבינו. הרבנית פתחה לנו את הדלת. אמי הייתה נסערת כל כך שלא הצליחה לדבר, והרבנית הגישה לה כוס מים. בדמעות סיפרה אמי: "אנחנו משפחה שכולה. הבן שלי, שהיה חייל, נרצח בפיגוע. עכשיו גם בעלי שוכב בטיפול נמרץ במצב קשה. מה הקדוש ברוך הוא רוצה ממני?"

הרבנית נכנסה אל רבינו כדי לבקש את ברכתו, וכשחזרה אמרה: "גם אני אם שכולה. בני נהרג בתאונת דרכים בדרך לרבי שמעון. אני מבינה את הכאב שלך. רבינו אמר שבעלך ייצא מזה. הוא חזק. יש חשבונות שמים שאיננו מבינים. לאחר מכן, בעוד כמה חודשים, בתך תתחתן ותהיה לכם שמחה". הרבנית נתנה לאמי שמן וביקשה ממנה למרוח אותו על אבי בכל יום עד שישתחרר מבית החולים, וגם בתקופת השיקום.

מאותו רגע השתנו הדמעות מדמעות של כאב לדמעות של תקווה. ברוך ה', אבי יצא מטיפול נמרץ בניגוד לכל התחזיות, הרופאים התקשו להאמין למראה עיניהם. לאחר מכן עבר לשיקום, ובסופו של דבר שב ללכת בכוחות עצמו, ללא כיסא גלגלים. כשנה לאחר מכן זכיתי גם אני לעמוד תחת החופה, בדיוק כפי שרבינו בירך. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר עמרם מיארה, חברו הקרוב של רבינו: הכרתי את רבינו עוד מהימים שעבדנו יחד בשוק. אני עבדתי בחנות הדגים והוא עבד בירקות. במשך השנים זכיתי להיות מקורב אליו, לסייע לתלמוד התורה, לתלמידים ולכל דבר שביקש. פעמים רבות נסעתי עמו למירון ולציוני צדיקים. גם בענייני צדקה היה קורא לי ואומר: "עמרם, תוציא את כל מה שיש לך בכיס". הייתי מוציא את כל הכסף שהיה ברשותי, והוא היה נותן לי פתק ומראה לי שבדיוק אותו סכום נדרש לתשלום חשבון החשמל של אלמנה או של משפחה נזקקת.

באחד הימים אשתי למדה קוסמטיקה בשעות הערב, ואני נשארתי בבית עם ילדינו. כל הילדים כבר ישנו, ורק בתי הקטנה, קסם, שהייתה אז כמעט בת שנתיים, נשארה ערה לידי. היא שיחקה בשלט שהיה מונח לידה, פתחה את מכסה הסוללות, הוציאה אחת מהן והכניסה אותה לפיה. באותו זמן נרדמתי, ולא הבחנתי במה שמתרחש. לפתע צלצל הטלפון. על הקו היה שמשו של רבינו, וברקע שמעתי את רבינו צועק: "בויה, תוציא לילדה את הבטרייה מהפה". קפצתי מיד ממיטתי, ראיתי את בתי עם הסוללה בפיה, הפכתי אותה והקשתי על גבה עד שהסוללה נפלטה מפיה. בחסדי ה' היא ניצלה.

אני רגיל לניסים ולישועות שראיתי אצל רבינו במשך השנים, אבל מקרה כזה לא חוויתי מעולם. עד היום, כשאני נזכר באותו לילה, אני מתמלא צמרמורת. בתי כבר בת עשרים ושלוש, והסיפור הזה חקוק בליבי כהוכחה לראייתו המופלאה ולהשגחתו של רבינו. מאז אותו מעשה התחזקה עוד יותר התקשרותי לרבינו, וכל מה שביקש ממני השתדלתי לקיים במסירות. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר אסי רובין, מהפונים לרבינו: גיסי אושפז בבית החולים אסף הרופא כשהוא מורדם ומונשם. הרופאים אמרו שמצבו אנוש, ואינם נותנים לו כל סיכוי לחיות. הם ביקשו מכל בני המשפחה להגיע בתוך ארבעים ושמונה השעות הקרובות כדי להיפרד ממנו. יצאתי מיד אל רבינו וסיפרתי לו על מצבו. רבינו אמר מיד: "פדיון נפש". ערכנו פדיון נפש, ולאחר מכן שאלתי את רבינו: "מה יהיה?" רבינו השיב בביטחון: "בויה, יהיה בסדר".

כעבור ארבעים ושמונה שעות, בניגוד לכל התחזיות, גיסי התעורר, תלש מעליו את כל המכשירים וקם ממיטתו. לאחר שהתאושש סיפר לי שבזמן שהיה מחוסר הכרה ראה מלאכי חבלה מושכים אותו, אך רבינו עמד מנגד ולא הניח להם לקחת אותו. ברוך ה', עד היום גיסי בריא, חי וקיים, ויצא מכלל סכנה.
(הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר יעקב וענונו, מהפונים לרבינו: כשהייתי נער פנה אליי במוצאי שבת אחד מתושבי השכונה וסיפר שאביו נפטר, וברשותו חנות ירקות ופירות. מכיוון שהמשפחה ישבה שבעה, הוא ביקש שלא תתקלקל הסחורה והציע שאעביר את כולה לרבינו.

לקחתי רכב גדול, העמסתי את כל הירקות והפירות ונסעתי לישיבה. כשהגעתי, רבינו ישב על כיסאו. סיפרתי לו את כל המעשה, והוא הורה לי להכניס את הסחורה לחדר הסמוך, מבלי שהיה יכול לראות כלל מה הכנסתי לשם. לאחר שסיימנו לפרוק את כל הסחורה, ניגשתי להיפרד מרבינו. לפתע אמר לי: "יש בחדר ארבעה־עשר סוגי פירות וירקות, אבל יש שם סוג אחד שאינו מעושר". רבינו ביקש ממני לחזור אל בעל החנות ולברר זאת.

חזרתי אליו ושאלתי: "האם יש פרי כלשהו שלא עושר?" הוא השיב בביטחון שהכול מעושר, ואף נשבע שכך הדבר. כבר עמדתי לצאת, כשלפתע רץ אחריי וקרא: "הנקטרינה! הנקטרינה לא מעושרת!" הוא הביט בי בתדהמה ושאל: "איך הרב ידע?". באותו רגע הבנתי שראייתו של רבינו הייתה למעלה מדרך הטבע. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר עדן אליהו, מתלמידי רבינו: חבר שלמד איתי בבית הספר היה זקוק במשך שנים להשתלת כליה. יום אחד לקחתי אותו אל רבינו כדי לקבל ברכה. נכנסנו לחדרו הקטן של רבינו, שהיה מוקף בטלפונים, כשמכל רחבי הארץ התקשרו אליו מבתי חולים וממקומות שונים להתייעץ עמו. באחת השיחות שמעתי כיצד רבינו אבחן דרך הטלפון זיהום שהרופאים לא הצליחו לגלות, למרות כל הבדיקות שביצעו בבית החולים.

כשהגיע תורנו, רבינו הביט בחברי, שאותו מעולם לא פגש קודם לכן, ואמר לו: "סבא שלך, כלאפו בן דוד, העלה אותי לתורה". חברי הביט בי בתדהמה. בבית כולם קראו לסבו "ניסים", ומעולם לא סיפר לרבינו ששמו הרשמי היה כלאפו בן דוד. הוא לא הבין כיצד רבינו ידע זאת. לאחר מכן הורה לו רבינו לומר פרק תהילים מסוים במשך ארבעים ושניים ימים. כעבור כחודשיים נמצאה עבורו כליה מתאימה מתרומת איברים, ולאחר שנים של ציפייה ותקווה הוא זכה לעבור את ההשתלה בהצלחה. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפרה עידית נעים, מהפונות לרבינו: לפני כעשרים וחמש שנים נולדה בתי הבכורה עם כליה אחת גדולה וכליה אחת קטנה. היינו במעקב בבית החולים מאיר, ולאחר המתנה של כחצי שנה נקבעה לה בדיקה חשובה. לפני הבדיקה ביקשתי מבעלי שיתקשר לרבינו כדי לקבל ברכה שהכול יעבור בשלום.

בזמן שישבתי עם בתי בחדר הבדיקות, בדיוק כשהאחות עמדה להזריק לה את חומר הבדיקה, בעלי פתח לפתע את הווילון וצעק: "לא! לא!" חשבתי שהוא איבד את דעתו ושאלתי: "מה קרה?" הוא שם את הטלפון על רמקול, ושמעתי את רבינו צועק: "לא! לא! אל תיגעו בילדה. הילדה בריאה. הרופאים טועים".

הבטתי בבעלי ושאלתי: "מה עושים? חיכינו כל כך הרבה זמן לבדיקה". הוא השיב: "רבינו אמר שלא, אז לא". עזבנו את בית החולים וקבענו באופן פרטי בדיקת אולטרסאונד לכליות. כעבור שבוע חזרנו עם תוצאות הבדיקה לפרופסור בבית החולים. הוא הביט באולטרסאונד החדש, אחר כך באולטרסאונד הישן, ושוב בנו, ושאל: "זה האולטרסאונד של אותה ילדה?" השבנו שכן. הפרופסור אמר: "אני לא יודע מה לומר. הכליות שלה שוות לחלוטין". באותו רגע הבנו שזכינו לראות במו עינינו את גודל ברכתו של רבינו. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

סיפר אחד מהפונים לרבינו: יום אחד קמתי בבוקר כשאני חש ברע מאוד. הוריי לקחו אותי לבית החולים, ולאחר סדרת בדיקות הודיעו הרופאים שעליי לעבור ניתוח דחוף. הם אף הזהירו את הוריי שאם לא יבוצע הניתוח במהירות, עלול להיגרם לי נזק חמור.

אבי לקח אותי מיד לרבינו. באותה עת הייתי ילד קטן, ובמהלך תפילת שחרית עמדתי סמוך לרבינו. לאחר ברכת הכהנים ביקש רבינו מאבי להיכנס אליו לחדרו בסיום התפילה. בסיום התפילה נכנסנו אל רבינו. הוא בירך אותי, אמר את פרק "שיר למעלות", ולאחר מכן פנה אל אבי ואמר: "הילד בריא. הוא לא צריך שום ניתוח".

כעבור שבוע חזרנו לבדיקה נוספת בבית החולים. לאחר שבדק אותי, אמר הרופא: "אני לא יודע איך להסביר את זה. אולי הייתה טעות בבדיקה הקודמת, אבל הילד בריא לחלוטין". באותו יום זכינו לראות את גודל ברכתו של רבינו. (הסיפור מעובד מתוך האתר https://rabiamos.life)

רבינו היה יושב, רואה מה קורה בכניסה. היה פעם שדיברו והפריעו שם, היה מלחמה. אומר: 'לא, אני מכוון. אני מכוון את המטוסים. אתם מפריעים, אתם מפריעים לי בכוונות שלי. אני עכשיו מגן עליהם בשמים, מפריעים!'. הרב יודע הכל, אדם נכנס, יודע..."

י"ז תמוז

הרב יצחק הכהן רפפורט הראשון לציון

יום ההילולא - י"ז בתמוז

הרב יצחק הכהן רפפורט תל"ט, 1679 – י"ז בתמוז תקט"ו, יולי 1755 היה רב ופוסק באיזמיר ובירושלים. בסוף ימיו כיהן במשרת הראשון לציון. מחבר הספר בתי כהונה.

יצחק הכהן נולד בירושלים לרבי יהודה, שעלה בצעירותו מלובלין שבפולין לירושלים. סבו מצד אמו, רבי דוד הכהן רפפורט (בעל ספר "דעת קדושים"), עלה אף הוא מלובלין ומונה לדיין בבית דינו של רבי משה גאלנטי בירושלים.

על אף מוצאו האשכנזי רבי יצחק הכהן גדל וחונך בבתי המדרש של חכמי הספרדים, והכיר את מנהגיהם. בצעירותו למד אצל רבי חזקיה די סילוה, בעל הספר "פרי חדש", בישיבת בית יעקב, ואותו ראה כרבו המובהק. בישיבה זו הוא למד עם רבי שלמה אלגאזי (השני) שנעשה לידידו הקרוב. בהקדמה לספרו "בתי כהונה" הוא מתאר תקופה זו:

"ורב חנא, הוא הראש הרב המופלא, זכר למקדש כהלל, גבורתיה מי ימלל, מורי ורבי בעל פרי חדש זלל"ה, ומושב יקרו בשמים ממעל, אל מול פני המנורה ונהורא עמיה שריא... כל ימי חייו של רבינו לא מנעתי עצמי מבית המדרש אפילו שעה אחת משעה שהכהנים נכנסין בעלי תריסין..."

לאחר פטירתו של הפרי חדש (בשנת תנ"ו - 1695) למד אצל רבי אברהם יצחקי (לימים הראשון לציון), ואצל רבי יהוסף קונקי.

בשנת תס"ט (1709), בשל מצבם הכלכלי הקשה של תושבי צפת נשלח כשד"ר מטעם חכמי העיר לקהילות ישראל בטורקיה וארצות הבלקן. בקושטא הוא התכתב בהלכה עם רבי אהרן אלפנדרי מרבני איזמיר. כן נפגש שם עם רבו, רבי אברהם יצחקי, שיצא אף הוא בשליחות עבור תושבי ירושלים, ויחד הם פרסמו כתב חרם נגד נחמיה חיון וספריו.

בשנת תע"ד (1714) עבר בעיר איזמיר (סמירנה) ובני המקום קיבלוהו לרב עליהם. באיזמיר הוא ייסד ישיבה, ושימש כפוסק ומורה הוראה במשך כשלושים וחמש שנה מתלמידיו נמנה רבי יעקב שאול. לצדו כיהן גם רבי אברהם אבן עזרא (מחבר ספר בתי כנסיות), ויחד הם שימשו כרבנים ראשיים בעיר. הוא התפרסם כדרשן מעולה בעל לשון מליצית, וסייע רבות לכל שלוחי ארץ ישראל בטורקיה.

לעת זקנותו (בשנת תק"ט) חזר הרב רפפורט לירושלים, ומונה לרבה הראשי ולראשון לציון אחר פטירתו של הקודם, רבי נסים חיים משה מזרחי. הרב רפפורט היה הרב היחיד ממוצא אשכנזי ששימש בתפקיד זה, השמור בדרך כלל לחכמי הספרדים. לצד תפקידו זה עמד בראשות ישיבת בית יעקב (פירירא).

בירושלים שימש גם כאב בית הדין, ולצידו ישבו הדיינים רבי ישראל יעקב אלגאזי, רבי יונה נבון (רבו של החיד"א), רבי מיוחס בכר שמואל ורבי יצחק זרחיה אזולאי (אביו של החיד"א(

בימיו אבד פנקס התקנות של ירושלים בו פורטו התקנות וההסכמות של העיר, ורבי יצחק (יחד עם שאר חברי דינו) כתבן מחדש מזיכרונו.

רבי יצחק הכהן היה בעל הוראה מובהק ורבים נהגו על פי פסקיו. דבריו הם המקור לכך שבארץ ישראל המנהג הוא כדעת הגאונים בזמן בין השמשות שלא כדעת רבינו תם.

תשובה מפורסמת שלו עוסקת בעליית הכהנים לקברי צדיקים, ובסיום דבריו הוא מסיק שאף ש"לא הונח" לו מנהג זה, הוא רואה לרבים וגדולים שנוהגים כן "על כן נאלמתי דומיה, ואינהו בקיאי, וכן נגלה להם ולדורות הראשונים מסוד ה' ליראיו".

שובה זו הייתה הראשונה שנדפסה שעסקה באופן נרחב בסוגיה זו, ודבריו מצוטטים בדברי פוסקים מאוחרים יותר שאף סמכו עליהם.

נפטר בי"ז תמוז תקט"ו והוספד בארץ ישראל ומחוצה לה.

הרב רפפורט העמיד תלמידים רבים שהיו לימים מגדולי הדור הבא. בין תלמידיו נמנים: הרב חיים יוסף דוד אזולאי (החיד"א) שמזכירו רבות בחיבוריו ומכנהו "מורינו הרב בתי כהונה", בספרו "מעגל טוב" (שהוא יומן מסעותיו), החיד"א מתאר בערגה את התקופה שבה זכה לשמש את רבי יצחק. הוא מעיד כי ראה אצלו **תיבה מלאה בכתבי יד** ובהם חידושים עצומים שכתב הרב בכל מקצועות התורה – בתלמוד, בהלכה ובאגדה – אשר העידו על גאונותו ובקיאותו המופלגת של רבו.

רבי ישראל יעקב אלגאזי, רבי חיים אבולעפיה (השלישי), רבי מסעוד חי רקח בעל מעשה רקח על הרמב"ם. הרב מרדכי רוביו והרב רפאל הלוי.

חיבר ספרים רבים בכל מקצועות התורה, והחיד"א מספר שבעת היותו "עומד ומשמש לפניו" ראה תיבה מלאה מכתביו. ספרו היחיד שנדפס הוא "בתי כהונה" בשני חלקים, הכולל את "מעשה בית דין" - שאלות ותשובות, "בית ועד" – ביאורים ללשונות הפוסקים, "בית אבות" – על הש"ס ו"בית מדרש" – דרושים.

כ' תמוז

הרב מנחם מנדל אוירבך

יום ההילולא - כ' תמוז

הרב **מנחם מנדל אוירבך** ה'ש"ך, 1620 - כ' בתמוז ה'תמ"ט, 8 ביולי 1689 היה רב ודיין בווינה מחבר ספר עטרת זקנים על שולחן ערוך. נולד בווינה לרב משולם זלמן פישהוף-אוירבך בן רבי שמעון אוירבך, פוסק הלכה, רב ודיין (וחותן הרב חיים בנו של הרב יצחק זליג קרא המיוחס בשושלת רבנים וביניהם רבי יוסף קארו עד לדוד המלך). היה תלמידו של רבי יהושע חריף בעל "מגיני שלמה" ו"שו"ת פני יהושע". וכן למד בישיבת קראקוב אצל הרב יואל סירקיש, בעל "בית חדש". אחר כך נתמנה דיין שם, ושימש ברבנות בקהילות נוספות, ביניהן קרוטושין, עד שנתמנה דיין בקהילת וינה.

חיבר את הספר "עטרת זקנים", תוספת דינים והגהות על כל ארבעת חלקי "שולחן ערוך" הלקוחים מתוך ספרי הראשונים והאחרונים. החיבור המודפס הוא רק לקט ממה שכתב המחבר, במרבית המהדורות הגדולות נדפס מחיבורו חלק אורח חיים בלבד.

נפטר בכ' בתמוז ה'תמ"ט, 1689.

בנו רבי משה נשא את בתו של רבי שאול בן רבי העשיל.

הגר"ח רבי אברהם חיים נאה

יום ההילולא - כ' תמוז

הגר"ח רבי אברהם חיים נאה נולד באייר תר"ן לאביו רבי מנחם מענדל ואמו מוסיא, מראשי קהילת חב"ד בחברון. אביו היה הדור הי"ג בשושלת רבנים, וסבו מצד אמו היה 'חוזר' ושד"ר אצל הצמח צדק. הגרא"ח למד בעיקר אצל אביו ואצל דודו, ר' שלמה לייב אליעזרוב, והיה בן בית אצל ה'שדי חמד', רבה של חברון. כבן ט"ו נשא את הרבנית דבורה, ולאחר שנה עבר להתגורר וללמוד בירושלים. בגיל

ח"י בא לראשונה לליובאוויטש כששמו הולך לפניו: ר' איצ'ה מתמיד ערך לכבודו התוועדות, והרש"ב ביקש שישאר שם כראש ישיבה. הגרא"ח ביקש את הסכמת אביו, אך זה אמר שאיננו יכול להרשות לו זאת – וכך חזר הגרא"ח לירושלים. בתרע"א יצא לשנתיים לשליחות בבוכרה, שם פעל רבות, ועם פרוץ מלחמת העולם גלה למצרים – יחד עם נתינים זרים רבים שהגלה השלטון העות'מני. גם שם פעל לחיזוק היהדות, הדפיס ספר הלכות בערבית והיה נערץ על יהודי המקום. כשחזר לירושלים התגורר בשכונת הבוכרים, והתמסר לחיזוק ההלכה. הוא העמיק ובירר את פסקי אדמו"ר הזקן בשו"ע ובסידור, וכתב את "לוח כולל חב"ד" עם דינים ומנהגים על פי הפסיקה החב"דית. התפרסם במיוחד בכך שביסס את המסורת על שיעורי ומידות התורה, מול שיטת החזון אי"ש שנטה להגדלת השיעורים. חייו היו קצרים ומלאי תלאות: אשתו הראשונה נפטרה בצעירותה, ובנו נרצח בפרעות תרצ"ט. למרות הנדודים והצרות, מסופר כי היה איש שמח – אפשר היה לשמוע אותו מתקרב ממרחק, כשהוא מנגן ושר לעצמו. נפטר בכ' תמוז תשי"ד, בגיל שישים וארבע, ונטמן בהר המנוחות.

בשנת תרע"א, כשהיה הגרא"ח בן 21 שנה, יצא את ארץ-ישראל לכיוון בוכרה – בעקבות דודו הגאון רבי שלמה לייב אליעזרוב זצ"ל, שפעל שם רבות. "בבוכרה", מספרות הבנות, "היה מצב היהדות קשה מאוד. הבורות שלטה שם והיה צורך בפעילות רבה בקרב בני הנוער והמבוגרים. רבי חיים הגיע לבוכרה בדרך לא חוקית ושהה שם ללא אשרה, ותוך זמן קצר הצליח להשתלב היטב בקרב בני הקהילה היהודית שם, והפך לרבם הבלתי-מוכתר. אבא שהה שם רק שנתיים, אבל הספיק לפעול רבות".

בתקופה הזו עבד על החיבור הראשון שלו 'חנוך לנער' – ספר שנועד לסייע לנערים שהגיעו לגיל בר-מצווה והיו צריכים ללמוד הלכות התפילין. את הספר כתב רבי חיים בערבית-בוכרית מדוקדקת, אחרי שהייה של חודשים ספורים בבוכרה. "הוא למד את השפה מתוך חומש מתורגם לבוכרית". הוא לבש את הבגדים של יהודי המקום, והפך להיות חלק מהם. את הספר 'חנוך לנער' נסע אבא להדפיס בוורשה, וגם לשם נסע עם הבגדים המסורתיים של יהודי בוכרה. הוא סיפר לנו תמיד, שבוורשה פגש את אחד מחבריו שלמדו עמו בישיבה בירושלים. החבר לא האמין למראה עיניו כשראה אותו בתלבושת בוכרית וחשב שהוא מהתל בו.

בליל שבת אחד הלכנו הביתה. בדרך ראינו יהודי בוכרי עם בנו. כשהם ראו את אבא מרחוק מיהרו להדביק אותנו, ואותו יהודי פנה לאבא: 'חכם חיים, הילד הזה הגיע בזכותך לעולם'. הסתבר, שכשהיה אבא בבוכרה פנה אליו אותו יהודי, שהיה חשוך-ילדים, וביקש ברכה. אבא עזב את בוכרה ובכל התקופה מאז לא פגש באותו יהודי, אשר בינתיים הקים משפחה לתפארת עם כמה וכמה ילדים. מתוך ראיון עם בנותיו של הגרא"ח

הגרא"ח נאה מהווה דוגמה מובהקת לתלמיד חכם שהתקבל כמעט בכל תפוצות ישראל – מבוכרה ומצרים ועד רוסיה והונגריה. שיעוריו, שהתבססו על מנהג ירושלים, זכו לברכת גדולי ירושלים מכל החוגים ונעשו לפסיקה המקובלת. אפילו החזון אי"ש, בר הפלוגתא שלו, העריך מאוד את גדלותו בתורה. בד בבד, היה הגרא"ח חסיד חב"ד בכל נפשו – הוא עמד בראש ישיבה בירושלים, שפעלה להפצת החסידות בקרב אלה שלא הכירו אותה; נסע לליובאוויטש פעמים רבות; והיה לאחד מהראשונים שהתקשר בלהט אל הרבי מליובאוויטש, גם כשהיו בירושלים חסידי חב"ד שהיססו מלעשות זאת. כאשר חתמו בירושלים על כתב המבקש מן הרבי לקבל עליו את הנשיאות, התעקש שיכתבו בראש

המכתב את תארי הכבוד המקובלים – באומרו: אצלי הוא כבר רבי! יתכן שתמיכתו של תלמיד חכם בשיעור קומה כזה, השפיעה אף על ההחלטה שקיבל הרבי.

גם בכתביו ניכרת ההתקשרות אל אדמו"ר הזקן, שלכתביו התמסר במיוחד. הוא היה נוהג לומר, כי בשולחן ערוך הרב טמונים "לומדי לומדות", וכאשר מתייגעים ומעמיקים מגלים סוגיות שלמות המקופלות במילים בודדות. גם בפסקי הסידור עסק הגרא"ח, כשהוא מברר את צדקתם ומעמיק בהם. ומעניין, כי גם לעיסוקו במידות ובגודלם המדויק יש מקור בדברי אדמו"ר הזקן: "לפי שהמצוות ניתנו לנו על ידי התלבשות במידת גבורה וצמצום... רוב המצוות יש להן שיעור מצומצם". ואכן, כך מספרות בנותיו של רבי אברהם חיים:

כשהיה אבא עסוק להוציא את ספרו 'שיעורי תורה', התעסק בעניינים האלו ללא הרף. בכל שעות היום, היה אבא עסוק במדידת חפצים שונים. אני, כילדה קטנה הייתי הולכת להביא לו את המשקל מהצורף. הוא אמר לי להביא משקל דווקא ממנו, כיוון שלצורף יש משקל כמעט אבסולוטי. שכן הוא שוקל בו חלקיקי זהב קטנים מאוד. ובמשקל הזה הוא היה שוקל כל מיני חפצים. על השולחן בחדר שלנו, שעליו היה אבא יושב ולומד, לא היה מקום אפילו לגפרור. על חצי מהשולחן עמדו הספרים של אבא, ועל החצי השני עמדו משקולות שונים, ביצים גדולות וקטנות וסוגים שונים של זיתים".

אבא היה קורא גם לאנשים שונים והיה מודד להם את בהונותיהם ואת אורך כף-ידם, כדי לבדוק את הדעות השונות בהתאם למציאות כיום. מלבד זאת, כשהיה אבא בבית הכנסת הוא היה מודד תמיד את אורכן של הציציות. פעם אחת כשמדד למישהו את ציציותיו בשבת, אמר לו הלה: 'הרי זו מדידה, ואסורה היא בשבת!' אבל רבי חיים ענה לו מיד: 'זוהי מדידה של מצווה ומותר לעשותה בשבת!'"

"כשהגיע אבא לבני-ברק", מספרת אחת מהן, "הוא הגיע לבקר את החזון איש, והחזון איש צעד לקראתו כמה בלוקים, כדי לקבל את פניו. החזון איש מאוד הערין אותו, למרות שהוא חלק עליו בעניינים מהותיים".

כ"ב תמוז

הרה"ק רבי שלמה הלוי סג"ל מקרלין

יום ההילולא - כ"ב תמוז

רבי שלמה הלוי סג"ל נולד בשנת תצ"ח לאביו רבי מאיר. היה תלמיד מובהק למגיד ממעזריטש ורבי אהרון מקרלין, ומראשי החסידות בליטא. נודע כבעל מופת מופלא, אך רגיל היה לומר כי "המופת הגדול ביותר הוא להכניס לתוך לבו של ישראל שפע קודש, שיהיה ביכולתו להתפלל לה' יתברך". רבי שלמה תבע בחריפות אהבת ה' ויראתו בעת למוד התורה, וידידו אדמו"ר הזקן אמר עליו כי "הוא חי טפח מעל הקרקע". לאחר פטירת רבי אהרון מקרלין בשנת תקל"ב מילא את מקומו בקרלין, ובי"ז בתמוז תקנ"ב, בהיותו בן 52, נורה ברגלו על ידי קוזאק בזמן קבלת שבת. לאחר פציעתו סיפר שנגזרה גזירה קשה על מחצית מעם ישראל, אך הוא הסכים להיות כופר נפשם. הצדיק מסר את נפשו ומת על קידוש ה' לאחר חמישה ימים, בכ"ב תמוז.

פעם אחת ישב רבי שלמה מקרלין עם חסידיו בבית המדרש, ולפתע ראו כולם אדם רץ במהירות מחוץ לבית המדרש, כאילו יצא מדעתו. מיד ציווה רבי שלמה לתפוס אותו ולהביאו לבית המדרש בעל כרחו. האיש השתולל והתנגד בכל כוחו, אך החסידים החזיקו בו והכניסוהו פנימה.

כשנכנס, הורה רבי שלמה לגזור מיד את שערותיו הארוכות. עשו כן, וכאשר הסתיימה התספורת שבה שפיותו של האיש באחת. הוא פרץ בבכי וצעק: "אוי ואבוי, מה עמדתי לעשות!"

אז התברר כי היה בדרכו אל הכומר המקומי כדי להמיר את דתו רח"ל. רוח שטות אחזה בו, והוא רץ אל השמד. רבי שלמה הבחין בכך מיד, ציווה לעצור אותו ולהסיר את שערותיו, ולאחר מכן חזר האיש לעצמו והבין עד כמה התרחק מדעתו ומזהותו האמיתית.

הסיפור הזה, על כל פרטיו, שייך לספירת ההוד.

בספר יצירה מבואר כי החוש השייך לספירת ההוד הוא חוש ההילוך. לא במקרה פותח הסיפור בריצה. כל מה שקשור להליכה ולתנועה שייך למידת ההוד, וכאן מדובר בריצה למקום הלא נכון, בריחה מן הזהות היהודית עצמה.

חז"ל אומרים שאין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, ואין ביטוי חריף יותר לרוח שטות מאשר יהודי הרץ אל הכומר כדי להשתמד. יהודי נקרא יהודי על שם שהוא מודה לה', וספירת ההוד היא כוח ההודאה והאמונה הפשוטה. כאשר כוח זה משתבש, מתקיים בו הפסוק "הודי נהפך עלי למשחית". האדם חדל לזהות את האויב כאויב ואת הידיד כידיד, ומתהפכים אצלו כל סדרי החיים.

בדברי הקבלה מבואר שספירת ההוד קשורה גם למערכת החיסון שבגוף. כאשר מערכת החיסון פועלת כראוי, היא יודעת לזהות את הזר כאויב ואת הגוף עצמו כאוהב. אך כאשר היא משתבשת, היא מתחילה לתקוף את עצמה ולהגן על מה שמזיק לה. כך גם כאן: האיש רץ אל מי שמבקש לעקור את נשמתו, ומתייחס אליו כאילו היה מיטיבו.

גם אופן ההצלה שייך כולו לספירת ההוד. רבי שלמה אינו מסתפק בדיבורים אלא משתמש בכל ספירת הגבורה, שההוד הוא ענף שלה, ותופס את האיש בכוח כדי להצילו מעצמו.

אף גזיזת השערות איננה פרט צדדי. אצל הלוויים, שמידתם גבורה, נעשה גילוח השערות ביום בו נכנסו לעבודת המשכן.

כמו שמשתקף בסיפור, השערות מכונות בקבלה "מותרי מוחין" והם רומזות להרהורים (לשון hair באנגלית, כנודע). כאשר גזר רבי שלמה את שערותיו של האיש, הוא הסיר ממנו את אותם הרהורים זרים שאחזו בו, ומיד לאחר מכן שבה אליו דעתו והוא חזר להיות מי שהיה באמת.

ונספר סיפור נוסף של "זריקת חיסון" אמונית, שגם בו מתבטא באופן מיוחד חוש ההילוך של רבי שלמה מקרלין.

כאשר החל אדמו"ר הזקן להפיץ את תורת חסידות חב"ד, נמשכו אליו אנשים מסוגים שונים. היו שבאו מתוך רצון אמיתי להשתנות ולעבוד את ה', והיו שבאו מפני שנהנו מן העומק השכלי שבתורת החסידות, אך לא ביקשו לשנות את חייהם בפועל.

איש עסקים בשם שלמה פייגין היה מן הסוג השני. הוא היה בעל כשרון ושכל חריף, ונהנה מן האתגר האינטלקטואלי שבתורתו של אדמו"ר הזקן, אך לא היה מוכן לחיות באמת את חיי החסידות.

פעם אחת נזקק לנסוע ללייפציג לצורך עסקיו. לפני נסיעתו קרא לו אדמו"ר הזקן וביקש ממנו, שכאשר יעבור דרך קרלין, ייכנס אל רבי שלמה וימסור לו דרישת שלום. שלמה הסכים.

כאשר הגיע לקרלין נכנס לחדר ההמתנה הסמוך לחדרו של רבי שלמה. בעודו ממתין, שמע את רבי שלמה מהלך בחדרו הלוך ושוב. לפתע נפתחה הדלת, רבי שלמה יצא אל חדר ההמתנה, החל להתהלך בו וקרא בקול: "אברך, אברך, ומה תאמר אם אכן יש אלוקים בעולם?" לאחר מכן שב לחדרו.

חלפו דקות אחדות, ושוב נפתחה הדלת. רבי שלמה יצא, התהלך בחדר וחזר על אותן מילים ממש: "אברך, אברך, ומה תאמר אם אכן יש אלוקים בעולם?"

כאשר הדבר חזר בפעם השלישית, הבין שלמה פייגין שלשם כך שלחו אדמו"ר הזקן לקרלין, והמשיך בדרכו.

לימים אכן התרחק שלמה מן התורה ומן האמונה. כשרונותיו הגדולים הביאו אותו למעמד גבוה בממשלת הצאר, והוא נעשה אחד האחראים על תכנון הדרכים במדינה.

כאשר ביקשה הממשלה לסלול כביש שיעבור במקום קברו של אדמו"ר הזקן בהאדיטש, גילו החסידים כי דווקא שלמה פייגין הוא האיש הממונה על תוואי הכביש. הם פנו אליו בבקשה לשנות את התכנית.

שלמה הסכים מיד, אך ביקש תחילה לשבת מעט עם רבי משה ווילנקר, חברו הוותיק מימי החסידות, ולהתוועד יחד כבעבר.

במהלך השיחה הודה בפניו: "אני אדם עשיר ומצליח, אך אינני נהנה מכל מה שיש לי. משפט אחד מלווה אותי כל חיי ואינו נותן לי מנוח: 'אברך, אברך, ומה תאמר אם אכן יש אלוקים בעולם?'". התוועדות כ"ד תמוז ס"ז. הסיפור השני – שיחת השבוע

קודם התמנותו לרבי, היה רבי שלמה מקרלין עני גדול. פעם אחת ילדה אשתו, ולא היה לו אפילו עצים לחמם הבית. והוכיח אותו רופא אחד, והתקוטט עמו: למה אינו רואה כלל לביתו? אמר לו: מה אעשה שאין לי? אמר לו הרופא: אני אתן לך. וקבל עליו, ונתן לו כל הצטרכותו (ואני שמעתי: אדום בכל שבוע), עד אחר שנתמנה למנהיג. ואחר כך נכנס הרופא אצלו, ואמר לו: וכי היושר כן?! עתה שאינכם צריכים לי, לא תקבלו ממני מאומה? ופעל שיקבל ממנו תרנגולת לכל שבת, וכן עשה [כלומר, שהביא תרנגולת לבית הרב].

והרופא היה מתנהג על פי דרכו מאד, ולא מנע מכל תאוותיו מאומה. ואחר כך נחלה הרופא ונפטר לעולמו, וצוה הקרלינער, כי בעת שישאו את הרופא לקברו יקראו אותו להלוויה.

וקראו אותו, והלך קודם המטה עם שרביט (מקל הליכה), ונענע אותו הילך והילך כאילו מגרש למי, עד שבא להבית עלמין. שם תקע הקרלינער מקלו ונשען עליו, ועמד כך משך זמן. אח"כ אמר: כשבא לעולם העליון, באו החיצונים כידוע, והוא עמד ואמר: כתיב, "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא!" והוא החזיק אותי כל ימיו! אמרו לי בפמליא של מעלה: וכי מה? זהו תירוץ על כריתות

ומיתות ב"ד וכדומה? וענה הקרלינער: הלוא כתיב "אין אדם צדיק בארץ וכו' ולא יחטא". ואם נמצא איש צדיק אשר באמת לא יחטא, מה זה שלא יהיה לו דעה על דיני עולם הבא? אדרבא! יראו המלאכים שצדיק הוא גבוה מהם, ויש לי דעה לבטל הדינים! והציל אותו מהעונשים. כתבי ר"י שו"ב, עמ' רפ"ז

הנקודה הבולטת ביותר בסיפור הזה, היא הטוטאליות של רבי שלמה. הטוטאליות הזו משויכת בחסידות ל"עולם התהו", שם כל תכונה אלוקית חתרה למימוש בלעדי בעולם, בלא נתינת מקום למידות אחרות. אצל רבי שלמה מדובר היה במסירות נפש לעבודת ה', שלא הותירה מקום בנפשו לדאגה פשוטה לאשתו וילדיו.

עולם התהו המקורי נשבר ובטל, ולעולמנו זה שייכת דרך התיקון והשילוב בין מידות שונות. אך ישנם יחידים, כרבי שלמה מקרלין, שהתהו שבנפשם מכוון אותם לעבודה באופן שפורץ את גדרי העולם. הקרלינער היה צדיק של תהו ושל גבורה, ולכן הצד הבוער והקשה באישיותו מודגש יותר. אך מצד שני קיים בכך צד של חסד בלתי מוגבל – שמתבטא במסירות נפשו על עם ישראל (ראה לעיל, בתולדות חייו) וגם בלהיטות שלו לתת צדקה. כך מסופר, כי פעם אחת מנעו ממנו הגבאים לתת סכום גדול לצדקה, וכשנודע לו הדבר התעלף מרוב צער.

כפי שאפילו הצדיק התהי וה"גבורתי" ביותר הוא למעשה אדם מלא חסד אלוקי, גם בסיפור זה עצמו (שלכאורה כולו תהו בוער), ניתן להבחין בפנים של חסד: ההתמסרות של הרופא למען משפחתו של הצדיק, והתמסרותו של הצדיק להחזיר טובה לרופא. נדגיש, כי אף אם נראה שהפרט הראשון הוא נחלתו של הרופא בלבד, וודאי באה בעקיפין מהשפעת החסד של הצדיק עצמו! זאת משום שהצדיק הוא יסוד העולם, וכל מעשה הנקשר בצדיק בעצם משתלשל ממנו. במודע או שלא במודע, פעל רבי שלמה את המהפך ביהודי שמולו.

לפי גרסאות מסוימות של הסיפור, הדבר מודגש אף יותר: על פיהן, לא היה זה רופא שראה את מצב המשפחה, אלא קצב. כשהבין כי אב המשפחה יושב כל היום בבית המדרש ואינו דואג להם, לקח את גרזנו וקם על רבי שלמה לרוצחו נפש! רק כשפגש בו ממש, רגע לפני הרצח, הצליח רבי שלמה להפוך את ליבו והוא נעשה תומך נלהב במשפחת הצדיק.

ההתבוננות הזו מתרצת קושיה גדולה על הנהגתו של רבי שלמה. מסירות נפש – ניחא, אבל ניתן לעבור על ציווי התורה ולהתעלם מהאשה והילדים?! הרי הקב"ה ברא את העולם על מנת ליישב אותו ולהתנהל בגבולותיו? אך לפי דברינו, העניין מובן, רבי שלמה היה בטוח שבסופו של דבר יסתדר הכל, והוא ימצא את השליח המתאים כדי לדאוג דרכו למשפחתו.

כפי שהזכרנו קודם, גם פטירת הרופא מדין שמים היא פעולה מובהקת של חסד. לדברי חז"ל, זהו עיסוקו של אברהם אבינו עצמו בעולם האמת – לגמול חסד עם נשמות הרשעים ולהוציא אותם מהגיהנם. הבעל שם טוב ותלמידיו הצדיקים, שהיו כולם אנשי חסד, התמחו בכך במיוחד: החוש הייחודי שלהם, והתענוג הגדול שלהם, היה לחשוף איך "ועמך כולם צדיקים" הפטורים מדין גיהנם. גם כאן ישנו תהו, פריצת גדרי התורה כביכול, אך זהו תהו מתוק ואוהב – השואב את כוחו דווקא משמירת התורה המוקפדת של רבי שלמה מקרלין.

הצדיק הרב יוסף חיים רווח

יום ההילולא - כ"ב תמוז

הצדיק הרב יוסף חיים רווח זצ"ל- נולד בשנת ה'תשי"א במרוקו. גדל כבן יחיד לאמו. בצעירותו למד בישיבת 'נווה שלום' בקזבלנקה. כבר אז ניכר בכשרונותיו הנעלים. בשנת ה'תשכ"ג כשהיה כבן שתים-עשרה שנים בלבד עלה אם אימו לארץ ישראל שגידלה אותו במסירות נפש לתורה ולירא שמיים.

לאחר נישואיו למד בישיבת 'פורת יוסף', כבר אז נחשב לעילוי. במשך מספר שנים בכולל למד חברותא עם הגאון רבי ראובן אלבז. גם בשעות ההפסקות היה שוקד על תלמודו. כשהיה כבן עשרים וחמש שנים שימש כראש כולל בישוב בית-דגן. בגיל עשרים ושמונה התחיל לכהן כר"מ בישיבת 'תורה ושלום' בבני-ברק. בגיל שלושים עבר לגור בירושלים והתחיל לשמש כראש ישיבה בישיבת 'אוהל מועד', תפקיד שמילא במשך כשש עשרה שנים.

לאחר מכן פתח את ישיבת 'משכן התורה', שם הרביץ תורה במשך שש שנים. לאחר מכן שימש כראש ישיבת 'חיי תורה' בבית-שמש. כמו כן שימש בשנים האחרונות כרב בית הכנסת 'דור ודור' על של הרה"צ רבי משה בן טוב זצ"ל.

שימש במשך עשרות שנים כמגיד מישרים. בדרשותיו ובשיחותיו הנפלאות שנמסרו בחן מיוחד ובמתיקות הצליח בחסדי ה' לקרב רבים לעבודת ה' ולאמונה אמיתית בבורא עולם. השקעתו בתלמידיו היתה מופלאה. היה מוסר נפש להחדיר בהם אהבת תורה מתוך שמחה, ועל יגיעתו בתורה ובעבודת ה'. כל בחור ובחור היה לו כבן יחיד ממש. שימש כ'הרב המקדים' בשיעוריו של מרן הראשל"צ הצדיק הרב עובדיה יוסף זצ"ל.

הרב סבל בחייו מייסורים קשים. כשמונה שנים לפני פטירתו לקה בליבו. היה יוצא ונכנס מבית הרפואה לביתו וחוזר חלילה. זמן קצר לפני פטירתו שוחרר מאשפוז ממושך בבית הרפואה הדסה עין כרם. למרות ייסוריו הקשים המשיך בעסק התורה הקדושה בשקידה מופלאה ובכל ליבו היה דבוק בתורה. רבינו לא ויתר על אף נשמה יהודית, ועטף כל בחור בעבותות אהבה.

נפטר במוצאי שבת קודש פרשת מטות, כ"ב תמוז ה'תשע"ד. חי כ-63 שנים. ציונו בבית-העלמין סנהדריה בירושלים. בהלווייתו הספידו אותו הרבנים הגאון רבי יצחק כהן (רבה של שכונת שמואל הנביא), הגאון רבי מאיר כהן (ראש ישיבת אוהל מועד), מחותנו הגאון רבי דניאל פלבני (ראש ישיבת הפקדתי שומרים), הגאון רבי יוסף חיים בלוי (רבה של שכונת סנהדריה), הגאון רבי חיים אלחדד ועוד רבנים.

אביו: ר' צמח. **אמו**: מרת אסתר. **מילדיו**: אחד עשר ילדים. **מחתניו**: הגאון רבי דניאל פלבני (ראש ישיבת הפקדתי שומרים). **חברותא**: הגאון רבי ראובן אלבז (חבר מועצת חכמי התורה). **מרבותיו**: הגאונים ר' שלום כהן, ר' יוסף חיים קופשיץ, הגאון ר' בן ציון אבא שאול. **מתלמידיו**: הגאונים ר' יעקב כהן (ראש ישיבת 'קנייני התורה'), ר' עזריאל מנצור (ראש מוסדות 'שובי נפשי').

בנו של רבינו סיפר הוא זוכר שכאשר היה ילד צעיר, הוא רצה מאוד שירכשו לו אופניים. הוא ביקש מאביו ולאחר משא ומתן מהיר רבינו החליט לרכוש לו אופניים בתנאי שיהיו עם 'גלגלי עזר' ובתוספת הבטחה מפורשת שלא ייסע בקרבת כבישים ואזורים מסוכנים.

הבן כמובן הסכים לדרישות ואביו רכש עבורו את האופניים. דא עקא בחלוף שבוע, כאשר הבן יהודה ירד לחצר כמדי יום ביומו הוא גילה שהאופניים נעלמו ואינם. צער רב מילא אותו והוא ניגש לאביו וסיפר לו מה קרה. ליבו הרחום של רבינו זצ"ל לא יכל להכיל את צערו של הבן. האב הבטיח לו שבכל יום מיד אחרי שיסיים את סדר יומו בישיבה, יֵצֵא עימו לחפש בין הבניינים בשכונה את אופניו האבודים. ואכן כך היה, מדי יום האב והבן יצאו וחיפשו ברחובות השכונה, בניין אחר בניין, עד שמאן דהו הפנה אותם לאחד הבניינים באחת משכונות ירושלים, שם נדמה לו כי ראה את האופניים המדוברים מושלכים בכניסה. כשהגיעו לבניין, זיהו מיד את האופניים האבודים. הסימנים הברורים הובילו לעברה של משפחה פלונית שגרה בבניין שהבן שלהם היה מוכר באותה שכונה כנער שובב מאוד.

רבינו זצ"ל מיהר עם בנו לעלות לאותה משפחה, לשוחח עם אבי המשפחה ולתהות על קנקנם. מיד כשנפתחה הדלת הכול היה מובן. העניות והדלות זעקו מכל קירות הבית. אבי המשפחה היה בעצמו אדם חולה בגופו, הוא פרץ בבכי מר לעיני רבינו, ושפך את מר שיחו על שאין בידו אפילו פרוטה לפורטה כדי לשלוח את ילדיו לבתי ספר, ועקב מצבו הקשה אינו יכול להביא פרנסה לביתו והבן שלו אכן עשה הם מה שעשה.

כאשר רבינו שמע את הדברים, הוא הודיע לאב כי הוא מבקש שלמחרת הבן שלו יתייצב במשרדו שבישיבה וכי מעתה ואילך כל מחסורו הגשמי והרוחני מוטלים עליו, והוא יכול הוא להסיר דאגה מליבו, כי הוא יהיה לו כאב, והוא לו כבן. ואכן למחרת הנער בא והתייצב במשרדו שלרבינו. הצדיק נטלו ביד רחימאית, דאג להלבישו כבן תורה ולהכניסו לשיעורי עזר שיסייעו בידו להדביק את הפער הלימודי שבו היה שרוי.

זכה רבינו, ותלמיד זה צמח ועלה במעלות התורה והיראה, ובבוא העת גם התקבל לישיבה מובחרת, עד שכאשר נבחן לישיבה גדולה מפורסמת, נבחן על מאתיים דפי גמרא בעיון. ראש הישיבה הביע את התפעלותו ואמר כי בכל הישיבה שלו אולי ישנם שלושה שהגיעו לדרגתו. כיום אותו תלמיד מפאר את עולם התורה בהרבצת תורה לשם ולתפארת. (מעובד מתוך 'שופריה דיוסף')

כ"ג תמוז

הרה"ק המקובל האלוקי רבי משה קורדובירו משיח של דורו

יום ההילולא - כ"ג תמוז

רבי משה קורדובירו נולד בשנת רפ"ב לרבי יעקב. מקום לידתו אינו ידוע, אך שם משפחתו מעיד על כך שמוצא משפחתו מהעיר קורדובה בספרד. הוא גדל וגר בצפת, למד גמרא והלכה אצל רבי יוסף קארו. לפי אחת המסורות, הוסמך ע"י רבי יעקב בירב [מחדש הסמיכה]. התחתן עם אחותו של רבי שלמה אלקבץ ובגיל עשרים החל בלימוד קבלה אצל גיסו. לאחר מספר שנים החל לשמש כראש ישיבה בצפת. בין תלמידיו נמנו רבי חיים ויטאל ורבי אליהו די וידאש, מחבר הספר "ראשית חכמה". ספרו "פרדס רימונים" נדפס עוד בחייו והפך לספר יסוד בתורת הקבלה, אך ספריו האחרים – "אלימה", ו"שיעור קומה", המבארים את שיטתו בקבלה, נדפסו הרבה יותר מאוחר. בספריו מביא הרמ"ק גם תמצות משיטות הקבלה של הראשונים, דן בהן ומכריע ביניהן. כמו כן חיבר הרמ"ק פירוש לספר הזוהר

ולתיקוני הזוהר בשם "אור יקר" וספר מוסר בשם "תומר דבורה" המיוסד על י"ג מידות הרחמים והציווי של "והלכת בדרכיו". בשנת שכ"ב, בגיל 40, נולד בנו רבי גדליה. רבי משה הסתלק בכ"ג בתמוז שנת ש"ל, ונטמן בבית העלמין בצפת.

ביום שנפטר הרמ"ק ז"ל באו תלמידיו ושאר החכמים לבקרו. אמר להם: דעו לכם רבותי, שאיש אחד יקום אחרי ויאיר עיניכם בחכמת הקבלה, והגם שתבינו שהוא חולק על דברי, אין זה אמת כי הכל אחד. אלא לפי שבימי היו צינורי הקדושה סתומים, כתבתי דברי בסיתום גדול בבחינת ספירות, אבל אחרי מותי יתגלו יותר הצנורות ויפרש האיש דבריו בבחינת פרצוף וכו', ומפני זה יֵראה לכם שחולק על דברי. לכן אני מזהיר אתכם שלא תחלקו עליו, כי כך קבלה נשמתו מהר סיני ובפרט שניצוץ נשמתו מרבי שמעון בר יוחאי ז"ל.

כשמוע תלמידיו דברים אלו, הפצירו בו שיאמר להם מי הוא זה ולא רצה, באומרו: אחר שהוא אינו רוצה לגלות עצמו, גם אני איני רוצה לגלותו. אמנם סימן אחד אני אומר לכם, שמי שיזכה לראות עמוד הענן ההולך לפני מטתי, הוא האיש אשר דיבר בו ה' להיות נגיד ומצוה על עמו ישראל. וכן היה, שנושאי ארונו כשהגיעו לבית החיים רצו לחפור לו קבר אצל גדולי הדור, ואמר להם האר"י: אין זה מקומו, שעמוד הענן שהולך לפני ארונו הלך להלאה ונח שם במקום פלוני. מיד הרגישו שהוא האיש אשר אמר עליו הרמ"ק ז"ל.

פעם אחת היה האר"י דורש בלילה אחת לחברים, והיה שם תלמיד אחד מתלמידי רבי משה קורדובירו ז"ל, וענה ואמר לרב על אותו ענין שהיה דורש בו שאין כן דעת רבו הרמ"ק ז"ל. פנה הרב ז"ל לצד אחד ושתק. ואמר אותו תלמיד: על מה האדון שתק? אמר לו: תדע איך נשמתו של הרמ"ק יושבת באותו כסא ושומעת דבריך ואמרה לך ששקר אתה דובר! אמר לו אותו תלמיד: מאן מוכח? אמר לו הרב ז"ל: המתן.

פנה פעם אחרת לאותו צד וְדִבר עמו (עם נשמת הרמ"ק), וחזר ואמר לאותו תלמיד: כה דיבר אלי, שתלך לאשתו ותאמר לה שתתן לך ספר פלוני ופתח בדף פלוני בעמוד פלוני ותמצא שם סברתו מַסכמת לדַברי. וכן עשה, וימצא כתוב הדבר כדברי הרב זלה"ה. תולדות האר"י

דברים רבים ניתן לראות בסיפור המופלא הזה: ענוותנותו של הרמ"ק, רוח הקודש של האר"י, והפער הגדול בין המחלוקות המדומות – להערכה ההדדית וההשלמה האמיתיות. מעניין גם לראות, שאף כי הרמ"ק כתב על עניין הפרצופים, בכל זאת לא הדפיס את ספריו אלה עד שבא האר"י וגילה את תורתו (כפי שמשתקף גם בסיפור, אודות כתב היד שהיה ברשות אלמנת הרמ"ק ואימת את דברי האר"י). אך מה פשר המהלך שמותווה כאן? מדוע גלגלה ההשגחה את העניין כך, שרק האר"י יגלה את עומק כוונת הרמ"ק?

אין זאת אלא, שבתורת הרמ"ק כפי שהיא טמון סוד, הנותר משמעותי ורלוונטי גם לאחר תורת האר"י. כדי להבין מהו, נפתח בסיפור חסידי:

לפעמים, כשהיה הבעש"ט אומר תורה, היה ה'תולדות' צועק באמצע: "באר"י כתוב אחרת!". ופעם, בליל שבת, למד הבעש"ט עם האר"י איזה מאמר, והעיר הבעש"ט את ר' זאב קיצעס שישן שם, שיראה ויהיה עד שכך למד עמו האר"י הקדוש, אם יצעק ה'תולדות' שלא כך כתוב באר"י.

וכך היה, שלמחרת, בעת שחזר הבעש"ט על המאמר, צעק ה'תולדות': "באר"י לא כתוב כך!" וקרא הבעש"ט לר' זאב קיצעס להעיד שכך שמעו לומד עם האר"י הקדוש סיפורי מרן הרמ"ח, עמ' כו

ההיסטוריה חוזרת... את אותה הטענה שטענו תלמידי הרמ"ק נגד האר"י, טוענים לומדי תורת האר"י נגד הבעש"ט. ובאותו האופן שעונה האר"י – עונה גם הבעש"ט. והנה, הדברים מפליאים עוד יותר כאשר מסתבר, כי הבעש"ט הציג את עצמו כממשיכו של הרמ"ק דווקא! "השיטה שהאין סוף ברוך הוא הוא ממלא כל עלמין ומסבב ובתוך, ולית אתר פנוי מיניה ואפילו בדברים הנמוכים, זהו שיטת קבלת הרמ"ק זלה"ה, ועליו בניתי ויסדתי גם שיטתינו האמיתית".

מי אם כן מדויק יותר? האר"י, שהרי הסכים עמו הרמ"ק, או הרמ"ק – עליו מיוסדת תורת הבעש"ט, שזכתה בסיפור להסכמת האר"י?

האמת היא, כפי שאומר רבי אייזיק מהומיל, שאלו שלושה שלבים של התפתחות הקבלה. השתלשלות – קבלת הרמ"ק, המתארת את שלבי הבריאה ואת התפתחות הריבוי מתוך האחדות. תמונת העולם המצטיירת ממנה היא כשלשלת של טבעות האחוזות זו בזו, החל מהבורא ועד לעולמות התחתונים. התלבשות – קבלת האר"י, המציירת את הבריאה כמערכת של פרצופים, צורות שונות של ה"אישיות האלוקית" המתלבשות זו בזו כנשמה בתוך גוף.

לבסוף באה ההשראה – קבלת הבעל שם טוב, המתארת כיצד יכולים נבראים מוגבלים לחוש את האינסוף שורה סביבם ומשפיע עליהם. קבלת האר"י בנויה על יסודות קבלת הראשונים, מפרשת ומוסיפה, ווקבלת הבעש"ט מדייקת ומעמיקה את הקבלות שלפניה:

ההבדל שלכאורה בין הבעש"ט לאר"י, בא לידי ביטוי בסוד הצמצום: הלומד את כתבי האריז"ל יכול לחשוב שהצמצום הוא כפשוטו – כלומר, שהאור אין סוף הסתלק ואיננו נוכח בעולמות. אך לפי הבעש"ט כל תאור הצמצום הוא משל, מנקודת מבטנו שלנו, ואת נוכחות ה' ואורו יכולים גם אנחנו לחוש בתוך חלל הצמצום בו אנו חיים. אכן, דווקא אצל הרמ"ק לא קיים מושג הצמצום, אלא רק השתלשלות מה' בעצמו ועד סוף העולמות הנבראים. מכך לוקח הבעש"ט את השראה לדבריו, שכל אותם חידושים שחידש האריז"ל אינם כפשוטם.

קבלת הרמ"ק היא פשוטה ובסיסית יותר, וישנן דקויות ורבדים שהיא מתייחסת אליהם פחות. אך דווקא בזכות הפשיטות הזו, יכל הבעש"ט להפשיט מגשמיות את דברי האר"י הקדוש ולהשלים את התהליך שהחל בו הרמ"ק והמשיך בו האר"י: האר"י חשף את עומק כוונתו של הרמ"ק ואת העושר הגלום בקבלה המצומצמת שחשף, ובזכות ראייתו של הרמ"ק, שהמציג את העולם והאלוקות כשרשרת רציפה אחת, גילה הבעש"ט את עומק כוונתו של האר"י. על פי שיעור כג תמוז תשס"ג הרב יצחק גינזבורג שליט"א

הצדיק הרב אברהם יצחק העליר

יום ההילולא - כ"ג תמוז

הצדיק הרב אברהם יצחק העליר זצ"ל- נולד ב-ח' תשרי ה'תרי"ב (1851). עוד בהיותו פעוט כבר ראו בו סימני גדלות של התנהגות קדושה ופרישות. כל מי שהכירו את רבינו שכל מהלך חייו ואפילו בשנות הנערות היו טמירים ונעלמים, כאשר הוא נחבא מעין כל רואה ואת צנועים חכמה. מנעוריו גדל על ברכי אביו הגדול ולמד אצלו תורה וממנו קנה את רוב חכמתו ותורתו.

חכמי צפת אמרו: "צא וראה כל המעלות שמנו חכמים על רבי שמואל, ותמצא אותן אצל בנו רבי אברהם יצחק, מלבד דבר אחד - שכן רבי שמואל נשא על שכמו את עול הרבנות ואת עול הציבור, ואילו בנו

משך ידו מכל זה ועבד את בוראו בהצנע לכת ונחבא היה אל הכלים". עוד משנות נעוריו התפרסם בעיר צפת לגאון מובהק בתורה כאשר כל שערי התורה וההוראה פתוחים לפניו בביקיאות נפלאה, שגורים היו בפיו וחקוקים היטב בזכרונו, שכן חוזר היה על לימודו כל היום, ובכל מקום שהלך היתה התורה עמו. היה גאון גם בתורת הנסתר והסוד. שמו הלך לפניו כבעל מקובל גדול ונורא העוסק בתורת הח"ן. גאון בנגלה ובנסתר. פעם אחת גילה לחתנו הגה"צ רבי משה דייטש שהוא מכיר בצורת אדם במעשיו תהלוכותיו ובגלגוליו. היה חבר אל הצדיקים הנסתרים שבדור. ענוותן. פרוש בתכלית מכל תענוגות והנאות העולם. סיגף את עצמו בתעניות וסיגופים קשים למעלה מהשגת בני אנוש. מרוב סיגופיו אבד את מאור עיניו ונעשה סגי נהור עוד בחיי אביו. משום כך היה חוזר בעל פה את כל סדר הש"ס, והרבה ספרי קבלה שהיו שגורים על פיו! לאחר פטירת אביו, למרות שהיה אז עדיין אברך בן ל"ג שנה, רצו להכתירו כממלא מקומו של אביו ולתת עליו את כתר הרבנות כאב"ד ורב העיר צפת, אולם הוא לא הסכים לזה בשום אופן. כל ימיו עלי אדמות עני מרוד היה וביתו ריקם מכל. לו ולעצמו היה די בקב חרובין, כי בהתבודדותו בינו לבין קונו מאס בכל תענוגי העולם הזה וכולו דבוק היה בה' ובעושי רצונו. קדושתו, פרישותו, צדקתו וטהרתו של רבינו היתה לשם ולתפארת. שמו יצא לתהלה בקרב הארץ, שמעו הטוב הלך למרחקים כאיש קדוש עד מאד ופועל ישועות בקרב הארץ, עד שכינוהו בשם 'רבי אברהם המלאך'. נפטר ב-כ"ג תמוז ה'תרס"ט (1909). חי כ-58 שנים. ציונו בבית החיים העתיק בצפת.

סבא (מצד אביו): הרה"ק ר' ישראל מלובלין. **אביו:** הרה"ק ר' שמואל (אב"ד צפת). **אמו:** מרת מלכה (בת החסיד המפורסם הרב ר' אשר זעליג בארבאש מבראד, מהחסידים הראשונים שהסתופף אצל ה'אוהב ישראל' מאפטא ו'קדוש ישראל' ותפארתו מרוז'ין). **אשתו:** מרת חנה יוטא (בת הרה"צ רבי משה אפרתים מחלם, ממשפחתו של אור ו'קדוש ישראל' הרה"ק מרוז'ין). **ילדיו:** רבי שמואל, מרת שפרה לאה (נישאה לר' משה דייטש). **מרבותיו:** אביו, הרה"ק ר' שמואל. הסיפורים מתוך 'עלו אתו ויתכנישו להילולא דהקדוש מצפת'. קו ההילולא 0733-024-109

יהודי מירושלים סיפר שהיתה לו בת עבורה היה צריך לישועה גדולה בענייני שידוכים, בעניינים שאי אפשר לפרטם. ירדו כמה מבני משפחתה על ציונו של רבינו ביום ההילולא, ועשו שם לטובת נשמתו, והתפללו על המיועדת שתמצא את ישועתה. ממש באותו פרק זמן מצאה את זיווגה באופן פלאי למעלה מדרכי הטבע.

בבחרותי כשכבר הייתי כמה שנים בשידוכים ועדיין לא מצאתי את זיווגי, ב-כ"ג תמוז תשע"ד הייתי אצלו ביארצייט, ועשיתי לטובת נשמתו והתפללתי על ציונו הקדוש בצפת ת"ו, למען אשר יצווה השי"ת חסדו ואזכה לבנות בית נאמן בקרוב בזכותו של הקדוש מצפת זיע"א. בחסדי ה' יתברך כחודשיים לאחר מכן, בסוף חודש אלול זכיתי להתארס בשעה טובה ומוצלחת.

אמרו לנו שהתינוק יש לו בעיה בכלי הדם והלב של התינוק בסיכון גבוה – אם זה יעבוד בכלל או לא, ועלינו לעשות כחמישים בדיקות שונות! הנה כבר ידעתי מה עלי לעשות, וירדתי לציונו הקדוש בצפת, ואמרתי ב' פעמים כל ספר תהילים בדמעות שליש וביקשתי שהשי"ת ירחם עלינו בזכותו הקדוש. כשחזרתי משם הלכנו לעשות שוב בדיקות אצל פרופסור גדול. אחרי בדיקות חוזרות ונשנות אמר שנראה לו שכבר הסתדר העניין, ומיד חזרנו לבית חולים ועשו שוב כל מיני בדיקות ולא יאומן כי יסופר, כל התשובות מהבדיקות היו תקינות לחלוטין (יש לי את כל הפתקים אצלי הראשונות והשניות ואני מתרגש כל פעם מחדש לראות צדיק מה פעל).

לפני כשנה בתי הקטנה כבר היתה בת שנתיים ימים ועדיין לא הוציאה אפילו הברה בעלמא מפיה, זאת אומרת שלא דיברה כלום, אבל ממש כלום. חרדנו מאוד מה יעלה בגורלה, כי אחרים בגילה כבר מדברים מילים ומשפטים שלמים, ומי מדבר על הברות וחצאי מילים. כמה שעשינו וניסינו מכל מיני דרכי העולם לקרב את דיבורה לא עזר כלום. באור ל-כ"ב טבת שזהו יום היארצייט של אביו של רבינו, הרה"ק ר' שמואל העליר זי"ע, ירדתי לציונו הקדוש של רבינו בצפת. התפללתי לבורא עולם שיעזור לבתי בזכותו של אותו צדיק הקבור שם, וישועת ה' כהרף עין ממש למעלה מדרכי הטבע, בחודש אשר ישועות בו מקיפות בסביבות חג החירות – יו"ט פסח, כבר דיברה כרגיל לגילה.

לאשתי התגלה ל עלינו ולא עליכם גידול בבטנה. לא ידעו עדיין אם זה סרטני או לא, ממאיר או לא. היא היתה צריכה לעבור ניתוח מורכב מאוד. מי יודע מה יהיה ההמשך אם חלילה יתגלה הגרוע מכל? שמתי את רגלי על הר צפת על ציונו הקדוש. הרמתי את עיני למרום והתפללתי מעומק ליבי לאבי הרחמן המרחם, בזכות הקדושים אשר בארץ המה, ולא יאמנו דברי מה שאומר לכם, אבל זה מה שקרה, לאחר כשבוע שהייתי בציון הקדוש בצפת, כבר אשתי הלכה כאחד האדם ללא גידול וללא שום דבר. הרופאים עשו ניתוח והכל יצא, הכל בזכות בורא עולם ובזכותו של אותו הצדיק.

אחד מנכדי בעל ההילולא, בשם אבי המשפחה הרב ר' מרדכי דייטש ז"ל (בן הרה"צ ר' נתן בן הרה"צ ר' משה דייטש זצ"ל חתן הרה"ק ר' אברהם יצחק העליר זיע"א), שאחת מדודותיו היתה גרה בצפת ת"ו. באחד הימים גילו אצלה גידול בפנים ל"ע. בצר לה ירדה לציון זקינה הקדוש והתפללה שם לבורא עולם א-ל נא רפא נא לה בזכות הצדיק הפועל ישועות בקרב הארץ הקבור ושוכן במקום הזה, ובכתה בבכי תמרורים בבכיה רבה עד שהרגישה שנעלם הגידול כלא היה, וכן היה.

סיפור שנשלח על ידי בעל המעשה ממה שראה ישועה בקבר רבינו בשנת ה'תשפ"ה: זה מזמן שנקלעתי לצרה מסוימת, שהתמשכה זמן רב, ושברה אותי לגמרי, ומטבע הדברים משכה אותי גם לדברים שפלים ואין כאן המקום לפרט. ובדרך הטבע לא היה שום פתרון. ומה שניסיתי לעשות בעניין, רק נהיה עוד יותר גרוע, ועמדתי ממש לפני קריסה, גשמית ורוחנית גם יחד, ה' ירחם. בצר לי, הלכתי לקבר שמעון הצדיק, ושמה מצאתי בהשגחה פרטית את הגליון 'אנ"ש בלעטל' של חסידי 'תולדות אהרן' (זה היה בחורף, ומצאתי גיליון ישן של תקופת חודש תמוז, גם זה מהנפלאות שבסיפור). שהופיע שם כתבה על הצדיק רבי 'אברהם יצחק העליר' זיע"א, וראיתי שמה, סיפור על אברך שהיה כמה שנים אחרי החתונה ולא זכה לזש"ק, וביום רגיל בשנה (לא ביארצייט) התפלל על קברו וב"ה נולד לו בן. סיימתי לקרוא הסיפור, ולאחר זמן רב שאמרתי תהלים והתפללתי על ציון שמעון הצדיק, הלכתי משם, והמשכתי בסדר יומי, וכל הסיפור נשכח ממני לגמרי.

בינתיים המצב הידרדר. ביום אחד נסעתי למירון לשפוך נפשי אצל התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א, ואז כשסיימתי לומר פרקי תהילים, פתאום נזכרתי מה שקראתי אז על הסיפור מהצדיק. חשבתי לעצמי, אם אני כבר עלי דרך, הרי האוטובוס עושה את הדרך ממירון לצפת כעשר דקות, מה יש לי להפסיד, אנסה להתפלל בציון אותו צדיק פלאי, אולי משם תבוא הישועה שלי.

אומר ועושה, נסעתי לצפת, ואחרי שנשאתי תפלה קצרה על ציון האר"י הק', הלכתי לחפש את הקבר של הצדיק רבי 'אברהם יצחק העליר' זיע"א ומצאתי את ציונו. התפללתי מעומק הלב ופרצתי בבכי. כשסיימתי להתפלל אמרתי לצדיק, שאם אזכה לישועה, אני אפרסם את זה. זה היה ביום רביעי. לאחר

יומיים, ביום שישי, כבר ראיתי את הישועה במוחש. היתה לי שרשרת של נסים, ממש ראיתי את הישועה עין בעין, שאין שום יד אנושי יכול להיות מעורב בזה, ממש ניסים גלויים, שהטבע מנוגד להם, ובעל כרחך ראיתי שמאת ה' היתה זאת! עתה באתי בזה לקיים הבטחתי ולפרסם את הנס, וביחד עם זה לחזק כל יהודי שהשי"ת יכול לעזור בכל מצב, וכפי שראיתי בעצמי שגם כשכבר הייתי אבוד לגמרי, על סף קריסה ממש בגוף ובנפש, וזה משך אותי לדברים לא טובים רח"ל, אבל בכח התפלה, ובפרט התפלה על קברי צדיקים אפשר לשנות הכל. החותם בברכה

ראיתי את הסיפורים הנפלאים על אלו שנושעו באורח פלאי על ציון קודשו של רבינו. אומנם כבר שמעתי רבות אודות הישועות שזוכים לראות על ציון קדשו, אבל השתוממתי מאוד. מכיוון שגם אני הייתי זקוק לישועה מיוחדת, החלטתי לשלוח שליח מיוחד לציון קדשו בצפת. גם אני נושעתי באורח פלא במיוחד. ראוי לפרסם כחו הגדול של הקדוש זי"ע. גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם! בברכה מרובה, ובידידות... פה מאנסי יצ"ו

כמה שנים לטובה אחרי החתונה עדיין לא זכה להיפקד בפרי בטן. ביום ההילולא בשנת ה'תש"פ ירד הוא ואיתו עימו עוד כמה אברכים המצפים לישועה לציונו הקדוש של רבינו, להתפלל לה' שיאירם בבנים חיים וקיימים בזכותו של אותו צדיק הטמון שם, ויעתר יצחק לה' כי... ולא יאומן כי יסופר בשנת ה'תשפ"א בסביבות יום ההילולא כבר זכו כל הקבוצה להחזיק בידם פעוט בר-קיימא ואחד מהם גם נתן השם לבנו (בעצת גדול כמובן) על שם הרה"ק ויקרא שמו בישראל "אברהם יצחק".

בשנת ה'תשפ"ה סיפר אברך והנה גם הוא בישועתו: שנה לפני כן בהתקרב יום ההילולא היה עדיין מהמצפים לישועה שכבר עבר זמן רב מנישואיו ועדיין לא זכה לחבוק בן. היות ששמע בשנים האחרונות את הסיפורים הנפלאים למעלה מדרך הטבע המתחוללים על ציונו הקדוש החליט וביום ההילולא הגיע לציון הקדוש ושפך ליבו בתפילתו לפני שוכן מרומים שיזכה לבנים בזכותו של אותו זקן וצדיק השוכן במקום הזה וביום ההילולא משפיע שפע גדול לכל אלו הבאים לחסות בצילו. האברך אמר כמסיח לפי תומו, דע לך כי איני בעל רגש כלל וכלל ואני לא מתרגש אף פעם ואין לי שום התעוררות על ציונים וכדו', וכאן בהיותי עומד על ציון הקדוש בצפת ביום ההילולא פתאום פקד אותי כזה התעוררות והתרגשות שלא מעלמא הדין, שאיני יודע אם בתפילת נעילה ביום כיפורים הרגשתי פעם כזו התעוררות, וההרגשה היה כאילו רבינו עדיין חי איתנו כבחיים חיותו ומשפיע עלי כל מילי דמיטב ברוחניות ובגשמיות, וב"ה בחודש ניסן ה'תשפ"ה זכה לחבוק בן זכר בשעה טובה ובמזל טוב.

יהודי חשוב שגר בחו"ל סיפר שהיה צריך לישועה גדולה מאוד בשנת ה'תשפ"ג. היות ששמו של הקדוש מצפת הולך וגדול מאוד התקשר ביום ההילולא התקשר לאחד שהיה על הציון הקדוש בעיר הקודש צפת ת"ו, וביקש ממנו להזכירו על הציון הקדוש, וגם קיבל על עצמו באותו מעמד ללמוד משניות פסחים לזכות נשמתו של הרב הקדוש במשך 40 יום ברציפות, וגם הוסיף שכאשר תגיע הישועה יפרסם את כוחו של רבינו, וראה זה פלא שבעת שגמר ללמוד כל מסכת פסחים, הישועה הגיעה באופן פלאי.

בשנת ה'תשפ"א כאשר נודע בשערים הסיפורים והישועות המתחוללים על ציונו של הרהרבינו היה אברך אשר זה כמה שנים ועידנים מחשוכי בנים ל"ע. כסגולה לישועתו אמר ועשה מעשה, וביום אחד ירד לציונו הקדוש, ועשה שם לטובת נשמתו בהדלקת נר וכדו', וראה זה פלא שראה את הישועה באותו פרק זמן, וגם נתן השם לבנו (בעצת גדול כמובן) על שם הרה"ק, ויקרא שמו בישראל 'אברהם יצחק'.

אמו של הרה"ק בעל 'דברי אמונה' מתולדות אהרן זיע"א, הרבנית שיינדל ברכה ע"ה, היתה מצויה הרבה מאד אצל זקינה הקדוש והטהור רבי אברהם יצחק זיע"א. היא סיפרה, כי כל ימיו לא שכב לישון על המיטה אלא אבן אחת גדולה היתה קבועה סמוך לחלון ביתו, שאז בצפת היו החלונות רחבים, והסדר היה שהציעו לו סדין לבן על החלון, ובראשה היה חקוק בתוך האבן בגובה הראש, ועל האבן הזאת היו מציעים סדין לבן ודק ללא כרים וכסתות. זו היתה מיטתו וכך שכב עליו, עד אחרית ימיו.

אמו של הרה"ק בעל 'דברי אמונה' מתולדות אהרן זיע"א, הרבנית שיינדל ברכה ע"ה, היתה מצויה הרבה מאד אצל זקינה הקדוש והטהור רבי אברהם יצחק זיע"א ומשרתת אותו בביתו בעת שהיה סגי נהור ל"ע, והיא היתה כעקרת הבית לעזרו לתמכו ולסעדו, ואף ליוותה אותו בדרכו לבית המדרש, והרבה חכמה ויראת שמיים ירשה הימנו. היא סיפרה כי לפעמים ישב בית, והיה שואל אותה, מי עובר עכשיו ליד הבית? כי הוא מרגיש ריח של קדושה. כאשר הוציאה את ראשה מן החלון לראות מי הוא העובר, ראתה שעבר שם אחד מן הגדולים והצדיקים, והיה לו הכח להריח בצדיקים ואנשי שם.

רבינו היה חבר אל הצדיקים הנסתרים שבדור. הישיש הרה"ח מו"ה חיים ברוך בלוי זצללה"ה מזקני צפת סיפר: פעם אחת באה אישה מתושבי צפת להזכיר עצמה לישועה לפני רבינו ואמרה לו כי זה כמה לילות בעת השינה יש לה פחדים נוראים. רבינו אמר לה שתלך לאיש אחד בעיר צפת ושמו 'יעקב', ואצלו יהיה ישועה ורפואה. האישה אמרה, הלא יעקב זה חסר דעה הוא ל"ע, ואיך יוכל להושיע לה, וגם לא ישמע לדבריה ואת בקשתה?!

רבינו ענה לה רבי אברהם יצחק: "תאמרי לו, כי אני שלחתי אותך אליו, ואז ישמע לדבריך!". האישה הלכה אל ר' יעקב, ולא רצה כלל לשמוע מה בפיה. האישה אמרה לו כי הגה"ק רבי אברהם יצחק העליר זי"ע שלח אותה אליו, והוסיפה כי לא תלך מכאן עד שתהיה לה ישועה. רבי יעקב אמר לה, כי תמסור לרבי אברהם יצחק זי"ע שעוד פעם לא ישלח אליו אנשים, ואח"כ קרע רבי יעקב חתיכת בד מהחלק הפנימי של הקאפטן שלו ואמר לה שתשרוף את חתיכת הבד ותריח מהעשן, ואז יהיה לה ישועה, וביקש רבי יעקב מהאישה שלא תספר על כך עד לאחר פטירתו. ואכן היתה לה רפואה וישועה. לאחר פטירתו של רבי יעקב סיפרה את העובדא איך שרבי יעקב היה מה-ל"ו צדיקים אשר רבינו ידע והכיר אותם.

סיפר בנה של הרבנית הצדקנית מרת שיינדל: על גג המערה של רשב"י, עמדו מאות אנשים במקום שעושים ההדלקה, ואמו הרבנית ע"ה היתה עדיין לפני נישואיה והיא עמדה ג"כ בין הנשים הרבים שהצטופפו על הגג. פתאום נראתה לפניה דמות דיוקנה של זקינה הגאון הקדוש רבי אברהם יצחק העליר זי"ע, שהיה כבר בעולם האמת, ורמז לה באצבעו שתתרחק הלאה מהגדר, ואכן שמעה לדבריו ונכנסה לפנים מהגדר, ותוך כמה דקות הגדר נפלה, והרבה אנשים נהרגו רח"ל, ואמו ניצלה בזכות זקינה הקדוש. לאחר נישואיה, כשלוש שנים לאחר מכן, נולד לה בנה הבכור הקדוש והטהור ר' אברהם יצחק קאהן – האדמו"ר הרבי מתולדות אהרן זי"ע, והחליטה אימו לקרוא לשם הנולד כשם זקינה הקדוש שהציל את חייה.

סיפר נכדו כ"ק מרן אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א: מה ששמע מאמו הרבנית הצדקנית יענטא ע"ה, כי סיפרה לה חמותה, הרבנית הצדקנית מרת שיינדל ברכה ע"ה, כי פעם אחת בעת שליוותה את זקינה הגה"ק רבי אברהם יצחק העליר זי"ע, שאל אותה אם היא רוצה לשמוע את שירת המלאכים, ולמרות שהיה כבר סגי נהור, יצא עמה לבקעה בסביבות העיר צפת, ושם שמעו את שירת המלאכים במתיקות

נפלאה שלא מעלמא הדין, עד כי נתמלאה כל הבקעה בריח חקל תפוחין קדישין, ומגודל השמחה של השירה התחיל הגה"ק רבי אברהם יצחק זי"ע לרקוד בתוך הבקעה.

הרה"ח ר' ישעיה קרישבסקי זצ"ל סיפר ששמע מהישיש החסיד ר' אהרן אורבאך זצ"ל מעיה"ק צפת שהיה אח"כ גר בירושלים, שהוא היה לו שיעור קבוע בכל יום עם רבינו בספר 'מורה נבוכים' לרמב"ם, וכבר היה אז סגי נהור, והיה מכסה פניו עם מטפחת, בשביל שהיו פניו מאירות מאוד בשעת השיעור, ופעם אחת גילה את פניו (אולי בגלל החום). ר' אהרן אמר לו שיחזיר את המטפחת כי אי אפשר לו ללמוד בגמ' מהאור הגדול שהיה מאיר ממנו כשמש בגבורתו.

עוד סיפר ששמע שפעם אחת אמר לו רבינו, שהיה כידוע בסוף ימיו סגי נהור, שאם הקב"ה רוצה שיוכל לראות עם עיניו היה יכול להתחיל לראות,

וכן היה שתיכף אמר 'אבינו מלכינו חטאנו לפניך' 'אבינו מלכינו שלח רפואה שלימה לחולי עמך', ומיד התחיל לראות כאחד האדם, אבל ביום ההוא אירע איזה דבר שהיה לו מזה צער גדול ונתרעם על זה (רבינו לא אמר איזה דבר) ועל זה רבינו אמר: "אם לראות דברים כאלו אינו רוצה לראות יותר", ותיכף הפסיק מלראות בעיניו הגשמיים, אבל מה שרצה לראות היה רואה בעיניו הרוחניים.

כ"ח תמוז

הרה"ג ר' אלעזר ווייסבלום מליז'נסק

יום ההילולא - כ"ח תמוז

הרה"ג ר' אלעזר ווייסבלום מליז'נסק זי"ע, בן הרבי ר' אלימלך מליז'נסק זי"ע, נולד בערך בשנת תק"ב. כשהיה ילד, היה אומר אביו: "נזכה ונראה ליום הבר מצוה שלו". האנשים לא ידעו מה יתרחש אז, אך כשהגיע לגיל הבר מצוה, קרא אביו הק' להחייט שהזמינו אצלו לתפור את בגדי השבת של רבינו, ואמר לו שיכוון בכל התפירות לכבוד השי"ת. החייט עשה כאשר נצטווה, וכשהתחיל לחתוך הסחורה במקום שילבישו על הכתפיים, אמר לו רבינו: אמור כך – "הנני חותך כתפיים עבור רבי אלעזר, שלא יוכל לנוע בכתפיו רק עבור הבורא יתברך שמו". וכן בהגיע לחתוך הסחורה במקום שמלבישים על ידיו וחלציו, אמר: "הנני חותך זאת וזאת עבור רבי אלעזר אשר לא יוכל להרים ידיו וחלציו רק עבור הבורא יתברך שמו". וכך עשה בכל פעולות החייט. הגיע יום הבר מצוה שלו, ובא לפני אביו אחרי טבילתו במקוה שיניח לו אביו תפילין. הלבישו אביו במלבוש החדש הנ"ל, ופתאום נתעלה הילד בקדושה עליונה ונשגבה מאוד, ומיום ליום ראו בו הפלגות עצומות בהתעלותו בתורה ועבודה. אחר פטירת אביו, כשרבים בקשוהו להנהיג עדה, לא הסכים לזה בשום אופן, אלא היה נוסע יחד עם החסידים לתלמידי אביו, אף שסבל דחקות ועניות גדולה. רבי אלעזר נסתלק בכ"ח תמוז תקס"ו ומנוחתו כבוד בליז'נסק, בחדר החיצון של אהל אביו הק'.

סיפר האדמו"ר מטאלנא זצ"ל, מה ששמע ממחותנו רבי יעקב יצחק ווייסבלום מחיפה: רבי יעקב יצחק נולד בעיירה ליז'נסק, בביתו הק' של הרבי ר' אלימלך זי"ע (כי הוא היה נכד, בן אחר בן, לרבי אלימלך ועל כן התגוררו שם. והיה מספר שהדירה היתה בת שני חדרים ועוד פרוזדור קצר). בהיותו כבן שש שנים הבחין, שבחלק הקיר שמעל משקוף הדלת הראשית חסרה לבנה. שאל את אביו, רבי נפתלי, על

כך, והשיב לו אביו: "ציפיתי שתשאל אותי שאלה זו, גם אבי ציפה ממני שאשאל אותו על כך". והוסיף להוכיחו: "אלא שאני הבחנתי בזאת עוד בהיותי בגיל ארבע שנים, ואילו אתה הבחנת רק כעת, בהיותך בן שש"! וסיפר לו, שלבנה זו חסרה עוד מעת שהתגורר כאן זקנם הרבי ר' אלעזר זי"ע בן הרבי ר' אלימלך זי"ע, וצוואה מסורה בידם: לבל יתקנו את החור עם לבנה חדשה.

וכך היה העובדא: לאחר הסתלקותו של הרבי ר' אלימלך זי"ע, הפצירו תלמידיו וחסידיו בבנו רבי אלעזר שימלא את מקום אביו, אבל הוא מיאן לשמוע כלל לדבריהם. בהגיע יום היארצייט הראשון, נכנסו אליו משלחת נכבדה ביותר של גדולי התלמידים, צדיקים וקדושי עליון, והפצירו בו מאוד שיסכים לקבל עליו את עול ההנהגה ויהא להם למורה דרך. קם רבי אלעזר ממקומו ואמר להם שאינו רוצה לשמוע עוד מזה. תפסם והוציאם חוץ לביתו, וטרק אחריהם את הדלת בכזה חוזק, עד אשר נפלה הלבנה ממקומה. וגזר הרבי ר' אלעזר שלא יתקנו את הפרצה, כדי שידעו הבנים כמה חמור הדבר להיות רבי... זכרונם לברכה, עמ' תרצה

הצורך ברבי ומנהיג חי ונוכח, הוא בדרך כלל מיסודות דרך החסידות: חסידים רבים נזהרו שלא להישאר ללא רבי אפילו יום אחד, ואחרי כל פטירת צדיק באה הכתרה לממלא מקומו. אך יש צדיקים מיוחדים, שאין כל צורך למלא את החלל שנוצר בשעת פטירתם. אדרבה – יש להנציח אותו. אמנם תלמידי רבי אלימלך הקימו חצרות משלהם, אך בחיק משפחתו של הצדיק נותרה הלבנה החסרה...

כך היה גם עם הבעל שם טוב ורבי מנחם מענדל מוויטבסק, שבניהם לא ישבו על כסאות אבותיהם, וישנן גם דוגמאות בולטות יותר לעיקרון הזה: רבי נחמן מברסלב שתלמידיו סירבו למנות לו ממשיך והרבי מליובאוויטש שלא ייעד מישהו למלא את מקומו ואף חסידיו לא מעלים דבר כזה על דעתם.

אמירות כגון אלו עלולות להישמע מקוממות: היכן האמונה בה', השותל צדיקים בכל דור ודור? אך בעצם, מטרת הנצחת החלל הפנוי היא אחרת לחלוטין. פעולתם של חסידי הצדיקים הללו, כרבי אלימלך בשושלת משפחתו, וכן רבי נחמן והרבי מליובאוויטש בחצרותיהם, היא גילוי יסוד תורת הבעל-שם-טוב שהצמצום אינו כפשוטו – לחשוף כי אין כאן חלל כלל וכלל! **חלל** עולה בגימטריא **חיים**, כיוון שדווקא משם מגיע גילוי של חיים נצחיים.

שלושת הצדיקים שהזכרנו, שהחלל שבפטירתם לא התמלא בדרך סטנדרטית, מוסיפים להחיות ולנבוע יותר מרבים וקדושים שבנם ישב על כיסאם. ומעניין, כי שלשת השמות **אלימלך, נחמן ומנחם מענדל** עולים **תורה**, וגם **רצוא ושוב וגמילות חסדים**. כך, שלושת עמודי העולם נכללים שלושתם בשלישית הצדיקים שאין להם תחליף – המוסיפים להעמיד את העולם גם בימינו אלה.

הרה"ק רבי משה טייטלבוים

יום ההילולא - כ"ח תמוז

הרה"ק רבי משה טייטלבוים, אבי שושלת סיגט-סאטמר ומראשי מפיצי החסידות בהונגריה, נקרא על שם ספרו 'ישמח משה', נולד בשנת תקי"ט בפרעמישלא שבגליציה לאביו רבי צבי הירש ואמו חנה. למד תורה אצל דודו רבי יוסף מקולבסוב ואצל רבי אריה יהודה הלוי רבה של סטריזוב. נישא לחיה שרה. בגיל 25 התמנה כרבה של שינאווא שבגליציה ובהמשך נתמנה לרבה של אויהל בהונגריה. בהשפעת חתנו, בעל 'אריה דבי עילאי', התקרב לחוזה מלובלין ונעשה לחסידו. נסע גם למגיד מקאז'ניץ, לרבי מענדלי

מרימנוב ולאוהב ישראל מאפטא. כתב ספרים רבים, מהם 'ישמח משה' על התנ"ך, שו"ת 'השיב משה', 'יין הרקח' על פרקי אבות ועוד. מתלמידיו: בנו רבי אלעזר ניסן, רבי יואל אשכנזי בעל 'מלא הרועים', רבי מנחם מענדל פאנעט מדעעש ורבי צבי הירש מליסקא. הסתלק בכ"ח תמוז תר"א ומנו"כ באויהל.

סיפר רבי צבי הירש מרודניק זצוק"ל: זקני הקדוש, ה'ישמח משה', התאונן פעם בפני הגבאי שלו על כי מרבים להגיש לפניו הרבה סוגי מאכלים. ואמר: ממה נפשך, אם הדגים טובים הם יביאו דגים כדי הצורך ונשבע ונותיר מהם, ואם הדגים אינם טובים, רק הלפתן מהגזר (מייערן צימעס) – יביאו מזה הרבה ולא נצטרך עוד לבשר ודגים, המרק וכו'... ואמר זאת כשהוא מלא תרעומת, והתרה במשמשו שיותר לא יגישו לפניו יותר מסוג מאכל אחד, שאם לא כן – יעקרנו מן השורש!

ודרכו בקודש היתה לאכול בעיניים עצומות, ונענע עצמו כמו בעת עמדו בתפילת שמונה עשרה, ולפעמים היה יושב אחוז בשרעפיו זמן ממושך קודם אכילתו וכשפקח את עיניו היה שואל למה לא מביאים מים אחרונים, והוצרכו להזכירו כי עדיין לא אכל. ולפעמים לאחר שכבר אכל היה שוקע במחשבותיו הק' ואז היה פונה ושואל: למה מתמהמהים כל כך מלהביא את האוכל? וכשאמרו לו שכבר אכל, אמר: אם כן, הביאו מים אחרונים ונברך ברכת המזון.

והגבאי, שכבר ידע כי רצונו שיתנו לו רק מאכל אחד, היה מערים עליו: הגיש לפניו את המאכל הראשון, ואז היה זקני הקדוש סוגר את עיניו ומתחיל לאכול, וכשמסיים לאכול את מה שהיה בקערה היה הגבאי שופך לתוך הקערה את המאכל השני, ואח"כ את השלישי. עד ששיים את כל המאכלים שרגיל היה להגיש לו... וזקני הקדוש לא הרגיש כלל כי טעם המאכלים נשתנה מרגע לרגע, וכשהרגיש כי הקערה נגמרה, הבין זקני הקדוש כי סיים כבר לאכול. ואז פקח את עיניו ופנה אל הגבאי ואמר לו: הנך רואה כי צדקו דברי, היום הגשת לי רק מאכל אחד, וב"ה שבענו והותרנו כדבר ה'.

אכילתו של הצדיק מאויהל הייתה עבודה מיוחדת: מחד, היתה האכילה מלאה בכוונות עילאיות שהזכירו את תפילת שמונה עשרה. ומאידך, תשומת הלב לאוכל עצמו, סוגיו וטעמו היתה מאוסה בעיניו עד כדי כך שלעיתים אפילו שכח שאכל, ורצה למעט ככל האפשר בגיוון המאכלים. בכלל, ישנו יחס מיוחד לעבודת האכילה אצל צדיקים, וגם נקודת הצדיק שבכל אחד משתקפת באכילתו. כך מפורש בפסוק, כי "צדיק אוכל לשובע נפשו, ובטן רשעים תחסר". הצדיק, שאצלו העיקר הוא הנפש, מעוניין בעיקר לשבוע מן המאכל – ואת כל תשומת ליבו הוא מקדיש לכוונותיו הנעלות. ואילו הרשע, המזדהה עם גופו, חש תמיד ריקנות – ומנסה למלא אותה בעוד ועוד מאכלים... ומעניין – האות צ', הרומזת על הצדיק, היא האות השייכת לחודש שבט בספר יצירה, החודש לו שייך גם חוש האכילה.

אמנם, גם אצל צדיקי אמת, ישנו שוני בהנהגת האכילה מן הקצה אל הקצה: היו צדיקים כר' צדוק הכהן מלובלין, שצם במשך שנים (בדומה לרבי צדוק שבגמרא), היו צדיקים כ'אוהב ישראל' מאפטא שאכלו הרבה יותר מאדם רגיל, והיו צדיקים כאור החיים הקדוש – שאכל מעט מן המעט במשך כל השבוע, ואילו בשבת – ואפילו בטעימות לכבודה – היה אוכל כמויות אדירות. ישנם צדיקים האוחזים במידת "קדש עצמך במותר לך", וישנם המצטטים את הירושלמי לפיו "עתיד אדם ליתן את הדין על מה שראתה עינו ולא אכל".

כיצד יודעים, אם כן, אם הריבוי באכילה בא מצד צדיקות? על כך מסופר, כי ה'שפת אמת' מגור זי"ע נהג להרבות באכילה ולמעט בשינה. את שני הדברים עשה באופן הנשגב מיכולת אדם רגיל, ולפני פטירתו אמר: מתחרט אני על שני דברים: שלא אכלתי יותר, ולא ישנתי פחות...

אכן, מי שלא תקן את חוש האכילה שלו, יחוש בדרך כלל שהיא מרדימה אותו. אך זה שתקן את חוש האכילה, רק יקבל כח וזריזות בעבודת ה' מתוך המאכל. גם עבודה כזו היא צורה של "צדיק אוכל לשובע נפשו". מעניין לראות כי לאחר הפסוק הזה, מופיע מיד פסוק מפורסם אחר: "חושך שבטו שונא בנו, ואוהבו שוחרו מוסר". מלבד הסמיכות, האם יש כאן קשר פנימי?

השבט המדובר כאן, על פי פשט, הוא שבט של הכאה ועונש – ואכן, עיקר החינוך לגבולות ומשמעת מתחיל דווקא בענייני אכילה. אך בחסידות מפרשים את הפסוק אחרת לגמרי: בחסידות, ה"שבט" בא כאן במובן של שנים עשר השבטים – לכל ילד ישנו 'חוש' מיוחד לו, שבט שהוא שייך לו, ואין זה בהכרח שבטו של האב... על האב המחנך לשים לב לכך, ולפתח את הילד על פי השבט המתאים לו. על פי פירוש זה, מהו הקשר בין שני הפסוקים?

החינוך לאכילה נכונה, ל"צדיק אוכל לשובע נפשו", הוא אכן יסוד של גבול ומשמעת – אולם הדבר חיוני גם לפיתוח האישיות הייחודית של הילד: התוקף הפנימי העובר מהאב לבן, הוא גם 'שבט' במובן של יכולת הילד להציב גבולות לעצמו (כפי שאומר פסוק אחר במשלי, בנוגע לתאוות האכילה: "ושמת סכין בלועך, אם בעל נפש אתה"). כך, בהמשך הדרך, יוכל האב להעביר לבנו את ה'שבט' – שרביט ההנהגה שאחז בו הוא בחייו – ולעודד אותו לפעול כפי הבנתו ושורש נשמתו. גם כאשר האב איננו יודע מהו בדיוק החוש המיוחד של הבן, עליו לפעול כדי לתת לבנו את התוקף הזה – בין בחינוך וגבולות ובין בנתינת סמכות ואמון – והדבר יתן לו את היכולת להצמיח את השבט המיוחד שלו.

הרב יעקב שאול אלישר הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ח בתמוז

הרב יעקב שאול אלישר כינויו היש"א ברכה הראשון לציון

נולד כ"ג בסיון ה'תקע"ז, 7 ביוני 1817 - כ"ח בתמוז ה'תרס"ו, 21 ביולי 1906) היה הראשון לציון בין השנים 1893–1906, ואב בית הדין בירושלים.

נולד בצפת לרב אליעזר ירוחם, בנו של הרב יעקב אלישר, ידידו של החיד"א. אביו, רבי אליעזר ירוחם, שימש כראש השוחטים והבודקים, וכן דיין וחזן של קהילת יוצאי קושטא בעיר לאחר שהומת חיים פרחי, הטיל עבדאללה פאשא על יהודי צפת מיסים חדשים. כשהיה יעקב בן 6, הובא אביו לבית הסוהר בעכו ושהה בו חצי שנה. הוא נמלט ממנו וחזר לצפת, אך לאחר מכן ברח לחצביה שבדרום לבנון, ומשם לדמשק. בדמשק הורה לאשתו שתעלה עם בניו לירושלים. ב-26 ביוני 1823 הגיעה המשפחה לירושלים והתיישבה בה. ב-19 במרץ 1824 (י"ט אדר ב' ה'תקפ"ד), בהיותו כבן 7, נפטר אביו. לאחר מות אביו, שלח בית דין צדק בירושלים שליח לפאשה בדמשק, אשר החזיר למשפחה את רכושם בצפת. הרכוש נמכר ומהתמורה סילקו את החוב לאיש אשר במשך חצי שנה מימן את המזון לאב, כאשר היה במאסר בעכו.

ב-1828 נישאה אמו בשנית, לרב בנימין מרדכי נבון, שאימצו והפך למורו ורבו. כאשר הגיע לגיל בר מצווה, נחשב לעילוי בתורה, ואביו החורג כינה אותו "ישא ברכה" על-פי תהלים, כ"ד, ה'. 'ישא' הוא שמו בראשי תיבות - יעקב שאול אלישר.

כשהתבגר התפרנס ממסחר, ולאחר שנישא ב-1832 לנערה יתומה, פרנס אותו אביו החורג במשך 24 שנים. הוא התגורר בבית אביו החורג, שם נולדו לו בתו הבכורה ושני בניו. בתקופה זו עסק בלימוד תורה, ואף סייע לאביו החורג בעסקיו.

בשנת 1845 ה'תר"ה יצא בשליחות אביו החורג לאיזמיר שבטורקיה מטעם הקהילה הספרדית בירושלים. לאחר שמילא את שליחותו, התעכב בקושטא במשך כ-6 חודשים בביתם של שרי משפחת קמונדו. בשנת ה'תרי"ג הוסמך לדיין ומורה הוראה על ידי רבני ירושלים, ושימש בתפקיד זה עד למינויו לראשון לציון. בשנת ה'תרט"ו יצא בשליחות רבני ירושלים לאלכסנדריה שבמצרים, כדי לפעול לביטול החלטת הקהילה היהודית שלא לקבל שדרי"ם מישראל. לאחר שהצליח בשליחותו, התבקש לשמש כרב הקהילה בעיר, אך סירב.

בשנת ה'תרכ"ה היה משמש כ"בית דין שלישי" (מכריע) ומשנת 'תרכ"ט החל לשמש כאב בית הדין בירושלים. בשנת ה'תרמ"ז תמך בתוכניתו של משה מונטיפיורי לתרום כספים לתלמודי התורה בירושלים כדי שישלבו את לימודי השפה הערבית, כנגד ההתנגדות החריפה לתוכנית מצד העדה החרדית האשכנזית. במאמר לעיתון שערי ציון, נימק את תמיכתו כי הערבית היא שפה שרבים מגדולי הרבנים עשו בה שימוש בחיבוריהם, כדוגמת הרמב"ם ומחברים אחרים, והוסיף שידיעת השפה מביאה פרנסה ותועלת ללומדיה.

הוא עצמו שלט במספר שפות: לאדינו, עברית,ערבית, טורקית, איטלקית, פרסית ויוונית.

בשנת 1880 ה'תר"ם עם מותו של רבי אברהם אשכנזי הוצעה לו משרת הראשון לציון אך ויתר על המשרה לטובת מחותנו, הרב רפאל מאיר פניז'יל. רק לאחר פטירתו של הרב פניז'יל, הוכתר ב-1 בפברואר 1893 ט"ו בשבט ה'תרנ"ג למשרת הראשון לציון, בטקס שנערך בבית הכנסת על שם רבן יוחנן בן זכאי בירושלים. במשרה זו כיהן במשך 13 שנה עד לפטירתו. בשנת 1889 עמד בראש נציגות היישוב היהודי בירושלים בקבלת פניו של קיסר גרמניה וילהלם השני, יחד עם הרב שמואל סלנט והרב אליהו מני, ואף קיבל ממנו עיטור. היה אהוב ומקובל על בני כל העדות.

מבחינה מדינית, היה קשה לרב אלישר לתמוך בציונות בפומבי, עקב השלטונות שהתנגדו לכך. חרף זאת, כאשר נפטר תיאודור הרצל, הרב יזם את הספדתו בירושלים, והכריז על ביטול מלאכה. לרוב חולשתו, לא יכל לנכוח באירוע, ובמקומו שלח את בניו לייצגו בהספד בבית הכנסת רבן יוחנן בן זכאי.

הלך לעולמו ב-18 ביולי 1906 כ"ה תמוז ה'תרס"ו, ונקבר בחלקת הרבנים שבהר הזיתים, לצד אביו החורג ובסמוך לחלקת משפחת אלישר.

אחר מותו, וכפי שחשש בחייו, פרצה מחלוקת ומאבק על משרת הראשון לציון, בין התומכים למשרה בבנו הבכור הרב חיים משה אלישר (הרב חמ"א), לתומכי הרב יעקב מאיר. הרב מאיר נתמנה לבסוף, אך התפטר, ותחתיו מונה הרב אליהו משה פאניז'יל.

ההלויה התקיימה בבית הכנסת על שם רבן יוחנן בן זכאי בכ"ט בתמוז תרס"ו.

במסגרת תפקידיו פעל לקירוב בין העדות השונות בירושלים, והציע להקים ועד משותף להנהגת היישוב על כל עדותיו. יוזמתו זו נכשלה, אך ועד דומה הוקם ביוזמתו ביפו בשנת 1891. היה מקובל על כלל העדות ומנהיגיהן.

כ"ט תמוז

רבן של ישראל רבי שלמה יצחקי

יום ההילולא - כ"ט תמוז

רבי שלמה יצחקי רבי שלמה יצחקי נולד בטרוייש [כיום טרואה] שבצפון צרפת לאביו רבי יצחק בשנת ד'ת"ת, ומעט מאוד ידוע על תקופת נעוריו. ככל הנראה למד תורה מפי אביו בגיל צעיר. בשנת העשרים לחייו בערך יצא רש"י מצרפת, אל הישיבות הגדולות שבגרמניה. תחילה בא רש"י אל ישיבת מגנצא, שבה לימד רבינו גרשום שני דורות לפני כן, ושמה יצא למרחקים; במגנצא למד רש"י אצל רבי יעקב בן יקר, מתלמידי רבינו גרשום מאור הגולה, שנעשה לרבו המובהק ולימדו במשך שש שנים. אחרי פטירתו של רבי יעקב בשנת ד'תתכ"ד, עבר רש"י ללמוד לפני רבי יצחק בן יהודה, אף הוא מגדולי תלמידי רבינו גרשום. כעבור תקופה עבר רש"י לוורמייזא הסמוכה, ושם למד מפי רבי יצחק הלוי. לאחר כעשר שנים בהן שהה בגרמניה שב רש"י לטרוייש בסביבות שנת ד'תתכ"ט, והצטרף לבית הדין בעיר. הוא החל לפסוק הלכות לכל יהודי הסביבה, והמשיך לעמוד בקשרי מכתבים עם רבותיו וחבריו שבאשכנז. מלבד שנים מעטות בהן שב ללמוד בישיבת וורמייזא, נשאר רש"י להתגורר בטרוייש עד פטירתו וייסד בה ישיבה מפורסמת. גדלותו העצומה של רש"י הוכרה מיד בעולם היהודי, שאלות רבות הופנו אל בית מדרשו בתחומים רבים ושונים, והפירושים שכתב ב'קונטרסים' שלו התקבלו במהירות הבזק ברחבי הארץ. שני חתניו היו מתלמידי החכמים הראשונים במעלה בצרפת, וגדולי הדור הבא היו מצאצאיו ותלמידיו. רש"י נפטר ביום חמישי, כ"ט בתמוז ד'תתס"ה ונקבר, על פי המסורת, בעיר הולדתו טרוייש.

בצרפת חי שר מלחמה מפורסם, הדוכס גוטפריד שמו. היה גיבור חיל ואיש קרבות, אך גם אכזר ואיש משחית. באותם ימים כבר יצאה חכמתו של רש"י למרחוק. אפילו בין אומות העולם היה שמו נודע, ורבים ביקשו לשמוע את עצתו. כששמע על כך גוטפריד, שלח שליחים להזמין את רש"י אליו. אולם רש"י, שהכיר את טבעו של השר, סירב לבוא. חרה הדבר לשר. הוא אסף את חילו ורכב בעצמו אל ביתו של רש"י. משם עלה אל בית המדרש, ומצא את השערים פתוחים ואת הספרים פרושים על מקומם – אך איש לא נראה.

עמד השר וקרא בקול גדול: "שלמה! שלמה!" קולו של רש"י השיב מיד: "מה אדוני מבקש?" הביט השר לכל עבר ושאל: "היכן אתה?" ורש"י השיב: "הנני". כך חזר הדבר כמה פעמים, עד שהשר השתומם ויצא מבית המדרש. בחוץ פגש אחד מתלמידי רש"י ואמר לו: "אמור לרב שירד אליי. אני מבטיחו בראשי שלא יאונה לו כל רע".

אז ירד רש"י אל השר והשתחווה לפניו. השר מיהר להקימו ואמר: "עתה נוכחתי לדעת את חכמתך. יש דבר גדול שאני מבקש לשאול אותך עליו. הכנתי מאה אלף פרשים ומאתיים אוניות גדולות, ואני יוצא לכבוש את ירושלים. נוסף עליהם ממתינים לי בעיר עקרון שבעת אלפים פרשים נוספים. אני בטוח שאנצח את הישמעאלים היושבים שם, שכן אינם בקיאים במלאכת המלחמה. אמור לי את אשר אתה רואה, ואל תפחד".

רש"י השיב בקצרה: "אכן תצא לדרך, ותכבוש את ירושלים. שלושה ימים תמלוך עליה, אך ביום הרביעי יגרשוך הישמעאלים. אז תימלט משם ותשוב לעיר הזאת עם שלושה סוסים בלבד". התמלא השר כעס

ואמר: "ייתכן שדבריך אמת. אבל אם אשוב עם ארבעה סוסים – אאכיל את בשרך לכלבים, ואהרוג את כל יהודי צרפת".

השר יצא למסעו, וכל אשר אמר רש"י התקיים. לאחר מלחמות קשות שנמשכו ארבע שנים, איבד כמעט את כל צבאו. כשעשה את דרכו חזרה, לא נותרו עמו אלא הוא וארבעה סוסים. באותה שעה נזכר בדברי רש"י וגמר בליבו לקיים את איומו. אולם מן השמים הפרו את עצתו. כאשר נכנס בשער העיר, השתחררה אבן ממשקוף השער, נפלה על אחד ממלוויו והרגה אותו ואת סוסו.

נחרד השר. עתה הבין כי כל דברי רש"י אמת היו. הוא פנה מיד אל ביתו של רש"י, כדי להשתחוות לפניו בטרם ישוב לביתו. אולם כשהגיע לשם מצא כי רש"י כבר הסתלק מן העולם. התאבל השר על פטירתו של החכם הגדול, ושב לביתו בלב נשבר. (שלשלת הקבלה)

בנקודות רבות ניתן לעיין בסיפור הזה, החל מניסיונו הכוחני של גוטפריד לחלץ את ידיעת העתיד דווקא מפי רש"י – האיש שכתב בפירושו "התהלך עמו בתמימות, ותצפה לו, ולא תחקור אחרי העתידות". אנו נתמקד כאן בנקודה מסקרנת: היעלמותו של רש"י מעיני הדוכס. כיצד עשה זאת רש"י, ומה ניתן ללמוד מכך?

ראשית, יש לזכור כי רש"י לא היה הראשון שנודע כבלתי נראה. גם אודות פנחס אמרו חז"ל דברים דומים: על פי המדרש, כלב ופנחס היו המרגלים אותם שלח יהושע לרגל את הארץ, וכשרחב היתה צריכה להצפין את המרגלים מאנשי מלך יריחו כתוב "ותצפנו". לשון היחיד כאן מלמדת את חז"ל, כי רק את כלב צריכה היתה רחב להצפין – אבל לפינחס, שהוא בגדר מלאך ה', ישנה תכונת "רואה ואינו נראה". נוסף על כך, הביטוי "**רואה ואינו נראה**" – שכתבו חז"ל על פנחס וגם על הקדוש ברוך הוא עצמו – הוא בגימטריה **ישראל**, מה שמרמז כי באופן כלשהו, התכונה הזו היא נחלת עם ישראל כולו.

כמובן, אין הכוונה כי כל אחד יכול להפוך לשקוף בן רגע. אבל יש משהו שכן נוכל לעשות, מתכון יהודי פלאי להיעלמות – שנקרא 'התמעטות'. על עם ישראל אומר הקב"ה, כי "לא מרובכם מכל העמים חשק הוי' בכם... כי אתם המעט מכל העמים". המילה "המעט", על פי המדרש, לא מתייחסת לריבוי המספרי של עם ישראל אלא דווקא לענווה שלו וליכולת היהודי למעט את עצמו.

פנחס נקט בדרך זו, כאשר מסר את נפשו למען עם ישראל במעשה זמרי. הוא הניח בצד את עצמו ואת טובתו האישית, על מנת לקנא קנאת ה' ולהשיב חמה מעם ישראל; אך התמעטות יכולה להתבטא גם בשפלות יומיומית יותר, של ראיית המגבלות והחולשה שלנו בלי להתעלם מהם. רש"י ניחן בשתי המעלות גם יחד: בהתמסרותו לתורה ולהפצתה הוא "המית את עצמו" על שליחותו, ובפירושו מתבטאת הענווה הגדולה שניחן בה – כשלא בוש לכתוב במקומות רבים "לא ידעתי פירושו".

על פי רש"י ועוד ממפרשי התנ"ך, אסטרטגים מן העבר נהגו להציב נמוכי קומה בראש המגדלים – על מנת שיראו את חיילי צבא האויב, בלי להיראות על ידו ("גמדים במגדלותייך", יחזקאל כ"ז). ניתן ללמוד מכך, כי דווקא "מאן דאיהו זעיר, איהו רב". דווקא נמיכות הקומה מזכה את הניחן בה בגובה רב, וביכולת להיות כבורא עולם בעצמו – רואה ואינו נראה. על פי שיעור כ' שבט ע"ב, י"ג תמוז ע"ו

אב

א' אב

הגאון הרב מרדכי סגרון

יום ההילולא - א' אב

הגאון הרב מרדכי סגרון זצ"ל- נולד ביום פורים, י"ד אדר ה'תרנ"ג בעיר ג'רבא ברובע הגדול. נקרא בברית על שם מרדכי היהודי. עוד לפני מלאות לו שנה תמימה ביום ה שבט התרנ"ד התייתם מאביו. בעקבות זאת פרנסתם היתה בדוחק גדול עד שהעיר ה' את רוח הנדיב היקר ר' יצחק סעדון זצ"ל שבעתיד היה חמיו של רבינו, לקחתו אליו אל ביתו, וגידלו כאחד מבניו. כך גדל והתעלה. במשך השבוע למד גמרא ומפרשים בעיון הדק בבית מדרשו של מוה"ר רבי דידו הכהן זצ"ל, שהיה מלמד בביהכ"נ הכהנים וחי ללא דאגות פרנסה ועול משפחה. בשבת למד פסיקת הלכה אצל מרן רבנו כלפון משה הכהן זצ"ל. בשנת ה'תרע"ה כשהיה רבינו רק בן 22 עוד בהיותו בג'רבא ערך את הירחון הראשון שהופיע ויצא לאור באי ג'רבא הנקרא בשם קרן דוד (על שם הגאון רבי דוד הכהן זצ"ל מח"ס שלום דוד). לאחר כשנתיים פסק מחוסר תקציב.

בתאריך ה טבת ה'תר"פ כשרבינו היה בגיל 27 התחיל לשמש בקודש בעיר מדנין הסמוכה לג'רבא, בהמלצת רבו מרן רבינו כלפון משה הכהן זצ"ל. בהתחלה להרבצת תורה ועסקי ציבור להיות לעזר לרבה הגאון ר' כמוס חדאד זצ"ל (מח"ס לב חכם). בשנת ה'תרפ"ד ביום כיפור בבוקר הגאון ר' כמוס חדאד קיבל מכת ברק והוא חזר לעירו ג'רבא. כך היה מוטל על ערש דוי כשנתיים וחצי. לאחר פטירתו רבינו נכנס לעול הרבנות באופן מלא. רבינו שימש דיין, חזן, מלמד את התלמידים, קורא בתורה, דרשן והמוכיח כשהוא ממלא את תפקידו בנאמנות רבה. מידי שנה בימי הפסח רבינו היה חוזר לעיר מולדתו כדי לערוך את ליל הסדר עם אמו הצדקנית שנשארה בג'רבא. השקיע רבות בלימוד התלמידים.

בשנת ה'תש"ג בעקבות המלחמה העולמית שהגיעה עד תוניסיה והכפר שישב בו רבינו נהרס ונחרב רבינו היה חייב לעזוב וחזר לאי ג'רבא. לאחר המלחמה חזר לכפר מדנין. בר"ח תמוז ה'תש"ג פנו אליו מכפר תיטאוין (תוניס) וביקשו שישמם אצלם דיין ומורה צדק ורבינו נעתר לבקשתם. בשנת ה'תשט"ז עלה לארץ. בהתחלה שב בעיר נתיבות ולאחר מכן נקרא לשמש כרב במושב זמרת, שיושביו יוצאי ג'רבא וסביבותיה. כך רבינו ניהל את כל מהלך ימי חייו בדרך ה' ובזיכוי הרבים, עד שפקדוהו מחלות שונות וכרסמו בגופו והיה כלוא בביתו. נלקח לבית החולים בבאר שבע. נפטר ביום ראש חודש אב ה'תשכ"ט, יום פטירת אהרן הכהן שריבנו הלך בדרכיו. חי כ-75 שנה.

אביו: ר' כמוס. **אמו**: מרת מרים. **מרבותיו**: הגאונים רבי דידו הכהן, הרב כלפון משה הכהן, הרב כמוס חדאד. **חברותא**: הגאון והמשורר רבי בנציון הכהן זצ"ל (רבה של זוארה-לוב. מח"ס שו"ת שערי ציון). **מתלמידיו**: הגאונים רבי ורגאני עמרוצי, רבי חיים נסים חזקיה חורי, רבי יצחק (סחוגא) מימון, רבי ראובן מוריס עלוש מהעיר תאטוין (מילא את מקום רבינו לאחר פטירתו), רבי עזיזי דיעי, ר' מניני רפאל חדאד (נכד הגאון ר' כמוס), ר' רחמים דיעי, ר' יוסף וזאן. **מספריו**: דברי מרדכי- חידושי תורה. מאמר מרדכי-

נושאים שונים בהלכה ופוסקים וחידושי ש"ס. וישב מרדכי- שו"ת בארבעה חלקי השו"ע. גדולת מרדכי, זעקת מרדכי- דרשות לשבתות והספדים.

רבינו היה תלמיד חכם. ה דברי חז"ל בגמרא (ברכות דף י"ט ע"א) צורבא מרבנן קדושא בריך הוא תבע ביקריה התקיימו בו. מי שהיה נוגע בכבודו היה נענש, למרות שהיה עניו ומוחל על כבודו. נראה הטעם כדברי חז"ל בגמרא (קידושין דף ל"ב ע"ב) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והצדיק נקרא מלך כידוע מאן מלכי רבנן. לכך אפילו שהוא מחל על כבודו, אין כבודו מחול כלפי שמייסו פעם אחת גוי פגע בכבודו ולאחר ימים מועטים נסתמא מעיניו כל ימי חייו.

פעם עשיר קמצן בייש את רבינו מפני שהרב חיכה כשהגיע ל'ברוך שאמר' לעשיר אחד שהיה מתומכי התורה, והלה התריס בו שזהו טורח ציבור. אולם הרב לא השיב. עוד באותו יום נפטר אותו עשיר ל"ע. כשסיפרו זאת לרב אמר: "אני לא יודע בכלל מה עשה לי".

כל מעשיו וצדקותיו ותורתו היו לשם שמים באמת ואמונה, על כן רוב מעשיו היו בהצנע לכת. גם בסוף ימיו עשה התיקון שסידר הגאון חיד"א ז"ל לשוחט שיצאה שגגה מתחת ידו. גם היה מצווה לתלמידו לתת לו מלקות כל שבוע, ושלא ישמע אף אחד.

רבינו נזהר הרבה מאוד בקדושת בית הכנסת, ולא היה נותן לציבור להסתולל בבית הכנסת אם לדבר דברים בטלים אם דברים אחרים. פעם אחת כשטוניס קיבלה עצמאות גדולי הממשלה באו וביקשו לדבר בבית הכנסת. היה גם מישהו שהציע לנאום על התיבה. רבינו דחה זה בכל תוקף ואמר: "איך מקום קדוש ומקודש יעמוד עליו גוי לדבר דברי חולין?". כך היתה דרכו בקודש.

יום יום היה מלמד את התלמידים, וגם בלילה חזר איתם על השיעור בגמרא. בשעות הפנאי שיש לו היה מונח בכיסו כבר מן המוכן משניות ולומד בהם וחוזר חלילה. כשהיה במקומות שאין לו אפשרות להחזיק בספר ללמוד בו, היה מהרהר בדברי תורה. כשהיה חוזר לביהכ"נ ללמד את התלמידים, כמה פעמים אמר כי בהיותו מהרהר בדברי תורה התיישבה לו קושיא בסוגיא פלונית.

אהבתו לארץ ישראל היתה עזה. בשנותיו האחרונים, כשהיה מרותק למטה בכמה יסורין, שאמר כך: "מאחר וזכיתי לעלות לארץ ישראל, זה העיקר, וכל מה שאני עוד חי זה מתנה מאת השם".

עבד את הציבור באמונה ולכל בצע לא פנה. בדבר שנוגע לדת ולהלכה לא היה שב מפני כל ואמת יהגה חיכו. פעם אחת בימים הנוראים היה אדם שעזר לו בחזנות בכל שנה. שנה אחת כשעלה לתיבה לעזור לו, רבינו הוריד אותו ואמר לו במפורש: "אתה מדבר לשון הרע, אסור לך להיות חזן".

תפלותיו וברכותיו היו תמיד מילה במילה, בכוונת הלב ומחשבה טהורה. בפרט בימים הנוראים היה מתפלל בדמעות ובבכי. מורנו הרה"ג הרב חיים חורי זצוק"ל שאל פי הרה"ג הרב פראג'י עלוש זצוק"ל שהיו משרתים בקודש ביחד בעיר גאבס, איך כשהוא מתפלל בציבור מוריד דמעות כמים, מה שאינו מצוי אצלו? הרב עלוש ענה: "עד שתתבגר עוד בשנים תזכה לזה". והוסיף להסביר לו: "כל זמן שהאדם נוטה לחומריות היותו צעיר לימים, קשה לו להשיג דבר זה".

רבינו היה בעל גמילות חסדים טובים עם הזולת בגופו ובממונו. מסופר על גיסו בעל אחות אשתו רבי מעתוק מאזוז זצ"ל (מח"ס מתוק מדבש), כשההצלחה לא האירה לו פנים במלאכתו באי ג'רבא, רבינו הזמין אותו לביתו במדנין והיה עוזר לו בפרנסתו ע"י לימוד ילדים וכיוצא. אם ידע או שמע שיש אדם

מישראל תפוס אצל המלכות מצד עלילה וכיוצא, היה טורח בעצמו ללכת לממשל להמליץ ולהעתיר בעדו לשחררו ופעמים נעזר באנשי הוועד של הקהילה.

עם כל אשיותו הגדולה בתורה ובהלכות, תמיד היה מחווה דעת הרבנים בעיר מולדתו אי ג'רבא. כל זה נובע מצד הענווה שלא היה מעריך עצמו לפסקן מומחה.

היה ותרן בגופו ובממונו, ובפרט בענייני צדקה וקניית ספרים ללמוד בהם הוא או בנו. השאיל לאחרים ספריו יקרי הערך על הש"ס והלכות, ובפרט לתלמידיו. כל ימיו ושנותיו היו קודש ללמוד וללמד לשמור ולעשות. תמיד לימד זכות על כל אחד מישראל. אם שמע קטגוריה על כללות ישראל, היה משתיק את המדבר ואומר: "ישראל קדושים הם! רק הגלות הוא שהעבירם על דעתם ודעת קונם".

התרחק ונזהר הרבה מכל נדנוד של ספק איסור ובפרט בענייני שחיטה. היתה תקנה בחו"ל שמותר לשחוט בהמות רק על ידי שני שוחטים, אחד בודק את הסכין ואחד שוחט. אם קרה ואחד מהשוחטים נעדר, היה מטריח את עצמו לבית השחיטה שהיה רחוק הרבה מהעיר להיות שוחט שני.

כשהיה רבינו דורש לציבור להתרים אותם לצדקה ולגמ"ח, היו דבריו נשמעים והיו נותנים לו בעין יפה ורוח נדיבה ובכבוד גדול. רבינו היה מחלק כספים לנזקקים ובפרט בערבי חגים, ובפרט לתלמידי חכמים וירא ה' העניים והצנועים שלהם היה נותן להם בעין יפה.

רבינו היה רחמן גדול. בימות החורף כאשר ראה אדם שאינו לובש בגדים חורפיים חמים כמו שצריך, או מרגיש ושומע שיש מי שחסר לו פרנסה, ובפרט אם יהיה אחד מירא ה' ובעל תורה, היה פושט ידיו ורגליו לעזור לו בסכום יפה מהקופה שיש בידו או מקופת הקהל.

אוהב שלום ורודף שלום. השתדל בכל כוחו לעשות שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ובנועם שפתיו היה מרגיע הרוחות. והופעתו הקדושה והבעת פניו הטהורים היו מטילים אימת כבוד על היריבים לקבל דבריו ולהשלים ביניהם. מתוך אתר ישיבת כיסא רחמים

ב' אב

הגאון הרב יוסף צוברי

יום ההילולא - ב' אב

הגאון הרב יוסף צוברי (צבירי) זצ"ל- נולד בחג השבועות ה'תרע"ו (1916) בצנעא, בירת תימן. משחר נעוריו שקד על דלתי התורה, ואת ראשית לימודיו התורניים עשה אצל תלמידי חכמים מובהקים בעיר צנעא, בישיבת בית אלאוסטא, שהקים הגאון ר' שלום בן אהרן הכהן ובראשה עמד רבו המובהק, הגאון רבי סעיד עוזרי. כבר בצעירותו נודע כעילוי מופלג. בשנת ה'תרצ"ב (1932) התחיל לחבר את ספרו 'אמונת השם', להגנת ספר ה'זוהר' ותורת הקבלה, אותו השלים בחודש שבט ה'תרצ"ד (1934). באותה השנה בהיותו כבן 19, החל ללמד תורה בישיבת בית אלאוסטא לצד רבותיו. בשנת ה'תש"ד (1943), כשהוא בן 27 שנים, עלה רבינו עם משפחתו לארץ ישראל והתיישב בשכונת כרם התימנים שבתל אביב. שם החל מיד להרביץ תורה ברבים, כיהן כרב בית הכנסת 'אגודת אחים' ועסק במסירות בהוראה ובמתן שיעורים בהלכה ובמדרש. כעבור שלוש שנים עבר לשכונת התקווה כדי לעמוד בראש בית הכנסת 'אגודת אחים', ושם לימד תנ"ך, משנה ותלמוד.

לאחר שהרב שלום יצחק הלוי עזב את משרת רב העדה התימנית בתל אביב, השתדל הרב אברהם חייבי למען מינויו של הרב צוברי לתפקיד, ובביתו לימדו את מלאכת השחיטה, הניקור ודיני הטריפות הלכה למעשה, מתוך הבנה שהם נצרכים לכל מורה הוראה. בשנת ה׳תשי״ב (1952), בגיל 36 בלבד, נבחר לכהן כרב הראשי ליהודי תימן בתל אביב והסביבה, תפקיד שבו נשא ברמה במשך כארבעים ושמונה שנים, עד יום פטירתו.

בשנת ה׳תשנ״א (1991) זכה בפרס הרב טולידאנו לספרות תורנית על סידורו ׳כנסת הגדולה׳. עמל בתורה וכתב ימים ולילות, ורבים מחידושיו ומכתבי ידו העמוקים טרם ראו אור. היה מגדולי פוסקי יהדות תימן, מדקדק עצום ומחבר ספרים רבים, אשר כל ימיו היו חטיבה אחת של תורה ועבודה. נפטר בשיבה טובה ב-ב׳ באב ה׳תש״ס (2000), כשהוא בן 84 שנים, ונטמן בבית העלמין ירקון שבתל אביב.

אביו: ר׳ יעקב. **אשתו:** מרת יהודית (לבית לוי גיאת). **נכדו:** הרב אביב צוברי (מראשי ישיבת עטרת ירושלים). **מרבותיו:** הגאונים רבי סעיד עוזרי (רבו המובהק), הרב יחיא ערוסי הלוי, וחכמי ישיבת בית אלאוסטא בראשות ר׳ שלום בן אהרן הכהן. **חברותא:** הגאונים הרב שלום אל־ג׳מאל, הרב שלום טייבי, הרב שמואל צוברי, הרב יחיא אלשיך, הרב מאיר צובירי. **מתלמידיו:** הגאונים הרב שלמה קרח, הרב שלום נגר, הרב יוסף עראקי הכהן (רב בית הכנסת ״אגודת אחים״ וממוציאי ספריו לאור), הרב אברהם אריה, הרב עזריאל מנצור, הרב שאול קרואני. **מספריו:** •**שורש החיים**- על התפילות, הברכות ומנהגי יהדות תימן •**מסורת מדויקת**- על דקדוק הקריאה בתנ״ך ומסורת הניקוד והטעמים •**סידור כנסת הגדולה**– סידור כמנהג יהדות תימן, עם ביאורים, הערות ופסקי הלכה •**מגיד מראשית**– על הגדה של פסח, סדר ליל הסדר ומנהגיו • **ויצבור יוסף בר**– שו״ת ובירורי הלכה על ארבעת חלקי השולחן ערוך •**אמונת ה׳**- ספר להגנת ספר הזוהר ותורת הקבלה •**אמת ואמונה**- מאמרי אמונה, השקפה ומחשבת ישראל •**ספר פסקי הלכות**- אסופת פסקים ומנהגים על ארבעת חלקי שו״ע.

הבחור ... מעוכב בשידוכים זמן רב. באותה שנה עלתה יוזמה לעשות סיום הש״ס לזכרו של מרן זצוק״ל באחת מערי הארץ, כאשר מיודענו היה אחד מיוזמי ומארגני העניין. ואכן בסיעתא דשמיא עלתה ההצעה יפה, ואכן נעשה סיום הש״ס לזכרו של מרן בליל היארצייט ברוב פאר והדר, בהשתתפות רבנים נכבדים. ואחר זמן קצר לאחר המעמד, קיבל מיודענו הצעה אשר עמה הקים את ביתו על אדני התורה והיראה.

הרב י. ע. נשוי י״ח שנה ועדיין לא זכה לפרי בטן, הרב י. היה מחובר למרן זצוק״ל הרבה להפציר כי יברכו בזש״ק. הטלפון בביתו מצלצל, ועל הקו מרן, הפונה אליו שיגיע אליו עכשיו. הרב י. הגיע לביתו של מרן, מרן הכניסו לחדרו, עשה מארי יוסף מה שעשה, ואמר לו כי השנה ייפקד בזש״ק, ואכן לתקופת השנה חבק הרב י. את בנו יחידו.

הגב׳... שוכבת בבית הרפואה, מצבה מבחינת הרופאים כבר סופני. רמת הסוכר בדם גבוהה מאוד זה מספר שבועות, והרופאים לא מצליחים לייצב אותה. העין סגורה מפאת רמת הסוכר הגבוהה מספר חודשים!!! הרופאים הודיעו למשפחה כי מבחינתם אפסו הסיכויים, ואף אם יתרחש נס ויצליחו לייצב את הסוכר, העין כבר לא תיפתח יותר, העצב המופקד על פתיחת העין נפגע. שקוע בצער על אחותו יצא אחי הגב׳ מבית הכנסת בבני ברק, כשלמול עינו מתנוססת הכתובת ״ישועה באהלי צדיקים״ הוא מיהר להתקשר לאחיו, ואמר לו בואו מיד נתארגן, נוציא את אחותינו מבית הרפואה, וניסע עמה להעתיר על הציון הקדוש, אולי ירחם קוני כי לא כלו רחמיו. ומדיבור למעשה ארגנו את כל הנדרש, נטלו את

החולה ונסעו לבית העלמין ירקון. שם העתירו בתחינה לפני בוראם, כי בזכות הצדיק רבי יוסף צובירי תזכה החולה לרפואה שלימה. בסיום התפילה היוצאת מהלב, החזירו את החולה לבית הרפואה בתקווה ובציפיה, והנה הלוא יאומן קרה, לאחר יומיים ה תייצב הסוכר מעצמו!!! לאחר ארבעה ימים העין החלה להיפתח!!!!! ולאחר מספר ימים השתחררה מבית החולים, כשמצבה הולך ומשתפר.

מגדולי רבני תימן אשר זכו לעלות לארץ ישראל היה רבינו יוסף צוברי. על גדולתו המופלאה למדים אנו מדברים שכתב בהקדמה לספרו עץ יוסף. בדבריו הוא מספר על שאירע בהיותו בן שש עשרה בלבד: "שמעתי שיש קבוצת אנשים מלגלגים על הסודות העמוקים והמקודשים אשר בספר הזוהר הקדוש ובספרי הקבלה, והייתי מהרהר בליבי: מי ייתן לי להבין את אותם הסודות, ואסביר להם אותם במשל וחידות, ולהחזיר אחים אל חיק האמונה הטהורה והתמימה, להאמין בכל חלקי התורה כמימיים ימימה.

והנה, לילה אחד חלמתי שאני ישן במדבר למרגלות הר סיני, שכולו לוהט אש ואפוף עשן, ואליהו זכור לטוב, כשהוא מעוטף, יורד מן ההר לנגדי ומוסר ספר לידי, ואיקץ. מיד קמתי והלכתי לבית המדרש ללמוד כהרגלי מדי לילה זוהר וגמרא, וכל העת אני מהרהר בליבי ובמחשבתי, האם מן החלומות אשר שווא ידברו הוא החלום אשר חזיתי, או מן החלומות שהם אחד משישים בנבואה הוא, ואם כן מה פשרו ופתרונו.

ואולם, בצאתי לאחר התפילה נפתר לי החלום הנפלא. שכן ניגש אליי יהודי פשוט מבני הקהילה, ומסר לידי ספר כתב יד בהשאלה, באומרו: 'ספר זה ירושה הוא לי מאבי ז"ל, ואיני יודע מה כתוב בו. יודע אני שאתה מחפש כל מיני ספרים, קח בהשאלה ספר זה ולמד בו כאוות נפשך'. והנה, אך פתחתי את הספר, אורו עיניי, ובלומדי בו נפקחו רעיונותיי, כי הוא מכיל הקדמות הנצרכות לידיעת חכמת הקבלה בדרך קצרה ומועילה. אז ישבתי ולמדתי את דרכי הקבלה העיונית, והבנתי את סודות הזוהר והנסתרות שבו.

והיא שעמדה לי, כאשר באמצע שנת תרצ"ב פנו אליי רבנים ותלמידי חכמים גדולים וביקשוני לשבת ולכתוב הסברים על הזוהר והקבלה, כדי להחזיר את אותם אחים אל חיק הקהילה. לבקשתם נעתרתי, ומכל עיסוקיי התפניתי, וימים ולילות ישבתי על חיבור הספר, ובשם אמונת השם קראתיו. ובחודש שבט שנת תרצ"ד, היא שנת תשע עשרה בחיי, השלמתי את חיבורו.

ג' אב

הרה"ק המקובל האלוקי רבי שמשון בן פסח מאוסטרופולי הי"ד

יום ההילולא - ג' אב

הרה"ק המקובל האלוקי רבי שמשון בן פסח מאוסטרופולי נולד בקוריץ בשנת ה'ש"ס בערך. אימו הייתה בתו של רבי שמשון בן בצלאל ליווא, אחי המהר"ל מפראג. כתביו הם מהעמוקים והחדשניים ביותר בקבלה, והם בעיקרם ביאורים למאמרים וספרים קודמים – שחלקם מופיע לראשונה בכתביו של רבי שמשון. עסק רבות בגימטריות, ורוב חידושיו מתבססים עליהן. בין העקרונות המרכזיים בתורתו, הוא שלכל כח מ"כוחות הטומאה" יש כח מקביל בקדושה, השווה לו בגימטריא ומבטל אותו. כשלוש וחצי שנים לפני גזירות ת"ח ות"ט, גילה רבי שמשון כי המגיד שנהג למסור לו חידושי תורה, הודיע לו על הגזירות הממשמשות לבוא. רבי שמשון עורר בעקבות כך את הסובבים אותו לשוב בתשובה, אך גזר

הדין כבר נחתם. בחודש אב ה'ת"ח, בהתקרב הפורעים, אסף רבי שמשון את בני עירו לבית הכנסת ועסק עמם בתפילה, עד שנהרגו על ידי הפורעים בג' אב ת"ח.

הרה"ק רבי שמשון אוסטרטפולער זי"ע לא למד תורה בצעירותו, והיה שונה משאר אחיו שהיו גדולי תורה. פעם בא עשיר אחד והציע לאביו לקחתו לחתן, אבל אביו סירב. אמר העשיר שיתן אלף רובל לנדוניה, ולא הסכים. העלה העשיר את הנדוניה לסכומים גבוהים, ואמר לו אביו של רבי שמשון: הרי בני זה הנו בור, ומדוע הנך רוצה לקחת אותו לחתן? אבל העשיר התעקש שאף על פי כן הוא מוצא חן בעיניו, ונתרצו.

בשבת שלפני החתונה עלה רבי שמשון על הבימה ודרש דרוש אחד בנגלה ודרוש שני בנסתר. ונשתומם אביו, ושאלו איך הגיע לזאת? והשיב רבי שמשון כי יש לו נשמה גדולה מאוד, ובילדותו נפל פעם כובעו מראשו ואז נדבקה בו הסטרא אחרא ולא נתנה לו ללמוד תורה. עד שיום אחד הכה אותו אביו במקל על ראשו מכות קשות עד שברח ליער, ושם נתגלה לו אליהו הנביא זכור לטוב ולמד עמו. כי על ידי המכות נשבר כח הסטרא אחרא, ונפתחו לו מעינות החכמה ועלה מעלה מעלה בכח נשמתו הגדולה.
זכרונם לברכה

על גדולי ישראל רבים מסופר, כי בילדותם סבלו מקושי גדול בלימוד התורה. רבי נחמן מברסלב סיפר, כי כל לימוד שלמד בילדותו עלה לו ביגיעה גדולה. המהר"ם שיק מעיד על עצמו, כי היה לו "ראש דלעת" והפכו לראש אדם בכח יגיעתו. כך מספרים אפילו על הרמב"ם, כי לא הצליח כלל ללמוד עד שאביו גרשו מביתו (אם כי ישנם ערעורים רבים על מעשה זה).

מעניין לראות כאן, כי אפילו אביו של רבי שמשון לא הכיר בנשמתו ובידיעותיו של בנו. כמו שהובא בסיפור של השבוע שעבר, ישנם ילדים שה"שבט" הרוחני שלהם, שורש נשמתם, שונה באופן מהותי מזה של אביהם – ולא תמיד יודע האב להבין זאת. בתניא נכתב, כי לעיתים נולדת נשמה גבוהה לאדם פשוט מאוד. כאן, אף שהאב הנו תלמיד חכם גדול, בנו גבוה ממנו ואין לו שום השגה בגדלות נשמתו.

דווקא חותנו, שלא הכירו מעולם, חש בכך שיש בו משהו מיוחד ורצה בו לחתן גם במחיר גבוה בהרבה מהמקובל. מכאן רואים, כי פעמים רבות דווקא לשוועל ישנו חוש בנשמת החתן שלו. הלא הכלה היא וודאי משורש נשמתו של החתן, וגם אביה נכלל בהכרזה השמיימית לשידוך, כלשון הגמרא "בת פלוני לפלוני". יש בכך הסבר למנהג ה"קעסט", לפיו אבי הכלה מפרנס את החתן לאחר הנישואין, ודואג להתעלותו בתורה. עיקר גדילתו של החתן בתורה היא בשנים אלו, והן גם מקור ברכתו של השוועל בפרנסה טובה...

בריחתו של רבי שמשון ליער, היא בסוד "ברח לך אל מקומך" כפי שמפרש אותו האר"י הקדוש: בריחה אל שורש הנשמה והתבודדות עם ה' לבדו. כך עשה הבעל שם טוב בילדותו (ולפי אחת הגרסאות, היה זה כאשר לימודיו לא צלחו), וגם לאחר שהתגלה אליו רבו אחיה השילוני. זהו סוד "וישכן ישראל בטח בדד", כפי שגילה הבעל שם טוב כי כאשר נמצאים עם ה' אין מקום לפחד אחר זולתו.

בחב"ד, עניין ההתבודדות מודגש בעיקר ביום ההולדת – שבו גובר מזלו של אדם, שהוא שורש נשמתו ושבטו המיוחד. ממילא מובן שבחינוך, הדורש תשומת לב לשורש הנשמה, תופסת ההתבודדות מקום מרכזי. לא לשווא הייתה ההתבודדות עבודתו של אברהם אבינו, שהיה רועה צאן המתבודד במרעה עם

צאנו. אחד היה אברהם, ועמד לבדו עם הבורא כשכל העולם היה מן העבר השני, ודווקא כך הפך לגדול המחנכים שהכניס אנשים רבים תחת כנפי השכינה.

רבי שמשון היה בבחינת משיח בן יוסף, כפי שאמר החוזה מלובלין: "משיח בן אפרים יקבץ את ישראל לארץ ישראל, ולא יהרג. כי כבר נתקיים בר' שמשון אסטרופוליער, ולא תקום פעמיים צרה". כאשר המזל, שורש הנשמה, גובר – יש בכך סגולה לתשובה עילאה. תשובה כזו איננה תיקון מעשי או עיסוק בחטא, אלא גילוי היחידה שבנפש, והעמקה ברזי התורה המשיבים את הנשמה אל בוראה. בזכות ההתבודדות, נפתחת נביעת האין סוף של רזין דרזין השייכים לתורה החדשה של מלך המשיח.

ה' אב

המקובל האלוקי רבי יצחק לוריא אשכנזי משיח שבדורו

יום ההילולא - ה' אב

רבי יצחק לוריא אשכנזי (האלקי רבינו יצחק) נולד בירושלים בשנת רצ"ד לאביו רבי שלמה ממשפחת לוריא המפורסמת, ולאמו, בת למשפחת פראנסיס מירושלים. בצעירותו נפטר אביו, והוא עבר יחד עם אמו למצרים לבית דודו. במצרים למד אצל רבי בצלאל אשכנזי, בעל השיטה מקובצת, ואצל הרדב"ז. בתקופת שהותו במצרים התעמק רבות בספר הזוהר הקדוש, זכה לגילוי אליהו הנביא וגילה שיטה חדשה ועמוקה בקבלה. בהוראת אליהו הנביא עלה לצפת בסוף ימיו, ובמשך שנה וחצי לימד את שיטתו לרבי חיים ויטאל, שהעלה את הדברים על כתב. ספרו המפורסם ביותר שכולל את עיקרי שיטתו הוא 'עץ חיים'. האריז"ל נסתלק ב-ה' מנחם-אב של"ב בגיל 38 ונטמן בצפת. זכה האריז"ל ותורתו התקבלה על כל חלקי עם ישראל שהוגים בה עד היום הזה.

בצעירותו של האר"י הקדוש, עוד בטרם העמיק רבות בחכמת הקבלה, ישב יום אחד בבית הכנסת להתפלל, ולצדו ישב אדם נוסף. ויפן האריז"ל, וירא בידו ספר. ופנה אליו, וראה בו סודות עליונים. אחר התפלה אמר האריז"ל לאותו איש: "הגד לי: מה כתוב בספר זה?" ויען האיש ויאמר: "מה אדבר, כי ה' מנעני מכבוד, כי מן האנוסים אני, ולפי שראיתי כל אחד מתפלל מתוך הספר, ומפני הבושה לקחתי זה הספר, ואיני יודע מה כתוב בו". אמר לו האריז"ל: "אם כן מכור לי זה הספר, ואתן לך סידור גם כן". אמר לו: "וכי מחוסר דמים אני שאתן לך הספר בדמים? אך דרישה אחרת לי אליך, שתבקש מחמיך שיוותר לי על המכס, ובתמורה אתן לך הספר". ובהיות שהאר"י הקדוש חשק בספר זה, חילה פני חמיו שאכן הסכים לוותר על המכס.

בתמורה קיבל האריז"ל את הספר, והיה מעיין בו ובספר הזוהר בכל מאמצי כוחו, בסיגופים ובתעניות. וכך זכה שבכל לילה היו אומרים לו בחלום אם הבין את דברי הזוהר נכון או לא. לפעמים אמרו לו שההבנה שהבין היא הבנה נכונה, אבל אינה כוונת הרשב"י. ולפעמים היו אומרים לו שאם ירצה להבין המאמר צריך שיעשה עוד סגופין, וכן היה. בראותו כך, הלך ונסגר במצרים הישנה שש שנים. והיה לומד ביום ובלילה בקדושה ובטהרה, עד שזכה שבכל לילה היו מעלים נשמתו ושואלים לו באיזה ישיבה של מעלה רוצה לעלות וממי רוצה ללמוד, ולמקום שרצה היו מוליכים אותו. והיו מוסרים לו סודות נוראים, ובבקר לא היה שוכח דבר, והיה מגלה לתלמידיו. כן זכה לרוח הקודש, ולפעמים נתגלה אליו אליהו ז"ל ומלמדו סתרי תורה.

סיפר תלמידו רבי אברהם הלוי זצ"ל, כי פעם אחת, בשבת פרשת בלק, נכנס אצלו ומצאו ישן שינת צהרים. ומצאו שהיה מרחיש בשפתיו בתוך השינה. והלך אליו רבי אברהם והטה את אזנו על פיו של האריז"ל, לשמוע מה שהוא מדבר, ובתוך כך ניעור האר"י משנתו, וראה אותו עומד לידו. אמר לו: "מה אתה רוצה בכאן"? אמר לו: "ימחול לי האדון שראיתי למעלת כבוד תורתו מרחיש בשפתיו, והטיתי את אזני כדי להקשיב מה שדבר הרב". אמר לו האריזל: "תמיד כשאני ישן, נשמתי עולה למעלה דרך שבילין ונתיבות הידועים לי, ומלאכי השרת באים בעדי ומקבלים נשמתי, ומביאים אותי לפני מטטרון שר הגדול. והוא שואל אותי לאיזה ישיבה אני רוצה לילך, ובאותם הישיבות מוסרים לי רזי תורה שלא נשמעו אף בזמן התנאים. אמר לו רבי אברהם: "ולא יגלה לי הרב מה שלמדו לו עתה?" התחיל האר"י לשחוק, ואמר: "מעיד אני שמים וארץ, אלו הייתי דורש שמונים שנים רצופים, לא יכולתי לסיים מה שלמדתי הפעם בפרשת בלעם והאתון". שבחי האר"י

"במה כחך יפה?" שאל פעם ר' חיים ויטאל את רבו האר"י. "הרי גם אני ועוד מקובלים יגענו בתורת הקבלה, ולא השגנו כמוך." על כך ענה לו האר"י, כי הדבר תלוי בעוצמת היגיעה. אם היית משער – כך אמר לו – את עוצמת יגיעתי בקבלה, לא היית משווה בין יגיעתך ליגיעתי.

מה אנו יכולים ללמוד מהסיפור הזה? ניתן אומנם לפטור זאת באמירה כללית על חשיבות המאמץ והיגיעה בעבודת ה', אך אם נחדד את המבט נגלה דברים רבים – הנצרכים כולם גם עבורנו, כשאנו באים אל פתח עבודתו יתברך.

ראשית, את היגיעה שדרש מעצמו האר"י, ניתן לחלק לשניים: יגיעה בלימוד תוך השקעת שעות רבות ומאמצי מחשבה, ויגיעה של זיכוך ותשובה שהתבטאה בסיגופים ובפרישות. אכן, גם בתניא, אנו לומדים על שני סוגי יגיעה בהתבוננות: יגיעת בשר ויגיעת נפש. יגיעת בשר היא הביטוש העצמי על ידי הרהורי תשובה מעומק הלב, שהם התכלית והמניע הפנימי גם לסיגופיו של האריז"ל. יגיעת נפש היא התבוננות שעה ארוכה בתוכן האלקי, בריכוז מוחלט למשך זמן ארוך. האר"י והתניא מלמדים אותנו כי יגיעה בתורה בלא יגיעה בתשובה (וכן להפך), לא יניבו את התוצאה הרצויה.

שנית, לאחר ההבנה מהי היגיעה הרצויה, יש להתבונן: מהן התכונות המביאות את האדם להתייגע כך? בסיפור ובאמרה שהבאנו, ניכרות הכניעה וההתבטלות העצומות אל התורה. תכונות אלה גרמו לאר"י לחוש כי כל מאמץ שווה בשביל לזכות בה, וכי כדי לזכות עליו גם להזדכך – לשוב בתשובה ולהסתגף. את כח יגיעתו העצומה, שאין יכולת לשערה, דלה האר"י מתוך ההתמסרות וההכנעה העצומות שחש כלפי התורה.

נציין גם דבר נוסף שאמר האר"י ז"ל – כי כל השגותיו באו לו משמחה של מצווה. הייחס בין דבר זה לבין תשובתו לרבי חיים ויטאל, הוא בסוד "בינה עד הוד אתפשטת". הבינה, שפנימיותה שמחה, מתפשטת ונותנת כח לספירת ההוד שעניינה התמסרות והכנעה.

לסיום, נוסיף עוד יסוד אחד – המציג את האר"י כ'חב"דניק מובהק'. בסיפור ניכר כי רבים מהגילויים הגדולים להם זכה, היו שונים ממה שמצופה מגילוי עליון: במקום למסור את הסוד ישירות, היתה ההתגלות מדריכה את עבודתו ולימודו: יש להסתגף, יש לעיין, הבנת נכון או לא מדויק... זהו היסוד של "עבודה בכח עצמו" שנעלה לאין ערוך מעבודה הניתנת במתנה.

בחלק מן הסיפורים על כך, מופיע כי אליהו הנביא סרב לגלות לאר"י את הפשט כדי שתקרא התורה על שמו. יתכן שמסיפור זה הבינו צדיקים, כי הארת היחידה שבנפש גדולה מגילוי אליהו – שכן אליהו סרב לגלות לאר"י את מה שיכל לגלות מתוך התמסרות נפשו אל התורה. ואפשר אף לומר יותר מזה – התורה המתגלה לבסוף היא כזו, שאפילו אליהו הנביא לא יודע לגלות: הנכונות להתייגע באמת בתורה, מגלה את תורתו העצמית של האדם – תורה של יחידה, שהיא יחידה רק לו.

המהר"ל, בן זמנו של האר"י, התייחס למדרגתו של אליהו בהקשר מיוחד: פירושו למעשה המובא בגמרא, אודות רבי יהושע בן לוי הנפגש עם המשיח. בסיפור זה, אליהו מתווך בין המשיח לבין רבי יהושע – כשהוא מסביר לו כיצד למצוא את המשיח, וכשהוא מסביר לרבי יהושע את תשובתו, שיבוא "היום".

רבי יהושע מתאכזב מכך שהמשיח לא בא, ואליהו מפרש: "היום – אם בקולו תשמעו". על פי המהר"ל זו לא רק חידה ופתרונה, אלא שלוש מדרגות רוחנית: המשיח חי בעולם של גאולה, שבו אכן המשיח יכול לבוא היום; רבי יהושע מחובר למצבו הנוכחי של עם ישראל, הנמצא כעת בגלות; אך אליהו מתווך ביניהן, ומדגיש את היכולת לנוע בין העולמות ולהתקדם לגאולה.

בהקשר לדברינו כאן, גילוי היחידה שבנפש היא גילוי ניצוץ המשיח האישי שבה. מסיבה זו גילוי היחידה נעלה מגילוי אליהו, המוריד את הגאולה למציאות בעזרת תנאים וצמצומים. כאשר מתגלה היחידה שבנפש, הגאולה היא מיידית, מוחשית ובלתי מותנית. משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט"א

ו' אב

הגאון הרב אלעזר משה הורביץ

יום ההילולא - ו' אב

הגאון הרב אלעזר משה הורביץ זצ"ל- נולד ב-ב' תשרי ה'תקע"ח (1817) בצריקוב מחוז מוהילב, בלארוס. עוד בהיותו נער ניכרו בו כישרונות עצומים. בצעירותו למד אצל רבי אריה לייב שפירא מקובנה. גאון ובקי אדיר בתנ"ך ומצוין בחכמת הדקדוק במידה רבה. על לשונו היו שגורים אגדות חז"ל מדרשים וספר הרמב"ם. מגדולי רבני ליטא. בלילות ובימים עסק בתורה הקדושה. הרבה להתכתב עם גדולי דורו ומהם עם אחיו הגה"ק ר' יהושע (אב"ד שקלוב) ועם הגה"ק ר' יום טוב ליפמאן מסליאנסקי (מח"ס מלבושי יום טוב).

לאחר נישואיו עבר לגור בעיירה מאמאנושטירצנה שבה גר חותנו. מאחר ולא רצה להינות מכתרה של תורה ניסה לשלוח את ידו במסחר אולם הוא לא הצליח בכך. לאחר מכן נבחר לכהן כאב"ד של העיירה. בשנת ה'תר"כ (1860) כשהיה בגיל 42 נבחר לשמש כרב העיר הגדולה פינסק. כל ימיו היה מסור להציל העשוק מידי עושקו. לא חת מפני כל ובכל האמצעים שבעולם אכף גם את גדולי העשירים גם את האלמים ואנשי הזרוע לציית דינא. בשנת ה'תרמ"ב (1882) לקה בשיתוק. גם בשעת מחלתו הראה פנים שוחקות לכל אדם. גם בהיותו אפוף ביסורים לא ביטל את זמן ק"ש ותפילה. קיים את המצוות בדקדוקן ועשית צדקה וחסד גם ביומו האחרון.

ימים אחדים לפני פטירתו אמר: "אודה לה' אשר עזרני לקיים 'לא תגורו מפני איש'. בפעמים רבות הכניס את עצמו בסכנה להציל טרף מבין שיני הגזלנים והחמסנים. ליבו הטהור היה מלא רחמים לכל

נדכא וקשי יום. צרת אחרים היתה צרתו. צדקת פזרונו היתה למעלה מהשגת האנושי, והכל בסתר ובהצנע לכת. (אהלי שם)

כשעה קלה לפני פטירתו ציווה להניח לו תפילין, קרא ק"ש וקיבל עליו עול מלכות שמים ויצאה נשמתו בטהרה. נפטר ב-ו' אב ה'תר"ן (1890). חי כ-73 שנים. ציונו בפינסק. אחריו כיהן ברבנות פינסק הגאון הרב צבי הירש הכהן וולק.

סבא (מצד אביו): ר' הגאון אריה לייב (רבה של סטניסלב). **אביו**: הגאון ר' צבי הירש (ר' הירש מילכיגר. במשך 40 שנה לא אכל מאכלי בשר מהחשש לבעיות בשחיטה ולכשרות המאכל). **אימו**: מרת צערטיל (נכדת הגאון העסקן הגדול הרב יהושע צייטלין). **אשתו**: מרת רייזל (בת הגביר מרדכי מאמאנושטירצנה). בניו: אין. חתניו: הגאונים רבי ברוך אפשטיין (נישא לבתו מרת שיינא סופיה. מח"ס 'תורה תמימה'), הגאון ר' חיים יהודה ליטווין (חתנו בזיווג שני. מח"ס שו"ת 'שערי דעה'), ר' יעקב כַּהַן, ר' משה טייטלבום (נישא לבתו מרת מלכה מרים). **מרבותיו**: אביו, הגאון ר' צבי הירש, הגאון רבי אריה לייב שפירא מקובנה. מספריו: אהל משה - הגהות וחידושים על התלמוד (נדפסו בש"ס וילנא), שו"ת. הגהות רבי אלעזר משה.

בווילנא היתה משפחה אחת, עשירה בנכסים והיו בני המשפחה יראי שמים ומופלגים בצדקה. בית מגוריהם עמד בפרבר מחוץ לווילנא. בית יפה ונאה, בתוך יער קטן ומטופח, מסודר בהרחבה לכל בני המשפחה הענפה. בני המשפחה מאחר וגרה רחוק מהעיר הם חששו מפני גזלנים ובפרט בלילות.

היו להם כלבי שמירה עזים. בשעות היום היו קושרים את הכלבים בשלשלאות ברזל כדי שלא יזיקו חלילה לאנשים תמימים. אבל בלילות היו משחררים אותם והם היו מסתובבים סביב הבית. אם אדם זר היה מתקרב לבית, הכלבים היו נובחים עליו והיו מעירים את בני הבית. הגזלנים מצאו דרך לעקוף מכשול זה. לא פעם אירע שהיו בשעת לילה מאוחרת זורקים מרחוק לכלבים בשר שתובל ברעל. הכלבים היו אוכלים את הבשר ומתים מיד ואז השודדים יכלו להיכנס לבית בשעה שבני הבית ישנים ולגנוב את תכולתו.

מכיוון שכך בני הבית נאלצו לשכב לישון במיטה כשלצידם כלי נשק כדי שאם חלילה יקרה דבר כזה יוכלו להדוף את המתנכלים בנשקם. לילה אחד לאחר חצות, בני המשפחה מתעוררים לקול נקישות בדלת. הם נבהלו מאחר והכלבים לא נבחו.

הם חששו שמא מדובר בשודדים שהצליחו להרעיל את כל הכלבים. הם קפצו כולם ממיטותיהם כאשר בידיהם הם אחזו את כלי הנשק בידיהם ושאלו בקול גדול: "מי שם?". למרבה תדהמתם הם שמעו קול המוכר להם: "זה אני, אלעזר משה הורביץ!". בני המשפחה תמהו ולא הבינו, כיצד הכלבים שתקו ולא השמיעו אפילו נביחה אחת? בנוסף, מדוע הגאון הצדיק בא לביתם מווילנא באמצע הלילה, כלום לא יכל לחכות לבוקר?

הם פתחו את הדלת. למרבה הפלא הם ראו כי כל הכלבים נמצאים מאחוריו קפואים במקומם! הגאון רבי אלעזר משה לא השתהה הרבה. בעודו עומד בפתח הדלת פתח ואמר להם: " אני מבקש את סליחתכם על שהערתי אתכם משנתכם, אבל ההכרח לא יגונה, עסקתי כל היום במצות פדיון שבויים, ודרוש לזה סכום גדול, כך וכך. ככל שיגעתי עד עכשיו, לא הצלחתי להשלים את הסכום הדרוש, לכן נאלצתי לבוא אליכם כעת, כדי לשתף אתכם בגמר המצווה".

מובן מאליו שמיד בני המשפחה העשירה נתנו לו את מה שביקש בעין יפה וברוח נדיבה. מיד כשיצא מן הבית, הכלבים הלכו אחריו עד שרבינו יצא משטח המשפחה. רבינו לא ידע כלל מכל המעשה של הכלבים ולא ראה אותם. אבל אנשי המשפחה, מובן שלא שככה התפעלותם ימים רבים. הם סיפרו לכולם מה שראו במו עיניהם, על קדושת רבינו וכיצד הקב"ה משעבד את עולמו כולל את כל החיות והבהמות לעמן מי שמוסר את עצמו כדי להציל את הזולת. (מעובד מתוך 'שאל אביך ויגדך')

ט' אב

הרה"ק החוזה מלובלין רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ

יום ההילולא - ט' אב

רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ, שכונה "החוזה" בשל ראייתו הפלאית למרחקים בזמן ובמקום, נולד בשנת תק"ה בפולין. היה תלמידם של ר' שמעלקע מניקלשבורג והמגיד ממעזריטש, ואחרי הסתלקותם הפך לתלמידו המובהק של ר' אלימלך מליז'ענסק. התיישב בעיר הגדולה לובלין והקים בה את חצרו, שהמונים נהרו אליה. החוזה שלח את בכירי תלמידיו להפיץ את תורת החסידות בכל רחבי פולין וגליציה, וביניהם "היהודי הקדוש" מפשיסחא, רבי אורי "השרף" מסטרליסק, רבי נפתלי מרופשיץ ועוד רבים. החוזה עסק רבות בקירוב הגאולה וביאת משיח צדקנו, ובערב שמחת תורה תקע"ה נפל מחלון ביתו בנסיבות פלאיות ועלומות, תוך כדי שמסר את נפשו על פעולות רוחניות לדחיקת הקץ. בעקבות הנפילה הקשה שכב החוזה על ערש דווי קרוב לשנה, עד שנסתלק בתשעה באב תקע"ה ומנוחתו כבוד בעיר לובלין.

פעם אחת, נסע החוזה לבקר את רבי שמעלקע מניקלשבורג, אחיו של רבי פנחס בעל ה'הפלאה' ומגדולי הצדיקים תלמידי המגיד. המגיד שלח את רבי שמעלקא ורבי פנחס לגרמניה, שהיתה מקום פרוץ יחסית לפולניה, ואיש פרט להם לא הצליח להאיר בה את אור החסידות. אך עד כמה שעשו חיל במקום, עדיין היתה ניקלשבורג עיר גרמנית מודרנית בסגנון שהחוזה לא היה יכול לסבול. לכן, כשבא לניקלשבורג, פשוט קשר מטפחת על עיניו ואחד החסידים הוביל אותו.

אשה אחת, שראתה שמובילים מישהו עם מטפחת על העינים, התחילה לצחוק בקול גדול על התופעה המוזרה הזו. צחקה וצחקה, עד שבשל קפידת הצדיק, במודע או שלא במודע, קרה לה דבר לא טוב רח"ל.

כשהדבר נודע לר' שמעלקא מניקלשבורג, ביקש מן החוזה: בבקשה חזור הביתה, ואל תבוא לכאן לבקר. לך אין מה לעשות במקום כניקלשבורג...

מדת הגבורה של החוזה התבטאה במיוחד בקנאות על שמירת העיניים שלו. מסופר, כי כשהסתלק רבו רבי אלימלך מליז'ענסק העביר את כחותיו הרוחניים לארבעה מתלמידיו: לחוזה נתן את כח עיניו, למגיד מקאז'ניץ את כח לבו, לרמ"מ מרימנוב את כח הנשמה שבמוח ולאוהב ישראל את כח פיו. מהסיפור אנו רואים שעוד קודם בואו לרבי אלימלך, היה החוזה זהיר טפי בכל הנוגע לעיניו והשמירה עליהן ודווקא משום כך זכה למתנה זו מרבי אלימלך בבחינת "יהב חכמתא לחכימין" [וכן הוא בנוגע לשאר התלמידים שזכו למתנות מרבי אלימלך]. כאשר הצדיק חרד על קדושתו, הוא משרה סביבו דין. הוא מבחין בחדות בחשיבות עבודתו המיוחדת, ומי שאינו רגיש לכך עלול להפגע. בכח זה פגע החוזה במזלזלים בכבודו, אף אם לא התכוון לכך.

עם זאת, צדיקים רבים נהגו אחרת: כך מסופר אודות רבי ברוך ממז'יבוז', שכאשר ביקר אצלו החוזה נכנסו נשות הבית אל החדר בו שהו הצדיק והחסידים, לשמוע את דברי התורה של סעודה שלישית. בתימהון גדול פנה החוזה אל רבי ברוך: הלא כתוב "העבר עיני מראות שוא"? ענה לו רבי ברוך: לא נכתב "העבר שוא מעיני", אלא להפך. אם ישנו שוא, אני איני רואה אותו...

בדומה לכך, כאשר רבי שמעלקא מניקלשבורג שומע על המקרה, הוא שולח את החוזה למקומו. עבודתו של רבי שמעלקא היא בקירוב אנשי עירו, וכדי לבוא בגבולם של יהודים הרחוקים מקדושה יש צורך ברגישות לקדושתם שלהם. אף אם הדבר תובע וויתור על עבודת ה' האישית של האדם, עליו להיות מוכן להתלכלך כדי להוציא את היהלומים מתוך האשפה.

לעומת התקלות הנגרמות מ'קצר' כזה בתקשורת, כאשר פגש החוזה ביהודים שהיו כלי לקבל, פעלה בהם קדושתו היתרה פעולות ברוכות:

אחד מהצדיקים תלמידי החוזה, היה רבי שלום מקאמינקא. כאברך צעיר היה ידוע כעילוי מופלג, אך לא חסיד. כדרך אותם הימים, לקח אותו גביר אחד כחתן לביתו עם הבטחה לפרנס את המשפחה שנים רבות וגם לתת נדוניה עצומה. עם זאת, התנה החותן לעתיד את ההסכם בכך שיסעו יחד לחוזה מלובלין – שיברך את החתן אותו וגם יבחן אותו. החתן ואביו הסכימו, והחותן וחתנו נסעו אל החוזה.

כשהגיעו, קרא החוזה לשמש שיביא חומש ויקרא. כשרבי שלום ספר זאת לידידו ה"אמרי נעם", אמר: האמן לי, שכאשר בקש שיביאו חומש כמעט פרצתי בצחוק. על זה בוחנים אותי? אותי צריך לבחון על פלפול חריף, לא על חומש... פתח הרבי את החומש בתחלת פרשת "קדושים", ושאל: יודע אתה מה רש"י כותב על כך? שוב התאפק רבי שלום מלצחוק על שאלה כזו, ואמר: "הוו פרושים מן העריות ומן העבירה". אמר לו הרבי: נאמר ביחד את הרש"י הזה, והתחילו לומר זאת ביחד. באותו רגע – סיפר הצדיק – חלחלה ורעד תפסו את כל גופי, וכל כך רעדתי שהייתי צריך לשכב. שעות רבות רעדתי, והייתי ממש חולה מסוכן. גם היום, כשאני מספר את הסיפור הזה, אני מתחיל לרעוד בכל גופי.

צדיק גדול נוסף בפולין, בעל התפארת שלמה, סיפר כי אביו הביאו לחוזה כאשר היה ילד. לקח אותו הרבי ואמר לו את אותו הדבר: אתה זוכר מה רש"י כותב על "קדושים תהיו"? נאמר את זה ביחד – "הוו פרושים מן העריות ומן העבירה". וספר אחר כך בעל התפארת שלמה, כי ב"ה לא נכשל בחייו מעולם בפגם הברית, מכח המילים הללו ששמע בהיותו ילד.

בשני סיפורים שהם אחד, מתגלה כוחו של החוזה לקחת משפט פשוט מן התורה ולהפוך בעזרתו את כל חייהם של שני אנשים. הילד הקטן נעשה לשומר הברית באופן טבעי, ואילו העילוי המתנגד, שהספיק מן הסתם להבין יותר מהילד מהם "העריות והעברה" רועד בכל גופו. לבסוף, שניהם נעשים צדיקים גדולים המורים לרבים את דרך ה'.

כיאה לסיפור העוסק בקדשת היסוד, מקום ההולדה, אין כאן רק פרישות וחרדה: הצדיק מפרה את חסידיו ומחולל בהם שינוי עמוק, המוליד פירות לחיים שלמים ולדורי דורות.

יומא דהילולא של החוזה הוא תשעה באב – יום בו נולד משיח שהוא שלמות תיקון הברית וקיום מצות "פרו ורבו ומלאו את הארץ" (בקדושה ובטהרה) [המצוה הראשונה בתורה, מצוה רבה (לשון רביה), המצוה הכוללת את כל התורה כולה]. על כן בא הרמז: **תשעה באב** בגי' **יוסף** (שומר הברית) פו"א ודוק. **בתשעה באב נולד משיח = קדוש קדוש קדוש!**

פעם אחת התקבצו בחג השבועות כמה מתלמידיו של החוזה מלובלין, כולם צדיקים גדולים: רבי דוד מלעלוב, רבי יצחק מוואַרקי ורבי שמואל מקארוב. בשעה שהסבו באכסניה שבעיר לובלין, חשקה נפשם לשתות מעט מי-דבש. היה שם יהודי צעיר, אברך, שהיה ותרן וטוב לב. כששמע את שיחתם, הלך ונתן להם מי דבש. כשראה שהם משבחים את המשקה שלח להביא להם עוד.

כמה חודשים אחר כך, כשקרב ראש השנה, שוב התקבצו תלמידי החוזה באותה אכסניה שבלובלין. בערב ראש השנה, לאחר שכבר עשו "התרת נדרים", אמר ר' דוד מלעלוב: "מי ייתן לנו עכשיו את האברך הזה, שהיטיב עמנו."

אמר ר' שמואל מקארוב: "חיפשתיו ולא מצאתיו. אבל כשאמרתי את פרק התהלים הנאמר בתפילת 'שיר של יום', וקראתי את הפסוק 'וַיֹּאמְרוּ – לֹא יִרְאֶה יָּהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב' (תהלים צד, ז), עלתה בי המחשבה, אולי הוא מאותם אלו שאומרים כך, ואינם מאמינים עוד באֱלֹהֵי יַעֲקֹב". שמע זאת ר' דוד ואמר: "ובכל אופן, צריכים אנו להחזיר לו טובה".

אברך זה נוהג היה לסחור עם גויים נכבדים, ודבק בהם. ובאותם הימים שלפני ראש השנה רצה להמיר את דתו.

יום לפני התנצרותו סגרו את האברך במנזר, כפי מנהגם. אותו היום ערב ראש השנה היה. ובאותם הרגעים שבהם ישבו תלמידיו של החוזה ונזכרו בו, הרהר האברך הרהור תשובה בלבו. לאחר שהתחרט בלב שלם על כוונתו להתנצר, החליט האברך לשים קץ לחייו, כדי שלא יחלל את השם וימיר את דתו. עלה על הבימה הגבוהה שהייתה במנזר, הפיל עצמו ממנה ומת.

למחרת בבוקר בא הכומר אל המנזר ומצא את גופתו של האברך. כיוון שלא רצה שידעו האנשים שנאספו במקום מה אירע, עקר קרש אחד מן הרצפה, טמן את הגופה תחתיו ואחר כך השיב את הקרש למקומו.

במוצאי ראש השנה, שב אחד החסידים שהיו באכסניה לביתו שהיה בכפר סמוך ללובלין, ומצא כי ביתו נשדד וכל אשר לו נגנב. חזר החסיד אל האכסניה בבכי, וסיפר על הגניבה. מיד הלכו ר' דוד ור' שמואל עם החסיד אל רבם, החוזה מלובלין. אמר להם החוזה: "לכו אל שר המשטרה והוא ייתן לכם מכתב, שבכל מקום שתבואו יעזרו לכם פקידי הממשלה לערוך חיפוש, כדי למצוא את הגנֵבה". ואכן עשו כדבריו של הרבי, וקיבלו לידיהם את המכתב משר המשטרה. בדרכם באו אל הכפר שבו היה המנזר ובו התגורר הכומר. החסיד שביתו נשדד חשש מהכומר, על כן עשה עצמו ר' יצחק מוורקי כאילו הוא הנשדד. בפולנית שהייתה שגורה בפיו דרש ר' יצחק מהכומר לערוך חיפוש במנזר. הדרישה עוררה את כעסו של הכומר אך הוא נאלץ להניח להם לעשות כן. כשבאו אל המנזר לא מצאו תחילה דבר. צעק הכומר: "כיצד מעזים אתם לערוך חיפוש במקום קדוש!". בתוך שהוא עומד וצועק קרא ר' שמואל מקָארוֹב: "הביטו, קרש זה אינו באותו גובה כמו שאר הקרשים. ודאי שם מונחת הגנֵבה".

נבהל הכומר מאוד ורצה לתת להם כל מה שירצו, רק שיעזבו את הקרש. לא שעו החסידים לדבריו והרימו את הקרש, מצאו שם את האברך ולקחו אותו לקבר ישראל. והכומר, שלא רצה שיביאו את הדבר למשפט, נתן להם את הסכום שנגנב מהחסיד.

בסיפור הזה ניתן להתבונן רבות: בחשיבות הקשר הפשוט עם צדיקים, שהציל נשמה מרדת שחת; בראשי בני ישראל הסוקרים את מצב הקשורים להם בראש השנה; וברוח הקודש של החוזה שפתר

את בעיית החסיד הנגנב יחד עם הבאת הסוחר מוסר הנפש לקבר ישראל. אנו נקשר כאן את המעשה לתפילת "שופרות", במוסף של ראש השנה.

אחד הפסוקים המרכזיים בתפילה, הוא: "ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים" מהו עניינו של השופר הזה?

על שופרו של משיח אומרים חז"ל כי הוא בן זוגו של שופר אחר, "קול השופר" של מתן תורה. שניהם נעשו, על פי המדרש, מקרניו של האיל שהקריב אברהם תחת יצחק בנו. מתבקש אם כן לומר, כי השופר של מתן תורה הוא ה'קטן' יחסית, ואילו שופרו של משיח הוא, כפשוט, השופר הגדול.

שופר סתם, שופר קטן, מעורר את הקרובים יחסית. את אלה שעם כל ריחוקם יש להם זיקה כלשהי לקדושה. אבל כדי לעורר את מי שנידח, או גרוע מזה, אבוד לגמרי, יש צורך בשופר גדול – עליו נאמר "יתקע" בלשון נסתר, בלי לומר מי הוא זה שיתקע.

בחסידות, מפרשים את הפסוק כמדבר על שני סוגים של יהודים שהתרחקו מעבודת ה': "האובדים בארץ אשור" הם אלה שאבדו מתוך אושר, כאותו חסיד שבסיפור שהתרחק מתוך עשירות ומסחרו עם שרי הארץ. "הנדחים בארץ מצרים" הם אלה שנדחו מתוך צרותיהם וקשייהם. את שני אלה, מעורר דווקא "השופר הגדול" של הגאולה, ש'יתקע' מעצמו. כאשר ה' מוזכר בפסוקים בלשון נסתר, הדבר רומז על דרגה גבוהה כל כך של גילוי אלוקות עד שאין שום דרך לבטא אותה במילים או לתפוס אותה באופן כלשהו. לכן מבאר הרבי מליובאוויטש כי ה"יתקע" של שופר הגאולה, גדול אף יותר מה"אנכי" של מתן תורה.

בזמן הגאולה, נגיע כולנו לדרגת מודעות כזו שהמצוות והחיבור לה' יתרחשו כמו מעצמם, בדרך ממילא. הדרגה הזו היא בעצם תוצאה של גילוי דרגה מעין זו אצל ה' יתברך: אם בתורה ובמציאות המוכרת מתגלה ה' בדרך של "יש", של דבר מה ניתן לתפיסה, הרי שבגאולה יתגלה האין האלוקי, בו ה' לא מתגלה כפועל עושה אלא כמי שהפעולות מתרחשות מתוכו בלי שתהיה יכולת להצביע על מקור התרחשותן.

דרגה כזו בנפשנו שלנו ניתן לחוש ברגעים של מסירות נפש, כזו של החסיד שהתעורר בתשובה. האדם מתמסר כאילו בלי סיבה, בלי יכולת להצביע על משהו שגרם לו למסור את נפשו. אך ברור כשמש שזהו הביטוי הנעלה ביותר של נפשו עצמה – של החלק אלוק ממעל שבו, שאיננו יכול ואיננו רוצה להיות נפרד מה' יתברך.

אמנם, גם בימים כתיקונם, ניתן להגיע לכן על ידי גימטריא פשוטה... **אבד-נדח** בגימטריא **אביון**. הדבר מלמד על כך, שכשאדם מרגיש שהוא אביון לחלוטין ואין לו כלום משלו, הוא מגיע למצב של 'אין' כזה המסוגל לעורר את האין האלוקי. על האביון נאמר שהוא "תאב לכל דבר", ובפנימיות הדבר מרמז על תאווה לעצמות ה' – שהיא היא "כל דבר", הכל ממנה והכל בתוכה. דווקא ריקנות מוחלטת כזו מעוררת את החשק והחוש להתחבר לעצמות ה', ולהכיר שהכל ממנו.

מדי שנה לפני פסח, החוזה מלובלין היה נוהג לעבור על כל מצותיהם של אלפי החסידים שהסתופפו בצלו. הוא לקח כל מצה ביד והתבונן בה. היו מצות שאמר עליהן "צדיק" והניחן בערימה אחת, מצות שאמר עליהן "בינוני" הניח בערימה שנייה ו"רשע" בשלישית.

אחרי כל המיון המדוקדק של אלפי המצות יצאו מעט "צדיקים", יותר "בינונים", והרבה מאד "רשעים". את ה"צדיקים" חילק לעצמו ולתלמידיו הקרובים, את ה"בינונים" לשאר החסידים, ואת ה"רשעים" השאיר בצד.

בגלל שרוב המצות היו "רשעים", לא היה הרבה מה לאכול בחצרו בשבוע של פסח והחסידים לא שבעו. החסידים מקפידים לא לאכול מצה שרויה במשך כל החג, אבל ביום השמיני (בחו"ל) אוכלים דווקא מצה שרויה. בשמיני של פסח החוזה הורה לאשתו ולכל המבשלות לעשות כמות גדולה של קניידלך, קציצה ובה קמח מצה ומים, ולשם כך הוציא את כל מצות ה"רשעים" וחילקן לכולם. וכך כולם אכלו את ה"רשעים", והיה שפע של מצות וקניידלך, וכל מי שרעב במשך שבעה ימים פוצה היטב ביום האחרון, ושבע מכל הקניידלך ומצות ה"רשעים".

לאכול מודעות משיחית

החג המיוחד למזון במשך השנה הוא פסח, שבו אוכלים מצות, מיכלא דמהימנותא – מאכל האמונה. כתוב שאמונה זה רדל"א (רישא דלא ידע ולא אתידע), שורש המשיח, ולכן באכילת מצות אוכלים מודעות משיחית – זה חג הגאולה. בפסח מכניסים לבטן ולנשמה תודעת גאולה. בכל דור ודור, ובכל יום ויום, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יוצא כעת ממצרים, והמצות מעניקות את השכל הזה.

ברור שכל המצות שהחוזה מיין היו מהודרות בתכלית, ולמרות זאת ברוח קודשו הוא מיינן לצדיקים בינונים ורשעים. בשבעת ימי החג צדיק אוכל "צדיקים", יהודי פשוט אוכל "בינונים", כמו שכתוב בתניא, שמידת הבינונים היא מידת כל אדם, וביום האחרון כולם אוכלים רק "רשעים".

אם כל המצות מהודרות, מה ההבדל ביניהן?!

היות שהמצות הן מאכל האמונה, כנראה החוזה הבחין ברוח קודשו בשלוש דרגות של אמונה. כתוב שאפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון. אין יהודי שאינו מאמין בה' בלבו. אבל ככלל, ככתוב בספר העיקרים, יש שלוש רמות של אמונה – להאמין בה', להאמין בתורה ולהאמין במשיח.

הרשע הוא אחד שמאמין בה', אבל לא בתורה ולא במשיח. הבינוני מאמין בה' וגם מאמין בתורה, ונוהג על פיה, אבל האמונה במשיח חלשה אצלו. ואילו הצדיק האמיתי אוחז בכל שלוש הרמות של האמונה. הוא מאמין שיש הקב"ה והתורה אמת ומחייבת אותו, וגם מאמין במשיח וזה גורם לכך שכל מעשיו מיועדים "להביא לימות המשיח".

הרבי מליובאוויטש השקיע את כל כוחותיו במסירות נפש להנחיל לנו את המודעות הזאת, ובנוסף לכך אמר שהגיע הזמן שכל אחד מעם ישראל יהיה צדיק. לפי החסידות להיות צדיק ולהיות חדור במשיח, זה היינו הך.

יום שכולו משיח

אם כן, למה מותר לכולם לאכול את ה"רשעים" ביום האחרון של פסח?

אחרון של פסח הוא יום של משיח, לכן עושים בו סעודת משיח, כמנהג הבעל שם טוב, וקוראים בהפטרה המדברת על המשיח. כל שבעת ימי פסח הם כנגד יציאת מצרים – הגאולה שהיתה – ומי שמאמין בה' גם מאמין בהיסטוריה, ואינו מכחיש שפעם היתה יציאת מצרים. מתן תורה יבוא אחר כך, בשבועות,

ואילו עידן מלך המשיח הוא יותר עתידי. כתוב *ששביעי של פסח* זו כבר מודעות למתן תורה – כהוספה על יציאת מצרים – אבל אחרון של פסח (שמיני בחו"ל) זה כבר גילוי משיח ממש.

צריך להחזיר את כולם בתשובה באחרון של פסח. גם הבינוני שחסרה לו אמונה חזקה במשיח, וגם הצדיק, שכל הזמן חי עם משיח, צריכים להתחזק באמונה במשיח על ידי אכילת "רשע", על ידי לקיחת מי שחסרה לו אמונה בתורה וגם במשיח, ומכוח המשיח מחזירים את כולם בתשובה. כתוב בספר "יום יום", שבאחרון של פסח אורו של משיח מתגלה, וממילא כולם חוזרים בתשובה ומגיעים לשיא של "מיכלא דמהימנותא" – אמונה במלך המשיח.

קל להאמין בה', וכל יהודי עושה זאת. קשה קצת יותר להאמין בתורה, והכי קשה להאמין במשיח – כי המשיח הוא נגד המציאות. מביטים מבעד לחלון ולא רואים סימנים ברורים למשיח. צריך המון תוקף ונחישות נחשונית בשביל להתחזק באמונה במשיח. אמונה אמיתית הופכת לדעת, עד שממש רואים את המשיח. החוזה כשמו מכיר היטב באנשים. קודם כל הוא מכיר במצות, שכולן כשרות למהדרין, אבל הוא מכיר גם במהות בעליהן, ואת הרשעים הוא משאיר ליום שכולו משיח, יום שבו כל הרשעים באים לתיקונם, כלומר מתחזקים באמונה ודעת במלך המשיח. התוועדות י' מנחם אב תשס"ז הרב גינזבורג

רבי יום טוב ליפמן הלר, אביו של רבי שמואל הלר מצפת, היה מקורב אל החוזה מלובלין. האב, הבן וגם הסב היו שלשתם מחשובי החסידים והרבנים בארץ הקודש, ומדי פעם נסעו בחזרה לאירופה כדי לבקר בחצרות הצדיקים – ובלובלין במיוחד.

באחת מנסיעות אלה, שהה רבי יום טוב ליפמן זמן רב בלובלין. כל אותו זמן לא קיבל מכתבים מבני המשפחה שבארץ, והיה מאד מודאג מכך. יום אחד קרא לו החוזה, הושיב אותו על כיסא לידו, ואמר לו כאילו רואה מחזה מוחשי לנגד עיניו: כעת אשתך יוצאת מהשוק עם סל של ירקות, ויש לה בסל כך וכך בצלים וכך וכך מלפפונים, והולכת מהשוק הביתה. בתך יושבת ליד השולחן ושותה כוס קפה. כך המשיך ותיאר מה עושה כל אחד מבני הבית בצפת, בעודו יושב בלובלין הרחוקה. אחר כך אמר לו החוזה: אני מגלה לך את זה, לא רק כדי להרגיע אותך לגבי שלום ביתך, אלא גם כדי שתדע: גם כשאתה בביתך, אני רואה כל מה שאתה עושה ואני מסתכל עליך היכן שלא תהיה.

מעניין לשים לב, כי הצדיק אינו מסתפק בראייה, ומעוניין שבן שיחו יהיה מודע לכך שרואים אותו. המודעות הזו מכניסה בלב יראת שמיים, כפי שמדריכה להתבונן שורה מרכזית בספר התניא, שהרבי מליובאוויטש בחר לכלול ב"שנים עשר הפסוקים": "והנה ה' נצב עליו, ומלוא כל הארץ כבודו, ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי". אדם הקשור לצדיק צריך לדעת שגם רבו הוא בדוגמה של מעלה, ויש אף מקום לחשש שמא יהיה סבלן פחות מריבונו של עולם... מלבד זאת, מכך שהצדיק הוא בשר ודם הנראה לעינינו, אנו מרגישים בבהירות כי גם ה' הוא מישהו ממשי מאוד הצופה בנו תמיד.

היהודי הקדוש מפשיסחא, כאשר היה עדיין 'מתנגד', ישב בבית המדרש יחד עם החברותא שלו, רבי ישעיה (שגם הוא נעשה אחד מגדולי חסידי פולין). נכנס לבית המדרש רבי דוד מלעלוב, וניסה לתפוס איתם שיחה (יתכן שקיבל שליחות מפורשת מרבו לגבי האברכים הללו, ויתכן שבא מעצמו). להפסיק אותם באמצע הלימוד לא רצה, לכן עמד שם שעה ארוכה וחכה שמישהו יפסיק כדי ללכת להוציא ספר מארון הספרים. חיכה וחיכה, וברגע שקם אחד מהלומדים פנה אליהם במשפט אחד: "לא המדרש עיקר אלא המעשה". מיד לאחר מכן ברח משם, אך כיוון שהוא עצמו היה צדיק, המילים הבודדות שאמר

הדליקו אותם ובערו בהם בן רגע. מיד סגרו את הגמרות ורצו אחריו, ושאלו אותו: איפה לומדים את זה? אמר להם רבי דוד: לומדים זאת בלובלין – סעו לשם, ודעו שהרבי שם הוא גלגול נשמה של רבי יוסי הכהן, מגדולי התנאים, מחמשת תלמידיו הגדולים של רבן יוחנן בן זכאי.

האש בערה בקרבם, ושניהם מיד נסעו ללובלין – גם היהודי הקדוש, ששמו כשם רבו (יעקב יצחק), וגם רבי ישעיה. כאשר נכנסו לבית מדרשו של החוזה, מצאו אותו באמצע שיחה עם ר' פרץ הלר, סבו של רבי שמואל הלר מצפת. היות שר' פרץ בא מארץ ישראל והיה בקי בכל קברי הצדיקים בארץ, נסובה השיחה סביב קברי הצדיקים. כך דברו שעה ארוכה על כל הקברים, עד שהגיעו לקבר רבי יוסי הכהן. ברגע שר' פרץ מתחיל לתאר היכן נמצא הציון, פונה אליו החוזה ואומר: אני הוא.

רבי דוד מבהיר לצמד העילויים, במשפט אחד, שדרך החיים שלהם חסרה. אתם שקועים בלימוד וזה טוב מאוד (הרי הוא איננו מפריע להם אפילו לרגע קטן), אבל יש דבר חשוב ועיקרי מזה: מעשה. בהקשר זה, "מעשה" הוא עבודת ה' כולה: מעשים טובים, תפילה ותיקון המידות. צדיק כרבי דוד מלעלוב לא נזקק ליותר מכך, והוא פונה ורץ החוצה – כשהם אחריו. הוא מכוון אותם ללובלין, אך מוסיף עוד מידע שנראה לא רלוונטי: הרבי שם הוא גלגולו של רבי יוסי הכהן. מה יש באמירה הזו, מעבר לרוח הקודש שגילה כשסיפר להם מה ישמעו מפי הרבי?

רבי יוסי היה מתלמידי רבן יוחנן בן זכאי ששיבח אותו כ'חסיד', וגם ייחוסו ככהן קושר אותו, על פי הזהר, למידת החסד. אם כן, אין מתאים מגלגול של רבי יוסי על מנת ללמד את דרך החסידות. ניתן לראות זאת במאמרו "הוא היה אומר: יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה – שאינה ירושה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

באמרה זו, על שלושת חלקיה, מובע האיזון הנכון בין המדרש והמעשה. היא פותחת באהבת החבר, ודווקא מהפן המעשי של הזהירות בממונו; ממשיכה בעמל התורה וברצינות הדרושה בכדי לזכות בה; ולבסוף מסיימת בתיקון המעשים באופן המקיף ביותר שאפשר: "וכל מעשיך יהיו לשם שמיים".

מחד מקבל המעשה כאן ביטוי חזק, אבל מאידך, לימוד התורה הוא המרכז והלב של הכל. ברוח זו התבטא הרבי הרש"ב על **החסיד** שהוא י', האות המסמלת את נקודת החכמה והביטול, העטופה ומתגלה **בחסד**. אם כך, חסיד הוא זה שיודע לפתח את חכמת התורה לכלל דרך חיים מעשית ומקיפה, המלאה באהבה ובחסד.

הרב יצחק נסים הראשון לציון

יום ההילולא - ט' באב

הרב יצחק נסים כ"ה בכסלו ה'תרנ"ו, 12 בדצמבר 1895 – ט' באב ה'תשמ"א, 9 באוגוסט 1981 היה הראשון לציון – הרב הראשי הספרדי לישראל בין השנים ה'תשט"ו–ה'תשל"ג, 1955–1972.

נולד לרחמים יליד איראן ועמאם בבגדאד, ביום הראשון של חג החנוכה, ולכן נקרא "נסים". שמו השני הפך לימים לשם משפחתו. למד תורה מפי הרב שמעון אגסי ומפי הרב צדקה חוצין ועוד.

עלה לארץ ישראל בשנת 1925 עם אשתו ויקטוריה, במסע שארך מספר חודשים על גבי חמורים. לאחר עלייתו לירושלים התיידד עם הרב חזקיה שבתי, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הרב שלמה

אליעזר אלפנדרי ועוד. במקביל ללימודו עסק במסחר. בשנת 1951 התמודד לכנסת השנייה כמספר שתיים ברשימת אמוני ישראל של הרב אליהו כי טוב, אך הרשימה לא עברה את אחוז החסימה.

בשנת 1953 התבקש על ידי הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל, הרב הראשי הספרדי, להמשיך את דרכו ולכהן אחריו כראשון לציון. בשנת ה'תשט"ו (1955) נבחר להיות הרב הספרדי הראשי כשקיבל 42 קולות, בהתמודדות מול הרב יעקב משה טולידאנו רבה של תל אביב שזכה ב-27 קולות. מעמד ההכתרה התקיים בו' בניסן תשט"ו. הרב נסים נחשב על ידי החוגים החרדיים כרב ליברלי והם פעלו להחליפו.

בז' במרחשוון ה'תשל"ג (1972) הוחלפו הרב נסים והרב איסר יהודה אונטרמן על ידי הרבנים עובדיה יוסף ושלמה גורן והיו לרבנים הראשיים הראשונים שהוחלפו בחייהם.

בשנת 1976 הוענק לרב נסים תואר דוקטור לשם כבוד מאוניברסיטת בר-אילן.

הרב נסים נפטר בתשעה באב ה'תשמ"א (1981). רעייתו ויקטוריה נפטרה בשנת ה'תשמ"ט (1988).

בתפקידו כרב ראשי לישראל שאף הרב נסים להידברות גם עם הציבור החילוני וערך סיורים בקיבוצים.

ביתו שימש מקום מפגש לאישי ציבור, פוליטיקאים ומלומדים, בהם פרופסור גרשם שלום מהאוניברסיטה העברית ושופט בית המשפט העליון חיים כהן.

בזמן הפולמוס הגדול בנושא חוק "מיהו יהודי", פעל הרב כדי שהגדרת הלאום היהודי תיקבע לפי ההלכה ולא על בסיס הצהרת האדם שהוא יהודי. כחלק מהמאבק שלח הרב נסים מכתבים לרבני ישראל בעולם כדי שיביעו עמדתם בסוגיה זו.

בנובמבר 1957 החרים הרב נסים את טקס הזיכרון שנערך ביום הזיכרון החמישי לנשיא חיים ויצמן, מכיוון שהטקס לא נערך בהתאם למסורת ישראל.

הרב נסים סירב לצאת ולפגוש את האפיפיור פאולוס השישי בעת ביקורו בישראל בשנת 1964. המדינה התכוננה לקבל פניו בטקס ממלכתי, אשר במסגרתו היה צריך הראשון לציון ליטול חלק בקבלת פניו של האפיפיור במגידו. הרב נסים סירב, באמרו שאם עליו לצאת לקבל את פני האפיפיור, אזי על האפיפיור, כראש הדת הקתולית, להשיב ביקור לראש הדת היהודית, אחרת ייווצר הרושם שמעמד הדת היהודית נחות . במאמר ראשי בעיתון "הארץ" נכתב שכשם שביקורו של האפיפיור בארץ היה מאורע היסטורי לנוצרים, כך העובדה שהרב הראשי לא קיבל את פניו היה בו משום מעשה היסטורי ומתן תוקף לעצמאות מדינת ישראל.

לא אחת עוררו מעשיו פולמוס ציבורי, אך בראייה למרחוק, גם יריביו הכירו בצדקת עמדתו. כך היה, למשל, בעת ביקורו של האפיפיור פאולוס ה-6 בישראל. מהרגע הראשון הפגין הוותיקן זלזול במדינת ישראל ובמנהיגיה. הוא קבע את תאריך הביקור ואת מסלולו ללא כל תיאום עם הגורמים המתאימים בארץ, אולם הפגיעה הקשה ביותר הייתה בקביעת מקום כניסת האפיפיור מירדן לארץ, המקום שבו הייתה אמורה להתקיים פגישתו עם ראשי המדינה.

על אף הכל, המדינה התכוננה לקבל את פניו בטקס ממלכתי, אשר במסגרתו היה צריך הראשון לציון ליטול חלק בקבלת פניו של האפיפיור במגידו, אך הרב הראשי סירב. הוא סבר שאם הוא יוצא לקבל את פני האפיפיור, אזי על האפיפיור, כראש הדת הקתולית, להשיב ביקור לראש הדת היהודית ולפחות

לעשות מחווה כלשהי של נימוס כלפי הדת היהודית. הרב חשש שאם לא יתקיים תנאי כזה, ייווצר הרושם, חלילה, שמעמד הדת היהודית וראשה נחותים, ולא היה מוכן לתת לכך את הגושפנקא שלו.

מרגע זה, סירובו של הרב ניסים האפיל על כל פרטי הביקור האחרים. פולמוס עז פרץ בארץ ובעולם. מבין שרי הממשלה, התקיפה ביותר הייתה שרת החוץ גולדה מאיר, שכעסה על ש"הרב ניסים מנהל מדיניות חוץ ממרומי היכל שלמה". בישיבת הממשלה היא רתחה מזעם, והודיעה שעליו להישמע להחלטות הממשלה, ולא – עליו להתפטר. גם בכנסת, ובעיקר בעיתונות, נשמעו דברים חריפים ביותר נגד הרב ניסים.

"האיום לא עושה עליי רושם", אמר למקורביו. הלחץ נמשך כל העת. הפולמוס נמשך כל העת, אך הרב ניסים הפגין עמידה גאה ושקטה. בכ' בטבת הגיע האפיפיור לביקור הבזק בו סקר משמר של צה"ל, ולאחר מכן התקבל בטקס רשמי קצר על ידי נשיא המדינה, יו"ר הכנסת, ראש הממשלה, מספר שרי ממשלה ומכובדים נוספים. הראשון לציון הרב יצחק ניסים כמובן נעדר מהטקס, אך הוא לא היה היחיד: גם שרת החוץ גולדה מאיר, שהובילה את המאבק בהחלטתו של חכם ניסים, נאלצה להעדר לאחר שנקעה את רגלה יום קודם לכן. היו שראו בכך אות משמים.

בנאומו לא הזכיר האפיפיור את המילה 'ישראל', ולפני חזרתו לירדן, ליד מעבר מנדלבאום, הודה האפיפיור ל"שלטונות" ולכל הנוכחים במקום. בדבריו הוא הבין את הישראלים, בעודו מגן על האפיפיור פיוס ה-12 שהעניק הסכמה שבשתיקה לזוועות שביצעו הנאצים בזמן מלחמת העולם השנייה והשואה הנוראה, זאת לבד העובדה שבמשך כל הביקור נזהר האפיפיור מלהוציא מפיו את המילים 'מדינת ישראל', ונמנע מכל מחווה כלפי המדינה והעם היהודי או מדבר פיוס כלשהו. ממטוסו שלח האפיפיור מברק תודה "אל הוד מלכותו המלך חוסין של ירדן, רבת עמון". לעומת זאת, בארץ התקבל מברק שהפתיע ואכזב רבים: "הוד מעלתו הנשיא שזר, תל-אביב". לא נשיא מדינת ישראל ולא ירושלים. באחת הבינו כולם, גם המתנגדים הגדולים ביותר, עד כמה צדק הרב הראשי, וכיצד צפה מראש את מה שיתרחש.

עד לכהונתו של הרב ניסים, החוק במדינת ישראל היה שכהונת הרב הראשי הינה כהונת עולם. בשנת תשל"ב, לאחר שבע עשרה שנים שבהן כיהן כרב הראשי, פעלו עסקנים ופוליטיקאים לשינוי החוק לבחירת הרבנים הראשיים, ובשנת תשל"ג הוחלף הרב ניסים על ידי מרן הראשון לציון, הגר"ע יוסף זצוק"ל.

התיר עליית יהודים להר הבית בכדי להראות ריבונות יהודית בהר.

בשנת 1960, ביוזמת הרב נסים, הועלו עצמותיו של הרב חיד"א לארץ ישראל והוא נקבר בהר המנוחות.

הרב נסים הקים בית מדרש להכשרת רבנים, מבוגריו הראשון לציון הרב מרדכי אליהו (אשר הקים בעצמו מאוחר יותר בית מדרש במתכונת דומה) והרב משה טופיק.

לרב נסים היו חמישה אחים, בהם שלמה ציון, שנרצח באכזריות על ידי השלטונות העות'מאנים בבגדאד בתחילת 1917 יחד עם 18 חלפני כספים יהודים שנעצרו באשמת שווא. הרב נסים כתב קינה לזכר הנרצחים אותה נהגו לקרוא שנים רבות בבתי כנסת של עולי בבל בעיראק ובישראל. את הסיפור המלא ניתן לקרוא בערך יהדות בגדאד.

אחים נוספים הם הרב יחזקאל עזרא רחמים, והרב אברהם חיים רחמים, ראש ישיבה ומקובל, שהגיה את ספרי 'בן איש חי' של רבי יוסף חיים והיה תלמידו.

לרב נסים ולרעייתו נולדו ארבע בנות ושלושה בנים. בין ילדיו: פרופ' מאיר בניהו, חבר הכנסת והשר משה נסים והמפקחת על גני הילדים בירושלים וכותבת ספרי ההדרכה רות נסים.

הרב מרדכי אליהו הראשון לציון והרב הראשי לישראל

הרב עזרא בצרי - לשעבר דיין בבית הדין הרבני הגדול בירושלים

הרב דוד בצרי ראש ישיבת המקובלים השלום בירושלים

הרב משה טופיק - לשעבר דיין בבית הדין הרבני הגדול בירושלים

הרב יעקב משה הלל - מקובל וראש ישיבת 'אהבת שלום'

הרב אליהו לוי ז"ל, נכד רבי יחזקאל עזרא הלוי, ראש הכולל ביד הרב נסים לשעבר, ומחבר שו"ת משפטי אליהו ועוד

מספריו

- שו"ת יין הטוב, חלק א-ב, (באתר HebrewBooks, מהדורת ירושלים ה'תשל"ט). מהדורה שלישית, ירושלים ה'תשס"ו.
- לדור ולדורות - מאמרים, נאומים ומכתבי חיזוק. שלושה כרכים. יצא לאור אחרי פטירתו בעריכת הרב שמואל כ"ץ.
- לכלל ולפרט - הלכות קצובות - תשובות קצרות בהלכה שהשיב בעת היותו הרב הראשי. יצא לאור אחרי פטירתו בעריכת הרב שמואל כ"ץ, שלושה כרכים.
- בספר ישיבות בגדאד, נספחים ומקורות, נספח ל, נדפסו עשרות מכתבי תורה ושעה מאיתו.
- בספר נחלת אבות, אוסף כתבים מגנזי משפחת ששון, נדפס אוסף גדול ממכתביו אל משפחת ששון.

י"א אב

רבי הלל הלוי מאליסוב מפאריטש

יום ההילולא - י"א מנחם-אב

רבי הלל הלוי מאליסוב מפאריטש נולד בעיירה חומץ שבבלארוס בשנת תקנ"ה, לאביו רבי מאיר מחסידי טשרנוביל. כבר בילדותו היה בקי בש"ס ובפוסקים, למד ספרי קבלה והתפלל עם כוונות האריז"ל, ועוד בטרם היה בר מצוה נשא אשה. כאשר הגיע לידיו ספר התניא, הפך לחסיד חב"ד, אך למרות מאמציו לא זכה לראות את פני האדמו"ר הזקן. בשנת תקע"ח נשלח על ידי האדמו"ר האמצעי "לקבץ גשמיות ולזרוע רוחניות" ביישובים החקלאיים שהקים הרבי במחוז חרסון בדרום אוקראינה, וכך הפך רבי הלל למורם הרוחני של עשרות אלפי יהודים. הוא הקדיש את חייו להפצת תורה וחסידות ומסר את נפשו על אספקת מזון כשר לחיילים היהודיים שבצבא הצאר. בשנת ת"ר התמנה לרבה של העיירה פאריטש

שברוסיה הלבנה, ואחר כך עבר לכהן כרבה של בוברויסק הסמוכה. רבי הלל נהג לרשום כל דבר ששמע מרבותיו ולהוסיף ביאורים, וכן הלחין ניגונים חסידיים עמוקים. דברי תורתו כונסו בסדרת ספרי "פלח הרימון", בספר "אמרי נועם" ועוד. הוא הסתלק בעיירה חרסון ביום שבת קודש י"א מנחם-אב, "שבת נחמו" תרכ"ד, ושם מנוחתו כבוד.

רבי הלל היה מושפע של רבי זלמן זעזמיר, ופעם אמר עליו בשעת התוועדות: "לגבי רבי זלמן זעזמיר – אני כמו חתול".

אחר כך הסביר את עצמו: "אל תחשבו שהתכוונתי שכמו שהשכל של החתול שום דבר ביחס לשכל שלי, כך השכל שלי שום דבר ביחס לשכל של רבי זלמן זעזמיר, אלא שהשכל שלי והשכל של החתול שוים ביחס לשכל של רבי זלמן זעזמיר".

רבי הלל לא אמר אפוא רק ששכלו של רבי זלמן זעזמיר גדול משלו. הוא אמר דבר הרבה יותר מפתיע: כאשר עומדים מול שכלו של רבי זלמן זעזמיר, אין משמעות לפער שבין רבי הלל לבין החתול. שניהם, כל אחד בדרכו, עומדים לפני דבר שהוא גדול מהם לאין ערוך.

לכאורה אפשר היה לחשוב על המציאות כסולם: למטה נמצא החתול, באמצע רבי הלל, ולמעלה רבי זלמן זעזמיר. כל אחד נמצא במדרגה אחרת, ואפשר למדוד את המרחק שבין מדרגה למדרגה.

אבל רבי הלל בא ואומר שהמבט הזה אינו המבט היחיד. יש צורת הסתכלות אחרת, שבה כאשר פוגשים דבר שהוא גדול לאין ערוך, כל ההבדלים הקודמים נעשים חסרי משמעות. גאון חסידי עצום וחתול חצר אינם דומים זה לזה, כמובן, אבל ביחס למשהו שנמצא מעל שניהם לאין ערוך – הפער שביניהם כבר אינו משמעתי כלל.

זהו הבדל בין שתי דרכי הסתכלות, שאפשר לקשר אותו להבדל שבין חכמה לבינה. הבינה מביטה במציאות ורואה בה מערכת של מדרגות. היא מבקשת להבין את היחס בין הדברים: מה למעלה ומה למטה, מה קרוב יותר ומה רחוק יותר.

החכמה מביטה אחרת. היא מסוגלת לתפוס את המציאות כולה מול האור הגדול שמעליה, ואז מתברר שיש פערים שאינם רק גדולים יותר או קטנים יותר, אלא פערים אינסופיים. מול האינסוף, גם הבדל עצום בתוך העולם נעשה קטן.

ההבדל הזה נוגע גם לאופן שבו האדם מסתכל על העולם ועל עצמו. הבינה רואה את סדר ההשתלשלות: יש עולמות עליונים ותחתונים, יש מדרגות שונות של גילוי אלוקות, ויש הבדל בין עולם האצילות לעולמות שמתחתיו. החכמה, לעומת זאת, מסוגלת לראות את כל העולמות יחד, כמציאות אחת העומדת לפני הקב"ה. אין פירוש הדבר שאין הבדלים ביניהם, אלא שההבדלים הללו אינם תופסים מקום מול הנקודה המשותפת: כולם הם ביטוי לצדדים שונים של ה'.

כפי שרבי הלל עצמו מאריך להסביר במקומות רבים, ישנן נשמות דאצילות, הנקראות "זרע אדם", ונשמות מן העולמות התחתונים הנקראות "זרע בהמה". נשמות של אצילות קשורות בחכמה, בעוד אצל נשמות הבריאה ומטה מהן משמעותית יותר הבינה.

ובאופן מעניין, דווקא כאשר רבי הלל מעמיד את עצמו לצד החתול, הוא מבטא את המעלה המיוחדת של "זרע אדם". החתול נשאר בתוך עולמו, ואילו האדם מסוגל להרים את עיניו מעבר לעולם שבו הוא

נמצא. הוא יכול לראות את עצמו, את החתול, את כל העולם כולו – ולהכיר בכך שמעל הכול יש אינסוף, השווה ומשווה קטון וגדול.

את אותה נקודה עצמה, ניתן לראות גם ביחס של רבי הלל לשבת:

פעם אחת הגיע רבי הלל לעיירה אחת. באותה עיירה היה גביר שכולם נהנו מן הצדקה שלו. הוא היה יהודי טוב ובעל צדקה, אך לא שמר שבת במלואה. רבי הלל לא רצה לקחת ממנו כסף, אף שהיה זקוק לכך.

באותה שבת שבה רבי הלל במקום, חלה אותו גביר מאוד ושכב על ערש דווי. בני משפחתו רצו אל הצדיק שבעיר, רבי הלל מפאריטש. רבי הלל היה באמצע התפילה, ולכן לא יכלו לדבר איתו, אך תוך כדי התפילה צעקו לו: "שבת היא מלזעוק!" – כלשון ה"מי שברך" של שבת.

כששמע רבי הלל את המילים הללו, החווה סימן של הסכמה. לאחר שסיים את התפילה הסביר את משמעות הדברים: "שבת היא מלזעוק" – אם השבת זועקת עליך שאינך שומר אותה כדבעי, הרי זהו בעצם המקור של המחלה. וכאשר השבת תפסיק מלזעוק, אז "ורפואה קרובה לבוא".

בני המשפחה חזרו אל הגביר, שכבר היה במצב קשה מאוד, וסיפרו לו את דברי רבי הלל. בני העיר כבר ניסו פעמים רבות להשפיע עליו שיקבל על עצמו לשמור שבת כראוי, אך הוא לא הצליח לעמוד בכך. כעת, לאחר ששמע את דברי רבי הלל, קיבל על עצמו בלב שלם לשמור שבת. ובאופן פתאומי ונסי לחלוטין התרפא ממיטת חוליו, וכמובן שמר את מילתו.

רפואה קבלית וסגולית כמו זו שפעל רבי הלל, יכולה לפעול את פעולתה רק אם הנותן אותה שייך אליה באמת. אכן, בחסידות, משייכים את השבת לאותה הסתכלות של ספירת החכמה – זו שרבי הלל הזדהה עמה באמרה שהבאנו.

השבת מביאה אל העולם מבט שבו כל ההבדלים שבין בני האדם מקבלים את מקומם הנכון. האדון והעבד, האזרח והגר, ואפילו השור – שובתים ונזכרים שלא הם השליטים והיוצרים בעולמם, אלא יוצר בראשית.

רבי הלל, שהיה שייך בעצמו לעומק הזה של השבת, יכול היה לזהות את זעקתה ולראות גם את הרפואה שיכולה לבוא כאשר זעקתה נפסקת. במובן מסוים ניתן לומר כי רבי הלל עצמו הוא השבת. לכן הוא יכול לזעוק את זעקתה, וגם להמשיך ממנה רפואה.

הרה"צ החסיד ר' הלל מפאריטש, היה מספר שני סיפורים לפני האברכים שנשלחו אליו מכ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק:

באריכות גדולה סיפר על דבר גר הצדק הגרף פּאַטאָצקי, איך שהתנהג בתעניתים וסיגופים. על גופו רחשו תולעים, ואם נפל תולע לארץ הגביה אותו, ואמר: אכול את גופי הטמא! גם כאשר תפשו אותו וסגרו אותו בבית האסורים סיגף את עצמו בכל מיני סיגופים, וכאשר דנו אותו לשריפה היתה אפשרות שיקלו משפטו ולא לדונו למיתה ר"ל, אבל הוא חפץ שייהרג על קידוש השם.

וסיים וביאר רבי הלל, שזהו קודם שנתגלה תורת החסידות: החסידות מבארת מעלת מצוות מעשיות, ושלא לסגף את עצמו, כמאמרם ז"ל "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא".

כן היה מספר לפניהם על מהר"ם בר ברוך מרוטנבורג, איך ששר אחד תפסו בבית האסורים ותבע מהיהודים סכום גדול לפדותו. והמהר"ם פסק מתוך הכלא שלא יפדו אותו, שאם כן כל שר ושר יתפוס את הרבנים ויתבע סכום גדול לפדותם. והיהודים, באשר אסר עליהם מהר"ם בר ברוך לפדותו, לא פדו אותו וישב בבית האסורים מד' תמוז ה'מ"ו עד י"ט אייר ה'נ"ג, שאז נפטר.

גם אחר פטירתו לא ניתן המהר"ם לקבורה, רק אם יתנו להשר את הסכום שדרש. והיהודים נתדלדלו אז ולא היה בכחם לפדות את רבם, ולא ניתן לקבורה עד שנת ס"ז לאלף הששי, ועשיר אחד ששמו אלכסנדר בר' שלמה, שם נפשו בכפו והשתדל אצל השר, ובזבז אוצר גדול ופדה את מהר"ם בר ברוך מבית האסורים ובא לקבורת ישראל.

המהר"ם בא בחלום אל העשיר, ואמר לו: בחר לנפשך אחד משני דברים: או שיזכה הוא וזרעו אחריו עד סוף הדורות עושר וכבוד, או שימות תיכף ויזכה לחיי עולם הבא עמו במחיצתו. ובחר לנפשו שימות, ויהיה עמו במחיצתו.

וסיים הרה"צ רבי הלל, שזה קודם שנתגלה חסידות בעולם, בחר בעולם הבא. אבל דרך החסידות, מעלת מצוות מעשיות שנתגלה ע"י דרך הבעש"ט, עולה על עולם הבא. כמאמר רז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא. רשימות דברים (מהדורת תשמ"א) כרך א

בסיפורים אלה אנו פוגשים את רבי הלל באחד התפקידים החשובים ביותר שמילא בחייו: המשפיע החסידי, שתפקידו להדריך את מושפעיו בתחילת דרכם כחסידים וגם לאחר מכן, הוא מעין מחנך-על, המעצב את נפשם של התלמידים באופן עמוק ומגלה להם רבדים נסתרים בנשמתם. בחסידות חב"ד זכור רבי הלל כגדול המשפיעים החסידיים, ורבו הצמח צדק נעזר בו רבות: כל אברך חדש המבקש להצטרף לעדת החסידים נשלח אל רבי הלל, לתקופת הכשרה שיכלה להמשך חודשים ואף שנים. רק לאחריה היה זכאי האברך להכנס אל הרבי ולקבל ממנו.

על פי החסידות, ישנם בנפש "מוחין דאבא" ו"מוחין דאמא". מח החכמה הוא האב, המעניק זיק של הכרה ורעיון, ומח הבינה הוא המתבונן ובונה אותו למערכת שלמה ומרובת פרטים. עבור החסיד, ממלא הרבי את תפקיד האב המעניק השראה חדשה וכיוון, והמשפיע את תפקיד האם המפתחת ומלטשת. בפרט, על המשפיע לפתח אצל החסיד הצעיר את כח **התבונה** שבבינה, שייעודו לקלוט ולהפנים את חכמתו של הרבי – עוד בטרם העמיק בה בעצמו. כצעד ראשון לכך, הכנה בסיסית הנצרכת לכל חסיד חדש, מביא רבי הלל שני סיפורים שמטרתם אחת: להבחין בין דרך החסידות, אליה נכנס התלמיד, ובין תפיסת העולם שקדמה לה.

ומעניין: רבי הלל נודע בצעירותו כ"עילוי מחוּמְץ" והתפרסם בבקיאותו וכשרונו הלמדני. בבגרותו החב"דית נחשב ל"עובד" מופלא בעל לב אדיר, אך דווקא במעשיו הגיע רבי הלל למדרגת ה'צדיק' של ספר התניא. אדמו"ר הצמח צדק אף אמר עליו, כי צדיק במעשה כמוהו לא היה בעולם זה שלוש מאות שנה! כשנחשב מעט נראה, כי ההכרזה הזו מציבה את רבי הלל מעל האריז"ל, הבעל שם טוב, ועוד רבים וקדושים. זוהי אמנם הכרזה מפתיעה, אך אמרות אלו של רבי הלל מבהירות זאת: את לוז החסידות, תכליתם של כל ה"עבודה" וה"השכלה" רואה רבי הלל דווקא ביחס למעשי המצוות ולעולם הזה.

י"ג אב

הרה"ק המקובל האלוקי רבי נתן נטע שפירא

יום ההילולא - י"ג אב

הרה"ק המקובל האלוקי רבי נתן נטע שפירא נולד לרב שלמה שפירא בשנת שמ"ה, ונקרא על שם סבו, רבי נתן נטע אב"ד הורדנה בעל ה"אמרי שפר". נודע על שם ספרו 'מגלה עמוקות' בו באר ברנ"ב אופנים [כמנין "רב לך"] את תפילת משה רבינו "אעברה נא" שבפרשת ואתחנן [ולימים הסתלק בסמיכות לפרשה זו]. ניהל את "בית הכנסת שעל הגבעה" שבקז'ימייז'. בשנת שע"ז , בהיותו בן שלושים ואחת, נתקבל לראש ישיבה ודרשן בקרקא במקום המקובל רבי משה מרדכי מרגליות, וממנו קיבל רבי נתן הדרכה במסתרי הקבלה. את כל תפקידיו הציבוריים מילא שלא על מנת לקבל פרס, כי חותנו סיפק לו את כל צרכיו יתר על כן הוא החזיק במוסדות הצדקה והקדיש כלי קודש וארִיגים יקרי ערך לבית הכנסת בהם טס של כסף, פרוכת ומעילים ברקמת זהב ומרגליות. הצדיק חיבר חיבורים רבים, וביניהם: "חידושי אנשי שם" על הרי"ף, מגלה עמוקות על התורה, ואלף פירושים על ה'א' זעירא' שבויקרא – שרק מעטים מהם שרדו. לתלמידיו בישיבה לימד נגלה בדרך הפלפול, אולם כשדרש ברבים הסתמך גם על תורת הנסתר וכרך סודות עמוקים ופשטים מתוקים. נסתלק י"ג אב שצ"ג ונקבר בבית הקברות היהודי העתיק בקרקא.

לאחר הסתלקות בעל "מגלה עמוקות", בא יום אחד לקרקא אברך צעיר, שפנה אל גבאי בית הקברות כשבקשה בפיו: מכיון שראה כי בקרבת קברו של הגאון בעל מגלה עמוקות מצויה חלקת קבר פנויה, חפץ הוא לרכוש חלקה זו עבור עצמו. כששמע הגבאי את דברי האברך, החל לגעור בו: "מי אתה כי תחשוב עצמך ראוי לשכב במקום קדוש כזה? אולם האברך לא הרפה. הוא היה מוכן לשלם סכום נכבד עבור רכישת הקבר. חלפו ימים, ויום אחד החל הגבאי לחשוב בעניין ואמר לעצמו: הן הוצאות שמירת בית הקברות מרובות, הקופה ריקה, והנה הזדמנות נדירה בפני למלא את הקופה... אגש אל האברך, אמכור לו את הקבר, ואז יסודר הכל – אני זקן וימי ספורים, ואילו אברך זה בבוא יומו – לא ידע למי לפנות כדי להוכיח את הקניה... וממחשבה למעשה: נטל את הכסף מן האברך, אך את הקבר לא רשם על שמו.

אך הנה, באותו היום – נסתלק לפתע האברך לבית עולמו. נחרד הגבאי, שכן אפילו את שמו לא היה מוכן האברך למסור. מי יודע מיהו, ואם הוא ראוי למקום המכובד? אך במחשבה שניה נרגע הגבאי: הן אין לאברך קרובים וידידים, ואם כן אין מי שידע מכל המעשה. מה עוד שהכסף הלך למטרות צדקה וזכות גדולה היא לאברך זה. נקבר האברך בחלקה צדדית, ולא בחלקה שרכש לעצמו בחייו.

בלילה, ראה הגבאי בחלומו את האברך שבא אליו בטענה: הרי עשינו עסקה ואתה לא קיימת את חלקך, לכן אני תובע אותך בבית דין של מעלה! נחרד הגבאי מאוד, אולם משהגיע הבוקר אמר לעצמו: "חלומות שוא ידברון". אולם לאחר הישנות החלום פעמיים ושלוש, ראה כי אין הדבר פשוט כלל. נכנס אפוא הגבאי אל בעל הב"ח זי"ע, שכיהן כרב בקרקא, סיפר לו את כל המעשה, ואמר כי אינו מוצא מרגוע לנפשו.

השיבו הב"ח: כי יבוא האברך שנית בחלומך, אמור לו כי לא בשמיים היא. אם הנו חפץ בדין תורה, יבוא לדין תורה בתאריך פלוני בפני הרב. עשה הגבאי כדברי הרב, והאברך הסכים לכך מיד. התקינו מחיצה בבית הכנסת, וכאשר הגיע זמן דין התורה שמעו כמין רעש מאחורי המחיצה והבינו כי האברך בא לדין.

ציווה הרב על האברך כי יטען את טענותיו, וכאשר גמר לספר את הסיפור פנה הב"ח אל הגבאי ושאל: מה יש לך להשיב? השיב הגבאי: אכן כך היה מעשה, אולם מעולם לא עלה בדעתי לקברו במקום זה, שכן אין זה לפי כבודו של הרב בעל מגלה עמוקות! מה עוד, שאפילו את שמו אין אני יודע, מאחר שלא רצה לומר לי... פנה הרב לעבר המחיצה ואמר: אמור לנו מי אתה ומה שמך, ואז נדע אם אתה ראוי לשכב ליד המגלה עמוקות. אך האברך לא הסכים בשום אופן, וטעמו שמור עמו.

אז פסק הרב: לכאורה, חייבים אנו לקבור את האברך בחלקה, עליה שילם במיטב כספו. אך מאידך גיסא איננו יודעים מיהו, ואולי אין זה לפי כבודו של הרב מגלה עמוקות כי אברך זה ישכב לצידו. אשר על כן, אנו נפתח את הקבר ליד בעל מגלה עמוקות, ואתה – פנה אל האברך – אם ראוי אתה למקום, עבור אתה אל החלקה אשר קנית בחייך...

הגבאים עשו כך, ולמחרת עם בוקר באו לבית הקברות ויחרדו אל ליבם: קברו של האברך היה ריק, ואילו הקבר ליד בעל ה"מגלה עמוקות" היה מלא... הקימו הגבאים מצבה על קברו וכתבו עליה: פה נטמן האברך לא נודע מיהו, "יגיד עליו רעו"...

לאחר שנים נמחק הכתוב מן המצבה. בשנת תקצ"ב הקימו מצבה חדשה על ציונו וחרטו עליה את הדברים הבאים:

"ציון לנפש חיה פה מצאנו/לדעת שמה לריק יגענו/יען נמצא קבור באשמנים/ותמחנה אותותיו מרוב שנים/אכן יגיד עליו רעו גאון עוזנו/מגלה עמוקות ומגיה חשכנו/כי רב כבודו בשם תפארת/להישאר בדור דורים למזכרת/גבאי הח"ק זאת אל לבם השיבו/ומצבה חדשה על קברו הציבו/תקב"ץ לפ"ק לבריאת ארץ ושמים".

כדי לפענח את הסיפור הזה, נעתיק עוד סיפור שנרשם בפנקס החברה קדישא: בחור אחד, לא נודע מאין הנהו, בא לקרקא וחפש לו מעמד לשרת שמה. ונשתכר אצל בעל בית אחד בעל חנות גדולה, להיות משרת בחנותו. ועשה עבודתו באמונה, והתנה עם בעל הבית בפירוש, כי על זה האופן יהיה אצלו משרת: שיוכל לילך ערב ובקר לתפלה אל בית הכנסת. והסכים על זה בעל הבית, ומאז בא הבחור אל החנות נתברך העסק והמסחר למעלה ראש בשפע ברכה.

פעם אחת, הלך הבחור המשרת הזה לבית הכנסת להתפלל תפלה שחרית כמנהגו, ובתוך כך באו סוחרים ממרחקים והמון אדם רב אל חנותו של בעל הבית עד שלא היה יכול למלא לכל אחד משאלותיו, והבחור הלזה אחר מלבא, ושאל הבעל הבית כמה פעמים את המשרת איפה הוא, והשיבו לו כי עדיין לא בא מבית הכנסת.

וילך הבעל הבית בחרי אף, לראות מדוע בושש מלבא: אם האריך בתפלתו יסלח לו, ואם מבלה זמנו בבטלה – אז יקח נקם ממנו. כאשר בא לבית הכנסת, ויראהו עומד ומסתכל כלפי מעלה על ציורי התקרה, ואין אומר ואין דברים בפיו – ורץ אליו בחמת רוחו ויכהו מכת לחי, וכל המתפללים שמה נאספו לראות מה זאת.

בעל הבית עזב את בית הכנסת וילך לחנותו, והבחור הלז לא שב לבית אדוניו עוד, אך הלך אל הרב הקדוש בעל מגלה עמוקות, מכירו מלשעבר, ליטול רשות ולהפרד ממנו. ויתמרמר הרה"ק לנגדו: למה זה תעזבני? אבל לשוא היה כל הפצרותיו. ויאמר לו הרה"ק: על כל פנים אל תפטור אותי אלא מתוך דבר הלכה, למען יהי' לי למזכרת נצח. הנה יגעתי בחיבורי מגלה עמוקות ואמרתי **רנ"ב** אופנים על פסוק "וידבר ה' אלי אל תוסף לדבר אלי עוד בדבר הזה", כמנין **ר"ב ל"ך**, על הפצרת משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ ישראל. יאמר לי גם כבודו משהו אשר לא הבאתי בספרי!

ויאמר לו הבחור: יש אתי רמז שלא מובא בספרים: להיות שיש ארבע חיות הקודש הנושאות המרכבה העליונה, וכנגד שלשה רגלים הם שלושת האבות, רצה משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ ישראל – ועל ידי קדושת הארץ יוכל להיות רגל רביעי שבמרכבה. אמר לו הקב"ה: "רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה" – כי כבר הכינותי את דוד עבדי להיות ברגל הרביעי. וזהו "בדבר הזה" כי בדב"ר ראשי תיבות: "בן דוד ברגל רביעי". ויפטרו ממנו ופרח לו איש האמת.

בעל החנות, בראותו כי הבחור לא שב אליו, התחרט מאוד על זה שביישו ברבים. הלך במר נפש אל המגלה עמוקות, ובבואו לביתו אמר לו הרב: מה שהיכית אותו על הלחי, הוא לא הרגיש כלל ולו לא עשית מאומה. אך לי עשית! הרחקת ממני אוהב ורע, והוא רחוק עתה ת"ק פרסה ולא אראה אותו עוד, אך שש אנוכי על אמרותיו שהניח לי ... זכרונם לברכה

מי יכול להיות המשרת המסתורי? אליהו הנביא, שידוע בהיעלמויות כאלו? אם נקבל את ההנחה של מספר הסיפורים, לפיה המשרת הוא גם האברך רוכש הקבר, הרי זה לא יתכן כלל... אך ישנו מישהו הקשור מאוד לאליהו, והמיתה אכן אפשרית לגביו: זהו מלך המשיח, הנולד כל פעם מחדש ונפטר כשדורו לא זוכה לגאולה. אפילו לגבי המשיח האמתי, שיזכה לחיים נצחיים, ישנה דעה בגמרא שגם הוא ימות – ובנו ונכדו יירשו את מלכותו.

ומה פשר הידידות העזה בינו לבין רבי נתן, בעל ה'מגלה עמוקות'? ניתן להבין זאת, לאור עיסוקו הנרחב של רבי נתן במשה רבינו ובסירוב ה' להכניסו לארץ. אחד הדברים המובאים בשמו בחסידות, הוא שלו היה משה נכנס לארץ – היה בית המקדש נצחי ולא נחרב (ואילו ה' רצה, שהעבודה בארץ ישראל תהיה באופן של "מלמטה למעלה": עבודה אנושית, עם כל הארעיות וסכנת הנפילה שבה, חביבה על ה' יותר מבית שכולו נס המחזיק מעמד לנצח).

מכך שהסירוב והשלכותיו מעסיקים כל כך את רבי נתן, מובן כי הוא עצמו היה משה רבינו שבדורו. הוארט אתו נפרד ממנו משיח שבדור, דוד המלך של הדור, היה בעצם ביטוי לקשר ביניהם. גם רצונו בקבר סמוך למגלה עמוקות, הוא חיבור דוד למשה. כמבואר במאמר "הרכבת אנוש", ו"הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון", גם משה רבינו הוא משיח באופן מסוים: כפי שישנו משיח בן דוד, ומשיח בן יוסף, ישנו רעיא מהימנא, משיח שהוא הוא משה רבינו. בסופו של דבר, גם משה רבינו יכנס לארץ: שניהם יקומו יחד מקברם המשותף בקראקא, ויגיעו ישר לארץ ישראל.

ורמז לסיום: **משה** עולה בגי' **יה** פעמים **חיה** ושאיפתו היתה להגיע ליחידה, בחינת משיח. והנה **נתן נטע** (משה נותן תורה לישראל ו"חיי עולם נטע בתוכנו") עולה **טוב** ("ותרא אותו כי טוב", "יבוא טוב כו'") פעמים **יחידה** ארבעת המכפילים: **23, 15, 37, 17** = **ד** [ממוצע] פעמים -23**חיה**, הבסיס של **משה** – הכל **משה**.

י"ד אב

הגאון רבי משה עטייא זצ"ל

יום ההילולא - י"ד אב

הגאון רבי משה עטייא זצ"ל– נולד בחודש אדר ה'תר"ס (1900) בעיר מידלת (Midelt), הסמוכה למחוז תאפילאלת שבמזרח מרוקו, לאביו הגאון רבי יצחק מכלוף עטייא ולאימו מרת שמחה (בת הגאון רבי שלמה אנקאווה). כבר בילדותו התייתם מאימו, ואביו נשא אישה אחרת, והוא גדל מתוך עוני ודוחק. כל הקשיים לא מנעו ממנו לשקוד על התורה בהתמדה מופלאה. רבינו למד תורה אצל רבו המובהק, הגאון המקובל רבי שלמה אמסלם, מחבר הספר 'בני שלמה', אשר חיבבו מאוד ואף השיא לו את בתו בזיווג שני. רבו היה מזהיר את בני משפחתו לנהוג בו כבוד מופלג ואמר: "האיש משה מעלתו גדולה".

בשנת ה'תרפ"ט (1929) נמנה עם חכמי מידלת וחתם עם רבו על תקנת הקהל. בהמשך למד בבית מדרשו של הגאון רבי מרדכי עמאר במכנאס. בשנת ה'ת"ש (1940) נתמנה על ידי הגאון רבי יהושע בירדוגו למסדר גיטין בעיר מידלת. לאחר מכן שימש כרב ודיין בעיר דבדו, כחבר בית הדין באוג'דה, ובהמשך כאב בית הדין ורבה של תאורירת. בשנת ה'תשט"ז (1956) חזר לכהן כרבה של עיר מולדתו מידלת, ובה שימש עד עלייתו לארץ ישראל. רבינו נודע כדרשן מופלא, דיין מובהק ומנהיג ציבור שהעמיד את השלום בראש מעייניו. בכל מקום שבו כיהן זכה לאהבת בני קהילתו, אשר העריצוהו על צדקותו, ענוותנותו, יושרו ומשפטיו הישרים. עמד בקשרי תורה והלכה עם גדולי חכמי מרוקו, ובהם רבי יוסף משאש, רבי מאיר אביחצירא ורבים נוספים, אשר הפליגו בשבחו ובגדלותו בתורה.

בשנת ה'תשכ"ז (1967) יצא לגמלאות, ויתר על משרתו, על משכורתו ועל גמלתו הממשלתית, ועלה לארץ ישראל מתוך אהבת הארץ, כשהוא בוחר בחיי פשטות כדי לעבוד את ה' ביישוב הדעת. הוא התיישב בקריית גת וסירב לקבל על עצמו משרות רבנות, אף כאשר המליץ עליו ה'באבא מאיר' זי"ע לכהן כדיין בבד"ץ העדה החרדית, כדי שיוכל להקדיש את כל זמנו לתורה ולעבודת ה'. גם בזקנותו המשיך בהתמדתו המופלאה, וסידר לדפוס את חיבורו 'מעט מים', הכולל שו"ת בהלכה, קיצור דיני איסור והיתר וביאורים על הש"ס לפי סדר 'חוק לישראל'. זיו חכמה וחן היה נסוך על פניו, וכל רואיו עמדו לפניו ביראת כבוד. רבים נהנו מעצותיו, מדרשותיו ומפסקיו, ונודע בענוותנותו, בחסידותו ובבקיאותו העצומה בכל חלקי התורה. נפטר ביום שבת קודש, י"ג במנחם אב ה'תש"ן (4 באוגוסט 1990). חי כ־90 שנים. מנוחתו כבוד בבית העלמין בקריית גת.

אביו: הגאון רבי יצחק מכלוף עטייא. אמו: מרת שמחה (בת הגאון רבי שלמה אנקאווה). נשותיו: מרת עיישה (זיווג ראשון– בת ר' יחיא דהאן), מרת מזל טוב (זיווג שני– בת הגאון המקובל ר' שלמה אמסלם). מרבותיו: הגאונים המקובל רבי שלמה אמסלם (רבו המובהק, מחבר הספר 'בני שלמה'), רבי מרדכי עמאר. מתלמידיו: הגאונים רבי מסעוד אמסלם (בנו של רבו, מרבני מידלת ורמלה), רבי יצחק זינו (רבה של אוטאט אלחאג', ולאחר מכן רבה של שכונה בבאר שבע, מחבר הספר 'שיחות יצחק'). בניו: רבי מכלוף עובדיה (רב בית כנסת ושו"ב בבית שמש), רבי יעקב (רב בית כנסת ושו"ב בקריית גת), רבי יצחק, מרת ג'והאר תורג'מאן, מרת שמחה שטרית. מספריו: •מעט מים- שו"ת בהלכה, קיצור דיני איסור והיתר וביאורים על הש"ס לפי סדר 'חוק לישראל' •חידושים על שולחן ערוך אבן העזר וחושן משפט- כתב יד •ביאורים על סדר 'חוק לישראל'- כתב יד •חידושי תורה בעניינים שונים- כתב יד.

רבינו נולד בחודש אדר תר"ס בעיר מידלת שבמרוקו, ולאחר שהתייתם מאמו בקטנותו ואביו נשא אישה אחרת, גדל והתחנך אצל האדמו"ר המלוב"ן החסיד הגה"צ רבי שלמה אמסלם זצוק"ל (רבה של מידלת ומחבר ספר "בני שלמה"). רבינו שקד על התורה בהתמדה עצומה יומם ולילה, ושנים רבות למד מתוך דוחק פרנסה ועוני גדול. רבו, רבי שלמה זצוק"ל, חיבבו והעריך מאוד את גדולתו בתורה, והיה מתייעץ עמו בנוגע לפסקי הלכה שפסק. מרוב חביבותו, לקחו בסופו של דבר לחתן לבתו (הרבנית מזל טוב ע"ה). ידוע היה שרבי שלמה מזהיר את בני משפחתו שוב ושוב שיזהרו מאוד מאוד בכבודו של רבי משה, והיה אומר להם תמיד: "האיש משה מעלתו גדולה וקפידתו מסוכנת!".

כאשר עלה רבינו לארץ הקודש בקיץ תשכ"ז, מרוב חיבתו ואהבתו לארץ עזב את מעמדו, משרתו והפנסיה הממשלתית הגבוהה שהייתה לו במרוקו, ועבר להתגורר בדירה קטנה וצנועה בעיר קריית גת, כדי לעבוד את ה' בישוב הדעת, בצנעה ובשקט.

באותה תקופה פנו ראשי העדה החרדית לסידנא באבא מאיר אביחצירא זיע"א, וביקשו ממנו שימליץ להם על רב גדול, בעל שיעור קומה, ירא וחרד לדבר ה', כדי שיכתויר ויכהן כדיין בבד"ץ העדה החרדית הספרדית. באבא מאיר המליץ להם מיד על רבינו רבי משה עטייה זצ"ל. אולם, כשהגיעה המשלחת אל רבינו והציעה לו את המשרה הרמה, סירב בתוקף לקבלה כדי שלא יפריעוהו מהמשך לימודיו, משקדת תורתו ועבודת הקודש שלו בצינעה.

מספר הרה"ג רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א (בספרו 'נוהג בם' סימן ג'): שמעתי מפי מרדכי אוחנונה הי"ו, גבאי בית הכנסת 'ברית שלום' בקרית גת, שבה היה מתפלל הרב משה עטייה זצ"ל, שפעם אחת יצא הרב בין גברא לגברא בעת קריאת התורה להתפנות. בצאתו ראה אנשים יושבים ושותים ערק, וממלאים פיהם שחוק משיחה בטילה וקלות ראש.

בא הרב והוכיח את האנשים בעדינות על מעשיהם הנלוזים. אלא שבין הנוכחים קם אדם אחד חצוף, והשיב לרב בעזות מצח על דבריו, שאל אותו למה הוא מתערב במעשיהם, ואף קילל את הרב קללה נמרצת. הרב הסתכל על אותו האיש והמשיך בדרכו ברוגע, בלי אומר ודברים. אותו האיש לא סיים את שנתו, וקיבל את ענשו מן השמיים על ביזוי תלמיד חכם, וכמאמר רז"ל (אבות פ"ב מ"י): "והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש".

עוד סיפר הרה"ג רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א: סיפר לי הרב אברהם נבון זצ"ל, שכאשר היה לומד בחברותא עם רבי משה עטייה זצ"ל בספרי טור ובית יוסף, הספר שהיה בידיהם היה קרוע ובאמצע האותיות היה חור גדול. למרות זאת, הרב המשיך בלימודו כרגיל והקריא את כל הטקסט החסר בעל פה!

וכששאלו רבי אברהם בהתפעלות עצומה איך הוא יודע את כל לשון הטור והבית יוסף בעל פה, הסביר לו רבי משה בפשטות שכך היה מנהגם במרוקו – לשנן את הלימוד שוב ושוב עד שידעו את כל המקורות והדינים בבקיאות עצומה בעל פה.

סיפר האדמו"ר רבי שלמה אמסלם שליט"א: פעם ערכו נכבדי קהילת מידלת קבלת פנים שנמשכה שבוע ימים לכבוד מרן הקדוש סידנא באבא סאלי זיע"א, ומדי לילה נערכה לכבודו סעודה בבית אחר. כל אחד מנכבדי העיר תרם כנדבת לבו לצדיק, וגם רבינו רבי משה נתן סכום חשוב ומכובד מאוד לסידנא

באבא סאלי. הצדיק באבא סאלי העריך מאוד את העובדה שרבינו, למרות היותו רב העיר שאינו חייב לתת, בכל זאת נתן, ועוד נתינה חשובה וגדולה כל כך.

לאחר שרבינו עלה לארץ, הוא ביקר את באבא סאלי כמה וכמה פעמים. באחד הביקורים שאל באבא סאלי את רבינו: "איך הגעת לכאן?", ורבינו השיב: "באוטובוס". שאל אותו באבא סאלי: "ואתה חוזר גם כן באוטובוס?", וענה רבינו: "כן". באותה תקופה קנו רכב מסוג פג'ו לבאבא סאלי, והצדיק ביקש לחפש נהג. אחד מבני המשפחה הציע את עצמו, ואז הורה לו באבא סאלי במיוחד לקחת את רבינו ברכב הפרטי עד לביתו בקריית גת.

עוד סיפר האדמו"ר רבי שלמה אמסלם שליט"א: לפני כארבעים שנה התארחתי בסעודה בעיר באר שבע, ופתאום בשעת ערב שמענו את הבשורה המדאיגה כי האדמו"ר רבי אלעזר אביחצירא זיע"א לקה בלבו. מיד הזדרזנו, בירכנו ברכת המזון ומיהרנו לבית החולים. כשהגענו, הכניסוני לחדרו של רבי אלעזר, והוא שאל אותי אם אני נשאר ללון בבאר שבע, ועניתי לו בחיוב. אז ביקש ממני רבי אלעזר להשכים בבוקר, לנסוע לדודי רבינו רבי משה עטייה, ולבקש ממנו שיברך אותו לרפואה שלמה.

בבוקר השכם עשיתי כדבריו ונסעתי לקריית גת. כשהגעתי, היה רבינו באמצע לימודו הקבוע שאחרי התפילה. המתנתי לו בחוץ, ואשתו הרבנית כל כמה זמן הייתה רומזת לו שאני ממתין. רבינו שאל אותה: "לאן הוא ממהר?", אמרה לו: "לישיבה", אמר לה: "אם בשביל זה, הוא יכול ללמוד גם פה".

לאחר מכן, כשנכנסתי וסיפרתי לו שבאתי במיוחד בשביל לבקש ברכה עבור רבי אלעזר, אמר לי רבינו בהתרגשות: "עכשיו אני מבין למה הלילה אבותיו הקדושים (משפחת אביחצירא) היו מאוד דואגים לו בשמיים!", ובירכו ברפואה שלמה.

לאחר תקופה, ביקש ממני רבינו לקחת אותו לבקר את רבי אלעזר. נסענו יחד עם מור אבי, ורבי אלעזר ערך לכבוד רבינו סעודה גדולה וחשובה. במהלכה ביקש רבי אלעזר ברכה מרבינו פעמים רבות, ואף קרא לבנו (האדמו"ר רבי פנחס שליט"א) לחזות במעמד הנשגב, ורבינו היה בוכה מרוב התרגשות על מצבו של רבי אלעזר.

ט"ו אב

התנא האלוקי נחום איש גמזו

יום ההילולא - ט"ו אב

תנא בן הדור השני, רבו של רבי עקיבא, אשר שימשו עשרים ושתים שנה [חגיגה יב, א].

בגמרא מובא כי נקרא 'גם זו' משום שנהג לומר 'גם זו לטובה' על כל אשר קרה לו [תענית כא, א].

בסדר הדורות מובאת דעה נוספת לפיה 'גמזו' היא שמה של עירו[1].

אמרותיו

"שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכין בדרך, אמר ליה: אתה ששימשת את נחום איש גם זו עשרים ושתים שנה שהיה דורש כל אתין שבתורה, את השמים ואת הארץ מה היה דורש בהן? – אמר

ליה: אילו נאמר שמים וארץ הייתי אומר: שמים – שמו של הקדוש ברוך הוא, עכשיו שנאמר את השמים ואת הארץ. שמים – שמים ממש, ארץ – ארץ ממש" [חגיגה יב, א].

"תנו רבנן: בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים – טהור; נחום איש גם זו לחשה לרבי עקיבא, ורבי עקיבא לחשה לבן עזאי, ובן עזאי יצא ושנאה לתלמידיו בשוק" [ברכות כב, א].

עובדות והנהגות

"אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו, גידם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו, וכל גופו מלא שחין. והיה מוטל בבית רעוע, ורגלי מיטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים. פעם אחת היתה מיטתו מונחת בבית רעוע, ביקשו תלמידיו לפנות מיטתו ואחר כך לפנות את הכלים. אמר להם: בני, פנו את הכלים ואחר כך פנו את מיטתי, שמובטח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל. פינו את הכלים ואחר כך פינו את מיטתו, ונפל הבית. אמרו לו תלמידיו: רבי, וכי מאחר שצדיק גמור אתה, למה עלתה לך כך? אמר להם: בני, אני גרמתי לעצמי. שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי: רבי פרנסני. אמרתי לו: המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי: עיני שלא חסו על עיניך יסומו. ידי שלא חסו על ידיך יתגדמו. רגלי שלא חסו על רגליך יתקטעו. ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי: כל גופי יהא מלא שחין. אמרו לו: אוי לנו שראינוך בכך. אמר להם: אוי לי אם לא ראיתוני בכך" [תענית כא, א][2].

פעם רצו ישראל לשלוח דורון לבית הקיסר, והחליטו לשלוח את נחום איש גמזו, מפני שהיה מלומד [= מורגל] בניסים. נתנו בידיו ארגז מלא אבנים טובות ומרגליות, והלך לו. לילה אחד כאשר נם את שנתו במלון כלשהו, קמו בני הכפר, גנבו את תכולת הארגז, ומילאו אותו בעפר. כאשר הגיע לבית הקיסר, פתחו את הארגז וראו שהוא מלא בחול. רצה הקיסר להרוג את כל היהודים, כי חשב שהם חומדים לו לצון. אמר נחום איש גמזו: גם זו לטובה. נעשה לו נס, והגיע אליהו הנביא כשהוא מחופש לאחד מן הגויים. אמר אליהו לקיסר: שמא עפר זה מהעפר של אברהם אביהם הוא, שכאשר היה זורק את העפר היה הופך לחרבות, כמו שכתוב [ישעיהו מא, ב]: יתן כעפר חרבו כקש נידף קשתו?. ציווה הקיסר לנסות את העפר בחזית מול מדינה שלא יכלו לכבוש זה זמן רב – וכבשוה. הביאו את נחום איש גמזו לבית גנזיו של הקיסר, מילאו את הארגז באבנים טובות ומרגליות ושלחו אותו בכבוד גדול. כאשר הגיע שוב למלון באותו הכפר, שאלו אותו בני הכפר: מה הבאת איתך שעשו לך כבוד כה גדול? אמר להם: מה שלקחתי מכאן הבאתי לשם. סתרו בני הכפר את המלון, הביאו את העפר לבית הקיסר ואמרו לו: משלנו הוא העפר שהביא לכאן נחום איש גמזו. בדקו את העפר, ומכיוון שלא נמצאו בו הסגולות שנמצאו בעפר הקודם הרגו את בני הכפר ההוא [תענית כא, א].

עולי הרגל ומקורות

מקובל היה שמקום מנוחתו בפרוד, אבל ר' חיים ויטאל, בשם רבו האר"י ז"ל, תיקן וקבע שנחמיה העמסוני הוא הקבור שם, ואילו נחום איש גם זו טמון בצפת, בתוך העיר, באזור של בנימין הצדיק[3]:

"משם [מר' בנימין בר יפת] תלך להלאה לצד דרום, אחר סיום שכונת כל בתי הישמעאלים, יש מקום גדול מאד, כולו מלא גלי אבנים קטנים גבוהים, ושם גל אחד גבוה מכולם, ושם היה בית הכנסת קדוש

קדמון מאד, ושם מקום ההיכל, ושם קבור בנימין הצדיק התנא[4]. שם סמוך לו עמק קטן, ושם קבור נחום איש גם זו[5]. ודע כי כל מקום הגלים ההם היתה עיר אחת גדולה מאד וקדושה". [ר' חיים ויטאל]

"צפת... בפאת נגב הרחוב הזה [רחוב הערבים] יש מישור גדול מלא אבנים קטנים, בתוכו גל גבוה, והוא קבר בנימין הצדיק התנא, ומלפנים היה שם בית כנסת. וקרוב לו עמק, שם נקבר נחום איש גמזו". [בשינויים קלים: שערי ירושלים; מבשרת ציון]

"צפת... לדרום העיר, אחר בתי הערבים, נמצא בית ישן מימי קדם, ושם בית המשפט הבנוי זה זמן מעט. ואחר מקום זה ישתרע מישור גדול, ובאמצע המישור נמצא קברו של נחום איש גמזו הנזכר במסכת תענית, וגל אבנים על קברו. רחוק מעט משם נמצא כפר הנקרא בלשון ערבית פראדו, ואצל כפר הזה נמצא קברו של ר' בנימין הצדיק[6] הנזכר במסכת בבא בתרא פרק א', וגל אבנים על קברו". [גבעת שאול]

"משם [מר' דוסא בן הרכינס] הלכתי אחר סיום שכונת כל בתי הישמעאלים, מקום מלאה אבנים קטנים, ושם גל אחד גבוהה מכולם, ושם היה בית הכנסת קדוש קדמון, ושם קבור בנימין הצדיק התנא, עתה לא ידוע המקום. קרוב לו עמק קטן, קבורת נחום איש גמזו, ודע כי כל מקום הגלים היתה עיר אחת גדולה וקדושה". מסעות משה

מיקום וזיהוי הקבר

כיום מצויין מקום קברו כפי המתואר בדרכי הגישה, אולם תיאורו של ר' חיים ויטאל, מוליך למקום אחר, דרומה יותר. כמו"כ בתיאורו נמצא נחום איש גמזו בעמק אשר תחת בנימין הצדיק, וכיום הוא באותו מפלס או אפילו גבוה מעט.

1. העיירה גמזו היתה ביהודה, בסביבות לוד. בעבר היה שם כפר ערבי בשם ג'מזו.
2. ראה גם: ירושלמי פאה [ח, ח]. עוד ראה מש"כ בספר ארחות צדיקים בשער התשיעי, ורבי יהודה הלוי בספרו הכוזרי מאמר שלישי אות א-ל.
3. לפירוט המסעות המציינות את נחום איש גמזו בפרוד, ראה בפרק פרוד (נחמיה העמסוני).
4. בחיבת ירושלים נזכרת בסתמיות קבורת בנימין הצדיק ונחום איש גם זו בצפת.
5. ראה דבריו בפרק פרוד (נחמיה העמסוני).
6. דבריו לקוחים ממקורות אחרים ולא היה במקום, לכן שיבש וייחס את בנימין הצדיק לפרוד, שם היתה המסורת הקדומה על נחום איש גמזו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

י"ז אב

הרב עדין אבן ישראל שטיינזַלץ

יום ההילולא - י"ז באב

הרב עדין אבן ישראל (שטיינזַלץ), נולד בג' מנחם-אב תרצ"ז לאברהם משה שטיינזלץ, מצאצאי האדמו"ר הראשון מסלונים, ורבקה לאה לבית קרוקוביץ' צאצאית רבי יצחק מוורקא. בשנות העשרה שלו חזר בתשובה בעזרת הרב שמואל אלעזר היילפרין, ולמד אצל הרבנים נחום שמריהו ששונקין ודוב

בער אליעזרוב בירושלים. בגיל שש עשרה וחצי החל ללמוד מתמטיקה ופיזיקה באוניברסיטה העברית ובמקביל למד בישיבת תומכי תמימים בלוד בהשפעת הרב שלמה חיים קסלמן. בתשי"א הקים עם הרב משה שפירא את חבורת שלהבת-יה, ובשנת תשט"ז החלו השניים, בעילום שם, להוציא ירחון לאנשי רוח בשם "רשפים". בגיל 24 מונה למנהל תיכון ממלכתי־דתי בבית הגדי, ובאותה שנה הוצעה לו משרת רבה של חולון, אך הוא סירב. בגיל 28 פתח בפרויקט ביאור התלמוד. בשנת תשכ"ה נישא לחיה שרה, בתו של הרב חיים הלל אזימוב, לזוג נולדו בת ושני בנים. בתשנ"א שינה את שם משפחתו ל"אבן ישראל", בהמלצת הרבי מליובאוויטש. הרב היה חסיד חב"ד ונפגש עם הרבי ב'יחידות' אף בשנותיו האחרונות. הושפע גם מבית קוצק ועמד בקשר קרוב עם ה'בית ישראל', ועם אחיו ה'לב שמחה' מגור (לבקשתו כתב הרב את ביאורו למסכת פאה בירושלמי). היה עמית מחקר ומרצה באוניברסיטאות ובמוסדות אקדמיים, וחיבר למעלה מ-400 חיבורים, בעיקר בפרשנות התלמוד, המקרא והחסידות. בשנת תשע"ז עבר אירוע מוחי קשה וחדל מלדבר, אך המשיך בעבודתו באמצעות כתיבה. בי"ז באב תש"פ נפטר, ונקבר בחלקת חב"ד בהר הזיתים.

סיפר ניר מנוסי: שלוש שנים לאחר החזרה בתשובה שלי, התחתנתי. לאשתי היה ילד בן 3 מנישואיה הראשונים. אני הייתי במסלול בריחה מהתרבות המערבית, בעיקר מהופעותיה העממיות, ובמגמה להקים בית חרדי-חסידי למהדרין. אך בבית השני הילד נחשף לכל הסרטים, הקומיקס וגיבורי התרבות מהם ברחתי, וככל שהוא גדל כך היה מדבר עליהם יותר.

הרגשתי שזהו נסיון עבורי. עשיתי מאמץ כל כך גדול לעקור עצמי מהעולם בו גדלתי, לבוא לקראת ה' והתורה ולנסות להקים בית בקדושה, והנה כל מה שלא רציתי שיהיה בו נכנס הביתה בדלת הקדמית...

קבעתי פגישה עם הרב שטיינזלץ. ישבתי במשרדו ושיתפתי אותו בכל המצב. הוא הקשיב תוך שהוא מפמפם במקטרתו. המשפט הראשון שלו היה, "מיוס'לה שוחמכר לא יצא כלום". "סליחה?" שאלתי בעינים פעורות. "אה כן", הוא נאנח, "אתה צעיר מדי מכדי להכיר...". הוא סיפר לי בקצרה פרשה על סבא חרדי שחטף את נכדו, יוס'לה שוחמכר, והבריח אותו לחו"ל בתחפושת של ילדה כדי למנוע מהוריו לגדלו כחילוני. התוכנית לא צלחה, והילד הוחזר לארץ להוריו. הוא ניסה להזהיר אותי בכך שלא לנסות לעשות נתקים קיצוניים בין הילד לעולמו.

לאחר שתיקה קצרה הוסיף: "תראה, כל מה שמראים לאדם זה כדי לעורר אותו לתשובה. עד עכשיו עשית תשובה על החטאים שלך מגיל 15, מגיל 20... [פמפום נוסף במקטרת] כעת אתה צריך לעשות תשובה על החטאים שלך מגיל 5, מגיל 10...".

זה היה מדהים וחזק. זה הפך לי את הראש לגמרי. הבנתי שנידונתי להקרנה מחדש של התרבות בה גדלתי, כדי שלא אוכל לברוח ממנה ואצטרך להמשיך את הבירור הפנימי שלי ביתר עמקות. ההדרכה הזו המשיכה ללוות אותי שנים רבות. (ניר מנוסי, "הרהורי תשובה")

נתבונן מעט ברעיון שמביע הרב עדין, על היחס הנכון לתכנים, מסרים ומשקעים מהעבר החוזרים 'לרדוף' אותנו בהווה: המספר מציג את הנטייה הטבעית, לראות בדברים ש"התבגרנו מהם" פרק שנגמר, עבר שהותרנו מאחור. ממילא, חזרה כפויה כזו היא תקלה הגורמת סבל. אך הרב עדין הופך את התמונה ורואה בכך הזדמנות לתשובה ותיקון, ובעצם בירור מחדש של כל מה שחשבנו למובן וחתום גם מהעבר

הכי רחוק ונעלם [וע"ד המסופר על הר"ר אלימלך שבסוף ימיו עשה תשובה על כך שנשך את אמו בשעת ההנקה].

הגישה הזו תקפה לא רק לדברים שעשינו כאנשים בוגרים (מה שתואר כאן כחטאים מגיל 15 ו-20), אלא גם לגבי כללות התרבות בה גדלנו, כמו התרבות המערבית המודרנית. ספיגת תכניה וערכיה של התרבות הזו מתוארת כאן כמעין "חטאות נעורים" – התקשרות הנפש עם תכנים שליליים או מזיקים. קביעה זו מצד הרב עדין עשויה להפתיע רבים: הלא הוא עצמו היה בקי במדע ובתרבות, היה בן שיח לאנשי הגות ופרופסורים וראה שליחות בהבאת החול אל תוך הקודש. הוא אפילו כתב בעצמו ספר מדע בדיוני!

אך למעשה גם הרב עדין, כמו כל גדולי החסידות לפניו, הכיר בכך שניצוצות הקדושה של התרבות המערבית מסתתרים בתוך קליפות, מסרים המנוגדים לעולם הקדושה ואף עוינים אותו. שרק לאחר שיודעים לעשות להם 'הכנעה' בתוך נפשנו אפשר להתקדם לשלבי ה'הבדלה' (הבירור) וה'המתקה' (היישום המחודש שלהם בתוך רשות הקדושה). ילדים רכים בשנים אינם מסוגלים לעשות זאת, ולכן כאשר הם גדלים חשופים לתרבות זו הם סופגים את כולה, הניצוצות על הקליפות, והדבר פוגם בנפשם בבחינת 'חטא' וחסרון.

לשם כך נדרשת הצפה מחדש של משקעי התרבות לצורך בירור מחודש. בירור זה מכונה בקבלה "בירור שני". מכיוון שבסיבוב הראשון לא היתה לנו היכולת להעלות את ניצוצות התרבות שלתוכה נולדנו, הקב"ה מסובב את הדברים כך שנצטרך להתמודד איתה שוב ושוב – לראות מה יש לדחות ומה לקרב, מה בתוכה קליפה ומה הם ניצוצות הטוב החבויים בה.

והנה, אחד המקומות הבולטים שבהם משתקף ה"בירור השני" ביהדות, הוא בסימני החיות הטהורות. אחד מסימניה של בהמה טהורה הוא **העלאת גרה** – העלאת מזון שכבר נבלע בבטן, אפילו כמה פעמים, לצורך לעיסה ובירור מחדש. זוהי תודעה של "כל ימיו בתשובה" כמבואר בפרק כט בתניא שכאשר אדם מרגיש חסימה וטמטום הלב בעבודת ה', זהו סימן שעליו לשוב ולהעלות גרה. ובכלל, כאשר בהשגחה פרטית החיים מעמתים אותנו עם משקעים שליליים מעברנו, עלינו לראות בכך חסד שנעשה משמים עם נפשנו הבהמית מתוך אמון בה שהיא בהמה טהורה, המעוניינת ומסוגלת לשוב ולברר את מה שספגה לתוכה עד שיהיה מבורר לגמרי.

והנה, ישנה חיה שניחנה בסימני טהרה חיצוניים אך אינה מעלה גרה ולכן טמאה: החזיר, שחז"ל רואים בו סמל לתרבות רומי והמערב. המדרש (בראשית רבה סה, א) אומר שכפי שכאשר החזיר רובץ הוא פושט את טלפיו כמי שאומר "טהור אני", כך גם התרבות המערבית מציגה עצמה כקדושה וטהורה ומסתירה את צידה האפל. מן הסיפור ניתן ללמוד, כי טומאתו של החזיר היא דווקא באמירתו "אני טהור" – בדימוי העצמי שלפיו כבר בירדנו כל מה שבלענו ואיננו זקוקים ל"העלאת גרה".

אך למרבה הפלא דווקא על החזיר נאמר כי הוא "עתיד להיטהר", ומסביר אור החיים הקדוש שהכוונה היא שהוא יתחיל להעלות גרה כבהמה טהורה. כך אלה ש"כל ימיהם בתשובה" – וכדברי הרה"צ ר' אשר פריינד "כמו בגיל שבע כך בגיל שבעים" – ונכונים לברר שוב ושוב את עברם, יכולים להעלות ניצוצות גם ממפגש מחודש עם תרבות המערב.

רבי חיים אברהם רפאל בן אשר הראשון לציון

יום ההילולא - י"ז באב

רבי חיים אברהם רפאל בן אשר לפני ה'תע"ד, 1714 - י"ז באב ה'תקל"ב, 16 באוגוסט 1772 היה רב, מקובל וראש ישיבה ירושלמי שכיהן בסוף ימיו כרבה של ירושלים , בתואר הראשון לציון.

פרטים ביוגרפיים רבים אודותיו חסרים, בשנת ה'תצ"ד, 1734 יצא כשד"ר ירושלים לאירופה. בשנות ה-40 המוקדמות של המאה ה-18 שהה מספר שנים באירופה (באיזמיר שבטורקיה ובערים נוספות באיטליה ובצרפת) בשנת ה'תק"ד (1744) הקימו בני משפחת פרנקו האיטלקית את ישיבת "יפאר ענוים" בירושלים, והעמידו אותו בראשה. עם חזרתו לירושלים התמנה כראב"ד תחת הראשונים לציון, רבי אליעזר נחום ורבי ניסים חיים משה מזרחי, והוא חתום על כמה פסקי דין שלהם. הוא חתום על שטר ההתקשרות הראשון של ישיבת המקובלים בית אל, ועל "תקנת הרווקים" (1749) של רבני ירושלים, בה נקבע כי אסור לרווק ללון בירושלים.

בראשית שנות ה-60 של המאה ה-18 נמלט עם רבים מיהודי ירושלים למצרים, ולאחר מספר שנים שב לירושלים. בשנת ה'תקל"א (1771) התמנה כרבה של ירושלים בתואר "הראשון לציון", וכיהן בתפקידו זה כשנה.

הרב בן אשר נפטר במגפה בירושלים בי"ז באב ה'תקל"ב, 16 באוגוסט 1772 ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים. על מצבת קברו נחקק:

מצבת קבורת ארץ אחד המיוחד, עיר וקדיש, קדושה ראשונה, ראשון לציון, ממנו יתד ממנו פנה, הוא הראש ריש מתיבתא, הרב המובהק המקובל האלקי דומה למלאך ה' צבאות כמוהר"ר **חיים רפאל אברהם** ן' **אשר** תנצב"ה, מנוחתו נכונה...

כ' אב

המקובל האלוקי רבי לוי יצחק שניאורסון

יום ההילולא - כ' אב

הרב לוי יצחק שניאורסון מכונה גם ר' לויק; י"ח בניסן תרל"ח (1878) – כ' במנחם אב תש"ד (1944)) אביו של הרבי, רבה של דנייפרופטרובסק, מקובל ואחד הרבנים והמנהיגים הרוחניים הבולטים בברית המועצות. נאסר והוגלה על פעולתו בהפצת היהדות והסתלק בגלות. הרה"ק רבי לוי-יצחק שניאורסון זצ"ל, אביו של הרבי מליובאוויטש . הרה""ק כ"ק אדמו"ר הרבי יוסף יצחק אמר על רבי לוי-יצחק שהיה גדול המקובלים בדורו, רב עיר תקיף, שהנהיג את עדתו בזמנים קשים והתמודד במסירות נפש עם אימי המשטר הקומוניסטי, עד שבסופו של דבר נאסר והוגלה (ונפטר בגלותו).

נולד ביום ראשון י"ח ניסן תרל"ח (21 באפריל 1878 למניינם) בעיירה פודוברנקה השוכנת ליד העיר הומיל שברוסיה הלבנה, להוריו הרה"ג רבי ברוך שניאור שניאורסון ולרבנית מרת זלדה רחל שניאורסון. רבי לוי יצחק נקרא על שם סבו רבי לוי יצחק, שהיה בנו של רבי ברוך שלום (בן אדמו"ר הצמח צדק) ונפטר בדמי ימיו.

אמו הרבנית מרת זלדה רחל הייתה בתו של החסיד רבי זלמן חייקין, שהיה ממקושרי אדמו"ר הצמח צדק ואדמו"ר מהר"ש.

בצעירותו למד תורה אצל דודו זקנו הרב יואל חייקין רבה של פודוברנקה. בגיל צעיר ניכר היה כבר בגדלותו ובגאונותו. בצעירותו הוסמך להוראה מאת גאוני הדור בזמנו, ביניהם הגאון הרב רבי חיים מבריסק והגאון רבי אליהו חיים מייזל מלודז'. בהמשך אף קיבל כתב-רבנות מהעיר יפו למשרת רב ראשי.

לאחר המהפכה הקומוניסטית, נלחם במסירות נפש, על שמירת התורה למרות האיסור שהטילו השלטונות. פעילותו למען היהדות, היתה ידועה לכולם ולא פעם היו חיכוכים קשים עם השלטונות עד שהוחלט לאוסרו.

בליל ט' ניסן תרצ"ט (1939 למניינם) בשעה שלוש לפנות בוקר, הגיעו ארבעה אנשי נ.ק.וו.ד. (המשטרה החשאית) לביתו אשר ברחוב באריקאדנע 13 ובידם צו חיפוש.

כאשר באה הרבנית ביום המחרת למטה המשטרה החשאית להביא לבעלה את האוכל, נדחתה בהתחמקויות שהוא אינו נמצא במקום. רק לאחר מספר ימים היא התבשרה שבעלה נמצא בבית הסוהר המקומי ושיש באפשרותה להעביר לבעלה אוכל וכסף, אך בכל פעם שביקשה היא לראותו, נענתה שהוא איננו, וזאת על אף שהתובע אמר שהוא אכן נמצא שם.

לאחר מספר ימים העבירו השלטונות את רבי לוי יצחק לבית הסוהר בקייב לפושעים אשר נשפטו על עוונות חמורים. ר' לוי יצחק נאסר על ידי השלטונות, אשר ראו בו כמי שעומד במקומו של אדמו"ר הריי"צ ואשר מדרבן ומניע את כל הפעילות היהודית ברוסיה.

אנשי המשטרה החשאית שעצרו את רבי לוי יצחק ניסו בכל דרך לאלצו להודות בכך שהוא פעל נגד השלטונות, וזאת על ידי תנאי מאסר קשים ביותר, והיו מעבירים אותו מבית סוהר אחד למשנהו. פעם אחת אף הכניסו אותו לצינוק למשך 32 יום, אך רבי לוי יצחק עמד בתוקף ולא הודה בשום אשמה אשר יוחסה לו.

בתום מספר חדשי חקירה, נגזר דינו לחמש שנות גלות בקזחסטן. במשך חודש ימים עשה רבי לוי יצחק את מסעו ברכבת אסירים, מבית הכלא בעיר יקטרינוסלב. למרות תנאי הנסיעה הקשים הדבר היחיד אשר הפריע לו ביותר היה המחסור במים לנטילת ידיים של שחרית. במשך אחד עשר יום לא היה מים בכלל. גם מים לשתייה ניתן לאסירים במשורה. רבי לוי יצחק אשר גם במצב קשה זה היטיב להקפיד על מצוה קלה כבחמורה, ויתר על מיי השתייה המועטים שקיבל לטובת קיום מצוות נטילת הידיים בלבד.

בהגיעם לאלמא אטא ניתן לאסירים כללים מגבילים לשהותם במקום. מיד בהגיעם נשלחו האסירים כשהם הולכים בקבוצות למקומות נידחים בקזחסטן, שם נגזר עליהם לחיות שנים אחדות בגלות. בי"ט שבט ת"ש (1940 למניינם) הגיע רבי לוי יצחק למקום גלותו בצ'יאלי במדינת קזחסטן. בימים הראשונים שהה אצל גוי שריחם עליו יחד עם עוד יהודי שנשלח למקום.

עינויים שעבר במאסרו, תלאות הדרך, תנאי המקום הקשים ובדידותו ערערו מאוד את בריאותו, מצבו הוקל כאשר הגיעה הרבנית חנה לצ'יאלי.

גם בהיותו בצ'יאלי המשיך בהפצת היהדות, דאג לקבורה יהודית לנפטרים יהודים רבים וכן לתפילות במנין.

למעלה מארבע שנים היה רבי לוי יצחק בגלותו בצ'יאלי. לאחר חג הפסח תש"ד (1944 למניינם) הגיע רבי לוי יצחק תשוש וחלוש ממקום גלותו בצ'יאלי לעיר אלמא אטא בירת קזחסטן, גם בה פעל רבות להפרחת חיי היהדות ואף שימש כרב בבית הכנסת המקומי.

לאחר זמן קצר התפרצה אצלו מחלה ממארת (שקיננה בו שנים רבות), מצבו הידרדר מיום ליום עד שביום רביעי כ' במנחם אב תש"ד עלתה נשמתו השמימה. הלוויה נערכה למחרת, בהשתתפות קהל לא גדול, בשל הפחד מהשלטונות. על ציונו, הוקמה מצבה ועליה נוסח קצר במיוחד, ובמשך השנים הוחלפה המצבה במבצע מיוחד.

הרבי הסביר כי יום כ' במנחם אב הוא יום נדבת העצים למזבח של משפחת "בני פחת מואב בן יהודה", ולסייע לבני ישראל לכפר על עוונותיהם, ואותה העבודה נעשתה בשמחה גדולה כעין יום טוב, למרות הקושי שבמציאת עצים כשרים בתקופה זו של השנה. וסוג עבודה זה מתאים לעבודתו של בעל ההילולא, שלמרות גדולתו העצומה בגליא דתורה ובפנימיות התורה מסר עצמו להרבצת התורה והחזקת היהדות גם בין אנשים פשוטים, ובשמחה.

עניין נוסף ביום זה, שהוא ארבעים יום קודם ראש השנה, ומהווה הכנה לקראתו - כשם ראש חודש אלול הוא ארבעים יום קודם יום הכיפורים שנקרא גם-כן ראש השנה בספר יחזקאל . ובו מתחילה העבודה המתאימה.

אגה"ק יב וליקוטי לוי יצחק ד"ה הארה רבה

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א

א. "הארה רבה והשפעה עצומה מאד"

שבת שלום לכולם. כתוב שעם הניגון "קול דודי" שנגנו עכשיו אדמו"ר הזקן עשה הרבה בעלי תשובה. שנזכה כולנו לעשות תשובה. עוד שבוע מעכשיו יהיה ח"י אלול, יום הולדת של אדמו"ר הזקן יחד עם הבעש"ט. לא יודע אם שמעתם, אבל יש תקנה של הרבי, מאד מומלצת לכל אחד, ללמוד כל יום קטע מהתניא. בימים האחרונים אנחנו לומדים את אגרת הקדש, העוסקת במצות הצדקה. נלמד כעת את אגרת יב:

"שלום במרומיו"

והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם [פסוק בישעיהו.]. להבין ההפרש שבין מעשה לעבודה [כתובים כאן שני לשונות של צדקה, "מעשה" ו"עבודה", בסדר של "לא זו אף זו", נמצא ש"עבודה" היא יותר מ"מעשה". כך לומד אדמו"ר הזקן, ושואל מה ההבדל ביניהם.] ובין שלום להשקט ובטח כו' [וכן לגבי "שלום" ו"השקט ובטח עד עולם", "השקט ובטח עד עולם" הוא יותר מ"שלום", וצריך להבין מה ההבדל ביניהם.]

ע"פ מה שארז"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה [כמו שכתוב "שִׁפעת מים".] והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים [יש ארבעה עולמות, אצילות-בריאה-יצירה-עשיה. "עולמות העליונים" הכוונה לעולם האצילות. כשאדמו"ר הזקן רצה להגיד "אצילות" הוא היה אומר "למעלה" (׳אויבן׳ באידיש). עולם האצילות כולו טוב, מודעות אלקית, והעולמות בריאה-יצירה-עשיה נקראים "עולמות התחתונים", עולמות שיש בהם כבר נבראים עם מודעות עצמית. ככל שהעולמות יורדים יש יותר מודעות עצמית ויותר רע. עולם הבריאה, תחלת המודעות העצמית, רובו טוב ומיעוטו רע; עולם היצירה – המדות – חציו טוב וחציו רע; עולם העשיה – המעשה – רובו רע ומיעוטו טוב. מיכאל, שר של מים, מצד החסד, מוריד שפע מעולם האצילות לעולמות התחתונים – "ונהר יֹצא מעדן להשקות את הגן, ומשם יפרד" – אע"פ שיש בהם רע.] ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב [מדת גבריאל, מלשון גבורה.] והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן [יוצא שיש כאן שתי מדות הפוכות ביחס לעולמות התחתונים, בהם יש מציאות רע, ובפרט עולם העשיה שרובו רע. מיכאל, שר של מים, מצד החסד, אומר שאף על פי שרובו רע ראוי להשפיע לו שפע ב"אור ישר" מלמעלה למטה, וגבריאל, שר של אש, מצד הגבורה, אומר שצריך לסלק את השפע, לא מגיע לעולם לקבל שפע.].

אך הקדוש ברוך הוא עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי' גילוי ואזי מתמזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק' בשם תפארת...

למה הדבר דומה? לשני שרים – משתי מפלגות שונות – שמתווכחים ביניהם, לא יכולים להכיל אחד את השני. פתאום מגיע המלך, נכנס לקבינט שלו, וכשהוא מגיע יש כזה אור שגורם לכולם להתבטל, ואז יכולים השרים להתכלל ולהתאחד. כמובן מדובר כאן על מלך אמיתי, כזה שעדיין אין לנו, ואנחנו מצפים שיהיה לנו בקרוב ממש. כך נעשה למעלה: מיכאל וגבריאל – חסד וגבורה – הפוכים זה מזה, חסד בעד לתת לעולם שפע וגבורה נגד, ורק גילוי אור כל כך גדול, שלמעלה מהמדות וגם למעלה מהמוחין, גורם להם להתבטל ולהתאחד להיות כאחדים ממש.

מקיף ישר, פנימי, מקיף חוזר

יש הרבה פירושים על התניא, אחד מהם הוא של רבי לוי יצחק שניאורסון, אבא של הרבי. הוא היה מקובל גדול וחסיד גדול, כך שפירושו הוא על דרך הקבלה והחסידות. יש לו דיוקים מופלאים על התניא, דיוקים שאפילו הרבנים לא דייקו כמותם. בקטע התניא שקראנו כעת הוא מתמקד על חמש מלים – "הארה רבה והשפעה עצומה מאד".

נאמר את תוכן דבריו בעל פה: מסתמא מושגי הקבלה חדשים לרוב החבר׳ה כאן, אבל בטח שמעתם על המושגים "מקיף" ו"פנימי". יש אור מקיף, אור גדול שנמצא מסביבי, מקיף עלי, ולא חודר לפנימיותי, איני יכול להכיל אותו. למשל, אם הייתי בשיעור ולא הבנתי מה הרב אמר, אבל היה אור גדול שפעל עלי

השראה גדולה – כמו שאומרים היום, 'אני באורות' – הדברים שנאמרו נמצאים אצלי ב"אור מקיף". אם אני מבין וקולט את דברי הרב, התוכן נמצא אצלי ב"אור פנימי".

כתוב בתניא שבתורה יש יחוד נפלא, שאני גם תופס את הלימוד וגם נתפס בו, גם קולט וגם נקלט. עכשיו אנחנו בחדש אלול, כולם חזרו לישיבות. לפי המבואר בתניא, התורה היא כמו עיר מקלט. כתוב שבדרך לעיר מקלט, אליה רץ רוצח בשגגה, מציבים שלטים עליהם כתוב "מקלט מקלט". על פי פשט אין הסבר למה כותבים פעמיים, "מקלט מקלט", אבל על פי פנימיות הדבר רומז לתורה – "דברי תורה קולטין" – שהלומד גם קולט אותה וגם נקלט בה. כמה שוה **מקלט מקלט?** [358, **משיח.**] נכון, משיח היינו שאני גם קולט וגם נקלט. הקליטה שלי בתוך התורה היא האור המקיף, אני בתוך האור, ומה שאני קולט מהתורה הוא האור הפנימי.

אבל, גם אחרי שקלטתי בפנימיות, יתכן שעדיין איני יודע לחזור על הדברים – לא הבנתי ממש את החומר עד הסוף. לכן יש שלב שלישי: לאחר שאני מתחיל להפנים את האור, אני מרגיש שהוא גדול יותר מהכלים שלי, שהוא לא מצליח לגמרי 'להתיישב' בתוכי. לכן, כדי שלא אתפוצץ מריבוי האור, הוא יוצא דרך השערות ונשאר מקיף עלי. זה נקרא "מקיף החוזר".

אם כן, יש שלשה שלבים – אור ישר שלא חודר בכלל, נשאר כהשראה מקיפה, "מקיף ישר"; יש אור שנכנס בפנימיות, "אור פנימי"; ויש אור שיוצא ממני החוצה, וזהו "מקיף חוזר". בסדר הלימוד שלשת השלבים מסודרים כך – אור מקיף ישר (השראת הלימוד, עוד לפני ההבנה הפנימית), אור מקיף חוזר (מה שנכנס פנימה אך לא נקלט אלא יצא חזרה כמקיף), אור פנימי (ההבנה שנקלטה והתיישבה בפנימיות). אצל החסידים בנוסף לכפה יש גם כובע, שני מקיפים, או שיש שתי כפות. אז הכובע הוא כמו המקיף הישר, הכפה היא המקיף החוזר, והראש שלי בעצמו הוא הפנימי. בדרך כלל לא משתמשים בחסידות במושג "מקיף החוזר", אלא "מקיף קרוב". כלומר, בלשון החסידות יש "מקיף רחוק", "מקיף קרוב" ו"פנימי". שלשת המושגים הם סוד ה"**צלם**": האות **ם** סתומה היא ה"מקיף ישר", "מקיף רחוק", מדרגת היחידה בנפש; האות **ל** היא "מקיף החוזר", "מקיף קרוב", מדרגת החיה בנפש; האות **צ** היא ה"פנימי", כנגד הנר"נ – נפש-רוח-נשמה שבנפש.

"הארה רבה" – מקיף ישר, "השפעה עצומה" – פנימי, "מאד" – מקיף החוזר

ר' לוי'ק מסביר כאן ששלשת הלשונות בתניא "הארה רבה, והשפעה עצומה, מאד" מקבילים לשלשת המושגים שהסברנו כעת: "הארה רבה" היא המקיף הישר; "והשפעה עצומה" היא האור הפנימי, "עצום" גם מלשון גבורה, במובן של שפע שיורד ונקלט באופן פנימי. יש שני מושגים שיש עליהם אריכות דברים בחסידות: אור ושפע. אור הוא חסד, שאתה מאיר על מישהו בלי שהשני כלי להארה, כמו אחד שנותן צדקה בלי לחשוב אם השני ראוי או לא. שפע הוא נתינה מתוך רחמים, עם התחשבות במקבל, כך שהדברים יקלטו בתוכו. כך כאן "השפעה" היינו השפע שנקלט בפנימיות, אור פנימי; המלה הבאה "מאד" היא המקיף החוזר, חלק מהאור שנכנס בפנימיות, שלא יכול להתיישב בפנים בקביעות ולכן הוא יוצא כשערות ונשאר כמקיף מלמעלה.

שלשת אלה מקבילים לשלשת האבות, אברהם יצחק ויעקב: "הארה רבה" היא חסד, מדת אברהם אבינו. האור המקיף הוא בחינת "וימינו תחבקני", החיבוק שמקיף את האדם מצד ימין; "והשפעה עצומה" היינו רחמים, מדת יעקב אבינו, אור פנימי; "מאד" שייך ליצחק. הוא המקיף החוזר.

שלשת האבות הם כנגד שלש המדות של עם ישראל רחמנים-ביישנים-גומלי חסדים, בסדר הפוך: את מדת "גומלי חסדים" אנחנו מקבלים מ"חסד לאברהם"; "ביישנים" מקבלים מיצחק. במתן תורה הקב"ה נתגלה אלינו ודבר איתנו "בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו", ואומרים חז"ל שהיראה שעל הפנים "זו בושה". אם כן, הבושה היא יראה, פנימיות מדת הגבורה של יצחק אבינו. היראה שעל הפנים היא סוד המקיף החוזר, היוצא מהמח ומקיף את כל הפנים; את מדת "רחמנים" מקבלים מיעקב אבינו. בסדר המדרגות האבות לפי הסדר הם מקיף ישר (אברהם)-מקיף חוזר (יצחק)-פנימי (יעקב). אם כן, האור הגדול הזה יורד ומבטל את הניגוד בין החסד לגבורה ומאחד אותם על ידי הרחמים, והכל בזכות נתינת הצדקה, מדת "גומלי חסדים".

"הארה רבה"	"והשפעה עצומה"	"מאד"
מקיף ישר	אור פנימי	מקיף חוזר
אברהם	יעקב	יצחק
גומלי חסדים	רחמנים	ביישנים

אני מבין שאתם מוגבלים בזמן, אז שיהיה לכולם שבת שלום ושנה טובה ומתוקה.

נגנו "אני לדודי". [הבחורים מתורת החיים עברו להגיד "שבת שלום" ויצאו.]

ב. לימוד מתוך ליקוטי לוי יצחק

נגנו "ידיד נפש".

נקרא את ר' לוי'ק מבפנים:

הארה והשפעה – אור ומים – מקיף ופנימי

קיז, א, שורה ד"ה בהן – הארה רבה והשפעה עצומה מאד:

הארה רבה הוא בחי' אור מקיף. כי לשון הארה שייך לומר באור. שאור אינו מתמזג עם הדבר שמאיר עליו [בדרך כלל כשאור מאיר הוא לא חודר פנימה לתוך הדבר שהוא מאיר עליו. למשל, האור שבחדר לא חודר לתוך השלחן, אלא רק מאיר עליו מסביבו.]. והיינו בחי' מקיף.

והשפעה עצומה הוא בחי' אור פנימי. כי לשון שפע שייך במים כמ"ש שפעת מים שפע ימים [לעומת האור, המים חודרים לדבר שהם נשפכים עליו. גם כשמדובר בדבר מוצק, אם המים מטפטפים בהתמדה הם חודרים גם אליו, כמו הסיפור של רבי עקיבא ש"אבנים שחקו מים". "אין מים אלא תורה", התורה חודרת בפנימיות.]. ומים נמשכים בבחי' פנימי בהכלי [הוא מביא דוגמה פשוטה יותר – שהמים נמשכים לתוך כלי ונמצאים בתוכו.].

ובהארה אור בחי' מקיף נקט רבה, ובהשפעה מים בחי' פנימי נקט עצומה. היינו רבה הוא מצד חסד ["רבה" קשור לחסד, **רב** הוא לשון **רבוי**, וחסד היינו להשפיע הרבה. גם בתוך השם **אברהם** יש את המילה **רבה**. בגמרא יש את רב ושמואל, והלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני. "איסורי" היינו איסור והיתר, לדעת מה אפשר להתיר ו"כחא דהתירא עדיף", לכן שם הלכה כרב שמצד החסד. "דיני" היינו דינים, גבורה, ושם הלכה כשמואל. השם של רב הוא אבא, חכמה. כלומר, "רב" הוא מצד החסד ו"אבא"

הוא שרש החסד במוחין. על איזו מדה אומרים "רבה"? רק על מדת האהבה, "אהבה רבה". אין 'יראה רבה'.] ועצום שפירושו תוקף הוא מצד גבורה [בשרש **עצם** אותיות **צם**, לשון צמצום, מדת הגבורה.].

וחסד הוא בחי' מקיף כמ"ש וימינו תחבקני. וגבורה הוא בחי' פנימי. כי מה שהאור מתצמצם בבחי' פנימי זהו בחי' גבורה [אמרנו ש"מאד" כנגד יצחק-גבורה, ו"השפעה עצומה" כנגד יעקב-רחמים, אבל יחסית אם עומדים כאן רק מקיף ופנימי, רק "הארה רבה והשפעה עצומה" אז הם חסד וגבורה. יחסית "מקיף" הוא חסד ו"פנימי" גבורה. למה "פנימי" הוא גבורה? כמו שמוסבר בחסידות על הבטוי של חז"ל "גבורות גשמים", שהחסדים יורדים לעולם מלמעלה למטה, ויחד עם זאת לכל טפה יש מקום משלה ולא נוגעת בחברתה. הגבורה שברחמים היא מה שהרחמים הם צמצום החסד, שיגיע רק לאן שצריך להגיע, עם התחשבות במקבל.].

מאד י"ל הוא מקיף החוזר, והיינו הארה רבה הוא מקיף הישר, השפעה עצומה אור פנימי, מאד מקיף החוזר. כי כך הוא סדרן מתחלה נמשך בבחי' מקיף ואח"כ בבחי' פנימי ואח"כ מרבוי האור הפנימי שאין הכלי יכולה לסובלו יוצא האור בבחי' מקיף החוזר. ועיין בע"ח שער המקיפים [עד כאן היה הסבר מכתבי האריז"ל.].

(ולפי האמור מובן שתיבת מאד קאי רק על השפעה עצומה [ולא על "הארה רבה". "השפעה עצומה מאד" היא האור הפנימי שיוצא החוצה, "מקיף חוזר". יוצא מכאן שאור המקיף הישר נעלה מאור המקיף החוזר. אצל הרבי הרש"ב בהמשך "בשעה שהקדימו" תער"ב כתוב כמה פעמים שהמקיף החוזר נעלה מהמקיף הישר. לא כתוב כך בשום מקום בקבלה, אבל לפי המשך הביאור נבין כיצד אומר כך.]).

"אור אין סוף, ברוך, הוא"

כעת ר' לוי'ק מדייק עוד דיוק מופלא. אדמו"ר הזקן אומר כאן שהשלום בין המלאך מיכאל למלאך גבריאל הוא על ידי "שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד [עד כאן המלים שהסביר קודם] מאור א"ס ב"ה". הוא מסביר שהבטוי הרווח בחסידות "אור אין סוף ברוך הוא" מקביל לשלשת הבטויים הקודמים:

זהו מאור אין סוף נמשך הארה רבה [מ"אור אין סוף" נמשכת "הארה רבה". ידוע ש"**אין סוף**" עצמו שוה **אור**, נמצא ש"**אור אין סוף**" היינו **אור אור** בגימטריא "**ואהבת**", מדת האהבה והחסד, "ימינו תחבקני". וזה פירוש "הארה רבה" – "הארה" היינו אור ו"רבה" היינו אין סוף (**אין סוף** = **רבה** = **אור**).].

מברוך נמשך השפעה עצומה. כי ברוך הוא המשכה בבחי' פנימיות כמ"ש בלקו"ת בד"ה קמפלגי במתיבתא דרקיעא ע"ש [לגבי "המברך את הגפן", כמו שמוסבר תמיד במאמרים שלשון ברכה, "ברוך אתה וכו'", היא מלשון המשכה ומביאים את המשנה "המברך את הגפן". שם במאמר הוא מסביר ש"ברוך" הוא המשכה בפנימיות, כיון שהמברך לא רק מושך את הגפן למטה אלא מוריד על מנת לשתול אותה באדמה, בפנימיות.].

([הבטוי "אור אין סוף ברוך הוא" מקביל לבטוי בחז"ל "הקדוש ברוך הוא", כלומר "אור אין סוף" הוא "הקדוש", והוא מביא רמז המקשר ביניהם:] או"ר אי"ן סו"ף הוא מספר קדו"ש עם האותיות [**אור אין סוף** עולה 414, ו-**קדוש** עולה 410, ועם האותיות עולה 414.] או [מביא עוד גימטריא, שאם לא תקבל את הוספת האותיות, אפשר לרמוז בעוד צורה:] אוא"ס עם הכולל [415, שוה **קדושה**.] הוא מספר הקדו"ש

[כאן הוא כותב **הקדוש**, מתוך הבטוי "**הקדוש** ברוך הוא"]. [למה הסביר את ההקבלה בין הבטויים? כי מרוויח את תוכן הביאור על המלה "קדוש":] וקדוש רומז על אור מקיף כמ"ש בלקו"ת שם).

מהוא נמשך מאד ["הוא" לשון נסתר. על מי נאמר "הוא"? אחד המאמרים היסודיים בלקוטי תורה הוא "ועבד הלוי הוא", בפרשת קרח. מוסבר שם ש"הוא" היינו ספירת הבינה. לוי הוא מצד הגבורה ו"אני בינה לי גבורה". כפי שהסברנו קודם, "מאד" כנגד יצחק אבינו. דווקא על יצחק יאמרו לעתיד לבוא, בחינת בינה, "כי אתה אבינו".]. מקיף החוזר. כי הוא רומז על בחי' מקיף.

הקבלה ראשונה: גלגלתא (חסד), חכמה סתימאה (גבורה), קרומא דאוירא (תפארת)

כעת הוא נכנס יותר לאותיות של קבלה:

והיינו הארה רבה גלגלתא שהיא בחי' אור מקיף. והשפעה עצומה הח"ס שהיא בחי' אור פנימי. מאד הקרומא דאוירא שממנו יוצאים הנימין שערות הראש ששערות הם בחי' מקיף החוזר [הכל כאן בפרצוף אריך אנפין שבכתר. בפרצוף אריך יש בפרט שלשה ראשים: גלגלתא, מוחא סתימאה, אוירא (בין הגלגלתא למוחא סתימאה), כנגד אברהם-יצחק-יעקב (בגלגלתא מתלבש החסד דעתיק, בחינת אברהם. במוחא סתימאה מתלבש הגבורה דעתיק, בחינת יצחק. לאוירא יש קרום בינו למו"ס, קרומא דאוירא – בקרומא דאוירא מתלבש התפארת דעתיק, בחינת יעקב, ואילו באוירא עצמו מאיר הדעת דעתיק, סוד ה"חיה" ששמו ישראל, שם המעלה של יעקב). מתוך שלשת הראשים יוצאים שלשה סוגי שערות, חיווריי, נימין, תיקונין. מהגלגלתא יוצאים **יג** חיווריי, שלשה עשר שטחים לבנים בגולגולת; מהאוירא יוצאים **יג** נימין, שערות הראש; מהמוחא סתימאה יוצאים **יג** תקוני דיקנא, הזקן].

כעת הוא מסביר על המלים "מאור אין סוף ברוך הוא" שכל "ההארה רבה וכו'" נמשכה משם. כלומר, אלה דרגות יותר גבוהות. הוא מסביר שבשלש הדרגות שהסביר באריך מתלבש עתיק יומין (בכלל, כל מדות עתיק מתלבשות ברישא דאריך, "ז תקוני גלגלתא"):

מאור א"ס. חסד דעתיק שבגלגלתא [חסד דעתיק מתלבש בגלגלתא של אריך כנ"ל]. ברוך הגבורה דעתיק שבח"ס [הגבורה של עתיק מתלבש במוחא סתימאה דאריך כנ"ל, והוא סוד "בוצינא דקרדוניתא" ו"טלא דבדולחא" ב-ז תיקוני גולגלתא.]. הוא ת"ת דעתיק שבקרומא דאוירא [תפארת דעתיק מתלבש בקרומא דאוירא. כאן הוא מסביר לא לפי הסדר שאמרנו – ש"הארה רבה" כנגד אברהם-חסד, "והשפעה עצומה" יעקב-רחמים, "מאד" יצחק-גבורה – אלא לפי הסדר הישר של האבות אברהם-יצחק-יעקב (כמבואר בדא"ח ששלש דרגות האהבה, "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", הן כנגד האבות לפי הסדר – על יעקב נאמר "ויפרץ האיש מאד מאד", **מאד** אותיות **אדם** והרי "שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון").].

הקבלה שניה: גלגלתא (חסד), חכמה סתימאה (גבורה), גרון (תפארת)

או יל"פ הארה רבה גלגלתא. השפעה עצומה ח"ס (ואות ו' של והשפעה ירמוז על קרומא דאוירא). מאד בינה דאריך דבגרון [זה מדרגה חדשה שלא הזכיר קודם.]. והיינו כח"ב דאריך [כתר הוא הגלגלתא, מוחא סתימאה הוא החכמה, קרומא דאוירא הוא בין הכתר לחכמה. הרבי הרש"ב מסביר שהקרומא דאוירא הוא המווסת את מדת הלחץ על "כח המשכיל" (מו"ס), ממנו נורים חצי הברקות לשכל הגלוי, החכמה.

כלומר הוא אחראי על המשכה מהלא-מודע למודע. בינה דאריך נמצאת בגרון, והדבר מובן מהקשר שלה לגבורה, "אני בינה לי גבורה" – מיצר הגרון, גבורה, מצמצם ומבדיל בין המוחין למדות.].

מאור א"ס ברוך הוא. הוא חג"ת (אוא"ס חסד. ברוך גבורה. הוא ת"ת) דעתיק המלובשין בהם [הז"ת דעתיק מתלבשים בכל פרצוף אריך אנפין וההקבלה שאמר כעת היא שהחג"ת של עתיק מתלבשים בכח"ב דאריך, מהגלגלתא עד הגרון, ואילו הנהי"ם של עתיק מתלבשים בז"ת דאריך. איפה הדעת של אריך נמצאת? היא נמצאת "בין כתפין", במקום הַשֶּׁכֶם, "שְׁכֶם אחד", כמו היעוד שלעתיד לבוא – "כי אז אהפֹּך אל עמים שפה ברורה לקרֹא כֻלם בשם הוי׳ ולעבדו שכם אחד". כלומר, בפרצוף אריך אנפין הבינה נמצאת ממש מעל הדעת – הבינה בגרון והדעת בנקודת החיבור לגוף, השכם.].

לפני התפשטות הז"ת דעתיק להתלבש בכל פרצוף אריך הם מתלבשים רק בראש של אריך, סוד ז תקוני גלגלתא: החסד בגלגלתא, הגבורה במוחא סתימאה, התפארת בקרומא דאוירא, הנצח וההוד מתחלקים בין שני התקונים "עמר נקא" (הכולל את האזנים) בו הפרקים העליונים של נו"ה ו"אשגחא פקיחא" (העינים) בו הפרקים התחתונים של נו"ה, היסוד מתלבש במצח של אריך, תקון "רעוא דרעוין" והמלכות מתלבשת בחוטמא. מהפה ולמטה כבר לא כלול בעצם הגולגולת.

הקבלה שלישית: גלגלתא, חכמה סתימאה, רדל"א

גם יל"פ הארה רבה והשפעה עצומה גלגלתא וח"ס [ובדומה לפירוש השני הנ"ל, צ"ל שה-ו של "והשפעה עצומה" רומזת לסוד האוירא. לפי פירוש זה היינו האוירא ממש, לא הקרומא דאוירא כמו בפירוש הקודם, וכמו שיתברר בהמשך.]. מאד רדל"א [כאן פתאום ה"מאד" הוא דרגה נעלית יותר גם מה"הארה רבה", רדל"א. יוצא שהמקיף החוזר נעלה גם מהמקיף הישר. זה ישוב לשאלה ששאלנו על הרבי הרש"ב שאצלו המקיף החוזר למעלה מהמקיף הישר, התשובה היא שכשעולים למעלה יותר – סוד "כל אור חוזר חוזר לקדמותו ממש" – באמת מקיף החוזר נעלה יותר.].

[כעת הוא מדבר על המלים "אור אין סוף ברוך הוא", שאמרנו שצריך להיות נעלה יותר מה"הארה רבה וכו'". מה יכול להיות יותר נעלה מרדל"א? הרי מדובר כאן על הכתר של אצילות, מה נעלה מזה? (א"ק), כן אדם קדמון. בנפש הענין הוא אמונה פשוטה.] מאור א"ס ב"ה הוא א"ק מטבורו ולמטה המתלבש בהם [מהטבור ולמטה א"ק מתלבש בכתר של אצילות.] כמא׳ האי עתיקא קדישא אשתכח [נמצא ומתלבש.] בג׳ רישין שע"ק קאי על א"ק כמ"ש בע"ח שער א"א פ"ב ע"ש. (וי"ל אור אין סוף נו"ה דא"ק. ברוך יסוד דא"ק [למה ברוך הוא יסוד? "ברכות לראש צדיק", יסוד הוא גם המשכה.] הוא ת"ת דא"ק שמהטבור ולמטה [ותפארת דא"ק הוא הכי גבוה כאן, והוא מתלבש ברדל"א דפנימיות הכתר דאצילות, המקיף החוזר שיותר נעלה מהמקיף הישר, כמו שאמרנו (הדרגה בה מדבר הרבי הרש"ב). אבל כשאומרים שהמקיף הישר הוא מעל המקיף החוזר הכוונה לגלגלתא וקרומא דאוירא.]. ת"ת דא"ק מתלבש ברדל"א. ונו"ה בגלגלתא וח"ס. ויסוד דא"ק הוא באוירא ["[אור אין סוף ברוך] הוא", ת"ת דא"ק, מתלבש ב"[הארה רבה והשפעה עצומה] מאד", רדל"א; "אור אין סוף", נו"ה דא"ק, מתלבש ב"הארה רבה [ו]השפעה עצומה", גלגלתא ומו"ס; "ברוך", יסוד דא"ק, מתלבש ב-ו של "ו[השפעה עצומה]", האוירא – כך הוא כותב כאן, לא כמו שכתב קודם קרומא דאוירא, ומובן לפי הערכים של עכשו. באוירא מאיר הדעת דרדל"א כנ"ל ומתאים שבו מתלבש היסוד דא"ק, "ברוך", וד"ל.]. כמ"ש במ"א [כלומר שהוא עצמו כתב.] בס"ד).

ולסיכום:

לשון אדמו"ר הזקן	"הארה רבה" (מקיף ישר)	"והשפעה עצומה" (פנימי)	"מאד" (מקיף חוזר)
הקבלה ראשונה	גלגלתא	מוחא סתימאה	קרומא דאוירא
הקבלה שניה	גלגלתא (כתר דאריך)	מוחא סתימאה (חכמה דאריך) וקרומא דאוירא	גרון (בינה דאריך)
הקבלה שלישית	גלגלתא	מוחא סתימאה ואוירא	רדל"א

נמשכים מ:

לשון אדמו"ר הזקן	"אור אין סוף"	"ברוך"	"הוא"
הקבלה ראשונה	חסד דעתיק	גבורה דעתיק	תפארת דעתיק
הקבלה שניה	חסד דעתיק	גבורה דעתיק	תפארת דעתיק
הקבלה שלישית	נצח והוד דא"ק	יסוד דא"ק	תפארת דא"ק

"למעלה, למעלה, עד אין קץ"

כעת הוא ממשיך לדייק בתניא. הרי כתוב "הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור המדות...":

ולנגד הג' בחי'. דאור א"ס, וברוך, והוא (וכן לנגד הג' בחי', הארה רבה, השפעה עצומה, מאד) נקט הג' לשונות. למעלה, מעלה, עד אין קץ [הארה רבה-אוא"ס-למעלה; והשפעה עצומה-ברוך-מעלה; מאד-הוא-עד אין קץ. "עד אין קץ" היינו ה"מאד" של **יצחק**, סוד **קץ חי**. "**למעלה**" = 175, רמז לאברהם אבינו שחי 175 שנה. "**מעלה**" = 145 ועם **ב** כוללים רומז לחיי יעקב אבינו, ודוק. כתוב "יעקב אשר פדה את אברהם" – ה"מעלה" פודה את ה"למעלה", מעלת הרחמים-רחמנות את מעלת החסד-אהבה, כמבואר בתניא פל"ב.].

כעת הוא חוזר לפשט עליו מדבר אדמו"ר הזקן. הרי מדובר כאן באגרת על מיכאל-שר של מים-חסד וגבריאל-שר של אש-גבורה, שמתנגדים זה לזה, ובהארת גילוי אור אלקי מלמעלה מתבטלים ונכללים:

ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל שהוא המדות דחסד וגבורה, נכללות במקורן ושרשן הוא מיכאל בהארה רבה [חסד.], וגבריאל בהשפעה עצומה [גבורה.]. והיו לאחדים ממש, בבחי' מאד. ובטלים באורו יתברך הוא בבחי' אור אין סוף ברוך הוא. וד"ל.

כ"א אב

הרה"ק רבי אהרן רֹקח מבעלז

יום ההילולא - כ"א אב

רבי אהרן רֹקח מבעלז, האדמו"ר הרביעי בשושלת בעלז, נולד באלול תר"מ בבעלז לאביו רבי ישכר-דוב, האדמו"ר השלישי בשושלת ולאמו בתיה-רוחמה, נכדת רבי אהרן מטשערנוביל, על שמו נקרא. גדל ולמד אצל אביו ואצל אבי אביו, רבי יהושע. לפני שמלאו לו 18 שנים התחתן עם מלכה, בת דודו. (לימים נרצחו אשתו וכל ילדיו בשואה). לאחר פטירת אביו, בשנת תרפ"ז, מונה לממלא מקומו באדמו"רות וברבנות העיר. רבי אהרן נודע מצעירותו בקדושתו הגדולה, עד שאחד מצדיקי הדור התבטא עליו "כנראה שיצר הרע שכח ממנו". כמו כן נודע באהבת ישראל הרבה שלו ובכך שלא יכל לשמוע רע על אף יהודי, 'דתי' או 'חילוני' כאחד. העיד על עצמו שנולד עם מידת הרחמנות. במהלך מלחמת העולם השנייה נמלט מפולין מאימת הנאצים, שרדפו אחריו באופן אישי, תחילה להונגריה ומשם לא"י. אחרי מגורים זמניים בירושלים קבע את משכנו בתל אביב. בארץ נישא רבי אהרן עוד שתי פעמים, אך לא נולדו לו ילדים מנישואים אלה. בנה את חסידות בעלז מחדש בארץ. במוצאי שבת כ"א מנחם-אב תרי"ז הסתלק, ומנוחתו כבוד בהר המנוחות.

ידוע שאצל הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, היה ענין זה – למצוא תמיד זכות על כל בר ישראל – באופן נעלה מאוד, שלא היה יכול לדבר או לשמוע שום רע על יהודי. מסופר שפעם אחת בא אחד מראשי הציונים לבעלזא ונכנס להרה"ק, ולאחר שיצא חשש הרה"ק פן עכשיו יכנס לביהמ"ד ויפיץ שם את דעותיו הכוזבות, אך לעומת זה לא רצה להוציא מפיו תיבת "רשע" על יהודי, על כן שלח להודיע בבית המדרש שיש כאן צדיק המדבר כמו רשע ואסור לעמוד בד' אמותיו. זכרונם לברכה

רבי אהרון מבעלז היה שילוב נדיר של קנאי חסר פשרות, אוהב ישראל ללא גבול ומנהיג ציבור זהיר ומפוכח. הוא אמנם חשש מהשפעות זרות על חסידיו, אך מצא דרך לשמור על הגבולות בלי להוביל לשנאה ולפסילה אישיות של האדם עמו נפגש. כצדיק אמיתי, הוא ידע להפריד בין האדם לבין הדעה שאחז בה, בין הצדיק שבפנים לדיבורי הרשע שבחוץ. ומעניין – אמנם לא נמסר לנו דבר על מה שהתרחש בחדרו של הצדיק, אך נראה כי הוא עצמו הקשיב לדברי הפעיל הציוני שבא אליו, ולא חשש לשמוע את דעתו. מדוע אם כן אסר זאת על חסידיו?

בקבלה נאמר, כי אדם הראשון הציץ בהיכלות הקליפה ונפגע מכך – ולכן הזהיר הרבי את חסידיו שלא להיכנס בשיחה עם אורחו – אך רבי אמיתי מסוגל גם להציץ בלי להיפגע. בדרך מליצה, נזכיר את מאמר הגמרא כי "חוסן – זה סדר נשים": רבי השומר את בריתו בשלמות, מחוסן מפני הכפירה ומסוגל לשוחח באהבת ישראל גם עם כופר שאסור לעמוד בד' אמותיו.

בכך שהרבי מתעניין בדברים הטובים שעושה ה"צדיק המדבר כרשע", רוצה לקרב אותו ולהכניס אותו תחת כנפי השכינה, הוא יכול גם להשפיע עליו לבסוף. במקום "להשיב לאפיקורוס" באופן חריף ומתנצח, הוא בוחר להסתכל עליו כצדיק ואהוב ובכך 'משיב לאפיקורס' בתשובה.

בתו של ר' אליעזר בראנד, מחסידי בעלז, סרה בנערותה מהדרך הישרה. היא התחתנה עם עו"ד יהודי ממשפחה מתבוללת, שגם הוא לא שמר תורה ומצוות, ונישואיה נערכו בלעמבערג, ללא ידיעת הוריה.

באותה עת נתבע האב למשפט אצל השלטונות, בגין עלילת שווא שהלשין עליו גוי אחד ממתחריו. האב החליט לנסוע לבעלז – לבקש ברכה להצלחה במשפט, וכאשר נודע לבתו על כך, פנתה אליו ובקשה להצטרף לנסיעה לבעלזא, כדי לשמוע את חוות דעתו של מרן אודות נישואיה...

כאשר הגיע תור החסיד וביתו להיכנס אל הרבי, נפעמה הבת מן המחזה: "לא אשכח זאת לעולם". אמרה לימים. "הצדיק מבעלזא ישב בקצה השולחן הארוך, ראשו כפוף למטה, גופו הקדוש צנום ורזה ועטוף במעיל פרווה הגדול פי כמה ממידותיו, ובקצה השולחן אל מול פניו דלקו שני נרות. המחזה היה שמימי והאווירה קדושה". החסיד סיפר למרן בקול נשבר על המשפט הקשה הצפוי לו. מרן סגר את עיניו והרהר מעט, ואחר שאלו האם הוא יודע מי הלשין עליו. נענה החסיד, כי זהו גוי ממתחריו. ייעץ לו מרן להציע לאותו גוי לעשות עמו שותפות במסחר ובכך לבטל את התלונה. "הלא בכך אפסיד מחצית הרווחים!" מחה החסיד, וענה מרן: "חצי ריוח הוא יותר טוב מכלום"... ופסק לו לעשות השותפות.

אחר כך סיפר החסיד בצער רב אודות בתו ומעשיה, וציין כי היא נמצאת כאן בחדר ובדעתו להרחיק אותה מביתו. כששמע הצדיק את הדברים הכאובים, הניח את ראשו לכעשר דקות. אחר כך שהרים ראשו ושאל: "האם התחתנה בחופה וקידושין כדת?" ענה האב: "אכן".

אמר מרן במפתיע: "אם כן, תקרב את החתן ותכבד אותו כשאר חתניך, ואף תיתן לו נדוניה ככולם...". חזר האב וניסה לומר למרן: "הלא הוא אפילו אינו יכול לדבר באידיש", נענה מרן ופסק: "אפילו הכי!"

ואכן ר' אליעזר שב לביתו וקיים את עצות הרבי. ראשית הציע למתחרהו שותפות. הגוי הסכים וביטל את התלונה, וברכת ה' שרתה על החסיד: הוא הצליח בכפל כפליים, ומחצית הרווחים הגיעה לסכום עצום. בנוסף לכך, בתו שמעה מפורשות את דברי הקירוב של הרבי, והדבר השפיע על מעשיה והיא התחזקה ביותר. גם החסיד קיים את חלקו והחל לקרב את חתנו, למרות שעדיין גרם לו עוגמת נפש.

בשנות הזעם נרצחו בעלה ובנה של הבת, והיא ניצלה והגיעה בגפה לאמריקה. שם התחתנה שוב עם עו"ד יהודי שרחוק היה מדרך המצוות, וכעבור שנים הגיעה לבקר בארץ ישראל. כששמעה כי הרבי הקדוש מבעלזא ניצל, הלכה לקבל את ברכתו הקדושה. כשסיפרו לכ"ק מרן זי"ע אודותיה, נענה ואמר: "אה, ר' אליעזר בראנד'ס טאכטער", וחיזק אותה מאוד.

מוסיף ומספר הרב אליהו זילברשטיין שליט"א – שליח חב"ד באית'קה:

נודע לי על אשה מבוגרת מאוד, ניצולת שואה, התורמת ספרי תורה למוסדות העוסקים בקירוב רחוקים. החלטתי לפנות אליה, ולהפתעתי ענתה לי האישה באידיש רהוטה, במבטא גליציאני... היא סיפרה עד כמה היא מתחרטת על שגרמה לאביה צער ועוגמת נפש בנערותה. לכן החליטה לתרום מכספה ספרי תורה – לזכות אביה, וכדי לקרב יהודים ליהדות, ולכפר על עזיבתה את דרך התורה.

פעם ביקרתי אצלה ודיברתי אל ליבה, שאמנם זכתה לתרום סכומים עצומים לקירוב רחוקים, אך מתי תעשה למען יהדותה שלה? שאלה אותי האשה, שכבר היתה אז בת תשעים ושש, במה תוכל להתחזק, וייעצתי לה, שתקפיד על נטילת ידים של שחרית וקריאת שמע מדי יום, והסברתי לה שבקריאת שמע היא מקבלת על עצמה עול מלכות שמים. היא החלה להקפיד על כך, וכעבור שבועיים נפטרה מתוך תשובה ותיקון המעשים".

הרב רפאל מיוחס בן רבי שמואל - הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ב אב

הרב רפאל מיוחס בן רבי שמואל ה'תס"א (1701) – כ"ב אב ה'תקל"א (1771)) היה הראשון לציון העשירי. מחכמי ירושלים ושד"ר.

נולד בירושלים לרב שמואל ממשפחת מיוחס אשר הגיעה לארץ בתקופת עליית מגורשי ספרד. נכד לר' ישראל יעקב חגיז ונין לר' משה גאלנטי. נתייתם בילדותו. למד בישיבת בית יעקב פירירה. בימיו הייתה מצוקה קשה בירושלים, הנהגת הקהילה התפוררה בעקבות מעצרים ובריחות. בצורת קשה פקדה את ירושלים ב-1722. מושל עריץ וחמסן נתמנה בה ב-1723, דרש מן הקהילה תשלום של 91,000 גרוש תוך 91 יום ואסר את פקיד הקהילה סבו ר' משה מיוחס. ר' רפאל יצא בבהילות לקושטא בשליחות הצלה ובעזרת פרנסי הקהילה שם הצליח להשפיע על השלטונות שיורו למושל למתן דרישותיו. את סיפורי הניסים הרבים שקרו לו לאורך הדרך לקושטא ובחזרה מנה בספר 'מגילת יוחסין', ואף קבע את יום ט"ז באדר, יום חזרתו ירושלימה, ליום טוב לו ולזרעו עד עולם. יום זה מכונה בקרב משפחתו 'פורים של משפחת מיוחס'. כן שימש כשד"ר בקושטא ובמצרים. היה מראשי רבני ירושלים, בשנת 1756 נתמנה למשרת הראשון לציון ושימש בתפקיד זה עד יום פטירתו. גם בנו הרב משה יוסף מרדכי מיוחס חיבר ספרים רבים. נפטר ב-כ"ב באב ה'תקל"א (1771), ונקבר בחלקת החסידים אשר בהר הזיתים.

אחיו היה רבי אברהם מיוחס, מחבר הספר "שדה הארץ".

מחיבוריו:

- **פרי האדמה** - ביאורים על הרמב"ם בארבעה חלקים.
- **מזבח אדמה** - חידושי דינים של כל חלקי שו"ע.
- **פני אדמה** - דרשות.
- **מנחת ביכורים** - חידושי הלכות על כמה מסכתות, וספרי דרשות.

כ"ד אב

הרב יצחק ב"ר חזקיהו יוסף קובו - הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ד אב

יצחק ב"ר חזקיהו יוסף קובו ירושלים, ה'תק"ל (1770) – אלכסנדריה, כ"ד באב ה'תרי"ד, 1854. היה שד"ר והראשון לציון, מגדולי חכמי ירושלים במחצית הראשונה של המאה ה-19.

רבי יצחק בן חזקיה יוסף קובו נולד בירושלים בשנת ה'תק"ל. היה בן למשפחת קובו. אביו, חזקיה יוסף בן יצחק, היה שד"ר שנשלח שלוש פעמים לפחות, סביב שנת ה'תקס"ב (1802), לטורקיה וליוון, סביב שנת ה'תקס"ה למרוקו והמערב, ובפעם האחרונה בשנת ה'תקפ"ב, שבה נפטר במהלך שליחותו. כתב תשובות בהלכה ודרשות.

מספר מקורות ציינים שהחל לעסוק בכתיבה כבר בגיל תשע. חתם בירושלים על איגרות שליחות רבות, הראשונה בהן כבר בשנת ה'תקנ"ג (1793). כמו כן נתן באותה שנה הסכמה להדפסת חידושי המאירי למסכת שבת. חתום גם על תקנות ירושלים.

יצא לתקופה מסוימת לפולין כנראה לטובת קבלת גלות על עצמו כפי שנהגו לעשות יחידי סגולה או לשם שליחות לעצמו בשל מצבו החומרי. בשנת ה'תקע"ה (1815) נשלח כשד"ר לטורקיה, שלוש שנים לאחר שאביו נשלח לשם כשד"ר. בזמן שהותו אצל הגביר יצחק ארדיט חיבר את הקונטרס "דגל מחנה", שאלות ותשובות על ספרו של ר' אפרים נבון מחנה אפרים. לאחר מכן נשלח שוב כשד"ר לארצות אשכנז.

בחזרתו לירושלים שימש בה כדיין. כמו כן שימש כראש ישיבת כנסת ישראל שהקים האור החיים וכן כראש ישיבת "בית יעקב פירירא", שהיו אז מהחשובות שבעיר ונתמכו בידי נדבנים מאיטליה. בין תלמידיו היו מגדולי חכמי ירושלים, ביניהם נמנים רבי חיים חזקיהו מדיני, ואף רבי יעקב שאול אלישר מציין ששימשו כשלושה חודשים בשנת 1830 .היה מראשי כוללות העדה הספרדית בירושלים ונמנה עם שבעת טובי העיר של הכולל.

זמן מה ישב בחברון, וחתם בה בשנת ה'תקפ"ח (1828) על איגרת השליחות של יוסף דוד עייאש, שהיה מרבני קהילת שכם. ב-1836 לא היה בין 31 הרבנים שחתמו על כתב מינויו של הראשון לציון יהודה נבון. כמוהו לא חתמו גם הרב אג"ן ור' יונה משה נבון. ב-1837 היה בין חברי בית הדין הספרדי שחתמו על מכתב תמיכה לבנין בית הכנסת החורבה וכן נתן כתב שליחות לרב זכריה זמירו. איגרת השליחות האחרונה שידוע שחתם עליה הייתה בשנת ה'תר"ט (1849).

בשנת ה'תר"ח (1848), עם פטירת החכם באשי ר' חיים אברהם גאגין, מונה במקומו לתפקיד הראשון לציון בגיל 78.

בשנת 1854, בשל מצבה הקשה של העדה בירושלים והתגברות הגעת עולים עניים אליה, הפצירו בו לצאת כשד"ר ללונדון ומצרים לגיוס כספים, וזאת למרות גילו המופלג. הרב קובו הצליח לגייס סכומים נכבדים במצרים, אך באותה שנה חלה ונפטר בכ"ד באב ה'תרי"ד (1854) באלכסנדריה . רבי חיים פלאג'י הספידו באיזמיר.

קובו חיבר ספרים רבים, רובם נשמרו בכתבי-יד בגנזיו של נכדו הרב יצחק בדאהב בירושלים, והתפרסמו בחלקם על ידו בקבצים "פרדס התורה והחכמה" ו"בציון וירושלים".

אחיו, ר' ברוך קובו, היה גם הוא שד"ר ונפטר במרוקו במהלך שליחותו. בעקבות מותו בלא בנים ייבם ר' יצחק את אשת אחיו.

השאיר אחריו שתי בנות, אסתר ולאה, אמו של הרב יצחק בדאהב.

הרב יצחק קובו צידד בסיעתם של הרבנים לבית נבון עוד בזמן היותם בתפקיד הראשון לציון (1836–1842) והצטרף לכתביהם, שבהם הביעו תמיכה בפעילותיהם של הפרושים בכל הנוגע לבניין חצר החורבה. כמו כן פרסמו מכתבי תמיכה בשד"רים ראש"ז ואהרון זליג מן שפעלו במערב אירופה בניגוד לדעתו והסכמתו של ארגון הפקוא"מ. בשנת 1839 שיתפו פעולה עם הפרושים בירושלים בכל הקשור לתמיכה המלאה שהעניקו לתוכניותיו של משה מונטיפיורי לרכוש אדמות חקלאיות עבור יהודי הארץ.

ובמכתב משותף של מנהיגי הספרדים והפרושים בירושלים בראשות הרבנים יונה משה נבון, יהודה נבון ויצחק קובו הם כותבים:

"בתת להם אחיזת יד באדמת הקודש אדמת ישראל לחרוש ולזרוע ולקצור ברינה... איש איש לפי מעשיו. יראי ה'... יעמדו על משמרת התורה והעבודה, ויתר העם... יעבדו את אדמת הקודש והארץ תתן להם יבולה... וכולנו כאחד מקבלים עלינו הדבר הזה... מצפים ומיחלים לישועת ה' ... לאמור מתי יתחיל אתחלתא דגאולה..."

בשנת 1840 מופיע חתום לצד ראשי העדה הספרדית (המילת), בכתב בו הצהירו אף הם כי ר' שלמה זלמן צורף הוא אשר מיופה כוח היישוב היהודי לעמוד כנציגם בפני הקונסוליות המערביות בעת הייתה מחלוקת בדבר המינוי שכפה ארגון הפקידים ואמרכלים.

ב-1848 נפטר הראשון לציון הרב חיים אברהם גאגין. באותה עת נתחלקה העדה הספרדית בין סיעת בני משפחת נבון לסיעת גאגין, ואף הייתה יריבות בין הסיעות. עם פטירתו של הרב גאגין נתמנה לתפקיד הראשון לציון וחכם באשי הרב יצחק קובו. באותה עת טרם התאושש היישוב מהרעב שפקד אותו בשנת 1846 וסכומי חובותיו גדלו, בנוסף לקיומם של חובות עוד מתקופת מפעלי הבנייה של העדה בשנים 1834–1842. כמו כן עמד להיסגר בית החולים שהוקם על ידי העדה והחסידים בשנת 1844.

בשנת 1849 אישר בית המשפט המוסלמי בירושלים תפקיד חדש של משרת עוזר הרב הראשי, בשל "ריבוי ענייני העדה של ירושלים". אושר למנות למשרה זו את הרב בנימין מרדכי נבון ולמעשה הועברו לידיו הסמכויות המנהליות. הרב קובו, שנפגע מהמהלך של מינוי סגן, שקל אף לעזוב את ירושלים אך לבסוף ויתר. הרב בנימין מרדכי נבון נפטר ב1851.

בתקופת כהונתו הוחלפו כל נאמני סיעת גאגין, הן מהפקידות והן בקרב הרבנים והדיינים.

מדיניותו של הראשון לציון הקודם הרב גאגין התאפיינה בשמרנות והססנות, שחששה מפני כל שינוי והכנסת חידושים באורחות חייו של היישוב, שינויים שרבים מהם באו במסגרת מוסדות מיסיונריים חדשים. לעומתם אנשי משפחת נבון והרב יצחק קובו החליטו להשתלב בתהליכים החדשים בעולם, ולמעשה הם אלה אשר חוללו את המפנה ביחסה של עדת הספרדים אל נושא המודרניזציה והיצרנות ביישוב בארץ.

רק לאחר עלייתו של הרב קובו למשרת הראשון לציון החליטה ההנהגה הספרדית לאמץ את הצעותיו הישנות של מונטיפיורי לשיפור חיי היהודים בירושלים באמצעות הקמת מוסדות חינוך מודרניים בתי מלאכה ובית חולים.

80 מראשי ההנהגה הספרדית פנו אל מונטיפיורי בכתב בקשה להקים מוסדות לימוד כשרים, כדי לענות על הצורך הקיים והחשש כי מבני הקהילה ייתפנו ללא אלטרנטיבה למוסדות של המסיון. כך למעשה החלו לפעול בכמה אפיקים חדשים: לימוד מקצועות במסגרת בתי מלאכה, הקמת בית חולים והקמת מוסדות לימוד יהודיים, שבהם ילמדו שפות זרות. כך יתנו מענה לצרכים מבלי לפגוע במסורת. ביוזמות אלה גם תמכו הפרושים ויוצאי גרמניה כר' אליעזר ברגמן ויהוסף שוורץ. לשם כך הסמיכו את מונטיפיורי ומינוהו ל"נשיא ארץ ישראל" ולאחראי על איסוף כספים עבורם באנגליה וביבשת אמריקה, והאיצו בו להירתם לעזרתם בחלון זמן זה שבו ההנהגה אינה מתנגדת ליוזמותיו. עם זאת קמה

התנגדות למהלכים אלה מצד קבוצה של רבנים יוצאי פולין, שאף שלחו מכתב התנגדות למונטיפיורי. כמו כן קבוצה נוספת של יוצאי פולין שלחה מכתב בקשה, שבו תמכו ביוזמות ליצירת מקומות תעסוקה ומלאכה וכן הקמת בית חולים, אך התנגדו לכל שינוי במוסדות החינוך מפני החשש מהשפעת ההשכלה והמודרנה. אותם רבנים אשכנזים פנו גם לפקוא"ם שיעזור להם להפעיל לחץ ולערב את רבני גרמניה לטובתם. אי ההסכמה והלחצים נגד יוזמות אלה גרמו למונטיפיורי להימנע מלהתערב ולקדם אותן באותן השנים.

מורגשטרן גם כותב שבתקופת הנהגתו של הרב קובו נפתרה אחת הבעיות החברתיות הכאובות ביותר שידעה העיר במאה ה-19 בנוגע למערכת היחסים העכורה ששררה בין העדה הספרדית לבין העדה המערבית-מוגרבית בירושלים.

חיבוריו

- דגל מחנה - שאלות ותשובות הספר "מחנה אפרים" לר' אפרים נבון - נדפס על ידי נכדו ר' יצחק בדאהב בספרו "עטרת זהב" ירושלים תרנ"ז. הספר מחלוק לשני חלקים: חלק א' בשם "גרסה דינקותא" על הש"ס וחלק ב' "תפארת בחורים" השו"ת על ספרו של הרב אפרים נבון.
- אסופי - על המשנה והש"ס.
- תלי תלים - דרשות על ספר תהילים.
- יצחק לשוח - דרשות על המקרא ועל פירושי רש"י והרא"ם.
- ויזרע יצחק בארץ - חיבור על השו"ע.
- ידו בכל - חיבור על השו"ע.
- הדר זקנים - 1065 מאמרים שונים בכל מקצועות התורה.
- זרע יצחק
- אור עיני - חיבור העוסק בספר בראשית (יצא לאור מחדש על ידי נין הנין בשנת 2016)
- המאורות הגדולים כתב יד (יצא לאור מחדש על ידי נין הנין בשנת 2016)

כ"ו אב

הרה"ק רבי יואל טייטלבוים מסאטמר

יום ההילולא - כ"ו באב

הרה"ק רבי יואל טייטלבוים מסאטמר נולד בשנת תרמ"ח לרבי חנניה יום טוב ליפא, האדמו"ר מסיגעט. כונה "העלוי מסיגעט" על שם עירו, ולמד בישיבת אביו בסיגעט. אביו נפטר בכ"ט בשבט תרס"ד, וימים ספורים לפני כן נשא רבי יואל את חוה, בתו של רבי אברהם חיים מפלאנטש. לזוג נולדו שלוש בנות, שכולן נפטרו בחיי אביהן ללא צאצאים. לאחר פטירת הרבנית נשא רבי יואל את אלטא פייגא בת רבי אביגדור מטשנסטוחוב, ולאחר מכן עבר לעיר סאטמר והחל לכהן כאדמו"ר. כאשר אלפי פליטים נמלטו

להונגריה מאימת הגרמנים ימ"ש, קלט הרבי פליטים רבים בקהילתו וסייע להם להשיג תעודות וכספים. עם התגברות זרם הפליטים בראשית שנת תש"ג, ייסד ועד הצלה מאורגן לסיוע לפליטי המלחמה. לאחר פרוץ הצבא הנאצי להונגריה ניסה ר' יואליש לברוח לרומניה, אולם נתפס ונשלח לגטו בקלויזנבורג. משם, נלקח ל'רכבת קסטנר' והגיע לשוויץ. לאחר השואה היגר לאמריקה והקים מחדש את חסידות סאטמר, כיום מהקהילות הגדולות והחשובות באמריקה. רבי יואליש נודע כקנאי חסר פשרות, ותבע להתרחק בכל דרך מהחילוניות, ההשכלה והציונות. אך כאשר פנה אליו יהודי הנזקק לעזרה – סייע לו ביד רחבה בלא הבדל בין חסידים, ציונים או חילונים. נלב"ע כ"ו באב תשל"ט, ולאחר פטירתו המשיך לכהן אחיינו רבי משה.

הרבי מסאטמר זצ"ל היה מפורסם מאד בנתינת צדקה. מעשה באב לבנות בוגרות, אשר אחת מהן מאורסת היתה, ולא מצאה ידו די כסף לתשלום הנדוניה. זמן החתונה קרב והמחותנים איימו בעזיבת השידוך. נכנס אותו יהודי מדוכדך לביתו של האדמו"ר ותינה לפניו צערו בדמעות שליש. כל השומעים נדו בראשיהם והשתתפו אף הם בצערו. "כמה כסף חסר לך לסילוק החוב ולעריכת החופה ושאר ההוצאות?", שאל הרבי. חישב האיש וציין סכום גבוה של כשלושים אלף דולר. האדמו"ר עליו נאמר "וצדיק חונן ונותן", מיהר ונתן בידיו של האיש עשרים ותשע אלף דולר. ראה האיש ככה ומיד שבו עשתונותיו אליו, ובקול מלא רגש עמד והודה לרבי מסאטמר זצ"ל ולטוב לבו. הנה, אמר, חפץ היה בברכת הצדיק בלבד ועתה בדקות מועטות כבר נושע.

דבריו ומעשיו של האדמו"ר זי"ע – לימוד הם צריכים. התפלאו מקורביו: "וכי מה? אם נתן סכום שכזה בדקות מועטות מדוע החסיר מעט מן הכסף?" משאך יצא אותו יהודי את הבית, שאלו אותו המקורבים על כך, והשיב להם: "יודע אני את נפש האדם. לו הייתי ממלא כל משאלתו, לא היה מהרהר האיש בשמחה במתת שקיבל, אלא תוך דקות מועטות היה שוכח צערו הקודם שנשתחרר ממנו ומתפנה להתחרט ולהצטער שלא ביקש יותר... ואני רציתי בשמחתו השלימה!"

הרבי מסאטמר, נודע לא רק בנדיבות או בקנאות, כי אם גם בחוש ההומור שלו. אמרות שנונות לרוב התגלגלו מפיו, בהם הדרכות פקחיות ומחויכות שהעניק לחסידיו, או טרוניות על המצב בסביבתו ובעולם בכלל. אך השנינות שבסיפורנו מסתירה בחובה אמירה של ממש – לנותן ולמקבל כאחד. מדוע דווקא הנתינה החסרה היא המשמחת יותר? מפני שהיא חלקית, וממחישה לנו היטב את המגבלות האמיתיות שלנו: לא לשוא נכתב במסכת אבות: "איזהו עשיר? השמח בחלקו". דווקא החלק משמח, מפני שהוא נשאר לעד בגדר חסד שאיננו מגיע לנו, חלק שקיבלנו מתוך שלם גדול יותר. כאשר הנותן מעניק למקבל את התחושה שהחסד הוא מובן מאליו, שכל חוסר שלו יתמלא ללא שום סייג, הוא עלול להפוך את המקבל לקהה תחושה כלפי החסד הזה. כך, ניתן בקלות להגיע מ"איזהו עשיר השמח בחלקו" ל"אוהב כסף לא ישבע כסף".

יש לציין, כי לא תמיד יש בכך רע: מסופר על בעל צדקה אחד, שסבב בביתו שלו כאחד העניים ונראה כמוהם בדיוק. עמם אכל, עמם שתה, ועמם שוחח. פעם פנה אליו אחד מן האורחים, שלא ידע כי מדובר בבעל הבית, בשאלה: "כמה זמן מותר להתארח פה?" והלה השיב לו בטבעיות: "לא יודע! כבר שנים אני פה, ואף אחד לא אמר לי מילה!"...

אמנם, שמחתם של האורחים פחתה בוודאי במהלך השנים ששהו בבית כזה, ואולי אפילו התחילו להישמע תלונות ותביעות לעוד – כטבע האדם. אך עם זאת, הביטחון והנינוחות שהשרה בעל הבית בסביבתו הם מצרכים נחוצים לא פחות, בוודאי על רקע החוסר והדלות של הנזקקים [ואכן, כך אומרת הגמרא: "'די מחסורו אשר יחסר לו' – ואין אתה מצווה לעשרו" הדאגה לעשות את המקבל עשיר ושמח, היא הידור מיוחד שדורש התבוננות בכל מקרה לגופו]. סיפורו של הרבי מסאטמר חשוב כדי ללמד אותנו, כי יש לתת את הדעת גם לפיתוח של הכרת התודה והשמחה במה שקיבלנו. ניתן לומר כי זהו פרוש הפסוק: "כי אתם המעט מכל העמים" – היהודים הממעטים את עצמם ואת התובענות שלהם מהקב"ה, שמחים ומודים גם – ואולי דווקא – על המעט שהם מקבלים.

סיפר ר' שמואל בראך שליט"א, אב"ד דקהל אפסי ארץ (שהיה משב"ק אצל הרה"ק מסאטמר זצ"ל):

בשנת תש"ד היה הרה"ק מסאטמר זצ"ל בעיר פעסט. אבי זצ"ל, שגר בהאלאש, רצה מאד לבא אל הרה"ק, אבל לא היה לו שטר שחרור מהצבא. נכנסה אמי ע"ה, שהיתה גם היא בפעסט, אל הרה"ק, ואמרה לו שבעלה רוצה לבא ואין לו נייר שחרור. אמר לה הרה"ק: נו, לא יבא. אמרה לו אמי שרוצה מאד לבא, ואמר הרה"ק: אזי יבא. כן עשה אבי, ובא על פרשת מקץ עם עוד אחד שהיה לו נייר שחרור. אבי היה אצל הרה"ק בימות החול, אמנם על שבת קודש נסע הרה"ק לנייפעסט. אבי התיירא לנסוע לנייפעסט, על כן נכנס קודם השבת אל הרה"ק עם פתקא, שאל אותו הרה"ק למה בא עכשיו עם פתקא (הלא עדיין לא רצה לחזור), אמר לו שרוצה לנסוע לנייפעסט והוא מתפחד. לקח הרה"ק את הפתקא בידו והסתכל בה, ואמר לאבי: אולי לא תסע?... ותיכף נתן לו ידו הק' ואמר לו: סע לשלום! אבי עשה כדברי הרה"ק, והלך עם חבירו למסילת הברזל כדי לנסוע לנייפעסט.

כשחיכה שם עם חבירו, ניגש אליהם קצין וביקש מהם את הניירות. חבירו שהיה לו נייר שחרור, נתן לו תיכף, ואבי גם כן הראה לו ניירותיו. אבל כמובן שלא היה הקצין שבע רצון מהניירות... החזיר לו הניירות ואמר לו שילך עמו לתחנת המשטרה. אבי הלך עמו, ובעת הליכתם עבר על ידם עכו"ם אחד על אופנוע והתחכך בקצין. קראו הקצין שיבוא אליו, אמנם העכו"ם לא פנה אל דבריו ונסע לדרכו. בערה חמתו של הקצין ורץ אחריו, אבל הגוי ברח ממנו. כשראה אבי דבר זה, התחמק משם וחזר אל הרכבת, שהגיע בדיוק ברגע ההוא. נסע אבי לנייפעסט כאילו לא היה כלום, ואז הבין אבי מה שתחילה אמר לו הרה"ק: אולי אינך נוסע, ואחר כך אמר לו סע לשלום. [זכרונם לברכה]

הסיפור הזה, וסיפורים דומים לו, מראים שהעיקר הוא הרצון, וכמאמר חז"ל (מכות י, ב) "בדרך שאדם רוצה לילך שם מוליכין אותו". אם יש לאדם רצון אמתי וחזק למשהו, אף שעל פי שכל ישנם טעמים לשלול זאת, הצדיק מברך את האדם שרצונו יתקיים. הרצון הוא הכח החזק ביותר בנפש (כמשתקף בביטויים "אין תקיף כרצון" ו"אין דבר העומד בפני הרצון"), והוא גם זה שמחבר את הכוחות המודעים שלנו עם מה שמעליהם – הרובד הלא מודע שבנפש.

נתינת משקל לרצון על פני השכל, יכולה להישמע דבר מפתיע – אחרי הכל, אנו רגילים לכך שהשכל הוא הפוסק האחרון (לפחות באופן אידיאלי, המשוחרר מתאוות ורגשות נמוכים). אך כל זה נכון, כשמדובר בכוחות הגלויים שבנפש. בתוך תחומי המודעות, נראה השכל כפוסק שקול, הגיוני ואובייקטיבי – ולכן גם צודק. אך לנפש האדם ישנם, כאמור, גם חלקים הגבוהים מהשכל – ואותם מבטא דווקא הרצון.

מדוע אנו בוחרים, למשל, להתחתן עם אדם מסוים ולא עם אחר? לעסוק בעבודה מסוימת, או להתגורר במקום מסוים? מה השליחות שלנו בעולם? בדרך כלל, אין לשאלות הללו תשובות שכליות באופן מובהק. השכל יכול אולי לסייע, אבל לחלוטין לא להכריע בכך. כך אני רוצה, וזהו! נשים לב, שעל פי רוב – דווקא שאלות הרצון הללו הן השאלות החשובות ביותר, והמקיפות את התחומים הרבים ביותר בחיינו. מדוע זה כך?

לשאלה הזו ישנן שתי תשובות, שמחד, הן הפוכות לחלוטין – ומאידך הן אותה התשובה עצמה: הראשונה היא, שעצם הנפש שלנו מתבטא ברצון. אנחנו רוצים משהו, מפני שזה מי שאנחנו ולא מסיבה חיצונית כלשהי. התשובה השניה היא, שברצון האנושי מתגלה הרצון האלוקי שמעל לכל שיקול ורצון אנושיים, וכמאמר דוד המלך בתהלים "מה׳ מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ". וכך מסביר אדמו"ר הריי"צ (ד"ה "והנה סולם" תש"ח):

"לכאורה יש מקום בשכל לומר, דמה שהאדם מתאווה ללכת למקום שהולך, הוא מפני שרצונו העצמי המשיכו לשם. אבל באמת, טעם הרצון ללכת הוא בשביל להשלים כוונה פנימית ועצמית שבגזירת ההשגחה העליונה. שהרי על פי רוב, לא בהילוכו בלבד נשלמת הכוונה [העליונה], כי אם [על ידי] שגם זולתו הולך לשם...".

הרצון האנושי, הוא מסביר, משמש רק ככלי – שהרי מי סובב זאת, ששניים יבואו למקום אחד, כל אחד מרצונו, וימלאו כך את רצון ה׳? על כך אומר הנביא "הילכו שניים יחדיו, בלתי אם נועדו" – מלמעלה? הכלי המתאים לכך, הוא דווקא הרצון: מפני שהרצון איננו מודע לחלוטין, ואיננו מתלבש בכלי המודעות שלנו, יכול להאיר בו רצון שלמעלה מהשגת שכלנו. כך מתברר, כי עצם הנפש היהודית היא לחלוטין לא נפרדת מאלוקות, וכאשר נעלמים הלבושים המסתירים של המודעות – מתגלה הרצון האלוקי בכל תקפו.

אלול

א׳ אלול

הרה"ק רבי חנוך העניך דוב מאייער מאלעסק

יום ההילולא - א׳ אלול

רבי חנוך העניך דוב מאייער מאלעסק ה׳לב שמח׳ . נולד בשנת תק"ס לרב שמואל מאיר מאלעסק, ומסופר כי בהיותו כבן שבע שנים לקחו אביו ללובלין יחד עם אחיו הגדול רבי מאיר. בראות החוזה מלובלין את הילדים הושיבם על ברכיו, כשרבי מאיר מימין ורבי חנוך משמאל. כשעמד לברכם שיכל את ידיו ואמר: בני הם, "אולם אחיו הקטן יגדל ממנו" (כלשון יעקב על מנשה ואפרים)... בבגרותו, היה רבי חנוך העניך חסידם של רבי אורי מסטרליסק, רבי נפתלי צבי הורוביץ מרופשיץ וחותנו ה׳שר שלום׳ מבעלז. חותנו היה לרבו המובהק, ואת הכבוד הגדול שרחש לו רבי חנוך ניתן לראות בספריו. את תורתו וחידושיו תלה בחותנו, ואת כל הוראותיו הורה על פי דבריו. כאשר פעם שאלו חסידיו אם אמת הדבר

שהיה רבי שלום נעור אלף לילות ועסק בתורה, ענה ה'לב שמח': "אני בעצמי הייתי ניעור עמו יותר משלשת אלפים לילות ועסקנו יחד בתורה". כמים פנים אל הפנים, אהב גם רבי שלום מבעלז את חתנו, ואף העיד עליו כי "מלאכים ושרפים משתוקקים לתפילתו!". בחיי חותנו כיהן רבי חנוך העניך ברבנות בסטינוב ובאלעסק שבגליציה, ולאחר פטירת חותנו החל לנהוג אדמו"רות. חיבר סדרת ספרים בשם 'לב שמח' על התורה, ההגדה של פסח והסידור. נפטר בא' באלול תרמ"ד ובנו רבי יצחק מילא את מקומו.

סיפר נכדו של בעל ה'לב שמח': בעיר ראחוב הסמוכה לאלעסק היה מלמד אחד, ושמו ר' מיכל, מחסידי רבינו. המתנגדים של רבינו שם הקניטו אותו תמיד אודות נסיעתו לאלעסק. פעם אחת נחלתה אשתו והיתה מסוכנת, ודפק הרבה פעמים על פתחי רבינו ולא נרפא, והיה למתנגדים פתחון פה לצערו יותר כמובן. וכתב מכתב לרבינו בבקשות ותחנונים, שירחם עליו ויתפלל על אשתו שיהיה לה רפואה במהרה (שכמעט היתה גוססת) ויהיה אז קידוש ה'. עמדתי סמוך לזקני רבינו זצ"ל כשבא המכתב, ואחר שקרא המכתב אמר: קנאתי בהוללים. וצוה ליתן לו נייר לכתוב תשובה, וכתב בכתב יד קדשו: "כ"ה ידידי החסיד ר' מיכל, מכתבו הגיעני והתפללתי עליה כתפילת משה על מרים, והכתיבה יהיה לה לשמירה, חנוך דוב אב"ד אלעסק".

המכתב בא אל ר' מיכל ביום ה' לעת ערב, והניח המכתב תחת מראשותיה של החולה. אחר איזה שעות אמרה לבעלה: תן לי חלב, ונתן לה, והתחילה מעט לישב על המטה. ואז ראה שהתחיל הישועה להתנוצץ ולאט לאט הוטב לה, עד שאמרה ליתן לה בגדיה. ושאל אותה: למה לך? ואמרה שמרגשת עצמה בכי טוב וחפצה להכין על שבת...

נעשה רעש גדול בעיר, ובפרט בין המתנגדים, ובאו לשאול מה זה. אמר להם, שהרבי כתב לו מכתב והנחתי תחת הכר, ומזה הוטב לה. ואז דברו המתנגדים ביניהם, שבוודאי איזה קמיע הוא. ובא לשם רב אחד גדול ומפורסם, ומקובל גדול, והלך לר' מיכל לראות המכתב. ורצה לראות אם אפשר לצרף מזה איזה קמיע.

התבונן היטב במכתב, לא ראה שום שמות. וראה שאיש אלקים הוא, ונשק המכתב מרוב התעוררות אהבה. ונסע ר' מיכל לאלעסק וסיפר לרבינו הכל, ואז אמר לו רבינו: תדע אשר ב"ה שמי עלול לזה, שאפעול בו ישועות ורפואות רק ירא אני שלא יחשדוני שנותן אני קמיעות.

אכן, היו מי שקינאו בה'לב שמח' שהיה מפורסם כל כך, על כן אמרו שהוא משתמש בשמות הקדושים, כאשר היה נותן קמיעות. ועלה בדעת אחד שאשתו תלך לבקר אצל חולנית שקיבלה קמיע מהלב שמח, ותתקן הכר בעד החולנית ואז תוכל לראות את הקמיע אם כתוב שם שמות, וכן עשתה (ובקרה את אשת הרה"ח ר' ישראל ראדיחובער), אבל מצאה כתוב: "חנוך העניך מאלעסק", ותו לא מיד. זכרונם לברכה

שלילת השימוש בשמות הקודש, מופיעה גם בסיפורים רבים על הבעל שם טוב. לציון מיוחד ראוי המובא בספר 'נוצר חסד' לרבי מקאמארנא: "וסיפר מרן הבעל שם טוב שבעת היותו עדיין קטן, לימד לו רבו המובהק אחיה השילוני הנביא כל השתמשות השמות להבין ולהורות. ומחמת שהיה קטן, חשק לראות אם בכחו לעשות איזה פעולה. והניח חתיכת בגד על [נהר] הנעסטיר, ועבר אותו בְּשֵׁם. ועל זה עשה תשובה כל ימיו, והרבה תעניתים לתקן פגם זה.

וסוף תיקון זה היה שהיה נצרך פעם אחת לעבור הנעסטיר מחמת סכנת מות של ישמעאלים, והניח חגורה על הנעסטיר ועבר בלי שום שם, אלא באמונה גדולה באלקי ישראל."

עוד מסופר במקומות אחדים, שבקמיעות הרבים שכתב לא השתמש הבעל שם טוב בשמות קדושים כנהוג בדרך כלל. לפי גירסה אחת היה משאיר את הקלף חלק, ולפי גירסה אחרת היה כותב בתוכם את שמו בלבד, כפי שנהג גם ה'לב שמח'.

הבעל שם טוב לא רצה שיהיו ממוצעים בינו לבין הקב"ה, ובדרך זו חינך את תלמידיו. שמות הם עדיין ממוצעים, כלים, ולמי שמאמין בה' יתברך באמונה פשוטה ותמימה אין צורך בשום אמצעי עזר: צריך רק להאמין בה' ולבקש ממנו. "גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה".

אולי לכן התייחד בכינוי 'בעל שם טוב', שלא כצדיקים הנסתרים שקדמו לו שהיו נקראים 'בעל שם' – כינוי המציין את בקיאותם בשמות הקדושים וכחם לרפא ולהושיע על ידם. מי שאין לו עסק עם שום דבר חוץ מה' יתברך, זוכה לשם טוב – שמו שלו עצמו מאיר ופועל כשם קדוש.

זאת ועוד: בחסידות מוסבר כי הקשר עם רבי, בניגוד לאמצעים אחרים להתקשרות עם ה', הוא "ממוצע המחבר" ולא "ממוצע המפסיק". כאשר החולה מקבל קמיע כזה, הוא נעשה מודע לכך שנשמתו קשורה בנשמת הצדיק – והצדיק עצמו ממשיך עליו את האמונה והמודעות ליחוד ה' וטובו – שבכוחן לרפא כל מחלה. מתוך "אור ישראל", "רפואה שלמה"

ג' אלול

הגאון הרב אברהם יצחק הכהן קוק

יום ההילולא - ג' באלול

הגאון הרב אברהם יצחק הכהן קוק נולד בט"ז אלול תרכ"ה, לאביו הרב שלמה זלמן קוק, בוגר ישיבת וולז'ין, ואמו פערל. התחנך אצל אביו שהיה 'מתנגד', אך התחבר גם לחסידי חב"ד דרך משפחת אמו. מגיל בר מצוה למד אצל רבני העיירות הסמוכות כלוצין, דווינסק וסמרגון, ובן פחות מעשרים הוסמך להוראה על ידי בעל "ערוך השולחן". בשנת תרמ"ד השתדך עם אלטה בת-שבע, בתו של 'האדר"ת' – רבה של פוניבז' באותה עת, ובהמשך רבה של ירושלים. אז למד כשנה וחצי בישיבת וולוז'ין, בראשות הנצי"ב, שבו ראה אחר כך את רבו המרכזי. לאחר נישואיו בניסן תרמ"ו, חזר הרב קוק ללמוד ולגור בפוניבז' סמוך לחותנו האדר"ת, ושם נולדה בתו הבכורה פרידה חנה בי"ז בטבת תרמ"ח. בתרמ"ח התמנה לרבה של זיימל, שם למד קבלה עם בעל ה'לשם' וגם חיבר את ספרו 'חבש פאר'. לאחר פטירת אשתו נשא את בת דודתה הרבנית רייזה רבקה. בשנת תרנ"ה נבחר כרבה של בויסק, ובתרס"ב הגשים את חלומו ועלה לארץ ישראל – לכהן כרבה של יפו. תקופת יפו הייתה הפורייה ביותר בכתיבתו, ובה נכתבו ספריו אורות, אורות הקודש, עולת ראי"ה ועוד. באב תרע"ד יצא לכנס העולמי של אגודת ישראל בשווייץ , ולאחר חודש נאלץ להישאר באירופה בפרוץ מלחמת העולם הראשונה. לאחר שלוש שנים חזר הרב קוק לארץ ישראל. מתקופה זו ועד למותו מיעט בכתיבת דברי מחשבה ועסק בכתיבת "הלכה ברורה" על הש"ס, ובפעילות בשדה הציבורי. אז פעל להקמת "דגל ירושלים", תנועה השואפת לאחד את כל שומרי התורה המעוניינים ביישוב הארץ ובשלטון יהודי בה. באותה תקופה הקים גם את הרבנות הראשית לישראל ואת ישיבת מרכז הרב. בסוף ימיו חלה הרב קוק בסרטן הריאות, עצרות תפילה נערכו בקיץ תרצ"ה בירושלים והוכרז יום תפילה כלל-עולמי בכ"ד בתמוז. נפטר בגיל שבעים, ג' באלול תרצ"ה, ונקבר בהר הזיתים בירושלים.

מספר תלמידו ברוך דובדבני: בשבועות האחרונים לחייו שכב הרב על ערש דווי, מתפתל במכאוביו הנוראים, המחלה האיומה כבר כירסמה את לשד חייו. והנה עולה אליו אשה ומספרת כי בתה השתגעה פתאום והרופאים אומרים כי אין כל אפשרות לרפאה כאן, וכי מוכרחים להובילה מייד לוינה. ברוב עמל עלה בידה להשיג פספורט, אך הקונסול האיטלקי מעכב את מתן הויזה, באשר הסידורים הפורמליים צריכים להארך ימים אחדים.

הרב הריץ מיד מכתב המלצה לקונסול – וללא הועיל. חרף הפצרת הרופאים וצעקות בני הבית, כשהוא חבוש בבטנו וסובל ממכאובים נוראים, סר הוא עצמו אל הקונסול האיטלקי. כשראהו הקונסול – נבהל, הן הרב חולה מסוכן ובעיתונים פורסמו ידיעות על מצבו הרפואי הקשה של הרב, והנה הרב עצמו ניצב בפניו! כמובן שהקונסול נענה מייד לבקשתו של הרב והויזה ניתנה בו במקום...

ומוסיף ברוך דובדבני לספר: לבו היה שופע אהבה בלי מיצרים לא רק לכלל ישראל, אלא לכל אחד ויחיד בישראל. פעם, הייתי בחבורה של עשרות תלמידים, שליוותה אותו שעה שחזר מטכס ברית מילה בעיר העתיקה. בדרכנו, התנפלו עליו קומץ של קנאים ערלי לב ומוח ושפכו עליו מי שופכין. הרב לוכלך כולו במים המטונפים. ההתרגשות היתה רבה והרוחות סערו.

בהגיעו לביתו, סרו לביתו אנשים חשובים כדי להביע בפניו את סלידתם ושאט נפשם מהמעשה הנורא והמביש. בין המבקרים היה גם היועץ המשפטי של ממשלת המנדט הבריטי בימים ההם, נורמן בנטויטש. הוא הציע לרב שיגיש תביעה משפטית כנגדם והוא ידאג כי יגורשו מגבולות הארץ. השיבו הרב: "אין לי עסק עם משפטים, וחרף המעשה שעשו עמדי, אני אוהבם, אף מוכן אני לנשקם מרוב אהבה. אני כולי בוער באהבת כל איש בישראל" וכל הדברים הללו נאמרו שעה קלה אחרי המעשה המכוער הזה...

יהודי ירושלמי שהיה תולה פשקווילים כנגד הרב בחוצות העיר – סר לרב לבקש תרומה, כיון שנצרך היה. נענה לו הרב בנפש חפצה. הרב ד"ר משה חיגר שהיה נוכח בחדר אותה שעה, שאל את הרב: הכיצד? והרי יהודי זה יוצא חוצץ נגדך ומפרסם כרוזים בגנותך? השיבו הרב: בכל הנוגע לתרומה או בעשיית חסד עם הזולת – אין לנגד עיני אלא טובתו של אותו אדם.

מספר הרב אברהם ביק: ליל שבת אחד, כשבחוץ ירדו גשמים עזים. המתפללים, רובם תלמידי הישיבה, עזבו את ההיכל. אני, שדירתי היתה אז ב"נחלת אחים" הרחוקה, המתנתי להפסקת הגשם. הרב, שנהג לקדש בשעה שבע, הסתובב בבית הדין ועיין בספרים.

פתאום שמעתי פסיעות ורעש על המדרגות, פתחתי את הדלת וראיתי עשרות אברכים מ"מאה שערים" ו"בתי אונגרין" צובאים על הדלת, וצועקים: "ברחוב המלך ג'ורג' בעל בית קפה מחלל את השבת! ילך הרב הראשי עמנו, לפחות למחות. עליו להפסיק חילול שבת בעיר הקודש". "ילך!" זעקו כולם כאחד. "לא ילך! – הוא רבם של הציונים... לא ילך!" ענו כנגדם בקול קנטרני רם.

"מה אתם צועקים, יצאתם מדעתכם?" נזפתי בהם. הייתי נכון למריבה ואפילו לתיגרה. אבל כשסגרתי את הדלת, ראיתי את הרב עומד באולם הישיבה, ראשו מורכן. כנראה שמע את צעקת האברכים על המדרגות. אחרי שהות מה, עזב את האולם ונכנס לחדרו הקטן. לאחר חצי שעה שכך הגשם ורציתי ללכת, והנה שמעתי את קולו הצרוד במקצת של הרב, ששאל את הרבנית: "דומה שראיתי כאן תלמיד ישיבה? היכן הוא?" מיהרתי והתייצבתי לפני הרב: "רבנו שאל עלי!" "במטותא! תתלווה עמי למסעדה ברחוב ג'ורג', לראות במה מדובר? 'הכצעקתה'?".

"מה זה?" – הרהרתי – קודם לא רצה ללכת ועכשיו נמלך בדעתו?" סייעתי לו בלבישת המעיל, וירדנו ברחוב הריק. כשהגענו אל המסעדה, מצאנוה סגורה על מסגר. בדרך חזרה, משהגענו לפרשת דרכים בקצה הרחוב, ראינו ממול איש רץ נגדנו. היה זה הרב אהרן טייטלבוים, מתומכי הישיבה, כשנילווה אליו הרב שלום נתן רענן. הלכנו, והרב טייטלבוים עדיין תוהה ומחכה לפשר הדבר. והנה עמד הרב ופנה אלי:

"מה מספר האנשים שהיו בחצר? דומני שהיו יותר ממניין?"

"וודאי יותר ממניין, הרי הם צבאו על כל המדרגות" – עניתי.

"ואיך זה עלה על דעתם שאתלווה אליהם למחות נגד חילול שבת"? אחז הרב בידו של ר' אהרן טייטלבוים ואמר "אילו באתי והמסעדה עדיין פתוחה, הרי מחובתי היתה להתרות בבעל המסעדה, ואם לא היה שומע לי הרי הייתי גורם לחילול שבת בפרהסיה, כדין "בפני עשרה", אבל הוא ואני הצביע עלי – היינו רק בבחינת עדים...".

"אבל כעת הם ישובו ויפיצו שמועה שהרב סירב למחות על חילול שבת!"

"מילא, מילא!" הרים הרב את ידו "כבר התרגלנו לעשות דברים בצינעה ". מלאכים כבני אדם

מכל צדדיו המרובים של הרב קוק, ניכרת ביותר אהבת ישראל שניחן בה. כפי שניכר היטב בסיפורים ובחייו כולם, חתימתו "עבד לעם קדוש" לא היתה מליצה של סרק: כולו היה מסור לעם ישראל ואהבתו עיצבה את כל מעשיו ואת כל מחשבתו – ההגותית וההלכתית. אמנם, לטענת מתנגדיו, היה בכך הפרזה רבה – אך הרב, כיאה ל"כהן איש חסד", אחז בדרכו של אהרן הכהן וקיווה לקרב לתורה את הבריות כולן (וידועים דברי האמרי-אמת מגור, שגם על המתנגדים לדעותיו של הרב קוק להכיר בכך שהכל נובע מאהבת ישראל טהורה). לא מפתיע, אם כן, לגלות שגם במספרים מופיעה התכונה הזו: **הרב אברהם יצחק הכהן קוק** עולה בגימטריא **אהבת ישראל (אהבה** פעמים **חכמה)**.

ד' אלול

הגאון רבי מאיר שמחה הכהן

יום ההילולא - ד' אלול

רבי מאיר שמחה הכהן נולד בשנת תר"ג לאביו רבי שמשון קלונימוס הכהן ולאמו אסנת. כשהגיע למצוות החל ללמוד מפי רבי משה דנישבסקי, ובשנת כת"ר התחתן עם חיה, בתו של ר' צבי פלטיאל מביאליסטוק. לאחר הנישואין, עבר לגור בבית חמיו בביאליסטוק למשך כמה שנים. בגיל שבע עשרה חיבר את פירוש משך חכמה על התורה, שיצא לאור שנה לאחר פטירתו. אשתו עסקה במסחר ופרנסה אותו, והוא הקדיש את כל זמנו ללימוד תורה בשקידה. בשנת תרמ"ח נפטר רבי ראובן מדינבורג, רבה של דווינסק, והרב יעקב מזאג'ר, בעת ההספד, הציע לבני העיר לקבל את ר' מאיר שמחה כרבם. להצעה זו הצטרפו גם רבי יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, בעל בית הלוי מבריסק ורבי יצחק דיסקין, ואכן הוא נענה להצעה והחל לשבת על כסא הרבנות בעיר. בפועל כיהן כרב קהילת המתנגדים בעיר, במקביל לרב יוסף רוזין (ה"רוגוטשובר") שכיהן כרב הקהילה החסידית. בתקופה זו חי חיי דוחק , אך סירב לכל הצעה לתמיכה כספית או להעלאה במשכורת. בתרס"ב הוציא את ספרו "אור שמח" על משנה תורה לרמב"ם,

ובשנת תרס"ו הוצעה לו משרת הרבנות בירושלים – שסרב לה לאור הפצרת קהילת דווינסק. רחש חיבה רבה למפעל ההתיישבות בארץ ישראל, וסבר שמאז הצהרת בלפור סר חששן של שלוש השבועות. בכ"ו בתמוז תרפ"ו נפטרה רעייתו חיה, ובהמשך הקיץ של אותה שנה חלה גם הוא – עד להסתלקותו בד' באלול תרפ"ו.

רבי מאיר שמחה השתדל בכל כוחותיו להביא שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו. מאושר היה כשעלה בידו להשכין שלום בחיי המשפחה, והיו מקרים שעוררו תמהון בעיני אחרים:

הרב משה שקרוטא היה מספר, שהיה עד ראיה למקרה דלקמן: פעם באו לביתו של רבי מאיר זוג צעיר, ורמ"ש נכנס אתם לחדר מיוחד. ואחרי ששהו שם כשעה, בקע מהחדר קול רנה בלוית רקיעת רגלים. הרב שקרוטא היה סקרני לדעת מה נעשה שם. הציץ בחור שבדלת, והנה לפניו מחזה מתמיה : שלשתם רוקדים ומזמרים בצוותא...

כאשר הזוג עזב את הבית. אמר רמ"ש להרב שקרוטא: בל יפלא בעיני כבודו, על ששהיתי זמן ממושך עם הזוג. הם מנכבדי העיר והוריהם הם ידידי, והבעל רוצה לגרש את אשתו על לא דבר. דברתי הרבה על לב הבעל. והסברתי לו, כי אין כל עילה כאן לתביעת גרושין, וסוף סוף אחרי מאמצים מרובים השפעתי עליו שישלים עם אשתו, ובכדי לחזק את השלום רקדתי אתם יחד מסביב לשלחן ושרנו בצוותא. ואני מקוה. שהשלום יהיה בר-קיימא...

אצל זוג צעיר ממשפחה חשובה, שהיה להם ילד בן חמש, נתערערו יחסי המשפחה. הם באו אל רמ"ש לסדר להם גט, והורי האשה בקשו ממנו, שיפעל להחזרת שלום הבית. רבי מאיר שמחה נאות לבקשתם, והזמין אליו את הזוג וילדם. בבואם לביתו שוחח אתם שעה ארוכה, אולם דבריו לא השפיעו, והם סירבו להשלים. אז לקח רמ"ש את הילד. הושיבו על ברכיו ונכנס אתו בשיחה ואף שיחק עמו. מחזה זה הסעיר את לב ההורים, ומתוך התרגשות פרצו בבכי. הזוג הביעו לרמ"ש את תודתם הלבבית על התערבותו האבהית, והודיעו לו, שהם יצייתו לעצתו להשלים ביניהם.

פעם בא אל רבי מאיר שמחה זוג צעיר מבני העיר, והבעל דרש גירושין.

רמ"ש הרבה לדבר על לב הבעל שישלים עם אשתו. אולם דבריו היו ללא הועיל. או פנה אל הבעל ואמר: הסתכל נא בעיניה היפות של אשתך. בל תהיה פזיז בהחלטתך, חשוב ושקול בישוב הדעת את צעדך. הלא אם תפרד ממנה, תתגעגע אח"כ אליה ותתחרט על מעשיך. הבעל נתרשם מאד מדברי רבי מאיר שמחה, נמלך בדעתו והשלים עם אשתו, וכל ימי חייו היה אסיר לרב על עצתו הטובה.

עד כדי כך היה רצונו של רבי מאיר שמחה עז להשכין שלום בין איש לאשתו. בחינת "ונקלותי עוד מזאת, והייתי שפל בעיני... ועמם אכבדה"! ספר "רבנו רבי מאיר שמחה כהן", הרב זאב אריה רבינר

ה"אור שמח" היה רבה של הקהילה הליטאית בעיר דווינסק, ונודע בידידותו החזקה לגאון הרוגוטשובר שכיהן כרב בקהילת החסידים. האמרי אמת התבטא על ספרו "משך חכמה" כי הוא "חסידישע ספר", ואפילו הרבי מקאפוסט, ששלח לקהילתו את הגאון הרוגוטשובר, הורה במקרים מסוימים לחסידיו לשלוח שאלות לרבי מאיר שמחה.

מכל אלו בולט הקשר החסידי שהיה לבעל ה"אור שמח". גם בעל ה"כלי חמדה" (מגדולי התורה בחסידות פולין) טען בפניו שאין דבר המבדיל אותו מגדולי החסידים – למעט ההזדהות הפומבית.

אך מסיפורים אלה של שלום בית נראה, כי גם הליטאיות שבו שיחקה תפקיד מפתח. נראה כי יש משהו דווקא בה, ב׳מתנגדיות׳, שנותן לגדולים באמת סוג ייחודי של שפלות: ענווה של ״יימחה שמי על המים״ שהיתה תפקידם של הכהנים מאז ומעולם – הן בהשקאת הסוטה במים שנמחק שם ה׳ עליהם, כדי לפייס את הבעל החושד, והן בשינוי האמת שנהג אהרון כשפייס את הניצים בדור המדבר (וודאי כי רבי מאיר שמחה הכהן נהג במדתו של אהרן לשים שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו)

הלא רבי חסידי, עם כל החשיבות שיראה בוודאי בענייני שלום בית, לא יהיה מסוגל לחרוג כך מקדושתו ולדבר עם אדם אודות עיניה היפות של אשתו... ריקוד עוד ניתן להעלות על הדעת: ״מצווה טאנץ״ הוא נוהג מקובל למרות כל ההסתייגויות והמחלוקות. אבל דבר כזה?

ולימוד נוסף יש כאן: מעבר לשפלות ולנכונות להוביל את הזוג באופן שכזה, מובעת בסיפור גם הבנה חודרת בענייני שלום בית: בעוד הנפש האלוקית מחוברת ונינוחה, טבע הנפש הבהמית הוא הדוחף להפרד ולחתוך בבשר החי של הקשר. כאשר מבצעים עבודת גישור שכזו, יש לדעת לדבר עימה בשפתה, לרקוד לזמן מה לצלילי החליל שלה, ורק כך ניתן לפעול שינוי בזולת.

וסימנך: **רבי מאיר שמחה** = **שפלות, רבי מאיר שמחה הכהן** = **תמימות.**

סיפר איסר הראל, מיהודי דווינסק בילדותו: ״אותה שנה התחילה הפשרת השלגים והקרח במרחבי רוסיה ובמקורות נהר דווינה, עוד לפני שהגיע האביב, לאזור השפך של הנהר לים במפרץ ריגה.

באיזור שבין העיר דווינסק ועד המפרץ, מרחק של יותר מ־200 קילומטרים, שרר עדיין חורף קר ומקפיא. כל הקטע הזה של הנהר היה מכוסה קרח עבה ועיקש. המים הגואים בזרם אדיר, ובהם גושי קרח ענקיים, מצאו את דרכם לים – חסומה. הם קרעו גשרים וסחפו עימם כפרים שלמים. המים האדירים הלמו בסוללה הגדולה המקיפה את העיר דווינסק וגאו ללא הרף. בתוך זמן קצר היו עלולים לשטוף את הסוללה ולהציף את העיר.

התושבים החלו נוהרים לקומות העליונות ולגגות כל הבניינים, והמתינו בכל רגע לאסון הקרב ובא. גם אנחנו ארזנו כל מה שניתן היה לטלטל ולהציל, ועלינו שתי קומות בבניין שבו גרנו. חרדה גדולה אחזה בכולם. המשבר הגיע לשיאו בשבת לפנות בוקר. הנה, בכל רגע עלול הנהר לעלות על גדותיו, או לפרוץ את הסוללה. בפני אבי עמדה השאלה האם להישאר בבית עם המשפחה באסון העומד להתרגש, או ללכת לבית הכנסת לתפילה ולצרף את תפילתו־תחינתו לקהל המתפללים. לבסוף החליט למהר לבית הכנסת ואני הצטרפתי אליו.

בעיצומה של התפילה, שהיתה נרגשת ביותר ומלווה זעקות שבר, פרצו יהודים מבוהלים לבית הכנסת וצעקו שהמים עומדים בכל רגע לשטוף את העיר. ר׳ מאיר שמחה קם ממקומו עטוף בטליתו, ושם פעמיו לעבר הסוללה, ואחריו כל הקהל בטליתות. הרב עלה על הסוללה, עמד עליה, והתפלל לירידת המים. ואכן, תוך כדי תפילה החל הקרח לנוע ממקומו. הקרח נבקע, והמים החלו יורדים בנהר. הייתי על הסוללה, צעדים מספר מר׳ מאיר שמחה. מעמד זה נחקק בזכרוני, והוא עומד תמיד לנגד עיני.

כהרף עין פשטה השמועה בחוצות דווינסק, שהרב מאיר שמחה הכהן עשה מעשה ניסים והציל את העיר. תושבי העיר הנוצרים, ובתוכם גם אנטישמים ידועים, מיהרו לראות בירידת המים מעשה נס שחולל הרבי הקדוש. אולם ר׳ מאיר שמחה לא ראה בירידת המים מופת, ולא ראה את עצמו ״קדוש״. הוא – להפיל את תחינתו לפני האלוקים הלך, ולא לבצע מעשה ניסים!״.

בשם **הסטייפלר** מובא כי לאחר האירוע, כאשר הודו לאור שמח על המופת הגדול שעשה, הוא ביטל את הדבר במחי יד, ואמר להם "הנהר היה צריך לחזור למקומו הטבעי באותו רגע, גם אם לא הייתי מגיע למקום ההוא, הוא היה צריך לחזור למקומו, אלא שבדיוק באותו רגע, אני הגעתי לשם, וכי לזאת יקרא מופת?".

בענוותנותו חפץ ה'אור שמח' להקטין את רושם המופת, ויתכן שאף הצליח בכך במידת מה. אך מפליא לראות, כי בדבריו אלה כיוון הצדיק הליטאי דווקא לדברי הבעל שם טוב – הרואה בתזמון כזה נס גדול אף יותר. וכך מובא בשמו בספר בית יעקב: "מעשה מהבעל שם טוב ז"ל, שבא אחד אצלו ורצה לשאול אותו, היות כי למד חכמת הטבע והפילוסופיא, ועל פי חכמות הללו יצא לו שבאותה שעה שנבקע הים לפני בני ישראל היה צריך הים אז להבקע על פי טבע הים. ואם כן, מה זה הרעש מהנס בקריעת הים שאנו מאמינים? ועם זו הקושיא הלך במבוכה גדולה, ונסע להבעל שם טוב.

כאשר בא שמה, קודם ששאל זאת מהבעל שם טוב, הלך הבעל שם טוב לבית הכנסת, וציוה לקבץ את בני העיר ודרש לפניהם: בהיות כי יש שוטים בעולם ואפיקורסים, שהוקשה להם כנ"ל, אמנם עינים להם ולא יראו, כי כתיב "בראשית ברא אלהים", **אלהים** גימטריא **הטבע**, והטבע בעצמו גם כן ברא הקדוש ברוך הוא. וזהו שדרשו חכמינו ז"ל "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו' – לתנאו. מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית". מאז [מעשה בראשית], הטביע הקדוש ברוך הוא בטבע הים שיתבקע לפני בני ישראל באותה שעה, וממילא הנס יותר גדול – כי בראשית בריאת העולם עשה הקדוש ברוך הוא טבע זו לצורך ישראל. ובאם לא היו ישראל צריכים לזה הנס, לא היה הקדוש ברוך הוא עושה טבע זו בים.

בעצם, אומר הבעל שם טוב, אין שום סתירה בין הטבע והנס. אדרבה, הסנכרון המופלא של הטבע עם צרכיהם של בני ישראל, מצביע על "תנאי במעשה בראשית": תכנון מוקדם של בורא העולם, המעצב את כל הטבע בשביל בניו האהובים.

ה' אלול

הרה"ק רבי דוד צבי שלמה בידרמן מלעלוב

יום ההילולא - ה' אלול

סיפר אחד מחסידיו: הישיש רבי יהודא לייב דייטש ז"ל מסטרופקוב שעוד נסע להגה"ק בעל דברי חיים מצאנז, דבק מאז בואו לירושלים ברבינו מרן הרה"ק הרדצ"ש זצוק"ל והתקשר אליו בכל נפשו. במוצאי שבת לאחר פטירתו ישבנו בסעודת מלווה מלכה לפני רבינו, והנה באמצע הדברים פתח הוא ז"ל ואמר:

שניים מחסידי לובלין יצאו לדרכם לבוא אל הרבי מלובלין ז"ל לימים הנוראים, בהיותם בדרך ולא היתה להם כבר אפילו פרוטה לפורטה. נדברו ביניהם שהאחד יצטייר כאדמו"ר והשני כמשמשו, ואופן זה ישיגו להם איזה כספים להחיות את נפשם ולהמשיך את דרכם.

שמעו שבאותו מקום נמצא נגיד אחד חשוך בנים שכבר סבב על פתחי הצדיקים להפקד בזש"ק, ויכנס אליו זה שיצטייר כמשמש לאמר לו כי הגיע הנה אדמו"ר גדול וחפץ להתאכסן אצלו. התרגז הנגיד ויאמר: כבר הכרתי לדעת את כל הרביים הללו שרק מוצצים כספים ואינם פועלים כלום, ואינני רוצה לדעת עוד לא מהם ולא מהמונם! אבל, השיבו המשמש, אדמו"ר כזה לא הכרת לדעת. הוא כותב קמיעות, והקמיעות פועלות לבטח!

הואיל ודבר זה היה באמת חדש לו, פעלו עליו דברי המשמש, ויכניס את האורחים לביתו והאכילם והשקם ונתן להם צידה לדרך וגם איזה מטבעות בכיסם. 'האדמו"ר' ישב וכתב קמיע ונתנה להנגיד צרורה וחתומה ויסעו להם לובלינה. אך בשנה הבאה כשהלכו שוב להרבי מלובלין ז"ל לימים הנוראים, כבר שכלו את דרכם שלא לעבור דרך אותו הישוב פן יכירם אותו הנגיד ויכלה בהם חמתו...

והנה בהכנסם אל הרבי מלובלין ז"ל ראו את אותו הנגיד בבית הרבי ז"ל, ויבהלו מאד ויסתירו את פניהם, אבל עד מהרה נפתעו לראותו נגש אל הרבי לכבדו בסנדקאות לבן אשר נולד לו. אז נתחזק רוחם ויגשו גם הם כמחותנים בשמחה זו...

פתח רבינו הקדוש מלובלין ז"ל ויאמר: הידעתם מה היה לאיש הזה? מחיצה של ברזל היתה חוצצת בעדו וכל התפילות שהיו הצדיקים מתפללים בעדו להפקד בזש"ק נפגשו במחיצה זו ולא יכלו לעבור בה. הייתם אתם אצלו, ומבלי דעת מה לעשות כתבתם לו קמיע שהכילה ארבע אותיות: מ.ק.מ.ד. (מטרה קוראווה מילקא דייא, בלע"ז כלומר, גם פרה זקנה נותנת חלב). זה עורר צחוק גדול בשמים עד שנראה נקע וסדק באותה המחיצה וכך יכלו לעבור התפילות של הצדיקים שהיו צבורות מכל השנים ועד מהרה נושע ונפקד לטובה.

והנה, המשיך הצדיק, ר' יהודא לייב כשעלה למעלה שאלוהו שם, חסידו של מי הוא, וישיב כי הוא חסיד שלי, ויהי שם צחוק גדול, דוד גם הוא רבי?! וכך התחמק ונכנס בינתים... בגמרו את דבריו ובראותו את רושם הדברים שעשה עלינו, אמר להביא מים אחרונים ולברך. ויהי לפלא כי לאח"כ נודע שרגעים אחדים לפני פטירתו ביקש רבי יהודא לייב ז"ל מבניו להזכירהו אחר כך לפני הרבי זצ"ל. זכרונם לברכה

ווארט מפורסם של הבעל שם טוב שואל, מדוע 'מנהג העולם' שכאשר מישהו מועד ונופל צוחקים הסובבים?

לכאורה, זה פשוט אינסטינקט – ולא יפה במיוחד. למה לצחוק על יהודי מסכן שנפל? אך הבעל שם טוב אומר אחרת: הצחוק הספונטני נובע מכך שעל האדם הנופל מתוחים דינים – ודווקא הצחוק והשמחה ממתיקים אותם. יתכן שזה שצוחק לא יודע מכך, ושואל את עצמו "למה צחקתי?" – אבל כך מושרש בטבע, ודווקא כדי שהנופל יוכל לקום: "שבע יפול צדיק וקם".

לכן דווקא יצחק שייך למדת הגבורה. כח הצחוק להמתיק את הדין נוגע דווקא בשרש הדין – ובשרש הכל טוב, והפער בין הטוב האמיתי לנפילה המדומה מעורר רק צחוק ושמחה. כאשר יצחק אבינו נולד אמרה שרה אמנו "צחוק עשה לי אלהים כל השמע יצחק לי". לפי דברי הבעל שם טוב, אפשר לפרש כי זה שצוחקים לי – איתי, או אפילו עלי – ממתיק את הדין עוד יותר. כל הדינים שהיו בכל חייה של שרה אמנו: העקרות, הקושי והנדודים, נמתקו בלידת יצחק ובצחוק שבעקבותיו.

יפול צדיק

והנה, פרט מיוחד ישנו דווקא בסיפור הזה. אם בדרך כלל צוחקים הסובבים על הנופל, ובכך ממתיקים מעליו את הדין, הרי שכאן צוחק הצדיק על עצמו: הוא משווה את עצמו בדרך משעשעת לצמד חסידים אבוד, ומצהיר כי הוא בעצם "צדיק מתחזה" שכל הטוב שהוא פועל נובע מכך שהיומרות שלו להיות רבי ומנהיג מגוחכות לחלוטין.

כיאה לצדיק אמיתי, הרבי מלעלוב מרגיש תמיד שהוא "בר נפלא" כדוד שעל שמו נקרא. הוא חש כי הוא בפני עצמו אינו כלום, וכל מה שיש בו הוא מה' יתברך ומאבותיו הקדושים – כשם שהחסידים בסיפור רק פתחו את הפתח עבור תפילות כל הצדיקים. כך הצדיק "מפיל את עצמו" ומשתעשע בצחוק אודות עצמו, ובאמצעות הצחוק מסייע לחסיד שנפטר על פי שיעור מוצאי ב' אדר א' ע"ד הרב גינזבורג שליט"א

הגאון הרב שלמה שטנצל

יום ההילולא - ה' אלול

הגאון הרב שלמה שטנצל זצ"ל- נולד ב-כ"ה אב ה'תרמ"ד (1884) בטשלאדז. בשנת ה'תרנ"ה התחיל ללמוד אצל הגאון הרב אפרים צבי איינהורן בישיבת אמסטוב. בקיץ ה'תרנ"ז (1897), מספר חודשים לפני הבר מצווה למד אצל הגאון הרב יעקב יוסף רבינוביץ. אחר כך חזר לישיבת אמסטוב לשנה אחת, ולמד בישיבתו של ה'אבני נזר' במשך חצי שנה. בשנת ה'תרס"א (1901) חזר למקום הולדתו, טשלאדז. ב-ט' באלול תרס"ב (1902), כשהיה בן שמונה עשרה התחתן עם מרת מרים ביילא. בגיל עשרים ואחת, התמנה כרב של טשלאדז בעידודו של ה'כנסת יחזקאל' מראדומסק. בשנת ה'תרס"ח עבר לסוסנוביץ, מקום מגוריו של חותנו. שם התמנה לדיין ולראש ישיבת 'יגדיל תורה'. נודע שם בכינויו 'הגאון מסוסנוביץ'.

בספר הזיכרון לקהילת סוסנוביץ כתוב כי התייחסו אליו מלבד כאל רב ודיין העיר, גם כקדוש בעל מופת, והתחשבו בו מאוד בכל מקום. נזהר מאוד שלא לכעוס על שום אדם. במשך היום לא ישן מעולם מלבד בשבת. בן דודו, הרב פרומר כתב על רבינו כי היה תלמיד חכם גדול, שקידתו בתורה היתה דבר נפלא ממש, לא הלך ארבע אמות בלא תורה. שם לילות כימים ולמד תורה מתוך הדחק. היה צדיק תמים עניו ושפל ברך. יראת השם חופפת עליו כל היום. רשם בכל יום לפני שכיבתו איך עבר עליו כל היום במחשבה, דיבור ומעשה לא הניח דבר קטן ודבר גדול. כשהיה בן שלושים וארבע חלה ונזקק לנסיעה למעיין המרפא שצ'אבניץ, שם טיפל בו אביו. נפטר ב-ה אלול ה'תרע"ט (1919). חי כ-35 שנים. לאחר פטירתו נמצא יומן של חשבון נפש שכתב מדי יום מאז חתונתו, שם תיעד את חטאיו.

אביו: הגאון ר' חיים דב (דיין בטשלאדז, בדרום מערב פולין). **אמו:** מרת: פרדיל גינדיל (לבית שוויצר).

אשתו: מרת מרים ביילא (בת הרב אפרים מרדכי צוויגענהאפט, שו"ב ומו"צ בסוסנוביץ שהיה מקורב לאבני נזר). **בניו:** ר' יעקב יוסף הי"ד (שימש כשוחט בסוסנוביץ. נרצח בשואה עם אשתו מרת מירל ברקוביץ וארבעה מילדיהם), ר' יונה (עלה לארץ ישראל והתגורר בתל אביב. שימש כרבה של שכונת נווה שאנן בתל אביב. מייסד לימוד משנה יומית ולימוד הלכה יומית), ר' צבי יהודה הערש לייב הי"ד (שימש כיו"ר פועלי אגודת ישראל בסוסנוביץ. נרצח בשואה עם אשתו ובתם התינוקת), ר' נחום (היגר לאנגליה לפני המלחמה). **בנותיו:** מרת רחל הי"ד (נרצחה בשואה), מרת שרה הי"ד (נרצחה בשואה), מרת אסתר הי"ד (נרצחה בשואה עם שני ילדיה. נישאה לר' שלמה זאב צווייגענהאפט, שכיהן כראש השוחטים בפולין ולאחר השואה כרב של הנובר ושל מדינת סקסוניה התחתונה נידרזאקסן). **מרבותיו:** הגאונים הרב אפרים צבי איינהורן (אב"ד קהילת אמסטוב), הרב יעקב יוסף רבינוביץ (בן האדמו"ר הרב אברהם יששכר בער מראדומסק), האדמו"ר הרב אברהם בורנשטיין מסוכטשוב (מח"ס שו"ת 'אבני נזר'). **מספריו:** •**קהלת שלמה**- מכתביו •**בית שלמה** •**חידושי הגאון מסוסנוביץ**- חידושים על הש"ס •**יומן חשבון נפש** שכתב מדי יום מאז חתונתו.

הטענות על השוחט הזקן הסעירו את תושבי העיר טשלאדז שבפולין. שנים רבות עשה את מלאכתו נאמנה, והיה ידוע ביראת השמיים שלו, בהידוריו ובזהירותו הרבה. לא היה בעיר מי שפקפק בכשרות הבהמות והעופות ששחט. אולם בעת האחרונה ניכר היה כי הזקנה נותנת את אותותיה בשוחט הזקן. ידיו החלו רועדות. הכול ידעו כי העברת השוחט ממשרתו היא צעד מכאיב וקשה, אך לא הייתה ברירה. כמה מבני העיר פנו אל רב העיר, הגאון רבי שלמה שטנצל, וסיפרו לו על מצבו של השוחט.

הרב שטנצל היה חסיד לבית ראדומסק- סוכוטשוב. בגיל צעיר נודע בחריפותו ובבקיאותו, ולמד תורה מפי גדולי הדור בזמנו. כשהיה בן עשרים ואחת בלבד מונה לרב הראשי של העיר טשלאדז. עכשיו הרב הצעיר עמד לפני התמודדות קשה ביותר. הוא החליט לזמן אליו את השוחט ולבחון את עבודתו. השוחט הבין את סיבת זימונו אל הרב, והתייצב לפניו מושפל.

הרב ביקש מהשוחט הזקן לשחוט תרנגול לנגד עיניו. השוחט רצה להוכיח את יכולתו, ובזריזות תפס את התרנגול ועשה את המלאכה, אבל הרב הבחין ברעד ניכר בידו של השוחט, שאחזה בסכין. התברר כי השוחט אינו מסוגל עוד לעסוק במלאכת השחיטה, שאחד מתנאיה שהסכין ישחט שחיטה חלקה וללא רעד. בלב כבד הרב נאלץ להודיע לשוחט כי מהיום והלאה לא יוכל עוד לעסוק במלאכת השחיטה. השוחט שב לביתו במפח-נפש ובעיר החלו להתארגן למציאת שוחט שימלא את מקומו.

שבועיים חלפו. ערב אחד, בשעה מאוחרת, כאשר הגאון רבי שלמה ישב ועסק בתורה, נשמעו נקישות בדלת. בפתח השוחט הזקן ואשתו עמדו, שפופים ונכלמים. הרב הזמין אותם להיכנס וביקש לשמוע את אשר על ליבם. בקול שבור הסבירו השניים כי מלאכת השחיטה, שבה עסק הבעל, היתה מקור פרנסתם כל השנים. לאחר שהופסקה עבודתו הפרוטה כלתה מכיסם והם באו כמעט עד פת לחם.

ליבו של רבי שלמה נשבר. כמה קשה הזקנה, הרהר לעצמו. יהודי ירא-שמיים שנהנה מיגיע כפיו ועסק במלאכת-הקודש בנאמנות כל ימיו, נאלץ עתה לחיות חיי עוני ומחסור. הרב הצעיר עודדם והבטיח לפעול למענם. בני-הזוג יצאו מביתו רגועים יותר.

בראשו של הרב הבשיל רעיון. באותם ימים פנה אליו בן-דודו, הגאון הרב אריה-צבי פרומר, לימים ראש ישיבת חכמי לובלין ורבה של קוז׳יגלוב וביקש שאם ייוודע לרב שטנצל על עיר כלשהי שהתפנתה בה משרת רב, יעדכן אותו על כך. הרב פרומר היה אז אברך צעיר וחיפש משרת רבנות.

הוא לא שיער שהתשובה לבקשתו תינתן מהר כל-כך. הרב שטנצל פנה אל הרב פרומר והציע לו עסקה. ״מה לרב שטנצל ולעסקים?!״, תהה, אולם מיד נוכח כי מדובר בעסקה מסוג אחר. הרב שטנצל הסביר: ״יודע אני כי קיבלת נדוניה נכבדה לחתונתך. מוכן אני לעשות איתך עסקה ולמכור לך את הרבנות שלי כאן, בעיר טשלאדז, תמורת מחצית דמי הנדוניה שקיבלת״. הרב שטנצל תלה את מבטו ברב פרומר והמתין לתשובתו.

דבריו הדהימו את הרב פרומר. האומנם הרב מבקש להתפטר ממשרתו ולמסור לו אותה תמורת כסף?! הוא הביט שוב ושוב ברב שטנצל וראה כי ארשת פניו רצינית לחלוטין. הוא הבין כי לרב שטנצל יש מן הסתם סיבות כבדות משקל להחלטתו זו, והשיב בחיוב. באותו יום העביר לידיו את הכסף – מחצית דמי הנדוניה.

בשעת לילה מאוחרת הרב שטנצל נקש על דלת ביתו של השוחט. כשנכנס אל הבית לא האמינו השוחט ואשתו למראה עיניהם. הרב הושיט לידיהם צרור גדול ובו שטרות כסף רבים. זה היה הכסף שקיבל

מהרב פרומר, והועבר במלואו לידי השוחט. הרב אמר לשוחט ולרעייתו כי בכסף הזה יוכלו לכלכל את עצמם עד יומם האחרון. הרב נפרד מהם בלבביות וחזר לביתו. כעבור כמה ימים נודע לכול כי רבי שלמה שטנצל ארז את מיטלטליו ועזב את העיר טשלאדז.

הרב שטנצל עבר לעיר סוסנוביץ. שם מונה לראש ישיבה ולאחר מכן לרב ודיין העיר. בסוסנוביץ הוסיף לעסוק בתורה, בשקידה מופלאה, ושם נודע בכינויו 'הגאון מסוסנוביץ'. למרבה הצער, לא זכה לאריכות ימים, ונפטר בה' באלול תרע"ט, בהיותו בן שלושים וחמש שנים בלבד. את ספרו 'קהלת שלמה' הדפיסו בני משפחתו לאחר פטירתו. הספר נדפס בשנת תרצ"ב בפייטרקוב, וקיבל את הסכמתם של רבנים בעלי-שם, ובהם בן-דודו, הרב אריה-צבי פרומר, שכיהן אז כרבה של קוז'יגלוב וראש ישיבת חכמי לובלין.

וכך הוא כותב עליו: "שם לילות כימים ולמד תורה מתוך הדחק, והיה צדיק תמים, עניו ושפל ברך, ויראת השם חופף עליו כל היום. היה ממרי דחושבנא [בעלי-החשבון], ומן יום חופתו, שהיה בשנת שבעה-עשר לימי חייו, ועד יום עלות נשמתו הטהורה השמימה... בהיותו בן ל"ה שנים, רשם לו בכל יום לפני שכיבתו איך עבר עליו כל היום במחשבה."

האדמו"ר הרב ישעיה יעקב פורטוגל

יום ההילולא - ה' אלול

האדמו"ר הרב ישעיה יעקב פורטוגל זצ"ל- נולד ב-כ"ו אדר ה'תשט"ז (1956) בבוקרשט שברומניה. מאחר ונולד ביום השנה של רבי ישעיה שור נקרא על שמו. השם 'יעקב' התווסף על שם סבא רבה שלו. גדל על ברכי זקנו, האדמו"ר ה'נועם אליעזר' מסקולן זצ"ל וזכה לקרבה עצומה ממנו. בגיל שלוש הוריו עברו לארה"ב יחד עם סבו, האדמו"ר ר' אליעזר זוסיא. בהתחלה גרו בקראון הייטס ולאחר מכן בבורו-פארק. כשהגיע לעול המצוות למד בישיבת סאטמר. כשהיה כבן שש-עשרה עבר לישיבת תפארת ישראל-רוז'ין בירושלים. במהלך השנים סייע רבות למפעלי הצדקה של זקנו ולמוסדות החסד 'חסד לאברהם'. במהלך השנים סייע רבות לאביו במעשי הצדקה שלו ועמד לימינו בכל מפעלי החסד. לאחר נישואיו עבר לגור במונטריאול. לאחר פטירת חמיו חמותו נישאה לר' יצחק אייזיק מושקוביץ (רב קהילת 'מאור הגולה' במונטריאול). בשנת ה'תשנ"ג (1993) נפטר חמיו החורג ורבינו מונה לרב הקהילה במונטריאול, בנוסף כיהן גם כרבה של קהילת סקולן. כבר בחיי אביו התפרסם כקדוש ופרוש. אביו התבטא פעמים רבות על התפעלותו מרבינו. רבים הפצירו בו לקבל קוויטלעך עוד לפני שהתמנה לאדמו"ר.

במהלך השנים חלה והיה במצב קריטי. לבסוף עבר השתלת כליה שבחסדי שמיים נקלטה בהצלחה. בתחילת שנת ה'תשע"ב (2011) רבינו חלה בדלקת ריאות שהסתבכה בצורה קשה והוא עבר טיפולים רפואיים. כעבור חצי שנה חזר לביתו במונטריאול. לאחר פטירת אביו ב-כ"ו אדר ב' ה'תשע"ט (2019) התחיל לשמש כאדמו"ר השלישי בחסידות סקולן וכנשיא מוסדות חסד לאברהם. ענוותן מופלא. דאגתו לזולת היתה עצומה. תמך בכספים עצומים במקרים רבים כאשר הזהיר אותם לבל ייוודע הדבר לאיש. סיפורי מופתים רבים נקשרו לשמו: על אישה משותקת שחזרה ללכת, על הבטחות לזרע של קיימא, על אישה שאיבדה את מאור עיניה בעקבות מחלה נדירה. הרב ביקש ממנה להתחזק בעניין מסוים והיא שבה לראות. גם באשפוז האחרון ממנו לא קם רבינו עסק בעניין של פלוני שנקלע לקשיים כלכליים כבדים. נפטר ב-ה אלול ה'תשפ"ד (2024) בבורו-פארק שבניו יורק. חי כ-68 שנים. ציונו במונסי.

סבא (מצד האב): האדמו"ר ר' אליעזר זוסיא (מייסד חסידות סקולן). **אביו:** האדמו"ר ר' ישראל אברהם.

אימו: מרת רייזל (בת הגאון ר' מנחם זאב שטרן אב"ד וישווה שברומניה ולאחר מכן הרב של גבעת שאול). **אשתו:** מרת סילקא (בת ר' מאיר גרינוולד אב"ד טעטש. נישא בשנת ה'תשל"ה- 1975). **ילדיו:** האדמו"ר ר' אהרן מאיר (ממשיך דרכו באדמו"רות סקולן), מרת שיינא רחל (נישאה לרב מרדכי דב בעק, הרב מטאלמיטש במונסי), מרת הינדא טשיפא (נישאה לרב יואל מוסקוביץ', רב קהילת מאור הגולה במונטריאול), הרב אליעזר זוסיא, מרת אסתר פריידא (נישאה לר' ליוסף משה דב אונסדורפר), מרת מאטיל לאה (נישאה לר' דוד פרידמן, ראש כולל מאור ישראל סקולן- ווילימסבורג), מרת זיסל (נישאה לר' מנחם נחום טברסקי), בת נוספת (נישאה לר' יעקב מנחם מנדל בריעף, ראש הכולל סקולן- בורו-פארק). **מרבותיו:** סבו, האדמו"ר ר' אליעזר זוסיא, אביו, האדמו"ר ר' ישראל אברהם, האדמו"ר ר' יואל טייטלבוים מסאטמר.

אחד מקרוביו של רבינו סיפר שכאשר הצדיק התגורר במונטריאל, הוא ערך פעם שמחה בביתו. הקרוב הזה נסע לשם לכבוד השמחה. בערב שב"ק, כאשר האורחים הגיעו, הרבי עמד והתעסק בכבודו ובעצמו בצרכי האורחים ולא הניח לאף אחד לעזור לו. הרבי הגיש 'טועמיה' במשך זמן ממושך לכל אחד וקיבל את כל אחד בסבר פנים יפות ובמאור פנים. דאג בעצמו לכל צרכי האורחים. אותו קרוב ביקש לעזור, אבל הרבי סירב ואמר לו שזו המצווה שלו...

אותו קרוב סיפר: בשעה שהאורחים ישבו ואכלו את ה'טועמיה', הצצתי לרגע אל המטבח. השתוממתי לראות איך שהרבי עומד בקרן זווית, ומתנועע וממלמל בפיו דבר מה. לא התאפקתי, נכנסתי אל המטבח ושאלתי: "רבי ישעיה יעקב, מה אתה אומר כאן?"

הרבי ענה ברוב ענוותנותו: "הרי כאשר מקיימים מצווה, צריכים לומר 'לשם יחוד'. אני עוסק עכשיו במצות 'הכנסת אורחים', וצריך אני להקדים ולומר 'לשם יחוד', אבל למה אשאיר את האורחים רעבים מפני שאני צריך לומר 'לשם יחוד'? לכן בהתחלה עסקתי בצרכי האורחים ועכשיו לאחר שכל אחד קיבל את מה שהוא צריך, השלמתי ואמרתי את ה'לשם יחוד'.

לפני מעל עשר שנים רבינו עבר ניתוח בכבד. יום אחד אביו האדמו"ר ר' ישראל אברהם פורטוגל (ה'מאור ישראל' מסקולן) זיע"א הגיע כדי לבקר אותו בבית החולים, הרבי אמר לאביו שיש לו יסורים קשים רח"ל, אבל הוא מבקש ברכה על דבר אחד, שלכל הפחות בשבת קודש לא יהיה לו יסורים, כי זה מפריע לעונג שבת שלו.

היתה תקופה שמישהו ביקש לנצל אותי. האמת הוא שכבר היה בעבר דברים כאלו, שאנשים ניסו לנצל אותי. לפעמים לא עצרתי בעדם והנחתי להם, אלא שכאן היה מדובר בסכום כסף גדול מאוד. עמדתי אז לפני שמחת נישואין במעוני, והיו לי הוצאות מרובות ולא הייתי יכול להסכים לכך, זה היה ממש בגדר 'בל תשחית'.

אבל מצד שני, הלה ירד לחיי, לא היה לי יישוב הדעת, מה עושים כאן? אולי אנסה לעשות 'פשרה'? אין נראה לי שיועיל, מעודי לא הייתי ב'דין תורה', והשי"ת יעזור שגם הלאה לא אעמוד ל'דין תורה', לא מצאתי שום מוצא מהמצב המורכב.

בצר לי, נכנסתי אל רבינו ודנתי עימו אודות כל העניין. הרבי האזין לדבריי, ונתן לי תשובה. כששמעתי את תשובתו השתוממתי לגמרי ונשארתי עם הלשון בחוץ! הרבי אמר לי: "מויתור רק מרוויחים". הרבי

התחיל להאריך בגודל הזכויות שמרוויחים מויתור, ומה גם שעל ידי זה ארוויח את יישוב הדעת שכל כך היה חסר לי, שזה נחוץ לא רק לי, אלא זה נחוץ לכל העולם, כל אחד נהנה כל כך השיחות, "ואני בתוכם" אמר הרבי, "ועל כן אתה צריך יישוב הדעת כדי להמשיך בעבודת הקודש".

שאלתי את הרבי: "הרבי סובר שעלי להמציא את כל הסכום, הרי מדובר בסכום גדול ועצום, הרבי אינו סבור שאני צודק במאת האחוזים]?". ענה לי הרבי: "לא, אתה לא צודק במאה אחוז, אתה צודק אלף אחוז! אבל אני רוצה שתרוויח, מויתור מרוויחים ולא מפסידים. בפרט שאתה עומד לפני שמחת נישואין, אדרבה, עכשיו כל השערים פתוחים לפניך".

הרבי התחיל להאריך בעניין מה שמובא בספרים, שכאשר יהודי משיא את ילדיו, נפתחים לפניו כל השערים, ומשפיעים עליו מלמעלה השפעות טובות. צדיקים היו אומרים שאם אדם אינו קונה בזמן כזה בגד חדש, הרי הוא ממש שוטה! כי ההשפעות יבואו ממילא.

הקשבתי בריכוז לדברי הרבי, וכאשר הרבי סיים את דבריו, אמרתי לרבי: "הריני מוכן ומזומן לקיים מצוה לשמוע דברי חכמים! ובפרט שבאתי לשאול, כאשר שואלים צריכים לציית". הרבי חייך ואמר:"אשריך! אשריך!". אח"כ אמר לי הרבי "מה אומר לך, אני מקנא בך, אני גם כן צריך הרבה זכויות, על כן אני רוצה שיהיה לי זכות בויתור שלך".

הרבי הוסיף: "הרי אתה עומד עכשיו לפני שמחת נישואין, אני רוצה שיהיה לי הזכיה לקחת חלק בשמחתך, אני כל כך נהנה ממך, ואני רוצה ליטול חלק בשמחתך, לכן בימים הקרובים תבדוק את תיבת הדואר שלך, אני רוצה לשלוח לך משהו בעזר ה'. כעבור כמה ימים הגיעו אלי דברי דואר. ביניהם מעטפה מהרבי. כאשר פתחתי את המעטפה השתוממתי לראות שמונח שם צ'ק מרבינו על סכום גדול מאוד!

כשנפטרה אמו הרבנית הצדקנית ע"ה ביקש רבינו מחותנו ללמוד ביחד עמו הלכות כיבוד אב ואם בעיון. חתנו תמה מאוד, ושאל את חותנו הרבי: "בדיוק עכשיו כשהאמא נפטרה רוצה החותן ללמוד כיבוד אב ואם?". חותנו השיב לו: "עד עכשיו לא יצא לי כל כך הרבה לנסוע לאבי ולאמי כי אני גר במונטריאל, אבל כעת כשהאמא נפטרה, דיברנו ביחד כל האחים שצריכים לבוא בקביעות אצל האבא הרבי להיות עמו. החליטו לעשות תורנות כל אחד ישהה עמו זמן מה, אם כן אני הולך לקיים לעתים קרובות את המצווה של כיבוד אב, אז דווקא עכשיו הזמן ללמוד בעיון את ההלכות, כדי לקיים מצות כיבוד אב בהידור רב למהדרין מן המהדרין".

חסיד סקולן אחד שגר בלייקווד סיפר, שלחג השבועות נסע לבורו-פארק לשבות בצל רבינו. כשנכנס אל הרבי לקבל ברכת שלום, הרבי שאל אותו: "מה אתה עושה כאן? הרי אתה מגיע מלייקווד! נסעת מהר סיני לקבלת התורה?". החסיד השיב שידוע הסיפור, שלפני שנים, אחד נסע מלייקווד לחוג את חג השבועות בצל קדשו של מרן הרה"ק מסקווירא זי"ע. כשחזר, הגאון רבי אהרן קוטלר שאל אותו: "הכיצד עשית כדבר הזה לנסוע מהר סיני לקבלת התורה?" החסיד השיב ואמר, ששם בסקווירא נמצא משה רבינו. כששמע הרבי את דבריו, נענה בענוותנותו ואמר: "הלא כעת נמצא משה רבינו בלייקווד, ה"ה אחי כ"ק מרן אדמו"ר מסקולן-לייקווד".

לקראת נישואי בני הרב ידידיי יהודה הי"ו, נכנסתי לרבינו כדי לכבד אותו בסידור קידושין - לאור שהחתן היה רגיל להסתופף בצילו הק', וזכה לקירבה מיוחדת אצלו. לאחר שאמרתי לרבי שאני רוצה לכבד אותו בסידור קידושין, הרבי שאל: "היכן תתקיים החתונה?", אמרתי "בלייקווד". הרבי נענה ואמר, שמכיוון

שהוא סובל הרבה מחולשות בגופו, לכן קשה לו להתחייב לקבל את הכיבוד כשיש עדיין זמן רב עד החתונה ואינו יודע מה יולד יום. הרבי אמר: "ברוך ה' יום יום" - כל יום יש תוכנית משלו, בעז"ה ביום החתונה אוכל לומר לך אם יהיה שייך להופיע בחופה, אבל לומר מעכשיו - זאת אני לא יכול".

לכן הרבי הציע לא לסמוך עליו שהוא יסדר קידושין. לאחר שבירר הרבי שיהיה שבע ברכות בבורו-פארק מקום מגורו, אמר שבעז"ה הוא יבוא להשתתף בשמחת השבע ברכות בבורו-פארק. ביום שאמור היה להתקיים השבע ברכות בבורו-פארק, התקשרו אלי מבית הרבי. אחד המקורבים ביקש לומר לי בשם הרבי, שמכיוון שהרבי חלש מאוד, והוא אמור לעבור היום פרוצדורה רפואית בביתו, על כן יבצר ממנו להופיע בהדרתו לכבד את המעמד, לכן הרבי מבקש שלאחר השבע ברכות יבואו עם החתן והכלה אל ביתו, ושם יערוך לכבודם מסיבה מיוחדת ויאציל עליהם מברכותיו.

וכך היה, לאחר שבע-ברכות עברנו למעון קודשו של הרבי. הרבי ערך לכבודנו מסיבה מפוארת ביותר לכבוד שבע ברכות. הרבי היה נמרץ מאוד והעלה חיוך על שפתיו הק' כל עת המסיבה. הרבי דיבר עמנו מתוך קירוב גדול, ואמר דברי תורה ודברי צחות. ראינו בחוש, שהיה זה מן השמיים שלא השתתף הרבי בחופה וגם לא בשבע ברכות, כי כך זכינו למסיבה מרוממת ומפוארת זו שעלתה לאין ערוך עשרות מונים על הופעתו - לו היה משתתף כפי התוכנית המקורית.

הרבי בירך ברכות לרוב לכל אחד ואחד וגם נעמד באמצע לרקוד עם כולם ביחד ואח"כ עם כל אחד ואחד בנפרד, ונתן לכל אחד מלוא תשומת הלב והתייחסות פרטית, כך שכולם נהנו עד למאוד באופן נפלא ביותר. המעמד חקוק בלב כולנו לתפארת ולתהילה.

חסידי סקולן בלייקווד באו אל כ"ק האדמו"ר מסקולן-לייקווד שליט"א כדי לשאול אם הם יכולים לעלות על הציון הקדוש של כ"ק מרן הגה"ק מסקולן זי"ע גם בשנה הראשונה, שכן ידוע שהרבה נוהגים שלא לעלות בשנה הראשונה על הציון של הנפטר. הרבי השיב במתק לשונו, שהנה הטעם שאין עולים בשנה הראשונה הוא מפני שאז הנשמה עסוקה עם עצמה ומניחים לה מנוחה אכן, הרבי הסביר, אבי הקדוש זיע"א מעולם לא היה עסוק עם עצמו והיה כל כולו בשביל אחרים, ולכן אתם יכולים לעלות על ציונו הקדוש גם בשנה הראשונה...

מי שראה איך שהרה"ק מסקולן זי"ע מברך ברכת "אשר יצר", בודאי היה לו הרהור תשובה. אינני יודע אם זכיתי להתפלל פעם תפילת "נעילה" ביום הכפורים כמו שהרבי היה בירך ברכת "אשר יצר" תמידין כסדרן. הרבי נטל את ידיו ורחץ את פניו, לבש את הגארטל, ואמר מילה במילה מתוך התלהבות גדולה, והיה רוקד ומפזז, וראו עליו בחוש איך שהוא מודה ומשבח להשי"ת מכל ליבו, מעומק ליבו הטהור...

ידוע ומפורסם הדבר שכ"ק אדמו"ר מקוסוב זצ"ל, כיהן ב'נשיאות' של הרבה מוסדות תורה, לא רק בבורו-פארק, אלא גם בלייקווד ובמונסי. המוסדות הללו שהיו בנשיאותו, ועוד הרבה מוסדות אחרים, היו מתייעצים עם הרבי על כל צעד ושעל, וכל דבר קטן כגדול יביאון אליו. היתה ישיבה, שהרבי תיקן שם 'תקנה' לבחורים, היה בחור אחד שלא קיים את ה'תקנה'. המנהל הלך וזרק את הבחור מהישיבה. הבחור הסתובב בשיברון לב, הגיע עד לפתח ביתו של הרבי, ונקש על הדלת. הרבי פתח את הדלת. הבחור החל לשפוך את ליבו, ואמר שהוא מסתובב באפס מעש מכיוון שזרקו אותו מהישיבה, והוא אינו יודע מה לעשות.

הרבי מיהר לקרוא אליו את המנהל, וביקש ממנו שיקבל תיכף ומיד בחזרה את הבחור לישיבה. המנהל אמר לרבי: "אני לא מבין, הרי את ה'תקנה' הזאת תיקן הרבי והבחור אינו שומע לקול ההנהלה?". אבל הרבי השיב לו: "למרות זאת, הבחור מסתובב ברחוב, ומוכרחים להחזירו לישיבה". המשיך המנהל ואמר לרבי: "אני לא מבין, הרבי עושה 'תקנה'. ה'תקנה' נועדה כדי שיקיימו אותה. בחור שאינו מקיים את תקנות הישיבה צריכים להרחיק אותו מהישיבה!". הרבי השיב לו: "אתה מסוגל לישון בלילה בזמן שבחור מסתובב ברחוב? אני עשיתי 'תקנה' לבחורים, לא עשיתי 'תקנה' שאתה לא תישן בלילה, ואם אתה כן מסוגל לישון, זו באמת בעיה".

בחתונה של בני הרב מאיר דוב הי"ו, בהיותו תלמיד מובהק של הגאון האדיר רבי יצחק סורוצקין ראש ישיבה דמתיבתא בלייקווד - ואחד מתלמידיו הקרובים, הוא כיבד אותו בסידור קידושין. לפי התוכנית היה ראש הישיבה אמור להיות ביום זה במונטריאל, וסיכמנו שאחה"צ כשהוא חוזר ממונטריאל הוא יסע תיכף משדה התעופה לאולם החתונה. ביום החופה אחה"צ, קיבלתי טלפון מראש הישיבה שהוא הגיע לשדה התעופה אבל קרה תקלה ונבצר ממנו להופיע בחתונה! מה עושים? התקשרתי לידידי ש"ב כ"ק אדמו"ר מקוסוב זצ"ל, וסיפרתי לו את כל הסיפור, וכיבדתי אותו בסידור קידושין. הרבי קיבל את הכיבוד בתשואות חן. לא ראיתי על פניו שום הרגשה של פגיעה שאני לוקח אותו כ'בדיעבד' לאחר שהמסדר קידושין המקורי נבצר ממנו להופיע, ואדרבה, הרבי שיתף פעולה עם המצב, ואף נענה ואמר בבדיחותא: אם אני ממלא מקומו של ראש הישיבה רבי יצחק סורוצקין, אז אני צריך להופיע לחתונה כשאני לבוש עם פראק.

לפני שנים שהה הרבי זצ"ל בלייקווד בשבת קדוש וערך את שולחנו הטהור בליל ש"ק באולם של התלמוד תורה דסאטמאר, מרחק יותר משעה הליכה מביתי. לפני שבת אמרתי לרבי שמאוד קשה לי ללכת כל כך רחוק וכפי הנראה לא אגיע לטיש, והרבי אמר לי שבודאי לא אטריח את עצמי. למעשה, לאחר סעודת ליל שבת, החלטתי שאני כן הולך לטיש, ויצאתי לדרכי, כשהגעתי, הושיבו אותי ליד הרבי. הרבי היה אז באמצע עבודתו הק' בלהבת אש, וכלל לא הרגיש בנעשה סביבו, ולא הבחין כלל שהגעתי לטיש. כעבור זמן, כשירד הרבי מן ההר אל העם, וחזר לראות מה נעשה סביבו, הבחין בבואי, ואז התכופף ולחש לי באוזני בשפה האנגלית: "למה טרחת לבוא מרחק כה רב?! ".ואז שאל אותי הרבי אם יש לי אחד שמלווה אותי ואמרתי לו שלא. מיד אחר הטיש הרבי דאג שאחד ילווה אותי עד לביתי... מתוך נועם שיח- מאת אב"ד סאנטוב שליט"א

אביו התבטא לא אחת את התפעלותו מרבינו. רבים הפצירו בו לקבל קוויטלעך בטרם התמנה לאדמו"ר. בעיתון משפחה הביא סיפור שכותב השורות יכול להעיד עליה מכלי ראשון: שנים רבות חלפו מנישואיה והיא טרם זכתה להיפקד בבנים. הצער והכאב הרקיעו שחקים והישועה בוששה מלבוא. בני הזוג נכנסו לחדרו של רבינו וביכו את מר גורלם. הרבי, שכאמור עוד לא כיהן כאדמו"ר, התבטא בצורה מסתורית, כמי שרואה למרחוק: "הסירו דאגה מליבכם, אתם תיוושעו בעזרת השם בזכותה של השבת!"

דבריו של הרבי היו ככתב סתרים הממתין לפיענוח. מה עניין שבת אצל זוג מעוכב בנים? אלא שכעבור תקופה קצרה התברר העניין למפרע: באחד מערבי השבתות מזג הבעל אל הכוסיות של נרות השבת כמות שמן מועטה. הנרות כולם כבו שעה קלה לאחר כניסת השבת ורק שלהבת אחת המשיכה לרצד עד מוצאי שבת, כשבכוסית אין בכלל שמן, מעין נם חנוכה פרטי. תשעה חודשים לאחר מכן, זכו לחבוק את בתם היחידה ויהי לפלא. עדות חיה לכוח ברכתו של הצדיק ולזכותה של השבת הקדושה.

אותה בת מיוחלת, שנולדה אחרי שנות המתנה ארוכות סבלה בצעירותה לא פצתה את פיה עד גיל ארבע(!) קלינאיות תקשורת מומחיות הוזעקו, רופאים בכירים התבקשו לחוות דעה, אולם מאומה. הוריה פנו לרבינו ולעיניהם היא התרוצצה סביב שולחנו של הרבי וקראה 'הלו'. הרבי הרגיע את ההורים הלחוצים. "בתכם עוד תהיה 'דרשנית' גדולה", אמר. ימים ספורים לאחר מכן הילדה התחילה לדבר ועד מהרה הדביקה את הקצב.

סיפורי נפלאות רבים נקשרו לרבינו: על אישה משותקת שחזרה לצעוד על רגליה, על הבטחות לזרע של קיימא, על רעיה שאיבדה את מאור עיניה בעקבות מחלה נדירה: הרבי ביקש ממנה להתחזק בעניין מסוים והיא שבה לראות לנגד עיניהם של הרופאים. בכל פעם שביקשו ממנו 'לפעול' עבור ישועתו של מאן דהוא, היה מבקש קודם שיתחזק באמונה תמימה ובמידת השמחה. גם לאחר מכן לא אבה לברך מכוחו. "בזכות אבי וזקני הקדושים", היה אומר ומאחל מכל ליבו ומעולם לא החזיק טובה לעצמו.

(עיתון משפחה)

ו' אלול

המקובל האלוקי הרב שמשון חיים נחמני

יום ההילולא - ו' אלול

המקובל הרב שמשון חיים נחמני זצ"ל הידוע כ'זרע שמשון'- נולד בשנת ה'תס"ו (1706) בעיר מודונא שבאיטליה. כאשר היה בחור רבינו נדד לעיר מנטובה ורכש בה את עיקרי תורתו מהרבנים. אחר שמילא את כריסו בש"ס ובפוסקים בנגלה ובנסתר עבר משם לעיר פיזא, שם התחיל ללמד תלמידים והרביץ תורה ברבים. לאחר מכן עבר לעיר סיינה, גם שם הרביץ תורה ברבים. משם חזר לעיר הולדתו מודינה, שם שימש כרב קהילה ועמד בראש בית-הכנסת. מנהגו היה לצאת מפתח ביתו בבוקר מעוטף בציצית ומוכתר בתפילין ומראהו כאיש האלוקים נורא מאוד. בשנת ה'תצ"ט (1739) לאחר פטירת הרב ישעיהו מרדכי באסאן, רב העיר רג'ו אמיליה, רבינו התחיל לכהן במקומו. שם השתלם בחוכמת הקבלה וגם כתב חיבורים בתורת הנסתר. דרשן בחסד. זיכה את הרבים בכל מאודו. אהבתו להעמדת תלמידים לא ידעה שובע. דאגתו להם היתה לשם דבר בפרט לאותם אלו שלא המשיכו לאחר לימודם בעסק התורה, היה דאגתו רבה שכן היה מכוונם בכל הליכות החיים ובמיוחד בדקדוק וקיום המצוות. נחשב לבקי בכל חלקי התורה, נגלה ונסתר. ענוותן מופלא. בהקדמתו לספרינו כתב: "מעתה אף כי ערכי כערך הדיוט שבהדיוטים קל שבקלים".

לפני הסתלקותו סבל יסורים מתשעה באב במשך 26 ימים בהם זיכך את נפשו עד שעלה לשמיים. נפטר ב-ו' אלול ה'תקל"ט (1779) בריג'יו שבאיטליה. חי כ-73 שנים. כל רבני איטליה וחכמיה נטלו חלק בהספדים. בצוואתו ביקש שיחלקו את כל ממונו לעניים ולא יספרו משבחו מלבד מה שהיה חפץ לזכות את הרבים, להעמיד תלמידים ולחדש חידושים אמיתיים וכן ציווה לגנוז בקברו את כל כתביו בקבלה. רבינו כיום מוכר בעיקר בזכות ספרו 'זרע שמשון'. הלומד בספר 'זרע שמשון' רואה עד כמה גדול ידיעת המחבר בכל מכמני התורה: תנ"ך, ש"ס בבלי עם התוס' והמהרש"א, ירושלמי עם הראשונים, הרמב"ם וארבעת חלקי שו"ע ונושאי כליו, וכל המדרשים, וזוהר, וכתבי האר"י, וספרי הדרוש. הבטיח שמי שילמד בספריו, יזכה לברכות וישועות מופלגות: "ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתילי זיתים

סביב לשולחנכם חכמים ונבונים, בתים מלאים כל טוב גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם". בשנים האחרונות ספריו הודפסו במהדורות חוזרות. גם היום רבים שלומדים בספרו זוכים לראות ישועות מעבר לגדר הטבע.

אביו: ר' נחמן מיכאל. **אמו**: בת רבי יהודה מצליח פאדובה (רב קהילה במודינה). **אשתו**: מרת דבורה (בת הרב אברהם פונטאנילה. נישא בשנת ה'תצ"ד- 1733). **ילדיו**: בנו היחיד נפטר בחייו. **אחיו**: רבי שמואל (תלמידו הקרוב של המקובל האלוקי רבינו חיים בן עטר זיע"א), רבי ידידיה. **מרבותיו**: הגאונים ר' אפרים הכהן מאוסטראה (מו"ץ במודינה), ר' אביעד שר שלום באזילה (מח"ס 'אמונת חכמים'), ר' דוד פינצי ממנטובה (חמיו של הרמח"ל), ר' בנימין הכהן ויטאלי מריג'יו. **מתלמידיו**: הגאונים רבי דוד זכות (אחיין הרב), ר' חנניה כהן. **מספריו**: **זרע שמשון**- פירושים נפלאים על התורה. **תולדות שמשון**- פירוש על פרקי אבות. **קרבן קטורת**- ספר שיריו. את שאר כתביו ציווה לגנוז בקברו בפרט את מה שכתב בענייני קבלה.

תלמידו מוהר"ר חנניה כהן נר"ו סיפר על רבינו שהיה חסיד קדוש ופרוש ועוסק בחכמת האמת. פעם אחד היה דליקה בבית תאטרון שלהם נגד חצר היהודים בליל ט"ב והיו הגחלים הולכות באכסדרא שלו, והוא פתח החלון ועמד בתפלה וישב לו נגד הדליקה ומיד נכבית האש. עלתה במחשבתו לחבר פירוש על הזוהר הקדוש, אבל כאשר ראה כי נדפס ספר 'מקדש מלך' השיב ידו לכתוב, וציווה לגנוז כל כתיבותיו בחכמת הקבלה תוך קברו, וכן עשו.

הרב מנחם בנימין פאשקס סיפר: גיסי הי"ו סיפר לי שבנו התחתן. עברו כמה שנים מנישואיו ועדיין הבן לא זכה להיפקד בזרע של קיימא. אביו בצר לו רצה לקבל איזה קבלה טובה שיועיל לזכות בנו שיזכה להיפקד בבנים. הוא לא ידע איזה דבר טוב לקבל. באחד הימים הזדמן לפניו בסייעתא דשמייא ספר ישן 'זרע שמשון'. הוא ראה בהקדמה את דברי המחבר המרטיטים, איך המחבר מצטער מאוד על כך שלא זכה להשאיר שם ושארית בארץ והולך לעולמו בלי צאצאים.

בהמשך הצדיק מתנחם בכך שזכה לחבר חיבורים מלאים חידושים והם הם בניו וזרעו. הצדיק התחנן שיעשו עימו חסד וילמדו בספריו ויזכירו את שמו על חידושיו, ועוד מוסיף להבטיח ולברך את כל מי שיעשה לו את הטובה הזו, שיזכה לבנים כשתילי זיתים סביב לשולחנו, פרנסה טובה ברווח ועוד. הוא התרגש והתלהב מדבריו אלו, ובאמונה ובטחון בכוחו של אותו צדיק קיבל על עצמו באותו מעמד לעשות קביעות בלימוד הספר 'זרע שמשון'.

לתקופת השנה נולד לבנו בן זכר, בדיוק ביומא דהילולא של המחבר ביום ו' אלול. זה היה סימן מובהק עבורו שבכוח הבטחתו זכה לדבר הישועה. לאחר מכן המתין בנו עוד כמה שנים שלא נולדו לו עוד בנים. בנו קיבל על עצמו ללמוד במשך שנה בכל שבת בספר הקדוש הזה. בתוך אותו שנה זכה שוב להיפקד ונולד לו עוד בן זכר.

מאז גיסי ממשיך לעמוד לימין מפעל 'מפתח של בנים' שמסייע רבות לחשוכי בנים וכן עומד לימינם בכל מפעלם בפרסום וסיוע לימוד ספר 'זרע שמשון' הן בהדפסת גליונות 'נפלאות שמשון' והן בהקמת הכולל ליל שישי ללימוד הספר.

אחד מהידידים שמזכים את הרבים בלימוד הספר הקדוש 'זרע שמשון' הרב י.ד.ז. סיפר: בא לפני אחד מהאנשים שסיפרתי לו על מעלת וסגולת לימוד הספר 'זרע שמשון'. הראיתי לו את דבריו המפליאים

בהקדמת הספר ואמר לי: 'לא אמנע טוב מבעליו', שאתה זיכית אותי להכניס לביתי את הספר הנפלא והמתוק הזה, וגם קבעתי בו שיעור. דע, שאף שביתי מלא ברכת ה' וכבר זכיתי לכמה בנים ובנות, אבל היה לי צער גדול, כי זה לי כמה שנים שלא נפקדתי ואני חפץ מאוד לזכות לעוד בנים זש"ק.

לא מצאתי מרגוע לנפשי איך אזכה לעוד פירות מתוקים ובנים זכרים, אבל עכשיו לי בשורה טובה כי תיכף סמוך ונראה לאחר שקיבלתי על עצמי ללמוד בספר וגם התחלתי כבר ללמוד ולהגות בדבריו הקדושים התבשרתי בבשורות טובות שהיו מעבר לכל המחשבות הטבעיות'. ב"ה לאיש נולד בן זכר בריא ושלם. ידידי סיים את סיפורו: 'אני מבקש ממך לפרסם הדבר למען ישמעו שדבר אחד מדבריו לא נפל ארצה, ודבר צדיקים יעמוד לקיים את מה שבירך והבטיח בהקדמת ספרו: 'ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתילי זיתים סביב לשולחנכם חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב'.

הרב אלימלך וואלך המסייע רבות עם גיליון מפתח של בנים וגיליון נפלאות שמשון סיפר: במקום עבודתי התקבל לאחרונה אחד מידידי הוותיקים לעבודה, בהיותי יודע את הקושי להתקבל במקום זה התפלאתי בליבי על שהצליח ידידי להיכנס. יום אחד בדרכנו למפעל חברי סיפר לי על קשיי הפרנסה שלו תוך שהוא מביע תקווה שלפחות התשלומים שמגיעים לו בדין וביושר יגיעו בזמן, לאחר שעד עתה כבר עברה עליו תקופה די ארוכה ללא הכנסה מכיוון שלא עבד במקום מסודר.

כשראיתי את הקושי הגדול שעמו הוא מתמודד הצעתי בפניו שיקבע לימוד בספר 'זרע שמשון' שהוא מסוגל ביותר לפעול ישועות בהרבה עניינים ורבים נושעים על ידו. המחבר מברך ומבטיח 'גם עושר גם כבוד' אמרתי לו באמונת צדיקים תמימה. השיב לי ידידי בהתרגשות: אומר לך את האמת לפני כשלושה שבועות קראתי את גיליון 'נפלאות שמשון' בבית הכנסת, למדתי בו וקבלתי על עצמי להתחיל ללמוד בספר הזה שחיברו קדוש עליון, ואכן ישועתי לא איחרה לבוא.

אתה הרי יודע כמה זמן אני משקיע להתקבל לעבודה במפעל זה, הריצו אותי בהלוך ושוב- כן ולא. הפעלתי ושלחתי מכמה כיוונים אנשים מבפנים שיעזרו לי, אבל ללא הועיל, בסופו של דבר קיבלתי תשובה שלילית ברורה, לא מכניסים!. והנה הפלא ופלא מיד לאחר שלמדתי בגיליון וקבלתי על עצמי להתחיל ללמוד בקביעות בספר, אחד מבכירי עובדי המפעל התקשר אלי להודיע לי כי לאחר ישיבה נוספת הוחלט לקבל אותי לעבודה, ואכן אתה רואה שבס"ד אני כאן נוסע איתך כבר כמה שבועות למפעל, ובוודאי הכל בזכות רבינו ה'זרע שמשון'.

הרב יעקב ברגר שליט"א מראשי ארגון 'מפתח של בנים' סיפר: השבוע קיבלתי טלפון מאת הרב ר.ש. מירושלים שאני מכירו כבר שנים רבות שהוא מצפה לישועה ולפקידה בזש"ק. שמתי אל ליבי מיד בתחילת דבריו שאין קולו כתמול שלשום, והפעם היה נשמע מלא עם שמחה, ואכן בשורה היה בפיו שהתקשר לבשר לנו שב"ה נולדו לו לפני כחודש תאומים לאחר כמעט עשרים שנות המתנה וציפיה לישועת ה'.

הוא המשיך ואמר לי: "אתה זוכר שב-ו' אלול ה'תשע"ג ארגון 'מפתח של בנים' עשו סעודת יארצייט לכבוד יומא דהילולא של רבינו ה'זרע שמשון' עבור קבוצה נכבדה של אנשים שמצפים לישועה, ועסקו במשך הסעודה בהעלאת זכרו ושמו של רבנו הקדוש, רעיונות וחידושים מתוך הספר 'זרע שמשון', הדליקו שם נרות לע"נ, וחילקו לכל המשתתפים את הספר 'זרע שמשון'.

באותו מעמד קיבלתי על עצמי ללמוד בספר וכך עשיתי בס".. למדתי בכל שבוע בספר הקדוש הזה שהמחבר הבטיח לפעול עבור מי שיעשה עמו גמילות חסדים וילמד בספרו, ואכן ב"ה זכיתי לישועה

לאחר כל כך הרבה שנים, ולאחר שהייתי ממש על סף הייאוש המוחלט! בטוחני שזכות רבינו עמדה לי שאזכה לשמחת ליבי ונפקדתי. אני ממליץ לכל מי שיש באפשרותו שיקבע שיעור בספר הנפלא הזה.

זכריה דייויס סיפר: לאחר שנושעתי בזש"ק, הבאתי לכ"ק אדמו"ר רבי פינחס אבוחצירא את הסט הקדוש 'זרע שמשון'. סיפרתי לו אודות מעלת לימוד הספר הקדוש. לאחר תקופה האדמו"ר ביקש לקנות עוד חמש סטים ובהשגחה פרטית מצאנו עבורו את הסטים המבוקשים למרות שכבר אזלו הספרים לגמרי מן השוק. בליל פורים ה'תשע"ה, האדמו"ר אמר לי: "יישר כח על הספרים. **כל מי שהבאתי לו את הספר הקדוש היתה לו ישועה ב"ה**". והוסיף לומר לסובבים, "תדעו, שמי שקיבל את הספר 'זרע שמשון' היתה לו ישועה ב"ה".

הרב פאשקס סיפר: לפני כמה חדשים אחד מידידי בבית המדרש קנה את הספר 'זרע שמשון' תוך שהוא אומר לי בשברון לב את כוונת קנייתו: 'בני כבר מבוגר. אני לא יודע מה לעשות. כבר תקופה ארוכה שאפילו שדכנים כבר לא מתקשרים'. כאשר הוא שמע על דבר הספר והבטחתו הנדירה של המחבר הקדוש, החליט להתחיל בלימוד ספר 'זרע שמשון' לזכות בנו היקר שיזכה לזיווג הגון, וכך אומר ועושה קנה את הספר והתחיל ללמוד בו בכל שבת בשעת הסעודה.

לא עברו שישה שבועות עד שמצא שידוך לבנו בשעה טובה ומוצלחת. בנו החתן לא החזיק טובה לעצמו אלא זכה וזיכה אחרים. היה לו חבר שגר בשכנות עימו באותו בניין שגם כבר עברו עליו כמה שנים שעוסק בשידוכין ולא מצא עדיין את זיווגו. משמע זאת, ביקש ממנו שישאיל לו את הספר. החתן השיב לו בלא מתכוון: 'שמוכן להשאיל לו עבור ארבע שבועות'. ואכן שאל ממנו את הספר והגה בו במשך אותן שבועות, ובחסדי ה' בשבוע החמישי מצא שידוך ובא בקשרי שידוכין בשעה טובה ומוצלחת. ויהי לפלא.

הרב מ.כ. סיפר שכבר למעלה משנתיים ימים שעוסק בחיפוש שידוך לבתו היקרה שכבר בגרה והגיעה לשנת העשרים ושתיים, והיה לו צער גדול ועגמת נפש מכך ולא מצא מנוח לנפשו. הוא שמע על דבר הספר ודבריו הנדירים של המחבר בהקדמתו אשר לבד ממה שמבקש שיעשו עמו טובה וילמדו בחידושיו, גם כן קובע ומבטיח ברכה וישועה לכל העושים עמו חסד. הלה סבר וקיבל ומיד התחיל ללמוד בספרי המחבר, ואכן לאחר כמה שבועות באה בתו בברית האירוסין בשעה טובה ומוצלחת, והיה לו שמחה גדולה בביתו. זכותו יגן על כל הלומדים שיזכו לישועה במהרה ועל כל ישראל אמן.

הרב א.ב.ז. מירושלים סיפר על שני סיפורי ישועה פלאיים שהתרחשו אצל שני אנשים שבניהם כבר עברו מזמן את גיל השלושים ועדיין לא זכו להשתדך. בחודש אייר קנו את הספר 'זרע שמשון', וקיבלו על עצמם לעשות קביעות בספר, ואחד מהם גם קיבל על עצמו להוסיף ולהרבות את העיסוק בתורת רבינו המחבר זי"ע בכמה אופנים.

לפני שבועיים שניהם זכו למצוא שידוך לבניהם, באופן שכל השתלשלות השידוך היה בדרך פלא ממש. שני האנשים מיד לאחר שגמרו את השידוך באו למי שאמר להם על דבר הספר והודו לו על כך עם דמעות של שמחה בעיניהם! הוא המשיך והעיד מה ששמע מכמה אנשים שהיו מעורבים בפרטי הסיפור הודו כי סיפור זה אינו מניח שום מקום לספיקות, שלפני הלימוד לא היה נראה כלל באופק התנוצצות של שידוך, ופתאום מיד עם תחילת הלימוד הפציע ובא לידי גמר!

אחד מן המחותנים הוסיף וסיפר שביום הראשון כשקנה את הספר למד בו בערך שעתיים. לא עברה מחצית השעה מסיום הלימוד, ולמרות שהדבר היה כבר קרוב לשעת חצות לילה, מאן דהו התקשר להציע שידוך, וזה היה לאחר תקופה של כמעט חודשיים שלא באה לידו שום הצעה משדכן... והוא פלאי!.

סיים אותו 'מחותן' את דבריו ואומר: כשסיימתי אז את שיחת הטלפון אחזה בי התרגשות אדירה, כי ראיתי בכך אות משמיים להמשיך בלימוד בספר הקדוש. קיוויתי והייתי בטוח שהישועה בא תבוא בקרוב, ממש כמו שאכן התקיים בס"ד. אני ממליץ לכל מי שזקוק לישועה בכל עניין שהוא, וגם בדברים שנראים קשים ביותר בעיני בשר, שלא יתייאש ושלא יתמהמה אלא יקיים בקשת צדיק ויעשה חסד עמו כפי בקשתו הטהורה ללמוד בספריו, ובודאי בעזרתו יתברך יזכה לישועה ופקידה.

ר' י.ג. סיפר כי יש לו חבר שבתו כבר הגיעה לגיל שלושים ושמונה שנים ועדיין לא זכתה לבוא בקשרי שידוכין. הייאוש היה מנת חלקם והם לא ראו את הישועה מתקרבת אליהם. חבריו ומשפחתו לא מצאו מנוח לנפשם מרוב קושי וצער. בחודש אלול ה'תשע"ג לאשתו נודע על דבר סגולת לימוד הספר כשקראה את הסיפור שהתפרסם ע"י הרב נחמן זלצר בעניין סגולת הספר 'זרע שמשון', ואמרה לבעלה שיקנה את הספר במהרה ויתחיל ללמוד בספר לזכות בתם שתזכה לזיווג הגון בקרוב ממש, יש לנו להאמין בכוחם של צדיקים אמרה לו בביטחה. בעלה הזדרז לקנות את הספר והתחיל ללמוד בו בקביעות. בס"ד קודם חנוכה באופן פתאומי שכולם השתוממו וכמעט שלא האמינו לבתם עלה רעיון שבא לידי גמר והתארסה בשעה טובה ובמזל טוב.

הרב בלום סיפר: גיסי הרב ד.ג. עסק תקופה ארוכה בשידוכים לבנו ולא הועיל לו ובינתיים עבר הזמן ועדיין לא מצאו שידוך עבורו. (היה זה כבר למעלה משלוש שנים שעסק עבורו במציאת שידוך). לפני כמה חדשים כשדברנו יחדיו על הקושי הרב שמתמודד בעניין מציאת השידוך העלנו בתוך הדברים את עניני הסגולות וכו', אמרתי לו שיש לי רעיון עבורו והוא קביעת לימוד בספר 'זרע שמשון' שהמחבר הבטיח ובירך את הלומדים בספריו שיזכו להיוושע בכל הדברים הנצרכים.

למרות שזה נראה כעוד סגולה אין הדבר כן אלא הפעם מדובר בעניין לימוד התורה אשר אין סגולה כתורה, וקיום רצון ומילוי בקשתו של צדיק שעשיית טובה לרוחו ונשמתו בוודאי פועל רבות וגדולות, כי ברור שצדיק שמבטיח ומברך יעשה כל מה שביכולתו לקיים את דבריו ולהחזיר טובה לעושים עימו טובה. ואכן בנו הבחור סבר וקיבל ומיד קבע לימוד מדי יום ביומו בספר 'זרע שמשון' ולאחר שלושה חדשים זכה לבוא בברית האירוסין ביום ו' אלול יומא דהילולא של המחבר הקדוש והיה בזה לאות ולעד כי ידו הייתה בשמחה זו.

הרב פאשקס סיפר: בשבת תשובה אברך בא אלי וסיפר לי על ישועה שהיה עימו וכך היו דבריו: לפני כמה שבועות דיברו שידוך טוב עבור בנו והצד שלו רצו את השידו., עברו כמה שבועות ועדיין לא שמענו שום תשובה מהצד השני. כשראיתי שהדברים אינם בניקל עלה ברעיוני לנדוב סכום הגון ומכובד לטובת הדפסת ספר 'זרע שמשון' שידוע ומפורסם רצונו ובקשתו שילמדו בספרו, וגם הוסיף והבטיח כמה וכמה הבטחות של ברכות וישועות על כך וממילא בודאי כל השותפים והמסייעים להרבות את הלומדים נכללים ומתברכים, ועתה שמדפיסים שוב את הספר באותיות גדולות וחדשות מאירות עיניים שבעזרת ה' מקווים לגומרו לאחר הימים טובים הבעל"ט עלה במחשבתי להיות שותף בכך, וממחשבה למעשה אף נתתי לך את הסכום. בחסדי ה' באותו היום ממש התחילו עוד פעם לדבר מזה השידוך ובשעה טובה ומוצלחת בא השידוך לידי גמר בשמחה ובמזל טוב.

הרב ח.ל. סיפר: בני שלמה נ"י שהינו בס"ד מוכשר מאוד. בתקופה האחרונה היה חלש מאוד בלימודים. כתוצאה מכך התחבר עם חברים לא טובים, והיה לי מכך עוגמת נפש וצער גדול מאד. קשה מאוד

להעלות על גבי הכתב עד היכן הדברים מגיעים, אך זה הגיע למצבים שכבר לא יכולתי כל כך לעצור והרגשתי שאני נתון במצב חסר אונים ממש ופשוט מפסיד אותו. באותה תקופה שמעתי מידידי על הספר הקדוש 'זרע שמשון' שמבטיח המחבר ישועה למי שלומד בספר. מיד קבעתי לעצמי לימוד יום יום בספר ובתוך כמה ימים ראיתי ישועה שבני שיחי' קיבל באופן לא מוסבר חשקת התורה ואהבת התורה, ומכאן ואילך התרומם ועזב את החברים וחזר לקדמותו. בטוחני שהיה זה בזכות המחבר הקדוש והבטחותיו אשר כפי שאנו רואים אין דבריו שבים ריקם, ומועיל לכל הישועות ברוחניות ובגשמיות.

הרב פאשקס סיפר: הזדמנו לפני שני אנשים שסיפרו לי על ישועה שפעלו בזכות הלימוד בספר 'זרע שמשון'. אני כבר מורגל לשמוע סיפורי ישועות כי בכל שבוע אנשים מספרים לי בהתלהבות גדולה על ישועות שזכו, אצלי הדברים כבר כרגילות, אך הפעם היה בהם קצת חידוש. ביום ש"ק קודם התפילה ידידי ש.ל סיפר לי: 'בני היה כבר כמעט ארבע שנים לאחר נישואיו ועדיין לא זכה להתברך בבנים. כששמעתי מעניין הספר והבטחת המחבר ללומדים בספרו, קניתי את הספר וקיבלתי על עצמי ללמוד בו מדי שבת בשבתו לזכות בני שיזכה להיוושע בזש"ק, לא עברה שנה מתחילת לימודי, ובני זכה להיפקד בבן'.

באותה שבת י.ק. סיפר לי על בתו שעברו שלוש שנים מנישואיה. בחנוכה קנה את הספר והתחיל ללמוד בו לזכות בתו שתזכה להיוושע ואכן תקופה קצרה לאחר מכן זכתה להיפקד. למרות שכבר התרגלתי לשמוע סיפורי ישועות בכל העניינים, במעשים אלו יש להתבונן ולגלות דבר חדש, 'זכין לאדם שלא בפניו' - הבטחת וברכת המחבר עומדת ומתקיימת אף כאשר מתכוונים עבור ידידים, וחברים, ובוודאי בכך מעוררים את רבינו בעל ה'זרע שמשון' שהיה מפורסם בקדושתו ורוממותו, שימליץ טוב בעדנו, ויגן לנו בזכות לימוד תורתו.

הרב פאשקס סיפר: בסוכות ה'תשע"ד התקשר אלי הרב ק.ו. שגר באירופה ועשה את חג הסוכות בארה"ב ושמע על דבר ספר 'זרע שמשון' ונפלאותיו, מכיוון שבנו שיחי' זה לו כמה שנים מנישואיו ועדיין לא זכה להיפקד בזש"ק, לכן הוא רוצה להתחיל ללמוד בספר כדי שבזכות הלימוד בספר הקדוש הזה ועשיית רצון המחבר יזכה בנו לישועה. הרב ק. קנה ב' סטים אחד עבורו והשני עבור בנו. הם קיבלו על עצמם ללמוד בקביעות בספר הזה.

עדיין לא עברה שנה מאז התחילו ללמוד, זכו לראות ישועה גדולה בעיניהם, כאשר בחודש אלול ה'תשע"ד נולדו לו תאומים בן ובת!

הרב יעקב ברגר שליט"א מראשי ארגון 'מפתח של בנים' סיפר: האברך ה,א.י. ניגש אלי סיפר לי שעברו כמה שנים מנישואיו ועדיין הוא לא זכה להיפקד בזש"ק, לפני יותר משנה, באחד מחודשי הקיץ הוא שמע על דבר הבטחת בעל ה'זרע שמשון' לכל מי שילמד בספריו. הוא התפעל מדבריו וברכותיו אשר כמעט אינו מצוי בשום ספר שיכתוב כן ולכן הוא התחיל ללמוד בקביעות בספר. ביום ו' אלול יומא דהילולא של רבינו, הוא התבשרת בשורה טובה וזכה לישועה. הוא הרגיש בעליל ובבירור, שידו של רבינו בדבר.

הרב ישראל ז. (ישראל בן יוכבד לרפו"ש במהרה) מליקוואוד סיפר:" שמעתי את בקשת המחבר הקדוש שילמדו בספרו ואת הבטחתו לכל מי שיעשה עמו חסד וילמד בחידושיו, לכך אני מרגיש חובה לספר את הישועה הנפלאה שזכיתי בזכות הלימוד בספר 'זרע שמשון'. לפני תקופה קצרה חליתי במחלה הנוראה

ומשום כך הייתי צריך לעבור טיפול מיוחד. לאחר הטיפול היו לי ייסורים נוראים שלא יכולתי לסבלם ובפרט ברגליים. כשבאתי לביתי נוסף על מכאובי שלא יכולתי ללכת כלל על רגלי. לא ידעתי אנא אני בא מכיוון שאמרו לי שאין רפואה לזה וכך זה עתיד להימשך תקופה ארוכה".

"מאחר ששמעתי על עניין הלימוד בספר יזרע שמשון כמסוגל ביותר החלטתי להתחיל ללמוד בו. מיד בתחילת הלימוד ביקשתי באמונה, שבזכות המחבר הקדוש שהבטיח בהקדמת ספרו בני חיי ומזונא רויחא, שאזכה לישועה ואוכל ללכת ברגליי ושילכו ממני היסורים שיש לי ברגליים. לאחר הלימוד הלכתי לישון מלא יסורין קשים מאוד. בבוקר כשקמתי משנתי התגלה לי חסדי ה' כשראיתי כי היסורין עזבו אותי ויכולתי ללכת כאחד האדם, הדבר ממש היה כפלא בעיני איך זכיתי שהצדיק יעשה עימי טובה מיד כשקבעתי שיעור בספרו הקדוש".

"לאחר כשלושה שבועות מחמת הטיפול הנוראי נגרם לי חום ובמשך שבועיים הרופאים לא הצליחו להוריד את החום. קיבלתי על עצמי להוסיף עוד בלימוד הספר, וכמעשהו בראשונה כך מעשהו בשניה, שבתחילת הלימוד ביקשתי שאזכה לרפואה בזכות המחבר הקדוש. מיד לאחר לימודי הרופא בא אלי עם תרופה חדשה לנסות, ולאחר שלוש שעות עבר החום!". הרב ישראל סיים את דבריו: 'אני ממשיך ללמוד בספר הקדוש הזה, ומבטוחני שאזכה לעוד ישועות בזכות הלימוד, ובעזרתו יתברך אהיה בריא לגמרי".

הרב ב.ב. סיפר שלמד בכולל עם חברותא שבא מלונדון לארה"ב וסיפר לו שידידו אברך שגר בלונדון התקשה ביותר בעניין פרנסה. לאחר שהתחיל ללמוד בספר 'זרע שמשון' נעשה שינוי גדול בעסקיו ותוך כמה שבועות ראה שפע רב בעסקיו. כשר' ב.ב. שמע זאת, הוא קיבל על עצמו ללמוד בקביעות בספר הנ"ל והעיד שראה ישועות גדולות בפרנסה ושאר עניינים.

ש.ב.א. סיפר שלפני כמה חודשים קיבל על עצמו ללמוד בספר ולסייע הרבה בהפצת ופרסום דבר הספר ומיד באותם החודשים הזדמן בס"ד בפניו קונה חדש שלא לפי מחשבתו וסגר עמו עסק גדול וקבוע, שיש בזה רווח נאה אשר כבר תקופה ארוכה שלא היה לו מקרה כזה.

ר' ש.ב.מ.ג. סיפר שבתקופה האחרונים הקונים התמעטו בעסק שלו. לפני תקופה שמע על ענין חשיבות הלימוד בספר 'זרע שמשון' והתחיל לעסוק בלימוד הספר, ולהפיצם בהרבה בתי מדרשות בבורו פארק ובוויליאמסבורג כדי שבכך יתווספו רבים ללמוד בספר 'זרע שמשון' ותעמוד לו הזכות של ריבוי הלימוד ותוספת בקיום רצון המחבר הקדוש.

כבר בערש"ק בא לחנותו אדם ממרחקים ולמרות שהוא לא גר בברוקלין, וסיכם עימו על עסק מסוים שצריך להיות מוכן כבר ביום שני. מה שגרם שצריך לעבוד אפילו ביום ראשון (שזה יום שכמעט אין עבודה בארה"ב) דבר שכבר יותר משנה לא היה לו שיכול היה להרוויח אף ביום ראשון. לאחר מכן באמצע השבוע שוב צלצל אותו איש להזמין אצלו עוד שהיה לו ריווח מרובה מכל זה. ואמר שמסמיכות הדברים והתנהלותם באופן פלא, בטוח הוא שזכות רבינו הקדוש שזכה להפיץ ולפרסם את דברי תורתו הוא שעמדה לו.

הרב ג.ה.י. שעזר הרבה בעריכת הספר החדש יזרע שמשון סיפר כי המתין זמן רב מהממונים בעיר מושבו בארה"ב בעניין שישלמו סיוע בתשלומי שכר הדירה. כבר עברה תקופה ארוכה מאז שהגיש את הבקשה והוסיף להשתדל בזה ועדיין לא נעשה שום דבר בעניין בקשתו. כשהתחיל לעזור בעריכת הספר באותו יום קיבל תשובה שבקשתו אושרה הוא יתחיל תמיכה בשכר דירה מדי חודש בחודשו.

י' אלול

הרב שניאור זלמן מרדכי קץ

יום ההילולא - י' אלול

הרב שניאור זלמן מרדכי קץ, מייסד מוסדות נחלת ישראל במגדל העמק, בנו של הרב מנחם מענדל קץ, מרבני ישיבת כפר הרא"ה. היה יליד כפר הרא"ה והיה מקורב בצעירותו לרב משה צבי נריה זצ"ל, למד ולימד בישיבת ההסדר בשילה במשך שנים רבות, לאחר מכן לימד בכולל ובגרעין התורני בבית שמש. הקים את מוסדות נחלת ישראל, תחילה בכפר הנוער הדתי בכפר חסידים ולאחר מכן במגדל העמק, והעמיד תלמידים רבים לתורה, חסידות ולעבודת ה' פנימית. הסתלק י' באלול השתא, ונטמן במגדל העמק.

סיפר תלמיד: כשהייתי בכיתה ט' רציתי לדבר עם הרב שניאור על עניין שדורש זמן מה, וביקשתי לדבר איתו.

זה היה בתחילת השנה, ולקח כמה ימים עד שהרב אמר לי: נועם, בוא היום ב22:00 אלי הביתה.

כשהגעתי, הרב שניאור התחיל להעמיס את הרכב ואמר לי: "בא תעזור לי להביא כמה דברים מהבית". הרמנו יחד ארגזים גדולים וכבדים, ארוזים בחובבניות מיוחדת לרב שניאור ומלאים בשימורים, קטניות, שמן ומאכלים נוספים. משם נסענו לחיפה או קרית אתא, העלינו הכל לדירה בעיר, ואז הרב שניאור הוציא מעטפה ואמר לי: מחילה נועם, תחכה לי ברכב? אני לא רוצה שבני המשפחה יתביישו".

משם נסענו לתחנת דלק, ומיד כשהגענו התחיל הרב לדבר בישירות עם המתדלק: "יהודי קדוש, מה עם חתונה? לא הגיע הזמן להתחתן?" המתדלק היה מופתע, והשיב: "רבינו אני מתחתן עוד שבועיים!!" הרב שניאור כמובן שמח איתו, ואז שאל: "אז מה עם תפילין?" ענה הבחור: "האמת? אני מת להניח תפילין. אבל אין לי. אם היה לי הייתי מניח". הרב לקח את החשבונית של הדלק, וכתב את מספר הטלפון של הדלקן הקדוש. יומיים לאחר מכן, כששאלתי אותו על כך, סיפר שכבר השיג ליהודי תפילין...

הנושא שדיברנו עליו במהלך הנסיעה זכור לי רק במעורפל, אבל סיפורי הצדיקים שחוויתי והיחס החם של הרב שניאור, עדיין חקוקים בליבי. חבל על דאבדין.

תלמיד נוסף מספר: זה היה כשלמדתי בישיבה התיכונית בכפר חסידים. המצב הכלכלי שלי היה לא טוב, ואני הייתי בחור ביישן ושקט. לא שתפתי פרטים עם אף אחד.

יום חמישי אחד בערב, ניגש אליי הרב שניאור ואמר: בא איתי, אני צריך אותך למשהו. באתי איתו ברכב, לא ידעתי לאן נוסעים, ואז הגענו למכולת ברכסים והרב אמר: "בוא תעזור לי". התחלנו בקניות, והוא העמיס בעגלה עוד ועוד מצרכים, חשובים וגם לא. ירקות, עוף, חטיפים ועוד ועוד. לא הבנתי מה קורה, ולמה אני שם, ובסוף הקנייה הוא הגיע לקופה וביקש מהמנהל לרשום לו במחברת. העפתי מבט וראיתי שיש שם הרבה מאוד שורות של חובות – זאת אומרת שהוא עושה קנייה כזאת לעיתים קרובות.

העמסנו את הרכב ונסענו חזרה לישיבה, ואמרתי לרב שאני צריך להזדרז כי עוד מעט יש לי הסעה הביתה. הוא אמר: "כן, אני יודע". הגענו לחניה שליד בית המדרש, לשם גם הגיעה ההסעה, ולפתע הוא לקח את הקניות והעמיס אותם להסעה תוך שהוא אומר לי: "הנה, זה בשבילך, שיהיה שבת שלום!"

רק אז נפלו לי האסימונים: הוא עשה לי תרגיל כזה, כי אני הייתי מתבייש ולא רוצה לקבל ממנו עזרה. גם אין סיכוי שהייתי מסכים להעמיס קניות על הסעה בין הרגליים של כולם, אז הרב שניאור העמיס בעצמו.

סיפור שסיפרו בישיבה מספר על הרב שניאור, שראה נער מסתובב בלילה במגדל העמק. הרב פנה אליו והם דיברו קצת, והנער סיפר שהוא בבעיה: הוא לא גר בעיר, ואין לו איפה לישון בלילה. הרב שניאור אמר מיד: "יש איזה ישיבה למעלה, שאתה יכול לישון בה". הנער פנה אל הרב ושאל אותו: "מה בדיוק לעשות? פשוט להיכנס לישיבה?" ענה הרב: "כן, תיכנס לישיבה ותגיד להם ש'שניאור אב הבית' אמר שאתה יכול לישון פה"...

הרב שניאור ע"ה היה ידוע בפשטות והענווה שלו, וגם בחסד השופע שקרן ממנו לכל עבר. והנה, מבואר בחסידות כי ישנם שני סוגים של חסד:

החסד האחד נובע מרוממות, מתחושה שכל העולם ודברי הערך שבו הם קטני ערך – ואין כל בעיה להעניק מהם עוד ועוד. זהו החסד האלוקי, וזו הסיבה שהמקובלים הראשונים כינו אותו "הגדולה" (כבפסוק "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת" וכו') – חסד שכל העולמות השופעים ממנו הם רק קו דק של אור, הצצה קטנה לגדולה אין סופית.

החסד השני נובע דווקא משפלות – מתחושה של הנותן כי כל הסובבים יקרים וחשובים ממנו, ולכן ראוי לתת להם את כל אשר לו. דוגמה לחסד כזה הוא אברהם אבינו, שנתן לאורחים את כל רכושו ומרצו – כשהוא רואה בכך דבר טבעי, ומתבטא "ואנכי עפר ואפר". אם לא היה מרגיש כך, היה החסד שלו מוגבל: הוא היה משפיע לזולת רק מה שנשאר לו אחרי ההוצאות ההכרחיות, או אפילו מחליט שאין לו יכולת לתת, כי הוא זקוק לחלוטין לכל מה שיש לו. אלא שהנחת העבודה של אברהם אבינו לא היתה "יש לי", אלא "יש עבור אחרים".

חסד כזה אפיין את הרב שניאור, שהיה מוכן ללא היסוס לבצע קניה גדולה עבור משפחה נזקקת, לתת מקום לינה לנער משוטט או להשאיל את הרכב לבחור שנזקק לכך בלי תנאים ושאלות. עם זאת, דווקא אברהם אבינו נקרא "הגדול בענקים". שורש החסד הגדול של השפלות, הנכון לתת לזולת הכל, הוא בחסד העליון של ה', הנותן עוד ועוד בלי שיגרע ממנו דבר. "מאן דאיהו זעיר, איהו רב" – והממעט את עצמו ואת תחושת הבעלות שלו על רכושו, מפנה מקום לחסד האלוקי להופיע בעולם ולהשפיע רב חסד לברואיו.

י"א אלול

הרה"ק אברהם יעקב מסדיגורא

יום ההילולא - י"א אלול

הצדיק רבי אברהם יעקב מסדיגורא, היה בנו השני של הקדוש רבי ישראל פרידמן מרוז'ין ומייסד חסידות סדיגורה. נקרא גם 'האדמו"ר הזקן מסדיגורה'. היה ידוע בחיבתו הגדולה לארץ ישראל ולתושביה. כמו אביו עמד גם הוא בראש "כולל וואהלין" שהיה אחראי על איסוף הכספים והעברתם לחסידים שהתגוררו בארץ ישראל. בהשתדלותו הסתיימה בניית בית הכנסת "תפארת ישראל" בירושלים שהתחילה בזמן אביו. קיימת מסורת בעל פה לפיה כאשר ביקש ממנו לורנס אוליפנט לתמוך בהקמת יישובים בארץ ישראל אמר לו: "אנו מקווים לגאולה נסית מן השמים ולא על ידי בשר ודם".

היה נוהג בליל בדיקת חמץ לספר מעשה זה:

בכפר אחד הסמוך לעיר קולבסוב דר יהודי, שהיה חוכר את בית המזיגה מאדון הכפר. העסקים של אותו יהודי לא היו טובים, ולא יכל לשלם לאדון במועדו את תשלומי החכירה. האדון שלח כמה פעמים לבקש את דמי החכירה, והוא – אין לו לשלם. איים עליו האדון בכמה איומים, וללא הועיל. ויהי ביום שבת הגדול, שלח האדון את הקוזקים שלו, שילכו לביתו של היהודי, ויעשו שם אי-סדרים, למען העניש. הלכו הקוזקים ועשו חורבן בבית: שפכו על הרצפה את עביט השופכין, לקחו מהתנור את הטשולנט והשליכוהו החוצה, השולחנות והספסלים הפכו ושברו, וכל הנמצא בבית בלבלו, עליונים למטה ותחתונים למעלה, ודרסו ורמסו כל מה שנזדמן תחת ידם.

לאחר שהלכו הקוזקים, והיהודי ובני ביתו ישבו נדכאים ושוממים מגדל הצרה, נמלך היהודי להפיג קצת את צערו, והלך העירה לשמע את הדרשה של שבת הגדול, שהרב דמתא דורש. ובקולבסוב שמש אז ברבנות הגאון הקדוש רבי אברהם יהושע השל שאחר כך נתפרסם בשם הצדיק מאפטא, בעל "אוהב ישראל". ויהי כבוא הכפרי לבית הכנסת, מצא שהרב כבר עומד על הבמה ודורש, וכל העם עומדים צפופים, ושומעים את הדרשה, נתכווץ הכפרי בפינה, סמוך לפתח, והכין את לבו לשמוע גם הוא.

ושמע שהרב אומר בתוך הדרשה: שתי ברכות ישנן: "גאל ישראל", לשון עבר (בברכות אחרונות של קריאת־שמע, ובהגדה של פסח), ו"גואל ישראל", לשון הווה (בברכת "ראה נא בעניינו" שבשמונה עשרה). ברכת "גאל ישראל" מכונת כלפי הגאולה מגלות מצרים, וזו של "גואל ישראל" מוסב על הגאולה שישנה תמיד, בכל זמן, שאפילו אם יש באיזה כפר יהודי שאין לו לשלם שכר החכירה, והאדון שולח את הקוזקים שלו לעשות לו 'חורבן' בביתו, והם באים ומהרסים ומחריבים כל הנמצא בבית, גם ליהודי כזה הקדוש ברוך הוא ממציא לו פדות וגאולה מצרותיו.

משששמע הכפרי דבורים אלה נתמלא שמחה, והלך לביתו שבכפר, הלוך ורקד, הלוך ורנן: "הרבי אמר גואל ישראל"! הרבי אמר "גואל ישראל"! והפריץ שלח לפנות ערב עוד הפעם את שלוחיו, ללכת לבית היהודי ולראות מה הוא עושה כעת, אחרי החורבן. באו הקוזקים וראו שהיהודי מלא שמחה, מרקד ומרנן. תמהו על החיזיון המשונה הזה, ובאו להפריץ ואמרו לו שכנראה מרוב צרותיו נטרפה דעתו של היהודי, שכן מצאוהו כשהוא יוצא במחול ומזמר ומרנן. בערב שלח הפריץ לקרא את היהודי אליו, חשב היהודי, שבודאי רוצה הפריץ להענישו שוב בעונשים שונים, אבל נזכר בדברי הרב על "גואל ישראל", ושוב לא פחד ולא נבהל כלל, אלא הלך בשמחה רבה.

בא אל הפריץ, וזה פנה אליו בדברי מוסר: "מדוע, מושק'ה, הנך לא־יוצלח שכזה? בעצמך הנך עני, וגם לי אין לך לשלם".

אמר לו היהודי: "וכי מה, אדוני פריץ, אוכל לעשות?".

"שמע נא מושק'ה", אמר הפריץ. "אתן לך פתקא לבית משרפות הי"ש שבעיר, ויתנו לך בהקפה י"ש בסכום כך וכך, ואתה תמכור את הי"ש ותרוויח קצת, ושוב תעשה ככה עוד איזה פעמים, ויהיה לך כסף גם לשלם לי החוב וגם להוצאות ביתך".

וכן עשה, ובמשך הימים האחדים שהיו משבת הגדול לערב פסח עלה בידו של היהודי לחזור כמה פעמים על קנית הי"ש, והרוויח סכום גדול. שלם להפריץ חובו, קנה כל צרכי החג ברווח, ובערב

פסח צרר במטפחת סך מעות, והביא להרב בקולבסוב, ואמר: "הבאתי להרבי דמי גואל ישראל".
סיפורי חסידים׳ מועדים

גאולת מצרים, הראשונה שבכל הגאולות, היא גם השורש והמקור שכל הגאולות כלולות בו ויוצאות ממנו. אפילו הגאולה העתידה, עליה נאמר שיציאת מצרים טפלה לה, למעשה נזרעת כבר ביציאת מצרים – ולכן, על אף מעלתה העצומה של הגאולה שאין אחריה גלות, תוזכר יציאת מצרים גם לעתיד לבוא. אמנם כטפלה לגאולת משיח, אך גם כמקור וסיבה לה (ומצד זה נעלית עליה).

כשמקבילים את ארבעת לשונות הגאולה לארבע אותיות שם הוי׳, הלשון "גאלתי" שייכת ל-ה׳ עילאה, בינה. אכן, על הבינה נאמר כי היא "אם הבנים שמחה", ולגאולתו זכה הכפרי מתוך שמחתו האמיתית. גם ביחס לגאולה האחרונה, אמר הרבי מליובאוויטש כי נזכה לה על ידי "שמחה בטהרתה" – שמחה אמיתית המתבטאת, כבסיפורנו, בשירה וריקוד בידיים וברגליים. זו "שמחת הרגל" דוקא, שמחת שלשת הרגלים שפסח הוא הראש והראשון להם (הגם שלא כתוב לשון שמחה בפסח, מבואר אצלנו שפסח הוא מקור סדרת השמחות של הרגלים: 0 1 3, סדרת המשולשים של סוד **שלש רגלים** = **בראשית** = **שלשה דברים יחד** כנודע).

והנה, "**גאל ישראל**" "**גואל ישראל**" = **1156** = **גאל** (השׂרש) **ברבוע** (שלמות ההתכללות והתיקון !

יהי רצון שמכח שמחת ה"גאל ישראל" שבעבר, נזכה בעז"ה ל"גואל ישראל" בהווה ובעתיד תכף ומיד ממש.

י"ב אלול

הרה"ק רבי שמחה בונים בונהַרד מפשיסחא

יום ההילולא - י"ב אלול

רבי שמחה בונים בונהַרד מפשיסחא נולד בשנת תקכ"ז לאביו רבי צבי הירש. כבר בילדותו התגלה כעילוי ונשלח ללמוד בישיבה במטרסדורף שבהונגריה, וכן אצל ר׳ מרדכי בנט בעיר ניקלשבורג. לאחר ששב לפולין, נישא לרבקה בת ר׳ משה מבנדין. לאחר חתונתו התקרב לחסידות בהשפעת רבי משה לייב מסאסוב והמגיד מקוז׳ניץ, ונעשה לחסיד קוז׳ניץ נלהב. רבי שמחה בונים נודע כחכם ומלומד גדול, והתפרנס מעבודתו כרוקח גם בעת שכיהן כאדמו"ר. בצעירותו עסק במסחר, וניהל את עסקיה של הגבירה המפורסמת תמרי׳ל ברגסון. בעבודתו זו השיב בתשובה רבים מן הסוחרים המתבוללים שפגש במערב אירופה, לאחר שהתיידד עמם ונראה כאחד מהם. לאחר תקופה בקוז׳ניץ, עבר רבי שמחה בונים להסתופף בצל החוזה מלובלין ותלמידו היהודי הקדוש מפשיסחא. בשנת תקע"ד נפטר היהודי, ורבי שמחה בונים מילא את מקומו בפשיסחא. בתקופתו התרבו התלמידים בבית מדרשה של פשיסחא, וסביבו התקבצו חבורת בני עליה כדוגמת הרבי מקוצק, הרבי מאיזביצא, רבי יצחק מוורקי ועוד, אך גם גברה ההתנגדות לשיטתה השכלתנית, עד לפיוס שנערך בעת ׳החתונה הגדולה באוסטילא׳)לנכד ה׳אוהב ישראל׳ מאפטא). רבי שמחה בונים – הנקרא בכבוד "הרבי רבי בונים" – נפטר בי"ב באלול תקפ"ז ונקבר בפשיסחא. ליקוטי תורתו נדפסו בספרים "קול שמחה" ו"קול מבשר".

פעם אחת, נסעו חבורת חסידי פשיסחא לרבי (כפי שהיה נהוג גם בחב"ד ובכל החסידויות, לנסוע חבורות חבורות). באמצע הדרך, אחד החסידים שבק חיים לכל חי במקום שומם שאין בו כל סממן של נוכחות יהודית. החסידים לא ידעו מה לעשות – יש כאן מת מצוה, צריך לטהר אותו ולקבור אותו, ואין כאן ישוב יהודי ובודאי שלא בית קברות יהודי. מה עושים? נגשו לכפר הגויי הסמוך, ודפקו על אחת הדלתות. יצא אליהם גוי מבוגר, ושאלו אותו אם ידוע לו על בית קברות של יהודים באזור. ענה להם הגוי: ידוע לי שבמקום פלוני, לא רחוק מכאן, יש בית קברות עתיק של יהודים. החסידים שמחו מאוד, ומיד הלכו לכיוון שהראה להם.

כשהגיעו למקום, חיפשו מעט ומצאו תחת העשבים בית קברות יהודי. חפשו עוד עד שמצאו מקום פנוי, חפרו, עשו טהרה וכל מה שצריך, וקברו את הנפטר כראוי. לאחר שסיימו את הקבורה והחלו להתרחק מהמקום, שמעו פתאום קול רעש גדול מכיוון בית הקברות. הסתכלו אחורנית, וראו את גופת חברם מושלכת על הארץ. מישהו הוציא אותו מהקבר! מוזר, וגם מפחיד... בכל אופן, הם חסידים, אמיצי לב, ולא מתפעלים יותר מדי. חזרו לבית הקברות, קברו אותו שוב, והמשיכו הלאה...

ושוב קרה הדבר: רק התרחקו קצת, ושוב נשמע רעש. הסתכלו לאחור, ומצאו את הגופה מושלכת מהקבר. הבינו החברים שיש דברים בגו, חזרו לשם ואמרו כולם בקול גדול לאלו ששוכבים בבית הקברות: "כאן יש יהודי מת מצוה, וצריך לקבור אותו במקום הזה!"

מיד נשמעה מקהלת קולות מן האדמה, והשיבה להם: "אנו כאן מלפני מאות שנים, וכולנו כאן נהרגנו על קידוש ה'. כל אנשי החלקה הזאת הם קדושים שאין שום בריה עומדת במחיצתם, לכן אנו לא מרשים שאף אחד יקבר כאן, גם לא אף יהודי! בכל פעם שתשימו אותו, נזרוק אותו החוצה".

חסידי פשיסחא לא התפעלו יותר מדי, וצעקו בחזרה: "אנחנו חסידי פשיסחא, חסידי הרבי ר' בונים, וזה חברנו. גם הוא חסיד של הרבי ר' בונים, והוא מת מצוה, ואנו מבקשים בכל בקשה שתרשו לנו לקבור אותו". קברו אותו שוב, והפעם לא נשמע רעש והנפטר נשאר בקבר. המשיכו החסידים את המסע והגיעו לפשיסחא אל הרבי. עוד לפני שהספיקו לדפוק ולהכנס, יצא הרבי אליהם ואמר להם: דעו לכם, כמה קשה היה לי לשכנע את הקדושים האלה שיסכימו לקבל את השכן החדש איתם ביחד.

ב'סיפור המפחיד' הזה, כמו בסיפורי צדיקים רבים, מתגבר הצדיק על מכשול רוחני העומד בפני תלמידיו. בסיפור זה במיוחד, מורגשת התגברות יוצאת דופן: ראשית, יש כאן וויכוח מול קדושי עליון, ולא מול סתם קליפות וכוחות טומאה. שנית, אותם קדושים הם אנשי נצחנות והתגברות בעצמם – הלא הם גברו על עצמם ועל הגויים, וקידשו שם שמיים ברבים – ודרוש כח מיוחד בכדי להכניע את ההתנגדות התקיפה שלהם.

ודבר נוסף הבולט מן הסיפור: לא רק הרבי הצדיק שותף בדיון מול המתים. גם החסידים יודעים לעמוד בתוקף על שלהם אפילו מול טענה מיסטית הנשמעת מתוך האדמה. רבי בונים נודע כרבי פיקח, וגם חסידיו פיקחים דיים כדי לטעון את הטענות הנכונות, ולדאוג לחברם לקבר ישראל. יכולתו של רבי בונים להנחיל את האומץ והפקחות לתלמידיו, קשורה באופן מיוחד לניצחון השמימי בוויכוח: הניצחון קשור במידת הנצח, שמובנה הוא נצחון אך גם נצחיות והורשה הלאה ל"ברא כרעא דאבוה [הבן הוא רגלו של אביו]", המנציח אותו בעולם (וכנודע שספירת הנצח מקבילה לרגל ימין).

בעניין זה מסופר: פעם אחת באו לרבי ר' בונים משפחה של שלושה דורות: סבא, אבא ונכד, כולם נכנסו יחד לרבי. אחרי שדברו מה שדברו, הרבי הסתכל על שלושתם ואמר לסבא: כל מה שעשית בחיים היה בשביל הבן שלך (האבא). אחר כך פונה לאבא: כל מה שעשית בחיים זה בשביל הנכד. ואז פנה אל הנכד ואמר: אחרי כל מה שהסבא והאבא עשו, איפה אתה נמצא? איכה?

זהו עניין הירושה הרוחנית: כל עמל ההורים הוא למען הילדים, ועליהם להעריך זאת – וגם לדעת לקבל נכון את הכוח הזה על מנת ליישם ולפעול.

רבי שמחה בונים מפשיסחא זצ"ל היה מתפאר, כי בשלושה דברים הצליח תכף ומיד, חוץ לדרך הטבע. ושניים מהם סיפר לחסידיו:

סיפורו הראשון הוא, כי פעם נזדמן להיות יחד עם יהודים "דייטשען" [כך היו נקראים המשכילים והאפיקורסים]. הם שתו קפה עם חלב, והוא הרבי ר' בונם זצ"ל שתה קפה בלי חלב, יען כי היה חלב עכו"ם. נטפלו אליו ה"דייטשען" שיסביר להם מדוע אינו שותה הקפה עם חלב? והשיב להם – מחמת חשש חלב טמא, כדין הגמרא.

והתחילו לשחוק עליו ואמרו: "הן לכפרית שממנה מקבלים אנו את הקפה עם החלב, יש בעדרה חמש-עשרה פרות טהורות, ומה ענין חלב טמא לכאן?" התפלל הרבי ר' בונם להשי"ת שיעזור לו מן השמים שיוכל להוכיחם על פניהם, ואכן עוד הם מדברים, ולחדרם נכנסה הכפרית ושאלה אם הקפה היה היום טוב ביותר? והשיבו הן. מיד שאל אותה הצדיק "מה יום מיומים? מדוע באת היום לשאול אם הקפה היום היה טוב ביותר?" השיבה הכפרית: "מפני שהיום שמתי בקפה חלב גמל, ורציתי לדעת אם טעמו ערב לחיככם... אותם דייטשען היו מלאי התפעלות, כי ראו כמה גדולים דברי חכמים!

הסיפור השני שסיפר על עזרה מהשמיים חוץ לדרך הטבע הוא, כי בעת שהותו בגרמניה אצל הסוחרים שלו, קודם שנעשה רבי, ראה כי לסוחר אחד יש בן מופלג בחכמה. היה הרב ר' בונים חושק מאוד להכניסו תחת כנפי השכינה בתורה ובחסידות, כי ראה שהוא כלי מוכשר לזה, אולם לא עלה בידו. נמלך הצדיק לילך עמו תמיד ולהתחבר עמו, ומתוך כך יוכל אולי למושכו אליו.

פעם אחת, הלך אותו בן לשחוק בקלפים. הלך הרבי ר' בונם עמו, והתחיל גם הוא לשחק עמו ועם האחרים בקלפים. בעת שסיפר הרבי ר' בונם מעשה זה התבטא אמר "לא ידעתי שום דבר, אפילו את ההתחלה של משחק זה, אך היתה לי הצלחה חוץ לדרך הטבע, ובכל פעם אני זכיתי במשחק. לא ידעתי אפילו אם אני הוא הזוכה, אך בראותי כי אף אחד מהמשתתפים לא נטל את הכסף שהיה מונח על השלחן הבנתי כי כנראה הכסף שייך לי ולקחתי בכל פעם את הכסף...".

כשראה בן הסוחר את הצלחתו הגדולה, חשב שבודאי יש לו בזה איזה סוד או חכמה כיצד להצליח במשחק זה. והפציר בו להודיעו סוד זה, כי משחק הקלפים היה יקר לו מכל משא ומתן בעולם. אבל הרבי זצ"ל דחה אותו מזמן לזמן. וכל שדחהו יותר, גדל חשקו לדעת את סוד ההצלחה.

עד שפעם אחת הלך עמו לטייל מחוץ לעיר, במקום שאין שם אנשים, ובן הסוחר סבר שהוא הולך עמו כדי להודיעו את סוד משחק הקלפים. פתאום התחיל הרבי זצ"ל לצעוק לעבר אותו בן סוחר: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה!" נבהל בן הסוחר ועמד ביראה ופחד. אז – כך סיים הרבי ר' בונם זצ"ל – הודעתי לו האמת שאין לי שום ידיעה במשחק, והצלחתי היתה שלא כדרך הטבע, כדי שאוכל להביאו

תחת כנפי השכינה. וכמובן הסברתי לו שכל דברי המשחק הם הבל הבלים ואין בהם שום חכמה. ודיברתי אליו דברים היוצאים מן הלב, עד שהחזרתיו בתשובה, ונעשה בעל תשובה גמור".

בסיפור הזה ישנם עניינים רבים להתבונן בהם: הסיעתא דשמיא המיוחדת לה זכה רבי בונים; האכפתיות העמוקה מכל יהודי ויהודי, שהביאה אותו לבלות את זמנו במשחקי קלפים; וגם עצם העובדה (אחת הנקודות הזוהרות בדיוקנו הרוחני) שיכל לחוש כמו בבית המדרש שלו, אפילו בתוך מאורות הטימורים של ברלין.

מכל אלה, נתמקד דווקא בנקודה אחת: יראת השמיים העצומה בה ניחן רבי בונים. מנין אפשר לראות זאת? לא מתוך תגובתו שלו, אלא מפחדו ויראתו של בן הסוחר: השפעה כזו על הזולת,, יכולה לבוא רק מתוך התעצמות חזקה עם אותה מידה שהצדיק מבקש לעורר בזולתו. רק אם כאשר חדורים ביראה עד שהיא נעשית טבעית וממילאית, היא מסוגלת להישפך כך כלפי חוץ ולטלטל את נפשו של האדם העומד בפניה.

מסופר, כי פעם באו קבוצה של אפיקורסים להתווכח עמו בעיקרי האמונה. אמר להם הצדיק: אתם מתפארים שאתם אפיקורסים? אבל אני אומר לכם שבימינו אין כופרים אמיתיים. פעם היו אפיקורסים: בזמן פרעה מלך מצרים, שגם אחרי שה' נתן לו מכות קשות אחת אחרי השניה, התעקש "לא ידעתי את ה'". אבל היום, רק שומעים רעם בשמים, מיד מניחים כיפה וצועקים "שמע ישראל!". מיד כשאמר להם רבי בונים את המילים הללו, הניחו כולם כפה על ראשם וצעקו "שמע ישראל"...

י"ג אלול

המקובל האלוקי רבי יוסף חיים מבגדאד

יום ההילולא - י"ג אלול

המקובל האלוקי רבי יוסף חיים נולד בתקצ"ה כבכור לאביו רבי אליהו, רבה של בגדאד. מסופר כי נולד בעקבות ברכתו של רבי יעקב אבוחצירא, לאחר שאמו של רבי יוסף חיים עשתה את הדרך הארוכה מבגדאד למרוקו במסירות נפש כדי לקבל את ברכתו. הצדיק ברך אותה ב"בן זכר שיאיר את עיני ישראל בתורה" וברכתו נתקיימה. מקטנותו נודע הבן איש חי כעילוי, ולמד רבות מפי אביו ומעיון בספריו. בגיל ארבע עשרה כבר נתקבל לבית המדרש לרבנים 'בית זלכה', בראשות חכם עבדאלה סומך, והחל מסייע ביד אביו לכתוב תשובות בהלכה. כבן שבע עשרה נישא לרבנית רבקה, ולהם נולדו בן ובת. בז' באלול תרי"ט נפטר אביו, וחכם יוסף חיים, אשר עד אז נמנע מלהתבלט בציבור, קיבל עליו להנהיג את קהילת בגדאד. את דרשתו הראשונה נשא ביום י"ג באלול, (לימים יום פטירתו) ומאז הנהיג את קהילת בגדאד במשך חמישים שנה. אלפי אנשים נהרו לשמוע את דרשתו, וצייתו לדבריו בלי היסוס. בתרס"ח נסע הצדיק לכפר כפיל שבעיראק, להשתטח על קבר יחזקאל הנביא, ושם חיבר את ספרו "מראות יחזקאל". כעבור יותר משנה יצא שוב לקברו של יחזקאל הנביא, אך בדרכו תקפה אותו מחלה, וביום י"ג באלול תרס"ט נסתלק. ארונו הובא במסע בן יומיים מהכפר גץ לעיר בגדאד, ושם מנוחתו כבוד (על פי דבריהם של חכם בן ציון חזן, תלמידו של רבי יוסף חיים, וחכם אברהם חיים עדס, הועלתה גופתו של הצדיק לירושלים באורח פלא ונטמנה בבית הקברות בהר הזיתים, בחלקה שעל יד הרש"ש).

כתיבתו של הבן איש חי זיע"א היתה מהירה מאוד, בכתב "חצי קולמוס" [כתב מחובר שהיה נפוץ בארצות המזרח]. חכם רבי בן ציון חזן מרדכי זיע"א נשלח על ידו לירושלים, כדי להדפיס דווקא שם את ספריו, כי רצה שדווקא יהודים בארץ ישראל יתפרנסו מעבודה זו. מכיוון שלא ידעו בבית הדפוס להדפיס מתוך כתב חצי קולמוס, היה רבי בן ציון מעתיק את כתבי הבן איש חי לכתב רש"י ומזה היו מדפיסים. כמו כן ציווה אותו הבן איש חי כי לא ידפיס שום עותק מהספר, קודם שישלח לבגדאד עותק ראשון כדי שיגיה אותו ויבדוק שלא תהיה בו שום טעות, ולא יהא חלילה גזל הציבור. לאחר שהיו מדפיסים בארץ ישראל את כל המהדורה, היו מחזירים את כל הספרים לבבל. כל כך היתה גדולה אהבתו לארץ ישראל ולקדושת ארץ ישראל, שהיה שולח את ספריו במסלול ארוך מאוד, ובלבד שיעברו בארץ ישראל.

מספרים, שהכל החל בקולו הנעים והחזק של רבי בן ציון, ששימש כחזן בבית הכנסת של ה"בן איש חי". פעם אחת, בעודו עורך תיקון חצות, עבר במקום אחד השייח'ים של בגדאד ושמע את קולו הנעים. אמר לו השייח': "קול נעים זה ברא הקב"ה כדי להללו ולשבחו בראש המסגד, לקרוא שם קטעי קוראן, ולקרוא לאנשים לבא ולהתפלל". מפאת הסכנה, אמר לו רבי בן ציון: "אני מסכים – אך מהי המשכורת שתשלם לי"? וקבע לו אותו השייח' שכרו. אמר לו רבי בן ציון: "תוסיף על זה מחיר עשר ביצים, שבכל בוקר אגמע אותם חיים כדי שהקול יהא צלול". אמר לו השייח' בהתלהבות: כעת אני מביא לך!" והלך לקנות.

מיד רץ רבי בן ציון אל ביתו של הבן איש חי, ושאל אותו מה לעשות. ענה לו הצדיק: "עוד בגדיך עליך – קום וברח מבגדאד לארץ ישראל". שאלו רבי בן ציון: "וממה אתפרנס?" וענה הבן איש חי: "אני אשלח לך כתבי יד של ספריי, אתה תדפיסם בארץ ואשלם לך שכרך". המשיך רבי בן ציון ושאל: "אני חושש שהאויבים ירדפו אחרי לשם".

ענה לו הבן איש חי: "אם כל עבודתך בארץ תהיה על ידי יהודים – מבטיח אני שלא תינזק על ידי שום אדם ותנוח בשלום על משכבך". ואכן, חכם בן ציון נסע בשלום לארץ ישראל, וניצל בנס בתקופת מלחמת השחרור: צלף ירדני החל לירות לעברו, אך חכם בן ציון זעק: "חכם יוסף חיים, היכן אתה?" והצלף פסק מלירות.

פעם בא אליו אדם ביום גשום, כשרק חולצה לגופו, שכן לא היה מבני המקום ולא ידע אודות מזג האויר בבגדאד. רצה הבן איש חי לתת לו כסף, שילך לקנות מעיל. אמר לו אותו אדם: תן לי את המעיל שלך, ואחזיר לך אותו לאחר מכן. נתן לו הבן איש חי את מעילו, ואותו האיש לקח הלך לבית הכנסת, שם, התיישב במקומו של הבן איש חי...

חיכה הבן איש חי בביתו עד סמוך לשקיעה, ומשלא בא האורח – לקח את מעילו הישן והלך לבית הכנסת. משראה את האורח יושב במקומו ועטוף במעילו, הלך וישב במקום אחר. ועל זה אמר לאחר מכן: 'שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל' – שאין לך להתגאות בחן וביופי שלך, שהכל שלהקב"ה. נמצא שאתה מתפאר, כבמעיל של רב שאיננו שלך! [סיפורים מהחיים – קיצור שבחי הבן איש חי]

בסיפורים מתבלטת אהבת ישראל העצומה של הבן איש חי, וגם החיבור העמוק שלו לארץ ישראל. בסיפור הראשון נכרכות יחד אהבת הארץ עם אהבת היהודים שבה, כשהוא דואג לפרנסתם גם כשהדבר מסובך מאוד עבורו; בשני נוספת גם השפלות, כשבלי היסוס הוא משאיל את מעילו לזר, וכאשר הלה משתמש בו באופן לא הגון – הוא לומד מכך שגם כבודו שלו שייך בעצם לקדוש ברוך הוא.

אכן, השפלות היא פנימיות מידת המלכות – הספירה המזוהה עם ארץ ישראל. מסופר, כי בשובו מביקורו בארץ, לקח עמו הבן איש חי אבן מארץ הקודש וכן כמות גדולה של עפר. את האבן קבע בקיר בית הכנסת, ואת העפר פיזר על רצפת חדר המבוא – שלא היה מרוצף אז. ההזדהות הגדולה של הצדיק עם הארץ ועפרה, קשורה בוודאי בכך שקיים בעצמו "ונפשי כעפר לכל תהיה". בכך, נעשה הצדיק כעפר ארץ ישראל: קדושה עליונה, הנותנת לכל לדרוך על גביה.

בימינו, עת אנו מתמודדים עם אויבים רבים הקמים על הארץ, ראוי כי נתעצם עם דמותו המאירה של הצדיק, ונזכור כי ההקפדה על עבודה עברית היא סגולה בדוקה להינצל מפגיעת האויבים כולם. ומעניין לציין לסיפור על הרבי מליובאוויטש בהקשר זה: מסופר, כי פעם יצא הרב מענטליק בשליחות הרבי לארץ הקודש, כמלווה קבוצה של שלוחים. כשחזר הרב מענטליק לארצות הברית, הגיש לרבי חוברת שהדפיסו השלוחים. הרבי שאל אם גוי היה מעורב בהדפסה, והרב מענטליק השיב כי אמרו לו שהדפוס בבעלות יהודית. הרבי לא הגיב כלל על דבריו, אך כשנודע הדבר לשלוחים בדקו ומצאו: אמנם הדפוס הוא בבעלות יהודית, אך הפועל שעסק בחוברת היה מבני ישמעאל... [וראה בלקו"ש חכ"ג עמ' 19 ושם בהערה 21 שדווקא בהדפסת ספרים ישנה חשיבות מיוחדת לעבודה יהודית ואף מובא כי ישנן דעות שאין קדושה חלה על ספר שהדפיס גוי ואף יש מי שאוסר ללמוד בו].

ולסיום, רמז נאה: **רבי יוסף חיים בן איש חי מבגדאד** – עולה י"ג פעמים **אלול**, תחילת נשיאותו ויום הסתלקותו של הצדיק!

ט"ו אלול

הצדיק הרב יַעֲקֹב קָאפִּיל חָסִיד הגר מִקוֹלוֹמִיאָה

יום ההילולא - ט"ו אלול

הצדיק הרב יַעֲקֹב קָאפִּיל חָסִיד הגר מִקוֹלוֹמִיאָה זצ"ל- נולד בשנת ה'ת"ץ (1729). מגזע היחוס רבותינו הפוסקים הב"ח והט"ז ולמעלה בקודש חכמי פרובינצא ורבינו עובדיה מברטנורא זיע"א. לרבינו היה כתב יחוס מדור לדור עד דוד המלך ע"ה. לאחר נישואיו פתח חנות קטנה בקולומיאה שנוהלה על ידי אשתו. אבל היא בקושי סיפקה לחם צר ומים לחץ. למרות מצבו הכלכלי רוב היום עסק בעבודת הקודש. תפילתו היתה בהתלהבות גדולה. נהג להתענות יום אחד מדי שבוע. רבינו כונה ה"שויתניק" על שם שברוב דבקותו בה' נהג לעתים תכופות לעצור באמצע מסחרו, לעצום את עיניו ולומר בקול ובדביקות רבה: "שיוויתי ה' לנגדי תמיד".

בהתחלה הסתיר את עצמו ואף אחד לא ידע כי רבינו צדיק וחסיד גדול, עובד את ה' בסילודין. פעם הבעל שם טוב הקדוש שבת בעירו קולומיאה. בליל שבת קדש הבעש"ט הרגיש אור גדול זורח בתוככי העיר. הוא שם פעמיו לסמטאות ולמבואות ברחבי העיר עד שמצא את מקום האור הגדול וגילה את רבינו. בגרסה אחרת רבינו בהתחלה היה מתנגד לשיטת החסידות. הבעש"ט הגיע לבראד לעירו של רבינו לחג סוכות ובלילה הראשון ירד גשם חזק ולא יכלו להיכנס לסוכה אבל בסוכתו של הבעש"ט הקדוש לא ירד גשם ורבינו הגיע לשם אבל לא פנה לבעש"ט הקדוש. בימי חוה"מ רבינו התפלל בקלויז ולאחר תפילת שחרית רבינו נכנס איתו בדברי תורה וכך הבעש"ט הקדוש קירב את רבינו.

עבר בבית המדרש לפני התיבה ומנעים בקולו הערב. נכדו ה׳אמרי חיים׳ זיע״א העיד, כי את הנוסח של התפילה גילו לרבינו משמיים ועד היום הוא מקובל בחצר שושלת וויז׳ניץ לשורר מלחניו הקדושים. גם הערלים החזיקו את רבינו לאיש קדוש. בשנת ה׳תקל״ז (1777) עבר לטיסמניץ. כרב ואב״ד שימש הגה״ק המפורסם רבי משולם איגרא זצ״ל שביקש מאנשי העיר שיזהרו בכבוד רבינו ואמר שרבו הבעש״ט העיד על רבינו כי הוא מהנשמות החדשות. רבינו הנהיג שיתפללו בנוסח ספרד, בהתלהבות ובשמחה, שלא לאחר זמן קריאת שמע, שילכו לטבול שחרית לפני התפילה. נפטר ב-ט״ו אלול ה׳תקמ״ז (1787). חי כ-58 שנים. ציונו בטיסמניץ.

סבא (מצד אביו): הנגיד ר׳ יעקב קאפיל קאמיאל). **אביו:** ר׳ נְחֶמְיָה פַּייבִיל. **אשתו:** מרת חיה (בת דודו רבי זלמן שהיה נינו של הגאון רבי דוד הלוי, ה׳טורי זהב׳ זצ״ל). **ילדיו:** ר׳ יצחק מקולומיאה, הרה״ק רבי מנחם מנדל מקאסוב (ה׳אהבת שלום׳, אבי שושלת וויז׳ניץ). מרת בלומא (נישאה בזיווג ראשון לרה״ק ר׳ צבי הירש ובזווג שני לרה״ק רבי אורי קלוגהויפט מסְטְרֶלִיסְק זצ״ל- ׳השרף מסְטְרֶלִיסְק׳). **מרבותיו:** ר׳ ישראל הבעל שם טוב זיע״א.

פעם אחת נסע רבינו לדרכו. כשהגיעה העת להתפלל תפילת שחרית, הוא נכנס לבית המדרש ומצא בו עשרה מתפללים. רבינו מיהר מאוד לדרכו ולא יכל להמתין. התעטף בטליתו והניח תפלין, ירד לפני התיבה, והחל להתפלל עם אותם עשרה מתפללים. כאשר הגיע ראש הקהל, התפלא לראות כי לא המתינו לבואו והחלו את התפילה בלעדיו. אחר התפילה הוא פנה לרבינו, גער בו ואמר: ״כיצד איש זר מעיז לעבור לפני התיבה בלי להמתין לראש הקהל ולגבאים״. ובתוך דבריו אמר בגאווה: ״**האינכם רואים כי פי המדבר אליכם?!**״. השיב לו רבינו ברוח נמוכה: ״הלא גם אתם אינכם רואים אותי״. ונסע משם לדרכו.

מיד לאחר יציאת רבינו ראש הקהל התעוור. הוא הבין כי האסון התרחש מיד לאחר שנזף באורח והבין כי יתכן שהאסון אירע מקפידת האורח שירד לפני התיבה שלא ברשותו. אבל הוא לא ידע מי האיש. בצע לו דרש ברופאים וברפואות, אך לשווא. הרופאים לא הצליחו למצוא מדוע איבד את מאור עיניו.

הוא התייעץ בחבריו שהמליצו לו לנסוע אל הבעל שם טוב הקדוש, אשר שמו התפרסם בארץ כאיש מופת. הוא פקד על העגלון שיקח אותו לשם. כשהגיע לפני הבעל שם טוב, אמר לו הצדיק ברוח קודשו: ״דע לך, עיוורון זה הגיע אליך מחמת שפגעת בתלמיד חכם ואין לכך רפואה עד שתבקש ממנו מחילה״.

ראש הקהל ביקש לדעת למי עליו לפנות והתגלה לבעל שם טוב כי מדובר בתלמידו. הוא ציווה עליו לנסוע מהר לרבינו כדי לבקש מחילה על אשר חטא נגדו בשפתיו, אולי ישא לפשעו, ואז יתרפאו עיניו. האיש עשה כאשר הצטווה, התאמץ למצוא את מקום רבינו, התנצל והתחנן לפניו כי ישא את חטאתו, ורבינו מחל לו, אז חזר מאור עיניו כמקודם. (אבן שתיה. את העובדה סיפר הרה״ק ה׳צמח צדיק׳ להג״ר שמואל שמעלקא זצ״ל אבד״ק סעליש)

כשהיה רבינו שופך שיח לפני קונו, היתה גדלותו יוצאת מעט ממעטה ההצנע. באותן שעות פרצה התלהבותו חוצה, ודבקותו העצומה בעת התפילה הפליאה את עין כל רואיה. דרכו בקודש היתה להתענות יום אחד בכל שבוע.

פעם אחת חסיד אחד שאל את רבינו: ״יאמר לי כבודו מדוע אין תפילתי בהתלהבות כמו שלך, בשעה שאני מתענה משבת לשבת וכבודו מתענה רק יום אחד בשבוע?״. ענה לו רבינו: ״אם תואיל בטובך ללון

אצלי לפני היום שאערוך את תעניתי ותהיה ער איתי כל הלילה אז תגיע למדרגתי ותתפלל כמוני, ושוב לא תתענה משבת לשבת".

החסיד עשה כדברי רבינו ובא אליו ולמדו יחד כל הלילה. לפני התפילה אמר רבינו לרעייתו: "הכיני סעודת שחרית עבור האורח", והלך להתפלל עם החסיד. באמצע התפילה התעלף החסיד ומצבו היה מסוכן, מיד הגיש רבינו את הסעודה המוכנה לאורח. כששב האורח לאיתנו אמר לו: "מאחר שאין בכוחך להחזיק מעמד בסוג עבודה זו חזור נא להרגלך הראשון וצום משבת לשבת, כי יום אחד בתענית כשלי קשה מתעניתך במשך שבוע שלם".

בשעת הסתלקותו של רבינו מן העולם התאספו אליו אנשי החברא קדישא. הם דיברו אודות הכנת תכריכים עבורו. הרבנית נענתה ואמרה: "תכריכיו מוכנים ומזומנים כבר כמה שנים ואין צורך בתכריכים חדשים". לשאלת אנשי החברא קדישא היכן הם, השיבה להם הרבנית שירדו למרתף, שם הם נמצאים. ברדתם למרתף אכן מצאו את התכריכים כדבריה, אשר היו מונחים ליד בור ארוך בצורת קבר, שנכרה באדמה. כאשר הם עלו שוב לבית הם שאלו את הרבנית לפשר הקבר שראו במרתף. הרבנית התייפחה היא בבכי מר וסיפרה: מאז נישאתי לבעלי זוכרת אני, שבכל יום ויום היה נוהג לרדת למרתף, ללבוש את התכריכים ולשכב בקבר זה כשעתיים, שם למד ואמר פרקי תהילים" (זיכרון אשר)

מנהגו של ברבינו היה לעבור תמיד בתפילה לפני התיבה. למרות ענוותנותו והיותו נחבא אל הכלים, הרי אותם שלא היו זהירים בכבודו נכוו. ומסופר: כי בעודנו בקולומיאה קיבלוהו להיות בעל תפלה בימים הנוראים, והיה באשמורת הבוקר בערב ראש השנה התאחר פעם לבוא לבית המדרש. איש אחד העיז לעבור לפני התיבה באמירת סליחות, וכשרק התחיל לנגן את הקדיש שלפני סליחות נתעלף תיכף ונפל לארץ, ונתעורר רעש גדול בביהמ"ד, כי לא עלה בידי הציבור לעורר את האיש מעלפונו, עד שהגיע רבינו ונתן לו את ידו והקימו.

מנהגו היה תמיד רק להתפלל בעצמו לפני העמוד, גם במקום שלא היו מכירים אותו. כשהיה מניין של עשרה אנשים היה מתפלל. פעם אחת היה צריך ללכת ליריד קודם ר"ה ושבת בעיר אחת. במוצאי שב"ק נסע עוד קודם אור היום של יום א' של סליחות כמה פרסאות לעיר אחרת שיאמר שם סליחות. הוא הגיע לביהמ"ד קודם אור היום. היו עוד מעט אנשים בביהמ"ד כי היה קודם הזמן. כשראה שיש מניין הלך לפני התיבה ואמר סליחות.

אחר כך באו העולם והיו מהם שכעסו על שהלך מעצמו לפני התיבה, אבל לא הרהיבו בנפשם להגיד לו כי ערבה להם אמירתו שהיה מעומקא דליבא. היה שם גביר אחד שחתנו היה ש"ץ ומנגן טוב. הוא ביקש מהקהילה שיתנו לו החזנות. המנהג היה שם לבחון את החזן בסליחות הראשונים אם ישר בעיני הבעלי בתים. כאשר חתן הגביר בא לביהמ"ד וראה שכבר גמרו כמעט כל הסליחות, הוא כעס מאוד כיוון שהוא הכין את עצמו לומר הסליחות כדי שיקבלו אותו הקהל ואז יתפלל גם בימים הנוראים. האיש הלך לראות מי הוא זה והגביה מעט הטלית מעל פניו להביט בו. במעשה זה היה קצת דרך בזיון לפניו, אבל רבינו גמר הסליחות ולא דבר מאומה. חתן הגביר העיניים שלו התחילו לכאוב. בכל יום ראייתו התקלקלה יותר וליחות התחילו לצאת מהעין שלו עד שלא יכל לראות בכלל בעין אחת. לאחר מכן גם העין השניה שלו זבה ליחות עד שגם בעין השניה שלו הוא לא יכל לראות. הוא דרש ברופאים אולם הם לא מצאו רפואה לכך. בצר לו נסע לבעש"ט וחקר בעצמו אולי מחמת שפגעה בכבוד האיש, הגם שלא כיוון לבזותו. כשבא

לבעש״ט אמר לו בודאי, כי נעשה רעש גדול בפמליה של מעלה, ואמרו איך נחריש שפגמו בכבודו, לכן רוץ מהרה אליו ותפייסנו, וכשיתפייס אז תוכל להציל עין אחת בלבד כי העין הראשונה אין כבר מה לעשות כי הוא עבור כבוד הפמליה של מעלה כי היה ביזיון לפניהם, וכן עשה והלך לפייסו ונתקיים כן.

רבינו נהג להעביר ידו על עיניו לעיתים תכופות, ולומר בקול ובדבקות רבה את הכתוב: ״שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָמִיד״ (תהילים ט״ז, ח׳). מפעם לפעם היה מכריז רק את התיבה ״שויתי״, לכן כינוהו בתואר ״שויתי׳ניק״. **רבנו** היה איש ישר מאד במשא ומתן. גם הערלים החזיקוהו לאיש נאמן, צדיק וקדוש, עד כי כאשר לא ראוהו ביריד – ביומא דשוקא, היה הנכרים אומרים: ״אם ה״שויתי׳ניק״ לא בא, אין היריד שווה מאומה״. הנכרים אהבו לקנות אצלו וכינו אותו נאמן וישר, על שם ישרותו במסחר.

בקולומיאה אירע מעשה שקיבלו את רבינו כבעל תפילה לימים הנוראים. באשמורת הבוקר בערב ראש השנה רבינו איחר לבוא. קם איש אחד, ניגש לפני התיבה, התחיל בניגון הקדיש שלפני סליחות. מיד התעלף ונפל לארץ מלא קומתו. נעשה רעש גדול בבית המדרש, כי לא יכלו להקיצו. כאשר בא רבינו, נתן לו את ידו והקימו.

בזמנו של רבינו, המשפחה התחילה לכנות עצמה בשם המשפחה הגר. אודות המקור לשם זה מסופר, כי כאשר יצא החוק שכל אחד צריך לקבל שם משפחה בנוסף לשמו הפרטי, הפקיד בא לבית רבנו ושאל באיזה שם הוא בוחר. רבנו היה שקוע במחשבותיו הטהורות, והפטיר את הפסוק: ״גֵּר אָנֹכִי בָּאָרֶץ״ (תהילים קי״ט, י״ט). הפקיד הבין מדבריו, כי הוא בוחר בשם ״הגר״. יש אומרים, שרבינו היה איש צנום, וכשראה הפקיד את מראה גופו, העניק לו את השם ״הגר״ (לשון צנום).

הרב נחמן בטיטו הראשון לציון

יום ההילולא - ט״ו אלול

הרב נחמן בטיטו - נפטר ט״ו באלול ה׳תרע״ה, היה איש ציבור, מנהיג העדה המערבית בירושלים, חכם באשי והראשון לציון.

נולד במרקש שבמרוקו בשנת 1845 (ה׳תר״ו). כשהיה נער עלה לארץ ישראל עם הוריו, והשתכן בירושלים, שם למד תחילה בתלמוד תורה הספרדי בעיר, ומשם המשיך ללימודים בישיבת תפארת ירושלים.

בהיותו כבן 22, נישא לזינבול. מאוחר יותר נישא ליוכבד וידה רוסו, ויחד נולדו לזוג ארבעה ילדים.

עם פטירת רבו, הרב דוד בן שמעון, נבחר הרב בטיטו בשנת 1880 (ה׳תר״מ) לשמש כאחד ממנהיגי ועד העדה המערבית בירושלים. לאחר פטירת הרב אלעזר בן טובו בשנת 1886 (ה׳תרמ״ו), מונה לשמש כאחד משבעה טובי העיר של העדה המערבית, לצד הרב משה מלכא.

לאחר פטירת הרב יששכר אצראף בשנת 1892, נבחר הרב בטיטו לשמש כמנהיג העדה המערבית לצד הרב משה מלכא. בשנת 1899 (ה׳תרנ״ט) פרצה מחלוקת בעדה, והיא נחלקה לשתי סיעות, כשבאחת התומכים הכתירו לראש העדה את הרב משה מלכא, ובשנייה את הרב בטיטו. המחלוקת הוכרעה לבסוף על ידי הרב יעקב שאול אלישר, כשמינה את הרב מלכא לראש העדה המערבית הרשמי. לאחר פטירת הרב מלכא בשנת 1900 (ה׳תר״ס), הצטרפה סיעתו להנהגה תחת ידיו של הרב בטיטו.

בשנת 1904 ה'תרס"ד שימש כציר ירושלים מטעם העדה המערבית בכנסייה הראשונה של תושבי ארץ ישראל שהתאספה בזכרון יעקב.

בעקבות מחלוקת על תפקיד הראשון לציון, במה שכונה "ריב הרבנים הגדול", מונה בידי הממשלה בשנת 1909 לתפקיד זה (לאחר פיטורו של הרב אליהו משה פאניז'יל מתפקידו), וכיהן בו עד לשנת 1911.

בפעילותו הציבורית בירושלים שימש גם כחבר ואב בית דין בעיר. כן פעל לייסד מחדש את תלמוד התורה של העדה המערבית בעיר.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, הורע מצבם של תושבי ירושלים. הצרות שפקדו את האזור ערערו את מצבו הבריאותי שהלך והתדרדר מיום ליום, עד שלבסוף הלך לעולמו לאחר מחלה ב-25 באוגוסט 1915 ט"ו באלול ה'תרע"ה.

על מצבתו נכתב: "ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה על האי שופרא דבלי ארעא. דרופקתא דאוריתא. צדיק וענו מדוכא בייסורים עומד בפרץ ירושלים. ראש רבני בני מערבא וראשון לציון, הרב הגאון המפורסם כמוהר"ר נחמן בטיטו זצ"ל".

חיבוריו

- שמות מעם לועז - קובץ שבועי שהוציא מדי שבוע עם הרב חזקיה שבתי בלדינו, ולבסוף הפך לספר בעל שני חלקים.
- תקפו של יוסף - תרגום של חיבור בנושא מכירת יוסף מאת הרב יוסף שבתי פרחי ללאדינו, על ידו ועל ידי הרב חזקיה שבתי.
- כן כתב חידושי תורה בקובץ תורה מציון.

חתנו - הרב נסים אוחנה, נישא לבתו מרים.

חתנו - אברהם בן יאיר, נישא לבתו ג'נטיל, והיה סוחר אמיד שהתגורר בח'אן יונס שבעזה. לאחר שנפטר, לקחה ג'נטיל חלק בפעילות המסחר של בעלה, יחד עם בנה.

מרים-מרקדה - בתו המאומצת של הרב בטיטו (בתו הביולוגית של יעקב רוסו, וייתכן שגם בתה הביולוגית של וידה, אשתו השנייה של הרב בטיטו).

הרב נסים הכהן רבין - חתנו, נישא לבתו רחל (נפטרה במהלך מלחמת העולם הראשונה).

נכדו - חיים בן יאיר, בנה של בתו ג'נטיל, היה גואל קרקעות בארץ ישראל.

אחיינו - הסופר הערבי-עברי חיים בן ציון (ויקטור) בטיטו ממצרים.

כ"ד אלול

הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל - הראשון לציון

יום ההילולא - כ"ד אלול

הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל י"ג בסיוון ה'תר"ם - כ"ד אלול ה'תשי"ג.

היה רב, פוסק, הוגה דעות ומנהיג ציבור; מגדולי הרבנים בארץ ישראל במחצית הראשונה של המאה ה-20. כיהן בתפקיד הראשון לציון משנת 1939 ואילך, ושימש הרב הראשי הספרדי הראשון של מדינת ישראל בשנים 1948–1953.

לצד פעילות ציבורית ענפה והיותו פוסק העוסק בשאלות אקטואליות המקובל על כל שדרות ומפלגות הציבור כסמכות תורנית וכמנהיג מאחד, היה מחבר ויוצר מקורי בכל מקצועות התורה. ספריו, בהלכה ובאגדה כאחד, מתאפיינים בשכל ישר, בתוכן עשיר, במחשבה וסגנון בהירים, בתפיסה רחבה ובהבנה עמוקה.

נולד בירושלים לרב יוסף רפאל עוזיאל, שהיה נשיא בית הדין הרבני של הקהילה הספרדית בעיר, ולשרה, נכדתו של הראש"ל רבי חיים דוד חזן, בנו של רבי רפאל יוסף חזן, מחבר ספר חקרי לב משפחת עוזיאל הייתה משפחה מיוחסת של רבנים שפעלה במהלך הדורות בספרד, בתפוצות ספרד ובירושלים. אביו חינכו מילדות בקפדנות גדולה לתלמוד תורה ולקיום דקדוקי מצוות. מגיל שבע למד בבית המדרש לתלמוד ולהלכה דורש ציון, ובגיל 12 המשיך את לימודיו בישיבת תפארת ירושלים. כבר בנערותו ובצעירותו הצטיין בשקדנות והתמדה עצומה, בתפיסה מהירה של העיקר, בבקיאות ובחריפות, באופיו הנוח ובמעשים טובים.

רבותיו המובהקים היו הרב מנחם-בכר יצחק, והרב בן ציון אברהם קואינקה. למד כתיבת סת"ם אצל הרב יחיא צארום, ודקדוק לשון עברית וספרותה ושפת המדינה אצל מורים פרטיים.

נישא בגיל שלוש עשרה. בגיל ארבע עשרה התייתם מאביו. כבכור הבנים הוטלה עליו אחריות הפרנסה, ונאלץ לחלק את זמנו בין מלאכה ללימוד. על תקופה זו כתב לימים:

ימי שלוותי ואושרי היו קצרים. בהגיעי לשנת הבגרות יד ה' היתה בי בהילקח ממני אבי ומגיני. אז אמרתי לנפשי אבדתי. כי מה יעשה נער, כערער בערבה, למצוא דרכו בחיים? אולם חסדי ה', אבי יתומים, גברו עלי... ויהיה לי היום לעבודה והלילה לעיון

בנעוריו הסתופף בצילם של גדולי הרבנים הספרדים והאשכנזים שבירושלים, ובכללם הרב שמואל סלנט ובייחוד הרב יעקב שאול אלישר, מחבר "יש"א ברכה", שאצלו למד תורה. הרב אלישר שימש לו דוגמה של הנהגה תורנית גדולה, בהיותו פוסק הלכה, דרשן, פייטן, יודע שפות ונציג היהודים לפני הסולטאן הטורקי. מפעם לפעם הטיל עליו הרב אלישר לכתוב תשובות בהלכה. באותו פרק-זמן עיין הרב עוזיאל בספריו של הרב יהודה אלקלעי והם שעשאוהו ציוני מדיני דתי במחשבה ובמעשה.

בגיל עשרים הרב עוזיאל התמנה למורה בישיבת תפארת ירושלים ובהמשך למנהלה. מתוך חזון להקים בית מדרש גדול לרבנים מבני עדות המזרח, ייסד את הישיבה מחזיקי תורה לצעירי הספרדים. כן

השתתף בייסוד והנהלת בית חינוך יתומים לעדת הספרדים שבירושלים. בהיותו בקיא בענייני שחיטה, נענה לבקשה בית הדין להיות שוחט ובודק בבית המטבחיים העירוני. מאוחר יותר שימש נשיא ישיבת פורת יוסף.

ב-1911, השתדלו אנשי יפו אצל השלטונות העות'מאנים שתינתן להם רשות למנות "חכם באשי", רב ראשי ספרדי המוכר על ידי השלטונות, מיוחד ליפו ולסביבתה, לצד רבנותו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק כרב האשכנזי של יפו. עד אז היה רק חכם באשי אחד, שמשכנו בירושלים, ואנשי יפו שנזקקו לשרותו, הוכרחו לנדוד לירושלים. נימוק נוסף, מדיני, היה רצונם של אנשי הישוב החדש. באותה תקופה, עסקני היישוב, שרובם ישבו ביפו, הרגישו בצורך באישיות רבנית שתוכל לצאת ולבוא לפני השלטונות העות'מאנים. החוק העות'מאני קבע שרק נתין עות'מאני, יליד הארץ דור שלישי, ראוי לשמש כחכם באשי. אחרי חיפושים מצא ועד העיר יפו כי הרב עוזיאל הוא המתאים ביותר לתפקיד, ובתמיכתו של הרב קוק הוא הוכתר לחכם באשי של יפו, בגיל שלושים ואחת.

הרב עוזיאל עזר רבות להתיישבות היהודית, וקשריו הטובים עם השלטונות העות'מאנים, שכיבדו אותו, עזרו ליהודים להתגבר על מכשולים רבים בדרך לגדילה והתפתחות. באותו זמן נתן הרב דעתו גם לעסקי התורה והחינוך של היהודים הספרדיים בעיר. הוא ייסד את תלמוד התורה שערי ציון, ומסר שם שיעורים קבועים. ביזמתו גם הוקמו השכונות שבת אחים ומשכנות ישראל. כחכם באשי, כיהן גם כנציג היהודים במועצת המחוז הממונה על יפו, שהייתה מורכבת מהקאדי ומראשי הדתות הלא-מוסלמיות.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה הוגלה על ידי הטורקים לדמשק, בשל פעילותו הציבורית ומחאתו נגד רדיפת היהודים, אך הותר לשוב לארץ עוד בטרם הגעת הצבא הבריטי.

ב-1919 נתמנה לנשיא תנועת "המזרחי" של הציונות הדתית ואף ייצג אותה בוועידתה העולמית באמסטרדם. בשליחות המזרחי נסע לארצות הברית ולעיראק. בנאומיו חוצבי הלהבות נלחם במסירות-נפש למען תורת ישראל וא"י והציונות-הדתית ויישוב ארץ-ישראל, ולרעיון שיבת ציון.

ב-1921 מונה לרבה של קהילת סלוניקי, שהייתה בת כשישים אלף יהודים, במקומו של הרב יעקב מאיר, שמונה להיות הראשון לציון. את רבנותו התנה בכך שהחינוך היהודי בעיר יימצא בפיקוחו, ראשי הקהילה היהודית יסייעו בידו להשליט את מנוחת השבת בעיר, יינתן לו להפיץ את תורת היהדות הציונית והלשון העברית, ולעודד את הציבור לעלייה לארץ לישראל. בתקופת כהונתו פעל לחיזוק לימוד התורה ופתח בתי ספר דתיים ותלמודי תורה, ושלל בפומבי את בתי הספר החילוניים. כמו כן, פעל גם להפצת השפה העברית והציונות. הוא קרא לנוער היהודי לעלות לארץ, לפני שמצב היהודים בסלוניקי יחמיר.

ב-1923 חזר לארץ ישראל והתמנה לרב הספרדי הראשי של תל אביב-יפו. הוא שימש בתפקידו שש עשרה שנה. בשנותיו הראשונות כיהן כמזכירו האישי הרב שלמה זלקינד לנדרס. בשנת 1935 הוציא את הכרך הראשון של ספרו "משפטי עוזיאל".

הרב עוזיאל השתתף בהפגנות נגד הספר הלבן (1939), אך עם פרוץ מלחמת העולם השנייה קרא לנוער היהודי בארץ ישראל להתגייס.

בכסלו ה'תרצ"ז, סוף 1936, נבחר הרב עוזיאל לממלא מקומו של הראשון לציון הרב יעקב מאיר, שידע שכוחותיו הולכים ודלים והציע אותו לכס הרבנות. ובשנת ה'תרצ"ט עם מותו של הרב מאיר נתמנה הרב

עוזיאל לראשון לציון. לפני הכתרתו פנה להתפלל בכותל המערבי, שם קרא תפילה שחיבר לכבודו של יום:

ה' אלוקי ישראל, נתנו את לבנו למקדשך החרב, ואנו מתפללים להתגשמותו של החזון: "והיה באחרית הימים". והנה ביום הזה שבחרת בי לשרת את עמך הגדול בארץ הקודש, מתפלל אני עבדך, לפני שריד בית המקדש: שמע נא, ה' אלוקי, את תפילתי כשם ששמעת את תפילת שלמה בשעתו: קרב פזורינו וחזק את לבנו לעבדך, ושמך יתקדש. סלח נא לפשעינו וברך את ארצנו בשלום ויקוים בנו: וישבתם לבטח בארץ ואין מחריד.

מעמד ההכתרה היה בבית הכנסת "רבן יוחנן בן זכאי" שבעיר העתיקה, ובנוכחות הרב הראשי האשכנזי יצחק אייזיק הלוי הרצוג. הרב עוזיאל כיהן בתפקיד עד פטירתו.

בשנת ת"ש ייסד את ישיבת שערי ציון לעדת הספרדים, כדי לגדל ולחנך בה אברכים מופלגים בתורה וביראה בעלי שאר-רוח שיהיו מוכשרים להיות מנהיגים רוחניים, שו"בים, ומורי הוראה ביישוב החדש.

עד להקמת המדינה היה הרב עוזיאל חבר בוועד הלאומי, והשתתף בפגישות שבמסגרתן נוסדה הסוכנות היהודית. הוא גם ייצג את היישוב היהודי בפני השלטון הבריטי ובפני האו"ם. לאחר הקמת המדינה, הפך לרב הספרדי הראשי הראשון שלה, ובנוסף נשא בתואר הראשון לציון, כמנהג הספרדים מימי הטורקים. הוא עמד בראש הרבנות יחד עם הרב הרצוג. מסופר עליו שבזמן מלחמת העצמאות, כאשר הותקפה ירושלים על ידי הערבים, הוא חפר ביום השבת, משיקולים של "פיקוח נפש דוחה שבת", תעלות לחיילי צה"ל.

פטירתו: בקיץ ה'תשי"ג (1953) חלה הידרדרות במצבו הרפואי עקב סיבוכי סוכרת, והוא נותח ורגליו נקטעו לצורך הצלת חייו. הוא נפטר עשרים יום לאחר מכן, ב-4 בספטמבר 1953, עם כניסת שבת של פרשת נצבים-וילך. הלווייתו הייתה ממלכתית, והשתתפו בה נשיא המדינה – יצחק בן-צבי, שרי הממשלה, אלופי צה"ל, נציגי קונסוליות זרות, נציגי הרבנות הראשית, ראשי עיריות ואלפי אזרחים ומאמינים. ביום הלוויה, הוכרז על שביתה ארצית לרגל אבל בשעות 11:00–15:00, קול ישראל הפסיק את שידוריו לאות אבל, משרד הדתות הושבת למשך יום, זכרו הועלה בישיבת הכנסת, הותר לפקידי ממשלה המבקשים לנכוח בלוויה לעזוב את עבודתם ועלו לירושלים מקובלים מצפת וטבריה.

בצוואתו כתב "... שמרו מכל משמר את שלום העם ושלום המדינה... האמת והשלום אהבו". כמו כן ציווה שלא יספידוהו, וביקש להיקבר בהר המנוחות.

עזרא ברנע ייסד ועד להוצאת כתביו של הרב עוזיאל, ונכון לשנת 2016 הוצאו לאור 33 כרכים מעיזבונו של הרב, והופקו שני סרטים על חייו.

הרב עוזיאל הסביר את משנתו בצוואתו המפורסמת: בתפקידי שמתי לנגד עיני ונר לרגלי תעודות אלה, להרביץ התורה ומצוותיה, ארץ ישראל וקדושתה. אהבה מוחלטת לכל איש ואישה מישראל בגופו ונשמתו, דבורו ומעשיו, מחשבתו והגיוני ליבו, צעדיו ועלילותיו, בבית וברחוב, בכפר ובעיר, להביא שלום לכל בית ישראל ומשפחתו בכנסת ישראל כולה שדרותיה ומפלגותיה ובין ישראל לאביהם שבשמים... שמרו מכל משמר את שלום העם ושלום המדינה - האמת והשלום אהבו.

בצעירותו נשא לאישה את רוזה בת אברהם ברוך, נכדת הרב חיים נסים ברוך אב בית דין ירושלים מצד אביה, ונכדת ה"ישא ברכה" מצד אמה. נולדו להם שני בנים ושלוש בנות. אשתו נפטרה בשנת ה'תרע"ה ובשנת ה'תרע"ח נשא את עליזה אלטאראס, בתו של ר' יצחק אלטאראס, יליד חלב, שהיה תלמיד חכם, מלומד וקונסול פרסי בירושלים.

בין תלמידיו נמנו:

- הרב חיים דוד הלוי, לימים רבה של ראשון לציון ושל תל אביב.
- הרב דוד שלוש, לימים רבה של נתניה.
- הרב עזרא הדאיה
- הרב ד"ר אברהם שלם
- הרב והחזן עזרא ברנע
- הרב רחמים לוי, רבה של שכונת נחלאות בירושלים, ולימים ראש מחלקת הכשרות ברבנות הראשית לישראל.
- הרב אבנר כובאני, חבר לשכת הרבנות נתניה ורב העדה התימנית בעיר.
- הרב דוד דיין, רבה הראשי של צפת.

ספריו

- מכמני עוזיאל - מאמרים (שישה כרכים, חלק א, ה'תרצ"ט, תל אביב)
- משפטי עוזיאל - שו"ת (תשעה כרכים + מפתח. חלק א על אורח חיים ויורה דעה, תל אביב ה'תרצ"ה; חלק ב על אבן העזר, תל אביב ה'תרצ"ח; חלק ג על חושן משפט ובסופו שו"ת כללי, ה'ת"ש. הוצאה חדשה בחשוון ה'תש"ס)
- פסקי עוזיאל בשאלות הזמן - שו"ת
- הגיוני עוזיאל - במחשבה שני כרכים, חלק א, ה'תשי"ג
- דרשות עוזיאל - מאמרים על מסכת אבות
- שערי עזיאל - (דיני יתום ואלמנה ואפוטרופסות (שני כרכים, חלק א, ירושלים ה'תש"ד; חלק ב, ירושלים ה'תש"ו
- השמיטה, היובל ומצות הקהל
- השופט והמשפט
- חידושי עוזיאל - (על הש"ס (שני כרכים.
- גיליוני עזיאל – (הערות, הארות ותיקונים על מסכת ברכות (נדפס מכתב יד בסוף "עשה לך רב" חלק ז'.

כ"ה אלול

הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב

יום ההילולא - כ"ה אלול

רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב נולד בשנת תפ"ו, לאביו רבי יצחק מדרוהוביטש. תחילה, רבי יצחק התנגד לבעל שם טוב, אולם בהמשך הפך למעריצו ושלח אליו את רבי יחיאל מיכל, שהיה לתלמידו ואף שימש אותו שנים אחדות. רבי מיכל הלחין ניגונים נפלאים, כשהמפורסם שבהם נקרא "התעוררות רחמים רבים". בשעת פטירתו ביקש הבעש"ט מתלמידיו לשיר ניגון זה, ובסופו הבטיח לכל אדם שישיר את הניגון הזה בהתעוררות לתשובה, שהוא יצטרף לשירה בכל מקום שיהיה ויעורר עליו רחמים רבים לפני ה'. היה הראשון מבין צדיקי החסידות שאיחר את זמן התפילה, באומרו: "בדומה לשבט דן, הצועד בסופו של מחנה ישראל ואוסף את האבדות, אוסף אני את כל התפילות חסרות הכוונה ומעלה אותן למקורן". הוא התפרסם כדרשן בחסד, וכיהן כמגיד מישרים בקהילות ברודי, קאלק, זלוטשוב ויאמפאלי. שימש כמגיד בזלוטשוב עד פטירתו וקבורתו ביאמפאלי בכ"ה אלול תקמ"ו.

כשהתחתן רבי יחיאל מיכל, קיבל מחותנו נדוניה עצומה: אלף גילדין, שנחשבו הון עתק. הצדיק חשב תחילה להשקיע את הכסף בעסק, ולהנות כל חייו מהכנסה בטוחה שתאפשר לו ללמוד בנחת. אך לאחר מכן, החל לחשוב: אם תהיה לי פרנסה קבועה כל החיים, מה יהיה עם הביטחון בקדוש ברוך הוא? לכן, במחשבה שניה, החליט החתן הצעיר להיפטר ממחצית הסכום ולחלק אותו לצדקה. קם והכריז: כל עניי העיר מוזמנים לקבל מתנה הגונה!

חברך חברא איתּ ליה, ולא נשאר עני שלא שמע על המציאה. רבי יחיאל חילק וחילק, וכל עני קיבל נדבה גדולה מתוך חמש מאות הגילדין. אזל הכסף, העניים יצאו מרוצים, אבל רבי יחיאל מיכל המשיך לחשב: הרי החמש מאות גילדין שנשארו גם הם פרנסה בטוחה! ומה יהיה עם הביטחון בה'?...

פרסם שוב לכל העניים, ושוב חלק ביד רחבה, עד שנגמר כל כסף הנדוניה שקיבל. ומה בכל זאת שמר לעצמו? פרה. בכל בקר אשתו יצאה לרפת, חלבה את הפרה ומכך התפרנסו. אבל לא עבר זמן רב, והוא החל לחשוב שוב: איפה הבטחון שלי בקב"ה?

קרא לשוחט שישחט לו את הפרה, ובאותו יום חלק את כל הבשר לעניים. למחרת בבקר באה הרבנית לחלוב את הפרה, והנה אין פרה. פנתה לבעלה ושאלה: מה קרה לפרה? השיב רבי יחיאל: היא עלתה לשמיים. אשתו הצדקת הבינה מיד את הכוונה, קיבלה זאת באהבה ואמרה: ה' יעזור...

עבר זמן מה, והגיעה אל הרבי ר' מיכל'ע כלה עניה שאין לה פרוטה להוצאת החתונה, ובכתה לפניו על שאין לה שמלת כלה לחתונה. הלך רבי מיכל לאשתו, וביקש ממנה שתתן את שמלתה היחידה לאותה ענייה. הצדקת הסכימה בחפץ לב, ולעצמה תפרה שמלה מבד של שק. כך חי רבי מיכל רוב ימיו בעניות גדולה, ורק באחרית ימיו זכה לעשירות.

דבר ראשון הבולט מן הסיפור הוא מאמר חז"ל, "הכל מן האישה". כמה שיכלה להקפיד ולהצטער על מעשיו של בעלה, היא בחרה ללכת בתמימות עם דרכו בקודש. אפילו הכסף אותו חילק בנדיבות, בא לו כתוצאה מנישואיו איתה... אולי אפילו כל המחשבות אודות הביטחון והעניים, באו בעצם מכח צדקותה שלה.

הדבר השני הוא, אהבת ישראל המופלאה של זוג הצדיקים. גם לאחר שנתנו וחזרו ונתנו, גם כאשר לא היה להם כל משען גשמי לבטוח בו, המשיכו לתת אפילו מבגדיהם שלעורם. נתינה זו מגלה בחדות כי גם כאשר דאג רבי מיכל למידת הביטחון של עצמו, בתוך ליבו דאג בעיקר לנצרכים שבעירו.

לכל אחד מגדולי הצדיקים, הבעל שם טוב ותלמידיו, ישנו ווארט מיוחד לגבי אהבת ישראל. כל צדיק הדגיש בסגננו המיוחד עד כמה זו "אהבה רבה", בלי גבול וסייג. הוא היה אומר, כי אם היו לוקחים את כל האהבה של כל ההורים לילדיהם ומקבצים את כל האהבה יחד – כל האהבה הזו לא תגיע לאהבה שהקב"ה אוהב את הרשע הכי גדול שבישראל. ואחר כך המשיך ואמר לגבי עצמו: אם אני רואה יהודי שיוצא מ'בית חטאים' [כך כינה זאת], אהבת ישראל שלי אל אותו יהודי לא תשתנה בכהוא זה. בסך הכל אראה אותו כאילו נפל ושבר את ראשו, והוא זקוק לעזרה ראשונה דחופה – הרחמים רק יעצימו את האהבה שאני חש לו.

כשקוראים ביטוי כזה, יכולה לעלות שאלה: מה היה רבי מיכל עושה, אם היה רואה יהודי העומד להיכנס לאותו בית חטאים? כיצד נוהגים ביהודי העומד לשבור את ראשו במתכוון?

ראשית, וודאי שהאהבה תישאר במקומה. אולם יחד עם זאת, בוודאי ישתדל רבי מיכל בכל כוחו "לאפרושי מאיסורא [למונעו מאיסור]". כמו משה רבנו, ש"אוהב ישראל היה", ובכל זאת קצף ורגז על אנשי החיל במלחמת מדיין, על מנת להפרישם מאיסור. ישנם יהודים יראי שמים, היכולים אף לזרוק אבנים על החוטא במטרה למנוע ממנו לחזור על כך. בוודאי שאם יש בכך כדי למנוע איסור חמור, הרי שזו הצלה של ממש. אך האם זה מועיל?

לאור הניסיון הרב שהצטבר, נדמה שלא כל כך. בפרט שלא כל אבן נזרקת מתוך אהבת ישראל צרופה כשל רבי יחיאל מיכל. בבדיחות ניתן לומר כי רבי מיכל'ע, לשיטתו, בוודאי יעדיף לזרוק עליו יהלומים... הלא הוא מומחה בהשלכת ממונו לכל רוח, והיהודים הם עצמם יהלומים טובים. אם כן, ראוי שימצא מין את מינו!

ואם נחזור לנימה רצינית יותר: ישנו סוג נוסף של אבנים, מחוץ לאבני רחוב או אבני חן. בספר יצירה מכונות האותיות 'אבנים', והמילים הנבנות מהן – 'בתים'. זריקת אבנים יעילה באמת, היא זריקת אבני אותיות ומילים – ולרוב רצוי שגם הן יהיו מהסוג היפה והמאיר, ולא הזול והפוצע. זריקת אבן כזו, מתוך אהבה ורחמים, מובטח לה שתכנס אל הלב ותפעל את פעולתה.

האדמו"ר הרב אברהם אלטר בצלאל נתן נטע בידרמן

יום ההילולא - כ"ה אלול

האדמו"ר הרב אברהם אלטר בצלאל נתן נטע בידרמן זצ"ל המכונה הרבי מארץ ישראל - סוסנוביץ לעלוב - נולד בשנת ה'תרכ"ב (1862) בעיר הקודש ירושלים. הסתופף בצל צדיקי דורו ובראשם בצל אביו הקדוש. עוד בצעירותו ניכר כי לגדולות נועד. בשנת ה'תרנ"ד (1894) רבינו נסע לפולין וקבע מושבו וחצרו בעיר סוסנוביץ והתחיל לשמש כאדמו"ר. התבלט בצדקותו ואהבתו לישראל. רבים נושעו מכח תפילותיו, ויצאו לו מוניטין כפועל ישועות נשגב ועובד עבודת ה' בסילודין. גם בחו"ל נהג בהליכותיו ובלבושו ובהנהגתו כמנהג של בני ירושלים ולכן כונה 'הרבי מארץ ישראל'. נפטר ב-כ"ה אלול ה'תרצ"ג (1933). חי כ-71 שנים וקברו בבית החיים. כשמונה עשרה חודשים לאחר פטירתו העלו ארונו לארץ

ישראל לקבורה בהר הזיתים במקום קברת אדמור"י לעלוב. נקבר ביום ב' כסליו ה'תרצ"ה (1934). העידו אנשי חברא קדישא כי על אף שחלף כל כך הרבה זמן גופו היה שלם ולא שלטה בו רימה, ויהי לפלא.

סבא (מצד אביו): האדמו"ר ר' משה (מח"ס תפארת משה). **אביו:** האדמו"ר ר' אלעזר מנחם מנדל (האדמו"ר מלעלוב). **אמו:** מרת פייגא מאטיל ציפורה (בת הרה"ק ר' צבי בן הצדיק ר' יעקב יצחק ה'חוזה מלובלין'). **אחיו:** האדמו"ר רבי דוד צבי שלמה מלעלוב, הרה"ק רבי ירחמיאל יוסף זצ"ל, ר' יעקב יצחק נח. **אחיותיו:** מרת דבורה גולדה (נישאה לר' יהושע אהרון אדלר), מרת שיינה אלקא (נישאה לר' שמואל שמלקה הורביץ). **אשתו:** מרת רבקה רחל (בת ש"ב הגה"צ ר' בנימין יהודה לייב ברינשטיין זצ"ל). **מרבותיו:** אביו, האדמו"ר ר' אלעזר מנחם מנדל, האדמו"ר ר' שלמה הלברשטאם (ראש שושלת באבוב).

רבינו נהג לעלות מהעיר סוסנוביץ לציונו של זקנו הרה"ק רבי דוד בידרמן (ראש שושלת לעלוב, מח"ס מגדל דוד זיע"א) ביום ההילולא ז' שבט מידי שנה. לאחר מכן היה נשאר בעיר במשך כמה ימים לעיתים אפילו שהה שם במשך שבוע ימים. שנה אחת נשאר בעיר עד יום ט"ו בשבט.

כאשר ביקש לערוך את שולחנו לרגל היום התברר כי בשל הקור המקפיא והשלגים לא ניתן היה להשיג אפילו פרי אחד. רבינו עמד ואמר לכל הנוכחים כי מי שיביא לשולחנו פירות לכבוד היום, יזכה להתברך בפירות של קיימא בזכותו של זקנו הקדוש רבי דוד מלעלוב זי"ע.

במקום היה יהודי מבוגר כבן שישים שלא זכה עדיין לצאצאים, כששמע את ההבטחה המפורשת שיצאה מפי רבינו, הוא לא המתין עוד רגע אחד. חגר עצמו בעוז ויצא לדרכים הקפואות במטרה למצוא פירות כלשהם ולהביאם אל רבינו.

במאמצים עילאיים הגיע אל העיר שטקטשין הסמוכה והצליח לרכוש כמה פירות לברכה. הוא חזר מיד אל העיירה לעלוב והעלה את הפירות על שולחנו של רבינו. כשראה זאת רבינו הועמו פניו קמעא, הוא לא התכוון ליהודי כה מבוגר, אבל מיד התאזר עוז ונענה: "הבטחתי, ובעז"ה אקיים את הבטחתי".

לשנה הבאה אותו יהודי חבק בן בזרועותיו למרות גילו וגיל אשתו המבוגרים. אותו בן שרד את אימי השואה. לימים הגיע אל בית מדרשו של הרה"ק האדמו"ר רבי משה מרדכי מלעלוב בבני ברק (ה'ברכת משה') באמצע עריכת השולחן הטהור בליל שבת קודש, סיפר בפניו את הסיפור המופלא והפטיר: "אני הוא אותו ילד שנולד מברכתו של דודכם הרה"ק מסוסנבצא זיע"א" (מעובד מתוך 'אהל מועד')

פעם באו לרבינו שני אנשים, הראשון ביקש ברכה שירפא משיעוליו מכיוון שהוא משתעל כמעט ללא הפסק. רבינו אמר לו: את (את בהגייה חסידית נקרא כמו אייס = השתעלות) ואמר לו: "שהגלחים (הכומרים) ישתעלו", ואכן מיד בדרך פלא מאז פסקו שיעוליו.

היהודי השני ביקש ברכה שלא יתגייס לצבא. רבינו אמר לו: "שיביאו משקה" ובירך שהכל, ואמר שכתוב: "עַל כֻּלָּם - אִם אָמַר שֶׁהַכֹּל – יָצָא": (מסכת ברכות פרק ו' משנה ב') ואכן קיבל הלה פטור מן הצבא בקלות. (מעובד מתוך 'מלכות בית דוד')

ישב לו כ"ק מרן אדמו"ר רבי משה מרדכי מלעלוב בעל 'ברכת משה' זי"ע אצל שולחנו הטהור בהיכל בית מדרשו. אל הרבי ניגש יהודי ואמר לו: "אני הוא הפרי של חמשה עשר בשבט". הרבי חייך ושאל: "מאי משמע?" היהודי התחיל לגולל את סיפורו:

"אח צעיר היה לו לזקנך הקדוש ה"ה הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע ושמו רבי אלתר אברהם בצלאל נתן נטע זצ"ל. הרה"ק רבי אלתר נסע לפולין וגר בעיר סוסנוביץ. בקרב כל תושבי פולין נודע בכינוי 'הרבי מארץ ישראל'. שמו יצא לתהילה כבעל מופת גדול המאציל להמוני בית ישראל ישועות פלאיות.

רבי אלתר היה נוהג בכל שנה ושנה בהגיע יומא דהילולא קדישא של זקנו רבי דוד מלעלוב, לנסוע מביתו שבעיירת סוסנוביץ להשתטח על ציונו הקדוש מיום ז' שבט עד לראש השנה לאילנות – חמשה עשר בשבט – או אז היה עורך את שולחנו הטהור לרגל יום ט"ו בשבט.

שנה אחת אירע בפולין בתקופה ההיא קור גדול משולב עם שלגים ורוחות סוערות. הדרכים והכבישים היו עקלקלות מלאות בבוץ ומכשולים רבים ששיבשו את הנסיעה. הרבי הקדוש רבי אלתר רצה לערוך את שולחנו הטהור לרגל יום חמשה עשר בשבט, אבל התברר לו כי אין בכל העיירה מין אחד של פרי ראוי הניתן לברך עליו ולערוך בשל כך את השולחן.

רבי אלתר הכריז בהבטחה בפני הקהל הקדוש: "מי שישיג עבורי פירות לכבוד ט"ו בשבט, אברך אותו בפירות!" כך אמר ולא יסף. הכוונה וההבטחה היתה ברורה לעיני כל. יהודי אשר לא לזכה להיפקד בזרע של קיימא זה שנים רבות מעת נישואיו קם, וברצונו להשיג את הפירות לכבוד הצדיק. הלה גמר אומר וקיבל על עצמו, להשיג פירות כמבוקשת הצדיק.

היהודי הלה נסע עד עיירת טשעקעצ'ין השוכנת במרחק רב ממשכנו של הצדיק בלעלוב, שם קנה ארגז פירות הראויים לברכה ומיד שב חזרה ללעלוב – שם נכח כאמור הצדיק מלעלוב סמוך ונראה לציונו הקדוש של זקנו רבי דוד זיע"א. היהודי היקר שב כשכולו אורה ושמחה ואיתו עימו סלסלה נאה מלאת פירות טובים דשנים ורעננים, והניח לפני הצדיק כמנחת קודש.

רבי אלתר נתן בו את עיניו, ובשרו נעשה חידודין. יען כי האיש לא היה צעיר כלל, וימי נעוריו של האיש חלפו לו כבר מזמן, אבל אצל הצדיק רבי אלתר ההבטחה יצאה מפיו, ודברו לא ישוב ריקם. מיד האציל ובירך הצדיק את היהודי הלה כי יזכה להיפקד בבן זכר בקרוב.

למחרת הרה"ק רבי אלתר נטל עימו מניין עשרה איש על ציון המצויינת של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע שם העתירו בתפילה ובתחנונים לפעול עבור היהודי את הישועה הנצרכת לו. כעבור תקופת שנה ובני הזוג – שכאמור מבוגרים ביותר היו התמלא ביתם אורה זו שמחה והם נפקדו בבן זכר במזל טוב. "אני הוא אותו בן" – סיים האיש את סיפורו המפעים באוזני הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב - "אני הוא הפרי של חמשה עשר בשבט" (מעובד מתוך מאמר ב'המבשר תורני)

כ"ו אלול

המקובל הרב אברהם בן סוסאן

יום ההילולא - כ"ו אלול

המקובל הרב אברהם בן סוסאן (בן שושן) זצ"ל- נולד בחודש שבט ה'תרי"ג (1853) בעיר דבדו שבמרוקו. כבר בילדותו כאשר שקד על לימוד התורה יחד עם אביו ניכר בכושר זיכרון מופלא ונראה לעין כל כי לגדולות נועד. בגיל 22 בלבד התחיל ללמד בישיבה שבראשות אביו. בזיווג ראשון נשא לאישה את מרת

סעידה (בת ר' מרדכי בן סוסאן) ונולדה להם בת אחת. בשנת ה'תרפ"א זוגתו נפטרה והוא התחתן עם מרת מרים ממשפחת מרציאנו. בשנת ה'תרמ"א (1881) כשהיה כבן 28 שנים בלבד נסמך לדיינות והוא התחיל לכהן בבית הדין בעיר דבדו יחד עם הגאונים ר' אברהם הכהן צבאן ור' אברהם מרציאנו.

בנה בדבדו בית כנסת כדוגמת ביה"כ שקיים בפאס. ייסד ישיבה וכיהן למעלה מעשרים שנה בראשה. העמיד תלמידים רבים. נודע בגדולתו בתורה ובכישרונותיו הנעלים. רבנים רבים התייעצו עמו בנושאים שונים בהלכה. בשנת ה'תרס"ב (1902) בעקבות המרד בו חמארה שפרץ והביא לצרות רבות ליהודי האיזור רבינו נאלץ לברוח לעיר תאזה שבמרוקו. בדרכו ניצל בניסים גלויים משליט הכפר המוסלמי שניסה לרצוח אותו. בהמשך עבר לעיר פאס ומונה לספרא דדיינא בבית הדין של הגאון ר' שלמה אבן דנאן (מח"ס 'אשר לשלמה'). לרוב בקיאותו כינו אותו 'מפתח חושן משפט'.

חייו של רבינו לא היו קלים. בתו מרת אסתר נפטרה ב-י' סיון ה'תרס"ז (1907). בנו, ר' מאיר יעקב נשא לאשה את מרת רינא (בתו של ר' יוסף עטיה) אבל בגיל 29 נפטר. רבינו לא יכל לשאת את הכאב והוא החליט לעזוב את פאס ולעבור למרקש, שם ייסד ישיבה ולימד בה במשך כשנתיים. רבינו התבקש לכהן כראב"ד העיר מרקש אבל הוא סירב להצעה.

משנת ה'תרע"ו (1916) התחיל לכהן כראב"ד בעיר אסואירה (מוגדור) במשך כעשרים שנה. רבים הזכירו ושבחו אותו בספריהם, ביניהם הגאונים ר' יוסף חיים ילוז, תלמידו המובהק ר' דוד הכהן סקלי, ר' שלמה הכהן זאגורי. חלקם התייעצו איתו בעניינים הלכתיים שונים, כגון תלמידו ר' שמואל מרציאנו, ר' שלמה אבן-דנאן, ר' יוסף משאש ועוד רבים. נפטר ב-כ"א אלול ה'תש"א (1941). חי כ-88 שנים. ציונו בבית הקברות היהודי אסווירה (מוגאדור) שבמרוקו. בנו, הרב דוד חיים (לימים ראב"ד בקזבלנקה) המשיך אחריו מספר שנים בתפקידו בבית הדין של מוגאדור.

סבא (מצד אביו): ר' יעקב. **אביו:** ר' שלמה (שימש כדיין). **אמו:** מרת זוהב. **נשותיו (זיווג ראשון):** מרת סעידה (בת ר' מרדכי בן סוסאן). **(בזיווג שני):** מרת מרים (מרימה) מרציאנו. **בתו (מזיווג ראשון):** מרת מרים (נישאה לר' מסעוד בן סוסן). **ילדיו (מזיווג שני),** ר' דוד חיים (כיהן כרב ראשי וראב"ד בקזבלנקה), ר' מאיר יעקב, ר' ז'ווירה ומרת אסתר. **מרבותיו:** אביו, ר' שלמה. **מתלמידיו:** המקובל הגאונים ר' דוד הכהן סקלי (מח"ס 'קריית חנה דוד' על שו"ע), ר' מרדכי קורקוס (מח"ס 'גדולת מרדכי'), ר' שלמה הכהן צבאן (מח"ס שו"ת מעלות לשלמה על שו"ע), ר' שמואל מרציאנו (מח"ס שו"ת ויען שמואל), ר' שלמה רוזיליו, ר' משה אביטבול, ר' אליהו בן גיגי (מח"ס 'קול צעקת הרועים'), ר' דוד עטר (תלמידו המובהק)

מספריו: •ליקוטי דינים- על סדר הא"ב **•פסקי דינים-** קובץ פסקי דינים. עסק גם בתרגום הספר 'בית שלמה' של רבי שלמה מאיר שעוסק באיסור והיתר יחד עם ר' יוסף ענקונינה.

כשהיה רבינו זקן בא בימים וחדל מללכת לבית דין במוגאדור לשבת על מדין ולדון דינים הבאים לפניו, היה בנו רבי דוד חיים ממלא מקומו כדיין (הראב"ד היה רבי דוד כנאפו זיע"א). כשהיה חוזר מביה"ד, אביו היה שואל אותו, מה חידש היום בבי"ד? ובנו אמר לו, היום התקשינו בבעיא מסובכת שצריכה עיון רב, והיה מסביר לו את כל הפרשה והצדדים וכו' והדבר צריך תלמוד. אז אמר לו אביו (רבינו), תוציא ממדף הספרים ספר פלוני וספר פלוני. לאחר מכן היה אומר לו, פתח לדף פלוני ותסתכל למעלה במקום פלוני

או למטה במקום פלוני עד שהיה מראה לו את כל העניין בבהירות נפלאה והיה פושט לו על המקום את דבר המשפט.

אחד מתלמידיו במראכש רבי שלמה רוזיליו זצ"ל היה גם משרת לפניו בבית אכסניה שלו במראכש, סיפר, שפעם היה רעב גדול בעיר מראכש ועניי ישראל סבלו הרבה מרעב זה. רבינו קרא לתלמידו ונתן לו כל הכסף אשר הקהילה היתה תומכת בו, וציווה עליו לקנות בו צרכי מזון ולחלק את כולו לעניים. לאחר מכן שאל אותו רבינו, כשאתה נותן לפניהם הלחם לכמה פרוסות אתה מחלק אותו? ענה לו לארבע פרוסות. רבינו גער בו ואמר לו, אין בשיעור זה כדי שביעה אלא מהיום והלאה תחלק הכיכר לשתי פרוסות ואם יחסר לך, תבוא אלי ואוסיף לך.

מעשה ביולדת שהתקשתה בלידתה בחודש השביעי לעיבורה. באו לרבינו שיבקש עליה רחמים. הצדיק לקח את מטפחתו וקשר שבעה קשרים ואמר להם שיתירו הקשרים על ראש היולדת ובכל קשר שיתירו, יתנו לה לשתות מן הכוס המים אשר בירך עליו ושתה ממנו. כמובן שמיד עשו כך ואחרי שסיימו להתיר את שבעת הקשרים היולדת מיד ילדה בן זכר והרב בעצמו מל אותו. כך גם אירע מעשה באישה אחרת שהתקשתה גם כן בלדתה והרופאים אמרו שהתינוק גדול מדי וצריך ניתוח כדי להוציאו. באו לרבינו וסיפרו לו על כך. רבינו לקח כוס מים ובירך עליו ושתה ממנה וציווה להשקות את היולדת והיא מיד ילדה בלי ניתוח.

רבינו היה מלמד את התלמידים גם בלילה והם היו חוזרים על השיעור. פעם אחת רבינו יצא לזמן מועט מבית המדרש. כשחזר מצא את ביהמ"ד חשוך ושאל על פשר הדבר. התלמידים ענו לו שאזל כל השמן למאור. הצדיק אמר להם, אל תתבטלו אפילו שעה אחת ללכת לחפש שמן, עלו על הגג שהלילה אור הלבנה מאיר, ותלמדו שם. וכך היה שעלו התלמידים לגג והיו לומדים לאור הלבנה כל הלילה.

הגאון רבי שלמה דהאן זצ"ל סיפר שהיה רגיל ללכת עם קבוצת אברכים לקבל ברכת רבינו, מעיר מראקש למוגאדור. פעם כשנסעו לשם והגיעו לביתו של רבינו הצדיק באותו הזמן לא היה בחדרו. הרבנית הכניסה אותם לחדר אחר שימתינו, והיתה גמרא פתוחה שם במסכת ערכין. בשעה שיצא להיכנס לחדרו שבו עמדו וחיכו לו, פתאום שמעו אותו מברך ברכת אשר יצר בהתלהבות כה גדולה ובקול רעם עד שהזדעזעו כתלי הבית. ובשעה שנכנס לחדר רעדה אחזה אותם ונפלה עליהם אימה גדולה וברכיהם דא לדא נקשן מרוב פחד מלהבות אור פניו שהיו בוערים כלפידים.

נכדו הגאון רבי אליהו שמעון בן שושן זצ"ל רבה של ליאון-צרפת סיפר: הייתי מסתכל בפניו הקורנות אור של שמחה בערב שבת בהתלהבות עצומה, והיה מצווה לבנו לקדש, הוא עט"ר אבא מארי כמוהר"ר הראב"ד חיים דוד זלה"ה. אומנם לפני הקידוש היה אומר לו להמתין קצת עד שיגמור ההוא את הקידוש, והיה ממתין ממי ששמע דבר מפי אחר וענה אמן ואח"כ היה אומר לאאמו"ר זצ"ל לקדש. פעם שאלו אותו, למי הוא מאזין וענה אמן השיב שיש מאן דהוא שבא אצלו ומקדש בכל ערב שבת ושום אחד מן המסובים לא היו רואים ולא היו שומעים כלום.

תלמידו של רבינו, הגה"ק רבי דוד עטר זיע"א היתה לו בת נשואה שלא נפקדה בזרע של קיימא במשך זמן רב. גילו לו בחלום שבליל טבילתה תשאיל מן הרבנית את אבנטו של רבינו וכן עשתה ונפקדה בבן זכר, וקראה אותו על שמו. ('פרד"ס אליהו' שכתב נכדו)

כ"ז אלול

הרה"ק רבי שלום רוקח מבעלז

יום ההילולא - כ"ז באלול

הרה"ק רבי שלום רוקח מבעלז נולד בשנת תקמ"א לאביו רבי אלעזר רוקח, מחכמי ה'קלויז' בברודי. בגיל צעיר התייתם רבי שלום מאביו, ונשלח על ידי אמו לעיר סקוהל ללמוד אצל אחיה רבי יששכר דב, אב"ד העיר (שמאוחר יותר הפך לחותנו). בהיותו כבן שש ביקש לנסוע לרבי אלימלך מליז'נסק. אמו עזרה לו לחסוך כסף עבור הנסיעה שתוכננה לחג השבועות, אלא שבאותה שנה, בכ"א באדר, נפטר רבי אלימלך. מסופר כי לאחר נישואיו, כאשר הלך ללמוד חסידות אצל רבו הראשון בתורת החסידות, רבי שלמה המגיד מלוצק, היה משתלשל בחבל באישון ליל מחלון חדר השינה שלו בבית חמיו, מחשש להתנגדותו. לפנות בוקר, כאשר היה חוזר רבי שלום, אשתו הייתה ממתינה ליד החלון עם החבל וכך היה מטפס ועולה בחזרה. מאוחר יותר נסע רבי שלום אל ה'חוזה מלובלין' והיה לאחד מגדולי תלמידיו. בעצת רבו ה'חוזה' קיבל עליו את רבנות העיירה בעלז, שם כיהן עד לפטירתו בכ"ז באלול תרט"ו.

מעשה נורא זה, שמעתי מפי החסיד מוה"ר נחמן דעקס זצ"ל, שהיה ישיש כבן תשעים ובילדותו – כאשר שהה בלונדון – נסע לראות את מהר"י מבעלז ששכב בווינה על מיטת חוליו.

המעשה אירע בעיר אוהל, עירו של הרה"ק בעל ה"ישמח משה' זי"ע. בנו של ראש הקהל דשם, מיוחד במינו היה, והתפרסם כעילוי גדול, חכו ממתקים וכולו מחמדים. ויהי היום, ויתקף עליו יצרו של הבן והתדרדר ממדרגה למדרגה, עד שחשקה נפשו בגויה אחת מבנות העיר לשאת אותה לאשה, למורת רוחו ולמגינת ליבו של אביו. עיניו רואות וכלות במעשה השטות של בנו, אך כבול ידים היה ולא יכול היה לעשות דבר. בושתו של האב גדלה ונתעצמה עד כי ירא לצאת מפתח ביתו.

האב השבור בא לפני הרה"ק ה'ישמח משה', ותינה לפניו את צערו הגדול ואת השבר שפקדו. אך ה'ישמח משה' עונה לעומתו: "דבר זה תוכל להוושע רק בבעלז, סע אל הרה"ק ה'שר שלום', וקח אתך את בנך הסורר, שם תוושע".

בצר לו, פנה האב ועשה ככל אשר צווהו ה'ישמח משה', והחל להפציר בבנו שיואיל לנסוע עמו. ראשית לא אבה הבן לשמוע מכך, אולם לאחר הפצרות ותחנונים חוזרות ונשנות של אביו, נאות הבן לנסוע אך הזהיר את אביו, כי הוא נוסע הלוך ושוב, לא יותר.

בהגיעם לבעלז נכנסו האב והבן אל רבינו, והאב החל לומר לפני רבינו "זה בני, וכזאת וכזאת ארע עמו". רבנו שמע את המקרה העגום, ופונה אל הצעיר: "אכן כך? הכזאת עשית?" והבחור מחריש לעומתו, אינו משיב מאומה. ושוב פונה אליו רבינו: אם כן, הגד נא לי, היש אתך תמונה מאותה נכרית"? לזאת נאות הבחור לשמוע, ומיד הגיב: "אכן, יש לי את תמונתה".

"הותר נא בידי את התמונה לרגע" פוקד עליו רבינו, והבחור נותן לו.

הכל תמהים לדעת: מה יעשה רבינו עתה? רבינו, ומתחיל לקרוא ולזעוק בקול: "פע, פע, צו דעם גייסטו האבן א שייכות (פוי, פוי, לזאת מתכוון הינך להשתייך)?! ומיד פנה לאבי הבחור, ואמר לו: "סע לשלום לביתך".

האב ובנו חזרו לביתם, ובחזרתם, פנה הבן והלך אל הנכרית המשוקצת, וקרא לה שתבא. למרבה פליאתו סרבה אותה נכרית לירד אליו, ובלית ברירה החליט הבחור שיעלה אליה. ויהי כי הביט אליה, והנה היא מצורעת מראשה ועד כפות רגליה.

חישב הבחור ומצא, כי את הצרעת קיבלה לפני כמה שעות – מכוון לאותו זמן בו ביקש רבינו את התמונה וזעק "פע"... כמובן כי אותו בחור נפעם מן הסיפור, ונשבר ונכנע לבבו הערל ושב אל כור מחצבתו בתשובה שלימה והיה לירא וחרד לדבר ה'.

קריאת המיאוס שפלט הצדיק כאשר ראה את תמונת הנוכרית, ממחישה את דברי אדמו"ר הזקן בתניא אודות הצדיק הגמור. על פי הגדרתו, צדיק גמור איננו זה העושה טוב יותר, שכן גם הצדיק שאינו גמור דבק בה' ועושה טוב באופן מוחלט. הדבר היחיד המבדיל ביניהם, הוא רמת המיאוס שהם חשים כלפי הרע: בעוד הצדיק שאינו גמור איננו שונא לחלוטין את הרע, ומעיד בכך על שמץ של משיכה אליו, הצדיק הגמור שונא את הרע בתכלית השנאה – ועוצמת ניתוקו ממנו מעידה על עוצמת אהבתו לה'.

אך בסיפור מתגלה גם דבר נוסף: בכוחו של הצדיק הגמור גם להמאיס על אחרים את הרע – אפילו אם קודם לכן נמשכו אליו עמוקות. ולא רק זה, אלא שהוא פועל גם על ה'חפצא' של הרע עצמו: הנוכרית שנעשתה מאוסה גם בגלוי. ומדוע ביקש קודם לכן לראות את תמונתה של האשה? על כך יש לומר, כי אמנם הוא עצמו מואס ברע ללא כל עזרים – אך כדי לעורר גם בזולתו את המיאוס ברע, נצרך השר שלום להביט בתמונה ולעורר-לגלות בתוך עצמו את המיאוס המוחלט ברע.

אך הסיפור איננו מתמצה בכך: כפי שציין אדמו"ר הזקן, קיים קשר הדוק בין שנאת הרע לאהבת הטוב. כאשר הבחור נפגש עם המופת הגלוי, זכה גם, מלבד פרישתו מן העברה, להתקשר בחבלי עבותות האהבה לצדיק יסוד עולם.

הרה"ק המקובל האלוקי רבי נתן הכהן אדלר

יום ההילולא - כ"ז אלול

הרה"ק המקובל האלוקי רבי נתן הכהן אדלר נולד ב-י' בטבת תק"ב לאביו רבי שמעון ולאמו צרלה בעיר פרנקפורט דמיין, גרמניה, למשפחה המיוחסת לרבי שמעון הדרשן מפרנקפורט, בעל ה'ילקוט שמעוני'. נודע כילד מחונן ושקדן, עד שפעמים רבות מרוב שקידתו הגיע לתפילה אחרי 'עלינו לשבח' [כשביקר החיד"א בק"ק פפד"מ ונוכח באיחורו של הנער המחונן, קרא עליו את האמור באלישע "הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא, עובר 'עלינו' תמיד"...]. רבי נתן אדלר היה תלמידם בנגלה של בעל ה'פני יהושע', רבי משה ראפף, ורבי דוד טעבלי כ"ץ שיף, וקבלה למד אצל רבי אבוש — רבה של פרנקפורט. רבי נתן אדלר היה רבו המובהק של ה'חת"ם סופר', שמזכירו בספריו בכינויי הערצה — "החסיד שבכהונה", "נהירין לו שבילי דרקיעא יותר ממלאך" ועוד. לצד התנהגותו בפשטות ובשפלות כלפי כל אדם, רבי נתן אדלר נודע בהנהגותיו יוצאות הדופן בעבודת ה'. היה מניח תפילין דרש"י ור"ת יחד, התפלל בנוסח האריז"ל ובמבטא ספרדי — וכך גם עבר לפני התיבה בכל ביכ"נ בו התפלל – נשא כפיו בכל יום, צם והסתגף רבות ועוד. בשל הנהגותיו המיוחדות הוחרם ע"י רבני פרנקפורט ונאלץ לעזבה עם תלמידיו. לאחר מספר שנים, בהן כיהן כרבה של בוסקוביץ' שבמורביה, בוטל החרם והוא שב לפרנקפורט. הסתלק זמן קצר לאחר מכן, בכ"ז אלול תק"ס, ומנו"כ בבית החיים העתיק בפרנקפורט.

רבי נתן לא הניח אחריו חידושי תורה כתובים, כי גרס שהיתר כתיבת תורה שבעל פה לא נאמר לאדם כמותו, שלא שייכת אצלו שכחה.

פעם אחת מצאו מתנגדי רבי נתן אדלר ז״ל עילה לתופסו, היות כי יצא דבר המלך ליתן כל כלי הכסף לצורך המדינה. ולהגאון רבי נתן אדלר ז״ל הי׳ לו טבעות של כסף על עץ חיים של ספר תורה שלו, ומסר אחד עליו דבר זה.

ויהי בחשכת הלילה בעת ישבם ללמוד הרב עם התלמיד שמעו מן העליה (שם היה טמון ספר התורה), איזה קול שאון. ציוה הרב רבי נתן אדלר ז״ל לתלמידו הבחור משה [הוא החת״ם סופר] שיעלה מעלה על גב העליה לראות מה זה ועל מה זה קול המון הזה. והגם שפחד לעלות, כי אולי גנבים שם ויעשו לו רעה? אבל מצות רבו היתה לו לחובה, ועלה אל העליה. וראה מרחוק איש זקן וזקנו לבן כשלג, ומכה בפטיש. ופחד מהמראה הזה, וכאשר סר לראות מי הוא זה השתומם מחדש: כי מצא את הגאון בעל מחצית השקל ז״ל שמכה בפטיש להפריד ולהסיר את הטבעות של כסף מן הס״ת וכאשר ראה את הבחור משה, ביקש ממנו שלא יגלה הדבר כי עשה בחשאי למען לא יוודע להגאון רבי נתן אדלר ז״ל מהמסירה ושלא יצטער אותו צדיק אם יבואו לחפש אחרי הטבעות. מזה נראה גודל חביבותו של רבי נתן אדלר ז״ל אצל בעל מחצית השקל ז״ל.

כאשר פעם אחרת באו פקידי הממשלה על ידי מסירה לבית הגאון רבי נתן אדלר ז״ל לחפש אחר הס״ת ההוא, בחפזו לקח הס״ת ונתנו על יד תלמידו משה סופר והעמידו באמצע החדר ופקידי הממשלה חפשו בחפש מחופש בכל זוית ובכל פנה, ולא הרגישו בנושא הספר – כי עשאו רבו לרואה ואינו נראה. וכאשר סיפר פעם זקני ז״ל [החת״ם סופר] הדבר, אמר שאין להפליא על רבו בגוף העניין אבל מסוכן הדבר לעשותה.

פעם אחת הלך עם רבו לעיר וייען [וינה] בעניין נחוץ, גם כן איזו מסירה, ובבואם מקיר העיר חוצה תרדמה נפלה על מנהל הסוסים, ובתוך ערך שתי שעות באו לוייען ונראה בעליל כי קפצה להם הארץ. ובהקיצם את מנהל הסוסים, וירא כי כבר באו למטרת חפץ נסיעתם, ולא ידע מה זאת, איך מיהרו לבוא שמה. חוט המשולש החדש

מסופר, כי הבעש״ט אמר פעם: ״יהודי פולין — יאמינו בה׳ עד ביאת המשיח, יהודי גרמניה — לא אוכל לעזור להם עד שיגיע המשיח, ואילו אני באתי עבור יהודי רוסיה — הפוסחים על שני הסעיפים״. הביטוי הזה, שלקוח מדברי אליהו הנביא, מלמד כי הבעל שם טוב היה כאליהו – מבשרה של גאולת משיח. אך רבי נתן אדלר, שהוא ותלמידיו פעלו בגרמניה, היה מבשר הגאולה ליהודי גרמניה דווקא, כעין בעל שם טוב ליהודים אלה. הדברי חיים מצאנז העיד בשם רבי נפתלי מרופשיץ משמו של רבי אלימלך מליז׳נסק, שמלבד נשמת הבעש״ט לא ירדה נשמה קדושה כשלו בדורות האחרונים.

אכן, הדמיון ביניהם בולט מאוד: עמידה בתוקף מול מתנגדים (גם יהודים, וגם, להבדיל, גויים), קפיצת הדרך כשהעגלון ישן, שינוי במנהגי הקהילות במקומם, ועוד. ה״בעל שם׳סקע מעשה״ שפעל, **רואה ואינו נראה**, הוא בגימטריא **ישראל**, וגם שנות חייהם (ח״ן שנים של רבי נתן, ועוד ס״ב של הבעש״ט), משלימות למאה ועשרים שנה – כשנות חייו של משה, הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון. אך מה סודו של רבי נתן, שפעל במקום מורכב כל כך?

שם משפחתו של הצדיק, אדלר, הוא בעברית נשר (עוד רמז לבירור גרמניה, שסמלה נשר). בהיפוך אותיות זהו רדל"א – רישא דלא ידע ולא אתיידע, החלק העליון ביותר בספירת הכתר ובו "חביון עוז העצמות". שמו הפרטי, נתן, רומז לכך שזכה ל"עבודת מתנה אתן את כהונתכם": אהבה בתענוגים, הניתנת כמתנה משמיים לאדם השלם ביראה. (כל זה רומז לכך, ששורש נשמתו חצוב מפרצוף עתיק שבכתר עליון – כשהאהבה בתענוגים שייכת למידות דעתיק ואילו רדל"א למוחין דעתיק, וד"ל.)

לסיום, נביא עוד סיפור מרבי נתן – המדגיש גם הוא את הדמיון הרב שבין הצדיקים: "אמר פעם החת"ם סופר לתלמידיו: "לערוך קפיצת הדרך עם שמות – אין זו גדולה". והוסיף כי "למורי החסיד שבכהונה, היתה קפיצת הדרך בלי פעולה כלל!" הדבר מזכיר מאוד את שיטת הבעל שם טוב, המפרש גם באיזה כח מתחוללים מופתים כאלה: מסופר, כי עבר פעם בילדותו את הנהר בעזרת שם, ולאחר מכן הצטער על כך מאוד ושב בתשובה. ולא נתקררה דעתו, עד שהזדמן לו לעבור את אותו הנהר, בעזרת אמונה פשוטה בלבד. אכן, אותה אמונה פשוטה היא היא פנימיות הכתר – ממנה נחצבה נשמת רבי נתן.

רבי צבי בנימין הירש וולף אוֶירבַּך

יום ההילולא - כ"ז אלול

רבי **צבי בנימין הירש וולף אוֶירבַּך** בכתיב שנהג בזמנו: **אויערבך**; בראשי תיבות: **הצב"א**; Auerbach; כ"ז באייר תקס"ח, 22 ביוני 1808, נוויוויד – ליל כ"ז באלול תרל"ב, 30 בספטמבר 1872, הלברשטאדט) היה רב גרמני, בן למשפחת הרבנים אוירבך, ממנהיגיה הבולטים של האורתודוקסיה ביהדות גרמניה במאה ה-19. נודע על שם ספרו **ה"נחל אשכול"**.

נולד בשנת 1808 בנוויוויד לרב אברהם אוירבך נפטר בג' בחשוון ה'תר"ו, רב העיר ובנו של רבי אביעזרי זליג אוירבך, ולאשתו השנייה, אסתר רבקה לבית אופנהיים-ליפשיץ נפטרה בי"ח באייר ה'תרכ"ד. היה הבן הבכור מתוך שישה עשר ילדים מנישואיו אלו של אביו. בהיותו כבן שנתיים עקרה המשפחה לבונא, עם התמנותו של אביו לרבה של העיר ושל חבל הריין כולו.

בצעירותו למד אצל אביו, וכשגדל נשלח ללמוד אצל רבי יהודה ליב קרלבורג, רבה של קרפלד ותלמידם של רבי נתן אדלר ורבי מאיר ברבי. לאחר חמש שנות לימוד עבר לוורמס, ללמוד אצל רבה של העיר, הרב יעקב קופל במברגר. במקביל ללימודיו התורניים רכש השכלה כללית באוניברסיטת בון ובאוניברסיטת מרבורג, וב-1834 קיבל תואר דוקטור מאוניברסיטת גיסן. בכך היה בן הדור הראשון של הרבנים באורתודוקסים בגרמניה שפנו ללימודים אקדמיים ורכשו תואר דוקטור. נשא את לאה בתו של יצחק אייזמן פרנקל מוויצנהאוזן. ב-1834 התמודד מול לאופולד צונץ על רבנות דרמשטאדט ומדינת הסן. מושב הרבנות והקהילה המרכזית בה היה בדרמשטאדט, אך היו כפופות לה כמאה קהילות כפריות קטנות בחלקה הדרומי של הדוכסות הגדולה של הסן. בעיר דרמשטאדט תמכו הרוב ביריבו צונץ, אך בסיוע קהילות השדה, שרובן היו מסורתיות, זכה ברבנות המדינה. במשך כל שנותיו ברבנות דרמשטאדט והסן התפלמס עם מתקני הדת הרפורמים, שהיו הרוב בוועד הקהילה בדרמשטאדט, ולאחר 23 שנים (1857) הצליחו מתנגדיו להביא לפיטוריו מן הרבנות ובמקומו מונה יוליוס לנדסברגר.

לאחר פיטוריו פרש לפרנקפורט דמיין והתרכז במחקריו התורניים. בתקופה זו חיבר את ספריו. הוצעו לו משרות רבנות בקהילות שקלוב ומוהילב במזרח אירופה, אך הדבר לא יצא אל הפועל. בשנת תרכ"ג

(1863) התמנה לרבנות הלברשטאדט, שהייתה אחת הקהילות העירוניות הבודדות בגרמניה שנותרו בעלות רוב אורתודוקסי. ברבנות הלברשטאדט כיהן עד פטירתו בלילה שבין ראשון לשני, כ"ז באלול ה'תרל"ב, 30 בספטמבר 1872. הוא נקבר למחרת היום בהלברשטאדט במעמד קהל רב.

נשא לאשה את לאה לבית פרנקל, ונולדו להם שבעה ילדים. אחד מבניו, רבי אביעזרי זליג אוירבך, ירש אותו כרבה של הלברשטאדט. אחד מחתניו היה הרב ד"ר אלעזר לאב (Löw) אנ', רבה של אלטונה.

בספר "שומרי משמרת הקודש" . בעמ' 369-370 מובא סיפור מרתק: בזמן כיבוש לטביה ע"י הצבא הגרמני במלחמת העולם הראשונה הגיע לדווינסק חייל יהודי בשם פליקס גולדשמידט, וכמובן שהוא ביקש לפגוש ברב העיר - הגאון המפורסם רבי מאיר שמחה הכהן בעל ה"אור שמח". הרב שחשש מהחייל הגרמני החמוש רצה לבחון אם הוא דובר אמת, ואחר ששמע ממנו שהוא בן הלברשטט שאל אותו: האם אתה מכיר את הספר "נחל אשכול"? החייל ענה: "בוודאי! את הספר כתב ר' צבי בנימין אויערבך, סבו של רבי ומורי ר' יצחק אויערבך"! ואז נפלו המחיצות.

מעשה שהיה: הזעזוע בקהילת יהודי הלברשטאדט שבגרמניה היה גדול. ילד רך, בן למשפחה חשובה בעיר, נחטף והועבר למנזר המקומי. ההורים זעקו במר נפשם, עסקנים הפעילו לחצים גדולים, הקהילה כולה הביעה את מחאתה – אך נציגי הכמורה דחו על הסף את הדרישה וטענו שזה ילד נוצרי יתום.

האירוע התרחש בימיו של הרב צבי-בנימין אוירבך (מחבר הספר 'נחל אשכול'), רבה של קהילת הלברשטאדט. הוא התגייס למבצע השבת הילד ודחק בכל מי שהיו לו קשרים בקרב השלטונות לפעול בעניין. ועד פעולה נמרץ עשה ככל יכולתו, אך כל המאמצים עלו בתוהו.

להורים האומללים לא נותרה ברירה אלא לפנות אל בית המשפט, בתקווה לקבל סעד ממנו. ואולם גם הניסיון הזה הושב ריקם. אנשי המנזר שיקרו במצח נחושה כי הילד לא נחטף ואינו בנם הביולוגי של בני הזוג היהודים, אלא ילד נוצרי. בית המשפט אימץ את טענת הכנסייה ודחה את זעקות השבר של ההורים.

חודשים חלפו, שנה ועוד שנה, ועדיין הילד שבוי במנזר ומתחנך כנוצרי לכל דבר. הנזירים פינקו את הילד והעניקו לו כל מה שביקש, בניסיון להנעים עליו את השהייה בין כותלי המנזר ולהשכיח ממנו את הוריו ואת עברו. בשל גילו הצעיר החלו תמונות ילדותו להימחק אט-אט מזיכרונו, והוא האמין כי המנזר הוא מקומו הטבעי.

המשפחה לא אמרה נואש. במשך כל הזמן הזה לא חדלה מפעילותה להשבת הבן האובד. ההורים הפכו עולמות, שיגרו מכתבים ופניות לכל גורם אפשרי, התדפקו על דלתותיהם של פקידים בכירים, שפכו דמעות ונשאו תפילות כדי לשנות את רוע הגזירה.

יום אחד הצליחו להביא את העניין לדיון נוסף בבית המשפט, והפעם דן בעניין שופט ידידותי, שהיטה אוזן קשבת לדברי ההורים הכאובים.

"אני שומע את דבריכם ומתרשם מכנותם", אמר השופט, "ואני מסכים לפתוח מחדש את הנושא ולדון בסוגיה, אף שערכאה קודמת דחתה את תביעתכם". זיק של תקווה ניצת בעיני בני המשפחה. "ואולם", סייג השופט, "מי ערב לי שהצדק איתכם ולא עם אנשי הכנסייה? היש בידכם להוכיח את צדקתכם?!".

דממה השתררה בחדר. ההורים שקעו בהרהורים. אבל דווקא השופט העלה רעיון. "אני אורה לאפשר לכם להיכנס למנזר ולהיפגש עם הילד למשך כמה דקות. במהלך הביקור נבחן את התנהגותו של הילד

כלפיכם. אם יפגין כלפיכם רגשות כלשהם – משמע בנכם הוא. אם לאו – לא יהיה מנוס מלקבוע סופית כי הילד אינו בנכם".

ההורים יצאו מבית המשפט ברגשות מעורבים. סוף-סוף חלה התקדמות בפרשה הכאובה, ואולם מי יודע עד כמה הצליחו אנשי הכנסייה למחוק בליבו של הילד את עקבות עברו היהודי? ודאי שטפו את מוחו בדברי בלע כלפי היהודים והלעיטו אותו באמונתם, עד שאינו חש קשר למשפחתו ולעמו.

לקראת מועד הביקור פנו ההורים אל הרב אוירבך, להיוועץ בו כיצד לנהוג בפגישה הרת הגורל הצפויה להם. הרב הרגיע את ההורים באומרו כי יעשו את שלהם והקב"ה יסייע בידם. דבריו הפיגו מעט את המתח הרב שמילא את ליבם. הרב הוסיף כי הוא עצמו יתלווה אליהם ויבוא למנזר.

ביום המיועד יצא הרב מביתו לבוש קיטל לבן, עטוף בטלית, ועל ראשו הכיפה הלבנה שנהג לחבוש ביום הכיפורים. זה היה יום חול רגיל, ואולם הרב נראה כמי שפוסע לתפילת 'כל נדרי' בבית הכנסת.

השלושה באו אל המנזר. הדלת נפתחה, ואל החדר הובא הילד האבוד. ליבם של ההורים החסיר פעימה. הילד נראה נוצרי גמור. בקושי זיהו את קלסתר פניו של בנם. הם התקשו לשמור על איפוק לנוכח המחזה הכאוב. לשונם נעתקה מפיהם. המילים שהתכוונו לומר חמקו מפיהם. לרשותם עמד זמן קצוב, והסיכוי האחרון להשיב את הבן החל אוזל כמו שעון חול.

מתוך חוסר האונים שאפף אותם תלו ההורים את מבטם ברב. הוא עמד במקומו, עיניו עצומות, ולפתע החל להשמיע את נעימת תפילת 'כל נדרי'.

קולו הסתלסל במנגינה המוכרת, והוא גבר והלך ככל שהתקדמה התפילה. "כל נדרי, ואסרי, ושבועי, וחרמי, וקונמי...". הרב משתפך בתפילה, והילד עומד בפינה ואינו פוצה פה. כשהרב הגיע למילים "דאנדרנא ודאשתבענא... מיום כיפורים זה", ולגה לפתע דמעה מעינו של הילד.

הרב הבחין בכך ועצר את התפילה. הוא פנה אל הילד ושאלו ברכות: "האם תרצה לבוא עימנו, לחזור אל משפחתך, אל עמך ואל אמונתך, או שאתה מעדיף להישאר כאן, במנזר הנוצרי?".

באותו רגע קרה דבר בלתי-צפוי. הילד ניתק ממקומו, רץ אל הוריו והתנפל עליהם בבכי סוער ונרגש. "הוציאו אותי מכאן!", ייבב בקול נרגש, "אינני רוצה להישאר כאן. אני רוצה ללכת לבית הכנסת! קחו אותי הביתה!".

צדיקים שלא נודע יום פטירתם

שם בן נח

היה החשוב בבני נח: "ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת" [בראשית ה, לב]. רש"י [שם]: "והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחילה אתה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו".

מלכי צדק מלך שלם, כהן לא-ל עליון, הנזכר בבראשית [יד, יח] הוא שם בן נח [רש"י שם].

היה אבי האומה הישראלית, ואברהם אבינו היה מצאצאיו [בראשית יא, י-כו].

בשעה שביקשו אומות העולם לתעות מדרכיו של הקב"ה העמיד להם שני גדולים משל בית אבא שם ועבר, והיו מתרים בהן [בראשית רבה נב, יא]. עבר הוא נינו של שם, וביחד היו בבית המדרש 'שם ועבר'.

עובדות והנהגות

"כשעלה סנחריב מירושלים וחיילותיו – נשרפו גופן ולא בגדיהם, למה? על שהיו מבני בניו של שם בן נח. שנאמר [בראשית י, כב]: 'בני שם עילם ואשור וארפכשד וגו', וכתיב [בראשית ט, כז]: 'יפת אלהים ליפת', ואף על פי כן 'וישכן באהלי שם' [שם] [מדרש תנחומא נח סימן טו].

עולי הרגל ומקורות

על אף שקביעת מקום מנוחתו במערת שם ועבר בצפת היא ע"פ מסורת מאוחרת מאד, הזכרנוה[1]: "צפת... ברגלי ההר אשר החומה נבנה עליו, נמצא בית מדרש הנקרא בית מדרש של שם ועבר[2], והערבים אומרים אשר שם קבור שם בן נח. ולא יניחו לשום אדם מאחינו לכנוס לתוך המערה הנמצא בבית זה בעד כל הון". [גבעת שאול]

דרכי גישה

נכנסים לצפת בכניסה הישנה העליונה: מהכביש הישן 8900 (צומת עין זיתים – ראש פינה) כ-3 ק"מ מצומת עין זיתים – ימינה / כ-10 ק"מ מראש פינה – שמאלה.

נוסעים עד הכיכר שליד תחנת אגד [השני], ממשיכים בכיכר וביציאה הראשונה פונים ימינה לרח' ירושלים. לאחר כ-140 מטר מסתעף שמאלה רח' הפלמ"ח. פונים ימינה לרח' הפלמ"ח. עולים עם הכביש כ-500 מטר, בעיקול רח' הפלמ"ח שמאלה רואים משמאל את בי"כ הסמוך למערת שם ועבר [ליד בית לבן 'מקוה תכלת'], שם קבורים שם בן נח, רבי דוסא בן הרכינס ועוד תנאים.

מיקום וזיהוי הקבר

המערה ממוקמת מדרום למצודה, בינה לבין החפיר הצלבני הגדול שנחצב כדי להגן על המבצר הצלבני מדרום (כיום עובר עליו הגשר ברח' הפלמ"ח), והיא מערת קבורה גדולה המכונה 'מערת שם ועבר' או 'מערת בנות יעקב' בפי הערבים (מגארת בנאת יעקוב וג'אמע [=מסגד] בנאת יעקוב המשמש כיום כבית כנסת שם ועבר). בתקופה הממלוכית קודשה המערה על ידי המוסלמים כמערת בנות יעקב, וכמערה שבה קיבל יעקב את הבשורה על מות יוסף[3]. כיום ניתן עדיין להבחין בפנים המערה בשרידי בניה ממלוכית. המסורת שמכנה את המערה 'בית מדרש של שם ועבר' היא מאוחרת, ואינה קודמת למאה הי"ט לסה"נ.

בשני בצורת היו היהודים רגילים לבוא ולהתפלל במערה זו על הגשמים. בשנת תרע"א עת היתה בצורת גדולה, פתחו הערבים את המערה והרשו ליהודים לבוא ולהתפלל בה על הגשמים [תפארת ירושלים כג, עב].

מערה זו בחלקה החיצוני היא מערת מגורים או מערת מסתור, ובחלקה הפנימי ישנה מערת קבורה עם כוכים רבים, בה נקברו הנזכרים ע"י עולי הרגל. יש לציין שע"פ האר"י, הצדיק היחיד הקבור בה הינו ר' דוסא בן הרכינס, ראה להלן.

יש להעיר כחי יש שציינו את המערה כמקום נפרד מקברו של ר' דוסא [להלן], ואף מלשונו של ר' חיים ויטאל נראה כי הם שני מקומות, אולם הסיבה לכך, היות ובמקור פתח מערת הקבורה היה מן הצד [כמופיע בתשריט], ולא מתוך מערת 'שם ועבר', ורק לאחר מכן נעשתה פירצה שחיברה ביניהם. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

1. אמנם, קיימות דעות נוספות כפי שנראה להלן.

ארץ עוג [סיחון], באזור החרמון: "בארץ סיחון ועוג, אין בו עשב וצמח, כמהפכת סדום ועמורה. וראה קבר ארוך שמונים אמה. ואמרו הישמעאלים שהוא קבר של שם בן נח. אבל היהודים לא אמרו זה". [סיבוב ר' פתחיה מרגנשבורג]

"באתי עד הר חרמון והר הלבנון והר שניר... משם באתי לארץ עוג. וכל הארץ ההיא חריבה. וראיתי שמה קבר אחד, ושמונים אמות ארכו. ואמרו לי שהוא קבר שם בן נח". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש כת"י ב']

"הר הלבנון... הייתי על הר אחד, ושם נקבר נח עם שם בנו במערה אחת". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

נינוה: "משם [מדמשק] הלכנו לנינוה. ושם קבר שם בן נח". [מסע דפלסטינא]

2. על קיומו של בית מדרש של שם ועבר בצפת, מצאנו עדויות נוספות:

"גם נמצא בה [בצפת] בנין חומה, שאומרים שהוא בית המדרש של שם ועבר". [קורות העתים]

"בית המדרש של שם ועבר... בקרבת צפת". [מסע משה ויהודית מונטיפיורי]

אמנם, על הכתוב "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ויפגע במקום וילן שם... וישכב במקום ההוא" [בראשית כח, י-יא], כותב רש"י: "באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". מכאן נראה שבית מדרשם של שם ועבר היה בבאר שבע שבדרום ולא בצפת שבצפון, וכן הוכיח מהרש"א [חידושי אגדות מגילה יז, א ד"ה הוה יעקב], אך כאמור היו שם ונינו עבר גדולים בדורם, ועל כן יתכן כי היו להם כמה בתי מדרשות ברחבי הארץ.

3. 'מערת הצער', או – המערה שבה נקבר המבשר, כפי שמוזכר בכתובת ממלוכית שהיתה על פתח המערה.

נביאים

הנביא האלוקי אלישע בן שפט

הנביא האלוקי, אלישע בן שפט, תלמידו של אליהו הנביא זכור לטוב, היה מגדולי הנביאים אשר לעם ישראל.

נולד באבל מחולה שבעבר הירדן. באדמת קודש חילק בין אבל מחולה שבארץ ישראל לאבל מחולה שבעבר הירדן – עירו של אלישע, ע"פ הגמרא בפסחים [סח, א] 'בשן זה אלישע בן שפט הבא מן הבשן'.

שפט אביו היה אף הוא נביא [ויקרא רבה ו, ז] ועשיר מופלג. יתכן כי היה כהן, ראה תוס' כתובות [קה, ב].

כאשר נצטוה אליהו למשוח את אלישע לנביא אשר ימלא מקומו אחריו, הלך לשדה שפט ומצא את אלישע חורש בשדה. עבר אליהו לפניו "וישלך אדרתו אליו" [מלכים א יט, יט] מאותו רגע היה אלישע לאיש אחר. הוא נפרד מעל אביו ואמו והלך אחר רבו לשרתו.

מני אז לא נפרד אלישע מרבו כלל והלך עמו באשר הלך. בשכר דבקות זו זכה למלא מקומו אחר עלות אליהו הנביא השמימה.

כאשר הגיע זמנו של אליהו לעלות השמימה, אמר לאלישע כי רשאי הוא לבקש ממנו דבר, טרם עזבו אותו. אלישע ביקש כי יזכה לקבל פי שניים ברוחו. על כך השיב לו אליהו, כי אם יזכה לחזות בו בעלותו השמימה, תתקבל בקשתו.

אכן, לאחר הסתלקות אליהו בסערה השמימה, זכה אלישע למילוי משאלתו. כוחות מופלאים עילאיים נמסכו בו, ובכוחם פעל אותות ומופתים בקרב הארץ, בהיותו מגן ומושיע לבני ישראל.

הוא יסד בתי מדרשות במקומות שונים לשם נהרו בני הנביאים בהמוניהם לשתות מבארו, עד שצר היה המקום מהכיל את כל התלמידים.

אלישע מכונה בכתובים "איש אלוקים קדוש מאד" [מלכים ב ד, ט]: מימיו לא נראה זבוב על שולחנו [ברכות י, ב], ומימיו לא הביט באשה [ילקוט שמעוני קדושים]. הוא התנבא והושיע את ישראל בימי יהורם בן אחאב מלך ישראל, עד תקופת יהואש בן יהואחז בן יהוא, סך הכל יותר מששים שנה [רד"ק מלכים ב יג, כ].

עובדות והנהגות

בין הנסים הרבים שיצאו מתחת ידיו הוא נס השמן שחולל כאשר ציוה את האשה, לצקת מעט שמן לכלים אשר ברשותה, ושמן זה לא פסק לנבוע עד שמילאה את כל כליה. כמו"כ כאשר פעם אחת בנתה אשת השונמית עבורו עליית קיר, הוא ברך את השונמית בבן, וכשזה נפטר החיה אותו, והוא היה חבקוק הנביא. הוא ריפא את נעמן, שר צבא ארם, מצרעתו, ופעל ישועות גדולות לעם ישראל. לפי מאמר חז"ל [מגילה כז, א] פעל כל זאת רק באמצעות התפילה.

כמו כן נכתב: "כל זמן שהיה אלישע קיים לא היו גדודי ארם באין בגבול ישראל, שנאמר [מלכים ב ו, כג]: ולא יספו גדודי ארם לבוא בארץ ישראל. משמת אלישע מהו אומר [מלכים ב יג, כ]: וימת אלישע, ויקברוהו, וגדודי מואב יבאו בארץ בא שנה" [תוספתא סוטה (ליברמן) יב, ו].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בראש הר[1] הכרמל[2]: "שם בהר הכרמל, בשיפוע ההר, מערה, שם בית הכנסת לאליהו זכור לטוב. למעלה משם בראש ההר מערת אלישע[3]". [תוצאות ארץ ישראל]

"שם בהר הכרמל, בשיפוע ההר, מערת אלישע". [כפתור ופרח]

"ועליתי [ממערת אליהו] על ראש ההר, ושם ראיתי מערת אלישע הנביא, ובתוך המערה שני עמודים של שיש כנגד ירושלים שהיה רגיל להתפלל שם, והיה גולל ס"ת שלו על העמודים ומתפלל שם במנין, והנרות דולקות שם יומם ולילה" [מנחם החברוני]

"ובסמוך לכפר, בשיפוע ההר, מערה גדולה ומפוארת לאליהו הנביא ז"ל. מר אליאס הוא מגדל בראש ההר, למעלה מהמערה הנזכרת, ושם בסמוך[4] מערה ובתוכה קבורת אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו ז"ל". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

"ובשיפוע הר הכרמל מערה גדולה של אליהו הנביא שישב שם בתלמודו[5]. ובמגדל שבראש ההר למעלה, שם מערה עם קבורת אלישע בן שפט[6]". [משה חיים קאפסוטו]

"עלינו למעלה בראש ההר להשתטח על קברו של אלישע בן שפט שהוא קבור בראש הר הכרמל. וכיון שעלינו כמו מאה אמה ויותר מצאנו בית אחד בנוי חדש ממש, של אדום שבנו שם, שאומרים אלישע בן שפט דידהו[7]. ומקריבים לפניו דברים של הבל, אלילי כספם וזהבם, ואין בזה הבית כי אם כומרים העובדים יזו וחיילותיו. ועלינו למעלה ומצאנו מערה קטנה ושם כותל אחד ובו חלון, וזה החלון חלול לקבר אלישע בן שפט". [פרשת אלה מסעי, איגרת מסע מירושלים]

"והר ליד הכפר [חיפה], ובמורד ההר מערה הנקראת מערת אליהו הנביא זכרונו לברכה. מר אליאס, הוא מגדל על ראש ההר ההוא שבו חצובה מערת אליהו הנביא, ובמגדל קבור אלישע בן שפט". [ידי משה]

"משם [מר' יצחק נפחא] הלכנו עד שבאנו למערת אליהו, ולא רצו להניח אותנו לכנוס, והיה כמה מניעות על זה, והשם יתברך עזרני וניצחתי אותם ונכנסנו כולנו לשם. והמערה חידוש נפלא... משם הלכנו עד שבאנו על קבר אלישע בן שפט, אשר עד הנה עמד שם בית תיפלה שלהם, וזה סמוך סתר אותה הפאשי [מושל תורכי] ועתה יכולים לילך על קברו הקדוש. ותהילה לאל היינו שם אנחנו כולנו בעזרת השי"ת". [ימי מוהרנ"ת]

"למעלה בראש ההר כנסיה של נוצרים, ויש אומרים כי שם קבור אלישע בן שפט הנביא זכרו יגן עלינו. ומפני ריבוי הצלמים אשר שם לא עלינו למעלה". [מסעי הירח]

גדולים צדיקים במיתתם ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

לא רק בחייו פעל אלישע ישועות. נס תחיית המתים התרחש גם לאחר מותו, על קברו, כמסופר בכתובים: כאשר יצאו אנשים לקבור מת, נתקלו בגדוד של חיילי מואב. מתוך בהלה השליכו האנשים את הנפטר אל קבר אלישע. והנה אך נגעה הגוויה בקבר הנביא, קם הנפטר לתחיה כי אלישע לא אבה שאיש זה ינוח על ידו [מלכים ב יג, כא; וראה רד"ק שם].

מיקום וזיהוי הקבר

הנוסעים בימי הביניים הקדומים מזכירים את קברו של הנביא אלישע בן שפט מעל מערת אליהו (ב'מר אליאס', כיום במערה בתחום מנזר הכרמליתים של סטלה מריס)[8]. המקום נמצא בתוך מערה שבתוך המנזר כמתואר גם ע"י עולי הרגל כמקום שאסור להכנס אליו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

1. אמנם, ישנה דעה שנטמן בשומרון או בסביבתה: "שומרון, עיר שממה על ההר... רחוקה דרך שבע שעות מירושלים, בנין נפלא בה מזמן מלכי ישראל. ועין כל תרד דמעה על עמוד היכל הזהב אשר בנה הורדוס. רבים ממלכי ישראל קבורים שם – גם בה קברי אלישע ועובדיה הנביאים". [שערי ירושלים, מבשרת ציון]

"צפונה לתמנת סרח 12.3 קילומטר, ולמזרחה של כפר קלקיליא במרחק 4 קילומטר, יש קבר קדוש שהערבים קורין לו נבי אליאס, ואין ספק כי זה מקום קבורת אלישע הנביא... העיר שמרון גבוה ממקום הקבר נבי אליאס בערך 300 מטר, והמרחק ביניהם עשרים קילומטר, מהלך חמש שעות". [אדמת קודש]

"שמרון, למערב שכם כשתי שעות... שם קבר אלישע ובני הנביאים". [מסעות משה] (ראה לעיל שכתב גם שנטמן בחיפה).

2. בפי הערבים: מר אליאס.

3. קבורת אלישע במערה בראש ההר נזכרת גם באיגרת מספרת יחסותא דצדיקייא.

4. קבורת אלישע במערה הסמוכה למגדל מר אליאס בראש ההר נזכרת גם בשבחי ירושלים, במסעות משה ובטוב ירושלים.

5. בחלק שבו מתאר המחבר את נסיעתו נכתב: "חדר גדול מאוד, וסמוך אליו חדר קטן... הן הרצפה והן הכתלים, כולם עשויים אבן אחת חצובה מסלע עצום שבאותו הר".

6. בחלק שבו מתאר המחבר את נסיעתו נכתב: "ומתחתיה [למערת אלישע] ישנו בית-הארחה של הנזירים הכרמליטאנים".

7. כלומר, שאלישע בן שפט שלהם הוא, היינו שהוא נביאם או שקברו שלהם.

8. המנזר שייך לנזירים בני מסדר הכרמליתים, מסדר שנוסד במאה השתים-עשרה. המסדר נקרא על שם הר הכרמל, ורואה באליהו הנביא את פטרונו.

הנביא יואל

חז"ל אומרים כי יואל הוא בנו של שמואל הנביא: "דבר ה' אשר היה אל יואל בן פתואל [יואל א, א] – זה שמואל. למה נקרא שמו פתואל? שפיתה להקב"ה בתפילתו" [במדבר רבה י, ה].

התנבא בימי מנשה, קיבל ממכה ובזמנו ניבאו גם הנביאים נחום וחבקוק.

[יש מדייקים מהילקוט ריש יואל עה"פ בשמואל א' ח' כי היה בנו של שמואל הנביא].

בימיו היתה מכת ארבה שליה כתב רש"י [שמות י, יד]: 'ואחריו לא יהיה כן – ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר כמוהו לא נהיה מן העולם, למדנו שהיה כבד משל משה כי אותו של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד ארבה ילק חסיל גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה'.

בגמרא [תענית ה, א] מסופר כי בימי יואל בן פתואל 'יצא אדר ולא ירדו גשמים, ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן. אמר להם נביא לישראל: צאו וזרעו. אמרו לו: מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה, או יזרענו וימות? אמר להם: אף על פי כן, צאו וזרעו. נעשה להם נס ונתגלה להם מה שבכתלין ומה שבחורי נמלים. יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי, וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן, הקריבו עומר בששה עשר בניסן, נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום, נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום. ועל אותו הדור הוא אומר: הזורעים בדמעה ברינה יקצורו הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע וגו'.

אמרותיו

ספר נבואותיו הוא השני בתרי עשר.

בין השאר התנבא גם על אחרית הימים: "כי הנה בימים ההמה ובעת ההיא אשר אשוב את שבות יהודה וירושלים, וקיבצתי את כל הגויים והורדתים אל עמק יהושפט ונשפטתי עמם שם על עמי ונחלתי ישראל אשר פזרו בגויים ואת ארצי חלקו" [יואל ד, א-ב]; "וידעתם כי אני ה' אלוקיכם שוכן בציון הר קדשי והיתה ירושלים קודש, וזרים לא יעברו בה עוד" [שם, יז]; "ויהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור" [שם, כ].

עובדות והנהגות

בימי יואל בן פתואל, בשנת בצורת, התאחרו הגשמים וירד היורה רק באחד בניסן. אמר הנביא יואל לישראל לצאת ולזרוע שדותיהם, וכך עשו, ונעשה להם נס: תבואה שבדרך כלל צומחת בשישה חודשים, צמחה באחד עשר יום. ונתקיים בהם הפסוק [תהילים קכו, ה]: "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו" [תענית ה, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בגוש חלב: "בלכתך מכפר גוש חלב לצד צפון, בבקעה אחת[1], אשר שם תלך שיעור ת"ק אמה, ושם בבקעה ההיא קבור **יואל בן פתואל**". [ר' חיים ויטאל]

"ובאנו [מפקיעין] מחוז הכפר גוש חלב, הוא העיר אחלב אשר בחלק אשר, והוא כפר גדול ורחב ידים מאד. בכל צמח טוב ואויר זך ויקר, כראוי למעדני אשר... ויורו לנו את הדרך אשר בה נלך למקום הקברים

הקדושים, אף הוליכו אותנו בתוך שדה חיטים באין אורח שמה. לשמאל דרכינו ראינו את מצבת ציון הנביא יואל בן פתואל, ועליו חרותות שורות בכתב ערבי, אבל לשם לא גשנו כי הוא באמצע שדה חרושה מחדש". [מסע מירון]

"ובבקעה קרובה לכפר, מקום קבורת יואל בן פתואל". [מסעות משה]

דרכי גישה מיקום וזיהוי הקבר

המקור הראשון לציון מקום קברו הינו עדותו של ר"ח ויטאל. הלה מתאר את המקום צפונית לכפר [שהיה בראש ההר], בבקעה במרחק של 500 אמה. לכאורה אין זה מתאים למצויין כיום. יתכן לפרש את דברי ר"ח ויטאל כי צפונית לכפר – לאחר שתלך עד אחרי הכפר בפסגת ההר, ישנה בקעה לשמאלך [מערבה], שם תלך ת"ק אמה – מערבה לתוך הבקעה. אולם גם אם נכון הדבר, לא נזכר בדבריו כלל כי קברו במערה כשבמקומות אחרים מציין זאת אם כך היה הדבר, אלא בבקעה עצמה. יתירה מזאת גם במסע מירון שראה את הציון, נזכר מפורשות כי אינו קבור במערה אלא על פני השדה מצבה עם כיתוב בערבית עליה. נראה בבירור כי המקום המצויין כיום אינו המקום שנזכר אצל עולי הרגל, רק יתכן כי אזור הבקעה הינו אזור הציון. [במערה המצויינת כיום, נמצאה דלת האבן המקורית, תבליט של עץ תמר, וחריטות עתיקות בערבית]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בשערי ירושלים ומבשרת ציון מתואר קבר יואל בבקעה קרובה לכפר, בטוב ירושלים נזכר גם המרחק המתואר כאן: 500 אמה.

יונה הנביא

לפי מסורת חז"ל [ילקוט שמעוני מלכים תקנ] יונה הנביא הוא בנה של אשה אלמנה ממקום בארץ ישראל הנקרא 'צרפת', שהחיה אליהו הנביא [מלכים א יז, ט].

מוצאו מעיר בשם 'גת החפר' [מלכים ב יד, כה], ראה לעיל, משהד, זיהוי האתר ותולדותיו. היה תלמידו של אלישע הנביא ורבו של יהוא [סדר הדורות].

מקור כוחו של יונה הוא מכוחו של אליהו הנביא. אליהו עלה בסערה השמימה, ויונה ירד למטה, למעמקי הים. זה ביקש נפשו למות, וזה ביקש נפשו למות. באליהו נאמר [מלכים א יז, כד]: 'ודבר ה' בפיך אמת', על כן נקרא יונה – 'בן אמיתי' [זוהר ח"ב קצז, א].

בגמרא בעירובין [צו, א] מסופר על אשתו שהיתה עולה לרגל.

אמרותיו

ספרו הוא החמישי בתרי עשר. בספר מסופר על השליחות שהוטלה עליו – ללכת לנינוה ולהודיע לתושביה שחורבנה קרב בשל מעשיהם הרעים. יונה ניסה להתחמק מן השליחות, וירד לספינה המפליגה לתרשיש, אבל הים סער עליו מחמת בריחתו מה' יתברך, ולאחר שהופל גורל בין יורדי האניה נפל הגורל עליו והשליכוהו אל המים. אחרי שניצל על ידי דג גדול, שהוכן עבורו על ידי ההשגחה העליונה, הלך

למלא את שליחותו. לפי הזוהר [ח"ב רל, ב] התגיירו כל נוסעי הספינה כאשר ראו את הניסים שעשה הקב"ה ליונה בים, ולא זו בלבד, אלא שהיו לחכמים גדולים בתורה.

ספר יונה יש בו מוסר השכל נפלא על השגחתו האלוקית של הבורא בעולמו, וכוחה של התשובה אשר בזכותה ניצל האדם מן העונש המוכן לו. בהיותו במעי הדג התפלל יונה אל ה', וכך אמר: "קראתי מצרה לי אל ה', ויענני, מבטן שאול שועתי, שמעת קולי... אפפוני מים עד נפש, תהום יסובבני... בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי" [יונה פרק ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום[1] מנוחתו[2] במשהד[3]. אמנם, חלק מעולי הרגל ציינו את קברו בכפר כנא, אך נראה שעשו זאת מפאת שכפר כנא היה גדול וידוע יותר ממשהד וגם שהתייחסו לתל שעליו נמצאת משהד כאל כפר כנא:

"קבר יונה בן אמיתי בכפר כנה, ועליו נבנה בית תפלה לאינם יהודים, והרבה גינות ופירות, ומודים שבזכותו גדלין הפירות. ועליו ב' כיפות". [סדר הדורות בשם גלילות ארץ ישראל, כת"י ב' של איגרת הקודש[4]]

"ומשם [מסכנין] הלכנו לכפר קינא, שם יונה בן אמיתי[5] ועליו בנין נאה, בית תפלה לישמעאלים". [תוצאות ארץ ישראל]

"מציפורי הולכים לגת החפר, היום משהד, היא עיר מולדת יונה בן אמתי הנביא... גת החפר איננו מקום חשוב, ומיושב רק מאיזה מושלמנים דלים. משם באים לכפר קנה, ושם קבר יונה בן אמיתי. הערבים בנו מסגד יפה על קבר הנביא הזה". [שבילי דירושלים]

"כפר כנה, היא גת החפר, שם יונה קבור ועליו כיפה גדולה, ושם מתפללים הישמעאלים". [כת"י אילן א']

"כפר כינה היא גת החפר, שם קבורת יונה בן אמיתי עליו השלום, ועליו ציון נאה, אבני גזית, עשוי כעין מערה, והישמעאלים שומרים אותו בטהרה". [כת"י מוסקבה]

"הלכתי לקבר יונה בן אמיתי הנביא, שהוא רחוק מכפר (כיט) [כנא] מיל, והוא על ראש הר גבוה בכפר אחר. ובית גדול ומכובד בנוי על ציונו והוא ביד הישמעאלים" [רבי משה באסולה]

"כפר כינא, שם קבור יונה בן אמיתי בראש ההר, בכנסיה של גויים, בכיפה יפה". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"כפר כנה, שם קבורת יונה בן אמיתי בראש ההר, ועליו שתי כיפות". [יחוס הצדיקים]

"כפר כנה שם ב' כיפות, קבורים בהם יונה בן אמיתי". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"משאד [משהד] היא על ראש הר, שם חדר יפה וגדול ובו חדרים אחדים ומגדל עליהם, בחדר הזה קבור יונה בן אמיתי". [ידי משה]

"כפר כנה, קרוב לו הר גבוה ובראשו קבר יונה בן אמיתי הנביא". [שערי ירושלים; מבשרת ציון; טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"שר אחד מושלמני שונא ישראל ישב לפנים בכפר כנה, ויהי היום ויצא מארמונו מלא מחשבות רעות על ישראל, ובעברו על יד קבר הנביא ראה איש חמוש בנשק ומראהו נורא ניצב לקראתו. וימהר השר ויפול

לרגליו כמו לפני שופטהו, ויקרא: אדוני יונה, אתה הוא האיש המזוין, למה תפחידני? ויענהו: אני הנני יונה בעצמי, ואבא לחשוך אותך מהרע לעמי. המחזה הזה פעל הרבה על רוחו, מלבד שלא הוסיף עוד להרע לישראל הנה נהפך לאוהבם הכי גדול". [שבילי דירושלים]

"והיכל יפה בנוי עליו, ויש אצלו פרדס וכל מיני פירות שם, ושומר הפרדס הוא גוי. כשבאו גויים שם אין נותן להם מאומה מן הפירות, וכשהיהודים באים לשם מקבלם בסבר פנים יפות, ואומר להם: יונה בן אמיתי יהודי היה, לכך ראוי לכם משלו, ומאכיל את היהודים". [סיבוב ר' פתחיה מרגנשבורג]

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ עולי הרגל קברו של הנביא הינו על ראש ההר בבנין נאה עם שתי כיפות המשמש כמסגד, חדר בנוי כמערה. אכן למרגלות התל, בתחום הכפר משהד של היום (בתוך בנין מתחם מסגד הכפר) – בנין קבר יונה הנביא (נבי יוניס), מסגד ישן בעל שתי כיפות לבנות וחדרים נספחים, הבנוי בחלקו מפריטי בנייה עתיקים. הקבר עצמו, על פי המסורת המקומית, נמצא במערת כוכים קטנה בתוך המתחם. בקיר הדרומי כעין אשנב שדרכו יורדים למערה. במערה קיר כעין משקוף מאבני גזית גדולות – שרידי הבנין הקדום. נוסף לזה, בחלק של הקיר הדרומי לצד אולם המסגד בתוך הקיר ארון מתים. בחצר ובקירות הבניין מבחוץ – כמה אבנים, שעליהן שרידי כתובות בארמית. כיום נבנה מבנה גדול ע"ג המסגד והקבר, והציון בחדר הפנימי. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנה דעה שנטמן בציפורי ודעה שנטמן בקרית ארבע, ובמפת מידבא מצוייר בנין מפואר באשדוד ועליו כתוב 'הקדוש יונה'.

ציפורי: "ומשם [מזרעין, יזרעאל] שלש פרסאות לשפוריה, והיא צפורי, ושם קברו של רבינו הקדוש ורבן גמליאל ור' חייא שעלה מבבל ויונה בן אמיתי, והם קבורים בהר, ושם יש קברי ישראל הרבה". [מסעות ר' בנימין]

קרית ארבע: "יונה בן אמיתי הנביא בקרית חברון ארבע". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]. כן כתב מנחם החברוני כי מחברון הלך וראה מערת יונה בן אמיתי ומשם הלך לקבר רחל. כנראה שניהם התכוונו לחלחול הסמוכה לחברון ששם מצויין כיום קבר נתן הנביא, אולם אצל הערבים הוא מכונה 'נבי יונס' ובודאי ליונה מכוון שם זה.

[2] עדות תמוהה ישנה של כתב מר' יצחק בן אלפרא: "ומשם [מקבר יוסף הצדיק בקרבת שכם] הלכנו לגבעון, נקרא כפר כנה. קרוב משם מאה אמה, יונה בן אמיתי, עליו בנין גדול".

[3] בפי הערבים: נבי יוניס. [יש לציין כי ר"ח ויטאל בספר החזיונות [ג, יג] מזכירו בין טבריה לציפורי, תאור המתאים למשהד].

[4] שם נוסף כי הפירות משונים בריבויים.

[5] באלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, שרובו ככולו העתקה מתוצאות ארץ ישראל (ראה בבליוגרפיה), הועתק קטע זה כלשונו, אלא שבמקום קבר יונה הנביא מצויינים קברי בניו.

הנביא הושע בן בארי

הושע בן בארי התנבא "בימי עוזיה, יותם, אחז, יחזקיה, מלכי יהודה, ובימי ירבעם בן יואש, מלך ישראל" [הושע א, א], סך הכל במשך תשעים שנה [פסיקתא רבתי לג]. לדעת הרמב"ם קיבל מזכריה הנביא.

על הושע ונבואתו נאמר בגמרא [פסחים פז, א]: "בפרק אחד נתנבאו ארבעה נביאים, וגדול שבכולן הושע... ואלו הן: הושע, ישעיה, עמוס ומיכה".

מוצאו משבט ראובן. אביו בארי היה 'נשיא לראובני' הנזכר בכתובים [דברי הימים א ה, ו] כמי שהוגלה על ידי תגלת פלנאסר מלך אשור [פסיקתא דרב כהנא כד].

"וזה הושע היה משבט ראובן ובעבור שראובן התחיל בתשובה, זכה לצאת ממנו מי שאמר 'שובה ישראל'" [יוחסין, בראשית רבה פד, יט].

אמרותיו

ספר נבואותיו הוא בן ארבעה עשר פרקים, והוא הראשון בתרי עשר. תוכחתו היא מן הקשות ביותר, אבל גם רצופה דברי ריצוי וניחום לעם ישראל על אהבת ה' לעמו וחפצו בתשובתם: "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'" [הושע יד, ג]. "ארפא משובתם, אוהבם נדבה, כי שב אפי ממנו" [הושע יד, ה]. "מי חכם ויבן אלה נבון וידעם, כי ישרים דרכי ה', וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" [הושע יד, י].

עולי הרגל ומקורות

מקובל כי מקום מנוחתו בבית הקברות של צפת[1], אבל לפי האר"י ז"ל לא הוא הקבור כאן, אלא ר' יהושע בן חנניה (ראה להלן: ר' יהושע בן חנניה):

"ראשונה בסאפיטה [=צפת], קרוב אל מקום היהודים יש קבורת הושע בן בארי הנביא ז"ל, ואין עליו מצבה וציון רק אבן גדולה על פי המערה[2], ותיכף בבואי בספיטה התפללתי על קברו". [איגרת תלמיד ר' עובדיה מברטנורא מירושלים]

"נכנסתי בבית[3] נבנה על קברות הושע בן בארי, והוא בסוף קברי ישראל מצפת... וכנגדו[4] מערה אחרת סגורה, אומרים ששם היה קבור בארי אביו[5]". [רבי משה באסולה]

"צפת שבגליל העליון, ארץ נפתלי... ולמטה בעמק, לצד מערב העיר, בית החיים של ישראל, שם קבור הנביא הושע בן בארי". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"ומשם ליונתן בן עוזיאל, ומשם חזרתי לצפת להושע בן בארי". [ספר החזיונות]

"בכאן צפת תוב"ב... והנה בראשונה הלכתי למערה של הושע בן בארי הנביא. והוא בנין מפואר ומהודר, והיא ביבה חשוכה מאד, נתמלא כולה אורה, ובפני הביבה באר מים חיים. ונכנסנו שם באימה וביראה ובקדושה לתוך הביבה, ואני ואשתי תחי' הדלקנו נרות שם". [איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת]

"צפת תוב"ב... ובבית החיים מערות רבות, ושם מערת הושע בן בארי הנביא, הוא ואביו ע"ה[6], ועליו כיפה[7], ואצלו בור מים חיים, והבור עמוק"[8]. [בשינויים קלים: גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"פעם אחת ישב האר"י ז"ל בשדה אצל קבר הושע בן בארי סמוך לצפת". [עמק המלך]

"צפת... ותיכף בצד ההר הוא בית חיים... ואצל ההר למטה יש שם המקוה של האר"י ז"ל... ומעט מרחוק [מהמקוה] יש מערה[9], ועל גבי מערה בנין גדול, שם נקבר הושע בן בארי, ובמערה אחת הרב המנונא סבא[10]". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

"הייתי על מערת הושע בן בארי, וכנגדו מערת בארי אביו שגם הוא היה נביא בישראל... גם בדרך הילוכנו למערת הושע היינו אצל הינוקא[11]... חזרנו והלכנו ובאנו לקבר של התנא ר' פנחס בן יאיר". [ימי מוהרנ"ת]

"וביום אסרו חג של שבועות עושין הילולא גדולה על קבר הושע בן בארי בצפת... וסמוך לבית עולם, הוא קבר הושע בן בארי הנביא, וקבר ר' פנחס בן יאיר". [קורות העתים]

"ובראש ההר צפת... יורדים מהעיר לעמק הצבי, וקדמא ואזלא בהושע הנביא, תאנה וזית ואילנא הפרי, וקרוב אליו אביו בארי. סולת נקיה ומנוקה מערת האי ינוקא, בזוהר פרשת בלק ידרשוך... ברגלי ההר כנוגה האיר, התנא רבי פנחס בן יאיר". [יד אהרן]

"עיר הקודש צפת ת"ו... ר' שמעון בן חלפתא, ר' יהושע, הושע הנביא ואביו בארי[12]... ועדיין הבית [שעל קבר הושע] נאה, ובתוכה בצפון הנקב למערה כנזכר, ויכולים לכנוס. ופתח הבית לדרום, וכנגדו המערה סגורה הנזכרת במסעות א"י, ושם כיפה קטנה, וביניהם יש בור ואין בו מים. וגם עתה בכל שנה באיסרו חג של שבועות הולכים נשים וטף, ושמחים ומדליקין שמן ומתפללים על כל טוב נצח כן יהי רצון אמן". [חיבת ירושלים]

"משם חזרנו למזרח, ושם בתוך בית הקברות בעמק[13] חדר גדול, בנין אבנים, ועליו כיפה גבוהה. ולו פתח מצד דרום ושתי חלונות מצד מזרח ומערב, ובכותל צפונית כוך מיוחס להנביא הושע בן בארי ז"ל... ובכותל דרומית לצד הפתח עוד מערה, ושנים כוכים קטנים, לא ידע המ"מ למי הם. אכן לפני הפתח שם מערה נרחבת לבארי אביו של הושע הנביא, ובצידה מערה אחרת גדולה ולה ב' פתחים". [מסעות החכם האבי"ר]

"משם [מרבי פנחס ב"י] עלינו למעלה אל קבר הושע בן בארי הנביא, ועליו אהל גדול. לפני האוהל הזה לצד הקברות, מערה אחת, ושם קבר הינוקא המובא בזוהר הקדוש, לעומת קבר הושע הנביא". [מסע מירון]

"צפת... למערב העיר, בתוך העמק נמצא בית הקברות מימי קדם אשר גם היום קוברים שמה... לדרומו של בית הקברות, מעט בתוך העמק נמצא קבורת הושע הנביא, ועל קברו בית קטן וכיפה עליו, וגם מערת הינוקא קדישא הנזכר בזוהר ובתלמוד פעמים רבות". [גבעת שאול]

גדולים צדיקים במיתתם ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"קבלתי מזקני הדור דשלוניקי, שקבלה אצלם שהושע הנביא מת בבבל וציוה לפני מותו שיקברוהו בארץ ישראל. ולפי שהדרך היה ארוך ומסוכן, ציוה שישימוהו תוך הארון תיכף אחר מותו, ויקשרו הארון על הגמל ויניחוהו שילך לו מאליו, ובמקום שינוח הגמל שם תהיה קבורתו. וכן עשו. והגמל הלך בלי שום נזק ומוקש עד גליל העליון, הוא צפת – במקום בתי חיים של ישראל, ועל פי המכתב שהיה בארון הכירוהו היהודים ויקברוהו שם בכבוד"[14]. [שלשלת הקבלה]

סגולות

"ונמצא כתוב שסגולה בכל מקום לנדור בעת צרה ר"ל, לעשות סעודה ללומדים ביום ג' הראשון שינצל מהצרה או מחולי וכדומה, לעילוי נשמת הושע בן בארי. ויועיל בסייעתא דשמיא". [טוב ירושלים]

דרכי גישה

לבית העלמין ניתן להגיע: א. דרך קרית ברסלב – לרדת לבית העלמין ולעקוב בשבילים המסומנים לציונים. ב. הכניסה החדשה התחתונה: מכביש 89 עוקף צפת (צומת עין זיתים – מחלף אליפלט) כ-3 ק"מ מצומת עין זיתים – שמאלה / כ-8 ק"מ ממחלף אליפלט – ימינה.

נכנסים לצפת מכביש 89 עוקף צפת, עוברים את הפניה שמאלה לאזור התעשיה וממשיכים ישר עד לכיכר. בכיכר ממשיכים ישר כ-530 מטר לבית הקברות של צפת.

בבית הקברות יש שביל תחתון המוביל ממקוה האר"י לחלק התחתון [מערבי] של בית הקברות. בסמוך לשביל שם הציון.

מיקום וזיהוי הקבר

הבית עם הכיפה על קברו של הושע בן בארי (ר' יהושע בן חנניה – על פי מסורת האר"י) הוא בן מאות שנים ביסודו. תלמידו של ר' עובדיה מברטנורא [ה"א רנ"ו – 1495] כותב: "שאין עליו מצבה וציון", אך כשלושים שנה מאוחר יותר כותב ר' משה באסולה [ה"א רפ"א – 1522]: "נכנסתי בבית נבנה על קבורת הושע בן בארי". מכאן שכבר בראשית המאה הט"ז לסה"נ הוקם מבנה על גבי הקבר. תיאור עולי הרגל הינו בדיוק כפי הנמצא עד היום. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנן דעות לפיהן נטמן בכפר חיטין, במירון או בבבל.

כפר חיטין: "כפר חיטין, בצד ההר קבר הושע וקבר צפניה ויש אומרים שהוא קבר יתרו". [טוב ירושלים]

מירון: "לפני הר ההר אשר עליו נמצא, בכפר מירום, לפי דעת אחדים – מורון, קברו של ר' שמעון בן יוחאי, ובית הקברות הגדול עם קבר הושע בן בארי". [איגרת ד"ר אליעזר הלוי מצפת]

בבל: "יהודי מבצרה סיפר לי שמקומו קרוב לבבל החדשה, מהלך שני ימים. ושם קבור הושע בן בארי". [איגרת ר' אליהו מפירארא מירושלים]

[2] גם בטוב ירושלים נזכרה מערה על קבורת הושע.

[3] בנין מפואר הבנוי על מקום קבורת הושע נזכר גם באיגרת ר' שלמה שלומיל מיינשטרל מצפת.

[4] במסעי הירח מוגדרת קבורת בארי למעלה מהושע, ובטוב ירושלים סמוך לו.

[5] קבורת הושע ואביו בצפת נזכרת בסתמיות ביחוס הצדיקים.

[6] קבורת הושע ואביו יחדיו בבית הקברות בצפת נזכרת גם במסעי ישראל – בנימין השני, אלא ששם מדובר על מצבה: 'ומצבת אבן אחת תכסה עליהם יחד'.

[7] גם באיגרת ר' שלמה שלומיל מיינשטרל מצפת נזכרת 'כיפה אחת גדולה' על קבר הושע.

[8] בכת"י ב' של גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש נכתב במקום "ואצלו בור מים חיים, והבור עמוק" – "ומצד אחד באר מים חיים, ומצד השני עמק עמוק".

[9] קבורת הושע במערה בצפת נזכרת גם באיגרת תלמידי הגאון מוילנא מצפת.

[10] כנראה כוונתו לינוקא שהיה בנו של רב המנונא סבא.

[11] בימי שמואל מוזכרת קבורת הינוקא בבית הקברות בצפת, ללא איפיון נוסף.

[12] בעל המסע ציין את הושע ואביו בסוגריים, כנראה מפני שהיה מודע לחילוקי הדעות יהושע / הושע.

[13] גם במסעי הירח ובטוב ירושלים מוגדרת קבורת הושע בבית הקברות בעמק, בטוב ירושלים נזכר גם הבנין שלהלן. בימי שמואל הוא מוגדר כקבור בבית הקברות ללא איפיון נוסף.

[14] ראה סיפור דומה אודות הרמב"ם בפרקו בערך טבריה.

מיכה הנביא

מיכה מכונה 'מורשתי' על שם עירו 'מורישה', עיר ביהודה [מצודת ציון מיכה א, א].

הוא קיבל מישעיה הנביא, וניבא בימי המלכים יותם, אחז וחזקיהו: "דבר ה' אשר היה אל מיכה המורשתי בימי יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה, אשר חזה על שומרון וירושלים" [מיכה, א, א].

אמרותיו

ספר מיכה הוא השישי ב'תרי עשר', ובו מקובצות נבואותיו של מיכה בשבעה פרקים. הנבואות הן בעיקרן תוכחות על מידות רעות, עבירות שבין אדם לחברו, גזל ועושק, אך בספר משולבים גם פרקי נחמה העוסקים בגאולת ישראל, ובכך שהעם עתיד לראות נפלאות כבימי צאתו ממצרים.

שלושת הפסוקים האחרונים של ספר מיכה הם שלוש עשרה מידות של רחמים, שנהוג לאומרם בסליחות, בתשליך ועוד: "מי אל כמוך, נושא עוון ועובר על פשע לשארית נחלתו, לא החזיק לעד אפו, כי חפץ חסד הוא; ישוב ירחמנו, יכבוש עונותינו, ותשליך במצולות ים כל חטאתם; תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם" [מיכה ז, יח-כ].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו אולי בכבול[1]: "בעיר כסיל קבור מיכה". [סדר הדורות בשם גלילות ארץ ישראל]

"כבול... שם מיכה המורשתי, קבר הרב אברהם בן עזרא וחתנו ר' יהודא הלוי, ור' שלמה בן גבירול". [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

למעשה אין מסורת מוסמכת על מקום קברו של מיכה. המקור הראשון הינו סדר הדורות, אולם הוא מציין את העיר כסיל ולא כבול, ומיקומו לפי סדר הערים באזור אחר לחלוטין, ויתכן שזה מקום אחר ולכך לא נזכר אצל שאר עולי הרגל. בספר טוב ירושלים הסתמך על השערתו העצמית שכסיל הינה כבול, ולפיכך ציין את קברו של מיכה בכבול, אולם אין לו מקור לכך.

כיום יש בכפר שני מקומות קדושים המצויינים אף במפות העתיקות, קבר בנות יעקב [או וילי בנאת אלנביא-בנות הנביאים], שם המתייחס לציוני קברים רבים בארץ ישראל, ושיח' א-רומי. קבר בנות יעקב הוא ציונם של האבן עזרא וחבריו (ראה להלן), ושיח' רומי צויין כיום כקברו של מיכה. יתכן כי ציון זה הוא אכן ציון של צדיק, אולם אינו מיכה כי אם שמואל הקטן הנזכר אצל עולי הרגל, אם נפרש דבריהם כי הוא קבור בקבר בפני עצמו ולא עם האבן עזרא.

שיח' רומי הינו מבנה מרובע עתיק, הנמצא בקצה המערבי דרומי של הכפר בבית הקברות המקומי, קבור באדמה, גגו התמוטט ואבניו נמצאות בתוכו. המבנה בנוי על מערה חצובה בסלע, וקירות החצר ממשיכות את כתלי המערה. ארבע הקירות בנויים מקשתות גדולות. על ארבע זויות החצר בנויות טרומפות קטנות ועליהן נישאת הכיפה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בפי הערבים: שיח' רומי.

הנביא נחום האלקושי

מכונה 'אלקושי' על שם עירו [רש"י נחום א, א].

התנבא בימי מנשה בן חזקיה, בזמנו ניבאו גם הנביאים יואל וחבקוק.

"נחום האלקושי התנבא על נינוה אחר שהתנבא עליה יונה... קיבל מיואל... בנה בית הכנסת באשור" [סדר הדורות].

היה בנו של אלקנה מחנה או מפנינה [הגהת מהר"ש ויטאל, שער הכוונות ענין עלינו לשבח [נ, ב], ע"ש רמז נאה].

אמרותיו

ספר נבואותיו הוא השביעי ב'תרי עשר'.

עיקר נבואתו היא תוכחה לנינוה, שתושביה אמנם שבו בתשובה אחרי נבואתו של יונה הנביא על העיר, אך שבו לסורם.

בתוך נבואות הזעם על נינוה נשתרבבו גם פסוקי נחמה לעם ישראל: "הנה על ההרים רגלי מבשר, משמיע שלום. חגי יהודה חגיך, שלמי נדריך, כי לא יוסיף עוד לעבור בך בליעל כולו נכרת; עלה מפיץ על פניך, נצור מצורה, צפה דרך, חזק מתנים, אמץ כח מאד; כי שב ה' את גאון יעקב כגאון ישראל, כי בקקום בוקקים וזמוריהם שיחתו" [נחום ב, א-ב-ג].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר נחום: "מארבל באים לכפר נחום הנזכר בספרי חז"ל. הכפר הזה הוא חרב, ויש שם קבר עתיק שאומרים כי הוא של נחום הזקן". [שבילי דירושלים]

"תנחום, שם קבורת נחום הנביא[1] ורבי תנחומא". [יחוס הצדיקים]

"במזרח ים טבריא יש כפר אחד ושמו כפר תנחום, אומרים כי שם קבר נחום האלקושי. ונראה לעניות דעתי שמורי ז"ל הודה בזה". [רבי חיים ויטאל]

"תנחום, בשדה קבורים נחום הנביא ור' תנחומא עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"תנחום, שם קבר נחום הנביא, ויש אומרים כי שם גם ר' תנחום ור' תנחומא[2]". [שערי ירושלים; מבשרת ציון; בשינוי קל: טוב ירושלים]

"לדרום צפת בדרך העולה לעיר הקודש טבריה, נמצאת חורבה גדולה מימי קדם הנקרא בלשון ערבית, חארבאת איל תאנחים. ובתוך החורבה נמצא קבורת נחום הנביא". [גבעת שאול]

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ עדות עולי הרגל קברו של נחום הנביא הינו במערה (ראה להלן תנחומא) על פני השדה, קבר עתיק, עם 'נפש' מעליו שמקיפין אותה בתפילה על הציון. תאור זה תואם את אחוזת הקבר המפוארת שנחשפה בשנת 1977. אחוזת הקבר [מאוזוליאום] ממוקמת בשדה מצפון ליישוב (כ-200 מטר

מצפון-מזרח לבית הכנסת), סמוך לדרך המובילה לכנסייה היוונית. מבנה הקבר [בגודל 10*6 מטר] הוא בעל תקרת קמרון, ובנוי מאבני גזית, מגיר ומבזלת, עם נפש מעליו [ששרד רק יסודותיו 4.80*5 מטר]. הכניסה המקורית למבנה חסומה והיא בצידו המזרחי. כיום הכניסה מצידו הדרומי מתוך שבר בתקרה. המבנה עוטר באומנות, בתוכו הונחו ארונות קבורה (סרקופאגים) עשויים אבן גיר, וכן נחצבו בקירותיו כוכי קבורה. מסתבר שהחדר הפנימי, בו מונח ארון אחד, הינו החדר שבו נקבר הנביא, ולרוב חשיבותו נקבר כך. מדריך מוריי [כתב ה' סמית 1892 עמוד 255] אומר שבצפון כפר נחום נמצא קבר נחום – כפי שציינו, וכן ויקטור גרן מציין כי קבר זה הוא הנזכר אצל עולי הרגל כקברו של נחום הנביא. מעל קבר נחום היה בשנת 1870 'משטח רבוע שבאמצעיתו עמד לפנים ביתן, בנוי גם הוא מאבני גזית' [תיאור ארץ ישראל, ויקטור גרן], שזוהי ה'נפש' הנזכרת אצל עולי הרגל. איזכורו של ר"ח ויטאל מזרחית לימה של טבריה, אין כוונתו שהכפר במזרח ים כינרת, אלא מזרחית [צפונית] לעומת טבריה שהיא מערבית דרומית לים.

מסתבר ששם הכפר 'כפר נחום' ניתן לו לאחר שנחום הנביא נקבר שם, וכפי שמצאנו בעוד הרבה שמות כפרים, כגון: ירכא – חושי הארכי, סאסא – לוי בר סיסי או סיסאי, חוקוק – חבקוק [ראה שם בדברי הכפתור ופרח, ובמש"כ בפרק י"א: "והנה תמצא רוב השבטים שהם בכפרים מפוזרים בא"י, והכפר נקרא על שם אותו השבט הישן שם"], חורבת שמע – שמאי, קברה/קפרה – בר קפרא, כפר חנניה – חנניה בן עקשיא ועוד. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] קבורת נחום הנביא בתנחום נזכרת בסתמיות בשבחי ירושלים, בזכרון בירושלים ובמסעות משה.

[2] בשערי ירושלים ומבשרת ציון נוסף כאן: "אך יוכל להיות משגה בידם על ידי מבטא שם נחום עם שני השמות האלה".

אסתר המלכה

אסתר המלכה, אחת משבע הנביאות שעמדו לעם ישראל [מגילה יד, ב], ואחת מארבע הנשים היפות בעולם (יחד עם שרה, אביגיל ורחב) [מגילה טו, א], היא אשתו של אחשוורוש שבזכותה ובזכות דודה מרדכי היהודי ניצלו יהודי פרס ומדי מכליון רוחני וגשמי שזמם המן הרשע להמיט עליהם, ובגין נס זה אנו חוגגים את חג הפורים לדורות עולם.

על זכותה המיוחדת של אסתר ותפקידה בהצלת העם היהודי מכליה נאמר: "אסתר נתנה נפשה על ישראל, ונקראו על שמה" [שמות רבה ל, ד].

בהיותה בארמון המלך שמרה אסתר על קדושתה ועל דתה: "אסתר לא טעמה כלום אלא משלה, כשם שלא טעמו חנניה, מישאל ועזריה מפת בג המלך" [מגילה יג, א]. כמו כן נכתב שהיתה מונה את ימי השבוע בעזרת שבע הנערות שניתנו לה מן המלך, בכדי שתדע באיזה יום שבת [מגילה יג, א וראה אסתר ב, ט].

על כך שלא זיהו את עובדת היותה יהודיה, נאמר: "חוט של חסד משוך עליה, וכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו" [מגילה יג, א; אסתר רבה ב, טו].

"ויהי אמן את הדסה, קרי לה הדסה, וקרי לה אסתר. תניא, רבי מאיר אומר: אסתר שמה, ולמה נקרא שמה הדסה – על שם הצדיקים שנקראו הדסים. רבי יהודה אומר: הדסה שמה, ולמה נקראת שמה אסתר

– על שם שהיתה מסתרת דבריה. רבי נחמיה אומר: הדסה שמה, ולמה נקראת אסתר – שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר" [מגילה יג, א].

"רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא: ברבות צדיקים ישמח העם ובמשל רשע יאנח עם, ברבות צדיקים ישמח העם – זה מרדכי ואסתר, דכתיב והעיר שושן צהלה ושמחה" [מגילה יא, א].

במדרש [אסתר רבה ח, ז] מובאת תפילת אסתר כשעמדה לפני אחשוורוש: "ותתפלל ותאמר ה' אלהי ישראל אשר משלת מימי קדם ובראת את העולם, עזור נא אמתך אשר נשארתי יתומה בלי אב ואם, ומשולה לענייה שואלת מבית לבית, כן אנכי שואלת רחמיך מחלון לחלון בבית אחשורוש. ועתה ה' הצליחה נא לאמתך העניה הזאת, והצילה את צאן מרעיתך מן האויבים האלו אשר קמו עלינו כי אין לך מעצור להושיע ברב או במעט, ואתה אבי יתומים עמוד נא לימין היתומה הזאת אשר בחסדך בטחה, ותנה אותי לרחמים לפני האיש הזה כי יראתיו, והשפילהו לפני כי אתה משפיל גאים".

מגילת אסתר נכללת בין כתבי הקודש לנצח, כמובא בגמרא [מגילה ז, א] שאסתר ביקשה מן החכמים 'כתבוני לדורות', ונעתרו לה לאחר שמצאו סימוכין לדבריה מן התורה. כמו כן נכתב שמגילת אסתר אינה עומדת להבטל [שם ד, א], ו"אסתר ברוח הקודש נאמרה" [שם ז, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתה בברעם[1]: "הלכנו לכפר ברעם[2], ומצאנו בכניסת העיר קבר ר' פנחס בן יאיר[3], ובנוי בציון גדול כמו ריחיים, ובתוכו עמוד. ולמעלה בית הכנסת [הנ"ל] יפה מאד, וכותליה קיימין, ושם מצאנו [ה]איסקופה שבה בית המדרש". [מסע דפלסטינא]

"ומשם [מצפת] הלכתי אצל הירדן, ואצל הירדן קבר יונתן בן עוזיאל, ועליו אילן גדול מאד מאד. ומשם הלכתי וראיתי קברו של ר' יוסי דמן יוקרת, וקבר של ר' נחמן חטופא[4]. ומשם הלכתי וראיתי קברו של ר' אלעזר בן עזריה[5]... ומשם הלכתי אצל ארץ הערב[6], וראיתי סלע אחד, ובתוך הסלע קבר אסתר המלכה, אשר ציותה בחייה לכורש בנה להעלותה שמה. וקרוב משם בעוד כברת ארץ, קבר ר' פנחס בן יאיר[7] ועובדיה הנביא, אצל מדרשו שעדיין קיים ונאה מאד". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"כפר ברעם נקבר עובדיה הנביא ואסתר המלכה, ור' פנחס בן יאיר[8] ויאיר אביו, וק' נביאים ור' נחמן חטופי[9] ה"י". [כת"י אילן ב']

"ושם ר' פנחס בן יאיר[10]. וקרוב משם אסתר המלכה, פי המערה למעלה ואבן גדולה מכסה את פיה. וקרוב משם צדיק אחד, אומרים כי הוא רב נחמן, ויש אומרים כי הוא רב יצחק". [תוצאות ארץ ישראל]

"ושם לצד אחר [מעובדיה הנביא], מחוץ לעיר, קבר ר' פנחס בן יאיר ז"ל[11] ועליו ציון גדול וגבוה, על ראשו עמוד אבן ואילן גדול מסך עליו. וסמוך לו, בתוך גן נעול, קבורת רב נחמן בנו ז"ל. וסמוך לשם מערה סגורה, שם אסתר המלכה עליה השלום, שהניחוה שם לקוברה". [כת"י מוסקבה]

"מעט רחוק משם [מעובדיה הנביא] יש אסתר המלכה, גל של אבנים ואילן רוביו"ו [אלון] לציון, ולה סמוך אילן אחר עם גל אבנים, והוא קבר ר' פנחס בן יאיר[12]". [רבי משה באסולה]

"ונגבה לכפר ר' פנחס ור' נחמן בנו, ועליהם אילנות גדולות. ושם קבורת אסתר המלכה עליה השלום. והוא כפרסה וחצי מצפת. ובכל שושן פורים הולכים מנין על קברה מצפת, וקורין לשם המגילה ואוכלין

ושותין ושמחים לשם[13]. וסמוך אצלה ר' יוחנן חטופא[14] ומר זוטרא ז"ל[15], ועל הציון [של חטופא] אבן אחת עשוי ככובעים שנוהגים בו הנשים במדינה הזאת". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"כפר ברעם, נגבה לכפר[16] קבורת ר' פנחס בן יאיר[17] ועליו ציון ור' נחמן בנו, ולפנים ממנו כרם שם קבר אסתר המלכה בכוך של אבן, ולפנים ממנה ר' יוחנן חטופא[18] ומר זוטרא". [יחוס הצדיקים; בשינויים קלים: גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"כפר ברעם, שם קבורים רב נחמן ומר זוטרא ור' יוחנן חטופא[19] ור' פנחס ואסתר הצדקת ועובדיא הנביא עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא; בשינויים קלים: רבי משה חיים קאפסוטו]

"כפר ברעם, ושם קבורת ר' פנחס ובנו ר' נחמן, עליהם אילן סנדיאן, ובפרדס רמונים ושם קבורת אסתר המלכה. ולמערב הכפר מדרש הרוס, ועל הפתח שיטה". [אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם]

"בדרך לצד שמאל[20] קבורים ר' פנחס ומר זוטרא. ממולם בכרם קבורה אסתר הצדקת. לימין הדרך קבורים ר' יוחנן חטופא[21] ובנו ר' נחמן חטופא, והם קבורים בכוכין, וכל כוך מכוסה אבן". [ידי משה]

"עובדיה בתוך כפר ברעם, ונחמן ובן יאיר[22], ואסתר אשר הזיל מעוררת". [קברי אבות]

מיקום וזיהוי הקבר

על פי עדות עולי הרגל, עצמותיה של אסתר הובאו לקבורה בארץ, בכפר ברעם, בכניסה לכפר מצד דרום, בתוך סלע – מערה שפיה למעלה, בתוך כרם, ליד ובסמוך לציונם של נחמן קטופא ואביו הקבורים בשני כוכין. כנראה שבעבר היה גל אבנים עם עץ אלון לצד הציון מאחר ולא היתה גישה לציון עצמו מחמת עומקו, ולכך כינוהו 'מערה סגורה'. [הציון המצויין כיום בחורשה שבואדי במרחק רב מהכפר בטעות יסודו, והמקום שם הוא בית ישן שקרס ונעשה גל ענק. אסתר נקברה ממש בכניסה ליישוב בתוך מערה כנ"ל, ואף בעדותו של ד"ר שז"ך בשם הרב דב זילברמן במקום זה שאנו מציינים היו שרים וקורין במגילה כשרה ביום הפורים]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, קיימות דעה לפיהן נטמנה בצפת, בעיר האמהות בטבריה, בעוורתא, בגוש חלב, בשושן או בחמדאן שבפרס.

צפת: "וגם צפת היא קהילה יפה... עם הכפרים סביבה בתוך התחום. ושם קברים הרבה נביאים, צדיקים, תנאים ואמוראים, ואסתר המלכה". [איגרת ר' יוסף דמונטנייא]

טבריה – עיר האמהות: "היינו על קברי הנשים הצדקניות אשר מקומם רחוק מהעיר [טבריא] קצת. והם אלישבע בת עמינדב וצפורה אשת משה, ויוכבד אם משה ואהרן, וחולדה הנביאה, ובלהה וזלפה ואביגיל, ויש אומרים גם אסתר המלכה. ויש חילוקי דעות על קצת מהנזכר לעיל, אבל על כל פנים, לפי דעת כולם, מונחים שם הרוב מהצדקניות הנזכרות לעיל, אשרי להם". [ימי מוהרנ"ת]

עוורתא: "וראינו מקום אחד, קוראים לו (עורבא) [עוורתא], ובו קבר אלעזר ואיתמר בני אהרן הכהן, וקבר אסתר המלכה וקברי שבעים זקנים". [איגרת ר' יצחק בר מוסא]

גוש חלב: "ובאנו [מפקיעין] מחוז הכפר גוש חלב... אל ציון הקדושים אשר שם מנוחתם כבוד: אסתר המלכה, שמעיה ואבטליון ורבי יוחאי אביו של רבי שמעון, ויש אומרים שגם רבי מאיר בעל הנס מנוחתו שם. ואין זה רבי מאיר ההוא אשר במשנתינו, השוכן בטבריא". [מסע מירון]

פרס – שושן: "ומשושן הבירה לפרס ומדי מהלך ט"ו יום, ושם כנסת מרדכי, והוא עם אסתר המלכה נקברים שם". [אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז]

פרס – חמדאן: "חמדן... והיא העיר הגדולה במדי, ושם כמו שלשים אלף מישראל, ושם לפני כנסת אחת קבורים מרדכי ואסתר". [מסעות ר' בנימין]

"והנה כמה אנשים כשרים ביודעי ומכירי קא אמינא ספרו לי שהיו במדינת פרס ושם בעיר א' נקרא המעדאן [חמדאן בזמננו] ויש שם יהודים, יש בית בנוי בכיפה ובתוך הבית יש שני ציונים של קברי מרדכי ואסתר. ובכל פורים קורין שם את המגילה ובאים שם מארץ מרחק להתפלל". [חיבת ירושלים]

[2] מאחר וקבר עובדיה מחוץ לעיר, וכדי להגיע לקברו של פנחס בן יאיר יש להקיף את העיר מצפון לדרום דרך המערב, תיאר כך.

[3] רבים טעו לחשוב שמדובר ברבי פנחס בן יאיר התנא, אך הוא קבור בצפת ואילו זה הוא אביו של ר' נחמן קטופא; קבורתו בברעם נזכרת בסתמיות באלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז ובאיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן.

[4] ניתן היה להבין מדבריו כאן כי נחמן חטופא אינו קבור באותו מקום בו קבורה אסתר המלכה, שלא כדברי שאר עולי הרגל, אולם לשונו כאן גם כך נראית משובשת. קבורת ר' נחמן חטופא בעל נבואת הילד בברעם נזכרת בסתמיות בשערי ירושלים (מבשרת ציון).

[5] מכאן הראיה שכוונתו שנחמן קטופא קרוב לר' אלעזר בן עזריה.

[6] לא ברורה כוונתו.

[7] ראה לעיל הערה 9.

[8] ראה לעיל הערה 9.

[9] קבורת ר' נחמן חטופא בברעם נזכרת בסתמיות באיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן.

[10] ראה לעיל הערה 9.

[11] ראה לעיל הערה 9.

[12] ראה לעיל הערה 9.

[13] בפורים תש"ט יצאה חבורת יהודים מתושבי צפת אל כפר ברעם, שם קראו את מגילת אסתר ליד קברה של אסתר. היהודים הללו אמרו בזה לחדש את העליה אל מקום זה בפורים, כפי שנהגו בדורות הקודמים.

[14] אין אנו יודעים מיהו ר' יוחנן חטופא זה. היו שכינו כך את אביו של ר' נחמן, במקום בשמו פנחס, אך גם זה לא יתכן, כי כאן כבר נזכר ר' פנחס.

[15] קבורת מר זוטרא בברעם נזכרת בסתמיות בשערי ירושלים (מבשרת ציון).

[16] בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש, שבחי ירושלים וזכרון בירושלים נכתב בטעות 'בגבה לכפר' במקום 'נגבה לכפר'. בכת"י ב' של איגרת הקודש נכתב כי גם מרדכי קבור עם אסתר והעלום מעילם וקברום בברעם.

[17] ראה לעיל הערה 9.

[18] ראה לעיל הערה 20.

[19] ראה לעיל הערה 20.

[20] כנראה שהצדדים כאן הם ביחס לכותב עצמו כשיצא מברעם ופניו לכיוון הציונים, ימין ושמאל, מאחר וכל הנזכרים כאן הם באותו צד ביחס לדרך.

[21] ר' משה ירושלמי הוא היחיד מכותבי המסעות שסבור כי ר' יוחנן הנזכר כאן הוא אביו של ר' נחמן בעל נבואת הילד. אמנם, יתכן שמשתמע כך גם בדבריו של רבי משה חיים קאפסוטו.

[22] ראה לעיל הערה 9.

הנביא אלקנה

הנביא אלקנה, אביו של שמואל הנביא, היה מגדולי הדור שבסוף תקופת השופטים. הוא כונה 'אפרתי', כלומר – אדם חשוב [שמואל א, א ורש"י שם]. ויבוא איש אלקים אל עלי [שמואל א, ב] זה אלקנה [רש"י שם וילקוט].

מצאצאי אביאסף בן קרח משבט לוי, שחזרו בתשובה ולא נבלעו באדמה.

עובדות והנהגות

"אלקנה ואשתו בניו ואחיותיו וכל קרוביו היה מעלה עמו לרגל, ובאים ולנים ברחובה של עיר, והיתה המדינה מרגשת והיו שואלין אותן: להיכן תלכו? ואומרים: לבית ה' שבשילה, שמשם תצא תורה ומצוות, ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך יחד? מיד עיניהם משגרות דמעות, אומרים להם: נלך עמכם? ואומרים להם: הן. עד לשנה הבאה חמשה בתים, לשנה אחרת עשרה בתים, עד שהיו כולם עולים. ובדרך שהיה עולה שנה זו לא היה עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים. אמר לו הקב"ה: אלקנה, אתה הכרעת את ישראל לכף זכות, וחינכתם במצוות וזכו רבים על ידך – אני אוציא בן ממך שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצוות. הא למדת שבשכר אלקנה שמואל" [ילקוט שמעוני שמואל א, עז, וראה תנא דבי אליהו רבה ח].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בקיומה שבין צפת למירון[1]: "בזה הדרך הנזכרת, אצל בי"ר אל שי"ך לצד צפון, יש הר אחד גבוה מאד המפסיק בין שני הדרכים הנזכרים. והנה תעלה מן הדרך הזה דרך אמצע ההר ההוא עד למעלה, אצל שטח ההר ההוא, למעלה, בראשו, יש שם סלעים רבים ושם ביניהם עומק אחד, ושם כמו פתח מערה אחת. תרד דרך שם ותמצא שם מקום רחב למטה כמו מערה אחת, ושם קבורים אלקנה אביו של שמואל הנביא[2] ור' בנאה האמורא". [רבי חיים ויטאל]

"קרוב לשם [לקבר ר' יוסי דמן יוקרת] הר גדול ובראשו סלעים רבים וביניהם עמק, שם מערה ובה קבר אלקנה אבי שמואל הנביא וקבר ר' בנאה האמורא". [שערי ירושלים; בשינויים קלים: מבשרת ציון; טוב ירושלים]

דרכי גישה

מצומת מירון פונים בכביש 89 לכיוון צפת. אחרי כ-2.7 ק"מ פונה שמאלה דרך עפר [בסמוך לה מבנה שע"ג מערה]. נכנסים בדרך העפר הנזכרת. לאחר כ-780 מטר מגיעים אל ציון אלקנה אבי שמואל הנביא ור' בנאה האמורא.

מיקום וזיהוי הקבר

בראש ההר אשר מעל ביר אל-שיך, מזרחית-דרומית לכפר קיומיאה, ישנו אזור של טרשין ובו סלעים רבים. בקצהו המזרחי-דרומי בין הסלעים עומק שבתוכו מערה הנכנסת לתוך הסלע. שם הוא המקום המתואר ע"י ר' חיים ויטאל ובשערי ירושלים, ולא כפי שמצויין כיום בטעות יותר למעלה בין הסלעים, מקום שאין בו עומק בין הסלעים ואינו מקום שניתן לרדת לתוכו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] אמנם, ישנן עדויות רבות לפיהן נטמן ב'רמה' שבצפון ירושלים, בכפר הנקרא כיום 'נבי סמואל' (סמוך לשמואל הנביא בנו). מהר"מ חאגיז אף כתב שהאר"י סמך את ידו על דעה זו, אך רבי חיים ויטאל כתב בשמו את ההיפך, וכך נקטנו אנו. להלן הדעות שמציינות את קבורתו שם: "ואחר כך עליתי בהר גבוה... אשר הוא רחוק מירושלים כמו ו' מילין או מעט יותר, והוא הרמה מקום אדוננו שמואל הנביא ע"ה... ובבית ההוא סולם אבנים יורד למטה במערה, עם פתח ג"כ סגור. ולשם בית הכנסת אשר נר תמיד תוקד בו, ולשם קבורת אדונינו שמואל הנביא ע"ה, ואלקנה אביו וחנה אמו ושני בניו". [מכתב מסע לר' משולם בן מנחם מוואלטרה]

"יום ראשון של חנוכה רכבתי לרמה הרחוקה מירושלים שישה מילין... ושם ארמון גדול בנוי בכיפות על קבר שמואל הנביא ע"ה... קרוב לכפר שמואל יש מערה עם מקוה מים... ושמה נקברה היא [חנה] ואישה אלקנה". [רבי משה באסולה]

"ברמה שם קבור שמואל הרמתי ע"ה. שנאמר: ותשובתו הרמתה כי שם ביתו. ושם קבורים אלקנה אביו וחנה אמו ושני בניו. והוא במערה סגורה, ועל המערה בניינים. ועשו שם צורת קבר, אף על פי שאינו קבור לשם, עשו כן בשביל הישמעאלים". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"הרמה, שם קבורת שמואל הנביא ואלקנה אביו ואמו חנה והם תחת המערה. והציונים שסמוך למערה דוגמא בעלמא הם". [יחוס הצדיקים]

"ורכבנו על הסוסים ברמה, והוא הר גבוה ותלול, ושם קבורת אדוננו שמואל הנביא... ובצדו הימין אלקנה אביו ע"ה, ובצדו הב' אמו חנה הצדקת". [מסעות שמואל בן דוד מקרים (הקראי)]

"והלכנו למערת אדוננו שמואל הנביא ע"ה אל רמה... והוא קבור שמה עם אביו אלקנה הלוי ועם אמו חנה הצדקת". [מסעות משה בן אליהו הלוי מקרים (הקראי)]

"הרמה קבורים שמואל הנביא ואלקנה אביו וחנה אמו, בתוך כיפה ומערה סגורה". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"קבר של שמואל הנביא עם אביו אלקנה ואמו חנה נביאה, הם במערה בכפר הנקרא רמה, והוא מהלך כמה שעות מן ירושלים. והייתי במערה זו שני פעמים, והיא מערה בתוך הארץ, ויפה מאוד. בנין של אבנים מסוייד בסיד, והיא גדולה מאוד, וגם הכיפה של אבנים עליה, ובכיפה יש חלון אחד פתוח למעלה, כדי שיאיר היום למערה. אבל יש שם בית גדול וגבוה מאוד על המערה, דהיינו שהמערה היא בתוך החדר הגדול הזה, והפתח של ואת המערה היא למערבה של המערה. וקבר של שמואל הנביא הוא בכותל דרומית של המערה, כמנהג קדמונים שהיו עושין את הקבר בכותל. קבר של חנה נביאה וקבר של אלקנה הם בחדר זה שיש בתוך המערה, לפנים ממנו. ובחדר הזה הם שני קברים הנ"ל, והם גם כן בתוך הכותל, קבר אחד בכותל דרומי של החדר, וקבר השני בצפונו של החדר". [מסעות ר' גדליה מסימיאטיץ]

"רמה שם קבורים בתוך מערה שמואל הרמתי ואביו אלקנה ואמו חנה". [ידי משה]

"לעבור דרך אבא גוס, ידיהם גזל וחמס... לחלף אצל כפר כאלקנה... משמאל... היא הרמה... שם הרואה שמואל הנביא במעלת ההר רמון ותאנה, אביו אלקנה ואמו חנה". [יד אהרן]

"רמה, במרחק שתי שעות מירושלים לפאת צפונית מערבית יתנשא הר גבוה, ועליו נמצא קבר שמואל הנביא במערה אחת חקוקה בסלע. ולימין המערה נמצאו קברי אבותיו". [מסעי ישראל – בנימין השני]

[2] בעריכת בנו ר' שמואל ויטאל נוסף: אמר שמואל: גם זה הוא שלא כמו שאומרים העולם שהוא קבור עם בנו שמואל הנביא בעירו ברמתה.

חושי הארכי

על כינויו 'הארכי' נכתב: "ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, חד אמר: למה נקרא שמו חושי הארכי? שהיה מארכי דוד, וחד אמר: שעל ידו נתבססה מלכות בית דוד, ועל ידו נתקנה מלכות בית דוד, וחד אמר: על שם עירו נקרא" [מדרש תהלים ג, ג].

היה חברו של דוד המלך. על הפסוק [שמואל ב טו, לז]: 'ויבא חושי רעה דוד', כותב הרלב"ג [שם]: "תרגומו: שושבינא דדוד, כלומר אוהבו וריעו, שהיה עמו תמיד, ובעל עצתו. וכן אמר בדברי הימים בסיפור שרי דוד, וחושי הארכי ריע המלך".

בזמן מרד אבשלום יעץ חושי הארכי לאבשלום עצה גרועה, בכדי שלא יבצע את עצת אחיתופל ותבוא כליה על דוד: 'ויאמר אבשלום... טובה עצת חושי הארכי מעצת אחיתופל, וה' ציוה להפר את עצת אחיתופל הטובה לבעבור הביא ה' אל אבשלום את הרעה" [שמואל ב יז, יד].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בירכה[1]: "ירכא, שם קבורת חושי הארכי ע"ה". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; ידי משה; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"ירכא, שם כיפה נאה, ובה קבור חושי הארכי ע"ה". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"הגענו לכפר שקוראים לו כפר (יסית) [יסיף], יצאנו לדרך ההר... ובראש אותו הר ישנו כפר שקוראים לו ארכא, ובו בית אחד ויחיד של יהודים... לשם באנו רק לתכלית אחת: לבקר את קבורת חושי [הארכי], מחנכו ויועצו של דוד המלך. בחדר קטן ומבודד, שבו שני פתחים זה לעומת זה, ובאמצעו הגל של אותה קבורה". [משה חיים קאפסוטו]

"הלכנו כמו שתי שעות לכפר אחר קרוי ארכה, ושם קבור חושי הארכי ע"ה. וקברו בתוך בית אחד, ובתוך הבנין מצבה גבוהה, והיא ממש קבורת חושי. וזה צורת קבורתו והבית אשר הוא קבור בה. ולפניו קבורים כל השמשים, ומדליקים נר עליו. כשמתים קוברים אותם אצלו, וקוברים אותם חוץ לבית שקבור בו הוא". [איגרת ר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (לאביו) מעכו, פרשת אלה מסעי, איגרת מסע מירושלים]

"מעכו הלכתי עם גמלים למקום אחר, כמו שעה וחצי, ושמו יוסיף... ויש שם סמוך מקום אחד ושמו ארכי, וסמוך לעיר נקבר שם איש אחד ושמו חושי הארכי, שהיה מרעי דוד המלך ע"ה, והייתי שם על קברו. ויש שם בנין גדול של חומר, כמו על קבר של זבולון הנ"ל". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

מיקום וזיהוי הקבר

במרכז הכפר כיום – חדר רבוע, בנין כיפה העומדת על ארבע טרומפות, דמוי קבר שיח', שתושבי המקום קוראים לו 'יוסף א-צדיק', והוא, על פי הדת הדרוזית, שר של יתרו (נבי שועייב) הנערץ על ידי הדרוזים. על פי המסורת היהודית – כאן קברו של חושי הארכי, רעו של דוד המלך. אצל הנוסעים היהודים מתחילה מסורת זו להופיע מן המאה הי"ד לסה"נ ואילך, ועל פי התיאורים מן המאה הי"ח לסה"נ, מצויים סביב הבית שבו הקבר קברים יהודיים נוספים של שמשי[2] חושי ושל יהודי עכו, אך אלה לא ניכרים היום בשטח.

כבר כתבנו בכמה מקומות כי בדרך כלל שם המקום/הכפר נקרא ע"ש הצדיק הקבור בו, כמו הארכי – ירכה. אולם במקרה זה מופיע במדרש תהילים הנ"ל כי לדעה אחת הוא להיפך. כינויו של חושי – 'ארכי' ע"ש עירו ארכה/ירכה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בפי הערבים: יוסף צדיק, או נבי ירכה.

[2] אולי כוונתו לאנשים המעריצים או שומרים על קברו, שנקברים שם בסמוך לו לאחר מיתתם, ואז יתכן כי אלו ישמעאלים שהיו שומרים על הקבר.

התנא האלוקי רבי חוצפית המתורגמן מעשרה הרוגי מלכות

תנא היה, ושימש כמתורגמנו של רבן גמליאל דיבנה [ברכות כז, ב]. רש"י [שם] מבאר: "שהיה עומד לפני רבן גמליאל ומשמיע לרבים את הדרשה מפי רבן גמליאל".

מעשרה הרוגי מלכות [איכה רבה, ב, ד], והיה אז בן ק"ל שנה. "ואחריו ר' חוצפית ביום עברה, עוף הפורח נשרף בהבל פיו כבמדורה" [קינת ארזי הלבנון].

"היה שקול כיונתן בן עוזיאל... היה שונה מאה ושמונים פנים בתורת כהנים, והיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, ועל טהור טמא ומראה לו פנים, והיה יודע בשבעים לשון ובקי בהן" [מעשה עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב (אוצר המדרשים – אייזנשטיין)].

רבי חוצפית היה בין החכמים שהיו בציפורי: "אמר ר' יהושע מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין אצל ר' אליעזר בן עזריה חרש בציפורי ר' חוצפית ור' ישבב ור' חלפתא ור' יוחנן בן נורי" [תוספתא כלים ב, ב].

אמרותיו

"אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אם אין לו מזכה הוא בתוך שדהו כל שהוא. היתה לו שדה ממושכנת בעיר כותבין עליה פרוזבול. רבי חוצפית אומר כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפוטרופין" [משנה שביעית י, ו].

עובדות והנהגות

"ואחריו [אחרי רבי יהודה בן דמא][1] הוציאו את ר' חוצפית המתורגמן. אמרו עליו שהיה בן מאה ושלשים שנה כשהוציאוהו ליהרג, והיה יפה תואר ויפה מראה, ודומה למלאך ה' צבאות. באו והגידו למלך את יפיו ואת שיבתו, ואמרו לו: בחייך אדוני תרחם על הזקן הזה. אמר הקיסר לר' חוצפית: בן כמה שנים אתה? אמר לו: בן מאה ושלשים שנה לבד מיום אחד, ובקשתי ממך שתמתין לי עד שימלא יומי. אמר לו הקיסר: מה לך שתמות היום או למחר? אמר לו: כדי שאקיים עוד שתי מצוות. אמר לו: איזו מצוה אתה רוצה לעשות? אמר לו: לקרוא קריאת שמע ערבית ושחרית, להמליך עלי את שם הגדול והנורא המיוחד. אמר לו הקיסר: עזי פנים ועזי נפש! עד מתי אתם בוטחים באלהיכם שאין בו כח להציל אתכם מידי, שהרי אבותי החריבו את ביתו, ואת נבלת עבדיו נתנו סביבות ירושלים ואין קובר. ועתה אלהיך זקן הוא ואין לו כח להציל עוד, שאילו היה בו כח היה נוקם נקמתו ונקמת עמו ונקמת ביתו, כמו שעשה מפרעה ומסיסרא ומכל מלכי כנען. וכששמע ר' חוצפית כך בכה בכי גדול, ואחז בבגדיו ויקרעם על גידוף השם יתברך ועל חרפתו, ואמר לקיסר: אוי לך קיסר! מה תעשה ליום אחרון כשיפקוד השם יתברך על רומי ועל אלהיכם. אמר המלך: עד מתי אתווכח עם זה, וציוה להרגו ויסקלוהו ויתלוהו, ואז באו שריו וחכמיו וחילו פניו לקברו, כי חמלו על שיבתו. ויאמר המלך לקבור אותו, ויבואו תלמידיו[2] ויקברוהו ויספדוהו הספד גדול וכבד מאד" [מדרש אלה אזכרה (אוצר המדרשים – אייזנשטיין)].

יש האומרים שאלישע בן אבויה יצא לתרבות רעה לאחר שראה את לשונו של רבי חוצפית המתורגמן מוטלת באשפה [חולין קמב, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ליד צפת, בירידה לנחל עמוד ונחל שכוי: "בלכתך מכפר הדהאריא"ה הנזכר שבמערב צפת, בדרך הנמשך ממנה תחת בית הקברות והולך לצד צפון ונמשך עד נחל מים הנקרא כרא"ל, כמו

שיתבאר למטה. ואמנם בדרך הזה יש אילני זיתים רבים. ובהגיעך שם תתחיל לרדת בהר ההוא לראש נהר המים הנזכר שבו טוחנין החיטים, ושם חפירה אחת, כי הוא מקום מחצב של אבנים, ושם קבור עדינו העצני. ורחוק ממנו מעט יש מחצב אחר, ושם קבור ר' חוצפית התורגמן". [ר' חיים ויטאל]

"לצפת תבב"א... והלכנו אצל יהוידע הכהן לפי שהוא בשיפולי ההר, וזה כמו ב' שנים שנתגלה מכתבי האר"י [נתן] סימן עליו, והיא אבן גדולה ויש בה כמו פתח מצד צפון, וכן נתן רבינו סימן, הלכנו שם. סמוך לו עדינו העצני מגבורי דוד, גם היא אבן. סמוך לו באר עמוק עמוק, שם חוצפית המתורגמן". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

"ביום שני הייתי אני לבדי בלא חברי רבי יהודה אליעזר על קבר התנא רבי חוצפית המתורגמן, אחד מעשרה הרוגי מלכות, ועל קבר יהוידע הכהן המונח סמוך לשם". [ימי מוהרנ"ת]

"נגד הר תבור, יש שם בור עמוק, ואומרים ששם מונח ראש ר' חוצפית המתורגמן". [קורות העתים]

"ומרחק רב מבית החיים, לכתת בהילוך אבנים הרגלים, בבור ריק בלי מים חוצפית המתורגמן דשבק לן חיים, שמסר נפשו לקדש שמך... כך הוא גבול החרמון ובתחתיתו יהוידע הכהן נטמן". [יד אהרן]

"עיר הקודש צפת ת"ו... ועתה הולכים מרבי פנחס בן יאיר לר' חוצפית המתורגמן לצד צפון, ויש מחצב בור, ושם מנוחתו. והוא מעשרה הרוגי מלכות". [חיבת ירושלים]

"ברחובות הישמעאלים בצפת יש שני מקומות, אחד בגובה העיר למזרח ושמו דהרייא העליון, והשני בשיפוע ההר למערב ונקרא דהרייא התחתון. ושם קבר עדינו העצני הנזכר בשמואל ב [כג, ח] לפי הקבלה, והוא במקום מחצב אבנים. וקרוב אליו מחצב אחר, ושם קבר ר' חוצפית המתורגמן מהרוגי מלכות, והוא בבור גדול ועמוק אשר הושלך שם לפי הקבלה... ולמטה בדרך הזה לצד מזרח יש מערה, ובה קבורים יוסי בן יועזר ויוסי בן משולם ויוסי בן יוחנן". [בשינויים קלים: שערי ירושלים; מבשרת ציון]

"בצפת... וגם הלכנו רחוק הרבה מציון רבי פנחס בן יאיר, ושם היה בור עמוק ששם מונח רבי חוצפית המתורגמן מעשרה הרוגי מלכות". [ימי שמואל]

דרכי גישה כביש הכניסה הדרומית לצפת, פונים שמאלה לכיוון בית העלמין וממשיכים עד הכיכר, בכיכר ממשיכים ישר בכביש לבית העלמין ולאחר כ-330 מטר פונים שמאלה, עוברים מתחת לכביש 89 וממשיכים בדרך עד לאנדרטה. לפניה פונים בדרך עפר שמאלה וממשיכים כ-130 מטר [עוברים בדרך מבנה עם כיפה] עד לשילוט המפנה לציון יהוידע

מיקום וזיהוי הקבר

דהריאה התחתונה, מקומה בערך בכניסה התחתונה החדשה של צפת [מערב], ובכל שטח אזור התעשיה. מאזור זה מופיעים במפה העתיקה שני דרכים היורדים לנחל עמוד. האחד דרך אזור חברת החשמל, והשני דרך נחל שכוי [כיום דרך מסומנת כשביל מטיילים], והיא מגיעה לחיבור של נחל שכוי עם נחל עמוד – המקום המכונה ע"י ר' חיים ויטאל ראש נהר הטחנות [ואדי א-טואחין]. לפי תיאורו של ר' חיים ויטאל, יש ללכת מכיוון בית הקברות מעט צפונה, ומשם לרדת מעט לכיוון הנחל, ושם מחצב אבנים. אצל חלק מעולי הרגל מתואר המקום כבור או באר גדול, בעל חיבת ירושלים השכיל לומר מחצב בור. מכאן ברור שבסמוך למחצב האבנים ישנו הבור הגדול, ולכך טעו וסברו שהוא נקבר בבאר. בדיוק בדרך ההולכת לכיוון הכרא"ל, לפני הירידה לנחל, ישנו מחצב אבנים עתיק ובסמוך לו באר גדולה. מאחר ועדותו של האר"י ז"ל גוברת על כולם הרי שקברו במחצב ולא בבאר. [כיום מסומן מקום הקבר בטעות

דרומה יותר, במקום שאינו לא מחצב אבנים ולא בור או באר גדולה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] במעשה עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב' נכתב שרבי חוצפית הוצא להורג אחרי רבי חנינא בן חכינאי.

[2] במעשה עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב' נכתב שהוצא להורג עם תלמידיו.

התנא האלוקי רבי יהושוע בן לוי

רבי יהושע בן לוי בראשי תיבות: ריב"ל, קרוי גם בר ליואי היה תנא משבט לוי. מדור המעבר בין התנאים לאמוראים, האחרון ששמו נזכר במשנה, ומגדולי הדרשנים וחכמי האגדה. בגמרא מופיעים מאות מאמרים בשמו.

היה תלמידם של רבי אלעזר הקפר, בר קפרא, רבי יהודה בן פדיה, רבי חנינא, רבי יהודה הנשיא ועוד, ואף שבכלל נמנה מהאמוראים מובא כמה פעמים מאמרים בשמו במשנה.

במדרשי חז"ל פזורים המון פרטים על הנהגתו מהם ענינים חדשים בתורה ומהם הנהגה לפנים משורת הדין, ומהם:

היה צם בט' באב יומיים, כי בט' באב התחילה הפורענות ועיקר המקדש נשרף בי' באב. מסר נפשו להפצת תורה במסירת נפש, עד שלימד תורה לחולי שחין מדבק מאוד, הנקרא "בעלי ראתן", ריב"ל לא חש לסכנה והלך ולימד אותם תורה. מעולם לא נשאל על שבועתו. נהג לומר קריאת שמע על המיטה והוא גילה זאת לעולם. לא החרים איש מעולם, אף אלו שהיו חייבים חרם. אף שגדול הדור קודם לכהן בברכה לעלות לתורה, מעולם לא עלה לפני כהן. היה אומר ויהי נועם קודם שנתו.

רבי יהושע בן לוי פגש את **אליהו הנביא**, שעמד על פתח מערת קברו של רבי שמעון בן יוחאי. אמר רבי יהושע לאליהו: האם אגיע לעולם הבא? ענה לו אליהו באופן חידתי: כניסתך לגן עדן תלויה ברצונו של האדון הזה. אמר רבי יהושע: באותה עת ראיתי שניים, אך שמעתי את קולם של שלושה. המשיך ושאל רבי יהושע את אליהו: מתי יבוא המשיח? אמר לו אליהו: לך שאל אותו עצמו! שאל רבי יהושע: והיכן הוא יושב? אמר לו אליהו: יושב הוא על פתח רומי. שאל רבי יהושע: וכיצד אזהה אותו שם? אמר לו אליהו: יושב הוא בין המצורעים העניים, וכך תזהה אותו ביניהם: כל המצורעים מתירים מפעם לפעם את כל תחבושותיהם ולאחר מכן חובשים אותן מחדש, ואילו המשיח מתיר בכל פעם תחבושת אחת בלבד וחובשה, כדי שאם יקראו לו לגאול את העולם לא יתעכב.

הלך רבי יהושע לרומא לפגוש את המשיח. כאשר ראהו אמר לו: שלום עליך רבי ומורי. אמר לו: שלום עליך בן לוי. אמר לו: מתי יבוא אדוני? אמר לו: היום. חזר רבי יהושע ובא לפני אליהו. אמר לו: שיקר לי המשיח; אמר לי שיבוא היום – ולא בא! אמר לו אליהו: כך אמר לך: 'הַיּוֹם – אִם־בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ' תהלים צה, ז. שאל אליהו: מה אתה אמרת לו? אמר לו רבי יהושע: אמרתי לו – 'שלום עליך רבי'. שאל אליהו: ומה ענה לך? אמר רבי יהושע: אמר לי – 'שלום עליך בן לוי'. אמר אליהו: בכך הבטיח לך ולאביך כי תיכנסו לעולם הבא.

כ"ק אדמו"ר הרבי הריי"צ מבאר שבהמשך לדוח שיח בין משיח לריב"ל, מגיע הדו שיח בין הבעש"ט למלך המשיח המובאת באגרת הגאולה.

כאשר קרב יום מותו של **רבי יהושע בן לוי**, נשלח מלאך המוות מן השמיים ליטול את חייו, אך נצטווה לעשות את מלאכתו כהתאם לרצונו של רבי יהושע. הלך מלאך המוות והראה עצמו בפני רבי יהושע. אמר לו רבי יהושע: ברצוני שתראה לי את מקומי בגן העדן. אמר לו מלאך המוות: אעשה כרצונך. אמר לו רבי יהושע: ברצוני שתיתן לי את סכינך, שמא תפחיד אותי בדרך. נתן לו מלאך המוות את סכינו.

כאשר הגיעו לגן העדן, הרים מלאך המוות את רבי יהושע כך שיוכל להציץ מעל לחומה אל תוך גן עדן, אמר לו רבי יהושע: הגבה אותי מעט יותר. הגביהו. קפץ רבי יהושע ונפל אל תוך גן עדן, ומלאך המוות הצליח לאחוז בקצה גלימתו. נשבע רבי יהושע כי לא יצא מגן עדן.

אמר אלוהים: אם רבי יהושע אי פעם בחייו ביטל את שבועתו, גם כעת ייאלץ לבטלה ולצאת מגן עדן; אך אם בכל ימי חייו לא ביטל מעולם את שבועתו, לא יוכל מלאך המוות לאלצו לצאת מגן עדן. כיוון שרבי יהושע מעולם לא ביטל את שבועתו, נאלץ מלאך המוות להשלים עם עובדת כניסתו לגן עדן, אך ביקש ממנו כי לכל הפחות יחזיר לו את סכינו – שכזכור נתנה לו לפני צאתם לדרך. אולם רבי יהושע לא הסכים להחזיר למלאך המוות את סכינו.

יצאה בת-קול מן השמיים וציוותה את רבי יהושע: תן לו את סכינו, שהרי הבריות זקוקים לה. בא אליהו הנביא והכריז ברחבי גן עדן: פנו מקום לבן לוי! פנו מקום לבן לוי! הלך לו רבי יהושע אל תוך גן עדן ופגש את רבי שמעון בר יוחאי, שהיה יושב על גבי שלושה עשר מצעות של זהב. שאל אותו רבי שמעון: אתה הוא אותו בן לוי שאליהו הכריז על בואו? אמר לו: אכן, אני הוא. המשיך רבי שמעון ושאל: האם בימי חייך נראתה אי פעם קשת בענן? אמר לו: כן. אמר לו: אם כך אינך אותו בן לוי שעליו הכריז אליהו.

אלא שרבי יהושע לא אמר לרבי שמעון את האמת: בתקופתו של רבי יהושע אכן לא נראתה קשת בענן, עדות לצדיקותו הגדולה, אך הוא לא רצה להתגאות בכך ולכן טעה רבי שמעון לחשוב שהוא אינו 'בן לוי' הידוע.

רבי יהושע בן לוי רצה מאוד להתלוות לאליהו הנביא. ישב כמה ימים בתפילה ובתחנונים עד שנתקבלה תפילתו ונגלה אליו אליהו. אמר אליהו: מה אתה מבקש? אמר רבי יהושע: מבקש אני לילך עימך ולראות מה אתה עושה בעולם. אמר לו אליהו: אין אתה יכול לילך עמי. אמר רבי יהושע: למה? אמר לו אליהו: מכיוון שתראה הרבה דברים שאין אתה יכול לסבול. אמר רבי יהושע: בכל זאת אני רוצה. אמר לו אליהו: בוא. מיד הלכו שניהם.

בלילה הראשון לנו אצל עני שגר עם אשתו וכל רכושם פרה אחת. מכיוון שראה אותם בעל הבית האכילם והשקם וכיבדם כבוד גדול כראוי להם. באמצע הלילה קם אליהו הנביא והרג את הפרה. כשראה זאת ר' יהושע בן לוי אמר: 'חס ושלום, אין זה אליהו. וכי אליהו הורג בהמות של בני אדם עניים?! ועוד עני זה שהאכילנו והשקנו'. אמר לו אליהו: 'אם תשאל אותי משהו, מיד אני עוזב אותך'. הלכו למקום שני ונתקלו בעשיר גדול שהיה עוסק בבניין. וכשראה אותם לא קם לקראתם, לא האכילם ולא השקם. בחצי הלילה עמד אליהו הנביא ואמר לרבי יהושע: 'קום ותפוס בקצה החבל'. תפס רבי יהושע בקצה אחד ואליהו הנביא בקצה השני, ומדדו הכתלים ובנו שם ארמון גדול בן מאה ושמונים חדרים. אמר רבי יהושע בליבו: 'מי ראה דבר תמוה כזה? אותו האיש שכיבדנו – הרג פרתו, וזה שאפילו לא הסביר לנו פנים – בנה לו ארמון'.

הלכו למקום שלישי שבו היו כולם עשירים גאוותנים, לא הסבירו פנים לאורחים, לא האכילום ולא השקום. בבקר השכים אליהו הנביא ואמר: 'הקדוש ברוך הוא יעשה את כולם ראשים'. הלכו למקום רביעי, ושם הסבירו להם פנים, והאכילום והשקום וכיבדו אותם כבוד רב למרות שהיו עניים ודחוקים. בבוקר השכים אליהו ואמר להם: 'לא ייתן הקדוש ברוך הוא לכם אלא ראש אחד'. אמר לו רבי יהושע: איני יכול לעמוד על דבריך, ואיני יכול לסבול מעשיך. הסבר לי. אמר לו אליהו: אם אני מפרש לך, מיד אני פורש ממך. אמר לו רבי יהושע: בכל זאת הסבר לי, ושאל: האיש שכיבד ואירח אותנו, למה הרגת את פרתו? אמר אליהו: באותו הלילה הייתה אשתו האהובה אמורה למות, לפיכך הקדמתי והרגתי את פרתו כדי שתכפר על אשתו ותציל אותה. שאל רבי יהושע: אותו עשיר צר עין, למה בנית לו ארמון? ענה אליהו: אילו היה העשיר חופר תחת הבית היה מוצא מטמון של ממון שאין לו סוף, לפיכך הקדמתי ובניתי את חצרו, אך הבית שבניתי יקרוס פתאום והוא לא ימצא את המטמון לעולם. שאל רבי יהושע: ואותם עשירים שלא כיבדו אותנו למה בירכת אותם שיהיו כולם ראשים? אמר אליהו: זו הייתה תפילת חורבן, שכן מקום שבו כולם ראשים סופו להיחרב. ואותם עניים שכיבדו אותנו, איחלתי להם שיהיה להם ראש אחד כדי שיצליחו.

מגפת דבר הייתה בציפורי אך היא לא פגעה בשוק שבו היה רבי חנינא. היו אנשי ציפור אומרים: הסבא הזקן הזה יושב בינינו בשלום, והעיר כולה במצב ביש! נכנס ואמר לפניהם: זמרי היה חוטא יחיד בדורו, ונפלו בחטאו עשרים וארבעה אלף בישראל, ואנחנו כמה כמוהו יש בינינו, ואתם מתרעמים?! פעם הוצרכו לגזור תענית ולא ירד גשם. גזר רבי יהושע תענית בדרום וירד גשם. והיו אנשי ציפורי אומרים: רבי יהושע בן לוי מוריד גשם לדרומיים, ורבי חנינא עוצר את הגשם לציפוריים.

היו צריכים לגזור תענית שוב. שלח רבי חנינא והביא את רבי יהושע בן לוי, אמר לו: ישים רבי את ליבו להתענות איתנו. יצאו שניהם לתענית ולא ירד גשם. יצא ואמר לפניהם: לא רבי יהושע בן לוי מוריד גשם לדרומיים ולא רבי חנינא עצר את הגשם מאנשי ציפורי, אלא אנשי הדרום ליבם רך, שומעים דבר תורה ומכניעים את ליבם, ואנשי ציפורי ליבם קשה ושומעים דבר תורה ולא מכניעים את עצמם. נכנס לביתו וראה את האוויר בהיר. אמר: עד כאן ועדיין כך?! מייד ירד גשם. נדר רבי חנינא על עצמו שלא יעשה כך שוב, ולא יגער בקדוש ברוך הוא. אמר לעצמו: מה אני אומר לבעל החוב שלא יגבה את חובו מאת החייבים בדין?

התנא האלוקי רבי טרפון

התנא האלוקי רבי **טרפון** הכהן, היה חברם של התנאים רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בן יוסף, אם כי ישנה דיעה שהוא היה רבו של רבי עקיבא. נקרא בפי חז"ל בשם "אביהם של כל ישראל".

נמנה בדור השני לתנאים, הוא נולד בסוף ימי בית שני, ורוב ימיו היו בתקופה שאחרי חורבנה.

הוא היה מראשי החכמים בדורו, יחד עם חביריו התנאים רבי אלעזר בן עזריה, רבי אליעזר, רבן גמליאל, ורבי יהושע בן חנניא.

הי' עשיר מופלג, וארוך [גבוה] בדורו. היה בזמן הבית, ולרוב נחלק עם התנאים רבי אליעזר "הגדול" בן הורקנוס, רבי יהושע בן חנניה, ותלמידם רבי עקיבא בן יוסף.

היה מראשי המדברים הזקנים, והוא היה גם בזמן שהורידו את התנא רבן גמליאל דיבנה מהנשיאות והי' לו בן, רבי שמעון בן טרפון שמו וגם בת הייתה לו.

יש מחשיבים אותו כאחד מעשרה הרוגי מלכות.

ציונו הק' שאושר על ידי גדולי עולם נמצא בין עיה"ק צפת למירון, בדרך עפר משמאל למערת ה'אדרא' בראש ההר, ועץ גבוה מתנוסס ליד הציון ומחפה בענפיו עליו.

השם "טרפון" זהו שם בלע"ז, לא בלשון הקודש, ועל כרחך שהוא היה נקרא בשם זה, וכך הוא נקרא גם במשנה, משום שהשם קשור באופן עבודתו...

"והנה, שמו של תנא בלשון הקודש מורה על סדר עבודה על דרך הרגיל, בקדושה. ואילו שמו של תנא [וכיוצא בזה] בלע"ז, בלשון האומות, מורה על סדר עבודה שלא על דרך הרגיל, על דרך עבודת התשובה, ההופכת את הלע"ז לקדושה, השם בלע"ז נהיה שמו של תנא האומר דברי תורה המובאים במשנה.

וההסבר: שם בלשון הקודש אינו כולל בהכרח את העבודה של שינוי הטבע, בדוגמת הנהגתו של יהודי בד' אמות של קדושה, או העבודה של הנשמה למעלה - שבהיותה במקומה האמיתי, מקום הקדושה, אין לדעת אם זוהי עבודה אמיתית, בכח עצמו בשינוי טבעה. מה שאין כן השם רבי טרפון מורה שעבודתו כוללת גם את הירידה למקום שאינו קדושה מצד עצמו, ושם עושים עבודה אמיתית, היפך הטבע, להפכו לקדושה.

ענין זה גם בשם "טרפון" עצמו, "טרפון" הוא גם אותיות "טרף", על דרך "בנימין זאב יטרף", המורה על עבודה של חטיפה בניגוד לרצון הנחטף, שזוהי עבודה אמיתית, עד לשלימות בזה - עבודת התשובה, ש'חוטפים' את ניצוצות הקדושה המצויים ברשות הקליפה ומעלים אותם לקדושה

נראה שלדעתו גם קטן יכול להוציא ידי חובה בקריאת המגילה ממה שסיפר רבי יהודה שקרא את המגילה מגילת אסתר "אמר רבי יהודה קטן הייתי, וקריתי את המגילה לפני רבי טרפון בלוד, וקילסני" (תוספתא, פ"ב ה"ח; ירושלמי, פ"ב ה"ד, עג ע"ב; בבלי, כ ע"א).

התנא האלוקי רבי נחמיה

רבי נחמיה היה מגדולי התנאים בדורם של רבי יהודה ורבי אליעזר בן רבי יוסי הגלילי, ותלמידו של רבי עקיבא.

אחד מאמרותיו הידועות היא במחלוקת שהייתה בין גדולי התנאים:

תנו רבנן... דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה, וכיצד אמרו שירה כגדול המקרא את הלל והן עונין אחריו ראשי פרקים , משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה'. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כקטן המקרא את הלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר, משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה והן אומרים כי גאה גאה. רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו.

הרבי מסביר שכולם מודים שמשה התחיל באמירת השירה לפני בני ישראל, וכמובן מלשון הכתוב "אז ישיר משה ובני ישראל", שהקדימו למשה בפני עצמו, והפלוגתא היא באופן המשך השירה על ידי בני

ישראל, דלדעת רבי עקיבא אמירת כל השירה הייתה על ידי משה בלבד, ובני ישראל רק ענו "אשירה לה'"; לדעת רבי אליעזר גם בני ישראל אמרו כל השירה, אבל לאחרי ובדרך "מענה" לאמירת משה; ואילו לדעת ר' נחמי' משה רבינו רק התחיל את אמירת השירה, אבל אחר כך אמרו "כולן יחד" את כל השירה כולה.

שורש המחלוקת היא בפירוש תיבת "לאמר" שבכתוב ויש להבין, מהי סברת מחלקותם בפירוש פסוק זה? ועוד, דמזה גופא שהכתוב משמיענו בתיבת "לאמר" אופן אמירת השירה מה אמר משה ומה אמרו ישראל, משמע שיש בזה נפקא מינה באמירת השירה ותוכנה - וצריך להבין, למאי נפק"מ בתוכן אמירת השירה, כיצד ובאיזה אופן משלשת אופנים הנ"ל אמרו השירה?

במיוחד צריך ביאור בדעת רבי נחמיה שמשה רק פתח לבני ישראל, אבל אחר כך אמרו השירה "כולן יחד" - מהו עניינה של "פתיחה" זו על ידי משה רבינו? לדעת רבי עקיבא או לדעת רבי אליעזר, יש לומר בפשטות, כי בני ישראל לא ידעו מעצמם את נוסח השירה, ולכן היו צריכים לענות אחרי משה (אם רק "אשירה לה'", או שענו אחריו כל דברי השירה);

אבל לדעת רבי נחמיה ש"שרתה רוח הקודש על כולם וכוונו יחד את השירה ככתבה", הרי לא היה צורך לכאורה ל"פתיחת" משה כדי שידעו את דברי השירה ולכאורה כן מוכרח לומר לפי הדרשות שגם העוללים ויונקים אמרו שירה, ועוד זאת, "שאפילו עוברים שבמעי אמן אמרו שירה", שבהם לא שייך לומר שידעו לכוון את השירה על ידי ששמעו אותה ממשה, אלא שזהו על פי רוח הקודש ששרתה עליהם (וכמבואר בגמרא שם, שאמירת השירה שלהם הייתה תוצאה מראיית השכינה, כי "ראו את השכינה.. ואמרו כו' כרס נעשה להן כאספקלריא המאירה וראו") - ומהו התוכן והמטרה בהפתיחה על ידי משה?

מסביר הרבי: "אז ישיר גו' אשירה לה' ויאמרו לאמר" מפרש האור החיים "ויאמרו לאמר אשירה - פירוש שאמרו זה לזה לאמר, פירוש שיאמרו שירה יחד בלא בחינת השתנות והפרדה עד שיהיו כאיש אחד הגם היותם רבים ונתכוונו יחד ועשו כן ואמרו אשירה לשון יחיד, כאילו הם איש אחד שזולת זה היו אומרים נשירה".

זאת אומרת, שאמירת השירה הייתה באופן מיוחד במינו, שכל ישראל אמרוה בהשתוות, כאיש אחד ממש, "בלא.. השתנות והפרדה". ועל פי מחז"ל הנ"ל שגם עוללים ויונקים, ואפילו עוברים שבמעי אמן אמרו שירה, נמצא, שבאמירת השירה היה מצב של אחדות גמורה, בלי שום "השתנות והפרדה", בין הגדול שבגדולים והקטן שבקטנים, עד העוברים שבמעי אמן.

ובזה יש לבאר זה שלכולי עלמא הייתה אמירת השירה של בני ישראל בהקדמת פתיחת משה - כי אחדות מוחלטת כזו, שכל ישראל יהיו כאיש אחד, מהגדולים ועד הקטנים, כולל עוברים שבמעי אמן, יכולה לבוא אך ורק על ידי משה רבינו. והביאור בזה: היות שמשה רבינו הוא ראש הדור ונשיא הדור, לכן הרי הוא כולל את כל הדור כאחד, ובלשון רש"י "משה הוא ישראל וישראל הם משה.. שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל". ואחדות זו דישראל כפי שהם כלולים במשה) הריהו באופן שלמעלה מהתחלקות, כי הנשיא מנושא ומובדל מן העם, "משכמו ומעלה גבוה מכל העם", ולכן, האחדות דישראל כפי שהם כלולים בו היא באופן שלמעלה מהתחלקות, אנשים נשים וטף בשווה, על דבר "השוה ומשוה קטן וגדול".

ולכן, על ידי שפתח משה רבינו את שירת בני ישראל, שאמירת השירה שלהם באה על ידו ובכוחו, ה"ז פעל שאמירת השירה על ידי "כל הדור" תהיה בהשתוות גמורה כאיש אחד, "בלא.. השתנות והפרדה".

התנא האלוקי רבי יוסי בן יועזר איש צרידה

כהן ונשיא הסנהדרין בזמן בית שני [חגיגה טז, ב].

הוא וחברו רבי יוסי בן יוחנן איש ירושלים היו הזוג הראשון מחמשת ה'זוגות' שלפני התנאים. הוא היה, נשיא הסנהדרין וחברו יוסי בן יוחנן איש ירושלים היה אב בית דין [חגיגה טז, א-ב]. שניהם היו תלמידי אנטיגנוס איש סוכו [אבות א, ד-ה].

"משמת יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים, בטלו האשכולות" [משנה סוטה ט, ט] – איש שהכל בו. "ואמר רב יהודה אמר שמואל: כל אשכולות שעמדו להן לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר היו למדין תורה כמשה רבינו, מכאן ואילך לא היו למדין תורה כמשה רבינו" [תמורה טו, ב]. וביאר רש"י [סוטה מז, א]: "עד ימיהן לא היה מחלוקת בחכמי ישראל כולן היו אומרים דברים כנתינתן למשה מסיני, והן הראשונים שנחלקו בסמיכת קרבנות ביו"ט כדאמרינן בחגיגה [טז, א] והוא היה מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה".

אמרותיו

יוסי בן יועזר איש צרידה אומר: יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם" [אבות א, ד].

עובדות והנהגות

יקום איש צרורות, בן אחותו של ר' יוסי בן יועזר איש צרידה, היה רוכב על סוס בשבת, ומוליך את דודו לצליבה. בדרך אמר לו: ראה סוסי שהרכיבני אדוני, וראה סוסך שהרכיבך אדונך. ענה לו ר' יוסי: אם כך למכעיסיו, קל וחומר לעושי רצונו. שאל אותו: עשה אדם רצונו יותר ממך? ענה לו: ואם כך לעושי רצונו קל וחומר למכעיסיו. נכנס הדבר בליבו של יקום איש צרורות כארס של נחש, הלך ואיבד עצמו לדעת בארבע מיתות בית דין. אמר ר' יוסי בן יועזר: בשעה קלה קדמני זה לגן עדן [בראשית רבה סה, כב]

מקום קבורתנו לצערנו עדיין לא נמצא

(בעבר הראו מקומם בירידה לנחל שכוי מחוצפית המתורגמן, אולם לא ברור שזו כוונת ר"ח ויטאל, וכן כיום אין איש זוכר את המקום שהראו). מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי אלעזר בן שמוע הי"ד מעשרה הרוגי מלכות

רבי **אלעזר בן שמוע** הוא מי שמכונה **רבי אלעזר** סתם בדרך כלל, במשנה ובברייתות) היה תנא בדור הרביעי, כהן, והיה בעל השפעה מרובה על המשכיות מסירת התורה שבעל פה. היה האחרון שבחמשת תלמידיו הצעירים של רבי עקיבא ונחשב לתלמיד מובהק שלו נסמך להוראה על ידי רבי יהודה בן בבא, אך למד גם אצל רבי יהושע ורבי טרפון. לפי מדרש "אלה אזכרה" נמנה עם עשרת הרוגי מלכות.

על פי מסורת חז"ל, 24 אלף מתלמידיו של התנא הגדול רבי עקיבא מתו במגפה, ובעקבות כך היה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון **ורבי אלעזר בן שמוע**, והם הם העמידו תורה אותה שעה רב כינה אותו "טובינא דחכמי", מאושר שבחכמים.

הובא בזהר שאמר ר' אלעזר "ואנא **חמינא**", כי הוא היה יכול שיתגלה לו על ידי התורה בחינת אור הגנוז בו שאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו ועל כן אמר אנא חמינא ממש.

כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שאומר אלעזר בני אומר פרה וכו' קודם ביאת רבי אלעזר כמה מאות שנים., וכמאמר חז"ל כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר ניתן למשה מסיני, שהקב"ה אמר למשה כך וכך עתיד תלמיד פלוני לחדש בדורו, כי תורת הצדיק ומעשיו הוא השעשוע ותענוג לפניו ית'.

התנא האלוקי רבי חנינא בן חכינאי

תלמידו של רבי עקיבא וחברו של רבי שמעון בר יוחאי.

לפי דעה אחת היה מעשרה הרוגי מלכות.

על מעלתו מובא: "סנהדרין שיש בה שנים שיודעין לדבר, וכולן ראויין לשמוע – הרי זו ראויה לסנהדרין. שלשה – הרי זו בינונית. ארבעה – הרי זו חכמה, וביבנה היו בה ארבעה: בן עזאי ובן זומא, בן חכינאי ורבי אלעזר בן מתיה" [ירושלמי שקלים ה-א].

אמרותיו

רבי חנינא בן חכינאי אומר: הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו" [אבות ג, ה].

"חנניא בן חכינאי אומר: וכיחש בעמיתו [ויקרא ה, כא], אין אדם כיחש בעמיתו, עד שכופר בעיקר" [תוספתא שבועות ג, ו].

עובדות והנהגות

בויקרא רבה [כא, ח] מובא, כי רבי חנינא בן חכינאי ורבי שמעון בר יוחאי הלכו ללמוד תורה אצל רבי עקיבא בבני ברק, ושהו שם שלוש עשרה שנה. רשב"י שלח תמיד שליח לברר את הנעשה בביתו, אבל רבי חנינא לא עשה כמוהו. פעם אחת שלחה לו אשתו לומר: בתך בגרה, שוב הביתה והשיאה. אבל ר' חנינא לא שב כי לא רצה ליבטל מדברי תורה. צפה זאת רבי עקיבא ברוח קדשו, ואמר: כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה. הבין ר' חנינא כי רבו מתכוון אליו, נטל ממנו רשות והלך לביתו. בהגיעו, לא הכיר היכן הוא דר, כי שינו את מבוא הבית. הלך ר' חנינא למקום ששם שואבות הנשים מים, בחשבו כי מן הסתם תבוא אשתו או בתו לשאוב. בבואו אל המים, שמע את הנערות קוראות: בת חנינא מלאי כדך, כי לא יכלו לשאוב כולן יחד, וחלקו כבוד לבתו של רבי חנינא לשאוב תחילה. כיון שידע כבר כי בתו היא, הלך אחריה עד שנכנסה הביתה. כיון שנכנס, ראתה אותו אשתו בפתע פתאום ופרחה נשמתה. אמר רבי חנינא: ריבונו של עולם, עניה זו, זו שכרה לאחר י"ג שנה שהמתינה לי? באותה שעה חזרה נפשה לגופה.

אמרו חכמים: "אעשה לו עזר כנגדו [בראשית ב, יח]: אם זכה – עזר, ואם לאו – כנגדו. אמר רבי יהושע בר נחמיה: אם זכה – כאשתו של רבי חנינא בר חכינאי" [בראשית רבה יז, ג].

על פטירתו מובא במדרש: "ואחריו [אחרי חוצפית המתורגמן] הוציאו את ר' חנינא בן חכינאי, ואותו היום ערב שבת היה. וכל ימיו היה יושב בתענית מבן שתים עשרה עד תשעים וחמש שנה. אמרו לו תלמידיו: רבי, רצונך שתטעום כלום קודם שתהרג? אמר להם: עד עתה התעניתי ולא אכלתי ולא שתיתי, ועתה איני יודע איזה דרך אלך, ואתם תאמרו לי לאכול ולשתות? התחיל בקידוש היום, ויכולו השמים עד ויקדש אותו, ולא הניחוהו לגמור עד שהרגוהו, ויצאה בת קול ואומרת: אשריך ר' חנינא בן חכינאי, שהיית קדוש, ויצאה נשמתך בקדושה בתיבת ויקדש" [מעשה עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב (אוצר המדרשים – אייזנשטיין)].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במערת שם ועבר שבצפת: מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני.

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

נכנסים לצפת בכניסה הישנה העליונה: מהכביש הישן 8900 (צומת עין זיתים – ראש פינה) כ-3 ק"מ מצומת עין זיתים – ימינה / כ-10 ק"מ מראש פינה – שמאלה. נוסעים עד הכיכר שליד תחנת אגד [השני], ממשיכים בכיכר וביציאה הראשונה פונים ימינה לרח' ירושלים. לאחר כ-140 מטר מסתעף שמאלה רח' הפלמ"ח. פונים ימינה לרח' הפלמ"ח. עולים עם הכביש כ-500 מטר, בעיקול רח' הפלמ"ח שמאלה רואים משמאל את ביה"כ הסמוך למערת שם ועבר [ליד בית לבן 'מקוה תכלת'], שם קבורים שם בן נח, רבי דוסא בן הרכינס ועוד תנאים. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

עשרה הרוגי מלכות

ספרים קדמונים מובא שעשרת הרוגי המלכות תיקנו את עוון מכירת יוסף.

עליהם נאמר: "הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן" [פסחים נ, א].

בידינו כמה רשימות של עשרת הרוגי המלכות: פיוט אלה אזכרה [נאמר בתפילת מוסף של יום כיפור שם מתוארת דרך הוצאתם להורג והדו-שיח בין עליונים לתחתונים על טיב הגזירה שנגזרה], מדרש איכה [ב, ד] (נזכר בקינות לתשעה באב), מדרש שוח"ט תהלים [ט, יג] וסדר הדורות. על שבעה מתוך עשרת ההרוגים לא קיים ויכוח, ואלו הם: א] רבי ישמעאל [בן אלישע, כהן גדול]. ב] רבן שמעון בן גמליאל [הזקן]. ג] רבי עקיבא. ד] ר' ישבב הסופר. ה] רבי חנינא בן תרדיון. ו] ר' חוצפית המתורגמן. ז] ר' יהודה בן בבא.

על זהות השלושה הנותרים ישנם חילוקי דעות: בפיוט אלה אזכרה נכתב שהיו אלה: רבי יהודה בן דמא, רבי אלעזר בן שמוע [שהיה אחרון הנהרגים] ורבי חנינא בן חכינאי. במדרש איכה נכתב שהיו אלה: רבי יהודה הנחתום, ר' טרפון/[2] רבי אלעזר חרסנה (אולי הוא חרסום) ושמעון בן עזאי. במדרש תהלים נכתב שהיו אלה: רבי יהודה הנחתום, ר' יוסי ושמעון בן עזאי. בסדר הדורות נכתב שהיו אלה: רבי יהודה בן תימא / רבי אליעזר בן דמא[3], רבי אלעזר בן שמוע ור' חנינא סגן הכהנים.

דבר חידוש מובא בספר היכלות [הובא בפרדס יוסף וישב לז, ג] כי עשרה הרוגי מלכות השתמשו בשם הקדוש להצלתם, ונהרגו אחרים במקומם. ואף דמשמע מהגמרא שהם נהרגו, י"ל דכיון ששלטו בצורתם וכל הרואים סברו שהיו אלו הם שנהרגו, נחשב כאילו היו הם שנהרגו, כיון דנתבזתה צורתם בעיני אדם.

התנא האלוקי רבי ישמעאל כהן גדול מעשרה הרוגי מלכות

כ"ה סיוון

פטירתו: "בכ"ג בסיון בטלו הבכורים מלעלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט, בכ"ה נהרג רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל ורבי חנינא סגן הכהנים" [טור ושו"ע או"ח סימן תקפ סעיף ב, והוא ממגילת תענית].

רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, מגדולי התנאים בדור הראשון ומעשרת הרוגי מלכות[1].

תלמידו של רבי נחוניה בן הקנה [סדר הדורות]. ספר היכלות מיוחס לו.

עליו נאמר: "הרואה רבי בחלום יצפה לחכמה, רבי אלעזר בן עזריה יצפה לעשירות, רבי ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורענות" [ברכות נז, ב].

עלה לרקיע, נכנס בהיכלות, הראוהו גנזי צרות בחורבן הבית, והראוהו גנזי ישועות בכבודן של ישראל לעתיד לבוא.

אמרותיו

"תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריא-ל, י-ה ה' צבאות, יושב על כסא רם ונישא, ואמר לי: ישמעאל בני, ברכני. אמרתי לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במידת הרחמים, ותכנס להם לפנים משורת הדין. ונענע לי בראשו" [ברכות ז, א][2].

"אמר רבי ישמעאל בן אלישע, שלשה דברים סח לי סוריאל שר הפנים: אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש; ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו; ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך, מפני שתכספית" [ברכות נא, א].

עובדות והנהגות

על הנסיבות שבהן נולד מסופר: "אמרו עליו על ר' ישמעאל כהן גדול שהיה משבעה יפים שהיו בעולם, והיו פניו דומה למלאך ה' צבאות. כיון שכלו רוב ימיו של ר' יוסי[3] אביו אמרה לו אשתו: אדוני אישי, מה זה שאני רואה הרבה בני אדם שמצליחין בזרעם, ואנו לא הצלחנו בבנים, כי אין לנו יורש בן או בת? אמר לה ר' יוסי: דבר זה גורם להם – לפי שנשיהן משמרין עצמן כשיוצאין מבית הטבילה, אם פגע בהן דבר שאינו הגון הן חוזרות לבית הטבילה וטובלות פעם שנית, ולפיכך הם מצליחים בזרעם. אמרה לו: אם הדבר הזה מעכב הרי אני מקבלת עלי להיות נזהרת באותן הדברים. וכיון שהלכה לטבילה ויצאה מבית הטבילה פגע בה כלב אחד, חזרה וטבלה פעם שנית, פגע בה חזיר, חזרה וטבלה פעם שלישית עד שמונים פעמים. אמר הקב"ה לגבריאל: הרבה נצטערה הצדקת, לך והתראה לה כדמות בעלה. מיד יצא גבריאל, והלך וישב בפתח בית הטבילה, והיה נדמה לה כדמות ר' יוסי בעלה, ותפסה והוליכה לביתה. ואותו הלילה נתעברה וילדה ר' ישמעאל, ונעשה יפה תאר ויפה מראה כדמות גבריאל" [מדרש אלה אזכרה (אוצר המדרשים – אייזנשטיין)].

אדם אחד הביא ראשית הגז לר' ישמעאל בן אלישע. כשהתברר שהאיש בא ממרחק רב, שאלו ר' ישמעאל אם מביתו ועד לכאן לא מצא כהן אחר לתת לו את מתנות הכהונה. ענה לו האיש שהוא הגיע לדין תורה, ואגב כך הביא עמו את המתנה. סירב ר' ישמעאל לקבל את המתנה ומינה זוג דיינים אחר שידון את האיש. בכל אשר היה ר' ישמעאל הולך ובא היה ברצונו שיזכה האיש, והיה אומר בליבו הלואי ויטען כך וכך ויזכה בדין. אמר ר' ישמעאל: תיפח נפשם של מקבלי שוחד. ומה אני שלא נטלתי, ואם נטלתי שלי נטלתי – כך, מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה [כתובות קה, ב].

על מותו של ר' ישמעאל כהן גדול ונסיונו לבטל את גזירת הריגת עשרת הרוגי המלכות מסופר: "וטיהר ר' ישמעאל את עצמו בטבילה ובקדושין, ונתעטף בטלית ובתפילין והזכיר השם המפורש בפירושו. מיד נשאו הרוח והביאו למעלה עד הרקיע הששי, ופגע בו גבריאל המלאך, ואמר לו: אתה הוא ישמעאל שקונך משתבח בך בכל יום, שיש לו עבד בארץ שדומה לקלסתר פניו? אמר לו: אני הוא. אמר לו: למה עלית לכאן? אמר לו: לפי שמלכות הרשעה גזרה גזירה עלינו לאבד ממנו עשרה חכמי ישראל, ועליתי לידע אם הגזירה היא מאת הקב"ה... אמר לו גבריאל: ישמעאל בני חי נפשך שכך שמעתי מאחורי הפרגוד שעשרה חכמי ישראל נמסרו להריגה ביד מלכות הרשעה. אמר לו ר' ישמעאל: למה? אמר לו: על מכירת יוסף שמכרוהו אחיו, שמידת הדין מקטרגת בכל יום לפני כיסא הכבוד ואומרת: כלום כתבת בתורתך אות אחת לבטלה? הרי השבטים שמכרו את יוסף ולא פרעת עדיין מהם או מזרעם. לפיכך נגזרה גזירה על עשרה חכמי ישראל למסרם להריגה ביד מלכות הרשעה... מיד ירד ר' ישמעאל והגיע לארץ, והגיד לחבריו שכבר נגזרה גזירה ונכתב ונחתם. והיו מתאוננים בימין על שנגזרה עליהם גזירה קשה כזאת, ושמחים בשמאל על ששקלן הקב"ה בצדקות ובחסידות נגד השבטים. והיו יושבים זוגות זוגות[4]: רבי ישמעאל ורבן שמעון בן גמליאל, רבי עקיבא ורבי חנניה בן תרדיון, רבי אלעזר בן שמוע ורבי ישבב הסופר, רבי חנינא בן חכינאי ורבי יהודה בן בבא, רבי חוצפית המתורגמן ורבי יהודה בן דמא... נשקפה בתו של הקיסר בעד החלון וראתה יפיו של ר' ישמעאל כהן גדול, ונכמרו רחמיה עליו. ושלחה לאביה ליתן לה שאלה ובקשה אחת, ושלח לה הקיסר: בתי כל אשר תאמרי אעשה חוץ מר' ישמעאל וחבריו. שלחה לו: אבקש ממך להחיות את נפשו. שלח לה: כבר נשבעתי. שלחה לו: אבקשך אם כן שתצוה להפשיט את עור פניו כדי להסתכל בו במקום מראה. מיד ציוה להפשיט את עור פניו, וכיון שהגיע למקום תפילין צעק [רבי ישמעאל] צעקה גדולה ומרה, ונזדעזעו שמים וארץ. צעק פעם שניה, ונזדעזע כיסא הכבוד. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: צדיק כזה שהראית לו כל גנזי העולם עליונים ורזי תחתונים יהרג במיתה משונה מזה הרשע? זו תורה וזו שכרה? אמר להם: הניחו לו שתעמוד זכותו לדורות שלאחריו. אמר הקב"ה: מה אעשה לבני? גזירה היא ואין מי שיפר אותה. יצאה בת קול ואמרה: אם אשמע קול אחר אהפוך את כל העולם לתוהו ובוהו. וכששמע ר' ישמעאל כך, שתק. אמר לו הקיסר: עד עתה לא בכית ולא צעקת, ועתה אתה צועק? אמר לו: לא על נשמתי אני צועק, אלא על מצות תפילין שלוקחין ממני. אמר לו הקיסר: עדיין אתה בוטח באלהיך? אמר לו: 'הן יקטלני לו אייחל' [איוב יג, טו]. מיד יצאה נשמתו של ר' ישמעאל" [מדרש אלה אזכרה (אוצר המדרשים – אייזנשטיין)].

"וכשתפשו את רשב"ג ואת רבי ישמעאל ליהרג, היה רשב"ג יושב ותוהה בדעתו ואומר אוי לנו שאנו נהרגין כמחללי שבתות וכעובדי ע"א וכמגלי עריות וכשופכי דמים. אמר לו רבי ישמעאל בן אלישע רצונך שאומר לפניך דבר אחד? א"ל שמא כשהיית מסיב בסעודה באו עניים ועמדו על פתחך ולא הנחתם שיכנסו ויאכלו? אמר לו: השמים אם עשיתי כן, אלא שומרים היו לי יושבין על

הפתח, כשהיו העניים באים היו מכניסין אותן אצלי ואוכלין ושותין אצלי ומברכין לשם שמים. א"ל שמא כשהיית יושב ודורש בהר הבית והיו כל אוכלוסי ישראל יושבין לפניך זחה דעתך עליך? אמר לו: ישמעאל אחי מוכן אדם שיקבל את פגעו. והיו מתחננין לאספקלטור, זה אמר [לו] אני כהן בן כהן גדול הרגני תחלה ואל אראה במיתת חבירי, וזה אמר לו אני נשיא בן נשיא הרגני תחלה ואל אראה במיתת חבירי. אמר להם הפילו גורלות. והפילו ונפל הפור על רשב"ג. מיד נטל החרב וחתך את ראשו. נטלו ר"י בן אלישע והניחו בחיקו והיה בוכה וצועק פה קדוש פה נאמן, פה קדוש פה נאמן, פה שמוציא סנדלפונין טובות ואבנים טובות ומרגליות מי הטמינך בעפר ומי מילא לשונך עפר ואפר, עליך הכתוב אומר חרב עורי על רעי ועל גבר עמיתי. לא הספיק לגמור הדבר עד שנטלו החרב וחתכו את ראשו" [אבות דרבי נתן פרק לח].

בשעת מותו של שמואל הקטן חזה את הריגתו העתידית של ר' ישמעאל כהן גדול, ואמר: "שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא, ועקן סגיאין עתידין למיתי על עמא" – רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל יהרגו בחרב, חבריהם בשאר מיתות ושאר העם לביזה, וצרות גדולות עתידות לבוא על העם [סוטה מח, ב].

על המעשה עם בנו ובתו ראה במסכת גיטין [נח, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו[5] בשזור[6]: "ורחוק ממנו מעט [מר' שמעון שזורי], בהר אחר[7], ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול, שהיה מעשרה הרוגי מלוכה". [תוצאות ארץ ישראל]

"שיזור, שם קבורת ר' שמעון שזורי ור' ישמעאל בן אלישע כהן גדול ז"ל, בין הכרמים[8]". [כת"י מוסקבה]

"בשזורי ר' שמעון שזורי, ויש אומרים כי שם רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל כהן גדול[9]". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן]

"שזור... שם קבור ר' שמעון שזורי ע"ה ור' ישמעאל בן אלישע כהן גדול ור' שמעון בן אלעזר[10] ז"ל". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"שיזור, שם קבורת ר' שמעון שזורי ורבי ישמעאל בן [אלישע] כהן גדול, ורבי שמעון בן אלעזר. ועל קבורת ר' ישמעאל חרוב[11]". [יחוס הצדיקים][12]

"שיזור, סמוך לכפר שם קבורת ר' שמעון שיזורי ועליו ציון ואילן זית. ובסמוך רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, מעשרה הרוגי מלוכה, ועליו אילן חרוב. ובסמוך רבי שמעון בן אלעזר ועליו ציון". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"שיזור, לא הרחק מן הכפר ארבעה קברים. הראשון קבר הרב גבריאל ריאוט; השני קבר ר' שמעון שזורי; השלישי קבר ר' שמעון בן אלעזר, והרביעי קבר ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול. על כל קבר וקבר בנוי ציון". [ידי משה]

"למערב צפת, רחוק לערך 2 שעה, נמצא כפר הנקרא בלשון ערבית שזור, וסמוך אצלה קברת ר' שמעון שזורי ור' שמואל בן אלעזר כהן גדול[13] ור' שמעון בן אלעזר הנזכר בתלמוד, ועל קברם נמצאים ציונים גדולים מאבני גזית". [גבעת שאול]

מיקום וזיהוי הקבר

בסמוך לכפר מדרום לו, מצויינים במפות העתיקות 3 קברים. הדרומי ביותר נקרא נבי יוסף אלעריב והאחרים בנאת יעקב. ע"פ עולי הרגל ר' שמעון שזורי נקבר בסמוך לכפר. ע"פ הידי משה ר' ישמעאל נקבר הכי רחוק מהכפר, כך שהאמצעי הינו רבי שמעון בן אלעזר. ציונם של שמעון שזורי ורשב"א הינם ארונות קבורה, המכסה נראה מלמעלה, וציונו של ר' ישמעאל הוא הנראה בתמונות הישנות נבי יוסף. שלשתם. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ראה ערך פרוד אודות הקשר בין רבי ישמעאל סתם, חברו של רבי עקיבא, לבין רבי ישמעאל בן אלישע, ודיון בשאלה האם היה יותר מאדם אחד בשם רבי ישמעאל בן אלישע. האמרות העובדות וההנהגות שמובאות כאן ולא מוזכר בהן במפורש השם "כהן גדול" אינן נסובות בהכרח אודות רבי ישמעאל כהן גדול בן הדור הראשון, ויתכן שהן מספרות על רבי ישמעאל בן אלישע שנפדה על ידי רבי יהושע בהיותו ילד, לאחר החורבן.

[2] ראה גם: היכלות ו [ג; ה-ו].

[3] בספר הפרדס לרש"י מובא סיפור זה, אך שם נקרא אביו אלישע ולא יוסי.

[5] אמנם ישנה דעה שנטמן בכפר כנא ודעה שנטמן בכפר חנניה.

כפר כנא: "כפר כנה... ותחת ההר שתי מערות זו כנגד זו, באחת רבי ישמעאל בן אלישע ובאחרת רבן גמליאל שהיו מהרוגי מהרוגי מלכות". [יחוס הצדיקים; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים; בשינוי קל: איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא] – קבורת השניים שם נזכרת בסתמיות גם בזיארה בכפר פקיעין. בהוספה למדרש הרוגי מלוכה [אוצר המדרשים] נזכר כי ר' ישמעאל נקבר במערה בכפר כנה, וכנגדו במערה נקברו חבריו.

כפר חנניה: "הגענו לכפר גדול, נקרא כפר ענן... הלכנו משם [מקבר רבי חנניא בן עקשיא שבכפר חנניה] כמו רביע פרסה והגענו למערה אחת סתומה ויש לה חלונות. איכא דאמרי רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי, ואיכא דאמרי רבי ישמעאל כהן גדול ואיכא דאמרי נביא". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

בספר מלחמות היהודים ליוספוס פלאביוס [ספר ו' ב, ב] הזכיר כי ג' בניו של ר' ישמעאל כה"ג זה שראשו הוסר בקיריני וכו'. מדבריו נראה כי סבר שר' ישמעאל נפטר שם, וידוע שקיריני בטריפולי שבלוב היא.

[6] בפי הערבים: שיח' א-נבי יוסף, או נבי יוסף.

[7] לא ברור אם כוונתו למרחק מה ביניהם, או ממש בהר אחר, וכוונתו לכפר חנניה. מ"מ אין כוונתו לכפר כנא שכן מרחק רב ביניהם.

[8] קבורת ר' ישמעאל כהן גדול בשזור נזכרת בסתמיות באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא. ציון הקבר סמוך לכפר (כלומר, מחוצה לו) נזכרת גם במסעות משה.

[9] אזכור קברי רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל כהן גדול בשזור בשם 'יש אומרים' נעשה גם בטוב ירושלים.

[10] קבורת ר' שמעון בן אלעזר בשזור נזכרת בסתמיות גם באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, בשערי ירושלים (מבשרת ציון),

[11] קבורת ר' ישמעאל כהן גדול בשזור תחת עץ חרוב נזכרת גם בשערי ירושלים (מבשרת ציון),

[12] ראה מה שכותב שם בהמשך דבריו על כפר כנה.

[13] מסתבר שטעות כאן והכוונה לר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול.

התנא האלוקי רבי נתן הבבלי

מכיוון שעלה מבבל לארץ ישראל, כינו אותו 'רבי נתן דבבלאה' [גיטין סה, ב].

"כל אבותיו היו ראשי גולה בבבל" [סדר הדורות].

היה אב בית דין אצל רבן שמעון בן גמליאל וירד לעומק הדין: "אמר רבה, נקוט דרב נתן בידך, דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא" [בבא מציעא קיז, ב].

רבי נתן סידר את המשניות עם רבינו הקדוש [בבא מציעא פו, א]. "ועשה ספרים הרבה, כמו משניות ואבות דרבי נתן" [סדר הדורות].

"שעבודא דר' נתן" [שיכול אדם לגבות חובו ממי שחייב לבעל חובו] הוא כינוי שנתקבל בהלכה בעקבות פסקו בנושא.

זכה לגילוי אליהו [גיטין ע, א].

עניינו של ר' נתן הוא להפריד בין טוב ורע, 'להעלות את הארץ לרקיע', להעלות ניצוצות טוב מתוך הרע והקליפות. נולד בבבל, ענין תערובת טוב ורע, ועלה לארץ ישראל ענין עליית הניצוצות, ואפילו אחר כך סיבב בין העיירות לפעול עליית ישראל לארץ ישראל.

אמרותיו

"רבי נתן אומר: מום שבך אל תאמר לחברך" [בבא מציעא נט, ב].

"רבי נתן אומר: אין לך אהבה כאהבה של תורה, ואין לך חכמה כחכמה של ארץ ישראל, ואין לך יופי כיופיה של ירושלים, ואין לך עושר כעושרה של רומי, ואין לך גבורה כגבורה של פרס, ואין לך זנות כזנות של ערביים, ואין לך גסות כגסות של עילם, ואין לך חנופה כחנופה של בבל, שנאמר [זכריה ה, יא]: ויאמר [אלי] לבנות לה בית בארץ שנער. ואין לך כשפים ככשפים של מצרים" [אבות דרבי נתן נוסחא א כח].

"אמר רבי נתן: פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתיו שהוא אדום, אמרתי לה: המתיני לו עד שיבלע בו דמו. המתינה לו עד שנבלע בו דמו, ומלה אותו וחיה. והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי. שוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא, ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתיו שהוא ירוק, הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית. אמרתי לה: המתיני לו עד שיפול בו דמו. והמתינה לו, ומלה אותו וחיה, והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי" [שבת קלד, א].

ההלכה שלו השגורה בפי כל היא הנאמרת בכל יום בפיטום הקטורת: ר' נתן הבבלי אומר אף כיפת הירדן כלשהוא.

עובדות והנהגות

בזמן נשיאותו של רבן שמעון בן גמליאל היה המנהג שכאשר רבן שמעון היה נכנס לבית המדרש היו כל העם קמים לכבודו, וכן כאשר היו רבי מאיר ששימש בתפקיד חכם ורבי נתן ששימש בתפקיד אב"ד

נכנסים קמו גם לכבודם. רצה רבן שמעון להאדיר את כבוד הנשיאות ולקבוע הבדל בין התפקידים, ושנה בבית המדרש: "כשהנשיא נכנס כל העם עומדין וכו'", שם ניכר ההבדל בין כבודו של הנשיא לשל החכם והאב"ד [רש"י]. למחרת, כשבאו רבי מאיר ורבי נתן לבית המדרש ולא קמו לכבודם כבעבר מפאת תקנתו של הנשיא, אמר רבי מאיר לרבי נתן: נעשה לו כפי שעשה הוא לנו. אני חכם ואתה אב בית דין, הבה נבקש מהנשיא לדרוש במסכת עוקצין שאינה בידו בבית המדרש, וכשלא יוכל, נאמר לו: מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו [תהלים קו, ב], למי נאה למלל גבורות ה'? מי שיכול להשמיע כל תהלותיו, ונעבירו, ואהיה אני אב בית דין ואתה תהיה נשיא. שמע רבי יעקב בן קרשי ואמר בלבו: שמא חס ושלום יבוא הנשיא לידי כלימה. הלך וישב מאחורי מקומו של הנשיא ופירש, גרס ושנה, גרס ושנה. נתן רבן שמעון בן גמליאל את דעתו על המעשה וגרס את המסכת. למחרת אמרו לו: ישא ויתן מר במסכת עוקצין, וכך עשה. לכשסיים אמר להם: אילו לא גרסתי את המסכת אתמול הייתם מביישים אותי, ופקד שיוציאו אותם מבית המדרש. היו רבי מאיר ורבי נתן יושבים מחוץ לבית המדרש ומשגרים קושיות לתוך בית המדרש על גבי פתקים, ולכל קושיה שלא הצליח רבן שמעון לענות עליה היו משגרים גם את תירוצה בפתק. קם רבי יוסי ואמר: תורה מבחוץ ואנו מבפנים? נצא אנו אליהם או שיכנסו הם אלינו. פקד רבן שמעון והחזירו את הרבנים לבית המדרש, אך קנס אותם שלא יאמרו עוד הלכות בשמם, ומכאן ואילך נאמרו שמועותיו של רבי מאיר בשם 'אחרים אומרים', ושמועותיו של רבי נתן בשם "יש אומרים' [הוריות יג, ב].

"אמנם כי אתם עם, ועמכם תמות חכמה [איוב יב, ב], אל תקרי תמות אלא תומת: כל זמן שחכם מתקיים חכמתו מתקיימת, מת חכם – אבדה חכמתו עמו. וכן מצינו: משמת רבי נתן אבדה חכמתו עמו" [מכילתא יתרו ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בדרך צפת – מירון, קרוב לחוצפית המתורגמן שנטמן ליד צפת בירידה לנחל עמוד ונחל שכוי[1]: "בלכתך מצפת דרך צפון לגוש חלב, יש שם נחל מים הנקרא כארא"ל. ונראה לי שמימי ביריי"א ועין זייתו"ן יורדין בנחל ההוא. והנה בדרך הזה עצמו ההולך לגוש חלב, כשתתרחק מן הכרא"ל ת' אמות לצד צפון, בדרך הזה עצמו יש אבן אחת גדולה ארוכה, נטויה בצד הדרך הזה לצד שמאל, ושם תחתיה קבור ר' נתן הבבלי. ונראה לי שכבר הוציאו האבן הזו משם, ונאבד הסימן הזה". [ר' חיים ויטאל]

"ויש (של) [שם] דרך מן צפת למירון, מהלך ג' שעות, והוא דרך עקום, הרים וגבעות גדולים. ואלו הם הצדיקים אשר פגענו בהם בדרך, דרך נסיעה למירון: בתחילה גל אבנים קבור נתן הבבלי עליו השלום". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

"בדרך ההולך מצפת לגוש חלב יש נחל מים הנקרא כראל, ורחוק ממנו ת' אמה יש אבן גדולה וארוכה, ותחתיה קבור ר' נתן הבבלי". [בשינויים קלים: שערי ירושלים; מבשרת ציון]

דרכי גישה: מציון ר' חוצפית המתורגמן ממשיכים צפונה לכיוון צומת עין זיתים, לאחר כ-800 מטר משמאל לדרך יש שביל קטן כ-200 מטר לתוך מטע הזיתים [יש לעבור את הגדר] – ציון ר' נתן הבבלי. [בכביש 89: כ-2 ק"מ מהכניסה לצפת לכיוון צומת עין זיתים, וכ-1 ק"מ מצומת עין זיתים.

מיקום וזיהוי הקבר

נחל כרא"ל מסומן במפות העתיקות ונקרא 'כרא"ר'. אכן הוא מרכז מים מביריה מעין זיתים ומעוד שלוחות של נחלים קטנים. חלקו התחתון שמתחבר לנחל עמוד נקרא כיום נחל שכוי. הדרך העתיקה ההולכת מצפת לגוש חלב ולמירון, עוברת מתחת לבית הקברות, חלקה משמש כיום לכביש החדש שמתחת לצפת, וחלקה ממשיך משמאל לכביש. נחל הכרא"ל פונה ימינה [מזרחה] לכיוון ביריה ועין זיתים, ובפניה זו הדרך חוצה אותו. מאתיים מטר צפונה מאותה חצייה, משמאל לדרך, ישנו סלע שטוח, מוטה, ועליו גל אבנים עתיק. בדיוק שני התיאורים של רבי חיים ויטאל ומסע תלמיד האור החיים מתגלים לנגד עינינו בצורה ברורה. [כנראה שלשונו של רח"ו 'ונראה לי' נקבעה משמועה ששמע מאדם שהלך לשם ולא הוא עצמו, ולכך לא היה ודאי הדבר אצלו]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנה גירסה שלפיה נטמן בפומבדיתא, או שמא הוא ר' נתן אחר: "בפומבדיתא נקבר ר' נתן". [מסעות ר' בנימין; גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

התנא האלוקי רבי יוסי בן משולם [1]

תנא, בדור החמישי לתנאים. הוא נושא ונותן בהלכה עם ר' חנינא בן חכינאי [מנחות סב, א], ר' שמעון בן אלעזר [חולין נז, ב] ואבא יוסי בן דוסאי [תוספתא כלים (בבא קמא) ו, יח].

"ונראה כי היה זקן מאד" [סדר הדורות].

אמרותיו

בשבח פירותיה של ארץ ישראל אמר: "מנין אתה אומר שכשם שנותן מטעמים בארץ כך נותן מטעמים בים? תלמוד לומר [בראשית א, י]: 'ולמקוה המים קרא ימים', והלא ים אחד הוא? שנאמר [בראשית א, ט]: 'יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד', מה תלמוד לומר ולמקוה המים קרא ימים? מגיד שלא שוה טעם דג העולה מעכו לטעם דג העולה מצידון, ולא העולה מצידון לעולה מפמייס" [ספרי דברים לט].

עובדות והנהגות

רבי יהודה הנשיא מוסר שמועה מפי 'עדה קדושה', "ולמה הוא קורא אותן עדה קדושה? ששם היו רבי יוסי בן משולם ור' שמעון בן מנסיא שהיו משלשין היום, שליש לתורה, שליש לתפילה, שליש למלאכה, ויש אומרים שהיו יגעין בתורה בימות החורף, ובמלאכה בימות הקיץ" [קהלת רבה ט, ט].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתם ליד צפת, בירידה לנחל עמוד[2].

---

[1] בחלק מן המקורות נקרא ר' יוסי בן המשולם.

[2] אמנם ישנה דעה לפיה נטמן רבי יוסי בן יועזר לבדו בצרידה: "בניאס שם יוסי בן יועזר איש צרידה". [כת"י אילן ג'] "צרידא, שם קבור יוסי בן יועזר איש צרידה ז"ל". [איגרת יחוס האבות מאלמוני; אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם]

"כפר חמאס, יש אומרים שהוא צרידא. שם קבור ר' יוסי בן יועזר". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

"צרדא שם כיפה נאה, קבור בה [יוסי בן] יועזר איש צרידא ז"ל". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"חמאם, ויש קוראים לו צרדה. שם נקבר יוסי בן יועזר איש צרדה בבית, ולידו צומחים הדסים הרבה". [ידי משה; בשינוי קל: שבחי ירושלים]

מקום קבורתו לצערנו עדיין לא נמצא, (בעבר הראו מקומם בירידה לנחל שכוי מחוצפית המתורגמן, אולם לא ברור שזו כוונת ר"ח ויטאל, וכן כיום אין איש זוכר את המקום שהראו.

התנא האלוקי רבי יוסי בן יוחנן איש ירושלים

מגדולי חכמי ישראל. ראה לעיל רבי יוסי בן יועזר איש צרידה. חי בתקופת גזירות אנטיוכוס, ותחילת מלחמות החשמונאים. עמד בראש הסנהדרין בימי בית שני, לפני תקופת התנאים. בין תלמידיו ותלמידי רבי יוסי בן יועזר היו יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי – ה'זוג' השני.

אמרותיו

"יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: יהי ביתך פתוח לרווחה, ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה" [אבות א, ה].

עובדות והנהגות

על יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן – ראה שבת [יד, ב] שגזרו טומאה על ארץ העמים ובמשנה [חגיגה ב, ה] שנחלקו בדין סמיכה ביום-טוב.

מקום קבורתנו לצערנו עדיין לא נמצא, (בעבר הראו מקומם בירידה לנחל שכוי מחוצפית המתורגמן, אולם לא ברור שזו כוונת ר"ח ויטאל, וכן כיום אין איש זוכר את המקום שהראו) מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

יהוידע הכהן

יהוידע הכהן, הוא יהוידע אבי בניהו שהיה בימי דוד המלך ולא אבי זכריה הנביא, כי יהוידע אבי זכריה נטמן עם מלכי בית דוד בהר ציון – עיר דוד, כפי המובא בכתובים: "ויזקן יהוידע וישבע ימים וימת בן מאה ושלשים שנה במותו. ויקברוהו בעיר דוד עם המלכים" [דברי הימים ב כד, טו-טז, וראה תוס' סנהדרין טז, ב ד"ה ואחרי].

"ומן בתר מילכת אחיתופל הוו שאלין באורייא ותומייא מן יהוידע בר בניהו ריש סנהדרין אמרכלא דכהניא" [תרגום דה"י א כז, לד].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ליד צפת, בירידה לנחל עמוד ונחל שכוי: איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח), ימי מוהרנ"ת, יד אהרן.

"ומשם [מעדינו העצני] תרד עוד למטה באמצע מורד ההר ההוא, ושם סלע גדול, ארכו קרוב לעשר אמות, וכן רחבו, והוא סלע יחידי בפני עצמו, שוכב ומוטה על גבי הקרקע, ותחתיו חלול ונבדל מן הקרקע מצד צפונו. ושם תחתיו קבור יהוידע הכהן". [ר' חיים ויטאל]

"ומשם [מחוצפית המתורגמן] הולכים ליהוידע הכהן, ועליו סלע כנזכר, אמנם איננו יהוידע הכהן אביו של זכריה שהיה בימי יואש המלך, כי הוא קבור עם מלכי בית דוד... אלא הוא יהוידע הכהן אביו של בניהו שהיה בימי דוד המלך עליו השלום". [חיבת ירושלים]

"ומשם [מעדינו העצני] ולמטה יש סלע גדול מרובע כעשר אמות, ותחתיו קבר יהוידע הכהן אבי בניהו אשר היה בימי דוד המלך עליו השלום". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

בצפת... ומשם [מרבי חוצפית המתורגמן] הלכנו עוד יותר רחוק מאד, והיה שם אבן גדול מאד מאד. וחציו כפוף למעלה כמו בית, ותחתיו מונח יהוידע הכהן אביו של בניהו שר הצבא". [ימי שמואל]

דרכי גישה

כביש הכניסה הדרומית לצפת, פונים שמאלה לכיוון בית העלמין וממשיכים עד הכיכר, בכיכר ממשיכים ישר בכביש לבית העלמין ולאחר כ-330 מטר פונים שמאלה, עוברים מתחת לכביש 89 וממשיכים בדרך עד לאנדרטה. לפניה פונים בדרך עפר שמאלה וממשיכים כ-130 מטר [עוברים בדרך מבנה עם כיפה] עד לשילוט המפנה לציון יהוידע הכהן, בירידה אל נחל שכוי, משם יורדים כ-100 מטר עד לציון.

מיקום וזיהוי הקבר

תיאור עולי הרגל מוביל אותנו בדיוק למקום המצויין כיום כמקום קבורת יהוידע הכהן. אולם ממצא חשוב ביותר נמצא בציון זה. מתחת לסלע הגדול, במקום הפונה צפונה, ישנם חתימות עתיקות של תיירים שונים שהיו במקום, הנאמדים לשנות ה-ש' ומעלה, דבר המוכיח בבירור על המסורת הרצופה של קבר זה. [תיאורו של רח"ו מתחת לעדינו היא הקובעת את המיקום המדוייק, שכן מצד תיאור הסלע, ישנו סלע דומה מאד מתחת לחוצפית המתורגמן, ושניהם אינם בדיוק בגודל הנזכר אצל רח"ו, לפיכך צירוף מיקום עדינו עם החתימות קובע את המיקום המצויין כיום. למעשה בלשונו של רח"ו נזכר 'ומשם תרד' לאחר הזכירו את חוצפית ולא את עדינו, א"כ היה מקום לטעות שאין מדובר במקום המצויין כיום, אולם בעיון בלשונו נראה כי כוונתו מעדינו, שממנו ציין את חוצפית ללא הליכה אליו]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי יוחנן הסנדלר

רבי יוחנן הסנדלר, תנא בן הדור הרביעי, יליד אלכסנדריה שבמצרים [ירושלמי חגיגה ג, א]. מקור כינויו 'הסנדלר' אינו ברור. יש אומרים שכונה כך משום שהיה מייצר סנדלים [ערוך וסדר הדורות], ויש אומרים מפני שהיה נוקב מרגליות [יוחסין], אך יתכן גם שמקור הכינוי הוא בכך שנולד באלכסנדריה.

תלמידו של רבי עקיבא [ברכות כב, א], והיה אחד משבעת תלמידיו האחרונים שמילאו את ארץ ישראל בתורה [קה"ר יא, י]. על קשריו עם רבו הוא מעיד בויכוח עם רבי מאיר: "שימשתי את רבי עקיבא עומדות מה שלא שימשתו יושבות" [ירושלמי חגיגה ג, ה].

היה אחד משלושת החכמים שביקשו לעזוב את ארץ ישראל בכדי ללמוד אצל רבי יהודה בן בתירא בנציבין, אך נמלכו בדעתם וחזרו, מפני ש"ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" [ספרי דברים פיסקא פ].

אמרותיו

"רבי יוחנן הסנדלר אומר: כל כנסיה שהיא לשם שמים – סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים – אין סופה להתקיים" [משנה אבות ד, יד].

"האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר, לאחר שתתגיירי, לאחר שאשתחרר, לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך, לאחר שתמות אחותיך, לאחר שיחלוץ לך יבמיך... רבי יוחנן הסנדלר אומר: אינה מקודשת... ומה טעם אמרו אינה מקודשת? משום איבה" [קידושין סג, א].

עובדות והנהגות

בזמן גזירות השמד, כאשר שהה רבי עקיבא בבית האסורים, עשה רבי יוחנן את עצמו כרוכל שמכריז על סחורתו, ובתוך דבריו הבליע שאלה הלכתית, עליה ענה רבי עקיבא אף הוא כמתעניין בסחורה המוצעת [ירושלמי יבמות יב, ה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במירון[1]: תוצאות ארץ ישראל, כת"י אילן ג', קברי אבות, שבילי דירושלים, כת"י אילן א', איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן, כת"י אילן ה', יחוס הצדיקים, איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת, איגרת ד"ר אליעזר הלוי מצפת, יד אהרן.

"ועל ראש ההר הראשון אשר בו מערת הלל ושמאי ז"ל, רחוק ממנה כמטחוי קשת, קבר ר' יוחנן הסנדלר ז"ל במערה סגורה, ועליו ציון גדול מאבנים". [כת"י מוסקבה]

"ולמעלה, סמוך לכפר, קבר ר' יוחנן הסנדלר, סמוך למערה שמעבדים בה את העורות". [רבי משה באסולה]

"ועוד יש בכפר עצמו ציון ר' יוחנן הסנדלר עליו השלום". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"במקום מלמעלה [הלל הזקן] ר' יוחנן הסנדלר ועליו ציון". [אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם]

"וסמוך לכפר לצד דרום, שם רבי יוחנן הסנדלר ועליו ציון[2], ואצלו מערות רבות מלאות כוכין". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"ולמעלה [מרשב"י] לצד ימין שם ציון נאה על מערת ר' יוחנן הסנדלר". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"ובדרך רבי יוחנן הסנדלר, ואצלו מערות רבות מלאות כוכין". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"רחוק מעט מערה גדולה, וכיפה עליה, וגומה ליתן בה שמן כמו של הרשב"י, ופי המערה צר ואין מי שיוכל ליכנס, קבור שם רבי יוחנן הסנדלר עליו השלום". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגווניטי (תלמיד האוה"ח)]

"קרוב למערה של רשב"י, לצד ההר, היא מערה של ר' יוחנן הסנדלר". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

"ובתוך מירון הלכנו לקבר של ר' יוחנן הסנדלר, וחצר מוקפת לו גדר אבנים, וחרב קצת. והוא נקבר במערה ועליו חומה ישנה, ואומרים שיש שם נחש ומתיראין לכנוס בתוכו. ולפני המערה חומה מסויד בסיד, ופתח צר קטן של חומה ישנה, גם אני נכנסתי בדוחק. ואחד אמר לי: בא ואראך הבורסקי שלו, ולא היה לי פנאי, שהחבורה לא רצו להמתין עלי". [אהבת ציון]

"לצפון ר' שמעון בר יוחאי – חצר, ובחצר מערה, ומעליה בנוי מגדל, בה קבור ר' יוחנן הסנדלר. אבל אין אדם יכול להיכנס למערה הזאת, כי צרה הדלת מאד. לפנים היה הפתח רחב ואפשר היה להכנס בו, אבל צמח השתרג בו ועתה הוא צר מלהיכנס". [ידי משה]

"משם [מרשב"י] הלכנו והיינו על קבר התנא רבי יוחנן הסנדלר, ובסמוך אצלו שם הבור שלו שהיה מעבד עורות שם". [ימי מוהרנ"ת]

"ומשם [מההל הזקן] ולהלן קבר ר' יוחנן הסנדלר, ושם סמוך לקברו נמצאין בורות, אומרים ששם היה מתקן העורות". [קורות העתים]

"רחוק משם [מרשב"י] כמהלך עשרים אמה[3] – ציון ר' יוחנן הסנדלר, ציון גבוה ונאה, בו פתח קטן לתוך המערה אשר אי אפשר ליכנס בו, ומאמצע הציון עולה אילן בוטים נאה[4]. אצל קבר ר' יוחנן הסנדלר יש מערה ואומרים כי הוא המקום אשר עיבד בו ר' יוחנן את העורות". [שערי ירושלים (מבשרת ציון; תפארת ירושלים; מסעות משה)]

"לצד צפון [של רשב"י] חצר קטן ובתוכו סלע משופע, ועליו כמו מגדל הוא מיוחס למקום קבורת ר' יוחנן הסנדלר ז"ל, ועל המגדל שוקת שמדליקין אותו כנ"ל, והוא קרוב אל מירון. ועוד שם בתוך החצר ב' קברים של ישמעאלים, אומרים שהם משרתי התנא הנזכר ושומריו". [מסעות החכם האבי"ר]

"ולמעלה, בראש ההר, ציון קבורת ר' יוחנן הסנדלר, וסמוך לו מערה שקבלה בידם ששם היה מעבד העורות". [מסעי הירח]

"משם [מרשב"י] הלכנו מקצת אנשים, כמאתים, אל הדלקת העששית אשר על מערת רבי יוחנן הסנדלר הרחוק משם כמאה וחמשים אמה. הדלקנו בשמחה והלכנו אל מקום קרוב לשם, ורחצתי ידי בבור של רבי יוחנן הסנדלר אשר שרה שם את העורות, ומימיו לא יכזבו". [מסע מירון]

"לצפונו [של רשב"י] נמצא קבורת ר' יוחנן הסנדלר הנזכר בתלמוד פעמים רבים, וציון גדול על קברו... ומערה אחת נחצבת מאבן אחת נמצאת אצל קברו, והמערה מלאה מים בכל השנה". [גבעת שאול]

"רחוק קצת, כמהלך עשרים אמה[5] מציון הרשב"י עליו השלום, יש קבר רבי יוחנן הסנדלר בתוך מערה ואי אפשר ליכנס בתוכה, ועל המערה, נגד הקבר, יש ציון גדול... אצל קבר ר' יוחנן הסנדלר יש מערה פתוחה לאויר העולם, ואומרים כי הוא המקום אשר עיבד בה ר' יוחנן את העורות". [טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

הנה אצל זה הקבר יש מערה קטנה, והיה הגוי בעל השדה שהמערה הזה היא בתוך שדהו, היה רועה צאנו בתוך השדה כל היום, ובלילה היה מכניסם לתוך זה המערה, והיה מפקיד עליהם נערו משרתו שישמרם כל הלילה. פעם אחד בא בבקר, ומצא את צאנו אצל המערה, ואין הנער משרתו אתם לשומרם. ויקצוף מאד על הנער. ויהי כי לא אחר הנער לבוא לפקוד את צאנו והנה אדוניו עומד עליהם וחמתו בערה בו, ויתחלחל הנער מאד, ולדעת מה זה ועל מה זה ככה גדול חרון אף אדוניו. עודנו משתומם על מראה כעס אדוניו, והנה אדוניו צעק עליו בקול מר צורח, ויחל להכותו מכות מוות כמו רוצח, ויאמר לו הלא אתה בן נעוות המרדות, בן בליעל, מדוע הלכת אחר תאוות לבך הרע ועל מי נטשת מעט הצאן, אולי נגנבה שה אחד מן המתים, כי אתה אותך הרגתי ונתחתיך לנתחים. ויען לו הנער במענה רך, מדוע ידבר אדוני

כדברים האלה, הלא גם אנכי יראתי להניח את הצאן בשדה לבדנה, כי אם הנחתי בתוך המערה של הצדיק הלזה ובודאי ישמרו.

ויהי כשמוע אדוניו את הדברים הלאה ויוסף להכותו, והתחיל לדבר סרה נגד כבוד הצדיק, כדבר אחד הנבלים, והתחיל לקלל את התנא הצדיק הנ"ל, ולחרף ולגדף אותו. עודנו מדבר על ה' ועל משיחו, ויהפוך ה' את פניו וצווארו לאחוריו, וערפו נהפך לפנים, ונעשה אלם לא יפתח פיו, ונפל ארצה ולא יכול לעמוד על רגליו עוד. ויהי כראות הנער את כל זאת, ויחרד חרדה גדולה. וימהר וילך להגיד לבני הכפר, ויתקבצו כולם כאחד לראות המאורע, וישתוממו על המראה עד מאד, כי לא ידעו מה סיבתו. ויספר להם הנער את כל הקורות אותו, ויענו כולם כאחד, ה' הצדיק והוא הרשע, ונשא את עוונו כי פגע בכבוד הצדיק הקבור פה. ועתה נלכה נקריבה קרבן לכבוד הצדיק (כי כן דרכם עד היום להקריב קרבן על כל דבר מקרה וקורין אותו 'קורבאן'), אולי יעתר לנו. וימהרו ויקחו שה אחד מן הצאן, ויקריבוהו קרבן לכבוד הצדיק, ויעתר להם הצדיק, ונרפא הגוי הנ"ל, אך לא היה לו רפואה שלימה, כי נשאר בעל מום, וידר נדר הגוי הנזכר שמהיום ההוא והלאה יכבד להצדיק הזה בכבוד גדול, וידליק נר של שמן זית בתוך המערה על קברו, וכן עשה.

ויהי היום וילך הגוי לבקר בתוך המערה אם הנר דולק שם כל הלילה, וימצא כי נכבה הנר והשמן זית שתתה חיה אחת, וישנה וישלש שנים שלש לילות וימצא כדברים האלה. וידבר הגוי בינו לבין עצמו עם הצדיק, הלא אם צדיק אתה, מדוע לא תשמור את השמן זית אשר אני מדליק לכבודך, שלא ישתוהו חיות השדה. ויהי ממחרת וידליק הגוי גם בלילה ההוא את הנר של שמן זית והלך לו לדרכו לביתו, ובחצות הלילה קם משנתו וילך לראות אם עדיין דולק הנר, והחיה רעה הנ"ל באתה לפי תומה כדרכה בכל לילה לשתות השמן זית מן הנר, ובבואה לתוך המערה ותסגר פיה בל יכלה לפתוח ולשתות. וימצאה הגוי עומדת אצל השמן זית ובלתי יכולה לברוח משם, ויקם עליה ויהרוג אותה. אז האמין הגוי באמונה שלימה כי הצדיק הזה הוא איש אלקים קדוש וישם לו חוק, כל דבר אשר היה מתירא שלא יגנבוהו בלילה, היה מטמין בתוך מערת הצדיק הלזה.

ויהי היום ויקצור הגוי את הטיטון (טאבאק) הגדל בתוך שדהו ויטמינם בתוך המערה הנזכרת, ויבקש להצדיק שישמור לו זה הטאבאק בלילה מן הגנבים. ויהי בלילה ויבואו שלשה שודדי לילה לגנוב הטאבאק, ויהי כאשר מלאו את כליהם הגנבים עם הטאבאק, וימהרו להמלט על נפשם והנה אינם יכולים לזוז רגליהם לצאת מתוך המערה ונעשו כאבני דומם. ויבינו כי זכות הצדיק גרמה להם, והריקו את כליהם השנים אז הלכו להם, והשלישי גם בהריקו כל אשר גנב, ובכל זאת אינו יכול לברוח משם, (כי לא ידע אשר נשאר מעט מן המעט בטלאי בגדיו), ויחרד חרדה גדולה עד מאד בלתי יודע ליתן עצות לנפשו מה זה היה לו.

ויהי בבקר ויבוא הגוי לראות הטאבאק, וימצא אחד עומד עליו ואינו יכול לזוז משם, והתחיל לבכות לפני הגוי ויתודה אליו את חטאתו, ויאמר לו מדוע זה עווני גדול מנשוא יותר מחטאת חברי, שגם הם גנבו כמוני כמוהם, והמה בהחזירם הגניבה הלכו להם, ואנכי גם אם השבתי את הגזילה ומ"מ איני יכול לזוז מכאן. ויצחק הגוי הנ"ל ויאמר לו: הלא תחפש בבגדיך ובטלאיך לילך מכאן, ויבוקש הדבר וימצא מעט מטאבאק בין טלאי בגדיו והחזיר את הכל אז הלך לו. ומהיום ההוא והלאה כיבד הגוי להצדיק בכבוד גדול, והיה מניח ליהודים לדרוס בתוך שדהו, כדי להתפלל על קבר הצדיק הנ"ל וכן עד היום זי"ע ועל כל ישראל אמן. [חיבת ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

גם כאן כרשב"י, תיאור עולי הרגל מדוייק להפליא למצויין כיום, והוא בן מסורת של מאות בשנים. הציון הבנוי כמגדל, בתוך חצר, ליד מערת הבורסקי. לפני שנים מספר אלמוני פתח את פיתחה של המערה מתוך סקרנות, וגילה מערה חפורה תחת הציון שעל פני השטח, ובה שלש גלוסקמאות. המערה נסגרה כמות שהיא, ונבנתה כיפה על הפתח הפתוח. עדיין קיים פתח נוסף מן הצד, שנסתם בבטון. נראה כי הפתח המוזכר אצל הידי משה אינו פתח זה, אלא פתח הנראה מצד המערה [סמוך לכביש] ונראה כי הוא פתח נוסף למערה שעץ שגדל שם סתם את רובו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בפי הערבים: אבו-בכר.
[2] בכת"י ב' של גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש נוסף כאן: "ואצלו באר ומים עכורים בתוכה".
[3] תיאור סתמי ואינו מדוייק כלל.
[4] אילן זה לא נזכר במסעות משה.
[5] העתקה משערי ירושלים.

התנא האלוקי רבי יוסי הגלילי

רבי יוסי הגלילי, תנא בן הדור השלישי, הנמנה עם ראשי חכמי דור יבנה, למרות שהיה תלמידם. מיד בבואו ליבנה ענה על שאלה שנשאלה לפני רבי עקיבא ורבי טרפון, והם אף הסכימו לדבריו [זבחים נז, א ורש"י שם].

על גדלותו בתורה אנו למדים מן הפסוקים שקרא עליו רבי טרפון לאחר שניצח בויכוח עם רבי עקיבא ושמעון בן ננס וההלכה נפסקה כמותו: "'ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה, וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו, ועשה כרצונו והגדיל' [דניאל ח, ד] – ר' עקיבא. 'ואני ראיתי והנה צפיר עזים בא מן המערב על פני כל הארץ, ואין נוגע בארץ, והצפיר קרן חזית בין עיניו' [שם, ה] – זה יוסי הגלילי ותשובתו. 'ויבא עד האיל בעל הקרנים אשר ראיתי עומד לפני האבל, וירץ אליו בחמת כחו; וראיתיו מגיע אצל האיל ויתמרמר אליו, ויך את האיל וישבר את שתי קרניו' [שם, ו-ז] – זה עקיבא ושמעון בן ננס. 'ולא היה כח באיל לעמוד לפניו, וישליכהו ארצה וירמסהו' [שם, ז] – זה יוסי הגלילי. 'ולא היה מציל לאיל מידו' [שם] – אלו שלשים ושנים זקנים שנמנו בלוד וטהרוהו" [תוספתא מקוואות ז, יא].

אמרותיו

"רבי יוסי הגלילי אומר: צדיקים – יצר טוב שופטן, שנאמר [תהלים קט, כב]: 'ולבי חלל בקרבי', רשעים – יצר רע שופטן, שנאמר [תהלים לו, ב]: 'נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו'. בינונים – זה וזה שופטן, שנאמר [תהלים קט, לא]: 'יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו'" [ברכות סא, ב].

"אמר ר' יוסי הגלילי: גדול שלום, שאפילו בשעת מלחמה אין פותחין אלא בשלום. הדא הוא דכתיב [דברים כ, י]: 'כי תקרב אל עיר [להלחם עליה, וקראת אליה לשלום]'" [ויקרא רבה ט, ט]. וכן: "ר' יוסי הגלילי אומר: גדול הוא השלום, שבשעה שמלך המשיח נגלה לישראל, אין פותח אלא

בשלום, שנאמר [ישעיה נב, ז]: 'מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום'" [דרך ארץ זוטא פרק השלום].

"למה תרצדון הרים גבנונים... רבי יוסי הגלילי פתר קראה בהרים, בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר עלי התורה ניתנה, וזה אומר עלי תורה ניתנה, תבור בא מבית אלים וכרמל מאספמיא... זה אומר אני נקראתי, וזה אומר אני נקראתי. אמר הקב"ה... כולכם הרים גבוהים, אלא גבנונים היך מה דאת אמר או גבן או דק, כולכם נעשית ע"ז על ראשיכם, אבל סיני שלא נעשית ע"ז עליו ההר חמד אלהים לשבתו" [בראשית רבה אלבק כי"ו פרשה ק]. "אל תט ימין ושמאל. אמר רבי יוסי הגלילי הוי זהיר בדברי תורה שלא תטה מהם לא ימין ולא שמאל" [מדרש משלי פרשה ד].

עובדות והנהגות

היה מתפלל על הגשמים ונענה: "אמר רבי שמואל בר נחמני, בשעה שישראל באין לידי עבירה ומעשים רעים, הגשמים נעצרים. הן מביאין להן זקן אחד כגון ר' יוסי הגלילי, הוא מפגיע [= מתפלל] בעדם, והגשמים יורדים" [ירושלמי ברכות ה-ב].

אשתו של רבי יוסי הגלילי היתה מצערת אותו בקביעות, והוא החליט להקשיב לעצתו של רבי אלעזר בן עזריה ולהתגרש. הלכה אשתו ונישאה לשומר העיר, שלימים התעוור וירד מנכסיו. היה השומר סובב על הפתחים, והיא מוליכה אותו. פעם אחת לא הצליחו לקבץ כלום, ושאל אותה בעלה אם כבר עברו על כל בתי העיר, אמרה לו כי לא נכנסו לרחוב בו מתגורר בעלה הראשון, רבי יוסי הגלילי. ביקש בעלה ללכת לשם, וכשסירבה היכה אותה. שמע רבי יוסי את בזיונה, הושיבם באחד הבתים השייכים לו ופירנס אותם למשך שארית חייהם. בכך קיים את מאמר חז"ל: 'ומבשרך לא תתעלם' [ישעיהו נח, ז] – זו גרושתו [ירושלמי כתובות יא, ג ועוד].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בדלתון בראש ההר[1]: "וישאוהו [את רבי אליהו גאון] כל ישראל במשא הכתף ולא על סוסים, מהלך שלושת ימים, להר הגליל, לדלתן. ויקבר בראש ההר, אצל ר' יוסי הגלילי... וכל ישראל הספידוהו וקרעו בגדיהם כולם, ויחגרו שקים וישבו לארץ... כי ירד מראשותם ועטרת תפארתם". [מגילת אביתר]

"ומשם [ממירון] שש פרסאות לעלמה[2], ושם כמו חמישים יהודים ובית הקברות גדול לישראל. ושם קבר רבי אלעזר בן ערך ורבי אלעזר בן עזריה וחוני המעגל ורבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי הגלילי[3]". [מסעות ר' בנימין]

"בדלתא, בתוך הכפר, ר' יוסי הגלילי". **[תוצאות ארץ ישראל]**

"דלאתה, שם סמוך לכפר קבורת ר' יוסי הגלילי ותלמידיו ז"ל בהר". **[כת"י מוסקבה]**

"בדלתא ר' יוסי הגלילי ור' הונא ור' המנונא". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן]

"ונפן ונבא דלתא, ושם ר' ישמעאל ברבי יוסי בתוך גן אחד, ולמעלה בראש ההר ר' יוסי אביו. אין עליהם בנין, רק גל של אבנים". [רבי משה באסולה]

"דלאתה, שם קבורת ר' יוסי הגלילי בראש ההר למערב הכפר... ועל כל אחד ציון נאה שמדליקין בו שמן כשהולכין להשתטח על קברם". [איגרת יחוס האבות מאלמוני; בשינוי קל: איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"בדלתא ר' יוסי הגלילי, ור' אלעזר[4] בנו בהר, ור' הלל[5] בבית ועליו עמוד שיש". [אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם]

"דלאתא, שם קבורת ר' יוסי הגלילי ור' ישמעאל בנו ור' הלל, ואין זה הלל הזקן, ור' יוסי בן קסמא". [יחוס הצדיקים]

"ומשם לר' יוסי דמן יוקרת. ומשם להלל ושמאי ור' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר בנו ור' יוסי בן קיסמא ור' פנחס בן יאיר, ומשם לר' יוסי הגלילי". [ספר החזיונות]

"דלאתא, למעלה מהכפר, בראש ההר, שם קבור רבי יוסי הגלילי ועליו ציון ואילן זית, וסביבו גדר". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים; בשינויים קלים: שערי ירושלים; מבשרת ציון; תפארת ירושלים]

"ולצפון [הכפר], הר גדול הנקרא הגליל העליון, על ראש ההר נקבר ר' יוסי הגלילי, וציון בנוי עליו וחומה סביבו". [ידי משה]

"דלאתא, קרוב לצפת שעה וחצי, בראש ההר קבור ר' יוסי הגלילי ובנו ר' אלעזר". [מסעות משה]

"מעלמא לדלתא חצי פרסה... שם קבר ר' יוסי הגלילי ור' ישמעאל בנו ור' הלל, ואין זה הלל הזקן, ור' יוסי בן קיסמא". [טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם סגולות על קברי הצדיקים

"ובכל הסביבה כרמים לרוב, והישמעאלים מכניסים את הגפנים לחצר ר' יוסי הגלילי, ולא יעיז אדם לקחת משם מה שאינו שלו, אלא איש את שלו לוקח". [ידי משה]

הקראי מהמאה התשיעית לסה"נ מעיד על נשים עקרות שהיו באות לציון להתפלל על פרי בטן מדליקות נרות מקטירות קטורת וקושרות בד על עץ התמר שהיה שם, ואומרות "יא ר' יוסי הגלילי הבטינני, רפאני".

דרכי גישה

מצומת עין זיתים פונים צפונה לכביש 886. לאחר כ-4.3 ק"מ פונים ימינה בכביש הנכנס למושב דלתון. מיד אחרי השער הראשי של המושב [500 מטר מהפניה למושב] פונים שמאלה וממשיכים כ-2.6 ק"מ, זוהי דרך המגיעה עד לציון. [באמצעה יש פניה ימינה – דרך המקיפה את המושב]. דרך נוספת: עוברים את כל המושב עד לשער האחורי [מהפניה למושב נוסעים 1,285 מטר, ממשיכים בכביש הנוטה ימינה עוד 850 מטר עד לסוף הכביש ואז פונים ימינה בירידה עוד כ-150 מטר עד לשער האחורי של המושב]. לפני השער פונים שמאלה לכביש העוקף את ההר. בסופו פונים ימינה בכביש העולה לראש ההר לציון ר' יוסי הגלילי.

מיקום וזיהוי הקבר

על פי עדויות עולי הרגל, נקבר ר' יוסי לצפון הכפר, בראש ההר, גל אבנים בנוי תחת עץ זית. המקום המצויין כיום מתאים לתיאור עולי הרגל, אולם כידוע גל אבנים מסמן או ארון הקבור תחתיו, או מערה. אכן מספר מטרים מערבית-דרומית, תחת הפסגה נמצאת מערת קבורה, שכנראה היא המערה המצויינת

ע"י גל האבנים שמעליה, והיא המתאימה להיות בה קברו של ר' יוסי ותלמידיו כנ"ל בכת"י מוסקבה. [יתכן גם שהמקום המצויין כיום הינו מקום קבורת ר' אליהו גאון [ראה להלן], ובסמוך לו היה גל האבנים בדיוק מעל המערה הנ"ל]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] בפי הערבים: שיח' יוסוף או שיח' עלי; אמנם, אילן [תשנ"ז, עמ' 285] כותב שבמפת הסקר הבריטי של PEF מסומן בדלתון קבר שיח' אחמד אל קאסם, "ונראה שהכוונה לקבר יוסי הגלילי", או שזהו קבר ר' אליהו גאון, וקברו של ר' יוסי מעל המערה, ראה להלן.

[2] מסתבר שר' בנימין מטודלה לא חילק בין דלתון לעלמה מפאת הקירבה בין הכפרים, ואין לומר שהוא חולק על מסורת קברו של ר' יוסי הגלילי בדלתון. כמו כן, בחלק מכתבי המסעות שיובאו בהמשך מצויינים קברים שבין עלמה לדלתון (כגון מערת הבבלים) כאילו היו בדלתון עצמה, ראה בפרק עלמה.

[3] קבורת ר' יוסי הגלילי בדלתון נזכרת בסתמיות במסע דפלסטינא, על ידי רבי משה חיים קאפסוטו ובקברי אבות.

[4] קבורת רבי אליעזר בן רבי יוסי הגלילי בדלתון נזכרת בסתמיות על ידי רבי משה חיים קאפסוטו.

[5] קבורת ר' הלל בדלתון נזכרת בסתמיות על ידי רבי משה חיים קאפסוטו.

בני רבי יוסי הגלילי:

רבי אליעזר[1] בן רבי יוסי הגלילי

תנא בן הדור הרביעי.

היה מחכמי אושא שלאחר מרד בר כוכבא וחורבן ביתר [שיר השירים רבה, ב, ג], ולמד גם בכרם ביבנה [ברכות סג, ב].

במשנה הובאה רק הלכה אחת משמו [סוטה ה, ג], אולם בברייתות הובאו כמה.

באגדה דרש הרבה, ומיוחסת לו הברייתא של ל"ב המידות שהתורה נדרשת בהן שנדפסה בש"ס אחרי מסכת ברכות[2]. על חשיבות דבריו בתחום האגדה אמר רבי יוחנן בשם רבי אלעזר ב"ר שמעון: "כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בהגדה, עשה אזנך כאפרכסת" [חולין פט, א].

אמרותיו

"ר' לעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: אם ראית צדיק שיצא לדרך ואתה מבקש לצאת לאותה הדרך, הקדים על ידיו שלשה ימים או אחר על ידיו שלשה ימים כדי שתצא לדרך עמו. מפני מה? מפני שמלאכי שלום מלוין אותו, שנאמר [תהלים צא, יא]: 'כי מלאכיו יצוה לך וגו'" [תוספתא שבת יז, ב].
"ר' ליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: 'הכן בחוץ מלאכתך' [משלי כד, כז] – זה תלמוד, 'ועתדה בשדה לך' [שם] – זה מעשה הטוב, 'אחר ובנית ביתך' [שם] – בוא, דרוש וטול שכר" [תוספתא סוטה ז, כא].

"רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: תשע מאות ושבעים וארבע דורות קודם שנברא העולם היתה תורה כתובה ומונחת בחיקו של הקב"ה ואומרת שירה עם מלאכי השרת, שנאמר [משלי ח, ל]: 'ואהיה אצלו אמון, ואהיה שעשועים יום יום'. ואומר [משלי ח, לא]: 'משחקת בתבל ארצו'" [אבות דרבי נתן לא].

"רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה ואחר בא וגומרה, היא נקראת על שמו של שני" [בראשית רבה פה, ג].

"פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש: ויברך ה' את עבד אדם בעבור ארון האלהים, והלא דברים קל וחומר: ומה ארון שלא אכל ושתה, אלא כבד ורבץ לפניו – כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו, ומהנהו מנכסיו – על אחת כמה וכמה" [ברכות סג, ב].

"ואלו הן פרקליטין של אדם – תשובה ומעשים טובים. ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה, ואחד מלמד עליו זכות – ניצול, שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת וגו'. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות – ניצול, שנאמר מליץ אחד מני אלף" [שבת לב, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בדלתון, בתוך הכפר[3]: **ראה לעיל (רבי יוסי הגלילי)** : אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, יחוס הצדיקים, מסעות משה, טוב ירושלים.

"ונפן ונבא דלתא, ושם ר' ישמעאל ברבי יוסי בתוך גן אחד... אין עליהם בנין, רק גל של אבנים". [רבי משה באסולה

"דלאתה... ור' ישמעאל בן יוסי, בנו, בתוך הכפר עצמו, ועל כל אחד ציון נאה שמדליקין בו שמן כשהולכין להשתטח על קברם". [איגרת יחוס האבות מאלמוני; בשינוי קל: איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"ובתוך הכפר[4] רבי אליעזר בנו [של ר' יוסי] ועליו ציון". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים; שערי ירושלים; מבשרת ציון; תפארת ירושלים)]

"דלאתא, באמצע הכפר חצר גדולה ושם קבור ר' ישמעאל בנו של ר' יוסי הגלילי". [ידי משה

דרכי גישה

חוזרים לדרך האחורית המקיפה את המושב [בסמוך לגדר] ופונים שמאלה עד לשער האחורי של המושב ופונים שוב שמאלה עם הכביש כ-660 מטר עד לסופו, שם פונים ימינה לכיוון בית העלמין של המושב הנמצא מימין לדרך. מול בית העלמין משמאל הדרך [לאחר כ-70 מטר מהפניה] – שביל המוביל לציון ר' אליעזר ברבי יוסי הגלילי בתוך חצר מוקפת גדר אבנים.

מיקום וזיהוי הקבר

תאור עולי הרגל מתאים בדיוק למצויין כיום. הציון נמצא בתוך הכפר, בתוך חצר בנויה ע"ג חצר עתיקה, ובתוכה עץ זית עתיק. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

רבי שמואל בן רבי יוסי הגלילי

מצאנו מסע אחד שמציין כאן את קברו של ר' שמעון בן ר' יוסי הגלילי, אך לא ידוע מיהו החכם הזה. מסע נוסף מציין כאן את קברו של ר' שמואל, ללא ציון איזה שמואל. ניתן אולי לשער שהכוונה לר' שמואל בן ר"י הגלילי המופיע פעם אחת בירושלמי [בבא קמא א, ב].

בגירסה אחרת של המסע הוחלף השם שמואל בשם שמעון הסנדלר, אך גם חכם כזה אינו ידוע.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בין קבר ר' יוסי הגלילי שבראש ההר לבין קבר בנו ר' אליעזר:

"בדלתה ר' שמואל[5] ור' הונא ור' המנונא ור' אליעזר[6] ותלמידיהם". [אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז

"ולמטה משם [מר' יוסי] מערה אשר בה י"א כוכין ומקום קבר ר' שמעון בנו של ר' יוסי הגלילי ז"ל". [כת"י מוסקבה

דרכי גישה

עולים מציונו של ר' אליעזר לכיוון ראש ההר. באמצע הדרך על צלע ההר ישנם מספר מערות קבורה. לאחר כ-120 מטר [צפונית מערבית בשטח המערות], מערה עם עץ בכניסתה ובה י"א כוכין. זו מערת ר' שמואל.

מיקום וזיהוי הקבר

אם כוונת בעל המסע לציין את ר' (שמעון) [שמואל] במערת י"א כוכין הרי זה כפי שצויין בדרכי גישה, אולם יתכן כי רצה לתאר 2 דברים שראה על הדרך, מערת י"א כוכין וכן קברו של ר' שמואל במקום אחר, ואז יתכן כי התכוון לר' אליעזר וטעה והחליפו בשמעון, [בפרט אם היו שחשבוהו לישמעאל – שם המתחלף עם שמואל בהברה], על אף שלא ברור מדוע ציין דוקא מערת י"א ולא את שאר המערות הסמוכות והנמצאות גם על אם הדרך, ואולי לפי שהיתה יפה בעיניו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] במהלך הדורות נוצר בלבול, ורבים (בכתבי המסעות ובעוד מקורות, ראה להלן) הזכירו חכם בשם ר' ישמעאל בן ר' יוסי הגלילי למרות שבמקורות לא מצאנו חכם בשם זה [אולם בספר ווי העמודים הזכירו]. אמנם, ישנו חכם בשם ר' ישמעאל בר' יוסי, שבעל הליכות עולם סבור כי הוא אכן בנו של ר' יוסי הגלילי, אך בעל היוחסין סבור שטעות בידו והוא בנו של ר' יוסי בן חלפתא הנזכר בנדרים [סו, ב] (למרות שהוא עצמו ציין בן של ר' יוסי הגלילי בשם זה במקום אחר). לדעת בעל סדר הדורות אין לר' יוסי הגלילי בן בשם זה, כך משמע מהמקורות וכך נקטנו אנו. היה מקום לומר כי כאן מדובר בר' ישמעאל בנו של ר' יוסי בן חלפתא, ולא בנו של ר' יוסי הגלילי, אולם לא נקטנו כך מאחר ורוב עולי הרגל מציינים שאותו ר' ישמעאל הוא בנו של ר' יוסי הגלילי. להלן יובאו כל העדויות על ר' ישמעאל תחת פרקו של רבי אליעזר – בנו האמיתי של ר' יוסי הגלילי.

[2] יצא לאור גם בספר משנת ר' אליעזר, ניו יורק תרצ"ד; גם כאן יש לנו דוגמה לבלבול שחל בשם בנו של ר' יוסי הגלילי: בשו"ת תורת חיים למהרח"ש [חלק ד סימן ב] משנת ה"א ש' נכתב: "ל"ב מדות דר' ישמעאל בנו של רבי יוסי הגלילי", למרות שאלו נכתבו על ידי רבי אליעזר. ע"ע רש"י בראשית [ב, ח].

[3] בפי הערבים: שיח' איסמעיל.

[4] בשערי ירושלים, מבשרת ציון ותפארת ירושלים לא נזכר שקברו בתוך הכפר בדווקא.

[5] בכת"י ב': שמעון הסנדלר.

[6] בכת"י ב': ר' אליעזר בן הורקנוס.

התנא האלוקי הלל הזקן

הלל הזקן, נשיא ישראל כמאה שנה לפני חורבן בית שני וראש שושלת הנשיאים לבית הלל. הלל ושמאי היו הזוג האחרון מחמשת הזוגות שהעבירו את התורה מאנשי כנסת הגדולה, אחריהם החלה תקופת התנאים. את תורתם קיבלו הלל ושמאי מהזוג שקדם להם, שמעיה ואבטליון [אבות א, יב]. הלל שימש כנשיא, ושמאי אב בית דין [חגיגה טז, א-ב].

על מינויו של הלל לנשיא נכתב, שכאשר נתעלמה הלכה מבני בתירא על פסח שדוחה שבת, והלל אמרה, עמדו ומינוהו לנשיא [פסחים סו, א]. "ולמה נתעלמה מהם הלכה? ליתן גדולה להלל" [סדר הדורות].

הלל חידש את לימוד התורה, בדומה לעזרא שחידש את לימודה בראשונה: "שבתחילה, כשנשתכחה תורה מישראל, עלה עזרא מבבל ויסדה. חזרה ונשתכחה, עלה הלל הבבלי ויסדה" [סוכה כ, א]. תיקן את תקנת ה'פרוזבול'. משמעות התקנה היא שניתן להעביר חובות לבית הדין, וממילא לא חל עליהם חוק השמיטה הקובע שכל ההלוואות בטלות בסוף השנה השביעית. התקנה נועדה לסייע לעניים, שהתקשו לקבל הלוואות כשהתקרבה שנת השמיטה.

"אמרו עליו על הלל שלא עזב דברי חכמה שלא למדה, אפילו כל הלשונות, אפילו שיחת הרים וגבעות ובקעות, שיחת עצים ועשבים, שיחת חיות ובהמות, שיחת שדים ומשלות – הכל למד. כל כך למה? משום [ישעיה מב, כא]: 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר'" [מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק טז הלכה ז].

על תלמידיו נאמר: "שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן. שלושים מהן ראויים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו, ושלושים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון. עשרים בינונים, גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולם רבן יוחנן בן זכאי" [סוכה כח, א]. יש להוסיף את דברי הריטב"א שם בשם הירושלמי שאף אצל הלל היה כל עוף שפורח עליו נשרף כאצל תלמידו, ואף יותר מזה, שאצל הלל אף הפורח חוץ לד' אמותיו היה נשרף.

חי מאה ועשרים שנה: "הלל הזקן עלה מבבל בן ארבעים שנה, ושימש חכמים ארבעים שנה ופירנס את ישראל ארבעים שנה" [ספרי דברים פיסקא שנז].

אמרותיו

"הלל אומר: הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" [אבות א, יב].

"אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי" [אבות א, יד].

"הלל אומר: אל תפרוש מן הציבור, ואל תאמן בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע[1], ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה" [אבות ב, ד].

"הלל הזקן אומר: בשעת מכנסין – פזר, בשעת מפזרין – כנס. בשעה שאתה רואה שהתורה חביבה על כל ישראל והכל שמחין בה – את תהי מפזר בה, שנאמר [משלי יא, כד]: 'יש מפזר ונוסף עוד'. בשעה שאתה רואה שהתורה משתכחת מישראל ואין הכל משגיחין עליה – את הוי מכנס בה, שנאמר [תהלים קיט, קכו]: 'עת לעשות לה'" [תוספתא ברכות ו, כד].

"אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה נאה אומר: זו לשבת. מצא אחרת נאה הימנה – מניח את השניה ואוכל את הראשונה. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים. שנאמר ברוך ה' יום יום" [ביצה טז, א].

"אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן: אם אני כאן – הכל כאן, ואם איני כאן – מי כאן. הוא היה אומר כן: למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי, אם תבא אל ביתי – אני אבא אל ביתך, אם אתה לא תבא אל ביתי – אני לא אבא אל ביתך" [סוכה נג, א].

עובדות והנהגות

"תנו רבנן: עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו, מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי, אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל? – אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק. חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלקים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו, אותו היום ערב שבת היה ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר, אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר, והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה. עלו ומצאו עליו רום שלוש אמות שלג. פרקוהו והרחיצוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד המדורה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת" [יומא לה, ב].

פעם, בערב שבת אחד, התערבו ביניהם שני אנשים, ואמרו: כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ארבע מאות זוז. הלך אחד מהם, עבר על פתח ביתו של הלל, ואמר: מי כאן הלל, מי כאן הלל? התעטף הלל, יצא אל האיש, ואמר לו: בני, מה אתה מבקש? שאל אותו האיש: מפני מה ראשיהן של בבליים סגלגלות? ענה לו הלל: בני, שאלה גדולה שאלת, מפני שאין להם חיות פקחות. וכך הלך האיש וחזר כמה וכמה פעמים, ובכל פעם התעטף הלל, יצא לקראתו וענה לו על שאלותיו. בסופו של דבר שאלו האיש: אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל? אמר לו: הן. אמר לו: אם אתה הוא, לא ירבו כמותך בישראל. אמר לו: בני, מפני מה? אמר לו: מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז. אמר לו: הוי זהיר ברוחך. כדאי הוא הלל שתאבד על ידו ארבע מאות זוז וארבע מאות זוז – והלל לא יקפיד [שבת ל, ב – לא, א][2].

"לא יהא אדם קפדן בתוך סעודה. ומעשה בהלל הזקן שעשה סעודה לאדם אחד, ובא עני ועמד על פתחו. אמר לאשתו, אשה אני צריך להכניס, ואין לי פרנסה כלום. נטלה אשתו של הלל כל הסעודה ההיא, ונתנה לו, ואחר כך לשה עיסה אחרת, ובשלה אילפס אחר, ובאת והניחה לפניהם. אמר לה [הלל]: בתי, מפני מה לא הבאת לנו מיד? סחה לו כל אותו המעשה. אמר לה: בתי, אף אני לא דנתי אותך לכף חובה אלא לכף זכות, שכל המעשים שעשית לא עשית אלא לשם שמים" [מסכת דרך ארץ, פרקי בן עזאי ד, ב].

"אמרו עליו על הלל הזקן, שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורץ לפניו שלושה מילין" [כתובות סז, ב].

"פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו. נתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה: יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו ראוי לכך – נתנו עיניהם בהלל הזקן. וכשמת הספידוהו: הי חסיד, הי עניו, תלמידו של עזרא" [סוטה מח, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במירון, אך הדעות חלוקות באשר לשאלה מי קבור עמו שם.

יחד עם שמאי, בית הלל ובית שמאי: אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, יחוס הצדיקים.

"ומשם [מגוש חלב] שלש פרסאות למירון, היא מרון, ומערה אחת בקירוב, ושם קברי הלל ושמאי ועשרים קברים מתלמידיהם, וקבר ר' בנימין בר יפת ורבי יהודה בר בתירה". [מסעות ר' בנימין מטודילא]

"ובגליל התחתון יש מערה, ובפנים היא רחבה וגבוהה. מצד אחד מערה של שמאי ותלמידיו, ומצד אחד הלל ותלמידיו". [סיבוב ר' פתחיה מרגנשבורג]

"ומשם הלכתי למידור [מירון], עיר אחת בגליל. ושם ראיתי מערה אחת, מערה נאה ויפה מאד, ונכנסתי בתוך המערה וראיתי קברי בית שמאי ובית הלל ותלמידיהם, אותם אשר היו תלמידיהם בחייהם. והתפללתי לשם". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"במרון, שם מערה לשמאי והלל ותלמידיהם, סך כולם שלשים ושנים, שם מתקבצים כל ישראל והישמעאלים בפסח שני, וישראל מתפללים שם ואומרים שם מזמורים[3]". [תוצאות ארץ ישראל]

"ולמטה מהם [מרשב"י ובנו] – בתחתית ההר, על פני הבקעה שלפני מרון המושכת עין טובה – מערה למאד חקוקה בסלע, ולפניה בית שער חקוק. ובתוך המערה ההיא ל"ב מצבות מאבן שיש, וארונותיהם חקוקים בסלע, בנין נאה... וכיפה אחת חקוקה בכותל המערה. שם שמאי והלל ישנים ותלמידיהם... לא נודע איים, ואיזה מהם קבר שמאי והלל אשר שם שוכנים. ושם מתקבצים קהל גדול בזמן פסח שני, שהוא מחצי אייר, מכל קצוי הארצות...[4]. וסמוך לשם – מעבר לעין זה, בראש הר קטן, לצד דרום – מצבות גדולות מאבנים שלמות. אורך כל אבן מהם ד' זרתות, וכוכין בתוכם. וכל אותו הבנין על גבי המערה אשר יש שם כוכין רבים ואותם ל[תלמידי] שמאי מיוחסים, אבל לא נודע בבירור הצדיקים מי הם". [כת"י מוסקבה

"במירון יונחו גם הלל ושמאי, קבריהם וגם קברי תלמידיהם נמצאים במערה אחת בהר. הנסים והנפלאות הנראים אצל קברי הקדושים האלה ידועים בכל ארץ ישראל". [שבילי דירושלים

יחד עם שמאי בלבד: ולמטה מן ההר מצאנו קברי הלל ושמאי, ושם ל"ו קברים, ועליהם כיפה כמין שיש בבית, כעין אילנות אשר יש בו ו' כיורים, והתפללנו שם. ומצאנו שם אשר על יד הימין, הראשון מלא מים, והשני יבש ואין בו מים והשלישי מלא מים. ושל שמאל, מצד אחד האחד חציו מלא מים, והאחד כולו מלא מים. ועל אולם בתווך ד', ומצד אחד ג', ובכל אולם יש ג' קברים. ולמעלה, מצד אחד מן הארונות הקרובים לכיורים, האחד מלא מים והאחד חסר מימיו...[5] ובחוץ, פתח המערה, אולם גדול, ויש בו ג' ארונות זה בצד זה, והאחד למעלה גבוה מכולם". [מסע דפלסטינא]

"בתחתית הכפר מערת הלל ושמאי". [כת"י אילן א']

"מטבריא, רחוק כמו י"ב מילין, יש מקום נקרא מירון. יש מערה אחת, נקברו בה עשרה זקנים חשובים ובכללם שמאי והלל". [רשימת קברים לנוסע אלמוני מקנדיאה]

"ולמטה [מרשב"י] מעט המערה שיש בה הלל ושמאי ז"ל זה כנגד זה, והרבה כוכין יש בה באותה מערה. ולזמן פסח ב' שהוא חצי אייר מתקבצים שמה עולי רגלים, עם רב ותושבי הארץ ואומרים זמירות ותחנונים, ויוצאים מים מבין שני הקברים והוא סימן טוב לכל השנה". [כת"י אילן ה']

יחד עם בית הלל בלבד: איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, יד אהרן, מסעי הירח. איגרת תלמיד ר' עובדיה מברטנורא מירושלים.

"קבר שמאי ואשתו והלל ותלמידיו במערה אחת למטה". [כת"י אילן ג']

"אחר [רשב"י] הלכתי בשיפוע ההר לצד מירון, שם מערת הלל הזקן ותלמידיו, והיא מערה גדולה ויפה, עשויה בכיפות מן הצדדים, בכל כיפה ג' ארונות של אבן עם מכסה גבוה. והם י"ח ארונות בתוך המערה, ושל הלל כנגד הפתח. וגם חוץ לפתח, כשתכנס בתוך ההר, יש ב' כיפות עם ארון אחד מימין ואחד משמאל. ואמצע המערה רחב, יעמדו בה יותר מג' מאות אנשים[6]". [רבי משה באסולה]

"ומערה גדולה נאה בתכלית, ובתוכה קבור הלל הזקן וקצת תלמידיו שאינם ידועים בשמם. ולכל אחד יש אבן חלול כמו שוקת של מים גדול, ועליו בנויה אבן אחת, ובתוך החלל של אבנים נמצא מים מתוקים לשתיה". [איגרת יחוס האבות מאלמוני: מערת הלל הזקן ותלמידיו". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"ובירידת הנחל מי (גידון) [מגידו] מערה מלאה כוכין, היא מערת הלל הזקן ותלמידיו". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"עלינו משם [מרשב"י] לראש ההר, מערה גדולה הפלא ופלא, קבור שם הלל הזקן ושלושים תלמידים. יש במערה ח' כוכין, ובכל כוך ד' אבני שיש, וכל אבן ד' אמות אורכה ושתי אמות רחבה, ומרוקה כל אבן. ויש למקצת מן האבנים כתב עליהם, אבל נטשטש, שאינו ניכר. ותחת האבן אבן אחרת, חלולה מלאה מים, מי גשמים אין כמותם בעולם, ותחת האבן החלולה הוא הקבר[7]. ולפני ולפנים אבינו הלל הזקן עליו השלום, ואפשר שאלו הם תלמידיו הגדולים שאמרו בגמרא ל' כמשה רבינו. אשרי עין ראתה כל אלה, מובטח אני בה שאין רמה שולטת בה". [א'גרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגוויניטי (תלמיד האוה"ח)]

"ולמטה היא מערה של הלל הזקן, מצד אחד הוא שוכב עם תלמידים, ומצד השני אשתו ובניו". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

"מאחורי כיפת ר' שמעון בר יוחאי – כרם, ובכרם מערה ופתח קטן בה להכנס, והנכנס מוכרח להתכופף. והמערה גדולה מאד וגבוהה מאד, והיא חצובה בסלע ורבועה כאילו נבנתה. לשני צידי הפתח בפנים – כוכים, ובכל כוך קבורים שלושה תלמידים. גם בשני הקירות האחרים כוכים, שלשה שלשה בכל קיר, ובכל כוך שלשה תלמידים. גם בקיר שממול הפתח שלושה כוכים, ובכוך האמצעי[8] קבור הלל, ובשני הכוכים האחרים שלושה תלמידים בכל כוך. בסך הכל קבורים שם במערה שלושים תלמידים מבית הלל. כל כוך וכוך מכוסה אבן, וחידוש הוא לראות את האבנים האלה כי משולשות הן, ומשקל אבן כזאת יוכל להגיע לחמישים צענטין, וכיצד יכלו ידי אדם לשאתן, איזה כח וגבורה היו לאנשים ההם! מתחת לכוך של הלל נובע זרם מים קטן, אצבע עביו, ובאמצע המערה באר, והמים זורמים לתוכה. והמים יפים לשתיה, ולמים בבאר אין מוצא". [ידי משה]

"משם [מריו"ח הסנדלר] הלכנו ובאנו למערה של הלל הזקן ותלמידיו. ונכנסנו לשם, ושתיתי מהמים הנובעים שם בתוך כמה קברי תלמידיו, ועל ידי זה נתחזקתי קצת ונכנסתי עד מקום הלל הזקן אשר מקומו נסגר... ורצינו לילך משם למערת שמאי, אבל האנשים עכבו אותי". [ימי מוהרנ"ת

"וסמוך להם [לרשב"י ובנו] מונח הלל ותלמידיו תוך מערה בכוכין, ושמשיו המה מונחין חוץ למערה, והכוכין – כל אחד מכוסה באבן אחת. ובין הקברים הולכים מעיינות נובעים, והולכים שמה באור נר". [קורות העתים]

"ירדתי למטה [מריו"ח הסנדלר] והנה לפני מערה המיוחסת להלל ותלמידיו, ובתוכה שמונה-עשר קברים חצובים בצדי המערה, ומכסה אבני שיש עליהם. על ראש ההר, למול המערה ההיא, מצאתי ארון מתים יהודי משונה, כעין ארונות המתים אשר להמצרים הקדמונים, אפס כי קטון הוא מהם, ועליו ציורי פרחים ענבים וזיתים לנוי. המצרים השתמשו בארונות כאלה גם לכלי שוקת, אבל היהודים, כשאר יושבי ארץ, לא ישתמשו בו, כנראה מתוך הרגשת יראת הכבוד". [איגרת ד"ר אליעזר הלוי מצפת]

"קרוב לשם [לריו"ח הסנדלר] מערת הלל הזקן ותלמידיו, והיא נפלאה בגודלה, וכוכין יפים בה חצובים באבן. והיא גבוהה ומרובעת, כבית נחצב בהר מאבן אחת, ועל גג המערה אילן גדול אשר ענפיו משתערים[9]. ולמטה על פי המערה, בתוכה, עשרים וארבעה ארונות גדולים של אבנים כסויים מציירים. בכותל דרומי אשר שם הפתח לא נחצב מאומה, אך בשלושת הקירות האחרים חצובים ששה כוכין גדולים ועמוקים, ובכל כוך ארבע ארונות, ובראשם ארון[10] ר' הלל הזקן... ולפני המערה מצד אחד יש ארבעה ארונות משוקעים עד חציים בעפר, ומצד השני גם כן ארבעה ארונות כמוהם של אבנים גדולות מאוד, ואומרים כי הם המשמשים שלהם". [שערי ירושלים; מבשרת ציון; בשינויים קלים: תפארת ירושלים; מסעות משה]

"עתה לך נא עמי, אביאך אל יתר קברי הצדיקים אשר אצל מירון. במורד הסלע לצד דרום שם מערה גדולה היא מערת בית הלל ז"ל. תוך המערה מלאה מים עד הארכובה ובקרקעיתו שמונה כוכין מלאים מים וגובהן ג' אמות ויותר. כל המערה הזאת היא מאבן אחת, דהיינו חקוקה בסלע, דבר פלא... משם לצד דרום, אל העמק אשר יעבור בו מעין מים חיים ומתוקים, ושם מראים טבילתו של רשב"י ז"ל. ומשם אל ראש ההר, סלע גבוה מאד ועלייתו חדה, ובראשו מערת בית שמאי ז"ל. סביבותיה שנים עשר כוכין ובאמצע גל של אבנים גדול, ושם בית שמאי בעצמו... ולמעלה מזה הוא מקום הנקרא המעוברת, ויש על זה סיפור ארוך, אומרים שהיא אמו של שמאי או כלתו". [מסעות החכם האבי"ר]

"למטה, בשיפולי ההר המתפשט למי מגידו, נמצאת מערה נחצבת מאבן אחת, ובה קבור הלל הזקן ותלמידיו. וכוכין רבים נמצאים בתוך המערה, ועל פתח המערה נמצאים עצים חרבים כבירים לימים, ואצל המערה מבחוץ נמצאים שתי מערות קטנות, ושם נקברים השמשים מבית הלל הזקן, ותיבות רבות מרוב ימים נמצאים על קבריהם". [גבעת שאול]

"קרוב לשם [לריו"ח הסנדלר] מערת הלל ותלמידיו, והיא מערה נפלאה, חצובה בסלע ההר מאבן אחת כמו בית גדול רחב ידיים. ובכותלי המערה חצובים כוכים כמו כיפות גדולות, והם באמצע הכתלים בגובה חצי קומת איש, ובהם ארונות של אבן עם כיסויים של אבן. בכל כוך יש ד' ארונות כאלו, מעשה אומן נפלא מאוד, דהיינו שלושה ארונות זה אצל זה ואחד מבפנים, אורכו לרוחב השלושה, ובקרן זוית של מזרחית צפונית של המערה שם קבר הלל הזקן. מספר הכוכים ששה, שנים בכל כותל, זולת בכותל שבו הפתח אין שם כוך... לפני המערה מצד אחד יש ארבעה ארונות של אבן, גדולים ומשוקעים עד חציים בעפר, וכן בצד השני ארבעה ארונות כאלו, ואומרים כי שם קבורים המשמשים שלהם[11]". [טוב ירושלים]

הלל לבדו: "ביום השני הלכתי לאורך ההר בשיפולו, על גבי אבנים, עד מערת הלל הזקן. והיא מערה גדולה, חקוקה מאבן אחת, ולפני המערה ראיתי ארונות על הארץ וכסויים, שהם הדופקים, ניטלין מהם, והונחו אצלם ואינם על גבן. ואין בארונות כלום, והארונות והדופקים מציירים והם של אבנים, וניכר שהיה דלת לפתח המערה, ואיננו. והפתח הוא לצד דרום... ובקרן זוית של מזרחית-צפונית שכנגד הפתח מצד ימין, שם קבר של הלל הזקן עליו השלום". [אהבת ציון]

ללא ציון מיקום מדויק: קברי אבות, כפתור ופרח, כתב מר' יצחק בן אלפרא, איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן, ספר החזיונות, איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת.

גדולים צדיקים במיתתם ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

על נס נביעת המים: "ובאמצע המערה אבן שוקעת. אבן גדולה חלולה כמו כוס. ונכנס בבית קיבולה כארבעים סאה ויותר. וכשבאין שם בני אדם הגונים, יראו האבן מלאה מים יפים. וירחץ ידיו ומתפלל ויבקש מה שירצה. ואין האבן חלולה מתחת, כי אין באין המים מן הקרקע, אלא נעשה [נס] אם אדם הגון הוא. ואדם שאינו הגון, לא יראה המים. ואם ישאבו מן האבן אלף כדי מים לא תהיה חסירה, אלא מלאה כהוויתו". [סיבוב ר' פתחיה מרגנשבורג]

"וציוה ראש הגולה והדליקו נר של שעוה, לחפש ולראות מהיכן מוצא המים לבוא אל הכיורים, ולא מצאנו. ושפכנו מן המים הרבה ארצה, ולא חסרו ולא נגרעו כלל. ואותם המים מתוקים מדבש, ודבר מופלא הוא מאד". [מסע דפלסטינא]

"וכשיוצאים מים מתוך המערה כולם שמחים, כי הוא סימן שתתברך השנה. והרבה פעמים שלא נמצאו שם מים, ובעת תפלתם היו נראים המים כהרף עין". [תוצאות ארץ ישראל]

ואומרים: שמה דברי תחנונים ותפילות ושירים ותשבחות ותחינת הבצרות, שאין מים בתוך המערה. אחר מסיימים תפילתם ברוח נשברה ימלא מים בתוך הכוכין ההם אשר המצבות עליהם. וסימן טוב הוא לשנה, ושמחה רבה ויתירה בהמצא שם מים תמיד". [כת"י מוסקבה]

"סיפר לי זקן זה, והעיד בדבריו בחורים מספנייא, על קבורת הלל ושמאי. בשני בצורת הלכו אנשים ונשים והתפללו תוך המערה, ושמע ה' ויענם במים ויתמלאו תחילה אבנים יש להם קיבול, במערה תחילה, וישתו. אחר יתקשרו שמים בעבים וימטיר, והארץ תתן את יבולה. ונסו אם נדה ביניהם שלא יעתר להם". [איגרת ר' יצחק בן ר' מאיר לטיף מירושלים]

"והנה מכסה קבר הלל נטוי מעט, וכן מקצת האחרים. ואדם משים ידו בם ויש בם מים מתוקים, ואני שתיתי מהם. ופליאה היא מאין באים שם המים, ועוד, מאחר שהם מכונסים, איך הם טובים לשתיה? וגדולה מזאת, כי הכל מעידים ונשבעים כי כשיכנסו שם קהל רב ומתפללים, מיד המים מתרבים ושופכים לארץ. אמנם בימי לא היה כן. גם אומרים כי נס אחר נעשה בו: כי באים היהודים שיירה גדולה, וכל אחד מדליק נרות תוך המערה סביב, ואם נכנס בה אשה נדה מיד תכבינה הנרות. כולם מעידים ונשבעים שהוא אמת, ואנכי לא ראיתי] רבי משה באסולה]

"היה הנגיד רבי דוד [נכד הרמב"ם] מתפלל במערת הלל ושמאי ויצאו מים קרים ואז החרים למלשינים. וביום ההוא מתו חמש מאות מלשינים בארץ מצרים. ולשני חדשים להלן נשיהם ובניהם נעקרו מן העולם"] יוחסין]

"בעת העצר השמים מתת מטר על הארץ, ילכו יושבי צפת להתפלל על קברים אלו ומיד נענים. אולם אם תמצא בין הנאספים אשה נדה לא תקובל תפילתם... והנה מציאת המים שמה תלויה בירידת הגשם שנאספו שם מההרים. ולא כל העתים שוות. יש אשר יהיה מים רבים גם בארונות, ויש עת וזמן שאין בהם מים כלל". [מסעות משה]

על הערבי שקצץ ענף מקבר הלל: "מעשה נורא שקרה בזמנינו, בשנת תרס"א [1901], בערבי אחד השוכן בכפר מירון. ויהי היום ויצא השדה ויקרב אל המערה... לקצץ ענף אחד משלושה אילנות הגדלים על המערה, לתקן את מחרשתו. והנה כמעט ששב הערבי הביתה אחזהו השבץ ויפול ארצה ויאלם דום

ועיניו חשכו מראות. גם אחד מבניו מת פתאום וגם סוסו כרע נפל ומת ובתו חלתה מאוד. למקרה הנורא הזה נבהלה אשתו ובני ביתו מאוד ויתאמצו להוציא הגה מפיו לידע ממנו סיבת האסון הזה. אבל כוח הדיבור לא היה בפיו ורק בכבדות ובתנועות ידים הראה להם כי שבר ענף אחד במקום הקדוש הנ"ל ולכן באה עליו הצרה הזאת. אזי תכף חיש מהר, מיהרה אשתו ותישא את הענף ותקשרהו אל העץ אשר ממנו שבר, ותדליק שמן זית ותבקש מחילה וסליחה וכפרה מהצדיקים הקדושים, ומיד שבה בתה לאיתנה, אך הערבי עודנו מתגולל על ערש דוי ואור עיניו אין איתו". [תפארת ירושלים]

סגולות על קברי הצדיקים

"ובעת שיש מים בהם שואבים בכלי מן המים ורוחצים ראשם ופניהם וידיהם לרפואה". [מסעות משה, מסע מירון]

מיקום וזיהוי הקבר

תיאור עולי הרגל מדוייק ותואם את המצויין כיום. מיקום המערה, תיאור הכוכין שבה, והארונות שבכניסה למערה, לרבות האילן העתיק שעל גג המערה, כל אלה כתיאור עולי הרגל ללא ספק. בקיר הדרומי, משני צידי הפתח מבפנים, תבליטי ראשי שוורים. [המערה כונתה בפי תושבי הכפר הערביים 'מוגהארט אל-ארבעין' ע"ש מספר הכוכים שבה]. לדעת רוב עולי הרגל הלל קבור בחלק הפנימי של המערה, מצד ימין [מזרחית-צפונית] מעל לנביעת מים קטנה – כוך קטן הנראה כסתום. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] קיימים כמה וכמה פירושים למשפט זה, ראה שם במפרשים.

[2] וראה שם עוד רבות על הדרכים שהלל בחר בהן כדי לקרב גרים לתורה.

[3] כאן עובר הכותב לתאר את נס המים, ראה להלן הלל הזקן, גדולים צדיקים במיתתם.

[4] כאן עובר הכותב לתאר את נס המים, ראה להלן גדולים צדיקים במיתתם.

[5] כאן עובר הכותב לתאר את נס המים, ראה להלן גדולים צדיקים במיתתם.

[6] כאן עובר הכותב לתאר את נס המים, ראה להלן גדולים צדיקים במיתתם.

[7] סברתו כך לפי שראה את הארונות ריקים. אולם באהבת ציון העיר שהארונות ריקים מחמת שהיו קוברים תחתם, או שיש עוד מערה תחת מערה זו.

[8] בפנים, לאחר המעבר שבשני צידיו כוכין, קברו של הלל, והוא נקרא האמצעי מהשלושה.

[9] במסעות משה נכתב 'נוטים' במקום 'משתערים'.

[10] במסעות משה הושמטה המילה 'ארון', ובמקומה נוסף המשפט: 'בקרן זוית של מזרחית-צפונית שכנגד הפתח מצד ימין, שם קבר'.

[11] הקטע כולו דומה לנכתב בשערי ירושלים ובגבעת שאול, ומכאן ואילך הועתק הטקסט המקורי כמעט בדיוק.

בית הלל

בית הלל הוא שמו של בית המדרש שיסד הלל, בדומה לבית שמאי שנקרא על שם שמאי.

קיימות יותר משלוש מאות מחלוקות בין בית הלל לבית שמאי, וברוב המקרים בית הלל הם המקילים. על הסיבה שבעטיה נקבעה ההלכה כבית הלל: "אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלקים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא

שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן" [עירובין יג, ב]. בט' אדר- החלה מחלוקתם של בית הלל ובית שמאי [שו"ע סי' תק"פ].

וכן הוא בזוהר [השמטות בראשית רנב, ב]: "הדא הוא דכתיב עושה שלום במרומיו וכד איהו באמצעיתא ולא קרב זה אל זה כל הלילה לא קריב מייא לאשא ולא אשא למייא דאיהו אפריש ביניהו, ודא איהו מחלוקת בית הלל ובית שמאי שהיא לשם שמים".

אמרות

"מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. אמרו להן בית הלל לבית שמאי לא כך היה מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את ר' יוחנן בן החורני ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר. אמרו להן בית שמאי משם ראיה, אף הם אמרו לו: אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך" [משנה סוכה ב, ז].

"והיכן היו מנענעין? בהודו לה' תחילה וסוף ובאנא השם הושיעה נא, דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים אף באנא ה' הצליחה נא. אמר רבי עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא" [משנה סוכה ג, ט].

"תנו רבנן: כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה. אמרו להן ב"ש לב"ה: הרי שהיתה חיגרת או סומא, אומרים לה, כלה נאה וחסודה? והתורה אמרה: מדבר שקר תרחק! אמרו להם ב"ה לב"ש: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו? הוי אומר: ישבחנו בעיניו, מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות" [כתובות טז, ב-יז, א]

"בית שמאי ובית הלל, בית שמאי אומרים השמים נבראו תחילה ואח"כ נבראת הארץ, ובית הלל אומרים הארץ נבראת תחילה ואח"כ השמים, אלו מביאין טעם לדבריהם, ואלו מביאין טעם לדבריהם. על דעתיהן דבית שמאי דאינון אמרין השמים נבראו תחילה ואח"כ הארץ, משל למלך שעשה לו כסא ומשעשאו עשה איפיפורין שלו... ועל דעתיהן דבית הלל דאינון אמרין הארץ נבראת תחילה ואח"כ השמים, משל למלך שבנה פלטין משבנה את התחתונים, אח"כ בנה את העליונים" [בראשית רבה א, טו].

עובדות והנהגות

"תנו רבנן: מעשה בהלל הזקן שהביא עולתו לעזרה לסמוך עליה ביום טוב. חברו עליו תלמידי שמאי הזקן, אמרו לו: מה טיבה של בהמה זו? אמר להם: נקבה היא, ולזבחי שלמים הבאתיה. כשכש להם בזנבה, והלכו להם. ואותו היום גברה ידם של בית שמאי על בית הלל, ובקשו לקבוע הלכה כמותן. והיה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן, ובבא בן בוטא שמו, שהיה יודע שהלכה כבית הלל, ושלח והביא כל צאן קדר שבירושלים והעמידן בעזרה, ואמר: כל מי שרוצה לסמוך – יבא ויסמוך. ואותו היום גברה ידן של בית הלל וקבעו הלכה כמותן, ולא היה שם אדם שערער בדבר כלום" [ביצה כ, א-ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתם במירון, אך הדעות חלוקות בשאלה עם מי הם קבורים.

יחד עם בית שמאי: אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז.

"מירון... מיד נכנסתי במערה וראיתי שתי כנסיות של אבני שיש, והם של בית שמאי ובית הלל. ושתי מערות גדולות תחת ההר, ופתחים קצרים יש להם, וכשיכנס אדם בתוכם יראה קברים שאין להם שיעור, ואינם ידועים אלא קבר בנו של ישעיהו הנביא וקבר יונתן בן עוזיאל, והנחל יורד אצל קברו... ויש עוד כמאה מערות ואינן ידועין של מי הן. וכל קברותיהם באבן, כמו תיבה בתוך הבית, ואבן אחת היא כסוי לכמה קברות". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]

יחד עם הלל, שמאי ובית שמאי: אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, כת"י מוסקבה, אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, יחוס הצדיקים. מסעות ר' בנימין מטודילא, סיבוב ר' פתחיה מרגנשבורג, מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני, תוצאות ארץ ישראל.

"במירון יונחו גם הלל ושמאי, קבריהם וגם קברי תלמידיהם נמצאים במערה אחת בהר. הנסים והנפלאות הנראים אצל קברי הקדושים האלה ידועים בכל ארץ ישראל". [שבילי דירושלים]

יחד עם הלל, ללא שמאי ובית שמאי: גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), יד אהרן, שערי ירושלים (מבשרת ציון; תפארת ירושלים; מסעות משה), מסעי הירח, טוב ירושלים. איגרת תלמיד ר' עובדיה מברטנורא מירושלים.

רבי משה באסולה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, רבי משה חיים קאפסוטו, איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח), איגרת ר' יוסף סופר מצפת, ידי משה, ימי מוהרנ"ת, קורות העתים, איגרת ד"ר אליעזר הלוי מצפת, גבעת שאול.

ללא ציון מיקום מדוייק: איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן, איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת.

בית הלל לבדם: "אחר הצהרים הלכתי להינפש מעט תחת צל אילני זית העומדים על פתח מערות בית הלל אשר באמצע מורד הר מירון, בדרך היורד אל נחל מי מגידו. שכבתי שם כשעות שתים, אחר כך עמדתי והלכתי אל המערה. והנה על פתח המערה, מימין ומשמאל, מקום קבורת שמונה משמשי הלל במחצבת אבנים גדולות מאד מעשה פרחים. ירדתי אל תוך המערה, והמערה גדולה מאד, מרובעת, נאה במעשיה, כתבנית היכל גדול. ומכל ארבע רוחותיו כוכין, קברות תלמידיו בארונות אבנים. כל ארון קרוב לארבע אמות ארכו, ומכסיהם מלמעלה, אבנים גדולות ויקרות, מעשה שושן, כמעשה אבנים אשר מחוץ למערה. בתוך הארונות אשר בהמערה נוזל מעיני מים טובים ונעימים. כל באי המערה לא ישובון עד ישתה מהמים האלו. אף ירחץ עיניו, כמקובל בפי כל לרפואות תעלה". מסע מירון

התנא האלוקי רבי שמעון בן עזאי

שמעון בן עזאי, המכונה במקורות "בן עזאי", היה מן התנאים בדור השלישי, בתחילת המאה השנייה לספירה.

רבו היה כנראה ר' יהושע בן חנניה, נחשב כתלמיד חבר לרבי עקיבא בן עזאי הצטיין בשקידתו בלימוד התורה, ומסופר עליו כי לא נשא אישה בשל דבקותו בלימוד התורה. מכונה במשנה בכינוי בן עזאי, ללא התואר "רבי", היות שנפטר צעיר קודם שזכה לקבל סמיכה לרבנות.

לא התחתן, ואדמו"ר הזקן מסביר כי הסיבה לכך היא מכיון שהוא היה חולה אהבה על התורה, ולא היה יכול להסיח את דעתו לענינים גשמיים. אלא שאם היה מדובר במחלה אחרת, היה מוטל עליו חיוב גמור

לפנות לרופא ולטפל בו, אלא שמכיון שהיה מדובר בלימוד התורה היה מותר לו אדמו"ר הצמח צדק מסביר כי על פי הסוד אותה ההשפעה הנעשית על ידי מצוות פריה ורביה נעשית על ידי לימוד התורה. בנוסף לכך, מצוות פריה ורביה היא יחוד זו"נ, ואילו מצוות תלמוד תורה היא יחוד גבוה יותר של אבא ואמא, ובכלל מאתים מנה.

בגמרא מובא כי ארבעה נכנסו לפרדס, רבי עקיבא נכנס ויצא בשלום, בן עזאי נפגע ומת. מסביר אדמו"ר המהר"ש, שבבחינת שם הוי' שהוא שם הפועל, צריך להיות בדרך רצוא ושוב, כי אי אפשר לידבק שם שיתיישב האור בכלי כי אם בדרך רצוא ושוב דוקא, שצריך להיות תחלה הרצוא ואחר כך השוב וחוזר חלילה, ובן עזאי הציץ ומת היינו שהיה אצלו הרצוא בלא השוב והציץ במקום שאי אפשר להגיע לשם בבחינת רצוא כי אם בבחינת שוב דוקא, לכן מת שהוא בחינת הסתלקות החיות בבחינה אחת הוא בחינת רצוא לבד, אבל רבי עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום שהיה בבחינת רצוא ושוב

התנא האלוקי שמאי הזקן

בציונו גם אמו ואשתו [1]

שמאי הזקן, בן זוגו של הלל, אב בית דין, כמאה שנה לפני חורבן בית שני.

בין תלמידיו של שמאי אנו מוצאים את רבן יוחנן בן זכאי [אבות ב, ט] ובבא בן בוטא [גיטין נז, א]. "נראה כי האריך ימים כמו הלל [מאה ועשרים שנה] כי נקרא שמאי הזקן" [סדר הדורות].

אמרותיו

"שמאי אומר: עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" [משנה אבות א, טו].

עובדות והנהגות

מהסיפורים שהובאו אודות שמאי במקורות השונים, אנו למדים על יחסו המקפיד וחסר הפשרות של שמאי לתורה ולמצוותיה.

נהג לכבד את השבת ביותר: "אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה נאה, אומר זו לשבת. מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השניה ואוכל את הראשונה" [ביצה טז, א][2]. כמו כן: "אמרו עליו על שמאי הזקן שלא היה זכרון שבת זו מתוך פיו: לקח חפץ טוב – אמר זה לשבת, כלי חדש – אומר זה לשבת" [מכילתא דרשב"י כ, ח].

נהג לחנך את צאצאיו למצוות בגיל צעיר במיוחד: "מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המיטה בשביל קטן" [סוכה כח, א]. וכן: "מעשה בשמאי הזקן שלא רצה להאכיל את בנו [ביום הכיפורים], וגזרו עליו והאכילהו בידו" [תוספתא יומא ד, ב].

דוגמא לדקדוקו הרב של שמאי בדין אנו מוצאים בסיפור הבא: "מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגין כשורה, עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל. מה עשה יונתן בן עוזיאל? מכר שליש, והקדיש שליש, והחזיר לבניו שליש. בא עליו שמאי במקלו ותרמילו" – כלומר, להתווכח עמו על שעבר על דברי המת, שנתכוון לתת לו על מנת שלא יהנו בניו מנכסיו [בבא בתרא קלג, ב ורשב"ם שם].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו באזור מירון, אך הדעות חלוקות בשאלה אם נטמן יחד עם הלל, או בהר שמולו[3] (חורבת שמע)

יחד עם הלל, בית הלל ובית שמאי: אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, כת"י מוסקבה, אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, יחוס הצדיקים. מסעות ר' בנימין מטודילא, סיבוב ר' פתחיה מרגנשבורג, מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני, תוצאות ארץ ישראל.

"במירון יונחו גם הלל ושמאי, קבריהם וגם קברי תלמידיהם נמצאים במערה אחת בהר. הנסים והנפלאות הנראים אצל קברי הקדושים האלה ידועים בכל ארץ ישראל". [שבילי דירושלים]

יחד עם הלל, ללא בית הלל ובית שמאי: רשימת קברים לנוסע אלמוני מקנדיאה, כת"י אילן ה'. "בתחתית הכפר מערת הלל ושמאי". [כת"י אילן א']

"מרון... שמה קבורים במדרש הלל ושמאי ע"ה זה כנגד זה... ויוצאין מים מביניהם מבין שני הקברים, והוא סימן טוב לכל השנה". [כת"י משנת רמ"ט

שמאי לבדו: איגרת תלמיד ר' עובדיה מברטנורא מירושלים.

"קבר שמאי ואשתו והלל ותלמידיו במערה אחת למטה". [כת"י אילן ג']

"אחר כך הלכתי על ההר שכנגד זה, שם שמאי ואשתו בראש ההר, בנין של אבנים גדולות מאד, כל כותל מאבן אחת. והאבן שעליהם לגג ארכה ו' אמות ורחבה ד' אמות ועביה חצי אמה. לא ישוער איך הושמה האבן ההיא בידי אדם. ובתוך הבנין ההוא ב' ארונות של אבן חלולים, נראין דרך חלון אשר שם. ותחת אותו הבנין מערה יפה עם י"א כוכין סביב, ששם היו תלמידיו". [רבי משה באסולה]

"ובמערב הכפר, בראש ההר, שמאי ואשתו בציון גדול של אבן אחת, ויש שם באותו האבן שני עריבות של מים מתוקים. ולמטה, באותו המקום, יש מערה אחת עם י"ד כוכין המסמנים שהם תלמידי שמאי עליהם השלום". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"ומעבר לנהר, למעלה בכרמים, שם שמאי ואשתו ועליהם ציון גדול מאבנים גדולות, ותחתיו מערה מלאה כוכין[4]. בסמוך מערה אחרת". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"ומעבר לנהר שם שמאי ואשתו". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"והלכנו משם [מרשב"י] לראש ההר השני ששם קבור שמאי הזקן עליו השלום. ובעמק בין ההרים נהר גדול עובר, נקרא מי מגידו. עלינו לראש ההר השני והגענו למערה גדולה, יש בה ט"ו כוכין. ואבינו שמאי הזקן יש על קברו אבן אחת... והלכנו משם, יש אבן אחת קבור [שם] רבי אליעזר בן יעקב, אמרו שבתו של ר' אליעזר בן יעקב עשתה זאת, [לכן] נקראת אבן זאת אבן המעוברת. וכל אבן מהם אין רוב העולם יכולים לנענעה מפני גודלה, והם ה' אבנים זו על גב זו. ויש אומרים כלתו של שמאי עשתה אלו האבנים לשמאי ונקברה שם היא. משם למערה גדולה, יש שם י"ד כוכין, אמרו שהם תלמידי שמאי". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

"משם [מקבר הלל הזקן] הלכנו מההר במדרון למטה למקום עומק ועלינו להר השני... והלכנו ביבשה בתוך מי מגידו עד שעלינו לעבר ההר השני. ושם באמצע ההר קבר תלמידי שמאי הזקן במערות וכוכין

נמוכין וחרבין, ונכנסנו לשם ולמדנו מעט בתוכם. ומשם עלינו לראש ההר בארץ המישור, והערבים קורין אותו: 'שדה שמאי'. ושם חורבות, וניכר שהיה עיר, ושם ארון של שמאי ואשתו עליהם השלום חקוקים מאבן אחת, ומחיצה מפסקת בין ארון שלו לשל אשתו... בהיותי על שדה שמאי בהר ראיתי קברו של הלל הזקן ותלמידיו מימין העמק שהוא מי מגידו". [אהבת ציון]

"ובהר שכנגדו [כנגד הלל] בר פלוגתיה רחומו, ומחלוקותם לכבודך... צל שדי עליהם, ומי מגידו ביניהם, ומפסיק בם זה הגיא, בין הלל ובין שמאי. ונקראת מי דולבוי, ושככה לו אשרי הגוי. סלעים גבוהים בהר ובעמק, ואשר שם בנימין הצדיק[5], מפרנס עניה בשנת בצורת". [יד אהרן]

"לפאת נגב המערה [של הלל הזקן] יורדים לעמק גדול של אבנים ועוברים את מי מגידו, ועולים לראש הר גבוה מאד מלא אבנים גדולות מאד, כמעט עולים בידים ורגלים, הוא הר תבור, שם מערת (בית) שמאי ואשתו ובנין אבנים גדול עליהם, גם קברים אחרים[6]. וקרוב לזה מערה יפה, גבוהה מלאה כוכין, ופתחה למערב[7], וקוראים אותה מערת הכהנים. ועל פתח המערה נחצב כתבנית ידי כהנים בעת הדוכן[8]". [שערי ירושלים; מבשרת ציון; בשינויים קלים: תפארת ירושלים; מסעות משה]

"לפאת נגב המערה [של בית הלל] יורדים לעמק גדול של אבנים, ועוברים את מי מגידו ועולים לראש הר גבוה מאוד, מלא אבנים גדולות, כמעט מטפסים ועולים ביד ורגל על ההר הזה, והוא הר תבור. שם מערת שמאי הזקן ואשתו, ובנין אבנים גדול עליהם. גם קברים אחרים נמצאים שם... קרוב למערת שמאי יש מערה יפה, גבוהה, מלאה כוכין ופתחה למערב, וקורין אותה מערת הכהנים. ועל פתח המערה נחצב כתבנית ידי הכהנים בעת הדוכן". [טוב ירושלים]

יחד עם בית שמאי, ללא הלל ובית הלל: מסעי הירח. מסעות החכם האבי"ר.

"ובהר אחר שכנגדו [של הלל] שמאי הזקן עם קצת תלמידיו, והשאר[9] במערה שניה עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא[10]]

"ולמעלה מן ההר יש מערה של שמאי הזקן עם תלמידים". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

"לדרום ר' שמעון בר יוחאי הר גדול, באמצע ההר מערה, ובה נקברו שמאי ותלמידיו. שמאי קבור באמצע והתלמידים קבורים סביב לו. סמוך לה מערה אחרת ובה שנים עשר כוכים של תלמידי ר' שמעון בר יוחאי[11]. על ראש ההר חדר בעל שתי קומות, וכל קיר בו חצוב מאבן אחת. גם התקרה בין השטח העליון והשטח התחתון מאבן אחת היא, והתקרה העליונה אף היא מאבן אחת. לחדר התחתון נכנסים דרך פתח צר. בחדר העליון מונחת אבן גדולה, וצורתה כגיגית גדולה שמכבסים בה את הלבנים. בנין זה קרוי אבן המעוברת, ואשה מעוברת בנתה אותו, והיתה בתו[12] של שמאי הזקן. היא ידעה שתמות בשעת לידתה, ובנתה את הבנין הזה בחייה. והיא ילדה בגיגית ההיא ונקברה בחדר התחתון... בין הר מירון ובין הר שמאי מעין גדול, ונקרא מי מגידו ומימיו טובים מאוד". [ידי משה]

"כשעוברין מי מגידו נמצא שם מונח בית שמאי ותשעה תלמידיו. וסמוך לזה קבר כלתו של בית שמאי, ועל קברה מונח אבן אחד, נעשה כשתי עריבות, ותמיד נמצא בהם מים, אף אם שמשתמשים מהם לא נחסר". [קורות העתים]

"הלכנו למערת בית שמאי. ירדנו מהר מירון דרך מערות בית הלל, עברנו את נחל מי מגידו ועלינו לראש ההר השני, אבל נגפנו מאד רגלינו במשעול צר הזה אשר הלכנו על אבני נגף, וכעבור חצי שעה

בעמל ותלאה באנו אל פתח המערה. כרענו על ברכינו, אף לכוף כאגמון ראשינו עדי יכולנו לבוא לפנים המערה. גם בתוכה עמוד על רגלינו לא יכולנו, אך שחוח ישבנו סביב קבר שמאי אשר באמצע המערה ועליו גל אבנים גדול מאוד. וסביב המערה הוא כוכין רבים... והלכנו משם על ראש ההר רחוק משם כשמינית שעה מקום קבורת כלתו של שמאי עם שני בניה אשר הפילה. ועליהם מחצב שני עריסות מאבן אחד גדול מאוד". [מסע מירון]

"מעבר למי מגידו, על הר תבור, נמצאת מערה נחצבת מאבן אחת, ובה קבורת שמאי הזקן ותלמידיו. ואצלה נמצאת עוד מערה אחת, ובה קבורים הכהנים אשר היו מתלמידי בית שמאי ובית הלל. למעלה ממקום זה נמצאת קבורת כלתו של הלל הזקן...[13] ואבנים גדולים על קברה בנויים כמו מגדל, ואמבטיות קטנות נחצבות עומדות בין האבנים". [גבעת שאול]

ללא ציון מיקום מדוייק: קברי אבות, כפתור ופרח, כתב מר' יצחק בן אלפרא, איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן, ספר החזיונות, איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת.

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"ושם [בקבר שמאי ואשתו][14] אבן מלא מים, ואם יתאספו שמה להתפלל אם יהיו מים להם לרחוץ הידים, יותר שנוטלים משם ושואבים את מימיו הוא מתרבה. אבל נפלא אמרו לי, אם יבואו שמה רשעים אזי יאבד מימיו בזו הרגע וייבש המקום". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש כת"י ב']

מיקום וזיהוי הקבר

מספר דעות למקום קברו של שמאי. האחת והיא המוקדמת ביותר, יחד עם הלל במירון, השניה, בראש ההר של חורבת שמע, בתוך המאוזילאום. השלישית, במערה שמדרום-מזרח לאבן הזו, ומפלס אחד מתחתיה, מערת י"ב כוכין + 2 כוכים בכניסה [חלקם מנו גם את הכוכים שבפתח המערה למנין הכוכים של המערה], ליד מערת הכהנים. הרביעית, במערה שבאמצע העליה לראש ההר, מה שכיום מצויין כמערת תלמידי שמאי, מערת י"א או י"ב כוכין נמוכים וחרבים [2 כוכים נראים כשלשה], והוא במרכז המערה תחת גל אבנים [גל האבנים פוזר ואיננו בנמצא כיום]. כנראה שכיון שהוא נגרר אחר תלמידיו רבו הדעות, מאחר ולתלמידיו יש כמה מקומות בהם נקברו כדלהלן. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] לקבורת כלתו ראה להלן בפרקה.

[2] למרות הכבוד הרב שנהג בשבת, התיר שמאי להילחם בה בעת הצורך: "עד רדתה – אפילו בשבת" [שבת יט, א].

[3] בפי הערבים נקראת אבן המעוברת המיוחסת לחלק מהדעות לשמאי: א-סריר (=מיטה, עריסה), או משהד נבי שמעה [אילן תשנ"ז 215].

[4] לא ציין כי המערה מיוחסת לשמאי או לתלמידיו, ואולי זו כוונתו שהציון העליון הוא רק סימן למערה שתחתיו, אף שאינה ממש תחתיו.

[5] הכוונה לרבי בנימין בר יפת הנזכר כאן על ידי נוסעים רבים, על אף שהסיפור על פרנסת העניה הוא על בנימין הצדיק, כנראה ששמע ממורה הדרך ר' בנימין וטעה וייחסו לבנימין הצדיק והוסיף את סיפור העניה.

[6] במסעות משה מחליף הקטע הבא את הקטע שמתחיל ב-'לפאת נגב המערה' ומסתיים כאן: "כאשר יצאתי ממערת הלל הזקן הלכתי לצד שני של הנהר מי מגידו, ועליתי בהר כמעט עולה בידים ורגלים, הוא הר תבור, מול ההר הנזכר, ומצאתי מערה נחצבת מאבן אחת ובה קבורת שמאי הזקן ואשתו, ועליהם ציון גדול מאבנים גדולים, וכל כותל הוא מאבן אחת... ולמטה מזה מערה מלאה כוכין, והיא נמוכה ופתחה נוטה למערב, ושם קבורים תלמידי שמאי הזקן".

[7] וכן להלן בטוב ירושלים שהעתיק משערי ירושלים. אולם במסעות משה: 'למזרח', וכן הוא האמת, כי המערה עם תבנית ידי הכהנים פתחה למזרח.

[8] במסעות משה הושמט המשפט האחרון, ונוסף כאן: "אצל מערת כהנים יש שם בנין של אבנים גדולים, וקורין ציון כלתו של שמאי. ויש לראות בתוך הבנין כמו שתי בריכות, מילטערלעך בלע"ז, ולמטה מהבריכות גם כן חלול, והוא גבוה לערך שלושה מעטער, ואפשר שגם כלתו נקברה שם".

[9] כאן הפתרון לדעות השונות, שאכן שתי המערות של תלמידיו, חלקם כאן וחלקם כאן, ראה להלן.

[10] וראה להלן (בית שמאי) שהוא סבור שחלק מהתלמידים נקברו עם שמאי וחלקם במערה נפרדת.

[11] זהו פתרון נוסף לשתי המסורות של עולי הרגל, או ששתי המערות שתיהן של תלמידי שמאי, או כפי שמציע כאן.

[12] כנראה שטעה, כי כל השאר כותבים שהיא כלתו של שמאי ולא בתו.

[13] סביר מאוד שהכותב טעה, וכוונתו לכלתו של שמאי הזקן.

[14] בניגוד לעדות זו, ברוב העדויות נקשר נס המים עם קבר הלל.

המעוברת - כלתו של שמאי הזקן

עובדות והנהגות

"ודבר נפלא היה ענין קבורתה, כי היתה מעוברת וידעה שתמות בלידתה, והכינה לה קבר זאת בחייה. ובהקשותה ללדת ילדה תאומים ומתה, כנזכר בתלמוד, ויקברוה שמה. ואבנים גדולים על קברה בנויים כמו מגדל, ואמבטיות קטנות נחצבות עומדות בין האבנים, אשר הכינה לילדים לרחוץ אותם" [גבעת שאול]

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתה בחורבת שמע: מסעי הירח. מסעות החכם האבי"ר. איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח), ידי משה, קורות העתים, מסע מירון, גבעת שאול.

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"קבר כלתו של בית שמאי, ועל קברה מונח אבן אחד, נעשה כשתי עריבות, ותמיד נמצא בהם מים, אף אם שמשתמשים מהם לא נחסר. ואמרו שבשעת מיתת שמאי חמיה, בכתה הרבה והפילה שם תאומים בשדה, ולא היה שם מים לעשות כנהוג, ונעשה נס ונמצאו אבנים הללו עם מים, ואחר כך הניחום על קברה". [קורות העתים]

סגולות על קברי הצדיקים

"והלכנו משם על ראש ההר, רחוק משם כשמינית שעה, מקום קבורת כלתו של שמאי עם שני בניה אשר הפילה. ועליהם מחצב שני עריסות מאבן אחד גדול מאוד, והאדמה אשר תחת לעריסות האבן הזה, מקובל הוא בפי יושבי ארץ הקודש כי אם תשתה אשה מקשה ללילד מים מהול במעט עפר מזאת האדמה, אז תיכף ומיד תלד, והוא בדוק ומנוסה". [מסע מירון]

דרכי גישה

לפני שמגיעים למערת שמאי הנ"ל, בראש ההר, מאוזיליאום בנוי בצורת מרובע, שם ציון הקבר.

מיקום וזיהוי הקבר

לגבי זיהוי קברה בקבר מה'אבנים הגדולות' שבראש ההר, אין חולק שעולי הרגל שהזכירוה שם התכוונו לציון זה, שהוא היחיד בכל באזור, ותיאורם מדוייק להפליא.

בית שמאי

בית הלל הוא שמו של בית המדרש שיסד הלל, בדומה לבית שמאי שנקרא על שם שמאי.

קיימות יותר משלוש מאות מחלוקות בין בית הלל לבית שמאי, וברוב המקרים בית הלל הם המקילים. על הסיבה שבעטיה נקבעה ההלכה כבית הלל ראה לעיל בית הלל.

בית שמאי פירושו בית המדרש שיסד שמאי.

חוקרים סבורים שמבית שמאי יצאו המורדים שלחמו ברומי בזמן המרד הגדול (יוסף בן מתתיהו וכו'). ראה עוד לעיל, בית הלל.

אמרות

"בית שמאי אומרים לא כשם שיצירת הולד בעולם הזה כך יצירתו לעולם הבא, בעוה"ז מתחיל בעור ובבשר וגומר בגידים ועצמות, אבל לעתיד לבא מתחיל בגידים ועצמות וגומר בעור" [ויקרא רבה יד, ט].

"בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטו ויקראו [קריאת שמע] ובבוקר יעמדו... אמר ר' טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל" [ברכות א, ג].

"אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה: בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין... נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס... מקנח ידיו במפה ומניחה על השולחן... מכבדין את הבית ואחר כך נוטלים לידים... נר ומזון ובשמים והבדלה... שברא מאור האש" [ברכות פרק ח, א-ה].

עובדות והנהגות

למרות שההלכה נפסקה כבית הלל, אין לזלזל בטעמי הפסיקה של בית שמאי:

"כלי חרס מציל על הכל, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: אינו מציל אלא על אוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס. אמרו להם בית הלל לבית שמאי: מפני מה? אמרו בית שמאי: מפני שהוא טמא על גבי עם הארץ, ואין כלי טמא חוצץ. אמרו להם בית הלל: והלא טיהרתם אוכלין ומשקין שבתוכו! אמרו להם בית שמאי: כשטיהרנו אוכלין ומשקין שבתוכו – לעצמו טהרנו, אבל נטהר את הכלי שטהרתו לך ולו? תניא, אמר רבי יהושע: בושני מדבריכם, בית שמאי! אפשר אשה לשה בעריבה, אשה ועריבה טמאין שבעה ובצק טהור? לוגין מלא משקין, [לוגין] טמא טומאת שבעה ומשקין טהורין? נטפל לו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי, אמר לו: אומר לך טעמן של בית שמאי. אמר לו: אמור. אמר לו: כלי טמא חוצץ או אינו חוצץ? אמר לו: אינו חוצץ. כלי של עם הארץ טמא או טהור? אמר לו: טמא. ואם אתה אומר לו טמא, כלום משגיח עליך? ולא עוד, אלא שאם אתה אומר לו טמא, אומר לך שלי טהור ושלך טמא! וזהו טעמן של בית שמאי. מיד הלך רבי יהושע ונשתטח על קברי בית שמאי, אמר: נעניתי לכם עצמות בית שמאי. ומה סתומות שלכם כך – מפורשות על אחת כמה וכמה. אמרו: כל ימיו הושחרו שיניו מפני תעניותיו" [חגיגה דף כב, א-ב].

יתירה מזאת בכתבי האר"י נזכר כי לעתיד לבוא שהאמת תהיה אמת לאמיתה תהיה ההלכה כבית שמאי ולא כבית הלל, לפי שדבריהם מחודדים יותר. [הובאו דברי האר"י בויקהל משה נד, א, פתח עיניים אבות ה, מדרש שמואל אבות ה, יט, ערבי נחל אמור דרוש ה ועוד].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתם במירון או בחורבת שמע. הדעות חלוקות לגבי המיקום המדוייק.

יחד עם בית הלל: ר' יעקב בן נתנאל הכהן.

יחד עם הלל, שמאי ובית הלל: מסעות ר' בנימין מטודילא, סיבוב ר' פתחיה מרגנשבורג, מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני, תוצאות ארץ ישראל.

אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, כת"י מוסקבה, אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, יחוס הצדיקים.

"במירון יונחו גם הלל ושמאי, קבריהם וגם קברי תלמידיהם נמצאים במערה אחת בהר. הנסים והנפלאות הנראים אצל קברי הקדושים האלה ידועים בכל ארץ ישראל". **[שבילי דירושלים]**

בית שמאי לבדם: איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח), אהבת ציון, מסעות משה (בהערה על שערי ירושלים).

איגרת תלמיד ר' עובדיה מברטנורא מירושלים.

רבי משה באסולה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא[1].

עם שמאי, ללא הלל ובית הלל: מסעי הירח, מסע מירון.

איגרת ר' יוסף סופר מצפת, מסעות החכם האבי"ר.

ידי משה, קורות העתים, גבעת שאול.

ללא ציון מיקום מדוייק: איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן, איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת.

דרכי גישה

למערה שבאמצע ההר: כ-20 מטר לפני שמגיעים לציון כלתו של שמאי פונים שמאלה [צפון-מזרח] בשביל צר ולאחר כ-150 מטר מגיעים למערת תלמידי שמאי הזקן. [ראה להלן מערת הכהנים, לאחריה יש להמשיך לתלמידי שמאי הנ"ל].

מיקום וזיהוי הקבר

יש ג' דעות על מקום קברם, אולם כאן הפתרון ברור. יש המזכירים את מקום קבורתם במערת הלל הזקן במירון, יש המזכירים במערה שבראש ההר בחורבת שמע, ויש המזכירים [המאוחרים מביניהם] במערה שבאמצע ההר, י"א, י"ב או י"ד כוכין, אולם הם עצמם כבר מזכירים כי תלמידיו מפוזרים חלקם כאן וחלקם כאן. יש שחילקו בין תלמידיהם בחייהם לבין אלו שהצטרפו לבית המדרש של בית שמאי לאחר פטירת שמאי הזקן. יש שהזכירו מספר כגון ט' תלמידיו כאן והשאר כאן. מה שברור שאין סתירה בין הדעות ושלושת המקומות הינם מקומות קבורתם.

הילד הקדוש נחמן קטופא [1]

ספר 'נבואת הילד הנביא נחמן בן החסיד הקדוש ר' פנחס מכפר ברעם' נפוץ יחד עם פירושו של ר' אברהם הלוי שחי בתקופת גרוש ספרד. הפירוש נכתב סמוך לסיפוח ארץ-ישראל לאימפריה העות'מאנית בידי הסולטן סלים הראשון בשנת ה"א רע"ז – 1517 לסה"נ. המפרש, ר' אברהם הלוי כותב שהספר נמצא בחורבה בטבריה כמה מאות שנים קודם לכן, בסוף המאה הי"ג, ונשלח לחכמי צרפת על ידי ר' דוד הנגיד, נכדו של הרמב"ם.

בהקדמת הספר נכתב שהילד נולד בא' תשרי – ראש השנה של שנת ת"ח או ת"כ לחורבן, כלומר בשנת ד"א רל"ד (474 לסה"נ) או ד"א רמ"ח (488 לסה"נ). עוד ראה שם בהקדמה התאור המלא על הילד נחמן, הנבואה והפירוש.

אמרותיו

נבואת הילד נדפסה לראשונה בסוף ספר נגיד ומצוה קושטא תפ"ו, ובספר שלשה מאמרי גאולה. נבואותיו שעיקרן על אחרית הימים, נדפסו עם פירושו של החכם רבי אברהם בן אליעזר הלוי שחי לפני כחמש מאות שנה.

עובדות והנהגות

הסיפור אודות ר' נחמן קטופא, הוא, כי אמו היתה עקרה, ואביו ר' פנחס שידע את שם המפורש לא רצה להשתמש בו כדי להתפלל שיפקדו בבנים, עד שפעם אחת כאשר הפצירה בו נעתר לה והתפלל בקדושה ובטהרה ואז הרתה, וכשיצא בנו נחמן לאויר העולם בראש השנה, השתחווה לאימו, ואמר יש למעלה מזאת הכיפה שאתם רואים תשע מאות וחמשים וחמש כיפות, ולמעלה מהם ארבע חיות, ולמעלה מהן כסא רם ונישא, ולמעלה מהכסא אש אוכלה, וכסא יקרו, וכל משרתיו אש. וכאשר שמע ר' פנחס אביו אלה הדברים, גער בו וישתקהו, ונאלם ולא דיבר י"ב שנים. ואימו רחל היתה בוכיה, ואומרת היה לי בן, והלוואי לא היה לי בן. והנער נחמן היה יפה מאוד. פעם אחת, כאשר בא ר' פנחס מבית המדרש, עמדה אשתו ורחצה רגליו כמנהגה, ואח"כ הביאה הנער נחמן בנה, ותשם אותו בחיקו, ונפלה על פניה ותבכה. ותבקשו שיתיר את בנה לדבר, או שיטלו מן העולם. באותה שעה גילה ר' פנחס את פני הנער, ויראהו כי הוא יפה עד מאוד, ויפול על פניו, וינשקהו שלוש פעמים. וכאשר ראתה רחל כן, נתקררה דעתה, ויאמר לה ר' פנחס: ידעתי כי תחפצי שאתירו לדבר, אך דעי לך כי הנער חכם ומשכיל, ואם אתירנו לדבר יאמר דברים שמזעזעין את הבריות, ואין לו אריכות ימים. ותען רחל ותאמר: אדוני, תתיר לו שידבר בסתר ולא בגלוי. וישם ר' פנחס פיו על פיו של הנער, ויצוהו וישביעו שלא ידבר בנגלה, כי אם בדיבור חתום וסתום שלא יבינו שום אדם ואפילו חכם, עד עת בוא דברו. אח"כ אמר לנער: הנך מותר לדבר, ויפתח הנער את פיו, וידבר חמש נבואות על סדר א"ב, וכאשר השלים דברו אמר לו אביו: חזק ואמץ. השיב נחמן ואמר: ירבו ימיך, אבי, אני בנך האחרון, ואבי ואמי יקברוני. וכאשר אמר כן בכו אביו ואימו מן היום ההוא עד יום מותו, כי נפטר בקרוב לחיי עוה"ב. [עוד ראה בשלשלת הקבלה ובסדר הדורות אודות פרטי המעשה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בברעם[2]: : מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני, כת"י אילן ב', תוצאות ארץ ישראל, כת"י מוסקבה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים (גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש;

שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא (רבי משה חיים קאפסוטו), אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, ידי משה, קברי אבות.

הזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים אבן עטר (האוה"ח), מסעות משה, טוב ירושלים.

דרכי גישה

בסמוך ומאחורי קבר אסתר המלכה(ראה ערך אסתר המלכה), אחרי הגדר, 2 כוכין כמין אמבטיות – קבריהם של ר' נחמן קטופא ואביו ר' פנחס. דרך גישה קלה – ממשיכים בכביש צפונה, מעט אחרי קבר אסתר המלכה יש דרך שמאלה [דרך צבאית]. נכנסים בה ולאחר כמה מטרים יש שביל עפר שמאלה לתוך החורשה. נכנסים בו, עוברים את שער הבקר ופונים שמאלה לכיוון הציון.

מיקום וזיהוי הקבר

אמנם עולי הרגל תיארו כל אחד כדרכו הוא את הציון, ואף החליפו את השמות של נחמן או יוחנן, אך על פי תיאורו המדוייק של ר' משה ירושלמי, קברם צמודים זה לזה, בכוכין מסותתים בקרקע [אבני גזית], ליד אסתר המלכה [מחוץ לעיר] ומר זוטרא, דבר התואם בדיוק בשטח את הציון[3]. בעבר היה עץ אלון עם גל אבנים, אולם כיום אינו בנמצא. [גם כאן, מצויין כיום בטעות קברו מצפון לברעם, במערת קבורה, אך טעות היא מאחר וקברו מדרום לכפר ובשני כוכין הוא ואביו]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] כך מופיע שמו בספר הנבואות. אמנם, בהוצאת ליוורנו ה"א תקנ"ה הוא מכונה נחמן חטופא.

[2] אמנם, ישנה דעה שנטמן במירון: "במרון... עוד שם צדיק אחד, אומרים כי שמו ר' יהודה, ושם נחמן חטופה ור' יוחנן הסנדלר. ושם בית הכנסת לר' שמעון בן יוחאי, בניין מפואר מאד. ושם אבן גדולה, חלולה מראשה עד למטה קרוב לארץ, אומרים כי היה מזבח, והדם היה שותת ויורד דרך אותו מקום חלול". [תוצאות ארץ ישראל]. כנראה שבטעות הוחלף יוסי חטופא הקבור במירון לנחמן חטופא.

[3] בספר נבואת הילד ומשם הועתק לנגיד ומצוה בסוף הקדמת המחבר מסיים: 'עד כאן מעשה נחמן קטופא דמן כפר ברעם, ויש עמו ג' צדיקים במערה'. נוסח זה לא ברור דיו שכן לא נזכר אצל עולי הרגל כי קבורתו במערה, וכן לא נזכרו צדיקים נוספים עמו.

התנא האלוקי רבי יהודה בן תימא

התנא האלוקי **יהודה בן תימא** בכמה מקומות הוא מוזכר בשם: 'רבי יהודה', ולרוב מוזכר בשמו, המזכירו בשם 'רבי יהודה', לא רק שאינו מוסיף בכבודו כך אלא עוד מפחית מגודלו שהרי כבר נאמר ברמב"ם: 'גדול מרבי - אבא, גדול מאבא - רבן, וגדול מרבן - שמו', כך שעצם שהוזכר במשנה בשמו סתם, מובן שזה מורה על הדרגא הנעלית ביותר שהשיג, ולכן יש לכנותו כך. וזה שבגמרות שונות הוא הוזכר בשם 'רבי יהודה', ייתכן שזה לקט אמרותיו לפני שהגיע לדרגא דלעיל], מגדולי המסורת יהודית. זמנו כתנא אינו ברור, ויש מחלוקת בדבר.

נאמר בגמרא חגיגה שהיה שונה שש מאות סדרי משנה, ויש אומרים שבע מאות! מגמרא זו עולה שהיה מראשוני התנאים.

התנא רבי יוחנן בן דהבאי מוסר משמו בסנהדרין, ויוחנן עצמו חי בדורו של רבי חנינא בן גמליאל דודו של רבי יהודה הנשיא. אך אין לקבוע בוודאות שרבי יוחנן ראה את רבי יהודה, ואמר משמו, שמזה יוצא שחי בדורו של רבי יהודה, כי, יכול להיות שיוחנן רק שמע את אמרה זאת משמו, ובאמת, יהודה חי זמן רב לפניו.

דון יצחק אברבנאל מונהו בדור האחד עשר לחכמי המשנה, ועוד מוסיף וכותב שם שיהודה בן תימא - הוא רבי יהודה בן דמא המוזכר בקהלת רבה כאחד מעשרת הרוגי מלכות. הקדימו הרשב"ץ שכותב זאת בשם יש אומרים, והוסיף שהיה מעשרת הרוגי מלכות, דעה המאששת את טענת ה'יש אומרים' ורבי יצחק אבארבאנאל שהוא ר' יהודה בן דמא, שהיה מעשרת הרוגי מלכות. עוד מוסיף שם הרשב"ץ חידוש ואומר שיהודה בן תימא, הוא בן אחותו של רבי ישמעאל בעל הברייתות המוזכר בתלמוד. אך לפי זה, ניתן להסיק שהרשב"ץ עצמו אינו סובר שהי' מעשרת הרוגי מלכות, כי אחיינו של ר' ישמעאל, נסתלק ממחלה כמובא בפירוש בגמרא.

יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר, וקל כנשר, רץ כצבי, וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים. יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך.

המילים הפותחות את הטור שולחן ערוך הם יהודה בן תימא אומר הוי **עז כנמר**. אדמו"ר המהר"ש מסביר, שענין העזות המרומזת בדבריו של יהודה בן תימא, זהו ענין התגברות בקדושה, בגזירות וסייגים של רבנן.

ענין זה הוא על דרך המאמר החסידי על הפסוק "כי עם קשה עורף הוא וסלחת". הכינוי "קשה עורף" לעם ישראל בפסוק זה הוא למעליותא, ולכן, דווקא בגלל מידת קשה עורף זה, וסלחת, והיינו שקשה עורף הוא בחינת ביטול הרצון שלמעלה משכל וטעם ודעת כלל, וכאדם שמתעקש אף על פי שמבין בשכלו שהוא כנגד השכל, אף על פי כן הוא מתעקש בלתי שום שכל לפי שכך הוא רוצה, שהוא בחינת רצון שלמעלה מן השכל, וכך יש בחינה זו בקדושה, בחינת קשה עורף, ביטול הרצון שלמעלה מן השכל שזהו ענין עז כנמר.

לגבי מקום ציונו הק', אין עוררין שהמקום המצויין כיום בראש גבעת דלתון, הינו מוטעה ואין לזה שום מקור מוסמך. כל הדעות מצביעים על מקום מנוחתו בעלמה, וכל נוסע תיאר אותו כמיטב יכולתו. בתקופה האחרונה אותר מקום הציון הק' על ידי ר' ישראל מאיר גבאי יושב ראש אגודת 'אהלי צדיקים', והוקם עליו ציון משרידי גלי האבנים שנשארו מהאוהל ההרוס.

לעומת זאת, ישנה דעה אחת, של רבינו חיים אבן עטר בעל ה'אור החיים' הקדוש, שמעיד שר' יהודה בן תימא נקבר במערה הנמצאת בד' אמותיו של ארון הקבורה בו נטמן רבי אלעזר בן ערך. יש אומרים שכנראה נפלה טעות בלשון הכותב, שזהו מוזר, שהאור החיים יהיה המצביע היחיד על מקום קברו של ר' יהודה, במקום של יוחס לזה מעולם..

אולם, כנראה, שלא ניתן לדחות כך, שהרי דבריו של האור החיים הק' ברוח הקודש נאמרו, וכנראה, שבאמת מערה זו הייתה גלויה עד לפני כמה מאות שנים, ולאחר מכן כוסתה ביציקת בטון לאוהלו של רבי אלעזר בן ערך, וכנראה, שאם ינסו לחפור במטרה לאתר את מקום הציון הק', ימצאו את זה.

יש דעה נוספת שמובאת במדרש אלה אזכרה שרבי יהודה בן דמא שע"פ המבואר באברבנאל בנחלת אבות (הקדמה,סוף הדור האחד עשר,ע'כד) הוא רבי יהודה בן תימא. ושם נאמר שכאשר הוצא להורג

"בא אליהו זכר לטוב ולקח האברים וקברן במערה אחת הסמוכה לנהר היורד לפני רומי" וכו'. א"כ מבואר לפי"ז קברו במקום אחר...

התנא האלוקי רבי אלעזר בן ערך

רבי אלעזר בן ערך, תנא בן הדור השני, נמנה עם חמשת התלמידים הגדולים של רבן יוחנן בן זכאי. רבו כינה אותו: 'מעין המתגבר' [אבות ב, יא] ושיבח אותו בלשון זו: "אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה, מכריע את כולם" [שם, יב]. בנוסף, כאשר שאל רבן יוחנן בן זכאי את תלמידיו: "איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם?" השיב רבי אלעזר: "לב טוב". אמר רבן יוחנן לתלמידיו: "רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם" – כלומר, שכל המעלות שמנו חבריו נכללות בלב טוב [שם, יג].

הרבי מבאר, כי ענינו בעבודה "לאתבא צדיקייא בתיובתא":

ענינו של רבי אליעזר בן הורקנוס הוא עבודת הצדיקים, כמרומז בשמו אליעזר ש"אלקי אבי בעזרי" שלכן, הלך תמיד בדרך הישר אבל, בסדר והדרגה בלבד - "תמירים כסדרם", ולא באופן של הוספה וחידוש, כדאיתא בגמרא שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם. ולעומת זאת, ענינו של ר"א בן ערך הוא - עבודת התשובה, כמסופר בגמרא שכאשר ר"א בן ערך הגיע לפורגיתא ודיומסית[3] אימשיך בתרייהו, - נמשך אחריהם ואכל את מאכליהם, איעקר תלמודיה - נעקר תלמודו ושכחו, בעא למקרא החודש הזה לכם אמר "החרש היה לבם" עד שביקשו עליו רחמים וחזר תלמודו. כלומר שהייתה אצלו העבודה של "בעלי תושבה", כמעין המתגבר ובחילא יתיר.

ועל פי זה, כאשר ר"א בן ערך מכריע, ועל ידי זה מגביה - את כולם, כולל ר"א בן הורקנוס, נמצא, שגם אצל ר"א בן הורקנוס (עבודת הצדיקים) נפעל העילוי דתשובה, "לאתבא צדיקייא בתיובתא".

בזוהר חדש [בראשית יב, ב] נאמר שרבן יוחנן בן זכאי היה אומר עה"פ 'ושם אשתו מהיטבאל' שלש מאות הלכות פסוקות, ולא רצה לגלותן אלא לר' אליעזר בן הורקנוס ולר' אלעזר בן ערך שהיו עוסקין עמו במעשה מרכבה.

"היה יועץ עצות שהיו מתקיימות ומצליחות" [מדרש תנחומא א, יט].

יש לציין שכמה מן הנוסעים, ביניהם ר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפאריש ותלמיד הרמב"ן מספרים כי בדמשק ישנו "בית הכנסת לר' אלעזר בן ערך, והוא בנין מפואר והוא בתוך העיר", אך אין זה מקום קבורתו.

אמרותיו

"ר' אלעזר בן ערך אומר: וכי מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה בסנה, והלא היה לך מארזי הלבנון ומראשי ההרים ומראשי הגבעות? אלא, השפיל הקב"ה את שכינתו ועשה דברו כדרך ארץ, שלא יהיו אומות העולם אומרים: מפני שהוא אלוה ובעל עולמו עשה דברו שלא כדין" [מכילתא דרשב"י פרק ג].

"ר' אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה" [אבות ב, יד].

עובדות והנהגות

"תנו רבנן: מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור, והיה מהלך בדרך, ורבי אלעזר בן ערך מחמר אחריו. אמר לו [רבי אליעזר בן ערך]: רבי, שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה. אמר לו [רבי יוחנן]: לא כך שניתי לכם: ולא במרכבה ביחיד [כלומר, שאין מלמדים מעשה מרכבה אפילו ליחיד], אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו? אמר לו: רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני? אמר לו: אמור. מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מעל החמור, ונתעטף וישב על האבן תחת הזית. אמר לו: רבי, מפני מה ירדת מעל החמור? אמר: אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו ומלאכי השרת מלוין אותנו, ואני ארכב על החמור? מיד פתח רבי אלעזר בן ערך במעשה המרכבה ודרש, וירדה אש מן השמים וסיבבה כל האילנות שבשדה, פתחו כולן ואמרו שירה. מה שירה אמרו? 'הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות... עץ פרי וכל ארזים הללויה' [תהלים קמח, ט]. נענה מלאך מן האש ואמר: הן הן מעשה המרכבה. עמד רבן יוחנן בן זכאי ונשקו על ראשו, ואמר: ברוך ה' אלהי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה. יש נאה דורש ואין נאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, אתה נאה דורש ונאה מקיים. אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן ערך יצא מחלציך" [חגיגה יד, ב].

לאחר פטירת רבו "הוא אמר: אלך לדמסית – למקום יפה ומים יפים ונאים, והם אמרו: נלך ליבנה – למקום שתלמידי חכמים מרובים אוהבים את התורה. הוא שהלך לדמסית, למקום יפה ומים יפים ונאים – נתמעט שמו בתורה. הם שהלכו ליבנה, למקום שתלמידי חכמים מרובים ואוהבים את התורה – נתגדל שמם בתורה" [אבות דרבי נתן יד]. כשחזר, רצה לקרוא את הפסוק: 'החדש הזה לכם' [שמות יב, ב], וקרא בטעות: 'החרש היה ליבם'. ביקשו רבנן רחמים עליו, וחזר אליו תלמודו. על מעשה זה המשילו חז"ל את דברי המשנה [אבות ד, יג]: "רבי נהוראי אומר: הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. שחבריך יקיימוה בידך, ואל בינתך אל תשען" [שבת קמז, ב][1].

כשמת בנו של רבן יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לנחמו, ולא התנחם מדברי אף אחד מהם, עד שנכנס רבי אלעזר בן ערך, כיון שראהו אמר לשמשו טול לפני כלי ולך אחרי לבית המרחץ לפי שאדם גדול הוא ואיני יכול לעמוד בו, נכנס וישב לפניו ואמר לו: "אמשול לך משל למה הדבר דומה: לאדם שהפקיד אצלו המלך פקדון. בכל יום ויום היה בוכה וצועק ואומר: אוי לי! אימתי אצא מן הפקדון הזה בשלום. אף אתה רבי, היה לך בן, קרא תורה מקרא נביאים וכתובים משנה הלכות ואגדות ונפטר מן העולם בלא חטא, ויש לך לקבל עליך תנחומין כשהחזרת פקדונך שלם. אמר לו: רבי אלעזר בני נחמתני כדרך שבני אדם מנחמין" [אבות דרבי נתן יד].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו סמוך לעלמה[2]: "וישאוהו [את רבי אליהו גאון] כל ישראל במשא הכתף ולא על סוסים, מהלך שלושת ימים, להר הגליל, לדלתן, ויקבר בראש ההר, אצל ר' יוסי הגלילי. וסביביו[3] יונתן בן עוזיאל, והלל ושמאי ואלעזר בן ערך[4] ואלעזר בן עזריה[5] זקנו[6]". [מגילת אביתר]

"עלמה, ושם כמו חמישים יהודים ובית הקברות גדול לישראל. ושם קבר ר' אלעזר בן ערך ור' אלעזר בן עזריה וחוני המעגל ורבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי הגלילי[7]". [מסעות ר' בנימין]

"ולפנים מעט [מר' אליעזר בן הורקנוס] קברו של ר' אלעזר בן ערך". [מסע דפלסטינא]

"הונא[8] והמנונא[9] עלי הר אל עלמה, בה [בעלמא] בן ערך ואליעזר, עזריה[10] ואלעזר, והעיר בבן תימה מכרכרת". [קברי אבות]

"משם [ממערת הבבליים] באים לעלמא ויש בה קהלא קדישא של ישראל. ושם שלושה קברים מחכמי ישראל, ששלשתם נקראים בשם ר' אליעזר[11]. עצי רימון יפים סובבים על הקברים העתיקים האלה. היהודים והמושלמנים מכבדים את המקום הזה ומדליקים נרות על הקברים האלה בכל ערב שבת[12]". [שבילי דירושלים]

"ואצל הכפר, על פני השדה, קברי ר' אליעזר בן הורקנוס[13] ור' אלעזר בן ערך ור' אלעזר בן עזריה ור' עזריה הכהן אביו ז"ל... וכל אחד מהם בחלקת שדהו ונחלתו קברו אותו, ועליהם ציונים גדולים, וציונים מימי קדמונים". [כת"י מוסקבה]

"משם [ממירון], רחוק כמו ו' מילין או ז', יש מקום הנקרא עלמה. ושם כרם אחד ובו מערה, קבורים בה ר' יהודה בן תימא, ר' אליעזר בן ערך ורבן גמליאל, ובכללם הם עשרה". [רשימת קברים לנוסע אלמוני מקנדיאה]

"וקרוב לו [לאליעזר בן הורקנוס], על הדרך, קבר ר' אליעזר בן ערך, והוא קבר של אבן שיש ומכסה של אבן גדול עליו[14]". [רבי משה באסולה]

"עלמא, נגבה לכפר, שם קבורת ר' אלעזר בן הורקנוס, ר' אלעזר בן ערך ור' אלעזר בן עזריה ואביו, ור' יוסי הכהן". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"עלמא, בצד הנגב מן הכפר, שם קבורת רבי אליעזר בן הורקנוס ור' אלעזר בן ערך ור' אלעזר בן עזריא ואביו בראש ההר". [יחוס הצדיקים]

"עלמא, בכפר בית הכנסת חרב. ולצד דרום, סמוך לכפר, קבור ר' אליעזר בן הורקנוס הנקרא ר' אליעזר הגדול בכוך של אבן, ובסמוך לו [לר"א בן הורקנוס] מצבה, היא ר' שמעון בן נתנאל, ויש אומרים ר' יוסי הכהן ויש אומרים עזריא[15]. ובסמוך ר' אלעזר בן ערך ועליו ציון ואילן בוטם וגפן". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"וחוץ לכפר, תחת הזיתים, שם מצבה והוא רבי שמעון בן נתנאל. ובסמוך לעיר[16] רבי אלעזר בן ערך". [זכרון ירושלים לרבי דוד קונפורטי]

"ובכפר ר' אליעזר הגדול ור' אלעזר בן ערך ור' יוסי הכהן ור' שמעון בן נתנאל ור' יהודה בן תימא ור' אלעזר בן עזריא, ומערת הבבליים מלאה גאוני עולם עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"ור' אלעזר [בן] ערך הוא קבור בפני עצמו באבן אחת גבוהה קומת אדם וארוכה, חקוקה באמצע, והצדיק נתון בתוכה ומכוסה באבן אחרת, גדולה כמין תיבה אחת. והוא מונח בגן אחד. וכל הגויים מקטירים לכבודו ומדליקים נרות". [הזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים אבן עטר (האוה"ח)]

"וגם מצד (צפון) [דרום], ליד הבתים, שני ציונים בתוך כרם, ועוד ציון לפני הכרם, ושם נקברו ר' אליעזר הגדול ור' יוסי הכהן ור' שמעון בן נתנאל ור' אלעזר בן ערך ור' אלעזר בן עזריה". [ידי משה]

"ולדרומו קבר רבי אליעזר בן הורקנוס בתוך כרם וציון יפה על קברו. וקרוב לו קבר רבי אליעזר בן ערך מאבן שיש ומכסה מאבן גדולה עליו...[17] וקרוב לו קבר רבי יוסי הכהן". [שערי ירושלים; בשינויים קלים: מבשרת ציון]

"ולדרומו מקום קבורת רבי אליעזר בן הורקנוס, וקרוב לו מקום קבורת רבי אלעזר בן ערך, וקרוב לו מקום קבורת רבי יוסי הכהן ומקום קבורת רבי אלעזר בן עזריה". [מסעות משה]

"עלמא, לפנים ישוב גדול של יהודים, שם בית קברות ישראל גדול. שם קבר רבי אלעזר בן ערך מאבן שיש ומכסה מאבן גדולה עליו...[18] ורבי אלעזר בן עזריה וחוני המעגל ור' יוסי הגלילי[19] ור' אליעזר בן הורקנוס ור' ראובן האצטרובלי ור' יהודה בן תימא ור' יוסי הכהן". [טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"בליל שבת אחד קרה פה מקרה, כי מספר הנרות היה כל כך רב עד כי נאחזה שלהבת באחד העצים ההם, ברימון של ר' אלעזר בן ערך. כל העולם נמנעו מלכבות את הבערה, היהודים נמנעו כדי שלא לחלל את קדושת השבת והישמעאלים נמנעו כדי להתחקה את היהודים. והעץ היה בוער באש כל הלילה ההוא. ולמחרתו כאשר הלכו לבקר את הקבר הקדוש הזה ראו לתמהונם כי לא ניזוק לא הגזע ולא הענפים. וזה היה נס גלוי". [שבילי דירושלים]

"אומרים בבירור כי זה כמו ארבעים שנה לקחו הישמעאלים המכסה ההוא [שעל קבר ר' אלעזר בן ערך] לעשות ריחיים, ונשאו אותו הרבה בני אדם למקום רחוק, ולמחרת מצאוהו על קברו. הכל מעידים על זה". [רבי משה באסולה]

"קבר רבי אלעזר בן ערך מאבן שיש, ומכסה מאבן גדולה עליו. ואומרים כי פעם אחת לקחו הישמעאלים את האבן ההוא, וישאוהו אנשים רבים משם לריחיים. וישכימו ממחרת והנה איננה, וילכו אל קברו וימצאוהו שמה". [שערי ירושלים; מבשרת ציון; בשינויים קלים: טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

במקרים מסוג זה, אין כל ספק בזיהוי הציון ובמיקומו, שכן תאור עולי הרגל הינו על ארון קבורה עם מכסה, דרומית לכפר ורחוק ממנו, לפני ר"א בן עזריה ועל הדרך, וזהו בדיוק כמצויין היום בשטח. לארון מכסה דמוי אוכף והיו בו ארבע בליטות משולשות בפינות, והוא מכונה קאמעד אס-סאדיק. הדרך העתיקה אל הכפר מכיוון דרום היתה: ממזרח לכפר, הכביש הראשי כיום, ממערב לכפר, כיום דרך עפר ליד המטעים, ומתוך המושב ריחניה שהיתה עד לתוך בית הקברות המוסלמי בסמוך לכפר. לפני מפגשה עם שביל העפר המוביל כיום מהכביש לציוני הקברים, היה מבנה גדול בנוי על באר מים, מקור המים המרכזי של הכפר. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] במדרש מובא הסיפור באופן אחר: "חמשה תלמידים היו לו לרבי יוחנן בן זכאי. כל זמן שהיה קיים היו יושבין לפניו, כשנפטר הלכו ליבנה, והלך ר' אלעזר בן ערך אצל אשתו לאמאוס, מקום מים יפים ונוה יפה. המתין להם שיבואו אצלו ולא באו, כיון שלא באו ביקש לילך אצלם ולא הניחתו אשתו, אמרה: מי צריך למי? אמר לה: הן צריכין לי. אמרה לו: חמת ועכברים, מי דרכו לילך אצל מי, העכברים אצל החמת או החמת אצל העכברים? שמע לה, וישב לו עד ששכח תלמודו. מאחר זמן באו אצלו. שאלו אותו: פת חטין או פת שעורים, מי טב אוכלה בלפתן? [כלומר, איזה מהם טוב לאוכלו בליפתן?], ולא ידע להשיבן בליפתן [=ששכח אפילו מפני מה נקרא ליפתן]" [קהלת רבה ז, ז].

[2] אמנם, ישנה דעה לפיה נטמן ליד צפת: "צפת... ותיכף בצד ההר ההוא בית חיים... אצלו נקבר צדיק אחד ושמו בעל זיתים, אצל כפר זיתים [עין זיתים] והוא קרוב וסמוך לעיה"ק צפת. מצד א' קבר לר' אלעזר בן ערך ור' יהושע בן חנניה וחכמים ונביאים". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

[3] יש לומר שבמילה 'סביביו' מתכוון הכותב לאזור הסובב את דלתון, הכולל את עמוקה, מירון, ועלמה.

[4] קבורת רבי אלעזר בן ערך בעלמה נזכרת בסתמיות באלה סימני כתבי הקברות לר׳ יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, באיגרת ר׳ שלמה בן ר׳ שמעון דוראן ועל ידי רבי משה חיים קאפסוטו.

[5] קבורת רבי אלעזר בן עזריה בעלמה נזכרת בסתמיות באלה סימני כתבי הקברות לר׳ יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז ועל ידי רבי משה חיים קאפסוטו.

[6] למרות שכאן נכתב שנטמנו בדלתון, יש לומר שהכוונה לעלמה והכותב לא הבדיל ביניהם מחמת הקירבה שבין שני המקומות.

[7] ראה בהערה הקודמת.

[8] קבורת רב הונא באזור דלתון נזכרת בסתמיות באלה סימני כתבי הקברות לר׳ יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז ובאיגרת ר׳ שלמה בן ר׳ שמעון דוראן.

[9] קבורת רב המנונא בעלמה נזכרת בסתמיות על ידי רבי משה חיים קאפסוטו. גם באלה סימני כתבי הקברות לר׳ יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז ובאיגרת ר׳ שלמה בן ר׳ שמעון דוראן נזכרת קבורתו, אך שם מצויין המקום כדלתון ולא כעלמה, ואינו שונה כי המערה נמצא בין עלמה לדלתון.

[10] קבורת רבי עזריה בעלמה נזכרת בסתמיות באלה סימני כתבי הקברות לר׳ יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז.

[11] הכוונה כנראה לרבי אלעזר בן ערך, רבי אלעזר בן עזריה ורבי אליעזר בן הורקנוס, כפי שנכתב על ידי שאר הנוסעים. את קברו של רבי אלעזר בן ערך הוא מזכיר במפורש בהמשך, ראה בהערה הבאה.

[12] כאן עובר הכותב לתאר נס שהתרחש על קבר ר׳ אלעזר בן ערך, ראה גדולים צדיקים במיתתם.

[13] קבורת רבי אלעזר בן הורקנוס בעלמה נזכרת בסתמיות על ידי רבי משה חיים קאפסוטו. גם באלה סימני כתבי הקברות לר׳ יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז נזכרת קבורתו, אך שם מצויין המקום כדלתון ולא כעלמה. כמו כן, רק בכת״י ב׳ נכתב במפורש שמדובר על בן הורקנוס ולא על רבי אליעזר אחר.

[14] כאן עובר הכותב לתאר נס שהתרחש על קבר ר׳ אלעזר בן ערך, ראה גדולים צדיקים במיתתם.

[15] בשבחי ירושלים וזכרון בירושלים נכתב ״ויש אומרים ר׳ אלעזר בן עזריה״ במקום ״ויש אומרים עזריא״, אך מסתבר שזו טעות כי בהמשך הם מזכירים את ר׳ אלעזר בן עזריה בין הכרמים. אמנם, יתכן גם שכוונתם לומר שיש חילוקי דעות באשר למקום קבורתו של ר׳ אלעזר בן עזריה.

[16] כנראה שתיבה זו טעות היא, ואולי צ״ל ׳לו׳.

[17] כאן עובר הכותב לתאר נס שהתרחש על קבר ר׳ אלעזר בן ערך, ראה גדולים צדיקים במיתתם.

[18] כאן עובר הכותב לתאר נס שהתרחש על קבר ר׳ אלעזר בן ערך, ראה גדולים צדיקים במיתתם.

[19] הכותב מציין במפורש את קבר ר׳ יוסי הגלילי בדלתון, וממילא יש לומר שכאן הוא מונה את נקברי האזור כולו ולא את נקברי עלמה בפרט.

התנא האלוקי רבי אלעזר בן ערך

משיעור הרב יצחק גינזבורג שליט״א ג׳ מנחם־אב ע״ה – כולל תורת חיים, כפר חב״ד

א. ערלת ה״לב טוב״ – ״החרש היה לבם״

ערלת הלב בשל ״חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת״

הרבי ריי״צ מסביר במאמר כי ההמשכות אחר הגשמיות – אפילו כשאינה באה מתוך תאוה, אלא רק מתוך הדאגה לקיום הגוף ובריאותו, אך ללא כוונה אלקית – גורמת להתגברות ערלת הלב האוטמת את הלב ומסתירה על אהבת ה׳ המסותרת בלב היהודי. הוא מביא כדוגמה לכך את הסוגיא בשבת קמז, ב:

אמר רבי חלבו חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת [המים הכי משובחים וזכים בעולם, ממש כמו גן עדן – כמו שהיום מוכרים מי עדן...] קיפחו עשרת השבטים מישראל [הם שגרמו לעשרת השבטים לצאת מהאידישקייט והם שגרמו לגלות שלהם.] רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם אימשיך בתרייהו איעקר

תלמודיה כי הדר אתא קם למיקרי בספרא בעא למיקרא החדש הזה לכם אמר החרש היה לבם בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה והיינו דתנן רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריך שחבריך יקיימוה בידך ואל בינתך אל תשען תנא לא רבי נהוראי שמו אלא רבי נחמיה שמו ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו ולמה נקרא שמו רבי נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה.

"דרך טובה שידבק בה האדם" – "לב טוב"

רבי אלעזר בן ערך היה החכם הכי גדול, כפי שלמדנו אתמול בפרקי אבות שרבו, רבן יוחנן בן זכאי, שבח אותו – "רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם", אומר הכי טוב, ולפי דעה אחת שם הוא שקול כנגד כל חכמי ישראל – "מכריע את כולם". הוא אמר בפרקי אבות שהמדה שכוללת את כל המדות היא לב, "לב טוב" הוא ה"דרך הטובה שידבק בה האדם".

בתחלת הפרק מדובר על "דרך ישרה" אבל במשנה זו מדובר על "דרך טובה". בתחלת הפרק כתוב "דרך ישרה שיבור לו האדם" ובהמשך "דרך טובה שידבק בה האדם". על אשה כתוב "ודבק באשתו" ו"מצא אשה מצא טוב" – "דרך טובה שידבק בה" היינו משנה של זיווג.

רבי אלעזר בן ערך הוא האחרון – מענין שהאחרון מנצח – ואומר "לב טוב", וכך בסוף ב"דרך רעה שיתרחק ממנה האדם" אומר "לב רע". יש שאלה פשוטה, שאלת ילדים, למה אחרי שהוא אמר להם לגבי הדרך הטובה "רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם" הם לא הבינו לגבי הדרך הרעה וענו "לב רע" – סימן שאלה אנשים אמתיים, שאומרים את נקודת האמת שלהם, אף שידעו שבסוף הוא ינצח והרבי יאמר "רואה את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם". זה לימוד מאד חשוב, שלא נמנעו מלהגיד את האמת שבלב שלהם. בכל אופן, רואים שדווקא הוא משכיל ללב – הלב כולל את הכל, כמשפט "רחמנא לבא בעי", והרבי שלו מסכים איתו.

ערלת הלב – "החרש היה לבם"

מה קרה לו? הוא הלך למקום עשרת השבטים – אולי סימן שהוא שקול כנגדם ובסוף הוא גם התיקון שלהם (בסוף בקשו עליו רחמים והוא חזר). הוא הלך לאותו מקום, וכאשר אחר כך בא לקרוא בתורה פסוק פשוט, שכל ילד קטן יודע, ולפי הרש"י הראשון בתורה בו היה ראוי להתחיל את התורה – "החדש הזה לכם" – הוא טעה בקריאה וקרא "החרש היה לבם". פלא, מכל החכמים הוא הכי קשור ללב, ובגלל תאוות חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת לבו נעשה אטום וערל.

יש ביטוי שגם מהול יכול "למשוך בערלתו". תמיד לא הבנתי זאת, אפילו בגשמיות, אך כתוב שאדם הראשון נולד מהול אך משך בערלתו. יש כזה דבר, אולי מוהל יסביר לנו, שגם אחרי שמוהלים אפשר למשוך את הערלה. הוא היה מהול בלב ובשל התאוות הוא משך את הערלה, נעשה אטום וערל. אחר כך הורידו שוב את הערלה, הוא התרפא ותלמודו חזר אליו. אכן יש הרבה פעמים מקרים שצריך לעשות תיקוני מילה למבוגרים, כמו הידיד שלנו פה בכפר שעושה זאת. לפעמים מבוגר צריך תיקוני מילה, וגם בלב אפילו אחד שמל את עצמו לפעמים הוא עלול למשוך את הערלה, ואז צריך שוב לעבור את התהליך של "ומלתם את ערלת לבבכם".

[בסדר הדורות כתוב שם שאשתו שכנעה אותו להשאר כי לא זקוק לחבריו.] בגמרא פשוט שהסבה היא המים והיין, אך לומדים משם כמה דברים – אחד מהם הוא "חרב אל הבדים ונואלו", שאדם שלומד

לבד נעשה טפש. בכל אופן, הסבה הראשונה בגמרא היא התאוות של המקום. אפשר לומר ש"זה וזה גורם" ואכן בהמשך הגמרא מביאה את המשנה של פרקי אבות "... שחבריך יקיימוה בידך ואל בינתך אל תשען".

טעות בעולם היצירה (האות האמצעית)

סוגית רבי אלעזר בן ערך היא סוגיא מענינת ביותר. קודם כל, נשים לב מה קרה לו – הוא החליף את "החדש הזה לכם" ב'החרש היה לבם'. ודאי הסברנו כבר פעם. איפה הוא החליף את האותיות? בכל מלה הוא החליף את האות האמצעית. במקום "חדש" – 'חרש', במקום "הזה" – 'היה', במקום "לכם" – 'לבם'. הוא טעה באותיות ריב לפי הסדר. כתוב שריב ומדון הם קליפת מדין, כפי שקראנו השבת. משה רבינו בסוף חייו, פסגת חייו, נלחם נגד המדון והמריבה. ריב אותיות רבי – העצה היא להיות קשור לרבי.

מה ההסבר לכך שהטעות שלו היא באות האמצעית? קודם כל, סימן שאדם בדרך כלל טועה באמצע – ההתחלה והסוף יותר ברורים ויותר קשה לטעות בהם ולהחליפם, ודווקא באמצע אדם טועה. גם בחיים יש "מאין באת" ויש "לאן אתה הולך", אבל האמצע יותר לא-ידוע ושם האדם עלול לטעות, "באמצעיתא". איך אומרים זאת בקבלה? לכל שרש יש שלש אותיות. בקבלה הראשונה[ב] האות הראשונה נקראת "כרוב", השניה נקראת "חיה" והשלישית נקראת "אופן". סימן שנתנו הראשונים הוא "מי יתנך כאח לי" – כרוב-אופן-חיה (לא לפי הסדר). כרוב בבריאה, חיה ביצירה (חיות הקדש) ואופן בעשיה. שלש האותיות של כל מלה הן בי"ע, ראש-תוך-סוף.

אם הטעות היא תמיד באמצע היא ב'חיה', בעולם היצירה. איפה נמצאות עיקר התמורות, החל מ"תמורת חכמה אולת" – התמורה של רבי אלעזר בן ערך, שבמקום הכי חכם נעשה "נואלו", נפל לאולת – ובהמשך שאר התמורות? בעולם היצירה, עולם המדות, עולם הרגש. כל הטעויות שלו הן באמצע, ב'חיה' של המלה. חיה היא גם חיות, כמו חיות הקדש – "והחיות רצוא ושוב", "אל תקרי 'חיות' אלא 'חיות'". הוא נעשה אטום בחיות שלו בעבודת ה'. חיות היא חידוש – לחדש את העבודה.

הניצוץ שבלב – התחדשות האהבה לה'

הזכרנו שרש"י אומר שמצוה זו היתה ראויה להיות תחלת התורה, "החדש הזה לכם". ראשית הטעות שלו שהלב שלו נעשה חרש, אטום. עיקר הבעיה שבמקום התחדשות – "חדש" – הוא נעשה חרש. מה אפשר ללמוד מכאן? שכל מה שהוא מדבר כאן על כך שעצם הניצוץ של היהודי הוא אהבה לה' הוא יסוד ההתחדשות של היהודי – כשזוכים לגלות את האהבה כל יום וכל רגע יהודי מרגיש יותר אהבה לה', וזה מה שאמור להתחדש בו. "החדש" הוא התגלות האהבה המסותרת שבלב, ולכן התורה היתה צריכה להתחיל משם – עצם היהודי. אם הוא הולך אחר תאוות לבו הוא עושה מסביב כתר של קליפה, "רשע מכתיר את הצדיק", ואז החדש שלו – ההתחדשות של האהבה לה' – נעשית "חרש".

ב. שמותיו של רבי אלעזר בן ערך

שלשה שמות כנגד חב"ד

נסיים את הדרוש של רבי אלעזר בן ערך: בסוף חכמים בקשו עליו רחמים והוא חזר והתרפא – "והדר תלמודיה". שם בגמרא כתוב שיש לו שלשה שמות – רבי נהוראי (מאד דומה לרבי מאיר, שהיה "מאיר

את עיני חכמים בהלכה", וגם אצל רבי אלעזר בן ערך הוא נקרא נהוראי על שם שהיה מאיר עיני חכמים – "שמנהיר עיני חכמים בהלכה"), רבי נחמיה ורבי אלעזר בן ערך. זה סדר הסוגיא שם, שלשת השמות לפי הסדר הזה.

קודם כל נתבונן מה יכולים להיות בספירות וכחות הנפש שלשת השמות שלו – נהוראי, נחמיה, אלעזר בן ערך. לכאורה זו דוגמה מצוינת של חב"ד – להיות חב"דניק:

נהוראי היינו אור – חכמה.

נחמיה הוא נחמה שבאה מאמא, "כאיש אשר אמו תנחמנו".

בשם אלעזר בן ערך עיקר החידוש הוא ה"בן ערך" – יש הרבה אלעזר. מפרשים "בן" לשון מבין – הוא "בן ערך", מבין בהערכה. כמו הסיפור המפורסם שרבי הלל הכין קושיא לאדמו"ר הזקן במסכת ערכין – הוא לא זכה לראותו, התעלף, כי – קודם ששאל את הקושיא (ועודו תחת המטה, מחכה לרבי להכנס לחדר) אדמו"ר הזקן אמר בניגון הידוע, 'כשיש לאברך קושיא בערכין שיעריך קודם את עצמו'. הערכה עצמית היינו 'אל תהיה רמאי', הכלל הגדול של התניא – שאדם יעריך עצמו נכון. הערכה זו באה מהדעת.

מה שהתקלקל אצלו הוא ה"בן ערך", לא ידע להעריך את עצמו, כמו כל אחד שטועה בשיקול הדעת. הוא היה החכם הכי גדול, והוא חשב שהוא ישתה את היין ואת המים, וגם ילמד לבד. מה דורשים עליו בפרקי אבות? "ואל בינתך אל תשען" – הוא נשען על הבינה שלו, חשב שיכול להיות חכם בלי חברותא. הטעות שלו היתה שלא ידע להעריך את עצמו נכון. לכן הוא נפל, הגיע למצב של "החרש היה לבם".

ממוצעי השמות – משה ואור

נסיים בגימטריא של שלשת השמות: נהוראי נחמיה אלעזר בן ערך שוה 1035, כך שממוצע כל שם הוא משה. משהו גדול מאד, הוא משה-משה-משה – ברור שזו הכוונה הפנימית של חז"ל שאמרו לנו שיש לו שלשה שמות. משה הוא חב"ד – עוד חיזוק ששלשת השמות הם כנגד חב"ד.

אם מחלקים בחמש (ממוצע כל מלה, כי יש בשלשת השמות חמש מלים) מקבלים אור. ביום ראשון של מעשה בראשית יש חמש פעמים אור, שחז"ל אומרים שהם כנגד חמשה חומשי תורה-אור. האור כאן הוא אור האהבה ("ויאמר אלהים יהי אור" רומז ל"אברהם אהבי" – "אברהם התחיל להאיר"). הוא מתחיל בתור נהוראי, כל היסוד שלו הוא אור, ושלמות השמות שלו היא חמש פעמים אור – חמשה חסדים של עטרא דחסדים של הדעת. הכל חוזר לשמו העיקרי, אלעזר בן ערך, כנגד הדעת (והיינו מה שמכריע את חמשת החכמים, תלמידי רבן יוחנן בן זכאי, הכרעת הדעת). יש בשמותיו חמשה אורות של יום אחד של מעשה בראשית.

"מה שנותנים לו" – נקודת הבטול שבלב

חוץ מכל הרמזים שאמרנו, המספר הזה בחכמת החשבון הוא המשולש של מה, אדם – סכום כל המספרים מ1 עד 45. על זה אומר משה רבינו "ונחנו מה", וכתוב שגם האור הוא אור שם מה – הכל כאן אומר מה ובטול. הוא אבד את הבטול שלו. חז"ל אומרים "איזהו שוטה? המאבד מה שנותנים לו". כתוב בחסידות שהוא מאבד את שם מה, את ה"מה"-הבטול שנותנים לו, את ניצוץ משה – ניצוץ "ונחנו מה" – שיש לו (כמבואר בתניא שלכל יהודי יש ניצוץ של משה רבינו).

התיקון שלו קשור לשלשת השמות שלו (בעל המימרא הראשונה בסוגיא הנ"ל הוא רבי חלבו – חלבו = 46, וכאשר נוסיף את שמו לשלשת שמותיו של ראב"ע, משולש מה, נקבל משולש מו, חלבו – תפארת, ודוק).

מה הוא ר"ת "מעין המתגבר" – שבחו של רבי אלעזר בן ערך (הערך הממוצע של רבי אלעזר בן ערך ומעין המתגבר הוא 841, 29 ברבוע, 21 בהשראה. הכנף = 21, אהיה, מכאן ומכאן – "אהיה אשר אהיה"). והוא מקור מים חיים, מקור ה"מיא דדיומסת" (ויש לדרוש שב"מעין המתגבר" יש גם את גבורת היין המשומר בענביו משׁשת ימי בראשית, מקור ה"חמרא דפרוגייתא"). והנה, "[מעין] המתגבר" = 650 = אלעזר בן ערך! חמרא מיא (ה-מ של מיא יוצאת מהאות השניה, ה-מ של חמרא, כידוע הכלל בזה) = 300 (ש, אות האש בספר יצירה, "רוח אלהים", "פחד יצחק"). רבי אלעזר בן ערך חמרא דפרוגייתא מיא דדיומסת = 2400 = 8 פעמים 300 (הערך הממוצע של כל תבה) = חמרא מיא!

מקור הטעות של ראב"ע הוא בהחלפת ה-ד של "החדש" ב-ר של "החרש", ומבואר בדא"ח דהיינו (החלפת ד ב-ר, החלפת "אחד" ב"אחר") חסרון נקודת הבטול, ה"מה", של הדלת, "דלית לה מגרמה כלום", בסוד "ולרש [האות ריש] אין כל [נקודת הבטול של ה-ד]".

רמזי ציור השמות

בשלשת שמותיו של ראב"ע יש כא (אהיה) אותיות, משולש ו. ואכן בשמו הראשון, נהוראי, יש ו אותיות ובשמו השני, נחמיה, יש ה אותיות, ועל כן מתבקש לצייר את שלשת שמותיו כמשולש יורד משׁש לאחד:

נ ה ו ר א י

נ ח מ י ה

א ל ע ז

ר ב ן

ע ר

ך

ערכי דילוגי שורות: 650, 385 – כפולת 13 (13 פעמים 50) וכפולת 7 (7 פעמים 55), הפירמידה של 12 והפירמידה של 10 (סוד שכינה כנודע). והנה, פלא – שני שמותיו הראשונים, נהוראי נחמיה = 385 (בנהוראי נחמיה יש 11 אותיות, הערך הממוצע של כל אות = 35, יהודי) ואילו שמו העיקרי אלעזר בן ערך = 650 (באלעזר בן ערך יש 10 אותיות, הערך הממוצע של כל אות = 65, שם אדנ-י; יהודי ועוד אדנ-י = 100, 10 ברבוע, שלמות של מאה ברכות בכל יום וכו')!

שלש הפנות של 33 אותיות = 411 = תהו (יש מאין, אלישע, מתאים ביותר למעשה רבי אלעזר בן ערך, על דרך מקרה המלכים כו' ובדומה למה שאירע לעשרת השבטים כנ"ל) = 3 פעמים 137 (הערך הממוצע של כל פנה). השאר = 624 = 3 פעמים יצחק, וכמבואר במ"א שמשה הוא סוד יצחק ועוד בקלה-קבלה (על אמירת שרה אמנו לאברהם אבינו "גרש את האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק" נאמר לאברהם "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע").

אם נחשב רק את שלשת השמות נהוראי נחמיה אלעזר (בלי בן ערך) נקבל 693, 3 פעמים 231 (הערך הממוצע של שלשת השמות) = 21 (אהיה) במשולש (סוד "רלא שערים פנים ואחור" של 'עולם המלבוש', מה ש"שיער בעצמו בכח כל מה שעתיד להיות בפועל"). יש כאן 16 אותיות, 4 ברבוע:

נ ה ו ר

א י נ ח

מ י ה א

ל ע ז ר

הכל = 21 (6 במשולש) פעמים 33. שתי השורות הראשונות = 10 (4 במשולש) פעמים 33 ושתי השורות הבאות = 11 פעמים 33 (3 פעמים 11 ברבוע, הערך של ראש השורות: נאמל). 33 = גל – "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" (מתאים במיוחד לרבי נהוראי). ראשי התבות של נהוראי נחמיה אלעזר בן ערך = "גל עיני" (רק בשמו העיקרי, אלעזר בן ערך יש שתי עינים, האות השלישית מההתחלה והאות השלישית מהסוף).

התנא האלוקי רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו [1] איתו באותו מקום

מגדולי התנאים בסוף ימי בית שני, ובתקופה שלאחר החורבן.

רבן יוחנן בן זכאי שימש כרב במקום הנקרא ברור חיל: "הלך אחר חכמים לישיבה [רש"י: בית הוועד ששם בית דין קבוע]... אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל" [סנהדרין לב, ב]. כמו כן יתכן ששימש ברבנות גם בערב [ראה ירושלמי שבת טז, ח].

"אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק" [ברכות יז, א]. לפני חורבן בית המקדש ידע רבן יוחנן את העומד להתרחש, ורצה להציל מה שיוכל. בעת המצור על ירושלים, הוציאוהו תלמידיו מן העיר בארמה, ובא אל אספסינוס וביקש ממנו שלושה דברים: את יבנה וחכמיה, את המשך נשיאות רבן גמליאל כדי שלא יכלה שלטון בית דוד מישראל, ורופאים לרבי צדוק [גיטין נו, א-ב].

אחר החורבן תיקן תקנות שונות לזכר בית המקדש [ראש השנה ל, א].

היה מתלמידיו החשובים של הלל הזקן, וקיבל גם משמאי [אבות ב, ט].

במשנה [אבות ב, י] מונים חמישה תלמידים של רבן יוחנן בן זכאי: "רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניא ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך".

תלמידיו קראו לו 'נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק' [ברכות כח, ב].

הלל הזקן החשיבו מאד ואמר עליו: "מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל", ומעידה הגמרא: "ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל" [פסחים ג, ב]. כמו כן אמר עליו: "אב לחכמה הוא, אב לדור הוא" [אבות דרבי נתן א, ה הוספה ב לנוסחא].

"תנו רבנן, שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלושים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו, ושלושים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון. עשרים בינונים. גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה, גמרא, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים, וגזירות שוות, תקופות וגימטריאות [רש"י: חשבון הילוך חמה ולבנה], שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין, משלות שועלים [שיסדו קדמונים לתת כעין משל לתוכחתם, ותולין אותן בכובסים ובשועלים], דבר גדול ודבר קטן. דבר גדול – מעשה מרכבה, דבר קטן – הויות דאביי ורבא [כל הדברים שהתקשו בהם אביי ורבא, כבר נתן רבן יוחנן בן זכאי את דעתו עליהם ונתן בהם טעם, אלא שנשתכחו בימי האמוראים. רש"י], לקיים מה שנאמר [משלי ח, כא]: 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא'" [סוכה כח, א].

חי מאה ועשרים שנה: "כל שנותיו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה, ארבעים שנה עסק בפרקמטיא, ארבעים שנה למד, ארבעים שנה לימד" [סנהדרין מא, א, וראה ספרי סוף דברים פס' ז]. בירושלים, בלב הרובע היהודי, עומד בית הכנסת הנקרא 'ביכ"נ רבן יוחנן בן זכאי'. לפי מסורת יהודית עמד במקום זה בסוף תקופת הבית השני ובחורבנו בית מדרשו של רבן יוחנן בן זכאי 'ששם היו מתנין גדולותיו של הקב"ה' [ירושלמי מגילה ג, א]. ביכ"נ זה נזכר אצל עולי הרגל, ושם היו רגילים להכתיר את הרב הראשי הספרדי בתואר 'ראשון לציון'.

ישנה איגרת המיוחסת לרבן יוחנן בן זכאי שכתבה ע"פ צוואת רבן גמליאל הנשיא ליהודים אשר ברומא על אודות אותו האיש יש"ו ותלמידיו.

אמרותיו

"מזבח אבנים לא תניף עליהן ברזל, וכי מה ראה הכתוב לפסול את הברזל יותר מכל מיני מתכות? מפני שהחרב נעשית ממנו, והחרב סימן פורענות והמזבח סימן כפרה, מעבירין דבר שסימן פורענות מדבר שסימן כפרה" [תוספתא בבא קמא ז, ו].

וכן: "רבן יוחנן בן זכאי אומר: הרי הוא אומר [דברים כז, ו]: 'אבנים שלמות תבנה' – אבנים שמטילות שלום. והרי דברים קל וחומר, ומה אם אבני מזבח שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות, שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, אמר הקב"ה 'לא תניף עליהם ברזל' [דברים כז, ה], המטיל שלום בין איש לאיש, בין איש לאשתו, בין עיר לעיר, בין אומה לאומה, בין ממשלה לממשלה, בין משפחה למשפחה – על אחת כמה כמה שלא תבואהו פורענות" [מכילתא יתרו יא].

על לימוד תורה התבטא: "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת" [אבות ב, ט]. רבן יוחנן אף שב ויישם הנחייה זו: "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח פרשה אחת בתורה שלא למדה, ולמד במקרא ותרגום מדרש הלכות ואגדות ומשלו, הכל למד, וכן אמרו עליו שאמר: אם יהיו כל השמים יריעות, וכל האילנות קולמוסין, וכל הימים דיו, אינן כדי לכתוב את חכמתי שלמדתי מרבותי, ולא אצלתי מחכמתן אלא כשם שהזבוב הזו הטובלת בים הגדול ומשהו מחסרה" [מסכת סופרים טז, ו].

"אמרו לפני רבן יוחנן בן זכאי: חכם וירא חטא מהו? אמר להם: הרי זה אומן וכלי אומנותו בידו. חכם ואין ירא חטא מהו? אמר להם: הרי זה אומן ואין כלי אומנותו בידו. ירא חטא ואין חכם מהו? אמר להם: אין זה אומן אבל כלי אומנותו בידו" [אבות דרבי נתן פרק כב].

עובדות והנהגות

"אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי: מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה [רש"י: שהיה הולך ושונה תמיד] ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרהר [בדברי תורה] במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם, אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים[2] וערבי יום הכפורים [רש"י: שצריך לאכול מבעוד יום]. וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו" [סוכה כח, א].

"אדריינוס הרשע כשכיבש את ירושלים היה מתגאה לומר כיבשתי את ירושלים בכח, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי אל תתגאה, אלולי שהיה מן השמים לא כבשת. מה עשה רבן יוחנן? נטלו והכניסו לתוך המערה והראה לו אמוריים קבורים, והיה אחד מהם של שמונה עשרה אמה, אמר לו כשהיה לנו זכות כל אלו נפלו בידינו, ועכשיו על ידי עונותינו שלטת בנו" [מדרש תנחומא (בובר), הוספה לפרשת דברים סימן ז].

בירושלים חיה משפחה שבניה היו מתים בצעירותם. כאשר הודיעו על כך לרבן יוחנן בן זכאי, אמר להם שיעסקו בתורה ויחיו, מפני שאולי הם מצאצאי עלי הכהן הגדול שנגזר עליהם שימותו בצעירותם בגלל חטאי בני עלי חפני ופנחס [שמואל א פרק ב]. בני המשפחה, שהקשיבו לעצתו של רבן יוחנן חיו, ומאז ואילך נקראה המשפחה 'משפחת רבן יוחנן', על שמו [ראש השנה יח, א].

"כשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני[3], פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה? אמר להם: אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי – אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני [= כולא אותי] – אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני – אין מיתתו מיתת עולם [לעולם הבא. רש"י], ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון – אף על פי כן הייתי בוכה. ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי – כעסו כעס עולם, ואם אוסרני – איסורו איסור עולם, ואם ממיתני – מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון, ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה? אמרו לו: רבינו, ברכנו. אמר להם: יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? [רש"י: כלומר, ולא יותר ממורא בשר ודם?] אמר להם: ולואי [רש"י: שיהא כמורא בשר ודם, שאם כן תחדלו מעבירות הרבה]. תדעו, כשאדם עובר עבירה אומר: שלא יראני אדם" [ברכות כח, ב].

"פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב. אמר ר' יהושע אוי לנו על זה שהוא חרב, מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל. א"ל בני אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה, ואיזה זה גמילות חסדים... שכן מצינו בדניאל איש חמודות שהיה מתעסק בגמילות חסדים. ומה הן גמילות חסדים שהיה דניאל מתעסק בהם... היה מתקן את הכלה ומשמחה, ומלווה את המת, ונותן פרוטה לעני, ומתפלל שלשה פעמים בכל יום ותפילתו מתקבלת ברצון" [אבות דרבי נתן פרק ד].

"בשעת פטירתו [של רבן יוחנן בן זכאי], אמר להם [לתלמידיו]: פנו כלים מפני הטומאה [כדי שלא יטמאו הכלים שבבית בטומאת מת], והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא [רש"י: שבא אלי ללוות אותי]" [ברכות כח, ב].

"משמת רבן יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה" [סוטה ט, טו].

"משמת רבן יוחנן בטלה החכמה" [סוטה מט, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה[4]:

"טבריא... ושם קברו של רבן יוחנן בן זכאי ור' יהודה הלוי[5], הכל בגליל התחתון". [מסעות ר' בנימין]

"[האמהות] חצי פרסה קרוב למערת ר' יוחנן בן זכאי ושמונה תלמידיו, ארבע מצד אחד וארבע מצד אחר, והוא עצמו גבוה עליהם בראש המערה. ובזוית אחת יכנס אדם לשם, והנה שלוש תיבות, ובצד אחר כמו כן ד' תיבות". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]

"טבריה בית הכנסת של ר' שמעון בר יוחי. נקבר כהנא ור' יוחנן בן זכאי ור' מיימון ור' משה בר' מיימון ותלמידי ר' עקיבה כ"ד אלפים[6], ור' עקיבה ואשתו ובניו, ור' חזקיה[7]". [כת"י אילן ב']

"ממרחקים באים מספר רב מאד להשתטח על הקברים אשר בטבריא. הקברים הידועים ביותר הם: קברי תלמידי רבי עקיבא, המערות של ר' יוחנן בן זכאי ורב כהנא, קברי ר' יונתן בן לוי ור' משה בר מיימון, מערות ר' חייא[8], רב הונא, ר' מאיר ור' צמח גאון עליהם השלום". [שבילי דירושלים]

"בטבריה קבור ר' עקיבא ותלמידיו, ור' חייא ושני בניו, ור' יוחנן בן זכאי ותלמידיו[9], ורב כהנא והרב ר' מאיר קצון[10] והרב ר' משה בן מיימון זכרם לברכה. ובמערה אחת יונה בן אמיתי עליו השלום". [אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז]

"טבריה... וסמוך לכפר לצד (דרום) [צפון] רב כהנא ורבי יוחנן בן זכאי במערות, ורבינו משה בן מימון ואביו, ורבי דוד נכדו, ורבי חייא ובניו יהודה וחזקיה". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"טבריא, שם קבורת רבי יוחנן ובית מדרשו, וכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא. וכנגדו רב כהנא ורבן יוחנן בן זכאי. ולמטה מהם הרמב"ם ז"ל". [יחוס הצדיקים]

"תלך עוד משם [מר' יצחק נפחא] בשדה לצד מערב החומה נוטה באלכסון קצת לצד דרום, ושם חצר אחת מוקף כתלים ובתוכו ציונים וארונות הרבה, ובכוך הסמוך לפתח החצר מצד ימין, שם קבור רבן יוחנן בן זכאי. תלך עוד משם לצד מערב החצר הזה, ושם ציון אחד, ושם קבורים הרמב"ם ז"ל ואביו רבינו מיימון ז"ל כמו שאומרים העולם". [ר' חיים ויטאל]

"טבריה... וחוץ לעיר מצפון שם קבורת הרמב"ם זצ"ל ועליו ציון. ובסמוך[11] מדרש קטן, ושם קבור רבי יוחנן, ושם כהנא[12]. ובסמוך מדרש אחר, ושם קבורת רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. והמצבה שכנגד הפתח היא מצבת קבורת ר' יוחנן בן זכאי". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"טבריה, חוץ מן החומה קבורים רבינו מיימון ובנו הרמב"ם, ורבן יוחנן בן זכאי ור' יוחנן ורב כהנא. ובהר מערת רבי חייא ובניו, ור' עקיבא וכ"ד אלף תלמידיו, ומערת ר' אמי ור' אסי ור' הונא ריש גלותא ור' מאיר ור' ירמיה[13] באם הדרך, עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"טבריה... וחוץ לעיר שם קבורת הרמב"ם ואביו, ובסמוך רבי יוחנן ורבי כהנא, ובסמוך רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו". [משה חיים קאפסוטו]

"בטבריה... ורחצתי שם בחמי טבריה כמה פעמים, והוא קרוב לאותה העיר... והלכתי שם על קבר ר' עקיבא ועל קבר של ר' יוחנן בן זכאי, וגם התלמידים של ר' עקיבא נקברים שם. ובכפר ראשון יש מערה אחת של רב כהנא, גם ר' מאיר בעל הנס וגם ר' יוסי הכהן. וקרוב אצל אלה הקברים הוא הקבר של רמב"ם ז"ל... ומצד ב' של טבריה הוא ים כנרת... באמצע הים יש בארה של מרים, אבל אין יודעים באיזה מקום, ואמרו שהוא סמוך לעיר". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

"(דרומית) [צפונית] לטבריא קבור הרמב"ם בתוך גן... ולא הרחק משם בית מדרש בו קבורים ר' אמי ור' אסי ורב זירא ורבי יוחנן בן זכאי ורב המנונא סבא ועוד עשרה גאונים". [ידי משה]

"גם בטבריא תבנה ותכונן היינו על קבר ר' יוחנן בן זכאי עם תלמידיו, ר' עקיבא עם כ"ד תלמידיו, ור' חייא ובניו, ורב המנונא סבא, ור' מאיר בעל הנס, וכמוהם אין מספר". [איגרת ר' אברהם הכהן מקאליסק מצפת]

"טבריא... דרך ההר אתבונן, ציון רבן יוחנן בן זכאי שם יתלונן, יחיד בדורו היה, וחמישה תלמידים מזהב נחמדים, צדיקים וחסידים, מונה שבחן היה". [פיוט על טבריה לרבי דוד בן אהרן ן' חסין, נפטר בערך ה"א תק"ן, נדפס ה"א תקס"ז]

"ביום ג' היינו על קברי רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו, ואצלו בסמוך מונח בצד אחד ר' יוחנן מרא דארעא דישראל, ומצד השני רב אמי ורב אסי. ושם בסמוך מונח בעל השל"ה". [ימי מוהרנ"ת]

"טבריה. הלכתי לשם עם כל בני ביתי להתפלל על קברי הצדיקים דשם. ושם, סמוך להעיר, קבר הרב הרמב"ם ז"ל והרב השל"ה ז"ל. סמוך להם הוא קבר ר' יוחנן בן זכאי עם חמישה תלמידיו". [קורות העתים]

"טבריא... עברנו דרך חומת העיר, ונבוא אל קבר ר' יוחנן בן זכאי. והקרובים אל הקבר הזה הם של ר' אמי ור' אסי, ומנגד לקבר ר' יוחנן נטמן ר' ישעיה הרוויץ בעל השל"ה". [מסע משה ויהודית מונטיפיורי]

"טבריא תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן... הלכנו להשתטח על מקום קבורת הצדיקים במקום הנקרא חצרות, ששם קבורים התנא ר' יוחנן בן זכאי וחמישה תלמידיו, ור' אמי ור' אסי, והגאון השל"ה והרמב"ם זיע"א". [מסעי הירח]

"טבריא... הלכנו להתפלל תפלת המנחה על ציון קבורת רבי יוחנן בן זכאי עם חמשה תלמידיו השוכבים סביביו. גם רבי אמי ורבי אסי שוכבים שמה, קרוב לקבר רבי יוחנן בן זכאי כאמה אחת. גם הגאון הקדוש בעל מחבר השל"ה הקדוש שוכב שמה, אצל קברות התלמידים, והוא לא רחוק מהעיר, רק כרבע שעה לצד מערב. הדלקתי שם שמן זית והתפללנו מנחה". [מסע מירון]

"טבריה... לצפון הר הכרמל נמצא קבורת ר' יוחנן בן זכאי וחמישה תלמידיו, ורב אמי ורב אסי הנזכרים בתלמוד הרבה פעמים". [גבעת שאול]

מיקום וזיהוי הקבר

חצר רבן יוחנן בן זכאי ידועה זה רבות בשנים. היא נמצאת בתוך שטח נרחב של בית הקברות העתיק של טבריה ששכן מחוץ לעיר כנהוג. העיר הקדומה היתה קטנה ותחומה הצפוני היה באזור רחוב הירדן היורד לכיוון הים ולצפת. השטח היה בנוי בצורת חצרות, כשכל חצר סימנה תקופה אחרת של קבורה. החצר הפנימית הינה חצרו של הרמב"ם, אביו, ונכדו ר' דוד הנגיד [כנראה לפי אזור מציאת מצבתו ולפי הסברא], שגם היא היתה קטנה עם מחיצות מימין ומשמאל סמוכות לציון המצויין כיום. החצר הסמוכה לה כיום משמאל (צפון-מערב) [לעולה לכיוון הרמב"ם] הגבוהה במפלס אחד הינה חצרו של רב כהנא [ותלמידיו], החצר התחתונה הינה חצר רבן יוחנן ב"ז ותלמידיו [מאוחר יותר ייחסו לה גם את רבי אמי ורבי אסי בטעות] ונוסף בה השל"ה, החצר המערבית-צפונית, בקצה הגידור כיום [בסמוך לכניסה השניה לשטח] הינה חצרו של רבי יוחנן רב ברונא ורב חננאל. אמנם לא כל גדרות החצרות נשתמרו, אך לפי תיאור עולי הרגל נראה בעליל שהיתה החלוקה ועל כך נקרא המקום 'חצרות'. [יש להעיר כי ע"פ תיאור ר"ח ויטאל ויחוס הצדיקים הרי שרבן יוחנן בן זכאי קבור בחצר הפנימית [היכן שכיום הרמב"ם] ואילו הרמב"ם בחצר רבן יוב"ז, שלא כתאור החצרות ע"י שאר עולי הרגל, או שמא קברו של השל"ה הוא של הרמב"ם כנראה מלשונו של רח"ו שהרמב"ם באותה חצר של ריו"ח ב"ז, ושל הרמב"ם הוא של השל"ה, והוא הנזכר אצל יחוס הצדיקים 'למטה' מריו"ח ב"ז כי כן הוא לפי האמת]. בתמונות ישנות נראים גלי אבנים שונים בחצר רבן יוב"ז, ומייחסים את רבן יוב"ז למצבה המרכזית. בלשונו של ר"ח ויטאל מוזכר כי רבן יוב"ז קבור מימין ובסמוך לכניסה לחצר, אך אין תיעוד כלשהוא היכן היה פתחה של החצר. בתמונות הישנות נראית החומה המקיפה את כל בית הקברות כשקיים קיר צפוני מעל חצרו של רבן יוחנן ב"ז ופתח סתום כנגד המצבה הסמוכה לו לדרום. אם כך הדבר הרי שהמצבה המיוחסת לו הינה נכונה שכן היא מימין לפתח כשהכניסה מלמעלה.

ע"פ עדויות עולי הרגל לפי תקופתם, נראה כי גובה פני השטח היה בתחילה נמוך בכשני מטרים, וקברי התנאים היו בתוך מערות קבורה כשכל מערה היתה מיוחסת למישהו אחר, ומאוחר יותר עם השתנות גובה הקרקע, כוסו המערות וציינו מעליהם בגלי אבנים [כעין ארונות] את מיקומם של הקברים. לפיכך ברור שהעומד כיום ליד קברי התנאים אינו אלא עומד ע"ג מערות, כל אחד במערתו הוא. אכן באזור זה נמצאו 2 דלתות של מערות קבורה, דבר המעיד כי יש מתחת לפני השטח מערות קבורה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אין לדעת מי הם התלמידים המדוברים. חמשת התלמידים המוכרים לנו הם רבי אליעזר בן הורקנוס, רבי יוסי הכהן, רבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך, שמנוחתם בעלמא, ורבי יהושע בן חנניא שמנוחתו בצפת. אמנם, ראה להלן (עולי הרגל ומקורות) באיגרת ר' יוסף סופר מצפת שמציין כאן את קבורת ר' יוסי הכהן וכן באיגרת יחוס האבות מאלמוני, ערך רב הונא, שמציין כאן את קבורת ר' יוסי.

[2] שכך ההלכה. ראה פסחים [קט, א] ורש"י שם.

[3] על שם 'יכין', העמוד הימני והחזק מבין השנים שהעמיד שלמה בבית המקדש הראשון, 'יכין ובועז'. רש"י.

[4] אמנם מצאנו גם כמה עדויות על מקום קבורתו בהר הזיתים שבירושלים: "בהר הזיתים בשדה מערה בה חגי הנביא, עוד שם רבן יוחנן בן זכאי". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן "ומשם להר הזיתים עלי קרת... מערה רבן זכאי מעוטרת". [קברי אבות] ולא נראה שהכוונה לאביו של רבן יוב"ז.

[5] באחד מכתבי היד נכתב 'ר' יהונתן בן לוי' במקום יהודה הלוי, וראה להלן בערכו. לדעת איש שלום מתוך שלא ידע המעתיק מיהו ר' יהודה הלוי, תיקן ליונתן בן לוי. מ"מ זוהי עדות מתקופת ריה"ל המעידה על קבורתו בטבריה ולא בכבול.

[6] קבורת כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל.

[7] לא ידוע מי הוא ר' חזקיה זה, אך אולי הכוונה לבנו של ר' חייא שנטמן כאן עם אחיו ואביו.

[8] קבורת ר' חייא ובניו בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל.

[9] קבורת רבן יוחנן בן זכאי בטבריה עם תלמידיו נזכרת בסתמיות וללא ציון כמות התלמידים בימי שמואל ובמסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור.

[10] אין ספק שמדובר בטעות והכוונה לרבי מאיר בעל הנס. ראה בפרק גוש חלב (רבי מאיר טצון) שחל בלבול אצל נוסעים רבים באשר לזהותו של רבי מאיר הקבור בטבריה ושל זה הקבור בגוש חלב.

[11] קבורת הרמב"ם, רב כהנא ור' יוחנן האחד בקרבת השני בטבריה נזכרת בחמדה גנוזה [תרט"ז], תוך ציון שמדובר ברב כהנא הראשון.

[12] בכת"י ב': "ור' כהנא".

[13] זיהוי קבר ר' ירמיה בסמוך לקבר ר' מאיר נעשה גם בימי שמואל

התנא האלוקי רבי דוסא בן הרכינס

רבי דוסא בן הרכינס תנא היה, בסוף תקופת בית שני.

היה בן דורו של רבן יוחנן בן זכאי והאריך ימים עד דורו של רבי עקיבא, כשישים שנה אחר חורבן הבית. האריך ימים עד כדי כך שלא היה יכול לבוא לבית המדרש מקוצר רואי [יבמות טז, א, וראה ברמב"ם בסוף הקדמתו לזרעים ד"ה הפרק הרביעי].

האברבנאל [הקדמה לנחלת אבות מנין כת אנשי כנה"ג] כתב כי ר' דוסא היה בן דורו של שמעון הצדיק ושניהם היו משיירי כנסת הגדולה.

במשנה מובאות הלכות רבות משמו.

"חכם גדול היה" [יבמות טז, א].

היה עשיר גדול, והושיב את חכמי ישראל שבאו לבקרו, על מיטות זהב [יבמות טז, א].

אמרותיו

"רבי דוסא בן הרכינס אומר: שינה של שחרית ויין של צהריים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ, מוציאין את האדם מן העולם" [אבות ג, יד].

"בימי רבי דוסא בן הרכינס התירו צרת הבת לאחין, והיה הדבר קשה לחכמים, מפני שחכם גדול היה, ועיניו קמו מלבא לבית המדרש. אמרו מי ילך ויודיעו? אמר להן רבי יהושע: אני אלך. ואחריו מי? רבי אלעזר בן עזריה. ואחריו מי? ר"ע. הלכו ועמדו על פתח ביתו. נכנסה שפחתו, אמרה לו: רבי, חכמי ישראל באין אצלך, אמר לה: יכנסו, ונכנסו. תפסו לרבי יהושע והושיבהו על מטה של זהב. א"ל: רבי, אמור לתלמידך אחר וישב, אמר לו: מי הוא? רבי אלעזר בן עזריה. אמר: ויש לו בן לעזריה חברנו? קרא עליו המקרא הזה: נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, תפסו והושיבו על מטה של זהב. א"ל: רבי, אמור לתלמידך אחר וישב, א"ל: ומי הוא? עקיבא בן יוסף. א"ל: אתה הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? שב, בני, שב, כמותך ירבו בישראל. התחילו מסבבים אותו בהלכות, עד שהגיעו לצרת הבת. אמרו ליה: צרת הבת, מהו? אמר להן: מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

הלכה כדברי מי? אמר להן: הלכה כבית הלל. אמרו ליה, והלא משמך אמרו: הלכה כבית שמאי! אמר להם: דוסא שמעתם, או בן הרכינס שמעתם? אמרו ליה: חיי רבי, סתם שמענו. אמר להם: אח קטן יש לי, בכור שטן הוא, ויונתן שמו, והוא מתלמידי שמאי, והזהרו שלא יקפח אתכם בהלכות, לפי שיש עמו שלש מאות תשובות בצרת הבת שהיא מותרת, אבל מעיד אני עלי שמים וארץ, שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא, ואמר שלשה דברים: צרת הבת אסורה, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, ומקבלים גרים מן הקרדויין ומן התרמודים" [יבמות טז, א].

עובדות והנהגות

כאשר נחלקו רבן גמליאל הנשיא ורבי דוסא בן הרכינס על מועד יום הכיפורים, ציוה רבן גמליאל את רבי יהושע, שקיבל את דעתו של רבי דוסא, לבוא אליו ביום שהוא יום הכיפורים לדעתו. רבי יהושע התייעץ עם רבי דוסא, ולמרות שדעתו של רבי דוסא לא היתה כדעת רבן גמליאל, יעץ לרבי יהושע לקבל את דעת הנשיא, כדי לחזק מעמדו של בית הדין בישראל [ראש השנה כה, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במערה הפנימית שבמערת שם ועבר שבצפת. היו שטענו שאחרים קבורים עמו, אך ר' חיים ויטאל אינו מסכים עמם, כפי שנראה:

"הלכתי לשיפט [צפת], והיא בגליל העליון. ושם מערה[1] נאה ויפה, ובתוך המערה נכנסתי, ושם קבר ר' דוסא בן הרכינס, ור' חנינא בן חכינאי ור' אליעזר בן הורקנוס". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"בצפת יש מערה מהוללה שמיחסים אותה אל חנינא בן דוסא, ויש שמיחסים אותה אל חנינא בן הרכינס. ומראים שם עוד מערה אחרת של ר' דוסא בן הרכינס, והוא קבור עם תלמידיו[2]. בפתח המערה גדל עץ של חרובים". [שבילי דירושלים]

"צפת שבגליל העליון, ארצה נפתלי, נחלה שפרה. סמוך למגדל, במערה ששומרין אותה הגויים בטהרה, שם קברי ר' דוסא בן הרכינס ור' שמעון בן עזאי ור' יוסי בן זמרה[3] ז"ל ותלמידיהם בכוכין חקוקים בסלע... גויים אומרים כי יעקב בימי התאבלו על בנו, עמד שם". [כת"י מוסקבה]

"צפת שבגליל העליון, ארץ נפתלי. לפני המבצר במערה ר' דוסא בן הרכינס... ובמערה הנ"ל גם כן קבור שמעון בן עזאי ור' יוסי בן זמרא ור' נחמיה[4]. והוא צורת הכיפה שעל מערת הושע בן בארי עליו השלום". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"לדרום צפת, לצד דרום המגדל, יש מעיין אחד ונקרא מעיין החדש, ושם קרוב אליה מערה אחת קורין אותה אוול"ד [=בני] יעקוב. ושם כנגד המעיין, ממש לצד [צפון], בנין נאה ובתים נאים. וכל העולם אומרים כי שם קבור ר' דוסא בן הרכינס[5], וכן הוא האמת, ואין צדיק אחר קבור שם אלא הוא לבדו". [ר' חיים ויטאל]

"צפת תוב"ב... ותחת הפסגה מערה, ושם קבורת רבי דוסא בן הרכינס[6], והרכינס אביו, וצדיקים אחרים, והתוגרמים קורין לה מג'ארת יעקב". [בשינויים קלים: גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"וחזרנו לצפת תבב"א[7]... והלכנו משם [מר' כרוספדאי] אל מערה גדולה, והיא מלאה מים, מי גשמים, אמרו: רבי דוסא בן הרכינס ותנאים אחרים עמו". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגוויניטי (תלמיד האוה"ח)]

"צפת... וברחוב הערבים[8] שם קבר ר' דוסא בן הרכינס במערה, והם אומרים זהו מערת יעקב אבינו שבנה שם אחר שנעלם ממנו יוסף הצדיק. ואין מניחים שום אדם מישראל ליכנס במערה ההיא". [אהבת ציון; בשינויים קלים: שערי ירושלים; מבשרת ציון]

"וזכיתי להיות במערה לצד דרום, וההמון קוראים למקום ההוא מדרש שם ועבר, ושם קבורת ר' דוסא בן הרכינס". [מסעות משה]

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

נכנסים לצפת בכניסה הישנה העליונה: מהכביש הישן 8900 (צומת עין זיתים – ראש פינה) כ-3 ק"מ מצומת עין זיתים – ימינה / כ-10 ק"מ מראש פינה – שמאלה.

נוסעים עד הכיכר שליד תחנת אגד [השני], ממשיכים בכיכר וביציאה הראשונה פונים ימינה לרח' ירושלים. לאחר כ-140 מטר מסתעף שמאלה רח' הפלמ"ח. פונים ימינה לרח' הפלמ"ח. עולים עם הכביש כ-500 מטר, בעיקול רח' הפלמ"ח שמאלה רואים משמאל את ביה"כ הסמוך למערת שם ועבר [ליד בית לבן 'מקוה תכלת'], שם קבורים שם בן נח, רבי דוסא בן הרכינס ועוד תנאים. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] משה חיים קאפסוטו מציין באופן סתמי את קבורת רבי דוסא בן הרכינס ואביו ואחרים במערה שבאחד מבתי החיים בצפת.

[2] קבורתו של ר' דוסא בן הרכינס עם תלמידיו בצפת נזכרת גם באלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז.

[3] בכת"י אילן ב' נזכר באופן סתמי ששלושת אלה נקברו בצפת, וכן באלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, אלא שבאחרון נוסף: 'תחת המגדל'.

[4] גם ביחוס הצדיקים נזכר באופן סתמי ששלושת אלה קבורים עם ר' דוסא.

[5] באיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן ובחיבת ירושלים מצויינת באופן סתמי קבורתו של ר' דוסא בן הרכינס בצפת.

[6] קבורת ר' דוסא במערה תחת הפסגה נזכרת גם ביחוס הצדיקים.

[7] בעל המסע מתאר נסיעה מצפת למירון, ומכאן ואילך הוא מתאר את הדרך בחזרה ממירון.

[8] בחיבת ירושלים מצויין שרחוב הערבים נמצא "לדרום שכונת בתי ישראל".

התנא האלוקי רבי יונתן בן הרכינס

מתלמידי שמאי [יבמות טז, א], בן הדור הראשון לתנאים, מתלמידי שמאי.

אחיו הצעיר של התנא רבי דוסא בן הרכינס שכינה אותו 'בכור שטן' [יבמות טז, א]. יש המפרשים – חריף [הובא בסדר הדורות], יש המפרשים – כך שמו [רש"י שם], ויש מפרשים – שם עירו [תוספות ישנים].

עובדות והנהגות

אחיו רבי דוסא הגדירו "בכור שטן" ופירש רש"י: "חריף ועומד על שמועה ועושה מעשה ואינו שב משמועתו לעשות כרבים". רבי דוסא הזהיר את רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ויש אומרים גם רבי טרפון שלא ידונו עמו בהלכות לפי שיכול הוא לקפחם בהלכות, שיש עמו ג' מאות תשובות.

על גדולתו אנו למדים מהסיפור הבא: מעשה שנכנסו זקנים אצל ר' דוסא בן הַרְכִּינָס לשאול אותו בדין צרת הבת. אמרו לו: אתה הוא שמתיר הצרות? שאל אותם רבי דוסא: מה שמעתם 'דוסא' או 'בן הרכינס'? אמרו לו 'בן הרכינס'. אמר להם: יונתן אחי הוא שהתיר, בכור שטן הוא, מתלמידי בית שמאי. היזהרו בו, שלוש מאות תשובות יש לו על צרת הבת שהיא מותרת. הלכו אצל יונתן בן הרכינס. שלח ר' דוסא בן הרכינס לאחיו: היזהר, שחכמי ישראל נכנסין אצלך. נכנסו אצל יונתן בן הרכינס וישבו לפניו, והיה מבאר להם והם לא מבינים, מבאר להם ולא מבינים. החלו החכמים להתנמנם. אמר להם: מה אתם מתנמנמים? החל להשליך עליהם אבנים. ויש אומרים שבשער אחד נכנסו אליו ובשלושה שערים ברחו מפניו. שלח יונתן לאחיו: מה שלחת לי בני אדם שצריכים ללמוד ואמרת לי שהם חכמי ישראל? כך מסופר שמרוב חריפותו לא הבינו את הסבריו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי יהושע בן חנניה

רבי יהושע בן חנניה, תנא בן הדור השני, הוא סתם ר' יהושע שבש"ס [ע"פ רש"י נזיר נו, ב].

מגדולי תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי, ששבחו וקרא עליו: 'אשרי יולדתו', כלומר: "מאושר במידות טובות עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילדתו. ויש אומרים: על שם שהיא גרמה לו שיהא חכם – שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה, ואומרת להם: בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה חכם. ומיום שנולד לא הוציאה ערשתו מבית המדרש, כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה" [אבות ב, ח וברטנורא שם][2].

התגורר בפקיעין שביהודה, שם היה מורה הוראה, כמבואר בגמרא [סנהדרין לב, ב]: "צדק צדק תרדוף, הלך אחר בית דין יפה... אחר רבי יהושע לפקיעין"[3].

היה אב בית דין בב"ד של רבן גמליאל הנשיא [יוחסין, ב"ק עד, ב], והיה אחד מהארבעה שהיו סנהדרין דיבנה שידעו לדבר בשבעים לשון [סנהדרין יז, ב].

לוי היה, ונמנה עם המשוררים בבית המקדש: "מעשה בר' יהושע בר חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל ר' יוחנן בן גודגדא, אמר לו: בני, חזור לאחוריך, שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים" [ערכין יא, ב].

למרות שהיה גדול בבית טריאנוס קיסר [סדר הדורות], היה עני מרוד והתפרנס מעבודה כפחמי, ויש אומרים שהיה נפח[4], וכותלי ביתו שחורים [ברכות כח, א][5].

אמרותיו

"רבי יהושע אומר: עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם" [אבות ב, טז]. "תני בשם ר' יהושע: יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית" [רות רבה ה, ט].

"ר' יהושע אומר: שנה אדם שתי הלכות בשחרית, ושתים בערבית ועוסק במלאכתו כל היום – מעלין עליו כאילו קיים כל התורה כולה" [מכילתא בשלח פרשה ב].

"רבי יהושע אומר: חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו מכלי עולם" [משנה סוטה ג, ד].

"אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: בני, מהו שאמר הכתוב צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת? ... נענה רבי יהושע ואמר: צדקה תרומם גוי – אלו ישראל, דכתיב: ומי כעמך ישראל גוי אחד, וחסד לאומים חטאת – כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן, שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן, שנאמר: להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין הן תהוי ארכא לשלותיך וגו'... אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם" [בבא בתרא י, ב].

עובדות והנהגות

פעם שמע ר' יהושע הלכה שאמרו בית שמאי, ומפני שלא הבין אותה אמר: "בושני מדבריכם בית שמאי". נטפל אליו תלמיד מתלמידי בית שמאי, וביאר לו את טעמם. מיד הלך רבי יהושע, השתטח על קברי בית שמאי ואמר: "נעניתי לכם עצמות בית שמאי. ומה סתומות שלכם כך, מפורשות על אחת כמה וכמה". עוד סופר, שכל ימיו של רבי יהושע 'הושחרו שיניו', מפאת התעניות שהתענה על שזלזל בבית שמאי [חגיגה כב, ב].

מהסיפורים אודות רבי יהושע אנו למדים שנהג ללמוד מכל אדם ומכל דבר:

"מעשה בר' יהושע שהיתה לו אכסנייא [=שהתארח] אצל אלמנה אחת, והניחה לפניו אילפס. אכל ולא הניח פאה, פעם שניה, אכל ולא הניח פאה, פעם שלישית, הקדיחתו במלח, וכיון שטעמו, משך ידו הימנו, ואכל פתו ריקן. אמרה לו: רבי, מפני מה מיעטת בגריסין והרבית בפת? מכאן אמר ר' יהושע, מימי לא נצחני אדם, אלא אשה, תינוק, ותינוקת. מעשה ברבי יהושע שהיה מהלך בשדה, ומצא ריבה אחת שהיתה יושבת בשדה. אמרה לו: מפני מה אתה מהלך בשדה? אמר לה: בדרך אני מהלך. אמרה לו: אם זו היא הדרך, לא כבשוה אלא ליסטין כמותך. ושוב מעשה בר' יהושע שהיה מהלך בדרך, ומצא תינוק אחד שישב על שני דרכים. אמר לו: בני, מאיזו דרך איכנס לעיר? אמר לו [הילד]: רבי, הרי שתיהן לפניך – זו ארוכה וקצרה, וזו קצרה וארוכה. הלך ר' יהושע בקצרה וארוכה. כיון שהגיע לחומה של עיר, ראה גנות וקרפיפות שהיו מוקפין לעיר, ופנה ר' יהושע לאחוריו, וראה את התינוק שהיה יושב במקומו. אמר לו: בני, לא כך אמרתי לך: מאיזו דרך אכנס לעיר? אמר לו: רבי, הלא חכם גדול אתה, זו היא חכמתך? הלך ר' יהושע ונשק לו על ראשו, ואמר: אשריכם ישראל, שכולכם חכמים גדולים אתם, מגדוליכם ועד קטניכם" [מסכת דרך ארץ פרקי בן עזאי ד, ג].

כמו כן מסופר, שרבי יהושע ותלמידיו הכירו בעל עץ תאנה שהיה מלקט את התאנים השכם בבוקר, כדי שלא יתליעו במהלך היום כאשר השמש זורחת. על כך אמרו: "אם הוא יודע עונתה של תאנתו והוא לוקטה, כך הקב"ה יודע אימתי עונתן של צדיקים לסלקן והוא מסלקן" [שיר השירים רבה ו, ב]. רבן גמליאל ורבי דוסא בן הרכינס נחלקו בדעתם בהלכות קידוש החודש, מחלוקת שהיתה לה השלכה על התאריך שבו חל יום הכיפורים. רבי יהושע קיבל את טענתו של רבי דוסא, ובתגובה לכך שלח לו רבן גמליאל: "גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך". ראה רבי עקיבא בצרתו של רבי יהושע, והוכיח בדרשה ש'כל מה שעשה רבן גמליאל עשוי', כלומר – שניתן לקבל את דעתו של רבן גמליאל – מהפסוק [ויקרא כג, ד]: 'אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם' – בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו; נטל רבי יהושע את מקלו ומעותיו בידו, ביום

שחל בו יום הכיפורים לפי חשבונו, והלך אל רבן גמליאל ליבנה. עמד רבן גמליאל, נשקו על ראשו ואמר לו: "בוא בשלום רבי ותלמידי. רבי – בחכמה, ותלמידי – שקיבלת את דברי" [ראש השנה כה, א-ב].

בימי רבי יהושע בן חנניה החליטה המלכות להתיר את בנית בית המקדש מחדש. שני עשירים בני התקופה, פפוס ולוליאנוס, העמידו דוכני מזון בין עכו לאנטוכיה, וכן סיפקו לעולים כסף וזהב וכל צרכם. הלכו הכותים ואמרו למלך: יהא ידוע למלך שמיום שתיבנה קריה מרדנית זו וחומותיה יחוזקו, לא יעלו אנשיה את המסים, 'מנדה בלו והלך', כבעבר. מנדה – זו מידת הארץ, בלו – זו פרובגירון, והלך – אנגרוטינה. אמר להם המלך: ומה אעשה שכבר גזרתי? אמרו לו: שלח ואמור להם שישנו את מקומו של בית המקדש, יוסיפו עליו או יגרעו ממנו חמש אמות – ומעצמם הם חוזרים בהם. כשהגיעו כתבי המלך אל הקהל, שהיה מכונס בבקעת בית-רימון, החלו כולם לבכות, והיו אף שביקשו להתחיל במרד. אמרו: יעלה אדם חכם ויפיס את דעתו של הציבור, והעלו את ר' יהושע בן חנניה, מפני שהוא אסכולוסטקיא דאורייתא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי חייא מהזוהר - אידרא רבא

היה מן החבריא קדישא של רבי שמעון בר יוחאי, מן האידרא רבא, אשר שם היה מגלה להם סודות התורה: נמנו החברים לפני ר' שמעון ונמצאו: "רבי אלעזר בריה, ור' אבא, ור' יהודה, ורב יוסי בר יעקב ור' יצחק ור' חזקיה בר רב ור' חייא" [זוהר אדרא רבא, פרשת נשא, וראה בן יהוידע ב"מ פה, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ליד צפת, בתוך נחל עמוד:

איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח).

"בלכתך מן הכפר הנקרא דהאריא"ה התחתונה שלמערב צפת, לרדת אל הנהר אשר שם טוחנין החיטים, ותלך בדרך ההוא ותגיע עד המקום שכבר משם נראין מימי הנהר קצת. גם מן המקום ההוא מתחיל לירד מן ההר אל הנהר הנזכר, והנה שם לשמאל הדרך יש רחוב קטן בין הסלעים, ולדרום הרחוב ההוא יש סלע אחד גבוה ונראה כעין כותל אחת, שם הוא קבור ר' חייא הנזכר באדרא רבא דפרשת נשא". [רבי חיים ויטאל]

"בכפר הנקרא דהרייא תחתונה של מערב צפת, יש קבר ר' חייא ור' נחוניא בן הקנה ועוד קברי תנאים ואמוראים הנזכרים בדברי האריז"ל, ומסומנים כל אחד במצריו וסימניו". [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

תיאורו של ר' חיים ויטאל מראה על דרך נוספת שהיתה יורדת מדהריאה התחתונה לנחל עמוד, אולם לא אל ראש הנחל [צומת עמוד-שכוי] אלא אל הטחנות לטחון החיטים, ובתקופה מאוחרת יותר לאריגת האריגים. בהמשך הדרך, במקום הראשון שמשם רואים את הנחל ושמשם מתחיל השיפוע התלול של הירידה, לשמאל הדרך נמצא הרחוב. אכן במפה העתיקה משנת 1883 ישנו שביל הליכה [דרך] בדיוק כתיאורו של ר' חיים ויטאל, ולאחר עמודי החשמל, משמאל לדרך ישנו כמין רחוב בין הסלעים שלדרומו

סלע גדול כמין כותל, זהו הציון. [בדרך זו המשיך רח"ו אל הנחל, ובדרכו עבר אצל קברי ר' נחוניא בן הקנה ולאחריו ר' אבא, ראה לעיל בערכם].

דרכי גישה

נכנסים בכניסה הדרומית של צפת ויורדים לאזור התעשיה (מייד שמאלה). עוברים מתחת לגשר ומיד בפניה הראשונה פונים שמאלה [לכיוון היער/בריכה מחוממת של צפת]. לאחר כ-450 מטר עוברים עמוד חשמל. ממשיכים עוד כ-300 מטר ופונים בדרך עפר ימינה. נוסעים כ-150 מטר עד הצטלבות ישר ושמאלה. ממשיכים ישר עוד כ-300 מטר ופונים שמאלה לכיוון הואדי. לאחר כ-200 מטר פונים שוב שמאלה, ולאחר כ-200 מטר נוספים מימין נמצא הציון.

ישנה דרך נוספת [פחות מומלצת]: בכביש לעיל ממשיכים מעמוד החשמל עוד כ-500 מטר ומגיעים לדרך עפר החוצה את הכביש משמאל לימין [משמאל לכביש יש סימון שבילים כחול]. פונים ימינה. לאחר כ-200 מטר הצטלבות דרכי עפר. פונים שמאלה וממשיכים בסמוך לקו החשמל עוד כ-350 מטר עד לציון משמאל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי אבא מהזוהר

התנא רבי אבא, מן החבריא הקדושה, בני היכלו של רשב"י, מחבורת האידרא קדישא, נתמנה על ידי רבו לכתוב את דבריו. וכן כתוב בזוהר [חלק ה רפז, א]: באותו יום שר' שמעון רצה להסתלק מן העולם והיה מסדר דבריו, נתאספו החברים אצלו, והיו לפניו ר' אלעזר בנו ור' אבא ושאר החברים, ומינה את ר' אבא לכתוב דבריו.

רבי אבא היה אמורא, מחכמי הזוהר. שמו מלמד על בחינתו ודרך עבודתו, בהתאם לשרשו ברוחניות, אבא - ספירת החכמה שלמעלה מהשגה והבנה.

ספירת החכמה היא בחינת אב (עיין ערך אב (חכמה)), ונקראת בשם חכמה נוטריקון של כח-מה, שהוא כח הביטול - שלמעלה מהשגה והבנה הנקראת בינה, שלכן מורא האב על הבן, כי היראה ענינה ביטול, ולכן שייכת לחכמה.

לפיכך הייתה דרך עבודתו של ר' אבא מתוך ביטול ויראת הרוממות, ובדרך לימודו הודגש המקרא - תורה שבכתב, הנקראת אב לעומת תורה שבעל פה. (עיין ערך אב (תורה שבכתב)).

ישנה מסורה המופיעה בסדר הדורות[1] כי רבי אבא הוא רב שלאחר שכבר היה אדם גדול למד את תורת הקבלה אצל רבי שמעון בר יוחאי, ולאחר מכן חזר ולמד שוב בישיבתו של רבי יהודה הנשיא את תורת הנגלה. הוא חי סך הכל 300 שנה.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ליד צפת, בתוך נחל עמוד:

ראה לעיל (רבי יהושע בן חנניה) איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגוויניטי (תלמיד האוה"ח)[1].

"בהגיעך למטה בנהר, יש שם בטא"ן[2] אחד שמתקנין בו הבגדים. והוא הבטא"ן היותר גדול אשר בנהר ההוא. והנה בהר שלמזרח הבטא"ן ההוא, יש בראש ההר, מכוון כנגד הבטא"ן, חפירה אחת גדולה נכנסת בהר הזה, שם קבור ר' אבא הנזכר באדרא רבא דפרשת נשא". [ר' חיים ויטאל]

דרכי גישה

כביש הכניסה הדרומית לצפת, פונים שמאלה לכיוון בית העלמין וממשיכים עד הכיכר, בכיכר ממשיכים ישר בכביש לבית העלמין ולאחר כ-330 מטר פונים שמאלה, עוברים מתחת לכביש 89 וממשיכים בדרך עד לאנדרטה. לפניה פונים בדרך עפר שמאלה וממשיכים כ-130 מטר [עוברים בדרך מבנה עם כיפה]

ממשיכים הלאה בדרך העפר [צפונה] מתחת לקו החשמל כ-180 מטר. משמאל לדרך יש עמוד חשמל ושביל מסלולי מפותל המסומן אדום-ירוק היורד לנחל שכוי [ישנו שלט המפנה לנחל עמוד]. יורדים בשביל [לכיוון מערב] כ-1.4 ק"מ עד שמגיעים להצטלבות של נחל שכוי עם נחל עמוד – בריכת שכוי/ טחנת קמח. מימין להצטלבות [צפון-מזרח] ישנו הר שבאמצעיתו לאחר כ-50 מטר מבנה שמירה בריטי נטוש. מעליו כ-40 מטר החפירה הנכנסת לתוך ההר- קבר רבי אבא.

מיקום וזיהוי הקבר

מעל צומת הנחלים עמוד-שכוי, צפונה-מזרחה, כנגד הבטאן הגדול שמשמאל לנחל עמוד, ישנו הר העומד על הר נמוך ממנו. ההר התחתון, הינו ההר שבראשו יש חפירה גדולה הנכנסת ממש לתוך ההר, שם המקום אותו ציין ר' חיים ויטאל כמקום קבורת ר' אבא. [הדרך ממנה הגיע רח"ו אינה מכאן, אלא מדהריאה התחתונה, ראה להלן בערך ר' חייא מהזוהר]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אך לא בודאות שלזה נתכוין שם בדבריו.

[2] בספרדית: מקום כתישת אריגים לתעשיית בגדים. המילה נזכרת בין היתר בספר אבקת רוכל לרבי יוסף קארו [סימן קכד, דף קיד].

התנא האלוקי ר' יצחק מהזוהר

היה מן החבריא קדישא של רבי שמעון בר יוחאי, מן האידרא רבה [מקום הלימוד של רשב"י וחבריו, וישבו בצורת גורן – חצי עיגול], אשר שם היה מגלה להם סודות התורה. שם נמנו החברים לפני ר' שמעון ונמצאו: "רבי אלעזר בריה, ור' אבא, ור' יהודה, ורב יוסי בר יעקב ור' יצחק ור' חזקיה בר רב ור' חייא" [זוהר אדרא רבה, פרשת נשא].

על גדלותו וישרותו ראה מש"כ בספר קב הישר פרק ס"ו.

אמרותיו

"רבי יצחק פתח ואמר: וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים [תהלים קג, יז]. כמה גדולה היראה לפני הקדוש ברוך הוא, שבכלל היראה ענוה, ובכלל הענוה חסידות. נמצא שכל מי שיש בו יראת חטא, ישנו בכולן, ומי שאינו ירא שמים, אין בו לא ענוה ולא חסידות" [זוהר נשא קמה, א].

עובדות והנהגות

יום אחד בא ר' יצחק לפתח ביתו של ר' יהודה והוא עצוב. שאל אותו מה יום מיומיים, אמר לו ר' יצחק שבא לבקש ממנו כמה דברים כי הוא עומד להסתלק מן העולם... הלכו שניהם אל רבי שמעון בר יוחאי, ומצאוהו עוסק בתורה. וראה ר' שמעון כי מלאך המוות רץ לפני ר' יצחק. גזר ר' שמעון על המלאך להסתלק, והושיב את ר' יצחק לפניו ועסק עמו בתורה. ור' שמעון ביקש מהקדוש ברוך הוא להותיר נפשו של ר' יצחק בזה העולם, ותפילתו נתקבלה. אביו של ר' יצחק בא אליו בחלום ואמר לו את גודל חלקו המוכן לו בגן עדן העליון, ושהוא יהיה מתקן פתורא ביומא דהילולא דרשב"י [זוהר ויחי ריז, ב]. עוד באורך כל הענין ופירושו בספר קב הישר פרק י"ט.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ליד צפת, בתוך נחל עמוד[1]:

"כנגד הסלע הזה [של רבי נחוניא בן הקנה], מכוון ממש ביושר לצד צפון, באמצע ההר, יש שם סלע אחד גדול, ושם בקיעה אחת גדולה מפסיק הסלע לשנים, שם קבור ר' יצחק הנזכר באדרא רבא דפרשת נשא". [אמר שמואל בן רח"ו: הרי מפורש כאן שאינו קבור עם רשב"י ובנו במירון, כמו שאומרים העולם שהציון הג' אשר שם, הוא רבי יצחק]. [ר' חיים ויטאל]

דרכי גישה

כביש הכניסה הדרומית לצפת, פונים שמאלה לכיוון בית העלמין וממשיכים עד הכיכר, בכיכר ממשיכים ישר בכביש לבית העלמין ולאחר כ-330 מטר פונים שמאלה, עוברים מתחת לכביש 89 וממשיכים בדרך עד לאנדרטה. לפניה פונים בדרך עפר שמאלה וממשיכים ללמטה.

מיקום וזיהוי הקבר

קשה לזהות בוודאות את אותו מקום שתיאר ר' חיים ויטאל. מלשונו נראה כי התכוין לבקיעה שיש בהר העליון שמעל ההר של ר' אבא, שאכן נראית במרכזו בקיעה המפסיקה את ההר לשנים, והיא נראית רק מקברו של ר' נחוניא ולא מקברו של ר' אבא, ולפיכך הזכירה ביחס לר' נחוניא בדווקא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנה דעה לפיה נטמן במירון בחצר רשב"י ובנו רבי אלעזר (ראה טוב ירושלים שם), אך מסתבר שזו טעות והכוונה לר' יצחק אחר. כמו כן ישנה דעה לפיה נטמן בקרבת ברעם, או שהוא ר' יצחק אחר:

"וקרוב משם [מקבר אסתר בכפר ברעם] צדיק אחד, אומרים כי הוא רב נחמן ויש אומרים כי הוא רב יצחק. ושם בתוך הכפר בית הכנסת לר' שמעון בן יוחאי". [תוצאות ארץ ישראל]

התנא האלוקי רבי פנחס בן יאיר

במקורות ישנן שתי דעות לגבי זהותו המדוייקת. בזוהר [בלק ר, ב] נכתב שרבי פנחס בן יאיר היה חמיו של רבי שמעון בר יוחאי: "רבי פנחס הוה אזיל למחמי ברתיה אנתו דר' שמעון" [רבי פנחס הלך לראות את בתו, אשתו של רבי שמעון], אך בגמרא [שבת לג, ב] נכתב שהיה חתנו. כמה תשובות נאמרו במענה לתמיהה זו: הראשונה היא שבגמרא יש טעות סופר ויש לגרוס חותנו [שם בגמרא בהגהות רא"מ הורוויץ, חשק שלמה וביעב"ץ. סדר הדורות בשם יוחסין; מקדש מלך; חיד"א בהגהותיו על הזוהר חלק

א, יא]. השניה, שיש לקרוא את המילים המופיעות בגמרא "שמע רבי פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה" בפיסוק אחר, כלומר, שרבי פנחס בן יאיר שמע את רשב"י חתנו מגיע ויצא לקראתו [חיבת ירושלים]. השלישית, שהיו שני אנשים שנקראו רבי פנחס, אחד חתנו של רשב"י והשני חותנו [ראה חיבת ירושלים מאמר גולת עליות]. מכל מקום, מרוב התשובות מסתבר כי היה חותנו ולא חתנו[1].

אמרותיו

"רבי פנחס בן יאיר אומר: משחרב בית המקדש בושו חברים [תלמידי חכמים] ובני-חורין [צדיקים שהם בני חורין מיצרם] וחפו ראשם, ונדלדלו אנשי-מעשה וגברו בעלי-זרוע ובעלי-לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל. על מי לנו להשען – על אבינו שבשמים" [משנה סוטה ט, טו].

"אמר רבי פנחס בן יאיר: תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים. וחסידות גדולה מכולן" [עבודה זרה כ, ב].

"ר' פנחס בן יאיר פתח: 'אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה – אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא' [משלי ב, ד-ה], אם אתה מחפש אחר דברי תורה כמטמונים הללו – אין הקב"ה מקפח שכרך. משל לאדם, אם מאבד סלע או כילרין בתוך ביתו, הוא מדליק כמה נרות, כמה פתילות, עד שיעמוד עליהם. והרי דברים קל וחומר! ומה אלו, שהם חיי שעה של עולם הזה – אדם מדליק כמה נרות וכמה פתילות עד שיעמוד עליהם וימצאם, דברי תורה, שהם חיי העולם הזה וחיי העולם הבא – אין אתה צריך לחפש אחריהם כמטמונים הללו?" [שיר השירים רבה א, ט].

"אמר ר' אליעזר [בר יעקב] בשם ר' פנחס בן יאיר: אמר הקדוש ברוך הוא: אני עשיתי את יצר הרע – הזהר שלא יחטיאך. משהחטיאך – הוי זהיר לעשות תשובה ואז אשא עוונך, שנאמר [ישעיה מו, ד]: 'אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט' – מדין של גיהנם" [מדרש תהלים לב, ב].

עובדות והנהגות

רבי פנחס נזהר שלא ליהנות משל אחרים: "אמרו עליו על ר' פנחס בן יאיר: מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו, ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו", וכל זאת מפני מה? "שלא רצה לאכול כזית משל אחרים" [חולין ז, ב ורש"י שם].

פעם עבר רבי פנחס בן יאיר בעירו של רבי יהודה הנשיא. שמע רבי יהודה, יצא אליו ושאלו: רצונך לסעוד אצלי? אמר לו: הן. צהבו פניו של רבי משמחה. אמר לו רבי פנחס: כמדומה אתה שמודר הנאה מישראל אני? ישראל קדושים הן! יש רוצה ואין לו ויש שיש לו ואינו רוצה, וכתיב [משלי כג, ז]: 'אל תלחם [את] לחם רע עין, ואל תתאו למטעמותיו, כי כמו שער בנפשו כן הוא, אכול ושתה יאמר לך – ולבו בל עמך'. ואתה רוצה ויש לך, אלא שעתה עסוק אני בדבר מצווה, כשאשוב אכנס אצלך. כששב רבי פנחס ראה פרדות לבנות בפתח ביתו של רבי, אמר: מלאך המות בביתו של זה ואני אסעד אצלו? שמע רבי, יצא לקראתו והבטיח: אמכרם. אמר לו רבי פנחס: 'ולפני עיוור לא תתן מכשול' [ויקרא יט, ד] – (כלומר, מכשיל אתה את הקונה); אפקירם – [אמר לו] בכך מרבה אתה את הנזק שיבוא מהן; אעקרם – [אמר לו] צער בעלי חיים הוא; אהרגם – [אמר לו] 'בל תשחית' [דברים כ, יט]. היה רבי מפציר מאוד ברבי

פנחס, נעשה נס והפריד הר ביניהם. בכה רבי ואמר: מה בחייהם [של צדיקים] כך, במיתתן על אחת כמה וכמה [חולין ז, ב].

"מעשה ברבי פנחס בן יאיר שהיה דר בעיר אחת בדרום, והלכו אנשים להתפרנס שם, והיו בידן שתי סאין של שעורים והפקידו אצלו, ושכחו אותן והלכו להן. והיה רבי פנחס בן יאיר זורע אותן בכל שנה, ועשה אותן גורן וכונסן. אחר שבע שנים הלכו אותן החברים לשם לתבוע אותו ליתן להן, מיד הכיר אותן ר' פנחס בן יאיר ואמר להם: בואו וטלו אוצרותיכם" [דברים רבה ג, ג].

"שוב מעשה בר' פנחס בן יאיר שהלך לעיר אחת, והיו העכברים אוכלים בתחומה של אותה העיר. באו ובקשו הימנו. מה עשה רבי פנחס בן יאיר? אמר להם: למה אין אתם מפרישין מעשרותיכם כראוי? מבקשין אתם שנערוב אתכם, שאם אתם מפרישין מעשרותיכם כראוי אין עכברים אוכלין עוד? אמרו לו: הן. ערב אותן, והלכו העכברים ולא נראו עוד" [שם].

"מעשה באדם אחד שהיה חופר שיחין לרבים. בתו היתה הולכת בדרך, ובאת לעבור בנהר, ושטפה [הנהר]. באו ואמרו לו לרבי פנחס: כך הגיע לבתו של פלוני. אמר להם: אי אפשר, כיון שהיה עושה רצונו של הקב"ה במים, אין הקב"ה מאבד את בתו במים. מיד נפלה צוחה [= עבר קול] בעיר: באה בתו של פלוני. אמרו רבותינו: כיון שאמר ר' פנחס בן יאיר כך, ירד מלאך והעלה אותה" [שם].

אפילו חמורו של רבי פנחס, שונה היה בהתנהגותו מחמור רגיל: פעם באו ליסטים בלילה וגנבו את חמורו של רבי פנחס. שלושה ימים החזיקו את החמור במערה, ולא אכל כלום ממה שהגישו לו. לאחר שלושה ימים נמלכו הליסטים בדעתם ושילחו את החמור כדי שלא ימות במערה. שב החמור אל ביתו של רבי פנחס ועמד על יד השער. הורה רבי פנחס לפתוח את השער לפני הבהמה העלובה שלא טעמה מאומה במשך שלושה ימים. הכניסו את החמור והניחו לפניו שעורי דמאי [= שספק אם נטלו מהן מעשר והן מותרות לבהמה], ולא אכל. הורה רבי פנחס לעשר את המזון. אמרו לו: והרי דמאי מותר לבהמות! אמר להם: מה אעשה לעלובה זו שמחמירה על עצמה. עישרו את המזון ואכל החמור [ירושלמי דמאי א-ג]. על כך "אמר ר' זירא אמר רבא בר זימונא: אם ראשונים מלאכים – אנו אנשים, ואם ראשונים אנשים – אנו כחמורים; ו[אפילו] לא כחמורו של ר' חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר" [שבת קיב, ב].

פעם הלך רבי פנחס בן יאיר לפדות שבויים והגיע לנהר בשם גינאי. אמר לנהר: גינאי, חלוק לי מימיך ואעבור בך. אמר לו הנהר: אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני [רש"י: כל הנחלים הולכים אל הים בגזירת המלך], אתה – ספק עושה ספק אי אתה עושה [רש"י: שמא לא יתנו לך בפדיון], אני – ודאי עושה. אמר לו רבי פנחס: אם אין אתה חולק, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם. חלק לו הנהר את מימיו [חולין ז, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בבית הקברות של צפת[2]:

ראה לעיל (הנביא הושע בן בארי) [עמוד ***]: ימי מוהרנ"ת, קורות העתים, יד אהרן.

"וכן קברו של ר' פנחס בן יאיר שלא ידעו בו מעולם גילה הוא [האר"י] ע"ה". [עמק המלך, אגרות הר"ש שלומל]

"צפת... וחוץ לבית החיים, סמוך בין אילני זיתים, קבור ר' פנחס בן יאיר[3]. ואילן אחד הוא לו במקום מצבה כי האר"י לוריא ז"ל רצה לבנות עליו מצבה ואמרו לו בחלום שלא יבנה שום דבר כי כך צריך להיות". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"צפת... ובבתי חיים[4] מערות הרבה עם חכמים וצדיקים לאין מספר... ורבי פנחס בן יאיר תחת זית". [משה חיים קאפסוטו]

"למטה בבקעה גדולה, זית אחד עקום, קבור שם רבי פנחס בן יאיר, ויש שם אבן, ויש אומרים שזה פתח המערה". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)].

"למטה במורד ההר קבור ר' פנחס בן יאיר, ואבן שיש עומדת על קברו, ועצי זית הרבה גדלים מסביב לקבר, והכל דומה לגן שושנים". [ידי משה]

"צפת... ותיכף בצד ההר הוא בית חיים... ובתחתית ההר קבר של ר' פנחס בן יאיר, חותנו של רשב"י ז"ל, אצל אילן של זיתים". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

"אחרי ככלות בית החיים למערב, יש מישור שדה תבואה ואילני זיתים, ושם קבור התנא האלקי ר' פנחס בן יאיר... האר"י ז"ל גילה קברו שלא היה שם היכר מעולם, ורצה לבנות מצבה ואמר לו בחלום שלא יבנה שום דבר לקיים על גבי חרשו חורשים, וכמה פעמים רצו לבנות כיפה עליו... ועתה יש גל אבנים על קברו ואומרים שאינו מניח לבנות עליו ציון כי לא רצה ליהנות משל אחרים". [חיבת ירושלים]

"אצל בית הקברות לפאת מערב יש מישור נחמד נושא פרי תבואה ועצי זיתים, שם קבר התנא האלקי ר' פנחס בן יאיר, וגל אבנים על קברו[5], ושם הולכים להתפלל בעת צרה". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

"שדה שנחרש בה קבר של התנא האלקי רבי פנחס בן יאיר עליו השלום, וראיתי כתוב שם על אבן הנשבר 'רבי פנחס בן יאיר'. והוא מיד בסוף הקברים למטה, ומתחיל משם שדה תבואה בארץ מישור, לערך מאתיים אמה". [אהבת ציון]

"תוך שדה לבן, מחוץ לבית הקברות, גל גדול של אבנים מיוחס לרבי פנחס בן יאיר ז"ל". [מסעות החכם האבי"ר]

"הלכתי בסגל חברתי לבקר את בית החיים אשר בצפת... במשעול צר אשר בין תבואות הגוי הלכנו לערך מאה אמה, ובאנו אל קבר רבי פנחס בן יאיר, ועליו גל אבנים גדול מאוד". [מסע מירון]

"למערבו [של בית הקברות] נמצא קבורת ר' פנחס בן יאיר, חותנו של התנא האלקי ר' שמעון בן יוחאי, וגל אבנים על קברו". [גבעת שאול]

"אחרי ככלות בית הקברות לפאת מערב, יש מישור שדה תבואה ואילני זיתים. שם פגשתי את קבר התנא האלוקי ר' פנחס בן יאיר". [מסעות משה]

גדולים צדיקים במיתתם - נסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"אצל בית הקברות לפאת מערב [בצפת], יש מישור נחמד נושא פרי תבואה ועצי זיתים. שם קבר התנא האלוקי ר' פנחס בן יאיר, וגל אבנים על קברו. ושם הולכים להתפלל בעת צרה. וכמה פעמים אשר בעל השדה הערבי לא הניח ליהודים להכנס לתוך השדה אל קברו, כי אמר שמקלקלים את תבואתו; לשנה

הבאה לא צימח שדהו שום ירק עשב, ומאז והלאה קיבל עליו להניחם לילך בכל עת חפצם". [שערי ירושלים; בשינוי קל: טוב ירושלים]

"וכמה פעמים רצו לבנות כיפה עליו, וכל המשתדל בה אינו משלים שנתו. ואמרו שזו המערה היא חלולה מלמטה, והולכת עד מירון ששם קבור רשב"י עליו השלום, ובכל ערב ראש חודש עולים כל הצדיקים הקבורים שם משם למעלה, כמש"ה והיה מדי חדש בחדשו וכו'". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

דרכי גישה

צפת מתחת לבית הקברות, ברחבה שבכניסה החדשה הנ"ל נמצא ציונו בתוך גדר עגולה.

מיקום וזיהוי הקבר

בתמונות הישנות, עוד רואים את תיאורם של עולי הרגל במדוייק, גל האבנים, שדה גדול, ועצי זית. כמו"כ עד היום נשאר גל האבנים ללא ציון בנוי, כנראה מאותה סיבה הנ"ל שלא הצליח אף אדם לבנות ציון. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] להרחבה, ראה: מסעות ירושלים, מאמר סדר יום תשיעי הערה 16 שהוכיח כן מהזוהר פרשת בלק.

[2] ראה בפרק ברעם (ר' פנחס אבי ר' נחמן קטופא), אך שם מדובר על אדם אחר, ולא כפי שטעו לחשוב רבים.

[3] קבורת רבי פנחס בן יאיר בצפת נזכרת בסתמיות גם באיגרת תלמידי הגאון מוילנא מצפת.

[4] קבורת רבי פנחס בן יאיר בבית הקברות של צפת נזכרת גם במסעי הירח ובימי שמואל.

[5] בדומה לכך בטוב ירושלים הוגדרה קבורתו בתחתית ההר, בשדה מישור, וגל אבנים על קברו.

התנא האלוקי אבא בנימין

אבא בנימין הוא שמו של תנא שנודע על שם שני הנהגות מיוחדות בהם נהג. ההנהגה הראשונה היא "תפילתי שתהא סמוכה למיטתי" - להתפלל מיד בקומו בבוקר, וההנהגה השניה היא "על מטתי שתהא בין צפון לדרום". תקופתו של אבא בנימין לא נודעה.

שיטתו של אבא בנימין בעבודת השם, כפי שמופיעה בברייתא היא כי יש להתפלל מיד כשקמים בבוקר, עוד לפני הלימוד. להלכה נחלקו בזה רש"י ותוספות וישנם ראשונים שפוסקים כאבא בנימין להלכה - שאסור ללמוד לפני התפילה.

את שיטתו של אבא בנימין מסביר **כ"ק אדמו"ר האמצעי** בחילוק בין תורה לתפילה: התפילה גבוהה לכאורה יותר מהתורה, שכן שמונה עשרה הברכות משולות כנגד ח"י חוליות השדרה. מכיון שהחוליות ממשיכים את האור לכל חלקי הגוף, הם מורים, שהאור שנמשך בהם מגיע ממקום גבוה שאין בו חילוק בין גבוה לנמוך - אור מקיף. מזה מוסבר שיטתו של אבא בנימין, שרצה מיד בקומו משנתו, להמשיך אור גבוה ונפלא זה.

אך אף על פי שהתפילה ממשיכה אור מקיף, מיוחדת היא לימוד התורה. למרות שלכאורה המשכתה היא רק מהאור פנימי, הרי שבשרשה ופנימיותה היא ממשיכה אור מעצמות ממש, מכיון שהיא רצון

העליון וחכמתו יתברך שמאירה בהלכות התורה. לעומת זאת תפילה, למרות שהיא נמשכת מאור גבוה כל כך, הרי שהמשכתה בפועל היא על ידי דברים גשמיים הנקראים חיי שעה, וזאת הסבה שהאמת היא שתורה גבוהה יותר מתפילה.

התנא האלוקי רבי אברדימוס בן רבי יוסי

רבי אברדימוס (או ורדימוס) בן רבי יוסי היה תנא, אחד מבניו של התנא המפורסם רבי יוסי הגלילי.

מובא בתלמוד ירושלמי, כי כאשר בא אחד לשאול את רבי יוסי אודות הלכה מסוימת בנוגע להלכות צדקה, קרא רבי יוסי לרבי אברידימוס בנו שהשמיע את המאמר "חייך קודמין, עניי עירך קודמיין לעניי עיר אחרת".

הרבי מסביר כי כדי ליישב את התמיהה למה קרא דווקא לרבי אברדימוס בנו, יש לומר שזה היה ההלכה שרבי אברדימוס עסק בה תמיד "געקאכט" בזה, ולכן בתורת כהנים בפרשת אמור, מובא כי "אמר רבי אוורדימס ברבי יוסי מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויוהכ"פ וחג מכאן, ללמדר שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלה עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו". ומכיון שרש"י מביא את שם הבעל המאמר מובן ומוכח שיש למאמר זה קשר מיוחד לבעל האימרה;

מבואר בכך, שכן דווקא רבי אברדימוס שבטבעו רצה להביא ולהקדים לעניי עירו כדין התורה וכרצון התורה, הוא אשר משמיענו שיש לכוף טבע זה ובלקט שכחה יש לעזוב את השכחה ופיאה ולא לחלקם לעניים תוך העדפה של עני אחד על עני אחר; על ידי כפייה כזו של המידות והיפוך הטבע, "מעלה עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

התנא האלוקי חוני המעגל

חוני המעגל, חכם גדול בתורה, צדיק וחסיד, בדורו של שמעון בן שטח, בסוף מלכות בית חשמונאי [תענית יט, א; כג, א].

מפאת העובדה שסופרו סיפורים שונים על מותו אין אנו יודעים במדוייק אם היו אחד או שנים. בגמרא [תענית כג, א וראה להלן עובדות והנהגות] משמע שביקש רחמים ומת אחרי שישן שבעים שנה, אך ביוחסין נכתב בשם ספר יוסיפון שנהרג במלחמת האחים החשמונאים הורקנוס ואריסטובולוס שרשעי העם המיתוהו. הבעיה מתעצמת מפני שבירושלמי [תענית ג, ט] נכתב ששבעים השנים היו בזמן גלות בבל. סדר הדורות (בהסתמך על פתרונו של בעל יפה מראה [חידושי אגדות למהרש"א תענית כג, א]) פתר סתירה זו כך: חוני הראשון ישן שבעים שנה מחורבן בית ראשון עד בנין בית שני [וכשהיה נכנס לעזרה היתה העזרה מאירה], והשני נכדו, שהוא זה אשר התפלל על הגשמים נהרג במלחמת האחים שהתרחשה מאוחר לבניית בית המקדש השני.

עובדות והנהגות

כונה 'המעגל' בעקבות מעשה שהיה[1]: "מעשה שאמרו לו לחוני המעגל: התפלל שירדו גשמים. אמר להם: צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו. התפלל ולא ירדו גשמים. מה עשה? עג עוגה ועמד

בתוכה ואמר לפניו: ריבונו של עולם, בניך שמו פניהם עלי, שאני כבן-בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך. התחילו גשמים מנטפין. אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומערות. התחילו לירד בזעף. אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו כתיקנן, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים. באו ואמרו לו: כשם שהתפללת עליהם שירדו, כך התפלל שילכו להן. אמר להן: צאו וראו אם נמחית אבן הטועים. שלח לו שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי, אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו, ועליך הכתוב אומר [משלי כג, כה]: 'ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך'" [משנה תענית ג, ח].

"שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל: 'ותגזר אומר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור' [איוב כב, כח]. ותגזר אומר – אתה גזרת מלמטה, והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה. ועל דרכיך נגה אור – דור שהיה אפל הארת בתפילתך. 'כי השפילו ותאמר גוה' [שם, כט] – דור שהיה שפל הגבהתו בתפילתך, 'ושח עינים יושע' [שם] – דור ששח בעוונו הושעתו בתפילתך. 'ימלט אי נקי' [שם, ל] – דור שלא היה נקי מלטתו בתפילתך, 'ונמלט בבור כפיך' [שם] – מלטתו במעשה ידיך הברורין" [תענית כג, א; ראה עוד בירושלמי תענית ג, ט].

בתאריך כ' אדר הוא יום טוב במגילת תענית לפי שחוני נענה ביום זה בבקשת הגשמים (מגילת תענית פרק יב).

כל חייו התקשה חוני המעגל בפירוש הפסוק 'שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים' [תהלים קכו, א], והיה אומר: וכי יש אדם שישן שינה אחת של שבעים שנה [= אורכה של גלות בבל]? עד שיום אחד ראה אדם נוטע חרוב, ואמר לו: תוך כמה שנים מוציא עץ זה פירות? ענה לו הלה: שבעים שנה. שאלו חוני: ומי אמר לך שתחיה זמן כה רב? ענה לו אותו אדם: כשם ששתל אבי עץ חרובים עבורי, כך שותל אני לבני. ישב חוני המעגל תחת העץ והתנמנם, וסביבו התפתח שן סלע שהסתירו מבני אדם. כך ישן במשך שבעים שנה. כשהתעורר ראה אדם שמלקט חרובים מהעץ ושאלו אם הוא זה ששתל את העץ. ענה לו הלה: נכדו אני. אמר חוני: אם כן ישנתי שבעים שנה! הלך לביתו ושאל: בנו של חוני המעגל חי? אמרו לו: בנו איננו אך נכדו ישנו. אמר להם: אני הוא חוני המעגל, אך הם לא האמינו לו. הלך לבית המדרש ושמע את החכמים אומרים: ברורה לנו סוגיא זו כאילו למדנו אותה בימיו של חוני המעגל, שכאשר היה חוני מגיע לבית המדרש היה מתרץ את כל קושיותיהם של החכמים. אמר להם: אני הוא, אך הם לא האמינו לו ולא נהגו בו בכבוד הראוי לו. חלשה דעתו, ביקש רחמים ומת. אמר רבא: זהו שאומרים העולם: או חברותא או מיתותא [תענית כג, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו[2] בפרעם[3]:

"והלכתי אני לבדי וראש גולה לכפר (ברעם) [פרעם], וקרוב לעיר מצאנו קבר חוני המעגל ושל אשתו ובניו קבורים בציונים". [מסע דפלסטינא]

"ומן העמוקא הלכנו לפרעם כשתי פרסאות. שם חוני המעגל ואשתו סמוך בעמק. וישמעאל אחד הראה לנו צדיק לא ידענו שמו". [תוצאות ארץ ישראל]

"(ש)פרעם, שם קבר חוני המעגל ז"ל ואשתו ואבא חלקיה[4], וכן ציון כל אחד מהם ככתוב בבית מדרשו". [כת"י מוסקבה]

"הלכנו [מצפת] לפרעם, ושם מערה לחוני המעגל ולאשתו, ואבא חלקיה בן בנו, וחנן הנחבא". [רבי משה באסולה]

"פרעם, שם קבור חוני המעגל ואשתו ומדרש תחת הכפר. ושם קבורת אבא חלקיה וחנן הנחבא". [איגרת יחוס האבות מאלמוני; יחוס הצדיקים]

"והגענו לכפר פרעם. עוד נתעסקנו אצל פתח מערת חוני המעגל שבכפר פרעם". [ספר הגירושין לרמ"ק, נפטר ש"ל]

"פרעם, בתחתית הכפר שם מערה ובה קבורת חוני המעגל ואשתו, ובסמוך מדרש". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש[5]; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"פרעם, במערה קבור חוני המעגל ואשתו, ובמערה השניה אבא חלקיה וחנן הנחבא עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"פה פרעם איכה יועם זהב בני צדיק הקטן... פתע פתאום טרוף טורף, לא נודע מי הכהו... הפקדתיו אצל אדוני הארץ התנא האלוקי הקדוש חוני המעגל[6] תחת האלה בוטם גדול. ושם שמתי לו חוק, שמה קברתי צדיק אצל צדיק". [שו"ת רבי יום טוב צהלון, חדושי איזהו נשך י, ב]

"פרעם, שם מערה ובה קבורת חוני המעגל ואשתו ומדרשו". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"פרעם, מערה תחת ההר, חוני המעגל ואשתו ואבא חלקיה וחנן הנחבא". [הזיארה בכפר פקיעין]

"פרעם, מתחת לכפר הזה מצד צפון מערה, ובה נקברו חוני המעגל ואשתו". [ידי משה]

"כפר פערעם, שם מערה אשר בה קבורים חוני המעגל ואשתו ואצלם היה בית מדרשו אך נחרב". [שערי ירושלים; בשינויים קלים: מבשרת ציון; תפארת ירושלים; מסעות משה]

"וכשני שעות רכבנו סביבות ההרים האלה, עד אשר באנו אל מערת חוני המעגל, והוא בתוך שדה ערבי אחד, זרוע חיטים עד פתח המערה... ערכנו בקשתינו ותפלתינו על פתח המערה ואל תוכה לא באנו, כי נסתם פי המערה אחר הגשם מחול ועפר". [מסע מירון]

"כפר הנקרא פערעם ומקומו על הר קטן, וברגלי ההר נמצא מערה אחת ושם קבור חוני המעגל הנזכר במסכת תענית". [גבעת שאול]

"שפרעם, סמוך לאושא הנודע בש"ס[7]. קרוב לעיר יש מערה לחוני המעגל ולאשתו ולאבא חלקיהו בן בנו, וחנן הנחבא, ועליהם ציונים. ושם קבר רבי יהודה בן בבא מהרוגי מלכות. שם ישב הסנהדרין, עתה נקראת שפי עמר ויש בה ישוב יהודים". [טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"בכ"ה בכסליו הלכנו להתפלל על הגשמים לקבר חוני המעגל בכפר אחד. והלכנו עם הרב ר' ישראל בעל מחבר תקלין חדתין והרב ר' חיים מפינסק, הם היו רוכבי חמור ואנחנו הלכנו רגל. ובעת חזרנו לבתינו היה גשם ונתמלאו כל הבארות מים". [קורות העתים]

"מדי דברי זכור אזכור בעת בהיותי בעיה"ק צפת בשנת כת"ר היתה עצירת גשמים וגזרו צום ולא נענו, והלכנו כמה מניינים לכפר מירון על ציון התנא האלקי רשב"י ובנו ר"א זיע"א, וגמרנו שם תהילים ושאר תפילות, ולית מאן דמשגח בן בעו"ה. והלכנו משם למערת התנא חוני המעגל ואמרנו שם תהילים תפילה ותחנונים, וחזרנו אל העיר בכובד ראש, ולא הגענו לאמצע הדרך עד אשר נתקדרו השמים בעבים בקולות וברקים וירד הגשם בגבורה, והיינו כצאן שעלה מן הרחצה, ועד בואינו אל ביתינו, המים היו על פני כל הארץ, ושמחו מאד כל העדה לקראתינו. [שערי ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

קברו של חוני המעגל נמסר מזה דורות מיד ליד. מיקום המערה המצויין כיום הוא מדוייק ומתאים לתיאורם של עולי הרגל, אולם המיקום המדוייק של הקבר הינו בפנים המערה, המערה הפנימית עם 4 הכוכים, ולא כפי שנבנה במערה החיצונית שהיא בית מדרשו שהיה מכונה בפי עולי הרגל 'מדרש' – היינו מקום התפילה של עולי הרגל, ולא מקום קבורתו. [ראה רשב"י במירון].

בשנת תרפ"ה בא לראש פינה ר' דוד נח פינקלשטיין, תייר יהודי זקן מאמריקה. הוא נידב שער ברזל למערה בפרעם, כי אנשי פרעם לא שמרו על כבוד המערה ומילאו אותה בלכלוך. בתקופה ההיא כאשר היו באים יהודי צפת וראש פינה להתפלל במערה, היו לוקחים את המפתח ממר א. קלר, הזקן שהיה ממונה על המערה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] כן כתב רש"י במנחות [צד, ב ד"ה דעגיל] שנקרא המעגל לפי שעג עוגה כשהתפלל על הגשמים אמנם ביוחסין ובסדר הדורות נכתב בשם ר' צמח בר פלטוי גאון שכינוי זה הוא על שם עיר מגוריו 'מגלו'.

[2] אמנם, ישנה דעה שנטמן בעלמה ודעה שנטמן בירושלים:

עלמה:

"עלמה, ושם כמו חמישים יהודים, ובית הקברות גדול לישראל. ושם קבר ר' אלעזר בן ערך ור' אלעזר בן עזריה וחוני המעגל". [מסעות ר' בנימין]

"עלמא, לפנים ישוב גדול של יהודים, שם בית קברות ישראל גדול. שם קבר רבי אלעזר בן ערך מאבן שיש ומכסה מאבן גדולה עליו... ורבי אלעזר בן עזריה וחוני המעגל ור' יוסי הגלילי ור' אליעזר בן הורקנוס ור' ראובן האצטרובלי ור' יהודה בן תימא ור' יוסי הכהן". [טוב ירושלים]

ירושלים:

"וראינו עמק יהושפט ויד אבשלום וזכריה בן יהוידע וחוני המעגל". [איגרת ר' יצחק בר מוסא]

[3] בפי הערבים: סאדיק חונא אלמעג'ל.

[4] קבורת אבא חלקיה בפרעם נזכרת בסתמיות באיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן.

[5] בכת"י ב' של גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש נכתב: "פרעם, אצל אותו הכפר מערה אחת ושמה קבר חוני המעגל ואשתו, וקרוב לו בית המדרש. וקרוב משם, אצל הכרמים, יש מערה בתוך מערה, ושמה נקברו אבא חלקיה וחנן הנחבא ור' יהודה בר אילעי ושבעים תלמידיו עליהם השלום".

[6] קבורת חוני המעגל בפרעם נזכרת בסתמיות באיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן.

[7] נראה שבעל המסע היה סבור שאין הבדל בין פרעם לשפרעם ועל כן חיבר בין השמות וציין את קברי הצדיקים שבשני המקומות, מאחר ולא היה במקום אלא העתיק ממקורות אחרים.

[8] מחצור ניתן להגיע לעמוקה דרך אזור התעשייה. בסוף אזור התעשייה, דרך נוף העוברת דרך אתר תאנים (מזבלה), מובילה הדרך לעמוקה וממנה לנבוריא ולאבנית – יש שילוט לאורך כל הדרך.

התנא האלוקי רבי אליעזר ברבי יוסי

רבי אליעזר בן רבי יוסי היה בנו של התנא רבי יוסי, ומוזכר פעמים מספר בתלמוד. ישנן גרסאות שונות אודות שמו, יש הגורסים "רבי אלעזר רבי יוסי", ויש הגורסים "רבי אליעזר".

הוא היה נוהג שלא היה מעיד כלל, ונימק זאת בכך שפעם אחת העיד וכמעט והעלו עבד לכהונה על פיו.

ישנה מחלוקת בגמרא כיצד הוא היה נעשה. לפי שיטת חכמים הוא היה כתוב בשתי שורות, "קודש ל" בשורה אחת, ושם [הויה]] בשורה שניה. התנא רבי אליעזר בן רבי יוסי חולק על דעת חכמים, ולפי עדותו ראה את הציץ ברומי שהיה בשורה אחת. הרמב"ם פוסק עם זאת כחכמים, כי לפעמים עשו אותו גם בשורה אחת, אך לכתחילה יש לעשותו בשתי שורות. האוה"ח כותב שגם לפי שיטת חכמים בדיעבד זה כשר.

גם המאירי כותב ש"חכמים לא הכחישו את הידוע להם, אף בעדות ראייה".

הרבי מקשה, למה לא חזרו בהם חכמים לאחר עדותו המפורשת של רבי אליעזר בן רבי יוסי שראה את הציץ **בעצמו** ברומי.

הרבי מיישב על פי הידוע, שהמנורה שמצוירת בשער רומי היא בעל קנים עגולים כחצאי קשת, למרות שהמנורה האמיתית הייתה בעל קנית אלכסונים כמו שכותב רש"י בפירוש, וכמצויר ברמב"ם. ולכן בהכרח, שמכיון שהמנורה היה כלי חשוב כל כך, היו נוהגים אומות העולם לחקות אותו במקומות שונים ואף בבתי עבודה זרה שלהם באופן דומה ולא מדויק למנורה של בית המקדש, ואת מנורות אלו חיקו ברומי. ישנם טעויות נוספות באותה מנורה, עד שבראשה מצויר צורה של דרקון שהוא עבודה זרה.

ולכן גם כאשר ראב"י ראה את הציץ ברומי, אין זה הוכחה חד משמעית כי אכן כך היה ציור הציץ, מכיון שייתכן שהציור שם מחקה את הציץ כי שחיקו אותו, וקיימות אף אשוריות נוספות, כגון שהיהודים חיקו את הציץ ועשו ציץ דומה לציץ האמיתי כדי להציל את הציץ האמיתי. אפשרות נוספת היא, שאחד חיקה לעצמו את הציץ, ומכיון שקים איסור לחקות במדויק את הציץ שבבית המקדש - "לא תעשון איתי" - בית תבנית היכל וכיוצא בזה הוא עשה ציץ דומה. גם אם נאמר שבשינוי זה גם כן ישנו האיסור הנ"ל, ייתכן שהוא נעשה על ידי גוי.

עם זאת, הסיבה לכך שרבי אליעזר בן רבי יוסי עצמו לא חזר בו, כי דווקא חכמים שמקובל היה בידם שכך היה ציור הציץ, היו מתרצים כך, אך הוא עצמו שלא היה מקובל כך הידו לא היה חייב להעלות על דעתו אפשרות רחוקה כל כך שהיה להם דוודא ציץ אחר ולא את הציץ המקורי.

על פי זאת שוב קשה, מנין לרמב"ם לתרץ באופן דחוק כל כך, שאותו ציץ שראה רבי אליעזר בן רבי יוסי היה ציץ אמיתי, וכשר רק באופן של **בדיעבד**. הרבי מסביר כי קשה להעלות על הדעת, שהיה קל לרמות את הרומיים בדבר שהיה ידוע כל כך ומפורסם שהכהן הגדול הלך עם ציץ בעל שתי שורות, ולכן בהכרח לומר שגם ציץ זה היה ציץ אמיתי שהשתמשו בו בבית המקדש.

על פי יסוד זה, שאין להביא ראייה מהגניזה וחכמים לא חזרו בהם משיטתם, מסיק כי למרות שלאחרונה מתגלים מגילות שונות בגניזות ישנות, ובהם ישנם שינויים שונים בחסירות ויתירות, אין להסיק בהם,

מכיון שכאמור כאשר יש קבלה אין להביא ראייה מגניזות וכיוצא בזה, ואף ייתכן שדווקא מכיון שהיו פסולים לכן שמום בגניזה.

התנא האלוקי רבן שמעון בן גמליאל (הראשון)

רבן שמעון בן גמליאל הראשון תנא היה, ונשיא רביעי מבית הלל, והוא האחרון שנהג נשיאותו לפני הבית.

בנו ותלמידו של רבן גמליאל הזקן ומעשרה הרוגי מלכות.

אמרותיו

"כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. וכל המרבה דברים מביא חטא" [אבות א, יז, ראה שם בתוס' יו"ט].

"אמר רבי שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים" [תענית ל, ב].

עובדות והנהגות

בעקבות הכבוד הרב שנהג דמה בן נתינה באביו, אמר רבן שמעון בן גמליאל: "לא כיבד בריה את אבותיו כמו אני את אבותי, ומצאתי שכיבד עשיו לאביו יותר ממני, כיצד? ... הייתי משמש את אבי בכלים צואים [= בגדים מלוכלכים], וכשהייתי הולך לשוק הייתי משליך אותן הכלים, ולובש כלים נאים ויוצא בהן. אבל עשיו לא היה עושה כן, אלא אותן כלים שהיה לובש ומשמש בהן את אביו הן מעולים" [מדרש רבה דברים א, טו; כריתות א, ז].

"אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל, כשהיה שמח שמחת בית השואבה, היה נוטל שמונה אבוקות של אור, וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו. וכשהוא משתחווה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה, ונושק את הרצפה וזוקף, ואין כל בריה יכולה לעשות כן [רש"י: בדורו של רבן שמעון לא היה אחד מעומדי עזרה יכול לעשות כן], וזו היא קידה" [סוכה נג, א].

על מותו מסופר: "נכנס הקיסר וכל גדולי רומי אחריו, אמר להם מי יהרג תחילה? ענה ר' שמעון בן גמליאל: אני נשיא בן נשיא, מזרעו של דוד מלך ישראל עליו השלום, אני אהרג תחילה. ענה ר' ישמעאל כהן גדול ואמר: אני כהן גדול בן כהן גדול, מזרעו של אהרן הכהן, אני אהרג תחילה ואל אראה במיתת חברי. אמר הקיסר: זה אומר אני אהרג תחילה וזה אמר אני אהרג תחילה, אם כן, הפילו גורלות ביניהם. ויפול הגורל על רבן שמעון בן גמליאל, וציוה הקיסר לחתוך את ראשו תחילה, וחתכוהו" [מדרש אלה אזכרה (אוצר המדרשים – אייזנשטיין)][1].

"שנו רבותינו: כשנהרג רבן שמעון ורבי ישמעאל, אמר להם ר' עקיבא לתלמידיו: התקינו עצמכם לפורענות. שאילו טובה עתידה לבא בדורנו, לא היו מקבלים (אלא) רבי ישמעאל ורבן שמעון. ועכשיו, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שפורענות גדולה עתידה לבוא בדורנו, ונסתלקו אלו מבינותינו, לקיים מה שנאמר [ישעיהו נז, א]: 'הצדיק אבד ואין איש שם על לב'" [ילקוט שמעוני ישעיהו תפו].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר[2] כנא[3]: חיבת ירושלים.

"ואחריו [אחרי יונה] במורד ההר מצד אחד מערה קטנה יפה, ונקבר בה רבי שמעון בן גמליאל[4]". [רבי משה באסולה]

"ותחת ההר [שעליו יונה] שתי מערות זו כנגד זו, באחת רבי ישמעאל בן אלישע[5], ובאחרת רבן גמליאל[6] – שהיו מהרוגי מלכות". [יחוס הצדיקים]

"ותחת הכפר ב' מערות, באחת קבור ר' ישמעאל, ובשניה רבן גמליאל[7] מעשרה הרוגי מלוכה, ובנו ובן בנו עליהם השלום, ועצמות הגאונים עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"ובמורד ההר [של יונה] מערה קטנה נאוה ובה קבר ר' שמעון בן גמליאל[8]". [שערי ירושלים (מבשרת ציון; טוב ירושלים)]

מיקום וזיהוי הקבר

מתחת לכפר כנא, בואדי שבין משהד לבין כפר כנא – מערת כוכים המזוהה היום כקברו של ר' שמעון בן גמליאל, מעשרת הרוגי המלכות. בסמוך לה על צלע ההר ישנם עוד מקומות הנראים כפתחי מערות קבורה, דבר המעיד על אזור קבורה, ובכך מתאים המקום לתאורם של עולי הרגל, מערה כנגד מערה, אולם אין לדעת במי מהם קבור רשב"ג ובמי ר' ישמעאל [לפי דעות אלה][9]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] משיחה שהתנהלה בין רשב"ג לבין רבי ישמעאל טרם הוצאו להורג אנו למדים על גדלותם של השנים: "מעשה ברבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל שהיו יוצאים ליהרג, והיה רבי שמעון בן גמליאל בוכה. אמר לו רבי שמעון: רבי, מה אתה בוכה? והלא [בשתי] פסיעות אתה נתון בצד אבותיך. אמר לו: וכי תעלה על דעתך שאני בוכה שלא חייתי עוד קטמון [= סך] שנים? אמר לו: והרי הוא אומר [קהלת ה, יא]: 'מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל'. אמר לו: ולא אבכה שאני יוצא ליהרג כעובד עבודה זרה וכמגלי עריות וכשופכי דמים וכמחללי שבתות? אמר לו רבי ישמעאל: על חינם? מימיך לא באת אשה לשאול לך על נדתה והאיש על נדרו והיית ישן או (מועד) [סועד], או שמא לא היתה שעה פנויה או שמא לא הניחו השמש ליכנס? אמר לו: בין ישן בין (מועד) [סועד] (מצויים) [מצווה] היה השמש – כל אדם בל ימנע מלהכנס. אמר לו: ולא על חינם. [אמר לו:] פעם אחת הייתי יושב ובני אדם עומדין עלי [וגס לבי עלי]. אמר לו: כדיי אנו שאנו יוצאין ליהרג" [אבות דרבי נתן נוסחא ב, מא].

[2] בידי משה כתב: "כנה, למטה [ממשהד], לרגלי ההר, לדרום, קבורים במערה אחת רבא ורב הונא". אין כל איזכור כזה אצל מישהו אחר, וכנראה החליף את רשב"ג ור"ח להללו, אף שהוא נראה קצת מוזר. יש לציין שהידי משה לא הזכיר את רבא באבנית, וכן רב הונא לא נזכר אצלו במקום אחר, דבר המראה שהוא מכוון ואינו בטעות.

[3] אמנם, ישנן עדויות על מנוחתו במנדא, בשזור, בעלמה, בקדש נפתלי (נראה שהכוונה לקדש, שיוחסה לקדש נפתלי על ידי נוסעים רבים למרות שאיננה) ובבית שערים. נראה שרבן שמעון בן גמליאל הראשון הוא הטמון בכפר כנה [שכן הוא זה שהיה מעשרה הרוגי מלוכה], והשני, נכדו, בכפר מנדא, אך אין לדעת באופן מוחלט, וראה ערך כפר מנדה. חלק מהנוסעים מציינים שתי גירסאות כפי שיובא להלן.

שזור: חיבת ירושלים.

"שזורי, ר' שמעון שזורי, ויש אומרים כי שם רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל כהן גדול". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן], וראה שם בהערה כי לדעת יוספוס פלאביוס נהרג בקיריני.

"שזורי... קרוב למירון... יש אומרים כי שם קבר רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול מעשרה הרוגי מלכות". [טוב ירושלים]

עלמה: "עלמה... ושם קבר ר' אלעזר בן ערך, ור' אלעזר בן עזריה, וחוני המעגל, ורבן שמעון בן גמליאל, ור' יוסי הגלילי". [מסעות ר' בנימין]. אך יתכן כי טעות בדבריו והחליף את ר' שמעון בן נתנאל ברבן שמעון בן גמליאל.

קדש: "רבי שמעון בן גמליאל קבור בקדש נפתלי". [סדר הדורות בשם מסעות ר' בנימין]

בית שערים: "והקבר הקדוש אשר בבית שערים, שהערבים קורין לו בשם שיך אבו-זרייק ומתפללים אצלו ונשבעים בשמו באימה ופחד, הוא קבר של רבינו הקדוש, ובלי ספק שמה קברו גם את רבן שמעון בן גמליאל". [אדמת קודש]

[4] קבורת רבן שמעון בן גמליאל בכפר כנה נזכרת בסתמיות בזיארה בכפר פקיעין (שם מודגש שמדובר במי שהיה מעשרה הרוגי מלכות), וראה להלן שמביא גם רבן שמעון בן גמליאל שקבור בכפר מנדא ללא ציון שהיה מהרוגי מלכות.

[5] קבורת רבי ישמעאל בכפר כנה נזכרת בסתמיות בזיארה בכפר פקיעין (שם מכונה 'כהן גדול' ולא 'בן אלישע'). עוד ראה בפרק על שזור הערה 12. כן ראה בפרק חיפה הערה 38 נוסחת כת"י ב' של איגרת הקודש המדברת על מערה כנגד מערה אולם שמות אחרים נזכרים שם. עוד ראה בפרק על כפר חנניה שהוא עצמו מזכיר את ר' ישמעאל כה"ג גם שם בשם י"א.

[6] מסתבר שטעות כאן והכוונה לרבן שמעון בן גמליאל כמו שכתבו השאר, כי רבן גמליאל לא היה מעשרת הרוגי מלכות, ועיין בבלי תענית [כט, א].

[7] כנ"ל בהערה קודמת. את רבן שמעון בן גמליאל ציין הכותב בכפר מנדא, אולי בנסיון לפתור את המסורת הכפולה על מקום קברו. אולם בנוסחא אחרת של האיגרת ציין כי במערה אחת קבור ר' יעקב הקדוש ובנו ר' אליעזר והרבה צדיקים שמה, אולם אין זה ר' אליעזר בן יעקב ואביו ר' יעקב שכן מזכירם בכפר חנניה.

[8] טוב ירושלים מביא גם את הדעה שנטמן בשזור.

[9] בעל כפתור ופרח ושבילי דירושלים ציינו את שני בניו של רבי יהודה הנשיא כחצי שעה מזרחי צפוני לציפורי. יתכן כי כוונתם לכפר כנה למערה זו, והיא של רבן גמליאל ורבן שמעון שני בניו של רבי, ושיבוש חל אצל עולי הרגל האחרים לחושבו לאדם אחד רבן שמעון בן גמליאל, ואז נצטרך לומר כי רשב"ג קבור בכפר מנדה, ואם אף ידוע על רשב"ג אחר, אז הוא קבור בשזור.

התנא האלוקי רבי יונתן

רבי יונתן מוזכר במשנה פעם אחת בלבד ופעם אחת בתוספתא. לעומת זאת הוא מופיע מספר פעמים בספרא, ובספרי על ספר דברים ובעיקר במדרשי ההלכה כדוגמת הספרי לבמדבר והמכילתא. שמו מופיע תדיר במחלוקות עם רבי יאשיה, וברוב מוחלט של הפעמים הם נחלקים במדרש המקרא, למעט פעם אחת בה הם נחלקים בהלכה, לגבי מכסת האנשים שצריכים להיות בעיר הנדחת.

רבי יונתן החליט לעזוב את ארץ ישראל יחד עם כמה מחבריו, ביניהם רבי יהודה בן בתירא ורבי מתיא בן חרש, ככל הנראה בעקבות גזירות אדריאנוס שנגזרו בימים שלאחר מרד בר כוכבא, אך כאשר הגיעו לגבולה של הארץ התחרטו, ושבו לגור בארץ.

התנא האלוקי רבי יאשיה

רבי **יאשיה** היה תנא מהדור הרביעי של התקופה. חברו ובר-הפלוגתא של רבי יונתן, ושניהם למדו אצל רבי ישמעאל. **כח הכלל** הוא דין הלכתי הנוגע להלכות רבות, כגון קדושת בית הכנסת, דין עיר הנדחת, ונידון רבות בדברי רבותינו נשיאינו. בדין זה אנו מוצאים בעיקר את שני האמוראים שחיו בדורות הראשונים, רבי יאשיה ורבי יונתן.

שבואל בן גרשום נכד משה רבנו

נזכר בדברי הימים [א כג, טו-טז]: "בני משה גרשום ואליעזר. בני גרשום שבואל הראש".

היה הממונה על האוצרות בימי דוד: "ושבואל בן גרשום בן משה נגיד על האוצרות" [דברי הימים א כו, כד]. רש"י שם: "יש מפרשים נגיד על האוצרות, כל האמרכלין כולם היו תחתיו". רד"ק שם: "היה ממונה על האוצרות ושאר הממונים היו תחת ידו".

בגמרא [בבא בתרא קי, א] מבואר ששמו יהונתן, אלא שנקרא שבואל משום ששב לאל בכל ליבו [ראה שופטים יח, ל].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בבניאס[1]:

"והלכתי בדן, ולשם קהל גדול ואנשים חשובים מאד, ועמדתי בתוך העיר ארבעה ימים. והלכתי מזרח העיר, לטייל עם בני העיר, והראוני מערת (אספמיא) [פמייס], ומעיין הירדן היוצא ויורד מתחת המערה. ולפני המערה הראו לי מקום בית העיר, מקום אשר העמיד ירבעם בן נבט את העגל. ומחוץ לעיר ראיתי קברו של שבואל בן גרשום, ואילן גדול בראשו, ואילן גדול לרגליו". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"ולמטה משם [מבניאס] קבר שבואל בן גרשום בן אדוננו [משה עליו השלום]". [כת"י מוסקבה]

"ורחוק ממנו [מעידו] ציון לאדונינו שבואל בן גרשום בן אדונינו משה עליו השלום, ועליו אילן סנדיאן שישנים תחתיו כל החיות". [אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם]

"דן, היא בניאס והיא בארץ ישראל. וממנה יוצא הירדן. ושם קבור (שמואל בן גרשון) [שבואל בן גרשום] בן משה רבינו עליו השלום, ועליו אילן גדול סנדיאן... וגם שם המקום שעבר אברהם אבינו בברית בין הבתרים, והוא על ראש ההר, וקורין לו הגויים משעד אל-טאיר[2]". [אגרת יחוס האבות מאלמוני; יחוס הצדיקים]

"ושם [בדן] קבורת שבואל בן גרשום בן משה רבינו עליו השלום". [כת"י אילן ה']

"ושם [בבניאס] (שמואל) [שבואל] בן גרשום בן משה רבינו עליו השלום, ועליו אילן סנדייאן. ועוד שם מערה וקבורים בה אביי ורבא עליהם השלום[3]. מעמד בין הבתרים – בית נאה ומשובח בראש ההר, ועליו ג' כוכים[4]. והוא המקום אשר כרת ה' את אברהם ברית[5]. והתוגרמים קורין משהד אל טייר, על שם וירד העיט על הפגרים". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; בשינוי קל: שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"וקרוב לו [לעידו] שבואל בן (גרשון) [גרשום] בן משה רבינו עליו השלום. וקרוב לו דן בן יעקב[6] אבינו עליו השלום. ושם על ראש ההר מקום מעמד בין הבתרים לאברהם אבינו עליו השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"שם [בבניאס] קבור גם (שמואל) [שבואל] נכדו של משה רבינו ולידו עץ גדול הקרוי סנדיאן. ושם מערה ובה נקברו אביי ורבא עליהם השלום". [ידי משה]

"פמייס, שמה מערה מקום שהירדן יוצא. ושם קבר שבואל בן גרשום בו במערה ועליו אילן שמו סנדיין, וקבר עידו הנביא[7] ועליו אילן בוטים". [שערי ירושלים; בשינוי קל: מבשרת ציון]

"בניאס, פמייס, שמה מקדם היה ליש ואחר כן דן, ממערה שנמצאת שמה יוצא הירדן. שם קבר עידו הנביא וקבר שבואל בן גרשום בן משה רבינו עליהם השלום... ושם מראים הערבים קבר יהודה בן יעקב[8]". [טוב ירושלים]

דרכי גישה

נוסעים לכביש 99 וממשיכים צפונה להצטלבות הנ"ל. פונים ימינה מזרחה. בצומת שיאון פונים ימינה (להמשכו של כביש 99). לאחר כ-2.4 ק"מ מגיעים למגרשי החניה של מעיינות הבניאס. לא פונים שמאלה וממשיכים עוד כ-100 מטר לכיוון העליה, שם פונים שמאלה דרך שער לכביש צר ומגיעים לאחר כ-100 מטר למבנה עם כיפה שמתוכו צומח עץ, שם קבר שבואל בן גרשום.

מיקום וזיהוי הקבר

ציונו הידוע כיום, הינו דרומית לעיר בניאס, אולם כלפי בניאס העתיקה וחומותיה, הוא נמצא בפנים השער. הציון עתיק ונשמר ע"י הדרוזים בשמו סולטן חליל איברהים או מקאם סידנא סולטאן אברהים בן אדהם, ועליו עץ אלון-תבור עתיק המכונה סנדיאן [באלוט] היוצא מתוך המבנה הבנוי על הציון. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בפי הערבים: סולטאן איברהים.

[2] פירושו 'עדות העוף'. יש להעיר כי בספר היובלים [יד, יג] נאמר מפורשות שברית בין הבתרים נכרתה ב'אלוני ממרא אשר עם חברון, ויבן שם מזבח וישחט את כל אלה... ואת הציפורים לא בתר וכו'.

[3] בכת"י ב' של איגרת הקודש/גלילות א"י נוסף 'ולא רחוקה היא'.

[4] בזכרון בירושלים: כיפות.

[5]המשפט המתחיל במילים 'מעמד בין הבתרים' ומסתיים כאן, נכתב כך בכת"י ב': "ומשם על הר השני הוא מקום ההיכל (וקיאר) [וקיסר] אגוסטוס ומערת הפריצה, ועל ראש הר הלבנון בית יפה מאד, ועליו ג' בירנות והוא נקרא מעמד בין הבתרים אשר שם כרת ה' ברית עם אברהם אבינו עליו השלום".

[6] איזכור זה החליף ציון אחר מחמת שם המקום 'דן'.

[7] קבר שבואל וקבר עידו נזכרים גם במסעות משה.

[8] ראה בערך עידו הנביא. תאור זה הינו העתקה וצירוף מכמה מסעות, ולפיכך הזכיר גם את עידו וגם את יהודה על אף שלא ראה שני ציונים שונים להם. ראה שם בהקדמתו לספרו.

התנא האלוקי רבי שמעון בן יהוצדק

רבי שמעון בן יהוצדק הוא תנא, יש אומרים שהיה בזמן רבי טרפון, ויש אומרים שהיה רבו של רבי יוחנן ויש אומרים ששלושה בן יהוצדק היו.

מובא **בירושלמי** כי בן יהוצדק הוא היה משתבח בקפיצותיו שבשמחת בית השואבה. למרות שהיו שני בן יהוצדק ולכמה גירסאות רק אחד כאן משמע שמדובר בתנא רבי שמעון בן יהוצדק שהרי לא בא לסתום אלא לפרש ולכן ככל הנראה מדובר באותו תנא ידוע המוזכר במקומות אחרים.

הרבי חוקר האם מדובר בעת שכבר היה ראש ישיבה ולימד תלמידים שלכן היה נקרא בשם "רבי" כנהוג ולפי זה המוסר השכל הוא שאף ראשי ישיבות צריכים לשמח עצמם בשמחת בית השואבה, או שמדובר עוד בתחילת לימודו וכמובן מהלשון "בן יהוצדק" בלי הלשון "רבי".

לכאורה יש להסיק כי מדובר עוד בתחילת לימודו כשעוד לא היה רבי ורק לָמַד בעצמו, וכדמשמע מהלשון "בן יהוצדק", אך לפי זה קשה לכאורה מה הלימוד בירושלמי שמובא אחר כך על רשב"ג והלל הזקן ששמחו

עצמם, הרי הדברים קל וחומר שאף ראשי ישיבות צריכים לשמח עצמם, ופשיטא, ומה אחד שרק למד בעצמו צריך לשמח עצמו, וודאי אחד שזכה ללמוד וללמד, ולכן ברור שגם רבן שמעון בן גמליאל והלל הזקן שימחו את עצמם, ולמה מובא אודותם ששימחו עצמם ועל כרחך שמדובר כשהיה כבר רבי.

אם כי לפי זה נשאלת השאלה למה אינו מוזכר בגמרא בשם רבי. הרבי מבאר על פי המובא במסכת ברכות כי רבי יוחנן בן זכאי אמר אודותיו "אילו הטיח בן זכאי בן ראשו כל היום כולו לא היו משגיחים בו וכו' מפני שאני דומה כשר לפני המלך והוא כעבד לפני המלך", וחזינן שכאשר תנאים רצו לדבר בשבח עצמם הם היו מזכירים את עצמם ללא התואר "רבי", כדי להורות על שלילת הגאווה שלא היו מתגאים בכך, ולכן מכיון שהוא היה משתבח עצמו בכך כמשמע מהלשון "משתבח בקפיצותיו", היה מזכיר את עצמו בלא תואר רבי וא, בלא תואר שמם, רק עם שם אביהם.

האמורא האלוקי רב חסדא הכהן

רב חסדא הכהן [ברכות מד, א; רש"י שבת י, ב ד"ה רב חסדא], היה מגדולי אמוראי בבל.

היה מורה הוראה בעיר כפרי [עירובין סב, ב], צדיק גדול, נכבד מאד וחסיד. הוא וחבירו רב הונא כונו 'סבי דסורא' ו'חסידי דבבל' [סנהדרין יז, ב; תענית כג, ב]. כמו כן נאמר: "רבה ורב חסדא תרוייהו רבנן צדיקי", ומסופר שכאשר התפללו השנים על הגשמים, לא שבה תפילתם ריקם [מועד קטן כח, א].

היה תלמידו של רב, והחשיב את רבו עד כדי הכרזה שכל מי שיבוא ויאמר לו דבר חידוש מפי רב שעדיין לא שמע אותו, יקבל מתנה כפולה [שבת י, ב].

יחד עם אחרים תיקן את תפילת הדרך שנוהגים לאומרה עד היום [ברכות כט, ב], ור' זירא מסר משמו נוסח ברכה שאומרים הכהנים קודם שהם מברכים את הציבור [סוטה לט, א].

זכה הן לעשירות והן לאריכות ימים מופלגת. בתחילה היה עני מרוד, ואחר כך נתעשר מעשיית שיכר [פסחים קיג, א], ונפטר בגיל תשעים ושתים [מועד קטן כח, א].

אמרותיו

"אמר רב חסדא, ואיתימא מר עוקבא: כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקב"ה, אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר [תהלים קא, ה]: מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל. אל תקרי 'אותו' אלא 'איתו' לא אוכל" [סוטה ה, א].

"אמר רב חסדא: כל המנבל את פיו מעמיקין לו גיהנם, שנאמר [משלי כב, יד]: שוחה עמוקה פי זרות" [שבת לג, ב].

"אמר רב חסדא: זנותא בביתא כי קריא לשומשמא. ואמר רב חסדא: תוקפא בביתא כי קריא לשומשמא" – זנות או כעס בבית – כתולעת לשומשום [סוטה ג, ב].

עובדות והנהגות

כשהיה רב חסדא מתהלך בין הקוצים, היה מרים את שמלותיו בכדי שלא ינזקו, בטענה 'זה מעלה ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה' – כלומר, הגוף שנפצע מן הקוצים מבריא, ואילו הבגד שניזוק מן הקוצים אינו מבריא [בבא קמא צא, ב].

מסופר שכאשר נפגשו רב חסדא ורב ששת, רעדו שפתי רב חסדא מתורותיו של רב ששת, ואילו רב ששת היה רועד בכל גופו מפלפוליו של רב חסדא [עירובין סז, א].

פעם שאלה אותו בתו אם אינו חפץ לישון קמעא. נענה לה רב חסדא ואמר: יבואו ימים שהם ארוכים וקטנים [ימים שאדם בקבר הם ארוכים לשינה, וקטנים לעסוק בתורה ובמצוות. רש"י], ובהם אישן הרבה [עירובין סה, א].

שאל רב חסדא את רב הונא: תלמיד וצריך לו רבו בתלמוד, מהו לענין השבת אבידה? אמר לו: חסדא חסדא, איני צריך לך, אתה צריך לי עד ארבעים שנה. הקפידו זה על זה ולא עלו זה אצל זה. ישב רב חסדא ארבעים תעניות משום שחלשה דעתו של רב הונא, וישד רב הונא ארבעים תעניות משום שחשדו לרב חסדא.

כשהגיעה שעתו של רב חסדא למות, נאלץ מלאך המוות להשתמש בתחבולות שיגרמו לו להפסיק ללמוד תורה, על מנת שיוכל לקחת נשמתו [מועד קטן כח, א; מכות י, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו באבנית:

"אבנית, שם קבורת רב חסדא ז"ל. ועוד שם מצד אחר בתוך ההר ר' יודן הנשיא ושני בניו ז"ל". [יחוס הצדיקים (טולידאנו)]

"אבנית, שם קבורת ר' חסדא ז"ל". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

במדרש הנעלם [מדרש רות עמוד 65] מסופר שרבי יוסי הלך לקבר אביו רב חסדא ולן עליו. בלילה שמע מן הקבר קולות חדוה של כתות כתות מתאספים ואומרים: הבה נלך לשמחת התורה של רב חסדא, ואפילו מלאכי השרת מתאספים לשמוח עמו. אמר לו רב חסדא: בני, לך מכאן וקיים תלמודך... ועוד אמר לו: לך ואמור לו לרבי חגי שיגמור תלמודו, כי ביום פלוני יבוא לכאן... אמר רבי יוסי: בעבור צערו של אבי הלכתי ושמעתי כל זה. קרא רבי נתן על רב חסדא את הפסוק [משלי ג, כד]: ושכבת וערבה שנתך.

מיקום וזיהוי הקבר

מעולי הרגל לא נשמע היכן מקום קבורתו המדוייק. אולם סביר להניח שהמקום הוא באחת המערות שלמזרח ההר, שכן רק שם נמצאו מערות קבורה, מלבד מערת אביי ורבא, אולם אין הדבר הכרח שכן יתכן כי ישנה מערה נוספת שנסתמה וכוסתה עם השנים. אולם מדברי יחוס הצדיקים שציין את ר"י הנשיא בצד אחר מרב חסדא, נראה כי אין קברו במזרח ההר. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי אליעזר הקפר

היה מגדולי התנאים, ואביו של התנא הידוע בר קפרא. הוא מקובל בשם רבי אלעזר הקפר, או בן הקפר אך יש גורסים רבי אליעזר, וכן נהוג בחסידות חב"ד.

הוא אומר שנזיר נקרא חוטא לפי שנדר עצמו מן היין. רש"י מזכירו בשמו על הפסוק "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש", ולאחר שמפרש "שלא נזהר מטומאת המת", מביא גם דעתו זו של רבי אלעזר הקפר, ומכאן שענין זה קשור לשמו, ובכך מוסבר למה אנו נזקקים גם לפשט השני.

מסביר הרבי כי רבי אלעזר הקפר אומר בפרקי אבות "על כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת". על מאמר זה לכאורה קשה: ממ"נ, איך הוא רצונו. וההסבר בזה הוא, שאכן כשיורד לעולם צריך להיות רצונו להשאר למעלה ששם כמובן טוב לו יותר. אבל לאחר שרואה שרצון השי"ת הוא שירד למטה, והרי הקב"ה הוא טוב ודרך הטוב להיטיב, על כרחך שזה ירידה לצורך עלייה.

מסיבה זו סובר רבי אלעזר שהמצער עצמו מהיין נקרא חוטא, שכיון שרצון הבורא הוא שיהיה בזה העולם, אין לו להתנתק מהעולם - "מה לי קטלא כולא ומה לי קטלא פלגא", אלא להיות בזה העולם ושיהיה לו שייכות בעניני העולם, ולכן אם מצער עצמו מהיין נקרא חוטא. לפי רבי אלעזר, דווקא "הרואה סוטה בקלקולה", שאז רואה שאפשר להגיע דרך עניני עולם הזה לענינים של קלקול, וכמאמר הבעש"ט שכל ענין שאדם רואה יש לו שייכות אליו.

מאמרו זה של רבי אלעזר הקפר, מובא גם באגרת התשובה, אודות האיסור להתענות בזמן הזה לאדם שזה מחליש אותו מעבודת השם.

התנא האלוקי רב המנונא סבא מהזוהר

רב המנונא סבא התגורר בסיכנין [זוהר בלק קפו, א].

על רב המנונא סבא מן הזוהר, אמר רשב"י: אלו הבבלים הטפשים שידעו דברי סודות חכמה, כגון על מה עומד העולם, לא היו יודעים שבחו של רב המנונא סבא, כי גם כאשר היה ביניהם לא השיגו אותו [זהר ויחי רכה, א].

אליהו הנביא הסביר לרשב"י מדוע לא בא לאידרא ביום מן בימים: כי באותו יום שלחו הקב"ה לעשות נסים לרב המנונא סבא וחבריו, שנמסרו למלכות. עשה אליהו נס והפיל את הכותל של היכל המלך, ונהרגו ארבעים וחמשה שרים. הוציא אליהו את רב המנונא וחבריו ממאסרם והגיש להם לחם ומים, כי זה שלושה ימים שלא אכלו. ולא נפרד מהם כל אותו יום, ועל כן לא בא לאדרא [זהר אדרא רבא קמד, ב].

"רב המנונא סבא מת קודם רשב"י, ובכה רשב"י לראותו אחר מותו" [סדר הדורות].

"רב המנונא סבא ניצוץ אחד מנצוצי משה רבינו עליו השלום המתגלגל בכל דור ודור" [שער הגלגולים מג, ב; מז, ב].

יש להבדיל בינו לבין רב המנונא סבא אמורא בבלי בן הדור השני והשלישי, הטמון במירון, ובינו לבין רב המנונא סבא קדמאה התנא הנזכר בזוהר, ראה בפרק מירון ערך רב המנונא סבא.

רב המנונא סבא הוא אחד מהחכמים הנזכרים בזוהר הקדוש פעמים רבות אודות השגותיו הנפלאות. בזוהר מובא אף כי אליהו לא בא לברית מילה מכיון שהיה עסוק בהצלתו של רב המנונא, ועל כך ביאר הרבי בהרחבה כי יכול אליהו הנביא להגיע לכמה בריתות מילה בבת אחת מכיון שאז הוא מגיע רק באופן רוחני ואז זה רק ניצוץ מנשמתו, אך לכבודם של צדיקים הוא הגיע בכל גופו ומהותו.

נשמת רב המנונא סבא הייתה נשמה דאצילות מבחינת הנשמות דים העליון שבמלכות דאצילות, ולכו נקרא רב המנונא מלשון "נוני ימא".

אדמו"ר המהר"ש מסביר, שכפי הדגים שבים מובלעים במי הים והמים מתפשטים בתוך תוכם והרי הם כמו מהות המים עצמם ולכן דגים אינם טעונים שחיטה שהרי הם נתרים באסיפה כמו שכתוב "אם את כל דגי הים יאסף להם", ואפילו עופות שנבראו מו הרקק (מים ועפר מעורבים יחד) הרי הם נתרים בסימן אחד רק בהמות שנבראו מן האדמה צריכים רוב שנים דוקא, ודגים שאינם צריכים שחיטה מובן כי גם בהיותם נבראים הרי הם כמו המים, כן לענין עירוב מקואות ושפופרת הנוד וחציצה וכדומה, אנו מוצאים את אמרתו של רבן שמעון בן גמליאל "שכל שתחלת בריתו מן המים הרי הוא כמים", שמכל זה מובן הגם שנבראו להיות מהות נברא, בכל זאת הוא בטל בתכלית בים עד שאי אפשר לו לפרד כלל מן הים והוא בחינת מים גם לאחר שנברא שיש בו התפשטות המים בתוך תוכו.

על דרך זה מסביר המהר"ש, שהנשמות דאצילות כמו נשמת רב המנונא סבא היא בבחינת הביטול לגמרי, עד שאי אפשר לה לפרוד אפילו שעה אחת כחלק מהמים עצמן (- במשל הדגים), וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה עובר ירך אמו הוא, כלומר: למרות שהוא עובר, שהרי הוא מציאות נרגש בפני עצמו, מכך מקום כל זמן העיבור הרי הוא כירך אמו ואינו נחשב לדבר בפני עצמו, וזאת מפני ביטולו המוחלט לאמו במשך זמן זה, שאוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה וכדומה, וכך גם הנשמות דאצילות בהיותם בעיבור בבטן המלכות הנקרא ים סוף, הם כירך אמם ובטלים לגמרי כעובר שהוא ירך אמו וכמו דגים שבים שהם מובלעים במי הים.

מופיע בזוהר שהוא נהג להתפלל על מזונותיו בכל יום, גם בהיותם מונחים לפניו. הצמח צדק מבאר, שלמרות שהשפע שמגיע מן השמים גם בנוגע לפרנסה נקבע בראש השנה וביום הכיפורים, בכל זאת זה עדיין אור רוחני, ובכדי להמשיכו בגשמיות צריך "דין ומשפט", ולכן אומרת הגמרא ש"אדם נידון בכל יום" - בכדי להמשיכו באופן של שפע גשמי אמנם רב המנונא התפלל גם כאשר המזון הגשמי היה מולו, מכיוון שהקב"ה מהווה ומחייה את העולם כל רגע מחדש . ועל כן הוא התפלל שיקבל את המזון גם ברגע הבא.

מסופר, כי רבי לוי יצחק מברדיטשוב שאל את רבנו הזקן בהיותו בז'לובין על החתונה הגדולה בז'לובין למה מניח את בנו הרב רבי בער לומר כל כך רזין דאורייתא? והשיב לו רבנו הזקן: שהיה צריך לתת לו שם "רב המנונא סבא" כשנולד כי משורש נשמתו, ובא רבנו וביקש שיתנו לו שם אחריו. חסידים הסבירו, דלכאורה גם הצדיק מברדיטשוב ידע את גדלו של רבנו האמצעי עד שבעצמו אמר לרבנו שצריך שבנו ידע סודות דשבע הברכות ואדמו"ר אמר לו שיודע, ואז ביקש ממנו שיפעול אצל בנו שיגיד לפני הצדיק מברדיטשוב מרזין של שבע ברכות, ואחרי ששמע הדבר ששמע ממנו שאל השאלה האמורה, והוא פלא. הסבירו חסידים, כי הצדיק מברדיטשוב כאשר שמע ממנו את הרזין הבין שהרזין הם מלוחות הראשונות, והיה קשה לו שלמדריגה זו גם רשב"י לא הגיע ואיך הגיע לכך הרבי האמצעי, ורבנו הזקן תירץ לו שהוא מבחינת נוני ימא רב המנונא סבא.

אמרותיו

התבטא בחשיבות הנקיות: "אמר רב המנונא סבא: מאי דכתיב [תהלים עח, כה] 'לחם אבירים אכל איש'? לחם דמלאכי השרת אוכלים. למאי נפקא מינה? אלא, [מה] מלאכי השרת אוכלים בקדושה

ובטהרה ובנקיות, אף ישראל כן, צריכין לאכול בקדושה ובטהרה, דכתיב [ויקרא יא, מד; ויקרא כ, ז][1]: 'והתקדשתם' – אלו מים ראשונים, 'והייתם קדושים' – אלו מים אחרונים, 'כי קדוש' – זה שמן טוב, 'אני ה' – זו ברכת המזון" [זוהר רות מו, א].

התבטא גם בחשיבות נטילת ידים בפרט: "אמר רב המנונא סבא: שתי מידות עומדות על שולחנו של אדם, אחת מידת טוב ואחת מידת רע, כשהאדם מקדש ידיו ומברך, מידת טוב אומרת: 'זהו שולחנו של הקב"ה', ומניחה ידיה על ראשו ואומרת לו: 'עבדי אתה, עבדו של מקום אתה' כד"א [ישעיה מט, ג]: 'ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר', וכשאין אדם מקדש את ידיו ואוכל, מידת רע אומרת: 'זה שלי הוא' מיד שורה עליו ומטמאה אותו, ומאכלו נקרא [לחם] רע עין" [זוהר רות מו, א].

עובדות והנהגות

רב המנונא סבא היה מברך: הקב"ה יפקח עיניו עליך [זהר נשא קמז, ב].

כשעלה רב המנונא סבא לארץ הקודש, בכדי להסתלק מן העולם, היו עמו שנים עשר תלמידים מישיבתו. אמר להם: אני הולך לדרך זו לא בשבילי, אלא כדי להשיב הפיקדון לבעליו [זהר אחרי מות עב, ב].

"רב המנונא סבא כד הוה סליק מנהרא במעלי שבתא, הוה יתיב רגעא חדא וזקיף עינוי והוה חדי, והוה אמר דהוה יתיב למחמי חדוה דמלאכי עלאי, אלין סלקין ואלין נחתין, ובכל מעלי שבתא יתיב בר נש בעולם הנשמות" [זוהר תרומה קכו, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה אצל רבי חייא: ר' חיים ויטאל, ידי משה, איגרת ר' אברהם הכהן מקאליסק מצפת.

מיקום וזיהוי הקבר

הוזכר ע"י הנוסעים – עולי הרגל במערת רב הונא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". "והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה' אלוקיכם".

התנא האלוקי רבי יוסי בן יעקב

רבי יוסי בן יעקב, מעשרת חברי ה'אידרא רבה' – האסיפה שהתקיימה בין צפת למירון, בה החלה כתיבת ספר הזוהר, ובה נפטרו שלושה מהחברים: ר' יוסי בן יעקב, ר' חזקיה ור' ייסא [זוהר, אדרא רבה, נשא קמד, א-ב וראה להלן עובדות והנהגות].

ואלו הם עשרת החברים: ר' שמעון בר יוחאי, ר' אלעזר בנו, ר' אבא, ר' יהודה, ר' יוסי בן יעקב, ר' יצחק, ר' חזקיה בר רב, ר' חייא, ר' יוסי ור' ייסא.

אמרותיו

"קם ר' יוסי ואמר, ביומוי דמלכא משיחא לא יימרון חד לחד אליף לי חכמתא... כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, ובההוא זמנא יתער עתיק יומין רוחא דנפיק ממוחא סתימאה דכלא, וכד ישלוף דא, כל רוחין דלתתא יתערון עמיה, ומאן אינון, אינון כתרין קדישין דזעיר אפין, ואינון שיתא רוחין

אחרנין דיהבי אינון... ומלכא משיחא זמין למיתב בשבעה, שיתא אינון ורוחא דעתיק יומין דעלייהו הא שבעה כמה דאתמר, א"ל ר"ש רוחך ינוח לעלמא דאתי" [זוהר – האדרא רבא נשא קל, ב].

עובדות והנהגות

"עד לא נפקו חברייא מההוא אדרא מיתו ר' יוסי בר' יעקב ור' חזקיה ור' ייסא, וחמו חברייא דהוו נטלין לון מלאכין קדישין בההוא פרסא, ואמר ר"ש מלה ואשתככו, צווח ואמר שמא ח"ו גזירה אתגזר עלנא לאתענשא דאתגלי על ידנא מה דלא אתגלי מיומא דקאים משה על טורא דסיני דכתיב [שמות לד, כח]: 'ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה וגו', מה אנא הכא אי בגין דא אתענשו? שמע קלא: זכאה אנת ר"ש, זכאה חולקך וחברייא אלין דקיימין בהדך דהא אתגלי לכון מה דלא אתגלי לכל חילא דלעילא. אבל תא חזי, דהא כתיב [יהושע ו, לד]: 'בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה', וכל שכן דברעו סגי ותקיף אתדבקו נפשתהון בשעתא דא דאתנסיבו. זכאה חולקהון דהא בשלימותא אסתלקו (דלא הוה כן לאינון דהוו קמייהו, אמאי מיתו). תאנא, בעוד דאתגליין מלין, אתרגישו עלאין ותתאין (דאינון רתיכין) וקלא אתער במאתן וחמשין עלמין דהא מלין עתיקין לתתא אתגליין, ועד דאלין מתבסמן נשמתייהו באינון מלין נפקא נשמתייהו בנשיקה ואתקשר בההוא פרסא ונטלין להו מלאכי עלאי, וסלקין לון לעילא. ואמאי אלין? משום דעאלן ולא נפקו זמנא אחרא מן קדמת דנא, וכולהו אחריני עאלו ונפקו. אמר ר"ש: כמה זכאה חולקהון דהני תלתא וזכאה חולקנא לעלמא דאתי בגין דא. נפק קלא תניינות ואמר [דברים ד, ד]: 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום'. קמו ואזלו. בכל אתר דהוו מסתכלי סליק ריחין. אמר ר"ש: שמע מינה דעלמא מתברך בגינן. והוו נהרין אנפוי דכולהו ולא הוו יכלין בני עלמא לאסתכלא בהו. תאנא: עשרה עאלו ושבע נפקו, והוה חדי ר"ש, ורבי אבא עציב. יומא חד הוה יתיב ר"ש ורבי אבא עמיה, אמר ר"ש מלה, וחמו לאלין תלתא דהוו מייתין להון מלאכין עלאין ומחזיין להו גניזין ואדרין דלעילא בגין יקרא דלהון, והוו עיילי לון בטורי דאפרסמונא דכיא, נח דעתיה דרבי אבא" [זוהר, אדרא רבא, נשא קמד, א-ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בין צפת למירון, בשדה שבו התקיימה האידרא רבה, שם נפטר, ושם נפטרו גם ר' חזקיה ור' ייסא. אולם אין כל עדות על קבורתם של האחרים באותו מקום[1]:

"בדרך הנזכר, אצל העומק ההוא שבו בי"ר אל שי"ך, יש בו פרשת דרכים הולכין לצד צפון. האחד הימני הוא עומד לצד מזרח ההר שבו כפר כדית"א, והשמאלי עולין בו לגוש חלב. והנה בדרך הימני – כאשר תגיע במקום שנכנס בין שני הרים, הר אחד לימין והר אחד של כפר כדית"א לשמאל – תמנה כמו מאה אמות רחוק משם, ותמצא מישור אחד קטן ובו אילני זיתים, כמו עשרים אילנות. ושם יש חפירה אחת עמוקה לאורך הדרך, עשויה מחמת מימי הגשמים היורדין דרך שם בימי החורף. ובתחילה עומד הדרך לצד ימין החפירה ההיא, ואחר כך נוטה הדרך ועובר באמצע החפירה, ועומד הדרך לצד שמאל החפירה ההיא. ובאותו המקום ממש שנוטה הדרך הנזכרת, יש שם אילן זית אחד, ובשורשו כמו איצטבת אבנים. והנה כנגד האילן לצד מזרח יש סלע אחד ובו שתי חפירות ובקיעות[2]. והנה בבקיעה אשר לצפון הסלע שם קבור ר' יוסי בר יעקב שנפטר בזמן האידרא רבא דפרשת נשא, כנזכר שם. והנה בשדה ההוא, שם המקום שעשו בו האידרא רבא, ורשב"י ישב בחפירה ההיא הצפונית ששם קבור ר' יוסי הנזכר, ובחפירה הדרומית שם ישב ר' אבא, ובמקום האילן הנזכר שם ישב ר' אלעזר". [רבי חיים ויטאל]

"עמדנו ושהינו מעט לשוח בשדה בשיפולי ההר אצל איצטבא של אבנים, ששם מנוחת כבוד התנא ר' יוסי ב"ר יעקב חד מבני היכלא דמלכא קדישא דרשב"י... ושנפטר במיתת נשיקה אז בזמן התגלות האידרא". [מסעות ירושלים]

"[ליד ביר אל-שיך] קבר ר' יוסי בן יעקב שנפטר בזמן האדרא רבה הנזכר בזוהר פרשת נשא. ובשדה שם הוא מקום האדרא רבה, ששם לימד רשב"י סתרי תורה לתלמידיו". [טוב ירושלים]

דרכי גישה

ממשיכים עם דרך העפר לכיוון היישוב קדיתא [לא פונים ימינה לאחר ר' כרוספדאי]. אחרי כ-1 ק"מ מימין לדרך מקום האידרא רבה וציון ר' יוסי בן יעקב.

מיקום וזיהוי הקבר

תיאורו של רבי חיים ויטאל קיים עד היום בשטח המצויין כיום, והוא על הדרך העולה לכפר קדיתא, אולם חלק מאיצטבת האבנים כוסה במבנה האבן שנבנה על גבה. [דבר תימה הוא שלא נזכרו השניים האחרים שנפטרו באותו מעמד ובאותו מקום, ושמא נלקחו ונקברו במקום אחר]. מאתר אהלי צדיקים

בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנה עדות אחת לפיה נטמן בצפת יחד עם תלמידים אחרים של רשב"י: סמוך לה [למערת הינוקא בצפת] מערה, קבורים התנאים הגדולים חברי רשב"י עליהם השלום, ואלו הם: רבי יוסי בר יעקב ורבי חייא ורבי אבא ורבי יהודה ורבי חזקיה בר רב ורבי יוסי. והנשאר לתשלום חברי רשב"י, כשנגיע למירון, ששם רשב"י, אחוך מילין כפי הצורך". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

[2] ראה תיאור נוסף בשער הגלגולים הקדמה ל"ח ד"ה גם פעם אחת הלכתי, שם נכתב שהאילן הוא כנגד ג' בקיעות גדולות. אמנם, בספר החזיונות נכתב כמו כאן, שהאילן הוא כנגד ב' הבקיעות, למערבם. עוד הוסיף כי האר"י ישב במקומו של רשב"י, ר"ח ויטאל במקומו של ר' אלעזר ברשב"י וכולי, והיה אומר כי רואה שהאש מלהטת סביבות החברים, אלא שאין להם רשות לראותה.

התנא האלוקי רבי יוסי הכהן

רבי יוסי הכהן, תנא בן הדור השני, תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי [אבות ב, י], שהכתירו בתואר 'חסיד'[1] [שם, יא].

יש אומרים שזהו יוסף בן גוריון, אחיו של נקדימון [סדר הדורות בשם שלשלת הקבלה].

דרש במעשה מרכבה בתקופת תמוז, ונתקשרו שמים בעבים ונראתה כמין קשת בענן, והיו מלאכי השרת מתקבצים ובאים לשמוע: "הלך רבי יוסי הכהן וסיפר דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי, ואמר: אשריכם ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שכך ראו. ואף אני ואתם בחלומי מסובין היינו על הר סיני, ונתנה עלינו בת קול מן השמים: עלו לכאן, עלו לכאן! טרקלין גדולים ומצעות נאות מוצעות לכם, אתם ותלמידיכם ותלמידי תלמידיכם מזומנין לכת שלישית" [חגיגה יד, ב].

אמרותיו

"רבי יוסי אומר: יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים" [אבות ב, יז].

"שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל: כתיב בתורתכם אשר לא ישא פנים, וכתיב ישא ה' פניו אליך. נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה: אמשול לך משל, למה הדבר דומה – לאדם שנושה בחבירו מנה, וקבע לו זמן בפני המלך, ונשבע לו בחיי המלך. הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך. ואמר לו: עלבוני מחול לך, לך ופייס את חבירך. הכא נמי, כאן – בעבירות שבין אדם למקום, כאן – בעבירות שבין אדם לחבירו" [ראש השנה יז, ב].

עובדות והנהגות

על חסידותו של ר' יוסי הכהן אנו למדים ממנהגו, שלא נמצא כתב ידו ביד גוי מעולם, מחשש שמא יוליך זה את האיגרת בשבת [שבת יט, א].

ראה לעיל ר' שמעון בן נתנאל.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בסמוך לעלמה[2]:

איגרת יחוס האבות מאלמוני, גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, ידי משה, שערי ירושלים (מבשרת ציון), מסעות משה, טוב ירושלים.

הזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים אבן עטר (האוה"ח).

"סמוך לו [לבן ערך] קבר ר' יוסי הכהן ומרזב של אבנים סביב לו". רבי משה באסולה

---

[1] באבות דרבי נתן [יד]: 'חסיד שבדור'.

[2] אמנם, ישנה דעה שנטמן בטבריה: "טבריה... ובכפר ראשון יש מערה אחת של רב כהנא, גם ר' מאיר בעל הנס וגם ר' יוסי הכהן. וקרוב אצל אלה הקברים הוא הקבר של רמב"ם ז"ל". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

התנא האלוקי רבי כרוספדאי

רבי כרוספדאי התנא, המכונה 'חמיד ליבא' – חמוד הלב. [זוהר שלח, קסד, ב].

בזוהר [שלח, קסד, ב] מסופר עליו שלא היה עולה לתורה כל ימיו אלא שישי, ושם נתבאר טעם הדבר.

אמרותיו

"א"ר כרוספדאי: האי מאן דמדכר בפומיה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עניינא דקרבנות ותקרובתא ויכוון בהו, ברית כרותה הוא דאינון מלאכיא דמדכרין חוביה לאבאשא ליה דלא יכלין למעבד ליה אלמלא טיבו" [זוהר מדרש הנעלם וירא צז, א].

"ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. ותאני רבי כרוספדאי גדול התוספת מהאור שהיה אור שלא היה כמוהו, זה הוא אור השכל הגדול שנתהוה מאור זיו הודו, וזהו העומד מאחורי הפרגוד" [זוהר חדש בראשית ב, א].

"ויולד נח שלשה בנים: תאני רבי כרוספדאי אלו ג' הנהגות אשר באדם. הנהגת הנשמה להיות לו עזר בעבודת בוראו והיא הנקראת שם. והנהגת התאוה והיצר הרע המנהיג והמחמם את הגוף בדבר עבירות

והיא הנקראת חם. והנהגת היצ"ט המנהיג את האדם בכל טוב וליפות מעשיו בתורה וביראת השם והיא הנקראת יפת, וההנהגה הזו ינהיג האדם להוליכו בדרך חיים ומי מעכב ומפסידו" [זוהר חדש נח לד, ב].

עובדות והנהגות

על מות רבי כרוספדאי ואמו מסופר: יום אחד נזדמנו החברים למקום מגוריו של רבי כרוספדאי, ואמו התקינה עבורם מנורה בעלת שבעה קנים והוציאה את ספרו של ר' כרוספדאי. כשקראו בספר ירדו חיילות מלאכים והקיפו אותם כבני אדם שמתאספים לזמר לפני החתן והכלה, והקב"ה ירד עם כל מחנותיו ועם אביו של ר' כרוספדאי בכדי לשמוע את דבריהם. ליל שבועות היה אותו הלילה, ושמח הקב"ה בדברים אלו כביום נתינתם בסיני. פעם אחרת הזדמנו שוב לאותו מקום, ושוב התקינה להם מנורה והוציאה את ספרו של בנה ובנה לא היה שם, אך הפעם נמנעו החכמים מלקרוא מפני שידעו שנפטר. אמו של ר' כרוספדאי, שלא ידעה על מות בנה, שאלה אותם מדוע אינם קוראים, והחכמים החלו לקרוא כדי שלא תגלה את דבר מות בנה ותמות טרם זמנה. אולם, האם שהיה לה סימן ע"פ הנרות שכל זמן שהיה בנה חי היו הנרות מתנענעים ומאירים בכמה גוונים, ועתה שהבחינה שהנרות כבו הבינה שמת בנה, ואמרה לחכמים שאיבדה משהו והיא הולכת לחפשו. ידעו החכמים שהבינה שמת בנה, והלכו לדרכם, ואילו היא יצאה והשביעה יונה שתלך ותודיעה אם בנה חי או מת. לעת ערב חזרה היונה והחלה מורטת כנפיה ומתחפרת בכוכים, מיד הסתלקה גם האם [תיקוני זהר קלו, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו באזור עין זיתים[1]: מסעי הירח.

איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, רבי משה חיים קאפסוטו, איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח), אהבת ציון, ידי משה, שבחי ירושלים (זכרון בירושלים), ימי מוהרנ"ת, יד אהרן, קורות העתים, הקדמת פאת השולחן, מסעות החכם האבי"ר, מסע מירון, מסעות משה, ימי שמואל.

"למזרח צפת תוב"ב, בלכתך מצפת אל כפר איבנית, יש שם שני הרים גדולים מאד, ונקראת הדרך שביניהם בין ג'יבליי"ן. והנה באמצע אורך הדרך הזה שבין שני ההרים, שם לצד דרום הדרך, בראש ההר ההוא, שם קבור ר' כרוספדאי חמיד ליבא הנזכר בספר התיקונין סוף תיקון ע', ובספר הזוהר פרשת שלח לך". [רבי חיים ויטאל]

"וכן גילה [האר"י] גם כן קברו של כרוספדאי חמיד[2] סמוך לכאן [לצפת] שלא היה נודע וניכר מעולם שום ציון עליו. והוא סמוך לשפת הנהר". [עמק המלך]

"ובבואם להר הגדול שיש שם על ראש ההר מערת התנא ר' כרוספדאי, ולא היה באפשרי לילך עם החמור לשם, וקפץ [רבי נחמן מברסלב] מעל החמור והלך הוא בעצמו עם האיש עמו, והלך כמעט על ידיו ועל רגליו עד בואו למערה זו ושם נשתהא קצת וחזרו למערה אחרת". [שבחי הר"נ]

מיקום וזיהוי הקבר

בעיה קשה בזיהוי ציון התנא. רוב הנוסעים מתארים אותו כפי שהוא מצויין בשטח כיום, מול ר' יוסי סאראגוסי. אולם הראשון מבין עולי הרגל המזכירו ה"ה ר' חיים ויטאל, מתאר את מקומו באזור שונה

לחלוטין. תיאורו מוביל לראש הר כנען, מימין לדרך 'בין ג'יבלין', אולי הקבר שהיה במחנה הצבאי שבראש ההר שנקרא שיח' רבי. אם נכונים דברי בעל העמק המלך הרי שגם בדור שלאחר מכן ציינו את המקום באזור שונה מהמצויין כיום. [יש לציין כי מזרחית לציון, מעל עין זייתון, מספר מערות קבורה עם כוכים, ואילו המערה המצויינת כיום לא נראית מערת קבורה].

---

[1] אמנם לא כל הנוסעים מציינים כי הטמון במקום הוא התנא, או שהוא המכונה "חמיד לבא", אך כיון שמציינים אותו באותו מקום, יש לשער שהם מתכוונים אליו.

[2] יתכן כי טעה והתכוון לר' כרוספדאי האמורא, שקברו סמוך לתחילת נחל עמוד שהיה מכונה בפיהם נהר, או שט"ס וצ"ל אמו של ר' כרוספדאי הקבורה ליד 'נחל מים שוטף' בין צפת לעין זיתים.

התנא האלוקי רבי שמעון בן נתנאל

רבי שמעון בן נתנאל, תנא בן הדור השני, תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי [אבות ב, י] שכינה אותו 'ירא חטא' [שם, יא].

היה כהן ונשא לאשה את בתו של רבן גמליאל הזקן [תוספתא עבודה זרה ג, י].

אמרותיו

"אמר להם [רבי יוחנן לחמשת תלמידיו]: צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם... רבי שמעון אומר הרואה את הנולד... אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם... רבי שמעון אומר הלווה ואינו משלם. אחד הלווה מן האדם כלווה מן המקום, שנאמר לווה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן" [אבות ב, ט].

"רבי שמעון אומר: הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה. וכשאתה מתפלל, אל תעש תפילתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, שנאמר [יואל ב]: כי אל חנון ורחום הוא, ארך אפים ורב חסד, וניחם על הרעה, ואל תהי רשע בפני עצמך" [אבות ב, יג].

עובדות והנהגות

"מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה מהלך על הדרך רוכב על החמור ורבי לעזר בן ערך מהלך אחריו אמר לו רבי השניני פרק אחד במעשה המרכבה... וכיון ששמעו רבי יוסף הכהן ורבי שמעון בן נתנאל אף הם פתחו במעשה המרכבה. אמרו יום אחד בתקופת תמוז היה ורעשה הארץ ונראתה הקשת בענן ויצאה בת קול ואמרה להן הרי המקום פנוי לכם והטריקלין מוצע לכם אתם ותלמידיכם מזומנין לכת שלישית" [ירושלמי חגיגה ב, ה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו סמוך לעלמה: איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, ידי משה.

הזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים אבן עטר (האוה"ח).

"ובסמוך לו [לר"א בן הורקנוס] מצבה, היא ר' שמעון בן נתנאל[1], ויש אומרים ר' יוסי הכהן ויש אומרים עזריא". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"וחוץ לכפר, תחת הזיתים, שם מצבה והוא רבי שמעון בן נתנאל. ובסמוך לעיר[2] רבי אלעזר בן ערך".
[זכרון ירושלים לרבי דוד קונפורטי]

דרכי גישה

בסמוך לר"א בן ערך, מימין [מזרח] לו כ-20 מטר, שם בור [שלימים הוסב לבור מים], עליו היה מבנה ישן בעבר, שלימים הוסב לבית הבאר, שם קברו. תאור המרזב הנזכר אצל ר' יוסי הכהן הינו תאור של ארבעה קירות, והאיזכור של ר' שמעון ב"נ עם ר"י הכהן יחדיו מראה כי קברם כאן.

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ עולי הרגל קבורת ר' שמעון הינה בסמוך לר"א בן ערך, בתוך כרם – עצי זית, ועליו בנין או אבנים גדולות. המקום שציינו הינו תואם לתאור זה, מוקף בעצי זית עתיקים, והמבנה העתיק שעליו הוא הבית שתואר ע"י עולי הרגל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] קבורת רבי שמעון בן נתנאל בעלמה נזכרת בסתמיות על ידי רבי משה חיים קאפסוטו.
[2] כנראה שתיבה זו טעות היא, ואולי צ"ל 'לו'.

התנא האלוקי שמואל הקטן

ישנם חילוקי דעות בשאלת זמן חייו של שמואל הקטן: יש אומרים שחי בזמן רבן גמליאל הזקן (דור ראשון לתנאים)[1], יש אומרים שחי בזמן רבן גמליאל דיבנה[2] (דור שני-שלישי לתנאים – אחרי חורבן בית המקדש), ויש אומרים שהיו אלו שני אנשים[3].

על מקור כינויו 'הקטן' ישנן שתי דעות: "לפי שהוא מקטין עצמו. ויש אומרים: לפי שמעט היה קטן משמואל הרמתי" [מדרש שמואל בשם הירושלמי סוף סוטה].

הוא תיקן את ברכת המינים, הברכה השתים-עשרה בתפילת שמונה-עשרה, ביבנה [ברכות כח, א]. הרשב"ץ [מגן אבות על משנת שמואל הקטן] הביא מדרש ששמואל הקטן נפטר בן נ"ב שנה, כגילו של שמואל הנביא. כמו"כ הוא מייחס לו את המשנה שבסוף פרק ה' 'הוא היה אומר בן חמש למקרא וכו'.

אמרותיו

"שמואל הקטן אומר: בנפול אויבך אל תשמח, ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו" [משנה אבות ד, כד, וראה שם בתוס' יו"ט].

על הסיבה שישנם צדיקים שמתים בצעירותם אמר: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהצדיק עתיד לבוא לידי מיט [עזיבת מעשיו הטובים ולהרשיע]. אמר הקב"ה: עד שהוא בצדקו, אסלקנו, שנאמר [קהלת ז, טו]: 'יש צדיק אובד בצדקו, ויש רשע מאריך ברעתו'. כל זמן שאדם חי – הקב"ה מצפה לו לתשובה, מת – אבדה תקוותו, שנאמר [משלי יא, ז]: 'במות אדם רשע תאבד תקוה'" [קהלת רבה ז, טו].

על כך שצדיקים מקבלים את שכרם בעולם הבא אמר: "מתן שכרן של צדיקים נתון באחריהם, שנאמר [תהלים צד, טו]: 'ואחריו כל ישרי לב', ומתן שכרן של רשעים נתון לפניו, שנאמר [דברים ז, י]: 'ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו'" [מדרש תהלים צד, ד].

"אבא איסי בן יוחנן משום שמואל הקטן אומר: העולם הזה דומה לגלגל עינו של אדם. לבן שבו – זה אוקיינוס שמקיף את כל העולם, שחור שבו – זה העולם, קמט שבשחור – זה ירושלים, פרצוף שבקמט – זה בית המקדש שיבנה במהרה בימינו ובימי כל ישראל, אמן" [דרך ארץ זוטא פרק ט].

עובדות והנהגות

פעם כינס רבן גמליאל שבעה חכמים לעלייה, בכדי לקדש את החודש, וכשהגיע מצא שמונה. שאל רבן גמליאל: מי הוא שעלה שלא ברשות? עמד שמואל הקטן ואמר: אני הוא שעליתי שלא ברשות, ולא לעבר השנה עליתי, אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי. אמר לו: שב בני שב. ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך, אלא שאמרו חכמים: 'אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה' [כלומר, אלו שזומנו לכך מראש]. למעשה, לא היה זה שמואל הקטן שעלה ללא רשות, אלא שמחשש שיתבייש הלה אמר שמואל שהיה זה הוא [סנהדרין יא, א].

"היו מסובין [חכמי ישראל] בעלייה ביבנה. נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן: יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו זכאין לכך. נתנו עיניהם בשמואל הקטן. וכשמת, הספידוהו: הי עניו, הי חסיד, תלמידו של הלל" [סוטה מח, ב].

"כשמת שמואל הקטן תלו לו מפתחו ופנקסו בארונו, מפני שלא היה לו בן. והיה רבן גמליאל ורבי אלעזר מספידין עליו, ואמרו: על זה נאה לבכות ועל זה נאה להתאבל. כשהמלכים מתים – מניחין כתריהן לבניהם, עשירים מתים ומניחין עושרם לבניהם, שמואל הקטן נטל כל חמודות של עולם והלך לו" [מסכת שמחות ח, ז].

כמו כן הספידו אותו: "הי עניו הי חסיד, תלמידו של הלל" [סוטה מח, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכבול: "כבול, שם קבור ר' אברהם בן עזרא ור' יהודה הלוי ור' שלמה הקטן[4] זצ"ל". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"בעשרת ימי תשובה הלכו הרב והחברים לכפר (ישיב) [יסיף] למערת חושי הארכי, ועשו שם זיארא גדולה. ושם, קצת רחוק ממנו[5] היה מערת שמואל הקטן, ולא מצאה ידם די השיג לו, מפני שהיה ערב שבת ולא היה שהות לחזור לבית קודש היום... עלינו בעשרה למקום שבו קבור שמואל הקטן... ונשתטחנו על קברו". [פרשת אלה מסעי, איגרת מסע מירושלים]

"גם שמואל הקטן נקבר שם ושאר צדיקים. והייתי שם והתפללתי על כל הקברים". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

למעשה אין עדות ברורה על מקום קבורתו. מלשונם של עולי הרגל נראה כי קברו במקום אחר מקברו של האבן עזרא, ונמוך ממנו בגובה. תאור זה מתאים למקום המצויין כיום כקבר מיכה הנביא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] סוטה [מח, ב ורש"י שם]; סדר הדורות; קונטרס הסמיכה למהרלב"ח [סד, ב].

[2] ברכות [כח, ב]; ספר הקבלה להראב"ד.

[3] הגהות יעב"ץ [סנהדרין יא, א].

[4] ר' שלמה בן גבירול חותם בשם 'שלמה הקטן' על חלק משיריו, ולכן יתכן שמדובר בו. אמנם יתכן שהכוונה לרבי שלמה בן שמואל צרפתי, שחי בעכו במאה ה-13, ונקרא גם כן 'הקטן', אך מכיוון שלא מצאנו מסורת נוספת המציינת כאן את קבורתו כנראה שאין מדובר בו. אפשרות נוספת היא שמדובר בטעות העתקה, והכוונה היא לשמואל הקטן, הקבור אף הוא בכבול על פי המסורת.

[5] יסיף וכבול שניהם באזור עכו, וממילא, אם קבר שמואל הקטן רחוק מעט מכפר יסיף, כנראה שהכוונה לכבול, כפי שכתבו השאר.

התנא האלוקי רבי ייבא סבא

רבי ייבא סבא התנא, המכונה גם 'סבא דמשפטים' נזכר כמה פעמים בזוהר, במיוחד בפרשת משפטים ובאדרא זוטא. כמו כן נזכר "ספרא דבי רב ייבא סבא" – ספר שנכתב בבית מדרשו של רב ייבא סבא [בראשית מז, ב ועוד].

רשב"י מכנהו 'אריא עילאה גיבר תקיף דלא הוו כמה גיברין לגביה כלום' [זוהר שמות קיד, א].

עובדות והנהגות

"שאילו לבר נש על את קיימא דרשימו בבשריה דבר נש, ואמר: לאו איהו מהימנותא. שמע רב ייבא סבא ואסתכל ביה ואתעביד תלא דגרמי" [זוהר בראשית נט, א]

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ביער הבעש"ט[1]: שערי ירושלים (מבשרת ציון; מסעות משה).

"והנה בלכתך מן קבר ר' שמעון בן מנסיא לצד צפון, נוטה קצת באלכסון למערב, עד הגיעך אל סוף קצה ההר ההוא, אשר הנחל העמוק הנזכר למעלה הוא תחתיו. והנה שם למעלה בראש ההר סלע אחד ומעט מישור אצלו, שם קבור רב ייבא סבא הנזכר בספר הזוהר פרשת משפטים. ורחוק ממנו לצד מזרח כמו מאתים אמות, שם קבור אוריה הכהן". [רבי חיים ויטאל]

מיקום וזיהוי הקבר

צפונית מערבית מר' שמעון בן מנסיא, בראש ההר שמעל נחל עמוד, ניצב הסלע היחיד התואם את תיאורו של ר"ח ויטאל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ראה בפרק מירון (רב אדא סבא) שיש שציינו שם את ר' ייבא סבא. אמנם מסתבר כי בלבלו והחליפו בין ר' ייבא סבא, שקבור כאן כפי שכתב רבי חיים ויטאל, לבין ר' אדא סבא שקבור במירון, או ששם הוא רב ייבא האמורא הנזכר בהערה הקודמת.

התנא האלוקי רבי טרפון

התנא האלוקי רבי **טרפון** הכהן, היה חברם של התנאים רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בן יוסף, אם כי ישנה דיעה שהוא היה רבו של רבי עקיבא. נקרא בפי חז"ל בשם "אביהם של כל ישראל".

נמנה בדור השני לתנאים, הוא נולד בסוף ימי בית שני, ורוב ימיו היו בתקופה שאחרי חורבנה.

הוא היה מראשי החכמים בדורו, יחד עם חביריו התנאים רבי אלעזר בן עזריה, רבי אליעזר, רבן גמליאל, ורבי יהושע בן חנניא.

הי' עשיר מופלג, וארוך [גבוה] בדורו. היה בזמן הבית, ולרוב נחלק עם התנאים רבי אליעזר "הגדול" בן הורקנוס, רבי יהושע בן חנניה, ותלמידם רבי עקיבא בן יוסף.

היה מראשי המדברים הזקנים, והוא היה גם בזמן שהורידו את התנא רבן גמליאל דיבנה מהנשיאות, והי' לו בן, רבי שמעון בן טרפון שמו וגם בת הייתה לו.

יש מחשיבים אותו כאחד מעשרה הרוגי מלכות.

ציונו הק' שאושר על ידי גדולי עולם נמצא בין עיה"ק צפת למירון, בדרך עפר משמאל למערת ה'אדרא' בראש ההר, ועץ גבוה מתנוסס ליד הציון ומחפה בענפיו עליו.

השם "טרפון" זהו שם בלע"ז, לא בלשון הקודש, ועל כרחך שהוא היה נקרא בשם זה, וכך הוא נקרא גם במשנה, משום שהשם קשור באופן עבודתו...

"והנה, שמו של תנא בלשון הקודש מורה על סדר עבודה על דרך הרגיל, בקדושה. ואילו שמו של תנא [וכיוצא בזה] בלע"ז, בלשון האומות, מורה על סדר עבודה שלא על דרך הרגיל, על דרך עבודת התשובה, ההופכת את הלע"ז לקדושה, השם בלע"ז נהיה שמו של תנא האומר דברי תורה המובאים במשנה.

וההסבר: שם בלשון הקודש אינו כולל בהכרח את העבודה של שינוי הטבע, בדוגמת הנהגתו של יהודי בד' אמות של קדושה, או העבודה של הנשמה למעלה - שבהיותה במקומה האמיתי, מקום הקדושה, אין לדעת אם זוהי עבודה אמיתית, בכח עצמו בשינוי טבעה. מה שאין כן השם רבי טרפון מורה שעבודתו כוללת גם את הירידה למקום שאינו קדושה מצד עצמו, ושם עושים עבודה אמיתית, היפך הטבע, להפכו לקדושה.

ענין זה גם בשם "טרפון" עצמו, "טרפון" הוא גם אותיות "טרף", על דרך "בנימין זאב יטרף", המורה על עבודה של חטיפה בניגוד לרצון הנחטף שזוהי עבודה אמיתית, עד לשלימות בזה - עבודת התשובה, ש'חוטפים' את ניצות הקדושה המצויים ברשות הקליפה ומעלים אותם לקדושה.

נראה שלדעתו גם קטן יכול להוציא ידי חובה בקריאת המגילה ממה שסיפר רבי יהודה שקרא את המגילה מגילת אסתר "אמר רבי יהודה קטן הייתי, וקריתי את המגילה לפני רבי טרפון בלוד, וקילסני" (תוספתא, פ"ב ה"ח; ירושלמי, פ"ב ה"ד, עג ע"ב; בבלי, כ ע"א)

התנא האלוקי רבי רחומאי, תנא הנזכר בזוהר.

התגורר באזור הכינרת – "ימא דגינוסר" [הקדמת הזוהר יא, א].

אמרותיו

"רבי רחומאי אומר: מציון הושתת העולם, דכתיב [תהלים נ, א]: 'מזמור לאסף אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ, ממזרח שמש עד מבואו', וכתיב בתריה [שם, ב]: 'מציון מכלל יופי אלהים הופיע' [זוהר חדש רות כז, ב].

"אמר רבי רחומאי: בוא וראה, בשעה שהקב"ה דן את העולם, למי דן תחילה? לגדולי הדור דן תחילה ואחר כך דן את העולם. מנלן? מהכא, דכתיב [רות א, א]: 'ויהי בימי שפוט השופטים', שפוט השופטים תחילה ואחר כך [שם]: 'ויהי רעב בארץ'" [זוהר חדש רות כח, ב].

"ויקחו להם נשים מואביות. א"ר רחומאי: בנות עגלון מלך מואב היו, ומפני מה זכה עגלון לכך? א"ר רחומאי כשבא אהוד ואמר דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא, אמר לו הקב"ה אתה קמת מכסאך בשביל כבודי, חייך ממך יצא מי שישב על כסאי, שנאמר וישב שלמה על כסא ה'" [זוהר חדש רות כה, ב].

"רבי רחומאי פתח ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. הא הכא ארבע רוחות ולא זכה בהם אדם זולתי מלך המשיח בלבד" [זוהר חדש שיר השירים א, א].

"ואמר רבי רחומאי: כשגירש הקב"ה אדם הראשון מגן עדן נתיירא [אדם] ממדור זה הנקרא ארץ תחתית מפני שאין לו שיעור... מה עשה? עשה תשובה ונכנס במי גיחון עד צווארו והקב"ה חס עליו וסילקו למקום הנקרא אדמה שהיא אחת משבעה ארצות, ושם הוליד את קין והבל. כשהרג קין את הבל גזר עליו הקב"ה להיות נע ונד בארץ... והקב"ה קיבלו בתשובה וסילקו לארקא. כשנולד שת סילקו הקב"ה לאדם הראשון למעלה מכל הארצות לתבל במקום ארץ ישראל בחברון ושם חצב לו קבר ועשה מערה לפנים ממערה סמוך לג"ע ושם היתה קבורתו וקבורת אברהם יצחק ויעקב והאמהות" [זוהר חדש רות כה, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו באזור עין זיתים: אהבת ציון.

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

בעיה קשה בציונים מסוג זה. ציוני קברים הנזכרים רק בתקופה מאוחרת, ולא נזכרו אצל עולי הרגל הקדומים, מראים לכאורה על טעות אצל אותו נוסע, ולא ציון שיש עליו מסורת. ציון זה נזכר רק אצל עולה רגל אחד באותה מערה של ר' כרוספדאי חמיד ליבא, היכן שמראים אותה כיום. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי שמעון בן חלפתא

רבי שמעון בן חלפתא, תנא-אמורא[1] בן ארץ ישראל, בדור שבין התנאים לאמוראים.

היו שני אנשים בשם רבי חלפתא, שניהם תנאים, אחד בציפורי ואחד איש כפר חנניה. מדברי בעל היוחסין נראה כי רבי שמעון בן חלפתא הוא בנו של רבי חלפתא מציפורי: "רבי חלפתא, אביו של רבי יוסי, שהיה בבנין הבית ואחר החורבן. ורבי חנינא בן תרדיון חבירו", והוסיף: "ר' שמעון בן חלפתא, נראה שזה אחיו הקטן של ר' יוסי בן חלפתא". גם בסדר הדורות מצאנו סימוכין לכך: "וטעות ביד האומר כי חלפתא איש כפר חנניה הוא אביו של ר' יוסי[2]".

כמו כן, כך נראה גם מן המדרש [קהלת רבה ב, ג; ראה להלן עובדות והנהגות], שם משמע שרבי שמעון בן חלפתא התגורר בעין תאנה שהיתה בין טבריה לציפורי.

היה תלמידו של רבי יהודה הנשיא, וקיבל גם מרבי מאיר.

חבריו הם רבי חייא הגדול ורבי שמעון, בנו של רבינו הקדוש.

היה עני מרוד, ורבינו הקדוש היה מפקיר גדישי תבואה כדי שיזכה בהם ר' שמעון בן חלפתא [רות רבה ב, ט][3].

אמרותיו

"אמר רבי שמעון בן חלפתא: לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל, אלא השלום. שנאמר [תהלים כט, יא]: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום" [משנה עוקצין ג, יב].

עובדות והנהגות

מובא במדרש שאנטונינוס שלח לרבי ואמר לו: אתה אמרת שהקטן בין תלמידיך מחיה מתים. עכשיו עבדי חולה נוטה למות, שלח לי מישהו לרפא אותו. שלח לו רבי אחד מתלמידיו, יש האומרים כי ר' שמעון בן חלפתא היה. בא ר' שמעון וראה כי העבד שוכב במיטה חולה אנוש. אמר לו: מה אתה שוכב, ואני עומד עליך, מיד קם העבד בריא ושלם [ויקרא רבה י, ד].

עוד מסופר על רבי שמעון בן חלפתא כי פעם אחת בהגיעו לשער של ציפורי, ראה נערים משחקים בחצר. הנערים פוחזים היו וחמדו לצון, וכשראו את ר' שמעון חסמו את דרכו ואמרו לו: לא תזוז מכאן עד שתרקד לפנינו. אמר להם ר' שמעון: עזבו אותי כי זקן אני, ונזף בהם, אך הם סירבו. הביט ר' שמעון בחצר וראה כי נוטה היא ליפול [מפני שזלזלו הנערים בכבודו של ר' שמעון], ואמר לילדים: אני אומר, ואתם תאמרו אחרי [כי כן נהוג היה שאחד שר והשאר עונים אחריו]. פתח ר' שמעון ואמר: לכו אמרו לבעל החצר שאם הוא שקוע בשינה ימהר להתעורר משנתו, כי תחילת החטא מתוק אבל סופו מר. בזה התכוון לומר כי הוא אחראי למעשי הנערים שלא חנכם כראוי. מקול השאון ניעור בעל החצר ויצא החוצה, וראה את ר' שמעון ואת הנעשה ונבהל מאד. הוא נפל לרגלי התנא והתחנן: אל נא תשגיח בדברי הנערים כי שוטים נבערים הם. אמר לו ר' שמעון: מה אעשה וכבר נגזרה הגזירה שחצר זו תחרב. אבל זאת אעשה לך, הוצא כל אשר בחצר ורק לאחר מכן היא תיפול. וכך היה [קהלת רבה פרשה ג ב, ג].

בערב פסח אחד, לא היה בידי ר' שמעון ואשתו כסף לקנות את המוצרים הדרושים לקיום מצות פסח, ומכיוון שהתביישה אשתו מחברותיה, שמה מים בכירה והדליקה את האש תחתיה. ר' שמעון שראה בצערה של אשתו, יצא אל מחוץ לעיר והתפלל, ויצאה מעין יד שהושיטה לו אבן יקרה. רבי שמעון משכן את האבן, ובסכום שקיבל עבורה קנה את כל הדרוש, אך כאשר הגיע לביתו, סירבה אשתו להכין את הדרוש לפסח אם לא יגלה לה מהיכן נלקח הכסף. כשסיפר לה ר' שמעון את כל המעשה, אמרה לו אשתו: קיבלת ממה שמתוקן לך לעתיד לבא, ושולחנך יהיה פגום מחבריך. אלא לך והתפלל, והחזר את החפץ למי שנתנו לך. במוצאי החג פרע את ההלוואה, נטל את האבן ויצא אל מחוץ לעיר והתפלל. יצאה כמין פיסת יד ונטלה את האבן מידו, ואמרו: הנס השני גדול מן הראשון [מדרש תהלים צב, ח[4]].

עוד מסופר כי היה מהלך בדרך. פגעו בו אריות שהיו נוהמים כנגדו. אמר "הכפירים שואגים לטרף"! ירדו לו משמים שתי ירכות. אחת אכלו ואחת הניחו. לקח את הירך הנשארת ובא לבית המדרש, שאל עליו: דבר טמא הוא זה, או דבר טהור? אמרו לו: אין דבר טמא יורד מן השמים.

רבי שמעון בן חלפתא בעל בשר היה. יום אחד הלך וישב על שן ההר [=מקום משופע ברוחות], מפני שהיה לו חם, ואמר לבתו: בתי, הניפי עלי במניפה ואני אתן לך אגודות של נרד. בתוך כך נשבה רוח.

אמר ר' שמעון: כמה אגודות של נרד לבעל הרוח! (כלומר, שאין בידינו הכח להודות על טובותיו) [בבא מציעא פו, א].

ר' שמעון בן חלפתא עסקן בדברים היה. פעם ישב בפרדסו וראה דוכיפת שבנה קן על גזע עץ כרות. אמר: מה מבקש עוף טמא בפרדס זה? הלך וסתר את הקן. אך הדוכיפת חזר ותיקנו. הביא ר' שמעון לוח, נתנו בפתח הקן ונתן בו מסמר. הביא הדוכיפת עשב כלשהו, נתנו על המסמר ושרפו[5]. הלך ר' שמעון וגנז את העשב כדי שלא ילמדו הגנבים לעשות זאת ויחריבו את העולם [ויקרא רבה כב, ד].
ר' שמעון בן חלפתא עסקן בדברים היה. אמר: אלך ואראה איך מבארים את הפסוקים: "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם; אשר אין לה קצין שוטר ומושל" [משלי ו, ו-ז]. הלך בתקופת תמוז ופרס גלימה על קן של נמלים. יצאה אחת מהן וראתה שהגיע צל, חזרה פנימה וסיפרה לחברותיה. כשיצאו כל הנמלים החוצה שלף רבי שמעון את הגלימה ונעלם הצל. הסתערו כל הנמלים על הנמלה ששיקרה כביכול, והרגוה. אמר רבי שמעון: ודאי שאין להם מלך, מפני שאילו היה להם מלך היו מחכים לגזר דינו ולא עושים דין לעצמם [ילקוט שמעוני משלי תתקלח].

רבי שמעון בן חלפתא היה רגיל להקביל את פניו של רבינו הקדוש בשלושת הרגלים. כאשר לא הגיע באחד מן הרגלים, ורבי שאלו לסיבת הדבר, ענה לו: "סלעים [= קטנים] נעשו גבוהים [= זקנתי], קרובים נעשו רחוקים [נראים לי כרחוקים], משתים נעשו שלש [= שצריך אני משענת], משים שלום בבית [= התאווה, שהיא משימה שלום בין איש לאשתו] בטל" [שבת קנב, א ורש"י שם].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בבית הקברות של צפת[6]: חיבת ירושלים.

"בלכתך מצפת, לצד מערב לבית הקברות הנ"ל, יש שם בור אחד ונקרא בור של גויוז"ו. והנה שם יותר רחוק מעט לצד מערב קבור ר' שמעון בן חלפתא, ואין בו שום היכר". [רבי חיים ויטאל]

"צפת... במערב העיר יש בית החיים ישן נושן ובו ציונים ישנים ומערות חצובים, ורבינו הקדוש האריז"ל אמר ברוח הקודש ששם נקברו כפליים כיוצאי מצרים צדיקים וקדושים. ושם קבר ר' שמעון בן חלפתא, ואין כל ציון עליו". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

"סמוך להקבר הזה [של בארי], תראה המסורה את קבר ר' שמעון בן חלפתא ואביו, ואין כל ציון עליו". [לונץ]

מיקום וזיהוי הקבר

בעל הידי משה מציין כי מול קברו של ר' יהושע בן חנניה קבורים מהר"י פינטו, ר' דוד אבוהב, שלמה אוזידה ומשפחת גויזו, ביניהם ר' יעקב גוויאזו הנזיר ומתתיהו גוויאזו הנזיר, והוסיף וציין מי זו משפחת גויזו 'כל זאת [ציוני הצדיקים] רשם האר"י ז"ל בספר ומסר את הספר לשמש ושמו היה ר' יצחק גויאזו והוא ממשפחת נזירים'. לפיכך הבור הנמצא ליד מערת יהושע בן חנניה מכונה בור של גוויזו, ובהמשך הדרך הוא מקום קבורת ר' שמעון. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] כך משמע בשבת [קנב, א]. אמנם מהגמרא מועד קטן [ט, ב] משמע שהיה אמורא, אך ראה שם גירסת דקדוקי סופרים.
[2] ראה על כפר ענן/חנניה שם הוזכר אצל עולי הרגל כי שם קבור אבא חלפתא ושני בניו יוסי ושמעון, אולם ר' חלפתא איש כפר חנניה אינו אביהם.

[3] וראה להלן (עובדות והנהגות) סיפור על האבן הטובה שירדה לו מן השמים.

[4] וראה גירסה אחרת: שמות רבה [נב, ג].

[5] בילקוט שמעוני [תתקעב]: 'ושלפו' במקום 'ושרפו'.

[6] אמנם ישנה דעה נוספת שלפיה נטמן בכפר חנניה: "מעכו לכפר חנניא מהלך יום אחד. שם קבור... ואבא חלפתא ואשתו ובניו... משם כשלושה פרסאות לכפר חנין... שם ר' חלפתא ובנו ר' יוסי בן חלפתא ואשתו זה אצל זה, ותלמידו קרוב להם". [תוצאות ארץ ישראל]

"ר' חלפתא איש כפר חנן, שם קבורים גם אשתו ובניו". [רבי יצחק חילו, ה"א, צ"ג, "שבילי דירושלים"]

"כפר ענן... רחוק מצפת יום אחד... שם התפללתי על קבר ר' אבא חלפתא, והוא במישור. ואילן גדול על קברו, אין רשום הקבר ניכר, רק במעט, מרוב אבנים סביב. וקרוב לו שני בניו, בשני ארונות של אבן עם המכסה זה אצל זה, אותו שהוא גדול מעט מחברו הוא ר' יוסי והאחר ר' שמעון". [ר' משה באסולה, רפ"ב]

"כפר ענן... ולצפון הכפר בין הזיתים ר' חלפתא איש כפר חנניה ועליו ציון, ואילן גדול סנדיאן, וסביבו גדר. וחוץ לגדר כנגד הפתח שני כוכין מאבן, והם שני בניו רבי יוסי בן חלפתא ור' שמעון בן חלפתא". [איגרת הקודש / גלילות ארץ ישראל; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"ענן, כפר על ראש ההר... שם קבורים ר' חלפתא ואשתו ועליהם בנוי ציון. על יד הציון שני עצים גדולים... לידו שני קברים חצובים בסלע ובהם קבורים [בניו] ר' יוסי ור' שמעון, וכל קבר מכוסה אבן גדולה". [ר' משה ירושלמי, תקכ"ט]

התנא האלוקי רב הונא (בבלאה)

פטירתו: ד"א נ"ו [סדר הדורות בשם איגרת רש"ג]; ד"א נ' [סדר הדורות בהסתמך על דברי התוספות מנחות לו, א]

רב הונא בבלאה, הוא סתם רב הונא שבש"ס [רש"י ברכות מו, א].

היה תלמידו של רב [שבת סו, ב].

חכם גדול היה, ורבא ביקש מן השמים לזכות לחכמתו של רב הונא [מועד קטן כח, א].

רב חסדא מכנה את עצמו 'קטן', לעומת רב הונא שאותו הוא מכנה 'גדול' [בבא בתרא קכה, ב ורשב"ם שם].

בתחילה היה רב הונא עני מאד, ופעם אחת כשלא היה בידיו לקנות יין לקידוש, מישכן את חגורתו לקנות יין ועשה לו חגורה מעשב. כאשר שמע זאת רב, ברכו שיהיה מכוסה בבגדי משי, כלומר שיתעשר. ברכתו נתקיימה במלואה לימים, כאשר השיא את בנו רבה, אז נח על המיטה, ובהיותו קטן-קומה לא הרגישו בני ביתו כי הוא שוכב על המיטה, והניחו עליו את בגדי המשי אשר פשטו... וכך נתקיימה ברכתו של רב בפשיטות [מגילה כז, ב]. אחר כך התעשר מאוד ופירנס שמונה מאות תלמידים [כתובות קו, א] כאשר כיהן כראש הישיבה בסורא במשך ארבעים שנה[1], מפטירתו של שמואל ואילך [סדר הדורות בשם איגרת רש"ג].

תלמידים רבים כל כך באו ללמוד אצלו, עד שאמרו שכאשר אלו קמו לאחר שיעורו וניערו את מעיליהם היה האבק מאפיל את החמה [כתובות קו, א].

אמרותיו

"אמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הקובע מקום לתפלתו – אלהי אברהם בעזרו. וכשמת – אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו".

"אמר רבי חלבו אמר רב הונא: היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה".

"אמר רב הונא: כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע".

"ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה".

"ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו – עובר בחמשה קולות".

"ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל אדם שיש בו יראת שמים – דבריו נשמעין".

"ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום – יקדים לו שלום". [ברכות ו, ב].

עובדות והנהגות

רב הונא נזהר מאוד בכבודם של אחרים: פעם סחב רב הונא מעדר על כתפו, ורב חנא בר חנילאי, שרצה לכבדו, נטל ממנו את המעדר. אמר לו רב הונא: אם רגיל אתה לשאת כלי כזה בעירך, מוטב, אך אם אינך רגיל לעשות כן, איני מוכן להתכבד על ידי קלונך [מגילה כח, א].

רב הונא החמיצו לו ארבע מאות חביות יין. עלו אצלו רב יהודה אחיו של רב סלא חסידא וחכמים, ויש אומרים: רב אדא בר אהבה וחכמים, אמרו לו: יעיין מר במעשיו. אמר להם: וכי חשוד אני בעיניכם? אמרו לו: וכי חשוד הקדוש ברוך הוא שיעשה דין בלא דיין? אמר להם: אם יש בכם מי ששמע עלי דבר – יאמר. אמרו לו: כך שמענו, שמר אינו חולק עם אריסו בזמורות ובקנים. אמר להם: כלום הניח לי מהן כל שהוא, והרי נוטל את כולן! אמרו לו: הוא שאומרים הבריות: "אחר הגנב גנב והטעם טעם". אמר להם: מקבל אני על עצמי ליתן לו. יש אומרים: חזר החומץ ונעשה יין, ויש אומרים: נתייקר החומץ ועמד בדמי יין.

רב הונא נפטר מעל גיל שמונים [מועד קטן כח, א][2].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בין עלמה לדלתון, במערת הבבליים[3]: שערי ירושלים (מבשרת ציון), מסעות משה, טוב ירושלים.

תוצאות ארץ ישראל, קברי אבות.

אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] או ארבעים ושש; ראה לעיל פטירתו.

[2] אמנם, מפני שהדבר לא נאמר ע"י תנא או אמורא במפורש, אין לדעת אם רב הונא בבלאי הוא שנפטר בגיל זה או רב הונא ריש גלותא.

[3] אלו המציינים שנטמן בסמוך לה, מתכוונים ככל הנראה למערה החיצונית מבין השניים, אך ברור שטעו, ונטמן במערה הפנימית; אמנם ישנה דעה שנטמן בבבל ודעה שנטמן בכפר כנה, אך מכיוון שהיו כמה אנשים בשם רב הונא יתכן שהן מכוונות לאדם אחר.

בבל: "ומשם [מקברי חנניה, מישאל ועזריה] שלושה מילין לעיר קוצונאת, ובה כמו שלוש מאות יהודים. ושם קבר רב פפא ורב הונא... ולפני כל אחד ואחד כנסת, ומתפללין שם יהודים בכל יום". [מסעות ר' בנימין]

"חצי פרסה משם [מקבר יחזקאל במליח] קבר חנניה מישאל ועזריה. משם עד עיר ציונה [אל קוצינאת] קבר רב פפא ורב הונא". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

כפר כנה: "כנה, למטה לרגלי ההר, לדרום, קבורים במערה אחת רבא ורב הונא". [ידי משה]

על כל זה יש להוסיף את אשר כתבנו בפרק טבריה מיהו רב הונא שנקבר שם, שהרי לכאורה מהגמרא במועד-קטן נראה שרב הונא שבא מבבל נקבר בטבריה, וכן הוא ביחוס הצדיקים [בדבריו כאן בעלמא] ובמסעי הירח.

נתן דצויציתא

נתן דצויציתא הוא עוקבן בר נחמיה[1] ריש גלותא, מגדולי בעלי התשובה שבדורו [שבת נו, ב].

רש"י [שם] מבאר את השם 'צויציתא' בשתי דרכים: א. "על שם ניצוצין דנורא – שהמלאך פשט את ידו וקיבל תשובתו". ב. "על שאחזו המלאך בציצית ראשו". רבינו תם בתוס' הביא פירוש נוסף שהיה נר דולק על ראשו, ועיין ברש"י סנהדרין [לא, ב] אי היה אב"ד או ריש גלותא, ומכח זה הסיק בסדר הדורות כי מר עוקבא אינו עוקבן בר נחמיה.

אם הוא עוקבן בר נחמיה הרי שהוא אמורא, אולם ע"פ מנורת המאור [ראה עובדות והנהגות] נראה שחי בדורו של רבי עקיבא [ראה להלן עובדות והנהגות], וא"כ הוא תנא.

במדרש הגדול [שלח טו, מא] הביא המעשה הנזכר להלן, והביא מקרים נוספים על אדם שבא לעבור עבירה וטפחו לו ציציותיו על פניו. שם בהערה הביא כי בנוסחא אחת כתוב כי לכך נקרא 'נתן דצויציתא על שם שהיה זהיר במצות ציצית'.

עובדות והנהגות

"מעשה בנתן דצויציתא שהיה אדם גדול בישראל ועשיר עד מאד, והיתה אשה אחת יפה עד מאד ושמה חנה, והיתה אשת איש, והיו מעניי ישראל. ראה אותה נתן דצויציתא וחשק בה עד מאד, עד אשר נפל למשכב מאהבתו אותה. אמרו הרופאים: אם לא ישכב עמה ימות. אמרו חז"ל: ימות ואל יגלה ערוה. אמרו הרופאים: ידבר עמה. אמרו: ימות ולא ידבר בעבירה עם אשת איש. אמרו הרופאים: ידבר עמה מאחרי הגדר. אמרו חז"ל: ימות ואל יקלו בעריות. והיה מוטל על מיטתו כמת, ולא היה אוכל ולא היה שותה ולא יישן, אלא יושב ומצטער כל היום. בעלה של חנה היה עני, והיו בני אדם נושין בו ממון רב, ולא היה לו מה לפרוע להם. נתנוהו בבית האסורים, עד אשר צר לו מאד, ובחר מוות מחיים. קרא לאשתו ואמר לה: בתי חנה, הנה נא זקנתי, ידעת כי המחיה נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. הינך רואה צרת נפשי בבית האסורים הזה, ואין לי פדיון לפדות בו את נפשי מהממון שאני חייב, ואני שמעתי שנתן דצויציתא חושק בך, ושנפל למשכב מאהבתך. אם טוב בעינייך, לכי אליו ועשי רצונו, ויתן לך הממון שאני חייב, ותפדי אותי בו, ואחיה ולא אמות ברעתי בבית האסורים הזה. מיד געזרה בו אשתו ואמרה לו: שוטה שבעולם, הייטב בעיני הקדוש ברוך הוא הזנות, שבשבילו בא מבול לעולם? אמר לה: אני יודע שאת אוהבת אותו, ואת מחכה ומצפה יום מותי כדי שתנשאי לו, ואת עושה עצמך כשרה וצנועה, והתחיל להתקוטט עמה. מיד הרימה קולה בבכיה ואמרה: הראיתם אדם משוגע כזה שיאמר לאשתו לכי זני והושיעני מצרתי? הלכה לביתה בכעס גדול, בוכה ומשתוממת, וישבה לה כמו שמונה ימים, ולא הלכה לבעלה לבית האסורים ולא ראתה אותו. לאחר מכן הגיע למות בבית האסורים ברעב ובצמא, ויוגד לחנה: הנה בעלך ימות בבית האסורים. הלכה לראותו, וראתה שלא נשארה בו נשמה. אמר לה: השם יבקש את נשמתי ממך, כי יש בידך להוציאני מן הצרה הזאת, אבל אינך רוצה לפי שמאסתני מפני עניותי, ואת מחכה יום מותי ותנשאי לנתן. מיד נכמרו רחמיה על בעלה, ובכתה בכי גדול ואמרה לו: אלך

אל נתן וראה אם יתן לי הממון שאתה חייב כדבריך. אמר לה: לכי. יצאה מעמו ונשאה עיניה לשמים ואמרה: ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שמתוך צרתי וצרת בעלי אני הולכת לנתן, יהי רצון מלפניך שתציל אותי ממנו, ולא אחטא עמו ואהיה חוטאת ומחטיאה. הלכה לבית נתן. כשהגיעה לחצירו, ראתה אותה שפחת נתן, הלכה ואמרה לו: אדוני, הנה חנה בחצר. אמר לה: אם כדבריך הרי את חופשית. נכנסה לבית. הלכו עבדיו ושפחותיו ואמרו לו: אדוננו, הנה חנה בבית. אמר להם: אם כדבריכם הרי אתם כולכם חופשיים. נכנסה אצלו. אמר לה: הראית צרת נפשי מאהבתך, וכל החולאים שהקיפוני מרוב תשוקתך? השלום בואך? מה בקשתך? אמרה לו: בעלי עצור בבית האסורין בשביל ממון שהוא חייב, אם טוב בעיניך, תנה לי הממון ואפדנו בו. אמר לה: חנה, כל אשר לי בידך. לקח הממון ששאלה ונתן בידה. אמרה לו: הנני בידך, עשה כטוב בעיניך, אך שמע נא דברי אמתך. אמר לה: דברי. אמרה לו: דע שהקדוש ברוך הוא אל קנוא ונוקם, פוקד על איש עוונותיו ומעלליו ישיב לו, ולא ינצל אדם מיום דינו הגדול. ועתה, אדוני, אתה עשית חסד עם אמתך ונתת לי ממון זה לפדות בו את בעלי, ואם עתה תכבוש את יצרך, ותכניע את תאוותך, ותפסיד הנאה שעה אחת בעולם הזה, תזכה לשכר גדול לחיי העולם הבא ולמנוחה שאין לה קץ ותכלית. ואם תעשה עמי עבירה, הקדוש ברוך הוא עתיד להפרע ממך וממני, ותהיה אתה חוטא ומחטיא אותי, ותאסרני על בעלי, ומה תועלת לך לשכב עמי? העלה על דעתך שכבר עשית רצונך עמי ומילאת את תאותך, כי מיד אחר שתעשה תתנחם ולא יועיל לך כלום. ואם לא תעשה עתה העבירה הזאת, הקדוש ברוך הוא ישלם לך כצדקתך ויתן לך שכר גדול בשביל הממון הזה שנתת לי לפדות בו אותו עני מצרת נפשו. מיד כששמע נתן את דבריה, נפל על פניו ארצה ונכנס בליבו הדבר, ונשא עיניו למקום ואמר: ריבונו של עולם, חזקני נא ואמצני נא היום לכבוש את יצרי ולהכניע את תאוותי, ולא אבוא לידי חטא ולא לידי עבירה עם האשה הזאת. מיד נתן הקב"ה בו כוח וכבש את יצרו ואמר לה: לכי לשלום, ופדי את בעלך בממון הזה, ואני נותנו לך לשם צדקה לפדיון שבויים, ויודע הנסתרות יודע שלא הנחתי ליגע בך לכבוד שמו. מיד הלכה ונתנה הממון לבעלי החובות של אישה, והוציאוהו מבית האסורים, וסיפרה לבעלה כל המעשה. לאחר שיצא מבית האסורים, היה חושד אותה שזינתה עם נתן, והיה מקלל ומחרף אותה, ולא היה מאמין לה שלא זינתה עמו. כשיצאה חנה מבית נתן, מיד קם מן המיטה ואכל ושתה, ושמח בליבו שלא עבר עמה, ונתן שבח והודאה לקדוש ברוך הוא שהצילו מן החטא, ושכח כל עמלו ונתרפא מכל מכאוביו. יום אחד היה ר' עקיבא שונה עם תלמידיו בעלייתו, נשקף בעד האשנב וראה והנה נתן דצוציתא עובר בשוק והוא רוכב על סוסו ופניו מאירים כשמש, ועל ראשו כתבנית עטרה מזהרת ככוכבים. אמר לתלמידיו: אתם רואים מה שאני רואה? אמרו: אנו רואים את נתן דצוציתא רועה הזונות. אמר להם: אינכם רואים בו דבר אחר? אמרו לו: לאו. שלח ר' עקיבא וקרא את נתן, ואמר לו: בני, ראיתי את פניך מאירים ועטרה על ראשך מאירה ככוכבים, ספר נא לי אם עשית שום זכות שזכית בו לכך, או אם באת לידך עבירה וניצלת ממנה. סיפר לו כל המאורע. אמר לו: אם כן, עם חלקך יהא חלקי. מיד ידע ר' עקיבא כי בחינם היה מקלל אותו האיש את אשתו. שלח בשבילו והודיעו, אז ידע שלא חטאה אשתו עם נתן דצוציתא, ולא יסף לקללה עוד ולא לחרפה" [מנורת המאור פרק ג, תשובה, עמוד 127-129] מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] כמו"כ בספר החזיונות לר"ח ויטאל [חלק ד אות י] מציין כי נתן דצוציתא היה ריש גלותא, א"כ גם הוא סבר שהוא עוקבן בר נחמיה. לעומת זאת, בסדר עולם זוטא נכתב: "ונשוב לראשי גולה... ונפטר שפט, ועמד ענן בנו. וכאשר נפטר ענן נשאר נתן במעי אמו – והוא נתן דצוציתא ראש הגולה". כמו"כ בסדר הדורות חלק תנאים ואמוראים וכן ח"א שנת ד"א תשנ"ז הביא בשם ספר מעשיות לר"נ גאון שעוקבן בר נחמיה היה אמורא, ואילו נתן דצוציתא חי בזמן ר"ע והיה תנא. ראה שם היאך פירש את הגמרא בשבת [נו, ב].

התנא האלוקי רבי ינאי

רבי ינאי. במקורות מצאנו כמה וכמה חכמים בשם ר' ינאי. כאן מדובר בתנא ר' ינאי, אביהם של ר' אלעזר[1] ור' דוסתאי, שחי בזמן רבי עקיבא ורבי מאיר [יוחסין].

יש לציין שזה אינו ר' ינאי שהתגורר בעכברה[2] [עבודה זרה ל, א], מפני שעליו נכתב שר' יוחנן, שהיה אמורא, סמך על דבריו בבואו לעכברה [ירושלמי עירובין ח, ד][3].

אמרותיו

"רבי ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים רבי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" [אבות ד, טו][4].

"לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה, לומר שעושין לו נס – שמא אין עושין לו נס. ואם עושין לו נס – מנכין לו מזכיותיו" [שבת לב, א].

עובדות והנהגות[5]

לר' ינאי היה פרדס שזמן הקטיף שלו היה בחול המועד, ואכן, בחול המועד קטף את הפירות. בשנה שאחריה השהו הכל את זמן הקטיף לחול המועד, מפני שראו את ר' ינאי עושה כן. כשהבין שעל ידו עשו העולם שלא כדין [מפני שמותר לקטוף דבר האבד בחול המועד, אך אסור לקטוף דבר שניתן לקטוף אותו בזמן אחר], הפקיר את כל יבול פרדסו באותה שנה [מועד קטן יב, ב].

מעשה ברבי ינאי שהיה מהלך בדרך וראה אדם אחד שהיה לבוש כתלמיד חכם. שאלו ר' ינאי אם יואיל להתארח אצלו, הלה הסכים, אכל ושתה בביתו של ר' ינאי. בתוך כך בדק ר' ינאי את ידיעותיו של האורח במקרא, במשנה, באגדה ובתלמוד, ומצא שאינו יודע מאומה. אמר לו ר' ינאי: אכל כלב את לחמו של ינאי. קם האורח, תפסו ואמר לו: ירושתי אצלך ואתה מונעה ממני? שפעם אחת עברתי לפני בית הספר, ושמעתי את קולם של התינוקות שאומרים: תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב [דברים לג, ד] – מורשה קהלת ינאי אין כתוב כאן, אלא קהלת יעקב. שאלו ר' ינאי: ולמה זכית לאכול על שולחני? אמר לו האורח: מימי לא שמעתי מילה רעה והחזרתיה לבעליה, ולא ראיתי שנים שרבים זה עם זה ולא עשיתי שלום ביניהם. חזר בו ר' ינאי ואמר: כל מידות דרך ארץ הללו בידך ואני קראתיך כלב? וקרא עליו את הפסוק: 'ושם דרך אראנו בישע אלקים' [תהלים נ, כג] – השם ליבו על דרכיו ערכו רב [ויקרא רבה ט, ג].

מעשה ברוכל אחד שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לציפורי, ומכריז: מי רוצה לקנות סם חיים? שמע ר' ינאי, ואמר לו: מכור לי. אמר לו הרוכל: לא אתה צריך לו, ולא שכמותך. כשהתעקש ר' ינאי, הוציא לו הרוכל ספר תהלים והראה לו את הפסוק "מי האיש החפץ חיים". מה כתוב אחריו: "נצור לשונך מרע, סור מרע ועשה טוב". אמר ר' ינאי: אף שלמה מכריז ואומר [משלי כא, כג]: שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. ועוד אמר: כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה, ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעני [ויקרא רבה טז, ב].

"אמר להו רבי ינאי לבניו: בני, אל תקברוני לא בכלים [=בגדים] לבנים, ולא בכלים שחורים. לבנים – שמא לא אזכה, ואהיה כחתן בין אבלים. שחורים – שמא אזכה ואהיה כאבל בין חתנים. אלא בכלים האוליירין [=מקבל הבגדים במרחצאות] הבאין ממדינת הים" [שבת קיד, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בעכברה: "משם [מצפת] הלכנו לעכברה, שם ר' נהוראי ור' ינאי ור' דוסתאי בתוך הגינות, והמים עוברים ביניהם כרוחב ב' טפחים". [תוצאות ארץ ישראל]

"ותוך עכברא ינאי ודוסתאי ולנהוראי מנהרת". [קברי אבות]

"ועכברא הנזכרת, היא דרומית למירון כמו שעה, והיא נמוכה אצל מירון, ושם עין טוב, ולדרומה ישנים רבי ינאי ורבי דוסתאי ורבי נהוראי, כן היא הקבלה". [כפתור ופרח]

"עכברא, סמוך לכפר, בתוך פרדס נאה, במערה סגורה – קבר ר' ינאי ור' דוסתאי ז"ל ובניו. ובתוך המערה יוצא מעין גשם, מים חיים נוזלים מתוקים מדבש ונופת צופים, ואילנות נאים עושים פרי לרוב על המעין ההוא מגשם". [כת"י מוסקבה]

"וקרוב מצפת מערה אחת בה ר' דוסתאי ור' ינאי ור' נהוראי, ושם הבור של יוסף הצדיק". [כתב מר' יצחק בן אלפרא]

"הייתי בעכברא, שם ר' ינאי[6] ושני בניו ר' דוסתאי[7] ור' נהוראי, והם במערה בפרדס, ולפני המערה מעין מים טובים. והמערה נפלה ואין אדם יכול ליכנס בה, והפרדס ההוא נאה מאד, כולו פרישים ולימונים, והוא הנזכר במועד קטן [יב, ב]. ולמעלה בכפר בית הכנסת חרב, יש עדיין משני כתלים גבוהים ג' אמות מאבנים גדולות, ועשאן רשב"י" [רבי משה באסולה]

"והגענו לעכברא, אצל מערת ר' ינאי ור' דוסתאי ור' נהוראי... ונכנסנו מקצת החברים תוך המערה והתפללנו תפילה קצרה, ויצאנו השדה אל הסלעים להתגרש". [ספר גירושין לרמ"ק]

"לדרום צפת, בכפר עכברא, שם מערה אחת בתוך הפרדסים, ויוצא מפתחה מעיין מים להשקות הפרדסים, ופתחה צר מאוד. תיכנס לתוכה, ולצד המזרח קבור ר' ינאי לבדו, ולא ככתוב בספר הייחוס שקבורים שם גם ר' דוסתאי ור' נהוראי". [רבי חיים ויטאל]

"ביום א' דחוה"מ פסח, הלכתי עמו [עם האר"י] לכפר אחד הנקרא עכברא, ושם נכנסנו במערת רבי ינאי בתוך הפרדס שיוצא מעיין אחד מפתח המערה עצמה, ופתחה צר עד מאד, ואמר לי כי אין קבור שם רק ר' ינאי לבדו, אך לא ר' דוסתאי ור' נהוראי ככתוב בספר יחוס הצדיקים אינם קבורים שם, ושם הדביק [האר"י] נפשו בנפש ר' ינאי, ובכלל דבריו אמר לו ר' ינאי, אני הוא ר' ינאי בעל הציון הלזה, ודע כי כה אמר לך ה' יתברך: לך ואמרת אל האיש הזה חיים ויטאל הבא עמך, שישמור עצמו מן הרכילות ומן לשון הרע ומן שיחה בטילה, ויהיה שפל רוח מאד, ואני אהיה עמו בכל מקום". [שער הגלגולים הקדמה ל"ח מט, א, ספר החזיונות תשי"ד עמוד קלו]

"עכברא, מתחת לכפר קבורים ר' ינאי ור' נהוראי ור' דוסתאי במערה בתוך גן יפה". [ידי משה]
"כפר עכברא, שם קבר ר' ינאי ושני בניו ר' דוסתאי ור' נהוראי, תוך מערה, בפרדס מלא עצי פרי נחמדים מאד. ולפני המערה מעין מים חיים אשר כעת נשחת. גם בו גן נחמד מלא עצי פרי הדר, אתרוגים טובים מאד". [שערי ירושלים; מבשרת ציון]

"כפר הנקרא בלשון ערבי פראדו... ושם מתחיל ההר להתפשט לתוך העמק. לדרום העמק נמצא הכפר עכברה הנזכר במסכת בבא מציעא [פד, ב], והכפר עומד באמצע ההר בשיפולו, ומתחת הכפר ישתרע

גן גדול מעצי אתרוגים ושאר מיני פירות. ובאמצע הגן נמצא קברו של ר' ינאי סבא ור' אשי מנהרדעי הנזכר בתלמוד פעמים רבות. אדמת הכפר פורייה מאוד, ואנשי עיר הקודש ילכו בכל חג הפסח ביום ב' דחוה"מ על קבריהם". [גבעת שאול]

"עכברא, למערב צפת כחצי שעה, מקום קבורת ר' ינאי ושני בניו ר' דוסתאי ור' נהוראי תוך מערה. ולפני המערה מעין, ואין אדם יכול לכנוס". [מסעות משה]

"עכברא, לדרום צפת, כמהלך חצי שעה, קבר ר' ינאי ובניו ר' נהוראי ור' דוסתאי בתוך הגנות. והמים עוברים ביניהם [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

תאור עולי הרגל מראה על ציון בתוך מערה נפולה, אך כזו שניתן להיכנס לתוכה בדוחק, ממנה יוצאים מים, כנראה מי גשמים שחלחלו דרך התקרה, וקרוב אליה ישנו מעיין שהיה שופע בעבר ומימיו היו הולכים לכיוון המערה ומשם יורדים אל הנחל, אך מאוחר יותר נתדלדל. כמו"כ מלשונו של ר"ח ויטאל 'לבדו' ברור שישנם כמה כוכים במערה. תאור זה נמצא כיום ליד עין צאלח הנובע קמעה, ולידו [במרחק של כ-20 מטר] המערה שנפלה, והסלעים הגדולים שהם שברי המערה התגלגלו מעט לואדי. [שינוי תואי זרימת המים מהמעיין לואדי הינו מחמת השימוש במעיינות ושאיבתם]. הכוכים נותרו ללא גג המערה וחלקם נמצאים בצד מזרח לעומת שאר חלקי המערה הנפולה כתאורו של ר"ח ויטאל, וכנראה ישנם עדיין כמה קבורים מתחתיה, וחלק ממנה נשאר פתוח במקצת. גם תאור שדה עצי הפרי הינו מתאים במדוייק לציון זה. [זאב וילנאי במהדורה הראשונה של ספרו מצבות קודש מביא בחלק ההוספות כי הערבים מראים את קבר ינאי בעין צאלח ולשם היו היהודים הולכים להתפלל]. יתכן כי כוונת הכפתור ופרח 'לדרומה' לדרום העין/המעיין, והוא בדיוק כפי שציינו.

[כיום מצויין בטעות קברו למטה בואדי, בסלע גדול שיוצא ממנו קילוח דק של מים נובעים, אך מעולם לא היתה שם מערה כזו שיכולה ליפול או שניתן להיכנס אליה. גם באיזור זה שהוא בואדי אין גידול עצי פרי] מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם ר' אלעזר בן רבי ינאי חי בזמן ר' יוחנן, וממילא לא יתכן שהיה תנא בן תנא, אך יש לומר שזהו תנא בשם ר' יוחנן ולא האמורא המפורסם [על פי סדר הדורות].

[2] ראה לעיל שהיו כנראה 2 מקומות בשם זה.

[3] למרות זאת, על פי דברי סדר הדורות יתכן שר' ינאי התנא אכן התגורר בעכברה.

[4] ראה פרקי דר"א פרק נ"א, ובירושלמי תענית [ד, ב] ומש"כ ע"ז בתולדות תנאים ואמוראים [היימן].

[5] יתכן שכל עובדות אלו הינן על ר' ינאי האמורא.

[6] קבורת ר' ינאי ור' נהוראי במערה בפרדס בעכברה נזכרת גם באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא. קבורתו בתוך פרדס שממנו יוצא "מעין מים חיים" נזכרת באיגרת יחוס האבות מאלמוני. קבורתו "בין הפרדסים" נזכרת ביחוס הצדיקים [אולם הזכיר ר' ינאי ור' נהוראי גם בטבריה], וקבורתו "במערה בפרדסים" נזכרת בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים). איזכור קבורתו בעכברה בסתמיות באלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז ובאיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן.

[7] קבורת ר' דוסתאי בעכברה בתוך פרדס שממנו יוצא "מעין מים חיים" נזכרת באיגרת יחוס האבות מאלמוני. קבורתו "בין הפרדסים" נזכרת ביחוס הצדיקים. קבורתו "במערה בפרדסים" נזכרת בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים). איזכור קבורתו בעכברה בסתמיות נעשה באלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז.

התנא האלוקי ר' שמעון הסכניני (ואשתו ובניו)

ר' שמעון הסכניני (ואשתו ובניו) לא מצאנו פרטים על ר' שמעון הסכניני, מלבד מה שמובא עליו במדרש (ראה להלן עובדות והנהגות).

החוקרים חלוקים בדעותיהם בנוגע לזמן שבו חי ר' שמעון דסכנין. ישנה דעה שחי בזמן בית המקדש השני [ש. קליין, ארץ הגליל, עמ' 32], סימוכין לכך ניתן למצוא בעובדה שהוא מנהל דו שיח עם ר' יוחנן בן זכאי (ראה להלן: עובדות והנהגות). ישנה דעה שחי במאות ב'-ג' לסה"נ, כלומר בזמן האמוראים [וילנאי, עמ' 230; מקומות קדושים וקברי צדיקים בארץ ישראל, 1996, עמ' 115], סימוכין לכך ניתן למצוא בעובדה שהוא מוסר מאמר בשם ר' לוי, הלא הוא האמורא, חברו של שמואל [מדרש תנחומא אמור, ג].

אולם יתכן כי הנזכר להלן (עובדות והנהגות) הינו שמעון סיכנא מכפר עוצה ולא מסיכנין, ואילו הנקבר כאן הינו ר' שמעון הסכניני בן דורו של ר' לוי. בסדר הדורות בשם גא"י מזכיר קברו של איש כפר עוצא בסיכנין, ומ"מ לא הבאנו מימרות והנהגות של שניהם.

עובדות והנהגות

"שמעון סיכנא איש עוצה, היה חופר בורות שיחין ומערות בירושלים. אמר לרבי יוחנן בן זכאי: אני גדול כמוך. אמר לו: למה? אמר לו: שאני עוסק בצרכי רבים כמוך. אמר: אם אדם בא לידך לדין או לשאלה אתה אומר לו שתה מן הבור הזה שמימיו זכין וצוננין, או אם שאלה לך אשה על נידותה אתה אומר לה טבלי בבור הזה שמימיו מטהרין. וקרא עליו פסוק זה [קהלת ד, יז]: 'וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע'" [קהלת רבה ד, יז].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בסכנין: יחוס הצדיקים.

"סכנין, שם קבורת ר' שמעון דסכנין[1] ואשתו ובניו ז"ל במערה. מעליה אבני גזית כעין במה, ועליהם מצבות גדולות אבנים שלמות". [כת"י מוסקבה]

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

בצומת כרמיאל מערב אשר בכביש 85 פונים לכביש 784 ונוסעים כ-8 ק"מ עד לצומת יובלים, שם פונים שמאלה לכביש 805. לאחר כ-3.2 ק"מ, בכיכר, פונים בפניה חדה שמאלה לרחוב הראשי עד סופו (ממשיכים כ-600 מטר). לאחר מכן פונים שמאלה לסימטא צרה. לאחר כ-20 מטר חונים ופונים שמאלה לסימטא אשר בסופה אילן עתיק, שם מערת ר' יהושע דסכנין, ר' שמעון הסכניני, ר' שמעון חסידא ור' שמעיה חסידא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] קבורת ר' שמעון הסכניני בסכנין נזכרת בסתמיות באיגרת יחוס האבות מאלמוני, באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש, בידי משה, בשבחי ירושלים ובזכרון בירושלים.

התנא האלוקי רבי דוסתאי בן רבי ינאי

תנא בן הדור החמישי, בנו של ר' ינאי[1].

הביא דברים משמו של רבי מאיר [משנה אבות ג, ח; עירובין נח, א ועוד] ויתכן שהיה תלמידו. בירושלמי [דמאי ז, ז] חולק עם רבי.

אמרותיו

"אמר ר' דוסתאי בר' ינאי: מפני מה אין חמי טבריא בירושלים? כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים: אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא דיינו, ונמצאת עליה שלא לשמה" [פסחים ח, ב][2]. "דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי: בוא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם. מידת בשר ודם, אדם מביא דורון גדול למלך – ספק מקבלין אותו הימנו ספק אין מקבלין אותו הימנו, [ואם תמצא לומר מקבלים אותו הימנו] – ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה פני המלך. והקדוש ברוך הוא אינו כן, אדם נותן פרוטה לעני – זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר [תהלים יז, טו]: 'אני בצדק אחזה פניך, אשבעה בהקיץ תמונתך'" [בבא בתרא י, א].

עובדות והנהגות

ר' אחי בר' יאשיה ביקש מר' דוסתאי ב"ר ינאי ומר' יוסי בר כיפר שיגבו למענו חוב כספי בנהרדעא. כאשר דרשו מהם בעלי החוב לקבל עליהם את האחריות על הכסף משעה שיבוא לידיהם, סירבו החכמים לעשות זאת. בעלי החוב דרשו לקבל את כספם בחזרה ור' דוסתאי ברבי ינאי הסכים אך ר' יוסי בר כיפר סירב, ובתגובה הכו אותו בעלי החוב. שאל רבי יוסי את רבי דוסתאי מדוע לא סירב אף הוא, ענה לו רבי דוסתאי: "אותן בני אדם הן אמה וכובען אמה [גבוהים ובעלי לבוש מאיים. רש"י], ומדברין מחצייהן [בעלי קול עבה, עד שנראה שדיבורם יוצא מטבורם. רש"י], ושמותיהן מבוהלין, ארדא וארטא ופילי בריש, אומרין כפותו – כופתין, אומרין הרוגו – הורגין, אילו הרגו את דוסתאי, מי נתן לינאי אבא בר כמותי?" [גיטין יד, א-ב].

עולי הרגל ומקורות

ע"פ חלק מעולי הרגל[3] מקום מנוחתו בעכברה: תוצאות ארץ ישראל, קברי אבות, כפתור ופרח, כת"י מוסקבה, כתב מר' יצחק בן אלפרא, רבי משה באסולה, ספר גירושין לרמ"ק, ידי משה, שערי ירושלים (מבשרת ציון), מסעות משה, טוב ירושלים. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אין ספק שאינו בנו של ר' ינאי האמורא, שהרי הוא עצמו תנא. יתכן שהוא בנו של ר' ינאי התנא, אך אין לכך כל הוכחה.

[2] וראה נידה [לא, ב] תשובותיו על שאלות נוספות.

[3] ר"ח ויטאל מוסר בשם רבו האר"י ז"ל כי הוא אינו קבור כאן.

התנא האלוקי רבי לוי בר סיסי

רבי לוי בר סיסי, הוא הנקרא לוי סתם[1] או לוי סבא, תנא-אמורא, בדור שבין התנאים לאמוראים. היה תלמידו של רבי יהודה הנשיא, שהחשיבו מאד [ירושלמי יבמות יב, ו]. לאחר מותו של רבי יהודה הנשיא, למד רבי לוי בר סיסי עם ר' חנינא בר חמא מחוץ לישיבה, וכשהתמנה ר' חנינא בר חמא לראש הישיבה (לאחר מותו של ראש הישיבה ר' אפס), נסע רבי לוי לבבל [כתובות קג, ב].

אמרותיו

"ר' לוי אומר: ראה הקב"ה בצרתה של לאה ונתן לה הריון בטן ניחומין לנפשה, וילדה איש טוב תואר וחכם, ואמרה ראו בן שנתן לה הקב"ה" [פרקי דרבי אליעזר פרק לה].

"ר' לוי אומר: אותו המטה שנברא בין השמשות נמסר לאדם הראשון מגן עדן, ואדם מסרו לחנוך, וחנוך מסרו לנח, ונח לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב הוריד אותו למצרים ומסרו ליוסף בנו. כשמת יוסף ושללו ביתו נתנה בפלטרין של פרעה והיה יתרו אחד מחרטומי מצרים וראה את המטה ואת האותות אשר עליו וחמד אותו בלבו ולקחו והביאו ונטעו בתוך הגן של ביתו, ולא היה אדם יכול לקרב אליו עוד. כשבא משה לתוך ביתו נכנס לגן ביתו של יתרו וראה את המטה וקרא את האותות אשר עליו ושלף ידו ולקחו, וראה יתרו למשה ואמר זה עתיד לגאול את ישראל ממצרים, לפיכך נתן לו את צפורה בתו לאשה" [פרקי דרבי אליעזר פרק לט].

"ידבר נא עבדך באזני אדני, ועתה ישב נא עבדך תחת הנער. א"ר ברכיה בשם ר' לוי: אמר לו הקב"ה, אתה השפלת עצמך לפני אחיך הקטן ממך בשביל אחיך הקטן שבקטן הימך, חייך שיוקם המשכן ויבואו השבטים להקריב קרבנות אין אדם מקריב ראשון לפניך, הריני חולק לך כבוד ואתה מקריב ראשון, ויהי המקריב ביום הראשון נחשון בן עמינדב למטה יהודה – הוי ושפל רוח יתמוך כבוד" [פסיקתא רבתי פיסקא ז].

"א"ר לוי בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל קומי אורי כי בא אורך, אמרה לפניו: רבונו של עולם עמוד אתה בראשינו. באותה השעה הקדוש ברוך הוא אומר לה בתי יפה את אומרת שנאמר משד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו'" [פסיקתא רבתי פיסקא לו].

עובדות והנהגות

כשהגיע רבי יהודה הנשיא לסימוניה, יצאו אנשי העיר לקראתו ואמרו לו: רבי, תן לנו אדם שיהא מקרא ומשנה אותנו ודן דינינו. נתן להם את רבי לוי בן סיסי [בראשית רבה פא, ב].

פעם נכנסו גייסות לעירו של רבי לוי בר סיסי. נטל רבי לוי ספר תורה, עלה לראש הגג, ואמר: ריבונו של עולם, אם ביטלתי דבר אחד ממה שכתוב בספר תורה זה, יכנסו הגייסות, ואם לא, יסתלקו. מיד יצאו הגייסות מן העיר [ירושלמי תענית ג, ח].

פעם גזר רבי לוי בר סיסי תענית ולא ירדו גשמים. אמר: ריבונו של עולם, עלית וישבת במרום, ואין אתה מרחם על בניך? ירדו גשמים, ונעשה לוי פיסח. אמר רבי אלעזר: לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה, שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה, ונעשה פיסח [תענית כה, א][2].

כשנפטר רבי לוי בר סיסי, הספידו אבא, אביו של שמואל, על פי הפסוק הבא [קהלת יב, יג]: 'סוף דבר הכל נשמע, את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור, כי זה כל האדם'. למה ר' לוי בן סיסי דומה? למלך שהיה לו כרם והיו בו מאה גפנים, והוא עושה ממנו מאה חביות יין. גם כאשר נתמעט הכרם ולא נותרה ממנו אלא גפן אחת, עדיין עשתה אותה הגפן מאה חביות של יין, והיתה אותה הגפן חביבה עליו ככל הכרם כולו. כך היה רבי לוי בר סיסי חביב לפני הקב"ה ככל בני האדם יחדיו [ירושלמי ברכות ב, ח].

פעם הלך שמואל לבית הקברות וחיפש את אביו, כדי לשאול אותו היכן הניח מעות של יתומים שהופקדו אצלו. עד שהגיע אביו ממתיבתא דרקיעא ראה כי לוי[3] יושב בחוץ ושאל אותו מדוע. ענה לו לוי שנאסרה עליו הכניסה למספר שנים שבהן נמנע מללמוד בבית מדרשו של ר' אפס, כשהיה זה ראש ישיבה (ראה לעיל). כשהגיע אביו, ראה שמואל שהוא בוכה ומחייך, ושאל אותו לפשר הדבר. ענה לו אביו, בוכה אני – כי בקרוב תמות, ומחייך אני – מפני שחשוב אתה מאוד בעולם הבא. ענה לו שמואל: אם חשוב אני, יכניסו את לוי למתיבתא דרקיעא, וכן היה [ברכות יח, ב].

עוד ראה סוכה [נג, א] ובירושלמי ברכות [א, ה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בסאסא עם אביו[4]: שבילי דירושלים.

"בסעסע ר' לוי בר סיסי, ושם בית הכנסת לר' שמעון בן יוחאי ורובו חרב". [כת"י אילן א']

"זאזע, היא אילון צעננים. שם קבורת ר' לוי בר סיסי[5] ז"ל, במערב, בתחתית הכפר. ובתוך הכפר בית הכנסת לר' שמעון בר יוחאי ע"ה, ורובו חרב. ולפני הכפר מישור אשר היה שם נטוי אהל יעל אשת חבר הקיני". [כת"י מוסקבה]

"סעסע, שם קבורת ר' לוי בר סיסי. ובית הכנסת לרבי שמעון בן יוחאי". [יחוס הצדיקים]

"סעסע, במערה קבורים ר' לוי בר סיסי ור' יוסי בר סיסי עליו השלום [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] היוחסין מוכיח שר' לוי הוא האמורא חברו של שמואל, ולוי, ללא תואר, הוא רבי לוי בר סיסי. כמו כן הוא כותב שיתכן שהסיבה שלא נתווסף לשמו התואר רב היא מפני שלא נסמך.

[2] יש אומרים שנעשה פיסח כשהראה לרבי כיצד מחווים קידה. ראה סוכה [נג, א] דהא והא גרמו ליה.

[3] יש לציין שרש"י סבור שמדובר על לוי האמורא, חברו של שמואל, אך הראב"ד סבור שזהו רבי לוי בר סיסי. לפירוט הדיון ראה יוחסין ערך לוי.

[4] בפי הערבים: סאיד א-צדיק (= אדון הצדיק).

[5] קבורת רבי לוי בר סיסי בסאסא נזכרת בסתמיות באיגרת יחוס האבות מאלמוני, בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), ע"י משה חיים קאפסוטו, בידי משה ובטוב ירושלים.

התנא האלוקי רבי חייא ובניו יהודה וחזקיה

רבי חייא, תנא-אמורא היה, בסוף תקופת התנאים ותחילת האמוראים [רש"י נידה כו, א ד"ה אמר אביי]. "רבי חייא רבה, הוא ר' חייא הגדול, הוא ר' חייא ברבי, רוצה לומר גדול בדורו" [ספר יוחסין].

נולד בבבל, במקום הנקרא כפרי [סנהדרין ה, א], ועלה לארץ ישראל יחד עם בניו[1] התאומים[2] יהודה וחזקיה שילדה לו אשתו יהודית [סוכה כ, א; יבמות סה, ב]. כמו כן ילדה לו אחיות תאומות – פזי וטוי [יבמות סה, ב ורש"י שם].

ר' חייא סידר את הברייתות, ור' אושעיא תלמידו לימדן. ברייתות אלו נחשבות למדוייקות מאד, עד שאמר ר' זירא, שכל ברייתא שלא נלמדה אצל רבי חייא ורבי אושעיא משובשת היא [חולין קמא, א-ב].

היה תלמידו של רבי יהודה הנשיא – רבינו הקדוש [שם], שכינה אותו: 'אדם גדול, אדם קדוש' [בראשית רבה לג, ג].

מהסיפורים על השניים אנו מוצאים הערכה רבה שרחשו אחד לשני. קיימת מחלוקת בשאלה האם רבי יהודה הנשיא הוא שנפטר קודם, או רבי חייא, אך לכל הדעות אמר אחד מהם על השני: 'אני ראיתי את קברו והורדתי עליו דמעות', וכן שביום שמת בטלה קדושה, וכן שמצא אחד מהם את השני בוכה בשעת חוליו, וכששאלו לסיבת בכיו ענה לו חבירו: על התורה והמצוות אני בוכה – כלומר, על כך שכשאמות לא אזכה לקיימם עוד [כתובות קג, ב].

הרבי ביאר כי ענינו של רבי חייא הוא שאדם יהיה "רבי" - שקוע בתורה במידה כזו ש"חייא" - כל חיותו לא תהיה אלא מהתורה.

אודות רבי חייא מובא כי אמר שמעולם לא התפלל כראוי מפני טרדתו בתורה. מסביר אדמו"ר האמצעי, כי היה "תורתו אומנתו", שהוא ככלי אומנות כדי להרויח פרנסה, כי מעלה ומברר מבחינת נוגה הרבה ניצוצות קדושות, והיינו מי שתורתו אומנתו ופרנסתו לברר בירורים דנוגה, שזהו בבחינת המשכה מלמעלה למטה בחינת גלוי רצון ה' וחכמתו למטה בדברים תחתונים דנוגה לבררם זה כשר וזה להיפך, ובזה נכלל בחינת הבירור דשם ב"ן שבתפילה בהכנה והעלאת מ"ן, כביטול מנה במאתים כו, כי התורה היא גלוי אור המשפיע מצד עצמו, שהוא בחינת האין האמיתי בעצמו, הגבוה לאין ערוך מבחינת ביטול היש לאין.

אמרותיו

לאחר תפילתו היה רבי חייא אומר: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנותנו, ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו" [ברכות טז, ב].

"תני ר' חייא: אין אשה אלא ליופי, אין אשה אלא לבנים" [כתובות נט, ב].

"תני ר' חייא: אין אשה אלא לתכשיטי אשה" [כתובות נט, ב].

"תני ר' חייא: הרוצה שיעדן את אשתו – ילבישנה כלי פשתן, הרוצה שילבין את בתו – יאכילנה אפרוחים וישקנה חלב סמוך לפירקה" [כתובות נט, ב].

פעם, כשהלכו רבי חייא ורבי שמעון בן חלפתא בבקעת ארבל, וראו איילת השחר שבקע אורה, אמר רבי חייא לר' שמעון בן חלפתא: "כך היא גאולתן של ישראל. בתחילה קימעא קימעא, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת" [ירושלמי ברכות א, א].

עובדות והנהגות

על גדולתם של רבי חייא ובניו אמר ריש לקיש: "הריני כפרת רבי חייא ובניו. שבתחילה כשנשתכחה תורה מישראל, עלה עזרא מבבל ויסדה. חזרה ונשתכחה, עלה הלל הבבלי ויסדה. חזרה ונשתכחה, עלו רבי חייא ובניו ויסדוה" [סוכה כ, א].

וכן: "אמר רבי: כמה גדולים מעשי חייא" – מה עשה רבי חייא? זרע פשתן ועשה ממנו מצודות לצוד צביים. את הבשר האכיל ליתומים, ומן העורות הכין מגילות. על גביהן כתב חמשה חומשי תורה והלך בכפרים ולימד חמשה חומשים לחמשה תינוקות וששה סדרי משנה לששה תינוקות, לכל תינוק ספר אחד. ואמר להם: עד שאשוב אליכם, למדו זה את זה [כתובות קג, ב].

אליהו הנביא השווה את ר' חייא ובניו לאברהם יצחק ויעקב. כמו כן נאמר שר' חייא ובניו שקולים כאבות, ותפילתם נשמעת כתפילת האבות[3] [בבא מציעא פה, ב].

פעם הריח רבי יהודה הנשיא ריח שום באמצע דרשתו, והכריז: מי שאכל שום יצא! רבי חייא, שרצה למנוע את בושתו של אוכל השום, קם ויצא מבית המדרש. כשראו השומעים שרבי חייא יוצא, קמו ויצאו אף הם [סנהדרין יא, א ורש"י שם].

אשתו של רבי חייא היתה מצערת אותו רבות, ובכל זאת, כשהיה נתקל במשהו שעשוי לשמח אותה, היה עוטף אותו בסודר ומביא לה. שאל אותו רב: והרי מצערת היא את מר? ענה לו רבי חייא: דיינו שמגדלות בנינו, ומצילות אותנו מן החטא [יבמות סג, א-ב].

כאשר הגיעה שעתו להסתלק מן העולם לא הצליח מלאך המוות להתקרב אליו. יום אחד התחפש מלאך המוות לעני, התדפק על דלתו של ר' חייא, וביקש שיוציאו לו לחם. כאשר הוציאו אליו את הלחם, שאל את רבי חייא: "אם על העניים אתה מרחם, למה עלי אינך מרחם? [שהרי נצטוויתי להביא אותך לעולם הבא]". גילה מלאך המוות את עצמו, והראה לר' חייא את השוטא דנורא [רש"י: וידע שהוא מלאך המוות], ונתן לו ר' חייא ליטול את נפשו [מועד קטן כח, א].

כשמת ר' חייא, נחתו אבנים של אור מהשמיים [מועד קטן כה, ב].

כתב הבן איש חי בספרו בן יהוידע במסכת בבא מציעא [פה, ב]: ואמרתי לרשום כאן שני שירים, אשר שרתי לכבוד רב המנונא סבא, ולכבוד רבי חייא ובניו, ורב הונא ריש גלותא, ואע"ג דקרו ליה בזוה"ק רב המנונא ולא קרו ליה רבי, משום דהוה בבבל, אני עשיתי השיר שלו על שם רבי, כי בודאי אתקרי רבי אחר שעלה מבבל לא"י, בעודו בחיים בעוה"ז.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו מתחת לבית 'יד שטרית', חלק נוסף משטח בית הקברות הקדום [הרומי] של טבריה[4]:

שבילי דירושלים, אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, איגרת יחוס האבות מאלמוני, איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, איגרת ר' אברהם הכהן מקאליסק מצפת.

כת"י אילן ה', שערי ירושלים (מבשרת ציון).

מסעות ר' שמעון ברמן, תפארת ירושלים.

איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת, ימי מוהרנ"ת.

כת"י אילן א', איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן, קברי אבות.

"משם [מחוקוק] הלכנו לטבריא, ושם מערה בחצי שיפוע [ההר] לר' חייא ובניו ותלמידיו". [תוצאות ארץ ישראל]

"ונכנסתי בטבריא וראיתי מערה אחת, ונכנסתי שם במערה וראיתי קברו של ר' חייא ובניו[5]". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"וסמוך לו [לר' עקיבא] בחצי שיפוע ההר מערת רבי חייא ובניו, ובאותה מערה רב הונא מבבל[6], ושם צדיק אחד לא ידענו שמו". [אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז]

"משם [מהאמהות] הלכנו לראש[7] הר אחד, ושם מערת ר' חייא ובניו ועמם רב הונא, כנזכר במועד קטן [כה, א] והיא מערה קטנה והכוכין סתומים". [רבי משה באסולה]

"ובהר הכרמים ר' עקיבא ותלמידיו, ור' חייא ובניו יהודה וחזקיה[8]". [יחוס הצדיקים]

"טבריה... וכנגד פתחה של עיר בהר בית החיים ושם מערה ובה ר' חייא ובניו יהודה וחזקיה, ורב הונא ריש גלותא". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"אחר כך תלך [מחצר הרמב"ם ורב ברונא] מעט לצד צפון ונוטה לצד מערב, ושם בהר ההוא אשר שם קוברים אנשי טבריא מתיהם, שם אכסדרה אחת בנויה בשלושה כותלים[9], וקורין אותה העולם מערת רבי חייא ובניו. ודע כי באותם חלונות שיש בכותל הצפוני, שם קבורים רבי חייא ויהודה וחזקיה בניו, ורב המנונא סבא[10] הנזכר תמיד בספר הזוהר, ורב הונא ריש גלותא שהיה בזמן רבינו הקדוש והעלו ארונו למערת רבי חייא כנזכר בתלמוד". [ר' חיים ויטאל]

"ובהר בתי חיים, ושם מערת רבי חייא ויהודה וחזקיה בניו, ורב הונא ריש גלותא". [משה חיים קאפסוטו]

"מול המקום הזה [קבר הרמב"ם] הר גבוה, ובמורד ההר מערה, בה נקברו ר' חייא ובניו יהודא וחזקיה ורב הונא ריש גלותא". [ידי משה]

"ומשם [מר' עקיבא] ירדנו על קבר ר' חייא ובניו זיע"א, ור' הונא וריש[11] גלותא זיע"א". [מסעי הירח]

"אחרי צעדים אחדים [מאזור ר' ירמיה] יש מערה אחרת אשר בה קבר ר' חייא, ומשני צדדיו גלי אבנים אשר הם קברי יהודה וחזקיה בניו, ואצלם קבר רב הונא". [לונץ]

"והלכתי משם [מר' עקיבא] בדרך ההולך על כתף ראש ההר, עדי באנו אל מקום מערות רבי חייא ובניו יהודה וחזקיה והמערה סגורה ומסוגרת, רק מחוגת אבנים יכתירו ויאופפו לציון מקום קדוש ההוא. גם קבורת רבי הונא במחוגה ההיא". [מסע מירון]

"לרגלי ההר לצד מערב נמצא מערה אחת, ושם נקבר ר' חייא ובניו יהודא וחזקיה". [גבעת שאול]

"בטבריא... תחילת הליכתי היתה על ההר כנגד העיר. ושם במורד ההר מערת ר' חייא ובניו יהודא וחזקיה, ועמם רב הונא. היא מערה קטנה והכוכין סתומים... ואין קוברים בשטח ההוא עכשיו". [מסעות משה]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

על גדולתו של רבי חייא בעולם העליון אנו למדים מסיפורו של ר' זירא: "אמר רבי זירא: אמש נראה לי רבי יוסי ברבי חנינא, אמרתי לו: אצל מי אתה תקוע? [רש"י: בישיבה של מעלה]. אמר לי: אצל רבי יוחנן. ורבי יוחנן אצל מי? – אצל רבי ינאי. ורבי ינאי אצל מי? – אצל רבי חנינא. ורבי חנינא אצל מי? – אצל רבי חייא. אמרתי לו: ורבי יוחנן אצל רבי חייא לא? אמר לי: במקום בו לפידים בוערים אין ר' יוחנן נמצא". כלומר, שרק רבי חייא יכול להיות במקום כזה. [בבא מציעא פה, ב ורש"י שם].

סיפור נוסף סופר על ידי ר' חביבא, כפי ששמעו מפי רב חביבא בר סורמקי: ראיתי חכם אחד, שהיה אליהו שכיח אצלו, שבבוקר היו עיניו יפות ובערב נראו כאילו נשרפו באש. כששאלתיו מה פשר הדבר סיפר לי שביקש מאליהו שיראה לו את הצדיקים בזמן עלייתם למתיבתא דרקיעא, ואליהו ענה שבכולם יכול להסתכל מלבד בקתדרא של רבי חייא, ונתן לו סימן: את כולם מלווים מלאכים בעלייתם וברדתם מלבד רבי חייא שמעצמו עולה ויורד. לא הצליח התלמיד לעצור בעצמו והסתכל, באותו רגע פגעו בעיניו שני ניצוצות אש וסימאו אותו. למחרת הלך אותו תלמיד למערת ר' חייא ואמר: את תורתו של מר אני לומד, ונתרפא. [בבא מציעא פה, ב].

"היתה עצירת גשמים עד מאד. וציוה ר' נחמן [מהורודנקה] שילכו למערת ר' חייא ובניו להתפלל שמה על הגשמים וגם הוא הלך עמהם. וציוה להם שיקחו עמהם בגדי חורף למחסה מזרם ומטר. והיה אז יום חם וצח... הם יצאו מן העיר לילך למערת רבי חייא ובניו זיע"א, ובגדי החורף בידם. ואז עמד בשער העיר שר ושופט העיר, בראותו שהם הולכים ובגדי החורף בידם, צחק מהם הרבה וירק בפניהם. ואמר שאם יחזרו להעיר ולא ירד גשם ירמוס את הרב הצדיק הנזכר תחת כפות רגליו. הם הלכו לדרכם למערת ר' חייא ובניו ושפכו שיחם נוכח פני ה' וכאשר הגיעו בתפילתם למילים: משיב רוח, נשבה רוח על פניהם, וכשאמרו מוריד הגשם: השמים התקדרו וירד גשם שוטף עד מאוד. ולולא שהיה להם בגדי החורף לא יכלו לבא העירה. וכאשר חזרו העירה המתין להם בשער העיר שר ושופט העיר הנזכר, ולקח את הרב הצדיק והרכיב אותו על כתפיו ונשאו עד תוך העיר. והעיר טבריה צהלה ושמחה על גשמי רצון וברכה שירדו, וכל הנכרים אמרו, מי כמוך באלוקים ומי כעמך ישראל". [טבור הארץ לר"מ קלירס] "הלך עמנו יחד [ר' מנחם מנדל מויטפסק] על קבר ר' חייא ובניו. התחיל לירד הגשם, וכמעט שנתיאשו כולם לזרוע, ומה היתה זאת שחרשו וזרעו, ומהיום ההוא והלאה יורדים גשמים בעונתם. אם ירצה השם, שיהיה כך על הסדר עד הקציר, מובטחים אנו לזול גדול". [עיתון התור גליון י"ז] בימי ר' חיים אבועלפיא בשנת תק"ג, היה מצור על העיר טבריה, וציווה לחסידים ואנשי מעשה שילכו למערת ר' חייא ובניו שבניו הם דוגמת אברהם יצחק ויעקב, ושם רב המנונא סבא הנזכר בזוהר שהוא נשמת משה רבינו ורב הונא נשמת דוד המלך, והלכו והתפללו בדמעות שליש ובקול שופר שירחם ה' על הארץ והדרים עליה ונושעו. [זמרת הארץ]

מיקום וזיהוי הקבר

כיום מצויין הקבר בטעות דרומית לר"ע ותחתיו בגובה ההר. אכן כך סברו במאה שנים האחרונות, אולם בטעות הוא[12]. המקום המצויין כיום אינו מערה, אין בו כוכין, לא מתאים כלל לאזור של מערות או אזור קבורה, ואינו מתאים כלל לתיאורו של ר"ח ויטאל. ע"פ ר"ח ויטאל מערת רבי חייא הינה צפונית מערבית לקבר הרמב"ם/רב ברונא ורב חננאל, ור"ע הינו מערבית דרומית לרבי חייא, ולא כמצויין כיום שרבי חייא דרומית מזרחית לר"ע. כמו"כ אזור רבי חייא המצויין כיום אינו בית קברות כלל ולא נהגו אנשי טבריה לקבור שם את מתיהם. תיאורו המדוייק של ר"ח ויטאל נמצא תחת 'יד שטרית' שברחוב ביאליק [נזכר לעיל בתחילת הפרק על טבריה], שם נמצאה מערת קבורה הבנויה כאכסדרה בת 3 כתלים ללא תקרה, שפתחה לדרום מזרח ובה 28 כוכים בשתי קומות, ובצד צפון של המערה-אכסדרה נמצא ארון קבורה באמצע הכוכין. מתחת לארון זה חדר תת קרקעי שתקרתו נישאת על שלש קשתות, ובתוכו נרות שמן. האכסדרה מתוארכת לסוף המאה הראשונה לסה"נ. כיום רוב המקום מכוסה בבנין 'יד שטרית', אולם יש כניסה לחלק קטן ממנו דרך השטח שבסמוך לבית התרבות, בין 2 הבניינים ישנו

שער ברזל הנעול בסוגר ובריח ממנו נכנסים לחלק מהכוכים והקשתות של האכסדרה. ממקום זה לצד מערב-דרום מגיעים לקברו של ר"ע כנזכר אצל ר"ח ויטאל. כמו"כ אכסדרה זו נמצאת בתוך אזור נרחב שם קברו אנשי טבריה את מתיהם, והיא כנגד השער הצפוני שהיה בחומת טבריה בקצה הצפוני מערבי (מלבד השער המערבי המאוחר יותר). שער נוסף היה בצד המערבי בחלקו הקרוב יותר לחומה הדרומית, והוא השער הקטן, ופניו צפונה-מערבה. גם שער זה מכוון כנגד הציון הלזה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ראה להלן ערך (בני רבי חייא).

[2] בגמרא [נדה כז, א] מסופר שאמנם היו תאומים, אך נולדו בהפרש של שלושה חודשים.

[3] וכן: "משעלו בני הגולה, פסקו הזיקין והזועות והרוחות והרעמים, ולא החמיץ יינם ולא לקה פשתנם, ונתנו חכמים עיניהם ברבי חייא ובניו" [חולין פו, א].

[4] אמנם, ישנה גירסה אחת שמציינת את מקום קבורתו בציפורי, אך יתכן שהכוונה לר' חייא דציפורין המובא בסדר הדורות: "ומשם שלוש פרסאות לשפוריה והיא ציפורי, ושם קברו של רבינו הקדוש ורבן גמליאל ור' חייא שעלה מבבל... והם קבורים בהר". [מסעות ר' בנימין]

[5] קבורת ר' חייא ובניו במערה בטבריה נזכרת בסתמיות גם ע"י רבי יעקב בירב.

[6] קבורת רב הונא באזור מערת ר' חייא ובניו או בתוכה נזכרת גם ע"י רבי יעקב בירב, אך אין ספק בדבר כדברי הגמרא.

[7] כנראה שנפלה טעות בדבריו, שכן הוא מציין כי ר' חייא בראש ההר וממנו יורדים לר' עקיבא, בעוד שבמציאות הוא בהיפך.

[8] זיהוי קברי ר' חייא ובניו בטבריה על הר כלשהו (ללא איפיון נוסף) נעשה גם במסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור.

[9] בשנת ה"א תקצ"ה כתב חיבת ירושלים על דברים אלו: "ועתה לא יש שם אכסדרה וכותלים, כי אם קצת, ואין קוברין בשטח ההוא עכשיו".

[10] קבורת רב המנונא סבא בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל. זיהוי הקבר באזור מערת ר' חייא ובניו או בתוכה נעשה גם ע"י רבי יעקב בירב.

[11] נראה שבעל המסע לא הכיר את השם 'רב הונא ריש גלותא' ושיער שמדובר בשני אנשים, או שפעם ציינו כרב הונא ופעם כריש גלותא ואחד הוא.

[12] במפות העתיקות לא מסומן שם קבר, ורק במפות מתקופת המנדט הוסיפו ציון 'TOMB'.

בני רבי חייא הקבורים עימו

עובדות והנהגות

יהודה וחזקיה בני ר' חייא ישבו בסעודתו של רבי ולא אמרו דבר. אמר רבי: הוסיפו יין לדרדקים בכדי שיאמרו משהו. כשהשתכרו, אמרו: אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל, ואלו הן: ראש גולה שבבבל, ונשיא שבארץ ישראל, שנאמר [ישעיהו ח, יד]: 'והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל'. אמר להם רבי: בני, קוצים אתם מטילים לי בעיני? אמר לו רבי חייא: רבי, אל ירע בעיניך, יין ניתן בשבעים אותיות, וסוד ניתן בשבעים אותיות [כלומר, הגימטריה של שניהם היא שבעים], נכנס יין – יצא סוד [סנהדרין לח, א].

יהודה בן רבי חייא

היה חתנו של ר' ינאי [כתובות סב, ב].

על נסיבות פטירתו מסופר שהיה נוהג לשבת כל השבוע בבית מדרשו של רב ובערב שבת היה שב לביתו [ע"פ רש"י כתובות קג, ב], וכאשר היה חוזר היו רואים עמוד אש שבא לפניו. ערב שבת אחד נמשך בתלמודו ואיחר לשוב, וכשלא ראו את הסימן אמר רבי ינאי לבני ביתו שיש לכפות את מיטתו [מנהג אבלות] מפני שהיה סבור שמת, כי אמר: 'אילמלי יהודה קיים לא ביטל עונתו'. אמירתו היתה כשגגה שיצאה מפי השליט, ונפטר ר' יהודה [כתובות סב, ב].

אמרותיו

"אמר ר' יהודה בריה דר' חייא: כל תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק, תפילתו נשמעת. שנאמר [ישעיהו ל, יט]: 'כי עם בציון ישב, בירושלים בכה לא תבכה, חנון יחנך לקול זעקך, כשמעתו ענך', וכתיב בתריה [שם]: 'ונתן ה' לכם לחם צר ומים לחץ'" [סוטה מט, א, וראה עירובין נד, א].

חזקיה בן רבי חייא

בניגוד לאחיו, שמופיע בתלמוד כ'יהודה בריה דר' חייא', הוא מופיע בשמו הפרטי 'חזקיה' ללא שמו של אביו.

סידר ברייתות שנתפרסמו בשם 'תנא דבי חזקיה', והן מובאות בתלמוד פעמים רבות [ראה כתובות לה, א]. התגורר בטבריה.

אמרותיו

"חזקיה אמר: גדול שלום שכל המצוות כתיב בהו: 'כי תראה' [שמות כג, ה], 'כי תפגע' [שמות כג, ד], 'כי יקרא' [דברים כב, ו], אם באת מצוה לידך אתה זקוק לעשותה, ואם לאו אי אתה זקוק לעשותה. ברם הכא: 'בקש שלום ורדפהו' [תהלים לד, טו], בקשהו למקומך ורדפהו למקום אחר. חזקיה אמר חורי: גדול השלום שבכל המסעות [במדבר פרק לג] כתיב: 'ויסעו ויחנו', נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, כיון שבאו כולם לפני הר סיני, נעשו כולם חניה אחת, הדא דכתיב [שמות יט, ב]: 'ויחן שם ישראל' – 'ויחנו שם בני ישראל' – אין כתיב [= לא נכתב] כאן, אלא – 'ויחן שם ישראל', אמר הקב"ה: הרי שעה שאני נותן תורה לבני" [ויקרא רבה ט, ט].

"אמר חזקיה: אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים לבו כבשר [שהוא רך. רש"י], שנאמר [ישעיהו סו, כג]: 'והיה מידי חדש בחדשו, יבא כל בשר להשתחוות וגו'" [סוטה ה, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתם עם אביהם בטבריה[1]:

יש לציין שבגמרא [מועד קטן כה, א] נכתב כי יהודה הוא הקבור לימין אביו, וחזקיה לשמאלו.

האמורא האלוקי ר' שמעון חסידא

ר' שמעון חסידא הינו אמורא בן הדור הראשון או השני[1].

אמרותיו

"אמר רב חנה בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו, שנאמר [תהלים טז, ח]: 'שויתי ה' לנגדי תמיד'" [סנהדרין כב, א].

"אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים" [ברכות מג, ב].

"אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: כל המונע הלכה מפי תלמיד, אפילו עוברין שבמעי אמו מקללין אותו, שנאמר [משלי יא, כו]: 'מונע בר – יקבהו לאום'. ואין לאום אלא עוברין, שנאמר [בראשית כה, כג]: 'ולאום מלאום יאמץ'. ואין קבה אלא קללה, שנאמר [במדבר כג, ח]: 'מה אקוב לא קבה אל'. ואין בר אלא תורה, שנאמר [תהלים ב, יב]: 'נשקו בר פן יאנף'" [סנהדרין צא, ב – צב, א].
"אמר ר' סימון בשם ר' שמעון חסידא: בעולם הזה אדם לוקט תאנים בשבת – אין התאנה אומרת לו כלום, אבל לעתיד לבא היא צווחת ואומרת: שבת הוא!" [ילקוט שמעוני ירמיהו, שטו].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בסכנין: שבילי דירושלים.

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

בצומת כרמיאל מערב אשר בכביש 85 פונים לכביש 784 ונוסעים כ-8 ק"מ עד לצומת יובלים, שם פונים שמאלה לכביש 805. לאחר כ-3.2 ק"מ, בכיכר, פונים בפניה חדה שמאלה לרחוב הראשי עד סופו (ממשיכים כ-600 מטר). לאחר מכן פונים שמאלה לסימטא צרה. לאחר כ-20 מטר חונים ופונים שמאלה לסימטא אשר בסופה אילן עתיק, שם מערת ר' יהושע דסכנין, ר' שמעון הסכניני, ר' שמעון חסידא ור' שמעיה חסידא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] לפי זמנם של האנשים שמסרו בשמו; יש להבדיל בינו לבין ר' שמעון החסיד (גם הוא מכונה לעיתים 'חסידא' ולא 'החסיד') – תנא שנזכר כמה פעמים בברייתות. ראה: מ. מרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד, עמ' 866.

האמורא האלוקי רבי יששכר דכפר מנדי

אמורא ארץ ישראלי, אך אין לדעת באופן מדוייק באיזה דור מדורות האמוראים חי.

אמרותיו

"אין הקב"ה דן את האדם אלא בשעה שהוא עומד בה... דרש רבי יששכר דכפר מנדי: 'כי הוא ידע מתי שוא, וירא אוון, ולא יתבונן' [איוב יא, יא]" – כלומר, אף על פי שהקב"ה רואה את הנולד ויודע שאדם יעשה רע, אין הוא מתבונן בכך, מכיוון שאינו דן את האדם אלא לפי מעשיו באותה שעה [ירושלמי ראש השנה א, ג ופני משה שם].

על הפסוק 'טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה' [קהלת, ז, א], אמר: "דרכן של רשעים להנתן בדיוטא תחתונה של גיהנום, שנאמר [איוב לד, כו]: 'תחת רשעים ספקם'. שלושת רעי איוב הלכו לבית האבל ונדחו מגיהנום" – כלומר, חבריו של איוב באו לנחמו בזמן אבלו, והתפלל עליהם, וניצלו מעונש בעולם הזה ובעולם הבא [קהלת רבה ז, ב, ד].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר מנדה: "כפר מנדה, שם עקביא בן מהללאל ע"ה, ור' יששכר ורבן שמעון בן גמליאל ע"ה". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"כפר מנדא, שם עקביא בן מהללאל ורבי יששכר, רבן שמעון בן גמליאל, כולם תחת הכפר". [יחוס הצדיקים; בשינוי קל: גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"חוץ לכפר מנדא, קבורת עקביא בן מהללאל ורבי יששכר דכפר מנדי". [חיבת ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

בקצה המזרחי-דרומי של הכפר העתיק נמצאת באר עתיקה שעליה ובסמוך לה היה מבנה עתיק הנקרא 'בנאת שועיב', הנראה עוד בתמונות שלפני 80 שנה. זהו כינוי לבנות יתרו, סימן זיהוי לקבר יהודי נערץ. בסמוך למבנה היו 3 ארונות קבורה כנ"ל. מקום זה הוא הנזכר אצל עולי הרגל כחוץ לכפר או תחת הכפר, בחדר יפה עם כיפה. ויקטור גרן מציין כי בהיותו שם בשנת 1852 היו שם עדיין נציבי עמודים פגומים, ושלושת הארונות היו נטולי מכסה. שלושת הארונות יוחסו לר' יששכר, עקביא בן מהללאל ורבן שמעון בן גמליאל. [בכת"י אילן א' נזכר כי עקביא קבור 'בבית אחת שבו מתפללים הישמעאלים', והוא כנ"ל]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

האמורא האלוקי אושעיא זעירא דמן חבריא

ר' אושעיא זעירא דמן חבריא, אמורא.

מקור הכינויים 'זעירא' ו'דמן חבריא' שנוי במחלוקת: רש"י [חולין לא, א] פירש "זעירא דמן חבריא – צעיר הישיבה. ולי נראה דאושעיא זעירא היה נקרא, דמן חבריא – שמבני הישיבה". במסכת תענית [כד, א] הוסיף רש"י לבאר מדוע היה צורך בכינוי מיוחד, וכך הוא כותב: "והאי דקרי ליה הכי – משום דאושעיא אחרינא הוה התם" – קראו לו כך מפני שהיה שם חכם נוסף בשם זה. התוספות [חולין יב, ב ד"ה דמן חבריא] פירשו: "דמן חבריא – שם מקום, כדאמרינן בבראשית רבה: אבימי חבריא מבקר בישיא הוה".

אמרותיו

"תניא רבי אושעיא זעירא דמן חבריא: חמשה שיעורן טפח, ואלו הן: שליא, שופר, שדרה, דופן סוכה והאזוב" [נדה כו, א].

"דתני אושעיא זעירא דמן חבריא: זרק סכין לנועצה בכותל והלכה ושחטה כדרכה – רבי נתן מכשיר, וחכמים פוסלין. הוא תני לה, והוא אמר לה: הלכה כרבי נתן" [חולין יב, ב].

עובדות והנהגות

פעם רצו עבדי בית הנשיא לצער את ר' אושעיא זעירא דמן חבריא מפני שדיבר אליהם דברים קשים, אך בני העיר מנעו זאת מהם מפני שכל מעשיו הם לשם שמים, ללא כוונות אחרות [תענית כד, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו מעל חוקאב: "בכפר חוקאב יש לצד דרומו הר גדול חצוב ביושר כמו כותל אחד, ושם כמו מערה אחת גדולה חצובה בסלע ההוא כנגד הכפר, ומשם עולין לחפירות אחרות אשר בסלע ההוא קרוב מאוד וסמוך אל המערה ההיא. במקומות האלו, רצה לומר במערה ובחפירות הנזכרות, שם קבורים ר' זריקא ורב סמא ואושעיא זעירא דמן חברייא יחד, ומר עוקבא שם לבדו במקום אחר, ור' לויטס איש יבנה שם לבדו במקום אחר". [רבי חיים ויטאל]

"במערב העיר [צפת], לא רחוק מנהר דלבאי, הנקרא מי מגידו במלחמת סיסרא, יש כפר קטן ושמו עחקאב, ובו מערה גדולה חצובה בסלע, וממנה יסתעפו מערות אחרות קטנות. ושם קבורים רב זריקא ורב סמא ואושעיא זעירא דמן חבריא יחד. מר עוקבא לבדו במקום מיוחד, וקרוב אליו ר' לויטס איש יבנה". [שערי ירושלים; מבשרת ציון; בשינוי קל: טוב ירושלים]

"חוקאב, למערב צפת, במערה אשר בסלע ההר נגד הכפר קבורים ר' זריקא, ר' סמא, אושעיא זעירא דמן חבריא יחד. מר עוקבא שם לבדו במקום מיוחד, וקרוב אליו ר' לויטס איש יבנה שם לבדו במקום אחר". [מסעות משה]

מיקום וזיהוי הקבר

רבי חיים ויטאל, המקור הראשון לציון זה, מתאר במדוייק את המיקום. מתחת לעכברה, למטה בואדי היה כפר ערבי קטן ושמו חוקאב. הכפר היה מערבית לציוני הקברים, אך חלקו הצפוני – הבאר של הכפר, היה גם מערבי צפוני לציונים, כך שההר 'כמין כותל' הינו מעט דרומית מזרחית לכפר. בסמוך לכפר, למזרחו, צוק גבוה ובו נקיקים רבים. באמצע גובה ההר, משתנה סוג הסלע ממנו עשוי ההר, ואין בו נקיקים, אולם באמצעיתו נמצאת מערה אחת גדולה אשר מתוכה מסתעפות עוד 2 מערות קטנות, וממנה עולים דרומה ובסמוך לה לעוד 4 מערות קטנות חצובות באותו סלע של המערה הגדולה [ואינן נקיקים שנוצרו מהמים]. מלשונו של ר"ח ויטאל נראה כי המערה הגדולה הינה המערה של ר' זריקא ורב סמא ואושעיא זעירא דמן חברייא שנקברו יחדיו, ואילו המערות [החפירות] האחרות הינן: אחת של ר' לויטס ואחת של מר עוקבא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רב הונא ריש גלותא

רב הונא ריש גלותא, שנקרא גם רב הונא קמא[1], תנא בבלי היה, ראש הגולה בבבל בימי רבי יהודה הנשיא. אין זה סתם רב הונא שבש"ס שהוא רב הונא בבלאי (ראה ערך עלמה).

עקב גדלותו כינו אותו החכמים 'ראש לראשי המטות' [ירושלמי חגיגה א, ח].

יתכן שהיה רבו של שמואל חברו של רב [סדר הדורות].

רבי יהודה הנשיא אמר: כל מה שיאמר לי אדם לעשות אעשה, חוץ ממה שעשו זקני בתירה לזקני [הלל], שהסירו עצמם מהנשיאות ומינו אותו. אם יבוא רב הונא ריש גלותא לכאן אני מושיב אותו למעלה ממני, שהוא מיהודה ואני מבנימין, שהוא צאצא דוד המלך מן הזכרים ואני מן הנקבות [ירושלמי כלאים ט, ג].

עובדות והנהגות

כאשר נפטר רב הונא, רצו לשים ספר תורה על מיטתו[2] – רש"י: בכדי לומר 'קיים זה מה שכתוב בזה' [מועד קטן כה, א].

במדרש קהלת רבה [ט, ח] מובא כי אמר לחכמים לפני פטירתו שכשיסתלק מן העולם יקברוהו אצל ר' חייא רבה. ושם מובא המשך הסיפור הנזכר בגמרא לענין קבורתו, ונוסף שם כי כשיצא ר' חגא מהמערה היה בן שמונים שנה והוכפלו שנותיו וחי מאה וששים שנה.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במערת ר' חייא ובניו בטבריה: עוד בחייו ביקש רב הונא להיקבר אצל רבי חייא רבה [קהלת רבה, ט]. בגמרא [מועד קטן כה, א; ירושלמי כלאים ט, ג] מסופר על העלאת ארונו מבבל וקבורתו במערת ר' חייא ובניו, וראה מש"כ בבן יהוידע מו"ק שם.

שבילי דירושלים, איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא.

כת"י אילן ה', שערי ירושלים (מבשרת ציון).

רבי משה באסולה, תפארת ירושלים.

פיוט על טבריה לרבי דוד בן אהרן נ' חסין.

אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), ר' חיים ויטאל, משה חיים קאפסוטו, ידי משה, מסעי הירח, לונץ, מסע מירון, מסעות משה.

יחוס הצדיקים.

"ונפטר נתן, ועמד אחריו רב הונא בנו, ורב ושמואל חכמים שלו. ונפטר רב הונא בזמן רבי, ונקבר בארץ ישראל אצל ר' חייא רבה". [סדר עולם זוטא]

"אבעית רב חגא – העמיד ארון רב הונא ויצא בפחד ומורא ועד היום הוא עומד" [שלמה בן היתום, בן דורם של תלמידי רש"י, מו"ק כה, א]

"ואצל חמי טבריא ר' מאיר. ועל הדרך מחמי טבריא לכפר ר' ירמיה, ואומרים שהוא קבור מעומד, ורב הונא ראש גולה ור' יוסי". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"וביומי דרבי הוה רב הונא ריש גלותא בבבל... ומת בחיי רבי בבבל, ונקבר בארץ ישראל". [סדר הדורות]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

לאחר פטירתו הביאו את ארונו לארץ ישראל, ורצו להטמינו ביחד עם רבי חייא במערה. דנו החכמים ביניהם מי יכניס את רב הונא למערת רבי חייא. אמר רב חגא כי הוא יכניסו. כאשר הכניס את רב הונא

למערה, ראה את יהודה שוכב לימין אביו, רבי חייא, ואת חזקיה [בנו השני] לשמאלו. אמר יהודה לחזקיה: קום ממקומך שאין זה דרך ארץ שיעמוד רב הונא. כאשר קם, עמד עמוד אש. ראה רב חגא ונבהל, והעמיד את ארונו של רב הונא לפניו למען לא ישרף באש. [מועד קטן כה, א, ובירושלמי הוא בשינוי

מיקום וזיהוי הקבר

נקבר עם רבי חייא כנזכר בגמרא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] לראשונה בדברי רב שרירא גאון ולאחר מכן בדברי ראשונים ואחרונים. ראה בסדר הדורות שנתקשה שבירושלמי כלאים [ט, ג] אמרו שר' חייא אמר לרבי יהודה הנשיא על ארונו של רב הונא שבא, א"כ רב הונא נפטר קודם לר' חייא, ובגמרא במועד קטן מסופר כי העלו את רב הונא למערת רבי חייא, ע"ש שכתב ששני רב הונא היו. אך אין זה מיישב את לשונו של ר' חיים ויטאל [לעיל ובהקדמה ל"ו [מא, א] ובספר החזיונות] שרב הונא הנקבר כאן עם ר' חייא הוא ריש גלותא שהיה בזמן רבי יהודה הנשיא, והוא הנזכר בגמרא שהעלו אותו למערת ר' חייא, שזו סתירה. וראה תוס' מועד קטן [כה, א ד"ה ורבי], ובהמשך דברי הירושלמי הנ"ל שר' חייא אמר לרבי יהודה הנשיא בציפורי [חודש קודם שנתרפא] דארונו של רב הונא בחוץ, א"כ רב הונא ריש גלותא הועלה לציפורי. וברש"י במו"ק שם ציין על רב הונא לפרק דייני גזירות והוא הרי רב הונא בבלאה, ושם בע"ב ציין שהוא היה ראש גולה, וכבר העיר גם ע"ז בסדר הדורות. ובמראה הפנים ויפה מראה בירושלמי שם ניסה ליישב ע"ש, וכן בקובץ שיטות קמאי במועד קטן שם בשם ספר יחוסי תנאים ואמוראים. עוד ראה בזה מש"כ הרי"ח טוב בספרו בן יהוידע במו"ק שם ובחידושיו לב"מ [פה, ב].

[2] אך נמנעו מכך מסיבות הלכתיות. [יש שציינו כי הנאמר כאן בגמרא הוא על רב הונא בבלאה ולא על רב הונא ריש גלותא, וראה בהערה הקודמת].

התנא האלוקי רבי יוסי דמן יוקרת אביו ותלמידיו[1]

רבי יוסי דמן יוקרת, אמורא בן ארץ ישראל בן הדור השלישי או הרביעי.

הוא מכונה 'יוקרת' על שם עיר מגוריו [רש"י תענית כג, ב].

עובדות והנהגות

פעם שכר רבי יוסי דמן יוקרת פועלים לעבודת השדה והלך להביא להם מזון אך הפועלים לא רצו לחכות. כשראה זאת בנו של רבי יוסי אמר לעץ התאנה שהיה שם: תאנה תאנה, הוציאי פירות! וכך היה, ואכלו הפועלים. כששב ר' יוסי ושמע את הדבר, גער בבנו: אתה הטרחת את קונך להוציא תאנים מן העץ קודם זמנם – כך תיאסף אתה מן העולם טרם זמנך[2] [תענית כד, א].

כמו כן מסופר כי בתו של ר' יוסי בעלת יופי רב היתה, ופעם אחת הבחין אביה כי מישהו מביט בה על יופיה ממקום סתר. אמר לה אביה: מצערת את את בני אדם, שובי לעפרך ואל יכשלו בך בני אדם! [שם][3].

לר' יוסי היה חמור שהיה משכיר אותו לאחרים, ובסוף כל יום היו השוכרים שולחים עם החמור את דמי השכירות. אם היו מוסיפים או גורעים מהסכום לא היה החמור זז ממקומו. פעם אחת שכחו שוכרים זוג סנדלים על החמור, והחמור סירב ללכת עד שהורידו אותם ממנו [שם].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו[4] ליד קיומה/קיומיאה[5]: "קיומיה, נקבר ר' יוסי דמן יוקרת[6] ור' יהושע בן פרחיה ור' יעקב איש כפר תימה[7]". [כת"י אילן ב']

"לקיומיה, הוא לקום, על שם קבורת ר' יוסי דמן יוקרת[8] סמוך לכפר, על אם הדרך, ועליו גל אבנים גדול". [כת"י מוסקבה]

"נתגרשנו ביום ט"ו בשבט ה'ש"י מורי ואני לבדנו, והיו דברי תורה מאירים בנו, והדברים נאמרו מפי עצמם, והלכנו עד רבי יוסי דמן יוקרת". [ספר גירושין ג-ד]

"בדרך הנזכרת[9], בהגיעך בבי"ר אל שי"ך, תעמוד שם ופניך כלפי צפון, ואז תראה לצד שמאלך ציון אחד, ובו קבור ר' יוסי דמן יוקרת, בדרך שעולין בו לכפר קיומיא"ה, והוא כן כמו שאומרין העולם". [רבי חיים ויטאל]

"קיומיאה חרבה. סמוך לכפר מערה מלאה כוכין, ושם אבי ר' יוסי דמן יוקרת. ועל הדרך רבי יוסי דמן יוקרת, ועליו כיפה חריבה[10]. וסמוך לו בור מים, וקורין לו התוגרמים ביר א"ל שי"ך, ויש שקורין לו א"ל מענו"ש[11], והיהודים קורין לו צדיק מהתאנים, וכולם משום מעשה שהיה[12]". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"קאיומיאי, שם במערה קבורים ר' יוסי דמן יוקרת ובתו ותלמידו. ובאם הדרך שם כיפה חריבה קבור בה בנו[13] עליו השלום, ונקרא צדיק התאנים על מעשה שאירע שנענש על התאנים, כנזכר בגמרא". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"קיומיאה, ושם מערה ובה אבי[14] רבי יוסי דמן יוקרה, ועל הדרך רבי יוסי אביו, וקורין לו צדיק מהתאנים". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"ויש שם דרך מן צפת למירון, מהלך ג' שעות, והוא דרך עקום, הרים וגבעות גדולים. ואלו הם הצדיקים אשר פגענו בהם בדרך, דרך נסיעה למירון: בתחילה גל אבנים קבור נתן הבבלי עליו השלום. סמוך לו כמו בית, קבור ר' יוסי דמן יוקרת עליו השלום. סמוך לו גל אבנים, קבור נון דמן יוקרת, בנו של הנזכר, ולפניו תאנה גדולה[15]". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

"רכבנו על חמורים למירון... ובדרך עברנו סמוך לקברו של רבי יוסי דמן יוקרת, והוא קבור על אם הדרך, והחומה שעליו חרבה. ומנגד, הרחק כמטחוי קשת, קברי בנו ובתו שגזר עליהם שימותו". [אהבת ציון]

"קאיומיאה, שם קבור אביו של ר' יוסי דמן יוקרת. לשמאל הדרך מערה[16], בה קבור ר' יוסי דמן יוקרת...[17] לידו[18] קבורים שנים עשר תלמידיו". [ידי משה]

"גם היינו בלכתינו לכפר מירון ששם מערת רבי שמעון בן יוחאי עם רבי אלעזר בנו, גם ר' יוסי דמן יוקרת עם בנו, שהוציא תאנים בלא זמנם. וקבלה אצלם שזה – אילן תאנה שעומד על פתח המערה – הוא אותו האילן בעצמו, ועדיין הוא מוציא תאנים בכל השנים[19]". [איגרת ר' אברהם הכהן מקאליסק מצפת]

"קרוב לכפר קיומאה אשר בין צפת למירון יש הר ובו מערה, ובה קבר ר' יוסי דמן יוקרית, ובנין הרוס על המערה, והמערה נסתמה[20]. גם קבר בנו אשר הענישו על שהוציא תאנים שלא בזמנו להפועלים. רחוק ממנה, כנגדה, מערה אחרת, אצל כפר עין זיתון, בה קבור ר' כרוספדאי האמורא[21] ושני צדיקים אחרים אשר נשכח שמותם". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

"ארח חיים למירון... ובאם הדרך רבי יוסי דמן יוקרת... בזה הולכים לבית הועד לצפת, אמת תיכון לעד". [יד אהרן]

"מירון על דרך עין זיתון... ששם קבורת ר' יהודה בר אלעאי ור' כרוספדאי ואמו[22] ור"י בעל התרנגולים הידוע...[23] ובאמצע הדרך שם קבורת ר' יוסי דמן יוקרת". [מסעי הירח]

"מצפת למירון מהלך שתי שעות, באמצע הדרך יראה גל אבנים אשר לפי המסורה קבור תחתיו ר' יוסי דמן יוקרת ובנו". [לונץ]

"(לדרומו) [לצפונו] של הכפר [עין זיתים] נמצא על מקום מישור קברו של ר' יוסי דמן יוקרת, וגל אבנים על קברו". [גבעת שאול]

"בחצי הדרך מצפת למירון, לצד ימין, לפנים היה שם הכפר קאיומה ועתה היא חרובה. סמוך לה מערה מלאה כוכין, ושם אביו של ר' יוסי דמן יוקרת. ובשיפוע ההר, סמוך לדרך, יש גל גדול של אבנים מכיפה שבורה, ושם קבור ר' יוסי דמן יוקרת, וכל פעם שמתקנים נשבר. וסמוך לו[24] קבר בנו של ר' יוסי הנזכר, שהענישו אביו על שהוציא התאנים בלא זמנם... ואני ראיתי שמה שני פתחים להמערה, ובמערה יש הרבה כוכין". [מסעות משה]

"בדיוק באמצע הדרך שבין צפת למירון, שיש שם סלע גבוה ליד קבר רבי יוסי דמן יוקרת זכר צדיק לברכה". [ימי שמואל]

דרכי גישה

ממשיכים עם הכביש לצפת עוד כ-900 מטר עד לסוף הירידה שם מסתעפות דרכי עפר ימינה ושמאלה. פונים בדרך הימנית החוזרת ועולה לציון ר' יוסי דמן יוקרת. (מול חניון עין הוזים)

מיקום וזיהוי הקבר

תיאור עולי הרגל מתאר במדוייק את המקום המצויין כיום, ליד באר מים חיים – ביר אלשיך. עץ התאנה עמד עד לפני מספר שנים מימין לציון, על אם הדרך צפונה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] גם בנו ובתו נטמנו עמו, ראה להלן בפרקיהם.

[2] ראה ירושלמי ברכות [ב, ח] עונתה של תאנה.

[3] את שני הסיפורים שמע רב אשי מפי ר' יוסי בר אבין, שהיה תלמידו של ר' יוסי דמן יוקרת, אשר נטש את רבו והלך ללמוד בבית מדרשו של רב אשי. כששאלו רב אשי מדוע עשה זאת, ענה לו: אדם שעל בנו ובתו אינו חס, היאך יחוס עלי? [שם].

[4] אם כי יש דעות שנקבר במירון כנזכר בכת"י מוסקבה ובכת"י אילן ה'.

[5] בפי הערבים: מוחמד אלמע'צוב (= הנאלץ).

[6] קבורת ר' יוסי דמן יוקרת בקיומה נזכרת בסתמיות בתוצאות ארץ ישראל, באיגרת יחוס האבות מאלמוני (יחוס הצדיקים).

[7] אין אנו יודעים מי הוא חכם זה, ושמו לא נזכר במקורות, ואולי הכוונה ליעקב איש כפר חיטייא שנזכר עם בן פרחיה בחיטין ויש כאן טעות בנוסח ההדפסה של המסע.

[8] קבורת ר' יוסי דמן יוקרת סמוך לקיומה (או בדרך אליה) עם גל אבנים עליו, נזכרת גם באלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם,

[9] לפירוט הדרך עד לשלב זה, ראה להלן רבי יוסי דמן פקיעין.

[10] בכת"י ב' נוסף: "וכשבונין אותה היא משתברת בשביל תשובה".

[11] באיגרת יחוס האבות מאלמוני וביחוס הצדיקים הוא מכונה 'אבו-אל-מענוש', כלומר, אבי הנענש – בנו יהודה.

[12] בכת"י ב' נוסף: "וגם התאנה עומדת עד היום, אשר ר' יוסי דמן יוקרת הוציא ממנה פירות שלא בזמנה"; ראה להלן, יהודה הנענש (עובדות והנהגות) שהוא זה שהוציא את הפירות קודם זמנם, ולא אביו רבי יוסי [וכ"כ בסדר הדורות]. טעות זו חוזרת גם בידי משה.

[13] מסע זה הפך את מקום הבן עם האב.

[14] מכך שנכתב בהמשך 'רבי יוסי אביו', מסתבר שכאן נפלה טעות סופר והכוונה לבנו של ר' יוסי דמן יוקרת ולא לאביו.

[15] כאן ציין שהתאנה עומדת ליד קבר הבן ולא ליד קבר האב כנזכר בכת"י ב', אולם העץ היה ידוע ועמד ליד קבר האב עד לפני מספר שנים.

[16] כוונתו 'ציון', וסבר שתחתיו יש מערה והמערה נסתמה כמופיע להלן בשערי ירושלים.

[17] הכותב מוסיף כאן סיפור לפיו נקרא ר' יוסי צדיק התאנים מפני שהכריח את עץ התאנה שבחצרו להוציא פירות קודם זמנה. אך טעות היא זו, כי על פי הנאמר בגמרא (ראה להלן יהודה הנענש, עובדות והנהגות), בנו הוא זה שהוציא התאנים קודם זמנם.

[18] אין מקום מתאים לידו לציון תלמידיו, ואולי כאן חוזר לראשית דבריו וכוונתו שליד אביו קבורים תלמידיו של הבן.

[19] אמנם, בחיבת ירושלים נכתב שבזמנו [ה"א תר"ד] כבר לא נראה האילן בשטח; השל"ה הקדוש אף הוסיף: "עוד ראיתי חידוש בקבורת ר' יוסי דיוקרת ז"ל, שהוציאה התאנה פירותיה שלא בעונתה". [איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת]

[20] במבשרת ציון נכתב "וציון עליו" במקום "ובנין הרוס על המערה, והמערה נסתמה".

[21] היה מקום לחשוב שמדובר בטעות והכוונה לר' כרוספדאי התנא, שהלא הוא הטמון בעין זיתים. אולם, מכיוון שבמבשרת ציון הושמטו המילים "אצל כפר עין זיתון" ומכך שהמערה הנזכרת היא מול ציונו של ר"י דמן יוקרת ונזכרים גם 2 הצדיקים הנוספים, יש לומר שכוונת הכותב היתה למערה הנזכרת ע"י רבי חיים ויטאל, שהיא מערת ר' כרוספדאי האמורא.

[22] ראה אודותיה בפרק צפת.

[23] כאן עובר הכותב לתאר את סיבת הכינוי, ראה בפרק רבי יוסי סאראגוסי, גדולים צדיקים במיתתם; בחרנו למקם שם את הסיפור מפני שרוב הנוסעים מספרים את הסיפור על ר' יוסי סאראגוסי, למרות שכותב זה לא ציין אם ר"י בעל התרנגולים הוא ר' יוסי סאראגוסי או ר"י הלבן מבעלי התוספות.

[24] לא ברורה כוונתו שהרי אין בסמוך לר' יוסי כל ציון נוסף. וכנראה כוונתו לחזור ולתאר את קברי בני משפחתו שהרי מזכיר שני פתחים למערה וכן הוא אצל מערת בני ר' יוסי.

האמורא האלוקי רבי הושעיא רבה

אמורא בן הדור הראשון[1], מגדולי החכמים בארץ ישראל. הכינוי 'רבה' נוסף לשמו ע"פ מדרש רבה לבראשית שנפתח בשמו: "ר' אושעיא רבה פתח", ומסיבה זו הוא מוכר גם כ- 'בעל מדרש רבה'. בנוסף הוא מכונה 'אבי המשנה' [ירושלמי בבא קמא ד, ו].

רבי הושעיא היה בנו של ר' חמא בר ביסא[2], ועל שלושתם אמר רמי בר חמא: "'החוט המשולש לא במהרה ינתק' [קהלת ד, יב] – זה ר' אושעיא בנו של רבי חמא בר ביסא" – כלומר, מכיוון שרב אושעיא ואביו וסבו חיו באותו זמן ולמדו תורה, לא תינתק התורה מזרעו לעולם [כתובות סב, ב ותוספות שם ד"ה החוט].

ר' חייא ובר קפרא היו רבותיו [ירושלמי שבת ג, א; מועד קטן כד, א], ועם כל אחד מהם בנפרד חיבר ר' הושעיא אוסף ברייתות לביאור המשניות. בשבח אוסף הברייתות שחיבר עם ר' חייא, אמר ר' זירא לתלמידיו: כל ברייתא שלא נלמדה בבית מדרשם של ר' חייא ור' אושעיא – משובשת היא [חולין קמא, א]. עליהם נאמר: "אין לך אדם אוהב בן אומנותו, אבל החכם אוהב בן אומנותו – כגון רבי חייא

דרבי הושעיא ור' הושעיא דרבי חייא. והקב"ה אוהב את בן אומנתו, שנאמר [תהלים יא, ז]: 'כי צדיק ה' צדקות אהב'" [בראשית רבה לב, ב].

הברייתות שחיבר עם בר קפרא נקראות על שם שניהם: "משנתו של רבי הושעיא ובר קפרא" [שיר השירים רבה ח, א; בבא בתרא קנד, ב; ראה גם קהלת רבה ב, ח].

הוא הקים ישיבה בקיסרין (קיסריה) [ירושלמי תרומות י, ב], ואנו מוצאים אותו גם מקבל עדויות בנוגע לקידוש החודש במקום הנקרא עין טב [ירושלמי נדרים ו, ח].

תלמידיו נדחקו כדי לשמוע תורה מפיו, כפי שהעיד ר' יוחנן, תלמידו המובהק: "כשהיינו לומדין תורה אצל ר' אושעיא היינו יושבין ארבע ארבע באמה" [עירובין נג, א]. עוד אמר: "ר' אושעיא בדורו כרבי מאיר בדורו. מה רבי מאיר בדורו – לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, אף ר' אושעיא – לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו" [שם].

אמרותיו

"אמר רבי אושעיא: למה נמשלו דברי תורה? לשלשה משקין הללו: במים וביין ובחלב, דכתיב [ישעיהו נה, א]: 'הוי כל צמא לכו למים', וכתיב [שם]: 'לכו שברו ואכלו, ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב', לומר לך: מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה" [תענית ז, א].

"אמר ר' הושעיא: כל מי שהוא יודע ואין בידו יראת חטא – אין בידו כלום. כל נגר שאין בידו ארגליא שלו (= כלי מלאכתו) – אינו נגר, למה? שקפליות (= המנעול) של תורה ביראת חטא, שנאמר [ישעיה לג, ו]: 'יראת ה' היא אוצרו'" [שמות רבה מ, א].

"אמר רבי אושעיא: כל המתמים עצמו – שעה עומדת לו, שנאמר [בראשית יז, א]: 'התהלך לפני והיה תמים'" [ילקוט שמעוני שמואל ב קסא].

"אמר ר' אושעיא: כל המתייהר נופל בגיהנם, שנאמר [משלי כא, כד]: 'זד יהיר לץ שמו, עושה בעברת זדון', ואין עבירה אלא גיהנום, שנאמר [צפניה א, טו]: 'יום עברה היום ההוא'" [עבודה זרה יח, ב].
"אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב [שופטים ה, יא]: 'צדקות פרזונו בישראל'? צדקה עשה הקדוש ברוך הוא בישראל, שפזרן לבין האומות" – מפני שבהיותם מפוזרים אי אפשר לכלותם [פסחים פז, ב ורש"י שם].

"אמר ר' הושעיא: עתידה ירושלים לעשות פנס לאומות העולם, והם מהלכים לאורה. מה טעם? 'והלכו גוים לאורך' [ישעיה ס, ג], וכן הוא אומר [ישעיהו ב, ב]: 'נכון יהיה הר בית ה' וגו'" [ילקוט שמעוני ישעיהו תצט].

עובדות והנהגות

ר' חמא בר ביסא עזב את ביתו ללמוד תורה, וכששב לעירו, לאחר שתים עשרה שנה, נכנס תחילה לבית המדרש, שם פגש חכם צעיר והתרשם מאוד מידיעותיו בתורה. הצטער ר' חמא בליבו וחשב: אילו נשארתי כאן, יכול הייתי גם אני לזכות בבן חשוב כזה. כשהגיע לביתו נכנס אחריו אותו צעיר ור' חמא עמד לכבודו. שאלה אשתו: האם ראוי הוא כי אב יקום לפני בנו? ואז נודע לו כי אכן בנו ר' הושעיא הוא [כתובות סב, ב].

רבו של אחד מבניו של רבי הושעיא רבה היה סגי נהור, והיה רבי הושעיא רגיל לאכול עמו בכל יום. פעם אחת היו לרבי הושעיא אורחים ולא בא לאכול עמו. בערב נכנס רבי הושעיא ואמר לו: אל נא יכעס מר עלי, לא אכלתי עמך היום מפני שהיו לי אורחים ולא רציתי שתתבזה. אמר לו: אתה פייסת למי שנראה ואינו רואה, זה שרואה ואינו נראה יקבל פיוסך [ירושלמי פאה ח, ח].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בסמוך לפקיעין: "כפר פקיעין... ולמעלה מן הכפר הזה קבר ר' אושעיה רבה[3] בעל המדרש רבה, וציון הרוס עליו". [שערי ירושלים; מסעות משה]

מיקום וזיהוי הקבר

בתוך בית הקברות הסמוך לכפר, הנמצא למעלה מן הכפר, אכן ישנה מערת קבורה קדומה שהיא היחידה המתאימה לתיאור זה של עולי הרגל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] יש לציין שבנוגע למסורת על עריכת התוספתא על ידי ר' חייא ור' הושעיה, החוקרים חלוקים בדעתם בעניין, יש הטוענים שנערכה במאה השלישית לספירה (בין המשנה לתלמוד), ויש הטוענים שנערכה בסוף זמן התלמוד, והיא משקפת את המסורות של בני ארץ ישראל (התלמוד הירושלמי).

[2] ראה להלן (עובדות והנהגות).

[3] קבר ר' אושעיא רבה נזכר בסתמיות בטוב ירושלים.

התנא האלוקי רבי אמי והתנא האלוקי רבי אסי

החברותא הקדושה – רבי אמי ורבי אסי, הנזכרים תמיד בצוותא בתלמוד, התגוררו בטבריה, וכיהנו כראשי ישיבה שם.

היו מחשובי האמוראים בתקופתם. חשיבותם ניכרת מתוך הכינויים שכינו אותם: 'דייני דארץ ישראל רבי אמי ורבי אסי' [סנהדרין יז, ב]; 'כהני חשיבי דארעא ישראל' [מגילה כב, א].

כשהוסמכו רבי אמי ורבי אסי, שוררו חבריהם בפניהם שיר שמשמעותו – כאלה ראויים לסמיכה [כתובות יז, א].

למרות שהיו שלושה עשר בתי כנסת בטבריה, העדיפו השנים להתפלל בין עמודי התמך[1] (מתחתיו) של בית המדרש שם גם נהגו ללמוד [ברכות ח, א ורש"י שם ד"ה ביני]. מפעם לפעם היו הרבנים טופחים על צירי ומשקופי הדלת ומזמינים את מי שיש לו דין תורה לבוא לפניהם לדין[2].

חוקרי הדורות נחלקו אם היו שני זוגות בשם ר' אמי ור' אסי, האחד רב אמי ורב אסי והאחר רבי אמי ורבי אסי, האחד תלמידי רב, והאחר תלמיד ר' יוחנן, אולם נראה כי רוב הדעות סוברות שהיה רק זוג אחד, ונשתנה שמם מ'רב' ל'רבי' לאחר שבאו לא"י.

עובדות והנהגות

פעם שלח ר' יהודה נשיאה את ר' אמי, ר' אסי ור' חייא בר אבא להשגיח על מצב היהדות בעיירות בארץ ישראל, ולמנות מלמדי תינוקות ומלמדי משניות, במקום שאין בהם מלמדים. הגמרא מספרת כי כאשר

הגיעו לעיירה אחת ולא מצאו בה מלמדים, ביקשו להביא לפניהם את שומרי העיר. הביאו לפניהם את השומרים. אמרו להם לאנשי המקום: וכי אלו שומרים? השומרים האמיתיים הם מלמדי מקרא ומשנה [ירושלמי חגיגה א, ז].

"רבי אמי ורבי אסי מכתפי ועיילי, מכתפי ונפקי [בערב שבת, היו יוצאים ונכנסים להביא כלים, בגדים ומאכלים, כאדם שמקבל את רבו בביתו, ומראה לו שהוא טורח ומרבה בשבילו. רש"י], אמרי: אילו איקלע לן רבי יוחנן, מי לא מכתפינן קמיה?" [שבת קיט, א][3].

רבי אמי ורבי אסי נהגו לעשות עירוב חצרות עבור כל בני טבריה, כדי שלא יכשלו בהעברה מרשות לרשות [ביצה טז, ב].

אמרותיהם

"אנן קבלה גמירינן: קבלה דבית הכסא, צניעותא ושתיקותא. קבלה דיסורי, שתיקותא ומבעי רחמי" [ברכות סב, א].

רבי אמי

שם אביו היה נתן [גיטין מד, א].

היה תלמידו של האמורא ר' יוחנן [חולין קיא, ב] ועוד.

תלמידיו היו רבי זירא [חולין פו, ב], ורב חסדא שכינה אותו 'גברא רבה' [יבמות כא, ב].

על חשיבותו ניתן ללמוד מהמסופר בירושלמי [תרומות ח, ד] שכאשר נפל רבי אמי לידי גזלנים, פעל ריש לקיש במסירות נפש להצילו מידיהם, והיה מוכן ליהרג למענו.

הוא מעיד על עצמו: "מני אמי בר נתן תורה יוצאה לכל ישראל" [גיטין מד, א].

אמרותיו

"אמר רב אמי: אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עוון. אין מיתה בלא חטא – דכתיב [יחזקאל יח, ד]: 'הנפש החוטאת היא תמות, בן לא ישא בעוון האב ואב לא ישא בעוון הבן, צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה וגו'. אין יסורין בלא עוון – דכתיב [תהלים פט, לג]: 'ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם'" [שבת נה, א].

"אמר רב יקים: ג' חצופים הם. חצוף בחיה – כלב, בעוף – תרנגול, ובאומות – ישראל. אמר ר' יצחק בר רדיפא בשם ר' אמי אתה סבור שהוא לגנאי, ואינו אלא לשבחן: או יהודי או צלוב" [שמות רבה מב, ט].

רבי אסי

היה תלמידו של האמורא ר' יוחנן [פסחים קו, א] ולמד גם אצל רב הונא [מועד קטן כה, א]. היה חבירו של רבי אלעזר בן פדת, שכינה אותו 'מופת הדור' [חולין קג, ב].

ר' אסי לא כיהן כרב, ובסוף ימיו הצטער על כך: "מעשה ברבי אסי כשהיה מסתלק מן העולם, נכנס בן אחותו אצלו, מצאו בוכה. אמר לו: רבי מפני מה אתה בוכה? יש תורה שלא למדת ולימדת? הרי תלמידיך יושבים לפניך? יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך, היית מתרחק מן הדינין ולא נתת

רשות על עצמך להתמנות על צרכי ציבור. אמר לו: בני, עליה אני בוכה. שמא אתן דין וחשבון על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל" [מדרש תנחומא משפטים ב].

אמרותיו

"מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים ואין מתחילין בבראשית? אלא שהתינוקות טהורין והקרבנות טהורין, יבואו טהורין ויתעסקו בטהורים" [ויקרא רבה ז, ג].

בענייני פרנסה התבטא: "קשה היא הפרנסה כפליים כלידה. בלידה כתיב [בראשית ג, טז]: 'בעצב תלדי בנים', ובפרנסה כתיב [שם, יז]: 'בעצבון תאכלנה'" [בראשית רבה כ, ט].

וכן: "מאי דכתיב [תהלים קיב, ה]: 'טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט'? – לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו, וילבש ויתכסה במה שיש לו, ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם" [חולין פד, ב].

עובדות והנהגות

"שילא בר אבינא עבד עובדא כוותיה דרב, כי קא נח נפשיה דרב אמר ליה לרב אסי: זיל צנעיה, ואי לא ציית – גרייה. הוא סבר גדייה אמר ליה. בתר דנח נפשיה דרב אמר ליה: הדר בך! דהדר ביה רב. אמר ליה: אם איתא דהדר ביה – לדידי הוה אמר לי. לא ציית – גדייה. אמר ליה: ולא מסתפי מר מדליקתא? אמר ליה: אנא איסי בן יהודה, דהוא איסי בן גור אריה, דהוא איסי בן גמליאל, דהוא איסי בן מהללאל – אסיתא דנחשא דלא שליט ביה רקבא. אמר ליה: ואנא שילא בר אבינא – בוכנא דפרזלא דמתבר אסיתא דנחשא. חלש רב אסי, עיילוה בחמימי אפקוה מקרירי, עיילוה בקרירי אפקוה מחמימי, נח נפשיה דרב אסי. אזל שילא אמר לדביתהו: צבית לי זוודתא, דלא ליזיל ולימא ליה לרב מילי עילואי. צביתה ליה זוודתא, נח נפשיה דשילא. חזו דפרחא אסא מהאי פוריא להאי פוריא, אמרי: ש"מ, עבדו רבנן פיוסא" [נדה לו, ב – לז, א].

כשנפטר רב אסי נעקרו כל האילנות [מועד קטן כה, ב], נפל המגדל של טבריה, ונעקרה עבודה זרה שהיתה בו [ירושלמי עבודה זרה ג, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתם בטבריה[4]: איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, ימי מוהרנ"ת, מסע משה ויהודית מונטיפיורי, מסעי הירח, מסע מירון גבעת שאול. יחוס הצדיקים, משה חיים קאפסוטו.

"מים בתוכה והם חמין כחמי גדר, מאיר סבבה סביב הים לכנרת. ר' עקיבה עלי ההר, וחייא ואת בניו מקום כהנה חדר בחוברת. אמי ואסי ובר נפח[5] ומשה בנו מימון בחיים תהי נפשם מצוררת, כולם ישינים בטיבריה". [קברי אבות]

"בטיבריה, היא רקת, שם מערה. במערה רבן יוחנן [בן זכאי] ותלמידיו, ור' מאיר ור' חייא ובניו ר' יהודה ור' יחזקיה, ור' אמי ור' אסי מטבריה תושבחתא, ורבינו משה בר' מיימון אבינו, ואברהם בנו[6] ור' דוד הנגיד. ור' ירמיה הנקבר מעומד קרוב לחמי טיבריה, ור' עקיבה וכ"ד אלפי תלמידיו". [כת"י אילן א']

"ובהר אחד סמוך לטבריה ר' עקיבא ותלמידיו, ור' חייא ובניו, ורב כהנא, ור' אמי ור' אסי, ור' יצחק נפחא, והרב המאמין, הוא הרמב"ם ז"ל, ורב צמח גאון". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן]

"טבריה... ולצד דרום על דרך חמי טבריה שם קבור רבי מאיר[7], תלמידו של אלישע – אחר. ובסמוך, בשיפוע ההר, מערה ובה כוכין[8], והיא קבורת ר' אמי ור' אסי[9]". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"ולא הרחק משם [מהרמב"ם ואביו] בית מדרש בו קבורים ר' אמי ור' אסי ורב זירא ורבי יוחנן בן זכאי ורב המנונא סבא ועוד עשרה גאונים". [ידי משה]

"טבריא... ברחוק חצי שעה קרוב לחמי טבריא יש גל אבנים, ושם קבר ר' ירמיה האמורא. וקרוב אליו חצר מוקף שלוש קירות ורצפת אבנים, ובתוכו ציון, ושם קבר ר' מאיר בעל הנס התנא... ואצלו קבר ר' אמי ור' אשי[10], ואין עליהם שום סימן[11]. גם קבר ר' זירא הנזכר במגילה". [שערי ירושלים; מבשרת ציון]

"ואצלו [אצל ר' יוחנן בן זכאי] קברי ר' אמי ור' אסי, ועליהם מונחים שני עמודי אבן גדולים, אשר כמעט נטבעו בארץ, ורק פניהם יראו עוד, האחד מונח מצפון לדרום, והשני ממזרח למערב". [לונץ] "קרוב לחמי טבריא יש גל אבנים ושם קבור ר' ירמיה האמורא, וקרוב אליו איזה מניטין [= דקות] ספון רבי מאיר בעל הנס, ועליו בית מדרש בתכלית היופי... ואומרים שאצלו נקבר סומכוס[12]. ורב אמי ורב אסי נקברים גם כן שמה, ואין עליהם שום ציון וסימן. גם קבור שם ר' זירא". [תפארת ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

כנזכר לעיל, רוב עולי הרגל המוקדמים מתארים את קברם של רבי אמי ורבי אסי באזור רבי מאיר – ליד חמי טבריה בשיפוע ההר [אחד המסעות מזכיר את קברם בסמוך לר' מאיר, כנראה הכוונה למקום בו מצויינים כיום סומכוס ור"א בר"ש/ר' נתן, אך אין זו כוונת ר"ח ויטאל]. כוונתם למערת כוכין המיוחסת כיום בטעות לרב כהנא, מאחורי המלון, מערבית לרבי ירמיה. אמנם מי מהם הזכיר מערה עם 2 כוכין, אך לפי עדות רוב עולי הרגל כוונתם להנ"ל[13]. קברו של רב כהנא עצמו נזכר אכן ליד הרמב"ם כנ"ל. מאוחר יותר החליפו את רב כהנא עם רבי אמי ור"א, ואף קבעו את מקומם של ר"א ור"א מימין לרבן יוב"ז ולא בחצר בפני עצמה, היכן שבאמת קבור רב כהנא. [סברא רחוקה היא שיש מערה נוספת בין ר"ע לר"מ שיש בה 2 כוכין, שם קבורים ר"א ור"א, ורב כהנא הראשון קבור בחצר הרמב"ם, בעוד שבמערה זו של 6 הכוכין קבור רב כהנא השני]. יש לציין כי ר"ח ויטאל כותב כי באזור ר"מ ור' ירמיה קבורים עוד ג' צדיקים הנזכרים בספר הייחוס, ובספר יחוס הצדיקים מופיע כי הם רב הונא ראש הגולה, רבי נהוראי, רבי ינאי ורבי אסי. רבי ינאי הוא ט"ס שכן הוא קבור בעכברה כנזכר ביחוס הצדיקים, וכן בסדר הלימוד המובא אחר הרשימה מופיע במקום ר' ינאי רבי אמי. לפיכך השלשה הנוספים (מלבד רב הונא ראש הגולה הנזכר אצל ר"ח ויטאל במערה בפנ"ע ולא בדרום טבריה [וכן ביחוס הצדיקים בהערה בעלמא על ר' יהודה בן תימא, אא"כ דבריו על רב הונא בבלאה]), הינם רבי נהוראי ורבי אמי ורבי אסי. א"כ ברור שרבי אמי ורבי אסי קבורים כאן ולא ליד הרמב"ם. [בספר חיבת ירושלים באות ט' כתב כי ג' הללו הם אולי רב כהנא ור' אמי ור' אסי]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] לדעת הריטב"א [שבת י, א ד"ה הוו יתבי] 'ביני עמודי' פירושו בתים שעמדו ברחבה בעלת עמודים. רש"י [ברכות ח, א] פירש שבין העמודים – שבית המדרש נכון עליהם מלמעלה. אולם רש"י [שבת י, א] פירש שעליית בית המדרש נשען עליהם. במציאות העמודים כיום בתוך הים, כך שנראה כי לא היו לומדים ביניהם, אולם יתכן כי הם המשיכו ועלו אף מעל ריצפת בית המדרש.

[2] מהעדויות נראה שחלקו של בית המדרש שרד: "גם בהיותנו בחמי טבריא ראינו כמה וכמה עמודין של רב אמי ורב אסי, ולא יאומן כי יסופר מהנפלאות. ולדעתנו אין יכולת לשום מלכות לעשות כמותם בנוי ובמראה ובקומה" [איגרת ר' אברהם הכהן מקאליסק מצפת]; "כאשר באתי בחזרה מחמי טבריא אל העיר, ראיתי עמודים גדולים, והובא בספרים הקדושים שבמקומם עמד התליסר בי כנישתא. ובכל עת שחופרים שם, מוצאים דברים עתיקים" [מסעות משה].

[3] ראה כתובות [סב, א] שאכן נהגו כבוד כזה ברבי יוחנן.

[4] באיגרת מחדשי היישוב היהודי בכפר יסיף נזכר כי נקברו שם בכפר, אך איגרת זו כוללת שמות רבים שאין קבורתם שם, ונראה ממנה כי מטרתה היתה להזכיר את הצדיקים הקבורים בגליל שבא"י כדי לקבץ נדבות מתושבי חו"ל.

[5] יתכן שהכוונה לר' יצחק נפחא, אך מסתבר יותר שהכוונה לר' יוחנן שנקרא גם 'בן נפחא' בעוד ר' יצחק נקרא רק 'נפחא'.

[6] זהו המקור היחיד לבנו של הרמב"ם [מלבד מה שהוזכר בספר מצבת אבן להגרי"ח ילוז], ומאחר ואין איזכורים נוספים אצל שאר עולי הרגל לא קבענו מקום קברו כאן. תאריך פטירתו י"ח כסלו (החיד"א בשם הגדולים בערכו של הרמב"ם משם ר' דוד הנגיד).

[7] בזכרון בירושלים: "רבי מאיר בעל הנס".

[8] בשבחי ירושלים ובזכרון בירושלים: "שני כוכין". וראה להלן בסמוך.

[9] קבורת רבי אמי ורבי אסי בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל ובמסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור; בשנת ה"א תקצ"ה כתב חיבת ירושלים: "ואנחנו לא נדע עכשיו מקבורת ר' אמי ור' אסי בשטח שהוא סמוך לחמי טבריא, ואולי הם וגם רב כהנא הנזכר, ג' צדיקים שנזכר למעלה בשם האר"י ז"ל".

[10] מסתבר שמדובר בטעות וכוונתו לר' אסי הנזכר תמיד עם חברו ר' אמי.

[11] במבשרת ציון נוסף: ורב כהנא; כמו כן, במקום "ואין עליהם שום סימן" נכתב: "אך אין עוד כל זכר למו". ואם כוונתם למערה המיוחסת כיום לרב כהנא, אזי אין סימן היינו איזה כוך מבין הכוכין. או שכוונתם בבנין של ר' מאיר בקומה התחתונה היכן שמצויין כיום סומכוס ור' נתן/ר"א בר"ש, ראה להלן.

[12] קבורת סומכוס בקירבת רבי מאיר נזכרת בסתמיות במסעות ירושלים (מונקאטש).

[13] אולי הללו נתכוונו למערה הסמוכה המיוחסת לר' יוחנן בן נורי שיש בה כעין 2 כוכין.

האמורא האלוקי אילפא

אילפא היה אמורא שחי בדור השני לאמוראי ארץ ישראל, חברו של רבי יוחנן.

אילפא, היה תלמיד רבי , והתבטא על עצמו: שכל מאן שכתוב בברייתות של רבי חייא ורבי אושעיא, יכול הוא לפשוט ולהוכיח מדברי המשנה , מסביר **אדמו"ר האמצעי** שענין "פשיטנא ליה", היינו שימצא דבר זה מופשט לבירור דבר מן המשנה, שיוציא לאור דבר זה מן העלם דברי המשנה, עד שיתברר שאין כל חדש בברייתא זו של רבי חייא ורבי אושעיא, כי ימצא הלכה זו במשנה.

הסבר הדבר הוא, כי שרש הברייתות נכללים במשנה בהעלם, וכמו שחיות האיברים החיצוניים נכללים ונגררים אחר חיות פנימיות האברים, כמו למשל הלב, וריאה וכבד וכדומה.

לכך היה שמו "אילפא" לשון אולפנא תרגום של המילה "לימוד", כמו שכתוב וכל בניך למודי הויה, ואילפא זה היה שרשו מנשמת רבי שקיבל איש מפי איש עד הזוגות מאנשי כנסת הגדולה עד משה רבינו שמסר לנו את התורה, ולכך היה בקי ומבין במקור של חסד עליון שנדרש בהלכות, דמשנה להביא זה בגילוי בהלכות דברייתות מתוך המשנה, דבר שלא היה ביכולת לשום חכם אחר זולתו.

כך גם כותב **אדמו"ר הזקן** , ומוסיף: כל שכן כיום, כשנתמעטו הלבבות, לכן הוצרכו לבאר המשנה בפרטיות יותר כמשל ההשפעה מרב לתלמיד, שכדי שיבין התלמיד צריך הרב לשית עצות בנפשו איך

להשפיע לו שיוכל לקבל וצריך לומר לו קטע קטע כפי השגת התלמיד, ולקצר ולהעלים עומק המושכל עד שיהיה ביכולת המקבל להכיל ההשפעה. לכן גם נקראת ה" ברייתא" בלשון זה, שהיא "בר" "חוץ" בארמית, דהיינו לשון חוץ הוא ההשפעה לזולתו לבר מגופא.

ועל כן אין הגילוי אור אין סוף כל כך בדיני הברייתא כמו בהמשנה שהוא גילוי אור אין סוף ממש. אבל בהברייתא הוא בהסתר קצת כנ"ל במשל שההשפעה למקבל צריך להיות על ידי הסתר והעלם. וכן אנו רואים גם כן בחוש שהטעמים של דיני המשנה נגלים ומבוארים יותר מטעמים של הדינים שבברייתות, וכדוגמה, דין המשנה הראשונה במסכת סוכה, בדין סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, קל למצוא הטעם של דין זה . מה שאין כן סוכת גנב"ך ורקב"ש קשה יותר למצוא כל כך הטעם של דין זה.

לפיכך נקראת המשנה מלכתא והברייתא פלגש. כמשל המלך עם המלכה שהם דרים תדיר יחד, בשונה מפלגשו שהולך אליה בצנעה ולא בגילוי, וגם היחוד אינו בתדירא רק באקראי. כמו כן, במשנה אור אין סוף מאיר שם בחינת גילוי ובתדירות כידוע, שהתגלות אור אין סוף הוא בחכמה, לפיכך נקראת המשנה מלכתא. אבל ברייתא היא בחינת השפעה שמחוץ לגוף, שם אין הגילוי כל כך רק על ידי הסתר ולבוש וצנעא, על כן נקרא פלגשים שהיחוד בצנעא ובאקראי.

התנא האלוקי רבי כרוספדאי

התנא האלוקי רבי כרוספדאי המכונה 'חמיד ליבא' – חמוד הלב. [זוהר שלח, קסד, ב].

בזוהר [שלח, קסד, ב] מסופר עליו שלא היה עולה לתורה כל ימיו אלא שישי, ושם נתבאר טעם הדבר.

אמרותיו

"א"ר כרוספדאי: האי מאן דמדכר בפומיה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עניינא דקרבנות ותקרובתא ויכוון בהו, ברית כרותה הוא דאינון מלאכיא דמדכרין חוביה לאבאשא ליה דלא יכלין למעבד ליה אלמלא טיבו" [זוהר מדרש הנעלם וירא צז, א].

"ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. ותאני רבי כרוספדאי גדול התוספת מהאור שהיה אור שלא היה כמוהו, זה הוא אור השכל הגדול שנתהוה מאור זיו הודו, וזהו העומד מאחורי הפרגוד" [זוהר חדש בראשית ב, א]. ויולד נח שלשה בנים: תאני רבי כרוספדאי אלו ג' הנהגות אשר באדם. הנהגת הנשמה להיות לו עזר בעבודת בוראו והיא הנקראת שם. והנהגת התאוה והיצר הרע המנהיג והמחמם את הגוף בדבר עבירות והיא הנקראת חם. והנהגת היצ"ט המנהיג את האדם בכל טוב וליפות מעשיו בתורה וביראת השם והיא הנקראת יפת, וההנהגה הזו ינהיג האדם להוליכו בדרך חיים ומי מעכב ומפסידו" [זוהר חדש נח לד, ב].

עובדות והנהגות

על מות רבי כרוספדאי ואמו מסופר: יום אחד נזדמנו החברים למקום מגוריו של רבי כרוספדאי, ואמו התקינה עבורם מנורה בעלת שבעה קנים והוציאה את ספרו של ר' כרוספדאי. כשקראו בספר ירדו חיילות מלאכים והקיפו אותם כבני אדם שמתאספים לזמר לפני החתן והכלה, והקב"ה ירד עם כל מחנותיו ועם אביו של ר' כרוספדאי בכדי לשמוע את דבריהם. ליל שבועות היה אותו הלילה, ושמח הקב"ה בדברים אלו כביום נתינתם בסיני. פעם אחרת הזדמנו שוב לאותו מקום, ושוב התקינה להם

מנורה והוציאה את ספרו של בנה ובנה לא היה שם, אך הפעם נמנעו החכמים מלקרוא מפני שידעו שנפטר. אמו של ר' כרוספדאי, שלא ידעה על מות בנה, שאלה אותם מדוע אינם קוראים, והחכמים החלו לקרוא כדי שלא תגלה את דבר מות בנה ותמות טרם זמנה. אולם, האם שהיה לה סימן ע"פ הנרות שכל זמן שהיה בנה חי היו הנרות מתנענעים ומאירים בכמה גוונים, ועתה שהבחינה שהנרות כבו הבינה שמת בנה, ואמרה לחכמים שאיבדה משהו והיא הולכת לחפשו. ידעו החכמים שהבינה שמת בנה, והלכו לדרכם, ואילו היא יצאה והשביעה יונה שתלך ותודיעה אם בנה חי או מת. לעת ערב חזרה היונה והחלה מורטת כנפיה ומתחפרת בכוכים, מיד הסתלקה גם האם [תיקוני זהר קלו, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו באזור עין זיתים[1]: מסעי הירח.

איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, רבי משה חיים קאפסוטו, איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח), אהבת ציון, ידי משה, שבחי ירושלים (זכרון בירושלים), ימי מוהרנ"ת, יד אהרן, קורות העתים, הקדמת פאת השולחן, מסעות החכם האבי"ר, מסע מירון, מסעות משה, ימי שמואל.

"למזרח צפת תוב"ב, בלכתך מצפת אל כפר איבנית, יש שם שני הרים גדולים מאד, ונקראת הדרך שביניהם בין ג'יבליי"ן. והנה באמצע אורך הדרך הזה שבין שני ההרים, שם לצד דרום הדרך, בראש ההר ההוא, שם קבור ר' כרוספדאי חמיד ליבא הנזכר בספר התיקונין סוף תיקון ע', ובספר הזוהר פרשת שלח לך". [רבי חיים ויטאל]

"וכן גילה [האר"י] גם כן קברו של כרוספדאי חמיד[2] סמוך לכאן [לצפת] שלא היה נודע וניכר מעולם שום ציון עליו. והוא סמוך לשפת הנהר". [עמק המלך]

"ובבואם להר הגדול שיש שם על ראש ההר מערת התנא ר' כרוספדאי, ולא היה באפשרי לילך עם החמור לשם, וקפץ [רבי נחמן מברסלב] מעל החמור והלך הוא בעצמו עם האיש עמו, והלך כמעט על ידיו ועל רגליו עד בואו למערה זו ושם נשתהא קצת וחזרו למערה אחרת". [שבחי הר"נ]

מיקום וזיהוי הקבר

בעיה קשה בזיהוי ציון התנא. רוב הנוסעים מתארים אותו כפי שהוא מצויין בשטח כיום, מול ר' יוסי סאראגוסי. אולם הראשון מבין עולי הרגל המזכירו ה"ה ר' חיים ויטאל, מתאר את מקומו באזור שונה לחלוטין. תיאורו מוביל לראש הר כנען, מימין לדרך 'בין ג'יבלין', אולי הקבר שהיה במחנה הצבאי שבראש ההר שנקרא שיח' רבי. אם נכונים דברי בעל העמק המלך הרי שגם בדור שלאחר מכן ציינו את המקום באזור שונה מהמצויין כיום. [יש לציין כי מזרחית לציון, מעל עין זייתון, מספר מערות קבורה עם כוכים, ואילו המערה המצויינת כיום לא נראית מערת קבורה]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם לא כל הנוסעים מציינים כי הטמון במקום הוא התנא, או שהוא המכונה "חמיד לבא", אך כיון שמציינים אותו באותו מקום, יש לשער שהם מתכוונים אליו.

[2] יתכן כי טעה והתכוון לר' כרוספדאי האמורא, שקברו סמוך לתחילת נחל עמוד שהיה מכונה בפיהם נהר, או שט"ס וצ"ל אמו של ר' כרוספדאי הקבורה ליד 'נחל מים שוטף' בין צפת לעין זיתים.

התנא האלוקי בר קפרא

בר קפרא, הנקרא לעתים ר' אלעזר בנו של ר' אלעזר הקפר או ר' אלעזר הקפר ברבי, הוא בנו של רבי אלעזר הקפר (ראה לעיל, וראה מבוא המשנה סוף הספק אות נז ובערוך ערך גזל, אולם היוחסין סבר ששמו שמעון, וכן בספר יחוסי תנאים ואמוראים לרבו של הרוקח, אך בתולדות תו"א דחאו. עוד כתב ביחוסי תו"א כי אביו נקרא ר' חמא).

חי בדור שבין התנאים לאמוראים, והיה מגדולי החכמים שקיבלו מרבינו הקדוש והיו בבית דינו [הקדמת הרמב"ם ליד החזקה].

היה רבם של האמוראים רבי יהושע בן לוי [חולין נו, ב] ור' אושעיא רבה [כריתות ח, א]. ר' אושעיא ובר קפרא חיברו ברייתות לביאור המשניות: "משנתו של רבי הושעיא ובר קפרא" [שיר השירים רבה ח, א; בבא בתרא קנד, ב].

חי בפרוד [עבודה זרה לא, א], ולדעת רש"י [שם] אף נפטר שם, וכנראה הובל לקבורה לקפרא/קברה. כמו"כ אנו מוצאים אותו דורש בציפורי [סנהדרין צד, א].

אמרותיו

דבריו של בר קפרא היו שקולים ומדודים. אמרו עליהם שניתן למכור אותם תמורת זהב [ברכות סב, ב]. ואכן, יופיה הרב של מליצתו ניכרת מתוך הצורה בה הודיע לחכמים על פטירתו של רבי יהודה הנשיא: "אראלים ומצוקים [= מלאכים וצדיקים. רש"י] אחזו בארון הקודש. נצחו אראלים את המצוקים, ונשבה ארון הקודש" [כתובות קד, א].

"דרש בר קפרא בציפורי: מאי דכתיב +רות ג'+ שש השערים האלה נתן לי. מאי שש השערים? אילימא שש שעורים ממש – וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים? אלא שש סאין. וכי דרכה של אשה ליטול שש סאין? אלא, רמז [רמז] לה שעתידין ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין בשש [שש] ברכות, ואלו הן: דוד, ומשיח, דניאל, חנניה, מישאל ועזריה" [סנהדרין צג, א-ב].

בגנותה של הסתגפות יתרה מובא משמו: "ר' אלעזר הקפר ברבי אומר: מה תלמוד לומר [במדבר ו, יא]: 'וכיפר עליו מאשר חטא על הנפש' [פסוק העוסק בקרבן שמביא הנזיר בתום נזירותו], וכי באיזה נפש חטא זה [הנזיר]?, אלא שציער עצמו מן היין! והלא דברים קל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה" [תענית יא, א].

"ר' אלעזר בנו של ר' אלעזר הקפר אומר: גדול השלום, שאפילו ישראל עובדין עבודה זרה ושלום ביניהם, כביכול אמר המקום אין השטן נוגע בהם, שנאמר [הושע ד, יז]: חבור עצבים אפרים הנח לו. אבל משנחלקו מה נאמר בהם [הושע י, ב]: חלק לבם עתה יאשמו" [ספרי במדבר פיסקא מב ד"ה וישם לך].

בר קפרא נהג לומר תפילה יפה שחיבר בעצמו, בעת ששליח הציבור אומר את ברכת ההודאה: "לך כריעה, לך כפיפה, לך השתחויה, לך בריכה, כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון; לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש; והעושר והכבוד מלפניך, ואתה מושל בכל, ובידך כח וגבורה, ובידך לגדל ולחזק לכל; ועתה אלהינו מודים אנחנו לך,

ומהללים לשם תפארתך, בכל לב ובכל נפש משתחוים; כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו, ברוך אתה ה' אל ההודאות" [ירושלמי ברכות א, ה].

עוד ראה קידושין [פב, א].

עובדות והנהגות

פעם אחת כשהזמינו רבי יהודה הנשיא למשתה והגישו לשולחן תבשילים שונים, אמר בר קפרא שלוש מאות משלים על כל תבשיל ותבשיל. כיון שהאורחים רותקו לדבריו, לא אכלו. כששלח רבי לשאול מדוע לא נוגע איש בתבשילים, אמרו לו כי בר קפרא דורש בפני המסובים, ודבריו הנעימים מסיחים את דעתם מהסעודה [קהלת רבה א, ד].

פעם עסקו רבי שמעון בר רבי ובר קפרא בתורה, והתקשו באחת הסוגיות. אמר רבי שמעון לבר קפרא: דבר זה צריך רבי. כלומר, שבענין זה יש להתייעץ עם אביו, הנשיא. אמר בר קפרא לרבי שמעון: ומה רבי אומר בדבר זה? כלומר, שאין בעולם היודע דבר זה. הלך רבי שמעון וסיפר לאביו שהקפיד על הזלזול שזלזל בו בר קפרא. כשהגיע בר קפרא לבקר את רבי שהיה חולה באותו הזמן מפני שקיבל על עצמו יסורים, אמר לו רבי: איני מכירך מעולם. הבין בר קפרא שנהג שלא כשורה, ונהג נזיפה [= מעין נידוי, אך חמור פחות] בנפשו שלושים יום [מועד קטן טז, א ורש"י שם].

פעם טייל בר קפרא על שפת ימה של קיסרי וראה את אחד מחשובי הרומאים עולה מן החוף עירום, לאחר שספינתו טבעה. שאל בר קפרא לשלומו, נתן לו שתי מטבעות, הכניסו לביתו, האכילו, השקהו ונתן לו עוד שלוש מטבעות. לאחר זמן מה נשבו יהודים בספפסא, ובר קפרא נשלח להשתדל בפדיונם מפני שהיה חשוב אצל המלכות. כשהגיע והציע לאותו רומאי שהציל בעבר חמש מאות דינרים בעבור שחרור השבויים, אמר לו הלה: דינרים אלו יהיו נתונים לך תחת מאכל ומשתה שנתת לי בביתך, ותלך בשלום ובכבוד רב [קהלת רבה יא, א].

אמר לו בר קפרא לרבי: ראיתי חוטמי שנשר. אמר לו: חרון אף נסתלק ממך. אמר לו: ראיתי שני ידי שנחתכו. אמר לו: לא תצטרך למעשה ידיך. אמר לו: ראיתי שני רגלי שנקטעו. אמר לו: על סוס אתה רוכב. אמר לו: ראיתי שאמרו לי: "באדר אתה מת וניסן אין אתה רואה". אמר לו: באדרת אתה מת, ואין אתה בא לידי נסיון.

עולי הרגל ומקורות

במקום מנוחתו בקברה יחד עם אביו: גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (משה חיים קאפסוטו; ידי משה; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, הזיארה בכפר פקיעין.

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

נוסעים בכביש 85 עד צומת כרמיאל מערב. פונים דרומה לכביש 784 המוביל לצומת יובלים. לאחר כ-600 מטר מימין לכביש שביל העולה להר, עולים כ-150 מטר לתל הנקרא חירבת אל קב. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי נחוניא בן הקנה

רבי נחוניא בן הקנה היה תנא.

בסדר הדורות מובא: "בזמן הבית, תלמיד רבן יוחנן בן זכאי, חכם גדול וחסיד, ועשה ספר הבהיר על סודות הקבלה... והוא רבו של ר' ישמעאל כהן גדול".

נקרא 'איש אמהום': "שאל תלמיד אחד את ר' נחוניא בן הקנה איש אמהום" [מדרש תנאים לדברים כו, יג].

הפיוט 'אנא בכח' מיוחס לו.

אמרותיו

"רבי נחוניא בן הקנה אומר: כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה, נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ" [אבות ג, ו].

"אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: בני, מהו שאמר הכתוב צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת? ... נענה רבי נחוניא בן הקנה ואמר: צדקה תרומם גוי וחסד – לישראל, ולאומים – חטאת. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: נראין דברי רבי נחוניא בן הקנה מדברי ומדבריכם, לפי שהוא נותן צדקה וחסד לישראל, ולעכו"ם חטאת" [בבא בתרא י, ב].

עובדות והנהגות

"ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו, תפילה קצרה. אמרו לו, מה מקום לתפילה זו? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי" [ברכות כח, ב].

"שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה: במה הארכת ימים? אמר להם: מימי לא נתכבדתי בקלון חברי, ולא עלתה על מיטתי קללת חברי, וותרן בממוני הייתי" [מגילה כח, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ליד צפת, בתוך נחל עמוד: "כאשר תרד עוד בדרך ההוא עצמו [מר' חייא], רחוק מעט, תמצא שם לצד מזרח הדרך סלע אחד יחידי גבוה וזקוף בקומה זקופה, ושם תחת הסלע ההוא עצמו קבור ר' נחוניא בן הקנה". [ר' חיים ויטאל]

דרכי גישה

מציון ר' אבא, חוזרים לנחל עמוד דרומה לכיוון טבריה בשביל המסומן שחור-לבן, לאחר כ-200 מטר, מצד שמאל לשביל, במעלה ההר, יש לעלות כ-100 מטר ובאמצעו סלע ענק גבוה וזקוף – ציון ר' נחוניה בן הקנה.

מיקום וזיהוי הקבר

בהמשך הירידה מר' חייא לתוך הנחל, אל הבטאן [מקום טחינת החיטין ובתקופה מאוחרת יותר אריגת צמר-מבטשה] הגדול הנמצא ליד מפגש עמוד-שכוי, לפני ההגעה אל מפלס הנחל ישנו הסלע הגדול,

יחידי וגבוה, עומד זקוף ומנותק מסלע ההר, זהו המקום אותו מתאר ר' חיים ויטאל כמקום קבורתו של ר' נחוניא בן הקנה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

מהזוגות הרב אנטיגנוס איש סוכו

אנטיגנוס איש סוכו מחכמי המשנה היה, תלמידו של שמעון הצדיק.

יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, הזוג הראשון בסדרת הזוגות, היו תלמידיו. צדוק ובייתוס תלמידיו יצאו לתרבות רעה [אבות דר"נ פרק ה].

אמרותיו

"אנטיגנוס איש סוכו קיבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס. ויהי מורא שמים עליכם" [אבות א, ג].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בצפת, בתוך העיר: "למזרח צפת תוב"ב, בלכתך מצפת אל כפר איבנית יש שם שני הרים גדולים מאד, ונקראת הדרך שביניהם בין ג'יבליי"ן... גם בלכתך מצפת מדרך בין ג'יבליי"ן הנ"ל, באותו ההר אשר [לצד] ימינך, שהוא למעלה מחר"ת אל לקרא"ת [= הרובע הכורדי] של הישמעאלים, תעלה משם ותלך כל ראש ההר ההוא מצפונו לדרומו, ושם כמו חפירה תחת הסלע לצד ימינך ושם קבור אנטיגנוס איש סוכו. ותלך מעט יותר לצד דרום, ושם חפירה גם כן תחת הסלע לצד ימינך, ושם קבור נתן דצוציתא". [ר' חיים ויטאל]

"בין טשעבלען, בין שני הרים... וקרוב לו [לבניהו בן יהוידע] קבר אנטיגנוס איש סוכו וקרוב לו קבר נתן צוציתא". [מסעות משה]

דרכי גישה

רח' כ"ב ילדי מעלות. אחרי כ-360 מטר עולים שמאלה, ומיד שוב שמאלה בסיבוב 180 מעלות בעלייה חדה לכיוון בית פרטי,(סמוך לגבעת שושנה) ממנו עולים ברגל בשביל, ימינה לקברו של נתן דצוציתא ושמאלה לציון אנטיגנוס איש סוכו.

מיקום וזיהוי הקבר

רבי חיים ויטאל, העדות הראשונה לקבר זה, מתאר את מקום הקבר בדרך הליכה מבין ג'יבלין, זו הדרך העולה מצפת לאבנית. מימין הדרך [מזרח] הוא הר כנען. הליכה על ראש ההר לכיוון צפת, תוביל אל מעלה ההר שמעל הרובע הכורדי של צפת [באזור חב"ד, מעל שוק רמלה לוד-בעבר רובע הכורדים], שם נמצאות שתי החפירות כפי התיאור המדוייק של ר"ח ויטאל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

עדינו העצני

עדינו העצני היה מחכמי הסנהדרין ומגיבורי המלחמה של דוד המלך: "אלה שמות הגבורים אשר לדוד, יושב בשבת תחכמוני, ראש השלישי, הוא עדינו העצני. על שמונה מאות חלל בפעם אחד" – רד"ק: "עדינו העצני בשעה שהיה עוסק בתורה, מעדן עצמו כתולעת[1]. ובשעה שהיה יוצא למלחמה, מקשה עצמו כעץ... היה חכם מוסף על גבורתו, והיה יושב בשבת סנהדרין וחכמי ישראל, והיה ראש להם... הרג שמונה מאות אנשים במלחמה אחת" [שמואל ב כג, ח].

במצודת דוד [שמואל ב כג, ח] כתב כי הוא ישבעם בן חכמוני הנזכר בדברי הימים.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ליד צפת, בירידה לנחל עמוד ונחל שכוי, מעל יהוידע הכהן: ר' חיים ויטאל, איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגוויניטי (תלמיד האוה"ח), שערי ירושלים (מבשרת ציון).

דרכי גישה

עולים בחזרה בשביל עד למקום שממנו יש פניה ימינה [דרומה לכיוון היער] וישר חזרה לכיוון האנדרטה [ליד שלט כתום]. פונים ימינה ולאחר כ-125 מטר מצד ימין מחצב אבנים – ציון עדינו העצני.

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ תיאור עולי הרגל, מעל יהוידע הכהן, ורחוק מעט מחוצפית – באותו מפלס גובה, נמצא מחצב אבנים בתוך חפירה [בשונה מחוצפית שהוא מחצב ללא חפירה], שם קבורת עדינו העצני. המקום הינו תחילת הדרך מבית הקברות לכיוון צפון, ירידה לצומת נחל שכוי-עמוד. ר"ח ויטאל עמד ליד קברו של עדינו, ציין משם כי קברו של חוצפית רחוק ממנו מעט, אולם לא הלך לשם אלא ירד ליהוידע, דבר המוכיח כי יהוידע הכהן נמצא מתחת לעדינו, וכן נראה מתלמיד אוה"ח כי הוא בין יהוידע לחוצפית. אכן מעל יהוידע ומעט דרומה ישנה חפירה גדולה בסלע, שנעשתה ע"י חציבת האבנים, ולידה גלי האבנים שנלקחו ממנה, זהו התיאור המדוייק של עולי הרגל. [בעבר צויין בטעות מקום קברו, למעלה בדרך העולה לשכונת מאור חיים, אולם ברור כי אין זה כלל האזור שמתואר ע"י ר"ח ויטאל, וכן אינו מקום מחצב אבנים]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] ראה [מו"ק טז, ב] וברש"י [תענית כח, א ד"ה הן]. הנה אף שדרשו חז"ל מקרא על דוד המלך, אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

התנא האלוקי רבי שמעון בן-עזאי

רבי שמעון בן-עזאי, תנא בן הדור השלישי.

היה תלמידו וחברו של רבי עקיבא [בבא בתרא קנח, ב], ואף היה מאורס לבתו של רבי עקיבא, אך לא נשאה לאשה [כתובות סג, א].

על העובדה שמעולם לא נישא, אמר: "ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה? אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים" [יבמות סג, ב].

בן עזאי אכן מת בבחרותו ולא הגיע לזקנה [רש"י סנהדרין יז, ב], אך למרות תקופת חייו הקצרה, היה מן הגדולים ביותר בתורה. כאשר רצה חכם כלשהו לתת משנה תוקף לדבריו, היה אומר: "הריני כבן עזאי בשוקי טבריה" [קידושין כ, א; עירובין כט, א; ירושלמי ביכורים ב-ב; ירושלמי פאה ו-ג].

על גדלותו שלו אמר: "כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה[1]" [בכורות נח, א].

היה מן הארבעה שנכנסו לפרדס [= ראו מחזות ה' באמצעות שמות קדושה]: "בן עזאי הציץ ומת. עליו הכתוב אומר: יקר בעיני ה' המותה לחסידיו" [חגיגה יד, ב].

"הרואה בן עזאי בחלום יצפה לחסידות" [ברכות נז, ב].

אמרותיו

"בן עזאי אומר: הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה, ועבירה גוררת עבירה, ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה" [משנה אבות ד, ב].

"בן עזאי אומר: 'אם נבלת בהתנשא' [משלי ל, לב] – אם ניבל אדם את עצמו בדברי תורה, סופו להתגדל בהם באחרונה" [אבות דרבי נתן נוסחא ב, כב][2].

"הוא היה אומר: אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום" [אבות ד, ג].

"אמר בן עזאי: בשמך יקראוך, ובמקומך יושיבוך, ומשלך יתנו לך. אין אדם נוגע במוכן לחברו, אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימא" [יומא לח, א-ב].

"הוא היה אומר: הפסק מאליך ויהא שכר להפסקך, ואל יפסיקוך אחרים ויהא שכר להפסיקם. הוא היה אומר: רד ממקומך שתים ושלש מעלות ושב. טוב שיאמרו לך עלה משיאמרו לך רד, שנאמר [משלי כה, ז]: 'כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך'" [אבות דרבי נתן כה].

"שלשה חייהם אינן חיים, אלו הן: המצפה לשולחן חברו, והדר בעלייה, וכל שאשתו מושלת עליו. ויש אומרים: שיסורין מושלין בגופו" [שם].

"בן עזאי אומר: על כל משכב שכב – חוץ מן הקרקע, על כל מושב שב – חוץ מן הקורה [רש"י: שמא תיפול]" [ברכות סב, ב].

עובדות והנהגות

"בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו. אמרו לו: שמא בסדרי מרכבה אתה עוסק? אמר להן: לאו, אלא מחריז דברי תורה לנביאים, ונביאים לכתובים – ודברי תורה שמחין כיום נתינתן בסיני. עיקר נתינתן באש ניתנו, הדא הוא דכתיב [= זהו שכתוב] [דברים ד, יא] 'וההר בוער באש'" [ויקרא רבה טז, ד].

"משמת בן עזאי בטלו השקדנים" [סוטה מט, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במערת שם ועבר שבצפת. המסורת על קבורתו בצפת נזכרת לראשונה בכת"י אילן ב' [ה"א ס' בקירוב]:

כת"י מוסקבה, איגרת יחוס האבות מאלמוני.

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

נכנסים לצפת בכניסה הישנה העליונה: מהכביש הישן 8900 (צומת עין זיתים – ראש פינה) כ-3 ק"מ מצומת עין זיתים – ימינה / כ-10 ק"מ מראש פינה – שמאלה.

נוסעים עד הכיכר שליד תחנת אגד [השני], ממשיכים בכיכר וביציאה הראשונה פונים ימינה לרח' ירושלים. לאחר כ-140 מטר מסתעף שמאלה רח' הפלמ"ח. פונים ימינה לרח' הפלמ"ח. עולים עם הכביש כ-500 מטר, בעיקול רח' הפלמ"ח שמאלה רואים משמאל את בי"כ הסמוך למערת שם ועבר [ליד בית לבן 'מקוה תכלת'], שם קבורים שם בן נח, רבי דוסא בן הרכינס ועוד תנאים. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] רבי עקיבא [רש"י] או רבי אלעזר בן עזריה [רבינו נסים].

[2] ביתר פירוט: "בן עזאי אומר: אם מנבל אדם עצמו ואוכל חרובים (ותמרים) [ותורמוסין] ולובש בגדים צואים ויושב ומשמר על פתחיהם של תלמידי חכמים, והיה כל עובר ושב אומר שוטה הוא זה – לסוף נעשה סופר ונמצא בו כל התורה" [ילקוט שמעוני משלי תתקסד].

התנא האלוקי רבי ראובן האיצטרובלי (ואשתו)

תנא בדור הרביעי (דורו של רבי שמעון בר יוחאי) [מעילה יז, א].

בניו היו תלמידי רבי יהודה הנשיא [ירושלמי כלאים ט, ג].

בסדר הדורות בשם היוחסין הביא [אצל ר"י בן בבא] כי ביום שנהרג ר"י בן בבא, כששמע זאת ר' ראובן האיצטרובלי רצה ליהרג תחתיו.

אמרותיו

"אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים – מה' אישה לאיש. מן התורה, דכתיב [בראשית כד, נ]: 'ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר'. מן הנביאים, דכתיב [שופטים יד, ד]: 'ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא'. מן הכתובים, דכתיב [משלי יט, יד]: 'בית והון – נחלת אבות, ומה' אשה משכלת'" [מועד קטן יח, ב].

"במתניתא תנא א"ר ראובן בר אצטרובלי אין אדם נחשד בדבר, אלא אם כן עשאו. ואם לא עשה כולו, עשה מקצתו. ואם לא עשה מקצתו, הרהר בליבו לעשותו. ואם לא הרהר בלבו לעשותו, ראה אחרים שעשו ושמח" [מועד קטן יח, ב].

"רבי ראובן בן אצטרובלי אומר היאך מתרחק אדם מיצר הרע שבמעיו... ויצר הרע אינו שרוי אלא מפתחי הלב... אמר לו לאדם בשעה שהתינוק מוטל בעריסה האיש מבקש להורגך הוא רוצה שיתלוש ממנו בשערו. תינוק מוטל בעריסה הניח ידו על גבי נחש או על גבי עקרב ועקצתו לא גרם לו אלא יצר

הרע שבמעיו. הניח ידו על גבי גחלים ונכוה לא גרם לו אלא יצר הרע שבמעיו לפי שיצר הרע זורקו בבת ראש. אבל בא וראה בגדי או בטלה כיון שהוא רואה את הבאר הוא חוזר לאחוריו לפי שאין יצר הרע בבהמה" [אבות דרבי נתן פרק טז].

עובדות והנהגות

"פעם אחת גזרה המלכות גזירה שלא ישמרו את השבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו את הנדות. הלך רבי ראובן בן איסטרובלי וסיפר קומי [רש"י: שגילח השער שעל מצחו, והניח השער של אחריו כעין בלורית שהעובדי כוכבים עושין כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי], והלך וישב עמהם. אמר להם: מי שיש לו אויב יעני או יעשיר? [כלומר, האם רוצה שאויבו יהיה עשיר או עני?]. אמרו לו: יעני. אמר להם: אם כן, לא יעשו מלאכה בשבת – כדי שיענו. אמרו: טבית אמר [טוב אמר], ליבטל, ובטלוה. חזר ואמר להם: מי שיש לו אויב יכחיש או יבריא? אמרו לו: יכחיש. אמר להם: אם כן, ימולו בניהם לשמונה ימים – ויכחישו. אמרו: טבית אמר, ובטלוה. חזר ואמר להם: מי שיש לו אויב ירבה או יתמעט? אמרו לו: יתמעט. אם כן – לא יבעלו נדות. אמרו: טבית אמר, ובטלוה. הכירו בו שהוא יהודי – החזירום" [מעילה יז, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו[1] בעראבה[2]: "ומצד אחר מן העיר [ושל ר' חנינא], שם ר' ראובן האיצטרובילי[3]". [תוצאות ארץ ישראל]

"בתחתית הכפר, בין קברי היהודים, ר' ראובן האצטרובילי בעל הנס ואשתו, ועליו ציון אבנים". [כת"י אילן א']

"וקרוב לשם [לר' חנינא] קבר ר' ראובן אצטרבילי ז"ל בשדה תאנים, ועליו ציון באבנים". [כת"י מוסקבה]

"רחוק מהבית מעט יש בית החיים כלליים לכל היהודים, ושם המצבה מראובן". [רשימת קברים לנוסע אלמוני מקנדיאה]

"וקרוב לשם [לר' חנינא] קבר ר' ראובן האיצטרובלי ז"ל בתוך שדה תפוחים". [איגרת יחוס האבות מאלמוני

מיקום וזיהוי הקבר

קבר ר' ראובן האצטרובלי המכונה בפי התושבים 'נבי רובין' מצויין כיום במערב הכפר הקדום, בבית עלמין מוסלמי, במרכזו חבוי מכסה של סרקופאג, אולם במפות הישנות לא מופיע קבר זה כלל, וכנראה שזו מסורת בת זמנינו, והכינוי הערבי בא בעקבות ציון הקבר כקברו של 'ראובן'. קשה לוודא את נכונות הציון שכן ע"פ עולי הרגל הוא נקבר מצד אחר של העיר לעומת ר"ח בן דוסא ובתוך בית הקברות של היהודים הנמצא במקום אחר, דבר שאינו מתאים למצויין כיום. כמו"כ אין זכר לשדה תפוחים או תאנים. אזור המערות שהם בית הקברות היהודי הקדום של עראבה נמצא דרום-מזרח לגרעין העתיק [נ.צ. 250.3/181.9], 250 מטר ליד הכיכר בו נמצאו מערות רבות, אולם לא נזכר כלל מערה אצל עולי הרגל, אלא ציון על פני השדה תחת גל אבנים, כך שאין בהירות לגבי המיקום. ואולי זהו המקום הנזכר לעיל אצל ויקטור גרן, או באזור בית הקברות של משפחת נאסר מערבית לגרעין הכפר הקדום [נ.צ. 250.7/181.9], במרחק אוירי של כ-250 מטר מהציון המצויין כיום, שם נמצאו בשנות ה-50 שני ארונות

יפים עם עיטורים, מערת קבורה, חרסים מהתקופה הביזנטית ועוד אלמנטים המראים כי זהו איזור קבורה יהודי קדום. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנה דעה שנטמן בעלמה: "בעלמא ר' אליעזר בן ערך ור' ראובן האצטרובלי". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן]

"עלמא... שם קבר רבי אלעזר בן ערך מאבן שיש ומכסה מאבן גדולה עליו... ורבי אלעזר בן עזריה וחוני המעגל ור' יוסי הגלילי ור' אליעזר בן הורקנוס ור' ראובן האצטרובלי ור' יהודה בן תימא ור' יוסי הכהן". [טוב ירושלים]

[2] בפי הערבים: נבי רובין.

[3] קבורת ר' ראובן האצטרובלי בעראבה נזכרת בסתמיות ביחוס הצדיקים, בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש, באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, בידי משה, בשבחי ירושלים, בשערי ירושלים, בזכרון בירושלים ובמבשרת ציון

התנא האלוקי רבי ישמעאל

תנא בן הדור השלישי, חברו של רבי עקיבא (ואינו רבי ישמעאל כהן גדול מעשרת הרוגי מלכות)[1].

"ועשה מכילתא מספר שמות עד סוף התורה" [סדר הדורות].

ברייתות שנשנו בבית מדרשו, "דבי רבי ישמעאל", מובאות בתלמוד פעמים רבות. כמו כן, מדרש ההלכה לספר במדבר – הספרי, מקורו בבית מדרש זה.

הוא בעל שלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן [תורת כהנים].

בשבחו נאמר: "ר' ישמעאל חנות מיוזנת" – "ינה מוכן בה תמיד, שאין החנווני צריך לומר ללוקחין המתינו ואביא לכם. כך [כש]נצרך אדם ללמוד מפיו, מזומן לו ותלמודו ערוך בפיו" [גיטין סז, א ותוספות שם].

הרואה את רבי ישמעאל בחלום – יצפה לחכמה [אבות דרבי נתן מ].

אמרותיו

"רבי ישמעאל אומר: הוי קל לראש, ונוח לתשחורת, והוי מקבל את כל האדם בשמחה" [אבות ג, יב].

"תני ר' ישמעאל: משל למלך שהיה לו פרדס והיה בו בכורות נאות והושיב בו המלך שומרים אחד חיגר ואחד סומא ואמר להן הזהרו על בכורות הנאות האלו. לימים אמר חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס. אמר לו סומא הבא ונאכל. אמר לו חיגר וכי יכולני להלך? אמר סומא וכי רואה אני? רכב חיגר ע"ג סומא ואכלו את הבכורות, והלכו וישבו להם איש במקומו. לימים נכנס המלך באותו פרדס אמר להן: היכן הם הבכורות הנאות? אמר לו סומא: אדוני המלך וכי רואה אני? אמר לו חיגר אדוני המלך וכי יכול אני להלוך? אותו המלך שהיה פיקח מה עשה להן, הרכיב חיגר ע"ג סומא והתחילו מהלכין, אמר להן כך עשיתן ואכלתם את הבכורות, כך לעתיד לבוא הקב"ה אומר לנפש: מפני מה חטאת לפני? אמרה לפניו רבון העולמים אני לא חטאתי הגוף הוא שחטא, משעה שיצאתי ממנו כצפור טהורה פורחת באויר אני, מה חטאתי לפניך? אומר לגוף מפני מה חטאת לפני? אמר לפניו רבון העולמים אני לא חטאתי, נשמה היא שחטאה, משעה שיצתה ממני כאבן שהושלך על גבי קרקע אני נשלך, שמא חטאתי לפניך? מה הקב"ה עושה להן, מביא נשמה וזורקה בגוף ודן שניהם כאחד" [ויקרא רבה ד, ה].

"תני ר' ישמעאל: ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם [בן נח] ... כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום אמר לו אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת רבו, הוציאה המקום משם ונתנה לאברהם" [ויקרא רבה פרשה כה].

"דתני ר' ישמעאל: לא הניח רעואל, זה יתרו, עבודת כוכבים בעולם שלא יחזיר עליה ועבדה... ולבסוף נתגייר והודה להקב"ה, לזה נאה לומר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים וגו', שב בתשובה לפני הקב"ה וקיבלו וקבעו לישראל לדורות" [קהלת רבה פרשה ג].

"תנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון – יכוף אליה לתוכה" [כתובות ה, ב].

"תנא דבי רבי ישמעאל: אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה" [ברכות יט, א].

"תנא דבי ר' ישמעאל: דברי תורה לא יהו עליך חובה, ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן" [מנחות צט, ב].

"תנא דבי רבי ישמעאל: אם פגע בך מנוול זה [יצר הרע] משכהו לבית המדרש. אם אבן הוא – נימוח, אם ברזל הוא – מתפוצץ. אם אבן הוא נימוח, דכתיב [ישעיהו נה]: 'הוי כל צמא לכו למים', וכתיב [איוב יד]: 'אבנים שחקו מים'. אם ברזל הוא מתפוצץ, דכתיב [ירמיהו כג]: 'הלא כה דברי כאש נאום ה', וכפטיש יפוצץ סלע'" [סוכה נב, ב].

עובדות והנהגות

בניגוד לדעתו של רבי שמעון בר יוחאי, ר' ישמעאל סבור שיש לנהוג מלבד בדברי התורה גם במנהג דרך ארץ, כלומר שיש לעסוק גם בעבודת כפיים. על דעתו הוסיף אביי: "הרבה עשו כרבי ישמעאל – ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחאי – ולא עלתה בידן" [ברכות לה, ב].

למרות דעתו זו, לא הקל רבי ישמעאל ראש בכל הקשור לביטול תורה: "שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו [= האם רשאי אני] ללמוד חכמת יוונית? קרא עליו המקרא הזה [יהושע א, ח]: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה' – צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית" [מנחות צט, ב].

כמו כן ניכרת הקפדתו של רבי ישמעאל בגזירותיהם של חכמים: "לא יקרא לאור הנר שמא יטה. אמר רבי ישמעאל בן אלישע: אני אקרא ולא אטה. פעם אחת קרא וביקש להטות, אמר: כמה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר. רבי נתן אומר: קרא והטה, וכתב על פנקסו: אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש[2] אביא חטאת שמנה" [שבת יב, ב].

"מעשה בבן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו ר' ישמעאל, ואמר לו: ר' ישמעאל אחי, הנח לו וארפא ממנו ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר, ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת. קרא עליו ר' ישמעאל: אשריך בן דמא, שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה, ולא עברת על דברי חבריך, שהיו אומרים [קהלת י, ח]: 'ופורץ גדר ישכנו נחש'" [עבודה זרה כז, ב].

"מעשה באחד שנדר מבת אחותו הנאה, והכניסוה לבית רבי ישמעאל וייפוה. אמר לו רבי ישמעאל: בני, לזו נדרת? אמר לו: לאו, והתירו רבי ישמעאל. באותה שעה בכה רבי ישמעאל ואמר: בנות ישראל נאות הן, אלא שהעניות מנוולתן. וכשמת רבי ישמעאל היו בנות ישראל נושאות קינה ואומרות: בנות ישראל אל רבי ישמעאל בכינה" [משנה נדרים ט, י].

כשמתו בניו של רבי ישמעאל ונכנסו רבי טרפון, רבי יוסי הגלילי, רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא לנחמו, קיבל עליו רבי ישמעאל את הדין, באומרו: "רבו עונותיו, תכפוהו אבליו, הטריח רבותיו פעם ראשונה ושניה" [מועד קטן כח, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בפרוד: קברי אבות, יחוס הצדיקים, (איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא)[3].

"ולמטה ממנו[4] [מנחום איש גמזו] בסמוך מערה, ושם רבי ישמעאל ע"ה". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"במורד ההר במערה קבור ר' ישמעאל". [ידי משה]

"ואצלו [אצל נחמיה] קבר ר' ישמעאל בר פלוגתיה דר' עקיבא". [שערי ירושלים (מבשרת ציון; מסעות משה), טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

ראה לעיל נחמיה העמסוני. ברור כי המקום המצויין כיום הינו מוטעה, והוא הוא הציון של נחמיה עצמו. ציונו של ר' ישמעאל נמצא אכן במורד ההר, בהמשך הדרך לכיוון כפר ענאן/חנניה, כפי שצויין בדרכי גישה. אמנם ישנם מספר מערות באותו מקום, וקשה לייחס אחת מהן בדווקא לר' ישמעאל, אולם האזור בודאי נכון. קבענו את זו שנראה כי היא מהחשובות שבהן לפי צורתה. [יתכן כי המערה עם הקבר היחיד שבתוכה הנמצאת מעט מעל למערה שציינו היא מקום הקבר, אולם כפי שכתבנו אין לקבוע בוודאות דבר]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בשאלת הקשר בין רבי ישמעאל זה (רבי ישמעאל סתם) לבין רבי ישמעאל בן אלישע ישנם חילוקי דעות. שני סיפורים ידועים לנו על תנאים בשם רבי ישמעאל בן אלישע: הראשון, עליו מסופר שהיה כהן גדול ונהרג סמוך לחורבן הבית יחד עם רבן שמעון בן גמליאל הזקן [סוטה מח, ב ורש"י שם], והוא אינו יכול להיות חברו של רבי עקיבא, שהלא הוא בן הדור הראשון לתנאים, דורו של רבן שמעון בן גמליאל הזקן; השני, עליו מסופר שלאחר החורבן, בהיותו ילד, נפדה על ידי רבי יהושע [גיטין נח, א ולהלן בהערה זו], יכול אולי להיות רבי ישמעאל חברו של רבי עקיבא, אך סדר הדורות מפקפק בכך, מפני שלדעתו משתמע מהמשנה [ידים ד, ג] שחברו של רבי עקיבא היה כבר מבוגר חמש שנים לאחר החורבן. סדר הדורות מסיק שהיו שלושה 'רבי ישמעאל בן אלישע', ואחרים סבורים שהיו שנים [ראה תוס' זבחים קיט, א זו], אך אין ספק שיש להבדיל בין רבי ישמעאל חברו של רבי עקיבא לרבי ישמעאל כהן גדול מעשרת הרוגי המלכות (ראה ערך שזור). נביא כאן את סיפור הפדיון שיתכן שהוא מתייחס לרבי ישמעאל חברו של רבי עקיבא, ויתכן שהוא מתייחס לרבי ישמעאל בן אלישע (לא הנהרג): "מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עיניים וטוב רואי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים. הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר [ישעיהו מב]: מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים? ענה אותו תינוק ואמר [שם]: הלא ה' זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו. אמר: מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. העבודה [= לשון שבועה], שאיני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו: לא זז משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל. ומנו? [= מיהו?] רבי ישמעאל בן אלישע" [גיטין נח, א, איכ"ר ד, ד].

[2] מכך שהסיפור מתרחש שלא בזמן בית המקדש משתמע שהוא לא סופר אודות ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול (ראה בפרק שזור), אלא על ר' ישמעאל בן אלישע אחר, מאוחר יותר. ראה בהרחבה לעיל בהערה הקודמת.

[3] בעל המסע מציין כאן את קברו של ר' ישמעאל ב"ר יוסי ולא של ר' ישמעאל סתם.

[4] בלשון אגרת הקודש 'ומתחתיו מערה', אולם כוונתו ללמטה נמוך לכיוון דרום, אך לא ממש מתחת, כפי שמוכח משאר עולי הרגל, ובעיקר מלשונו של ר"ח ויטאל כי המערה הסגורה היא של נחמיה העמסוני.

התנא האלוקי רבי שמעון בן נתנאל הכהן

רבי שמעון בן נתנאל, תנא בן הדור השני, תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי [אבות ב, י] שכינה אותו 'ירא חטא' [שם, יא].

היה כהן ונשא לאשה את בתו של רבן גמליאל הזקן [תוספתא עבודה זרה ג, י].

אמרותיו

"אמר להם [רבי יוחנן לחמשת תלמידיו]: צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם... רבי שמעון אומר הרואה את הנולד... אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם... רבי שמעון אומר הלווה ואינו משלם. אחד הלווה מן האדם כלווה מן המקום, שנאמר לווה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן" [אבות ב, ט].

"רבי שמעון אומר: הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה. וכשאתה מתפלל, אל תעש תפילתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, שנאמר [יואל ב]: כי אל חנון ורחום הוא, ארך אפים ורב חסד, וניחם על הרעה, ואל תהי רשע בפני עצמך" [אבות ב, יג].

עובדות והנהגות

"מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה מהלך על הדרך רוכב על החמור ורבי לעזר בן ערך מהלך אחריו אמר לו רבי השניני פרק אחד במעשה המרכבה... וכיון ששמעו רבי יוסף הכהן ורבי שמעון בן נתנאל אף הם פתחו במעשה המרכבה. אמרו יום אחד בתקופת תמוז היה ורעשה הארץ ונראתה הקשת בענן ויצאה בת קול ואמרה להן הרי המקום פנוי לכם והטריקלין מוצע לכם אתם ותלמידיכם מזומנין לכת שלישית" [ירושלמי חגיגה ב, ה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו סמוך לעלמה: איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, ידי משה.

הזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים אבן עטר (האוה"ח).

"ובסמוך לו [לר"א בן הורקנוס] מצבה, היא ר' שמעון בן נתנאל[1], ויש אומרים ר' יוסי הכהן ויש אומרים עזריא". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"וחוץ לכפר, תחת הזיתים, שם מצבה והוא רבי שמעון בן נתנאל. ובסמוך לעיר[2] רבי אלעזר בן ערך". [זכרון ירושלים לרבי דוד קונפורטי]

דרכי גישה

בסמוך לר"א בן ערך, מימין [מזרח] לו כ-20 מטר, שם בור [שלימים הוסב לבור מים], עליו היה מבנה ישן בעבר, שלימים הוסב לבית הבאר, שם קברו. תאור המרזב הנזכר אצל ר' יוסי הכהן הינו תאור של ארבעה קירות, והאיזכור של ר' שמעון ב"נ עם ר"י הכהן יחדיו מראה כי קברם כאן.

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ עולי הרגל קבורת ר' שמעון הינה בסמוך לר"א בן ערך, בתוך כרם – עצי זית, ועליו בנין או אבנים גדולות. המקום שציינו הינו תואם לתאור זה, מוקף בעצי זית עתיקים, והמבנה העתיק שעליו הוא הבית שתואר ע"י עולי הרגל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] קבורת רבי שמעון בן נתנאל בעלמה נזכרת בסתמיות על ידי רבי משה חיים קאפסוטו.

[2] כנראה שתיבה זו טעות היא, ואולי צ"ל 'לו'.

התנא האלוקי רבי לויטס איש יבנה

רבי לויטס איש יבנה, תנא בן הדור השלישי.

מחכמי יבנה [יוחסין].

במדרש דוד על אבות [המיוחס לר' דוד הנגיד] כתב: 'האדון ר' לויטס היה עיקר שמו לוי, וממה שהוא היה מן השבעים סנהדרין נקרא שמו ר' לויטס'.

אמרותיו

"רבי לויטס איש יבנה אומר: מאד מאד הוי שפל רוח, שתקוות אנוש רימה" [אבות ד, ד].

"ר' לויטס איש יבנה אומר: ככליל שהוא כבוד ראש המלך, כך השיבה כבוד והדר לזקנים, שנאמר [משלי כ, כט]: 'והדר זקנים שיבה'" [פרקי דרבי אליעזר נא]. ויש נוסחאות: "ככתר שהוא הדור בראשו של מלך, כך השיבה הדור וכבוד לזקנים, שנאמר תפארת בחורים כוחם, והדר זקנים שיבה".

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו מעל חוקאב[1]: רבי חיים ויטאל, שערי ירושלים (מבשרת ציון; טוב ירושלים), מסעות משה.

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

פונים בכביש 89 לכיוון עכברה. פונים לכיוון עכברה [כ-1.2 ק"מ מהכניסה המערבית-דרומית לצפת] ויורדים כ-1.6 ק"מ עד לפניה אחת לפני האחרונה שמאלה. פונים שמאלה וממשיכים כ-200 מטר עד המסגד. לפני המסגד פונים בירידה שמאלה ושוב שמאלה. ממשיכים כ-100 מטר ופונים ימינה בכביש אספלט. יורדים בו כ-200 מטר עד להצטלבות T, וממשיכים בדרך העפר [סימון כחול-לבן] ימינה [דרומה] עוד כ-400 מטר עד למעיין [בתוך מבנה] שמימין לדרך. משם ממשיכים עוד כ-200 מטר עד להצטלבות הדרכים, שם פונים שמאלה. משם ממשיכים עוד כ-900 מטר עד ליציאה שמאלה מהדרך

הראשית. פונים שמאלה [או ממשיכים ישר עוד כ-400 מטר ואז פונים שמאלה] בסימון כחול-לבן, ויורדים לכיוון הנחל כ-50 מטר.

לא ניתן לדעת איזו מערה מהחפירות הסמוכות למערה הגדולה . מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] חלק מהנוסעים ציינו את מנוחתו ביבנה, אך רבי חיים ויטאל כתב בשם רבו האר"י שנטמן בחוקאב, וכך נקטנו אנו. להלן העדויות המציינות את מנוחתו ביבנה:

"יבנה... ושם קבר רבן גמליאל בכיפה גדולה, ור' לויטס קבור בכיפה קטנה. והרבה צדיקים אשר שמם לא נודע". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש כת"י ב']

"יבנה היא במערבה של ירושלים, בצד לוד... ושם ביבנה קבור בכיפה גדולה רבן גמליאל, ובקטנה ר' לויטס ורבים זולתם". [שבחי ירושלים]

"יבנה, עיר רחוקה מירושלים שש פרסאות... ומלפנים היתה עיר גדולה לאלוקים, שבת תחכמוני. בה קבר ר' גמליאל, ובנין נאה על קברו, גם קבר רבי לויטס איש יבנה". [מבשרת ציון]

התנא האלוקי רבי נחמיה העמסוני

רבי נחמיה העמסוני, תנא.

לא ברור אם היה תלמידו של רבי עקיבא או רבו (ראה להלן עובדות והנהגות).

יתכן כי הוא מכונה 'עמסוני' על שם מקומו 'אמאוס=עמאוס'.

אמרותיו ועובדות והנהגות

"שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה. כיון שהגיע ל'את ה' אלוקיך תירא' [דברים ו, יג] – פירש[1]. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל אתים שדרשת מה יהא עליהן? אמר להם: כשם שקיבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש: 'את ה' אלוקיך תירא' – לרבות תלמידי חכמים" [פסחים כב, ב][2].

עולי הרגל ומקורות

קברו של נחום איש גמזו צויין במשך שנים בפרוד, אך רבי חיים ויטאל בשם רבו האר"י קבע שרבי נחמיה העמסוני הוא הקבור בפרוד, ואילו נחום איש גמזו קבור בצפת, וטעה העולם והחליף נחמיה בנחום. להלן המקורות שציינו כאן את קברו של נחום איש גמזו ואחריהם המקורות שציינו כאן את רבי נחמיה העמסוני, ושניהם מורים על אותו צדיק.

"וקרוב לכפר חנניא מהלך מיל[3] קבר נחום איש גם זו, ובית נאה עליו, והוא בתוך הבית. ואין בבית לא פתח ולא חלון". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"משם [מכפר חנניה] למירון כשתי פרסאות. ועל הדרך סמוך לכפר חנין כחצי פרסה נחום איש גם זו[4], ציון שעליו נאה מאד, ופתח המערה סתום ואמת המים עוברת לפניו. ושם הכפר אפריאוה [פראדיה] ויש אומרים שהוא נחום דמן פרוז"[5]. [תוצאות ארץ ישראל]

"שמעון בשיזור, וישמעאל ונחום עלי דרך[6], ומירון בחן שירה מזמרת". [קברי אבות]

"ועל הדרך [מכפר חנניה למירון], סמוך לכפר תנחום כחצי פרסא, קבר נחום איש גמזו, ועליו ציון נאה, ופתח המערה סתום, ואמת המים עוברת לפניו. ויש אומרים שהוא קבור בכפר (רפאדיה) [פראדיה], ויש אומרים שהוא כפר דמן פרוז". [אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז[7]]

"פראדה, סמוך לעין, (כפר) [קבר] גדול בנוי אבני גזית, וציון מפואר. תחתיו מערה סגורה ובה קברו של נחום איש גם זו ותלמידיו". [כת"י מוסקבה]

"פרדיה שם קבור נחום איש גם זו ע"ה ותלמידיו". [כת"י משנת רמ"ט]

"בהליכתי לכפר ענן עברתי דרך פרדי והתפללתי על קבר נחום איש גם זו. והוא בשדה קרוב לפרד"י, וציונו גל גדול של אבנים מרובעות, ניכר שהוא דבר נושן מאד שאבניו נעשים עפרורית". [רבי משה באסולה]

"פראדיה, שם קבור נחום המדי, איש גם זו[8]". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"(פראדה) [פראדה] שם קבורת ר' ישמעאל ונחום איש גם זו". [יחוס הצדיקים]

"למערב צפת בכפר כנ"ס פראד"י, מערה אחת, ואומרין העולם ששם קבור נחום איש גם זו, ואינו אלא נחמיה העמסוני, וטעו העם". [ר' חיים ויטאל]

"פראדיה, שם קבורת נחום איש גמזו ועליו ציון[9]". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"פראדי, שם קבורים ר' ישמעאל ב"ר יוסי ע"ה[10], ובמערה ר' נחמיה העמסוני ע"ה ונחום איש גם זו ע"ה". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"פראדיה, לצפון הכפר קברו של נחום איש גם זו ועל הקבר בנוי ציון אבני שיש". [ידי משה]

"כפר פראדי, שם מערה אשר בה קבור ר' נחמיה העמסוני". [שערי ירושלים; בשינויים קלים: מבשרת ציון; מסעות משה[11]]

"פראדי, קרוב למירון אצל כפר ענן, שם קבר נחום איש גם זו, ויש אומרים ר' נחמיה העמסוני". [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ תאור עולי הרגל, נקבר נחמיה העמסוני בשדה לצפון הכפר וקרוב לו, במערה סתומה שעליה בית נאה ללא פתח וחלון, בתוך הבית גל גדול של אבנים מרובעות נושן מאד, ואמת המים עוברת לפניו. הציון המצויין כיום, הנמצא על גדות הנחל ['אמת המים'], מצפון ליישוב העתיק, הינו קבר הנקרא בפי הערבים מקאם שיח' אל-מנצור, והיה קדוש להם. [מנצור הוא שם פרטי רגיל בקרב הערבים ופירושו מנצח]. טרם בניית הציון המחודש, היה מבנה עם ארבע קירות (4*3 מטר) ובו שימוש משני בשברים ארכיטקטונים עתיקים, בצד המזרחי היה פתח עם משקוף. בחורף תרצ"ג (1933), לרגל הגשמים החזקים, נחשף הטיח מהקירות הללו ונגלו שמות עברים חרותים עליהם חלקם בכתב מרובע וחלקם בכתב רש"י, כגון: אלישע, שלמה, משה, יוסף, נחום, אשר וכו'. הם בודאי שמות של עולי רגל שבאו להשתטח ולהתפלל במקום הזה, בדורות הקודמים[12].

המבנה שבתוכו היה ה'ציון' בצורת גל האבנים, לא היה הקבר עצמו, אלא ציון המראה למרחוק את מיקום אזור הקבר, אך הקבר עצמו נמצא במערה שתחת המבנה, שהיתה סתומה עוד בשנת תרצ"ג (כפי שמעיד י. ברסלבי). לפני שנים פתחו את המערה וציינוה בטעות כקברו של ר' ישמעאל, ואין זה אלא קברו של נחמיה עצמו כפי שתואר ע"י עולי הרגל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] מפני שעל פי כללי הדרש 'את' משמעותו ריבוי, וכאן מדובר על יראת ה', וחלילה לו לומר שיש לאדם להיות ירא ממישהו מלבד הקב"ה.

[2] מכאן משמע שהיה רבו של רבי עקיבא, אך מהמובא בירושלמי [ברכות ט, ה] משמע שהיה תלמידו: "נחמיה עימסוני שימש את רבי עקיבא עשרים ושתים שנה, ולמדו אתים וגמים – ריבויין, אכין ורקין – מיעוטין. אמר ליה: מה הוא ההן דכתיב [דברים ו, יג] 'את ה' אלהיך תירא'? אמר ליה: אותו ואת תורתו.

[3] אמנם אין ציון מקום מדויק, אבל מסתבר שהכוונה לפרוד.

[4] קבורת נחום איש גמזו בפרוד נזכרת בסתמיות באלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, באיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן.

[5] בגמרא [ע"ז לא, א] מוזכר אדם בשם "ר' תנחום דמן פרוד".

[6] כלומר בפרוד הממוקמת בין שזור למירון.

[7] בדרך כלל נמנענו מלהביא את 'אלה המסעות' מפני שהוא מקביל ל'תוצאות ארץ ישראל' (ראה ביבליוגרפיה), אך כאן בחרנו להביאו מפני שיש מעט שוני בדבריו מדברי ה'תוצאות'.

[8] לא ברור מדוע רואה בעל האיגרת את נחום המדי ואת נחום איש גם זו כאדם אחד, אך יתכן שמדובר בטעות דפוס, ויש לתקן "שם קבר נחום המדי [ו]איש גמזו.

[9] בכת"י ב' של גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש מתואר הציון כ'מצבת אבן'.

[10] לא ברור מי הוא זה. לר' יוסי בן חלפתא היה בן בשם כזה, וראה בהערה 14 בפרק דלתון.

[11] במסעות משה לא נזכרת מערה.

[12] שאר ישוב עמ' 127.

התנא האלוקי אדמון בן גדאי

אדמון בן גדאי, תנא שחי לפני החורבן, אחד מ'דייני גזירות' – דיינים בבית דין מיוחד בירושלים שבו גזרו על הגזילות, כלומר, דנים את הגזלנים וקונסים אותם. דיינים אלו קיבלו שכרם מתרומת הלשכה שבבית המקדש [כתובות קה, א ורש"י שם].

במשנה הובאו משמו שבע הלכות שבהן חלק על חכמים אחרים [משנה כתובות יג, ג-ט]. אחת משבעת ההלכות שאדמון חולק עליהן היא זו שמקנה עדיפות לבנות על פני בנים בנוגע לירושת אביהן כשיש נכסים מועטים. אדמון מבקש להשוות ביניהם, באמרו: "בשביל שאני זכר הפסדתי?", אימרה שהפכה למטבע לשון בעולם התורני. על פסיקה זו ופסיקה נוספת של אדמון אמר רבן גמליאל: 'רואה אני את דברי אדמון' [משנה כתובות יג, ג].

אמרותיו

"אדמון אומר שבעה: מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים יורשים והבנות ניזונות ובנכסים מועטים הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים. אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי?... הטוען את חברו כדי שמן והודה בקנקנים, אדמון אומר הואיל והודה במקצת הטענה ישבע... הפוסק

מעות לחתנו ופשט לו את הרגל, תשב עד שילבין ראשה. אדמון אומר יכולה היא שתאמר אילו אני פסקתי לעצמי אשב עד שילבין ראשי, עכשיו שאבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור... העורר על השדה והוא חתום עליה בעד, אדמון אומר יכול הוא שיאמר השני נוח לי והראשון קשה הימנו... מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו, אדמון אומר ילך בקצרה... המוציא שטר חוב על חברו והלה הוציא שמכר לו את השדה, אדמון אומר יכול הוא שיאמר אילו הייתי חייב לך היה לך להפרע את שלך כשמכרת לי את השדה... שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, אדמון אומר אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לווה ממני" [כתובות יג, ג-ט].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו מעל חוקאב: "ובשטח ראש ההר הגדול הנזכר [מעל חוקאב] יש דרך אחת שהולכים שם מכפר עוקייבי [לחוקאב], ושם בסוף שטח ההר למעלה, לצד מערב, יש כמו גומא וחפירה אחת בין הסלעים, כמו בקיעה, ושם קבור אדמון. ועוד שם סמוך מאוד – בקיעה שנית, ושם עקביא בן מהללאל". [רבי חיים ויטאל]

"ובין הסלעים אשר בההר הסמוך לכפר חוקאב, אצל המסילה העוברת עליו לכפר עוקבי, יש קבר אדמון. ושם בבקעה קטנה עקביה בן מהללאל". [מסעות משה]

"עוקבי, שם קבר אדמון ועקביא בן מהללאל". [טוב ירושלים]

דרכי גישה

השניה, רגלית, לבאים מכיוון צפת. ממשיכים לאחר הפניה לעכברה עוד 3.4 ק"מ. מימין לכביש שער לדרך עפר – סגור. עוברים על השער וממשיכים רגלית כ-2.8 ק"מ. מימין לדרך 2 עצי מדבר. פונים ימינה [בין הסלעים] ולאחר כ-400 מטר סימון כתום. ממשיכים עם הסימון כ-70 מטר עד לציון. ניתן להמשיך רגלית בדרך העפר הראשית ולא לפנות ימינה, ולאחר כ-300 מטר, ישנה דרך עפר הפונה ימינה, פונים וממשיכים עוד כ-400 מטר, ובסופה ימינה כ-350 מטר עד לסימון הכתום.

השלישית, לרכב 4*4. נכנסים בכביש טבריה/עמיעד-צפת פונים לקיבוץ עמיעד. לאחר כ-200 מטר מגיעים לשער חשמלי של הקיבוץ. לאחריו פונים שמאלה וממשיכים עם הכביש המתפתל שמאלה וימינה כ-300 מטר. לאחר מכן משמאל לכביש יש דרך עפר. נכנסים בדרך העפר המקיפה את המטעים [שמאלה וימינה] וממשיכים עוד כ-400 מטר, עד להצטלבות 4 דרכים. פונים ימינה וממשיכים ישר עם תוואי החשמל כ-2.8 ק"מ [לאחר 500 מטר משמאל מאגר מים, לפניו ולאחריו פניה שמאלה – לא לפנות]. לאחר מכן מגיעים לצומת ימינה ושמאלה [דרך העפר הנ"ל]. פונים שמאלה וממשיכים כ-950 מטר, עד לפניה ימינה בדרך עפר אל חורבת עוקייבי. פונים ובסופה מגיעים לגדר תייל הנ"ל, ופונים שמאלה בסמיכות לגדר כ-700 מטר כנ"ל.

ניתן גם לעלות אל ההר מכביש עמיעד-כפר חנניה. יש לפנות מצומת נחל עמוד ימינה [מזרחה] ולהמשיך כ-1.5 ק"מ, ולפנות שמאלה [צפונה] בדרך עפר, פניה אחת לפני הכניסה למחצבה, ומשם לעלות אל ראש ההר.

מיקום וזיהוי הקבר

במפות העתיקות הדרך מעוקייבי לחוקאב, עוברת מצפון לדרום על השטח שבראש ההר בסמוך לצוק, החלק המערבי של השטח, ובסופה יורדת לחוקאב. על אם הדרך, בסוף המישור, לקראת תחילת הירידה התלולה, שהוא 'סוף שטח ההר למעלה', יש כמין שתי בקיעות בסלע סמוכות זו לזו, למערב הדרך. זהו המקום המתאים ביותר לתיאורו של ר"ח ויטאל. [בטעות כיום הוא מצויין למטה באמצע ההר ולא בראשו, לא בדרך מעוקייבי לחוקאב בשטח ראש ההר אלא מערבה מעוקייבי לכיוון עכברה, וכן בחפירה (כמו אצל אנטיגנוס איש סוכו) ולא בבקיעה כפי שמציין ר"ח ויטאל]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי אלעזר בן עזריה

רבי אלעזר בן עזריה [1]

רבי אלעזר בן עזריה , כהן [רש"י יבמות פו, ב] ותנא בן הדור השלישי, מזקני חכמי יבנה.

בעקבות הפגיעה שפגע הנשיא רבן גמליאל ברבי יהושע [ראה ברכות כז, ב], בחרו החכמים ברבי אלעזר בן עזריה למלא את מקום הנשיא, "דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא" [שם][2].

כשהתמנה לנשיא היה בן שמונה עשרה שנה בלבד, אך נעשה לו נס ועלו בזקנו שמונה עשרה שורות של שערות שיבה. על כך אמר: "הרי אני כבן שבעים שנה, ולא בן שבעים שנה" [שם]. באותו יום הסירו את שומר הפתח בבית המדרש, וניתנה רשות לתלמידים להיכנס, לפי "שהיה רבן גמליאל [קודמו] מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש" [ברכות, כח, א], ובאותו יום נוספו ארבע מאות ספסלים בבית המדרש, ויש אומרים שבע מאות. לאחר שפייס רבן גמליאל את רבי יהושע, החליטו החכמים שרבי אלעזר בן עזריה ישמש בנשיאות יחד עם רבן גמליאל, מפני ש"מעלין בקודש ואין מורידין" [שם]. רבן גמליאל דרש ברבים שלוש שבתות ורבי אלעזר שבת אחת. בהמשך כשהנהיג רבי אלעזר את העם יחד עם רבן גמליאל, יצאו יחד לרומי לצרכי ישראל [ספרי דברים כ].

בקיא נפלא היה ר' אלעזר ובשל כך כינהו רבי יהודה הנשיא 'קופה של רוכלים': "ולמה היה רבי אלעזר דומה לרוכל שנטל קופתו ונכנס למדינה ובאו בני המדינה ואמרו לו שמן טוב יש עמך, פולייטין יש עמך, אפרסמון יש עמך, ומוצאין הכל עמו. כך היה רבי אלעזר בן עזריה בזמן שתלמידי חכמים נכנסו אצלו שאלו במקרא אומר לו, במשנה אומר לו, במדרש אומר לו, בהלכות אומר לו, באגדות אומר לו. כיון שיצא מלפניו הוא מלא טוב וברכה" [אבות דרבי נתן יח, א][3].

רבי יהושע התבטא בשבחו: "אין הדור יתום, [לפי] שר' אלעזר בן עזריה בתוכו" [ירושלמי חגיגה א, א]

ר' אלעזר עשיר היה, ואמרו חכמים: "הרואה רבי אלעזר בן עזריה בחלום יצפה לעשירות" [ברכות נז, ב][4].

אמרותיו

"רבי אלעזר בן עזריה אומר: אם אין תורה – אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ – אין תורה. אם אין חכמה – אין יראה, אם אין יראה – אין חכמה. אם אין בינה – אין דעת, אם אין דעת – אין בינה. אם אין קמח – אין תורה, אם אין תורה – אין קמח" [אבות ג, יז].

"הוא היה אומר: כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר [ירמיה יז, ו]: 'והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב, ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב'. אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזין אותו ממקומו, שנאמר [שם, ח]: 'והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי'" [שם].

"רבי אלעזר בן עזריה אומר: גדולה היא מלאכה, שכל אומן ואומן יוצא ומשתבח באומנותו. כיצד? – הטרסס יוצא והכרכר על אזנו ומשתבח באומנותו; הצבע יוצא והאירא על אזנו ומשתבח באומנותו; הלבלר יוצא והקולמוס באוזנו ומשתבח באומנותו; הקב"ה קורא אותה מלאכתו, שנאמר [בראשית ב, ב]: 'מלאכתו אשר עשה', בני אדם על אחת כמה וכמה" [אבות דרבי נתן נוסחא ב, כא].

"אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה: קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, דכתיב [תהלים קלו, כה]: 'נותן לחם לכל בשר', וסמיך ליה [שם, יג]: 'לגוזר ים סוף לגזרים'" [פסחים קיח, א].

"אמר ר' אלעזר בן עזריה: מצינו שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו, שכן הוא אומר בנח [בראשית ו, ט]: 'איש צדיק תמים היה' – שלא בפניו, וכתיב [בראשית ז, א]: 'כי אותך ראיתי צדיק לפני' – בפניו" [בראשית רבה לב, ג].

עובדות והנהגות

פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת בשבת כשרצועה בין קרניה, בניגוד לדעתם של חכמים שאוסרים הוצאה כזו על ידי בהמה בשבת. הגמרא מסיקה שהפרה היתה שייכת לשכנתו של רבי אלעזר, מפני שבכל שנה היה מעשר שלושה עשר אלף עגלים מעדרו, ולא יתכן שהיתה לו רק פרה אחת. אך מכיוון שלא מחה על כך שנהגה בניגוד לדעת חכמים, נקראה "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה" על שמו [ביצה כג, א; שבת נד, ב].

"בשעת פטירתו של ר' אלעזר בן עזריה נכנסו תלמידיו וישבו לפניו. אמרו לו: רבינו, למדינו דבר אחד בלבד. אמר להם: בני, מה אלמד אתכם? צאו והזהרו איש בכבוד חברו. ובשעה שאתם עומדים ומתפללים – הוו יודעים לפני מי אתם עומדים ומתפללים, שבשביל דבר זה תכנסו כולכם לחיי העולם הבא" [מסכת דרך ארץ, פרקי בן עזאי א, ד].

"משמת רבי אלעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה[5], שעטרת חכמים עשרם" [סוטה מט, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו סמוך לעלמה[6]: מגילת אביתר, מסעות ר' בנימין, קברי אבות, שבילי דירושלים, כת"י מוסקבה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים, איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, טוב ירושלים.

הזיארה בכפר פקיעין – ר׳ חיים אבן עטר (האוה״ח).

״ולפנים [מר׳ אלעזר בן ערך], למול האילן, קבר ר׳ אלעזר בן עזריה, ועליו אילן גדול וסובבו כמין ריחיים״. [מסע דפלסטינא]

״ומשם [מקבר ר׳ יוסי דמן יוקרת] הלכתי וראיתי קברו של ר׳ אלעזר בן עזריה, ואילן גדול עליו, ומעין יוצא מתחת שרשי האילן״. [מכתב מר׳ מנחם ב״ר פרץ החברוני]

״ומגוש חלב הלכנו לעלמה כשתי פרסאות... ושם בעלמה ר׳ אלעזר בן עזריה תחת אילן אחד[7]״. [תוצאות ארץ ישראל]

״מצד אחר [של ר״י בן תימא], בבית החיים, יש ר׳ אלעזר בן עזריה, ועל קברו אילן ממין בוטים, ועושים ממנו שמן״. [רבי משה באסולה]

״ובין הכרמים ר׳ אלעזר בן עזריה ועליו ציון ואילן בוטם״. [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

״ובין הכרמים רבי אלעזר בן עזריה ועליו ציון ואילן בוטם כזה״. [זכרון ירושלים לרבי דוד קונפורטי]
״וגם מצד (צפון) [דרום], ליד הבתים, שני ציונים בתוך כרם, ועוד ציון לפני הכרם, ושם נקברו ר׳ אליעזר הגדול ור׳ יוסי הכהן ור׳ שמעון בן נתנאל ור׳ אלעזר בן ערך ור׳ אלעזר בן עזריה״. [ידי משה]
״משם הלכנו לעלמא... מצד אחד בבית החיים יש ר׳ אלעזר בן עזריה ואילן על קברו ממין אחד נקרא בוטן״. [כתב יד ירושלים, תקמ״ה]

״גם בין הכרמים קבר רבי אלעזר בן עזריה ועץ פרי בוטים על קברו אשר יעשו ממנו שמן״. [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

״ולדרומו מקום קבורת רבי אליעזר בן הורקנוס, וקרוב לו מקום קבורת רבי אלעזר בן ערך, וקרוב לו מקום קבורת רבי יוסי הכהן ומקום קבורת רבי אלעזר בן עזריה״. [מסעות משה]

דרכי גישה

בצומת עין זיתים אשר בכביש 89 פונים צפונה לכביש 886. חולפים על פני הכניסה למושב דלתון ועל פני הכניסה למושב כרם בן זמרא. לאחר כ-9.3 ק״מ מגיעים למסעף שמאלה לכביש 8966 [לפני כפר ריחניה]. ממשיכים בכביש 886 כ-700 מטר בערך ופונים שמאלה לכביש העוקף את כפר ריחניה. לאחר כ-150 מטר יורדים בדרך העפר ימינה עד לציון ר׳ אלעזר בן ערך. סביבו בסמוך ציוניהם של ר׳ אליעזר הגדול, ר׳ אלעזר בן עזריה ואביו עזריה, ר׳ יוסי הכהן, ור׳ שמעון בן נתנאל.

בהמשך השביל מר׳ אלעזר בן ערך יותר לכיוון הכפר וצפונית מערבית, ישנו ציון תחת העץ העתיק.

מיקום וזיהוי הקבר

המקום המצויין כיום כולל בתוכו את כל הפרטים שנזכרו אצל עולי הרגל, תחת האילן העתיק-עץ בוטם, בין הכרמים-עצי זית, סמוך לבן ערך ויותר קרוב לכפר, ובבית הקברות. בעת בניית יציקת הבטון של רצפת הקבר נתגלו כוכי קבורה בסמוך לציון, מתאים לתאור בית קברות. [ענין המעיין היוצא מקברו,

יתכן שזהו מעין שפסק עם השנים, או שהכוונה לבור המים הנמצא צפונית ובסמוך לו שבעבר כוסה, או שחלחולי מי הגשמים הטעו את עולה הרגל]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בכת"י אילן ה' נכתב כי ר' אלעזר בן עזריה הכהן קבור עם רב כהנה בנו, ורבן גמליאל ואלישע כהן גדול ור' יהודה בן תימא. לא ברורה כוונתו מיהו בנו, וכן אלישע הנזכר אצלו, קבורתו בשזור, לפיכך לא הזכרנוהו.

[2] ראה עוד: ירושלמי תענית [ד, א], וביבמות [א, ו] שהיו עיניו דומות לעיני עזרא.

[3] עיין שבת דף נ"ד. וראה גיטין [סז, א] שאיסי בן יהודה כינהו קופה של בשמים, ואת הכינוי קופה של רוכלים שמר לרבי יוחנן בן נורי. רש"י [שם] מבאר את ההבדל: "קופה של בשמים דומה לקופת הרוכלין, אלא שהרוכל מתוך שאומנותו לכך מרבה מינין יותר, וקושר כל אחד בצרור לבדו להיות מזומן לשואלו".

[4] וראה עוד להלן (עובדות והנהגות).

[5] במשנה [סוטה ט, טו]: "פסק העושר מן החכמים".

[6] אמנם ישנה דעה שנטמן בכבול: "לצפון עכו נמצא כפר גדול, הנקרא בלשון ערבי כאבול... ובתוך הכפר נמצא קבורת ר' אלעזר בן עזריה ור' שלמה בן גבירול". [גבעת שאול], אולם כנראה ראה בספר אחר 'ראב"ע' ופתח בטעות במקום ר' אברהם בן עזרא – ר' אלעזר בן עזריה.

[7] בדרך כלל אנו נמנעים מלצטט את אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, מפני שהוא מועתק כמעט כלשונו מתוצאות ארץ ישראל, אך כאן נוסף: "ולמעלה ממנו, לצד העיר, גם רבי עזריה אביו. ושם רבי אלעזר בן ערך, ורבי אליעזר בן הורקנוס סמוך לו, תחת אילן אחד. ושם רבי יהודה בן תימא לצד אחר מן העיר".

התנא האלוקי רבי ינאי

במקורות מצאנו כמה וכמה חכמים בשם ר' ינאי. כאן מדובר בתנא ר' ינאי, אביהם של ר' אלעזר[1] ור' דוסתאי, שחי בזמן רבי עקיבא ורבי מאיר [יוחסין].

יש לציין שזה אינו ר' ינאי שהתגורר בעכברה[2] [עבודה זרה ל, א], מפני שעליו נכתב שר' יוחנן, שהיה אמורא, סמך על דבריו בבואו לעכברה [ירושלמי עירובין ח, ד][3].

אמרותיו

"רבי ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים רבי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" [אבות ד, טו][4].

"לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה, לומר שעושין לו נס – שמא אין עושין לו נס. ואם עושין לו נס – מנכין לו מזכיותיו" [שבת לב, א].

עובדות והנהגות[5]

לר' ינאי היה פרדס שזמן הקטיף שלו היה בחול המועד, ואכן, בחול המועד קטף את הפירות. בשנה שאחריה השהו הכל את זמן הקטיף לחול המועד, מפני שראו את ר' ינאי עושה כן. כשהבין שעל ידו עשו העולם שלא כדין [מפני שמותר לקטוף דבר האבד בחול המועד, אך אסור לקטוף דבר שניתן לקטוף אותו בזמן אחר], הפקיר את כל יבול פרדסו באותה שנה [מועד קטן יב, ב].

מעשה ברבי ינאי שהיה מהלך בדרך וראה אדם אחד שהיה לבוש כתלמיד חכם. שאלו ר' ינאי אם יואיל להתארח אצלו, הלה הסכים, אכל ושתה בביתו של ר' ינאי. בתוך כך בדק ר' ינאי את ידיעותיו של האורח במקרא, במשנה, באגדה ובתלמוד, ומצא שאינו יודע מאומה. אמר לו ר' ינאי: אכל כלב

את לחמו של ינאי. קם האורח, תפסו ואמר לו: ירושתי אצלך ואתה מונעה ממני? שפעם אחת עברתי לפני בית הספר, ושמעתי את קולם של התינוקות שאומרים: תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב [דברים לג, ד] – מורשה קהלת ינאי אין כתוב כאן, אלא קהלת יעקב. שאלו ר' ינאי: ולמה זכית לאכול על שולחני? אמר לו האורח: מימי לא שמעתי מילה רעה והחזרתיה לבעליה, ולא ראיתי שנים שרבים זה עם זה ולא עשיתי שלום ביניהם. חזר בו ר' ינאי ואמר: כל מידות דרך ארץ הללו בידך ואני קראתיך כלב? וקרא עליו את הפסוק: 'ושם דרך אראנו בישע אלקים' [תהלים נ, כג] – השם ליבו על דרכיו ערכו רב [ויקרא רבה ט, ג].

מעשה ברוכל אחד שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לציפורי, ומכריז: מי רוצה לקנות סם חיים? שמע ר' ינאי, ואמר לו: מכור לי. אמר לו הרוכל: לא אתה צריך לו, ולא שכמותך. כשהתעקש ר' ינאי, הוציא לו הרוכל ספר תהלים והראה לו את הפסוק "מי האיש החפץ חיים". מה כתוב אחריו: "נצור לשונך מרע, סור מרע ועשה טוב". אמר ר' ינאי: אף שלמה מכריז ואומר [משלי כא, כג]: שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. ועוד אמר: כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה, ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעני [ויקרא רבה טז, ב].

"אמר להו רבי ינאי לבניו: בני, אל תקברוני לא בכלים [=בגדים] לבנים, ולא בכלים שחורים. לבנים – שמא לא אזכה, ואהיה כחתן בין אבלים. שחורים – שמא אזכה ואהיה כאבל בין חתנים. אלא בכלים האוליירין [=מקבל הבגדים במרחצאות] הבאין ממדינת הים" [שבת קיד, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בעכברה: "משם [מצפת] הלכנו לעכברה, שם ר' נהוראי ור' ינאי ור' דוסתאי בתוך הגינות, והמים עוברים ביניהם כרוחב ב' טפחים". [תוצאות ארץ ישראל]

"ותוך עכברא ינאי ודוסתאי ולנהוראי מנהרת". [קברי אבות]

"ועכברא הנזכרת, היא דרומית למירון כמו שעה, והיא נמוכה אצל מירון, ושם עין טוב, ולדרומה ישנים רבי ינאי ורבי דוסתאי ורבי נהוראי, כן היא הקבלה". [כפתור ופרח]

"עכברא, סמוך לכפר, בתוך פרדס נאה, במערה סגורה – קבר ר' ינאי ור' דוסתאי ז"ל ובניו. ובתוך המערה יוצא מעין גשם, מים חיים נוזלים מתוקים מדבש ונופת צופים, ואילנות נאים עושים פרי לרוב על המעין ההוא מגשם". [כת"י מוסקבה]

"וקרוב מצפת מערה אחת בה ר' דוסתאי ור' ינאי ור' נהוראי, ושם הבור של יוסף הצדיק". [כתב מר' יצחק בן אלפרא]

"הייתי בעכברא, שם ר' ינאי[6] ושני בניו ר' דוסתאי[7] ור' נהוראי, והם במערה בפרדס, ולפני המערה מעין מים טובים. והמערה נפלה ואין אדם יכול ליכנס בה, והפרדס ההוא נאה מאד, כולו פרישים ולימונים, והוא הנזכר במועד קטן [יב, ב]. ולמעלה בכפר בית הכנסת חרב, יש עדיין משני כתלים גבוהים ג' אמות מאבנים גדולות, ועשאן רשב"י" [רבי משה באסולה]

"והגענו לעכברא, אצל מערת ר' ינאי ור' דוסתאי ור' נהוראי... ונכנסנו מקצת החברים תוך המערה והתפללנו תפילה קצרה, ויצאנו השדה אל הסלעים להתגרש". [ספר גירושין לרמ"ק]

"לדרום צפת, בכפר עכברא, שם מערה אחת בתוך הפרדסים, ויוצא מפתחה מעיין מים להשקות הפרדסים, ופתחה צר מאוד. תיכנס לתוכה, ולצד המזרח קבור ר' ינאי לבדו, ולא ככתוב בספר הייחוס שקבורים שם גם ר' דוסתאי ור' נהוראי". [רבי חיים ויטאל]

"ביום א' דחוה"מ פסח, הלכתי עמו [עם האר"י] לכפר אחד הנקרא עכברא, ושם נכנסנו במערת רבי ינאי בתוך הפרדס שיוצא מעיין אחד מפתח המערה עצמה, ופתחה צר עד מאד, ואמר לי כי אין קבור שם רק ר' ינאי לבדו, אך לא ר' דוסתאי ור' נהוראי ככתוב בספר יחוס הצדיקים אינם קבורים שם, ושם הדביק [האר"י] נפשו בנפש ר' ינאי, ובכלל דבריו אמר לו ר' ינאי, אני הוא ר' ינאי בעל הציון הלזה, ודע כי כה אמר לך ה' יתברך: לך ואמרת אל האיש הזה חיים ויטאל הבא עמך, שישמור עצמו מן הרכילות ומן לשון הרע ומן שיחה בטילה, ויהיה שפל רוח מאד, ואני אהיה עמו בכל מקום". [שער הגלגולים הקדמה ל"ח מט, א, ספר החזיונות תשי"ד עמוד קלו]

"עכברא, מתחת לכפר קבורים ר' ינאי ור' נהוראי ור' דוסתאי במערה בתוך גן יפה". [ידי משה]

"כפר עכברא, שם קבר ר' ינאי ושני בניו ר' דוסתאי ור' נהוראי, תוך מערה, בפרדס מלא עצי פרי נחמדים מאד. ולפני המערה מעין מים חיים אשר כעת נשחת. גם בו גן נחמד מלא עצי פרי הדר, אתרוגים טובים מאד". [שערי ירושלים; מבשרת ציון]

"כפר הנקרא בלשון ערבי פראדו... ושם מתחיל ההר להתפשט לתוך העמק. לדרום העמק נמצא הכפר עכברה הנזכר במסכת בבא מציעא [פד, ב], והכפר עומד באמצע ההר בשיפולו, ומתחת הכפר ישתרע גן גדול מעצי אתרוגים ושאר מיני פירות. ובאמצע הגן נמצא קברו של ר' ינאי סבא ור' אשי מנהרדעי הנזכר בתלמוד פעמים רבות. אדמת הכפר פורייה מאוד, ואנשי עיר הקודש ילכו בכל חג הפסח ביום ב' דחוה"מ על קבריהם". [גבעת שאול]

"עכברא, למערב צפת כחצי שעה, מקום קבורת ר' ינאי ושני בניו ר' דוסתאי ור' נהוראי תוך מערה. ולפני המערה מעין, ואין אדם יכול לכנוס". [מסעות משה]

"עכברא, לדרום צפת, כמהלך חצי שעה, קבר ר' ינאי ובניו ר' נהוראי ור' דוסתאי בתוך הגנות. והמים עוברים ביניהם". [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

תאור עולי הרגל מראה על ציון בתוך מערה נפולה, אך כזו שניתן להיכנס לתוכה בדוחק, ממנה יוצאים מים, כנראה מי גשמים שחלחלו דרך התקרה, וקרוב אליה ישנו מעיין שהיה שופע בעבר ומימיו היו הולכים לכיוון המערה ומשם יורדים אל הנחל, אך מאוחר יותר נתדלדל. כמו"כ מלשונו של ר"ח ויטאל 'לבדו' ברור שישנם כמה כוכים במערה. תאור זה נמצא כיום ליד עין צאלח הנובע קמעה, ולידו [במרחק של כ-20 מטר] המערה שנפלה, והסלעים הגדולים שהם שברי המערה התגלגלו מעט לואדי. [שינוי תואי זרימת המים מהמעיין לואדי הינו מחמת השימוש במעיינות ושאיבתם]. הכוכים נותרו ללא גג המערה וחלקם נמצאים בצד מזרח לעומת שאר חלקי המערה הנפולה כתאורו של ר"ח ויטאל, וכנראה ישנם עדיין כמה קבורים מתחתיה, וחלק ממנה נשאר פתוח במקצת. גם תאור שדה עצי הפרי הינו מתאים במדוייק לציון זה. [זאב וילנאי במהדורה הראשונה של ספרו מצבות קודש מביא בחלק ההוספות כי הערבים מראים את קבר ינאי בעין צאלח ולשם היו היהודים הולכים להתפלל]. יתכן כי כוונת הכפתור ופרח 'לדרומה' לדרום העין/המעיין, והוא בדיוק כפי שציינו.

[כיום מצויין בטעות קברו למטה בואדי, בסלע גדול שיוצא ממנו קילוח דק של מים נובעים, אך מעולם לא היתה שם מערה כזו שיכולה ליפול או שניתן להיכנס אליה. גם באיזור זה שהוא למטה בואדי אין גידול עצי פרי. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] אמנם ר' אלעזר בן רבי ינאי חי בזמן ר' יוחנן, וממילא לא יתכן שהיה תנא בן תנא, אך יש לומר שזהו תנא בשם ר' יוחנן ולא האמורא המפורסם [על פי סדר הדורות].

[2] ראה לעיל שהיו כנראה 2 מקומות בשם זה.

[3] למרות זאת, על פי דברי סדר הדורות יתכן שר' ינאי התנא אכן התגורר בעכברה.

[4] ראה פרקי דר"א פרק נ"א, ובירושלמי תענית [ד, ב] ומש"כ ע"ז בתולדות תנאים ואמוראים [היימן].

[5] יתכן שכל עובדות אלו הינן על ר' ינאי האמורא.

[6] קבורת ר' ינאי ור' נהוראי במערה בפרדס בעכברה נזכרת גם באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא. קבורתו בתוך פרדס שממנו יוצא "מעין מים חיים" נזכרת באיגרת יחוס האבות מאלמוני. קבורתו "בין הפרדסים" נזכרת ביחוס הצדיקים [אולם הזכיר ר' ינאי ור' נהוראי גם בטבריה], וקבורתו "במערה בפרדסים" נזכרת בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים). איזכור קבורתו בעכברה בסתמיות באלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז ובאיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן.

[7] קבורת ר' דוסתאי בעכברה בתוך פרדס שממנו יוצא "מעין מים חיים" נזכרת באיגרת יחוס האבות מאלמוני. קבורתו "בין הפרדסים" נזכרת ביחוס הצדיקים. קבורתו "במערה בפרדסים" נזכרת בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים). איזכור קבורתו בעכברה בסתמיות נעשה באלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז.

התנא האלוקי רבי סיסי

אין אנו יודעים פרטים על רבי סיסי, מלבד עובדת היותו אביו של רבי לוי בר סיסי, זכר צדיק לברכה.

אמרותיו

"רבי חייא בר אדא בעי קומי ר' יוחנן: כמהין ופטריות מהו שיהיו חייבין במעשרות? א"ל ר' יוחנן בשם ר' סיסיי כתיב עשר תעשר... דבר שהוא נזרע ומצמיח, יצאו כמהין ופטריות שאינן נזרעות ומצמיחות" [ירושלמי מעשרות פרק א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בסאסא עם בנו ר' לוי:

"מגוש חלב באים לסעסע, עיר במטה אשר. קהילת היהודים שם מהוללה למדי. ויש שם בית כנסת עתיק המיוחס לרשב"י[1]... שמעתי אומרים כי סעסע היתה עיר מולדת ר' סיסאי. ובאמת מראים שם את הקברים המיוחסים לר' סיסאי[2] ולר' לוי בר סיסי ולר' יוסי בר סיסי. ה' יודע האמת". [שבילי דירושלים]

סגולות על קברי הצדיקים

ברשימת כנסיות אליהו בכתב יד פרמא מן הגניזה הקהירית, עוד לפני התקופה הצלבנית, שם כתוב: "מערות ססאיי, מרפאין היבש מאבריו"[3], ומכאן שהמקום היה בעל סגולות מרפא.

דרכי גישה

בכביש 89 כ-1.5 ק"מ מצומת חירם לכיוון צומת חוסן, פונים ימינה לתוך קיבוץ סאסא, עוברים את שער הקיבוץ וממשיכים ישר כ-550 מטר עד לכניסה לבית אריזה לפירות. לפני הכניסה לבית האריזה פונים בכביש ימינה ולאחר כ-50 מטר מגיעים למערת ר' סיסי ור' לוי בר סיסי הנמצאת משמאל לכביש.

מיקום וזיהוי הקבר

קברו של ר' סיסי נזכר אצל עולי הרגל יחד עם בנו ר' לוי ועם צדיק נוסף בשם ר' יוסי בר סיסי. האיזכור הינו בתחתית הכפר, במערב. הציון המיוחס כיום לר' סיסי הינו מערה קטנה בשולי גבעת סאסא, במדרון הדרומי-מזרחי שהיתה מכונה בפי הערבים תושבי המקום סאיד א-צדיק, דבר המורה על קבר צדיק יהודי. אולם מיקומה של המערה ביחס לכפר העתיק הוא דרומית ולא מערבית לכפר. [אולי הציון מערב מתייחס למיקומו בתוך המערה ולא למיקום המערה, אך אין זו דרכו של המתאר, או שמא יש ט"ס בכת"י וצ"ל 'במערה' ולא 'במערב']. בעבר היתה המערה סתומה ועץ לבנה גדול צמח בפתחה. תאור המערה – החלק הראשון מודרני, פרוזדור כניסה ושער של משרד הדתות, החלק השני חדר קבורה עיקרי, והשלישי חדרון קבורה חצוב בצורה גסה. בריצפת החדר העיקרי בור קבורה, ובדופנו הצפוני תבליט בצורת קשת. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בית הכנסת המיוחס לרשב"י נזכר לראשונה בכת"י אילן א' [בערך ה"א ק"ס] (ראה להלן). הוא נזכר גם בכמה מכתבי המסעות שהובאו להלן ובאיגרת יחוס האבות מאלמוני, גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), ידי משה (שם גם צויין שהוא חרב) וטוב ירושלים (שם יוחס בית הכנסת משום מה גם לרבי לוי בר סיסי).

[2] קבורת רבי סיסי בסאסא נזכרת בסתמיות באיגרת יחוס האבות מאלמוני, בידי משה ובטוב ירושלים.

[3] ריינר תשמ"ח 275.

התנא האלוקי רבי נחמיה

התנא ר' נחמיה, מחבר התוספתא [סנהדרין פו, א].

נמנה על חכמי 'דור אושא' [שיר השירים רבה ב, ג], וכן היה מן החכמים שהתכנסו בכרם ביבנה [ברכות סג, ב].

משבעת התלמידים שהעמיד רבי עקיבא לאחר מות תלמידיו [בראשית רבה סא, ג], ולדעה אחת נסמך גם הוא יחד עם חמשת החכמים שסמך ר' יהודה בן בבא לפני מותו [סנהדרין יד, א].

לדעה אחת נקרא גם נהוראי, מפני שהיה מאיר את עיני החכמים בהלכה [שבת קמז, ב].

יתכן שהתגורר בכפר פגי, ובוודאי שהורה שם [תוספתא כלאים ב, יב].

אמרותיו

"תני בשם ר' נחמיה: 'היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה' [משלי לא, יד] – דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר" [ירושלמי ראש השנה ג-ה].

"רבי נחמיה אומר: מנין שאדם אחד שקול כנגד כל מעשה בראשית? שנאמר [בראשית ה, א]: 'זה ספר תולדות אדם', ולהלן [בראשית ב, ד] הוא אומר: 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם'. מה להלן בריאה

ועשייה, אף כאן בריאה ועשייה. מלמד שהראהו הקב"ה כל הדורות שעתידין לצאת ממנו כאילו הם עומדין ומשחקין לפניו" [אבות דרבי נתן נוסחא א, לא].

"רבי נחמיה אומר: חביבים יסורים, שכשם שקרבנות מרצים כך יסורים מרצים" [ספרי דברים לב].

עובדות והנהגות

מעשה באדם מן הגליל שבא לבבל, ואמרו לו: קום דרוש לנו במעשה מרכבה. אמר להם: אדרוש לכם כפי שדרש רבי נחמיה לחבריו. יצאה צרעה מן הכותל ועקצה אותו בפדחתו ומת. אמרו: מידו היתה לו זאת, שלא היה לו לדרוש במעשה מרכבה [שבת פ, ב ורש"י שם].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במערת שם ועבר שבצפת: איגרת יחוס האבות מאלמוני.

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

נכנסים לצפת בכניסה הישנה העליונה: מהכביש הישן 8900 (צומת עין זיתים – ראש פינה) כ-3 ק"מ מצומת עין זיתים – ימינה / כ-10 ק"מ מראש פינה – שמאלה.

נוסעים עד הכיכר שליד תחנת אגד [השני], ממשיכים בכיכר וביציאה הראשונה פונים ימינה לרח' ירושלים. לאחר כ-140 מטר מסתעף שמאלה רח' הפלמ"ח. פונים ימינה לרח' הפלמ"ח. עולים עם הכביש כ-500 מטר, בעיקול רח' הפלמ"ח שמאלה רואים משמאל את ביה"כ הסמוך למערת שם ועבר [ליד בית לבן 'מקוה תכלת'], שם קבורים שם בן נח, רבי דוסא בן הרכינס ועוד תנאים. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי נחום המדי

נחום המדי, תנא.

נראה כי נולד במדי, ועלה לירושלים לפני חורבן בית שני. בירושלים שימש כאחד משלושה דייני גזירות – שבסמכותם להטיל קנסות [כתובות, קה, א].

מן המשנה [נזיר ה, ד] אנו למדים כי המשיך להורות גם לאחר החורבן.

רוב פסקיו לא נתקבלו ועליהם אמרו לו חכמים: "נשתקע הדבר ולא נאמר" [עבודה זרה ז, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בפרוד: איגרת יחוס האבות מאלמוני [ובהערה 19].

"(פרוה) [פראדיה] כפר שיש בו קהילה יהודית, ויש שם ציון עתיק שאומרים כי הוא קבר נחום המדי. עץ אורמה מתנשא על הציון הישן הזה. מכפר זה באים אל דלתא". **[שבילי דירושלים]**

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

נראה כי עולי רגל אלו התכוונו לציין את נחום המדי ולא את נחום איש גמזו בפרוד, ולפיכך המקום המיוחס לנחום/נחמיה אליו התכוונו כמקום קברו של נחום המדי.

עולים בכביש 866 מצומת חנניה לכיוון מירון ונוסעים כ-2.5 ק"מ. לאחר מכן פונים ימינה בכביש לקיבוץ פרוד. לאחר כ-40 מטר מהפניה פונים ימינה לדרך עפר ונוסעים כ-250 מטר עד לצומת T. בצומת פונים שמאלה ונוסעים עוד כ-250 מטר עד בסמוך לנחל שמעברו השני ציון ר' נחמיה העמסוני. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי ר' אליעזר בן הורקנוס

ר' אליעזר בן הורקנוס, תנא בן הדור השני, מחבר "פרקי דרבי אליעזר", ויש מייחסים אליו את צוואת ר' אליעזר הגדול.

מכונה גם ר' אליעזר הגדול, ובכל מקום שנזכר בגמרא ר' אליעזר סתם, הכוונה אליו.

אשתו של רבי אליעזר היתה אמא-שלום, אחותו של הנשיא, רבן גמליאל [שבת קטז, א].

דר בלוד והקים בה ישיבה, כמו שמצינו בגמרא [סנהדרין לב, ב]: "הלך אחר חכמים לישיבה, אחר רבי אליעזר ללוד".

לאחר החורבן נמנה עם חכמי יבנה [סנהדרין יז, ב], ויצא בשליחות החכמים לאנטיוכיה [ירושלמי הוריות ג, ז].

רבן יוחנן בן זכאי רבו העריכו מאוד וכינה אותו: "בור סוד שאינו מאבד טיפה" [אבות ב, יא]. עוד אמר רבי יוחנן: "אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כולם" [שם, יב].

ר' אליעזר העריך מאוד את רבו ודבק בדרכיו: "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש, ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרהר במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים. וכן היה ר' אליעזר תלמידו נוהג אחריו" [סוכה כח, א].

רבי עקיבא ואונקלוס הגר היו מתלמידיו. אונקלוס תירגם את התורה מפיו [מגילה ג, א].

בבית מדרשו של רבי אליעזר היתה אבן שעליה נהג לשבת. פעם נכנס רבי יהושע, נישק את האבן ואמר: האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית [שיר השירים רבה א, ג].

היה ראוי לרוח הקודש: "מעשה שנכנסו זקנים לעליית בית גדיא ביריחו, ויצאה בת קול ואמרה להן: יש ביניכם שניים ראויין לרוח הקודש, והלל הזקן אחד מהם, ונתנו עיניהן בשמואל הקטן. ושוב נכנסו זקנים לעלייה ביבנה, ויצאת בת קול ואמרה להן: יש ביניכם שניים ראויין לרוח הקודש, ושמואל הקטן אחד מהן, ונתנו עיניהן ברבי אליעזר בן הורקנוס, והיו שמחין שהסכימה דעתן לדעת המקום" [ירושלמי סוטה ט, טז].

על חשיבות תורתו: "ר' אחא בשם ר' יוסי בר חנינא אמר: בשעה שעלה משה לרקיע שמע קולו של הקב"ה יושב ועוסק בפרשת פרה, ואומר הלכה בשם אומרה: 'ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה

בת שתים'. אמר משה: רבונו של עולם, והלא העליונים והתחתונים שלך הם, ואתה אומר הלכה משמו של בשר ודם? אמר לו: צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי, ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחילה: 'ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים'. אמר לפניו: רבונו של עולם, יהי רצון שיהא מחלצי. אמר לו: חייך שהוא מחלציך, שנאמר [שמות יח ד]: 'ושם האחד – אליעזר', שם אותו המיוחד – אליעזר" [מדרש תנחומא חקת, כד].

"כל ימיו של רבי אליעזר היתה התורה מאירה מפיו כביום שניתנה מהר סיני" [זוהר א צט, א].

אמרותיו

"רבי אליעזר אומר: כל מי שאין עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים, שנאמר [בראשית ט, ו]: שופך דם האדם באדם דמו ישפך, וכתיב בתריה [שם, ז]: ואתם פרו ורבו" [יבמות סג, ב].

"היה ר' אליעזר אומר: לעולם יהא אדם בורח מן הכיעור ומן הדומה לכיעור" [תוספתא חולין ב, כד]. רבי אליעזר הקפיד הקפדה רבה בענין כבוד הרב וכבודם של תלמידי חכמים[1], כפי שהדבר מתבטא בכמה מאמרותיו:

"רבי אליעזר אומר: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך, ואל תהי נוח לכעוס, ושוב יום אחד לפני מיתתך. והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש" [אבות ב, י].

"רבי אליעזר אומר: המתפלל אחורי רבו, והנותן שלום לרבו, והמחזיר שלום לרבו, והחולק על ישיבתו של רבו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל" [ברכות כז, ב].

עובדות והנהגות

על תחילת דרכו בלימוד התורה מסופר: בן עשרים ושתים שנה היה, ולא למד תורה. פעם אחת, בהיותו בשדהו של אביו, עזב את העבודה והלך לירושלים, לישיבתו של רבן יוחנן בן זכאי ללמוד תורה. כאשר שמע הורקנוס אביו את מעשהו אמר: אלך לירושלים להדיר את אליעזר מנכסי. בהגיעו לירושלים מצא את בנו דורש בפני החכמים, דברים שלא שמעה אוזן מעולם. "כל דבר ודבר שיצא מפיו עמד רבן יוחנן בן זכאי ונשקו על ראשו... עמד הורקנוס אביו על רגליו ואמר: רבותי אני לא באתי אלא להדיר אליעזר בני מנכסי. עכשיו כל נכסי יהיו נתונים לאליעזר בני" [אבות דרבי נתן ו, ג][2]. "תנו רבנן: מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הציבור ולא ירדו גשמים. באחרונה התחילו הציבור לצאת [רש"י: מבית הכנסת]. אמר להם: תקנתם קברים לעצמכם? געו כל העם בבכיה, וירדו גשמים" [תענית כה, ב].

"רבי אליעזר אומר: לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן. מאי דרוש? ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח [ויקרא א], אמרו: אף על פי שהאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט. ותלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהורה הלכה בפניו. אמר רבי אליעזר לאימא שלום, אשתו: תמיה אני אם יוציא זה שנתו – ולא הוציא שנתו. אמרה לו: נביא אתה? אמר לה: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקובלני: כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה" [עירובין סג, א].

רבי אליעזר וחכמים נחלקו בענין תנור בעל חוליות שנתנו ביניהן חול, אם טהור הוא או טמא. רבנן טימאו את התנור, ורבי אליעזר שהיה נחוש להוכיח את צדקת דבריו, גייס לעזרתו את כוחותיו הפלאיים. אמר רבי אליעזר: אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח, ונעקר החרוב ממקומו מאה אמה, ויש אומרים ארבע מאות אמה. אמרו לו: אין מביאים ראיה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי אמת המים תוכיח, וחזרה אמת המים לאחוריה. אמרו לו: אין מביאין ראיה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו, ונטו כותלי בית המדרש ליפול. גער רבי יהושע בכתלים, ואמר: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה, אתם מה טיבכם? לא נפלו הכתלים מפני כבודו של רבי יהושע, ולא חזרו להזדקף מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדיין מוטים הם ועומדים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו, יצאה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: 'לא בשמים היא' [דברים ל, יב]. כלומר, כבר ניתנה תורה בהר סיני, ואין משגיחים בדבריה של בת קול, מפני שכבר נכתב בתורה [שמות כג, ב]: 'אחרי רבים להטות'. העיד אליהו הנביא בפני רבי נתן שבאותה שעה חייך הקב"ה ואמר: נצחוני בני, נצחוני בני. באותו יום הביאו את כל הטהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום באש, ונידו את רבי אליעזר. רבי עקיבא, שנבחר להודיע לו, עשה זאת בדרך עדינה בכדי שלא יחריב רבי אליעזר את העולם, וכך אמר לו: רבי, כמדומה לי שחברים בדילים ממך. בתגובה קרע רבי אליעזר את בגדיו וחלץ את מנעליו, נשמט וישב על גבי הקרקע וזלגו עיניו דמעות. באותו יום הצטער העולם בצערו של רבי אליעזר: כל מקום שנתן בו רבי אליעזר את עיניו באותו היום – נשרף; שליש מהזיתים, החיטים והשעורים התכלו, ויש אומרים שאף הבצקים החמיצו; רבן גמליאל, ששהה בספינה באותה העת, כמעט שטבע, אך הים נח מזעפו לאחר שעמד על רגליו ואמר: רבונו של עולם, ידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל [בבא מציעא נט, א-ב].

בשעת מותו העיד רבי אליעזר על גדלותו שלו: "נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר: אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין. הרבה תורה למדתי, והרבה תורה לימדתי. הרבה תורה למדתי – ולא חסרתי מרבותי אפילו ככלב המלקק מן הים, הרבה תורה לימדתי – ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת. ולא עוד, אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה, ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם. ולא עוד, אלא שאני שונה שלש מאות הלכות, ואמרי לה שלשת אלפים הלכות, בנטיעת קשואין ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף". באותו זמן החלו החברים שואלים אותו בהלכות טומאה וטהרה, עד שענה להם על אחת השאלות – טהור, ויצאה נשמתו בטהרה. קם רבי יהושע ואמר: הותר הנדר, הותר הנדר [סנהדרין סח, א][3].

"כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. אמר להן: חמה עזה יש בעולם. התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: למה אתה משחק? אמר להן: וכי מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: אפשר ספר תורה שרוי בצער, ולא נבכה? אמר להן: לכך אני משחק. כל זמן שאני רואה רבי, שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדבישׁ, אמרתי: שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו. ועכשיו שאני רואה רבי בצער – אני שמח. אמר לו: עקיבא, כלום חיסרתי מן התורה כולה? – אמר לו: לימדתנו רבינו [קהלת ז, כ]: 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'" [סנהדרין קא, א]. "תנו רבנן: כשחלה רבי אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו, רבי טרפון ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. נענה רבי טרפון ואמר: טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים, שטיפה של גשמים בעולם

הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי יהושע ואמר: טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה, שגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר: טוב אתה לישראל יותר מאב ואם, שאב ואם בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי עקיבא ואמר: חביבין יסורין" [סנהדרין קא, א-ב].

על אף זאת הצטער רבי עקיבא מאוד על מותו של רבו: "כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחבריו לבקרו... ויצאה נשמתו בטהרה... למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד [רש"י: שהיו נושאין את מטתו מקסרי ללוד], היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ. פתח עליו בשורה ואמר: "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" [מלכים ב, ב], הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן [רש"י: כלומר, הרבה שאלות יש לי לשאול, ואין למי לשאול]" [סנהדרין סח, א].

בשעת מותו ציוה רבי אליעזר: "פנו חצר מפני הטומאה והתקינו כסא לרבן יוחנן בן זכאי [רבו]" [ירושלמי סוטה ט, טז].

כמו כן הנחה את תלמידיו: "בשעת פטירתו של ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לפניו, ואמרו לו: רבינו ילמדנו דבר אחד. אמר להם: בני, הזהרו איש בכבוד חבירו, וכשאתם עומדים להתפלל היו יודעים לפני מי אתם מתפללים" [אבות דרבי נתן הוספה ב לנוסחא א, ה].

"תנו רבנן: משמת רבי אליעזר נגנז ספר תורה[4]" [סוטה מט, ב].

וכן: "משמת ר' ליעזר בטל כבוד תורה" [תוספתא סוטה טו, ג].

"בשעה שהצדיקים מתים הן עושין רושם. כשמת רבי אליעזר, נתעקרו כל האילנות שהיו באותו מקום" [ילקוט שמעוני חקת, תשסג].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו סמוך לעלמה[5]: קבורתו נזכרת לראשונה באלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז (כת"י ב')[6]:

קברי אבות, שבילי דירושלים, כת"י מוסקבה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים, איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, ידי משה, שערי ירושלים (מבשרת ציון), מסעות משה, טוב ירושלים. אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז (בהערה על תוצאות ארץ ישראל).

"ומשם [מגוש חלב] הלכנו לעלמה. וטרם בואנו מצאנו קברו של ר' אלעזר [בן הורקנוס] ועליו ב' אילנות, ואין שום אדם רשאי ליטול מהם אפילו עלה. והוא קבור במערה בתוך הקרקע, ועליו בנוי כמין אולם, ונפל ממנו אבן אחת ועלה [אבן אחרת] משורש המקום ומילא את המקום, ויצא ממקום אחר ענף אחד וסבב כל הקבר שלא יוכל ליפול עוד ממנו שום אבן בעולם. ומביאין הישמעאלים שם שמן להדליק, ודבר גדול ומופלא הוא". [מסע דפלסטינא]

"רחוק מעט משם [מבן עזריה], לצד הדרך, כרם, ובתוכו קבר ר' אליעזר בן הורקנוס ועליו ציון נאה". [רבי משה באסולה]

"עלמא, בכפר בית הכנסת חרב. ולצד דרום, סמוך לכפר, קבור ר' אליעזר בן הורקנוס הנקרא ר' אליעזר הגדול בכוך של אבן". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"ומשם לעלמא, ובכפר יש בית הכנסת חרב. ולצד דרום, סמוך לכפר, קבור רבי אליעזר בן הורקנוס בכוך של אבן ואילן בוטם וגפן". [זכרון ירושלים לרבי דוד קונפורטי]

"ור' אליעזר הגדול בבנין גבוה עליו, ור' יוסי הכהן ור' שמעון בן נתנאל באבנים גבוהים עליהם, ורבי אלעזר בן עזריה". [הזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים אבן עטר (האוה"ח)]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"קברו של ר' אליעזר [בן הורקנוס] ועליו ב' אילנות. ואין שום אדם רשאי ליטול מהם אפילו עלה. והוא קבור במערה בתוך הקרקע. ועליו בנוי כמין אולם. ונפל ממנו אבן אחת ועלה [אבן אחרת] משורש המקום ומילא את המקום. ויצא ממקום אחר ענף אחד וסבב כל הקבר, שלא יוכל ליפול עוד ממנו שום אבן בעולם. ומביאין הישמעאלים שם שמן להדליק. ודבר גדול ומופלא הוא". [מסע דפלסטינא]

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

על אף שנזכר בסנהדרין הנ"ל כי רבי עקיבא פגע במיטתו כשנשאו אותה מקיסרי ללוד, כנראה שהיה זה על הדרך, אולם המשיכו לעלמה ולא קברוהו בלוד. מקום קברו ע"פ עולי הרגל, הינו בסמוך לכפר, לדרומו, ליד הדרך תחת אילן ורחוק מר"א בן עזריה. תאור מקום זה הינו באזור בית הקברות המוסלמי השוכן משמאל לכביש, בסמוך לכפר העתיק, ומימין לדרך עפר המוליכה לשאר התנאים. הוא אכן יותר קרוב לר"ש בן נתנאל מאשר לר"א בן ערך. כמו כן דרכם של המוסלמים לקבור סביב קבר צדיק או נביא, ובדרך כלל קבר השיח' שבבית הקברות הינו קבר הצדיק. אם נכון הדבר הרי שבמרכז בית הקברות ששם קבר השיח' נמצא קברו של רבי אליעזר. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ראה לעיל שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו, וראה להלן (עובדות והנהגות) הסיפור על תלמידו שהורה הלכה בפניו. ראה גם: סוכה [כז, ב].

[2] ראה עוד: פרקי דרבי אליעזר א-ב; מדרש תנחומא לך לך, י. ע"ע תוס' מנחות [ד, ב] בענין אביו.

[3] השווה: שיר השירים רבה א.

[4] בירושלמי [סוטה ט, טז]: "נגנז ספר החכמה".

[5] אמנם, ישנה דעה שנטמן בצפת ודעה שנטמן בעין זיתים.

צפת: "ומשם הלכתי לשיפט [צפת] והיא בגליל העליון ושם מערה נאה ויפה ובתוך המערה נכנסתי ושם קבר ר' דוסא בן הרכינס ור' חנינא בן חכינאי ור' אליעזר בן הורקנוס". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

עין זיתים: "משם [מעלמה] עד עיר זיטוני [הכפר עין זיתון] כמו מיל אחד, קבור שם ר' אליעזר בן הורקנוס, על קברו אילן אחד, יש לו עלים גדולים, שרשיו אינם נראים ולא נודע מאין באו ונעלמו מעיני כל חי". [רשימת קברים לנוסע אלמוני מקנדיאה]

[6] ראה לעיל הערה 37.

הנביא יונה בן אמיתי

לפי מסורת חז"ל [ילקוט שמעוני מלכים תקנ] יונה הנביא הוא בנה של אשה אלמנה ממקום בארץ ישראל הנקרא 'צרפת', שהחיה אליהו הנביא [מלכים א יז, ט].

מוצאו מעיר בשם 'גת החפר' [מלכים ב יד, כה], ראה לעיל, משהד, זיהוי האתר ותולדותיו.

היה תלמידו של אלישע הנביא ורבו של יהוא [סדר הדורות].

מקור כוחו של יונה הוא מכוחו של אליהו הנביא. אליהו עלה בסערה השמימה, ויונה ירד למטה, למעמקי הים. זה ביקש נפשו למות, וזה ביקש נפשו למות. באליהו נאמר [מלכים א יז, כד]: 'ודבר ה' בפיך אמת', על כן נקרא יונה – 'בן אמיתי' [זוהר ח"ב קצז, א].

בגמרא בעירובין [צו, א] מסופר על אשתו שהיתה עולה לרגל.

אמרותיו

ספרו הוא החמישי בתרי עשר. בספר מסופר על השליחות שהוטלה עליו – ללכת לנינוה ולהודיע לתושביה שחורבנה קרב בשל מעשיהם הרעים. יונה ניסה להתחמק מן השליחות, וירד לספינה המפליגה לתרשיש, אבל הים סער עליו מחמת בריחתו מה' יתברך, ולאחר שהופל גורל בין יורדי האניה נפל הגורל עליו והשליכוהו אל המים. אחרי שניצל על ידי דג גדול, שהוכן עבורו על ידי ההשגחה העליונה, הלך למלא את שליחותו. לפי הזוהר [ח"ב רל, ב] התגיירו כל נוסעי הספינה כאשר ראו את הניסים שעשה הקב"ה ליונה בים, ולא זו בלבד, אלא שהיו לחכמים גדולים בתורה.

ספר יונה יש בו מוסר השכל נפלא על השגחתו האלוקית של הבורא בעולמו, וכוחה של התשובה אשר בזכותה ניצל האדם מן העונש המוכן לו. בהיותו במעי הדג התפלל יונה אל ה', וכך אמר: "קראתי מצרה לי אל ה', ויענני, מבטן שאול שועתי, שמעת קולי... אפפוני מים עד נפש, תהום יסובבני... בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי" [יונה פרק ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום[1] מנוחתו[2] במשהד[3]. אמנם, חלק מעולי הרגל ציינו את קברו בכפר כנא, אך נראה שעשו זאת מפאת שכפר כנא היה גדול וידוע יותר ממשהד וגם שהתייחסו לתל שעליו נמצאת משהד כאל כפר כנא: "קבר יונה בן אמיתי בכפר כנה, ועליו נבנה בית תפלה לאינם יהודים, והרבה גינות ופירות, ומודים שבזכותו גדלין הפירות. ועליו ב' כיפות". [סדר הדורות בשם גלילות ארץ ישראל, כת"י ב' של איגרת הקודש[4]]

"ומשם [מסכנין] הלכנו לכפר קינא, שם יונה בן אמיתי[5] ועליו בנין נאה, בית תפלה לישמעאלים". [תוצאות ארץ ישראל]

"מציפורי הולכים לגת החפר, היום משהד, היא עיר מולדת יונה בן אמתי הנביא... גת החפר איננו מקום חשוב, ומיושב רק מאיזה מושלמנים דלים. משם באים לכפר קנה, ושם קבר יונה בן אמיתי. הערבים בנו מסגד יפה על קבר הנביא הזה". [שבילי דירושלים]

"כפר כנה, היא גת החפר, שם יונה קבור ועליו כיפה גדולה, ושם מתפללים הישמעאלים". [כת"י אילן א']

"כפר כינה היא גת החפר, שם קבורת יונה בן אמיתי עליו השלום, ועליו ציון נאה, אבני גזית, עשוי כעין מערה, והישמעאלים שומרים אותו בטהרה". [כת"י מוסקבה]

"הלכתי לקבר יונה בן אמיתי הנביא, שהוא רחוק מכפר (כיט) [כנא] מיל, והוא על ראש הר גבוה בכפר אחר. ובית גדול ומכובד בנוי על ציונו והוא ביד הישמעאלים" [רבי משה באסולה]

"כפר כינא, שם קבור יונה בן אמיתי בראש ההר, בכנסיה של גויים, בכיפה יפה". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"כפר כנה, שם קבורת יונה בן אמיתי בראש ההר, ועליו שתי כיפות". [יחוס הצדיקים]

"כפר כנה שם ב' כיפות, קבורים בהם יונה בן אמיתי". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"משאד [משהד] היא על ראש הר, שם חדר יפה וגדול ובו חדרים אחדים ומגדל עליהם, בחדר הזה קבור יונה בן אמיתי". [ידי משה]

"כפר כנה, קרוב לו הר גבוה ובראשו קבר יונה בן אמיתי הנביא". [שערי ירושלים; מבשרת ציון; טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"שר אחד מושלמני שונא ישראל ישב לפנים בכפר כנה, ויהי היום ויצא מארמונו מלא מחשבות רעות על ישראל, ובעברו על יד קבר הנביא ראה איש חמוש בנשק ומראהו נורא ניצב לקראתו. וימהר השר ויפול לרגליו כמו לפני שופטהו, ויקרא: אדוני יונה, אתה הוא האיש המזוין, למה תפחידני? ויענהו: אני הנני יונה בעצמי, ואבא לחשוך אותך מהרע לעמי. המחזה הזה פעל הרבה על רוחו, מלבד שלא הוסיף עוד להרע לישראל הנה נהפך לאוהבם הכי גדול". [שבילי דירושלים]

"והיכל יפה בנוי עליו, ויש אצלו פרדס וכל מיני פירות שם, ושומר הפרדס הוא גוי. כשבאו גויים שם אין נותן להם מאומה מן הפירות, וכשהיהודים באים לשם מקבלם בסבר פנים יפות, ואומר להם: יונה בן אמיתי יהודי היה, לכך ראוי לכם משלו, ומאכיל את היהודים". [סיבוב ר' פתחיה מרגנשבורג]

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ עולי הרגל קברו של הנביא הינו על ראש ההר בבנין נאה עם שתי כיפות המשמש כמסגד, חדר בנוי כמערה. אכן למרגלות התל, בתחום הכפר משהד של היום (בתוך בנין מתחם מסגד הכפר) – בנין קבר יונה הנביא (נבי יוניס), מסגד ישן בעל שתי כיפות לבנות וחדרים נספחים, הבנוי בחלקו מפריטי בנייה עתיקים. הקבר עצמו, על פי המסורת המקומית, נמצא במערת כוכים קטנה בתוך המתחם. בקיר הדרומי כעין אשנב שדרכו יורדים למערה. במערה קיר כעין משקוף מאבני גזית גדולות – שרידי הבנין הקדום. נוסף לזה, בחלק של הקיר הדרומי לצד אולם המסגד בתוך הקיר ארון מתים. בחצר ובקירות הבניין מבחוץ – כמה אבנים, שעליהן שרידי כתובות בארמית. כיום נבנה מבנה גדול ע"ג המסגד והקבר, והציון בחדר הפנימי. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנה דעה שנטמן בציפורי ודעה שנטמן בקרית ארבע, ובמפת מידבא מצוייר בנין מפואר באשדוד ועליו כתוב 'הקדוש יונה'.

ציפורי: "ומשם [מזרעין, יזרעאל] שלש פרסאות לשפוריה, והיא צפורי, ושם קברו של רבינו הקדוש ורבן גמליאל ור' חייא שעלה מבבל ויונה בן אמיתי, והם קבורים בהר, ושם יש קברי ישראל הרבה". [מסעות ר' בנימין]

קרית ארבע: "יונה בן אמיתי הנביא בקרית חברון ארבע". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]. כן כתב מנחם החברוני כי מחברון הלך וראה מערת יונה בן אמיתי ומשם הלך לקבר רחל. כנראה שניהם התכוונו לחלחול הסמוכה לחברון ששם מצויין כיום קבר נתן הנביא, אולם אצל הערבים הוא מכונה 'נבי יונס' ובודאי ליונה מכוון שם זה.

[2] עדות תמוהה ישנה של כתב מר' יצחק בן אלפרא: "ומשם [מקבר יוסף הצדיק בקרבת שכם] הלכנו לגבעון, נקרא כפר כנה. קרוב משם מאה אמה, יונה בן אמיתי, עליו בנין גדול".

[3] בפי הערבים: נבי יוניס. [יש לציין כי ר"ח ויטאל בספר החזיונות [ג, יג] מזכירו בין טבריה לציפורי, תאור המתאים למשהד].

[4] שם נוסף כי הפירות משונים בריבויים.

[5] באלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, שרובו ככולו העתקה מתוצאות ארץ ישראל (ראה בבליוגרפיה), הועתק קטע זה כלשונו, אלא שבמקום קבר יונה הנביא מצויינים קברי בניו.

התנא האלוקי רבי מתיא בן חרש

רבי מתיא בן חרש, תנא בדור השלישי והרביעי לתנאים.

ר׳ אליעזר הגדול היה רבו [יוחסין], וכן ר׳ יאשיה ור׳ מאיר [אבות דרבי נתן א, ראה להלן (עובדות והנהגות)].

התגורר ברומי [מעילה יז, א], שם גם הקים בית דין וישיבה [סנהדרין לב, ב ורש״י שם][1].

באחת מההתוועדויות, ביאר הרבי מחב״ד את רש״י שמביא את מאמרו של ר׳ מתיא בן חרש אודות גאולת בני ישראל ממצרים, שהיו ערומים ממצוות והיו צריכים לדם פסח ודם מילה כדי שיהא בידם זכות קיום המצוות הללו. הרבי דיבר ברגש רב על אריכות הגלות האחרון, ובכה מאוד באומרו ״הבן חמש למקרא נותר עם קושיא: כיצד ייתכן שיהודים עדיין נמצאים בגלות? כמה הוא השיעור לייגע את היהודים בגלות״?...

רבי ישראל מרדכי טברסקי האדמו״ר מרחמסטריבקא ששהה במקום, היה בהתרגשות גדולה למשמע הכמיהה העצומה של הרבי לגאולה השלימה, והכאב האמיתי שפרץ מלבו הטהור לנוכח המשך הגלות.

אמרותיו

״רבי מתיא בן חרש אומר: הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים״ [אבות ד, טו].

״מעשה ברבי יהודה בן בתירה ורבי מתיה בן חרש ורבי חנניה בן אחי רבי יהושע ורבי יונתן, שהיו יוצאים חוצה לארץ והגיעו לפלטום וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם, וקראו את המקרא הזה [דברים יא, לא]: ׳וירשתם אותה וישבתם בה, ושמרתם לעשות את כל החוקים האלה׳. אמרו: ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה״ [ספרי דברים פ, כט]. ״מפני מה הקדים הכתוב לקיחתו של פסח לשחיטתו ארבעה ימים? היה רבי מתיא בן חרש אומר: הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים, הגיע שבועתו שנשבע הקב״ה לאברהם שיגאל את בניו, ולא היה בידם מצות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו... נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצוות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בם כדי שיגאלו... לכך הקדים הכתוב לקיחתו של פסח לשחיטתו ד׳ ימים שאין נוטלין שכר אלא על ידי מעשה״ [מכילתא דרבי ישמעאל בא – מסכתא דפסחא פרשה ה]. ״מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ורבי מתיא בן חרש מתיר. ועוד אמר רבי מתיא בן חרש החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת״ [יומא ח, ו].

עובדות והנהגות

״מעשה היה בר׳ מתיא בר חרש שהיה עשיר וירא שמים, ובעל מידות טובות, ורודף מצוה וצדקה, ומהנה תלמידי חכמים מנכסיו, והיו יתומים ואלמנות מצויים על שולחנו תמיד, וכל ארחותיו ביושר, וכל ימיו עוסק בתורה כר׳ מאיר רבו, והיה זיו פניו מבהיק כזוהר השמש, ואמרו עליו שמימיו לא הסתכל באשת איש ולא באשה אחרת. פעם אחת היה יושב ועוסק בתורה, ועבר השטן וראהו ונתקנא בו, אמר אפשר צדיק בלא חטא בעולם? מיד עלה למרום ועמד לפני הקב״ה ואמר: ריבונו של עולם, מתיא בן חרש מהו לפניך? אמר לו: צדיק גמור. אמר תן לי רשות ואנסנו. נתן לו רשות. מיד הלך ומצאו יושב ועוסק

בתורה. נדמה לו כאשה יפה שלא היה כיופיה מימות נעמה אחות תובל קין... כיון שראה אותה הפך פניו לאחוריו. חזר השטן והלך כנגד פניו, החזיר פניו לצד אחר והשטן כנגד פניו. כיון שראה שמתהפכת לכל הצדדים, אמר בלבו: מתיירא אני שמא ישלוט בי יצר הרע. ומה עשה אותו צדיק? קרא לאחד מתלמידיו שהיה משמשו, ואמר לו: בני לך והביא לי אש ומסמרים. כיון שהביאם, הבעירם באש, ונעץ אותם בעיניו, וכיון שראה השטן כך נבהל ונרתת והלך מעליו, ועלה למרום ואמר: רבש"ע כך וכך היה המעשה. מיד קרא הקב"ה לרפאל שר של רפואות, ואמר לו לך ורפא עיני מתיא בן חרש. הלך רפאל המלאך ועמד בו. אמר ר' מתיא: מי אתה? אמר לו אני רפאל המלאך שלוחו של הקב"ה ששלחני לרפאות את עיניך. השיבו: איני רוצה, מה שהיה היה. חזר רפאל לפני הקב"ה ואמר לו: כך וכך אמר לי מתיא בן חרש. אמר לו הקב"ה: לך אמור לו, מהיום ואילך אל תירא, אני ערב לך בדבר זה שלא ישלוט בך יצר הרע כל ימי חייך. כיון ששמע מפי המלאך, קיבל רפואתו ונתרפא" [תנחומא חוקת, הוספה לפרשת חוקת סימן א].

"מעשה שאירע בר' יאשיה ובר' מתיא בן חרש שהיו שניהם יושבים ועוסקין בדברי תורה. פירש ר' יאשיה לדרך ארץ [= לעיסוקים יומיומיים], אמר לו ר' מתיא בן חרש: רבי, מה לך לעזוב דברי אלקים חיים ולשטוף בדרך ארץ? ואף על פי שאתה רבי ואני תלמידך, אין טוב לעזוב דברי אלקים חיים ולשטוף בדרך ארץ. אמרו: כל זמן שיושבין ועוסקין בתורה – היו עושין מקנאין זה לזה, וכשנפטרין – דומין כשהן אוהבים מנעוריהם" [אבות דרבי נתן א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בעילבון[2]: "עלבון, שם קבורת מתיא בן חרש ז"ל[3], מערבי לעין, ועליו ציון גדול מאבן שלמה". [כת"י מוסקבה]

"עלבון, שם קבורת ר' מתיא בן חרש בכוך של אבן". [יחוס הצדיקים; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים; בשינוי קל: איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"עילבון, שם קבורת רבי מתיא בן חרש בכוך[4], ועליו ציון". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

מיקום וזיהוי הקבר

ציונו של מתיא בן חרש היה ידוע שנים רבות בצל עצי אלה לא עתיקים, מערבית דרומית למעיין [הנמצא בסמוך לכביש], ומערבית לכפר, ונשמר ע"י ערביי המקום בקפידה. ציונו בתוך כוך בנוי בתוך הסלע, כעין מערה קטנה כנזכר אצל עולי הרגל. לפני עשרות שנים, מזרחית לכוך, מעט במורד ההר, היה ציון בנוי חמשה נדבכי אבנים גדולות ומסותתות זה ע"ג זה, אבנים עתיקות. בטעות חשבוהו לציון הצדיק ואף שם היו עומדים ומתפללים. העלייה לציון זה היתה ממזרח, מהכביש הנוסע צפונה, ומוביל המים הארצי הישן היה עובר מעליו מערבה. כשבנו את מוביל המים הארצי החדש, קבעו מסלול חדש למים, מזרחית לכיוון הכפר, וממילא היו צריכים לפגוע במדרגות העולות אל הקבר, ואף בגל האבנים עצמו. בזמן החציבה בסלע היו הפגנות גדולות נגד הריסת הציון, עד שלאחר גמר העבודות דימו כי הציון נעלם ונהרס כליל. כך מתואר אצל מספר מבקרים לאחר בניית המוביל שאין כבר את ציונו של מתיא. אולם טעות היא, שכן קברו בתוך הכוך, והנדבכים אינם אלא גל אבנים לציון מקום הקבר שייראה מרחוק, מאחר והמצאותו במקום שלא נראה כ"כ לעין [ראה דו"ח המחלקה למקומות הקדושים משנת תשכ"ג 'לא נשאר כל שריד מאבני הנדבכים שהיו מסביבי לקבר... נשארו שרידים בגובה 40 ס"מ בערך...

התפוררו שרידי הקבר']. כך הוא הדבר אצל ר' עקיבא בטבריה, כך הוא הדבר אצל נחמיה העמסוני בפרוד, כך הוא הדבר אצל ר' יוסי הגלילי בדלתון ועוד. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] וראה: הגהות מיימוניות [סנהדרין ו, ט].

[2] בפי הערבים: וושע; ישע.

[3] קבורת רבי מתיא בן חרש בעילבון נזכרת בסתמיות באיגרת יחוס האבות מאלמוני ובשערי ירושלים (מבשרת ציון).

[4] תיאור קבר רבי מתיא בן חרש בכוך בעילבון (ללא אזכור אבן או ציון) נעשה בידי משה. בכת"י ב' של איגרת הקודש נכתב 'בקבר אבן', בשונה מאיזכורו ארון כאן כתב קבר אבן שפירושו חצוב בתוך האבן שהיא חלק מסלע ההר.

התנא האלוקי רבי אלעזר ברבי שמעון

תנא בן הדור החמישי, בנו ותלמידו של רבי שמעון בן יוחאי שהעיד עליו שהוא מבני עלייה, וכן ששניהם יכולים לפטור את העולם כולו מן הדין.

היה חתנו של ר' שמעון בר יוסי בר לקוניא [ירושלמי מעשרות ג, ד; וראה להלן עובדות והנהגות]. כונה 'סתימתאה' מפאת העובדה שכמה ממאמריו הובאו במשנה בסתם [חולין כט, ב – ל, א ורש"י שם], כמו כן כונה ארי בן ארי על שם היותו בנו של רשב"י [בבא מציעא פד, ב].

לאחר מות אביו למד אצל רבן שמעון בן גמליאל ור' יהושע בן קרחה, יחד עם רבי יהודה הנשיא חבירו [בבא מציעא פד, ב].

תוספות רבינו יהודה [ברכות יא, ב] דנים בזהותו של ר' אלעזר הקלירי, וברור להם שהוא תנא, ונוטים דבריהם לומר שהוא ר' אלעזר בן רשב"י.

אמרותיו

"אמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון: כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע" [יבמות סה, ב].

"אמר רבי אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון: מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום" – כלומר, שמותר לשקר בכדי שישמר השלום [יבמות סה, ב].

"ר' אלעזר בר' שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת – אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר עבירה אחת – אוי לו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר [קהלת ט, יח]: 'וחוטא אחד יאבד טובה הרבה', בשביל חטא יחידי שעשה זה – איבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה" [קידושין מ, ב].

"רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. אמר ר' אלעזר בר' שמעון כל מי שרודף אחרי צדקה הווין לו בנים בעלי צדקה בעלי תורה בעלי אגדה" [מדרש משלי פרשה כא].

"מאי כי חדות ה' היא מעוזכם? אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר ברבי שמעון: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום, והאמינו בי ואני פורע" [ביצה טו, ב].

עובדות והנהגות

היה בעל כוח רב, אך כוחו אבד לו משהחל ללמוד תורה: פעם באו חמרים סוחרי תבואה לבית אביו, רבי שמעון בר יוחאי, לקחת תבואה. ראו את רבי אלעזר יושב אצל התנור, אמו רודה לו לחם והוא אוכל, היא רודה והוא אוכל, עד שאכל את כל הבצק. אמרו החמרים: הוי נחש רע שורה בתוך מעיו של זה, דומה שזה מביא רעבון לעולם. שמע רבי אלעזר את החמרים יוצאים לטעון את הסחורה, נטל את חמוריהם והעלם לעליית הגג. כשחיפשו החמרים את חמוריהם ולא מצאום, הגביהו עיניהם וראו אותם נתונים בעליית הגג. הלכו החמרים לרבי שמעון וסיפרו לו את המעשה, אמר להם: שמא דבר רע אמרתם לו? אמרו לו: לא אדוני, אלא כך וכך היה מעשה. אמר להם: ולמה הכנסתם בו עין רעה וצרה, אפשר משלכם הוא אוכל, או עליכם מזונותיו? לא זה שברא אותו ברא לו מזונותיו? אף על פי כן, גשו ואמרו לו בשמי, והוא יוריד לכם את החמורים. הנס האחרון היה קשה מן הראשון, שכשהעלה את החמורים – העלה אותם אחד אחד, וכשהורידם – הוריד אותם שנים שנים. ומיום שנתעסק בתורה אפילו טליתו לא היה יכול לסבול, לקיים מה שנאמר [שיר השירים ה, יד]: 'מעולפת ספירים'" [שיר השירים רבה ה, ג].

רבי אלעזר ברבי שמעון הלך אל חמיו, רבי שמעון ברבי יוסי בר לקוניא. היה חמיו מוזג לו יין והוא שותה, מוזג לו והוא שותה. שאלו חמיו: לא שמעת מאביך כמה אדם צריך לגמוע בכוס? אמר לו: כמות שהיא [= יין שאינו מהול במים] – אחת, בצונן – שתים, בחמין – שלש. ולא שיערו חכמים לא ביינך – שהוא נאה, ולא בכוסך – שהוא קטן, ולא בכרסי – שהיא רחבה [ירושלמי מעשרות ג, ד; פסיקתא דרב כהנא יא, כ].

עוד אמרו: כשהיה רבי אלעזר עומד פנים אל פנים עם רבי ישמעאל ברבי יוסי, היה צמד בקר עובר מתחת לכרסיהם, ולא נוגע בהם [בבא מציעא פד, א].

"כשהיה רבי אלעזר בי רבי שמעון נכנס לבית הוועד היו פניו של רבי מקדירות. אמר ליה אבוי ויאות זה ארי בן ארי אבל אתה ארי בן שועל" [ירושלמי שבת י, ב].

בעקבות המעשה הבא החל רבי אלעזר ללמוד תורה: רבי אלעזר ברבי שמעון נתמנה לאנגרבטיס [= סבל]. פעם אחת בא אצלו אליהו הנביא זכור לטוב בדמות אדם זקן, וביקש: התקן לי בהמה לרכיבה. אמר לו רבי אלעזר: ומה יש עמך לטעון? אמר לו אליהו: הרי חפיסתי והרי טליתי, ונרכב. אמר רבי אלעזר: רואים אתם זקן זה? אני מרכיבו על כתפי ומוביל אותו עד סוף העולם, והוא אומר התקן לי בהמה! מה עשה? הרכיבו על כתפיו, והיו עולים הרים, יורדים בקעות ועוברים בשדות קוצים ודרדרים. לסוף, החל אליהו מכביד עצמו על רבי אלעזר. אמר לו רבי אלעזר: סבא, הקל עצמך, ואם לאו אני משליך אותך. שאלו אליהו: רצונך ננוח קמעא? אמר לו: הן. מה עשה אליהו? העלהו לשדה אחת, והושיבו תחת אילן, והאכילו והשקהו. וכיון שאכל ושתה אמר לו: כל אותה יגיעה למה לך? לא עדיף לך לעסוק באומנותם של אבותיך? שאל אותו רבי אלעזר: ויש בלבך לשנות עמי? אמר לו: הן. יש אומרים: שלוש עשרה שנים לימד אותו אליהו זכור לטוב, עד שלמד סיפרא. וכיון שלמד סיפרא, אומרים העולם: אפילו את טליתו לא היה יכול לטעון על כתפיו [פסיקתא דרב כהנא יא, כב]. בעקבות מעשה יחיד, משתלשלת לה המסורת על חייו של רבי אלעזר, הייסורים שתקפו אותו, כעסם של החכמים, מותו וקבורתו. וכך היה המעשה: רבי אלעזר נתקל בממונה מטעם המלך על תפיסת גנבים, ויעץ לו עצות מחכימות כיצד לתפוס את הגנבים האמיתיים ולא להרוג חפים מפשע. נשמע הדבר בבית

המלך ורבי אלעזר מונה לתפקיד, אך דעתם של חכמים לא היתה נוחה מכך. רבי יהושע בן קרחה שלח לו: חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה. שלח לו רבי אלעזר בתגובה: קוצים אני מכלה מן הכרם. שלח לו רבי יהושע: יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו. פעם אחת כינה אותו כובס אחד 'חומץ בן יין', ורבי אלעזר, שהסיק מחוצפתו שרשע הוא, כלאו. לאחר שנתפייסה דעתו רצה רבי אלעזר לשחרר את הכובס, אך לא הצליח לשחררו. לאחר שתלו את הכובס, עמד רבי אלעזר תחת עץ התלייה ובכה. אמרו לו: רבי, אל ירע בעיניך, שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכיפורים. הניח ידו על בני מעיו ואמר: שישו בני מעי, שישו. ומה ספקות שלכם כך, ודאיות שלכם על אחת כמה וכמה. מובטח אני בכם שאין רמה ותולעה שולטת בכם. אך למרות זאת לא נתיישבה דעתו, וציווה שיוציאו שומן רב מבטנו בכדי לראות אם יסריח, וכשלא הסריח השומן קרא רבי אלעזר על עצמו את הפסוק: 'אף בשרי ישכן לבטח' [תהלים טז, ט]. ובכל זאת לא נתיישבה דעתו בכך וקיבל על עצמו יסורים. כל לילה היה רבי אלעזר מתענה ביסוריו, ובבוקר היתה אשתו מכינה לו שישים מיני מאכלים והיה מבריא. ומתוך שדאגה לשלומו לא הניחה לו ללכת לבית המדרש. יום אחד שמעה אותו מזמין את היסורים לבוא בלילה, ומסלק אותם עם בוא הבוקר מפני ביטול תורה. כעסה האשה והלכה לבית אביה, אך שישים יורדי ים שניצלו לאחר שהזכירו את רבי אלעזר בתפילתם דאגו לשלומו, והוא הבריא ויצא לבית המדרש. לפני מותו, ביקש מאשתו שתניחהו בעליית הגג לכשימות, מפני שידע שהחכמים עדיין כועסים עליו ולא יתעסקו בקבורתו כראוי. חכמים מעידים, בשם אשתו של רבי אלעזר, כי רבי אלעזר שכב בעלייה זו לא פחות משמונה עשרה שנה ולא יותר מעשרים ושתים, ובכל אותו זמן היו באים אנשים לדין [מתוך מחשבה שר' אלעזר עדיין חי], והיה קול יוצא מן העלייה ואומר: פלוני חייב ופלוני זכאי. משנודע הדבר לבריות שר' אלעזר מת ולא נקבר, החליטו רבנן לשים לכך קץ מפאת כבודו של רבי אלעזר, ויש אומרים שרבי שמעון בן יוחאי נגלה אליהם בחלום, ותבע מהם להביא את בנו לקבורה עמו. בני עכברא[1] ניסו למנוע מהחכמים להוציא את רבי אלעזר מן העיר, מפני שבכל אותן שנים לא ניזוקו על ידי חיות רעות, אך לבסוף הצליחו החכמים להביאו למערת אביו בערב יום כיפור, כשהיו בני העיר טרודים בהכנות. כשהגיעו למערה, חסם נחש את הפתח, ולא פתח עד שאמרו לו: עכנא עכנא פתח פיך ויכנס בן אצל אביו [בבא מציעא פג, ב – פד, ב. וראה פסיקתא דרב כהנא בשלח וקהלת רבה יא, ו].

"ר' אלעזר בר' שמעון איתשיש ואיתגליאת אדרעיה, חמיתיה איתתיה וחייכת ובכית, ואמרת טובוי מה הוה חלקי בהדין עלמא, טובוי דאידבקת להדין גופא צדיקא, ובכית ואמרת ווי דהדין גופא צדיקא לאדמה. וכד הוה מידמך, אמר לה: אנא מידמיך, ברם רימה לית ליה משליט בי, אלא תולעתא דעתידא נקרא אחורי אודני, דחד זמן הוינא עליל ושמעית קליה דחד בר נש מחרף והות ספיקא בידי למיעבד ביה דינא ולא עבדית. וכיון דדמך אתיהב בהדא גוש חלב, והוה ר' שמעון מיתגלי על מרונאי ואמר לון חד עין דימין דהות לי ולית אתון יהביה יתיה גבי, והוון מרונאי אזלון בעיין מייתוניה וגוש חלב אנפקון בתריה בחוטרי ובמורניתא. חד זמן קרב צומא רבה. אמרין הא ענתא מייתין יתיה עד דאינון בקיין אזלון בעיין מיתוניה ונפקין תריין חיוואן דנור שרן מהלכין קדמיהון. אמרון ההוא שעתא דאנן מייתין, וכיון דמטון למערתא קמון לון תריין חיון ליסטר, אמרון מאן עליל מייתי ליה, אמרה אנא עללה ומייתי ליה דאית לי סימן ביה, עללת לאייתיה ואשכח ההוא תולעתא יתיבא ונקרה אחורי אודניה, בעית מרים יתיה, שמעת ברת קלה אמרת שבקו למרי חובא דיגבי חוביה, אייתוניה ויהבוניה גבי אבוי. מן ההוא שעתא לא איתגלי ר"ש על מרונאי" [קהלת רבה פרשה יא].

לאחר מותו של רבי אלעזר שלח רבי יהודה הנשיא הצעת נישואין לאשתו של רבי אלעזר. שלחה לו: כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול? שלח לה רבי: אמנם בתורה גדול ממני, אך במעשים טובים האם גדול הוא ממני? שלחה לו: אם גדול ממך בתורה איני יודעת, אך במעשים יודעת אני שגדול ממך – שהרי קיבל על עצמו יסורים [בבא מציעא פד, ב, וראה ירושלמי שבת י, ב].

כשנפטר רבי אלעזר ברשב"י, היה דורו קורא עליו: "'מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן, מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל' [שיר השירים ג, ו]. מהו מכל אבקת רוכל? שהיה בעל מקרא ומשנה, פייטן ודרשן" [ויקרא רבה ל, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במירון[2]: ר' יעקב בן נתנאל הכהן, מסע דפלסטינא, תוצאות ארץ ישראל, כפתור ופרח, שבילי דירושלים[3], אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, כת"י אילן א', כת"י מוסקבה, כתב מר' יצחק בן אלפרא, איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן, רשימת קברים לנוסע אלמוני מקנדיאה, רבי משה באסולה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, כת"י אילן ה', יחוס הצדיקים, ר' חיים ויטאל, ספר החזיונות, איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת, גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים) איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, רבי משה חיים קאפסוטו, איגרת ר' יוסף סופר מצפת, אהבת ציון, שם הגדולים לחיד"א, ידי משה, ימי מוהרנ"ת, קורות העתים, יד אהרן, מסעי ישראל – בנימין השני, שערי ירושלים (מבשרת ציון; תפארת ירושלים; מסעות משה), מסעות החכם האבי"ר, מסעי הירח, מסע מירון, גבעת שאול, ימי שמואל.

מיקום וזיהוי הקבר

בסמוך לאביו רבי שמעון בר יוחאי זיע"א. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] כאן משמע שמקום מנוחתו היה בעכברא, ובני בירי [ביריה או ברעם] הם אלה שעסקו בהבאתו למירון [ראה בספר הערוך ובכפתור ופרח פרק י"א]. אך בקהלת רבה [יא, א-להלן] ובפסיקתא דרב כהנא [יא, כג] מסופר שקבורתו היתה בגוש חלב, ובני מירון (מרונאי) הם אלה שעסקו בהבאתו למערת אביו במירון; גירסה זו נתמכת גם על ידי סיפור המובא בזוהר [כרך ג עא, א] לפיו שוחחו ר' חזקיה ור' ייסא עם אחד המתים בגוש חלב החרבה, וזה סיפר להם סיפור על הזמן שבו היה ר' אלעזר בן רבי שמעון קבור שם.

[2] אמנם, ישנה דעה שנטמן בכפר חנניה: ראה לעיל הערה 18.

[3] במקור זה נזכר 'ר' אליעזר' לבד, ללא כינוי נוסף. מסיבה זו יתכן שהכוונה לר' אלעזר חסמא ולא לר' אלעזר ברשב"י.

התנא האלוקי רבי יוסי בן רבי אלעזר

רבי יוסי בן רבי אלעזר, נכדו של רשב"י.

אמרותיו

"ר' יוסי ב"ר אלעזר אומר משום רבן גמליאל: כל שבידו אומנות, למה הוא דומה? לכרם גדור, שאין בהמה וחיה נכנסין לתוכו, ואין עוברין ושבין נכנסין לתוכו ואין רואין את מה שבתוכו. וכל שאין בידו אומנות, למה הוא דומה? לכרם פרוץ, שבהמה וחיה נכנסין לתוכו, ועוברים ושבים נכנסין לתוכו ורואין מה שבתוכו" – כלומר, האומן, אף שמתנהג בוותרנות, אין מסתכלין בו בני אדם לחפש ולבדוק אחריו

ממה מתפרנס, ואינו ירא לחשש גזל. וההיפך הוא במי שאין לו אומנות, שהכל בודקין אחריו... ואף אם יצמצם חייו, הכל בודקין אחריו, וירא לנפשו פן ילכד באיסור גזל שוה פרוטה [תוספתא קידושין א, יא ומנחת ביכורים שם].

עובדות והנהגות

פעם הגיע רבינו הקדוש לעירו של רבי אלעזר ברבי שמעון חבירו. כששאל את בני העיר אם יש לרבי אלעזר בן, ענו לו שיש לו בן וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמונה [רש"י: מחמת יופיו]. הלך רבינו הקדוש והסמיכו לרבנות, כדי שישים ליבו לתלמודו, ומסרו לרבי שמעון בן איסי[1] ללמוד אצלו תורה. בכל יום היה הבן מתאונן ואומר שרוצה לחזור לעירו, ורבי שמעון עונה לו: חכם עשו אותך, וגולת זהב פרסו עליך, ורבי קוראים לך, ואתה אומר לעירי אני חפץ לילך? עד שיום אחד נשבע שלא יבקש עוד ללכת. כאשר גדל, הלך וישב בבית מדרשו של רבי. שמע רבי את קולו ואמר, קול זה דומה לקולו של רבי אלעזר ב"ר שמעון. אמרו לו: בנו הוא. קרא עליו רבי את הפסוק: 'פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם' [משלי יא, ל]. פרי צדיק עץ חיים – זה רבי יוסי ברבי אלעזר ברבי שמעון, ולוקח נפשות חכם – זה רבי שמעון בן איסי בן לקוניא [בבא מציעא פה, א].

כשנפטר ר' יוסי הביאוהו למערת אביו, והיה נחש (עכנא) יושב על פי המערה. אמרו לו: עכנא עכנא, פתח פיך, ויכנס בן אצל אביו. לא פתח להם. היו העם סבורים שלא פתח מפני שרבי אלעזר גדול מבנו. יצאה בת קול ואמרה: "לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה היה בצער מערה [= רבי אלעזר, ששהה עם אביו במערה במשך שלוש-עשרה שנה] וזה לא היה בצער מערה" [בבא מציעא פה, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במירון: ראה לעיל עובדות והנהגות שהנחש לא נתן לקבור את ר' יוסי עם אביו, וממילא משמע שלא נטמן במערה במירון, אך בגמרא [סנהדרין צח, א] מובא: "ר' יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי, אמר רבי יהושע בן לוי, שנים ראיתי וקול ג' שמעתי". ובחידושי אגדות למהרש"א [שם] נכתב: "קאי אפתחא דמערתא דרשב"י, דקול שלושה שמעו במערתא דרשב"י, שהיו גם כן מתפללים על גלות ישראל. ואפשר שהם רשב"י ובנו ר' אלעזר ברבי שמעון, ובן בנו ר' יוסי בן רבי אלעזר, כדאמרינן בפרק הפועלים". ישוב לסתירה זו מצאנו במאמר "מנוחת רבי אלעזר ברשב"י", מאת ריא"ז מרגליות, שם נכתב: "לא זכיתי להבין ציונו של המהרש"א... דשם כתוב מפורש שלא הכניסו למערה את ר' יוסי בן ר' אלעזר, מפני שלא היה בצער מערה. ואולי שהניחו שם את רבי יוסי סמוך ונראה אצל מערת רשב"י ורבי אלעזר אביו. והנפשות מתאחדות יחד להתפלל על גלות ישראל. וזהו ששמע רבי יהושע בן לוי, קול שלושה בבואו שמה אל הקודש אפיתחא דמערתא דרשב"י". ומכאן לנו שאם לא נטמן בתוך המערה ממש, הרי שנטמן בסמוך אליה.

שבילי דירושלים[2].

מיקום וזיהוי הקבר

כמבואר לעיל כנראה שמקום קבורתו בפתח מערת רשב"י. הפתח בתקופת התלמוד היה בצד המערבי-צפוני של המבנה, בסמוך לר' אלעזר בר"ש. [ראה תשריט אצל 'אהבת ציון']. מאתר אהלי

[1] בנוסחאות אחרות: "לר' שמעון בן איסי בן לקוניא אבוה דאימיה", כלומר, חמיו של רבי אלעזר בן רבי שמעון. ראה לעיל בפרקו.

[2] במקור זה צויין 'יוסי' בלבד, ללא כינוי נוסף. מסיבה זו יתכן שהכוונה לר' יוסי בן קיסמא או לר' יוסי חטופא. כמו"כ ראה לעיל הערה 21.

התנא האלוקי רבי יהודה בן בתירא [השני]

תנא בן הדור השלישי, כנראה נכדו של רבי יהודה בן בתירא הראשון. חי בזמן ר' יהודה הנשיא. יחד עם חכמים נוספים בני התקופה שעזבו את ארץ ישראל ויצאו לגולה [ספרי דברים פיסקא פ], נסע רבי יהודה לנציבין שבבבל, שם גם הקים ישיבה [סנהדרין לב, ב, וראה מדרש שמואל י, ג ואיכה רבה ג, ו].

חכמי ארץ ישראל שולחים אליו שאלות [יבמות קח, ב], וכמה מהם כמעט יצאו את הארץ בכדי ללמוד בישיבתו, אך חזרו בהם [ספרי דברים פיסקא פ], אך יתכן כי מעשה זה היה אצל ריב"ב הראשון. הוא העיד על עצמו שהוא מבני בניהם של המתים שהחיה יחזקאל [ראה יחזקאל פרק לז], ואף הראה לחכמים תפילין שהניח לו סבו שהגיעו מהם [סנהדרין צב, ב], אך יתכן כי מעשה זה היה אצל ריב"ב הראשון.

עובדות והנהגות

אודות הגעתו לעולם, מסופר סיפור פלאי:

רבי אליעזר, רבי יהושע ורבן גמליאל היו מהלכים לרומי. הגיעו למקום אחד, וראו שם ילדים עושים גבשושים, ואומרים: כך בני ארץ ישראל עושים, ואומרים: זה תרומה וזה מעשר. אמרו החכמים: מסתבר שיש כאן יהודים. התקבלו החכמים באחד מבתי המקום, וכשהתיישבו לאכול ראו שכל תבשיל שמובא לפניהם עובר דרך קיתון אחד. חששו החכמים שמא מאכילים אותם בעלי הבית מזבחי מתים, ושאלו לפשר הענין. אמר להם בעל הבית: אב זקן יש לי, שגזר על עצמו שלא יצא מן הקיתון עד שיראה את חכמי ישראל. אמרו לו: לך ואמור לו שיצא אליהם, שהרי הם כאן. כשיצא אליהם האב, ביקש מהם להתפלל על בנו שאינו מוליד. אמר רבי אליעזר לרבי יהושע: ראה מה תוכל לעשות כדי לסייע להם. ביקש רבי יהושע שיביאו לו זרע-פשתן, ונראה היה שרבי יהושע זורע את הזרעים על השולחן, והם נבלעים בו ומצמיחים, ורבי יהושע תולש מן הצמחים עד שאחז והעלה אשה בקלעת שערה. אמר לה: התירי את הקשר שעשית. אמרה לו: אינני מתירה אותו. אמר לה: אם לא תתירי אפרסם אותך. אמרה לו: איני יכולה להתירו, שהוא מושלך בים. גזר רבי יהושע על שר הים, ופלטו. והתפללו עליו החכמים, וזכה להעמיד את רבי יהודה בן בתירא. אמרו החכמים: אילו לא עלינו לכאן אלא להעמיד הצדיק הזה דיינו [ירושלמי סנהדרין ז, יג].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במירון[1]: תוצאות ארץ ישראל, שבילי דירושלים, איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת.

מסעות ר' בנימין מטודילא. איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא.

"ונגבה לכפר ר' יוסי בן קסמא ורבי בנימין בן יפת ור' יהודה בן בתירה". [יחוס הצדיקים]

"סמוך לו [לדרך למירון] קבור ר' יהודה בן בתירא עליו השלום, במערה גדולה. לפניו בנימין בר יפת במערה גדולה". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגוויניטי (תלמיד האוה"ח)]

גדולים צדיקים במיתתם ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"ונקראים [ר' יוסי בן קסמא, ר' בנימין בר יפת ור' יהודה בן בתירא] צדיקים של החיטים, על שם שהם באמצע השדה שזורעים חיטים, והתוגרמים קוראים אותו גם כן כך. ואומרים שכשיש מלחמה בין שני הכפרים כמשפטם, אין משמרים החיטים שלהם בבורות ובמערות אולי ישרפום השונאים, אלא מניחים אותם סביבות הקברים ולא יגע בהם אדם לעולם". [אגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

מיקום וזיהוי הקבר

לפי תיאור עולי הרגל, בהמשך דרכם מרבי יוסי בן קיסמא לכיוון מעלה, עלו דרך קברו של רבי יהודה בן בתירא שהוא בסמוך לדרך או לשביל העולה, ולמעלה ממנו לקברו של יוסי חטופא, ומשם נטו ימינה לרשב"י או שמאלה לבית הלל. תיאורם מוביל בדיוק למערה זו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנה דעה שנטמן בנציבין, אך מפני שכנראה היו שני תנאים בשם זה יתכן כי אחד מהם טמון במירון והשני בנציבין, וראה לעיל הערה 69.

נציבין: "נציבין, ושם קבור ר' יהודה בן בתירה... והוא מפורסם כי בליל י"ח סיון ובליל שבועות בכל שנה נראה עמוד ענן על קברו של ר' יהודה הנזכר. ובכל שנה הולכים כל הסביבות בימים ההם על קברו ורואים המופת ההוא". [רבי משה באסולה]

"בנציבין, שם קבור ר' יהודה בן בתירא ז"ל. וקורין לו סייד אל אאמאת". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

התנא האלוקי רבי אלעזר המודעי

פטירתו: לפי הנאמר בתלמוד שכשנהרג ר' אלעזר המודעי מיד גרמו עוונות ונלכדה ביתר, ונאמר במשנה דתענית שביתר נלכדה בט' באב, מכאן שגם ר' אלעזר המודעי נהרג בט' באב.

תנא בן הדור השלישי, דודו של בר כוכבא (ראה להלן עובדות והנהגות).

מכונה 'המודעי' מפני שהתגורר בהר המודעי – מודיעין. [רש"י בבא בתרא י, ב].

תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי [בבא בתרא י, ב] וכנראה גם של רבי טרפון שאותו כינה 'רבי' [יומא עו, א].

על חשיבותו ניתן ללמוד מהמשפט שהיה שגור בפיו של רבן גמליאל: "עדיין צריכין אנו למודעי" [שבת נה, ב ועוד][1].

אמרותיו

"רבי אלעזר המודעי אומר: המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חברו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא" [אבות ג, יא].

"רבי אליעזר המודעי אומר: צדקה תרומם גוי – אלו ישראל, כדכתיב [שמואל ב ז, כג]: 'ומי כעמך ישראל גוי אחד', וחסד לאומים חטאת – כל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להן, שאין עושין אלא לחרף אותנו בו" [בבא בתרא י, ב].

"ר' אלעזר המודעי אומר: כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מחוסר אמנה" מכילתא בשלח ב].

"וישמע יתרו כהן מדין – מה שמועה שמע ובא ונתגייר? ... ר"א המודעי אומר: מתן תורה שמע [ובא], שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל [מלכי] עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן ואמרו שירה... נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו: מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם? אמר להם... כבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם, אמרו לו: מבול של מים אינו מביא, אבל מבול של אש מביא?... אמר להן: כבר נשבע שאינו משחית כל בשר. ומה קול ההמון הזה ששמענו? אמר להם: חמדה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, וביקש ליתנה לבניו" [זבחים קטז, א].

עובדות והנהגות

שלוש שנים ומחצה הקיף אדריינוס את ביתר במצור, והיה רבי אלעזר המודעי יושב על השק ועל האפר ומתפלל בכל יום ואומר: ריבון העולמים, אל תשב בדין היום, אל תשב בדין היום. רצה אדריינוס לעזוב את העיר ולהסיר את המצור מפני שכבר התייאש מלכבוש את העיר, אך כותי אחד אמר לו: לא תלך לך, מפני שאני יודע מה יש לעשות על מנת שתיפול העיר לידך. נכנס אותו כותי העירה דרך ביב השופכין, מצא את רבי אלעזר המודעי עומד ומתפלל ועשה עצמו כלוחש לתוך אוזנו של רבי אלעזר. ראוהו בני העיר, הביאוהו לפני בר כוכבא[2] ואמרו לו: ראינו את הסבא הזה משוחח עם רבי אלעזר דודך. שאל בר כוכבא את הכותי: מה אמרת לו ומה ענה לך? אמר לו: אם אומר לך יהרגני המלך ואם לא אומר תהרגני אתה – מוטב שיהרגני המלך. שאל בר כוכבא את רבי אלעזר: מה אמר לך אותו כותי? אמר לו: לא כלום. מה אמרת לו? אמר לו: לא כלום. בעט בו בעיטה אחת והרגו. יצאה בת קול ואמרה: 'הוי רועי האליל עוזבי הצאן, חרב על זרועו ועל עין ימינו, זרועו יבש תיבש ועין ימינו כהה תכהה' [זכריה יא, יז] – הרגת את רבי אלעזר המודעי זרועו של כל ישראל ועין ימינם, לפיכך זרועו של אותו האיש יבוש ועין ימינו כהה תכהה. מיד נלכדה ביתר ונהרג בר כוכבא [ירושלמי תענית ד, ה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בנבוריא[3]: "נברתין, מחוץ לכפר קבר ר' יעקב איש כפר נבוריא ור' אלעזר המודעי ז"ל[4] במערה סגורה". [כת"י מוסקבה]

"משם הלכנו לנברתין. שם ר' יעקב דמן נבריא, ור' אלעזר המודעי סמוכים זה לזה". [רבי משה באסולה]

"נברתין, מקום חרב. ושם קרוב לאם הדרך קבורת ר' יעקב איש נבוריא ורבי אלעזר המודעי, ושניהם מצויינים יחד". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים (בשינוי קל); זכרון בירושלים]

"נבורתין, לימין הדרך מערה ועליה בנין. ואשנב קטן בבנין, ואין להכנס לתוכו. שם קבור ר' יעקב איש נבוריא ור' אליעזר איש המודעי". [ידי משה]

"נביארתען, קרוב לאם הדרך[5] קברי רבי אליעזר המודעי ורבי יעקב איש נבוריא, ועל שניהם מצבה אחת[6]". [בשינויים קלים: שערי ירושלים; מבשרת ציון; מסעות משה; טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

בערוץ הוואדי שממערב לחורבה, קרוב לדרך נבורתין-עמוקה, נמצאת מערת קבורה עם כוכים המיוחסת למקום קבורתם של ר' אלעזר המודעי ויעקב איש כפר נבוריא. תאור עולי הרגל על מערה סגורה שעליה בנין ובתוכה אשנב קטן, ומצבה אחת על שניהם, נמצא כיום במערה המצוינת. פתח המערה נמוך ודי בכך שהיה חסום לגישה בעפר בכדי לכנותה סתומה או סגורה, וכן בית עליה בדרך כלל זה פתח יפה של מערה. האשנב הקטן נראה בעליל בפנים, כשהקבר נמצא בחדר הפנימי ומהחדר החיצוני הוא נראה בכמין אשנב. היו שכתבו כי שניהם קבורים תחת מצבה אחת, כנראה כוונתם למערה אחת. בפנים המערה כוך נוסף מצד שמאל, מעבר לכוך הנמצא ב'אשנב'. [יש להוסיף כי הנחל העובר מתחת למערה זו נקרא 'קלעת אס-צידיק', דבר המרמז כי באזור זה קברו של הצדיק]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] ובכל זאת, לעיתים שבעו חכמים מדרשותיו באגדה, עד שפעם כשטען רבי אלעזר שגובהו של המן שירד במדבר היה ששים אמה, אמר לו רבי טרפון: מודעי, עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו? שאלה שעליה ענה רבי אלעזר: רבי, מקרא אני דורש [יומא עו, א].

[2] יש דעות שהיה אחיין שלו.

[3] אמנם, ישנה דעה שנטמן בביתר, שם נהרג: "באים לחורבות אחרות הנקראות ביתר. היא היתה העיר המהוללה של בר כוזיבא.... בחורבות האלה נמצא קבר ר' אלעזר המודעי". [שבילי דירושלים]. יש להעיר כי השבילי דירושלים זיהה את ביתר בין שומרון-סבסטיה לקיסריה, והתכוון לח. א-טירה. גם התבואות הארץ זיהה שם את ביתר.

[4] קבורת רבי אלעזר המודעי בנבוריא נזכרת בסתמיות באיגרת יחוס האבות מאלמוני, באלו ייחוסי הצדיקים ז"ל וציונם, ביחוס הצדיקים, באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, על ידי רבי משה חיים קאפסוטו ובזיארה בכפר פקיעין.

[5] בטוב ירושלים לא נזכר "קרוב לאם הדרך".

[6] בטוב ירושלים לא נזכר "על שניהם מצבה אחת", ובכת"י ב' של איגרת הקודש/גלילות א"י 'ועל שניהם מצבה אחת'.

התנא האלוקי ר' יצחק

איננו יודעים מיהו ר' יצחק הטמון בפתח חצר רשב"י. הוא מכונה על ידי עולי הרגל בשמות שונים (ר' יצחק; ר' יצחק חבירו, תלמידו או משמשו של רשב"י; התנא ר' יצחק או ר' יצחק נפחא). מאחר שעל פי עדותו של רבי חיים ויטאל טמון ר' יצחק נפחא בטבריה ור' יצחק מהזוהר [הוא שאמר לו אביו בהילולא דרשב"י תהא מתקן פתוריה, והוא הנזכר באדרא רבה (רח"ו שער מאמרי רשב"י ויחי ריז, ב) ובזוהר] בצפת, יש לומר שזהו ר' יצחק שלישי, תלמידו או משמשו של רשב"י, וז"ל בנו של מהר"ח ויטאל: 'אמר שמואל, זה להדיא שאין רבי יצחק קבור עם רשב"י ובנו כמו שאומרים העולם שציון השלישי שבמערה הוא ציון רבי יצחק'.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בפתח חצר רשב"י שבמירון: איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת, איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, רבי משה חיים קאפסוטו, איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח), אהבת ציון, שם הגדולים לחיד"א, ידי משה, ימי מוהרנ"ת, יד אהרן, שערי ירושלים (מבשרת

ציון; תפארת ירושלים; מסעות משה), מסעות החכם האבי"ר, מסעי הירח, מסע מירון, גבעת שאול, ימי שמואל.

דרכי גישה

כמצויין כיום, בחצר מערת רשב"י נמצא החדר בו מצויין מקום קברו.

מיקום וזיהוי הקבר

בעבר היתה החצר קטנה יותר מכפי שהיא כיום. החלק החיצוני לא היה, והכניסה לחצר היתה בסמוך לקברו של ר' יצחק, לפיכך הוא היה כעין שומר החצר. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי זכריה בן הקצב

רבי זכריה בן הקצב, כהן (ראה להלן) ותנא בן ארץ ישראל בן הדור הראשון. חי בירושלים בזמן חורבן בית שני.

אמרותיו

"קראו את המגלה באדר הראשון ונתעברה שנה צריכין לקרותה באדר השני, שכל מצוות שנוהגות באדר השני אין נוהגות באדר הראשון. ר' לעזר בי ר' יוסה אומר משם ר' זכריה בן הקצב אין צריכין לקרותה באדר השני, שכל מצוות שנוהגות באדר השיני נוהגות באדר הראשון" [תוספתא מגילה א, ו]. "וכשם שהבן קודם את הבת בנכסי האב כך קודם הבן את הבת בנכסי האם. ר' אלעזר בר' יוסי אומר משם ר' זכריה בן הקצב וכן היה ר' שמעון בן יהודה איש כפר איבוס אומר משום ר' שמעון, אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם" [תוספתא בבא בתרא פרק ז].

עובדות והנהגות

מכיבוש ירושלים ואילך לא התייחדו ר' זכריה בן הקצב ואשתו, מפאת ההלכה הקובעת ש"עיר שכבשוה כרכום כל כהונת שנמצאו בתוכה פסולות, ואם יש להן עדים, אפילו עבד אפילו שפחה – הרי אלו נאמנין, ואין נאמן אדם על ידי עצמו". זאת למרות שר' זכריה העיד על עצמו: "המעון הזה! לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עובדי כוכבים לירושלים ועד שיצאו". בכל זאת לא גירש ר' זכריה את אשתו אלא ייחד לה בית בחצרו, והיה פוגש אותה רק בנוכחות בניהם [כתובות כז, א-ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר חנניה: תוצאות ארץ ישראל, איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים. "כפר ענן, בכפר בית הכנסת בנוי. ולצד דרום, על אם הדרך שם ר' יעקב איש כפר חנניה ועליו אילני סנדיאן. ובסמוך שם בית חרב וסביבו בית החיים, ושם ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ולמעלה ממנו ר' זכריא בן הקצב. וסמוך לכפר ר' חנניה בן עקשיא, ועליו ציון". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"ותחת אילן סנדיאן קבור בה ר' יעקב, ותחת אילן בטנים ר' אליעזר בריה – קב ונקי. וקרוב לו ר' זכריא בן הקצב ור' חנניא בן עקשיא, ובמערה עצמות הגאונים ור' שמעון. ובבית החיים כמה רבנים וצדיקים אחרים". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"ועל הדרך קבורת רבי יעקב איש כפר חנניה. ובסמוך, בבתי חיים, שם רבי אליעזר בן יעקב ורבי (זבדיה) [זכריה] הקצב ורבי חנניה בן עקשיא". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"לצד (מערב) [מזרח] קבור ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ועליו ציון הקרוי בערבית 'מעסי'. לא הרחק משם קבורים ר' זכריה בן הקצב ור' חנניא בן עקשיא". [ידי משה]

"קבר ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ואביו ר' יעקב ואבא חלפתא ואשתו ובניו. ושם בהר בית הקברות ר' זכריה בן הקצב ותלמידיו, ר' יעקב איש כפר חנן ור' חנניא בן עקשיא". [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

עולי הרגל מציינים את מקום קברו בסמוך לרבי אליעזר ב"י בבית החיים של הכפר, קצת מעליו [כלשון כת"י ב' של איגרת הקודש] ובערך באותו מפלס עם אביו ור' חנניה בן עקשיא. בטעות ציונו כיום בראש ההר, הרחק מאד ממקום קבורת ראב"י.

בסמוך לקברו ישנם מספר מערות קבורה, האחת מהן היא של ה'נביא' הנזכר אצל עולי הרגל [למעט במסעו של תלמיד האור החיים שם ציין כי מערת הנביא היא היא מערת ר' אליעזר בן יעקב]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי אלעזר (בן) חסמא

רבי אלעזר חסמא, תנא שדר בארץ ישראל בן הדור השלישי, תלמידו של ר' יהושע [חגיגה ג, א] וחברם של ר' אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא [משנה נגעים ז, ב][1].

תרגום הכינוי 'חסמא' הוא 'חזק'. על המעשה שבעקבותיו כינו אותו כך ראה להלן עובדות והנהגות. היה בקי גדול במתמטיקה לצורותיה, ורבי יהושע אמר עליו ועל ר' יוחנן בן גודגדא: "שיודעין לשער כמה טיפות יש בים" [הוריות י, ב].

בהמלצת רבי יהושע העניק רבן גמליאל לרבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא משרות רבנות בכדי שיתפרנסו מהן, אך לענוותנותם הם לא באו אל ר"ג כדי לקבל את ההתמנות. לאחר ששלח להם שוב, באו ואז אמר להם רבן גמליאל: "כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם" [הוריות י, ב].

אמרותיו

"רבי אלעזר חסמא אומר: קנין ופתחי נידה הן הן גופי הלכות, תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה" [אבות ג, כג].

עובדות והנהגות

פעם הגיע רבי אלעזר חסמא לעיר אחת, ותושביה ביקשו ממנו לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה. אמר להם: אין אני חכם [כלומר איני יודע]. אמרו: זהו רבי אלעזר? זהו שאתם משתבחים בו? לחינם קוראים לו רבי! נתכרכמו פניו והלך לו אצל רבי עקיבא רבו. כששאלו רבי עקיבא מדוע פניו חולניות, ורבי אלעזר סיפר לו את המעשה, לימדו רבי עקיבא כיצד לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה. לאחר

זמן מה הגיע שוב לאותו מקום. שוב ביקשו ממנו לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה, וכך עשה. אמרו התושבים: 'איתחסם [התחזק] ר' אלעזר', וקראו לו רבי אלעזר חסמא [ויקרא רבה כג, ד].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במירון: "עלינו לכפר מוראן ומצאנו קברו של ר' אלעזר בן חסמא". [מסע דפלסטינא]

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

ציון זה נזכר רק במסע אחד, ללא תיאור המיקום והדרך ממנה הגיע לציון, כך שלא ניתן לקבוע מאומה בדבר. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם מהסיפור המובא במדרש [ויקרא רבה כג, ד – ראה להלן עובדות והנהגות] משמע שהיה תלמידו של רבי עקיבא.

התנא האלוקי אבא חלפתא

אבא חלפתא הידוע גם בשם רבי חלפתא, תנא בן הדור השלישי, אביו של ר' יוסי [רש"י מעילה יז, ב; רש"י שבת קטו, א] ושל ר' שמעון בן חלפתא [סדר הדורות].

מקום מושבו היה בציפורי, שם היה בית דינו ושם עמד בראש עדתו [ראש השנה כז, א].

היה חברם של ר' חנינא בן תרדיון, עמו תיקן את סדר תפילה לימי תענית שלא התקבל על ידי החכמים מפני שרק בבית המקדש היה נהוג לעשות כן [משנה תענית ב, ה], של ר' יוחנן בן נורי ושל רבי עקיבא [תוספתא בבא בתרא ב, י].

תורתו של רבי חלפתא לא השתמרה בתלמודים ובמדרשים מלבד כמה הלכות שמסר ר' יוסי בשם אביו [משנה כלים כו, ו ועוד].

אמרותיו

"רבי חלפתא איש ציפורי אומר: כל שנים ושלשה שהן יושבים בשוק ויש ביניהם דברי תורה – השכינה נגלית עליהם, שנאמר [מלאכי ג, טז]: 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו'" [אבות דרבי נתן נוסחא ב, לד].

"א"ר חלפתא: יתברך שמו של הקב"ה שאין כניסיו וכנפלאותיו, ואין כגבורותיו וכמעשיו... הקב"ה קדוש וטהור ופשט ידיו בטמאים, למה? בשביל שגדול ונורא הוא, ובשביל ישראל הודיע כחו" [שמות רבה יח, ח].

עובדות והנהגות

"מעשה באבא חלפתא שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לטבריא, ומצאו שהיה יושב על שלחנו של ר' יוחנן בן ניזוף ובידו ספר איוב תרגום והוא קורא בו. אמר לו: זכור אני ברבן גמליאל אבי אביך שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר לבנאי: שקעהו תחת הנדבך! אף הוא ציוה עליו וגנזו" [שבת קטו, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר חנניה[1]: "כפר חנן, ושם כנסת שלו [של רשב"י], נחצבה מן ההר, ואין שם כי אם דופן אחת בנוי. ושם קבורים ר' חלפתא עם בנו ויש להם ציונים". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]

"ומשם חזרנו והלכנו לכפר חנן, וטרם בואנו להעיר מצאנו קבר חבקוק בכפר חקוק. ומשם באנו לכפר לוד [הכוונה לכפר ענן – כפר חנניה], ומצאנו שם קבר ר' אליעזר בן יעקב. וטרם בואנו לעיר מצאנו בשדה קבר ר' חלפתא ובנו, ובן בנו". [מסע דפלסטינא]

"ומשם הלכתי לכפר חנניה, ולשם מערה אחת. ולתוך המערה נכנסתי, ולשם קברו של ר' חלפתא ואשתו ובניו. ויצאתי משם ונכנסתי במערה אחרת, ושם מצאתי קבר ר' אליעזר בן יעקב ובית דינו". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"שם ר' חלפתא ובנו ר' יוסי בן חלפתא ואשתו זה אצל זה, ותלמידו קרוב להם. ושם ר' זכריה. ושם למטה [מר' זכריה] מערה, יש בה כ"ד תלמידים, ושם שתי מערות סמוכות זו לזו, האחת פתוחה והאחת סתומה". [תוצאות ארץ ישראל][2]

"מהמקום הזה [כפר נחום] באים לכפר חנן, כפר חנניה של המשנה, היא עיר מולדת ר' חלפתא איש כפר חנן[3], שם קבורים גם אשתו ובניו". [שבילי דירושלים]

"בכפר חנן, במערה אחת ארבעה ועשרים תלמידים [לחנניה בן עקשיא], ור' חלפתא ואשתו". [אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז]

"כפר ענן הוא כפר חנינא, שם, סמוך לכפר, קבר אבא חלפתא ובניו ז"ל ואשתו סמוכים זה לזה. ועל ציון אבא חלפתא אילן בוטם מצל עליו, וסמוך להם קבר ר' חנינא בן עקשיא ז"ל במערב[4] [הכפר]". [כת"י מוסקבה]

"בחול המועד של פסח הלכתי בכפר ענן, והוא מגליל התחתון, רחוק מצפת יום אחד... שם התפללתי על קבר ר' אבא חלפתא, והוא במישור ואילן גדול על קברו, אין רישום הקבר ניכר רק במעט – מרזב אבנים סביב. וקרוב לו שני בניו בשני ארונות של אבן עם המכסה זה אצל זה, אותו שהוא גדול מעט מחברו הוא ר' יוסי, והאחר – ר' שמעון". [רבי משה באסולה]

"כפר ענן, שם קבור אבא חלפתא ובניו תחת הזיתים, ור' חנניא בן עקשיא ע"ה. וסמוך לו ר' יעקב – ועליו אילן סנדיאן, ור' אלעזר בנו קב ונקי – ועליו אילן בוטים. ור' שמעון [בן חלפתא] ור' יוסי [בן חלפתא] ור' זכריה [בן הקצב]". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"כפר ענן, שם קבור אבא חלפתא ובניו, ור' חנניא בן עקשיה, וסמוך לו ר' יעקב איש כפר חנניה". [כת"י אילן ה']

"כפר ענן, שם קבורת ר' אבא חלפתא ואשתו ובניו תחת הזיתים, ור' יעקב – ועליו אילן סנדיאן, ור' אליעזר בנו קב ונקי – ועליו אילן בוטם. ור' שמעון [בן חלפתא] ור' יוסי [בן חלפתא] ור' זכריה [בן הקצב]. ויש שם שלש מערות: אחת מערת אלביזראן – ויש בה כ"ד כוכין של אבנים, ואחת שיש שם קבורת נביא, שכחו שמו, ואחת מערת העצמות". [יחוס הצדיקים]

"(ולצפון) [ולדרום] הכפר, בין הזיתים, ר' חלפתא איש כפר חנניה[5], ועליו ציון ואילן גדול סנדיאן, וסביבו גדר. וחוץ לגדר, כנגד הפתח – שני כוכין מאבן, והם שני בניו רבי יוסי בן חלפתא ור' שמעון בן חלפתא. ויש מערות סגורות ומערה קורין לה מגארת אל-עיש, ויש בה תשעה כוכין". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"כפר ענן, בין הזיתים קבורים ר' חלפתא ואשתו ובניו". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"כפר ענן, יש בית הכנסת אחת... ורבי חלפתא איש כפר חנניה[6] ורבי יוסי בן חלפתא ורבי שמעון בן חלפתא". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"ענן, כפר על ראש ההר לצפון עצי זית רבים. שם [בכפר] קבורים ר' חלפתא ואשתו ועליהם בנוי ציון. על יד הציון שני עצים גדולים הקרויים 'מעלה' בערבית. לידו שני קברים חצובים בסלע ובהם קבורים [בניו] ר' יוסי ור' שמעון, וכל קבר מכוסה אבן גדולה. שם [בכפר] בית-חיים ישן ובו קברים הרבה של קדושים ותנאים. לדרום [הכפר] – שלש מערות, שם האחת 'עלאינשנזר', ובה עשרים וארבעה כוכין של קברי תנאים. במערה השניה נקבר נביא, והמערה השלישית מלאה עצמות. לא הרחק משם בית חרב ובו קבורים ר' יוסי ור' זכריה. על ראש ההר קבור ר' שמעון ועליו בנוי ציון, ולידו עץ גדול הקרוי 'סינדיאן' בערבית". [ידי משה]

"כפר ענן, שם קבר רבי אבא חלפתא, וגדר סביבו ועץ גדול עליו". [שערי ירושלים; בשינויים קלים: מבשרת ציון]

"ענן, מהלך שעה ממירון, והוא כפר חנניא הנזכר בשביעית [ט, ב]. שם קבר רבי אבא חלפתא". [מסעות משה]

"כפר ענן וכפר חנן סמוכים[7], ג' פרסאות מעכו. שם בית הכנסת של רשב"י, שם קברי ר' תחליפא עם בנו ר' יוסי". [טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"בחול המועד של פסח הלכתי בכפר ענן, והוא מגליל התחתון רחוק מצפת יום א'. ולשם קהל מסתערבים [תושבי א"י הדרים דורות על דורות בין ערבים], כמו שלושים בעלי בתים, רובם כהנים, ולהם בית כנסת. והמקום שמן ודשן מלא כל טוב, ומעיין מים טובים. שם התפללתי על קבר ר' אבא חלפתא והוא במישור ואילן גדול על קברו, אין רישום הקבר ניכר רק במעט, מרזב אבנים סביב, וקרוב לו שני בניו בשני ארונות של אבן עם המכסה, זה אצל זה. והנה נודע בברור אמיתי כי זה כארבעים שנה באה טענה בין הישמעאלים יושבי כפר ענן ובין יושבי פראד"י [פרוד], הוא כפר סמוך לכפר ענן פרסה, על דבר המעיין הבא מדרך פראד"י לכפר ענן. כל אחד אומרים לנו המים. והיו יושבי פראד"י רוצים לעכב מרוצת המים היוצאים מגבולם ובא לכפר ענן, וטענתם היתה חזקה כי ראש המעיין יוצא מארצם. ויושבי כפר ענן לא היה להם ראיה רק טענת חזקה שהחזיקו מימי קדם, עד שהיו בני כפר ענן יוצאים מבית דין חייבים. ובא בחלום ר' אבא חלפתא ליהודי מכפר ענן ואמר לו: תחפשו בקברי ותמצאו תיבת נחושת ויש בה שטר כתוב איך קניתי המעיין מנחום איש גמזו[8], ולא יוכל שום אדם לעכב מרוצת המים ולהשקות שדהו עד אשר אשקה אני תחילה. ואתם תקחו השטר ותראוהו למלך, ואח"כ תחזירוהו למקומו. וכן עשו, חפשו בקברו ומצאוהו. והובא הכתב ההוא לפני מלך מצרים, ונצחו בדין בני כפר ענן. בזה הכל מעידים שהוא אמת והרבה אנשים זוכרים זה המעשה"[9]. [רבי משה באסולה]

מיקום וזיהוי הקבר

במקרים מועטים ניתן למצוא כיום את אותם עצים הנזכרים אצל עולי הרגל מאות בשנים [גלילות א״י, ידי משה ועוד]. עץ המיל/מעלה [=באלוד] הלא הוא האלון התבורי הענק המצל על הקברים [אולם כת״י מוסקבה מציין עץ אלה-בוטם]. זהו אחד מן המקומות שעדיין עומד העץ העתיק באותה חצר הנמצאת במישור בה נמצא אבא חלפתא אשתו ובנו. בתמונות הישנות משנות ה-20 נראה אותו 'בית' – גדר אבנים [בצורת 4 קירות, גל אבנים ערוך נדבכים נדבכים] סביב הציון, ושמו בפי הערבים אבו חג'ר-אלאזרק (= אבי האבן הכחולה) מחמת אותה אבן בזלת הדומה לצבע כחול שהיתה קבועה בגל האבנים על קברו, לצד דרום. [כנגד פתח הבית ובסמוך לו לצד מזרח 2 ארונות הנזכרים אצל עולי הרגל]. לפי עולי הרגל אשתו של אבא חלפתא קבורה עמו באותו מקום ולא באחד הארונות הסמוכים, והארונות זה בנו או בנו ונכדו [מסע דפלסטינא] או תלמידיו.

מרזב בדרך כלל פירושו ארבעה קירות מעל הקבר, ואכן גל האבנים שהיה בנוי בצורת מרובע כפי שנראה בתמונות הישנות הוא המרזב המתואר אצל עולי הרגל.

בתמונות הישנות הנ״ל נמצא קברו של אבא חלפתא בסמוך ממש לקבר בנו. לאחר שנהרס גל/גדר האבנים, בנו ציון חדש במרחק רב מהארונות, דרומית מערבית להם. לפני עשרות שנים נהרס הציון ה'מחודש' ונבנה במקומו הציון הנראה כיום בשטח, אולם גם הוא לא צמוד לארונות, אלא מעט רחוק מהם. במקור הם היו צמודים ממש.

[יש מקום להעיר כי ע״פ חלק מעולי הרגל נראה כי אין כאן המקום. מנחם החברוני מזכיר מערה, תוצאות א״י מזכירם לכאורה מעל או ליד ר' זכריה בן הקצב. באיגרת יחוס האבות מאלמוני ובשבחי ירושלים הוא קבור תחת הזיתים ולצפון הכפר, ולא לדרום הכפר ותחת האילן העתיק הנמצא כיום שהיה אף בזמנם, וכ״ה בידי משה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בפי הערבים: אבו חג'ר-אלאזרק (= אבי האבן הכחולה) – ראה להלן; יש להבדיל בינו לבין ר' חלפתא (בן דוסא) איש כפר חנניה, תנא בדור החמישי, תלמידו של רבי מאיר, שהביא דברים משמו [בבא מציעא צד, א ועוד]. ראוי לציין שבכמה מכתבי המסעות צויין כאן ר' חלפתא איש כפר חנניה, אך ברובם צויין ר' חלפתא סתם. אמנם לפי השבילי דירושלים, ר״מ באסולה, גא״י וקאפסוטו כאן קבור ר' חלפתא איש כפר חנניה שקנה את המעיין עבור הכפר, אולם לפי השיוך לשני בניו נראה כי על אף הסברא ההפוכה, הרי שדוקא ר' חלפתא שגר בציפורי נקבר כאן, לעומת ר' חלפתא שגר כאן ולא נקבר כאן. [אודות ר' חלפתא איש כפר חנניה ראה: אבות ג, ו, בבא מציעא צד, א, תוספתא כלים ב״ק ד].

[2] ושם בחזרתו לכיוון עכו כתב: ״מעכו לכפר חנניא מהלך יום אחד, שם קבור ר' אליעזר קב ונקי בן יעקב ור' יעקב אביו ואבא חלפתא ואשתו ובניו״.

[3] ראה לעיל הערה 10.

[4] צ״ל במזרח, או שצ״ל 'במערה' ולא במערב.

[5] ראה לעיל הערה 9.

[6] ראה לעיל הערה 9.

[7] לא ברורה כוונתו, ולא מצאנו שני כפרים עם שמות אלו.

[8] בתוצאות ארץ ישראל נכתב כי נקבר כאן בכפר רבי תנחום איש פרוד, ואולי אף הוא התכוין לנחום איש גמזו והתחלפו השמות. קברו של נחום איש גמזו היה ידוע בתקופתו של באסולה בפרוד, אולם האר״י ז״ל גילה כי טעות היא וקברו בצפת, ואולי בכ״ז היה המעיין שייך לו.

[9] מעשה זה הובא גם ב״כתב יד ירושלים״ שיצא כנראה בהוצאת ר' יעקב ברוך מליוורנו בעל שבחי ירושלים.

התנא האלוקי רבי יעקב אביו של רבי אליעזר קב ונקי

זהותו של רבי יעקב אביו של רבי אליעזר קב ונקי אינה ברורה. ישנה דעה שזהו ר' יעקב בן בתו של אלישע בן אבויה (אחר), אך דעה זו נדחתה הן ביוחסין והן בסדר הדורות. סדר הדורות מוכיח שגם ר' אליעזר בן יעקב וגם אלישע בן אבויה היו רבותיו של רבי מאיר[1], ולא יתכן שאדם אחד [ר' מאיר] יהיה תלמיד של אלישע ושל נינו רבי אליעזר, וממילא רבי יעקב אינו נכדו של אלישע בן אבויה[2].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר חנניה: תוצאות ארץ ישראל[3], איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים.

"מצבות עתיקות אחדות מפארות את הכפר ההוא, והם של ר' יעקב דכפר חנן ושל בנו ר' אליעזר ועוד, עליהם השלום". [שבילי דירושלים]

"משם [משזור] כשלושה פרסאות לכפר חנין, שם ר' יעקב דמן כפר חנין ור' אליעזר בנו, כששים אמה בין שניהם, הוא ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי". [תוצאות ארץ ישראל]

"רחוק מעט ממקום ר' אבא חלפתא יש קבר ר' יעקב אביו של ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ויש גל אבנים על קברו לציון. קרוב לו ר' אליעזר בנו במערה סתומה, ובית גדול בנוי לפניה, ושם נכנסים להתפלל. למעלה ממנו מערה, שם ר' חנינא בן עקשיא ותלמידיו. נכנסתי בתוכה להתפלל, ויש בה ה' כיפות, ובכל כיפה ה' קברים זה לפנים מזה, ויש לפתח המערה דלת של אבן לסגור". [רבי משה באסולה]

"בכפר ענן ר' יעקב קב ונקי[4]". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן]

"ותחת אילן סנדיאן קבור בה ר' יעקב, ותחת אילן בטנים ר' אליעזר בריה – קב ונקי. וקרוב לו ר' זכריא בן הקצב ור' חנניא בן עקשיא, ובמערה עצמות הגאונים ור' שמעון. ובבית החיים כמה רבנים וצדיקים אחרים". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"ואצלו קבר רבי יעקב איש כפר חנניא, אבי רבי אליעזר בן יעקב, ואצלו מערה סתומה ובה קבר ר' אליעזר בן יעקב, ובית גדול לפניה ומתפללים בו. ולהלאה משם מערה ובה קבר ר' חנניה בן עקשיא ותלמידיו, ובה כיפות, ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

"[שם] מקום קבורת רבי יעקב איש כפר חנניא, ומקום קבורת בנו ר' אליעזר ובית גדול לפניה. להלאה משם מקום קבורת ר' חנניא בן עקשיא ותלמידיו, ובה כיפות, ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה". [מסעות משה]

"קבר ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ואביו ר' יעקב ואבא חלפתא ואשתו ובניו. ושם בהר בית הקברות ר' זכריה בן הקצב ותלמידיו, ר' יעקב איש כפר חנן ור' חנניא בן עקשיא". [טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"והיה שם אילן גדול ונפל, ועדיין הוא שם. וצבור של עצים מן האילן, ואין אדם נוגע בהם. אומרים כי פעם אחת ישמעאלי אחד טען חמור מהם, והיה החמור הולך סביב, ולא יכול לנתקו משם עד שהורידו העצים מעליו". [רבי משה באסולה]

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ עולי הרגל קברו של ר' יעקב נמצא בין ר' אליעזר לבין ר' חנניה ומעט נמוך ממנו, גל אבנים ועל אם הדרך או בסמוך לה. הדרך העתיקה לבאים מאבא חלפתא היתה לתוך הכפר ולא לר' אליעזר בן יעקב שהוא מחוץ לכפר, ומשם מזרחה [לכיוון ר' אליעזר], שם הוא בית הקברות של כפר ענן, או לתוך הכפר הנמצא גבוה יותר ופוגעים בדרך בר' חנניה. קבר זה היה מכונה בפי תושבי המקום 'אבו זיינה' היינו אבי היופי, בשל העצים הנאים שהיו מצלים עליו, וגל האבנים שעליו עוד היה שלם בשנות ה-20. החוקר י. ברסלבי מזכיר כי בשנת תרצ"ג פוזר הגל וזכרו בין העצים העתיקים המצילים עליו, היינו מקום זה בתוך סבך ענפי העץ כפי שיש כיום בשטח. [איזכור ששים אמה הינו במדוייק]. [יש להעיר כי מה שציינו ר"מ באסולה, גא"י, שערי ירושלים ומסעות משה את קברו לפני ר' אליעזר, כי כך היתה הדרך – כמסומן במפות העתיקות, תמיד פגעו ראשונה בר' יעקב שהיה יותר קרוב לדרך ולכפר, ולא בר' אליעזר שהיה בתוך בית הקברות ומחוץ לכפר]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם נראה שהוא עוסק ברבי אליעזר בן יעקב השני ולא הראשון, קב ונקי, עליו אנו מדברים (ראה לעיל), למרות זאת, ההוכחה בעינה עומדת, מכיוון שהראשון ודאי אינו יכול להיות נינו של אלישע בן אבויה שחי כמה דורות אחריו.

[2] יש לציין שקיים בלבול רב בכתבי המסעות בענין ר' יעקב הנ"ל. יש שציינו כאן את קבורת אביו של רבי אליעזר, יש שציינו כאן את קבורת רבי יעקב איש כפר חנניה (ענן; חנן) בלי להתייחס לקשר כלשהו עם רבי אליעזר, יש שציינו אותם כאדם אחד ויש שהגדילו לעשות וציינו את שניהם בנפרד. להלן הובאו רק המסעות שנזכר בהם בפירוש שרבי יעקב הקבור כאן הוא אביו של רבי אליעזר (גם אם הם בחרו לזהותו כרבי יעקב איש כפר חנניה). לפירוט המסעות הנוספים העוסקים ברבי יעקב כלשהו הקבור בכפר חנניה, ראה להלן בפרק העוסק ברבי יעקב איש כפר חנניה.

[3] וראה שם שכתב שהוא ור' יעקב איש כפר חנניה הינם אדם אחד.

[4] אולי רצה לומר בזה כי הוא אביו של ר' אליעזר ולא ר' יעקב דמן כפר חנין.

התנא האלוקי רבי יוחנן בן נורי

רבי יוחנן בן נורי תנא היה, חבירו של רבי עקיבא [ערכין טז, ב]. אמר הלכות בשם ר' אליעזר הגדול [קידושין לט, א].

התגורר במקום המכונה 'נגנינר' [לדרום נצרת]: "אמר רבי יוחנן, מעשה שהלך רבי יהושע בן קרחה אצל רבי יוחנן בן נורי לנגנינר" [ירושלמי כלאים ד, ב].

כמו כן, בדור יבנה התגורר בבית שערים [תוספתא תרומות ז, יד; סוכה, ב, ב], וראה בפרק ציפורי – מש"כ בבית שערים.

היה עני, והיה הולך אחר המלקטים בשדות, אבל מובא בירושלמי [פאה ח, א] כי לא היה מזדרז לילך, רק יצא עם המאחרים לצאת, כמו הזקנים, והביא פרנסתו עבור השנה כולה.

"איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים... ר' יוחנן בן נורי קופת הרוכלים" – כמו רוכל שמבקשים ממנו כל מיני דברים ונותן, כך שאלו את רבי יוחנן במקרא, בגמרא, במדרש, באגדה, והשיב [גיטין סז, א ורש"י שם].

"הרואה ר' יוחנן בן נורי בחלום יצפה ליראת חטא" [אבות דרבי נתן מ, יא].

אמרותיו

"ר' שמעון בן אלעזר אומר משום חילפא בר אגרא, שאמר משום ר' יוחנן בן נורי: המקרע בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, והמפזר מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה. שכך אומנותו של יצר הרע – היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובד עבודה זרה" [שבת קה, ב].

עובדות והנהגות

לאחר פטירתו של רבן גמליאל נכנס רבי יהושע להפר את דבריו. עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר: רואה אני שהגוף צריך ללכת אחר הראש, כל ימיו של רבן גמליאל קבענו הלכה כמותו, עכשיו אתה מבקש לבטל דבריו? יהושע, אין שומעין לך, שכבר נקבעה הלכה כרבן גמליאל, ולא היה אדם שערער בדבר כלום [עירובין מא, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו סמוך לר' מאיר: "ומשם [מבית שאן] הלכנו לטבריא, ולפני בואנו להעיר ראינו קברו של ר' מאיר. ולפני העיר קבר ר' יוחנן בן נורי, ויש עליו בית ותחת הבית היא המערה, והוא ציוה לבנות הבית במעותיו. ולפני המערה קברו של ר' אלעזר ב"ר שמעון וקברו של רב כהנא". [מסע דפלסטינא]

מיקום וזיהוי הקבר

מקור אחד בלבד יש לקברו של רבי יוחנן בן נורי. רוב החוקרים טוענים כי טעות נפלה במקור, וכי מדובר ברבן יוחנן ב"ז, אולם נראה כי אין זו טעות. עולה הרגל מזכיר את רבי יוחנן ב"נ בצד הדרומי של העיר, ואילו רבן יוחנן ב"ז קבור מצידה הצפוני של העיר. הוא גם מזכירו ליד רבי מאיר, שקברו ללא ספק מדרום לעיר, ואכן במקום בו תיאר את קברו נמצאת המערה הנזכרת. [לפי מסע זה אף רב כהנא קבור כאן בסמוך ולא ליד רבן יוחנן ב"ז].

יתרו

שבעה שמות היו ליתרו חותן משה: יתרו, יתר, חובב, רעואל[1], חבר, קיני, פוטיאל [רש"י שמות יח, א]. במכילתא דר' ישמעאל [יתרו מס' דעמלק פרשה א] ובמכילתא דרשב"י [יח, א] נותנים טעם ופרשנות כל השמות הללו.

היה משלשת יועצי פרעה, וכשרצה פרעה לגזור על הזכרים, ברח: "שלושה היו באותה עצה [של הבה נתחכמה לו], בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שיעץ, נהרג. איוב ששתק, נידון ביסורין, יתרו שברח, זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית" [סוטה יא, א].

"תנא משום ר' פפייס, גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה' [סנהדרין צד, א].

אמרותיו

"ויאמר יתרו: ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה, אשר הציל את העם מתחת יד מצרים. עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוהים כי בדבר אשר זדו עליהם" [שמות יח, י-יא].

"וכן יתרו אמר למשה עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר, שנתגדל שמו בעולם, שבדבר שחשבו מצרים לאבד את ישראל בו בדבר נפרע מהם" [מכילתא דרבי ישמעאל בשלח – מסכתא דויהי פרשה ו].

"וישלח משה את חותנו: ר' יהושע אומר שילחו בכבוד של עולם. ר' אלעזר המודעי אומר נתן לו מתנות רבות. אמר לו הריני הולך ומגייר את בני מדינתי, שמתשובה שאמר להם הוי יודע מה אמרו לו 'אל נא תעזב אותנו'. אמרו לו אתה נתת לנו עצה טובה עצה יפה והמקום הודה לדבריך, אל נא תעזב אותנו. אמר להן כלום הנר מהנה אלא במקום חשך, מה יעשה נר בין חמה ללבנה, אתה חמה ואהרן לבנה, אלא הריני הולך ומגייר את בני מדינתי שאביאם תחת כנפי שמים" [מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יח].

עובדות והנהגות

טרם התקרב יתרו לעם ישראל, היה כהן לעבודה זרה, ולא הניח עבודה זרה בעולם שלא עבדה [רש"י שמות יח, א]. כאשר שמע יתרו על כל הניסים שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל, בא אל משה המדברה: "יתרו... שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תהו, לשמוע דברי תורה" [רש"י שמות יח, ה]. שם שמע את פירוט הניסים מפי משה והעלה קרבנות: "ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלוקים" [שמות יח, יב]. בראות יתרו את העם העומד לפני משה למשפט, יעץ לו למנות "אנשי חיל, יראי אלוקים, אנשי אמת, שונאי בצע" [שם, כא] שישפטו את העם כדי להקל מעליו. משה לא מצא אנשים העונים לכל הדרישות, אך בסופו של דבר מונו שרי אלפים, שרי מאות, שרי חמשים ושרי עשרות: "ושפטו את העם בכל עת, את הדבר הקשה יביאון אל משה וכל הדבר הקטן ישפוטו הם" [שם, כו]. לאחר מכן חזר יתרו על מנת לגייר את בני משפחתו [רש"י שמות יח, כז].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר[2] חיטין[3]: "הלכתי לכפר חטים וראיתי בצד ההר ב' קברים, יש אומרים קבר יהושע[4] ויש אומרים קבר יתרו וקבר צפניה". [מסע דפלסטינא]

"הלכנו לכפר חטים, שם יתרו חותן משה[5], ועליו בנין נאה, עשו אותו הישמעאלים בית תפלה[6]. וראינו שם חלון המערה, שכן דרך הישמעאלים לעשות בית תפלה שלהם סמוך לצדיקים". [תוצאות ארץ ישראל]

"בין טבריה לצפת פוגשים בשבעה מקומות, והם: כפר חטים או חטין, והוא כפר עתים שבמשנה או כפר חטיא שבגמרא, ואינו חשוב זולתי על ידי שתי מצבות קברים, שאומרים שהם קברי יתרו חותן משה ויעקב איש כפר חיטיא עליהם השלום". [שבילי דירושלים]

"בכפר חיטים יתרו חותן משה רבינו וצפורה[7] לחיי עולם הבא". [אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז]

"בחיטין יתרו חותן משה במקום יפה, ועליו בנין מפואר. ומשם יוצא מעיין של מים ומתפללים שם הגויים". [כת"י אילן א']

"כפר חטין היא כפר חטים, שם קבורת יתרו חותן משה עליו השלום מחוץ לכפר בתוך בית תיפלה לישמעאלים ועליו ציון נאה. וסמוך לשם עין יפה ונאה וטובה, וקורין לה עין יונה. וקול הברת המים

היוצאים מנקיק הסלע נשמע כאלו נשמע על מזרק נחושת. ויש במעיין ההוא דגים קטנים לרוב מאד". [כת"י מוסקבה]

"הלכתי מצפת לכפר קיני, ומצאתי בדרך חבקוק הנביא... ויש כפר סמוך לו שנקרא על שמו. ויתרו חותן משה רבינו עליו השלום גם הוא קבור בדרך ההוא". [איגרת ר' יוסף דמונטנייא]

"חטין, שם קבורת יתרו חותן משה עליו השלום, ור' יהושע בן פרחיה[8], בכנסיה של גויים[9]". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; משה חיים קאפסוטו; זכרון בירושלים; שבחי ירושלים]

"חטין, היא כפר חיטיא. תחת ההר כיפה נאה בה קבורים יתרו חותן משה ור' יהושע בן פרחיה עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"חטין, לדרומה הר גדול, ובתחתית ההר גנים יפים וגדולים. ליד הגנים חצר גדולה במעלה ההר, ויש לעלות כמה מעלות כדי להגיע לחצר זו. בחצר עולים שוב במעלות לחדר אחד ובו קבור יתרו חותן משה בתוך ארון של אבן. ולפני הארון תלויה פרוכת של משי. ולפני הפרוכת תלויות שתי מנורות הדולקות יומם ולילה. לימין החדר פתח לחדר אחר, ובו מונחת אבן שיש, אמה ארכה וחצי אמה רחבה". [ידי משה]

"חטין, כפר קטן שתושביו מוסלמים. באמצעיתו בנוי בנין עתיק-יומין, ואומרים הבריות שבו קבור יתרו חותן משה". [מסעות רבי דוד דבית הלל]

"באנו לכפר חיטין, כפר נחמד למראה, ונשתטחנו על קבורת יתרו עליו השלום". [מסעי הירח]

"כפר חאטין העומד קרוב לרגלי הר תבור, ועל ראש ההר נראה עוד מבצר עתיק. הכפר ההוא מבורך מכל טוב הארץ, כרמים וזיתים ועינות מים, גם האתרוגים הטובים יגדלו שמה... עלינו קצה ההר, מקום קבר יתרו חותן משה רבינו עליו השלום. ועליו נבנה בית גדול ורחב ידים מאד, נבנה מאבני גזית בהוד והדר מאין כמוהו. נתנו שכרנו לשומר הבית לעזוב אותנו ללכת אל מקום קברו. טרם הגענו עוד אל הפתח, ציוה עלינו לחלוץ מנעלינו... ובאנו אל הבית הגדול ורם מאד, מרוצף באבני שיש. אורך הבית כשבעים אמה, ורחבו כשלושים. וקרוב לקצה הבית אשר מנגד להפתח, שם הוא קברו. גדר עצים משולבות יסובבו קברו... ועל קברו מכסה אדרת ממשי אדומה וירוקה, סרוח עד לארץ. ונרות שמן דולקים לפניו". [מסע מירון]

"כפר חיטין, בצד ההר קבר הושע... וקבר צפניה, ויש אומרים שהוא קבר יתרו... קבר יעקב איש כפר חטיא, קבר רב ענן ור' יהושע בן פרחיה". [טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"בחצר עולים שוב במעלות לחדר אחד ובו קבור יתרו חותן משה בתוך ארון של אבן. ולפני הארון תלויה פרוכת של משי. ולפני הפרוכת תלויות שתי מנורות הדולקות יומם ולילה. לימין החדר פתח לחדר אחר, ובו מונחת אבן שיש, אמה ארכה וחצי אמה רחבה, והאבן סדוקה. כי פעם אחת התרגז יתרו רוגז גדול וקפץ על האבן ברגלו ונסדקה האבן. ויתרו דרך על האבן כאיש הדורך בטיט, ונשאר רושם כף רגלו באבן, טפח עומקו. ואורך הרגל חצי אמה. וניכר שזו היתה רגלו השמאלית". [ידי משה]

"לא רחוק משם, מכוון נגד הפתח, בתוך הרצפה, ריצוף אבן אחד, ובתוכו שקוע מדרך כף רגל שמאל – אומרים שזה הוא מדרך כף רגל משה רבינו עליו השלום, אשר הביאה איתה צפורה אשתו בכניסתה

לארץ. ואנכי בעת ראיתי, לא נתתי כל כך על לבי הדבר הזה. אבל אחר כך, בבואי העירה נודע לי כי הרב הצדיק קדוש ה' מאווריטש אשר מנוחתו כבוד בעיר הקודש צפת ת"ו, כאשר בא אל האבן, חיבק ונשק את מדרך הרגל הקדוש הזה. אף מילא אותו בדמע עיניו ורחץ אותו בדמעותיו אשר שפך כמים עליו. אז כאשר נודעתי, גם לבי נמס כמים, אחרי אשר זכיתי להיות במקום הקדוש הזה, מדרך רגל משה רבינו עליו השלום, ומדוע לא עשיתי אנוכי כן?". [מסע מירון]

מיקום וזיהוי הקבר

המקום המצויין כיום מקודש לדרוזים זה שנים. המבנה משופץ מידי פעם, אך הציון נשאר בעינו כפי שהיה בתחילה. אף טביעת כף הרגל הנ"ל הטבועה בסלע גיר מוחלק, ומקודשת על ידי הדרוזים, נראית עד היום סמוך לציון יתרו בחדר הקבורה המרכזי של המתחם. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ישנם פרשנים הסבורים שרעואל הוא שם אביו של יתרו [ראה שמות ב, יח ופרשנים, וראה ספרי במדבר פיסקא עח].

[2] אמנם ישנה דעה שנקבר בשכם עם יוסף הצדיק: "ולפני העיר בין ההרים בקעה גדולה ורחבה מאד, היא חלקת השדה שקנה יעקב אבינו עליו השלום. ושם קבור יוסף הצדיק עליו השלום, ויש בנין נאה על קברו לפני המערה, ובנין נאה וגדול עליו ועל יתרו". [עמק המלך]

[3] בפי הערבים: נבי שועייב.

[4] אולם יתכן כי התכוון ליהושע בן נון.

[5] קבורת יתרו בכפר חיטין נזכרת בסתמיות בסדר הדורות, בכתב מר' יצחק בן אלפרא (שם נקראת העיר 'שועיב' – ראה לעיל זיהוי האתר ותולדותיו), ביחוס הצדיקים, במסעות שמואל בן דוד מקרים (הקראי), בשערי ירושלים ומבשרת ציון ובמסעות משה.

[6] קבורת יתרו בבית תפלה ישמעאלי בכפר חיטין נזכרת גם בכפתור ופרח (שם נקרא 'כנסיה'), ועל ידי רבי משה באסולה (שם נקרא 'מרגז').

[7] קבורת צפורה בכפר חיטין נזכרת בסתמיות גם במסעות שמואל בן דוד מקרים (הקראי).

[8] באיגרת יחוס האבות מאלמוני נכתב שרבי יהושע בן פרחיה נטמן קרוב ליתרו.

[9] בשבחי ירושלים: "בכנסיה ישמעאל", וזה מתייחס ליתרו בלבד.

התנא האלוקי רבי נהוראי

רבי נהוראי היה מגדולי התנאים, בר פלוגתא של רבי יוסי. יש הסוברים שרבי נהוראי הוא רבי נחמיה, מתלמידיו של רבי עקיבא, - "תנא: לא רבי נהוראי שמו אלא רבי נחמיה שמו".

אחת המחלוקות הידועות ביניהם היא האם שמואל הנביא היה נזיר. בעוד שרבי נהוראי מקיש בגזירה שווה את שמואל לשמשון ששניהם היו נזירים, רבי יוסי חלוק עליו, כמובא במשנה האחרונה במסכת נזיר.

נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי, שנאמר ומורה לא יעלה על ראשו נאמר בשמשון ומורה, ונאמר בשמואל ומורה, מה מורה האמורה בשמשון נזיר, אף מורה האמורה בשמואל נזיר, אמר רבי יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם אמר לו רבי נהוראי, והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני שכבר היה עליו מורא של בשר ודם.

הרבי מסביר את הדברים, על פי הסבר אחר בנזירותו של שמשון הגיבור, שלפני לידת אמו בא המלאך לאמו ובישר לה על לידת בנה שיהיה נזיר ולא יחות מפני איש. הרבי מסתפק מהיכן חלה נזירות על שמשון, אם תאמר על ידי נבואת המלאך וכי יש בכח המלאך להחיל נזירות על שמשון, ואם תאמר מפני הבטחת אמו, וכי יש בכח לאדם להקנות ולהחיל נזירות על דבר שלא בא לעולם. ועוד שאין בכל אם להחיל ולחייב את בנה בנזירות. ואם תאמר שחלה עליו נזירות על ידי הבטחת אביו מפני שמסתמא ניחא ליה במאי דעביד ליה אביו למה לא נזכר זה בפסוק שזה עיקר מה שהחל עליו נזירות, ולא נזכר בפסוק רק נבואת המלאך והבטחת אמו.

הרבי מבאר כי היה כאן שילוב של נבואת המלאך והבטחת אמו. שעל ידי נבואת המלאך חלה על שמשון חיוב לקיים את דברי הנביא. והנה על ידי הבטחת אמו שחינכה אותו להיות נזיר, בכך שהסכים לאחר מכן לדברי המלאך ונהג בנזירות, חלה עליו למפרע הנזירות שהחלה עליו אמו, וזאת על פי הדין הכתוב במסכת כתובות שגר שהביאה אותו אמו להתגייר ואחר כך גדל ולא מחה והתנהג ביהדות, חלה עליו למפרע הגירות מכיון שהוכיח שזכות היא לו וזכין לאדם שלא בפניו, כך גם כאן, מכיון שאמו קיבלה עבור נזירות מדין זכיה, ומכיון שכאשר גדל התנהג בנזירות (על פי דברי הנביא) חלה עליו למפרע החלות שהחילה עליו אמו.

לפי דברים אלו, מבאר הרבי את מחלוקת רבי נהוראי ורבי יוסי; הם נחלקים האם בכוח ההסכמה שבגדלות למעשה הגירות הראשונה, להחיל חלות חדשה שלא נעשתה על ידי המעשה הראשון, או לא. רבי נהוראי סבור שבכח ההסכמה להחיל חלות חדשה שלא חלה מקודם, ולכן סבור שלמרות שלא חלה על שמואל שום חיוב נזירות מקודם, בכח ההסכמה שלו למעשה הנזירות - להחיל חלות נזירות על עצמו. לעומת זאת רבי יוסי סבור שאין ההסכמה יכולה להחיל חלות חדשה, כי אם להחיל את החלות הקודמת שהייתה על ידי מי שהחיל אותה עליו; ומכיון שבשמואל - בניגוד לשמשון לא הייתה נבואה של מלאך שהחילה עליו את חלות הנזירות, לא חלה עליו נזירות חדשה.

על פי זאת מסביר הרבי גם את הגמרא שם:

א"ל רב לחייא בריה חטוף ובריך, וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה חטוף ובריך. למימרא דמברך עדיף והתניא רבי יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך ואמר ליה רבי נהוראי השמים כך הוא, תדע שהרי גוליירים מתגרין במלחמה וגבורים נוצחין תנאי היא דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך תחילה.

לכאורה, אינו מובן מה השייכות של מחלוק זו בענין הברכות למחלוקת הקודמת בעניין הנזירות. הגישה הפשטנית היא, שמכיון שדובר אודות מחלוקת בין רבי נהוראי ורבי יוסי, ומכיון שמאמריו של רבי נהוראי הם נדירים יחסית בתלמוד, ברצון הגמרא להביא מאמר נוסף של רבי נהוראי. אולם על פי הסבר הרבי, הדברים עולים בכפתור ופרח. הגמרא רוצה להביא דוגמא נוספת למהלכו של רבי נהוראי, כי ההסכמה לדבר פועלת יותר מהמעשה עצמו, וזאת בדבריו של רבי נהוראי עמו, המביא דוגמא מגוליירין המנצחים במלחמה, וזאת ניצחון שלא היה בכח הראשונים ה"חלשים" שרק היה בכולם להתגרות במלחמה, ומסיבה זו עניית אמן היא חשובה יותר מהמברך עצמו. מאמר זה של רבי נהוראי, משקפת את גישתו התורנית, כי ההסכמה למעשה גדולה יותר מהמעשה עצמו.

התנא האלוקי רבי יוסי בן חלפתא

תנא בן הדור הרביעי, הוא ר' יוסי סתם שבמשנה ובברייתא [רש"י זבחים נח, א].

כונה גם 'רבי יוסי בריבי' – רבי יוסי החכם, חריף שבדורו [רש"י סוכה כו, א ד"ה רבי יוסי].

חיבר את ספר סדר עולם רבה [סדר הדורות על פי יבמות פב, ב; נדה מו, ב].

התפרנס מעיבוד עורות [שבת מט, א-ב] וכיהן כראש ישיבה בציפורי שבה נפטר[1].

רבו המובהק היה רבי עקיבא [פסחים יח, א] ולמד גם אצל רבי יוחנן בן נורי, אבל נסמך על ידי ר' יהודה בן בבא [סנהדרין יד, א].

תלמידו רבי יהודה הנשיא העריץ אותו כל כך, עד שכאשר היה מקשה על דבריו היה אומר: אנו העלובים מקשים על רבי יוסי? כשם שבין קדשי הקדשים לבין חולי חולין – כך בין דורנו לדורו של רבי יוסי [ירושלמי גיטין ו, ז].

אמרותיו

על ענוותנותו אנו למדים ממאמרו: "מימי לא עברתי על דברי חברי: יודע אני בעצמי שאיני כהן, אם אומרים לי חברי עלה לדוכן – אני עולה" [שבת קיח, ב][2].

"רבי יוסי אומר: לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו" [תענית כא, ב].

"ר' יוסה אומר: אדם נידון בכל יום, שנאמר: ותפקדנו לבקרים" [תוספתא ראש השנה א, יג, וראה מדרש תהילים עב, ד].

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת. אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. אמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתפללים עם דמדומי חמה. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתי בחולי מעיים. דאמר מר: רובן של צדיקים מתים בחולי מעיים. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתי בדרך מצוה. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בציפורי. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממושיבי בית המדרש, ולא ממעמידי בית המדרש. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי מגבאי צדקה, ולא ממחלקי צדקה. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו [שבת קיח, ב].

"ולמקווה המים קרא ימים, א"ר יוסי ב"ר חלפתא והלא ים אחד הוא, ומה ת"ל ימים? אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיא" [בראשית רבה ה, ח].

"אמר ר' יוסי בר חלפתא לר' ישמעאל בריה, מבקש את לראות פני שכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל" [מדרש תהלים מזמור קה].

"מטרוניתא שאלה את ר' יוסי [בן] חלפתא, מהו הדין שנאמר יהיב חכמתא לחכימין, טיפשין צריך למימר קרא. אמר לה בתי, אם יבואו שני בני אדם אחד עני ואחד עשיר ורוצים ללוות, לאיזה מהם אתה רוצה להלוות, לעני או לעשיר? אמרה לו לעשיר. אמר לה למה? אמרה לו אם מאבד העשיר יכול לפרוע לי, אבל אם מאבד העני מאין יפרע לי. אמר לה ישמעו אוזניך מה שפיך אומר, כך אם נותן הקב"ה חכמה לטיפשין והיו יושבין והוגין בה בבתי כסאות ובבתי מרחצאות, אלא נתן חכמה לחכמים שיהיו הוגין בה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" [מדרש זוטא – קהלת פרשה א].

"רבי יוסי בן חלפתא אומר: ויבא עמלק, שבא בעצה, מלמד שכנס כל אומות העולם ואמר להם בואו וסייעוני על ישראל. אמרו לו לא נוכל לעמוד כנגדן, פרעה שעמד כנגדן טבעו המקום הוא וחילו בים סוף, והיאך אנו נוכל לעמוד כנגדן. אמר להם בואו ואתן לכם עצה מה תעשו, אם הם ינצחוני ברחו לכם, ואם לאו בואו וסייעוני על ישראל" [מכילתא דרבי ישמעאל בשלח – מסכתא דעמלק פרשה א].

ענינו המיוחד של רבי יוסי ביחס לכל שאר התנאים הוא - "רבי יוסי נימוקו עמו" - " פירושו עמו, לתת טעם לכל דבריו, שהי' מיישב את דבריו" היינו, שדרך לימודו בכל התורה כולה [שהרי הוסמך איש מפי איש עד משה רבינו, היינו, שקיבל כל התורה כולה] היא באופן של טעם והסברה (בינה), "נימוקו עמו" ובניגוד לשאר התנאים, אף שבוודאי השתדלו ללמוד באופן של טעם והסברה, מכל מקום, בריבוי ענינים הייתה אצלם הגישה באופן דאם הלכה היא נקב. כן גם מצינו בירושלמי **משמת רבי יוסי פסקה הבינה.** על פי תורת הקבלה, הוא היה מבחינת המלכות.

עובדות והנהגות

בהיות ר' יוסי בן חלפתא נער ראה אותו אדם אחד ואמר לו: יש לומר לאביך שאתה משחק עם הנערים. אמר לו ר' יוסי: חייך, מה איכפת לך? אם תאמר לאבי הוא מכה אותי, ואתה מרגיל לשונך להיות אומר לשון הרע [מדרש תהלים נ].

"אמר רבי יוסי, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח [=והמתין לי] עד שסיימתי תפילתי. לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי: שלום עליך רבי. ואמרתי לו: שלום עליך רבי ומורי. ואמר לי: בני, מפני מה נכנסת לחורבה זו? אמרתי לו: להתפלל. ואמר לי: היה לך להתפלל בדרך. ואמרתי לו: מתיירא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים. ואמר לי: היה לך להתפלל תפילה קצרה. באותה שעה למדתי ממנו שלושה דברים: למדתי שאין נכנסין לחורבה, ולמדתי שמתפללין בדרך. ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפילה קצרה. ואמר לי: בני, מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו: שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת: אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות. ואמר לי: חייך וחיי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום שלוש פעמים אומרת כך" [ברכות ג, א].

פעם שאלה מטרוניתא אחת את ר' יוסי בר חלפתא: בכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו? אמר לה: לששת ימים דכתיב [שמות לא, יז]: 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו'. אמרה לו: ומאותה שעה עד עכשיו מהו יושב ועושה? אמר לה: מזווג זיווגים – אשתו של פלוני לפלוני, בתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני. אמרה לו: אף אני יכולה לעשות כן, כמה עבדים יש לי וכמה שפחות יש לי, ואני יכולה לזווגם בשעה אחת. אמר לה: אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף. הניחה והלך לו. מה עשתה? שלחה והביאה אלף עבדים ואלף שפחות, והעמידה אותן שורות שורות. אמרה להם: פלוני ישא לפלונית, פלוני לפלונית, זיווגתן בלילה אחת. בבוקר באו אצלה, זה מוחו פצוע וזה עינו שמוטה, זה זרועו פרוקה וזה ירכו תבירה [=שבורה], זה אומר איני רוצה לזו, וזו אומרת איני רוצה לזה. מיד שלחה והביאה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו: רבי, אמת היא תורתכם, נאה משובחת היא, יפה אמרת כל מה שאמרת. אמר לה: לא כך אמרתי לך? אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, שנאמר [תהלים סח, ז]: 'אלהים מושיב יחידים ביתה, מוציא אסירים בכושרות', מהו בכושרות? בכי ושירות – הרוצה אומר שירה וזה שאינו רוצה בוכה. ומה הקב"ה עושה? מזווגן על כורחן, שלא בטובתן [ויקרא רבה ח, א].

"משמת ר' יוסי פסקה הבינה" [ירושלמי סוטה ט, טז].

כשמת רבי יוסי שפעו מרזבי ציפורי דם, מפני שאדם גדול היה [סנהדרין קט, א ורש"י שם].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר חנניה: ר' יעקב בן נתנאל הכהן, מסע דפלסטינא, מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני, תוצאות ארץ ישראל, שבילי דירושלים, כת"י מוסקבה, רבי משה באסולה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, כת"י אילן ה', יחוס הצדיקים, גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, רבי משה חיים קאפסוטו, ידי משה, טוב ירושלים.

מיקום וזיהוי הקבר

קבריהם מכונים בפי הערבים 'בנאת יעקב'. בתמונה ישנה נראה כי הארון הימני [ביחס לפתח של המבנה כיום] יותר גדול מהשמאלי, כך שלפי רבי משה באסולה הימני הוא ר' יוסי [כיום הפכו את מכסי הארונות והמכסה הגדול נמצא על הארון השמאלי]. השני על אף שיוחס לבנו השני ר' שמעון, יודעים אנו שייחוס זה בטעות, שכן ר' חיים ויטאל העיד בשם רבו האר"י כי קבורת ר' שמעון בצפת. יתכן שזה איזה תלמיד של אבא חלפתא או של ר' יוסי כנזכר אצל עולי הרגל. [י. ברסלבי מעיד כי בביקורו בשנת תרצ"ג היו המכסים שמוטים ומונחים על הארץ בסמוך לארונות]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] על נסיבות הגלייתו לציפורי, ראה: [שבת לג, ב].

[2] למרות זאת ממשיך ר' יוסי ואומר: "מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי". כלומר, לא היה מסב את פניו אחורנית בכדי לראות אם האדם שעליו הוא מדבר שומע את דבריו או לא. ר' יוסי נהג כך משום שסבר שאין איסור לומר לשון הרע על אדם בפניו, ולכן, אם גם בפני בעל העניין היה אומר את דברו, הרי שמותר לומר את הדבר גם שלא בפניו [ראה רש"י שם ובערכין טו, ב]. מכאן אנו למדים, שעל אף שהיה רבי יוסי מבטל דעתו מפני דעת חבריו, לא היה מתיירא לומר אמת שצריכה להיאמר.

מהזוגות רבי יהושע בן פרחיה

יהושע בן פרחיה וניתאי הארבלי היו הזוג השני מחמשת הזוגות שקדמו לתנאים בתקופת בית שני [חגיגה טז, ב]. ר' יהושע שימש כנשיא הסנהדרין, ובן זוגו, ניתאי הארבלי, היה אב בית הדין. שניהם היו תלמידי הזוג הראשון יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים [אבות א, ו].

תלמידיהם – יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, היו הזוג השלישי [אבות א, ח].

כאשר הרג ינאי המלך בחכמי ישראל, ברח רבי יהושע בן פרחיה לאלכסנדריה שבמצרים, וכשעברה הסכנה שלח אליו[1] תלמידו רבי שמעון בן שטח מכתב, שבו מבקשת ירושלים מאחותה, הלא היא אלכסנדריה שבמצרים להחזיר לה את בעלה, וזה לשונו: "מני ירושלים עיר הקודש, לך אלכסנדריא של מצרים אחותי. בעלי שרוי בתוכך, ואני יושבת שוממה" [סוטה מז, א].

אמרותיו

"יהושע בן פרחיה אומר: עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות" [אבות א, ו].

על הקושי להניח את השררה, לאחר שטעם האדם ממנה: "אמר ר' יהושע בן פרחיה: בתחילה כל האומר עלה לה – אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה – אני מטיל עליו קומקום של חמין, שהרי שאול ברח ממנה [שנחבא אל הכלים כשרצו למושחו למלך], וכשעלה ביקש להרוג את דוד" [מנחות קט, ב].

עובדות והנהגות

פעם הגיע ר' יהושע בן פרחיה לאכסניה אחת, ובעלת הבית קמה לכבודו וכיבדה אותו מאוד. ישב רבי יהושע ואמר: כמה נאה [בעלת] אכסניה זו [רש"י: במעשיה], אמר לו אחד מתלמידיו [יש"ו הנוצרי]: רבי, עיניה טרוטות [רש"י: עגולות]. אמר רבי יהושע: רשע! בכך אתה עוסק? ונידה את אותו תלמיד. כל יום היה אותו תלמיד מגיע, ולא קיבלו רבי יהושע, עד שיום אחד הגיע התלמיד בעת שקרא רבי יהושע קריאת שמע, וסימן לו רבי יהושע בידו שיבוא, אך התלמיד, שהיה סבור ששוב דוחה אותו רבו, הלך והעמיד לבנה ועבד אותה. אמר לו רבי יהושע: חזור בך. אמר התלמיד: כך מקובלני ממך: כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. מכאן למדו חז"ל: שתהיה שמאל דוחה וימין מקרבת, שלא כר' יהושע בן פרחיה, שדחפו לאחד מתלמידיו בשתי ידיו [סוטה מז, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר חיטין מול הבנין של יתרו[2]: ר גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (משה חיים קאפסוטו; זכרון בירושלים; שבחי ירושלים), איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, טוב ירושלים.

"הלכתי לכפר חטים וראיתי בצד ההר ב' קברים, יש אומרים קבר יהושע ויש אומרים קבר יתרו וקבר צפניה". [מסע דפלסטינא]

"ועוד שם [בכפר] ר' יהושע בן פרחיה[3] ור' יוסי[4] איש כפר חיטיא". [כת"י אילן א']

"וקרוב לו [למעיין הכפר] קבורת ר' יהושע בן פרחיה ז"ל". [כת"י מוסקבה]

"וכמו תחום שבת מטבריא שקורין ראס בן עמוס, שמה קבורים יוכבד וצפורה אשת משה רבינו ע"ה ואלישבע, וסמוך להם יונה בן אמיתי. ותוסיף מעט, ותמצא קבר ר' זירא ור"י בן פרחיה ושת בן אדם הראשון ובנימין בן יעקב". [איגרת ר' יצחק בר מוסא]

"מול המקום הזה [קבר יתרו] מערה בה נקבר ר' יהושע בן פרחיה, ועליו בנוי ציון". [ידי משה]

"ועוד יש שם קבר שלדעת קצת הוא קבורת צפורה אשת משה רבינו עליו השלום, ויש אומרים קבורת התנא ר' יהושע בן פרחיה זכרו יגן עלינו אמן". [מסעי הירח]

"ותיכף מנגד [ליתרו], בקצה הר השני אשר לעומתו, היא מערת רבי יהושע בן פרחיה". [מסע מירון]

מיקום וזיהוי הקבר

קבר יהושע בן פרחיה הינו ע"פ עולי הרגל במערה שמול קבר יתרו, בהר שכנגדו וליד המעיין [המערה התחתונה והגדולה]. תאור זה נמצא במערה שהיתה קיימת במחשוף סלע ממזרח למתחם קבר יתרו (במצוק שמול המתחם, אשר יושר לפני שנים רבות בזמן בניית רחבת המתחם, ועדיין נשאר חציה של המערה. השרידים הינם מערת קבורה זו), בצד המעיין. המערה כונתה בעבר 'בנאת יעקב' ומצויינת

במפות העתיקות כקבר יהודי TOMB. סר אוליפנט מזכירה וכותב: 'חדר קבורה בעל שער כניסה... מזוזות העץ של השער היו עדיין שלמות. כפי שסופר לי היה זה מקום קבורתה של אחת מבנות יתרו'. כן מציין ויקטור גרן: 'חדר קבורה אשר אומרים כי מונחות בו גופותיהם של בנות יתרו והוא מכונה ואלי בנאת נבי שועיב'. זו הסיבה שייחסו כאן את מקום קבורת ציפורה אשת משה [לעיל אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז ומסעי הירח], ואולי אף את דימוי כף רגלו של משה מחמת השם שכונתה המערה, וציין כי באותה מערה קבור ר' יהושע בן פרחיה [תושבי הכפר הערבי הסמוך כינו את הציון 'נבי איסא' ויתכן כי השם נלקח מיהושע-איסא]. אף יתכן כי צפניה וציפורה הם החלפה מוטעית, ראה להלן. [אולם יש מהנוסעים שציינוהו ביחד עם יתרו ובסמוך לו, וכן תיאר הנוסע הפרסי משנת 1077 על שני קברים צמודים וציין כי בתוך המבנה 2 קברים סמוכים יתרו ואשת משה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בסדר הדורות מובא ששלח את המכתב למלך מצרים.

[2] אמנם ישנה דעה שנקבר בקיומה. [ראה בפרק טבריה בדברי ר' יעקב בן נתנאל שסיפר על הפרש מפרובינצא שהרים אבן על הצדיק ונפל ומת, ואמרו הכמרים שלא מת אלא על שביזה את רבו של הנוצרי, ורבו הוא ר' יהושע בן פרחיה, ואולי היתה בידם מסורת על קברו בטבריה]. קיומה: "קיומיה, נקבר ר' יוסי דמן יוקרת ור' יהושע בן פרחיה ור' יעקב איש כפר תימה". [כת"י אילן ב']

[3] קבורת רבי יהושע בן פרחיה בחיטין נזכרת בסתמיות גם ביחוס הצדיקים, בשערי ירושלים ומבשרת ציון ובמסעות משה.

[4] מכיוון שלא נמצא כל מקור לאדם בשם זה, מסתבר כי השם יוסי הוא טעות והכוונה ליעקב איש כפר חיטייא.

התנא האלוקי סומכוס

סומכוס תנא היה, ותלמידו המובהק של רבי מאיר [ספר יוחסין].

"והיה מפולפל מאד כרבו" [סדר הדורות].

בסדר הדורות כתב ששם אביו היה יוסי-יוסף.

אמרותיו

"סומכוס אומר: כל המאריך באחד, מאריכין לו ימיו ושנותיו" [ברכות יג, ב].

עובדות והנהגות

"אמר ר' יוחנן: תלמיד היה לו לרבי מאיר, וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה, ועל כל דבר ודבר של טהרה, ארבעים ושמונה טעמי טהרה" [עירובין יג, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה בקירבת רבו, רבי מאיר: ראה לעיל (רבי מאיר) טובת מראה, מסעות משה. ראה לעיל (רבי אמי ורבי אסי) תפארת ירושלים.

"בסמוך לקברו של רבי מאיר בעל הנס שם מנוחת קבר סומכוס תלמידו". [מסעות ירושלים מונקאטש]

"נכנסנו לביתו של ר' מאיר ז"ל, חצר גדולה בנוי בשיפוע ההר, ובתים גדולים ונאים, והכינרת סמוך לה, ובית כנסת, ושם קבורת התנא הקדוש ר' מאיר וברוריה אשתו וסומכוס ור' נתן". [מסעות הרב מולא מתתיה גרג'י לא"י בשנת תרנ"ו]

מיקום וזיהוי הקבר

זיהוי קברו של סומכוס הינו מאוחר ולא ברור, והוא מצויין כיום במרתף שתחת האולם של קברו של רבי מאיר. ייחוס הקברים לשני תלמידיו מאוחר מאד ולא נמסר ע"י עולי הרגל המוקדמים, כך שקביעה זו בספק יסודה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבי אליעזר בן יעקב

תנא בן הדור השני[1], זכה לראות את בית המקדש ותיאר אותו במסכת מידות שחוברה על ידו [יומא טז, א; ירושלמי יומא ב, ב].

"שמעון בן עזאי אומר: מצאתי מגילת יוחסין בירושלים... וכתוב בה: משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי". ביאר רש"י: "קב – מדה קטנה, כלומר, במקומות מועטים הוא נזכר במשנה או בברייתא, ונקי – בכל מקום שנזכר הלכה כמותו" [יבמות מט, ב ורש"י שם].

אמרותיו

"רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עבירה אחת קונה לו קטגור אחד. תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות" [אבות ד, יג].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר חנניה[2]: מסע דפלסטינא, מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני, איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים.

"משם [משזור] כשלושה פרסאות לכפר חנין, שם ר' יעקב דמן כפר חנין ור' אליעזר בנו, כששים אמה בין שניהם, הוא ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי". [תוצאות ארץ ישראל]

"מצבות עתיקות אחדות מפארות את הכפר ההוא, והם של ר' יעקב דכפר חנן ושל בנו ר' אליעזר ועוד, עליהם השלום". [שבילי דירושלים]

"בתחתית הכפר הסמוך לשם, קבר ר' יעקב איש כפר חנינא ועליו מצבה גדולה של אבן אחת ואילן אלה "מסך עליו. וסמוך (לו קבר) [לקבר] ר' יעקב ז"ל איש כפר חנינא – ציון של ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ותוך המערה סתומה. ועל גבי המערה מצבה גדולה מאבן שלמה, ומפי המערה יוצא אילן אלה גדול עד מאד, סותם פי המערה ומסך עליה". [כת"י מוסקבה]

"רחוק מעט ממקום ר' אבא חלפתא יש קבר ר' יעקב אביו של ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ויש גל אבנים על קברו לציון. קרוב לו ר' אליעזר בנו במערה סתומה, ובית גדול בנוי לפניה, ושם נכנסים להתפלל. למעלה ממנו מערה, שם ר' חנינא בן עקשיא ותלמידיו. נכנסתי בתוכה להתפלל, ויש בה ה' כיפות, ובכל כיפה ה' קברים זה לפנים מזה, ויש לפתח המערה דלת של אבן לסגור". [רבי משה באסולה]

"כפר ענן, בכפר בית הכנסת בנוי. ולצד דרום, על אם הדרך [בכת"י ב' על פרשת דרכים] שם ר' יעקב איש כפר חנניה ועליו אילני סנדיאן. ובסמוך שם בית חרב וסביבו בית החיים, ושם ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ולמעלה ממנו ר' זכריא בן הקצב. וסמוך לכפר ר' חנניה בן עקשיא, ועליו ציון". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"ותחת אילן סנדיאן קבור בה ר' יעקב, ותחת אילן בטנים ר' אליעזר בריה – קב ונקי. וקרוב לו ר' זכריא בן הקצב ור' חנניא בן עקשיא, ובמערה עצמות הגאונים ור' שמעון. ובבית החיים כמה רבנים וצדיקים אחרים". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"ועל הדרך קבורת רבי יעקב איש כפר חנניה. ובסמוך, בבתי חיים, שם רבי אליעזר בן יעקב ורבי (זבדיה) [זכריה] הקצב ורבי חנניה בן עקשיא". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"הגענו לכפר גדול נקרא כפר ענן, והכפר בראש ההר. בשיפולי ההר מערה גדולה ויש לה פתח של אבן. ופתחנו ונכנסנו למערה, יש בה הארה גדולה ויש בה כמה קדושה. ויש בה חמישה כוכין, ובכל כוך ה' קברות. אמרו שזאת מערת רבי חנניא בן עקשיא. ובתוך הכוכין אבן גדולה, אמרו של רבנו חנניא והשאר תלמידיו, ואשתו קבורה עמו. ועשינו שם סליחות ותחנונים, וביקשנו רחמים על כל החברים והמחזיקים ועל כל בני הבית כלל ופרט. אחר כך הלכנו משם כמו רביע פרסה והגענו למערה אחת סתומה ויש לה חלונות, איכא דאמרי רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי[3], ואיכא דאמרי רבי ישמעאל כהן גדול ואיכא דאמרי נביא, בין למר ובין למר – איש קדוש הוא". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

"לצד (מערב) [מזרח] קבור ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ועליו ציון הקרוי בערבית 'מעסי'. לא הרחק משם קבורים ר' זכריה בן הקצב ור' חנניא בן עקשיא". [ידי משה]

"ואצלו קבר רבי יעקב איש כפר חנניא, אבי רבי אליעזר בן יעקב, ואצלו מערה סתומה ובה קבר ר' אליעזר בן יעקב, ובית גדול לפניה ומתפללים בו. ולהלאה משם מערה ובה קבר ר' חנניה בן עקשיא ותלמידיו, ובה כיפות, ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

"[שם] מקום קבורת רבי יעקב איש כפר חנניא, ומקום קבורת בנו ר' אליעזר ובית גדול לפניה. להלאה משם מקום קבורת ר' חנניא בן עקשיא ותלמידיו, ובה כיפות, ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה". [מסעות משה]

"קבר ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ואביו ר' יעקב ואבא חלפתא ואשתו ובניו. ושם בהר בית הקברות ר' זכריה בן הקצב ותלמידיו, ר' יעקב איש כפר חנן ור' חנניא בן עקשיא". [טוב ירושלים]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"והגענו למערה אחת סתומה ויש לה חלונות. איכא דאמרי רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי... ויש באותם החלונות מונידא של כאן מונחת, אין מי שיוכל ליגע בה. אמרו שהיה מעשה בגוי אחד שהניח שם פקדון ובא גוי אחר ופשט ידו בו וניבש שם עד בא אדוניו. וכן עוד היום מי שיש לו איזה פקדון והוא מפחד עליו, מניחו שם והולך ואינו מפחד עליו כלל. ויש על המערה חנית אחת. אמרו, כדי להודיע לעוברים ושבים שלא יפשוט שום אדם ידו במה שיש שם, ואם יפשוט – חנית תקועה על לבו". [איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)]

מיקום וזיהוי הקבר

הבית הבנוי כיום יסודו על בית ישן שהיה מכונה אצל עולי הרגל 'בית תפילה' הבנוי לפני הקבר. בתוך הבית למטה מימין לכניסה יש בקירו הצפוני כמין כוך, זהו מכסה גלוסקמה שהיה בעבר ליד המבנה והוכנס אליו, ואולי אף ארון, אותו ארון שנראה במקום עד שנות השבעים של המאה הכ'. לאחר סיום המדרגות שבבית יש פתח לתוך מערת 16 כוכים שהיתה זמן רב סתומה. נראה כי היא מחוברת בפנים בצד שמאל לאותם שני 'חלונות' הנראים מחוץ לבנין ונזכרים אצל עולי הרגל, בהמשך השביל לכיוון ר' חנניה בן עקשיא, ולפיכך חלק מעולי הרגל ציינו את הבית, חלק את המערה הסתומה, וחלק את החלונות. עץ האלה [בוטם] אינו בנמצא, ובמקומו יש 2 עצי אלון מצוי. בשנת תרצ"ג עוד היתה ערימת עצים וענפים שהונחו בצל הקבר, לבל יהין איש לגוננם – המשך אותה מסורת על קדושת העצים.

מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] יש להבדיל בינו לבין רבי אליעזר בן יעקב השני שהיה תנא בדור הרביעי, מתלמידיו האחרונים של רבי עקיבא, חבירו ורבו של רבי מאיר.

[2] בפי הערבים: אבו אל-בית (= אבי הבית) – ראה להלן; לפי ר' משה ירושלמי: 'מעסי' (=עץ המיש). קברו של אביו ר' יעקב כונה: אבו זינה (= אבי היופי) – ראה להלן.

[3] כתב בלשון י"א לפי שמזכיר כמו"כ בחורבת שמע כי י"א שהקבר הגדול שבראש הכפר הוא קברו של ר"א בן יעקב.

התנא האלוקי רבי חנניא בן עקשיא

רבי חנניא בן עקשיא (אשתו ותלמידיו[1])

רבי חנניא בן עקשיא, תנא.

שני מאמרים נשתמרו מתורתו, אחד בהלכה [תוספתא שקלים ג, יח] ואחד באגדה [ראה להלן אמרותיו].

אמרותיו

"אמר רבי חנניא בן עקשיא: רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר [ישעיה מב, כא]: 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר'" [מכות ג, טז, וראה באליהו זוטא [איש שלום פרשה יז] באורך].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר חנניה[2]: כת"י מוסקבה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, כת"י אילן ה'.

איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח).

"רחוק מעט ממקום ר' אבא חלפתא יש קבר ר' יעקב אביו של ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ויש גל אבנים על קברו לציון. קרוב לו ר' אליעזר בנו במערה סתומה, ובית גדול בנוי לפניה, ושם נכנסים להתפלל. למעלה ממנו מערה, שם ר' חנינא בן עקשיא ותלמידיו. נכנסתי בתוכה להתפלל, ויש בה ה' כיפות, ובכל כיפה ה' קברים זה לפנים מזה, ויש לפתח המערה דלת של אבן לסגור". [רבי משה באסולה]

"כפר ענן, בכפר בית הכנסת בנוי. ולצד דרום, על אם הדרך שם ר' יעקב איש כפר חנניה ועליו אילני סנדיאן. ובסמוך שם בית חרב וסביבו בית החיים, ושם ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ולמעלה ממנו ר' זכריא בן הקצב. וסמוך לכפר ר' חנניה בן עקשיא, ועליו ציון". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"ותחת אילן סנדיאן קבור בה ר' יעקב, ותחת אילן בטנים ר' אליעזר בריה – קב ונקי. וקרוב לו ר' זכריא בן הקצב ור' חנניא בן עקשיא, ובמערה עצמות הגאונים ור' שמעון. ובבית החיים כמה רבנים וצדיקים אחרים". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא]

"ועל הדרך קבורת רבי יעקב איש כפר חנניה. ובסמוך, בבתי חיים, שם רבי אליעזר בן יעקב ורבי (זבדיה) [זכריה] הקצב ורבי חנניה בן עקשיא". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"לצד (מערב) [מזרח] קבור ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ועליו ציון הקרוי בערבית 'מעסי'. לא הרחק משם קבורים ר' זכריה בן הקצב ור' חנניא בן עקשיא". [ידי משה]

"ואצלו קבר רבי יעקב איש כפר חנניא, אבי רבי אליעזר בן יעקב, ואצלו מערה סתומה ובה קבר ר' אליעזר בן יעקב, ובית גדול לפניה ומתפללים בו. ולהלאה משם מערה ובה קבר ר' חנניה בן עקשיא ותלמידיו, ובה כיפות, ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

"[שם] מקום קבורת רבי יעקב איש כפר חנניא, ומקום קבורת בנו ר' אליעזר ובית גדול לפניה. להלאה משם מקום קבורת ר' חנניא בן עקשיא ותלמידיו, ובה כיפות, ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה". [מסעות משה]

"קבר ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ואביו ר' יעקב ואבא חלפתא ואשתו ובניו. ושם בהר בית הקברות ר' זכריה בן הקצב ותלמידיו, ר' יעקב איש כפר חנן ור' חנניא בן עקשיא". [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

מערת ר' חנניה בן עקשיא ידועה מזה דורות ונשתמרה ע"י תושבי הכפר הערביים בשמה אלמג'נזר, פירושו הסגור בשרשרת, זאת מחמת היות המערה סגורה בדלת אבן עם סוגר ברזל. עד בניית הציון הקיים כיום ע"י משרד הדתות היה פתחה של המערה עם דלת האבן הזו ועליה חקוקות אותיות עבריות, ולפני המערה היה בנוי כעין פתח ע"י גל אבנים מסודר. מספר הכוכין בתוכה זהה לנזכר אצל עולי הרגל, אולם האבן הגדולה שציינה את מקום ר' חנניה עצמו נעלמה. בשנת תרצ"ג מעיד י. ברסלבי כי עדיין על כמה כוכים יש מכסים שבורים, ודלת האבן במקומה עומדת. [יש להעיר כי ביחוס הצדיקים נזכרת מערה זו כמערת קבורה ללא ציון מי הקבור בתוכה, ואכן אצל איש מנוסעי ימי הביניים [מלבד מנחם החברוני] לא הוזכר ציון זה בשמו]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בחלק מכתבי המסעות נזכר רק תלמיד אחד.

[2] בפי הערבים: אלמג'נזר (= הסגור בשרשרת); לפי ר' משה ירושלמי: עלאינשנזר; בספר יחוס האבות: אלבירואן; בספר יחוס הצדיקים: מערת אלכיזראן (או אלבוזראן).

התנא האלוקי רבי אלעאי

רבי אלעאי, תנא בן הדור השלישי, אביו של רבי יהודה.

תלמידו של ר' אליעזר [משנה עירובין ב, ו] ותלמיד-חבר של רבי ישמעאל שכינה אותו 'בני' [גיטין ו, א].

אמרותיו

"אמר רבי אלעאי הזקן: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירים אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים... ואל יחלל שם שמים בפרהסיא". פירש רבינו חננאל: "חס ושלום שהותר לו לעבור עבירה, אלא כך אמר ר' אלעאי: יגיעת דרכים והאכסניות ולבישת שחורים משברים יצר הרע ומונעים אדם מן העבירה" [קידושין מ, א].

"אמר רבי אילעאי: בשלשה דברים אדם ניכר, בכוסו ובכיסו ובכעסו" [עירובין סה, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בעין זיתים, ליד בנו רבי יהודה[1]:

איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת, איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, רבי משה חיים קאפסוטו, איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגוויניטי (תלמיד האוה"ח), אהבת ציון, ימי מוהרנ"ת, קורות העתים, יד אהרן, שערי ירושלים, מבשרת ציון, מסע מירון, ימי שמואל.

"לצפון הציון הזה [של ר' יהודה] הר אחד, ושם בראשו מערה אחת, ואומרים כי שם קבור ר' אלעאי אביו של ר' יהודה הנזכר, וכן הוא האמת. והנה הוא קבור בכוך השני שבצד מזרח, בכוך הסמוך לקרן דרומי מזרחי". [רבי חיים ויטאל]

"ובסמוך [לר' יהודה בנו] מערה ובתוכה ציונים, ושם רבי אלעאי אביו עליו השלום. ועוד שם צדיקים אחרים" [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

"הלאה משם [מר' יוסי דמן יוקרת הנמצא לשמאל הדרך] לימין הדרך קבור ר' אילעאי עם תלמידיו". [ידי משה]

"ובסמוך [לר' יהודה בנו] מערה ובתוכה ציונים, ושם רבי אלעאי אביו ותלמידיו עליהם השלום, ועוד שם צדיקים אחרים. ובהר נגד רבי אלעאי, קבורת אמו של ר' כרוספדאי"[2]. [שבחי ירושלים (זכרון בירושלים)]

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

תיאורם של עולי הרגל שונים במעט זה מזה, אולם מאחר שר' חיים ויטאל הראשון שהזכיר את הציון הלזה, הרי שתיאורו עיקר ובסיס לכל השאר. לפי תיאורו נקבר ר' אלעאי צפונה מבנו ר' יהודה [ראה להלן] בראש ההר, או בראש שלוחת ההר, וסמוך לבנו. יוצא איפוא שאין נכונים דברי המסע הטוען כי נקבר למעלה ליד ר' כרוספדאי או עם ר' יהודה בנו. גם מתיאורו של הידי משה נראה כי הוא קבור בצד שכנגד ר' יהודה, מעבר לדרך. כל אלו מובילים אל מקום הכפר של מתיישבי עין זיתים טרום המלחמה, מול ר' יהודה ומעט צפונה. בדיוק בתחתית ההר מתפצלת הדרך ימינה [ישר] ושמאלה. הימנית היא הדרך הקדומה לעלמה, והשמאלית לכיוון מירון דרך ביר אל-שיך, וכפי תיאורו של ר"ח ויטאל [אצל

ר' נהוראי סבא] לגבי הדרך מר' אלעאי לעלמה. כעת השטח תפוס ע"י איתן סופר. אכן בתוך התחום בין הריסות בתי הכפר ישנה מערה גדולה שכוסתה בעפר במשך השנים, וכנראה שעם חפירתה יתגלו הכוכים המתוארים ע"י עולי הרגל לר' אלעאי ותלמידיו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] וראה לעיל (רבי יוסי דמן יוקרת) ידי משה.

[2] ראה בפרק צפת.

התנא האלוקי רבי יוחנן בן ברוקה

רבי יוחנן בן ברוקה, תנא בן הדור השלישי, תלמידו של רבי יהושע בן חנניה וחברו של רבי אלעזר בן חסמא [חגיגה ג, א].

הלך ללמוד אצל ר' יוחנן בן נורי בבית שערים [תוספתא תרומות פ"ז, וראה ירושלמי שם ח, ג].

אמרותיו

"רבי יוחנן בן ברוקא אומר: כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי. אחד שוגג ואחד מזיד בחילול ה'" [אבות ד, ה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בראש הר גבוה ליד עין זיתים:

"אחר שתעבור מן הכרא"ל הנזכר [בדרך מצפת לגוש חלב], יש הר אחד גבוה לצד מזרח, בימינך, ודרך ההר הזה עולין בו והולכין בו לעין זייתו"ן. תעלה משם בדרך [ה]הוא לראש ההר, ושם בראש ההר קבור ר' יוחנן בן ברוקא". [רבי חיים ויטאל]

מיקום וזיהוי הקבר

מלשונו של ר' חיים ויטאל נראה כי כוונתו לראש ההר ביחס לדרך מצפת, טרם הגיעו לעין זייתון, א"כ המקום הוא בראש הגבעה הסמוכה לר' יהודה בר אלעאי.

התנא האלוקי רב כהנא

רב כהנא ותלמידיו [1] לדעת התוספות היו ב' רב כהנא, והיוחסין חילקם לג': אחד רב כהנא הקדמון תלמיד חבר לרב, ואחד תלמיד לרב יהודה וחבירו רב יוסף, והג', האחרון, רבו של רב אשי" [סדר הדורות][2].

על רב כהנא הקדמון נכתב: "רב כהנא תלמיד חבר לרב... וכתב הרא"ש בפרק המוכר את הבית, דרב כהנא ורבי אסי[3] גדולים וחכמים היו, וכמו חבר לרב" [ספר יוחסין].

רב כהנא זה היה יפה תואר במיוחד, ובגמרא [בבא בתרא נח, א] נאמר שיופיו של רב כהנא הוא מעין יופיו של רב, ויופיו של רב מעין זה של רבי אבהו, שיופיו הוא מעין יופיו של יעקב אבינו, ויופיו של יעקב אבינו מעין יופיו של אדם הראשון.

עובדות והנהגות

מסופר שרב כהנא הרג מלשין בבבל, ורבו, רב, הורה לו לברוח לארץ ישראל, ולקבל על עצמו שלא להקשות קושיות על רבי יוחנן במשך שבע שנים. עלה רב כהנא לארץ ישראל, ופגש בריש לקיש. כשתהה ריש לקיש על קנקנו, בא וסיפר לרבי יוחנן ש'ארי עלה מבבל', וביקש ממנו לעיין היטב בדברים שיאמר למחרת בשיעורו. למחרת, כאשר הגיע רב כהנא לבית המדרש, הושיבוהו בשורה הראשונה לפני רבי יוחנן. פתח רבי יוחנן ודרש, ורב כהנא שתק. אמר רבי יוחנן הלכה נוספת, אך רב כהנא בשלו. כיון שלא הגיב ולא השתתף הורידו אותו שורה אחר שורה, עד שהושיבוהו בשורה השביעית, האחרונה. אמר רבי יוחנן לריש לקיש: ארי שאמרת, נעשה שועל. אמר רב כהנא: יהי רצון ששבע שורות שהורידו אותי יהיו תמורת שבע שנים שקיבלתי על עצמי שלא להקשות על ר' יוחנן. אחר כך קם וביקש מרבי יוחנן לחזור על דבריו, והקשה קושיות, עד שהושיבוהו שוב בשורה הראשונה. ר' יוחנן זקן היה, וגבות עיניו כיסו את עיניו. ביקש מתלמידיו להרים מעט את גבותיו כדי שיראה את רב כהנא. עשו כן, וראה אותו. אך מכיון ששפתיו של רב כהנא שסועות היו, חשב רבי יוחנן כי רב כהנא מגחך עליו וחלשה דעתו, וכיון שכך נסתלק רב כהנא מיד מן העולם. אחר כך נודע לר' יוחנן כי רב כהנא לא גיחך, ורק שפתיו שסועות היו, והלך למערת קבורתו. כשהגיע למערת הקבורה, ראה נחש סוגר על פתח המערה. אמר לו: פתח פיך ויכנס הרב אצל התלמיד. לא פתח. אמר: יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח. אמר: יכנס תלמיד אצל רב, ופתח. ביקש רבי יוחנן רחמים, וקם רב כהנא לתחיה [בבא קמא קיז, א].

רב כהנא נאלץ למכור סלים לפרנסתו. פעם, בעת עבודתו, תבעה אותו מטרוניתא אחת לדבר עבירה. לא היתה לו ברירה, והוא אמר למטרוניתא שהוא הולך לקשט את עצמו, עלה לגג והפיל את עצמו ארצה. נעשה לו נס, ובא אליהו הנביא ותפסו. אמר לו אליהו: הטרחת אותי לבוא לכאן ממרחק ארבע מאות פרסה. אמר לו רב כהנא: עוניי גרם לי שאצטרך למכור מוצרי נשים. נתן לו אליהו כלי מלא דינרים [קידושין מ, א].

כשחלה רב כהנא, שלחו החכמים את רבי יהושע בריה דרב אידי לבדוק מה נהיה עמו. ראה רבי יהושע שמת, קרע את לבושו, החזיר את הקרע לאחוריו, [שלא להפתיע אותם בבשורה הרעה. רש"י], ובכה ויצא. כששאלו אותו החכמים אם מת רב כהנא, לא הסכים לבטא זאת בשפתיו, מפני שנאמר [משלי י, יח]: 'ומוציא דיבה הוא כסיל' [פסחים ג, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה: יש שציינו את מקום מנוחתו בסתמיות בטבריה. יש הממקמים את קברו בסמוך לרבן יוחנן בן זכאי והרמב"ם, וחלקם אף מציינים שמדובר ברב כהנא הראשון [ראה הגהות מנחם ציון שה"ג מ, קט, ולעיל הערה 63 בשם חמדה גנוזה]. כמו כן יש הממקמים את קברו בסמוך לרבי עקיבא ותלמידיו או לרבי מאיר, ויתכן כי זה הוא רב כהנא השני או השלישי.

בסתמיות בטבריה[4]: ליד רבן יוחנן בן זכאי והרמב"ם: גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, משה חיים קאפסוטו. שערי ירושלים (מבשרת ציון).

תוצאות ארץ ישראל, אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, תפארת ירושלים.

"עוד היום תמצא אותה מערה בטבריה מיוחסת לרב כהנא. לדרומה כמטחוי קשת מערה מיוחסת לרבי יוחנן". [כפתור ופרח פרק טז]

"וכנגדן [ריו"ח ב"ז ותלמידיו] מערה של רב כהנא מלאה מן התיבות". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]

"טבריה... הלכנו כל הקהל כאחד, אנשים ונשים, להתפלל על כל ציוני הצדיקים אשר שם, והם רחוקים זה מזה מיל ויותר: תחילה הלכנו על ציון ר' יוחנן בן זכאי, ושטוח של אבנים שחורות על קברו. וסמוך לו מן הצד, קבר הרמב"ם, וסמוך לו כנגדו קבר רב כהנא, שלושתם כמין סגול". [רבי משה באסולה]

"טבריא, שם קבורת רבי יוחנן ובית מדרשו, וכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא. וכנגדו רב כהנא ורבן יוחנן בן זכאי. ולמטה מהם הרמב"ם ז"ל". [יחוס הצדיקים]

בקירבת רבי עקיבא ותלמידיו [אף שיתכן שכל ההר הוא מקומם וא"כ זה מתאים גם לאזור הרמב"ם], או רבי מאיר: איגרת יחוס האבות מאלמוני, איגרת ר' יוסף סופר מצפת. מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני. מסע מירון. מסע דפלסטינא, מסעות משה. מסע משה ויהודית מונטיפיורי, מסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור. איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן, קברי אבות.

"וסמוך להר הישימון הוא קבר ר' כהנא, תלמידיו בכוכין". [קורות העתים]

"ובוא וראה מעשה שהיה אשר שמעתי מפי הר' יעקב סתהון נר"ו אשר שמע מאביו מעשה שהיה בימיו: כי במערת רב כהנא נגד הפתח מקום סתום לצד מערב המערה שם הוא ציון רב כהנא, והששה כוכין הפתוחים בצד צפון ודרום הם תלמידיו או חביריו זכרם יגן עלינו". [טובת מראה]

"ושם [ליד ר' ירמיה] על שן הסלע מערה חקוקה בצור, באומנות נפלא, לא ראיתי כמוה, מיוחסת לרב כהנא ותלמידיו, וזה תוארה: הפתח מרובע אורך אמה. ואחר כך עשויה מלמעלה עגולה כעין פי התנור, וזו היא הכניסה. אורך המערה 7 אמות, ורחבה 4 אמות. גובה המערה כקומת איש. בתוך המערה יש 6 כוכין, מכוונים על פי מדידת הבנין. הג' מהם לצד צפון, והג' לצד דרום. ובכותל מערבי אין שם שום כוך, רק לפי המקובל שם קבר רב כהנא". [מסעות החכם האבי"ר]

"ומשם [מר' חייא] הלכנו למערת רב כהנא וה' תלמידיו ובית הטבילה. ולמטה – מקום קבורת ר' ירמיה זיע"א. ועל שפת הים ראינו בית המדרש ר' אמי ור' אסי ביני עמודי, והוא חרב. משם הלכנו לרחוץ בחמי טבריא". [מסעי הירח]

"הלאה מעט בצלע ההר יש חור קטן, וממנו נכנסים למערה אשר גובהה כקומת איש, ובכותל (הצפוני) [המערבי] כוך אחד הוא קבר רב כהנא, ובפאת (מזרח ומערב) [צפון ודרום] המערה נמצאים ששה כוכין אשר הם על דברת המסורה קברי תלמידיו". [לונץ]

"למעלה מעט [מר' ירמיה] נמצא מערה אחת ובה נקבר ר' כהנא". [גבעת שאול]

גדולים צדיקים במיתתם - ניסים ונפלאות על קברי הצדיקים

"הוגד לי שבמערה הזאת נמצא נחש גדול, ואם בא מי שאינו ראוי ליכנס אל המערה, רובץ הנחש בפתח ואינו נותן לו ליכנס. אבל מי שראוי ליכנס, אינו רואה את הנחש כלל. שח לי השמש, שכמה פעמים רבץ הנחש לפני הפתח. ויש שבאו וחזרו בתשובה ובתפילה ובתענית ובטבילה, ונכנסו. ויש שלא הצליחו להכנס על ידי תענית, תשובה ותפילה". [ידי משה]

"במערת רב כהנא נגד הפתח, מקום סתום לצד מערב המערה, שם הוא ציון רב כהנא... היה פעם אחת שהלכו הנשים להשתטח במערה הנזכרת, ואחת מהנה אמרה להם: למה אתם נושקים האבנים, כי שם מקום סתום ואין שם שום צדיק והיא לועגת עליהם. אזי האמינו לדבריה וחזרו לאחוריהם. באותה שעה נשמע קול רעש גדול, ונסדק אבן הכיפה, וירד נחש גדול וניקר שתי עיניה לאותה האשה הלועגת, ולנשים האחרות ניקר לכל אחת עין אחת. עד כאן דבריו אשר שמעתי מפיו, והוא שמע כן מפי אביו הזקן הכשר הר' אברהם סתהון נ"ע, שהיה בימי מעשה הנורא הזה אשר אתה רואה". [טובת מראה]

סגולות על קברי הצדיקים

"מערה של רב כהנא מלאה מן התיבות [גלוסקמאות], ומדליקים עליהן כל האומות נרות, כי באין החולים והעקרות ומתרפאין". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]

מיקום וזיהוי הקבר

מקום קבורת רב כהנא ותלמידיו בבית הקברות העתיק של רבן יוב"ז, הרמב"ם ועוד. מסורות מאוחרות יותר ציינו את קברו של רב כהנא במערה שמאחורי המלון, אולם נראה כי החליפו את רבי אמי ור"א ברב כהנא ותלמידיו. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אין אנו יודעים מי מתלמידיו של רב כהנא טמונים עמו, זכר צדיקים לברכה.

[2] לא ידוע לנו על איזה רב כהנא מדובר כאן, ראה ירושלמי ר"ה [א, ג], וראה להלן.

[3] רב כהנא הקדמון היה חבירו של רב אסי [סנהדרין לו, א].

[4] קבורת רב כהנא עם תלמידיו בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל. בידי משה [ראה להלן רבי מאיר] לא ברור מיקומו.

התנא האלוקי נהוראי סבא

חי בתקופת רבי שמעון בר יוחאי. ופעם אחת רשב"י והחברייא פגשוהו בדרכם, ואמר להם שהוא דר בין פרישי מדברא שעוסקים בתורה, וחידש לרשב"י כמה עניינים בתורה ושמח עליהם עד שאמר לו: נהוראי שמך, ואור אתה, והאור שורה עמך [זוהר תצוה קפז, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בקרבת עין זיתים, אולם יש שציינוהו בטבריה[1]: "בלכתך מכפר עין זייתו"ן לכפר עלמא אצל מערת ר' אלעאי הנזכר, ויש שם דרך הולך ממערת ר' אלעאי עד מעיין אחד אשר שם, נקרא עין אל טינ"י [עין התאנה/עין יקים? זה רחוק מאד והדרך היא דרך ביר אל-שין]. והנה לימין הדרך ההוא יש הר גבוה מאוד, ובאמצע שיפוע עליית ההר, יש סלע אחד, שם קבור ר' נהוראי סבא, הנזכר בספר הזוהר פרשת תצוה". [רבי חיים ויטאל]

"כפר עין זיתון, אחרי הכפר יש מערה... שם קבר רבי יהודא בר' אילעי וגם אביו אילעי. וקרוב להם קבר הגאון רבי יוסי סארגוסי רבו של רדב"ז... וקרוב לו קבר ר' נהוראי סבא". [שערי ירושלים; מבשרת ציון]

"למערב עין זיתון... בלכתך ממערת ר' אילעאי על דרך מעיין אחד הנקרא עין אלטוני, ומימין הדרך ההוא יש הר גבוה מאד, ובאמצע שיפוע עליית ההר שיפוע אחד, ושם קבור ר' נהוראי סבא הנזכר בזוהר הקדוש פרשת תצוה". [מסעות משה]

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

קשה למצוא את מקום הציון, שכן אין תאור מלבד האזור עצמו. הציון 'סלע אחד' לא יוכל להוביל אותנו למציאת המקום, במיוחד לאחר מאות שנים שהיו בהם שינויים טופוגרפים רבים. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] טבריה: "טבריא... ורבי נהוראי ורבי ינאי ורבי אסי". [יחוס הצדיקים]

התנא האלוקי רבי שמעון בן מנסיא

תנא בן הדור החמישי, בזמנו של רבי יהודה הנשיא [ביצה כו, א].

רבינו הקדוש כינה אותו ואת חברו ר' יוסי בן המשולם 'עדה קדושה'. יש אומרים מפני שהיו מחלקים את יומם שליש לתורה, שליש לתפילה ושליש למלאכה, ויש אומרים מפני שהיו יגעים בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות הקיץ [קהלת רבה ט, ט].

אמרותיו

"רבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי: הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם... רבי שמעון בן מנסיא אומר: אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כולם נתקיימו ברבי ובניו" [אבות ו, ח].

"רבי שמעון בן מנסיא אומר: חבל על שמש גדול שאבד מן העולם, שאלמלא נתקלל נחש, כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים טובים ואבנים טובות ומרגליות. ולא עוד אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו, ומוציא בה עפר לגינתו ולחורבתו" [סנהדרין נט, ב].

"ובכל נפשך, אפילו הוא נוטל את נפשך... רבי שמעון בן מנסיא אומר וכי היאך אפשר לו לאדם להיהרג בכל יום, אלא מעלה הקדוש ברוך הוא על הצדיקים כאילו הם נהרגים בכל יום" [ספרי דברים פיסקא לב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ביער הבעש"ט: "בלכתך מצפת דרך צפון לגוש חלב, יש שם נחל מים הנקרא כארא"ל, ונראה לי שמימי ביריי"א ועין זייתו"ן יורדין בנחל ההוא. והנה בדרך הזה עצמו ההולך לגוש חלב, כשתתרחק מן הכרא"ל ת' אמות לצד צפון, בדרך הזה עצמו יש אבן אחת גדולה, ארוכה, נטויה בצד הדרך הזה לצד שמאל. ושם תחתיה קבור ר' נתן הבבלי. ונראה לי שכבר הוציאו האבן הזאת משם ונאבד הסימן הזה. ותלך משם לצד מערב ממש, ושם בהר מקום גדול מלא חפירות, ונראה מקום מחצב אבנים בין הסלעים, ושם קבור ר' שמעון בן מנסיא". [רבי חיים ויטאל]

"ושם, לצד מערב [מר' נתן הבבלי], יש בהר מקום גדול מלא נקוקים, ושם קבר ר' שמעון בן מנסיא". [שערי ירושלים (מבשרת ציון; מסעות משה)]

"בראש ההר אשר בדרך העולה מצפת לגוש חלב, שם קבר רבי יוחנן בן ברוקה. ותחת סלע אחד קטן ונמוך קבר בן הא הא. ובין סלעי ההר אשר בפאת מערב, בדרך העולה מצפת לגוש חלב, סמוך למחצב אבנים, קבר ר' שמעון בן מנסיא. ותחת אבן אחת גדולה ורחבה – קבר ר' נתן הבבלי". [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

רבי חיים ויטאל, המקור הראשון לציון זה, מתאר את קברו ביחס לר' נתן הבבלי – מערבה ממש, מחצב העומד בין חפירות רבות. לאחר איתור קברו של ר' נתן הבבלי כפי תיאורו של ר"ח ויטאל, פונים ההרה בקו ישר מערבה ומגיעים לאזור מלא חפירות כשבמרכזו סלע ענק בין הסלעים שמסביבו ששימש מחצב אבנים, שם הציון בדיוק כפי שתואר. [בטעות כיום הוא מצויין הרבה יותר מערבה-צפונה, לא בין סלעים וגם לא במחצב עצמו]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

התנא האלוקי רבן גמליאל דיבנה

היה נשיא ישראל, תנא, וצאצאו של הלל הזקן. הוא היה בנו של רבן שמעון בן גמליאל הזקן נשיא ישראל. למרות שתקופה מסוימת שימש בתפקיד הנשיאות רבן יוחנן בן זכאי, לאחר שהרומאים שהרגו את רשב"ג הראשון אסרו על בנו להמשיך את הנשיאות, הוא מסר את הנשיאות לידי רבן גמליאל מיד כאשר הדבר התאפשר.

כאשר בסוגיית תנורו של עכנאי רבי אליעזר לא קיבל את דעתם של הרוב, גם כעבור דיון ארוך וממושך, הוא גזר עליו חרם. אשתו של רבי אליעזר, אימא שלום, הייתה שומרת עליו שלא יפול על פניו בנפילת אפים, מכיון שחששה מתוצאות איומות שיגרמו מתפילת נפילת אפים, ואכן כאשר פעם אחת לא השגיחה עליו מכיון שחשבה שהוא ראש חודש, הוא נפל על פניו, ורבן גמליאל אחיה נפטר.

אחד משיטותיו היא המחלוקת הידועה האם שליח הציבור מוציא את הרבים ידי חובתם גם בתפילת לחש או לא, רבן גמליאל סבור שמוטב כי הש"ץ יוציא את הציבור ידי חובתן, בניגוד לדעתם של שאר חכמי ישראל שסברו כי על כל אחד להתפלל בעצמו תפילת לחש.

הרבי תולה זאת במחלוקת הידועה אם איכות עדיפה או כמות, בעוד חכמים סברו שכמות עדיפה, ולכן עדיף שכל אחד יתפלל בעצמו מאשר אחד יתפלל בשביל כולם סבר רבי גמליאל נשיא ישראל כי מוטב שאחד יתפלל וכולם יצאו עימו ידי חובתו, שתפילה כזו הנעשית בהשתתפות ובכוונת כל הציבור יש לה חשיבות גדולה יותר באיכותה, ואיכות עדיפה מכמות. לפי רבי גמליאל אותה תקנה שהשליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן, נעשתה דווקא ענין של בדיעבד, לאותו שאינו בקי להתפלל בעצמו.

רבן גמליאל דיבנה היה רגיל לצאת לנפוש בעכו, כפי שאמרו; שהיה רוחץ במרחץ המפואר של אפרודיטי בעכו, ודרך אגב עונה גם לשאלותיו של החכם היוני פרוקלוס בן פלוספוס, או שמוצאים אותו "יושב לו על ספסלו של גוי בשבת בעכו , וכן מסופר על בנו הנשיא רבן שמעון בן גמליאל וחבריו רבי יהודה ורבי יוסי "שהיו מסובין בעכו וקידש עליהם היום (של שבת)...". מהמשך הסיפור שם נראה כי רבי יוסי היה תושב עכו, וכי לחכמים אלה היו בה גם תלמידים השומעים תורה מפיהם. אף רבי יהודה הנשיא היה מבקר בעכו, והוא גם השיא את בתו לאחר מחכמי כפר עכו. כי כך היה מנהגם, ולעכו היו נוהגים לבוא נשיאי העם ומנהיגיו, לשם ריפוי או לשם שיחות עם חכמי ישראל, ועם חכמי הגויים ומושליהם.

מעלות רבן גמליאל דיבנה בתחום האישי והפרטי

א. רבן גמליאל היה אסטניס-עדין נפש העיד על עצמו שהוא איסטניס ועל פי הגדרה הלכתית זו, מותר היה לו, לצד נימוקים אחרים, לחרוג בכמה עניינים מההלכה המקובלת בזמנו, כגון: להתרחץ כשאשתו נפטרה בתוך ימי ה"שבעה". לשבת על ספסל של גויים בשבת. לשתות יין ישראלי מתוך כלי של גוי.

כמו כן קיבל תנחומים על טבי עבדו, אף שפסק שאין לקבל תנחומים על עבד נוכרי שמת, מאחר ש"טבי עבד כשר היה".

ב. טבע רחמן, כפי שבגמרא מסופר על שכנתו שמת בנה והיית בוכה בלילה ורבן גמליאל בכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו

ג. ועניו

ד. כשלא ידע היה אומר "לא שמעתי".

ה. בביתו היה מקבל חכמים בסבר פנים יפות, ובחתונת בנו עמד והשקה את אורחיו

ו. החמיר על עצמו בדברים שהיקל לאחרים

ז. היווה דוגמה אישית לחסכון בממון ושמירה על ממון זולתו: בימיו נהגו לתפור למת תכריכים יקרים, דבר שהכביד על המשפחה עד כדי כך שהיו מניחים אותו ובורחים. רבן גמליאל ציווה לקוברו בבגדי פשתן פשוטים, ובעקבותיו התקבל נוהג של קבורה בכלי פשתן

ח. מיוחס, דרך אביו רבן שמעון בן גמליאל עד דוד המלך.

ט. עשיר

י. תקיף בדעתו ללא מורא ולא חת מפני איש להעמיד ההלכה כדעת הרוב המתון בדרך המלך ושביל הזהב ומתנגד לקיצוניות.

התנא האלוקי רבן יוחנן בן זכאי

מגדולי התנאים בסוף ימי בית שני, ובתקופה שלאחר החורבן.

רבן יוחנן בן זכאי שימש כרב במקום הנקרא ברור חיל: "הלך אחר חכמים לישיבה [רש"י: בית הוועד ששם בית דין קבוע]... אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל" [סנהדרין לב, ב]. כמו כן יתכן ששימש ברבנות גם בערב [ראה ירושלמי שבת טז, ח].

"אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק" [ברכות יז, א]. לפני חורבן בית המקדש ידע רבן יוחנן את העומד להתרחש, ורצה להציל מה שיוכל. בעת המצור על ירושלים, הוציאוהו תלמידיו מן העיר בערמה, ובא אל אספסינוס וביקש ממנו שלושה דברים: את יבנה וחכמיה, את המשך נשיאות רבן גמליאל כדי שלא יכלה שלטון בית דוד מישראל, ורופאים לרבי צדוק [גיטין נו, א-ב].

אחר החורבן תיקן תקנות שונות לזכר בית המקדש [ראש השנה ל, א].

היה מתלמידיו החשובים של הלל הזקן, וקיבל גם משמאי [אבות ב, ט].

במשנה [אבות ב, י] מונים חמישה תלמידים של רבן יוחנן בן זכאי: "רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניא ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך".

תלמידיו קראו לו 'נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק' [ברכות כח, ב].

הלל הזקן החשיבו מאד ואמר עליו: "מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל", ומעידה הגמרא: "ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל" [פסחים ג, ב]. כמו כן אמר עליו: "אב לחכמה הוא, אב לדור הוא" [אבות דרבי נתן א, ה הוספה ב לנוסחא].

"תנו רבנן, שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלושים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו, ושלושים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון. עשרים בינונים. גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה, גמרא, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים, וגזירות שוות, תקופות וגימטריאות [רש"י: חשבון הילוך חמה ולבנה], שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין, משלות שועלים [שיסדו קדמונים לתת כעין משל לתוכחתם, ותולין אותן בכובסים ובשועלים], דבר גדול ודבר קטן. דבר גדול – מעשה מרכבה, דבר קטן – הויות דאביי ורבא [כל הדברים שהתקשו בהם אביי ורבא, כבר נתן רבן יוחנן בן זכאי את דעתו עליהם ונתן בהם טעם, אלא שנשתכחו בימי האמוראים. רש"י], לקיים מה שנאמר [משלי ח, כא]: 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא'" [סוכה כח, א].

חי מאה ועשרים שנה: "כל שנותיו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה, ארבעים שנה עסק בפרקמטיא, ארבעים שנה למד, ארבעים שנה לימד" [סנהדרין מא, א, וראה ספרי סוף דברים פס' ז]. בירושלים, בלב הרובע היהודי, עומד בית הכנסת הנקרא 'ביכ"נ רבן יוחנן בן זכאי'. לפי מסורת יהודית עמד במקום זה בסוף תקופת הבית השני ובחורבנו בית מדרשו של רבן יוחנן בן זכאי 'ששם היו מתנין גדולותיו של הקב"ה' [ירושלמי מגילה ג, א]. ביכ"נ זה נזכר אצל עולי הרגל, ושם היו רגילים להכתיר את הרב הראשי הספרדי בתואר 'ראשון לציון'.

ישנה איגרת המיוחסת לרבן יוחנן בן זכאי שכתבה ע"פ צוואת רבן גמליאל הנשיא ליהודים אשר ברומא על אודות אותו האיש יש"ו ותלמידיו.

אמרותיו

"מזבח אבנים לא תניף עליהן ברזל, וכי מה ראה הכתוב לפסול את הברזל יותר מכל מיני מתכות? מפני שהחרב נעשית ממנו, והחרב סימן פורענות והמזבח סימן כפרה, מעבירין דבר שסימן פורענות מדבר שסימן כפרה" [תוספתא בבא קמא ז, ו].

וכן: "רבן יוחנן בן זכאי אומר: הרי הוא אומר [דברים כז, ו]: 'אבנים שלמות תבנה' – אבנים שמטילות שלום. והרי דברים קל וחומר, ומה אם אבני מזבח שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות, שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, אמר הקב"ה 'לא תניף עליהם ברזל' [דברים כז, ה], המטיל שלום בין איש לאיש, בין איש לאשתו, בין עיר לעיר, בין אומה לאומה, בין ממשלה לממשלה, בין משפחה למשפחה – על אחת כמה כמה שלא תבואהו פורענות" [מכילתא יתרו יא].

על לימוד תורה התבטא: "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת" [אבות ב, ט]. רבן יוחנן אף שב ויישם הנחייה זו: "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח פרשה אחת בתורה שלא למדה, ולמד במקרא ותרגום מדרש הלכות ואגדות ומשלו, הכל למד, וכן אמרו עליו שאמר: אם יהיו כל השמים יריעות, וכל האילנות קולמוסין, וכל הימים דיו, אינן כדי לכתוב את חכמתי שלמדתי מרבותי, ולא אצלתי מחכמתן אלא כשם שהזבוב הזו הטובלת בים הגדול ומשהו מחסרה" [מסכת סופרים טז, ו].

"אמרו לפני רבן יוחנן בן זכאי: חכם וירא חטא מהו? אמר להם: הרי זה אומן וכלי אומנותו בידו. חכם ואין ירא חטא מהו? אמר להם: הרי זה אומן ואין כלי אומנותו בידו. ירא חטא ואין חכם מהו? אמר להם: אין זה אומן אבל כלי אומנותו בידו" [אבות דרבי נתן פרק כב].

עובדות והנהגות

"אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי: מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה [רש"י: שהיה הולך ושונה תמיד] ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרהר [בדברי תורה] במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם, אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים[2] וערבי יום הכפורים [רש"י: שצריך לאכול מבעוד יום]. וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו" [סוכה כח, א].

"אדריינוס הרשע כשכיבש את ירושלים היה מתגאה לומר כיבשתי את ירושלים בכח, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי אל תתגאה, אלולי שהיה מן השמים לא כבשת. מה עשה רבן יוחנן? נטלו והכניסו לתוך המערה והראה לו אמוריים קבורים, והיה אחד מהם של שמונה עשרה אמה, אמר לו כשהיה לנו זכות כל אלו נפלו בידינו, ועכשיו על ידי עונותינו שלטת בנו" [מדרש תנחומא (בובר), הוספה לפרשת דברים סימן ז].

בירושלים חיה משפחה שבניה היו מתים בצעירותם. כאשר הודיעו על כך לרבן יוחנן בן זכאי, אמר להם שיעסקו בתורה ויחיו, מפני שאולי הם מצאצאי עלי הכהן הגדול שנגזר עליהם שימותו בצעירותם בגלל חטאי בני עלי חפני ופנחס [שמואל א פרק ב]. בני המשפחה, שהקשיבו לעצתו של רבן יוחנן חיו, ומאז ואילך נקראה המשפחה 'משפחת רבן יוחנן', על שמו [ראש השנה יח, א].

"כשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני[3], פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה? אמר להם: אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי – אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני [= כולא אותי] – אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני – אין מיתתו מיתת עולם [לעולם הבא. רש"י], ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון – אף על פי כן הייתי בוכה. ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי – כעסו כעס עולם, ואם אוסרני – איסורו איסור עולם, ואם ממיתני – מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון, ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה? אמרו לו: רבינו, ברכנו. אמר להם: יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? [רש"י: כלומר, ולא יותר ממורא בשר ודם?] אמר להם: ולואי [רש"י: שיהא כמורא בשר ודם, שאם כן תחדלו מעבירות הרבה]. תדעו, כשאדם עובר עבירה אומר: שלא יראני אדם" [ברכות כח, ב].

"פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב. אמר ר' יהושע אוי לנו על זה שהוא חרב, מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל. א"ל בני אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה, ואיזה זה גמילות חסדים... שכן מצינו בדניאל איש חמודות שהיה מתעסק בגמילות חסדים. ומה הן גמילות חסדים שהיה דניאל מתעסק בהם... היה מתקן את הכלה ומשמחה, ומלווה את המת, ונותן פרוטה לעני, ומתפלל שלשה פעמים בכל יום ותפילתו מתקבלת ברצון" [אבות דרבי נתן פרק ד].

"בשעת פטירתו [של רבן יוחנן בן זכאי], אמר להם [לתלמידיו]: פנו כלים מפני הטומאה [כדי שלא יטמאו הכלים שבבית בטומאת מת], והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא [רש"י: שבא אלי ללוות אותי]" [ברכות כח, ב].

"משמת רבן יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה" [סוטה ט, טו].

"משמת רבן יוחנן בטלה החכמה" [סוטה מט, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה[4]: "טבריא... ושם קברו של רבן יוחנן בן זכאי ור' יהודה הלוי[5], הכל בגליל התחתון". [מסעות ר' בנימין]

"[האמהות] חצי פרסה קרוב למערת ר' יוחנן בן זכאי ושמונה תלמידיו, ארבע מצד אחד וארבע מצד אחר, והוא עצמו גבוה עליהם בראש המערה. ובזוית אחת יכנס אדם לשם, והנה שלוש תיבות, ובצד אחר כמו כן ד' תיבות". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]

"טבריה בית הכנסת של ר' שמעון בר יוחי. נקבר כהנא ור' יוחנן בן זכאי ור' מיימון ור' משה בר' מיימון ותלמידי ר' עקיבה כ"ד אלפים[6], ור' עקיבה ואשתו ובניו, ור' חזקיה[7]". [כת"י אילן ב']

"ממרחקים באים מספר רב מאד להשתטח על הקברים אשר בטבריא. הקברים הידועים ביותר הם: קברי תלמידי רבי עקיבא, המערות של ר' יוחנן בן זכאי ורב כהנא, קברי ר' יונתן בן לוי ור' משה בר מיימון, מערות ר' חייא[8], רב הונא, ר' מאיר ור' צמח גאון עליהם השלום". [שבילי דירושלים]

"בטבריה קבור ר' עקיבא ותלמידיו, ור' חייא ושני בניו, ור' יוחנן בן זכאי ותלמידיו[9], ורב כהנא והרב ר' מאיר קצון[10] והרב ר' משה בן מיימון זכרם לברכה. ובמערה אחת יונה בן אמיתי עליו השלום". [אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז]

"טבריה... וסמוך לכפר לצד (דרום) [צפון] רב כהנא ורבי יוחנן בן זכאי במערות, ורבינו משה בן מימון ואביו, ורבי דוד נכדו, ורבי חייא ובניו יהודה וחזקיה". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"טבריא, שם קבורת רבי יוחנן ובית מדרשו, וכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא. וכנגדו רב כהנא ורבן יוחנן בן זכאי. ולמטה מהם הרמב"ם ז"ל". [יחוס הצדיקים]

"תלך עוד משם [מר' יצחק נפחא] בשדה לצד מערב החומה נוטה באלכסון קצת לצד דרום, ושם חצר אחת מוקף כתלים ובתוכו ציונים וארונות הרבה, ובכוך הסמוך לפתח החצר מצד ימין, שם קבור רבן יוחנן בן זכאי. תלך עוד משם לצד מערב החצר הזה, ושם ציון אחד, ושם קבורים הרמב"ם ז"ל ואביו רבינו מיימון ז"ל כמו שאומרים העולם". [ר' חיים ויטאל]

"טבריה... וחוץ לעיר מצפון שם קבורת הרמב"ם זצ"ל ועליו ציון. ובסמוך[11] מדרש קטן, ושם קבור רבי יוחנן, ושם כהנא[12]. ובסמוך מדרש אחר, ושם קבורת רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. והמצבה שכנגד הפתח היא מצבת קבורת ר' יוחנן בן זכאי". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"טבריה, חוץ מן החומה קבורים רבינו מיימון ובנו הרמב"ם, ורבן יוחנן בן זכאי ור' יוחנן ורב כהנא. ובהר מערת רבי חייא ובניו, ור' עקיבא וכ"ד אלף תלמידיו, ומערת ר' אמי ור' אסי ור' הונא ריש גלותא ור' מאיר ור' ירמיה[13] באם הדרך, עליהם השלום". [איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא]

"טבריה... וחוץ לעיר שם קבורת הרמב"ם ואביו, ובסמוך רבי יוחנן ורבי כהנא, ובסמוך רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו". [משה חיים קאפסוטו]

"בטבריה... ורחצתי שם בחמי טבריה כמה פעמים, והוא קרוב לאותה העיר... והלכתי שם על קבר ר' עקיבא ועל קבר של ר' יוחנן בן זכאי, וגם התלמידים של ר' עקיבא נקברים שם. ובכפר ראשון יש מערה אחת של רב כהנא, גם ר' מאיר בעל הנס וגם ר' יוסי הכהן. וקרוב אצל אלה הקברים הוא הקבר של רמב"ם ז"ל... ומצד ב' של טבריה הוא ים כנרת... באמצע הים יש בארה של מרים, אבל אין יודעים באיזה מקום, ואמרו שהוא סמוך לעיר". [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]

"(דרומית) [צפונית] לטבריא קבור הרמב"ם בתוך גן... ולא הרחק משם בית מדרש בו קבורים ר' אמי ור' אסי ורב זירא ורבי יוחנן בן זכאי ורב המנונא סבא ועוד עשרה גאונים". [ידי משה]

"גם בטבריא תבנה ותכונן היינו על קבר ר' יוחנן בן זכאי עם תלמידיו, ר' עקיבא עם כ"ד תלמידיו, ור' חייא ובניו, ורב המנונא סבא, ור' מאיר בעל הנס, וכמוהם אין מספר". [איגרת ר' אברהם הכהן מקאליסק מצפת]

"טבריא... דרך ההר אתבונן, ציון רבן יוחנן בן זכאי שם יתלונן, יחיד בדורו היה, וחמישה תלמידים מזהב נחמדים, צדיקים וחסידים, מונה שבחן היה". [פיוט על טבריה לרבי דוד בן אהרן ן' חסין, נפטר בערך ה"א תק"ן, נדפס ה"א תקס"ז]

"ביום ג' היינו על קברי רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו, ואצלו בסמוך מונח בצד אחד ר' יוחנן מרא דארעא דישראל, ומצד השני רב אמי ורב אסי. ושם בסמוך מונח בעל השל"ה". [ימי מוהרנ"ת]

"טבריה. הלכתי לשם עם כל בני ביתי להתפלל על קברי הצדיקים דשם. ושם, סמוך להעיר, קבר הרב הרמב"ם ז"ל והרב השל"ה ז"ל. סמוך להם הוא קבר ר' יוחנן בן זכאי עם חמישה תלמידיו". [קורות העתים]

"טבריא... עברנו דרך חומת העיר, ונבוא אל קבר ר' יוחנן בן זכאי. והקרובים אל הקבר הזה הם של ר' אמי ור' אסי, ומנגד לקבר ר' יוחנן נטמן ר' ישעיה הרוויץ בעל השל"ה". [מסע משה ויהודית מונטיפיורי]

"טבריא תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן... הלכנו להשתטח על מקום קבורת הצדיקים במקום הנקרא חצרות, ששם קבורים התנא ר' יוחנן בן זכאי וחמישה תלמידיו, ור' אמי ור' אסי, והגאון השל"ה והרמב"ם זיע"א". [מסעי הירח]

"טבריא... הלכנו להתפלל תפלת המנחה על ציון קבורת רבי יוחנן בן זכאי עם חמשה תלמידיו השוכבים סביביו. גם רבי אמי ורבי אסי שוכבים שמה, קרוב לקבר רבי יוחנן בן זכאי כאמה אחת. גם הגאון הקדוש בעל מחבר השל"ה הקדוש שוכב שמה, אצל קברות התלמידים, והוא לא רחוק מהעיר, רק כרבע שעה לצד מערב. הדלקתי שם שמן זית והתפללנו מנחה". [מסע מירון]

"טבריה... לצפון הר הכרמל נמצא קבורת ר' יוחנן בן זכאי וחמישה תלמידיו, ורב אמי ורב אסי הנזכרים בתלמוד הרבה פעמים". [גבעת שאול]

מיקום וזיהוי הקבר

חצר רבן יוחנן בן זכאי ידועה זה רבות בשנים. היא נמצאת בתוך שטח נרחב של בית הקברות העתיק של טבריה ששכן מחוץ לעיר כנהוג. העיר הקדומה היתה קטנה ותחומה הצפוני היה באזור רחוב הירדן היורד לכיוון הים ולצפת. השטח היה בנוי בצורת חצרות, כשכל חצר סימנה תקופה אחרת של קבורה. החצר הפנימית הינה חצרו של הרמב"ם, אביו, ונכדו ר' דוד הנגיד [כנראה לפי אזור מציאת מצבתו ולפי הסברא], שגם היא היתה קטנה עם מחיצות מימין ומשמאל סמוכות לציון המצויין כיום. החצר הסמוכה לה כיום משמאל (צפון-מערב) [לעולה לכיוון הרמב"ם] הגבוהה במפלס אחד הינה חצרו של רב כהנא [ותלמידיו], החצר התחתונה הינה חצר רבן יוחנן ב"ז ותלמידיו [מאוחר יותר ייחסו לה גם את רבי אמי ורבי אסי בטעות] ונוסף בה השל"ה, החצר המערבית-צפונית, בקצה הגידור כיום [בסמוך לכניסה השניה לשטח] הינה חצרו של רבי יוחנן רב ברונא ורב חננאל. אמנם לא כל גדרות החצרות נשתמרו, אך לפי תיאור עולי הרגל נראה בעליל שהיתה החלוקה ועל כך נקרא המקום 'חצרות'. [יש להעיר כי ע"פ תיאור ר"ח ויטאל ויחוס הצדיקים הרי שרבן יוחנן בן זכאי קבור בחצר הפנימית [היכן שכיום הרמב"ם] ואילו הרמב"ם בחצר רבן יוב"ז, שלא כתאור החצרות ע"י שאר עולי הרגל, או שמא קברו של השל"ה הוא של הרמב"ם כנראה מלשונו של רח"ו שהרמב"ם באותה חצר של ריו"ח ב"ז, ושל הרמב"ם הוא של השל"ה, והוא הנזכר אצל יחוס הצדיקים 'למטה' מריו"ח ב"ז כי כן הוא לפי האמת]. בתמונות ישנות נראים גלי אבנים שונים בחצר רבן יוב"ז, ומייחסים את רבן יוב"ז למצבה המרכזית. בלשונו של ר"ח ויטאל מוזכר כי רבן יוב"ז קבור מימין ובסמוך לכניסה לחצר, אך אין תיעוד כלשהוא היכן היה פתחה של החצר. בתמונות הישנות נראית החומה המקיפה את כל בית הקברות כשקיים קיר צפוני מעל חצרו של רבן יוחנן ב"ז ופתח סתום כנגד המצבה הסמוכה לו לדרום. אם כך הדבר הרי שהמצבה המיוחסת לו הינה נכונה שכן היא מימין לפתח כשהכניסה מלמעלה.

ע"פ עדויות עולי הרגל לפי תקופתם, נראה כי גובה פני השטח היה בתחילה נמוך בכשני מטרים, וקברי התנאים היו בתוך מערות קבורה כשכל מערה היתה מיוחסת למישהו אחר, ומאוחר יותר עם השתנות גובה הקרקע, כוסו המערות וציינו מעליהם בגלי אבנים [כעין ארונות] את מיקומם של הקברים. לפיכך ברור שהעומד כיום ליד קברי התנאים אינו אלא עומד ע"ג מערות, כל אחד במערתו הוא. אכן באזור זה נמצאו 2 דלתות של מערות קבורה, דבר המעיד כי יש מתחת לפני השטח מערות קבורה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אין לדעת מי הם התלמידים המדוברים. חמשת התלמידים המוכרים לנו הם רבי אליעזר בן הורקנוס, רבי יוסי הכהן, רבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך, שמנוחתם בעלמא, ורבי יהושע בן חנניא שמנוחתו בצפת. אמנם, ראה להלן (עולי הרגל ומקורות) באיגרת ר' יוסף סופר מצפת שמציין כאן את קבורת ר' יוסי הכהן וכן באיגרת יחוס האבות מאלמוני, ערך רב הונא, שמציין כאן את קבורת ר' יוסי.

[2] שכך ההלכה. ראה פסחים [קט, א] ורש"י שם.

[3] על שם 'יכין', העמוד הימני והחזק מבין השנים שהעמיד שלמה בבית המקדש הראשון, 'יכין ובועז'. רש"י.

[4] אמנם מצאנו גם כמה עדויות על מקום קבורתו בהר הזיתים שבירושלים: "בהר הזיתים בשדה מערה בה חגי הנביא, עוד שם רבן יוחנן בן זכאי". [איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן] "ומשם להר הזיתים עלי קרת... מערה רבן זכאי מעוטרת". [קברי אבות] ולא נראה שהכוונה לאביו של רבן יוב"ז.

[5] באחד מכתבי היד נכתב 'ר' יהונתן בן לוי' במקום יהודה הלוי, וראה להלן בערכו. לדעת איש שלום מתוך שלא ידע המעתיק מיהו ר' יהודה הלוי, תיקן ליונתן בן לוי. מ"מ זוהי עדות מתקופת ריה"ל המעידה על קבורתו בטבריה ולא בכבול.

[6] קבורת כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל.

[7] לא ידוע מי הוא ר' חזקיה זה, אך אולי הכוונה לבנו של ר' חייא שנטמן כאן עם אחיו ואביו.

[8] קבורת ר' חייא ובניו בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל.

[9] קבורת רבן יוחנן בן זכאי בטבריה עם תלמידיו נזכרת בסתמיות וללא ציון כמות התלמידים בימי שמואל ובמסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור.

[10] אין ספק שמדובר בטעות והכוונה לרבי מאיר בעל הנס. ראה בפרק גוש חלב (רבי מאיר טצון) שחל בלבול אצל נוסעים רבים באשר לזהותו של רבי מאיר הקבור בטבריה ושל זה הקבור בגוש חלב.

[11] קבורת הרמב"ם, רב כהנא ור' יוחנן האחד בקרבת השני בטבריה נזכרת בחמדה גנוזה [תרט"ז], תוך ציון שמדובר ברב כהנא הראשון.

[12] בכת"י ב': "ור' כהנא".

[13] זיהוי קבר ר' ירמיה בסמוך לקבר ר' מאיר נעשה גם בימי שמואל.

התנא האלוקי יונתן בן עוזיאל

הוא גדול תלמידיו של הלל הזקן נשיא ישראל שהשווה בגמרא למשה רבינו.

דרגתו העצומה מוזכרת בגמרא: תנו רבנן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו ושלשים מהן ראוים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון עשרים בינונים, גדול שבכולן **יונתן בן עוזיאל** קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים, ושיחת דקלים, משלות כובסין משלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן. דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הויות דאביי ורבא, לקיים מה שנאמר להנחיל אהבי יש ואוצרותיהם אמלא. וכי מאחר שקטן שבכולן כך גדול שבכולן על אחת כמה וכמה? אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף.

תרגומו של יונתן בן עוזיאל מתאפיין באריכות יתירה ובביאור המקראות ע"ד הקבלה וע"ד הדרש. בולט ביותר פירושו על הפסוק בראשית "בחכמתא", מאמר המוזכר בספרי חסידות מאות פעמים, כבסיס לבריאת העולם בספירת החכמה.

בגמרא מובא בפירוש כי בתרגומו של יונתן בן עוזיאל מובאים דברים ע"ד הקבלה:

תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגליתי סתריך לבני אדם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך מאי טעמא משום דאית ביה קץ משיח.

התנא האלוקי רבי יוחנן בן גודגדא

היה תנא בדור השני. אודותיו מובא מעשה בר' יהושע בר חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל ר' יוחנן בן גודגדא אמר לו בני חזור לאחוריך שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים", מהלשון בו הוא קרא לרבי יהושע בן חנניה - "בני", מוכיח בספר ערכי תנאים ואמוראים, שהוא היה תלמידו של רבי יוחנן בן גודגדא.

לפי דברי מחבר הספר ערכי תנאים ואמוראים (מגדולי הראשונים), הוא היה נחשב ל"חסיד" גדול, דבר שהתבטא בכך שהוא היה אוכל כל ימיו "חולין על טהרת הקודש . על פי תורת החסידות, הכוונה היא שהוא אכל אוכל לשם שמים, כדי שיהיה לו כוח ללמוד ולהתפלל, וממילא היה מעלה את הניצוצות הקדושים שבאוכל.

התנא האלוקי אבא שאול

אבא שאול, תנא בן הדור השלישי והרביעי.

התפרנס מעבודה כאופה[1] [פסחים לד, א], אך עסק גם בקבורת מתים [ראה להלן עובדות והנהגות].

אמרותיו

"'זה אלי ואנוהו' [שמות טו, ב]... אבא שאול אומר: ואנוהו – הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום, אף אתה היה חנון ורחום" [שבת קלג, ב].

"אבא שאול אומר: מחלוקת בתי דינים – חורבן העולם" [דרך ארץ זוטא ט].

"מה יתרעם על מדותיו? וכי גבר על חטאיו? דיו חיים שנתתי לו" [קידושין פ, ב].

כאשר חכמים מנו את אשר היה בלשכות בית המקדש, שכח רבי אליעזר בן יעקב מה הייתה משמשת הלשכה הדרומית מזרחית, ואבא שאול אמר שבה היו נותנים יין ושמן והיא הייתה נקראת לשכת בית השמנים. כאשר רבי אליעזר בן יעקב שכח למה שמשה הלשכה הרביעית בעזרה, אמר אבא שאול לשכת כהן גדול הייתה. על פי הסברו של רבי לוי יצחק הוא אמר זאת לסגולה, שכן שמן זית היא סגולה לזכרון, וכן כהן גדול שהיא דרגה השווה לשמן, שכן כהן גדול נמשך בשמן.

אבא שאול הוא ענין הזכרון, השם שאול רומז ליסוד, השם אבא רומז לחכמה, והשם אבא שאול היא בחינת יסוד אבא שביסוד, ולכן זכר מה היה בלשכות אלו. ושרשו היה ממנשה בן יוסף.

עובדות והנהגות

"תניא, אבא שאול אומר: קובר מתים הייתי, והייתי מסתכל בעצמות של מתים: השותה יין חי – עצמותיו שרופין, מזוג – עצמותיו סכויין, כראוי – עצמותיו משוחין. וכל מי ששתייתו מרובה מאכילתו – עצמותיו שרופין, אכילתו מרובה משתייתו – עצמותיו סכויין, כראוי – עצמותיו משוחין" [נדה כד, ב, וראה בסדר הדורות בשם היוחסין פירוש אחר מהפשט הפשוט].

"תניא, אבא שאול אומר, ואיתימא רבי יוחנן: קובר מתים הייתי. פעם אחת רצתי אחר צבי, ונכנסתי בקולית של מת, ורצתי אחריו שלש פרסאות, וצבי לא הגעתי וקולית לא כלתה. כשחזרתי לאחורי אמרו לי של עוג מלך הבשן היתה" [שם].

"תניא, אבא שאול אומר: קובר מתים הייתי. פעם אחת נפתחה מערה תחתי, ועמדתי בגלגל עינו של מת עד חוטמי. כשחזרתי לאחורי אמרו עין של אבשלום היתה" [שם].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בביריה[2]: "ובכל ערב ר"ח עושים עד חצות כמו ערב יום הכיפור, וגוזרים ביטול מלאכה עד חצות, ומתקבצים כל ישראל לבית הכנסת אחת גדולה, או הולכים על קבורת הושע בן בארי הנביא, שעליו בנוי כמו כיפה אחת גדולה, בנין מפואר, ונכנסים לתוכו, או לתוך המערה של התנא האלקי אבא שאול עליו השלום, או לפני קבר של רבי יהודה בר אילעי, שאלו הצדיקים הם קבורים סמוך לעיר [צפת]. ומתפללים לשם תפילה יותר נוראה עד חצי היום. ולפעמים עושים לשם כל היום כולו בתפילה ודרשות". [איגרת ר' שלמה שלומיל מיינשטרל מצפת – תעלומות חכמה מ, ב]

"ביריא[3], יש בה בית הכנסת חרב[4]. ולמעלה מעיין[5] הכפר. בראש ההר, שם מערה ובתוכה קבורת אבא שאול ואשתו[6]". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"בראש חודש הלכו כל אנשי העיר ונשים וטף, ואנחנו עמהם, לקבר של אבא שאול ואשתו, דרך כפר ביריא... משם ולהלן, בין השדות, באמצע ההר – היא מערת אבא שאול ואשתו". [אהבת ציון]

"ביריא, שם הר גדול, ובתוך ההר מערה, ובה נקברו אבא שאול ואשתו". [ידי משה]

"נאמן בבריתו מה מליל, מהר בימינו יבנה הגליל, וכפר ביריא איתן קשתו, ושם אבא שאול ואשתו". [יד אהרן]

"כפר ביריא. למעלה מן הכפר, בהר, יש מערה ובה קבורת אבא שאול ואשתו". [שערי ירושלים; בשינוי קל: מבשרת ציון]

"הלכנו בין גינות ופרדסים לכפר ביריא, אשר שם מקום קבורת אבא שאול ואשתו. ובין ההרים האלה קבורת בניהו בן יהוידע. ההר הזה הוא הר חרמון". [מסעי הירח]

"לפנות ערב באנו אל ההר הגדול אשר מעבר השני לכפר ביריה, ושם מערה גדולה ובתוכה קבורת אבא שאול. באין אורח עלינו ההרה דרך שדה עדשים, עדי הגענו אל המערה, גם לזאת המערה שחוח הלכנו בכריעות ברכינו. והתפללנו מנחה בתוכה, שם נראה קבר באורך חצי המערה". [מסע מירון]

"לצפון עיר צפת, נוטה מעט מזרחה, נמצא כפר הנקרא בלשון ערבי בריע... למזרח הכפר נמצא הר גדול ובו מערה אחת, ושם נקבר אבא שאול הנזכר בתלמוד פעמים רבות. ומעבר להר לצד מזרח, בין המקום הנקרא בלשון ערבי בין טשעבלען, רוצה לומר בין שני ההרים, נמצא קבורת בניהו בן יהוידע אשר היה שר צבא למלך שלמה, ועל קברו הוא גל אבנים". [גבעת שאול]

"ביריא, אצל צפת, למעלה מן הכפר בהר יש מערה ושם קבר אבא שאול ואשתו". [טוב ירושלים]

דרכי גישה

בצומת הכניסה לצפת [כביש 8900] פונים צפונה (שמאלה לבאים ממירון) ואחרי כ-700 מטר בכיכר פונים שמאלה.

עוד כ-700 מטר עד לצומת דרכים. בצומת פונים שמאלה בדרך עפר וכעבור כ-620 מטר מגיעים להסתעפות בה פונים שמאלה. אחרי כ-200 מטר לשמאל הדרך לרגלי ההר בתוך היער ציון אבא שאול.

מיקום וזיהוי הקבר

אמנם ע"פ עדותו של ר' חיים ויטאל, מערה זו אינה מקום קבורת אבא שאול ואשתו, וצדיק אחר קבור בה. המיקום המצויין כיום מתאים לתיאור עולי הרגל, והוא אכן מאחורי הר המזרחי לכפר ביריה. אבא שאול

---

[1] "גבל של בית רבי היה" – הכוונה לבית הנשיאות, אצל אבותיו של ר' יהודה הנשיא, ולא לבית רבי יהודה הנשיא עצמו, מפני שקדם לו [ע"פ מ. מרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד].

[2] אמנם, רבי חיים ויטאל כותב שהטמון שם אינו אבא שאול, אך מכיוון שאינו מעיד על קבורת אבא שאול במקום אחר נסתפק בציון הסתייגותו מהמיקום הנוכחי: "בכפר ביריי"א מערה אחת, ואומרים העולם ששם קבור אבא שאול. ומורי ז"ל לא הודה בזה, ואמר שהוא צדיק אחר, ולא הגיד לי שמו". [רבי חיים ויטאל]. כאן יש לציין כי יוסף בן טבול, תלמידו של האר"י, מוסר כי בדק ומצא שאכן זה קברו של אבא שאול, סתירה לדברי ר"ח ויטאל.

[3] בכת"י ב': כורא.

[4] בזכרון בירושלים: בנוי.

[5] בשבחי ירושלים וזכרון בירושלים נכתב 'מן' במקום 'מעין'.

[6] קבורת אבא שאול ואשתו במערה בבירה נזכרת גם באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, על ידי רבי משה חיים קאפסוטו, בזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים אבן עטר (האוה"ח) (שם לא נזכרה מערה). קברו של אבא שאול (ללא אשתו) נזכר בסתמיות במסעות משה ובימי שמואל.

התנא האלוקי רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא

תנא המוזכר במסכת אבות. אין בידינו דיי פרטים על רבי חלפתא מלבד שהתגורר בכפר חנניא. יש לציין שאין הוא בנו של התנא רבי דוסא בן הרכינס **חלפתא** רומז על ענין הבושה, שעל זה נאמר ששלושה דברים תלמיד חכמים מחליפים דיבורם, ואחד מהם אם שואלים אותו אם מסכתא פלונית סדורה בידך אם לא. ענין זה רמוז גם בלשון איש "**כפר** חנינא" שאינו מספר מעשיו לאנשים אחרים, כפר, שהוא בהצנע ולא כעיר שהוא בפרסום. **דוסא** מרמז על רחמנות כדאיתא בספרים שדוסא הוא לשון הדס שיש לו ריח ואין לו טעם כאשר שהוא לא יכול לעזור לחבירו, הוא משתתף בצערו ומשתתף בשמחתו, וכריח שאין בו ממש. אמר: עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם, שנאמר אלקים נצב בעדת אל. ומניו אפילו חמשה, שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. ומנין אפילו שלשה, שנאמר בקרב אלקים ישפוט. ומניו אפילו שנים, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב הי וישמע. ומנע אפילו אחד, שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך.

התנא האלוקי בן הא הא

בן הא הא, תנא קדמון בזמן הלל הזקן [חגיגה ט, ב].

מקור שמו ושם חברו בן בג בג אינו ברור. בתוספות יום טוב [אבות ה, כב] הובאו שני פירושים: א. נקראו על שם אבותיהם מפני שלא האריכו ימים. ב. גרים היו, וכדי להסתיר את זהותם ממלשינים נקראו על שם אברהם ושרה, הגרים הראשונים, שניתוסף ה' בשמותיהם, ואותיות 'בג' הן בגימטריא חמש, דהיינו ה', ושם אחד הוא[1].

אמרותיו

"בן הא הא אומר: לפום צערא אגרא" – כמידת הצער, כן גודל השכר [אבות ה, כג].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בדרך צפת-מירון, באזור צומת עין זיתים: שערי ירושלים (מבשרת ציון; מסעות משה). טוב ירושלים.

"בדרך צפת שהולכין בו לגוש חלב, באמצע הדרך אשר מן הכרא"ל אל בי"ר אל שי"ך, שם במזרח הדרך בצידו, קרוב לו כמו עשר אמות או פחות מעט, יש סלע אחד קטון הרבה ונמוך, ושם קבור בן הא הא. בדרך הנזכר". [רבי חיים ויטאל]

ומיקום וזיהוי הקבר לא ניתן לקבוע בוודאות את מקום הקבר, מאחר ותיאורו של ר"ח ויטאל הינו סלע קטן ללא כל תיאור נוסף. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ביוחסין הובא פירוש זה, אך שם נטען שזהו אדם אחד. יש לציין שטיעון זה בעייתי מפני שבמשנה [אבות ה, כב-כג] הובאו דברי האחד אחרי דבריו של השני, וראה שם בתוס' יו"ט; כמו כן הובא שם פירוש נוסף לשם בן בג בג: בן גר בן גיורת. ע"ע תוס' חגיגה דף ט'.

התנא אלוקי רבי יהודה בן בתירא

היה תנא בבית שני, וככל הנראה היה מבני בתירא שוויתרו את הנשיאות לטובת הלל הזקן.

אחד הסיפורים הידועים אודותיו הם שכאשר גוי אמר לו שהוא עולה מדי שנה לירושלים ואוכל קרבן פסח, ייעץ לו רבי יהודה שיבקש את חלק האליה מהבהמה. כאשר הגוי ביקש את הכזית בפעם הבאה שעלה לירושלים, הבינו היהודים כי זה הוא תכסיס של שולחו רבי יהודה בן בתירא, והרגו את הגוי.

תוספות מקשה למה לא עלה רבי יהודה בן בתירא עצמו לירושלים ככל ישראל, ומתרץ התוספות שלושה תירוצים: א. שלא היה לו קרקע. תירוץ זה אינו מספיק, כי ישנה שאלה אם אכן מי שאין לו קרקע לא מחויב לעלות לרגל, ולכן תירץ תוספות שהיה זקן ולא היה יכול לעלות.

על שני תירוצים אלו קשה, אם כן למה לא היה יכול לומר ליהודי אחר מנציבין שעלה לארץ ישראל, שיעיד עליו שהוא גוי, ולמה היה צריך לעשות את כל התחבולה?

ומסיבה זו עונה תוספות תירוץ נוסף, שנציבין היא ישוב בחוץ לארץ, ולכן לא היו כל תושביה חייבים לעלות לרגל.

במקום אחר מבאר הרבי את המעשה על פי פנימיות התורה, ועל פי ההנחה כי יהודה מורה על הפעם אודה את ה' - השתוקקות ורצון שעל ידי הריחוק מעבודת ה'.

לפני פטירתו נגלה אליו מלאך המוות בשוק. אמר לו: "המתן לי שלושים יום ואחזור על תלמודי, שאמרו: "אשרי מי שבא לכאן (לעולם הבא) ותלמודו בידו", אך מלאך המוות לקח אותו יום אחד לפני כן (אחרי עשרים ותשעה יום).

אמוראים

האמורא האלוקי רב חסדא

רב חסדא היה מגדולי האמוראים בדורו, חמיהם של רמי בר חמא ורבא.

כאשר בתו הייתה קטנה, היא הייתה בזרועותיו, והוא שאלה: את מי משניהם את רוצה? היא השיבה: שניהם, הגיב רבא מיד: ואני השני.. . לבסוף נישאה אכן לרמי בר חמא, שנפטר בצעירותו, באותה שעה רבא היה נשוי, ולאחר שנפטרה אשתו נישאה לו בתו של רב חסדא. אמרותיה מוזכרות פעמים רבות בגמרא, ורבא החשיבה מאוד, עד שהייתה חשובה לו בחכמתה יותר מגופו, וכל נכסיו

הוא היה בר פלוגתא של רב הונא. אחד מהמחלוקות ביניהם היא בפרשת ויגש, בדברי יהודה ליוסף מדוע הוא נכנס למריבה עבור בנימין יותר משאר אחיו, ונקט הכתוב לשון של "ערבות", "כי עבדך ערב את הנער"

במהותה וגדרה של ערבות זו אומר רב הונא: "מנין לערב דמשתעבד דכתיב אנכי אערבנו מידי תבקשנו, מתקיף לה רב חסדא הא קבלנות היא דכתיב תנה אותו על ידי ואני אשיבנו, - כלומר כאילו קבלתיו בידי אחזירנו לך. רשב"ם, אלא אמר רב יצחק מהכא לקח בגדו כי ערב זר גו' ואומר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך כו'''".

למרות זאת, מצינו בכמה מקומות שדין ערב (שערב משתעבד מן התורה) נלמד מערבות יהודה שאמר אנכי אערבנו, וגם במדרשים ריש פרשתנו סמך דיני ערבות לערבות דיהודה.

ומבואר במפרשים דרב הונא ורב חסדא אזלי לטעמייהו לקמן בגמרא' בדין האומר "הלווהו ואני פורע", "הלוהו ואני נותן", שלדעת רב הונא לשון ערבות הן, ולדעת רב חסדא לשון קבלנות הן, ולכן רב הונא לשיטתו ס"ל דיהודה היה ערב, ולכן נקטו כמה פוסקים כן להלכה (שלמדים דין ערבות מיהודה), כי גם רבא ס"ל בגמרא שם ש"כולן לשון ערבות הן

חתניו מר עוקבא בר חמא . רמי בר חמא. רבא.

בניו רב נחמן. מר ינוקא ומר קשישא. רב חנן. רב מרי ורב פנחס

הוא אמר על עצמו, "לדידי עדיפא לי בנתן" כלומר אני מעדיף שיהיו לי בנות ולא בנים. לפי רש"י ההסבר הוא מכיון שבניו מתו בצעירותם או שלא היו ת"ח, אך התוספות מקשים עליו בכך שמצינו בתלמוד רשימה ארוכה של אחד עשר מבניו שהיו אמוראים, ומתרץ כי אמנם היו לו בנים חכמים אך חתניו היו גדולי הדור והן רבא ורמי בר חמא ומר עוקבא בר חמא. באור התורה מסביר אדמו"ר הצמח צדק כי על פי תורת הקבלה בת היא כינוי לכלי העשוי לקבל אור חדש לאין ערוך מהחוק הקצוב לקבל עולמות, וזו היא בחינת חסד, ורב חסדא היה מבחינת החסד כרמוז בשמו.

האמורא האלוקי רב ששת

רב ששת היה אמורא בבלי מפורסם, ומקום מושבו היה בשילחי שעל החידקל שם יסד לו בית מדרש והצטיין בבקיאותו במשניות ובברייתות.

רב ששת היה אמורא בבלי מפורסם, ומקום מושבו היה בשילחי שעל החידקל שם יסד לו בית מדרש. רב נחמן מעיד עליו ששנה הלכות, ספרא, ספרי, תוספת וכל התלמוד.

רב ששת היה סגי נהור ולפי מקור אחר נתעוור משום שרצה לנהוג במנהג לא להסתכל לצדדים ולא לפניו, אבל לא היה יכול לעמוד בכך עד שנסתמא.

מחמת עיוורונו היה רואה עצמו כעלוב, וכן היה איסטניס וחלוש, ולמרות עיוורונו היה רואה בעיני רוחו מה שלא ראו הפוסקים.

מצוי היה תדיר בבית ראש הגולה, ועבדי ראש הגולה שהיו חשודים בעיניו רדפוהו, אבל הצליח להינצל מידיהם. בחסידותו המופלגת לא היה הולך ד' אמות בלי תפילין.

פטירתו

כאשר הגיע זמנו להפטר מהעולם, בא אליו מלאך המוות באמצע הרחוב ומסר לו כי נצטווה ליטול את נשמתו. אמר לו רב ששת: וכי בהמה אני שחפץ אתה להורגני באמצע הרחוב? בוא לביתי, למקום צנוע, ושם אפטר! ואכן מלאך המוות הוכרח להישמע לדבריו.

צאצאים

מכיוון שרב הונא היה מאריך בדרשותיו ושיעוריו בתלמוד, רבים מתלמידיו, בינם רב ששת, התאפקו מלצאת לצרכיהם בשעת השיעור, ונעשו עקרים, ולא יכלו להוליד עוד מסיבה זו, לרב ששת לא היה בן זכר, ולחבריו שדחקו אותו להתחתן שוב, כדי לקיים את מצוות פריה ורבייה שהיא בן ובת, הוא התחמק בתשובה האומרת שנכדיו, בני בתו שילת, נחשבים לבניו.

הצטיין בבקיאותו במשניות ובברייתות, וכשהיו רב חסדא ורב ששת נפגשים עמו היו שפתותיו של רב חסדא רועדות מבקיאותו של רב ששת במשניות ובברייתות, ורב ששת היה רועד כולו מפלפולו של רב חסדא.

כשתלמידיו היו שואלים אותו שאלה בדבר הלכה היה משיב תמיד מתוך משנה או ברייתא.

רגיל היה לענות על שאלה: "תניתוה" , ולכמה מהלכותיו הוא מוסיף "מנא אמינא ליה דתניא" . את הפלפול היה **שונא**, וכשהציע לפניו רב עמרם תלמידו פירוש דחוק במשנה אחת השיב לו: "שמא מפומבדיתא אתה? שמעניינים פיל לתוך קוף של מחט" לבקיאות זכה הודות לשקדנותו.

כל שלושים יום היה חוזר על תלמודו אפילו בזמן שהיו קוראים בתורה בבית הכנסת, היה מחזיר פניו מן הציבור ועוסק בתורה.

הרבה תלמידים היו מבכרים ללמוד אצלו מאשר אצל בעלי הפלפול. לפי הכלל שקבעו הגאונים במחלקותיו עם רב נחמן חברו נפסקה הלכה כמותו בכל ענייני איסור והיתר

בהגדרתה של פאת הזקן נאמר במשנה שפאה זו מורכבת מחמישה חלקים: "שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה". רב ששת הדגים זאת לתלמידיו: "בין פירקי דיקנא" (=הזקן). "אחת מלמטה" היא בסנטר, ולגבי השתיים שמכאן ומכאן רבו הפירושים: יש אומרים שהן זו לצד זו באותו גובה, בקצה העליון של הלחי. ויש אומרים שהן זו למעלה מזו, האחת בקצה העליון של הלחי והשנייה לצד השפם,

או בקצה הלסת התחתונה . מחמת ריבוי הדעות כתב בשולחן ערוך (יורה דעה סימן קפא סעיף יא) שיש להימנע מלגלח בתער את כל חלקי הזקן. מכל מקום, השפם והחלק שמתחת לגרון לכל הדעות אינם "פאת זקן", ויש שהחמירו שלא לגלח תחת הגרון כדי שלא יגלח בסנטר הסמוך לו.

קיים דין האומר כי כלי הבלוע בתוך אדם או בעל חיים חי, אף על פי שהאדם או בעל החיים נמצא בתוך אוהל, אין הדבר הטמא נהיה טמא בטומאת אוהל. האמורא רבי זירא הסתפק, האם כלי הבלוע בתוך בהמה המפרכסת נחשב כבלוע - מכיוון שהבהמה אינה מתה. רב ששת פסק שבמקרה כזב הכלי נחשב כאינו בלוע, מכיוון שהבהמה המפרכסת נחשבת כ"אוכל", אך רבי זירא הקשה על כך, כיצד ניתן להחשיב אותה כ"מתה", לפי ההלכה האומרת שבהמה כזו אינה מטמאת טומאת נבילות. רש"י מסביר, כי השאלה היא רק ביהודי שיש ברשותו כלים בבטן בהמה טמאה, או גוי שיש ברשותו כלים בבהמה טהורה. אך כאשר ליהודי יש כלים בבטן בהמה טהורה, המותרת לו באכילה, ברור שאין הכלים נחשבים כבלועים, שהרי הבהמה מותרת לו באכילה, ודבר הבלוע בתוך אוכל אינו נחשב כבלוע. השאלה היא רק בבהמה טמאה, שאינה מותרת לו באכילה, והשאלה היא האם יש להחשיב את הבהמה כחיה שהרי אינה מטמאת טומאת נבילות, או שמא יש להחשיבה כאוכל, שהרי מטמאת טומאת אוכלין.

את המשנה במסכת סנהדרין האומרת כי רשע שלקה ושנה הוחזק כרשע מכניסים אותו לכיפה פירש רב ששת כי ההכנסה לכיפה כללה גם פעולות שנועדו להביא למותו של הנידון: "נותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטן מעיינו, ואחר כך "מאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת".

האמורא האלוקי עולא

עולא היה אמורא בזמנו של רבה בר רב הונא, תלמידם של רבי אלעזר ורבי יוחנן.

היה צדיק גמור, ולא חשש שיבוא לידי הרהור, עד שכשהיה מגיע מבית המדרש לבית אביו, היה מנשק את אחיותיו, למרות שהדבר אסור על פי ההלכה לסתם יהודי שאינו בדרגה של צדיק גמור.

עולא נהג לרדת לעיתים תכופות לבבל. הוא שימש כמתווך בין הישיבות הארצישראלית לישיבות הבבליות, ומסר הלכות ומנהגים מאמוראי הארץ לאמוראי בבל. בכך נמנה עולא על ה'נחותי', שהיו קבוצה של אמוראים שירדו ועלו חליפות בין מרכזי התורה שבשתי הארצות. הם נקראו גם "רבותינו היורדין מארץ ישראל".

עולא נפטר בבבל. כשהרגיש שהוא עוד מעט עומד להסתלק מהעולם הזה, הוא התעצב מאוד על שלא זכה למות בארץ ישראל. רבים ניחמוהו בכך שהבטיחו לו שיעלו את עצמותיו לארץ ישראל, אך הוא לא התנחם בכך, באומרו "מה הנאה לי שאני מאבד מרגליתי (נשמתי) בארץ טמאה. אינו דומה הפולטה בחיק אמו לפולטה בחיק נכריה." לאחר מות עולא ספד לו רבי אלעזר רבו, ובסופדו קרא: "אתה, עולא, על אדמה טמאה תמות?!"

חז"ל אמרו על עולא שהיה שוקד בתורה תמיד ועם כל זה לא החזיק טובה לעצמו. בחסידות מוסבר שרק מי שלומד תורה מתוך ביטול עצמי להקב"ה וללא כל כוונה של כבוד וכדומה יכול להשיג את שכל התורה, כמו תלמיד שדווקא על ידי הביטול לרבו הוא יכול לעמוד על דעת רבו.

האמורא האלוקי רבה בר נחמני

היה אמורא בדורו של רב יוסף, ושניהם נחשבו לגדולי הדור בדורם. תלמידיהם היו אביי ורבא.

לאחר שנפטר רב יהודה, עלתה השאלה את מי למנות, את רב יוסף הידוע כבקיא עצום והיה מכונה כ"סיני" מכיון שהיה יודע כל מה שניתן בסיני, או את רבה שהיה ידוע יותר כחריף ועוקר הרים. שלחו את השאלה לפני חכמי ישראל, שפסקו כי רב יוסף עדיף בשל היותו בקיא, שכן מעלה זו נצרכת יותר ותמיד צריכים לזה שיודע הכל.

למרות זאת, רב יוסף סירב למינוי, שכן הייתה קבלה בידו שהוא יהיה ראש הישיבה במשך שנתיים וחצי, ולכן ידע שאם יתמנה לרב וראש ישיבה יפטר מהעולם לאחר שנתיים וחצי. הכתירו את עמיתו רבה, ורק לאחר שרבה נפטר כעבור כעשרים שנה, מינוהו לראש הישיבה, והוא נפטר כעבור שנתיים וחצי.

השם "רבה" הוא קיצור של השם "רבי אבא", ומכיון שלמרות היותו אמורא הוא מכונה בשם רבי, הרי זה מורה על גודל מעלתו של הקרוי בשם זה.

הוא אמר על עצמו שהוא יחיד בנגעים ובאהלות.

בעוד שרבי זירא היה בחינת חכמה, ורבה היה בחינת בינה רבה מוזכר בפרק הראשון של התניא כמי שאמר על עצמו כבינוני, אמרה שעליה, ועל התמיהות שהיא מעלה, מבוסס ספר התניא.

מובא אודותיו כי הוא היה "חריף ומקשה" . בגמרא ישנה שאלה מה עדיף, חריף ומקשה, הוא מתון ומסיק, ולמסקנת הגמרא עדיף הוא מי שהוא מתון ומסיק, כלומר שאינו חריף כל כך, אבל מסקנת הדברים ברורה אצלו יותר. אדמו"ר האמצעי מסביר כי מי שהוא חריף ומקשה, הוא מעלה את האור עילוי אחר עילוי מהגילוי אל ההעלם, בניגוד לאותו שהוא מתון ומסיק, שהוא מביא את האור מההעלם אל הגילוי, ולכן לגבי המקבלים דווקא המעלה השניה עדיפה יותר.

אדמו"ר האמצעי מסביר, כי וודאי שגם אותו שחריף ומקשה הוא לומד כדי להסיק את ההלכה, אלא מכיון שלימודו עולה בדרגה גבוהה כל כך הוא לא יוכל אחר ירידתו להמשיך שוב את ההלכה למעשה, וכאותו תלמיד מבית שמאי שהיו לו שלוש מאות תשובות להתיר צרת הבת מתוך חריפותו, בניגוד לכך אותו שהוא מתון ומסיק, למרות שהוא גם חריף ומקשה, ירידתו לאחר הפלפול היא כדי לדעת הלכה למעשה דווקא, ולכן יוכל לכוין אל מסקנת ההלכה. אם כי כאשר אותו שהוא חריף ומקשה יוכל בזאת לכוין אל ההלכה, אז מעלתו גבוהה יותר מהמתון ומסיק, שכן הוא בא ממקום גבוה יותר.

מובא בגמרא כי הוא היה שמח ביותר ושחק בעת הניחו תפילין. **אדמו"ר הרש"ב** מבאר כי ענין השחוק הזה, הוא מריבוי התענוג בנפשו במה שסמך גאולה לתפילה או במצות תפילין , עד שבא לכלל תענוג מפולש בנפשו, שזהו סיבת השחוק ששרשו בעצמות מקור התענוג שאינו מורכב בשום דבר, וכמו בלעו"ז פלשתים ליצנים היו, שהשמחה והשחוק דליצנות הוא מדברים של הבל ושטות שאין בהם שום ענין כלל, ובאה רק מפתיחת הלב ביותר, וכמו כן בחינת פלשתים דקדושה הוא פילוש ופתיחת הנפש בעצמותה בשחוק ושמחה הבלתי מורכבת בשום דבר, והיא השמחה של מצוה, שהמצוה מביאה אותו לכלל שמחה ותענוג מפולש, אך זאת דוקא על ידי הקדמת אהבה ויראה בחינת אהבה העליונה להתענג על ה'.

האמורא האלוקי רב יוסף בר חייא

רב יוסף בר חייא היה אמורא תלמידו המובהק של רב יהודה בדורו של רבה בר נחמני, ונחשבו לגדולי הדור בדורם. תלמידיהם היו אביי ורבא.

רב יוסף חלה ושכח תלמודו ואביי תלמידו הזכירו לו.

לאחר שנפטר רב יהודה, עלתה השאלה את מי למנות, את רב יוסף הידוע כבקיא עצום והיה מכונה כ"סיני" מכיון שהיה יודע כל מה שניתן בסיני, או את רבה שהיה ידוע יותר כחריף ועוקר הרים. שלחו את השאלה לפני חכמי ישראל, שפסקו כי רב יוסף עדיף בשל היותו בקיא, שכן מעלה זו נצרכת יותר ותמיד צריכים לזה שיודע הכל.

למרות זאת, רב יוסף סירב למינוי, שכן הייתה קבלה בידו שהוא יהיה ראש הישיבה במשך שנתיים וחצי, ולכן ידע שאם יתמנה לרב וראש ישיבה יפטר מהעולם לאחר שנתיים וחצי. הכתירו את עמיתו רבה, ורק לאחר שרבה נפטר כעבור כעשרים שנה, מינוהו לראש הישיבה, והוא נפטר כעבור שנתיים וחצי.

בסיום מסכת סוטה שנינו: "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. אמר לי' רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא אמר ליה רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא".

מקשה הרבי: רב יוסף הוא אמורא, ואיך יכול לחלוק על התנא ולומר לו: "לא תיתני ענוה", "לא תיתני יראת חטא"? עוד מקשה הרבי, שהמאמר "לא תיתני ענוה דאיכא **אנא**", ובלשון רש"י "שאני ענוותן" - הוא לכאורה היפך הענוה?

מסביר הרבי, כי בענין הענווה מבואר, שהעניו יודע מעלת עצמו, ויודע שהמעלות הללו הם חשובים ביותר, אבל להיותו מכיר את האמת אינם חושבם למעלה ומדריגה שלו, שמכיר את האמת דכל ענין הטוב שיש לו אינו מצד עצמו כי אם מה שבא בירושה מאבותינו כו', ולא עוד אלא שעושה חשבון בנפשו שאילו היו אלו הכוחות אצל אחר אפשר היה מגלה את הכוחות יותר.

זה הוא גם הביאור כאן, רב יוסף בוודאי ידע גודל מעלתו בלימוד התורה - כאמרו "אי לאו האי יומא דקא גרים (שלמדתי תורה ונתרוממתי) כמה יוסף איכא בשוקא" - עד שנקרא בשם "סיני" , ע"ש ש"משניות ובריתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני" , ולמרות זאת לא החזיק טובה לעצמו, בידעו שכל מעלותיו ניתנו לו במתנה מלמעלה, ובלשונו: "אי לאו האי יומא דקא גרים". ולכן היה יכול לומר "אני ענוותן" - כיון שמדת הענוה אינה בסתירה כלל לידיעת מעלת עצמו, כולל גם מעלת הענוה עצמה.

לכן גם אמר רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה, מצד ענוותנותו של רב יוסף שהכיר שכל מעלותיו ניתנו לו במתנה מלמעלה - ייחס אותן לא לעצמו, אלא לרבי. ובאמרו לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא", לא התכוין לחלוק על דברי התנא שאמר משמת רבי בטלה ענוה, כי הרי ללא רבי אין עוד מעלת הענוה, כי אם התכוין לומר שהעובדה שהוא ענוותן מוכיחה שרבי לא מת.

ענוה אמיתית - ידיעת מעלת עצמו, מחד גיסא, ותכלית הביטול בידעו שמעלותיו אינם מצד עצמו, לאידך גיסא - אפשרית רק על ידי רבי.

בנו מר זוטרא בריה דרב יוסף.

בנו רב נחמן בריה דרב יוסף.

נכדו רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף.

האמורא האלוקי רב ספרא

רב ספרא (ד'ם' לערך – ד'צ"ח לערך), היה אמורא בבלי מהדור הרביעי.

רב ספרא למד אצל רבי אבא בארץ ישראל.

רב ספרא היה סוחר ידוע וזה היה עיסוקו. רב ספרא היה ידוע כאדם שמנצל את הזמן ואינו מבטל רגע. על ניצול הזמן של רב ספרא מסופר שתבע אותו אחיו לפני רבא בענייני נכסי אביהם. כאשר שמע זאת רבא הוא פסק לטובת רב ספרא כיוון שמשום שידוע שהוא מנצל את זמנו אך ורק ללימוד התורה, בוודאי שעם עסק בנכסים זה היה למטרת נכסיו.

מעלה נוספת של רב ספרא הייתה האמינות בדבריו. במדרש מביאים אותו כדוגמא לאדם שאינו משקר ועושה את מה שאמר. ועוד מסופר על כך, שכאשר הגיע אליו אדם אשר רצה לקנות סחורה של רב ספרא , אך רב ספרא היה באותה עת בקריאת שמע , ולא יכל לענות לו או לסמן לו. הקונה חשב שעליו להעלות את המחיר וכך רב ספרא ירצה למכור (מכיוון שהוא ירוויח יותר). כאשר רב ספרא סיים את קריאת שמע , ענה לקונה שהוא ימכור לו את הסחורה כפי שהציע תחילה, מכיוון שכך כבר רצה רב ספרא, ולמרות שיכל לשנות מדבריו ולמכור בהצעה השנייה, לא שיקר.

רבי אבהו שיבח את רב ספרא בפני המינים, ששימשו כפקידי השלטון בקסרין, שאדם גדול הוא, והם ויתרו לו על מכס של שלוש עשרה שנה.

פעם שאלו המינים את רב ספרא לפירוש פסוק אחד, ולא ידע להשיבם. אמרו לר' אבהו: האם לא אמרת שאדם גדול הוא? אמר להם: לא אמרתי אלא גדול בתלמוד ולא במקרא. בנוסף לבקיאותו בתלמוד , רב ספרא היה ידוע כאיש אמין גדול. בגמרא מפרשים שהפסוק "ודובר אמת בלבבו" - כגון רב ספרא. ועוד מסופר בגמרא בנוגע לאמינותו של רב ספרא מר זוטרא בנו של רב נחמן ורבא ורב ספרא נפגשו בדרך. סבר מר זוטרא ששני החכמים באו לקבל את פניו. אמר להם: למה להם לרבנן לטרוח כל כך? אמר לו רב ספרא: אנו לא ידענו שמר יבוא, אילו היינו יודעים, היינו טורחים יותר. אמר לו רבא לרב ספרא: מפני מה אמר לו מר כך והביאו לידי חולשת הדעת? אמר לו רב ספרא: וכי נטעה אותו שיחזיק לנו טובה בחינם?.

הרבי מליובאוויטש התבטא בהתוועדות יום ב' בחג השבועות (תשד"מ): "כידוע דרך העולם בימינו... כדרך התגרים, ועד כדי כך, שהתכונה להיות "דובר אמת בלבבו" היא מעלה מיוחדת שמצינו רק אצל יחידי סגולה מבני ישראל – "כגון רב ספרא".

האמורא האלוקי רב אחא בריה דרבא

רב אחא בריה דרבא, היה בנו של ראש ישיבת פומבדיתא האמורא הידוע רבא.

הוא היה תלמידו של רב כהנא השלישי, היה בזמנו של רב נחמן בר יצחק ועמד בראש ישיבת פום נהרא, הוא היה רבו המובהק של רב אשי.

הוא היה מהדר לנהוג בצורה מסוימת של הדסים שפסק רבו רב כהנא כשהוא מנמק "הואיל ויצא מפומיה דרב כהנא". הרבי היה אומר זאת פעמים רבות כדי להראות כמה על תלמיד לאחוז במנהגי רבו, כדי להראות ההתקשרות והשייכות.

על פי זאת יישב הרבי גם את מנהג אדמו"ר הריי"צ לאכול שרויה בליל אחרון של פסח. מכיון שראה את אביו עושה כך ששמע מאביו וכו', והואיל ושמע מרבותיו שמותר לעשות דבר כזה, עשה זאת, הואיל ויצא מפומיה דרבותיו.

האמורא האלוקי רב נחמן

רב נחמן בר יעקב (ד' אלפים י-פ) מגדולי האמוראים בדור השני והשלישי של אמוראי בבל, מעמודי התווך של התלמוד הבבלי, וראש ישיבת נהרדעא. כשנחרבה העיר נהרדעא, העביר את הישיבה לשכנציב ואחר כך למחוזא אגרת רב שרירא גאון . רב נחמן בר יעקב נקרא בתלמוד רב נחמן סתם, לעומת רב נחמן בר יצחק שהיה בדור החמישי לאמוראים והיה מתלמידי רבא. לעומת זאת, לשיטת רש"י רב נחמן סתם הוא רב נחמן בר יצחק.

רב נחמן נולד במחצית השנייה של המאה ה–3. בצעירותו, למד אצל אביו רב יעקב שהיה מסופרי הדיינים בבית דינו של שמואל. הוא מוזכר פעמים רבות בתלמוד הבבלי. בתלמוד מוסר רב נחמן על מנהגי בית הדין שראה בילדותו, בהיותו כבן שש-שבע, בבית דינו של שמואל.

בסיום מסכת סוטה שנינו: "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. אמר לי' רב יוסף לתנא לא תיתני ענווה דאיכא אנא , אמר ליה רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא".

מקשה הרבי: רב יוסף הוא אמורא, ואיך יכול לחלוק על התנא ולומר לו: "לא תיתני ענוה", "לא תיתני יראת חטא"?

מסביר הרבי, בהקדם החילוק שבין רב יוסף, ענוה, לרב נחמן- יראת חטא, שרב יוסף, להיותו סגי נהור שיצר הרע פסק ממנו, לא היה שייך לחטא ובמילא, אינו זקוק ליראת חטא, ולכן, מודגשת אצלו מעלת הענוה; מה שאין כן רב נחמן, מצינו בגמרא ש"אימיה דר"נ אמרי לה כלדאי בריך גנבא הוה, לא שבקתיה גלויי רישיה, אמרה ליה כסי רישיך כי היכא דתיהוו עלך אימתא דשמיא", ולכן מודגשת אצלו המעלה דיראת חטא.

הכח לזה "דתיהוו עלך אימתא דשמיא", הוא מרבי: אודות מעלתו של רבי מצינו ש"לא הכניס ידו תחת אבנטו" , היינו, שאצלו לא היה חילוק בין ענינים נעלים ששייכים לשמים לענינים תחתונים ששייכים לארץ אלא, גם הענינים הגשמיים (מפלגך לתתאי) היו לשמים, ועד כדי כך, שאף על פי ש"לא פסק מעל שולחנו לא חזרת כו' לא בימות החמה ולא בימות הגשמים" , מכל מקום "בשעת פטירתו זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה אמר לא נהניתי מעולם הזה אפילו באצבע קטנה" ובכחו של רבי, שכל מציאותו וכל ענייניו (גם התחתונים) היו לשמים, נעשה גם אצל רב נחמן הענין דיראת חטא.

ולכן אמר "לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא" - שבזה לא התכוין לחלוק על דברי התנא "משמת רבי בטלה יראת חטא" שללא רבי אין עוד מעלת יראת חטא, כי אם, שהעובדה שיש לו יראת חטא בכחו של רבי מוכיחה ש"רבי לא מת".

מתורתו; אמר רב נחמן: מרדכי מוכתר בנימוסו היה – מרדכי היה מתפאר בשמותיו. יש המפרשים שהכוונה ב"איש יהודי" היא לשם גדולה או לשם צדיק שאין כמותו בדורו, אך הוא עצמו וגם אסתר היו משבט בנימין.

האמורא האלוקי רב המנונא סבא

רב המנונא סבא, אמורא בבלי בן הדור השני והשלישי [פסחים קה, א; גיטין לט, ב; כתובות מ, א; סוכה מב, א].

יש להבדיל בינו לבין ר' המנונא סבא [קדמאה] מהזוהר [שמות קמו, ב] שחי בזמן רשב"י, הטמון בטבריה (ראה שם).

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במירון, בסמוך לנחל מגידו[1]: "ולמטה מערת הלל ותלמידיו, ורב המנונא סבא ונחל מי מגידו ורבי יוסי בן קיסמא. ובצד ההר השני מערת כהנים ומערת ר' חזקיה וכלתו של שמאי הזקן בתוך הסלע, ולמטה מערת שמאי ותלמידיו". [מסעי הירח]

"ירדתי מן ההר לטבול במי מגידו ההולך מתחת. בבואי שמה הוליכו אותי אל מקום מקוה התנא רשב"י, מחצב אבן גדול באמצע הנחל. ירדתי וטבלתי שמה, ועליתי בעבר השני. ושם, נגד מקום המקוה, מערות רבי המנונא ורבי ייבא סבא". [מסע מירון]

"למערב הר תבור נמצאת מערה גדולה נחצבת מאבן אחת, ובה קבור רב המנונא סבא". [גבעת שאול]

"לרגלי הר עצמון, ההר היותר גבוה מכל הרי ארץ ישראל, ראינו מרחוק את מערת רב המנונא סבא ור' ייבא סבא". [מסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור]

"ויורדים מן ההר [של חורבת שמע] ויש שם מערה בשיפולי ההר ושם קבור רב המנונא סבא וחבריו". [מסעות הרב מולא מתתיה גרג'י לא"י בשנת תרנ"ו]

מיקום וזיהוי הקבר

בסמוך לנחל, בשיפולי ההר, נמצאת מערת כוכין אחת בלבד, התואמת את איזכורי עולי הרגל. [יש להעיר כי ע"פ דברי מסעי הירח והגבעות שאול נמצא קברו בהר של מירון ולא בהר של חורבת שמע, שכן ציינו בהר של הלל הזקן או מערבית להר תבור שהוא ההר של חורבת שמע כידוע. גם הר עצמון זהו הר מירון, והאמרי אמת מציין שראה את מערת רב המנונא מרחוק, וזהו פלא שהרי המערה ממש בסמוך וכנגד רגלי הר מירון. גם לפי המסע מירון הוא לא ברור, שכן מקוה רשב"י זהו המקום בו נבנה הבנין על המעיין, בסמוך לעלייה לחורבת שמע, ומערת רב המנונא המצוינת כיום אינה כנגד מקום זה]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם ישנה עדות אחת על קבורת רב המנונא סבא בצפת, אך אין לדעת אם הכוונה אליו או לרב המנונא סבא מהזוהר שרוב הדעות מציינות את קבורתו בטבריה: "ובעיר הקדושה צפת... ואצל ההר למטה יש שם המקוה של האר"י ז"ל... ומעט מרחוק יש מערה, ועל גבי מערה בנין גדול. שם נקבר הושע בן בארי. ובמערה אחת רב המנונא סבא, ובמערה אחת ר' יוסף קארו ורבו" [איגרת ר' יוסף סופר מצפת]. יתכן גם שט"ס היא וכוונתו לבנו של רב המנונא המכונה הינוקא.

האמורא האלוקי אביי

אביי מגדולי האמוראים בבבל.

אביי יתום היה. אביו ששמו היה כיליל [רש"י זבחים קיח, ב], נפטר טרם היוולדו ואמו נפטרה בלידתו. דבר זה מרומז בפסוק [הושע יד, ד]: "אשר בך ירוחם יתום" [ספר יוחסין]. הוא העריך מאוד את האשה האומנת שגידלה אותו, כינה אותה 'אם', ואף הביא הלכות משמה [לדוגמה: שבת קלד, א]. הוא למד תורה אצל דודו רבה בר נחמני, ועל שמו נקרא לפעמים נחמני [רש"י גיטין לד, ב; ר"ן נדרים נד, ב]. אמנם, יש אומרים כי שמו האמיתי היה אכן נחמני, על שם סבו, ורבה בר נחמני, שהיה אחי אביו, קרא לו בארמית אביי [= אבי], מכיוון שאסור לאדם לנקוב בשם אביו או רבו [הערוך נדרים נד, ב; וראה רמב"ם הלכות תלמוד תורה ד, ג].

בתחילה עני מרוד היה, ולעיתים היה צריך להשקות את שדהו בלילה כדי שיוכל ללמוד תורה ביום [גיטין ס, ב], אך לבסוף התעשר [כתובות ס, ב; חולין קה, א; ברכות מה, ב].

אביי ורבה היו כהנים מבית עלי. על צאצאיו של עלי נגזר שלא יאריכו ימים: "וכל מרבית ביתך ימותו אנשים" [שמואל א, ב], ולמרות זאת חי רבה ארבעים שנה מפני שעסק בתורה, ואביי שעסק גם בגמילות חסדים חי שישים שנה [ראש השנה יח, א].

אביי וחבירו רבא, הנזכרים יחדיו בדרך כלל, למדו אצל רבה בר נחמני מקטנותם, ולאחר מכן למדו אצל רב יוסף [נדרים מא, א; יומא נג, א]. הם הטביעו את חותמם על השקלא וטריא בתלמוד, ופלפוליהם וקושיותיהם מכונים 'הויות דאביי ורבא' [סוכה כח, א]. מאוחר יותר היה אביי תלמיד-חבר לרב יוסף שכיהן כראש ישיבה בפומבדיתא [עירובין י, א], ולאחר פטירתו עמד אביי בראשות הישיבה [רש"י גיטין ס, ב; הוריות יד, א].

לאביי היו מאות תלמידים, ורבים מהם סעדו על שולחנו [כתובות קו, א].

אמרותיו

"אמר אביי: נקטינן, אין עני אלא בדעה" [נדרים מא, א].

אביי רגיל היה לומר: "לעולם יהא אדם ערום ביראה, מענה רך משיב חמה [משלי טו, א] ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם, ואפילו עם נכרי בשוק, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה, ויהא מקובל על הבריות" [ברכות יז, א].

וכן: "ואהבת את ה' אלהיך [דברים ו, ה], שיהא שם שמים מתאהב על ידך – שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו? אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה – ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו. עליו הכתוב אומר [ישעיהו מט, ג]: ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה – ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו, ועליו הכתוב אומר [יחזקאל לו, כ]: באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו" [יומא פו, א].

"אמר אביי, אף אנו נאמר: תכף לתלמידי חכמים [המקריבו אליו ומארחו בביתו] ברכה, שנאמר: ויברכני ה' בגללך" [ברכות מב, א ורש"י].

"היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. אמר אביי: לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל – מצוה למרהט" [ברכות ו, ב].

"אביי אמר ואגודתו על ארץ יסדה. כשישראל שוין בעצה אחת מלמטה שמו הגדול משתבח מלמעלה, שנאמר ויהי בישורון מלך, אימתי בהתאסף ראשי עם" [ילקוט שמעוני עמוס רמז תקמח].

עובדות והנהגות

אביי היה מפורסם לחסיד גם אצל הנוכרים, אשר החזירו לו אבידה בלי סימנים [גיטין מה, א ורש"י שם].

בכל יום שישי היתה בת קול יוצאת ומברכת את אביי 'שלום עליך' [תענית כא, ב].

התנהג בענווה, וכשעלה להתפלל לפני התיבה הקיף והלך בדרך אחרת כדי שלא להטריח את הציבור לעמוד לפניו [קידושין לג, א, וע"ש כל הסיפור].

אביי כיבד מאוד את דברי רבו: מעשה שהיתה התקרה דולפת בבית הריחיים של אביי [בשבת]. כששאל את רבה מה עליו לעשות, פסק לו שישים את מיטתו בבית הריחיים וכך יהפכו הריחיים לגרף של רעי [=אשפה, שמותר להוציאה מהבית בשבת על אף שהיא מוקצה, מפני שהיא מאוסה]. הלך אביי ועשה כן, אך ליבו נקפו, וכי מותר לגרום למשהו להיות מאוס עליך בכוונה תחילה על מנת שיהיה ניתן להוציאו מן הבית? בתוך כך התמוטט בית הריחיים. אמר אביי: ראוי אני שיקרה לי דבר זה, מפני שעברתי [=פקפקתי] בדברי רבי [ביצה לו, ב].

בקטנותו מסופר עליו: "אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה, אמר להו רבה: למי מברכין? אמרי ליה: לרחמנא. – ורחמנא היכא יתיב? רבא אחוי לשמי טללא, אביי נפק לברא אחוי כלפי שמיא. אמר להו רבה: תרווייכו רבנן הויתו. היינו דאמרי אינשי: בוצין בוצין מקטפיה ידיע [וקטף הוא שרף האילן, כלומר: משעה שהוא חונט ויוצא מתוך השרף, ניכר אם יהיה טוב]" [ברכות מח, א ורש"י].

כשמתו אביי ורבא נשברו כיפות הגשרים שעל נהר החידקל, ונשקו זו את זו [מועד קטן כה, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו באבנית, במערה במדרון המערבי שבהר[1]: "בכפר איבנית יש שם מערה שבה קבורים אביי ורבא. והנה הפתח לצד מערב ובתוכה הרבה כוכין. והנה בכוך שבקרן מזרחית דרומית ממש, שם קבור אביי. והכוך הסמוך לו העומד בצד דרום ממש, שם קבור רב דימי מנהרדעא. והכוך הסמוך לו אשר בצד דרום ג"כ, והוא כוך יותר רחב מכוך רב דימי, שם קבור רבא, והוא הכוך האמצעי שבדרום, ושאר הכוכין לא הוגד לי מי הם". [ר' חיים ויטאל][2]

"ושם [באבנית] משפולי ההר קברי אביי ורבא בין הקברים, לא הכירו איזהו מקומן"[3]. [אהבת ציון]

"אבנית... וכאשר זיכני ה' וסבבתי המקומות הקדושים האלו, שם ראיתי בצד מזרח מערה ארוכה נפלאה, פתוחה למזרח, ואומרים[4] ששם קבורים אביי ורבא. ומן המקום ההוא רואים את כל המישור עד הירדן.

ונראה הירדן טרם שנכנס לים כינרת, ועוד ים אחד, ואומרים שהוא ים החוילה[5]". [חיבת ירושלים]
מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] לדעות אחרות נטמנו אביי ורבא בבניאס, במירון, בחוקאב או בעכברה. הדעה שנטמנו בבניאס היא טעות, ומקורה כנראה במסורת על קברי בני אביי שם (ואת רבא גררו אחר אביי). הדעה שנטמנו במירון היא מאוחרת ואין לה שום בסיס במקורות המוקדמים. הדעות שנטמנו בחוקאב או בעכברה טועות בוודאי מפני שהן אומרות זאת בשם ר' חיים ויטאל, והוא עצמו קובע את מקום קבורתם באבנית.

בניאס: "בניאס היא מערת פמיאס, ויוצאין ממנה מי הירדן. ושם עידו הנביא, ועליו אילן גדול, בוטם. ושם שבואל בן גרשום בן משה רבינו עליו השלום, ועליו אילן סנדיאן. ועוד שם מערה וקבורים בה אביי ורבא עליהם השלום". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; ידי משה; בשינוי קל: שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

מירון: "מירון על דרך עין זיתון... בתוך הסלע ולמטה, מערת שמאי ותלמידיו, ונכחו על הר גבוה ותלול, במרום ההר, שם כסא של משיח שיגלה במהרה בימינו אמן. ושם קבורת אביי ורבא, ורב פפא ובניו זכרם יגן עלינו". [מסעי הירח]

חוקאב: "פעם אחת מסר הרב יחוד אחד להרב חיים ויטאל ז"ל, ואמר לו שילך לכפר חוקאב אשר שם קברי אביי ורבא". [שבחי האר"י]

עכברה: "וכן פעם אחת אירע מעשה, שמסר [האר"י] למהר"ר חיים [ויטאל] נר"ו יחוד אחד לכפר (עכבוריא) [עכברה], ששם קבורים אביי ורבא, וישתטח על קברם". [עמק המלך יא, א]

[2] גם בספר החזיונות מציין רח"ו את השתטחותו על קבר אביי: "ערב ראש חודש אלול... שלחני מורי ז"ל למערת אביי ורבא. ושם נשתטחתי על קבר אביי ז"ל".

[3] מכאן כי בתקופה זו כבר נעלם הציון, או שכוונתו שלא ידוע באיזה כוך אביי ובאיזה רבא.

[4] מכאן נולדה הטעות במיקום, שהמשיכה בשנים שלאחר מכן.

[5] יתכן שמכאן הגיע השם 'אגם החולה', או שטעו וחשבו שהוא ימא דחולתא הנזכר בירושלמי [כתובות פי"ב, כלאים פ"ט].

בני אביי: (קבורים בסמוך לקבר רב אשי)

בגמרא מוזכרים שלושה בנים של אביי: רב ביבי בר אביי, רב אחא בר אביי ורב שימי בר אביי. מסופר שבניו של אביי היו מהחכמים המפורסמים בבבל ונקברו בארץ ישראל [ע"פ וילנאי].

רב ביבי בר אביי

רב ביבי בר אביי נזכר בתלמוד פעמים רבות.

היה תלמידו של ר' יוסף [סנהדרין סו, ב].

נראה שאחר מות אביו כיהן כראש ישיבת פומבדיתא.

עובדות והנהגות

"רב ביבי בר אביי הוה שכיח גביה מלאך המות" – כלומר, שהיה לו קשר ואולי אף השפעה על מלאך המות [חגיגה ד, ב].

"רב ביבי בר אביי עבד הכי, חזא ואתזק, בעו רבנן רחמיה עליה ואתסי" – ביקש לראות שדים מכוחות הטומאה. ראה וניזוק – התפללו עליו חכמים ונתרפא [ברכות ו, א].

ר' אחא בר אביי

ר' אחא בר אביי נזכר בתלמוד במסכת שבת [ד, א], ובמסכת בבא קמא [לד, ב].

ר' שימי בר אביי

ר' שימי בר אביי נזכר בתלמוד במסכת כתובות [ס, א].

האמורא האלוקי רבי אמי

רבי אמי בן נתן, המוכר כ**רבי אמי** בירושלמי נקרא לפעמים **רבי אימי** אמורא ארץ ישראלי בדור השלישי לאמוראים. תלמידו של רבי יוחנן, חבר ובר פלוגתא של רבי אסי.

נולד בבבל למשפחת כהנים. עלה מבבל לארץ ישראל והתיישב בקיסריה, שם למד אצל רבי אושעיא. לאחר מעכן עבר לטבריה, שם למד אצל רבי יוחנן, רבו המובהק וכשנפטר התאבל עליו כמו על קרובו. לאחר מותו של רבי יוחנן עמד ביחד עם רבי אסי, רבי אבהו, רבי יצחק ורבי שמואל בר נחמני בראש ישיבת טבריה. עיקר הפסיקה נשארה בידי רב הונא שישב בבבל אך לאחר מותו עברה לרב אמי.

יצא בשליחות רבי יהודה נשיאה השני עם רבי אסי ורבי חייא בר אבא לבדוק את מצב החינוך. כמו כן היה מלווה את רבי יהודה נשיאה לחמת גדר פעמים רבות. באופן אישי מתח עליו ביקורת על היותו ממנה אנשים בתשלום כסף.

בנו היה רב פנחס בר רב אמי בן אחר שלו נקרא ינאי

מתלמידיו המובהקים, היה רבי זריקא.

האמורא האלוקי רבא

מגדולי אמוראי בבל, חתנו של רב חסדא [יוחסין]. היה עשיר גדול, ומדרשו ומקומו היו במחוזא – מקום של עשירים [יוחסין], שם מלך אחר אביי י"ד שנה.

נודע כחריף יותר מחבירו ובר הפלוגתא שלו אביי, ותלמידו רב אדא בר אבא אמר לתלמידי אביי: עד שאתם מגרמים עצמות אצל אביי, בואו אכלו בשר שמן אצל רבא [בבא בתרא כב,ב]. אכן, בכל מקום שנחלקו השנים הלכה כמותו, ורק בששה דברים [שסימנם: יע"ל קג"ם] הלכה כאביי [קידושין נב, א]. את התפילה "אלוקי עד שלא נוצרתי" הנאמרת בתפילת העמידה של יום הכיפורים, נהג רבא לומר בסיום התפילה [ברכות יז,א]. היה חכם ועשיר: "אמר רבא: שלושה דברים ביקשתי, שנים נתנו לי ואחד לא. חכמתו של רב הונא ועושרו של רב חסדא – נתנו לי, ענוותנותו של רבה בר רב הונא לא נתנו לי" [מועד קטן כח, א].

אמרותיו

דרש רבא: "המלבין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא" [בבא מציעא נט, א].

"אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה?... ציפית לישועה?" [שבת לא, א].

אהבתו של רבא לתורה וללומדיה, והחשיבות שייחס להם, באים לידי ביטוי בכמה מאמרותיו: "אמר רבא, ואיתימא רב חסדא, אם רואה אדם שייסוריו באין עליו, יפשפש במעשיו... פשפש ולא מצא, יתלה בביטול תורה" [ברכות ה, א].

"אמר רבא: כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם" [מנחות קי, א].

אמר רבא: כמה טפשים רוב בני האדם שקמים מפני ספר תורה ולא קמים מפני תלמיד חכם [מכות כב, ב].

רבא היה רגיל לומר: "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים. שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר [תהלים קיא, י]: ראשית חכמה יראת ה', שכל טוב לכל עושיהם. לעושים לא נאמר אלא לעושיהם – לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה. וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא" [ברכות יז, א].

"דרשו חז"ל: היה כאסקופא התחתונה [= מפתן]. מה הבית הזה אם אין לו אסקופא נראה כחורבה, אף אתה צריך שתהיה בך ענוה. ואפילו אם מושלם אתה בכל המידות, אם אין בך ענוה – אתה חסר". על כך הוסיף רבא: "כשם שהאסקופה זו היא מכוונת דלתות לנעול ולפתוח, כך הענוה היא סייג לחכמה" [כלה רבתי ג, ג].

עובדות והנהגות

על גדולתו אנו למדים מהמאמר: "כשמת ר' עקיבא נולד רבי, כשמת רבי נולד רב יהודה, כשמת רב יהודה נולד רבא. כשמת רבא נולד רב אשי. ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, שנאמר: וזרח השמש ובא השמש" [קידושין עב, ב].

פעם הגיע עני אחד אל רבא, ורבא שאלו במה אתה סועד? אמר לו העני: בתרנגולת פטומה ויין ישן. אמר לו רבא: אין אתה חושש לדוחק הציבור? נענה לו העני ואמר: וכי משלך אני אוכל? משל הקדוש ברוך הוא אני אוכל, כמו שכתוב [תהלים קמה]: 'עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו'. בעתם לא נאמר אלא בעתו – מלמד שלכל אחד ואחד נותן הקדוש ברוך הוא פרנסתו בעתו. בתוך כך באה אחותו של רבא שלא ראתה אותו שלוש עשרה שנה והביאה עמה תרנגולת פטומה ויין ישן, אמר רבא: נעניתי לך, קום אכול [כתובות סז, ב].

מעשה במין אחד שראהו לרבא מעיין בתלמודו, וישבה אצבעו תחת רגלו והיה ממעכה שלא מדעתו והיו אצבעותיו מבצבצות דם. אמר לו: עם פוחז שהקדמתם פיכם לאזנכם [=נעשה ונשמע], עדיין בפחזותכם אתם עומדין! בתחילה היה לכם לשמוע – אם אתה יכולין לעמוד בה, תקבלוה, ואם לאו – לא תקבלוה. אמר לו: אנו שהלכנו בתמימות – כתוב בנו "תומת ישרים תנחם", אתם בני אדם שבאין בעלילה – כתוב "וסלף בוגדים ישדם" [שבת פח, א].

מעשה באדם אחד שנתחייב מלקות בבית דינו של רבא משום שבעל נכרית. הלקהו רבא ומת. נשמע הדבר אצל שבור המלך, ביקש להצר לרבא. אמרה לו איפרא הורמיז אמו של שבור המלך לבנה: לא יהא לך עסק דברים עם היהודים, שכל מה שהן מבקשין מריבונם – נותן להם. אמר לה: כגון מה? אמרה לו: מתפללים והמטר יורד. אמר לה: אין זה אלא לפי שהגיע זמנו של מטר הוא, אלא יתפללו עכשיו בתקופת תמוז וירד מטר! שלחה לו לרבא: כוון דעתך ובקש רחמים שירד מטר. התפלל ולא ירדו גשמים. אמר לפניו: ריבונו של עולם! "אלהים באזנינו שמענו אבותינו סיפרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם" – ואנו בעינינו לא ראינו! בא מטר עד ששפכו מרזבים של ציפורי לחדקל. בא אביו ונתראה לו בחלום ואמר לו: אפשר יש מי שמטריח על המקום כל כך? אמר לו: שנה מקומך. שינה מקומו. למחר מצא מיטתו רשומה בסכינים.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במערה עם אביי באבנית[14]: ר' חיים ויטאל, אהבת ציון, חיבת ירושלים, יד אהרן, שערי ירושלים (מבשרת ציון), מסע מירון, גבעת שאול, מסעות משה, ימי שמואל, טוב ירושלים[15].

"אבנית, בני אביי וי' בני רב פפא, ורבא ורב דימי מנהרדעא". [הזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים בן עטר] מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

האמורא האלוקי רבי אלעזר בן פדת

רבי אלעזר בן פדת הוא סתם רבי אלעזר המובא בתלמוד. הוא היה עני מרוד. פעם התעלף, וראה בחלום כי הקדוש ברוך הוא שואל אותו אם הוא חפץ שיהפוך את העולם ויברא אותו שוב כדי שאולי יברא במזל של עושר, על כך השיב רבי אלעזר את המשפט הידוע: "כולי האי - ואולי", כלומר כל זה רק בשביל אפשרות שאולי אהפוך להיות עשיר, ונענה בשלילה להצעה.

היה תלמידו המובהק של רבי יוחנן, וכרבו היה נשמתו ממידת החסד, הרמוז בשמו - א-ל עזר

מובא בירושלמי שרבי יוחנן היה בארץ ישראל, ור' יעקב בר אידי היה עמו. פעם עלה ר' אלעזר תלמידו מבבל והי' מטמין עצמו מלפני ר' יוחנן ולא נתן לו שלום ונתרעם עליו ר' יוחנן ואמר "תרתי מילין הדין בבלייא עביד בי, חדא דלא שאל בשלומי, וחדא דלא אמר שמועתא משמי". נענה ר' יעקב בר אידי ואמר: כך אינון נהגין גביהן, זעירא (קטן) לא שאל בשלמי' דרבה דאינון מקיימין "ראוני נערים ונחבאו".

ובהמשך לזה מסופר בירושלמי שם, שבעוד שהיו מהלכין ראו בית המדרש, ואמר לו ר' יעקב בר אידי לר' יוחנן: הכא הוה ר' מאיר יתיב דרש ואמר שמועתא מן שמי' דר' ישמעאל ולא אמר שמועתא מן שמי' דר' עקיבה, א"ל כל עלמא ידעין דר' מאיר תלמידו דר' עקיבא, א"ל כל עלמא ידעין דר' אלעזר תלמידי' דר' יוחנן (וכל מה שאומר סתם, דברי רבו הם)

מאמרו: "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, שנאמר: "וזרעתיה לי בארץ", כלום אדם זורע סאה - אלא להכניס כמה כורין".

ומבואר בתורת החסידות, שבמושג "גרים" כאן, הכונה לניצוצות הקדושה השרויים בגלות אצל אומות העולם, ונמצאים בתוך קליפת נוגה שבמאכלים ומשקים וכו', ועל ידי שבני ישראל המפוזרים בגלות, משתמשים בדברים הגשמיים לשם שמים - לעבודת הבורא, הריהם מבררים את הניצוצות מהקליפה, ו"מגיירים" ומעלים אותם לקדושה.

רבותינו נשיאינו סיפרו, שאדמו"ר הצמח צדק היה רגיל לראות את הוד זקנו רבינו הזקן אחרי הסתלקותו, בהקיץ או בחזיון לילה, והי' פותר לו את כל ספיקותיו בנגלה ובנסתר.

בזמן ידוע, ורבינו הצ"צ יושב סגור בחדרו ושוקד בלימודו, נתקבצו אצלו כמה שאלות שלא ידע להכריע בהן והשתוקק במאד לראות רבינו הזקן כרגילותו, אבל לא עלה בידו, והי' בצער גדול מזה.

פעם בדרכו להתפלל לבהכנ"ס של אדמו"ר האמצעי, פגע באחד מאנשי השוק, ר' מרדכי אלי' שמו, איש פשוט וירא שמים, נהנה מיגיע כפו במסחר השוק, והיום היה יומא דשוקא, ויבקש האיש מאתו להלוות לו גמילות חסדים איזה רו"כ עד הערב או מחרת בקר, כי ביום הזה הוא יכול להרויח בשוק, ויענהו הרה"ק צמח צדק כי אחרי התפילה כשיחזור לביתו יכנס אליו ויתן לו את הגמ"ח.

כשנכנס הרה"ק צמח צדק לבית הכנסת נפל ברעיונו הקדוש המאמר ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, וגם המאמר גדול גמ"ח מצדקה, ויתבונן הרה"ק צמח צדק אשר לא טוב עשה שלא נתן תיכף להרמ"א הנ"ל את הגמ"ח שביקש, ויחזור הרה"ק צמח צדק לביתו ויקח את הסכום וילך אל השוק לחפש את הרמ"א, וביני לביני כבר נתקבצו אנשי הכפר עם עגלותיהם וסחורותיהם אל השוק ועלה לו בטורח רב למצא את הרמ"א ביניהם, וכשמצאו נתן לו את הגמ"ח ויחזור לבהכנ"ס להתפלל.

כשנתעטף הצמח צדק בטלית ותפילין, ראה פתאום את רבינו הזקן בפנים צהובות ויאמר לו: הנותן גמ"ח לאיש ישראל בלבב שלם בלי שום פני', והעושה טובה לישראל באהבה כצווי ואהבת לרעך כמוך, שערי היכלי מעלה פתוחים לפניו.

ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי.

גדול גמילות חסדים מצדקה.

האמורא האלוקי רב הונא (בבלאה)

פטירתו: ד"א נ"ו [סדר הדורות בשם איגרת רש"ג]; ד"א נ' [סדר הדורות בהסתמך על דברי התוספות מנחות לו, א]

רב הונא בבלאה, הוא סתם רב הונא שבש"ס [רש"י ברכות מו, א].

היה תלמידו של רב [שבת סו, ב].

חכם גדול היה, ורבא ביקש מן השמים לזכות לחכמתו של רב הונא [מועד קטן כח, א].

רב חסדא מכנה את עצמו 'קטן', לעומת רב הונא שאותו הוא מכנה 'גדול' [בבא בתרא קכה, ב ורשב"ם שם].

בתחילה היה רב הונא עני מאד, ופעם אחת כשלא היה בידיו לקנות יין לקידוש, מישכן את חגורתו לקנות יין ועשה לו חגורה מעשב. כאשר שמע זאת רב, ברכו שיהיה מכוסה בבגדי משי, כלומר שיתעשר. ברכתו נתקיימה במלואה לימים, כאשר השיא את בנו רבה, אז נח על המיטה, ובהיותו קטן-קומה לא הרגישו בני ביתו כי הוא שוכב על המיטה, והניחו עליו את בגדי המשי אשר פשטו... וכך נתקיימה ברכתו של רב בפשיטות [מגילה כז, ב]. אחר כך התעשר מאוד ופירנס שמונה מאות תלמידים [כתובות קו, א] כאשר כיהן כראש הישיבה בסורא במשך ארבעים שנה[1], מפטירתו של שמואל ואילך [סדר הדורות בשם איגרת רש"ג].

תלמידים רבים כל כך באו ללמוד אצלו, עד שאמרו שכאשר אלו קמו לאחר שיעורו וניערו את מעיליהם היה האבק מאפיל את החמה [כתובות קו, א].

מפרש **הבעל שם טוב** ישנן שני מיני עבודות, העבודה של ששת ימי החול, והעבודה של שבת, וכל שבוע הוא בן ששה ימין המכוון נגד הששה ספירות, ובימי חול עצמם ישנם שני מיני עבודות, האחד הוא ששבת הוא השכר של כל הששה ימים, והשני ששבת הוא המשפיע לכל הששה ימים.

העבודה של שבת היא תפילה, והעבודה של ימי החול היא תורה. אמר רב הונא, אם אדם הולך במדבר - הוא שקוע בתורה, ואינו יודע מה הוא שבת, הוא לא יודע מהעבודה של תפילה, העצה לכך היא

למנות ששה ימים, מונה ששה ימים, עליו לעבוד בכל הששׁ מידות שלו לזכור לשם מה הוא בא לעולם, ולהתבונן בגדלות השם, וזהו העבודה של תפילה. זה הוא מאמר רש"י מיום ששם אל לבו שכחתו, ואחר כך משמר יום אחד שזה הוא יום השביעי העבודה של תפילה עם קבלת עול מלכות שמים, שזו היא סיבת המלכוה, חייא בר רב, מי שיש לו חיות בתורה, וזהו מי שלומד תורה לשמה, אצלו הסדר הפוך, משמר יום אחד ומונה ששה ימים, אצלו העבודה של תפילה נותנת חיות בעבודה של תורה, "ברייתו של עולם" היא הרי בשביל עבודת הבירורים, ולכן העבודה של תורה קודמת אצלו, ושכרו היא עבודה של שבת שזו היא עבודת התפילה, הנותנת חיות בתורה.

אמרותיו

"אמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הקובע מקום לתפלתו – אלהי אברהם בעזרו. וכשמת – אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו".

"אמר רבי חלבו אמר רב הונא: היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה".

"אמר רב הונא: כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע".

"ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה".

"ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו – עובר בחמשה קולות".

"ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל אדם שיש בו יראת שמים – דבריו נשמעין".

"ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום – יקדים לו שלום". [ברכות ו, ב].

עובדות והנהגות

רב הונא נזהר מאוד בכבודם של אחרים: פעם סחב רב הונא מעדר על כתפו, ורב חנא בר חנילאי, שרצה לכבדו, נטל ממנו את המעדר. אמר לו רב הונא: אם רגיל אתה לשאת כלי כזה בעירך, מוטב, אך אם אינך רגיל לעשות כן, איני מוכן להתכבד על ידי קלונך [מגילה כח, א].

רב הונא החמיצו לו ארבע מאות חביות יין. עלו אצלו רב יהודה אחיו של רב סלא חסידא וחכמים, ויש אומרים: רב אדא בר אהבה וחכמים, אמרו לו: יעיין מר במעשיו. אמר להם: וכי חשוד אני בעיניכם? אמרו לו: וכי חשוד הקדוש ברוך הוא שיעשה דין בלא דיין? אמר להם: אם יש בכם מי ששמע עלי דבר – יאמר. אמרו לו: כך שמענו, שמר אינו חולק עם אריסו בזמורות ובקנים. אמר להם: כלום הניח לי מהן כל שהוא, והרי נוטל את כולן! אמרו לו: הוא שאומרים הבריות: "אחר הגנב גנב והטעם טעם". אמר להם: מקבל אני על עצמי ליתן לו. יש אומרים: חזר החומץ ונעשה יין, ויש אומרים: נתייקר החומץ ועמד בדמי יין.

רב הונא נפטר מעל גיל שמונים [מועד קטן כח, א][2].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בין עלמה לדלתון, במערת הבבליים[3]: שערי ירושלים (מבשרת ציון), מסעות משה, טוב ירושלים. תוצאות ארץ ישראל, קברי אבות. אלו יחוסי הצדיקים ז"ל וציונם.

[1] או ארבעים ושש; ראה לעיל פטירתו.

[2] אמנם, מפני שהדבר לא נאמר ע"י תנא או אמורא במפורש, אין לדעת אם רב הונא בבלאי הוא שנפטר בגיל זה או רב הונא ריש גלותא.

[3] אלו המציינים שנטמן בסמוך לה, מתכוונים ככל הנראה למערה החיצונית מבין השניים, אך ברור שטעו, ונטמן במערה הפנימית; אמנם ישנה דעה שנטמן בבבל ודעה שנטמן בכפר כנה, אך מכיוון שהיו כמה אנשים בשם רב הונא יתכן שהן מכוונות לאדם אחר.

בבל: "ומשם [מקברי חנניה, מישאל ועזריה] שלושה מילין לעיר קוצונאת, ובה כמו שלוש מאות יהודים. ושם קבר רב פפא ורב הונא... ולפני כל אחד ואחד כנסת, ומתפללין שם יהודים בכל יום". [מסעות ר' בנימין]

"חצי פרסה משם [מקבר יחזקאל במליח] קבר חנניה מישאל ועזריה. משם עד עיר ציונה [אל קוצינאת] קבר רב פפא ורב הונא". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

כפר כנה: "כנה, למטה לרגלי ההר, לדרום, קבורים במערה אחת רבא ורב הונא". [ידי משה]

על כל זה יש להוסיף את אשר כתבנו בפרק טבריה מיהו רב הונא שנקבר שם, שהרי לכאורה מהגמרא במועד-קטן נראה שרב הונא שבא מבבל נקבר בטבריה, וכן הוא ביחוס הצדיקים [בדבריו כאן בעלמא] ובמסעי הירח.

האמורא האלוקי רב פפא

מגדולי האמוראים בבבל, שמו מופיע רבות בתלמוד בבלי.

רב פפא נתברך בעשירות [בבא מציעא מו, א], ומאתיים מתלמידיו אכלו על שולחנו [כתובות קו, א].

היה תלמידו של רבא [בבא בתרא כב, ב], וקיבל גם מאביי [ברכות כ, א].

הגיע להוראה בחיי רבא – רבו [בבא בתרא קל, ב], ולאחר פטירתו של רבא ניהל ישיבה בנרש הסמוכה לסורא.

היה חברו של רב הונא בריה דרב יהושע, שקיבל אף הוא מאביי ומרבא, ושימש ראש לבני כלה בישיבתו של רב פפא בנרש [ברכות נז, א].

אמרותיו

רב פפא היה בקי באמרות עממיות שנושאות בתוכן מסרים חשובים: "אמר ליה רב פפא לאביי... אמרי אינשי: איתתך גוצא גחין ותלחוש לה" – אם אשתך גוצה, גחון ולחש לה – כלומר, גם אם אינה חשובה או חכמה כמותך, למרות זאת הקשב לעצותיה בענייני עולם הזה [בבא מציעא נט, א].

"אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי: כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תגרא בביתא" – כלומר, כאשר כלות השעורים מהכד, נוקשת המריבה ובאה בשערי הבית [שם].

"אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי: קמי דשתי חמרא, חמרא. קמי רפוקא גרידיא, דובלא" – לפני שותי יין, הבא יין. לפני עובד אדמה הבא ירק. כלומר, יש להביא לפני כל אדם את מה שהוא רגיל בו [סוטה י, א].

"אמר רב פפא: אי בטלי יהירי [=גאוותנים] – בטלי אמגושי [=נוגשים], אי בטלי דייני [=חטאים] – בטלי גזירפטי [=גזירות רעות]" [סנהדרין צח, א].

"רב פפא אמר: אבב חנואתא נפישי אחי ומרחמי, אבב בזיוני – לא אחי ולא מרחמי" [=כשטוב לאדם כולם מחפשים את קרבתו, אבל כשהאדם נופל, כולם מתרחקים ממנו] [שבת לב, א].

עובדות והנהגות

רב הונא בר מנוח, רב שמואל בר אידי ורב חייא מווסתניא היו רגילים לשמוע דברי תורה מרבא. כשנפטר, החלו לשמוע מרב פפא, ובכל פעם שהיה אומר דבר שלא היה מסתבר בעיניהם היה האחד מרמז לשני. חלשה דעתו של רב פפא, ושמע בחלומו שהיו מקריאים פסוק מזכריה [יא, ח]: "ואכחד את שלשת הרעים". למחרת, כאשר נפרדו ממנו כדרכם, אמר להם: 'ילכו הרבנים בשלום', בכדי שלא ינזקו [תענית ט, א-ב].

פעם מכר אדם אחד קרקע לרב פפא, מפני שהיה זקוק למעות בכדי לקנות בהן שור. לבסוף, לא היה האדם צריך את אותן המעות, ורב פפא נהג לפנים משורת הדין והחזיר לו את הקרקע [כתובות צז, א]. רב פפא כיבד מאוד תלמידי חכמים כפי שניתן ללמוד מכמה מהנהגותיו:

מימיו לא נידה תלמיד חכם [מועד קטן יז, א].

פעם זלזל בתלמיד חכם, וגזר על עצמו תענית [סנהדרין ק, א].

כאשר הגיע לעיר היה מחפש בה תלמידי חכמים והולך לקבל את פניהם [נדה לג, ב].

רב פפא גזר תענית גשמים. חלש ליבו וגמע קערה של דייסא. התפלל ולא ירדו גשמים. אמר לו רב נחמן בר אשפזתי: אם יגמע מר קערה אחרת של דייסא – ירדו גשמים. נתבייש, וחלשה דעתו, וירדו גשמים.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בבניאס[1]

דרכי גישה מיקום וזיהוי הקבר

ראה ערך רב אשי. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] קיימות גירסאות נוספות שלפיהן נטמן באבנית או בבבל, [וכן במסעי היר"ח כתב שהוא ובניו קבורים במערה שאצל כיסא של אליהו ליד מירון], ולפי שישנם כמה אמוראים בשם רב פפא יתכן כי המסורות השונות עוסקות באנשים שונים. כמו כן יתכן כי המסורת המקמת אותו באבנית היא טעות שמקורה במסורת על קברי בניו שם. דבר זה גם מסתבר מפני שזוהי מסורת מאוחרת שאין לה סימוכין במסעות המוקדמים.

אבנית: "הדרך הר נבעט לפניו, ושם רב פפא ועשר בניו. ובראש ההר עיר וצדיק הופיע, מדרשו ומנוחתו של רבי יאודה נשיאה. ולצד ההר שעד פה תבא, מערת אביי וחברו רבא ומערת כהני חשמונאי משרתך". [יד אהרן]

"רחוק משם [מבניהו בן יהוידע] לערך רבע שעה נמצא הר גדול המתפשט מדרום לצפון, ובמערב ההר נמצאת מערה אחת, ושם קבורים רב פפא ועשרה בניו הנזכר בתלמוד פעמים רבות, הנאמרים אחר סיום כל מסכתא. ובמערה נמצא אחד עשר כוכין, וכל אחד מהם נקבר בכוך אחד. ומעבר להר לצד מזרח, נמצא מערה גדולה המתפשטת במחילות הארץ עד ככר הירדן. ובמערה זו קבורים אביי ורבא". [גבעת שאול]

"אחר השר צבא [בניהו בן יהוידע] היינו על קבר אבא שאול, וציוני אביי ורבא ורב דימי, ואחר כך על קברי רב פפא ועשרה בניו". [ימי שמואל]

בבל: "משם [מקבר חנניה מישאל ועזריה] עד עיר ציונה [אל קוצינאת] קבר רב פפא ורב הונא ורב יוסף סיני ורב יוסף בר חמא". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש כת"י ב']

בני רב פפא

קבורים בסמוך לאביהם.

בסיום מסכת נהוג להזכיר את שמותיהם של עשרה מבני רב פפא: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שתהא תורתך אומנותינו בעולם הזה, ותהא עמנו לעולם הבא. חנינא בר פפא, רמי בר פפא, נחמן בר פפא, אחאי בר פפא, אבא מרי בר פפא, רפרם בר פפא, רכיש בר פפא, סורחב בר פפא, אדא בר פפא, דרו בר פפא[1]".

בספר הכריתות לר"ש מקינון (דורות האמוראים שער ב') כתב כי הם נהרגו על קידוש ה'. בספר יוחסין כתב שנהרגו ביום שמת רבא.

בסדר הדורות מביא שהיו לו י"א בנים [י' הנ"ל ור' אבא], ומתו כולם בחייו, ושמותיהם מועילים לשכחה. אולם בספר האשכול [ס"ת סי' י"ד] כתב בשם רב האי דאלו עשרה הנאמרים בסיום מסכת אינם מרב פפא אחד, אלא היו בזמנים שונים.

אמרותיהם

"אמר ר' חנינא בר פפא אין הרשע נופל עד שתמלא סאתו" [מדרש תהלים מזמור י].

"אמר ר' חנינא בר פפא אברהם בירר לו את המלכיות, אמר מוטב שישתעבדו בני במלכיות, ואל ישתעבדו בגיהנם" [מדרש תהלים מזמור נב].

"אמר ר' פנחס הכהן בשם ר' אבא בר פפא על ידי שאין לך מן החדש, אתה מבזה על דיבור קונך, שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאוה ובוז, שאתה מתגאה שאין לך עוונות של שנה זו" [מדרש תהלים מזמור לב].

"דאמר רבי אבא בר פפא: לא נענש יהושע אלא בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה... אמר לו [שר צבא ה']: אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה. [א"ל יהושע] על איזה מהן באת? – אמר לו: עתה באתי" [עירובין סג, ב].

"ההוא חביתא דאיפקעה לאורכה, אידרי ההוא עובד כוכבים חבקה, שרייה רפרם בר פפא ואי תימא רב הונא בריה דרב יהושע לזבוני לעובדי כוכבים. וה"מ דפקעה לאורכה, אבל לפותייה – אפילו בשתיה שרי, מ"ט? מעשה לבינה קעביד" [עבודה זרה ס, ב].

"דיני ממונות דנין ביום וכו'. מנהני מילי? אמר רבי חייא בר פפא דאמר קרא ושפטו את העם בכל עת" [סנהדרין לד, ב].

"ואם יש עדים שיצתה בהינומא וכו'. מאי הינומא? סורחב בר פפא משמיה דזעירי אמר: תנורא דאסא [=כמין חופה של הדס עגולה]" [כתובות יז, ב ורש"י שם].

"דיני נפשות מתחילין מן הצד. מנא הני מילי? אמר רבי אחא בר פפא: אמר קרא לא תענה על רב – לא תענה על רב" [סנהדרין לו, א].

"רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה הוו קיימי אגודא דנהר פרת אמברא דחצדד, והוה קאי רמי בר פפא מהך גיסא, רמא להו קלא, מהו למיעבר למיתי לגבייכו למשאל שמעתא [ביום הכיפורים]? אמר ליה

רב יהודה: רב ושמואל דאמרי תרוייהו: עובר, ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו" [יומא עז, ב]. "מנין למילה בעובד כוכבים שפסולה? דרו בר פפא משמיה דרב אמר: ואתה את בריתי תשמור" [מנחות מב, א].

"אמר לו שואל שלח, ושלחה ומתה – חייב, וכן בשעה שמחזירה. אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: לא שנו אלא שהחזירה בתוך ימי שאילתה, אבל לאחר ימי שאילתה – פטור" [בבא מציעא פ, ב]. "האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה – טרפה; ואמר רכיש בר פפא משמיה דרב: לקתה בכוליא אחת – טרפה" [חולין מב, ב]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] הרבה פירושים להזכרת שמותיהם, וכולם למעלתם התכוונו. ראה אחי מהר"ל מפראג בספר החיים ספר זכויות ח"א פ"ג ובים של שלמה ב"ק פ"ד מש"כ בשם הרמ"א

האמורא האלוקי רבה בר רב הונא

רבה בר רב הונא, אמורא בבלי בן הדור השני והשלישי, למד תורה מפי רב הונא אביו [סוכה יד, ב].

"היה חסיד ועניו" [סדר הדורות], וכן משתמע מהמעשה הבא: פעם טעה רב הונא בהלכה, וכשנוכח בטעותו הלך ופרסם את טעותו [גיטין מג, א]. כמו כן, רבא מספר שביקש מהקב"ה שלשה דברים, שנים ניתנו לו ואחד לא ניתן לו: חכמתו של רב הונא ועושרו של ר' חסדא ניתנו לו, אך ענוותנותו של רבה בר רב הונא לא ניתנה לו [מועד קטן כח, א].

אמרותיו

"[אמר] רבה בר רב הונא: כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא, לית בה משום לישנא בישא; מ"ט? חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה" [ערכין טז, א].

"רב חסדא ורבה בריה דרב הונא דאמרי תרוייהו: מאי הר סיני – הר שירדה שנאה לאמות העולם עליו" [שבת פט, א].

"אמר רבה בר רב הונא: שתוי אל יתפלל, ואם התפלל – תפלתו תפלה. שיכור אל יתפלל, ואם התפלל – תפלתו תועבה" [עירובין סד, א].

הגמרא במסכת שבת מספרת: עולא איקלע לבי ריש גלותא, חזייה לרבה בר רב הונא דיתיב באוונא דמיא וקא משח ליה, אמר ליה אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה דלאו מצוה מי אמור אמר ליה מתעסק בעלמא אנא.

על הגמרא זו אמר הרבי כי יש לשאול "קלאץ קשיא", למרות שאין זו דרך הלימוד הנהוגה בישיבות, הרי "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ואיך תתאים לרבה בר רב הונא הנהגה כזו של לשבת ביום השבת בגיגית מלאה מים, ולהסביר זאת כ"מתעסק בעלמא".

ואם תאמר שהוא עשה זאת לשם שמים, הרי יכול היה לענות זאת לעולא, שאמר לו בעצמו שמדידה של מצווה התירו חז"ל.

הרבי מסביר שענין זה של מדידה אינו דבר אסור מצד עצמו כעובדין דחול, אלא הוא גזירת חכמים. ולמרות שאדמו"ר הזקן פוסק שהוא מצד עובדין דחול, אין הכוונה שמצד עצמו הוא עובדין דחול, אלא שכן הוא גזירת חכמים, כדי שלא יבואו לזלזל בשבת בעתיד.

עובדות והנהגות

פעם נכנסו רב חסדא ורבה בר רב הונא לספינה. ראתה מטרוניתא כי החכמים הולכים להפליג, ורצתה להצטרף אליהם, אך הם לא הסכימו. כעסה המטרוניתא ואמרה לחש של כישוף. עמדה הספינה במקומה ולא יכלה לזוז. אמרו החכמים לחש של קדושה, והספינה שוחררה. קראה אליהם המטרוניתא: לא ידעתי כי צדיקים כאלו אתם שאין לכישוף שליטה עליכם [חולין קה, ב].

בין גדולי ישראל היו שנהגו לחתום בסמלים שונים (דג או ספינה וכדומה). רבה בר רב הונא חתם בשמו סמל "מכותא" – "נס שפורסין עליו וילון של ספינה" [רש"י גיטין פז, ב].

ינוקא אחד שהספידו כשנפטר, אמר: "גזע ישישים עלה מבבל", כלומר – "דהוא בן גדולים, בן רב הונא, דהוא ראש גולה, ועדיף מנשיא דארץ ישראל" [מועד קטן כה, א-ב ורש"י שם].

עוד אמר עליו הינוקא: "רוכב ערבות ששׁ ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק" [שם].

"רבה בר רב הונא לא טעים אומצא, עד דמייתי לינוקא לבית מדרשא" [קידושין ל, א].

"רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא [=שמינה ויש בה ריח טוב ומין תמרים הוא לעצמן], שקלה כרכה בסודריה. אתא רבה בריה, א"ל: מורחינא ריחא דחינוניתא. א"ל: בני, טהרה יש בך [=לפיכך מריחה לך ולא בטל הריח מאצלך], יהבה ניהליה. אדהכי אתא אבא בריה [של רבה ב"ר הונא], שקלה יהבה ניהליה. א"ל [רב הונא לבנו]: בני, שמחת את לבי והקהיתה את שיני [=שהראיתני שאהבתך על בנך יותר מעלי, שנטלת ממני ונתת לו]. היינו דאמרי אינשי: רחמי [=אהבה] דאבא אבני, רחמי דבני אבני דהוו ליה" [סוטה מט, א, ורש"י].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בין עלמה לדלתון, במערת הבבליים: כת"י מוסקבה, רבי משה באסולה, איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים, גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), זכרון ירושלים לרבי דוד קונפורטי, איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, הזיארה בכפר פקיעין – ר' חיים אבן עטר (האוה"ח), ידי משה, שערי ירושלים (מבשרת ציון), מסעות משה, טוב ירושלים.

אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז (בהערה על תוצאות ארץ ישראל)[1].

מיקום וזיהוי הקבר

על פי עולי הרגל נמצאת מערת הבבליים [בה קבורים רבה בר רב הונא רב המנונא, ואולי גם רב הונא ואף רב חננאל] בין עלמה לדלתון, יותר קרוב לגבול הדרומי של עלמה, מעט דרומית לצומת ריחניה, והיא מערה בת 8 כוכין בגבעת בזלת, מים בתוכה, ולפניה עוד מערות עם מים. מערה זו נמצאת כפי שתארנו בדרכי גישה, ועד היום יש מים בתוכה אף בקיץ, ולפניה מערה שפתחה מלא מים כקודמתה. יש להעיר כי מן המאה הי"ח ואילך יש מן הנוסעים שתיארו את מערת הבבליים כמערה עמוקה וארוכה ביותר "שאין לה קץ ותכלית", המכילה מערות רבות ונמשכת "מהלך שלושת ימים עד ירושלים". אין ספק שהנוסעים המאוחרים התכוונו למערת 'אל-הותה', הנקראת היום 'מערת עלמה', הלא היא המערה הקארסטית העמוקה אשר מדרום-מזרח למושב עלמה, שאין בה שרידי קבורה כלל. נוסעים אלה לא טענו כי רבה ב"ר הונא ורב המנונא קבורים בה אלא שהיא מערה אחרת. [כיום מצויינת מערת

הבבליים בטעות צפונית-מערבית לעלמה, בוואדי, ויש בה 9 כוכים]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] יש לציין ששם צויינה קבורתו של רבה ולא של רבה בר רב הונא, וממילא יתכן שכוונתו לחכם אחר.

האמורא האלוקי רבי זירא

מגדולי האמוראים. רש"י [כתובות מג, ב] סבור שישנו אמורא אחד בשם זה, שנולד בבבל ועלה לארץ ישראל, אלא שבבבל כינו אותו 'רב' זירא, ובארץ ישראל, לאחר שנסמך, 'רבי' זירא. אולם התוספות [מנחות מ, ב] סוברים שהיו שנים, אחד רב זירא, והשני רבי זירא. בתלמוד הירושלמי הוא מכונה זעירא, וכן כותב סדר הדורות: "ודע כי בירושלמי קורא לר' זירא זעירא".

בבבל למד אצל רב הונא, רב יהודה ורב חסדא [ברכות לט, א], ובארץ ישראל קיבל מר' יוחנן [קידושין נב, א], מר' אמי ור' אסי ומאחרים.

היה רבו של ר' ירמיה, שאותו חיבב במיוחד, וקרא לו בני [מועד קטן ד, א].

גר בארבל ושם עסק במלאכת הפשתן [ירושלמי שביעית ו, ג].

מובא בגמרא כי הוא היה שמח ביותר ושחק בעת הניחו תפילין. אדמו"ר הרש"ב מבאר כי ענין השחוק הזה, הוא מריבוי התענוג בנפשו במה שסמך גאולה לתפילה או במצות תפילין , עד שבא לכלל תענוג מפולש בנפשו, שזהו סיבת השחוק ששרשו בעצמות מקור התענוג שאינו מורכב בשום דבר, וכמו בלעו"ז פלשתים ליצנים היו, שהשמחה והשחוק דליצנות הוא מדברים של הבל ושטות שאין בהם שום ענין כלל, ובאה רק מפתיחת הלב ביותר, וכמו כן בחינת פלשתים דקדושה הוא פילוש ופתיחת הנפש בעצמותה בשחוק ושמחה הבלתי מורכבת בשום דבר, והיא השמחה של מצוה, שהמצוה מביאה אותו לכלל שמחה ותענוג מפולש, אך זאת דוקא על ידי הקדמת אהבה ויראה בחינת אהבה העליונה להתענג על ה'.

אמרותיו

ארץ ישראל היתה חביבה מאוד על רבי זירא, והדבר מתבטא באמרותיו:

"אמר רבי זירא... אוירא דארץ ישראל מחכים" [בבא בתרא קנח, ב].

"אמר רבי זעירא אפילו שיחתן של בני ארץ ישראל תורה" [ויקרא רבה לד, ז].

עובדות והנהגות

כשסמכו רבנן את רבי זירא, שרו לו: "לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן"[1]. [כתובות יז, א].

אם היה מישהו פוגע ברבי זירא, היה רבי זירא חולף על פניו שוב ושוב וממציא עצמו לפניו, כדי שהלה יבקש ממנו מחילה וימחל לו [יומא פז, א].

בבואו לעלות לארץ ישראל חצה את הירדן בחיפזון, ואמר לצדוקי שלגלג על חפזונו: מקום שמשה ואהרן לא זכו להגיע אליו, מי יאמר שאני אזכה? [כתובות קיב, א].

כשעלה רבי זירא לארץ ישראל, התענה מאה תעניות כדי שלא תשלוט בו אש הגיהנום. כל שלושים יום היה בודק את עצמו בכך שהיה מתיישב בתוך תנור רותח, ומעולם לא שלטה בו האש. יום אחד נתנו בו חכמים את עיניהם ונחרכו שוקיו, ומאז נקרא 'קטין חריך שקיה' [בבא מציעא פה, א].

רבי זירא האריך ימים. וכן מובא בגמרא [מגילה כח, א]: "שאלו תלמידיו את ר' זירא, במה הארכת ימים? אמר להם: מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ולא הרהרתי [בדברי תורה] במבואות המטונפות, ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא ששתי בתקלת חברי, ולא קראתי לחברי בחניכתו [= בשם הגנאי שלו]" [מגילה כח, א].

רבי זירא התגורר בשכנות לאנשים בריונים, והיה מקרב אותם בתקווה שיחזרו בתשובה, אך רבנן לא ראו זאת בעין יפה. כאשר נסתלק רבי זירא אמרו אותם בריונים: עד עתה היה 'קטינא חרוך שוקיים'[2] שהיה מבקש עלינו רחמים, עתה מי יבקש עלינו רחמים? הרהרו בליבם, ושבו בתשובה [סנהדרין לז, א].

אמרו: רבי טרפון הניח שתי ידיו תחת כפות רגלי אמו והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למיטתה; רבי ישמעאל היתה אמו רוחצת רגליו ובקשה לשתותן ולא הניחה. אמרו לו חכמים: הואיל והוא רצונה הוא כבודה. רבי זעירא היה מצטער ואמר: הלואי והיו לי אב ואם לכבדם ולירש גן עדן. כיון ששמע שני מעשים הללו, אמר: ברוך המקום שאין לי אב ואם, ולא כרבי טרפון אני יכול לעשות ולא כרבי ישמעאל הייתי מקבל על עצמי.

כאשר נפטר רבי זירא, ספדו אותו: "ארץ שנער הרה וילדה [שנולד בבבל], ארץ צבי גידלה שעשועיה [שעלה לארץ ישראל]. אוי נא לה אמרה רקת [רקת היא טבריה, בה נפטר], כי אבדה כלי חמדתה" [מגילה ו, א; מועד קטן כה, ב][3].

"רבי זעירא כד סלק להכא אזל אקיז דם, אזל בעי מיזבון חדא ליטרא דקופד מן טבחא, א"ל [לטבח] בכמה הדין ליטרתא? א"ל בחמשין מניי וחד קורסם. א"ל סב לך שיתין ולא קביל עילוי. סב לך ע' ולא קביל עילוי. סב לך פ', סב לך צ' עד דמטא מאה ולא קביל עילוי. א"ל עביד כמנהגך ברומשא. נחית לבית וועדא, אמר לון רבנן מה ביש מנהגא דהכא דלא אכיל בר נש ליטרא דקופד עד דמחו ליה חד קורסם, אמרין ליה ומה הוא דין, אמר לון פלן טבחא, שלחון בעיי מייתיתיה ואשכחון ארוניה נפקא, אמרין ליה ר' כל הכין אמר ליה וייתי עליי דלא כעסית עילוי, מי סברת דמנהגא כן" [ירושלמי ברכות ב, ח].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בארבל[4]: שבילי דירושלים, איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, ידי משה[5], מסע מירון, מסעות משה.

איגרת יחוס האבות מאלמוני.

"ארבל, שם קבר ניתאי הארבלי, וסמוך לכפר קבר ר' זירא". [כת"י אילן ג']

"ור' זירא קבור שם [ארבל], ועל ציונו כתוב ר' זירא". [ר' יעקב בן נתנאל הכהן]

"וחוץ לעיר מצאנו קברו של ר' זירא, ואין עליו ציון כי נפל". [מסע דפלסטינא]

"והלכתי משם [מכפר נחום] לארבאל, וראיתי שני אבנים חלולות וגולל על כל אחת ואחת, באחת מהן ר' זירא, ובאחרת ניתאי הארבאלי...[6]". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"ולמטה משם [מניתאי] קבר ר' זירא ז"ל, ועליו ציון גדול חרב כולו". [כת"י מוסקבה]

"ארבל. שם קבורת רבי זירא, והוא קודם לכפר כמו מצבה, ושם נתאי הארבלי". [איגרת יחוס הצדיקים (יחוס הצדיקים; גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"ארבלתא, הכפר חרב. לדרום קבורים ר' זירא ונתאי הארבלי, וקבריהם מכוסים אבנים גדולות". [ידי משה]

מיקום וזיהוי הקבר

כנ"ל אצל נתאי הארבלי, קברו של ר' זירא נמצא מחוץ לכפר ובסמוך לו, מפלס אחד מתחת לבית הכנסת, בצד שכנגד נתאי, ציון גדול שנפל ונחרב. אכן הציון נמצא מעבר לחומת היישוב, סלע גדול הנראה לעין, שהוא חלק מהיקף גדר-חצר הקבר. יש לציין כי סיר אוליפנט כתב בספרו כי עולי הרגל היו מראים על הציון הגדול הזה כי הוא קבר צדיק. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] כלומר, יפה הוא אפילו ללא שום יפוי. ע"פ רש"י שם.

[2] גוץ היה, ונחרכו שוקיו במעשה שהיה (ראה לעיל).

[3] יתכן שהספד זה, והעובדה שרבי זירא נפטר בטבריה היוו בסיס למסורת שעל פיה נטמן בטבריה. וראה להלן (שערי ירושלים; מבשרת ציון) שהסתמכו על כך כשציינו את מקום מנוחתו בטבריה.

[4] ישנה דעה שעל פיה נטמן בטבריה: "דרומית לטבריא קבור הרמב"ם בתוך גן... ולא הרחק משם בית מדרש בו קבורים ר' אמי ור' אסי ורב זירא". [ידי משה]

"ברחוק חצי שעה קרוב לחמי טבריא יש גל אבנים, ושם קבר ר' ירמיה האמורא, וקרוב אליו חצר מוקף שלוש קירות ורצפת אבנים ובתוכה ציון, ושם קבר ר' מאיר בעל הנס התנא... ואצלו קבר ר' אמי ור' אסי, ואין עליהם שום סימן. גם קבר ר' זירא הנזכר במגילה [ו, א]". [שערי ירושלים]

"חמי טבריא המהוללים... קרוב להם גל אבנים, ואומרים כי שם קבר ר' ירמיה האמורא. וקרוב אליו... ר' מאיר התנא... ואצלו קבר רב אמי ורב אסי ורב כהנא... גם קבר ר' זירא, כנזכר במגילה [ו, א]". [מבשרת ציון]

[5] בידי משה אמנם מציין שר' זירא קבור בארבל, אך ראה בהערה לעיל שמיקמו גם בטבריה.

[6] גם משה חיים קאפסוטו מציין סמיכות בין קבר ר' זירא לקבר נתאי הארבלי.

האמורא האלוקי רב אשי

רב אשי, מגדולי אמוראי בבל, ערך את התלמוד הבבלי ונחשב למנהיג הדור השישי לאמוראים – סוף הוראה.

בצעירותו למד אצל רבא [כתובות קט, ב], כמו כן קיבל תורה מגדולי האמוראים בתקופתו. משווים אותו לרבו: "כשמת רבא נולד רב אשי, ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, שנאמר [קהלת א, ה]: וזרח השמש ובא השמש" [קידושין עב, ב].

לאחר פטירת רב פפא נתמנה לראש הישיבה בסורא, והעביר את הישיבה למתא מחסיא הסמוכה לסורא – עיר ידועה בתקופת האמוראים, המופיעה פעמים רבות בש"ס. במשך ששים שנה עמד בראשות הישיבה, שהפכה למרכז תורני מובהק, ומאות תלמידיה כונו: "רבנן דבי רב אשי" [סוכה מו, א]. היה מופלג בתורה וגדולה, וראשי גלויות בדורו כולם כפופין לו.

תלמידו המפורסם הוא רבינא, יחד עמו, ובסיוע תלמידיו הנוספים, סידר את התלמוד הבבלי. כינס את כל השמועות, המאמרים והשקלא וטריא של אמוראי בבל.

על רב אשי ורבינא וסדר עריכת הש"ס נאמר: "רב אשי ורבינא סוף הוראה", פירוש: "סוף כל האמוראים. עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם המשנה בבית המדרש, או שאלה על מעשה המאורע בדין ממון או איסור והיתר, כל אחד ואחד אומר טעמו. ורב אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראים שלפניהם, וקבעו על סדר המסכתות, כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה והשנויה לה. והקשו קושיות שיש להשיב, ופירוקים שראויים לתרץ. הם והאמוראים שעמהם. וקבעו הכל בגמרא" [בבא מציעא פו, א ורש"י שם].

"רב אשי חי ששים שנה, ובכל שנה מחזר לימודו בשני חודשי הכלה, ניסן ותשרי[1], וכשהגיעו שלושים שנה סיים כל לימודו. וכן עשה בשלושים שנה אחרונים. מהדורא קמא [של התלמוד הבבלי] – היינו שלושים שנה ראשונות, ומהדורה בתרא – הן שלושים שנים אחרונים" [רשב"ם ב"ב קנז, ב]. היה עשיר גדול, ועל תורתו ועושרו נאמר: "מימות רבי [יהודה הנשיא] ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד" [גיטין נט, א][2].

לפני פטירתו נגלה אליו מלאך המוות בשוק. אמר לו: "המתן לי שלושים יום ואחזור על תלמודי, שאמרו: "אשרי מי שבא לכאן (לעולם הבא) ותלמודו בידו", אך מלאך המוות לקח אותו יום אחד לפני כן (אחרי עשרים ותשעה יום).

אמרותיו

"אמר רב אשי: חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה" [ברכות ו, א].

"אמר רב אשי: כל אדם שיש בו גסות הרוח, לסוף נפחת [רש"י: מתמעט מחשיבותו]" [סוטה ה, א]. "האי מאן דיהיר [= מי שהוא יהיר] – בעל מום הוא" [מגילה כט, א].

עובדות והנהגות

פעם מצא רב אשי סדק בבית המדרש שבמתא מחסיא, והיה צורך לסתור את הבנין ולבנותו מחדש. בכדי שיעשו עבודה זריזה וטובה הכניס רב אשי את מיטתו לשם, ולא הוציאה עד שתוקן כל הצריך תיקון, אפילו המרזבים [בבא בתרא ג, ב].

כאשר היה רב אשי צריך לדון בכשרותה של בהמה כלשהי, היה מכנס את כל טבחי מתא מחסיא, באומרו: שתגיעני רק נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעו בדין ישתלש העונש בין כולם [סנהדרין ז, ב].

מלאך המוות הראה עצמו לרב אשי בשוק. אמר לו רב אשי: המתן לי שלושים יום עד שאחזור על תלמודי, שאתם אומרים: 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו'. כעבור שלושים יום הגיע מלאך המוות שוב. שאלו רב אשי: מאי כולי האי? [= מדוע אתה דוחק בי?]. ענה לו מלאך המוות: דוחק אתה את רגליו של בר נתן [= ר' הונא בר נתן ששימש כריש גלותא אחרי רב אשי], ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימא [מועד קטן כח, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בבניאס[3]: "וסמוך לשם [למערת פמיאס] מערה אשר בתוכה קברי ר' פפא ורב אשי [ו]בני אביי ז"ל". [כת"י מוסקבה]

"וגם שם [בבניאס] מקום ומערה תחתיו, וקבורים בה רב פפא ורב אשי [ו]בני אביי, וקורין להם אל-עובאד". [איגרת יחוס האבות מאלמוני]

"וקרוב לשם [לדן] קבר רב פפא ורב אשי [ו]בני אביי". [כת"י אילן ה']

"וגם שם מקום ומערה תחתיו, וקבורים בה בני אביי ובני רב פפא ורב אשי, וקורין להם אלעבאד". [יחוס הצדיקים]

"עוד שם מערה וקבורים בה בני אביי ורבא ובני רב פפא ורב אשי, [בני אביי הם] רב ביבי ורב שימי". [טוב ירושלים]

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ עולי הרגל מקום קברו הוא בסמוך למערת פמיאס. מעל מערת פמיאס – בניאס, ישנו מקום המקודש לדרוזים הנקרא 'מקאם אל-חאדר'. זהו שם של מקום המיוחס לדעתם לאליהו הנביא. ציון זה הינו כעין מערה סתומה, שליד פתחה בנוי הציון הבנוי שהוא בדרך כלל גל האבנים שהיה מציין את מיקום הציון במקומות שקשה לראותם מרחוק. גם כאן כבמקומות אחרים, מיקום הקבר באמצע ההר, גבוה ובמערה פנימית וסתומה, גרם לעשיית גל אבנים שייראה מרחוק לבאים לאזור. במערה זו נקברו רב אשי, בני אביי, רב פפא ובניו.

מעל הציון ישנה כיפה בנויה הנקראת 'כיפת סת סארה', זוהי כוונת עולי הרגל 'מקום[4] ומערה תחתיו'. [כיום מציינים בטעות את קברו של בנו מר בר רב אשי או אף אותו ליד קיבוץ מנרה במקום הנקרא עובאד/שיח' אל בלד, זאת משום איזכור השם אל-עובאד אצל עולי הרגל והימצאות 3 עצי בוטם. אולם המיקום רחוק מאד מהמיקום אותו ציינו עולי הרגל, ואינו שייך כלל לא לבניאס ולא לאזור הבניאס. גם אל-עובד מוסבר ביחוס הצדיקים שהוא כינוי לעבדי ה', ואינו שם של מקום].

---

[1] בשבתות שלפני שלושת הרגלים היו הכל נאספים לשמוע את הלכות הרגל. שבתות אלו נקראו 'כלה' [ע"פ רש"י ברכות ו, ב].

[2] עוד על עושרו של רב אשי ראה: מועד קטן [יב, ב]; נדרים [סב, ב].

[3] אמנם, ישנה דעה שנטמן בעכברא, אך מכיוון שהיא ממקור מאוחר [ה"א תרנ"ג] יש להניח שזו טעות: "כפר הנקרא בל"ע פראדו... ושם מתחיל ההר להתפשט לתוך העמק. לדרום העמק נמצא הכפר עכברה הנזכר במסכת בבא מציעא [פד, ב], והכפר עומד באמצע ההר בשיפולו, ומתחת הכפר ישתרע גן גדול מעצי אתרוגים ושאר מיני פירות, ובאמצע הגן נמצא קברו של ר' ינאי סבא ור' אשי מנהרדעי הנזכר בתלמוד פעמים רבות. אדמת הכפר פורייה מאוד, ואנשי עיר הקודש ילכו בכל חג הפסח ביום ב' דחוה"מ על קבריהם". [גבעת שאול]

[4] המדריך שהוביל את הנוסע אמר לו את כינוי המקום 'מקאם' ולפיכך הוא כתב 'מקום'.

האמורא האלוקי רב דימי מנהרדעא

רב דימי מנהרדעא אמורא בבלי בזמן אביי ורבא [בבא בתרא כב, א].

בתקופה מסויימת עמד בראש ישיבת פומבדיתא.

אמרותיו

מאמרו הידוע הוא: "שבשתא כיון דעל – על" – טעות שנתקבלה, אי אפשר לעקרה. בכך הנחה את מלמדי התינוקות שיקפידו ללמד בדייקנות ובתשומת לב, כדי שלא יטעו התלמידים בהבנת הדברים. וכפי שמבאר רש"י שם: "שלומד הרבה ולא דייק בלימוד התינוקות שלא ישתבשו" [בבא בתרא כא, א].

כמו כן אמר כי הכנסת אורחים חשובה יותר מהשכמה לבית המדרש [שבת קכז, א].

עובדות והנהגות

בצעירותו, לפני שהתפרסם כתלמיד חכם, הביא גרוגרות בספינה, וביקש מריש גלותא שימנע מאחרים למכור סחורה דומה עד שימכור הוא את שלו. ביקש ריש גלותא מרבא לבדוק אם תלמיד חכם הוא, ורבא שלח את רב אדא בר אבא לבצע את השליחות. שאל אותו רב אדא בר אבא שאלות שלא ידע לענות עליהן, וכתוצאה מכך לא שעה לבקשתו והפסיד את גרוגרותיו [בבא בתרא כב, א] מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

האמורא האלוקי רבי יוחנן

רבי יוחנן מגדולי האמוראים בארץ ישראל, חי בסוף הדור האחרון לתנאים [רש"י יבמות סד, ב ד"ה אמר לה].

נקרא גם 'בר נפחא' [לדוגמה: בבא מציעא פה, ב], יש אומרים משום שאביו היה נפח, ויש אומרים על שם יופיו. [ע"פ רש"י סנהדרין צו, א]. אולם בסדר הדורות תמה מנ"ל שלא היה שם אביו נפחא. כמו אביי, גם רבי יוחנן התייתם בינקותו: "כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו – מתה אמו" [קידושין לא, ב].

רבי יוחנן קבר את עשרת בניו. הוא שמר עצם קטנה של בנו הקטן והיה מנחם איתה את האנשים באומרו 'דין גרמא דעשיראה ביר' – זוהי העצם של בני העשירי [ברכות ה, ב].

למד בצעירותו אצל רבי יהודה הנשיא שגמר עליו את ההלל, ועוד טרם נולד קרא עליו את הפסוק [ירמיהו א, ה]: "בטרם אצרך בבטן ידעתיך" [יומא פב, ב, וראה שם כל המעשה עם אמו]. אח"כ קיבל מר' הושעיא ורבי חנינא בר חמא.

"ר' יוחנן... עשה התלמוד הירושלמי, והיה ראש ישיבה פ' שנים [בטבריה] כמו יוסף הצדיק במצרים, והוא מזרעו, ויפה כמוהו" [ספר יוחסין]. אמרו: הרוצה לראות יופיו של ר' יוחנן, יביא כוס של כסף מכבשנו, וימלאנו גלעיני רימון אדום, ויקיפנו זר של ורד אדום, ויעמידנו בין חמה לצל – אותה זהרורית מעין יופיו של ר' יוחנן היא [ע"פ ב"מ פד, א].

הרוצה לראות יופיו של רבי יוחנן, יקח כוס כסף מבית הצורף, ימלאנה גרגירי רימונים אדומים, יוסיף לשפתה מסגרת ורדים אדומים ויניחנה בין השמש לצל, וזוהר זה הוא מעין יופיו של רבי יוחנן [בבא מציעא פד, א].

כוחו בהלכה היה גדול מאוד: "רב ור' יוחנן – הלכה כר' יוחנן" [ביצה ד, א]; "שמואל ור' יוחנן, הלכה כר' יוחנן" [תוספות בבא קמא קד, ב].

"כתב בשארית יוסף... ואני מצאתי כתוב בדף אחד ישן נושן שחי ארבע מאות שנה[2]. ובשלשלת הקבלה כתב: ר' יוחנן חי יותר מן שלוש מאות שנה" [סדר הדורות].

אמרותיו

על חכמי הדורות שקדמו לו אמר: "ליבן של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל. ואנו כמלא נקב מחט סידקית" [עירובין נג, א].

וכן: "טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים" [יומא ט, ב].

ועוד: "ראשונים שנתגלה עוונם – נתגלה קיצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם – לא נתגלה קיצם" – כלומר, בני מקדש הראשון שלא הסתירו את פשעיהם, גם זמן גאולתם היה גלוי – לאחר 70 שנה, אך בני המקדש השני שהסתירו את פשעיהם, זמן גאולתם נסתר [יומא ט, ב].

על חשיבותם של הצדיקים: "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר [משלי י, כה]: 'וצדיק יסוד עולם'" [יומא לח, ב].

על הסיבה שבעטיה מרובים ניסיונותיהם של הצדיקים, אמר רבי יוחנן: "היוצר הזה כשהוא בודק כבשנו, אינו בודק בקנקנים רעועים, למה? שכיון שמקיש עליהם הן נשברין. ובמי הוא בודק? בקנקנים יפים, שאף על פי שמקיש עליהם כמה פעמים אינן נשברין. כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים, ומי הוא מנסה? הצדיקים, שנאמר [תהלים יא, ה]: 'ה' צדיק יבחן'" [שיר השירים רבה ב, ב].

בידי מי מתקיימת התורה: "לא בשמים היא – לא תמצא בגסי רוח, ולא מעבר לים היא – לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים" [ערובין נה, א].

וכן: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר [איוב כח, יב]: 'והחכמה מאין תמצא'" [סוטה כא, ב].

על ההנהגה הראויה לתלמיד חכם אמר: "גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים לשוק" [שבת קיד, א].

וכן: "כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו, חייב מיתה, שנאמר [משלי ח, לו]: 'כל משנאי אהבו מות – אל תקרי משנאי אלא משניאי'" [שבת קיד, א].

"אמר רב יהודה בר שילא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואלו הן: הכנסת אורחין, וביקור חולים, ועיון תפלה, והשכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והדן את חברו לכף זכות" [שבת קכז, א].

עובדות והנהגות

בסיום התפילה היה נוהג לומר בקשה שחיבר בעצמו: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו, שתציץ בבושתנו ותביט ברעתינו [ברעה שמצאה אותנו] ותתלבש ברחמיך, ותתכסה בעזך, ותתעטף בחסידותך, ותתאזר בחנינותך, ותבוא לפניך מידת טובך וענוותנותך" [ברכות טז, ב].

מעשה בשני תלמידים שהיו יושבין לפני רבי, ואחד מהם רבי יוחנן. אחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה? ואחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה? אמר רבי: מובטח אני בזה שמורה הוראות בישראל יהיה, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל.

רבי יוחנן ביכר את לימוד התורה על פני חיי עושר גשמי: פעם הלכו ר' יוחנן ור' חייא בר אבא מטבריה לציפורי, ובדרך עברו ליד בית חקל [=מטע או פרדס], כרם, ומטע זיתים. בכל פעם שעברו אחד מהם אמר ר' יוחנן: זה שלי היה ומכרתיו בכדי לזכות בתורה. בכה ר' חייא. שאלו ר' יוחנן מפני מה אתה בוכה? ענה לו ר' חייא: מפני שלא השארת כלום לעת זקנה. אמר לו רבי יוחנן: מכרתי דבר שנברא לששה ימים, וקניתי דבר שניתן לארבעים יום [ויקרא רבה ל, א].

וכן: אילפא ורבי יוחנן היו עוסקים בתורה, אלא שפרנסתם היתה בדוחק. אמרו: נלך ונעשה עסק, ונקיים בנפשותינו את הנאמר [דברים טו, ד]: אפס כי לא יהיה בך אביון. הלכו וישבו תחת גדר רעועה ואכלו לחם. שמע רבי יוחנן מלאך אחד אומר לחברו: הבה נפיל עליהם את הגדר ונהרוג אותם מפני שהם מניחים חיי העולם הבא ועוסקים בחיי שעה. אמר לו השני: הנח להם, מפני שאחד מהם עתיד להתגדל ולא הגיעה עדיין שעתו למות. שאל רבי יוחנן את אילפא אם שמע דיבורים, אמר לו: לא. אמר רבי יוחנן בנפשו, אם אני שמעתי והוא לא, משמע שאני הוא זה שעתיד להתגדל. קם ואמר לאילפא, אחזור ואקיים בעצמי את הנאמר [דברים טו, יא]: כי לא יחדל אביון מקרב הארץ [תענית כא, א]. כשנפטר רבי יוחנן ישב עליו רבי אמי שבעה, ונהג עליו אבלות שלשים יום [מועד קטן כה, ב][3]. רבי יצחק בן אלעזר הספידו כך: "קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים, דכתיב [עמוס ח, ט]: 'והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים'. ואמר רבי יוחנן: זה יומו של יאשיהו" – כלומר, קשה היום לישראל כיום מותו של יאשיהו מלך ישראל [מועד קטן כה, ב].

כשנפטר רבי יוחנן, היה דורו קורא עליו [ע"פ שיר השירים ח, ז]: אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו [שיר השירים רבה ח, א].

ראה עוד בפרק קציון ערך רבי שמעון בן לקיש (עובדות והנהגות) על נסיבות פטירתו של ר' יוחנן.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה[4]: ר' חיים ויטאל, איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, משה חיים קאפסוטו, ימי מוהרנ"ת.

שערי ירושלים (מבשרת ציון) ובהערה שם.

תוצאות ארץ ישראל, אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז [יתכן כי כוונתו לריו"ח ב"ז], תפארת ירושלים.

קברי אבות.

"משם הלכתי ובאתי למקום שר' מאיר קבור שם אצל בית הכנסת שלו, והוא הרב בעל הנס. והלכתי משם וראיתי קברו של ר' יהודה בר אילעאי אצל הכרמים. משם הלכתי[5] וראיתי מערה אחת, ובתוך המערה קברו של רב כהנא. משם יצאתי ומצאתי מערה אחרת מיד, ונכנסתי בתוכה, מערה נאה ויפה שאין כמותה, ולשם קברו של ר' יוחנן[6]". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"עוד היום תמצא אותה מערה בטבריה מיוחסת לרב כהנא. לדרומה כמטחוי קשת מערה מיוחסת לרבי יוחנן. ומהאי עובדא משמע שאותו רבי יוחנן הוא רבי יוחנן בר נפחא משום דאשכחן דעניש וקטיל, ואמרינן פרק השוכר את הפועלים [בבא מציעא פה, ב] באתר דזיקוקין דנור ובעורין דאשא מאן מעייל בר נפחא לתמן, מאי טעמא משום דעניש וקטיל. ואולי עשה רבי יוחנן מערתו אצלו לייתוביה דעתיה". [כפתור ופרח פרק טז]

"טבריא, שם קבורת רבי יוחנן ובית מדרשו, וכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא. וכנגדו רב כהנא ורבן יוחנן בן זכאי. ולמטה מהם הרמב"ם ז"ל". [יחוס הצדיקים]

"טבריה... וחוץ לעיר מצפון שם קבורת הרמב"ם זצ"ל ועליו ציון. ובסמוך מדרש קטן, ושם קבור רבי יוחנן, ושם כהנא. ובסמוך מדרש אחר, ושם קבורת רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. והמצבה שכנגד הפתח היא מצבת קבורת ר' יוחנן בן זכאי". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"רבי יוחנן חנה שם יחד עם רב הונא[7], ומערת רב כהנא וגם רבי ירמיה". [פיוט על טבריה לרבי דוד בן אהרן ן' חסין]

"טבריא תובב"א... ויש אומרים שסמוך לחומה קבורים רב[ות]ינו הקדושים ר' יוחנן וריש לקיש[8]". [מסעי הירח]

"הלאה לפאת דרום [מהרמב"ם] במערה קבר ר' יוחנן ואצלו קבר ריש לקיש ואצלם קבר ר' חננאל תלמיד רב". [לונץ]

"באותו דרך, לפנים ממנו [מקבר הרמב"ם] חצר מובדלת מכותלי אבנים, ובתוכה גל מיוחס למקום קבורת ריש לקיש ז"ל, ומהצד אחד ר' יוחנן ומצד אחר רבנן סבוראי ז"ל". [מסעות החכם האבי"ר]

"מחוץ לעיר נגד החומה [לא בחצר הרמב"ם], קבר ר' יוחנן". [מבשרת ציון]

"רבי יוחנן וריש לקיש מקובל אצלינו שהם קבורים בטבריא, תבנה ותכונן במהרה בימינו, בחצר הקטנה, למעלה מחצרות שקבורים ר' יוחנן בן זכאי ותלמידיו וכו' ורמב"ם זיע"א". [טובת מראה]

דרכי גישה

באותו שטח של בית הקברות של הרמב"ם, סמוך לגדר השמאלית לכניסה הראשית, בסוף הגדר, מימין לכניסה המערבית-צפונית, תחת שטח מרוצף. בשטח זה נמצא מאוזוליאום בשנת 1956 ע"י בצלאל רבני. שטח זה הינו החצר הנוספת של רבי יוחנן ותלמידיו. ראה לעיל (רבן יוחנן בן זכאי). [אמנם ע"פ לונץ קברו דרומית לרמב"ם, במקום שהוקם בנין יד הרמב"ם, ואכן נמצאו שם ארונות קבורה בעת חפירת היסודות, וכן ע"פ ימי מוהרנ"ת קברו בצמוד לריו"ח ב"ז, אולם ע"פ ר"ח ויטאל קברו מערבית לרמב"ם, ולפיכך קבענוהו שם].

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ כל המסעות הנ"ל נקבר רבי יוחנן האמורא ליד הרמב"ם ורבן יוב"ז בצורת סגול [וכן לגירסא אחת בנוסחת רבי משה באסולה בה לא צויין 'בן זכאי' – ראה לעיל הרמב"ם], כשמעליו רב כהנא. כמו"כ נזכר כי נקבר למעלה מרבן יוחנן ב"ז, היינו מערבית צפונית בשיפוע עלייה במקביל לדרך העולה לר"ע, ובסמוך לחומה – חומת בית הקברות [אולי כוונתם לחומת טבריה] שזהו אכן הקצה המערבי צפוני של בית הקברות. לשונו של ר"ח ויטאל 'רחוק ממנו מעט' גרמה לחשוב בטעות כי מדובר במקום אחר מאותו

בית קברות – בחצר נפרדת, אולם מלשונם של עולי הרגל ברור כי מדובר באותו שטח ואזור, וכוונת ר"ח ויטאל הינה שלא צמוד לרמב"ם כרבן יוב"ז ורב כהנא אלא מעט רחוק. [דבר הטעון בירור הוא אותם דברים של ר"ח ויטאל המורים כי אין זה רבי יוחנן אלא רב חננאל ורב ברונא]. בשנת 1956 בעת עבודות פיתוח שנעשו ע"י מע"צ, נתגלתה ה'חצר' של ר' יוחנן, שהיא במקורה מאוזוליאום. חצר זו כוסתה ע"י הריצוף הקיים כיום בסמוך לגדר בית הקברות. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] בחלק מכתבי המסעות נכתב 'בית מדרשו' במקום 'תלמידיו', ויתכן שכוונתם לא לתלמידיו אלא לבית ממש.

[2] כך נכתב גם בספר שם הגדולים ובספר יעיר אזן להחיד"א.

[3] ראה שם שנהג בניגוד לדעתו של ר' יוחנן.

[4] אמנם מצאנו כמה עדויות על מקום מנוחתו בקציון, אך כנראה שמדובר על ר' יוחנן דקציון הנזכר בירושלמי [ביצה ה, ה], ראה ערך קציון.

[5] נראה שהמחבר יצא מטבריה לכיוון צפת, וחזר לטבריה.

[6] קבורת רבי יוחנן בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל ובמסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור.

[7] איננו יודעים מניין לקוחה מסורת זו הממקמת את רב הונא יחד עם ר' יוחנן, בעוד מפורש בגמרא (ראה לעיל) שהוא טמון במערת רבי חייא ובניו. ואולי 'יחד' אין הכוונה באותה מערה, אלא תיקון לשון למשקל הפיוט וכוונתו לטבריה.

[8] קבורת רבי שמעון בן לקיש (ריש לקיש) בטבריה נזכרת בסתמיות במסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור, אולם כבר ציינו כי ריש לקיש נקבר בקציון, ובטעות ייחסוהו לטבריה, ראה בפרק קציון.

האמורא האלוקי רבי בנאה האמורא

רבי בנאה האמורא, רבו של רבי יוחנן שחי בדור שבין התנאים לאמוראים ובדור הראשון לאמוראים, המוכר כזה שהיה מציין את המערות. דבריו עוד נכנסו לברייתות.

היה לו הבית מדרש בטבריה, ור' יוחנן היה דורש בו.

רשב"ם מפרש כי רבי בנאה אדם גדול וחשוב היה, לפיכך ניתן לו רשות להיכנס בקברי הצדיקים. האגדה מספרת על חכמתו שהבין רמזים וחידות, וידע תמיד להוציא משפט צדק. חכמתו זו העלתה אותו לא רק בעיני בני עמו, אלא גם בעיני המלכות שמינתה אותו לשופט [ב"ב נח, א].

אמרותיו

"א"ר יוחנן משום ר' בנאה: בכל שותפין מעכבין זה את זה, חוץ מן הכביסה, שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות על הכביסה" [ב"ב נז, ב].

"כל העוסק בתורה לשמה, תורתו נעשית לו סם חיים" [תענית ז, א].

"אשריהם ישראל, בזמן שעוסקין בתורה ובגמ"ח יצרם מסור בידם" [ע"ז ה, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בקיומה שבין צפת למירון [1]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

[1] יש להדגיש שאין הכוונה לרבי יוסף בנאה (יוסף הבנאי) שטמון בצפת בבית הכנסת שלו, אותו מזכיר הכותב בנפרד (ראה בפרקו בערך צפת). אולם יש מקום לומר שכאן מדובר בר' בנאה בריה דעולא הנזכר בפסחים [נד, א] ולא לזה שהיה מציין המערות.

האמורא האלוקי בריה דרב ספרא

על האמורא בריה דרב ספרא מובא בזוהר הקדוש, מה שאמר לפני החכמים [תרומה קסח, א]: "ועתה רבותי, אני מבבל, ובנו של רב ספרא אני, ולא זכיתי להכיר את אבי. ונגרשתי לכאן, ויראתי מפני שיושבי הארץ הזו הם אריות בתורה. ושמתי עלי שלא לומר דברי תורה לפני איש, עד שני חדשים. וביום הזה נשלמו. אשרי חלקי שפגשתיכם כאן. נשא ר' יוסי קולו ובכה. וקמו כולם ונשקוהו בראשו. אמר ר' יוסי, אשרי חלקי שזכיתי בדרך הזה לשמוע דברי עתיק יומין מפיך. מה שלא זכיתי לשמוע עד עתה" [פירוש הסולם, שם].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ליד צפת, בירידה לנחל עמוד: "מן הדרך הנזכר, ההולך מן הדהאריא"ה אל הכרא"ל, יש שם דרך אחת שבו יורדין מן צפת אל [ראש] הנהר לטחון חיטים. ותרד שם מעט בדרך ההוא, ושם, כמו שליש שיפוע הדרך וההר, יש שם חרוב אחד, ושם קבור בריה דרב ספרא הנזכר בספר הזוהר פרשת תרומה. יותר למטה בדרך הזה לצד מזרח יש פתח אחד של מערה בגגה למעלה. ובצד מערב המערה למטה, יש כמין ג' בקיעות, ושם בפנים קבורים יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן ויוסי בן משולם, כנגד ג' הבקיעות ממש". [ר' חיים ויטאל]

"ומראה מקום קבורת בריה דרב ספרא הנזכר לקמן רחוק ממערה זו [ממערת הינוקא ואמו]". [חיבת ירושלים]

"ומשם [מעדינו העצני] והלאה אילן חרובין, תחתיו קבור בריה דרב ספרא הנזכר בזוהר פרשת תרומה". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

דרכי גישה

נכנסים לצפת מכביש 89 עוקף צפת, ופונים מיד שמאלה מתחת לכביש 89 לאיזור התעשיה החדש. לאחר מכן פונים ימינה לכיוון תחנת חברת החשמל ובסוף הכביש ממשיכים בדרך עפר שמימין לגדר חוות השנאים (טרנספורמטורים). בסוף הגדר פונים שמאלה ברגל ולאחר כ-100 מטר צפונה-מערבה נראה עץ החרוב המגיח מסלע, הוא ציון בריה דרב ספרא.

ישנה דרך נוספת: במקום לפנות שמאלה לאיזור התעשיה, יש להמשיך ישר לכיוון בית הקברות וממשיכים עד הכיכר, בכיכר ממשיכים ישר בכביש לבית העלמין ולאחר כ-330 מטר פונים שמאלה, עוברים מתחת לכביש 89 וממשיכים בדרך כ-400 מטר עד לאנדרטה. פונים שמאלה ושוב שמאלה פניה חדה וממשיכים כ-300 מטר עד למבנה חצי בנוי. מצד ימין ישנה דרך עפר, פונים אליה וממשיכים עד ל-20 מטר אחרי קו החשמל. משם ממשיכים רגלי עוד כ-80 מטר לכיוון תחנת הכח, שם בצד ימין הציון.

מיקום וזיהוי הקבר

הזכרנו לעיל את הדרך היורדת מצפת לנחל עמוד – ואדי הטחנות, דרך אזור חברת החשמל. אכן לאחר כשליש שיפוע ההר נמצא לו עץ חרובים עתיק לבדו, שם מקום קבורת בריה דרב ספרא. מאתר אהלי

האמורא האלוקי רבי אילא

מצינו שני חכמים בשם רבי אילא: רבי אילא התנא, חכם ביבנה. ורב אילא – אמורא. רבי אילא שמקום מנוחתו מצויין כאן הוא רבי אילא התנא. [בסדר הדורות ציין לר' אילא האמורא שקבור כאן, לא כדברי השל"ה].

כמו"כ ישנם עוד חכמים בשם אילא: בן בתו של שמואל [ברכות דף י"ג], אילאי דנציבין [זוהר שלח קסב], אלאי היורש [ירושלמי גיטין ח, ב], אולם אינם ר' אילא הנזכר כאן.

רבי אילא התנא היה חסיד: "הנוטל שכר להיות רואה את הבכורות אין שוחטין על פיו, אלא אם כן היה מומחה כאילא ביבנה שהתירו לו חכמים להיות נוטל ארבע איסרות לבהמה דקה וכו'" [רש"י: דחסיד הוא] [בכורות כח, ב – כט, א].

אמרותיו

"אמר רבי אילא: 'אלה המצות' [ויקרא כז, לד], אם עשיתן כמצוותן – הן מצוות, ואם לאו – אינן מצוות" [ירושלמי שבת יג-ג].

על הפסוק 'אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם' [ויקרא כג, ד], דרש רבי אילא את הדרשה שנתנה כוח בידי חז"ל לקדש את החודש על פי עדות, ובכך לקבוע את המועדים: "אמר רבי אילא: אם קריתם אותם – הם מועדי, ואם לאו – אינן מועדי" [ירושלמי ראש השנה א-ג].

עובדות והנהגות

כששמע רבי אילא ילד קורא את הפסוק: 'כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו' [עמוס ד, יג], אמר: עבד שרבו מגיד לו מה שיחו, תקנה יש לו? [חגיגה ה, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בדרך לעין זיתים, צפונה מצפת, במקום הנקרא ג'פר[2]: "בכאן צפת תוב"ב... הלכתי לקבר התנא אילא איש כפר יבנה המוזכר בבכורות ובאבות". [איגרת ר' ישעיה הלוי הורוויץ מצפת]

"גפר, באר בין עין זיתון ובין צפת תוב"ב, וקורין לו גפר. ובסמוך לאילן זית גל אבנים, ויש שם קבורת רבי אילה עליו השלום". [בשינויים קלים: גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"גפר, שם קבורת רבי אילה". [משה חיים קאפסוטו]

"גפר, בכפר הזה עץ זית גדול ולידו גל אבנים גדול, שם נקבר ר' אילה עליו השלום, וגם באר מים לידו". [ידי משה]

"בדרך ההולך מצפת לכפר עין זיתון בקעה גדולה מלאה עצי זיתים ועינות מים, וקרוב לה קבר ר' אילא". [בשינויים קלים: שערי ירושלים; מבשרת ציון]

דרכי גישה מיקום וזיהוי הקבר

בעיה קשה יש בזיהוי ציון זה. ר' חיים ויטאל הינו הראשון שמזכיר את ציונה של אמו של ר' כרוספדאי [ראה להלן] באזור הג'אפר. לאחריו נזכר ציון 'חדש' של ר' אילא באותו מקום. הצליל של 'אילא' דומה

מאד ל'אמא', ויתכן שמורה הדרך שהוביל את עולי הרגל טעה והחליף את השם, מאחר וקברו של ר' אילא נזכר בדיוק באותו מקום של אמו של ר' כרוספדאי, ואמו של ר' כרוספדאי 'הועברה' לאזור ר' אלעאי. אולם ב'ידי משה' הזכיר את שניהם, האחד באזור הבאר, והאחר ליד הכניסה הצפונית לצפת, הדבר טרם הוברר דיו.

ולענין המקום עצמו, לא נמצא במפות העתיקות את השם ג'אפר. פירושו המילולי הוא באר, אולם בחלק מהמסעות הם מתארים את ג'אפר ככפר קטן, על אף שבדברי ר' חיים ויטאל מפורש שאין זה כפר כי אם איזה בור או באר שהיה מקור מים. התיאור מוביל לשלוחה – ערוץ היורד ממזרחית-צפונית לצפת לכיוון נחל הכרא"ל. [יש גישה מצפון צפת, אמצע הדרך היורדת לבית הקברות, או מעין זיתים. זוהי הדרך הישנה שהובילה מצפת לעין זיתים/זייתון]. האזור מצויין במפה 'ארד אל ג'יזר' אולי מרמז לג'אפר. אזור הערוץ הינו בקעה מלאה עצי זית, כך שנראה כי ליד אחד מעצי הזית שבאזור הערוץ, היה גל אבנים שציין את מקום קבורת ר' אילא. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי.

האמורא האלוקי רב זריקא

רב זריקא, אמורא בן ארץ ישראל, בן הדור השלישי.

היה תלמידם של ר' אלעזר ור' אמי, ומסר מאמרים גם בשם רבותיהם ר' יוחנן וריש לקיש [ברכות יא, ב; יבמות מב, ב; גיטין כג, א] ובשם חכמים נוספים [שבת לח, ב; ירושלמי ברכות ב, ג ועוד]. בנוסף מסר כמה מאמרים בשם אמוראים בבליים [רב הונא סוטה כא, ב; רב יהודה ביצה ז, ב; רב המנונא ירושלמי סוכה א, ז; ירושלמי עירובין י, א] ומסיבה זו יש שחשבו שנולד בבבל, אך יתכן שנולד בארץ ישראל וקיבל מאמרים אלו מעולי בבל ולא מן החכמים עצמם שבשמם מוסר.

כשנשאלה שאלה לפני ר' אמי, ביקש ר' ירמיה מרב זריקא שיעיין במשנתו הסדורה לו [גיטין מד, א ורש"י שם]. דבר זה מצביע על הערכתו של ר' ירמיה לדיוק של ר' זריקא בשמועותיו.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו מעל חוקאב: רבי חיים ויטאל, שערי ירושלים (מבשרת ציון; טוב ירושלים), מסעות משה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

האמורא האלוקי יעקב איש כפר נבוריא

ר' יעקב איש כפר נבוריא חי בזמנו של ר' חגי, כלומר בדור השלישי והרביעי לאמוראים (ראה להלן עובדות והנהגות).

אמרותיו

"אמר רבי אבון: 'מי ימלל גבורות ה' [תהילים קו, ב], תרגם יעקב כפר נבוריא בצור: 'לך דומיה תהילה אלוקים בציון' [תהילים סה, ב], סמא דכולא משתוקא למרגליות דלית לה טימי כל שמשבח בה פגמה" – כלומר, בעת שהיה בצור ביאר יעקב איש כפר נבוריא את הפסוק 'מי ימלל וכו' באמצעות הפסוק 'לך דומיה תהילה'. וביאורו: השתיקה היא תהילתו של הקב"ה. משל למרגלית שערכה

רב מאוד – ככל שאדם משבחה הוא פוגם בערכה האמיתי [ירושלמי ברכות ט, א ופני משה שם]. "תרגם יעקב איש כפר נבוריא חד פסוק בכנישתא מרודתא דקיסרי וקלסוניה רבנין: 'הוי אומר לעץ הקיצה' זה זקן שהוא מתמנה בכסף, 'עורי לאבן דומם הוא יורה' יודע הוא להורות, בתמיה, 'הנה הוא תפוש זהב וכסף' ולשם כספיה אתמני, 'וכל רוח אין בקרבו' לא ידע כלום" [מדרש שמואל פרשה ז סימן ו; ירושלמי ביכורים ג, ג].

עובדות והנהגות

על שתי הוראות שהורה יעקב איש כפר נבוריא בצור הלקה אותו ר' חגי ארבעים מלקות, מפני שהורה שלא כדין ודרש בתורה שלא כהלכה (למרות שסמך את דבריו על פסוקים). בשני המקרים הגיב יעקב איש כפר נבוריא באותו אופן: "חבוט חבטך דהוא טבא בקלטא" – כלומר, חבוט בי את חבטותיך מפני שיש לי ללמוד מהן להבא. למרות שקיבל עליו את הדין אנו מוצאים שר' איסי דקיסרין מונה אותו ברשימת מינים[2] (שיצאו לתרבות רעה) [קהלת רבה ז].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בנבוריא עם רבי אלעזר המודעי: כת"י מוסקבה רבי משה באסולה גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), ידי משה, שערי ירושלים (מבשרת ציון; מסעות משה; טוב ירושלים).

"ומשם הלכנו לנבורתין, וסמוך לעמק בשיפוע ההר סמוך למסילה צדיק אחד, ויש אומרים כי הוא ר' יעקב דמן נבוריא[3]". [תוצאות ארץ ישראל]

"בנברטיין רב נחמן (ובר) [ורב] יעקב איש נבוריא". [אלה סימני כתבי הקברות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז] מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

האמורא האלוקי רבי יעקב איש כפר חנניה

ר' יעקב איש כפר חנניה[1] מוסר בשם ר' יהושע בן לוי (בן הדור הראשון לאמוראים) [בראשית רבה לב, ד] ובשם ריש לקיש (בן הדור השני) [ירושלמי ברכות ה, ב]. ר' סימון (בן הדור השני והשלישי) מוסר משמו [פסיקתא רבתי לג]. מכאן שכולם בני ארץ ישראל, או כאלה שעלו אליה בשלב כלשהו. מ"מ ניתן להסיק שחי בארץ ישראל בסביבות הדור השני והשלישי לאמוראים[2].

אמרותיו

"אמר ר' יעקב דכפר חנן: 'עושה שלום במרומיו' [איוב כה, ב] – מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה" [במדבר רבה יב, ח].

"אמר ר' יעקב דכפר חנן: ראוי היה אדם הראשון שיעמדו ממנו שנים עשר שבטים, דכתיב [בראשית ה, א]: 'זה ספר תולדות אדם'. ז' – שבעה, ה' – חמשה, שנים עשר שבטים, הרי מנין ז"ה תולדות אדם. אמר הקב"ה: אדם יציר כפי ואיני נותן לו י"ב שבטים? חזר ואמר: ומה שני בנים נתתי לו ועמד אחד מהן והרג לאחיו, אילו נתתי לו שנים עשר בנים על אחת כמה וכמה! ולכך כתיב [איוב כח, כח] 'ויאמר לאדם' – לא אדם, איני נותנן לאדם. ולמי אני נותנן? ליעקב הצדיק" [קהלת רבה ג, ב].

"אמרות טהורות: רבי יודן בשם ר' יוחנן ור' ברכיה בשם רבי אלעזר ור' יעקב דכפר חנין ואמרין לה בשם ריב"ל, מצינו שעיקם הקב"ה ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו... ובמקום אחר עיקם שתים ושלש תיבות בתורה כדי שלא להוציא דבר של טומאה מתוך פיו" [ויקרא רבה כו, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר חנניה: כת"י אילן ה'.

"משם [משזור] כשלושה פרסאות לכפר חנין, שם ר' יעקב דמן כפר חנין ור' אליעזר בנו, כששים אמה בין שניהם, הוא ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי". [תוצאות ארץ ישראל]

"מסך עליו. וסמוך (לו קבר) [לקבר] ר' יעקב ז"ל איש כפר חנינא – ציון של ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ותוך המערה סתומה. ועל גבי המערה מצבה גדולה מאבן שלמה, ומפי המערה יוצא אילן אלה גדול עד מאד, סותם פי המערה ומסך עליה". [כת"י מוסקבה]

"כפר ענן, בכפר בית הכנסת בנוי. ולצד דרום, על אם הדרך שם ר' יעקב איש כפר חנניה ועליו אילני סנדיאן. ובסמוך שם בית חרב וסביבו בית החיים, ושם ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ולמעלה ממנו ר' זכריא בן הקצב. וסמוך לכפר ר' חנניה בן עקשיא, ועליו ציון". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"ועל הדרך קבורת רבי יעקב איש כפר חנניה. ובסמוך, בבתי חיים, שם רבי אליעזר בן יעקב ורבי (זבדיה) [זכריה] הקצב ורבי חנניה בן עקשיא". [רבי משה חיים קאפסוטו]

"למערב צפת כשתי שעות, נוטה מעט דרומה, הכפר ענאן הוא כפר חנינא. ונמצא שם בית הכנסת חריבה, ובצד הדרום הכפר קבר ר' יעקב איש כפר סכני[3] ועוד כמה צדיקים". [תבואות הארץ]

"ואצלו קבר רבי יעקב איש כפר חנניא, אבי רבי אליעזר בן יעקב, ואצלו מערה סתומה ובה קבר ר' אליעזר בן יעקב, ובית גדול לפניה ומתפללים בו. ולהלאה משם מערה ובה קבר ר' חנניה בן עקשיא ותלמידיו, ובה כיפות, ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה". [שערי ירושלים (מבשרת ציון)]

"כפר הנקרא בלשון ערבי אנאן, מקומה למערב עיר הקודש צפת. ובתוך הכפר נמצא קבורת ר' יעקב איש כפר סכנא[4] ועוד כמה צדיקים". [גבעת שאול]

"[שם] מקום קבורת רבי יעקב איש כפר חנניא, ומקום קבורת בנו ר' אליעזר ובית גדול לפניה. להלאה משם מקום קבורת ר' חנניא בן עקשיא ותלמידיו, ובה כיפות, ובכל כיפה חמשה קברים זה לפנים מזה". [מסעות משה]

"קבר ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ואביו ר' יעקב ואבא חלפתא ואשתו ובניו. ושם בהר בית הקברות ר' זכריה בן הקצב ותלמידיו, ר' יעקב איש כפר חנן ור' חנניא בן עקשיא". [טוב ירושלים]

דרכי גישה

זהו אותו ציון של רבי יעקב אביו של ראב"י. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ר' יעקב דכפר חנן; ר' יעקב דכפר חנין.

[2] בסדר הדורות הביא שהיוחסין כתב שבסדר הקבלה שהעתיק הרמ"א מספר יסוד עולם כתוב "ר' יעקב איש כפר חנניה חברו של רבי".

[3] אמנם קיים שם זה בגמרא בע"ז [יז, א] ובקה"ר [א, ח, ג], אך מפאת העובדה שברוב כתבי המסעות (ובעיקר הקדמונים שבהם) נזכר כאן ר' יעקב איש כפר חנניה, וכן ששם זה הינו של אדם רשע, ולא הזכירו עולי הרגל אלא צדיקים, נראה שטעות סופר יש כאן.

[4] ראה לעיל בהערה הקודמת.

האמורא האלוקי רב יהודה

רב יהודה הוא מגדולי האמוראים, מייסדה של ישיבת פומבדיתא, שהתקיימה כ-800 שנה, וראש הישיבה.

רב יהודה היה בן הדור השני של האמוראים בבבל, תלמיד מובהק של רב ושל שמואל, ומאות מאמרים שלו בשמם מובאים בתלמוד. בתלמוד מוזכר תמיד בשם הסתמי "רב יהודה", אם כי שמו המלא הוא **רב יהודה בר יחזקאל**; אביו - רב יחזקאל - נמנה אף הוא על החכמים, ושמואל היה קם מפניו לכבדו. תלמידיו של רב יהודה היו גדולי הדור הבא של האמוראים - רבה בר נחמני, רב יוסף ורבי זירא.

שקד על תלמודו, והתמיד לחזור על הנלמד. רבו, שמואל, שיבח אותו לא אחת בביטוי "שיננא", כלומר - שנון, חריף; ואמר עליו "אין זה ילוד אישה" אלא מלאך . רב יהודה התאפיין בתקיפות, וכאשר ראה שנעשה משהו שלא כשורה נהג ללא משוא פנים. חיבר כמה ברכות, שביניהן קידוש לבנה ושבע ברכות של חתן וכלה. ידועה הייתה חיבתו לארץ ישראל, ועם זאת אסר לעלות אליה מבבל

רב יהודה נולד בבבל לאביו, רב יחזקאל, ביום פטירתו של רבי יהודה הנשיא. בתלמוד הבבלי מסופר שלפני פטירתו של רבי יהודה הנשיא אמר "היום נולד רב יהודה בבבל". "כשמת רבי - נולד רב יהודה, כשמת רב יהודה - נולד רבא... ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, שנאמר קהלת א, ה וזרח השמש ובא השמש" . בילדותו למד רב יהודה תורה מפי אביו, רב יחזקאל.

רב יהודה תואר בתלמוד כאדם "ארוך בדורו": "רב ארוך בדורו היה, ורב יהודה מגיע לכתפו. ורב יהודה ארוך בדורו היה, ואדא דיילא מגיע לכתפו". גופו היה חלש ונוטה לחלות, וכשהיה יוצא לשוק היה נועל לרגליו חמישה זוגות של נעלי בד, זה על גבי זה. לעת זקנתו כהו עיניו.

הרבי מליובאוויטש מוכיח, כי כל הענינים שבעולם - מציאותם בעולם היא בגלל שיש להם שורש בקדושה. וכמובן ממאמרי רז"ל "אסתכל באורייתא וברא עלמא" , "התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה" , היינו, שהקב"ה ברא את העולם כפי התורה ובאופן המתאים לה, ומזה מובן שהמדובר הוא לא רק בנוגע לענינים כלליים שבעולם, אלא עוד זאת, שלא יכול להיות שום דבר בעולם אלא אם כן יש דוגמתו בתורה, ורק לאחרי שענין זה בתורה משתלשל כמה וכמה מדריגות, ובא על ידי משלים המעלימים ומסתירים, אזי יורד ומתגשם, ועד באופן של נפילה - להיות דוגמתו גם בגשמיות.

סופר בגמרא שרב יהודה היה במצב ש"אי בעי מיניה כל חללי דעלמא, פירוש דברים הנעשים בכל חלל העולם, הוה אמר לי'" - אף על פי שכל עסקו של רב יהודה היה בתורה בלבד. יש אמוראים שעסקו גם בענינים נוספים, כמו שמואל שנקרא "ירחינאה" לפי שהי' בקי בסוד העיבור ואמר "לא הייתי מביט באסטרלוגים (חכמת הילוך הכוכבים ומזלות) אלא בשעה שהייתי פנוי מן התורה, אימתי, כשהייתי

נכנס לבית המים" ; מה שאין כן רב יהודה, שכיון שהיה מחזר תלמודו כל שלושים יום לא היה לו פנאי לעסוק בענינים אחרים כלל, ואף על פי כן היה בטוח שיוכל להשיב מה שישאלו אצלו בפירוש דברים הנעשים בכל חלל העולם - כי, בכח לימוד תורתו היה מוצא את פירוש הדבר בתורה, ומשם היה ממשיך את המענה באופן ובאותיות המתאימים לעניני העולם.

וכמסופר בגמרא ששאלו אצלו למה בראש העדר מהלכים עיזים תחילה ואחר כך כבשים, והשיב, "כברייתו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא" וסתם עזים שחורות, סתם רחלות לבנות. היינו, שרב יהודה מצא שהענין ד"עיזי מסגן ברישא והדר אימרי" כפשוטו בגשמיות, ישנו גם כמו שהוא למעלה מסדר השתלשלות, שזהו ענין ד"ברישא חשוכא והדר נהורא" כמו שהוא לפני הצמצום , ומשם נמשך על ידי הפסק של פרסאות וצמצומים, והשתלשלות כמה וכמה מדריגות כו', עד שיורד ונופל בהענין ד"עיזי מסגן ברישא והדר אימרי" כפי שהוא בעולם העשייה הגשמי.

וכן הוא בכל ענין וענין בעולם - שלא שייכת מציאותו אלא אם כן ישנה תחילה בתורה, אלא שבתורה הרי זה באופן תורני, ואחר כך נמשך למטה כל כך עד שיש צורך בחכם גדול ביותר שיוכל למצוא את השייכות וההתאמה ביניהם: מהו הנמשל ממשל זה, ומהו המשל על נמשל זה.

אמר רב יהודה, מאי דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין. הסבר המשפט מי שרוצה להיות חסיד צריך ללמוד מסכת נזיקין.

על פי הסבר הרבי מליובאוויטש רב יהודה לשיטתו, שהיה לומד כל ימיו הלכות נזיקין.

בנו רב יצחק.

נכדו איסי.

נינתו **רחבה**, היה לה דין "אשה קטלנית". היא נישאה לרחבא מפומבדיתא שנפטר, אחר כך נישאה לרב יצחק בנו של רבה בר בר חנה רב נחמן, אחר כך נישאה לאביי ונפטר.

האמורא האלוקי רבי יצחק נפחא

רבי יצחק נפחא היה מגדולי האמוראים בארץ ישראל, בדורו של רבי יוחנן.

סתם ר' יצחק בש"ס הוא ר' יצחק נפחא והיה תלמידו של ר' יוחנן [סדר הדורות].

בגמרא [בבא מציעא כד, ב] מובא כי הלך לשאול את ר' יוחנן מה לעשות במציאה שמצא. בין חבריו היו ר' אבהו ור' חייא בר פפי [בבא קמא קיז, ב].

רב פפי נשא לאשה את בתו [חולין קי, א].

הוא הנזכר בירושלמי לרוב בשם ר' יצחק בר טבלאי. ע"פ גירסת היוחסין והדקדוקי סופרים נזכר בפסחים [קיג, ב]. היה אמורא נוסף בשם ר' יצחק בר אחא, ויתכן שהמימרות דלהלן משלו הם, ואולי אף המעשה עם רב נחמן הנזכר להלן בעובדות והנהגות.

אחד ממאמריו של רבי יצחק נפחא הוא: "משל למטרונא שהייתה מקטרגת למלך נתנה בפילקי בבית הסוהר והלך לו, היה המלך עמה בפילקי, אמרו לו מה איכפת לך, אמר להם כל הימים שאני עמה אינה

נוטלת שם רע, כך נשתעבדו ישראל במצרים ונגלה הקב"ה עמהם שנא' אנכי ארד עמך כו', גלו לבבל ונגלה עמהם שנא' למענכם שלחתי בבלה כו'". מכאן נלמד בספרי החסידות ענין גלות השכינה שעל ידי זה הוא הקיום של ישראל, וכמאמר חז"ל כבשה א' בין ע' זאבים והיא מתקיימת, והוא הקיום שלהם בגופם ובנפשם על פי הסבר של אדמו"ר מהר"ש הכוונה היא שעל ידי השראת קדושתו יתברך עליהם היה להם לשומר ולהגין שלא יבואו לידי עבירה.

אמרותיו

בשבח האגדה אמר: "לשעבר כשהיתה הפרוטה מצויה, היה אדם מתאוה לשמוע דבר משנה ודבר תלמוד, ועכשיו שאין הפרוטה מצויה, וביותר שאנו חולים מן המלכות, אדם מתאוה לשמוע דבר מקרא ודבר אגדה" [מסכת סופרים טז, ד].

בגנות המחמירים התבטא: "ר' דימי בשם ר' יצחק: לא דייך מה שאסרה לך התורה, אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים" [ירושלמי נדרים ט, א].

"אמר ר' יצחק מלכות נכנסת ומלכות יוצאת וישראל עומד לעולם" [קהלת רבה א, א].

"אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי, אל תאמין. יגעתי ומצאתי תאמין" [מגילה ו, ב].

"אמר רבי יצחק: לעולם ישליש אדם את מעותיו, שליש בקרקע ושליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו" [בבא מציעא מב, א].

"אמר רבי יצחק: אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר [דברים כח, ח]: 'צו ה' אתך את הברכה באסמיך'" [בבא מציעא מב, א].

"אמר רבי יצחק: מאי דכתיב [תהלים נח, ב]: 'האמנם אלם צדק תדברון, מישרים תשפטו בני אדם', מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם. יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר: 'צדק תדברון'. יכול יגיס דעתו? תלמוד לומר: 'מישרים תשפטו בני אדם'" [חולין פט, א].

עובדות והנהגות

כאשר הביעו האמוראים רבי יוחנן ורבי יצחק את סברותיהם על מלחמת אברהם אבינו עם ארבעת המלכים, "אמר ריש לקיש, טבא דנפחא מדבר נפחא" – כלומר, סברתו של ר' יצחק נפחא, טובה מסברתו של רבי יוחנן המכונה בגמרא "בר נפחא" [סנהדרין צו, א ורש"י שם].

רב אמי ורב אסי ישבו לפני רבי יצחק נפחא, אחד מהם ביקש לשמוע דבר הלכה, וחבירו דבר אגדה, התחיל לומר דברי אגדה, הפסיקו זה שרצה לשמוע דברי הלכה, וכן להיפך. אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, לאדם שיש לו שתי נשים, אחת ילדה ואחת זקנה, ילדה מלקטת לו את שערותיו הלבנות, וזקנה את השחורות, נמצא קרח מכאן ומכאן [בבא קמא ס, ב].

פעם שוחח ר' נחמן עם ר' יצחק בדברי תורה, וכשנפרדו ביקש ר' נחמן מר' יצחק לברכו. אמר לו ר' יצחק: אמשול לך משל. למה הדבר דומה? לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועייף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקים וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו, ושתה ממימיו, וישב בצילו. וכשביקש לילך, אמר: אילן אילן, במה אברכך? אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין – הרי פירותיך מתוקין, שיהא צילך נאה – הרי צילך נאה, שתהא אמת המים עוברת תחתיך – הרי אמת המים עוברת

תחתיך. אלא: יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך. אף אתה, במה אברכך? אם בתורה – הרי תורה, אם בעושר – הרי עושר, אם בבנים – הרי בנים. אלא: יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך [תענית ה, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה, באזור רב ענן והסנהדרין[1]: איגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן.

"מחוץ לטבריה, כנגד כותל הצפוני של החומה וקרוב אליה, שם יש כמו ב' או ג' כוכין, ואומרים כי הם קברי צדיקים, ואיני זוכר מה שאומרים העולם, ונראה לעניות דעתי שאומרים שר' יצחק נפחא אחד מהם[2], והודה לי מורי שהם קברי צדיקים, ונראה לעניות דעתי שאמר לי שהוא כמו שאומרים בני אדם". [ר' חיים ויטאל]

מיקום וזיהוי הקבר

רבי חיים ויטאל ציין את מקום קבורתו ביחס לחומת טבריה של תקופתו, היא החומה המסתיימת באזור הכביש הפונה מטבריה לכיוון הים – צפת. צפונית לחומה וקרוב אליה הוא אזור בית החולים הסקוטי. סמוך לבית החולים, על מדרון-צלע ההר משמאל, אכן קיימים שלשה כוכים. יש לציין כי שנים מתוכם רגילים והשלישי כעין כוך קטן יותר, דבר המתאים בדיוק לתיאורו של ר"ח ויטאל שנים או שלשה כוכין. לא ידוע מי הם הצדיקים האחרים שמזכיר ר"ח ויטאל – 'הידועים' כקבורים שם. [יש להעיר כי ר"ח ויטאל מציין את הרמב"ם ביחס לרבי יצחק נפחא, דרומית מערבית, ולפי הנ"ל זה מערבית ממש ללא נטיה דרומה, אולם הדרך שהובילה בשדה מרבי יצחק נפחא אל הרמב"ם היתה דרך העליה צפונה [כיום הדרך הסמוכה ומקבילה לחומה המאוחרת, דרך בית העיריה הישן (הסראיה) ועד למצודה], ולפיכך לאחר הגעתו לתום העליה צפונה, ההמשך אל הרמב"ם הוא מערבית דרומית, והכניסה למתחם הרמב"ם היתה מלמעלה ולא מלמטה כפי שכיום, ועוד נראים שרידי המדרגות העליונות והשער של הכניסה למתחם מצד מזרחית דרומית ולא דרומית מערבית. עוד יש להעיר כי לפי קביעת ר"ח ויטאל כי ר"י נפחא קבור כאן בטבריה, ורבי יצחק מהזוהר קבור בואדי עמוד – נחל הטחנות, הרי שלא ברור כ"כ מיהו רבי יצחק הקבור בפתח החצר של רשב"י במירון, וכפי שהעיר יפה המהר"ש ויטאל כאן

מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] יש האומרים כי נטמן עם רשב"י בחצר מירון, אבל לפי תיאור עולי הרגל נראה כי במירון טמון רבי יצחק התנא, תלמידו או משמשו של רשב"י. עוד יש האומרים כי הוא טמון ליד צפת, אבל רח"ו מביא בשם רבו כי שם טמון ר' יצחק מן הזוהר. יש הרואים את מקום מנוחתו בחיפה בסמוך לרב אבדימי, ויש האומרים ב'נפחא' הסמוכה לבבל.

מירון: "להלולא דרבי שמעון... לצפונו רבי אלעזר הוא בנו, ולמזרחו שושן חוחי, הוא רבי יצחק נפחי". [יד אהרן]

"מירון... הכניסה אל החצר הוא מצד מזרח, והפתח הוא באות א. אות ב הוא קבורת רבי יצחק נפחא ז"ל, ואינו נראה שום דבר רק שוקת אחת להדליק בה שמן". [מסעות החכם האבי"ר]

"מירון... ובפתח החצר קבורת ר"י נפחא זיע"א ורב ייבא סבא". [מסעי הירח]

"מירון... אחר זה הלכנו להדלקת העששיות אשר על הגג נגד קבר רבי אלעזר בנו... אחר כך הלכנו אל הדלקת עששית רבי יצחק נפחא, העומדת בצד פתח החצר". [מסע מירון]

חיפה: "חיפה, היא על שפת הים הגדול ובה בית הכנסת בנוי, ובבית החיים שם כוכין מאבן, ושם רבי אבדימי דמן חיפה ורבי יצחק נפחא". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"חיפא... שם גם בית חיים ובו קבורים רב אבדימי דמן חיפה ור' יצחק נפחא". [ידי משה]

"חיפה... ביום חמישי הלכנו על הבית החיים על קבר רבי יצחק נפחא, וגם מונח שם ר' ירמיה דמן חיפה". [ימי מוהרנ"ת]

נפחא: "ומשם [מבבל] חצי יום לכפר נפח, ובה כמו מאתים יהודים. ושם כנסת ר' יצחק נפחא, והוא קבור לפניה". [מסעות ר' בנימין]

"משם [מן המגדל אשר בנה דור הפלגה] נסעתי לק"ק נפחא, שמה בית הכנסת דר' יצחק נפחא, וקברו לפני בית הכנסת שלו". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש כת"י ג']. יש להעיר כי גלילות א"י עצמו הזכירו כבר בחיפה, דבר הסותר דבריו כאן.

ישעיהו פרס מציינו בבית הקברות הישן ליד קבר הרמב"ם, רבן יוחנן ב"ז וריש לקיש, אך אין מסורת לדבריו.

[2] ראה דברי טובת מראה להלן.

האמורא האלוקי מר עוקבא

מר עוקבא, אמורא בבלי בן הדור הראשון, שימש כראש הגולה בימי שמואל אחר רב הונא קמא [איגרת ר' שרירא גאון].

עמד בראש בית דין חשוב בכפרי [קידושין מד, ב]. על חשיבותו המכרעת של בית דין זה ניתן ללמוד מכך שבעת שהתקשה חכם בשם קרנא בדבריו של שמואל שישב בנהרדעא והיה מרוחק ממקום מושבו של קרנא, אמרו לו: הרי מר עוקבא ובית דינו בכפרי [ואפשר לשאול אותו] [קידושין מד, ב ורש"י שם][1].

כשהיה מר עוקבא יושב בבית הדין, היה שמואל יושב לפניו, למרות שהיה גדול ממנו בתורה, מפאת כבוד הנשיאות [מועד קטן טז, ב ורש"י שם].

באיגרת ששלחו לו, כינו אותו חכמי ארץ ישראל 'דזיו ליה כבר בתיה', כלומר – זה שעור פניו קורן כמשה רבינו, שנאמר [קהלת ח, א]: 'חכמת אדם תאיר פניו' [סנהדרין לא, ב ורש"י שם].

אמרותיו

"אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא: כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר [תהלים קא, ה]: 'מלשני בסתר רעהו – אותו אצמית, גבה עינים ורחב לבב – אותו לא אוכל'. אל תקרי אותו, אלא איתו לא אוכל" [סוטה ה, א].

"אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע, אומר הקב"ה [לשר של] גיהנום: אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה נדונו, שנאמר [תהלים קכ, ד]: 'חיצי גיבור שנונים עם גחלי רתמים'. אין חץ אלא לשון, שנאמר [ירמיהו ט, ז]: 'חץ שחוט לשונם מרמה דיבר', ואין גיבור אלא הקב"ה, שנאמר [ישעיהו מב, יג]: 'ה' כגיבור יצא'. גחלי רתמים היינו גיהנם" [ערכין טו, ב].

"אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו [השמים והארץ], שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו: 'וסר עונך וחטאתך תכופר' [ישעיהו ו, ז]" [שבת קיט, א].

"שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר: בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות, מהו? שרטט וכתב ליה: אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום. שלח ליה: קא מצערי לי טובא, ולא מצינא דאיקום בהו! שלח ליה: דום לה' והתחולל לו, דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאיליהן. הדבר יצא מפי

ר"א, ונתנוהו לגניבא בקולר. שלחו ליה למר עוקבא: זמרא [בפה] מנא לן דאסיר? שרטט וכתב להו: אל תשמח ישראל אל גיל בעמים" [גיטין ז, א].

עובדות והנהגות

בגמרא מסופר שמר עוקבא נהג לשים ארבעה זוזים מידי יום בסדק שבמפתן הדלת של שכנו העני. יום אחד רצה העני לראות מי הוא התורם האלמוני, וכשראה את מר עוקבא עם אשתו יצא לקבל את פניהם, אך הם ברחו כי לא רצו להלבין פניו. התחבאו מר עוקבא ואשתו בתוך תנור כדי שלא יבחין בהם העני, מפני שאמרו חכמים: מוטב שיקפוץ אדם לכבשן אש ולא ילבין פני חברו. נעשה להם נס והאש לא שלטה בהם, אך רגליו של מר עוקבא נחרכו למרות שבאשתו לא פגעה האש כלל. מכיוון שחלשה דעתו, אמרה לו אשתו שזכותה גדולה משלו, כיון שעניים שמגיעים לביתם מקבלים ממנה מזון מוכן לאכילה, ואילו כשבאים לפניו הוא נותן להם מעות, והם צריכים לטרוח לקנות מזון [כתובות סז, ב]. פעם שלח מר עוקבא ביד בנו מעות לעני אחד שנהג לשלוח לו ארבע מאות זוז בכל ערב יום כיפור, אך בנו חזר ואמר שהעני אינו זקוק לכסף, מפני שראה שמזלף את ביתו ביין ישן. אמר מר עוקבא: אם הוא מפונק כל כך, אכפיל את הסכום ואשלח לו [כתובות סז, ב].

בשעת פטירתו ביקש שיביאו לו את פנקס הצדקה, וראה שנתן במשך חייו שבעת אלפים דינרים סיאנקיים לצדקה. אמר: צידה קלה מידי לדרך רחוקה כל כך, קם ונתן חצי מממונו לצדקה [כתובות סז, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו מעל חוקאב: רבי חיים ויטאל, שערי ירושלים (מבשרת ציון; טוב ירושלים), מסעות משה. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] חשיבותו של בית הדין היתה גם מפני שישב בה ראש הגולה, משושלת המלוכה של בית-דוד. ראה: שבת [נה, א].

האמורא האלוקי רבי יצחק בר אלישיב

אמורא בן הדור הרביעי. [בסדר הדורות העיר שיתכן כי היה בזמן ר' יוחנן בן הדור השני, אך ציין כי לא מצא סימוכין לכך].

דבריו בהלכה הובאו במסכת סוכה [יט, א].

עובדות והנהגות

רבי מני בא אצל רבי יצחק בן אלישיב ואמר לו כי עשירים מבית חמיו מציקים לו. אמר ר' יצחק שיהפכו לעניים, וכן היה. חזר רבי מני אצל רבי יצחק, ואמר לו כי אותם עשירים שאיבדו רכושם, מציקים לו שיפרנסם. אמר רבי יצחק שישובו לעשירותם, וכן היה. כמו כן ביקש דברים נוספים והתקבלו: שנים מתלמידיו ביקשו ממנו שיבקש רחמים עליהם שיחכימו עוד. ענה להם רבי יצחק: "עמי היתה ושלחתיה" – כלומר, שתפילתו כבר אינה מקובלת כפי שהיתה בעבר [תענית כג, ב ורש"י שם].

כשמת ר' יצחק בן אלישיב, נפרצו שבעים מחתרות שדרכם נכנסו גנבים לעיר נהרדעא, כי כל זמן שהיה חי, הגנה זכותו על העיר מפני הגנבים [מועד קטן כה, ב]. כמו כן נתבקעו שבעים עמודי תווך של דירות רעועות שעמדו בזכותו [ירושלמי עבודה זרה ג, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בין נבוריא לעין זיתים עם רבי יונתן בן הרכינס: שערי ירושלים (מבשרת ציון; מסעות משה; טוב ירושלים).

ר' חיים ויטאל.

האמורא האלוקי רבי יהושע דסיכנין

רבי יהושע דסיכנין , אמורא בן הדור הרביעי, תלמידו של ר' לוי שמסר מאמרי אגדה רבים משמו. "דרשן גדול בימי ר' יוחנן" [יוחסין].

אמרותיו

"אמר רבי יהושע דסיכנין: כשבא הקב"ה לבראות את חוה מן אדם, היה מתבונן מהיכן לבראות אותה, שנאמר [בראשית ב, כב]: 'ויבן ה' אלהים את הצלע וגו', אמר הקב"ה: לא אברא אותה מן העין – שלא תהא עינה רמה, ולא מן האוזן – שלא תהא צוותנית, ולא מן הפה – שלא תהא דברנית, ולא מן היד – שלא תהא גונבת, ולא מן הרגל – שלא תהא פרדניתא [= יצאנית], מהיכן אברא אותה? מן אבר הצנוע שיש בו – מן הירך. ואף על פי כן לא הועיל כלום, וכל מה שנתכוון הקב"ה שלא יהא בה – כולהון הן בכשרות שבהן" [דברים רבה ו, יא].

"אמר ר' יהושע דסיכנין... אתה למד שיש לשמים פה, ולב, ואוזן. פה מנין? דכתיב [תהלים יט, ב]: 'השמים מספרים כבוד אל'. ולב מנין? דכתיב [דברים ד, יא]: 'וההר בוער באש עד לב השמים'. ואוזן מנין? דכתיב [דברים לב, א]: 'האזינו [השמים]'" [דברים רבה י, ד].

"ר' יהושע דסיכנין אמר: ששה פעמים כתיב בה נפש כנגד ששת ימי בראשית, אמר הקב"ה לנפש: כל מה שבראתי בששת ימי בראשית, בשבילך בראתי, ואת גוזלת וחוטאת וחומסת" [קהלת רבה ו, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בסכנין[1]: "ומשם הלכנו לכפר סיכנין, שם ר' יהושע דכפר סיכנין בארון של אבן, וכיסוי של אבן עליו[2], כלי נאה מאד. ושני צדיקים אצלו בארונות כיוצא בזה, והם בתוך בית אחד. ולמטה מהם, בשדה, צדיק אחר, לא ידענו שמו". [תוצאות ארץ ישראל]

"סכנין, שם ר' יהושע דסכנין[3] ואשתו, במערה אחת". [כת"י אילן ג']

"בסכנין נקבר ר' יהושע דסיכנין ואשתו, ו[בטבריה][4] ר' ירמיה, וקברו עומד, ור' מאיר". [כת"י אילן ב']

"מכפר כנה באים לכפר סכנין, והוא חרוב. ומראים שם מצבת קבר יפה מאד. ולפי אחדים הוא קבר ר' יהושע דסכנין ולפי אחרים הוא קבר ר' שמעון חסידא. ויש שם עוד קברים עתיקים אך במשך הזמן נמחק הכתב מעליהם ולא נודע מי הם". [שבילי דירושלים]

"בסכנין, ר' יהושע דסכנין ואשתו, במערה אחת במזרח הכפר". [כת"י אילן א']

"סכנין, שם קבורת ר' יהושע דסכנין ואשתו בכיפה, ור' שמעון הסכניני". [יחוס הצדיקים]

"סכנין... רבי יהושע דסכנין ואשתו ורבי שמעיה הנזכר בזוהר פרשת בלק". [חיבת ירושלים בשם שבחי ירושלים[5]]

דרכי גישה

בצומת כרמיאל מערב אשר בכביש 85 פונים לכביש 784 ונוסעים כ-8 ק"מ עד לצומת יובלים, שם פונים שמאלה לכביש 805. לאחר כ-3.2 ק"מ, בכיכר, פונים בפניה חדה שמאלה לרחוב הראשי עד סופו (ממשיכים כ-600 מטר). לאחר מכן פונים שמאלה לסימטא צרה. לאחר כ-20 מטר חונים ופונים שמאלה לסימטא אשר בסופה אילן עתיק, שם מערת ר' יהושע דסכנין, ר' שמעון הסכניני, ר' שמעון חסידא ור' שמעיה חסידא.

מיקום וזיהוי הקבר

קברו של ר' יהושע דסכנין[6] נמצא למרגלות גבעת היישוב הקדום, בצידה המזרחי, ליד בית הקברות הנוצרי של היישוב. הקבר הוא 'קבר-בנין'[7] מפואר (מאוזוליאום) שנבנה מאבני גזית, עם פתח מקורי בחזית. בחדר הקבורה שבתוך המבנה – אבני ריצוף, תאים חצובים ומשכבי-קבר מקוריים, וכן ארון קבורה (סרקופאג) גדול מעוטר בתבליטים. הארון הוא כנראה זה שצויין במהלך הדורות כקברו של ר' יהושע דסכנין (ואשתו). בחדר מונחים גם ארונות אחרים עם מכסים גמלוניים וקרנות בפינותיהם. אלה כנראה הארונות שצויינו בעבר כקבריהם של ר' שמעיה חסידא ור' שמעון הסכניני. התיאור של בעל תוצאות ארץ ישראל תואם להפליא את המציאות בשטח. ממזרח לבנין הקבר – עץ שזיף גדול ועתיק.

יש להוסיף כי הצדיק הנוסף הנזכר בתוצאות ארץ ישראל למטה מר' יהושע בשדה, כנראה שהוא המצויין כיום במפות העתיקות בשם שיח' אבו-עיסא. זהו קבר קדום מאד הנמצא בתוך בית קברות עתיק בתחתית הכפר, כשני מפלסים מתחת לר' יהושע. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בפי הערבים: נבי א-צדיק, או מקאם אל-צדיק.

[2] קבורת ר' יהושע דסיכנין בארון אבן עם כסוי אבן נזכרת גם בטוב ירושלים.

[3] קבורת ר' יהושע דסיכנין בסכנין נזכרת בסתמיות באיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן. קבורתו עם אשתו נזכרת באיגרת יחוס האבות מאלמוני, באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש, בידי משה, בשבחי ירושלים, בזכרון בירושלים, בשערי ירושלים ובמבשרת ציון.

[4] תוקן בהיותו טעות ברורה, וראה לעיל הערה 3.

[5] הדברים לא נדפסו בשבחי ירושלים.

[6] לערבים תושבי סכנין יש אגדות סביב צדיק זה, על מלחמתו נגד עובדי מזלות ואלילים ונגד הרומאים, ועל כך שהרומאים העלו אותו באש עם בנותיו וספר התורה בידו' (סיפור שמסופר במקורות היהודיים על ר' חנינא בן תרדיון), ואת אפר גופותיהם הביאו לקבורה בקבר אבן – הוא הסרקופאג במקום [מתוך: מפת סח'נין, עירית סח'נין, 1999].

[7] קבר בנין הוא המונח התלמודי למאוזוליאום: מבנה קבורה הבנוי למעלה מן הקרקע – מעל הקבר. ראה: סנהדרין [מז, ב – מח, א]; עבודה זרה [נד, ב]; מועד קטן [ח, ב].

האמורא האלוקי רב אדא סבא

רב אדא סבא, אמורא בבלי בן הדור החמישי או השישי. אחיו של מר זוטרא בריה דרב מרי בר רחל, בתו של האמורא שמואל, שנשבתה ונישאה לנכרי בשם איסור שנתגייר לאחר מכן.

לדעת סדר הדורות הוא רב אחא סבא.

עובדות והנהגות

על רבי אדא ואחיו מר זוטרא מסופר שכשהתחלקו בנכסי אביהם התיר להם רב אשי לבצע את החלוקה ללא עדים, היות ואנשים נאמנים כמותם אינם זקוקים לעדים [קידושין סה, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו במירון, סמוך לרשב"י: רבי משה חיים קאפסוטו, איגרת אחד התלמידים לר' אברהם ישמעאל חי סנגויניטי (תלמיד האוה"ח)[1], אהבת ציון, מסעי הירח.

"ובסמוך לפתח המדרש [קבר רשב"י], למזרחו, גל וציון רב אדא סבא[2]". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

יש הסוברים שמקום מנוחתו למטה ליד נחל מגידו, ראה להלן רב המנונא סבא במסע האמרי אמת. "ירדתי מן ההר לטבול במי מגידו ההולך מתחת. בבואי שמה הוליכו אותי אל מקום מקוה התנא רשב"י, מחצב אבן גדול באמצע הנחל. ירדתי וטבלתי שמה, ועליתי בעבר השני. ושם, נגד מקום המקוה, מערות רבי המנונא ורבי ייבא סבא[3]". [מסע מירון]

מיקום וזיהוי הקבר

טרם נבנה המבנה בעל שתי הכיפות, היתה מערת הקבורה פתוחה, ושרטוטה מופיע בספרם של קרן החקר הבריטית. זו מערת כוכין, שתשריטה נדפס כאן בספרנו, והסלע העליון נראה כמו תל אבנים, ואולי אף גל אבנים היה מציין אותו, כפי הנזכר אצל עולי הרגל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] במקור זה ובבאים אחריו נכתב ר' ייבא סבא, אך מסתבר שזו טעות והכוונה לר' אדא סבא, שהרי ר' ייבא סבא קבור ביער הבעש"ט שליד עין זיתים כפי שכתב רבי חיים ויטאל, וראה בהערה הבאה.

[2] בשבחי ירושלים וזכרון בירושלים נכתב ר' ייבא סבא במקום ר' אדא סבא, אך מסתבר שזוהי טעות, והכוונה לרב אדא סבא, מאחר וע"פ האר"י ר' ייבא התנא סבא דמשפטים קבור במקום אחר. אולם יתכן כי כאן מדובר על ר' ייבא סבא האמורא הבבלי בן הדור השני, תלמידו של רב [פסחים עד, ב גירסת דקדוקי סופרים ושם קג, ב וחולין פו, ב], ששימש גם את רב חננאל ורב ברונא תלמידיו המפורסמים של רב [פסחים קג, א-ב], והמציינים סבא דמשפטים טעו. ראה להלן רב אדא סבא. על רב ייבא סבא נכתב: "דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא, קאי עלייהו רב ייבא סבא. אמרו ליה: הב לן וניברך. לסוף אמרו ליה: הב לן ונישתי. אמר להו, הכי אמר רב: כיון דאמריתו הב לן וניברך – איתסרא לכו למישתי. מאי טעמא – דאסחיתו דעתייכו" [פסחים קג, א-ב]. "בספרא דרב ייבא סבא הכי אמר כתיב בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא, כל דינין דהאי עלמא וכל גזרין וכל שאלתין כלהו קיימי בחד היכלא דתמן ע"ב סנהדרין מעיינין בדינין דעלמא, וההוא היכלא אקרי היכל זכותא בגין דכד דיינין דינא מהפכין בזכותא דבר נש בקדמיתא מה דלאו הכי בדרגא דההוא סטרא אחרא, דתמן איהו אתר דאקרי חוב"ה בגין דכל עובדוי דההוא אתר דנחש אשת זנונים לא איהו אלא למהפכא בחובה דב"נ ולמלשן עבדא למאריה" [זוהר שמות ו, א].

[3] ראה בהערה הקודמת. אך כאן יותר נראה כי התכוון שאף ר' ייבא קבור למטה ליד הנחל עם רב המנונא, ואולי אף באותה מערה.

האמורא האלוקי ר' תנחומא

ר' תנחומא בר אבא, אמורא ארץ ישראלי בן הדור החמישי לאמוראים.

מגדולי בעלי האגדה, מחבר מדרש תנחומא.

היה תלמידם של ר' הונא ור' יהודה בר שלום [במדבר רבה ג, ז].

אמרותיו

"אמר רבי תנחומא אם ברכך גוי – ענה אחריו אמן, דכתיב [דברים ז, יד]: 'ברוך תהיה מכל העמים'" [ירושלמי סוכה ג, י].

על הפסוק 'דברי חכמים כדרבנות' [קהלת יב, יא] "אמר ר' תנחומא בר אבא: מה הדרבן הזה מכוון את הפרה לחרוש בתלם שלה, כך דברי חכמים מכוונים את האדם הזה לדרכיו של הקב"ה" [במדבר רבה יד, ד].

מקשה הרבי מליובאוויטש פירוש זה של רבי תנחומא לכאורה הוא דברי אגדה בלי מקור בפשוטו של מקרא, ומה הכריח את רש"י לנקוט פירוש זה כאשר יש לפרש בפשטות, שבני ישראל קנו עצים אלה מתגרי האומות, או כדפירש באבן עזרא שהיה יער של עצי שטים סמוך אל הר סיני שמשם כרתו את העצים.

מבאר הרבי, שהציווי על נדבת המשכן נאמר בלשון - "**ויקחו** לי תרומה.. **תקחו** את תרומתי.. התרומה אשר **תקחו** מאתם", ולכאורה היה לומר בלשון "נתינה" או הבאה וכיוצא בזה, דהיינו פעולת המנדב מבני ישראל לתת את תרומת ה', ומדוע נאמר בלשון "קיחה", שהוא על האנשים הגזברים הלוקחים את התרומה מאת בני ישראל? ובנוגע להנותנים, נזכר בכתוב רק על פעולת ההפרשה, כפרש"י "תרומה, הפרשה יפרישו לי מממונם נדבה", שאין זו פעולת הנדבה (נתינה) לה', כי אם רק הפרשת התרומה מ(שאר) ממונם לשם נדבה, וקיחת הגזברים - "ויקחו לי" - היא לאחר שישנה כבר פעולת ההפרשה. ומשמעות הכתובים, שכל הדברים שנמנו בכתוב שהם נדבת המשכן כבר היו ברשותם ובידם של בני ישראל מקודם לכן, ולא הייתה חסרה אלא פעולת הקיחה מהם בלבד.

בסגנון אחר קצת מבאר הרבי: אם היה כתוב לשון נתינה, שמשמעו שיש חיוב על הנותנים לתת, הרי זה כולל גם שיעשו כל מה שביכולתם כדי שתהיה נתינה, כולל גם כריתת עצים או קנייתם כו'; אבל לשון קיחה תוכנו שמצד הנותן הכל מוכן, ואין חסר אלא מעשה הקיחה של הגזבר.

לכן גם מפרש רש"י ומדייק ש"ויקחו לי תרומה" אין פירושו הנתינה לה', אלא רק "הפרשה, יפרישו לי מממונם נדבה", שזה מדגיש עוד יותר שה דבר שמנדבים כבר נמצא אצלם, והפעולה שלהם היא רק "הפרשה", להפריש דברים אלו מתוך שאר ממונם

וזהו פירוש שאלת רש"י ומאין היו להם במדבר", כלומר, מאין היו עצי שטים **מוכנים** בידם במדבר ולא היה חסר אלא קיחה מידם [היינו שהדגשת רש"י "במדבר" אין כוונתה מפני שאין עצים גדלים במדבר, אלא שאין דרך בני אדם להשתמש בעצים, ובפרט עצים כאלה בהיותם בדרך במדבר. ומתרץ רש"י "פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה כו' והביא ארזים כו' וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים".

ובזה מתורץ גם כן דיוק ל' רש"י "**פירש** רבי תנחומא" - שזהו לשון בלתי רגיל בפרש"י, ועוד זאת - דברי התנחומא לכאורה אינם פירוש דברי הכתוב, אלא אגדה המתרצת שאלה המתעוררת בסיפור עשיית המשכן, ואיך מתאים הלשון "פירש רבי תנחומא"? והל"ל "איתא במדרש תנחומא". אלא מפני פירוש לשון הכתוב, שבו מודגש שהדברים שנדבו למלאכת המשכן היו מוכנים בידם ולא הייתה חסרה אלא הקיחה, כנ"ל.

עובדות והנהגות

פעם, לאחר שגזר ר' תנחומא תעניות בשלש פעמים שונות בימים שונים ולא ירדו גשמים, עלה ודרש ואמר: בני, התמלאו רחמים אלו על אלו, והקב"ה מתמלא עליכם רחמים. מיד חילקו האנשים צדקה לעניים וראו אדם אחד נותן מעות לגרושתו וחשדו אותו בדבר עבירה. כשסיפרו לר' תנחומא, שלח להביאו ושאלו: מפני מה נתת מעות לגרושתך? ענה לו הלה: רבי, ראיתי אותה בצרה והתמלאתי עליה רחמים. באותה שעה הגביה רבי תנחומא פניו כלפי מעלה ואמר: "ריבון כל העולמים, מה אם זה, שאין לה עליו מזונות, ראה אותה בצרה ונתמלא עליה רחמים, אתה שכתוב בך חנון ורחום ואנו בני ידידיך בני אברהם יצחק ויעקב על אחת כמה וכמה שתתמלא עלינו רחמים. מיד ירדו גשמים ונתרווה[1] העולם" [בראשית רבה לג, ג].

ר' תנחומא סיפר שני סיפורים על השגחה פרטית:

אמר רבי תנחומא: מעשה היה בחייט יהודי שהלך לשוקה של רומי בערב יום הכיפורים, בכדי לבחור לו דג שמן לכבוד היום. התמקחו הוא ונערו של איפרכוס [= מושל] על דג אחד, והיה זה מעלה בדמים וזה מעלה בדמים עד שהגיע מחירו של הדג לשנים-עשר דינרים ונטלו אותו חייט. בזמן הארוחה שאל האיפרכוס את נערו מפני מה לא הביא לו דג. ענה לו הנער: מרי, מה אסתיר ממך? לא היה שם אלא דג אחד, והזדמן לשם יהודי זה, והיה הוא מעלה בדמים ואני מעלה בדמים, עד שהגיע לשנים-עשר דינרים. וכי רצונך שאביא לך דג בשנים-עשר דינרים? שלח המושל לקרוא לחייט, וכשהגיע אליו שאלו: מה ראית, חייט יהודי, שאכלת דג בשנים-עשר דינרים? אמר לו: מרי, יום אחד יש לנו, שכל חובות שאנו עושים בכל ימי השנה – הוא מכפר עלינו, ובשעה שהוא מגיע אין אנו צריכים לכבדו? אמר לו המושל: כיון שהבאת ראיה לדבריך הרי אתה פטור. מה פרע לו הקדוש ברוך הוא? כשפתח את הדג, זימן לו בתוכה מרגלית טובה, והיה מתפרנס הימנה כל ימיו [בראשית רבה יא, ד].

עוד אמר רבי תנחומא: מעשה בספינה אחת של גויים שהיתה פורשת מים הגדול, והיה בה תינוק אחד יהודי. עמד עליהם סער גדול בים, ועמד כל אחד ואחד מהן והתחיל נוטל יראתו בידו וקורא – ולא הועיל כלום. כיון שראו שלא הועילו כלום, אמרו לאותו יהודי: בני, קום קרא אל אלהיך, ששמענו שהוא עונה אתכם כשאתם צועקים אליו, והוא גיבור. מיד עמד התינוק בכל לבו וצעק, וקיבל ממנו הקב"ה תפילתו ושתק הים. כיון שירדו ליבשה וירד כל אחד לקנות צרכיו, שאלו אותו: אין אתה רוצה לקנות לך כלום? אמר להם: מה אתם שואלים אותי, שאני אכסנאי עלוב. אמרו לו: אתה אכסנאי עלוב? אנו אכסנאים עלובים! בכל מקום שאתה הולך, אלוהיך עמך [ירושלמי ברכות ט, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בכפר נחום: יחוס הצדיקים, איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, שערי ירושלים (מבשרת ציון; טוב ירושלים).

"רחוק מטבריא ד' פרסה, לשם קבר ר' תנחומא[2] בתוך העיר, ושם העיר תנחום. ובית הקברות גדול אצל העיר, ולשם קברים גדולים ורבים, אבנים גדולות וחלולות כמו חמש מאות, ובתוך כל אבן ואבן היו קבורים הצדיקים התלמידים, ולא נקבו לי בשמות". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"בתנחום תנחומיא במערה". [כת"י אילן א] מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בויקרא רבה [לד, יד]: 'ונתרווח'.

[2] קבורת ר' תנחומא בתנחום נזכרת בסתמיות בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש, בידי משה, בשבחי ירושלים, בזכרון בירושלים ובמסעות משה.

האמורא האלוקי שמואל

שמואל י"א שהוא גם האמורא המכונה **שמואל ירחנאה** היה חבירו ובר הפלוגתא של רב, ושימש גם כרופאו האישי של רבי יהודה הנשיא. במחלוקות שבין רב ושמואל, ההלכה היא כרב בהלכות הנוגעות לאיסורים, מכיון שהוא היה עוסק בכך כל ימיו, וכשמואל בדיני חושן משפט., כי היה בקיא יותר בדינים אלו ובהם היה עוסק תמיד.

חיבר ברייתא בשם תנא דבי שמואל, שאינה מצויה בידינו.

עד זמנו של רבי יוחנן, רב ושמואל, היה גילוי אור החכמה.

אדמו"ר הריי"צ סיפר שלאדמו"ר מהר"ש היה ידע רב בחכמת הרפואה, והי' כותב בעצמו "רעצעפטן" (מרשמים) לתרופות, ושולח לבית-המרקחת. - ב"אותו מקום" היה לו מדף עם ספרים בלטינית, וכשנפנה לשם, היה מעיין בהם, וכך למד חכמת הרפואה.

ולהעיר, שמצינו דוגמתו בנוגע לשמואל (שבשם זה נקרא גם אדמו"ר מהר"ש) - ש"אסיא דרבי הוה" משום שהי' יודע בחכמת הרפואה, והעיד על עצמו שלא עסק בענינים אלה "אלא בשעה שהייתי פנוי מן התורה, אימתי, כשהייתי נכנס לבית המים".

האמורא האלוקי מר זוטרא

אמורא בבלי בן הדור השישי, עמד בראש ישיבת פומבדיתא.

תלמידו של רב פפא [יבמות עה, ב; כתובות צא, א] וחברם של רב אשי [מנחות לה, ב], שעמד בראש ישיבת סורא, ושל אמימר שעמד בראש ישיבת נהרדעא. יחד סעדו ונחלקו בהלכות סעודה [ברכות מד, ב ועוד], יצאו לדרך, שוחחו בדברי תורה [בבא מציעא כב, א] ופסקו הלכות [כתובות סג, ב].

אמרותיו

"אמר מר זוטרא: אגרא דתעניתא צדקתא" – כלומר, שעיקר השכר אינו על התענית עצמה, כי אם על הצדקה שנותנים לעניים כדי שיאכלו לאחר הצום [ברכות ו, ב ורש"י שם].

בבואו לנחם את רבי אשי חבירו, חיבר מר זוטרא נוסח לברכת אבלים: "הטוב והמטיב, אל אמת, דיין אמת, שופט בצדק, לוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו, כי כל דרכיו משפט, שהכל שלו

ואנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו, גודר פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים" [ברכות מו, ב].

"דרש מר זוטרא משמיה דרב חסדא: כל מי שקורא ושונה, ורואה טרפה לעצמו, ושימש תלמידי חכמים עליו הכתוב אומר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" [חולין מד, ב].

באיגרת רב שרירא גאון [ג, ג] מובא כי ביום פטירתו היתה זוועה בעולם ונזדעזעה הארץ, וראה מש"כ בזה ביוחסין השלם.

עובדות והנהגות

בכל לילה, כאשר היה מר זוטרא פורש למיטתו, היה נוהג לומר: "שרי ליה לכל מאן דצערן" – כלומר, שמוחל לכל מי שעשה לו עוול במהלך היום [מגילה כח, א].

בשבתות הרגל, כשהיו אמימר ומר זוטרא מגיעים לבית המדרש, היו עבדיהם מרימים אותם על כתפיהם כדי שיגיעו במהירות למקומם. לדעה אחת נעשה דבר זה בכדי שלא להטריח את הציבור שעמד על רגליו לכבודם [ביצה כה, ב].

"שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה... כגון מר זוטרא דמצלי על חורנין ומתעני ועל נפשיה לא מיתעני [=שהיה מתפלל ומתענה על צרתן של אחרים, אבל על צרת עצמו לא היה מתענה] [ירושלמי מעשר שני ה, ה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בברעם: איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים (גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים), איגרת מספרת יחסותא דצדיקיא (רבי משה חיים קאפסוטו), ידי משה.

דרכי גישה

בסמוך לקבר אסתר המלכה, בור רחב, עליו נבנה מבנה ישן, הרוס ברובו.

מיקום וזיהוי הקבר

על פי עדות עולי הרגל, מר זוטרא קבור בסמוך לאסתר המלכה ולנחמן קטופא. אכן בסמוך לשניהם נמצא הציון הזה, שגם עליו נבנה מבנה ישן שרובו הרוס. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

האמורא האלוקי רב

רב הוא גדול האמוראים שבדורו, והיה בדורו של שמואל ושל רבי יוחנן. בן דודו של רבה בר בר חנה.

הוא אביו של חייא בר רב ואחיינו של רבי חייא, שהיה גם תלמידו של רבי יהודה הנשיא. למרות שרב נחשב לאמורא, ולרוב אינו חולק על התנאים, ישנם מקרים בודדים בהם הגמרא אומרת כי כוחו גדול כשל תנא ויכול הוא לחלוק עליהם המהר"ל מסביר כי למרות שלתנא נחשב רק מי ששמו מוזכר במשנה, הכוונה היא שכוחו וחשיבותו היא כשל תנא. לפי שיטת הערוך רב אכן היה תנא, בדורם של

תנאים רבים אחרים: לוי, בר קפרא, רבי שמעון בר רבי ורבי גמליאל בן רבי, וגם היה בכלל אמורא, שהרי היה חבירו של שמואל ובני דורו, ולכן נחשב הוא משניהם.

חיבר את ספרא דבי רב על ספר ויקרא, הידוע בשמו **תורת כהנים**.

ישנה מסורה המופיעה בסדר הדורות כי רבי אבא הנזכר בזוהר הוא רב שלאחר שכבר היה אדם גדול למד את תורת הקבלה אצל רבי שמעון בר יוחאי, ולאחר מכן חזר ולמד שוב בישיבתו של רבי יהודה הנשיא את תורת הנגלה.

בגמרא מוזכר מספר פעמים שרב אמי ורב אסי שאלו את רב שאלות מסוימות, ורב שתק. מסביר אדמו"ר האמצעי[4] שענין השתיקה זה הוא, כאשר ישאל התלמיד מרבו איזה שאלה חמורה וקשה בדבר שכל וסברא הקשה מאד להבינו ויקשה התלמיד קושיא חזקה לרבו על השכל וסברא שהשפיע לו עד שסותרה לגמרי, שאז יבא הרב לכלל שתיקה ממש שישתוק ולא ידע כלל מה להשיבו, כמו שהקשו רב אמי ורב אסי לרב, וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה ושתיק רב, ששתיקה זאת הייתה בחינת ביטול השגה הראשונה לגמרי, אך מיד על ידי שתיקה שנתבטל כח השכל בעצם שבבחינת אין ממש, הוא שבא להשגת עומק השכל וסברא חדשה לגמרי יותר מן הראשונה, וידע לתרץ קושיא זו, ואם לא השתיקה לא היה הרב מגיע להמשכת השכל וסברא עמוקה יותר, המגיעה מחכמה מאין שהיא דרגה גבוהה יותר מחכמה הקדומה.

ענין זה מסביר אדמו"ר האמצעי, הוא על פי כלל גדול, שבכל עליה ממהות למהות גבוה מאוד נעלה הימנו, צריך להיות תחלה בחינת הממוצע ביניהם והן ב' מיני ביטול הנ"ל, דהיינו שעת התבטלות הנקרא שממון מן השגה הראשונה, שנקרא אין של היש דהשגה שהוא עומק המושג על קוצר כלי המשיג, והב' ביטול העצמי דבחינת השתיקה בהגיע למהות ההשגה הנפלאה מערך הראשונה, כענין שתק רב כנ"ל דטעם שתיקה זו היה בו ביטול השגה הראשונה ולהמציא שכל חדש ועמוק יותר ובאמצעות שניהם דוקא הוא שהגיע לעומק ההשגה הבאה מאין ממש.

האמורא האלוקי אבא אושעיא איש טיריא

אמורא בן ארץ ישראל[1], חסיד וזהיר במעשיו.

התפרנס מעבודה ככובס (ראה להלן עובדות והנהגות).

עובדות והנהגות

מכיוון שהיה כובס, נהג ללבוש בגדים שונים כדי שלא יאמרו שגזל משל אחרים [ירושלמי בבא קמא י, י].

כשאיבדה המלכה תכשיטים וכלי זהב במקום שבו נהג לכבס, מצאם ר' אושעיא והחזירם למלכה. אמרה לו: יש לי די והותר ואיני צריכה לאלה. בכל זאת החזיר לה אבא אושעיא את התכשיטים ואמר לה: כך ציותה התורה, אז בירכה את ה' ואמרה ברוך אלוקי היהודים [ירושלמי בבא מציעא ב, ה].

כשנפטר ריחפה מיטתו באויר וקראו עליו: "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב הקב"ה לאבא אושעיא איש טיריא בוז יבוזו לו" [ויקרא רבה ל, א; מדרש שיר השירים ח, ח].

"יום שמת ר' אבין נולד אבה הושעיה איש טרייה וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש, יום שמת אבה הושעיה איש טרייה נולד ר' הושעיה וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש" [בראשית רבה פרשה נח, קהלת רבה א, א, ה].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטיריא הסמוכה לפקיעין[2]: "טיריה, שם קבור ר' יוסי איש טיריה ז"ל[3], ושם בית הכנסת לר' שמעון בן יוחאי ע"ה". [איגרת יחוס האבות מאלמוני, כת"י משנת רמ"ט, כת"י אילן ה']

עוד אומרים שמשם [מפקיעין] ולהלאה כמו שעה אחת, נקבר ר' אושעיא איש טיריא הנזכר בזוהר בלק [עמ' שעח לא, א], ולא מצאתי כתוב זאת גם כן בספרי הסיבובים". [חיבת ירושלים]

"טרם נטות היום מיהרנו להלוך משם [מפקיעין] אל כפר טריא, על ציון אבא הושעיא איש טריא". [מסע מירון]

מיקום וזיהוי הקבר

המקום מצויין במפות כחורבת אל-טירה והמעין נקרא עין טיריא, והציון הינו מסורת עתיקת יומין של תושבי האזור. אמנם בעבר ייחסו את הציון לר' יהושע בן חנניה שגר בפקיעין, אולם מחמת טעות קרה הדבר, שכן ר' יהושע קבור בבירור בבית הקברות של צפת כפי שהעיד האר"י ז"ל, ואף במסורת עולי הרגל לא נזכר שמו כאן. [בעת בניית יסודות לגידור הציון התגלה פתח של מערת קבורה מתחת לציון, וגל האבנים היה מציין את המערה שמתחתיו]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] קשה לקבוע את זמנו המדוייק של אבא אושעיא איש טיריא. מדברי המדרש [בראשית רבה נח, ב]: "יום שמת ר' אבון נולד אבא הושעיא איש טריא" משתמע שהוא בן הדור הרביעי לאמוראים (ד"א פ' – ד"א ק"י), מפני שר' אבון היה בן הדור השלישי. אך מן העובדה שנזכר בתוספתא משתמע דווקא שחי לכל המאוחר בדור שבין התנאים לאמוראים [ראה: מ. מרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד עמ' 4].

[2] בפי הערבים: שיח' יוסף צדיק, או מקאם בני יעקב.

[3] נראה שהכוונה לאבא אושעיא איש טיריא, מפני שלא מצאנו במקורות אדם בשם ר' יוסי איש טיריא, או שמא התכוון לר' יוסי דמן פקיעין – מסורת מוטעית, ראה לעיל.

האמורא האלוקי רבי מנא

רבי מנא בנו של רבי יונה היה אמורא ומוזכר בעיקר בתלמוד ירושלמי, אך גם בתלמוד בבלי הוא מוזכר לפעמים. הוא היה רבו של רבי חנינא. יש להבדיל בינו לבין התנא רבי מנא שמוזכר בתוספתא.

רבי מנא היה בנו ותלמידו של רבי יונה, שהיה מתלמידי החכמים הבולטים בדור שלפני - הדור הרביעי. כך פעמים רבות כשלימד הלכה, מסר דברים בשם אביו; כאשר שמע אותם מאביו בבית, אמר: "כך אמר לי אבא", וכאשר שמע אותם מאביו בבית המדרש, אמר: "כן אמר רבי יונה" . כמו כן למד ושימש את רבי יוסי בר זבידא שהיה חברו של אביו - רבי יונה . פעם הלך לעיר קיסרין (קיסריה), שם למד אצל האמוראים רבי חזקיה, רבי אושעיה בר שמי, רבי אהבה, רבי זעירא ורבי זריקן.

תלמיד חבר שלו היה רבי יוסי ברבי בון, וחבר שלו המוזכר במיוחד היה רבי חנניה דציפורין, שמוזכרות מחלוקות רבות ביניהם, בלשון "רבי חנניה ורבי מנא: חד אמר... וחרנה אמר..." לאחר ההיכרות ביניהם

רבי חנניה הכיר, ברוב ענווה, בכך שרבי מנא עולה עליו בגדלותו בתורה, ומסר לו את תפקיד ראש הישיבה בציפורי, ולא די בכך, אלא שאף ישב ללמוד אצלו כאחד התלמידים.

רבי מנא הביע שאט נפש כלפי אנשים שרכשו תואר כבוד רבני - "רבי" - באמצעות מתנות לנשיאים, וייתכן שבעקבות כך מוזכר בתלמוד שהוא נרדף על ידי אנשי בית הנשיא. כך מסופר כי פעם אחת כשנרדף על ידי אנשים אלה, הלך לקברו של אביו, ואמר "אבא, אבא, בני בית הנשיא מצערים לי". כך גם מסופר כי פעם אחת כאשר עברו אנשי בית הנשיא ליד קברו של אביו, רבי יונה, פרסות סוסיהם התקבעו, והם לא יכלו לזוז ממקומם, עד שהתחייבו לא לצער אותו יותר.

אודות אחד מהדיונים ביניהם מובא בירושלמי על השאלה הנשאלת במשנה, שהצבת אינה נעשית אלא בצבת אחרת. צבת הראשונה מי עשאה. והשיבו על כך, שהיא מהדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות. שאל רבי חנינא את רבו ר' מנא איך אתית דבר זה לדינים שבמתני', והשיב לו: מצבתא אחת למדו כמה צבותות, וכאן משביתה אחת למדו כמה שביתות.

בפני משה מפרש השייכות של מאמר זה לכאן, שזהו מענה ברמז על האיבעיא שבגמ' שם לפני זה, בקשר לדברי המשנה בדין הוצאת שרץ שנמצא במקדש - "רבי עקיבא אומר מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו", ואמרו על זה בגמרא "הוציא ממקום שחייבין עליו כרת ונפל למקום שאין חייבין עליו כרת - כבר נראית לצאת, כלומר, כבר היה ראוי להוציא בתחילה, ופשיטא שמוציאו אף משם, אלא דהא קמבעיא לן, אם מצאת אחר בצד במקום שנפל.. שאין חייבין עליו כרת, מוציא את שניהם דמכיון שהותר לזה הותר אף לזה או אינו מוציא אלא את שנראה לצאת בתחילה"?

וכמענה על איבעיא זו השיב רבי מנא "דרך רמז ומשל... שכמו מצבתא אחת למדו לעשות כמה צביתות, כך גם כאן, משביתה אחת למדו כמה שביתות, דמכיון שהותרה לו שבות אחת במקדש, לטלטל ולהוציא זה שנראה לצאת, מוציא עמו במקום שנפל גם את השני עמו, דמאי שנא, דכיון שהותר הותרו כמה שביתות" (הואיל ובבת אחת הן).

בל פירוש זה צריך עיון גדול, כי לכאורה אינו אלא רמז רחוק ביותר, שהרי אין שום קשר בין הסברא להתיר את השבות הב' - "כיון שהותרה שביתה אחת הותרו כמה שביתות", שיסוד ההיתר בזה הוא - "הואיל ובבת אחת הן", - עם המשל "צבת בצבת עבד" (שמצבת אחת נעשו כמה צבתות).

וגם אין פירוש זה מתיישב בלשון הירושלמי "משביתה אחת למדו כמה שביתות" - שהרי אין כאן ענין של לימוד, אלא רק היתר כולל, "דמכיון שהותר לזה הותר אף לזה".

ועוד זאת: לפירוש זה, למאי נודע המשא ומתן כיצד נוצרה הצבת הראשונה, הרי כדי לבאר שמשביתה אחת למדו כמה שביתות מספיק לומר אשר "צבת בצבת עבד"?

ובפרט שיש דיעות שאין הכרח לומר שהצבת הראשונה הייתה בריה בידי שמים, כי "אפשר יעשנה בדפוס כו'", ולמה ליה להירושלמי להכנס כאן בהמשא ומתן ולהסיק שהצבת הראשונה הייתה בריאה בידי שמים [והרי גם אם נעשתה בידי אדם, נעשו כמה צבתות ממנה].

מבאר הרבי: מקורו של מאמר זה הוא בתוספתא כאן, וז"ל התוספתא: הלכות שבת... כהררין תלוין בשערה מקרא מועט והלכות מרובות ואין להם על מה שיסמכו, מכאן אמר רבי יהושע צבתא בצבתא מתעבדא צבתא דקמייתא מה הוית הא לאו בריה הות.

הרי מפורש, שהדמיון ד"צבתא בצב תא מתעבדא" לענין ה"שביתה" הוא בכך, דאף שיש רק "מקרא מועט" בתורה בנוגע לשביתת שבת, מכל מקום, מ"מקרא מועט" זה יוצאים "הלכות מרובות" - בדוגמת ריבוי הצבתות שכולן הן תוצאה מצבת הראשונה שנבראה בששת ימי בראשית.

ובזה מובן היטב הטעם שבתוספתא הובא אופן יצירת הצבת הראשונה, שהיא בידי שמים - כי זהו הדמיון לשביתת שבת, שמקורן ועיקרן של ה"הלכות מרובות" דשבת הוא - "מקרא תורה שבכתב שהיא "בידי שמים"; ומזה נסתעפו אחר כך "הלכות מרובות", עד לריבוי השבותין גזירות וסייגים שמדרבנן - בדומה לצבתות הרבה שנעשו בידי אדם, מכחה של הצבת הראשונה.

ובלי זה מבאר הרבי, שגם בירושלמי כאן (שהביא גם כן השקו"ט על דבר בריאת הצבת הראשונה) הכוונה כמו בתוספתא ומה שאמר "משביתה אחת למדו כו'" לא קאי על שבות דרבנן , אלא על ענין השביתה המפורש בתורה, שהוא "מקרא מועט" , שממנו למדו "שביתות הרבה" - ריבוי איסורי שבות דרבנן.

האמורא האלוקי רבי יהושע בן לוי

"הוא מאמוראים, כך כותב רש"י... אבל הרמב"ם מנאו עם התנאים" [סדר הדורות].

זכה תמיד לגילוי אליהו [סנהדרין צח, א ועוד] ונכנס חי לגן עדן[1] [כתובות עז, ב; דרך ארץ זוטא א].

התגורר בלוד [ירושלמי שביעית ח, ח].

אמרותיו

"אמר רבי יהושע בן לוי: אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה" [קידושין לא, א].

"אמר ר' יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו" [פסחים ג, א].

"אמר ר יהושע בן לוי: כל החושד בכשרים לוקה בגופו" [יומא יט, ב][2].

"אמר ר' יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין עמו לוייה, יעסוק בתורה, שנאמר [משלי א, ט]: 'כי לויית חן הם לראשך'. חש בגרונו, יעסוק בתורה, שנאמר [שם]: 'וענקים לגרגרותיך'. חש במעיו, יעסוק בתורה, שנאמר [משלי ג, ח]: 'רפאות תהי לשרך' [שרך = טבורך]. חש בעצמותיו, יעסוק בתורה, שנאמר [שם]: 'ושיקוי לעצמותיך'. חש בכל גופו, יעסוק בתורה, שנאמר [משלי ד, ח]: 'ולכל בשרו מרפא'" [עירובין נד, א].

"אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" [אבות ו, ב].

"אמר רבי יהושע בן לוי, שלשה דברים סח לי מלאך המות: אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש; ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו; ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת, מפני שאני מרקד ובא לפניהן וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל" [ברכות נא, א].

במשנה מסכת אבות ו, ב: "אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף, שֶׁנֶּאֱמַר נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם, וְאוֹמֵר וְהַלְּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת, אַל תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, שֶׁאֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת".

הבעל שם טוב מקשה מה היא מהותו של בת קול זה. מי הוא השומע אותו, ואם לא נשמע לאיש למה יוצא בת קול? ומבאר הבעל שם טוב כי בת קול זה הוא ההרהור תשובה שעולה במחשבתו של כל יהודי לפחות פעם אחת ביום. שכן העולמות העליונים הם עולמות המחשבה, וכאשר נשלח מסר רוחני מהעולם העליון הרי הוא מגיע בצורה של מחשבה. מחשבה זו היא כעין רמז הנהוגה בחצרות מלכים שכשהמלך רוצה לומר את רצונו הוא רומז ברמז קל ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא[19], הבעל שם טוב מוסיף ומפרש על פי זה את המאמר עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, לומר לך כי מצד האמת ראוי היה לאוזנו של אדם לשמוע את כל הכרוזים העליונים שמכריזים בשמים, אלא שכל מעשיך הרעים בספר נשמתך נכתבים ומפריעים לשמוע כרוזים אלו[20].

באבות פ"ו מ"ב אמר רבי יהושע בן לוי כי כל מי שאינו עוסק בתורה "נקרא נזוף", וקשה מדוע לא הזכיר את העונש החמור יותר - "הכרת תכרת".

הרבי מבאר כי חלוקים שני המאמרים זה מזה. בעוד שבסנהדרין מדברת הגמרא על מי שמבטל תורה ואינו לומד כלל, מדברת המשנה באבות על מי שאינו "עוסק בתורה", הכוונה ל"עסק", אותה מגדירה הגמרא בבא מציעא[21] למי שנותן ונושא על מנת להרויח חלק נוסף, ומי שאינו עוסק להכניס את התורה בעיניי העולם ולהשליטה על העולם, זה אינו "עוסק" בתורה, ולכן נקרא נזוף, ולא העונש החמור של "הכרת תכרת". ולכן נאמר עליו "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" שכן הוא עצמו טוב לא, אשריו בעולם הזה ובעולם הבא, אם כי יש כאן עלבון התורה, אוי לזה שלומד תורה ואינו מכיר בכוחה העצום לכבוש את העולם.

עובדות והנהגות

פעם הזדמן רבי יהושע בן לוי למקום בשם 'גבלא', וראה גפנים שהיו מוציאים אשכולות גדולים כעגלים. אמר רבי יהושע: 'ארץ, ארץ, הכניסי פירותייך. למי את מוציאה פירותייך, לערביים הללו שעמדו עלינו בחטאתנו?' [כתובות קיב, א].

פעם התחייב אדם בשם עולא בר קושב מיתה על ידי המלכות. עולא נמלט ללוד, בכדי להתחבא אצל רבי יהושע בן לוי. הקיפו חיילי המלך את העיר, ואמרו: אם אין אתם מסגירים אותו לידינו, מחריבים אנו את העיר. הלך רבי יהושע בן לוי, ושכנע את עולא לציית בכדי להציל את העיר, ומסרו להם. בתגובה למעשה זה, לא נגלה אליהו הנביא לרבי יהושע כמה ימים, עד שהתענה רבי יהושע כמה תעניות ושב והתגלה אליו. כשהתגלה, שאל אותו אליהו: וכי למוסרים אני נגלה? אמר לו רבי יהושע שפעל על פי דברי המשנה. על כך הגיב אליהו: וזו משנת החסידים? כלומר, שרבי יהושע שהוא חסיד לא ראוי לו לנהוג כן, למרות שזו ההלכה [ירושלמי תרומות ח, ד].

פעם שאל רבי יהושע בן לוי את אליהו מתי יבוא המשיח? אמר לו אליהו שילך וישאל אותו בעצמו, שהוא יושב על פתחה של רומי, וסימן היכר נתן לו: יושב בין עניים סובלי חוליים, אך בניגוד לשאר שמתירים את כל פצעיהם בבת אחת, ואז חוזרים וחובשים אותם, הוא מתיר אחד וחובשו, ושוב מתיר אחד וחובשו, מפני שחושש שתבוא השעה לגאול את ישראל והוא יתעכב בגלל פצעיו. הלך רבי יהושע ואמר לו: שלום עליך רבי ומורי. ענה לו המשיח: שלום עליך בן לוי. שאלו רבי יהושע: אימתי יבוא מר? אמר לו: היום. לאחר זמן התאונן רבי יהושע אצל אליהו על כך שהמשיח שיקר לו, כי אמר 'היום' ולא בא. אמר לו אליהו: כך אמר לך [תהלים צה, ז]: 'היום, אם בקולו תשמעו' [סנהדרין צח, א].

פעם אחת הלך לפני שלטון של קיסרין יחד עם רבי חנינא. ראה אותם הקיסר ועמד בפניהם. אמרו לו: לפני יהודים הללו אתה עומד? אמר להם: פני מלאכים ראיתי [ירושלמי ברכות ה, א].

בשעת פטירתו, אמרו לו למלאך המות: לך ועשה לו רצונו. הלך ונראה לו. אמר לו: הראה לי מקומי. אמר לו: לחיי! אמר לו: תן לי סכינך שלא תבעתני בדרך. נתנה לו. כשבאו לשם, הגביהו והראה לו. קפץ והטיל עצמו בפנים. תפסו בכנף בגדו. אמר לו: שבועה שאיני חוזר! אמר הקדוש ברוך הוא: אם נשאל על שבועתו – יחזור, ואם לאו – לא יחזור. אמר לו: תן לי סכיני. לא נתן לו. יצאה בת קול ואמרה לו: תנה לו, שנצרכת לבריות.

הכריז אליהו לפניו: פנו מקום לבן לוי, פנו מקום לבן לוי! הלך ומצאו לרבי שמעון בן יוחאי שהיה יושב על שלשה עשר מושבות של פז, אמר לו: אתה הוא בן לוי? אמר לו: הן. נראתה הקשת בימיך? אמר לו: הן. – אם כן, אין אתה בן לוי. ולא כן הוא, שלא היה דבר, אלא סבר: לא אחזיק טובה לעצמי [כתובות עז, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה: "בטיבריא נקבר רמב"ם והרמב"ן, ר' יהושע בן לוי, ר' אברהם אבן עזרא וי"ג אלפים מתלמידים מר' עקיבא". [רשימת קברים לנוסע אלמוני מקנדיאה]

"נבי איסא, שמקומו בטבריא קרוב לשער צפורי, הוא המקום אשר שם נגנז גופא קדישא של ר' יהושע בן לוי". [אדמת קודש]

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

לא נמסר לנו ע"י עולי הרגל תיאור מדוייק של מקום קבורתו, אולם נשמע מלשונם כי נקבר באזור הרמב"ם, מקום המתאים לקבורה בתקופתו של רבי יהושע בן לוי. אולם אם נכונים דברי האדמת קודש, הרי שמקום קברו באזור אחר. במפה העתיקה של טבריה מסומן קבר 'נבי איסא' ברחוב הקישון [הגליל פינת התבור], משמאל לכביש [כשבאים מצומת צמח].

אכן תוואי החומה המערבית עבר לאורך רחוב הגליל וקצת פנימה (מזרחה), ולאחר השטפון בשנת 1934 נעשתה כאן פירצה בחומה. בציור ישן נראה שער באזור זה לכיוון צפון מערב, ויתכן שהפירצה היא הרחבה של השער.

אולם הרב טולידנו (כל ארץ נפתלי, מאמר משנת 1947) מציין שקבר איסא נמצא ברחוב היהודים בעיר העתיקה בחצר בית אבולעפיה, והקבר הועבר מחוץ לעיר העתיקה מחמת שהציקו להם על זה.

השערה נוספת היא שאולי כאן היה ביהכ"נ יהושע בן נון הנזכר אצל עולי הרגל, ולכך נקרא איסא מלשון יהושע, ואין זה קבר כלל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אם פירוש הדבר כי מעולם לא נקבר, הרי שזה יסתור את מסורת עולי הרגל. אולם יתכן כי פירוש הדבר נסתר מעמנו ויותר הכוונה לנשמתו ולרוחו ולא לגופו הגשמי, או שלאחר מכן יצא מגן עדן. ראה ארחות רבינו [קהילות יעקב] עמוד שו אות ח'. אף בעל סדר הדורות [בערכו סוף אות ג'] ברור לו מהמדרש רבה ועוד מקומות כי ריב"ל אכן נפטר.

[2] דבר זה נאמר גם בשם ריש לקיש.

האמורא האלוקי רבי אבדימי דמן חיפה

מוזכר בתלמוד כמורה הוראה בחיפה [בבא בתרא יב, א].

חי בזמן השלטון הרומאי על ארץ ישראל.

במקורות שונים נמצאו שמות דומים: איבו או איבי [רי"ף ברכות ח, ב], דימי [מגילה כט, ב ועוד] ועוד, אך סדר הדורות טוען שלמרות השמות השונים, כנראה מדובר באדם אחד.

אמרותיו

"אמר רבי אבדימי דמן חיפה: קודם שיאכל אדם וישתה – יש לו שתי לבבות, לאחר שאוכל ושותה – אין לו אלא לב אחד" [בבא בתרא יב, ב].

"אמר ר' אבדימי דמן חיפא: שלש מאות ועשר עולמות עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות לכל צדיק וצדיק, שנאמר [משלי ח, כא]: להנחיל אוהבי יש, יש בגימטריא הכי הוי[1]" [מדרש תהילים לא, ו]. "אמר רבי אבדימי דמן חיפה: מיום שחרב בית המקדש, ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים. אטו [= וכי] חכם לאו נביא הוא? הכי קאמר [= אלא כך אמר]: אף על פי שניטלה מן הנביאים, מן החכמים לא ניטלה" [בבא בתרא יב, א].

"וישב העפר על הארץ כשהיה... ר' שמואל בר נחמני בשם ר' אבדימי דחיפה [משל] לכהן חבר שמסר לכהן עם הארץ ככר של תרומה טהורה ואמר לו: ראה שאני טהור וביתי טהור וכלי טהורים וככר זו שאני נותן לך טהורה היא, אם אתה מחזירה לי כדרך שנתתיה לך מוטב, ואם לאו הריני שורפה לפניך. כך אמר הקב"ה לאדם זה: ראה שאני טהור ומעוני טהור ושמשי טהורים ונשמה שאני נותן לך טהורה היא, אם את נותנה לי כשאני נותנה לך מוטב, ואם לאו אני שורפה בפניך" [קהלת רבה פרשה יב]. "אמר חזקיה, אמר לי ר' חנינא בריה דר' אבהו א"ר אבהו א"ר אבדימי דמן חיפא: חכם עובר – עומד מלפניו ד' אמות, וכיון שעבר ד' אמות יושב; אב ב"ד עובר – עומד מלפניו מלא עיניו, וכיון שעבר ד' אמות יושב; נשיא עובר – עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה" [קידושין לג, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בבית הקברות בחיפה: "חיפה היא על שפת הים הגדול, ובה בית הכנסת בנוי. ובבית החיים שם כוכין מאבן, ושם ר' אבדימי דמן חיפה[2] ור' יצחק נפחא[3]". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש]

"חיפה, יש בית הכנסת, ובבתי חיים קבורת רבי אבדימי ורבי יצחק נפחא". [משה חיים קאפסוטו]

"חיפא, היא על שפת הים הגדול ונחשבת עתה כחוץ לארץ. בה יושבים קצת יהודים, ולהם בית כנסת יפה. שם גם בית חיים, ובו קבורים רב אבדימי דמן חיפה ור' יצחק נפחא". [ידי משה]

"באנו לחיפה... הלכנו על הבית החיים על קבר רבי יצחק נפחא, וגם מונח שם ר' (ירמיה) [אבדימי] דמן חיפה". [ימי מוהרנ"ת]

"הלכנו למערת אליהו הנביא ז"ל, רחוקה מהעיר מהלך ב' מילין. ועל אם הדרך בית החיים, ובתוכו ציון קבורת ר' אבדימי דמן חיפה זכרו יגן עלינו. והמערה הנזכרת היא בית גדולה, חצובה משן סלע בשיפוע הר הכרמל". [מסעי הירח]

"עיר חיפה הנזכר בתלמוד... מקומה ברגלי הר הכרמל... לצפון העיר נמצא הקבר של ר' אבדימי מן חיפה הנזכר בתלמוד פעמים רבות". [גבעת שאול]

מיקום וזיהוי הקבר

ציון הקבר של ר' אבדימי, הצדיק של חיפה, נמצא כיום בבית הקברות היהודי הישן של חיפה סמוך לחיפה אל-עתיקה. אמנם, באיגרת יחסותא דצדיקיא דארעא דישראל מן המאה הי"ז לסה"נ, שהיא המקור הראשון המזכיר את מקום קבורתו בחיפה, מוזכר קברו בבית החיים: "שם כוכין מאבן והם רבי אבדימי דמן חיפה ורבי יצחק נפחא", תאור המתאים יותר לאחת ממערות הקבורה מתקופת המשנה והתלמוד הנמצאות מצפון לבית העלמין היהודי הישן. יש להעיר כי ר' אבדימי לא נזכר אצל עולי הרגל המוקדמים שהזכירו את הרמב"ן וחבריו, ואילו עולי הרגל המאוחרים המזכירים את ר' אבדימי כבר לא מזכירים את הרמב"ן [לבד מגלילות א"י שלא ברור אם היה במקום, או שצירף העתקות שונות], ויש מקום לומר שהחליפו בין השניים. אם כך הדבר הרי שמקום קבורתם הוא בודאי באחת ממערות הקבורה ולא בבית החיים הישן של חיפה. גם תאור 2 כוכים לר' אבדימי ולר' יצחק לא מתאים למקום המצויין כיום, בו סמוכים לר' אבדימי 2 קברים מאוחרים. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] יש להעיר כי דבריו אלו נזכרים כבר במשנה באבות [ה-יט] ובעוקצין [ג-יב].

[2] קבורת רבי אבדימי דמן חיפה בחיפה נזכרת בסתמיות באיגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, בחיבת ירושלים ובמסעות שמעון ברמן. זיהו הקבר בכוך של אבן בבית הקברות נעשה גם בשבחי ירושלים ובמסעות משה.

[3] קבורת ר' יצחק נפחא בחיפה נזכרת בסתמיות בחיבת ירושלים. זיהוי הקבר בכוך של אבן בבית הקברות נעשה גם בשבחי ירושלים ובמסעות משה (וראה עוד בהמשך); באיגרת מספרת יחסותא דצדיקייא נכתב שהקבור בחיפה הוא ר' יוחנן נפחא, ובמסעות משה נכתב שזהו ר' יצחק דמן חיפה, אך נראה שהתכוונו לר' יצחק נפחא כמו שכתבו השאר.

התנא האלוקי רבי ייבא סבא

רבי ייבא סבא התנא, המכונה גם 'סבא דמשפטים' נזכר כמה פעמים בזוהר, במיוחד בפרשת משפטים ובאדרא זוטא. כמו כן נזכר "ספרא דבי רב ייבא סבא" – ספר שנכתב בבית מדרשו של רב ייבא סבא [בראשית מז, ב ועוד].

רשב"י מכנהו 'אריא עילאה גיבר תקיף דלא הוו כמה גיברין לגביה כלום' [זוהר שמות קיד, א].

עובדות והנהגות

"שאילו לבר נש על את קיימא דרשימו בבשריה דבר נש, ואמר: לאו איהו מהימנותא. שמע רב ייבא סבא ואסתכל ביה ואתעביד תלא דגרמי" [זוהר בראשית נט, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו ביער הבעש"ט[1]: שערי ירושלים (מבשרת ציון; מסעות משה).

"והנה בלכתך מן קבר ר' שמעון בן מנסיא לצד צפון, נוטה קצת באלכסון למערב, עד הגיעך אל סוף קצה ההר ההוא, אשר הנחל העמוק הנזכר למעלה הוא תחתיו. והנה שם למעלה בראש ההר סלע אחד ומעט מישור אצלו, שם קבור רב ייבא סבא הנזכר בספר הזוהר פרשת משפטים. ורחוק ממנו לצד מזרח כמו מאתים אמות, שם קבור אוריה הכהן". [רבי חיים ויטאל]

מיקום וזיהוי הקבר

צפונית מערבית מר' שמעון בן מנסיא, בראש ההר שמעל נחל עמוד, ניצב הסלע היחיד התואם את תיאורו של ר"ח ויטאל. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ראה בפרק מירון (רב אדא סבא) שיש שציינו שם את ר' ייבא סבא. אמנם מסתבר כי בלבלו והחליפו בין ר' ייבא סבא, שקבור כאן כפי שכתב רבי חיים ויטאל, לבין ר' אדא סבא שקבור במירון, או ששם הוא רב ייבא האמורא הנזכר בהערה הקודמת.

האמורא האלוקי רבי יוחנן דקציון

רבי יוחנן דקציון אמורא בן ארץ ישראל שזמנו אינו ידוע.

אמרותיו

"ומברכין על השלהבת ואין מברכין על הגחלת רב חייה בר אשי בשם רב אם היו הגחלים לוחשות מברכין. רבי יוחנן דקציון בשם רבי נחום בי רבי סימאי ובלבד בנקטפת" [תלמוד ירושלמי ביצה ה-ה][1].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בקציון: "קיסון היא קשיון, ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש". [כת"י אילן א']

"[קציון] שם ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש זצ"ל". [איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים (טולידאנו)

מיקום וזיהוי הקבר

מסתבר שבמהלך הדורות החליפה המסורת העממית את ר' יוחנן דקציון עם ר' יוחנן בר נפחא, שקברו מצויין בטבריה בוודאות, היות ור' שמעון בן לקיש, גיסו וידידו של ר' יוחנן, קבור כאן, והיו השנים נזכרים בכל מקום יחדיו כזוג שלא ייפרד [ראה בבא מציעא פד, א], טעו וסברו שאף נקברו יחדיו דוקא בגלל שכאן בקציון נזכרה קבורתו של ר' יוחנן. אולם מחמת הוודאות כי ר' יוחנן בר נפחא נקבר בטבריה, ראה ערך טבריה, צריך לומר כי הקבור כאן הינו ר' יוחנן דקציון.

יש לציין כי גם כת"י אילן א'[2], גם איגרת יחוס האבות מאלמוני וגם יחוס הצדיקים (טולידאנו) אינם מזכירים את ר' יוחנן בר נפחא בטבריה, דבר הגורם לחשוב שכאן קבור ר' יוחנן בר נפחא ושתי דעות או מסורות לגבי מקום קברו. אולם מאחר והמסורת בטבריה ברורה היא ואין חולק עליה, לא מסתבר שדוקא הללו היתה מסורת אחרת בידם על מקום קברו, בעוד שעולי הרגל האחרים שבתקופתם של אלו ציינוהו בטבריה.

כיום מצויינים בקציון בתוך מספר כוכים רצופים קברם של ר' יוחנן וריש לקיש. מצירוף העדויות נראה כי ר' יוחנן דקציון קבור במערה נמוכה מתחת לפני האדמה, ולפיכך כשבאים לשם לאחר הגשמים, ייראו מים בתוכה, דבר המטעה את הנוסע לחשוב כי מדובר במעיין היוצא מהקבר [ראה להלן מנחם החברוני].

בהמשך הדרך המובילה לקבר המצויין כיום [מערבה], לאחר כמאה מטר פונה הדרך ימינה לכיוון שרידי בית הכנסת. מול הפנייה ומעט שמאלה [דרומה], ישנה מערה נמוכה מתחת לפני הקרקע הנ"ל, ומסתבר כי אליה התכוין המציין את המעיין היוצא מקברה, ושם מקום קברו. [בסמוך ומאחורי הקבר המצויין

כיום, ישנן מספר מערות קבורה, אולם אינן נראות כ"כ מתאימות לתאור של המעיין, שכן אינם בנויים בצורה כזו הגורמת למי גשמים לחלחל לתוכן ולהישאר שם]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בתלמוד ירושלמי בברכות [ח, ו] הגירסא 'ר' יוחנן דקרציון', וראה בסדר הדורות.

[2] על אף שכת"י זה מזכיר את ר' יוחנן בטבריה, מסתבר כי כוונתו לר' יוחנן בן זכאי לפי צירוף שאר השמות שסמך לר' יוחנן – ראה בערך טבריה.

האמורא האלוקי רבי שמעון בן לקיש

רבי שמעון בן לקיש [ריש לקיש] מגדולי האמוראים בארץ ישראל.

היה תלמיד חבר של רבי יוחנן, שקירבו לתורה [בבא מציעא פד, ב; ראה להלן עובדות והנהגות].

היה חריף מאוד: "אמר עולא: הרואה את ריש לקיש בבית המדרש, כאילו עוקר הרים וטוחנן זה בזה" [סנהדרין כד, א].

עקב גדלותו מכונה מ'תקיפי ארעא דישראל' [חולין קכב, א].

אמרותיו

"אמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בלילה, הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר [תהלים מב, ט]: 'יומם יצוה ה' חסדו [ובלילה שירה עמי וכו']'. ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו? משום ובלילה שירה עמי" [חגיגה יב, ב].

"אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר [תהלים ד, ה]: 'רגזו ואל תחטאו', אם נצחו – מוטב, ואם לאו – יעסוק בתורה, שנאמר [שם]: 'אמרו בלבבכם', אם נצחו – מוטב, ואם לאו – יקרא קריאת שמע, שנאמר [שם]: 'על משכבכם', אם נצחו – מוטב, ואם לאו – יזכור לו יום המיתה, שנאמר [שם]: 'ודומו סלה'" [ברכות ה, א].

"אמר רבי שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו" [ברכות ה, א].

"אמר רבי שמעון בן לקיש: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר [תהלים לז, לב]: 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו, אינו יכול לו, שנאמר [שם, לג]: 'ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו'" [סוכה נב, ב].

"ריש לקיש אמר, אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" [סוטה ג, א].

"ריש לקיש אמר: כל אדם שכועס, אם חכם הוא – חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא – נבואתו מסתלקת ממנו" [פסחים סו, ב].

"אמר רבי שמעון בן לקיש: כל המתלוצץ נופל בגיהנם, שנאמר [משלי כא, כד]: 'זד יהיר לץ שמו, עושה בעברת זדון', ואין עברה אלא גיהנם, שנאמר [צפניה א, טו]: 'יום עברה היום ההוא'" [עבודה זרה יח, ב].

"אמר ריש לקיש, קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים" [בבא מציעא קז, ב].

"אמר ריש לקיש: החושד בכשרים לוקה בגופו" [שבת צז, א].

"אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר [הושע יד, ב]: 'שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעוונך'" [יומא פו, ב].

"אמר רבי שמעון בן לקיש: רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה, שנאמר [ישעיהו סו, כד]: 'ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו'. שפשעו לא נאמר, אלא הפושעים – שפושעים והולכין לעולם" [עירובין יט, א].

עובדות והנהגות

ריש לקיש כיבד מאוד את התורה ואת לומדיה, כפי שניתן ללמוד משני הסיפורים הבאים: פעם הלך ריש לקיש בדרך, והגיע למאגר של מים. בא אדם אחד והרכיבו על כתפיו. שאל אותו ריש לקיש: קרית? אמר לו האיש: קראתי [כלומר שלמד מקרא]. שנית? ענה לו: שניתי ארבעה סדרי משנה. אמר לו ריש לקיש: פסלת לך ארבעה טורים ואתה טוען את ריש לקיש על כתפך? זרוק את ריש לקיש למים [מגילה כח, א]. כמו כן מסופר שהספיד תלמיד אחד שהיה שונה משניות לעשרים וארבע שורות של תלמידים, בלשון זו: 'ווי, חסרא ארעא דישראל גברא רבה' [מגילה כח, ב].

אמר רבי שמעון בן לקיש: נשיא שחטא מלקין אותו בבית דין של שלשה. מהו להחזירו? אמר רבי חגי: משה! אין מחזירין אותו, שלא יהרגם.

שמע רבי יודן נשיאה, וכעס. שלח גנדא לתפסו. ברח למגדל, ויש אומרים: לכפר חטים. למחר, עלה רבי יוחנן לבית הועד, ועלה רבי יודן נשיאה לבית הועד. אמר לו: ולמה אין מר אומר דבר תורה? התחיל מטפח בידו אחת. אמר לו: ובאחת מטפחין? אמר לו: לאו, אם לא בן לקיש, לא. אמר לו: והיכן הוא טמון? אמר לו : במגדל. אמר לו: למחר אני ואתה נצא לקראתו. שלח רבי יוחנן אצל ריש לקיש: זמן לעצמך דבר תורה, שהנשיא יוצא לקראתך.

למחר יצא לקראתם ואמר לו: אתה דומה לבוראך, כשבא לגאול את ישראל לא שלח לא שליח ולא מלאך, אלא הוא בעצמו. אמר לו: ומה ראית לומר כך? אמר לו: ומה עלה בדעתכם – שבשביל יראתי מכם אכבש תורתו של מקום?

ריש לקיש הקפיד מאוד על המקטרגים על עם ישראל: פעם, בעת שנכנסו רבי אבהו וריש לקיש לקיסרין, אמר רבי אבהו לריש לקיש: מה לנו שאנו נכנסים למדינה של מחרפים ומגדפים. ירד ריש לקיש מן החמור, נטל חול מן האדמה ושמו בפיו של רבי אבהו. שאלו רבי אבהו: מהו כן? אמר לו: 'אין הקב"ה רוצה במי שאומר לשון הרע על ישראל' [שיר השירים רבה א, א].

ריש לקיש היה מציין את מערות הקבורה של הצדיקים [רש"י: שלא יכשלו כהנים לעבור עליהן ולהאהיל, שלא תארע תקלה על ידי צדיקים]. משלא הצליח למצוא את מערת ר' חייא, חלשה דעתו ושאל: רבונו של עולם, לא פלפלתי בתורה כמותו? יצאה בת קול ואמרה לו: תורה כמותו פלפלת, תורה כמותו לא ריבצת [= השקית לאחרים] [בבא מציעא פה, ב].

"אמרו עליו על ריש לקיש, שמימיו לא מילא שחוק פיו בעולם הזה" [ברכות לא, א].

"ריש לקיש נשבה ללודיים. מה עשה? נטל שק ובו אבן, ואמר: ידוע לי שביום האחרון, לפני שהורגים את השבויים, כל שמבקשים מהם הם עושים, בכדי שיימחל דם הנרצח. ואכן, ביום האחרון שאלו אותו

הלודיים במה הוא חפץ. אמר להם: ברצוני להושיב אתכם קשורים, ולתת לכל אחד מכם מכה וחצי בשק שבידי. הכה ריש לקיש את שוביו "כד מחייה חד חייתא נפק נשמתיה חרקיניה לשיניה, א"ל: אחוכי קא מחייכת בי? אכתי פש לך גבי פלגא דחייתא", והרג את כולם" [גיטין מז, א].

על נסיבות היכרותו של ריש לקיש עם ר' יוחנן ועל נסיבות מותם של השניים מסופר: פעם, כששחה רבי יוחנן בירדן, ראה את ריש לקיש, שהיה לסטים, קופץ מצד אחד של הנהר לצידו השני. אמר לו רבי יוחנן: חילך לאורייתא [רש"י: כמה כוחך יפה לסבול עול תורה]. אמר לו ריש לקיש: יופיך ראוי לנשים. אמר לו: אם תחזור בך [מהלסטיות], אתן לך את אחותי לאשה, שהיא יפה ממני. קיבל ריש לקיש את הצעתו של רבי יוחנן, וניסה לחזור לצד השני של הנהר בכדי להביא את בגדו, אך לא הצליח, מפני שכבר קיבל עליו את עול התורה. לימד אותו רבי יוחנן תורה ומשנה, והפכו לאדם גדול. יום אחד נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בדיני טומאה של סכינים, אמר ר' יוחנן לריש לקיש: לסטאה בלסטיותיה ידע [רש"י: לפי שהיית לסטים אתה בקי באותן כלי אומנות לסטיות]. אמר לו ריש לקיש: שם [כשהייתי לסטים] רבי [=ראש] קראו לי, וכאן רבי קראו לי, ומה הועלת לי אתה? אמר לו רבי יוחנן: שקירבתי אותך תחת כנפי השכינה. חלשה דעתו של רבי יוחנן, וחלה ריש לקיש. בכתה אחות רבי יוחנן ואמרה לו: עשה בשביל בני. אמר לה [ירמיהו מט, יא]: 'עזבה יתומיך, אני אחיה'. עשה בשביל אלמנותי. אמר לה [ירמיהו מט, יא]: 'ואלמנותיך עלי תבטחו'. נפטר ריש לקיש, והיה רבי יוחנן מצטער מאוד. אמרו רבנן: ילך אלעזר בן פדת ליישב את דעתו, מפני שתלמודו מחודד אצלו. הלך וישב לפניו, ועל כל דבר שאמר רבי יוחנן, הגיב רבי אלעזר בברייתא שמסייעת לדבריו. אמר לו רבי יוחנן: נראה לך שכבר לקישא אתה? כאשר הייתי אומר דבר כלשהו, היה בר לקישא מקשה עשרים וארבע קושיות, ואני הייתי מתרץ לו עשרים וארבעה תירוצים, וממילא היתה הסוגיא מתבהרת, ואתה אומר לי ברייתות שמסייעות לדברי, וכי איני יודע שטוב אני אומר? והיה רבי יוחנן קורע את בגדיו ובוכה ואומר: היכן אתה בר לקישא, היכן אתה בר לקישא, והיה צווח עד שנשתטה. ביקשו רבנן רחמים עליו ונפטר [בבא מציעא פד, א].

למרות שלא הותיר אחריו נכסים, אלא קב של כרכום בלבד, קרא ריש לקיש על עצמו את הפסוק [תהלים מט, יא]: ועזבו לאחרים חילם [גיטין מז, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בקציון, בסמוך לרבי יוחנן דקציון[1]: כת"י אילן א', איגרת יחוס האבות מאלמוני, יחוס הצדיקים (טולידאנו).

"והלכתי לעכו, גבול נחלת אשר, ומשם הלכתי וראיתי מערה אחת ובתוכה קבר ר' שמעון בן לקיש, ומעיין יוצא מן המערה. ומשם הלכתי לבית שאן[2]". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ עולי הרגל בסמוך לרבי יוחנן דקציון. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] אמנם, ישנה דעה מאוחרת שנטמן בטבריה, אך כנראה שמחמת שהוזכר שם ר' יוחנן, וידעו שריש לקיש נטמן עם ר' יוחנן ולא ידעו עם איזה ר' יוחנן, טעו וסברו שכיון שר' יוחנן שבטבריה שהוא חברו של ריש לקיש נקבר בטבריה, לכך צירפו אליו את ריש לקיש. [ראה ערך טבריה, ר' יוחנן, מסעי הירח וטובת מראה, וראה מש"כ ישעיהו פרס, לונץ וטולידנו בספרם].

[2] קציון נמצאת בדרך בין עכו לבית שאן, לפיכך ברור שלכך כוונתו.

האמורא האלוקי רבי יוסי ממילחייא

נראה שהיו שני בני אדם בשם זה.

הראשון, אמורא בן הדור השני שנפטר בחיי ר' יוחנן וריש לקיש [ראה להלן עובדות והנהגות].

השני, אמורא בן ארץ ישראל, בן הדור החמישי, תלמידו של ר' מנא [ירושלמי עבודה זרה ב, ד].

נראה שהוא מכונה 'ממילחייא' על שם מקום מגוריו 'ממלח'. קיים ויכוח לגבי זיהוייה של ממלח. יש אומרים[1] שהיא ממלא (כיום חורבת ממליא) שבגליל התחתון, אך יש אומרים שהיא מלחיא (ראה להלן עולי הרגל ומקורות).

אמרותיו

"רבי יוסי ממלחיא ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמרו מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור והוה דוד מצלי עליהון" [ויקרא רבה כו, ב].

עובדות והנהגות

כשנפטר ר' יוסי ממלחיא, הלכו ר' יוחנן וריש לקיש לגמול עמו חסד אחרון, והלך עמהם ר' יצחק פסאקא. היה שם זקן אחד שרצה לעלות ולפתוח לפניהם ולא הניחו לו, אמר לו ר' יצחק פסאקא: לפני אלו, אריות שבאריות אתה תפתח את פיך? אמר להם ר' יוחנן: הניחו לו, שאדם זקן הוא, יעלה וישתבח במקומו. עלה, פתח ואמר: מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר שתים שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש. בתוכחות כתיב [דברים כח, נט]: 'והפלא ה' את מכותך', ובחורבן בית המקדש כתיב [איכה א, ט]: 'ותרד פלאים', אבל בסילוקן של צדיקים כתיב [ישעיה כט, יד]: 'לכן כה אמר ה' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא', וכל כך למה? 'ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר' [שם]. אמר ר' יצחק פסאקא: יהא ברוך פיו של אדם זה. אמר לו רבי יוחנן: אילו לא הנחתם לו מהיכן היינו שומעים מרגלית זו [איכה רבה א, לז].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו מזרחית לתל קדש, ליד מצודת יושע: "בלכתנו 5 קילומיטר מיסוד המעלה צפונה, נעבור את הנחל המלא מים חיים צלולים הנקרא עין של מלחיא הנובע ויוצא מרגלי הר הרים. אצל המעין הזה, למזרח הדרך, היתה עיר בשם מלחיא, אשר תחומה המזרחי הגיע להביצה הגדולה El Ghabbe [אגם החולה] המשתרעת בצד צפון של הגלילה הקדמונה. העיר מלחיא יושבת במקצוע צפונית מערבית של ים הגלילה... בעיר הזאת ישב ר' יוסי ממלחיא, ומקום קבורתו על ההר אשר למערבית צפונית מעיר מלחיא, וסמוך לה". [אדמת קודש]

דרכי גישה

מול מצודת ישע [צומת ישע – הצטלבות כביש 899 עם 886], יש לרדת לכיוון העמק [דרום-מזרח] כ-150 מטר, שם בנין עם כיפה, בין בתי הכפר ההרוס.

מיקום וזיהוי הקבר

למעשה אין כל מידע על מקום קבורתו אצל עולי הרגל, ואין על כך מסורת כל-שהיא. מחבר הספר אדמת קודש, לא מסר ידיעותיו ע"פ מסורת, אלא השערות שלו עצמו ע"פ מחקריו לתולדות הארץ ותחומיה. ע"פ מחקרו הגיע למסקנה כי ר' יוסי ממילחייא קבור דרומית למצודת-יושע/מצודת כח היושבת מערבית צפונית לתל אל מלחייא שקצהו המזרחי בגבול ימת החולה. בעמק אשר מדרום, ישנה חורבת כפר עתיק, שבמרכזה קבר שיח' נבי-יושע, כנראה החלפת השם יוסי ביושע. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] מ. מרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד, ש.קליין, בארץ הגליל

האמורא האלוקי רבי יהושע דסיכנין

רבי יהושע דסיכנין, אמורא בן הדור הרביעי, תלמידו של ר' לוי שמסר מאמרי אגדה רבים משמו. "דרשן גדול בימי ר' יוחנן" [יוחסין].

אמרותיו

"אמר רבי יהושע דסיכנין: כשבא הקב"ה לבראות את חוה מן אדם, היה מתבונן מהיכן לבראות אותה, שנאמר [בראשית ב, כב]: 'ויבן ה' אלהים את הצלע וגו', אמר הקב"ה: לא אברא אותה מן העין – שלא תהא עינה רמה, ולא מן האוזן – שלא תהא צוותנית, ולא מן הפה – שלא תהא דברנית, ולא מן היד – שלא תהא גונבת, ולא מן הרגל – שלא תהא פרדניתא [= יצאנית], מהיכן אברא אותה? מן אבר הצנוע שיש בו – מן הירך. ואף על פי כן לא הועיל כלום, וכל מה שנתכוון הקב"ה שלא יהא בה – כולהון הן בכשרות שבהן" [דברים רבה ו, יא].

"אמר ר' יהושע דסיכנין... אתה למד שיש לשמים פה, ולב, ואוזן. פה מנין? דכתיב [תהלים יט, ב]: 'השמים מספרים כבוד אל'. ולב מנין? דכתיב [דברים ד, יא]: 'וההר בוער באש עד לב השמים'. ואוזן מנין? דכתיב [דברים לב, א]: 'האזינו [השמים]'" [דברים רבה י, ד].

"ר' יהושע דסיכנין אמר: ששה פעמים כתיב בה נפש כנגד ששת ימי בראשית, אמר הקב"ה לנפש: כל מה שבראתי בששת ימי בראשית, בשבילך בראתי, ואת גוזלת וחוטאת וחומסת" [קהלת רבה ו, א].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בסכנין[1]: "ומשם הלכנו לכפר סיכנין, שם ר' יהושע דכפר סיכנין בארון של אבן, וכיסוי של אבן עליו[2], כלי נאה מאד. ושני צדיקים אצלו בארונות כיוצא בזה, והם בתוך בית אחד. ולמטה מהם, בשדה, צדיק אחר, לא ידענו שמו". [תוצאות ארץ ישראל]

"סכנין, שם ר' יהושע דסכנין[3] ואשתו, במערה אחת". [כת"י אילן ג']

"בסכנין נקבר ר' יהושע דסיכנין ואשתו, ו[בטבריה][4] ר' ירמיה, וקברו עומד, ור' מאיר". [כת"י אילן ב']

"מכפר כנה באים לכפר סכנין, והוא חרוב. ומראים שם מצבת קבר יפה מאד. ולפי אחדים הוא קבר ר' יהושע דסכנין ולפי אחרים הוא קבר ר' שמעון חסידא. ויש שם עוד קברים עתיקים אך במשך הזמן נמחק הכתב מעליהם ולא נודע מי הם". [שבילי דירושלים]

"בסכנין, ר' יהושע דסכנין ואשתו, במערה אחת במזרח הכפר". [כת"י אילן א']

"סכנין, שם קבורת ר' יהושע דסכנין ואשתו בכיפה, ור' שמעון הסכניני". [יחוס הצדיקים]

"סכנין... רבי יהושע דסכנין ואשתו ורבי שמעיה הנזכר בזוהר פרשת בלק". [חיבת ירושלים בשם שבחי ירושלים[5]]

דרכי גישה

בצומת כרמיאל מערב אשר בכביש 85 פונים לכביש 784 ונוסעים כ-8 ק"מ עד לצומת יובלים, שם פונים שמאלה לכביש 805. לאחר כ-3.2 ק"מ, בכיכר, פונים בפניה חדה שמאלה לרחוב הראשי עד סופו (ממשיכים כ-600 מטר). לאחר מכן פונים שמאלה לסימטא צרה. לאחר כ-20 מטר חונים ופונים שמאלה לסימטא אשר בסופה אילן עתיק, שם מערת ר' יהושע דסכנין, ר' שמעון הסכניני, ר' שמעון חסידא ור' שמעיה חסידא.

מיקום וזיהוי הקבר

קברו של ר' יהושע דסכנין[6] נמצא למרגלות גבעת היישוב הקדום, בצידה המזרחי, ליד בית הקברות הנוצרי של היישוב. הקבר הוא 'קבר-בנין'[7] מפואר (מאוזוליאום) שנבנה מאבני גזית, עם פתח מקורי בחזית. בחדר הקבורה שבתוך המבנה – אבני ריצוף, תאים חצובים ומשכבי-קבר מקוריים, וכן ארון קבורה (סרקופאג) גדול מעוטר בתבליטים. הארון הוא כנראה זה שצויין במהלך הדורות כקברו של ר' יהושע דסכנין (ואשתו). בחדר מונחים גם ארונות אחרים עם מכסים גמלוניים וקרנות בפינותיהם. אלה כנראה הארונות שצויינו בעבר כקבריהם של ר' שמעיה חסידא ור' שמעון הסכניני. התיאור של בעל תוצאות ארץ ישראל תואם להפליא את המציאות בשטח. ממזרח לבנין הקבר – עץ שזיף גדול ועתיק.

יש להוסיף כי הצדיק הנוסף הנזכר בתוצאות ארץ ישראל למטה מר' יהושע בשדה, כנראה שהוא המצויין כיום במפות העתיקות בשם שיח' אבו-עיסא. זהו קבר קדום מאד הנמצא בתוך בית קברות עתיק בתחתית הכפר, כשני מפלסים מתחת לר' יהושע. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בפי הערבים: נבי א-צדיק, או מקאם אל-צדיק.

[2] קבורת ר' יהושע דסיכנין בארון אבן עם כסוי אבן נזכרת גם בטוב ירושלים.

[3] קבורת ר' יהושע דסיכנין בסכנין נזכרת בסתמיות באיגרת ר' שלמה בן ר' שמעון דוראן. קבורתו עם אשתו נזכרת באיגרת יחוס האבות מאלמוני, באיגרת מספרת יחסותא דצדיקיא, בגלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש, בידי משה, בשבחי ירושלים, בזכרון בירושלים, בשערי ירושלים ובמבשרת ציון.

[4] תוקן בהיותו טעות ברורה, וראה לעיל הערה 3.

[5] הדברים לא נדפסו בשבחי ירושלים.

[6] לערבים תושבי סכנין יש אגדות סביב צדיק זה, על מלחמתו נגד עובדי מזלות ואלילים ונגד הרומאים, ועל כך שהרומאים העלו אותו באש עם בנותיו וספר התורה בידו' (סיפור שמסופר במקורות היהודיים על ר' חנינא בן תרדיון), ואת אפר גופותיהם הביאו לקבורה בקבר אבן – הוא הסרקופאג במקום [מתוך: מפת סח'נין, עירית סח'נין, 1999].

[7] קבר בנין הוא המונח התלמודי למאוזוליאום: מבנה קבורה הבנוי למעלה מן הקרקע – מעל הקבר. ראה: סנהדרין [מז, ב – מח, א]; עבודה זרה [נד, ב]; מועד קטן [ח, ב].

האמורא האלוקי רבי יוחנן

מגדולי האמוראים בארץ ישראל, חי בסוף הדור האחרון לתנאים [רש"י יבמות סד, ב ד"ה אמר לה].

נקרא גם 'בר נפחא' [לדוגמה: בבא מציעא פה, ב], יש אומרים משום שאביו היה נפח, ויש אומרים על שם יופיו. [ע"פ רש"י סנהדרין צו, א]. אולם בסדר הדורות תמה מנ"ל שלא היה שם אביו נפחא.

כמו אביי, גם רבי יוחנן התייתם בינקותו: "כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו – מתה אמו" [קידושין לא, ב].

רבי יוחנן קבר את עשרת בניו. הוא שמר עצם קטנה של בנו הקטן והיה מנחם איתה את האנשים באומרו 'דין גרמא דעשיראה ביר' – זוהי העצם של בני העשירי [ברכות ה, ב].

למד בצעירותו אצל רבי יהודה הנשיא שגמר עליו את ההלל, ועוד טרם נולד קרא עליו את הפסוק [ירמיהו א, ה]: "בטרם אצרך בבטן ידעתיך" [יומא פב, ב, וראה שם כל המעשה עם אמו]. אח"כ קיבל מר' הושעיא ורבי חנינא בר חמא.

"ר' יוחנן... עשה התלמוד הירושלמי, והיה ראש ישיבה פ' שנים [בטבריה] כמו יוסף הצדיק במצרים, והוא מזרעו, ויפה כמוהו" [ספר יוחסין]. אמרו: הרוצה לראות יופיו של ר' יוחנן, יביא כוס של כסף מכבשנו, וימלאנו גלעיני רימון אדום, ויקיפנו זר של ורד אדום, ויעמידנו בין חמה לצל – אותה זהרורית מעין יופיו של ר' יוחנן היא [ע"פ ב"מ פד, א].

הרוצה לראות יופיו של רבי יוחנן, יקח כוס כסף מבית הצורף, ימלאנה גרגירי רימונים אדומים, יוסיף לשפתה מסגרת ורדים אדומים ויניחנה בין השמש לצל, וזוהר זה הוא מעין יופיו של רבי יוחנן [בבא מציעא פד, א].

כוחו בהלכה היה גדול מאוד: "רב ור' יוחנן – הלכה כר' יוחנן" [ביצה ד, א]; "שמואל ור' יוחנן, הלכה כר' יוחנן" [תוספות בבא קמא קד, ב].

"כתב בשארית יוסף... ואני מצאתי כתוב בדף אחד ישן נושן שחי ארבע מאות שנה[2]. ובשלשלת הקבלה כתב: ר' יוחנן חי יותר מן שלוש מאות שנה" [סדר הדורות].

אמרותיו

על חכמי הדורות שקדמו לו אמר: "ליבן של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל. ואנו כמלא נקב מחט סידקית" [עירובין נג, א].

וכן: "טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים" [יומא ט, ב].

ועוד: "ראשונים שנתגלה עוונם – נתגלה קיצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם – לא נתגלה קיצם" – כלומר, בני מקדש הראשון שלא הסתירו את פשעיהם, גם זמן גאולתם היה גלוי – לאחר 70 שנה, אך בני המקדש השני שהסתירו את פשעיהם, זמן גאולתם נסתר [יומא ט, ב].

על חשיבותם של הצדיקים: "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר [משלי י, כה]: 'וצדיק יסוד עולם'" [יומא לח, ב].

על הסיבה שבעטיה מרובים נסיונותיהם של הצדיקים, אמר רבי יוחנן: "היוצר הזה כשהוא בודק כבשנו, אינו בודק בקנקנים מרועעים, למה? שכיון שמקיש עליהם הן נשברין. ובמי הוא בודק? בקנקנים יפים,

שאף על פי שמקיש עליהם כמה פעמים אינן נשברין. כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים, ומי הוא מנסה? הצדיקים, שנאמר [תהלים יא, ה]: 'ה' צדיק יבחן'" [שיר השירים רבה ב, ב].

בידי מי מתקיימת התורה: "לא בשמים היא – לא תמצא בגסי רוח, ולא מעבר לים היא – לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים" [ערובין נה, א].

וכן: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר [איוב כח, יב]: 'והחכמה מאין תמצא'" [סוטה כא, ב].

על ההנהגה הראויה לתלמיד חכם אמר: "גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים לשוק" [שבת קיד, א].

וכן: "כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו, חייב מיתה, שנאמר [משלי ח, לו]: 'כל משנאי אהבו מות – אל תקרי משנאי אלא משניאי'" [שבת קיד, א].

"אמר רב יהודה בר שילא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואלו הן: הכנסת אורחין, וביקור חולים, ועיון תפלה, והשכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והדן את חברו לכף זכות" [שבת קכז, א].

עובדות והנהגות

בסיום התפילה היה נוהג לומר בקשה שחיבר בעצמו: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו, שתציץ בבושתנו ותביט ברעתינו [ברעה שמצאה אותנו] ותתלבש ברחמיך, ותתכסה בעזך, ותתעטף בחסידותך, ותתאזר בחנינותך, ותבוא לפניך מידת טובך וענותנותך" [ברכות טז, ב].

מעשה בשני תלמידים שהיו יושבין לפני רבי, ואחד מהם רבי יוחנן. אחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה? ואחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה? אמר רבי: מובטח אני בזה שמורה הוראות בישראל יהיה, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל.

רבי יוחנן ביכר את לימוד התורה על פני חיי עושר גשמי: פעם הלכו ר' יוחנן ור' חייא בר אבא מטבריה לציפורי, ובדרך עברו ליד בית חקל [=מטע או פרדס], כרם, ומטע זיתים. בכל פעם שעברו אחד מהם אמר ר' יוחנן: זה שלי היה ומכרתיו בכדי לזכות בתורה. בכה ר' חייא. שאלו ר' יוחנן מפני מה אתה בוכה? ענה לו ר' חייא: מפני שלא השארת כלום לעת זקנה. אמר לו רבי יוחנן: מכרתי דבר שנברא לששה ימים, וקניתי דבר שניתן לארבעים יום [ויקרא רבה ל, א].

וכן: אילפא ורבי יוחנן היו עוסקים בתורה, אלא שפרנסתם היתה בדוחק. אמרו: נלך ונעשה עסק, ונקיים בנפשותינו את הנאמר [דברים טו, ד]: אפס כי לא יהיה בך אביון. הלכו וישבו תחת גדר רעועה ואכלו לחם. שמע רבי יוחנן מלאך אחד אומר לחברו: הבה נפיל עליהם את הגדר ונהרוג אותם מפני שהם מניחים חיי העולם הבא ועוסקים בחיי שעה. אמר לו השני: הנח להם, מפני שאחד מהם עתיד להתגדל ולא הגיעה עדיין שעתו למות. שאל רבי יוחנן את אילפא אם שמע דיבורים, אמר לו: לא. אמר רבי יוחנן בנפשו, אם אני שמעתי והוא לא, משמע שאני הוא זה שעתיד להתגדל. קם ואמר לאילפא, אחזור ואקיים בעצמי את הנאמר [דברים טו, יא]: כי לא יחדל אביון מקרב הארץ [תענית כא, א].

כשנפטר רבי יוחנן ישב עליו רבי אמי שבעה, ונהג עליו אבלות שלשים יום [מועד קטן כה, ב][3].

רבי יצחק בן אלעזר הספידו כך: "קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים, דכתיב [עמוס ח, ט]: 'והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים'. ואמר רבי יוחנן: זה יומו של יאשיהו" – כלומר, קשה היום לישראל כיום מותו של יאשיהו מלך ישראל [מועד קטן כה, ב].

כשנפטר רבי יוחנן, היה דורו קורא עליו [ע"פ שיר השירים ח, ז]: אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו [שיר השירים רבה ח, א].

ראה עוד בפרק קציון ערך רבי שמעון בן לקיש (עובדות והנהגות) על נסיבות פטירתו של ר' יוחנן.

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה[4]: ר' חיים ויטאל, איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, משה חיים קאפסוטו, ימי מוהרנ"ת.

שערי ירושלים (מבשרת ציון) ובהערה שם.

תוצאות ארץ ישראל, אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז [יתכן כי כוונתו לריו"ח ב"ז], תפארת ירושלים. קברי אבות.

משם הלכתי ובאתי למקום שר' מאיר קבור שם אצל בית הכנסת שלו, והוא הרב בעל הנס. והלכתי משם וראיתי קברו של ר' יהודה בר אילעאי אצל הכרמים. משם הלכתי[5] וראיתי מערה אחת, ובתוך המערה קברו של רב כהנא. משם יצאתי ומצאתי מערה אחרת מיד, ונכנסתי בתוכה, מערה נאה ויפה שאין כמותה, ולשם קברו של ר' יוחנן[6]". [מכתב מר' מנחם ב"ר פרץ החברוני]

"עוד היום תמצא אותה מערה בטבריה מיוחסת לרב כהנא. לדרומה כמטחוי קשת מערה מיוחסת לרבי יוחנן. ומהאי עובדא משמע שאותו רבי יוחנן הוא רבי יוחנן בר נפחא משום דאשכחן דעניש וקטיל, ואמרינן פרק השוכר את הפועלים [בבא מציעא פה, ב] באתר דזיקוקין דנור ובעורין דאשא מאן מעייל בר נפחא לתמן, מאי טעמא משום דעניש וקטיל. ואולי עשה רבי יוחנן מערתו אצלו לייתוביה דעתיה". [כפתור ופרח פרק טז]

"טבריא, שם קבורת רבי יוחנן ובית מדרשו, וכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא. וכנגדו רב כהנא ורבן יוחנן בן זכאי. ולמטה מהם הרמב"ם ז"ל". [יחוס הצדיקים]

"טבריה... וחוץ לעיר מצפון שם קבורת הרמב"ם זצ"ל ועליו ציון. ובסמוך מדרש קטן, ושם קבור רבי יוחנן, ושם כהנא. ובסמוך מדרש אחר, ושם קבורת רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. והמצבה שכנגד הפתח היא מצבת קבורת ר' יוחנן בן זכאי". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש; שבחי ירושלים; זכרון בירושלים]

"רבי יוחנן חנה שם יחד עם רב הונא[7], ומערת רב כהנא וגם רבי ירמיה". [פיוט על טבריה לרבי דוד בן אהרן ן' חסין]

"טבריא תובב"א... ויש אומרים שסמוך לחומה קבורים רב[ות]ינו הקדושים ר' יוחנן וריש לקיש[8]". [מסעי הירח]

"הלאה לפאת דרום [מהרמב"ם] במערה קבר ר' יוחנן ואצלו קבר ריש לקיש ואצלם קבר ר' חננאל תלמיד רב". [לונץ]

"באותו דרך, לפנים ממנו [מקבר הרמב"ם] חצר מובדלת מכותלי אבנים, ובתוכה גל מיוחס למקום קבורת ריש לקיש ז"ל, ומהצד אחד ר' יוחנן ומצד אחר רבנן סבוראי ז"ל". [מסעות החכם האבי"ר]

"מחוץ לעיר נגד החומה [לא בחצר הרמב"ם], קבר ר' יוחנן". [מבשרת ציון]

"רבי יוחנן וריש לקיש מקובל אצלינו שהם קבורים בטבריא, תבנה ותכונן במהרה בימינו, בחצר הקטנה, למעלה מחצרות שקבורים ר' יוחנן בן זכאי ותלמידיו וכו' ורמב"ם זיע"א". [טובת מראה]

דרכי גישה

באותו שטח של בית הקברות של הרמב"ם, סמוך לגדר השמאלית לכניסה הראשית, בסוף הגדר, מימין לכניסה המערבית-צפונית, תחת שטח מרוצף. בשטח זה נמצא מאוזוליאום בשנת 1956 ע"י בצלאל רבני. שטח זה הינו החצר הנוספת של רבי יוחנן ותלמידיו. ראה לעיל (רבן יוחנן בן זכאי) [עמוד ***]. [אמנם ע"פ לונץ קברו דרומית לרמב"ם, במקום שהוקם בנין יד הרמב"ם, ואכן נמצאו שם ארונות קבורה בעת חפירת היסודות, וכן ע"פ ימי מוהרנ"ת קברו בצמוד לריו"ח ב"ז, אולם ע"פ ר"ח ויטאל קברו מערבית לרמב"ם, ולפיכך קבענוהו שם].

מיקום וזיהוי הקבר

ע"פ כל המסעות הנ"ל נקבר רבי יוחנן האמורא ליד הרמב"ם ורבן יוב"ז בצורת סגול [וכן לגירסא אחת בנוסחת רבי משה באסולה בה לא צויין 'בן זכאי' – ראה לעיל הרמב"ם], כשמעליו רב כהנא. כמו"כ נזכר כי נקבר למעלה מרבן יוחנן ב"ז, היינו מערבית צפונית בשיפוע עלייה במקביל לדרך העולה לר"ע, ובסמוך לחומה – חומת בית הקברות [אולי כוונתם לחומת טבריה] שזהו אכן הקצה המערבי צפוני של בית הקברות. לשונו של ר"ח ויטאל 'רחוק ממנו מעט' גרמה לחשוב בטעות כי מדובר במקום אחר מאותו בית קברות – בחצר נפרדת, אולם מלשונם של עולי הרגל ברור כי מדובר באותו שטח ואזור, וכוונת ר"ח ויטאל הינה שלא צמוד לרמב"ם כרבן יוב"ז ורב כהנא אלא מעט רחוק. [דבר הטעון בירור הוא אותם דברים של ר"ח ויטאל המורים כי אין זה רבי יוחנן אלא רב חננאל ורב ברונא]. בשנת 1956 בעת עבודות פיתוח שנעשו ע"י מע"צ, נתגלתה ה'חצר' של ר' יוחנן, שהיא במקורה מאוזוליאום. חצר זו כוסתה ע"י הריצוף הקיים כיום בסמוך לגדר בית הקברות. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בחלק מכתבי המסעות נכתב 'בית מדרשו' במקום 'תלמידיו', ויתכן שכוונתם לא לתלמידיו אלא לבית ממש.

[2] כך נכתב גם בספר שם הגדולים ובספר יעיר אזן להחיד"א.

[3] ראה שם שנהג בניגוד לדעתו של ר' יוחנן.

[4] אמנם מצאנו כמה עדויות על מקום מנוחתו בקציון, אך כנראה שמדובר על ר' יוחנן דקציון הנזכר בירושלמי [ביצה ה, ה], ראה ערך קציון.

[5] נראה שהמחבר יצא מטבריה לכיוון צפת, וחזר לטבריה.

[6] קבורת רבי יוחנן בטבריה נזכרת בסתמיות בימי שמואל ובמסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור.

[7] איננו יודעים מניין לקוחה מסורת זו הממקמת את רב הונא יחד עם ר' יוחנן, בעוד מפורש בגמרא (ראה לעיל) שהוא טמון במערת רבי חייא ובניו. ואולי 'יחד' אין הכוונה באותה מערה, אלא תיקון לשון למשקל הפיוט וכוונתו לטבריה.

[8] קבורת רבי שמעון בן לקיש (ריש לקיש) בטבריה נזכרת בסתמיות במסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור, אולם כבר ציינו כי ריש לקיש נקבר בקציון, ובטעות ייחסוהו לטבריה, ראה בפרק קציון.

האמורא האלוקי רבי ירמיה

נולד בבבל ועלה לארץ ישראל בצעירותו, שם היה לאחד מגדולי האמוראים ומראשי דורו.

היה תלמידו מובהק של ר' זירא שכינה אותו 'בני' [מועד קטן ד, א], ואמר עליו: "משמת בן עזאי ובן זומא, בטלו השקדנים, לא עמד שוקד, עד שעמד ירמיה" [ירושלמי נדרים ח, ב]. כן קיבל מרבי חייא בר אבא ומרבי אבהו.

מחכמי דורו ומראשי הישיבה בטבריה [ירושלמי שבת יט, א].

בכל מקום בגמרא שנאמר 'אמרי במערבא' – הכוונה לר' ירמיה [סנהדרין יז, ב].

היה שואל וחוזר לפני רבותיו ומעמידן בדברים. הרבה שאלות שאל בבית המדרש, ורובי שאלותיו לא נפשטו, והן מונחין עד שיבוא תשבי. על שאלות אלו נזכר כמה פעמים שהוציאוהו מבית המדרש על שהיה מטריחן לחכמים. ור"ח ויטאל בשער הגלגולים הקדמה ל"ו כתב: 'אמר לי מורי ז"ל... וכבר ידעת כי זה ר' ירמיה תמיד היה שואל שאלות. והנה להיות כי הוא נתכוין לטובה להגדיל תורה ויאדיר בשאלותיו וביישוהו ואפקוהו מבי מדרשא, לכן יש לו שכר טוב למעלה כי כל השאילתות הנשאלות במתיבתא דרקיע הוא שואל אותם ונשאלות על ידו'.

אמרותיו

"רבי ירמיה אמר: העוסק בצורכי ציבור, כעוסק בדברי תורה" [ירושלמי ברכות ה, א].

"אמר ר' ירמיה: גדולה היא היראה, ששני ספרים שכתב שלמה לא חתמן אלא ביראה. הדא הוא דכתיב בספר משלי [לא, ל]: 'שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל'. ובסיפרא הדין [קהלת יב, יג] כתיב: 'סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא'" [קהלת רבה ג, יד].

"כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה, נעשה גדול לעולם הבא, וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה, נעשה חפשי לעולם הבא" [בבא מציעא פה, ב].

"ר' ירמיה אמר: חביבה היא המלאכה מזכות אבות, שזכות אבות הצילה ממון, ומלאכה הצילה נפשות. זכות אבות הצילה ממון שנאמר [בראשית לא, מב] 'לולי אלהי אבי וגו', ומלאכה הצילה נפשות [שם]: 'את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים וגו'" [בראשית רבה עד, יב].

עובדות והנהגות

רבי אבא כעס על ר' ירמיה מסיבה כלשהי. הלך ר' ירמיה וישב מחוץ לדלת ביתו של רבי אבא, וכאשר שפכה שפחת רבי אבא את מי השופכין מן הבית החוצה, נפל זרזיף ממים אלו על ראשו של ר' ירמיה, אמר ר' ירמיה: עשאוני כאשפה, וקרא על עצמו את הפסוק 'מאשפות ירים אביון' [תהלים קיג, ז]. שמע רבי אבא, יצא לקראתו ואמר: עכשיו צריך אני לפייס אותך, שנאמר [משלי ו, ג]: 'לך התרפס ורהב רעיך' [יומא פז, א].

על ענוותנותו הרבה של ר' ירמיה ניתן ללמוד מהאופן בו ענה פעם לאנשים ששלחו אליו שאלה הלכתית: "אני איני כדאי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה". הגמרא מוסיפה לספר, שבגלל ענווה

יתירה זו, החזירו את רבי ירמיה לבית המדרש, לאחר שהורחק משם בגלל ששאל שאלה שהיו סבורים ששאלה מתוך לעג [בבא בתרא קסה, ב].

רבי ירמיה ביקש לפני מותו: הלבישוני בתכריכים לבנים מגוהצים ויפים כפי שאני רגיל בחיי, ותנו מנעלים ברגלי ומקלי בידי, והשכיבוני על צדי[1], כדי שאהיה מוכן להתעורר ולעמוד בביאת המשיח [ירושלמי כלאים ט, ג ופני משה שם, וראה ירושלמי כתובות יב, ג].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה, בקירבת רבי מאיר: איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא.

כת"י אילן ה'.

פיוט על טבריה לרבי דוד בן אהרן ן' חסין.

איגרת יחוס האבות מאלמוני.

כפתור ופרח פרק ז, ימי מוהרנ"ת.

מסע מירון.

כת"י אילן א', שערי ירושלים (מבשרת ציון), תפארת ירושלים.

אלה המסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מפריז, יחוס הצדיקים, ר' חיים ויטאל, משה חיים קאפסוטו, ידי משה.

"סמוך לחמי טבריה, בשיפוע ההר, קבור ר' ירמיה, ציונו מעט אבנים שחורות. וכבר הזכרתי כי כל אבני טבריה שחורות הם, כי נשרפה באש כליל כשנלכדה מיד הקיסר שהרג עשרה הרוגי מלכות. [רבי משה באסולה]

"ובסמוך לחמי טבריה השני, למעלה הימנו, רבי ירמיה בכוך של אבן, ואצלו אילני דום[2]". [גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש (שבחי ירושלים; זכרון בירושלים)]

"והבית החיים של טבריא הוא אצל העיר בדרומו, בדרך הילוך לחמי טבריא... מבית החיים להלן לדרום, לחמי טבריא, טרם שבאין להחמין, קרוב לשם יש גל אבנים בצד הדרך, אומרים העולם כי שם קבור ר' ירמיה מעומד". [חיבת ירושלים]

"ונרד [מר' עקיבא] במורד ההר, ושם שתי מערות, אחת (לימיננו) [לשמאלנו] – ושמה נטמן רבי ירמיה, והאחת (לשמאלנו) [לימיננו] – ושם קבר רבי כהנא. והתרחקנו דרך עשרה רגעים, ונעבור בין עמודים שבורים, ורק אחד מהם עומד עוד על תלו, ויגידו לנו כי העמודים האלה הם מבית המדרש של רב אמי ורב אסי כנזכר בגמרא 'ביני עמודי היכי דהוו גרסי' [ברכות ח, א]". [מסע משה ויהודית מונטיפיורי]

"ומשם [מר' חייא] הלכנו למערת רב כהנא וה' תלמידיו ובית הטבילה. ולמטה – מקום קבורת ר' ירמיה זיע"א. ועל שפת הים ראינו בית המדרש ר' אמי ור' אסי ביני עמודי, והוא חרב. משם הלכנו לרחוץ בחמי טבריא". [מסעי הירח]

"לדרום העיר, שם הבית הקברות של בני העיר, ואין בהם קברות עתיקים מאד. לפנים מזה בנטיה מעט לצד ימין שיפוע ההר, יש שם גל של אבנים גדול, מיוחס לקבר רבי ירמיה זי"ע". [מסעות החכם האבי"ר]

"לדרום ההר נמצא מערה אחת, ושם נקבר ר' ירמיה הנזכר בתלמוד הרבה פעמים, והוא נקבר מעומד עם מלבושיו ומקלו בידו להיות מוכן ומזומן ליום התחיה, וכל זה קבלה אמיתית". [גבעת שאול]

"בטבריא... כשהולכין מבית החיים החדש לדרום לחמי טבריא יש גל אבנים בצד הדרך, ואומרים כי שם קבור ר' ירמיה מעומד, והוא סתם ר' ירמיה בכל התלמוד". [מסעות משה]

"ועל יד העמודים של ר' אמי ור' אסי. סמוך, קברי רב כהנא ור' ירמיה"] מסע האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור]

מיקום וזיהוי הקבר

במתחם המלון הולידיי-אין (לשעבר מלון גני חמת). תיאור עולי הרגל מתאים במדוייק למקום זה, והמסורת על מקום זה [לרבות גל האבנים שעליו] הינה בת שנים רבות. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] בגירסא המובאת בירושלמי כלאים [ט, ג] הלשון היא: "יהבוני על סיטרא" – כלומר, על צדי. אך לפי הגירסא בבראשית רבה [ק, ב] הלשון היא: "יהבוני על אורחא" – כלומר, על הדרך. לפי גירסא זו ביקש שיטמנו אותו על אם הדרך בכדי שיהיה מוכן מיד לקבל את פני המשיח; בין כך ובין כך, אין מקור לכך שרבי ירמיה קבור מעומד, וכנראה שעולי הרגל שציינו זאת טעו, בין אם מפאת בקשתו לשכב על צידו, בין אם מפני שבלבלו אותו עם ר' מאיר שעליו כבר העיד רח"ו שנקבר מעומד.

[2] נוסח אחר: אילן שקורין מולברי או סולבער.

רבי אלעזר בן דורדיא

רבי אלעזר בן דורדיא היה בעל תשובה שחי בתקופת התנאים, שקנה את עולמו שעה קלה לפני מיתתו. אף שמכונה רבי, אינו תנא.

כל חייו היה שבוי ברשות הסטרא אחרא ועבר כל עבירות שבעולם, עד שבעקבות מעשה מסוים בו קיבל רמז משמים שדחוהו מלחזור בתשובה, התעוררו בו הרהורי תשובה, הוא טמן את ראשו בין ברכיו, וגעה בבכי עד שיצאה נשמתו, ויצאה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא.

כאשר שמע רבי יהודה הנשיא את המעשה, הוא בכה מתוך התרגשות ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת... ועוד אמר: "לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי". הרבי מקשה איך יזכה לעולם הבא ללא עשיית מצוות, ומתרץ בשם האריז"ל כי הוא היה גלגול של יוחנן כהן גדול שנהיה אפיקורוס לעת פטירתו, ובגלגולו של רבי אלעזר בן דורדיא הוא השלים את תיקונו.

אודות מדריגתו כותב **אדמו"ר האמצעי**: האהבה של דרגת "בכל מאדך", היא אהבה בלי גבול כלל, בבחינת עצמות ומהות הנפש ממש שנקרא בעל הרצון שהיא למעלה מבחינת רצון לגמרי, כלומר: שכל עצמיות הנפש תכלה ותכסוף לצאת ולהידבק ולא בבחינת רצון לבד. מסיבה זאת נקראת אהבה זו בשם "מאדך" המורה על אהבה בלי גבול, שאין אהבה רבה כזאת באה מבחינת גבול כחות הנפש ברצון וכהאי גוונא, אלא בכל בחינת עצמותה שהיא היולית בלתי מוגבלת כלל.

אם כי, בחינת התפעלות זו של כל עצמיות הנפש מכל וכל, אפשרית להיות רק בבחינת אור חוזר אל העצמות, שזהו כאשר לא יכילו כלי הנפש להחזיק ההתפעלות, מכיון שהוא רב מדי מהצמצום של כלי כחות הנפש השכל והלב, ולכן בהכרח שתשאר ההתפעלות כזאת בבחינת מקיף על השכל, וכן הרצון ישאר בעצמות הנפש בעל הרצון כו'.

מדריגה זו, היא על ידי בעלי תשובה דוקא, לפי שבעל תשובה היה רחוק מאד מאד מאור פני מלך חיים. כי על ידי עונותיו הרבים נתרחק בתכלית הריחוק, ולזאת יתמרמר בנפשו ביותר על עוצם ריחוקו, עד אשר תשובתו לה' באה מעומקא דלבא ביותר, כמו רבי אלעזר בן דורדייא שיצאה נשמתו בבכייה כו', והוא בחינת תגבורת התשוקה להדבק בה' בכל נקודת הלב שלמעלה מהכיל בכלי המוח והלב כלל וכלל.

תשוקה זו, נקראת בחינת אור חוזר, והוא מצד בחינת הריחוק שמחמתו יתפעל בנקודת הלב, בניגוד לצדיקים גמורים שהתפעלותם רק מצד השגתם והתענגם על ה' בתורה ותפילה, וגם ההתפעלות דבכל נפשך בק"ש אין זה בכל נקודת עצמות הנפש, רק בחינת אור הנמשך מעצמות הנפש שהוא הרצון, אך תשוקת הבעלי תשובה הוא בבחינת כליון הנפש = "כלתה נפשי", וכמו רבי אלעזר בן דורדייא.

מסופר על יהודי שנולד עם כשרונות מזהירים וידע את כל הש"ס בגיל שבע, ולעת התבגרותו התפקר ונעשה כגוי גמור. עד שחיבר ספרים חשובים באוניברסיטה הצרפתית ואדמו"ר הזקן העמידו על טעותו ולאחר שנפטר גילה שהייתה נשמתו של ר"א בן ד'. שכבר שנים מתגלגלת וכל פעם שמגיעה לגיל ה"עשרה" סוטה מדרך הישר. והתבטא אדמו"ר הזקן שאני לא הנחתי לה עד שבאה לתיקון על נפשה.

רבינו בחיי

רבינו בחיי בר אשר אבן חלאווה, בן למשפחת רבנים, מחכמי ספרד לפני למעלה משבע מאות שנה. היה תלמידו של הרשב"א. שימש כדיין, דרשן ומקובל.

חיבר פירוש על התורה, הנקרא על שמו, ומשלב פשט דרוש וסוד. כמו כן חיבר את ספר כד הקמח, העוסק בענייני אמונה ומוסר.

ביוחסין מובא עליו: "הרב רבינו בחיי בן אשר, תלמיד הרשב"א, פירש התורה שנת נ"א, [כמו שכתב בפרשת בראשית]. וזה הספר יצא שמו בכל העולם. ועוד עשה ספרים אחרים".

בשם הגדולים להחיד"א מובא עליו: "רבינו בחיי בר אשר מסרקסטה חיבר פירושו על התורה, והיה תלמיד הרשב"א. ורבים חשבו שהוא בן הרא"ש... ולא הוא. שלא הזכיר בספרו לא הרא"ש ולא בניו הרבנים... ועוד: שכאשר המחברים כתבו הרא"ש ובניו, לא נזכר שם רבינו בחיי. והרב צדה לדרך מזכיר ח' בנים שהיו להרא"ש ומזכיר שמות כולם ולא הוזכר רבינו בחיי. ועוד שלא הזכיר [רבינו בחיי] לאביו בלשון כבוד רק בשם ר' אשר".

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בחוקוק, בסמוך לחבקוק הנביא: "יאקוק, קבר חבקוק הנביא ורבינו בחיי ותלמידיו[1]".

[גלילות ארץ ישראל / איגרת הקודש – כת"י ב']

"וקרוב לו [לחבקוק] קבר רבינו בחיי. אך לא נודע אם ר' בחיי הזקן בעל ספר חובת הלבבות, או המפרש על התורה". [שערי ירושלים (מבשרת ציון; מסעות משה)]

דרכי גישה

מציון חבקוק הנביא ממשיכים צעדים ספורים דרומה [יש לעבור את הגדר] עד סמוך לתואי המוביל הארצי למערת רבינו בחיי.

מיקום וזיהוי הקבר

דרומית לציון של חבקוק, בסמוך למוביל המים הארצי נמצאות מספר מערות קבורה בעלות כוכים. לפי תאור עולי הרגל הרי שקבר רבינו בחיי הינו בסמוך וקרוב לחבקוק. אין אפשרות לציין מערה מסויימת, אך ברור שאחת מהמערות הקרובות הינה של ר' בחיי. [בטעות ציינוהו במערה רחוקה מרחק רב צפונית לחבקוק, ללא כל מקור להרחיקו ולקובעו שלא במערות הקרובות והסמוכות]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] על כך הוסיף בסדר הדורות: "ואני מסופק אם ר' בחיי זה [רבינו בחיי הזקן, בעל חובת הלבבות] או הנזכר [כלומר רבינו בחיי בר' אשר], אולם לפי עולי הרגל שהזכירו את בעל חובות הלבבות בצפת נפשט הספק.

רבי יצחק הלבן

ר' יצחק בן יעקב הלבן, אחיו של הנוסע ר' פתחיה מרגנשבורג, מגדולי בעלי התוספות במאה האחרונה של האלף החמישי.

נולד בפראג וחי גם בוורמייזא וברגנשבורג, שם שימש כדיין. כמו כן חיבר פירוש או תוספות למסכת כתובות ונזכר בתוספות, במרדכי, באור זרוע ובדבריהם של פוסקים שונים.

היה תלמידו של רבינו תם [תוספות יבמות עא, ב].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו באזור עין זיתים: מסעי הירח[1], גבעת שאול.

רבי משה חיים קאפסוטו[2], יד אהרן[3], מסעות החכם האבי"ר, לונץ, מסע מירון, ימי שמואל.

דרכי גישה ומיקום וזיהוי הקבר

גם ציון זה בעייתי. עולי הרגל שמזכירים את ר"י הלבן התכוונו לר' יוסי סאראגוסי שהיה מכונה ר"י הלבן, וחלקם טעו ואמרו שהוא היה אחד מבעלי התוס'. אולם מסע מירון הינו היחיד שטוען שיש שני ציונים, האחד של ר"י סאראגוסי, והשני יותר פנימה של ר"י הלבן. אם צדקו דבריו הרי שהמקום היחיד המתאים לתיאורו הינו יותר למטה מר"י סאראגוסי, ללא דרך בנטיה שמאלה לתוך הואדי, בבקעה בין עצי הזית ישנם מספר כוכים, צורת קבורה המתאימה לתקופת הראשונים, שאחד מהם הוא ציונו של ר"י הלבן. ניתן להגיע דרך ציון ר' יוחנן בן ברוקה דלהלן. ממשיכים מציון ר' יוחנן ב"ב הלאה בשביל המסומן ירוק-לבן בסמוך לקו המים כ-100 מטר, עד לצומת T, בסמוך אליה יש שעון על קו המים. פונים

ימינה ולאחר כ-30 מטר ישנם עצי ברוש גבוהים, בסמוך אליהם הציון – מרחק של כ-50 מטר מהכביש התחתון. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] שם נזכר 'ר"י בעל התרנגולים הידוע', ואין לדעת אם הכוונה לר' יוסי סאראגוסי או לרבי יצחק הלבן שסיפור זה סופר על שניהם. ראה לעיל, רבי יהודה בר אלעאי, עולי הרגל ומקורות, מסעות החכם האבי"ר.

[2] שם נזכר 'הצדיק מהתרנגולים', וראה לעיל בהערה הקודמת.

[3] שם נזכר 'ר"י הלבן', ואין לדעת אם הכוונה לר' יוסי סאראגוסי שכונה כך בעקבות מעשה התרנגולים או לרבי יצחק הלבן מבעלי התוספות.

רבי מיימון אבי הרמב"ם

רבי מיימון בן רבי יוסף, אבי הרמב"ם.

היה דיין, והתגורר בקורדובה שבספרד[1] [סדר הדורות].

כבנו, גם רבי מיימון חיבר פירושים לש"ס, כפי שמעיד הרמב"ם בהקדמת פירוש המשניות לסדר זרעים: "וקבצתי כל אשר בא לידי מפרושי אדוני אבי ז"ל".

עובדות והנהגות

רבי מיימון לא רצה לשאת אשה, אך חלום אחד שב ופקד אותו, ובו ציווה עליו אדם אחד לשאת את בתו של קצב מהעיר הסמוכה לקורדובה, עד שלבסוף נשאה וילדה את הרמב"ם ומתה בלידתה. הרמב"ם היה קשה הבנה, ובעל רצון מועט להצליח בלימודיו, ואביו, רבי מיימון, היה מכה אותו על מנת שילמד – אך לבסוף נואש ממנו וגרשו מביתו בכנותו אותו בן הקצב. הרמב"ם ברח, והחל ללמוד תורה אצל הר"י אבן מיגאש, ורק לאחר זמן רב שב לקורדובה ודרש ברבים. או אז קמו אביו ואחיו, ונשקוהו על ראשו וברכוהו [סדר הדורות בשם שלשלת הקבלה].

בלילה בו השלים הרמב"ם את חיבורו הגדול משנה תורה, נגלה אליו רבי מיימון בחלום ועמו משה רבינו, ואמר משה רבינו לרמב"ם: באתי לראות מה שעשית. וכשראה אמר לו: יישר כחך ב"ג [סדר הדורות בשם רבי דוד הנגיד].

עולי הרגל ומקורות

מקום מנוחתו בטבריה, בסמוך לבנו: איגרת יחוס האבות מאלמוני, ר' חיים ויטאל, איגרת מספרת יחסותא דצדיקייא, משה חיים קאפסוטו.

כת"י אילן א', קברי אבות.

"טבריה זו רקת... שם על שפת הים חמי טבריה קיימין ורוחצין בהם. ובהר למעלה קבור ר' עקיבא ואשתו במערה, ולמטה ממנו כ"ד אלף תלמידים שמתו בן פסח לעצרת לפי שלא היו חולקים כבוד זה לזה. ובטבריה קבורים רב הונא ורב כהנא ור' חייא ובניו ור' מאיר ור' ירמיה, והוא קבור לפני חמי טבריה. ורחוק קבור רבינו משה בר מימון ז"ל ור' מימון אביו ור' דוד נכדו". [כת"י אילן ה']

"(דרומית) [צפונית] לטבריא קבור הרמב"ם בתוך גן. לא רחוק ממנו קבור אביו ר' מימון". [ידי משה]

"טבריא... חוץ לעיר נגד החומה לרוח צפונית, קבר ר' יוחנן[2], ואצלו קבר רב חננאל תלמיד רב, וקרוב לו קבר רב כהנא, ואצלם קבר הנשר הגדול רבינו משה בר מיימון ז"ל וקבר אביו ר' מיימון ז"ל. קרוב להם קבר הגאון הקדוש ר' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה. למערב יש הר גבוה וארוך, ועליו קבר ר' עקיבא רבו של רשב"י[3]. גם שם מערת ר' חייא ובניו יהודה וחזקיה, ועמם רב הונא". [שערי ירושלים; מבשרת ציון]

מיקום וזיהוי הקבר

נזכר אצל הנוסעים עולי הרגל. אולם יש לציין כי ע"פ עדותו של ר"ח ויטאל נראה כי קבורת אבי הרמב"ם הינה ביחד עם הרמב"ם ובצמוד לו באותו ציון, וכ"כ במסעות ירושלים שציונו של הרמב"ם רחב הרבה לפי ששם מנוחת אביו באותו ציון 'יחדיו תואמים הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו', אולם מקצת עולי הרגל המאוחרים ציינו את מקומו באותה חצר אך לא יחד. יתכן שכיון שנקברו בסמוך כל אחד ציין לפי צורת הדיבור והניסוח שלו. [יש להעיר כי מה שנראה כיום ציונו בסמוך לחומת החצר זו בנייה מאוחרת יותר (לאחר שחיפשו מקום שאין בו קבר כלל), ולא ע"פ מסורת כלל. בתמונות הישנות אכן אין זכר במקום זה לציון כלשהוא]. מאתר אהלי צדיקים בראשות הרב ישראל מאיר גבאי

---

[1] ראה: חמדה גנוזה, אדלמן, תרמ"ז, ובפרט תרגומו של ב"ג בהלבנון שנה ח' גליון כ"ה בענין האיגרת ששלח אבי הרמב"ם לכל קהילות ישראל בצפון אפריקה, לחזקם בצרתם ולעוררם להשאר נאמנים לה' – "להשתדל בתורה ובמצוות כפי מידת האפשרות בימי שמד כאלה מבלי לסכן נפשם". בפרט להתפלל שלוש פעמים ביום, ובמקום שאי אפשר – לפחות תפילה קצרה. זוהי איגרת אחרת מאיגרת השמד שכתב הרמב"ם.

[2] יתכן שכוונתו לרבן יוחנן בן זכאי ולא לר' יוחנן האמורא.

[3] במבשרת ציון נוסף: "ומפני שהיה רבו של רשב"י לכך הולכים על קברו בל"ג בעומר, ומתפללים שם והוגים בתורה ועושים תגלחת נערים".

רבי משה בן רבי שלמה אבן חביב - הראשון לציון

רבי משה בן רבי שלמה אבן חביב תי"ד, 1654 - תנ"ו, 1696 היה הראשון לציון וראש ישיבה בירושלים.

רבי משה בן חביב, נולד בסלוניקי שביוון, לרבי שלמה בן חביב, נצר לאחת המשפחות המיוחסות ממגורשי ספרד וחתנו של ר' זרחיה גוטה. אילן היוחסין של משפחתו מגיע עד רבי יוסף חביבא, בעל "נימוקי יוסף" על הרי"ף. בין בני משפחתו מדורות קודמים נמנים גם רבי יעקב בן חביב, מחבר הספר "עין יעקב" על אגדות התלמוד ובנו המהרלב"ח.

בגיל חמש עשרה, הגיע רבי משה לירושלים, שם למד בישיבת בית יעקב של רבי יעקב חגיז ונשא לאישה את בתו. לאחר שזו נפטרה בצעירותה, נשא לאישה את בתו של החכם רבי יהונתן גאלנטי, אביו של הראשון לציון וראש הישיבה, רבי משה גאלנטי, הנודע בכינוי "הרב המג"ן".

בתו נישאה לחכם רבי מכיר כולי, אביו של רבי יעקב כולי מחבר הספר "ילקוט מעם לועז". הרבה מן כותבי הביוגרפיות נטו לחשוב ש"רבי משה בן חביב משאלוניקי" אשר בתו נישאה לרבי משה ישראל, מרבני רודוס ואלכסנדריה . הוא רבי משה אבן חביב מירושלים, אבל מסתבר יותר "דתרי הוו".

כבר עם הגעתו לירושלים והוא עודו נער, נודע רבי משה בכישרונותיו הברוכים. וחכמי ירושלים וכן רבו הרב יעקב חגיז, ראו בו שווה בין שווים ונשאו ונתנו עמו בהלכה.

בשלב מסוים, נשלח רבי משה כשד"ר לטורקיה, אולם מלבד עצם קיומה של השליחות, דבר לא ידוע עליה. ב-1678 תועד כשד"ר בבלגרד.

עם פטירת גיסו, הרב המג"ן, בשנת ה'תמ"ט (1689), התמנה במקומו כראשון לציון וכראש ישיבה. ובבית דינו שימשו כדיינים: רבי יעקב מולכו, רבי יום טוב צהלון ורבי יוסף בר יוסף מחכמי ירושלים.

אם כי כבר בעודו נער צעיר לימים, נודע רבי משה בן חביב בגאונותו הרבה וידיעתו רחבת ההיקף בכל חלקי התורה, הרי שעיקר התמחותו בפסיקה ההלכתית הייתה בדיני אישות, בפרט בתחום הסבוך של התרת עגונות. הוא אף חיבר שני ספרים בנושא זה, "גט פשוט"" ו"עזרת נשים", הנחשבים עד היום כספרי יסוד הלכתיים בדינים אלו.

רבי משה, כתב ספר נוסף בשם "שמות בארץ" מפרי תורתו וחידושיו על התלמוד, המחולק לשלושה חלקים:

- "הוא יום תרועה" – חידושים על מסכת ראש השנה.
- "תוספת יום הכיפורים" – חידושים על מסכת יומא.
- "כפות תמרים" – חידושים על מסכת סוכה.

ספר זה נחשב מאוד בעיני הדורות שבאו אחריו. ר' יהושע פאלק, בעל הספר "פני יהושע" על הש"ס, כתב: האחר זה הגיע לידי ספר כפות תמרים להגאון מהר"ם חביב ז"ל... ולפי שראיתי שהחיבור הנזכר מלא וגדוש בסוגיות הש"ס בזה הפרק והרחיב הביאור בפרש"י והתוספות ושיטת הפוסקים ומפרשים לערך חמשים דפים לכן אינו בדין שיניף המקצר על המאריך לכן קצרתי...

ספר זכה להגהות מר' עקיבא איגר ור' יוסף שאול נתנזון.

ספר השו"ת שלו טבע בים, אך למרות זאת נתפרסמו ממנו תשובות רבות במספר קבצים, ביניהם "קול גדול" בשנת תרס"ז בירושלים.

עוד בטרם מלאו לו ארבעים ושלוש נפטר הרב בן חביב והוא לא זכה להוציא לאור את ספריו שנותרו בכתב יד. אולם, לכשבגר נכדו (בן בתו) רבי יעקב כולי שהתגורר אז בצפת, עמל הוא רבות בהגהתם ועריכתם לדפוס. בעת ההיא כבר לא היה קיים בית דפוס בארץ ישראל ורבי יעקב נאלץ לנסוע במיוחד לקונסטנטינופול שבטורקיה, על מנת להדפיסם. הוא אכן הגיע לשם בשנת ה'תע"ד (1714), אך רק בשנת ה'תפ"ב (1722), כעשרים וחמש שנה לאחר פטירתו של המחבר, יצאו לאור הספרים בסיועו של "החכם השלם, רבי חיים אלפאנדרי".

רבי משה בן חביב, כיהן עד יומו האחרון כרבה של ירושלים וכריש מתיבתא והוא נפטר בשנת ה'תנ"ו.

ספריו:

- **גט פשוט** על הלכות גיטין
- **עזרת נשים** על תקנת עגונות

- **שמות בארץ** - יום תרועה על מסכת ראש השנה ותוספת יום הכפורים על מסכת יומא.
- **וכפות תמרים** על מסכת סוכה.
- **פני משה** - על התלמוד הירושלמי מסכתות ברכות, פאה ודמאי, מכון ירושלים תשנ"ד יש להבדיל מפירוש בעל שם זהה שחיבר הרב משה מרגלית.
- **שו"ת קול גדול** - ספר שאלות ותשובות בהלכה.
- **קונטרס עץ הדעת** - דינים וכללים במקצוע גדול בתורה של ספק ספיקא.

רבי בנימין הכהן מעלי - הראשון לציון

רבי בנימין הכהן מעלי או: **מֵעֵלִי הכהן** ; ה'ת"ל, 1670 – ה'תצ"ה, 1735 בערך היה רב ומקובל ירושלמי יליד חלב. בסוף ימיו כיהן במשרת הראשון לציון.

נולד בחלב שבסוריה, וגדל בה. הוא היה לאחד מחכמי קהילת ארם צובא, עד עלותו לארץ ישראל עם הגיעו לארץ ישראל, התיישב בירושלים. שנים ספורות לאחר מכן, יצא בשליחות הקהילה בירושלים לערי פרס בסביבות שנת ה'תע"ו . ועבר בדרכו בחלב. בתום שליחותו נסע למצרים והתמנה כאב"ד בקהיר.

בשנת ה'תצ"ד (1733–1734) השתפר המצב הכלכלי בירושלים, הוא שב אליה והתמנה כאב"ד וראשון לציון . הרב חיד"א שהכיר אותו בילדותו בירושלים מביא בספריו דברי תורה בשמו. וכותב ששמע עליו ש"היה מפולפל בעומק העיון וכמעט היה לו על פה דרושי הרב האר"י ז"ל"

הוא נפטר בירושלים כשנתיים אחרי שובו אליה, ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים, בסמוך לקבר זכריה. לצדו נקברה רעייתו רחל.

בשנת 1960, חפרה משלחת ארכאולוגית בריטית-ירדנית וחשפה את יסודותיו של קבר זכריה, תוך שהם מסירים את כל הקברים שבאזור, שעקבותיהם לא נודעו מאז.

לאחר פטירתו התמנה כראשון לציון, הרב אליעזר נחום.

בנו הרב חיים שלום הכהן חיבר ספר על משנה תורה לרמב"ם. החיבור במקורו השתרע על כל כרכי "משנה תורה", במספר כרכים בכתב יד, וחלקם אבד. כרך אחד נמצא באוסף מאיר בניהו, ושאר הכרכים בספריית בית המדרש לרבנים באמריקה (JTS). קטעים מחיבורו זה הודפסו בכתבי עת תורניים. גם הוא היה שד"ר ירושלים, למצרים.

נכדו הקרוי על שמו, הוא המגיה בנימין הכהן מעלי, בנו של הרב חיים שלום. הוא נולד בירושלים והיה שד"ר טבריה למערב אירופה. השתקע והתגורר באמסטרדם והיה אחד מרבני הקהילה היהודית בעיר, והביא בה לדפוס מספר ספרים. אחייניו, כנראה בני אחותו, הם הרבנים האחים אברהם ורפאל מיוחס, ששימש אף הוא כראשון לציון.

הרב אליעזר נחום - הראשון לציון

הרב **אליעזר נחום** תכ"ב - חשון תק"ה; 1662–1744 היה אב בית דין וראש ישיבה בעיר אדריאנופול שבטורקיה. מספר שנים לאחר שעלה לארץ ישראל נבחר לכהן בתפקיד "הראשון לציון", וכיהן בו עד לפטירתו.

נולד בשנת ה'תכ"ב בעיר איסטנבול לרבי יעקב נחום. בצעירותו למד אצל רבי יעקב שטרימר (אחיו של המדפיס שבתי בס), אותו העריץ. רבו זה נדד מפולין למצרים ולבסוף התיישב באדריאנופול שם עמד בראשות ישיבה גדולה. רבי אליעזר נחום נודע בזכות ענוותנותו הרבה ושקדנותו על לימוד התורה. שימש מספר שנים בתור אב בית דין וראש ישיבה בעיר אדריאנופול שבטורקיה. תקופה מסוימת נאלץ לנדוד לקושטא הבירה, שם הקים ישיבה גדולה והרביץ תורה לתלמידים רבים. כן שימש כרב קהילת אינדירני בקושטא, ונשא לאישה את אלמנתו של רבי רפאל קארו.

בהיותו בטורקיה נתבקש על ידי קהילת צפת לשמש שד"ר עבורה בערי טורקיה, ואכן בשנת ה'תע"ה הוא נמצא בשליחות צפת בסלוניקי.

בסביבות שנת ה'תצ"ה עלה הרב אליעזר נחום לארץ ישראל. בדרכו באוניה פרצה סערה בלב הים וכמעט שנשברה האוניה. על מאורע זה חיבר פיוט הודיה לזכר הנס (הפותח במילים "אזמר בתרועה"). על אף עניותו הרבה שקד על לימוד התורה בעיר ירושלים. כעבור מספר שנים, ולאחר פטירתו של הראשון לציון רבי בנימין הכהן מעלי, נבחר למלא את מקומו כראשון לציון, תפקיד בו החזיק עד יום פטירתו.

נפטר בירושלים בשנת ה'תק"ה ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים.

בספרו של **מרן החיד"א**, "**מחזיק ברכה**" אורח חיים, סימן רי"ט, סעיף קטן ב, בספר זה מביא החיד"א תשובה שכתב אביו, **רבי יצחק זרחיה אזולאי**, לשאלה שהפנה אליו רבי אליעזר נחום בעקבות חלום שחלם.

פרטי המקור והשאלה:

הסוגיה: השאלה עסקה בחובה לברך "**ברכת הגומל**" במצבים של סכנה רוחנית או ניסית.

המקרים בחלום: רבי אליעזר נחום שאל האם הדמויות הבאות היו צריכות לברך "הגומל":

רבי עקיבא: לאחר שיצא בשלום מה"פרדס" (מקום סכנה רוחנית).

יצחק אבינו: לאחר שניצל מעקדת יצחק.

כהן גדול: בצאתו בשלום מקודש הקודשים ביום הכיפורים.

התשובה: אביו של החיד"א השיב שברכת הגומל נאמרת על הצלה מסכנה שנ**כפתה** על האדם, ולא על סכנה שהאדם נכנס אליה מרצונו למען מטרה קדושה, ולכן במקרים אלו אין מברכים.

חיבוריו

- **חזון נחום** - פירוש על המשנה, שלושה חלקים.
- **אותיות אליעזר** - הערות וקושיות על ש"ס ופוסקים, כתב יד, חלקים ממנו נדפסו בקבצים תורניים שונים.

- **מלבד עולת**
- פירוש על ספר העיטור
- **משנת רבי אליעזר** - שו"ת להלכה ולמעשה
- **מדרש אליעזר** - פירוש **למכילתא** - יצא לאור לראשונה מכתב ידו של המחבר, יד הרב נסים, תש"ס.
- **מדרש אליעזר** - פירוש **לספרי** עורך מנחם כהנא, יד הרב נסים, תשנ"ג.

הרב מרדכי הלוי - הראשון לציון

הרב מרדכי הלוי נפטר תקס"ז – 1807, הידוע בכינוי **הרב המלי"ץ**, היה שד"ר, דיין ופוסק בירושלים. תקופה קצרה שימש במשרת הראשון לציון.

נולד בירושלים. יש המייחסים אותו כבנו של הרב אהרן הלוי, מחכמי ישיבת בית אל בירושלים וידידו של החיד"א. לפי השערה זאת עליו מספר החיד"א בספרו מעגל טוב שנפגש עמו בתוניס בשנת תקל"ג, "והוא (רבי מרדכי) היה מכירני מירושלים, אבל אני הנחתיו נער, וזה שנים שהלך לאיזמיר, ושלחוהו שליח בשביל קהלות אזמיר שנשרפו, והיה שם כמה חודשים, והיה לו שם גדול שהוא חכם וזכרן, והיה יודע לשונם ומצא חן."

היה בשליחות ירושלים באיטליה בשנים תקנ"ג-תקנ"ה, לא ידוע להיכן הגיע בתקנ"ו

היה חתנו של הראשון לציון הרב משה מרדכי מיוחס בעל "שער המים", וישב בבית דינו יחד עם הרב אפרים נבון נכדו של בעל "מחנה אפרים". כבר בתקופה זו התפרסם כאחד מגדולי הדיינים בירושלים והוא חתום על פסקים, כרוזים והסכמות רבות יחד עם שאר גדולי העיר. תשובותיו מתקופה זו מופיעות בספרי חכמי דורו, כמו שמחת יום טוב למהרי"ט אלגאזי), חקרי לב ועוד. אחר פטירת חותנו בשנת תקס"ו התמנה למלא את מקומו כראב"ד ירושלים וכראשון לציון במשך כשנה[2]. יחד עמו ישבו בבית הדין הרב חזקיה יצחק מזרחי שרעבי (אביו של הרב רפאל אברהם שלום מזרחי שרעבי), הרב יעקב קוראל, הרב רפאל מיוחס, הרב אברהם אשכנזי, הרב שלמה משה סוזין והרב יעקב משה עייאש.

זמן קצר לאחר מכן ברח לקושטא מסיבה לא ברורה, ושם נפטר בשנת תקס"ז. הספידו חברו הרב רפאל יוסף חזן ונדפס בספרו מערכי לב. אחריו מונה לתפקיד הראב"ד והראשון לציון הרב יעקב משה עייאש.

רבי מרדכי הלוי עסק רבות בהדפסת ספרי ראשונים שלא ראו אור. הוא הוציא לאור מכתבי יד ספרי חידושים רבים, וביניהם: ספר אשי ה' של הרמב"ן (נדפס בתקנ"ד), חידושי הריטב"א על מסכת נדרים, ספר בית הבחירה למאירי על מספר מסכתות (תקנ"ה), ועוד. את הכתבים הוא מצא בספריות או השיג מאנשים פרטיים. לחלק מהספרים הוא הוסיף הגהות והערות אותם כינה בשם מאמר מרדכי. כן חיבר ספר על השולחן ערוך הקרוי אף הוא "מאמר מרדכי". בין ההסכמות שנתן לחיבורים תורניים נמנים גם הספרים: "יד רמה" (תק"ן), "דין אמת" (תקס"א), "מראה האופנים" ו-"מזבח כפרה" (תקס"ו).

בספר תולדות גדולי איטליה מספר עליו הרב חננאל ניפי:

זכיתי להכירו כשבא בערי איטליא בשליחות עיה"ק ירושלים ת"ו, ומצאתיו רב מובהק מאוד בתלמוד ופוסקים, כמאן דמנח ליה בכיסתיה, ועל ידו נדפסו תורתן של ראשונים, וגם הוא חכם כולל כתב חבור גדול נקרא "מאמר מרדכי".

הרב יום טוב דאנון - הראשון לציון

הרב יום טוב דאנון איזמיר תק"א, 1741 - ה'תקפ"ג, 1823 ירושלים, מגדולי חכמי איזמיר בתחילת המאה ה-19, והראשון לציון בירושלים.

רבי יום טוב דאנון נולד באיזמיר בשנת תק"א, לאביו הרב ברכה דאנון. בהיותו בעל קול ערב ומשכיל נקרא לשמש כשליח צבור בקהילת "מחזיקי תורה" (שונצינו) בעירו. על הצטיינותו כחזן אנו קוראים מתוך השבחים שכתב עליו רבי חיים פאלאג'י, רבה של אזמיר:

ובימינו זכינו לשמוע לתרי גברי רברבי, הרב "כבוד יו"ט" והרב "שפתי רננות" ז"ל כשהיו משוררים היו"ד דברות אין ספק דמלאכי מרום היו באים לשמוע...אשרי אזן דשמעה דלא הניחו אחריהם אפילו לשליש ולרביע — מ"י החסד, רמז תשכ"ג (דף קמ"ה ע"ב)

היה מחשובי הדיינים באזמיר ובאחרית ימיו עלה לירושלים. בשנת תקפ"א (אוקטובר, 1820) לאחר פטירתו של הראשון לציון הרב רפאל יוסף חזן, נתמנה לתפקיד זה בו שימש עד לפטירתו. רבי יום טוב דאנון נפטר ב-ח' באב תקפ"ג, (1823) ונקבר בבית הקברות הר הזיתים בירושלים.

הרב דאנון חיבר את הספר "כבוד יום טוב" - בו חידושים ושו"ת על הרמב"ם. את תשובותיו היה רגיל לסיים בחתימה "אחיו הקטן המצפה לינון, יום טוב דאנון". שאר חיבוריו וכתבי יד רבים אבדו בשריפה באיזמיר.

בנו, הרב ברכה דאנון, מחבר הספר "בד קדש", נקבר בירושלים. נכדו הרב יהודה דאנון הדפיס את ספרו "כבוד יום טוב", בסלוניקי תר"ו, (1846), שנדפס יחד עם הספר "בד קדש".

נמצאה הסכמתו משנת ה'תקע"ד (1814) יחד עם רבני ירושלים בעניין תעשיית הגבינות.

בני התקופה מזכירים שנפלה מחלוקת בינו לבין הרב אליעזר חזן בנו של הראשון לציון הקודם ומסיבה לא ברורה לא יכלו להשלים ולהתפשר ביניהם ונפטרו שניהם באותו יום.

מחיבוריו: כבוד יום טוב, באתר היברובוקס - חידושים ושו"ת על הרמב"ם.

רבי משה גלאנטי אב"ד דמשק בעל "ברך משה"

הגאון רבי משה ב"ר מרדכי גלאנטי (השלישי; נפטר תקס"ז), נינו של מהר"ם גלאנטי הזקן (תלמיד ה"בית יוסף"). תחילה שימש כרב בארם צובא, אולם לאחר מכן עבר לדמשק, שם התמנה לאב"ד העיר. התכתב בהלכה עם גדולי דורו, כגון מהרי"ט אלגאזי, רבי משה יוסף מרדכי מיוחס, ועוד. רבי יצחק אבולעפיא מזכירו באחת מתשובותיו (שו"ת פני יצחק ח"א אה"ע, סימן יז): "וזאת מצינו לגדול הדור הרב מהר"מ גלאנטי בספרו הנורא בירך משה... דקבלנו הוראותיו... והוא מארי דאתרא הדין פה דמשק

יע"א כידוע...". ספר תשובותיו "ברך משה" נדפס בליוורנו כשנה לאחר פטירתו (בשנת תקס"ח). ספר הדרושים שלו "דרש דרש משה" נדפס בסוף ספרו של אביו "דברי מרדכי", ליוורנו תר"כ.

איש לא ידע כיצד יודע השיח' את סוד החיים והמוות. גם הרב גאלנטי תמה מאוד על מעלתו של השיח': "מדוע זכה הגוי למעלה גדולה ממני, והרי אני עוסק בתורה ובמצוותיה כל היום?" הדבר טרד את מנוחתו, והוא חיפש דרך להתקרב אל השיח' כדי ללמוד ממנו.

ביקש הרב להיפגש עם השיח', והשיח' קיבל אותו בסבר פנים יפות. במהרה עמד השיח' על חוכמתו של הרב, והם שוחחו ביניהם בחוכמות שונות. מתוך השיחה בענייני חוכמה נקשרו לבבותיהם בקשרי אהבה ורעות, והם קבעו שייפגשו אחת לשבוע לשוחח בענייני חוכמה.

לא עברו יומיים והשיח' התגעגע כל כך אל הרב, עד כדי כך ששלח את משרתיו עם סוס כדי שיביאו אותו במהירות לשוחח איתו. מיהר הרב לבית השיח', ובמהרה שקעו השניים בדיון מעמיק בדברי חוכמה. כשנפרדו, ביקש השיח' מהרב שייפגשו בכל יומיים לשוחח, וכך במשך תקופה ארוכה נפגשו ושוחחו בדברי חכמים.

באחת מפגישותיהם גילה השיח' שהרב בקי בחוכמה שהוא אינו יודע עליה דבר, וביקש מהרב גאלנטי שילמד אותו את אותה החוכמה. אמר לו הרב גאלנטי: "הלוא אני לא זכיתי בחוכמה זו בחינם, אלא עמלתי עליה רבות, כך שאיני יכול ללמדך בחינם." אמר לו השיח': "אשלם עבור חוכמה זו כל הון שבעולם." הרב גאלנטי השיב לו: "איני חפץ בכספך, אלא רק בכך שתשיב לי על שאלה אחת: מניין יודע אתה את סוד החיים והמוות?"

נבהל השיח', ולא רצה לגלות את סודו. "חוכמה זו מסורה בידי מאבותיי ואבות אבותיי, והם השביעו אותי שלא אגלה חוכמה זו לאיש בעולם." ענה לו הרב גאלנטי: "אף אני מושבע שלא לגלות את החוכמה שבידי לאיש בעולם." כך המשיכו השניים להתווכח ולשכנע זה את זה, עד שהשיח' התרצה ואמר לרב גאלנטי: "אגלה לך את הסוד, אך אני חושש שלא תעמוד בו. לכן עליך לצום, לטבול ולעסוק בתשובה וטוהרה במשך שלושה ימים ולאחר מכן ניפגש ואלמד אותך."

ביום השלישי הגיע הרב לביתו של השיח', שקיבל אותו במאור פנים. הכניס השיח' את הרב לחדר סודי, ומשם יצאו אל פרדס שבאמצעו בריכה ולצידה ספסל שעליו מונחות שתי כותנות לבנות. השניים טבלו בבריכה, לבשו בגדי לבן, והלכו יחד עד קצה הפרדס שבו עמד היכל מרהיב ביופיו הדומה לארמונות מלכים, ודלתותיו מעוטרות בעיטורי כסף שלא נראו כמותם. אחז השיח' בידית הדלת ואמר לרב: "היכנס ביראה ורעדה, וממני תראה וכן תעשה."

נכנסו השניים אל הבניין המפואר, ובתוכו עמד היכל קטן יפהפה שבפתחו פרוכת רקומה באבנים טובות. השיח' השתחווה שבע פעמים ונכנס פנימה. נחרד הרב – שמא בתוך ההיכל מצוי פסל והוא ישתחווה לו? הרב חשב לחזור על עקבותיו, אך תשוקתו לדעת את הסוד הגדול הייתה גדולה מדי. הוא עצם את עיניו ואמר בלחש "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד," השתחווה שבע פעמים ונכנס בעקבות השיח'. או אז אמר לו השיח': "קְרַב אל ההיכל ופתח אותו, ושם תמצא מבוקשך." הרב פתח את ההיכל, וראה שבתוך ההיכל המלא כולו באבנים טובות מצוירת מנורה ומעליה כתוב "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד" כשהאותיות של שם ה' גדולות מאוד.

למראה הפסוק יצאה מפי הרב אנחת רווחה על שלא השתחוה לפסל והוא שמח שמחה גדולה. יצא הרב מן ההיכל ואמר לשיח׳: ״ההיכל מדהים ביופיו, אך לא לימדת אותי את סוד החיים והמוות.״ השיב לו השיח׳: ״דע לך, שאלו האותיות הגדולות אשר ראית – זהו שמו של בורא עולם. דע לך, כאשר בא לפניי חולה אני טובל ונכנס אל ההיכל ומתפלל שם, ובגמר התפילה אני פותח את הדלת ואם האותיות זורחות ומאירות – אני יודע שהחולה יבריא.״

חזר הרב לביתו, ובכה ואמר: ״אוי לנו מיום הדין. הרי השיח׳ הגוי יודע את שמו של הקדוש ברוך הוא וכמה יראה וכבוד יש לו כלפיו. ואנו מה נאמר?! אין לנו אלא ללמוד ממנו.״

הרב משה בן מרדכי גאלנטי

הרב **משה** בן מרדכי **גאלנטי** נקרא גם **רבי משה גאלנטי הזקן**, על מנת להבדילו מנכדו. נפטר אחרי 1612ה׳שע״ב; יש אומרים בגיל 90. היה רב, פוסק ומקובל צפתי בולט.

נולד ברומא ועלה לצפת בצעירותו. היה תלמידו של רבי יוסף קארו, והוסמך לרבנות על ידו כשהיה בן 22. החל משנת ה׳ש״ם שימש כרב הראשי של צפת במקום רבי משה מטראני.

אחיו של ר׳ אברהם גלאנטי. נכדו משה גאלנטי (השני) היה מראשי רבני ירושלים ואף מצאצאיו נתמנו כראשונים לציון רבי רפאל מיוחס ורבי משה יוסף מרדכי מיוחס.

בין השאר חיבר את הספרים **מפתח הזהר** (מפתח פסוקים שמופיעים בספר הזהר) **וקהלת יעקב** (פירוש קבלי על מגילת קהלת).

על תאריך לידתו קיימת מחלוקת. ישנה מסורת משפחתית, המעוגנת בספרות שהרב נפטר בגיל 90.

בניו

- רבי **ידידיה גאלנטי**, מהדיר ספרי אביו ומחבר ״חידושי גאלנטי״ למסכתות הש״ס.
- רבי **אברהם גאלנטי**.
- רבי **יהונתן גאלנטי**, אביו של רבי משה גאלנטי שהיה הראשון לציון הראשון.

חיבוריו

- שו״ת - החלק הראשון נדפס בוונציה בשנת שס״ח בידי בנו רבי ידידיה, החלק השני לא הודפס מעולם.
- קהלת יעקב - ביאור על מגילת קהלת על פי הזוהר והתיקונים. צפת, של״ח.
- מפתח הזוהר - מראה מקום לכל פסוקי התנ״ך הנדרשים בזוהר. ונציה, שכ״ו.
- משל ומליצה - ספר תוכחת מוסר. לבוב, תק״ן.
- ויפרש משה - ביאור על ספר בחינת עולם לרבי ידעיה הפניני.
- הגהות לשולחן ערוך חושן משפט, אשר נדפסו בספר ברך משה.

דרשות אשר נדפסו בספר דברי מרדכי, לאביו רבי מרדכי גאלנטי.

כאשר התפרסם שמו של האר"י – רבי יצחק לוריא, מקובל מפורסם שהתגורר בצפת כצדיק גדול שיודע להסתכל על אדם ולהציע לו תיקון לחטאיו, הגיע אליו רב ישיש בשם רבי משה גלנטי שהתגורר אף הוא בצפת. רבי משה ביקש מהאר"י שיביט עליו ויאמר לו כיצד עליו לתקן את דרכיו. האר"י הביט בו ואמר: "אני רואה כי נכשלת בחטא של גזל."

"גזל?" לא הבין רבי משה. "הלא מעולם לא עסקתי במסחר. כל ימיי אני יושב בביתי ועוסק בתורה. את מי גזלתי וכיצד גזלתי?" אך האר"י בשלו. "אינני יודע מה לומר לך, אך בשמיים יש עליך פגם של חטא גזל."

הלך רבי משה המודאג ושלח שליח שיכריז בכל רחבי העיר: לו יש איש או אישה שהוא חייב להם סכום כלשהו, אפילו הסכום הפעוט ביותר, יופיעו נא לפני רבי משה והוא ימהר לשלם להם את חובו. למרות ההכרזות, איש לא הופיע. חלפו כמה ימים, ואישה זקנה נקשה בדלת ביתו של רבי משה. "שמעתי שכבוד הרב מחפש נואשות אחר מישהו שהוא חייב לו סכום כסף וחשבתי לעצמי אולי אותי אתה מחפש. אמנם מדובר בסכום פעוט כל-כך, אבל בכל זאת..." אמרה האישה.

"אשמח מאוד אם תאמרי לי במה מדובר" השיב הרב גלנטי.

"ובכן, לפרנסתי אני מתעסקת בעיבוד צמר. ישנם נשים רבות בעיר שעושות זאת, אך אני מומחית גדולה בתחום ולפיכך הסכום שאני נוטלת עבור עבודתי גבוה במעט. פעם הביאה לי זוגתך הרבנית צמר לעיבוד, ולאחר שסיימתי להכין את הצמר היא סירבה לתת לי את הסכום שביקשתי ונתנה לי את הסכום המקובל בשוק. מעולם לא חשבתי לבוא ולתבוע את הכסף שכן מדובר בסכום פעוט." ללא היסוס, ניגש רבי משה ושילם לה את הסכום המדובר. ובפעם הבאה כשראה אותו האר"י, אמר לו: "סר מעליך חטא הגזל שהיה על ראשך."

רבי משה חגיז

רבי משה חגיז כונה גם "המניו"ח"; ה'תל"ב, 1672 – סביב שנת ה'תק"י, 1750, היה מחכמי ירושלים במאה ה-18, מראשי הלוחמים בשבתאות.

נולד לרבי ישראל יעקב חגיז בירושלים. התייתם מאביו כשהיה כבן שלוש שנים בלבד, ולכן קיבל את חינוכו מאבי אמו, רבי משה גאלנטי רבה של ירושלים והראשון לציון הראשון, ולמד אצלו בישיבת בית יעקב שאביו היה מייסדה. אחרי פטירתו של רבי משה גאלנטי בשנת ה'תמ"ט נותר חגיז בלי תומך, ויצא כשד"ר לאיטליה ומשם לאמשטרדם. בשנת ה'תנ"ד היה שד"ר במצרים. בשנת ה'תס"ד הדפיס בוונציה את ספרו של זקנו רבי משה גאלנטי, "קרבן חגיגה", ואת ספרו של אביו, שו"ת הלכות קטנות. כמו כן הוסיף הערות לספר אחר של זקנו, "זבח השלמים", וכתב הקדמות לספרים רבים.

בביקור שערך באירופה, ביקר את המלומד הנוצרי יוחנן קריסטוף וולף בעיר המבורג וערך סיור בספרייתו הביבליוגרפית יוצאת הדופן. רבי משה הביע את הערכתו העצומה לחכמתו ומחקריו של וולף, ותיאר את כתבי היד הייחודיים שמצא בעת הביקור. במהדורה מאוחרת של הספר 'משנת חכמים' כ-150 שנים לאחר מכן, צונזר שמו של וולף מההקדמה.

אשתו הייתה בתו של רבי רפאל מרדכי מלכי, אחותו של חכם עזרא מלכי ואחות אשתו של רבי חזקיהו דה-סילווה מחבר הספר "פרי חדש". לא נולדו להם ילדים .

בשנת ה'תצ"ח חזר לארץ ישראל. לפי דברי החיד"א ישב בצפת עד מותו, והאריך ימים עד למעלה מתשעים שנים. לפי גרסה אחרת יצא מצפת לביירות להתרפא, נפטר שם והובא לקבורה בצידון . ויש המקדימים את תאריך פטירתו.

בשכונת זיכרון משה בירושלים יש רחוב על שמו.

בשהותו באמשטרדם החל את פעילותו הגלויה נגד שרידי השבתאים, בצאתו לעזרו של רבי צבי הירש אשכנזי, ה"חכם צבי", במלחמתו נגד נחמיה חיון ובחשיפת שבתאותו. בשל מעשיו אלו הוא נרדף באמשטרדם על ידי תומכיו של חיון, שבראשם עמד רבי שלמה אאיליון, רבה הספרדי של העיר, ורבי משה הוכרח לעזוב את העיר בשנת ה'תע"ד.

כחלק ממאבקו בשבתאות ביקש לאסור את לימוד הקבלה, הן בארץ ישראל והן בחו"ל.

בין השנים ה'תע"ד-ה'תצ"ח ישב רבי משה באלטונה, וסייע בידיו של רבי יעקב עמדין במלחמותיו עם רמח"ל. מכתבו היה הראשון שהבעיר את המחלוקת. לאורך כל שנות המחלוקת כתב רבי משה אגרות חריפות בהן הוא תובע להשמיד את כתביו של רמח"ל ולמנוע ממנו להפיץ את משנתו, שלדעתו של רבי משה לא באה מצד הקדושה אלא מהסיטרא אחרא.

רבי משה חיבר ספרים הן בתחום ההלכה והן ספרי פולמוס. להלן רשימת ספריו.

ספרי פולמוס

- אגרת הקנאות, ברלין 1714, דברי פולמוס של ר' משה חגיז נגד נחמיה חיון, כתשובה לעלון "קשט אמרי אמת" שפרסם בית הדין של הקהילה הספרדית באמשטרדם לזכותו של חיון.
- מלחמה לה', לונדון ה'תע"ד (לערך 1714), מכתבים וחרמות על נחמיה חיון והנוהים אחריו מרבנים שונים, שליקט והוסיף עליהם ר' משה חגיז.
- עדות לישראל, אמשטרדם תע"ד (לערך 1714), קובץ איגרות ודברי פולמוס נגד נחמיה חיון, בעריכת ר' משה חגיז.
- שבר פושעים, ספר פולמוס נגד נחמיה חייא חיון, אברהם מיכאל קרדוזו, ושלמה אאיליון. בספר נדפסו גם מכתבי המלצה מרבני קהילות שונות שניתנו לר' משה חגיז, רובם אושרו בידי ר' שלמה אאיליון ובית דינו לפני הפולמוס. מהדורה ראשונה הודפסה בלונדון ה'תע"ד
- למען דעת כל עמי הארץ, הנאו ה'תפ"ו לערך 1726 מכתבי חרמות מרבנים שונים על נחמיה חיון ופולמוס על החיבור "הקולות יחדלון". נקרא גם בשם "לחישת שרף".

ספרי הלכה

- לקט הקמח, פסקי הלכות על ארבעת חלקי השולחן ערוך, נדפסו לראשונה באמשטרדם בין השנים ה'תס"ז-ה'תע"ט לערך 1719-1707, ואחר כך יחד עם השולחן ערוך ברוב מהדורותיו. לספר זה קיבל רבי משה הסכמות מרוב גאוני הסביבה, המשבחים ומרוממים את גדולתו.

- לקט הקמח על המשנה, נדפס לראשונה בעיירה וינדסבך (ונדסבק) ה'תפ"ו (לערך 1726), ואחר כך בתוך מהדורות רבות של המשנה.
- אלה המצוות, על סדר תרי"ג מצוות, נדפס לראשונה באמשטרדם ה'תע"ג (לערך 1713) ואחר כך עוד פעמים רבות.
- שפת אמת, על מעלתה של ארץ ישראל ועל זכות וחובת הישיבה בה, דפוס ראשון אמשטרדם ה'תס"ז לערך 1707
- צרור החיים, הלכות יום-יומיות, מהדורה ראשונה ה'תצ"ח לערך 1738
- משנת חכמים, על ארבעים ושמונה הקניינים שהתורה נקנית בהם, מהדורה ראשונה ונדסבק ה'תצ"ג לערך 1733.
- שו"ת שתי הלחם, מהדורה ראשונה ונדסבק ה'תצ"ג לערך 1733 .
- פרשת אלה מסעי, אלטונה ה'תצ"ג לערך 1733 , על ארץ-ישראל, ירושלים, בית המקדש והכותל המערבי.

ספרים נוספים

- אור קדמון, בקשות ותפלות מהרדב"ז, הר"ש בן גבירול, רבינו בחיי ועוד, וניציאה.

ה"חכם צבי", הרב צבי אשכנזי, רבה של קהילת האשכנזים באמסטרדם, הגיע לביקור אצל ידידו חכם משה חאגיז, שאיתו שיתף פעולה במאבק נגד השבתאות. המאבק המשותף קירב את שני החכמים, והם הפכו לידידים.

כשנכנס חכם צבי לביתו של חכם חאגיז עמד נדהם למראה הבית המטופח, הכלים הנאים והיופי שניכר מכל פינות הבית. חדר הסלון היה מואר ומבושם, וחכם חאגיז ישב על כיסא יפה ועל שולחנו ספרי לימוד. ה"חכם צבי" המופתע שאל את חברו: "מה יש צורך לרב בכלים נאים כל כך?" ענה לו רבי משה חאגיז: "כבודנו – כבודו."

ה"חכם צבי" התרגש לשמע תשובתו של רבי משה, ניגש אליו ונשקו על מצחו: "אשריך, ואשרי הדור ששומע לקולך."

התנאים האלוקיים רבי אליעזר ורבי יהושע

ממשיכו העיקרי של רבי יוחנן בן זכאי

לרבן יוחנן בן זכאי היו חמשה תלמידים, שהם רבי אליעזר בן הורקנוס, רבי יהושע בן חנניא, רבי יוסי הכהן, רבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך. הוא מונה במשנה את שבחו של כל אחד, ואחר כך אומר ש"אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף השניה מכריע את כולם אבא שאול אומר משמו וכו'". משמע מכאן שיש מחלוקת מי הגדול בין תלמידיו – רבי אליעזר בן הורקנוס (שמונה אותו ראשון) או רבי אלעזר בן ערך (שמונה אותו אחרון) – מחלוקת אם העיקר הראשון, "הכל הולך אחר הפתיחה", או העיקר האחרון, "הכל הולך אחר החתום".

אבל אליבא דאמת, מי היה החכם העיקרי בדור שאחרי רבן יוחנן בן זכאי? מי התלמיד העיקרי בין החמשה שהלכה כמותו? רבי אליעזר בן הורקנוס הוא שמותי, אין הלכה כמותו, ורבי אלעזר בן ערך בכלל סיפור מה קרה איתו, הוא ודאי לא העיקר בדור הבא. שני החכמים האלה, שהם הגדולים בעיני רבם רבן יוחנן בן זכאי לפי שתי הדעות, אינם פוסקי הלכה בדור הבא. מי גדול הדור אחרי רבי יוחנן בן זכאי? רבי יהושע בן חנניה, שהוא "רבי יהושע" סתם במשנה – בר הפלוגתא של רבי אליעזר בן הורקנוס, והלכה כמותו. רבי אליעזר בן הורקנוס הוא בית שמאי – כאחד מפירושי שמותי, וגם לפי הפירוש השני הוא נוטה לשמאל, להחמיר – ורבי יהושע בן חנניה, רבי יהושע סתם, הוא בית הלל, הוא מקל והלכה כמותו, וללא שום ספק הוא גדול הדור אחרי רבי יוחנן בן זכאי. בשתי הדעות לא מייחדים אותו בכלל מבין חמשת התלמידים. [רבי אליעזר היה יותר גדול, רק נכשל.] כמו שבית שמאי היו יותר חריפים, אבל יש דברים ברבי יהושע שאין באף אחד – גדול בתורה, בחכמה וביראה. גם בתור חכם הדור, הוא התווכח עם סבי דבי אתונא בתור "חכימא דיהודאי". אולי רבי אליעזר היה הכי חכם בתורה בדור, אבל הלכה לא כמותו מאיזה טעם שיהיה, אבל הכי חכם בדור הוא רבי יהושע ללא כל ספק, גדול בתורה, גדול ביראה וגדול בחכמה.

[מעתיק השמועה הוא רבן גמליאל.] מחלוקת, יש שתי שושלות – יש צאצאי הלל, שגם רבן יוחנן בן זכאי אינו מהם, אבל העיקר הוא השושלת עם תלמידי הלל, רבן יוחנן בן זכאי ורבי יהושע. אחר כך רבי עקיבא וחמשת תלמידיו – רבי עקיבא הוא תלמיד של רבי אליעזר ורבי יהושע, אבל כגדול הדור הוא ממשיך של רבי יהושע.

שוב, קצת פלא שהוא לא מודגש בפרקי אבות כמו הראשון והאחרון מבין תלמידי ריב"ז. עד כאן רקע.

"אחליפו דוכתייהו" בין רבי יהושע ורבי אליעזר

מה שתפס את העין הוא שרבי יוחנן בן זכאי שאל אותם "איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם" ושני הראשונים הם רבי אליעזר שאומר עין טובה ורבי יהושע אומר חבר טוב, ואחר כך שואל מה הדרך הרעה להתרחק ממנה והם אומרים אותו דבר, עין רעה וחבר רע. אחר כך כל אחד מהתלמידים אמר שלשה דברים. מה אומר רבי אליעזר דבר ראשון? "היה כבוד חברך חביב עליך כשלך" ורבי יהושע אומר "עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם" – "אחליפו דוכתייהו" לגמרי. לא ראיתי, מסתמא מישהו מציין זאת. יש כאן ממש התכללות, סימן שהם חברים טובים.

יש מי שכותב, שמכאן רואים שריב"ז החזיק מרבי אלעזר בן ערך יותר מכולם (כפי השמועה של אבא שאול) – "רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם". גם קצת פלא, קודם הוא אומר שרבי אליעזר בן הורקנוס יותר מכולם, ורק אבא שאול אומר משמו שרבי אלעזר בן ערך הוא הגדול, ובסוף רואים שמחזיק יותר ממנו. בכל אופן, שני העיקריים בדור הבא הם רבי אליעזר ורבי יהושע, וביניהם כאן רואים התכללות. יש מי שאומר שעיקר הענין של רבי יהושע בן חנניה היה חברות – כמו שרואים כאן. נברך גם את הבר מצוה שיהיו לו חברים טובים. "שכן טוב" עדיין לא שייך לנערים, אבל רבי יהושע – כמה שרבי אלעזר בן ערך כולל הכל ב"לב טוב", מי שממשיך את המסורת הוא רבי יהושע שאומר "חבר טוב". השיטה שלו שהכל מתחיל מחבר – חבר טוב בישיבה.

רבי אליעזר, רבי יהושע ורבן גמליאל

למה השבח של רבי יהושע הוא "אשרי יולדתו"? מה הפשט? למה לשבח את אמא שלו? [היתה מביאה אותו לבית המדרש.] יש שתי שמועות – גם כשהיתה בהריון ישבה בבית המדרש כדי שהוא ישמע דברי תורה, וגם אחרי ששהוא נולד היא הביאה אותו בעריסה לבית המדרש שישמע קול תורה. לכן "אשרי יולדתו".

רבי אליעזר היה בעל תשובה ורבי יהושע היה קדוש מרחם. ה'רומן' כאן היה בין שלשה – רבי אליעזר ורבן גמליאל היו גיסים, ורבי יהושע היה צריך לבוא במקלו ותרמילו לפני רבן גמליאל. בגלל שרבן גמליאל ציער את רבי יהושע, שהיה יותר גדול ממנו, העבירו אותו מהנשיאות. רבי יהושע פעל גם להרחיק את רבי אליעזר וגם את רבן גמליאל. אותו תנא שקשור לבית הלל, הכי אוהב את כולם והכי חבר של כולם...

רבי יהושע היה לוי, מהמשוררים בבית המקדש, והוא האריך ימים וחי כששים שנה אחרי חורבן הבית. קודם נפטר רבן גמליאל (מהתחנון של רבי אליעזר) ואחר כך רבי אליעזר, ורבי יהושע האריך ימים. הבריונים רצו להרוג את רבן יוחנן בן זכאי, ומי שהצילו אותו היו רבי אליעזר ורבי יהושע.

[היה עוד קצת דיון. דברו על רבי עקיבא תלמידו שגם הוא בעל תשובה.]

אחרי שרבן גמליאל נפטר רבי יהושע הקפיד שלא מינו אותו במקומו, אז הוא הלך לפקיעין. יש מסורת בחסידות שמשם יבוא משיח. [למה לא מינו אותו?] כי היה שם סיפור שהוא רצה לבטל ולשנות כמה תקנות של רבן גמליאל, ומישהו הקפיד עליו, 'בחייו לא בטלת ועכשיו כשהוא מת אתה רוצה לבטל תקנותיו? לא נקבל ממך'. אז הוא הלך. רבי מענדלי ויטבסקער אמר שאם יהיה שנה בפקיעין יביא משיח – הוא הלך לשם בהתחלה – אבל היתה שם מכת זאבים והערבים אמרו שהיא בגללו וגרשו אותו. אני ואמא באנו לפקיעין – רצינו לגור שם. היה לפני שיוסי נולד או אחרי? [הרבנית: ודאי שאחרי.]

ג. "שמחה בטהרתה"

[מה עם איזה ווארט על בעל היארצייט?]

באמת נאמר משהו על בעל ההילולא של היום, הרבי ר' בונים, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל.

רבי דוד מלעלוב והרבי ר' שמחה בונים

שימי חזר שיחה בליל שבת על שמחה בטהרתה – שיחה משבת פרשת כי תצא י"ד אלול תשמ"ח. כל השבוע עולה בשבת. הרבי דבר על "שמחה בטהרתה" – לא רק בקיום המצוות, אלא שמחה בטהרתה. הרבי רוצה לכלול את כל הצדיקים ביחד. הוא לא אומר זאת בפירוש, אבל במה שהוא אומר הוא מכוון לחבר את כל הנשמות של כל הצדיקים. בשבוע הזה, יומיים לפני י"ד אלול, י"ב אלול הוא ההילולא של רבי שמחה בונים מפשיסחא, ויש לומר שלכן הרבי דבר על שמחה בטהרתה.

[בגלל השם שלו?] לא רק השם שלו. ידוע ש"היהודי הקדוש", הרבי של רבי בונים, הסתלק בחיי רבו החוזה – כי הוא התחיל להנהיג והיה שם לשון הרע, ובגלל קפידת החוזה הוא הסתלק בחייו. הוא לא ידע שהוא הסתלק – סיפור שדברנו עליו – והחוזה מלובלין מסר את הנפש להביא את הגאולה בשמחת תורה תקע"ד, שלאחר מכן (יש שיחה של הרבי עם הערה שגדולי ישראל מסרו את הנפש להביא את

המשיח, ויש אומרים גם החוזה מלובלין). החוזה רמז שהוא נפל מהחלון כי לא ידע שהיהודי הסתלק – בסוכות של אותה שנה.

היו שני תלמידים שהסתלקו מאותה קפידא – "היהודי הקדוש" ורבי דוד מלעלוב. רבי דוד מלעלוב נפטר קודם, ולפני שנפטר בקש שיביאו לו את הגביע שלו לרבו החוזה לקדש בו – וכאשר קדש עליו החל לצעוק, שלא ידע על גדולתו ובגלל הקפידא שלו הסתלק. בכל אופן, הוא לא ידע שהיהודי נפטר באותה שנה ואחר כך היה שנה שלמה במטה – עד שנפטר בתשעה באב. כל השנה הוא היה בצלילות הדעת, ותוך השנה הזו ספרו לו שאחרי הסתלקות היהודי הקדוש הרבי ר' בונים – שגם היה תלמידו – החל להנהיג, כאילו ירש את ההנהגה מהיהודי הקדוש. היו אלה אותם מספרי לשון הרע, שהתכוונו שיקפיד עליו. כשהוא שמע זאת הוא, במקום להקפיד עליו כמו שהקפיד על הקודמים, הוא אמר "שמחה שמו והוא ימשיך שמחה לעולם" – אלה המלים שלו, שמחה שמו והוא ימשיך שמחה בטהרתה בעולם. לכן, מאד מתאים שבשבת הרבי דבר על "שמחה בטהרתה".

שמחה ובינה – שמחה בונים

למה שמחה וטהרה קשורות זו לזו? מה הקשר? למה לא אומרים 'שמחה בקדושתה'? שניהם באמא. אמא, בינה בקבלה, היא גם שמחה וגם טהרה. קדושה היא אבא וטהרה היא אמא. אדמו"ר הזקן כותב בתניא בפרק כו שלב טהור הוא לב שמח – טהרה היא שמחה, כי היא אמא. כך אפשר לדרוש גם את השם בונים – לשון בינה. שמחה ובונים וטהרה – שמחה בטהרתה ובונים – הכל הולך יחד. בדרך כלל בעולם אומרים "הרבי ר' בונים", אבל שמו הוא שמחה – "שמחה שמו והוא ימשיך שמחה בעולם", כן תהיה לנו, שזו בחינת משיח.

לחיים לחיים, שלום-בער, שתזכה לשמחה בטהרתה.

[העירו שגם המגיד מקוז'ניץ נפטר בערב סוכות באותה שנה.] הוא היה בקשר עם אדמו"ר הזקן – הם עבדו יחד על הסידור.

הרבי ר' בונים אמר הרבה דברים על משיח. דבר אחד – שהוא יכול להביא את המשיח, אבל לא עושה זאת כדי לא לבייש את שאר הצדיקים הגדולים של אותו דור. אם ישבו כולם יחד ליד השלחן, ומשיח ישב בראש השלחן, וישאלו מי הביא אותך – המשיח יצביע עלי ואז אבייש את כל הזקנים, את האפטער-רב וכו', ולא כדאי. בהזדמנות אחרת הוא אמר שמשיח יכול להיות א פויער – יכול להיות אכר גס – אבל העיקר שיבוא.

לחיים לחיים, שיהיה שמח מאד אצל הרבי, שתקבל הרבה פנימיות.

סיפורים על צדיקים נסתרים

רבי ברוקא מהעיר חוזאי היה בשוק, ואליהו הנביא היה שם יחד איתו. שאל רבי ברוקא את אליהו הנביא: האם יש בשוק הזה מישהו שיזכה לחיי העולם הבא? אמר לו אליהו: לא.

כעבור זמן מה ראה אליהו אדם שהולך בנעליים שחורות ואין חוט תכלת של ציצית בבגדו. הצביע עליו אליהו ואמר לרבי ברוקא: האיש הזה יזכה לחיי העולם הבא.

רץ רבי ברוקא אחרי אותו האיש ושאל אותו: מה מעשיך? ענה לו האיש: לך עכשיו וחזור מחר.

למחרת שאל אותו רבי ברוקא שוב: אילו מעשים טובים אתה עושה? ענה לו: אני סוהר, ואני מקפיד לאסור גברים לחוד ונשים לחוד, ומניח את מיטתי בין אלה לאלה כדי שלא יבואו לידי איסור. וכשאני רואה שנוכרים נותנים את עיניהם בבת ישראל אני מוסר את נפשי כדי להצילה מידם. יום אחד הייתה אצלנו נערה מאורסת שנתנו בה נוכרים את עיניהם, התזתי שמרים של יין בשיפולי שמלתה, ואמרתי להם: נידה היא.

שאל רבי ברוקא: ולמה אין פתילי ציצית בבגדיך ונעליך שחורות? אמר לו: אני מסתובב בין נוכרים ואני לא רוצה שהם ידע שיהודי אני. וכשנגזרת גזירה על היהודים אני מודיע לחכמים והם מתפללים ומבטלים את הגזירה.

שאל רבי ברוקא: ולמה כששאלתי אותך למעשיך אמרת לי לחזור מחר? ענה לו: באותה השעה גזרו גזירה ואמרתי: ראשית אלך ואשמע ואז אשלח לחכמים שיבקשו רחמים על הדבר.

העוד רבי ברוקא משוחח עם הסוהר עברו שם שני אחים. אמר לו אליהו הנביא: גם שני אלה יזכו לחיי העולם הבא.

הלך אליהם ושאל אותם: אילו מעשים טובים אתם עושים? אמרו לו: בדחנים אנחנו, ומשמחים את העצובים. ובנוסף כשאנחנו רואים שני אנשים שיש ביניהם תגרה אנחנו עושים שלום ביניהם.

רבי יחיאל מאיר מגוסטנין היה מהדר במצוות הכנסת אורחים. פעם אחת בליל שבת חזר ר' יחיאל מאיר אל ביתו מבית הכנסת. לאחר שכבר נכנס אל ביתו בא הגבאי אליו ואמר, כי כעת ראה אורח אחד שנשאר בבית הכנסת. מיד חזר הרבי אל בית הכנסת והביא את האורח אל ביתו.

האורח היה לבוש בבגדים דוחים ומטונפים והוא עצמו היה מכוער, מגושם ומלוכלך כל כך, כאילו זה עתה התגולל באשפה. ריחו היה כה רע עד שאי אפשר היה לעמוד במחיצתו, וכל שכן להסב עמו לסעודה על יד השולחן.

אף על פי כן, קיבלו ר' יחיאל מאיר בסבר פנים יפות, והזמינו אל השולחן. אך תחילה יש לומר "שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת", כפי שנהוג. ראה ר' יחיאל מאיר כי האיש אינו אומר את המילים. שאל: "מדוע אין אתה אומר 'שלום עליכם'?" "איני יודע לומר," ענה האיש.

אחר כך הגיש הרבי כוס לאיש, כדי שיעשה קידוש. "איני יודע כיצד," אמר האיש. עמד ר' יחיאל מאיר ואמר עם האיש את מילות הקידוש, מילה במילה.

הגיעה העת ליטול ידיים לסעודה. אך האיש לא בירך את ברכת "נטילת ידיים" – "איני יודע כיצד," אמר. גם בפעם הזאת אמר הרב עמו את הברכה, מילה במילה. וכך עשה גם בברכת "המוציא".

לבסוף ישבו לאכול. פתח האיש את פיו ואכל כאחד הגרגרנים וכבהמת יער, שלא כדרך בני אדם. תחילה טרף האיש את החלה שהייתה על השולחן ואכלה כולה. אמר ר' יחיאל מאיר: "אולי עדיין רעב הוא." ציווה למשרתו והביא חלה נוספת. בלע האיש גם את החלה השנייה ואכלה.

"איש כזה צריך לאכול הרבה," אמר ר' יחיאל מאיר. ציווה שיביאו לפניו גם חלה שלישית, ולאיש אמר, כי לא יתבייש ויאכל כרצונו. אחר כך הובאו לשולחן כל החלות שהוכנו עבור בני הבית לכל השבת – את כולן טרף האיש ואכלן. גם כשהביאו חלות מן השכנים בלע האיש את החלות ולא הותיר מהן דבר. בתוך כך התנמנם האורח מתוך אכילה ושתייה, עד שחטפתו שינה עמוקה. ניערו אותו כדי שיברך את ברכת המזון, אך הוא סירב, ועשה עצמו כמי שאינו מבין מה שאומרים לו.

בבגדיו המטונפים ובנעליו המלוכלכות באשפה השליך האיש את גופו על הספה היפה, וטינף את הריפוד שעליה.

כל אותה השעה לא היה נראה אפילו שמץ של כעס על פניו של ר' יחיאל מאיר, רק התנהג עם האורח בחיבה, ושמח על שהזמין לו השם יתברך מצווה חשובה של הכנסת אורחים.

בטרם שכב לישון בא שוב אל האורח כדי לראות מה מצבו, ונטל מלבושים חמים לכסותו היטב, כדי שיחם לו.

בבוקר נכנס ר' יחיאל מאיר אל החדר לראות אם עדיין ישן האורח, והנה אין האורח בבית. נעלם האיש ולא נותר כל רושם ממנו בבית.

שלח הרב שליחים לשאול על האורח, להיכן הלך ולאן פנה, אך איש לא ראה או שמע על האורח. בכל העיר לא היה אדם שראה את האורח, לא לפני השבת וגם לא ביום השבת.

הבין ר' יחיאל מאיר כי מן השמים שלחו לו אורח זה, כדי לנסותו במצוות הכנסת אורחים.

רבי יצחק מאיר כשהתחיל להיות רבי בעיר גור רצה העוזר שלו, בונים, לעשות סדר בין הבאים, כי ערבוביה גדולה הייתה במקום, ומי שרצה להיכנס אל חדרו של הרבי היה דוחק בכוח ונכנס. לפיכך קבע בונים, כי תחילה ייכנסו אנשים מכובדים אל חדרו של הרבי, אחר כך החסידים ואחרונים – האנשים הפשוטים.

והנה – מיד בפעם הראשונה שבה התחיל בונים להקפיד על הסדר, בא אדם אחד מגודל שיער שהיה נראה איש פשוט, ודחק להיכנס לפני החסידים. ניסה בונים למחות ולמנוע ממנו להיכנס, אך האיש לא הקשיב לדבריו, נדחף בכוח ונכנס אל חדרו של הרבי.

כיוון שנכנס האיש אל החדר לא יכול היה בונים לעשות דבר, אך עמד בפתח והביט פנימה, כדי להשגיח שהאיש ימהר ויצא.

כיוון שראה שהאיש מתעכב בחדר, נכנס בונים אל החדר, לזרז את האיש לקבל ברכת שלום ולהוציאו, כדי שיוכלו גם החסידים להיכנס.

כאשר בא בונים סמוך לשולחנו של הרבי, שמע ששאל הרבי את האיש: "מה מעשיך?" אמר האיש: "אני מוכר מחצלות קש המשמשות לאריזה."

אז אמר הרבי: "אותי לא תרמה." אחר כך ציווה על בונים לצאת מן החדר, ושעה ארוכה הסתגר הרבי עם האיש בחדרו.

מכך הבין בונים, כי צדיק נסתר היה האיש. ומאז לא הקפיד בונים על סדר הכניסה, אלא מי שדחק עצמו קודם היה מקדים ונכנס.

יום אחד אחזה **בבעל שם טוב**, עליו השלום, סקרנות רבה. מי יהיה שכנו לחדר בעולם הבא? עצם את עיניו וכיוון את לבבו והתשובה לא איחרה לבוא: בכפר פלוני יש צדיק, ושמו גדליה. החליט הרב ללכת לצדיק, לגור במחיצתו ימים אחדים. אחרי הכול, צריך להתרגל לגור יחד. שכנים או לא?

הלך הרב לכפר הנ"ל. כפר קטן. כל הסיפורים עוסקים בכפר קטן אבל הכפר הזה היה באמת קטן. כפר קטן. וליהודים? אין סימן.

ניגש הבעש"ט לאיכר אחד: "סליחה, אולי שמעת היכן נמצא כאן צדיק, רבי גדליה?"

"יהודי? בכפר שלנו יש רק יהודי אחד, לא רב ולא צדיק. זַפָּת. שם, בקצה הכפר, שם הוא גר." "זפת?! ודאי צדיק נסתר. צדיק גדול!"

מה זה? בית משונה, מט לנפול. כלבה גדולה ונרגזת ואין אפילו מזוזה!

"מי שם?" – "רבי גדליה?" – "מי זה?" ועל הסף – הזפת. גוליית, עוג מלך הבשן. כתפיים רחבות, ומתחתן כרס עצומה ומבקיעה. צדיק גדול כזה עוד לא היה!

"מי אתה?" שאל הבעש"ט "רבי גדליה?" "זה שמי," עונה הזפת. "רבי?!" שואל בזהירות הבעש"ט. "שטויות. לא יודע אפילו צורה של אות. אני עובד בזפת. מה אתך?" מתעניין הזפת. "אולי אפשר ללון, פה אצלך?" שואל הבעל שם טוב, מחפש הסבר. "ללון? אצלי? כאן?" מתפלא הענק. "רק ליום יומיים!" משתדל הבעש"ט. "כאן לא מלון ואין לי כלום," נרתע הזפת ועומד לסגור את הדלת. "תמורת תשלום. חצי רובל ליום!" מציע הבעש"ט. "תשלום? חצי רובל?!" מתפלא הזפת. "עוד מלומד שנשתטה. תמיד אמרתי שללמוד אסור," הוא חושב לעצמו.

"אין לי מיטה!" הזפת מתריע. "אישן על התנור!" מציע הבעש"ט. "כן?! שם אני ישן!" הזפת פוסל את הרעיון. "על הרצפה אפוא!" מנסה הבעש"ט. "אבל..." הזפת מתלבט. "רובל ליום!" מפריז הבעש"ט, להוט להבין. "רובל? בבקשה, כל הרצפה שלך!" נכנע גדליה הענק.

השחר בא. מן הרצפה מציץ הבעל שם טוב בעין אחת. הזפת פקח את העיניים, וקם.

בלי נטילת ידיים. בלי תפילה. בלי ברכה. ישר לארוחה! ואיזו ארוחה, יושב ואוכל ואוכל. כיכר לחם שלמה הייתה? נעלמה. ועוד כיכר. צדיק מוזר... ועוד כיכר נוספת בדרך לדוד, להרתיח זפת ושוב, ללא מילה, ישר לאכילה! לא נטל. לא בירך. שוק על ירך! כבשה שלמה הייתה? נעלמה. יושב וטורף, וטוחן וטוחן.

"במה זכה להיות לי שכן?" תוהה הבעש"ט.

ובערב כנ"ל. ישב וזלל. "הוא בגן עדן?! איזה נס! אם רק יניחו לו להיכנס הוא יחסל, בתוך פרק זמן קטן, את שור הבר ואת הלווייתן!" ולמחרת – אותו זפת אוכל ואוכל ואינו חדל. אוכל וגדל וגדל וגדל. נכון, אומנם, של"וניק אינו חייב להיות רזה, אך לא נברא עוד ל"וניק עם תיאבון כזה!

"יש צדיקים נעלמים המתגלים רק בשבת. אם אשאר פה עוד מעט, עד יום ראשון..." חושב הבעש"ט ומבקש מהזפת להמשיך ולהתארח במעונו הדל. "תשכח מזה. לא בא בחשבון! ובכלל..." "עוד שני רובל?" מציע הבעש"ט. "שני רובל? בתנאי אחד – רק עד מוצאי שבת!"

שבת בבוקר והרב מציץ דומם: אולי עכשיו? אולי הבוקר? קצת תפילה? איפה?! הוא שוב כולו זלילה. הסעודה הראשונה לא תמה עוד ומגיעה – סעודה שנייה. אולי בסעודה שלישית, נראה במה האיש חסיד? אך זו נמשכת עד אין קץ. האיש עומד להתפוצץ. לא ייאמן. הוא עוד רעב. "שלא תשכח שאתה עוזב מיד אחרי הארוחה!" מזהיר אותו הזפת.

"במה זכה? במה זכה? אולי. אולי בזכות אבות?" תוהה בקול הבעש"ט.

"אבי? זכות אבות?" צוחק בלעג הזפת גדל הגוף. "אבי היה סמרטוטר פשוט. מלקט סחבות. מעיל ישן פה, מכנסיים טלואים שם. מכפר לכפר, סמרטוטר. וגם אני הייתי סובב אתו, כשהייתי ילד..." מספר גדליה.

"פעם, בערב שבת, בתחילת הסתיו, ביער, שני קוזאקים. עם צלב. אמרו לאבא, אבא שלי: 'נַשֵׁק!' ואבא סירב. 'נשק יהודי מטונף, או שתיצלב!' ואבא סירב. אבא שלי. ואמר פשוט: 'אני סמרטוטר, אבל לא סמרטוט.' 'נשק!' אבל הוא התעקש. אבא שלי.

והם קשרו אותו לעץ, והעלו אותו באש. את אבא שלי. יהודי קטן. צנום. סחבה. להבה קטנה כזאת. רגע אחד, ופתאום כלום. אבא שלי.

ומאז, מאז נשבעתי: לאכול. לאכול. לא לחדול. לגדול. לגדול. כל החיים. בלי להפסיק. בלי להתבייש.

שאם, יום אחד יתפסו הקוזאקים גם אותי ויעלו אותי באש – זאת תהיה להבה! לא ככה סתם, להבה קטנה ודי, כמו אבא שלי. אני אבער לאט. אני אבער הרבה.

שיראו, שיראו את האש למרחקים. עד קצווי עולם. עד סוף הגלות.

שיראו. שידעו.

שיהודי אינו בוער ככה סתם בקלות."

"ואותו רגע," כך אמר הבעל שם טוב לתלמידו, "השגתי בהשגה רבה, במה זכה זפת ושמו גדליה לעולם הבא. רק דבר אחד אני לא תופס," אמר הרב הזקן.

"במה זכיתי אני להיות לו לשכן?"

רבי נפתלי מרופשיץ נסע עם חסיד בשם אלימלך, והשניים ראו בדרכם איש נושא כד מים על כתפו. אמר ר' נפתלי: "הבט לשם אלימלך, גם זה אחד מל"ו צדיקים."

נסע ר' נפתלי לדרכו ואלימלך עקב אחרי האיש. ראה אלימלך שכל שעות היום שואב האיש מים לבתי המשפחות בעיר ובלילה ישן כאבן בבית המדרש.

שאל אלימלך למקום מגוריו של שואב המים. היה זה בית קטן ונמוך, ללא חלונות, בקצה העיירה, ודרך צוהר קטן ראה אלימלך שבלילה יש אור בבית. ביום לא ראה דבר. בשבת אחר הצהריים אמר אלימלך לעצמו: "יהיה מה שיהיה. אדפוק על הדלת, הרי יתנו לי להיכנס." אולם כשדפק על הדלת אמר לו האיש: "שוטה שכמוך, גם כך הראיתי לך יותר מדי."

סיפר ר' דוב בער מליניץ: שמעתי כי החסיד רבי גרשון מקיטוב היה מפליג בספינה אל ארץ ישראל. והיה מוסר את נפשו כדי לטהר את גופו בטבילה במי הים, גם בשעה שהייתה הספינה שטה במים. וכיצד התיר לעצמו לבוא לידי סכנה?

דבר זה שאלתי את ר' גדליה, רבה של עירנו, וכך ענה לי: "זוכר אני כי על ספסל זה יושב הייתי עם ר' גרשון מקיטוב ושאלתי אותו שאלה זו – כיצד העמדת את עצמך בסכנה וטבלת בים בשעה שהייתה הספינה הולכת ושטה?

צחק ר' גרשון והשיב לי: 'מה בכך? הלוא כל הספנים רוחצים כך במי הים. שק אחד של עור יש להם, והוא קשור אל סולם עשוי עור התלוי על הספינה. והספנים עולים ויורדים בו ורוחצים במי הים.'

'אמנם אני,' הוסיף ר' גרשון, 'לא ישבתי בשק זה, אלא כך היה המעשה. מידת הדין שרתה על הספינה ואני חשתי בכך. ידעתי שאם אטבול אבטל את מידת הדין. והנה אירע, שהגיעה הספינה אל אי קטן ועמדה שם, ויצאו כל אנשי הספינה לטייל. אמרתי – כעת היא שעת כושר לטבול בים. פשטתי את בגדיי על הספינה וקפצתי אל המים. בשעה שטבלתי את גופי בתוך המים זזה הספינה ממקומה, וכשהרמתי את ראשי ראיתי שהתרחקה ממני.

אמרתי בלבי – אם אלך אל האי עירום לא אוכל להוציא מפי דברי תורה ותפילה, וגם אוכל ושתייה אין שם. ארדוף אחר הספינה, אשחה ואשיג אותה. בטוח הייתי שאצליח בכך, כי פעם, כאשר ראיתי יהודי טובע בנהר הדְנִיסטֶר, שחיתי אליו ממרחק רב והצלתי אותו.

ובכן, כך עשיתי. שחיתי אחרי הספינה והשגתי אותה. אלא שהספינה גבוהה וחלקה מן הזפת, ולא היה לי מקום שאוכל לאחוז בו. צעקתי, אך קולי לא נשמע בגלל רעש טפיחת המפרשים. שוב נתרחקה ממני הספינה ואני שחיתי אליה בכל כוחי. בכל פעם שהגעתי אל הספינה, הייתה זו שבה ומתרחקת ממני.

כך נמשך הדבר עד שאזל כוחי והתחלתי לשקוע במים. הייתי יורד ועולה ולא יכול הייתי עוד לומר שום דיבור. אפילו תפילת וידוי שיש לומר לפני המיתה לא יכול הייתי לומר. באותם הרגעים הרהרתי בלבי, הנה אני טובע ומאבד את העולם הזה, אך גם את העולם הבא אאבד, כי יהיה דיני כמי ששלח יד בנפשו.

מיד אחר כך ירד ערבי אחד מן הספינה אל סירה קטנה, ובא אליי והעלה אותי אל סירתו. אחר כך השליך אותי אל הספינה הגדולה. שם ירדתי אל ירכתי הספינה, ובמשך שעתיים הקאתי את המים הרבים שבלעתי.

שכבתי עד שנחתי מעט, ואז לבשתי את בגדיי. חשבתי – מוטב שאשלם לאיש שהצילני על הטובה שעשה לי, ולא יירש עולם הבא בגללי. לקחתי את ארנק המעות וחיפשתי את האיש בכל הספינה, והנה,

לא נמצא על הספינה איש ערבי כלל. הבנתי כי לא היה זה אלא ה'טַייעָא' הערבי הקדוש הנסתר, המוזכר בדברי התלמוד.'"

פעם אחת נסע **רבי יצחק מוורקי** לכפר אחד לשבת והתארח שם אצל יהודי אחד. באותה השבת קראו בתורה את פרשת ראה, הנפתחת במלים "רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה" (דברים יא, כו). כשישבו לסעוד ביקש היהודי מן הרבי שיאמר דברי תורה, אך ר' יצחק סירב וביקש מן הכפרי שיאמר הוא.

לבסוף אמר היהודי הכפרי: "איני יודע כלום, ובכל זאת אני מפרש את המלים שבפסוק 'רְאֵה אָנֹכִי' כמו שאומרים בפולנית 'פָּאטְש סוּבֶיֵיע' – ראה והסתכל על עצמך."

ובכל שנה, בשבת שבה היו קוראים את פרשת ראה, חוזר היה ר' יצחק ומזכיר את התורה שלמד מן האיש הכפרי.

קודם שנפטר **רבי נתן נטע שפירא** מִקְרָקוֹב, מחבר הספר "מגלה עמוקות", כתב בצוואתו שימנו לרב ולאב בית דין במקומו את "הרב משה וָאסֶר טְרֶגֶר", הלוא הוא משה שואב-מים.

תושבי העיר הוכו בתדהמה, אך לא העזו שלא למלא אחר צוואתו של רבם. רבנים גדולים היו באותה עיר, ובתוכם גם בניו של ר' נתן נטע עצמו, ועם כל זאת עשו כפי שפקד עליהם והושיבו את משה שואב-מים בעל כורחו על כיסא הרבנות. ואף שמחה וצעק שאינו יודע להורות שום הלכה ואינו יודע לומר שום דבר תורה, אמרו לו: מה אכפת לך שתהיה רב ודיין עלינו וניתן לך שכר פרנסתך, ולא תצטרך עוד להיות שואב מים? הסכים "הרב" לדבריהם, וכך ישב לו זמן רב על כיסא הרבנות בלי לעשות דבר.

באחד הימים יצאה גזֵרה רעה לאסור על לימוד הש"ס, התלמוד הבבלי, מישראל. נכנסו חכמי העיר ונכבדיה אצל "רבם", ותבעו שיעשה כל שביכולתו כדי לבטל את הגזרה – כי איש צדיק הוא, ואם לא יעלה הדבר בידו, יפטרו אותו ממשרתו. שמע "הרב" את הדברים וביקש שימתינו זמן מה וישיב להם דבר, ובתוך כך נעלם מן העיר.

יצאו בני העיר לחפשו בכל הדרכים היוצאות מן העיר. בחיפושם הגיעו לכפר אחד ושאלו נוכרי אחד מתושביו אם ראה איזה יהודי מעירם. השיב להם הנוכרי: "לפני שלושה ימים בא אליי יהודי מעירכם וביקש שאתן לו חדר מיוחד. מאז הוא שוהה אצלי, לא אכל ולא שתה, ואיני יודע מה פשר הדבר." נכנסו בני העיר אל החדר שהראה להם, וראו שאותו יהודי הוא רבם. מיד כשראה אותם ניצבים בפתח חדרו, אמר להם: "מזל טוב, כי התבטלה הגזרה!" ועוד אמר להם: "דעו שהייתי מוכרח לבוא לכאן כדי לחזור על כל הש"ס בעל פה עם פירוש רש"י ז"ל, ואפילו את המילים הלועזיות המובאות ברש"י אסור היה לי להשמיט, ואם חס ושלום לא הייתי מצליח בכך – הייתה הגזרה מתקיימת. וכעת, ברוך ה' שיכולתי לומר כל זאת בעל פה, ואין הגזרה יכולה להתקיים."

וכיצד הכיר ר' נתן נטע את טיבו של אותו שואב מים? כך היה המעשה: דרכו של משה שואב-מים שהיה הולך לטהר עצמו בטבילה במקווה בשעת לילה מאוחרת, כי לא רצה שידעו מי הוא ומה טיבו, וכך עשה ימים רבים. פעם אחת אירע שר' נתן נטע עצמו בא לטבול בשעה מאוחרת, וכשפגש בשואב

המים הבין שאין תוכו כברו. הפציר בו ר' נתן נטע שיגלה לו מי הוא, וגילה לו את סודו – שהוא מן הצדיקים הנסתרים.

סיפר רבי ישראל מרוז'ין: פעם אחת אירע וכמה חסידים מתלמידיו של רבי לוי יצחק מִבֶּרדִיטְשׁוֹב נאלצו לחוג את חג הפסח בעיר וינָה. שאלו החסידים את רבם היכן ראוי שיתאכסנו בפסח בעיר זו. וכך ענה הרבי: "צאו לשוק יום אחד לפני החג, ביום שבו בודקים את החמץ לעת ערב. בדקו וראו מי הוא הפותח ראשון את חנותו. בביתו של אדם זה ראוי שתהיו בחג."

עשו כך החסידים, ובאו לשוק ביום זה באשמורת הבוקר, וראו יהודי אשכנזי אחד שהקדים לפתוח את חנותו. אף שהיה האיש לבוש כאנשי המקום בלבוש מודרני, שלא כדרכם של החסידים, באו אליו וביקשו ממנו להיות אצלו בחג הפסח.

האיש הסכים בחפץ לב, ובאותו הערב, בלילה שבו בודקים את החמץ, באו לבקרו. ראו החסידים, והנה יושב האשכנזי עם אשתו ובני ביתו והם אוכלים ארוחת ערב יחדיו. לא מצא הדבר חן בעיני החסידים. רגילים היו כי כאשר יש אורחים בבית פורשות הנשים מן השולחן, ואילו הוא ישב עם בנות ביתו בנוכחות החסידים.

למחרת, בערב חג הפסח, שאל אותם האשכנזי: "האם תרצו לערוך את ליל הסדר עמנו, או שתרצו שאכין לכם חדר מיוחד לשם כך?"

בגלל חוסר הצניעות שבו נהג האשכנזי, ביקשו לערוך את הסדר בחדר מיוחד לבדם.

בליל הסדר, לאחר שסיימו את סעודתם, הציצו החסידים דרך חור הדלת אל שולחנו של האשכנזי. וכך ראו: כל בני המשפחה היו יושבים כשהם שרויים בדבקות נפלאה וראשם מופנה אל על, כאילו שאינם בעולם הזה.

עוד ראו כי המשרת בא ומגיש לפניהם את הדגים, ואחר כך מחזיר את האוכל אל המטבח. שוב הגיש לפניהם בשר והשיבו אל המטבח, בלי שאיש מהם נגע באוכל.

כל זאת ראו ותמהו מאוד. הבינו החסידים כי אין אלו אנשים פשוטים אלא צדיקים נסתרים.

כששאלו אחר כך את המשרת לפשר הדבר שראו, אמר להם המשרת: "בכל שבת עושה בעל הבית קידוש, פורס את החלה ונותן לכל אחד מבני הבית. מיד אחר כך הם שומטים את ראשיהם בדבקות, ואינם טועמים כלל מן המאכלים שאני מגיש לפניהם."

כנהוג בחוץ לארץ, ליל הסדר נערך פעמיים, ערב אחר ערב. לאחר ששמעו את דברי המשרת חשקה נפשם של החסידים להצטרף אל שולחנו של האשכנזי בליל הסדר השני. כאשר ביקשו זאת ענה להם האיש: "היכן שערכתם את הסדר אמש, שם תערכו את הסדר גם הלילה."

לאחר שסיים ר' ישראל מרוז'ין את סיפורו הוסיף ואמר: "כל הנשמות הגבוהות נמצאות דווקא בדַייטְשׁלַאנד – בארץ אשכנז. משיח גם הוא – משם יגיע."

כאשר חזר רבי יחזקאל משינוֹבַה, בנו של רבי חיים מצַאנְז, מביקורו בארץ ישראל, ציווה ר׳ חיים לערוך לכבוד בנו סעודה גדולה. במהלך הסעודה ביקש ר׳ חיים מבנו: ״חֲזקֶלֶה, ספר נא מה ראית בארץ ישראל.״

סיפר ר׳ יחזקאל: ״ראיתי בארץ ישראל צדיק נסתר, אחד מלָמ״ד-וָא״ו הצדיקים הנסתרים, וכך היה המעשה:

בהיותי בצפת טבלתי במקווה בערב שבת קודש, וראיתי שם איש טובל טבילות יפות מאוד. רציתי לדעת מי הוא, אלא שלא היה שם איש ממכריי שאוכל לשאול אותו על אודות אדם זה. בתוך כך מיהר האיש לצאת מן המקווה והתלבש בחיפזון ובזריזות. מיהרתי גם אני להתלבש ויצאתי כדי ללכת בעקבותיו. במהירות גדולה הלך האיש בסמטאותיה של צפת, וראיתי שהוא הולך בדרך פתלתלה כדי שלא אוכל לעקוב אחריו. כך רץ האיש בסמטאות אל מורדותיה של צפת, שכל כולה של עיר זו עליות ומורדות.

לבסוף לא יכולתי עוד להמשיך וללכת אחריו, וקראתי אליו בקול שיעצור, כי ברצוני לשאול אותו דבר מה. אז פנה אליי האיש ואמר: ׳הרב משינוֹבַה, מה אכפת לך שאני עדיין חי בעולם הזה?׳ נבהלתי מדבריו, ולא הלכתי אחריו עוד.

אחרי שנכנסה השבת והתפללתי קבלת שבת ותפילת ערבית, הצטערתי שלא זכיתי להתברך מפיו של האיש ולשאול אותו על כמה עניינים חשובים. גמרתי בדעתי לשאול על האיש, ושאלתי את מכריי שבצפת: ׳מי הוא אדם זה שמראהו כך וכך, והיכן הוא גר?׳

– ׳אדם פשוט הוא,׳ אמרו לי, ׳זה כמה חודשים מאז שבא לכאן, והוא גר לבדו בביתו של יהודי ספרדי אחד, ברחוב הספרדים שבקצה העיר.׳

לקחתי עמי את אחד ממכריי שיבוא עמי לאותו הבית, וגיליתי לו בסוד את מטרתי. קיוויתי שנמצא את האיש בביתו ואברך אותו בברכת שבת – ׳גוט-שַבֶּעס׳ – וכך אתחיל ואשוחח עמו. אבל כשבאנו אל ביתו של הספרדי, אמר לי בעל הבית: ׳לפלא הדבר בעיניי. הנה זה האיש הגיע לכאן מחוצה לארץ, וזה כמה חודשים שגר כאן במרתף. והנה אתמול, מיד כשחזר מן המקווה ארז את חפציו, שילם לי את המגיע לי והזמין חמָר עם חמורו כדי להוביל את חפציו אל כפר עין-זֵיתוּן הסמוך לכאן. שאלתי מדוע הוא נוסע עכשיו, והלוא השבת קרובה לבוא. והוא ענה לי כי נחוץ לו מאוד להיות שם בשבת.׳ לאחר ששמעתי את סיפורו של הספרדי, שבתי אל האכסניה שלי, ובכל אותה השבת הצטערתי על שלא זכיתי לראותו עוד. לא גיליתי לאיש על מה שאירע לי, ולעצמי אמרתי כי במוצאי השבת אמהר ואסע אל עין-זֵיתוּן. אולי אזכה ואפגוש בו שם.

מיד בצאת השבת לאחר ההבדלה אמרתי לאיש סודי, שיביא שני חמורים כדי שנרכב יחד לעין-זֵיתוּן. כשבאנו אל המקום, שאלנו את אנשי הכפר אם ראו את האיש, ואם ידוע להם היכן הוא גר. אמרו לנו: ׳ראינו את האיש שבא לכאן בערב שבת, והוא גר בביתו של האופה.׳

באנו אל בית האופה ושאלנו על האיש. אמר לנו האופה: ׳כל השבת היה עמנו האיש, ועמו גם החמר הגוי שהביא את חפציו. מיד בצאת השבת בא האיש מבית המדרש, ערך את ברכת ההבדלה ונסע עם הגוי, ולא אמר לנו להיכן נסע לשלום.׳״

כל זאת סיפר ר׳ יחזקאל לפני אביו, ר׳ חיים מצַאנְז, בשבת לאחר ששב מארץ ישראל.

אחר נישואיו של **הבעל שם טוב**, ביקש גיסו, רבי גרשון מִקִיטוֹב, ללמוד עמו תורה. הבעש"ט לא רצה בכך, ועשה עצמו כאיש פשוט שאינו מבין דבר.

אמר ר' גרשון לאחותו, אשת הבעש"ט: "חרפה גדולה ממיט עלינו בעלך ולא אוכל לשאת זאת עוד. אם תרצי להתגרש ממנו – מה טוב. ואם לא, אקנה לך סוס וסעי עמו מכאן, וגורו היכן שתגורו."

סירבה אשת הבעש"ט להתגרש ממנו, ועל כן עזבו הבעש"ט ואשתו את העיר והלכו לאן שהלכו. מצא הבעש"ט מקום מגורים לאשתו, והוא הלך להתבודד בהרים הגבוהים. פרנסתם הייתה ממכירת טיט שחפר הבעש"ט בהרים. פעמיים או שלוש פעמים בשבוע הייתה אשתו באה אליו עם הסוס והעגלה, ומוליכה את הטיט שחפר אל העיר כדי למכור אותו, וכך התפרנסה.

באותם הימים נוהג היה הבעש"ט להתענות ימים ארוכים, וכאשר רצה לאכול היה חופר גומה בקרקע, יוצק בה קמח ומים והיה נאפה מחום השמש. זה היה כל מאכלו שהביא אל פיו כדי לשבור את רעבונו לאחר התענית, וכל ימיו היה בהתבודדות.

פעם אחת שקע הבעש"ט בהתבוננות עמוקה, וכך הלך על פני ההרים. גדולים היו ההרים ותלולים מאוד, וביניהם גיא עמוק ותלול. מעבר לגיא, על ההר שמנגד, עמדו שודדים. ראו השודדים כי הולך הבעש"ט אל התהום כשהוא שקוע במחשבות, ואמרו כי בוודאי ייפול וירסק את אבריו. אך כאשר הגיע הבעש"ט סמוך לתהום קרב ההר השני אליו וסגר את פי התהום עד שנעשתה שם דרך ישרה. כאשר המשיך הבעש"ט בדרכו, חזרו שני ההרים והתרחקו. אחר זמן מה חזר הבעש"ט אל המקום, ושוב קרב הר אחד אל חברו עד שעבר הבעש"ט. וכך אירע כמה פעמים.

ראו השודדים כי איש אלוהים הוא, באו אליו וסיפרו לו את מה שראו. אמרו השודדים: "הנה בעינינו ראינו כי איש אלוהים אתה. לכן אנו מבקשים שתתפלל עבורנו שיצליח ה' דרכנו, כי בכל יום אנו מוסרים את נפשנו ומצויים בסכנה גדולה."

אמר להם הבעש"ט: "אם תישבעו לי שלא תפגעו ביהודי ולא תגזלו אותו, אעשה כדבריכם." נשבעו לו השודדים על דבר זה. מאותו היום, אם הייתה מריבה בין השודדים היו באים לפניו, והוא היה מיישב את הריב ועושה פשרה ביניהם.

פעם אחת באו שני שודדים לדון לפניו ומה שפסק לא היה טוב בעיני אחד מהם. אמר השודד בלבו: "כאשר ער הבעש"ט לא אוכל לעשות לו רע. אבל כשהוא ישן, אעשה בו כרצוני ואהרוג אותו." בשעה שישן הבעש"ט בא השודד אליו והרים את הקרדום כדי להכות בראשו. מיד חטפו את הקרדום ידיים נעלמות והכו את השודד מכות קשות ואכזריות. כולו היה פצע וחבורה עד שכמעט לא נותרה בו נשמה, ואפילו לדַבֵּר לא יכול היה. כשהתעורר הבעש"ט, ראה לפניו את השודד מוטל מוכה ומלוכלך בדם וכולו חבורות ופצעים. שאל אותו: "מי עשה לך זאת?" ולא יכול היה השודד לענות לו. למחרת, כאשר חזר השודד מעט לאיתנו, בא אל הבעש"ט וסיפר לו את כל המאורע.

יום אחד הביאו הקצבים לעיר סַמְבּוֹר שור גדול וחזק. כה חזק היה השור, עד שאי אפשר היה לשחוט אותו, כי לא נתן השור להשכיבו על הארץ. ולהפילו בכוח אסור – שמא ייפצע השור וייפסל בשרו

לאכילה. באו הקצבים אל רבי יצחק מסמבור וביקשו עצה. אמר להם הרב כי רק אדם אחד יכול לשחוט את השור, ושמו יצחק-אייזיק, שוחט מן הכפר זוָרביץ.

נסעו הקצבים אל האיש ובקשו שישחט את השור. ואולם הוא התנכר אליהם ואמר: "מדוע באתם דווקא אלי? מעיר גדולה אתם, ויש בה הרבה שוחטים טובים ומומחים. שוחט כפרי פשוט אני. מה יכול אני לדעת, שהשוחטים אצלכם אינם יודעים?"

אבל הקצבים הפצירו בו ואמרו כי הרב הוא שציווה עליו לבוא. כששמע זאת, הסכים ונסע אתם. כשבאו אל השור, ניגש אליו השוחט מיד ולחש דבר מה באוזנו. אחר כך ביקש שיוליכו את השור אל הנהר דנייסטר, שם טבל את השור במי הנהר. אחר כך הניח השור את עצמו על הקרקע, והשוחט הכפרי שחט אותו.

כשסיים, אמר השוחט: "עכשיו כשהרב גילה אותי, למה לי חיים?"

נסע השוחט לביתו ונפטר מן העולם.

פעם אחת פקדה מגֵפת הכולרה את קהילות ישראל. באו אל הבעל שם טוב וביקשו ממנו שיתפלל אל השם שיסיר מהם את קללת המוות.

אמר להם הבעש"ט: "בכפר פלוני במרחק של כמה פרסאות מכאן יש אדם ששמו ושמו אביו הם כך וכך. סעו לשם וחפשו אותו. כאשר תמצאוהו אל תרפו ממנו עד שיבטיח לכם ויאמר: 'בעזרת השם תסור מכם הצרה הזאת.'"

נסעו האנשים אל הכפר וחשבו בלבם: "ודאי צדיק גדול וקדוש הוא איש זה, אם רבנו הבעש"ט מאמין שגזֵרותיו של האיש מתקיימות."

כשבאו אל הכפר שאלו: "היכן ביתו של הקדוש פלוני בן פלוני?" אמרו להם: "אין כאן אדם קדוש שזה שמו."

תמהו האנשים מאוד, אך בטחו ברבם והוסיפו לשאול: "שמא יש כאן אדם אחר ששמו ושם אביו כך?" לא ידעו אנשי הכפר לענות להם, עד שאמר אחד מן הכפריים: "יש כאן שיכור אחד בשם זה. ומה תרצו ממנו – ודאי שוכב הוא כעת על מיטתו ולא מבדיל בין ימינו לשמאלו."

הלכו האנשים אל ביתו של השיכור, וכשפתחה אשתו את הדלת סיפרו לה כי רבם הקדוש מן העיר מז'יבוז' שלח אותם אל בעלה.

אמרה האישה: "צחוק עשה מכם רבכם, הלוא תראו בעצמכם כי בעלי שיכור וישן על מיטתו." אז הוסיפה וסיפרה במרירות כי בעלה היה עשיר מופלג, אלא שהפך שיכור מועד ונעשה עני. שותה וישן, ישן ושותה. כשהוא מקיץ משנתו הוא נוהג מיד לקחת את בקבוק היין-שרף ולשתות אותו עד שהוא נופל ונרדם שוב. כך מנהגו כבר שנים רבות. "אם תרצו לדבר עמו, עשו זאת מיד כשיתעורר משנתו, כי מיד יתחיל שוב לשתות עד שיירדם."

התפלאו האנשים על דבריה, ושוב שאלו את האישה על התנהגותו של בעלה, אך לא שמעו ממנה שום דבר שיש בו כדי להעיד על מעלות טובות או שמץ של קדושה. ואולם, כיוון שהאמינו לדברים שאמר להם רבם חיכו בסבלנות עד שניעור השיכור משנתו.

ברגע שהתעורר, מיהר השיכור לשלוח ידו אל בקבוק היין, אך האנשים עצרו בעדו ואמרו לו: "נשלחנו אליך כדי שתבקש מהשם יתברך שיסיר מעלינו את קללת המגפה."

"אני צמא," השיב להם השיכור, "הניחו לי ואשתה תחילה מעט יין-שרף."

"לא נניח לך לשתות עד שתענה לבקשתנו ותגזור שתסור המגפה," אמרו לו.

הסכים השיכור ואמר: "הקדוש ברוך הוא ברחמיו יסיר מעליכם את המחלה. ועכשיו, הניחו לי."

כשחזרו החסידים אל מזי'בוז' נודע להם, כי באותו הרגע שהוציא השיכור את המלים מפיו, נעצרה המגפה. באו החסידים אל הבעש"ט רבם, סיפרו לו על שאירע וביקשו שיסביר להם כיצד ייתכן הדבר ששיכור בזוי ופשוט עצר את המגפה.

פתח הבעש"ט וסיפר: "ראו מה כוחה של מצווה אחת. הנה אדם זה היה סוחר גדול, עשיר מופלג, ואף יפה תואר ויפה מראה. פעם אחת הזדמן אל ביתה של גויה אחת, אלמנתו של אחד משרי המלכות. בראותה את יופיו חמדה אותו בלבה ואמרה לו: "אתה תהיה לי לאיש, ואני אהיה לך לאשה. ולמה לך אשתך זו? הלוא אם תתרצה לי, כל כספי וזהבי, כל אוצרותיי, ביתי ושדותיי – לך הם. אם תהיה לי לבעל, תהיה לשר בין השרים ועוד תעלה עליהם בגלל חכמתך הרבה."

אמר לה האיש: "לא אסכים, אלא אם תכיני עבורי משתה גדול ובו תכנסי שרים רבים ונכבדים, כדי שיכירו אותי מכאן ואילך וידעו כי הפכתי לשר חשוב ורם מעלה."

הסכימה האלמנה, וביום המיועד ערכה משתה גדול ובאו אליו שרים רבים. עם עלות השחר הסתיים המשתה והקרואים הלכו לביתם.

טרם הלך האיש אל חדר משכבה של האלמנה להיות עמה, יצא תחילה אל חצר הארמון להתפנות לצרכיו.

והנה שמע קולות אנחה ויללות. יהודים היו אסורים שם, בשל המכס שלא שילמו לאלמנה בזמן שנקבה להם. שמע האיש את קולם של היהודים שהיו קוראים: "אוי, אוי. רחמו עלינו," קרב אליהם ושאל אותם על סיבת מאסרם. אז נהפכו רחמיו עליהם ומיד הלך אל האלמנה וציווה עליה שתשחרר את השבויים. כששחרה אותם האלמנה, לקח האיש עגלה וסוסים והושיב את השבויים עליה, ושלחם לביתם בשלום.

כך קיים האיש את מצוות "פדיון שבויים". אך כידוע, "מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה" (משנה, אבות, פרק ד משנה ב), וכיוון שעשה מצווה אחת נטה לבו אל המצוות. כעת חשב: "כיצד אשכב עם אישה גויה ואחטא לאלוהים?" ואז מיהר, לקח עגלה וסוסים טובים וברח משם.

באותה העת פסקו את דינו של האיש בשמים, כי כיוון שעסק בפדיון שבויים ועמד בניסיון החטא, ראוי לו שיהיה צדיק שכל מה שיגזור – יהיו בית דין של מעלה מקיימים.

מיד נעשה רעש ומהומה בעולמות העליונים, שהנה כעת יוכל אדם זה לבטל את כל הגזֵרות עד שתתבטל מידת הדין מן העולם. קטרגה עליו מידת הדין, שייעשה האיש שיכור נצחי, וישתה וישתכר ללא הפסק עד שלא יֵדע מה נעשה בעולם.

"כעת יודעים אתם," אמר הבעש"ט, "מדוע מתקיימים דבריו של שיכור זה. באמת סכנה גדולה לבקש ממנו שיגזור על בית הדין שבשמים, אך לדבר הנוגע לכלל אחינו בני ישראל – מוכרחים היינו לכך. ועכשיו – דעו וראו מה כוחה של מצווה אחת."

"ויסע משה את ישראל" וסוגיא דקמצא ובר קמצא

פדיון הבן זושא-ישראל שי' ופדיון (ממאסר) האב דוד-אור שי' שחר
סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א

א. "ויסע משה" – להתקדם לקראת היעד

לחיים לחיים. הרבה שמחות. מזל טוב לכולם.

"ויסע משה" – מקור ש"נסתיימה עבודת הבירורים"

ידוע מה שהרבי אמר ש"נסתיימה עבודת הבירורים" ועכשיו צריך להתעסק בעבודת היחודים. יש לכך אסמכתא בפרשת שבוע, כידוע שצריכים "לחיות עם הזמן", לכן נתחיל עם פרשת השבוע – פרשת בשלח. בפרשה יש את קריעת ים סוף, שירת הים, אחר כך מרים שרה עם הנשים "שירו להוי' כי גאה גאה", ואחר כך התורה מספרת "ויַסע משה את ישראל מים סוף". רש"י מפרש שהיה צריך להסיע את היהודים בעל כרחם, קדימה, מספיק להיות כאן.

למה היה צריך בעל כרחם של היהודים להסיע אותם? למה לעזוב את החויה של קריעת ים סוף ושירת הים? רש"י אומר שהיו עסוקים בביזת הים, "מרובה ביזת הים יותר מביזת מצרים" – המצרים עטרו את הסוסים שלהם והרכבים שלהם עם זהב ויהלומים. מסביר הרבי בשיחה שבני ישראל חכמים ונבונים ולא היו סתם באיזו תאות ביזה. בני ישראל שמעו את הצו האלקי "וניצלתם את מצרים", שצריך לנצל את מצרים ולהוציא משם את כל הניצוצות שיש במצרים, והנה יש הזדמנות – הזדמנות היא השגחה פרטית מן השמים – שיש פה המון מה להוציא מהם וסברו שזהו רצון ה' יתברך, שנשאר פה עד שנגמור את הבירורים, להוציא את כל הניצוצות שיש כאן, הכסף והזהב והיהלומים של המצרים. על זה משה רבינו אומר 'די, מספיק, נסתיימה עבודת הבירורים'. יש לומר שזה המקור של מה שהרבי אמר אלפי שנים אחרי זה ש"נסתיימה עבודת הבירורים" – צריך לזה מקור בתורה, וכבר לפני מתן תורה נסתיימה עבודת הבירורים, רק שאז היו אלו **רב** ניצוצים, ועדיין נשארו בזמן הגלות **פו** (כמנין **אלהים**) ניצוצים לברר.

בכל אופן, את הרעיון שמספיק לברר וצריך להתקדם הלאה לומדים מהפסוק "ויסע משה את ישראל מים סוף". מהו ים סוף? גם רמז לביזת הים. סוף הוא גם לשון לאסוף, איסוף, מספיק לאסוף ניצוצות – נוסעים הלאה. לאן נוסעים הלאה? מה התכלית של יציאת מצרים? "תעבדון את האלהים על ההר הזה", צריך להתקדם לקראת הר סיני, היעד האמתי שלנו. בימינו אנו, הדור שלנו, צריך לנסוע לקבל את ה"תורה חדשה מאתי תצא" מפי משיח צדקנו. לפעמים מתעכבים בשל סברא תורנית, שיש פה עדיין מה לעשות, יש פה איזו סיטואציה שצריך לנצל. קרה משהו ויש אפשרות לנצל את הסיטואציה למען המטרה, ואומרים – לא, "תמים תהיה עם הוי' אלהיך", מספיק לנצל את המצב, צריך עכשיו רק להתקפל מכאן, עם כל הגדולה שיש כאן, ולהתקדם לקראת היעד.

אחרי כל סיום – לנסוע הלאה

הדבר הזה בעצם נכון לגבי כל דבר שקורה בחיים. יש שמחה – היום יש שמחה – אז עושים התוועדות. עכשיו אנחנו יושבים כאן ושרים הרבה שירים ביחד, שזו שירת הים, אומרים לחיים, אבל באיזה שלב צריך לומר 'מספיק'. מצד אחד, הרבי היה אומר שצריך לשבת ולהתוועד עד שיבוא מלך המשיח, לא לקום, אבל מה שהוא התכוון שצריך להתעקש על התכל'ס. כאן אנחנו אומרים זאת בצורה אחרת, שצריך כל הזמן לזכור מה התכלית וצריך לחנות, "ויחנו... ויסעו" – יש תחנות, אבל אחרי כל תחנה בחיים צריך להתקפל משם ו'סע הלאה, תסע מכאן'. שוב, יש סברא שאפשר לנצל את המצב הזה עדיין, לא מיצינו את המצב, וצריך לבוא משה רבינו לומר ברוח הקדש שלו – נכון, לא נצלנו את המצב עד הסוף, אבל "נסתיימה עבודת הבירורים", לעת עתה על כל פנים, וכעת צריך להמשיך לקראת היעד.

שרש הסעת משה בנסיעת אברהם

איפה כתוב פעם ראשונה "ויסע", רק בניקוד אחר? כאן כתוב "וַיִּסַּע משה את ישראל מים סוף", פועל יוצא, הסיע אותם בעל כרחם. אבל פעם ראשונה כתוב אצל אברהם אבינו "וַיִּסַּע אברהם הלוך ונסוע הנגבה", אותן אותיות בניקוד אחר. אצל אברהם הוא "וַיִּסַּע".

גם כן, הוא צריך לקום – איפה הוא היה קודם? בשכם ("ויעבֹר אברם בארץ עד מקום שכם"), מקום מצוין, מקום מלא נצו"ק (אם **רפח** עולה ד"פ **עב** הרי **שכם** עולה ה"פ **עב**!), ואז "ויעתק [משמע בכח, קשה להפרד משכם] משם ההרה מקדם לבית אל [מתקדם לקראת היעד, לבנות בית לאל עליון]". אבל אחר כך הוא עוד נוסע הלאה, לא עומד, גם בתחנות הטובות, כל הזמן הוא נוסע הלאה. לאן הוא נוסע? "הנגבה". כתוב בחסידות ש"הנגבה" היינו אור אין סוף – "עד ולא עד בכלל" בעולם הזה, וכמו שמסביר רבי אייזיק שלעתיד לבוא יהיה "עד ועד בכלל", שיגיע ליעד לגמרי, לאין סוף.

בין "רצוא ושוב" ל"הלוך ונסוע"

כתוב בחסידות שעל חיות הקדש כתוב "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק". כך בחיות הקדש, אבל בנשמות – שהן יותר גבוהות ממלאכים – כתוב הפסוק של אברהם אבינו, "ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה". יש "רצוא ושוב" ויש "הלוך ונסוע".

לפי פשט אני חושב ש"נסוע" הוא יותר מ"הלוך", כמו שהיום הליכה היא ברגל ונסיעה היא ברכב או במטוס – קודם הוא הולך, אבל אחר כך, כשהוא תופס תאוצה, לא מספיק לו ללכת והוא מתחיל לנסוע. אבל בחסידות כתוב משהו אחר, שבתוך התנועה המתמדת שלו, ה"הלוך" הוא כנגד ה"רצוא" שלו ובמקום "שוב" כתוב "נסוע". כלומר, יש משהו במלה "נסוע" שהוא כמו "ויחנו", שלכאורה ההיפך – לא שנוסע יותר מהר, אלא שנח קצת בין הליכה להליכה.

מה ההבדל בין "רצוא ושוב" ל"הלוך ונסוע"? כתוב שב"רצוא ושוב" המלאכים שבים לאחור, לא מתקדמים באמת אלא רצים קדימה וחוזרים למקום הראשון שלהם כל הזמן, יש דופק – אל תקרי חיות אלא חיות – אך לא באמת מתקדמים. אבל בנשמות כתוב "ונתתי לך מהלכים בין העמדים" – המלאכים באמת נקראים עומדים, עם כל ה"רצוא ושוב", אבל הנשמות מתקדמות, "מהלכים", "הלוך ונסוע". אם כן, במלה "נסוע" יש דבר והיפוכו, ושניהם אמת, שיש משהו שאדם בפנימיות עוצר בשביל לתפוס עוד יותר תאוצה. אפילו בתוך זה שהוא טס בשמים, דווקא שם יש לו את העצירה, את התחנה. זו ממש נשיאת הפכים.

נסיעה מתוך אהבה

למה ה"הלוך ונסוע" כתוב אצל אברהם אבינו, ולא אצל מישהו אחר? אברהם הוא מדת האהבה והחסד, "חסד לאברהם". עיקר מה שיהודי צריך לנסוע הלאה הוא מתוך אהבה, מתוך אהבת ה', מתוך אהבת ישראל. גם כשהוא מודה לה', ועושה סעודה ושר שירת הים ובז את ביזת הים שלו, שלפי דעתו זו המצוה הכי גדולה שהוא יכול לעשות כעת, פתאום צריך לחשוב שיש איזה יהודי שצריך לעשות חסד איתו, או שגם הקב"ה צריך לעשות איתו חסד, יש איזו מצוה בין אדם למקום שצריך כעת לעשות. אז צריך להתקפל מהמצב הקיים ולנסוע הלאה.

הכח בנפש שמניע את הנסיעה הלאה הוא דווקא אברהם, אפילו אברהם לפני שהוא מקבל את ה-ה שלו, לפני ברית המילה שלו, כשהוא עדיין אברם, עוד לא אברהם – זה הטבע הראשון שלו, עוד לפני הטבע השני שהוא קבל, הטבע המוטבע אצלו לגמרי הוא "הלוך ונסוע" (לא שוקטים על השמרים, לשון שמרנות, "'שמור' לנוקבא", אלא נוסעים הלאה, בחינת דכורא, "זכר חסדו", "חסד לאברהם").

לא להתעכב במשבר עמונה

על מה כל זה נאמר? לפעמים יש בחיים גם כישלונות-לכאורה, לא דברים טובים שקורים, אבל אחרי לכאורה-כשלון נדמה שיש משהו להרוויח, שכדאי להתעכב ולהרוויח כמה שאפשר להרוויח מהמצב, ואחר כך נלך הלאה. "ויַסע משה את ישראל מים סוף", זה לא חישוב נכון. מה שהם הספיקו לקחת הוא לא הוציא מידם. אדרבא, כתוב "גדולה ביזת הים מביזת מצרים", סימן שהיתה שם ביזת הים, רק מהר-מהר לגמור עם זה, אנחנו יש לנו יעד וצריך להתקדם לקראתו.

הווארט הזה היה בשביל כמה חבר'ה שיושבים פה והיו בעמונה. בקשר למשבר הזה שעברנו – היו הרבה משברים שעברנו, ה' יעזור שלא יהיו עוד משברים כאלה. בכל אופן, גם כמו שאמרנו כרגע, כאשר יש משבר יש גם איזה רווח בסוף, ישנם לקחים ללמוד וכו'. אפשר לשקוע בזה, לנסות לנצל את המצב עד הסוף, או סתם להתעצב תוך כדי געגועים, לא להתנתק (להעתק) מעמונה... צריך כמה שיותר מהר להפסיק לשקוע במה שהיה, קצת להדחיק זאת, ונוסעים הלאה – נוסעים ליעד האמתי שלנו. מספיק ביזת הים, גם מלשון ביזוי, לבזות את אלה שיזמו וביצעו את הרס ישוב יהודי בארץ ישראל. שוב, נוסעים הלאה ליעד האמתי, בלשון הרבי – הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

משמחת הסיום ליעד האהבה האין סופית

גם בדברים טובים זה ככה, כאן, בפרשת שבוע, מדובר בדבר הכי טוב, קריעת ים סוף. שוב, מה שמשה רבינו מחדיר בנו הוא בעצם מחדיר בכל עם ישראל את נשמת אברהם אבינו, שרש נשמת אברהם, אב-רם, "השכל הנעלם מכל רעיון", שרק "הלוך ונסוע הנגבה", "הנגבה" הוא אין סוף, אין סוף אהבה, נגב הוא דרום, אהבה, מדת אברהם. אברהם הוא אהבה וארץ ישראל היא אהבה, ואברהם הוא עדיין לפני מתן תורה, הוא השרש. צריך להתקדם ל"תעבדון את האלהים על ההר הזה" (הר היינו בחינת אברהם – "אברהם קראו הר", היינו הר של אהבה רבה, "כפה עליהם הר כגיגית", כמבואר בדא"ח).

צריך להבין שמה שה' רוצה מאתנו באמת הוא תמיד לנסוע הלאה. כל שמחה בחיים היא תחנה, תחנה טובה, וכעת, עם כל בעלי השמחה שכאן וכולנו יחד – אחרי שנסיים פה, עם קצת ביזת הים – נקום ונסע הלאה. לחיים לחיים.

[מה בכל אופן עם הזהב המסכן הזה שמחכה שנקח אותו? מה יהיה איתו?] אמרנו שכנראה שהוא באמת מסכן הזהב, הוא ירדוף אחרינו, כמו שפרעה רדף אחרינו. הזהב ימצא אותנו באיזה מקום וניקח אותו.

ההגיון והרגש כאן הוא רגש של סיום מסכת, כמו שזוכים שיוצא לאור הספר – הספר הזה (תורת המלך ח"ב) – אז אומרים לחיים, אבל עוד לפני כן כבר חושבים על הספר הבא, המסכת הבאה.

חבור המסעות בין אברהם אבינו ומשה רבינו

מה שהסברנו כעת הוא עוד קשר ל"באתי לגני". יוצאים מ-י' שבט וי"א שבט, מאמר "באתי לגני", שם הוא מסביר שאנחנו הדור השביעי, שכל מעלת משה היא בהיותו השביעי לאברהם אבינו – הכל בזכות הראשון. כמו שאנחנו אומרים תמיד, אצל הרמב"ם יש שני עמודים שלא ברור מי גדול ממי – אברהם אבינו ומשה רבינו. כעת אמרנו עוד קשר ביניהם, שמשה מקבל את ה'מוחין' לנסוע הלאה מאברהם וגם מחדיר את תודעת אברהם בתוך עם ישראל.

בשני הפסוקים האלה יחד יש **ג** לשונות של לנסוע הלאה – "ויסע... ונסוע... ויסע". רק לראות שמשלים, **ויסע-ונסוע-ויסע** שוה 484, מספר שלם, **כב** ברבוע – הרבוע (שלמות ההתכללות) של **כב** אתוון דאורייתא, שיש לו הרבה רמזים חשובים (במיוחד רומז לזוגות: **ענוה שמחה**, **גוף נשמה**, **גלות גאולה**, ועוד). רק אותיות השרש: **סע נסע סע** = 440 = 20 פעמים 22, כאשר שאר האותיות: **וי וו וי** = 44, 2 פעמים 22.

ב. "באתי לגני" פ"ז: עלית הדל וירידת הרש

שייכות פרק השנה ב"באתי לגני" לי"ג שבט

אם הזכרנו את המאמר "באתי לגני", היום הזה – י"ג שבט, עם כל השמחות והעניינים – הרבי הקודם תכנן והדפיס את המאמר השני בהמשך "באתי לגני". המאמר הראשון, חמשת הפרקים הראשונים, מתחיל "באתי לגני". המאמר השני הוא "היושבת בגנים" שיצא לקראת היום וכדי שהחסידים ילמדו אותו היום, בי"ג שבט. י' שבט הוא היארצייט של הסבתא של הרבי הקודם, הרבנית רבקה, וי"ג הוא היארצייט של האמא שלו, הרבנית שטערנא שרה. בהשגחה השנה הזאת לומדים פרק ז של המאמר, שבתוך המאמר השני, "היושבת בגנים". כלומר, הפרק של השנה שייך ליום הזה, י"ג שבט, יותר אפילו מל-י' שבט.

"כפירים רשו" – פרי החג המתמעטים והולכים

היו כמה שיעורים על הפרק הזה, ונאמר עוד ווארט: הוא מדבר על רש ודל, האות ריש והאות דלת, כהמשך לפרק הקודם. כתוב "ולרש אין כל", אין לו את נקודת הבטול, ה-י שמאחורי ה-**ד** בציור האות **ד**, שלא קיימת בציור האות **ר**. לכן האות **ר** היא מהאותיות "דאתחזיאו על סטרא בישא", כך כתוב בזהר וכך מובא במאמר.

הוא מביא פסוק – "כפירים רשו ורעבו ודרשי הוי' לא יחסרו כל טוב". כפיר הוא אריה, אבל על "כפירים רשו ורעבו" הוא כותב שבזהר הקדוש דורשים כפיר מלשון פר – כמו שדורשים כפורים מלשון כ-פורים. הזהר דורש שכפירים היינו הפרים שמקריבים בסוכות ו"רשו" היינו שמתמעטים מיום ליום – יורדים מ-יג עד ז, סה"כ י"פ ז, שבעים פרים, והכל בדרך של "מתמעטים והולכים". מה הוא לומד מכאן? שכך הזהר מפרש את המלה "רשו", שנעשו יותר ויותר רשים.

ירידת הרש (הפסימי) ועלית הדל (האופטימי)

נקח רק את הווארט הזה ולפיו נסביר את ההבדל בין רש לדל. שניהם עניים, "ולרש אין כל", ולדל – ה-**ד** – יש את ה"כל", את הנקודה. מהזהר הזה – הוא לא כותב ממש בפירוש, אבל כך משתמע – משמע שלהיות רש הוא לא רק להיות עני אלא להיות עני בירידה. רש הוא כזה עני שכל יום הוא עוד יותר עני, התנועה שלו מרש לרש, מדחי אל דחי. ואילו דל הוא לשון "דלו עיני למרום", "דליתני", דל הוא דווקא לשון התרוממות, עליה.

אפשר לומר שאצל שניהם חשבון הבנק הוא אותו דבר בדיוק – אם יש להם בכלל חשבון, מן הסתם כבר עקלו להם את החשבון מזמן... בכל אופן הם באותו מצב כרגע, בהוה – אבל ההבדל ביניהם הוא שהרש הוא בירידה והדל בעליה. כמו "קרבן עולה ויורד", שיש אחד שהוא יורד – עשיר, בינוני, עני, הוא ממשיך לרדת, הוא בנפילה, ואילו הדל, שאובייקטיבית הוא באותו מצב ממש, הוא בעליה. זה הבדל תהומי.

למה הדל בעליה? עכשיו באמת הוא דל בקרבן עולה ויורד שלו, אבל הוא עתיד להתעשר. למה? בזכות הנקודה הזו שמבדילה בינו לבין הרש. איפה צריך להיות בעליה? בראש שלו. כעת נאמר מילים אהובות כאן בישיבה: האם אתה טיפוס אופטימי או פסימי? דווקא הרשים, שיתכן שהם חכמים מאד (רש מלשון ראש), פסימיים, דווקא בגלל החכמה שלהם. לכן כשהמצב ירוד, כשהוא עני, הוא מרגיש את עצמו יורד, הוא לא מרגיש את עצמו עולה. הכל מתחיל ממה שיש לך בראש.

לפי זה, האופטימיות בראש היא עצמה נקודת ה-**י** שמאחורי ה-**ד**, נקודה של "כי כל בשמים ובארץ" – כפי שמביא הרבי בפרק הזה – קשר "דאחיד בשמיא ובארעא". גם כשהוא יורד הוא קשור לשמים. מה זאת אומרת שקשור לשמים? שאני מסוגל וה' יעזור שאעלה עד לשמים. אבל יש אחד שרק בירידה, אין לו כל, "ולרש אין כל", וממילא מחר יהיה יותר גרוע. זו בעצם התוכחה של התורה, שכל יום הוא יותר גרוע ("בבקר תאמר מי יתן ערב [של אתמול] וגו'").

ירושת הרש – נכונות לרדת כדי לעלות ולהעלות

באחד השיעורים שדברנו על הפרק הזה אמרנו איך בכל אופן אפשר להציל את הרש. הרי פלא, חז"ל דורשים "תחנונים ידבר רש" על משה רבינו, על "ואתחנן אל הוי' בעת ההיא לאמר". אז אי אפשר לומר שהרש הוא רק שלילי, יש ודאי רש טוב, משה רבינו. מה צריך? צריך לתת לו את ה-**י**. משאירים אותו **רש**, רק מוסיפים לו **י** בהתחלה, ואז הוא הופך להיות **ירש**, לשון ירושה. כמו שידוע שכדי להביא את המשיח צריכים לרשת את האורות המרובים דתהו שיימשכו לתוך הכלים המרובים דתיקון. צריך לרשת את התהו. יעקב צריך לרשת את עשו. כנראה בשביל לרשת את האורות דתהו, האורות של עשו שאמר "יש לי רב", צריך כן איזו זיקה וקשר להיות רש. דווקא הרש עתיד לרשת.

יש סגולה דווקא לו לרשת, "שבע יפול צדיק וקם" – הרש נמצא בנפילה, אבל גם המשיח נמצא בנפילה, המשיח נקרא "בר נפלא". מצד אחד היה ברור לנו עד הרגע הזה שצריך רק לחשוב טוב, 'טראכט גוט וועט זיין גוט', וה'טראכט גוט' הוא ה-**י** של ה-**ד**. כעת משאירים את הרש **רש**, רק מוסיפים לו את ה-**י** בהתחלה והופכים אותו ללשון ירושה, שהוא יירש את ה"יש לי רב" ("**יש לי רב**" אותיות **ירש לבי**, האורות המרובים של עשו הם אורות הלב דווקא) של עשו הרשע, זו תכלית הגאולה.

מה כתוב בחסידות? הצדיק נופל כדי להעלות ניצוצות שנפלו למטה וחבושים בבית הסהר לגמרי, "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים". לכן צריך שיפול, ותוך כדי נפילה הוא מזדהה עם מי שנמצא למטה, ואז הוא קם ומקים אותו. לא רק "וקם", אלא שתוך כדי כך הוא מקים ומרים את מי שעליו נאמר "נפלה ולא תסיף קום". יש מי שבמצב שלא יכול לקום בעצמו, "ולא תסיף קום", כך כתוב בזהר. כדי שיקום צריך שמישהו אחר גם יפול, יתחבר איתו וכך ירים אותו. לשם כך יש תנועה של מסירות נפש, של נכונות ליפול, לרדת, בשביל אחר כך לקום והקים ("דוד מלך ישראל חי וקים [נופל וקם]"). זה קצת על דרך עבירה לשמה, אבל ככה יורשים את האורות המרובים של תהו, י-רש.

העליה למתן תורה והירידה לביאת המשיח

נאמר זאת טפה אחרת: אם אני בעליה – בעליה אני מסתלק מהמציאות במדה מסוימת, עולה מהמציאות הבלתי-מתוקנת, המציאות הלא-טובה. אם אני כעת עני – אני רוצה לצאת מהמצב, חושב טוב וה' יעזור שאצא מזה. אבל אולי מה שצריך באמת, אולי היעד האמתי, הוא שבאמת לא ירדתי מספיק – לא הגעתי לתחתית המציאות בשביל לגאול אותה. אומרים כעת דבר והיפוכו – קודם אמרנו שצריך רק להתקדם לקראת הר סיני, אבל 'נאך א מאל מתן תורה וועט ניט זיין', הציור של מתן תורה של משיח הוא לא כמו מתן תורה דאז אלא ציור אחר, אולי צריך לרדת לתוך המציאות ולהתחבר אליה כדי להביא את הגאולה, לא רק להתעלות במעלות התורה והיראה. צריך לרדת ולרדת ולרדת בתוך המציאות עוד יותר ממה שאני רגיל, קצת או הרבה נגד הטבע שלי, בשביל לרדת.

שמה, ככל שאני יורד יותר, אני יורש יותר את האורות המרובים דתהו שלא נמצאים למעלה בשמים אלא בתחתית האדמה. איפה הם האורות המרובים של תהו? אולי מאד גבוה בשמי השמים? לא, הם הכי נמוך שיכול להיות. צריך להכניס אותם לכלים של תיקון, שהם יותר גבוהים מהאורות דתהו. האורות דתהו למטה והכלים דתיקון יותר למעלה מהם. צריך לרדת, כמו שצוללים במים עמוקים כדי להוציא משם מרגליות, או בכלל כמו כמה אנשים שיושבים פה – יוצאים לחוץ לארץ בשביל להחזיר אוצרות, שהם אורות דתהו. זו דוגמה של ירידה לצורך עליה. כך הוא רש עם י.

כל זה למדנו מתוך הפירוש שהוא כותב בפרק הזה על "כפירים רשו ורעבו". אז לא נהיה פרים שרק מתמעטים, אלא באמת כפירים דקדושה, אריות, גיבור כארי, עז כנמר. לחיים לחיים. עד כאן הקדמה, ווארט על פרשת שבוע ווארט אחד מתוך המאמר.

ניגון שירת הים

כעת שרים את ניגון "שירת הים". כששרים את הניגון הזה מתחלקים לשתי קבוצות – בריטונים וטנורים. כך אם היינו מחלקים נכון, היו יושבים בשני הצדדים. צד אחד שר והצד השני מקשיב. כולם עוברים באמצע – אלה שני הצדדים של ים סוף. זה נקרא "תהום אל תהום קורא".

לחיים לחיים. "ויסע משה". צריך עוד הרבה חזרות לפני שמקליטים...

ג. ישמח לב: ענוות רבי זכריה בן אבקילוס שלא גילה רוח קדשו

כעת נלמד משהו בתוך הספר. ידוע שמכל ספרי החסידות הכללית הרבי כבד מאד את ה"מאור עינים" של רבי נחום מטשרנוביל. חב"ד הפיצו אותו והיתה הו"א שידפיסו אותו. נלמד קטע ואז נתבונן מה

אפשר לרמוז ממנו היום. בסוף הספר יש חלק שנקרא "ישמח לב", על סוגיות הש"ס, בדרך כלל על אגדתות. יש קטע במסכת גיטין על חורבן הבית שהוא מבאר אותו.

טעם החורבן: שנאת חנם ו"שהעמידו דבריהם על דין תורה"

כתוב שבית שני נחרב בגלל שנאת חנם, במקום אחר כתוב שהעמידו חכמים דבריהם על דין תורה – יש שואלים באמת מה ההבדל ביניהם, למה יש שני טעמים לגבי חורבן בית שני. ידוע, גם הרבי הקודם אמר זאת וגם הרב קוק אמר זאת, שהתיקון של שנאת חנם הוא אהבת חנם (על ידי **אהבת חנם** פועלים "**באתי לגני**", שהרי אין השכינה שורה אלא באתר שלים, כמבואר בתניא בפרק לב, והרמז – חשובנא דדין כחושבנא דדין). כנראה שהתיקון הוא גם שלא יעמידו חכמים את דבריהם על דין תורה. צריך להבין איך שני הדברים האלה קשורים אחד בשני.

לגבי הדבר השני, צריך לנקוט במדת החסידות, לעשות לפנים משורת הדין. לפי זה רק חסידים יכולים להביא את הגאולה, הם אלו שמהדרים באהבת ישראל – שהיא אהבת חנם, ההיפך משנאת חנם – וגם כאשר על פי מדת הדין כך וכך לא חותכים בסכינא חריפתא אלא תמיד מוותרים, אני מוותר לשני אף על פי שעל פי דין יתכן שמגיע לי, עושים לפנים משורת הדין.

ענוותנותנו של זכריה בן אבקילוס

הסיפור הכי קשה שם בסוגיא לגבי מה שקדם לחורבן והביא אותו הוא הסיפור המפורסם של קמצא ובר קמצא. הוא מביא סיום הסיפור הזה בלשון חז"ל:

אמר רבי יוחנן בן זכאי [כבר קשה, כי בגמרא כתוב רבי יוחנן. אפשר להסביר מה רומז, אבל כך כתוב בגמרא.] ענוותנותו של זכריה בן אבקילוס [יש גורסים אבקולס ויש אבקילוס, עיקר הנפק"מ הוא כמובן לגימטריא.] שרפה את היכלנו והגלה אותנו מארצנו וכו' עי"ש.

הוא מקצר כאן את לשון הגמרא, שאומרת שלשה דברים – החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו. גם בשלישיה הזו צריך להתבונן – שקרו בגלל ענוות אותו חכם, שכפי שכותב כאן בהמשך כנראה הוא היה חכם הדור, ה"חד בדרא", אחרת לא היו מקבלים את דעתו. קבלו את דעתו, סימן שהוא הכי גדול. הוא גם היה הכי ענו. גם הכי גדול וגם הכי ענו, לפי זה הוא כמו משה רבינו. הוא בדור אחד אחרי הלל הזקן, שגם היה גלגול של משה רבינו וגם היה ענו מכל אדם.

האזכור הנוסף של רבי זכריה בן אבקולס

יש לנו פה דמות שלא מוזכרת הרבה בחז"ל. בסך הכל יש דין אחד שהוא מוזכר. שם, גם מאד מענין, כתוב עליו שנהג לא כבית שמאי ולא כבית הלל. זו פעם אחת שמובאת ממנו הלכה, לגבי מוקצה בשבת, ומציינים שבית שמאי אומרים ככה ובית הלל אומרים ככה ור' זכריה שלנו לא עשה לא כבית שמאי ולא כבית הלל אלא יש לו שיטה בפני עצמו. איך אומרים זאת בלשון החסידות? הוא היה 'עצמי'. יש שני עמודי תווך, בית הלל ובית שמאי, והוא עושה לא כזה ולא כזה. בתוספתא, מיד אחרי שמביאים את המחלוקת של בית שמאי, בית הלל ושלו – ומציינים שעשה לא כזה ולא כזה – אומר רבי יוסי אותו דבר שכתוב כאן בפי רבי יוחנן. שם כתוב רק "שרפה את היכלנו".

באמת שואלים המפרשים – במיוחד דן בכך החתם סופר – מה בכלל הקשר. אצלנו בגמרא מסיימים בכך סיפור ארוך של החורבן, אבל מה הסיפור והמסקנה שלו קשורים להלכה זו? כאן יש דוגמה יפהפיה שהלכה מכאן וסיפור מכאן ואומרים שהא בהא תליא – בדיוק מה שאנו מנסים לעשות כל הזמן. אם יש מקור אחד בגמרא ובחז"ל שלוקחים דין מובהק ופתאום מסמיכים אותו לסיפור ומסקנה של חז"ל, מה שקרה, ואין על פי פשט שום קשר ביניהם בכלל – זו ודאי האסמכתא שטוב ורצוי לעשות כך, שיש ענין בזה. כנראה עצם הדבר הזה, שמחברים שמעתתא ואגדתא ומחברים יחד, הוא אולי בעצמו תיקון סבת החורבן. אולי זה קשור לאהבת ישראל ומדת חסידות לפנים משורת הדין. עוד לא הסברנו בדיוק את ההלכה ולא את תירוץ החתם סופר מה הקשר ביניהם. רק לומר שהמסקנה שם היא שענוותנותו שרפה את היכלנו וכו'.

הנהגה על פי דין ולא מדת ענוה

להבין מה זה שתפס רבן יוחנן בן זכאי [רואים שלא סתם פליטת קולמוס, אלא שמזכיר בדווקא את ריב"ז. ריב"ז הוא בן הדור של רבי זכריה בן אבקולס ואילו רבי יוחנן בגמרא לומד זאת מהההיסטוריה כמה דורות אחרי. כאן משום מה הוא כותב רבן יוחנן בן זכאי וחוזר על כך.] לשון ענוותנותו מה עניוות הוא זה [למה השתמש במלה זו?

מה הסיפור שם? קמצא נפגע מכך שגרשו אותו מהסעודה וחכמים ישבו שם ולא מיחו, אז אמר שהוא ילך להלשין על כל עם ישראל. יהודי 'מוסר', הוא הלך לקיסר ואמר שהיהודים מרדו בכך. איך נאמין לך שהיהודים מרדו? תנסה, תשלח להם קרבן, ותראה אם יקריבו אותו בבית המקדש. הסכים הקיסר ושלח את הבהמה על ידו. תוך כדי שהוא לקח את הבהמה הוא עשה בה מום – שתי סברות בגמרא איזה מום עשה, או בניב שפתים או בדוקין שבעין – מום מאד קטן, שאצלנו הוא פוסל אבל אצל אומות העולם לא, שאצלם רק חסרון אבר פוסל. הוא עשה מום קטן והביא למקדש, לכהנים. הכהנים ראו שיש פה מום קטן. מה עושים? אסור להקריבו, אצלנו זהו מום. חכמים אמרו שנקריב "משום שלום מלכות", יש כאן פיקוח נפש ולכן בכל אופן נקריב. בא רבי זכריה שלנו ואמר: לא, יאמרו שמותר להקריב בעל מום, ילמדו מ"מעשה רב" שאנחנו עושים שמותר להקריב בעל מום, ולכן לא להקריב אפילו משום שלום מלכות. אמרו שיש רעיון אחר, נהרוג את ה'מוסר' הזה. אומר רבי זכריה – דין תורה שמטיל מום בקדשים יהרג? יאמרו מטיל מום בקדשין יהרג. בשני הדברים הוא סבר שמותר – מותר משום שלום מלכות גם להקריב ומותר להרוג את המוסר – אבל לא לעשות משום "מה יאמרו", "יאמרו בעל מום קרב" ו"יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג".

רצינו לחבר זאת למה שאמרנו קודם, שכתוב עליו שהוא אחד שנוהג לא כבית הלל ולא כבית שמאי, כך בהלכה היחידה שמובאת בשמו. יש כאן שני פתרונות לבעיה, או להקריב עם המום או להרוג את המוסר, אפשר לומר שהריגת המוסר היא דעת בית שמאי והקרבה משום שלום מלכות היא דעת בית הלל, והוא אומר לא זה ולא זה (כתיב "אל דעות הוי' ולא [כתיב] נתכנו עלילות" – יש שתי דעות עיקריות בתורה, של בית שמאי ושל בית הלל, הכלולות במשה ר"ת מחלוקת שמאי הלל כנודע, אך יש גם דעה שלישית – "ולא נתכנו עלילות", לא לעשות כלום, רק ללכת תמים עם ה'. והיינו לפי הכתיב דווקא, "ולא", סוד דעת הנעלם כנודע).

איזו ענוה יש פה? אפשר היה לומר שמשום הוראותיו נחרב הבית, או איזו מלה אחרת. מה שייכת פה ענוה? לא רק הוא שואל זאת, שאלה שהרבה שואלים, איזו ענוה יש כאן?!] הלא מדרך הדין שלא יאמרו בעלי מומין קרבין וכו' אמר להן כך שלא יקריבו הקרבן של הקיסר ואין זה ממידת העניוות.

רבי זכריה ראה את החורבן ברוח הקדש

אך אפשר לומר דוודאי מדנתקבלו דבריו של רבי זכריה בן אבקילוס בעיני החכמים ועשו כדבריו בודאי היה גדול בדורו [כפי שאמרנו קודם. מכך שכולם קבלו את דבריו, אף על פי שסברו אחרת, סימן שהוא גדול הדור.]. כי אילולי זאת לא היו משגיחין בדבריו והיו עושין כאשר היה בדעתם לעשות להקריב משום שלום מלכות [לאורך כל הדרוש הוא מזכיר באופן שיטתי רק את האמירה הראשונה של רבי זכריה ומתעלם מהשני. מה יהיה התירוץ? מה בראש שלו? הוא גדול הדור ו"שמא יאמרו כך וכך" הוא מכניס את כולם לפיקוח נפש ובאמת הוא מפסיד. זה מה שהתחלנו לומר קודם שיש אירועים שבסוף אתה מפסיד. הדבר שהכי הפסדנו בהיסטוריה שלנו – אולי יש עוד דברים, אבל שיקול לא נכון שבשלו הפסדנו בגדול – הוא שיקול דעת לא נכון של רבי זכריה שבשלו נחרב הבית. אני רוצה שכולנו נחשוב על מה שהיה עכשיו. מה שקרה בעמונה הוא בחינה של חורבן הבית, בזעיר אנפין. חייבים לומר שהוא הגדול, הוא משה רבינו שבדור. רואים כאן שמשה רבינו גם טועה, מתוך "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".].

וגם צריכים אנו לומר כי ר' זכריה ראה ברוח הקודש שהגיעה העת שבית המקדש יחרב ולכן לא רצה שיתבטל דבר תורה שיאמרו בעלי מומין קריבין וכו' [שוב מתעלם מהדבר השני.] כי אין זה פעולה לבטל הגזירה שנגזרה שיחריב בית המקדש [צריך לומר שרבי זכריה שלנו פשוט ראה שלא יעזור שום דבר, שיש גזרה בשמים והגיע הזמן – בשל שנאת החנם של עם ישראל – שבית המקדש יחרב, הוא חייב להיחרב. אם בלאו הכי חייב להיחרב, לא כדאי לעבור על דבר תורה. לכן המציא תירוץ, "שמא יאמרו", אך באמת היה אצלו בראש שאם הייתי חושב שזה יכול לעזור הייתי אומר להקריב עם המום או אפילו להרוג את אותו מוסר. אבל היות שאני רואה ברוח הקדש – לא אמר כך, רק חושב בראש – שהגזירה נגזרה ולכן למה לעבור על איסור אם לא יעזור?!] כמו שידע זאת ברוח הקדש

דאם לא כן [אם היה איזה זיק של תקוה שיעזור ודאי צריך להקריב משום שלום מלכות.] האיך לא חש לזה רבי זכריה ג"כ שיקריבו משום שלום מלכות והא אין לך דבר שעומד משום פיקוח נפש ["שמא יאמרו" עומד בפני פיקוח נפש?!] וכ"ש [שלא סתם פיקוח נפש של יהודי אחד, אלא] שכל נפשות ישראל יהיו בסכנה ע"י שלא יקריבו [שוב, לאורך כל הדרוש מתייחס רק לדבר הראשון, להקריב בעל מום. מכיון שהוא חסיד, לא רוצה להזכיר סברת דין, בית שמאי כנ"ל.]

אחרי החורבן "אין לנו שיור רק התורה הזאת"

אך בודאי מטעם האמור ע"י שהוא ראה שכבר נגזרה גזירה שבודאי יחרב וע"כ לא רצה שיבוטל דבר אחד מהתורה כנ"ל לכל הפחות [נחדד את דבריו, מה שלא כותב בפירוש: אם בית המקדש נחרב, מה נשאר לנו בכלל?! אם עמונה נחרבה, מה נשאר? הוא אומר שנשארה רק תורה. כמו שכתוב שבגלות "אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה". אם הדבר היחיד שנשאר הוא תורתנו, אדרבא, צריך להחזיק בו עוד יותר – שמא יאמרו על פי תורה שדבר שאסור הוא מותר, על זה צריך למסור את הנפש, על תורתנו הקדושה.

עוד פעם, זה ראש גלותי עוד לפני חורבן הבית, כי הוא צופה ברוח הקדש שאין תקוה, 'אבדה תקוותנו'.] כי אפילו אם יקריבו ויבטלו דין התורה מ"מ כבר הגיע העת שיחרב בית המקדש ויסבב הבורא ב"ה את החורבן ע"י דבר אחר [אם נקריב את הקרבן – או שנהרוג אותו, שלא מזכיר – נצא כרגע מהברוך הזה, בסדר, אבל "הרבה שלוחים למקום" וימצא דרך אחרת להחריב, הוא הולך להחריב.]

רבי זכריה לא גילה את רוח קדשו מחמת ענוה

וא"כ צריך להבין למה לא אמר להם כך בפירוש [אומר שנשארת לו רק שאלה אחת, למה הוא לא נמק עצמו לחכמים, לחברים שלו? למה הוא לא הסביר להם, 'רבותי, חברי, זה לא יעזור. אני יודע, אפשר לסמוך עלי, אני משה רבינו, יש לי רוח הקדש שלא יעזור, אבדה תקוותנו, אז תפסיקו אפילו לחשוב איך להנצל, הסיפור מכור וגמור, אז לפחות לא נעבור על דיני תורה ולא נהרוג יהודי סתם'. למה באמת הוא לא גלה את הקלפים ולא אמר לחכמים מה שהוא יודע?] לפי דעתו שלא תועיל עוד שום אופן לבטל הגזירה היה לו להודיען שלא יבטלו לכל הפחות הדברי תורה בחנם באין פעולה [היה צריך לומר להם שלא יעזור, ולא לנמק "שמא יאמרו".]

אלא [למה לא גילה? כי היה ענו, לא רצה לגלות שיש לו כזו רוח הקדש:] בודאי מחמת מדת ענוה שהיה בו לא רצה להודיען שהוא יודע זאת ברוח הקדש [מכיון שהוא כל כך ענו הוא המציא תירוץ, "שמא יאמרו". פלא שקבלו זאת ממנו, קבלו כי החזיקו שהוא גדול הדור אבל ה"שמא יאמרו" היה סתם. למה הוא לא גילה בפירוש מה הוא חושב באמת? כי היה ענו, וזה מסביר את הקושיא הנ"ל, שבגלל הענוה שלו נחרב בית המקדש.].

רוח הקדש מחלישה את מדת הבטחון

וזהו ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקילוס החריבה וכו' [מה היה קורה אם לא היה כל כך ענו, והיה אומר שלא יעזור ולפחות נשמור על התורה. כעת בלי טעם, בלי לדעת, מאמינים לו – כשהוא ממציא ווארט שבכלל לא רציני אצלו, לא האמת אצלו, האמינו לו וקבלו את דעתו. מה היה קורה אם היה אומר את האמת, שרואה ברוח הקדש שלא יעזור? הוא אומר שדווקא אז חכמים לא היו מקבלים את דעתו.] כי לולא הענוה שבו והיה מודיענו היינו רואים איזה תחבולה להרבות בתפלה ותשובה לבורא ב"ה שירחם עלינו שיתבטל הגזירה [ממי היו לומדים חכמים שגם לאחר גזר דין אפשר לבטל? חזקיהו שמקובל מדוד מלכא משיחא. חזקיהו שהולך לישון על מטתו בשעת סכנה בן בנו של דוד שאומר "ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם" מקובל מסבו ש"אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים".

(הוא לא ידע זאת?) זו השאלה, הוא לא לומד מדוד המלך. זו המעלה של מי שאין לו רוח הקדש, שרוח הקדש עלולה להחליש את הבטחון. איפה יש משהו דומה לזה? איך שאנחנו מסבירים את ההבדל בין האר"י לבעל שם טוב, שלפעמים לדעת יותר מדי זה חסרון גדול. אנחנו מסבירים זאת לגבי גילוי הגלגול שלך, שהאריז"ל עשה זאת כדי לתת תיקון והבעל שם טוב לא עשה זאת כדי לא להגביל את האדם, לשים אותו בדפוס כזה וכזה. לדעת שאתה גלגול של פלוני מביאה לידי חולשה בעבודת השי"ת, צריך להיות אתה – שאתה-אתה, לא גלגול של אף אחד אחר. כמו שרבי זושא – שם בעל הפדיון – אומר שלא ישאלו אותי למה לא הייתי משה רבינו אלא למה לא הייתי זושא. לא צריך להיות גם הזושא

מהגלגול הקודם, לומר מי היית בגלגול הראשון סוגר ומחליש אותך. לכן, ככלל, הבעל שם טוב לא רצה לגלות גלגולים – הוא כן ידע מה הגלגול, אבל לא גלה זאת לאנשים.

שוב, אם רבי זכריה היה מגלה שברוח הקדש הוא יודע כך וכך היו אומרים – אדרבא, נקריב את הקרבן או נהרוג את המוסר, צריך לעשות כל טצדקי, ונחזור בתשובה ונתפלל לה' שירחם עלינו ותתבטל הגזירה.] אך שענוותנותו גרמה לו כל זה שלא רצה לגלות ולהודיענו והבן.

עד כאן הפירוש של בעל המאור עינים לסיפור הזה בגמרא, שבגלל הענוה שלו – שלא גילה מה שהוא יודע על פי רוח הקדש – נחרב בית המקדש. מה"ישמח לב" יוצא שהפגם בענות רבי זכריה שרוח הקדש שלו החלישה אצלו את האמונה שאפשר לבטל את הגזרה. כמו שמבואר אצלנו ב"אמונה ומודעות" זה פגם במדת ההוד בעיקרי האמונה של פנימיות התורה – האמונה ש"הקב"ה גוזר וצדיק מבטל". שם דווקא יש ענוה, שהיא "בינה עד הוד אתפשטת", ענוה והכנעה. במקרה הזה ממש "הודי נהפך עלי למשחית", שהחריב את בית המקדש – בעיה באמונת ההוד.

הקשר בן רבי זכריה לרבן יוחנן בן זכאי ורבי יוחנן

רק עוד נקודה אחת כאן: שאלנו שה"ישמח לב" כותב פעמיים ריב"ז במקום רבי יוחנן. בהמשך הסוגיא יש באמת הסיפור של רבן יוחנן בן זכאי עם יבנה וחכמיה שהוא בקש מהקיסר. אנחנו יודעים שבסוף ימיו הוא אמר "איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי" ויש פירוש שלא היה בטוח עד סוף ימיו אם עשה נכון או לא, ואולי כן היה צריך לבקש על ירושלים ושלא יחרב הבית. אפשר לומר שמאותה סיבה של רבי זכריה – גם היה ברור אצלו שנגזרה גזירה שהבית יחרב, לכן הוא רצה להציל לפחות את התורה, שהתורה תשאר. זה הפגם של "הודי", כנ"ל. יש צד שוה ביניהם, וכדי להדגיש אותו הוא כותב אותו.

רבי יוחנן האמורא הוא מרא דתלמוד ירושלמי וגם בבבלי הלכה כמותו מול רב ושמואל בני דורו. יש לומר שהוא גלגול של ריב"ז, ולכן גם המחלוקת אם להכנע או להלחם היא בדיוק המחלוקת בינו לבין ריש לקיש, כפי שלמדנו פעם באריכות. רבי יוחנן שייך לשלישיה הזו שלא תולים תקוה במרד. רבי יוחנן לא החזיק מרוח הגבורה של ריש לקיש.

ד. ביאורים נוספים בענוות רבי זכריה בן אבקולס

סבלנותו של רבי זכריה

כעת נאמר עוד כמה פירושים על הסוגיא הזו. השאלה מדוע נאמר "ענותנותו וכו'" בפשט (איזו ענוה יש כאן?), ולכן גם רש"י צריך להתייחס אליה. אם זו לא קושיא בפשט רש"י לא צריך לפרש בכלל. רש"י אכן מפרש:

ענותנותו – סבלנותו שסבל את זה ולא הרגו.

רש"י אומר פשט שענוה היא סבלנות, היכולת לסבול משהו או מישהו. הוא בדיוק ההיפך ממה שראינו במאור עינים, שהזכיר רק את הקרבת בעל מום. רש"י אומר שענוה אינה אי-הקרבת בעל מום, אלא רק מתייחסת לדבר השני – שלא להרוג אותו. הוא אומר שפירוש המלה ענוה היא סבלנות. רש"י לשיטתיה, אומר בתורה על "והאיש משה ענו מאד" – כלל גדול אומר הרבי, שרש"י לא מפרש מה שמובן מאליו, ואם רש"י צריך לפרש את המלה "ענו" סימן שהיא לא מובנת.

גם בגמרא וגם בחומש רש"י צריך להסביר, ובחומש הוא מסביר בשתי מלים. כאן בגמרא מסביר רק על פי המלה השניה שהוא מביא בחומש. בתורה רש"י כותב "ענו'. שפל וסבלן". מי שבשפלות לא נפגע בכלל, לכתחילה, ממה שמדברים נגדו. מי שסבלן היינו שאפילו שהוא כן קצת נפגע – סובל זאת, סופג זאת. זה הפשט בחומש, כשכתוב שם על מה שמרים ואהרן דברו בו לשון הרע, נאמר "והאיש משה ענו מאד", "שפל וסבלן". "שפל" לא שייך לכאן, ענוותנותו של רבי זכריה היא לא בטול ולא שפלות בלשון החסידות, אלא שהוא סובל.

כבר רואים פה איזו בעיה, שאסור להיות ענו כזה, שסובל את הכל. מה אסור לסבול? בזה תלויה יציאת מצרים. הגענו כעת בתורה לשיא יציאת מצרים, קריעת ים סוף, והיא מתחילה ב"והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", ואומר הרבי ר' בונים (ועוד צדיקים גדולים) שדבר ראשון צריך להגיע לכך שאינך מסוגל לסבול את המצב. מה שאינך יכול לסבול את המציאות, אפילו עוד רגע, היינו שביחס למציאות הנתונה אסור להיות ענו. ענו מקבל הכל, גם שירביצו לו עד מות, אם הוא ענו לפי רש"י – סבלן – הוא מקבל הכל. אתה מקבל הכל? בסדר, תשאר במצרים, לא תצא ממצרים. דבר ראשון, אחרי מאתים ועשר שנים שסבלת, צריך לבוא איזה יום שאתה לא יכול לסבול יותר – אותו יום שאתה לא יכול לסבול אתה 'אויס ענו', הפסקת להיות ענו. רבי זכריה הוא עדיין ענו בקטע הזה.

צדקת הצדיק: ערך המדות תלוי ברצון ה'

למה זה קשור? רבי צדוק בצדקת הצדיק, ועוד מפרשים, קושרים זאת למחלוקת המפורסמת בגמרא האם לגבי מדת הגאוה צריך להיות "שמינית שבשמינית" או "לא מיניה ולא מקצתיה". הרמב"ם פוסק "לא מיניה ולא מקצתיה", אבל גם בזה יש ודאי וודאי יוצא מהכלל, כי אם האדם לגמרי "לא מיניה ולא מקצתיה", בלי שום "ויגבה לבו בדרכי ה'", בסוף הוא מת, או נחרב הבית, או שהוא נשאר במצרים. לכן כתוב בגמרא "בשמתא מאן דאית ביה ובשמתא מאן דלית ביה", בחרם יהיה אחד שיש לו גאוה ובחרם יהיה גם אחד שאין לו גאוה.

הוא אומר כלל גדול מאד, שמאד נוגע לכולנו, שאין שום מדה בתורה שאפשר לומר עליה שהיא מדה טובה בעצם או שהמדה הזו היא מדה רעה בעצם, כי כל מדה שלא תהיה – גם המדות שקוראים להן מדות טובות וגם המדות שקוראים להן מדות רעות – תלויה אך ורק בהקשר של מה רצון ה' ברגע הזה. תיקון הנפש עצמו, מחשבת תיקון או מוסר, חייב כל רגע ורגע להיות בטל או רגיש לרצון ה'. יש דבר הכי טוב במרכאות, שאצל כולם המדה הכי טובה, שעכשיו על כל פנים הוא לא לרצון ה' – והיות שלא לרצון ה' הוא הדבר הכי רע שיכול להיות. ולהיפך, יש דבר הכי רע, מדה רעה, אבל הרגע הוא רצון ה'. זה קטע שלם בצדקת הצדיק, שהעיקר אך ורק להרגיש מהו רצון ה'.

לא שלא צריך לחשוב שיש מדות טובות ומדות רעות – יש – אבל שתהיה מודעות שלמה שלגבי כל כלל יש יוצא מן הכלל. רבי צדוק הוא חסיד איז'ביצא, והעיקר של איז'ביצא הוא שגדלות מוחין היא היכולת תמיד להרגיש את היוצא מן הכלל. קטנות מוחין היא לפעול רק לפי הכללים, אבל גדלות מוחין היא רגישות ליוצא מן הכלל, לרצון ה' ממני ברגע הזה. אי אפשר לפתוח ספר ולדעת, זה רגש בנקודה הפנימית שבלב.

ענוה ורחמנות, כעס וגאוה

לגבי מדות טובות הוא נותן שתי דוגמאות, ענוה ורחמנות. ענוה הוא מביא מהסיפור של רבי זכריה בן אבקולס, שענוה היא המדה הכי טובה אבל לא היתה לרצון ה' ולכן חז"ל אומרים שהיא החריבה את המקדש. מכאן הוכחה לכלל שלו, שהוא היוצא מן הכלל, שהדבר הכי טוב בעולם יכול להיות רע מאד. ענוה הוא מביא מהסיפור שלנו, ויש עוד מדה שהיא רחמנות – מכל הטבע היהודי, בישנים רחמנים וגומלי חסדים, העצם הוא רחמנות, בה אנו דומים לרחמנא, ה' יתברך, שרחמנא הוא שם העצם שלו, שם הוי' ב"ה (מדת הרחמים). רחמנות היא לא סתם מדה אלא עצמי, יש רחמים עצומים. מתי רחמים הם משהו רע מאד? באיזה סיפור מישהו נקט במדת הרחמים וזה הדבר הכי רע שיכול להיות? את מוסר ההשכל מזה כל הזמן אומרים, שהמרחם על אכזרים מתאכזר על רחמנים, ולומדים אותו משאול המלך שריחם על עמלק ולכן עמלק עדיין נמצא עד עצם היום הזה. עוד פעם, הוא מביא שתי דוגמאות, שתי המדות הכי טובות, שלפעמים הן הדבר הכי רע – ענוה ורחמנות, כך הוא כותב.

לעומת זאת, מה שתי המדות הכי רעות, שלפעמים הן הכי טוב? כתוב בספר התניא בפרק א ששתי המדות הראשונות של הנפש הבהמית, של יסוד האש, הן כעס וגאוה. אנו יוצאים עכשיו מחדש טבת, חוש הכעס. על תלמיד חכם כתוב ש"כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם". יש משהו, יש רוגז דקדושה, בהקשרים מסוימים שהוא מדה הכי טובה ונצרכת (כמו שנאמר "רגזו ואל תחטאו וגו'", "לעולם ירגיז אדם יצה"ט על יצה"ר"). מה לגבי גאוה? גאוה היא גם מה שאמרנו קודם, "בשמתא מאן דלית ביה", שבחרם מי שאין בו גאוה במקום שצריך, במקום הנכון. על זה כתוב (אצל יהושפט המלך) "ויגבה לבו בדרכי הוי'".

את כל זה אמרנו עכשיו מתוך צדקת הצדיק, שתי מדות הכי טובות שיכול להיות הכי רע ושתי מדות הכי רעות שיכול להיות הכי טוב – רחמנות, ענוה, כעס, גאוה. מי ששלם בגדלות מוחין צריך להיות בעל הבית דווקא על ארבע מדות אלה, ולא שהן תהיינה בעל הבית עליו, כמה שדברים עצמיים. רק כדי לזכור נעשה סימן, כמה שוה **רחמנות ענוה כעס גאוה?** בדיוק 1000. כתוב שלמשה רבינו נתנו אלף אורות במתן תורה, שבוע הבא בפרשת יתרו, והיינו הסוד איך להשתמש במדות האלה – ענוה ורחמנות בצד הטוב וכעס וגאוה בצד הרע, ואיך לפעמים גם מתהפך. עד כאן כלל גדול, שענוה יכולה להיות מדה רעה, כמו בסיפור שלנו.

ענוות רבי זכריה לסבול את בר קמצא

היינו באמצע רש"י, שאומר שהפירוש של ענוה כאן הוא סבלנות, שהוא סבל את ה'מוסר' הזה ולא הרגו. עוד פעם, זה שהוא לא הרג אותו היינו משום שסבל אותו. לא כתוב שהוא ריחם עליו, אלא סבל את המציאות שלו. כמו שאמרנו קודם שיש אחד שסובל להיות במצרים, סובל את המצב. יש לסבול בן אדם. בדרך כלל חייבים לסבול את כולם, אדרבא, חייבים לאהוב את כולם, אבל גם בזה יוצא מרש"י שאין כלל שאין בו יוצא מן הכלל, שהענווה שלו שהוא סבל את המציאות שלו, שימשיך אותו מוסר לחיות – במקרה הזה היה צריך לשלול את הענוה הזאת.

הרבה אחרונים אומרים בפירוש שלא נראה שפירש"י זה הפשט ב"ענוותנותו", אבל בכל אופן זה הפשט של רש"י – רש"י הוא קדוש, אפשר לסמוך עליו במאה אחוז. יש גם גימטריא בפירוש רש"י שנשאיר לכם ("**'ענוותנותו'. סבלנותו שסבל את זה ולא הרגו**" = 2598 = 6 פעמים 433 = **בר קמצא**, היינו בר קמצא

ב"רצוא ושוב" [דפק החיים של בר קמצא]: **ב בר בר ק בר קמ בר קמצ בר קמצא ר קמצא קמצא מצא צא א** [אין לסבול אותו יותר מזה]!).

חתם סופר: רבי זכריה לא היה צריך לצפות את שפלות בר קמצא

איך מסביר החתם סופר את הסוגיא הזו? הוא מביא משנה בפירוש המלה "נולד". כתוב "איזהו חכם? הרואה את הנולד". מה פירוש "הנולד"? הוא מביא משנה – "הנודר מן הנולדים", כתוב בפירוש שמשמע כבר וגם משמע לעתיד. כלומר, שהמלה "נולד" משמעה גם שכבר נולד וגם שהוא עתיד להוולד. מה הוא מסיק מכאן לגבי "הרואה את הנולד"? יש ביטוי של הרבי הריי"צ, שבעצם אומר אותו דבר, ש"העבר מלמד את העתיד". חכם שרואה את הנולד הוא אחד שלומד ממה שהיה, כמו "אין חכם כבעל הנסיון" – שמתוך שנולד שכבר נולד יש לו חוש בנולד שעדיין לא נולד. אבל אם לא היה עד עכשיו כזה נולד במציאות, שכבר נולד, החכם הזה לא ידע. זה לא רוח הקדש גמור, שרואה את העתיד בלי לבסס אותו על נסיון העבר, אלא רק מי שמבסס את העתיד על נסיון העבר.

מה נוגע לנו? הוא מלמד זכות על ענות ר' זכריה שלנו – הוא אומר בפירוש שזה מה שבא לעשות, שלא יתכן שצדיק כזה נכשל בדבר כזה. טעות פאטאלית, שבגלל הענוה שלו נחרב בית המקדש, אי אפשר להאשים אותו עד כדי כך – שבגללו נחרב הבית. הוא מלמד זכות שכזו שנאה בעם ישראל לא היתה ולא נבראה עד עצם היום הזה. גם שפוגעים אותך וזורקים אותך מהסעודה, זה שתלך ותלשין על כל עם ישראל ובכוונה תגרום לחורבן הבית ולהגלות את עם ישראל מארצנו – כזה דבר אי אפשר להעלות על הדעת.

לכן כתוב שדווקא שנאת חנם היא שהחריבה את בית המקדש. כלומר, כזו שנאה לא היתה קודם. בבית ראשון היו כל העבירות החמורות, שלש העבירות החמורות, אבל שנאת חנם לא היתה עד הסיפור הזה של קמצא ובר קמצא. לכן אי אפשר להאשים את ר' זכריה שיבין מה שיצא מזה, כי הוא לא האמין בחלום הכי שחור שלו שיכול להסתעף מזה יהודי שככה ילשין על עם ישראל. אמנם הוא הביא קרבן עם מום, אך הוא לא האמין שיכול להיות שיהודי ילך ויגרום לכזה חורבן.

חתם סופר: המכנה המשותף להופעות רבי זכריה – הסבלנות המופלגת למיאוס

אחר כך החתם סופר עושה עוד מהלך. הוא כן מתבסס על רש"י, שהענווה שלו היא סבלנות, אבל הוא חוזר לתוספתא. אמרנו שבתוספתא כתוב שיש מחלוקת בית שמאי ובית הלל לגבי קליפות ועצמות על השלחן בשבת, האם אפשר לטלטל אותן. בית שמאי אומר שאפשר להרים ולסלק אותן ובית הלל אומרים שמנערים את כל המפה עם העצמות והקליפות. אז בא ר' זכריה שלנו, וכתוב שלא נוהג לא כבית שמאי ולא כבית הלל, אלא שכלאחר יד זורק לאחרי המטה. עושה איזו פעולה כלאחר יד, שלא כבית הלל ולא כבית שמאי.

מסביר החתם סופר – מביא את הפני יהושע – שיש מכנה משותף לבית שמאי ולבית הלל שאצל שניהם יש משהו מאוס, "גרף של רעי", ולכן מותר באיזה אופן בפירוש, בין כך ובין כך, לסלקו. אבל רבי זכריה לא סובר כך. למה? מסביר החתם סופר – וכך מקשר את הדין לחורבן הבית – שהוא סובל פסולת, היא לא נחשבת אצלו גרף של רעי. פסולת, עצמות על השלחן, הוא רואה בעין יפה, מלמד זכות על כולם – הוא סובל עד הסוף. גם בית שמאי וגם בית הלל, כמה שגם הם ענוים ואוהבי ישראל והכל, יש איזה סוג

של פסולת שהוא בלתי נסבל. אבל רבי זכריה, הוא פשוט סובל באופן מוחלט פסולת, אז אין לה אף פעם דין של גרף של רעי, לכן צריך לחפש איזה פטנט כלאחר יד אם רוצים לסלק את הפסולת מהשולחן.

אם רוצים, כמו החתם סופר, ללמד זכות על רבי זכריה, אפשר גם לפרש את כל המשפט "ענותנותו" בדרך הפוכה, כמו שכתוב לגבי בית ראשון, שה' שפך אפו וחמתו על העצים ועל האבנים ובכך הציל את גופות עם ישראל. גם כאן, נחרב רק הבית ונשרף רק ההיכל ורק גלינו מארצנו, אבל לא נפגענו בעצמנו ממש (משא"כ אם היו הורגים אותו מוסר כו', ודוק).

קירוב הגאולה על ידי הצדיקים הקדושים

בשנות המלחמה שבין צרפת לרוסיה נחלקו מורי החסידות בשאלה באיזה צד עליהם לתמוך ולייחל להצלחתו.

בשנת תקע"ג רעשה הארץ ממלחמת נפוליון וצבאו בצבא רוסיה. אז נחלקו הצדיקים לשתי כיתות, יש שרצו כי ינצח נפוליון ויש שרצו כי ינצח הצאר הרוסי. בראשם של מי שרצו בניצחונו של נפוליון היה הרה"ק רבי מנחם מֶנדל מרימַנוב. ר' מנדל וסיעתו השתדלו בכל מאודם בתפילה כי יהפוך נפוליון להיות לגוג ומגוג המוזכר בדברי הנביאים, כי אחריו תבוא הגאולה השלמה. וכך אמר ר' מנדל: "מוטב שתאדים הארץ מן העיר פריסטיג ועד לעיר רימַנוב בדם חללי ישראל, ועד הברכיים יבוססו בו – ובלבד שיגיע קץ הגאולה."

אך היו צדיקים אחרים שרצו בניצחון הצאר הרוסי, וביניהם החוזה מלובלין והמגיד מקוז'ניץ. אלה התפללו שייפול נפוליון במלחמה, כי ראו ברוח הקודש שעדיין לא הגיע זמן הגאולה.

פעם אחת, בשעה שעבר נפוליון בעיר קוז'ניץ, התחפש לאדם פשוט ובא אל ביתו של המגיד מקוז'ניץ. כשיצא מן הבית יצא אחריו המגיד ומגילת אסתר בידו, וקרא מתוך המגילה: "נָפוֹל תִּפּוֹל' (אסתר ו, יג) – נפוליון תיפול!"

באותה עת היה **הרה"ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** צעיר לימים. אף שהיה מתלמידיו של ר' מנדל הסכים לדעתם של החוזה מלובלין והמגיד מקוז'ניץ. בשל כך, נסע אל בית רבו, כדי לנסות ולשנות את דעתו. בערב פסח בא אל ביתו של ר' מנדל, בימים שבהם געשה המלחמה בין צרפת לרוסיה. ר' מנדל עמד על יד התנור והושיט את המצות אל תוכו. ובכל פעם שהושיט את המצות אמר: "עוד חמש מאות רוסים ייפלו." בזמן שאמר כך נפלו חללים רוסים רבים בקרב, כדבריו של ר' מנדל.

הפתיע **הרה"ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** את רבו, נכנס אל הבית וקרא: "רבי! נפוליון טמא הוא, וטמא אינו מקריב את קרבן פסח, אלא נדחה לפסח שני!" ומיד ברח מן הבית.

ציווה ר' מנדל כי יביאו את **הרה"ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** לפניו, אך **הרה"ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** כבר ברח מן העיר בעגלה שחיכתה לו לשם כך.

לאחר הפסח נסע **הרה"ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** אל המגיד מקוז'ניץ לבקש ממנו שישמור עליו מפני כעסו של ר' מנדל. איש חלוש וחולני היה המגיד, וכמעט כל היום היה שוכב במיטתו. המתין **הרה"ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** עד שיֵצא המגיד מן המיטה כדי לטבול במקווה, ונכנס בעצמו אל מיטתו של המגיד. כאשר בא המגיד ורצה לחזור ולהיכנס אל מיטתו, סירב **הרה"ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** ואמר כי

לא יֵצא מן המיטה עד שיבטיח לו המגיד כי לא ייפגע מכעסו של ר' מנדל. רק כשהבטיח לו זאת המגיד, יצא מן המיטה.

הסיפור על אפיית המצות ומפלת נפוליאון

מסופר כי ערב אחד, בימי שיא המלחמה ובקירוב לחג הפסח, עמד רבי מנדל מרימנוב ליד התנור ואפה מצות. בעודו מכניס את המצות לתנור האש, הוא מלמל בקול נסתר ובכוונה עצומה: "עוד חמש פרסאות... עוד ארבע פרסאות..." – כשהוא מכוון בדבריו למהלכיו של צבא נפוליאון המתקדם בתוך רוסיה.

החסידים שעמדו בחדר רעדו מפחד, כי הבינו שהוא מנהל קרב רוחני עליון ומטה את כפות המאזניים בשמים. לפתע, באמצע האפייה, נאנח רבי מנדל אנחה עמוקה ושברונה, הפסיק את דבריו ואמר בצער נורא: "הוא נפל". באותו רגע נודע כי נפוליאון החל את נסיגתו המפוארת והקטסטרופלית ממוסקבה, וחלום הגאולה המיידי התפוגג.

הוויכוח בין רבי מנחם מנדל מרימנוב לבין רבי שניאור זלמן מלאדי (בעל התניא) היה אחד העימותים הרוחניים והאידיאולוגיים הדרמטיים ביותר בתולדות החסידות. המלחמה הגשמית בין צרפת לרוסיה תורגמה אצלם למלחמת עולמות רוחנית.

המחלוקת: חירות הגוף מול קדושת הנשמה

הוויכוח לא היה פוליטי, אלא נגע לשאלה מהי הדרך הנכונה להביא את עם ישראל לגאולה:

- **שיטת הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב (בעד נפוליאון):** הרבי מרימנוב ראה בנפוליאון כלי לזעזוע העולם. הוא האמין שצרות המלחמה הן "חבלי משיח" ומלחמת גוג ומגוג. לשיטתו, עדיף שעם ישראל יסבול סבל פיזי זמני ונורא במלחמה, ובלבד שהסדר העולמי הישן יישבר והמשיח יגיע מיד.
- **שיטת הרה"ק בעל התניא (בעד הצאר הרוסי):** האדמו"ר הזקן מחב"ד התנגד לנפוליאון בכל תוקף. הוא טבע את המשפט המפורסם: "אם ינצח נפוליאון – יתרבה העושר בישראל ותורם קרנם, אבל יופרדו ויתנתקו ליבותיהם של ישראל מאביהם שבשמים. ואם ינצח אלכסנדר (הצאר) – אף שיתרבה העוני... יהיו ליבותיהם של ישראל קשורים ומחוברים לאביהם שבשמים". הוא פחד שהאמנציפציה והחירות הצרפתית יביאו להתבוללות וכליה רוחנית.

הקרב המיסטי של ראש השנה תקע"ב (1811)

לפי המסורת החסידית, המאבק הגיע לשיאו בראש השנה, רגע לפני פרוץ המלחמה בפועל, כאשר צדיקי הדור ניסו "לפעול" בשמים באמצעות התפילות ותקיעת השופר:

- **ברימנוב ובקוז'ניץ:** הרבי מרימנוב, יחד עם המגיד מקוז'ניץ והחוזה מלובלין, כיוונו בתקיעות השופר כדי להעניק כוח לנפוליאון לצעוד לתוך רוסיה.
- **בליאדי:** בעל התניא מיהר להקדים אותם. הוא תקע בשופר בשעה מוקדמת מאוד בבוקר ("בעלות השחר"), ובכך "חטף" את ההנהגה הרוחנית לאותו ראש השנה וגזר בשמים שהצאר הרוסי הוא זה שינצח במערכה.

רבנו הזקן הביע אז את דעתו בזה הלשון:

"אם ינצח ב"פ =בונאפארט, שם משפחה של נפוליאון , **יורבה העושר בישראל ויורם קרן ישראל, אבל יתפרדו ויתרחקו לבן של ישראל מאביהן שבשמים. ואם ינצח א'** =אלכסנדר, הצר הרוסי , **אם כי יורבה העוני בישראל ויושפל קרן ישראל, אבל יתקשרו ויתחברו ויתעקדו לבן של ישראל לאביהן שבשמים".**

הטעם לכך היה, כי צרפת בראשות נפוליאון העמידה עצמה כמביאה את רוח החופש ר"ל מכל עניני דת ואמונה בהקב"ה, וקליפה זו של מלכות צרפת (ונפוליאון) שהיוותה את "תוקף הקליפה והדין הקשה" , מחמת ה"גאות והתנשאות לתלות ולסמוך על כוחו וגבורתו כו' לומר כוחי ועוצם ידי ומסלק ההשגחה ואמונה ובטחון באלקים כו'" (בדוגמת קליפת סנחריב), לא היתה רק ענין זמני, אלא הדבר נוגע לכל הזמנים והדורות שלאחרי זה.

כידוע בדברי הימים, המהפכה הצרפתית בשנת תקמ"ט (אשר כתוצאה ממנה נעשה, כעבור מספר שנים, נפוליאון למנהיגה של צרפת) היתה גם מהפכה אידיאולוגית, ענין כללי שהביא עמו שינוי עיקרי כעולם כולו. מהפכה זו היתה אחד המאורעות העיקריים שעליהם הושתתו יסודות ההנהגה של "העולם המודרני" וה"תרבות", עד היום הזה:

עד המהפכה הצרפתית היתה ממשלת צרפת (וממשלות רוב מדינות העולם) מסורה בידי מלך ומלכה, והם הנהיגוה ככל שעלה בדעתם. המהפכה היתה מבוססת על כך שבני האדם חופשיים להתנהג כרצונם, ולכן הדיחו את המלך והמלכה, כדי לשחרר את המדינה משליטתם וממשלתם, ושהנהלת המדינה תעבור לידי הציבור המייצג את כל אנשי המדינה.

אף על פי שהיתרון בכך הוא שמתווסף חופש בגשמיות, ובצדק ויושר וכו', והדבר הי' מביא חירות ועשירות לבני ישראל - הרי מכיון שהדבר לא הושתת על יסוד האמונה והבטחון בה', הביא הדבר עמו (ובמיוחד על ידי נפוליאון) גישה לחופש ברוחניות, חופש מעניני דת, ופריקת עול והפקרות וכו'. דבר שהשפיע על עוד כמה וכמה מדינות בזמן ההוא ובזמנים שלאחרי זה.

ומחמת זה התנגד אדמו"ר הזקן בכל התוקף למלכות צרפת, והתפלל "והיה מתאונן במרירות עצומה בכל שעה ושעה, והיה אומר תהילים כל היום ומעתיר בכל לב ונפש שיגביר ה' חסדו ויגרש את הרע" והצרפתים ינחלו תבוסה במלחמה.

הפלוגתא בין צדיקי הדור

הגה"צ ממונקאטש (בעמח"ס שו"ת מנחת אלעזר) סיפר את אשר היה בין הצדיקים בימים ההם, דבריו הובאו בספר דרכי חיים ושלום וז"ל:

במלחמה הגדולה – מלחמת נאפליון מלכות צרפת עם מלכות רוסיא, ואז ראו רבותינו שלשה אבות העולם ה"ה הגה"ק המגיד מקאזניץ והגה"ק החוזה מלובלין, והגה"ק הרבי רמ"מ מרימנוב, שהמלחמה הזאת הוא שעת הכושר לגאולה שלימה, ובקשו והתפללו לה' שיהי' נאפליון גוג ומגוג ושיצליח במלחמתו נגד רוסיא, והגה"ק הר' שניאור זלמן זי"ע בעל ש"ע התניא הי' מתפלל לשלום רוסיא שיצליח הקיסר אלכסנדר, ואמר שאם תגבר יד הצרפתים יתרבה האפיקורסות בישראל, וכתב כן במכתבו. אבל השלשה גדולי צדיקים הנ"ל התאחדו בזה בשיטה אחת שיצליח נאפליון, ולהביא את הקץ. והמשיכו אצלם כל גדולי תלמידי הרבי ר' אלימלך זי"ע בעל נועם אלימלך לעבודתם שיעמדו לימינם, והרה"ק מוהרמ"מ בערב פסח שנה ההוא בשעת אפיית המצות התעצם מאוד על אודות הדבר הזה ואז השכיל נאפליון והצליח בכל אשר פנה וכו'.

. . בראשית שנת תקע"ג ביום כיפור קודם מוסף אמר הגה"ק מהרמ"מ לתלמידו הגה"ק מוה"ר ר' נפתלי מראפשיץ בהיותו הש"ץ, שיכון בתפלה שיצליח נאפוליון. אבל הגה"ק מוהר"נ לא הסכים להצלחתו, וגם הפך מפני זה את סדר ניגוני התפלות. ובמוצאי יום הקדוש התרעם הרבי מוהרמ"מ מדוע הפך כל הסדר היפך רצונו בזה, וסיים הרבי מוהרמ"מ מרימנוב אין לי לעשות עוד כלל בעולם השפל, ומוכרח אני להסתלק, והרבי ר' נפתלי היה מפחד אז להישאר שם מהקפדת רבו, ומיד אחר יום הקדוש נסע ללובלין שיראה לפעול ההיפוך, ואמר לו הרבי מלובלין שאין זה דרכו, ויסע לקאזניץ . . ובליל שבת קודש בהגיע המגיד למזמור שיר ליום השבת אמר "הנה אומרים שהצרפתים עברו ממאסקוי בערזינא, ואנחנו אומרים להשמדם עדי עד ואתה מרום לעולם ה'!"

הכרעת המלחמה על ידי תקיעת שופר בראש השנה

כאשר הגיע ראש השנה תקע"ג (בעיצומה של מלחמה זו), ידעו כולם שאז תיפול הכרעת הדבר לכאן או לכאן, מכיון שזהו הזמן ש"על המדינות בו יאמר כו'", ובר"ה גופא - על ידי העבודה דתקיעת שופר, ובפרט על ידי אלו שהם "יודעי תרועה" (לא סתם "תוקעי תרועה" כי אם "יודעי תרועה", היינו שיודעים את הכוונות והענינים ד"תרועה"), ולכן השתדלו האדמו"רים מב' הצדדים לפעול למעלה בהתאם לדעתם, ובפרט בעת תקיעת שופר שיקבע למעלה כהתאם לדעתו של בעל התוקע.

ומספרים שאחד מגדולי האדמו"רים הזדרז להתחיל את התפלה דר"ה בשעה מוקדמת ביותר כדי להגיע לתקיעת שופר במהירות האפשרית ואז יוכל לפעול למעלה בהתאם לרצונו, ולאחרי כל מאמציו, בהגיעו לתקיעת שופר נענה ואמר "איי דער ליטוואק האט שוין אויסגעכאפט"! ה"ליטאי" (כך היה כינויו של אדמו"ר הזקן אצל תלמידי המגיד ע"ש מוצאו מליטא), הקדימנו כבר!

מה באמת עשה אדמו"ר הזקן? הוא שינה את הסדר הרגיל, ובמקום לתקוע בשופר לאחרי תפלת שחרית, הקדים לתקוע בשופר לפני התפלה!...

בריחת רבנו הזקן מפני צבא נפוליאון

בגלל התנגדותו העזה לנפוליאון, לא רצה רבנו הזקן להיות תחת ממשלתו כלל, ולכן, עם כי מפני כמה ענינים לא רצה רבנו הזקן לעזוב את מקום מגורו ליאדי בימי המלחמה, ולכל לראש כדי שלא תפול רוחם של יהודי רוסיא הלבנה, מכל מקום, כשעבר חיל נפוליאון את נהר בערעזינא וביום אחד התקדמו כשלשים פרסאות, לקח רבנו הזקן את כל בני ביתו בעגלות וברח איתם אל תוך המדינה וזירז את כל בני ביתו לנסוע ולמהר ככל האפשרי. "גודל הזריזות לברוח אין די באר בכתב, וגם שהיה זקן וחלש מאד והקור בחורף וטלטול הקשה לא לפי ערך כחו כלל, עם טפלי ארבעה משפחות שלו, אך לא רצה בשום אופן לשכון אפילו יום אחד תחת ממשלתו ועבודתו".

נכדו של רבינו הזקן, רבי נחום, בנו של אדמו"ר האמצעי, סיפר:

לאחר שנסעו כשני פרסאות מליאדי, צווה רבנו הגדול לבקש מאת פקידי החיל, שנסעו עמם מטעם הצבא הרוסי לשמרם בכל דרך מסעם, עגלה קלה רתומה לשני סוסים טובים עם שני עגלונים אנשי חיל מזוינים, ולקח עמו שני אנשים ויסעו במרוצה גדולה חזרה לליאדי. בהגיעם לעיר, מיהר אל בית דירתו ויצוו את אנשיו כי יבדקו היטב פן נשאר מכלי ביתו מאומה. וימצאו בעליה זוג נעלי בית בלויות שלו, כמה מערוכים ונפה, ויצוו לקחת זאת עמהם ולמהר להצית באש את הבית כולו. ויברך את אנשי העיר וימהר לנסוע.

ואך יצא רבינו הגדול את פני העיר מעבר זה בדרך העולה לנהר דנייפר, בא הרץ הראשון של חיל נפוליאון אל העיר מעברה השני. כעבור שעה קלה בא נפוליאון עצמו בלוויית שריו רוכבים בסוסים אדירים, וימהר אל מקום ביתו של רבינו הגדול וירא כי הבית וכל אשר מסביב בוער באש מתלקחת. ויצוו נפוליאון כי יכבו את השריפה, אבל לא יכלו לגשת מפני גודל האש וריבוי העשן. ויצווה להודיע לכל גרי העיר והכפרים הסמוכים לאמר: כי כל איש או אשה אשר יביא לו איזה חפץ או כלי של הרבי או גם מטבע אשר קבל מיד קדשו, ישלמו לו בעד זה בכסף מלא, ויחפשו בכל העיר ולא מצאו.

בעת ההיא עבר רבינו הגדול את מעברות הנהר דנייפר, וימהר להשיג את התהלוכה ויסעו יחדיו עד בואם לכפר חצי שעה קודם שבת־קודש וישבתו שם. במוצאי שבת המשיכו לנסוע כל הלילה ויבואו ביום א׳ ב׳ דר״ח אלול לעיר קרסנא וינוחו שם.

ביום ערב שבת־קודש שופטים ו׳ אלול הוכרחו לברוח הלאה, והסדר היה אשר בהגיעם לפרשת דרכים היו שואלים את כ״ק רבינו הגדול לאיזה דרך לנסוע, על הרוב הי׳ יורד מהעגלה והיה הולך למקום הפרשת דרכים והיה נכנס לדביקות, ואחרי כן היה אומר באיזה דרך לנסוע.

התוצאה והשפעתה על הצדיקים

כידוע, צבא נפוליאון הובס ברוסיה בשנת 1812 בעקבות החורף הרוסי הקשה והטקטיקה של נסיגת הצבא הרוסי.

- בעל התניא נאלץ לברוח מביתו מאימת הצבא הצרפתי שחיפש אחריו, ובמהלך המנוסה המפרכת הוא חלה ונפטר בכ״ד בטבת תקע״ג (דצמבר 1812).
- רבי מנחם מנדל מרימנוב ראה בנפילת נפוליאון את החמצת שעת הכושר האלוהית לגאולה. השברון הרוחני הזה ליווה אותו עד ליום פטירתו בשנת 1815.

רבי מנדל מרימנוב התפלל בכל לבו כי הצרפתים, חייליו של נפוליאון, ינצחו בקרב בצבא רוסיה, ואף ראה בניצחון זה את פעמי המשיח. רבים מן האדמו״רים שהיו חלוקים בעניין זה נפטרו במהלך שנות המלחמה, וביניהם הרבי מרימנוב.

וכך אירע: בחג הפסח של שנת תקע״ד (1804), בטרם עשה את ה״קידוש״ שבתחילת ליל הסדר, אמר ר׳ מנדל מרימנוב: ״אם יצטרפו לדעתי גדולי ישראל, נזכה בשנה זו לביאת המשיח.״ כשהגביה את כוס היין אמר ״זוהי כוס גאולה וישועה לכל ישראל – אך אם יסכימו לכך כל צדיקי הדור.״

כשקרבה שנת תקע״ה, אמר ר׳ מנדל מרימנוב לחסידיו: ״התפללו כי אזכה לחיות עד סוף שנה זו. אם כך יהיה, יכולים אתם להיות בטוחים כי תזכו לשמוע את שופרו של המשיח.״

במהלך חג הסוכות שבראשית שנת תקע״ה נפטר חברו המגיד מקוז׳ניץ, והחוזה מלובלין נפל מחלון חדרו, כידוע. כך נשאר ר׳ מנדל לבדו במערכה.

ביום שמיני עצרת שבסוף חג הסוכות נערכו ההקפות עם ספרי התורה, כנהוג. ר׳ מנדל המשיך וערך את ההקפות בבית מדרשו בכל לילה עד חג החנוכה עם עשרה מתלמידיו הקרובים. הם היו ערים בכל לילה וערכו שוב ושוב את ההקפות. ורק בשעת בוקר, כשמתפללי בית הכנסת הגיעו לתפילת שחרית, שבו עשרת התלמידים לבתיהם.

כשהגיע חג הפסח, נחלש ר׳ מנדל וכוחותיו הלכו ואזלו. מיום ליום הלך והורע מצבו, עד יום ל״ג בעומר. ביום זה טיהר וניקה את גופו, ישב על כיסאו ואמר: ״אוי. הולך ועוזב אותי העולם.״ אז ביקש כי ב״אוהל״ שיבנו על קברו יתקינו חלון, שדרכו יוכל להציץ ולהשגיח על אנשי עירו, לראות אם הם מקיימים את התקנות שתיקן להם.

אז עצם את עיניו ושתק.

תלמידו, **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ**, פרץ בבכי וצעק: ״רבנו! גלה לנו מתי יבוא המשיח.״ פתח ר׳ מנדל את עיניו ואמר: ״תולעים ירוקים עם חרטומי נחושת ישובו ויעברו עליכם, עד אשר יבוא המשיח, וכל זאת – כי לא שמעתם בקולי.״ כך אמר ועצם את עיניו, ויצאה נשמתו.

מיד פרצו כל הנוכחים בצעקות וילולות. בשל הרעש חזרה נשמתו של ר׳ מנדל אל גופו ונשארה שם עד ליום המחרת, ל״ד בעומר של שנת תקע״ה, ואז שבה אל מקומה שבעולמות העליונים, בקדושה ובטהרה.

אחד הסיפורים קשור בנסיונו הידוע של **הרה״ק רבי מנחם מנדל מרימנוב** להפוך את מלחמת נאפוליון למלחמת גוג ומגוג ולהביא את משיח צדקנו. המלחמה, בתכנונו של רבי **הרה״ק רבי מנחם מנדל מרימנוב**, היתה אמורה להביא סבל רב לעם ישראל ורנ״צ עשה הכל שלא תהא זו מלחמת גוג ומגוג. **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** הצליח ונאפוליון נכשל. **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** התחרט על מה שעשה ובפרט שרבי **הרה״ק רבי מנחם מנדל מרימנוב** מרימנוב אמר שעליו להסתלק מן העולם כתוצאה מכישלון פעילותו, על כן טיכס עצה כיצד למלא אחר רצון רבו ולהביא את משיח. הוא כינס את תלמידיו של רבי **הרה״ק רבי מנחם מנדל מרימנוב**, על מנת שהכנס יגיע למסקנה, שאין עתה מנהיג לחסידים וממילא חייב משיח לבוא ותימסר לידו ההנהגה.

משהתכנס הכנס והרה״ק **רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** הציע את הצעתו, קם רבי צבי הירש מזידיטשוב ממקומו ואמר: מה חסר לכם ״אצלנו״? כך נתפרדה החבילה. **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** הקפיד על ידידו, אבל כששמע את תפילת ״שמונה עשרה״ שלו, אמר: ״היהודי הזה הוא כולו לשמים״ .

רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם משיניווא שסיפר סיפור זה הוסיף: כפי שעשה **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** לרבי **הרה״ק רבי מנחם מנדל מרימנוב**, כן עשה רבי צבי הירש ל **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ**.

בנוסח אחר, ברוח זו, מספר ש״ב הרב משה אריה פריינד - ראב״ד בירושלים: כששמע **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** את דבריו, של רבי צבי הירש מזידיטשוב, אמר לבנו - רבי אליעזר מדזיקוב: בא ונארוז את החפצים וניסע מכאן. כשהלכו להפרד מרבי צבי הירש שמעו את תפילת המנחה שלו, ואז אמר **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** לבנו: תפתח את החבילות אנו נשארים כאן. מימות רבנו אלימלך מליז׳נסק לא שמעתי תפילה כזו.

כשהשיא רבי צבי הירש אחת מבנותיו ו **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** לא יכול היה להשתתף בחתונה, הוא שלח לשם את שני בחירי תלמידיו: רבי חיים מצאנז והרב מפשאצלוב.

כשחלה רבי צבי הירש והיתה מחלתו אנושה מאד, התפללו עליו צדיקי הדור להחלמתו, לפתע חלה הטבה במצבו. אמר רבי צבי הירש: מכל אלה שהתפללו עבורי, היו שלשה שעשו מאמצים מיוחדים: רבי אברהם יהושע השיל מאפטא, רבי נפתלי-צבי מרופשיץ ורבי משה טיטלבוים מאוהל. רבי צבי הירש נסע אז במיוחד אל **הרה״ק רבי נפתלי-צבי מרופשיץ** כדי להודות לו על מאמציו.

סיכום בדרך אפשר כמה נקודות כפרורים. היות ואין לנו השגה בכוונות הצדיקים קדושי עליון . לכן אנו מבינים שאלו ואלו דברי אלקים חיים !!! (ואין לערער)

בזמן פלישת נפוליאון לבולגריה, רוסיה ופולין, התעוררה מחלוקת עזה בין צדיקי החסידות באשר למשמעות הרוחנית של המלחמה העולמית הזו:

דעת רבי מנדל מרימנוב: הוא ראה בנפוליאון את הדמות שתביא למלחמת "גוג ומגוג" – מלחמת אחרית הימים שתזעזע את העולם ותביא מייד לאחר מכן את המשיח והגאולה. מתוך קוצר רוח ותשוקה עצומה לסיום סבלות הגלות הארוכה, הוא התפלל לניצחונו של נפוליאון והתבטא בצורה הקיצונית הזו: "**מוטב שתאדים הארץ מן העיר פריסטיג ועד לעיר רימַנוֹב בדם חללי ישראל, ועד הברכיים יבוססו בו – ובלבד שיגיע קץ הגאולה**".

דעת החושבים אחרת: חבריו ורבותיו, ביניהם **החוזה מלובלין, המגיד מקוז'ניץ** ותלמידו **רבי נפתלי מרופשיץ**, התנגדו לו בתוקף. הם טענו שעם ישראל לא יעמוד במחיר דמים נורא כזה, התפללו למפלתו של נפוליאון (תוך שימוש במשחק המילים מן המגילה: "נפול תיפול" – נפוליאון תיפול) וביקשו שהגאולה תבוא ברחמים ולא בדם.

בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה **הרה"ק האדמו"ר הרב יששכר בעריש אַייְכֶנְשְׁטֵיין מזידיטשוב** היה מרבה ומפציר בתפילה ותחנונים לפני המקום שיחיש את גאולתנו ופדות נפשנו והרבה לצטט מאמרי זוהר הקדוש המדברים אודות הגאולה השלימה, כי לדעתו היתה המלחמה המתקרבת כמלחמת גוג ומגוג, אשר בוא תבוא קודם ביאת משיח צדקנו. רבינו גם אמר במפורש כי משיח צדקנו יבוא לאחר מלחמה זו, גם אם ישפך חלילה דם רב מישראל. כאשר פרצה המלחמה רבינו ברח מזידיטשוב יחד עם בני המשפחה ועם מקורביו ונאמני ביתו, הרה"ח ר' משה לייב ווייזר ובנו הרה"ח ר' בעריש ז"ל. בדרכם עברו דרך הרבה כפרים ועיירות, עד שנעצרו בכפר אחד שלא היה בו מקווה טהרה לטבול בו, דבר שהסב לו צער גדול. בערב שבת קודש, לפנות בוקר, רבינו הודיע למשמשיו, כי ברצותו לסור לעיר סוואליווא הסמוכה כדי לטבול במקווה אשר שם. היה זה מרחק נסיעה של כשעה, ובאותם ימים שהה שם כ"ק מרן אדמו"ר רבי ישכר דב רוֹקֵחַ (מהרי"ד) זי"ע.

כאשר רבינו נכנס למקווה הוא פנה לפתע לגבאי ואמר לו כי עז רצונו להיפגש כעת עם כ"ק מרן מבעלזא. המשמש ניסה להניאו מכך ואמר כי השעה מוקדמת מאוד ואין עתה זמן של ביקורים, אבל רבינו ענה שהוא יכול ללכת לבד בלעדיהם... כאשר ראו כי הדבר נחוץ לו מאוד, הסכימו מיד, ובהוראת רבינו המשמש ר' בעריש ווייזר פנה אל אכסניית כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, לשאול האם אפשר לבוא כעת לביקור מיוחד, ובינתיים רבו יטבול במקווה. ר' בעריש הגיע אל משכן כבודו של כ"ק מרן זי"ע, שהיה בית גדול ומרווח. כאשר נכנס לחדר הראשון פגש בכמה אברכים. הוא שאל אותם: "היכן חדר קדשו של כ"ק מרן זיע"א?" הראו לו שילך בחלק הפנימי של הבית. כאשר נכנס לחדרים הפנימיים, ראה את אחד מאנשי הבית, ואמר לו שנחוץ לו לדבר עם כ"ק מרן מהרי"ד זי" ע בשליחות רבו הרה"ק מזידיטשוב. הכניסו אותו אל הקודש פנימה, ואמר למרן זי"ע כי הוא שליחו של הזדיטשוביר שמבקש לבוא אליו תיכף. כ"ק מרן שאל אותו זיע"א: "האם נחוץ הדבר כבר עתה, עוד לפני התפילה?". השיב הלה כי רבו רוצה לבוא מיד. כ"ק מרן הסכים אבל הורה שיודיעו לו כאשר יגיע לביתו.

כשרבינו הגיע הודיעו לכ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, שאכן יצא לקראתו לקבל את פניו כ"ק מרן זי"ע נתן לו את ידו ויחד הלכו עד לחדרו. אז אירע דבר פלא, הרה"ק מזידיטשוב נעמד ליד המזוזה כשידו אוחזת במזוזה, ושפתותיו החלו מרחשות בקול קטעי זוהר הקדוש המדברים מענייני הגאולה, וכה מלמל לעצמו זמן רב, בערך כחצי שעה. ואילו כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע נעמד ליד שולחנו הטהור כששתי ידיו הק' נשענות על השולחן, פניו חיוורות מאוד ואומר בערך כדברים האלה: "ריבונו של עולם ירחם עלינו, שהמשיח יבוא רק מתוך רחמים וחסד, ושלום על העולם", כה חזר ונשנה הדבר פעמים רבות. ויהי המקום לחרדת אלקים. כאשר רבינו סיים את מעשהו, לאחר כחצי שעה בערך, הפטיר שוב כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע בקול: זה יהיה שלום על העולם". אחר כך רבינו נענה הרה"ק מזידיטשוב לכ"ק מרן מהרי"ד זי"ע ואמר: "גוט שבת". כ"ק מרן זי"ע ליווה אותו, ללא שידברו ביניהם דבר, ואף לא נתנו שוב את ידם לשלום. אדהכי והכי נודע הדבר לאנשי העיירה, וקהל רב התאסף לפני בית האכסניה לראות את המחזה המופלא, וכשיצאו כבר היה הרחוב מלא אנשים. רבינו יצא כ"ק מרן מהרי"ד אמר למקורביו: "הוא צדיק תמים", הוא גדול מאוד בשמיים עד שנאלצתי למנוע בכוחות גדולים שלא תתקבל בקשתו".

הגבאי ר' משה ליב ווייזר סיפר, שהבחין כי מני אז, לאחר שנפגש רבו עם כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, הפסיק להזכיר את קטעי הזוה"ק בענייני גאולה, כפי שנהג למלמל בכל התקופה האחרונה, והיה נראה שקיבל את דעת קדשו של כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע. לימים, כשהעתיק הרה"ק המלבוש מזידיטשוב זצ"ל את מעונו לעיר מונקאטש, הגיע צדיק אחד לביקור אצלו, ופנה אליו לבקשו שיעורר רחמי שמיים, ואמר בזה"ל: "ידיטשוב רבי, אתה הצדיק של הדור הזה, התפלל שתתעורר הגאולה". רבינו נענה לפי תומו: "צדיק הדור הוא הרב מבלזר". וסיים: "והא ראיה, שמשמיים קיבלו את דעת קדשו של כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, **שאין עתה עת פקודה, אלא הגאולה צריכה שתבוא מתוך רחמים וחסדים לבני ישראל**".

הגה"צ סיפר רבי שלמה זלמן פרידמן (אבד"ק טענקא) סיפר שכאשר רבינו הגיע לגרויסווארדיין, המונים מתושבי העיר יצאו לקבל את פניו בכבוד הראוי, ונדחפו הקהל סביבו. שמעו את רבינו אומר ברוב ענוותנותו: "למה נדחפים? מי אני ומה אני!". מקורות: תולדות מלבוש לשבת ויו"ט

הרה"ק רבי יעקב יצחק החוזה מלובלין מקרב הגאולה

מזרח פולין, ה'תק"ד. שמו של רבי יעקב קופל מלוקוב, סבו של 'החוזה מלובלין', יצא לתהילה בכל רחבי האזור, בעל צדקה גדול היה וביתו פתוח לכל יהודי.

בדרכו, נוהג היה לאסוף לעגלתו כל יהודי שפגש. לעיתים כשהייתה העגלה מלאה עד אפס מקום, היה רבי יעקב עצמו יורד ממושבו ומהלך לצידי העגלה כשהמושכות בידיו.

היה זה ביום חמישי, ורבי יעקב יצא לקנות את צרכי השבת. לפתע צדו עיניו הלך כחוש לבוש קרעים: "ר' יהודי, עלה נא לעגלה" הוא קרא, אך למרבה ההפתעה, הניד ההלך את כתפיו בסירוב. ניסה רבי יעקב לשדלו, אך ההלך עומד בשלו: "טוב לי ללכת רגלי", אמר. משלא הרפה ממנו רבי יעקב, פנה אליו ההלך בגסות:

– "אכן עייף אני אך לא אעלה על עגלתך! מכיר אני אתכם בעלי הצדקה, רודפים אתם אחרי המצוות, רק כדי שתזכו בחלק לעולם הבא. איני מוכן לעזור לך בכך".

משהבין את הבעיה, אורו פניו של רבי קופל, הפתרון היה פשוט: "אעשה עמך עסק", אמר להלך, "אתה עלה ושב בעגלתי, ואני אתן לך במתנה שכר מצוה זו בעולם הבא". לא נחה דעתו של העני, עד שחתמו את הדבר בתקיעת כף. עלה ההלך המוזר לעגלה, ולפתע נעץ מבטו ברבי יעקב ואמר:

"דע לך, כי נגזר דינך בבית דין של מעלה להסתלק מן העולם. אולם, אך ניתן פסק הדין, והנה הופיעו כתות כתות של מלאכים שנוצרו ממעשי החסד שלך, וטענו לפני הקב"ה: הלא כתבת בתורתך "וצדקה תציל ממות", מי עוד כרבי קופל מלוקוב עושה צדקה, ומדוע ימות בטרם השיא את בתו הצעירה מייטל?

מיד קפץ השטן ואמר: לא לעושי צדקה כאלה נתכוון החכם; אנשים אלו, עושים חסד אך בשביל עצמם, כדי לזכות בכבוד ויקר בעיני הבריות ולחלק לעולם הבא.

לבסוף נתן לי בית הדין של מעלה רשות לרדת ולנסות אותך. עמדת בניסיון וזכית בעשרים וחמש שנים נוספות, אתה תראה לא רק בחופת בתך הצעירה, אלא גם בחופת בנה אשר ייוולד לה ויאיר את העולם כולו בתורתו וקדושתו".

משסיים מלאך המוות את דבריו, נעלם ורבי יעקב נותר לבדו. דבר המפגש הנורא, נותר כמוס בליבו עד יומו האחרון. שעות אחדות קודם פטירתו בפורים תקכ"ט, חשף אותו בפני מקורביו.

צעדים ראשונים

עוד באותה השנה, נמצא החתן הראוי לבתו החסודה מייטל – רבי אברהם אליעזר הלוי הורוביץ. רבי יעקב, שזכר את דברי ההלך הפלאי, הבטיח לחתנו חמש עשרה שנים בהם יאכל מזונות על שולחנו, אך התנה עמו בזו הלשון: "אם הילד הראשון יהיה בן זכר – תהיה לסבא הדעה המכרעת בחינוכו".

ואכן, כעבור שנה, נולד לזוג הצעיר בן זכר, ונקרא שמו בישראל: 'יעקב יצחק'. רבי יעקב, הסבא המאושר, השקיע בחינוכו של הפעוט את כל כוחותיו. כבר בילדותו התגלה יעקב-יצחק'ל הרך, כמי שנועד לגדולות. בגיל שלוש היו כמעט כל התפילות שגורות על פיו בעל פה. כשגדל והחל בלימודי הגמרא, התבלט בין חבריו כבעל כישרונות מצויינים ותפיסה מהירה. בהזדמנות אף סיפר, שבהיותו ילד עלה בדעתו לחבר פירוש על כל 'סדר קדשים' (!).

העלם הצעיר המשיך לטפס במעלות התורה, תחילה למד בישיבתו של רבה של זולקווא, ובהמשך בישיבה החסידית של הצדיק רבי שמעלקא מניקלשבורג.

אל אור החסידות

על פי חלק מהרשומות, היה זה רבי שמעלקא שקרב את תלמידו המובחר להרב המגיד ממעזריטש. רבי שמעלקא נוהג היה לקחת עמו לרבו את המיוחדים שבתלמידיו. כך הגיעו לחצר המגיד ממעזריטש, גם רבי משה ליב מסאסוב, המגיד מקוזניץ ועוד. לפי מסורת אחרת, היה זה רבי זושא מאניפולי שקרב אותו אל המגיד, כפי שנהג במהלך נדודיו, כאשר היה פוגש בנשמות גבוהות ונשגבות.

אך מקרה אחד, השפיע ללא ספק על דעתו של רבי יעקב יצחק, ושכנע אותו שעדיין לא מצא את דרכו בעבודת השם ועליו לחפשה. וכך סיפר האדמו"ר יחיאל חיים הלוי מאפטא:

היה זה בימי עלומיו של הצדיק מלובלין, באותו יום סיים רבי יעקב יצחק את לימוד כל הש"ס עם פוסקים, דעתו הייתה מרוממת והוא יצא לפוש בשדות שהקיפו את העיר. לפתע פגש במשכיל מבושם

בלבוש מודרני מהודר שאמר לו בגיחוך: גם אני סיימתי ש"ס ופוסקים כמוך, אך כעת 'התקדמתי' נעשיתי סטודנט והריני לומד את חוכמות העולם, גם אתה ראוי שתעשה כך.

הדברים זעזעו את האברך הצעיר, והוא פסע בסערת רגשות אל בית הכנסת. כיצד מי שמילא כרסו בש"ס ופוסקים יכול לרדת כל כך לשפל המדרגה? שפך רבי יעקב יצחק את שיחו לפני ארון הקודש ולפתע נגלה לעיניו חזיון נפלא, היה זה אביו שאמר לו: "אל פחד! לך לרובנה, שם תמצא את דרך האמת!".

היה זה בתקופה, בה שימש רבי דב בער ממעזריטש כמגיד בעיר רובנה.

כשהגיע רבי יעקב יצחק לעיר, נחרד לשמוע שהמגיד חולה אנוש. מיד הלך למקווה, טבל בכוונה, ונעמד בתפילה נרגשת לרפואתו של המגיד.

באותם רגעים, השתנתה האוירה בביתו של המגיד, הצדיק החל להראות סימני התאוששות. רבי יעקב יצחק, שמסר את נפשו בתחינה ובתפילה עוד בטרם נח מעמל הדרך, נפל מתעלף על מדרגות המקווה. המגיד הרגיש בכך ואמר לחסידיו: מהרו למקוה והצילו נפש מישראל. כך ניצלו חייו של רבי יעקב יצחק ברגע האחרון.

"אין בן דוד בא עד שתתפרסם תורתו של רבי זלמן"

בערב השבת הראשונה לבואו אל המגיד, נכנס רבי יעקב יצחק אל המטבח, נטל חתיכת דג ומלח אותה היטב. משנשאל על מעשיו, השיב: "נוהג הנני, שאת הדגים אשר אוכל בשבת קדש מולח אני בעצמי". מעשיו של האברך הצעיר, עוררו תהיה בקרב החבריא קדישא: וכי מניין לו לאברך בלתי מוכר זה, שדווקא חתיכה זו המתבשלת בסיר עם עוד רבות כמוה תיפול בחלקו? אך תלמידו החביב של המגיד, רבי שניאור זלמן, חש כי יש דברים בגו...

הוא נטל פיסת חוט וקשר אותה לפיסת הדג המיוחדת, מצפה לראות כיצד יפול הדבר. הגיעה שעת הסעודה, השמש הגיש בפני התלמידים את חתיכות הדגים בזו אחר זו, והנה החתיכה המסומנת מוגשת לתלמיד היושב לצידו של האברך החדש. אך לפתע, תקפו את התלמיד מכאובים משונים והוא לא יכול היה לאכול. סילק איפה את צלחתו לעבר שכנו, הלא הוא... האברך הצעיר רבי יעקב יצחק. חתיכת הדג אכן הגיעה לבעליה!

עדות מעניינת על היחס החם ששרר, בין 'החוזה' – לרבינו הזקן בעל התניא והשולחן ערוך, עולה ממכתב תלמידו של 'החוזה' – רבי אהרן משה מברוד. זה האחרון, רגיל היה לעורר את מקורביו לקבוע עיתים בלימוד תורת אדמו"ר הזקן, כשהוא מסביר זאת בדברים שאמר לו רבו 'החוזה'.

ומעשה שהיה כך היה: רבי אהרן זה, נוהג היה מפעם לפעם, לעיין בספר התניא קדישא, אך השתדל לעשות זאת בהצנע, כי חשש שאין דעת רבו נוחה מכך. באחת הפעמים, בהיותו שקוע בעיונו, נפתחה הדלת ו'החוזה' נכנס. התלמיד המופתע, הופתע עוד יותר לשמוע מפי רבו, שטוב הדבר לעסוק בלימוד התניא. באותה הזדמנות הוסיף 'החוזה' ואמר: "אין בן דוד בא עד שתתפרסם תורתו של רבי זלמן".

באגרת שכתב לרבי לוי יצחק מבארדיטשוב, התבטא 'החוזה' על רבינו הזקן: "הוא מסר את עצמו ונפשו תמיד, עבור צרות ישראל".

'החוזה'

בי"ט בכסלו ה'תקל"ג הסתלק הרב המגיד, ורבי יעקב יצחק חזר לרבו רבי שמעלקא, שהיה באותה תקופה רבה של שינאווא. לאחר פטירת רבו האהוב, התקשר רבי יעקב יצחק אל רבי אלימלך מליז'נסק שחיבבו חיבה יתרה. עוד בחייו של רבי אלימלך, שלח הוא את פרחי החסידים אל 'החוזה' ללמוד ממנו דרך בעבודת הבורא. תחילה ישב 'החוזה' בלנצוט, אך בעקבות חלום פלאי, ממנו הבין שאין דעת רבו – רבי אלימלך – נוחה מכך שהוא מתגורר בעיר הסמוכה אליו, עקר לעיר רוזבדוב.

את רוח קודשו שהתפרסם בה, וראייתו המופלאה מקצה העולם ועד קצהו, ייחס רבו – רבי אלימלך מליז'נסק, להקפדתו המופלאה על קדושת העיניים. בצעירותו, עוד קודם ששתה ממעיינות החסידות, נהג ה'חוזה' לקשור את עיניו במטפחת בעת הולכו ברחוב. הנהגה זו פגעה בראייתו הגשמית, אך הייתה הסיבה לכושר ראייתו הרוחני שעל שמו נקרא 'החוזה'.

לעיתים כונה אף 'הנביא'. רבי צבי אלימלך מדינוב שהיה מתלמידיו, אמר על רבו הגדול: ההבדל בין רבי לבין הנביאים, הוא אך בזה שלא היה יכול לומר "כה אמר ה'"... בהזדמנות, אף העיד על עצמו: "הייתי יכול להסתכל מסוף העולם ועד סופו, אך כשראיתי עוצם הקלקול שבעולם, התפללתי שתבטל ממני סגולה זו".

ניצוץ משיח בקודש הקודשים

בשנת תק"ס העתיק החוזה את מושבו לעיר לובלין, שם הקים את חצרו במרכז הרובע היהודי. עד מהרה הפכה העיר למרכז החסידות בפולין, מרכז של תורה ועבודה שהאיר באור החסידות את כל המדינה. גאונים ולמדנים לצד המוני בית ישראל, נהרו לחצר כדי להסתופף בצילו, ולקבל מעצתו והדרכתו.

"החוזה" פעל במרץ להפצת שיטת החסידות במדינת פולין, והרביץ תורה והדרכה בתלמידים רבים.

פעם משנשאל תלמידו 'היהודי הקדוש' מפשיסחא, מדוע נוהרים אלפים ורבבות דווקא אל החוזה, ענה: "לחוזה יש ניצוץ משיח, ולכן נוסעים אליו כל ישראל".

על יחסם של החסידים לרבם, יכולים אנו ללמוד מדבריו של רבי אורי מסטרליסק: "לובלין היא ארץ ישראל, חצר בית המדרש – ירושלים, בית המדרש – הר הבית, דירת 'החוזה' – האולם, העזרה וההיכל, חדר 'החוזה' – קודש הקודשים, והשכינה מדברת מתוך גרונו".

מבין תלמידיו הגדולים, יצאו רבים ממייסדי שושלת חסידיות בפולין ובגליציה, ורבים אחרים היו לרבנים ברחבי המדינה. על תלמידיו נמנו: "היהודי הקדוש" – רבי יעקב יצחק מפשיסחא, האדמו"ר רבי שר שלום רוקח – מייסד שושלת בעלז, רבי נפתלי מרופשיץ (שתלמידו ייסד את שושלת צאנז), רבי מנחם מענדל מקוצק – מייסד שושלת קוצק, ועוד רבים.

משיח שקר

בהיותו ראש וראשון להפצת החסידות בפולין, סבל החוזה רבות מתעלולי מתנגדיו. באחת הפעמים, עלה במוחם הקודח של מספר פוחזים, מזימה לתעתע בצדיק וכך לפגוע באמונת חסידיו. לקחו איפה פיסת עור צבי ורשמו עליה בקפידה: "יעקב יצחק בן מאטיל משיח, נאום השם".

באיוולתם, בטוחים היו בני הבליעל, שכאשר יקרא הצדיק את הפתק יחשוב שהפתקא נפלה משמים ויפרסם כי נבחר למשיח ה' – או אז, יגלו הם את קלונו ברבים.

אחד מן החבורה, ארב לצדיק, עד שהצליח לחדור לביתו בערב השבת ולתחוב את הקלף לבגד השבת שלו. חיכה הפוחז בקוצר רוח, בידעו שמנהגו של 'החוזה' למשמש בבגדיו בערב השבת, ככתוב בשולחן ערוך מחשש טלטול.

הכניס החוזה את ידו לבגדו, והמתנגד במחבואו עצר את נשימתו, עיניו הקדושות סקרו את הקלף ולפתע קרא בקול לסובביו:

– "ידוע כי חותמו של הקדוש ברוך הוא – "אמת", ומשלא חתם כאן "אמת" משמע שקר כתוב בקלף..." ואז קרא בקול גדול – "שקר! שקר! שקר!"

כששמע האיש המסתתר את זעקת 'החוזה', נפל ארצה מתעלף. מיום זה ואילך, הפך ממתנגד מובהק לחסיד נלהב.

כל ימיו היה 'החוזה' מלובלין מאמין ומצפה לביאת משיח צדקנו. סיפר הרב ישראל הכהן מטאמשוב, שהצדיק נוהג היה להזהיר את משמשו מידי לילה, שבאם ישמע פעמי משיח, יעירנו תיכף ומיד. אך מאידך, סלד מהעצבות ואפילו על עניינים גבוהים כ'שכינתא בגלותא'.

דרכו בעבודת השם, הייתה בשמחה נפלאה, צהלתו בפניו ואבלו בלבו על גלות השכינה. ומרגלא בפיו: "ואתה עייף ויגע ולא ירא אלוקים" – משום שאתה עייף ויגע מצומות וסיגופים...

במערכה להבאת הגאולה

הציפיה לגאולה שבערה בליבו של החוזה, הניאתו לפעול בדרכים נסתרות כדי לזרז ולהחיש את הגאולה. תחילה פעל החוזה לבדו, לאחר מכן שיתף בסודו צדיקים נוספים שיחד התמידו בנסיונות חוזרים ונשנים לדחיקת הקץ, עד שהדברים הגיעו לכדי מסירות נפש ממש...

הנסיון הראשון נעשה על ידי 'החוזה' לבדו. הצדיק החל לעסוק בתפילות ובייחודים עילאיים, כשהוא מבקש להביא את קץ הימים. לזמן מה, בטוח היה כי שעת הגאולה קרבה ובאה, אך לא עלה הדבר בידו. לאחר מכן גילה את אזני תלמידו הגדול "היהודי הקדוש" מפשיסחא, שהאנשים הפשוטים שבעם מוכנים היו לגאולה, אלא שדווקא 'אנשי המעלה' עיכבו אותה – שכן בשל מעלתם כל אחד מהם אמר 'אני אמלוך'...

עם רבי מנדלי מרימנוב

שוב ערך 'החוזה' ניסיון שני להחיש את הגאולה, אלא שהפעם צירף אליו את ידידו הנאמן – רבי מנחם מענדל מרימנוב. יחד החליטו ליחד ייחודים במשך חמש שבתות רצופות וכך ימשיכו את חמשת חלקי הנשמה השייכים למשיח צדקנו.

אך התכנית לא התקיימה כמתוכנן.

בליל שבת הראשון, כאשר ישב הרבי מרימנוב אל שולחנו הטהור של החוזה, תמה למראה החסידים שהיו משוחחים בסעודה בחופשיות. בשולחנו של רבי מענדלי מרימנוב היו החסידים נוהגים לישב

באימה ובזיע בפני רבם, ורבי מענדלי לא יכול היה לסבול דיבורים של סתם, בשולחן השבת. משגער רבי מענדלי בחסידי ה'חוזה', נדמו הקולות ואיש לא פצה את פיו, השתררה בשולחן אווירת יראה.

דרכו של 'החוזה', לעומת זאת, היתה להאיר פנים למסובים ולשוחח עמם בדברי קודש. פנה החוזה אל ידידו רבי מענדלי ושאל: "איך אפשר להטיל כך אימה ופחד על יהודים?"

למחרת, כאשר הגיע הרבי מרימנוב אל שולחן הסעודה, ראה שהחלות מכוסות במפה, והסיר את המפה מעל החלות, אך החוזה סבר שיש לכסות את החלות. התרחשויות אלו, הדגישו את דרכיהם השונות של הצדיקים ופגעו במאמציהם המשותפים.

בשבת השנייה לשהותו של רבי מענדלי בלובלין, חלה בחום גבוה, ובהגיע עת הסעודה השלישית, לא יכול היה להגיע אל השולחן. התוכנית לחמש שבתות רצופות של יחודים, נפגעה, וכבר למחרת נפרד רבי מענדלי מ'החוזה' וחזר לביתו.

מיד עם צאתו מלובלין, הוטב מצבו של רבי מענדלי, ועוד בדרך הבריא לחלוטין. ויהי הדבר לאות, שהיה זה השטן שעמד על המשמר והפר את התכניות. אולם, 'החוזה' לא נואש והמשיך לטכס עצה כיצד להחיש את בוא הגאולה.

מלחמת נפוליאון

את הנסיון השלישי יזם 'החוזה' בעת המלחמה הגדולה בין נפוליאון הצרפתי לבין הצאר אלכסנדר הרוסי.

ראו כמה מגדולי הדור, הלא הם: המגיד מקוז'ניץ, החוזה מלובלין ורבי מנחם מענדל מרימנוב, שמלחמה זו היא שעת הכושר לגאולה שלימה, שהרי מדרש מפורש הוא: "אם ראית מלכויות מתגרות זו בזו צפה לרגליו של משיח".

טיכסו הצדיקים עצה, ביקשו והתפללו לה' שיצליח נפוליאון במלחמתו נגד רוסיה, ושתהיה זו מלחמת גוג ומגוג, שתביא בעקבותיה את ביאת המשיח.

ואכן הצבא הצרפתי בפיקודו של נפוליאון, ניצח וכבש חזית אחר חזית. אך כנגד צדיקים אלו, עמד רבינו הזקן בעל התניא, שטען שטובתם של ישראל היא, שהצאר הרוסי ינצח במלחמה. את דבריו נימק בדברים שראה ברוח קודשו בשמי רום:

"ביום הראשון של ראש השנה, קודם מוסף, הראו לי: אם ינצח באנאפארטה [נפוליאון] ירבה העושר בישראל, ויורם קרן ישראל; אבל יתפרדו ויתרחקו ליבן של ישראל מאביהם שבשמים. אבל אם ינצח אדוננו אלכסנדר [שליט רוסיה] – אם כי יורבה העוני, ויושפל קרן ישראל, אבל יתקשרו ויתעקדו ליבן של ישראל לאביהם שבשמים".

ידעו הצדיקים, שההכרעה בין תומכי נפוליאון למתנגדיו, תיפול בשעת תקיעת השופר בראש השנה הקרוב. צדיקי פולין, חרגו ממנהגם להתפלל באריכות, וחפזו לקראת תקיעת שופר כדי לסתום סופית את פי השטן המקטרג.

אף רבינו התכונן לתקיעת שופר, אולם הוא הקדים את שאר הצדיקים. כיצד? השכם בבוקר קודם תפילתו, בעוד צדיקי פולין שקועים בתפילתם, נטל את השופר בידו ותקע מאה תקיעות. כך הכריע בעל התניא את הכף נגד נפוליאון הצרפתי...

לאחר תפילת שחרית, כשהגיע עת התקיעות בבית מדרשו של המגיד מקוזניץ, הרגיש שהמערכה הוכרעה ואמר: "הליטאי [כינויו של בעל התניא אצל החבריא קדישא תלמידי המגיד] הקדימנו וניצחנו"...

לפי מסורת נוספת בקרב חסידי פולין, גם הצדיק רבי נפתלי צבי מרופשיץ נלחם נגד נפוליאון, ואף הצליח לשכנע בכך את המגיד מקוז'ניץ.

הנסיון הרביעי

מפלתו של נפוליאון לא ריפתה את ידי הצדיק, ועד מהרה יצא החוזה ביוזמה חדשה להחשת הגאולה. והפעם הוא צרף בסוד הפעולה צדיקים נוספים: רבי מרדכי מטשרנוביל, רבי אייזיק מקאליב ואת גדול תלמידיו – 'היהודי הקדוש', בתקווה שבכוחות משותפים, יצליחו הפעם להחיש את הגאולה.

היום שנקבע להתאמצות בתפילה ובתחנונים, היה ליל הסדר של שנת תקע"ג, שהרי כבר אמרו חז"ל: "בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל".

בעת תפילת ערבית בליל התקדש החג, התפלל 'החוזה' בדבקות מופלאה, מתעצם בתפילה ומייחד ייחודים. אך כבר בעת עריכת הסדר, הרגיש 'החוזה' שחבריו אינם עמו בייחודיו.

לאחר החג התגלו הסיבות:

בבית "היהודי הקדוש" התערב השטן וחרחר ריב בין זוגתו הרבנית שיינדלה, לבין אמו של 'החוזה'. כך, במקום להתעסק בייחודים עליונים, נאלץ להתעסק במריבה שבביתו... בבית הצדיק רבי מרדכי מטשרנוביל אבד ה"אפיקומן"; ועריכת הסדר שובשה שעה ארוכה עד שנמצא, ואילו בבית רבי אייזיקל מקאליב [שהתגורר בהונגריה] אמרו את ההגדה בהונגרית...

כך נכשל הניסיון הרביעי של 'החוזה' להביא את הגאולה.

צלצול הגאולה

לאחר ההסתלקות חלקו שלושת בניו של החוזה את החפצים הקדושים שהותיר אחריו. בחלקו של בנו רבי יוסף מטורטשין נפלו בגדי השבת של אביו, שהיו עשויים ממשי, ושעון הקיר שהיה תלוי דרך קבע בחדרו.

משנסתיימו ימי 'השבעה', נטל רבי יוסף את הצרור היקר תחת בית שחיו ויצא אל עירו טורטשין. לפתע התקדרו השמים, ועננים אפורים החל להמטיר טיפות גדולות שהפכו במהרה לגשם שוטף. מיהר רבי יוסף לחפש מחסה אצל אכסנאי יהודי, בתקווה שהגשם יפסק במהרה ויגיע עוד באותו יום לביתו שכן יצא לדרך בחוסר כל.

אך הגשם לא חדל, ורבי יוסף נאלץ ללון באכסניא עד למחרת בצהריים בעל כורחו.

כשהתבהרו השמים, לא ידע רבי יוסף מה יעשה, הן עליו לשלם תמורת האירוח והמזון אך בכיסו לא היית פרוטה לפרוטה.

בצער רב, נאלץ רבי יוסף להציע לכפרי את החפצים הקדושים שירש זה עתה מאביו. התייעץ הכפרי עם אשתו, התרשם מבגדי המשי, אך החליט שאין לו חפץ בהם. הוא החליט לקחת את השעון שהיה מצרך נדיר באותם ימים, באומרו: באמצעות השעון, נוכל לקבוע שעה קבועה לחליבה, בוקר וערב, הדבר יהיה לטובתנו ולטובת הפרה...

רבי יוסף הלך לדרכו בלב כבד והשעון נותר באכסניה.

חלפו השנים, ולמקום נקלע הצדיק רבי יששכר בער מרדושיץ. משהגיע הערב, פנה אף הוא ללון באותה אכסניה.

הגיע הלילה, שקט אופף את הכפר, אך מחדרו של הרבי מרדושיץ בוקעים קולות ריקוד ושירה, מתהפך לו הכפרי במיטתו מצד לצד, תמה: מדוע כה שמח הצדיק?

עם שחר לא התאפק הכפרי ושאל: מדוע לא ישן כבודו כל הלילה, ומהי השמחה הגדולה?

ענה לו הרבי: אמור נא לי, מהיכן קיבלת את השעון התלוי בחדרי? סיפר לו הכפרי את השתלשלות המאורעות, בשלה קיבלו מיהודי הדור צורה וחסר כל.

נענה הרבי ואמר: כששמעתי את קול דפיקות השעון, מיד הכרתי בו שזהו שעונו של 'החוזה מלובלין'. כי שעון רגיל, מצלצל ומודיע לבעליו שהתקרב בשעה נוספת ליום מותו. הן אמת שידיעה זו מזרזת לתשובה ולמעשים טובים אך יש בה גם מן התוגה.

אך שעונו של החוזה, שונה הוא. בכל צלצול שלו הוא מבשר שקרובים אנו שעה נוספת לקראת הגאולה האמיתית והשלמה... לכן רקדתי ושמחתי כל הלילה.

הצדיקים מתאחדים

ארבע פעמים יצא החוזה למערכה להחשת הגאולה, וארבעה פעמים נכשל. אך מסירות נפשו למען כנסת ישראל לא ידעה גבולות, הניסיון הבא נקבע ליום ראש השנה תקע"ה.

מספר חודשים קודם התקדש החג, החל 'החוזה' בהכנות הדרושות. הוא ידע שתהיה זו מלחמה בפמליה של מטה ובפמליה של מעלה ויש לגייס לשם כך את מיטב הכוחות.

לצידו של החוזה, עמדו שני תלמידיו הקדושים: רבי קלונימוס קלמן, בעל "מאור ושמש", ורבי נפתלי הירץ מברז'ן. יחד עמם עמדו הצדיקים הנוספים שנטלו חלק במערכה, שפעלו איש איש במקומו: רבי ישראל בקוז'ניץ ורבי מנחם מענדל מרימנוב.

'החוזה' ראה ברוח קודשו שאין די בכך ושיגר איגרת דחופה אל רבי מנחם מענדל מקוסוב, בעל ה'אהבת שלום' – שיבוא אף הוא ללובלין ויעזור בכוונות ובייחודים. אך השטן בחש בקדרה פעם נוספת, רבי מענדל נשאר בקוסוב בלחץ חסידיו ושלח במקומו את בנו – רבי חיים מקוסוב. 'החוזה' הקפיד על כך, שכן לא לרבי חיים כיוון, שיהיה לו לעזר במלחמת הגאולה.

הגיעה עת תקיעת השופר של ראש השנה. בבית מדרשו של 'החוזה' עומדים הכל באימה וברתת. יודעים הם שזוהי שעת ההכרעה. תלמידו הצדיק – רבי דוד'ל מלעלוב הוא בעל התוקע, ואילו 'החוזה' עצמו הוא המקריא של התקיעות.

עומד הצדיק בבית המדרש, ונשמתו משוטטת במרומים. בשופר הקטן שאוחז רבי דוד'ל צריך לעורר את השופר הגדול – שופרו של משיח; אך השטן וודאי לא יישב בחיבוק ידיים וינסה להכשיל את המשימה. דממה שוררת בבית המקדש, רועדים התלמידים מאימת המעמד, הן זוהי מלחמה בשטן עצמו, אותו מבקש רבם להעביר מן העולם.

"תקיעה!" מצוה 'החוזה'. מקרב רבי דוד'ל את השופר לפיו ומנסה לתקוע, אך השופר דומם... שוב נשמע קולו של הרבי, הגוער בקול: "תקעו! רחמנא אמר: תקעו!" – התורה מצווה עלינו לתקוע, ואם ה'בעל דבר' מעכב – שיתקע הוא...

רק סיים הצדיק את דבריו, ותיכף נשמעו התקיעות, צלולות וברורות. ניצחון קטן בדרך לניצחון הגדול.

כי בשמחה תצאו – מהגלות

בסעודת ראש השנה, אמר 'החוזה' לתלמידים שישבו אל שולחנו: "הקטרוגים גדולים, אבל אנו חושבים, שמה שלא נעשה בכוח השופר נעשה בכוח השמחה של תורה בשמחת תורה, כי כח השמחה גדול מכח היראה".

גם בקוז'ניץ התנהלה המערכה בעוז. בליל יום הכיפורים זעק המגיד בקול נורא: "ריבונו של עולם, אמור נא 'סלחתי כדברך', והחש את הגאולה. שמא תאמר, חסרים צדיקים בעולם? הלוא יש לך את רבי מענדלי מרימנוב – שהינו צדיק אמיתי. שמא חסרים "אורים ותומים" בדורנו? הרי ישנו 'החוזה' המאיר כאורים ותומים. שמא אין לך בעלי תשובה? הריני, ישראל מקוז'ניץ, בגופי החלש והרפה, מוכן ומזומן לעשות תשובה עבור כל קהל ישראל!"

ימי הדין חלפו, והצדיקים ידעו שכעת עליהם להשלים את עבודת היראה, בעבודת ימי השמחה: חג הסוכות ושמחת תורה.

אך לנגד מאמצי הצדיקים, אימץ אף השטן את כוחותיו: בערב חג הסוכות, חלה לפתע המגיד מקוז'ניץ ומשעה לשעה הלך מצבו והדרדר.

על ערש דווי קרא המגיד את בנו הצדיק רבי משה-אליקים ואמר לו: לפני רגעים אחדים, נגלה אלי הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ושאלתיו למה אינו שומר הבטחתו שכשיעלה לשמים לא ינוח ולא ישקוט עדי יחיש את קץ הגלות.

והשיב לי רבי לוי יצחק: 'בקרוב, כאשר תהיה עמנו בעולם האמת, או אז תבין את אמיתת הדברים. עולם הפוך יתגלה לעיניך, כי מה שנדמה בעולם הזה לצרה ורעה עבור כלל ישראל – נראה שם, בעולם האמת, כטובה גדולה. ולכן אסור בשום אופן לדחוק את הקץ.

שעה קלה לאחר מכן, השיב המגיד מקוז'ניץ את נשמתו לבוראה.

מחמת הסתר פנים, לא חש החוזה בהסתלקות חברו, גם חסידיו העלימו מאוזניו את הידיעה הנוראה, שלא לצערו בערב החג.

הנפילה הידועה

הגיע היום הגדול שמחת תורה. בית המדרש היה עמוס בחסידים שהגיעו כדי להיות במחיצתו של הרבי. רוקדים החסידים ושרים בלי גבול, והצדיק עומד ומעודד את הקהל: "אם יהיה לנו שמחת תורה שמח, יהיה לנו גם תשעה באב שמח", הוא אומר. כוונתו של 'החוזה' ברורה: השמחה תביא את המשיח ותבטל את הצום, אך הימים שיבואו יגלו רמז נוסף בדברים, אם שמחת התורה לא תהיה שמחה, הרי שבתשעה באב יגדל האבל שבעתיים.

השמחה וההתלהבות בבית מדרשו של 'החוזה' מרקיעה שחקים, החסידים מקיפים את הבימה במעגל של דביקות ו'החוזה' רוקד ומזמר עמהם.

שיר רודף שיר וניגון רודף ניגון. איש מהחסידים לא חש, ש'החוזה' עזב את הרוקדים, הוא עלה לחדרו להתבודד וליחד ייחודים כפי שסיכמו בניהם הצדיקים.

באותם רגעים, עסק גם רבי קלונימוס קלמן, בדרכו שלו בייחודים עליונים להבאת הגאולה. אך לפתע, ניפצה אבן גדולה את החלון בבית המדרש בקראקא, זורעת בלב החוגגים הרס ובלבול. גם בבית מדרשו של רבי נפתלי הירץ שבברז'ן לא טמן השטן ידו בצלחת ושריפה מסתורית פרצה במקום, כשהיא מפיצה את החוגגים לכל עבר.

את שאירע באותו זמן בלובלין, מספרים החסידים מפה לאוזן בשם "הנפילה הידועה", אך איש אינו יודע כיצד בדיוק אירעו הדברים.

אל תשליכני

היה זה סמוך לחצות הליל, כאשר אחד החסידים שהילך ברחוב, שמע לפתע קול גניחה, משקרב גילה לחרדתו את רבו מוטל על הארץ. מיד פרץ בזעקות, שהזעיקו למקום את קהל החסידים.

נאנח הרבי ואמר: "מדוע העלמתם ממני שנסתלק המגיד מקוז'ניץ בערב חג הסוכות? אילו ידעתי זאת, לא הייתי צועד לבדי בדרכים כה מסוכנות. כי בא 'הבעל-דבר' [=השטן] לפגוע בי, והפילני דרך החלון".

תמהו החסידים לשמע הדבר, ביודעם שהחלון היחיד בחדרו של הרבי, הוא צר וקטן וממוקם בגובה התקרה, או אז נזכר רבי יהודה ליב מזקליקוב, מזקני החבורה, במילים הסתומות שאמר רבו של 'החוזה', רבי אלימלך מליז'נסק, לפני שנים רבות לתלמידו: 'דע, שיש להתפלל בחזקה: אל תשליכנו לעת זקנה'.

תשעה חודשים ומחצה היה הרבי רתוק למיטתו, תלמידו הפרופסור חיים דוד ברנהרד, ניסה ככל יכולתו, אך לא הצליח לאושש את רבו. "כל כוחות הסטרא אחרא קמו נגדי", גילה הצדיק לתלמידו הרופא, אך גם על ערש דווי לא זז מאמונתו וציפייתו: "אחכה לו בכל יום שיבוא" היה ממלמל שוב ושוב.

ביום תשעה באב, נעצמו עיניו המאירות של הרה"ק מלובלין, שמסר את נפשו להבאת הגאולה. וחורבן נוסף על חורבן, בלבם של רבבות חסידיו ושומעי לקחו.

באותה השנה ביום י"ט באייר תקע"ה, נסתלק רבי מנחם מענדל מרמינוב – הצלע השלישית בחבורה. רבים ראו את הסיבה לכך, בניסיונם של שלושת הצדיקים לדחוק את הקץ. יהושוע קעניג, מגזין בית משיח (684).

מעשים מעשיים לקירוב הגאולה בחסד וברחמים

הרבי מליובאוויטש הדגיש כי הגאולה כבר נמצאת בפתח, ועלינו רק "לפתוח את העיניים" ולקבל את פניה דרך פעולות ממוקדות:

- **לימוד ענייני משיח וגאולה:** לימוד המקורות בתורה, בחז"ל ובחסידות העוסקים בגאולה. הלימוד משנה את המחשבה ומכין את האדם נפשית לזמן הגאולה.

- **הוספה בצדקה ובמעשים טובים**: הצדקה מקרבת את הגאולה באופן ישיר, שכן היא פועלת חסד ורחמים בעולם ומעוררת רחמים מלמעלה.
- **אהבת ישראל ושלום**: הוספת אחדות וחיבור בין אדם לחברו. בית המקדש השני חרב בגלל שנאת חינם, והוא ייבנה מחדש בזכות אהבת חינם.
- **לחיות "בסגנון של גאולה"**: להתנהג כבר עכשיו ברוגע, בביטחון ובשמחה, מתוך אמונה שהגאולה כבר כאן.

הרה"ק הרבי מליובאוויטש לימד והדגיש פעמים רבות כי הגאולה האמיתית והשלימה תבוא באופן של "חסד וברחמים", בניגוד לגאולת מצרים שהייתה מלווה בייסורים וקשיים רבים, וכן שכלל עם ישראל יגאלו יחד בשלום ובטובה גמורה.

"**כמנוסת עבד" מול "לא בחיפזון"**: ביציאת מצרים בני ישראל ברחו מפני פרעה ("כי ברח העם"). בגאולה העתידה, הרע שבעולם יתברר ויתהפך לטוב, ולכן הגאולה תתרחש בנחת וברוגע גמור.

גאולה חלקית מול גאולה נצחית: גאולת מצרים הייתה זמנית ואחריה הגיעו גלויות נוספות. הגאולה העתידה היא הגאולה האמיתית והשלימה, שלאחריה לא תהיה עוד גלות.

הצלת כל בני ישראל: במצרים יצאו רק אלו שהיו מוכנים לכך (וחלק מהעם נספה בימי החושך). בגאולה העתידה הבטחת התורה היא "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" – אף יהודי לא יישאר מאחור.

הצלת כל ישראל: בניגוד ליציאת מצרים שבה חלק מן העם לא זכו לצאת או נותרו מאחור לפי מדרשי חז"ל, בגאולה העתידה כל אחד ואחת מישראל יקחו בה חלק.

עבודת הדור: הרבי ציין כי הדור שלנו הוא הדור האחרון לגלות והראשון לגאולה, ולכן העבודה המוטלת עלינו היא להוסיף באהבת ישראל, במעשים טובים ובציפייה פעילה לבוא **המשיח**.

מפתח כללי

להילולא דצדיקיא המופיעים בספרים נפלאות הצדיקים א-ב-ג-ד-ה-ו

לפי סדר החודשים והכרכים

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
ראש בני ישראל נשיא דורנו כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש רבי מנחם מנדל שניאורסון		א,ב,ג,ד,ה,ו
חנוך בן ירד דור שביעי לאדם הראשון		ו
אברהם אבינו אבי האומה היהודית, א' תשרי		ג
הגאון רבי יעקב דוד וילאווסקי זצ"ל "הרידב"ז", א' תשרי		ב
הגאון הרב מאיר ליב וש וייזר זצ"ל המלבי"ם, א' תשרי		ב
הגאון רבי יעקב חנוך סנקוביץ, א' תשרי		ד
הרה"ק רבי יצחק מאיר מקאפיטשניץ זי"ע, א' תשרי		א
הרה"ק רבי ישראל מסטאלין זי"ע, א' תשרי		א
הגאון רבי מאיר יהודה לייבוש מלבי"ם זי"ע, א' תשרי		ב
הגה"צ רבי עזריאל יהודה לעבאוויטש זצ"ל גאב"ד וויען, א' תשרי		ה
המקובל האלוקי הרב סלמאן אליהו זצוק"ל, ב' תשרי		ב
הגאון רבי משה הכהן זצ"ל, ב' תשרי		ב
הגאון רבי אברהם אייזנברג זצ"ל מאוליינוב, ה"תולדות אברהם", ב' תשרי		ד,ה
הרה"ק רבי ברוך מרדכי מקוידנוב זי"ע, ב' תשרי		ד
הרה"ח ר' שלום זאב אייזנבאך ז"ל, ב' תשרי		ד
הרב דוד הכהן רפפורט, ב' תשרי		ו
הרבנית דבורה לאה בת אדמו"ר הזקן, ג' תשרי		ג
הגאון הרב אברהם אבלי (אָבָ'לֶה) הלוי גומבינר זצ"ל, ג' תשרי		ג
הגאון הרב גדליה אייזמן זצ"ל, ג' תשרי		ב
רבי אפרים זילכה הכהן זצ"ל, ג' תשרי		ב,ג
הרב נפתלי צבי טרופ זצ"ל, ג' תשרי		ב
הרה"ק רבי אהרן יחיאל מקאז'ניץ זי"ע, ג' תשרי		א,ה
הרה"ק רבי שמעון נתן נטע מלעלוב זי"ע, ג' תשרי		א
הגאון רבי אברהם אבלי זצ"ל, ה"מגן אברהם", ג' תשרי		ד
הגאון רבי ישראל ליפשיץ זי"ע בעל ה"תפארת ישראל" על משניות, ג' תשרי		ה
הגאון רבי אברהם דאנציג זצ"ל, ה"חיי אדם", ד' תשרי		ד
הגאון רבי חזקיהו יוסף מישקובסקי זצ"ל, ד' תשרי		ד
ה"בעל שם" ממיכלשטאטף זצ"ל, ד' תשרי		א,ד
הצדיק הרב יעקב ענתבי, ד' תשרי		ו
המקובל האלוקי רבי ברוך שלום הלוי אשלג, ה' תשרי		ב
הרה"ק רבי אריה לייב משפאלא זי"ע, ו' תשרי		א,ב,ו
הרה"ק רבי ישראל טויסיג זי"ע ממאטרסדורף, ו' תשרי		ד
הרה"ק רבי מרדכי מטאלנא זי"ע, ו' תשרי		ד
זבולון בן יעקב אבינו, ז' תשרי		ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי מנחם נחום ממקאריב זי"ע, ז' תשרי		ד
הרב בנציון יוסף הלוי אונגר הי"ד, ז' תשרי		ה
הצדיק הרב נח גד וינטרוב זצ"ל, ז' תשרי		ו
הרה"ק רבי אלעזר ניסן טייטלבוים מדראהביטש זי"ע, ח' תשרי		א
הרה"ק רבי ברוך זי"ע אבי בעל התניא, ח' תשרי		א,ב
הרה"ק רבי נח מלעכאוויטש זי"ע, ח' תשרי		א
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מביאלא - לובלין זי"ע, ח' תשרי		ה
הרב הלל אליהו ליברמן הי"ד, ח' תשרי		ו
הגאון רבי יצחק זאב סולובייצ'יק (הגרי"ז) מבריסק זצ"ל, ט' תשרי		ב
הרה"ק רבי נפתלי הירצקא מראצפערט זי"ע, ט' תשרי		א
הרב אביעזרי זליג אוֶירבַך, ט' תשרי		ו
התנא האלוקי רבי עקיבא בן יוסף, י' תשרי		ג
זכריה בן יהוידע הנביא כהן גדול, י' תשרי		ג
המקובל האלוקי רבי יהודה לייב אשלג, י' תשרי		ב
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ממחנובקא זי"ע, י' תשרי		א
הגאון רבי יצחק יהודה שמעלקיס זצ"ל, ה"בית יצחק", י' תשרי		ד
הגה"צ רבי מאיר אלטר הי"ד בן ה"אמרי אמת", י' תשרי		א
הרה"ק רבי משה יצחק מפשעווארסק זי"ע, י' תשרי		א
הרה"ק רבי נפתלי חיים מדז'יקוב זי"ע, י' תשרי		א
הרה"ק רבי שמעון נתן נטע (השני) מלעלוב זי"ע, י' תשרי		א
הרה"ק רבי אברהם אביש מפפד"מ זי"ע, י"א תשרי		א
הגה"צ רבי אשר פריינד זצ"ל, י"א תשרי		ב,ו
הרה"ק רבי מנחם מנדל מבוהוש זי"ע, י"א תשרי		ד
הרה"ק רבי צבי אריה מאליק זי"ע, י"א תשרי		א
הגאון הרב יוסף זכריה שטרן זצ"ל, י"א תשרי		ב
הרה"ק רבי דוד מסטעפין זי"ע, י"א תשרי		ה
הרה"ק רבי פנחס חיים מראזלא זי"ע, י"א תשרי		ה
הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, י"ב תשרי		א
הרה"ק האדמו"ר הרב שלום שכנא פרידמן מפראהבישט זצ"ל, י"ג תשרי		ב,ד
הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל, י"ג תשרי		ד
הגה"צ ר' יצחק מאיר אלתר הי"ד, י"ג תשרי		ד,ה
הרה"ק רבי ישראל מסאדיגורה זי"ע, י"ג תשרי		א
הרה"ק רבי מנחם מנדל מדעעש זי"ע, י"ג תשרי		א
הגאון רבי עקיבא אייגר זצ"ל, י"ג תשרי		א
הרה"ק רבי שמואל מליובאוויטש זי"ע, י"ג תשרי		א,ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
כ"ק מרן אדמו"ר רבי שלום מקאמארנא זי"ע	י"ג תשרי	ה
הרב משה יוסף מרדכי מיוחס הראשון לציון	י"ג תשרי	ו
יעקב אבינו ע"ה	י"ד תשרי	ג
הצדיק הרב מאיר הכהן זצ"ל	י"ד תשרי	ג
הרה"ק רבי יהודה לייב מאניפולי זי"ע	ה"אור הגנוז"	י"ד תשרי	ד
הגאון רבי יוסף צבי דושינסקיא זצ"ל	גאב"ד ירושלים	י"ד תשרי	א
הרה"ק רבי ישראל (המגיד) מקאזניץ זי"ע	י"ד תשרי	א
הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהביצשטט זי"ע	י"ד תשרי	א,ב
המקובל האלוקי רבי ציון ברכה זצוק"ל	י"ד תשרי	ב
הגאון רבי אליעזר בן ציון ברוק זצ"ל ראש ישיבת בית יוסף - נובהרדוק	י"ד תשרי	ה
הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאריץ זי"ע	ה"ברית כהונת עולם"	ט"ו תשרי	א,ב
הגאון הרב שמעון אהלבוים מירסלב זצ"ל	ט"ו תשרי	ג
הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל	ט"ו תשרי	ג
הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע	ט"ו תשרי	א
הרה"ח ר' שמואל שמעלקא טויבנפעלד זצ"ל	ט"ו תשרי	ד
הגה"ח רבי יהודה אריה אלתר זצ"ל	ט"ו תשרי	ה
הגה"צ רבי נחמן כהנא מספינקא-ב"ב זצ"ל	ט"ו תשרי	ד
הצדיק רבי כליפה אלמליח זצ"ל	ט"ו תשרי	ב
התנא האלוקי רבי אלעזר בן התנא האלוקי רבי שמעון זצ"ל	ט"ו תשרי	ב
הרה"ק רבי צבי הירש ממונקאטש זי"ע	ה"דרכי תשובה"	ט"ו תשרי	ד
הרב יצחק דב (וֶליגמן בֶּר) הלוי במברגר זצ"ל	ט"ו תשרי	ג
הרה"ק רבי שמואל רוקח מסקאהל זי"ע	ט"ו תשרי	ד
הגאון רבי צבי שרייבר זצ"ל רב דחסידי באיאן	ט"ו תשרי	ה
רבי משולם משה איגרא מטיסמניץ זצ"ל	י"ז תשרי	ב
הרה"ק רבי דוד מרדכי מטאלנא-ניו יורק זי"ע	י"ז תשרי	ד
האדמו"ר הרב מרדכי יששכר בער לייפר מפיטסבורג זצ"ל	י"ז תשרי	ג
הגאון רבי דוד כהנא - שפירא זצ"ל מוורשא - פיודרא	י"ז תשרי	ה
הרה"ק רבי חנה מקאלאשיץ הי"ד	י"ח תשרי	א,ב
הגה"צ רבי ישעיה שנעבאלג זצ"ל	י"ח תשרי	ד
הרה"ק רבי משה אונגר זצ"ל	י"ח תשרי	ד
הגאון רבי משולם איגרא זצ"ל	י"ח תשרי	ד
הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע	י"ח תשרי	א,ו
הגאון הרב בן ציון הלוי במברגר זצ"ל	י"ח תשרי	ג
הגאון רבי שלום הכהן זצ"ל	י"ח תשרי	ב
הגאון רבי בצלאל נשבורג זצ"ל בעמח"ס "הורה גבר" עמ"ס הוריות ועוד	י"ח תשרי	ה
הרה"ק רבי נפתלי ממעלין זי"ע	י"ח תשרי	ה
הגה"צ רבי חיים יהודה דייטש זצ"ל ה"אהבת חיים" ממאקאווא	י"ח תשרי	ה
הגה"צ רבי יהודה גוטליב ממישקאלץ זצ"ל	י"ח תשרי	ה
הגאון רבי יונה מרצבך זצ"ל	י"ח תשרי	ה
האדמו"ר הרה"ק אלחנן חנֶה הלברשטאם מקאלשיץ הי"ד	י"ח תשרי	ה
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ממעזבוז זי"ע	י"ט תשרי	א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי אהרן מסאדיגורה זי"ע	י"ט תשרי	א
הגאון רבי אליהו מווילנא זצ"ל	י"ט תשרי	א,ב,ו
הגה"צ רבי חיים יצחק ירוחם זצ"ל, אב"ד אלטשאט	י"ט תשרי	ד
הרה"ק רבי יעקב יצחק מפשיסחא זי"ע, "היהודי הקדוש"	י"ט תשרי	א
הרה"ק רבי נחמיה מביחוב זי"ע	י"ט תשרי	א
הרב יוסף משה עדס זצ"ל	י"ט תשרי	ב
הגאון הרב אלטר מאוזו זצ"ל	י"ט תשרי	ב
הגאון רבי שאול קצנלנבויגן זצ"ל אב"ד קוברין	י"ט תשרי	ה
הרה"ק רבי מאיר יהודה מבוקאווסק זי"ע	י"ט תשרי	ה
הצדיק הרב אביעזר שמעון יוסף וולפסון	י"ט תשרי	ו
הרה"ק רבי אברהם ישכר מראדזין זי"ע	כ' תשרי	ד,ו
הגאון רבי אליעזר פאפו זצ"ל, ה"פלא יועץ"	כ' תשרי	ג
הגאון רבי אברהם יהושע העשיל מקראקא זצ"ל	כ' תשרי	ב
הרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטראה זי"ע	כ' תשרי	א,ו
הרה"ק רבי משה מבאר‌דיוב זי"ע	כ' תשרי	ד
הרה"ק רבי שמעון מסקערנאוויץ זי"ע	כ' תשרי	ד
הגאון רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצ"ל, ה"חשב סופר", כ"א תשרי	ד
הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זי"ע	כ"א תשרי	א
הרה"ק רבי יעקב אריה לייב מטריסק - ב"ב זי"ע	כ"א תשרי	ד
הרה"ק רבי מנחם מנדל מפרימישלאן זי"ע	כ"א תשרי	ד
הרה"ק רבי משה מדאלינא זי"ע	כ"א תשרי	ד
הרה"ק רבי דוד אהרן טווערסקי מז'וריק זי"ע	כ"א תשרי	ה
הרה"ק משה יעקב הכהן רביקוב הסנדלר מל"ז צדיקים צוזק"ל	כ"ב תשרי	ב
הגאון הרב שמריהו יוסף נסים קרליץ זצ"ל	כ"ב תשרי	ב
הרה"ק רבי אהרן מסטראשעלא זי"ע	כ"ב תשרי	ד
הרה"ק רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע	כ"ב תשרי	ד
הגה"ק רבי שלמה דרימער זצ"ל מסקאלא בעל שו"ת "בית שלמה"	כ"ב תשרי	ה
הגאון רבי דוב זאב הכהן רפפורט זצ"ל חתן השרף מקוצק זי"ע	כ"ב תשרי	ה
הבחור הק' לייבל אלתר הי"ד בן ה"בית ישראל" מגור זי"ע	כ"ב תשרי	ה
הרה"ק רבי אהרן הלוי הורוויץ	כ"ב תשרי	ו
הגה"צ רבי דוד יונגרייז זצ"ל	כ"ג תשרי	א
הרה"ק רבי מנחם מנדל מלינסק זי"ע	כ"ג תשרי	ד
הגאון רבי חיים מנחם דוד הורוויץ מדזיקוב זיע"א	כ"ג תשרי	ה
הגה"ק רבי אברהם יהודה שווארץ זצ"ל "קול אריה"	כ"ד תשרי	א,ו
הגאון רבי אליהו גוטמאכר זצ"ל מגריידיץ	כ"ד תשרי	א
הגאון רבי אליעזר פלצינסקי זצ"ל	כ"ד תשרי	ד
הרה"ק רבי חיים זאנוויל מרביניץ זי"ע	כ"ד תשרי	א,ה
הגאון רבי חיים שאול קויפמן זצ"ל	כ"ד תשרי	ד
הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה זי"ע	כ"ד תשרי	א,ו
הגאון הרב שלום סאפרין מקאמרנא זצ"ל בעל ה'מעשה שלום'	כ"ד תשרי	ב
הצדיק הרב יהודה מועלם זצ"ל	כ"ד תשרי	ב

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל, כ"ה תשרי		ב
הרה"ק רבי דוד מתתיהו מביאלא ב"ב זי"ע, כ"ה תשרי		ד
הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע, כ"ה תשרי		א,ו
הגאון רבי משה סופר מבראד, ה"חתם סופר", כ"ה תשרי		א,ו
הרה"ק רבי בנימין מזלאזיץ זי"ע, כ"ה תשרי		ה
ה"טיב גיטין" זי"ע, כ"ה תשרי		ה
הרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר זי"ע, כ"ו תשרי		ד
הרה"ק רבי אשר (הגדול) מסטאלין זי"ע, כ"ו תשרי		ד
הגה"ח רבי נתן לובארט זצ"ל, כ"ו תשרי		ה
הגה"צ רבי שאול בריים זצ"ל אב"ד צידיק, כ"ו תשרי		ה
הגה"צ רבי שרגא שמואל שניצלר זצ"ל אב"ד טשאבא, כ"ו תשרי		ה
הגה"צ רבי נתן צבי קעניג זצ"ל, כ"ו תשרי		ה
הרה"ק רבי אלעזר רוקח מאמשטרדם זצ"ל, ה"מעשה רוקח", כ"ו תשרי		א
הרה"ק יורם מיכאל אברג'ל זי"ע, כ"ז תשרי		א
הרה"ק רבי אברהם אייגר מלובלין-ב"ב זי"ע, כ"ח תשרי		ד
הגאון רבי שמואל לנדא זצ"ל, בן ה"נודע ביהודה", כ"ח תשרי		א
הצדיק הרב מרדכי שלום איפרגן זצ"ל, כ"ח תשרי		ג
שמעון הצדיק כהן גדול, כ"ט תשרי		ג,ו
הגה"ק רבי אברהם דוד מבוטשאטש זי"ע, כ"ט תשרי		א
הרה"ק רבי אברהם חיים מפלאנטש זי"ע, כ"ט תשרי		א
הרה"ק רבי ישראל מגראדז'סק זי"ע, כ"ט תשרי		א
הרה"ק רבי מנחם מנדל מויז'ניצא זי"ע, בעל "צמח צדיק", כ"ט תשרי		א
הרב דון יצחק אברבנאל זצ"ל, כ"ט תשרי		ב
המקובל הצדיק הרב שלמה שרעבי זצ"ל, כ"ט תשרי		ב
"התפארת שמואל" מאלכסנדר זי"ע, כ"ט תשרי		א
המקובל הצדיק הרב שלמה שרעבי זצ"ל, כ"ט תשרי		ג
הרה"ק רבי מאיר בן ה"קדושת לוי" מבארדיטשוב זי"ע בעל "כתר תורה", כ"ט תשרי		ה
המקובל האלוקי הרה"ק רבי דוד ומשה, ל' תשרי		ב
הגאון רבי צבי הירש חיות זצ"ל, אב"ד ברודי, ה"מהר"ץ חיות", ל' תשרי		ד
הרה"ק רבי שמואל צבי מאלכסנדר זי"ע, ה"תפארת שמואל", ל' תשרי		ד
הרב החסיד רבי ישראל אראטין זצ"ל, ל' תשרי		ה
הגה"צ רבי שמואל אהרן לידר זצ"ל, ל' תשרי		ה
הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל, א' חשון		א
הרה"ק רבי ישכר דוב מוואלבאדז' זי"ע, א' חשון		ד
הרה"ק רבי ישראל מבלאז'וב זי"ע, א' חשון		ב
הצדיק רבי שלמה זלמן אונסדורפר הי"ד, א' חשון		ג
הרה"ק רבי עקיבא מאיר הכהן מלוקווע זי"ע, א' חשון		ה
הרה"ק רבי ברוך מסערט-ויז'ניץ זי"ע, ה"מקור ברוך", ב' חשון		ד
הרה"ק רבי יוסף מדומבראווא זי"ע, ב' חשון		ד
הרה"ח ר' יוסף לייב כהנא ז"ל מסיגעט, ב' חשון		ד

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי מרדכי חודרוב מטאלנא-ויז'ניץ זי"ע, ב' חשון		ד
הרה"ק רבי משה לייב מסטריזוב זי"ע, ב' חשון		ד
הרה"ג אלעזר שמחה וסרמן, ב' חשון		ו
הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע, ג' חשון		א,ב,ו
הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זי"ע, ג' חשון		א,ג
הרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב-קאצק זי"ע, ג' חשון		ד
הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל, ג' חשון		א
הגה"צ ר' שבתי שעפטיל וויס זצ"ל, אב"ד שימאני, ג' חשון		א
הרה"ק המהרי"ל בן הצמח צדק זי"ע, ג' חשון		ג
הרה"ח ר' משה שוסטר ז"ל, ג' חשון		ד
הרה"ק רבי יהודה ליב מקאפוסט זי"ע, ג' חשון		ה
הגאון רבי דן אונגריישר זצ"ל, ג' חשון		ה
הרה"ק רבי יעקב מטשאקאווא זצ"ל, ד' חשון		ד
הרה"ק רבי יעקב יצחק דן מסטריקוב זי"ע, ד' חשון		א
הגאון רבי יוסף זונדל מסלנט זי"ע, ד' חשון		ב
הגאון רבי אריה זאב גורביץ זצ"ל, ד' חשון		ד
הגה"צ רבי יואב יהושע מקינצק זצ"ל, ה"חלקת יואב", ד' חשון		א
הרה"ק רבי קלונימוס קלמיש מפיאסעצנא הי"ד, ד' חשון		א,ו
הגאון הרב אליהו שרים זצ"ל, ד' חשון		ב
המקובל הרב שאול דוד חי מועלם זצ"ל, ד' חשון		ב
הגאון רבי שמחה זעליג ריגר הי"ד, ד' חשון		ג
הגאון הרב אברהם אלישיב (אלישוב) זצ"ל, ד' חשון		ג,ו
הרה"ח רבי אלכסנדר זושא פרידמן הי"ד, ה' חשון		ה
הגה"צ רבי שלום משולם ויינברגר זצ"ל אב"ד טשאבא, ה' חשון		ה
הגה"ק רבי זלמן חסיד מפרשבורג זצ"ל, ו' חשון		א
הרה"ק רבי שלמה דוד יהושע מסלונים זי"ע, ו' חשון		א,ו
הגה"צ רבי שמואל זאב הלוי ראטה זצ"ל ראב"ד קהל מחזיקי הדת בא", ו' חשון		ה
כ"ק מרן אדמו"ר מאלכסנדר-ארה"ב זי"ע, ו' חשון		ה
הרה"ק רבי חנוך הענין מאייער זצוק"ל, אב"ד קערעצקיא, ז' חשון		א
הרה"ק רבי יהודה צבי מראזלא זי"ע, ז' חשון		א
הגאון רבי יוסף לייב בלוך זצ"ל, ז' חשון		ד
הרה"ק ירחמיאל צבי משעדליץ זי"ע, ז' חשון		ד
הרה"ג רבי ישראל וועלץ זצ"ל ראב"ד פעסט, ז' חשון		ד
הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, ראש ישיבת חכמי לובלין, ז' חשון		ד,ה
הרה"ק רבי נתן דוד משידלאווצא זי"ע, ז' חשון		ד
הרה"ק רבי צבי הירש מטומשוב זי"ע, ז' חשון		ד
הרה"ק רבי שמעון אשכנזי (דייטש) זי"ע מדאבראמיל, ז' חשון		ה
הגאון רבי שמחה עלברג זצ"ל, ז' חשון		ה
הרב שלמה אסולין, ז' חשון		ו
הגאון רבי נחום מהורודנא זצ"ל, ח' חשון		א,ב,ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרב הקדוש הצדיק הנסתר רבי אברהם אהרונוביץ זצ"ל, ח' חשון		ב
הרב מרדכי דב ב"ר יצחק איידלברג הי"ד, ח' חשון		ה
הרב הגאון יואב אדלר הי"ד אב"ד דאברא, ח' חשון		ה
מורינו רבי יעקב רוזנהיים זצ"ל, ח' חשון		ה
הרה"ק רבי אברהם משה מפשעווארסק זי"ע, ט' חשון		א
רבינו אשר ב"ר יחיאל, ה"רא"ש" זי"ע, ט' חשון		ד
הגאון רבי חיים מרדכי ראלער, אב"ד ניאמץ, ט' חשון		ב
הרה"ק רבי יהודה מסטיטשין זי"ע, ט' חשון		ד
הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל, ט' חשון		א,ב
הגאון הרב דוד בן ציון לניאדו זצ"ל, ט' חשון		ב
הגאון רבי יצחק בעל "קרן אורה" זי"ע, ט' חשון		ה
הגה"צ רבי שמואל טייטלבוים מגורליץ זצ"ל, ט' חשון		ה
כ"ק מרן אדמו"ר ממוזשאי זי"ע, ט' חשון		ה
גד בן יעקב אבינו, י' חשון		ג
הגאון הרב רפאל אהרון בן שמעון זצ"ל, י' חשון		ג
הגאון רבי דוב שוורצמן זצ"ל, י' חשון		ד
הגאון רבי דוב בעריש ווידנפלד זצ"ל, אב"ד טשעבין, י' חשון		ב
הרה"ק רבי מאיר מארים זצ"ל, י' חשון		א,ד
הרה"ק רבי צבי הירש מראזוודאוו זי"ע, י' חשון		ה
רחל אמנו, י"א חשון		ג,ו
בנימין בן יעקב אבינו, י"א חשון		ג
הרה"ק רבי אברהם מסלונים זי"ע, ה"יסוד העבודה", י"א חשון		א,ו
הרה"ק רבי אברהם שלמה מאוז'רוב זי"ע, י"א חשון		א
הגאון רבי יהודה לייב חסמן זצ"ל, י"א חשון		ד
הרה"ק רבי מנחם נחום מטשערנאביל זי"ע, י"א חשון		א,ו
הגאון רבי משה חיים לאו - מפיעטרקוב הי"ד, י"א חשון		ג
הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר, י"א חשון		ג
הגאון רבי פסח פרוסקין זצ"ל, י"א חשון		ד
הרה"ק רבי דוד שלמה מקאברין זי"ע, י"א חשון		ה
הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל, י"א חשון		ה
הגה"צ רבי אברהם יצחק ווינברגר זצ"ל מקליינוואַרדיין, י"ב חשון		ד
הרה"ק רבי זאב וואלף קיצעס זי"ע, י"ב חשון		ב,ו
הרה"ק רבי משה משינאווא זי"ע, י"ב חשון		א
הגאון רבי נחום משאדיק זצ"ל, י"ב חשון		ג
הרב המקובל חכם יעקב חיים בן רבנו יוסף חיים זצ"ל, י"ב חשון		ב
הגאון רבי בן ציון מרדכי חזן זצ"ל, י"ב חשון		ב
הצדיק הרב חיים וואלקין זצ"ל, י"ב חשון		ג
רבי יהודה יהושע צדקה זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף, י"ב חשון		ב
הרה"צ רבי שלמה אלתר זצ"ל, י"ג חשון		ד
הגאון הרב שלמה קורח זצ"ל, י"ג חשון		ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי אשר ישעיה מרימנוב זי"ע, י"ג חשון		ה
הרה"ק רבי ברוך מקאסוב זי"ע בעל "יסוד האמונה" ו"עמוד העבודה", י"ג חשון		ה
הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין הי"ד, י"ד חשון		א
הרה"ק רבי אהרן מבאיאן - טשערנאוויץ הי"ד, י"ד חשון		ה,ו
הגאון רבי אברהם ישעיה קרליץ זצ"ל, ה"חזון איש", ט"ו חשון		א,ה
הרה"ק רבי יהודה לייב בעל היסורים זי"ע, ט"ו חשון		א
הגאון ר' מיכאל אליעזר פארשלעגער זצ"ל, ט"ו חשון		ד
הגה"ק רבי צבי הירש מטשורטקוב זצ"ל, ט"ו חשון		א
הרה"ק רבי שלמה מטשורטקוב זי"ע, ט"ו חשון		ד
הרה"ק רבי שמואל מדאראג זי"ע, ט"ו חשון		א
הרה"ק רבי חיים פינטו זצ"ל, ט"ו חשון		ב
המקובל הנסתר רבי יהודה לאון פטילון זצ"ל, ט"ו חשון		ב
הרב נפתלי הירץ בומבך הי"ד, ט"ו חשון		ה
הגה"ק רבי עמרם חסידא זי"ע, ט"ז חשון		א,ב
הגאון הרב בן ציון אברהם קואינקה זצ"ל, ט"ז חשון		ב,ג
הגאון המקובל הרב נתן יהודה לייב מינצברג זצ"ל, ט"ז חשון		ג,ה
האדמו"ר המקובל הרב ישראל ניסן רוזנבאום מקרטשנניף-קוריית-גת זצ"ל, ט"ז חשון		ג
הגה"ח רבי אברהם יעקב טייטלבוים זצ"ל, י"ז חשון		ד
הרה"ק רבי יהושע מקאמינקא זי"ע, י"ז חשון		א
הרה"ק רבי יצחק אלתר זצ"ל, בן ה"אמרי אמת", י"ז חשון		ד
הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאסוב זי"ע, ה"אהבת שלום", י"ז חשון		א,ו
הרה"ק רבי משולם זושא מטשערנאביל זי"ע, י"ז חשון		א
הרה"ח ר' נחמן יוסף וילהלם זצ"ל, י"ז חשון		א
רבי בנימין זאב חשין זצוק"ל, י"ז חשון		ב,ה
הרה"צ רבי שמואל אבא זי"ע בן הס"ק ה"אהבת ישראל" מויז'ניץ, י"ז חשון		ה
הגאון רבי ראובן כץ זצ"ל אבד"ק פתח-תקוה, י"ז חשון		ה
הרה"ק הרב שמעון וולף אוירבך, י"ז חשון		ו
הרב הגאון רפאל ברוך טולדנו זצ"ל, י"ח חשון		ב,ה
הרה"ק רבי יחזקאל מראדומסק זי"ע, ה"כנסת יחזקאל", י"ח חשון		א
הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין זי"ע, ה"אהלי יעקב", י"ח חשון		א,ו
הגה"ח רבי משה דובער ריבקין זצ"ל, י"ח חשון		ד
הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל, ראש ישיבת מיר, י"ח חשון		ג
הרב ישעיה ברדקי זצ"ל, י"ח חשון		ג
הגאון רבי נתן צבי שולמן זצ"ל ראש ישיבת סלבודקא, י"ח חשון		ה
הגאון רבי אברהם צבי קמאי הי"ד, י"ט חשון		ד
הגאוון רבי דוב יפה זי"ע, י"ט חשון		ב
הגה"צ רבי דוד מושקוביץ זצ"ל, אב"ד באניאהד, י"ט חשון		ד
הגאון הרב דוד פיינשטיין זצ"ל, י"ט חשון		ג
הגאון הרב דוד צבי הופמן זצ"ל, י"ט חשון		ג
הגאון הרב ישועה עטיה זצ"ל, י"ט חשון		ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי שמשון הלוי העליר זצ"ל בעל "נזירות שמשון", י"ט חשון		ה
הגה"צ רבי אהרן ברנשטין זצ"ל, י"ט חשון		ה
הגאון רבי דוד פיינשטיין זצ"ל ראש ישיבת תפארת ירושלים, י"ט חשון		ה
המקובל הרב דוד הכהן, י"ט חשון		ו
הגאון המקובל האלוקי רבי מרדכי שרעבי זי"ע, כ' חשון		ב,ה
המקובל רבי חיים חג'בי זצ"ל, כ' חשון		ב
הגה"צ רבי משה נתן נטע למברגר זצ"ל, אב"ד מאקאווא, כ' חשון		א
הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע, כ' חשון		א
הרב הגאון מרדכי לייב צוקרמן זצ"ל, כ' חשון		ג
הגאון רבי משולם ישכר הורביץ מסטניסלב זצ"ל ה"בר ליוואי", כ' חשון		ה
הגאון רבי צבי יהודה אדלשטיין זצ"ל, כ' חשון		ה
הרה"ק רבי שלום רוזנפלד, כ' חשון		ו
הגה"ח רבי אלעזר הכהן זצ"ל, אב"ד פוטולסק, כ"א חשון		ד
הגאון רבי יחיא נתנאל הלוי אלשיך זצ"ל, כ"א חשון		ב
הגאון רבי דוד בן זמרא זצ"ל, הרדב"ז, כ"א חשון		ד
הגאון רבי ישראל נאג'ארה זי"ע, כ"א חשון		ד
הרה"ח רבי מרדכי חנא פוקס ז"ל, כ"א חשון		ד
הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל, כ"א חשון		ד
הגאון הרב מרדכי אליפנט, כ"א חשון		ה
הגאון הרב מיכאל הופמן מפאפא זצ"ל, כ"ב חשון		ג
הרב דוד שלמה אייבשיץ זצ"ל, כ"ב חשון		ג
הרה"ק רבי דוד שלמה מסארקא זי"ע, ה"ערבי נחל", כ"ב חשון		ד
הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלוא זי"ע, כ"ב חשון		א,ו
הגאון רבי עזריאל הלוי הורביץ זצ"ל מלובלין, ה"ראש הברזל", כ"ב חשון		ד
הרה"ק רבי יהוסף מקאסאן זי"ע, כ"ג חשון		א
הגה"צ רבי משה מידנר זצ"ל, כ"ג חשון		א
הגה"ח רבי משה אברהם ברוובסקי זצ"ל, כ"ג חשון		א
הרה"ק רבי אברהם חיים [השני] מלינסק זי"ע, כ"ג חשון		ה
הגאון רבי צבי מרקוביץ זצ"ל, כ"ג חשון		ה
הרב רפאל יוסף חזן הראשון לציון, כ"ג חשון		ו
הגאון רבי אברהם אזולאי זי"ע, ה"חסד לאברהם", כ"ד חשון		א,ב
הרה"ק רבי גדליה משה מזוויעהל זי"ע, כ"ד חשון		א,ו
הרה"ח ר' הלל משה מעשיל געלבשטיין ז"ל, כ"ד חשון		א
הגאון רבי רפאל זיסקינד הכהן מהמבורג זצ"ל, כ"ד חשון		ב
הגאון הרב שלמה אבן דנאן זצ"ל, כ"ד חשון		ג
הגה"ח רבי ישראל מרדכי טייטלבוים זצ"ל, כ"ד חשון		ה
הגאון רבי דוד קויאט זצ"ל, כ"ד חשון		ה
הגה"צ רבי אפרים אליעזר יאללעס זצ"ל, כ"ה חשון		ד
הרה"ק רבי מרדכי מבילגורייא זי"ע, כ"ה חשון		א
הרה"ק רבי נפתלי מליז'ענסק זי"ע, כ"ה חשון		א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי אליהו שמואל שמרלר זצ"ל, ראש ישיבת צאנז, כ"ה חשון		ד
הגה"צ רבי שמואל דוד קרויז מאודווארי זצ"ל, כ"ה חשון		ה
הגה"צ רבי שלום מבראהין-קוידנוב זי"ע, כ"ו חשון		ד
רבי שלום אהרן לופס זצ"ל, כ"ו חשון		ב
רבי חכם מנשה חבה זצ"ל, כ"ו חשון		ב
הגאון הרב ציון רחמים לוי זצ"ל, כ"ו חשון		ב
הגאון רבי רפאל הכהן מהמבורג זצ"ל בעל "תורת יקותיאל", כ"ו חשון		ה
הצדיק המקובל הרב אבא אביחצירא, כ"ו חשון		ו
הרה"ק רבי דוד מפולייטש - בוהוש זי"ע, כ"ז חשון		ד
הגאון רבי יעקב בן חביב זי"ע, ה"עין יעקב", כ"ז חשון		ד
הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע, כ"ז חשון		א
הגה"ק רבי לייבוש מרדכי משינאווא זי"ע, כ"ז חשון		א
הגה"ח ר' מנחם מנדל כשר ז"ל, כ"ז חשון		ד
הגה"ח ר' מנחם מנדל מנדלסון זצ"ל, אב"ד קוממיות, כ"ז חשון		ד
הרה"ק רבי משה מרדכי ממעזיבוז-ווארשא זי"ע, כ"ז חשון		ד
הגה"צ ר' נטע ציינווירט זצ"ל, כ"ז חשון		ד
הגאון רבי דוד לידא זצ"ל אב"ד אמשטרדאם בעל "עיר דוד" ועוד, כ"ז חשון		ה
רבינו יונה מגירונדי זי"ע, כ"ח חשון		ד
הרה"ק רבי ליבער מברדיטשוב זי"ע, כ"ח חשון		א
הרה"ח ר' יחיאל מיכל אהרן וינברג זצ"ל, כ"ח חשון		ד
הרב משה לוי זצ"ל, כ"ח חשון		ב
המקובל הרב אור שרגא זצ"ל, כ"ח חשון		ב
הגאון רבי שלום אייזן זצ"ל, כ"ח חשון		ה
הרה"ק רבינו יונה החסיד, כ"ח חשון		ו
הרה"ק רבי אברהם אביש קנר זצ"ל מטשחויב - חיפה, כ"ט חשון		ד
הגאון רבי אברהם בנימין קלוגר זי"ע, כ"ט חשון		ד
הרב הגאון יצחק אייזיק חבר וידמן, כ"ט חשון		ו
הגאון רבי אליעזר יהודה ולדינברג זי"ע, ל' חשון		ד
הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע, ל' חשון		ב,ו
הגאון הרב יעקב בצלאל זילטי זצ"ל, ל' חשון		ב,ה
רבי אפרים אנקאווא זצ"ל, א' כסלו		ב
הגאון רבי יוסף שמואל מקראקא זצ"ל, ה"מסורת הש"ס", א' כסלו		א
הגה"ק רבי שלום שכנא זצ"ל מלובלין, א' כסלו		א
הגה"צ רבי נחום ווידנפלד הי"ד מדומברובה, ב' כסלו		ד
הגאון רבי נתן ווכטפויגל זצ"ל, ב' כסלו		א
הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל, אב"ד פרעשבורג, ב' כסלו		ד
הרה"ק רבי ישראל יצחק מראדושין זי"ע, ב' כסלו		ה
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מסקווירא זי"ע, ג' כסלו		א,ו
הגאון רבי ירוחם פישל אריק זצ"ל, ג' כסלו		ה
הרה"צ ר' משולם ישכר אשכנזי זי"ע אדמו"ר מאלעסק - סטאניסלאוו, ג' כסלו		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי שלמה זלמן ברוין זצ"ל בעל "שערים מצוינים בהלכה", ג' כסלו		ה
הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינוב זי"ע, ד' כסלו		א
הרה"ק רבי יעקב מרדכי ברנדויין זי"ע, ד' כסלו		ד
הגאון הרב בן ציון חי הכהן יהונתן זצ"ל, ד' כסלו		ג
הרב הגאון רפאל כדיר צבאן זצ"ל, ד' כסלו		ב
הגה"ח רבי אשר סופר זצ"ל מברדיטשוב, ה' כסלו		ד
הגה"ק רבי אשר אנשיל יונגרייז זצ"ל מטשענגער, ה' כסלו		א,ב
הגאון רבי ברוך בער לייבאוויץ זצ"ל, ה' כסלו		א
הרה"ק רבי יעקב יהודה מנדרזין זי"ע, ה' כסלו		ד
הגאון רבי שמואל אליעזר איידליש זצ"ל, המהרש"א, ה' כסלו		א,ו
הגאון רבי דוד לוריא זצ"ל הרד"ל, ה' כסלו		ה
הרה"ק רבי יחזקאל שרגא ליפשיץ הלברשטאם מסטראפקוב זי"ע, ו' כסלו		א,ג
הגה"ק רבי יעקב מקרלין זי"ע, ו' כסלו		ד
הגה"צ רבי מיכאל דוב וויסמאנדל זצ"ל, ו' כסלו		ד
הרב חיים דב מאיר רובמן, ו' כסלו		ו
הרה"ק רבי אהרן מקראקא זי"ע, ז' כסלו		ד,ה
הרה"ק רבי שלמה בנימין אשלג זי"ע, ז' כסלו		ד
הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל, ז' כסלו		ב,ה
האדמו"ר הרב שלמה בנימין הלוי אשלג זצ"ל, ז' כסלו		ב
הגאון הרב חיים נפתלי הערץ ולבנסקי זצ"ל, ז' כסלו		ב
הגאון רבי יוסף דוד זינצהיים זצ"ל ה"יד דוד" - רבם של יהודי צרפת, ז' כסלו		ה
הרה"ק רבי אהרן מטשערנוביל זי"ע, ח' כסלו		א
הרה"ק רבי דוד מסוכטשוב זי"ע, ח' כסלו		א
הרה"ק רבי פנחס דוד מבוסטון זי"ע, ח' כסלו		ד
כ"ק מרן אדמו"ר רבי יעקב ישראל מטשערנאביל זי"ע, ח' כסלו		ה
הרב אשר לעמיל לעווי, ח' כסלו		ו
הרה"ק רבי דובער מליובאוויטש (אדמו"ר האמצעי) זי"ע, ט' כסלו		א,ב,ו
הרה"ק רבי משה מסלאוויטא זי"ע, ט' כסלו		א
הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, י' כסלו		א,ב
הגה"ח רבי יצחק הורביץ (מתמיד) הי"ד, י' כסלו		א,ו
הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל, ראש ישיבת סלבודקא, י' כסלו		ב
הגאון הרב יעקב עטיה זצ"ל, י' כסלו		ב
הרה"ק רבי פנחס מנחם אלעזר מפילץ זי"ע, י' כסלו		א
הגאון הרב רפאל דאבוש זצ"ל, י' כסלו		ג
הרב יהודה הבר (עבער) הי"ד, י' כסלו		ה
הרב יחזקאל פייגין (זאטשע') הי"ד, י' כסלו		ה
הרה"ק האדמו"ר רבי מנחם נחום פרידמאן הי"ד, י' כסלו		ו
הגאון רבי יצחק חן זצ"ל, י"א כסלו		ב
הגה"צ רבי יואל צבי ראטה זצ"ל בעל שו"ת "בית היוצר", י"א כסלו		ה
הרה"ק רבי אברהם דב מאווריטש זי"ע, י"ב כסלו		א,ה,ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי יהושע משה אהרנסון זי"ע, י"ב כסלו		ד
הגה"ק רבי יצחק לאמפרונטי זי"ע, י"ב כסלו		ד
הגאון רבי שלמה לוריא זצ"ל, המהרש"ל, י"ב כסלו		א
הרה"ק רבי דוב בער מליעווא זי"ע, י"ג כסלו		ג,ה
הרה"ק רבי יחיאל מיכל מהורודענקא זי"ע, י"ג כסלו		ד
הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע, י"ג כסלו		א
הרה"ק רבי ישראל ממודז'יץ זי"ע, י"ג כסלו		ד
הרה"ק רבי שלמה זלמן מוויליפאלי זי"ע, י"ג כסלו		א,ב
המקובל הרב שלום הדאיה זצ"ל, י"ג כסלו		ג
הרב מרדכי אליעזר אהרנגרובר (עהרנגרובר) הי"ד, י"ג כסלו		ה
הרה"ק רבי מנחם נחום משטפנעשט זי"ע, י"ד כסלו		א
הרה"ק רבי מרדכי מלאיעוו זי"ע, י"ד כסלו		ד
הגה"צ רבי מרדכי יעקב ברייש מצירידן זצ"ל, י"ד כסלו		ד
הגה"צ רבי נתן געשטטנער זצ"ל, י"ד כסלו		ד
הגה"צ רבי שאול רוזנברג זצ"ל, אב"ד ראצפערט, י"ד כסלו		ד
הגאון הרב שלמה דוד כהנא רבא זצ"ל, י"ד כסלו		ב
הגאון החסיד המקובל הרב רפאל משה לוריא זצ"ל, י"ד כסלו		ב
הצדיק רבי ניסים נעים זצ"ל, י"ד כסלו		ב
יהודה בן יעקב אבינו, י"ד כסלו		ג
הצדיק הרב יהודה אריה שכטר זצ"ל, י"ד כסלו		ג
הגאון הרב שלמה יהונתן יהודה פישר זצ"ל, י"ד כסלו		ג
הגאון רבי אלעזר לעוו מאונגוואר זצ"ל, י"ד כסלו		ה
הגה"צ רבי שמואל זלמן וינברגר זצ"ל ממארגרעטין, י"ד כסלו		ה
הרה"ק רבי דוד מסקווירא זי"ע, ט"ו כסלו		א
הגאון רבי שמחה בונם סופר זצ"ל, בעל "שבט סופר", ט"ו כסלו		ד
הגה"צ רבי אפרים פישל סופר מנאנאש זצ"ל בעל "אפסי ארץ", ט"ו כסלו		ה
הגה"ח רבי נפתלי כהן זצ"ל בעל "אוצר הגדולים", ט"ו כסלו		ה
הגאון רבי אשר הכהן דויטש זצ"ל מראשי ישיבת פוניבז', ט"ו כסלו		ה
התנא האלוקי רבי יהודה הנשיא, ט"ו כסלו		ו
הרה"ח רבי דוד לייב שוואַרץ זצ"ל, ט"ז כסלו		ד
הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זי"ע, ט"ז כסלו		א
הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר ממודז'יץ זי"ע, ט"ז כסלו		ד
הגאון רבי יוסף יוזל הורוביץ זצ"ל "הסבא מנובהרדוק", י"ז כסלו		ב
הגה"צ רבי שלום בראנדר זצ"ל, י"ז כסלו		ד
הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל, י"ז כסלו		ב,ה
הצדיק הרב שלום עגיב, י"ז כסלו		ו
רבינו אברהם בן הרמב"ם זי"ע, י"ח כסלו		ד,ו
הרה"ק רבי ברוך ממעז'יבוז זי"ע, י"ח כסלו		ב,ו
הגאון רבי חיים צבי עהרענרייך זצ"ל, י"ח כסלו		ד
הרה"ק רבי יקותיאל שמעלקא מסאסוב זי"ע, י"ח כסלו		ד

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק דוד בן שמעון זצ"ל הרדב"ש צוזק"ל, י"ח כסלו		ב
כ"ק מרן אדמו"ר רבי לוי יצחק מבוסטון זי"ע, י"ח כסלו		ד
כ"ק מרן אדמו"ד מראחוב זי"ע, י"ח כסלו		ה
הצדיק הרב מכלוף עידאן, י"ח כסלו		ו
הצדיק הרב דוד בן עטר, י"ח כסלו		ו
הרה"ק רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע, י"ט כסלו		א,ו
הרה"ק רבי מנחם נחום מטאלנא זי"ע, י"ט כסלו		א
הגאון רבי פנחס הכהן שטיינר זצ"ל אבד"ק איללאק, י"ט כסלו		ה
כ"ק אדמו"ר מטשאקאווא-ב"ב זי"ע, י"ט כסלו		ה
הרה"ק רבי ברוך מויז'ניץ זי"ע, ה"אמרי ברוך", כ' כסלו		א
הרה"ק רבי דוב בעריש מאושפיצין זי"ע, כ' כסלו		א
הרה"ק רבי יוחנן מרחמיסטריווקא זי"ע, כ' כסלו		א
הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל, כ' כסלו		א,ב
הרה"ק רבי משולם פייביש מזבאריז' זי"ע, כ' כסלו		ד
הגה"ק רבי פייביש מקרעמניץ זי"ע, כ' כסלו		ד
הגאון הרב עמרם יצחק זקס זצ"ל, כ' כסלו		ג
הרה"ק רבי יוחנן מקארלין-סטולין זי"ע, כ"א כסלו		א
הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, כ"א כסלו		ב
הגה"צ רבי ישראל חיים מנשה פרידמאן זצ"ל, כ"א כסלו		ד
הרה"ק רבי נפתלי בן ה"דברי יחזקאל" משינאווא זי"ע, כ"א כסלו		ה
הגה"ק רבי אליעזר אשכנזי זי"ע בעל "מעשי ה'", כ"ב כסלו		ד
הרה"ק רבי יחזקאל מדעעש זי"ע, כ"ב כסלו		ד
הגאון רבי שבתי יודלביץ זצ"ל, כ"ב כסלו		ד
הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל, כ"ב כסלו		ב
הגאון הרב חיים כסאר זצ"ל, כ"ב כסלו		ג
הצדיק הרב אברהם אביחצירא המכונה 'בבא הנא', כ"ב כסלו		ו
הרה"ק רבי אלימלך מטאהש זי"ע, כ"ג כסלו		א,ב
הרב המקובל שמואל דרזי זצ"ל, כ"ג כסלו		ב
הגאון הרב דב סוקולובסקי זצ"ל, כ"ג כסלו		ג
כ"ק אדמו"ר רבי אברהם אלימלך מגרודזיסק זי"ע, כ"ג כסלו		ה
הרב יהודה נבון הראשון לציון, כ"ג כסלו		ו
הגאון רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן זי"ע, כ"ד כסלו		ב
הגה"צ רבי דוד צבי חן [הרד"ץ] זצ"ל, כ"ד כסלו		ד
הגאון רבי חיים חזקיהו מדיני זצ"ל, ה"שדי חמד", כ"ד כסלו		א,ג
הרה"ק רבי משה פאנט מדעעש זי"ע, כ"ד כסלו		א,ד
הגאון רבי אברהם בן הגר"א זי"ע, כ"ה כסלו		ד
הרה"ק רבי חיים מאנטיניא זי"ע, כ"ה כסלו		א
הרה"ק רבי יוחנן מטאלנא זי"ע, כ"ה כסלו		ג,ו
הגאון רבי יעקב יוקב עטלינגר זצ"ל, ה"ערוך לנר", כ"ה כסלו		ד
הגאון רבי משה שניידר זצ"ל, כ"ה כסלו		ד

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרב מקובל רפאל אברהם שלום מזרחי שרעבי זצ"ל, כ"ה כסלו		ב
המקובל הרב אברהם מרדכי נסים הררי רפול זצ"ל, כ"ה כסלו		ב
הגאון הרב חיים משה יהודה לייב שניידר זצ"ל, כ"ה כסלו		ג
רבינו אברהם בן דוד זצ"ל, הראב"ד, כ"ו כסלו		א
הרה"ק רבי אלעזר מקאזניץ זי"ע, כ"ו כסלו		ד
הרב משולם ראטה זצ"ל, כ"ו כסלו		ב,ה
הרה"ק רבי יוסף מקוידנוב זי"ע, כ"ו כסלו		ה
הגאון רבי יהושע זעליג דיסקין זצ"ל רב דפרדס חנה, כ"ו כסלו		ה
הרה"ק רבי אברהם יצחק מתולדות-אהרן זי"ע, כ"ז כסלו		א,ג
הגה"צ רבי חזקיה פייבל פלויט זצ"ל, כ"ז כסלו		ד
הרה"ק רבי חיים מטשערנאוויץ זי"ע, ה"באר מים חיים", כ"ז כסלו		א
המקובל האלוקי הרב דוד אבוחצירא הי"ד זצוק"ל, כ"ז כסלו		ב
המקובל הרב ברוך עמדי זצ"ל, כ"ז כסלו		ב
הגאון הרב נתן גשטטנר זצ"ל, כ"ז כסלו		ב
הרב שמחה בונם סופר שרייבר זצ"ל הידוע כ'שבט סופר', כ"ז כסלו		ב
הצדיק רבי ניסים נעים זצ"ל, כ"ז כסלו		ג
הרה"צ רבי ברוך יהושע יחמיאל רבינוביץ ממונקאטש זי"ע, כ"ה כסלו		ד
הגה"צ רבי ברוך דוד מקלינקוביץ זי"ע, כ"ח כסלו		ד
הגה"צ רבי יהושע אהרן צבי ווינברגר ממארגרעטין זי"ע, כ"ח כסלו		א
הגה"ק רבי עוזיאל מייזליש זי"ע, כ"ח כסלו		ד
הצדיק הרב יוסף מלכה זצ"ל, כ"ח כסלו		ג
הרב שלמה משה סוזין הראשון לציון, כ"ח כסלו		ו
הגה"צ רבי אברהם חזן מטולטשין זצ"ל, כ"ט כסלו		ד
הרה"ק רבי גדליה רבינוביץ מליניץ זי"ע, כ"ט כסלו		ג
הגה"ק רבי חזקיה די סילוה זי"ע, ה"פרי חדש", כ"ט כסלו		א
הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע, כ"ט כסלו		א,ב
הרה"ק רבי צבי מרדכי בונהרט זי"ע מפשיסחא, כ"ט כסלו		ד
הגאון רבי שלמה הכהן מווילנא זצ"ל, ה"חשק שלמה", כ"ט כסלו		ב
הגאון רבי שלמה דוד כהנא זצ"ל, כ"ט כסלו		ד
הרה"ק רבי שמואל אשכנזי זי"ע, כ"ט כסלו		ד
הרב אברהם הלוי חזן זצ"ל הידוע בכינוי הראבר"ן, כ"ט כסלו		ג
הרה"ק רבי ברוך רובין מברייזדאוויץ זי"ע, ל' כסלו		ה
הגאון רבי מנדל אטיק זצ"ל ראש ישיבת "ארץ צבי", ל' כסלו		ה
הרה"ק רבי אברהם משה מפשיסחא זי"ע, א' טבת		ג
הגאון רבי יאיר חיים בכרך זצ"ל, א' טבת		ד
המקובל הרב יוסף מערבי זצ"ל, א' טבת		ג
הגאון רבי מרדכי שלמה ברמן זצ"ל ראש ישיבת פוניבז', א' טבת		ה
הצדיק הרב מסעוד רפאל אלפאסי, א' טבת		ו
הרב משה יהודה פרנקו - הראשון לציון, א' טבת		ו
הרה"ק רבי יעקב צבי מפוריסוב זי"ע, ב' טבת		א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון הרב יהודה יאיר זצ"ל זצוק"ל, ב' טבת		ב
הרה"ק רבי אברהם מסטרעטין זי"ע, ג' טבת		א,ב,ו
הגה"צ רבי שמואל אריה ליב זי"ק מביאלא זי"ע, ג' טבת		א
הגאון רבי יעקב קציץ זצ"ל, ג' טבת		ב
הצדיק הרב אברהם ואזאנא זצ"ל, ג' טבת		ב
המקובל רבי דוד בן ברוך הכהן אזוג זצוק"ל, ג' טבת		ב
הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, ראש ישיבת מיר, ג' טבת		ג
הרה"ק רבי גרשון העניך מראדזין זי"ע, ד' טבת		א,ד
הגאון רבי חיים שאול דוויק זצ"ל, ד' טבת		ב
הגאון רבי יהושע אייזיל חריף זצ"ל, ד' טבת		ד
הגאון רבי מרדכי פנחס טייץ זצ"ל, ד' טבת		ד
הרה"ק רבי שלום מסקאהל זי"ע, ד' טבת		ד
הגאון הרב פינחס שרייבר זצ"ל, ד' טבת		ג,ה
הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורה-ת"א זצוק"ל, ה' טבת		א
הרה"ק רבי אהרן מטיטיוב זי"ע, ה' טבת		א
הגה"צ רבי נפתלי הירצקא פרנקל זצ"ל חבר בית"ץ העדה החרדית, ה' טבת		ה
הרה"ק שלמה מולכו הי"ד, ה' טבת		ה
האדמו"ר הרב אברהם יעקב פרידמן (השני) מסדיגורה זצ"ל, ה' טבת		ה
הרה"ק רבי אלתר ישראל שמעון מנובומינסק זי"ע, ו' טבת		ד
הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע, ו' טבת		א
הרב המקובל ששון שנדוך זצ"ל המכונה הרש"ם, ו' טבת		ב
הרב הצדיק הנסתר אברהם יוסף בנימין ברכות זצ"ל, ו' טבת		ג,ה
הרה"ק רבי חיים שלמה מקאסאן זי"ע, ו' טבת		ה
הרה"ק רבי אהרן ישעיה פיש מהאדאס זי"ע, ו' טבת		ה
כ"ק אדמו"ר רבי יחמיאל צבי יהודה מביאלא-פאשיסחא זי"ע, ו' טבת		ה
הגאון הרב עמרם אבורביע זצ"ל, ז' טבת		ב
הרב רפאל שלמה לניאדו הראשון זצ"ל, ז' טבת		ב
הרה"ג רבי אשר זאב וורנר זצ"ל, אב"ד טבריא, ז' טבת		ג
הרה"צ רבי יצחק דוד לובינער זצ"ל, ז' טבת		א
הגה"צ רבי דוד צבי שנעבאלג זצ"ל, ז' טבת		ד
הרה"ק רבי מרדכי יוסף ליינר מאיז'ביצא זי"ע, ז' טבת		א,ג,ד,ו
הרה"ק רבי צבי בן הבעל שם טוב זי"ע, ז' טבת		א,ו
הצדיק הרב אהרון בן שמעון זצ"ל, ז' טבת		ג
הרה"ק רבי שלום יוסף מהוסיאטין זי"ע, ז' טבת		ה
הרב הלל אונסדורפר הי"ד, ז' טבת		ה
הרב מאיר אבוביץ זצ"ל, ז' טבת		ה
הגאון רבי שלום שכנא זאהן זצ"ל, ז' טבת		ה
הצדיק הקדוש הרב יצחק סבאג זצ"ל, ח' טבת		ב
הגאון רבי ברוך צבי מאשקאוויטש זצ"ל, ח' טבת		ד
הרב המקובל רבי אהרון הכהן אזוג, ט' טבת		ב

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
המקובל הגאון רבי ישועה בסיס זצ"ל, ט' טבת		ב
הגאון הרב חזקיה הכהן רבין זצ"ל, ט' טבת		ג
הרה"ק רבי יהודה ממעליץ זי"ע, ט' טבת		ה
הרה"ק רבי אברהם אבא מפיטסבורג זי"ע, י' טבת		א
הרה"ק רבי יחזקאל הלוי מאוסטרובצא הי"ד, י' טבת		ד
הרה"ק רבי יחיאל ממוש זי"ע, י' טבת		א,ה
הרה"ק רבי מאיר שלום מקאלאשין זי"ע, י' טבת		א
הגאון רבי משה שפירא זי"ע, י' טבת		ד
הרה"ק רבי נתן מברסלב זי"ע, י' טבת		א
הגאון רבי שבתי יגל זצ"ל, י' טבת		ד
חכם הרב משה צאלח זצ"ל, י' טבת		ב
האדמו"ר הרב שמואל בורנשטיין זצ"ל, י' טבת		ב
הרב מסעוד אשר סאסי זצ"ל, י' טבת		ב
הגאון הדרשן הרב ראובן אליצור קרלנשטיין זצ"ל, י' טבת		ג
הגה"צ רבי מנחם נחום ליבערזאהן מיאס זצ"ל, י' טבת		ה
הגה"צ רבי מאיר חיים אונגר זצ"ל אב"ד לאקנבאך, י' טבת		ה
הרה"ק רבי נתן שטערנהארץ מנעמירוב, י' טבת		ו
הרה"ק רבי דוד מזלאטיפולי זי"ע, י"א טבת		א
הרה"ק רבי יהושע מדז'יקוב זי"ע, י"א טבת		א
הרה"ק רבי יעקב יוסף שלמה מוואסלוי זי"ע, י"א טבת		ד
הגאון רבי שלמה אייגר זי"ע, י"א טבת		ג
הגאון רבי שלמה זלמן אולמאן זצ"ל, ה"יריעות שלמה", י"א טבת		ד
הגאון רבי שלמה יהודה טאבאק זצ"ל, י"א טבת		ג
המקובל הרב יהושע שהרבני, י"א טבת		ב
הרב שמואל פרומקין זצ"ל, י"א טבת		ב
הרה"ק רבי אברהם שמואל מברעז'נא זי"ע, י"א טבת		ד
הרה"ק רבי אברהם גולדמן מזוועהיל זצוק"ל, י"ב טבת		ב
הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זי"ע, י"ב טבת		א
הרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע, בעל "אור פני משה", י"ב טבת		א
הגאון הרב בנימין זאב בצרי זצ"ל, י"ב טבת		ג
הגאון רבי משה מרגלית זי"ע בעל "פני משה" על הירושלמי, י"ב טבת		ה
הגאון רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל, י"ג טבת		ד
המקובל הרב יצחק הכהן הוברמן זצ"ל הידוע כ'צדיק מרעננה', י"ג טבת		ב
הרה"ק רבי מנחם מנדל מווישאווא זצוק"ל, י"ג טבת		ג
הרה"ק רבי משה מלעלוב זי"ע, י"ג טבת		א
הרה"ק רבי שרגא פייביש מזאלישטשיק זי"ע, י"ג טבת		א
הרה"ק משה בידרמן מלעלוב, י"ג טבת		ו
כ"ק מרן אדמו"ר רבי אלתר אלעזר מנחם מלעלוב זי"ע, י"ד טבת		ב
הרה"ק רבי יוסף מקאצק זי"ע, י"ד טבת		ד
הראשון לציון הגאון הרב רפאל מאיר פַּאניז'ל זצ"ל, י"ד טבת		ב,ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרב הגאון שמואל אהרון יודלביץ זצ"ל, י"ד טבת		ג
הגאון רבי יוסף ליברמן זצ"ל בעל "משנת יוסף", י"ד טבת		ה
הרה"ק רבי חיים מרדכי מנדבורנה זי"ע, ט"ו טבת		א
הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע, ט"ו טבת		ב
הגה"צ רבי אפרים מפשעדבורז זצ"ל, ט"ז טבת		ד
הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל, גאב"ד אנטווערפען, ט"ז טבת		א
הגה"צ רבי יונה פארסט זצ"ל, ט"ז טבת		ד
הרה"ח ר' מנחם מנדל וועג זצ"ל, ט"ז טבת		ד
הגאון רבי יוסף בריייאר זצ"ל אב"ד שטעפינעשט, ט"ז טבת		ה
הרה"ק רבי אפרים פישל מסטריקוב זי"ע, י"ז טבת		ב
הרה"ק רבי אריה לייבוש ליפשיץ זצ"ל, ה"אריה דבי עילאי", י"ז טבת		א
הגאון רבי יעקב קראנץ זצ"ל, המגיד מדובנא, י"ז טבת		ב
הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל, י"ז טבת		ב
הרב הגאון המקובל האלוקי סלמאן מוצפי זצ"ל, י"ז טבת		ב,ה
חכם הרב אברהם משה הלל זצ"ל, י"ז טבת		ב
כ"ק אדמו"ר רבי אהרן משה מחוסט זי"ע, י"ז טבת		ה
הרה"ק רבי אריה לייבוש מז'מיגראד זי"ע, י"ח טבת		ד
הרה"ק רבי חיים שמואל מחענטשין זי"ע, י"ח טבת		א,ו
הרה"צ רבי מנדל גפנר זצ"ל, י"ח טבת		ד
הרה"ק רבי משה מקאריסטשוב זי"ע, י"ח טבת		א
הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע, י"ח טבת		א,ו
הרב משה כלפון הכהן זצ"ל, י"ח טבת		ב
המקובל הרב ברוך שפירא זצ"ל, י"ח טבת		ג
הצדיק הרב שמעון בעדני זצ"ל, י"ח טבת		ג,ה
הגה"ק רבי אברהם חיים שור זי"ע, י"ט טבת		ד
כ"ק מרן אדמו"ר רבי אברהם יעקב מסדיגורה זי"ע, י"ט טבת		א
הגאון רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצ"ל, בעל "כתב סופר", י"ט טבת		א
הרה"ק רבי אלימלך מרודניק זי"ע, י"ט טבת		ב
הגאון רבי אריה לייב הכהן הלר זצ"ל, ה"קצות החושן", י"ט טבת		ד
הרה"ק רבי יעקב ממעלין זי"ע, י"ט טבת		ד
הגאון רבי משה סוקולובסקי זצ"ל, ה"אמרי משה", י"ט טבת		ד
הגאון הצדיק הרב חכם משה יחזקאל זצ"ל, י"ט טבת		ב
הגאון הרב שאול מקיקץ השלי זצ"ל, י"ט טבת		ב
הרה"ק רבי יעקב אבוחצירא זי"ע, כ' טבת		ב
רבינו משה בן מיימון זצ"ל, הרמב"ם, כ' טבת		א
הרה"ק רבי משה מרדכי ממאקאריב זי"ע, כ' טבת		ד
הרה"ק רבי שלמה מסאדיגורא זי"ע, כ' טבת		ג
הרה"ק רבי שמחה ישכר בער מציעשנוב זי"ע, כ' טבת		א
הגאון הרב רפאל אליהו אליעזר מישקובסקי, כ' טבת		ג,ה
הגאון הרב אברהם מגוץ הכהן זצ"ל, כ' טבת		ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
מוה"ר בן ציון בלום זצ"ל הי"ד, כ' טבת		ה
הרה"ק רבי אריה לייב גלינער זי"ע, "המוכיח מפולנאה", כ"א טבת		א,ו
הרה"ק רבי ישראל אברהם מטשארני אוסטראה זי"ע, כ"א טבת		ד
הרה"ק רבי ישראל דוב בער מווילעדניק זי"ע, כ"א טבת		א
הגאון רבי מצליח מאזוז הי"ד, כ"א טבת		ד
הרה"ח ר' משה ווייס (בטלן) ז"ל, כ"א טבת		א
הרב חיים כריר מצליח מאזוז זצ"ל הי"ד, כ"א טבת		ב
הרב יצחק אביחצירא, כ"א טבת		ו
הרה"ק רבי אברהם אייגר מלובלין זצ"ל, כ"ב טבת		ד
הרה"ק רבי שלום משאץ זי"ע, כ"ב טבת		ד
הרה"ק רבי שלמה מסטרעליסק זי"ע, כ"ב טבת		ד
הגאון רבי שמואל העליר זצ"ל, אב"ד צפת, כ"ב טבת		א
הגאון רבי אברהם טיקטין זצ"ל גאב"ד ברעסלא בעל "פתח הבית", כ"ב טבת		ה
הגאון רבי שאול קצנלנבויגן זצ"ל בעל ההגהות על הש"ס, כ"ב טבת		ה
הגה"צ רבי מתתיהו חיים סלומון זצ"ל, כ"ב טבת		ה
הרה"ק רבי יהודה אריה לייבוש מאוז'רוב זי"ע, כ"ג טבת		ד
כ"ק מרן אדמו"ר רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב - נתניה זי"ע, כ"ג טבת		ד
הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל, כ"ג טבת		ג
הגאון רבי יצחק זרחיה אזולאי זי"ע, כ"ג טבת		ה
הגאון רבי מאיר לנדא זצ"ל אב"ד דראהביטש-אנטוורפן, כ"ג טבת		ה
הגה"ח רבי מרדכי שמואל אשכנזי זצ"ל רבה של כפר חב"ד, כ"ג טבת		ה
הרב יונה משה נבון הראשון לציון, כ"ג טבת		ו
הצדיק הרב אלעזר מרדכי קָנִיג, כ"ג טבת		ו
הגאון רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל, כ"ד טבת		ב
הרה"ק רבי יוסף מיאמפלא זי"ע, כ"ד טבת		א,ג
הגה"ח רבי יחיאל מאיר וינגורט זצ"ל, כ"ד טבת		ד
הרה"צ רבי ישראל אריה מרגליות מפרימשלאן לונדון זצ"ל, כ"ד טבת		ד
הגאון רבי מאיר אייזנשטאט זצ"ל, ה"מהר"ם א"ש", כ"ד טבת		ג
הגה"צ ר' משה יוסף טייטלבוים זצ"ל, אב"ד אוהעל, כ"ד טבת		ד
הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, כ"ד טבת		א
הגה"ק רבי נפתלי - כ"ץ זי"ע, ה"סמיכת חכמים", כ"ד טבת		א
הרה"ק רבי שמואל מסוכטשוב זי"ע, ה"שם משמואל", כ"ד טבת		ד
הרה"ק ק"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע, כ"ד טבת		א,ו
הרב הגאון משה עקיבא טיקוצ'ינסקי זצ"ל, כ"ד טבת		ג
הרב אליעזר אוירבך הי"ד אב"ד לונטשיץ, כ"ד טבת		ה
כ"ק אדמו"ר רבי חיים משאץ זי"ע, כ"ד טבת		ה
הרה"ק רבי משה צבי מסאוואראן זי"ע, כ"ה טבת		א
הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל, אב"ד וויטצען, כ"ה טבת		א
הגאון הרב שלמה מאזוז זצ"ל, כ"ה טבת		ב
הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל ראש ישיבת הנגב, כ"ה טבת		ב,ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון הרב יהושע מאמאן זצ"ל, כ"ה טבת		ב
הרה"ק רבי אברהם חיים מזלאטשוב זי"ע, כ"ו טבת		ד,ה
הרה"ק רבי הלל מראדושיץ זי"ע, כ"ו טבת		א
הרה"צ ר' יהודה לייב קסטלניץ זצ"ל, כ"ו טבת		א
הרב יעקב משה עייאש - הראשון לציון, כ"ו טבת		ו
כ"ק מרן אדמו"ר רבי מנשה יצחק מאיר מזידיטשויב-פ"ת זי"ע, כ"ז טבת		ד
הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל, כ"ז טבת		ד
הגאון רבי שמשון ב"ר רפאל הירש זצ"ל, כ"ז טבת		ב
הגאון הרב שלמה לייב ברוודה זצ"ל, כ"ז טבת		ג
המקובל הרב משה תורג'מן זצ"ל המכונה בבא סי בן יוסף.., כ"ז טבת		ב
שמעון בן יעקב אבינו, כ"ז טבת		ג
הגאון הרב שלמה יהודה לייב אליעזרוב זצ"ל רב אב"ד עיה"ק חברון, כ"ז טבת		ה
הגאון רבי אברהם יצחק קליין מנירנברג זצ"ל, כ"ח טבת		ד
הגאון רבי אליהו מאיר בלוך זצ"ל, כ"ח טבת		ד
הגאון רבי אריה לייב מאלין זצ"ל, כ"ח טבת		ד
הרה"ק ר' בן ציון יהודה לייב מהורנסטייפל זי"ע, כ"ח טבת		ד
הגאון רבי רפאל שמואל בירנבוים זצ"ל, כ"ח טבת		ג
הרב אברהם ענתבי זצ"ל, כ"ח טבת		ב
הגאון הרב מאיר חדש זצ"ל, כ"ח טבת		ב
הגאון רבי משה יהושע ליב דיסקין מבריסק זצ"ל, כ"ט טבת		א
הגה"ק רבי יצחק כדורי זצ"ל, כ"ט טבת		א
הרה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר זי"ע, כ"ט טבת		א,ה,ו
הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל, כ"ט טבת		ד
הגאון הרב יהודה בן מוייאל זצ"ל, כ"ט טבת		ג
הגאון הרב אריה לייב מאלין זצ"ל, כ"ט טבת		ג,ה
הגאון רבי משה צבי זאבערמאן זצ"ל מיארדאנוב, כ"ט טבת		ה
הרב אליהו משה פאניז'יל - הראשון לציון, כ"ט טבת		ו
הגה"צ רבי בנימין רבינוביץ זצ"ל, א' שבט		ד
הגאון רבי משה שיק זצ"ל, המהר"ם שיק, א' שבט		א
הרה"ק רבי משה יחיאל מאוז'רוב זי"ע, א' שבט		א,ג
הרה"ק רבי נתן נטע מחעלם זי"ע, א' שבט		א
הגאון רבי אברהם יהודה פרבשטיין זצ"ל ראש ישיבת חברון, א' שבט		ה
הגה"צ רבי משה אדלר זצ"ל אב"ד טורדא, א' שבט		ה
הרה"ק רבי משולם זושא מאניפולי זי"ע, ב' שבט		א,ב,ו
הרה"ק רבי שמחה בונם מאוטבוצק זי"ע, ב' שבט		א
רבי מנצור בן שמעון זצ"ל, ב' שבט		ב,ה
הגאון הרב יוסף משאש זצ"ל, ב' שבט		ב
הצדיק הרב ישראל חיים קפלן זצ"ל, ב' שבט		ג
הצדיק הרב נחום זאב זיו זצ"ל, ב' שבט		ג
הגאון רבי מנחם מנדל קרוכמל זי"ע אב"ד ניקלשבורג, ב' שבט		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון הרב יצחק יחיאל יעקובוביץ זצ"ל, ג' שבט		ג
הגאון רבי יעקב ישעיה בלוי זצ"ל, ג' שבט		ה
הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע, ד' שבט		א,ו
המשפיע רבי זלמן משה היצחקי זצ"ל, ד' שבט		ד
הרה"צ רבי חיים ריישר זצ"ל, ד' שבט		א
הרה"ק רבי יוסף מאמשינוב זי"ע, ד' שבט		ד
הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל, ד' שבט		ד
הרה"ק רבי ישראל אבוחצירא זי"ע, ד' שבט		א,ב,ו
הרה"ק רבי מנחם נחום מבריסק-טריסק זי"ע, ד' שבט		ד
הגאון רבי משה יהודה לייב זילברברג זי"ע, ד' שבט		ד
הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע, ד' שבט		א,ו
הגאון הרב רחמים מלמד הכהן זצ"ל, ד' שבט		ב
כ"ק מרן אדמו"ר רבי מנחם שלמה מקאלוב זי"ע, ד' שבט		ה
הרב חיים משה אלישר הראשון לציון, ד' שבט		ו
הרה"ק רבי דוד מבוהוש זי"ע, ה' שבט		ד
הרה"ק רבי יהודה לייב מגור זי"ע, ה"שפת אמת", ה' שבט		א
הגה"צ רבי שלמה זלמן פרידמן מראחוב זצ"ל, ה' שבט		ד
האדמו"ר הרב יעקב דדון זצ"ל, ה' שבט		ב
הרה"ק רבי יהודה לייב מגור זי"ע, ה"שפת אמת", ה' שבט		א
רבי שמעון זאב רוטשילד זצ"ל, ה' שבט		ה
הרב חיים דוד חזן - הראשון לציון, ה' שבט		ו
הרה"ק רבי דוד יצחק אייזיק מסקאליע זי"ע, ו' שבט		א
הגה"ק רבי חיים צאנזער זי"ע מבראד, ו' שבט		א
הרה"ק רבי חיים צבי טייטלבוים זי"ע, אב"ד סיגעט, ו' שבט		א,ב
הגאון רבי רפאל ליפמאן יו"ט הלפרין זצ"ל, ה"עונג יו"ט", ו' שבט		ד
המקובל הרב ניסים מויאל זצ"ל, ו' שבט		ב
הרב הגאון שמעון גבאי זצ"ל, ו' שבט		ב
הגאון הרב דן מרדכי זצ"ל, ו' שבט		ב
הרה"ק האדמו"ר הרב יצחק לייפר מקאליש זצ"ל, ו' שבט		ג
הגאון הרב זרח ראובן ברוורמן זצ"ל, ו' שבט		ג
הגאון רבי אהרן וואלקין זצ"ל הי"ד רבה של פינסק, ו' שבט		ה
הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע, ז' שבט		א
הגה"צ רבי יעקב יצחק ניימאן זצ"ל, רב דחסידי בעלזא במונטריאל, ז' שבט		א
הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא זצ"ל, ז' שבט		ד
הגאון רבי ירוחם יהודה ליב פרלמן זצ"ל, ז' שבט		ד
הרה"ק רבי ישראל חריף מסאטינאב זי"ע, ז' שבט		ד
הרה"ק רבי מרדכי דוד מדאמבראווא זי"ע, ז' שבט		א
הרה"ק רבי נתן דוד מפארצעווע זי"ע, ז' שבט		ד
הגאון המקובל האלוקי רבנו לוי סעדיה נחמני זיע"א, ז' שבט		ג
הרה"ק רבי אהרן בן הס"ק הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע, ז' שבט		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי מרדכי דוד לוין זצ"ל ה"דרכי דוד", ז' שבט		ה
הרה"ק רבי שמואל שינאוועור זי"ע, ח' שבט		ד
הרב יצחק טייב בעל 'ערך השולחן' זצ"ל, ח' שבט		ג
הגאון רבי אריה פומרנצ'יק זצ"ל, ח' שבט		ה
כ"ק אדמו"ר רבי יוסף מאיר כהנא מספינקא זי"ע, ח' שבט		ה
הגה"ח רבי מנחם מענדל ברייאר זצ"ל, ח' שבט		ה
הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל, ט' שבט		ד
כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד מסקווירא בורו-פארק זי"ע, ט' שבט		ד
הגאון רבי יעקב קטינא זצ"ל, ט' שבט		ד
רבינו ניסים זי"ע, הר"ן, ט' שבט		ד
הצדיק המקובל האלוקי מארי אבא שלום שבזי זצ"ל, ט' שבט		ג
הגאון הרב רפאל הלוי שמואלביץ זצ"ל, ט' שבט		ג
הרב אברהם אשכנזי הראשון לציון, ט' שבט		ו
הרה"ק ק"ק רבי יוסף יצחק מליובאוויטש זצוק"ל, י' שבט		א,ב,ו
הגאון רבי יצחק אייזיק שר זצ"ל, י' שבט		ג
רבינו מאיר זצ"ל, מהר"ם מפאדווא, י' שבט		ד
הרה"ק רבי שלום שרעבי זי"ע, י' שבט		א,ד
הרה"ק רבי שלמה מלוצק זי"ע, י' שבט		ד
הגאון רבי נח וינברג זצ"ל ראש ישיבת "אש התורה", י"א שבט		ה
הגאון הרב שבתי אטון זצ"ל, י"ב שבט		ב,ה
הגאון הרב שלום בן-ציון פלמן זצ"ל, י"ב שבט		ב
הצדיק הרב חיים כפוסי זצ"ל, י"ב שבט		ג
הגאון הרב דוד מלול זצ"ל, י"ב שבט		ג
הגאון רבי רפאל ברוך סורוצקין זצ"ל, י"ג שבט		ד
הגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל הי"ד, י"ג שבט		ד
הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע, י"ג שבט		א,ד
הרה"ק רבי משה דן מסקווירא זי"ע, י"ג שבט		ד
הגה"צ רבי בן ציון אברהם שפירא זצ"ל, י"ג שבט		ה
המקובל האלוקי רבי יצחק אביחצירא זצוק"ל הי"ד, י"ד שבט		ג
חכם מנשה יונה זצ"ל, י"ד שבט		ג
הרה"ק רבי אריה לייבוש ליפשיץ מאפטא זי"ע, י"ד שבט		ד
הגה"צ רבי דניאל פריש זצ"ל, י"ד שבט		ב
הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע, י"ד שבט		א
הגאון רבי יעקב יהושע זצ"ל, ה"פני יהושע", י"ד שבט		א
הרב רפאל ג'אמי זצ"ל, י"ד שבט		ב
הגאון רבי דוד שפירא זצ"ל בעל שו"ת "בני ציון", י"ד שבט		ה
הרה"ק רבי שלמה יהושע דוד מראדזימין זי"ע, ט"ו שבט		ד
הרה"ג הצדיק ינון חורי זצ"ל, ט"ו שבט		ב
הגאון רבי חיים מרדכי מרגליות זצ"ל בעל ה"שערי תשובה" על שו"ע, ט"ו שבט		ה
הרב נסים יהודה דנון הראשון לציון, ט"ו שבט		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי אברהם שלמה מלעלוב זי"ע, ט"ז שבט		ד
הגאון רבי שלום מרדכי הכהן (המהרש"ם) זצ"ל, אב"ד ברעזאן, ט"ז שבט		א
הרה"ק הרב"ש בן הצמח צדק זי"ע, ט"ז שבט		ג
המקובל הרב ניסים נחום זצ"ל, ט"ז שבט		ג
הגאון רבי יונה נבון זי"ע בעל "נחפה בכסף", ט"ז שבט		ה
רבי אביעזרי זעליג אויערבך, ט"ז שבט		ו
הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל, י"ז שבט		א,ב
הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע, י"ז שבט		א,ו
המקובל האלוקי רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל הי"ד, י"ז שבט		ב
הרה"צ אליעזר שלמה שיק מוהרא"ש הצדיק מיבנאל זצוק"ל, י"ז שבט		ב
הרה"ק רבי משה מקיטוב זי"ע, י"ז שבט		ה
הרה"ק רבי אברהם משה ממארקישוב זי"ע, י"ח שבט		ד
הגאון רבי ביניש פינקל זצ"ל, י"ח שבט		ב
הרה"ק רבי משה גוטליב מלודמיר זי"ע, י"ח שבט		ג
הגאון הרב יצחק אריה שיינר זצ"ל, י"ח שבט		ג
הרה"ק הרב צבי הירש לוינסון זצ"ל, י"ח שבט		ג
הצדיק הרב דוד צבאח זצ"ל, י"ח שבט		ג
הרה"צ רבי דוד הלפרין זי"ע חתן הס"ק מרוז'ין זי"ע, י"ח שבט		ה
הרה"ק רבי אלימלך מנחם מנדל מסטריקוב זי"ע, י"ט שבט		א
הרה"ק רבי שמואל וינברג מסלונים זי"ע, י"ט שבט		א,ו
הרה"ח ר' שמואל אהרן וועבער שזורי זצ"ל, י"ט שבט		ד
הגה"צ רבי שמעון גרינפלד זצ"ל, אב"ד סעמיהאלי, י"ט שבט		ד
הצדיק הרב בנימין הכהן זצ"ל, י"ט שבט		ב
הגאון רבי ישראל בעלסקי זצ"ל ראש ישיבת "תורה ודעת", י"ט שבט		ה
אשר בן יעקב אבינו, כ' שבט		ג
הרה"ק רבי חיים דוד מפיעטרקוב (דאקטר) זי"ע, כ' שבט		א
הרה"ק עובדיה הדאיה זצוק"ל, כ' שבט		ב,ה
הגה"ח רבי שמאי גינזבורג זצ"ל, כ' שבט		ה
הגאון רבי יהושע העשיל ברים זצ"ל, כ"א שבט		ד
הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זי"ע, כ"א שבט		ב
הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע, כ"א שבט		א
הגאון רבי יעקב ווידנפעלד זצ"ל מהרמילוב, כ"א שבט		ד
הרה"ק רבי יצחק מנעשכיז זי"ע, כ"א שבט		א,ה
הגה"ק רבי משה גלנטי זי"ע, כ"א שבט		א,ו
הגה"צ רבי יהודה זאב סגל זצ"ל, כ"ב שבט		ב
הרה"ק רבי יהודה לייב אייגר מלובלין זי"ע, כ"ב שבט		א,ו
הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק זי"ע, כ"ב שבט		א,ד
הגה"צ רבי מרדכי אריה הלוי הורביץ מבאנילא זצ"ל, כ"ב שבט		ד
הגאון הרב שמעון אופנהיים מקרומנוי זצ"ל, כ"ב שבט		ג
הרבנית הצדקת חיה מושקא שניאורסון, כ"ב שבט		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי יהושע מבעלוא זי"ע, כ"ג שבט		א
הגה"צ רבי משה קליערס זצ"ל, כ"ג שבט		ב
המקובל האלוקי רבי יעקב חיים ישראל רפאל אלפיה זצוק"ל, כ"ג שבט		ב
הגאון הרב ישראל דוד נייוונר זצ"ל, כ"ג שבט		ג
הרב אליהו דב ליזרוביץ זצ"ל, כ"ג שבט		ג
המקובל הרב יצחק חי בוכבזה זצ"ל, כ"ג שבט		ד,ו
הגאון הרב ברוך ויסבקר זצ"ל, כ"ג שבט		ד,ה
הרה"ח רבי חיים צבי אייזנבך זצ"ל, כ"ד שבט		ד
הרה"ח רבי יצחק צבי ראצעסדארפער זצ"ל, כ"ד שבט		ד
הרבנית הקדושה מנוחה רחל סלונים בת כ"ק ק"ק האדמו"ר האמצעי, כ"ד שבט		ג
הרה"ק רבי דוד ממיקאלייב זי"ע, כ"ה שבט		א
הגאון רבי חיים חייקל מילצקי זצ"ל, כ"ה שבט		ב
הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, כ"ה שבט		ב
הגאון רבי מרדכי פוגרמנסקי זצ"ל, כ"ה שבט		ב
הרה"ק רבי שבתי אבי המגיד מקוז'ניץ זי"ע, כ"ה שבט		א
הרב אהרון הכהן, כ"ה שבט		ו
הרב יעקב קוראל הראשון לציון, כ"ה שבט		ו
הגאון רבי דוד סגל זצ"ל, הט"ז, כ"ו שבט		א,ו
הגה"ח רבי יעקב לנדא זצ"ל, אב"ד ב"ב, כ"ו שבט		ד
הרה"ק רבי מרדכי יוסף אלעזר מראדזין זי"ע, כ"ו שבט		א
הגה"צ רבי שאול בראך זצ"ל, אב"ד קאשוי, כ"ו שבט		ג
הגאון רבי שלמה בוימגרטן זצ"ל רב "קהל תורה עץ חיים" בלונדן, כ"ו שבט		ה
הגאון רבי אפרים נחום בורדיאנסקי זצ"ל, כ"ו שבט		ה
הגה"ח רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל, בעל "עבודת פנים", כ"ז שבט		ד
הגאון רבי אלכסנדר סנדר שור זצ"ל, ה"תבואות שור", כ"ז שבט		א
הגאון רבי אלעזר לעוו זצ"ל, ה"שמן רוקח", כ"ז שבט		ג
הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל, כ"ז שבט		ב
הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל, כ"ז שבט		ג
הרה"ק רבי מנחם נחום (השני) מטשערנאביל זי"ע, כ"ז שבט		ד
הרה"ק רבי עמנואל מפשעדבורז זי"ע, כ"ז שבט		ד
הגה"צ רבי יואל אשכנזי מטבריה זצ"ל, כ"ח שבט		ד
הגאון רבי ישראל ניסן קופרשטוק זצ"ל, כ"ח שבטד		ד
הרה"ק רבי מנחם נחום מרחמיסטריווקא זי"ע, כ"ח שבט		א
הרה"ק רבי מרדכי מזוויעהל זי"ע, כ"ח שבט		א
המקובל הרב נסים פרץ זצ"ל, כ"ח שבט		ב
הרב נתן נטע צבי פינקל המכונה ה'סבא מסלובודקה' זצ"ל, כ"ח שבט		ב
הרה"ק האדמו"ר הרב נתן דוד רוזנבאום מזוטשקא זצ"ל, כ"ח שבט		ג,ה
רבי חיים ניסים אבולעפיה - הראשון לציון, כ"ח שבט		ו
הגה"צ רבי אלחנן הייפלפרין זצ"ל מראדומישלא, כ"ט שבט		א
הרה"ק רבי חנניה יום טוב ליפא טיטלבוים זי"ע מסיגעט, ה"קדושת יו"ט", כ"ט שבט		א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל, כ"ט שבט		ד
הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל, "הסבא מסלבודקא", כ"ט שבט		ד
הרה"ק רבי ראובן הלוי מזארנאווצא זי"ע, כ"ט שבט		ד
הרה"ק רבי חיים מאיר פינקלר מפינטשוב זי"ע, כ"ט שבט		ה
הרה"ק רבי צבי הירש מורגנשטרן מליקוב זי"ע, כ"ט שבט		ה
כ"ק אדמו"ר רבי שמואל שמעלקא לייפער זי"ע מחוסט, כ"ט שבט		ה
הגאון רבי ירוחם פישל פערלא זצ"ל, ל' שבט		ד
הרה"ק רבי מרדכי מקארסטשוב זי"ע, ל' שבט		ד
הרה"ק רבי שמואל אברהם אבא מהורודענקא זי"ע, ל' שבט		א
האדמו"ר רבי יצחק אייזיק רוזנבאום מקליוולנד זצוק"ל, ל' שבט		ב
הרב צדקה חוצין זצ"ל, א' אדר		ג
רבינו אברהם אבן עזרא זצ"ל, א' אדר		א,ו
הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע, א' אדר		א,ו
הרה"ק רבי יצחק אייזיק מכפר-סאפרין זי"ע, א' אדר		ד
הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב זי"ע, א' אדר		ד
הגאון רבי עמנואל רפאל חי ריקי זי"ע הי"ד, א' אדר		ד
הרה"ק רבי יוסף צבי מסקרנוביץ-ב"ב זי"ע, א' אד"א		ד
הגאון רבי שבתי זצ"ל, הש"ך, א' אד"א		א
הרה"ק רבי אורי מסאמבור זי"ע, א' אד"ב		א,ב
הגה"צ רבי ישראל פריינד זצ"ל, אב"ד הוניאד, א' אד"ב		א
הגאון רבי עזריה פיגו זי"ע בעל ה"גידולי תרומה", א' אדר		ה
הגאון רבי ברוך רוזנברג זצ"ל ראש ישיבת סלבודקה, א' אדר		ה
הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל, ב' אדר		ד
הרה"ק רבי אהרן לייב מפרימישלאן זי"ע, ב' אדר		א
הגה"צ רבי יעקב יחזקיה גרינוואלד מפאפא זצ"ל, ב' אדר		ד
הרה"ק רבי ישראל מגור זי"ע, ה"בית ישראל", ב' אדר		א,ה,ו
הגה"ק רבי מאיר פאפירש כ"ץ זי"ע, ב' אדר		ד,ו
הרב הגאון רבי לוי הכהן רבינוביץ רפפורט זצ"ל, ב' אדר		ב,ה
הגאון רבי יעקב יחזקיהו גרינוולד זצ"ל, ב' אדר		ב
הגאון רבי יום טוב אלגאזי זצ"ל, ב' אד"א		א,ו
הגאון רבי יוסף דוב בן הגרי"ז מבריסק זי"ע, ב' אד"א		ד
הגאון רבי בנימין וואלף לעוו זצ"ל, ה"שערי תורה", ב' אד"ב		ד
הרה"צ רבי ישראל זלמן שעליובסקי זצ"ל, ב' אד"ב		ד
כ"ק מרן אדמו"ר מקאסאן זי"ע, ב' אדר		ה
הגאון רבי מרדכי יפה זצ"ל, בעל ה"לבושים", ג' אד"ב		א
הגאון הרב אליעזר די אבילה זצ"ל המכונה רב אד"א, ג' אדר		ב
המקובל הגאון רבי יעקב מונסה זצ"ל המכונה הצב"י, ג' אדר		ב
הרה"ק רבי בנימין מקוצק זי"ע, ג' אדר		ה
הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ-תאומים זצ"ל, האדר"ת, ד' אד"א		ד
הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל ראש ישיבת טעלז, ד' אד"א		ב

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי חיים יוסף גוטליב מסטראפקוב זצ"ל, ד' אד"ב		ד
הרה"ק רבי לייב שרה'ס זי"ע, ד' אד"ב		א,ב,ג,ו
הצדיק הרב מכלוף פדידה השני זצ"ל, ד' אדר		ב
הגאון הרב שרגא צבי פייביש הירש טננבוים זצ"ל, ד' אדר		ב
הגאון רבי דוד פרידמן מקרלין זצ"ל, ד' אדר		ה
הרה"ק רבי זאב וואלף מטשארני אוסטראה זי"ע, ה' אדר		א
הרה"ק רבי ישעיה מושקאט מפראגא זי"ע, ה' אדר		ד
הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע, ה' אדר		ד
הרה"ק רבי אברהם מטשכנוב זי"ע, ה' אד"א		א
הרה"ק רבי שמואל אבא מסלאוויטא זי"ע, ה' אד"א		ב
הגאון רבי יוסף בוכריץ זצ"ל, ה' אדר		ב
הרב המקובל מארי סעדיה בן אור זצ"ל, ה' אדר		ב
הגאון הרב יוסף לנדא מפוזנא, ה' אדר		ו
הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל, ו' אדר		ד
הגאון רבי יוסף בוימגארטען זצ"ל, ו' אדר		ד
הגה"צ רבי חנוך צבי הכהן לוין זצ"ל, אב"ד בענדין, ו' אד"א		ד
הרב עקיבא שמחה ב"ר אברהם יהודה אונגר הי"ד, ו' אדר		ה
הרה"ק רבי אלכסנדר זושא (כהנא) מפלאצק זי"ע, ו' אדר		ה
משה רבנו, ז' אדר		ג
כ"ק מרן אדמו"ר רבי יעקב ישכר בער מנדבורנה זי"ע, ז' אדר		א
הגה"צ רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל, ז' אדר		א,ב
הגאון רבי צבי קינסטליכער זצ"ל, ז' אד"א		א
הגאון רבי אלתר יחזקאל אליהו מדז'יקוב הי"ד, ז' אד"ב		א
הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאליב זי"ע, ז' אד"ב		א,ו
הגה"צ רבי ליפמן דוד שובקס זצ"ל, ז' אד"ב		ד
הרב משה חאגיז, ז' אדר		ו
המקובל רבי אליהו הכהן, ח' אדר		ב
הרה"ק רבי אשר מאיר מבאכניא זי"ע, ח' אדר		א
הגאון הרב יוסף ידיד הלוי זצ"ל, ח' אדר		ג
הגה"ק רבי אליהו הכהן מאיזמיר זצ"ל, ה"שבט מוסר", ח' אד"ב		א
כ"ק מרן אדמו"ר מאשלג חזון-איש זי"ע, ח' אדר		ה
הגאון רבי שלמה זלמן מוואלוז'ין זצ"ל, ט' אדר		ד
הגאון רבי שמואל אויערבאך זי"ע, ט' אדר		ג,ה
הגה"צ רבי שמואל דוד אונגאר זצ"ל, אב"ד נייטרא, ט' אדר		א
הרב הנסתר המקובל יהודה זרחיה מרדכי לייב חיים הלוי סגל זצ"ל, ט' אדר		ב,ה
הגאון הרב יחיאל מיכל שלזינגר זצ"ל, ט' אדר		ג,ה
המקובל הרב יצחק בן וואליד זצ"ל, ט' אדר		ב
הגאון הצדיק רבי דוד בן ציון קליין זצ"ל, ט' אדר		ב,ה
הגה"צ רבי שמואל שמעלקא קליין מסעליש זצ"ל, ט' אד"ב		א
הרה"ק רבי ישראל יעקב מחוסט זי"ע, ט' אדר		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי יואל קלופט זצ"ל, ט' אדר		ה
הגאון רבי חיים אפרים זייטשיק זצ"ל, ט' אדר		ה,ו
הגאון הרב יוסף מאיר נחמיאש זצ"ל, י' אדר		ב
הגאון הרב אברהם אביטבול זצ"ל, י' אדר		ג
הגה"צ רבי אליהו רוט זצ"ל, י' אד"א		ד
הרה"ק רבי אברהם זרח אריה יהודה לייבוש מברעז'אן זי"ע, י' אד"א		ד
הרה"ק רבי יוסף ברוך מניישטאט זי"ע, י' אד"א		א
הרה"צ רבי נפתלי חיים אדלר מדז'יקוב זצ"ל, י' אד"א		ד
הגאון רבי חיים יוסף דוד אזולאי זצ"ל, החיד"א, י"א אדר		א
הרב הצדיק משה פארדו זצ"ל, י"א אדר		ג
כ"ק מרן אדמו"ר רבי חנניה יו"ט ליפא מסאסוב זי"ע, י"א אדר		ד
הגאון רבי יוסף ראזין מרוגוטשוב זצ"ל, י"א אדר		א,ב
הרה"צ רבי מנחם דוד חודורוב זצ"ל, י"א אדר		ד
הרה"ק רבי אברהם מסוכטשוב זי"ע, בעל "אבני נזר", י"א אד"א		א,ו
הגאון רבי שמואל שטראשון זצ"ל, י"א אד"ב		ד
הרב הצדיק משה פארדו זצ"ל, י"א אדר		ב
הגה"צ רבי שמואל יעקב רובינשטיין זצ"ל מפאריז, י"א אדר		ה
הגאון רבי יוסף אדלר מטורדא זצ"ל, י"ב אדר		ד
מארי הרב אברהם אָבֶֽלַנְאף זצ"ל, י"ב אדר		ג
הרה"ק רבי פנחס מבורשא זי"ע, י"ב אדר		א
הרה"ק רבי שלמה מסאסוב זי"ע, י"ב אדר		א
הגאון המקובל הרב מרדכי וייצל רוזנבלט זצ"ל, י"ב אדר		ב
הצדיק רבי יעקב שריקי זצוק"ל, י"ב אדר		ב
הרה"ק רבי אהרן מבייטש זי"ע, י"ב אד"א		ד
הגאון רבי מרדכי וויציל מאושמינא-סלונים זי"ע, י"ב אד"א		א
הרה"ק רבי יהושע מריבטיטש זי"ע, י"ב אד"ב		א
הרה"ק רבי נפתלי צבי מבאבוב זי"ע, י"ב אד"ב		א
רבינו יהודה החסיד זי"ע, י"ג אדר		א
הצדיק הרב ניסים פליקס אמסלם זצ"ל, י"ג אדר		ג
הצדיק הנסתר הרב יוחנן ג'אניאן זצ"ל, י"ג אדר		ב
כ"ק מרן אדמו"ר רבי יוחנן מערלוי זי"ע, י"ג אד"א		א
הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, י"ג אד"ב		א,ו
הגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל, י"ג אדר		ה
הגה"צ רבי יוסף זאב פיינשטיין זצ"ל מייסד וראש ישיבת "עמלה של תורה", י"ג אדר		ה
הרה"ק רבי משה מרדכי מפילוב זי"ע, י"ד אדר		א
הרה"ק רבי שלום יוסף משפיקוב זי"ע, י"ד אדר		ד
הרב זאב וואלף מז'טומיר זצ"ל, י"ד אדר		ג
המקובל הרב בן ציון חיים אפרימאשווילי זצ"ל, י"ד אדר		ג
הגאון הרב צבי יהודה קוק, י"ד אדר		ה
הגאון רבי מנשה פרנקל זצ"ל הרב האחרון של ליז'ענסק, י"ד אדר		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי יוסף מפיטסבורג זי"ע, ט"ו אדר		ד
הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל, ט"ו אדר		ד
הרה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב זי"ע, ט"ו אד"א		ד
הרה"ק רבי יעקב קאפיל מליקאווע זי"ע, ט"ו אד"א		א
הגה"ק רבי צבי הירש קאידינובר זי"ע, ה"קב הישר", ט"ו אד"ב		ד
הגה"ק שמריהו יוסף חיים קנייבסקי זצ"ל, ט"ו אד"ב		ג
הגאון הרב דב בעריש מייזליש זצ"ל, ט"ו אד"א		ג
הרה"ק רבי פנחס מנחם מגור זי"ע, ה"פני מנחם", ט"ו אדר		א
הגה"ק רבי שלום (אולמן) חריף זצ"ל, ט"ז אדר		ד
הרה"ק רבי אליעזר ליפא וייסבלום מחמלניק, ט"ז אדר		ב
הרה"ק הרב שלום אולמן חריף זצ"ל, ט"ז אדר		ג
הגה"ק רבי מנחם - כ"ץ-פרוסטיץ זצ"ל, ט"ז אד"א		ג
הרה"ק רבי אלעזר מנדל מלעלוב זי"ע, ט"ז אד"ב		א
הרה"ק רבי אברהם פרידמן מפורהבישטש זי"ע, י"ז אדר		א,ד
הגאון רבי גרשון לפידות זצ"ל, י"ז אדר		ב
הרה"ק רבי יצחק מבאיאן זי"ע, י"ז אדר		א
הרה"ק רבי שלמה מאיר יהודה ממעזריטש-ביאלא זי"ע, י"ז אדר		א
הגאון הרב ברוך שמעון סלומון זצ"ל, י"ז אדר		ג
הרה"ק רבי אברהם מנחם מאלכסנדר זי"ע, י"ז אד"ב		א
הגה"צ רבי ישראל ואב מינצברג זצ"ל, י"ז אד"ב		ד
הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל, אב"ד קראקא, י"ז אד"ב		א
הרה"ק האדמו"ר הרב יעקב אשר קאפף זצ"ל, י"ז אד"ב		ג
הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, י"ח אדר		ב
הרה"ק רבי מיכל מלעכוביץ זי"ע, י"ח אדר		ד
הרב חיים משה ובר זצ"ל, י"ח אדר		ב,ה
האדמו"ר הרב אברהם שטיינר מקרסטיר זצ"ל, י"ח אדר		ב,ה
הרה"ק רבי אלכסנדר זיסקינד מהורודנא זי"ע, ה"יסוד ושורש העבודה", י"ח אד"ב		א
הרה"ק רבי חנוך הענין מאלכסנדר זי"ע, י"ח אד"ב		א
הרה"ק רבי נחום מרדכי מטשורטקוב זי"ע, י"ח אד"ב		ד
הגאון רבי חיים שלמה ליבוביץ זצ"ל ראש ישיבת קמניץ ופוניבז', י"ח אדר		ה
הרה"ק רבי אברהם מפוריסוב זי"ע, י"ט אדר		ד
הרה"ק רבי דוד מדינוב זי"ע, י"ט אדר		א
הגה"צ רבי יהודה גרינוואלד זצ"ל, אב"ד סאטמאר, י"ט אדר		ג,ה
הרה"ק רבי יעקב שמשון מקאסוב זי"ע, י"ט אדר		א
כ"ק מרן אדמו"ר רבי יצחק מאמשינוב - ארה"ב זי"ע, י"ט אדר		ד
הרב המקובל שמעון יהושע חיראר זצ"ל, י"ט אדר		ב
הגה"ק רבי מאיר יחיאל הלוי מאוסטרובצא זי"ע, י"ט אדר		א
הצדקת פייגא, בת הצדקת מרת אדל, בתו של הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, י"ט אדר		ב
הרה"ח רבי משה אריה פריינד מסיגעט זצ"ל, י"ט אדר		א
הרה"ק רבי עמנואל מפאבניץ - לאדז' זי"ע, י"ט אדר		א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגה"צ רבי שמואל ענגיל זצ"ל, אב"ד ראדימישלא, י"ט אד"א		א
הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, י"ט אד"ב		ב
הגאון רבי יואל סירקיש זצ"ל, הב"ח, כ' אדר		א,ו
הגאון רבי מאיר שיף זצ"ל, ה"מהר"ם שיף", כ' אדר		ד
האדמו"ר הרב רפאל בלום זצ"ל, כ' אדר		ב
הגאון רבי משה לאנדינסקי זצ"ל, כ' אדר		ב
כ"ק מרן רבי משה יהושע הגר מויזניץ זי"ע, כ' אדר		א,ו
הגה"צ רבי רפאל בלום זצ"ל, אב"ד קאשוי, כ' אד"א		ד
הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, כ' אד"א		א
הגה"ק רבי אביגדור הלברשטאם מדוקלא זצ"ל, כ"א אדר		א
הגאון רבי אברהם בן מוסא זצ"ל, כ"א אדר		ב
הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק ק"ק זי"ע, כ"א אדר		א,ב,ו
הגה"ק רבי אריה לייבוש הלברשטאם זצ"ל, אב"ד צאנז, כ"א אדר		א
הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, אב"ד קובנא, כ"א אדר		א
הגה"ק רבי מנחם מנדל מפריסטיק זצ"ל, כ"א אדר		א
הגאון רבי ישעיה פירסט זצ"ל, כ"א אד"ב		ד
הגאון רבי שלמה יוסף זוין זצ"ל, כ"א אדר		ה
הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל, כ"ב אדר		ד
הגאון רבי אברהם דב כהנא שפירא זצ"ל, כ"ב אד"א		א
הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין זצ"ל, ה"ערוך השולחן", כ"ב אד"ב		ד
הגה"צ רבי יצחק אייזיק ווייס מסוואליווע זצ"ל, כ"ב אד"ב		ד
הגה"צ רבי ישראל משה דושינסקיא זצ"ל, כ"ב אד"ב		א,ו
הגאון רבי יצחק אייזיק ליבעס זצ"ל, כ"ב אדר		ה
הרה"ק רבי חיים חייקא מאמדורא זי"ע, כ"ג אדר		א,ד
הרה"ק רבי יצחק מאיר מגור זי"ע, ה"חידושי הרי"מ", כ"ג אדר		ב
הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, כ"ג אדר		ב
הגאון רבי משה נחום ולנשטין זצ"ל, כ"ג אדר		ד
הרה"ק רבי יהודה משה מאלכסנדר זי"ע, כ"ג אד"א		א
הרה"ק רבי יעקב מנובומינסק זי"ע, כ"ג אד"א		ד
הרה"ק רבי יצחק יעקב מביאלא זי"ע, כ"ג אד"ב		ד
הגאון רבי רפאל שפירא מוולוז'ין זצ"ל, כ"ג אדר		ה
כ"ק מרן אדמו"ר רבי אהרן מקוידנוב זי"ע, כ"ג אדר		ה
הרה"ק רבי ברוך פנחס מסקאליע זי"ע, כ"ד אדר		א
הגה"ח רבי גד אייזנר זצ"ל, כ"ד אדר		ב
הרה"ק רבי יחיאל מאיר מלומאז' זי"ע, כ"ד אדר		ד
הרה"ק רבי יצחק מסטיטשין זי"ע, כ"ד אדר		א
הגאון רבי יהושע מנחם ארנברג זצ"ל, כ"ד אד"ב		ד
הגאון הרב מאיר הלוי סולובייציק, כ"ד אד"ב		ג,ה
הגה"צ רבי יקותיאל יהודה מייזליש זצ"ל גאב"ד קהל יראים סיגעיט, כ"ד אדר		ה
הגאון הרב אליהו ברוך פינקל, כ"ד אדר		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי בצלאל יאיר מאלכסנדר זי"ע, כ"ה אדר		א
הרב המקובל דוד הכהן אזוג השני זצ"ל, כ"ה אדר		ב
מרן הרב חכם סלמאן חוג'י עבודי זצ"ל, כ"ה אדר		ב
המקובל האלוקי הרב יצחק אביחצירא זצוק"ל, כ"ה אדר		ב
הרה"ק האדמו"ר הרב ישראל אברהם פורטוגל, כ"ה אדר		ב
הרה"ק רבי גרשון מקיטוב זי"ע, כ"ה אד"א		א
הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל, ראב"ד העדה החרדית, כ"ה אד"א		ב
הגה"צ רבי דוד שפרבר זצ"ל, אב"ד בראשוב, כ"ח אד"ב		א
המקובל רבי אברהם רוויגו - הראשון לציון, כ"ה אדר		ו
הרה"ק רבי אליעזר ליפא מחמעלניק זי"ע, כ"ו אדר		ד
הגאון רבי אברהם חיים ברים זצ"ל, כ"ו אדר		ד
הגאון הרב שלמה סלימאן פרץ זצ"ל, כ"ו אדר		ג
הרה"ק רבי שלום מקאמארנא זי"ע, כ"ו אדר		א
הרה"ק רבי אהרן [דר. גארדיא] זי"ע, כ"ו אד"ב		א
הרב חכם יעקב דבראשוילי, כ"ו אדר		ו
הגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל, כ"ז אדר		א,ב
הגה"צ רבי ישעיה שור זצ"ל, אב"ד יאסי, כ"ז אדר		ד
הרה"ק רבי מרדכי זוסיא מהוצעליס זי"ע, כ"ז אדר		ד
הרגה"ק המקובל האלוקי רבי שלמה אלישיב זי"ע, כ"ז אדר		ב
הגאון הרב אברהם חיים ברים זצ"ל, כ"ז אדר		ב
המקובל האלוקי הרב חיים סינוואני זצוק"ל, כ"ז אדר		ב
הגאון רבי אברהם שאג זצ"ל, כ"ז אדר		ב
הרב יאשיהו פינטו זצ"ל הידוע בשם הרי"ף דעין יעקב, כ"ז אדר		ב
הגאון רבי יוסף שאול נאטנזוהן זצ"ל, כ"ז אד"א		א,ה
הגה"צ רבי משה ניישלאס זצ"ל, כ"ז אד"א		א
רבי רפאל משה בולה - הראשון לציון, כ"ז אדר		ו
הגה"ח רבי אשר שולמן זצ"ל, כ"ח אדר		ד
הרב המוהל אברהם הכהן קאהן, כ"ח אדר		ה
הגאון רבי אברהם שאג זצ"ל, אב"ד קויבערסדורף, כ"ט אדר		ד
הגאון רבי חיים שמואל בירנבוים זצ"ל, כ"ט אדר		ד
כ"ק אדמו"ר רבי יואל בעער מראצפערט זי"ע, כ"ט אדר		א
כ"ק מרן אדמו"ר רבי מרדכי מויז'ניץ-מאנסי זי"ע, כ"ט אדר		א
הרה"ק רבי שלמה הכהן מראדומסק זי"ע, ה"תפארת שלמה", כ"ט אדר		א,ו
הגאון רבי גרשון ליבמן זצ"ל, כ"ט אדר		ה
הרה"ק רבי אלימלך מגראדז'סק זי"ע, א' ניסן		א
הרה"ח רבי ברוך יצחק פריינד זצ"ל, א' ניסן		ד
הרה"ק רבי מנחם נחום משפיקוב זי"ע, א' ניסן		א
הגה"צ רבי משה יוסף הופמן מפאפא זי"ע, א' ניסן		א,ה
הגאון רבי שמואל הלוי קעלין זי"ע, א' ניסן		א
הגאון הרב אליהו שוויי זצ"ל, א' ניסן		ב

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
חכם שלמה בן פתחיה הלוי זצ"ל, א' ניסן		ב
הגאון הרב שמחה כהן זצ"ל, א' ניסן		ד
קדושי עליון נדב ואביהוא, א' ניסן		ה
הגאון רבי אליהו שוויי זצ"ל ראש ישיבת פילדלפיה, א' ניסן		ה
הרה"ק רבי יעקב יוסף מסקווירא זי"ע, ב' ניסן		א
הרה"ק רבי שלום דובער מליובאוויטש זצוק"ל, ב' ניסן		א,ב,ו
הגאון רבי יוסף הורביץ מאונסדורף זצ"ל, ג' ניסן		ד
הרה"ק רבי מנחם מנדל שטרנברג זי"ע מדעעש-צפת, ג' ניסן		א
הגאון רבי נחמן שמואל יעקב מיודסר זצ"ל אב"ד בראק ובני-ברק, ג' ניסן		ה
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ממעזבוז-טרנופול הי"ד, ד' ניסן		ד
הרה"ק רבי בנימין זאב וואלף מזבאריז' זי"ע, ד' ניסן		ד
הרה"ק רבי יהושע רוקח מיערוסלב הי"ד, ד' ניסן		ד
הרה"ק רבי יוחנן (הראשון) מרחמיסטריווקא זי"ע, ד' ניסן		א
הגאון רבי יעקב צבי מעקלנבורג זצ"ל, ד' ניסן		ד
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע, ה"אוהב ישראל", ה' ניסן		א,ו
הגה"צ רבי אהרן ווידער מלינז זצוק"ל, ה' ניסן		ד
הרה"ק רבי צבי אלימלך מבלאז'וב זי"ע, ה"צבי לצדיק", ה' ניסן		א
הגאון רבי ראובן יוסף גרשונוביץ זצ"ל, ה' ניסן		ב
הגה"ח רבי שניאור זלמן פראדקין מלובלין זצ"ל, ה"תורת חסד", ה' ניסן		א,ו
הגאון רבי מלכיאל צבי הלוי טענבוים זצ"ל מח"ס "דברי מלכיאל", ה' ניסן		ה
הרה"ק רבי אהרן ראטה זי"ע בעל "שומר אמונים", ו' ניסן		א
הגה"ק רבי חיים אבואלעפיא זי"ע, ו' ניסן		א
הגאון רבי מאיר דן פלוצקי זצ"ל, ה"כלי חמדה", ו' ניסן		ד
חכם הרב מכלוף יאנה זצ"ל, ו' ניסן		ד
הגאון רבי אייזיק אזבנד זצ"ל ראש ישיבת טעלז, ו' ניסן		ה
כ"ק מרן אדמו"ר מלובלין זצוק"ל, ו' ניסן		ה
הרה"ק רבי אריה יהודה לייבוש (השני) מאוו'רוב זי"ע, ז' ניסן		ד
הרה"ק רבי יצחק מדראהביטש זי"ע, ז' ניסן		א
המקובל הגאון חכם רבי ששון עבדול עזיז מזרחי זצ"ל, ז' ניסן		ב
ד"ר משה ואלאך ז"ל, ז' ניסן		א
הגאון רבי אברהם אחי הגר"א זי"ע מח"ס "מעלות התורה", ז' ניסן		ה
הגאון רבי יחיאל מיכל טיקוצ'ינסקי זצ"ל, ח' ניסן		ד
הרה"ק רבי יעקב שמעון מזאסלאוו זי"ע, ח' ניסן		ד
הרה"ק רבי מרדכי מנעשכיז זי"ע, ח' ניסן		א,ד
הרה"צ רבי נפתלי אלימלך גווירצמאן זצ"ל, ח' ניסן		ד
הגה"צ רבי אברהם אנגלרד מדאברא זצ"ל, ח' ניסן		ה
הגאון רבי אריה לוין זצ"ל, ט' ניסן		א,ו
הרה"ק רבי חיים מאיר מויז'ניץ זי"ע, ה"אמרי חיים", ט' ניסן		א
הרה"ק רבי יעקב צבי יאליש זי"ע, ט' ניסן		ד
הגאון רבי אשר יעקב וועסטהיים זצ"ל, ט' ניסן		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
כ"ק מרן אדמו"ר מסאסרעגן זי"ע, ט' ניסן		ה
הגאון רבי שלום משאש זצ"ל, י' ניסן		ב
הרב המקובל נתן בוקובזה זצ"ל, י' ניסן		ב
הגאון רבי אברהם משה באב"ד וצ"ל אב"ד סונדרלנד, י' ניסן		ה
הגאון רבי ישעיה הלוי הורוויץ זצ"ל, השל"ה הק', י"א ניסן		א
רבינו משה בן נחמן זצ"ל, הרמב"ן, י"א ניסן		א
הגאון רבי שלמה זלמן ליפשיץ זצ"ל, ה"חמדת שלמה", י"א ניסן		ב
הגאון מר"ן אליהו פרדס זצ"ל, י"א ניסן		ב
הגאון רבי אלחנן יוסף הרצמן זצ"ל, י"א ניסן		ה
הגה"צ רבי ישראל אליהו וינטרויב זצ"ל, י"א ניסן		ה
הרה"ק רבי נפתלי חנה'ליס הי"ד, י"א ניסן		ו
הרה"ח רבי דוד שכטר זצ"ל, י"ב ניסן		ד
הגאון רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל, י"ב ניסן		א,ב
הרה"ק רבי מנחם מנדל מבאר זי"ע, י"ב ניסן		ה
הגה"ח רבי חיים שאול ברוק זצ"ל, י"ב ניסן		ה
הרה"ק רבי יואל משאץ זי"ע, י"ג ניסן		א
רבינו יוסף קארו זי"ע, ה"בית יוסף", י"ג ניסן		א
הרה"ק רבי מנחם מנדל מליובאוויטש זי"ע, בעל "צמח צדק", י"ג ניסן ...		א,ב,ו
הרה"ק רבי משה אלשיך זי"ע, י"ג ניסן		א
הגאון רבי עזרא הדאיה זצ"ל, י"ג ניסן		ב
הגאון הרב אברהם חביב זצ"ל, י"ג ניסן		ב
הגה"ח רבי עזריאל טאובר זצ"ל, י"ג ניסן		ה
הגאון הרב מאיר ניסים מאזוז, י"ג ניסן		ו
הגאון רבי אברהם יפה'ן זצ"ל מנובהרדוק, י"ד ניסן		ד
הרה"ק רבי אשר ישעיה מראפשיץ זי"ע, י"ד ניסן		א
הגה"צ ר' אברהם שלמה כ"ץ זצ"ל אב"ד ריסקאווא, י"ד ניסן		ה
הגאון רבי יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל ראב"ד דק"ק עדת ישראל לונדון, י"ד ניסן		ה
יצחק אבינו, ט"ו ניסן		ג
הרה"ק רבי אלישע מגארליץ זי"ע, ט"ו ניסן		א
הגאון רבי יונה פרנקל-תאומים זצ"ל, ה"קיקיון דיונה", ט"ו ניסן		ד
הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל, ט"ו ניסן		א
לוי בן יעקב אבינו, ט"ז ניסן		ג
הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל, ט"ז ניסן		ד
הרה"צ רבי דוד אריה בריזל זצ"ל, י"ז ניסן		ד
הרה"ק רבי יצחק מסקווירא זי"ע, י"ז ניסן		א
הרה"ק רבי מאיר אבוחצירא זצ"ל, י"ז ניסן		א,ב
הרה"ק רבי משה מרדכי מקאפיטשניץ זי"ע, י"ז ניסן		ד
הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל, י"ז ניסן		ד
הרה"ק המהרי"נ ישראל נח שניאורסאהן, בן האדמו"ר ק"ק הצמח צדק זי"ע, י"ז ניסן ...		ג
ר' חיים (הנריק) אנגלרד (ענגלענדער) הי"ד, י"ז ניסן		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי שמואל יוסף רבינוב זצ"ל, י"ח ניסן		א
המקובל האלוקי הרב ששון בכר משה פרסיאדו זצוק"ל, י"ח ניסן		ב
הרב הגאון מנחם זמבא הי"ד המכונה הגאון מפראגה, י"ח ניסן		ב,ה
הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע, י"ט ניסן		א,ו
הגאון רבי יהושע וולק כ"ץ, ה"סמ"ע", י"ט ניסן		ד
הרה"ק רבי יעקב יוסף מספינקא זי"ע, י"ט ניסן		א
הגאון רבי מנחם זעמבא הי"ד, י"ט ניסן		ד
הרה"ק רבי פנחס אליהו מפילץ זי"ע, י"ט ניסן		א
הרה"ק רבי שלמה לייב מלעניטשענא זי"ע, י"ט ניסן		א
הגאון רבי שמואל אלכסנדר אונסדורפר זצ"ל, י"ט ניסן		ד
הגאון רבי אלעזר פלעקלס זי"ע, כ' ניסן		ד
רבינו האי גאון זי"ע, כ' ניסן		ד
הרה"ק רבי יחזקאל פאנעט זי"ע, אב"ד קארלסבורג, כ' ניסן		ב,ג
הגה"צ רבי יעקב דוד מרדומסק זי"ע, כ' ניסן		א
הרב בוגיד חנינא סעדון זצ"ל, כ' ניסן		ב
הרב החסיד הצדיק שמעון פרידמן, כ' ניסן		ג
הצדיק המקובל הרב מיכאל מיכאלאשווילי, כ' ניסן		ו
הרה"ק רבי דוד לייקעס זי"ע, כ"א ניסן		א,ו
הרה"ק רבי ישכר בעריש אייכנשטיין זצ"ל מוועראצקי, כ"א ניסן		א,ד
הגה"צ רבי שמעון ישראל פאזען זצ"ל, אב"ד שאפראן, כ"א ניסן		ד
הגאון הרב חיים שאול גריינימן זצ"ל, כ"א ניסן		ב,ג
הגה"ק כ"ק הגה"צ רבי שלמה אליעזר ויזל זצוק"ל מטערנעווא, כ"א ניסן		ג
הגה"צ רבי שמואל שפירא זצ"ל מחשובי חסידי ברסלב, כ"א ניסן		ה
הגאון רבי מאיר מאזוז זצ"ל, כ"א ניסן		ה,ו
הגאון רבי יהודה רוזאניס זצ"ל, ה"פרשת דרכים", כ"ב ניסן		ד
הרה"ק רבי יצחק מווארקי זי"ע, כ"ב ניסן		א
הגה"ח רבי מרדכי הערש שמרלר זצ"ל, כ"ב ניסן		ד
הגה"צ רבי מנחם מנדל שנעעבאלג זצ"ל גאב"ד מאנשסטר, כב ניסן		ה
הגאון רבי אברהם לופטביר זצ"ל, כ"ג ניסן		ד
הגאון אהרן דוד דייטש זצ"ל מיארמוט, כ"ג ניסן		ד
הרה"ק רבי ישראל שלום יוסף מבוהוש זי"ע, כ"ג ניסן		א
הגאון רבי משה טראני זצ"ל, "המבי"ט", כ"ג ניסן		ד
הרב המקובל כמוס יאמין זצ"ל, כ"ג ניסן		ב
הרה"ק האדמו"ר מקאליב רבי מנחם מנדל טאוב, כ"ג ניסן		ב
הרה"ק רבי חיים יצחק מטשערנאביל-לאיעוו זי"ע, כ"ד ניסן		א
הרה"ק רבי יוסף מרימנוב זי"ע, כ"ד ניסן		ד
כ"ק מרן אדמו"ר מסלונים-ת"א זי"ע, כ"ד ניסן		ה
הגאון רבי חיים יצחק חייקין זצ"ל ראש ישיבת "אקס לה בן", כ"ד ניסן		ה
הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע, ה"דברי חיים", כ"ה ניסן		א
הגאון רבי נפתלי שקוביצקי זצ"ל גאב"ד גייטסהד, כ"ה ניסן		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
יהושע בן נון הנביא	כ"ו ניסן	ג
הגאון רבי אפרים נבון זצ"ל	ה"מחנה אפרים"	כ"ו ניסן	ד
הרה"ק רבי יהושע העשיל ממאניסטרישטש זי"ע	כ"ו ניסן	ד
הרה"ק רבי משה מסאטמאר זי"ע	כ"ו ניסן	א,ו
הגה"צ רבי אריה צבי פרומער הי"ד	אב"ד קוז'יגלוב	כ"ז ניסן	ב
הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל	כ"ז ניסן	ד
הגאון רבי יהודה כהנא זצ"ל	ה"קונטרס הספיקות"	כ"ז ניסן	ד
הגה"צ רבי ישעיה אשר זעליג מרגליות זצ"ל	כ"ז ניסן	ד
הרה"ק רבי לוי יצחק מצעהלים זי"ע	כ"ז ניסן	ד
הגאון הרב אביגדור הכהן מילר זצ"ל	כ"ז ניסן	ג
הגה"צ רבי שלום משה אונגר מנייטרא זצ"ל	כ"ז ניסן	ד
הרב אברהם אייזנברג הי"ד	כ"ז ניסן	ה
המקובל הרב דוד עראמא זצ"ל	כ"ז ניסן	ו
הרה"ק רבי אהרן הכהן רוזנפלד מפינסק-קארלין זי"ע	כ"ח ניסן	ב
הרה"ק רבי יהושע מאוסטרובה זי"ע	כ"ח ניסן	א
הרה"ק רבי ישכר לייב מסלונים זי"ע	כ"ח ניסן	ד
הגה"צ רבי משה הלברשטאם זצ"ל	כ"ח ניסן	ב
הגאון רבי שבתי שעפטיל הורביץ זי"ע, בעל "וי העמודים"	כ"ח ניסן	א
הרה"ק רבי שם קלינגברג מזאלאשיץ זי"ע	כ"ח ניסן	ד
הרב המקובל יחיא צאלח זצ"ל המכונה מהרי"ץ	כ"ח ניסן	ב
הרה"ק רבי יהודה מאיר שפירא משפיטיווקא זי"ע	כ"ט ניסן	ד
הרה"ק רבי מרדכי שלום יוסף מסדיגורה זי"ע	כ"ט ניסן	א
הרה"ק רבי משה פאלייר מקוברין זי"ע	כ"ט ניסן	א,ב,ו
הצדיק הרב שלמה שטנצל זצ"ל	כ"ט ניסן	ג
הרה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע	ל' ניסן	א
רבינו יוסף הלוי מיגאש זי"ע	ל' ניסן	א
הגאון רבי יעקב (מהר"י) בירב זצ"ל	ל' ניסן	ד
הגאון רבי יעקב מעמדין זצ"ל	ל' ניסן	ב
הרה"ק רבי יעקב יצחק ממאקריב זי"ע	ל' ניסן	א
הגאון רבי נתנאל וויל זצ"ל	ה"קרבן נתנאל"	ל' ניסן	ד
הגאון רבי אברהם ברוידא זצ"ל	ל' ניסן	ה
הגאון רבי יוסף פיימר מסלוצק זצ"ל	ל' ניסן	ה
הרה"ק רבי אברהם מסלונים זי"ע, בעל "בית אברהם"	א' אייר	א
הרה"ק רבי מנחם מנדל מוויטעבסק זי"ע	א' אייר	א,ו
הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל	ראש ישיבת באר יעקב	א' אייר	א
הגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל	א' אייר	א
הגאון רבי צבי זצ"ל	ה"חכם צבי"	א' אייר	א
הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג זי"ע	א' אייר	א
הגה"צ רבי שלום דרמר זצ"ל	א' אייר	ה
הרה"ק רבי אברהם דב אויערבאך זי"ע מחמעלניק ופולנאה	ב' אייר	א
הגאון רבי אברהם יצחק גליק זצ"ל	אב"ד טולטשאווא	ב' אייר	ב
הגאון רבי אליהו שמחה שוסטאל זצ"ל	ב' אייר	ד
הגאון רבי יוסף נחמיה קארניצער זצ"ל	ב' אייר	ד
הרה"ג הרב יעקב יוסף זצ"ל	ב' אייר	ב
הרב חכם משה זקן מאזוז זצ"ל	ב' אייר	ג
הרב משה אשר אקשטיין זצ"ל	ב' אייר	ה
כ"ק מרן אדמו"ר ה"מבשר טוב" מביאלא זי"ע	ב' אייר	ה
הרב המקובל ראובן שלום שרבאני זצ"ל	ג' אייר	ב
הגאון הרב משה חורב זצ"ל	ג' אייר	ב
הרה"ק רבי יהודה לייב מפיסטין זי"ע מגיד דק"ק קאלאמייא	ג' אייר	ה
הגאון רבי אבא ברמן זצ"ל	ג' אייר	ה
הגאון רבי אריה לייב צינץ זצ"ל מפלוצק	ד' אייר	א
הגאון רבי יוסף דוב מבריסק זצ"ל	ה"בית הלוי"	ד' אייר	א
הרה"ק רבי ישעיה מקערעסטיר זי"ע	ד' אייר	א
הגה"צ רבי משה דוד אסטרייכר זצ"ל	אב"ד טשימפא	ד' אייר	ד
הרה"ק רבי שמואל אליהו ממודז'יץ זי"ע	ד' אייר	ד
הגאון רבי מאיר אויערבאך זצ"ל	אב"ד קאליש, ה"אמרי בינה"	ה' אייר	א,ב
הרה"ק רבי אליעזר חיים מיאמפאלא זי"ע	ה' אייר	א,ד
הרה"ק רבי ברוך מאזארניץ זי"ע	ה' אייר	א
הגאון רבי ישעיה פיק-ברלין זי"ע	ה' אייר	ד
הרה"ק רבי יוסף מאיר מספינקא זי"ע	ה"אמרי יוסף"	ו' אייר	א
הרה"ק רבי יעקב חיים מסטאלין זי"ע	ו' אייר	א,ה
הגה"ק רבי יצחק מהאמבורג זי"ע	ו' אייר	א
רבינו לוי בן גרשום זי"ע	הרלב"ג	ו' אייר	א
הרה"ק רבי מנחם מנדל מסטראפקוב זי"ע	ו' אייר	א,ה
הרה"ק רבי משה מסאמבור זי"ע	ו' אייר	ג
הצדיק הרב רפאל בנימין לוין זצ"ל	ו' אייר	ב,ה
הגאון המקובל הרב שאול הכהן אברי"ש זצ"ל	ו' אייר	ב
הרב צבי הירש אוירבך	ו' אייר	ו
הגה"ק רבי שלמה אפרים מלונטשיץ זי"ע	ה"כלי יקר"	ז' אייר	א
הגאון רבי וונדל קרויזר זצ"ל	ח' אייר	ג
הרה"ק רבי ירחמיאל מפשיסחא זי"ע	ח' אייר	א,ו
הרה"ק רבי משה מרדכי מטריסק לובלין זי"ע	ח' אייר	א
הרה"ק רבי חיים מליסקא זי"ע, בעל "טל חיים"	ט' אייר	א
הגה"צ רבי משה הגר זצ"ל	ראש ישיבת סערט-ויז'ניץ	ט' אייר	א,ג
הרה"ק רבי משה משאץ זי"ע	ט' אייר	א
הגה"צ ר' שמואל רוזנגרטן זצ"ל	ראש ישיבת בעלזא	ט' אייר	ד
הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע	י' אייר	א,ו
הגאון רבי יוסף תאומים זצ"ל	ה"פרי מגדים"	י' אייר	א
רבינו יצחק אלפסי זי"ע	הרי"ף	י' אייר	א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי יצחק פלקסר זצ"ל, י' אייר		ד
הרה"ק רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל מקאמרנא זי"ע, י' אייר		א
הגה"ק רבי מאיר מלובלין זצ"ל, "מהר"ם לובלין", י' אייר		א,ב
הגה"ק רבי מאיר מרגליות זי"ע, ה"מאיר נתיבים", י' אייר		א
הרה"ק רבי משה מזווהעיל זי"ע, י' אייר		א
הרה"ק רבי שמואל מקאמינקא זי"ע, י' אייר		א
הגאון הרב דוד בן בארון זצ"ל, י' אייר		ג
הרה"ק רבי הלל מקאלאמייא זי"ע, י"א אייר		א
הרה"ק רבי חיים יהודה מאיר מוישאווא זי"ע, י"א אייר		א
הרה"ק רבי יהודה צבי מסטרעטין זי"ע, י"א אייר		א
הרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע, י"א אייר		א
הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע, י"א אייר		א
הגאון הרב אהרן פפויפר זצ"ל, י"א אייר		ב
הגאון רבי זרח אידליץ זי"ע, י"ב אייר		א
הרה"ק רבי יהודה צבי מדאלינא זי"ע, י"ב אייר		א
הגה"צ רבי מסעוד אבוחצירא זי"ע, י"ב אייר		א,ב
חכם יוסף סוסו הכהן זצ"ל, י"ב אייר		ב
התנא האלוקי רבי מאיר בעל הנס זצ"ל, י"ד אייר		ב,ו
הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל, אב"ד לודז, י"ד אייר		א
הרה"ק רבי יהודה לייב מזקילקוב זי"ע, י"ד אייר		א
הרה"ק רבי שמואל מקאריב זי"ע, י"ד אייר		א,ו
הרה"ק רבי ראובן מדעמבין זי"ע, י"ד אייר		ה
התנא האלוקי רבי יהודה בר אלעאי, י"ד אייר		ו
הרה"ק רבי דוד משה מגווארדז'ין סדיגורה זי"ע, ט"ו אייר		ד
הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממוגלניצא זי"ע, ט"ו אייר		א
הגאון רבי גרשון שטרן זצ"ל בעל ה"לקוט הגרשוני", ט"ו אייר		ה
הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטין זצ"ל, ט"ז אייר		ב
הרה"ק רבי צבי הירש רוזנבאום מקרעטשניף סיגעט זי"ע, ט"ז אייר		א,ג
המקובל יצחק חי טייב זצ"ל, ט"ז אייר		ב
הרב הגאון רפאל עבו זצ"ל, ט"ז אייר		ב
הגאון הרב משה שמואל הלוי רוטנברג מקאסאן - קליינוואר דיין זצ"ל, ט"ז אייר		ג
הצדיק הרב משה שמאי זצ"ל, ט"ז אייר		ג
הרה"ק רבי איתמר מקאנסקיוואלי זי"ע, י"ז אייר		ד
הגאון רבי אליהו קלצקין מלובלין זי"ע, י"ז אייר		ב
הגאון רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל, י"ז אייר		ד
הגאון רבי יחזקאל לנדא זצ"ל, ה"נודע ביהודה", י"ז אייר		א
הרה"ק רבי מרדכי מרחמיסטריווקא זי"ע, י"ז אייר		א
הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקוב זי"ע, ה"דגל מחנה אפרים", י"ז אייר		א,ו
הרה"ק רבי פנחס מאוסטילא הי"ד, י"ז אייר		א
התנא האלקי הרב הקדוש שמעון בר יוחאי - רשב"י, י"ח אייר		ב,ה,ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון הרב שלמה בוכנר זצ"ל, י"ח אייר		ב,ה
הרב מיכאל דהן זצ"ל, י"ח אייר		ב
הרב המקובל שלום בוזגלו זצ"ל, י"ח אייר		ב
הרה"ק רבי אורי מראהטין זי"ע, י"ח אייר		א
הגה"צ רבי ישראל אברהם פורטיגל זי"ע, י"ח אייר		ד
הגאון רבי משה איסרליש זצ"ל, הרמ"א, י"ח אייר		א,ו
הגאון רבי מרדכי יפה שלזינגר זצ"ל, י"ח אייר		ה
הגאון רבי אליהו בומבך (באמבאך) הי"ד אב"ד אושפיצין, י"ח אייר		ה
הרב שמואל יעקב בורנשטיין, י"ח אייר		ה
המקובל הרב שלום סלאם אמזלג, י"ח אייר		ו
הצדיק הרב חנניה הכהן, י"ח אייר		ו
רבינו מאיר בן ברוך (המהר"ם) מרוטנבורג זצ"ל, י"ט אייר		א
הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע, י"ט אייר		א,ו
הגאון רבי משה הלוי סולוביצ'יק משוויץ זצ"ל, י"ט אייר		א
הרה"ק רבי משה מקאלוב זי"ע, י"ט אייר		א,ד
הגאון רבי עזרא עטיה זצ"ל, י"ט אייר		א,ב
הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי זצ"ל, כ' אייר		ד
הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל, כ' אייר		א
הרה"ק רבי מרדכי (המגיד) מטשערנוביל זי"ע, כ' אייר		א,ג
רבי יוסף וולטוך מל"ו צדיקים צוזק"ל, כ' אייר		ב,ה
הרה"ק רבי מרדכי טברסקי מטשרנוביל, כ' אייר		ו
הרב חיים אברהם גאגין הראשון לציון, כ' אייר		ו
הגאון רבי עקיבא הכהן שטראסטרע זצ"ל, כ"א אייר		ד
הרה"ק רבי מרדכי שרגא פייבוש מהוסיאטין זי"ע, כ"ב אייר		א
הגה"ק רבי שלמה אליעזר אלפנדרי זצ"ל, כ"ב אייר		א,ב
הגאון רבי משה פנחס טרונק זצ"ל, כ"ג אייר		ד
האדמו"ר הרה"ק רבי יהושע השל מדינוב זצ"ל, כ"ג אייר		ב,ה
הגאון רבי שמחה הכהן קוק זצ"ל אב"ד רחובות, כ"ג אייר		ה
הרב ישראל שמעון שיין, כ"ג אייר		ו
הרה"ק רבי אליעזר צבי מקאמרנא זי"ע, כ"ד אייר		א
הגה"צ רבי בנימין מנדלסון זצ"ל, אב"ד קומימיות, כ"ד אייר		ב
הגאון רבי יצחק הכהן פייגנבוים זצ"ל מוורשה, כ"ד אייר		א
הרה"ק רבי ישראל שלום יוסף מאנטניא הי"ד, כ"ד אייר		א
הגה"צ רבי מנחם מנדל מונדרר מקאסוב זצ"ל, כ"ד אייר		א
הרה"צ רבי משה מרדכי מקאברין זצוק"ל, כ"ד אייר		א
הרה"ק רבי ברוך מריקא זי"ע, כ"ה אייר		א
הרה"ק רבי חיים מקאסוב זי"ע, ה"תורת חיים", כ"ה אייר		א
הרה"ק רבי יהושע אשר מפוריסוב זי"ע, כ"ה אייר		ד
הגאון רבי יעקב מליסא זצ"ל, כ"ה אייר		א,ב
הרה"ק רבי יקותיאל יהודה (השני) מסיגעט הי"ד, כ"ה אייר		ד

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי ישעיה מדינאוויץ זי"ע, כ"ה אייר		א
הרב חיים חורי זצ"ל, כ"ה אייר		ב
הרה"ק הצדיק הרב דוד בְּלָיאָכָר הי"ד, כ"ה אייר		ג,ה
חכם הרב שלמה אמסלם זצ"ל, כ"ה אייר		ג
הגאון רבי שאול הלוי מהאג זי"ע, כ"ה אייר		ד,ה
הגאון רבי רפאל ריס זצ"ל, כ"ה אייר		ה
הרה"ק רבי יקותיאל יהודה (זלמן לייב) טייטלבוים, כ"ה אייר		ו
הגאון רבי יצחק מוואלאזין זצ"ל, כ"ו אייר		א
הגה"ח רבי יצחק אייזיק עפשטין זצ"ל, אב"ד הומיל, כ"ו אייר		א,ד,ו
הרה"ק רבי מרדכי יוסף מזלאטיפולי זצ"ל, כ"ו אייר		א
הגה"ק רבי משה חיים לוצאטו זי"ע, כ"ו אייר		א,ו
רבינו סעדיה גאון זי"ע, כ"ו אייר		א
הרה"ק רבי שלמה מזוויעהל זי"ע, כ"ו אייר		א,ג,ו
הגאון רבי עמרם ציון חי אזולאי זצ"ל, כ"ו אייר		ב
הרה"ק רבי שמואל אליהו מזוואלין זי"ע, כ"ו אייר		א
הרה"ק רבי אליעזר זאב מקרעטשניף זי"ע, כ"ז אייר		א
הגה"צ רבי יחזקאל שרגא ויינברגר הי"ד, אב"ד פאיע, כ"ז אייר		ד
הרה"ק רבי ירחמיאל יהודה מאיר מאמשינוב, כ"ז אייר		א
הגה"צ רבי נפתלי צבי ווייס הי"ד, אב"ד בילקא, כ"ז אייר		ד
הרה"ק יצחק מאיר מסאסוב קרעצקי זיע"א הי"ד, כ"ז אייר		ו
שמואל הנביא, כ"ח אייר		ג
הגה"צ רבי שמחה בונם עהרנפלד זצוק"ל, כ"ח אייר		ד
הרה"ק רבי יעקב אריה לייב מטריסק - לובלין זי"ע, כ"ח אייר		ד
הרב חיים יהודה אהרנרייך הי"ד, כ"ח אייר		ה
הרב יצחק אייזיק אייכנשטיין הי"ד, כ"ח אייר		ה
הרה"ק רבי אלתר מנחם מענדל מבורשא הי"ד, כ"ט אייר		ד
הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע, כ"ט אייר		א,ו
הרה"ק רבי שמואל שלמה מראדז'ין זצ"ל, כ"ט אייר		א,ו
הצדיק הרב פנחס הכהן רבין זצ"ל, כ"ט אייר		ב
הגה"ח רבי שמחה בונם לייזרזון זצ"ל, כ"ט אייר		ד
הרה"ג רבי אברהם מנחם שטיינברג זצ"ל, אב"ד בראדי, א' סיון		א
הגה"צ רבי אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל, ה"קרן לדוד", א' סיון		ג,ה
הגה"צ רבי אפרים פישל הרשקוביץ זצ"ל, גאב"ד האליין, ב' סיון		ד
הרה"ק רבי חיים אלעזר ממונקאטש זי"ע, ב' סיון		א
הרה"ק רבי חיים יצחק אייזיק מסלאטפינא הי"ד, ב' סיון		ד
הרה"ק רבי ישראל מויז'ניץ זי"ע, ה"אהבת ישראל", ב' סיון		א
הגאון הרב דוד חיים שלוש זצ"ל, ב' סיון		ב
רבינו עובדיה מברטנורא זי"ע, ג' סיון		א
הרה"ק האדמו"ר מקעכניא רבי פנחס שפירא ורעייתו הרבנית שלומציא הי"ד, ג' סיון		ב
הרה"ק רַבִּי יַעֲקֹב שִׁמְשׁוֹן שַׁפִּירָא מִשַּׁפִּיטוֹוְקָא, ג' סיון		ג
הגאון הרב אורי זוהר זצ"ל, ג' סיון		ג
הרב הצדיק רבי משה אייכנשטיין הי"ד, ג' סיון		ה
הגאון רבי יוסף אירגאס זצ"ל בעל "שומר אמונים", ג' סיון		ה
הגה"צ רבי אברהם צבי ווייס זצ"ל גאב"ד נוה אחיעזר, ג' סיון		ה
הרה"ק רבי יעקב שמשון משפיטובקא זי"ע, ד' סיון		א,ג
הרה"ק רבי ישעיה נפתלי הירץ מדינוב זי"ע, ד' סיון		ג
הרה"ק רבי ישראל צבי רוטנברג מקאסן זי"ע, ד' סיון		א
הרה"ק רבי צבי הכהן טורנהיים זצוק"ל מלוקווע-וולברוז', ד' סיון		ב
הגאון רבי שמחה בונם אייגר זצ"ל גאב"ד מטרסדורף, ד' סיון		ד
הגאון רבי אפרים פישל קליין זצ"ל אב"ד וואשרהעלי, ד' סיון		ה
נפתלי בן יעקב אבינו, ה' סיון		ג
הצדיק הרב רפאל אדרעי זצ"ל המכונה אלפסי, ה' סיון		ג
הרה"ק רבי אליהו מזידיטשוב זי"ע, ה' סיון		ד
הרה"ק רבי גרשון אשכנזי מקאליימיא זי"ע, ה"עבודת הגרשוני", ה' סיון		ד
הרה"ק רבי זאב וואלף מזיטאמיר זי"ע, ה' סיון		א,ו
הרה"ק רבי חיים יעקב מקאמארנא זי"ע, ה' סיון		ד
הגה"צ רבי יצחק מאיר זינגר הי"ד, אב"ד אלכסנדר, ה' סיון		ד
הרה"צ רבי ישעיה שפירא זצ"ל, ה' סיון		ד
התנא האלוקי רבי יהודה בן תימא, ה' סיון		ה
דוד מלך ישראל חי וקיים, ו' סיון		ג
הרה"ק רבי אברהם מרדכי מגור זי"ע, ה"אמרי אמת", ו' סיון		א
הרה"ק רבי אברהם שלום מסטרופקוב זי"ע, ו' סיון		א
הגאון רבי חיים מוורמייזא זי"ע, אחי המהר"ל, ו' סיון		א
הגה"צ רבי חיים אברהם דובער הכהן לעווין זצ"ל, "המלאך", ו' סיון		ד
הגה"צ רבי יהודה סג"ל ראזנער הי"ד, אב"ד סעקלהיד, ו' סיון		א,ג,ה
הרה"ק רבי ישראל בעל שם טוב אור שבעת הימים זי"ע, ו' סיון		א,ב,ו
הרב הגאון אליהו מדר זצ"ל, ו' סיון		ב
הגאון הרב מרדכי אמייס הכהן זצוק"ל, ו' סיון		ב
הרה"ק הרב חיים אבולעפיה השני, ו' סיון		ב
הרב דב בעריש איינהורן הי"ד, ו' סיון		ה
הקדוש אברהם בן אברהם הי"ד [גר הצדק מווילנא], ז' סיון		א
הרה"ק רבי אהרן צבי מביאלא זי"ע, ז' סיון		ד
הגאון רבי יעליג ראובן בענגיס זצ"ל, ז' סיון		ב
הרה"ק רבי ישכר בעריש מזידיטשוב זי"ע, ז' סיון		ד
הרה"ג ר' שמואל עהרנפעלד זצ"ל, אב"ד מאטרסדארף, ז' סיון		ד
הרב אפרים ביליצר הי"ד, ז' סיון		ה
הגה"ח רבי ישראל משה אולבסקי זצ"ל אב"ד צעללע, ז' סיון		ה
הצדיק הרב ראובן בן דוד ויוסף, ז' סיון		ו
הגאון רבי זלמן רוטנברג זצ"ל, ח' סיון		ד
הגאון רבי ישכר דוב גולדשטיין זצ"ל, ח' סיון		ד

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרב משה בלוי זצ"ל, ח' סיון		ד
הגאון רבי מרדכי רוטנברג זצ"ל אב"ד אנטוורפן, ח' סיון		ה
הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר מווארשא זצ"ל, ט' סיון		ד
הגאון רבי יעקב חיים סופר זצ"ל, ט' סיון		א,ב
הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשויב זי"ע, ט' סיון		א,ב,ד
הגאון רבי ישראל משקלאוו זצ"ל, ט' סיון		ד
הגאון רבי משה רבקש זי"ע, ה"באר הגולה", ט' סיון		ד
הגה"צ רבי יחזקאל שרגא מעוץ זצ"ל, ט' סיון		ה
הרב יעקב מאיר הראשון לציון, ט' סיון		ו
הגאון רבי וואלף מבאסקוויץ זי"ע, ה"סדר משנה", י' סיון		ד
הרה"ק רבי משה מראזוואדאב זי"ע, י' סיון		א
המקובל הרב עזרא הררי רפול זצ"ל, י' סיון		ב
הרב יחמיאל גרשון אדלשטיין זצ"ל, י' סיון		ג,ה
הגה"צ רבי אליעזר פלטיאל רויטבלאט משעניצא זצ"ל, י' סיון		ה
כ"ק מרן אדמו"ר מסאסוב-לונדון זי"ע, י' סיון		ה
הרה"ק רבי יהודה הורביץ מדז'יקוב - ירושלים זי"ע, י"א סיון		א,ה
הגה"צ רבי יוסף אלימלך כהנא הי"ד, אב"ד אונגוואר, י"א סיון		ד
הגאון רבי יצחק יעקב ווייס זצ"ל, גאב"ד העדה החרדית, י"א סיון		א,ב,ו
הגה"צ רבי מרדכי בריסק הי"ד, י"א סיון		ד
הגה"צ רבי שלמה זלמן עהרנרייך הי"ד, אב"ד שאמלויא, י"א סיון		א,ב,ג,ה
הגה"צ רבי שמואל רוזנברג זצ"ל, אב"ד אונסדורף, י"א סיון		א
הגאון הצדיק הדיין ניסים רביבו זצ"ל, י"א סיון		ב
הרה"ק רבי אברהם מסלונים זי"ע, ה"ברכת אברהם", י"ב סיון		ג
הרה"ק רבי חיים ישראל מפילוב, י"ב סיון		ד
הרה"ק רבי מנחם מנדל המגיד מבאר זי"ע, י"ב סיון		א
הגאון הרב ניסים טולדנו זצ"ל, י"ב סיון		ב
הגה"צ רבי יעקב מאיר בידרמן הי"ד, י"ג סיון		ד
הרה"ק רבי יצחק אייזיק מספינקא הי"ד, ה"חקל יצחק", י"ג סיון		א
הרה"ק רבי שרגא יאיר מביאלבירזיג זי"ע, י"ג סיון		א,ג
הרב המקובל יעקב מוצפי זצ"ל, י"ג סיון		ב,ה
המקובל הרב כמוס ממוס עגיב זצ"ל, י"ג סיון		ב
הגאון הרב רפאל יונה טיקוצ'נסקי זצ"ל, י"ג סיון		ג
רבי אברהם בן דוד יצחקי הראשון לציון, י"ג סיון		ו
הגה"צ רבי אלעזר בריזל זצ"ל, י"ד סיון		א
הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל, י"ד סיון		א
הרב הגאון ניסים יגן זצ"ל, י"ד סיון		ב
הגאון הרב דוד יצחק מן זצ"ל, י"ד סיון		ג
הרה"ק רבי משה מבוסטון - ניו-יורק זצוק"ל, י"ד סיון		ד
יהודה בן יעקב אבינו, ט"ו סיון		ג
הגה"ח רבי אפרים פישל רבינוביץ זצ"ל, ט"ו סיון		ד

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרב מאיר יוסף רובין מקרסטיר הי"ד, ט"ו סיון		ג
הגאון רבי יצחק דוב קופלמאן זצ"ל, ט"ו סיון		ד
הגאון רבי גדליה נדל זצ"ל, ט"ו סיון		ג
הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארקי זי"ע, ט"ו סיון		א,ג,ו
הגה"צ רבי שלום ווידער הי"ד, אב"ד נירעדהאז, ט"ו סיון		ד
הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט הי"ד, ט"ו סיון		א
המקובל רבי ששון לוי זצ"ל, ט"ו סיון		ב
המקובל הגאון הרב יעקב נחמני זצ"ל, ט"ו סיון		ב,ג
המקובל הרב יעקב חדאד זצ"ל, ט"ו סיון		ג
הרבנית פריידא בת אדמו"ר הזקן, ט"ו סיון		ו
הרה"ק רבי אהר מקארלין, ה"בית אהרן" זי"ע, י"ז סיון		א,ו
הגה"צ רבי משה פארהאנד זצ"ל, אב"ד מאקאווא, י"ז סיון		ג
הגאון המקובל הצדיק הרב אליהו שריקי זצ"ל, י"ז סיון		ב
הגה"צ רבי משה וואלפסון זצ"ל משגיח ישיבת "תורה ודעת", י"ז סיון		ה
הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל, ראש ישיבת חברון, י"ח סיון		ג
הגאון רבי אליהו מייזעס זצ"ל, י"ח סיון		ד
הרה"ק רבי יעקב אלימלך מדעעש הי"ד, י"ח סיון		א
הגאון רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל, המשגיח דישיבת מיר, י"ח סיון		ב
הרה"ק רבי ישכר בער מראדושיץ זי"ע, י"ח סיון		א,ו
הרב יהודה אבן עטר זצ"ל, י"ח סיון		ב
הגאון רבי ישראל זאב הורביץ זצ"ל, י"ח סיון		א
כ"ק מרן אדמו"ר מבאסטאן-בית שמש זי"ע, י"ח סיון		ה
המקובל הרב ישראל אביחצירא זצ"ל מקולומבשאר, י"ח סיון		ו
הגה"ח רבי אלכסנדר סנדר פריינד זצ"ל, י"ט סיון		ד
הגה"ח רבי בן ציון אוסטרובער ז"ל, י"ט סיון		ד
הגאון הרב שמואל הומינר (השני) זצ"ל, י"ט סיון		ג
הגה"צ רבי אליעזר מביקסאד הי"ד, כ' סיון		א
הרה"ק רבי זאב מרחמיסטריווקא זי"ע, כ' סיון		א
הגה"ק רבי יחיאל מיכל מנעמירוב הי"ד, כ' סיון		א,ב
הרה"ק רבי ישראל דן ממודז'יץ זי"ע, כ' סיון		ב
הרה"ק רבי צבי הירש מנאדבורנה זי"ע, כ' סיון		א,ב
הרב שמעון סופר הי"ד זצ"ל, כ' סיון		ב
הגאון הרב חיים מרדכי לבטון זצ"ל, כ' סיון		ב
הגאון רבי שרגא פייביש שנעבאלג זצ"ל, כ' סיון		ד
הגאון רבי אריה לייב הלוי איש הורוביץ זצ"ל, כ"א סיון		א
הגאון רבי דוד מנחם מאניש באב"ד זצ"ל, אב"ד טארנאפאל, כ"א סיון		א
הגה"צ רבי משה סופר הי"ד, בן ה"התעוררות תשובה", כ"א סיון		א
הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש זי"ע, כ"א סיון		א
הגאון הרב יהושע השיל הכהן פריד זצ"ל, כ"א סיון		ג
הגאון רבי שמעון סופר מערלוי זצ"ל, בעל "התעוררות תשובה", כ"א סיון		א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי שבתי מראשקוב זי"ע, כ"א סיון		ה
הרה"ק רבי מנחם נחום מאיצקאן זי"ע, כ"א סיון		ה
הרה"ק רבי איתמר רוזנבוים מנדבורנה זי"ע, כ"ב סיון		א,ו
הגאון רבי דוד דייטש זצ"ל, ה"אהל דוד", כ"ב סיון		א
הגאון רבי דוד מירלש זצ"ל, ה"קרבן העדה", כ"ב סיון		א
הרה"ק רבי חיים דב מוואסלוי זי"ע, כ"ב סיון		א
הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל גאב"ד חוג חת"ס, כ"ב סיון		א
הרה"ק רבי ירחמיאל יהודה מאיר מפרשסיחא זי"ע, כ"ב סיון		א
הרה"ק רבי ישראל מרדכי מרחמיסטריווקא זי"ע, כ"ב סיון		א,ב
המקובל הגאון הרב משה אזגורי זצ"ל, כ"ב סיון		ב
הגאון רבי יהודה אסאד זצ"ל, כ"ג סיון		א
הגאון רבי יעקב פולאק זי"ע מלובלין, כ"ג סיון		ד
הגה"צ רבי ישראל אריה זלמנוביץ זצ"ל, אב"ד עכו, כ"ג סיון		ד
האדמו"ר הרב שרגא פייבוש הגר, האדמו"ר מקאסוב זי"ע, כ"ג סיון		ה,ו
הרה"ק ראש ישיבת המקובלים שלום שמואלי, כ"ג סיון		ה,ו
הרה"ק רבי יעקב יצחק מבלענדוב זי"ע, כ"ד סיון		א
הגה"צ רבי ישראל חיים פרידמן מראחוב זצ"ל, ה"לקוטי מהרי"ח", כ"ד סיון		א
המקובל הצדיק הרב מסעוד הכהן אלחדאד זצ"ל, כ"ד סיון		ב
הרב שרגא צבי אלטמן הי"ד, כ"ד סיון		ה
הרב חיים אפרים בליטי הי"ד, כ"ד סיון		ה
כ"ק מרן אדמו"ר מזידיטשוב שיקאגו זי"ע, כ"ד סיון		ה
התנא האלוקי רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול זצ"ל, כ"ה סיון		ג
התנא האלוקי רבי יונתן בן עוזיאל, כ"ה סיון		ג
הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל, ראש ישיבת טשעבין, כ"ה סיון		ג
הרה"ק רבי דוב בעריש מביאלא זי"ע, כ"ה סיון		א
הגה"צ רבי חיים סופר זוסמן זצ"ל, ה"מחנה חיים", כ"ה סיון		א,ג
הרב מרדכי אליהו זצ"ל, כ"ה סיון		א
הרב מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל, כ"ה סיון		ב
הצדיק הרב יצחק (איצ'ה) גרודזינסקי זצ"ל, כ"ה סיון		ג
הגאון רבי ראובן פין זצ"ל, ראש ישיבת תורה ודעת, כ"ה סיון		ד
התנא האלוקי רבי חנינא סגן הכהנים הי"ד, כ"ה סיון		ו
הגאון המקובל הרב מרדכי צמח אליהו, כ"ה סיון		ו
הגאון רבי אברהם שטערן מנייהייזל הי"ד, כ"ו סיון		א
הגאון רבי אייזיק רבי יעקליס מקראקא ע"ל, כ"ו סיון		א
הגה"צ רבי יהושע בוקסבוים הי"ד, אב"ד גאלאנטא, כ"ו סיון		א
הגה"צ רבי יוסף מאיר טיגרמן מנייהייזל הי"ד, כ"ו סיון		א
הגאון רבי מאיר לייביש פריי הי"ד, כ"ו סיון		ד
הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל, כ"ו סיון		ג
הגאון רבי משה יהודה עהרנרייך ממאד הי"ד, כ"ו סיון		ד
הרב יהושע בוקסבוים הי"ד, כ"ו סיון		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הצדיק הרב יצחק אייזיק נשרי, כ"ו סיון		ו
הגה"צ רבי אשר אנשיל כ"ץ מסערדאהעלי הי"ד, כ"ז סיון		ד
הגאון רבי חיים שטיין זצ"ל, ראש ישיבת טלז, כ"ז סיון		ד
הגאון רבי מאיר אייזנשטאט זצ"ל, ה"פנים מאירות", כ"ז סיון		א
הרה"ק רבי משה יחיאל אלימלך מלברטוב הי"ד, כ"ז סיון		א
הגה"צ רבי רפאל זילבער מפריימאן זצ"ל, כ"ז סיון		ד
הגה"ח רבי דוד מאיר ווייס זצ"ל, כ"ז סיון		ד
התנא האלוקי רבי חנינא בן תרדיון הי"ד, כ"ז סיון		ו
הגה"צ רבי אהרן צבי בריסק זצ"ל, אב"ד טשעקא, כ"ח סיון		א
הגאון רבי ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל, כ"ח סיון		א
הרה"ק רבי משולם פייש מטאהש זי"ע, כ"ח סיון		א
הגאון רבי שמשון אהרן פולונסקי זצ"ל, אב"ד טעפליק, כ"ח סיון		א
הרב זלמן אסבסקי אב"ד דווילי'אמפאלע הי"ד, כ"ח סיון		ה
הגאון רבי נפתלי צבי שמרלר זצ"ל, כ"ח סיון		ה
הרה"ק רבי ברוך מיאמפאלי זי"ע, כ"ט סיון		א
דר. יעקב ישראל דיהאן זצ"ל, כ"ט סיון		א
הגאון רבי משה נחום ירושלמסקי זצ"ל, כ"ט סיון		ד
הגה"ק רבי שמואל שמריהו מאוסטרובצא זי"ע, ה"זכרון שמואל", כ"ט סיון		א
הרב מכלוף אלעסרי זצ"ל, כ"ט סיון		ב
המקובל הגאון הרב משה אזגורי זצ"ל, כ"ט סיון		ג
הגאון רבי שמעון מנשה חייקין זצ"ל רבה של חברון, כ"ט סיון		ה
הגה"צ רבי גבריאל יהודה איליאוויטש משאמשאן זצ"ל, ל' סיון		ד
הגאון רבי חיים אלעזר וואקס זצ"ל, ל' סיון		א
הרה"ק רבי יחיאל יעקב מקוזניץ זי"ע, ל' סיון		א
הגה"ח רבי יצחק מתתיהו לוריא זצ"ל, ל' סיון		ד
הרה"ק רבי מאיר מקרעטשניף זי"ע, ל' סיון		א
הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, ל' סיון		א
הגאון הרב יוסף יצחק שלוש זצ"ל, ל' סיון		ב
הרב יוסף פיימר הראשון זצ"ל ידוע כרבי יוסל'ה סלוצקר, ל' סיון		ב
הגאון הרב אברהם שמעון הלוי אנגל הורביץ מזיליכוב הי"ד, ל' סיון		ב
הגה"ח רבי שמעיה גרינבוים זצ"ל מח"ס "סייעתא דשמיא", ל' סיון		ה
התנא האלוקי רבי חניה בן עקשיא, ל' סיון		ה
הגה"ח רבי שמואל מונקס זצ"ל, סוף סיון		ד
יוסף הצדיק בן יעקב אבינו ע"ה, א' תמוז		ג
הגאון רבי יצחק זעקיל פאללאק זצ"ל, א' תמוז		ד
הגה"צ רבי מרדכי אפרים פישל סופר זצ"ל, א' תמוז		ד
הגאון רבי משה צבי פוקס זצ"ל, אב"ד גרוסוורדיין, א' תמוז		ד
הרה"ק רבי קלונימוס קלמן מקראקא זי"ע, ה"מאור ושמש", א' תמוז		א
הרה"ק רבי שלמה (הראשון) מבאבוב זי"ע, א' תמוז		א
הרב שלמה זלמן אוסובסקי הי"ד, א' תמוז		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי אברהם מטריסק זי"ע, ב' תמוז		א
הרה"ק רבי אליעזר ניסן מדזיקוב-צפת זי"ע, ב' תמוז		ד
הגאון רבי מרדכי זאב איטינגא זי"ע, ב' תמוז		א
הרה"ק רבי נחמן מהורודנקא זי"ע, ב' תמוז		א
הרה"ק רבי מנחם מנדל (השני) מליובאוויטש נשיא דורנו, ג' תמוז		א,ב,ג,ד,ה
הרה"ק רבי אריה לייביש מטארנא זי"ע, ג' תמוז		ד
הגאון רבי יהושע נויבירט זצ"ל, ג' תמוז		ב
הרה"ק רבי יצחק מרדכי מגוואדז'יץ זי"ע, ג' תמוז		ד
הגאון הגדול רבי מרדכי לייב רובין זצ"ל, ג' תמוז		ד
הגה"צ רבי חיים משה מנדל זצ"ל, ד' תמוז		א,ב
הגה"צ רבי יהושע דייטש זצ"ל, אב"ד קטמון, ד' תמוז		ד
הגה"ק רבי יהושע העשיל תאומים-פרנקל מקאמארנא זי"ע, ד' תמוז		א
הגה"ק רבי יעקב ריינמן מנאראל זי"ע, ד' תמוז		ד
רבינו יעקב תם זי"ע, ד' תמוז		א
הגה"ח רבי מנחם מנדל פוטרפאס זצ"ל, ד' תמוז		א
הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל, ד' תמוז		ב
הגאון רבי פנחס הלוי הורביץ זצ"ל, בעל ה"הפלאה", ד' תמוז		א
הגאון המקובל הרב אליהו לופס זצ"ל, ד' תמוז		ב
הרב המקובל הנסתר מכלוף כלפה זצ"ל, ד' תמוז		ב
הרב ניסים חיים משה מזרחי הראשון לציון, ד' תמוז		ו
הגה"צ רבי אברהם צבי בעק ממעלבורן זצ"ל, ה' תמוז		ד
הרה"ק רבי אלטר עזריאל מאיר מלובלין זי"ע, ה' תמוז		ד
הרב אברהם צבי הלוי בעק זצ"ל, ה' תמוז		ג
האדמו"ר רבי אלתר עזריאל מאיר הי"ד, ה' תמוז		ה
הגאון רבי אהרן לוין הי"ד, אב"ד רישא, ו' תמוז		ד
הרה"ק רבי משה מקאסוב זי"ע, ו' תמוז		ב
המקובל הרב שלמה מלול, ו' תמוז		ו
הרה"ק רבי ברוך תאומים-פרנקל זי"ע, ה"ברוך טעם", ז' תמוז		ג
הגאון רבי גדליה שארר זצ"ל ראש ישיבת תורה ודעת, ז' תמוז		ד
הרה"צ רבי יחיאל חיים לאבין ממאקאווא זי"ע, ז' תמוז		ד
הגאון רבי שאול מאמשטרדם זי"ע, ה"בנין אריאל", ז' תמוז		ד
הרה"ק רבי שמחה בונם מגור זי"ע, ה"לב שמחה", ז' תמוז		ד,ו
הרב הגאון מרדכי קורקוס זצ"ל, ז' תמוז		ב
הרה"צ רבי יחיאל חיים לאבין ממאקאווא זי"ע, ז' תמוז		ד
הצדיק הרב משה קלונימוס יהודה ברקוביץ מקורלאט, ז' תמוז		ו
הגאון רבי אליהו מאני זצ"ל, אב"ד חברון, ח' תמוז		ד
הרה"ק רבי אשר ישעיה מנדבורנא-חדרה זי"ע, ח' תמוז		ד
הגה"צ רבי חיים מרדכי יעקב גוטליב ממישקאלץ זצ"ל, ח' תמוז		ד
הרה"ק רבי יחיאל חיים הלוי מאוו'רוב זי"ע, ז' תמוז		ד
הרה"ק רבי מאיר הורוביץ מדז'יקוב זי"ע, ה"אמרי נועם", ח' תמוז		ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי מרדכי מקוזמיר זי"ע, ח' תמוז		ד
הגאון רבי אליהו מני זצ"ל, ח' תמוז		ג
הרה"ק רבי שלמה מסאוראן זי"ע, ח' תמוז		ד
הגאון רבי אברהם משה חברוני זצ"ל, ראש ישיבת חברון, ט' תמוז		ד
הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, ט' תמוז		ד
הרה"ק רבי יחיאל מקרילוביץ זי"ע, ט' תמוז		ד
הרה"ק רבי יקותיאל יהודה מצאנז-קלויזנבורג זי"ע, ט' תמוז		ב,ו
הרה"צ רבי משה רוקח הי"ד, ט' תמוז		ד
הרב יוסף שלמה דיין זצוק"ל אחד מל"ו הצדיקים זצוק"ל, ט' תמוז		ב
המקובל האלוקי מל"ו צדיקים הרב יוסף שלמה דיין, ט' תמוז		ה
הגאון רבי יעקב ספיר זצ"ל, י' תמוז		ד
הרה"ק רבי שלמה מטיטשין זי"ע, י' תמוז		ד
הצדיק הרב אליהו אמזאלג, י' תמוז		ו
הרב ישראל יעקב אלגאזי הראשון לציון, י' תמוז		ו
הגאון רבי אהרן משה טויבש זצ"ל, י"א תמוז		א
הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד, י"א תמוז		א,ב
הגאון רבי יהודה לייב צירלסון הי"ד, י"א תמוז		א
הגה"ק רבי יצחק חיות זי"ע בעל "אפי רברבי", י"א תמוז		ד
הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, י"א תמוז		א,ב,ה,ו
הרה"ק רבי שלמה חיים מבולחוב הי"ד, י"א תמוז		א
הרב חכם משה (בישי) מימון זצ"ל, י"א תמוז		ג
הרב ישראל יעקב לובצ'אנסקי הי"ד זצ"ל, י"א תמוז		ג
כ"ק מרן אדמו"ר מסוליצא זי"ע, י"א תמוז		ה
הגה"צ רבי שמעלקא פינטר זצ"ל מביקאווסק - לונדון, י"א תמוז		ה
הגאון רבי אליהו ברוך קמאי זצ"ל, י"ב תמוז		ד
רבינו יעקב ב"ר אשר זי"ע, בעל ה"טורים", י"ב תמוז		א
המקובל הרב רפאל אדרי הוברמן מרעננה, י"ב תמוז		ו
הרה"ק רבי דוד מרחמיסטריווקא זי"ע, י"ג תמוז		א
הגאון רבי יואל סג"ל פעלנער זצ"ל, אב"ד בעלעד ואוהעל, י"ג תמוז		ד
הרה"ק רבי מרדכי מקרעמניץ זי"ע, י"ג תמוז		א
כ"ק מרן אדמו"ר מסאוראן זי"ע, י"ג תמוז		ה
הגאון הרב יהודה דרעי, י"ג תמוז		ו
הגה"ק רבי יוסף מטראני זצ"ל, המהרי"ט, י"ד תמוז		ד
הגאון רבי יעקב יצחק רודרמן זצ"ל, י"ד תמוז		א,ג
הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזוטשקא זי"ע, י"ד תמוז		א
הגאון רבי יחזקאל גרובנר זצ"ל רבה של דטרויט, י"ד תמוז		ה
הרה"ק רבי אלעזר וייסבלום מרישא זי"ע, ט"ו תמוז		א,ב
הרה"ק רבי אריה לייבוש מטארניגראד זי"ע, ט"ו תמוז		א
הרה"ק רבי דוד משה מקרעטשניף זי"ע, ט"ו תמוז		א
הגה"ק רבי חיים בן עטר זי"ע, ה"אור החיים" הק', ט"ו תמוז		א,ב,ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי יעקב משה מקאמרנא זי"ע, ט"ו תמוז		א,ג
הרה"צ רבי עמרם בלוי זצ"ל, ט"ו תמוז		א
הרב רפאל צבי יהודה מלצר זצ"ל, ט"ו תמוז		ג
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מקאפישניץ זי"ע, ט"ז תמוז		א
הגאון הרב אהרון יוסף בקשט הי"ד, ט"ז תמוז		ב,ה
הגאון הרב שמעון משה דיסקין זצ"ל המכונה סימוניק, ט"ז תמוז		ג
הגה"צ רבי יעקב שמריהו דייטש זצ"ל אב"ד קהל חת"ס פ"ת, ט"ז תמוז		ה
כ"ק מרן אדמו"ר מהרצ"י מבלאזוב זי"ע, ט"ז תמוז		ה
הגאון המקובל רבי עמוס כמוס חיים גואטה מל"ו צדיקים, ט"ז תמוז		ו
הגה"צ רבי מרדכי יהודה לייב ווינקלר זצ"ל, אב"ד מאד, י"ז תמוז		א,ב
הרה"צ רבי יעקב יוסף הרמן זצ"ל, י"ז תמוז		ב
הגה"צ רבי יצחק צבי ברנפלד זצ"ל, י"ז תמוז		ד
הגה"צ רבי אברהם צבי אונגר זצ"ל, אב"ד קאפאוואר, י"ז תמוז		ד,ה
הגאון רבי חיים צבי מנהיימר זצ"ל, אב"ד אונגוואר, י"ז תמוז		ג
חכם משה בישי מימון זצ"ל, י"ז תמוז		ב
הרב אליעזר זוסמן אלטמן הי"ד, י"ז תמוז		ה
הרב שמשון אלטמן הי"ד, י"ז תמוז		ה
הרב יצחק הכהן רפפורט הראשון לציון, י"ז תמוז		ו
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מלאיעוו זי"ע, י"ח תמוז		ג
הגה"צ רבי בנימין ברגר הי"ד, אב"ד בעלעד, י"ח תמוז		א
הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל מנאראל זי"ע, י"ח תמוז		ד
הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זי"ע, י"ח תמוז		א
הרה"ק רבי משה דוד מטאלטשווא זי"ע, י"ח תמוז		ד
הגה"ק רבי שמואל הכהן שאטין זצ"ל, המהרשש"ך, י"ח תמוז		ד
החסיד הרב אליהו נענה זצ"ל, י"ח תמוז		ב
הרב יצחק אויש הי"ד, י"ח תמוז		ה
הגה"ק רבי אהרן שמואל קיידנובר זצ"ל, י"ט תמוז		א
הגאון רבי חזקיהו אליעזר יהודה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר, י"ט תמוז		ג
הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, י"ט תמוז		ב
הרה"ק רבי יהושע מטאמאשוב זי"ע, י"ט תמוז		א
הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, י"ט תמוז		ג
הרב אברהם פטאל הלוי זצ"ל, י"ט תמוז		ב
הצדיק הרב סיני יצחק הלוי אדלר זצ"ל, י"ט תמוז		ב
הגאון רבי ראובן שיינער זצ"ל מראשי ישיבת "תורה ודעת", י"ט תמוז		ה
הגאון רבי אברהם חיים נאה זצ"ל, כ' תמוז		ג,ו
הגאון רבי אברהם יצחק בלוך זצ"ל, כ' תמוז		ד
כ"ק מרן אדמו"ר רבי אליעזר מסערט-ויז'ניץ זי"ע, כ' תמוז		א
הרה"ק רבי משה יהודה לייב מחעלם זי"ע, כ' תמוז		א
הגה"ק רבי נתן נטע הנובר הי"ד, כ' תמוז		ד
הגה"צ רבי הלל ליכטנשטיין זצ"ל גאב"ד קראסנא, כ' תמוז		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי בצלאל ראקוב זצ"ל גאב"ד גייטסהעד, כ' תמוז		ה
הרב מנחם מנדל אוירבך, כ' תמוז		ו
הרה"ק רבי אברהם מתתיהו משטפנעשט זי"ע, כ"א תמוז		א,ב,ה
הגה"ק רבי אליהו בעל שם מוורמיזא זי"ע, כ"א תמוז		א
הגאון רבי אליהו שטרנבוך זצ"ל ראב"ד אנטוורפן, כ"א תמוז		ד
הרה"ק רבי אלעזר מפאלטישאן זי"ע, כ"א תמוז		ד
המקובל הרב יצחק גברא זצ"ל, כ"א תמוז		ב
הרה"ק רבי נחמיה מקוידנוב-ברנוביץ זי"ע, כ"א תמוז		ה
הגאון רבי אברהם דוד רוזנטל זצ"ל רבה של שערי-חסד, כ"א תמוז		ה
הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע, כ"ב תמוז		ד
הרה"ק רבי ישעיה מפשיסחא זי"ע, כ"ב תמוז		ד
הרה"צ רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל, כ"ב תמוז		ב
הגה"צ רבי נחמיה אלתר הי"ד, כ"ב תמוז		ד
הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע, כ"ב תמוז		א,ו
המקובל הרב רפאל משה אלבז זצ"ל, כ"ב תמוז		ב,ג,ה
הרה"ק האדמו"ר הרב סיני הלברשטאם הי"ד מז'מיגראד, כ"ב תמוז		ג
הגאון רבי שבתי באס זצ"ל בעל "שפתי חכמים" על פירוש רש"י, כ"ב תמוז		ה
הרה"ק רבי אורי פייבל מדובענקא זי"ע ה"אור החכמה", כ"ב תמוז		ה
הגאון רבי אברהם גרודז'נסקי זצ"ל הי"ד, כ"ב תמוז		ה
הצדיק הרב יוסף חיים רווח, כ"ב תמוז		ו
הרה"ק רבי יעקב יוסף (השני) מאוסטראה זי"ע, כ"ג תמוז		ד
הרה"ק רבי משה קורדובירו זי"ע, "הרמ"ק", כ"ג תמוז		ב,ג,ד,ו
הגה"צ רבי שאול משה זילברמן זצ"ל, אב"ד ווירשוב, כ"ג תמוז		א
הגה"צ רבי גדליהו אהרן קנויג זצ"ל, כ"ג תמוז		ה
הצדיק הרב אברהם יצחק העליר, כ"ג תמוז		ו
הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל רב הכולל בארה"ב, כ"ד תמוז		ד
הרה"ק רבי פנחס שלום מקאסאן זי"ע, כ"ד תמוז		ד
הרה"ק רבי יצחק יואל מקנטקובה זי"ע, כ"ד תמוז		ה
כ"ק מרן אדמו"ר מספינקא-ירושלים זי"ע, כ"ד תמוז		ה
הגאון רבי משה חיים שמרלר זצ"ל אב"ד צירין, כ"ד תמוז		ה
השופט שמשון הגיבור, כ"ד תמוז		ה
הגה"צ רבי ישעיה זילברשטיין זצ"ל, כ"ה תמוז		א
הגאון רבי ישראל אליהו יהושע טרונק זצ"ל, אב"ד קוטנא, כ"ה תמוז		ג
הרה"ק רבי מאיר הלוי רוטנברג מאפטא, ה"אור לשמים", כ"ה תמוז		ב,ג
כ"ק מרן אדמו"ר רבי יואל מקירלהאזא זי"ע, כ"ו תמוז		ד
הגאון רבי יצחק ווייס הי"ד, אב"ד וועריוי, כ"ו תמוז		א
הרה"ק רבי סיני מז'מיגראד זי"ע, כ"ו תמוז		ד
הרב מארי שלום סאלם יצחק הלוי זצ"ל, כ"ו תמוז		ב
הרב המקובל האלוקי רבי אלעזר אבוחצירא זצוק"ל, כ"ז תמוז		ב
הרב המקובל האלוקי יאשיהו פינטו זצוק"ל, כ"ז תמוז		ב

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי יעקב חי ציון עדס זצ"ל, כ"ז תמוז		ב
הגה"ק רבי יצחק חריף מסמבור זי"ע, כ"ז תמוז		ד
הגאון רבי נתן שפיגלגלס זצ"ל, כ"ז תמוז		ד
כ"ק מרן אדמו"ר רבי שלמה מצאנז-זוועהיל זי"ע, כ"ז תמוז		ד
הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, כ"ז תמוז		ב
הגה"צ רבי שמואל אהרן מקארטשין זצ"ל, כ"ז תמוז		ד
כ"ק מרן אדמו"ר מסקווירא-פלטבוש זי"ע, כ"ז תמוז		ה
הרה"ק רבי אלעזר מליז'ענסק זי"ע, כ"ח תמוז		ב,ו
הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זי"ע, כ"ח תמוז		א
הגאון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל, כ"ח תמוז		ג,ו
הרה"ק רבי ישעיה משולם זוסיא מטשערנאביל זי"ע, כ"ח תמוז		ד
הרה"ק רבי משה טייטלבוים מאוהעל, ה"ישמח משה", כ"ח תמוז		א,ו
האדמו"ר הרב אברהם לאנגר מקניהיניטש זצ"ל, כ"ח תמוז		ד
הגאון רבי משה מרדכי חדש זצ"ל, כ"ח תמוז		ד
הגה"צ רבי נחמן כהנא מספינקא זי"ע, כ"ח תמוז		ד
הגאון רבי שלמה גאנצפריד זצ"ל בעל ה"קצש"ע", כ"ח תמוז		ד
הגאון הרב חיים פרידלנדר זצ"ל, כ"ח תמוז		ב
הגאון המקובל הרב צבי אביגדור פיש זצ"ל, כ"ח תמוז		ג
רבינו שלמה יצחקי זי"ע, רש"י הק', כ"ט תמוז		א,ב,ו
הרב הגאון עלוואן אבידני זצ"ל, כ"ט תמוז		ב
הגה"צ רבי אהרן מרדכי רוטנר זצ"ל, כ"ט תמוז		ה
רבי נחמיה אלטר הי"ד, כ"ט תמוז		ה
הגה"צ רבי שמעון מזעליחוב הי"ד, משגיח יח"ל, סוף תמוז		ד
אהרון הכהן הגדול, א' מנ"א		ג
הגה"ק רבי אהרן הלברשטם זצ"ל, אב"ד צאנז, א' מנ"א		א
הרה"ק רבי שלמה (השני) מבאבוב זי"ע, א' מנ"א		א
הגאון רבי שמואל עהרנפעלד זצ"ל, ה"חתן סופר", א' מנ"א		א
הרה"ק חיים מקראסנא זצ"ל, א' מנ"א		א,ב
הגאון הרב מרדכי סגרון, א' מנ"א		ו
הגאון רבי משה שטערן זצ"ל, אב"ד דעברעצין, ב' מנ"א		ד
הרה"צ רבי עמרם געשטעטנער הי"ד מנייפעסט, ב' מנ"א		א
הצדיק הרב שָׂרָיָה דַבָּלִיצְקִי זצ"ל, ב' מנ"א		ג
הגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל, ב' מנ"א		ד
הגה"צ רבי יצחק טוביה ווייס זצ"ל גאב"ד העדה החרדית, ב' מנ"א		ה
הגאון הרב יוסף צוברי, ב' מנ"א		ו
הרה"ק רבי יצחק טוועראסקי מסקווירא-קעשינוב זי"ע, ג' מנ"א		ד
המקובל האלוקי הרב שמשון מאוסטרופולי הי"ד, ג' מנ"א		א,ב,ו
הרה"ק רבי בן ציון מבאבוב הי"ד, בעל "קדושת ציון", ד' מנ"א		א
הרה"ק רבי יהושע העשיל מחענטשין-עלקוש זי"ע, ד' מנ"א		א
הגאון רבי מנחם עזריה מפאנו זצ"ל, ד' מנ"א		ב,ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרב רפאל אנקווה זצ"ל, ד' מנ"א		ב
האדמו"ר הרב שמעון נתן נטע בידרמן ירושלים-מלעלוב זצ"ל, ד' מנ"א		ב,ה
המקובל הרב הצדיק אליהו ליאון לוי זצ"ל, ד' מנ"א		ב
הגה"צ רבי צבי מאיר הכהן רבינוביץ זצ"ל מרדומסק, ד' מנ"א		ד
כ"ק מרן אדמו"ר מאשלג זי"ע, ד' מנ"א		ה
הגאון רבי בנימין פאלער זצ"ל, ראש ישיבת "מקור חיים", ה' מנ"א		ד
הרה"ק רבי חיים מקראסנא זי"ע, ה' מנ"א		ד
הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, ה' מנ"א		ב
הרה"ק רבי יצחק לוריא אשכנזי זי"ע, "האריז"ל", ה' מנ"א		א,ב,ד,ה
המקובל הרב משה בן טוב זצ"ל המכונה "רואה המזוזות, ה' מנ"א		ב
הגאון רבי מאיר ברבי מפרעשבורג זי"ע, ה' מנ"א		ד
הגאון רבי דניאל מובשוביץ זצ"ל הי"ד, ה' מנ"א		ה
הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר - ברכפלד, ו' מנ"א		ב
הגאון רבי אלעזר משה הלוי איש הורוויץ זצ"ל אב"ד פינסק, ו' מנ"א		ה,ו
הגה"צ רבי יהושע גרינוולד זצ"ל אב"ד חוסט, ו' מנ"א		ה
המשפיע החסידי הרב יואל כהן קאהן, ו' מנ"א		ה
הרה"ק רבי אלעזר מאושפיצין זי"ע, ז' מנ"א		ד
הגאון רבי דוב מאיר קרויזר זצ"ל, ז' מנ"א		א
הגאון רבי ישכר בער אב"ד ולאטשוב, בעל "בת עיני", ז' מנ"א		ד
הרה"ק רבי משה גרינוואלד זצ"ל, ה"ערוגות הבושם", ז' מנ"א		א
הרה"ק רבי שלום נח מסלונים זי"ע, ה"נתיבות שלום", ז' מנ"א		א
הגאון רבי שלמה זלמן ברויאר זצ"ל, ז' מנ"א		ד
הגאון רבי שמחה בונם עהרנפלד זצ"ל, ה"מענה שמחה", ז' מנ"א		ד
הרה"ק רבי נחמן מקאסוב זי"ע, ז' מנ"א		ה
הגאון רבי חיים יוסף דינקליס זצ"ל, ז' מנ"א		ה
כ"ק מרן אדמו"ר רבי חנוך העניך דוב מקוידינוב זי"ע, ח' מנ"א		א
הגה"צ רבי מנחם בראדי מקאלוב זצ"ל, ח' מנ"א		ב
הגאון רבי שמחה זיסל זיו מקעלם זצ"ל, ח' מנ"א		ב,ג
המקובל הרב שמעון אגסי זצ"ל המכונה הרשב"א, ח' מנ"א		ב
הגאון רבי אליהו מני זצ"ל, ח' מנ"א		ב
מל"ז צדיקים הגאון הרב יצחק יוסף זילבר זצ"ל, ח' מנ"א		ב,ה
הרה"ק רבי יעקב יצחק (החוזה) מלובלין זי"ע, ט' מנ"א		א,ו
הרה"צ רבי משה יאיר ווינשטוק זצ"ל, ט' מנ"א		ב
רבי יצחק נסים זצ"ל, ט' מנ"א		ב,ו
ישׂשכר בן יעקב אבינו, י' מנ"א		ג
הרה"ק רבי דוד פורקס זי"ע, י' מנ"א		א
הרה"ק רבי יוסף מדעשע זי"ע, י' מנ"א		א
הרה"ק רבי יעקב ישראל מהארנסטייפל-מילוואקי זי"ע, י' מנ"א		ד
הגאון רבי יצחק חיים הכהן רפפורט זצ"ל, י' מנ"א		ד
הגה"צ רבי שלום יאלעס מסאמבור זי"ע, י' מנ"א		ד

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי אברהם משה באב"ד זצ"ל, אב"ד גורא - הומורא, י"א מנ"א		ד
הרה"ק רבי אהרן מסטולין-וואַרשא הי"ד, י"א מנ"א		א
הרה"ק רבי הלל מפאריטש זי"ע, י"א מנ"א		א,ד,ו
הגאון רבי יצחק בלאזר מפטרבורג זצ"ל, י"א מנ"א		ב
הצדיק הגאון הרב משה מלכא זצ"ל, י"א מנ"א		ב
הגה"צ רבי יחיאל פישל הכהן לעווין זי"ע, י"ב מנ"א		ד
הצדיק הנסתר רבינו חיים אבישלום כהן פרחיה זצ"ל המכונה "החלבן", י"ב מנ"א		ב
הגאון רבי מאיר הכהן מרוטנבורג זי"ע בעל "הגהות מיימוניות" על הרמב"ם, י"ב מנ"א		ה
הגאון רבי יוסף יצחק פייגלשטוק זצ"ל, י"ב מנ"א		ה
הרה"ק רבי יוסף מפאפא זי"ע, י"ג מנ"א		א
הגאון רבי יוסף אליהו הנקין זצ"ל, י"ג מנ"א		ד
הגאון רבי מרדכי בנעט זצ"ל, י"ג מנ"א		א
השר רבי משה מונטיפיורי ז"ל, י"ג מנ"א		ד
הגה"ק רבי נתן נטע שפירא זי"ע, ה"מגלה עמוקות", י"ג מנ"א		א,ו
הרב הצדיק ישראל יצחק משי זהב זצ"ל, י"ג מנ"א		ב
הגאון הרב אברהם אבלי זצ"ל, י"ג מנ"א		ג
הגאון רבי יוסף נפתלי שטערן זצ"ל, י"ד מנ"א		ד
הרה"ק רבי יצחק (השני) מבוהוש זי"ע, י"ד מנ"א		א
הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע, י"ד מנ"א		א
הגאון הרב עקיבא הכרמי זצ"ל, י"ד מנ"א		ג
הגאון רבי משה עטייא זצ"ל, י"ד מנ"א		ו
הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע, ט"ו מנ"א		א,ב
הגאון רבי בן ציון ידלר זצ"ל, ט"ו מנ"א		ד
כ"ק מרן אדמו"ר רבי ברוך מגארליץ-ב"ב זי"ע, ט"ו מנ"א		ד
הגאון רבי חנוך הענין פאדווה זצ"ל, ראב"ד לונדון, ט"ו מנ"א		ג
הרה"ק רבי יעקב מראדזין זי"ע, ט"ו מנ"א		א
הגה"צ רבי מאיר נתן הלברשטאם זצ"ל, בן ה"דברי חיים", ט"ו מנ"א		ד
הרה"ק רבי צבי הירש הלברשטאם מרודניק זי"ע, ט"ו מנ"א		א,ג
הרה"ק רבי שמעון ן' לביא זי"ע, ט"ו מנ"א		א
החסיד הקדוש רבי יהודה פינטו זצ"ל, ט"ו מנ"א		ב
המקובל רבי עמרם בן דיוואן זצ"ל, ט"ו מנ"א		ב
התנא האלוקי נחום איש גמזו, ט"ו מנ"א		ו
המקובל הרב ג'ינו ג'אן זצ"ל, ט"ז מנ"א		ב
הגה"ח רבי יצחק מאיר לוין זצ"ל, ט"ז מנ"א		ד
הרה"ק רבי מנחם מנדל מסטריזוב זי"ע, ה"שובע שמחות", ט"ז מנ"א		א
השר משה מונטיפיורי, ט"ז מנ"א		א
הגאון הרב מנחם מנדל לוז זצ"ל, ט"ז מנ"א		ג
הרה"ק רבי אברהם מרדכי מפינטשוב זי"ע, י"ז מנ"א		ב
הרה"ק רבי שלמה חיים מקוידנוב זי"ע, י"ז מנ"א		ד
הגאון רבי שמשון ורטהיימר זי"ע מוויען, י"ז מנ"א		א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרב עדין אבן ישראל שטיינזַלץ, י"ז מנ"א		ו
רבי חיים אברהם רפאל בן אשר הראשון לציון, י"ז מנ"א		ו
הגה"צ רבי דוד משה רבינוביץ מראדומסק הי"ד, י"ח מנ"א		א
הרה"ק רבי צבי אריה מזלאטיפולי זצ"ל, י"ח מנ"א		ד
הרה"ק רבי שלמה חנוך מרדומסק הי"ד, י"ח מנ"א		ד,ה
הגאון רבי דב בער אליעזרוב זצ"ל, י"ח מנ"א		ה
הגה"צ רבי דוד משה רבינוביץ הי"ד, י"ח מנ"א		ה
הרה"ק רבי אבי עזרא זעליג ממאגילניצא זי"ע, י"ט מנ"א		ד
הרה"ק רבי אהרן מנחם מנדל מאלעסק זי"ע, י"ט מנ"א		א
הרה"ג רבי אשר שטרנבוך זצ"ל, י"ט מנ"א		ד
הגאון רבי יעקב כולי זצ"ל, י"ט מנ"א		א
הרה"צ רבי יצחק מאיר העשיל ממז'יבוז'-חיפה זצ"ל, י"ט מנ"א		ד
הרה"ק רבי מנחם נחום מבאיאן-טשערנוביץ הי"ד, י"ט מנ"א		א
הרה"ק רבי שמעון שלום מאמשינוב-אוטבוצק זי"ע, י"ט מנ"א		א
הגה"ק רבי יעקב דוד בידרמן זי"ע, אב"ד ווישיגראד, כ' מנ"א		ד
כ"ק אדמו"ר רבי יהוחם ליינער מראדזין זי"ע, כ' מנ"א		ד
הגה"ח רבי לוי יצחק שניאורסון זצ"ל, כ' מנ"א		א,ב,ו
כ"ק מרן אדמו"ר מפוריסוב זי"ע, כ' מנ"א		ה
הרה"ק ק"ק רבי אהרן רוקח מבעלזא זי"ע, כ"א מנ"א		א,ה,ו
הרה"ק רבי אלכסנדר סנדר מקאמארנא זי"ע, כ"א מנ"א		א
הרה"ק רבי דוד מזאבליטוב זי"ע, כ"א מנ"א		ד
הגאון רבי חיים הלוי סולובייצ'יק מבריסק זצ"ל, כ"א מנ"א		ב
כ"ק מרן אדמו"ר רבי ישראל משה מסאדיגורה זי"ע, כ"א מנ"א		ד
הגה"צ רבי משה דוב וולנר זי"ל, אב"ד אשקלון, כ"א מנ"א		ד
הרב רפאל מיוחס בן רבי שמואל - הראשון לציון, כ"א מנ"א		ו
הגאון רבי אליהו הכהן דושניצר זצ"ל, כ"ב מנ"א		א,ב
הרה"ק רבי יעקב דוד מפשקאן זי"ע, כ"ב מנ"א		א
הרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע, כ"ב מנ"א		א
הצדיק החסיד הרב מגוץ סבאג זצ"ל, כ"ב מנ"א		ב
רבינו מרדכי בר הלל זצ"ל, כ"ב מנ"א		ד
הגאון רבי חיים יעקב לוין זצ"ל, כ"ג מנ"א		ג
הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי מסטייפלא זצ"ל, כ"ג מנ"א		א
הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל, כ"ד מנ"א		ד
הגה"ח רבי דוד אורנשטיין זצ"ל, כ"ד מנ"א		א
הרה"ק רבי שלום מווסלוי זי"ע, כ"ד מנ"א		א
הרב יצחק ב"ר חזקיהו יוסף קובו - הראשון לציון, כ"ד מנ"א		ו
הרה"ק ישכר בער מזלאטשוב זצ"ל, כ"ה מנ"א		א
הרה"ק רבי יוסף דוד לנדא מאליק זי"ע, כ"ה מנ"א		ד
הגאון רבי יעקב משולם אורנשטיין זצ"ל בעמח"ס "שושנות יעקב", כ"ה מנ"א		ג
האדמו"ר הרב אברהם חיים הורביץ מלינסק (הראשון) זצ"ל, כ"ה מנ"א		ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון הרב שלום כהן זצ"ל, כ"ה מנ"א		ג,ה
כ"ק מרן אדמו"ר מאנטיניא זי"ע, כ"ה מנ"א		ה
הרה"צ רבי אליעזר רוזובסקי זצ"ל, כ"ו מנ"א		א
הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, כ"ו מנ"א		א,ה
הרה"ק רבי שלמה חיים מסדיגורה זי"ע, כ"ו מנ"א		א
הרה"ק רבי יואל טייטלבוים מסאטמר, כ"ו אב		ו
הרה"ח רבי אברהם מרדכי אלתר זצ"ל, כ"ז מנ"א		א
הגה"ק רבי דוד בהר"ן זי"ע, כ"ז מנ"א		ב
הגאון רבי יהושע מקראקא זצ"ל, ה"מגיני שלמה", כ"ז מנ"א		א
הרה"ק רבי מנחם שלמה מסוכטשוב זצוק"ל, כ"ז מנ"א		ד
הגאון רבי משה מרדכי הלוי שולזינגר זצ"ל, כ"ז מנ"א		ג
כ"ק מרן אדמו"ר רבי משולם פייש מטאהש זי"ע, כ"ז מנ"א		א
הרה"ק רבי נחום דוב מסאדיגורה זי"ע, כ"ז מנ"א		ד
הרה"ק רבי שמואל צבי מספינקא ווילי'אמסבורג זי"ע, כ"ז מנ"א		א
המקובל האלוקי הרב יהודה משה ישועה פתיה זצוק"ל, כ"ז מנ"א		ב,ג
הגאון רבי אברהם יעקב פאם זצ"ל, ראש ישיבת "תורה ודעת", כ"ח מנ"א		ב
הגאון רבי יעקב שור זצ"ל, אב"ד קיטוב, כ"ח מנ"א		ד
הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב) זצ"ל, כ"ח מנ"א		א,ב
הגאון הרב מנשה שהרבני זצ"ל, כ"ח מנ"א		ב
הגאון הרב יוסף יהודה דנא זצ"ל, כ"ח מנ"א		ג
הרב המקובל אברהם חיים עדס זצ"ל, כ"ח מנ"א		ב
הרה"ק רבי אברהם דב מרחמיסטריווקא זי"ע, כ"ט מנ"א		ד
הרה"ק רבי אליעזר זוסיא מסקולען זי"ע, כ"ט מנ"א		א
הרה"ק רבי יוסף מאיר ממאחנובקא זי"ע, כ"ט מנ"א		ד
הרה"ק רבי ישראל שלום יוסף ממעז'בוז' זי"ע, כ"ט מנ"א		ד
הגה"צ רבי מנחם מנדל אלתר זצ"ל, אב"ד פאביאניץ, כ"ט מנ"א		ד
הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, אב"ד ירושלם, כ"ט מנ"א		א
הרב המקובל הצדיק חכם אברהם חי זצ"ל הידוע כ'המקובל מפרדס כץ', כ"ט מנ"א		ב,ה
הרה"ק רבי ישראל מבאיאן-לייפציג זי"ע, ל' מנ"א		ד
הרה"ק רבי חנוך הענוך מאלעסק זי"ע, א' אלול		א,ו
הגאון הרב יעקב אריה ניימן זצ"ל, א' אלול		ב,ה
החסיד הרב שמואל יהודה דסקל זצ"ל, א' אלול		ב
הרה"ק רבי שלום דוד מזאבנא זי"ע בעל "יד שלום", א' אלול		ד
הגאון רבי שמואל אבוהב זצ"ל, בעל "דבר שמואל", א' אלול		ד
הגאון הרב אברהם דב אוירבך מטבריה זצ"ל, א' אלול		ג
הרה"ק רבי אברהם יעקב מבאיאן - לעמבערג זי"ע, ב' אלול		ד
הרה"ק רבי אליעזר מויז'ניץ זי"ע, ה"דמשק אליעזר", ב' אלול		א
הגאון רבי יצחק בר ששת זי"ע, הריב"ש, ב' אלול		ד
הרה"ק רבי ישראל אלעזר מקוז'ניץ זי"ע, ב' אלול		ד
הרה"ק רבי אשר אלימלך מקוזניץ זי"ע, ב' אלול		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
כ"ק מרן אדמו"ר מזוועיהל זי"ע, ב' אלול		ה
הגאון רבי אברהם צבי אייזנשטט זי"ע, בעל "פתחי תשובה", ג' אלול		א
הגה"צ רבי אליעזר ליפמן ליטמנוביץ מרדומסק זצ"ל, ג' אלול		א
הרה"ק רבי ישכר בער מנדבורנא זי"ע, ג' אלול		ג
הגאון הרב שרגא פייבל מנדלוביץ, ג' אלול		ג
הגה"צ רבי נפתלי טייטלבוים מנירבאטור זי"ע, ג' אלול		ד
הרה"ק רבי צבי הירש מלאמאז' זי"ע, ג' אלול		ד
המקובל הרב כליפא בן מלכא זצ"ל, ג' אלול		ב
הגה"ק הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצוק"ל, ג' אלול		ב,ו
האדמו"ר הרב יצחק ישעיה הלברשטאם מצ'כוב הי"ד, ג' אלול		א,ב
הרה"ק רבי יצחק ישעיה מטשעחויב הי"ד, ג' אלול		ד
הרה"צ רבי זלמן ברייזל זצ"ל, ג' אלול		ד
הרה"ק רבי משה מבאיאן-קראקא הי"ד, ג' אלול		ד
הרה"ק רבי משולם זושא מז'ינקוב זי"ע, ג' אלול		ד
הרב שרגא פייבל מנדלוביץ זצ"ל, ג' אלול		ד
הרה"ק רבי יצחק מויעליפאלי זי"ע, ג' אלול		ה
הרה"ק רבי יוסף מאיר פאלאק מבערגסאז הי"ד, ד' אלול		ד
הגאון רבי יצחק ידידיה פרנקל זצ"ל, ד' אלול		ד
הגה"צ רבי ירחמיאל ישראל סעקולא מסאדאוונא זי"ע, ד' אלול		ד
הרה"ק רבי ישעיה וולטפרייד מפשעדבורז זי"ע, ד' אלול		א,ג
הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, ה"אור שמח", ד' אלול		א,ו
הגאון רבי נתנאל הכהן פריד זצ"ל, בעל "פני מבין", ד' אלול		א
הגה"צ רבי יחיאל פישל אייזנבך זצ"ל, ד' אלול		ה
כ"ק מרן אדמו"ר רבי אברהם חיים משומרי אמונים זי"ע, ה' אלול		ב
הצדיק רבי משה אהרן פינטו זצ"ל, ה' אלול		ב
הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זי"ע, ה' אלול		א,ו
הגאון הרב צבי הירש הירשל לוין זצ"ל, ה' אלול		ג
הגה"ח רבי יואל שרייבר זצ"ל, ה' אלול		ד
הצדיק מל"ו צדיקים רבי דוד בצלאל זצ"ל, ה' אלול		ה
הגאון רבי שלמה שטנצל מסוסנוביץ זצ"ל, ה' אלול		ה,ו
הגה"צ רבי אלעזר מייזליש מאוהעל זצ"ל, ה' אלול		ה
כ"ק מרן אדמו"ר רבי ישעיה יעקב פורטוגל מסקולען זי"ע, ה' אלול		ה,ו
הגאון רבי אברהם דוד הרוויץ זצ"ל, אבד"ק שטראסבורג, ו' אלול		ד
הגאון רבי יום טוב ליפמאן העליר זצ"ל, ה"תוס' יו"ט", ו' אלול		א
הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, ו' אלול		ב
הרה"ק רבי יקותיאל יהודה מסיגעט זי"ע, ה"ייטב לב", ו' אלול		א
הגה"ק רבי שמשון חיים זי"ע בעל "זרע שמשון", ו' אלול		ד
הגאון רבי משה מינץ זצ"ל, המהר"ם מינץ, ו' אלול		ד
הרה"ק המקובל האלוקי רבי שמשון חיים נחמני, ו' אלול		ה,ו
הגאון רבי אריה לייב לופיאן זצ"ל ראש ישיבת גייטסהעד, ז' אלול		ד

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הגאון רבי בנימין זאב הלוי פראג זצ"ל, ז' אלול		ד
הגאון רבי ראובן מרגליות זצ"ל, ז' אלול		ד
הגאון רבי חיים יעקב רוטנברג זצ"ל, ז' אלול		ה
הגאון רבי אהרן שכטר זצ"ל ראש ישיבת "רבינו חיים ברלין", ז' אלול		ה
הרה"ק רבי אברהם שמשון הכהן מראשקוב זי"ע, ח' אלול		ד
הגה"צ רבי אלטר אליקים שרגא שפירא זצ"ל, אבד"ק וויקנא וטשערנוביץ, ח' אלול		ג
הגה"ח רבי שלמה זילברשטיין זצ"ל, ח' אלול		ד
דן בן יעקב אבינו, ט' אלול		ג
הגאון רבי יונתן שטייף זצ"ל, ט' אלול		ד
האדמו"ר הרב אהרון מנחם מנדל גוטרמן זצ"ל, ט' אלול		ג,ה
הרה"ק רבי יצחק מהוסיאטין זי"ע, ט' אלול		ד
הרה"ק רבי נחום מרדכי מנובומינסק זי"ע, ט' אלול		ד
הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, ט' אלול		ב,ה
הרה"ק ר' אהרן מנחם מענדל מראדזימין זי"ע, ט' אלול		ד
הרה"ק רבי יהודה אריה מנובומינסק זי"ע, י' אלול		ד
הרה"ק רבי יצחק (הראשון) מבוהוש זי"ע, י' אלול		א
הרה"ק רבי משה יהודה לייב מפאשקאן זי"ע, י' אלול		א
הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, י' אלול		א
הגאון רבי אלימלך אשכנזי זצוק"ל גאב"ד מעלבורן, י' אלול		ג
הרב שניאור זלמן מרדכי קץ, י' אלול		ו
הגה"ק רבי אברהם יהושע פריינד מנאסויד זצ"ל, י"א אלול		א
הרה"ק רבי אברהם יעקב אדמוה"ז מסדיגורה זי"ע, י"א אלול		א,ו
הגאון רבי אהרן יהודה וילנער זצ"ל, י"א אלול		ד
הרה"ק רבי זאב וואלף מסטריקוב זי"ע, י"א אלול		א
הרה"ק רבי שלום יוסף מסדיגורה זי"ע, י"א אלול		א
המקובל הנסתר הרב יעקב לוי זצ"ל ה'ספן הקדוש', י"א אלול		ב
הגה"ח רבי שמואל לויטין זצ"ל, י"א אלול		ד
הרה"ק רבי אלעזר מלנצהוט זי"ע, י"ב אלול		א
הגה"ק רבי חיים אויערבאך זי"ע, בעל "דברי משפט", י"ב אלול		א
הגאון רבי יהושע צבי מיכל שפירא זי"ע, י"ב אלול		ד
הרה"ק רבי משה אליקים בריעה מקאזניץ זי"ע, י"ב אלול		ב
הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזוהן הי"ד, י"ב אלול		ד
הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זי"ע, י"ב אלול		א,ו
מל"ו צדיקים חכם הרב מנחם מנשה צוק"ל, י"ב אלול		ב
הרה"ק רבי אברהם אהרן מקאלבסוב זי"ע, י"ב אלול		ה
הרה"ק רבי אברהם ישכר מרדומסק זי"ע, ה"חסד לאברהם", י"ג אלול		א
הרה"ק רבי אורי יהושע אשר אלחנן מפורסיוב הי"ד, י"ג אלול		ד
הגאון רבי יוסף חיים מבגדד זצ"ל, י"ג אלול		א,ו
הגאון רבי יעקב גוזנדהייט זצ"ל, י"ג אלול		ד
הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זי"ע, י"ג אלול		א,ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי ירחמיאל משה הופשטין מקאזניץ זצ"ל, י"ג אלול		א,ג
הצדיק הנסתר הרב אברהם יחיאל פיש זצ"ל המכונה 'הבנאי הקדוש', י"ג אלול		ג,ה
הגה"ק רבי ברוך מרדכי איטינגא מבאברויסק זי"ע, י"ד אלול		ד
הגה"צ רבי אברהם יעקב הורביץ זצ"ל, אב"ד פרוביזנא, ט"ו אלול		ד
הגאון רבי חנוך הענין אייגש הי"ד, בעל, ה"מרחשת", ט"ו אלול		ד
הרה"ק רבי יעקב קאפיל חסיד זי"ע, ט"ו אלול		א,ו
הרה"ק רבי ישראל יעקב יוקל מוואלאווא זי"ע, ט"ו אלול		ד
הגה"ק רבי עקיבא אייגר (הראשון) זי"ע, ט"ו אלול		ד
הרה"ק רבי נחום מבורשטין זי"ע, ט"ו אלול		ה
הרה"ק רבי אברהם יהושע העשל מאדז'ד-וגאלאץ זי"ע, ט"ו אלול		ה
הרב נחמן בטיטו הראשון לציון, ט"ו אלול		ו
הרה"ק רבי אברהם אביגדור נחום לנדא מסטריקוב זי"ע, ט"ז אלול		ג
הרב מסעוד יונה אדרעי זצ"ל, ט"ז אלול		ב
הגה"צ רבי פנחס חיים הלוי הורביץ זי"ע, בעל "פתחא זוטא", ט"ז אלול		ד
הגאון רבי יעקב קאפיל רייך זצ"ל, י"ז אלול		ד
הרב עבדאללה עובדיה סומך זצ"ל, י"ז אלול		ב,ג
הגה"צ רבי חיים זאב פינקל זצ"ל, י"ח אלול		ד
הגה"ק רבי יהודה ליוואי - המהר"ל מפראג זצ"ל, י"ח אלול		א,ב
הרה"ק רבי יוסף מאוסטילא זי"ע, י"ח אלול		א
הגאון רבי זאב נחום בורנשטין זצ"ל, אב"ד ביאלא, י"ט אלול		ד
הגאון רבי חיים בנבנישתי זי"ע, בעל "כנסת הגדולה", י"ט אלול		ד
רבינו יעקב מאוריליינש הי"ד, י"ט אלול		ד
הגה"ח ר' יקותיאל אריה קמהלר זצ"ל, י"ט אלול		ד
הגאון רבי משה צבי אריה ביק זצ"ל, י"ט אלול		ד
הרה"ק רבי משולם שרגא פייביש היילפרין מבערזאן זי"ע, י"ט אלול		א,ג
הגאון רבי הלל ויטקינד זצ"ל, י"ט אלול		ה
הגה"צ רבי יעקב יצחק ווייסבלום זצ"ל, י"ט אלול		ה
הגאון רבי אברהם וינברג הי"ד בעמח"ס "ראשית ביכורים", כ' אלול		ד
הגה"צ רבי אברהם שטרנהרץ זצ"ל, כ' אלול		א
הרה"ק רבי אברהם אלתר מבערגסאז-פ"ת זצוק"ל, כ' אלול		ד
הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל, כ' אלול		ב
הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז', כ' אלול		א
הגה"צ רבי משה אריה פריינד זצ"ל, גאב"ד העדה החרדית, כ' אלול		ב,ה
הרב הצדיק מנחם בצרי זצ"ל, כ' אלול		ב
חכם מארי חיים קורח זצ"ל, כ' אלול		ב
הגה"ח רבי אליהו פישר זצ"ל מייסד וראש כולל חסידי גור בארה"ב, כ' אלול		ה
הגאון רבי אברהם יעקב זלזניק זצ"ל, כ"א אלול		ד
הגה"ח רבי בן ציון אפטער זצ"ל, כ"א אלול		ד
הגאון רבי דוד מינצברג הי"ד, כ"א אלול		ד
הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, כ"א אלול		א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
כ"ק מרן אדמו"ר רבי חנוך העניך דוב ממאלין זי"ע, כ"ב אלול		ד
רבינו יעקב מולין זצ"ל, המהרי"ל, כ"ב אלול		ד
הרה"ק רבי ישכר בער (בערצ'י) לייפר זצ"ל מסאטמאר זי"ע, כ"ב אלול		א,ג
הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורונסטייפל זי"ע, כ"ב אלול		א
הרה"ק רבי אברהם משה מראספשא זי"ע, כ"ב אלול		ה
הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זי"ע, כ"ג אלול		א
כ"ק מרן אדמו"ר רבי יעקב יצחק מלעלוב - ירושלים זי"ע, כ"ג אלול		ד
הרה"ק רבי יצחק מנחם מנדל מאלכסנדר זי"ע, כ"ג אלול		א
הרה"ק רבי ישראל מפיקוב זי"ע, כ"ג אלול		ד
הגאון רבי ישראל יצחק פיקארסקי זצ"ל, ראש ישיבת ליובאוויטש, כ"ג אלול		ד
הגה"צ רבי משה בצלאל אלתר הי"ד, כ"ג אלול		ד,ה
הרה"צ רבי נח וינברג זצ"ל, כ"ג אלול		א
מנחת חינוך רבי יוסף מטארנאפאל, כ"ג אלול		א
הרב מאיר יהודה ִגץ זצוק"ל, כ"ג אלול		ב
הגה"צ רבי יוסף באב"ד זצ"ל, אב"ד טארנאפל, כ"גאלול		ד
הרה"ק רבי אברהם יוסף איגרא מזילין זי"ע, כ"ד אלול		א
הרה"ק רבי דוב בער מטשורטקוב זי"ע, כ"ד אלול		א
הגאון רבי חיים מילקובסקי זצ"ל, כ"ד אלול		ד
הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, כ"ד אלול		ב
הגאון רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל, ה"חפץ חיים", כ"ד אלול		א
הצדיק המקובל הרב חיים פינטו זצ"ל הראשון היהודע כ"סבא דמשפטים", כ"ד אלול		ב
הגאון רבי משה לייב שחור זצ"ל, כ"ד אלול		ד
הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל - הראשון לציון, כ"ד אלול		ו
הגאון רבי אברהם הרשברג זצ"ל, כ"ה אלול		ד
הרה"ק רבי אלתר מסוסנובצא זצ"ל, כ"ה אלול		א
הגאון רבי בנימין יהושע זילבר זצ"ל, כ"ה אלול		ד
הרה"ק רבי דוד מקשאנוב זצ"ל, כ"ה אלול		א
הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע, כ"ה אלול		א,ד,ו
הרבנית שרה אברמוביץ, כ"ה אלול		ה
האדמו"ר הרב אברהם אלטר בצלאל נתן נטע בידרמן, כ"א אלול		ו
הרה"ק רבי אהרן מקוידנוב זי"ע, כ"ו אלול		ד
הרה"ק רבי חנוך העניך מסוכטשוב זי"ע, כ"ו אלול		ד
הגאון רבי עמרם בלום זצ"ל, כ"ו אלול		א
הרה"ק רבי שמואל אבא מזיכלין זי"ע, כ"ו אלול		א,ג
הגה"ק הרב המקובל האלוקי רבי נתן אדלר זצ"ל, כ"ו אלול		א
הרב המקובל האלוקי יצחק אלפיה זצוק"ל, כ"ו אלול		ב
המקובל הרב אברהם בן סוסאן, כ"ו אלול		ו
הגה"צ רבי חיים יהודה לייב אויערבאך זצ"ל, כ"ז אלול		ד
הרה"ק רבי יעקב אריה מקאוולא זי"ע, כ"ז אלול		א
הרה"ק רבי משה נתן נטע הלוי יונגרייז זי"ע, כ"ז אלול		א

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע, כ"ז אלול		א,ו
הרה"צ רבי יהודה ואב לייבוביץ זצ"ל, כ"ז אלול		ה
הרה"ק המקובל האלוקי רבי נתן הכהן אדלר, כ"ז אלול		ו
רבי צבי בנימין הירש וולף אוֶרבַך, כ"ז אלול		ו
המקובל הרב חיים יהודה לייב אוירבך זצ"ל, כ"ח אלול		ג
הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל, גאב"ד אונגוואר, כ"ט אלול		ב
הרב המקובל והצדיק יהודה זאב ליבוביץ, כ"ט אלול		ב
הרב המקובל ישועה חי בן שושן זצ"ל, כ"ט אלול		ב,ג
הרה"ק רבי משה מסטולין הי"ד, כ"ט אלול		א
הרה"ק רבי אברהם יעקב מגוואדזיץ זי"ע הי"ד, כ"ט אלול		ה
הגאון רבי אליעזר חיים דייטש זצ"ל, כ"ט אלול		ה
כ"ק מרן אדמו"ר מביאלא - רמת אהרן זי"ע, כ"ט אלול		ה
הגאון רבי ירחמיאל ישעיה מינצברג מליקאווע זצ"ל, כ"ט אלול		ה
ר' הלל צייטלין הי"ד, כ"ט אלול		ה

צדיקים שלא ידוע יום ההילולא שלהם

הרה"ק רבי אברהם אבולעפיה	ב
הרה"ק רבי אברהם אבא מקריבוש	ב
אדל הנביאה בת הבעל שם טוב הקדוש	ב
הרה"ק רבי אלכסנדר שוחט	ב
הרה"ק רבי יואל מנמירוב	ב
הרה"ק רבי יודל מטשידנוב	ב
הרה"ק רבי יוסף מקאמינקע	ב
הרב המקובל האלוקי רבי יעקב צמח	ב
הרה"ק רבי יצחק סופר ממעזריטש	ב
הרה"ק רבי ישראל מפאלצאק	ב
הרה"ק רבי לייב קסלר	ב
הרה"ק רבי מאיר חריף	ב
הרה"ק רבי משה קעדס	ב
הרה"ק רבי שמואל	ב
מנשה בן יוסף הצדיק נכד יעקב אבינו	ג
אפרים בן יוסף הצדיק נכד יעקב אבינו	ג
אלעזר כהן גדול	ג
פנחס	ג
איתמר כהן גדול	ג
כלב בן יפונה	ג
ישעיהו הנביא	ג
ירמיהו הנביא	ג
חולדה הנביאה	ג

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
חגי זכריה ומלאכי		ג
שמשון הגיבור שופט בישראל		ג
התנא האלקי הלל הזקן זצוק"ל		ג
התנא האלוקי רבי חייא זצוק"ל		ג
רבי שלמה הלוי אלקבץ זצ"ל הי"ד		ג
הגאון רבי ראובן דוד נאוי זצ"ל		ג
רבי אליהו די וידאש זצ"ל		ג
הרב המקובל גלאנטי אברהם זצ"ל		ג
רבי יצחק דלויה זצ"ל		ג
הגאון רבי יצחק שור הידוע כרבי איציקל גוואזדיצער		ג
הצדיק רבי אברהם מול נס זצ"ל		ג
הגאון הרב אברהם שמעון הלוי אנגל הורביץ מזיליכוב הי"ד		ג
רבי יוחנן בן זכאי		ג
שרה אמנו ע"ה		ד
רבקה אמנו ע"ה		ד
לאה אמנו ע"ה		ג,ד
רחל אמנו ע"ה		ד
בלהה ע"ה		ד
זלפה ע"ה		ד
יוכבד אם משה ע"ה		ד
סרח בת אשר ע"ה		ד
דבורה הנביאה ע"ה		ד
בתיה בת פרעה ע"ה		ד
חנה אם שמואל ע"ה		ד
אסתר המלכה ע"ה		ד
חולדה הנביאה ע"ה		ד
ירמיהו הנביא ע"ה		ד
אלישבע אשת אהרון הכהן הגדול		ד
יונדב בן רכב		ד
אוריה החיתי		ד
ברוריה אשת רבי מאיר בעל הנס		ד
אוריה הכהן		ד
זכריהו בן יברכיהו		ד
התנא האלוקי הלל הזקן		ד
התנא האלוקי שמאי הזקן		ד
רב אדא בר אהבה		ד
רבי שמואל ויטל		ד
ידיעת סוד הגלגול		ד
הבל בן אדם הראשון		ה

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
רבי יצחק מרדכי פדובה (פאדוואה) הי"ד מאופוטשנה		ה
הרב דוד אבי־גדור הי"ד		ה
הרב אהרן אגולניק הי"ד		ה
הרב לוי אובצינסקי הי"ד		ה
הרב יהודה לייב אורליאן הי"ד		ה
הרב יהונתן אייבשיץ הי"ד		ה
הגאון ר' חנוך הניך אייגיש הי"ד		ה
הרב דוד אריה אייזיקוביץ הי"ד		ה
הגה"ק רבי אברהם שמעון אנגל-הורוביץ זצ"ל הי"ד מזאליחוב		ה
רבי אליעזר יהושע הלוי עפשטיין הי"ד		ה
רבי אהרן סגל עפשטיין הי"ד		ה
הרב מנחם מנדל אקשטיין		ה
הרב מנחם מנדל בנדט הי"ד		ה
הרב אברהם (אברמצ'י) באב"ד הי"ד		ה
הרב יוסף בן ציון באב"ד הי"ד		ה
הרב אשר קלמן בארון הי"ד		ה
הרב דוד בודניק הי"ד		ה
הרב יוסף אריה ליב נחום הי"ד		ה
הרב שאול מפארציווא הי"ד		ה
הרב יהושע בוימל הי"ד		ה
ר' משה בוכנר הי"ד		ה
הרב החסיד ר' חנוך העניך בארנשטיין הי"ד		ה
הרב הגאון ראובן דוד בורשטיין הי"ד		ה
הרב יצחק בעגון הי"ד		ה
הרב שלום סג"ל ביילוש הי"ד		ה
הרב משה בלאו מדוקלא הי"ד		ה
הרב אברהם יצחק בלוך הי"ד		ה
הרב משה נחום בלוהם הי"ד		ה
ר' יצחק מאיר אוביאס הי"ד		ה
הרב אברהם נתן הי"ד		ה
הרב החסיד ר' דוד אלברשטיין הי"ד		ה
הרב נפתלי הירצקא אמסל הי"ד		ה
הרב ברוך הלוי אפשטיין הי"ד		ה
הרב דוד ארי הי"ד		ה
הרב מנחם מנדל הי"ד		ה
הרב החסיד רבי דוב בר ארמן		ה
התנא האלוקי ריש לקיש		ה
שם בן נח		ו
הנביא האלוקי אלישע בן שפט		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
הנביא יואל		ו
יונה הנביא		ו
הנביא הושע בן בארי		ו
מיכה הנביא		ו
הנביא נחום האלקושי		ו
אסתר המלכה		ו
הנביא אלקנה		ו
חושי הארכי		ו
התנא האלוקי רבי חוצפית המתורגמן מעשרה הרוגי מלכות		ו
התנא האלוקי רבי יהושוע בן לוי		ו
התנא האלוקי רבי טרפון		ו
התנא האלוקי רבי נחמיה		ו
התנא האלוקי רבי יוסי בן יועזר איש צרידה		ו
התנא האלוקי רבי אלעזר בן שמוע הי"ד מעשרה הרוגי מלכות		ו
התנא האלוקי רבי חנינא בן חכינאי		ו
התנא האלוקי רבי ישמעאל כהן גדול מעשרה הרוגי מלכות		ו
התנא האלוקי רבי נתן הבבלי		ו
התנא האלוקי רבי יוסי בן משולם		ו
התנא האלוקי רבי יוסי בן יוחנן איש ירושלים		ו
יהוידע הכהן		ו
התנא האלוקי רבי יוחנן הסנדלר		ו
התנא האלוקי רבי יוסי הגלילי		ו
בני רבי יוסי הגלילי:		ו
רבי אליעזר בן רבי יוסי הגלילי		ו
רבי שמואל בן רבי יוסי הגלילי		ו
התנא האלוקי הלל הזקן		ו
בית הלל		ו
התנא האלוקי רבי שמעון בן עזאי		ו
התנא האלוקי שמאי הזקן		ו
המעוברת – כלתו של שמאי הזקן		ו
בית שמאי		ו
הילד הקדוש נחמן קטופא		ו
התנא האלוקי רבי יהודה בן תימא		ו
התנא האלוקי רבי אלעזר בן ערך		ו
התנא האלוקי רבי אלעזר בן ערך		ו
התנא האלוקי רבן יוחנן בן זכאי		ו
ותלמידיו איתו באותו מקום		ו
התנא האלוקי רבי דוסא בן הרכינס		ו
התנא האלוקי רבי יונתן בן הרכינס		ו
התנא האלוקי רבי יהושע בן חנניה		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
התנא האלוקי רבי חייא מהזוהר – אידרא רבא		ו
התנא האלוקי רבי אבא מהזוהר		ו
התנא האלוקי ר' יצחק מהזוהר		ו
התנא האלוקי רבי פנחס בן יאיר		ו
התנא האלוקי אבא בנימין		ו
התנא האלוקי רבי אבדימוס בן רבי יוסי		ו
התנא האלוקי חוני המעגל		ו
התנא האלוקי רבי אליעזר ברבי יוסי		ו
התנא האלוקי רבן שמעון בן גמליאל (הראשון)		ו
התנא האלוקי רבי יונתן		ו
התנא האלוקי רבי יאשיה		ו
שבואל בן גרשום נכד משה רבנו		ו
התנא האלוקי רבי שמעון בן יהוצדק		ו
האמורא האלוקי רב חסדא הכהן		ו
התנא האלוקי רבי אליעזר הקפר		ו
התנא האלוקי רב המנונא סבא מהזוהר		ו
התנא האלוקי רבי יוסי בן יעקב		ו
התנא האלוקי רבי יוסי הכהן		ו
התנא האלוקי רבי כרוספדאי		ו
התנא האלוקי רבי שמעון בן נתנאל		ו
התנא האלוקי שמואל הקטן		ו
התנא האלוקי רבי ייבא סבא		ו
התנא האלוקי רבי טרפון		ו
התנא האלוקי רבי שמעון בן חלפתא		ו
התנא האלוקי רב הונא (בבלאה)		ו
נתן דצוציתא		ו
התנא האלוקי רבי ינאי		ו
התנא האלוקי ר' שמעון הסכניני (ואשתו ובניו)		ו
התנא האלוקי רבי דוסתאי בן רבי ינאי		ו
התנא האלוקי רבי לוי בר סיסי		ו
התנא האלוקי רבי חייא ובניו יהודה וחזקיה		ו
בני רבי חייא הקבורים עימו		ו
יהודה בן רבי חייא		ו
חזקיה בן רבי חייא		ו
האמורא האלוקי ר' שמעון חסידא		ו
האמורא האלוקי רבי יששכר דכפר מנדי		ו
האמורא האלוקי אושעיא זעירא דמן חבריא		ו
התנא האלוקי רב הונא ריש גלותא		ו
התנא האלוקי רבי יוסי דמן יוקרת אביו ותלמידיו		ו
האמורא האלוקי רבי הושעיא רבה		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
התנא האלוקי רבי אמי והתנא האלוקי רבי אסי		ו
האמורא האלוקי אילפא		ו
התנא האלוקי רבי כרוספדאי		ו
התנא האלוקי בר קפרא		ו
התנא האלוקי רבי נחוניא בן הקנה		ו
מהזוגות הרב אנטיגנוס איש סוכו		ו
עדינו העצני		ו
התנא האלוקי רבי שמעון בן-עזאי		ו
התנא האלוקי רבי ראובן האיצטרובלי (ואשתו)		ו
התנא האלוקי רבי ישמעאל		ו
התנא האלוקי רבי שמעון בן נתנאל הכהן		ו
התנא האלוקי רבי לויטס איש יבנה		ו
התנא האלוקי רבי נחמיה העמסוני		ו
התנא האלוקי אדמון בן גדאי		ו
התנא האלוקי רבי אלעזר בן עזריה		ו
התנא האלוקי רבי ינאי		ו
התנא האלוקי רבי סיסי		ו
התנא האלוקי רבי נחמיה		ו
התנא האלוקי רבי נחום המדי		ו
התנא האלוקי ר' אליעזר בן הורקנוס		ו
הנביא יונה בן אמיתי		ו
התנא האלוקי רבי מתיא בן חרש		ו
התנא האלוקי רבי אלעזר ברבי שמעון		ו
התנא האלוקי רבי יוסי בן רבי אלעזר		ו
התנא האלוקי רבי יהודה בן בתירא [השני]		ו
התנא האלוקי רבי אלעזר המודעי		ו
התנא האלוקי ר' יצחק		ו
התנא האלוקי רבי זכריה בן הקצב		ו
התנא האלוקי רבי אלעזר (בן) חסמא		ו
התנא האלוקי אבא חלפתא		ו
התנא האלוקי רבי יעקב אביו של רבי אליעזר קב ונקי		ו
התנא האלוקי רבי יוחנן בן נורי		ו
יתרו		ו
התנא האלוקי רבי נהוראי		ו
התנא האלוקי רבי יוסי בן חלפתא		ו
מהזוגות רבי יהושע בן פרחיה		ו
התנא האלוקי סומכוס		ו
התנא האלוקי רבי אליעזר בן יעקב		ו
התנא האלוקי רבי חנניא בן עקשיא		ו
התנא האלוקי רבי אלעאי		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
התנא האלוקי רבי יוחנן בן ברוקה		ו
התנא האלוקי רב כהנא		ו
התנא האלוקי נהוראי סבא		ו
התנא האלוקי רבי שמעון בן מנסיא		ו
התנא האלוקי רבן גמליאל דיבנה		ו
התנא האלוקי רבן יוחנן בן זכאי		ו
התנא האלוקי יונתן בן עוזיאל		ו
התנא האלוקי רבי יוחנן בן גודגדא		ו
התנא האלוקי אבא שאול		ו
התנא האלוקי רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא		ו
התנא האלוקי בן הא הא		ו
התנא אלוקי רבי יהודה בן בתירא		ו
האמורא האלוקי רב חסדא		ו
האמורא האלוקי רב ששת		ו
האמורא האלוקי עולא		ו
האמורא האלוקי רבה בר נחמני		ו
האמורא האלוקי רב יוסף בר חייא		ו
האמורא האלוקי רב ספרא		ו
האמורא האלוקי רב אחא בריה דרבא		ו
האמורא האלוקי רב נחמן		ו
האמורא האלוקי רב המנונא סבא		ו
האמורא האלוקי אביי		ו
האמורא האלוקי רבי אמי		ו
האמורא האלוקי רבא		ו
האמורא האלוקי רבי אלעזר בן פדת		ו
האמורא האלוקי רב הונא (בבלאה)		ו
האמורא האלוקי רב פפא		ו
בני רב פפא		ו
האמורא האלוקי רבה בר רב הונא		ו
האמורא האלוקי רבי זירא		ו
האמורא האלוקי רב אשי		ו
האמורא האלוקי רב דימי מנהרדעא		ו
האמורא האלוקי רבי יוחנן		ו
האמורא האלוקי רבי בנאה האמורא		ו
האמורא האלוקי בריה דרב ספרא		ו
האמורא האלוקי רבי אילא		ו
האמורא האלוקי רב זריקא		ו
האמורא האלוקי יעקב איש כפר נבוריא		ו
האמורא האלוקי רבי יעקב איש כפר חנניה		ו
האמורא האלוקי רב יהודה		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
האמורא האלוקי רבי יצחק נפחא		ו
האמורא האלוקי מר עוקבא		ו
האמורא האלוקי רבי יצחק בר אלישיב		ו
האמורא האלוקי רבי יהושע דסיכנין		ו
האמורא האלוקי רב אדא סבא		ו
האמורא האלוקי ר' תנחומא		ו
האמורא האלוקי שמואל		ו
האמורא האלוקי מר זוטרא		ו
האמורא האלוקי רב		ו
האמורא האלוקי אבא אושעיא איש טיריא		ו
האמורא האלוקי רבי מנא		ו
האמורא האלוקי רבי יהושע בן לוי		ו
האמורא האלוקי רבי אבדימי דמן חיפה		ו
התנא האלוקי רבי ייבא סבא		ו
האמורא האלוקי רבי יוחנן דקציון		ו
האמורא האלוקי רבי שמעון בן לקיש		ו
האמורא האלוקי רבי יוסי ממילחייא		ו

שם הצדיק	תאריך ההילולא	כרך
האמורא האלוקי רבי יהושע דסיכנין		ו
האמורא האלוקי רבי יוחנן		ו
האמורא האלוקי רבי ירמיה		ו
רבי אלעזר בן דורדיא		ו
רבינו בחיי		ו
רבי יצחק הלבן		ו
רבי מיימון אבי הרמב"ם		ו
רבי משה בן רבי שלמה אבן חביב - הראשון לציון		ו
רבי בנימין הכהן מעלי - הראשון לציון		ו
הרב אליעזר נחום - הראשון לציון		ו
הרב מרדכי הלוי - הראשון לציון		ו
הרב יום טוב דאנון - הראשון לציון		ו
רבי משה גלאנטי אב"ד דמשק בעל "ברך משה"		ו
הרב משה בן מרדכי גאלנטי		ו
רבי משה חגיז		ו
התנאים האלוקיים רבי אליעזר ורבי יהושע		ו

הספר וכל הספרים שהוצאנו
לזכות כל עם ישראל וחסידי אומות העולם
לזכרון עולם לכבוד ולעילוי נשמות

אימי מורתי **חוה** בת **לאה** אלזה וחיים ז"ל
אבי מורי **ישעיהו** בן **רבקה** חנה ויואל ז"ל
דודי **יעקב** בן **רבקה** חנה ויואל ז"ל
חמי ד"ר **יעקב** בן **ליזה** ושמעון ז"ל
ולכל נשמות משפחתי לאורך כל הדורות
בנימין בן **שמחה** ז"ל
מרים בת **עיישה** ז"ל
שלמה בן **מרים** ז"ל
סימה בת **מרים** ז"ל
מיכאל בן **מרים** ז"ל
שמעון בן **שמחה** הכהן ז"ל
אסתר בת **חנה** ז"ל
שלמה בן **אסתר** ז"ל
מרדכי בן **אסתר** ז"ל

ולעילוי כל הנשמות שנפטרו מאז בריאת העולם
רוח השם תניחם בגן עדן.
לכבוד כל נשמות הצדיקים, כל נשמות הצדיקים מבית דוד,
לעילוי נשמת כל הנשמות שנהרגו על קידוש השם בכל הדורות.
וכל הנשמות שנרצחו בשואה וכל נשמות חללי צה"ל
ולוחמי המחתרות. ועבור כל הנשמות הנידחות שאין להם מי
שיגיד קדיש עליהם וכל הנשמות שנפטרו ללא ילדים,
כל נפשות חסידי העולם לדורותם.

תנצב"ה

ברכות לראש משביר
ליהודי החפץ בעילום שמו

יהי רצון שזכות זיכוי הרבים תעמוד לכל הברכות בגשמיות וברוחניות למזכה הרבים שתרם להוצאת הספר ורוצה בעילום שמו. והקב"ה יברך אותו ואת כל בני ביתו באריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה, הצלחה וס"ד בכל מכל כל בגשמיות וברוחניות. נחת חסידי מכל יוצאי חלציו, בניי חיי ומזוניי רויחי ובכולם רווחי. עשירות גדולה וימשיך לזכות הרבים אלפי פעמים יותר לכבוד השם יתברך ויזכה לקבל פני משיח עכשיו.

הספר לזכות לזכרון עולם לכבוד ולעילוי נשמות

מיכאל בן דוד ואינה **ליבשיץ** ז"ל

נחום בן יצחק וחוה **יוזפוביץ'** ז"ל

חוה בת יעקב **יוזפוביץ'** ז"ל

יצחק בן נחום **יוזפוביץ'** ז"ל

לאה בת יעקב ושרה ריבה **גלושקוב** ז"ל

הירש בן לייזר **ברודצקי** ז"ל

ורה בת **הירש שעיה משה ולאה** ז"ל
נפטרה ט' מנחם אב תשפ"ד

אינה בת **הירש שעיה משה ולאה** ז"ל
נפטרה י"א מנחם אב תשפ"ד

תנצב"ה

ולזכות

נעמי בת אירה וגרשון **וניצן** בן אורה ומרדכי

אריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה
בניי חיי ומזוניי ובכולם רווחי
בנים ובנות שיעשו נחת חסידי לבוראם ולהוריהם.

ברכות לראש משביר
ליהודי החפץ בעילום שמו

יהי רצון שזכות זיכוי הרבים תעמוד לכל הברכות בגשמיות וברוחניות למזכה הרבים שתרם להוצאת הספר ורוצה בעילום שמו. והקב"ה יברך אותו ואת כל בני ביתו באריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה. הצלחה וס"ד בכל מכל כל בגשמיות וברוחניות. נחת חסידי מכל יוצאי חלציו. בניי חייו מזוניי רווחי ובכולם רווחי. עשירות גדולה וימשיך לזכות הרבים אלפי פעמים יותר לכבוד השם יתברך ויזכה לקבל פני משיח עכשיו.

הספר לזכות, לזכרון עולם,
לכבוד ולעילוי הנשמות זכרונם לברכה

המקובל האלוקי רבי משה חיים לוצטו זצוק"ל
הצדיק הרב חיים כהן בן בלנקה (החלבן)
הצדיק עזרא אברהם בן קלרה רבקה
הצדקת בלנקה בת רחל

יוכבד גרון בת שמחה
ציפורה בת טובה
שמחה בת חוה
סולטנה בת חוה
אליהו בן בלנקה
פנינה דונה בת בלנקה
רוזה יוסף בת אסתר
אהרון בן שרה
אסתר יוסף בת חוה
שי בן חנה
בואנה טובה מג'אר בת חוה
מנשה בן צ'חלה
ברטה בת אסתר
יוסף גרון בן תמרה
סטריה כוכבה בת אסתר

משה עבודי בן לולו ורחמים
פורטונה ישראל בת ג'ויה
רחמים עבודי בן אברהם
ג'ויה בת חוה
אברהם עבודי בן חוה
ליאורה בת אסתר
משה אברהם יוסף בן אסתר
פלורה עבודי בת טובה
סימן טוב מג'אר בן כוכבה
טובה פרץ בת חוה
דוד מג'אר בן אסתר
לולו עבודי בת מסעודה
סלומון שלמה כהן בן חוה
מסעודה בת חוה

אברהם ברוך יוסף בן חוה
תמרה גירון בת חוה
בכור בן חוה
ציפורה עבודי בת יפה
יעקב בן מרדכי
אנטואנט בת לטיפה
מרדכי בן חוה
מירים מרצדס בת יוכבד
אליהו בן חוה
בידה בת שמחה
אברהם בנבנישתי בן רוזה
אסתר מג'אר בת טובה
שאול שלום בן סוליקה
אסתר מג'אר בת שלמה
אשר בן יוכבד

תנצב"ה

לע"נ מספר תורמים
של ארגון ברית יוסף יצחק
שהלכו לעולמם

הת' יצחק ב"ר יהודה הכהן מרקוביץ' ז"ל

אילנה בת יעל ז"ל

רבי עקיבא הרנפלד

בן הרב שמואל גאב"ד מטרסדורף זצ"ל

הרה"ח אריאל בן ניסן ומלכה צדיק ז"ל

המוהל חיים יוסף שלמה בן אנטולי ושמחה מירה מאירזון ז"ל

המוהל מרדכי אשר בן אלחנן קופרמן ז"ל

מרדכי ירחמיאל בן צבי הירש ז"ל

אמיר מרדכי בן גלילה ז"ל

לעילוי נשמת כל חללי צה"ל וצ"ל הי"ד

סגן יואב שרון בן עדה ודניאל זצ"ל הי"ד

סמ"ר רועי בן גיא וחני זצ"ל הי"ד

רס"ן אור יוסף בן אברי ושרונה רן זצ"ל הי"ד

סמל אור מנשה בן אריה לייב ואסתר אתי אביטל זצ"ל הי"ד

סרן ישראל בן ציפורה וטוביה יודקין זצ"ל הי"ד

סמל בן ציון גרינמן בן חנה וחיים זצ"ל הי"ד

תנצב"ה

לע"נ חיילים יהודים שנהרגו נצר אחרון ממשפחתם בשואה זצ"ל הי"ד

בובר יעקב בן אריה-ליבל
בוכבינדר שלמה
ברגמן ליאופולד (לאצו) בן בלומה וברנט
זילברשפיץ אמנון בן בלנקה ויוסף
טורס שבתאי (סבי) בן ברכה-בנבנידה ויצחק
מושינסקי משה (מוניק) בן יעקב
פדרמסר יעקב (יאנק) בן בת שבע וצבי
פולק שמואל בן חיה רבקה ויעקב
צימבל שלום בן חיים
רוזינגר שמואל בן גיזלה ואלכסנדר
אומשיוב ישראל (איזידור)
אוסמו יוסף (פפי) בן מתילדה ויהודה
גלבר מרדכי בן גיטל וחיים
גרין (ירקוני) יצחק בן יוסף ושרה
הירש שמואל בן מרדכי (אלדר)
חדש יצחק (פרטיזן) בן שרה- רחל ושניאור
ירון ראובן בן אירנה ושלום פרייברגר
פלם משה בן תרצה וצבי
רפאל משה (מוריס) בן אסתר וחיים
שמולביץ אשר (אנשיל) בן חנה- איטה ויעקב
שק יעקב נח בן רחל וראובן
אובגוש אברהם בן שרה ושמואל
גנץ מרדכי בן יטה ובן ציון
הברברג שמואל יוסף בן דבורה וצבי דוד (הרש)
טפר שלום בן טובה ודב
מורשצ'יק זאב בן ינטיל ויוסף
פסטרנק שלמה בן רבקה ואילעזר

פרידמן יששכר דב בן שיינדיל ויוסף
פריים אברהם בן רוזה ומשה
טורנר שמעון בן לאה ויצחק
רוגובין אליעזר בן רישה וצבי
אדלשטיין אשר (אנשיל) בן שלום ומרים
דוידוביץ מתתיהו
דויטש (גיאורג שטפן) גדעון בן אלה ולאיוש (לודוויג)
לאופר עקיבא בן שרה רבקה ואריה-לייבל
נבו יעקב בן מינה ויהודה מאיר
פרידריך משה בן חיה ונתן
אשר אברהם בן בלה-נחה וישעיהו
בראון זבולון (טומי) בן רנה-מרים וקלמן
גולדמן חוה בת לאה ושלמה
נולדמן שמואל בן לאה ואליהו
אנגל יוסף בן רחל ויהושע
גולדווסר יעקב בן רבקה ומאיר
גרובר חנן בן שרה ומשה
דבורצקי חיים ליב בן אסתר- רחל ושמואל
הורביץ נחום (נונייק) בן מרים ויוסף
הירשברג אהרון (ארתור, ארטק) בן סושה וליאו
ויסברד יעקב בן חיה פייגה והלל
לאופר פנחס בן רחל ומנדל
מלר יצחק בן בשקה ואריה (לייב)
מנדל זאב בן שיינדל והרצקל
צ'כנוביץ ישראל (איסקה) בן דבורה וגדליהו
קונסטנטינו רפאל (רינו) בן ליזה ואלחנן

תנצב"ה

לע"נ חיילים יהודים שנהרגו נצר אחרון ממשפחתם בשואה זצ"ל הי"ד

שוארץ יונה (יונל) בן שרה -רבקה ומשה
בירנבוים ראובן (רומק) בן הינדה ומנחם-מנדל
ברלה בני
ברונשטיין משה בן חנה ויוסף
גנסלר דב (ברלה, בובי) בן פני וצבי הירש
דיטריך פרץ בן פרידה והרברט
ז'יכלינסקי שלמה (ג'ינג'י) בן באשה ויעקב
טייכמן יעקב בן שולמית (שפרינצה) ומשה
טפר יצחק בן פנינה (פרל) ומשה
יזרעלוביץ יצחק בן מכלה ואברהם
לוין אביגדור בן בילה ויעקב
סוריה משה (קופל) בן לאה ומרדכי
פייג אליעזר בן הניה ושלמה
פלם (פלאום) חיים בן דוד
פרידמן יצחק בן גיטל דבורה וישראל-יוסף
קוחן יוסף בן בלומה ואלתר מנחם הכהן
רוסנוואסר יצחק בן אייזיק
שניצר יצחק בן רוזה ופייבל
אברמסון עטרה בת רבקה ואביגדור
אדלר יצחק בן מינדל ומיכאל
אונגר מנחם בן טובה (טאובה) ואריה-לייב
אלבסן אברהם (אלברט) בן ג'נטיל ויעקב
בוימינגר יוסף (קאז'יק) בן פשה ומרדכי
בלט אברהם (אברמל'ה) בן לאה ואליעזר – בן יחיד
ברנשטיין מתתיהו (מקסי) בן טוני וגיאורג
גוטמן מרדכי (מותק) בן פייגה ואהרון
גיגר שאול (פלי) בן פאולה וקרל
רייצר צבי אלימלך (צביקה) בן הדסה ומשה
דוידוביץ גילה בת אסתר ומנדל
דפנר אברהם בן צרקה שרה וראובן
הילר רחל (רניה) בת שושנה-זלדה ויחזקאל
ויסמן יוסף בן רבקה ואברהם דוד
וסרטיל חיה (לנה) בת גיטל ובנימין
יעקובוביץ צפורה (פייגה) בת רגינה וחיים-ישראל
כץ יהודה בן דוד
לבקוביץ יוסף בן קדיה וצבי
לוי עקיבא (קורט) בן סופיה ומשה
ליזר צבי בן מרים ומשה
ליש דב (בעריש) בן ברטה וחיים
למברגר רינה בת חנה וצבי
לנצ'נר טננבוים שושנה בת מרגלית (פריל) ויצחק צבי
מילנר יוסף (יוסקה) בן פרומה ומרדכי
מינס רחל בת מרים וצבי
סטולר שלמה בן טובה גיטל וזליג
פיטרושקה נתנאל בן אלטה ואריה-לייב
פרידמן משה בן אסתר ואבא
קויפמן אסתר בת בלומה ומשה דרייסיגר
שורץ ברוך
שכנר צבי בן בת שבע ופייבוש - בן יחיד
שפר שמשון בן אסתר ויצחק

תנצב"ה

לע"נ חיילים יהודים שנהרגו נצר אחרון ממשפחתם בשואה זצ"ל הי"ד

פקר יהושע(שייקה) בן חיה (חייקה) ויעקב

אדלר מיכאל בן חוה (חנה) ויצחק

גרינברג מאיר

וולודינגר פסח בן רחל-רוזה וצבי הירש

ליכטר צבי בן שרה ודוד

מייזליק יעקב בן רבקה ומרדכי

ניימן זאב (וולק) בן חנה ודוד

קורן ישראל בן בילה ומרדכי

רובינשטיין משה

רוזנבלום מנחם בן טובה ומשה-אהרן

רוט מנחם

רויטרנד דב

אברמוביץ אברהם (בומי) בן רחל-לאה ויעקב

בוקי שמואל בן רבקה ומשה

גרינשפון בנימין (בני) בן פנינה (פרל) ומנחם-זאב

זינגר (דרגוטין) ישראל בן גרטה וקלמן

וולף צבי בן מתילדה ורפאל (פאול)

ויגדורוביץ בנימין בן זלמן

זויער נתנאל(שנדור) בן רבקה ומאיר (בילה)

לוי יצחק בן תמה ומנדל

סימון אברהם בן אסתר ומשה

ליפסקר אריה לייב (לייבל) בן רייזל ויוסף

נגל דב ברל (בובי) בן ביילה ולייב אליעזר

נוימן יצחק (אייזיו) בן חנה ושמואל

פרמינגר גדליה בן שושנה-רייזל ושמעון

קירשנבוים חיים (חיימקה)

קרבט דוד בו שרה ושמואל-אברהם

קרבצ'יק ברוך בן שרה וצבי

רינגוולד יהודה (טומי) בן מרים ויוסף (הוריו המאמצים רעיה ומשה לוינגר)

שוארץ מרדכי (מיקי, מיקלוש) בן רוזה ושמואל-אלכסנדר

שוארצמן נחום (ניוניק) בן פרומה ויוסף

שפיגל חיים ישראל בן גיטל ומשה-יוסף

גורפינקל דר' שלמה בן פאולינה וירמיהו

בראון יוסף בן הלנה ויעקב אלעזר

גלזר משה (דוד) בן רבקה ושמואל יוסף

ספלניץ יוסף בן הניה ואברהם-זליג

רוזומוביץ יחזקאל בן רחל ואברהם

וילינגר משה בן ברוך

טופלברג ראובן (רוברט) בן אסתר ומשה-מיכאל

וינברגר דב בן הזקונים של רגינה ויעקב

שטרנפלד יצחק בן רישל-זיסל ואלחנן בנימין

שילק משה-יעקב בן שרה וצבי אברהם

קרמפף שלמה בן אדלה ולאון אריה

טורנר שמעון בן לאה ויצחק

ויגדורוביץ בנימין בן זלמן

תנצב"ה

לפרטים: קלימי יונה, מנהל עמותת: "עמיתים - חללי נצר אחרון"

050-6400782 | 03-5511422 | מייל: kalimi5588@gmail.com

הרב משורר ישעיהו 1 דירה 8 פתח תקוה

ברכות לראש משביר
ליהודי החפץ בעילום שמו

יהי רצון שזכות זיכוי הרבים תעמוד לכל הברכות בגשמיות וברוחניות למזכה הרבים שתרם להוצאת הספר ורוצה בעילום שמו. והקב"ה יברך אותו ואת כל בני ביתו באריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה. הצלחה וס"ד בכל מכל כל בגשמיותוברוחניות. בניי חייו מזוניי רווחי ובכולם רווחי. עשירות גדולה וימשיך לזכות הרבים אלפי פעמים יותר לכבוד השם יתברך ויזכה לקבל פני משיח עכשיו.

ולזכות

ניסים חי חיים בן **שמחה אסתר**

אברהם בן **שמחה אסתר**

משה בן **שמחה אסתר**

מרדכי בן **שמחה אסתר**

יצחק מן שמחה אסתר

גניה בת **מילה מחלה**

שיראל בת **גניה**

לביא בן **שיראל**

שני בת **גניה**

ליאור בן **גניה**

מוטי מרדכי בן **שרה**

הספר לזכות לזכרון עולם
לכבוד ולעילוי נשמות

שמחה אסתר בת **לאה ז"ל**

מילה מחלה בת **גניה ז"ל**

אבישג בת **שושנה ז"ל**

יוסף בן **רחל ז"ל**

עקיבא בן **שרה ז"ל**

רזיאל בן **עינת ז"ל**

מנוחה רחל בת **ז"ל** בת **גיל אליאס**

הילד שלום דבבער ז"ל
בן **איל ברוך חלק**

שניאור זלמן רפאל ז"ל
בן **אברהם צבי הירש מיכאלשווילי**

דוד ישראל ז"ל
בן **אברהם צבי הירש מיכאלשווילי**

תנצב"ה

הספר לזכות כל יהודי ויהודיה בכל מקום שהם
לכל הברכות שבתורה, בגשמיות וברוחניות

ולזכות משפחת **עמית**
היידי בלומה הי"ו בת זלדה שתחיה ויעקב ז"ל
וירון הי"ו בן ישעיהו וחוה ז"ל.
ולזכות כל צאצאיהם הבנים והבנות הנכדים והנכדות שיחיו.
ולזכות כל נפשות משפחות **גיטיס ואידלמן**.
ולזכות משפחת **סבן** היקרים והאהובים
שמואל הי"ו בן בנימין ומרים ז"ל
ופנינה פרחיה הי"ו בת שמעון הכהן ואסתר ז"ל
ולכל משפחתם המורחבת.

ולזכות ארגון ברית יוסף יצחק
וכל המוהלים, אנשי הצוות, התורמים ולכל משפחתם המורחבת.

לזכות **יצחק בן לאה** וכל משפחתו לכל הברכות שבתורה בגשמיות וברוחניות

ולזכות משפחת צדוק
יעל הי"ו בת חוה וישעיהו ז"ל
ושלמה הי"ו בן ציונה וישראל ז"ל.
ולזכות כל צאצאיהם הבנים והבנות והנכד החדש שיחיו.

לרפו"ש לכל חולי ישראל
ולזכות לע"נ שליח הרבי מליובאוויטש
הרב מרדכי בן צאלח ציון ענתי ע"ה.
ולזכות לע"נ ישראל בן שלמה וציפורה ז"ל
וציונה בת סעדיה ולאה ז"ל
ולזכות לע"נ חנה בת רינה וראובן ז"ל
לזכות ולעילוי נשמת וילפריד ישראל בן איימי וברתולד הי"ד .
לזכות ולעילוי נשמות יצחק הוברט פולק שהציל יהודים בשואה
ביחד עם פרנק פולי האנגלי חסיד אומות העולם
לעילוי נשמת יעקב בן משה ז"ל בן זהבה ג'ורג'ט ונתן הי"ו
נלב"ע ב' אב תשפ"א ת.נ.צ.ב.ה.

ברכות לראש משביר
ליהודי החפץ בעילום שמו

יהי רצון שזכות זיכוי הרבים תעמוד לכל הברכות בגשמיות וברוחניות למזכה הרבים שתרם להוצאת הספר ורוצה בעילום שמו. והקב"ה יברך אותו ואת כל בני ביתו באריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה. הצלחה וס"ד בכל מכל כל בגשמיותוברוחניות. בניי חייו מזוניי רווחי ובכולם רווחי. עשירות גדולה וימשיך לזכות הרבים אלפי פעמים יותר לכבוד השם יתברך ויזכה לקבל פני משיח עכשיו.

ברכה והצלחה,שמחה, צמיחה רוחנית וגשמית,
ברכה לזוגיות משמים, הצלחה בעסקים,
פרנסה בשפע, הצלחה בכול העניינים,

משה יוסף בן דניאלה
אלה אסתר בת סוזנה
אורי חיה בת דבורה
גיל בת דבורה
רוני בת דבורה
אורן חן בן אלה אסתר
מיכל בת אלה אסתר
יהונתן בן אלה אסתר
ברכה לרפואה שלמה ואריכות ימים:
לחיילי צה"ל שנפצעו.
לאה בת גלית
גדעון בן שמחה
דניאלה בת שושנה
מיכל בת אריקה רחל
שרה בת מנוחה
לעילוי נשמת הרב חיים יהושע אהרן בן פנינה פערל פרסיקו
לעלוי נשמת איתי בן דניאלה
לעלוי נשמת סוזנה בת קלרה

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד